

VETERUM SCRIPTORUM ET MONUMENTORUM HISTORICORUM, DOGMATICORUM, MORALIUM, AMPLISSIMA COLLECTIO

TOMUS II.

IN QUO CONTINENTUR

VETERA MONUMENTA IMPERIALIS MONASTERII STABULENSIS.

WIBALDI ABBATIS STABULENSIS ET CORBEIENSIS IN SAXONIA EPISTOLÆ.

ALEXANDRI papæ III. Registrum epistolarum pro Remensi Provincia.

Epistolæ variorum ad Sanctam Hildegardem cum responsis ad easdem.

FRIDERICI II. imperatoris epistolæ variæ cum Summariis privilegiorum ecclesiæ Romanæ & quibusdam aliorum epistolis.

Prodit nunc primum studio & opera Domni EDMUNDI MARTENE, *& Domni* URSINI DURAND, *presbyterorum & monachorum Benedictinorum e Congregatione S. Mauri.*

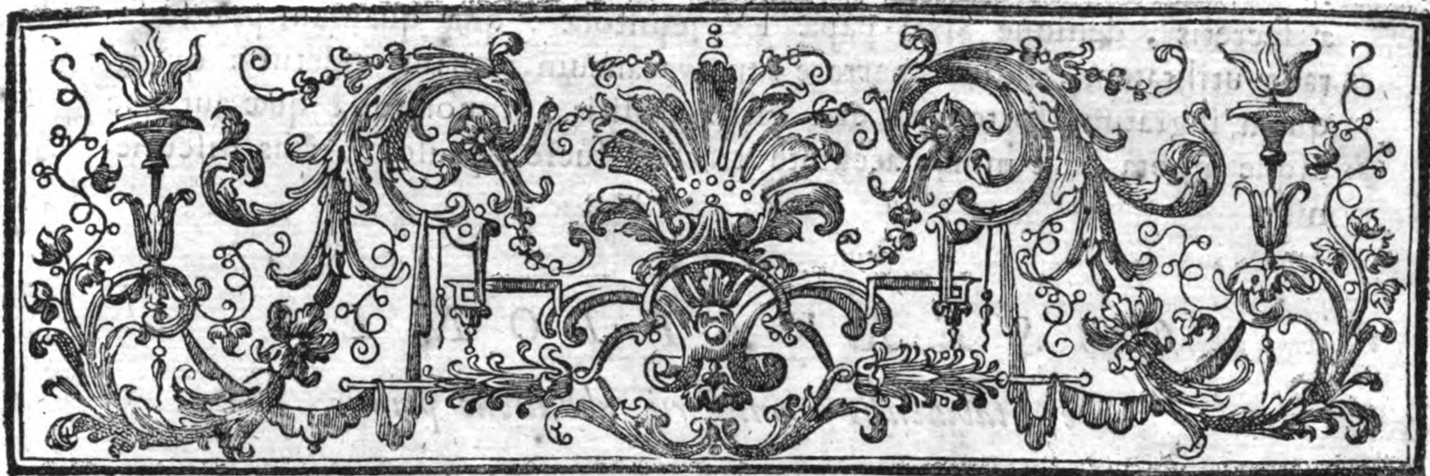

PARISIIS,

Apud FRANCISCUM MONTALANT, ad ripam Sequanæ Augustinianam, prope pontem S. Michaelis.

MDCCXXIV.

Cum Regis Privilegio & superiorum præmissu.

PRÆFATIO.

1. ULTA & varia monumenta cujusque ætatis, epistolas, diplomata, ineditorumque operum præfationes, quæ nullo fere nexu inter se cohærebant, primo hujusce collectionis tomo digessimus, ut hoc veluti Spicilegio levati, ad messem uberiorem postea manum admoveremus. Integra igitur eaque amplissima cum epistolarum tum instrumentorum corpora secundo hoc tomo & sequenti emittimus, potiora deinceps, si Deus dederit, producturi, quæ saltem ea re præstabunt prioribus illis monimentis, quod series interdum continuatas eventuum insigniorum, rerum causas & consecutiones, pauca vero penitus dissoluta & plane non connexa complectentur.

2. Quidquid in Stabulensi monasterio maxime memorandum contigit annis amplius sexcentis, primordia ejus, progressus & excidia, abbatum mores & conditiones varias, frequentes regularis disciplinæ defectiones, ejus reparationes, singulas denique mutationes rerum, hæc fere continent ea, quæ tomo huic præmittuntur monasterii inclyti instrumenta & diplomata.

3. Quæ sequuntur Wibaldi abbatis epistolæ, eventus rerum insigniores duodecimi sæculi ferme attingunt, Eugenii papæ III. adventum in Gallias, definitas ab ipso expeditiones, alteram in oriente adversus infideles, alteram in Sclavos in Germania, celebrata ab eodem pontifice concilia duo, unum Treviris, alterum Remis, quorum quidem acta, sed Trevirensis præsertim hodie desiderantur. His accedit Conradi fœdus cum Emanuele Constantinopolitano imperatore adversus Rogerium Siciliæ regem, Filii ejus Henrici Romanorum regis victoriæ in Welphum, Friderici I. creatio, primordia ejus imperii, plurimarum denique rerum cum ecclesiasticarum tum civilium, sed Coloniensium maxime, Moguntinarum, Leodiensium, Bremensium, immo & Poloniensium seriem continuatam illæ exhibebunt.

4 Epistolarum Alexandri papæ III. registrum historiam sui temporis, cum ecclesiasticam tum civilem, sed Francicam præsertim, & Ludovici septimi Francorum regis, fratrisque ejus Henrici Remensis archiepiscopi, atque insigniorum quorumdam principum acta quam plurima mirum illustrabit in modum; Sedes etiam episcopales, res monasticas, ecclesiasticam disciplinam & sacros ritus sæpius attingit; uti & quæ sequuntur S. Hildegardis, Friderici II. imperatoris, Urbani IV. aliorumque Romanorum pontificum, Johannis de Monsterolio Insulensis præpositi & Carolo VI. Francorum regi,

a secretis, denique Sixti papæ IV. epistolæ: quæ quantam præ se ferant utilitatem, fusius enarrare supervacaneum prorsus videtur: quamquam ingratum forte non erit viris eruditis, si nonnulla quæ aut huc usque ignota, aut minus accurate tractata fuere, paulo uberius discutiemus.

§. I.

OBSERVATIONES

De Stabulensis monasterii abbatibus primis.

5. Mirum est nullam hactenus historiam monasterii Stabulensis, quod nobilissimum est, proferri, vixque aliquam eamque imperfectam & parum accuratam abbatum, qui ab annis mille & amplius illud administrarunt, haberi seriem. Quapropter occasione veterum tam insignis monasterii monumentorum, quæ in hujusce tomi collocamus limine, visum est operæ pretium, de primis illius abbatibus aliqua saltem parum nota observare. Nam integram illorum historiam hic describere, præfationis esset modum excedere.

Primi Stabulenses abbates erant simul & episcopi.

6. Illud in primis singulare ac notatu dignissimum occurrit primos illos abbates fuisse simul & episcopos, id quod olim in insignioribus ordinis nostri monasteriis usitatum fuisse alias observavimus, ut in Turonensi S. Martini, in Parisiensi S. Dionysii, in Morbacensi, Lobiensi, S. Michaelis ad Mosam, idque ut auferretur monachis, præsertim junioribus, omnis occasio discurrendi ad suscipiendos sacros ordines, ad requirendum chrisma, neve adventu episcoporum in monasteria ad sacras ordinationes, ad altarium aut ecclesiarum consecrationes explendas, monachorum quies & tranquillitas interturbaretur. Primus itaque Stabulensis monasterii rector S. REMACLUS, episcopus fuit simul & abbas, eoque nomine donatur in tertio Sigiberti regis diplomate anno regis ejusdem XIV. hoc est Christi DCLI. dato, uno saltem anno antequam S. Amando succederet in sede Tungrensi, ac proinde antequam ulla ipsi esset sedes attributa. Eo enim in diplomate dicitur: *vir venerabilis Remaclus episcopus & abba.* Sed & invictissimis rationum momentis demonstrat Mabillonius, sanctissimum præsulem anno ab Incarnatione DC.XLVIII. ordinatum fuisse episcopum, quarto antequam ecclesiæ Tungrensis crearetur præsul.

Præfat. in tom. 1. Anecd.

pag. 9

7. Post Remaclum Stabulensi Congregationi præfuere S. THEODARDUS ejus in eadem Tungrensi sede successor, S. BABOLENUS, pro Baboleno Fossatensi abbate perperam habitus, S. SIGOLINUS & S. GODOINUS, qui B. Remacli corpus ex S. Martini oratorio, in quo primum conditum fuerat, transtulit in principale S. Petri templum, *ab ipso sagaci industria constructum & consecratum*; quem proinde episcopum simul & abbatem fuisse manifestum est, cum ecclesiarum consecratio episcoporum proprium sit munus: idque confirmat Theoderici regis Francorum diploma ipsi Godoino concessum; ubi notanda maxime sunt hæc verba: *Considerantes* SACERDOTIUM *ipsius viri Godoini vel fidei ejus respectum.* Nam apud veteres Sacerdotium & episcopatus synonyma esse nemo nescit.

Act. dedicat. Stabul. eccles.

pag. 12.

8. Godoino successit PAPULINUS, quem Clodoveus episcopum, virum apostolicum, & reverentiæ gratia patrem suum non semel appellat in diplomate hic edito. Post Papulinum seu Papolenum Stabulense monasterium administravit RABANGARIUS, Mabillonio aliisque qui de Stabulensibus

pag. 14.

rebus tractaverunt incognitus. Ejus notitiam debemus placito coram Carolo Martello majore domus habito apud Glamanvillam pro restitutione quarumdam villarum Stabuleto facienda. Eo enim in placito *Rabangarius episcopus*; quasdam dicitur protulisse cartas, in quibus Rotgisus dictas villas in beneficio acceperat *ab antecessore suo Baboleno abbate*. Hic autem Rabangarius abbas ter *episcopus*, semel *vir apostolicus* vocatur. Pag. 14.

9. Ex his patet sæculo adhuc octavo Stabulenses abbates episcopali dignitate decoratos fuisse. Sed nec illos eo titulo omnino spoliatos sæculo nono in promtu est demonstrare, tametsi de omnibus id asseverare non audeo. Verum res constat de LEUTBERTO, quem Albericus episcopum & abbatem Stabulensem fuisse asserit. Alber. ad ann. 921. Huic præmittendus est etiam ANTONIUS abbas, Mabillonio ignotus & in vulgatis indicibus desideratus. Florebat autem *Antonius vir venerabilis episcopus* sub Carolo Crasso imperatore, apud quem anno DCCCLXXXII. deprecatus est *pro quibusdam fratribus sibi commissis ex monasterio, quod vocatur Stabulaus*, ut fisculum suum, Blandonium nomine, ipsis concederet: quod ille pro imperiali munificentia singulari diplomate benigne annuit. Pag. 31. Eo autem in diplomate obiter prætereunda non sunt illa de Stabulensibus monachis verba: *Qui ob Dei omnipotentis amorem nostramque fidelitatem, pignora sanctorum a prædecessorum nostrorum prudentia recognita, cum thesauro ejusdem*, ecclesiæ Aquisgranensis *fideliter reservarunt, & ad nos absque ulla diminutione detulerunt*. Ubi vides quanta fuerit apud omnes, sed præsertim principes, Stabulensium monachorum fama & existimatio, cum pignora sancta gazaque omnis sacræ ædis Aquisgranensis ab incursionibus barbarorum, qui sub Ludovico Balbo templum illud imperiale cum palatio & oppido igne & ferro consumserunt, recondenda & conservanda ipsis fuerint concredita.

10. Porro quam accurata fuerit apud Stabulenses sub his abbatibus episcopis regulæ Benedictinæ observatio, non est hujus loci pluribus differere, cum id abunde testentur tot sanctissimi abbates qui illi præfuerunt cœnobio, tot insignes viri, qui eo veluti in tutissimum salutis suæ portum sese recipiebant, tot denique monasteria, quæ ad eorum normam reformata sunt. Quanta fuerit apud Stabulenses sub abbatibus episcopis religio. At prætermittere non possum Christiani Druthmari verba, Stabulensium mores & religionem Prologo in Matthæum efferentis hoc modo: *Supra omnes homines vestra mihi est gratior societas, quia est sincera & absque dolo, & quam Deus docuit, sanctique ejus apostoli tenuere, ac posteris tenendam tradiderunt. Non enim est fel amaritudinis in vobis, neque zelus iniquitatis; sed fides firma, caritas inviolabilis erga Deum ac proximos. Et licet rebus terrenis egentes sitis, virtutibus tamen repleti estis: ita ut qui vos perfecte agnoverit, ulterius dilectione a vobis non possit separari. Sed si modico tempore vobiscum quis moratus fuerit, pro certo intelliget, quia Deus cohabitator vestri sit, & Spiritus-sanctus regat opera vestra. Neque enim habitabit diu malus inter vos, neque permanebit in consortio vestro; quia sicut aurum & argentum in camino probationis sordes abjiciunt: ita & qui inter vos venerit, aut desinet a malo opere, aut certe alienus efficietur a consortiis vestris. Qui namque inter vos conversantur, non multum mirentur, si plurimi sancti in his monasteriis probabiles fuerunt; sed pro certo experientur, quia qui apud vos non est bonus, sine dubio numquam alibi erit; & si reges & principes, atque vulgaris populus vos veraciter agnovissent, ut veros Christi discipulos amarent, supra omnes homines venerarentur ac diligerent.*

11. Sed, heu! tam præclaram sanctioris disciplinæ normam labefactavit prorsus Normannorum impressio, succedentibus deinceps tam sanctis viris abbatibus sæcularibus, quorum in prædam cuncta venere monasterii prædia, posthabita omnino regulari observantia. Abbatibus episcopis succedunt abbates sæculares. Horum primus occurrit LUITHFRIDUS comes, cujus meminit Albericus ad annum DCCCCXXI. his ver-

bis: *abbas Stabulensis dominus Leuthbertus episcopus & abbas; deinde Luithfridus comes & abbas locum eumdem in manu sua habuit.* Erravit autem ille in chronicis notis, cum Luithfridi comitis tempus consignat post annum DCCCCXXI.
pag. 33. Constat enim ex diplomate Arnulfi imperatoris a nobis edito, cum anno jam DCCCXC. Stabulensem abbatiam possedisse, quo commutationem præ-
pag. 34. diorum quorumdam cum Richario factam ab eo approbavit. Quin & Zuentiboldus rex Stabulensi monasterio locum Bisanchium eo deprecante concessit anno DCCCXCV.

12. Duos deinde Albericus abbates alios sæculares nobis suppeditat, sed male ad annum DCCCCXXXIX. consignatos: *apud Stabulaus*, inquit, *præfuit Raginerus comes & abbas, deinde Evverardus comes & abbas.* Et de Raginerio quidem seu Reginario id constat ex præcepto Ludovici regis Austrasiorum anno DCCCCII. edito pro confirmatione cujusdam commutationis ipsum in-
pag. 36. ter & Stabulenses monachos factæ, in qua sic loquitur Ludovicus: *Noverint omnium fidelium nostrorum, tam præsentium quam futurorum industria, qualiter* REGINARIUS *comes & sui monachi ex monasterio S. Remacli pro opportunitate ad invicem inter se villas commutaverint &c. Data* IV. *idus Septembris anno ab Incarnatione Domini* DCCCCII. *indictione* V. *anno Domini Ludovici* III. Et in alio diplo-
pag. 37. mate anni DCCCCV. dicitur: *Gloriosus abbas Stabulensis monasterii Raginerius*
pag. 39. & anno DCCCCXI. *Raginarius comes missus dominicus, nec non & abba Stabulensis, atque Malmundariensis monasteriorum.* Denique Carolus Simplex anno regni sui XX. *redintegrante* anno XV. *largiore hereditate indepta.* I. *hoc est.* DCCCCXII. *ad petionem ejusdem Reginarii & Berengarii comitum Fulrado cœnobitæ quædam ad vitam prædia concedit, quæ post ejus vitam in Stabulensis monasterii possessionem redire debebant.*

13. De EVERARDO vero, sæcularisne abbas fuerit, non ita pro explorato haberi volumus. Nam in diplomatibus nostris non abbatis, sed advocati tantum nomen præfert. Hunc Raginarii nepotem faciunt nostri Stabulenses, fatentur que locum inter abbates suos *ab antiquo* habuisse.

14. Minor est difficultas de GISLEBERTO duce Lotharingiæ, quem abbatiam Stabulensem habuisse jam anno DCCCCXXIV. docet *præstaria* a nobis edita pagina 40. Sed & asserunt Stabulenses decem & ultra in archivis suis extare instrumenta, in quibus ad annum usque DCCCCXXXVII. dux Lotharingiæ, marchio, comes & abbas plerumque nominatur.

15. Denique in antiquo abbatum Stabulensium catalogo Gisleberto subjicitur CONRADUS dux, qui aliunde innotescit ex sequenti precaria: *Ego in Dei nomine Everardus cupiens de terra ecclesiæ quæstum aliquem habere &c. adii celsitudinem ducis nostri* Conradi, *qui tunc temporis abbatiam Stabulensem jussu domini regis Ottonis regebat, deprecans quatenus concederet mihi de terra S. Petri & S. Remacli &c. quamdam precariam facere in monasterio Stabulensi cum consensu Odilonis abbatis, qui illi monasterio præesse dignoscitur, & consensu Erinfridi advocati &c. Acta sunt hæc in monasterio Stabulensi publice sub die* VI. *nonas Martii regnante domno glorioso rege Othone anno* X. *Conrado duce anno* IV. *Signum Odilonis abbatis, qui hanc precariam auctoritate regis & ducis firmavit S. Erinfridi advocati, S. Everardi, S. Willerici, S. Reginhardi. Ego Werinfridus cancellarius jubente domino abbate Odilone scripsi.*

Sæcularibus succedunt abbates regulares. Vit. S. Joh. Gorziensis. De Odilone abba-

16. Porro ex præcitata precaria patet Stabulense monasterium sub Conrado ultimo abbate sæculari respirare cœpisse, succedentibus abbatibus regularibus, quorum primus hic innotescit ODILO vir sanctissimus. Is nobili genere natus, cum Virdunensis ecclesiæ ab episcopo primus curam gereret, cunctis illis mordacibus curis ac sæculi facultatibus rejectis, sanctæ paupertati cum multis aliis Dei servis in Gorziensi monasterio devovit sese, terrenis eam opi-

bus longe pretiosiorem ducens. Cum vero regulari jam adolevisset in observantia, ad restaurandum apud Stabulenses monasticam disciplinam cooptatus, novam monasterio formam brevi reddidit. Id anno DCCCCXXXVIII. contigisse discimus ex veteri codice mſ. Stabulensi, in quo ad ciclos paschales Dionysii eum ad annum consignatur ejus electio. *ie regulari sanctissimus.*

17. Prima vigilantissimi abbatis cura fuit, ut sæcularibus abbatibus ad monasticas dignitates omnis via præcluderetur. Quapropter facultatem eligendi deinceps abbatis secundum regulam S. Benedicti, confirmationemque primariæ monasterii dotationis cum decimis quibusdam ab Ottone Magno impetravit. Deinde prava quæ reperit omnia ad sanctioris disciplinæ lineam correxit, evocato ad suos erudiendos Notkero S. Galli monacho, qui factus est postea Leodiensis episcopus. Ædificia etiam quæ conflagraverant reparavit. Laudatur autem in libro miraculorum S. Remacli, & apud Flodoardum lib. 4. historiæ Remensis cap. 33. ubi concilio Virdunensi anno 947. inter fuisse dicitur. Eum sanctum appellat Bartholomeus Fisenus, ejusque obitum ad annum 954. refert: Et eo certe anno jam successorem habebat. *Sæcularibus ad dignitates monasticas viam præcludit.* *pag. 43.*

18. Is fuit WERINFRIDUS abbas *vir religiosus & doctus omnium artium præsul* appellatus, qui sub Odilone decessore suo cancellarii munere fungebatur. Ejus vestigia terens, ut fratres in arrepto strictioris vitæ proposito contineret prætermisit nihil, cavitque in primis ne sæcularium virorum ac maxime nobilium consuetudine quies monastica interturbaretur. Hinc cum Warnerus comes *juxta monasterium Stabulaus quamdam villam sui juris nomine Baldau* possideret, & eam Sigifridus comes acquirere vellet; piissimus abbas *nimiam immo immortalem inquietudinem timens loci, hoc consilium toto nisu studuit occupare*, Brunonemque archiepiscopum Coloniensem atque Ottonis imperatoris fratrem conveniens, *ne id fieret sæpius commonere.* Abbatis votis annuit pontifex, atque ejus assensu Warnero comiti concessit quidquid in villa *Nobas dicta in pago Heiſlensi in comitatu Tulpiaco* possidebant Stabulenses monachi; quibus in commutationem, *Baldau* villam Stabuleto proximam tradidit Warnerius comes. Hæc omnia quæ fusius in Brunonis diplomate videre est *acta sunt publice Aquis palatio, die* 11. *Kalendas Novembris, regnante Ottone fratre nostro anno* XVIII. *Godefrido duce.* *De Werinfrido abbate.* *pag. 46.*

19. Sed dum fratrum suorum tranquillitati providet Werinfridus abbas, eam perturbare cogitabat inimicus homo. Nam Conradus dux Lothariensis, quem modo laudavimus, cum privatus principatu sub idem tempus fuisset, ob defectionis cum Luidulfo societatem, continuo Hungaros hanc ulturus injuriam in regnum Lothariense induxit, usque ad terram Raigenarii Hainoniensis comitis æmuli sui & Brunonis Coloniensis antistitis; qui omnia passim diripientes, Malmundarium flammis permisere. Sed neque Stabuleto, loco principi ac munitiori, ubi & thesauri recondi solebant, parcitum existimamus. Hinc Werinfridus conveniens Everacrum Leodiensem antistitem exoravit, ut *propter regni hujus multiplicesque persecutionis eventus, aliquod civitatis suæ saticum, in quo e diversis partibus venientes confugium facerent*, conferre dignaretur; quod ille singulari diplomate à nobis edito libenti animo concessit anno DCCCCLXI. Quinque post annis hoc est DCCCCLXVI. Werinfrido abbati & Stabulensibus fratribus ecclesias & decimas plures restituit, eisque sub sua protectione susceptis, liberam eligendi abbatis facultatem concessit Otto I. imperator. Nec multo post eodem *interveniente fidelissimo Werinfrido venerabili abbate*, Otto II. primi filius prædium Turninas dictum, in pago Hasbaniensi & comitatu Fulcuini comitis, similiter restituit, vetuitque ne cuiquam deinceps in beneficium daretur. *Malmundarium & Stabul. ab Hungris combustum.* *pag. 47.* *pag. 48.* *pag. 49.*

20. Circa idem tempus Notkerus qui Stabulenses scholas hactenus rexerat, ad Leodiensem assumtus cathedram, episcopatus sui initio altercationem, quæ inter Ratherium Veronensem episcopum ac Fulcuinum abbatem Laubiensesque monachos intercedebat, amice composuit, ad id *evocatis abbatibus Werinfrido, videlicet a Stabulaus, & Heriberto ab Andagino cum aliquibus fratribus*, uti testatur Folcuinus ipse in Chronico Lobiensi.

Spicil. tom. 6. pag. 577.

21. Idem Notkerus adductus precibus nostri Werinfredi vitam S. Remacli ampliori & elegantiori stilo conscripsit: sed eo in opere cum statuisset Malmundarium primo in Coloniensi diœcesi, deinde Stabuletum in Leodiensi conditum fuisse, magnam inter utrumque monasterium injecit dissensionis materiam. Constabat enim hactenus S. Remaclum amborum conditorem, huic illud ut præstantiori immo & priori subjecisse, hac tamen lege ut ab eodem patre regerentur; ceterum commonuisse utriusque loci incolas, *ut duobus in monasteriis congregati, gemina ferverent dilectione Dei & proximi, neque ullo umquam scandalo aut schismate* disjungerentur: Malmundarienses vero nulla tentarentur invidia, *quia*, inquiebat, *invidus alterius macrescit rebus opimis*, &, *invidia Siculi non invenere tyranni majus tormentum.* Paruerunt igitur huic præcepto pii fundatoris Malmundarienses, & sua sorte contenti, fuerant hactenus hujus legis retinentissimi: At lecto Notkeri opere, & re non examinata, mox attollere animos, miseram suam conqueri conditionem, dolere se Stabulensium abbati antiquiores subjici, sollicitare atque etiam eniti jugo huic ad hunc usque diem suavissimo eriperentur. Eoque res processit, ut solemni episcoporum judicio definienda fuerit. Is fuisse videtur utriusque cœnobii status, cum e vivis ereptus est plenus dierum & virtutum Werinfridus abbas.

Dissidium inter Malmundarienses & Stabulenses.

Vit. S. Remacli.

22. Qui ei successit RAVENGERUS abbas inceptam sub prædecessore litem dirimi curavit. Congregata est eam in rem diversis ex provinciis episcoporum synodus in regio Ingelheimensi palatio, cui inter alias interfuere. WILLIGISUS Moguntinus, DEODERICUS Metensis, & NOTGERUS Leodiensis antistites. In ea, præsente Ottone imperatore, secundum Stabulenses judicatum est, pronuntiata adversus Malmundarienses hac sententia: *Et quia monachis alterius cœnobii, id est Malmundarii, antiquorum sancita regum non suffecerunt; sed eadem monasteria rescindere, & sub duobus abbatibus, quod numquam a tempore S. Remacli acciderat, esse laboraverant in tantum, ut nisi generaliter episcoporum ex diversis provinciis confluentium synodo in* Ingelheim *palatio nostro, prolatis supradictorum antecessorum nostrorum præceptis, diffiniri potuerit: Propter hoc, inquam, ut ne qua deinceps inter eos controversia fiat, Statuimus... ut defuncto per successionem abbate, ex utrisque in unum cœnobiis confluentibus, monachi habeant... secundum regulam S. Benedicti eligendi abbatis liberrimam optionem: ea tamen præponderante ratione, (Malmundariensium pace) ut* Stabulenses *primam in electione obtineant vicem, si apud eos melior meritis & instructior litteris inveniatur &c.* Hæc acta fuerunt anno DCCCCLXXX. Paucis post annis idem Ravengerus concessa ab antiquis imperatoribus & regibus præcepta Ottoni III. exhibuit, atque *interventu Theophanu* imperatricis, necnon Hildeboldi Wormatiensis ecclesiæ venerabilis episcopi & Notkeri Leodiensis, privilegium ab eo protectionis impetravit: Ottone omnes monasterii immunitates, atque in primis eligendi jus abbatis confirmante.

De Ravengero abbate.

pag. 50.

Concilii Ingelheimensis judicium adversus Malmundarienses.

pag. 51.

23. Præfuere post VVerinfridum & Ravingerum Stabulensi & Malmundariensi monasteriis abbates duo cognomines, qui in vulgatis desiderantur indicibus. VVerinfridus II. scilicet, & Ravingerus II. quorum primum Gregorius papa V. alterum Silvester II. sub sua protectione susceperunt, singu-

VVerinfridus II & Ravengerus II. p. 52. & 54.

lari diplomate ratas habentes omnes utriusque monasterii possessiones, statuentesque ut in abbatis creatione, eligendus ex Stabulensi monasterio assumatur, si reperiatur dignus, sin vero, ex Malmundariensi.

24. Vixit Ravengerus ad annum circiter MV. cui e vivis sublato suffectus est fratrum suffragiis BERTRANDUS Stabulensis præpositus: sed electionem ejus Henricus imperator piissimus, sinistris quibusdam rumoribus adversus Stabulenses permotus, admissurum se negavit, accersitumque e Virdunensi S. Vitoni monasterio RICHARDUM abbatem Stabuleto & Malmundario præfecit. Unde editus a Mabillonio prædicti Richardi vitæ scriptor, vir gravis & antiquissimus, inter ea quæ ille regenda suscepit monasteria, Stabuletum & Malmundarium annumerat. *Balduinus Flandrensis*, inquit, *abbatias et quam plures tradidit, abbatiam scilicet S. Petri Gandensis, abbatiam S. Amandi, abbatiam S. Bertini, abbatiam S. Richarii, abbatiam S. Judoci, rexit & alia quam plurima cœnobia Bresuliense, Humulariense, S. Quintini de Monte, S. Wandregesili, S. Huberti, S. Remacli & Malmundariense &c.* In vulgatis tamen abbatum Stabulensium indicibus desideratur S. Richardus, qui vice solum Bertrandi, idque ad breve tempus, dum nimirum apud imperatorem purgarentur Stabulenses, monasterium utrumque administrasse videtur. Atque hæc plane indicat ipse Henricus eo diplomate, quo tandem fratrum in Bertrandum vota firmavit: *Fidelium*, inquit, *nostrorum industriam animadvertere volumus, quia Stabulensis & Malmundariensis cœnobii abbate Ravengero humanis rebus exemto, fratres utriusque loci successoris inire electionem, sed [quia] nostri culminis aures mala ipsorum opinio turbaverat, annuere omnino denegavimus, sed sub cura alterius cujusdam abbatis* (Richardi haud dubium) *eadem loca pro tempore commisimus, donec super hujus rei certam indaginem consilium haberemus. Denique illos injuste pati offensam nostræ majestatis comperientes, cum consilio procerum & consensu præsulum præsentem abbatem* BERTRANNUM, *quem electione regulari antea elegerant, constituimus.*

Electio abbatis Bertrandi cujus vice S. Richardus Stabulense monasterium aliquandiu rexit Sæc. VI. Bened.

pag. 55.

25. Ut vero magis probaret præconceptos de se & fratribus rumores sinistros nullo prorsus niti fundamento, sapientissime præfuit, instauratumque est ejus maxime opera ab Evergero Coloniensi antistite monasterium Malmundariense, quod olim ab Hungris combustum fuerat & consecrata basilica in honorem apostolorum Petri & Pauli. Sed & aliam eodem in loco erectam ecclesiam S. Gereoni martyri dedicari curavit a S. Heriberto Coloniensi archiepiscopo, qui consecratione peracta capellas olim a regibus concessas decimasque Malmundariensibus singulari diplomate confirmavit, dato IV. *nonas Novembris apud Malmundarium dedicata in die ecclesia in honore S. Gereonis, regnante Henrico II. anno ab Incarnatione Domini* MVII. *indictione* V.

pag. 56.

26. Defuncto anno MXX. Bertrando abbate, nullum non movit lapidem Henricus imperator, ut Stabulensibus & Malmundariensibus Popponem Virdunensem tum S. Vitoni monachum præficeret abbatem, renitente ac reluctante multum Richardo abbate, qui tali se discipulo privari nullo modo posse dicebat. At prævaluit Henrici imperatoris & S. Heriberti Coloniensis archi-antistitis Popponem exposcentis auctoritas, avulsusque e pii patris gremio, Stabuletum multas messurus virtutum segetes perductus est. Erat autem Poppo spectatæ prudentiæ adolescens, & moribus ornatus suavissimis facileque omnium animos sibi conciliabat: unde *& regi ipsi multisque principibus eo tempore erat notus & carus.* Ejus vitam cum satis accurate ac diffuse scripserit olim Everelmus abbas Altimontensis, singularia de eo hic solum attingam, quæ ex editis a nobis hoc tomo diplomatibus lucem aliquam accipiunt.

S. Poppo præficitur monasterio Stabulensi. Sæc. VI. Bened.

pag. 59.

Conradum imperatorem & Henricum Francorum regem diu dissidentes conciliat.

27. Hujusmodi autem est procurata inter diu dissidentes principes Conradum scilicet imperatorem & Henricum Francorum regem, industria Popponis pax & concordia, quam Everelmus abbas explicat hoc modo: *Et quia ante quam plures annos Romani imperii cum Francis discordia non minima inoleverat, ipse inter utrosque pacis gratiam labore & industria sua paratam complevit, Conradumque atque Henricum reges in consensum revocavit.* Et quibusdam interjectis: *Discordia quæ inter eos quasi quoddam senium longum duxerat, ipso mediante, in nihilum redacta est. Unde & invidendi sibi occasionem quibusdam tribuit; quia solus id efficere valuit, quod ut fieret in multis effectus jam olim pertentatus defecit.* Ita Everelmus, quo uno auctore innotescit inveteratum tantos inter principes illud dissidium. At quo in loco, quove anno, quibusve testibus, arbitro Poppone illud fuerit compositum, tacet omnino prædictus abbas. Verum hæc omnia discimus ex edita hoc tomo carta commutationis factæ inter Nanterum abbatem S. Martini Metensis & Popponem Stabulensem. Quippe *facta est hæc commutatio apud Dinillam, ubi colloquium fuit inter imperatorem Conradum & Henricum regem Francorum.* Nam ignoti hactenus illius colloquii causa nulla nobis videtur posse proferri, quam dissidentium duorum principum reconciliatio. Fuit autem *Dinilla* seu *Divilla* locus olim insignis, idem, ut conjicimus, cum *Dunavilla*, in qua Carolomannus Major-domus *cum optimatibus & pontificibus seu & illustribus viris, ad universas causas audiendas, & justa judicia rimanda* residebat, hodie pagus in territorio Metensi vulgo *Divillers* appellatus.

pag. 57.

Apud Divilam.

pag. 19.

Idque anno 1032.

28. Porro cum *regente domno* POPPONE *episcopatum Trevirensem*, PILIGRINO *Coloniensem*, THEODERICO *Metensem*, REINARDO *Leodiensem*, habitum fuerit illud colloquium, collocari necessario debet inter annum M. XXXI. quo regnare cœpit Henricus in Gallia, & MXXXVI. quo mortuus est Piligrinus præsul. Hinc refutata manet sententia Bartholomei Fiseni, Conradi & Henrici reconciliationem anno MXXXVII. statuentis, quam aliunde evertit breve Chronicon Lobiense, ubi ad annum MXXXII. hæc lego: *Cuonradus imperator cum Henrico rege amicitiam firmat.* Eo igitur anno consignandum est illius colloquii tempus, cui præter memoratos præsules aderant GOZILO Lothariensis regni dux & advocatus S. Martini Metensis, HENRICUS comes & advocatus S. Maximini Trevirensis, & frater ejus FRIDERICUS, qui Stabulensem advocatiam tenebat, BECELINUS comes *de Biendburch*, GODEFRIDUS comes de Amblavia, GOZILO comes de *Engeis*, & plures alii imperii proceres, qui prædictæ commutationi subscripsere, Poppo denique Stabulensis abbas & concordiæ interpres.

Tom. 3. Anecd.

Poppo monasterium restaurat & ecclesiam dedicari curat.

29. Jam vero reddita Gallis Germanisque pace, ad renovanda monasterii sui ædificia Poppo accinxit sese, positisque novæ ecclesiæ fundamentis, tantam adhibuit diligentiam, ut ad summum usque fastigium paucioribus annis surrexerit, annoque MXL. nonis Junii consecrata fuerit ab HERIMANNO archipræsule Coloniensis ecclesiæ; NITHARDO Leodiensis, HERIMANNO Mimigavordensis, RICHARDO Virdunensis, GERARDO Cameracensis, pro more illorum temporum, quibus dedicationes templorum non ab uno, sed a pluribus fiebant simul episcopis. Aderat huic solemnitati invitatus a Poppone HENRICUS III. imperator, qui sacras reliquias, corpus scilicet S. Remacli, propriis humeris, quæ summi principis pietas summa fuit, deportavit, nova ecclesia insigni donatione dotata. *Post evangelium vero missæ, domno abbate poscente privilegium Gregorii papæ patrui patris sui*, scilicet Conradi imperatoris *loco pro tuitione & querela insidiantium concessum, publice recitari fecit, idque a circumstantibus approbatum regali etiam auctoritate corroboravit.* Præcepta etiam quæ primi constructores fecerant, aliorumque principum sibi repræsentari fecit, & ea novo confirmavit diplomate.

pag. 61.

30. Ex

30. Ex brevi autem hujus dedicationis narratione a nobis hoc tomo edita discimus, biennio ante detectum fuisse S. Remacli sepulcrum, antiquis monasterii ruinis obvolutum, eoque in tumulo sanguinem ejusdem sancti ad hanc usque diem fluidum repertum, ex ampulla vitrea, quæ casu collapsa confracta est, defluxisse in terram. Aberat tunc S. Poppo; sed stupendi hujus prodigii testes multos, eosque tum, cum hæc scriberet, incolumes, narrationis auctor asseverat. At eum ipsum hic loquentem audire præstat: *Eodem*, inquit, *adhuc abbate*, Poppone, *vita comite, infra biennium dedicationis prædictæ, repertum est patroni nostri sepulcrum, plurima intercapedine temporum impediente nobis celatum. Inventum quippe est IV. nonas Martii diebus sacræ quadragesimæ.* Et aliquibus interjectis: *Ergo postquam invenimus, ut æquum dignumque erat, divinæ dispensationi gratias retulimus, & dum urgente necessitate a terra machinamentis inibi congruentibus elevamus; excepto demolitæ carnis ejus pulvere, sanguinem ejus quasi in futuræ resurrectionis gloria reservatum, in vitrea ampulla subtus illud stabilitum invenimus: ad quam recipiendam dum inconsulta aviditate properatur, rationique prudenti renititur, peccatis machinantibus, sacrum vas collapsum colliditur, ipsumque pretiosum thesaurum, negligentia maxima agente, sparsim super terram effunditur.* Et paulo post: *Hujus rei tot adhuc testes sunt incolumes, quotquot ipsa die extitere præsentes. Testimonium quidem perhibet Gunterus, cui creditum est tanti mysterii sacramentum attrectare, qui præcepto* PETRI *decani nunc abbatis, in virtute sacræ obedientiæ cruentatis manibus lipsanas dispersas præsumsit recipere.*

Inventio corporis S. Remacli & ampullæ, sanguinem ejus continentis.

31. Mortuus est S. Poppo anno MXLVIII. octavo kalendas Februarii; quo die solebant adhuc superiori sæculo Stabulenses nostri, cum publica ei veneratio cœpit haberi, solemni ritu cantare officium defunctorum sub unica collecta & novem lectionibus, panes etiam adventantibus omnibus distribuere, tribusque sequentibus diebus psalterium ex integro percurrere, additis singulis diebus tribus ex vigiliis defunctorum lectionibus cum suis responsoriis, ac totidem orationibus propriis. Quæ idcirco observamus, quia nihil aliud, credimus, intendit Trithemius, eaque est opinio Mabillonii, cum celebrari sua ætate, ait, apud Stabulenses S. Popponis festum VIII. kalendas Februarii, licet anno dumtaxat MDCXXIV. Sanctorum albo inscriptus est.

Obitus S. Popponis.

32. Monasteria sibi commissa omnia, sed præsertim Stabuletum & Malmundarium, quæ dissoluta repererat ac regulari observatione pene destituta, exornata reliquit & florentissima, cum religiosorum monachorum numero & moribus sanctissimis, tum elegantia ædificiorum, divitiis, & possessionibus. Morti autem proximus in Trevirensi S. Maximini cœnobio successorem sibi designavit Theodericum: de Stabulensibus autem interrogatus, quid agendum decerneret, *nihil aliud*, respondit, *mihi super hoc dicendum est, quam quod soli Deo illud velim esse commendatum. Hoc, ut dixi, soli certe Deo committo, nec alius quam ipse providerit rectorem admitto.* Suffectus est igitur ejus in locum PETRUS Stabulensis decanus, uti constat ex laudata superius narratione dedicationis ecclesiæ Stabulensis ab oculato teste conscripta: qui tamen in vulgatis indicibus desideratur, sive quod paulo post fato functus brevi præfuerit, sive quod expulso, ut aiunt, a Maximinianis Theoderico abbati sponte cesserit. Hic enim anno jam MXLIX. privilegium a Leone papa IX. impetravit. De excitatis autem a Malmundariensibus sub ejus præfectura turbis plura dicere supervacaneum est, cum eas fuse descriptas habeas in Triumpho S. Remacli apud Chapeavillam; sed neque de subsequentibus abbatibus, quos inter ut splendidissimum sydus illuxit VVibaldus, cujus vitam ipsius præmisimus epistolis.

Popponi succedit Petrus abbas.

§. II.

OBSERVATIONES

De sacra expeditione a Ludovico VII. Francorum rege & Conrado imperatore suscepta.

33. De sacra expeditione Hierosolymitana a Ludovico VII. Francorum rege & Conrado imperatore suscepta pluribus disseruere cum veteres tum recentes scriptores non pauci: at singularia quædam continent epistolæ VVibaldi abbatis Stabulensis & Corbeiensis ab illis aut prorsus intacta, aut certe minus accurate discussa, quæ ut hoc idem retractemus argumentum ultro nos invitant. Consilium illud primus agitavit Ludovicus rex, tresque potissimum ad id causæ eum impulerunt. Prima eaque præcipua, quam fere unam afferunt antiqui scriptores, fuit Edessæ urbis expugnatio. Ægre enim patiebatur rex piissimus, urbem munitissimam & invictis hactenus paganorum armis inexpugnatam, captam sua ætate impune ab ipsis detineri. Nec minus eum commovit cruentum Vitriaci excidium, quo ne sacris quidem Theobaldi comitis odio, abstinuit: hinc conscientiæ stimulis agitatus rex alias religiosus, expiari tantum nefas, nisi sua ipsius vita desperabat, seque & fortunas adversus infideles devovit: quam præsertim causam expeditionis adducit Guillelmus Nangius in chronico ad annum 1143. sic loquens: *Ludovicus rex Francorum contra comitem Campaniæ Theobaldum ducens exercitum, Vitriacum castrum, cepit, ubi succensa ecclesia, in ea mille & trecentæ personæ diversi sexus & ætatis igne combustæ sunt. Super quo rex misericordia motus plorasse dicitur, & hæc de causa postmodum, ut dicunt antiqui, peregrinationem Hierosolymis aggressus est.* Nangio suffragantur Vincentius Bellovacensis in Speculo, & antiquus auctor Anonymus in chronico nondum edito.

(Margin: Sacræ expeditionis suscipiendæ tres causæ. — Edessæ expugnatio. — Epist. Eug. ad Lud. reg. — Vitriaci excidium. — Spicil. tom. 11.)

34. Tertiam nihilominus causam profert Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Friderici I. imperatoris cap. 34. Philippi scilicet, fratris ipsius regis votum, quod solvere ille morte præoccupatus minime potuerat. *Ludovicus*, inquit, *dum occulte Hierusalem eundi desiderium haberet, eo quod frater suus Philippus eodem voto astrictus, morte præventus fuerat, diutius protelare nolens propositum, quibusdam ex principibus suis vocatis, quid in mente volveret aperuit.* Addit Frisingensis præsul una omnium principum sententia, Bernardum abbatem Clarevallensem sanctitate tum conspicuum, vocatum fuisse, ut ab eo divino tamquam ab oraculo quid facto opus esset resciretur. Interrogatus abbas, regis propositum *ad Romani pontificis audientiam & examen deferendum* esse censuit.

(Margin: Philippi fratris votum.)

35. Nec mora Ludovicus missa ad Eugenium legatione totum illi negotium exposuit. Advenerunt interea summo pontifici oratores e Syria, multis verbis exagerantes, ut capta Edessa, periclitaretur in oriente Christianum nomen, summumque in discrimen adduci Antiochiam & Hierosolymas. Quapropter scriptis ad regem litteris, quas Otto Frisingensis historiæ suæ inseruit, hortatur regem, arma ut in infideles antecessorum suorum exemplo convertat, Bernardo vero abbati, qui potens erat opere & sermone, aliis litteris negotium prædicandæ crucis commisit.

(Margin: Consulitur ea de re Eugenius papa.)

36. His animatus litteris Ludovicus, regni proceres & episcopos Lugdunum Clavatum convocavit, ibique una omnium sententia generalis indictus fuit conventus Carnoti celebrandus dominica tertia post pascha, quo plures tanto de negotio possent conferre. Audiendus hac de re Sugerius abbas ad Petrum abbatem Cluniacensem scribens in hæc verba: *Orientalis ecclesiæ*

(Margin: Ludovicus rex concilium Lauduni convocat. — Pet. Ven. lib. 6. epist. 19.)

calamitatem, & Dominicæ crucis & regis Hierosolymitani, ac fratrum Templi & aliorum fidelium in urbe Antiochena obsessionem, ex litteris, quæ a partibus illis nuper delatæ sunt, cognovimus, & ad aures vestras pervenisse non ambigimus. Inde est quod archiepiscopi & episcopi, quin etiam dominus rex & regni optimates & nos super hoc Lauduni convenimus, & usque adeo res processit, quod XV. die post octavas paschæ Carnoti generaliter conventum celebrare super hac causa & multarum provinciarum archiepiscopos, episcopos, abbates convocare, & pro domo Dei murum nos opponere, tantoque dolori pene inconsolabili consulte providere, & ne fides ab illis sacratissimis locis exterminetur, a quibus ad nos deportata est, Dei misericordia præcedente & subsequente, omnimodam operam adhibere disponimus. Hæc ille, quæ ideo fuse referimus, quod Laudunensis hujus concilii nullus hactenus mentionem fecerit, cujus proinde notitiam uni debemus Sugerio. Invitans deinde illum, ut Carnotum ad condictum tempus accedat, subdit: *Et quia vestra præsentia huic tanto operi plurimum esset necessaria, ex parte Dei, cujus est causa, pro quo & in carcerem & in mortem ire semper parati esse debemus, ex archiepiscoporum & episcoporum parte, qui hanc nobis submonitionem injunxerunt, & ex nostra celsitudinem vestram præfato termino & loco, huic tam egregio facto interesse & invitamus & submonemus, & suppliciter efflagitamus.* Eadem de causa scripsit Petro venerabili S. Bernardus epistolam 355. quæ in novissima Mabillonii editione est 364. cujus hæc in primis verba notanda sunt. *Confidimus autem quod magnum huic verbo proventum præsentia vestra præstabit, tum pro auctoritate sanctæ Cluniacensis ecclesiæ, cui Deo auctore præestis, tum maxime pro sapientia & gratia, quam vobis ipse donavit ad utilitatem utique proximorum & sui ipsius honorem &c.* Ex quibus colligere est, quanta tunc esset apud omnes Petri venerabilis existimatio, quanta in conciliis auctoritas. Sed quoniam circa initium quadragesimæ generale ordinis capitulum indixerat apud Cluniacum eadem die qua conventus Carnotensis celebrandum, excusavit sese. Ne tamen rex præstantissimi viri consilio fraudaretur, conventum alium apud Vizeliacum, monasterium insigne haud procul a Cluniaco, cui tum Pontius Petri frater præerat, coegit in paschate, sicque unius Petri causa, ut videtur, habitus fuit celeberrimus ille conventus Vizeliaci, quod sane hactenus observavit nemo.

Ad conventum Carnotensem invitatus abbas Cluniacensis se excusat.

Pet. ven. lib. 6 epist. 18. & 20.

Conventus Vizeliacensis.

37. Ibi tradente S. Bernardo, Ludovicus rex accepit crucem, non qualemcumque, sed benedictam & missam a summo pontifice. Data est & Alienordi reginæ crux, data & proceribus quamplurimis, quibus accessit populi tanta multitudo, ut deficientibus crucibus, vestes suas scindere in cruces piissimus abbas coactus sit & disseminare. Inde vero *Ludovicus toto anno a Paschali solemnitate, qua crucem accepit, usque ad aliud pascha, & insuper usque ad Pentecostem, antequam ad partes Hierosolymitanas proficisceretur, cum cruce suscepta in regno suo commoratus est*, ut scribit secundus auctor ejus historiæ apud Chesnium, & certe tantæ expeditionis apparatui præparando, non minus temporis requirebatur intervallum.

In quo rex cruce signatur.

Odo de Diogil. l. 1.

Tom. 4. p. 414.

38. Anno Domini MCXLII. Dominica III. post Pascha confluxere undique Carnotum regni antistites & abbates, cum magna procerum frequentia. Ibique de duce militiæ Christi dum deliberatur, sors cecidit in Bernardum abbatem Clarevallensem, unaque omnes voce ducem ipsum acclamant: quod porro muneris abbas modestissimus procul a se rejecit, tamquam suis moribus & institutis alienissimum. Hæc docet epistola Bernardi 256. ad Eugenium, nihilque aliud de celeberrimo illo conventu proditur.

Conventus Carnotensis.

39. Interea Ludovicus legatos passim mittebat ad reges & principes, quorum in ditiones & regna exercitus esset transiturus, liberum sibi suisque commeatum rogans. Qui quidem omnes & litteris & nuntiis pro voto responderunt, maxime vero Manuel imperator C P. cujus epistolam assentationibus & blanditiis refertam alias edidimus.

Tom. 1. Anecd. p. 399.

S. Bernardus crucem in Germania prædicat.

Otto Frising. l. 1. c. 37.

40. Promoto satis in Gallia crucis negotio, migravit in Germaniam S. Bernardus sub finem anni MCXLVI. & Domino cooperante, & sermonem ejus confirmante sequentibus signis, infinitos ubique milites congregavit. Reperit vero in ipso ingressu Radulfum quemdam monachum, qui & ipse *multa populorum millia ex Agrippina, Maguntia, Wormatia & Spira, Argentina aliisque vicinis civitatibus, oppidis seu vicis ad accipiendam crucem* accenderat. At temerario ille & cœco religionis impetu ductus, occidendos suadebat Judæos omnes, uti infensiores crucis Christi hostes & inimicos. Accersitum serio admonuit Bernardus, compulitque, ut omisso in posterum prædicationis munere, sua se cella contineret, *indignante populo & seditionem movere volente.*

Conradum imp. sacræ militiæ inscribit.

Vit. S. Bern. lib. 6. c. 4.

41. Primam operam imperatori dedit, ac primo Francofurti eum adorsus, suggerebat secreto, & mellito quasi sermone instillabat, suæ tandem saluti *in tempore misericordiæ uberis* provideret. Restitit tum Conradus, significans, *nullum sibi hujus militiæ inesse propositum.* Sua tamen spe non decidens vir Dei, captabat prudenter occasiones, & Spiram in vigilia natalis Domini veniens, ipsum iterum & publice & secreto aggressus est ea instantia, ut nonnihil commotus imperator, inducias a Bernardo postulaverit, quo *deliberaret secum & consuleret suos, sequenti die super hoc responsurus.* At ille moræ omnis impatiens, infra missarum solemnia suggestum præter morem non rogatus conscendit, & dum vehementius urget, ac ea quidem libertate, quæ verbi Dei præcones maxime condecet, nondum finito sermone, exclamavit imperator: *Agnosco prorsus divina munera gratiæ, nec deinceps, ipso præstante, ingratus inveniar. Paratus sum servire ei, quando quidem ex parte ejus submoneor... Continuo signatus est rex, & vexillum ab altari per manum patris suscepit, quod ipse in exercitu Domini manu propria deportaret. Signatus est cum eo nepos ejus dux Fridericus junior, signati alii principes quorum non erat numerus.*

Eugenius papa improbat quod se inconsulto signatus esset.

42. Hæc ubi ad aures Eugenii papæ III. pervenerunt, gavisus est ille supra modum, improbavit tamen quod inconsulta sede apostolica cruce signatus esset Conradus, scriptisque per Theoduinum S. Rufinæ episcopum litteris, quæ hodie desiderantur, paterne apud eum expostulavit, quod de tanta re sine sua conscientia deliberasset. Hortabatur nihilominus, provideret primum de regni seu imperii ordinatione, curaretque ante omnia Henricum filium suum regem Romanorum inaugurari, quibus mox imperator epistola inter VVibaldinas vigesima, ex qua hæc colligimus, respondit, omnia quæ se monuerat, *filiali & intima caritate ad effectum perduxisse*; & *de ordinatione* quidem regni sibi *a Deo concessi, in frequenti principum conventu apud Frankenevort* tractasse. (Porro conventus ille habitus fuit sub initium anni MCXLVII. mense Februario) *ordinataque & firmata communi per omnes regni partes solida pace, filium* suum *Henricum in regem & sceptri* sui *successorem unanimi principum convenientia, & alacri totius regni acclamatione electum, mediante quadragesima in palatio Aquisgranensi coronari* decrevisse. *Ad id vero,* inquit, *quod dicitis, nos rem tantam, scilicet de signo vivificæ crucis, & de tanta tamque longa expeditionis proposito, absque vestra conscientia assumsisse, de magno veræ dilectionis affectu processit: Sed Spiritus-sanctus, qui ubi vult spirat, qui repente venire consuevit, nullas in captando vestro vel alicujus consilio moras nos habere permisit: sed mox ut cor nostrum mirabili digito tetigit, ad sequendum se, sine ullo moræ intervenientis spatio totam animi nostri intentionem impulit.* Quod utique responsum Christiano imperatore dignissimum, his apprime concinit, quæ modo retulimus ex vita S. Bernardi. Denique Eugenium in Gallias descendentem invitat, ut ad Rheni partes diverteret, diemque illi præstituit feriam sextam post Pascha, quo *desideratam faciem* ejus apud Argentinam videre peroptabat, *quatenus simul positi,*

Papam ad Rheni partes invitat.

ea Deo miserante tractare & disponere valerent, per quæ pax ecclesiarum & christianæ religionis ordo, congruis provectibus augeretur. Hanc Conradus epistolam per suos legatos, Buconem Wormatiensem, Anselmum Havelbergensem episcopos, ac Wibaldum abbatem Corbeiensem direxit, qui eam Divioni III. kalendas Aprilis summo pontifici obtulerunt.

43. Interim Bernardus vices suas in Germania committens Adamo abbati Eberacensi viro *religioso & honeste erudito*, in Gallias revertitur, editis ex itinere infinitis prope miraculis, Coloniæ, Juliaci, Aquisgrani, Leodii, Montibus, Valencenis, Cameraci, Lauduni, Remis cæterisque in civitatibus, quas tum peragravit, conscribens ubique milites, Catalaunos tandem appulit: quo progressus obviam viro Dei, in festo Purificationis Ludovicus rex cum magna procerum frequentia conventum habuit. Nam *& legati regis Romanorum & Welphonis inclyti ducis* ante paucos dies illuc advenerant, *ut de via Jerosolymitana communi consilio tractaretur*. Denique vix salutata sua Claravalle Stampas se contulit, quo rex solemnem episcoporum & totius regni procerum conventum indixerat in Dominica Septuagesimæ, quæ illo anno in XVI. Februarii diem incidebat. Eo in conventu prima die auditi fuere regum & principum nuntii, recitatæque eorum litteræ. Secunda promulgatum decretum de ducendo per Græciam exercitu, reclamantibus Rogerij Siciliæ regis nuntiis, ac dolos Græcorum timendos prædicentibus. Tertia denique, constituta profectionis die, Sugerius abbas S. Dionysii, sacra durante expeditione, regni administer designatus est. S. Bernardus in Gallias revertitur ac Stampensi conventui interest.

44. Stampensi conventu dimisso, in Claramvallem redit S. Bernardus, mox novum in Germaniam iter suscepturus, quod a primo non satis hactenus distinxere scriptores. Et certe jam sexto kalendas Aprilis versabatur Treviris, inde Rutilam, tum Francofurtum progressus, ut discimus ex diurnis hujus & præcedentis itineris commentariis, quos Gaufridus ejus notarius confecit: unde lapsus memoria videtur idem ipse Gaufridus, cum quadraginta post annis, hoc est anno ætatis suæ nonagesimo, scripsit hoc anno Bernardum egisse Parisiis in solemnitate paschali, atque in concilio eodem tempore ibi celebrato, disputasse cum Gilberto Porretano coram summo pontifice. Certe Otto Frisingensis, qui concilii hujus acta fusius enarravit, nullam Bernardi fecit mentionem, non Odo de Diogilo, non scriptores duo anonymi gestorum Ludovici VII. non denique scriptores alii antiqui, qui Eugenii res gestas Parisiis attigerunt. Nec sane aliam ob causam existimamus nihil eo in concilio diffinitum esse adversus Porretanum, quam quod Bernardus omnium fere causarum ecclesiasticarum tunc temporis unus arbiter, esset absens. Quid vero sanctissimum abbatem ad suscipiendum secundum illud iter Germanicum impulerit, facile est divinare; ut nimirum Conradum aliosque principes cruce signatos, & consiliis adjuvaret, & sermonibus corroboraret: quibus itineri se committentibus, suos Clarevallenses revisit, festum Pentecostes in viæ cursu celebrans Tulli Leucorum, quo quater illo anno accessit. Novum in Germaniam iter suscipit.

45. Quo præcise tempore transmarinum iter aggressus sit Ludovicus, non consentiunt inter se gestorum ejus scriptores duo anonymi apud Chesnium. Alter enim, quem Sugerium perperam appellat Baronius, eumque secutus nuperus scriptor Gallicus vitæ Sugerii parum accuratus, docet ipsum anno MCXLVII. Hebdomada secunda post Pentecosten flammeum Galliæ vexillum in sacra æde S. Dionysii accepisse cum baculo & pera, quod porro solebant olim reges nostri, cum bellum aliquod aggrediebantur, pie religioseque servare, atque adeo dilatam ad id tempus fuisse ejus profectionem. Alter vero paulo maturius excessisse regem, & reginam ex urbe Parisiensi de- Quo die Ludovicus peregrinationem suam sit aggressus. Chesn. tom. 4. p. 393.

Ibid. pag. 4. clarat his verbis: *Gloriosus rex Ludovicus regio comitatu, ut decebat, honorificentissime circumdatus, iter quod voverat peragere cupiens, septimana post Pentecosten de Parisiensi civitate egressus est.* At rectius nostro quidem judicio Guillelmus Nangius id contigisse refert tertio idus Junii feria quarta post Pentecosten. Cui concinit Odo de Diogilo S. Dionysii monachus, regi a secretis, & peregrinationis socius. Idem confirmat Henricus monachus in epistola ad Wibaldum abbatem; quæ inter ejus epistolas est vigesima quinta: *Feria tertia*, inquit, *Pentecostes apud S. Dionysium ad dominum papam pervenimus, ubi domino cancellario nos tantum præsentavimus, propter tumultum maximum qui in exitu regis circa dominum papam aderat. In crastino autem, antequam dominus papa, qui Meldas transire disposuerat, egrederetur, domino papæ per cancellarium præsentati sumus* &c. Idem denique eruere licet ex epistola 131. Wibaldi ad Bernardum episcopum Hildesheimensem. Et certe cum hoc eodem anno festum Pentecostes in octavam diem Junii inciderit, & rex post aggressum iter aliquot Metis dies ad congregandum exercitum peregerit, atque in natali apostolorum Petri & Pauli a clero & populo Wormatiæ susceptus fuerit solemni ritu; si prima aut secunda tantum hebdomada post Pentecosten Parisiis migrasset, tam brevi sane temporis intervallo Wormatiam pervenisse minime potuisset. Hæc autem fusius referimus, ne fucum faciant nuperi quidam scriptores Gallici, qui aliter sentiunt. Testatur autem Odo de Diogilo faustam regi peregrinationem, ea ipsa die qua profectus est apprecatum esse summum pontificem, impertita etiam benedictione apostolica. *Sumto*, inquit, *vexillo desuper altari & pera & benedictione a summo pontifice, in dormitorium monachorum multitudini se subducit... Illo die retentis paucis suorum, in refectorio comedit cum fratribus, & osculatis postmodum omnibus, recessit orationibus & lacrymis omnium prosecutus.*

Spicil. tom. 11.

pag. 108.

Odo de Diog. l. 2.

Conradi exercitus a Turcis profligatus.

46. Toto peregrinationis cursu prospera fuere omnia. Sanus & incolumis ultra regni sui fines imperator processit, & superata Bulgaria & Thracia appulit tandem Constantinopolim, a Manuele officiosissime susceptus. Hinc Nicæam progressus, Iconium, datis ab imperatore Græco ductoribus, movit. Sed eo itinere circumventus a Soldano Iconii, florentissimum exercitum, Deo sic volente, fere amisit. Cladem hanc luctuosissimam, quæ sane crucis negotium penitus invertisse creditur, Wibaldo suo uti fideli amico & familiari epistola 80. significat; sed multa prudenti silentio tegens, ne, illato pavore, in desperationem rerum veniret Henricus filius ejus, sumerentque inde „animos imperii hostes. Ait igitur Nicæâ se integro exercitu Iconium ten„dente, commeatum die decimo, cum totidem superessent itineris dies, defe„cisse: tum Turcas *in pedestre vulgus*, quod sequi exercitum minime pote„rat, irruisse, improvisos telis lacessentes: se autem miseratum quidem esse „deficientis populi vicem, sed maluisse exercitum, idque *rogatu principum* „*& baronum, de terra illa deserta ad mare* reducere incolumem, quam illas ho„stium velitationes, *cruenta victoria* propulsare. At tantum abest, ut exercitum reduxerit incolumem, ut vix ipse, quod porro dissimulat, paucis cum militibus evaserit. Atque hic audiendus Anonymus primus scriptor gestorum Ludovici VII. *Usque ad illum diem magnum quid fuerat & fama magna de exercitu imperatoris, quoniam in eo fuerant multi nobiles principes & inclyti milites, qui per voluntatem Dei, aut ejus tolerantiam, ibi corpore perierunt, & absque profectu & utilitate sanctæ terræ, pro cujus liberatione moverant, ibi fuerunt quasi penitus devastati, quia sicut retulerunt qui præsentes affuerant, de septuaginta millibus loricatorum, & de tanta multitudine peditum, pars decima non remansit. Quidam fame perierunt, alii gladiis hostium interfecti sunt, & alii vinculis mancipati in servitutem hostium fuerunt reservati. Vix imperator & aliqui de suis baronibus ab*

Chesn. tom. 4. p. 396.

illo periculo, & ab hostium gladiis evaserunt, & retroversus urbem Nicaeam cum paucis millibus redierunt. Turci, qui plus per insidias & proditionem quam per arma triumphum habuerant (nec mirum si magna lætitia gavisi sunt) multas divitias in castris Theutonicorum repererunt, aurum, argentum, equos & arma, & onusti spoliis in suas munitiones redierunt. Sed & ipse Conradus ad Emanuelem imperatorem postea scribens, sincere fatetur, detrimentum se *amissi exercitus* tum passum fuisse. Epist. 187. inter VVibaldinas.

47. Quæ vero scribens ad Wibaldum Conradus subjungit, multa continent hactenus ignota, ac vulgatis scriptoribus repugnantia, ex quibus illi merito possunt emendari. *Cum vero*, inquit, *ad mare venissemus, & castra metati fuissemus, in maxima tempestate non expectantes serenitatem, præ gaudio rex Francorum ad tentoria nostra, nobis nescientibus, supervenit, dolens quidem exercitum nostrum fame & labore attritum, de societate autem nostra non parvum habens gaudium. Ipse siquidem & omnes principes sui fideliter ac devote obsequium suum nobis obtulerunt: pecunias insuper suas & quæcumque habebant nostræ voluntati exponebant.* Hæc longe aliter narrant gesta Ludovici VII. auctore Anonymo apud Chesnium. Sic enim ille: *Dux Souaviæ Ferricus nepos imperatoris, fratris sui primogeniti filius, qui post mortem avunculi tenuit imperium, vir magnæ nobilitatis & sapientiæ, venit ad exercitum, qui rem prout acciderat regi & baronibus enarravit. Mittebat enim imperator ad regem, ut die assignata ad parlamentum convenirent, & quid agendum sit postea pertractarent.* Quantum hæc a narratione Conradi discrepent, nemo non videt. Neque enim invitatus, sed sponte sua, *rex Francorum Ludovicus*, inquit, *ad tentoria nostra* NOBIS NESCIENTIBUS *supervenit.* Quæ vero subjungit prædictus Anonymus, ut a vero ita & a Conradi verbis sunt longe magis aliena: *Considerans*, inquit, *imperator, quod ipse tenebatur pro majore principe de toto mundo, & quod cum tanta nobilitate de partibus suis moverat, & nunc erat cum pauca manu militum in partibus alienis, & quasi in subjectione Francorum, quia ibi nihil aut parum poterat sine illis, & propter hoc tale sibi dedecus imputans, visus est sibi per hoc imperialem lædere majestatem, si cum pauco numero militum transfretaret: propter hoc imperavit quod sui pedites redirent, & ipse cum modica gente Constantinopolim navigio est transvectus.* Mera sane commenta, quæ fucum nihilominus fecere nuperrimis magni nominis scriptoribus, sed quæ prorsus convellit ipsa Conradi narratio, ait enim: *Conjuncti ergo, cum copiis nostris & principibus, quorum quidam cum nobis remanserant, quidam infirmi, & præ penuria pecuniæ sequi non valebant, & ob id ab exercitu recedebant, usque ad S. Johannem, * ubi sepulcrum ejus & manna scaturire cernitur, absque omni difficultate celebraturi ibi nativitatem Domini pervenimus: ubi per aliquos dies repausantes, quia & nos infirmitas & multos nostrorum invaserat, recuperata sanitate procedere volebamus: sed invalescente ægritudine, nequaquam ire valuimus. Rex autem dolenter profectus, quantum potuit nos præstolatus est, sed diuturna infirmitas nos tenuit.* Ubi nudam & sinceram vides causam discessionis Conradi a Ludovico rege; illius scilicet infirmitatem, eamque obfirmatam & perseverantem in dies, non sinistram aut superbamquamlibet de Ludovico opinionem, quasi sibi totius orbis principi potentissimo dedecus imputasset *in subjectione Francorum* videri, cum regem dolentem & diu expectantem abire sola Conradi inveterata infirmitas compulerit. Et certe recuperata postea sanitate, dedecus non existimavit Conradus, Francorum regi conjungi, immo remorantem diutius Hierosolymis, quo illum prævenerat, expectavit, accedentem magno cum tripudio suscepit, nec multo post conjunctis copiis Damascum simul cum eo obsidione cinxit. Hujus porro imperatoris ægritudinis nullus hactenus fecit mentionem, nisi forte Odo de Diogilo, qui duplici eum sagitta vulneratum narrat, quod siluit Conradus.

A Ludovico rege convenitur.

Tom. 4. p. 397.

A quo ægre separatur.

* Id est, Ephesum.

Vi a Manuele C P. reducitur curandus.

48. Sed neque recedente Ludovico Constantinopolim cogitabat; sed eò vi reductus est a Manuele, quod hactenus observavit nemo, a medicis suis procurandus. Hujus rei testem locupletissimum habemus Conradum ipsum, qui in præcitata epistola sic loquitur: *Quod cum frater noster Græcorum imperator audiret, vehementer indoluit, & cum filia nostra dilectissima imperatrice, sua videlicet conjuge, ad nos præpropere descendit, liberaliter nobis & principibus nostris sua & necessaria ad iter nostrum largiens, quatenus a medicis suis citius curaremur, quasi vi Constantinopolim in palatium suum reduxit, tantum nobis honoris, quantum ulli umquam prædecessori nostro exhibitum esse audivimus.* Atque his suffragari quodammodo videtur ineditus auctor illorum temporum, qui Conradum ait, a Francis benigne susceptum, & cum eis aliquandiu profectum, sed revocatum tandem a Tyatyra fuisse ab imperatore Græcorum.

Omnibus humanitatis officiis ei exhibitis.

Epist. 187. inter VVibaldinas.

49. Quot autem & quantis humanitatis officiis Conradum cumulaverit in palatio Manuel, alibi exprimit idem imperator ad Manuelem ipsum scribens in hæc verba: *Quanta nos caritatis & devotionis instantia, quanto fidei & humilitatis studio in sacris ædibus gloriosi imperii tui susceperis, quanta humanitatis & liberalitatis gratia in lecto infirmitatis nostræ non solum per tuos & tua, sed etiam in propria persona & propriis manibus ministraveris, tunc videlicet, quando manus omnipotentis Dei nos non solum in detrimento amissi exercitus, verum etiam in verbere corporalis ægritudinis percusserat, nulla potest rerum oblivio ab animæ nostræ tenaci memoria evellere.*

Fœdus init cum eo adversus Siciliæ regem.

Otto Frisl. l. 1. c. 4.

50. Neque vero absque consilio Conradum hujusmodi officiis Manuel sibi demerebatur. Erat namque ipsi atrox cum Rogerio Siciliæ rege bellum, atque ab eo non infrequentes accipiebat clades, nec unus ipse tanto hosti sufficiebat. Tentaverat quidem sæpius, sed frustra, Ludovicum regem Francorum & muneribus & promissis, at bello sacro unice intentum nihil movere potuerat. Unus igitur supererat Conradus, licet deletus, in quo posset spem aliquam collocare, & spes illa quidem affinitate jam præcipua nitebatur, uxoris quippe ejus sororem, comitis Lucemburgensis filiam duxerat, vivente adhuc Johanne patre suo, eaque occasione, ut ait Otto Frisingensis, æternum cum Conrado fœdus inierat. Illud ergo fœdus, quod Baronius ad annum 1149 post sacram expeditionem perperam collocat, novo fœdere renovare ac confirmare cupiebat. Omnibus igitur officiis eum demulcere conatus est, muneribus, promissis, & precibus, omnique effuso thesauro, etiam *neptem suam* Henrico filio ejus obtulit uxorem. His victus Conradus, pacto novo devinxit sibi amplius Manuelem, jurans ei arma se in Siculum expleta peregrinatione illaturum. His lætus Manuel humanitatis prætermisit nihil, ac valetudini restitutum propriis Jerosolymam navibus transvehi voluit.

Infausta Damasci obsidio.

Epist. 127. inter VVibaldinas.

51. Ejus in sacram civitatem adventum ut cognovit per Fulcherium patriarcham Ludovicus, qui interim cum comite Tripolis affine suo morabatur, illico convolavit, habitoque cum imperatore & rege Hierosolymitano consilio de ratione promovendæ religionis christianæ, communibus omnium suffragiis decreta est Damasci obsidio, ex cujus expugnatione christianorum salus fere unice pendebat. Sed quam infaustus fuerit oppugnationis hujus exitus, perstringit Conradus ad Wibaldum scribens in hac verba: *Cum Damascum communi consilio venissemus, & castra ante portam cum magno nostrorum discrimine locassemus, etiam prope esset, ut sine ambiguitate civitas caperetur, traditio a quibus minime cavimus, in hunc modum facta est, quod ipsi eo in loco civitatem inexpugnabilem esse asserebant; & ex industria in aliam partem, ubi nec aqua exercitui suppetebat, nec accessus alicui patebat, nos ducebant, & ita omnes in indignationem pariter & in dolorem conversi, infecto negotio redierunt.* Quæ fusius enarrat sæpe laudatus auctor Gestorum Ludovici VII. cap. 20. addit Conradus: *Expeditionem*

nem tamen ibidem versus Ascalonem unanimiter se moturos spoponderunt, locum & diem præfixerunt. Illic ex condicto venientes, neminem fere invenimus. Ibi universitatem octo frustra diebus præstolati, secundo ab eis delusi, ad propria tendimus. Atque hic fuit sacræ illius expeditionis infelix exitus.

52. Conradus tot proditionum pertæsus, Manuelem *in Achaiæ seu Thessaliæ finibus adiit, cum eoque tamquam e longa via fatigatus, laboribusque fractus, nec modica correptus infirmitate, per aliquod temporis spatium quievit, de reditu ordinans suo*, ut scribit Otto Frisingensis, cujus hic auctoritas magni est ponderis. Est tamen penes nos hujus ævi scriptor necdum editus, qui Constantinopolim ipsum revertisse contendit: cui facile assentimur, cum sex ut minimum menses cum Manuele sit commoratus, *& non modica correptus infirmitate*, Constantinopolim curandus reduci ab imperatore facile potuerit. Ludovicus rex, qui nullam Græcis fidem habebat, aliam in redeundo per Siciliam iniit viam, nec tamen sic Manuelis expertos toties effugit dolos. Quomodo autem ab ejus captus classe fuerit, quave ratione ex ejus ereptus manibus, perstringit antiquus auctor Anonymus coævus; qui suam his verbis historiam terminat: *Cum autem ibi aliquandiu morati fuissent, imperator Constantinopolim reversus est. Rex vero suis repatriantibus, Jerosolymis per annum moratus est. Postea cum rediret, Græcorum naves incurrit, cumque ab eis imperatori Corfolium obsidenti præsentandus duceretur, Gregorius dux navium regis Siciliæ eos aggressus est, qui vastatis & spoliatis Græcorum provinciis usque ad ipsam urbem regiam C P. accedens, sagittas aureas in palatium imperatoris jecerat, & incensis suburbanis de fructu hortorum regis violenter tulerat. Unde rediens naves Græcorum incurrit, captis Ludovicum regem eripuit, sed captos regis obtentu dimisit.* Idem videre est apud Guillelmum Nangium, qui veterem hunc exscribit auctorem, additque: *Et Ludovicum cum honore lætus de triumpho & victoria in Siciliam duxit. Nam ut ita fieret procuraverat Siculus rex, timens insidias Danaum, & desiderans opportunitatem exhibendi devotionem, quam habebat regi & regno Francorum.*

> [Marginal notes: Conradi reditus. — Ludovicus rex revertens a Græcis captus & à Siculis de manibus eorum ereptus.]

53. Interim Rogerius rex Siciliæ de inito adversum se fœdere inter Conradum & Manuelem imperatores certior factus, aliud ipse cum Ludovico rege in eos pepigit, Welphonemque ducem e terra sancta per Siciliam redeuntem induxit, Conrado ut imperatori bellum inferret. Sic Deus justus & terribilis super filios hominum conatus omnes elisit Manuelis, qui ut sacram dissiparet militiam omnes artes, machinasque omnes adhibuerat, ac doli prætermiserat nihil.

> [Marginal note: Rogerius cum Ludovico & Welphone fœdus init.]

54. Reversus ex itinere Conradus, suis ut staret promissis, novam in Italiam aggressus est expeditionem, jamque in Longobardiam concesserat, cum febre correptus, & insperatis Welphonis motibus exacerbatus, in Germaniam velociter repedare compulsus est: idque intactis fœderis cum Manuele initi pactis posse fieri non dubitavit. Iis enim apposita erat hæc conditio, ut aliquo superveniente imperii periculo, aut corporis invaletudine a juratis articulis maneret absolutus. Atque duplici hoc capite liber a promissis erat Conradus: ne tamen Græcorum imperatori defuisse contra pacta videretur; duas ad ipsum, totidemque ad imperatricem scripsit epistolas, quibus sese excusat, causasque suggerit, cur in Rogerium arma movere non possit. *Simili*, inquit, *recordationis constantia fixum animo tenemus, quæ fuerit inter nos mutuæ pactionis obligatio, quid tuæ celsitudini spoponderimus, quid perficere promiserimus. Sed cum a sublimitatis tuæ regno corporaliter discessemus, in quo nos per fidem & benevolentiam habitare sentimus, imperium, quod nobis a superna majestate collatum est, invenimus in quibusdam partibus suis ex occasione longæ absentiæ nostræ turbatum; ad quos motus comprimendos, & pacem reformandam dum tota cordis intentione accingimur, pater ille misericors, quia flagellat omnem filium quem recipit;*

> [Marginal notes: Conradus novam in Italiam parans expeditionem morbo & Welphonis motibus revocatur. — Excusat se erga Manuelem. Epist. 187. inter Wibaldinas.]

tendit manum in retribuendo, gravique tertiana febre maceratos nos prorsus imbecilles & fere inutiles per sex mensium spatium detinuit. Si itaque, Deo impediente, propositum nostrum ad tempus est retardatum, non tamen est omnino evacuatum, & promissionis nostræ effectus, magis est dilatus, quam frustratus. Primam itaque causam in excitatos motus in imperio, alteram in morbum refundit. Utramque hanc causam fusius & clarius explicat ad imperatricem ipsam sic scribens: *Nunc ergo tamquam carissimæ filiæ nostræ & imperii nostri cognatæ, causas familiariter & breviter aperimus, pro quibus in Longobardia, post exitum nostrum a vobis manere, & promissa implere nequivimus, pro quibus ad partes Alemanniæ modis omnibus nos properare, ordo quidam rerum & imperii nostri clamor ad nos usque perlatus, non absque gravioris consilii ratione persuasit. Si quidem, ut tua sapientia perfecte novit, dominus ille* WELPHO *vir magnæ nobilitatis & potentiæ in regno nostro habetur, neque fide qua eum in extrema necessitate adjuvimus, neque beneficiis quibus eum commode auximus, aliqua ratione commonitus, per Siciliæ tyrannum a Jerosolymis reditum habuit, & accepta non parva ipsius infami pecunia, per sacramenta & obsides ei firmavit, quod nos & nostros, nostrum imperium perturbare & infestare modis omnibus laboraret. Quod postquam ad propria rediit, adjunctis sibi quibusdam perfidis non parvi apud nos momenti & nominis, instanter facere cœpit, filios nostros, tuos utique nepotes amantissimos, & bonæ spei plenos invadendo, & in terra ipsorum quæ illis patrimonii jure competit, inimica quædam castella ædificando. Hoc igitur tam atrocis rei nuncio accepto, cum fama, ut in talibus fieri solet, omnia in deterius multiplicaret, prævenire cuncta & comprimere maturavimus, atque ad partes Alemanniæ subito & improviso adventu accessimus. Dum itaque in componendis & placandis omnibus diligentiam adhibemus, tanta nos infirmitas corporis in fine Augusti mensis invasit, ut usque ad pascha Domini gravioribus negotiis vix utiles esse possemus.*

Epist. 188.

55. Tertiam nihilominus excusationis rationem consequenter subjungit idem Conradus: *Dum contra communis hostis nostri, Siculi videlicet tyranni, temerariam insolentiam nos expedire & accingere studemus, nunciatur nobis, quod omnis populus Francorum cum ipso rege suo, contra imperium præcellentissimi germani tui scilicet gloriosissimi sponsi, conspiraret, & arma movere, auctore & incentore Siciliæ tyranno, cum omnis virtutis suæ conatu disponeret. Quam rem non facile spernendam vel omittendam ratum duximus; sed finem rerum expectare, aut tumultum reprimere, aut nos & imperium nostrum pro fratre nostro & rebus ipsius opponere decrevimus. Excusatos nos sufficienter credimus &c.* Hæc nemo miretur si tam fuse retulimus, quæ hactenus ab historia nostra exsularunt. Ceterum ut suam Manueli fidem amplius probaret Conradus, pacta non solum Constantinopoli jurata renovat; sed neptem etiam ejusdem imperatoris Græcorum Henrico filio suo collocandam postulat. Sic enim eamdem prosequitur epistolam: *Plane de divino adjutorio confidimus quod in brevi promissa nostra fideliter complebimus, non solum quia spopondimus, verum etiam quia de invasore imperii nostri vindicare summopere desideramus; & ut præcelsus vir tuus majorem de nobis amicitiæ certitudinem & adimplendi conventiones habeat, firmiorem inter nos affinitatem, sicuti cum præsentes essemus inter nos tractatum & firmatum fuit, ad præsens fieri disponimus: ita videlicet ut gloriosus filius noster, qui imperii nostri successor & heres est designatus & coronatus, neptem unam mariti tui sublimis Græcorum imperatoris uxorem præsenti tempore ducat, de duabus scilicet alteram: quæ electio in tui pectoris sapientia constabit, ut illa nobis transmittatur, quæ moribus & forma noscetur a te, quæ eas educasti, præcellere.* Verum brevi superveniens Henrici regis immatura, nec multo post subsecuta Conradi imperatoris mors, omnia Manuelis consilia dissipavit.

Ibid. Ludovicus rex armat in Manuelem.

Ibid.

§. III.

OBSERVATIONES

De Welphonis ducis rebellione, deque parata in Italiam Conradi imperatoris expeditione.

56. Ubi primum Conradi fœdus cum Manuele palam cœpit disseminari, rumoris etiam nescio quid Eugenium afflavit, eodem fœdere bellum sibi æque ac Rogerio Siciliæ regi inferri; & confirmante omnia Welphone duce, cœperunt Romani inveterato pontificis odio advocare Germanos & miscere omnia in Urbe. Erat autem Welpho *vir magnæ nobilitatis & potentiæ* in imperio. Is sacræ militiæ nomen *in propria villa Wittengow* dederat anno MCXLVII. *in ipsa Dominica nativitatis nocte*, si fides sit Wito Arenpeckensi, atque adeo ante omnes Germaniæ principes, ac Conradum ipsum, qui eadem quidem die militiam illam professus fuerat; sed solum post missam diei solemnem. Nec multo post suos ad Ludovicum Francorum regem nuncios cum nunciis Romanorum regis destinavit, qui *de expeditione Hierosolymitana communi consilio* cum eo tractarent. Hos e Germania revertens S. Bernardus Catalauni reperit, colloquiumque cum eis & rege habuit.

De VVelphone duce. Epist. 88. Vit. S. Bern.

57. Statuto tempore Welpho cum imperatore profectus est alacri animo, multis tum posteaque ab eo cumulatus beneficiis. *Nam sæpissime ei in necessitate subveniebat, & de omnibus, quæ a regio fisco Constantinopolitani imperatoris sibi offerebantur, partem illi tradebat.* Quin & ipsum sæpius in signum amicitiæ *commilitonem suum* appellare solebat. At superata Constantinopoli, cum exercitus Conradi profligatus ac pene omnino deletus fuisset, nullaque jam promovendi crucis negotii spes superesse videretur, principum Germaniæ pars maxima patriam repetere cogitavit. Perrexit nihilominus Welpho cum imperatore Jerosolymam usque, adimplendi voti desiderio. At gravi ibidem infirmitate correptus, ad suum & ipse reditum parare se coactus fuit, recuperataque sanitate itineri se commisit.

VVit. Arenp.

58. Per Siciliam transiens a Rogerio rege officiosissime acceptus, ac magnis donatus muneribus, ad inferendum imperatori bellum facile adductus est homo versatilis & ad rebellionem propensus. Nam semel jam rebellaverat, ut docet Witus Arenpeckensis. Solvens Sicilia, Romam versus tetendit, comitantibus eum Centio Frajapane & Cataguefo, qui Rogerii Eugeniique partes tuebantur, papamque monuit de omnibus. Hujus Welphonis itineris testem habemus Johannem notarium Romæ tunc agentem, & ad quosdam Germaniæ principes scribentem in hæc verba: *Sciatis Guelphum domini regis Conradi proditorem cum Siculo concordem esse, magnamque pecuniam ab eo accepisse, & clam ductu Centii Frajapani & Cataguefi Romam transiit.* Welphonis verbis haud difficilem præbuit assensum Eugenius, qui senatum populumque Romanum frequentes ad Conradum litteras dedisse sciebat, ut eum ad Italicam Romanamque expeditionem invitarent. Hujusmodi litteræ tres inter Wibaldi epistolas extant, in quarum prima quæ numero est 211. hæc legimus: *Appropinquet itaque nobis regiæ celsitudinis vigor, quoniam quidquid vultis in Urbe, obtinere poteritis, ac ut breviter ac succincte loquamur, potenter in Urbe quæ caput est mundi, ut optamus, habitare, totique Italiæ ac regno Teutonico, omni clericorum remoto obstaculo, liberius ac melius, quam omnes fere antecessores vestri dominari valebitis. Sine mora ergo veniatis.* Et in sequenti epistola Sixti, Nicolai,

Romani venit Welpho papamque de pactis adversus eum monet.

Romani Conradum incitant in papam.

& Guidonis curiæ Romanæ consiliariorum. *Ut jam per plures litteras regiæ significatum est majestati, videntes imperium Romanum temeraria usurpatione clericorum suo vigore plurimum decidisse, ex quo populus Romanus dedecoratus erat, ad orbem vestris pedibus subdendum, Christi auxilio, cum summo studio senatum relevavimus, qui pacem in Urbe conservans, & justitiam faciens, bonos exaltando, malos autem delendo, ad adipiscendam imperii coronam, omni clericorum obstaculo remoto, vestræ dignitati ad Urbem venienti congrue viam præpararit.*

Eugenius ad VVibaldum abbatem recurrit.

59. His constrictus angustiis Eugenius, ad Wibaldum abbatem Stabulensem & Corbeiensem, quem sedi apostolicæ semper addictum noverat, & apud Conradum plurimum valere, recurrit; jussuque ejus Guido cardinalis & papæ cancellarius, Wibaldi ipsius amicus & familiaris ab annis amplius viginti, graviori eum adhortatus est epistola, ut suaderet regi, ne quid sinistri moliretur adversus ecclesiam Romanam, & exhibita nuper Henrico juniori regi beneficia ob oculos ponens; *Tibi*, inquit, *tamquam cauto & prudenti viro & in dilectione probato eloquimur. Certum est quod post discessum domini Conradi Romanorum regis, nisi dominus papa districtius prohibuisset, adversus filium ejus juniorem regem guerra mota fuisset, & non modica orta turbatio. Nunc autem, sicut domino papæ & nobis significatum est; & rumores etiam increverunt, pater ipsius Conradus mala pro bonis, quod Deus avertat, reddere nititur, & cum Constantinopolitano imperatore sanctam Romanam ecclesiam, catholicorum omnium matrem, graviter, si potuerit, affligere & infestare disponit... Ex parte ergo domini papæ & nostra, dilectionem tuam monemus, & monendo rogamus, & attentius exhortamur, ut modis omnibus quibus poteris, tamquam verus Christi athleta, & in apostolorum principis fide fundatus, efficere studeas, ne adversus apostolicam Romanam ecclesiam hujusmodi fluctus insurgant.* Hæc Guido, qui non multo post e vivis ereptus est.

Epist. 214. inter VVibald.

Qui pontificis animum sedare studet.

60. Ut autem pontificis animum ab omni, si fieri posset, anxietate liberaret Wibaldus, G. diacono cardinali, qui in Guidonis locum successisse videtur, rescripsit in hunc modum: Guido cardinalis *injunxit parvitati nostræ ex parte domini papæ & sua, atque attentius exhortatus est, ut modis omnibus quibus possemus efficere studeremus, ne adversus apostolicam sedem hujusmodi fluctus insurgerent, vel si forte aliquorum pravitate insurgere cœpissent, cum aliis ecclesiæ Dei fidelibus pro viribus compesceremus. Fecimus quod jussit, & homini non fœdere contracto, sed & fastu & inobedientia Græcorum aliquantulum corrupto, longa cohabitatione & assidua collocutione humilitatis & obedientiæ bonum instillavimus, & aliquorum verba familiaritatis ausu severius interdum repressimus.* Ubi vides Wibaldum, etsi contractum cum Manuele fœdus neget, non diffiteri tamen Conradum & fastu & inobedientia Græcorum aliquantulum fuisse corruptum, ac proinde machinatum non nihil in papam. Ne tamen his auditis, plus æquo angeretur Eugenius, aliis significavit litteris, illorum se imitari *diligentiam, qui pauca loqui & multa facere* consueverunt, suum erga ipsum & sacram Romanam ecclesiam studium & devotionem raro se ejus celsitudini prædicare, cum tamen *quotidiana & assidua instantia sedulum ad B. Petri* & ejus *fidelitatem servitium exhibere non cessaret: Quod, præstante Domino,* inquit, *vestræ beatitudini per alias excellentes personas notum facere non dubitamus. Si quid vero de rebus quæ ad vos pertinent, apud inclytum filium vestrum Dominum nostrum regem Romanorum finaliter esset deliberatum, nos absque moræ prolixioris interpositione, super personam nostram, seu per scripta nostra vobis intimare diligenter curavissemus: quod etiam cum factum fuerit, perficere maturabimus. Certa etiam sit vestra beatitudo, quod in quantum valet nostra mediocritas, in quantum divina clementia nobis apud serenissimum principem gratiæ & facultatis indulsit, mentem ipsius, & verba, & omne opus ad dilectionem & reverentiam vestræ personæ, & honorem sanctæ matris suæ, cui a Deo defensor ordinatus existit, mansuefacere & inclinare non desistimus.*

Epist. 215.

Fatetur tamen Conradum illi esse contrarium.

Epist. 218.

61. Circa

61. Circa idem tempus in capite quadragesimæ S. Bernardus abbas Claræ-vallis, sive rogatus ab Eugenio, sive innata ad pacem propensione, litteras dedit ad Conradum imperatorem, quas ab Ottone Frisingensi fratre ejus uterino deferri & tradi in manus voluit, quo scilicet eas & ipse sua auctoritate roboraret. Rogerium autem Siciliæ regem his in litteris laudabat, *quod in multis utilis & necessarius fuisset catholicæ ecclesiæ, futurus utilior, si non prohiberetur virtute & potentia Domini nostri*, inquit Wibaldus, *de quorum pace & concordia libenter acturum promittebat, si sciret Domino nostro non fore ingratum.* Porro excidere illæ S. Bernardi litteræ, quæ ex hac una Wibaldi epistola innotescunt. Addit Wibaldus idem etiam tentatum a Theodevvino S. Rufinæ episcopo, cum post suum a Jerosolyma reditum, per Siciliam transitum haberet; sed frustra, cum moliri quidquam nollent neque Conradus, neque Wibaldus, *nisi prius quid super hoc in beneplacito domini papæ esset, certius* intelligerent.

S Bernardus Conrado reconciliare Rogerium tentat.

Epist. 105.

Uti & Theodevvinus cardinalis.

62. Interea VVelpho alios in Germania principes adversus Henricum Conradi filium commovebat. *Adjunctis*, quippe *quibusdam perfidis, non parvi apud nos momenti & nominis*, inquit Conradus, *instanter facere cœpit, filios nostros... invadendo, & in terra ipsorum... inimica quædam castella ædificando.* Quinam fuerint illi perfidi magni momenti & nominis non explicat Conradus; sed eos haud obscure designat Johannes notarius in epistola ad quosdam Germaniæ principes, asserens aliquos VVelfonis homines cum quatuor Sarracenis & totidem dextrariis interceptos a Romanis fuisse, *qui litteras ex parte Siculi*, FRIDERICO *duci Suaviæ*, ENRICO *duci Saxoniæ*, BERTHOLFO *filio ducis Conradi*, CONRADO *duci de Ceberinc, pro damno & guerra domini regis Conradi deferebant, quibus commonebantur & rogabantur a Siculo, ut quæ illis* GUELPHUS *de suo proficuo diceret, facerent.*

VVelpho Germaniæ principes commovet.

Epist. 188.

Epist. 235.

63. Tanto VVelphus corroboratus auxilio, omnem se viam nocendi Rogerio præclusisse existimavit. Idem sentiebant & prædicabant confœderati ejus. Unde & supra citatus Johannes notarius addit: *Ceterum sciatis, quod Centius Frajapane, quantum potest vobis nocere studet, & papa ejus consilio, & hoc ita verum est, quod cardinales laudaverunt se coram C. Frajapane, & dixerunt se vos conclusisse, & Græcos Venetiæ tamquam canes & mastinos, ita ut nihil possitis nocere Siculo ex hac parte.*

64. Verum quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium adversus dominum, bellicus ille apparatus brevi dissipatus est. Nam dum VVelpho copias omnes adversus Henricum juniorem regem educit, ipsum uti sperabat circumventurus, circumventus ipse funditur & profligatur. Rem ita narrat Vitus Arenpeckensis: VVelpho, collecto milite, fines *regis invadit, & castrum ejus* Frochberc *forti impugnatione sollicitans, dum in reversione militem nimis diffuse & incaute duceret, a militibus regis circumventus est, & congressione inita, cum paucis aliis circumquaque diffusis, plus ex infortunio, quam ex instantia belli, milites Guelfonis fugam arripiunt, plurimisque captis, nullo occiso, ignominiose revertuntur; & sic guerra diu anxie inter ipsum & regem agitata finita est.* Sed magis juvat Henricum regem de sua ipsius victoria differentem audire: *Octava die mensis Februarii superbus ille & perfidus Welfo, tot beneficiis patris mei immemor, hostiliter invasit terram nostram, patre meo in rebus bellicis longe posito agente, me autem cum parte militiæ in quodam castro relicto. Castrum ad quod ille accessit* Flocperch *dictum est, nos autem eramus in alio castro* Horbruc, *distante ab illo per spatium restæ & dimidiæ. Accepto ergo tantæ contumeliæ nuncio, festinavi hostem persequi, & cum quinque magna milliaria post eum processissemus, præmissis equitibus expeditissimis, qui ejus tergo imminentes fugam ejus retardarent, nos duabus consertis aciebus eum persequebamur. Cum itaque agminis extrema jam cæderemus, faciem convertere coactus est,*

VVelpho a juniore rege victus.

Epist. 196.

sed vero Deo de cœlis pugnante pro nobis, tantam adepti sumus victoriam, ut nisi per nocturnas tenebras delituissent, nullus omnino evadere potuisset. Capti sunt equites trecenti, & equorum numerus non parvus extinctus est, partim lanceis confossus, partim gladiis cæsus. Hactenus Henricus, ex cujus postremis verbis refutatum manet, quod modo ex Vito Arenpeckensi retulimus, plurimos quidem eo prælio captos fuisse, *sed nullo occiso.* Neque enim credibile est, tantam equorum multitudinem lanceis confossam aut gladiis cæsam, intactis sessoribus, periisse.

Epist. 184. VVibaldus regi suadet victos ut hostes persequeretur atque omnino deleret.

65. Si VVibaldo abbati credimus, *Guelfo cum omnibus fere hominibus a juniore rege pugna superatus captus est.* Verum cum Henricus eum vix evasisse asserat, probabilius videtur, Wibaldum ex incertis hæc rumoribus, tanta audita victoria, hausisse: nisi forte quis dicat duplex in Welphonem commissum fuisse certamen, & in primo quidem vix evasisse, captum fuisse in altero. Verum duplicis hujus pugnæ nullus hactenus meminit, non Henricus rex, non Conradus imperator, non VVibaldus abbas, non Vitus Arenpeckensis, qui e contrario dixit *guerram hanc diu anxieque agitatam*, prima congressione finitam fuisse, quod sane Wibaldus ipse haud obscure innuit. Nam ad Hermannum episcopum Constantiensem scribens, ait *post insperatam, & ab omni humano consilio & opere ferme alienam, & de cœlo traditam victoriam* voluisse, & *quantum in re militari oportuit* suasisse, *ut dominus rex... non cessaret successus urgere suos & hostes incomparabili damno affectos, metuque & angore animi perculsos invaderet*, asserens *fama constare bella, & res magnas celeritate adjuvari, dilationem semper nocuisse paratis.* Verum se minime exauditum fuisse. *Nam contradicebat*, inquit, *inveteratus ille Achitophel, qui vix ingentem dissimulare tristitiam poterat, & assumta sanctioris amicitiæ persona, de tempore & auris causabatur, & sanctissimi jejunii religionem prædicabat, & astruebat oportere hominem, quem justus Dominus, qui justitias diligit, jam judicavit, legitimis judiciis & interpellationibus in jus vocari, pium & conveniens nullam captivis læsionem inferri.* Prævaluit igitur Achitophelis consilium, *& inermem*, inquit VVibaldus, *vicit oratio armati, cujus tamen arma effecerant, ne is cui persuadebat ad perfectum vicisset.* Quibus ex verbis patet Achitophelem illum unum fuisse ex conjuratis cum VVelphone, ut pote *cujus arma effecerant*, ne *ad perfectum* vinceret junior rex.

Epist. 186.

Sed suo prævaluit Achitophelis consilium.

Conradus VVelphonem sibi reconciliat. Epist. 190.

66. Igitur propter religionem jejunii quadragesimalis, cujus tempore olim arma deponi volebant ecclesiæ leges, a prælio cessatum est, ac proinde secundum in Welphonem certamen nullum consertum est. Sed Conradus aliud in tempus *generalem expeditionem indixit*, ut eum *penitus exterminare* posset. Interim *Fridericus dux Sueviæ, qui postmodum fuit imperator, fratruelis regis, & filius sororis prædicti Guelphonis, medium se ad compositionem faciendam interposuit, captivosque ducis Welphonis reddi, ac regem de cetero securum esse, provida deliberatione confirmavit* ut loquitur Vitus Arenpeckensis, additque: *rex vero, accepto consilio, Welfoni quosdam reditus de fisco regni cum villa Maerclingen concessit.* Ubi vides Conradi imperatoris summam clementiam, qui cum VVelphonem secundo rebellem sua ditione ejicere & spoliari, immo exterminare omnino deliberasset, cumulare beneficiis maluit, eo ut placato, vires omnes in Siculum, cujus excidium cum Manuele imperatore juraverat, posset exercere. Sic etiam sedatis Germaniæ motibus, Ludovicum regem Francorum, qui in Siculi subsidium validum paraverat exercitum, ad pacis conditiones brevi post adduxit, uti colligimus ex Vito Arenpeckensi. Unicus restabat Eugenius papa, quem Conrado adversarium sæpius denunciaverant Urbis senatores. Quamquam incertum valde est, utrum revera Siculo adhæserit Eugenius.

Et Ludovicum regem.

Eugenium a Siculi

67. Et nihil quidem officii prætermisit Rogerius, quo sibi pontificem

conciliaret. Revertentem e Gallia omni affecit honore, cognito ejus adventu, *legatos suos ad eum misit, & partem militum suorum ad ejus servitium delegavit* adversus inobedientes sibi Romanos: nec sic tamen animum Eugenii rex emollivit. Si enim Romualdo Salernitano, quem hic exscribimus, fides sit, cum terræ suæ archiepiscopos & episcopos ab ipso ordinari & consecrari postulasset, non solum passus est repulsam, sed & *frequenter*, inquit, *ad eum legatos de pace componenda transmisit, nec impetrare potuit.* Conradi tamen pacto cum Manuele territus papa, humaniorem postea exhibuit sese in Siculum. Nam, ut ait Johannes notarius, *nuntios suos misit ad eum pro* Conradi *damno, si cum eo poterit quod vult perficere; & treugas cum eo habuit usque ad quadriennium.* Addunt Romani in sua ad Conradum epistola, *Concordiam inter Siculum & papam hujusmodi esse: Papa,* inquiunt, *concessit Siculo virgam & anulum, dalmaticam, mitram, & sandalia, & ne ullum mittat in terram suam legatum, nisi quem Siculus petierit, & Siculus dedit multam pecuniam, pro detrimento vestro & Romani imperii, quod Dei gratia vestrum existit.*

Societate tentat evellere.

Epist. 239.

68. Ut igitur papam a Rogerii consortio avelleret Conradus, legatos ad eum misit, viros in omni imperio præstantissimos, Arnoldum Coloniensem electum & imperii cancellarium, Wibaldum abbatem Corbeiensem & Stabulensem sedi apostolicæ addictissimum, & Henricum notarium suum, qui imperatoris nomine pontifici testarentur, nihil se adversus eum moliri, immo pro inimicis habere se omnes illi adversantes, ac Romanos præsertim inobedientes in ordinem cogere velle: atque, ut dictis fidem faceret, optare se, ait, imperii coronam de ipsius manu suscipere. Hæc ubi certo cognovit Eugenius ad Conradi partes haud ægre accessit.

Legatos ad papam mittit.

69. Igitur Conradus ad exitium regis Siciliæ semper anhelans, generalem in pentecoste curiam celebravit apud Ratisponam, in qua more regio versus Italiam expeditionem *cum magno principum favore & totius militiæ alacritate indixit.* Similem mediante mense Septembri Herbipoli coegit conventum, in quo *expeditionem Italicam, receptis a principibus qui convenerant fide & sacramentis, efficaciter* ordinavit. Interfuere autem inter alios huic curiæ *Coloniensis archiepiscopus, Bremensis archiepiscopus, Halverstadensis episcopus, Licensis episcopus, Bavembergensis episcopus, Mersburgensis episcopus, Herbipolensis episcopus Argentinensis episcopus, Wormatiensis episcopus, Pragensis episcopus, & legati diversorum episcoporum & principum, & de laicis principibus convenerunt marchio de Wittin, marchio de Brandeburg, palatinus comes Bavariæ, comes* de Wincenburch *in Saxonia, præfectus urbis Moguntiæ, præfectus urbis Herbipolis, præfectus urbis* Bavemberch, *& alii multi comites, honorati & nobiles: qui omnes,* inquit Wibaldus, *cum magna voluntatis hilaritate, fide data & juramento præstito, promiserunt, quod ad eamdem expeditionem cum omni virtute & potentia militiæ suæ venient & prosequentur.*

Conradus ad Italicam expeditionem se parat.

Epist. 324.

Epist. 323.

Epist. 326.

70. Rebus sic se habentibus, Conradus ad Romanos dedit litteras, quibus eos de proximo suo in Urbem adventu monebat. Dedit & alias ad Pisanos, antiquam eorum prædicans fidelitatem, suosque ad papam aliasque Italiæ civitates legatos commendans, atque orans, ut *tam de militum quam de navium numero, quas in expeditionem Siciliæ, ob perpetuam felicis remunerationis mercedem* exhiberent, *per illorum notitiam* certum eum efficerent. Sed & ad papam Eugenium scripsit, paratum se *ad promovendum ecclesiæ & ejus honorem.*

Scribit ad Romanos, Pisanos & papam.

Epist. 324.

71. His Eugenius acceptis litteris, suum erga imperatorem studium ne tanto in opere deesse videretur, omnes Alamanniæ archiepiscopos, episcopos, comites, & barones singulari adhortatus est epistola, ut venienti in Italiam Conrado suis adessent copiis. *Universitati vestræ,* inquit, *certum nequaquam ambigimus, quod carissimus filius noster Conradus, rex Romanorum, pro sui hono-*

Eugenius Germaniæ principes ad expeditionem Italicam hortatur.

Epist. 339.

ris complemento, ad honorem Dei, & ecclesiæ servitium, atque totius regni vigorem & exaltationem, hoc tempore ad urbem regiam, vestro fretus auxilio, cum expeditione valida venire, largiente Domino, disposuerit. Quia ergo ad tam arduum opus per seipsum non sufficit, & propriæ vires non suppetunt, vestrum ei servitium tamquam vestro principi studiose debetis pro vestris viribus ministrare &c.

Eugenium de morte Conradi monet VVibaldus. Epist 344.

72. Verum quia inanes cogitationes sæpe in animis hominum versantur, tam præclara tanti principis consilia prævertit mors inopinata, erepto e vivis Conrado die Februarii XV. anni MCLII. Maximi imperatoris casum statim Eugenio significavit Wibaldus abbas, qui defuncto ecclesiæ protectore, de Romanis in posterum timebat non parum. Unde ad papam scribens, *ecce*, inquit, *venerande pater, quod verebar accidit, & ob hoc quasi divino & præscio spiritu, cum essem apud vos, non dissimulavi, neque silui, suggerens & contestans, ut pacem populi Romani, si honesta & tuta esse posset, sine dilatione reciperetis: etsi casum hunc, de quo non immerito dolemus, minime præsentiebamus, quadam tamen præsentione futurorum angebamur, ne forte spes nostra, quam de expeditione futura conceperatis, in aliquo rerum eventu vacillaeret.*

Fridericus ei succedit. Ibid.

73. Decimo septimo post Conradi obitum die, convolantibus Francofurtum imperii principibus, *concurrentibus omnium votis, immo verius dictum sit, præcurrentibus singulorum desideriis*, ad imperii apicem summo omnium plausu evectus est Fridericus dux Sueviæ, defuncto imperatori proxima consanguinitate conjunctus, paucisque elapsis diebus Aquisgrani diademate redimitus. *Multorum autem vox erat in ipsa diadematis impositione, expeditionem Italicam, quam patruus ejus strenue ordinaverat, ipse firmaret & perficeret. Sequenti vero die, tam Coloniensis, quam episcoporum qui illic aderant consilium & exhortatio erat, ut eamdem militiæ, sacramentis acceptis, expeditionem Italicam ad propulsandas apostolicæ sedis injurias promoveret: sed laici principes simplici fortasse animo studiose suggerebant, non oportere in hac rerum novitate tam gravi sponsione principem devinciri* &c. Non multo post tamen, & eodem quidem anno Fredericus imperator pepigit cum Eugenio fœdus a Baronio relatum, mediantibus Romanæ ecclesiæ cardinalibus, Gregorio S. Mariæ Trans Tyberim, Ubaldo S. Praxedis, Bernardo S. Clementis, Octaviano S. Ceciliæ, Rollando S. Marci, Gregorio S. Angeli, Guidone S. Mariæ in Porticu & Bernardo Clarævallis abbate ex parte papæ: ex parte vero Friderici, Anselmo Havelbergensi & Hermanno Constantiensi episcopis, atque Uthelrico de *Lenceburch*, Guidone Werra, Guidone Brandratensi comitibus. Pacti hujus articuli fuere, quod de ministerialibus suis unum jurare faceret Fridericus, ipseque, propria manu data in legati apostolici manu, promitteret, *quod nec treugam, nec pacem faciet cum Romanis, nec cum Rogerio Siciliæ rege, sine libero assensu & voluntate Romanæ ecclesiæ & domini papæ Eugenii vel successorum ejus... Sed pro viribus regni laborabit, Romanos subjugare domino papæ & Romanæ ecclesiæ, sicut umquam fuerunt a centum annis & retro... Græcorum vero regi nullam terram ex parte ista maris concedet. Quod si ille forte invaserit, pro viribus regno, quanto citius poterit, ipsum ejicere curabit*, &c.

Qui fœdus init cum Eugenio papa.

Sed Eugenius Romanos sibi reconciliat.

74. Nullam tamen, vivente Eugenio, susceptam a Friderico legimus expeditionem in Italia. Sed & ipse pontifex Wibaldi secutus consilium, Romanos sibi reconciliavit, ut docet Romualdus Salernitanus. *Interea*, inquit, *Eugenius papa apud Tusculanum aliquanto tempore demoratus, pacem cum Romanis fecit, & a Senatoribus & universo populo Romano cum summo est honore susceptus. Hic autem adeo universum populum sibi beneficiis & eleemosynis alligavit, quod bene pro majori parte Urbem poterat pro sua voluntate disponere, & nisi esset mori æmula, quæ illum cito de medio rapuit, senatores noviter procreatos, populi amminiculo dignitate privasset.* Has observationes ad illustranda Eugenii III. gesta, ingratas eruditis

eruditis lectoribus minime credimus, maxime cum pauca supersint tanto de pontifice monimenta.

75. Eodem fere tempore defuncto Rogerio Siciliæ regi subrogatus est Willelmus ejus filius, qui vivente patre inunctus jam rex fuerat. Is reportatâ de Græcis insigni victoria, pacem cum Adriano papa, qui post Anastasium successerat Eugenio, facere non distulit. Pacis hujus acta vide, si lubet, in editis a nobis hoc tomo pag. 1231. Summariis privilegiorum ecclesiæ Romanæ. Ad celebrata in Gallis ab Eugenio concilia jam venio.

§. IV.

OBSERVATIONES

De celebratis ab Eugenio III. papa Treviris & Remis conciliis.

76. Dum versaretur in Gallia Eugenius III. tria saltem celebravit concilia. Primum Parisiis, alterum Treviris, tertium Remis quod & præcipuum fuit. De Parisiensi nihil hic occurrit dicendum. Sciunt enim omnes inquisitum ibi fuisse in doctrinam Gilberti Porretani Pictaviensis episcopi, qui cum multa ad hanc diem inaudita temere docuisset, tum in primis disseminabat *divinam essentiam Deum non esse*, nec *personas theologicas ulla in propositione prædicari*, quod porro ex ore ejus accepisse ferebant magistri duo magnæ auctoritatis; sed delato ad concilium generale, quod jam Remis indictum ab Eugenio fuerat, judicio, nihil tum in eum definitum esse. De Trevirensi vero, cujus nulla fere superest memoria, nisi forte in vita sanctæ Hildegardis, quam Theodorus monachus ineunte decimo tertio sæculo scripsit, tria hic nobis examinando proponimus, tum & plura de Remensi subjiciemus, cujus etiam acta magna ex parte exciderunt.

77. Primum igitur de Trevirensi concilio quærimus, quo tempore fuerit celebratum, an scilicet post Remense, ut vulgo ferunt, an vero ante, deinde qui illi interfuere antistites quæ denique agitata in eo fuere. Si Theodoro monacho credimus, *Eugenius celebrato Remis universali concilio, per Adalberonem Trevirorum archiepiscopum devocatus, Treviris morabatur*, ibique *visum est pontifici Moguntinæ civitatis, & majoribus cleri, ad apostolici cognitionem* Hildegardis abbatissæ scripta & prophetias esse proponendas, *quatenus ipsius auctoritate nosceretur, quid de compertis recipiendum aut refutandum foret*. Theodoro adstipulati sunt Baronius, Binius, Labbeus, aliique ecclesiastici auctores non pauci, quos & nos incaute sequuti sumus in præviis observationibus ad epistolas S. Hildegardis. Verum huic opinioni refragatur primo antiquus auctor vitæ Adalberonis Trevirensis præsulis, quem penes nos habemus. Is diserte docet Eugenium ab Adalberone invitatum Treviros accessisse Dominica prima adventus, eoque die solemni ritu in cathedralem S. Petri ecclesiam admissum, per tres menses in urbe demoratum esse, atque inde Remos contendisse. *Eugenius*, inquit, *a Treviris recedens, Remis celebraturus concilium mediante quadragesima pervenit*. Secundo Arnaldus abbas Bonævallis, qui Remensi interfuerat concilio, in vita S. Bernardi non obscure negare videtur Eugenium contendisse Treviros post Remense concilium, sed recta Claramvallem progressum, in Italiam perrexisse satis clare asserit. Sic enim ille: *Eugenius celebrato Remis concilio, Claramvallem humiliter visitat, & gloriam pontificatus Romani pauperum præsentat aspectibus*. Et post pauca: *Cumque eum ibi morari diutius non pateretur magna eum prosequens multitudo, salutatis fratribus, iter in Italiam dirigens, abscessit*. Tertio cum inchoatum fuerit Remense concilium XI. Kalendas Aprilis *mediante quadragesima*, (nec finitum sit ante VI. idus ejusdem mensis.) Ea quippe die, quæ in

Trevirense concilium quo tempore fuerit celebratum.

Ante Remense.

Vit. S. Ber. lib. 2.

feriam IV. majoris hebdomadæ incidebat, irritam declaravit Eugenius abbatis Fuldensis electionem, ut ejus probat epistola inter Waldinas 68. data *Remis*. Cum etiam sit probabile summum pontificem itineri se non commisisse feria v. in Cœna Domini, aut die sacra parasceves, & sabbato sancto, non denique in solemnitate paschali: cumque aliunde constet ipsum in territorio Lingonensi egisse v. kalendas Maij, ibique litteras dedisse Alphonso Hispaniarum regi pro confirmatione primatus ecclesiæ Toletanæ, sed & biduo post Lingonis scripsisse Sugerio abbati S. Dionysii & canonicis S. Genovefæ de monachis eorum in ecclesia constituendis, atque adeo Claramvallem eadem in diœcesi sitam visitasse, indeque contendisse in Italiam, quis credat in tam brevi temporis intervallo, quod ab Aprilis die decima tertia ad vigesimam septimam effluxit, hoc est infra dies quatuordecim Eugenium Remis Treviros excessisse, ibidem per plures dies novum concilium celebrasse, atque inde Lingonas revertisse. His rationum momentis, quibus opponi posse nihil credimus, certum manet Remensi præponendum esse concilium Trevirense.

Qui concilio Trevirensi interfuere antistites.

78. Huic vero concilio interfuere cum Eugenio cardinales decem & octo, quos recenset autor antiquus in vita Adalberonis Trevirensis archiepiscopi, scilicet Albericus Ostiensis, Himarus Tusculanus episcopi, Humbaldus presbyter tituli sanctorum Johannis & Pauli, Wido de Summa presbyter tituli sanctorum Laurentii & Damasi, Julius presbyter tituli sancti Marcelli, Wido presbyter sanctæ Potentianæ, Odo Bonæ-casæ, Heribertus presbyter tituli sanctæ Anastasiæ, Wido diaconus cardinalis & cancellarius tituli sanctorum Cosmæ & Damiani, Octavianus diaconus tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano, Guido Pisanus, Wido Cremensis, Gregorius tituli sancti Angeli, Johannes tituli sanctæ Mariæ-novæ, Jacinctus sanctæ Mariæ in Cosmedin, Otto tituli sancti Georgii ad Velum-aureum. Hi omnes, inquit auctor ille, Eugenium Treviros accedentem comitati sunt, sed & episcopi multi *Germaniæ, Belgicæ, Franciæ, Angliæ, Burgundiæ, Lombardiæ, Tusciæ, & ex omni natione quæ sub cælo est*, in quibus eminebant Adalbero Trevirensis archiepiscopus, qui pontificem Treviros invitaverat, Pruvinum usque, nobilissimum Galliæ oppidum, obviam ei factus; Arnoldus Coloniensis archiepiscopus, qui Eugenio Treviros ingredienti assidebat a sinistris; Henricus Moguntinus archipræsul, cujus ad petitionem facta est inquisitio de scriptis & propheriis sanctæ Hildegardis, Albero Virdunensis episcopus, qui una cum Adalberto primicerio ad sanctam virginem jussu pontificis missus est. His accensendi sunt Henricus Eboracensis archiepiscopus Hartwicus Gebennensis, Amedeus Lausanensis episcopi, qui una cum Alberico Ostiensi & Himaro Tusculano cardinalibus, Eugenio ecclesiam sanctæ Mathiæ consecranti adjutores fuere. Quibus adde Balduinum Cæsareæ Palæstinæ antistitem, qui sancti Paulini cryptam & sancti Mari præsulis aram pridie kalendas Februarii consecrasse dicitur.

Quid in eo agitatum.

Epist. 56. inter Wibaldinas.

79. Jam vero congregatis in synodo patribus recitatæ sunt Henrici junioris regis Romanorum litteræ ad Eugenium papam, quibus tria potissimum a pontifice postulabat. Primum, ut *carissimum patrem ac præceptorem atque adjutorem* suum *Henricum venerabilem Moguntinensem archiepiscopum, necnon archiepiscopos, episcopos, abbates præpositos*, aliosque quavis dignitate præstantes, qui de regno patris sui ad eum transibant, *clementi bonitate* susciperet, *eosque admonitione sedula* adhortari non renueret, ut patris sui absentiam, *patienter & fortiter* ferrent, *& nostram indolem*, inquit, *educare studeant*.

De restitutione ducissæ Poloniæ.

80. Secundum, quod Poloniæ ducissam respicit, his exprimit verbis: *Ducissa quoque Poloniæ nostra amita, tum per sententiam excommunicationis, quæ a vobis in ipsam promulgata fuit, tum propter absentiam patris nostri; sui utique domini-*

& fratris, vim patitur, & de terra sua & de honore ducatus sui exsulare cogitur. Super qua re vestra discretio bene meminisse debet, quod pater noster eamdem sororem suam cancellario vestro, viro utique sapienti & honesto, nobisque carissimo in manum commisit, & per eum vestræ celsitudini ipsum attente commendavit, ut videlicet ad ejus restitutionem clementem operam adhibere dignemini.

81. Tertio denique orat, ut Wibaldum abbatem Corbeiensem *in omni necessitate sua clementer protegat, & præcipue in duabus abbatiolis obtinendis, videlicet Kaminata & Wisbike, quæ quia fere collapsæ erant tam in religione quam in possessionibus, mansuetissimus pater noster*, inquit, *eas Corbeiensi monasterio & præfato abbati jure proprio contulit: quatenus per ejus industriam divinus ibidem ordo reformetur, & possessionibus recollectis quæ dispersæ sunt, atque conservatis, loca penitus, ut cœperunt, non destruantur.* De confirmandis Corbeiæ duabus abbatiolis.

82. Quid autem Henricum juniorem regem impulerit, ut Wibaldum commendaret Eugenio facile est divinare. Sciebat abbas vigilantissimus, Juditham Kaminatensem abbatissam, judicio Thomæ sedis apostolicæ legati depositam, impatienter ferre latam in se canonice sententiam, nec abbatia Gizekensi, quam illa etiam possidebat, contentam, nihil non moliri, ut in Kaminatensi restitueretur; nec latebat eum negotium illud Treviris ad pontificem esse deferendum, illamque protectores malæque causæ defensores reperturam. Rem ut erat Henrico regi significavit, qui ne fidelissimo ministro hic deesset, illum papæ commendavit. Quid vero inde sequutum sit, discimus ex Wibaldi litteris ad Thiebaldum præpositum amicum suum, ubi omnes Judithæ molitiones his explicat verbis: *Recordari autem debet vestra prudentia, quod anno præterito, cum dominus papa Trevirim esset venturus, & fama referente didicissemus, quia intendebatis abbatissam* de Giseke *ad præsentiam domini papæ perducere, & causam ipsius adversum nos agere; monuimus vos tamquam virum discretum & intime familiarem, ne adversus innocentem & amicum studium vestrum in negotio parum honesto & debili procederet. Si quidem abbatissa eadem novem fere mensibus antequam ad regimen Corbeiensis ecclesiæ accederemus, deposita fuit, & remota a Kaminatensi abbatia per dominum Thomam cardinalem presbyterum, atque cum eam per vim contra canones obtinere conaretur, ab advocato ejusdem ecclesiæ non sine contumelia fuit expulsa.* Deinde postquam exposuit Conradum regem Kaminatam suæ delegasse ordinationi, subdit: *His ita se habentibus, dignum duximus, ut prædictum est, vestræ discretioni suggerere, ne adversus decreta Romani pontificis, & contra præcepta domini regis in defensionem personæ illius stare videremini: rescripsistis nobis, si bene recolimus, quod membro Coloniensis ecclesiæ deesse non possetis. Venit illa Trevirim ad præsentiam domini papæ sine vobis, & quantum potuit in nos egit, veritatem tacens, & mendacium loquens. Sed dominus papa per litteras nostras veritate comperta, præfixit nobis & ipsi diem audientiæ in concilio Remensi.* Ita & ducissæ Poloniæ negotium detulit Eugenius ad concilium Remense. Ne tamen irrita prorsus & inanis videretur Henrici regis commendatio, litteras dedit pontifex ad Corbeienses, quibus hortabatur, uti, *post habitis Henrici abbatis depositi molitionibus*, obedientiam deinceps omnem & reverentiam abbati suo Wibaldo exhiberent. Eugenii epistolam ecce habes hujus tomi pagina 229. Sed præstat hic Wibaldum ipsum hac de re loquentem audire. Sic enim ille ad Bernardum episcopum Hildesheimensem scribens: *anno præterito fuimus Treviri in curia domini papæ, unde cum gratia & apostolicæ benedictionis roboratione revertentes, accepimus litteras ad Corbeiensem ecclesiam plenas favoris & bonæ spei, in quibus continetur, ut Corbeienses nos tamquam boni & humiles filii diligerent & honorarent, atque ut pastori suo condignam reverentiam & obedientiam impendentes, ad recuperandas & retinendas possessiones & bona Corbeiensis ecclesiæ viriliter assisterent.*

Epist. 115.

Epist. 51.

De invasione prædiorum Stabulensis monasterii ab Eustachio milite.

83. Conquestus est etiam in concilio Wibaldus de Eustachio Leodiensis antistitis *parrochiano* & familiari, quod villam *Turnines*, cujus reditus cedebant in fratrum Stabulensium sustentationem, invasisset. Nam ad Stabulenses monachos scribens hæc inter alia dicit: *De* Tornines *tantum dolemus, quantum verbis exprimere non possumus, sicuti in litterarum exemplo, quod vobis transmisimus, videre potestis. Si dominus papa, ut fertur, Treverim venturus est, nos ipsos ad hanc causam peragendam expectabitis*, &c. Et revera summum pontificem reperimus litteras ad Henricum Leodiensem episcopum dedisse, quibus eum monet, fratribus ut Stabulensibus canonicam faciat justitiam de Eustachio parrochiano suo, *qui bona eorum in prædio* Turnines *violenter* abstulerat, sicut & de Machario de Suingeis, & de quibusdam aliis incendiariis ejus adjutoribus, qui *eamdem ecclesiam prædis & aliis modis vexare non cessabant*.

Epist. 41. Epist. 53.

De Horreensium sanctimonialium reclusione.

84. Potest & ad concilium Trevirense referri editum ab Eugenio papa decretum de reclusione monialium Horreensis Parthenonis, (nobilissimum est in urbe Trevirensi virginum monasterium a S. Irmina ante annos mille fundatum;) cujus quidem decreti meminit Adrianus papa IV. ad easdem sanctimoniales scribens his verbis: *Dilectæ in Domino filiæ, vestris precibus annuentes, statuimus & præsentis scripti decreto sancimus, ut nulla persona magna vel parva, sæcularis & ecclesiastica, vobis inhibeat, ne sub eadem B. Benedicti regula domino serviatis, sub qua tempore prædecessoris nostri sanctæ memoriæ papæ Eugenii ex ipsius præcepto tamquam reclusæ promisistis domino deservire.*

Tom. I. hujus Coll. pag. 833.

De confirmatione episcopi Placentini.

85. Ad acta etiam Trevirensis concilii spectat electionis episcopi Placentini confirmatio. Obeunte quippe Arduino antistite, canonici Placentini in Johannem abbatem de Columba vota contulerunt sua, utque electio illa apostolicæ auctoritatis firmitatem sortiretur, cum Eugenius versaretur Autissiodori, ubi etiam concilium celebrasse testatur Otto Frisingensis, humiliter postularunt. At repugnabat Moyses Ravennensis archiepiscopus, qui confirmationem illam ad se tamquam ad metropolitanum pertinere contendebat, cujus integra servare jura cupiens Eugenius, preces eorum tum admittere recusavit. *Postmodum*, inquit papa, *iidem filii nostri apud Trevirim nostro se conspectui repræsentantes, id ipsum a nobis instantius petierunt, asserentes possessiones episcopatus & bona, nisi firmaretur electio, devastari nimium & consumi, & nullam esse personam, quæ sibi super hoc & Ravennati ecclesiæ responderet, cum multas rationes dicerent se habere, pro quibus Placentini electi a Ravennate archiepiscopo consecrationem habere non debebant. Nos itaque necessitatibus Placentinæ ecclesiæ paternæ caritatis debito prospicere cupientes, electionem ipsam in omnibus, salvo jure Ravennatis ecclesiæ, confirmavimus, &c.*

Labb. tom. 10. conc. p. 1087.

De Fuldensis abbatis electione.

86. Denique, si Christophoro Brovvero credimus, *in hac eadem synodo monasterii Fuldensis congregatio nomen abbatis sui Henrici detulit, & apud Eugenium eum accusavit, ceu minus recte & salubriter ecclesiam illam administraret: accusatione que recepta, & causa ab Eugenio cognita, placuit Henricum suo munere defungi, successore tandem obveniente Marquardo.* Verum si quam ad concilium Trevirense querelam deposuit congregatio Fuldensis, ea certe non Henricum abbatem, quem Fuldensi nondum præfuisse monasterio cum celebraretur, sed neque etiam statim post Remense demonstrari facile potest ex Wibaldi abbatis epistolis non paucis; sed forte Ruggerum tangit, cujus tamen modestiam & integritatem Brovverus ipse commendat, vel Aleolphum quem *ob immite & asperius in suos imperium* damnat: quamquam aliud de ipso testimonium perhibet VVibaldus ad Guidonem cardinalem scribens in hæc verba: *quod de ipso nobis compertum est, vir maturus & gravis est, & in recolligendis possessionibus & ædificatione sui monasterii constans & utilis. De adversariis suis certum est, quod contra propositum suum veniunt, qui relicta professionis suæ observantia, contra regulam*

Ann. Trev. lib 4 n. 70.

Antiq. Fuld. lib. 3. pag. 294.

lam sacram, quam manuscripto & viva voce se observaturos spoponderunt, litibus vacant propter ambitionem, & propria possident, ex quibus expensas itinerum partiuntur.

87. Silentio prætermittimus Henrici comitis Namurcensis epistolam ad Eugenium papam, quæ inter Wibaldinas est 72. ex qua patet ventilatam fuisse in concilio causam ipsum inter & archidiaconum Virdunensem, quam tandem composuit S. Bernardus abbas. Hæc sunt fere quæ de Trevirensi concilio observanda habebamus. Venio ad Remense generale, in quo, si Anselmo Gemblacensi monacho fides fit, *archiepiscopi, episcopi & abbates usque ad mille centum resedisse dicuntur.*

88. Hoc de concilio tria præsertim tradunt editores conciliorum Binius & Labbeus, primo Eudonem de Stella, vulgo *Eon*, natione Britonem, virum illiteratum & idiotam, pro Christo nihilominus haberi gestientem, stupendoque hoc errore delusum, solemnem illam exorcismorum clausulam *per eum qui venturus est judicare vivos & mortuos & sæculum per ignem* ad se pertinere insusurrantem; hunc, inquam, concilio exhibitum, Sugerio abbati & regni administro papæ jussu traditum, atque ab eo arctæ custodiæ mancipatum fuisse. Secundo proscriptam in concilio Gilberti Porretani doctrinam. Tertio editos ad morum reformationem canones decem & octo, quos ex Vaticano & Gallicano codice annalibus ecclesiasticis inseruit Cæsar Baronius. At multo plura nobis suggerunt epistolæ VVibaldi, aliique auctores, quæ hic juvat fusius explicare. De concilio Remensi.

89. Et primo quidem auctor est Otto Frisingensis, *venisse apud prædictum concilium cum bulla aurea nuncios junioris Romanorum regis Henrici, tam de sublimatione sua ad imperium Romano pontifici significantes, quam de tribus fratribus Poloniæ, qui ejecto quarto & seniore, ducatum intra se diviserunt, & de episcopis illius provinciæ, qui super hoc patri ipsorum juramentum præstiterant, querimoniam facientes.* Ottonem Frisingensem exscribit Willelmus Neubrigensis. Hæc autem ut clarius elucescant, quædam de rebus Polonicis necessario præmittenda sunt, ex quibus legationis hujus pendet intelligentia. Boleslaus III. Poloniæ dux circa annum 1139. defunctus, quatuor reliquit filios, Wladislaum ducatus sui heredem, Henricum, Boleslaum Crispum a contortis capillis sic dictum, & Miceslaum, quibus & suam portionem assignavit. Ex his VVladislaus ad crudelitatem cum primis prospensus a patriis moribus multum degeneravit. Is enim ducta Christina Conradi imperatoris sorore, quam scriptores Poloniæ non ita accurati sobrinam tantum ejus faciunt, contra fidem epistolarum Henrici junioris Romanorum regis, ab uxore, laudis & gloriæ sed parum solidæ appetentissima, facile inductus fuit, ut fratribus suis bello oppressis ac sua sorte exutis, Polonicam omnem ditionem invaderet. Hæc ubi agnovit Jacobus Gnesnensis archiepiscopus, vir venerabilis, ac senex excelsi animi, pertinacem in arrepto proposito ducem VVladislaum diris devovit; cujus judicium confirmavit Eugenius papa III. promulgata etiam in ducissam excommunicationis sententia. His non deterritus VVladislaus bellum fratribus indicit: sed, oppressorum vindice Altissimo, qui fratrum persequebatur exitium, ingentis eis victoriæ fomitem subministravit; quippe victus ipse turpi fuga vix evasit. Fugientem fratres victores Cracoviam usque insequuti sunt. At ille in Germaniam ad Conradum imperatorem uxoris suæ fratrem se recepit, quem postea cum filiis Christina sequuta est, sicque proprio non contenti & alienis inhiantes, etiam sua infelici eventu amiserunt. Nam uno omnium tam procerum quam episcoporum assensu Boleslao Crispo Poloniæ ducatus decernitur. In concilio actum de restitutione ducissæ Poloniæ. Otto Fr. l. 1. c. 55.

90. Conradus infortunatam Wladislai sortem miseratus, ad Polonos tam

crudelis viri dominationem exosos, direxit legatos. Sed illi passi sunt repulsam. His ita se habentibus, imperator sacram expeditionem suscepit, in cujus absentia Henricus junior rex Romanorum litteras ad Eugenium Treviris agentem dedit, quibus, ut supra vidimus, pontificem deprecabatur, uti relaxata excommunicationis sententia, quam in amitam vibraverat suam, collaboraret ut etiam ditioni restitueretur suæ. At nihil tum definire voluit Eugenius, causatus celebrandum continuo Remis concilium generale, ad quod omnia remittebat.

91. Novam igitur legationem Remos misit Henricus, quam pontifex benigno suscepit favore, directoque in Poloniam nuntio, scripsit juniori regi negotium se illud quantum poterit procuraturum. *Tuæ*, inquit, *amitæ, pro qua rogasti, consueta apostolicæ sedis clementia, per nuncium nostrum, quem ad partes illas duximus destinandum, auctore Domino, quantum pro honestate nostra poterimus, providere curabimus.* Legatus ille, qui ex primo tantum nominis caractere nobis innotescit, aut Gregorius fuit aut Gerardus diaconi cardinales, qui varias in Germania leguntur obiisse legationes, aut etiam Guido diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu, ad quem extat S. Bernardi epistola 235. Is juxta acceptum a pontifice mandatum, operam omnem suam apud Boleslaum & fratres ejus navavit, ut ditioni suæ restitueretur Wladislaus. At fraternæ injuriæ memor Ladislaus, emolliri nulla arte potuit, & quod olim responsum Conradi nuntiis dederat, legato etiam sæpius ingessit: Wladislaum a se „non esse offensum, se & fratres suos ab eo petitos, & pacem deprecantes „attributis a patre pene exutos, vitam defendisse suam, illumque divina ul„tione perculsum, humani juris violatorem, fratres insontes & obsequen„tissimos ejicientem, fugientem magno Poloniæ consensu sempiterno exi„lio esse damnatum. His & hujusmodi verbis sæpius repetitis, cum nihil se proficere animadverteret legatus, neque ullam sui aut apostolici mandati haberi rationem, Poloniam universam ecclesiastico interdicto supposuit, vibrata prius in principem rebellem & contumaces sententia excommunicationis, quam statim confirmavit Eugenius. Hæc, de quibus silent omnes Poloniæ scriptores, Conrado ab expeditione sacra jam reverso significavit legatus, monuitque eum *ut manum auxilii eidem duci & brachium fortitudinis* suæ *porrigere* studeret, *quatenus vigorem ecclesiastici officii in hac parte viriliter* sublevaret, *& de indulta pace duci & sorori suæ laudem a Deo & hominibus consequi* posset. Adjiciens confirmatam a papa excommunicationis sententiam numquam fore relaxandam. Sed & cum episcopi Poloniæ, posthabito cardinalis legati judicio, interdictum servare negligerent, objurgati ab Eugenio fuere his verbis: *Nos siquidem pro officii nostri debito, de vestra & populi vobis commissi salute solliciti, dilectum filium G. S. R. E. diaconum cardinalem ad partes vestras olim direximus, ut & pacem inter W. ducem & fratres ejus, auxiliante Domino, reformaret, & ecclesiastica negotia tamquam apostolicæ sedis legatus, tractaret: qui sicut a nobis mandatum acceperat, partem quæ noluit ejus monitis obedire, & eos qui ejusdem ducis terram detinent, excommunicationis vinculo innodavit, & in terra divina prohibuit officia. Vos autem, sicut accepimus, quoniam hoc eum ex mandato nostro non fecisse asseritis, sententiam ipsam minime observatis. Quia vero ipse hoc nostro fecit mandato, nos tam excommunicationis, quam interdicti sententiam, sicut ab ipso data est, ratam habemus, & ut vos eam observetis, & faciatis similiter observari, præcipimus.* Quid post hæc gesserit Conradus ad promovendam sororis suæ virique ejus restitutionem non constat. Id unum pro comperto habemus, contulisse eum hoc de negotio cum Wibaldo abbate, optasseque eos *absque armis* in Poloniam reducere: at urgente expeditione Italica, & morte præveniente nihil in Polonos molitus est. Verum qui ei in imperio successit Fridericus, col-

Epist. 54. inter Wibald.

Epist. 123. inter Wibald.

Epist. 122.

Epist. 170.

lecto exercitu, tantam de Boleslao victoriam reportavit, ut *dux Poloniæ*, inquit ipse Fridericus ad Wibaldum scribens, *cum terram totam & populum a facie manus nostræ periclitari videret, principes nostros tum per nuntios suos, tum in persona propria aggrediens, multis precibus, multis lacrymis, vix tandem impetraverit, ut sub jugo dominationis nostræ redire, & gratiam recuperare mereretur... Et primo juravit pro se & pro omnibus Polonis, quod frater suus exsul ad ignominiam Romani imperii non fuerit expulsus... Deinde juravit quod ad curiam nostram Magdeburg in natali Domini celebrandam venire debeat, super querimonia fratris sui expulsi, plenarie responsurus.* Tradunt Polonici quidam scriptores Wladislaum e Germania revocatum, & fratri reconciliatum in Plocsko civitate non sine veneni suspicione spiritum exhalasse. Epist. 434.

92. Redeo ad Remense concilium, in quo ea ipsa die, qua Henrico juniori regi scripsit Eugenius de amita sua, eadem & litteras alias ad Teutonicos episcopos dedit, quibus hortatur eos, ut regi prædicto *diligenter & fideliter* assistant *in his quæ ad patris sui honorem & regni statum pertinere noscuntur, ut pax per omnipotentis Dei gratiam in populis sibi subjectis integra conservetur.* Quam strenue autem in concilio pro eodem Henrico se gesserit Wibaldus abbas, declarat ipse aliis ad eumdem regem litteris his verbis: *Qua devotionis instantia in concilio Remensi fuerimus pro stabilitate regni a Deo vobis collati, & pro incremento vestri honoris, arbitramur satis excellentiæ vestræ esse notificatum ab his qui rebus interfuere. Siquidem de fide nostra & studio circa vestræ personæ & regni vestri provectus sublimitati vestræ nullatenus erit dubitandum.* Epist. 73.

93. Si Sammartanis credimus, Arnoldus Coloniensis archiepiscopus in con„cilio Remensi cum Moguntinensi archiepiscopo insimulatus deponitur, „Romamque profectus reconciliationem impetrare non valuit. Verum ea in synodo Arnoldum a sua dignitate minime submotum, sed ab officio dumtaxat suspensum constat ex Conradi imperatoris epistola ad Eugenium papam, qua jam reversus a sacra expeditione petit a pontifice confirmari Theobaldi Xantensis præpositi electionem, *quia*, inquit, *Coloniensis archiepiscopus ab officio episcopali a vestra dignitate suspensus est, atque adeo ad vestræ manus ordinationem pertinere credimus quidquid pontificalis & canonici juris in episcopio esse dinoscitur.* Clarius vero ex ipsis Eugenii litteris ad eumdem imperatorem. Respondens enim Conrado Arnoldum sibi commendanti, & rationes quibus a proferenda in illum excisionis sententia deterritus fuerat in concilio Remensi, exponens, hæc habet. *Causa fratris nostri Coloniensis archiepiscopi quam gravis sit, longum est enarrare; ab his qui circa te sunt poteris manifeste cognoscere. Si enim quanta circa officium per negligentiam & inobedientiam superbiendo commiserit, magnitudinis tuæ discretio cognovisset, nec etiam verbum, ut credimus, pro ipso movisset. Unde in concilio quod Remis, Deo auctore, celebravimus, excisionis sententiam pertulisset, nisi regiæ parcentes absentiæ, detrimentum aliquod regno, quod maxime nobis cavendum erat, eventurum exinde putavissemus. Et nunc post reditum tuum nobiscum firmiter statueramus, ipsum sententia digna suis excessibus feriendum, nisi tuæ legatio majestatis prævenisset; sed precibus tuis, quantum possumus, inclinati, manum nostram impræsentiarum in ipsius damnatione retraximus, & usque ad dominicam qua cantatur,* ego sum pastor bonus *inducias concessi.* Datæ sunt hæ litteræ Laterani IV. kalendas Decembris, atque adeo inducias ipsi indulgebat quinque circiter mensium: quo temporis intervallo Romam Arnoldus sese purgaturus accessisse videtur, cum commendatitiis Conradi litteris, quibus a contumacia excusat eum, quod *senio & assidua ægrotatione confectus* suam ei præsentiam hactenus exhibere nequivisset, & quod per ejus absentiam non parvi motus & implacabiles in imperio discordiæ potuissent oriri, ceterum Eugenium exorans, ut *venientem* ad se *Arnoldum venerabilem archiepiscopum paterna cum*

Arnoldus Coloniensis præsul in concilio suspensus ab officio.

Epist. 175.

Epist. 183.

pietate suscipiat, & cum integritate sui honoris remittat. At nihil profuerunt imperatoris ad pontificem litteræ. Unde nescio quis in aures omnium rumor erupit, *archiepiscopum sine contradictione ab episcopali cura & dignitate cessaturum*, designato ei Wibaldo abbate Corbeiensi, qua de re gratulatur ei R. præpositus. At Wibaldus gratulanti respondit, audisse se quidem Coloniensis ecclesiæ priores archiepiscopum monuisse diligenter, *ut quoniam dignitatem ecclesiæ suæ & ordinis sui officium negligere videretur, & jam tam animo quam corpore deficiens, labenti ecclesiæ minus posset sufficere, saluti suæ*, sponte cedendo provideret; *quod consilium*, inquit, *tam ipse quam sui non facile recipere putantur*. Et revera suam, ad obitum usque, qui non multo post contigit, retinuit dignitatem, ut constat cum ex Henrici episcopi Leodiensis, tum ex cleri & populi Coloniensis litteris ad Eugeninm papam. In his quippe Arnoldus ejusdem ecclesiæ præpositus omnium calculis promotus dicitur ad sedem Coloniensem, vacantem *per decessum bonæ memoriæ Arnoldi archiepiscopi*.

Epist. 209.

Epist. 309. & 310.

Moguntinus excusatur quod non adfuerit.

94. Similis Henricum Moguntinum antistitem sors manebat, si Remensi interfuisset concilo, at futura præsentiens, suam caute subduxit præsentiam, qua de re scriptis ad Eugenium papam litteris, eum excusat junior rex Romanorum Henricus: *morem*, inquit, *regni nobis a Deo collati vestram prudentiam ignorare non credimus, in eo videlicet quod Moguntinus archiepiscopus ex antiquo suæ ecclesiæ & dignitatis privilegio, sub absentia principis custos regni & procurator esse dinoscitur, quæ priscorum instituta regum gloriosus genitor noster, ut in ceteris, sequutus, nostram ætatem & regni gubernationem, reverendo patri nostro Henrico Moguntino archiepiscopo, omnium principum favente conniventia, magna cum attentione commisit. Quantum vero ejusdem venerabilis archiepiscopi absentia toti regno & personæ nostræ incommoda sit, optime novit intelligentia vestra, cui mores Galliæ Belgicæ, quæ sceptris nostris ex majori parte subdita est, & totius Germaniæ ignoti non sunt. Inde factum est, ut tempore synodi vestræ, quam in Remensi civitate divina favente clementia ad totius sanctæ ecclesiæ incrementum celebrastis, ad vestræ sanctitatis præsentiam venire idem archiepiscopus non posset, quoniam alterius regni fines tutus ingredi non potuit, & nostras res, quæ quantum sunt per Dei misericordiam majores, tanto sunt ad regendum difficiliores, relinquere, nobis cum consilio multorum principum renitentibus, salva fide & honestate sua, non valuit.* At quoniam frequenter ab Eugenio accersebatur archiepiscopus, addit Henricus, se in celebratis Francofurti in natali B. Mariæ generalibus comitiis acquievisse tandem, ut ad ipsum toties vocantem accederet, & contra suam & totius regni utilitatem proficiscentem illi commendat. Quid inde secutum sit non tradunt epistolæ nostræ, at si Sammartanis credimus, *deponitur jussu Eugenii III. Wormatiæ in die Pentecostes* 1151. *Junii* 27. *in Saxoniam relegatus, ubi interiit* 1153. *Kalendis Septembris, tumulatus Embeci.* Cujus familiare hoc referunt dictum: *Fui dives canonicus, pauper præpositus, & mendicus episcopus.*

Epist. 99.

Annal Paderb.

Suspensi suffraganei Cantuariensis archiepiscopi.

95. Eodem in concilio ut scribit Radulfus de Diceto, suffraganei Cantuariensis archiepiscopi *suspensi sunt a domino papa, quia, rege prohibente, non venerant* ad illud, e contrario vero Theobaldum archiantistitem summo cum gaudio honore susceptum, coram universo præsulum cœtu laudavit, quod *natando potius, quam navigando ob reverentiam B. Petri & curiæ Romanæ* transfretans, sese synodo exhibuisset. Regiæ autem illius prohibitionis causa præcipua fuit Henricus Wintoniensis episcopus & Stephani regis frater. Is cum in Theobaldum Cantuariensem sanctissimum archiepiscopum invidiæ stimulis percitus esset, apud principem effecerat, ut omnes Angliæ præsules ad Remense concilium accedere prohiberentur, unum sperans e duobus, aut archiepiscopum ab Eugenio deponendum, si regiis obtemperaret mandatis; aut si papæ adimpleret jussionem ab ipso rege proscribendum fore. At Theobaldus,

Gervas. Dorob. chron.

dus, *petita a rege, sed non concessa licentia, per multos labores accessit. Nam ministri regis diversos maris portus observaverunt, ne archiepiscopus transfretaret: sed ille Deum magis quam regem timens, clanculo mare adiit, & vix tandem in cymba fracta transvectus, vix terram tetigit & domino papæ se præsentavit.* Ita Gervasius Dorobernensis, qui de Willelmo archiepiscopo Eboracensi hæc subjungit: *Astiterunt in hoc concilio clerici Eboracensis ecclesiæ, una cum Henrico* Murdac *tunc temporis abbate de Fontibus, accusantes Willelmum Eboracensem archiepiscopum, & dicentes, eum neque canonice electum, neque legitime consecratum, sed auctoritate regia intrusum. Tandem præfatus Willelmus convictus & depositus est, Alberico Hostiensi episcopo pronuntiante & dicente: Decernimus auctoritate apostolica Willelmum Eboracensem archiepiscopum a pontificatu deponendum, eo quod Stephanus rex Angliæ ante canonicam electionem eum nominavit.*

96. Turonensis etiam archiepiscopi primatum in Armoricanos præsules in concilio Remensi confirmatum fuisse docet nos Eugenii papæ epistola ad archiepiscopum Turonensem tom. 1. edita. Nam cum archiepiscopus litteras a pontifice postulasset ad Dolensem & Briocensem ecclesias, quæ mandata ejus recipere detractabant, petitas ille negavit epistolas, quia, inquit, *sicut meminimus, propter eorum inobedientiam & contumaciam, sententia excommunicationis fuit in eos a te, frater archiepiscope, promulgata, & in Remensi concilio a nobis postmodum confirmata, quam tamdiu ratam manere decrevimus, donec a sua contumacia resipiscant & ad obedientiam Turonensis ecclesiæ convertantur.* — Turonensis ecclesiæ confirmata privilegia.

97. Quæ hactenus de Gestis Eugenii III. in concilio Remensi retulimus, vigorem vere apostolicum in emendandis episcoporum vitiis demonstrant. Neque vero minus enituit summus ejus zelus in instituendis ad sanctioris disciplinæ leges monasteriis, indignos amovens abbates, ac religiosos amantesque regulæ eorum in locum subrogans. Exemplo potest esse Fuldense, quod nobilissimum ac famosissimum est in tota Germania, cœnobium. Non multo ante Aleolfum ob *immite & asperius in suos imperium*, virum aliunde, ut supra vidimus, inculpatæ vitæ, petentibus fratribus, in ordinem redegerat, ante omnia præcipiens, alieno ut ex claustro talem assumerent abbatem, *per quem in Fuldensi monasterio, quod pastoris incuria tam in spiritualibus quam in temporalibus fuerat diminutum, grata Deo veræ religionis cultura posset, auctore Deo, restaurari.* At Fuldenses, posthabito summi pontificis jussu, Ruggerum quemdam, suæ congregationis monachum elegerunt: quem miris Brovverus effert laudibus, utpote qui *animi moderatione & integritate morum antecessoris desiderium minuit, sui plurimum accendit.* Additque eum ad Remense concilium profectum, ab Eugenio *muneris eximii vacationem* impetrasse, & secessu facto in Montem B. Virginis, rerum divinarum studio, Henricum Hersfeldensem abbatem sibi suffici passum. Verum longe aliam Ruggeri personam nobis exhibent epistolæ nostræ. Nam primo Eugenius ad Fuldenses scribens, illis exprobat, quod contra mandati sui formam, præsumsissent eligere de suo claustro abbatem, *qui etiam pro membrorum deformitate ad sacerdotium non poterat promoveri.* Secundo Wibaldus in epistola ad Henricum juniorem regem testatur, quod *inutilis a plerisque prædicatur*, atque adeo *in abbatis nomen benedici detrectat.* — De abbatis Fuldensis depositione. — Brovver. Antiq. Ful. l. 4. — Epist. 61. inter VVibaldi. — Antiq. Fuld. l. 4. — Epist. 68.

98. Hæc ubi ad concilium Remense delata sunt, Eugenius statim rescidit electionem Ruggeri, & ne reluctantes decretis suis experiretur Germaniæ principes, præsertimque Henricum juniorem regem; privatim hac de re cum VVibaldo tractatum habuit. *Non sumus immemores*, inquit, VVibaldus ad Eugenium scribens, *multitudinis misericordiæ, quam nostræ parvitati in synodo Remensi exhibere dignatus estis, & præcipue in causa Fuldensium, quam pro maxima humilitate, qua vestrum pectus sacrum, Deo inspirante, præditum est, consilio nobis-* — Epist. 112.

ee

cum communicare placuit. Et nos siquidem, sicut cum vestra celsitudine condiximus, solliciti fuimus, ne aliquis propter jussionem vestram motus fieret, &c.

99. Antequam vero Remensi concilio finem imponeret Eugenius, tres saltem dedit hac de re epistolas, scriptas Remis VI. idus Aprilis: unam ad Henricum Romanorum regem, quam ille in castro *Nuremberg* recepit XVII. Kalendas Maij, principis implorans auctoritatem adversus factiosos. Alteram ad Fuldenses, qua irritam declarabat Ruggeri promotionem, monachos clericos a promissa illi obedientia; laicos a fidelitate absolvebat, præcipiebatque ut alio de claustro, consilio Adæ Eberacensis, Eberbracensis, Hersfeldensis & Corbeiensis abbatum, *personam religiosam, discretam, litteratam* eligerent in abbatem, *per quem apud eos religionis fervor, qui peccatis exigentibus, tepuerat*, valeret reparari. Tertiam ad prædictos abbates, ut ad Fuldense sese transferrent monasterium, curarentque ut talis ex altero assumeretur claustro, qui Deo gratum veræ religionis cultum inibi reformaret.

Epist. 68.

110. Pontificis litteras diu apud se retinuerunt Fuldenses, consentientem vitiis suis abbatem sibi eripi ægre ferentes: quem ut retinere valerent, duobus licet decretis canonica ratione subnixis notatum, novos ad Eugenium legatos misere, sed, ut ait Wibaldus *cum Petro petram invenerunt*, hoc est invictum & obfirmatum in pontifice animum. Interim Ruggerus, cum nulla sibi spes affulgeret *de medio eorum evanuit*, Fuldenses vero papæ litteras, quatuor abbatibus, quorum in electione abbatis uti debebant consilio, scriptas tandem misere Wibaldo, qui tertia tantum die post natalis B. Virginis festum eas recepit. Quid autem inde secutum sit disces ex prolixa VVibaldi abbatis ad Eugenium epistola 114. in qua totius electionis seriem fuse & eleganter describit.

Epist. 114.

De VVibaldi abbatis Corbeiensis confirmatione.

101. Etsi Wibaldi abbatis Corbeiensis electionem ratam habuisset Meldis Eugenius, Treverisque dedisset litteras ad Corbeienses monachos, ut reverentiam omnem obedientiamque ei exhiberent: Henricus nihilominus antiquus Corbeiensis abbas, a Thoma sedis apostolicæ legato ob personæ inutilitatem, confessam symoniam, inobedientiam, aliaque vitia depositus, cum non vulgaris esset nobilitatis, procerumque quorumdam auxilio & auctoritate fretus, omnem adhibuit machinam, pristinæ ut restitueretur dignitati. Id cum agnovisset Eugenius, & vibratam in Henricum a Thoma legato depositionis sententiam, & jam semel & iterum confirmatam Wibaldi electionem in concilio Remensi rursus ratam habuit. Locupletem hujusce confirmationis testem habemus VVibaldum ipsum ad Bernardum Hildesheimensem episcopum scribentem in hæc verba: *Non profuit tam frequens sua depositio, tam crebra nostra confirmatio, tam perseverans apostolicæ auctoritatis jussio, seminatur terra mendaciis, seminatur scandalis, & ut mos est egentis, prius hominem falsa delatione suffocant, quam ipse se appeti intelligat. Venimus ad synodum Remensem, quæ celebrata est mediante quadragesima ubi dominus papa paci & tranquillitati Corbeiensis ecclesiæ providere volens, sententiam, quam venerabilis pater noster bonæ memoriæ Thomas presbyter cardinalis & apostolicæ sedis legatus in Henricum quondam monasterii ejusdem abbatem, verbo dederat, verbo & scripto confirmavit.* Idem asserit in epistola ad abbatem S. Godehardi, ubi non modo Henrici abbatis depositionem in concilio Remensi confirmatam docet, sed & a gradu & ordine ecclesiastico *tamquam inobedientem, immo vero aperte rebellem anathematis sententia* perculsum fuisse.

Epist. 131.

Epist. 118.

Et Judithæ abbatissæ depositione.

102. Eamdem cum Henrico Corbeiensi abbate fortunam experta est Judith abbatissa Giseckensis ejus soror, quæ *nec sacrum virginis velamen per consecrationem episcopi, nec benedictionem abbatissæ a pontifice* acceperat, licet jam duas abbatias *Eskenevvege* & Kaminatam per violentiam occupasset. Huic res

erat cum Wibaldo Corbeiensi abbate, cui Kaminata, unde illa Thomæ cardinalis judicio expulsam se dolebat, ad exactam regulæ observantiam reformanda tradita fuerat. Abbatem multis coram summo pontifice conviciis & mendaciis Treviris oppetiverat. Utrique diem Remis indixerat Eugenius, ubi concilium in proxima quadragesima celebraturus erat. *Nos venimus*, inquit Wibaldus, *illa non venit, laqueus contritus est & nos liberati sumus. Dominus papa depositionem suam decreto confirmavit, & possessiones quas illa alienaverat, monasterio sub anathematis interminatione restituit.* Epist. 125.

103. Citatum etiam fuisse ad concilium Remense abbatem Brunvvillarensis monasterii prope Coloniam; sed infirmitate detentum ad illud accedere minime potuisse constat. Quid vero criminis illi fuerit objectum omnino nos latet. Innoxium ab omni culpa fuisse contendit Wibaldus, qui Guidoni cardinali illum commendat his verbis: *Commendamus igitur vobis virum venerabilem abbatem Brunvvillarensem, qui, sicut certum est, infirmitate detentus, ad synodum Remensem venire non potuit, & sicut ab ipso plenius audietis, de hoc quod sibi ab æmulis impositum est, omnem in modum innocens fuit. Vos igitur pro nostræ petitionis intuitu, ipsius pater & patronus eritis.* Præerat tum Brunvvillarensi monasterio Amilius, de Brabantia oriundus, vir eximiæ virtutis, qui patri, matri & sorori persuasit, ut spretis mundi illecebris, suavissimo se Christi jugo subderent, monasticam amplectentes disciplinam. Tanta vero sub ipso florebat apud Brunvvillarenses pietas & religio, tanta disciplinæ regularis observantia, ut abbates inde assumere sibi aliæ monachorum congregationes certatim contenderent. Ita Colonienses S. Martini Albanum, Gladbacenses Mechinardum, Gerardum Prumienses, Sigebergenses Cononem, qui postea fuit episcopus Ratisponensis, fratres denique S. Pantaleonis Embricum ex Brunvvillari acceperunt abbates.

Brunvvillaris abbas citatus in concilio.

104. Ad acta etiam concilii Remensis pertinet prolatum in gratiam Cenomanensium S. Vincentii monachorum judicium adversus Gemmeticenses, qui cum jam diu inter se litigassent de quibusdam ecclesiis, Remos ad Eugenium concilium celebrantem accesserunt. Causam Julio & Johanni cardinalibus examinandam terminandamque pontifex commisit. Illi discussis partium cartis & rationum momentis, secundum Cenomanenses judicavere. Cardinalium sententiam datam *in capitulo Remensi anno Dominicæ incarnationis* MCXLVIII. *nonis Aprilis* habes in hujus collectionis tom. 1. pag. 804.

105. His omnibus adde quod legimus in Chronico Laureshamensi Folcnandum abbatem ad Remense concilium ab Eugenio papa evocatum, ab eo privilegium obtinuisse, tum de ecclesiæ suæ libertate, tum de regalis concambii stabilitate.

106. Quod spectat ad editos in concilio Remensi canones, primus ex manuscripto Gallicano decem & octo Romam Gregorio XIII. missos, quos etiam reperit in Vaticano, annalibus ecclesiasticis inseruit Cæsar Baronius: præter quos decem & septem alios ex duobus optimæ notæ mss. codicibus, uno S. Germani a Pratis, altero S. Michaelis in periculo maris excerptos, habes tom. 4. nostrorum Anecdotorum.

§. V.

OBSERVATIONES

De Henrico Ludovici junioris fratre & archiepiscopo Remensi.

107. Epistolæ registri Alexandri papæ III. cum uni fere Henrico Remorum antistiti directæ sint, æquum prorsus videtur, ut de tanto præsule brevi aliquid disseramus. Plura enim his in epistolis perspicere est, quæ cum hactenus haud satis nota aut minus explorata fuerint, studiosis hic ea lectoribus paucis perstricta repræsentare nec injucundum fore putamus nec infructuosum.

Henricus regi sanguinis militiæ clericali ascriptus.

108. Fuit Henricus regii sanguinis, Ludovici VI. Francorum regis & Aleidis a Sabaudia natus, ex quibus prodiere pariter, Philippus, is nimirum qui vivente patre, rex inauguratus, mox summo omnium luctu extinctus est; Ludovicus Junior sceptri paterni heres, Robertus comes Drocensis, Philippus Aurelianensis ecclesiæ archidiaconus, Petrus de Corteniaco, & Constantia Raymundo S. Ægidii comiti nupta. Adolescens militiæ clericali adscriptus est, devovente patre, devotumque sub sua sedisque apostolicæ tutela & patrocinio suscepit Honorius papa II. Ordinatus circa annum 1136 subdiaconus, ecclesiæ Aurelianensis archidiaconatum pluraque alia ecclesiastica beneficia adeptus est, omnes scilicet regales seu canonicorum secularium abbatias, quas ipse in diplomate pro Parisiensi S. Victoris ecclesia enumerat his verbis: *Henricus frater illustris Ludovici Dei gratia regis Francorum & ducis Aquitanorum & per Dei gratiam S. Martini Turonensis archiclavis, abbas etiam quarumdam regalium ecclesiarum, videlicet S. Mariæ de Stampis, S. Mariæ de Corbolio, S. Mariæ de Medunta, S. Mariæ de Pinsiaco, S. Mellonis Pontisarensis.* Quibus alii addunt abbatias S. Guenaldi, S. Spiri, S. Martini de Campellis, S. Dionysii de Carcere. Præterea Parisiensis ecclesiæ S. Mariæ canonicum fuisse tradit Quercetanus, Belvacensem etiam canonicum & thesaurarium Louvetus.

Spic. tom. 3.

Apud Chesn. in prop. hist. Drocensis.

Fit monachus Clarevallis.

109. Fortuito autem casu contigit, ut ad Claramvallem Henricus accederet, de re aliqua civili S. Bernardum consulturus, cumque etiam videndi conventus avidus, fratrum orationibus commendaret sese, tunc Bernardus, *confido*, ait, *in Domino, nequaquam te in eo moriturum in quo positus es, sed velociter experimento proprio probaturum, quantum tibi istorum prosit oratio quam expetisti.* Nec mora, divino illustratus lumine, majores divitias æstimavit thesauris mundi improperium Christi Domini, atque urgenti Dei voci obediens, spretis aulæ illecebris, omnibus sæculi dignitatibus, & quod majus videbitur, regis ipsius, fratrumque suorum atque omnium regni procerum consortio prætulit pauperum Christi contubernium, & ut ita dicam tugurium, factus monachus Clarevallensis. Hæc contigere anno 1146. quo S. Bernardus crucem prædicaturus in Germaniam profectus est, Henrico novitio tyrocinii sui annum decurrente.

Gaufrid. lib. 4. vit. S. Bern. n. 15.

Liber miraculorum S. Bernardi in Germania ipsi dicatur.

110. Ægre tulit vir ad perfectionem anhelans absentiam tanti patris, cui suam morum conversionem atque ad eo salutem acceptam referebat. Gravem hanc molestiam ut aliqua ex parte sublevarent Bernardi comites, librum primum miraculorum, quæ sanctus abbas in Germania, sed Spiræ præsertim patraverat, ipsi miserunt, cum epistola alias a nobis edita, in qua regium principem jam Christi pauperem factum, sic alloquuntur: *Tibi specialiter destinandum credidimus descriptionis ejus breviculum, ut & tibi sit consolatio, & per te ceteris*

Anecd. tom. 1. p. 399.

ceteris innotescat, quibus judicaveris expedire. *Molesta tibi, molesta & eis est patris mora, sed & ipsius animam pertransit gladius, sicut nos scimus. Quidni desideret ipse filios tales? quidni desideretur talis pater a filiis? verumtamen, ubicumque ille sit, apud vos est Spiritus ejus, cujus & corpus ipsum, si vobiscum non est, est pro vobis. Pater enim filiis thesaurizat.* Erant autem ii Gerardus & Gaufridus, qui libelli hujus meminerunt in epistola ad clericos Colonienses. *Multi ex vobis curiose legerunt exemplar libelli, quod ad illustrem Henricum regium spiritu magis quam sanguine, misimus de signis quæ vidimus a prima dominica adventus usque ad discessum nostrum a curia, quæ nuper Spiræ habita est.*

Vit. S. Bern. lib. 6. part. 2.

111. Interim suspirabat Henricus ad felicissimum illum diem, quo solemnia Deo vota nuncupare debebat, atque irrevocabili pacto cœlesti numini consecrari. Ardens desiderium suum ad S. Bernardum scribens exprimit his verbis; *De cetero lætus & incolumis sum & expecto videre faciem vestram sicut faciem Dei. Prope est enim dies desponsationis meæ, quo feriam pactum meum Domino cum Deo, per manum vestram & sub custodia vestra, ut serviam ei die ac nocte & omnibus diebus vitæ meæ, amantissime pater.*

Professionem emittit.

Annal. Cist. tom. 2. p. 135. n. 5.

112. Jam tertium Henricus in Claravalle peragebat annum, cœlestibus pastus deliciis, & humanarum rerum quasi oblitus, cum ecce ex placidissima illa statione quieti littoris procellosum in mare dejicitur. Defuncto enim Odone episcopo Belvacensi, communibus omnium votis a clero & populo postulatur in successorem. Impatientissimo honorum homini molestius nihil potuit obnunciari. Perseverat in proposito, oblatas a se repellit infulas, spondetque certum sibi esse in Clarevallensi eremo delitescere, ibique uno teste Deo vivere & mori. Aditur S. Bernardus e cujus ore nutuque pendebat. At ille hinc juveniles Henrici animos & conversionis propositum nondum satis firmatum, hinc reluctantem electum attendens, pronunciare nihil voluit: sed Petrum venerabilem abbatem Cluniacensem, magni tum nominis in Gallia virum consulendum censuit. Is nihil cunctatus Henrici electionem a Deo, cujus voluntati frustra resistitur, ordinatam pronunciavit, scripta ad S. Bernardum epistola, in qua inter alia sic loquitur: *Quia quid inde sentiam audire vultis, breviter dico: Si vitæ meritum quæritur, magnum est. Quomodo enim non magnum est, cum de tanto tantillum se fecerit; cum regii sanguinis, ut sic loquar, superbiam tam robustæ humilitatis pede calcaverit, cum luxus & pleno cornu fluentes mundi delicias tormentis innumeris & mille mortibus commutaverit; cum undique arridentem mundum irriserit; cum abnegans semetipsum, & tollens crucem suam Christum morientem secutus fuerit? Si concors electio; cleri & populi Belvacensis nec unus dissentire videretur. Si metropolitani & coepiscoporum assensus, etiam universorum preces vobis, ut comperi, pro confirmando tam sacro opere oblatæ sunt. Si insuper domini papæ voluntas, quantum hoc ei placuit, ipsius epistola domino Remensi, ut audivi, directa testatur. Quid ergo restat, vir venerande, nisi ut voluntati Dei, quæ tot indiciis se declarare videtur, vestram subjiciatis?*

Oblatam sedis Belvacensis infulam recusat.

Consulitur Petrus Venerabilis.

Petr. Venerabilis lib. 5. epist. 8.

112. Petri abbatis Cluniacensis effato Bernardus divino quasi oraculo assensum præbuit, atque adeo coactus est Henricus pontificiæ dignitatis jugo collum subjicere. Sed brevi tanti ponderis gravitatem persensit, amiceque cum Petro abbate expostulavit his verbis: *Parcat vobis omnipotens Deus, quid est quod fecistis? Sepultum hominem revocastis ad homines, & consilio vestro, cui nimium creditum est, expositus sum & repositus in terribile curarum pelagus, ut me iterum honoris altitudo resorbeat.*

Cujus consilio assensum præbet.

113. Ordinatus ab Samsone Remensi archiepiscopo, omnes optimi præsulis partes explere sibi proposuit, prætermisitque nihil ut & foveret bonos, malos vero a vitiis abductos in veritatis viam reduceret. In ipso autem administrationis suæ exordio Belvacensem ecclesiam valde attritam reperit,

In episcopatu ut se gesserit.

& a circumvicinis militibus graviter oppressam. Qui enim ante eum rexerant illam episcopi, nec de posteris suis, nec de egenorum necessitatibus sollicitii, indebita quædam subsidia, quæ beneficia denariorum appellebant, de domo episcopali annuatim recipienda militibus illicite cesserant, magno sane ecclesiæ suæ detrimento.

114. Tantam pacato animo jacturam ferendam non esse e re sua existimavit, & sapientum virorum maximeque sedis apostolicæ usus consilio, promtissimum inflicto a prædecessoribus vulneri remedium adhibuit, extinctis illis solemnibus denariorum subsidiis. Dici autem vix potest, opus illud insigne, nec satis umquam memorandum, nobilium omnium animos quantum exacerbaverit. Regem statim adeunt, nullaque regii sanguinis habita reverentia, graves apud ipsum de episcopo deponunt querelas. Et quoniam regnorum columnæ tutamenque solent esse nobiles, omnem rex eis pollitus est protectionem. At Henricus nec carni acquievit nec sanguini, sed Deo magis quam hominibus obediendum ratus, ecclesiæ suæ jura modis omnibus tutari sibi proposuit, fratrique regi animo constanti obsistere non reformidavit, excitantibus eum probis viris ac maxime canonicis civibusque Belvacensibus. Eo tandem res progressa est, ut veritus ne apertam in rebellionem tandem prorumperet, Sugerius gravissimam ad Henricum ipsum clerum & populum Belvacensem scripserit epistolam, præposterum episcopi zelum severe increpans, atque a suo eum proposito deterens hortatus sit, ut *regiam clementiam blandiendo, & se voluntati illius exponendo, tam sibi, quam ecclesiæ suæ, & civibus reconciliet.* Quibus Henricus propositi sui tenacissimus in his quæ sui erant officii, respondit, molestum sibi esse ecclesiam Belvacensem sui causa fatigari, seseque ab initio denunciasse clericis, *ne inutilem laborem assumerent, aut ecclesiam ipsam damnosa dilatione gravarent.* Atque *utinam*, inquit, *vel nunc ipsa vexatio eis dederit consilium vel intellectum, & omni frustratoria dilatione præcisa, ecclesiæ Christi providere festinent, personam aliam idoneam tanto ministerio eligentes*, &c.

In ejus gratiam S. Bernardus scribit ad papam Eugenium. Epist. 178.

115. Interim sanctus Bernardus quasi futurorum præscius, certusque inique agi cum Henrico, Eugenii papæ III. animum adversus nobilium regisque ipsius querelas præmuniendum censuit. Scripsit igitur pontifici, „fovendum esse devotum juvenem favore paterno, & zelum bonum quem „pro ecclesia sua gerebat, non modo approbandum, sed & juvandum. Sic „futurum illum in dies devotiorem, ferventiorem & fortiorem, cum ve„xationes & tribulationes, quæ numquam ecclesiæ illi deerant, a malis ho„minibus, manu indefficientis auxilii sibi sentiret e regione levari.

Eugenius ad Galliæ antistites.

116. Noverat jam Eugenius nobilium Belvacensium motus, & brevi omnia in diœcesi fore miscenda, cum regem ipsum ad suas partes adjunxissent, nisi statim comprimerentur. Sed accepta S. Bernardi epistola, continuo scripsit ad Hugonem Rotomagensem, Samsonem Remensem, Hugonem Senonensem archiepiscopos, Theobaldum Parisiensem, Theodericum Ambianensem, Balduinum Noviomensem, Almaricum Silvanectensem, Joslenum Suessionensem episcopos, qui magna tum auctoritate valebant in Gallia, „significavitque, sed ea vehementia, quæ maxime decet pontifices Roma„nos, facultates ecclesiæ ministrorum sacrorum sustentationi, pauperum ne„cessitatibus sublevandis, atque ecclesiarum ædificationi & restaurationi „destinatos, summa conservandas esse sollicitudine. Vere lugendam & de„plorandam sanctæ Belvacensis ecclesiæ conditionem, *quæ non modicam partem facultatum suarum, quam in prædictos usus deberet expendere, quibusdam militaribus personis contra leges forenses, contra sanctiones canonicas, contra constituta sanctorum patrum compellitur impertiri.* Tum laudato Henrici episcopi zelo, qui

pontificii officii studio incensus, & ecclesiæ suæ libertati & pauperibus consuluisset, dum prædicta beneficia seu subsidia denariorum militibus abraserat, in milites ipsos invehitur, illatas Belvacensi ecclesiæ injurias & damna exponit, præcipit tandem ut in contumaces gravioribus ecclesiæ censuris animadvertatur, nisi certo tempore moniti satisfecerint.

117. Exagitati censuris episcoporum nobiles, favore, uti diximus, regio freti, Henricum ad sedem apostolicam provocarunt, variis eum criminationibus petentes. Citatus ab Eugenio Belvacensis episcopus, Romano itineri accinxit sese. Sed cum Claramvallem divertisset ad S. Bernardum, suasit primum pius abbas, ut ne ulterius progrederetur, scripsitque ad Eugenium his verbis: *Filius vester ille Belvacensis, quem dicerem nostrum, nisi insolentiam redoleret, appellatus ad præsentiam vestram veniebat, & libens ut pote de sua justitia securus & de vestro paterno favore non dubius. Sed obstiti ego & vix eum potui retinere, quippe cupidum videndi faciem vestram.* Et paulo post episcopum excusans, *ipse*, inquit, *& frater suus rex non ambulant in uno spiritu. Non a me quæratis cujus sit culpa, non est meum inculpare quemquam; sufficit mihi excusare episcopum, quidquid humilitatis, quidquid obsequii pro sua persona vidimus exhibentem & nihil proficientem.* Vix epistolam tabellario commiserat Bernardus, cum ecce novas ab Hugone cardinali Hostiensi litteras accipit, delatas ad Eugenium querelas continentes, Henricum perpetuis atque episcopali gravitate indignis discursibus distractum numquam fere in urbe aut diœcesi sua consistere, fratrem Robertum monachum, cujus consilio in administrandis ecclesiæ suæ censibus utebatur, contentionum omnium incentorem esse & auctorem, ideoque retrudendum in monasterii sui claustra. Ad hæc respondit Hostiensi episcopo S. Bernardus in hæc verba: *De domno Belvacensi quod primum posuistis, primum ita respondeo: Sui juris est, jam non est in mea potestate, sed in civitate vita ejus & conversatio. Si secus quam debet vel docet interdum agit, dolere possum, emendare, prout volo, non valeo. Verumtamen quod vobis suggestum est de vagatione ejus, nimium extitisse in ea, usque adhuc nos non comperimus, nec inde notatum apud nos quandoque audivimus. Ex quo ad eum venit frater Robertus, qui cum eo est, turpe & grave aliquid perpetrasse aut episcopo persuasisse, ad aures nostras nondum omnino, & mirum si apud vos potuit pervenire, quod latere nos potuit.* Et post pauca; *In quadragesima venit ad nos episcopus, paratus ire ad curiam, causa cujusdam appellationis, & venisset nisi dissuasissemus. Propositum tamen ejus est proficisci tempore opportuno.* Et revera ad pontificem quam primum accessit, de sua causa securus. Et sane elusit facile dissipavitque adversariorum omnes calumnias, quæ longe minus graves ipsi erant, quam pondus episcopale. Opportunam itaque nactus occasionem ab officio & dignitate, cujus onus invitus subierat, & impatienter hactenus portaverat, se petiit absolvi. Idque unum a pontifice efflagitabat, cujus præsertim causa Romam advenerat. Laudavit Eugenius zelum ejus, hortatus ut ecclesiæ suæ jura infracto animo tueri pergeret, id unum improbans in summo viro quod ad dignitates & gloriam natus, abdere se in monasterio vellet, & revertenti fausta omnia precatus benedictionem apostolicam impertivit. Regem præterea scriptis litteris admonuit, ut pro sua in fratrem pietate, milites quoscumque in Belvacensem ecclesiam invadentes *juxta potentiam sibi a Deo collatam* puniret, *bonaque & possessiones ipsius ecclesiæ, quæ absentibus & inconsultis episcopis ejusdem loci, ab eadem ecclesia illicite alienatæ* erant, *ad eamdem ecclesiam sicut princeps catholicus & ecclesiæ Dei amator* studeret *revocare*. Aliis etiam litteris Hugoni Autissiodorensi episcopo atque Bernardo Clarevallensi abbati mandavit, uti ad regem nulla interposita mora accederent; & invitato secum Henrico, fratri illum sic reconciliarent, ut & *regia dignitas in sui status integritate servetur, & episcopalis honor lædi non de-*

Apud papam accusatur.

Epist. 305.

Accedit ad papam.

beat, atque fraterna caritas inter eos amore perpetuo reformetur. Tertias tandem litteras scripsit Hugoni Rothomagensi Antistiti, quibus excommunicari mandabat pervicaces illos milites, nisi resipiscerent, terrasque eorum ecclesiastico interdicto supponi, ac tamdiu sententiam illam observari, donec debitam pro commisso excessu satisfactionem exhiberent. Hæc omnia hactenus aut penitus ignota aut certe minus explorata ex editis hoc tomo epistolis elucidare alicujus opellæ pretium fuit.

Absolvi ab episcopatu petit.

118. Vix dum excesserat ex Urbe Henricus, cum denuo ipsum incessit privatæ vitæ ingens cupido, & sperans id tandem a pontifice importunis se precibus exoraturum, quod tam constanter renuerat, novis eum aggreditur epistolis, atque ab episcopatu exonerari se iterum postulavit. At firmus in proposito Eugenius respondit, reditum ad ecclesiam sibi a Deo commissam „ acceleraret suum, & ad lucrum animarum cleri & populi, cujus curam Domi„ no favente susceperat, sollicite prudenter, ac viriliter elaboraret. Tribusque post diebus nova ab Henrico deprecatione fatigatus Eugenius, brevi sic ei rescripsit. *Sit ergo tuæ caritati sine dubitatione certitudo, quia quam quæris ab episcopatu absolutionem, ad præsens nequaquam concedimus. Vale in Christo, carissime frater, & ut inceptum reditum prospere perficias, Dominum attentius exoramus.*

Novum Henrici iter ad papam.

119. Fractus hoc responso Belvacensis præsul, quievit aliquandiu, sed propositum non mutavit suum. Defuncto enim Eugenio anno 1153. octavo idus Julii, ac sublato pariter anno sequenti Anastasio, subrogatum ipsi Adrianum papam IV. adiit, ac modis omnibus, nunc obtestatione nunc arte tentavit novi pontificis animum emollire, verum irrito prorsus conatu. Quod autem verbis coram haud potuit, mox reversus scriptis aggressus est. Sed Adrianus Eugenii prædecessoris sui vestigiis inhærens, laudato Henrici in administrando episcopatu studio, silentium ipsi imposuit his verbis: *Si non esses a contemplationis requie ad labores actionis translatus, studeremus diligenter efficere, ut pro ecclesiæ utilitate hujusmodi translatio fieret, nec debemus efficere quod facta debeat irritari.... Susceptum igitur ministerium episcopale discretio tua diligenter exerceat.... Non enim volumus, nec possemus ullatenus sustinere, quod episcopalem dimitteres dignitatem.* Hæc eo lubentius referimus, quo rarior est in principibus viris dignitatum & honorum contemtio, neque vero uspiam apud scriptorem ullum reperientur.

Adriani epist. 18. hoc tom. pag. 650.

120. Jam reversus ad suos, recuperatos ecclesiæ suæ census non congerendis opibus, aut sumtibus immodicis, aut vano luxui destinavit, sed in servos Dei & religiosos quoscumque beneficus, offusus in pauperes, his modo larga manu, modo illis aut fovendis, aut recreandis, aut ampliandis suppeditabat, ea facilitate, ea benignitate, quæ rebus plurimum adjiceret. Id in primis videre est apud Petrum Cellensem, qui liberalitatem ejus expertus, his eum extollit verbis: *Superaccessit dono vestro vultus hilaris, animus gratus, modus honestus. Et manus quidem larga in beneficum totam se expendit, sed voluntas in circumstantiis doni se supermensuravit. Quid enim fuit convocare diocesanos abbates & priores? Quid iterum indicii amoris expressit tam benigna personæ & negotii commendatio? Quis non est demiratus tam despectam personam a fratre regis sic honorari? ab episcopo Belvacensi sic amplecti? a tanto homine tantillum monachum sic nominari?... Certe accepi a multis multa, sed a nullo tanta, quanta a Domino meo. Vicit notos, vicit alios amicos, vicit omnes vicinos & summa doni & modus donandi.* Non vacat singularia hic Henrici pie acta in episcopatu recensere, quæ forte nimiam crescerent in molem; sed ea paucis Adriani papæ verbis perstringere sufficiat. In pontificia, *si quidem dignitate*, inquit, *tua nobilitas adeo provide, honeste, ac circumspecte, cooperante gratia divina, se hactenus habuit, quod ipsius prædecessoris nostri videtur intentio adimpleta, & nos cognoscentes tuam de præteri-* tis

Petrum Cellensem beneficiis cumulat. lib. 1. epist. 24.

Epist. 18. Adrian.

tis probitatem, de tuæ fraternitatis industria meliorem spem jugiter & fiduciam obtinemus.

III. Interim defuncto Anagniæ kalendis Septembris MCLIX. Adriano papa, eoque in Romana S. Petri ecclesia sepultura donato, tribus post diebus Rollandus S. R. E. cardinalis ad supremæ dignitatis fastigium suffragiis omnium purpuratorum patrum evehitur, refragantibus dumtaxat tribus, quorum duo in tertium Octavianum vota contulerunt sua. Hic dominandi cupidus apostolicæ dignitatis insignia vi subrepta sibi imposuit, assumto Victoris IV. nomine. Promotionem uterque suam principibus ac regibus litteris & nunciis significavit. Fridericus I. imperator ad Victoris partes ultro convolans schisma in ecclesia suscitavit, aliis christiani orbis regibus in suspenso remanentibus, donec lux clarior affulgeret. Dici autem vix potest, quot Henricus obierit labores, ut ne grassante hac peste inclytum Galliæ regnum inficeretur. Præmuniit quidem illum ab ipso initio Petrus abbas Cellensis, gravissima epistola, admonuitque ut spreto Octaviano, adhæreret Alexandro, tueretur illum pro virili ac defenderet. *Sta*, inquit, *cum Josue, immo cum* JESU *evaginato gladio; dic transeunti*: Noster es, an adversariorum? *Habes Alexandrum immo Petrum, aut potius Christum, qui habet ministros Petrum & Alexandrum... Novi in te regiam animositatem, novi contra inflexam injustitiam inflexibilem cervicem. Novi ardorem zeli. Age ergo pro dignitate officii, pro sublimitate nativi sanguinis, pro religione ordinis, pro debito christianæ professionis quod debes & potes.* &c. At sponte currenti admovendi non erant stimuli. Erat jam dudum notus Henrico Alexander, cui, cum cancellariæ in ecclesia Romana munus exerceret, jam pridem carus erat. Virtutes ejus agnoverat, egregias animi dotes ac meritum non vulgare exploraverat. Non minimo ergo suspensus hæsit momento, quin partes ejus amplexaretur, auctorque in primis fuit regi fratri ut Gallicanos Belvaci antistites adunaret; Henrico vero Anglorum regi uti omnes Normanniæ episcopos & abbates apud Novum-mercatum congregaret, *& ibi*, inquit Robertus de Monte, *tractatum est de receptione papæ Alexandri & refutatione Victoris: & consenserunt Alexandro, reprobato Victore.* Deinde nihil prætermisit, ut in fide Alexandri obfirmaretur Gallia: idque testatur ipse Alexander epistola VII. hujus registri ad eumdem scripta: *Dilecti siquidem filii nostri*, inquit, *Henricus & Oddo S. R. E. cardinales & apostolicæ sedis legati, nobis jam sæpe & sæpius retulerunt, licet hoc ipsum ex communi & publica fama, & ex ipso effectu operis manifestius agnoscamus, qualiter te pro domo Dei murum inexpugnabilem opposueris, qualiter schismaticos & hæreticos potentissime confutaveris, & animum carissimi filii nostri* LODOICI *illustris regis Francorum fratris tui, & aliorum tam sæcularium principum quam ecclesiasticorum virorum, multis persuasionibus in catholicæ ecclesiæ firmaveris unitate. Ex eorumdem etiam cardinalium relatione cognovimus, quanto tempore eos & familias ipsorum in domo propria retinueris expensis tuis, quam laute, quam liberaliter procuraveris, & quanta eos studueris affectione tractare. Nostram vero receptionem, quæ in concilio in Francia celebrato solemniter facta est, magis tibi, quam nulli mortalium imputamus: cujus quidem studio, vigilantia & labore, & animi hæsitantium ad veritatis sunt semitam revocati, & devotione ecclesiæ persistentes, in ea firmitus roborati.* Hinc „epistola x. fundatam esse ait Belvacensis episcopi fidem inconcussam, „ut nec impetu fulguris coruscantis everti, nec imbrium effusionibus possit „emolliri. *Supra tale siquidem fundamentum quod Christus est*, inquit, *ædificii tui structura consurgit. Quod si turbo perflet, non quateris; si venti irruant, non moveris, quoniam ubi Christus est fundamentum quod firmiter ædificatum, nullo poterit impetu submoveri. Quia igitur nihil potest, vel potuit te a catholicæ ecclesiæ unitate præcidere, nihil a devotione personæ nostræ animum retardare; sed potius pro domo Dei murum*

Novum in ecclesia schisma post mortem Adriani.

Henricus adversus illud præmunitus.

lib. 10. epist. 26.

Alexandrum in Gallia & Anglia pro vero pontifice haberi procurat.

In append. ad Sigeb.

inexpugnabilem præ aliis te opponens, schismaticis & hæreticis summa instantia contradicens, dilectos quoque filios nostros cardinales, apostolicæ sedis legatos, quibus in partibus illis negotium ecclesiæ commisimus, benigne recipiens, & honeste pertractans, in causa ecclesiæ utilis admodum ac necessarius extitisti. Nimius essem si eximia quæque hic congererem Alexandri testimonia, quibus invictum erga se zelum Henrici nostri, fidem, & devotionem commendat. Id unum adjiciam, quod sane quolibet elogio longe præstat, non semel illum eodem in Registro vocari ECCLESIÆ COLUMNAM. Unde mirum non sit, si tot ei litteras scripserit Alexander, si tot negotia pro arbitrio terminanda commiserit, si res denique ipsas ecclesiæ commendarit sæpius apud regem pro auctoritate sua promoveri. Sic nimirum epistola IV. *Tua ergo fraternitas*, inquit, *sicut bene & laudabiliter inchoavit, in fide & obsequio B. Petri & nostro firma & stabilis perseveret, atque ad honorem ejusdem Romanæ ecclesiæ & nostrum modis quibus potest studiose aspiret, & carissimum filium nostrum* LUDOVICUM *illustrem Francorum regem fratrem tuum ad hoc inducere, & in eodem attente studeat solidare.* Et iterum: *Quoniam proventum & exaltationem sanctæ Romanæ ecclesiæ, ad honorem & promotionem ecclesiæ tibi commissæ, non est dubium pertinere, prædictum filium nostrum regem inducas modis omnibus & horteris, ut in ea qua cœpit ecclesiæ devotione permaneat; & rebelles qui in regno ejus existunt, ad obedientiam & fidelitatem ecclesiæ & nostram regia auctoritate compellat.*

Fit archiepiscopus Remensis.

122. Nondum ab exorto schismate fluxerant anni duo, cum recolendæ memoriæ Samson Remensis archiepiscopus dies explevit suos, eoque in ecclesia Igniacensi, uti optaverat sepulto, Henricus Belvacensis antistes repertus est unus, qui orbatæ ecclesiæ desiderium deliniret: moxque in locum tanti viri, conspirantibus omnium votis, cleri & populi, suffectus est. Id ubi per solemnes nuncios accepit Alexander, probavit quamlibentissime Remensium postulationem, gratulatusque amico litteris hic a nobis editis, pallium ei per abbatem Grandis-silvæ misit.

Ecclesiæ Catalaunensis defensionem suscipit.

123. Nec mora Henricus cum suffraganeis suis Catalaunensis ecclesiæ honori pro data occasione incubuit. Agebatur de electione episcopi, cui contradicebat Henricus comes, atque ejus impulsu Ludovicus rex. Cum vero post multas contentiones convenire non possent, delata res est ad Alexandrum. Scrip„sit primum Alexander Remensi archiepiscopo paratum se esse votis ejus ob„sequi, nisi contrariam in rege adverteret voluntatem, sed rem ad S. Lucæ „festum terminandam distulisse, ut interim eum emollire & ad suam sen„tentiam suavibus verbis pertrahere posset. Data est epistola Dolensi in monasterio XI. kalendas Augusti. Deinde post aliquot dies Brivate agens eumdem archiepiscopum cum rege invitavit ad familiare colloquium eo de negotio habendum apud Clarum-montem, ubi concilium ab Alexandro celebratum fuisse observat ex Vasseburgo Marlotus. Quid in eo concilio pro Catalaunensi ecclesia actum fuerit, an ad illud rex & archiepiscopus accesserint, omnino nos latet; id unum scimus convenisse Henricum cum Ludovico.

Epist. 24.

Quod si causa electionis, quæ in Catalaunensi est ecclesia celebrata in præsentia nostra, inquit Alexander, *legitime cognoscatur, id eidem regi nec grave erit aliquatenus, nec molestum.*

Colloquium papæ cum rege.

124. Circa idem tempus colloquium aliud cum Francorum rege habuit Alexander ad S. Laurentium, aut ad S. Benedictum super Ligerim, ad quod Henricum nostrum, utpote cujus *præsentiam admodum opportunam* judicaret, invitavit, mandans inter alia, nulla ut interposita mora iter arriperet, & ad colloquii locum *festinanter* accederet.

Colloquium imperatoris cum rege apud Laonam.

125. Hæc cum ita se haberent, Fridericus imperator nullum non movit lapidem, ut alios principes ad Victoris sui partes pertraheret. Contigit

autem, ut Alexandro legitimo pontifici ad Gallias properanti mitteret obviam Ludovicus oratores suos Theobaldum S. Germani a Pratis abbatem & Cadurcum clericum suum, *quorum legationem cum minus optato Alexander suscepisset, iratus* rex *pœnituit se recepisse Alexandrum contemto Victore, & scripsit per Manassem episcopum Aurelianensem super hæc verba comiti Henrico, qui eo tempore in Germaniam ad imperatorem properabat.* Porro Henricus comes addictissimus erat Friderico, atque adeo Victori devotus. Is igitur & qui cum eo sentiebant hoc accepto nuntio, auctores fuere imperatori, ut colloquium haberet cum rege & principibus utriusque regni & imperii, advocatis etiam episcopis cum Alexandro & Victore, affirmantes illi indignatum Ludovicum regem, & facile huic adhæsurum, jamque ad partes ejus inclinare. Nec mora Fridericus colloquium indicit apud Pontem Laonæ, vulgo *Saint Jean de Loone*, convocat imperii prælatos omnes, scribitque litteras ad Lugdunensem & Remensem archiepiscopos, quibus eos ad colloquium invitat. Extant litteræ illæ apud Chesnium tom. 4. pagg. 576. & 580. Has ubi litteras accepit Henricus, protinus regi fratri significat a parata sibi decipula caveret. Interea vero certior de omnibus factus Alexander, legatos mittit Bernardum Portuensem episcopum & Hyacinthum diaconum, qui regis lenirent animum, ac familiare cum eo colloquium procurarent. *Convenerunt ergo Alexander & Ludovicus Silviniacum,* ibique hortatus est rex pontificem, suam ut innocentiam purgaret in indicto colloquio. Sed dolos veritus imperatoris Alexander, colloquio adesse constanter recusavit, scripsitque ad Henricum nostrum in hæc verba: *Præsentibus litteris prudentiam tuam sollicitamus, ut ad disturbationem illius colloquii, quod cum Friderico dicto imperatore idem rex se proposuit habiturum, omnibus modis intendas, & quod nulla ratione hujusmodi propositum habeat complementum, quibuscumque modis poteris efficias.* Res Alexandro pro voto successit. Aversus enim ab imperatore Ludovicus, Henrici fratris, uti credere est, & *Clarevallensium instinctu*, consilia ejus dissipavit omnia, & legitimo pontifici deinceps constantissime adhæsit. Hæc omnia fuse enarrat Vizeliacensis chronographus Spicil. tom. 3. lib. 4. p. 578.

Spicil. tom. 3. p. 578.

Dissipat Henricus archiepiscopus.

Chron. Alber.

126. Florebat tum in Anglia sanctissimus ecclesiæ Cantuariensis antistes Thomas, cujus in familiaritatem cum sese penitus dedisset Henricus noster, scripsit aliquando ejus nomine summo pontifici, enixe petens ecclesiasticam sepulturam militi, qui in ludicro equitum certamine occubuerat, indulgeret. Certamina hæc Torneamenta vocabant, quibus pluribus de causis interdictum fuerat sub gravissimis ecclesiæ censuris, ut tollerentur e medio ac penitus exolescerent. Tum Alexander ecclesiasticæ disciplinæ severus exactor, ostendit posse interdum aliquid amicis benemeritis denegari, planeque id quod petebatur, nulla habita ratione sanctissimi antistis Cantuariensis atque Henrici, recusavit, causatus & reges ipsos & principes sæpe eamdem a se repulsam tulisse.

Henricus familiaris S. Thomæ Cantuariensi archiepiscopo.

Epist. 23.

127. Nec remissior inde fuit archiepiscopi Remensis animus in pontificem, neque etiam id vel minimum suspicatus est Alexander, & cum spectata ipsi esset præstantissimi viri pietas & religio, favorem ejus more solito apud regem implorare non destitit, pro suis & ecclesiæ negotiis urgentibus. Et certe cum paulo post Turones accessisset pontifex, ac Bernardum Portuensem episcopum pro causis gravissimis ad Ludovicum regem misisset, haud dubitavit rem ecclesiæ feliciter promovendam, si legationi huic accederet Henrici archiepiscopi commendatio. Scripta itaque ad eum epistola, exoravit, ut pro more fratrem conveniret suum, ejusque animum ad id annuendum quod propositurus erat legatus, inclinaret.

Ecclesiæ res illi apud regem papa commendat.

Epist. 33.

128. Auctoritatem ejus eodem fere tempore adhibuit papa, ut Matthei co-

Pulsos e monasteriis

Suis abbates & canonicos regulares urbis Boloniæ restituit.

mitis Flandrensis filii insolentia compesceretur. Is posito Dei timore Mariam Stephani regis Angliæ filiam, ad quam comitatus Boloniensis hereditario jure spectabat, Deo in claustro dicatam, atque abbatissam jam benedictam matrimonio sibi copulaverat. Abbates insuper duos Bolonienses S. Mariæ & S. Wlmari expulerat cum suis, atque eorum in locum sæculares canonicos instituerat: sed & eosdem postmodum ab episcopo Morinensi excommunicatos, & in contumacia obfirmatos retinebat. Scripsit igitur archiepiscopo Remensi Alexander, his vellet malis solita prudentia mederi, eliminaret procul a monasteriis canonicos illos invasores, dirisque devotos per totam provinciam vitandos denunciaret, restitueret tandem suis in locis regulares qui ejecti fuerant, consilium ipsis & auxilium impertiretur suum. Quæ omnia rite exsecutus est, & perseverarunt utroque in monasterio canonici regulares, usque ad excidium urbis Morinensis. Tum vero translato Boloniam episcopo, cessit canonicis ecclesiæ cathedralis monasterium S. Mariæ, & superiori sæculo abbatia S. Wlmari ad presbyteros Oratorii transiit.

Epist. 34. & 35.

Novum in ecclesia Attrebatensi episcopum creari petit.

129. Paucis ante diebus admonuit Henricus Alexandrum papam de infirmitate Attrebatensis episcopi, qui senio gravatus ad obeunda dignitatis suæ munia minus idoneus videbatur, petiitque canonicis alterius eligendi facultas tribueretur, idque eo ardentius prosequebatur Henricus, quod Manichæorum errores apud Attrebates, immo in toto Belgio disseminarent hæretici Publicani. At cum de voluntate episcopi non constaret, respondit Alexander, *cum de ipsius nobis abrenuntiatione constiterit, juxta tuæ discretionis consilium procedemus.* Is erat Godescalcus, qui ex abbate Montis S. Eligii creatus episcopus, Attrebatensem ecclesiam sancte ac pie administraverat, eaque anno 1164. ob invaletudinem resignata, ad Montem S. Martini, ordinis Præmonstratensis monasterium secessit, ubi monachum professus, obiisse dicitur anno 1170. Ejus in locum, agente potissimum Henrico nostro, subrogatus est Andreas abbas Vallis Sarnaii ordinis Cisterciensis, qui tamen indignationem ejus statim in se convertit. Unde vocatus Senonas ad Alexandrum, increpitus fuit cum ab Henrico S. R. E. cardinali, tum ab „ ipso summo pontifice, & graviter admonitus, ut mandatis amantissimi pa„ tris qui tantopere ipsum dilexerat, & *de nullo* promoverat ad majora, fideli„ ter acquiesceret. Quod cum spopondisset Andreas, ejus in gratiam scripsit Alexander Henrico Remensi archiepiscopo.

Hæreticos in Belgio extirpare contendit.

130. Jam videns Henricus non apud Attrebates solum, sed & toto in Belgio, ut diximus, pullulare hæresim Publicanorum, provinciam suam visitavit, & quosque aberrantes paterna caritate hortatus revocare studuit ad sanctæ ecclesiæ gremium. At illi surdis auribus exceperunt verba prædicantis. Cumque instaret archiepiscopus ut errores deponerent suos, sexcentas ei marcas argenti obtulerunt, *tantummodo ut parceret iniquis, & toleraret pravitatem eorum.* Verum cum Henrici censuram declinare non possent, ad papam provocaverunt. Agebat tum ille Turonis. Ea igitur in urbe adfuere ex hæreticis, qui pluribus litterarum testimoniis asserebant *se totius hæreticæ pravitatis immunes.* At præmonitus cum Henrici tum Ludovici regis litteris Alexander, ut pestem hanc, quæ jam nimis grassata erat, penitus extingueret, remittendos censuit cum suis litteris ad archiepiscopum: quod quidem illis vehementer displicuit. Nam ex ipsis duo, non expectatis pontificis litteris, recesserunt, aliis Alexandri sententiam enixe petentibus: qui dum maturius cum ipso archiepiscopo aliisque religiosis viris deliberaret, ipsis annuere recusavit. Acta sunt hæc ineunte anno 1163.

Scribit ad eum Alexander

131. Sub finem præcedentis anni, & litteris & nuntiis intercesserat Ludovicus rex apud Alexandrum pro Aurelianensi episcopo, & quas sæpius viva voce

voce effuderat preces, illius in gratiam iteravit, jamque ad votis regis annuendum propendebat pontifex. Sed quia Henricum *exarsisse ferventer* in Aurelianensem antistitem, tamquam si in eum specialiter peccasset, agnoverat, nihil statuere voluit quin scriptis prius epistolis illius sententiam exposceret, ut quid sit *ad tanti principis tam sollicitas preces agendum, conscientiæ*, inquit, *tuæ judicio apertius videamus*. Addit Alexander: *Præterea nosse te volumus, quod si absque gravi difficultate fieri possit, præsentiam tuam transacto proximo natali festo habere desideramus.* Data est epistola illa Turonis XIII. kalendas Januarii.

xander pro reconciliatione Aurelianensis episcopi.

Epist. 37.

132. Parisios jam IV. idus Februarii pervenerat Alexander, ubi questus est apud eum Namurcensis comes uxorem suam ab se nulla graviori causa discessisse, & posito omni pudore, aberrare de loco in locum, de reditu nihil cogitantem; & episcopum quidem Cameracensem vibrasse in eam excommunicationis sententiam jussu Remensis archiepiscopi: at cum nullibi staret errabunda, sententiam illam minus religiose posse observari. Tanto ut mederetur malo Alexander, Henrico scripsit, ut monitam diligentius mulierem induceret infra dies triginta ad virum suum reverti, aut si quam illa divortii causam haberet legitimam, decretorio decideret judicio, alioquin diris devotam ubique denuntiaret.

Committit ei comitis Namurcensis negotium.

133. Reversus Turonos Alexander concilium ibidem celebraturus generale, expertam sæpius Henrici liberalitatem litteris convenit, oravitque ut tam sibi quam fratribus suis honestas, ut aiunt, procurationes infra proximum S. Jacobi festum & ipse & suffraganei ejus destinarent. Datæ fuerunt illæ nonis Junii, incepto jam concilio, cui proinde non interfuit Henricus.

Subsidium ab eo petit.

134. Quid causæ fuerit, quidve impedimenti eum a concilio abesse coegerit, omnino nos latet; id unum scimus, ipsum non multo post morbo laborasse, de quo quidem morbo anxius multum fuit Alexander, anxii & cardinales ad unum omnes. Et consolatus statim ille infirmum litteris honorificentissimis, obtulit inter alia, *aliquas* se *majores personas de fratribus suis* missurum, si vellet, *ad* eum *visitandum*, vel venturum seipsum *in propria persona*. Notanda sunt in primis pontificis verba quibus ægrotantem alloquitur: *Novimus*, inquit, *& plena veritate tenemus, quomodo tu tamquam verus Israelita pro exaltatione ac defensione sacro-sanctæ ecclesiæ fortiter & constanter pugnasti; & te ipsum contra Damascum fortitudinis turrim opponens, causam ejusdem ecclesiæ fideliter agere atque tractare sicut propriam studuisti. Unde nos & fratres nostri hæc omnia memoriæ nostræ tenaciter infigentes, tibi super infirmitate, qua te superni conditoris dextera visitavit, tamquam fratri carissimo & strenuissimo ecclesiæ propugnatori intenta mentis affectione compatimur, & plurimum in Domino condolemus. Quapropter circa incolumitatem tuam anxii admodum & solliciti existentes, tuam nobis carissimam fraternitatem apostolicæ benedictionis alloquio & nostris litteris duximus visitandam.... Nos enim si tibi beneplacitum fuerit, & acceptum, aliquas majores personas de fratribus nostris ad te visitandum mittemus, & per nosipsos in propria persona, si profuturum tibi & utile crederemus, non dubitaremus subire laborem.*

Ægrotantem consolatur.

Epist. 66.

135. Ast afflictæ compassus est ecclesiæ Deus optimus maximus, factumque est benigna ejus providentia, ut paucis mensibus convalesceret. Sed & vires addidit indignatio in G. comitem Roceii, qui tum Lugdunensis archiepiscopi nuncium pecunias deferentem multas impie spoliavit. Ubi enim latrocinium illud tali viro indignum ad aures ejus pervenit, convenit amice ipsum, tantaque auctoritate admonuit, ut hominem natura ferocem & violentum plene dejecerit, ut ne hiscere quidem auderet. Cum tamen durior ipsi esset is sermo, conventurum se hac de re Alexandrum qui tum Senonis morabatur promisit, & conventurum infra quindecim dies. Sperabat se tantilla hac mora & locorum intervallo elusurum Remensis præsulis zelum. Et

Valetudine recepta illatam Lugdunensi archiep. injuriam prosequitur.

Epist. 71.

vero Henricus audito summi pontificis nomine, subticuit pro debita reverentia, neque ulterius processit. Certior tamen de omnibus factus Alexander, causam ei remisit, denunciari præcipiens comiti, ea nuncio restituere integra, quæ interposito juramento probaret se amisisse, recusantem anathematis gladio ferire, terris ejus interdicto suppositis.

Acta in regis consilio rescire cupit papa.

136. Varia tum in regis consilio agitabantur de rebus ecclesiæ colloquia, quæ Alexandrum mirum in modum reddebant anxium. Anxietatem ut levaret utcumque, Henrico S. R. E. cardinali simulque Henrico nostro scripsit, ut *donec illa colloquia separentur* regi semper adhærerent ambo, omnibusque interessent consiliis, certus bene eventura omnia præsentibus illis. Addit pontifex: *Si autem alterum vestrum non interesse contigerit, rogamus fraternitatem tuam, frater archiepiscope, ut tu nulla ratione discedas, & quidquid ibi tractatum fuerit, quod ad factum ecclesiæ pertineat, nobis per eumdem cardinalem, quantum licet honestati tuæ, significare minime differas.* Tribus post hebdomadis, nova *de statu Italiæ tanto libentius* Henrico archiepiscopo nunciavit, quanto sollicitiorem eum noverat ad cognoscendos ecclesiæ Romanæ prosperos eventus; sperans brevi, humiliatis inimicis suis, gavisuram eam optatæ tranquillitatis pace, quæ hactenus Henrici nostri aliorumque fidelium subsidio respiraverat. Scribebat hæc pontifex Senonis, unde cum discessisset, ageretque Mimatæ, Milonem Tarvanensem episcopum Remensi archiepiscopo commendavit, utpote qui *sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ*, inquit, *ac nobis ipsis fidelis semper & devotus extiterit.... & primus inter occidentales episcopos ad præsentiam nostram accesserit, & munus consecrationis de manibus nostris acceperit.*

Epist. 74.

Epist. 77.

Suum in Urbem adventum ei nunciat.

137. Interim versus Italiam properabat Alexander: cumque Magalonem pervenisset, æquori commisit sese, & vitatis singulari Dei providentia Friderici imperatoris insidiis, prospero tandem vento advectus est in urbem sub finem Novembris. Triduo post, eximia in se merita amantissimi sui Henrici gratissimis litteris testatus est, *immobilem* eum *ecclesiæ columnam* appellans, & carissimum fratrem, quem *artiori in Domino caritate* diligeret: tum adventum ei suum, & quantis lætitiæ indiciis, quanta reverentia, quo honore a senatoribus, a civitatis nobilibus, a clero & populo civitatis exceptus sit, nunciat. *Quia vero*, inquit, te prosperitatibus ecclesiæ *& nostris gaudere plurimum & gratulari cognoscimus, præsentium significatione cognoscas, quod nos diversa maris pericula, & graves hostium & iniquorum incursus divina providentia & apostolorum meritis evadentes, ad portum tandem salutis pervenimus, & a senatoribus populoque Romano invitati* IX. *kalendas Urbem intravimus, cum omni pace & tranquillitate suscepti, & illam nobis & fratribus nostris reverentiam, honorem, & devotionem prædicti senatores, nobiles civitatis, clerus & Romanus populus exhibuerunt, qua nulla major prædecessorum, sicut omnia testantur, exhibita fuisse probatur.*

Epist. 84.

Subventionem pecuniarum ab eo petit.

138. Neque tamen inter hæc populi Romani officia Gallicam largitatem & munificentiam deprehendit. Sed recogitans ut necessitatibus omnibus suis occurrissent Galli, & largissime suppeditassent, advertit e contrario se jam eo *in loco esse, cum illo populo se habitare, qui tempore omnimodæ pacis, nedum turbationis, ad Romanorum pontificum manus* consuevisset *respicere, & eis gravamen non modicum & onus inferre.* Ad hæc miratus est, collata sibi passim subsidia *usurarum ingluvie* penitus *devorari*, neque *ecclesiæ oneribus* sufficere ullo modo posse. His pressus angustiis ad Henricum, cujus munificentiam expertus non semel fuerat, recurrit. Obtulerat jam ipsi priusquam moveret e Gallia libras centum & quinquaginta: earum loco centum marcas argenti amice petit sibi continuo mittat, daturus nihilominus operam, ut *de ecclesiis sui proprii episcopatus honestam subventionem* inveniret. Datum Lateranis xv. kalendas Februarii. Dubium non est quin promtissimum optimo patri subsidium miserit Hen-

Epist. 96.

cus. Verum eo loco erant res ecclesiæ, ut & consistere diu in Urbe, & Romanos *in fidelitate sancti Petri & sua servare*, sine magnis sumtibus Alexander non posset. Hinc nova adhuc subsidia XVI. kalendas Aprilis ab archiepiscopo petiit ut hostibus ecclesiæ resistere valeret. Hortatus est tandem etiam kalendis Julii, ut pro incremento & exaltatione ecclesiæ, quæ ipsum semper invenerat *coadjutorem diligentissimum*, constanter & animose, ut bene cœperat, laboraret, ejusque honorem incessanter studeret promovere. Epist. 109.

139. Tot adversitatum ventis agitatus Alexander, afflictis pro ecclesiasticæ præsertim libertatis defensione mire compatiebatur. Unde & venerabilem Thomam Cantuariensem antistitem, bonis omnibus spoliatum, variisque affectum molestiis ab rege Angliæ, exulantem tum Galliis pro causa Dei, Henrico nostro commendavit. *Quia vero*, inquit, *nunc ope & consilio maxime opus habet, magnificentiam tuam per apostolica scripta rogamus, monemus & hortamur in Domino, quatenus pietatis intuitu, & pro reverentia B. Petri & nostra, & consideratione religionis & dignitatis suæ, ipsum & suos gratia, honore pariter & dilectione præveniens, sibique in adversitatibus suis consolationis & favoris tui solatium exhibeas.* His precibus & votis eo lubentius obsequutus est Henricus, quo impensiori amore illustrissimum illum exulem complectebatur, pro eximiis meritis, pro sanctitate, pro virtute & robore animi vere apostolico. Fovit ipsum amantissime tam per se quam per regem fratrem, & effusis abunde pecuniis, nulla in re defuit. Sed & exilii ejus fortunatos comites benigne suscepit Remis, retinuit secum pro cujusque arbitrio, & præsertim Radulfum majoris ecclesiæ decanum, & Johannem Sarisberiensem nationis Anglicanæ jubar. Nam ut observat Marlotus, *ea erat Henrici in viros doctos propensio & liberalitas, ut quos fovere poterat, apud se retineret; subsidio eis collato, ad decus & ornamentum suæ ecclesiæ.*

S. Thomam Cantuariensem archiepiscopum illi commendat. Epist. 97.

140. Dum vero Remis versaretur Sarisberiensis, probare etiam præsulem suum voluit Deus, atque his angustiis & ærumnis, quibus tantum non est confectus. Nam cum innato sibi zelo immunitatibus nonnullis & privilegiis, quæ aliquo forte ecclesiæ suæ damno usurpata cognoverat, exuere voluisset & canonicos & cives; conspirantibus cum clero & populo totius provinciæ militibus, exorta in eum seditio est, quam nec sedare ipse, nec rex frater potuit, nisi adhibito consilio Henrici comitis Campaniæ, & comitis Flandriæ armis: quæ fusius videre est apud Sarisberiensem epist. 214.

Seditio Remis exorta adversus archiepiscopum.

141. Circa idem tempus multum negotii Alexandro papæ facessebat Tolosanus comes. Is Friderici imperatoris precibus & promissis illectus, ecclesiasticos omnes, cum suæ ditionis, tum Ludovici Francorum regis, *adorare idolum* cum schismaticis detrectantes, propriis e sedibus movere, & mulctare exsilio decreverat; jamque exsulabat ejus impulsu Johannes Gratianopolitanæ ecclesiæ sanctissimus præsul. His omnibus malis Henricum unum opposuit Alexander papa; ac primum evertere satagens accerrimi ecclesiæ hostis nefaria consilia, scripsit ei, ut regem fratrem *pro ecclesiæ Dei reverentia*, cujus causam, inquit, *propriam suscepisti in omnibus defendendam*, studeret *commonere, & omnibus modis induceret, ut præfatum comitem per litteras & nuntium, priusquam tanti sacrilegii scelus* attentaret, *prævenire, & eum ab hujusmodi præsumtionis audacia penitus revocare* satageret. Et ad Gratianopolitanum antistitem quod attinet, adjecit: *Et ut venerabilem fratrem nostrum Gratianopolitanum episcopum quem expulit, ad propria quam citius revocet, ipsum attente commoneas & omnibus modis inducas.*

Ejus adversus comitem Tolosanum implorat favorem. Epist. 112.

142. Verum non hoc unum fuit comitis Tolosani erratum. Nam spreta uxore sua Constantia, quæ quidem soror erat Ludovici regis, atque adeo

Quem cum uxore reconciliare studet.

Henrici archiepiscopi, *velut sus in luti volutabro* alienis se mulieribus illicite commiscebat; eoque res processit, ut indignitatem viri molestius ferens nobilis mulier, ad filiam suam Mathildem S. Mariæ Suessionensis abbatissam se receperit. Id ubi rescivit Alexander, litteras ad comitem & ad comitissam dedit. Ad comitem quidem, ut a nefandis sese voluptatibus contineret tandem, & septis castissimis conjugalis thori cohiberet, tum *prædictam comitissam uxorem suam per magnos & honorabiles nuncios, missis ei* & fratri ejus Henrico Remensi archiepiscopo *litteris suis, ad se honorifice* revocaret, *data plenaria cautione, quod eamdem comitissam prout* decebat tantam & tam nobilem dominam *decenter deberet & honeste tractare*. Comitissæ vero mandavit ad virum ut rediret suum: quæ pontificis annuere monitis penitus recusavit, ni prius dissolutam vivendi rationem comes emendaret. Præterea archiepiscopo Narbonensi, Nemausensi episcopo, & R. cardinali S. Mariæ in Via lata scripsit, ut eumdem comitem ad hoc tandem faciendum monere studerent, & diligenter inducerent, & quidquid a comite responsi obtinerent, sibi & Remensi archiepiscopo significarent. Denique ipsi etiam Henrico hæc exposuit omnia, rogans iterum *quatenus si præfatus comes jam dictam comitissam honorifice ad se duxisset revocandam, eam ipse fraterna exhortatione* induceret ad redeundum: *quia*, inquit, *conveniens non est vel honestum, ut uxor debeat sine viro manere, dummodo ab eodem viro ita honorifice teneatur, quod justam causam ab ipso non habeat recedendi.*

Epist. 486.

Ablatam Constantiæ comitissæ dotem restitui curat.

143. Collocata primum fuerat Constantia Eustachio Henrici regis Anglorum filio, qui comitatu Boloniensi eam dotaverat. Sed eo mortuo, Mattheus Philippi comitis Flandrensis frater Mariam Henrici regis filiam, monacham & jam abbatissam ordinatam, illicito, ut jam vidimus, matrimonio sibi copulavit, Boloniensemque usurpavit comitatum. Sua se dote spoliatam impatienter ferens Constantia, querelas apud Alexandrum deposuit, qui ut de illa deque Henrico archiepiscopo ejus fratre bene meretur, Suessionensi statim, Ambianensi atque Laudunensi episcopis scripsit, ut Mattheum comitem & Mariam monacham apostolica monerent auctoritate, usurpatum sine mora comitatum restituerent, obedire recusantes, licet jam aliam ob causam excommunicatos, singulatim pro hac re diris devotos denuntiarent, terris eorum interdicto suppositis.

Epist. 140.

De ordinato episcopo Tornacensi arguitur Henricus.

144. Quæ hactenus de Henrici pietate, strenuitate, ac prudentia in exsequendis delegatis sibi a pontifice negotiis retulimus, virum omni ex parte perfectum exhibere videntur: at ne quid dissimulemus, non defuere etiam suæ tanto in speculo nebulæ, quas nec celabimus. Defuncto Geraldo Tornacensi episcopo, Galterium ejusdem ecclesiæ decanum clerus & populus elegit, electumque Remensi archiepiscopo confirmandum & consecrandum pro more exhibuit. At Noviomenses canonici, qui Tornacense episcopium ægre ferebant ab ecclesia sua disjungi, ordinationi ejus opposuerunt sese, Galterium provocantes ad sedem apostolicam. Verum Henricus qui & electi meritum & provocantium injustitiam noverat, posthabitis hisce litigiis, Galterium nihilominus ordinavit. His auditis Alexander, miratus est vehementer id archiepiscopo excidisse, dureque increpitum severe admonuit, ordinato a se episcopo munere interdiceret, dum judicio ille suo sisteret sese & qui eum elegerant. Alexandri increpationem quonam exceperit animo Henricus exploratum non habemus; at causatus est non multo post pontificis in se gratiam & dilectionem refriguisse, quod preces suas in Attrebatensis episcopi negotio noluisset admittere. Verum expostulationem hanc Alexander longe a se removens, his eum verbis delinivit: *Satis mirati sumus, qua de causa turbatio in animo tuo pervenerit, & quibus argumentis gratiam & dile-*

Epist. 139.

& dilectionem nostram circa te refriguisse conjicere potuisti. Non enim ita immemores sumus magnificæ devotionis & utilissimi obsequii, quod nobis & ecclesiæ in necessitatis articulo prompto animo impendisti, ut non te sicut carissimum fratrem nostrum & firmissimam ecclesiæ columnam sincerissimo diligamus caritatis affectu, & tam nuncios quam litteras tuas libenti semper animo videamus, & cetera quæ fusius prosequitur. Tum subdit: *Quapropter hæc in animum tuum non descendant; sed omnem hujusmodi sollicitudinem & anxietatem deponas; &, si quando petitionibus tuis non ad votum annuimus, non volantati nostræ, sed potius meritis negotiorum adscribas.* Tum modeste eum submonet suffraganeos ut suos benigne pertractet, nec de S. Petri ecclesiis, hoc est exemtis ejus in provincia constitutis, tamquam de suis disponat, sed eas relinquat sua gaudere libertate. Denique ejus in memoriam revocat quid ejus gratia præstiterit pro Constantia comitissa Tolosana.

145. Quod vero dicimus monitum ab Alexandro archiepiscopum, uti suffraganeos suos humanius haberet, non semel contigit. Nam illud idem monitum iteravit pontifex occasione Belvacensis episcopi, a cujus jurisdictione Flaviacense diœcesis suæ monasterium auctoritate propria exemerat. Conquestus est hac de re Bartholomeus episcopus apud Alexandrum, qui factum archiepiscopi improbavit, debitamque episcopo obedientiam mandavit ab abbate exhiberi. At conquestus est vicissim Henricus de Belvacensi antistite, quod majori fastu ejus obsequi mandatis detrectabat, & roganti aliquid minus reverenter responderat duabus in synodis. Unde & satis ipsi facere, tamquam patri & domino, ac supplex petere veniam jussus est a summo pontifice, qui interim hortatus est Henricum, ut exorata venia, exciperet benigne supplicem fratrem, *quia*, inquit, *decet te tum nobilitate generis qua præmines, tum etiam obtentu dignitatis qua polles, erga subditos, & maxime suffraganeos tuos spiritum benignitatis & mansuetudinis gerere, & benignum ac misericordem existere.* Cum vero & alia reprehensione digna, fama referente, audisset de Henrico nostro Alexander, ea ut emendaret per Silvanectensem S. Vincentii abbatem præcepit, *quia*, inquit, *quantumcumque tanta dignitate & sanguinis generositate præfulgeas, tibi contra officii nostri debitum parcere de cetero non poterimus.*

Henrico scribit Alexander papa pro episcopo Belvacensi.

Epist. 167. vid. epist. 240. & 357.

Epist. 338.

Epist. 169.

146. Ceterum tantilla hæc forte videbuntur, si meritorum ejus habebitur ratio, quæ certe nec ipsi Alexandro ignota erant. Probaverat enim sæpe summus pontifex quanta in Henrico esset humanarum rerum contemtio, quæ alienatio a dignitatibus, quantus, quam vehemens ardor ad Dei gloriam: quin & fama ejus ad remotissimas quasque gentes percrebuerat, celeberrimumque nomen ejus prædicabatur ubique; idque testantur litteræ Amalrici regis Jerosolymorum & L. Nazareni archiepiscopi. Hic destinatis ad Alexandrum papam & Gallicanos antistites legatis, qui afflictis ecclesiæ suæ rebus, cum multis angustiis, tum lamentabili terræ motu, subsidia exorarent, Guillelmum ex his presbyterum & canonicum archiepiscopo Remensi commendans, *diu est*, inquit, *quod celsitudinis vestræ opinionis fama, similitudinem regiæ majestatis exprimens, crebro auribus nostris reinfusa, nos ad scribendum vobis sæpius invitavit.* Et paucis interjectis: *Rogamus attentius deprecantes, quatinus gloriam familiaritatis & colloquii nobis impendatis.* Ille vero ad extrema quæque redactus post insignem regis Ægyptiorum victoriam, his verbis Henricum nostrum alloquitur: *Confidenter ab his expectantur beneficia, quorum manus liberalis nihil novit melius quam donare, nihil felicius quam misereri. Inde est, quod vestræ, de qua plurimum confidimus & speramus, nobilitati, regni orientalis molestias, quibus nimis importune fatigatur, innumerabiles necessitates, & divinæ flagella iracundiæ, quibus secundum diem tentationis horis pene singulis conteritur & frangitur, familiarius & majore confidentia utile & necessarium duximus enodare.* Et

Quanta esset apud remotissimas gentes ejus fama, probant Nazareni archiepiscopi & Amalrici regis litteræ.

Epist. 300.

Epist. 210.

postquam exposuit paucis, ut expugnato principatu Antiocheno, Turcarum copiæ infinitæ in se irruerint, addit: *Hujus afflictionis nostræ gemitus & militiæ christianæ crebra suspiria vestræ oportuit pietati, tamquam quæ plurimum potest nostris adversitatibus subvenire, scriptis supplicibus aperire.* Tum illatam sibi a rege Ægypti cladem describit, quæ tanta ipsum arrogantia, tanto tumore extulerat, *ut non resistendi confidentia, verum respirandi libertas* miseris christianis *denegaretur. Ea propter*, inquit, *sanctissimum patrem nostrum patriarcham Dominicæ resurrectionis, cum eruditissimis & amabilibus viris Cæsariensi archiepiscopo & Aconensi episcopo, cum aliis Templi & Hospitalis fratribus, cum lacrymis suspirio multo dirigebamus, sed majore impeditionis cumulo subsequente, prima & secunda die, quo a portu nostro recesserunt, tanta irruit tempestas, procellarumque & fulgurum ira de cœlo, quod dirupta navi, & perditis universis apparatibus, quos secum deferebant, ad ultimum remoti, portus vix attingentes littora, nudi evaserunt.* Ex his judicare libet quanti Henricum nostrum faceret Amalricus rex. Demum prosequitur: *Nos igitur hæc non sine multo dolore percipientes, ne diuturniori expectatione regni orientalis in deterius langueret subventio, regni columnam & ecclesiæ speculum F. archiepiscopum Tyrensem, & post dominum patriarcham in regno dignitate altiorem, genere & prudentia pollentem, & cum eo virum religionis & honestatis cultorem Peneadenum episcopum, strenuum militem* A. de Landast, *& venerabiles fratres Hospitalis cum lacrymis & prosecutione litterarum nostrarum ad vestram dirigimus magnitudinem.*

Henricus dissidentes Franciæ & Angliæ reges reconciliat.

147. Luctuosum orientalis ecclesiæ statum cum ex litteris Amalrici didicisset Alexander papa, non indoluit solum, sed labefactatas etiam res qua ratione resarcire posset, cogitavit. Angebant animum ejus diutinæ inter principes christianos discordiæ, qui soli terræ sanctæ succurrere poterant. Auxilium præsertim a Ludovico Francorum & Henrico Angliæ regibus sperare licebat: at illi irreconciliabili inter se bello dissidebant. Eos ut conciliaret, Willelmum S. Petri ad Vincula, & Ottonem S. Nicolai in carcere Tulliano cardinales miserat in Gallias. Prætermissum ab eis est nihil, ut principes ad unitatem & concordiam revocarent, verum incasso labore. Quid igitur Alexander in tantis angustiis constitutus? Scripsit iterum Henrico Remensi archiepiscopo & Hugoni Suessionensi antistiti, regis Ludovici cancellario, ut ad flectendum regum animos omnem adhiberent operam. *Licet enim*, inquit, *in hoc semel & iterum repulsam passi fueritis, non tamen vos propterea aliquatenus desistere volumus, sed id frequentius iterare.* Res pro voto successit. Evicit tandem præsulum auctoritas obfirmatas ad bellum amborum regum mentes, qui privatum non multo post habuere Parisiis colloquium pro reconciliatione S. Thomæ Cantuariensis archiepiscopi.

Epist. 180.

Matth Paris ad an. 1169.

Impedit matrimonium inter regis filiam & Friderici imperatoris filium.

148. Verum non una anxietatis causa erat tum Alexandro infelix terræ orientalis status. Animum ejus non minus pungebat Fridericus imperator, qui ut Ludovicum Francorum regem illustrem devinciret sibi, Agnetem ejus natam filio suo collocandam instanter petiit. Hanc ut affinitatem dirimeret Alexander, ad solitum recurrit perfugium, Henricum Remensem archiepiscopum, enixis eum exorans precibus, ut regi fratri dissuaderet hujusmodi matrimonium, alias ei proponens nuptias filiæ regis non minus dignas. *Si enim*, inquit, *regi placuerit, eam filio imperatoris Constantinopolitani poterit tradere in uxorem: quia nos opportune, Deo juvante laborabimus, quod res celeri compleatur effectu. Sane apud imperatorem regnum & consanguinei puellæ ærarium indeficiens semper invenient.* Obtinuit apud regem Henricus quod optaverat Alexander. Nam Alexio Emanuelis Comneni imperatoris filio Agnes collocata est, & sic omne Friderici schismatici consilium prorsus evanuit.

Epist. 333.

Ab eo scire cupit pa-

149. Non multo post tamen colloquium habuit idem Fridericus cum rege,

quod vix dici potest, quam sollicitum tenuerit Alexandrum. Nam litteras continuo dedit episcopo Trecensi & abbati Pontigniacensi ad Remensem præsulem deferendas, queis edoceri de omnibus petebat. *Licet*, inquit, *de carissimo in Christo filio Ludovico illustri Francorum rege fratre tuo in nullo umquam dubitare possimus, sicut qui devotionem ejus circa nos & ecclesiam inter ceteros reges & principes orbis unicam & specialem esse cognovimus, & ad commodum universalis ecclesiæ sollicitam omnimodis & ferventem; tua tamen fraternitati plurimum expedisset, ut de colloquio quod nuper cum Friderico dicto imperatore habuisse dignoscitur, per te aliquid significatum fuisset.* Tum subdit indubitata se fide tenere, nihil illi regem occultare posse, quod alicui sit committendum.

pa quid in imperatoris & regis colloquio actum sit.

Epist. 390.

150. Quid eo in colloquio deliberatum fuerit certo definiri non potest: novam forte cum Ludovico affinitatem proposuit Fridericus, desponsata nimirum filia sua Philippo ipsius filio. Nam quod suspicionem illam maxime firmat, posterioribus Henricum litteris Alexander enixius oravit, inchoatum negotium illud promto animo consiliis & monitis faceret revocari. Quod si forte objiceretur Friderici auxilio regem adversus regni hostes indigere, ostendat quærendum regi de cœlo auxilium non ab homine, *quia divinum auxilium omnino fructuosum est & efficax; sed humanum multotiens inefficax invenitur, & ita super his sollicitus existas, quod sermo tuus in operis efficacia comprobetur, & ecclesia Dei in hoc sicut in aliis de studio & sollicitudine tua levamen sentiat & augmentum.* Quidquid sit tandem de colloquio, Ludovicus summi pontificis consiliis magis obsequendum ratus, oblatam filio suo uxorem non admisit. Neque his gravissimis negotiis privatas gregis sui curas postponebat Henricus. Ea tempestate publicas Remensis agri vias obsidebant Brabantiones seu Coterelli, prædones omnium improbissimi, qui nullius habentes respectum, non ætatis, non sexus, non dignitatis aut conditionis, irruebant crudeliter in quosque obvios, & spoliatos omnibus vel dura premebant servitute, vel miserrimæ neci tradebant. Feras illas ut abigeret Henricus, suisque sedibus contineret, & si posset exterminaret, castra plura pluresque munitiones construxit. At hæc ipsa castra magnam deinceps ipsum inter & comitem Trecensem dissidii materiam ministrarunt. Nam inde vocatus in suspicionem archiepiscopus moliendi aliquid adversus comitem, atrocissimo ab eo petitus est bello, eoque comitis furor & indignatio exarsit, ut adjunctis sibi Coterellis, aliud nihil comminaretur quam excidium. Vastavit agros, commisit omnia igni & ferro, editaque aliquando strage magna hominum, & captis quam plurimis, sex & triginta archiepiscopi vassallos, qui ad sacras ædes confugerant, cum ipsis ædibus concremavit vivos. Tantum nefas inhorruit pius antistes, spiritualiaque opponens arma, anathema pronunciavit in comitem, suffraganeis præcipiens suis, excommunicationis sententia sacrilegum percelli, & denuntiari excommunicatum. Verum ab hac sententia provocavit comes ad Alexandrum papam, misitque procuratores qui causam apud pontificem tuerentur suam. Misit & suos Henricus archiepiscopus qui accusarent comitem, urgerentque latam in eum excommunicationis sententiam confirmari. At magister Melior, qui pro comite ipso perorabat, nullam illius contendebat haberi debere rationem, utpote latæ post factam ad papam appellationem: neque istud inficiabantur archiepiscopi procuratores, sed comitem appellationis limites transgressum fuisse constanter affirmabant; invasisse postea in terras Remensis ecclesiæ, archiepiscopi homines aut neci traditos aut duræ captivitati, immo & jussos comburi, nec redditos antistiti captivos nisi soluta redemtione. Ad hæc reponebant oratores comitis facta hæc absque Domini sui conscientia fuisse, aut certe nulla veritate subniti. Parte utraque audita, Alexander cum certi nihil earum ex

Nuptias filiæ Friderici & nati Ludovici regis impedit.

Epist. 472.

Dissidium inter Henricum archiepiscopum & comitem Trecensem.

Epist. 303.

Epist. 354.

testimoniis elicere posset, Turonensi archiepiscopo atque Æduensi antistiti mandavit, ut inquisita diligenter veritate & clare perspecta, aut Remensis archiepiscopi sententiam remoto omni appellationis obice ratam haberent; aut certe, si res exigeret, irritam & inanem declararent. Hortatus est & Ludovicum, ut partes interponeret suas ad revocandos ipsos ad concordiam.

Prædones ex Remensi pago exterminat Henricus.

151. Hæc dum pro tribunali summi pontificis agerentur, gravioribus adhuc premebantur Remenses populi, Deo forte sic permittente, in rebellionis ejus de qua superius actum est, vindictam; atque Henrico archiepiscopo, qui tum pro suis & ecclesiæ negotiis extra diœcesim morabatur, datæ sunt breves sed urgentes Petri abbatis S. Remigii litteræ, quibus nunciabat in summo omnes discrimine versari: *Omnino*, inquit, *postulantes rogamus, ne moram faciatis redire ad nos. In absentia enim vestra tornua sibi assumunt inimici vestri & nostri; adeo ut non sit pax ingredienti vel egredienti. Indifferenter egrediuntur rapere, vastare & devorare omnia in quibus manus injicere possunt. Monacho, clerico, laico, pauperi, viduæ, nullique conditionis miseriæ parcunt*, &c.

152. Nec mora dolore perculsus pius pastor advolat, vitam positurus suam pro ovibus, ac tandem voluntati ejus annuens Deus optimus maximus, insignem de hostibus victoriam reportavit. Eliminati continuo e patria Coterelli, Sempigniacum prædonum munitio tutissima æquata solo, donata libertate prædia & possessiones, expurgatæ viæ prædonum insidiis, & soluti sunt omnes metu & periculo. Hac etiam victoria jam emollitus Henricus comes & archiepiscopo reconciliatus, his verbis gratulatus est ei: *Audivi quod Sempigniacum stravisti, quod quidem mihi multum placet.* Addit comes: *Perlatum est etiam ad me, quod Guermundo de Castellione malum vultis facere: ipse autem mecum est, nec ego existimo vel credo quod ipse vobis aliquid fore fecerit: Et si aliquid fore fecerit vobis, ego vobis emendare faciam in beneplacito vestro. Unde precor in rebus ejus pacem teneatis.* Petrus vero abbas S. Remigii, vir hac ætate celeberrimus, non gratulatus modo, sed & in tanti beneficii memoriam, quidquid monasterium S. Remigii & S. Thimothei canonici in villa Septem-salices dicta, & in Marmoniaco possidebant, id totum archiepiscopo de fratrum suorum consilio liberaliter donavit. Donationis hujus instrumentum legimus olim & descripsimus ex autographo, in archivis illustrissimi archiepiscopi Remensis, suo tempore in nova Gallia Christiana inserendum: Ex quo interim hæc maxime notanda duximus: *Hanc autem donationem eo respectu & eo emolumento libere & sponte nostra ei fecimus, quia cum quidam devastatores totius regionis illius, in vicinia illa morarentur, latrocinia exercentes, homicidia perpetrantes, itinerantes per viam publicam quæ ducit a Remensi civitate ad Catalaunum indifferenter spoliantes, non deferentes ordini neque personæ, eos propulsavit in manu forti & brachio extento, munitionem de Sempegniaco penitus ad solum prosternens, per quam tanta maleficia exercebantur, & aliam novam munitionem ædificans in prætaxata villa de Septem-salicibus, ad perturbationem inimicorum ecclesiæ Dei, ad salvationem totius patriæ, denique ad ecclesiæ nostræ & aliarum ecclesiarum tuitionem & pacem*, &c. Datum est illud instrumentum anno 1172.

Epist. 437.

153. Neque diu supervixit Henricus, cum referatur obitus ejus ad annum 1175. Plura autem hic essent de eximia ejus administratione subjicienda, nisi jam propositos præfationis hujus limites excessissemus; quamquam de tanto viro, qui vix notus est, pauciora afferri minime poterant.

§. VI.

§. VI.

OBSERVATIONES MONASTICÆ.

154. Quæ de rebus monasticis sequuntur observationes, ad tres pertinent insigniorum Galliæ monasteriorum abbates, Cluniaci, Clarevallis, & Præmonstrati, jussu Alexandri papæ III. exauctoratos. Ac de Cluniacensi, qui ceteris dignitate semper præstitit, primum agemus. Defuncto Petro Venerabili abbate ipso die natalis Domini anni MCLVII. ejus in locum Robertus quidam, semilaïcus, comitis Flandriæ cognatus, renitentibus plerisque, tumultuaria electione nominatur abbas. Sed eo paulo post rejecto & e vivis sublato, præfectus est legitime & canonice Hugo de *Frasan*, vir *prudens moribus*, sed *simplex ingenio*, qui tunc prioris munus Cluniaci exercebat. Is vero Dominica secunda post Pascha anni MCLVIII. creatus abbas, monasterium tribus annis pacifice rexisse traditur, vivente præsertim Adriano papa IV. Sed excitato post ejus mortem luctuosissimo illo schismate Octaviani, de quo jam aliquid est delibatum, ad partes ejus Hugo non satis consulta deliberatione declinavit. Id vero præsertim enituit, cum legatos Alexander suos ad reges Franciæ & Angliæ misit, qui significarent, cum legitimam fuisse suam promotionem, tum vitandum Octavianum antipapam, virum ambitiosum, qui fraudulenter apostolica sibi præripuisset insignia. Accedentes enim Cluniacum legati illi, viri sane venerabiles, quales ad tantos principes mitti decebat, Guido scilicet Papiensis, Henricus Pisanus, & Otto S. Nicolai in carcere Tulliano cardinales, admissi non sunt, ut diserte scribit chronographus Vizeliacensis, Spicilegii tom. 3. *Primus autem & præcipue omnium Gallicanarum personarum suscepit eos dignæ memoriæ abbas Pontius Vizeliacensis, & catholicam orthodoxi Alexandri electionem universis utriusque ordinis principibus commendavit.* Non multo post, *Alexandro ab utroque regno suscepto*, inquit, laudatus auctor, *scripserunt legati Cluniacensibus pro susceptione Alexandri. Præerat eo tempore Cluniacensi ecclesiæ Hugo prudens moribus & simplex ingenio. Is convocato ex more talium negotiorum capitulo, de susceptione Alexandri fratres consuluit: at illi patris Hugonis exosam habentes prælationem, cum dentem invidiæ in personam innocentis nequirent infigere, versuto usi consilio, cum contestatione interdixerunt ei tam catholicum quam schismaticum suscipere, ne forte dum, ut assolet in talibus, victo faverent, victoris odium incurrerent. Ne vero dolosi potius quam salubris consilii periculum suspectum haberet, idem sapere & eadem subire cum eo unanimiter quidquid exinde contigisset adversi spoponderunt.* Hæc chronographus Vizeliacensis, qui simulata abbatis Cluniacensis defectione, in fratrum invidiam refert, quod Alexandrum legitimum pontificem non statim agnovisset. At certum aliunde habemus, Hugonem Victori antipapæ pertinacius adhæsisse, abductum ut videtur, hortatu Imari præcipui ejus fautoris, qui monachus olim Cluniacensis, & Caritatis prior, ac demum abbas Monasterii-novi Pictaviensis, Cluniacensem abbatem ad ejus partes allicere facile potuit, majori monachorum numero pro Alexandro fideliter stante. Tanta autem tunc erat abbatis Cluniacensis auctoritas, tanta apud omnes nominis dignitas, ut *Cluniacum accedere & in schismaticos ferre sententiam apostolici legati formidarent.* Auctores itaque fuere Alexandro, Henricum antistitem Belvacensem eo mittendi, qui *propter germanitatem Ludovici regis, tutius ad illas partes accedere, & delegatum sibi* a pontifice *gladium* solus exercere posse videbatur.

De Hugone abbate Cluniacensi.

Sigeb. supplem Chron Vizel. Spic. tom. 3.

Chron. Vizel. lib. 4.

155 Hæc ubi rescivit Alexander, acerbissime tulit celeberrimum toto orbe

monasterium, ad jus ecclesiæ Romanæ speciali titulo pertinens, ac sedi apostolicæ hactenus ita addictum, ut *ab ejus unitate nulla umquam occasione* discessisset, *nullis blanditiis & terroribus a fide catholica ecclesiæ* deviasset, *utilius æstimans opprimi temporaliter & affligi, quam ab unitate & materno gremio sequestrari*, tantum, inquam, monasterium subsannationem, spectaculum & fabulam toto orbi christiano factum, abbate ipso & quibusdam fratribus schismaticis ipsius integritatem maculantibus. *Ille siquidem*, inquit, *qui caput in ecclesia illa & sustentatio videbatur, aliorum cauda factus est & ruina. Nec solum caput hoc debilitatum est, sed potius, quod mœrentes dicimus, amputatum, cum tota Gallicana & universa pene totius orbis ecclesia in nostra devotione & obedientia persistente, & Octavianum schismaticum condemnante, ille abbas qui dicitur, a catholica unitate ecclesiæ præcisus, ei præsumit in animæ suæ periculum pertinaciter adhærere.* Et paulo post de quibusdam monachis, qui abbatis exemplum secuti ad schismaticos deflexerant, addit: *Sicut enim ex relatione accepimus plurimorum, quidam ipsorum fratrum eidem Hugoni dicto abbati, & Ymaro apostatico & schismatico, Tusculano quondam episcopo, in ordinis & animæ suæ perniciem adhærentes, traditi sunt in reprobum sensum*, &c.

Epist. 8.

156. Igitur Alexander consilio fratrum suorum S. R. E. cardinalium Hugonem excommunicatum publice denunciavit, præcepitque Henrico Belvacensi tunc episcopo, postea Remensi archipræsuli, ut Cluniacum accederet, schismaticum illum exauctoraturus, *nisi facti pœnitens, & relicta hæretica pravitate, rediret in gremium ecclesiæ*; contenderetque quoquo modo posset Ymarum schismaticum comprehendere, vel saltem ejiceret e monasterio.

Chron. Vizel.

158. Paruit his mandatis Henricus, sed vix dum advenerat Luzeium, quod oppidum est haud procul a Cluniaco, cum ecce occurrit ei Dalmatius ceterique regionis principes, deprecantes ut paratam in sontes anathematis sententiam vibrare differret; sicque hortatus est primum Cluniacenses ad concordiam, significans omnia jam Galliæ monasteria Alexandrum unum agnoscere, comminatus in rebelles excommunicationis fulmen, præstituit ipsis diem, qua sese sisterent apud Miledunum hoc de negotio responsuri. Adfuere autem dicta die cum multi Cluniacenses, *qui videbantur ecclesiæ suæ capita*, hoc est, ut interpretor, præcipui cellarum priores; tum Theobaldus prior olim ipsius sacri loci, tunc vero S. Martini a Campis, Hugonem in multis accusantes, qui nec responsorem quidem ullum miserat; remotaque omnis schismatis suspicione se suaque monasteria sub Alexandri potestatem subjecere. Percussus est anathemate Hugo abbas Cluniacensis, simulque & fautores ejus, & monachi facta sibi potestate eligendi alterius abbatis, conjecere omnes oculos in Pontium abbatem Vizeliaci, qui, ut modo dicebamus, primus Alexandrum in Gallia susceperat; sed eo statim e vivis sublato, electus est tandem Stephanus Cluniacensis monachus anno MCLXI. uti legere est in fragmento chronici veteris Cluniacensis tom. 3. nostrorum anecdotorum. Exauctoratus Hugo aliquandiu secutus est Fridericum imperatorem, ac tandem sese recepit in cellam Vallium Bisuntinæ diœcesis, in ditione ejus imperatoris prope Poliniacum sitam, ubi obiisse dicitur anno MCLXIV.

De Gaufrido Clarevallensi.

Longe magis stupenda atque insolens forte videbitur Gaufridi abbatis Clarevallensis abrogatio, utpote viri pietate & doctrina insignis, de ordine deque ecclesia optime meriti, & cujus exturbandi loco vix ullæ satis legitimæ causæ proferri possunt. Fuerat is Petri Abaelardi in sæculo olim discipulus, sed factus anno MCXL. monachus Clarevallis, nec multo post S. Bernardi notarius, itinerumque ejus in Franciam & Germaniam comes, ac post

mortem vitæ scriptor, tanta virtutis & prudentiæ specimina ediderat, ut defuncto Guerrico venerabili abbate Igniaci, creatus sit primum hujus monasterii abbas, deinde post Fastredum, Claræ-vallis, Bernardum ipsum cujus vitam & virtutes scriptis celebraverat, actibus suis, uti sperabatur, expressurus. Verum, quæ est rerum humanarum vicissitudo! Vix dum expleto administrationis suæ anno quarto, fratrum in se odium & indignationem ita concitavit, ut de eo amovendo scriptitarint summo pontifici; querentes inter alia *non eam gratiam & reverentiam in oculis regum & principum promeruisse, quam antecessores sui promeruisse* noscebantur; indeque ipsi monasterio non modicum derogari, nec leve incommodum & jacturam totum ordinem sustinere. Quæ utrum zelo religionis, an potius humano quodam respectu, ne quid deterius dicamus, sanctissimo viro objicerentur, judicet æquus lector.

157. Hæc ubi ad judicium Alexandri III. delata sunt, *de jactura & detrimento* monasterii adeo insignis, *tanto majorem animo concepit dolorem, quanto amplius totum ordinem,* atque adeo ipsos Clarevallenses *speciali prærogativa* diligeret, eorumque *defectum in damnum & detrimentum totius ordinis redundare* cognosceret. Itaque scriptis ad Henricum Remensem & Alanum Autissiodorensem antistites litteris, præcepit ut continuo Claramvallem advolarent, promtissimum tanto malo remedium pro innata utrique prudentia collaturi. Scripsit etiam & ad abbatem Cisterciensem in hæc verba: *Quia vero ad te præcipue spectat correctio ordinis & observantia honestatis, discretioni tuæ per præsentia scripta mandamus & mandando præcipimus, quatenus eumdem abbatem paterne & commonitorie cum omni diligentia & cura studeas convenire, ut sibiipsi consulens, & monasterio tam famoso salubriter providens, abbatiam voluntate propria in tuis manibus abrenuntiet.* Addit & Gaufridum ad id facile inducendum, *quia,* inquit, *abbates ejusdem ordinis, cum de abrenuntiatione conveniuntur, ne ambitiosa & cupida quodammodo voluntate præesse forsan videantur, consueverunt facile super his acquiescere, & onus quod eis imminet, libenti animo resignare:* sin minus paterne monenti noluerit assentiri, cum consilio prædictorum præsulum ab administratione sine dilatione removeas.

158. His acceptis mandatis Henricus & Alanus, Claramvallem contulerunt sese, at non reperto ibi Cisterciensi abbate, cujus præsertim opera promovendum erat negotium, eo infecto, reversi sunt. Quæ ubi rescivit Alexander, ingemuit valde, dissimulato tamen dolore, & dilato in aliud tempus negotio, Henricum tituli SS. Nerei & Achillei presbyterum cardinalem, & Gaufridum olim episcopum Lingonensem, monachos antea Cistercienses, Henrico & Alano adjungi proposuit; ut qui una cautius deliberare, & afflicto monasterio providere possent.

158. Intermissum tribus post mensibus redintegratum est negotium, urgentibus Gaufridi adversariis, quorum antesignanus Frotmundus monachus Remos profectus, archiepiscopum secum adducturus, ibidem, Deo, ut quidam conjiciunt, illatam insonti patri injuriam vindicante, defunctus est *pridie idus Julii, & in monasterio S. Remigii sepultus*, teste Johanne Salisberiensi, qui de archiepiscopo pauca hæc scribit: *Ipse autem ad Claramvallem profectus est, accitus, ut aiunt, a majori parte conventus in ruinam abbatis.* Epist. 166.

159. Ut autem amice & absque judicii strepitu agerent delegati a summo pontifice antistites, episcopales Gaufrido infulas obtulere, quas vir modestissimus rejecit. Id saltem conjicere licet ex antiquis Clarevallensium monimentis, quæ de Gaufrido pauca hæc habent: *Gaufridus notarius B. Bernardi, postea abbas Igniaci, abbatizavit in Claravalle annis quatuor, electusque in episcopum noluit consentire: unde versus,*

Igniaci pastor Gaufredus legis amator
Quatuor hic annis claruit, atque fuit
Præsul electus, virtutum nomine clarus,
Noluit hoc fieri, dignus amore Dei.

160. Gaufrido igitur episcopatum abnuente, coacti sunt antistites itineris sui causam declarare, petieruntque tandem ut dimissa sponte dignitate, Claravallensis cœnobii regimen alteri cederet. Nec repugnavit ille, satius æstimans sibi privatim consulere, quam invitis & contradicentibus sibi monachis imperare. Hinc breve chronicon Claravallense apud Chiffletium ad annum 1165. *Eodem anno abbas Claravallis Gaufredus videns contra se, sive juste sive injuste, quorumdam odia, abbatiam dimisit.* Et magnum exordium Cisterciense; *Godefrido post aliquantos annos cedente, venerabilis Pontius Grandis-silvæ abbas, merito religionis & prudentiæ suæ, communi abbatum & fratrum Claravallensium electione, ad hujus officii dignitatem sublimatus est.* Nulla ergo inusta sibi infamiæ nota abbatiam dimisit Gaufridus, nec minoris deinceps apud primos ordinis sui patres habitus est: Cum enim invitatus fuisset paulo post abbas Cistercii cum episcopo Papiense & priore Carthusiæ ad tractandum cum Friderico imperatore de pace ecclesiæ, & gravi infirmitate detentus, adesse non potuisset, *vice sua misit domnum Gaufridum Autissiodorensem, qui Claravallensis fuerat abbas*, uti scribit Johannes Salisberiensis. Sed nec omni omnino dignitate privatus deinceps egit. Nam cum Gerardus Fossæ-novæ abbas Pontio Claravallensi ad Claromontensem sedem assumto anno MCLXX. subrogatus fuisset, Henricus Altæ-cumbæ abbas; & Fossæ-novæ pater immediatus destitutæ pastore filiæ præfecit eum. Eodem vero Henrico anno MCLXXVI. ad Claremvallem migrante, Gaufridum ad Altam-cumbam transtulit. Hinc emendandus scriptoris cujusdam anonymi dialogus de prospero & adverso statu ordinis Cisterciensis, eo in loco ubi contendit Gaufridum ab Alexandro abbate Cistercii Claramvallem visitante exturbatum, ad capitulum generale provocasse, & a capitulo Cisterciensis abbatis sententiam confirmante ad papam appellasse, a quo absolutus victor evaserat: sed demum a summo pontifice causam ejus retractante damnatum fuisse. Nam præterquam quod his repugnant laudatæ Alexandri papæ epistolæ, necdum abbas Cistercii erat Alexander, cum cedenti Gaufrido suffectus est Pontius abbas Grandis-silvæ.

Epist. 234.

161 Venio ad tertiam exauctorationem, videlicet abbatis Præmonstratensis. Cum bonæ memoriæ Philippus abbas supremum explevisset diem, congregati absque cunctatione fratres ad futuri pastoris electionem, vota contulerunt sua in Johannem Belli-loci in diœcesi Trecensi abbatem, virum generis splendore conspicuum, erat enim comitis Briennensis frater. At in ejus promotione displicuere plurima Alexandro summo pontifici. Primo quod in re tanti momenti, *qua deliberatione majori, maturioreque consilio in ecclesia Dei fieri semper oportet, in impetu spiritus & calore animi* processissent. *Et neglecto*, inquit, *ordinis vestri instituto, non expectato abbatum consilio & assensu, qui pro facienda electione ad vos ex more convenerant, & cum aliquantis vestrum ex voluntate communi tractabant, abbatem Belli-loci voluistis assumere in pastorem, hominem de quo pridem audivimus, & super quo non est necesse, ut ad instruendos nos ullatenus laboretis.* Secundo cum schismati adhæsisset aliquando Johannes, non credebat Alexander hominem tam fœda maculatum labe universo ordini præficiendum, cujus ut caput ita & ornamentum esse debebat. *Cum autem dictus*

De Johanne electo Præmonstratensi.

dictus abbas, addit pontifex, *schisma dudum foverit & extulerit, licet ad obedientiam nostram & ecclesiæ redierit unitatem; licet gratiam nostram & reddiderimus ei, & paterne velimus, si non eidem se substraxerit, conservare: multum tamen & nobis & toto vestro ordini posset derogari, si super illam ecclesiam, quæ caput est ordinis, magisterium ipsum hoc tempore pateremur habere.* Tertio cum Præmonstratense monasterium multo esset ære alieno gravatum, & exortis ordo dissensionibus laceraretur, paci conciliandæ ac dissolvendis nominibus parem esse non censebat abbatem prædictum. His præsertim causis adductus Alexander, de fratrum suorum S. R. E. cardinalium consilio jussit, ut *ille ad locum suum, dilatione postposita revertatur*, & absolutos a promissa illi obedientia fratres ad alterius abbatis creationem juxta ordinis instituta permisit procedere. Hanc Alexandri papæ sententiam, prævalente Johannis electione, locum non habuisse scripsimus in nota ad illam epistolam, Sammarthanos secuti, qui Johannem annumerant inter abbates Præmonstratenses. At contrarium docet Johannes Pagius, qui cuncta ordinis sui instrumenta diligenter inspexerat. Sic enim ille in sua Bibliotheca Præmonstratensi: *Johannes I. natione Gallus, comitis Briennensis frater germanus & Belli-loci abbas, Præmonstratensis ecclesiæ munus abbatiale suscipiens post Philippum, canonicos ad obedientiam recepit. Sed impetratis per quosdam a sede apostolica contra eum litteris, post paucos menses, sententiam depositionis excipiens, in Belli-loci ecclesiam resedit.*

163. Tribus hisce observationibus quartam addere libet de insigni abbatia S. S. Dionysii in Francia, quam cum Sixtus papa IV. Guillelmo de Estoutevilla cardinali, archiepiscopo Rotomagensi ac regis ipsius consanguineo in commendam dedisset, intercessit rex Ludovicus XI. haud passus tam illustre monasterium *cuiquam nisi religioso illius ordinis in titulum aut commendam* dari, neque iteratis ac propria manu scriptis litteris summi pontificis a sententia dimoveri potuit. Contigit autem, ut eodem fere tempore aliquas a papa rex peteret abbatias in commendam, cui Sixtus hæc maxime notanda rescripsit: *Postremo tibi paterno suademus amore, ut pro commendis monasteriorum fiendis instare non velis,* ABSQUE ENIM NOSTRÆ ET TUÆ CONSCIENTIÆ ONERE FIERI NON POSSUNT. *Labuntur enim in pejus monasteria, quod ex assiduis religiosorum querelis, quotidie inaudimus, & nos non videmur eas faciendo, in aliis tantum excusari posse, quantum in S. R. E. cardinalibus, qui nobiscum assidue servitutis apostolicæ onera partiuntur, aut patriarchis, qui primum locum post cardinales in ecclesia Dei obtinent, nec aliis personis quam prædictis solebant nostri prædecessores hujusmodi commendas concedere.*

De abbatia S. Dionysii in commendam data.

Sixt. Epist. 56.

Epist. 384.

ERRATA IN PRÆFATIONE.

Pag. 24. *lin.* 16. vacillaeret *leg.* vacillaret; *ibid. lin.* 56. mori *l.* mors, *p.* 25. *l.* 8. Gallis *l.* Galliis; *ibid. l.* 23. examinando *l.* examinanda, *p.* 26. *l.* 2. VValdinas *l.* VVibaldinas, *p.* 34. *l.* 39. egentis *l.* gentis, *p.* 38. *l.* 13. pollitus *l.* pollicitus, *ibid. l.* 21. deterens *l.* deterrens, *p.* 40. *l.* 26. offusus *l.* effusus, *p.* 47. *l.* 11. tum Galliis *leg.* tum in Galliis, *p.* 48. *l.* 28. meretur *l.* mereretur, *ibid. l.* 51. dilectionem refriguisse *l. dilectionem refriguisse*, *p.* 53. *l.* 51. exercere *l.* exerere, *p.* 56. *l.* 24. præfecit eum. *l.* præfecit eum: *ibid. l.* 25. Claremvallem *l.* Claramvallem.

INDEX CHRONOLOGICUS
CONTENTORUM IN HOC VOLUMINE.
Vetera monumenta imperialis monasterii Stabulensis in Arduenna.

REGISTRUM EPISTOLARUM Alexandri III. pro provincia Remensi, quibus nonnullæ aliorum summorum pontificum aliæque præmittuntur epistolæ, 622

EPISTOLÆ EUGENII PAPÆ III.

EPISTOLÆ ADRIANI PAPÆ IV.

EPIST. ALEXANDRI PAPÆ III.

ccxj.

EPISTOLÆ VARIORUM ad S. Hildegardem cum ejusdem ad eos responsis.

Responsum

FRIDERICI II. IMPERATORIS Epistolæ variæ.

SUMMARIA PRIVILEGIORUM ecclesiæ Romanæ.

EPISTOLÆ PONTIFICIÆ selectæ ex registro antiquo Urbani papæ IV.

EPISTOLÆ SELECTÆ JOHANNIS de Monsteriolo præpositi Insulensis.

EXCERPTA EX SIXTI IV. Registro anni MCCCCLXIV.

INDEX ALPHABETICUS.

Diplomatum, & eorum ad quos directæ sunt epistolæ hujus tomi.

Veterum monumentorum Stabulensis monasterii.

EPISTOLARUM VVIBALDI abbatis & aliorum.

REGISTRI EPISTOLARUM Alexandri papæ III.

ALEXANDRI PAPÆ III. epistolæ.

EPISTOLARUM VARIORUM ad S. Hildegardem, cum ejusdem ad eos responsis.

EPISTOLARUM FRIDERICI imperatoris, Conradi, Manfredi. & Petri de Vineis.

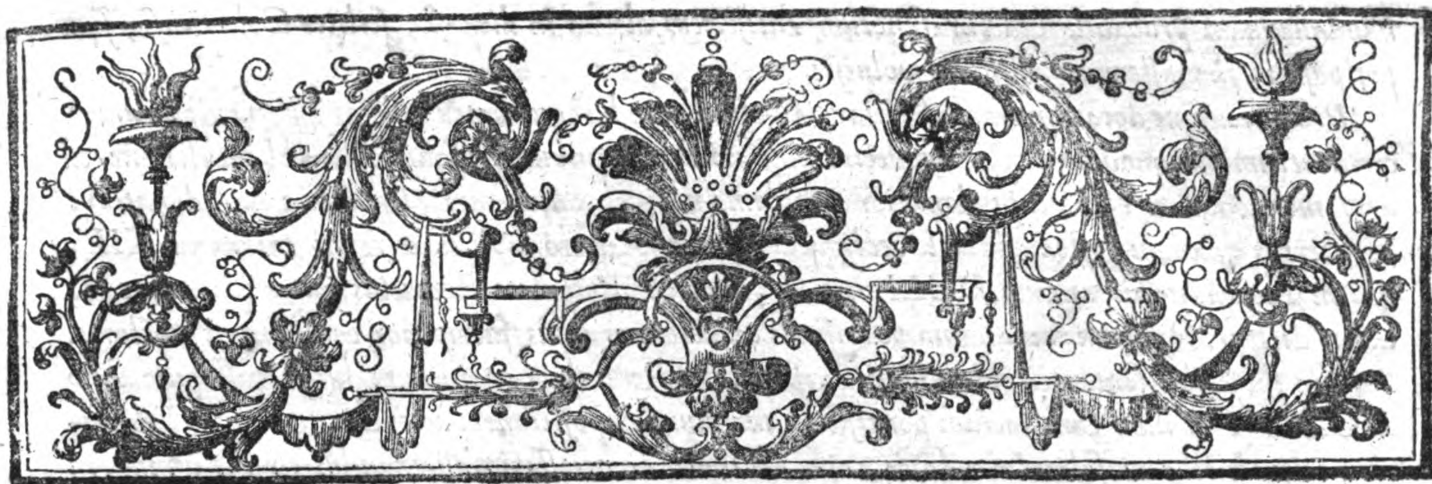
EPISTOLARUM PONTIFICIARUM.

EPISTOLARUM JOHANNIS de Monsterolio.

EPISTOLARUM SIXTI papæ IV.

VETERA

VETERA MONUMENTA IMPERIALIS MONASTERII STABULENSIS IN ARDUENNA.

Ex archivis ejusdem Monasterii.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

ETERA imperialis monasterii Stabulensis monumenta edituris nobis visum est in primis operæ pretium, aliquid præmittere de celeberrimi illius cœnobii exordio, deque primo ipsius loci abbate S. Remaclo Tungrensi episcopo. Remaclus in Aquitania nobili ex genere, patre Albutio & matre Matrinia natus, sub Sulpitio Bituricensi antistite, si Notkero & Harigero ejus vitæ scriptoribus fides est, monasticis institutus disciplinis, iisque apprime informatus, beato Eligio, qui tum in Gallia monasticum ordinem mirifice propagabat, jam adultus traditus est. Is in pago Lemovicino, annuente Dagoberto rege, Solemniacense monasterium non multò antè fundaverat, in quo congregatis centum & quinquaginta monachis, Remaclum, cujus mores maxime probabat, præfecit abbatem. Tantæ congregationi non modo præfuit sanctissimus abbas, sed & profuit, quippe sub ejus magisterio non pauci zelo purioris disciplinæ accensi, commendabiles se præbuerunt, quos inter vitæ sanctimonia præluxit Tillo monachus piissimus, cujus nomen in Benedictino inscriptum martyrologio habes ad diem Januarii vij. & acta apud Bollandum & Mabillonium.

Solemniacense monasterium annis quindecim cum strenue administrasset Remaclus, Sigebertus Austrasiorum rex suam in condendis monasteriis munificentiam exhibere volens, Casæ-congidunense ad Sesmarum fluvium, in saltu Arduennensi construxit, in honorem apostolorum Petri & Pauli atque sancti Johannis evangelistæ, accitumque e Solemniacensi asceterio Remaclum congregatis illic servis Dei abbatem constituit. Neque hic stetit regis sanctissimi pietas, sed, cum nulla essent in Arduenna monachorum cœnobia, hortante piissimo abbate, alia duo exædificavit, unum in Tungrensi, Stabuletum, alterum in Coloniensi diocesi Malmundarium appellatum, atque utriusque regimen Remaclo abbati commisit. Qui ejus vitam scriptis commendarunt noni aut decimi sæculi auctores, Anonymus, Notkerus & Harigerus id factum existimant postquam episcopatum Tungrensem abdicanti sancto Amando suffectus est, verum præterquam quod in primario utriusque monasterii fundationis diplomate abbatis dumtaxat nomine donatur,

haudquaquam probabile videtur sanctum antistitem aliena in diœcesi, scilicet Coloniensi, sua postposita, monasterium ædificare voluisse.

Pro utriusque dotatione monasterii rex fundos longè latèque patentissimos assignavit, nempe circa utrumque quoquo versus duodecim milliaria, in quibus quidquid culti vel inculti jaceret agri monachorum esset, cujus donationis diploma notis chronicis caret. Primariæ huic donationi Sigebertus quædam postea addidit vectigalia, concesso altero diplomate regni sui anno XIV. qui in Incarnationis annum DCLI. incidit, quo in diplomate Remaclus jam episcopus & abba *dicitur. Quonam vero anno pontificali caractere ornatus fuerit non consentiunt auctores. Lubens subscribo sententiæ Mabillonii existimantis Remaclum ordinatum fuisse episcopum anno DCXLVIII. nam cum sacram pontificum manuum impositionem acceperit iij. nonas Februarii, eaque celebrari soleret die dñica, ejus ordinationi necessario assignandus est ille annus, in quo iij. nonas Februarii dies in dominicam incidebat. Hinc concludit Mabillonius Remaclum nullius certæ sedis creatum fuisse episcopum, sed regionarium, & certe in secundis Sigeberti litteris episcopus & abbas Stabulensis & Malmundariensis monasteriorum dicitur, non Trajectensis aut Tungrensis episcopus, quod sanè à rege prætermissum non esset.*

Anno DCLII. S. Amandus, qui jam quarto anno Tungrensem episcopatum administrabat, Romanam suscepit peregrinationem, ut dimittendæ dignitatis facultatem à Martino papa impetraret. Iteratis Amandi votis obsecutus est summus pontifex, concessa ipsi cum suis ad Elnonense monasterium secedendi facultate. Interim suffragante Sigeberto rege, Remaclus à clero & populo ejus in locum substitutus est. Hinc refutata manet recentiorum Scriptorum opinio, qui post Notkerum, Harigerum, Egidium de Aurea-valle, auctores in designandis temporibus parum accuratos, censent Malmundariense Stabulenseque monasteria fundata esse post assumtum in sedem Tungrensem Remaclum, qui primo quidem Malmundarium exædificarit, dein advertens cœnobium illud alieno in tractu, nempe Coloniensi constructum, aliud in propria diœcesi, nempe Stabulense fundare constituerit. Nam præterquam quod omnino à vero abhorrere videtur, sanctum antistitem ignorasse Malmundarium in sua haudquaquam situm esse parochia, longe satius est existimare, S. Cunibertum Coloniensem episcopum, quo familiariter utebatur Sigebertus, cujusque præsertim consilio utriusque monasterii suscepta fundatio est, apud regem egisse, ut saltem unum in sua diœcesi construeretur, & Stabulensis quidem monasterii primo fundamenta jacta fuisse, deinde suadente S. Cuniberto Malmundariensis proximo in loco, ut Remaclus qui utriusque abbas esse debebat, utrumque etiam facilius administraret. Certe primariæ de duplicis hujus monasterii fundatione litteræ Sigeberti, Stabulense semper præponunt Malmundariensi. Idem observant in suis diplomatibus alii Francorum reges, imperatores, summique pontifices atque episcopi, quibus concinit antiquus auctor vitæ S. Remacli Anonymus, cujus verba hic subjicere non gravabor: Interim dum in hoc tenore propositi fide accinctus; spe munitus, caritate fundatus perseveraret, contigit, Deo favente, jubere piis principibus Francorum Sigiberto rege & Grimoaldo duce, voluntate Dei & consilio optimatum suorum, ut construerentur infra foresten monasteria sita in pago, qui Arduenna dicitur, cognominata Stabulaus sive Malmundarium, in quibus commanent religiosi monachi. *Ubi vides Stabulaum præponi Malmundario. His tamen si quis præfracte reluctari voluerit, fateatur saltem necesse est, ambo monasteria uno eodemque tempore simul constructa esse, quod quidem præfatus Anonymus haud obscure innuere videtur cum subjungit:* Tunc cœperunt ædificari attentius, &c, ut ad solet in tali opere virtus divina subsecuta est, prosperoque successu velociter adimpleta sunt. *Non ait primo Malmundarium, deinde Stabulaus ædificari cœpit atque perfici. Præterea utriusque ecclesiæ uno eodemque tempore factam fuisse dedicationem tradunt antiqui scriptores, nisi quis velit Stabulensem ecclesiam prius consecratam fuisse, deinde Malmundariensem, ad cujus consecrationem expectandus fuit S. Cuniberti metropolitæ, in cujus diœcesi sita erat, assensus. His adde quod utriusque abbatiæ unæ eædemque sint fundationis litteræ, unus utriusque alendis monachis fundus concessus.*

Tungrensem episcopatum aliquot annis magna cum laude administravit S. Remaclus, donec sæcularium tumultuum & Pontificalis oneris impatiens, exemplo S. Amandi abdicato episco-

patu, ad dilectam solitudinem, Stabulense scilicet monasterium, rediit, substituto in locum suum Theodardo monacho, viro eximio, cui prius vir sanctus Malmundariensis monasterii præfecturam commisisse traditur.

Privatus in Stabulensi monasterio vitæ quod supererat exegit S. Remaclus, contemplationi ac vitæ religiosæ exercitiis totus intentus, asperrimis interim pœnitentiæ laboribus corpus macerans, ac discipulos proprio exemplo ad virtutem excitans. Ita vitæ suæ cursum vir sanctus feliciter consummans, repositam sibi cœlestis gloriæ coronam optata morte à Domino reportavit iv. nonas Septembris post annum Sexcentesimum Sexagesimum sextum ut infra observabimus, licet Mabillonius ipsius obitum ex conjectura tantum, ad annum sexcentesimum sexagesimum quartum consignet.

Inter præcipuos quos in Stabulensi monasterio instituit discipulos recensent 1. S. Hadelinum nobilem Aquitanum, qui cum Christi suavi jugo sub Remaclo collum subdidisset, ejus hortatu in solitudinem secessit, ubi ad Letiam fluvium haud procul à Dionanto oppido, apud Cellas monasterium ædificavit: 2. S. Theodardum episcopum Tungrensem & martyrem: 3. S. Babolenum virum apostolicum, quem quidam perperam cum Baboleno Fossatensi, aut cum Bobiensi ejusdem nominis abbate confundunt: 4. Sigolinum beati patris æque judicio approbatum: 5. Goduinum qui Sancti Præsulis corpus ex S. Martini oratorio in ecclesiam transtulit, ex quibus tres postremi post S. Remaclum utriusque monasterii Stabulensis & Malmundariensis abbates extitere, uti & ipsorum successores; quæ res inter utriusque cœnobii fratres multarum de primatu rixarum seges ac materia subsecutis sæculis diu fuit. Horum hic controversias dirimendas non suscipio, sed nec debeo: tametsi morem eis gerens, rationes quæ pro utrisque militare videntur subjicere non gravabor.

Igitur Malmundarienses in causæ suæ subsidium adducunt, 1°. Antiquitate se superiores esse, ut pote quorum monasterium aliquot annis ante fundatum sit, quàm de Stabulensi condendo cogitaretur: nituntur que testimonio Notkeri, Harigeri subsequentiumque scriptorum.

Secundo aiunt, Malmundariense monasterium abbatiæ titulo cum Stabulensi ex æquo gaudere, eumdemque sibi atque illi abbatem præfici.

Tertio addunt, sibi perinde ac Stabulensibus in electione Abbatis, jus esse ferendi suffragii, neque activæ solùm, sed etiam passivæ, ut aiunt, vocis privilegium esse concessum.

His Stabulenses reponunt plura, quæ majoris esse ponderis existimant 1°. S. Remaclum ante susceptum & post abdicatum episcopatum ordinariam & quasi stabilem fixamque sedem in Stabulensi monasterio habuisse, omnem in eo vitæ cursum peregisse, supremum in eo diem obiisse, in eodemque sepultum expectare mortuorum resurrectionem; subsequentes abbates idem præstitisse, proptereaque non Malmundarienses, sed Stabulenses abbates fuisse vulgo nuncupatos, quod quidem non leve argumentum sui primatûs arbitrantur.

Secundo omnia privilegiorum utrique monasterio concessorum instrumenta non in Malmundariensi, sed in Stabulensi tamquam in principe asservari: quam quidem rationem in gratiam Stabulensium affert Fridericus archiepiscopus Coloniensis in diplomate à nobis referendo, ubi hæc inter alia: Ad hoc etiam accedit, quod omnia privilegia, tam banni leugæ, quam electionis abbatum, & quæ de jure advocati agunt, quæ ab imperatoribus & regibus eisdem locis multa collata sunt, & eadem ab apostolicis Gregorio V. & Leone IX. apostolica auctoritate roborata, quibus jus suum utraque ecclesia tuetur, apud Stabulaus recondita sunt, in quibus illa Stabulensis ecclesiæ præeminet dignitas. *Adde, quod præcipuum privilegium, quo sacri Romani imperii dignitas abbati collata est, eidem ut Stabulensi abbati indultum est. Quin & multa eaque insignia occurrunt privilegia abbati Stabulensi concessa, nulla Malmundariensis congregationis facta mentione, cum e contrario nullum videre licuerit abbati Malmundariensi excluso Stabulensi collatum. Hinc non levis pro Stabulensis monasterii primatu conjectura.*

Tertio, cum Stabulense cœnobium in Leodiensi parochia sit situm, Malmundariense vero in Coloniensi; si duo hæc monasteria ex æquo abbatiæ titulo ornata essent, abbatis ordinatio non ad Leodiensem antistitem, sed ad Coloniensem archiepiscopum pertineret, ut pote metropolitam & Leodiensi præsule superiorem, plenamque in Malmundariensem exerceret ju-

ridictionem. At nullo umquam tempore id sibi vindicarunt archiepiscopi Colonienses, qui jura hæc omnia animo non reluctanti ad Leodiensem episcopum spectare agnoscunt, uti videre est in diplomatibus Friderici & Arnoldi archiepiscoporum. Arnoldi verba hic solum referam. Electum, *inquit*, abbatem Leodiensis episcopus, ad quem pertinet, sine nostra & successorum nostrorum contradictione, benedicat, & ei curam animarum ex more injungat, habeatque ordinatus plenam potestatem ordinandi, nutriendi, transferendi, Malmundarienses monachos, nec ullus successorum nostrorum obedientiam vel successionem ab abbate exigat, sed tam Malmundarii, quam in aliis parrochiæ nostræ locis sibi pertinentibus missas licenter celebret, nec ad synodum nostram, nisi forte ab aliquo pulsatus fuerit venire cogatur... Nullus archidiaconus, nullus decanus vel presbyter, seu nullus noster in ipso Malmundariensi monasterio, vel in ædibus claustri ullam potestatem vel judicium exerceat, sed omnium fratrum & rerum potestas, correctio, & ordinatio in libera abbatis potestate consistat. *Porro cum Malmundarienses subjici debeant ecclesiastico alicui prælato, qui curam ipsorum animarum legitime institutus habeat; non subjiciuntur Coloniensi archiepiscopo, ipsis fatentibus Coloniensibus: non subjiciuntur Leodiensi antistiti, utpote extra diœcesim ipsius constituti: subjiciuntur ergo abbati Stabulensi, qui non ut Malmundariensis, sed ut Stabulensis abbas, spiritualem in eos juridictionem à Leodiensi episcopo accepit, perinde ac cellæ ac præposituræ in aliena diocesi sitæ præcipuo subjiciuntur monasterio, tamquam membra capiti. Alioquin Malmundarienses fratribus suis Stabulensibus longe forent liberiores, qui & episcopo & abbati sunt subjecti, cum ipsi soli abbati, nulli episcopo subjicerentur.*

Quarto, Malmundarienses Stabulensibus subesse inde præsertim videre, est quòd Stabulensium jugum excutere voluerint, proprio sibi procurato abbate, qui Malmundariensi congregationi solus præesset: id quod cum tempore Ottonis II. imperatoris primum attentassent, in episcoporum diversis ex provinciis congregatorum synodo apud Engelheim palatium regium temeritatis suæ notam pertulerunt. Ipsorum tamen audaciam nec episcoporum, nec imperatoris ipsius judicium compescere potuit. Nam iterato, immo & tertio omnem moverunt lapidem, ut diversum à Stabulensi abbatem proprium habere possent. Quod ut assequi possent, mortuo circa annum MLVI. Henrico imperatore III. cum & imperii & junioris imperatoris regimen Annoni Coloniensi antistiti commissum esset, Malmundarienses tempus opportunum nacti, Annoni piissimo pontifici & multarum ecclesiarum fundatori, corpus S. Agilolfi Coloniensium quondam episcopi, quod apud eos summa cum veneratione jamdiu colebatur, obtulerunt, eos ut in libertatem assereret, & regia, cujus erat administer, auctoritate, ipsis in posterum sui proprii abbatis eligendi facultas concederetur. Eorum petitionibus haud gravate annuit S. Anno, qui hoc pacto suam in illud cœnobium jurisdictionem extendebat; ipsoque favente creatus est abbas Tegeno monachus, qui non sine turbis, annos aliquot, Malmundariensibus præfuit. Intrusum illum ut expellerent Stabulenses omnem adhibuerunt operam, sed suam cum nihil prævalere industriam cernerent, inito tandem consilio, S. Remacli corpus Leodium deferunt, ubi rex cum frequenti curia tum versabatur, eoque solemne epulum agente, super mensam ipsam illud apponunt. Henricus tanto stupefactus spectaculo, ac subsecutis in sui ipsius præsentia miraculis evictus, secundum Stabulenses judicavit, cujus judicium Alexander papa II. confirmavit. Hæc fusius narrant auctor triumphi S. Remacli apud Chapeavillam, Lambertus Schafnaburgensis in chronico, eorumque meminere Henrici IV. & V. imperatores in suis diplomatibus infra referendis: Porro si à principio Stabulensibus Malmundarienses non suberant, cur adeo pertinaci studio abbatem habere proprium aggressi sunt?

Quinto, quamvis in abbatis electione utrique convenire debeant, electio nihilominus in Stabulensi tamquam in principe monasterio celebratur, & quod primatum evidentissime demonstrat, debent Stabulenses sua primi omnium ferre suffragia, atque inter eos ante omnia ex Stabulensi congregatione assumendus est, nec umquam ad Malmundarienses recurrendum quandiu ad gubernandum inter Stabulenses idoneus quis reperitur, eo vero haudquaquam invento, tunc inter Malmundarienses inquirendus, aut in alio cœnobio. Audiendus hac de re Gregorius papa V. in litteris inferius referendis: Præterea sancimus, sicut ab ipsis imperatoribus est

est diffinitum, ut utrimque in unum e duobus monasteriis confluentibus monachis, habeant sine simulatione, sine exceptione personæ, sine respectu pecuniæ, secundum S. Benedicti regulam abbatem eligendi liberrimam optionem, ea tamen præponderante ratione (Malmundariensium pace) ut quia beatus Remaclus utriusque monasterii constructor & Tungrensium antea episcopus & pastor maluit in altero eorum, id est Stabulensium, locum sepulturæ sibi eligere, ipsi primam electionis obtineant viam, si apud eos melior meritis & probabilior inveniatur. Si autem non illic, sed Malmundarii reperiatur, utrique loco præficiendus est ab eo potius quam ab externis assumtus intromittatur. *Idem decernunt Silvester papa II. Leo IX. Otto imperator II. Lotharius II. Conradus II. & Arnoldus Coloniensis archiepiscopus.*

Sexto, Malmundariensium causæ adversatur id quod certissimum est, omnes nimirum hactenus eorum novitios non Malmundarii, sed Stabuleti professionem emisisse. Qui porro monasticis in rebus peregrini non sunt, hi norunt satis hanc apud monachos viguisse consuetudinem, ut novitii cujusvis monasterii ab alio majori dependentis, non nisi in majori, sive capitaneo, ut vocant, monasterio professionis vota pronuntiarent. An vero id ab initio in usu & more Stabuleti positum fuerit, sub judice lis est. Certum est autem summorum pontificum Cælestini II. Lucii II. Eugenii III. & Adriani IV. bullis præscriptum esse, ut monachi ipsius loci, *scilicet Malmundarii*, Stabulaus professionem faciant. *Certum etiam est idem sanxisse S. Popponem abbatem, quo Stabulensium jura firmaret. Ita enim Everelmus abbas Altimontensis in vita ipsius sæculo VI. Benedictino n. 38.* Malmundarium, *ait*, insuper, quod præfato loco (*Stabulensi*) tam *adtinere* quam adjacere semper habuit, ut firmius ad eumdem locum *respiceret*, præscriptum imperiale sententiam imposuit, confirmatis etiam his quæcumque eo loci juste videbantur pertinere, ne quis injuste appetendi ea facultatis jura ulterius posset habere. Sed & beatus Poppo, ut Malmundarienses professionis suæ sponsionem apud Stabulaus agerent, perpetua lege ratum stabilivit, atque exinde omnes successores ipsorum hujusmodi sententia manavit.

Septimo, denique, ut aliquando tandem concludamus, Stabulensium primatum adeo aperte graviterque asserunt summi pontifices, ut pervicaces esse oporteat, qui in contrarium ire velint. Inter alia quæ ad Stabulense monasterium pertinent recensens Cælestinus II. primo loco enunciat, Malmundarium, quod sicut ab initio fundationis suæ fuisse dinoscitur, semper subjectum sit Stabulensi loco, quemadmodum cella monasterio. *Eodem modo loquuntur Lucius papa* II. *Eugenius* III. *& Adrianus* IV. *Summis pontificibus præiverant Colonienses archiepiscopi, quorum intererat maxime Malmundariensium jura stabilire. Fredericus archiepiscopus in diplomate anni MCXXVIII. Stabulensibus concesso, postquam aliqua retulit, quæ Stabulensium juri firmando conferre videntur, sic infert:* His ita se habentibus, perspicuum est, quod ecclesia Stabulensis principatum obtineat, Malmundarium vero *subjectionem ei & obedientiam* debeat: quod Malmundarienses eo usque hactenus infirmare conati sunt, ut tempore divæ memoriæ Ottonis II. dissidio facto, abbatem per se habere vellent *&c.* Nos vero, ut jam dictum est, omnem materiam dissensionis & scandali secundum tenorem veritatis & rationis a præfatis locis auferre cupientes, constituimus & præsenti privilegio in perpetuum firmamus, ut Malmundarium eo subjectionis jure Stabulensi ecclesiæ obediat, quo jure omnes cellæ & præposituræ suis cœnobiis subesse videntur. *His accedit quod ait Conradus II. imperator in diplomate anni MCXL.* Hoc quoque immobiliter statuimus, ut Malmundarium numquam à Stabulaus separetur; sed sicut a principio factum est, subjectum velut majori suo, ab uno abbate inseparabiliter gubernetur.

Hæc sunt præcipua rationum momenta, quibus ambo monasteria causam defendunt suam, neque tamen me latet & Stabulenses ad Malmundariensium argumenta haud difficulter respondere; & Malmundarienses e contrario Stabulensium ineluctabiles rationes argutiis eludere. Verum apud æquos rerum æstimatores an ponderis alicujus sint, aliorum esto judicium. Ea mihi exposuisse sufficiat, quæ in antiquis eorum monumentis occurrunt, quæ monumenta ferè omnia

a subsecutis imperatoribus Frederico I. Carolo IV. Maximiliano & Carolo V. confirmata sunt. Sæculo XV. cum omnes Stabulensium possessiones bellorum impetu vastatæ essent, cœnobiumque ipsum conflagrasset, adeo tenues erant eorum fortunæ, ut ex tredecim qui in monasterio supererant monachis, numerosa olim congregatio illa ad quatuor aut quinque monachos redacta fuerit; an tunc ex parte Malmundariensium suis in juribus aliquod passi fuerint detrimentum ignoro, ea nihilominus a Maximiliano & Carolo V. imperatoribus rata fuisse postea reperio. Leodio accepi hodie ambo illa monasteria ad concordiam revocata pacifice agere. Quod utinam hanc pacem auro quovis potiorem Deus æternam esse velit. Porro vetera hæc monumenta e Stabulensis monasterii archivis excepta, debemus ejusdem loci reverendissimo & amplissimo priori, a quo omnem experti sumus humanitatem. Non ignoramus aliqua ex iis sparsim edita fuisse; sed ea cum pauca sint, non ideo hic prætermittenda fuerunt, ne a viris eruditis, qui difficilius ea reperire possent, desiderarentur.

DIPLOMA SIGEBERTI REGIS.

DE FUNDATIONE MONASTERII Casegonguidinensis, cujus primus abbas instituitur S. Remaclus.

Circa 648. *Ex cartario Stabulensi & ms. Malmundariensi.*

SIGIBERTUS (*a*) rex Francorum (*b*) viro inlustri GRIMOADO majori domus. Singulariter ac percuncta feliciter ad mercedis nostræ augmentum credimus pertinere, si larga munera summi Dei omnipotentis devota mente offerre non dubitetis; quia tunc regia potestas suum cultum corroborare videtur, quando ex propria voluntate compendia servorum Dei destinare non dubitat. Ideoque sub devotione animæ nostræ, cum consilio magnificorum apostolicorum, (*c*) CUNIBERTI, GODONIS, vel illustrium virorum GRIMOALDI, BOBONIS, ADALGISILI monasterium regulare in honore patroni nostri Petri, Pauli, Johannis, vel ceterorum martyrum in terra nostra silva Arduennense in loco qui dicitur Casegongindinus (*d*) quem Sesomires fluvius cingere videtur, & ex nostræ largitatis munere juxta patrum traditionem cœnobiũ volumus construere, & ibidem Deo auspice REMACLUM (*e*) abbatem constituimus, qualiter ibidem secundum ordinem & monita antiquorum patrum conversari debeant, sic tamen, ut de ipsa castra & ripa fluminis in directum leuvas tres de nostra silva Uriacinse cum ipsa venna Dñica quæ dicitur Acnulfi, cum Probardo de Babone vel junioribus eorum, qui ibidem servire videntur die præsente concessimus ad possidendum. Similiter de suo ipso castro ex alia silva dominica alias tres leuvas & in directum item tres alias leuvas, nec non & aliam venellam in fluvio nuncupante Alisna, ubi illa petra pro quadrata est. Hæc omnia ad usus eorum servorum Dei ex unitate nostra visi fuisse condonasse, ut habeant, possideant, suisque posteris spiritualibus derelinquant, ut potius eis delectet attentius pio domino preces incessabiliter fundere. Et ut præceptio firma atque inviolata permaneat, manus nostræ subscriptionibus subter eam roborari decrevimus.

EXEMPLAR PRÆCEPTI SIGIPERTI regis dati sancto Remaclo.

De foreste in circuitu monasteriorum.

SIGIPERTUS rex Francorum, vestra comperiat largitas, qualiter pro devotione animæ nostræ servorum Dei compendiis, opitulante Dño, in foreste nostra nuncupata Arduenna, in locis vastæ solitudinis, in quibus caterva bestiarum germinat, consulere cupientes, quatenus eorum meritis æternæ retributionis copiam adipisci mereremur qui ibidem patroni nostri Petri & Pauli, Johannis, Martini, vel aliorum sanctorum Circa 651.

(*a*) Is Dagoberti primi filius extitit, ac vivente patre Austrasiorum rex creatus est anno 638. ad 663.

(*b*) In solo codice Malmundariensi pervetusto reperitur hæc inscriptio, *viro inlustri Grimoaldo majori domus* cum sequentibus verbis *singulariter ac per cuncta feliciter ad mercedis augmentum* quæ in Cartario Stabulensi desiderantur, tametsi omnino necessaria videntur.

(*c*) Cunibertus Coloniensis, Godo Metensis fuit episcopus, uterque sanctorum albo inscriptus.

(*d*) Casæconguidunense monasterium in ducatu Luxemburgensi ad amnem Sesomirum vulgo *Somoy*, Chinium inter & Bullonium oppida situm, in prioratum subsecutis seculis redactum est, gallice *Cougnon* appellatum.

(*e*) E Solemniacensi diocesis Lemovicensis monasterio accersitum, nec multo post Trajectensem episcopum ordinatum.

venerari pignora noscuntur. Concessimus eis ut ibi monasteria juxta regulam cœnobiorum vel traditionem patrum cognominata Stabelaco seu Malmundarium construerentur, ubi Christo auspice REMACLUS venerandus abba præesse dinoscitur, & eis tale beneficium præstitisse compertum sit, ut ibidem familia Dei vel custodes ecclesiæ quieto ordine comtemplativam vitam agere deberent juxta ammonitionem divinam, qui reliquerit domum, patrem, aut matrem, aut agros & cetera, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Quapropter ex consensu fidelium nostrorum, videlicet domni Cuniperti Coloniensis archiepiscopi, nec non (a) Attelani, Theudofridi, Gislocardi episcoporum, vel illustrium virorum Grimoaldi, Folcoardi, Bobonis, Adregisili, item Bobonis, nec non & domesticorum Flodulfi, Ansigisi, Bertelini, Gariperti concessimus supradicto patri ob cavenda pericula animarum inhabitantium, & ad devitanda consortia mulierum, ut gyrum gyrando in utrorumque partibus monasteriorum (b) duodecim mensurarentur spatia dextrorsum saltibus non plus duodecim milliaribus, ut absque impressione populi vel tumultuatione sæculari, Deo soli vacarent. In reliquo vero taliter noster promulgavit edictus, ut nullius umquam tempore vitæ suæ quælibet persona ipsam forestem audeat irrumpere, aut mansiones aut domos ædificare, nisi tantum modo illi servi Dei, qui hæc tuguriola omni tempore nostro concessu excolere videntur. Et ut perceptio circa ipsam familiam Dei vel posteritatem illorum, quibus pro divino intuitu hæc parva munuscula plenius concessimus, plenius obtineat vigorem, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborari.

DIPLOMA SIGIBERTI REGIS concessum S. Remaclo episcopo & abbati Stabulensi.

Ad primariam monasterii fundationem quædam addit vectigalia.

Anno 651. SIGIPERTUS rex Franchorum vir inluster GODEGISILO comiti. Singulariter regni nostri compendiis, & prolixa felicitate, Deo adjuvante, confitemur augmentare quicquid sacrosanctæ ecclesiæ propriæ deliberationis arbitrio serenitas nostra contulerit; quia tunc regalis potestas sui culminis fundamenta corroborat, quando larga humanitate condigna munera in honore Dei conferre non dubitat. Igitur sancta ac venerabilia monasteria Stabulaus sive Malmundarium cognominata, ubi vir venerabilis REMACLUS episcopus & abba Christo auspice præesse videtur: quæ vir inluster GRIMOALDUS major domus in honorem sanctæ Dei genitricis MARIÆ, sanctorumque apostolorum Petri & Pauli, sanctique Johannis Baptistæ, vel S. Martini, seu ceterorum suo opere in vasta eremi Arduennensis construxit, quemadmodum nos loca ipsa ad ipsa monasteria ædificanda pro nostra præceptione ex foresta nostra concessimus: quæ licet gratia Christi sint ditata præfata monasteria, mundanæ tamen substantiæ cernuntur parumper habere. Ideo divina inspiratione commoniti, decrevimus aliquantulum de fisco nostro ad ipsa monasteria conspicere & consolari. Telonium igitur quod ad portum Vetraria (c) super fluvios Taunuco Ittaque, & portum illum qui dicitur Sellis, immoque & vagatio super fluvium Ligeris, quod judices vel agentes nostri ad portus ipsos tam quod navalis evectio conferebat, aut undique negotiantum commercia in theloneo aut quolibet ripatico, ex ipsis portubus superius nominatis, in fisco nostro solebant recipere, pariter & homines qui in ipsis portubus commanent, vel ipsos portus custodiunt, aut ibi aspicere videntur, pro stabilitate regni nostri ad monasteria superius nominata vel monachis ibidem consistentibus nostri muneris largitate concedimus. Qua propter præsenti ex hac jussimus promulgari præceptione, ut neque vos, neque juniores, aut successores vestri, aut quislibet, quæ ad partem monasteriorum ex hoc pertinet numquam præsumatis existere contrarii, sed magis theloneos ipsos de portubus superius nominatis, quandocumque exinde fiscus noster poterat sperare, in luminaribus jam dictis basilicis, vel stipendiis monachorum, qui ibidem cursum regulariter quotidianis horis implent, annuimus possidendos, ut omni tempore proficiant in augmento. Et si forte aliqui portus ipsos prænominatos pro terris ipsorum propriis transtulerint, quo facilius ipsum theloneum quemadmodum ad fiscum nostrum debuerat provenire subtraxerint, jubemus ut navigia ad portus ipsos, ubi per tempora præcedentium regum parentum nostrorum ire consuetudinem habuerant discurrant, & alibi theloneus neque à vobis, neque à junioribus, seu successoribus vestris exigatur, quod fiat, ut si ante superiores annos, dum modo sub tenera adhuc videbamur ætate subsistere, aliquis quodlibet ex hujus cessione instrumenti accepit, nullus mancipetur effectus, sed vacuum & inane permaneat, dum & aliter compluribus fidelibus nostris noscitur esse conventum, ut dum auxiliante Domino in regnum ad legitimam pervenimus ætatem, cessiones illius, quæ ex ori-

(a) Attilanus Laudunensis, Theudefridus Tullensis, Gislocardus Virdunensis ecclesiarum præsules extitere.
(b) Malmundariensis scilicet & Stabulensis.
(c) In Aquitania scilicet, ut docet Notkerus episcopus Leodiensis in vita S. Remacli, in qua meminit hujus donationis.

ginario fisco nostro aliquid serenitas nostra concesserat, deinceps in antea, hoc est anno XIV. (a) regni nostri debeant in Dei nomine stabiles esse. Hanc quoque auctoritatem, ut in omnibus valitura, in nostris & futuris temporibus valitura, intacta valeat durare, manus nostræ subscriptionibus roboravimus.

DIPLOMA HILDRICI REGIS Francorum.

Villam Germiniacum S. Remaclo à Sigeberto rege concessam confirmat.

IN Dei nomine HILDRICUS rex Francorum vir inluster. Illud nobis ad stabilitatem regni nostri Deo auxiliante provenire credimus, si justa decreta domni SIGIBERTI regis divæ memoriæ patrui nostri confirmare & roborare deliberamus. Nam venerabilis pater noster REMACLUS & abba clementiæ regni nostri suggessit, eoquod memoratus domnus Sigebertus rex villam Germiniacum nomine in pago Remensi sitam ad monasteria Stabulaus & Malmundarium, quæ ipse princeps & rex suo opere construxit, cum quibusdam aliis dominicationis suæ rebus contradidit cum omnibus suis appenditiis, in qua sunt molendini duo sub uno tecto, cum aria super fluvium Suppia, vinea in Betereo cum vineatore, & quod hæc omnia possidenda ad integrum ad ipsa monasteria quæ sunt in honore patroni nostri Petri simul & Pauli apostolorum, Johannis Baptistæ, & S. Martini, vel ceterorum sanctorum qui ibidem venerantur, per suam regiam præceptionem illi concessit. Unde & ipsam regiam præceptionem nobis proferens relegendam, eam nostra regali auctoritate confirmari petiit. Cujus petitionem sicut unicuique justa petenti secundum regiam majestatem decernentes implere, effectum voluntatis ejus nos in omnibus cognoscite confirmasse; præcipientes & stabilientes ut sicut per inspectam jam dicti principis præceptionem, ipsa villa superius nominata cum integritate & soliditate sua, cum terminis ab ea pertinentibus, vel ipsa farinaria seu vinea cum vineatore ad ipsa denominata loca sanctorum, ipso jam dicto patri venerabili visus fuit idem princeps & rex concessisse, quæque omnia usque in præsens monachi ipsorum locorum ad victualia sua videntur possidere; ita deinceps per hanc nostram præceptionem tam in terris quam in casis, mansis, mancipiis ædificiis cum vineis, campis, pratis, silvis, cultis & incultis, aquis, aquarumve decursibus plenius in Dei nomine confirmata habeant, teneant, possideant, & idem venerabilis Remaclus pater noster ejusque in posterum successores, omnibus temporibus ultra dominentur, quo liberius monachos qui ibidem videntur Deo deservire, vel pauperes qui ad ipsa loca sanctorum alimoniam expetunt melius delectet pro statu regni Franchorum Dei misericordiam attentius exorare. Et ut ista regalis perceptio pleniorem obtineat vigorem, in Dei nomine nostris & futuris temporibus manus nostræ subscriptione inferius confirmare decrevimus.

Signum HILDERICI regis gloriosi. (b)

PRÆCEPTUM HILDERICI REGIS datum S. Remaclo ex locis nominatis in foresta.

Confirmat S. Remaclo factam forestæ donationem, cujus mediam partem monachi sponte reddiderunt.

Anno 666.

CHILDRICUS (c) rex Franchorum EMNECHILDIS & BILECHILDIS gratia Dei reginæ viris illustribus GONDOINO duci & ODONI domestico. Ad æternam enim mercedem procul dubio credimus pertinere, si petitionibus sacerdotum vel quorumlibet devotorum justa petentium perducimus ad effectum. Igitur domnus & pater noster REMACLUS episcopus clementiam regni nostri petiit pro monasteriis suis Stabulau & Malunmdario, quæ bonæ recordationis patruus noster SIGEBERTUS quondam rex suo construxit opere. Unde & ipsius principis regiminis tale præceptum nobis ostendit relegendum de eorum majori spatio, de ipsa foreste dominica in utrisque partibus de ipsis monasteriis, tam in longum quam in transversum, duodecim millia dextrorsum saltibus, quod & adhuc pro totius firmitate taliter in ipsa præceptione habetur insertum, ut per consilium pontificum ipsius temporis, idest HUNIBERTI, MEMORIANI (d), GISLOALDI episcopi cum inlustribus viris GRIMOALDO, FUCOALDO, ADREGISILO, BOBONO ducibus, CLODULFO, (e) ANGESILINO, GAREPERTO domesticis taliter actum fuit quod veracissime cognovimus quod illi servi Dei quibus datum fuit absque impressione populi ibidem in ipsa loca residere deberent. Quapropter ipse episcopus abba eorum una cum ipsis monachis nobis exinde confirmatio-

(a) Sigibertus anno 638. regnare cœpit, ac proinde annus regni ejus decimus quartus incidit in annum 651.

(b) Manus otiosa huic diplomati addidit: *Data anno Dominicæ incarnationis DCXL. indict. xiij. Ursio scripsit & subscripsit.*

(c) In vetusto codice Malmundariensi hoc privilegium ita incipit *Childericus Hodone domestico*, nulla reginarum & Gondoini facta mentione.

(d) In codice Malmundariensi *Nemoriani* forte *Numeriani* Trevirensis episcopi.

(e) In codice Malm. *Angsisilo.*

nem auctoritatis nostræ petierunt affirmare, quam petitionem nos pro Dei intuitu eis minime denegare potuimus. Ea tamen conditione sic petierunt ipsi servi Dei, ut versus curtes nostras id est Amblavam, Charancho, Lethernacho, de ipsis mensuris duodecim millibus dextrorsum saltibus sex millia subtrahere deberemus, pro stabilitate operis, quodadmodum per nostram ordinationem sic factum est. Unde jussimus pro hac re domno & patri nostro THEODARDO episcopo vel illustri viro HODONI domestico, cum forestariis nostris & æternale cum paribus suis ipsa loca mensurare & designare per loca denominata, quorum vocabula sunt de monasterio Malmundario usque Sicco-campo, de Sicco-campo per viam Mansuerifcam usque ubi Warchinna transversat, de ipsa Warchinna usque ubi Stagnebachus consurgit, deinde per ipsum Stagnebachum usque in Amblavam, deinde per Amblavam versus aquam per illam forestem de (a) *VVlfeberto* usque Rarobacco, ubi ipse consurgit, deinde Diddiloni rivus consurgit, deinde per ipsum rivum usque in Restam, & de Resta per illam forestem, quæ separat (b) Helmini Rovoritum & Audaste villare, per ipsam mediam forestem, usque Jocunda Fania, de Jocunda Fania per illam Alsenam quæ propinqua est monasterio, deinde per illam Alsenam usque ubi in glanem ingreditur, deinde transversa glane usque ad Albam Fontanam, de ipsa Alba Fontana in (c) Alblavam summa Siggino Aviaco, ubi Garelaicus vennam habuit. Inde per ipsam Amblavam ubi Dulnosus in ipsa ingreditur, deinde per Dulnosum usque in Fanias, deinde per mediam forestem de ipsas Fanias usque viam (d) Transverifcam, inde per ipsam viam usque Sicco-campo. Ut hoc totum & ad integrum cum Dei gratia & nostra teneant atque possideant cum emunitate nomenis & in ejus temporibus, ut absque ullius impugnatione forestariorum, vel cujuslibet personæ liceat ipsam familiam Dei quieto ordine residere, & pro vita nostra vel stabilitate regni Franchorum die noctuque Domino famulari. Et ut hæc præceptio nostra in membranis conscripta firma & inviolabilis perseveret, manu nostra subter eam decrevimus affirmare.

Signum domni CHILDERICI regis gloriosi.

Signum EMNECHILDIS reginæ.
Signum BLICHILDIS reginæ.
Signum GUNDUINI ducis.

Data quod fecit mense Septembri die VI. anno VIII. (e) imperii.

(a) Malm. *VVlfsbergo*.
(b) Malm. *Helmin Roboretum*.
(c) Codex Malmundariensis hunc locum ita legit *Amblavam, ubi Gerlaicus vennam habicit*.
(d) Malm. *Mansuerifcam*.
(e) Cum Childericus anno 658. in Austrasia regnare cœperit, annus regni ipsius VIII. in annum 665. aut 666. incidere dicendus est: hinc colliges S. Remaclum, cui hoc diploma concessum est, nec dum e vivis excessisse eo anno; cujus obitum ex conjectura tantum anno 664. consignaverat Mabillonius, qui diploma illud non viderat.

EXEMPLAR PRÆCEPTI Theoderici regis dati abbati Godoino.

De confirmatione omnium rerum monasterii.

THEODORICUS rex Francorum vir inluster. Si petitiones sacerdotum aut ecclesiarum prolatas, in quo nostris auribus recte poposcerint, perducimus ad effectum, regiam consuetudinem exercemus, & in æternum Dominum retributorem ex hoc habere confidimus. Ideo notum sit fidelibus nostris, quia venerabilis vir GODUINUS abba de monasterio Stabulaus & Malmundario, quæ sunt in honore S. Mariæ, & SS. apostolorum Petri & Pauli, & S. Martini, & ceterorum sanctorum à bonæ memoriæ avunculo nostro SIGIBERTO quondam rege ob amorem Christi de foreste fiscibus nostris constructa, clementiam nostram exposcit, eo quod ipse princeps pro mercedis suæ compendio & vita æterna villas aliquas de fiscis, tam ultra Ligera, res proprias, quas domnus REMACLUS legitime possedit, quam ceteras per præcepta sua manu roborata sub integra emunitate absque introitus judicum concessit: unde & ipsa præcepta seu & confirmationes decedentium regum memoratus abba se præ manibus habere adfirmat, sed petiit celsitudinem nostram, ut tam id quod ipse princeps domnus SIGIBERTUS de fisco suo seu de reliquis locis ad ipsa monasteria a Christianis hominibus inibi videtur fuisse datum, & præsentis temporis eorum manet possessio vel donatio, ut hoc in idipsum pro nostris oraculis confirmare deberemus. Cujus petitioni pro reverentia ipsorum monasteriorum, seu & considerantes sacerdotium ipsius viri GODOINI, vel fidei suæ respectum, quo erga regnum nostrum fideliter videtur famulari, non solum confirmasse, sed etiam pro mercede nostra a novo recessisse vestra comperiat magnitudo. Præcipientes enim, ut sicut constat a suprascripto principe domno SIGIBERTO vel germano nostro CHILDERICO quondam rege, seu ceteris christianis hominibus ad ipsa monasteria tam villabus quam domibus, mancipiis, accolabus, vineis, silvis, pratis, campis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, cum reliquis beneficiis, mobilibus & immobilibus, præsenti tempore quieto ordine pars ipsorum monasteriorum cernitur denominari, ita deinceps pro nostra auctoritate plenius in Dei nomine confirmamus, tam supra scripta loca, quam supradictum GODOINUM Circa 673.

abbatem & successores suos vel monachos ibidem consistentes tam nostris quam futuris temporibus inspectas ipsas auctoritates ante lectos principes vel reliqua instrumenta quod ibidem fuit firmatum, & condonatum, seu & inantea juste & rationabiliter collatum sub emunitatis nomine absque introitu judicum ibidem maneat inconvulsum, quo fiat, ut nobis ad mercedem pertineat, & ipsos servos Dei melius delectet pro regni nostri constantiam attentius Domini misericordiam deprecari. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, & per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborari. In Christi nomine THEODORICUS rex subscripsit.

DAGOBERTI REGIS Austrasiorum diploma Goduino abbati concessum.

Germiniacum villam a patre Sigeberto concessam ei confirmat.

Circa 677. [a]

DAGOBERTUS (a) rex Francorum inluster vir. Illud nobis ad stabilitatem regni in Dei nomine provenire confidimus, si facta domni & genitoris nostri SIGIBERTI quondam regis pro nostris oraculis in Dei nomine firmare deliberamus. Atque ideo vir venerabilis GODUINUS abba de monasterio Stabulau & Malmundario clementiæ regni nostri suggessit, eo quod domnus & genitor noster SIGIBERTUS rex S. Remaclo ex villa cognominante Germiniaco in pago Rhemense ad suprascripta monasteria, quæ sunt in Arduenna, quæ ipse princeps suo opere construxit, ipsa villa Germiniacum cum omni integritate, appenditiis suis pertinentibus ad se, id sunt molendini duo sub uno tecto, cum aria super fluvio Suppia, vinea in Beterio cum vineatore, hoc totum vel ad integrum ad ipsa monasteria, quæ sunt in honore patronis nostri S. Petri & Pauli, & S. Martini, vel sanctorum ceterorum, qui ibidem ad ipsa loca venerari noscuntur, per suam præceptionem concessisse. Unde & ipsam præceptionem memoratus vir venerabilis GODUINUS abba suis etiam manibus roboratam nobis in præsenti protulit relegendam, & asserit quod pars ipsius monasterii ipsam rem superius intimatam tempore præsenti possidere vel dominari videntur, sed rei totius firmitatem nostram se petit, & plenius ex hoc ad suprascripta monasteria per nostram præceptionem in Dei nomine confirmare deberemus, cujus petitionem sicut unicuique justa petentibus præstitisse, & in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim, ut sicut constat per inspectam præceptionem jam dicto principe, ipsa villa superius intimata, cum omni integritate & soliditate sua terminum ad eamdem, vel ipsa farrinaria seu vinea cum vineatore taliter per suam præceptionem ad ipsa loca sanctorum visus est concessisse, & hoc ad præsens pares ipsius monasteria possedisse vel dominari videntur; ita deinceps per hanc præceptionem nostram tam terris, casis, mansis, mancipiis, ædificiis, cum vineis, campis, pratis, silvis, cultis & incultis, aquis aquarumve decursibus, plenius in Dei nomine confirmatum, ita ut pares prædicti monasterii hoc habeant, teneant, atque possideant, & ipse GODUINUS successoresque sui perennis temporis hoc valeant possidere, vel dominari, qui potius monachis, qui ibidem ad ipsa monasteria deservire videntur, vel pauperes qui ad ipsa loca sanctorum alimoniæ expectantur, melius eos delectorum * pro stabilitate regni nostri Domini misericordiam attentius exorare. Et ut hæc præceptio pleniorem obtineat Dei nomine nostris & futuris auxiliante Deo temporibus vigorem, manus nostras subscriptionibus super eam decrevimus adfirmare.

*Delectet.

EXEMPLAR PRÆCEPTI Chlodovei regis dati Pabulino abbati.

De quadam commutatione facta cum rege.

Anno 693. *Ex cartario Stabulensi & ms. Malmundariensi.*

CHLODOVEUS rex Francorum inlustri HERICO duce & CHAREIEIVO comiti. Quotiens inter anteriorum regum celsitudinem & congregatione sancta monachorum pro instrumenta cartarum, de qualibet re facta fuerit commutatio, oportet scripturarum seriem inter partes per nostram præceptionem confirmare. Ideo vir apostolicus & pater noster PAPOLINUS episcopus clementiam nostri regni suggessit, eo quod domnus noster & avunculus

(a) Dagobertum Sigiberti Austrasianorum regis filium, defuncto patre, à Grimoaldo majore domus regiæ regnandi cupido per Didonem Pictavorum episcopum in Scotiam majorem, seu Hiberniam, Scotorum insulam perpetuo exilio relegatum fuisse scripserunt historiæ Gallicanæ scriptores non pauci, at ipsius in regnum restitutionem per annos amplius nongentos ignorare nos fecere omnes, donec sæculo proxime elapso Hadrianus Valesius & Godefridus Henschenius illam demonstraverunt tribus potissimum argumentis, petitis ex vita S. Salabergæ abbatissæ, ex Willelmo Malmesburiensi & ex actis S. Memmii Catalaunensis primi pontificis, quibus tria alia accessêre argumenta ex Tridegodo poëta, Eadmero monacho & Eddio in vita S. Wilfridi Eborachensis archiepiscopi, quorum lucubrationes publici juris fecit noster Mabillonius, qui tribus hisce testimoniis & quartum addidit ex Paulo Warnefridi lib. 5. de Gestis Langobardorum cap. 32. ubi Dagobertus cum Grimoaldo pacem iniisse dicitur. Verum argumentum hujus restitutionis omni exceptione majus eruitur ex hoc diplomate quod ipse Dagobertus restitutus in regno Goduino abbati Stabulensi dedit: quod cum unicum hactenus lucem viderit maximo viris litteratis debet esse in pretio. Henschenius in Diatriba de tribus Dagobertis & ex eo Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 677. n. 9. istud Diploma retulerunt, sed mutatis subinde quibusdam verbis minus latinis, & corrupta voce *farinaria*, cujus loco posuere *formaria*.

CHILDERICUS quondam rex una cum anteceſſore ſuo domno REMACLO epiſcopo quondam ſuis monachis, ubi ipſe ad monaſteria Stabulacho & Malmundario cuſtos eſſe videtur, locella aliqua commutaſſent, unde & accepit pars domni & avunculi noſtri CHILDERICI quondam regis locellum cui nomen Athetaſis cum hominibus ibidem commanentibus & omne peculiare eorum vel terras eorum, quas excolere videntur, his nominibus, Radefrido cum nepotibus ſuis, Bertranno, Gisfloberto, Aganulfo, item Radefrido, Sigofrido, Riﬀoberto. Pro ipſa re in commutatione ipſe pontifex accepit de fiſco noſtro locellum qui dicitur Maipa cum hominibus ibidem commanentibus his nominibus Athelino, Albode & Vinegario, cum terris quas excolere videntur, & omne peculiare eorum, ut hæc pars ipſi pontifici & ſuis monachis in perpetuo tempore debeant permanere. Inde & commutationem ipſius principis tum à ſuis manibus roboratam nobis in præſenti oſtendit relegenda, quod pro firmitate ſtuduimus petitiones eorum plenius circa ipſa monaſteria vel congregationem ſanctam confirmari præceptum Cui nos hoc beneficium præſtitiſſe, vel confirmaſſe, ac in omnibus conceſſiſſe cognoſcite, præcipientes enim ut quicquid conſtat per inſpectam ipſam commutationem ipſius principis juſte & rationabiliter inter ipſum & glorioſum domnum Remaglum jam dictum pontificem fuit commutatum aut concambiatum, tam terris, curtilibus, caſis, campis, pratis, ſilvis, aquis aquarumve decurſibus, mancipiis, ædificiis, & reliquis rebus, atque corporibus domnus & pater noſter PABOLENUS, ad partem jam dictam Stabelaſco & Malmundario, per noſtrum præceptum plenius confirmato perennis temporibus habeat confirmatum atque ſtabilitum. Et ut hæc præceptio noſtris & futuris temporibus firmiorem obtineat vigorem, manus noſtræ ſignacula ſubter eam decrevimus adfirmare.

Signum CHLODOVEI glorioſiſſimi regis.
C--D--V
L--H--E rex Francorum.
V- O--S

Data quod fecit menſe Junio XXV. anno ſecundo regni noſtri. NAMUCHO recognovi.

PLACITUM

Coram Carolo Martello majore domus habitum apud Glamanvillam, cujus judicio reſtitutæ ſunt monaſteriis Stabulenſi & Malmundarienſi villæ Tofinum & Silveſtriſvilla.

Circa 720. CUM reſediſſet inluſter vir CAROLUS major domus una cum pluribus perſonis Glamanvilla, ad univerſorum cauſas audiendas, vel recta judicia terminanda, ibique veniens homo VVolfrannus in cauſâ conjugis ſuæ Riſchildæ, ad probatores ſuos Tancrado & Faſtrado & apoſtolico viro RABANGARIO epiſcopo, & teſtatores ad monaſteria ſancti Petri in Stabulao & Malmundario interpellavit, & repetebat ei quod villas aliquas nuncupatas Tofino & Silveſtrivillâ, quod anteceſſorum eorum Rotgiſus quondam tenuit, eiſque malo ordine contradederit, vel plus ſibi retinuerit. Sed ipſi RABANGARIUS epiſcopus in præſenti charta precariâ manu per plures perſonas PIPINO firmatas oſtendit relegenda, qualiter ipſas villas ſuperius nominatas Tofinum & Silveſtrivillam ipſe ROTGISUS pro beneficio ad ipſa monaſteria ſancti Petri Stabulenſe & Malmundarienſe, vel ab anteceſſore ſuo BOBOLENO abbate, & ab ipſis monachis tenuiſſet, ubi habebat inſertum, ut ipſas villas uſufructuario ordine dum advivebat, teneri debuiſſet, & nullius præjudicium exinde poſſeſſio generare deberet, niſi poſt ſuum deceſſum cum ocurrerent meliorata, quidquid in ipſas villas Rotgiſus attrahere vel augmentare poterat, a die ipſo ad ipſa monaſteria, vel ipſi monachi, ejuſquo rectores abſque contradictione ad heredes ipſi Rotgiſo, aut cuicumque velint, teſtata traditione in eorum reciperent poteſtatem ac dominationem. Sed dum hanc cauſam ſic diligenter pro ordine nos vel ipſas perſonas fuit inquiſita, interrogatum fuit ipſius VVolfrannus an aliqui ipſius heredes Rotgiſo contra ipſam precariam habebant, quod dicere vel opponere deberent, ſed ipſi in præſens nullatenus contra ipſam precariam potuerunt dicere vel opponere, ſed omnibus ipſa precaria vera recognoverunt, & nulla potuerunt tradere ratione quod ipſam villam ullis legibus habere potuiſſent. Proinde nos taliter una cum fidelibus Dominorum vel noſtris, hii ſunt Gariberto, Jugiſo, Racanario, Martino, Alnarberto, Aluezo, & Boboleno juniori noſtro, vel reliquis quam plurimis, viſi ſunt judicare, dum ipſi VVlfranno & ipſi heredes Rotgiſus, Tancradus & Faſtradus contra ipſam precariam nihil habuerunt quod opponere vel dicere deberent, nulla potuerunt tradere ratione, pro quo ipſas villas habere potuiſſent, & ipſam precariam in omnibus veram recognoverunt, ut memoratus RABANGARIUS epiſcopus vel pars ad ipſa monaſteria ſancti Petri Stabulenſis & Malmundarienſis ejuſque rectores, ipſas villas ſuperius nominatas Tophino & Sylveſtrivillam unà cum omni integritate quidquid ipſe Rotgiſus ad ipſas villas detraxit vel comparavit, antequam ipſa precaria contra ipſa VVlfrannus & conjux ſua Richilda vel heredes Rotgiſus & Tancradus & Faſtradus omni tempore haberent in deditione & reliqui eorum, & ſic inter ipſos in poſterum, & hac re ſubdita cauſatio. Data quod fecit menſe De-

cembri die vj. non. regnante CHILPERICO rege.

CHILDERICI REGIS PRÆCEPTUM.

De Stabulensis seu Malmundariensis monasterii immunitate, neve alius quam de grege eligatur abbas.

HILDRICUS rex Francorum viro inclito KARLOMANNO majore domus, rectori palatio nostro, qui nobis in solium regni instituit, viris apostolicis patribus nostris necnon & imperatoribus viris, omnibus comitibus vel omnibus agentibus tam præsentibus quam futuris. Oportet enim clementia principale inter ceterorum petitiones sacerdotibus quibuslibet benignum accommodare auditum, & quæ pro timore Dei & pro timore nominis Christi postulatur ponatur proculdubio ad effectum, ut fiat in mercedem conjunctio, dum pro quiete servorum Dei congrua impertitur petitio, qua fidus propheta non dubitat ad Altissimi gratiam pervenire. Quod secundum sacro eloquio præcipuè a domesticis fidei, devota mente impenditur, quia scriptum est: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Ergo dum & ANGLINUS abba, qui etiam monasteria Stabulaus & Malmundario, quæ ponuntur in foresta nostra Arduenna, vel super fisco nostro videntur esse constructa, & nostro promisso jussus est regere, vel ipsorum monachorum ubi basilicas in honore domnorum sanctorum Petri & Pauli, & sancti Martini videntur esse constructas, vel turba plurima monachorum ad unitatem noscuntur clementiæ nostræ pro quiete ipsorum servorum Dei perceptionem vigoris nostri placuit propalare sub quo tranquillitatis ordine, Domino protegente, ipsi monachi juxta religionis normam perpetim valeant residere, ut huic series planius declaretur, quia nihil de canonica institutione convelli, & quidquid a domesticis pro tranquillitate pacis conceditur, nec nobis aliquid detrahendum æstimet, atque innova decernitur merito, dum ab antiquis juxta pontificum institutionem pro regale correctione monasteria sanctorum & Stabulaus & Malmundarium libertatis privilegio videntur consistere. Ergo si qua inibi illius abbati est delegatum, aut deinceps fuerit additum, juxta quod ab ipso ANGLINO abbate vel ceteris domnis abbatibus ad præfata monasteria vel monachorum ibidem deservientes, juxta quod eorum continent privilegia, quæ nobis præfatus ANGLINUS abba protulit recensendum, sancitum esse cognovimus, & scimus, nullus episcoporum, ut diximus, nec præsens, neque qui fuerit successoris ejus seu archidiaconus seu eorum ordinatores vel quælibet persona, post quoque ordine afferre de loco ipso aut aliqua potestate sibi ipsa monasteria petere, quod scriptum est adaptare, vel aliquid quasi pro commutationis titulo minorari, aut de monasteria illata abstollere, nec ad ipsa monasteria vel cellulis ejus quod facilius est secundum delegationibus vitatam, vel hujus serie auctoritati ad ipsa monasteria absque illius inquietudine ibidem cuncta proficiant in augmentis. Addicientes ergo ut etiam in ipso privilegio de abbate ingressus ipsa loca congregatio post alius migravit, è semetipsis regulariter eligerent, instituendo abbati potestatem habeant committendo, & licentiam habeant terris fiscalis comparandi vel commutandi, adicientes ut nulli penitus judicum vel cujuslibet hominum licentia sit de rebus præfatis monasteria absque voluntate ipsorum servorum Dei iniquiter in aliquo defraudare, aut de monasterio pro suis usibus usurpare, nec quod primitus est, & Dei iram incurrat & nostram offensam, vel fisco gravi damno sustineat. Illud nobis præcipue integram memoriam nostram placuit addendo, ut tam quod est nostra largitate, quam deliberatione ipsius vel ceterorum aut cujuslibet, aut fuerit devoluta possessio quoquo tempore, nulla judiciaria potestas, aut succidente ad causas audiendas, aut aliquid exactando, ibidem non præsumat ingredi; sed omne immunitati hic ipsum monasteria, qui in Dionante castro & in Hogio commorari videntur, nullo theloneo ad usus exactare penitus non præsumatis, & quidquid exinde fiscus nostro forsitan de eorum hominibus aut de ingenuos aut de servientibus quæ ad ipsos casus legitimo redibunt initio, & earum agros, commanire videntur, vel unde quid poterit sperare ex indulgentiam nostram in luminaribus ipsius sancti loci vel stipendia sanctorum Dei, tamen nobis in Dei nomine viventibus, tam pro tempore succedentibus, pro mercedis compendium debeant cuncta proficere, ut pro æterna salute, vel felicitati patriæ seu regni constantiam delectet ipsius monachis immensam Domini pietatem implorare. Quem præceptum decretus noster in omnibus suffraganti, & ut firmior habeatur, & perhenniter conservetur, subscriptione manus nostræ estuduimus peragere. CADECISSAMANUS recognovit. Signum CHILDERICO domno glorioso rege.

Emunata de monasterio Estabula seu Malmundario ut non debeat alter abbas esse, nisi quos ipsi monachi voluerint eligere; ut Dei voluntas fuerit. Data quod fecit mensis Julius.

PRÆCEPTUM

A

PRÆCEPTUM CAROLOMANNI majoris domus.

De judicio ab eo in Dunavilla prolato pro restitutione villæ Lethernau facta Anglino abbati.

Anno 746. INlufter KARLEMANNUS major domus filius CAROLI quondam, cui Dominus regendi curæ committit. Cunctorum jurgia examinatione diligenti rimare oportet, ut non alterutrum salubris donetur sententia, nisi quem justitia consenserit Igitur cum nos in Dei nomine unà cum optimatibus & pontificibus seu & illustribus viris Dunavilla ad universas causas audiendas, vel justa judicia rimanda resideremus, ibique veniens ANGLINUS abba rector monasteriorum Stabulaus & Malmundarias, asserebat nobis dicens, quod domnus & avus noster PIPINUS quondam per suum testamentum villam aliquam quæ vocatur Lethernau unà cum appenditiis & adjacentiis suis quorum vocabula sunt Brastis, Feronio, Unalia, & Aldanias, ad casam S. Petri & S. Pauli, Stabulaus & Malmundarias condonasset vel delegasset, & nos ipsam villam post nos malo ordine retineamus & injuste, unde & ipsum testamentum se præ manibus habere affirmat, cumque ad relegendum nobis tradidisset, invenimus eum veracem. Nos autem cum justitia considerantes casum humanæ fragilitatis pro salute animæ nostræ, vel stabilitate regni nostri ipsam villam Lethernau unà cum appendicibus vel adjacentiis suis per nostrum vvadium ipsum ANGLINO abbati visi sumus reddidisse, & per nostram festucam nos in omnibus exhibuisse. Proinde nos taliter una cum fidelibus nostris, id est, FENALDO, HILDEBALDO, HRODERICO, CHRISTIANO episcopis, & abbate ERMENERO & HUGBERTO comiti palatio nostro vel reliquis quamplurimis visi fuimus judicasse, ut dum hanc causam sic actam vel perpetratam cognovimus, & ipsum testamentum sic veracem invenimus, ideo jubemus ut ipse domnus ANGLINUS abba vel ejus successores vel rectores monasteriorum illorum ipsam villam Lethernau una cum appenditiis vel adjacentiis suis cum omni integritate jure perpetuo ad ipsa monasteria habeant. Si quis vero aliquis de hæredibus vel prohæredibus nostris exstiterit, qui contra hanc donationem nostram facere voluerit, successorum nostrorum regibus eum judicandum relinquimus. Datum quod fecit mensis Augustas dies xv. in anno quinto Regnante HILDERICO rege. Signum KARLOMANNI major domus †. Ego CHILDRADUS subscripsi.

PRÆCEPTUM CAROLOMANNI majoris domus.

De amplissima donatione quam fecit monasterio Stabulensi.

ICcirco ego KARLEMANNUS major domus, filius quondam KAROLI donamus donatumque imperpetuum esse volumus in elemosina nostra, vel ANGLINO abbati nostro, ad monasterio Stabulaus seu Malmundario constructo in honore patroni nostri sancti Petri & sancti Pauli, seu & sancti B Martini vel ceterorum martyrum, quorum pignora ibidem venerari noscuntur, ubi ANGLINUS abba Christo propitio præesse dinoscitur, hoc sunt villas cujus vocabula sunt, Lenione cum omnibus appenditiis suis in pago Condustrinse, Caldina, Mosania, VVarsipio & Barsina. necnon & Rudis, Pronote, Halma, & Haist in Gnoldo manso, Solania, similiter & villam quæ vocatur VVadalino cum omnibus appenditiis suis, Rudis, Olisna, Serario, Palatiolo & Brabante, ad ipsas casas Dei tradidimus atque transcribimus a die præsente ego KARLEMANNUS pro animæ nostræ vel C ANGLINO, ut melius eis delectet pro nos vel stabilitate regni nostri Domini misericordiam attentius deprecari, in ea scilicet ratione, ut quamdiu ipse Anglinus advixerit, ipsas res usualiter excolere debeat, etsi nepos suus nomine GOTBALDUS illum superstes fuerit, ipsius Unadelino absque præjudicio & per precaria vel consensum ipsius monachis prædicto Unadelino tenere, vel excolere debeat sine ulla demaritione tantum ista superius denominata totum & ad integrum trado & dono ad ipsius monasteria, pro animæ nostræ, vel ANGLINO abbati nostro, hoc sunt terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, pratis, campis, pascuis, aquis, D aquarumve decursibus, adjacentiis, appenditiis, peculium utriusque sexus, mobilibus & immobilibus, nec non & in prædictis locellis, mansellis, in locis Mosali & Barsena, quod homines nostri ex genere Condustrensi his nominibus Adalinus & Agibertus, Bertegis & Astremundus tenuerunt, cum ipsis jam dictis hominibus superius nominatis, quidquid moderno tempore ipse ANGLINUS visus fuit tenere & in antea quidquid ibidem laborare aut augmentare vel attrahere potuerit, ad præfata monasteria in elemosina nostra vel sua, post suum quoque discessum ibidem revertatur absque ullâ contradictione. Si quis vero, quod fu- E turum esse non credo, contra hanc traditionis nostræ constitutionem facere præsumpserit, judicio successorum nostrorum regum eum reliquimus. Factum est astipulatione subnixa in villa Uvasidio publice sub

die quod fecit mensis Junius dies vj. Regnante HILDRICO Rege. Signum illustris viri KARLEMANNI majoris domus. Signum illuster vir DROGONE filio ejus consentiente. Ego HILDRADUS Cancellarius rogatus hoc testamentum scripsi & subscripsi.

DIPLOMA ALBRICI CLERICI & abbatis.

Mansum VVandelaicum pro anima senioris sui Pipini regis Sabulensi monasterio donat.

AB antiquis inclytis patribus atque senioribus scimus esse datam licentiam, ut unusquisque de rebus quas possidet in hoc sæculo, quod vult facere, in suo constat arbitrio faciendi proprio. Igitur ego in Dei nomine ALBRICUS indignus clericus & abba trado ad sancti Petri & sancti Remacli limina in Stabulaus mansum unum, qui vocatur Vvandelaicus mansus, quod dedit mihi senior meus PIPINUS atque rex in pago Ardennâ, interjacens de uno latere fisci ipsius qui vocatur Palatiolus atque Beveris, unde est abstractus, & de altero latere, Aldemega, muldionibus meis ex villa Graida sub tributo annali. Nullo alio servitio nisi ex denariis x. sol. pro remedio animæ domini mei supradicti regis atque unaquaque Dominicæ nativitatis, & si quis in posterum tributum ipsum augeri, & aggravare, aut aliud servitium adjungere præsumpserit, iram omnipotentis Dei incurrat, & a liminibus sanctorum, omniumque Dei fidelium extorris habeatur. Hii sunt termini atque confines ipsius mansi. Bezfontana, inde venit ad summum Medolum, inde Rotandum Hasi. Inde ad summum illud Bethushardau, Bulgercias duas sorores, inde ad illam crucem ad summum Timonem, Frusciaco, Caberliaco, Anseriellas, Hulserolas, Pronisiacas usque in Cransmam. Inde venit ad fontanam Cancaronis & per ipsam usque in Liciam.

DIPLOMA LUDOVICI PII imperatoris.

VVirundo abbati Stabulensi & Malmundariensi thelonium de navibus suis per Rhenum & Mosam decurrentibus concedit.

Anno 814. IN nomine Dei & Salvatoris nostri Jesu-Christi. HLUDOUVICUS divina ordinante providentia imperator augustus omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, thelonariis, actionariis, missis nostris discurrentibus vel hominibus rempublicam administrantibus,

A seu ceteris fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ, & nostris tam præsentibus quam & futuris notum sit, quia vir venerabilis VVIRUNDUS abba & omnis congregatio ex monasterio Stabulau & Malmundario, quod est situm in silva Ardennense, constructum in honore sanctorum apostolorum Petri & Pauli seu & Martini, ubi & sanctus REMACLUS corpore requiescit, petierunt serenitatem nostram, ut eis concessissemus theloneum de eorum navibus, quæ per Renum & per Mosam flumina propter eorum supplendas necessitates discurrunt, necnon B & de carris & sagmariis necessaria eorum deferentibus. Quorum petitionibus nobis ob amorem Dei & venerationem sanctorum apostolorum Petri & Pauli ac sancti Martini confessoris annuere, & hoc præceptum magnificentia nostra firmitatis gratia circa ipsos fieri libuit, per quod jubemus atque præcipimus, ut nemo fidelium nostrorum nec quilibet exactor judiciariæ potestatis de carris vel sagmariis ipsius congregationis, de quolibet commercio undecumque videlicet fiscus theloneum exigere potest, ut nullo loco theloneum accipere vel exigere præsumat. Naves vero quæ dicta flumina ob utilitatem C & necessitatem ipsius congregationis discurrunt, ad quascumque civitates aut portus, vel cetera loca accessum habuerint, nullus ex eis aut hominibus, qui eas præviderit, nullum teloneum, aut ripaticum, aut postaticum, aut pontaticum, aut salutaticum, aut cenaticum, aut pastionem, aut travaticum, aut ullum occursum vel ullum censum, aut ullam redibitionem accipere vel exigere audeat, sed licitum sit eis absque alicujus illicita contrarietate vel detentione per hanc nostram auctoritatem naves & homines, qui eas providere debent, cum his quæ deferunt per universum imperium nos- D trum libere atque secure ire & redire, & si aliquas moras in qualibet loca fecerint, aut aliquid mercati fuerint aut vendiderint, nihil ab eis prorsus, ut dictum est, exigatur. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur & a fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ & nostris diligentius conservetur manu propria subscripsimus, & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum HLUDOVICI serenissimi imperatoris.

Data kalen. Octob. anno primo, Christo propitio, imperii domini Hludovicici augusti indictione viij.

E Actum Cispiaco palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

DIPLOMA LUDOVICI PII imperatoris.

Stabulensis & Malmundariensis monasteriorum possessiones petente VVirundo abbate confirmat.

Anno 814. IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu-Christi. LUDOVICUS divina ordinante providentia imperator augustus Imperialem celsitudinem decet prædecessorum suorum pie statuta non solum inviolabiliter conservare, sed etiam censuræ suæ auctoritate alacriter confirmare. Idcirco notum sit omnium fidelium nostrorum industriæ, quia VVIRUNDUS abba ex monasterio Stabelau & Malmundario, necnon & monachi in eisdem cœnobiis consistentes, detulerunt nobis præceptum CHILDERICI regis, in quo continebatur, qualiter vir sanctus REMACLUS scilicet nomine, qui nunc in eodem monasterio requiescit, detulisset ei præceptiones regis SIGIBERTI, in quibus erat insertum qualiter easdem cellulas novo opere construxisset, & de sua foreste xij. leugas undique mensuratas sive quæ infra erant pro divino amore concessisset. Sed prædictus pater magis diligens quiete Domino servire, quam tumultuosam sæculi fluctuationem perpeti, deprecatus est eumdem CHILDERICUM regem, ut vj. leugas ei subtraheret propter quietudinem monachorum ibi consistentium, & vj. ei per suum præceptum confirmaret, atque undique designari juberet, sicut & idem rex libenter facere procuravit, id est, de monasterio Malmundario usque Siccum-campum, de Sicco-campo per viam Ansuariscam usque ubi VVarginna decurrit, & de ipsa VVarginna usque ubi *Steimbach* consurgit, & de *Steimbach* usque Amblavam, deinde rursum per Amblavam per ipsam forestem *VVlfberg Saurbach* surgit. Deinde ubi rivulus Dedilones consurgit per ipsum rivulum usque in Restam, & de Restâ per illam forestem quæ separat Helmini Roboritum & Andastvillare, per ipsam mediam forestem usque ad locum qui dicitur Joconda Fania, & deinde per Alsenam quæ propinqua est eidem monasterio, & inde per illam Alsenam quæ usque ubi in Glanum rivulum ingreditur, & deinde ultra Glanum usque ad Album fontem, & de Albo fonte usque ad Amblavam juxta locum, quem dicunt Sicgiinno Aviaco, ubi Gerlacus vennam habuit. Et inde per ipsam Amblavam ubi Dulnosus in ipsam ingreditur. Inde per Dulnosum usque in Fanias, & inde per mediam forestem de ipsis Faniis usque viam quæ dicitur Mansuarisca. Deinde per ipsam viam usque ad eumdem Siccum-campum. Hæc omnia per loca denominata atque determinata & à prædicto rege, necnon & successoribus ejus a prædictas cellulas eorum relegendo præceptiones concessum atque confirmatum invenimus, sed pro firmitatis studio petiit prædictus abbas & ejus congregatio, ut nos denuo per nostrum præceptum prædictam forestem per loca superius denominata atque descripta eisdem nostra auctoritate concederemus monasteriis. Quorum petitionibus libenter annuimus, & ut deprecati sunt, per hoc nostrum præceptum confirmavimus. Præcipientes ergo jubemus, ut nullus fidelium nostrorum de prædicta foreste, sicut superius descriptum esse dinoscitur, nullam inquietudinem aut infestationem aut contrarietatem partibus prædictis monasteriis suisque rectoribus facere ullo umquam tempore præsumat, sed liceat monachis in eisdem cellulis Deo famulantibus, ad proprias supplendas necessitates, ipsam cum omni integritate perpetuis temporibus habere absque alicujus infestatione aut resultione aut diminoratione. Deprecati sunt etiam nos de decimis & capellis ab antecessoribus nostris sibi concessis, & quibusdam fiscis nostris, id est, de Duiira, Clodena, Bonna, Sintiaco, Andernaico, Bodobrio, VVasitico, & Aunanno, Astanido. De Tumbis vero Glaniaco, Caranco Tectis & VViria capellas simul cum decimis, ut pro firmitatis studio & animæ nostræ emolumento, domnorum prædecessorum nostrorum nostra confirmaremus auctoritate. Quapropter, sicut petierunt, concessimus. Decernimus ac jubemus, ut nemo fidelium nostrorum de decimis & capellis memoratæ congregationi aliquid contendere vel abscindere vel minuere præsumat, nec ullam contrarietatem vel contentionem eis inferre temptet, sed sicut ab antecessoribus & a nobis de memorata foreste & de jam dictis decimis & capellis constat confirmatum, ita Domino protegente per hanc nostram auctoritatem nostris & futuris temporibus maneat inconvulsum. Et ut auctoritas præceptionis meæ per diuturna tempora valeat inconvulsum manere, manu propriâ subscripsimus & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum HLUDOVICI serenissimi imperatoris.

Data kalend. Octobris anno primo Christo propitio imperii domini Hludovici serenissimi augusti. Indictione viij.

Actum Cispiaco palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

PRÆCEPTUM LUDOVICI PII & Lotharii imperatorum, Andoni abbati Stabulensi concessum.

Dirimit contentionem abbatem inter & fiscum regium de silva Astenetensi.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu-Christi. LUDOVICUS & LO- Anno 817.

THARIUS divina ordinante providentia imperatores augusti. Notum esse volumus omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum sagacitati, quia ANDO abba monasterii, cujus vocabulum est Stabulaus & Malmundarium, accedens ad aures clementiæ nostræ, expetiit nobis dicens, quandam contentionem inter se & Albricum actorem fisci nostri, qui Tectis nuncupatur exortam esse, de quadam scilicet silva, quæ in loco nuncupante Astanetum, inter duos rivulos Tailernion & Dulnosum esse videtur. Nos quoque hujus contentionis & seditionis qualitatem cognoscere volentes, misimus duos ex fidelibus nostris Jastonem videlicet comitem palatii nostri & VVirnitum magistrum parvulorum nostrorum, ut cum locum de qua hujus contentionis intentio agebatur, inspicerent, & per circummanentes utriusque partis rei veritatem inquirerent, qui reversi renuntiaverunt nobis, quod cum memoratus Ando abba per priscorum regum Francorum donationis præcepta, necnon & familia memorati fisci nostri, ac actores ejusdem propter antiquam consuetudinem suas opportunitates & commoditates in eadem silva communiter habere debeant, has autem opportunitates & commoditates, propter contentiones & discordias, ne abhinc in futurum fiant, placuit nobis in hunc modum determinare: id est, ut cum præcepta regalia, quæ de memorata silva circa præscriptum monasterium a priscis Francorum regibus facta fuerunt, inviolabilia permaneant, cum utraque pars monasterii videlicet & fisci nostri eamdem silvam in pascuis animalium & porcorum utendis, cum in materiaminibus faciendis & piscationibus exercendis sine aliquolibet alterius partis impedimento dimissa sibi invicem pastionatici solutionem æquabiliter & communiter habeant, & neutra pars nullatenus memoratam silvam ultra exstirpare, aut mansioniles in ea facere præsumat. Et ut hoc nostræ auctoritatis conscriptum verum credatur ac diligentius conservetur, anuli nostri impressione subter eum signari jussimus.

Ego HERMINMARIUS notarius ad vicem FRIDUCIS recognovi.

Data viij. Kalend. Junii Christo propitio, anno decimo quarto imperii domni LUDOVICI & domni LOTHARII quinto piissim. august., indictione v.

Actum Tectis (a) palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

(a) Hujus palatii regii nulla occurrit mentio in libro IV. Mabillonii de re Diplomatica.

DIPLOMA LOTHARII II. REGIS Germaniæ pro monasterio Stabulensi.

Datis fidelibus suis in beneficium quibusdam Stabulensis monasterii prædiis, reliquas possessiones servis Dei in eo divino cultui mancipatis confirmat.

IN nomine omnipotentis Dei & Salvatoris nostri JESU-CHRISTI. LOTHARIUS divina præveniente clementia rex. Dignum est ut regalis sublimitas sacerdotum & servorum Dei utilitatibus tanto benignius & libentius faveat, quanto eos in divinis rebus studere & moribus recordare perspexerit. Anno 862. Idcirco omnium fidelium sanctæ Dei ecclesiæ ac nostrorum præsentium videlicet & futurorum noverit industria, quod cum nos beneficia regni nostri inter fideles nostros dignum distribuere judicavissemus; contigit ut necessitate compulsi, propter parvitatem ipsius regni, quemdam partem rerum ex monasterio Stabulaus, quod est in honore sancti Petri apostolorum principis dicatum, quo etiam sacrum corpus REMACLI gloriosi confessoris Christi ejusdemque loci pii patroni quiescit, beneficiario munere quibusdam fidelibus nostris concederemus, quamdam vero partem ad usus & supplementum inibi Deo militantium relinqueremus, nostrarumque serie litterarum confirmaremus; sed ut ipsa concessio & justa sanctio perennem obtinere valeat æquitatem, hoc nostræ mansuetudinis edictum fieri censuimus, per quod statuentes decernimus, modisque omnibus sancimus, ut famuli Dei qui in prædicto cœnobio a modo & deinceps divinis famulati fuerint cultibus, res inferius adnotatas nostris successorumque nostrorum temporibus in eorum usus perpetuo jure teneant atque possideant, secundum normam suæ institutionis ordinent, disponant, & libero auxiliante Christo sine cujuslibet potestatis contradictione vel demptione fruantur arbitrio, id est in comitatu Arduennensi villam quæ vocatur *Ledernaus*, in pago Condruscio villam Vervigium cum suis appenditiis, id est, Bainam & VValthinam; in ipso pago villam *Sleinon* & villam Silvestrem-curtem; in comitatu Laumensi villam quæ dicitur Calco, in pago Hasbanio villam Hurionem, item in pago Condruscio villam Osoniam, & locum qui appellatur Villa; in Falminne pago villam *Hunnin*, rursum in comitatu Arduennensi villam Graisdam cum pertinentiis suis. Item in Falminne locum qui dicitur Lomna, & in Strata mansum unum, & in Bractis mansum dimidium, simulque inter ingenuiles & serviles mansos ducentos quadraginta quinque, sedilia insuper in portu Hoio & Deonanto, unde exeunt solidi xxxij. Ni-

hilominus etiam confirmamus præfatis monachis villas has, quæ in præstariis habentur per loca diversa, villam videlicet *Carbool*, villam Bragbanto, seu & in aliis locis mansos xxj. Statuentes præterea roboramus, ut villa vocabulo VVatlinio, quam Vuigfridus ministerialis noster jure beneficiario obtinet, ilico ut ei a nostra munificentia in quolibet loco fuerit recompensata, vel ipse prius, si excesserit humanis, ad dominium eorum sub integro revertatur. Eodemque modo jubendo sancimus, & auctoritate regali indicimus, ut quicumque ex possessionibus sæpedicti monasterii beneficia habent, B absque negligentia & tarditate decimas fructuum ex mansis dominicatis ad hospitale ejusdem cœnobii dare contendant. Conferimus insuper eis ob exiguitatem vini capellam nostram, quæ est in fisco nostro Crovio sita, cum decimis omnibusque ad se pertinentibus. Hæc omnia pro amore divino pio favore prosequimur, quatenus nostri genitoris ac genitricis nostræ memoriam in eorum sacris orationibus habeant, dignasque preces effundant. Et ut hæc nostræ præceptionis auctoritas inviolabiliter obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus & anuli nostri impressione assignari jussimus. C

Signum LOTHARII gloriosi regis.

RODMUNDUS notarius ad vicem ERECEMBALDI recognovi.

Data idus Aprilis anno Christo propitio regni domini LOTHARII gloriosi regis vij. indictione xj.

Actum Novo-castro in pago Leochensi in Dei nomine feliciter. Amen.

DIPLOMA LUDOVICI REGIS Franciæ orientalis pro monasterio Stabulensi.

Concedit ei mansum unum in fisco Crovia. D

Anno 874. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. LUDOVICUS divina favente gratia rex omnibus degentibus in regni nostri munimine, præsentibus & futuris. Maximum regni nostri augere credimus munimentum, si beneficia opportuna Deo servisque ejus pro amore Dei & remissione peccaminum nostrorum hilari animo conferimus: quia & in præsenti ævo nostram augere potestatem credimus, & in futuro regnum pro terrenis nobis recompensari E absque ulla ambiguitate non ignoramus cœlestia, sicut scriptum est: *Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum*: Et iterum: *Elemosina a morte liberat, & non patitur ire in infernum.* Idcirco noverit omnium nostrorum fidelium cœtus, quia nos pro Dei amore sanctorumque suorum, simulque omnium parentum nostrorum, concessimus servis Dei monachis in cœnobio Stabulaus degentibus, quod est dicatum in honore sancti Petri apostoli sanctique Remacli confessoris Christi atque pontificis, cujus corpus in magno veneratur honore, unum (a) mansum in fisco nostro Crovia cum (b) manuero ad ipsum mansum pertinentem, quem de ipso manso excolere solitum erat, & cum hominibus desuper manentibus his nominibus: VValbertum, Henfridum, Hadulfum, Remeldam, Othsindam, Erlvesdam, sicut actenus isti ad nostrum servitium tenuerunt, cum integritate ipsius mansi, sic ad eorundem monachorum profectum tradimus atque concedimus perpetualiter habendum, usitandum vel commutandum, seu quidquid facere voluerint liberam in omnibus habeant facultatem, in elemosina patris nostri & matris, & nostræ conjugis, filiorumque nostrorum, per futura sæcula. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, manu nostra eam & anuli nostri impressione assignari jussimus.

Signum Domini LUDOVICI serenissimi regis.

HEBERHARDUS cancellarius ad vicem HUGBERTI archicapellani recognovi.

Data IIII. non. Martii anno Christo propitio XXXV. regni domni LUDOVICI serenissimi regis in orientali plaga Franciæ regnantis indictione vij.

Actum Triburias palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

DIPLOMA LUDOVICI REGIS. Franciæ orientalis Hildeboldo abbati Stabulensi concessum.

Confirmat antiquas possessiones & immunitates monasterii.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 874. LUDOVICUS divina favente gratia rex. Studendum nobis per omnia necesse est Domini voluntati obtemperare, ut de temporali regno commutemus spiritale, de marcessibili immarcessibile, de momentaneo æternum, ut mereamur illam beatam vocem Domini audire dicentis, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Idcirco oportet nos petitionibus servorum Dei aurem libenter accommodare, & eorum utilitatibus annuere. Quapropter comperiat omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum solertia, qualiter HILDEBOLDUS venerabilis abba noster deprecatus est celsitudinem nostram, ut ob mercedis nostræ augmentum, per nostræ auctoritatis præcep-

(a) Mansus proprie est fundus unde quis se & familiam sustentare possit, occuritque hæc vox persæpe in cartis.
(b) Forte cum manerio, est autem manerium habitatio seu domus manso adjuncta, Gallis *manoir*.

tum, confirmassemus præcepta, quæ de A temporibus prædecessorum nostrorum ad monasterium Stabulaus facta fuerunt. Cujus petitioni ob amorem Domini nostri JESU-CHRISTI libenti animo assensum præbentes, decrevimus ita fieri, & jussimus fieri hoc nostræ auctoritatis præceptum, per quod decernimus atque jubemus, ut quidquid nostri prædecessores ad præfatum monasterium Stabulaus concesserunt, & nos concedimus, ut totum ibi perpetualiter permaneat. Et quidquid LOTHARIUS imperator frater noster ac filius & æquivocus ejus nepos noster secundum quod in B præceptis continetur tam in villis quàm in rebus monachorum stipendiis delegatis ac traditis, id est in comitatu Arduensi villam quæ vocatur *Lernou* & Graisdam cum pertinentiis suis, & VVatlinia cum integritate. In pago Condruscio villam Vervigium cum suis appenditiis, id est, Bainam & VValtinam & *Lenion* & villam Sylvestri-curtem, Osoniam & locum qui dicitur Villa. In comitatu Laumensi villam Calco, in pago Hasbanico villam Hurionem, in Falmine pago villam *Humnin* & locum qui dicitur Lobunbi erant *Hulisbach* Genedricio medis, & in strata mansum unum & mantias, & C in Bratis mansum dimidium, & Curbionem & VVisippen cum Milinam & Philuppam, sedilia insuper in porru Hoiio & Dionanto, unde exeunt solidi xxxij. nihilominus confirmamus eis quæ in precaria habentur per diversa loca & *Carbal*, Brachanta & Bovenneias. Eodem modo sancimus regali auctoritate atque præcipimus, ut quicumque ex possessionibus præfati monasterii beneficia habent, absque negligentia & tarditate decimas fructuum ex mansis dominicatis ad hospitale cœnobii adducere ejusdem non differant. Decimas etiam de fiscis nos- D tris quas anteriores nostri concesserunt, & nos dare cum integritate præcipimus. Et ut nullus judex vel missus audeat pro ipsis decimis dona accipere; & si aliquis pro hoc subtraxerit, sicut in capitulari domini genitoris nostri continetur, ita qui fecerit, emendare cogatur, neque in villis eorum quilibet missus ad freda exigenda, vel publicas causas audiendas, aut mansiones, vel paratas faciendas sive paraveredos, seu carra exigenda ingredi præsumet. Neque teloneum rotaticum, pontionaticum exigendum in aliquo loco, sed quidquid exinde E ad nos venire debuerat, in luminaribus basilicæ ipsius conferatur. Hæc omnia præscripta cum his quæ supra Rhenum & supra Mosellam videntur habere, vel quæ divina pietas eis deinceps augere voluerit, in usus præscriptorum fratrum concedimus omnino; præcipientes ut nullus abba, neque ulla potestas inde quippiam eis auferre præsumat, quatinus genitoris ac genetricis nostræ memoriam in eorum orationibus habeant jugiter, nostræque charissimæ conjugis ac prolis nostræ non obliviscantur per futura sæcula, sed eos Domini clementiam delectabilius exorare delectet. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, manu nostra eam firmavimus & anuli nostri impressione assignari jussimus.

Signum domini LUDOVICI serenissimi regis.

HEBARHADUS cancellarius ad vicem LIUTBERTI archicapellani recognovi.

Data quarto idus Junii anno Christo propitio xxxvj. regni domini LUDOVICI serenissimi regis in orientali Francia regnantis indictione vij.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

PRÆCEPTUM LUDOVICI II. REGIS Franciæ orientalis pro Stabulensi monasterio

Ad petitionem Hildebaldi abbatis confirmat possessiones illius ultra Ligerim aliasque sed præcipue villam Germineum.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. LUDOVICUS divina favente clementia rex. Si petitiones sacerdotum ecclesiarum Dei, quibus dignitatem celsitudinis nostræ digne laudabiliterque postulaverint, ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, & propter hoc Dominum Deum retributorem nos habere confidimus. Ideoque vir venerabilis HILDEBALDUS abba de monasteriis Stabulaus & Malmundarii, quæ sunt in honore sanctæ Mariæ sanctorumque apostolorum Petri & Pauli vel ceterorum sanctorum a bonæ memoriæ domno scilicet SIGIBERTO rege ob amorem Christi de foreste nostra & fiscis super fluvium Amblavam constructam, clementiæ nostræ aures monstravit, qualiter ipse princeps & rex pro mercedis suæ impendio & æterna retributione, villas aliquas tam ultra Ligerim, quam alias res proprias, quas domnus REMACLUS legitime possedit, seu ceteras præceptiones manu sua roboratas sub integra emunitate, absque introitu advocatorum, concessit. Unde & ipsas præceptiones seu & confirmationes præcedentium regum memoratus abba se præ manibus habere affirmans, petiit celsitudinem nostram, ut tam id quod ipse princeps dominus SIGIBERTUS de fisco suo seu reliquis locis, quæ ad ipsa monasteria per suas auctoritates noscitur concessisse, quam etiam quod ad ipsa scripta monasteria a Christianis hominibus noscitur collatum fuisse, & quod præsentis temporis ævo eorum subest possessioni & dominationi, ut hoc ipsum ipsis monasteriis dignaremur etiam nostra regali confirmare auctoritate, cujus petitioni non Anno 877.

solum pro reverentia ipsius venerabilis viri, sed & pro devotione monachorum, qui in eisdem locis Domino videntur famulari, accommodantes aures nostræ serenitatis juxta petitionem ejus noverint omnes fideles nostri tam præsentes quam & futuri, non solum quod nos postulavit confirmasse, & roborasse, sed & villam dominicationis olim regiæ Germinei nomine, situm in pago Katalannense, pro remedio animæ nostræ nos renovasse, cum mansis, terris, ædificiis, campis, pratis, pascuis, silvis, cultis & incultis, aquis, aquarumve decursibus, viis & inviis, exitibus & regressibus; præcipientes & firmiter statuentes, ut sicut constat a jam dicto principe domno SIGIBERTO rege, vel a sibi succedentibus regibus usque in præsens roboratum ipsis monasteriis & confirmatum, sic deinceps in posterum maneat inconvulsum. Et ut hæc nostra concessio & auctoritas firmior in posterum habeatur, & melius a fidelibus nostris credatur, manu propria eam subter firmavimus, & anuli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domni LUDOVICI invictissimi regis.

VALTERUS cancellarius recognovi.

Data vij. kalend. Junii anno dominicæ incarnationis DCCCLXXVII. indictione x. anno primo domni HLUDOVICI serenissimi regis in orientali Francia.

DIPLOMA CAROLI CRASSI imperatoris Antonio episcopo & abbati Stabulensi concessum.

Donat Stabulensi monasterio fiscum Blandonium &c.

Anno 882. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. CAROLUS divina ordinante providentia imperator augustus. Dignum est ut imperialis sublimitas sacerdotum ac servorum Dei utilitatibus tanto benignius ac libentius faveat, quanto eos in divinis rebus studere & moribus concordari perspexerit. Idcirco omnium sanctæ Dei ecclesiæ nostrorumque fidelium, præsentium videlicet & futurorum, noverit industria, quia (a) ANTONIUS venerabilis episcopus per precatum LIUTBERTI Moguntiacensis sedis archiepiscopi, deprecatus est nostram celsitudinem, pro quibusdam fratribus sibi commissis ex monasterio quod vocatur Stabulaus, qui ob Dei omnipotentis amorem nostramque fidelitatem pignora sanctorum a prædecessorum nostrorum prudentia Aquis recognita cum thesauro (b) ejusdem fideliter reservaverunt, & ad nos absque ulla diminutione detulerunt, ut concederemus eis quemdam fisculum nostrum, Blandonium nomine, qui est in pago Leuvensi, cum capella & pertinentiis ejus, mansos sediles xxxij. serviles xij. capellam etiam ex Bratis, quam olim se habere scriptis professi sunt ad restaurationem ecclesiæ, quæ est in honore Petri apostolorum principis dicata, ubi etiam agius requiescit REMACLUS, per nostræ auctoritatis præceptum confirmare dignaremur. Nos quoque postulationibus illorum libenti animo aures servitutis nostræ accommodantes, concedimus eis juxta postulationem illorum ob amorem Domini & salvatoris nostri supradictum fisculum cum capella & pertinentiis suis, capellam quoque suprafatam ex Brattis ad luminaria & restaurationem ecclesiæ antepredictæ. Et ut audentiores & promptiores in Dei ac nostro parati sint obsequio, & ut pro nobis & prædecessoribus nostris studiosius delectet orare, jussimus de supradictis rebus hoc nostræ auctoritatis præceptum ascribi, per quod decernimus atque omnino jubemus, ut nullus fidelium nostrorum, qui supradictam abbatiam in beneficium habuerit, vel alia aliqua judicialis potestas prædictos fratres de suprafatis rebus inquietare præsumat, nec in alios convertat usus. Et ut hoc nostræ largitatis concessu futuris temporibus ab omnibus diligentius observetur, manu propria nostra subscribentes, & anulo nostro subtersigillari jussimus.

NOTA.

Signum domni CAROLI serenissimi imperatoris.

WALDO cancellarius ad vicem LUITHVVARDI archicancellarii recognovi.

Data idus Novembris anno dominicæ incarnationis DCCC. LXXXII. indictione XV. anno vero piissimi KAROLI quarto.

Actum in Wormatia civitate in nomine Christi feliciter. Amen.

DIPLOMA CAROLI CRASSI imperatoris.

Ad precem Gisleberti comitis Theodoni fideli suo mansum unum in villa Alnelthi concedit.

IN nomine omnipotentis Dei & Salvatoris nostri JESU-CHRISTI. KAROLUS divina præveniente clementia imperator augustus. Dignum est ut imperialis majestas procerum suorum petitionibus tanto benignius & libentius annuat, & eos annuendo ad effectum perducat, quanto viderit eos Anno 888.

(a) Hoc ex loco confirmari licet id quod alias observavimus in præfatione ad tomum I. Anecdotorum nostrorum, abbates in insigrioribus monasteriis olim fuisse episcopos.

(b) Id factum fuisse existimamus occasione incursionum Normannorum, qui thesauros omnes ecclesiarum deprædabantur: à quibus ut præcaverent reges seu imperatores, Aquisgranensis ecclesiæ pretiosissimum thesaurum monachis Stabulensibus abscondendum & conservandum tradiderunt; quem illi post modum cum ab impiis jam nihil timeretur, Carolo imperatori resignaverunt.

ac noverit in suis obsequiis persistere efficaces. Igitur omnium fidelium sanctæ Dei ecclesiæ ac nostrorum præsentium videlicet & futurorum noverit solertia, quia dilectus noster GISLEBERTUS illustrissimus comes imploravit culminis nostri clementiam, ut unum ex fidelibus suis nomine Theodoni res quasdam proprietatis nostræ ei ad proprium concederemus, ac per nostræ mansuetudinis præceptum more solemni roboraremus. Nos igitur ejus postulatione permoti, hos sublimitatis nostræ apices fieri decrevimus, per quos jam fatum Theodonem in pago Condrusco, & in villa cujus vocabulum est *Alnith*, mansum unum, ut quidquid ad præfatum mansum juste pertinere dinoscitur, omnibus appenditiis suis, domibus, ceterisque ædificiis, terris, cultis & incultis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, cambas, mobilibus, & immobilibus, exitibus & egressibus, ac communia de foreste nuncupante Hulsinas, necnon & mancipia utriusque sexus ibidem pertinentibus seu commanentibus ad proprium tribuimus, & de jure nostro in jus & potestatem ipsius perhenniter mansurum transfundimus: quatenus per hanc nostram auctoritatem deinceps potissimam ex eisdem rebus vel mancipiis habeat potestatem faciendi quidquid egerit vel voluerit, remota cujuslibet inquietudine vel contrarietate. Et ut hæc nostræ largitionis auctoritas inviolabilem obtineat firmitatem, manu propria subterfirmavimus, & anuli nostri impressione assignari jussimus.

Signum KAROLI gloriosissimi IMPERATORIS.

AMALBERTUS notarius ad vicem LIUTBERTI archicancellarii recognovi.

Data viij. idus Septembris anno Christo propitio regni domni KAROLI gloriosissimi imperatoris viiij. imperii autem iiij.

Actum *Franconefford* palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

DIPLOMA ARNULFI REGIS Lintfrido comiti concessum.

Approbat commutationem quamdam prædiorū monachos Stabulenses inter & Richarium.

Anno 890. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. ARNULPHUS divina favente clementia rex. Noverit omnium fidelium nostrorum præsentium scilicet & futurorum industria, qualiter LINTFRIDUS comes & sui monachi ex monasterio Stabulaus nostram adierunt modestiam, cum quodam viro cognomento Ricario, petentes quatinus ei quasdam rerum commutationes ex nostra abbatia suaque proprietate pro oportunitate utriusque partis agere concederemus. Cujus petitionem justam nostræque parti omnimodam congruentem cognoscentes, libentissime postulata annuimus. Dedit itaque jam dictus Ricarius more legis Salicæ per manus fidejussorum Erberti atque Goderamni ad partem ecclesiæ sanctorum Petri & Remacli in monasterio Stabulaus fundatæ in pago Arduennense, villa Burcido ac Barris mansos fiscales xij. cum appenditiis & mancipia ibi residentia vel aspicientia sive ex comitatu sive ex fisco, vel quidquid ibi pertinet, agris, pratis, silvis, aquis, ac universis quæ ad eum pertinere videbantur. Item in eodem pago loco qui Sigudis dicitur, mansos vij. cum terris, pratis pariter ac silvis optimis ad porcos mille saginandos; & in recompensatione hujus beneficii tradimus jam fatis fidejussoribus ejus Goderanno & Ecberto secundum legem Salicam in pago (a) Ondustrio in Villula inter sedilia ac prata terraque arabili ac silvam bonuaria lx. Item in alio loco *Harz* vocabulo inter sedilia campos pratorum bonuaria cxxx. ac silva, simul etiam in Lomacensi campo in villa Sollanna de terra Bonuaria xxx. silvá communi. Præsenti scripti auctoritate statuentes, quatenus tam ipse quam ejus posteritas absque aliqua contradictione possideat. Et ut auctoritas nostra firmior habeatur, & per futura tempora fidelibus nostris credatur ac diligentius observetur, manu nostra propria firmavimus, & anuli nostri subtus ea sigillari jussimus.

Signum Domni ARNULFI gloriosi regis.

ELGILPERO notarius ad vicem THEOTINARII recognovi.

Data iij Kal. Novembris anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCXC. indictione viij. anno iiij. domni ARNULFI serenissimi regis.

DIPLOMA ZUENDEBOLDI REGIS ad petitionem Lintfridi comitis concessum.

Locum Bisanchium Stabulensi monasterio donat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis ZENDEBOLDUS divina favente clementia rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata curam gerimus, & eis nostræ largitatis solatium conferre satagimus, non solum regium morem decenter imitamur, verum etiam id nobis ad æternæ beatudinis præmia feliciter promerenda liquido credimus esse profuturum Quapropter comperiat omnium sanctæ Dei ecclesiæ fideliumque nostrorum præsentium scilicet & futurorum industria, quia LINTFRIDUS fidelis & dilectus comes noster adiit culmen serenitatis nostræ, deprecans, ut Anno 895.

(a) Videtur legendum Condustrio. Pagus autem Condustrius est Leodiensis ditionis tractus, cujus caput est Hoium.

pro

pro nostræ mercedis emolumento, quasdam res juris nostri, quas prius in beneficium habuit in pago Arduennense, id est, locum qui dicitur *Biisanch*, ad monasterium sancti Petri Stabulaus nuncupatum, ubi sanctus Remaclus confessor requiescit corpore traderemus. Nos vero justam illius petitionem esse cognoscentes, libenti animo ita fieri decrevimus. Concessimus quippe præfatum locum *Biisanch* cum appenditiis suis ad idem cœnobium, ut divæ memoriæ antecessorum nostrorum æternaque redemptione illud jure proprietario æternaliter consistendum cum curtilibus & ædificiis, familiis, mansis, mancipiis utriusque sexus, agris, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, viis continuis, exitibus & redditibus, terris, cultis & incultis, quæsitis & inquisitis, mobilibus & immobilibus, vel quidquid juste legitimeque ad eumdem locum pertinere censetur. Jussimus quoque hoc præsens auctoritatis nostræ præceptum inde conscribi, per quod decernimus firmiterque præcipimus, ut præscriptus donationis nostræ locus cum omnibus integritatibus suis ab hodierna die & deinceps perpetuis temporibus ad antedictum monasterium in usus fratrum ibi Domino famulantium, nullo inquietante, perpetim consistat, liceatque ipsis fratribus eumdem locum quieto ordine veluti cetera ipsius monasterii loca juxta commoditatem suam possidere atque disponere, quatenus eosdem fratres pro nobis & antecessoribus nostris Domini misericordiam attentius exorare delectet. Et ut hæc auctoritas inviolabilem per omnia tempora obtineat in Christi nomine stabilitatem, & a fidelibus nostris verius credatur ac diligentius conservetur, manu nostra subtus eam firmavimus & anuli nostri impressione sigillari jussimus.

Signum domni ZENDEBOLDI regis.

[a] GOSBERTUS notarius ad vicem (a) YATHBOLDI archicancellarii recognovi.

Data iij. Kalend. Junii anno incarnationis dominicæ DCCCXCV. indictione xiij. anno domni Zendeboldi regis primo.

Actum VVormatia civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

DIPLOMA ZUENDEBOLDI REGIS pro monasterio Stabulensi.

Ut pro eo quotidie missam & psalterium cantent, concedit monachis quædam prædia.

Anno 896. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis ZUENDEBOLDUS divina ordinante providentia rex. Quidquid Deo dicatis locis devotanei conferimus, a totius mundi dominatore cum unicuique secundum quod dignus apparebit, atque omnia discernens retribuet utique æternis præmiis, nos confidimus recipere. Ideo omnibus sit sanctæ Dei ecclesiæ nostrisque fidelibus notum, nos ad monasterium Stabulense, in honore sancti Petri principis apostolorum constructum, in quo sanctus Remaclus confessor & pontifex corporetenus quiescit, & monachis inibi Domini famulatui inhærentibus in proprium tradidisse paululum terræ juxta villam eorum *Ledernau* nuncupatam, quæ his finibus undique cingitur, scilicet ex una parte mons *Preux* surgit, ex alia vero via ad campum eorum Anglariam ducens, & ex tertia Fundisneias vocatas defluit, ut habeant, teneant atque perpetualiter illam nemine inquietante vel molestiam quamlibet ingerente possideant. Ea tamen ratione præfata terra firmior maneat, ut pro nostris facinoribus cotidie missam unam ac psalterium unum abhinc deinceps cantent. Et ut hoc inviolabiliter per succedentia tempora observetur, hæc nostræ auctoritatis scripta exinde composita manu nostra subtus roborantes anulo nostræ effigiei assignari jussimus.

Signum domni ZUENDEBOLDI invictissimi regis.

EGILBERTUS cancellarius ad vicem HERMANNI archicapellani recognovit.

Data iij. idus Novembris anno ab incarnatione Domini DCCCXCVI. indictione xiiij. anno ij. ZUENDEBOLDI regis.

Actum in Arduenna apud villam quæ vocatur *Amarlans* feliciter. Amen.

PRÆCEPTUM LUDOVICI REGIS Austrasiorum.

Commutationem quarumdam villarum inter Reginarium comitem & suos monachos Stabulenses approbat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis LUDOVICUS divina favente clementia rex. Noverit omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum industria, qualiter REGINARIUS comes & sui monachi ex monasterio sancti Remacli pro opportunitate ad invicem inter se villas commutaverint, & in locis his nominibus nuncupatis Doraisdas & Pandarias, nec non & Porcaritias atque exceptis his omnibus qui nunc in circuitu monasterii nostris nobis noscuntur & in aliis villis nostris dominicis residere atque habitare ibi videntur. Econtra vero in recompensatione istarum reddidit præfatus comes quasdam villas eisdem prædictis Stabulensis ecclesiæ monachis, id est, Filionio & Scurcieias ac *Auvans*, eo scilicet rationis tenore, ut quidquid juste & legaliter pars alteri contulit parti, jure legitimeque usurpet, hoc est cum Anno 902.

(a) Forte Rathboldi Trevirensis archiepiscopi.

quæsitis & inquirendis cunctisque rebus illuc juste pertinentibus. Et super hoc nostræ celsitudinis confirmationem expetierunt, quorum petitionibus libenter obtemperantes, pro remedio animæ nostræ decrevimus, ut nulla contraria potestas hoc confringere nullatenus præsumat, & ut hoc verius credatur atque diligentius observetur, hanc nostræ auctoritatis paginam transcribi jussimus, ac manu nostra subtus eam firmavimus & sigillo nostro insigniri jussimus.

Signum domni LUDOVICI serenissimi regis.

SUNTGARIUS cancellarius ad vicem RATBOTI archicancellarii recognovit.

Data iiij. idus Septembris anno ab incarnatione Domni DCCCCII. indictione v. anno domni LUDOVICI tertio.

Actum in civitate Metensi in Dei nomine feliciter. Amen.

RESTITUTIO QUARUMDAM villarum, facta Stabulensi monasterio ab Herefrido, ea tamen lege, ut ipse Gislebertusque comes eas vitæ suæ tempore possideant.

Anno 905.

OMnibus Deo pie fideliterque militantibus notum esse cupimus, GISLEBERTUM venerabilem ducem, necnon gloriosum abbatem Stabulensis monasterii RAGINERUM & EVERARDUM advocatum interpellasse quemdam nobilem virum nomine HEREFRIDUM de rebus conjacentibus in pago & comitatu videlicet his nominibus *Rovoreiz*, Felscherolas, *Nodercit*, Celeias & omnia ibidem aspicientia, quæ supradictus vir nobilis, præfato admonente abbate & advocato, noluit longe facere a nostra memorati monasterii ditione, subtractis scilicet illis rebus nefarie quondam ab ejusdem monasterii jure. Quapropter idem nobilis vir BEREFRIDUS pro animæ suæ parentumque suorum remedio recordans, & * ni jam olim nequam facti de iisdem rebus tradidit, atque easdem reddidit res pignoribus sancti Petri & sancti Remacli Stabulensis loci, Raginero comite & abbate præsentialiter existente, tali videlicet tenore; quod idem ipse & nepos ejus GISLEBERTUS eas haberent tempore vitæ suæ, & annis persolverent singulis unius mansi xenium, videlicet iij. porcos & lx. fusas lini ad jam sæpedictum monasterium. Post finito tempore suæ & nepotis vitæ, illius monasterii finetenus solide & quiete possidendi redderentur juribus.

** f. in pœnam.*

Signum RAGINERI ducis, qui hanc cartam facere jussit. Sign. HERIFRIDI traditoris. Sign. EVERARDI. Sign. GISLEBERTI. Sign. Ermengisi. Sign. Garemanni. Sign. Rotaudi præpositi. Sign. VValonis custodis ecclesiæ. Sign. Fulradi. Sign. Asceri. Sign. Remigii. Hugo notarius jussu Ragineri ducis recognovi, anno vj. regnante LUDOVICO invictissimo rege.

Acta Stabulaus publice xij. Kalend. Augusti.

PRÆSTARIA FACTA CUM habitatoribus Burcitæ, petente Harduino & Oberto comite & Hiltrude ejus uxore.

Anno 907.

QUicumque inter se de rebus propriis commutationem fieri voluerit, oportet eam omnino scripturarum firmitate roborari. Idcirco notum sit sanctæ fidelibus Dei ecclesiæ, qualiter convenit inter HARDUINUM & comitem OBERTUM, & uxorem ejus HILTRUDAM, atque præpositum Rotandum & fratres Stabulensis ecclesiæ, atque comitem RAINERUM, qui tunc ipsam regebat, quamdam prestariam facere, quod ita & fecerunt. Tradiderunt itaque Harduinus & prædictus comes Otbertus cum uxore sua nomine Helitruda ad ecclesiam sancti Petri & sancti Remacli in monasterio Stabulensi, in quo ipse domnus Remaclus in corpore requiescit, consistente ibidem præposito Rotaudo unum mansum indominicatum in villa VVabaise, in comitatu Bastionense, & ipsius tunc loci habitatores econtra tradiderunt xij. mansus in villa *Burcit*, ea videlicet ratione, ut usquequo prædicti homines viverent, legaliter tenerent absque ullius contradictione, & post discessum illorum prædicta villa ad monasterium rediret.

Acta in monasterio Stabulaus publice sub die viij. idus Aprilis regnante glorioso rege LUDOVICO anno viij. Signum HARDUINI & OTBERTI, qui hanc prestariam fieri petierunt. Signum Remigii monachi. Sign. Gutardi. Sign. Roderici. Sign. Framerici. Sign. Lietumdi. Sign. Rotaudi, Asceri, Goduini, Hadeboldi, iterum Roderici. Signum Lietfridi, Erkenradi, Rodulfi, Ludelberti laici, Rodulfi, Ramberti, Raingri, Bernarcri. Ego Hugo cancellarius scripsi & subscripsi.

DIPLOMA REGINARII COMITIS missi dominici & abbatis Stabulensis.

De permutatione facta cum Harduino auctoritate regia.

Anno 911.

IN nomine Domini nostri JESU-CHRISTI RAGINNARIUS comes ac missus dominicus necnon & abba Stabulensis atque Malmundariensis monasteriorum, notum sit quampluribus fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ præsentibus scilicet & futuris, quod quidam fidelium nostrorum nomine Harduinus, per consensum nostrum regalem adiens

celsitudinem, quatenus per ejus præceptum firmior haberetur jure & æternali quædam commutatio, quam fecit ex sua proprietate de rebus sancti Remacli. Igitur jussione regia & consensione omnium fratrum Stabulensium præsens testamentum firmatum atque promulgatum est, ut deinceps nullus successorum nostrorum umquam audeat violare. Dedimus namque nos præfato Harduino in pago Hasbanio in locis Honavi, Versines & Sesangio nominatis mansos iiij. & mancipia xij. his nominibus Ramaldum, VVibaldum, Hildiardus, Madalgerus, Hilderanam, Engilgardem, Dominicam, Martinum, Luitbertum, Mariam, Bocicaniam, Erlihinum, Amaldrudem per manus fidejussoris VVinigisi & advocati nostri Everardi. Econtra dedit ille quidquid visus fuit habere in villa Bonio, excepto ecclesiam unam cum dimidio manso abso, & dedit mancipia xv. quorum nomina hæc sunt, Alricus, Antgerus, Fulmarus, Gailus, Heruinus, Ganzobaldus, Gaiila, Beta, Tiettrudis, Fredereda, Rihaida, Vuenetrudis VVldrada, Englinera, Gostrada, per manus scilicet fidejussoris Notgeri ad eumdem semper censum persolvendum, sicut ipse econtra mancipia accepit. Unde & nos per præceptum nostri senioris & consilium omnium fratrum omnimodis hanc chartam testationis firmamus, bonisque viris corroborandam esse percensuimus.

Acta in castro Hoiio publice sub die Kalend. Junii anno xij. regnante domno HLUDOVICO filio ARNULPHI regis in Francia. Signum RAGENARII comitis. Sign. ISSAAC comitis. Sign. MAGINERI comitis. Sign. Rataudi præpositi. Sign. Roderici rectoris. Sign. Egbelti. Sign. Roberti. Sign. Adelardi. Sign. Guntradi. Sign. Remigii. Sign. advocati EVERARDI. Sign. Ercommari. Sign. Radulfi. Sign. Heribrandi. Sign. Trutgeri. Sign. Amolrici. Sign. Rogeri. Sign. Eilgeri. Sign. Raginbaldi. Sign. Gisleberti. Sign. Humberti. Sign. Bernardi. Sign. Leonis. Ego Geroardus in Dei nomine cancellarius recognovi & subscripsi.

PRÆCEPTUM CAROLI SIMPLICIS regis.

Ad petitionem Reginarii & Berengarii comitum concedit Fulrado cœnobitæ quædam prædia ad ipsius vitam, & post ejus mortem cœnobio Stabulensi.

Anno 912. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. KAROLUS divina propitiante clementia rex & vir illustris. Siquando nostrorum fidelium precatibus aurem clementiæ nostræ attribuimus, non solum regium morem decenter explemus, verum etiam eorumdem nobis animos ad conservanda debita fidelitatis jura congruenter aptamus. Quocirca noverit omnium sanctæ Dei ecclesiæ nostrorumque pariter fidelium præsentium, scilicet ac futurorum industria, qualiter REGINARIUS atque BERENGARIUS venerandi comites nostram præsentiam adeuntes, petierunt a nostræ majestatis culmine, ut cuidam sacerdoti ac cœnobitæ FULRADO cognomine, nonnullas dominii nostri res concederemus. Quorum libenter annuentes postulationi, deliberavimus omnino ita fieri. Dedimus siquidem illi in pago Maginisio in comitatu ejusdem Berengarii in villis Condodono simul & in Mairla nuncupatis curtes dominicas duas cum ædificiis desuper exstructis ad easdem pertinentibus, sedibus quoque cum mancipiis supra residentibus, vel capitale ibidem debitum persolventibus utriusque sexus, prato etiam silvaque communi, aquis insuper aquarumve decursibus, exitibus & regressibus, & universis legitimis terminationibus, ac quidquid in præscriptis locis nostræ ditioni competere videbatur, ea scilicet sub conditione, ut dum advixerit his omnibus libere perfruatur, aut quodcumque inde libuerit faciat. Post suum vero ex hoc mundo transitum, cuncta in nostri emolumentum mensæ fratrum Stabulensium hereditaria successione relinquat. Unde & hoc nostræ auctoritatis jussimus conscribi præceptum; per quod statuentes decernimus, ut prælibatus cœnobita Fulradus res, ceu diximus, memoratas sibimet a nobis clementer indultas temporibus vitæ suæ fine alicujus contradictione teneat ac dominicandi usu firmissima ratione possideat, migransque a præsenti sæculo monachis supradicto degentibus in cœnobio jure dimittat potiendos æterno. Et ut hæc nostræ dignitatis auctoritas majorem in Dei nomine obtineat firmitatis vigorem, manu propria eam subter firmavimus, anulique nostri impressione insigniri præcipimus.

Signum CAROLI regis gloriosi.

HUGO regiæ dignitatis notarius ad vicem HENRICI archiepiscopi recognovi.

Data ij. idus Aprilis indictione xv. anno vigesimo regnante domno Carolo rege, redintegrante xv. largiore vero hereditate indepta. I.

Actum Neumaga palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

PRÆSTARIA FACTA GISLÆ & filiis ejus.

De quibusdam villis Stabulensis monasterii.

ANno ab incarnatione Domini nostri JESU-CHRISTI DCCCCXXIIII. Adiit quidam illustris vir nomine HEREBERTUS præsentiam senioris nostri ducis GISLEBERTI pariterque omnium fratrum, postulans Anno 924.

licere sibi facere precariam quamdam ex nostra terra pertinente ad nostram mensam, in loco nuncupante Landricum-campum, super fluvium Huïa, in comitatu Lomensi, ubi conjacent mansa iiij, molendinum unum, prata, pascua, sylva, aqua, aquarumve decursibus, familia utriusque sexus inibi commanentibus xiij. confines vero loci illius sunt ex una parte de potestate THEODORICI comitis ex fisco Givelio, ex alia parte Hildeberti, tertia ex Calco, quidquid ad ipsum locum pertinet ab hac die & deinceps concedimus, tradimus, firmamus, firmatumque esse volumus diebus videlicet Gislæ ac filiorum ejus Eugoni atque Hadeboldi. Et ipse enim præfatus vir econtra in ipso comitatu tradidit nobis ad immeliorationem loci mansa fiscalia ij. ex propria hereditate in loco nuncupante Fostias, cum familia ibi degente xxij. qui uno anno solvunt solidos viij. altero vero ix. eo tenore, ut post discessum illorum cum omni immelioratione ad nostros redeat usus, & non habeant potestatem, nec vendendi, nec commutandi, nec in aliquod naufragium ponendi. Et ut stabilis præsens precaria permaneat ad circulum anni ad festivitatem patroni nostri Remacli xx. denarios persolvat, & si negligens inde fuerit, legaliter componat.

Actum Stabulaus regnante domno HEINRICO glorioso rege anno viij.

Signum GISLEBERTI ducis. Sign. GURGERICI advocati. Sign. Rotaudi præpositi. Sign. Hascheri decani. Sign. Berimundi. Sign. Odelrici. Sign. Hadeboldi. Sign. Lintfridi. Sign. Roderici.

Ego Bernardus indignus presbyter ac notarius scripsi & subscripsi.

DIPLOMA HENRICI REGIS Romanorum.

Confirmat Stabulensi monasterio quosdam servos in villa Jupilla.

Anno 935. IN nomine omnipotentis Dei. HEINRICUS divina inspirante gratia rex. Sciant omnes fideles nostri, presentes scilicet & futuri, qualiter nos, interveniente ADALBERTO fideli nostro duce, congregationi Stabolaucensis cœnobii, in loco Jupilla vocato, familiam subtus asscriptam nostræ conscriptionis auctoritate corroborari jussimus: ea sane ratione, ut legitimum censum quem hactenus solvere visa est ei qui huc usque eam in beneficium possedit, ab hodierna die etiam ac deinceps memoratæ congregationi persolvat. Hæc sunt nomina mancipiorum VVolfrannus, Birico, Landanarius, Helprada, Serina, item Helprada, Ruengarda, Gerdrud, Alenda, Mainuaria cum filiis & filiabus earum, & his scilicet qui ex Gerdruda procreati sunt. Inde hanc nostræ auctoritatis conscriptionem fieri jussimus, per quam firmiter præcipimus, quatenus præfata congregatio tali fruatur concessione, qualem de præfatis concessimus mancipiis. Et ut hæc nostra corroboratio per succedentia tempora a fidelibus nostris verius credatur ac diligentius observetur, manu nostra subtus eam firmavimus, & anuli nostri impressione sigillari jussimus.

Signum domni HEINRICI invictissimi regis.

POPPO cancellarius ad vicem RODBERTI archicapellani subnotavi.

Data vj. idus Junii anno Dominicæ incarnationis DCCCCXXXV. indict. viij. anno autem Heinrici regis istius regni xvj.

Actum juxta flumen *Char* in Dei nomine. Amen.

PRÆCEPTUM OTTONIS imperatoris Odiloni abbati concessum.

Facultatem eligendi abbatis secundum regulam S. Benedicti tribuit.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. OTTO divina præveniente clementia rex. Si regalis majestas abbatum ac monachorum Deo servientium utilitatibus benignitatis suæ munere excreverit, eorumque necessitatibus pie consulere studuerit, id omnimodis ad emolumentum animæ suæ proficere non ambigat. Idcirco comperiat omnium fidelium sanctæ Dei ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet & futurorum industria, qualiter quidem abbas nomine ODILO (a) ex monasteriis Stabulaus scilicet & Malmundaria, quæ sunt constructa in honore sancti Petri apostolorum principis, in quo superiore sanctus requiescit REMACLUS confessor & episcopus, adiens celsitudinem mansuetudinis nostræ, postulavit nos, quatenus concederemus suis monachis inibi Deo militantibus electionem regularem, ac confirmaremus nostræ præceptionis auctoritate. Cujus petitioni justæ rectæque pie annuentes, libenti animo assensum præbuimus. Et ut ista concessio & justa confirmatio perennem obtinere valeat in Domino firmitatem, hoc nostræ mansuetudinis edictum fieri censuimus, per quod statuentes decrevimus, modisque omnibus sancimus, ut monachi qui in prædictis cœnobiis nunc & deinceps divinis famulaverint officiis, habeant ex semetipsis secundum institutionem sancti Benedicti electionem abbatis, qui secundum sanctæ religionis formam ambobus præsit monasteriis, quia olim antequam præfatus abba ibi ordinatus fuisset, audivimus ea per

(a) Non confundendus est hic Odilo cum ejusdem nominis Cluniacensi abbate sanctissimo, qui necdum viderat lucem.

pecuniæ falsitatem...aliquam introducere in eisdem audeat personam, sed juxta antiquorum patrum instituta regulariter eligant sibi abbatem, quatenus in divinis cultibus indesinenter permanentes, pro salute regni nostri misericordiam Dei implorare valeant.

DIPLOMA OTTONIS I. imperatoris.

Confirmat monasterii primariam dotationem cum quibusdam decimis.

Anno 950. IN nomine Dei & Salvatoris nostri JESU-CHRISTI. OTTO divina ordinante providentia rex. Imperialem celsitudinem decet prædecessorum suorum pie facta non solum inviolabiliter conservare, sed etiam censuræ suæ alacriter auctoritate confirmare. Idcirco notum sit omnium fidelium nostrorum industriæ, quia ODILO abba ex monasterio Stabulaus & Malmundario, necnon & monachi in eisdem cœnobiis consistentes, detulerunt nobis præceptum LUDOVICI imperatoris, & HILDERICI regis, in quibus continebatur, qualiter vir sanctus Remaclus scilicet nomine, qui nunc in eodem monasterio requiescit, detulisset præfato CHILDERICO regi præceptiones SIGIBERTI regis, in quibus erat insertum, qualiter easdem cellulas novo opere construxisset, & de sua foreste duodecim leugas undique mensuratas seu undique infra erant pro divino amore concessisset. Et prædictus pater magis diligens quiete Domino servire, quàm tumultuosa sæculi fluctuatione perpeti, deprecatus est eumdem CHILDERICUM regem, ut sex leugas eis subtraheret, propter quietudinem monachorum ibidem consistentium, & vj. eis per præceptum suum confirmaret, atque undique designari juberet, sicut & idem rex libenter facere procuravit. Id est de monasterio Malmundario usque Siccum-campum, de Siccocampo per viam Mansuvariscam usque ubi VVarchina decurrit, & de ipsa VVarchina usque ubi *Stembach* consurgit, & de *Stembach* usque Amblaviam, deinde sursum per Amblaviam per illam forestem de *VVlfberg* ubi *Saurbach* surgit, deinde ubi Didolones rivulus consurgit. Inde per ipsum rivulum usque in Retham, & de Retha per illam forestem, quæ separat Chelmino Roborito & *Audast* villare, per ipsam mediam forestem usque locum qui dicitur Joconda-Fania, & deinde per Alsenam quæ propinqua est eidem monasterio, & inde per ipsam Alsenam usque ubi in Glanum rivulum ingreditur, & deinde ultra Glanum usque ad fontem Albam, & de Alba fonte usque ad Amblavam juxta locum Sitgino Aniao, ubi Gerelacus vennam habuit, & inde per ipsam Amblavam ubi Dulnosus in ipsa ingreditur, inde per Dulnosum usque in Sanias, & inde per mediam forestem de ipsis Saniis usque viam, quæ dicitur Mansuvariscam, inde per ipsam viam usque ad eumdem Siccum-campum. Hæc omnia per loca denominata atque determinata a prædicto rege necnon & a successoribus ejus ad prædictas cellulas eorum relegendo præceptiones concessum atque confirmatum invenimus, sed pro firmitatis studio petiit prædictus abba & ejus congregatio, ut nos denuo per nostrum præceptum forestem prædictam per loca superius denominata atque descripta, eisdem nostra auctoritate concederemus atque confirmaremus monasteriis, quorum petitionibus libenter annuimus, & ut deprecati sunt, per hoc nostrum præceptum confirmavimus. Præcipientes ergo jubemus, ut nullus fidelium nostrorum de prædicta foreste, sicut superius descripta dinoscitur, nullam inquietudinem aut infestationem, aut contrarietatem partibus prædictis monasteriis suisque rectoribus facere ullo umquam tempore præsumat, sed liceat monachis in eisdem cellulis Deo famulantibus, ad proprias suas necessitates ipsam cum omni integritate perpetuis temporibus habere absque alicujus infestatione, aut resultatione, aut diminoratione. Deprecati sunt etiam nos de decimis & capellis ab antecessoribus nostris sibi concessis ex quibusdam fiscis nostris, id est, Duira, Clodonna, Barnia, Sinciaco, Andernaico, Bodobrio, VVasitico, & Avinianno, Astanmo, de Tumbias vero, Glaniaco, Carango, Tectis & VViria capellis simul cum decimis, ut pro firmitatis studio & animæ nostræ emolumento donum prædecessorum nostrorum nostra confirmaremus auctoritate. Quapropter sicut petierunt concessimus, & decernimus, ac jubemus, ut nemo fidelium nostrorum de decimis & capellis memoratæ congregationi aliquid contendere aut abstrahere vel minuere præsumat, nec ullam contrarietatem aut contentionem eis inferre temptet, sed sicut ab antecessoribus, & a nobis de memorata foreste, & de jam dictis decimis vel capellis constat confirmatum, ita Domino protegente, per hanc nostram auctoritatem nostris & futuris temporibus maneat inconvulsum. Et ut hæc vero auctoritas præceptionis nostræ per diuturna tempora valeat inconvulsa manere, manu propria subscripsimus, & anuli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domni OTTONIS invictissimi regis.

Data kalend. Februarii, anno Domini DCCCCL. indictione viij. regnante pio rege OTTONE.

Actum Basen villare in Domino feliciter. Amen.

CHARTA GERARDI ABBATIS S. Martini Metensis.

De servitio pagensium figalinorum suo monasterio restituto.

Anno 950. IN Christi nomine. GERAHRDUS abbas monasterii sancti Martini. Noverit omnium sanctæ Dei ecclesiæ fidelium sagacitas, quod gloriosissimus rex SIGIBERTUS condito monasterio in honore beati Martini [a] (a) sub urbe Metensi, dedit ad illud per regale suum testamentum, sicut ceteri pagenses figalini redderent servitium, quod & fecisse noscuntur, quamdiu præfato monasterio utiles præfuere rectores. Postmodum vero propter longinquitatem terræ & linguæ diversitatem, seu rectorum segnitiem, paulatim servitium omne quod ex legitima consuetudine antiqua habuere, & abnegare cœperunt, in quantum ut eorum pene nulla nobis esset notitia seu memoria. Tandem perquisito quod apud nos habetur testamento, & eorum jure in notitiam revocato, non aliter potuimus aliquid vendicare, nisi præcepto domni OTTONIS regis ipsius nobis collato; cujus auctoritate fulti, cum habitatores illius villæ convenas debitam exigeremus, & reddere ipsi in libertatem elati negarent, domnus rex, nisi ad nostram se aptarent voluntatem, præcepit omnes ejici. Quapropter domni HUDONIS comitis & BERNARDI advocati seu aliorum honorabilium virorum flexi precibus, hanc notitiam fieri concessimus, in qua quid deinceps nos exigere, & illos omni anno persolvere convenerit, inseri volumus. Statuimus ergo tenere ad opus nostrum mansum unum juxta ecclesiam & forestem unam quæ vocatur *Liethforest*, & vineas omnes, reliquam vero terram ipsi teneant & successores eorum, & ut annis singulis quatuor libras denariorum Coloniensium in festivitate sancti Martini persolvant, & vineas omnes cultas & incultas bene excolant, tertiam partem fructus accipientes. Si autem constituto a nobis facto restiterint, aut in aliquo negligentes apparuerint, secundum legem emendent, aut terram funditus perdant stipulatione subnixa. Actum Coloniæ publice sub die kalend. Junii indictione tertia, regnante OTTONE, rege his testibus præsentibus. [b] Signum BERTARDI (b) abbatis, qui hanc notitiam fieri statuit. Signum Eronii. Sign. Friderici, Lantberti, Fredulfi præpositi, Adelramni, Amardi. Nomina laicorum. Signum HUGONIS comitis, BERNARDI advocati. Hii sunt qui censum revadiaverunt prædictum. Sign. Rimberti majoris, VVidonis, VVerenzonis, Albezonis, Exerzonis.

(a) Insigne fuit olim ordinis sancti Benedicti cœnobium, quod modo destructum est, assignatis reditibus primatiali Nanceii ecclesiæ.

(b) Forte Berardi abbatis S. Martini, qui præerat anno 948. post quem dignitati renunciare potuit, substituto sibi Gerardo.

DIPLOMA BRUNONIS archiepiscopi Coloniensis.

Confirmat commutationem factam inter VVerinfridum abbatem & VVarnerum comitem.

BRUNO sanctæ Coloniensis ecclesiæ filius Dei gratia archiepiscopus servorum Dei, notum esse volumus tam præsentibus quam & futuris, quia quidam religiosus abba ex monasterio Stabulaus & Malmundaria VVERINFRIDUS nomine adiit clementiam nostram, pro quadam commutatione, quam fecerat cum comite VVARNERO fideli nostro, & quia eadem monasteria sub nostræ tuitionis defensione erant, petiit eamdem commutationem nostra auctoritate roborari. Cujus petitioni, quia justa erat, annuimus, & utilitati ecclesiæ consuluimus. Habebat namque prædictus comes noster fidelis juxta monasterium Stabulaus quamdam villam sui juris nomine *Baldau*, quam SIGIFRIDUS comes ut acquireret, & apud nos & apud fideles nostros sui intercessores valde laborabant, quod abbas audiens, & nimiam imo immortalem inquietudinem (c) timens loci, hoc consilium toto nisu studuit præoccupare, & aures clementiæ nostræ ne id fieret sæpius commonere. Itaque convenientes in unum abba præfatus & comes dedit idem VVERINFRIDUS abba VVARNERO comiti fideli nostro quidquid habere videbatur in villa *Nobas* dicta, in pago Heislensi, in comitatu Tulpiaco, id est curtem bonam cum casticiis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, quæsitis & inquirendis, silvarum magnam copiam, familiam utriusque sexus, & cetera ad eundem locum pertinentia. Et quia monachi alterius monasterii, id est Malmundariæ, quamdam partem in eadem villa habebant, reddidit abba eidem ecclesiæ in pago Condustrio locum qui dicitur Villa, in comitatu Hoio vj. mansos bonos cum familia utriusque sexus, silvam bonam, & cetera ad eamdem villam appenditia. Econtra dedit memoratus comes VVARNERUS coram testibus idoneis quidquid habere videbatur in villa jam dicta *Baldau* curtem bonam, sed ab hostibus valde vastatam, agri culturas bonas, Cambam, molendinum, silvam magnam. Nam ecclesia ejus-

Anno 953. Nota. [c]

(c) Quippe antiqui patres magnatum procerum qui consortia ante omnia fugiebant, atque adeo vicinitatem ipsorum in primis declinabant. Unde & horrendas ad inhabitandum solitudines eligebant.

dem villæ cum bono dotalicio, scilicet terra & silva eidem monasterio antiquitus fuerat data; hæc omnia invicem sibi tradiderunt abba cum consensu monachorum utrorumque cœnobiorum, & comes cum consensu uxoris & filiorum & amicorum suorum, & coram celsitudine nostra eamdem commutationem firmaverunt, & idem comes per testes idoneos ramum cum cespite ad altare Stabulaus misit, & traditionem cum vestitura legaliter fecit. Et ut hæc commutatio futuris temporibus firmior habeatur, petitione ejusdem abbatis manus nostræ tractu signavimus. Signum VVERINFRIDI abbatis. Sign. VVerinmundi, Titgeri, Norberti, Reginardi, & ceterorum. Et alterius monasterii. Signum Odulfi, VVisirici, Heilfridi, Rogibaldi. Sign. VVARNERI comitis, Reginardi, Gevardi, & Richarii, & multorum. Acta sunt hæc publice Aquis palatio die ij. kalend. Novembris, regnante rege Ottone fratre nostro, anno xviij. GODEFRIDO duce.

DIPLOMA EVERACLI EPISCOPI Leodiensis.

Concedit monachis Stabulensibus refugii locum in sua Leodiensi civitate.

Anno 961. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. [a] (a) EVERACUS miseratu solummodo Salvatoris, sanctæ MARIÆ Virginis, sanctique martyris Christi Lamberti Leodiensis ecclesiæ episcopus. Noverit igitur omnium Christi fidelium præsentium scilicet & futurorum sollertia, qualiter venerabilis abba VVERENFRIDUS ceterique fratres Stabulensis ecclesiæ nostram adeuntes mansuetudinem, omnimodis expetierint, quatenus propter diversos regni hujus multiplicesque persequutionis eventus, aliquod civitatis nostræ saticum, in quo e diversis partibus venientes, confugium facerent, clementi miseratione contulissemus. Quorum petitionibus consensu fidelium nostrorum adquiescentes, [b] contulimus eis quoddam (b) saticum in confinibus scilicet Adelberonis & Bozonis atque Adelardi situm, cum omnibus [c] (c) castitiis superpositis ad partem ipsorum ecclesiæ tenendum. Ea videlicet ratione, ut ab hac die & deinceps ipsum prædictum atque integrum saticum in usus ipsorum sine censu aliquo teneant, habeant, atque jure firmissimo perpetualiter possideant. Si quis vero successorum nostrorum, seu qualibet extranea persona hanc traditionis nostræ auctoritatem infringere temptaverit, auctoritate Patris & Filii & Spiritus sancti, sanctorumque canonum, atque nostra petimus & interdicimus, ne ullo modo fiat. Si vero ab hac intentione se non retraxerit, iram omnipotentis Dei incurrat, & a liminibus sanctæ Dei ecclesiæ sequestratus appareat, partemque cum diabolo & sociis ejus æternaliter habeat, ut autem hæc traditio nostra in reliquum tempus firmior permaneat, anulo nostro signari & manu fidelium nostrorum jussimus roborari. Signum meimet EVERACRUS episcopus. qui hanc auctoritatem fieri jussit. Signum Lamberti, Huberti advocati, Regineri thelonerarii, Fulcuini, Rotzoni, Johannis præpositi, Rastedimi, GUNTRANNI abbatis. Natradini custodis, Bononis archidiaconi, Gisleberti archidiaconi, Bononis, Franchonis, Lierbrandi præpositi, Adelulfi, Gosberti, Eilgandi, Gisleberti, Tietbaldi, Franconis. Everardi, Ratzonis, Bosonis & Adelardi, Lutgeri & Adelberonis, item Adelberonis, & Guntmari, Remigisi & Framerici, Adelgeri. Data Kal. Julii anno Domini DCCCCLXI. indictione iij. regnante vero gloriosissimo rege OTTONE xxiiij.

PRÆCEPTUM OTTONIS I. imperatoris.

Ecclesias & decimas Stabulensibus & Malmundariensibus monachis restituit, eisque sub sua protectione susceptis, liberam eligendi abbatis concedit facultatem.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 966. OTTO divina favente clementia imperator augustus. Noverit omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum industria, qualiter nos interventu dilectæ conjugis nostræ ADALEHIDIS fidelisque nostri archiepiscopi (a) VVILLEHELMI, [a] ob spem divinæ remunerationis, pro statu vel incolumitate regni vel imperii nostri, pro sanitate quoque nostra, filiique nostri carissimi regis scilicet OTTONIS, & pro remedio animæ domni genitoris nostri HEINRICI, ecclesias cum decimationibus, & mansis, vel mancipiis, omnibusque appenditiis earum Stabulensibus vel Malmundariensibus pertinentes monachis, Deo sanctoque Petro apostolorum principi almoque confessori Christi Remaclo sub regula sancti Benedicti deservientibus, quibus venerabilis abbas VVERENFRIDUS præesse videtur, munifica largitate reddidimus, & usibus vel stipendiis eorum perpetualiter servituras decrevimus, & ut nulli umquam in beneficium dentur, volumus, & firmiter jubemus. Ipsa vero cœnobia Sta-

(a) Hunc nescio qua auctoritate Chapeavilla Eraclium, Sammarthani Euvrardum appellant, contra fidem omnium antiquorum instrumentorum & MSS. in quibus constanter ubique dicitur Everaclus.

(b) Saticum idem esse videtur ac spatium amplum.

(c) Castitium ædificium significat, hinc casticiare pro ædificare, & casticiator pro architectus.

(d) Moguntini scilicet & imperii archicancellarii.

bulense vel Malmundariense cum omnibus ad victualia vel stipendia monachorum deputatis sub perpetua nostræ regiæ vel imperatoriæ dignitatis defensione vel emunitate esse decrevimus. Et ut nullis umquam temporibus alicui in beneficium cedant, sed sub nostra nostrorumque successorum tuitione perpetualiter consistant. Monachi vero in præscriptis cœnobiis Deo sanctoque Petro apostolo, almoque confessori Christi Remaglo famulantes, eligendi inter se abbatem liberam habeant potestatem. Et ut hoc auctoritatis nostræ præceptum firmum & stabile permaneat, hanc cartam & anuli nostri impressione signari jussimus, quam & manu propria subter firmavimus.

Signum domni OTTONIS magni & invictissimi imperatoris augusti.

Data viiij. kalend. Februarii anno Dominicæ incarnationis DCCCCLXVI. indictione viiij. anno regni domni Ottonis XXXI.

Actum Trajectis in Dei nomine feliciter. Amen.

PRÆCEPTUM OTTONIS II. imperatoris.

Turninas prædium Stabulensi monasterio restituit, vetatque ne deinceps in beneficium detur.

Anno 980. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. OTTO divina præordinante clementia imperator augustus. Cum nostræ serenitati condignum esse videatur omne consilium salubre & maxime pro animarum remedio erga divinas res adauctas sequi & adimplere, comperiat omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum sollers prudentia, quia nos, commonente & suppliciter interveniente fidelissimo nostro WERENFRIDO venerabili abbate, pro animæ nostræ remedio, & imperii stabilitate, quoddam prædium Turninas vocatum in pago Hasbaniensi & comitatu FOLCHUVINI comitis, Hoio situm, ad abbatiam Stabulaus jure proprio .... sed a quibusdam in beneficio distributum, & ita ab eadem ecclesia multo jam tempore subtractum, nostra imperiali potentia eidem ecclesiæ ubi sanctus Dei REMAGLUS corporaliter requiescit, iterum restituimus, & in perpetuam proprietatem donavimus, cum utriusque sexus mancipiis, ædificiis, terris cultis & incultis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, viis & inviis, exitibus & reditibus, quæsitis & inquirendis, & cum omnibus jure legaliterque ad hoc pertinentibus tali ratione, ut ab eadem ecclesia & expensa fratrum Deo servientium hoc nullus regum vel imperatorum seu alicujus personæ tam instanti quam successuro tempore inde auferat, aut in beneficio aliquo transmutet, sed victui eorumdem fratrum perpetuo deserviat. Et ut hæc nostræ donationis auctoritas firmior perpetim credatur, & a cunctis observetur, hanc cartam transcribi jussimus, & anulo nostro signatam manu propria subtus eam firmavimus.

Signum domni OTTONIS imperatoris augusti.

FOLGMARUS cancellarius vice VVILLIGISI archicapellani notavi.

Data v. non. Martii, anno incarnationis Domini DCCCCLXXIIII. indictione ij. anno regni domni Ottonis xiiij. imperii vij. Actum Noviomago.

DIPLOMA OTTONIS II. imperatoris.

De electione abbatis Stabulensis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 974. OTTO divina favente clementia imperator augustus. Si regalis aut imperialis majestas abbatum ac monachorum Deo servientium utilitatibus vel necessitatibus pie consulere studuerit, id omnimodis ad emolumentum animæ suæ proficere non ambigat. Idcirco comperiat omnium fidelium sanctæ Dei ecclesiæ nostrorum præsentium scilicet & futurorum industria, qualiter quidam abbas nomine RAVINGERUS ex monasteriis Stabulaus scilicet & Malmundaria, quæ sunt constructa in honore sancti Petri apostolorum principis, in quo *superiore* sanctus requiescit Remaclus confessor & episcopus adiens celsitudinem mansuetudinis nostræ, postulavit a nobis, quatenus secundum prædecessorum nostrorum morem, id est SIGIBERTI, HILDRICI, CHLODOVEI & DAGOBERTI regum, qui & eorumdem monasteriorum fuere constructores, necnon & imperatorum KAROLI, CHLUDOUVICI, sed & serenissimi beatæ memoriæ OTTONIS genitoris nostri augusti imperatoris, concederemus monachis ibidem Deo militantibus electionem regularem, quod & fecimus. Et quia monachis alterius cœnobii, id est Malmundarii, antiquorum sancita regum non suffecerunt, sed eadem monasteria rescindere, & sub duobus abbatibus, quod numquam antea a tempore S. Remacli acciderat, esse laboraverant, in tantum, ut nisi generaliter episcorum ex diversis provinciis confluentium synodo in *Ingilenheim* palatio nostro prolatis supradictorum antecessorum nostrorum præceptis diffiniri potuerit, propter hæc, inquam, ut ne qua deinceps inter eos controversia fiat, statuimus secundum mansuetudinis nostræ edictum, & omnium in eadem synodo episcoporum consultum, maxime VVILLGISI Moguntini archiepiscopi, & DEODERICI Metensis episcopi, & NOTGERI Leodiensis

sis episcopi, ut defuncto per successionem abbate, ex utrisque in unum cœnobiis confluentibus, monachi habeant sine simulatione, sine exceptione personæ, sine respectu pecuniæ, secundum sancti Benedicti regulam, abbatem eligendi liberrimam optionem; ea tamen præponderante ratione, Malmundariensium pace, ut quia beatus Remaglus utriusque monasterii constructor & Tungrensium antea episcopus & pastor, maluit in altero eorum, id est Stabulaus locum sepulturæ sibi deligere, ipsi primam electionis obtineant vicem, si apud eos melior meritis & instructior litteris inveniatur, sin autem, non illuc, sed Malmundarii melior reperiatur, utrique loco præficiendus potius quam ab externis assumptus intromittatur. Et ut hæc nostræ concessionis ac confirmationis auctoritas meliorem in Dei nomine obtineat vigorem, hoc præceptum inde conscriptum manu propria subter firmavimus, anulique nostri impressione insigniri fecimus.

Signum domni OTTONIS invictissimi imperatoris augusti.

HILDEBOLDUS episcopus & cancellarius advicem VVILLIGISI archicapellani recognovi.

Data ij. nonas Junii anno Dominicæ incarnationis DCCCCLXXX. indictione vij. anno vero regni secundi Ottonis XIX. imperii autem xiij.

Actum Aquisgrani in Dei nomine feliciter. Amen.

PRÆCEPTUM OTTONIS III. imperatoris.

Confirmat omnes Stabulensis & Malmundariensis monasterii immunitates.

Anno 986. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. OTTO favente divina clementia rex. Si piis petitionibus sacerdotum de nostra regia munificentia aliquid accommodaverimus, id ad æternæ retributionis munera capessenda profuturum nobis liquido credimus. Quapropter omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum dinoscat industria, quomodo vir venerabilis RAVINGERUS Stabulensis ac Malmundariensis monasterii abbas nostris obtutibus præsentavit præcepta divæ memoriæ avi nostri OTTONIS & æquivoci illius nostri genitoris imperatorum augustorum, in quibus continebatur, qualiter ipsi prælibata cœnobia, Stabulense videlicet ac Malmundariense, & omnia loca illuc aspicientia, omnemque familiam servilem & ingenuam illo pertinentem sub suæ tuitionis immunitatem susciperent, eorumque præceptionibus prædecessorum suorum morem sequentes confirmarent, pro rei tamen firmitate petiit celsitudinem nostram, ut nos denuo id ipsum faceremus. Cujus petitionem ob votum dilectæ genitricis nostræ THEOPHANU videlicet imperatricis augustæ, necnon & interventum fidelis nostri HILDEBOLDI VVormatiensis ecclesiæ venerabilis episcopi atque NOTGERI Leodiensis episcopi, benigne suscipientes, antefata cœnobia Stabulense & Malmundariense, quæ sanctus REMACLUS confessor Christi in honore sancti Petri principis apostolorum construxit & consecravit, quibus modo præsidet prædictus RAVINGERUS cum omnibus ad victualia vel stipendia monachorum sub regula sancti Benedicti Deo sanctoque Remaclo die noctuque ibi servientium deputatis, sub nostram tuitionem suscipimus, atque sub perpetua nostræ regiæ defensionis emunitate esse decrevimus, interdicentes firmiter, ut nullis umquam temporibus alicui in beneficium concedantur, sed sub nostra nostrorumque successorum tuitione jam dicta cœnobia cum ecclesiis ac decimationibus & mansis vel mancipiis omnibusque aliis appenditiis illic rite pertinentibus perpetualiter consistant. Ad hæc etiam monachis Deo & sancto Remaclo in præscriptis cœnobiis famulantibus, eligendi inter se abbatem, quotiens usus evenerit, juxta regulam sancti Benedicti liberam potestatem concedimus. Et ut hoc auctoritatis nostræ præceptum firmum & stabile permaneat, hanc cartam conscribi & anuli nostri impressione signari jussimus, quam & manu propria subtus firmavimus.

Signum domni OTTONIS gloriosissimi regis.

HILDEBOLDUS episcopus & cancellarius vice VVILLIGISI archicapellani recognovi.

Data iij kalend. Martii, anno Dominicæ incarnationis DCCCCLXXXVI. indictione XV. anno autem tertii OTTONIS regnantis quarto.

Actum Noviomago feliciter. Amen.

DIPLOMA GREGORII PAPA V. VVerinfrido abbati concessum.

Confirmat omnes monasterii possessiones, jusque eligendi abbatis, primum ex Stabulensi, deinde ex Malmundariensi cœnobio.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 996. GREGORIUS episcopus servus servorum Dei, VVERENFRIDO religioso abbati solutam & apostolicam benedictionem. Tum summe apostolicæ dignitatis apex in hoc divini roboratus nitore dinoscitur præfulgere, si in adquirendis Dei laudibus sui impensius studebit laboris exhibere certamen. Ob hoc debita nos ejusdem apostolicæ pastoralis compellit sollicitudinis cura, quæque ad stabilienda piorum pertinere di-

gnoscuntur locorum ubertim promulgare, A & apostolicæ institutionis censura confirmare. Igitur quia postulasti, frater, a nobis, quatenus monasteria a venerabili patre Remaclo in honore sancti Petri constructa, id est, Stabulaus & Malmundarium, sita saltu Arduennensi privilegio nostræ auctoritatis muniremus. Et quia justa visa est nobis petitio tua, assensum tibi præbemus per hujus nostri privilegii constitutum, & roboramus apostolica auctoritate, atque decernimus secundum antiquorum edictum regum, id est, SIGIBERTI, CHLUDOVEI & DAGOBERTI, qui & eorum constructores fuere B monasteriorum, nec non & imperatorum KAROLI, LUDOUVICI & OTTONIS augustorum, ut loca determinata, vel villæ, aut possessiones, quæ ab ipsis imperatoribus ipsi sancto sunt traditæ, & per eum utrisque ecclesiis divisæ usibus deserviant monachorum, nullique liceat advocato, vel in placitis, aut casticiis, ea infringere; quod percutimus æterno anathemate. Præterea sancimus sicut ab ipsis imperatoribus est diffinitum, ut utrimque in unum e duobus monasteriis confluentibus monachis habeant sine simulatione, sine exceptione personæ, sine respectu pecuniæ, secundum sancti Be- C nedicti regulam abbatem eligendi liberrimam optionem, ea tamen præponderante ratione, Malmundariensium pace, ut quia beatus Remaclus utriusque monasterii constructor, & Tungrensium antea episcopus & pastor, maluit in altero eorum, id est Stabulensium locum sepulturæ sibi eligere, ipsi primam electionis obtineant viam, si apud eos melior meritis & probabilior inveniatur. Sin autem non illic, sed Malmundarii reperiatur utrique loco præficiendus, ab eo potius quam ab externis assumptus intromittatur. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu præsumpserit, his quæ D a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dictorum monasteriorum statuta sunt refragare, aut hæc in quoquam transgredi, sciat se anathemate innodatum, atque cum diabolo & ejus atrocissimis pompis, atque Juda traditore Domini nostri JESU-CHRISTI tartari incendiis concremandum. At vero si pio intuitu observator & custos ductor fuerit, hujus nostri apostolici constituti, ad cultum Dei respicientis, misericordiam a misericorde Deo nostro multipliciter consequatur, & beatæ vitæ possessor effici mereatur. E

Scriptum per manum Johannis notarii regionarii atramentarii sanctæ Romanæ ecclesiæ anno Dominicæ incarnationis DCCCCXCVI. indictione IX. mense Junio die IJ. Bene valete.

BULLA SILVESTRI PAPÆ II.

Utrumque monasterium Stabulense & Malmundariense sub sua suscipit protectione, mandatque ut in abbatis electione ex Stabulensi, si dignus reperiatur, assumatur.

SILVESTER summus & universalis papa & beati Petri vicarius servus servorum Dei, venerabili Stabulensium & Malmundariensium abbati RAVENGERO & omnibus in Christo pie vivere volentibus veram in Domino JESU dilectionem ac mutuam fraternæ charitatis unanimitatem. Circa annum 1000.

CUM constat post primorum nostrorum parentum prævaricationem in liberi arbitrii abusionem genus humanum ei sententiæ addictum, ut & homo capitibus aliorum secundum psalmographi vocem superponatur, ad compescendos scilicet humanæ voluptatis illicitos appetitus, & legibus non modo forensibus, verum etiam ecclesiasticis cohibeamur regulis ac rationibus, eousque progressa est auctoritatum institutio, ut sancta sanctorum loca, quæ devotione fidelium fundata, cultui divino mancipata, plura a diversis stipendiorum eximia sunt adepta, non solum regalia, sed imperalia, ad immunitatem sui expostulent præcepta; verum etiam auctoritatis nostræ ad stabilitatem sui desiderent privilegia. Quapropter rogatu venerabilis NOTGERI Leodiensis episcopi abbatiam Stabulensem vel Malmundariensem antiquorum regum & imperatorum munificentia nobiliter constructam, & semper tam nostrorum prædecessorum auctoritate quam regia immunitate defensam, sub eadem immunitatis nostræ tuitione suscipimus. Abbatem semper habeant, ea tamen præponderante ratione, Malmundariensium pace, ut quia beatus Remaclus utriusque monasterii constructor & Tungrensium antea episcopus & pastor maluit in altero eorum, id est Stabulensium, locum sepulturæ sibi diligere, ipsi primam electionis obtineant vicem, si apud eos melior meritis & instructior litteris inveniatur. Si autem non illic, sed Malmundarii melior reperiatur, utrique loco præficiendus potius quam externis assumptus intromittatur.

ELECTIO BERTRANNI ABBATIS Stabulensis ab Heinrico rege confirmata, cum facultate deinceps eligendi abbatis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Divina favente clementia rex HEINRICUS. Dum regiæ serenitatis dignitas pietatis consultu abbatum vel monachorum Deo famulantium necessitatibus subvenit, dilatari gloriam sui imperii credat, ac præfer- Circa 1005.

tim superni perpetuitatem regni pro hujuscemodi dignis operibus acquirere sibi non ambigat. Quapropter fidelium nostrorum tam & præsentium quam & futurorum industriam animadvertere volumus, quia Stabulensis & Malmundariensis cœnobii abbate RAVENGERO humanis rebus exempto, fratres utriusque loci successoris iniere electionem, sed nostri culminis aures mala ipsorum opinio turbaverat, annuere omnimodis denegavimus, sed sub cura alterius cujusdam abbatis eadem loca pro tempore commisimus, donec super hujus rei certam indaginem consilium haberemus. Denique B indigne illos pati offensam nostræ majestatis comperientes, cum consilio procerum & consensu præsulum præsentem abbatem BERTRANNUM, quem electione regulari antea elegerant, constituimus, ac utrique loco regendo digne præfecimus. Quatinus ergo tantæ perturbationis procella in perpetuum sedaretur, ac ut prædictus venerabilis abba celsitudinem mansuetudinis nostræ postulans a nobis, ut electionem regularem, quam prædecessorum nostrorum regum & imperatorum, cognatorum scilicet nostrorum traditione & privilegiis apostolicæ sedis hactenus habuerant, eis concederemus, C quod & fecimus. Et quia monachis alterius cœnobii, id est Malmundarii solet discordia oriri, mansuetudinis nostræ edicto sancimus, ut defuncto per successionem abbate, ex utrisque in unum monasteriis confluentibus monachis, habeant unanimi concordia sine exceptione personæ, sine obcœcatione pecuniæ, secundum sancti Benedicti regulam eligendi liberam optionem, ea tamen præponderante ratione, ut quia beatus REMACLUS utriusque loci constructor & Tungrensium antea episcopus & pastor maluit in altero eorum, id est Stabulaus locum sepulturæ sibi eligere, ipsi primam electionis D obtineant vocem, si apud eos quidem melior meritis & instructior litteris inveniatur. Si autem non illic, sed Malmundarii melior reperiatur, utrique loco præficiendus potius quam exterius assumptus intromittatur. Itaque ut hæc nostræ concessionis auctoritas pleniorem in Dei nomine obtineat vigorem, hoc præceptum inde conscriptum manu propria subter firmavimus, anulique nostri impressione insigniri jussimus.

PRIVILEGIUM S. HERIBERTI Coloniensis archiepiscopi Bertranno abbati Stabulensi concessum.

E

Decimas & capellas a regibus concessas in sua diœcesi confirmat.

Anno 1007. HERIBERTUS sanctæ Coloniensis sedis antistes servus servorum Dei BERTRANNO Stabulensi abbati suisq; successoribus perennem in Domino salutem. Igitur postulasti a nobis, frater, quatinus decimas & capellas in saltu Arduennensi sitas, ad dioecesim nostram respicientes, præbendæ vero fratrum Malmundariensium appendentes nostra auctoritate muniremus, allato etiam nobis super hoc privilegio sanctissimi prædecessoris nostri CUNIBERTI, cujus consilio & auxilio idem Malmundariense cœnobium constructum est, & venerabilis memoriæ viri EVERGERI, a quo idem monasterium priore a Hungris combusto renovatum, & in honore sancti Petri apostoli consecratum est, quorum auctoritate confirmatum, ut possessiones, decimæ vel ecclesiæ, quæ a regibus vel imperatoribus ceterisque bonis christianis largitæ atque oblatæ, & in postmodum concedendæ sunt, firma stabilitate perpetuoque jure inconcussæ permaneant; & justa visa est petitio tua, assensum ei præbentes, etiam gratam habemus. Igitur & nos decernimus atque jubemus, ut nemo fidelium memoratis fratribus & de præfatis decimis, vel capellis aliquid demere vel minuere præsumat, nec ullam contrarietatem inferre tentet, sed sicut ab antiquis regibus scilicet SIGIBERTO, CLODOVÆO ac DAGOBERTO, & imperatoribus KAROLO, LODOVICO, OTTONE constat confirmatum, ita Domino protegente per hanc nostram auctoritatem roboratum nostris & futuris temporibus maneat inconvulsum. Si quis autem violator exstiterit sciat se perpetui anathematis baculo feriendum, qui autem observaverit, æternæ renumerationis gratiam habiturum.

Privilegium domni HERIBERTI Coloniensis archiepiscopi confirmatum ab eo iiij. non. Novembris apud Malmundarium, dedicata in die ecclesia in honore sancti Gereonis, regnante HEINRICO II. anno ab incarnatione Domini MVII. indictione V.

NOTITIA COMMUTATIONIS factæ inter Nantherum S. Martini Metensis abbatem & Popponem Stabulensem.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Circa 1035. Notum sit omnibus, tam futuris quam præsentibus, quale concambium factum est inter domnum POPPONEM abbatem quondam Stabulensis cœnobii & NANTHERUM abbatem de monasterio sancti Martini, quod est in episcopatu Metensi. Hic Nantherus abbas quoddam bonum habuerat in comitatu Othemedensi, villam scilicet *VVakendor* vocatam, respicientem ad altare sancti Martini: de qua cum a loco longe aberat versus Coloniam, nullum servitium, nullum poterat habere respectum, sed in tantum ad nihilum jam venerat, ut nihil census nihil servitii præter viij. solidos ipsa solveret curtis, quæ plus xxx. mansis consta-

bat. De quo etiam censu ipsi abbati contrarium ab ipsis debitoribus evenerat: super qua re cum frequenter imperatoriam majestatem quæreret, & quod sibi in loco utile esset invenire non posset, proposuit sibi super hoc agi consilium, si fortuna prosperum sibi subministrasset locum. Erat tunc temporis domnus POPPO bonæ memoriæ abbatias curans Treviris sancti Maximini, Stabulaus sancti patris nostri Remacli, qui cum ipsi regi & multis principibus eo tempore notus esset & carus, ipsi & prædicto abbati familiaris erat amicus. Hunc igitur adiit, super jam dicto damno quæsivit consilium, & tandem ipsius domni Popponis consilio visum sibi est, ut supradicti boni a se fieret commutatio. Animadvertens itaque aliquid de bono sancti Remacli adjacere, præfatam quoque curtim Stabulensi cœnobio vicinam esse, bonum sibi visum est eamdem commutationem cum ipso domno Poppone facere, quod ipse libenter annuit, tradens ei in comitatu *Biendenborch* villam sancti Remacli *Medrenai* vocatam cum omnibus appendiciis suis, terris, silvis, aquis, omnibusque inde procedentibus debitis. Facta est autem hæc commutatio apud

NOTA. Dinillam, ubi colloquium fuit inter imperatorem CUONRADUM, & HEINRICUM regem Francorum, ducatum Hlotariensis regni tenente duce GOZILONE, eodem super bono sancti Martini advocato, super abbatiam sancti Maximini comite HEINRICO, super bono sancti Remacli fratre ejus comite FREDERICO, regente domno POPPONE episcopatum Trevirensem, PILIGRINO Coloniensem, THEODERICO Metensem, REINARDO Leodiensem. In unum igitur advocatis convenientibus, dux GOZILO tradidit prædictam *VValendorp* comiti Friderico in usum fructuarium cum omnibus appendiciis suis ad altare sancti Petri sanctique Remacli. Item comes FRIDERICUS *Madrenaii* cum appendiciis suis eodem conventu duci GOZILONI ad altare sancti Martini, præsentibus memoratis abbatibus, qui ipsam agebant commutationem. Placuit postea abbati NANTHERO a prædicto abbate POPPONE eumdem *Medrenaii* de villa sancti Maximini LUCEII vocata commutare, quod & fecit præsentibus advocatis supradicta ratione. Confirmatum est autem hoc concambium præcepto CUONRADI imperatoris, & legali advocatorum banno, ac justa traditione habitum a prædictis abbatibus per annum & diem digna census ac servitii solutione. Testes fuerunt BECELINUS comes de *Biendeburch*, GODEFRIDUS comes de Amblavia, GOZILO comes de *Engeis*, Gerardus Flameus, Hermannus *de Gruosles*, Theodericus & Riquinus *de Lembruch*, Herel fidejussor *de Budelei*, Harpero & Toricus de Petra, Arnulfus de Aisno, Stephanus *de Malenpret*, Razo *de Mecuedes*, Arnulfus de Verino.

NOTITIA DE PERMUTATIONE facta inter S. Maximini Trevirensis & Malmundarii abbatias.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Circa 1035. Ordinationes ecclesiarum bonum est nosse Christi fideles, ut si quid Deo servientibus aliquis velit demere, sit qui possit contradicere. Ob hoc litterarum memoriis traditur quidquid a bonis dispensatoribus de rebus ecclesiasticis geritur, si eas augent vel minuunt dono, præstaria, sive concambio. Hujus rei gratia notum sit omnibus quale concambium factum sit de Asteneburno villa sancti Petri, quæ fuerat pertinens ad altare Malmundarii. Igitur regnante domno imperatore CUONRADO villa quædam Hanuvulro vocata erat de abbatia sancti Maximini, & quoniam bonum erat ipsius imperatoris, placuit sibi eamdem Anuvulro de loco accipere, & Maguntiæ sancto Martino dare. Erat eo tempore comes quidam GISLEBERTUS in partibus Hasbaniæ, qui ob injuriam sui malefacti, ipsius imperatoris amiserat gratiam. Ob hoc re adquirenda bonum sibi visum est supradicto imperatori, de allodio suo dare xx. mansus apud Corvvoromo cum omnibus eorum appendiciis, terris, cultis, & incultis, silvis, aquis, omnibusque ipsius allodii usuariis. Placuit itaque ipsi imperatori, ob salutem animæ suæ, hoc bonum sibi a prædicto comite datum, sancto Maximino restaurare, pro villa quam supradiximus eum de loco accepisse. Igitur abbate JOHANNE abbatiam sancti Maximini regente, quoniam hoc bonum longe a loco aberat, bonum sibi visum est alias commutare, petiitque domnum POPPONEM tunc temporis monasteriorum Stabulaus & Malmundarii abbatem, ut hoc bonum quoniam abbatiæ suæ vicinum erat, sibi acciperet, & villam Asteneburno vocatam loco suo proximam sibi pro hoc bono traderet. Placuit hoc supradicto abbati POPPONI, & convenit utrisque commutationem facere prædicti boni. Igitur convenientibus ipsis in unum, simul etiam advocatis ipsorum locorum, comite HEINRICO, de bono sancti Maximini, FRIDERICO fratre ejus de abbatia sancti Remacli, tradita est prædicta Astenebruno ab advocato FRIDERICO præcepto domni imperatoris atque consensu domni abbatis Popponis comiti Heinrico in servitium sancti Maximini cum omnibus appendiciis suis, terris, cultis, & incultis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, cunctisque inde procedentibus debitis, quæsitis, vel inquirendis. Item datum est comiti FRIDERICO ab advocato HEINRICO in servitium sancti Petri ad altare Malmundarii, quidquid datum fuerat a supradicto imperatore sancto Maximino apud Corvuorommo, cum omnibus

appendiciis suis, terris, silvis, aquis, omnibusque debitis usuariis. Visumque communibus utriusque partis fidelibus est inæqualem hanc esse commutationem pro prædicto bono dato ab abbate Poppone. Unde sibi auctum est ab abbate Johanne quod habebat *VVendenges* de bono sancti Maximini & apud Ruimago dimidium mansum, & quinque partes vineæ super Mosam quoque mansum & dimidium cum omnibus horum appendiciis, familiam quoque ultra Mosam quæ erat sancti Maximini. Facta est itaque hæc commutatio jussu prædicti imperatoris, & confirmata legali advocatorum banno, & recta traditione, & habita ab utrisque supradictis abbatibus per annum & diem digna census ac servitii solutione. Regnante imperatore CUONRADO, ducatum Lothariensis regni duce GOZILONE tenente, advocatorum locorum prædictis comitibus HEINRICO sive FRIDERICO, archiepiscopatum Trevirensem gubernante POPPONE, PILIGRINO Coloniensem, THEODERICO Metensem, RAINARDO Leodiensem; testes fuerunt comes GISLEBERTUS de Salmo, Bovo de Lotauso, Stephanus de *Malempret*, Hermannus de *Gruosles*, Gunzelinus, Arnulfus.

DIPLOMA HENRICI III. REGIS Romanorum Popponi abbati concessum.

Omnes monasterii possessiones & immunitates confirmat.

Anno 1040. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. HEINRICUS divina favente clementia rex. Sublimitas regalis prudentiæ Deo servientium paci ac quieti omnimodis debet prospicere. Unde comperiat omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum industria, quod monasterii Stabulai sub nostra ditione siti [a] consecrationi præsentes, id est obtinente apud nostram celsitudinem abbatis ejusdem loci scilicet POPPONIS reverentia, petente eodem abbate, juxta antiquorum regum SIGIBERTI, CHILDERICI, CLODOVEI, DAGOBERTI, qui constructores fuêre præfati loci, necnon & imperatorum CAROLI, LUDOVICI, OTTONUM trium, HEINRICI, sed & serenissimæ memoriæ CUONRADI imperatoris genitoris nostri sancita, appendentium vel traditarum rerum illi ecclesiæ a tempore sancti Remagli per succedentia tempora ratam præceptionem firmavimus regali auctoritate nostra. Est igitur nostra dignatione sancitum, ut quidquid prædecessorum suorum temporibus illi loco fuit traditum aut condonatum, A sed quod eidem abbati imperator HEINRICUS ob suæ animæ mercedem de Hasbanio reddidit beneficium, sive quod a divæ memoriæ genitore nostro ipsi fuit restitutum a comite HERMANNO ex hærede mortuo per aliquanta tempora injuste detentum, *Scaletin* videlicet & *Palisiol* cum omnibus appendiciis suis, & quidquid ad ipsum locum emit, sextam scilicet de Amblava & Tumbis a comite GODEFRIDO de Zingeis, vel quod de bono ecclesiæ concambium VVendengias, & Coruuoronnon abbatis sancti Maximini data villa Astebronna loco concambii sine B aliqua infractura maneat inconvulsum. Quoniam vero prædecessores nostri reges vel imperatores suæ auctoritatis firmitate ipsi loco sancivere, ut advocatus ejusdem ecclesiæ in cortibus ad locum respicientibus non præsumat mansuras aut paraturas facere, redibitiones, freda exigere, aut placitum tenere, aut parafredos sibi sumere sine permissu abbatis & voluntate eadem, & nos ipsi abbati firmando corroboramus, bannique nostri impositione ne deinceps quisquam hæc audeat infringere vigoramus, & quidquid sane acquisivit aut acquisitum reperit in quibuslibet rebus ecclesiæ roboratur nostræ aucC toritatis rata præceptione, habens emunitatem ab omni advocatorum infestatione. Et quoniam monachis alterius cœnobii, id est Malmundarii sancita antiquorum regum vel imperatorum non suffecerunt, & sub duobus abbatibus rescindere eadem monasteria laboraverunt, quod a temporibus sancti Remagli adhuc manet inconvulsum, propter hæc, inquam, ut ne qua deinceps inter eos controversia fiat, quod evenisse temporibus domni imperatoris OTTONIS secundi constat, statuimus secundum mansuetudinis nostræ edictum, ut unius abbatis regimini sicut juD giter permansit utrumque sit subjectum cœnobium. Et ut hæc nostræ concessionis ac confirmationis de omnibus his plenior habeatur auctoritas, manu propria hoc præceptum subter firmavimus, sigillique nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domni HENRICI regis invictissimi.

THEODERICUS cancellarius vice BARDONIS archicapellani recognovi.

Data non. Junii indictione viij. anno Dominicæ incarnationis millesimo quadragesimo. Anno autem domni HEINRICI regis tertii ordinationis xiij. regni ij.

E Actum Stabulai feliciter. Amen.

BREVIS NARRATIO de dedicatione ecclesiæ Stabulensis & inventionis corporis S. Remacli.

ANNO ab incarnatione Domini MXL. non. Junii, dedicatum est hoc monasterium in honorem beati Petri principis a- *Ex ms. Stabulensi annorum minimum 600.*

(a) Hinc patet consecrationem Stabulensis ecclesiæ factam fuisse anno 1040. sub S Poppone abbate, qui disciplinam in monasterio restituit, ædificia etiam collapsa atque adeo ecclesiam restauravit, quod amplius patet ex sequenti narratione ipsius dedicationis.

postolorum Pauli atque Remacli a venerandis episcopi ERIMANNO archipræsule sanctæ Coloniensis ecclesiæ, NITHARDO Leodicensis, HERIMANNO Mimigarvordensis, RICHARDO Virdunensis, GERARDO Cameracensis, HENRICO tertio rege præsente, domno autem Popone abbate vicesimo anno ordinationis suæ abbatiam regente, quod ipse a fundamento restauravit, atque ut nunc patet ad effectum perduxit. Muralis autem ambitus ad tuitionem ejus in modum mediocris oppidi compositus, ipsa die in sepulturam defunctorum orthodoxorum taliter est consecratus. Nam corpora beati patroni nostri Remacli, nec non Justi martyris & plurimæ reliquiæ pretiosæ cum aqua exorcisata exterius in circuitu ejus lustrando vehuntur, gyroque peracto, cum maximo cleri plebisque tripudio, laudes celebres in sublime exaltando, ad eumdem aditum reconsignantur, atque cum eadem insigni processione porta præscripti cœnobii repetitur, in qua peracta sacerdotali benedictione, rex cum memoratis episcopis atque proceribus sursum se obvium sanctis exhibuit, ad excitandam gloriam Dei in plebem sermonem episcopo facere præcepit. Subinde quatenus regali munificentia donarentur benigna largitate providit. Nam protinus pro remedio animæ patris & suæ xij. mansus cum xxx. mancipiis utriusque sexus incolarum ritu eos excolendos lypsanis in altari principali locandis ex hereditate propria contulit. Ad hæc quoque præclara dies Christi cultibus mancipata, vicinorum atque exterorum ne privaretur frequentia, ex eo occasione nacta mercatum publicum per singulos annos ipsis colendis biduo complendum decrevit, atque venalitatem & emtionem cunctis præsentibus pariter cum HENRICO duce Bauuariorum inchoavit. His ita gestis ministris loculum patroni nostri ferentibus, auxilio sese gerendo mancipavit, sicque cum clero debita processione vacando, ac plebe immensa ad locum ubi nunc reconditum est cum magna devotione idem præfatus rex transtulit. Post evangelium vero solemnis missæ, domno abbate poscente, privilegium Gregorii papæ, patrui scilicet patris sui, loco pro tuitione & quærela insidiantium concessum, publice recitare fecit, idque a circumstantibus approbatum, regali etiam auctoritate corroboravit. Huic etiam beneficio aliud addidit, nam præcepta regum antiquorum, SIGIBERTI scilicet CHLODOVEI, HILDRICI, DAGOBERTI, qui constructores extitere locorum, representare jussit sibi, nec non imperatorum CARLOMANNI filiique sui LODVVICI atque augustorum OTTONUM diligentique examinatione seriem veritatis per ea legendo discutit, & quicquid in sanctæ ecclesiæ ditione a priscis modernisque temporibus concessum, adhuc inconvulsum comperit suo quoque testamento confirmavit. Insuper quicquid prædecessores HENRICUS, ac pater ejus CUONRADUS imperatores cœnobio diu ablata divina miseratione tacti restituerunt, in eo inserere fecit sigilli impressione, manusque subscriptione munivit, atque ad obstruenda in futurum præjudicia in generali Aquisgrani palatio optimatum suorum atque aulicorum deliberatione suaque præsentia ratum fieri decernendo sancivit. Præterea eodem adhuc abbate vita comite, infra biennium dedicationis præscriptæ, repertum est patroni nostri sepulchrum plurima intercapedine temporum impediente nobis celatum. Inventum quippe est iv. nonas Martii diebus sacræ quadragesimæ, desideriis nostris superna gratia favente, vero indicio omnique summota ambiguitate. Nam sicut a patribus nostris veredica relatione est relatum scriptoque proditum, GODUINUS qui quartus in regimine loci beato confessori abba successit, ab oratorio S. Martini ubi prius humatum continebatur in monasterium principale SS. apostolorum Petri & Pauli ab ipso sagaci industria constructum ac consecratum, officiosa devotione vij. calend. Julii transtulit, quæque etiam in tam magnifico negotio expediebant congruo honore efficaciter adimplevit. Siquidem lecticam auro argentoque suis expensis digna decoris prærogativa fabricatam præparavit, in quam jam arida ossa a corrupta ejus carne sequestrata locavit, retroque altare præscriptorum apostolorum in sublime, ut esset omnibus evidens condigno apparatu statuit, sinceritate etiam ejusdem benignæ devotionis in tumulo ejus impendit, quia subtus eam in inferiori parte terræ commendavit, pavimentoque firmo ad tutelam fidelibus posteris non ignava fide munivit. Sed invalescente persecutione paganorum atque Lotharingiam provinciam ceterasque frequenter hostili immanitate atque incursione vastante, postque prædictum monasterium ab invisa gente Danorum est combustum, & ideo casum minante ab abbate Odilone propensiori opere atque eminentiori in ipsis fundamentis est restauratum. Nullum sepulturis irrogatum est impedimentum, quia latitudo eadem totius detrimenti tulit occasionem. Noviter autem & ipsum dirutum excellentiorique gratia, longitudine, latitudine, crassitudine, sumtuosoque decore præsens restitutum, sed a fundamentis duorum seclusum, multorum abolita est memoria monimentorum inibi positorum, insuper patroni nostri generali atque inevitabili jure mortalitatis veritate patrum sublata priscorum. Diversarum etiam rerum impediunt nunc species maceriarum dilapsarumruderumque congesta congeries, pavimentorum novorum super inducta planities, subinde telluris herbidæ sub nudo aëre insolitarum fœcunditatum ubertates, plurimæque va-

NOTA.

rietatum objectæ imagines. Nam patrum A nostrorum relatione ex eo fidem opinio nostra conceperat, sed ad confirmandum veritatis argumentum, facultas non suppetebat, quia designatus locus ævo cesserat, ruinaque murorum altarisque omnia vestigia quærendi abstulerat; sed post quam ea impedimenta fuerunt extrusa, desiderii nostri repensatur gratia, atque apparuit quod diu quærebamus multa indagine adhibita. Ergo postquam invenimus, ut æquum dignumque erat, divinæ dispensationi gratias immensas retulimus, & dum urgente necessitate a terra machinamentis inibi congruentibus B elevamus, excepto demolitæ carnis ejus pulvere sanguinem ejus, quasi in futuræ resurrectionis gloria reservatum, in vitrea ampulla subtus illud stabilitum invenimus. Ad quam recipiendam dum inconsulta aviditate properatur, rationique prudenti renititur, peccatis nostris machinantibus, sacrum vas conlapsum colliditur, ipsumque pretiosum thesaurum negligentia maxima agente sparsim super terram effunditur; sed superna gratia interveniente ac vires nostras reparante, spem nostram nimio mœrore dissolutam, bona fiducia refovemus, ipsumque C cruorem diligenti cautela & examinatione cum ipsa terra recolligimus, & quia privatis publicisque nostris cunctorumque ortodoxorum commodis necessarium spiritualiter providebamus, in theca modica fideliter servandum recondimus. Locus autem sanctificationis atque inventi sarcofagi, quia digna ibi veneratione non fas erat excoli, nam pervius aditus atque exitus arcebat claustri, insuper morosa deliberatione intercedente, omnes reliquias dispersione acta non fuit possibile ad plenum recipi, decretum est præsentibus absentibus atque futuris, D quod residuum ex eis inibi restabat hac ratione memoriæ commendari. Nam infra muralem parietem in medio occultus arcus cementaria arte compilatus, pavimentumque a loco illo sublatum atque propter tenacem soliditatem non adeo adhuc reperimus partitione dissolutum desuper reponitur, ut pia fide quærentibus veritatis indicium certa astipulatione pandatur. Hujus rei tot adhuc testes sunt incolumes quotquot ipsa die extitere præsentes. Testimonium quidem perhibet Gonterus, cui creditum est tanti mysterii sacramentum attrectare, qui præcepto E PETRI decani nunc autem abbatis, in virtute sacræ obedientiæ cruentatis manibus lipsanas dispersas præsumsit recipere, atque ad custodiendum fideliter in conclavi memorato retrudere. At ubi prædictus domnus abba, cujus hæc absentia gesta sunt rediens agnovit, omnipotentis Dei gratiam dignis laudibus extulit, atque ipsum loculum cum pulvere, sanguine, cinere retro altare prædictorum apostolorum summa curiositate atque honore tumulandum tradidit, nec non ad recolendam tam præcipuam sanctificationem in posterum vario lapide marmoreo desuper strato eleganter decorare jussit.

DIPLOMA HENRICI II. imperatoris.

De permutatione facta inter abbatiam sancti Maximini Trevirensem & Stabulensem.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Circa HEINRICUS divina favente clementia im- 1042. perator. Sublimitas imperialis prudentiæ Deo servientium paci ac quieti omnimodis debet prospicere, ut si quando aut necessitas exigit, aut utilitas exposcit, de villis aut rebus ecclesiarum præstariam aut concambium facere, quibus auctoribus id agatur oportet litteris annotare, ut postquam ejus rei auctores vel astipulatores contigerit obisse, si quis succedentium id velit infringere vel demutare, ipsa litteralis commendationis auctoritas in medium prolata, & præcipue si sublimitate imperiali est confirmata, habeatur pro teste, ad infirmanda molimina partis adversæ. Quapropter notum sit Christi fidelibus & nostris, tam præsentibus quam futuris, quale concambium factum sit de bono sancti Remacli apud VVendengias, quod olim pertinens ad abbatiam sancti Maximini pro Astenebruno, inter alias commutationes datum fuerat cœnobio Stabulensi, & sancitum & corroboratum imperiali auctoritate patris mei divæ memoriæ CUONRADI Cæsaris, villa quædam *Inkesengias* vocata, erat de episcopatu Bavenbergẽsi, pertinens ad præbendam sancti Georgii. Quæ quoniam longe distabat a præfata urbe, visum est ejus loci præposito nomine LUITPALDO cum consensu domni sui (a) SUGERI episcopi alias eam concambire, petiitque a venerabili POPPONE abbate monasterii Stabulai, ut hanc villam, quoniam abbatiæ suæ vicina erat, acciperet sibi, & bonum de VVendegiis loco suo propinquius pro denominata villa traderet sibi, & ut æquum ex utraque parte concambium fieret, duos adhuc mansus apud Andernacum & Nonam de Buobardio adjiceret. Pro hoc igitur apud Trajectum in curia nostra a supradicto venerabili abbate interpellati habendum possidendum ulterius ecclesiæ sancti Remacli firmando corroboravimus, bannique nostri impositione, ne deinceps quisquam aut tollere aut usurpare sibi audeat, vel injustitiam aut violentiam facere publice vigoravimus. Atque ut hujus nostræ confirmationis & concessionis de hoc con- [a]

(a) Sugerus, seu Suiggerus, sive Suidigerus, S. Henrici imperatoris cancellarius Bambergensis episcopus electus dicitur anno 1042. quadriennioque post ad summum pontificatum evectus, Clemens II. appellatus.

cambio plenior imo certior habeatur auctoritas, manu propria hoc descriptionis præceptum subter annotavimus & confirmavimus.

Signum domni HEINRICI secundi imperatoris invictissimi.

DISCRETIO CONCAMBII de Astelbrunna & Cornaroimo.

IN *VVendenges* quondam habuerat sanctus Maximinus villam nomine Hauvillam, quam concupiens imperator CUNRADUS ad opus unius cunicularii sui nomine LUIDULFI a domno abbate POPPONE extorsit, ea conditione ut si aliquid bonum propter jus imperii sui in proprio suo eveniret, absque ulla contradictione sancto Maximino redderet. Quod & contigit non post multum tempus. Nam quidam comes nomine GISLEBERTUS in partibus Hasbaniæ quodam milite nomine VVIKERO interfecto, nullo modo potuit pacari imperatori, quousque quoddam prædium Corvuoroimo nomine sibi traderet pro acquirendo ejus amore. Quod statim domno abbate POPPONE placitante, redditum est sancto Maximino pro restauratione. Tunc fratres & ministri monasterii sancti Maximini illud bonum parvipendentes, eo quod nimium ab eis longe distaret, petierunt ut vicino loco aliquod concambium acciperent. Quod & factum est, nam abbas POPPO & advocatus sancti Maximini HEINRICUS dux Bavariæ, instigante familia ejusdem sancti Maximini, consilium inierunt, ut quamdam curtim nomine Astelebruna ex abbatia sancti Remacli pro prædicto bono commutarent: sed numerato censu de Astelebruna, prope dupliciter præponderabat. Ad hæc prædictus advocatus quemdam loculum nomine *VVendenges* de bono sancti Maximini in augmentum, faventibus abbate JOHANNE & fratribus sancti Maximini concessit. Et factum est ut hæc duo loca Coruuoroimo & *VVendenges* pro sola Astelebrunna abbati, & advocato FRITHERICO Stabulensi tradita essent. Post hæc in Pascha Domini apud *Engeilhem* coram imperatore CONRADO recitata est hæc commutatio. Insuper imperiali coram totius regni optimatibus confirmata est cyrographo, & ab utraque familia scilicet S. Maximini & sancti Remacli, & ab utrisque abbatibus & advocatis justo & æquo acclamatur esse facta concambio. Præterea domnus abbas Poppo zelo bono & spirituali fervens desiderio, ut locum suum Stabulensem scilicet, aliquo posset fructificare incremento, prædiolum quoddam *Lukesenges* nomine, quod pertinebat ad episcopum Bavenbergensem nobis satis vicinum, & utile invenit, & illis quorum erat propter difficultatem itineris inutile intellexit. Quid

A plura? Nuncios suos ad episcopum nomine SUGERUM & ad præpositum suum nomine Liupoldum misit, ut sibi jam præfatum prædiolum, id est, *Lukesenges* quod ab eo multum distabat daret, monuit, & e contra prædium nostrum *VVendenges*, quod de bono sancti Maximini jam tenebamus pro supplemento de Astleburna sibi in commutatione acciperet, eo quod super Mosellam situm erat, & vinum quod ibi acciperet levius per alveum transjectum ad civitatem suam conducere posset. Quod audiens episcopus libenter petitioni domni abbatis annuit, & absque ulla dilatione commutatio-

B nem fieri jussit; sed præpositus jam memoratus calidus, & multum carus in omni negotio, cum se parum accepisse quæreretur pro suo prædio, addidit eis domnus abbas nonam de Buobardo, & duos mansus apud Adernacum, quod ita usque in hodiernum diem permanet inconvulsum. Defuncto igitur domno Poppone abbate, domnus THEODORICUS præpositus monasterii sancti Maximini, & monachus sancti Remacli in utrisque abbatiis successit: Qui partibus favens Trevirensium propter benedictionem quam inde acceperat plusquam Stabulensium, sæpissime quærelam & controversiam

C referebat invidentium, dicens rectius pertinere *Lukesenges* ad sanctum Maximinum, quam ad sanctum Remaclum eo quod de bono ipsius sæpe nominato *VVendenges* commutatum esset, quod jamdiu tenebamus pro augmento de Astelebrunna. Nos autem sanum consilium exequentes, & in posterum inquietudinem illorum prævidentes, addimus eis prædium nostrum septem mansuum *Gozilesdorp* cum ecclesia & tota familia, quod ita pace composita permanet in die hodierna.

D

TITULUS ALTARIS S. MARIÆ in Cripta.

ANNO Domini MXLVI. dedicatum est hoc altare a RICHARDO Virdunensi 1046.
episcopo ex consensu VVAZONIS Leodiensis episcopi in honore Domini nostri JESU-CHRISTI & intemeratæ genitricis ejusdem virginis MARIÆ, & sancti Johannis evangelistæ & beati Lamberti martyris, in quo continentur reliquiæ de sepulcro Domini, de vestimento Domini, de ligno Domini, de vestimento virginis MARIÆ, de corpo-

E ribus apostolorum Petri, Johannis, Jacobi fratris Domini, & aliorum apostolorum, de corporibus sanctorum Lamberti episcopi & martyris, Pancratii, Ciriaci, Gengulphi, Georgii martyrum, de vestimento sancti Apollinaris episcopi & martyris, & aliorum martyrum, & reliquiæ Materni, Ursmari, Erminii confessoris, & reliquiæ sanctarum virginum, de velo sanctæ Agathæ, & de ampulla

ampulla ejus, Agnetis, Dariæ, Anastasiæ, Eugeniæ, Barbaræ, Columbæ.

TITULUS ALTARIS S. MAURICII in Cripta.

1046. ANno supradicto eodem die dedicatum est hoc altare ab eodem venerabili Virdunensi episcopo in honore sanctorum martyrum Mauricii, Exuperii, sociorumque eorum, in quo continentur reliquiæ eorumdem, continentur etiam reliquiæ sanctorum Stephani papæ & martyris, Quirini & Quintini martyrum, & memoria beati Felicis papæ & martyris, & reliquiæ beatorum Trudonis & Celsi confessorum. Est etiam juxta hoc altare a latere dextro hoc scriptum. Anno Domini MLI. ordinationis autem suæ anno XVIII. domnus abbas VVibaldus transtulit ossa fratrum nostrorum ab occidentali parte templi, ubi negligenter erant sepulta, & hic decenter collocavit & recondidit.

TITULUS ALTARIS S. MARTINI.

II. kalend. Septembris dedicatum est hoc altare in honore sancti Martini, in quo continentur reliquiæ ejusdem, continentur etiam reliquiæ sanctorum confessorum Hilarii & Remigii, de corpore sancti Nicolai, de corpore sancti Maximini, de corpore sancti Servatii, de corpore sancti Germani Autissiodorensis episcopi. In altari sancti Benedicti sunt reliquiæ de corpore ejusdem, de corpore sancti Gregorii papæ. Insunt etiam reliquiæ sanctorum confessorum Vedasti & Amandi, Hadelini, Monulphi, Basilii, & beati Mauri abbatis.

TITULUS ALTARIS S. ANDREÆ apostoli.

In honore sanctæ Trinitatis & gloriosæ Virginis Mariæ, beatique Andreæ apostoli & omnium apostolorum & sanctorum martyrum Valentini, Crisanti & Dariæ consecratum est hoc altare a VVAZONE Leodiensi episcopo. vij. kalend. Maii in Christo feliciter.

DIPLOMA LEONIS PAPÆ IX. Theoderico abbati concessum.

Regum & imperatorum privilegia confirmat & jus eligendi abbatis.

Anno 1049. LEo episcopus servorum Dei THEODERICO religioso abbati venerabilis monasterii sancti Petri, sanctique Remagli Stabelao positi suisque successoribus in perpetuum. Tunc summæ apostolicæ dignitatis

A apex in hoc divini prospectus amore dinoscitur præfulgere, si in adquirendis Dei laudibus sui impensius studeat laboris exhibere certamen. Ob hoc nos debita ejusdem apostolicæ pastoralis compellit sollicitudinis cura, ut quæ ad stabilienda piorum pertinere dinoscuntur locorum, ubertim promulgare, & apostolicæ institutionis censura debeamus confirmare. Igitur quia postulasti, frater, a nobis quatinus monasteria a venerabili patre Remaglo constructa, id est Stabolaus & Malmundarium sita in saltu Arduennensi, in honore sancti Petri apostolorum principis

B privilegio nostræ auctoritatis muniremus. Et quia justa visa est nobis petitio tua, assensum tibi per hujus nostri privilegii constitutum præbemus & roboramus apostolica auctoritate secundum præcepta regum & imperatorum in præsentia nostri relecta. Ratum itaque decernimus quidquid dedit primus constructor locorum, SIGIBERTUS videlicet rex Francorum, qui Germiniacum in pago Remensi, & molendina duo sub uno tecto super Suppia, & vineam cum vinitore in Bethereo, & thelonea quæ ad portum Vetraria sunt super fluvios Taunaco & Itta, &

C portum qui dicitur Sellis & Vogatium super fluvium Ligerim, ipsi adhuc viventi sancto Remaglo tradidit. Eadem quoque firmitate vigoramus acta & instituta regum CLODOVEI, DAGOBERTI, CHILDERICI, THEODERICI, qui eadem præceptis suis confirmaverunt, aliaque perplura addiderunt, necnon imperatorum CAROLI, LUDOVICI, LOTHARII, & trium OTTONUM, HEINRICI etiam primi & secundi & tertii augustorum, qui constructores & defensores fuere locorum ipsorum, & quidquid de terminis & immunitate Leuguæ in eorum præceptis continetur, stabile esse judicamus. Concambia etiam quæ facta sunt de Luke-

D fengeis & Astelebrunna, sive etiam quæ a Christianis hominibus pro salute animarum suarum, ad ipsa monasteria collata sunt & condonata: a FRETHERICO comite *Ferieres* & *Cansis*, a FRETHERICO duce *Sprismont* allodium cum ecclesia, & quæcumque ab initio constructionis locorum usque in præsens eorum manet possessio & imposterum concedenda sunt, ut firma stabilitate perpetuoque jure inconvulsa permaneant, decernimus & confirmamus. Nullum habeant advocatum nisi unum & alterum ab ipso, qui uterque bannum advocatiæ ab imperatore accipiat, nec secundum prædictorum

E præcepta imperatorum quisquam eorum præsumat, aut in villis vel possessionibus quæ ad ipsa monasteria respicere videntur placita tenere, mansuras aut precarias facere, redibitiones vel freda exigere, paredos sumere, vel cuiquam violentiam inferre sine permissu abbatis & voluntate, nullique personæ cujuscumque dignitatis sit vel ordinis, ipsam abbatiam liceat umquam

in beneficium vel concambium accipere. A Quod si quis, quod absit, hæc omnia temptaverit infirmare, beati Petri, nostraque auctoritate eum æterno percutimus anathemate. Præterea sancimus sicut ab ipsis imperatoribus est diffinitum, ut defuncto per successionem abbate, utrimque in unum è duobus monasteriis confluentibus monachis, habeant sine simulatione, sine exceptione personæ, sine respectu pecuniæ, secundum sancti Benedicti regulam abbatem eligendi liberrimam optionem: Ea tamen præponderante ratione, cum Malmundariensium pace, ut quia beatus Remaglus utriusque B monasterii constructor &. Tungrensium antea episcopus & pastor maluit in altero eorum, id est, Stabolaus, locum sepulturæ sibi eligere, ipsi primam electionis obtineant viam, si apud eos melior meritis & probabilior inveniatur. Si autem non illic, sed Malmundarii melior reperiatur utrique loco præficiendus, ab eo potius quam ab externis assumtus intromittatur. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu præsumpserit his quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dictorum monasteriorum statuta sunt refragari, aut hæc in quoquam C transgredi, hunc a liminibus sanctæ matris ecclesiæ segregamus, atque cum Juda traditore Domini nostri JESU-CHRISTI, & cum diabolo & angelis ejus æternis incendiis concremandum deputamus. At vero qui pio intuitu observator & custos extiterit hujus nostri apostolici constituti ad cultum Dei respicientis benedictionis gratiam & misericordiam à misericorde Deo nostro multipliciter consequatur & vitæ æternæ particeps effici mereatur.

Data Maguntiæ iij. nonas Septembris per manus PETRI diaconi bibliothecarii & D cancellarii sanctæ apostolicæ sedis anno domni Leonis noni Papæ, 1. indictione tertia.

BULLA LEONIS PAPÆ IX. Geldulfo Stabulensis ecclesiæ thesaurario concessa.

Confirmat omnes possessiones ad dotem altaris concessas, aliaque privilegia Stabulensis thesaurarii.

LEO episcopus servus servorum Dei. GELDULFO Stabulensis ecclesiæ thesaurario, cunctisque suis successoribus apostolicam benedictionem.

Pastoralis curæ vigilantia propria nos sollicitudine hortatur, ut omni studio commodis ecclesiarum Dei intendamus, & quidquid quieti fratrum & firmamento possessionum conduxerit, hilari animo & munifico præbere debeamus. Quia igitur frater Gendulfus Stabulensis ecclesiæ æditmus notitia nobis & familiaritate acceptus providentiam nostram adivit, petens ut officio, cui deservit, nostræ auctoritatis decreto firmamentum adderemus. Nos & æquitate justitiæ & sedula fratris petitione commoniti, præsentis edicto paginæ omnes possessiones, quæ ad dotem altaris supradictæ ecclesiæ pertinere noscuntur, inviolatas permanere constituimus. Præcipimus etiam ut sicut hactenus idem frater cum suis antecessoribus, ratiocinia sua in eis qui vinum aut plures denarios ad altare pro censu capitis persolvunt, sine contradictione accepit, ita deinceps cum successoribus suis immobili firmitate obtineat, id est, quidquid pro interfectione viri sui, vel pro effusione sanguinis, vel pro imparibus nuptiis sæculari jure persolvitur, ad thesaurarium ecclesiæ sine ulla refragatione perveniat. Nec liceat abbatibus aut alicui præpositorum, vel censum ipsum, vel ratiocinia quæ ex supradictis & aliis rebus proveniunt, in feodum dare, vel alio quocumque modo ipsis æditnis ullam diminutionem vel alienationem inde facere. Quod quicumque præsumserit, beati Petri & nostra auctoritate anathematis vinculo irrevocabiliter illigetur. Hoc quod pro amplitudine possessionum suarum illi ecclesiæ pernecessarium est, beati Petri auctoritate immobili decreto firmamus, ut quia beatus Remaclus utriusque loci primus fundator, relicto Tungrensi episcopatu cum infulis pontificalibus, eisdem locis primus abbas præfuit, omnibus eorumdem locorum abbatibus firma & libera ligandi atque solvendi potestas permaneat, & rerum suarum invasores a christianitate suspendere, iterumque & communioni sanctæ restituere prævaleant.

Data Remis iij. nonas Decembris, per manus Petri diaconi bibliothecarii & cancellarii sanctæ & apostolicæ sedis. Anno Dominicæ incarnationis MXLIX. anno domni Leonis noni Papæ secundo, indictione IV.

DIPLOMA HENRICI IV. REGIS Romanorum.

Confirmat antiquorum regum privilegia, advocatorum oppressiones vetat, jubetque ut duobus monasteriis, Stabulensi & Malmundario, unicus sit abbas.

E IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. HEINRICUS divina favente clementia rex. Anno 1065.

Sublimitas regalis prudentiæ Deo servientium paci ac quieti omnimodis debet prospicere. Unde comperiat omnium fidelium nostrorum tam futurorum quam præsentium industria, quod monasterii Stabulai sub nostra ditione siti providentes utilitati, id obtinente apud nostram celsitudinem abbatis ejusdem loci, scilicet THEODERICI reverentia, petente eodem abbate juxta antiquorum regum SIGIBERTI, HILDERICI,

Clodovei, Dagoberti, qui constructores fuerunt præfati loci, nec non & imperatorum Karoli, Ludouvici, Ottonum trium, Heinrici, sed & serenissimæ memoriæ Chuonradi imperatoris avi nostri, nec non genitoris nostri piæ memoriæ Heinrici imperatoris augusti sancita appendentium vel traditarum rerum illi ecclesiæ, a tempore sancti Remagli per succedentia tempora ratam præceptionem firmavimus regali auctoritate nostra. Est igitur nostra dignatione sancitum, ut quidquid prædecessorum suorum temporibus illi loco fuit traditum aut condonatum, seu quod prædecessori suo abbati videlicet Popponi imperator Heinricus ob suæ animæ mercedem de Hasbanio reddidit beneficium, sive quod a divæ memoriæ avo nostro ipsi fuit restitutum a comite Herimanno, ex hærede mortuo, per aliquanta tempora injuste detentum, *Scaletin* videlicet & *Palisiol* cum omnibus appendiciis suis, & quidquid ad ipsum locum emit, sextam scilicet de Amblava & Tumbis, a comite Gotffrido de Eingeis, vel quod de bono ecclesiæ concambiavit VVendegias, & Coruuoroimon abbatis S. Maximini data villa Astebronna loco concambii sine aliqua infractura maneat inconvulsum. Quoniam vero prædecessores nostri reges vel imperatores suæ auctoritatis firmitate ipsi loco sanciverunt, ut advocatus ejusdem ecclesiæ in curtibus ad locum respicientibus non præsumat mansuras aut paraturas facere, redibitiones vel freda exigere, aut placitum tenere, aut parefredos sumere sibi, sine permissu abbatis vel voluntate, eadem & nos ipsi abbati firmando corroboramus, bannique nostri impositione ne deinceps quisquam hæc audeat infringere vigoramus, & quidquid sane acquisivit aut acquisitum reperit in quibuslibet rebus ecclesiæ, roboratur nostræ auctoritatis rata præceptione, habens emunitatem ab omni advocatorum infestatione. Et quoniam monachis alterius cœnobii, id est, Malmundarii sancita antiquorum regum vel imperatorum non suffecerunt, & sub duobus abbatibus rescindere eadem monasteria laboraverunt, quod a temporibus sancti Remagli adhuc manet inconvulsum; propter hæc, inquam, ut ne qua deinceps inter eos controversia fiat, quod evenisse temporibus domni imperatoris Ottonis secundi constat, statuimus secundum edictum nostrum, ut sub unius abbatis regimine, sicut jugiter permansit, utrumque sit subjectum cœnobium. Et ut hæc nostræ concessionis ac confirmationis de omnibus his plenior habeatur auctoritas, manu propria hoc præceptum subter firmavimus, sigillique nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domni Heinrici quarti regis.

Sigehardus cancellarius vice Sigefridi archicancellarii recognovi.

Data anno Dominicæ incarnationis MLXV. indictione iij. anno autem ordinationis Heinrici quarti xij regni vero nono. Actum Treviris in Dei nomine feliciter. Amen.

CARTA FREDERICI DUCIS & advocati Stabulensis.

Allodium de Sprimont pro anima Gerberca uxoris suæ donat.

IN nomine Domini. Noverint tam præsentes quam futuri, quod ego Dei gratia dux Fredericus & Stabulensis advocatus, mortua Gerberca uxore mea, tradidi ad altare sancti Petri & sancti Remacli ecclesiam *de Sprimont*, & allodium quoddam *Genape*, quod ex parte ipsius defunctæ nostri juris erat. Dedi autem ecclesiæ allodium *de Sprimont* pro xxx. libris in vadimonium, unde conjugis defunctæ necessaria prosecutus sum exequiarum. Cumque allodium *Genape* multis existentibus causis tam cito non possem solidare, & ipse disposuissem iter meum Romam accelerare, iterum super allodium *Sprimont* lx. marcas accepi. Et admonitus de priori allodio *Genape*, ne de non solidata traditione in ecclesiam advocationis meæ peccarem, tradidi *Sprimont* pro *Genape* in fidei-manus ad opus ecclesiæ, si aut in itinere mortuus, aut reversus *Genape* ecclesiæ non solidarem, & mutuata non restituerem. Fideimanus hi sunt, Tiezelinus & Albertus *de Braz*, Adelardus *de Hamne*, Fidejussores hi sunt, Francho frater Alberici, VVarnerus filius VVakelini. Testes vero hii sunt, Adelardus *de Liesen*, Helfridus *de Aivenz*, comes Otto *de Loz*, Erleboldus de *Molins*, Tibaldus de Longo-prato, Rodericus de Contere, Fastradus filius VVaselini *de Boclaville*, Rabodo *de Clavires*, Guntranus *de Sume*. Reversus autem a Roma cum allodium *Genape* libere non possem ecclesiæ solidare pro illo & pro summa pecuniæ acceptæ, imo pro remedio animæ meæ conjugisque defunctæ pro loco etiam sepulturæ meæ tradidi *Sprimont* ipsi ecclesiæ & fratribus perpetuo jure tenendum in manus advocati Adelardi *de Liesen*. Cujus traditionis testes sunt, Albertus comes de Namuco, frater ejus Heinricus, Balduinus de Sarto, Elbertus *de Olnon*, Rofridus *de Darcles*, VValtherus frater ejus, Goderannus *de Davels*, Boso & VVidricus de Breis, Albericus de Monte, Stepelinus *de Malisoil*, Francho *de Argeon*, Harnicus *de Laiz*, Adelardus *de Urcismont*, & filius ejus Boso, Tiezelinus *de Ursismont*, Lambertus *de Hubin*, Albricus *de Braz*, & frater ejus Franco, Stephanus *de Fals*, Erleboldus *de Molins*. Acta sunt hæc anno incarnationis Dominicæ MLXVII. indictione v. iij. kalend. Septembris, Heinrico quar- Anno 1067.

to imperatore. TIETHUVINNO Leodiensium A præsule. TYEDERICO Stabulensi pastore. Deo autem per sæcula regnante.

NOTITIA DE EODEM DONO.

Anno1067. IN nomine Domini. Noverint præsentes & futuri sancti fideles, quod dux FREDERICUS mortua uxore sua GERBERCA, tradidit ad altare sancti Petri & sancti Remacli in Stabulau ecclesiam *de Sprimont* & allodium quoddam *Genape*, quod ex parte B ipsius conjugis defunctæ sui juris erat: Dedit autem ecclesiæ allodium *de Sprimont* pro triginta libris in vadimonium, unde conjugis defunctæ necessaria prosecutus est exequiarum. Cumque non posset allodium *Genape* ecclesiæ solidare, & ipse disposuisset iter suum Romam accelerare, iterum super allodium *Sprimont* sexaginta marcas accepit, & admonitus de priori allodio *Genape*, ne de non solidata traditione in ecclesiam peccaret, statuit ut allodium *Sprimont* pro illo in fidei-manus ecclesiæ traderet, si tamen aut ipse aut successor suus *Genape* ecclesiæ C non solidaret, & mutuata non restitueret. De qua re fidei manus hi sunt, Tiezelinus & Albricus *de Braz*, Adelardus *de Ham*. Fidejussores hi sunt, Franco frater Albrici *de Braz*, VVarnerus filius VVazelini. Testes vero hii sunt, Adelardus *de Liezen*, Helfridus *de Alvenz*, comes Otto *de Lotz*, Erleboldus *de Molins*, Tierbaldus de Longo-prato, Rodericus *de Contere*, Fastrardus filius VVazelini *de Bodlenville*, Rathodo *de Clavieres*, Gontrannus *de Summe*. Reversus autem a Roma cum infirmatus visitaretur ab abbate THEODERICO & fratribus, & sibi D locum sepulturæ juxta conjugem petiisset in prædicta ecclesia Stabulensi, constituit ut allodium prædictum *Sprimont* fidei-manus pro remedio animæ suæ traderent, & solidarent jure perpetuo ecclesiæ: Quod & fecerunt in manus ADELARDI advocati *de Liesen*. Cujus traditionis testes hi sunt, ALBERTUS comes de Namuco & frater ejus HEINRICUS, Balduinus de Sarto, Elbertus *de Olnon*, Rotfridus *de Daveles*: & VValtherus frater ejus, Goderannus *de Daveles*, Boso & VVidricus de Brais, Roricus cum barba, Albricus de monte, Stepelinus *de* E *Malisoil*, Franco *de Argeon*, Adelardus *de Urcismont*, & filius ejus Boso, Thiezelinus *de Urcismont*, Lambertus *de Hubin*, Albricus *de Braz*; & frater ejus Franco, Stephanus *de Fals*, Erleboldus *de Molins*, Heinricus Ganvvariensis. Acta est donatio anno incarnari verbi MLXVII. indictione v. iij. Calendas Septembris. HEINRICO quarto imperante. THIETDUINO Leodiensium præsule. THEODERICO abbate. Domino Deo per sæcula regnante.

NOTITIA DE INVADIATIONE curtis de Sprimont.

ANno Dominicæ incarnationis MLXXXV. indictione viij. domnus RODULFUS abbas necessitate regii servitii coactus accepit a Mazone de Rona equum unum pro quatuor marcis, carratam vini pro duabus marcis, pro quibus sex marcis dedit ei in vadimonio curtem nostram *in Sprimont* cum tota indominicatura usque decima. Quod si aliquando fratres villam suam redimerent, sicut ad præbendam libere pertinebat, ita sine ulla conditione vel pacto in manus & usus eorum libere bonum suum reciperent. Hæc ideo scripsimus, ne posteri nostri putent in beneficio datum fuisse, aut plus acceptum pecuniæ, aut ipsam villam ad manum abbatis, & non ad præbendam pertinere, quia multos labores pro eodem bono sustinuimus. Hujus rei testes sunt isti, Reinerus, Robertus, Gondoldus, Cuono de Longia, Robertus *de Hotchamp*, Albricus Villicus de Stabulaus, Adelardus *de Baldou*, & Theodericus frater ejus.

CHARTA MACHARII DE CIMAI & Bozonis de Barz.

De dono quod fecerunt pro anima Adelardi de Liessen subadvocati, qui fuerat interfectus.

IN nomine sanctæ & invididuæ Trinitatis. Anno1038. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis solvantur. Idcirco ego MACHARIUS DE CIMAY, & ego Bozo DE BARZ conpuncti corde de nece cognati nostri ADELARDI DE LIESEN, ad ecclesiam Stabulaus, in qua subadvocatus fuerat, de Brabanto, ubi interfectus est, eum referri fecimus, & cum consensu cognatorum ejus Thyeboldi de Haya & fratrum ejus Arnulfi, Vealtris, & Gisleberti *de Gynerules*, Adelardi *de Gyaz*, & fratris ejus VViderici, Adelardi *de Semaces*, VValtheri de Haya, & fratrum ejus Roberti & VVidonis, honorifice eo in parte monasterii Aquilonari sepulturæ tradito, ob salutem animæ ejus tradidimus ad altare sancti Petri sanctique Remacli in eadem ecclesia allodium ejus *de Bullardes* cum ecclesia & familia ad idem allodium attinente, & decimam *de Bavines*, & allodium quod habebat *in Brilei*, quidquid in dominicatura, domibus, mansis, cultis vel incultis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, ejus juris in locis denominatis erat. Facta est autem hæc traditio per manus HEINRICI majoris advocati ejusdem ecclesiæ filii comitis Namurcensis ALBERTI, præsente

domno RODULFO abbate, Godefrido decano, Eminone præposito, & ceteris eorum fratribus, quorum usibus omnia conferebantur, ut tam ipsi quam successores eorum pro anima cari nostri attentius Deum exorarent, ut a peccatis solvantur. Testes verò hujus traditionis sunt, comes LAMBERTUS de Monte-acuto, Bozo *de Braz*, & frater ejus Johannes Donhaia, & cognati superius intitulati, quorum consilio & annisu hæc facta sunt, scilicet Thyeboldus de Haya, & fratres ejus Arnulfus, Vealtris, & Gislebertus *de Gyverules*, Adelardus *de Gyaz*, & VVidericus frater ejus, VValtherus de Haya cum filio Rogero, & fratribus ejus Roberto, & VVidone, Adelardus *de Seniaces*, Udo de Longia, & frater ejus VVidericus, VVidericus Niger de Rona cum aliis ejusdem ecclesiæ hominibus, Roberto & Cuonone, & Reinero de Longia, Adelardo *de Montfort* & filio ejus Adelardo, Mozone de Rona & filio ejus Gisleberto, Albrico villico Stabulensi cum filiis suis Albrico & Ebroino.

Actum publice in monasterio Stabulaus anno Dominicæ incarnationis MLXXXVIII. iij. Kalend. Octobris, indictione xij. regnante HEINRICO iv. Romanorum imperatore augusto, HEINRICO Leodiensi præsule, domno RODULFO Stabulensi abbate, in Christi nomine feliciter. Amen.

DIPLOMA HENRICI III. imperatoris Rodulfo abbati Stabulensi concessum.

Confirmat omnes monasterii possessiones, immunitates & commutationes, advocatorum jura limitat, & Malmundariensium audaciam compescit.

Anno 1089. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Respectu divinæ miserationis electus tertius HEINRICUS gratia Dei Romanorum imperator augustus & patritius. Quoniam comperimus auctoritate sanctæ scripturæ omnem hominem de bonis exemplum accipere debere, dignum & justum fatemur, id magis imperialem celsitudinem sollicitius decere servare: debet enim auctoritas tantæ sublimitatis aliquando revolvere, qualiter res ecclesiarum Dei sitæ sint, & quæ a præcedentibus regibus vel imperatoribus in eis servientibus tradita sint, & ab eis tradita vel concessa auctoritatis suæ renovare ac roborare litteris. Unde noverit numerositas fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum, illustrem virum abbatem RODULPHUM de monasteriis Stabulaus sive Malmundarium cognominatis, quæ utraque quondam corporaliter vivens sanctus Remaclus sumptu & auxilio SIGIBERTI regis infra forestem nostram in saltu Arduennæ fabricavit & consecravit, in quorum etiam principali, id est Stabulaus, corporetenus sibi quiescere complacuit, nos cum monachis suis adisse, & scripta vitæ ipsius agii confessoris Christi Remacli, nec non & præcepta regum SIGIBERTI, HILDRICI, THEODERICI, qui petitione ejus & ammonitione constructores fuerunt ipsorum locorum, & sancita imperatorum KAROLI, LUDOVICI, trium Ottonum, sed & serenissimæ memoriæ HEINRICI imperatoris genitoris nostri detulisse & postulasse nostram celsitudinem, ut omnia appendentia, vel tradita ipsis ecclesiis, a tempore sancti Remacli per succedentia tempora, nostræ imperialis præceptionis firmaremus auctoritate. Est igitur nostra dignatione sancitum, ut quidquid prædecessorum suorum temporibus in illis locis fuit traditum aut condonatum, seu quod abbati POPPONI imperator HEINRICUS, ob suæ animæ mercedem in Hasbanio reddidit beneficium, sive quod a divæ memoriæ avo nostro ipsi fuit restitutum a comite Herimanno, ex hærede mortuo per aliquanta tempora injuste detentum, *Scalentin* videlicet & *Palisiol* cum omnibus appendiciis suis, nec non & decimas ecclesiarum, quas prædecessoribus ipsius prædecessores nostri imperatores dederunt, & confirmaverunt, & quidquid ad ipsa loca emit, sextam videlicet de Amblava & Tumbis a comite GODEFRIDO de Engeis, vel quod de bono ecclesiæ concambiavit VVendengias & Corvvoroimon abbatis sancti Maximini data villa Asteleburna loco concambii, seu quod ab HATHELINO (a) episcopo Bantbergensi, & ejus præposito Liupoldo concambiavit prædiolum scilicet *Lukesenges* pro vvendengiis & duobus mansis apud Andernaicum, & pro nova *de Buobarde*, sine aliqua infractura maneat inconvulsum. Quoniam vero prædecessores nostri reges vel imperatores suæ auctoritatis firmitate ipsis locis sanciverunt, ut advocatus ipsorum monasteriorum in cortibus ad ipsa loca respicientibus non præsumat mansuras aut paraturas facere, redibitiones vel freda exigere, aut placitum tenere, aut parefredos sumere sibi sine permissu abbatis vel voluntate: Eadem & nos ipsi abbati & ejus successoribus firmando corroboramus, bannique nostri impositione ne deinceps quisquam hæc audeat infringere vigoramus, & quidquid sane adquisitum reperit in quibuslibet rebus ecclesiæ, roboratur nostræ præceptionis auctoritate, habens emunitatem ab omni advocatorum infestatione. Et quoniam monachis Malmundarii constitutis, sancita antiquorum regum vel imperatorum non suffecerunt, sed sub duobus

(a) Hathelinus desideratur in serie episcoporum Bambergensium apud Bucelinum, collocandus inter Hermannum anno 1075. a Gregorio septimo exauctoratum & Rupertum qui anno MLXXXIX. præfuisse reperitur.

abbatibus rescindere eadem monasteria laboraverunt, quod a temporibus sancti Remacli adhuc manet inconvulsum: propter hoc, inquam, ne aliqua deinceps inter eos controversia fiat, quod evenisse temporibus domni imperatoris OTTONIS secundi constat, quodque infra annos pueritiæ nostræ per nos quorumdam non sano depravatos consilio per quinquennium & eo amplius tempore contigit evenisse, sed apud curiam nostram Leggiæ celebratam in Pascha anno videlicet MLXXI. incarnationis Dominicæ, ipsi sancto Remaclo nobis præsentialiter (a) oblato causa expetendæ justitiæ, qui utrorumque cœnobiorum fundator illic per miracula, quæ Deus omnipotens per eum nobis & fidelibus nostris præsentibus dignatus est ostendere, claruit esse veracissime, quod a nobis erat discissum injuste, fatemur nos juste sibi redditum perpetualiter redintegrasse. Et ideo statuimus firmissime secundum nostrum imperiale edictum, ut sub unius abbatis regimine, sicut jugiter permansit, utrumque sit deinceps subjectum cœnobium. Et ut hæc nostræ concessionis ac renovationis atque confirmationis de omnibus his plenior habeatur auctoritas, manu propria hoc præceptum subterfirmavimus, & sigilli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domni HEINRICI tertii Romanorum imperatoris augusti.

HUMBERTUS cancellarius vice RUOTHARDI archicancellarii recognovi.

Data est x. Kalend. Decembris, anno ab incarnatione Domini MLXXXIX. indictione xij. anno autem domni Heinrici tertii Romanorum imperatoris augusti, regni quidem xxxvj. imperii verò vj.

Actum Magontiæ in Christi nomine feliciter. Amen.

CARTA RODULFI ABBATIS Stabulensis.

De parte montis Sclacyns concessa Riciero canonico S. Dionysii.

Anno 1090. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus tam posteris quam præsentibus, quod ego RODULFUS abbas S. Petri, sanctique Remacli in Malmundario de terra quam ecclesia ejusdem S. Petri, sanctique Remacli habet in villa de *Sclacyns* partem montis secundum quod limites ibidem positi disterminant, in hæreditatem concessi Ryciero canonico S. Dionisii. (b) Mons autem ille asper & incultus, nulla quidem utilitate proficuus, quem ibidem Richerus considerans habilem ad excolendum, speransque saluti suæ profuturum, si quod omnibus erat infructuosum, in usum converteret multorum, tam ipsius ecclesiæ, cui locus appendet, quam suorum quoque posterorum, obtinuit apud me, ut ejusdem montis partem, ut supradictum est, in quem vellet usum excolendam susciperet de manu præpositi mei VViderici, & Villici mei de *Sclacyns*, scabinorum statuente judicio, & universo consentiente placito, eo videlicet pacto, ut si singulis annis in die sancti Remigii iv. solidos & j. den. solvisset, liber ab omni responsione permaneret; si vero de censu supersedisset, ij. solidos in emendatione, nisi misericordia præveniente persolveret, & sua ut prius stabiliter teneret. Eo vero hæreditariis jure terram illam adquisivit atque suscepit, ut quamdiu viveret in manu sua eam teneret, post obitum vero suum decanus de sancto Dionisio quicumque foret, ut quisque succederet, eodem jure quo ipse tenuerat, obtineret, ita tamen ut quantum census est, unusquisque pro redemptione persolveret. Hæc autem traditio ut stabilior esset manu mea renovata est eidem Richero in capitolio sancti Petri, sanctique Remacli in Malmundario, assidente toto cœtu fratrum & collaudante, quam traditionem si quis violare præsumpserit, partem habeat cum Juda traditore, sitque anathema, maranatha. Quidquid verò supradictum est, ut omnimodis inconvulsum permaneret proprio sigillo confirmavi. Hujus traditionis testes sunt, Drogo decanus, Harduinus, Albertus, Bernoldus, Phannerus, Andreas, Johannes, Gondolfus, Dodo, Elbertus, VVedericus, Robertus, Robertus.

Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis MXC. indictione XV HEINRICO imperatore augusto, OBERTO episcopo Leodiensi.

CARTA RIGOLDI DE ALSUNZA

De restitutione villæ Germiniaci facta monasterio Stabulensi & confirmata in synodo Leodiensi.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus sanctæ & universalis ecclesiæ filiis præsentibus & futuris, quod ego Rigoldus de Alsunza villam sancti Remacli Stabulensis monasterii præsulis & patroni Germiniacum nomine, in episcopatu Remensi sitam, quam antecessores mei eidem sancto injuste abstulerant, invaserant, possederant & mihi eadem possessione hæreditariam reliquerant, amicorum meorum hortatu commonitus, & maxime fratrum ejusdem loci frequenti excommunicatione territus, non solum meæ animæ, sed & animarum parentum meorum periculum Anno 1104.

(a) Quomodo id factum fuerit fusius descriptum habes in libello de triumpho S. Remacli, quem edidit Chapeavilla ad calcem tom 2.

(b) Collegiatæ scilicet ecclesiæ in civitate Leodiensi.

considerans, & nostræ communi prospiciens A salutí, eidem sancto Remaclo reddere, recepta ab abbate & a fratribus loci advocatione, & tertia parte nostræ decimæ, & tertium denarium de placitis, tertia etiam parte servitii quod muanda vocatur, cætera omnia abdicavi, & de his neque me neque aliquem meorum amplius quicquam præsumturum in fide mea promisi, deinde me ita observaturum cum juramento solemni firmavi, deinde obsides dedi, qui ea quæ fide promiseram vel juraveram, & ipsi similiter promiserunt & juraverunt, ea scilicet ratione, ut si, quod absit, ego fidem vel sacramentum violavero, aliquid extra B præscriptam conventionem præsumendo, ipsi obsides beneficia quæ ex me habent, absque omni quod mihi debent servitio tamdiu teneant, donec me injuste præsumta juste reddere cogant, quod si facere nequiverint, argentum quod fratres Stabulenses ad expediendum quod aliquantulum impeditum erat ejusdem villæ bonum causa caritatis & adjutorii mihi dederunt, scilicet quinquaginta & unam marcas, infra terminum quadraginta dierum, idem obsides de proprio ejus restituant Hoc ipsi obsides, ut dictum est, ita se impleturos pri- C mo fide data promiserunt, deinde coram legatis fratrum Poppone præposito & Rogero supra ripam Semoys in loco qui dicitur *Karieres*, sacramento confirmaverunt, quorum nomina hæc sunt, Gerardus *Gerbez*, Remuindus *de Sulfinus*, Robertus, VValtherus de Condero, Alboldus *de Tanuy*, Rogerus *de Sins*, Richerus *Baterans*, Albricus *Materans*, Adelelinus, VViardus filius Bliardi, testes vero qui huic redditioni vel his conventionibus interfuerunt, hii sunt, Godefridus *de Mazieres*, Auredus filius ejus, Godefridus *de Urcismont*, Ro- D dulfus de Hunhaia, VValtherus *de Halois*, & Godefridus filius ejus, Lambertus *de Bulin & Frainels* nepos ejus, Cuono *de Ham*, Theodericus de Halentina, Arnulfus *de Avenz*, Harduinus de Gemma: Et de hominibus ecclesiæ hii sunt testes, VVidericus de VVansina, VVidericus judex, Godefridus *de VVellin*, Bertricus *de Spontin*, VValtherus *de Baruisin*, VVerizo *de Silvestrecurt*, Reinerus filius Ermengoldi *de Osois*, Adelardus *de Dinant*, VValtherus de Hartania, VVidericus *de Braz*, & alii plures. Acta sunt hæc anno incarnationis Domini MCIV. E indictione xij. quinto non. Julii, regnante HEINRICO iv. Romanorum imperatore augusto, OTBERTO Leodiensi præsule, FOLMARO Stabulensi abbate. Postea verò ipso anno ego Rigoldus in festo sancti Remacli cum aliquibus prædictæ conventionis obsidibus Stabulaus veni, & coram ejusdem loci abbate & tota congregatione, & HEINRICO comite & advocato, & THIEBALDO subadvocato, & comite CUONONE & filio ejus LAMBERTO, & HERIMANNO Salmuncensi comite, & fratre ejus OTTONE, & FRIDERICO comite de *Arenberg*, & coram totius cleri & nobilium, & popularium frequentia, quæ præscripta sunt renovavi omnia, & super ipsius sancti Remacli corpus, cum præsentibus obsidibus juravi me cuncta observaturum sine omni malo ingenio vel calliditate, sine argumentorum fallacia. Deinde abbas cum tota congregatione clericorum qui frequenter aderant ordine, omnes hujus redditionis vel conventionis violatores, seu ejusdem boni injustos invasores excommunicavit, & æterno damnavit anathemate coram innumerabili utriusque sexus multitudine: Cujus excommunicationis exemplar hic subnotavimus.

Ex authoritate Dei Patris omnipotentis & Filii & Spiritus-sancti & sanctæ Dei genitricis virginis MARIÆ, & sancti Michaelis archangeli, & omnium cœlestium virtutum, & sancti Petri apostolorum principis & sancti Remacli, patroni nostri, omniumque sanctorum, atque sanctorum canonum excommunicamus & anathematizamus ab introitu sanctæ Dei ecclesiæ, & a consortio totius christianitatis omnes qui in villa Germiniaco quicquam injuste & immaniter contra nos vel ecclesiam nostram egerint, vel quorum consilio & instinctu & adjutorio, injustitia, rapina, vel præda facta fuerit; ita videlicet ut sint maledicti in domo, maledicti in agro, maledicti in omni loco in quo steterint vel ambulaverint, sederint, aut jacuerint, maledicti manducando, maledicti in bibendo, maledictus cibus & potus eorum, maledicti dormiendo & vigilando, maledicta terra in opere eorum, maledictus labor & fructus terræ eorum, maledictus introitus & exitus eorum, maledicti a vertice capitis usque ad plantam pedis, fiant uxores eorum viduæ & absque liberis, percutiat eos Deus egestate, fame, febre, frigore, æstu & corrupto aëre, & dentium dolore, percutiat eos amentia & cæcitate, ac furore mentis, palpent in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, persequatur eos Dominus, donec pereant de terra, deglutiat eos terra vivos sicut Dathan & Abyron, & descendant in infernum viventes, ut sint cum Juda traditore Domini & cum Pilato & Herode, & cum cæteris malefactoribus qui in inferno sunt, nisi resipiscant & ecclesiæ Dei satisfaciant, fiat, fiat. Quod ut inconvulsum & ratum permaneat in æternum, sancti Remacli auctoritate ipsius & sigilli impressione signavimus. Ego OBERTUS gratia Dei Leodiensis episcopus petitione domni abbatis FOLMARI & fratrum, quia meæ diœcesis sunt, hanc cartam in synodo mea, ut debui, confirmavi, & hujus reddibitionis vel conventionis violatores, seu ejusdem boni injustos invasores excommunicavi, & æterno damnavi anathemate.

A

CARTA FOLMARI ABBATIS Stabulensis.

Canonicos Leodienses S. Dionysii a quodam absolvit servitio.

Anno 1104. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus tam posteris quam præsentibus, quod ego FOLMARUS abbas sancti Petri sanctique Remacli omnibus sanctorum ecclesiis exhibens, omniumque in Christo fratrum pacem & honestatem B diligens, fratres de sancto Dionysio in Leodio absolvi a quodam respectu quo videbantur obligati in villa nostra *Sclacins* pro vinea quam ibidem habent hereditario quidem jure a prædecessore meo acquisitam, sed non usquequaquam placita sibi & libera satis conditione possessam. Fundus ejusdem vineæ ad curtim nostram *Sclacins* appendebat, ibique censum persolvebat, & de manu laicali donum ejusdem hereditatis oportebat requirere, quod fratribus illis minus expeditum videbatur, nec honestum suæ ecclesiæ, licet prius etiam post datum C censum liberi ab omni responsione. Itaque ego FOLMARUS gratia fraternitatis, & amore pretiosi martyris Dionysii, annuens eorum petitioni, consensu & voluntate fratrum de Malmundario, meorumque fidelium consilio, terram illam ab omni potestate & respectu supradictæ curtis, ita liberam & absolutam fratribus illis reddidi, ut deinceps in Malmundario præposito ejusdem villæ *Sclacins* censum persolvant, & de manu abbatis donum requirant & accipiant. Census autem est iv. solidorũ & j. den. quem singulis annis in festo sancti Remigii persol- D vent, & quantum census est tantum per defunctam manum in requisitione dabunt. Quod si de censu supersederint, duos tantum solidos in emendatione, nisi misericordia intercesserit. Si vero de utroque & de censu & emendatione supersedentes cuncti venerint ad justitiam, judicio parium coram abbate facient justitiam Hanc autem traditionem eo libentius ita liberam fecit, quia fundus ejusdem vineæ mons fuerat asper & incultus nulla quidem utilitate proficuus, domnus frater Richerus ejusdem eccle- E siæ sancti Dionysii canonicus, partem ejusdem montis secundum quod limites ibidem positi disterminant a prædecessore meo RODULFO abbate adquisitam, vineam excoluit, & quod omnibus erat infructuosum multis in usum, tam nostræ ecclesiæ quam suæ convertit, sperans hoc saluti suæ profuturum, & per nostras & per illorum orationes apud misericordem Deum. Facta est hæc traditio in Malmundario assidente fratrum & astipulante collegio. Cujus traditionis testes sunt clerici, Rodulfus, Martinus, Adelinus, Engelbertus, Gerardus, Lanfridus, presbyteri: laici, Robertus de Longia, Arnulfus, Hillinus, Godescalcus, Everardus, Evercinus. Si quis hanc traditionem violare præsumpserit, partem habeat cum Juda traditore, fiatque anathema maranata. Quidquid vero supradictum est, ut omnino inconvulsum permaneat, hanc cartam proprio sigillo confirmavi. Actum est hoc anno Dominicæ incarnationis MCIV. indictione xij. imperante HEINRICO iv. OBERTO episcopo, FOLMARO abbate.

DIPLOMA HENRICI IV. imperatoris Popponi secundo abbati Stabulensi concessum.

De restitutione villæ VVileppe, & quomodo Malmundarienses opera Annonis archiepiscopi diversum a Stabulensi abbatem habere voluerunt.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1110. HEINRICUS divina gratia Romanorum imperator augustus POPPONI Stabulensis ecclesiæ abbati, cunctisque ejus successoribus. Cum universis Christi JESU ecclesiis imperialis providentiæ cura deesse non debeat, tamen secundum apostolicam institutionem, qua domesticis fidei maxime jubemur bonum impendere, eis ecclesiis auxilii nostri suffragium impendius exhibere debemus, quæ sub nostræ provisionis tuitione consistunt, & pro nostro & totius imperii statu speciali quodam studio orare non desinunt. Noverit itaque tam præsentium quam omnis posteritatis nostræ solertia, quod POPPO Stabulensis ecclesiæ abbas imperialem nostram clementiam frequenti querimonia sollicitavit, eo quod villam unam *VVileppe* ad præbendam Stabulensem & fratrum pertinentem, VVarnerus de *Kerpenne* violenter invaderet, cujus rei proclamationem, quam nos ipsi temporibus progenitoris nostri per abbatem FOLEMARUM in curia Leodii ventilari audivimus, quid a domno patre nostro responsum diffinitumve sit integra veritate subterminabimus. Defuncto suavissimæ memoriæ avo nostro imperatore HEINRICO, pupillus pater noster cum totius regni administratione in tutelam domni ANNONIS Coloniensis archiepiscopi commendatus est, qui ut pote a parvulo facile impetravit (a) ut Stabulensem & Malmundariensem ecclesiam, quæ a principio constructionis suæ sub unius abbatis regimine fuerunt, disjungeret, Malmundariensis ecclesiæ prælatum Coloniensibus archiepiscopis investiendum inviolabili [a]

(a) Ut ope Annonis archiepiscopi proprium abbatem habere possent, Malmundarienses corpus Agilulfi seu Agilolfi archiepiscopi Coloniensis quod possidebant ei concesserunt Et sic tanto seipsos thesauro privarunt, nec quod optabant obtinuerunt.

decreto

decreto sanciret. Quæ res hoc solum rationis habere videbatur, quod ecclesiarum altera, id est Malmundariensis, intra terminum diœcesis suæ inveniebatur, altera vero Leodiensis episcopatus fines limitabat. Posito itaque Malmundarii abbate, cœpit utraque ecclesia cum totius regni scandalo pro suæ partis firmamento vehementer agere, utrobique perturbatis & multis distractis rebus ecclesiæ: ita factum est ut *VVilippe* quæ in episcopatu Coloniensi erat ad ecclesiam Stabulensem pertinens ab illo intruso & adulterino Malmundariensi abbate in beneficium daretur, quod dissidium cotidianis incrementis validius eousque progressum est, ut & patris nostri ætas maturior, & apertissima miracula, quæ per beatum Remaclum jus suum reposcentem in oculis totius imperii divina majestas operata est, placato domno ANNONE archiepiscopo, in antiquum statum ecclesias revocarent. Nec longe post nobis, ut prædictum est, jam adultis, fratres cum abbate suo FULMARO de villa *VVilippe* proclamantes, judicio totius curiæ eam receperunt, ut quam sine ulla infirmatione legitime possederunt, donec factis in regno partibus, & quibusdam pro nobis agentibus, pro patre nostro quibusdam, jure regni confuso, rursus per vim prænominata possessione privarentur, qua tempestate per Dei misericordiam sedata, & agente nobiscum toto imperio, habita Coloniæ curia, spoliati fratres rursus proclamabant, & quia nosipsos proprium & singularem advocatum ipsius villæ *Vilippe* esse probatum est, juxta formam judicii a patre nostro promulgati, redintegrato judicio universorum principum, fratres in prædium suum per legatum nostrum LUDOVICUM de *Hamrestem* introduximus, & nequaquam deinceps inquietudinem pro jure suo patiantur, rei gestæ ordinem testamento nostro comprehendimus, & ad perpetuam firmitatem sigillo nostro insigniri mandavimus.

Data Coloniæ anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo decimo. Indictione iij. per manum Alberti cancellarii.

CARTA BOSONIS VIRI NOBILIS.

De altare in ecclesia Stabulensi erecto, ubi ipse & sui post mortem conderentur.

Anno 1118. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Sciri volo ab omnibus præsentis & futuri sæculi hominibus, quod ego BOZO nobili ortus prosapia, & uxor mea HELVIDIS æque nobilis domnum POPPONEM abbatem & fratres Stabulenses crebris interpellavi petitionibus, quatinus in ecclesia beati Petri, sanctique Remacli in Stabulaus, locus ad ædificandum Deo altare aptus mihi concederetur, coram quo post universæ carnis viam, cum prædicta uxore mea & filio meo unico FRANCHONE requiescerem. Huic meæ petitioni assensu facto, altare sub turri ædificatum, pro cujus beneficii recompensatione ad communem fratrum usum allodium nostrum in *Tavernon* cum omni familia ibidem pertinente contradidi legitime in manus & per manus Engonis *de Malaz*, & Arnulfi *de Roche*, *Herel de Vilen*, & Radulfi *de Tuez*, & Arnulfi *de Bores*. Ea vero conditione dedi, ut quamdiu cum uxore viverem, fratribus pro respectu ejusdem allodii singulis annis v. solidos solverem in solemnitate sancti Remigii. Defuncto autem uno ex nobis, fratres mediam allodii partem, & dimidium familiæ suis usibus aptarent, qui vero superesset pro altera parte xxx. den. solveret die suprascripto. Defuncto itaque utroque, totum allodium fratrum arbitrio cederet, cum tota familia, solvente singulis annis singulos denarios, ita tamen ut octo solidi ad quotidianum luminare deputarentur ante præfatum altare, & pro requie animarum nostrarum seu genitorum, in loco eodem nostri memoria in quotidianis missarum celebrationibus haberetur. Hæres vero noster in eodem allodio nihil præter advocatiam haberet, & eam tali modo, ut jus nullum exigeret, sed si rebellio inibi quisquam esset, rogatus a fratribus, judicio eamdem rebellionem compesceret, & sumptum tantummodo cum fratre acciperet.

Actum & ratum est anno ab incarnatione Domini MCXVIII. indict. j. regnante HENRICO V. OTBERTO in Leodio præsule, domno POPPONE in Stabulaus abbate, coram testibus HEINRICO advocato, PETRO subadvocato, Arnulfo *Veltres*, Balduino *de Offins*, VVarnero *de Boclenville*, VVarnero *de Basfines*, Steppone & fratre ejus Heinrico *de Maneres*, VVarnero *de Borsche*. Stephano & Adelardo *de Meanz*, Gerardo *de Tois* & hominibus ecclesiæ, Reinnero de Longia, Udone, Cuonone, Herimanno de Longia, Franchone *de Baldou*, & fratribus ejus Adelardo *de Montfort*, & Nicholao de Longia, Eurvino & Adelardo & Anselmo de Stabulau, & multis aliis.

CARTA CUONONIS ABBATIS Stabulensis.

De ecclesia de Braz in beneficium data, & postea monasterio restituta.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1124. CUONO divina gratia Stabulensis abbas successoribus suis. Quia non improvide neque inutiliter rerum gestarum memoria ad posteros transmittitur, nos utilitati & quieti fratrum nostrorum providentes, ea quæ nostris temporibus & per nos de ecclesia *de Braz* acta sunt, ad notitiam successorum

nostrorum veraci testamento destinare curavimus. Igitur ecclesia *de Braz* antiquissimo jure nostra fuit, ita ut ante tempora gloriosi principis KAROLI ecclesiæ nostræ ablata fuerit, & prædicti principis auxilio & testamento, quod adhuc penes nos est, restituta. Sed postquam Longia castellum ecclesiæ munitum est, ad custodiam ipsius data est in beneficium præfata ecclesia Albrico *de Braz*. Anno igitur ab incarnatione Domini millesimo centesimo tertio, Anselmus *de Braz* supradicti Albrici filius disponens in Hungariam ire, accepit ab altari mutuo duodecim marcas & dimidiam, ea scilicet conditione, ut si ipse reverteretur, vel aliqui filiorum suorum, qui etiam cum eo profecti sunt, reddita prænominata summa, beneficium suum reciperet. Si vero contigisset eum exulem obire, una cum masculinæ prolis heredibus, fratres eamdem ecclesiam in proprios usus retinerent, pro sua & cognatorum suorum anima. Et ut hoc ratum perseverare posset, reposuit idem beneficium in manu domni abbatis FULMARI a supradicta cognatione fratribus confirmandum, commendans custodiam Cuononi de Longia, quam in castello debebat. Affuerunt legitimi testes huic traditioni, Robertus de Longia, Cuono, Hillinus, Albricus villicus, & alii quamplures. Factum est igitur ut tam ipse, quam filii reditum suum morte prevenirent. Quod ubi per unum de fratribus nostris *Ernest* illuc missum certissime comperimus, secundum præscriptas conditiones eamdem ecclesiam pro domno abbate FULMARO in perpetuam eleemosinam accepimus, fratrum deinceps usibus servituram, & decani nostri & fratrum arbitrio disponendam. Denique succedentibus ibi abbatibus, fratres eamdem donationem renovabant, & confirmabant, metuentes ne aliquando ecclesia in beneficium redderetur: ita reddidit eam nobis domnus abbas POPPO secundus, & domnus VVARNERUS, qui ei in regimine successit, sed ipse postea quorumdam consilio impulsus, & penuria regii servitii coactus, acceptis duodecim marcis, reddiderit in beneficio prænominatam ecclesiam Everardo *de Iziers*, ita tamen ut duodecim marcas & dimidiam, quas Anselmus mutuo acceperat, nobis restitueret. Qui Everardus, quia unam de filiabus Anselmi uxorem duxerat, quasi hereditario jure videbatur ei beneficio appropinquare. Quod factum ubi ad notitiam conventus pervenit, nullatenus potuerunt fratres adduci ut concederent, sed convocato inter se electo suo, hortantur ut ea quæ absente & ignorante conventu fecerat, irritum decerneret, quod ipse magno nisu & ingenti labore per advocatum HEINRICUM & ecclesiæ ministeriales tandem effecit, promulgato judicio, nec ullum debuisse petere, nec abbatem potuisse reddere. Igitur hoc dissidium per totum quadriennium fuit, & pene usque ad cædes & incendia exarsit, modo nostris in decimam accipientibus, modo Everardo & suis violenter remancipantibus. amoto vero domno VVARNERO a regimine, & imposita nobis prælationis sarcina, cum nos quoque eamdem decimam fratribus confirmassemus, eadem pernicies rediviva dissensione crescebat, donec condicta die ad hanc pestem removendam, hoc tali compositione sedatum est. Decimam, quam tres libras prudentium æstimatione singulis annis valere reputatum est, pro xxx. solidis in hereditarium pactum Everardo concessimus, ita videlicet ut ex omni parte tam in tectis quam in libris & synodali jure, ipsæ ecclesiæ sine ulla querela provideret, excepto quod defuncto sacerdote, donum & vestituram ecclesiæ abbas idoneæ personæ per manum suam faceret. At vero pro eo quod ad præfatam summam accrescebat, homo abbatis effectus, custodiam in Longia castello faceret, & alter filiorum ejus qui cum pacto succederet, uxore de familia ecclesiæ accepta, vel nobili, quæ ecclesiæ sit prius legitime tradita, omne allodium & familiam quam in villa *Braz* possidebat, ecclesiæ eum traderet, & a domno abbate in hereditarium feodum reciperet, quod ipse coram subscriptis testibus, facto nobis hominio, mox complevit. Et quia filius ejus de familia comitis de *Dorbuy* erat, præsente HEINRICO adhuc puero & nutricio ejus Godefrido de Asca, sub cujus tutela erat, & matre pueri ADELIDE comitissa, puer Clarebaldus filius Everardi licentia a domnis suis impetrata, juravit cum patre suo se præscriptas conditiones de ecclesia nostra & allodio suo & uxore ducenda observaturum. Quod si de omni suprascripto pacto quicquam diminueret, aut violaret, vel ipsos xxx. solidos in depositione beati Remacli solvere negligeret, sciret se ecclesiam cum omnibus prædictis conditionibus amissurum.

Actum est hoc in monasterio Stabulensi, anno incarnationis Dominicæ MCXXIV. indictione secunda, HEINRICO V. imperatore regnante, domno ADELBERONE episcopo in Leodio, testes sunt HEINRICUS advocatus, & filius ejus HEINRICUS, GODEFRIDUS de Asca & comes de *Durbuy*, Heinricus adhuc puer, Bozo *de Braz*, VVesel *de Ham*, Stephanus *de Meanz*, Hezel *de Vilenz*, & Franco filius Bozonis. Homines ecclesiæ, Reinnerus, Philippus, Cuono de Longia, Adelardus judex, & Heribertus, & alii multi.

CARTA CUONONIS ABBATIS Stabulensis.

De mala consuetudine ab eo sublata.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. CUONO Dei gratia Stabulensis abbas. Sicut Anno 1126.

decet ea quæ inviolata, sancta, bene & ordinabiliter instituta sunt, in suo vigore conservare, ita nihilominus convenit illa, quæ pravo usu vitiata sunt, in proprium statum reformare. Unde noverit vestra posteritas, quod nos in loco nostro quemdam pravum & omnino damnosum usum, imo abusionem invenimus, quam nos consilio ecclesiæ nostræ & fidelium nostrorum dato præsenti testamento correximus. Cum enim vetus consuetudo esset, ut omnes qui intra terminos villæ Stabulaus ruralem possessionem habent, ter in anno calcem ad monasterium deferrent, negligentiores ministri redemtione pro angariis recepta, duo mala operabantur, hoc est, & populum exactione opprimebant, & muros tam officinarum quam ambitus atrii penitus corruentes negligebant. Nos itaque huic duplici malo occurrentes, statuimus & presenti decreto inviolabiliter firmavimus, ut deinceps rustici ad monasterium calcem vel lapides ad comburendum deferant, & si jussi non fuerint calcem deportare, nullam prorsus immutationem aut redemtionem pro eo persolvant, excepto quod si calx abundaverit, pro una carrata calcis, sex carratas lignorum ad ædificandum, aut duas ad comburendum. Ibunt autem ter in anno, primo infra Maium mensem, secundo inter festum sancti Johannis & sancti Petri in fine mensis Junii, tertio inter festum sancti Remacli & sancti Remigii. Quam calcem vel lapides ad comburendum aptos de curtibus nostris deferent, hoc est de Lovineis, aut *de Scorices* vel *de Fielon*, vel *de Ozon*.

Actum est hoc in Stabulau, anno ab incarnatione MCXXVI. indictione iij. regnante domno LOTHARIO Romanorum tertio rege, in Leodio domno ALBERONE episcopo, in Stabulau domno CUONONE abbate.

DIPLOMA FREDERICI archiepiscopi Coloniensis.

De subjectione Malmundariensis monasterii & superioritate Stabulensis supra illud.

Anno 1128. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. FREDERICUS Dei gratia sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopus, fratribus in Stabulensi cœnobio commanentibus æternam in Domino salutem. Memores scripturæ dicentis: *Beati pedes pacem portantes*; sicut nos in ecclesiis nostris bonum pacis & concordiæ conservare studemus, ita in eis & ab eis scandalorum & dissidii occasionem præcidere curamus, & sicut nostra in suo statu permanere cupimus, sic aliorum juste habita convellere formidamus Ea propter materiam dissensionis & discessionis, quæ hactenus Stabulensem & Malmundariensem ecclesiam longa simultate vexavit, resecare volentes, subministrante nobis fratre WIBALDO (a) Stabulensis ecclesiæ magistro atque portario, supradictorum locorum fundationem, & Stabulensis ecclesiæ privilegia diligenter relegimus, in quibus inventum est beatum Remaclum utriusque loci ædificatorem, post constructum primo a se Malmundarium, suæ & successorum suorum habitationis & sepulturæ, principalem locum apud Stabulaus elegisse, & pro eo quod idem locus in Leodiensi parochia est, omnes per successionem utriusque loci abbates ab episcopo Leodiensi consecrari debere. Ad hoc etiam accedit, quod omnia privilegia tam banni leugæ, quam electionis abbatum, & quæ de jure advocati agunt; quæ ab imperatoribus & regibus eisdem locis multa collata sunt, & eadem ab apostolicis Gregorio V. & Leone IX. apostolica auctoritate roborata, quibus jus suum utraque ecclesia tuetur, apud Stabulaus recondita sunt; in quibus illa Stabulensis ecclesiæ præeminet dignitas, ut pace Malmundariensium, primam vicem in eligendo abbate Stabulenses obtineant; & de seipsis idoneam personam sine Malmundariensium calumnia assumant. His ita se habentibus, perspicuum est, quod ecclesia Stabulensis principatum obtineat, Malmundarium vero subjectionem ei & obedientiam debeat. Quod Malmundarienses eo usque hactenus infirmare conati sunt, ut tempore divæ memoriæ OTTONIS secundi dissidio facto, abbatem per se habere vellent, quod in *Engelheim* judicio viginti episcoporum, ut in privilegio supradicti imperatoris, quod super eadem re habetur, legi potest, cassatum est. Tempore quoque domni Henrici imperatoris hujus nominis quarti per domnum archiepiscopum ANNONEM rursus facto divortio, abbas quidem Malmundarii ordinatus est, sed per beatum Remaclum in curia regis miraculis inestimabilibus coruscantem convictis omnibus qui adversæ partis aderant, receptum est a Stabulensibus Malmundarium. Nos vero ut jam dictum est, omnem materiam dissensionis & scandali secundum tenorem veritatis & rationis a præfatis locis auferre cupientes, constituimus, & præsenti privilegio in perpetuum firmamus, ut utrique loco unus semper præficiatur abbas electus secundum quod in supradictis privilegiis habetur, & ut Malmundarium eo subjectionis jure Stabulensi ecclesiæ obediat, quo jure omnes cellæ vel præposituræ suis cœnobiis subesse videntur. Benedictionem monachicam & professionum suarum cyrographa, non ut præsenti anno fecerunt, sed potius in Stabulensi ecclesia, excepta mortis necessitate, faciant & reddant, nec eis ad exemplum opitulari

(a) Hic est magnus ille WIbaldus non multo post factus abbas Stabulensis, deinde Cassinensis, tum Corbeiensis, qui quatuor imperatoribus Henrico IV. Lothario II. Conrado II. & Frederico I. in deliciis fuit. Ipsius epistolas infra exhibebimus.

debet hoc aut potest, quod jam moto præfato dissidio, abbas THEODERICUS quosdam ex Malmundariensibus Malmundarii benedixit, & profiteri fecit, ut scilicet per hoc fideliores & subjectiores sibi faceret, quod eum non effecisse finis rerum indicavit. Neque vero ullus successorum nostrorum Coloniensium videlicet archiepiscoporum abbatem Stabulensem de subjectione sibi facienda & cura Malmundariensis loci suscipienda, ut nostris temporibus temptatum est, umquam fatiget, sed in consecratione sua curam utriusque ecclesiæ suscipiat. Porro quia de ordinibus & consecrationibus Malmundariensis loci ad nostram parochiam pertinet, si abbati placuerit, ordinatos fratres Malmundarium mittere, hoc ei quia ubique inter ejusmodi loca apud monachos fit, non negamus, aut si sub titulo ejusdem loci voluerit nobis ordinandos presentare, eis quoque manum imponemus. Atque ut omnem scandalorum pravitatem præcidamus, hoc quoque statuimus, ut si aliqua gravis causa vel culpa Malmundarii contigerit, nullo modo absque Stabulensium deliberatione, & consensu terminari liceat vel emendari, sitque abbati libera potestas commutandorum, nutriendorum, recipiendorum, pro ut sibi videbitur, fratrum suorum. Quæ omnia ut stabili & inconcussa firmitate permaneant, sub anathematis interpositione decernimus, & testes qui in donatione hujus privilegii affuerunt subternotari fecimus. Arnoldus præpositus sancti Petri, Hugo decanus, Bruno præpositus sancti Gereonis, Arnoldus præpositus sanctæ Mariæ ad gradus. RUBERTUS abbas Tuitii, GERARDUS abbas sancti Pantaleonis, comes ADOLPHUS de *Saffenberch*. Item Adolphus de *Berge*, Theodericus de *Gladebach* & alii multi utriusque ordinis probatissimi.

Actum est hoc Coloniæ anno ab incarnatione Domini MCXXVIII. indictione vj. regnante domno rege Lothario iij.

DE POSSESSIONIBUS STABULENSIS monasterii sub S. Poppone abbate.

Anno 1130. ABbas a prima institutione monasterii numquam aliquas proprias curtes suo vel regni servitio deputatas, sed tenebat ecclesias abbatiæ suis & regni necessitatibus servientes, exceptis quibusdam quæ ad usum fratrum pertinent. Et sicut abbas POPPO renovator cœnobii nostri, qui ab annis duobus & octoginta (a) vita excessit, ipse tenuit, & successoribus suis tenendas reliquit, ita ecclesias & possessiones ad abbatis & regni servitium pertinentes annotabimus. Deinde quid abbas POPPO loci nostri depopulator dederit aut vendiderit subscribimus. Ecclesia de Oyseis solvebat ad manum abbatis sex libras, ecclesia de *Graisde* iv. libras, *Olfait* ij. libras, *Osiines* iij. libras, *Fineval* ij. libras, *Spontin* vij. libras, *Haletin* v. libras, *Jupille* ij. libras, *Izers* iij. libras, Longia ij. libras, *Hoseumont* x. libras, *Rochelevenges* x. libras, *Avvogne* v. libras, *Lovigneis* ij. libras, *Ferviers* ij. libras, *Keren* v. libras, *Buitebach* xl. solidos, *Bolenges* xxx. solidos, in curte *VVellin* xvj libras, in curte Novæ-villæ ix. libras, in curte VValendor ix. libras, in curte Bacinga x. libras, in *Leignon* iij. libras, in *Comblenz* iij. libras, in *Seignaces* ij. libras, de censeriis in Oseis iij. libras, de censura in *Aiflois* iij. libras, in Okeriis ij. libras, in Bra iij. libras: summa, cxxxiij. libræ: in *Lernau* i. carratam vini, in *Baldau* i. in *Rahieres* i. in *Chevrons* i. in Sancto-vito ij. in Fumbis iv. in VVaimis i. in Amblavia ij. in Lorenceis i. in Nova-villa ij. Molendinum Malmundarii unam carratam vini. In *VVellin* xl. arietes, in *Lengun* xx. in *Olzieres* xxxviij. in *Generez* xxij. in Lovengeis xxx. in *Lernau* xxx. Mansus de Chenruus tenet bonuaria terræ xxv. mansus de *Rahieres* tenet bonuaria xxiv.

DIPLOMA LOTHARII imperatoris II. VViboldo abbati concessum.

Confirmat monasterii possessiones & immunitates, abbatis electionem, advocatum unicum &c.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. LOTHARIUS tertius Dei gratia Romanorum rex. VVIBALDO Stabulensi abbati suisque successoribus. Cum universis JESU-CHRISTI ecclesiis regalis providentiæ cura deesse non debeat, tamen secundum apostolicam institutionem, qua domesticis fidei maxime debebatur bonum impendere, eis ecclesiis auxilii nostri suffragium impensius exhibere debemus, quæ sub nostræ provisionis tuitione consistunt, & pro nostro & totius imperii statu speciali quodam studio orare non desistunt. Neque enim vero minoris gratiæ est destructa reformare, quam nova ædificare. Unde noverit omnium fidelium nostrorum tam futuræ quam presentis ætatis industria, quod nos cum conjuge nostra RICHIZA, ob veneratioem beati Remacli locum Stabulaus devote adivimus, ubi a fratribus loci ejusdem ecclesiæ jura & privilegia diligenter audivimus & relegimus. Itaque petitione & reverentia abbatis VVIBOLDI privilegia quæ illi ecclesiæ a regibus SIGIBERTO, HIDRICO, CLODOVEO, DAGOBERTO, qui constructores fuerunt præfati loci, data sunt, sive ab imperatoribus CAROLO, LUDOUVICO, & tribus OTTONIBUS, CUNRADO etiam & quinque HEIN- Anno 1131.

(a) S. Poppo vita excessit anno 1048. ac proinde instrumentum istud anno circiter 1130. datum est.

ricis, & ceteris fidelibus qui eidem ecclesiæ aliqua bona contulerunt, confirmamus & roboramus. Habeant itaque monachi ejusdem loci liberam potestatem eligendi abbatem secundum regulam sancti Benedicti, & formam canonum, ita ut utraque monasteria, id est, Stabulense & Malmundariense semper sub unius abbatis regimine consistant, & quia in eorum principali, id est, Stabulaus, beatus Remaclus sepulturæ locum sibi elegit, semper apud Stabulaus electio fiat, ea præponderante ratione, ut de conventu Stabulensis ecclesiæ idonea persona, si inventa fuerit, primo assumatur. Quod si minime, quod non credimus, ex eo loco promoveri aliquis potuerit, tunc primum ex Malmundario vel ex altero loco apta persona requiratur. Quidquid hactenus quiete & inconvulse possederunt, quicquid per concambia mutaverunt, inviolabiliter eos possidere deinceps decernimus. Statuimus etiam ut unum tantum advocatum habeant, qui si secundum a se constituere voluerit, bannum a nobis accipere debebit, qui advocati in curtibus ejusdem ecclesiæ neque mansiones, neque hospitia debent habere, & in omnibus placitis abbatis nec adesse, nec aliquod jus exigere debent, non precarias facere, non palefredos sumere, non freda, non paratutas, non redibitiones exposcere nullam prorsus exactionem facere. Sed si ab abbate ob necessariam causam fuerint invitati, in eis dumtaxat causis, quas abbati correxerint, tertiam partem accipient, neque in his rebus quas eadem ecclesia adhuc acquiret, aliud quam prædictum est jus umquam obtineant. Hoc quoque in eodem loco abjudicari fecimus, & presenti privilegio inviolabiliter sancimus ne jure hereditario villici vel judices fiant, sed utrumque ministerium, id est villicaturæ & juvveria in potestate abbatis & gratia consistat, & eis jure & lege ministeriorum & non jure beneficiorum diem & legem abbatis constituat. Omnia vero beneficia quæ abbas Poppo secundus dedit, lege sempiterna damnamus, & irrita esse juxta prædecessoris nostri imperatoris Heinrici sententiam decernimus. Villam Turnines quæ ad mensam fratrum pertinet, quam eis Godefridus comes Namurcensis injuste abstulit, quamque judicio curiæ in manu imperatoris Heinrici refutavit, jure perpetuo fratribus confirmamus, & villam Vilippam juxta privilegium ejusdem imperatoris, quam VVarnerus de Kerpenne injuste invaserat, fratribus æterna firmitate restituimus. Terminos banni leugæ juxta decreta omnium antecessorum nostrorum regum videlicet & imperatorum confirmamus, & banni nostri interpositione munimus. Et ut omnia rata & inconvulsa permaneant, & presenti privilegio firmavimus, & sigilli nostri impressione consigniri fecimus.

Signum domni Lotharii tertii Dei gratia Romanorum regis invictissimi.

Thyetmarus ad vicem Adelberti archicancellarii recognovi.

Data Stabulaus idus Aprilis, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo tricesimo primo, indictione nona, anno sexto regni domni Lotharii tertii Romanorum regis serenissimi feliciter. Amen.

CARTA VVIBOLDI ABBATIS Stabulensis.

De rebus ab eo gestis & emendatis in curte Andernaci.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVibaldus Dei gratia Stabulensis abbas successoribus suis. Quoniam oportet nos, sicut promisimus, dispersa congregare, & congregata conservare, nos in rebus ecclesiæ nostræ nimium neglectis & dilapsis proposuimus Dei miseratione studium restaurandi cum omni sollicitudine impendere. Quapropter notum esse volumus tam posteris quam presentibus, quod in curte nostra Andernaci, possessiones nostræ per infideles ministros multum minoratæ fuerunt, partim ab ipsis oppignoratæ, partim pro viliori bus commutatæ. Nos igitur cum fidelibus ecclesiæ illuc venientes, recensitis possessionibus, & hominum censu connumerato, invenimus quam plurima contra utilitatem ecclesiæ nostræ, præter consensum nostrum & prædecessorum nostrorum confirmationem esse alienata. Quæ omnia injuste ordinata nos rationabiliter irrita esse decrevimus, promulgato tam hominum nostrorum quam scabinorum ejusdem curtis juxta canonicam formam judicio, ut nulla commutatio vel alienatio rerum ecclesiasticarum rata esset, nisi quam consensus fratrum & legitima abbatis donatio, cum advocati astipulatione dato testamento confirmaret; ita quibusdam receptis, habito cum fidelibus nostris consilio, commutationem de curte, quam vulgo mansionem vel censum dicunt, quæ ad indominicaturam nostrã pertinebat, quæ facta est cum quodam Adelberto æque pro sua curte & vinea quæ quatuor amas vini solvere potest, concessimus & confirmavimus, ita ut retenta prorsus nobis vinea, curtem quæ in concambium accepta erat, quidam ex familia *Nicheiz* nomine, quam in ea ædificaverat, quiete possideret, & per singulos annos xx. denarios census pro ea solveret. Quædam etiam curtis nostra quæ est in *Lodenesdorp* commutata erat cum quodam Heinrico pro curte sua, quæ est in Andernaco, & pro vinea quæ ferre potest tres amas vini, & retenta vinea concessimus eidem *Nichoz* ipsam curtem pro xx. denariis census, quos itidem prius solvebat nostra curtis. Anno 1132.

Actum est hoc in curte & domo nostra Andernaci, anno ab incarnatione Domini MCXXXII. indictione decima, regnante domno LOTHARIO tertio Romanorum rege, domno ALBERONE Trevirensi archiepiscopo. Hujus rei testes sunt, Hillinus præpositus, Ebroinus præpositus, Albricus, VVarnerus, monachi: Ex laicis, VVidericus Albus, Hillinus de *Alriniunt*, Arnulfus de *Osnes*, Godefridus de *Cittene*. De scabinis, Folbertus, Siboldus, Borchardus, Bezelinus & alii multi.

WIBOLDI ABBATIS CONSTITUTIO.

De ecclesiarum Longiæ & montis Rainheri investitura a laica manu non accipienda.

Anno 1133. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. WIBOLDUS divina misericordia Stabulensis abbas Heribrando de Longia & successoribus suis. Utiliter satis ac provide rerum gestarum ordo ad notitiam futurorum scripto transmittitur, ne per ignorantiam legi .... permutetur. Unde noverit omnis nostra posteritas, quod tu tam tibi quam successoribus tuis ecclesiam quæ est in villa Longiæ, & eam quæ est in monte sancti Rainheri ab antecessoribus nostris domno videlicet CUONONE abbate, & domno JOHANNE abbate jure feodi obtinueras, pro supplemento beneficii, quod pro eo habes, & semper & jugiter in castello nostro Longia maneas, ita videlicet ut quotienscumque supradictæ ecclesiæ defunctis sacerdotibus vacarent, tu manu tua ipsas ecclesias dares, & personam ad investituram altaris per te conduceres. Verum nostro tempore, defuncto fratre Roberto presbytero, qui easdem ecclesias habuerat, nos nullis precibus, nullo consilio ...... potuimus ut ecclesiarum possessionem a laico dari concederemus; sed quia te tamquam virum bonum ac fidelem multum diligimus, & tam heredes tuos, quam te, in mansione castelli nostri conservare volumus, ex consilio fratrum nostrorum & hominum ecclesiæ utilitati & honori tuo aliter providere curavimus. Concessimus enim tibi, & presenti scripto jure perpetuo firmavimus, ut tuum sit vacantibus præfatis ecclesiis personam idoneam & canonicam nobis vel successoribus nostris ad investiendum præsentare, nec liceat aliquando nobis vel alicui abbatum personam, quæ a te vel heredibus tuis exhibita fuerit, aliqua conditione vel exactione gravare, aut retardare; sed sine ulla pactione eidem personæ prænominatas ecclesias a sua manu dent, & sacramento fidelitatis accepto, ad donum altaris suis litteris ac testibus conducant. Quod si quis constitutionem nostram aliquando labefactare & violare temptaverit, & te invito aliquam personam in supradictis ecclesiis intruserit, offensam Dei & beatorum apostolorum Petri & Pauli & sancti Remacli in tremendo judicii die incurrat.

Actum est Stabulaus anno Dominicæ incarnationis MCXXXIII. regnante domno LOTHARIO tertio Romanorum rege, ALEXANDRO in Leodio præsule. Testes de fratribus sunt, VVarnerus decanus, Rodulfus custos, Heribrandus cellerarius, Hozelo cantor: De laicis vero, Nicolaus de Longia, Adelardus frater ejus, VVidericus de Villa, VVidericus Albus, VVidericus Niger, Anselmus villicus & alii multi.

CARTA STABULENSIUM monachorum.

Villam Bovianicum, in qua tempore persecutionis Danorum latuerat S. Remacli corpus, ad nihilum redactam, VViboldo abbati restaurandam concedunt.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1136. Fratres Stabulensis cœnobii tam futuris quam presentibus. Sicut ad prælatorum discretionem pertinet subditorum necessitatibus studiose ac viriliter subservire, ita nihilominus condecet subditos prælatorum honestæ & utili voluntati assensum sine mora præbere. Tuæ igitur religiosæ petitioni, pater VVIBOLDE abbas, de villa nostra Boviniaco, quæ ad vestiarium nostrum pertinet, satisfacimus, ut quia tempore persecutionis Danorum, sanctum & venerabile corpus sancti patris & patroni nostri Remacli in eadem villa quiete latuit, quæ nunc in solitudinem redacta & absque habitatore facta est, tu sicut universa, quæ ad recolendam sancti patris nostri memoriam pertinent, singulari desiderio & honore foves & amplecteris, sic eamdem villam ob honorem ejusdem sancti patris nostri restaurare & reædificare disponis. Concedimus igitur tibi præfatam villam cum omnibus suis appendiciis, acquisitis vel acquirendis, ut omni tempore vitæ tuæ in omni statu vel ordine apud nos sive alias positus, pace vel adversitate tua, eam secundum tuam propriam utilitatem libere ordines & disponas, & fructu ipsius pro voluntate tua utaris, hac conditione interposita, ut eamdem villam tibi non liceat oppignorate, vel feodo, vel commutatione aliqua sine nostra communi astipulatione possis alienare. Post obitum vero tuum ipsa villa cum omni augmento & melioratione sua, cum omni fructu & presenti & futuro ad nostrum vestiarium, sicut & antea fuit, sine ulla abbatum contradictione revertetur. Et ut firma & inconvulsa stabilisque hæc pactio queat permanere, in communi nostro capitulo omnium consensu per volumen regulæ beati Benedicti ma-

nu domni VVarneri decani, ipsam villam tibi dedimus, & præsenti scripto confirmamus, & harum conditionum violatores in tremendo Dei judicio terribili anathemate condemnamus.

Acta sunt hæc Stabulaus in capitulo, anno Domini millesimo centesimo trigesimo sexto, indictione xiv.

DIPLOMA VVIBOLDI ABBATIS Stabulensis pro Azone abbate de Monte-publico.

Ecclesiam de Heran ei sub annuo censu concedit.

Anno 1136. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVIBOLDUS Dei misericordia Stabulensis ecclesiæ abbas, dilecto fratri & religioso coabbati suo AZONI (a) de Monte-publico in Leodio, ejusque successoribus in perpetuum. Si villicus ille evangelicus ore Domini de mammona iniquitatis laudatus est, qui fraudem fecisse visus est, & multo magis nos quibus Deus ecclesiæ suæ dispensationem credidit, & de fidelium oblationibus pietatis opera exercere possumus, ad veræ laudis nomen & retributionem tendere debemus. Idcirco his & similibus exemplis commoniti, si qua ex rebus ecclesiæ nostræ indigentibus ecclesiis sine damno sine diminutione possessionum nostrarum impartiri possumus, promta voluntate & hilari manu facere volumus. Quapropter, venerande frater, concedimus tibi, & per te tuis successoribus, in perpetuum ecclesiam de *Heran* pro lx. & quinque solidis Leodiensium denariorum singulis annis in ecclesia nostra solvendis, cujus summæ medietatem in nativitate S. Johannis Baptistæ infra octavas, alteram vero in natali S. Lamberti infra octavas persolves. Ea sane conditione, ut sicut tu præsentialiter more ceterorum investiendorum in nostro, id est in Stabulensi capitulo, donum & investituram ejusdem ecclesiæ de manu nostra accepisti, & nobis sive ecclesiæ nostræ sacramentum fidelitatis jurasti; ita loci tui succedentes sibi provisores nobis sive nostris successoribus idem facientes, eamdem ecclesiam jure & consuetudine nostræ ecclesiæ accipiant. Statutum est etiam communi totius capituli assensu, ut ab hodierna die & deinceps successores tui in suo introitu relecto præsentis cartæ in præsentia fratrum privilegio, præfatæ ecclesiæ donum sub præscripta conditione & pacto, nulla interposita exactione, vel pretio, sive munere suscipiant, ea cum ratione, ut exinde omnem consuetudinem ceterorum investitorum nobis sive nostris successoribus tam in judiciis super pares suos promovendis, quam in provincialibus synodis nobiscum adeundis exsolvant. Concessimus quoque tibi ut ejusdem ecclesiæ fructum, prout utilius potes, usibus & commodo fratrum tuorum aptes, salvo tamen in omnibus episcopali jure. Tu etiam & successores tui quæcumque ad episcopalem sive synodalem justitiam, vel servitium, vel usus ecclesiæ pertinent, sine nostro supplemento exsolves. Ceterum si quid de præscriptis conditionibus per te vel per tuos turbatum, vel immutatum, vel irritum fuerit, vel si prænominatam pecuniam constitutis diebus solvere neglexeris, postquam a nobis per nostros clericos investitos usque tertio commonitus fueris, nisi ex jure & justitia neglectum corrigere & legibus componere volueris, ecclesia & omni ejus beneficio sine omni recuperatione carebis. Verum utcumque res se se futuris temporibus mutent, cum nos tibi hanc ecclesiam, ut prætaxatum est, concessimus, duæ portiones decimationis ad vestiarium fratrum nostrorum pertinebunt, tertia ad præbendam presbyteri ejus ecclesiæ.

Actum est hoc anno sub incarnatione Domini MCXXXVI. indictione xiv. in præsentia domni VVIBOLDI abbatis anno ordinationis suæ sexto, regnante domno LOTHARIO tertio Romanorum imperatore augusto, ALBERONE electo in Leodio. Testes sunt de fratribus VVarnerus prior, Arnulfus præpositus, Elleboldus cellerarius, Cono camerarius, & omnis ejusdem loci congregatio. De laïcis vero Anselmus villicus & frater ejus Adelardus, Albricus & frater ejus Condricus, Ebroinus, Erchempertus, Franco de *Francorchamp*, & alii ecclesiæ multi filii.

(a) Azo abbas fuit monasterii S. Egidii in Monte-publico extra civitatem Leodium, ordinis canonicorum regularium S. Augustini, quod monasterium fundatorem primarium habuit Beringerum abbatem S. Laurentii, ut constat ex VVibaldi abbatis epistolis infra edendis.

DIPLOMA LOTHARII imperatoris VViboldo abbati concessum.

Monasterium sub sua suscipit protectione, omniaque illius privilegia confirmat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. LOTHARIUS Dei gratia Romanorum imperator augustus. VVIBALDO Stabulensi abbati, suisque successoribus. Cum universis JESU-CHRISTI ecclesiis imperialis providentiæ cura deesse non debeat, tamen secundum apostolicam institutionem, qua domesticis fidei maxime jubemur bonum impendere, eis ecclesiis auxilii nostri suffragium impensius exhibere debemus, quæ sub nostræ provisionis tuitione consistunt, & pro nostro & totius imperii statu speciali quodam studio orare non desistunt. Neque vero minoris gratiæ est constructa reformare quam nova ædificare. Unde noverit omnium fidelium nostrorum tam futuræ quam presentis ætatis industria, quod nos, vene- Anno 1136.

rande abba VVibalde, fidelitatis tuæ constantiam & labores, quos nobiscum in administratione imperii nostri perfers, pensantes ecclesiam tuam in omnibus defensare, & privilegiis imperialibus munire decrevimus. Quæcumque igitur ecclesiæ tuæ, id est Stabulensi a regibus Sigiberto, Hidrico, Clodoveo, Dagoberto, seu ceteris qui constructores fuerunt præfati loci, data sunt, sive ab imperatoribus Carolo, Ludovico, & tribus Ottonibus, Cuonrado etiam & quinque Heinricis, & ceteris fidelibus, qui eidem ecclesiæ aliqua bona contulerunt, confirmamus & corroboramus. Habeant itaque monachi ejusdem loci liberam potestatem eligendi abbatem secundum regulam S. Benedicti, & formam canonum, ita ut utraque monasteria, id est, Stabulaus & Malmundarium, semper sub unius abbatis regimine consistant. Et quia in eorum principali, id est Stabulaus, beatus Remaclus sepulturæ locum sibi elegit, semper apud Stabulaus electio fiat, ea præponderante ratione, ut de conventu Stabulensis ecclesiæ, idonea persona, si inventa fuerit, primo assumatur. Quod si minime, quod non credimus, ex eo loco promoveri aliquis potuerit, tunc primum ex Malmundariensi, vel ex alieno loco apta persona requiratur. Quidquid hactenus quiete & inconvulse possederunt, quidquid per concambia mutaverunt, immobiliter eos possidere decernimus. Statuimus etiam ut unum tantum advocatum habeant, qui si secundum a se instituere voluerit, bannum a nobis accipere debebit. Qui advocati in curtibus ejusdem ecclesiæ neque mansiones, neque hospitia debent habere, & in omnibus placitis abbatis, nec adesse, nec aliquod jus exigere debent, nec precarias facere, nec paraveredos sumere, nec freda, nec paraturas, nec redibitiones exposcere, nullam prorsus exactionem facere: Sed si ab abbate ob necessariam causam fuerint invitati, in eis dumtaxat causis, quas abbati correxerint, tertiam partem accipient, neque in his rebus quas eadem ecclesia adhuc acquiret, aliud quam prædictum est jus numquam obtineant. Hoc etiam secundum antiquam constitutionem confirmamus, ut abbates nullam expeditionem, nullum exercitum, nulla arma, nullam pro eis redemtionem, vel commeatum umquam nobis vel missis nostris exhibeant. Sed advocatus, qui a nobis & ab ipso abbate beneficium propter hoc ipsum habet, sine supplemento abbatis vel omnium suorum diligenter exsolvat, hoc quoque in eodem loco abjudicari fecimus, & præsenti privilegio inviolabiliter sancimus, ne jure hereditario villici vel judices fiant, sed utrumque ministerium, id est, villicaturæ & juvveriæ, in potestate abbatis & gratia consistat, & eis jure & lege ministeriorum, & non jure beneficiorum diem & legem abbates constituant. Omnia vero beneficia quæ abbas Poppo secundus dedit lege sempiterna damnamus & irrita esse, juxta prædecessoris nostri imperatoris Heinrici sententiam, decernimus. Villam *Turnines*, quæ ad mensam fratrum pertinet, quam eis Godefridus comes Namurcensis injuste abstulit, quamque judicio curiæ in manu imperatoris Heinrici refutavit, jure proprio fratribus confirmamus, & villam Vilippam juxta privilegium ejusdem imperatoris, quam VVarnerus *de Kerpene* injuste invaserat, fratribus æterna firmitate restituimus. Terminos banni leugæ, juxta decreta omnium antecessorum nostrorum regum videlicet ac imperatorum, confirmamus, & banni nostri interpositione munimus. Quidquid eadem ecclesia acquisivit, vel juste acquiret, scilicet villas, castella, prædia, mansos, mancipia, thelonea, pontatica, itus vel reditus, & omnia prorsus publica & regia vectigalia, sicut hactenus tenuit, ita deinceps sine ulla refragatione vel inquietatione firmiter possidere imperiali auctoritate sancimus. Et ut omnia rata & inconvulsa permaneant, & privilegio præsenti firmavimus, & sigilli nostri impressione insigniri fecimus.

Signum domni Lotharii tertii Romanorum imperatoris invictissimi.

Ego Ebenurdus vice Uderipi Uruloensis recognovi.

Data anno Dominicæ incarnationis MCXXXVI. xvj. kalen. Septembris. Indictione xiv. anno vero regni regis Lotharii secundo, imperii tertio.

Actum *VVerzeborch* in Christi nomine feliciter. Amen.

DIPLOMA LOTHARII II. imperatoris aureis caracteribus exaratum bullaque aurea insignitum.

In gratiam VVibaldi abbatis, cujus fidelitatem & servitia laudat, omnes Stabulensis monasterii immunitates & possessiones confirmat, electionemque abbatis ex monasterio Stabulensi præ Malmundario, si dignus repeπatur, assumendi, jura advocatorum & eorum officia aliaque determinat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Lotharius Dei gratia Romanorum imperator augustus, VVibaldo Stabulensi abbati suisque successoribus in perpetuum. Cum omnium Dei ecclesiarum paci ac quieti & utilitatibus nostra imperialis sollicitudo ac potentia consulere debeat, tum maxime benignitatis & curæ nostræ studium circa eas ecclesias invigilare oportere credimus, quæ ad imperium nostrum pertinent, &, ut ita dictum sit, nostro imperio cohærent, quæ etiam jugi & assiduo orationum suffragio nos & imperium nostrum adjuvant, & in temporalibus Anno 1137

poralibus imperii administrationibus nostros & labores & expensas fideliter supportant. Quocirca Stabulense monasterium a prædecessoribus nostris regibus & imperatoribus nobiliter constructum, & magnis possessionibus ampliatum, multisque privilegiis magnifice honoratum, & libertate singulari donatum, cum tamquam nostrum proprium arctius diligamus, & in omnibus juste opitulari velimus, præcipue tamen personam domni ac venerabilis abbatis VVIBALDI, qui eidem cœnobio regulariter præest, præcipuo amore ac familiaritate nostra dignam judicamus, cujus fides & devotio circa stabilitatem & honorem imperii nostri in hac Italica expeditione manifeste satis enituit, qui post multos labores & pericula, quæ pro nobis & nobiscum in administratione nostri imperii in Apulia fideliter pertulit, nobis redeuntibus in monasterio Cassinensi a fratribus ejusdem loci & universo populo violenta & admirabili prorsus electione in abbatem raptus, & ad honorem & firmitatem nostri imperii remanens, nostram celsitudinem petiit, ut Stabulense monasterium, cujus curam ipse non deposuerat, & res ad ipsum pertinentes nostro imperiali privilegio munire & confirmare dignaremur. Cujus petitioni piæ & rationabili facilem assensum præbentes, jamdictum Stabulense monasterium cum Malmundario & omnibus prorsus appenditiis, secundum instituta & præcepta regum SIGIBERTI, DAGOBERTI, THEODERICI, CHILDERICI & aliorum, necnon imperatorum CAROLI, LUDOVICI, & trium OTTONUM, CONRARDI quoque, & HEINRICORUM quinque, in nostram tutelam suscepimus; ita videlicet ut numquam liceat alicui regum vel imperatorum eamdem abbatiam cum omni integritate & advocatia omnium possessionum ejus ullo alienationis modo scindere a regno, vel alium ei dominum imponere, vel alicui in beneficium aut in concambium dare, sed semper ad nostram nostrorumque successorum manum & servitium inconvulsa stabilitate permaneat, & libertate sibi collata pacifice potiatur, nullum teloneum, nullum pontaticum, nullum transitum vel exitum, nullum denique publicum terra aquave vectigal, aut pensionem monachi sive ipsorum homines in nullo regni nostri loco persolvant, terminos banni leugæ secundum quod in antiquioribus privilegiis nominati & inscripti sunt, cum omni immunitate & comitatu suo, sicut hactenus eadem ecclesia possedit, ita per succedentia tempora immobiliter obtineat.

Sancimus etiam prædecessorum nostrorum more, ut Malmundarium cum omnibus suis pertinentiis a Stabulensi numquam divellatur aut separetur monasterio, secundum quod jam tertio tentatum est, sed judicio principum legitime cassatum, & imperatoriis privilegiis finaliter est decisum. Defuncto igitur per successionem abbate, monachi utriusque loci Stabulaus in capitolium concorditer veniant, habeantque liberrimam facultatem secundum sancti Benedicti regulam eligendi sibi abbatem, ea tamen præponderante ratione, ut quia beatus Remaclus utriusque ecclesiæ constructor & primus abbas, Stabulaus quiescere, & locum illum Malmundario, sua sepultura & ordinatione abbatum præferre voluit, Stabulenses primam vocem in electione obtineant, & de Stabulensi conventu, si digna fuerit inventa persona, abbatem eligant. quod si nulla ibidem idonea persona, quod fieri posse non credimus, inventa fuerit, potius a Malmundariensi conventu, quam ab extraneis abbas eligatur. Ceterum si inter se nullam ad hoc officium personam aptam invenerint, liceat eis libere de alio quocumque regulari loco sine contradictione alicujus abbatem eligere, & a nobis vel successore nostro regni more investitum, a Leodiensi episcopo, cui nullum servitii genus, vel hospitium, seu prandium debet, consecrationem & monachorum suorum ordinationem sine precio aut ulla exactione accipere. Advocatum a nostra manu accipiat, qui nobis exercitum & expeditionem, & quæ ad ipsam pertinent pro summa & debito sui beneficii faciat, abbate, & suis omnibus super hoc quiescente, & nullam pro hoc nobis aut ipsi advocato redemtionem aut supplementum præstante. Qui advocatus si secundum a se advocatum ordinare voluerit, ille secundus bannum a nostra manu accipere debebit. Plures autem advocatos in ejusdem abbatiæ curtibus fieri nostro imperiali banno perpetua censura interdicimus. Qui advocatus in curtibus & villis nullum hospitium, nullum placitum, nullam prorsus exactionem debet habere, non freda, non redibitiones exigere, non precarias vel incisuras facere, non palefridos tollere, sed omnium rerum & culparum potestas & ordinatio, justitia & utilitas penes abbatem & monachos, & eos quos ipsi ordinaverint libere tota consistat. Ubi vero abbas cum suis ad justitiam faciendam non sufficerit, si advocatus petitione abbatis, quia aliter numquam debet, venerit, tertiam portionem de his, quæ ex illa duntaxat justitia accrescent, habebit. Castellum Longiæ cum toto montis corpore & utrisque vallibus & comitatu, ad indominicatam abbatis manum & potestatem & ordinationem, cum omnibus beneficiis & casatis, qui ad custodiam ipsius castelli pertinent, semper spectare & pertinere decernimus, nec in ipso castello, aut in possessionibus ad ipsum pertinentibus, aliquam habitationem vel potestatem advocatum habere permittimus. Quidquid eadem ecclesia munificentia regum aut imperatorum vel religiosorum Christianorum largitione obtinuit, tam in fundis quam ecclesiis, capellis, decimationibus,

& omnibus eorum appenditiis, & commoditatibus, sicut hactenus possedit, sive illa quæ deinceps justis modis obtinere potuerit, parva vel magna, ubicumque locorum fuerint, sub nostræ tuitionis potestate immobiliter ei confirmamus, & maxime possessionem quam Aquisgrani eadem habet ecclesia, id est, domum indominicatam, & capellam indominicatam & liberam, & domos triginta in una parte viæ, viginti quinque per ordinem & sine interruptione positas, scilicet a domo illa quæ fuit Cameracensis episcopi usque ad fossatum in ea parte qua itur ad pontem Harduini, & in alia parte viæ ante præfatam capellam sanctæ Aldegundis quinque domos, & sex bonuarios terræ ibidem circumquaque jacentes, & septem bonuarios in villa quæ dicitur *Vals*, & unum mansum in monte Hillini. Quæ omnia cum suis usibus & servitiis & censu libere ad Stabulensem ecclesiam pertinere statuimus, nec liceat alicui nostrorum mariscalcorum vel principum in præscriptis domibus, nolente Stabulensi abbate, hospitium aut ullum servitium habere. Et quia inter nostros & ecclesiæ Stabulensis ministeriales, de servitio quod Stabulensis annuatim debet ecclesia, non conveniebat, dicentibus nostris per singulas fruges ecclesiam qualecumque debere servitium, fidelibus vero ecclesiæ econtra dicentibus septimo anno plenum & regale servitium debere, nos prædicti abbatis VVIBALDI meritis, ejusque petitioni, cui contraire non possumus, in perpetuum concedimus & confirmamus, ut tam ipse quam sui successores viginti marcas aut viginti marcharum servitium singulis annis, si Aquisgrani venerimus, nobis aut nostris successoribus persolvat. Quod si vel Stabulaus vel in villas ad ipsum monasterium pertinentes nos aut successores nostros venire contigerit, aut triginta marcas aut triginta marcarum servitium exolvet, nusquam vero nisi aut in domibus ipsius cœnobii aut Aquisgrani præfatum servitium aut servitii redemtionem nobis vel successoribus nostris præstabit. Et quotienscumque nobis serviet de singulis clericis suis, qui matrices ecclesias tenent, quinque solidos, & a singulis villicis suis quinque solidos, & per singulos mansus ecclesiæ duodecim denarios accipiet, nullis mansis pro alicujus beneficio vel pacto sive pignore, seu servitio ab hac pensione immunibus. Et ut hoc ratum inconvulsumque in omnia tempora maneat, hoc præceptum & propria manu signavimus, & aurea bulla insigniri fecimus: Testes etiam qui adfuerunt subter annotari fecimus. ALBERO Treverensis archiepiscopus, CUONRARDUS Madeburgensis archiepiscopus, MEINGOLDUS Merseburgensis episcopus, ALBERO Basiliensis episcopus, ALBERO Leodiensis episcopus, ANDREAS Trajectensis episcopus, ANSELMUS Halvelbergensis episcopus, HEINRICUS Tullensis episcopus, CUONRADUS abbas Vuldensis, HENRICUS dux Bavariæ & marchio Tussiæ, CUONRADUS marchio de VVitin, MEINFRIDUS marchio, FREDERICUS marchio de Aniona, & frater ejus VVARNERUS, comes LANDULFUS, BUCCA Vitelli, comes POPPO, comes ADULPHUS, & alii multi barones Romani Imperii.

Signum domni LOTHARII tertii (a) Romanorum imperatoris invictissimi. [a]

Ego ETHARDUS vice HEINRICI Ratisponensis episcopi & archicancellarii recognovi.

Ego Engelbertus monachus vice BERTULFI notarii scripsi.

Data anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo trigesimo septimo, indictione prima, decimo kalend. Octobris. Anno vero regni regis Lotharii tredecimo, imperii quinto.

Actum Aquini in Campania, in Christi nomine feliciter, Amen.

CARTA VVIBOLDI ABBATIS Stabulensis.

Decimas de Femala Leodiensi sancti Martini ecclesiæ concedit.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVIBOLDUS Dei gratia Stabulensis abbas successoribus suis. Notum sit omnibus tam futuris quam præsentibus, quod anno ordinationis nostræ viij. quidam VValtherus nomine, portionem possessionis & decimationis, quam in ecclesia de *Female* habebat, in manus nostras reddidit: quam nos communi fratrum consilio & laicorum nostrorum, jure hereditario possidendam fratribus ecclesiæ beati Martini in Leodio concessimus, eo pacto, ut singulis annis duos denarios pro respectu ejusdem possessionis persolvant. Anno 1138.

Actum est hoc anno Dominicæ incarnationis MCXXXVIII. indictione prima, regnante domno CUONRADO II. Romanorum rege, ALBERONE II. in Leodio præsule. Testes de fratribus sunt, VVarnerus decanus, Ebroinus, Robertus, Cuono, cum omni ejusdem ecclesiæ conventu. De laicis vero, Anselmus villicus Stabulensis, Ebroinus, Gundricus, Heinricus de Valle, Franco de *Francorchamp*, Godefridus *de Beves*, & alii multi ecclesiæ filii.

(a) Et si secundus proprie hoc nomine imperator fuerit, Lotharius, tertium nihilominus se nominat; quia tertius ex regibus Alemannis Lotharii nomine insignitis, ipse ad imperium fuit assumtus, id quod in multis aliis cartis observatum deprehendimus: tametsi secundus Lotharius rex dumtaxat, numquam vero imperator extitit.

DIPLOMA CONRADI II. imperatoris.

In gratiam VVibaldi abbatis omnia monasterii privilegia, sed præcipue Lotharii bullam auream confirmat.

Anno 1138. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. CONRADUS divina favente clementia Romanorum rex. Cum omnium Dei ecclesiarum paci ac quieti & utilitatibus nostra regia sollicitudo, ac potentia consulere debeat, B tum maxime benignitatis & curæ nostræ studium circa eas ecclesias invigilare oportere credimus, quæ ad regnum nostrum pertinent, & ut ita dictum sit, nostro regno cohærent, quæ etiam jugi & assiduo orationum suffragio, nos & regnum nostrum adjuvant, & in temporalibus regni administrationibus nostros & labores & expensas fideliter supportant. Stabulense itaque monasterium a prædecessoribus nostris regibus & imperatoribus nobiliter constructum, & magnis possessionibus ampliatum, multisque privilegiis magnifice honoratum & libertate singulari C donatum, cum tamquam nostrum proprium arctius diligamus, & in omnibus juste opitulari velimus, præcipue tamen personam domni ac venerabilis abbatis VVIBALDI, qui eidem cœnobio regulariter præest, præcipuo amore ac familiaritate nostra dignam judicamus; cujus fides & devotio circa stabilitatem & honorem regni nostri, & in expeditione Italica sub prædecessore nostro imperatore Lothario, & in nostra ad regiam gloriam ordinatione, satis enituit. Ejusdem itaque abbatis petitione, cui nihil justum negare volumus, jam dictum Stabulense D monasterium, cum omnibus suis appendiciis, secundum instituta regum, SIGIBERTI, DAGOBERTI, CLODOVEI, & aliorum, necnon imperatorum KAROLI, LUDOVICI, & trium OTTONUM, ac divæ recordationis CONRADI imperatoris abavi nostri, & trium HENRICORUM, in nostram tutelam sucipimus: ita videlicet ut numquam liceat alicui regum vel imperatorum eamdem abbatiam cum omni integritate, & advocatiam omnium possessionum ejus, ullo alienationis modo scindere a regno, vel alium ei dominum imponere, vel alicui in beneficium aut E in concambium dare, sed semper ad nostram nostrorumque successorum manum & servitium inconvulsa stabilitate permaneat, & libertate sibi collata pacifice potiatur. Nullum theloneum, nullum pontaticum, nullum transitum & exitum, nullum denique publicum terra aquave vectigal, aut pensionem, monachi sive ipsorum homines in nullo regni nostri loco persolvant. Terminos banni leugæ, secundum quod in antiquioribus privilegiis nominati & inscripti sunt,

Nota.

A cum omni immunitate & comitatu suo, sicut hactenus eadem ecclesia possedit, ita per succedentia tempora immobiliter obtineat. Sancimus etiam prædecessorum nostrorum more, ut Malmundarium cum omnibus suis pertinentiis, a Stabulensi monasterio numquam divellatur, aut separetur, quod jam tertio tentatum est, sed judicio principum legitime cassatum, & imperatoriis privilegiis finaliter est decisum. Defuncto igitur per successionem abbate, monachi utriusque loci Stabulaus in capitolium concorditer conveniant, habeantque liberrimam facultatem, secundum sancti Benedicti regulam, eligendi sibi abbatem, ea tamen præponderante ratione, ut quia beatus Remaclus utriusque ecclesiæ constructor, & primus abbas, Stabulaus quiescere, & locum illum Malmundario sua sepultura præferre voluit, Stabulenses primam vocem in electione obtineant, & de Stabulensi conventu, si digna fuerit inventa persona, abbatem eligant; quod si nulla ibidem persona, quod fieri posse non credimus, inventa fuerit, potius a Malmundariensi conventu, quam ab extraneis abbas eligatur. Ceterum, si inter se nullam ad hoc officium personam aptam invenerint, liceat eis libere de alio quocumque regulari loco, sine contradictione alicujus, abbatem eligere, & a nobis vel successore nostro regni more investitum, a Leodiensi episcopo, cui nullum servitii genus debet, consecrationem & monachorum suorum ordinationem accipere. Advocatum a nostra manu accipiat, qui nobis expeditionem, & quæ ad ipsam pertinet, pro summa & debito sui beneficii faciat, abbate & suis omnibus super hoc quiescente, & nullam pro hoc nobis aut advocato redemptionem aut supplementum præstante. Qui advocatus, si secundum a se advocatum ordinare voluerit, bannum a nostra manu accipere debebit. Plures autem advocatos in ejusdem abbatiæ curtibus fieri nostro regio banno perpetua censura interdicimus. Qui advocatus, in curtibus & villis nullum hospitium, nullum placitum, nullam prorsus exactionem debet habere, non freda, non redibitiones exigere, non palafridos tollere, sed omnium rerum & culparum potestas, & ordinatio, justitia & utilitas penes abbatem & monachos, & eos quos ipsi ordinaverint, libere tota consistat. Ubi vero abbas cum suis ad justitiam faciendam non suffecerit, si advocatus petitione abbatis, quia aliter numquam debet, venerit, tertiam portionem de his quæ ex illa dumtaxat justitia accrescent, habebit. Castellum Longiæ cum toto montis corpore, & utrisque vallibus, ad indominicatam abbatis manum & potestatem & ordinationem cum omnibus beneficiis & casatis, qui ad custodiam ipsius castelli pertinent, semper spectare & pertinere decernimus; in cujus valle mercatum &

publicas nundinas, datis ad vendendum chirotecis nostris, autoritate regia instituimus. Quidquid eadem ecclesia munificentia regum aut imperatorum, vel religiosorum christianorum largitione obtinuit, tam in fundis quam ecclesiis, & omnibus eorum appenditiis & commoditatibus, sicut hactenus possedit, sive illa quæ deinceps justis modis obtinere potuerit, parva vel magna, ubicumque locorum fuerint, sub nostræ tuitionis potestate immobiliter ei confirmamus, & præcipue villam *Tornines*, quam a divæ memoriæ imperatore OTTONE præfatæ ecclesiæ redditam GODEFRIDUS Namurcensis comes invaserat, sed a supradicto abbate in curia nostra Coloniæ super hoc proclamatus, judicio principum nostrorum, & præcipue Salicorum, in manus nostras reddidit & refutavit, nosque in manu abbatis per præsentis privilegii paginam ad usus fratrum delegavimus. Villam quoque Vilippam tempore avunculi nostri piæ recordationis imperatoris HEINRICI injuste ablatam supradicto monasterio reddimus. Villam *Sprimont* cum ecclesia, & decimationibus, & terris ad ipsam ecclesiam pertinentibus, sicut dux FREDERICUS pro anima sua ecclesiæ tradidit, in perpetuum confirmamus. Quidquid prædecessor noster imperator LOTHARIUS prænominato fideli suo & nostro, abbati in monte Cassino ad honorem regni remanenti, per auream bullam concessit, nos quoque stabilter ei concedimus & confirmamus. Et ut hoc ratum, inconvulsumque in omnia tempora permaneat, hoc præceptum sigilli nostri impressione & propriæ manus insignivimus; testes quoque qui adfuerunt subter annotari fecimus, quorum nomina sunt hæc, THEDEUVINUS sanctæ Rufinæ cardinalis episcopus, & apostolicæ sedis legatus, ARNOLDUS Coloniensis archiepiscopus, ALBERO Trevirensis archiepiscopus, ALBERO Leodiensis episcopus, ANDREAS Trajectensis episcopus, EMBRICO VVerceburgensis episcopus, VVARNERUS Monasteriensis episcopus, UDO Osenburgensis episcopus, NICHOLAUS Cameracensis episcopus, VVALERANNUS dux, HEINRICUS filius ejus, VVILHELMUS comes Palatinus, Godefridus de Ascha qui judicium fecit de *Tornines* †. Godefridus de la Rotza, Heinricus frater ejus, Theodericus judex Aquensis.

Signum CONRADI secundi Romanorum regis invictissimi.

Ego ARNOLDUS cancellarius vice summi cancellarii Maguntini scripsi & subscripsi.

Anno Dominicæ incarnationis MCXXXVIII. indictione prima.

Datum Coloniæ tertio idus Aprilis.

CARTA VVIBOLDI ABBATIS.

De restauratione Castelli, & translatione villæ Longiæ.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVIBOLDUS Dei miseratione Stabulensis abbas indignus, suis successoribus, cunctisque Stabulensis cœnobii fidelibus tam futuris quam præsentibus. Misericordiæ & miserationum Dei quæ a sæculo sunt reminiscentes, & pro gratia nobis collata Deum in omnibus suis beneficiis magnificantes, mirabilem eum laudamus & prædicamus, qui nos humiles & indignos ad Stabulensis cœnobii regimen promovit, & intra ipsius monasterii domum investitura regia per bonæ memoriæ domnum imperatorem Romanorum LOTHARIUM tertium, & sacerdotali benedictione per domnum ALEXANDRUM Leodiensem episcopum ad abbatiæ prælationem provexit. Horum igitur & omnium in eadem ecclesia collatorum nobis divinitus recolentes beneficiorum, honori loci & utilitati tam futuræ quam præsenti pro nostra capacitate & facultate diligenter invigilavimus, sed impediente malitia temporis, & frequentibus regiis servitiis, laboribusque, & expensis assidue occupati & fatigati, quantum desideravimus, ad operis efficaciam minime perducere valuimus. Castellum Longiæ, quod ad tuitionem totius terræ nostræ ab antecessoribus nostris, viris utique prudentibus & religiosis ædificatum est, & necessariis custodibus ac vigiliis, datisque multis & magnis possessionibus diligenter ordinatum, quoniam fere totum collapsum erat, & raris inhabitatoribus incolebatur, & crescentibus super terram malis, & infidelitate hominum, de proditione timebatur, communi fratrum & hominum nostrorum consilio, quamvis opibus impares, totum tamen montis corpus ædificare aggressi sumus, partim nova instaurando, partim vetera resarciendo. In ea itaque montis parte, quæ ad aquilonem respicit, nostris propriis expensis turrim novam ædificavimus, datis pro annuo beneficio c. solidis, dedimus eam ad servandum Nicholao ministeriali nostro tamquam nostram propriam, nullo prorsus feodo obligatam, accepto ab ipso per sacramentum & obsides sufficienti securitate, quod ad nostram voluntatem & jussionem sine dolo & fraude nobis eamdem turrim redderet, nec contra nostram & successorum nostrorum regulariter ordinatorum voluntatem, eam aliquando retineret. Hoc quoque in eisdem conditionibus firmatum est, ut heres ipsius aut proheres qui in eodem beneficio & custodia illi succederet, de propria familia ecclesiæ esset, nec alterius conditionis vir aut mulier ad custodiendam Anno 1138.

domum illam jure aliquo hereditatis accederet. (A) Verum quoniam solitudo quædam erat circa castellum & ædificia, hæc ad necessarium ornatum, & munitionem, & commeatum victualium non sufficiebant, & quia villa quæ Longia dicebatur, juxta rivi fluentum longe dispersa, & a castello remota omnium injuriis patebat, visum nobis est, eamdem villam sub castello in valle orientem versus collocare, sicque nundinis & foro instituto, castellum decore, munitione, custodia, necessariis comeatibus adjuvare. Ceterum tota villa hominibus nostris aut hereditate aut allodio competebat, comitatu (B) tantum & banno ad nos pertinente, sed & partem montis, & totam vallem, quæ nunc ædificata est, hereditaria possessione suam esse dicebant, unde non modico labore, & aliquibus expensis, omnibus expeditis obstaculis, vallem cum toto montis corpore ab omnium dominatione & reclamatione absolutam & liberam, ad nostram & successorum nostrorum manum recepimus, sicque dimensa fori platea, quæ trecentos fere pedes habet in longitudine, & plusquam sexaginta in latitudine, positisque quatuor limitibus, reliquum montis & vallis ad habitandum (C) apte distribuimus, impetrata emissione habitatoribus, ut cum licentia dominorum suorum transmigrarent. Quæ omnia privilegio domni nostri inclyti & victoriosissimi Romanorum regis Cuonradi secundi confirmari Coloniæ in curia fecimus, acceptisque pro initiandis banno regio in foro nundinis ad vendendum suis chirotecis. Et ut majori frequentia locus idem semper incoleretur, dedimus habitatoribus omnem terram, quam vel domibus, & aliis ædificiis, vel hortis, seu aliquo culturæ modo occuparent in æternam proprietatem, ut nullum (D) inde censum, nullum servitium, nullam prorsus justitiam alicui hominum persolvant, sed libere possideant, utantur, fruantur, vendant & commutent, nullo contradicente, & quicquam pro hoc exigente. Quicumque de nostris hominibus qui ad altare principale, vel ad alia ecclesiarum nostrarum altaria, vel ad curtes nostras quæ nondum feodo obligatæ sunt, & ad nos quocumque modo pertinent, ibidem habitaverit, liber erit, id est, neque ullum censum, aut redemtionem, nullam pro defuncta manu justitiam vel summam, (E) si uxorem ad aliam ecclesiam pertinentem habuerit, exolvet; nullum glandaticum, nullum theloneum, aut transitum, aut precariam, vel paratam nobis aut alicui advocato aut vice-comiti seu misso regio dabit, sed omni libertate potiatur Verumtamen si servus alicujus in eodem loco habitare voluerit, omnes consuetudines & justitias suas ei dabit, & quascumque possessiones ...... exceptis dumtaxat præscriptis mansis, omnem ei ...... sine contradictione exhibebit. Nobis autem & successoribus nostris ...... & regulariter ordinatis, hæc tantummodo servitia facient, hospitia nobis & nostris præstabunt, domus in quibus hospites non erunt ...... nobis præstabunt, qui vero carnes aut panem, seu cervisiam vendent, credent nobis xij. denarios, & venditor vini v. solidos, ultra quos nobis credere ex justitia non habebunt. Ad nullum prorsus ...... nisi pro his quæ ad comitatum pertinent, & pro rixa publica ...... pro dolo & fraude & falsitate in mensuris & ponderibus manifeste ...... pro injustitia alicui proclamanti illata, pro pecunia alicui reposcenti negata. Quarum omnium culparum compositio lxx. solidorum erit, exceptis duabus ...... nulli successorum nostrorum liceat eamdem villam in feodum dare, aut oppignorare, aut commutare, aut ullo modo alienare, vel alias consuetudines, sine consensu fratrum & ministerialium nostrorum, & ipsorum habitatorum imponere. Quod si quis facere præsumserit, cujuscumque sit ordinis aut dignitatis, anathema sit.

Actum est publice in monasterio Stabulensi nonis Junii, die dedicationis ecclesiæ, & interposito nostro & omnium fratrum nostrorum multorumque qui ad idem festum convenerant, sacerdotum anathemate, confirmatum anno Dominicæ incarnationis MCXXXVIII, qui est primus ordinationis domni Cuonradi II. Romanorum regis invictissimi, indictione prima. Walerano duce Lotharingiæ quæ est Mosellanorum, Godefrido de Rupe advocato Stabulensi, Friderico de Asca subadvocato, qui & ipsi confirmaverunt, anno nostræ ordinationis viij. Et ut hoc verius credatur, & per succedentia tempora ratum inconvulsumque teneatur, hanc eamdem cartam nostro proprio & communi ecclesiæ sigillo insigniri fecimus, & fratrum nostrorum nomina subter annotavimus. Signum domni Wiboldi abbatis. Signum Warneri decani, Sign. Ebroini, Sign. Roberti, Sign. Cuononis, Sign. Engonis, Sign. Emmonis, Sign. Anselmi, Sign. Warneri, Sign. Gisleberti. Testes sunt de familia ecclesiæ, Nicholaus de Longia, & Adelardus frater ejus, Reinerus & Heribrandus de Longia castellani, Adelardus & Widericus de Ville, Videricus Albus & Widericus Niger de Rona, Balduinus de Loregeis, Arnulfus & Nicolaus de *Holdrichamp*, Anselmus villicus Stabulensis, Ebroinus, Gundricus, Erchenbertus, Erleboldus, & alii multi ecclesiæ filii.

DIPLOMA ALBERONIS EPISCOPI Leodiensis.

De possessione Turnines auctoritate pontificia & regia Stabulensi monasterio restituta.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1139.
Albero divina præordinante clementia

Leodiensis ecclesiæ episcopus licet indignus, A dilecto fratri VVIBOLDO Stabulensis ecclesiæ venerabili abbati, suisque successoribus in perpetuum. Officii nostri sollicitudo desiderat, ut loquentes veritatem cum proximo nostro, non agamus dolum in lingua nostra, sed quæ vidimus & audivimus, hoc sine ullius acceptione personæ testemur. Quocirca calamitati & laboribus Stabulensis ecclesiæ paterno affectu plurimum compatientes, quæ de possessione sua *Turnines* nobis præsentibus & pro facultate nostra collaborantibus, egerit præsenti scripto nostro ad posterorum nostrorum memoriam transmittere B curavimus. Igitur cum Stabulensis ecclesia, ex privilegio divæ memoriæ imperatoris OTTONIS primi, haberet ne villa *Turnines* eidem monasterio jure antiquo pertinens, ullius prorsus auctoritate personæ in beneficium dari posset, sed victui & quotidianis expensis Stabulensium fratrum perpetuo deserviret, cumque reclamante fratrum conventu præfata villa contra sacrorum canonum instituta, concessione quorumdam abbatum de præbenda fratrum ablata esset, domnus VVIBALDUS abbas Stabulensis avunculum nostrum Namucensem comitem C GODEFRIDUM qui eamdem villam injuste habebat, in curia domni nostri CUONRADI secundi serenissimi Romanorum regis proclamavit, & prænominatam villam judicio curiæ recepit. Aliquanto vero plus tempore germanus noster EUSTACHIUS Leodii advocatus sæpefatam villam *Turnines* per vim occupavit, hoc scilicet rationis prætendens, quod VVigerus de VVoronna, cujus filiam uxorem duxerat, a prædicto avunculo nostro Namucense comite, eamdem villam in beneficium acceperat. Verumtamen nos evidentis justitiæ ratione commoti, tum ex admonitione reverentissimi patris nostri papæ INNOCENTII, & jussione piissimi regis nostri D CUONRADI secundi, annitentibus sedulo pro Stabulensi ecclesia domno metropolitano ARNOLDO sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopo, necnon ALBERONE Trevirensi archiepiscopo apostolicæ sedis legato, non pepercimus carni & sanguini, sed eo usque fratrem nostrum ecclesiastica auctoritate coegimus, ut villam *Turnines* cum omnibus inde ablatis Stabulensi monasterio restitueret, facta insuper coram nobis promissione, quod de eodem bono nullam deinceps violentiam inferret. Quod nos episcopali banno nostro firmavimus, & petitione fratrum nostrorum majoris ecclesiæ canonico- E rum per præsentem paginam memoriæ longiori commendavimus. Huic rei interfuerunt prælati & canonici majoris ecclesiæ, FRIDERICUS præpositus & archidiaconus, Elbertus archidiaconus & præpositus ecclesiæ sancti Martini, Dodo archidiaconus & præpositus sancti Bartholomei, Reinerus archidiaconus & præpositus sancti Pauli, Alexander archidiaconus & custos, Johannes archidiaconus & præpositus in *Eche*, Reinzo decanus & abbas civitatis, ELBERTUS abbas sancti Jacobi, VVAZELINUS abbas sancti Laurentii, GISLEBERTUS abbas sancti Hugberti, THEODERICUS abas VValciodorensis, WALTHERUS Flonensis abbas: interfuit etiam confrater noster ALBERO Virdunensis episcopus, & ODO abbas sancti Remigii Remensis: nobiles & liberi homines, comes LAMBERTUS, Heinricus du Rupe, Ebaldus de *Florines*, VVilhelmus de Cimaco, Sthephanus de *Meanz*, Gozuinus de Falconismonte, & alii multi.

Actum est hoc publice Leodii in capitolio sanctæ Mariæ sanctique Lamberti; anno Dominicæ incarnationis MCXXXIX. indictione ij. regante domno CUONRADO secundo, anno regni ejus ij. ordinationis autem nostræ iij. (a) [a]

DIPLOMA CONRADI II. imperatoris VVibaldo abbati concessum.

Varia Stabulensis monasterii privilegia confirmat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. CUONRADUS secundus divina favente clementia Romanorum rex. Si fidelium nostrorum justas & honestas petitiones clementer exaudimus, & Dei omnipotentis gratiam, qui pauperem facit & ditat, humiliat & sublimat, nobis conciliamus, & fidelium nostrorum benivolentiam, & devotionem circa nos vehementius excitamus. Proinde notum facimus omnibus fidelibus Christi & nostris, videlicet tam futuris quam præsentibus, qualiter fidelis & carissimus noster venerabilis abbas Stabulensis ecclesiæ VVIBALDUS, cujus studium & labor jampridem in nostro & regni servitio fideliter enituit, nostram præsentiam lachrymabiliter adiit, conquerens inter alias molestias, quas in relevanda ecclesia sua, quæ diu multumque corruerat, patiebatur, hoc sibi plurimum nocere, quod ministeriales sui, curtium suarum ministeria, id est, judiciarias, & villicationes per feodum & hereditario jure vellent obtinere. Unde fiebat ut ordinatio abbatis & præpositorum inefficax esset, & coloni ecclesiæ ad inopiam redigerentur. Communi itaque principum nostrorum & generalis curiæ nostræ, quæ Leodii celebrabatur, consilio, obtentu etiam ejusdem venerabilis abbatis VVIBALDI, judicari fecimus, quod nullus judex, qui vulgo scultetus dicitur, nullus villicus qui vulgariter major vocatur, ministerium suum diutius habere & retinere

Anno 1140.

(a) Similem cartam eadem continentem dederunt Fredericus Leodiensis ecclesiæ præpositus, Reinzo decanus, & totum capitulum: quam proinde edere supervacaneum ducimus.

valeat, nisi quamdiu cum gratia abbatis deservire queat, sed quotienscumque jussus fuerit reddere, sine contradictione reddat, nec filius post obitum patris per hereditatem repetat, sane ut a nobis, itemque a prædecessoribus nostris sæpefatum est, hoc perpetua stabilitate Stabulensi ecclesiæ concedimus & confirmamus, ut nullo umquam tempore eadem abbatia in beneficium aut concambium alicui omnino personæ donetur, sed in defensione & ordinatione & mundiburgio regum vel imperatorum semper consistens, propria & antiqua libertate potiatur, nulli mortalium servitium aut subjectionem nisi nobis, nostrisque successoribus regibus videlicet vel imperatoribus umquam præstitura. Habeant autem monachi liberam facultatem eligendi quemcumque voluerint abbatem secundum regulam sancti Benedicti, ita videlicet ut monachis Malmundariensibus in capitolium Stabulaus convenientibus, Stabulenses primam in consilio & electione vocem & auctoritatem obtineant, & ex Stabulensi conventu, si digna fuerit inventa persona, principaliter & sine contradictione Malmundariensium, eligant. Hoc quoque immobiliter statuimus, ut Malmundarium numquam a Stabulaus separetur, sed sicut a principio factum est, subjectum velut suo majori Malmundarium, ab uno abbate inseparabiliter regatur. Et quoniam advocatorum violenta rapacitas multis datis indiciis ac privilegiis, vix exerceri potest, Stabulensi ecclesiæ stabili firmitate concedimus & præcipimus, ut advocatus in curtibus ejusdem ecclesiæ, sive in ministerialibus, vel in tota familia, nullam justitiam, nullum placitum, nullum hospitium, nullam precariam, nullam prorsus exactionem vel servitium habeat, sed omnis justitia, omnes lites, omnis causarum & placitorum utilitas ad abbatem, & ubi ipse voluerit, pertineat. Si vero per se abbas, aut per suos aliquid corrigere non potuerit, ad invitationem abbatis advocatus sine mora vel contradictione veniat, & tertiam partem de his, quæ ex illa dumtaxat justitia accreverit, accipiat. Advocatus expeditionem & arma pro summa & debito sui beneficii nobis successoribusque nostris procuret, abbate & ministerialibus & tota familia, atque omnibus ejusdem ecclesiæ possessionibus super hoc liberis, & nullum nobis vel advocato supplementum præstantibus. Hoc quoque quod prædecessor noster imperator LOTHARIUS tertius de servitio Stabulensis ecclesiæ diffinivit, & per auream bullam confirmavit, nos immobiliter statuimus, ut nusquam locorum nisi Aquisgrani servitium solvat, ubi post singulas tresses, si illuc venerimus, viginti marcas argenti, vel viginti marcarum servitium exhibere debebit. Porro in ipsis ministerii vel in villis ad monasterium pertinentibus xxx. marcas aut xxx. marcarum servitium præstabit. Cum autem serviet abbas, unaquæque matrix ecclesia, quæ sui juris & ordinationis est, solvet quinque solidos, & unusquisque mansus duodecim denarios ejus monetæ quæ in comitatu illo datur, ubi possessiones sitæ sunt, nullis ecclesiis, nullis mansis, pro aliquo pacto aut beneficio, aut vadimonio, ab hac pensione immunibus: non enim regni servitium aliquo alienationis modo obligari vel retardari potest aut debet. Castellum Longiæ cum oppido, quod idem venerabilis abbas VVIBALDUS sub monte construxit, ad abbatis manum & potestatem in perpetuum pertinere decernimus: ita videlicet, ut advocatus nullam justitiam, vel potestatem, sive mansionem illic habeat, nec liceat ulli abbatum inde quidquam in beneficio, vel concambio, vel præstaria, vel pignore, alicui mortalium concedere. Terminos banni leugæ, sicut in antiquis privilegiis continentur, rata possessione confirmamus, ut nullus dux aut marchio, nullus comes aut vice-comes, nulla sæcularis vel ecclesiastica magna parvave persona, in eis aliquam potestatem vel justitiam sive judicium exerceat, nulla persona quæ ibidem habitet, alium quam abbatem dominum habeat, nec pro imparibus nuptiis, aut pro sanguinis effusione, vel pro defuncta manu, alii nisi abbati respondeat. Possessiones quas proximis decem annis quiete possedit, cum omni sua integritate & usu præfatæ Stabulensi ecclesiæ confirmamus. Et ut hoc ratum inconvulsumque per omnia tempora maneat, præceptum hoc conscribi, & sigillo nostro insigniri præcepimus, manuque propria, ut infra apparet, corroboravimus. Huic etiam nostræ confirmationi testes idoneos adhibuimus, quorum nomina hæc sunt, ADELBERTUS Maguntinus archiepiscopus, ALBERO Trevirensis archiepiscopus apostolicæ sedis legatus, ALBERO Leodiensis episcopus, STEPHANUS Metensis episcopus, SIGEFRIDUS Spirensis episcopus, Bucco VVormacensis episcopus, EMBRICO VVirceburgensis episcopus, UDO Cicensis episcopus, BERNARDUS Pathelbrunnensis episcopus, UDO Osnabrugensis episcopus, FRIDERICUS Suevorum dux & Alsatiæ, ADELBERTUS dux Saxoniæ, GODEFRIDUS dux Lovaniensis, VVILHELMUS comes Palatinus, HERMANNUS marchio, TIBALDUS marchio de *Voborch*, GEBEHARDUS comes de *Sulcebach*, HEINRICUS comes Namucensis.

Signum domni CUONRADI secundi Romanorum regis invictissimi.

Ego ARNOLDUS cancellarius vice ADELBERTI Moguntini archiepiscopi & archicancellarii recognovi.

Anno Dominicæ incarnationis MCXL. indictione tertia, regnante CUONRADO Romanorum rege secundo, anno vero regni ejus secundo. Data VVormaciæ v. idus Februarii in Christo feliciter. Amen.

DIPLOMA ARNOLDI archiepiscopi Coloniensis VViboldo abbati concessum.

Decimas novalium in villa Bullinga ei & suis successoribus in generali synodo concedit.

Anno 1140. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. ARNOLDUS Dei miseratione sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopus VVIBALDO Stabulensi abbati, suisque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Sicut in ecclesia Dei ipsius vocatione ac misericordia superiorem locum obtinere cernimur, ita fratrum nostrorum & pauperum curam propensius gerere debemus, quatinus ea quæ juste ordinata sunt, in suo statu conserventur, quæ vero aliqua ex parte labefactata fuerint, in antiquæ dignitatis robur, Deo auctore, reformentur. Quo circa noverit omnium fidelium Dei tam futurorum quam præsentium industria, quod venerabilis filius noster VVIBALDUS Stabulensis abbas, in synodum generalem, quam Deo præstante Coloniæ celebravimus, veniens, conquestus est nobis, quod in villa nomine Bullinga, cujus ecclesia ad ipsum pertinet, coloni omissis agris, silvam stirpare, & ex ea uberes fructus capere jamdudum cepissent, & quamvis ejus utilitatis quæ ex pastu porcorum in eadem silva colligatur decimatio, ad ipsum abbatem sine ullius contradictione pertineat, annonæ tamen decimatio ad ecclesiam Bullingam & abbatem pertinebat, eorumdem novalium decimatio quantacumque esset, jure ad prædictam ecclesiam & abbatem pertineret. Quod ut per omnia tempora ab omnibus conservetur, dedimus tibi, reverende abba VVIBALDE, & per te tuis successoribus in perpetuum, justo judicio decimationem omnium quæ ex novalibus præscriptæ silvæ provenerint, ut eam tuis tuorumque monachorum usibus totam coaptes, ac legitime possideas, ita videlicet ut nullo alienationis modo, alicui umquam personæ per te vel per tuos successores obligetur, sed necessitatibus Deo famulantium jugiter deserviat. Decimas etiam, quæ ecclesiæ tuæ a prædecessore nostro felicis memoriæ HERIBERTO archiepiscopo collatæ & confirmatæ sunt, præsentis auctoritate paginæ ecclesiæ tuæ, tibi & successoribus tuis confirmamus. Si quis sane contra hanc nostram constitutionem sciens agere præsumserit, si commonitus errorem suum cito non correxerit, terribilem sanctorum apostolorum Petri & Pauli indignationem, & nostram atque successorum nostrorum cum maledictione excommunicationem incurrat. Testes sunt qui affuerunt, ARNOLDUS majoris ecclesiæ præpositus, VValtherus decanus, Gerardus, Bonnensis præpositus & archidiaconus, He- A rimannus Sanctensis præpositus & archidiaconus, Bruno præpositus de sancto Gereone, Thiebaldus præpositus sancti Severini, VVilelmus præpositus de sancta Maria ad gradus, ejusdem decaniæ decanus, Berno præpositus de sancto Cuniberto, Theodericus præpositus de sanctis apostolis, Beringerus præpositus de sancto Andrea, Fredericus præpositus de sancto Georgio, GERARDUS abbas (a) de sancto Pantaleone, RODULFUS abbas (b) Tuitiensis, AMELIUS abbas (c) Brunvvillariensis, THEODERICUS abbas de (d) Campis, Fulcoldus decanus de sancto Cuniberto, B Robertus decanus de sancto Gereone, Fulcuinus decanus de sancta Maria ad gradus, Obertus magister scholarum ecclesiæ sancti Petri, Johannes secundus magister in eadem ecclesia, Godinus scholasticus de sancto Gereone, Berengerus scolasticus de sancta Maria ad gradus.

Actum est Coloniæ publice in majori ecclesia anno Dominicæ incarnationis MCXL, indictione tertia, regnante CUONRADO Romanorum rege secundo, regni sui tertio.

DIPLOMA ARNOLDI archiepiscopi Coloniensis VViboldo abbati concessum.

C

De auctoritate & potestate abbatis Stabulensis in Malmundarienses monachos.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1140. ARNOLDUS divina præordinante clementia sanctæ Coloniensis ecclesiæ achiepiscopus, dilecto filio & fratri VVIBALDO Stabulensis ecclesiæ venerabili abbati, tuisque successoribus in perpetuum. Sicut ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas invadere non oportet. D Et quia scriptum est: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur;* nos ad pacem ecclesiarum reformandam & conservandam pastoralis curæ sollicitudo ammonet. Itaque, carissime nobis frater abba VVIBALDE, secundum scriptum felicis memoriæ antecessoris nostri FREDERICI archiepiscopi, quod prædecessori tuo CUONONI abbati collatum est, illam veterem dissensionis materiam, quæ diu multumque cœnobium tuum, Stabulense videlicet, cui, Deo auctore, regulariter præes, & Malmundariense monasterium, E quod eidem a prima fundatione conjunctum est, vexavit, radicitus resecare volentes, constituimus & sacra pontificali auctoritate confirmamus, ut Malmundarium, quod in nostra quidem parochia situm est, numquam

(a) Ordinis S. Benedicti in ipsa civitate Coloniensi.
(b) Ordinis item S. Benedicti extra civitatem ad alteram Rheni ripam.
(c) Ordinis S. Benedicti, quod monasterium duabus a Colonia horis distat.
(d) Ordinis Cisterciensis & plurium in Germania monasteriorum patris.

a Stabulensi

a Stabulensi cœnobio separetur, sed ab uno A semper abbate sine cujuslibet personæ contradictione regatur, & una semper abbatia & sit & nominetur. Defuncto vero per successionem abbate, & eo, ubi vivens ordinaverit sepulto, utriusque loci monachi Stabulaus in capitolium conveniant, & cum libera eligendi facultate omnium prælibato assensu & conniventia, summa electionis auctoritas & prima vox penes Stabulenses habeatur, & de eadem ecclesia persona idonea, si inventa fuerit, assumatur, hoc enim & apostolicæ sedis privilegia, & imperatorum ac regum plurima præcepta ecclesiæ B Stabulensi concessa declarant. Sic igitur electum abbatem Leodiensis episcopus, ad quem pertinet sine nostra vel successorum nostrorum contradictione, benedicat, & ei curam animarum ex more injungat, habeatque ordinatus plenam potestatem ordinandi, nutriendi, transferendi Malmundarienses monachos, nec ullus successorum nostrorum obedientiam vel subjectionem ab abbate exigat, sed tam Malmundarii quam in aliis parochiæ nostræ locis sibi pertinentibus missas licenter celebret, nec ad synodum nostram, nisi forte ab aliquo pulsatus fuerit, venire C cogatur, & decimationes ecclesiarum Malmundarii, Amblavæ, *Aldendorp* & *Bullinge* & aliarum quas justis modis acquisierit, in suos & fratrum suorum usus libere possideat. Nullus archidiaconus, nullus decanus vel archipræsbyter, seu nullus noster in ipso Malmundariensi monasterio vel in ædibus claustri ullam potestatem vel judicium exerceat, sed omnium fratrum & rerum potestas, correctio & ordinatio in libera abbatis potestate consistat: Quod si quis contra hanc scripturæ paginam sciens venire tentaverit, si ammonitus cito non resipuerit, iram Dei D & sanctorum apostolorum Petri & Pauli & omnium sanctorum incurrat, & anathematis maledictione perpetuo innodetur. Super conservantes autem, benedictio Dei omnipotentis descendat. Testes sunt qui affuerunt: Arnoldus majoris ecclesiæ præpositus, VVaiterus decanus, Gerardus Bonnensis præpositus & archidiaconus, Herimannus Sanctensis præpositus & archidiaconus, Bruno præpositus de sancto Gereone, Thiebaldus præpositus ecclesiæ sancti Severini, VVilhelmus de sancta Maria ad gradus præpositus, ejusdem decaniæ decanus, Berno præpositus de sancto Cuniberto, Theodericus præpositus de sanctis apostolis, Berengerus E præpositus de sancto Andrea, Fredericus præpositus de sancto Georgio, GERARDUS abbas de sancto Pantaleone, RODULPHUS abbas Tuitiensis, AMELIUS abbas Brunvvilariensis, THEODERICUS abbas de Campis, Fulcoldus decanus de sancto Cuniberto, Robertus decanus de sancto Gereone, Berengerus scholasticus de sancta Maria ad gradus.

Actum est Coloniæ publice in majori ecclesia anno Dominicæ incarnationis MCXL. indictione iij. regnante CUONRADO Romanorum rege ij. regni sui tertio.

CARTA VVIBOLDI ABBATIS.

De defectu bovariorum in curte Lernou.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1140. VVIBOLDUS divina favente clementia Stabulensis ecclesiæ humilis minister, successoribus suis in perpetuum. Notum facimus discretioni vestræ, quod nobis in curte nostra *Lernou* venientibus, & de fidelitate ejusdem curtis ammonentibus, & præcipue de defectu bovariorum conquerentibus, quod videlicet ad curandas vaccas cum ipsarum fructu denuo de curte illa debito jure cogi posset, retulerunt scabini esse inibi quamdam progeniem, quæ jure hereditario nobis & successoribus nostris deservire in hoc deberet. Quod audientes qui ejus progeniei proximi esse videbantur, Ruezelinus videlicet, & Johannes, & Adelardus fratres, & duæ sorores eorum Ansbera & Elenburgis in nostram præsentiam venerunt, obsecrantes ut quia injuste ad hoc faciendum etiam alio tempore nominati ac sollicitati erant, audita multorum veritate per sacramentum comprobata, quod numquam patres eorum, non attavus, non avus, non pater per se vel per suos de bovaria curare debuerunt; eos comprobare nostra sineret auctoritas. Quod nos per nos & nostros exquirentes, & veritati intendentes, evocatis eis juramento approbare concessimus. Juraverunt igitur prædicti viri quod præmisimus, videlicet quod nec parentes eorum, nec ipsi, nec ipsorum successio, ejus legis essent, ut de bovaria nostra curare, nisi sponte vellent, deberent. Quod nos judicio hominum & scabinorum nostrorum ejusdem curtis, & Stabulaus confirmantes, præsenti paginæ mandari, & sigillo nostro insigniri, testes quoque qui affuerunt subscribi fecimus, ne quis umquam per succedentia tempora eos ab hac sua lege temeraria præsumtione infringere audeat.

Actum est publice in domo nostra Stabulense anno Dominicæ incarnationis MCXL. indictione iij. regnante domno CUONRADO II. Romanorum rege invictissimo, ALBERONE II. in Leodio præsule, ordinationis autem nostræ anno ix. Nomina eorum qui affuerunt hæc sunt, Arnulfus cantor, Gislebertus custos, Erleboldus frater & capellanus noster. De laicis, Anselmus villicus, Adelardus frater ejus, Erchenbertus (a) frater noster, Adelardus villicus de *Lernou*: De [a]

(a) Hunc VVibaldi fratrem conjicio fuisse Conradi regis cancellarium, qui cum ipso ad Terræ sanctæ expeditionem profectus est, ut infra videbimus in VVibaldi epistolis.

scabinis, Gislenus, Hartuinus, Robertus A & Lyetbertus, feliciter. Amen.

EPISTOLA COELESTINI PAPÆ II. ad archiepiscopum, clerum, & populum Leodiensem.

Confirmat latam ab eis excommunicationis sententiam contra infestatores monasterii Stabulensis, hortaturque ut distractiones bonorum a Poppone II. factas restitui curent &c.

Anno 1143. [a] COELESTINUS episcopus servus servorum Dei. Venerabili fratri (a) AD. B episcopo & dilectis filiis clero & populo Leodiensi salutem & apostolicam benedictionem.

Gratum nobis est, quia juxta apostolum alter alterius onera portantes dilectum filium nostrum VVIBOLDUM Stabulensem abbatem, sicut ipso referente didicimus, & commissum sibi monasterium contra infestatores suos adjuvatis, & in eos tamquam in sacrilegos debitæ animadversionis sententiam promulgastis. Nos itaque, quorum præcipue interest, male acta corrigere, & bene gesta firmare, excommunicationis sententiam canonice in eos promulgatam auctoritate apostolica confirmamus, & ratam manere censemus. De aliis vero qui joarias, C majorias, & villicationes, necnon & beneficia quæ a POPPONE secundo abbate acceperunt, cujus alienationes & distractiones regum judicio cassatæ sunt, contra voluntatem abbatis retinent, & necdum eidem sententiæ subjacent, vobis mandamus, quatinus eos easdem administrationes & bona in manu abbatis libere *dimittere districte commoneatis. Quod si comtemtores extiterint, anathematis eos vinculo innodetis. Tu vero frater episcope Henricum de Rupe D [b] similiter commoneas, ut domum (b) Erheberti fratris jam dicti abbatis, quam infra treugam in diebus videlicet sacræ Passionis destruxit, & ea quæ de bonis abbatiæ abstulit, cum integritate restituat. Quod si infra xl. dies post tuam commonitionem adimplere neglexerit, canonicam in eum sententiam proferas, & nec iste, nec alii, de quibus supradictum est, absolvantur, donec eidem abbati digne satis faciant. De presbyteris vero de Longia & *VVellin* & aliis, qui præfatis excommunicatis, sicut accepimus, communicare præsumunt, justitiam faciatis. E

Datum Lateranis v. kalend. Januarii.

(a) Adalberoni hujus nominis ij. filio comitis Guehdriæ, qui ex primicerio Metensi anno 1136. electus est episcopus Leodiensis, præfuitque ad 1146.

(b) Is in præcedenti carta dicitur Erchembertus.

PRIVILEGIUM CELESTINI II. PAPÆ VVibaldo abbati concessum.

Monasterium Stabulense sub sedis apostolicæ protectione suscipit, ac varia illius privilegia & immunitates confirmat.

CELESTINUS episcopus servus servorum Dei dilectis filiis VVIBALDO Stabulensi abbati ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, & eorum loca pia protectione munire. Dignum namque & honestati conveniens esse cognoscitur, ut qui ad ecclesiarum regimen assumti sumus, eas & a pravorum hominum nequitia tueamur, & apostolicæ sedis patrocinio foveamus. Eapropter, dilecte in Domino fili VVIBOLDE abbas, tuis justis postulationibus debita benignitate gratum impartientes assensum, Stabulense monasterium, cui, Deo auctore, præesse dinosceris, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus, statuentes, ut quascumque possessiones, quæcumque bona idem monasterium in præsentiarum juste & canonice possidet, aut in futurum concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: Malmundarium videlicet, quod sicut ab initio fundationis suæ fuisse dinoscitur, semper subditum sit Stabulensi loco quemadmodum cella monasterio, monachi vero ipsius loci Stabulaus professionem faciant, & ubi abbas providerit benedicantur & ordinentur, nec pro eodem loco Stabulensis abbas, qui pro tempore fuerit, cogatur Coloniensi archiepiscopo obedientiam promittere, vel animarum curam ab ipso suscipere. Castellum quod Longia vocatur, prohibentes quod nullus advocatus ibi aliquid sibi usurpare præsumat, sed in dispositione abbatis omni tempore permaneat; ecclesiam in *Sprimont*, in *Herran*, in *Turnines*, in *Hosammont*, in Oiseis, in Praisdis, in *Aldendhorph*, in Amblavia, in Tumbis, in Clotena. Villam Germiniacum & duo molendina super fluvium Suppiam, villam *Turnines*, villam *Sprimont*, *Lukesenges*, *Vilippes*, *Tavernou*, *Husenebarch*, quam dedit vobis liber homo Godefridus villam *Bacen*. Ordinationes autem ecclesiarum & decimationes earum, sicut hactenus habuistis, vobis nihilominus confirmamus, statuentes, ut in parochialibus ecclesiis quas tenetis, nullus episcopus absque abbatis assensu presbyterum collocet, sed juxta decretum præde-

cessoris nostri bonæ memoriæ papæ Urbani, A episcopi parochiæ curam cum abbatis consensu sacerdoti committant, ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura episcopo rationem reddant, abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant. Prohibemus quoque ut in possessionibus ipsius monasterii nullus juariam, vel majoriam, aut villicationem hereditario, seu feodi jure per sucessionem teneant, sed in potestate abbatis sit ordinare, & cum oportunum cognoverit immutare; securitatem etiam & libertatem in circuitu ipsius monasterii infra leugam, sicut a regibus seu imperatoribus ra- B tionabili providentia concessum est, nullus præsumat infringere. Idem vero monasterium tertium advocatum non habeat, sed juxta antiquam consuetudinem duos tantum, quorum primus advocatiam cum banno de manu regum vel imperatorum accipiat, alter autem qui de manu primi advocati beneficium acceperit, bannum a regibus vel imperatoribus accipiat, nec liceat eis in possessionibus vel personis monasterio pertinentibus hospitia, placita, precarias, exactiones facere, non palefridos tollere, non freda, non redibitiones, non consue- C tudines, quæ mortuæ manus vulgo appellantur exigere, sed sicut in scriptis regum vel imperatorum continetur, ad jus & ordinationem abbatis pertineant. Ministeriales autem cum ad festa monasterii convenerint, nullum servitium aut pastum exigant, nisi quantum abbas rationabiliter eis providerit impendendum. Addentes etiam auctoritate apostolica interdicimus, ut abbatia ipsa nulli in beneficium vel concambium detur, nec a laico umquam regatur, nec liceat abbati qui pro tempore fuerit possessiones vel bona ipsius in feodum vel in pignus alicui dare, D nec ullam prorsus commutationem, vel quamlibet alienationem absque communi capituli consilio exinde facere. Obeunte vero te nunc ejusdem loci abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet surreptionis astutia vel violentia præponatur, sed liceat vobis communi consilio vel partis consilii sanioris secundum Dei timorem & beati Benedicti regulam, absque ullius contradictione, abbatem eligere. Chrisma quidem, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, abbatis benedictionem & monachorum ordinationem, E qui ad sacros ordines fuerint promovendi, a diœcesano suscipiaris episcopo, si quidem catholicus fuerit & gratiam atque communionem sedis apostolicæ habuerit, & ea gratis & absque aliqua pravitate vobis voluerit exhibere, alioquin liceat vobis catholicum quemcumque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Porro abbas qui pro tempore eidem loco præfuerit, ad nullius nisi diœcesani episcopi synodum ire cogatur. Præsbyteri autem sive clerici qui in vestris ecclesiis deserviunt, debita & consueta vobis servitia absque ulla contradictione persolvant. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut quicumque se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat, salva tamen justitia matricis ecclesiæ. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione & sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva vero sit antiquæ libertatis justitia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo corpore & sanguine Dei & Domini Redemtoris nostri JESU-CHRISTI aliena fiat atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri JESU-CHRISTI, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Ego CELESTINUS catholicæ ecclesiæ episcopus.

† Ego CONRADUS Sabinensis episcopus.

† Ego THEODEVVINUS sanctæ Rufinæ episcopus.

† Ego ALBERICUS Hostiensis episcopus.

† Ego STHEPHANUS Prenestinus episcopus.

† Ego GUIDO presbyter cardinalis titulo sancti Chrisogoni.

† Ego GOIZO presbyter cardinalis titulo sanctæ Ceciliæ.

† Ego THOMAS presbyter cardinalis titulo Vestinæ.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis sanctorum Sergii & Bacchi.

† Ego GERARDUS diaconus cardinalis sanctæ Mariæ in Dominica.

† Ego OCTAVIANUS diaconus cardinalis sancti Nicolai in carcere Tulliano.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis sancti Angeli.

Datum Laterani per manum GERARDI sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinalis ac bibliothecarii, iij. Kalend. Januarii. indictione vij. incarnationis Dominicæ anno MCXLIII. pontificatus vero domni Celestini secundi papæ anno primo.

PRIVILEGIUM LUCII PAPÆ III.

Sub sua protectione monasterium Stabulense suscipit, firmatque ejus privilegia.

Anno 1144. LUCIUS episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis WIBALDO Stabulensi abbati, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, & eorum loca pia protectione munire, &c. *ut in privilegio Celestini secundi papæ.*

Ego LUCIUS catholicæ ecclesiæ episcopus.

† Ego CONRADUS Sabinensis episcopus.

† Ego THEODEWINUS sanctæ Rufinæ episcopus.

† Ego PETRUS Albanensis episcopus.

† Ego GREGORIUS presbyter cardinalis titulo Calixti.

† Ego GISELBERTUS presbyter cardinalis titulo sancti Marci.

† Ego UBALDUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Crucis.

† Ego UGO sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter titulo sancti Laurentii in Lucina.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis sanctorum Sergii & Bacchi.

† Ego GUIDO diaconus cardinalis sanctorum Cosmæ & Damiani.

† Ego OCTAVIANUS diaconus cardinalis sancti Nicolai in carcere Tulliano.

† Ego GUIDO in Romana ecclesia altaris minister indignus.

† Ego PETRUS diaconus cardinalis sanctæ Mariæ in Porticu.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis sancti Angeli.

† Ego JOHANNES diaconus cardinalis sanctæ Mariæ-novæ.

† Ego GERARDUS diaconus cardinalis sanctæ Romanæ ecclesiæ.

Datum Laterani per manum BARONIS sanctæ Romanæ ecclesiæ subdiaconi, iv. idus Novembris, indictione viij. incarnationis Dominicæ anno MCXLIV. pontificatus vero Domini Lucii secundi papæ anno primo.

PRIVILEGIUM EUGENII PAPÆ III. WIBOLDO abbati concessum.

Monasterium sub sua suscipit protectione, omnesque illius possessiones & immunitates confirmat.

Anno 1146. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis WIBALDO Stabulensi abbati ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, & eorum loca pia protectione munire, &c. *ut in duabus præcedentibus bullis.*

Ego EUGENIUS catholicæ ecclesiæ episcopus.

† Ego CUONRADUS Sabinensis episcopus.

† Ego ALBERICUS Hostiensis episcopus.

† Ego GUIDO presbyter cardinalis titulo sancti Chrisogoni.

† Ego HUBALDUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Praxedis.

† Ego HUBALDUS presbyter cardinalis titulo sanctorum Johannis & Pauli.

† Ego MANFREDUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Sabinæ.

† Ego ALBERTUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Anastasiæ.

† Ego UBALDUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Crucis in Jerusalem.

† Ego Jordanus presbyter cardinalis titulo sanctæ Susannæ.

† Ego OTTO diaconus cardinalis sancti Georgii ad Velum aureum.

† Ego GUIDO diaconus cardinalis sanctorum Cosmæ & Damiani.

† Ego OCTAVIANUS diaconus cardinalis sancti Nicolai in carcere Tulliano.

† Ego GREGORIUS diaconus cardinalis sancti Angeli.

† Ego PETRUS diaconus cardinalis sanctæ Mariæ in Via-lata.

† Ego CINTHIUS diaconus cardinalis sanctorum Sergii & Bacchi.

Datum Viterbii per manum ROBERTI sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinalis & cancellarii viij. idus Junii indictione ix. incarnationis Dominicæ anno MCXLVJ. pontificatus vero domni Eugenii III. papæ anno secundo.

LITTERÆ MONACHORUM Stabulensis monasterii ad WIBOLDUM abbatem.

Ipsi concedunt ad vitam Boviniacum & Germiniacum villas, etiamsi desineret eorum esse abbas.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1146. Reverendo patri suo & domno WIBOLDO, venerabili Stabulensis ecclesiæ abbati, Tota ejusdem cœnobii congregatio in perpetuum. Sicut necessarium est ea quæ a potentioribus traduntur firmis privilegiorum monimentis roborari, ita nihilominus constat esse utillimum, si vel quod a subditis suis prælatis aut majoribus conceditur, certis quibusdam signorum attestationibus confirmetur, non quod viri religiosi sua umquam concessa immutare velint vel debeant, sed ne posterorum oblivio aut ignorantia, prædecessorum suorum instituta tempore aliquo immutare præsumat. Notum itaque esse

volumus tam futuris quam præsentibus ecclesiæ nostræ fratribus, quod duo prædia nostra, scilicet Boviniacum atque Germiniacum, jam a longis retro temporibus non solum nobis inutilia, sed etiam gravissimis sumtibus damnosa, tibi reverende pater VVIBALDE, unanimi consensu & concordi benivolentia in perpetuum concessimus, ita videlicet, ut toto vitæ tuæ tempore in quocumque statu sis, id est, sive ad aliam sedem promovearis, sive a nostro (quod absit) regimine liber fueris, & ut absolute dicamus, sive abbas dicaris vel non, iisdem prædiis cum omnibus pertinentiis suis B & fructu libere deinceps utaris ac fruaris, nullum inde nobis debitum persolvens, ac defectum supplens, quin potius omnia ad te tamquam ad proprium possessorem, & dominum conferantur. Et licet de tua fide, & pio erga nos & nostra desiderio, nihil umquam dubitaverimus, tamen ad propositæ cautelæ ampliorem sollicitudinem, ante omnia & super omnia observari a te volumus, & omnino interdicimus, ne umquam ipsas possessiones aut prædia distrahere, alienare, oppignorare, vel deteriorare tibi liceat, neque ibidem aliquando homines al- C terius professionis vel ordinis constituere, vel locum ad habitandum concedere, sed te vita decedente, libere cum omni integritate sua omnibusque acquisitis & in jus atque ordinationem nostram, sive successorum nostrorum fratrum videlicet hujus ecclesiæ revertentur, Boviniacum scilicet in manum Vestiarii, ad quam prius pertinebat, Germiniacum vero ad usus & dominationem fratrum omnium. Ut autem hujus nostræ traditionis confirmatio integra omni vita tua permaneat, præsentem paginam sigilli ecclesiæ nostræ impressione insigniri fecimus, & omnium nostrum qui hoc & fe- D cimus, subter annotari fecimus.

Actum publice in capitulo Stabulaus anno Dominicæ incarnationis MCXLVI. indictione ix. regnante domno CUONRADO Romanorum rege secundo, anno regni ejus ix. ordinationis autem domni abbatis VVIBOLDI xv. in Christo feliciter. Amen.

Ego Robertus prior subscripsi. Signum VVarneri, Signum Roberti, Radulfi, Emmonis, Anselmi, Heinrici, Gisleberti, Hillini.

LITTERÆ VVIBOLDI ABBATIS. E

De ecclesiæ de Comblenz decimatione Radulfo de Comblens ad vitam data.

Anno 1146. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVIBOLDUS Dei gratia Stabulensis abbas successoribus suis in perpetuum. Utiliter multum & provide conscribuntur ea quæ a nobis de possessionibus monasterii nostri ge- A runtur, ut videlicet reditus & possessiones statuto tempore sine diminutione solvantur, & in singulis quibusque rebus, quid, qua utilitate poscente, vel qua necessitate cogente actum sit a posteris nostris non ignoretur. Noverint igitur omnes ecclesiæ nostræ, nostrique fideles, quod decimatio ecclesiæ de *Comblenz*, quæ ad vestiarium fratrum nostrorum Malmundarii pertinet, data fuit a prædecessoribus nostris in pactum pro sex libris Leodiensis monetæ, exinde per singulos annos persolvendis, sicque Macharius de *Semaces* possedit eam post VVarnerum patrem suum usque in finem vitæ suæ. Quo defuncto, voluimus ipsam decimationem quoniam damnose locata erat, ad commodum fratrum per manum nostram ordinare. Ceterum propter malitiam temporis quæ in diebus nostris nimium superhabundavit, & propter constitutionem pacti nostris prædecessoribus confirmati, hoc ad effectum perducere non valentes, parati fuimus reddere præfatam decimationem sub prædicta pensione Nicolao prænominati Macharii filio; verum ipse accepta non parva pecunia a Radulfo de *Comblenz* volens & sponte sua designavit in manu nostra, & abdicanda exfestucavit hoc quod hereditarium ei a patre in ejusdem decimationis pacto fuerat. Nos igitur acceptis ab eodem Radulfo vj. libris denariorum, qui sicut apud nos omnium pactorum justitia est, nobis pro cognitione proprietarii juris nostri, & pro investitura possessionis suæ sub pacto dati sunt, concessimus ac dedimus eidem Radulfo, & uxori ejus Idæ omnem decimationem de ecclesia de *Comblentz*, sicut eam tenuit VVarnerus & Macharius, sub annua pactione, ita videlicet ut in Dominica quæ diem sacram Pentecosten proxime præcedit vj. libras denariorum Leodiensis monetæ persolvant, & quamdiu ambo vixerint, censumque prædictum villico de *Comblenz* per singulos annos præfixa die solverint, absque ullius inquietatione possideant. Defunctis vero utrisque, nullus eamdem possessionem obtinebit, nisi uxorem de ministerialibus ecclesiæ habuerit, & sex libras de abbatis investitura persolverit. Quod si prænominata die totum censum solvere neglexerint, tunc a villico de *Comblenz*, quicumque pro tempore fuerit, per continuum triduum vocati ejusdem curtis indicati, possessionem & jus hereditatis de cetero sine spe recuperationis amittant. Quod si villicus exigere & indicare supersederit, non possessor ab ipso abbate vocatus, per ministeriales judicabitur, datis ad singulas vocationes parvissimi temporis induciis, scilicet propter vestimenta fratrum emenda, & propter constitutionem hujus pacti. Obeunte vero omni possessore, investitura in capitolio Malmundarii dabitur, pro qua habebit abbas sex libras denariorum, & fratres amam vini.

Actum est publice in monasterio Malmundario v. idus Octobris in martyrio Nigasii, Quirini, & Scuviculi, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo sexto, indictione x. anno regni domni CUNRADI regis ix. præsente domno abbate VVIBOLDO. Hujus rei testes sunt, Albertus decanus, Anselmus præpositus, Erleboldus custos Stabulensis, Bovo portarius, & ceteri fratres. De clericis, Poppo de *Semaces*. De laicis, Francho villicus Malmundariensis, Hillinus de *Alrimunt*, Philippus, Johannes, Alardus de *Lernou*, VVarnerus de Cresonia, Lietbertus de VVallaria, & alii multi.

DE VVINANDO DE LEMBURGO excommunicato ob illatas Stabulensi cœnobio injurias.

Anno 1148. *Ex ms. Stabulensi.*

ANNO Dominicæ incarnationis MCXLVIII. VVinandus de *Lemburch* qui dicebatur de Turri cum suis complicibus Stabulensem ecclesiam multis rapinis & prædis molestaverat, super quo a domno VVIBALDO abbate post canonicam ad satisfaciendum evocationem anathematis vinculo innodatus erat. Ordinante interim divina clementia & multiplices casus Stabulensis ecclesiæ miserante, subito idem VVinandus decessit, nec usquam in omni Leodiensi episcopatu, metu ejusdem domni abbatis & excommunicationis, christiano more sepeliri potuit, sed ad omnium infidelium superstitum terrorem, & ad domni abbatis cujus industria hoc effecerat, vel ecclesiæ perpetuum munimentum & honorem, Bailus, quæ juxta *Lemburch* est, extra muros cimiterii sepultus est. Cum tamen idem VVINANDUS consanguineus domni HEINRICI tunc Leodiensis pontificis esset, vel quia magnus erat, sui sic eum decessisse non mediocriter dolentes, cum magna humilitatis instantia, assumtis secum duobus nobilibus dominis suis, Heinrico de Rupe, & Heinrico de *Lemburch*, quorum alter, id est de Rupe advocatus ecclesiæ nostræ erat, & alterius Heinrici amitæ filius, domnum abbatem & ecclesiam adeunt, & ut recepta compositione damnorum mortuum suum christiana sepultura non privarent, suppliciter exorabant. Post multimodas igitur supplicationes, summa ablatorum ad c. marchas supputata est, quam summam duo prædicti nobiles domno abbati cum suis, quos postea notabimus, se daturos vel deservituros promiserunt. Juraverunt præterea duo dicti nobiles, quod numquam deinceps per se vel per summissam personam in fundis, vel possessionibus, vel libertate sua Stabulensem ecclesiam molestarent vel inquietarent. Juraverunt idem quidam de familia utrorumque & præterea hommagium domno abbati VVIBALDO fecerunt, & fidelitatem domno abbati & ecclesiæ juraverunt, quod deinceps in fundis vel possessionibus ejusdem ecclesiæ & familiam ubicumque locorum liberam & intactam ab omni injusta & indebita vexatione conservarent. Quod si qui eorum hanc sponsionem temerarie violarent, juraverunt sæpedicti duo nobiles Heinricus de *Lemburch* & Heinricus de Rupe a castellis & possessionibus suis alienare & exturbare, donec ablata ex integro restituerent, & de injuria domno abbati & ecclesiæ congrue satisfacerent.

LITTERÆ VVIBOLDI ABBATIS

De his quæ in beneficium Reinero de Rupe apud Novam-villam concessit.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, WIBOLDUS divina favente clementia Stabulensis abbas successoribus in perpetuum. Cum in rebus nobis a Deo commissis, sive secundum rationem utilitatis, sive secundum necessitatem dispensationis aliquid ordinamus aut statuimus, dignum est ut ad posterorum memoriam scripto diligenter transmittamus. Unde notum esse volumus omnibus, quod cum multiplicibus & pene inextricabilibus periculis & sumtibus id elaboravissemus, ut medietas eorum beneficiorum quæ abbas secundus POPPO dederat, quæ nova beneficia dicebantur, tam a liberis quam a ministerialibus nostris in manus nostras resignari deberet, fidelis noster Reinnerus de Rupe, qui juariam apud Novam-villam & sanctum Vitum a nobis tenebat, ad nos veniens de xxxix. solidis, quos de novo beneficio apud Novam-villam habebat xx. solidos in manus nostras ad usus fratrum Malmundariensis ecclesiæ refutavit, a quo cum adhuc de xxx. solidis, quos in eadem villa singulis annis habebat, medietatem exigeremus, sufficienti testimonio tam laicorum, quam etiam fratrum nostrorum Malmundariensium probavit, patrem suum quondam E. pro his xxx. solidis xl. solidos quos de antiquissimo beneficio apud *VVellines* tenebat, ecclesiæ Malmundariensi in concambium resignasse. Rursus cum de terris scilicet duobus mansis, quos apud prædictam Novam-villam, & de vij. rusticis quos de novo etiam beneficio infra bannum Malmundariensem tenere dicebatur, mediam partem habere vellemus, interventu illustris ac præclari viri ducis VVALERANNI, cujus fide & opera tam nos quam prædecessores nostri in ecclesia nostra sæpenumero usi sumus, necnon nobilissimæ uxoris suæ JUDITHÆ, ac filii ejus HEINRICI, qui etiam tam nos quam res ecclesiæ nostræ intimo affectu dilexerunt & honoraverunt, & præcipue obsecratione & instantia fratrum

nostrorum Malmundariensium, praeterea etiam respectu servitii ejusdem Reineri, qui in omnibus necessitatibus nostris tam in persona sua, quam in rebus suis fideliter nobis semper astiterat, animo inclinati, a proposito rigoris nostri destitimus, utilius esse judicantes paucarum rerum parva detrimenta sustinere, quam fratres nostros non audire, quam tot nobilium & fidelium nostrorum petitionibus non consentire. Opponebatur siquidem nobis ab omnibus debere nobis sufficere xx. solidos a fideli nostro recepisse, quos cum omni integritate beneficii sui a quatuor praedecessoribus nostris, B scilicet domno POPPONE secundo, domno VVARNERO, domno CUONONE, & domno JOHANNE, ad nos usque obtinuerat, non debere hominem qui se totum nobis exhibebat, mala pro bonis recipere, dignum esse ut mansuetudine lenitatis nostrae & bonitate fruerentur, quatinus hujus pii studii ac laudandae intentionis exemplo, alii circa nostri obsequium excitarentur, ac per hoc de studiosis studiosiores, ex devotis devotiores efficerentur. Nos itaque licet dicta tam nobilium quam fidelium nostrorum satis approbaremus, quamvis personam fidelis nostri Reineri, cujus causa agebatur, satis amplecteremur, tamen eo usque perseveravimus, donec fratres Malmundarienses ad nos accesserunt, instanter & attente suggerentes, ut petitionibus tot nobilium acquiesceremus, dicentes plus posse utilitatis ecclesiae provenire benivolentia tantorum principum, quam detrimenti in dimissione paucorum rusticorum, & unius mansi, qui si forte ad usus ecclesiae rediret, aut in brevi absque cultore inutilis omnino efficeretur, aut si fructuosus esse inciperet, aliquorum violentia rursus ab ecclesia subtraheretur. D Igitur cum multis hujusmodi persuasionibus in oculis hominum, qui praesentes aderant, nos constanter sollicitarent, tunc demum ne ingrati beneficiis ac servitiis fidelis nostri Reineri esse videremur, ex communi consensu & petitione fratrum nostrorum Malmundariensium & interventu supradictarum personarum, concessimus eidem Reinero, ac per eum heredibus suis in beneficium perpetuum apud Novam-villam illos duos mansos, de quibus agebamus, & septem rusticos qui contra bannum Malmundarii, scilicet apud Dussum & Kefosse & Richolsi-villam commorabantur, eo jure habendos, quo & illos possidebat, qui ex antiquissima successione beneficii jure sibi competebant, ita videlicet ut & duos illos mansos, atque septem rusticos, qui in praedictis locis manebant, ad omnem utilitatem suam sive heredum suorum modis quibuscumque vellet, deinceps coaptaret. Et ut haec omnia postmodum rata & inconvulsa permanerent, cuncta quae idem Reinerus sive de novo, sive de antiquo beneficio de ma-

A nu Stabulensis abbatis possidere debet, huic nostrae scriptionis testamento, quod eidem Reinero assensu omnium fratrum nostrorum in capitolio Malmundariensi ac petitione praedictae ducissae JUDITHAE, & filii ejus Heinrici, (quippe jam defunctus erat gloriosae memoriae dux VVALLERANNUS) ac testimonio & approbatione ministerialium nostrorum concesseramus, inserere volumus, ideo scilicet ne idem Reinerus sive heredes sui supra id quod eis concesseramus aliquando quicquam usurparent, neque, quod absit, post haec aliquis successorum nostrorum ipsi Reinero aut suis heredibus aliquid de eodem beneficio imminuere tentaret. Habet siquidem Reinerus a nobis & a successoribus nostris Stabulensibus abbatibus apud Novam-villam in festo sancti Lamberti de novo beneficio xiv. solidos. Item ibidem in festo sancti Martini illos xxx. solidos, pro quibus pater suus olim xl. solidos apud *VVellines* de antiquo beneficio fratribus Malmundariensis ecclesiae ante nostram ordinationem in concambium dederat. De his autem xxx. solidis nobis & fratribus sex solidos resignavit: item in C Epiphania Domini apud Novam-villam viij. solidos de novo beneficio tenebat, quos ex integro nobis & fratribus reddidit. Rursus ibidem in medio Maio xvij. solidos ex quibus v. solidos in manu nostra ad usus fratrum refutavit. Tenebat etiam idem Reinnerus apud Novam-villam de antiquo beneficio juariae mansum unum. Item ibidem de antiquo beneficio dimidium mansum & dimidium molendinum in villa quae Brunesa nuncupatur. Item apud Novam-villam de novo beneficio duos mansos & intra bannum Malmundariensis oppidi, scilicet apud *Dulsum* & *Chefosse* & Richolsi-villam vij. rusticos qui de novo sunt beneficio. De antiquo vero beneficio habebat apud Rupem dimidium mansum, apud VVarcham dimidium molendinum, & apud *Lonfait* terram super quam quidam Godescalchus manebat. Summa itaque novi beneficii ejusdem Reineri xxxix. solidi, ex quibus xx. solidi nobis & fratribus ab eo sunt restituti, apud Novam-villam duo mansi, & circa Malmundarium vij. rustici, de quibus nos eam medietatem quae nobis competebat, eidem Reinero atque heredibus suis, sicut supradixi- E mus, petitione fratrum nostrorum, & virorum illustrium in beneficium tradidimus. Cetera etenim omnia de antiquo beneficio fuisse certissime constat. Observabitur autem tam a Reinero quam ab heredibus suis, ne umquam aliqua ex occasione de xxij. solidis fratribus singulis annis persolvendis aliquid imminuatur. Sic namque a nobis constitutum est, & utrique concessum, ut omnis defectus de toto supradicto censu non ad fratres, sed ad Reinerum sive suos pertinere debeat, ita ut, sicut praediximus,

fratres singulis annis xx. solidos absque defectu habeant. Et quia ista neque levitate, neque temeritate aliqua ducti conscripsimus, ad hoc ut in perpetuum inviolata conserventur, presentem paginam tam nostri quam ecclesiæ nostræ sigilli impressione insigniri jussimus, testesque qui affuerunt annotari subter fecimus, obtestantes successores nostros per eam quæ in Christo est gratiam, ne ad ea infirmanda, quæ communi fratrum & fidelium nostrorum consilio, & provida quadam dispensatione acta sunt, aliquando studium aut manum apponant, sed ea quæ cum maximo labore, vel servata invenimus vel dispersa recollegimus ad usus fratrum & pauperum atque hospitum diligentiam adhibeant.

PRIVILEGIUM ADRIANI PAPÆ IV. VVibaldo abbati concessum.

Monasterium sub sedis apostolicæ tuitione suscipit, omnesque illius possessiones & privilegia confirmat.

Anno 1154. ADRIANUS episcopus servus servorum Dei dilectis filiis VVIBALDO Stabulensi abbati, ejusque fratribus tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum. Quotiens illud a nobis petitur, quod religioni & honestati convenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis congruum impartiri suffragium. Quapropter, dilecte in Domino fili, tuis justis postulationibus clementer annuimus, & præfatam ecclesiam, cui, Deo auctore, præesse dinosceris, ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Celestini, Lucii, & Eugenii, Romanorum pontificum, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus, &c. *ut in privilegiis Celestini, Lucii, & Eugenii III.*

Ego ADRIANUS catholicæ ecclesiæ episcopus.

† Ego HUBALDUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Praxedis.

† Ego MANFREDUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Savinæ.

† Ego JULIUS presbyter cardinalis titulo sancti Marcelli.

† Ego OCTAVIANUS presbyter cardinalis titulo sanctæ Cœciliæ.

† Ego HENRICUS presbyter cardinalis titulo sanctorum Nerei & Achillei.

† Ego GUIDO diaconus cardinalis sanctæ Mariæ in Porticu.

† Ego JOHANNES diaconus cardinalis sanctorum Sergii & Bacchi.

† Ego GERARDUS diaconus cardinalis sanctæ Mariæ in Via-lata.

† Ego ODO diaconus cardinalis sancti Nicolai in carcere Tulliano.

Datum Sutrii per manum ROLANDI sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinalis & cancellarii, xvj. kalend. Junii, indictione tertia incarnationis Dominicæ anno MCLIV. pontificatus vero domni Adriani papæ IV. anno primo.

CONSTITUTIO ERLEBALDI abbatis.

De suo & fratris sui VViboldi abbatis anniversario celebrando, &c.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 118.. ERLEBALDUS Dei misericordia Stabulensis ecclesiæ servus, successoribus suis & cunctis Christi fidelibus in perpetuum. Piam prædecessorum institutionem, successorum tradi memoriæ, non solum debitam apud posteros conservat gratiam, sed etiam salubre dat successoribus exemplum bonæ actionis mutandi formam. Quod ego ERLEBALDUS Dei misericordia Stabulensis ecclesiæ servus, salubriter attendens, ipse quoque meos imitari prædecessores dignum fore & justum existimavi, eos præsertim qui eamdem Stabulensem ecclesiam possessionibus ampliare, & thesauris adornare, ad usus Deo servientium, & decorem domus Dei salutari sollicitudine studuerunt. Ut ergo humilitatis meæ memoria in eodem loco in perpetua benedictione habeatur, ecclesiam ejusdem oppidi parochianam, & ecclesiam de Rona, cum appendiciis earum, quas per interventum domni mei dilectissimi serenissimi imperatoris FREDERICI & principum ejus, dono domni & venerabilis Leodiensis episcopi ALEXANDRI secundi mihi concessas, ipsiusque & Leodiensis capituli privilegio, quod apud nos habetur, mihi confirmatas, jam per aliquot annos canonice & quiete possedi, fratribus Stabulensibus conditione subscripta tradidi. Singulis mensibus decimo kalend. mensis subsequentis defunctorum fidelium fiet officium, in missa & vigiliis & compulsatione campanarum pro anima piæ memoriæ carissimi patris mei spiritualis, fratris mei carnalis domni VVIBALDI abbatis prædecessoris mei, sicut & pro mea specialiter postquam ab hac decessero, simulque pro animabus omnium fidelium defunctorum, ita dumtaxat, quod si Dominica, vel festivitas in prædictis kalendis occurrerit, die alia prædictum fiat officium, quæ proxime ad hoc competens inveniri poterit. Ut vero labor fratrum absque mercede non transeat, nec eorum devotio ex tempore umquam refrigescat, fratribus per singulos caritatem vini, pauperibus vero elemosynam de utinis cibis annonæ, ad mensuram Stabulensis oppidi dari statui. De reditibus quoque prædictæ ecclesiæ ad complendum centenarium in cœna Domini pauperum

pauperum numerum, qui ex triginta duobus A servientibus, ad obsequia cotidiana monasterio deservientibus compleri solebat, xxxij. pauperes apponi, ad percipiendum cum aliis pauperibus commune subsidium decrevi, salva servientibus nostris ea quantitate, quam de jure & consuetudine in cœna Domini semper habuerat. Quidquid autem de omnimodo sæpedictæ ecclesiæ proventu reliquum fuerit, communibus eorumdem fratrum usibus assignavi, ad hoc maxime, ut cum eo quod in præscripto defunctorum aut pauperum subsidio se observaturos fideliter promiserunt, etiam in celebranda conven- B tualiter cotidiana in honore matris Domini missa, quæ diebus nostris hortatu nostro celebrari cœpit, devotionis suæ propensius curam exhibeant, quatinus eam quam in terris affectuose venerantur, advocatam in cœlis effectuose habere mereantur. Et ne super collato sibi a me beneficio successorum meorum, quod absit, alicujus vel ignorantia, vel injuria fratres in posterum ullam sustinere possint injuriam, hoc etiam præsenti scripto confirmavi, ut quotiens jam dictis ecclesiis presbyteros vicarios præfici necesse fuerit, eos prior Stabulensis ecclesiæ cum fratribus archidiacono præsentet, C quatinus curam plebis de manu illius suscipiant; de temporalibus vero priori vel ei quem ipse ad hoc ordinaverit, respondeant. Placuit itaque hoc scriptum ad utilitatem futurorum transcribi, & testibus muniri, & tam nostro quam ecclesiæ sigillo insigniri. Testes qui adfuerunt hii sunt, Henricus decanus, Balduinus subprior, Bonefacius præpositus, Simon & VVarnerus cantores, Herimannus cellerarius, Arnulfus, Johannes camerarius, sed & totus conventus. De clericis, Alexis investitus de Ones, Harthuinus consilii decanus, Arnulfus investitus D Malmundarii, Lambertus de *Baldou*, Reinnerus de Salmis, & alii multi. De laicis, Lambertus juvenis de *Malempreit*, Robertus de *Brecenges*, Anselmus de Ottreis, Anselmus villicus Stabulensis, Garsilius & Gerardus camerarii domni abbatis, Franco, Poncardus & alii multi.

[a] Actum anno Dominicæ incarnationis MCLXXXI. (a) indictione ij. actumque in publica statione in die palmarum anno ordinationis nostræ xxiij. in Christo feliciter. Amen. Amen. Amen. E

(a) Amanuensium oscitantia irrepsit hic quidam error in chronicis notis, nam indictio cum incarnationis anno non quadrat.

JUDICIUM THEODERICI Trevirensis archiepiscopi, & Hugonis Leodiensis episcopi, adversus Ermesendam Luceburgensem comitissam, quo castrum de Longia & domus de Comblenz asseruntur abbati Stabulensi.

THEODORICUS Dei gratia Trevirensis archiepiscopus, HUGO eadem gratia Leodiensis episcopus, & L. comes Palatinus & dux Bavariæ. Notum facimus omnibus præsens scriptum inspecturis, quod cum quæstio coram domino rege HENRICO & suis principibus apud Aquisgrani inter dominam comitissam ERMESENDEM Luceburgensem & abbatem & conventum Stabulensem super castro de Longia, & domo de *Comblens*, & jure ecclesiæ suæ, secundum quod in privilegiis suis continebatur, verteretur. Tandem mediantibus domino rege & suo consilio, scilicet, HENRICO Coloniensi archiepiscopo, & LUPOLDO duce Austriæ, in hanc formam pacis convenerunt supradicti. Comitissa videlicet, abbas & conventus, quod incontinenti supradicta comitissa jam dictis abbati & conventui castrum suum de Longia, & domum de *Comblens* libere restituet, & ipsos abbatem scilicet & conventum Stabulensem de cetero terra sua quiete & pacifice ubique gaudere permittet. De damnis igitur eisdem illatis stabit dicto nostro: ita quod si ambo ad id prosequendum interesse non poterimus, alter nostrorum de me & de domino Leodiensi sine contradictione bona fide prosequetur. Et super hoc fidejusserunt pro prædicta domina ERMESENDE comitissa, dominus VV. de *Lemburg*, dominus Th. de *Huffalize*, & domnus Ar. de *Rodemach*, prædictis abbati & conventui. Si vero prædicta domina contra prædictam formam pacis aliquo modo contraire, quod non credimus, attentaverit, terra sua quæ est in diœcesi Trevirensi, & terra sua quæ est in diœcesi Leodiensi tamdiu sub interdicto auctoritate nostra jacebit, quousque ad plenum de violatione pacis prædictis abbati & conventui Stabulensi fuerit satisfactum. Nos autem de castro Longia & de domo de *Comblens* providebimus indemnitati comitissæ, abbatis, & conventus Stabulensis, & ordinationem indemnitatis nobis reservamus faciendam, quam abbas sæpedictus fide interposita in manus nostras se servaturum repromisit, & super hoc nobis litteras suas patentes exhibere tenebuntur. Ut ergo abbas & conventus sua in pace quieta de cetero possideant, nos supradictis abbati & conventui præsentem paginam sigillis nostris roboratam dedimus in perpetuum robur & munimen.

Datum Aquisgrani, Dominica, *Isti sunt*

dies, anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo septimo.

LITTERÆ HENRICI de Luxemburgo.

Vicecomitatum descendentem de curia de Braz concedit Stabulensi monasterio.

Anno 1244. EGO HENRICUS *de Luscelebor*. Notum facio omnibus præsens scriptum inspecturis, quod ego vicecomitatum cum familia, nemoribus, aliis redditibus, & omnibus ipsius proventibus, quod VValtherus de *Avens* de jure tenebat vel tenere debebat, descendentem de curia de *Braz*, quem legitime in plena curia mea ab eodem acquisivi, jure hereditario possidendum, retentis mihi homagiis descendentibus a prædicto comitatu, intuitu pietatis, & pro remedio animæ meæ in omni jure, secundum quad ipsum tenere debebam, ecclesiæ Stabulensi contuli in elemosinam perpetuo jure possidendum; promittens eidem in dicto comitatu, & in omnibus ipsius attinentiis, quotienscumque requisitus fuero ab ipsa bonam, firmam, & legitimam contra quoslibet præstare garrandiam, violentiam in dictis bonis, quotienscumque necesse fuerit, sine contradictione eidem deponendo, & ad id faciendum per litteras meas patentes prædictæ ecclesiæ me obligavi. Testes qui præsentes fuerunt prædictis, sunt dominus H. de Hufalisia, dominus VV. de *Bomale*, domnus B. de *VVaimes*, milites. H. clericus, Hugo clericus, Orbanus præpositus, & alii quam plures tam clerici quam laici. In cujus rei testimonium & stabilitatem præsentes litteras sigillo meo roboratas ecclesiæ memoratæ dedi in robur & testimonium.

Actum & datum apud Durbuii anno Domini MCCXLIV. mense Augusto.

DIPLOMA CAROLI IV. imperatoris.

Confirmat privilegium Lotharii imperatoris.

Anno 1357. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter. Amen. KAROLUS quartus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus, & Boemiæ rex ad perpetuam rei memoriam. Rex magnificus qui facit mirabilia magna solus, cœlestis dispensatione consilii, licet insufficientibus meritis ad hoc nostram evocavit personam, ut cæsareæ dignitati feliciter præsidentes, inter ceteras sollicitudinum curas, quibus pro subditorum nostrorum optata salute nostro pectori materia cogitationis assidue infun- A ditur, ad ea singulariter speciali quadam inclinatione favoris & gratiæ uberius intendamus, quæ divinæ laudis augmentum & gloriam & sanctorum monasteriorum commoda respiciunt & profectum. Sane religiosus HUGO abbas monasteriorum Stabulensis & Malmundariensis suo & dictorum monasteriorum nomine, ad nostræ majestatis accedens præsentiam, nobis humiliter supplicavit, ut sibi & suis successoribus abbatibus pro tempore existentibus, nec non conventibus ac monasteriis Stabulensi & Malmundariensi præfatis quoddam privilegium recolendæ B memoriæ divi LOTHARII Romanorum imperatoris prædecessoris nostri dictis monasteriis concessum auctoritate imperiali approbare, ratificare, innovare, de novo concedere & confirmare dignaremur. Tenor vero dicti privilegii per omnia sequitur in hæc verba. [*Sequitur bulla aurea Lotharii imperatoris superius edita.*]

Nos igitur consideratione Dei omnipotentis, ad honorem beati Benedicti, de cujus ordine professores monasteriorum prædictorum fore noscuntur, habito respectu ad multiplicia merita probitatis & indefessæ C virtutis constantiam, quibus prædicti professores nos & ipsum sacrum imperium sollicitis animis & pervigili studio frequentius honorarunt, præsertim cum supplicatio prædicta de fonte rationis emanet, & juste petentibus non sit denegandus assensus, animo deliberato sano principum, comitum, baronum, procerum & nobilium nostrorum & imperii sacri fidelium consilio præcedente, monasteriis prædictis, Coloniensis & Leodiensis diœceseum, eorumque abbati & professoribus privilegium supradictum in omnibus suis tenoribus, sententiis, clausu- D lis, & articulis, prout rite & rationabiliter processit animo deliberato, non per errorem seu improvide, sed ex certa nostra scientia, auctoritate cæsarea, & de plenitudine imperialis potestatis approbamus, ratificamus, innovamus, de novo concedimus & de innata nobis benignitatis clementia tenore præsentium confirmamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ majestatis paginam infringere, vel ei ausu quovis temerario contraire, sub pœna centum marcarum puri auri, quas ab eo, qui contravenire præsumserit, totiens quotiens contra E factum exstiterit, irremissibiliter exigi volumus, & earum medietatem imperiali cameræ, residuam vero partem injuriam passorum usibus applicari, nostris, imperii sacri, & quorumlibet aliorum juribus semper salvis.

Signum serenissimi principis & domini domini KAROLI quarti Romanorum imperatoris invictissimi & gloriosissimi Boemiæ regis. Testes hujus rei sunt illustres, LUDOVICUS dictus Romanus marchio Brandeburgensis, princeps elector venerabilis,

HENRICUS Lubecensis ecclesiæ episcopus, HEINRICUS abbas Fuldensis, illustres VVENCESLAUS Lucemburgensis, Brabantiæ & Lymburgiæ, ac VVILHELMUS Juliacensis duces, spectabiles BURGHARDUS Magdeburgensis, burggravius imperialis curiæ, magister VVILHELMUS DE VVIDE, ALBERTUS DE ANHALT, JOHANNES DE RITZ comites, nobiles VValramus de *Salmen*, VValramus de *Burn*, Johannes de Sleyda, VVricus de *Berperg*, Arnoldus de *Rymmin*, Reynhardus de *Schonenforts*, & alii quam plures nostri & imperii sacri fideles. Præsentium sub bulla aurea typario imperialis nostræ majestatis impressa testimonio litterarum.

Datum Trajecti super Mosa anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo, decima indictione, XIV. kalend. Februarii, regnorum nostrorum anno undecimo, imperii vero secundo.

Ego JOHANNES Dei gratia Luthomuschlensis episcopus sacræ imperialis aulæ cancellarius vice R. in Christo patris domni BOEMUNDI Trevirensis archiepiscopi sacri imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellarii recognovi. *Super plicam sequentia erant scripta.* P. D. imperatorem Rudolfus de Frideburg. (a).

LITTERÆ CAROLI IV. imperatoris VVinceslao duci Lucemburgensi.

Declarat se confirmasse privilegia Stabulensis & Malmundariensis monasteriorum, quibus jubet ea gaudere.

Anno 1376. KAROLUS quartus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus & Boemiæ rex, illustri VVENCESLAO Luczemburgensi, Brabantiæ, & Lymburgiæ duci fratri & principi suo carissimo, gratiam suam & omne bonum. Quia privilegia abbatis monasteriorum Stabulensis & Malmundariensis ordinis sancti Benedicti Coloniensis & Leodiensis diœcesium alias auctoritate imperiali confirmasse, ac de novo dinoscimur concessisse, juxta litterarum nostrarum imperialium desuper editarum continentiam & tenorem. In quibus quidem privilegiis inter cetera expresse cavetur, quod quandocumque abbates dictorum monasteriorum existentes pro tempore, servitium quod Romano imperatori & regi, dum ad regalem sedem Aquensem & ad terras ipsorum monasteriorum accedunt, præstare tenentur, juxta formam privilegiorum persolverint, quod ex tunc iidem abbates, a quolibet eorum clerico matricem ecclesiam obtinente quinque solidos, & a quolibet eorum villico similiter quinque solidos, a quolibet vero manso monasterii Stabulensis prædicti duodecim denarios bonæ monetæ recipere debeant & habere. Et quia venerabilis & religiosus VVARNERUS DE OCKIERS dictorum monasteriorum abbas modernus, princeps & devotus noster dilectus servitium præfatum ratione accessus, quem nuper pro serenissimo principe domino VVenceslao Romanorum & Boemiæ rege filio nostro carissimo feliciter coronando ad regalem sedem Aquensem fecimus, nobis & eidem filio nostro ad plenum persolvit, de quo etiam persoluto servitio dumtaxat eumdem abbatem absolvimus præsentibus & quittamus, dilectionem tuam attento studio requirimus & hortamur, ac tibi firmiter præcipiendo mandamus, quatenus dicta privilegia per nos, ut prædicitur, confirmata & de novo concessa, in omnibus suis clausulis, sententiis, tenoribus, articulis, atque punctis, pro ut scripta noscuntur tenere inviolabiliter, & in nullo infringere debeas, eidem quoque abbati, ut in receptione denariorum hujusmodi nullatenus impediatur, fideliter suffragari & assistere auxiliis opportunis, pro ut nostræ majestatis gratiam diligis conservare. Nam abbatem prædictum cum dictis suis monasteriis in suis juribus illæsum servari cordialiter affectamus, præsentium, sub imperialis nostræ majestatis sigillo, testimonio litterarum.

Datum Aquisgrani anno Domini MCCCLXXVI. indictione quarta, ij. idus Julii, regnorum nostrorum anno tricesimo, imperii vero vicesimo secundo: *Sic signatum & subscriptum super plicam inferiorem*: De mandato domini imperatoris Nicolaus Cameracensis præpositus.

DIPLOMA CAROLI IV. imperatoris pro VVarnerio de Ockieres Stabulensi & Malmundariensi abbate.

Regalia ei concedit.

KAROLUS quartus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus & Boemiæ rex. Notum facimus tenore præsentium universis, quod accedens ad nostræ majestatis præsentiam venerabilis & religiosus VVARNERUS DE OCKIERES Stabulensis Leodiensis & Malmundariensis Coloniensis diœcesum monasteriorum abbas ordinis sancti Benedicti, modernus princeps & devotus noster dilectus, nobis humiliter supplicavit, quatenus regalia sive temporalia dictorum monasteriorum a nobis & imperio sane dependentia, sibi gratiose dignaremur concedere: nos vero supplicationi hujusmodi tamquam justæ favo- Anno 1376. *Ex ms. Malmundariensi.*

(a) Idem privilegium confirmavit postea Sigismundus imperator anno 1414. ipsa die coronationis suæ, quæ fuit viij. Novembris, anno regnorum suorum Hungariæ 28. Romanorum v.

rabiliter inclinati, non improvide neque per errorem, sed animo deliberato, de plenitudine cæsareæ potestatis, nobis assistentibus pluribus principibus electoribus, & aliis ecclesiasticis & sæcularibus comitibus, baronibus, nobilibus & proceribus nostris, ac sacri imperii fidelibus Aquisgrani, recepto prius ab eo debitæ fidelitatis, devotionis & obedientiæ solito juramento, necnon ceteris quæ requiruntur in his ceremoniis & solemnitatibus debite observatis, de certa nostra scientia, præfato abbati regalia sive temporalia monasteriorum hujusmodi, prout ad nos tamquam Romanorum imperatorem pertinet & debuimus, concessimus & concedimus per præsentes: mandantes universis & singulis principibus ecclesiasticis & sæcularibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militibus, clientibus, civitatum, castrorum & locorum universitatibus, necnon ceteris abbatiarum dictorum monasteriorum fidelibus, hominibus & vasallis, nostræ ac imperii gratiæ sub obtentu, quatenus prædicto abbati, prout ad vos & eorum singulos pertinet, tamquam suo domino vero & legitimo tam in feodis, feodalibus, vasallagiis, quam aliis quibuscumque debitis obsequiis & servitutibus obediant fideliter & intendant sub pœna perditionis feudorum & aliorum bonorum suorum & jurium omnium ab abbatiis dictorum monasteriorum dependentium de consuetudine, vel de jure, necnon centum marcarum argenti purissimi, quam vos & eorum quemlibet, qui contrafecerint, & ausu temerario dicto abbati non paruerint cum effectu toties quoties hoc factum fuerit, incurrere volumus ipso facto, quarum medietatem imperialis nostri ærarii, residuam vero partem abbatis & suorum monasteriorum prædictorum usibus de dicta plenitudine potestatis cæsareæ decernimus applicandam præsentium sub imperialis nostræ majestatis sigillo testimonio litterarum.

Datum Aquisgrani anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, indictione quarta decima, ij. idus Julii, regnorum nostrorum anno tricesimo, imperii vero vicesimo secundo. *Sic subsignatum.* De mandato domini imperatoris, Nicholaus Cameracensis præpositus.

LITTERÆ WINCESLAI
Romanorum regis.

Declarat se villam Rupensem habere in beneficium ab abbate Stabulensi.

Anno 1384. WENCESLAUS Dei gratia Romanorum rex semper augustus, & Boemiæ rex, ac Luczemburgensis dux, marchioque Arnulensis & comes Rupensis. Recognoscimus tenore præsentium universis, quod villam nostram Marchiæ relevaverimus a venerabili abbate & monasterio Stabulensi ordinis sancti Benedicti Leodiensis diœcesis, & cetera bona quæ ab eis tamquam comes Rupensis tenemus, ad instar prædecessorum nostrorum comitum Rupensium, & ob hoc dictum monasterium, personas & ejus bona tamquam advocatus defensor & protector tueri, defendere, & protegere intendimus, contra quascumque personas injuriantes dicto monasterio, sicut hoc solitum est fieri per nostros prædecessores supradictos. Nostris tamen juribus, ad quæ nobis tamquam comiti Rupensi facere tenentur, semper salvis. Præsentium sub appenso nostro minori sigillo, testimonio litterarum.

Datum Luczemburg, anno Domini MCCCLXXXIV. XV. die mensis Septembris, regnorum nostrorum Boemiæ anno vicesimo secundo, Romanorum vero nono. *Sic signatum & subscriptum super plicam inferiorem.* P. D. ducem Reschinensem, CONRADUS episcopus Lubicensis.

DIPLOMA JUDOCI MARCHIONIS
Brandeburgensis.

Diploma Lotharii imperatoris a Carolo IV. confirmatum juxta integrum sui tenorem ratum habet.

JODOCUS Dei gratia marchio Brandeburgensis, sacri Romani imperii archicamerarius & marchio Moraviæ, ad perpetuam rei memoriam universis. Ad singulorum profectum licet nos semper mens nostra sollicitet, majori tamen quodam internæ meditationis cura ad hos singularis utique nos allicit ardor, quorum animus calcatis mundi curis, puris desideriis, ad videndam faciem sui creatoris dumtaxat inardescit, nam talium meritis & pia prece, certa spe confidimus, civibus summis in cœlesti patria feliciter posse admisceri. Sane mentis nostræ oculis adtendentes ad monasterium Stabulense ac honorabiles abbatem ceterosque ejusdem monasterii fratres pia devotione conversos, pro quorum parte nobis cum instantia extitit supplicatum, quatenus quoddam privilegium ipsis per serenissimum principem dominum LOTHARIUM olim Romanorum imperatorem concessum, & demum per invictissimum principem dominum CAROLUM quartum similiter Romanorum imperatorem dominum & patruum nostrum carissimum confirmatum, de nostra speciali benignitate auctorisare, approbare, confirmare dignaremur. Nos considerantes quod justa petentibus non est denegandus consensus, volentes quoque grata nostræ liberalitatis beneficia prælibatis monasterio, abbati, & fratribus, sub consideratione omnipotentis Dei, & suæ matris MARIÆ, & Anno 1409.

omnium sanctorum ejus gratiose impartiri, A præfactum privilegium in omnibus suis tenoribus, sententiis, clausulis, & articulis animo deliberato, & de certa scientia nostra approbavimus, ratificavimus, innovavimus, & de speciali nostra clementia, approbamus, ratificamus, innovamus, & confirmamus valiturum volentes temporibus æviternis. Mandamus insuper capitaneo terræ nostræ Luxemburgensis præcepto & receptori in Durbuii nunc existentibus, aut qui pro tempore fuerint, quatenus præfatum monasterium, abbatem & singulos fratres ejus contra gratias, libertates, & jura in supranominato privilegio contentas & contenta, nulla penitus occasione impediant, aut impediri permittant, quin potius contra easdem & eadem inviolabiliter conservent. Præsentium sub nostri appensione sigilli testimonio litterarum.

Datum Tangermindis Dominica proxima post festum assumtionis sanctæ Mariæ, anno Domini MCCCCIX. *Sic signatum & subscriptum super plicam.* Ad mandatum domini marchionis, Stephanus canonicus.

INSTRUMENTUM PUBLICUM. C

De facultate administrandi ecclesias parochiales data auctoritate apostolica monachis Stabulensibus paupertate & ære alieno gravatis.

Anno 1421. REverendo in Christo patri & domino domino episcopo Leodiensi, ejusque in spiritualibus vicario seu officiali, necnon religioso viro domno abbati monasterii S. Remacli Stabulensis, ordinis sancti Benedicti, Leodiensis diœcesis, ac aliis universis & singulis quorum interest vel intererit, & quos infrascriptum tangit negotium, seu D tangere poterit quomodolibet in futurum, quibuscumque nominibus censeantur, & cujuscumque fuerint gradus, status, dignitatis, ordinis, vel conditionis, tam conjunctim quam divisim, BARTHOLDUS DE OCKIER divina favente clementia abbas monasterii sancti Huberti in Ardenna ordinis sancti Benedicti Leodiensis diœcesis, judex & executor unicus ad infrascripta, sub titulo dictæ nostræ abbatialis dignitatis, a sancta sede apostolica specialiter deputatus, salutem in Domino & presentibus fidem indubiam adhibere. Litteras sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini MARTINI divina providentia papæ quinti, ejus vera bulla plumbea in cordula canapis impendente more Romanæ curiæ bullatas, sanas & integras, non viciatas, non cancellatas, non abolitas, non abrasas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio & suspicione carentes, ut prima facie apparebat, nobis per religiosum ac discretum virum domnum Henricum de Bastonia monachum professum monasterii sancti Remacli Stabulensis dictæ Leodiensis diœcesis procuratorem, & eo nomine venerabilium ac religiosorum virorum dominorum conventus dicti monasterii Stabulensis in prætactis litteris apostolicis principaliter nominatorum, de cujus procurationis mandato nobis constetit per legitima documenta præsentatas, nos cum ea, qua decuit reverentia recepisse noveritis in hæc verba: MARTINUS episcopus servus servorum Dei, dilecto filio abbati monasterii sancti Huberti in Ardenna Leodiensis diœcesis salutem & apostolicam B benedictionem. Sacræ religionis sub qua dilecti filii conventus monasterii sancti Remacli Stabulensis, ordinis sancti Benedicti Leodiensis diœcesis devotum ac sedulum exhibent Altissimo famulatum, promeretur honestas, ut votis eorum, illis præsertim per quæ ipsorum & dicti monasterii necessitatibus consuletur, quantum cum Deo possumus favorabiliter annuamus. Sane pro parte eorumdem conventus nobis nuper exhibita petitio continebat, quod dictum monasterium, quod etiam ex sua primæva fundatione tam fructuum, reddit
uum, & proventuum abundantia, quam alias unum de famosioribus & notabilioribus monasteriis partium illarum fuit, & in quo quadraginta religiosi vel circiter existebant, impræsentiarum propter crebra guerrarum discrimina, quæ partes illas proximis elapsis temporibus, proh dolor! lamentabiliter afflixerunt, nec non hostiles inimicorum & pravorum hominum incursus, aliosque sinistros eventus in suis facultatibus adeo diminutum, & tot debitorum oneribus prægravatum existit, quod quatuor ex tredecim monachis actu degentibus in eodem monasterio ex fructibus, redditibus, & proventibus conventualis mensæ ejusdem monasterii propter ipsorum nimiam exilitatem nequeunt commode sustentari, & ipsis ac dicto monasterio pro tempore incumbentia onera supportare non valent. Quodque nisi ipsis & dicto eorum monasterio super hoc de alicujus subventionis auxilio celeriter provideatur, timetur verisimiliter in brevi monasterium ipsum magnæ desolationi subjacere, necnon prædictorum monachorum majorem partem, ipso monasterio derelicto cogi vagare per mundum. Quare pro parte eorumdem conventus fuit nobis humiliter supplicatum, E quatinus remanente in eodem monasterio de dictis monachis certo numero per te deputando, qui inibi de ipsius mensæ conventualis fructibus, redditibus & proventibus sustentari poterunt, & onera sibi & eidem mensæ incumbentia supportare, cum reliquis monachis ejusdem monasterii, ut ipsi quascumque parochiales ecclesias, seu earum perpetuas vicarias in civitate vel diœcesi Leodiensi consistentes etiam consuetas

per clericos sæculares gubernari, si sibi alias canonice conferantur, aut præsententur ad illas, seu instituantur in eisdem, recipere & retinere, & ipsarum curam exercere valeant, dispensare, & alias in præmissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur qui monasteriorum quorumlibet & personarum in eis sub regulari habitu virtutum Domino famulantium utilitatem affectamus, eorumque, quantum cum Deo possumus, commodum procuramus, ipsorum scandalis obviando, ac de præmissis certam notitiam non habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, discretioni tuæ per apostolica scripta committimus & mandamus, quatinus super præmissis hujusmodi auctoritate nostra te diligenter informes: & si per informationem ipsam, ea veritate fulciri reppereris, super quo conscientiam tuam oneramus, deputato per te ex dictis monachis certo numero, qui in ipso monasterio virtutum Domino famulari poterunt, & de ipsius mensæ fructibus, redditibus & proventibus supradictis sustentari, & alia ipsis & eidem mensæ incumbentia onera supportare valeant, cum reliquis ipsius monasterii monachis ad hoc sufficientibus & idoneis, ut ipsi quascumque parochiales ecclesias, seu earum vicarias, in civitate & diœcesi prædictis consistentes, si sibi alias canonice conferri, seu eos ad illas præsentari & institui quacumque auctoritate contingat, dummodo venerabilis fratris nostri episcopi Leodiensis, & dilecti filii abbatis dicti monasterii ad id accedant assensus, & exinde nullum oriatur scandalum, recipere, & quousque monasterium & mensa hujusmodi in suis fructibus, redditibus, & proventibus adeo abundaverit, quod ad ipsorum & aliorum ejusdem monasterii monachorum sustentationem, & suorum ac mensæ prædictæ onerum supportationem sufficiant retinere, earumque curam exercere libere & licite valeant, Lateranensis concilii & quibuscumque aliis constitutionibus apostolicis, necnon statutis & consuetudinibus monasterii & ordinis prædictorum, etiam juramento confirmatione apostolica, vel quacumque firmitate alia roboratis, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, auctoritate nostra dispenses.

Datum Romæ apud sanctum Petrum v. idus Aprilis, pontificatus nostri anno iv.

Post quarum siquidem litterarum apostolicarum præsentationem & receptionem fuimus per dictum domnum Henricum procuratorem & procuratorio nomine præexpresso debita cum instantia requisiti, quatenus ad informationem, de qua in ipsis litteris apostolicis fit mentio, capiendam, & alias ad executionem earumdem litterarum apostolicarum & contentorum in ipsis, juxta traditam seu directam a dicta sancta sede apostolica nobis formam, procedere di-

A gnaremur. Nos igitur Bartholdus abbas, judex & executor prædictus volens tamquam verus obedientiæ filius mandatum apostolicum hujusmodi reverenter exequi, ut tenemur, auctoritate apostolica nobis in hac parte commissa, de & super contentis in dictis litteris apostolicis nos diligenter informavimus, ac debitam informationem per testes idoneos, quos idem procurator ob hoc coram nobis produxit, id quod in eisdem litteris apostolicis narratur attestantes, ac alias legitime recepimus. Et quia per diligentem informationem hujusmodi sic per nos habitam, ita esse, quod quatuor ex
B tredecim monachis actu degentibus in eodem monasterio Stabulensi ex fructibus, redditibus & proventibus conventualis mensæ ejusdem monasterii propter ipsorum nimiam exilitatem nequeunt commode sustentari, & ipsis & dicto monasterio pro tempore incumbentia onera supportare non valeant, quodque nisi ipsis ac dicto eorum monasterio super hoc de alicujus subventionis auxilio celeriter provideatur, timetur verisimiliter in brevi monasterium ipsum magnæ desolationi subjacere, necnon prædictorum monachorum partem majorem, ipso monas-
C terio derelicto, cogi vagare per mundum. Et ea quæ in ipsis litteris apostolicis narrantur veritate fulciri reperimus, idcirco eadem auctoritate apostolica deputatis per nos quinque ex dicti monasterii monachis, qui in ipso monasterio virtutum Domino famulari poterunt, & de mensæ ipsius monasterii Stabulensis fructibus, redditibus, & proventibus supradictis sustentari, ac alia ipsis & eidem mensæ incumbentia onera supportare valeant, cum reliquis ipsius monasterii monachis ad hoc sufficientibus & idoneis, ut ipsi quascumque parochiales ecclesias seu
D earum vicarias in civitate & diœcesi prædictis consistentes, si sibi alias canonice conferri, seu eos ad illas præsentari & institui quacumque auctoritate contingat, dummodo consensus vestri reverendi in Christo patris & domini domini episcopi Leodiensis, necnon domini abbatis dicti monasterii Stabulensis ad id accedant, & exinde nullum oriatur scandalum, recipere, & quousque monasterium & mensa hujusmodi in suis fructibus, redditibus, & proventibus adeo abundaverit, quod ad ipsorum & aliorum ejusdem monasterii monachorum sustenta-
E tionem, ac suorum & mensæ prædictæ onerum supportationem sufficiant retinere, earumque curam exercere libere & licite valeant, Lateranensis concilii & quibuscumque aliis constitutionibus apostolicis, necnon statutis & consuetudinibus monasterii & ordinis prædictorum, etiam juramento confirmatione apostolica vel quacumque alia roboratis, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, dicta auctoritate apostolica nobis in hac parte commissa, dispensavimus &

dispensamus, juxta ipsarum litterarum apostolicarum formam & tenorem. Quæ omnia & singula præmissa vobis dominis episcopo, abbati, ac aliis universis & singulis suprascriptis intimamus, publicamus, & notificamus, ac ad vestram & cujuslibet vestrum notitiam deducimus & deduci volumus per præsentes. In quorum omnium & singulorum præmissorum fidem & testimonium præsentes litteras, seu præsens publicum instrumentum, hunc nostrum processum in se continentes, seu continens, per notarium publicum infrascriptum subscribi & publicari mandavimus, nostrique fecimus appensione sigilli communiri.

Datum & actum modo & forma præmissis in domo nostræ abbatialis habitationis sita infra emunitatem dicti nostri monasterii S. Huberti in Ardenna, anno a nativitate Domini MCCCCXXI. indictione XIV. die Jovis, quarta mensis Julii, hora vesperorum vel circiter, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Martini papæ prædicti anno quarto, præsentibus ibidem honorabilibus ac discretis viris VVilhelmo de *Lantins*, Johanne *Hustins*, VVilhelmo de *Ans*, Johanne de *Grucenaixhe* Leodiensis diœcesis & pluribus aliis, litteratis viris testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Nicolaus *Colin* de Viseto presbyter Leodiensis diœcesis publicus sacra imperiali auctoritate notarius, quia prædictarum litterarum apostolicarum præsentationi, receptioni, requisitioni, informationi, testium depositioni, dispensationi, omnibusque aliis & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent & agerentur per reverendum in Christo patrem & dominum dominum BARTHOLDUM abbatem prænominatum una cum prænominatis testibus, præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, ideoque hoc præsens publicum instrumentum per alium mihi fidelem, me aliis occupato negotiis fideliter scriptum exinde confeci, & in hanc publicam formam redegi, hic me manu mea propria subscripsi, signoque & nomine meis solitis & consuetis, una cum appensione sigilli domini abbatis executoris præfati signavi in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

SAUVE-GARDE DE PHILIPPE DUC de Bourgogne &c. pour l'abbé & doyen de Stavelot & de Malmedy.

Anno 1463. Ex ms. Malmundariensi.

PHILIPPE par la grace de Dieu duc de Bourgogne, de Lothier, de Brabant, de Lembourg, comte de Flandre, d'Artois, de Bourgogne; palatin de Haynnay, de Hollande, de Zellande & de Namur; marquis du saint empire; seigneur de Frise, de Salme, & de Malines; à nostre gouverneur de Luxembourg ou a son lieutenant, & a tous nos autres justiciers & officiers quelquonques sur ce requis salut. A l'humble supplication de reverend pere en Dieu le abbé, doyen, & religieux ez convents des englises & abbayes de Stavelot & Malmedy etants d'anciennete a cause de la fondation desdites englises & abbayes en la protection & sauvegarde de nos predecesseurs & de nous, & lesquels d'abondant & de nouvel en tant que mestier est, ensemble leursdites englises, grainges, maisons, lieux, & heritages d'icelles englises tant en chief comme en membres, leurs familles, serviteurs, dismeurs & officiers en faisant leurs offices, censiers, maisons, censes, molin, granges, terres, preis, bois, vignes, rentes, recevances & biens quelconques, nous y avons prins & mis, prennons & mettons par la teneur de cette, si vous mandons & expressement commandons & commettons par ces presentes, que iceux suppliants ensemble leursdites englises, familles, serviteurs & biens desseursdits vous mainteniez, ou garderez, ou faites maintenir & garder en toutes leurs susdites possessions, droits, usages, coutumes, privileges, franchises & libertez, esquels vous les trouverez estre & leurs predecesseurs avoir estez paisiblement d'ancienneté, & les gardez & deffendez, ou faites garder & deffendre de par nous, & aussi leursdittes familles, serviteurs, fermiers, dismeurs & officiers, de toutte injure, violence, griefs, oppositions & molestations de tort, de force d'armes, de puissance, de lays, & de touts autres infestations & nouvelletez indeues; lesquels si vous trouvez estre ou avoir estez faits contre ou prejudice de cette presente sauvegarde, & desdits suppliants, leurs familles, serviteurs, dismeurs, fermiers & officiers dessseurdits ramenez & remettez, ou faites ramener & remettre tantost & sans delay en premier estat & droit & nostre presente sauvegarde volons estre publiée & signifiée par nostre bien aimé Jehan le Thiesson chatelain de Soren, que commettons a ce que ceste es lieux, & aux personnes dont il serat requis, & se iceux suppliants, leurs familles, serviteurs, dismeurs, officiers ou censiers, ou aucuns d'eux veullent avoir autre asseurance, icelluy leur faitz donner & bon & loyal selon la coutume du pays, & en... d'icelle notre sauvegarde en cas d'eminent peril mettez & asseez, ou faites mettre & asseoire nos bastons & penonceal en moien de nos armes en & sur les maisons, granges, terres, possessions, & biens quelconques desdits suppliants, en faisant faire inhibition & deffence de par nous a tous ceux qu'il appartiendra, & dont par lesdits suppliants serez requis sur certaines & grosses peines a nous a appliquer, que ausdits suppliants, leurs familles, serviteurs, dismeurs, officiers & biens quelconques d'icelles englises ne mefassent, ou fasent meffaire en aucune maniere, & pour les choises desdits plus diligenment executer;

deputez auxdits suppliants ou a leurs serviteurs, procureurs, ou autres officiers a leur depens raisonnables, se requis en estez un ou plusieurs de nos sergans, ou autres officiers, lesquels toutefois ne s'entremettent de chose qui require connoissance de cause.

Donné en nostre ville de Bruge le penultieme jour de Decembre, l'an de grace mille quatre cent soixante-trois.

Par monseigneur le duc a la relation du conseil.

DIPLOMA FREDERICI III. imperatoris.

Gaspari abbati concedit regalia ac confirmat omnia monasterii privilegia.

Anno 1466. FRIDERICUS divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ rex, ac Austriæ, Stiriæ, Karinthiæ & Carniolæ dux, dominus Marchiæ Sclavonicæ, & Portus-Naonis, comes in *Hasburg*, Tirolis, Pherretis, & in *Keburg*, marchio Burgoviæ & lantgravius Alsatiæ. Notum facimus tenore præsentium universis firmiter, quod ad salutem æternæque vitæ gaudia nobis credimus provenire, cum religiosarum personarum quæ divinis sunt obsequiis deputatæ, profectibus & commodis libenter intendimus, & eisdem favorem cæsareum liberaliter impartimur. Sane pro parte venerabilis GASPARIS abbatis monasterii Stavellensis Leodiensis diœcesis, principis devoti nostri dilecti, nostræ majestati extitit humiliter supplicatum, quatenus sibi sua ejusdemque monasterii regalia & feuda conferre, ipsumque de iisdem investire, ac sibi suoque conventui, ac jamdicto monasterio omnia & singula ipsorum privilegia, litteras, jura, libertates, donationes, bona atque possessiones, quæ & quos a divæ memoriæ Romanis imperatoribus & regibus prædecessoribus nostris ac aliis principibus & Christi fidelibus rite obtinuisse noscuntur, approbare, ratificare, innovare, & confirmare gratiosius dignaremur. Nos itaque præfati GASPARIS abbatis supplicationibus tamquam rationabilibus benigniter inclinati, sibi prædicta regalia sive feuda, ita tamen quod ipse GASPAR in manus venerabilis episcopi Leodiensis nostri & imperii sacri principis devoti dilecti, dum & ad hoc requisitus fuerit, debitum atque in ejusmodi recipi solitum homagii præstet juramentum, eo etiam pacto, quod quamprimum nos ad terras sacri imperii superiores devenire contigerit, atque id pro rei commoditate visum fuerit expedire, sæpe nominatus GASPAR, princeps noster personaliter in manus nostras ejusmodi præstet juramentum, contulimus, ac tenore præsentium conferimus gratiose, necnon sibi suoque conventui, & monasterio Stavellensi universa & singula privilegia, litteras, jura, libertates, immunitates, donationes, bona, possessiones, villas, curias, quæ & quas ipse ac sui prædecessores abbates, præfatusque conventus pro ipsis ac dicto monasterio a præfatis nostris prædecessoribus ac aliis Christi fidelibus rite & rationabiliter obtinuerunt, in omnibus suis tenoribus, sententiis, punctis, & clausulis de verbo ad verbum, prout scripta, seu scriptæ sunt, ac si tenores eorum & earum singuli præsentibus inserti consisterent, etiamsi de eis in præsentibus jure vel consuetudine specialis mentio fieri deberet, auctoritate imperiali approbavimus, ratificavimus, innovavimus, & confirmavimus gratiose, ac tenore præsentium approbamus, ratificamus, innovamus, & de certa nostra scientia benignius confirmamus. Inhibentes universis & singulis principibus ecclesiasticis & sæcularibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militibus, clientibus, officialibus, magistris civium, scabinis, consulibus, & communitatibus civitatum, oppidorum & villarum, ceterisque nostris & imperii sacri subditis & fidelibus, ne præfatos abbatem, conventum & monasterium Stavellense, aut eorum homines, & bona adversus nostræ approbationis, innovationis, ratificationis & confirmationis indultum, impediant aliquatenus aut molestent, aut suos impedire seu molestare permittant, quin potius eos nostro & imperii nomine protegant realiter & defendant, sicut nostram & imperii sacri indignationem gravissimam, ac pœnas in privilegiis & litteris ejusdem monasterii expressas, necnon pœna quadraginta marcarum auri puri voluerint artius evitare. Quarum medietatem ærario nostro imperiali, reliquam vero partem præfatorum abbatis & conventus ac monasterii Stavellensis usibus decernimus applicandam. præsentium sub nostræ imperialis majestatis sigilli appensione testimonio litterarum.

Datum in Nova-civitate die vicesima sexta mensis Junii anno Domini MCCCCLXVI. regnorum nostrorum, Romani vicesimo septimo, imperii decimo quinto, Hungariæ vero octavo. *Sic signatum & subscriptum.*

Ad mandatum domini imperatoris. UDALRICUS episcopus Pat. cancellarius. *Et a tergo.* R. Rudolfus Kayntsigger.

DIPLOMA FREDERICI imperatoris ad Philippum Burgundiæ ducem.

Ut abbas Stabulensis a suis subditis subsidia exigere possit.

FEDERICUS divina clementia Romanorum imperator semper augustus, Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ rex, ac Austriæ, Anno 14[illegible] *Ex ms. Malmundariensi.*

Stiriæ

Stiriæ, Karinthiæ, & Carniolæ dux, comesque Tirolis. Illustri PHILIPPO Borgondiæ duci principi & consanguineo nostro carissimo gratiam nostram cæsaream & omne bonum. Illustris princeps consanguinee carissime, cum uti relatione accepimus fide digna, Stabulense Leodiensis, & Malmundariense Coloniensis diœcesis ordinis sancti Benedicti monasteria guerrarum turbine, incommodis, rapinis ac variis insolentium invasionibus, in eorum fructibus, bonis, redditibus & obventionibus plurimum demolita, extenuata, damnificata, impignorata & onerata existant, adeo ut nisi manibus adjutricibus piorum releventur, in ruinam verisimiliter tendant irrecuperabilem. Nos quia singulorum, præsertim spiritualium locorum, monasteriorum & ecclesiarum advocatiæ & tuitionis veluti Romanorum imperator curam gerimus præcipuam, dictorum monasteriorum indemnitati consulere, atque a debitorum, quo obvoluta, sunt onere releventur providere cupientes dictorum monasteriorum abbati in præsentiarum ut in dictis dominio & diœcesibus abbatiarum antedictarum ab universis per se & commissarios suos per ipsum abbatem ad hoc constituendum, seu constituendos illas & illæ inhabitantibus, illisque subditis & subjectis & eorum quolibet, sed & hac vice dumtaxat in extenuationem debitorum prænominatorum, bonorumque impigneratorum tuitionem, contributionem, sive subsidium caritativum exigere, percipere, & auxilium vestris facultatibus subditorum eorumdem debitæ moderationis honestate servata sublevare & in monasteriorum prænominatorum usus & utilitatem licite & libere possit & valeat præsentis indulti nostri patrocinio auctoritate nostra Romana cæsarea, & ex certa scientia concedimus & indulgemus dilectionem tuam ut abbati & regentibus prænominatis, cui in his auxilii opem pro solita tua benevolentia feras seriosius, exhortantes contradictores quoscumque & in hujusmodi forsan rebelles auctoritate nostra congruentibus pœnis compellando recepturus pro gratitudinis vice favores gratiæ & benevolentiæ nostræ liberales.

Datum in Nova-civitate xiv. die mensis Junii, anno Domini MCCCCLXVII. regnorum nostrorum Romani xxviij. imperii xvj. Hungariæ vero ix. Ad mandatum domini imperatoris.

FUNDATIO DUORUM ALTARIUM in ecclesia Stabulensi, a Gaspardo abbate, sub certa obligatione missarum dicendarum &c.

Anno 1485. UNiversis & singulis catholicæ fidei cultoribus tam futuris quam præsentibus has litteras inspecturis, lecturis, seu eas legi audituris. GASPAR Dei gratia monasteriorum Stabulensis, Leodiensis & Malmundariensis, Coloniensis diœcesis canonice ad invicem unitorum ordinis sancti Benedicti humilis minister & abbas salutem in Domino sempiternam. Vigilanti mihi transacta nocte a somno mox occurrit, & in mente plus solito remansit infixa meditatio, quæ circa miseriam & afflictionem, quibus crebro humana afficitur conditio, versabatur, quippe inter cetera mundi mala, quæ toti suæ posteritati prothoparens noster Adam quasi hereditario quodam titulo delegavit, unum comperi, & id magis horrendum atque præcipuum, ipsam videlicet mortem, quæ tum certissima sui expectatione, tum adventu suo quammaxime incerto, indebiles infert & mœrorem & tristitiam. tam enim est incertitudine varia tamquam inter se repugnans conditio mortis, ut ea nihil homini certius sit, ejus autem hora nihil incertius. Nam quomodo in nocte fur aut latro, sic & homini plerumque non præmeditata advenit, & subito mundana cuncta præripiens dulcissimum corporis & animæ nexum solvit, ubi tunc ipsa anima quæ sic a vasculo, corporis violenta quadam prædatione surripitur expers criminis & adornata virtutibus. Si fuerit ad suum opificem, a quo tam pridem processit gaudens & intrepida, iterum conscendit mercedem pro labore receptura, quod si vacuam illam a piis operibus abiisse contingat, jam misera imo miserrima justo Dei vindicis judicio transgressore, pœnas mandatorum, pœnas infernales mox subire cogitur, ubi nulla quies, nulla spes, sed sempiternus horror inhabitat. Sic quoque inter & per hæc ad me ipsum reversus, conspiciensque in me provectæ jam ætatis canitiem, quæ præfixum ab initio terminum adesse indicat, aures meas pulsare non cessans, ut ad longinquum iter arripiendum, & illud valde angustum asperumque me præparem, ac de singulis circa illud requisitis oportuno tempore mihi provideam, quatenus dum hora abeundi institerit, reflexis jam undique callibus facilior tutiorque ad optatam patriam aditus mihi pateat & accessus. Talibus itaque pulsatus judiciis, & his aliquando intendens, atque de bonis mihi a Deo collatis, de illis maxime quidem, quæ ex residuo abbatialis portionis passim stantibus bonorum separationibus, recollegeram, priusquam a morte præveniri contingat, quidpiam boni præparamenti præmittere cupiens, ex prompto scilicet ab hujusmodi bonis excrescente nonnullos fructus, census, redditus, & proventus primo comparavi, prout adhuc in futurum, sicut facultas dederit, latius facere intendo, atque illos in auctentico registro desuper confecto ad perpetuam rei memoriam describendos

duxi. Deinde hujusmodi fructus, census, redditus, & proventus omnes de singulis prætactos, quemadmodum in ipso registro cum eorum pignoribus terrarumve ac locorum positionibus, necnon juncturarum distinctionibus, liquide habentur, dum adhuc ratio viget & intellectus, ad bina altaria quæ jamdudum in medio ecclesiæ dicti monasterii Stabulensis posteriori parti chori ab utraque parte inhærentia erigi, instrui, & consecrari disposui, dextrum videlicet ad honorem sanctæ Crucis, trium regum, beatarum Annæ matris MARIÆ, Barbaræ & Margaretæ martyrum; reliquum vero ad sinistrum ad laudem sanctæ Trinitatis, beatorum Nigasii, Quirini & Scuviculi atque Justi martyrum, necnon Sigiberti regis dictorum monasteriorum primi fundatoris, de plenariis consensu simul & assensu confratrum meorum decani, totiusque conventus dicti monasterii Stabulensis tamquam in dotem illis assignando converti & applicavi illa quoque de & cum hujusmodi bonis & redditibus tamquam ad sustentationem ecclesiasticæ personæ & onera supportanda sufficientibus competenter dotavi, adhæredavi, & in titulum unius ecclesiastici beneficii fundavi, erexi, atque per præsentes doto, adhæredo, fundo & erigo, quatenus ex hoc divini cultus officium inibi accipiat incrementum modis & formis subannotatis. statui namque & volui, statuo & volo, ut ex nunc inantea quatuor missæ qualibet septimana alternativis vicibus, nunc in uno super reliquo altarium prætactorum absque ulla oblivione per ipsorum rectorem dicantur & celebrentur, nisi fortasse incumbente aliqua gravi infirmitate, per quam legitima de causa cogatur a celebritate cessare, devotione tamen & honestate debitis in hoc semper servatis, sub quibus missis singulis vicibus memoriam cum collecta pro me fundatore præfato, proque parentibus, amicis, & benefactoribus meis inserendam duxi. Quarum siquidem missarum talem continuationis seriem constituo, ut tres primæ celebrentur de die vel tempore, Dominica, die lunæ & Mercurii diebus, quarta vero missa defunctorum die Veneris pro me fundatore hujusmodi altarium, ac pro parentum, progenitorum, benefactorum meorum & omnium fidelium defunctorum salute. Quod si aliqua festa celebria infra ebdomadam occurrant, fiant extunc primæ missæ potius talibus festivis diebus, quam feriatis, dummodo tamen hujusmodi festa non sint de patronis prætactis vel dedicatione, quia talibus diebus instantibus dicantur missæ speciales supra & ultra dictas quatuor missas, considerato quod quarta missa dicatur potius aliquo die non festo quam festivo, & hoc die Veneris, si alias congrue fieri possit. Igitur finita sic qualibet missa, is qui tunc celebravit rector, necdum alba exutus divertat se cum aspersorio benedictæ aquæ circa tumulum meum, quod ante ingressum chori pro sepultura mea mihi paravi & elegi, ibique aspergendo illud, legat psalmum: *Miserere mei Deus*; vel psalmum: *De profundis*; cum collecta defunctorum pro me sæpe memorato fundatore. Insuper dispono quod in singulis quatuor anni partibus, dictus rector legat vigilias cum novem lectionibus, & hoc die sibi magis congruo; altera vero die sequenti celebret missam defunctorum. Quod faciendum dico post diem obitus mei loco anniversarii mei, ubi tunc singulis quatuor vicibus more exequiarum decenter observet illud, & celebret, ac peragat officium circa funeralia defunctorum debitum & consuetum, ubi perlecta immediate missa, ipse rector constitutus circa sepulturam meam distribuet pauperibus, singulis quatuor temporibus, tredecim albos panes, seu miccas duorum solidorum monetæ Leodiensis. Dies vero dedicationis dictorum altarium statutus, est celebrandus nona die mensis Julii. Vacantibus igitur altaribus prædictis volo ac firmiter observandum dispono atque relinquo, quod is, qui ad hujusmodi altaria obtinenda admittendus, seu deputandus fuerit, nullo impedimento, cujuscumque religionis astrictus existat, sed sit actu presbyter sæcularis, honestæ quidem vitæ & bonæ conversationis, aut ejus saltem ætatis, quod infra annum possit in sacerdotem ordinari, quo nihilominus intermedio tempore per alium sacerdotalis ordinis virum servitium missarum prætactarum fideliter adimpleri, ac perfici studeat, si fructibus ac redditibus ad id deputatis gaudere, uti & frui voluerit. Præstet quoque in adeptione dictorum altarium solemne juramentum, personalem se facturum residentiam ac illis personaliter deserviturum. Fundum quoque, bona, fructus & redditus eorumdem quoscumque & calicem in esse pro suo posse conservare, atque illis de casula ceterisque ornamentis necessariis totiens quotiens opus fuerit simul de luminari competenter providere, cui nec liceat tempore divinorum per ecclesiam vagabundus deambulare, sed decentius, honestiusque sit ei capellis dictorum altarium, aut choro insistere, & ibi aut horas suas legere, aut orare, cantare, vel aliud bonum facere. Ceterum abbati in pontificalibus existenti, vel celebranti indutus superpellicio ministrabit, librum ante eum tenendo, alia quoque obsequia ex tunc solita & requisita benevolus impendendo, quatenus ex hoc majorem sibi gratiam ab eodem consequatur & favorem. Præterea collationem hujusmodi altarium ac rectoris institutionem admissionemque ad ea quotienscumque vacaverint, mihi, quamdiu in humanis vixero, reservo: post decessum vero meum successoribus meis abbatibus legitimis imperpe-

tuum attribuo, relinquo & assigno. Volo A tandem hujusmodi altarium rectorem, quoad vixero, meæ, ac postquam vita functus fuero, diemque extremum obiero, successorum meorum abbatum disciplinæ, jurisdictioni pariter & correctioni subjacere debere. Ut ergo dictorum altarium fundatio, dotatio, & institutio, cum omnibus suis exceptionibus, clausulis, & conditionibus præmissis, perpetuæ posterorum commendetur memoriæ, sitque & maneat firmioris stabilitatis, roboris, fidei ac testimonii; ego JASPAR abbas præfatus præsentis fundationis litteras desuper confectas, sigillo meo majori eisdem inferius impenso, muniendas volui & decrevi. B Cujus quidem fundationis negotii dictos meos confratres decanum & capitulum Stabulense non minus conscios feci, quatenus de eorum consensu simul & assensu suum sortiretur effectum. Unde nos decanus, totumque capitulum monasterii Stabulensis prætactum desiderium reverendi in Christo patris & domini nostri, domini JASPARIS abbatis monasteriorum præfatorum, circa divini cultus augmentum tendere attendentes, C & ob id eidem in hac parte liberius complacere, atque alias obedire, prout tenemur, cupientes, prætactis fructuum emptioni & ad dicta altaria applicationi, adhæredationi, fundationi, erectioni, dotationi, missarumque celebrandarum ordinationi, rectoris eorumdem institutioni, ejusve correctioni, necnon omnibus aliis & singulis rebus quibuscumque præmissis nostros consensus & assensus impartimur, & adhibemus, ea quoque in omnibus & per omnia, quantum in nobis est, & liberis D mentibus proferendi fas est, ratificamus & roboramus. Verum jurisdictione & proprietate dicti monasterii Stabulensis præmissis non obstantibus semper salvis & illæsis. Sigillum quoque nostrum præsentibus duximus appendendum in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Datum anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto mensis Januarii, die penultima.

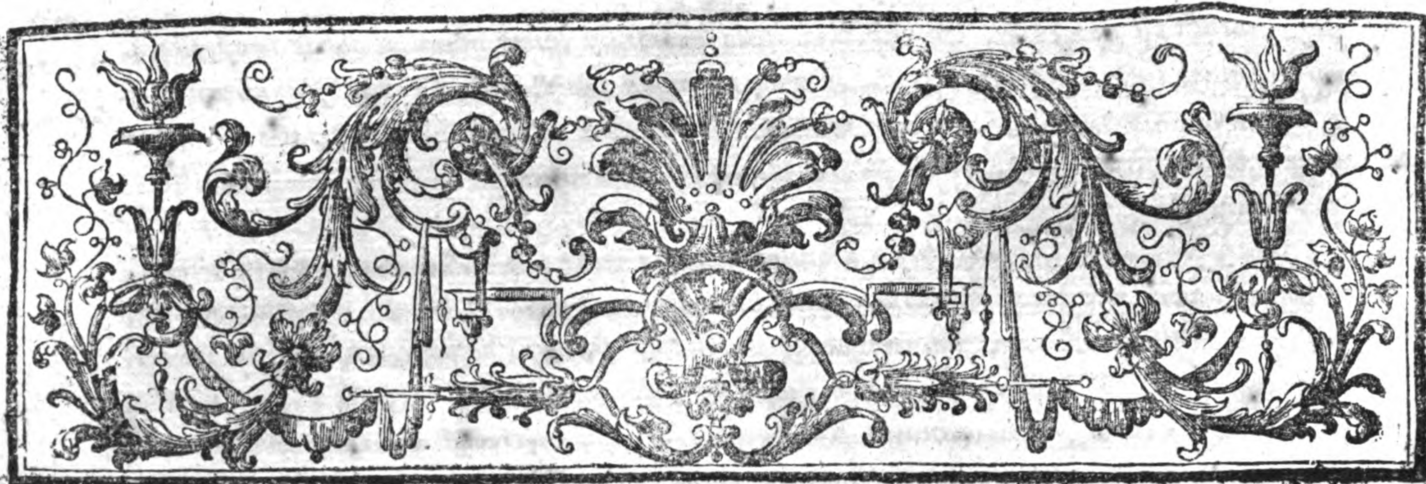
EPISTOLA NUNTII APOSTOLICI ad episcopum Leodiensem.

Ut papæ significet, qua ratione disciplina regularis in Stabulensi monasterio resarciri possit.

REverendissime & illustrissime princeps & domine, domine colendissime. *Ex ms. Malmundariensi.*

CUM proxime litteras ex Urbe acciperem, inter plurima etiam significabatur S. D. N. non sine animi sui amaritudine intellexisse, abbatias tres, easque valde insignes, in hisce provinciis jam multis annis a comite quodam occupari, regularem autem disciplinam, pietatem, cultumque divinum & cetera quæ ex divi Benedicti regula requiruntur, in illis negligi: adeo ut nisi sanctitas sua paterna sollicitudine in tempore prospiceret, deteriora quæque metuenda. Et cum sua beatitudo, magnam spem in reverendissima illustrissima G. V. semper habuerit repositam, ac intellexerit Stabulensem abbatiam unam ex illis, in ejusdem G. V. reverendissimæ & illustrissimæ diœcesi sitam, voluisse Sanctitatem suam apostolico brevi eamdem G. V. paterne admonere, quo illius monasterii præsentem statum plenius cognosceret & quando illius regimini in spiritualibus & temporalibus oportune consuli posset, secum suo more prudenter statueret, ac de singulis S. S. certiorem redderet, prout etiam idipsum a reverendissimo Coloniensi episcopo quantum ad secundam Malmundariensem abbatiam, cum illam illius diœcesis districtu complecti intelligat, pari paterno affectu requirit. Mitto itaque ipsum apostolicum breve, ex quo reverendissima & illustrissima G. V. Sanctitatis suæ mentem voluntatemque copiosius intelligat, & solita sua pietate quo paterno B. suæ Sanctitatis desiderio satisfiat, curabit.

EPISTOLÆ WIBALDI ABBATIS

STABULENSIS ET CORBEIENSIS,

VIRI CUM SPLENDORE GENERIS TUM PIETATE AC REBUS GESTIS PRÆSTANTISSIMI.

Ex mſ. codice imperialis monaſterii Stabulenſis σύγχρονα.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ

In quibus ejus vita ex antiquis utriuſque monaſterii monumentis, aliiſque probatis auctoribus deſcribitur.

UM vetera Stabulenſis monaſterii inſtrumenta Wibaldi litteris præmiſimus, viris eruditis æque conſulebamus, atque ipſis imperialis loci aſcetis, quibus jucundum fore videbatur, gazam omnem ſuam litterariam ita collectam & coacervatam recognoſcere. Ut enim brevitatis ſtudio omittamus multa inſtrumentis illis, eaque ſcitu digniſſima, de Wibaldo contineri, quæ ætas deleverat, tanta certe ipſis eſt cum ejus epiſtolis convenientia, ut poſſint epiſtolis eiſdem inſtrumenta, & inſtrumentis viciſſim epiſtolæ illuſtrari. Id vero ſi neceſſe erit uno aut altero exemplo confirmari, epiſtolam afferimus 40. ubi Henrico Leodienſi epiſcopo Wibaldus de Euſtachio nobili viro conqueritur. Euſtachius, *inquit*, veſter & parochianus villam Tornines invaſit. *Euſtachium igitur illum qui volet cognoſcere, inſtrumenta ſi inſpiciet attentius, fratrem fuiſſe comperiet Alberonis Leodienſis epiſcopi, Godefridi comitis Namurcenſis conſanguineum, advocatum denique Leodienſem, qui tempore Innocentii ſecundi ab epiſcopo prædicto perculſus eccleſiaſtica cenſura, villam eamdem* Turnines *aque violenter occupatam, compulſus fuit reſtituere.*

Vid. ſupra dipl. Alberon. p. 108.

Ita & nomen Erheberti Wibaldi fratris, cujus honorifica habetur mentio epiſtola 79. ex inſtrumentis ſolum duobus, quibus ſubſcripſiſſe legitur innoteſcit. Neque etiam, opinamur, id uſquam occurret, quod epiſtola 346. inſinuat, aulam ſe Cæſaris in ipſo ætatis flore frequentaſſe, atque adeo imperatoribus quatuor operam dediſſe. At rei hujus

Vid. ſupra p. 108. 116. 117.

argumentum est non leve, & diploma illud eximium quod nondum abbas proprio nomine potuit impetrare anno 1128. *in plena synodo Leodiensi, & quæ sequuntur Lotharii imperatoris, & Conradi regis privilegiorum instrumenta duo, ubi ipsius in regni administratione fides & strenuitas, quasi tum ad regni clavum sedisset, diserte prædicantur.* Pag. 87. Pag. 98. Pag. 103.

Jam vero cum ex singulis hisce monumentis appareat, Wibaldum, seu virtus spectetur & acies ingenii, seu rerum gestarum gloria, præstantissimum sua ætate fuisse, & fere nulli secundum, eumdemque de ecclesia & imperio difficillimis temporibus optime esse meritum. Mirari satis non possumus, viri memoriam ac pene nomen silentio premi Quid enim de eo memoriæ prodidere Germaniæ scriptores, cum antiqui tum recentiores, & quibus præsertim id oneris incumbebat, Otto Frisingensis, Radevvicus, aliique coætanei! Quid Saxoniæ chronographi! Prodiit quidem ante annos decem clarissimi viri D. Libnits *opera Corbeiæ novæ breve chronicon, quod satis continute præcipuos viri actus exequitur, sed opus illud miserum, tam fœdis erroribus inquinatur, ut fœtum esse suspicemur mediocris cujusdam & recentissimi scriptoris, qui nec fere Corbeiam noverit. Qui enim fieri potuit, ut Wibaldi vitam, contra fidem monumentorum omnium monasterii inclyti, ad annum* 1174. *produceret. Is certe error, ut plures alios omittamus, Meimbomio, si hic qualiscunque auctor ipsi venit in manus, occasio fuit Wibaldum Stabulensem, quem sciebat aliunde, vir doctus, in Græcia interiisse anno* 1158. *a Corbeiensi distinguendi, sicque abbates ex uno fingendi duos.* Otto Frisingensis, *inquit*, scribit VViboldum, hunc ipse VVibaldum nominat, jussu imperatoris in Græciam Constantinopolim ablegatum; HUJUS LEGATIONIS COLLEGA FUIT WIBALDUS STABULENSIS, VIR PRUDENS *& paucis interjectis*, GUIBALDUS STABULENSIS COLLEGA VVICKBOLDI in legatione transmarina, non sine suspicione propinati veneni mortuus est; *hæc ille.* Script. Brunsvic. tom. 2. p. 296.

Neque diligentiores videntur fuisse Leodiensis ecclesiæ annalium sartores, cujus tamen ecclesiæ Wibaldus lumen fuit & columen annis amplius 30. *Ex his enim unus omnino, lustratis quam diligentissime omnibus cum urbis tum sacrarum ædium archivis, & ceteris provinciæ monumentis, hæc pauca non ita pridem de ipso quasi hæsitanter scribebat.* Doctrina rerum sanctiorum usu & veritate celebrari cœpit, totamque diœcesim illustrare VViboldus, e monacho VValciodorensi, (ita cœnobii habent archia), abbas Stabulensis, eamque sui in omnem partem famam diffudit, ut Corbeiæ Germanici monachi ipsum abbatem sibi præfici postularint. Quo tempore? nihil habeo, nisi quod ipse scripsit ad Bernardum Hildeshemiensem episcopum in hanc sententiam: Eram in Stabulensi monasterio valetudine vix satis confirmata post febrim, quæ me Viterbi hebdomadas quinas detinuerat, quando ad me venerunt xv. calend. Decembris, qui me Corbeiensem abbatem tunc designatum nuntiarent, cum sacri ordinis conventum Leodii haberet Henricus episcopus. *Hæc ille, quæ certe minus explorate dicta, neque sunt admodum accurata.* Fisen. lib. 10. Legiæ sacræ ad an. 1145.

Paulo fusius & accuratius Wibaldum scriptis suis celebravit Petrus diaconus, Cassinensis monachus & coævus, ac nostra ætate Nicolaus Schaten *doctus Jesuita, annalium Paderbornensium auctor. Sed quantilla hæc sunt? ea solum hic attingit, quæ vetera Corbeiæ instrumenta produnt; ille vero hæc solum exequitur quæ tum in monte Cassino acta sunt, cum Lotarii jussu raptus est ad sedem Cassinensem, atque adeo de ejus origine, de ætate puerili, de studiis, quæ solent uti certa futurorum præsagia in præstantissimis viris annotari, uterque auctor habet nihil.* Chronic. Cassin. l. 4. c. 124. &c.

Ex his videre est, quam sit difficile, virum immortali dignum memoria, his involutum tenebris, luci debitæ restituere. Attamen ut promissis quodam modo stemus, eorum scilicet insigniorum virorum, quorum epistolæ, hoc in opere emitterentur, actus a nobis illustratum iri, qualecumque vitæ ejus specimen, cum ex citatis auctoribus,

tum ex antiquis Corbeiæ & Stabuli monumentis, nobiscum quam amicissime communicatis, aggressi sumus, amicissime vicissim tantillum hunc conatum charissimis utriusque loci ascetis & fratribus offerentes.

FLOREBANT apud Leodios seculo undecimo & sequentibus, viri nobiles domini de Prato, multis & magnis dignitatum titulis eminentes. Wibaldum ex eo genere esse oriundum, Johannes Stabulaus S. Laurentii monachus, de fratre ejus Erleboldo agens, commentariis suis inseruit. Atque huic auctori quodam modo astipulatur poeta Ligurinus, cum Wibaldum canit clara stirpe creatum. Consentiunt etiam Stabulensium monumenta, quæ Leodiensem esse satis insinuant. Sed & Wibaldus ipse provinciam Leodiensem non semel patriam suam appellat. Ceterum fratres charissimi, inquit epist. 305. reditum nostrum ad vos accelerare prohibet non solum Stabulensis ecclesiæ, verum etiam totius Lotharingiæ concussio. quæ utique (ecclesia Stabulensis) nostra patria est, quæ nos genuit, educavit & provexit. Quibus adde Erebertum ejus fratrem, qui unus paternarum opum heres fuit, domum seu castellum non longe abs monasterio Stabulensi habuisse.

Lib. 4.

Fratres ipsi fuere duo & una soror, EREBERTUS, ERLEBOLDUS, & HAVIDIS, omnes certe æque prædicandi. Primus enim accepta cruce Conradum regem cui erat a cancellis, in Palestinam secutus est anno 1148. & Stabulensium monachorum perpetuus fuit defensor, quorum etiam causa multa tulit damna, atque ipso castello suo fuit aliquando spoliatus, uti ex edita a nobis Cœlestini epistola ad Alberonem Leodiensem episcopum satis constat.

Sup. pag. 117.

ERLEBOLDUS autem S. Laurentii Leodiensis primum, deinde Stabulensis, monachus, ubi sub fratre Wibaldo abbate plura edidit virtutis specimina, datus est ipsi successor anno 1158. multis strenue actis cum ad summos pontifices tum ad imperatores legationibus. Post felicem denique & gloriosam administrationem, Deo soli vacaturus cessit dignitate anno 1192. nec multo post feliciter obdormivit. Tertia denique HAVIDIS, in monasterio * Gerigesheim, Christo desponsata meruit ut sororibus præficeretur circa annum 1150. Hoc quippe anno Wibaldus ipsi, misso anulo, congratulatur, epistola 220.

Brevis hist. ms. Stabul. abbatum.

* f. Gerisheim.

Horum trium, ut videtur, maximus natu fuit Wibaldus. Is ab ipsis incunabulis ereptus mundo, monachis Stabulensibus traditur rudimentis imbuendus religionis. Stabulensis ecclesia, inquit epistola 78. . . lacteo nos pietatis alimento nutrivit, & delicta juventutis nostræ & ignorantias nostras non reminiscens, nos si qua in prælatione æstimatur dignitas, ad summum sui regiminis gradum provexit. Et alibi ecclesiam eamdem, matrem vocat nutricem, educatricem.

Epist. 41. &c.

Labentibus paulatim tenellæ ætatis annis, grammaticæ applicatur & rethoricæ, sub disciplina venerabilis Reinardi, qui tum Stabulensium scholas mira sapientia regebat. Is Wibaldum juvenem ob eximiam cum virtutis tum ingenii naturam tanto amore prosequebatur, ut post aliquot annos creatus primus Reinehusensis abbas, & deinde senior factus, ad finem usque vitæ loco haberet filii, paternæque ætatis privilegio utens, admonuerit frequentius, cum ad summos dignitatis gradus assumeretur, ne sese sineret male blandientis seculi illecebris illaqueari. Id videre est in nonnullis ejus epistolis, quæ certe pietatem spirant non vulgarem. Magnos hoc magistro progressus fecit Wibaldus, & disciplinis altioribus brevi maturus, ad majores Leodiensium scholas statim fuit evocatus. Tum vero summa ejus & ingenii felicitas & judicii vis enituere, ut paucorum annorum intervallo dialectica, rhetorica, arithmetica, geometrica & astronomia imbueretur. Eas adhuc scholas frequentasse anno 1115. ipse ad Eugenium papam circa annum 1152. scribens his verbis indicat: ante annos ferme 37. cum essemus pueri sub scholari disciplina in prædicta civitate (Leodiensi) constituti. Sed jam mundi pertæsus secessum meditabatur, de loco solum dubius hæsitans.

Epist. 371.

Invitabant quidem vetera Stabulensium merita ad eos ut diverteret, at solitudinem

quærebat quæ esset ab hominum consuetudine remotior, & forte vicinitatem verebatur consanguineorum, quorum, quisquis sese Deo devovet, consortium fugit. Quibus omnibus una cum Richero studiorum conscio & propositi rite pensatis, anno 1117. vastam Valciodori solitudinem selegit.

Erat tum temporis Valciodorensium fama sub Widrico abbate quæ sapientes & litteratos undique alliceret. Undique conveniebant, *inquit antiquus auctor*, jugo levi obedientiæ colla submittere, & cœlestis haustu dulcedinis carnalis vitæ æstum refringere, ac dicere cum propheta: Sitivit in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea. Hujus gustata suavitate dulcedinis, *pergit idem auctor*, magister VVibaldus & magister Richerus sine ulla deliberationis mora præfatum abbatem adeunt, atque illi æstus suos confitentes, consilio ipsius vestem cum spe priori mutant, religionemque sub eo profitentur. Chronic. Valciod. Specil. tom. 7.

Neque tamen Wibaldus, quem Deus optimus ad labores magis actuosæ vitæ vocabat, quam ad contemplativæ otium, speratam Valciodori quietem invenit. Widricus enim cognita ejus & profunda eruditione & morum maturitate, fere prius scholis regendis eum applicat, quam solemne religionis vota nuncupasset. Stabulenses vero sollicitant ut ad se se redeat, acerbius conquerentes ereptum sibi esse, trahunt denique, secum detinent, atque elapsis annis septem vel octo abbatem sibi constituunt.

Æque gravis proculdubio Wibaldo ac Walciodorensibus discessus ille fuit; his quidem qui doctum juxta & pium magistrum amittebant, illi vero qui ad scopulum e tranquillo rapiebatur. Sciebat Stabuletum frequentes esse nobilium concursus, ibique cum ipsa loci celebritate, tum ob summam sancti Remacli venerationem, curias ut aiunt, aliquando suas habere imperatores. Triumphabant econtra Stabulenses hunc sibi redditum virum cujus auctoritate & prudentia pristinæ dignitati possent restitui. Ab usque obitu enim Folmari venerabilis abbatis, qui circa annum 1106. contigit, monasterii res pessum ibant. Poppo de Bello-monte ejus successor multa prædia abalienaverat, ea in beneficium, ut aiunt, conferens, unde & depopulator *dictus est. Eo decedente, Varnerus quidam dignitate abbatiali usurpata, quinque annos intrusus rexerat, ac tandem depositus præposituram exercebat. Quantum hæc mala detrimenti conferant disciplinæ nemini prorsus latet. His igitur medendis Wibaldus satis videbatur idoneus.* Vid. supra pag. 89.

Sed quo præcise anno Stabuletum advenerit reperiri nusquam potuit, cum tamen aliunde constet eum anno salutis 1130. creatum esse abbatem, concludi necesse est & ibidem ante Henrici V. imperatoris obitum degisse: nec enim, uti jam diximus statim creatus est abbas. Et nobis hic Petrus diaconus chronici Cassinensis continuator tametsi minus accuratus, quodam modo consentit. Hic, *inquit de Wibaldo agens*, natione Lotharingus, & a pueritia in monasterio Stabulensi monachus factus, grammaticam, dialecticam &c. ad plenum eruditus, atque a quinto Henrico imperatore ejusdem cœnobii Stabulensis abbatiam regendam suscepit. Chronic. Cassin. lib. IV. c. 124.

Cuno Popponis legitimus successor, optimum in VVibaldo adjutorem reperiens, non scholas solum ei commisit, uti tradit chronicon VValciodorense jam citatum, sed & monasterii portam, quod præcipuum erat Stabuleti munus, ob frequentes quos diximus principum & imperatoris accessus. Imo de maximis quibusque negotiis cum eo conferens, ejus consiliis quam lubentissime utebatur. Sic agente VVibaldo, dissensiones illæ graves quæ occasione allodii de Bras *inter Evardum* d'Isiere, *& homines monasterio subditos jam pridem exortæ erant, sopitæ sunt anno 1124. sub certis conditionibus. Meliorata bona quæ in Calco erant negligentia ministrorum redacta pene ad nihilum. Pactum est fœdus anno 1127. cum vicario Sprimontensi, quicum multa erant ordinanda.* Vid. supra p. 84. 85. Hist. ms. abbat. Stab.

At nihil magis ipsi cordi fuit quam ut Malmundarienses in ordinem redigeret. Numquam illi, uti ostendimus in prævia observatione ad Stabulensium instrumenta, nisi inviti admodum ferre potuere sese quodam modo subjici Stabulensibus, jugumque illud ab ipso sancto Remaclo sibi impositum exuere jam sæpius tentaverant, antiquitatem suam levius quam verius jactitantes. Et ex hoc fonte derivata discordia in utrumque monas-

terium ex eo tempore defluxerat, sed tum æstuabat magis, credentibus forte Malmundariensibus opportunum sibi adesse tempus, cum Stabulensium res ob malam Popponis & Vernerii administrationem miscebantur. Tam acriter negotium illud VVibaldus est prosecutus, ut tandem anno 1128. *ad felicem exitum perduxerit, insigni impetrato diplomate abs archiepiscopo Coloniensi, quo definitur ut* Malmundarium eo subjectionis jure Stabulensi ecclesiæ obediat, quo jure omnes cellæ vel præpositura suis cœnobiis subjici videntur.

Vid. pag. 87. & 88.

Tantos vero tum temporis tam nobiles tam necessarios sibi & monasterio amicos, cum in Italia tum in Germania conciliavit, ut suspicari libeat, summos Germaniæ principes atque ipsum Henricum V. imperatorem ejus ministerio frequentius esse usos. Tum certe cum Gerardo cardinali, qui summum pontificatum postea adeptus Lucius II. est dictus, amicitias junxit, uti ipse declarat Johanni cardinali Gerardi ejusdem sive fratri sive sororis filio scribens anno circiter 1148. Quid laboramus, *inquit*, cum propitium judicem habeamus, quem sane non timemus, pro eo quod ex officio sedis suæ catholicæ ecclesiæ custodiam & canonicæ litis arbitrium habet. Sed pro eo diligimus quod nepos est summi quondam pontificis papæ Lucii, qui nos ante supremum provectionis gradum unice dilexit, & in apostolatus culmine constitutus ecclesiam nostram & nos maxime honoravit. *Et paulo infra*: Tueatur nepos quem avunculus dilexit, protegat ab ipso ordinatus quem ille provexit, servet presbyter cardinalis judicium summi pontificis, ut nullis concussionibus eum fatigari permittat, quem ille honore dignum putavit. O quanta veræ dilectionis fiducia in ipso ineundæ familiaritatis imo notitiæ primordio. Ita vobiscum secure & liberaliter loquimur, sicut cum illo, illo inquam avunculo vestro sermocinari consueveramus, cujus intima amicitiæ gratia viginti & eo amplius annis sine offensione usi, & ut minus usitate, sed verius dictum sit fruiti sumus.

Epist. 50.

Hist. ms. abbat. Stab.

Prolixus sim si ceteros omnes cum episcopos tum cardinales hic velim enumerare, quos sic privatus sibi devinxit. Hæc porro sui documenta edebat, quando decessit e vita dominus Cuno, cujus exitum Stabulenses non sine magna virtutum celebritate, ad quartum idus Decembris anni 1128. *consignant. Neque vero quisquam, opinamur, surrogandus huic abbati reperiebatur VVibaldo dignior. At sive absens esset, reipublicæ negotiis intentus, seu dignitatem illam vir modestissimus a se removeret, quod sæpius fecisse ostendemus; suffectus est Johannes* Rulland, *vir quidem pius & industrius, sed cetera minime notus. Biennio is præfuit, ac tandem fato functus, tertio calendas Novembris, anno* 1130. *abbatiam VVibaldo reliquit, qui quarto ab ejus obitu die electus est. Nec sine Dei optimi consilio factum est, ut eo præcise eligeretur anno, quo summus pontifex Innocentius secundus, prævalente Petro Leone, sua pulsus sede est. Numquam utique legitimo pontifici subvenisset Germania, si ejus consilio fuisset destituta. Pauciores vix effluxerant anni, ex quo tota pene conflagrarat schismate luctuosissimo. Fumabant adhuc diversis in locis incendii hujus reliquiæ, quæ excitari vel levi flatu poterant. Lothario sæpius imperii proceres & ministri suggerebant, Romanos immodica aviditate jura proferendi sua ultra fines constitutos, investituras eripuisse. Adjiciebant vero recuperandi eas occasionem præbere schisma recens exortum, cum restitui sedi suæ summus pontifex absque subsidio imperatoris nullo modo posset. Aliquot jam menses Gallia, quæ perfugium esse solet summis pontificibus, Innocentium detinebat avidius; sed & Germanis, felicitati gentis nimis invidentibus, paterne indulgens, ad extremos Belgii fines movere destinabat, nuntiabaturque Leodium brevi venturus. Quo audito, Lotharius e Saxonia sub initium anni* 1131. *Rhenum transmisit, & nuntiato pontificis adventu, ipse cum multis imperii proceribus obviam progressus, eum Leodio undecimo calendas Octobris perhonorifice excepit. Rursus pontifex in conventus episcoporum xxx. & liij. abbatum, regi & consorti ejus Richisæ diadema imposuit. His veluti comitiis damnato Petro Leone, subsidium omne promisit Innocentio Lothario*

rius

rius adversus pseudo-pontificem, at de investituris facta mentione, non modicam animo ejus curam injecit, quæ tamen puncto temporis discussa est, suadente Bernardo Claravallis abbate, ne vetus illa quæstio tantis laboribus composita denuo agitaretur.

Quas tum partes Wibaldus egerit, Stabulensium monumenta prorsus silent, sed nec usquam legimus utrum tantæ celebritati coram adfuerit præsens. Adfuisse suadet dignitas nova, quæ locum ipsi inter principes imperii dabat, & excusationem admittebat nullam monasterii ejus vicinia. Ceterum, soluto Leodiensi conventu, Lotharius & Richiza Treviros contendentes, sanctam celebraturi paschatis diem, Stabuletum appulere pridie idus Aprilis, cum Mathæo Albanensi legato, & magna procerum pompa. Dominica erat palmarum, qua die prima panduntur mysteria morientis Christi. Die postera basilicam ingressi rex & regina, prostrati diu jacuere, sacras venerantes sancti Remacli exuvias. Tum Lotharius, approbata ibi Wibaldi electione, confirmatisque insigni diplomate, quod superius edidimus, monasterii privilegiis, perrexit Treviros usque. Sequebatur inter principes regem Leodiensis præsul, sed mox Stabuletum reversus, Wibaldum, peracto prius paschali die, inauguravit. Tertius jam mensis & eo amplius ab ejus electione transierat, & vix ullum ex eo tempore colligendi sui habuerat spatium. Tum vero pusillum nactus quietis, oneris sibi impositi immensam persensit molem, videns inde monasterii bona potiorem partem dispersa aut neglecta, hinc disciplinam in dies singulos labi. Quæ duo cum difficilius quovis in loco reparentur, in Stabulensi reparari ferè non poterant, avocantibus assidue abbatem negotiis imperii. Tenebatur qua princeps, solemnibus reipublicæ comitiis frequens adesse, sequi in expeditionibus imperatorem, parare copias, ipsa in discrimina venire. Atque his omnibus videbatur præ ceteris Wibaldus futurus obnoxius, cum ob miram in consulendo solertiam, tum ob incredibilem in exequendo celeritatem, quæ sane duo ubi primum eminere in ipso Lotharius deprehendit, eum quasi admisit in administratione imperii consortem. Et fidem his facit instrumenti ejus exordium, quod ipsi concessit idem imperator anno 1136. Wirsburgi. Noverit, *inquit*, omnium fidelium nostrorum tam futuræ quam præsentis ætatis industria, quod nos venerande, abba Wibalde, fidelitatis tuæ constantiam & labores quos nobiscum in administratione imperii nostri perfers pensantes, ecclesiam tuam in omnibus defensare & privilegiis munire decrevimus. Pag. 90. Vid. supra pag. 95. 97.

Tamen cum attenderet non principis solum vices Stabulensem abbatem implere, verum & pastoris, atque adeo monasterii non minus quam imperii demandatam ipsi esse curam; sic uni perinde ac alteri vacabat, nullum ut intermitteret tempus a labore.

Quod ad monasterium spectat, primam reformationi disciplinæ regularis operam collocavit, utque omnibus eo pariter tendentibus, felicem propositi sui finem consequeretur, singulis quos digniores sciebat, propria tribuit munia. In his Warnerum, & eo mortuo Robertum studiorum sub Reginardo sodalem, constituit priorem seu decanum, quæ Stabuleti proxima dignitas est ab abbate. Hic prudentia & virtute praecellebat, atque imprimis eloquentia. Taceo, *inquit prædictus Reginardus Wibaldo scribens*, de Tulliana eloquentia fratris Roberti Stabulensis decani, qui nos aliquando nihilominus aliquantisper audivit, quam in eisdem litteris sum admiratus, cui certe stylo paucorum vel antiquorum non dico modernorum stylus meo judicio videtur esse prælatus. Epist. 34.

Scholis Henricum præfecit monachum vere pium & eruditum, cujus labores & merita non semel epistolis suis celebravit.

Erlebaldum denique germanum fratrem, qui Leodii apud Laurentianos vota religionis nuncuparat, accitum ad se capellanum prius instituit suum, deinde custodem, sic porro appellatur is cui commissum est instrumentorum archivum. Neque vero sanguini destinatio hæc referatur, cum jam videretur muneribus primis adolescens dignissimus. Vid. supra pag. 116. & 125.

His tribus præsertim adjutoribus, fieri non poterat quin brevi recalesceret tepidior

observantia. Et novi utique fervoris quædam vestigia epistolæ Stabulensium nonnullæ ad Wibaldum exhibent, & Wibaldi vicissim ad ipsos, sed ea in primis in qua fratrum Epist. 136. *quatuor mortem luget.* Manus Dei, *inquit*, supra monasterium nostrum est extenta, evocando ad se & subtrahendo nobis fratres nostros, rebus utique divinis maxime utiles ac necessarios. Nos tristamur fratres atque lugemus illos nobis esse *ademtos*, qui orabant pro populo & pro civitate nostra, intenti jugiter corde & voce ad sui conditoris amorem ac laudem, sectantes humiliter obedientiam, diligentes veraciter nostram personam. Sed lætatur in cœlis Christus cum angelis factos eos esse ex ipsius gratiæ dono gloriosæ civitatis suæ municipes. *Fratres illi quatuor primis solum litteris designantur, sed quæ prædictis tribus Roberto, Henrico, & Erlebaldo minime conveniunt, ex quo constat non paucos tum temporis Stabuleti floruisse magnæ pietatis viros.*

At vero quæ pietas in monasterio, confusis omnino rebus & conturbatis vigere diu potest? nulla prorsus quanta quanta sit. Id quod attendens Wibaldus, suscepta rerum & bonorum administratione, sollicite inquisivit quid ferrent monasterii redditus, quid detractum ex illis esset, quid dispersum, quid usurpatum, atque utrum & quomodo restitui absque injuria posset. Majoris sane erat molis hæc inquisitio quam ut ipse unus eam subiret, adeo confusa imo desperata omnia invenit.

Diximus superius plurimos monasterii fundos Popponem secundum pensionibus annuis elocasse quæ tenues admodum erant. Locationes hujusmodi nuncupant beneficia, *& quibus fiebant* beneficiarios *seu* ministeriales, *ac tandem pensiones illæ annuæ dicebantur* census. *Cum vero tenuitas ipsa censuum, ut propria usurpem verba, eo adduceret inopiæ monasterium alias opulentum, ut fratribus paucis ea quæ ad cultum & victum essent necessaria vix posset suppeditare. Tanto nihilominus lucro beneficiarii illi non contenti, alii non solvebant census; alii deberi negabant, quidam usurpabant fundos elocatis illis contiguos, sicque infinitæ excitabantur quotidie lites & bellorum incendia. Atque monasterii patroni quos vocant advocatos, nominis sui immemores, horumce motuum occasione captata, in ipsos monasterii ejusdem subditos sæpius grassabantur, exuentes bonis, deprædantes domos & denique comburentes. Sed ipsum audiamus Wibaldum, mala hæc suo more describentem, familiarem vero suum Henricum alloquitur.*

Epist. 294. Magna est ruina ordinis nostri, quam in tam multiplici rerum necessariarum defectu nos sublevare posse non confidimus. Porro tanta est apud vos rerum tenuitas, & præbendæ quotidianæ defectus, ut etiamsi totum regnum firmissima pace frueretur, vix tamen valeret se Stabulensis ecclesia sustentari. Advocati vestri, peccatis facientibus, non sunt pauperum defensores, sed crudelissimi vastatores, & libertatis vestræ inimicissimi insidiatores. Ministeriales vestri, qui maxime deberent ecclesiam sustentare, conversi sunt in arcum pravum, & neque mandatis obtemperant, neque agriculturam, ubi ipsi villici sunt exercere adjuvant. Sed quod deterius est, impediunt & devastant. A quibus detrimentis nulla fere ecclesiæ vestræ possessio aliena est, & maxime illæ curtes vacuæ & neglectæ sunt, de quibus præcipua, & præbendæ supplementa capi solebant.

Vexationibus illis iniquis vir constans irritatus magis quam depressus, animum non despondit, sed disponens prudenter omnia, atque agens indefesse, modo compositione, modo vi eas paulatim repressit.

Vid. supra pag. 92. *Ac primo ministeriales aggressus decreto, sanxit,* irritas fore alienationes, quas fratrum consensus, & legitima abbatis donatio cum advocati adstipulatione, dato testamento non confirmasset. *Quod decretum facilem Stabulensibus aperiebat viam ea recipiendi quæ sine hujusmodi conditionibus fuissent alienata. Et hæc quidem multa reperiebantur, sed præcipue in curte Andernaci, quæ recepta sunt anno* 1132. *Tum vero eosdem urgens instantius.* Multiplicibus, *ut ipsius verbis utar* & pene in-

extricabilibus periculis *effecit*, *ut medietas* eorum beneficiorum quæ Poppo dederat, resignaretur sibi tam ab hominibus monasterii liberis, quam a ministerialibus.

Advocatos etiam ceterosque monasterii adversarios seu potius prædones vi volens repellere, constructiones suscepit totas propugnaculorum, atque ingentis vici seu oppidi translationem, ipsa est Longia, quæ sane princeps quilibet difficillimis illis temporibus aggressus numquam esset, nisi in magna rerum opulentia, eaque omnia, si non ipso quo proposuerat, certe anno septimo perfecit. Videre est hac de re instrumentum ab eo confectum, ubi situm vici hujus antiqui & statum, translationis causas, privilegia novis incolis concessa, aliaque scitu dignissima plane suo more graphice describit. Supra pag. 106.

Negotiis interea quæ speciali quodam modo Dei gloriam, vel sancti alicujus cultum attinerent, libentius operam dabat. Duas olim Cuno & Johannes decessores sui, ecclesias Heribrando de Longia dederant jure feodi; in prædicto vico Longia unam, aliam in monte sancti Rainheri, hoc etiam insuper concesso, ut vacantibus illis sacerdotum morte, provideret *ipse laicus*, de novis sacerdotibus, conducta ad investituram altaris persona. *Non tulit vir sanctorum canonum minime rudis, ecclesias a laico dari, abusumque illum, seu volente seu nolente Heribrando, correxit anno* 1133. Pag. 93.

Villam Bovinias extremis in finibus Namurci sitam, quæ furente sævitia Normannorum sacris sancti Remacli pignoribus perfugium dederat, & ob id unum magnæ apud Leodienses venerationi, instaurare gestiens, sibi petiit dum viveret fruendam concedi, erat namque fratrum vestiario destinata. *Receptam igitur eam, funditus eversam, destitutam incolis & colonis pristino restituit decori. Plurima alia strenue egit Wibaldus, quæ editis a nobis Stabulensium instrumentis fusius continetur, sed hæc pauca satis ostendunt, quam sollicite vices expleverit omnes abbatis.* pag. 94.

Quid vero operæ negotiis imperii dederit libentius exequemur, cum ea potissimum vitæ suæ parte conspiciendus sit.

Vidimus superius Lotharium, soluto Leodiensi conventu, ubi proposita quæstione de investituris & suppressa, suppetias tandem promiserat Innocentio, Stabuletum cum ceteris imperii proceribus appulisse. Quis statim præcipuam itineris hujus causam non præsentiat?

Opinamur nos voluisse regem cum Wibaldo secretius conferre de suppetiis illis ferendis. Et inde conjicimus prima Stabuleti fuisse agitata consilia Italicæ expeditionis, quæ exitus habuit tam prosperos, atque immortalem Lothario gloriam comparavit. Id vero suadent ea quæ colloquium sunt subsecuta. Non solum concidit quæstio odiosa de investituris, sed rex, collecto statim exercitu, ad partes Italicæ sub finem sequentis anni contendit.

Tum vero quantos Wibaldus pertulit labores? Nondum pedem ab urbe Augusta Wendelicorum moverat rex, cum ecce tibi adest nuntius, Conradum Sueviæ ducem, qui Italicum regnum invaserat, irrupisse in Germaniam, atque eumdem omnia miscere, plurimis ad partes ejus inclinantibus. Is territus expeditionis fama deviis itineribus cum exercitu fugerat ab Italia res novaturus. Reprimendi igitur Wibaldo fuere uti & ceteris imperii proceribus rebellium conatus, confirmandi alii in fide Cæsaris, providendum statim exercitui de necessariis, cavendum denique quocumque modo, ne malum illud improvisum latius serperet. Singula hæc, ut multa alia non expendunt scriptores antiqui, verum constat Wibaldum hac occasione insignia cum fidei tum virtutis, & precipua in rebus gerendis solertiæ specimina edisse, quæ certe Lotharium, confecta expeditione, eo compulere, ut deinceps virum illum frequentius de præcipuis imperii negotiis appellaret, atque eumdem brevi in Italia videbimus ingenti præfectum classi, quæque in pericula se se inferentem & adversus schismaticos molientem consilia.

Reversus est Cæsar ab Italia anno 1133. *uti scribit auctor chronici* Hildeshemiensis, *cui concinunt Corbeiæ novæ monumenta, atque adeo annus vix unus expeditioni sumtus est. Hoc scilicet intervallo totam subegit Italiam cum modico exercitu & Innocentium, prostratis perfidis schismaticis, suam in sedem collocavit.*

Addunt auctores coævi, Conradum, qui rebellaverat, statim fuisse receptum in gratiam, agente in primis sancto Bernardo Claræ-vallis abbate. Verum non ita facile alienati ab invicem animi principum conciliantur, & sat probabile est Wibaldi consiliis & precibus eo sensim adductos fuisse, & Conradum, ut finita expeditione veniam abs cæsare deprecaretur, & cæsarem ut Conrado veniam daret. Atque hic fons hæc origo est consuetudinis hujus veteris, quæ deinde eidem principi cum Wibaldo intercessit, quæ tanta fuit ut post aliquot annos in regni solium sublimatus, germanis suis illum licet, in

Epist. 340. *altissimo principatus culmine constitutis, sæpe numero anteponeret.*

Incipiebat vero cæsar multarum palmarum nobilis pacis hujus suavitates degustare, cum denuo frequentibus litteris ab Innocentio admonetur, schismaticos rebelles, quos paulo ante devicerat, vires jam recepisse novas, eosdem omni ex parte irruere, tempus denique

Chronic. Cassin. l. 4. c. 97. *instare propius*, ut Romani imperii coronam ab hostium jugo defenderet, & ecclesiam scissam ad pacem, concordiam & unitatem.... liberaret.

His commotus cæsar, perpendensque obstinato cum hoste bellum esse gerendum, plura diversis in locis comitia habuit generalia, ubi de nova expeditione Italica tractabatur, abjectaque omni cunctatione, copias undique colligi curat, quibus & Henricum superbum Bavariæ ducem generum suum præficit, adjunctis ipsi Conrado Sueviæ duce, de quo superius egimus, & Wibaldo abbate. Ac tandem per Alpes Tridentinas ingressus in Italiam sub initium Septembris, anno 1136. Ravennam cum instructissimo exercitu concessit in hiberna, expugnatis eversis aut receptis in deditionem quæque occurrere castellis & oppidis. Ravennæ deliberatum de bello per Apuliam & inferiorem Italiam inferendo, ac de Sicilia ipsa invadenda, ut nullum de cetero perfugium ipsis relinqueretur, atque adeo pestis illa tota plane concideret. Expeditioni huic maritimæ, quæ magnam in duce dexteritatem exigebat, Wibaldus præficitur, ita tamen ut ne prius discederet ab imperatore, quam classis quæ instruebatur, aliquo tandem moveret. Hinc cæsari Wibaldus fere ubique consiliis æque ac virtute adfuit. Exacta hyeme imperator exercitum educens duas in partes dividit, missoque cum altera Henrico genere in Campaniam, ipse cum altera, adscito sibi Wibaldo Umbriam, Æmiliam, Flaminiam, Picenumque provincias Romano

Chronic. Cassin. l. 4. c. 106. *regno subjecit.* Inde vero, *inquit Petrus diaconus*, castra movens supra Barum, quæ totius Apuliæ caput est, tentoria figit, & a civibus urbis susceptus, arcem quam Rogerius magnifice construxerat, oppugnare modis omnibus cœpit, ac tandem magno labore ad solum usque deduxit.

Ibid. c. 105. *Interea Henricus gener, Capuano principatu, nullo pene obsistente reducto, Beneventum, quo Rogerius tyrannus xx. millia militum induxerat, in deditionem accipiens, Innocentio summo pontifici restituit, & statim ad imperatorem cum eo revertitur. Junctis hoc modo viribus, brevi omnes Apuliæ urbes Romano subduntur imperio, ejectusque Rogerius Capuanus princeps confugit in Siciliam.*

Ibid. c. 105. *Tum Lotharius convocato apud Melphiam conventu, Wibaldum navalis expeditionis ducem Neapolim misit, ut classem milite & armis instrueret. Ipse vero cum exercitu Salernum contendit, expugnata hac urbe in Siciliam quo se hostis contulerat trajecturus. Verum Wibaldus professionis suæ non immemor, sacra sancti patris* BENEDICTI *limina, quæ non ita distabant prius voluit visitare, vices certe deploraturus suas, qui sic vitam fere omnem ab ejus institutis, uti censebat, prorsus alienam transigeret. Hæc & alia similia secum in animo volutans vir pius & laudes fastidiens bellicas, sanctum subiit montem, easdem venerabunde vias terens, quas olim sancti pene innumeri ad cælestem patriam tendentes tenuere. Exceptus a fratribus, uti decebat, quam honorifice, indoluit vehementer, quod dissiderent ab invicem, prævalerentque in dies in loco sancto perfidi schismatici. Dissentionis & mali auctor unus reperiebatur Raynaldus Tuscus, qui locum tenebat abbatis. Cum enim superiore anno, Seniorecto abbate defuncto, electus fuisset a paucis, & competitorem habuisset Raynaldum Colmentanum, virum pium & prudentem, in quem convenerant vota partis sanioris, timentes quidam turbulenti & audaciores monachi, fautores Tusci illius, ne respueretur omnino, tum eo quod esset*

solum-

solummodo initiatus sacro subdiaconatus ordine, atque ab Anacleto, quem non cognoscebat imperator, tum quod de simonia posset convinci, eum tumultuarie & seditiose, *ut verbis utamur Petri diaconi, renitentibus omnibus aliis fratribus,* apprehenderant, & in sancti patris Benedicti cathedra locantes, sibi constituerant in abbatem. *Ex eo igitur tempore intrusus ille abbatiam tenuerat, tametsi sæpius imperatori Ravennæ hyemanti, conquesti erant de eo Cassinenses. Sed novissime vocatus ad conventum Melphiæ, de prædictis omnibus responsurus, quo tandem res caderet nesciebatur, cum multos sibi pecunia & muneribus amicos conciliasset.* Chronic. Cassin. l. 4. c. 104.

Hæc & plurima alia, quæ tumultus hujusmodi subsequi solent, Wibaldus graviter ferens, fratres omnes in capitulum vocatos, amice admonuit: Reminisci illos debere, qualiter per totum fere orbem prædicationis fluenta, & monachicæ vitæ rudimenta ab eodem loco manassent: quanta & qualia pater Benedictus divina fretus potentia ibi patrasset: qualiter sua corporali requie, regulæque descriptione Cassinense cœnobium, caput omnium monasteriorum, perpetuo constituisset. Postremo, propter filium Petri Leonis ab ecclesia disjuncti, & separati essent, oportere illos dare operam, ut reformarentur, ut tanti loci fluenta ad antiquum claritatis statum redirent, & ad papam Innocentium, quem totus mundus sequebatur, converterentur. *Hæc cum perorasset, patri BENEDICTO se commendans & fratribus, Neapolim abiit.* Petrus diacon. Chron. Cassin. l. 4. c. 124.

Interea Raynaldus præstito pontifici Innocentio & Cæsari fidei sacramento in conventu Melphiensi, atque impetrata amicorum interventu facultate revertendi Cassinum, modo ut suos ad idem adigeret sacramentum, id quod injunctum fuerat reversus explevit. At non stetit diu vir nequam in fide promissa, accito statim Gregorio Adenulphi de sancto Johanne, ut Cassinum adversus imperatorem muniret, uti paulo ante fecerat, cum Henricus Bajoariæ dux irrupit in Campaniam. Chronic. Cassin. l. 4. c. 118.

Sperabat forte imperatorem, quem fama ferebat in Siciliam transfretare, ob ætatem provectiorem numquam esse reversurum. Sed sua eum spes fefellit. Nam imperator, obsessa urbe Salerno & recepta, sentiens se se viribus in dies destitui, mutato consilio, Capuam se recepit, proponens ante hyemem migrare in Germaniam. Ibi audito ex Cassinensibus Raynaldum contra fidem promissam defecisse ad schismaticos, iratus valde, Brunonem misit campidoctorem *cum militum manu ad monasterium, qui perjurum custodirent. Nec multo post ipse ad civitatem S. Germani accedens, pœnas ab eo petiturus infidelitatis, jussit* in secretario basilicæ Domini salvatoris custodiri, *ac tandem* ad monasterium, *inquit Petrus diaconus,* ubi examinandus erat, sub custodia non parva remissus, *paucis diebus elapsis, legitime exauctoratur, conspirantibus in idipsum summo pontifice & imperatore, quorum arbitrio causam ejus permiserant Cassinenses.* Ibid.

Quo die ferri debebat sententia, non pauci fuere cum imperatore cardinales, archiepiscopi, episcopi, abbates & procerum multitudo infinita. In his vero eminebant præ ceteris, Aimericus cardinalis S. R. E. cancellarius, Gerardus cardinalis S. Crucis, Peregrinus patriarcha Aquileiensis, Bernardus abbas Claræ-vallis, qui suo more prolocutus, animos omnium non modice eo inclinavit, ut schismaticus idem & intrusus e loco sancto exturbaretur. Cumque hoc omnes pariter constituissent, soluto conventu, itum est in beati Benedicti ædem.

Tum vero cardinales prædicti cum patriarcha Raynaldum evocantes, coram altari sententiam tulere. Et sic jussu illorum, *pergit Petrus diaconus,* præsente imperatore, *& universis imperii magnatibus, virgam & anulum, necnon & regulam supra corpus sanctissimi Benedicti (locum designat ubi olim sacræ ejus exuviæ colebantur) deposuit.*

Quibus peractis, & reversis omnibus in capitulum, de novo abbate substituendo tractaturis, gravis in ipso ingressu cardinales inter & Cassinenses monachos exorta contentio totam absumsit diem. Volebat Gerardus cardinalis S. Crucis, ut ex monaste-

N

rio fratres assumerentur duodecim, qui vice solum summi pontificis, abbatem secum nominarent. Addebatque praeclare cum ipsis agi, cum suo summo jure uti summus pontifex posset. Ex quo enim sese ejusdem pontificis arbitrio permisissent in Raynaldi causa, devolutam ad ipsum esse pro hac vice omnimodam electionem. Timentes vero Cassinenses multis de causis, quas exponere hic longum esset, ne abbas e gremio, ut aiunt, sibi praeficeretur, privilegia opponebant sua cardinali, & pro virili contendebant ea ne violarentur. Eo contentio exarsit, ut cardinalis ira succensus, nomine ecclesiae interdixerit, ne ulla fieret electio: sed exoratus ab imperatore summus pontifex, cardinalis hujus interdictum die sequenti revocavit, annuens monachis, ut, servata privilegiorum integritate, abbatem crearent, dum nulli extraneo Cassinensis ecclesia submitteretur, quae Romanae sedi Stephanum VIII. Victorem III. & secundum Gelasium apostolicos dedisset.

Ferebant tamen Cassinensium privilegia. Henricum pium Romano pontifici septimo * Benedicto consecrationem Theobaldi abbatis Cassinensis, quem ipse imperator ordinaverat, concessisse, & unum prandium in eundo & redeundo ad Beneventum, reliqua vero Romano imperio reservasse, atque idipsum confirmasse Conradum, & Henricum ejus filium. *Ex quo constabat extraneos aliquot Cassinensi monasterio esse ordinatos abbates, sed & nonnullos ab ipsis imperatoribus designatos, jure quodam speciali, & accedente fratrum consensu, summo pontifici, post initam possessionem fuisse oblatos ut inaugurarentur. Jus porro illud, quod vulgo dicitur* jus investiturarum, *ubique olim exercebant imperatores, sed absque ullo fundamento. At vero in Cassinensi ecclesia, quae CAMERA ERAT IMPERIALIS ET DE JURE PATRONATUS IMPERII, deberi ipsis adhuc credebatur.*

* l. octavo.

Tum jussit imperator acciri sibi Wibaldum, is futurorum praescius, *inquit Petrus diaconus oculatus testis, loco cesserat, & Neapoli jussa praetexens imperatoris, otiosus praeter morem, creari expectabat Cassinensem abbatem, sperans fore ut de se, dum sic abesset, nullus cogitaret. Nihil enim metuebat magis magnus ille vir, & ad omnia summa natus, quam ne sibi imponeretur illud onus. Hinc advenienti ad imperatoris nutum, cum nuntiaretur quamobrem esset advocatus, omnino renuit, affirmans constanter, numquam se tam gravem tamque immensam sarcinam suscepturum. Cum vero imperator viri animum satis nosset alienum prorsus esse a dignitatibus, plures in cubiculo archiepiscopos, episcopos, abbates, aliosque optimates imperii congregaverat, una cum patriarcha Aquileiensi, ut undique circumventus, & precibus omnium quasi expugnatus, obsistere desineret. Ac primum ipse coepit hortari, deinde admonere, tum probare multis argumentis, quanti ecclesiae interesset & imperii, ut abbatiam quae sibi offerebatur, reciperet. Hinc Richiza serenissima augusta orare instantius, inde monachi pedibus ejus obvoluti clamare saepius misereretur ipsorum sortis, omnes tandem suo modo vehementius instare. Immotus ille & invictus perseverabat, eumdem proferens sermonem,* numquam se tam gravem tamque immensam sarcinam suscepturum.

Videns itaque imperator precibus non procedi, monachis traditum jussit in capitulum duci, ubi statim una omnium voce abbas Cassinensis renuntiatus est. Nec mora induxit eum sceptri sui traditione in possessionem Cassinensis ecclesiae & territorii, dicens, uti scribit Petrus diaconus qui praesens aderat. Fidelitatem a vobis de Cassinensi abbatia ideo non accepimus, quia dudum nobis de Stabulensi coenobio fidelitatem dedisti. Nolo ut successores tui te trahant in exemplum, & dicant se successoribus meis de Cassinensi coenobio ideo non facturos fidelitatem, quia a te imperii nostri majestas non exegit. Sed consuetudinariam fidelitatem, quam a temporibus Caroli & deinceps abbates de abbatia Cassinensi fecerunt, facere studeant.

His peractis, imperator ad S. Germanum descendit, abbatem novum summo pontifici exhibitum multis verbis commendaturus. Et mox Aquinum vetus deflectens, prope

civitatem fixit tentoria. Huc vero accessere statim Otto decanus Cassinensis, Raynaldus Colmentanus, Petrus diaconus, Bertulphus aliique insigniores monachi Cassinensis conventus, una cum Wibaldo abbate acturi scilicet nomine conventus imperatori gratias pro benevolentia ejus singulari, quam diebus omnino octo quibus Cassini degerat, expertos esse omnes dicebant, & faustum ipsi in Germaniam reditum apprecaturi. Petituri denique ejus opem adversus Pandulfum, Landonis Aquinensis comitis filium, qui castellum in silva Trillæ, *quæ ditionis erat Cassinensis, nullo jure construxerat, ut ex eo erumpens, impune posset circumjecta monasterii prædia deprædari. Admissos cæsar suo more excepit benigne, grates vicissim rependens pro bona voluntate. Et de Pandulfo qui immerentes sic vexabat nimis commotus, accitum ad se Brunonem* campi-doctorem *extemplo misit cum cohorte, qui ignem spoliato castro subjiceret. Tum Raginulfum Apuliæ ducem, Robertum principem Capuanum, comites denique omnes Capuani principatus, comites Aquinenses & circumjectos passim Normannos præcepit clientelæ debitum Wibaldo profiteri. Atque ut nullus auderet deinceps Wibaldum aut ejus clientes quovismodo lacessere, insignia duo confici curat diplomata, quibus omnia Cassini & Stabuleti monasteriorum privilegia confirmarentur. De eo quidem diplomate quod Cassinensibus destinatum fuit, non possumus loqui, cum levior ejus mentio fiat in Chronico Cassinensi, nec sit nobis aliunde notum, aliud vero quod totum est exaratum aureis caracteribus, superius jam edidimus, inter alia Stabulensium instrumenta. Unde & ea solum quæ hujus sunt loci, hic annotabimus.* Personam, *inquit*, domni ac venerabilis abbatis Wibaldi, qui eidem cœnobio regulariter præest, præcipuo amore ac familiaritate nostra dignam judicamus. Cujus fides & devotio circa stabilitatem & honorem imperii nostri in hac Italica expeditione satis enituit. Qui post multos labores & pericula, quæ pro nobis & nobiscum in administratione nostri imperii in Apulia fideliter pertulit, nobis redeuntibus in monasterio Cassinensi, a fratribus ejusdem loci & universo populo, violenta & admirabili prorsus electione, in abbatem raptus, & ad honorem & firmitatem nostri imperii remanens nostram celsitudinem petiit, ut Stabulense monasterium, cujus curam ipse non deposuerat, & res ad ipsum pertinentes, munire & confirmare dignaremur *&c. Subscripsere Albero Trevirensis, & Conrardus Magdeburgensis archiepiscopi, Meingoldus Merseburgensis, Albero Basileensis, Albero Leodiensis, Andreas Trajectensis, Anselmus Havelbergensis, Henricus Tullensis episcopi. Conradus abbas VUldensis, Henricus dux Bavariæ & marchio Tusciæ, aliique multi optimates. Insignes prorsus testes, qui omnes imperatorem secuti, Wibaldum quotidie videbant, & alloquebantur.*

Eadem die qua sancti Mauritii memoria erat solemnior, sacra egit summus pontifex in basilica sancti Petri. Quibus peractis, Wibaldum imperator & ceteros quos modo nominavimus Cassinenses vocavit ad prandium. Aderant vero, ut quisque judicare facile potest, præsules superius memorati cum aliis optimatibus, Nec *enim* umquam *inquit Petrus diaconus*, ab episcoporum consortio Lotharius sequestrabatur. *Verum conversus ad Wibaldum, quæ certe magna est benignitas in summo imperatore, cujus nutu universus pene orbis movebatur,* puto ni fallor, *inquit*, quia comedendi & bibendi vobiscum hæc erit mihi ultima dies. *Præsentiebat pius princeps extremam exitus sui diem imminere. Ceteros deinde monachos Cassinenses intuitus studiose, in his Petrum diaconum tacitus destinavit abducere secum in Germaniam, eum judicans quam maxime dignum qui Wibaldi locum teneret. Hunc porro cum Rainaldo pseudoabbate ad conventum Melphiæ vocatum sæpius audierat monasterii sui jura strenuissime defendentem,* & logothetam, exceptorem, auditorem, cartularium ac capellanum *eodem in conventu instituerat. Finito igitur prandio seductum monuit imperator ut vestigio eodem temporis pararet se ad iter, imperialia semper servitia peracturus.*

Quæ cum audisset Wibaldus Lothario suppliciter exposuit se quasi exulem, pere-

grinum in loco remotissimo atque omni popularium ope destitutum Petri diaconi, cui maxime fidebat, opera carere nullo modo posse. Sineret potius se, abdicata Cassinensi abbatia, ad suos reverti Stabulenses. Cui imperator: Quia, *inquit*, dicis te sine illo non velle manere, hunc tuæ fidelitati summo studio, summo mentis amore commendo, eo tenore, ut si qua meæ dilectionis, si qua amoris in tuo corde vestigia sunt, in isto ostendas, eumque pro nostro amore loco carissimi & unici filii habe. *Et sermonem ad episcopos & alios optimates conferens.* Nostri a Deo conservandi imperii majestas hunc quem videtis discipulum Henrici Ratisbonensis episcopi & cancellarii, effecit logothetæ, exceptoris & auditoris officio remuneravit, sessionem ad dextrum pedem indulsit. Is solus in gente Romana inventus est, qui contra Constantinopolitanos pro imperio se, & pontifice Romano opponeret. *Wibaldo itaque Petrum diaconum reliquit imperator, & facta utrique uti & ceteris fratribus potestate abeundi, ipse die crastina nono calendas Octobris movit, una cum Innocentio summo pontifice contendens Romam, & paucis interjectis diebus, pacata urbe relicta Tyburim deflexit. Ibi anxius præter solitum seu valetudine quæ senio quotidie deperibat, seu ipsa Vibaldi absentia nimis conflictaretur, Petrum diaconum denuo instituit abducere secum in Germaniam, quasi jam e memoria excidissent ea quæ non ita pridem coram omnibus Cassinensi abbati pollicitus fuerat. Aulici nihilominus omnes, adeo sunt hujusmodi proni ad assentationem, imperatoris voluntati obsecuti, imo & plaudentes, auctores fere ut Cassino quantocius acciretur, scriptæque sunt eam in rem litteræ sequentes.*

Lotharius Dei gratia Romanorum imperator augustus, dilectissimo fideli suo Guibaldo Cassinensi Ierarchæ, & Romani imperii archicancellario, & magistro capellano ac principi pacis, gratiam suam & bonam voluntatem.

Tuæ fidelitati per imperialia scripta mandamus, ut nostræ a Deo conservandæ majestati Petrum Cassinensem diaconum, qui a nostra imperiali serenitate logotheta Italicus exceptor, cartularius & capellanus imperii constitutus est, transmittere studeas, recepturus pro suæ fidelitatis servitio, dignæ retributionis præmium. Indubitanter enim noveritis nostram majestatem & collaterales imperii, propter antiquitates & rerum gestarum relationes ejus minime frui absentia velle. Mitte etiam per eum omnia præcepta antecessorum nostrorum, quæ ei ad Aquas-pensiles olim nos custodienda dedimus. Data apud Suburbium Tyburtinum pridie calendas Decembris.

Hic obiter notandum his in litteris multos dignitatis titulos Wibaldo attribui, qui nusquam leguntur, easque ex Montis-Cassini archivis Mabillonium nostrum exscripsisse.

Eum vero qui litteras ferebant, in extrema rerum angustia invenere, parantem acerrime bellum adversus Raynaldum Tuscum, qui sanctum montem undique circumsidebat. Amicum porro perfidus ille, & merentem de se sic aggrediebatur. Depulsus enim ab abbatia & exauctoratus, uti supra exposuimus, summi pontificis & imperatoris nutu, cum timeret ne exul transferretur in Germaniam, præposituram S. Magni, quæ prope urbem Fundas sita est, implorata Wibaldi ope, impetraverat, ut illic tutus esset ab ira cæsaris. Verum qui impiis facit bene, eos sæpius facit deteriores. Cum debuisset eo se conferre, arcem Castrum-cœli dictam, quam tenebant consanguinei ejus, subierat, jam tum de recuperanda abbatia sollicitus. Sed nuntiato discessu imperatoris, apertius rem gerens, collectis undique copiis, vastitatem passim inferebat.

Interea Rogerius rex torrentis instar in Apuliam rapide irrumpens, amissas paucorum mensium intervallo urbes & provincias celerius recuperabat, jamque Pharum transiisse nuntiabatur, Capuanum principatum eodem modo recepturus. Recreatus nihilominus Cassinensis abbas litteris imperatoris, sperans, dispersa rebellionis fama, brevi futurum sibi ab ipso auxilium, prolixiores litteras quadam die rescripsit, quibus exponebat acerbius ea quæ jam, ex quo pedem moverat, a schismaticis fuissent attentata, quid

quid interminatum, quidve sibi discriminis immineret. Quanta, inquit, & qualia per impiissimas gentes Langobardorum Normannorum & Sarracenorum ego & Cassinensis ecclesia pro fidelitate Romani imperii & apostolicæ sedis sustineamus, stilus scribere non sufficit.... Nihil enim aliud Cassinensi ecclesiæ nisi tribulationem inenarrabilem reliquerunt. Et ecce, proh dolor! rege Normannorum Rogerio cum suo exercitu gratulante, solus fidelium cœtus magna mœstitudine consumitur, christianorum sanguis effunditur, monachi in carceris vincula vinciuntur, devotus Deo populus continua strage vastatur: &c. *Et infra.* Ergo, præcellentissime Cæsarum,.... nisi manu vestræ defensionis nos adjuvetis, spe vivendi christianos sublata, aut ipsis paganis subjiciemur, aut.... ab eorum multitudine victi ad omne christianitatis dispendium pereamus, *ut vero Petrum diaconum petenti faceret satis, addit.* Sed quia tanto imperatori pauca sufficiunt.... ex verbis filii nostri Petri, hujus epistolæ dictatoris, ac Romani imperii per omnia fidelis, quem in Alemanniam, Saxoniam, Daciam, Sueviam ac Lotharingiam mittere decrevimus cognoscetis. Epist. 1.

Litteris imperator, nulla subsidii data spe, respondit, vires posse comprimi omnes Rogerii & Rainaldi sola comitum Aquinensium & principum aliorum opera, qui principes fidem ipsi paucos ante dies ultro promiserant. At vero defecerant illi omnes ad unum & cives ipsi sancti Germani, Cassinensium excubiæ, ut ita loquar, nimis vacillabant, qui tandem aliquanto post dedere se hosti Cassinum montem cum eo expugnaturi. Hic paucis expendere libeat admirabilem rerum humanarum inconstantiam. Quem modo victorem, quem imperatoris invictissimi familiarem & amicum, quem præfectum classi, atque Italiæ imo imperii fere arbitrum contemplabamur, jam detinetur captivus, & tantam fortunæ varietatem pauci dies attulere. Hæc porro miserabiliter describit, secundis Lotharii litteris respondens. Epist. 2. quæ Richisæ serenissimæ augustæ æque ac Lothario inscribitur.

Interim ferre non valens civium sancti Germani perduellionem, collectis viribus, quæ erant valde tenues, Landulphum de sancto Johanne virum fortem in urbem misit. Is unus e multis adversus Rogerium perseverans, Rainaldum pseudo-abbatem crebris excursionibus multos dies attriverat, planeque debellasset, si pauxillum quid subsidii tulisset imperator. Certe hac vice vir ille tanta vi erupit, ut dissipato prædicti Rainaldi numeroso exercitu, traditores urbis, urbe incensa, aut ceperit aut interemerit. Chronic. Cassin. lib. IV. c. 127.

Sed finito vix prælio, fortunam hanc non modice obscuravit diffusa constans fama Rogerium, Capua recepta, circumjectam regionem occupasse, brevique Rainaldo cum ingenti exercitu adfuturum. Ad eas enim angustias, adducebantur Cassinensium res, ut exclusa spe omni subsidii, vel dederent se omniaque sua in ditionem victoris, vel se sinerent sub Cassini ruinis obrui, quod utrumque miserrimum idem & desperatissimum Wibaldo videbatur. Ne tamen aliquid tanto in discrimine crederetur prætermisisse, convocatos in capitulo monachos omnes admonuit, Rogerium & hominem esse & principem. Posse, uti fert hominum natura, mitigari obsequiis, proclive vero esse ad misericordiam principis ingenium. Cassinensem ecclesiam, quam paulo ante Lotharii adventum muneribus & privilegiis decorasset, eumdem diligere & venerari. Pacem denique si suppliciter deprecarentur, forte & veterem amicitiam esse recuperaturos. Missi igitur e fratribus nonnulli Capuam, & fortassis inter eos Petrus diaconus, qui vulgo cum ob celebritatem nominis, tum ob miram dicendi facultatem ejusmodi munia obire solebat. Procedentes illi medios in hostes, stupebant passim inferri vastitatem, neque ipsis ædibus sacris abstineri, jamque verebantur in periculum salutis venisse. Is autem legationis exitus fuit. Rogerius rabie tumens in Wibaldum, quem sciebat ab ipso belli exordio in sui perniciem incubuisse, atque Innocentio æque atque imperatori esse addictissimum, advenientes primum dure adorsus, deinde aspernatus, inauditos dimisit, malam Wibaldo crucem minans. Chronic. Cassin. lib. IV. c. 127.

Quæ dum viro referrentur, secure & constanti animo perculsos fratres hortabatur, bene sperarent, se solum peti, sibi uni, & ex privato odio, non Cassinensibus indici bellum, vitam si opus sit, religionis atque ipsorum causa ultro se esse amissurum, sin minus eumdem se sibi consulere posse. Acceptis interea ab Odone decano quindecim marcis, meditabatur serio, quo tandem pacto tutum in locum evaderet. In consilii societatem admissus Ibid. *est unus Landulphus de sancto Johanne, cujus maxime opera indigebat, commissaque ipsi Cassini defensione, noctu, insciis omnibus, eodem adjutore evasit, quarto nonas Novembris, magnum sui desiderium Rogerio relinquens. Ubi primum tutus ab ejus sævitia fuit, Cassinenses fecit de fugæ hujus instituto certiores, litteris significans se magis ipsis, qui sua causa premebantur, consuluisse, quam sibi; sed nec esse amplius reversurum, cum* Epist. 3. *fuisset hactenus in Dei agro arbor inutilis, & ideo succidenda.* Quapropter præcipio vobis, inquit, in virtute sanctæ obedientiæ, ut post positis partium studiis, remota omni ambitione & venalitate, absque gratia vel odio, aut acceptione cujusquam personæ, secundum regulam sancti Benedicti personam catholicam & regularem de corpore vestræ congregationis, ... in abbatem vobis... sine mora eligatis. Statutum siquidem nobis est, ut si hanc formam in eligendo vobis abbate servaveritis, ut nos, remissis vobis ecclesiæ vestræ insignibus, vos ab obedientia & subjectione nostra omnes pariter absolvamus, & vos ad promotionem futuri abbatis liberos a nobis efficiamus.

Insignia hæc quæ secum detulerat, sigillum & anulus erant quæ Cassinensi abbati in ipsa inauguratione tradebantur. Acceptis vero illis mandatis, Cassinenses paruere, certissimi Wibaldum propositi sui esse tenacem, & Rainaldum Tuscum, electione interdicta, abs Rogerio principe posse restitui; electusque est legitime die duodecima ex quo Wibaldus abscesserat, Rainaldus Colmentanus, vir utique habitu, *ut Petri diaconi verbis utar,* incessu & moribus honestissimus, & divina humanaque scientia clarus. *Ipse est quem supra, mortuo Seniorecto, contendisse diximus cum Rainaldo Tusco. Lætus hoc nuntio Wibaldus, insignia cum promissa abdicatione electo misit, congratulans* Epist. 4. *his verbis, quæ modestiam viri mire exprimunt.* Electum nos communi fratrum conniventia, & in ecclesia Cassinensi regulariter ordinatum audientes gaudio gavisi sumus..... Eapropter vos in nomine Domini per præsentia scripta ab obedientia quam nobis promisistis absolvimus. Et qui vobis aliquando indigne præfuimus, *vestri* subditi & servi esse & dici non erubescimus. *Commendatis deinde eidem electo charissimo suo Odone decano, & ceteris fratribus, cum* hominibus de sancto Petro, *qui perseveraverant in fide, subdit.* Remittimus vobis anulum unum & sigillum quondam nostrum, per quæ plenam refutationem de abbatia Cassinensi facientes, numquam tamen consilium & auxilium nostrum eidem ecclesiæ subtrahemus. *Odoni vero in eumdem fere modum* Epist. 5. *scribens, & rerum quarumdam mobilium quæ suo tempore distracta fuerant rationem reddit.*

Hic forte fusius quam par erat, ea sumus executi quæ Cassini sub Wibaldo gesta sunt, at nusquam fere nisi forte Corbeiæ, uti infra patebit, virtutes ejus omnes adeo enituere, modestia in primis, præcipua a dignitatibus aversatio, constantia in adversis, & pietas singularis in oves sibi commissas. Et si quis erit qui hic objiciat, derelictas ab eo esse, quo tempore opera ejus magis indigebant. Huic respondemus auctorem hactenus neminem hanc infamiæ notam ipsi inussisse, neque Petrum diaconum ingenuum sane scriptorem, neque scriptores alios Cassinenses, qui viro externo pepercissent numquam, sed suis saltem scriptis ejus memoriam labefactassent. Præfuit Cassinensibus dies quatuor super quadraginta, uti diserte scribit anonymus Cassinensis. Anno 1137 indictione 15... obiit Seniorectus abbas. Rainaldus Tuscus fit abbas. Rainaldus hujus loci electus, deponitur, GUIBALDUS ordinatur, qui quadraginta quatuor dies recedit.

Probabile est autem eum deposito præfecturæ Cassinensis onere migrasse ad impera-

torem, qui positus in extremis, paucis post diebus in vilissima casa secundum Othonem Frisingensem, devixit die 3. Decembris, anno regni xiij. imperii v. susceptumque esse abs serenissima augusta ut principem pacis, qui dissensiones quæ tum prævidebantur consiliis suis removere posset. Agebatur enim de creando novo rege, & duo erant contendentes iidem potentissimi, & rerum gloria spectatissimi. Henricus Bavariæ & Saxoniæ dux Lotharii gener, & Conradus Sueviæ dux Henrici V. sororius. Divitiis ille & potentia eminebat, sed fastu & tumore insolens, unde & superbo nomen inditum, proceribus æque ac plebi minus erat acceptus. Hic vero lenitate inprimis & clementia quæ præsertim dotes in rege spectantur, omnium fere animos sibi devinxerat. Electionis seriem quique sunt exinde secuti bellorum motus exponere hic nostrum non est, tametsi minime dubitamus quin ubique effulserit Wibaldi prudentia & æquitas. Ea solum afferemus quæ de ipso scriptis traduntur. Henrico præpositus est Conradus in conventu circa mediam quadragesimam habito in oppido confluentia, studio inprimis Adalberonis Trevirensis archiepiscopi & Wibaldi abbatis, Theoduino episcopo & cardinali sanctæ Romanæ ecclesiæ legato præsente. Qui Conradus mox Aquas veniens a prædicto cardinali, cooperantibus Coloniensi & Treverensi archiepiscopis cum ceteris episcopis in regem ungitur, uti scribit Otto Frisingensis. Ex quo corrigendus auctor annalium Paderbornensium, qui hic lapsus memoria, Conradum scripsit Confluentiæ esse inunctum.

Eo tempore Wibaldus Stabulenses suos nimis expectatus invisit, sperans cum illis optato secessu fruiturum, & paucos qui supererant vitæ annos acturum quietius, idque unum abs rege de quo erat optime meritus, avebat sibi concedi. Verum prius conficienda erant quæ ante expeditionem inchoaverat monasterii negotia, & quod valde arduum videbatur, comprimendæ ministerialium continuæ vexationes. Hinc celebrato cum fratribus sancto pascha, atque hic discussis quæ magis urgebant, Coloniam, ubi Conradus solemnem curiam habebat proficiscitur. Ibi primum conquestus est in celebri procerum conventu villam Turnines, quæ præcipuum erat ecclesiæ Stabulensis prædium, abs comite Namurcensi injuste detineri. Petiit deinde eas leges quas prædicto castello & vico Longia posuerat, nundinas ibidem recens constitutas, & comparata bona, cum possessionibus aliis monasterii Stabulensis sibi confirmari. Annuit postulatis Conradus, insigni diplomate, adjudicata primum ex consilii sententia prædicta villa Turnines. Vid. supra instr. Conr. pag. 103. Item pag. 107. c. p. 109. b. Quæ tamen villa, Eustachio Leodiensi advocato contradicente, ante annum sequentem recipi non potuit, quamvis ipse Conradus, suscepta Wibaldi causa, in conventu Leodiensi eodem fere tempore habito, Adalberoni episcopo præciperet vehementius, ut Pag. 109. b. vexationem illam fratris sui, erat quippe Eustachius Adalberonis germanus frater, cohibere non differret. Quia vero conventus hujus nusquam quod sciamus memorati, Pag. 110 d. mentio incidit, adjiciemus, & Wibaldum sententiam ex eo tulisse adversus monasterii c. 111. 112. Stabulensis villicos, qui villicationes sibi commissas & judiciaria munera beneficii loco habere, & jure quasi hereditario tenere enitebantur, cum prius nonnisi abbatis nutu solerent exerceri. Sententiamque illam Conradum novo diplomate confirmasse in alio conventu habito Wormatiæ anno 1140. Pag. 110. & seq.

Eodem anno instrumenta duo in plena synodo Coloniensi impetrata sunt Wibaldi maxima opera, quorum altero potestas summa declaratur Stabulensis abbatis in Malmundarienses, & decimæ novalium altero conceduntur in villa Bullinge, quæ ditionis Pag. 114. a. Pag. 113. a. erat monasterii Malmundariensis.

Neque hic stetit optimi abbatis summum in filios studium, quisquis ea instrumenta evolvet, quæ præmisimus, hinc litteras reperiet summorum pontificum ab ipso impetratas, quibus omnia bona & privilegia diserte confirmantur, inde videbit partorum bonorum instrumenta varia. Jam vero quantas his gerendis curas ponebat & sollicitudines, quot itinera suscepit! ut alias omittamus molitiones. Modo Conradum regem adire oportebat; modo Coloniensem præsulem, modo Leodiensem. In plerisque comitiis

imperii, in synodis episcoporum semper novi aliquid de Stabulensi monasterio tractabatur. Improbitas sola ministerialium, quæ omnino comprimi debuerat post Leodiense, Wormaciense, & multa alia judicia semper recrudescens, infinitas ipsi curas imposuit. Legenda est præclara illa epistola, quam ad episcopum Hildesheimensem scripsit circa

Epist. 131. *annum* 1149. Villici, *inquit*, volebant hereditarie possidere sanctuarium Dei, & ipsa villicationis officia ex successione paterna & avita capientes, dominabantur in rebus, nostraque & præpositorum statuta rescindentes, & colonos indebitis & assiduis exactionibus opprimebant, & justas pensiones monasterio nequaquam inferebant. Ita miserabili & importuno clamore populi, cujus terra jam fere vastata & desolata erat, nec non inedia monachorum, ac ruina ordinis, propter alimentorum defectum, sæpe & nimis exacerbati cœpimus iniquo tempore tyrannis resistere, certi quantum de futuris fieri poterat, quod aut circa salutem nostram periclitaremur, vel ad salutarem effectum causam tam necessariam perducere non possemus. Etenim, quod cum dolore & gemitu dicimus, jura omnia interierunt, leges occubuerunt, morum disciplina extincta est, consuetudo vetustatis abolita est, regis & principum virtus & potestas abolevit, licet unicuique quod libet & quod statuit, vim legis obtinet.

Coactus fuit tandem, ut ibidem scribit ad ipsum apostolicum pergere, auxilium ipsius imploraturus. Certe eo anno quo Innocentius secundus obiit, Romæ agebat, impetravitque ab ejus successore cum privilegii litteris, litteras alias ad Alberonem

Pag. 119. *Leodiensem episcopum, quibus hortatur eum summus pontifex, ut Stabulensium partes suscipiens, ipsos in villicos & ministeriales gladio spiritali animadvertat si opus erit. Addit vero, quod notandum est, ut Henricum de Rupe militem, qui domum Erheberti Wibaldi fratris destruxerat, quo tempore minime licebat hostilitates exercere, ad restituendum compelleret ea, quæ de bonis abbatiæ abstulisset. ex quo constat quod initio diximus, Erheberti domum seu castellum Stabulensibus fuisse vicinum. Edita est epistola inter instrumenta, pag. 119.*

Reversus ab Italia Wibaldus cum Cælestini litteris speratam diu quietem quasi a longe venientem videbat, melioratis aliquantum Stabulensium rebus, atque unum aut alterum annum egit satis placide.

Prodente quidem virum magna sui nominis fama, excitatæ viciniores ecclesiæ eum in pastorem subinde votis deposcebant, petentes id sibi non denegari quod Cassinensibus monachis, externis & minime notis aliquandiu concesserat. Verum illud eis propheticum

Epist. 131. responsum dabat. *Non sum medicus, non est in domo vestimentum, nolite me constituere principem populi.* atque ita, *inquiebat*, absque avaritiæ moribus, contentique præsentibus, ei monasterio cui ascripti eramus, etsi non bene vivendi exemplo, vel fideliter administrandi studio deserviebamus. *immotumque videntes amplius non urgebant.*

Habita fuit interim circa finem Augusti anno 1144. *solemnis curia in per celebri Corbeiæ monasterio, quod in extremis Westphaliæ finibus in Visurgis ripa situm est, ad quam Wibaldus cum aliis abbatibus accitus est, ut de Henrico loci ejusdem abbate ferretur judicium. Is porro Henricus de multis accusabatur, quæ fusius prosequuntur Corbeienses epistola ad Bernardum Hildesheimensem, sed præsertim de violenta intrusione ad dignitatem abbatialem, de inobedientia, de simonia, de pessima administratione. Cumque adessent una accusatores ejus omnes, & quos sibi qua mercede qua minis conduxerat fratres non pauci, quidam nobiles & præsertim monasterii ministeriales, in factiones enim quasi duas miserrime distrahebatur nobilis Corbeia, quæ se vicissim lacerabant.*

Epist. 131. *Wibaldus honorem attendens loci, obtinuit, rege suppliciter* exorato, ne adversus reum lite contestata accusatorum actio & ordo judicii procederet. *Sicque & miserum pudore ingenti exemit, & maledicis obstruxit os, qui lascivientes in mo-*

nachos,

nachos, ut vulgo fit, Corbeienſibus exprobrare potuiſſent, olim aliquem eorum principem ſolemni in curia damnatum eumdem & ejectum fuiſſe. Hujus beneficii Henricus immemor prorſus fuit, neque Wibaldus inimicum expertus eſt umquam ullum infenſiorem. At Corbeienſes Stabulenſem abbatem primo hoc congreſſu dilexere. mire capiebantur ejus humanitate & ſingulari modeſtia, & pretioſam illam margaritam, *ut eorum verba uſurpem, Stabulenſibus invidebant. Illos cum redditibus non admodum magnis advertebant florere, magna quotidie moliri, pietate ornatos, & litterarum ſtudiis; ſe vero longe opulentiores omnibus deſtitui, & eſſe omnibus ludibrio, otio torpentes, ſibi invicem maledicentes: revocabant in memoriam priſtinos Corbeiæ annos, qualis fuiſſet tempore Adalardi, Paſchaſii; atque etiam ante annos quinquaginta, ex quo, ut ipſi ſcribunt ad Eugenium papam,* res monaſterii & dignitas tam intus quam foris ultra quam credi poſſet imminuebantur. Epiſt. 15.

Conventus alter principum habitus fuit Corbeiæ ſub finem anni ſequentis, ubi adhuc magis Wibaldus potuit innoteſcere. Aderant vero cum illo Theoduinus S. Rufinæ epiſcopus, & Thomas preſbyter, ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales, & ſedis apoſtolicæ legati, Bernardus Paderbornenſis epiſcopus, Rodolphus Halberſtadenſis, Bernardus Hildenesheimenſis, Philippus Oſnabrugenſis, Henricus Mindenſis, Fridericus Magdeburgenſis, Thietmarus Ferdenſis, Anſelmus Havelbergenſis, Henricus Olomucenſis epiſcopi & ceteri imperii optimates. Ibi reſtitutum Corbeienſibus jus piſcationis apud Houcvvar, *ſed de Henrico abbate nihil quod ſciamus eſt actum. Verum non multo poſt Thomas preſbyter cardinalis, convocatis in capitulo fratribus, interrogatum convicit de ſimonia in venditione eccleſiæ de* Linwert *perpetrata, ac tandem Paderbornæ duodecimo calendas Aprilis, coram multis Weſtphaliæ & Saxoniæ abbatibus, depoſuit anno* 1146. Annal. Paderb. lib. 8. ad an. 1143.

Tum Wibaldus acceptis a rege mandatis in ſolemni curia Aquiſgrani, Romam proficiſcitur nono calendas Aprilis, legationem obiturus. Ingreſſus vero iter Lucium ſummum pontificem quem jampridem impenſius diligebat, accepit eſſe mortuum. Et quamvis idem nuntius afferret Bernardum monaſterii S. Anaſtaſii abbatem ejus æque amicum, ſuffectum eſſe ei, nihilominus, opinamur, conceptus eo dolor una cum itineris moleſtia, vix dum ſoluta hyeme, eum adduxere in ſummum mortis diſcrimen. Febri, certe, Romana *uti ſcribit ad epiſcopum Hildenesheimenſem,* quinque hebdomadibus apud Viterbium *decubuit,* & vi naturalis caloris, cute & omnibus pilis amiſſis, fauces mortis vix *evaſit.* Epiſt. 131.

Reverſus vj. nonas Auguſti, vix recepta valetudine, lætus accepit novum tandem Corbeienſibus creatum eſſe abbatem, Henricum monaſterii præpoſitum. At gaudium illud quam breve fuit, & quam cito eſt ſummos verſum in luctus. Vexatus nimis Henricus ab his fratribus, qui deceſſoris ſui partes tuebantur, & mœrore contabeſcens, uti plane inſinuant Corbeiæ annales mſ. eodem anno conſumtus eſt viij. idus Octobris. Hic mirari ſubit Nicolao Schaten *annalium Paderbornenſium auctori, penes quem erant Corbeiæ monumenta omnia, abbatem illum excidiſſe.* Annal. Paderb. lib. 8. ad an. 1146. pag. 767.

Orbata paſtore Corbeienſis eccleſia, novis atteritur calamitatibus, dum Henricus geſtiens reſtitui, hinc per emiſſarios diſcordias inter fratres alit, illinc ſævit crudeliter quaſi in hoſtili regione, monaſterii prædia cum fratre SIFFRIDO *comite armatus invadens. Cumque die electioni præſtituta conveniſſent omnes in capitulum,* nulla inveniri poterat perſona, quæ ſufficere poſſet ad alligandas illas attritiones, & ut filii Dei & eccleſiæ, qui diſperſi erant, aggregarentur in unum. *His neceſſitatibus coacti, undecimo calendas Novembris,* invocata ſpiritus ſancti gratia, & adhibito religioſorum & ſapientium virorum conſilio, communi omnium deſiderio, ſine ullius perſonæ magnæ vel parvæ contradictione, immo favorabili omnium aſſenſu, præſente & conſulente venerabili Bernhardo Patherbrunnenſi epiſcopo, elegere ſibi in patrem & paſtorem animarum ſuarum, in abbatem ſcilicet & dominum ſuum, Stabulenſem abbatem dominum Wicboldum, cujus religione & providentia Corbeienſe monaſterium

Wibaldus eligitur abbas Corbeiæ. Epiſt. 15.

P

ad pristinum dignitatis suæ statum posset reformari. *Et ne forte difficilius abduci se sineret a suis, auctoritatem adhibent cæsaris; missis continuo fratribus Herbipolim, uti opinamur, (huc enim eodem temporis Conradus videtur accessisse) qui im-*
Epist. 131. *petratis ad electum litteris cum regis tum principum*, quibus officiose & suppliciter ad tantæ rei regimen invitabatur, *Stabuletum contendunt, ferentes una electionis scriptum. Quo die appulere, Wibaldus a synodo redux hyemali sacri Leodiensis ordinis, diverterat Malmundarium, solemnem sanctorum omnium memoriam sequenti die celebraturus; sed nuntiato legatorum adventu, ad eos illico properavit. Significata fuit itaque ipsi pridie calendas Novembris Corbeiensium unanimis de ejus electione consensus, non vero XV. calendas Decembris, uti scribit Fisenius in sua SANCTA LEGIA ad annum Christi 1145. Cognita autem ex legatis ardentissima omnium & regis ipsius voluntate, sequentem in diem responsum distulit, incertus animi quid esset acturus, pareretne, an suo more pertinacius obluctaretur. Hinc verebatur ne oblatum declinans onus vitæ studio quietioris, sibi magis consuleret quam Dei optimi voluntati, quam satis evidenter referebat consensus ille omnium. Illinc molestiæ Cassinensis memor, imbecillitatem causabatur suam ac tenuitatem virium. Dum sensim hæc & alia meditans, noctis pars elabitur, præstitutum nocturnis horis tempus venit, & excitatis fratribus, processit in ædem. Quid tum magnus ille vir sit expertus, & quo tandem modo totus in Deum effusus definierit aliquid, pluribus verbis epistola jam citata ad Bernardum Hildesheimensem exponit, quæ cum primorum ecclesiæ temporum pietatem ferant, & candorem animi vel minimam metuentis noxam, inserenda hic duxi-*
Epist. 131. *mus.* In hac itaque ancipiti meditatione, in qua jam exarserat ignis desiderii volentis quæ potiora sunt eligere, processimus ad ecclesiam, aliquid psalmorum lingua proferentes, cum tamen animus ab eorum intellectu salutari longius esset evagatus. Venientes ante altare illud, ubi benedictionem episcopalem in nomen & officium abbatis suscepimus, commovit nos repente quidam familiaris & intimus amor, quem ad patronum ejusdem loci sanctissimum Remaclum ejusdem cœnobii fundatorem habemus, & concussit animæ nostræ interiora quodam affectuoso timore, ex eo videlicet, quod in mente nostra volvebamus, utrum ipsius monasterium sic relinquere pergeremus. Clamavit itaque anima nostra ad Deum, & ad ipsum clamore vehementi, in verbo interiori, in verbo non diffidentis spei, absque sono oris corporei: FIAT DOMINE VOLUNTAS TUA, JAM DE CETERO NEQUE AMICORUM NOSTRORUM SEQUI CONSILIUM STATUIMUS, SED TUAM VOLUNTATEM ET TE, QUI ES VIA, VERITAS, ET VITA, IN HOC PRÆSENTI NEGOTIO SECTARI DESIDERAMUS. Sed qualiter tuam voluntatem cognoscemus, qui præsens es majestate, sed nos in regione longinqua dissimilitudinis porcos pascentes, a te recessimus. Temerarium est ut certam voluntatem tuam super hoc verbo, quam nobis indicare digneris, sive per angelum, sive per aliquam subjectam tibi creaturam tuam, sive per visionem, sive per oraculum expetere præsumamus. Per eos itaque, in quibus habitas, scrutari tuæ voluntatis arcanum impium & præsumtuosum non est; atque ideo fratrum & filiorum nostrorum sententiam sequendam voto tali tibi obligati arbitramur, ut quidquid ipsi dixerint tenendum sit, quorum animas nobis servandas tradidisti, cum simus ipsi animæ nostræ mali custodes. *His ita conceptis, & peractis laudibus matutinis, atque hora solita vocatis ad capitulum fratribus, allatas epistolas cum electionis scripto jussit legi: quibus perlectis, in hæc verba prorupit.*
Epist. 131. Ex quo fratres mei divinæ providentiæ, quæ disponit omnia suaviter, placuit nos omnium vitæ merito & sapientiæ doctrina extremos, per unanimis consensus vestri ministerium ad hujus ecclesiæ regimen provehere, mei & animi & corporis potestas mea desiit esse, & totum quod nobis a Deo in utriusque hominis substantia collatum est, vestræ ditioni ac potestati

quasi quodam jure proprietario cessit & vindicatum est. Nos vestri sumus, nec vos aut monasterium vestrum deserere volumus, unde & vestrum consilium tamquam divinum responsum interrogantes expectamus. Nulla vero vos formido, nulla vos suspicio terreat, quin inspirante Deo quod opportunum videbitur loquamini, quoniam cum Deo nostro tale voti & sponsionis fœdus inivimus, ut a vestri consilii verbo recedere nequaquam valeamus. Neque enim si grata nobis esset hujus dignitatis oblatio, si Corbeinsi ecclesiæ præesse juxta suam electionem appeteremus, hoc sub incerto multitudinis consensu tractaremus, sequentes videlicet nostri desiderii propositum. Nunc vero, Deo adjutore, nostri cordis intentionem ita firmavimus, ut ea nobis consilii portio pergrata sit, quæ donante Spiritu-sancto nobis a vestra fraternitate intimata fuerit. Hoc tantum vestram prudentiam admonere nequaquam dubitamus, ut quantum per Dei providentiam corda hominum moventis, & in eorum cordibus operantis, ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, vestræ discretioni licitum est, hoc provideatis, hoc consulatis, hoc suadeatis, quod animabus & corporibus nostris atque monasterio vestro utile & tutum maxime judicabitis. *Attoniti fratres rei novitate & suspensi legatos, egrediente Wibaldo, admisere, petentes instantius electionis seriem sibi denuo explicari. His vero supra modum efferentibus & dignitatem & divitias, ceteraque Corbeiensis loci commoda, amor filiorum in patrem adeo commotus est, ut privatæ rei penitus obliti, fere una voce consulerent, ut ne tantis tamque insperatis bonis sui causa fraudaretur, cum præsertim finis apud se speraretur nullus laborum & molestiæ. Sed eorum nonnullis metuentibus ne forte sibi imponerent legati, incredibilia enim videbantur quæ afferebant, provide præcavere, ut prius accuratior fieret de omnibus inquisitio, missusque est eam in rem Corbeiam magister Henricus decanus*, vir utique excellentis ingenii & prudentiæ, ac singulari constantia præditus. *At Corbeienses tantillam hanc moram molestius ferentes, optatis suis interponi, nova abs rege mandata retulere, quibus WIBALDO significabat, uti tandem Francofurti adesset, octavo idus Decembris.* Suscepturus, *inquit*, de manu mea, ea quæ ad donum regiæ dignitatis spectant, ut ecclesiæ Corbeiensi, quæ grave damnum tui absentia sustinet, tamquam pater spiritualis & prudens dispensator in posterum provideas. Epist. 7.

Parere igitur coactus, sub initium Decembris, valetudine vix recepta, itineri se commisit. Accedens autem Francofurtum, v. idus ejusdem mensis, quo die CONRADUS Laureshamum diverterat, monachos Corbeiæ non paucos cum ministerialibus obviam habuit, magnæ præbentes lætitiæ signa, quasi jam monasterii sui regimen lubens suscepisset. Verum, ut vulgo est imprudens effusior lætitia, dissimulare non potuere diu ea quæ Corbeiæ machinabantur, cognovitque eadem die, plurimas sibi cum Henrico fore contentiones, eumdem Romæ restitutum, & triumphantem regredi, hæc quippe ferebat fama, quæ certe legatorum dictis erant omnino contraria. Quibus cognitis, seque & suos ita deludi, magno primum mœrore correptus, remeare Stabuletum deliberavit, & die sequenti, solutum sese arbitratus fratrum votis & religione omni, salutato nemine, regem convenit, qui in villa Vincheim *curiam habebat, deprecaturus ipsum & principes, ut ne vis ulla sibi inferretur.* Quærebamus, *inquit epistola jam citata*, in domo regia intercessores, qui antea pro multis etiam damnatis sæpe interveneramus, & sollicitabamus amicos nostros, quasi de eorum fide dubitantes, Anselmum videlicet Havelbergensem venerabilem episcopum, & Arnoldum majoris ecclesiæ præpositum, regiæ curiæ cancellarium, quos a juventute nostra summa dilectione sumus amplexi, & diligenti studio, cum quotidiano caritatis incremento venerati, atque ut nobis assisterent, & animum principis ab hac intentione revocarent, magna precum instantia rogabamus. *Sed surdis, ut vulgo dicitur, cantabat, instantibus* Epist. 131.

præsertim Corbeiensibus monachis, qui regis animum occupaverant. Confirmata igitur electione in frequenti curia, incredibili omnium applausu, regalibus decoratur pridie idus Decembris.

Tum vero, quod satis mirari non possumus, Wibaldus tanta in conspiratione Dei optimi voluntatem & nutum sancte ac pie veneratus, onus impositum, quod adeo perseveranter recusarat, tanta suscepit alacritate, ut eodem temporis adversus Henricum statueret quodvis adire discrimen, rebellesque omnes fautores ejus insectari, ne minimo quidem perturbationis aut tristitiæ vestigio in vultu ejus apparente. Atque hoc armatus proposito, dimissus est, adjunctis abs rege ad Corbeiense monasterium Kemnada & Wisbecha, abbatiis duabus virginum, quæ a multis temporibus flagitiosissime viventes, ad meliorem frugem adduci nullo modo potuerant, neque de cetero spem dabant ullam feliciorem.

Corbeiam ingressus est xv. calend. Januarii, exultantibus præ gaudio fratribus, qui adventum ejus ardentissime expetebant, nec mora recuperare satagens ea quæ Henricus improbe alienaverat, Goslariam sub initium Januarii contendit, atque hinc inde peragrata terra, præter spem & nullo repugnante, omnia fere paucis diebus recepit. In Cropenstedem xx. mansos, in Nortlandia curtem unam integram Loningen, curtem integram Buochuru, in curte VVisbick duos mansos, in curte Loten unum mansum, & multa alia quæ enumerare longum est. Sed & Henrici familiares prima viri fama consternati, clementiæ ejus sese ultro commisere.

Ottho Frising. l. 1. c. 40. Interea Conradus exemplo motus Ludovici Francorum regis, & frequenti hortatione impulsus S. Bernardi abbatis Clarævallis, accepto Ratisbonæ vivificæ crucis signo mense Februario, celebriorem habuit conventum Francofurti, ubi ordinato belli sacri apparatu, bellum aliud, efflagitantibus Saxonum proceribus, queis jam Wibaldum accensemus, indictum est adversus Lutitios & Obotritos, gentem Sclavorum crudelem, & idolorum cultui deditam, quæ Christianos regionis Transalbianæ, & Daniæ miserrime vexabat. Provisum deinde reipublicæ, ne absente rege turbaretur, admissus denique uno consensu Henricus filius ejus adhuc puer in regni solium, dato ipsi tutore Henrico præsule Moguntino, cui ex antiquo sedis suæ privilegio regni custodia & procuratio sub principis absentia debebatur. Aderant porro huic conventui inter plurimos ecclesiæ proceres, ALBERO Trevirensis archiepiscopus, BUCO Wormatiensis, ANSELMUS Havelbergensis, HENRICUS Leodiensis episcopi. SIFRIDUS Wirzeburgensis electus, BERNARDUS abbas Clarævallis, & WIBALDUS noster, qui Vid. infra in append. ad epist. VVibaldi. duo insignia retulit instrumenta, quorum altero monasteria duo prædicta Kaminata & Wisbeka Corbeiæ confirmata, de integro asserta altero monasterii ejusdem privilegia, & jus in primis patronatus & procurationis in moniales Herivordenses. Ducum vero, comitum, marchionum, & nobilium infinitus erat numerus, quorum pars magna militiæ Christi nomen dederat.

Soluto conventu, Eugenio summo pontifici, qui tum ex Italia in Gallias excedebat, missus obviam WIBALDUS, una cum Bucone Wormatiensi & Anselmo Havelbergensi episcopis. Litteras vero ferebant regis, quibus primo significabat ea quæ in Epist. 20. conventu fuerant statuta. Excusabat deinde se, quod ipso inconsulto crucis tesseram accepisset, & notanda sunt regis verba. Ad querelas illas, quod dicitis, inquit, nos rem tantam, scilicet de signo vivificæ crucis, & de tantæ tamque longæ expeditionis proposito, absque vestra conscientia assumsisse, de magno veræ dilectionis affectu processit, sed Spiritus-sanctus qui ubi vult spirat, qui repente venire consueuit, nullas in captando vestro vel alicujus consilio moras nos habere permisit, sed mox ut cor nostrum mirabili digito tetigit, ad sequendum se, sine ullo moræ intervenientis spatio, totam animi nostri intentionem impulit. Tum eisdem litteris instanter petebat rex abs summo pontifice, ut ad Rheni oram paululum deflectens, Argentinam feria sexta post pascha vellet accedere, ad colloquium de ecclesiarum tranquillitate habendum. Legatos denique

ipsis

ipsos expressis nominibus commendat, viros, *inquit*, utique prudentes & discretos, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ regnique amatores ac nobis charissimos. *Progressi tres illi spectatissimi viri magnis itineribus, Divioni iij. calendas Aprilis occurrere Eugenio, qui nuntiato Wibaldi adventu mire recreatus, eos continuo excepit benigne. At lectis regis litteris, cum advertisset nomen ipsi attribui abbatis Corbeiæ, miratus est virum Romano pontifici ad illud tempus addictissimum, dignitatem hanc se inconsulto accepisse, existimabat quippe, ut abbas vel quivis ecclesiæ alicujus rector ecclesiæ pariter alterius administrationem susciperet*, ad suæ pertinere moderationis gubernacula. *& nonnihil commotus, petiit exhiberi sibi certa Corbeiensium testimonia, quibus testimoniis appareret liberrimam fuisse ejus electionem, neque hanc ut prius confirmaret, induci illo modo potuit, quin immo, litteras alias petenti pro Corbeia, cum adversus Henricum, tum ad confirmandas abbatias Kaminatam & Wisbeckam, omnino renuit. Ita sanctus ille pontifex, patris sui Bernardi Claravallensis æmulus, cum de patrimonio agebatur Christi, nullius rationem habebat, nec amicorum, nec principum, nec ipsius cæsaris, quos certe negotium hoc promovisse satis noverat. Verumtamen his auditis, quæ modo diximus, de bello Slavico, utque Saxones cum episcopis provinciæ ad illud sese accingerent, Wibaldo ex auctoritate a Deo sibi concessa præcepit, uti negotio huic operam omnem navaret. Admonens rem agi suam, cum propaganda his in locis esset fides, ubi olim a primis Corbeiæ suæ monachis plantata fuerat. Eo enim fine bellum hoc instituebatur, ut virtute magis evangelicæ veritatis quam ferri acie subigerentur barbari, & proprium expeditioni insigne ipsi imposuit. Crux erat, ait Otto Frisingensis*, non quidem vestibus simpliciter assuta, *qualem ferebant expeditionis Orientalis milites*, sed a rota subter posita protendens in altum.

Epist. 131. Epist. 14. Epist. 131. Epist. 131. Lib. 1. c. 40.

Jussis pontificiis Wibaldus eo lubentius annuit, quo ardentius avebat miseros ab idolorum fæce eripi. Sed & propria insuper Corbeiæ causa urgebatur. Insulam Rugiam, quam Lotharius imperator Corbeiæ concessit anno 846. ob insignem victoriam beati Viti meritis reportatam de Abotritis, ubi & cæsus est Gestimulus eorum rex, impiissimi barbari ex longo jam tempore invaserant, Christiano nomine penitus deleto. Spes erat, succedente expeditione, fore ut recuperari omnino, aut saltem fidei pristinæ posset restitui. Sed virum prudentem una hæc cogitatio morabatur, belli hujus apparatum, quod ad se spectaret, nonnisi maximis sumptibus instrui posse, quas forte expensas prius abs se exigi quam Corbeiensis abbas confirmaretur, minus licebat.

Epist. 131. Diplo. imp. vid. annal. Paderborn lib. 2. ad hunc ann.

Attamen cum deliberandi tempus nullum daretur, instante Aprili, quo fere mense exercitum moveri oportebat, profectus est una cum Guidone cardinali & cancellario, qui regi mittebatur legatus abs summo pontifice, admonitis prius Corbeiæ fratribus, uti quam primum Eugenio atque ejus legato petita conventus testimonia intimarent. Ac primum accelerato itinere, Herbipolim concessere feriis paschalibus, hinc Bambergam, ubi Conradus sanctum pascha celebraverat, qui Guidone admisso & expedito, Henricum filium suum, puerum regem Wibaldi fidei pluribus verbis commendavit, atque hoc ultimum charissimo abbati benevolentiæ pignus Conradus dedit, priusquam discederent ab sese. Ex quo affirmare certissime possumus, Moguntinum præsulem pro ecclesiæ suæ jure nomen quidem tutoris habuisse & dignitatem, tutelæ onus subiisse Wibaldum: idque fateatur necesse est quisquis epistolas legerit 30. 31. 89.. aliasque passim, si sit æquus rerum æstimator. Tum vero progrediente rege Francofurtum, hinc Norimbergam, inde Ratisbonam, uti tradunt scriptores antiqui, Corbeiam Wibaldus secessit, suam in sede Corbeiensi confirmationem expectaturus. Duos enim e suis Corbeienses monachi deputaverant, Walterum monasterii priorem & Reinherum præpositum de Cresburch, probati testimonii viros & honnestæ conversationis, *qui Eugenium prope Parisios in monasterio sancti Dionysii convenere, sed negotiis adeo circumventum, ut Meldis decimo post die absolvi vix potuerint. Legationis hujus seriem ingenue admodum exponit Henricus Stabulensis monachus qui Wibaldi jussu ob miram*

Epist. 14.

Q

oris facundiam, tertius his adjunctus fuerat. Sic enim in epistola ad eumdem Wibaldum,
Epist. 25. Tertia feria pentecostes, *inquit*, apud sanctum Dionysium ad dominum papam pervenimus, ubi Domino cancellario nos tantum præsentavimus, propter tumultum maximum, qui in exitu domini regis circa dominum papam aderat. In crastino autem antequam dominus papa, qui Meldas transire disposuerat, egrederetur, Domino papæ per cancellarium præsentati sumus, & litteras quas deportaveramus, dedimus. Inde Meldas in quinta feria pervenimus. In sexta vero feria in præsentia domini papæ & episcoporum & cardinalium tantum evocati sumus. Præmuniti tamen a domino Florentino, quid loqueremur, vel quis loqueretur, unus scilicet Corbeiensis, quorum causa agebatur. Sed cum alter eorum impeditioris linguæ, ut melius nostis, esset, & alter eorum satis infirmaretur; ego qui Corbeiensibus jussu vestro aderam, quasi Corbeiensis, una cum ipsis ad dominum papam accessi. Ubi cum in præsentia omnium illorum qui affuere, in personam vestram facta, esset agendum, ego, qui me Corbeiensem modo esse necessitate quam prædixi confitebar, totum ordinem electionis quem bene noveram, domino papæ sicut oportebat enarravi. Papa itaque, auditis omnibus necessitatibus quare vos elegerant, compertis etiam utilitatibus, quas non tacueramus, quæ electionem subsecutæ sunt, dixit se communicaturum consilium cum fratribus, & ex ipsorum consilio se nobis responsurum. In hac autem suspensione detenti sumus decem diebus. *Et paucis interpositis subdit.* Quid tandem? decima die post auditam causam electionis vestræ vocati sumus, & post multam commendationem personæ vestræ, sapientiæ quoque & facundiæ in præsentia episcoporum & omnium cardinalium adjudicavit & concessit ratam esse electionem in vos factam, & hoc magis ex dispensatione, sicut ipse testabatur, Romanæ ecclesiæ, quam aliqua auctoritate. *hæc ille.*

Dum autem tamdiu detinebantur boni illi fratres in pontificis curia, tempus expeditioni constitutum sensim effluxit, & vix quidquam poterat Corbeia sumtibus & apparatui suppeditare, attritis omnino frequenti insectatione Henrici quondam abbatis, monasterii opulenti facultatibus. Quid tum Wibaldus? Rem certe egregiam, & pristinis Ecclesiæ moribus plane congruentem aggressus est, vereque comprobavit eo adductus angustiæ, rebus adversis animum constantem æque uti ac prosperis. Nonnullam pecuniæ vim Corbeienses monachi e quotidianis fidelium donis jam diu coacervabant in sacra æde, cum ædis ipsius refectioni, tum urgentibus monasterii negotiis pie destinatam. Vivis templis ille ad cultum veri Dei instaurandis, & evertendis idolis gazam hanc, imo ipsa altaris vasa consecravit, convocatisque fratribus, atque expositis quos modo retulimus expeditionis motibus, utque sibi abs Eugenio imposita crux esset, extracta sunt ex altaribus sancti Stephani & sancti Viti marcæ auri triginta, cum calice aureo marcarum sex, proviso nihilominus sanctissimo decreto, atque etiam omnibus sacramento obstrictis, ut thesaurus ille quam celerrime posset resarciretur. Decretum illud ex historia Corbeiensi manuscripta, quæ serenissimi principis jussu nobiscum fuit quam humanissime communicata, exhibemus hic insigni futurum exemplo posteritati.

Fratres Corbeienses in eodem monasterio in Domino congregati pusilli & magni, universis ad quos istæ pervenerint pacem, & dilectionem. Notum esse volumus omnibus ecclesiæ nostræ fidelibus, tam præsentibus quam posteris, quod de communi consilio capituli nostri & laicorum nostrorum ministerialium, videlicet Corbeiensis ecclesiæ, ex consensu domini & reverendi patris WICBOLDI Corbeiensis abbatis, quædam de thesauris sumsimus propter quasdam publicas & communes utilitates monasterii nostri, in quibus eosdem thesauros expendimus. Hæc autem sunt quæ

abstulimus, de altari sancti Stephani xxiv. marcas auri, de altari sancti Viti vj. marcas auri, calicem aureum appendentem vj. marcas auri & dimidium plenarium optimum, quod duci Saxoniæ positum est in pignore pro lx. marcis argenti: Et quoniam a majoribus nostris piis utique religiosis viris, hi thesauri in ecclesia nostra tam ad decorem domus Dei, quam ad sublevandas necessitates ecclesiæ, si quando opus esset, instrumentario repositi fuerant, & de labore patrum nostrorum, & de eleemosyna piorum ecclesiam nostram his thesauris ditatam atque ornatam, in nostro tempore invenimus. Cupientes imitari exempla antecessorum nostrorum de communi consilio capituli nostri, atque ex consensu reverendi domini & patris nostri prænominati abbatis, cum ipso domino nostro abbate ordinavimus atque constituimus, ut nos de præbenda nostra sive sit de vino, sive de pelliciis, sive de caritatibus undequaque sumamus xij. marcas argenti per singulos annos, ad resarciendos thesauros quos sumsimus, in ecclesia conferamus. Dominus quoque abbas ad idem opus, quo usque totum reficiatur, totos reditus curtis suæ *Huldessen*, & præterea tantum ut xij. marcæ impleantur, annuatim se daturum promisit. Sed & laici nostri ministeriales, qui consilio intererant, ut thesauri de ecclesia sumerentur ad reficiendos eosdem thesauros bona, sua singulis annis se daturos, donec opus consummaretur devoverunt, aliquis dimidium talentum, aliquis quinque solidos, unusquisque pro captu suo quibus inspiret Deus, ut reddant quæ Deo & sanctis ejus voverunt. Nos autem cum domino abbate ad sacratissimos patronos nostros Stephanum & Vitum, circa quorum sanctas ac venerabiles reliquias aurum absumsimus, ita nos hæc vota adstrinximus, ut eamdem quantitatem argenti quam promisimus, annuatim devote persolvamus. Etsi forte sterilitas terræ, vel alia necessitas talis ingruerit, ut anno aut in duobus, supradicta pecunia a domino abbate & a nobis persolvi non possit, proximo sequenti anno, cum persolvere poterimus, defectus totus ille, tam a domino abbate, quam a nobis, cum bona voluntate suppleatur, & hoc usque ad restaurationem thesaurorum quos sumsimus de ecclesia pie & fideliter per annos singulos persolvatur. Hoc ergo pium & fidele studium nostrum, sicut a patribus nostris accepimus, ita etiam posteris nostris volentes relinquere in exemplum, hanc ipsam sponsionem nostram scripto commendavimus, & ut habeat in se inviolabilem firmitatem, sigillo sancti Viti sacratissimi patroni nostri, & præterea sigillo Domini nostri abbatis eam consignavimus. Acta sunt hæc anno ab incarnatione domini MCXLVIII. indictione x. a constitutione novæ Corbeiæ anno 324. anno secundo Domino Wicboldi abbatis in Corbeiensi ecclesia. Leg. 1147.
Hi autem sunt laici, qui auxilium suum per singulos annos donec opus consummaretur, promiserunt. Conradus de *Fralin*... singulis annis dimidium talentum, Hereboldus de ..... & filius ejus Conradus v. solidos, Thiedericus Grossus & filius Erenfridus v. solidos, Thiedericus comes de *Huxere* v. solidos, Helmewigus de *Godolumen* iij. solidos, Reinerus de Porta v. solidos, Adelbertus de *Bodelevessen* dimidium talentum, Elverinus de..... v. solidos, Thiedericus frater ejus v. solidos, Carolus de Nova-ecclesia iij. solidos, Rabanus v. solidos, Bruno v. solidos, Goswinus de *Weteln* v. solidos, Reinmarus iij. solidos.

Sacra gaza auctus hoc modo Wibaldus, sub finem Maii cum ceteris Saxoniæ proceribus movit, expectata aliquamdiu summi pontificis confirmatione, quæ certe, ut videtur, nimis diu pro dignitate viri protracta fuit. Tantus vere Christianorum exercitus erat, ut transmisso Albi, tota terra a facie eorum contremuerit. *Et spe nulla in ipso*

ingressu ducibus affulgente Slavicæ feritatis edomandæ, verso in rabiem, ut ita dicam, rege Nicloto fere per iij. menses, *uti scribit auctor antiquus*, omnia vastarunt civitates & oppida igni succenderunt, fanum etiam cum idolis, quod erat ante civitatem Malchon cum ipsa civitate concremarunt. *Verum plurima utrimque strage edita, cum belli cardo in expugnatione* Dimin *&* Dubin *munitissimarum arcium verteretur, & jam bipartito exercitu arcem utramque eodem tempore circumventam & obsessam urgerent acrius, orta inter duces dissensione*, grandis illa expeditio cum modico emolumento soluta est.

Helmod. lib. I. c. 66. Ottho Frising. lib. I. c. 44.

Obsidioni castri Dimin *Wibaldus aderat sub finem Junii, uti scribit ad Bernhardum Hildesheimensem, sed ibi quid egerit neque ipse pro more modestissimus, neque Helmodus aut quivis alius scriptor memoriæ tradidit. ceterum bello hoc omnia in se inferorum monstra videtur concitasse. Neque enim nobis verissimile fit, homines quantumvis crudeles & iniquos, ea omnia in perniciem insontis viri potuisse excogitare, quæ adversus eum, exquo Albim transmisit, impie fuere & indigne attentata. Nihil prorsus seu Corbeiæ seu Stabuleti* sartum & tectum ab iniquorum vi fuit, spoliata prædia, occupatæ pinguiores villæ, in ipsos denique monasterii utriusque fratres & subditos indignis modis sævitum. Hic Godefridus Namurcensis comes, fractis induciis quas anno præterito ad calendas usque Octobris hujus anni, cum advocato monasterii pepigerat, omnia igni & ferro in tractu Leodiensi, in Hasbania, in Condustrio devastat, & denuo occupatur ejus consensu abs Eustachio Leodiensi advocato villa* Turnines. *Illic monasterium nobile manus scelesta, Henrico duce, invadunt, fratrum constantiam modo tentantes minis, modo blanditiis allicientes, ut egregium hunc ducem, hominem certe & perfidia & iniquitate monachi, immo sacerdotis & abbatis nomine prorsus indignum, rejecto Wibaldo reciperent. Stetit tum temporis inconcussa Corbeiensium fides, &* monasterium *omnes ad unum* propugnaculis & armis muniere, vim vi repellere jure gentium molientes. *At si libebit in sequentes annos vel leviter excurrere, alios videbimus ejusdem loci fratres & subditos, tumultus incentore eodem Henrico, apertamque rebellionem in monasterio excitasse, partes ejus palam sequentes, alios eosque audaciores, abbati parasse insidias. Sed quod deterius est, viri integritas, omnibus adhanc diem spectatissima, falsis lacerata criminationibus, proborum etiam suspicioni patuit. Nondum pedem moverat ad ineundam expeditionem, cum jam diffundebatur ubique rumor, Corbeiensem abbatem, immissis in sacram suppellectilem impiis manibus, opes divino cultui mancipatas, regi temere dispertitum esse. Rumorem quidem illum fratres duo, quos diximus superius fuisse ad summum pontificem delegatos, aliquantum compresserant in Romana curia, uti Henricus Stabulensis monachus, epistola ibidem citata testatur. At discedentibus eisdem, velut erumpens e cinere flamma, adeo recruduit, ut legatum summus pontifex, consternatis Wibaldi amicis, atque in primis Stabulensibus monachis Corbeiam duxerit destinandum mense Decembri ejusdem anni, qui rem diligentius exploraret. His porro anno sequenti litteras consolatorias scripsere Corbeienses fratres, quibus satis declaratur viri innocentia. Quamquam miramur, ut nihil dissimulemus, expeditionis adversus Obotritos, cujus occasione orta erat procella hæc, neque hic neque in decreto superius edito mentionem ullam fieri.* Audivimus, *inquiunt*, conturbatam esse unanimitatem vestram de verbo quodam quod magister G. pro sublatis in ecclesia nostra thesauris, nobiscum anno præterito contulit, ... venit igitur ad nos... anno præterito circa festum sancti Thomæ... erat tum domi præpositus major ecclesiæ nostræ... ab ipso sciscitatus est quamobrem sanctuarium nostrum spoliatum esset thesauris suis? .·. Non est, inquit præpositus, spoliatum sanctuarium nostrum, quia quicquid inde sumtum est, in utilitatem ecclesiæ nostræ expensum est. *Et quibusdam interpositis.* Propter communem necessitatem ecclesiæ quamdam partem thesaurorum in ecclesia, ex communi consensu capituli nostri tulimus, & quasdam posses-

Epist. 131

Epist. 25.

sitatem accepimus, reparare & restituere quantocius poterimus, Deo annuente proposuimus. *Hæc illi. Ex quibus colligere possumus, non semel hoc anno e sacra æde receptam esse pecuniam, neque eam quæ expeditionis occasione recepta est, in sumtus solum expeditionis ejusdem esse omnem impensam, uti insinuat historia Corbeiensis manuscripta, sed & aliquam ejus partem regi fortassis adversus infideles properanti, & urgentioribus monasterii negotiis destinatam fuisse, quod æque Wibaldum ab omni criminis nota expurgat. Sed ne ulterius procedamus. Reversus ab expeditione Slavica sub initium Septembris, monasterium obsidione exemit, sedatisque mirabili humanitate & clementia turbulentis motibus, quos modo diximus, ad sui contumeliam & offensionem esse concitatos, Stabuletum altero mense vix elapso migravit, opem laturus gregi bellis continuis oppresso* GODEFRIDI *Namurcensis comitis,* VINANDI *de* Lymborg, EUSTHACHII *Leodiensis advocati, aliorumque nobilium Lotharingiæ. Et qui dum laniaretur ipse invidorum morsibus agni naturam induerat, tunc magis de suorum damnis sollicitus, animum induit leonis, ipsos etiam in mortuos sæviens, vivis ut metum incuteret. Idque ex eo maxime instrumento, quod* Pag. 125
superius edidimus innotescet. Neque sic componendis Stabulensium rebus adeo distinebatur, ut ipsa imperii negotia, absente Conrado, intermitteret. Trevirensi concilio sub initium anni 1148 *nomine Henrici regis junioris adfuit, deinde Rhemensi, ubi multa proposuit, quæ jam alias discussimus. Hinc vocatus ad comitia Winisbergæ habita calendis Septembris, tum Francofurtum, ut regi* ad informandum regni statum Epist. 89.
& pacem firmandam consilio & auxilio assisteret. *Atque interim Lotharingiæ Mosellanæ patriæ suæ, quæ tota fervebat bellorum motibus, consulens indefesse, alios quidem pactis induciis continuit, alios ipsam in amicitiam & societatem adduxit. Id quod diserte scribit Corbeiæ fratribus, qui absentiam ejus molestius ferebant.* Ut au- Epist. 84.
tem sciat fraternitas vestra, *inquit,* tempus otiosum nobis non præteriisse, inter comitem Namurcensem & comitem de *Los*, & comitem de *Dasburg*, quorum discordia totam terram lacerabat, pacem Deo auctore usque in festo sancti Remigii fecimus, atque inter comitem de Rupe, qui noster advocatus est, & comitem de Monteacuto, qui multorum incitamentis maxima inter se bella movebant, finitivam & toti terræ salutarem concordiam reformavimus. *His intentum curis Wibaldum & Stabuleti agentem redux e Palæstina Conradus anno* 1149. *conventu indicto Francofurti ad diem festum assumtionis* Epist. 169.
acciri præcepit, ante alios imperii principes, ea seorsim communicaturus, quæ palam erant in conventu exponenda. Negotia duo majoris momenti rex moliebatur, expedi- Epist. 149.
tionem Italicam, & Ladislai Poloniæ ducis profugi restitutionem, quæ duo post amissum in Oriente florentissimum exercitum, æque ardua conficere non potuit, quamvis sæpius tres fere annos quos superstes egit, variis in comitiis agitata sint, missis non semel legatis cum ad summum pontificem tum ad Polonos. Atque his fere conventibus invitatus abs rege Wibaldus adfuit. Ac primum Francofurti hoc anno 1149. *deinde* Epist. 281.
Bambergæ, ubi hebdomadas novem & eo amplius regiis expensis detentus fuit, brevi Epist. 217. 261.
mittendus Romam cum Arnoldo Coloniensi præposito & regni cancellario, nisi gravissima intervenissent reipublicæ negotia. Hinc Spiræ sub initium Februarii, tum Epist. 217. 184.
Fuldæ tertio nonas aprilis; atque adeo regis lateri menses omnino quinque adhæsit, quo fere tempore, Romanis rebellibus, qui regis gratiam adversus Eugenium summum ponti- Epist. 211. 212.
ficem frequentibus litteris aucupabantur, assidue obstitit, susceptis pro virili ecclesiæ partibus. Venimus *inquit eidem pontifici scribens* (*Bambergam*) ad curiam gloriosi filii vestri Conradi Romanorum regis, in vigilia nativitatis Domini, & Epist. 228.
permansimus in ea continue usque ad feriam quintam hebdomadæ paschatis, sub ea expectatione, ut nos & cancellarium suum ad vestræ sublimitatis præsentiam, sicut jam dudum condixerat, ut vestræ quoque magnitudini significaverat, transmitteret: in quo temporis spatio die ac nocte id efficere studiose sategimus, ut animum ipsius ad dilectionem & reverentiam vestræ

personæ, ad defensionem sacro-sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ, & omnium ecclesiarum, fortiter accenderemus . . . . sed intervenientibus quibusdam magnis regni negotiis, neque persona nostra neque cancellario suo carere voluit. *Attamen decreta anno sequenti cum Ratisbonæ tum Herbipoli expeditione Italica, delegati uterque fuere ad summum pontificem, & ad Romanos, eam ut in Italia consiliis & prudentia promoverent, sed legatione vix exacta, mortuo Conrado, eamdem expeditionem Fredericus ejus successor ad aliud tempus distulit.*

Epist. 320. 323. 324.

Jam vero Wibaldi auctoritas summa & gratia cum rege, ut vulgo accidit, minime disperiit. Charior adhuc Frederico, qui canam ejus sapientiam fidemque, uti omnes, summe venerabatur, factus est, sublato è vivis Conrado, consiliorum ejus omnium arbiter, atque unus, ut ita dicam, primis ejus & regni & imperii annis universam imperii molem prudentia sua sustentavit, idque advertat necesse est quisquis epistolas, quas ex eo tempore quo assumtus in regni socium est Fredericus aut scripsit aut recepit, attentius leget. Et felicem fortunatumque hunc, si talem sibi ministrum fortuna servasset diu!

Annos tantum modo quinque Wibaldus Conrado superstes fuit, sed qui, si expendentur accuratius, superiorem ejus ætatem videntur rerum gestarum gloria exæquare. Et primus quidem insignis fuit Frederici promotione ad regnum, cui haud parum adlaborasse Wibaldum Fredericus ipse in comitiis generalibus anno 1153. habitis Merseburgi diplomate testatus est litteris aureis exarato.

Hic vero annus Christi 1153 quam gloriosus fuit VVibaldo mutuo cum MANUELE imperatore commercio litterarum, queis de connubio tractabatur Frederici regis cum imperatoris ejusdem filia. Et Wibaldus ipse qui connubium illud sic prosequebatur, Frederico auctor fuerat, ut futurus ipse imperator, affinitate se cum imperatore conjungeret. Id porro testatur epistola 90 ad Manuelem his verbis. Instanter non cessavi, quatenus inclytus atque victor dominus meus Fredericus imperator, cum constantissimo vestro imperio fœdus amicitiæ iniret, & de sanguine vestro uxorem duceret, quod etiam vestra sapientia complere indubitanter maturabit.

Vid. infra in append. ad epist. VVibaldi.

Jam de sequentibus annis quid afferemus, etenim brevitatis studio eligendum. Expeditionem in Italiam sub finem anni 1154 movit Fridericus VVibaldi nutu, atque ejus consiliis anno sequenti post insignes triumphos coronatur Longobardorum rex, tum ulterius progrediens, eodem comite Wibaldo Romam ingressus, ab Adriano pontifice 14. cal. Junii coronatur imperator. Anxius quidem summus pontifex de regis adventu hostisne an amicus accederet nesciens, legatos obviam præmiserat: sed pontifici præsente Wibaldo quid metuendum? id vero post modum Adrianus impense agnovit, gratusque erga abbatem nostrum, ob egregiam operam in placido hoc congressu imperatoris, Stabuleti & Corbeiæ monasteriorum jura privilegiaque novis diplomatibus instauravit. Nec dum lætissimus ille annus exierat, cum ad imperatorem Constantinopolitanum qui Paleologum nobilissimum Græcorum, *uti scribit Otto Frisingensis,* regalisque sanguinis procerem, & Marodocum egregium virum imperatori miserat, munera non parva deferentes, *destinatur. Exacta vero hac legatione anno 1156. & paucis interjectis mensibus, abs Friderico, qui tum in Polonos movebat, ut Ladislaum profugum ducem restitueret, invitatur ad ineundam anno sequenti expeditionem in Mediolanenses, sed heu, Deus optimus, cujus nutu omnia administrantur, quam aliter providebat. Reversus enim Fridericus e Polonia victor, dum secundam ad Manuelem legationem instituit, Wibaldus denuo mittitur, qui altero demum anno rediens, Butelliæ in Paphlagonia potionatus, uti suspicio est, occubuit. 14. cal. augusti. Quam ob causam, uti scribit ex Radevvico annalium Paderbornensium auctor eruditus Nicolaus* Schaten, *legati Græcorum imperatoris, qui anno 1519 ad Fridericum missi aderant, refugere comitia principum intrare, nisi publica primum*

Vid. supra pag. 129. & infra in append. ad epist. VVibald.

Lib. 2. c. 23.

Epist. 423.

Epist. 434.

Hist. mss. abbat. Stabul

Annal. Paderb. lib. 8. ad ann. 1157.

fide principum data, securi essent, quod ob tanti viri acceleratam veneno mortem aut suspecti aut invisi haberentur. Radev. l. c. 22.

Atqui hic VVibaldi abbatis finis fuit. Viri, si mores spectabuntur, primorum ecclesiæ temporum dignissimi. Si felicitas ingenii, si prudentia, si ceteræ animi dotes, vix ulli sui ævi, quod sane insigniorum virorum ferax fuit, secundi.

Ad mores quod attinet eæ præsertim in VVibaldo enituere virtutes quæ sunt ab aulis principum remotissimæ. Spectata integritas, & candor omnis expers doli, caritas in omnes vere christiana, quæ nullis injuriis restingui umquam potuit, & magnus sui despectus.

Sæpe mirati sumus tot epistolis & monumentis quæ hic exhibentur, ne unum quidem ipsi verbum de familia, de parentibus, de paternis facultatibus excidisse, nisi forte epistola 79. ubi fratrem suum scribit esse regi a cancellis, idque semel & sorori. Sed & de se solebat adeo tenuiter & abjecte loqui, ut nobilitatem generis omnem a se non semel removisse videatur; sic epistola 148. ubi Harvvico Bremensi electo conquerenti, quod mortuo Adalberone, sedem ambiisset Bremensem; in ipsum enim cleri vota potiorem partem convenerant, ita modeste respondet. Indignamini nobis, quod cum de electione Bremensis archiepiscopi vacante tunc sede ageretur, in nostram personam omnium fere vota se inclinarent. Nos in talem disceptationis aleam non libenter incidimus, ubi tam de natalibus quam de moribus subtilissime disputatur, & frequentissime erratur, atque infirmitatis nostræ & humilitatis bene conscii, ad tantam rem & tam reverendam opportune agendam nequaquam accedere præsumeremus. *Et epistola 86.* Si nos, *inquit*, Stabulensis ecclesia non educasset, si nos egenos de pulvere non suscitasset, & de stercore erexisset pauperes, ut sedeamus cum principibus.

Jam vidimus quam alieno fuerit ab omni dignitate animo. Raptus est ad sedem Cassinensem violenter, eâque non multo post dimissâ quam lubentissime, & multis aliis administrationibus repudiatis, quas non designavit, æque coactus ad Corbeienses accessit; tum Bremenses infulas sibi quodammodo oblatas, deinde Colonienses, non quidem aperte, quod sine fastu fieri vix potest, sed dissimulatim, & quasi aliud agens effugit, indignum se honore omni reputans. Si quid adversi monachis suis contingeret, id sibi attribuebat, si quid ipse strenue & utiliter ageret, totum Deo, qui vili & exiguo instrumento uteretur. Hinc se omnium etiam vilissimorum memoria indignum fatebatur. Conscientia nostra, *inquit ad Fredericum abbatem primum S. Godehardi, qui merita ejus aliquantum prædicaverat,* graviter nos impugnat & accusat: neque nos non dicam vestra, sed nec cujusquam quidem infimi hominis commendatione se dignam arbitratur. Epist. 131. Epist. 148. 210. Epist. 41. 86. Epist. 40. Epist. 117.

Inimicos ubique & semper expertus est infensissimos, nihilque in epistolis ejus occurret frequentius Stabulensium seu Corbeiensium querelis adversus hujusmodi homines, qui modo prædis, modo incendiis, odia sua exercebant. Quid abs Rainaldo Tusco in monasterio Cassinensi non est perpessus, quid Corbeiæ ab Henrico illo flagitioso abbate, qui auctoritate apostolica exauctoratus, eo numquam adduci potuit, ut decreto summi pontificis obsequeretur? Quid ab Harvvico Bremensi archiepiscopo, quid a Mindensi Henrico, quid ab Osnaburgensi atque aliis imperii optimatibus, quid ab Juditha Kaminatensi abbatissa, quid denique a filiis? Frequenter, *inquit*, horribilibus periculis jactati sumus, & præcipue periculis in falsis fratribus. *Qui omnes vel solo nutu potuisset opprimere, sibi studebat beneficiis demereri, Rainaldo Tusco tutum ab ira cæsaris effugium præstitit, Henricum Corbeiensem, ejus consanguineos, atque alios æque perfidos, bonis affecit quæ nec sperassent amici. Hos omnes uti divinæ justitiæ sacra instrumenta, quodammodo reverebatur.* Qui nos persequebantur, *inquiebat*, divinæ justitiæ cultores, & quamvis pro mala intentione sempiternum væ mererentur, tamen justissimi Dei nostri virga erant, & baculus furoris ejus, ipsi autem nescierunt. *Hinc Frederico ab-* Epist. 315. Epist. 131. Epist. 35.

Epist. 117. *bati S. Godehardi petenti enixe, ut Henricum pœnitentem reciperet in gratiam, his verbis quæ plane essent aureis caracteribus insculpenda, respondet:* Super hoc quod nobis reconciliari desiderat, plurima nobis sollicitudo imminet, quis sensus quæve sententia sub verbo reconciliationis contineatur. Quoniam testis est nobis conscientia nostra, quod nihil in eum peccavimus. Si vero ipse in nos deliquit, totum ei ex corde perfecto ob divini respectum amoris indulgemus, & tam in anima quam in corpore vera ei bona provenire exoptamus. Nec invidens ei, si salva pace nostra & monasterii cautela, securior ei quies aliqua concedatur, siquidem & homines sumus & cum hominibus flagellati, & humani aliquid alienum a nobis non sentimus.

Jam si lubebit ad eas descendere virtutes, quæ magis ei fuere a naturâ ingenitæ, eum utique oportuit consummata prudentia esse ornatum, qui tot inter adversarios nullas in aula varietates annos amplius triginta expertus sit. Anno enim 1122. nondum abbas, nec forte monachus Stabulensis, sed ne vix quidem id ætatis quæ muneribus obeundis censetur legitima, notus Romæ erat, & præcipuis sacri collegii cardinalibus familiaris. Epist. 50. 393. &c. *Paucis abhinc annis Stabulensis constituitur princeps, Lotharii deinde archicancellarius, in expeditione Italica classis maximæ præfectus, & denique abbas Cassinensis, ut reformato monasterio, Campaniam omnem & schismaticos rebelles contineret. Mortuo Lothario, ea apud Conradum gratia valuit & auctoritate, ut semper in* Epist. 340. *ipso plusquam paternæ pietatis viscera persentiret. Frederico in deliciis fuit. Atque his imperatoribus majoris momenti nihil inconsulto eo actum est. In maximis quibusque imperii negotiis, in gravissimis legationibus assiduè versabatur, & eam ubique dexteritatem adhibebat, ut principum quibuscum tractasset animos & voluntates eo quo maxime* Epist. 34. *vellet inclinasse videretur. Hæc porro eloquentiæ ejus, quam Reinhardus abbas Reinhusensis Tullianam fuisse dicebat, adscribantur, per nos licet. At quod imperio, dum vixit, nulla cum Romana sede fuerit contentio, hoc magis censemus peritiæ ejus & rerum usui esse attribuendum. Negotia enim Romana præter reliquam imperii administrationem Wibaldum unum procurasse satis constat ex dictis. His autem curis si Stabuleti & Corbeiæ molestias, si privata amicorum negotia adjungamus, de omnibus quippe meritus est quoad potuit, vastissimum homini ingenium fuisse nullus dubitabit, qui tot ac tantis, tam variis, tam continuis occupationibus sufficere unus po-* Epist. 147. *tuerit. Atqui nec ita distinebatur quin subscisivis operis subinde indulgeret.*

Litteras perpetuo coluit, & certis quotidie horis & temporibus novi semper aliquid addiscebat, Poëtis, fatemur, cum Græcis tum Latinis, Philosophisque antiquis & oratoribus, ac præcipue Ciceroni, cujus opera undique conquisita ex scribi curavit, plus æquo videtur impendisse, nisi forte excusandus sit ille vir, qui fatigatum gravioribus curis animum blandissimis scriptorum hujusmodi amœnitatibus magis remitteret, quam Epist. 147. *alio quovis minus utili laxamento. Tum & dicebat satis apposite;* transire se in castra aliena, non tamquam desertorem & transfugam, sed sicut exploratorem & spoliorum cupidum, si forte Madianitem rapere posset, quam pilis erasis & unguibus desectis legitimo valeret sibi copulare matrimonio: *sed procedente ætate totum se ad sacrarum litterarum studium convertit. Et judicium illud gravissimum quod epistola 147. de summis ecclesiæ patribus tulit, de Cypriano, de Lactantio, de Hilario Pictaviensi, de Ambrosio, de Hieronymo, de Augustino, de Leone magno, hos demonstrat fuisse sibi valde familiares & notos. Sed & Bedam, Haimonem, Ambrosium Atpertum, Rabanum-Maurum, Joannem Scotum, multosque alios mediæ ætatis scriptores pios legisse se testatur eadem epistola. Tantam* Epist. 356. *vero sacri juri peritiam comparavit, ut interdum consuleretur. Legenda est epistola 357. qua Arnoldo Coloniensi archiepiscopo, a quo fuerat interrogatus utrum velari in Pentecoste sanctimoniales possent, respondet. Hinc præposito Hildesheimensi a quo, Phi-* Epist. 205. *lippicas & epistolas Ciceronis cum ejusdem orationibus de lege Agraria postulaverat, durius forte admonenti, recordaretur se Christianum esse non Ciceronianum, ita blande*

blande suo more scribit: Recte meministi, frater, quod quamvis libros Ciceronis habeamus, nos tamen Christianos esse recordemur . . . . fercula Ciceronis nec inter præcipua, nec in prima mensa jam habemus: sed si aliquando meliori cibo satiatis aliquid libet, sic ea sumimus, sicut secundis mensis apponi solent bellaria, &c. Epist. 206.

Utrum tractatus aliquos emiserit incompertum est: sed amicos & fratres seu filios sæpius est cohortatus ad scribendum. Sic Anselmum episcopum Havelbergensem epistola 142. Henricum Stabulensem monachum epistola 106. sexta vero Theodoricum Walciodorensem abbatem. Et veteres Corbeiensis ecclesiæ ritus, qui in bibliotheca etiamnum servantur, ejus jussu esse instauratos & ordine dispositos ipsa suadet operis sublimitas, & codicis caracteres antiqui. Ingentis sane librorum suppellectilis, quam laboribus immensis collegerat, pretiosæ reliquiæ.

Hunc igitur virum Galliæ nostræ decus, lumen imperii, Ecclesiæ Romanæ difficillimis temporibus in Germania columen, Butelliæ in Paphlagonia, uti tradunt breviores Stabulensium annales, Græcorum perfidia sustulit 14. cal. Augusti anno 1158. Ossa ejus in basilica civitatis deposita, Stabuletum, agente Erleboldo fratre & successore, honorificentissime translata sunt anno sequenti, & celebrante exequias Henrico Leodiensi episcopo, in medio chori septimo calendas Augusti condita fuere. Epitaphium hic subjicimus, quod annales Corbeiæ habent ex Chronico Huxariæ, tametsi Stabulensium opinio est, monumento ejus incisum esse nihil præter nomen WIBALDI & mortis diem.

WICBALDUS DEO ET ECCLESIÆ.

Qui vixit dum vixit inter mortales omnium abbatum felicissimus,

Summo * Pontifici, Imperatori, & principibus carissimus,

Exuvias corporis sui hic deposuit,

Universæ posteritati ob pietatem, diligentiam & singularem zelum

Maxime & perpetuo commendandus,

Tu qui post eum sedebis, fac idem & vives.

* Immo pontificibus saltem quinque & imperatoribus quatuor.

FUSIUS hactenus res gestas Wibaldi abbatis digessimus, tanti viri memoriam molestius ferentes penitus oblitterari. Pauca jam de epistolis ejus subjicere juvat. Ex antiquo codice Stabulensi prodeunt omnes, exceptis solum modo undecim, quæ jure antiquitatis primum hic locum occupabunt. Is autem codex plurimas autographi notas habet, quas, ne lectores ulterius moremur, expendere non libet. Sed integer non est, avulsis in ipso initio foliis quatuordecim, quæ procul dubio scriptum continebant electionis Wibaldi in Corbeiensem abbatem, & nonnullas Conradi imperatoris ac principum litteras, quibus ad tantæ rei regimen *invitabatur. Quæ enim sequuntur omnes ex eo solum tempore scripta sunt. Unde conjicimus Wibaldi epistolas duos saltem in tomos fuisse distributas, quorum prior exciderit. Quantum hæc jactura litterariæ reipublicæ damnum importet, ex posteriori parte judicabitur. Hac sane Conradi imperatoris, Henrici filii ejus, Fredericique actus præcipui enarrantur sigillatim. Coloniensis, Moguntinæ, Bremensis, Mindensis, atque aliarum nobilium Germaniæ ecclesiarum historia mire illustratur. Acta restituuntur nonnulla quæ hactenus exciderant, conciliorum Treverensis & Rhemensis anni 1148. Disciplina denique cum ecclesiastica tum monastica multis in locis elucidatur, uti jam discussimus in præfatione generali.*

Thesaurum hunc debemus Reverendissimo patri domino domino Priori majori

S

imperialis ecclesiæ Stabulensis, qui codicem ms. non solum communicavit, sed & exscriptum cum instrumentis monasterii dedit. Epistolas etiam quinque nobis transmisit reverendissimus dominus dominus Anscharius de Graff, *liberæ & imperialis ecclesiæ Corbeiensis capitularis & prior, celsissimi ac reverendissimi S. R. I. principis & abbatis vicarius in spiritualibus generalis, & archidiaconus, ac tandem unam cum præcipuis monasterii sui instrumentis dedit illustrissimus dominus abbas Walciodorensis, quas epistolas sex cum aliis quinque, è schedis partim Mabillonianis, partim è Chronico Cassinensi a nobis excerptis, initio præmisimus.*

Epist. 7. 8. 9. 10. 11.

Et ne quid quod ad nos attinet, de Wibaldo desideraretur, ea instrumenta & literas privilegiorum, quæ Corbiensis abbas & princeps confecit ipse aut impetravit, adjecimus in fine, ad instar appendicis, tametsi hæc jam in annalibus Paderbornensibus, cum aliis Corbeiæ monumentis aliqua ex parte evulgata sunt.

INCIPIT EPISTOLA PRIMA.

GUIBALDI ABBATIS CASINENSIS AD LOTHARIUM IMPERATOREM A PETRO DIACONO COMPOSITA.

Exponit ei Casinensis monasterii calamitates, auxiliumque ac protectionem ejus implorat.

Anno 1137. *Ex ms. Casinensi eruit Mabillonius.*

LOTHARIO Dei gratia Romanorum invictissimo cæsari, imperatori augusto, ac triumphatori perpetuo, GUIBALDUS Dei gratia Casinensis cœnobii minister indignus debitæ fidelitatis obsequium.

POST innumeras sollicitudines, quibus nimirum oneratur Romanum imperatoris fastigium, laudabile clementiæ vestræ cognoscimus, christianissime imperator ac triumphator invicte, esse propositum, per quod submotis omnibus discordiarum ac querimoniarum seminibus, quæ in agro dominico humani generis inimicus asperserat, sanctæ catholicæ Casinensi ecclesiæ piissimo mentis affectu consulere voluistis: in quo scilicet animi voto ac desiderio, quantum rebus humanis favere providentia divina dignetur, sollicitudo clementiæ vestræ spiritu Dei incitata demonstrat, quæ more Romanorum imperatorum benigna circa omnes existit, ideo & quasi Deo contemplante, populum Domini sibi commissum felici regat semper & gubernet intuitu, nec amplius patiatur eos aliquibus sæculi hujus procellis illidi, aut malignis perturbationibus concuti: quatenus post hoc vitæ præsentis imperium regnum cœleste adipisci, & in æternum cum Domino retinere valeatis. Hinc itaque pro tanta devotione animique vestri sinceritate, quam non solum verbis sed lucifluis etiam operibus circa Casinensem ecclesiam & nostram parvitatem ostendistis, obnixe petimus, ut vestro potenti solatio sanctam Casinensem ecclesiam Romani imperii specialem ac singularem cameram in hoc periculoso tempore in omnibus adjuvare defendereque non dedignetur: Quatenus ex hoc vestra imperialis gloria beatissimi P. nostri Benedicti suffragantibus meritis, per cunctas orbis Romani partes magis ac magis in dies semper accrescat, & apud omnipotentem Dominum dignam retributionem percipiat. Quanta autem & qualia per impiissimas gentes Longobardorum Nortmannorum (a) & Saracenorum ego & Casinensis ecclesia pro fidelitate Romani imperii & apostolicæ sedis sustineamus stilus scribere non sufficit, cum omnia ligna silvarum herbæque camporum, undæ maris, ac arenæ littorum si vertantur in linguas, enarrare non valeant. Nihil enim aliud Casinensi ecclesiæ nisi tribulationem inenarrabilem reliquerunt, & ecce proh dolor! rege Nortmannorum ROGERIO cum suo exercitu gratulante, solus fidelium cœtus magna mœstitudine consumitur, christianorum sanguis effunditur, monachi in carceris vincula vinciuntur, devotus Deo populus continua strage vastatur. Nam qui evadit ignem vel gladium, præda efficitur, captivus trahitur, venundatur, & exul perpetuo constituitur; en civitates, castra, ecclesiæ, ac monasteria destituta habitatori-

(a) Normannos hic eos vocat, qui sub Guiscardo principe ex Neustria venientes, Apuliam, Calabriam, ac demum Siciliam armis subjugarunt.

bus disperierunt, & præpositi ac monachi hac illacque dispersi, sola illis B. Benedicti limina derelicta sunt in refugium, cum monasteria eorum in ferarum redacta sint cubilia: & ipsi vagi & sine tectis inventi, non jam eis liceat prædicare nomen Domini, sed mendicare. Ecce, imperator invicte, pervenit gladius usque ad animam: ecce dies in qua clamamus: Beatæ steriles quæ non genuerunt, & beata ubera quæ non lactaverunt. Ecce illa periculosa tempora Pauli voce prædicta. Libet ergo cum Hieremia clamare: *Quis dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lachrymarum, ut plangam tantam ac tantam miseriam, tale ac tantum excidium patriæ?* Sedet in tristitia, quin potius in ruina Casinensis ecclesia caput omnium monasteriorum, mater omnium cœnobiorum, consolatio tristium, portus periclitantium. Ecce, inquam, revera dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Præterito quippe anno homines B. Benedicti seminaverunt, sed propter militias vestri invicti imperii non recollegerunt: hoc vero anno quia non seminant, nec est recolligendi fiducia. Quid vero de exercitu Siciliæ dicam, cum comites Aquinenses & homines terræ B. Benedicti, & omnes circumcirca manentes, contra sacramentum quod vobis & Romano imperio & Casinensi ecclesiæ fecerunt, nil melius operentur? *Residuum enim locustæ comedit brucus*, ut ait propheta. Quid enim Nortmanni faciunt, & comites Aquinenses pejora non faciunt? Illi terram occupant, isti nihil ex civitatibus vel ex rure dimittunt; illi occidunt gladio, isti ablatis omnibus fame trucidant; illi in captivitatem ducunt, isti sibi in servitutem redigunt; & cum queritur quis adversus hostes dimicet, inveniuntur nulli, cum scilicet eorum oppressione retenti, ad mandatum nostrum occurrere prorsus inveniantur. Sed cum undique angustiati clamamus, non est qui audiat, non est qui respondeat, non est qui adjuvet, non est qui salvum faciat, non est qui protegat. & quid dicam vel quid loquar, cum pervenerit gladius usque ad animam, & sanguis omnium interfectorum de terra clamet ad Deum? omnis namque populus diversi sexus & ætatis intra mœnia cœnobii Casinensis congregatus consistit, & omnibus forinsecus devastatis, ac in solitudinem redactis, nihil jam restat, nisi, quod Deus avertat, ipsius ecclesiæ Casinensis excidium. Illud autem quod habere videmur solo nomine utimur ut vel ad defensionem cœnobii, vel ad aliquam utilitatem ejusdem ecclesiæ quorumlibet solatia numquam inveniamus. Præcipue autem mihi quem vestra ibi præfecit majestas, non solum nulla solatia conferunt, verumetiam quidquid residuum est ab hostibus inpreter missæ subtrahunt, & omnem nostram dispositionem in terra B. Benedicti suis violentiis calcant: adeo ut nec victualia, nec ulla quadrupedia in omnibus nostris remaneant. Nec ullus qui nobis compatiatur, vel nostros singultus, vel gemitus doleat, oculus noster aspiciat. Sed quia tanto imperatori tanto augusto pauca sufficiunt, ex istis jam, triumphator invicte, quæ nos præ gemitu & afflictione cordis loqui non possumus, & ex verbis filii nostri Petri hujus epistolæ dictatoris, ac Romani imperii per omnia fidelis: quem in Alemaniam, Saxoniam, Daciam, Sueviam, ac Lotharingiam mittere decrevimus, cognoscetis. Historiam vero occidentalium imperatorum, quam eidem Petro dictare præcepistis, noveritis adhuc non explesse. Variis enim tribulationibus & angustiis pressus, plus ei flere, quam scribere libuit. Ergo præcellentissime Cæsarum, jam jam nostræ calamitati succurrite, cœnobii Casinensis miserias relevate, jam vestræ potentiæ manum porrigite, & eamdem ecclesiam, quæ specialis ac singularis Romani imperii camera semper fuit & est, ne si perdita fuerit & Romanum vilescat imperium, & toto orbi Romano noscatur dispendium: quia cum juxta precipitium consistamus, nisi manu vestræ defensionis nos adjuvaretis, spe vivendi per Christianos sublata, aut ipsis paganis subiciemur, aut, quod avertat divina potentia, ab eorum multitudine victi, ad omne christianitatis dispendium crudeli nece pereamus, ac per hoc & Christi nomen in gentibus blasphemabitur & vestræ opinionis anteacta studia oblivioni tradentur. Et ideo solotenus humo prostrati vestram augustalem clementiam poscimus, & per futurum judicium ac per omnia divina & humana mysteria quæ in cœlis & in terra sunt adjuramus, atque cum tota Casinensi ecclesia, cui me divina dignatio præficere voluit, vestro divinitus protecto imperio totis viribus suggerimus, votisque supplicibus preces multas effundimus, ut contritæ, devastatæ, desolatæ, & omni humano solatio destitutæ sanctæ Casinensi ecclesiæ defensionem debitamque tuitionem cunctis remotis occasionibus, cunctisque omissis dilationibus, in quantum valetis auxilii omnimodis præbeatis, quatenus qui innumeris tribulationibus quatimur, ac æstuamus, ac pro monachis nobis commissis miseriis cruciamur, vestris consolationibus refecti lætemur, & per vos tranquillitate percepta, optatam libertatem, sicut decet, per tam benignum ac sanctum imperatorem consequi mereamur. Nam vobis qui in agone contenditis, ut ad bravium supernæ vocationis, ut ad capescendam coronam incorruptam perveniatis, ab omnibus aliis abstinendum est, & legitime pro Casinensi ecclesia, quæ singularis Romani imperii camera est, decer-

tandum. Quid autem magis legitimum, quam ut præ omnibus & ante omnia cameræ vestræ curam habeatis, quæ cunctorum monasteriorum caput & mater est, quæ vestro in tempore, tantis ac tam immanibus succumbit sine cessatione periculis? Denique si Casinensis ecclesia, quæ cunctorum monasteriorum caput est, viget, cetera cœnobia, quæ membra ejus sunt, quamvis languida, recuperandi fiduciam non amittunt. Quæ nimirum omni robore carent, si contingat solum caput forte languere, quanto potius (quod meritis sanctissimi patris Benedicti avertat omnipotens Deus) si contingat extingui, etiam Benedictus ac Maurus cum sibi commissis ovibus merguntur. Erigite ergo illos a fluctibus, imperator invicte, si vos pater Benedictus ab excessuum alluvionibus erigat, & vobis cœlestis atria regni intercessionum suarum precibus reseret, ut vitæ æternæ pascua invenienda inter angelos & archangelos sine termino tribuat, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Imperii vestri magnificentiam Christus Dominus feliciter conservet, tueatur & defendat in annis. Bene valete.

INCIPIT EPISTOLA SECUNDA ad Lotharium imperatorem & Richizam ejus conjugem.

Recenset deprædationes factas Casinensi monasterio a Sarracenis, Normannis, & Langobardis.

Anno 1137. *Ex ms. Casinensi eruit Mabillonius.*

DOmino piissimo & serenissimo imperatori augusto LOTHARIO cæsari ac triumphatori perpetuo, ejusque uxori RICHIZÆ, a Deo protectæ Romanorum imperatrici, victorias certaminum, perennis vitæ bravium, subjectiones gentium, atque substratis hostibus pacis ubique bonum, GUIBALDUS sancti Casinensis monasterii minister indignus.

In variis, multiplicibus, ac diversis tribulationibus constitutus, vestrum de die in dies venturum sperabam auxilium; sed, ut video, fefellit me spes mea. Quantum enim relationibus vestræ piissimæ tranquillitatis ad nos in Casino venientium didicimus, vos jam fere Aquilegiæ propinquasse, etiam ipso auditu nimis noster contristatus ac dejectus est animus, & tanto jaculo mœroris cor nostrum infixit, ut linguæ humanæ nullus sufficiat explicare sermo. Quia nimirum magis nobis mœstitia de vestro ab Italia recessu nunc orta est, quam dudum mœror affecit, cum vestro imperiali jussu onera Casinensis cœnobii ferenda suscepi. De venerandis vero sermonibus vestris, quos nobis per nuntios vestros misistis, de sacramentis Nortmannorum ac Langobardorum, utinam non illis imputetur. Melius enim fuerat illis non jurare, quam jurare & perjurium committere: omnes enim qui in istis partibus habitant, apostatantes ad satan conversi sunt, & nihil vel dicunt vel faciunt, nisi quod digitus diaboli in corda eorum scribit. Nam quicquid nequitiæ, quicquid malitiæ, quicquid perversitatis, quicquid tortitudinis vel dici vel cogitari potest, in operibus ipsorum cernimus. Quantas autem calamitates, quantas tribulationes, vel quantas persecutiones ab ipsis sustineam, per dilectissimum filium meum PETRUM vobis notificare decreveram: sed quia itineris id longitudo & conclusio prohibuit, paucis aperiam. Post vestrum namque discessum Saraceni, Nortmanni, atque Langobardi, invenientes quietam terram, quaquaversum tendunt, devastando depopulantur, incendio atque homicidiis totum exterminantes; sed nec arbustis fructiferis omnino parcunt, ne forte quos antea montium aut prærupta terrarum vel seclusa quæque occultant, illis pabulis nutriantur. Et sic eadem atque iterum tali crudelitate furentes, ab eorum contagione nullus lætus remansit, & nullus locus ab eorum infestatione est relictus immunis, præsertim in possessionibus sacratissimi monasterii Casinensis, necnon & in aliis ecclesiis, basilicisque sanctorum; monasteriisque sceleratius sæviunt, ut majoribus incendiis domus orationis, quam urbes, cunctaque oppida comburant. Impletum est nunc in ecclesiis, quod vir sanctus ad Dominum declamat dicens: *Ubi laudaverunt te patres nostri, facta est exustio ignis.* Nunc jam venit hora, ut omnes qui nostram terram deprædantur, incendunt, devastant, & ruricolas, ac monachos in nervo vinciunt, compedibus ac manicis gravant, occidunt, vendunt, cruciant & persequuntur, arbitrentur se obsequium præstare Deo. Ubi autem venerabilis aulæ clausas inveniunt portas, certatim retibus dextralium aditus reserant, ut recte dicatur: *Quasi in silva lignorum securibus exciderunt jannas ejus in idipsum, in securi & ascia dejecerunt eas, incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.* Quanti nunc ab eis pontifices, presbyteri, diaconi, monachi, nobiles, ignobiles, diversi sexus vel ætatis interficiuntur? quanti cruciantur, ut tradant si quid auri vel argenti proprium vel ecclesiasticum habeant? & dum quæ habent urgentibus pœnis facilius dant, iterum crudelibus tormentis oblatores urgent, autumantes quamdam partem, non totum oblatum: & quanto plus dant, tanto amplius quempiam habere credunt. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reverentia sacerdotalis, non monastici habitus stemma crudelissimas mentes eorum mitigat, quin imo ibi exaggerantur ira furoris,

toris, ubi honorem conspiciunt dignitatis. Senilis maturitas atque veneranda canities, quæ cesariem capitis ut lanam candidam dealbat, nullam sibi ab hostibus misericordiam vindicat: parvulos etiam ab uberibus maternis rapiens barbarus furor insontem infantiam elidit ad terram. Impletum est nunc quod olim Judæi canebant: *Dicit inimicus, incendere meos fines & parvulos meos elisurum ad terras.* In ædificiis autem magnarum ecclesiarum, domorum, civitatum, ubi ingenium destructionis per ignem facere non possunt, parietes solo æquant, ut nunc antiqua illa speciositas ædificiorum nec quid fuerit prorsus appareat. Quod si quis dictis fidem derogaverit, testis est civitas Puteolana, Aliphana, ac Telesina, quæ nihil aliud nisi quia olim fuere demonstrant. Sed & aliæ urbes quamplurimæ aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur. Nam & hodie si qua supersunt subinde desolantur: sicut & de civitate Capuana, quæ olim post urbem Romanam totius Campaniæ & caput & gloria extitit, fecerunt. Nam postquam eam hominibus deleverunt, auro & argento spoliaverunt, ne vel ad horam locus impietati cederet, illam incendio cremaverunt, & antiquam illam ingenuam ac nobilem libertatem in servitutem redegerunt, præcipuosque in captivitatem duxerunt, ac aurum, argentum, gemmas, ac vestes, & quicquid pretiosum, quicquid carum invenerunt, asportarunt. Quia vero quosdam aulicos vestri triumphalis imperii latet, & incredibile illis videtur istud quod describimus, huc si placet properantes, invenient verum esse quod scripsimus. Quanta autem & qualia intulerunt ipsi & dux illorum Casinensi cœnobio, & post vestrum & ante vestrum adventum, referre quis valeat? sed ne videamur hoc intentatum relinquere, aliquanta hac ex parte describam, ut liquido vestra invicta imperialis clementia noscat, quantum nunc pro Romani imperii odio Casinensem infestent ecclesiam, cum tam immaniter, tam impiissime, tam gravissime illam persecuti sunt. Capta namque civitate Capuana SENIORECTUS, qui ante nos vestræ cameræ regimen tenuit, ab eo evocatus, & contra canonum decreta, contra Domini nostri JESU-CHRISTI & omnium apostolorum ac patris Benedicti præcepta sacramento constrictus est. Sed cum adhuc ista ejus in ejusdem regis animo non sufficerent, abstulit de monasterio aureos .... postquam vero hæc omnia pro suo velle explevit, destinat cancellarium suum, qui monasterium ad castrum exinde faciendum caperent, monachos inde ejicerent, & universum monasterii thesaurum cunctamque supellectilem cum corpore beati Benedicti sibi in Siciliam transmitterent. Quod monachi persentientes rebellare, & magis mori, quam sanctum locum dare decernunt. Audiens autem quod vestra triumphalis clementia duo millia Alemannos cum ANNONE abbate cœnobii Luneburgensis ad monasterium defendendum transmittere disposuisset, abbatem ac fratres seducens, utrosque ad suam fidelitatem sacramento constringit, abbatem ad evangelia, monachos autem per ordinem suum. Abbate igitur vita decedente, dum adhuc ejus feretrum in ecclesia esset, destinati sunt a CAROLINO, qui tunc in partibus istis ROGERII vices agebat, ut nullus, eo absente, de abbatis electione tractare præsumeret. Dilatum itaque est, & contradicentibus ac mœrentibus monachis, usque ad ipsius adventum protelatum. Cumque illuc advenisset, cum ei ostenderentur de electione abbatis patris Benedicti jussio, & privilegiorum ac præceptorum constitutio; respondit quod nil ad præsens istiusmodi valeret ostensio, sed differre electionem usque ad domini mei notitiam; sin autem tradite arcem Bantrensem (a) & eligite quem vultis, ita tamen ut prius fidelitatem domino meo faciat. Quod cum fratres se non implere dixissent, ille exercitum congregans universa cœnobii castra ab ejus ditione subduxit. Ecce bona quæ ante vestrum adventum Casinensi fecerunt ecclesiæ, & adhuc deteriora in dies singulos faciunt. Ob quam rem rogamus, imperator invicte, ut vestræ cameræ afflictæ, destitutæ ac desolatæ subveniatis; ne quando dicant Sarraceni, Normanni ac Langobardi, ubi est imperator illius? Erigite igitur, erigite vestros invictos, & a Deo conservandos lacertos, & Casinensem ecclesiam, cunctorum cœnobiorum matrem, de impiorum manibus liberate. Nam sicut inter omnia sidera solem constat in cœlestibus gerere principatum, ita nimirum in mundanis potentatibus Romanum cunctis præpollet imperium. Licet autem per se sit magnificum, patet tamen, quia tunc splendet augustius, cum a probo & illustri viro regitur: & ideo vestra probitas Casinensi succurrat ecclesiæ, ne rutilans cœli gemma, id est Casinensis ecclesia, de capite cunctorum cœnobiorum auferatur, & ad terram elisa, pedibus Saracenorum qui ignorant Deum conculcetur. Petrus vero noster filius vobisque percuncta fidelis, sacratissimo vestro imperio vobis se oppido commendat. Deus autem omnis gratiæ sic tempora vestra dignetur disponere, ut per præsentis vitæ felicitatem æterni regni sitis coheredes.

(a) Nunc dicitur Rocca Vantra in prosp[illegible] Casini.

EPISTOLA III. VVIBALDI ABBATIS ad monachos Casinenses.

Liberam eis alterius abbatis eligendi facultatem tribuit, cujus electio si canonica fuerit, promittit eos se ab obedientia sibi promissa absoluturum.

Anno 1137. GUIBALDUS Dei gratia sancti Casinensis cœnobii minister indignus, dilectis in Christo filiis & fratribus in eadem ecclesia Deo militantibus spiritu consilii & fortitudinis abundare.

Hactenus in agro Dominicæ culturæ, id est in vestræ fraternitatis prælatione, arbor umbram non fructum faciens, terram occupavi, non sine timore vocem audiens Domini dicentis: Succide eam quæ & ex se fructum non reddit, & sibi suppositam terram fructificare impedit. Quoniam igitur securis ad radicem posita est, ut omnis arbor, quæ fructum non faciat, succidatur; nos consilium propheticum diutius dissimulare non potuimus, sed quia propter me periculosa & plena desperationis tempestas orta est, nautis cessantibus, ipse me in mare mittere non refugi. Itaque quia sic a vobis recessi, Deo teste, non metu mortis, sed quod mors mea nihil vobis emolumenti, quin potius multum periculi afferre poterat, ut ultra ad vos non reverti disposuerim: præcipio vobis in virtute sanctæ obedientiæ, ut postpositis partium studiis, remota omni ambitione & venalitate, absque gratia vel odio, aut acceptione alicujus personæ, secundum regulam S. Benedicti, personam catholicam & regularem de corpore vestræ congregationis, invocata sancti spiritus gratia, in abbatem vobis & pastorem animarum vestrarum, servata Casinensis cœnobii libertate, sine mora eligatis. Statutum siquidem nobis est, ut si hanc formam in eligendo vobis abbate servaveritis, [a] ut nos remissis vobis ecclesiæ vestræ (a) insignibus, vos ab obedientia & subjectione nostra omnes pariter absolvamus, & vos ad promotionem futuri abbatis liberos a nobis efficiamus. Quod si, quod absit, apud vos diabolicæ & contentiosæ illæ conjurationes & conspirationes in hac aliqui causa tentare & pervertere præsumserint, & aliquis tali factione sese intrudi permiserit, sciatis nos plenam de vobis auctoritatem & curam retenturos, & in talem, tamquam in intrusum, & invasorem, & supplantatorem nos in omnibus conciliis & curiis, & viva voce & scriptis semper acturos. De rebus autem monasterii vobis dicimus, ne forte aliquis ex nobis, aut propter nos occasionem mali accipiat, quod quindecim tantum marcas argenti ad tanti expensas itineris nobis domnus decanus & fratres nostri præbuerunt. Cetera vero omnia, & ipsi de thesauro acceperunt, & per se in tam multis & magnis necessitatibus expenderunt. Servate nostram, id est vestram & meam in remunerandis hominibus, qui nobis servierunt, famam. Servate mihi Gualterium meum, qui apud vos infirmus remansit. De Rainaldo (b) invasore & perjuro monacho, [b] nec mentio umquam apud vos fiat. Deus pacis & dilectionis sit semper cum omnibus vobis. Valete.

EPISTOLA IV. VVIBALDI ABBATIS ad R. Casinensis monasterii abbatem.

Gratulatur ei de sua electione, absolvit eum a promissa sibi obedientia, anulum & sigillum suum in signum resignationis abbatiæ ei remittit.

REverendo patri R. (c) sancti Casinensis cœnobii venerabili abbati frater GUIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1137. [c]

Electum vos communi fratrum conniventia, & in ecclesia Casinensi regulariter ordinatum audientes, gaudio gavisi sumus, quippe qui licet officio eidem ecclesiæ administrare desierimus, affectu tamen & sollicitudine non alteratum animum gerimus. Ea propter vos in nomine Domini per præsentia scripta ab obedientia quam nobis promisistis, omnino absolvimus, & qui vobis aliquando indigne præfuimus, vestri subditi & servi & esse & dici non erubescimus. Commendamus autem caritati vestræ carissimum nostrum domnum decanum O. & reliquos fratres nostros, & homines de S. Petro, qui fideliter nobiscum in tribulatione nostra perseverarunt. Remittimus vobis anulum unum & sigillum quondam nostrum, per quæ plenam refutationem de abbatia Casinensi facientes, numquam tamen consilium & auxilium nostrum eidem ecclesiæ subtrahemus. Valete & nuncium nostrum per vos transeuntem, pro nostra caritate bene habetote, & si per vos redierit, litteris rerum statum vestrarum nobis significate.

(a) Anulo scilicet & sigillo & forte quibusdam aliis jocalibus.

(b) Duo tunc in Casinensi monasterio erant Raynaldi, unus Colementanus, alter Etruscus, qui Rogerio Siciliæ regi favens, perturbato ordine a quibusdam fratribus, contradicentibus aliis, abbas electus est, cujus electionem Innocentius papa irritam declaravit.

(c) Raynaldo Colementano, quem sanior fratrum pars post obitum Senioredi eligendum sibi proponebat.

EPISTOLA V. VVIBALDI ABBATIS ad Odonem decanum Casinensem.

Absolvit eum aliosque Casinenses fratres a promissa obedientia, rationemque reddit de nonnullis a monasterio detractis.

Anno 1137. FRater GUIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus carissimo fratri & amico suo O. Casinensi decano salutem & benedictionem.

Quantum vestris calamitatibus commovear, quantum vestris vexationibus compatiar, novit inspector cordium Deus. Licet enim personaliter vobis nec adesse nec præesse valeam, non dispari tamen sollicitudine Casinensem ecclesiam & amamus & semper amabimus. Verumtamen quia sic divina prærordinatio disposuit, & temporis qualitas nostris meritis concordans exigit, ne vos sponsionis vestræ prævaricata obligatio, nos vero suscepti regiminis neglecta administratio perpetuarum pœnarum obnoxios faciat, vos & omnes fratres Casinensis ecclesiæ ab obedientia, quam nobis promisistis, plenarie absolvimus. Similiter & laïcos, qui nobis juraverunt, liberos a sacramentis suis esse concedimus. Ne autem ullius æstimatio, nobis detrahendo peccare possit, sicut vobis & plerisque fratribus notum est; cum a vobis exivimus, hæc quæ subscripta sunt, distracta erant. Landulfus habebat in pignore pro lxxxv. libris calicem unum aureum, duas cruces aureas cum lapidibus, duo candelabra argentea. Apud S. Germanum candelabrum unum argenteum pro tribus libris, thuribulum unum pro xxx. solidis, quæ omnia per manus fratris Raynaldi Theod. & fratris Bertoldi suscepta & erogata sunt. Porro pueri nostri, qui nos præcesserunt, crucem unam parvam auream & anulum unum, & iconam ligni Domini perdiderunt. Pluviale & camisiam quam nobis dedistis conservavimus, expectantes secundum promissionem vestram, ut reliquum quod ad capellam pertinet, nobis compleatis. Sigillum & anulum domno abbati remisimus, valete.

EPISTOLA VI. VVIBALDI ABBATIS ad Theodericum abbatem VValciodorensem.

Miracula sancti Forannani a Roberto monacho scriptis consignata approbat.

1140. FRater VVIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus domno THEODERICO venerabili Walciodorensis ecclesiæ **A** abbati & reverendo fratrum conventui divinis semper invigilare studiis & provehi muneribus.

Gratias agimus, dilectissimi, conditoris omnium inæstimabili gratiæ, qui universalis ecclesiæ suæ pulchritudinem certis temporibus miro ordine, magnis auctoribus, ipse idem novus semperque perfectus artifex, condecorare non desinit, ut unaquæque per orbem ecclesia quæ maris undas interdum patitur, littoris tamen firmitate aliquando gaudeat, discipulis in navicula Christum dormientem excitantibus, & Christo fluctibus imperante, **B** Christum utique fratres & vos apostolico exemplo in vestra navicula excitatis, dum vestris quibus ecclesia vestra regitur patronis honorem & devotionem exhibetis, dum ea quæ in eis ipse operatur miracula, ad multorum notitiam & ædificationem perducere desideratis. Scripsistis nobis per fratrem nostrum & filium vestrum (a) Robertum, vitam & miracula B. confessoris pontificis & abbatis (b) FORANNANI ipsius non parvipendendo studio composita, ea ut nobis ipse retulit, intentione, ut si qua minus viderentur composita & super- **C** flua, nostra parvitas elimaret aut detraheret, & totius corpusculum operis nostra cooperatio roboraret, quod operi si necessarium inspicerem fore quæ injunxit & vos injungitis, aggredi non recusarem plane. Sed quia per omnia probatur laudabile, de cetero præceptis vestris cupio obtemperare, si labores nostri pro ecclesia, si regni quibus obligamur negotia prosperos habeant exitus, & nobis aliquot sepositis curis aliquando indulgeant otium. Vos interim eo quo cœpistis studio B. confessoris miracula amplectimini, & memoriæ tradere curate, quia si vestra perseveret devotio, si studium **D** non lacescat, si religio accrescat, glorificationem sacri Corporis videre corporeis merebuntur oculis, quibus tantum manifesta datum est videre miracula, cujus temporis felicitati nostra utinam interesse mereatur præsentia, nostra subservire parvitas, & sacrorum cinerum glorificatio sit nostræ fidei de spe resurrectionis confirmatio, sit in præsenti tempore de tribulationibus nostris consolatio, de exilio ad patriam, de morte ad vitam translatio.

E

EPISTOLA VII. CONRADI REGIS ad VVibaldum abbatem.

Mandat ut Francofurtum accedat regalia abbatiæ Corbeiensis de manu sua recepturus.

COnRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Stabulensi abbati gratiam suam cum dilectione. Anno 1146. Ex ms. Corbeiensi.

(a) Is, ni me mea fallit conjectura, est Robertus, qui post Theodericum abbas fuit Walciodorensis.

(b) S. Forannanus natione Scotus, episcopus & abbas primus VValciodorensis monasterii extitit, atque ibidem sepultus, hactenus eodem in loco summa cum veneratione servatur.

Postquam ecclesia Corbeiensis abbate suo orbata fuit, statim divina inspiratione commonita, dominum & patrem spiritualem te sibi canonica electione ascivit, postea vero tam in temporalibus quam in spiritualibus, propter absentiam tui turbata & destructa, grave damnum sustinuit. Mandando igitur rogo dilectionem tuam, quatenus in festo S. Nicolai *Franckenevve* præsentiam nostram adeas, & quæ ad donum regiæ dignitatis spectant, ibidem de manu nostra suscipiens, ecclesiæ Corbeiensis, tamquam pater spiritualis, & prudens dispensator imposterum provideas. Valete.

Hæc apud *VVirzenbrog* scripta & data, & iij. calendarum Decembris in Stabulensi ecclesia abbati sunt præsentata.

EPISTOLA VIII. VVIBALDI abbatis ad Conradum regem.

Respondet ad præcedentem, examinandam esse Corbeiensium de se electionem, excusatque se quod ad ipsius curiam non venerit.

Anno 1146. *Ex ms. Corbeiensi.*

INclyto triumphatori ac serenissimo domino suo CONRADO Dei gratia Romanorum imperatori augusto frater VVIBALDUS divina majestate Stabulensis ecclesiæ servus salutem in eo, qui dat salutem regibus.

Pietatis vestræ litteras, quas nobis per Brunonem præpositum vestra magnificentia transmittere dignata est, recepimus, quæ sicut plurimum gaudii & exultationis nobis contulerunt, ex eo quod in conspectu majestatis vestræ gratiam eximiam nos invenisse, certis experimentorum indiciis cognovimus: ita multum sollicitudinis & anxietatis de causa, quam continebant, nostræ parvitati præbuerunt. Siquidem magnitudini vestræ placuit significare nobis, quod Corbeiensis ecclesia pastore suo viduata, nos pari desiderio, & unanimi consensu in patrem sibi, ac pastorem animarum elegerit: ad quod onus subeundum nos hortari, & divinæ vocationis præceptum sequi vestra benignitas, cum regiæ jussionis auctoritate maturatur, verum quoniam de monachis, ad quos id opus sicut inchoare, ita & consummare majori ex parte pertinet, nullus ad nos venerat, rem totam religiosorum consilio differendam esse credidimus, donec Corbeiensis ecclesia coram majestatis vestræ præsentia & principum conveniat, & quid quove ordine id quod asseritur fecerit, sicut canonicum & competens est, exponat; Præterea mansuetudo vestra non moveatur, quod ad præsentem curiam secundum jussionis vestræ bene placitum non venimus, quoniam festo B. Nicolai, quando Corbeiensis ecclesia curiam vestram adire disposuit, Deo ducente veniemus, si quid

A ergo apud vestram excellentiam nostra valet exigua sed fidelis devotio, locum nobis circa *VVerzenborg* in festo B. Nicolai assignare dignemini, quo vobiscum his, qui venturi sunt commode occurrere valeamus.

EPISTOLA IX. CONRADI REGIS ad fratres Stabulenses.

Illos hortatur, ut absentiam abbatis sui æquanimiter ferant, & de gratia sua plurimum confidant.

Anno 1146. *Ex ms. Corbeiensi.*

B CONRADUS Dei gratia Romanorum rex Ruperto Stabulensi decano, & ceteris fratribus, ministerialibus quoque, ac toti familiæ ejusdem ecclesiæ gratiam suam & omne bonum.

Sicut divina ordinavit providentia, juxta fidelium nostrorum consilium, ad petitionem Corbeiensis ecclesiæ fidelem nostrum VVIBALDUM abbatem vestrum, retenta vestra provisione & cura, quam prius habuerat, monasterio Corbeiensi præfecimus, & quia ex hoc, ut speramus, & volumus, maxima ecclesiæ utilitas provenire potest, universitatem vestram per præsentia scripta C attente monendo rogamus, quatenus absentiam ejus regno quidem necessariam & nobis non inutilem patienter supportetis, & in ecclesiæ vestræ opportunitatibus, si qua graviora emerserint, piæ sollicitudinis operam studiose impendatis, quod si in aliquibus nostrum adjutorium vobis fuerit necessarium, sicut hactenus semper vobis fuimus propitii, ita nunc maxime nos semper clementes habebitis.

EPISTOLA X. CORBEIENSIUM ad Stabulenses.

D *Gratias agunt quod VVibaldum sibi non inviderint abbatem, hortanturque ut ejus absentiam æquanimiter ferant.*

Anno 1146. *Ex ms. Corbeiensi.*

COrbeienses Stabulensibus decano & præposito, ceterisque dilectissimis dominis & fratribus sanctæ Stabulensis ecclesiæ VValterus prior, Adelbertus præpositus, totusque conventus Corbeiensis ecclesiæ, officiosum munus fraternæ dilectionis, & si quid præterea valet obsequii & devotionis.

Cum quidem Deus non immemor beneficiorum suorum, quæ a sæculo sunt, delegavit ecclesiæ nostræ dominum & patrem, E prius quidem vestrum, nunc autem & vestrum & nostrum, qui unius patris filii sumus, vinculo utique germanæ caritatis, mediante Deo, jam non ignobiliter connecti incipimus; in primis ergo vestræ dilectioni quam maximas, & quam devotas gratiarum actiones nostra exsolvit ecclesia, quia talem

talem ac tantæ auctoritatis virum, cujus industria, sicut in curia regis celebris habetur, sic in Romana ecclesia non ignoratur, quia hunc, inquam, virum nostræ indigentiæ necessarium non invidit nobis vestra fraternitas, non tantum ad præsens gratulamur, sed iterum & sæpius quo gratius est nobis quod factum est, tanto devotius vestræ benevolentiæ gratulabimur: hoc quoque non minus obnixe precamur, ut hujus tanti patris absentiam æquanimiter sufferatis, cumque ecclesiæ nostræ, prout tempus monet, prospicere congaudeatis, siquidem & hoc futurum non desperamus, ut utriusque ecclesiæ nostræ scilicet & vestræ profectus ab alterutris æqualiter desideretur, & quia horum duorum gregum unus est pastor, eo mediante in unum consocientur, & hoc modo efficiatur unum ovile & unus pastor. Valete.

EPISTOLA XI. STABULENSIUM ad Corbeienses.

Gratulantur eis de VVibaldi electione, quem illis commendant.

Anno 1146. *Ex ms. Corbeiensi.*

Reverendissimis in Christo patribus suis & dominis, VVALTHERO Corbeiensi venerabili priori, Adelberto præposito omnique ejusdem ecclesiæ sancto conventui frater R. Stabulensis ecclesiæ decanus, Simon præpositus, humilisque eodem in loco grex Christo militans, totius devotionis & orationum promtissimum munus.

Acceptis & perlectis litteris, quas parvitati nostræ per fratres nostros vestra transmisit pietas, spirituali gaudio admodum gavisi sumus, in hoc potissimum, quod margarita illa cœlesti munere peroptima, quæ de thesauris ecclesiæ nostræ hactenus vix ulli negotiatori fuerat exposita, vobis tandem fulgoris sui radiis pretiosissima comparuit, qui nitor illius, cujus aspectus est salubris & jucundissimus, vestris etiam condigne innotuit & complacuit obtutibus, sive quia Deo ordinante, de propria communis, de nostra jam vestra & nostra facta est, quam studiose foveri, quam diligenter haberi & teneri debeat, vestra melius novit eruditio, & licet de benignitatis vestræ mansuetudine ac suavitatis dulcedine non modicum confidamus, tamen quia multum ei debemus, quem sincere & pure diligimus, per Deum, quo nihil sublimius, per caritatem fraternam, qua nihil hoc in mundo est altius, supplicamus, ut eum, qui nostris utilitatibus propter vos ad horam subtractus est, & vestræ fidei commissus, condigno habeatis honore, quatenus erga curam suscepti regiminis eo libentius desudet, quo vos ad sustentandas manus Moysi humeros supposueritis liberius, in hoc cum Amalechite facile superari poterunt hostes utriusque ecclesiæ, vestræ scilicet & nostræ.

EPISTOLA XII. * VVIBALDI abbatis magistri (a) ad eumdem VVibaldum.

* Reinardi. [a]

Gratulatur ei de sua electione, gaudium timore miscens pro exaltatione.

Anno 1146. * Meditationis.

.... * tationis atque lectionis nec minus operis instantia perseverantiam suam jugiter exercuit. Quia tamen nimis frequentes tempestates mentis meæ naviculam crebrius inter undosas & procellosas molestias (b) jactitabant, & desiderabilem tranquillitatem in silvis vehementer contrahebant, usus consilio, sicut mihi * v.... non inutili, remisi fratribus meis omnes monasterii reditus, ut ipsi per officiales suos omnia recipiant, nec ad manus meas.... talium respiciant, ad opus vero meum tantum decem solidos ex his reditibus excepi, superadditis paucis in quadam solitudine agris, quos egomet elaborare feci, malo enim minus habere potestatis, vel quæ videtur utilitatis, ut amplius possidere possim tranquillitatis. Sed jam revertamur ad te, considerantes mirabilia Domini, quæ multipliciter operatus est circa te. Enimvero cum sæpe tacitus ea mecum revolvo, stupens gaudeo, & gaudens stupeo, nec tamen in ipso gaudio timore careo. Gratulans equidem pro amicitiæ debito super tuæ personæ tam multiplici, & ut verum fatear, quia modo non abbati sed VVIBALDO meo loquor, nimis inopinata aliquando sublimatione, sed metuo, quod humanum est, tuus animus nonnulla sublevetur elatione. Sed tu mi doctus a propheta quid retribuas Domino pro omnibus quæ retribuit tibi: calicem salutaris accipe, & nomen Domini invocato, quantoque magnus es, quantum res patitur, humilia te in omnibus: nomen, inquam, Domini invoca, rogitans & supplicans ut illorum numero non ascribaris, de quibus terribiliter scriptum est: *dejecisti eos dum allevarentur.* Timendum tibi, dilectissime, videtur, ne, quod absit, bona recipias in vita tua. Itaque terribilem in consiliis super filios hominum Deum semper attende, & ut ejus consilium tibi fiat salutiferum, quibuscumque studiis valeas, ip-

* videbatur.

(a) Reinardi primi abbatis Reinehusensis, qui opusculum scripsit de primordiis ecclesiæ suæ, editum tomo 2. Script. Rer. Brunsvvic. pag. 703. Monachum fuisse Helvvardishusensem annotavit ex Henrico Hofmanno cl. vir Godefridus *Libnits*, in introduct. ad hunc tom. art. XLIII. Attamen scholas videtur rexisse Stabulensis monasterii sub initium 12. seculi, quo tempore traditi sunt monachis erudiendi VVibaldus & Henricus, qui decanus ejusdem loci fuit. Vide infra epist. 34. & in Append. instrumentum Conradi pro monasterio Reinehusensi.

(b) Molestias illas fusius descripsit in prædicto opusculo de monasterii sui primordiis.

sius gratiam tibi conciliare jugiter intende. Sed quid agimus anima? cui loquimur? docto an indocto? Illi quidem loquimur, quem aliquando docuimus, sed unde valde gratulamur, in nonnullis eum nos præcessisse cognovimus, quem discipulum aliquando habuimus. Vehementia tamen affectus nos aliquatenus insipientes reddidit, qui tales admonitiunculas velut ad minus sapientem, quasi plus superemus edidit. Non sic utique quis æstimet quod docere velim doctiorem, quasi minus doctum; sed celare non possum cordis affectum. Jam nunc tamen ista sufficiant, donec videamus quatenus ipsa proficiant; quia enim Deus omnipotens judicio suo quod ipse novit, tuam viciniam mihi præstitit, nunc litteris, nunc ipsa corporali præsentia, si tamen tibi placuerit, sæpius te visitare non pigritabor: quin tua jocunditate qua jam diutissime fraudatus fui & jocundabor. Vale.

EPISTOLA XIII. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

VVibaldi absentis & renitentis electionem in abbatem Corbeiensem, atque unionem Keminadæ & Visbikæ ad Corbeiense monasterium confirmari petit.

Anno 1146. DIlectissimo in Christo patri suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici CONRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Sanctitati vestræ notum esse volumus, quod post depositionem HEINRICI quondam Corbeiensis abbatis, qui eidem ecclesiæ nimis inutilis fuit, fratres prædicti monasterii elegerunt sibi in abbatem quemdam HEINRICUM ejusdem ecclesiæ præpositum. Quo non longo post tempore defuncto, tota Corbeiensis ecclesia spirituali patre orbata, pari voto & unanimi consensu, elegit sibi in patrem & pastorem animarum WIBALDUM Stabulensem abbatem, quatinus per ipsius industriam & nostrum adjutorium nobilis illa ecclesia, quæ plurimum a sua magnitudine per negligentiam præcedentium abbatum deciderat, Dei præeunte misericordia, aliquatenus reformaretur. Et quoniam prædictus fidelis noster Stabulensis abbas, cum hæc de ipso fierent, non solum absens, sed etiam longe remotus erat, nos eum auctoritate regia diu renitentem ac reclamantem evocavimus, & ad petitionem totius Corbeiensis ecclesiæ, onus ad quod vocabatur, omnino invitum subire coegimus, quatenus in Corbeiensi monasterio & divini cultus religio per ipsum reformetur, & debitum regni servitium ad defensionem sanctæ Dei ecclesiæ exinde paratius & auctius exhibeatur. Erant in propinquo duæ abbatiolæ feminarum, quæ nullum regno & nobis vel in militia vel in alio servitio præbebant supplementum, quæ adeo confusæ & inordinatæ erant, ut de conversatione & moribus habitantium melius sit silere quam loqui. Multiplici ergo exhortatione vestra super talibus locis corrigendis diu admoniti, contulimus ad ecclesiam Corbeiensem jure proprietario eadem duo loca, videlicet (a) *Keminade* & *Visbike*, ut & divina religio inibi reformetur, & Corbeiensis abbatia in temporibus hujus abbatis honore & divitiis per nos augeatur. Super quo sinceritatem vestram, de qua plurimum confidimus, attente monendo rogamus, ut quod eidem abbati & Corbeiensi monasterio de duabus præfatis cellis legitima donatione per præcepti paginam confirmavimus, vos vestri privilegii scripto roborare non abnuatis, & abbati in suis opportunitatibus benignam exauditionis aurem inclinetis. Dignum siquidem est, ut quos nos in gratia nostra clementiore vinculo recepimus, vos propitia benevolentia dilectionis ulnis amplectamini, & quos e converso fovere & protegere disponitis, nos contra omnes incursus defensare studeamus, & honorare condigne debeamus.

EPISTOLA XIV. VVIBALDI abbatis ad Corbeienses.

Ut de sua in Corbeiensem abbatem electione summo pontifici testimonium perhibeant.

FRater VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ famulus VV. venerabili priori, & A. præposito ac ceteris carissimis filiis & fratribus ejusdem monasterii monachis benedictionem & vitam usque in sæculum sæculi. Anno 1146.

Venientes ad dominum nostrum papam benigne & honorifice suscepti sumus, tum propter reverentiam domini nostri regis, tum propter antiquæ notitiæ familiaritatem, qua nos hactenus fovere dignatus est. Cumque in litteris domini nostri regis, ubi nomina legatorum (b) inscripta erant, nostrum nomen in titulo Corbeiensis ecclesiæ legisset, quæsivit a nobis, ut super nostra apud vos electione vestrum ei testimonium præsentaremus. Universitatem ergo vestram monemus, ut sicut vestra electio circa no-

(a) Keminadensis Parthenonis ad Visurgim fluvium fundationem ab Imma comitissa & Gerone comite edidimus in tom. 1. ex autographo in archivis Corbeiensis monasterii a nobis reperto. Visbikense vero, seu ut loquitur chronicon Saxonicum a nobis edendum VVisbikense puellarum monasterium originem suam debet Adelaidæ imperatrici, ejusque filiæ Mathildi abbatissæ, a quibus constructum est circa 992.

(b) Buconis scilicet VVormaciensis, Anselmi Havelbergensis episcoporum & VVibaldi abbatis Corbeiensis, ex xx. epistola.

ſtram perſonam proceſſit, domino papæ veraciter intimetis; & quantos de fratribus prioribus noſtris in hac ſubitatione rerum apparare & expedire poteritis, ad nos *VVirceburch* in octavis inſtantis paſchæ pervenire facietis, ibi enim tunc nos invenietis, & cancellarium domini papæ, virum venerabilem nomine GUIDONEM, cui etiam facto veſtro de nobis proprias & ſingulares litteras tranſmittetis. Valete & Deus pacis ſit ſemper cum omnibus vobis.

Si hæc expectata non fuiſſent, privilegia noſtra de KAMINATE & VISBIKE confirmata eſſent.

EPISTOLA XV. VV. PRIORIS & fratrum Corbeienſis monaſterii ad Eugenium papam III.

Petunt confirmari electionem VVibaldi abbatis & duorum puellarum monaſteriorum ad Corbeienſe unionem.

Anno 1146

REverendiſſimo in Chriſto patri ſuo & domino, EUGENIO divina gratia ſummo & univerſali pontifici, VV. licet indignus, Corbeienſis eccleſiæ prior, & ceteri fratres univerſi, qui in Corbeienſi monaſterio Deo militant, devotam obedientiam & exiguas orationes in Domino.

Sanctitati veſtræ ſuggerimus, quod poſt depoſitionem HEINRICI quondam abbatis noſtri, qui a venerabili legato veſtro, ſcilicet magiſtro THOMA, pro manifeſtis culpis ſuis canonice ad totius monaſterii noſtri ſalutem, quod ipſe multis modis vaſtabat, deſtitutus eſt, convenimus in perſonam cujuſdam fratris noſtri HEINRICI, qui officium præpoſituræ adminiſtrabat, & elegimus eum, quibuſdam de fratribus noſtris non aſſentientibus, & multis ex laico ordine reclamantibus, qui partibus depoſiti illius pertinacius favebant. Qui poſt ſuam promotionem paucis menſibus vivens, vita deceſſit, & nos plenos mœrore ac ſollicitudine non ſine aliqua diſcordia reliquit. Et quoniam per abbatum noſtrorum negligentiam per annos fere quinquaginta res monaſterii noſtri & dignitas tam intus quam foris, ultra quam credi poſſit, imminutæ eſſent, & nos penitus concordes non eſſemus, nulla tunc in eccleſia noſtra perſona inveniri potuit, quæ ſufficere poſſet ad alligandas contritiones noſtras, prout filii Dei & eccleſiæ noſtræ, qui diſperſi erant, congregarentur in unum. His neceſſitatibus coacti, invocata Sancti Spiritus gratia, & adhibito religioſorum & ſapientium virorum conſilio, communi omnium deſiderio, ſine ullius perſonæ magnæ vel parvæ contradictione; immo favorabili omnium aſſenſu, præſente & conſulente nobis in idipſum venerabili filio veſtro B. [a] Patherbrunnenſi epiſcopo, elegimus nobis in capitulo noſtro in patrem & paſtorem Corbeiæ animarum noſtrarum, in abbatem ſcilicet & dominum Stabulenſem abbatem domnum VVIBALDUM, cujus religione & prudentia Corbeienſe monaſterium ad priſtinum ſuæ dignitatis ſtatum reformari poſſit. Quod cum facere, & electioni noſtræ aſſentire multis diebus renuiſſet, & per noſtros legatos abſtrahi ad conſulendum nobis a ſuo monaſterio nequaquam valeret, tandem auctoritate regia ad curiam eſt evocatus, & cogente ipſum domino noſtro CONRADO imperatore Romanorum rege, fratres noſtros & laicos noſtros, qui illuc frequentes convenerant, ſequi & ad nos venire compulſus eſt. Et gratias Deo omnipotenti referimus, quod non ſumus fraudati a deſiderio noſtro, & a ſpe, quam de ipſo patre noſtro conceperamus: quoniam mirabili induſtria omnes diſſenſiones noſtras ad pacem & concordiam revocavit, & poſſeſſiones non parvas, quas depoſitus ille alienaverat, magna cum prudentia & efficacia ad uſum monaſterii recolligit. Præterea ſunt in vicinia noſtra duo [b] monaſteria feminarum, quæ ſuæ enormitatis pertinacia, noſtros & omnium religioſorum oculos & aures ſæpiſſime offenderunt. Ad quod eliminandum cum quidam ex noſtris abbatibus laborare cœpiſſent, quatinus & poſſeſſio eccleſiæ noſtræ conferretur, & divina inibi religio reformaretur, obtinere non potuerunt. Sed domnus abbas noſter VVIBALDUS multis ſuis obſequiis inclinatum habens animum principis, a domino rege noſtro impetravit eadem loca cum omnibus ſuis appenditiis monaſterio noſtro conferri, & per auctoritatis regiæ privilegium legitimam traditionem confirmari. Dilectam itaque nobis miſericordiam veſtram flexis ad vos genibus cordis humiliter imploramus, ut quoniam jam ſæpedictus pater noſter quinque talenta quæ acceperat, ſollicite duplicavit, Chriſtum imitantes verum & bonum patremfamilias, ſuper decem civitates eum conſtituatis, juxta illud: *omni habenti dabitur*. Et eum veſtra benedictione apoſtolica munitum, ut nobis & præeſſe & prodeſſe valeat, ad nos cum gaudio remittatis, & donationem quam domnus noſter rex de prædictis duabus cellis noſtro monaſterio fecit, veſtri privilegii pagina confirmare dignemini.

(a) Bernardo, qui anno 1128. electus, epiſcopatum Patherbornenſem magna cum laude per annos 32. adminiſtravit.

(b) Keminada ſcilicet & Visbika ſeu VValbika, de quibus ſupra.

EPISTOLA XVI. CORBEIENSIUM monachorum ad Guidonem cardinalem.

De electione VVibaldi abbatis & unione duorum puellarum monasteriorum ad Corbeiense.

Anno 1146.

DOmino & venerabili GUIDONI summæ sedis apostolicæ cancellario universi fratres Corbeiensis ecclesiæ exiguas orationes in Domino.

Quoniam multorum religiosorum & sanctorum virorum indicio miræ & inæstimabilis compassionis circa afflictos & variis calamitatum miseriis oppressos vos esse comperimus, aures pietatis vestræ pro ecclesiæ nostræ diversa perturbatione litteris exiguitatis nostræ studuimus interpellare, ut quoniam nuntios nostros ad dominum papam pro causis ecclesiæ agendis transmisimus, vestra opitulatione facilius inde expediamur. Igitur vestræ magnanimitati suggerimus, quoniam domnus HEINRICUS, qui hujus ecclesiæ abbas extitit, apud domnum THOMAM sedis apostolicæ legatum, cum esset in loco nostro pro quibusdam capitulis accusatus, & testibus inductis indefensus, insuper & suimet confessione reus manifestatus, digna sententia suæ depositionis mulctatus est; & in locum ejus domnus HEINRICUS præpositus est assumtus. Cujus electioni cum gravis reclamatio & quorumdam fratrum nostrorum & etiam laicorum nostrorum fieret, & gravi discordia ecclesia perturbaretur, Deus universorum saluti solita pietate consulens, eum exemit de medio. Nam vix quatuor mensibus præfuit. Quo absumto, domnus VVIBALDUS abbas Stabulensis unanimi consensu monachorum simul & laicorum cum magna concordia omnium, præsentibus B. Patherburnensi episcopo, HERMANNO comite ecclesiæ nostræ advocato, & in laudem electionis ejus acclamantibus, magna cum devotione eligitur. Qui cum de monasterio suo pro honore prælationis erui non posset, ex præcepto regis ad curiam est evocatus, ubi quamvis primo multum resisteret, tandem regiæ indulgentiæ, omnium precibus evictus, cum reniti non posset, licet invitus acquievit. Eo igitur ad nos adventante, nihil, Deo propitio, in morum honestate & in doctrinæ eminentia, & in consultatione & provisione divinarum & humanarum rerum in eo reperimus, nisi quod in spirituali patre reperire semper optavimus. Reditus ecclesiæ nostræ, quos domnus HEINRICUS depositus, utpote plus militaribus deditus quam monasticæ institutioni intentus, in beneficium laicis tradiderat, consilio sagacissimi ingenii sui maxima ex parte requisivit. Præterea duas cellas sanctimonialium feminarum, quæ pro enormitate sui sceleris omnem canonicam institutionem in Saxonia apud aures vulgi fœtere & vilere fecerant, regia donatione loco nostro acquisivit; & inibi divinæ servitutis famulatum de monasterio nostro instauravit. Pro qua causa domnum apostolicum adiit, impetraturus, ut suæ auctoritatis privilegio firmata hæc rata & inconvulsa permaneant. His ergo, & si qua alia sunt nobis cum domno papa gerenda, quoniam multa sunt, vos misericorditer adstipulari unico solatio monachorum precum nostrarum scilicet commendatione admoneri rogamus, ut tandem aliquando decussis diversarum perturbationum angoribus optatæ pacis unitati redonemur.

EPISTOLA XVII. HERIMANNI comitis ad Eugenium papam III.

Testimonium perhibet de electione VVibaldi in abbatem Corbeiensem.

Anno 1146.

DOmino & patri suo EUGENIO gratia Dei universalis ecclesiæ pontifici H. (a) comes devoti servitii obedientiam. [a]

Relatio fratrum Corbeiæ ad nos devenit, denuntians vos testimonium electionis domni mei VVIBALDI abbatis Corbeiensis exquisiisse. Quapropter testimonium perhibemus sibi electioni suæ domnum Patherbornensem episcopum * & me simul affuisse, & unanimitati electionis suæ nullum reclamasse, sed sicut tunc ipsi vidimus, & alii fideles testes sunt, qui affuerunt, idonea electione intronizatus est, ut in nullo canonica institutio suæ observationis detrimentum passa fuerit. Præterea a religiosis ejusdem ecclesiæ monachis audivimus, quod postquam eo pervenit, ita se & in morum conversatione & in diligenti rerum ecclesiæ provisione inimitabilem reddidit, ut cum omnes sibi de cœlis divinitus missum asserant. Qua propter & a vobis gratiarum actiones sibi referri & vestra benedictione ampliari optamus.

* Bernardum scilicet

EPISTOLA XVIII. CONRADI imperatoris ad H. ducem Saxoniæ.

Commendat ei VVibaldum abbatem Corbeiensem.

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex H. duci Saxoniæ gratiam suam & omne bonum.

Sicut divina ordinavit providentia juxta fidelium nostrorum consilium, ad petitionem Corbeiensis ecclesiæ fidelem nostrum VVIBALDUM Stabulensem monasterio

(a) Herimanni comitis advocati Corbeiensis monasterii ex præcedenti epistola.

Corbeiensi præfecimus. Proinde industriam tuam attente monendo rogamus, ut & personam ipsius honorifice in omnibus custodias, & ad recolligendas & ordinandas possessiones Corbeiensis ecclesiæ consilium ei & auxilium præbeas; quod nobis gratissimum fore nullo modo dubitaveris. De rebus autem suis, quas apud *Gruininge* homo tuus Poppo de *Blanchenburg* & filii ejus per violentiam eidem abbati abstulerunt, experientiæ tuæ mandamus, & sub obtentu gratiæ nostræ præcipimus, ut omnia in integrum ei restitui facias.

EPISTOLA XIX. BREMENSIS ecclesiæ & Buccensis congregationis ad VVibaldum abbatem Corbeiensem.

Eum causæ suæ arbitrum cum episcopo Verdensi eligunt.

Anno 1147. VEnerabili sanctæ Corbeiensis ecclesiæ domno abbati VVIBALDO omnes fratres Bremensis ecclesiæ majoris sive minoris, necnon & Buccensis ecclesiæ congregatio precum impensas cum voluntario servitutis obsequio.

Totius causæ nostræ examen & consilium vestræ sanctitatis nos integre commisisse consilio sive arbitrio, quam affectuose gaudemus; tum quia ab æmulis nostris credi poterat, nos per omnia tam justitiæ quam pacis recalcitrare operibus, tum quia hujus notæ scrupulum tam vestræ auctoritatis, quam & domni Verdensis, qui nihilominus nostræ causæ discussionem ex legatione domini papæ ingressus est, testimonio delendum confidimus. Placeat ergo vestræ paternitatis excellentiæ pro humili nostræ parvitatis famulatu, cum viso & vero domni Verdensis testimonio vestræ nihilominus auctoritatis nobis scriptum concedere, nostræque causæ angustias, prout de tanto patre confidimus; misericordi defensione respicere.

EPISTOLA XX. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Significat ei Heinricum filium suum communi principum acclamatione in regem Romanorum electum, seque assumta cruce accingere ad expeditionem Hierosolymitanam.

Anno 1147. DIlectissimo in Christo patri suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici CUONRADUS Dei gratia A Romanorum rex & semper augustus filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Litteras sanctitatis vestræ per legatum vestrum virum utique nobis cum omni dilectione & honore nominandum T. (a) [a] sanctæ Rufinæ episcopum missas gratissime accepimus; & quæ in ipsis continebantur, filiali & intima caritate ad effectum perduximus. Siquidem de ordinatione regni nobis a Deo concessi, super qua nos paterna sollicitudine monere, & exhortari curastis, magna cum attentione & diligentia in fre- B quenti principum conventu apud *Frankenevort*, ubi generalem curiam habuimus studiose & efficaciter, Deo præstante, tractavimus, ordinataque & firmata communi per omnes regni nostri partes solida pace, filium nostrum Heinricum in regem & sceptri nostri successorem unanimi principum convenientia, & alacri totius regni acclamatione electum, mediante hac quadragesima in palatio Aquisgrani (b) [b] coronare divina præeunte misericordia decrevimus. Sane quod dicitis, nos rem tantam scilicet de signo vivificæ crucis, & de tan- C tæ tamque longæ expeditionis proposito absque vestra conscientia assumsisse, de magno veræ dilectionis affectu processit. Sed Spiritus-sanctus, qui ubi vult spirat, qui repente venire consuevit, nullas in captando vestro vel alicujus consilio moras nos habere permisit. Sed mox ut cor nostrum mirabili digito tetigit, ad sequendum se sine ullo moræ intervenientis spatio totam animi nostri intentionem impulit. Et quoniam vos ad partes Galliæ tam per litteras vestras, quam per legatum vestrum venire cognovimus, venerabilem paternitatem D vestram ut ad Rhenum accedere velitis, summa cum dilectione attente monendo invitamus, quatinus simul positi, ea Deo miserante pariter tractare ac disponere valeamus, per quæ pax ecclesiarum, & Christianæ religionis ordo congruis provectibus augeatur, & regni nobis a Deo concessi status cum nostri honoris incremento oportunis decretis firmetur. Et quoniam in articulo profectionis nostræ nulla nobis prolixitas temporis suppetit, in sexta feria, quæ in paschalem hebdomadam habetur, desideratam faciem vestram apud Argentinam videre optamus. Legatos nostros viros utique prudentes & discretos, ac sanctæ Ro- E manæ ecclesiæ regnique amatores ac nobis carissimos BUCONEM videlicet VVormatiensem episcopum, ANSELMUM Havelbergensem episcopum, VVIBALDUM Corbeiensem abbatem vestræ sinceritati

(a) Theodevinum Germanum cardinalem ab Innocentio II. creatum atque ab eo in Germaniam legatum missum, qui, teste Ottone Frisingensi, Conradum ipsum Aquisgrani imperiali diademate decoravit, archiepiscopo Coloniensi, ad quem id munus de jure spectat; recenter electo necdum pallio donato.

(c) Id factum fuisse anno 1147. scribit monachus Gemblacensis apud Mireum, ne post discessum imperatoris regnum absque principe remaneret.

commendamus, ut ea, quæ vobis dixerint, A tamquam ab ore nostro audiatis, & in rebus sanctæ Romanæ ecclesiæ & regni cum eis formaliter tractare ac disponere non abnuatis.

EPISTOLA XXI. ANNONIS ad VVibaldum abbatem.

De quodam Ebroino, cui hortante VVibaldo benefecerat.

Anno 1147. [a] DOmno & amico suo VVIBALDO B Stabulensi abbati (a) Anno eadem gratia id quod est, salutem & benedictionem.

Noverit primum caritas vestra, quia de vestris, utpote domini & amici nostri successibus præcipue congaudemus, & super his Deo gratias hilariter rependimus. Suggerimus quoque discretioni vestræ, quod domnus Ebroinus pro impensa sibi dudum a nobis caritate nos frequenter sollicitat. Quam sane licet consilio vestro & amore tenendæ pacis & quietis ecclesiæ hanc ei fecerimus, tamen quidam sinistro nomine simoniæ scilicet hoc factum improbant; C nec tamen propter hoc, sed pro importunitatibus nobis & vobis illatis ei ad tempus subtraximus. Dicitur quoque vobiscum pacem mediante domino Prumiensi noviter composuisse. Ea propter a vobis summopere requirimus, si vestræ voluntatis est, & absque cavillatione sinistra esse potuerit, condictam caritatem in posterum illi persolvendam. De cetero etiam perscrutari volumus de negotiis domini papæ, cujus vos conscium in parte credimus, utrum scilicet ad nos accessurus sit, vel concilium in partibus nostris habiturus. Valete.

EPISTOLA XXII. VVIBALDI abbatis ad Annonem abbatem Indensem.

Ut Ebroino ex Indensi & Stabulensi monasterio ejecto nihil detur.

Anno 1147. REverendo patri suo ANNONI Indensis ecclesiæ abbati frater VVIBALDUS Stabulensis abbas salutem & benedictionem.

De nostra prosperitate, siqua est, vestram sinceritatem animo congaudere non dubitamus; & recte sane, pari enim dilectionis affectu erga vos ferimur. Non est consilii nostri, ut Ebroino illi, quem dominus papa EUGENIUS a vestro & nostro monasterio scripta sententia in perpetuum exterminavit, quicquam detis. Hoc esset veneficis venenum procurare, rebellibus arma dare, insanis clavam porrigere. Dum in monasterio vestro frater esse videbatur, sub specie & nomine præbendæ, propter bonum pacis potuistis rerum vestrarum dispendio obstruere os loquentium iniqua. Nunc vero postquam frater esse, & habere præbendam desiit, a domno papa condemnatus, donare ei, unde vobis noceat, non solum turpis simonia, sed etiam aperta insania est. Nos de pace cum ipso habenda nec ipsum domnum papam audire potuimus, nedum Prumiensem.

EPISTOLA XXIII. CONRADI imperatoris ad H. ducem Saxoniæ.

De jure advocationis in Kaminadam & Visbikam, quas Corbeiensi monasterio univerat.

COnradus Dei gratia Romanorum rex H. * duci Saxoniæ gratiam suam & omne bonum. Anno 1147. * Henrico.

Novit tua dilectio, quod fidelissimum & carissimum nostrum VVIBALDUM Stabulensem abbatem propter unanimem electionem & petitionem Corbeiensis ecclesiæ eidem monasterio præfecimus. Cujus ob insigne meritum, quod fideli servitio de regno meruit, secundum petitionem prædecessoris sui, & obsecrationem Corbeiensis ecclesiæ, duo monasteria feminarum, in quibus monastica religio jam defecerat, *Kaminade* scilicet & *Visbike*, ad reformandam in eis divini cultus religionem, ex judicio princi- D pum, sibi & Corbeiensi ecclesiæ jure proprietario in perpetuam possessionem contulimus, salvo jure tuæ advocationis, quod habes in eisdem locis. Volumus autem atque mandamus dilectioni tuæ, ut si inter te & eum convenerit, jus advocationis ad eadem loca ei vice nostra, quemadmodum nobis debueras, resignes, itemque ab eo & a Corbeiensi ecclesia advocatiam recipias. (b) Quod si de hoc inter vos non convenerit, donationem, quam ecclesiæ fecimus, ut contra omnes infestationes, tuearis, & advocatiam, quam de nobis super eadem E loca tenes, fideliter ac strenue & ad firmamentum nostræ donationis administrare studeas, in præsenti pagina per obtentum gratiæ nostræ tibi mandando præcipimus. [b]

(a) Hic Anno Indensis monasterii duabus ab Aquisgrano leucis dissiti abbas exitit ex sequenti epistola.

(b) Id quod Henricus Leo Brunsvvinci præstitit anno MCXLVII. indictione x. Conradi Romanorum regis secundi anno x. *Hoc autem*, ait, *de beneficio nostro facere propter humilem petitionem domni nostri regis non abnuimus, ea maxime de causa, quod prædictus venerabilis abbas nobisque carissimus VVibaldus, gloriosissimo avo nostro imperatori Lothario diu multumque ac fideliter servivit, & in administratione Romani imperii singulari constantia usque ad mortem adhæsit, dignumque est, ut sicut possessionum heredes eidem imperatori successimus, ita retributionis circa gratos ac fideles ipsius non degeneres successores existamus.* Vide integrum diploma infra in Append.

EPISTOLA XXIV. CONRADI ad J. abbatissam de Herevord.

VVibaldo abbati injunxisse se ut facta inquisitione monasterii Herevordensis defectus emendet.

Anno 1148. [a] [b] CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex I. (a) venerabili abbatissæ de Herevord (b) gratiam suam & omne bonum.

Sicut divinæ ordinationi placuit, & Corbeiensis ecclesiæ unanimis & concors electio postulavit virum venerabilem, & pro sua fide studiis nobis regnoque nostro carum VVIBALDUM Stabulensem abbatem licet invitum ac diu multumque renitentem monasterio Corbeiensi præfecimus. Et quoniam ab ipso abbate & privilegiis Corbeiensis ecclesiæ didicimus specialem caritatem inter utrumque locum vestrum & ipsorum prælatos extitisse; atque ad abbatis curam pertinere, quidquid a te corrigi non valet, idcirco dilecto fideli nostro eidem abbati injunximus, ut defectus monasterii tui tam intus quam foris diligenter a te & a tuis inquirat, & nostro fretus adjutorio, consilii & auxilii manum fideliter tibi in cunctis opportunitatibus tuis porrigat. Quidquid vero tibi ex nostra parte dixerit, & incunctanter credas, & sicut de te confidimus, opere adimplere studeas.

EPISTOLA XXV. HENRICI monachi ad VVibaldum abbatem.

Rationem reddit de his quæ cum papa egerat ad suæ electionis in abbatem Corbeiensem confirmationem.

Anno 1147. REverendissimo patri suo & domino VVIBALDO Stabulensi abbati HENRICUS omnium suorum minimus, quidquid patri devotus filius.

Litteras, pater carissime, sinceritati vestræ transmisi, quatinus ea, quæ apud domnum papam a nobis audita vel acta sunt, vobis significarem attentius, non quod alia vel altiora intellexerim, vel quod plus laboraverim, quam hi qui ad vos revertuntur, qui toti vestri sunt; sed ut illis pro se coram vobis assistentibus, non deesset nostræ erga vos devotionis affectus. Tertia feria Pentecostes apud sanctum Dionysium ad domnum papam pervenimus, ubi domno cancellario nos tantum præsentavimus, propter tumultum maximum, qui in exitu domni regis circa domnum papam aderat. In crastino autem antequam domnus papa, A qui Meldas transire disposuerat, egrederetur, domno papæ per cancellarium præsentati sumus, & litteras quas deportaveramus dedimus. Inde Meldas in quinta feria pervenimus. In sexta vero feria in præsentia domni papæ & episcoporum & cardinalium tantum evocati sumus, præmuniti tamen a domno Florentino, quid loqueremur, vel quis loqueretur, unus scilicet Corbeiensis, quorum causa agebatur. Sed cum alter eorum impeditioris linguæ, ut melius nostis, esset, & alter eorum satis infirmaretur, ego qui cum Corbeiensibus jussu vestro aderam, B quasi Corbeiensis una cum ipsis ad domnum papam accessi: ubi cum in præsentia omnium illorum qui affuere, de electione in personam vestram facta esset agendum, ego qui me Corbeiensem modo esse necessitate, quam prædixi, confitebar, totum ordinem electionis, quem bene noveram, domno papæ sicut oportebat enarravi. Papa itaque auditis omnibus necessitatibus, quare vos elegerant, compertis etiam utilitatibus, quas non tacueramus, quæ electionem subsecutæ sunt, dixit se communicaturum consilium cum fratribus, & ex ipsorum consilio C se nobis responsurum. In hac autem suspensione detenti sumus decem diebus, aliquando observantes per dimidium diem januam domni papæ, qui raro egrediebatur, aliquando ante portam cancellarii jugiter agentes, & aliquando præ nimio tædio usque ad noctem fere cum multis aliis dormitantes. Agebamus etiam interim apud omnes cardinales singulos & singulos in domibus suis, quia alias conveniri neque respondere volebant, ut tam super hoc, quam super privilegio de *Keminade* & *Visbike* benignum haberemus responsum, qui omnes, D præter paucos quosdam, dulci colloquio suo nos consolabantur, & omnia nostra prospera, etsi tardius agebantur quam vellemus, futura esse.... etiam, interim veris & certis rationibus, ea, quæ ante adventum nostrum, paucos dies nescio qui vel a quo missi disseminaverant mendacia, scilicet vos totum thesaurum ecclesiæ domno regi dedisse. Benedictus per omnia Deus, quia sicut constabat eos falsa prædicare, ita constitit eos mox in adventu nostro disparuisse, & commentorum suorum nulli fidem reliquisse. Quid tandem? decima die post auditam causam electionis vestræ vocati sumus, E & post multam commendationem personæ vestræ, sapientiæ quoque & facundiæ in præsentia episcoporum & omnium cardinalium adjudicavit & concessit ratam esse electionem in vos factam, & hoc magis ex dispensatione, sicut ipse testabatur, Romanæ ecclesiæ, quam aliqua auctoritate. Et præcepit priori & nobis, qui præsentes adera-

(a) Judithæ cui Adrianus papa privilegium concessit an. 1154.
(b) Herevordense seu Herivordense celebre virginum monasterium in diœcesi Patherbornensi anno 825. a VValgero comiti Herivordensi fundatum est, accessitis eo e Suessionensi B. Mariæ Parthenone sanctimonialibus, quæ successu temporis canonicarum nomen sibi assumserunt.

mus, & per nos omnibus, qui spectant ad A Corbeiensem ecclesiam, ut de cetero vobis obedientes essemus, & sicut ferventes fueramus ad hoc, ut vos in patrem haberemus, ita studiosi essemus circa personæ vestræ reverentiam, nec tunc primum inciperet displicere, quando agere vellet de ordinis reformatione. Ceterum de privilegio nobis responsum est, quod res litigiosa erat, nulla ratione se posse vel velle concedere, ut hoc tempore id quod factum erat, auctoritate apostolica confirmaretur: maxime cum querimonia sanctimonialium scriptis penes ipsum esset reposita. Cum amplius B instare vellemus, omnes uno ore, ut hoc tempore nil amplius quæreremus, hortati sunt, sufficere nobis dicentes, & hoc esse ex magna domni papæ gratia, quod nobis non interdicebat ipsa loca, quod sicut non confirmabat, sic nec, quod factum fuerat, infirmabat. Cum tandem habere non poteramus, quod voluimus, oportuit nos velle id quod consequi potuimus. Ventum est ad petitiones, in quibus omnibus duas tantum obtinuimus, quarum exemplar vobis transmissum est. Cetera, siqua desunt, ab his qui ad vos transeunt, scire poteritis. Paternitatem C vestram ad honorem ecclesiæ suæ Deus incolumem custodiat.

EPISTOLA XXVI. GUIDONIS cardinalis ad VVibaldum abbatem.

Quod possit transire a Stabulensi ad Corbeiensem abbatiam.

Anno 1147.

GUIDO sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis & cancellarius carissimo fratri & speciali amico VVIBALDO D Corbeiensi abbati salutem.

Certum est, quia verus amor otiosus esse non potest Nuntios siquidem cum litteris tuis termino condicto recepimus, & ut in his, pro quibus venerant, efficaciam reportarent, & ipsi nobiscum, & nos cum eis instanter & fideliter operati sumus. De Stabulo itaque non dicam nostro, nescimus, tametsi vestro, versus Corbeiam vexillis patentibus nunc primum, Deo gratias, facie libera exire potestis. Si quid autem vel in confirmatione illarum duarum ecclesiarum E per apostolicum privilegium vel in quibuslibet aliis minus factum est, nec propter nuntiorum tuorum incuriam, quia pro viribus laborarunt, neque pro ignaviæ nostræ tempore id noveris accidisse. Si vero nacta opportunitate pro commodo tuo iterum officiosi esse poterimus, nequaquam, auctore Domino, negligemus.

EPISTOLA XXVII. VVIBALDI abbatis ad Guidonem cardinalem.

De suo ad cardinalem adventu & de captivis Romanæ ecclesiæ quos redemerat.

DIlecto patri & amico suo GUIDONI sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali diacono apostolicæ sedis cancellario VVIBALDUS Dei gratia minimum quod est, seipsum & sua. Anno 1147.

Scripsit nobis eruditio vestra, & verum est, quod verus amor otiosus esse non potest. Illud etiam æque certum est, quod idem verus amor nec suspectus nec suspiciosus, nec accipiens nec contemnens personam. Inde est, quod mensuram nostræ parvitatis excedentes, vestræ celsitudini cum quadam fiducia plane & quasi coæqualiter loqui & scribere consuevimus, non attendentes cui scribimus, sed quantum diligimus. De adventu nostro ad vos sic ordinabitis, ut vestram excellentiam deceat, & nostræ imbecillitati conveniat. Misimus vobis antidotum contra frigus hyemale. Sit hoc diacalamus, quod licet exiguo præstet pretio, æque tamen potens est, ut inops Arduenna asserit, sicut diamargariton. Obsequium quod domno papæ & sanctæ Romanæ ecclesiæ in liberandis captivis impendimus, & attente commendabitis & eleganter ornabitis, quod ex litteris, quas domno papæ misimus, & ex legatorum nostrorum voce plenius intelligetis.

EPISTOLA XXVIII. EUGENII papæ III. ad episcopum Havelbergensem.

Ut usurpata a suis prædia Corbeiensium restitui curet.

EUGENIUS episcopus servorum Dei venerabili fratri A. Havelbergensi episcopo salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1147.

Dilectus filius noster VVIBALDUS abbas & monachi Corbeienses nobis conquesti sunt, quod Poppo de *Blanchenburch* & filius ejus C. atque R. canonicus tuus reditus omnes, quos habuerunt in *Cropenstedеn* & *Gruningue* sibi violenter abstulerint, & injuste detineant. Quia igitur ex officii nostri debito eorum justitiæ deesse nec volumus nec debemus, per apostolica tibi scripta mandamus atque præcipimus, quatinus si eorum querimonia veritate innitur, ipsos invasores districte commoneas, ut ablata cum integritate restituant. Alioquin infra duos menses, postquam præsentia scripta susceperis, de ipsis canonicam justitiam facias.

EPISTOLA

EPISTOLA XXIX. EUGENII papæ III. ad Reinherium canonicum Havelbergensem.

Ut viginti mansos quos Corbeiensi monasterio abstulerat restituat.

Anno 1147. EUGENIUS episcopus servorum Dei Reinhero Halverbergensi canonico salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri VVIBALDI & monachorum Corbeiensium querelam accepimus, quod in villa *Cropensteden* viginti mansos sibi injuste & violenter abstuleris. Quia igitur ecclesiasticorum bonorum persuasores quanta sint animadversione cogendi, tibi non credimus esse incognitum, per apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatinus & prædictos mansos, quos invasisti, & alia exinde ablata cum integritate restituas. Quod si contemtor extiteris, scire te volumus, quia sine gravi vindicta non præteribimus, si iteratus clamor ad nos super injuria prædicta pervenerit.

EPISTOLA XXX. HENRICI Romanorum regis ad VVibaldum abbatem.

Ipsius in regni administratione & pace firmanda consilium laudat & desiderat.

Anno 1147. HEINRICUS Dei gratia Romanorum rex VVIBALDO abbati Corbeiensi gratiæ suæ plenitudinem.

Certi sumus, quod tam nos, quam patrem nostrum eodem sinceritatis affectu complectaris, & magna fidei constantia honorem utriusque tueri & promovere satagas. Proinde discretionis tuæ consilium de administratione regni, de pace firmanda, de principibus recipiendis & honorandis tota animi alacritate amplectimur, & tam in his quam in aliis prudentiæ tuæ familiarem doctrinam imitari desideramus. Ambulatorem vero a tua liberalitate nobis transmissum in memoriam & signum tuæ dilectionis ad sellam nostram detinebimus.

EPISTOLA XXXI. CONRADI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

Ipsius se commendat precibus, oratque ut filium suum gubernare non desinat.

Anno 1147. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO venerabili Corbeiensi abbati gratiam suam & omne bonum.

A Ut processus itineris nostri ad prosperitatem totius ecclesiæ & honorem regni nostri tendat, suffragio orationum tuarum plurimum adjuvari speramus & petimus. De statu igitur incolumitatis nostræ, in quo adhuc fuimus, dilectioni tuæ significamus. Sani, Deo gratias, & integri sumus. Per Hungariam descendentes in Græciam usque pervenimus, ubi a rege Græcorum nobis honorifice servitur. Præterea fidelitati tuæ dilectum filium nostrum attentius commendamus, rogantes quatenus pueritiam ejus gubernare & regere tua non desinat prudentia.

EPISTOLA XXXII. A. ABBATIS Fuldensis ad VVibaldum.

Ipsius apud summum pontificem intercessionem deprecatur.

WIBALDO venerabili in Christo Corbeiensi abbati (a) A. humilis provisor Fuldensis cœnobii debitum fraternæ dilectionis & orationis. Anno 1147. [a]

Quanta benignitate dolori nostro condescendissetis, actus declarat. Cum enim primo causam nostram concepistis, litteris vestris nos consolari voluistis, quæ tanto majori remedio fuerunt, quo a tanto viro mitti potuerunt. Gratia itaque vestra parturiens nobis magnam confidentiam, dat a vobis inquirendi consilii & auxilii singularem materiam, ut a religionis amatore & disciplinæ regularis doctore. Jam quæ mala per subditos nobis succrescant intelligitis, & quia detrimentum fit omni proposito nostro scitis. Ad cujus rei sublevationem testimonio vestro domno apostolico dirigendo nobis sitis in consolationem, si ad terminum nostræ vocationis venire non possitis. Quomodocumque se res habeat, nos sequenti die post festum omnium sanctorum exire dilectio vestra sciat, quem nobis adesse ibidem fidelis conventus noster diligentius nobiscum optat.

EPISTOLA XXXIII. VVIBALDI abbatis ad Guidonem cardinalem.

Commendat ipsi causam Fuldensis abbatis & Reinardi etiam abbatis sui olim præceptoris.

REverendo patri suo & domno GUIDONI sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali & cancellario VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica seipsum cum suis omnibus. Anno 1147.

Audierunt multi ex fratribus nostris, quod

(a) Ascholffus, qui ob asperam in monachos gubernationem ab Eugenio papa III. exauctoratus dicitur. Vide *Vet. Script. & Mon. ampl. coll. Tom. II.* infra VVibaldi abbatis epistolam ad Eugenium papam, in qua anno 1149. informat eum de statu Fuldensis monasterii.

invenimus gratiam in conspectu vestro; & idcirco expetunt, quatinus eos vestræ clementiæ attentius commendare debeamus. Nos etsi verecunde hoc facimus, timentes onerare mentem vestram, quæ totius mundi sollicitudine plena est, tamen ea nobis gratissima est occasio, quæ nobis vestram dulcedinem visitandi & salutandi materiam præstat. Vestræ itaque bonitati commendamus fratrem nostrum Fuldensem abbatem, ut pro nostræ petitionis intuitu causam ipsius protegere dignemini. Siquidem, quod de ipso nobis compertum est, vir maturus & gravis est, & in recolligendis possessionibus, & ædificatione sui monasterii constans & utilis. De adversariis suis certum est, quod contra propositum suum veniunt, qui relicta professionis suæ observantia contra regulam sacram, quam manuscripto & viva voce se observaturos spoponderunt, litibus vacant propter ambitionem, & propria possident, ex quibus expensas itinerum partiuntur. Lator præsentium vir venerabilis RHEINARDUS abba, nostræ adolescentiæ magister ac præceptor, & in divinis obsequiis institutor, privilegia ecclesiæ suæ, cui primus præest, confirmari petit, vir pauper rebus sed meritis dives, qui in lege Dei meditatur die ac nocte, & voluntas ejus in ea scrutando & scribendo, vir utique magnæ abstinentiæ & carni suæ inimicus. Quem pro Dei dilectione & nostra commendatione clementer exaudietis.

EPISTOLA XXXIV. AMICI ad VVibaldum.

Gratulatur ei quod suos superaverit adversarios, laudatque Robertum Stabulensem decanum.

Anno 1147. DIlecto dilectus (a) quidquid expetit devotionis affectus.

Lectis & relictis mi VVIBALDE virorum dilectissime, litteris a te, & ad te, & pro te factis & directis, multipliciter sum, fateor, affectus, & lacrymosus per ipsas affectiones effectus. Considerans enim quantis miseriis, calamitatibus, pressuris, laboribus & angoribus ex longo mihi dilectissimus homo subjacuetit, quanta passus fuerit ab his, quos minime decuerit; non potui, quamvis præteritis ac si de præsentibus malis & ærumnis debiti compassione non moveri, non potui zelo justitiæ contra tantas iniquitates & præsumtiones non morderi. Rursus e regione contemplans quam benigne, quam opportune, quam potenter & clementer eum divina miseratio protexerit, confortaverit, & quam gloriose de bellantibus in eum triumphare concesserit, gaudio meo terminum facile non inveni. Non solum autem, sed & quia probitatis, sagacitatis, virtutis & industriæ tuæ præconia tam in litteris a fratribus nostris Stabulensibus ad eminentes in ecclesia & in regno pro te personas directis, nihilominus ab episcopis, abbatibus, congregationibus, conventibus testimonium in idipsum perhibentibus, & vicissim ab ipsis maximis personis tibi faventibus, pro te scribentibus, te foventibus, quia, inquam, in epistolis talia lego, quantum cor meum tripudiare, quantum sibimet applaudere super his, quia qualecumque fundamentum videbar in homine tali posuisse, in quo tanta celsitudo laudandæ probitatis surrexisset, & excrevisset, scripto vel dicto nullatenus exprimere valeo. Taceo de Tulliana eloquentia tam tua quam fratris Roberti Stabulensis decani, qui nos aliquando nihilominus aliquantisper audivit, quam in eisdem sum litteris admiratus, cui certe stylo paucorum vel antiquorum, non dico modernorum, stilus meo judicio videtur esse prælatus. Hæc, inquam, omnia & cetera multa, de quibus supersedeo plura scribere, ne quis forte plus immoderato favori, quem in dilectissimum amicum habeam, quam veritati velit adscribere, faciunt me collætari, faciunt anxietates, paupertatem laboresque meos levius tolerare, dum & illum considero de tantis malis divinitus apud suos erutum, & sicut auspicor ad meum speciale solatium divinæ providentia pietatis juxta me constitutum, sed in omnibus tu, bone JESU SALVATOR & amator hominum, dexteram super nos tuæ propitiationis extende, contraque multiformes adversarii nos insidias tua munitione defende. Non prospera nos elevent, non adversa prosternant, non pars Marthæ partem Mariæ nobis auferat, & ut compendio concludamus, sic transeamus per bona temporalia, ut non amittamus æterna.

EPISTOLA XXXV. VVIBALDI abbatis ad Reinardum Reinehusensem abbatem.

Respondet ad præcedentem.

REverendo patri ac præceptori REINARDO Reinehusensi abbati suus auditor VVIBALDUS, quidquid est in ecclesia Catholica per adeptam cordis munditiam videre Deum deorum in Sion. Anno 1147.

Quanto caritatis studio actionum nostrarum litteras videlicet quarumdam molestarum, omnium vero laboriosarum perlegistis,

(a) Is fuit haud dubium Reinardus abbas Reinehusanus VVibaldi quondam magister, ut patet ex sequenti epistola, qua VVibaldus ad istam respondet. Obiit porro hic abbas anno 1150. non sine magna opinione sanctitatis. Vide ejus epitaphium tomo 2. script. rer. Brunsvic. in Introduct. clariss. Godefridi Libnit.

tenor epistolæ vestræ declarat, in qua comprehensis breviter omnium rerum capitulis, & de adversitatibus paterna compassione indoluistis, & ad commendationem nostræ personæ cum aliis nos defendentibus vestræ quoque laudationis titulum apposuistis. Sed ut vestræ sinceritati verum simpliciter confiteamur, Deo sic res humanas moderante, qui nos persequebantur, divinæ justitiæ cultores erant, & quamvis pro mala intentione sempiternum væ mererentur, tamen justissimi Dei nostri virga erant, & baculus furoris ejus, ipsi autem nescierunt, & miro perversitatis modo adversum nos certatum est. Deficientibus siquidem adversariis in causa & omni veritatis firmamento destitutis, unum erat conceptæ dolositatis refugium, ut nos conviciis & opprobriis (*a*) lacerarent, quos ratione superare non poterant, & malignis verbis famam nostram contaminando prius auditorum animos contra nos exacerbabant, quam in eorum cordibus rerum veritas posset convalescere. Sed porrexit Christus pro se laboranti clementissimam dexteram, & dedit cum tentatione proventum, ut possemus sustinere. Hi vero, qui nos tuebantur, æquitate causæ delectati, in nostra conversatione & moribus fallebantur, credentes tam necessarium tam arduum negotium a persona exili & contractæ vitæ non potuisse assumi. Sed columbina simplicitate nobis congratulamini, quod labores nostri in Catholica ecclesia geminati sunt, & ultra virium nostrarum facultatem aucti, & quod ad gentem, quam ignorabamus, venimus, ubi orationum vestrarum tantum egemus præsidio, quantum & sollicitudinis anxietas est cumulatior, & temporis ac morum qualitas periculosior. Cum occupationibus nostris explicandis tota dies non sufficiat, hæc vestræ sinceritati una post matutinas vigilias lucubratiuncula propria manu exaravimus, multum supplicantes, ut sicut de vestra pietate confidimus, orare pro nobis dignemini. Valete.

EPISTOLA XXXVI. RAINARDI ad VVibaldum abbatem.

De mutua inter eos dilectione.

Anno 1147. DOmno WIBALDO REINARDUS qualiscumque, fidelissimus tamen, quicquid dulcius.

In multis & magnis beneficiis tuis, hominum dilectissime, mutas tibi litteras, si tamen mutas, mittere curavi, & ipsis quidem beneficiis tuis qualescumque grates vellem rependere, nisi scirem gratuitum bonum tuum nullatenus eas requirere. Verumtamen parturitio cordis mei nequaquam patitur de interiori conceptione foras nihil erumpere. Quid tamen dicere possum, nisi quia tu, sicut quidam dicit, alter idem mihi, facis quod facere debes. Hujus enim sententiæ veritate considerata, quodammodo viscera tua largiter in me foves, & mihi quicquid impertiri videris, procul dubio tibi metipsi proportionaliter impendere cognosceris. Bene legis & intelligis illud divinæ mandatum legis, quodcumque vultis ut faciant vobis homines, hoc & vos facite. Id est siquidem si tuæ vitæ status sic esset ordinatus, ut tu in egestate positus amicum superiorem te divitiis & opibus haberes, licet non exigeres, si tamen illius voluntaria benivolentia te reciperet, fortasse non abnueres ñ..... nec memoriæ excidit illa Tulliani dialogi sententia de amicitia, qua sic...... *Amare nihil est aliud nisi cum ipsum diligere, quem amas, nulla indigentia, nulla utilitate quæsita, quæ tamen utilitas ipsa efflorescit ex amicitia, etsi tu eam minus secutus sis.* Nam & ego te dilexi sicut ipse nosti, cum nec ego ulla arctarer indigentia, utpote mihi sufficiens in his quæ dabantur, nec tuus status in eo rerum genere consisteret, ut animus meus tale quid ex te sibi proponere vel expetere posset. Nunc autem aliorum cura gravatus, & sicut Domino placuit, necessariorum tenuitate aliquantisper anxiatus, id ipsum divinæ consolationi indubitanter ascribo, si cujus cor ipse Deus tetigerit, quamvis præter te fere nullus hoc tempore sic circa me sit affectus, ut oculos suos super me aperiat, & ipsius copia de nostri auctoris munere accepta meam inopiam, quam propter alios sustineo, fraterna compassione suppleat. Nam mihimet soli facile sufficerent vel parva, quia quantum res patitur, non valde requiro superflua. Sed quid diutius occupatos oculos vel aures tuas talibus memorans teneo? Quamvis jocundum mihi sit ac delectabile cum dilectissimo meo sæpe diuque fabulari. Modus itaque jam nunc sit interim dictionis, cum non sit modus dilectionis. Vale.

EPISTOLA XXXVII. STABULENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Congratulantur ei de suo reditu, conqueruntur que de Godefrido comite, qui pactas ab eo inducias fregerat, & de invasione villa de Tornines.

REverendissimo in Christo patri suo & domino VVIBALDO venerabili Sta- Anno 1147.

(*a*) Hic forte innuit calumnias, quibus apud summum pontificem infimulatus est, ecclesiæ suæ thesaurum regi dedisse, uti infra videre est in epistola Henrici monachi ad VVibaldum abbatem.

bulensi abbati humilis ejusdem ecclesiæ congregatio filialem dilectionem & debitam subjectionem.

Quantum jucunditatis, pater carissime, de [a] vestro vestrorumque prospero reditu (a) nobis collatum sit, facile vestra animadvertere poterit eruditio, quæ & nostram erga vos sinceritatem & animi nostri circa vestros successus semper agnovit puritatem. Benedictus igitur per omnia Deus, qui in vestra, sicut comperimus, sospitate fidelibus suis ostendere dignatus est, quoniam prope est Dominus omnibus invocantibus eum. Paternitati vestræ his litteris unanimiter occurrentes, vos reversum, imo adhuc revertentem excipimus, excipiendo salutamus, salutando amplectimur, obsecrantes ut secundum promissionis vestræ institutum terminum ad nos venire non abnuatis, quatinus facie ad faciem vestra frui & jocundari possimus præsentia, vestroque plenius recreari alloquio, cujus sæpe & multótiens roborati sumus consilio. Veniat ergo ad nos, id est, ad dilectos filios suos pater carissimus per necessarius hoc tempore, non solum nobis, qui intus tenemur, sed & his qui foris sunt. Nam treugæ sive induciæ, quæ fide data ab advocato nostro & comite Godefrido & suis, usque ad festum Remigii servari & teneri debuerant, mox in exitu vestro violatæ sunt, & nostra pene omnia ex utraque parte prædis, rapinis, incendiis sunt distracta, adeo usque, ut in nos tantum & nostra totius malitiæ summa reciderit, sicque fit, ut quidquid delirant reges, plectantur Achivi. Ad cumulum quoque miseriarum nostrarum accessit, quod Eustachius villam nostram *Tornines* ex consensu comitis Namurcensis iterum violenter occupaverit, pro qua re quantum laboraverimus, quantum Leodiensi episcopo, ut canonicam de invasore justitiam exequeretur, institerimus, & quid solum restet faciendum, ex rescriptis litterarum, quæ vobis transmissa sunt, vestra plenius perpendere poterit prudentia. Interim autem ad humiliandum Deo animas nostras, reliquias seu corpora sanctorum omnium, quæ apud nos habentur, cum salvatoris nostri imagi- [b] ne in terra (b) deposuimus, summæ divinitatis clementiam, quantum valemus attentius exorantes, ut eos qui in sua feritate confidunt, dextra virtutis suæ prosternat, nosque ab ipsorum oppressionibus eripiat, qui solus laborem & dolorem humilium considerat.

EPISTOLA XXXVIII. ROBERTI decani Stabulensis ad VVibaldum abbatem.

Congratulatur ei de ipsius reditu.

Reverendissimo in Christo domino patri suo Stabulensi abbati VVibaldo frater Robertus orationum & subjectionis, obedientiæ & dilectionis continuam devotionem. Anno 1148.

Benedicimus Dominum cœli de vestro vestrorumque reditu & sospitate: gratias agimus patri misericordiarum de reddita nobis de vobis lætitiæ & gaudii integritate. De mora autem vestra non possumus non gravari, quia consolatione præsentiæ vestræ refoveri volumus, qui multis non tam curis quam pressuris concutimur, ac proinde magis præsentiam vestram quam rescripta desideramus. Habitum terræ nostræ tam scriptis quam viva voce geruli hujus intelligetis.

EPISTOLA XXXIX. BOVONIS præpositi ad VVibaldum abbatem.

De damnis præpositura illatis a comite Namurcensi & aliis.

Domino suo VVibaldo venerabili Stabulensi abbati frater Bovo quidquid patri filius. Anno 1148.

In magna angustia & importabili damno post discessum vestrum positi, desiderabiliter vestrum expectamus adventum, quia non solum ab extraneis affligimur, sed etiam a nostris immisericorditer interius & exterius opprimimur. In rebus vestris, quæ circa nos sunt, quantum fidelius possum elaboro. In præpositura autem, de qua vices vestras ago, nihil fructus me agere posse sciatis, quia non solum a Rad & Machario in Condustrio, sed & a comite Namurcensi & suis adversariis in Hasbania præda & incendio vastamur.

EPISTOLA XL. VVIBALDI abbatis ad Henricum Leodiensem episcopum.

Ut Eustachium parrochianum suum, qui villam de Tornines *invaserat, compescat.*

Reverendo patri suo & domino Henrico sanctæ Leodiensis ecclesiæ Anno [illegible]

(a) Reditus ille de quo loquuntur Stabulenses est proculdubio reditus ab expeditione Slavica, cujus mentio fit epistola 41. & 131. uti attendenti patet.

(b) Qui atrocem olim persecutionem patiebantur monachi, hi sacras reliquias, cruces & imagines in terram deponere, altaria cilicio & spinis operire solebant, qua de re vide si lubet quæ scripsimus lib. 3. de Antiquis ecclesiæ ritibus cap. 3.

venerabili episcopo frater VVIBALDUS Dei gratia Stabulensi, ecclesiæ servus devotas orationes, & devotum servitium.

Fratres nostri & filii Stabulenses monachi vestræ sanctitatis servi detulerunt ad nos gravem querimoniam pro eo, quod Eustachius homo vester & parrochianus villam *Tornines*, quæ ad quotidianam præbendam fratrum pertinet, invasit, & ejusdem villæ reditus, qui in mensa fratrum quotidie serviunt, violenter abstulit. Notum autem vobis esse non dubitamus, qualiter eamdem villam judicio & justitia dictante recepimus, & eam per multa jam tempora in libera possessione nostra tenuimus; & quiete B ordinavimus, & ad usus fratrum nostrorum, prout monasterii opportunitas poscebat, reditus universos aptavimus. Sed & decimationem & alia, quæ hinc inde distracta erant, cum magno labore recolligimus, & eramus possidentes tunc, quando domnus papa signum sanctæ crucis nobis imposuit, ut super paganos trans Albim expeditionem moveremus, ac personam nostram & nostra omnia sub protectionem B. Petri & suam suscepit, intra quod tempus prædictam villam non absque sacrilegio idem Eustachius invasit. Unde animo provoluti ad pedes C vestræ magnitudinis, discretionem vestram obnixe rogamus, ut prædictum Eustachium, qui vester specialis & tamquam domesticus & familiaris homo est, ab hac temeritate compescatis: & finite ut hanc gratiam vobis potius quam domno papæ debeamus, qui ad partes Lotharingiæ in proximo venturus est. Multa mala sunt in episcopatu vestro, quæ tam generaliter a diebus antiquis ibi audita non sunt, sed hoc malum de facili potestis comprimere, nec patiamini in tempore vestri sacerdotii confundi fasque nefasque. Mementote, quod inter D priores matris nostræ Leodiensis ecclesiæ apparere & annumerari debemus, tam per ordinationis nostræ tempus & locum, quam per ætatem, & eidem matri nostræ in omni opportunitate sua humiliter ac fideliter servivimus, & hoc ipsum usque in finem facere parati sumus & desideramus. Mementote etiam, quod pro justitia *de Tornines* facienda domnus papa HONORIUS episcopo ALEXANDRO scripsit: quod domnus papa INNOCENTIUS domno ALBERONI voce præcepit, semel apud Oliventum juxta Melphim civitatem, secundo E Romæ in concilio, tertio per litteras suas, quas nos ei in plena synodo Leodii præsentavimus, nec ipse carni & sanguini parcere potuit, cum tamen de negligentia tantam a Deo pœnam susceperit, ut postea in episcopatu suo & honore numquam in pace & quiete vixerit.

EPISTOLA XLI. VVIBALDI abbatis ad suos Stabulenses.

Condolet eorum calamitatibus, quas eo absente pertulerunt.

FRater VVIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus Roberto decano & ceteris Stabulensibus fratribus spiritu consilii & fortitudinis abundare. Anno 1148.

Sinceritatis vestræ litteras accepimus, in principio quidem sui plenas gratiæ, plenas caritatis, plenas filialis affectus, plenas singularis desiderii, plenas gaudii, plenas dulcedinis & bonæ spei, quæ uno & eodem momento & cor nostrum abundantiore lætitia & oculos nostros uberibus ex vestra pietate lacrymis impleverunt. Credite nobis dulce fuit ac jocundum animæ nostræ vivere, dulce ac jocundum inter tot pericula, quæ diu noctuque in expeditione super paganos trans Albim in sylva Ercinia pertulimus, vitam & sospitatem servasse, ut videlicet tantis beneficiis, quæ de vestra salutatione & visitatione suscepimus hilariter frueremur. Verum cum intento ad meliora animo tanti boni participatione perfuncti paginam vestram percurrimus, subito exhorruit animus, expalluit facies, & versus est in luctum chorus noster, cum in illas miserabiles querimonias vestras impegimus, quæ cœlum possent penetrare, si peccatis nostris promerentibus æneum non esset factum, ne transeat oratio: possent, inquam, commovere terram, si non offenso auctore nobis elementa rebellarent. Ingressi itaque in penetralia cordis nostri & in arcanos animæ nostræ recessus, diuque ac multum questi, cum nostra conscientia disceptavimus, disquirentes & judicantes nobisne an vobis universis imputari jure debeat, quod per longam absentiam nostram Stabulense monasterium tam lacrymabilibus modis laceratur? vosne in culpa sitis, qui omnifariam nostri potestatem habentes, ad regimen Corbeiensis ecclesiæ nos emisistis, vel saltem dimisistis? an nos rei sumus, qui ad vestram voluntatem, ne dicamus jussionem, tantis nos sollicitudinibus & offensionibus, relicta, imo, ut veremur, deserta matre nostra educatrice ac nutrice nostra Stabulensi ecclesia, implicuimus? Etsi magni, Deo id per vestram adhortationem agente, simus juxta nomen magnorum, qui sunt in terra, scire tamen potestis, quod quanto altius conscendisse cernimur, tanto magis de vario ruinæ casu pertimescere debemus; & quanto amplius crescunt dona honorum, tanto magis augentur rationes donorum. Certe, ut cetera incommoda sileamus, nobis senescere non licet, imo senescimus quotidie, sed quies, quæ senibus & emeritis paratur, nobis

Corbeiæ negatur. Novi labores, nova industria, nova eloquentia, novæ largitates, nova magnificentia a nobis quotidie expetuntur, cum jam diu fatigati aliquam laborum nostrorum metam prospiceremus, aliquam fatigationum requiem speraremus. Aut peccandum est in rempublicam, aut offensiones hominum tolerandæ. Tum præterea nostra ætate omnis pudor abscessit, omnis reverentia extincta est, fides interiit, & honestas mortua est; quid igitur placuit vobis duplicare labores nostros? Quantum in reformanda & observanda religione fructum facere valeamus, vestri defectus, vestri labores, qui ex pravorum improbitate vobis quotidie accrescunt, docere vos perfacile possunt. Porro divitiæ quid prosunt inquietis? colligitis itaque, quod neque in spiritualibus neque in..... solidum gaudium habere possumus. Sed spes nostra Deus, honor noster, genus nostrum, sublimitas nostra, exultatio nostra, in administratione suæ reipublicæ nostra parvitate tamquam suo instrumento, licet vili & exiguo, utitur, nosque per quos vult graduum provectus, tamquam per munuscula quædam ad sui nominis amorem clementer allicit, & nostræ fragilitatis excessus quotidianis imo assiduis laboribus velut quibusdam flagellis & amaritudinibus, ne ab ipso recedamus, comprimere dignatur. De *Tornines* tantum dolemus, quantum verbis exprimere non possumus, sicut in litterarum exemplo, quod vobis transmisimus videre potestis. Si dominus papa, ut fertur, Treverim venturus est, nos ipsos ad hanc causam peragendam expectabitis; sin autem minus, ut rumor est, fratrem Henricum nostrum dilectum filium & Erlebaldum fratrem ad domnum papam mature mittetis, ferentes secum omnia instrumenta, quæ de *Tornines* bene salva per nos habetis, & præcipue litteras bullatas Innocentii papæ, quas super eodem negotio Leodiensi episcopo Alberoni transmisit. Ad veniendum autem ad vos in proximo nos modis omnibus expedimus, & jamjam quasi sarcinas nostras colligamus. Orate pro nobis.

EPISTOLA XLII. HENRICI episcopi Leodiensis ad VVibaldum abbatem.

Optat ejus frui præsentia ad corrigendos morum defectus.

Anno 1148. HENRICUS Dei gratia Leodiensium episcopus venerabili abbati Stabulensi VVIBALDO in summo salutari salutem.

Intolerantiam malorum episcopatui nostro incumbentium tanto experientius quam vos didici, quanto præstat experimentum relatui. Et quoniam peccatis nostris exigentibus mala de die in diem multiplicantur, non ambigitur apud discretionis vestræ examen, nos eo amplius vestri consilii & auxilii amminiculo indigere, quo exquisitior & ferventior ceteris concessa est vobis divinitus gratia in utroque. Ex nostris tamen occupationibus, vestras quoque metientes absentiam vestram licet nobis & his, qui ad vos specialius spectant, admodum incommodam patienter sustinemus, obnixe & confidenter monentes dilectionem vestram, ut propensius data opera exoccupationi nostræ venire maturetis. Necesse est enim, ut communicato utriusque annisu, & vestrorum hominum excessus & insolentiæ vobis præsentibus corrigantur, & nostræ partis malitia Deo propitiante aliquantulum mitigetur.

EPISTOLA XLIII. VVIBALDI ad Leodiensem episcopum.

Ejus optat frui præsentia.

DOmino subditus, patri filius dilecti salutem. Anno 1148.

Gravibus curis, & crebris expensis, assiduis pressuris molestati, aporiamur quidem sed non destituimur, vestrum necessarium tam nobis quam terræ præstolantes adventum, æstimantes tunc, etsi non ad plenum pacem cordis, saltem quietem corporis nos habituros. Unde & oramus, ut non tardetis venire ad diligentes vos. Litteras, quas nobis pro synodo misistis post synodum accepimus, cum tamen & in synodo & a Kalendis augusti in conspectu ecclesiæ Leodiensis de *Turnines* verbum fecerimus. De malis terræ nostræ nihil scribimus, inopes nos copia fecit.

EPISTOLA XLIV. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

Quod legatos hominum de Erveta a quodam ministeriali Stabulensi captos liberos abire permiserit.

REverendissimo patri suo & domino EUGENIO uni & universali pontifici frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia id quod est in ecclesia Catholica devotionem filii & obedientiam servi. Anno 1148.

Audito vestro adventu ad partes Lotharingiæ, festinavimus res Corbeiensis ecclesiæ oridnare & vestræ sanctitati celerius occurrere, quatinus tam de persona, quam de rebus nobis a Deo & a vestra bonitate commissis vestræ sanctitati tam devotum quam debitum exhiberemus famulatum. Et agente divina misericordia, piam ac fidelem intentionem subsecuta est maturior efficacia. Nam legatos hominum de Erveta, qui ad vestram sublimitatem pro quibusdam ecclesiasticis causis missi tendebant, captos

invenimus in quodam castello, cujusdam A ministerialis Stabulensis ecclesiæ, & sub momento introitus nostri antequam panem gustaremus, ad honorem personæ vestræ, & defensionem ecclesiasticæ justitiæ eamdem munitionem obsedimus, & cum labore ac sumtu & gravibus inimicitiis, de carcere, in quo erant eduximus, & eos ad sanctitatis vestræ genua liberos transmisimus, cum tamen jam prius pactionem fecissent, ut pro redemptione sua L. fere marcas puri argenti dare deberent. Res eorum, quas amiserant, recipere non potuimus, quia non ab his servabantur, a quibus capti fuerunt. B Sed propter honorem vestrum duas eis equitaturas & viaticum largiti sumus.

EPISTOLA XLV. CORBEIENSIUM monachorum ad Stabulenses.

Gratias agunt quod sibi VVibaldum abbatem concesserint, quam egregie apud eos in spiritualibus & temporalibus se gesserit enarrant, & de mutua societate.

Anno 1148. Dilectis & semper diligendis dominis & C fratribus sanctæ Stabulensis ecclesiæ filiis fratres Corbeienses intimam dilectionem veræ fraternitatis, & devotissimum munus assiduæ orationis.

In hoc cognovimus, reverendi patres & domini, quod caritas Dei diffusa est in cordibus vestris per Spiritum-sanctum, qui datus est vobis: quia fratres & proximos vestros, nos scilicet in tantum dilexistis, in tantum laboribus & tribulationibus nostris compassi estis, ut quod carius inter vos & melius habuistis, nobiscum participaveritis, & eum, qui noverat inter vos sanare con- D tritos corde, & alligare contritiones eorum, in tempore tribulationis vestræ, ut & nostris calamitatibus subveniret, ad nos multo desiderio adventum ejus expectantes, miseritis. Unde immensas gratiarum actiones vestræ bonitati referimus, & eumdem dilectissimum patrem & dominum nostrum strenue pro ecclesia nostra laborare, & multos in ea labores industria sua, sicut fortis armatus, qui custodit atrium suum, jam evicisse; plures adhuc, si vixerit, evicturum, vobis jocunde & memoriter cum gratiarum actione enarramus. Siqui- E dem conventum nostrum, qui jam a multis retro temporibus dissensione non parva laboraverat, atque in multis locis, eadem agente discordia, dispersus erat, in fraternam pacem atque in claustrum, sicut pius pastor, revocavit, & quæ in ordine nostro dilapsa erant, attento studio reformavit, ut jam illud antiquum decus, illam solidam nostræ religionis observantiam reflorescere videamus, & nostram Corbeiam in vera sua imagine recognoscamus. Præterea possessiones, quas HENRICUS ille, quem venerabilis legatus apostolicæ sedis domnus THOMAS cardinalis judicio Spiritus-sancti canonice deposuit, alienaverat, quæ centum fere mansos bonæ ac fertilis terræ excedebant, ad integrum recollegit, & utilitatibus monasterii restituit. Pro hujusmodi beneficiis & aliis similibus vel majoribus, quæ adhuc ab eo speramus, Deo & vobis tanti patris largitoribus gratias referimus, quem in tempore electionis suæ propter spem bonam dileximus, nunc autem propter rem & collata in nos beneficia, ut virum omni dilectione dignum, unanimi & intima dilectione diligimus. Audivimus a dilecto fratre nostro Henrico præsentium latore, & a domno W. tunc temporis nostro priore, & a præposito fratre R. quod eos per aliquot dies morantes apud vestros, benigne & honeste tractaveritis, & eis inter alias humanitates fraternitatem & societatem inter vos, quemadmodum uni de vobis concesseritis. Super his quoque gratias vestræ benignitati referimus. Verbum vero de quo & nos vobis scripsimus, & ipsi vobiscum tractaverunt, verbum, inquam, ejusdem fraternitatis & societatis, ut scilicet vestra & nostra sit una in Christo ecclesia, inter nos unanimiter convenimus, & quatenus idipsum vestræ unanimitati placeat, obnixe rogamus. Hanc unitionem duarum ecclesiarum per dilectum dominum & patrem nostrum fieri exoptamus. Vobisque per eum debita fraternitatis secundum nostram consuetudinem promittimus, ita ut nos vicissim a vobis debita fraternitatis secundum vestram consuetudinem recipiamus, & si quis præterea fratrum de alterutra ecclesiæ propter vitia sua ejectus fuerit, usque ad reconciliationem suam ab alterutra ecclesia materne confoveatur & conservetur.

EPISTOLA XLVI. CORBEIENSIUM monachorum ad Stabulenses.

Quomodo se gesserint cum papæ legato, quando ab eis quæsivit quid de thesauris ecclesiæ fecissent?

Reverendissimis atque dilectissimis in Christo fratribus suis Roberto venerabili decano & ceteris sanctæ Stabulensis fratribus, F. VV. prior ecclesiæ Corbeiensis ceterisque ejusdem monasterii fratres jugiter vacare & videre quam suavis est Dominus. Anno 1148.

Audivimus conturbatam esse unanimitatem vestram de verbo quodam, quod magister G. pro sublatis in ecclesia nostra thesauris nobiscum anno præterito contulit. Quod quia non vera relatione ad vos pervenisse existimamus, propter eaque apud vos scandalum genuisse, ordinem rei ex

integro vobis pandere dignum duximus. A Venit igitur ad nos idem magister G. tunc apostolicæ sed legatus anno præterito, circa festum S. Thomæ, cum in vestris partibus domnus abbas moraretur, atque hospitio exceptus est apud nos, humane tractatus est, & cum omni diligentia ac devotione, quemadmodum decuit legatum domini papæ a nobis observatus est, & de rebus monasterii nostri honorifice procuratus. Erat tunc domi præpositus major ecclesiæ nostræ, qui cum satageret sollicitius circa ministerium ipsius & aliquando cum ipso colloquendi gratia consederet, inter alia quæ dicebantur, etiam ab ipso sciscitatus est, quamobrem B sanctuarium nostrum spoliatum esset thesauris suis, vel quid utilitatis contractum fuerit ex eis ecclesiæ nostræ? Non est, inquit præpositus, spoliatum sanctuarium nostrum, quia quidquid inde sumtum est, in utilitatibus ecclesiæ nostræ expensum est, quippe quæ in possessionibus suis per singulos annos non ad minus quam ad centum mansos ampliata est. Cum vero in crastinum diluculo profecturus esset idem legatus domini papæ, jussit præposito, ut eodem vespere omnem congregationem in unum congregaret, quatenus ad nos ex mandato domini papæ sermonem haberet. Jam hora C diei tardior processerat, nec conventus noster ex instituto ad colloquium convenire debebat. Hanc igitur impossibilitatem cum præpositus noster legato insinuasset, colloquio in crastinum dilato, cum primum mane illuxisset, iterum accito præposito denuo præcepit, ut capitulum fieret, in quo cum fratribus verbum faceret. Non est, inquit præpositus, nostri ordinis tam matutina hora capitulum convenire; sed cum ille recedere festinaret, nec horam capituli expectare posset, tandem in conventu ante horam tertiam, nobis ex consuetudine lectioni vacantibus, adductus est idem apostolicæ D sedis legatus, & sedens inter nos inter alia quæ commonuit, diligenter inquisivit, cur dissipatus esset thesaurus ecclesiæ nostræ? Cui per priorem & præpositum nostrum hoc ordine respondimus. Propter communem necessitatem ecclesiæ quamdam partem thesaurorum in ecclesia ex communi consensu capituli nostri tulimus, & quasdam possessiones ecclesiæ nostræ valde utiles ex eis conquisivimus, reliqua omnia integra in ecclesia conservata sunt, ea vero, quæ nunc propter necessitatem accepimus, reparare & restituere quantocius poterimus, Deo E annuente, proposuimus. His auditis acquievit, nec super hoc verbo quicquam amplius interrogavit. Valete.

EPISTOLA XLVII. GUIDONIS cardinalis ad VVibaldum abbatem.

Quod ipsius scriptum papæ ostenderit, & ut pontifici præsentiam suam exhibeat.

GUIDO sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis & cancellarius, carissimo amico Corbeiensi abbati salutem. Anno 1148.

Dilectionis sinceritas, quam erga te habere incepimus, non minuitur, sed suscipit incrementum. Scriptum, quod per Germanum (a) vestrum nobis misistis, domino papæ ostendimus. Ut autem brevi utamur eloquio, amicis nostris malumus parum promittere, & amplius operari. Satis dictum est sapienti. Bonum videtur nobis si domino papæ propter molestias detrectantium vestram obtulissetis præsentiam.

EPISTOLA XLVIII. VVIBALDI ad Guidonem cardinalem.

Suos ei commendat Stabulenses.

REverendo patri suo & domno GUIDONI sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali diacono, apostolicæ sedis cancellario frater VVIBALDUS Dei gratia modicum id quod est seipsum. Anno 1148.

Sicut nobis significastis, nec hoc temere dictum est, plus enim nutu a vobis accipimus, quam audimus. De servitio procurationis domini papæ ita solliciti fuimus, ut & primi in devotione essemus, & inter remurmurantes nullo modo inveniremur. Stabulensis ecclesia, cujus vos abbas estis, sui abbatis patrocinio hoc est vestro summopere indiget, cui, sicut patrem decet promte & clementer subvenietis. Cujus querimoniam frater noster, noster, inquam, non ex consuetudine locutionis monachorum, sed vester & noster proprius & specialis vestræ celsitudini plenius intimabit.

EPISTOLA XLIX. WIBALDI abbatis ad Jordanum cardinalem.

Quid pro procurando papæ Leodii egerit.

REverendo suo domno JORDANO sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali presbytero frater VVIBALDUS Dei gratia modicum id quod est, se ipsum. Anno 1148.

Fecimus quod jussistis. De servitio enim procurationis domini papæ, quod in episcopatu Leodiensi ordinatum est, non solum

(a) Erlebaldum haud dubium monachum Leodiensem, qui eo defuncto factus est abbas Stabulensis.

solliciti,

solliciti, sed etiam studiosi fuimus, ut plusquam portionem, quæ Stabulense monasterium contingere æstimata est exhiberemus, nec murmurantium numerum ullo modo augeremus. Dilectam nobis paternitatem vestram attente monendo rogamus, ut devotionem nostram benigno sermone commenderis, & querelam Stabulensis monasterii, quæ per fratres nostros pietati vestræ manifestabitur, in sinum apostolicæ misericordiæ fideliter recondatis.

EPISTOLA L. VVIBALDI ABBATIS ad Johannem cardinalem.

Petit ipsius protectionem.

Anno 1148 REverendo patri & domino JOHANNI sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali presbytero frater VVIBALDUS Dei gratia, id quod est, seipsum & sua.

Habetis reum confitentem, date quæso veniam, non equidem erroris, non negligentiæ, quæ remota sunt a sapientia, quam etsi non habemus, eam tamen diligimus; sed date veniam ignorantiæ, quæ in hac mortalitate purgatissimis etiam animis longinqua esse non potest. Et hic quidem propinquior ad misericordiam purgationis modus est. Sed quid laboramus, cum propitium judicem habeamus, quem sane non timemus, pro eo quod ex officio sedis suæ Catholicæ ecclesiæ custodiam & canonicæ litis arbitrium habet, sed pro eo diligimus, quod nepos est summi quondam pontificis papæ LUCII, qui nos ante supremum provectionis gradum unice dilexit, & in apostolatus culmine constitutus, ecclesiam nostram & nos magnifice honoravit, qui vivens a nobis demeruit, si homines sumus, ut non solum carnem ipsius & sanguinem & quemcumque dilexit ipse, diligamus; verum aliquas forte reliquias vel monumenta de suis arctissima caritate amplectamur. Estis itaque noster propria quadam & speciali possessionis justitia. Recipite in fidem vestrum hereditario jure clientem, familiæ vestræ cultorem, provehite personam, defendite causas, quæ Dei nos protegente gratia, non de criminibus, sed de incrementis ecclesiæ nostræ oriuntur. Tueatur nepos, quem avunculus dilexit; protegat ab ipso ordinatus, quem ille provexit; servet presbyter cardinalis judicium summi pontificis, ut nullis concussionibus eum fatigari permittat, quem ille dignum honore judicavit O quanta veræ dilectionis fiducia in ipso ineundæ familiaritatis imo notitiæ primordio! ita vobiscum secure & liberaliter loquimur, sicut cum illo, illo, inquam, avunculo vestro sermocinari consueveramus, cujus intima amicitiæ gratia viginti & eo amplius annis sine offensione usi, & ut minus usitate, sed verius dictum sit, fruiti sumus. Verum in clausula dicimus vobis; non amamus vos quia tanti, sed quia de tanto estis.

EPISTOLA LI. JOHANNIS cardinalis ad VVibaldum abbatem.

Promittit causarum ipsius curam maximam se habiturum.

REverendissimo Christo patri VVIBALDO Dei gratia Corbeiensi & Stabulensi venerabili abbati JOHANNES eadem gratia, sanctæ Mariæ novæ diaconus cardinalis salutem cum sinceritatis affectu. Anno 1148.

Ex litteris vestris percepimus, vos instanter veniam postulare, quod solicitius & maturius ad notitiam nostræ humilitatis non propinquius accessistis, personam ..... quam dominus meus papa LUCIUS tanto affectu dilexit & tamdiu fovit, & cui usque ad finem vitæ suæ, sicut nos ipsi vidimus & vos scribitis, in nullo defuit. Huic accedit, quod domnus GUIDO Florentinus in discessu suo a nobis ex singulari & præcipua caritate, quam nobiscum & vobiscum intimo affectu gerit, vos causasque vestras nobis præcipue commendavit. Inde fuit, quod a vobis non rogatus, non sollicitatus, causas vestras tamquam proprias hucusque proteximus, defendimus, sustulimus, & ubi nullæ preces porrectæ sunt, nos porreximus. Denique si nulla alia causa esset, in vobis tamen est, Deo concedente, tanta prudentia, ut ex vobis teneri & stricte amplecti debeatis, quod ecclesiæ Romanæ sapienter & efficaciter semper astitistis. Concessa igitur, quam postulatis, venia, gratiam vestram & singularem dilectionem, quam offertis, utrisque ulnis amplectimur, & præsentiam nostram pro vestra, etsi plus possumus, vobis per omnia promittimus, & sicut eam specialiter vendicatis.

EPISTOLA LII. EUGENII PAPÆ III. ad Corbeienses monachos.

Hortatur ut VVibaldo abbati humilem reverentiam exhibeant.

EUGENIUS episcopus servorum Dei dilectis filiis Corbeiensibus monachis salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1148.

Memores sumus, quod per alia vobis scripta mandavimus, ut dilecto filio nostro VVIBALDO tamquam abbati humilitate debita pareretis. Quem utique nuper ad nos venientem paterna benignitate recepimus, & in his, quæ ad reparandam in monasterio vestro religionem pertinent, atque servandam diligenti eum studio commonui-

mus. Ipsum itaque ad vos cum gratia sedis A apostolicæ & litterarum nostrarum prosecutionibus remittentes, universitati vestræ mandamus, monemus & exhortamur in Domino, quatinus eum tamquam boni & humiles filii diligatis & honoretis, atque ut pastori vestro condignam ei reverentiam impendatis, sibique ad recuperandas & retinendas possessiones & bona Corbeiensis monasterii viriliter & fideliter assistatis. Nos siquidem eumdem abbatem paterno affectu diligimus, & in quibus secundum Deum possumus, volumus exaudire. B

EPISTOLA LIII. EUGENII papæ III. ad Henricum Leodiensem episcopum.

Ut compescat raptores bonorum Stabulensis monasterii.

Anno 1148. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabili fratri HENRICO Leodiensi episcopo salutem & apostolicam benedictionem.

Ecclesiasticorum bonorum pervasores C quanta sint animadversione plectendi tuam prudentiam non credimus ignorare. Stabulensis autem ecclesiæ fratrum ad nos querela pervenit, quod Eustachius parochianus tuus eorum bona in prædio *Turnines* violenter abstulerit, & ab eorum infestatione nullatenus conquiescit. Macharius quoque de Suingeis & quidam alii incendiarii & raptores coadjutores ipsius eamdem ecclesiam prædis & aliis modis vexare non pertimescunt. Quia vero præcipiti audaciæ raptorum spirituali gladio est fortius resistendum, præsentium tibi auctoritate manda- D mus, quatenus tam præfatum Eustachium, quam alios raptores ablata reddere, & de cetero ab eorum infestatione desistere stricte coercas. Quod si contemtores extiterint, infra quadraginta dies, postquam præsentia scripta susceperis, frustratoria dilatione remota, canonicam de ipsis iustitiam facias.

EPISTOLA LIV. HENRICI regis Romanorum ad Eugenium papam III.

Papæ patrocinium deprecatur.

Anno 1148. REverendo in Christo patri suo & domino EUGENIO summo & universali pontifici HENRICUS Dei gratia Romanorum rex debitæ dilectionis & obsequii sinceritatem.

Benedictus Deus, qui sinceritatis vestræ discretionem in officium & dispensationem summi pontificatus assumere dignatus est. Justitiam enim & veritatem sicut religiosi de vobis sentiunt diligitis, & quæ ad decorem domus Dei spectant, sollicite pertractatis, unde nimirum vestræ sinceritati in hoc obedire parati sumus, ut materialis cum spirituali gladio in ecclesia nostris temporibus concorditer operando fructificent. Pater enim noster devotissimus filius vester, qui pro dilatatione ecclesiæ crucem Christi circumfert, novissime a nobis recedens, iterando præcepit, ut justitiæ innitamur, religionis formam amplectamur, ecclesiæ dignitatem, regni honorem summa diligentia tueamur. Sub obtentu igitur patris nostri, qui Romani imperii dignitatem per extera regna traducit, & pro dilatanda ecclesia seipsum periculis omnibus usque ad effusionem sanguinis exponendo perpetuum fœdus cum ecclesia pepigit, patrocinium vestrum, qui specialis pater ecclesiæ estis, confidenter requirimus, quia secundum Deum & patris nostri præceptum paternitati vestræ in omnibus obedire parati sumus.

EPISTOLA LV. EUGENII PAPÆ III. ad Henricum juniorem Romanorum regem.

Laudat ejus pro ecclesia zelum, prosperaque ei omnia exoptat.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei filio in Christo dilecto HENRICO juniori Romanorum regi, regis illustris CONRADI filio, salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1148.

Genitoris tui devotionem erga beatum Petrum & sanctam Romanam ecclesiam attendentes, & quod divina inspiratione compunctus, assumto vitæ signaculo, ad hostes fidei subjugandos, & Catholicam ecclesiam dilatandam se viriliter & potenter accinxerit, præ oculis cordis habentes, tamquam viscera sua speciali te affectione complectimur, & de illius absentia quodammodo tamquam suam in te cernentes imaginem consolamur. Propterea nuntios & litteras tuas paterna benignitate recepimus, & quod in annis tenerioribus constitutus, te promtum esse ad exhibendam ecclesiæ Romanæ ac nobis obedientiam tuis apicibus intimasti, gratum habuimus ac habemus, sperantes ut cum ætatis tuæ incremento firma devotio- E nis & obsequii tui sinceritas erga sedem apostolicam propensius augeatur. Unde omnipotentis Dei supernam exoramus clementiam, ut dies & actus tuos de bono in melius sua ineffabili pietate promoveat, & per continuæ salutis augmentum personam tuam feliciter prosperari faciat. Nos etenim, quod ex nobis est, in quibus cum honore Dei & ecclesiæ suæ poterimus, opem tibi & consilium exhibere tamquam filio dilectissimo satagemus.

EPISTOLA LVI. HENRICI Romanorum regis ad Eugenium papam III.

Ut Henricum Moguntinum archipræsulem & alios ad papam transeuntes benigne suscipiat, ducissam Poloniæ ab excommunicatione solvat, & VVibaldum abbatem habeat sibi commendatum.

Anno 1148. DIlectissimo in Christo patri EUGENIO summo & universali pontifici HENRICUS Dei gratia Romanorum rex filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Sinceritati vestræ totis animi viribus multas gratiarum actiones referimus, quod legatos nostros & litteras affectione paterna suscepistis, & dulcissimis responsis vestris nostram ætatem ad divinæ religionis cultum, sanctæ ecclesiæ amorem benigne informastis; & de absentia incliti patris nostri, vestri utique devotissimi filii, piam & efficacem consolationem exhibuistis. Vestris ergo apud Deum intervenientibus meritis, quantum per ipsius gratiam ætate & industria proficere possumus, tantumdem in vestræ personæ & sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ dilectionem, ac totius Catholicæ ecclesiæ defensionem crescimus. Siquidem pater noster a nobis sub vexillo sanctæ crucis recedens, hæc nobis suprema & multotiens repetita mandata reliquit, ut vos sicut ipsum filiali & intimo affectu diligeremus, ut a vobis tamquam a fidelissimo ætatis nostræ tutore verum consilium, & competens adjutorium in omni opportunitate nostra speraremus. In quo traditæ nobis ab ipso disciplinæ proposito constanter permanentes, reverendam nobis paternitatem vestram pio studio salutamus, orantes ut petitiones nostras, quæ in subjectis habentur, intra efficaciam exauditionis admittatis. Primum quidem ut carissimum nobis patrem ac præceptorem atque adjutorem nostrum (a) HENRICUM venerabilem Moguntinum archiepiscopum, necnon alios archiepiscopos, episcopos, abbates, præpositos seu ceteras personas, quæ de regno patris nostri sunt, ad cujus successionem Dei misericordia ordinati sumus, & ad vestram præsentiam transeunt, clementi bonitate suscipiatis, eosque admonitione sedula, quod patienter & fortiter absentiam patris nostri ferant, & nostram indolem educare studeant, exhortari non abnuatis; quatenus & ipsi cum gaudio in proprio dignitatis suæ statu ad sua revertentes, reditum patris nostri cum jucunditate expectent & nostris atque regni opportunitatibus debitum fidei & consilii effectum accommodent. Ducissa quoque Poloniæ nostra amita, tum per sententiam excommunicationis, quæ a vobis in ipsam promulgata fuit, tum propter absentiam patris nostri, sui utique domini & fratris, vim patitur, & de terra sua & de honore ducatus sui exulare cogitur. Super quare vestra discretio bene meminisse debet, quod pater noster eamdem sororem suam cancellario vestro, viro utique sapienti & honesto nobisque carissimo, in manum commisit, & per eum vestræ celsitudini ipsam attente commendavit, ut videlicet ad ejus restitutionem clementem operam adhibere dignemini. Corbeiensem quoque abbatem VVIBALDUM nostrum utique & regni nostri fidelem, pari diligentia & simili studio in manum prædicti cancellarii vestri, per manum incliti patris nostri præsentialiter commissum vestræ mansuetudini nos quoque commendamus, ut eum in omni necessitate sua clementer protegatis, & præcipue in duabus abbatiolis obtinendis, videlicet Kaminata & Visbike, quæ quia fere collapsæ & destructæ erant tam in religione quam in possessionibus, mansuetissimus pater noster eas Corbeiensi monasterio & præfato abbati jure proprietario contulit, quatenus per ipsius industriam divinus ibidem ordo reformetur, & possessionibus recollectis, quæ dispersæ sunt, atque conservatis, loca penitus, ut cœperant, non destruantur.

EPISTOLA LVII. B. EPISCOPI Hildesheimensis ad Eugenium papam III.

VVibaldi abbatis merita prædicat, oratque ut pontifex ratam habeat Kaminadæ unionem ad Corbeiense monasterium.

REverendo patri ac domino suo sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici EUGENIO B. (b) Dei gratia Hildeneshemensis ecclesiæ humilis minister, tam devotam quam debitam patri obedientiam. Anno 1148. [b]

Commendamus serenitati vestræ dilectum fratrem nostrum VVIBALDUM ecclesiæ Corbeiensis abbatem, virum boni apud nos testimonii, & in ecclesia Catholica bene nominatum, quem ad partes nostras acces-

(a) Ex præposito anno 1142. creatus est archiepiscopus Moguntinus & anno 1151. jussu Eugenii papa III. depositus fuit. Extat ad eum S. Bernardi epistola 323. De eo Analista Patherbornensis ad annum 1153. *Dejectus est*, inquit, HENRICUS *Moguntinus archiepiscopus ac metropolitanus noster, reus an innocens, non convenit inter scriptores. Vir cetera bonus, & simplicior, quam politicorum calliditas ferret. Cujus ob id patrocinium susceperat divus Bernardus. Sed cleri, quem formare aggressus, odio & accusationibus prævalentibus, Embecam in Brunsvvicensi ducatu digressus; exul hoc anno obiit, ubi & humatus quiescit. Dictum ejus familiare erat.* Fui dives canonicus, pauper præpositus & mendicus episcopus.

(b) Bernardus comes a Rottenburg ad Tubarum, qui apud Hildesium magnificum S. Gottehardo templum & cœnobium ordinis S. Benedicti erexit, eumque miraculis clarum in sanctorum numerum referri impetravit.

fisse admodum gaudemus, utpote de cujus prudentia & industria plurimum confidimus. Obsecramus ergo paternitatem vestram, quatenus eum in suis petitionibus clementer exaudiatis, & præcipue pro ecclesia Kaminatensi, in qua & divinæ religionis cultum, cujus in eadem ecclesia multa negligentia fuerat, tamquam vir religiosus & prudens reformavit, & reditus ac possessiones, quas ejusdem monasterii abbatissa non boni apud nos testimonii, post sui depositionem cum vanis & superfluis hominibus dissipaverat, & militibus in beneficio concesserat, tamquam vir strenuus fere ad integrum recollegit, & utilitatibus monasterii restituit. Huic ergo homini habenti zelum Dei, tamquam pius & clemens pater assistite, & labores quos fecit in ecclesia Dei, vestra auctoritate corroborate, hoc procul dubio scientes, quod mutatio, quæ in præfato monasterio facta est, omnibus religiosis terræ nostræ placet, his autem, qui ibidem causa irreligiositatis fuerant displicet.

EPISTOLA LVIII. HENRICI ducis Saxoniæ ad Eugenium papam III.

Ejusdem argumenti.

Anno 1148. SAcro-sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici EUGENIO HENRICUS dux Saxoniæ, promtæ & officiosæ servitutis devotionem.

Commendamus paternitati vestræ dilectum dominum meum venerabilem Corbeiensis ecclesiæ abbatem VVIBALDUM, quem pro causis ecclesiæ suæ ad vestræ majestatis præsentiam venisse cognoscimus, quem etsi in conspecta vestro gratiam invenisse non ambigimus, pro affectu tamen, quo eum diligimus, nostra quoque commendatione eum prosequimur. Obsecramus ergo paternitatem vestram, quatinus eum in suis petitionibus clementer exaudiatis, & præcipue pro ecclesia Kaminatensi, in qua & religionis divinæ cultum tamquam vir religiosus ac timens Deum reformavit, & ipsius ecclesiæ prædia ac possessiones, quæ JUDITHA abbatissa adjutoribus & amatoribus suis post depositionem sui plusquam ad centum (a) mansos in beneficio concesserat, tamquam vir strenuus Dei adjutorio & nostro fere ad integrum recollegit, & usibus ecclesiæ restituit. Salubre itaque nobis exemplum & commonitorium in protegendis & adjuvandis de cetero ecclesiis præstabitis, si bonum quod in eadem ecclesia ad laudem Dei inchoavimus, secundum petitionem prædicti venerabilis abbatis stabile & firmum vestra auctoritate feceritis. Valete.

EPISTOLA LIX. HERIMANNI comitis VVincenburgensis ad Eugenium papam III.

Ejusdem argumenti.

Anno 114.. SAnctissimo patri ac domino suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici HERIMANNUS comes de *VVincenburch* advocatus ecclesiæ Corbeiensis obsequii sui intimam devotionem.

Commendamus, venerande pater, societati vestræ dominum meum carissimum VVIBALDUM venerabilem Corbeiensem abbatem, virum utique religiosum, & in omni apud nos honestate ac prudentia spectatum. Commendamus vobis labores, quos in ecclesia Corbeiensi a die promotionis suæ fideliter & infatigabiliter sustinuit, tum in reformanda religione in eodem monasterio & in recolligendis possessionibus ipsius: tum in pio & laudabili studio, quo in duobus monasteriis in Kaminata videlicet & Visbike, quæ a domino meo rege accepit, studiose pro reparanda in eis divina religione laboravit. Hujus enim laboratoris in terra nostra multum indiguimus, maxime in duobus monasteriis, ubi multum divina religio deperierat, quam vir iste prudenter & honeste reformare laborat. Rogamus ergo excellentiam vestram, quatinus secundum petitionem domini mei regis hanc donationem ejus vestra auctoritate confirmetis, & in reparanda divina servitute dominum

(a) De distractis a Juditha abbatissa postquam fuit deposita, hæc reperimus in quadam schedula Stabulensis monasterii: *Domna Juditha abbatissa, hæc dedit de prædiis Kaminatensis ecclesiæ postquam deposita fuit. De curia An. mansum unum in* Cadenberc *cum sex mancipiis, Odikoni advocato. Item de eadem curia Thiedero duos mansos. Item Reinhero unum mansum & xij. solidos. Item uxori Sigehardi tres mansos. Item Helprado v. sol. avenæ & v. sol. donariorum. De curia* Cokerbike *dedit Odikoni advocato unum mansum & mancipium unum nomine Badonem. Item eidem feminam nomine Seburgem cum tribus filiis suis. Item Hermanno mansum unum & mancipium Radulfum. Item Odoni mansum unum & mancipium Borgodonem. Item Rikberto advocato mansum unum cum mancipio Mane. Item eidem mansum unum cum Huikone mancipio. Item eidem mansum unum cum Reinolfo mancipio. Item eidem mancipia ix. quæ Teutonice vocantur.* Enlope. *Item VValdingo v. mancipia. Item Henrico de* Botvvide *dedit v. mansos cum mancipiis suis qui sunt beneficium Helpradi dapiferi nostri. Item eidem iv. mansos quorum unus de beneficio Tankeradi iij. de beneficio Brunonis. Item Arnoldo mansum unum qui nobis pertinet. De curia in* Heppenstide *dedit Henrico advocato duos mansos, Odikoni advocato unum mansum, Epponi j. mansum. De curia* Invvidele *dedit Odikoni advocato duos mansos Ricberto advocato iv. mansos, Herimanno advocato unum mansum, Heinrico advocato iij. mansos qui sunt beneficium Helpradi dapiferi mei, Tezzoni unum mansum qui est beneficium Heinrici clerici. Item Rikberto advocato xxiv. mancipia qui Teutonice vocantur* Enlope. *Et hæc omnia fere ad prabendam congregationis pertinent. Apud* Bardenvvich *dedit in beneficio iij. marchas. In curia* VVichmannesburg *dedit in beneficio xxix. mansos, & de indominicata terra xij. mansos cum tribus domibus & curtibus earum, dedit insuper xx. villas Slavicas ad eamdem curiam pertinentes. Inter* Bodenhusen *&* Sutherburg *dedit xxv. mansos & de indominicata terra viij. mansos cum duabus domibus & curtibus earum & villas Slavicas xiij. & unam dimidiam. Item VValthardo sub advocato iij. mansos. Item Geratto ij. mansos.*

meum abbatem adjuvetis, nobisque exemplum in adjuvandis ecclesiis præstetis.

EPISTOLA LX. H. ABBATIS B. Mariæ in *Flechtorp* ad Eugenium papam III.

Ejusdem argumenti.

Anno 1148. SAnctissimo patri ac domino suo EUGENIO summo pontifici H. Dei gratia humilis minister ecclesiæ B. Mariæ in *Flechtorp* [a] (*a*) devotas orationes & debitam obedientiam.

Cognovimus, venerande pater, venisse ad excellentiam vestram dilectissimum patrem nostrum & dominum VVIBALDUM ecclesiæ Corbeiensis abbatem, virum quem multum diligimus, & in quo plurimum spei in terra nostra in adventu ipsius accepimus, quem & paternitati vestræ commendatum esse rogamus. Laboravit enim in regione nostra sicut vir præliator suscitans zelum pro reparanda divina religione, tum in suo monasterio, tum in monasteriis, quæ ex dono domni regis accepit, Kaminata videlicet & Visbike, ubi non divina servitia, sed lupanarium ludibria potius exercebantur, in tantum ut Kaminatensis abbatissa femina & conversatione & ætate juvencula amatoribus suis post sui depositionem de reditibus ecclesiæ illius plusquam ad centum mansos in beneficio concesserit, cum ante depositionem suam pessima conversatione & irreligiosa promotione, qua ad diversas abbatias promota, & pro culpis suis amota fuerat, omnes religiosos viros terræ nostræ contra se excitaverit. Unde paternitatem vestram obsecramus, quatenus præfatum abbatem, qui hujusmodi turpitudines submovere incœpit, venientem ad vos benigne exaudiatis, & tam regalem munificentiam, quam labores suos, quos in restauranda divina religione impendit, vestra auctoritate confirmetis, & studium ei circa cultum ecclesiæ vestra benevolentia adaugeatis.

EPISTOLA LXI. VV. ABBATIS S. Blasii ad Eugenium papam III.

Ejusdem argumenti.

Anno 1148. REverendissimo patri ac domino EUGENIO summo & universali pontifici VV. Dei gratia id quod est, ecclesiæ (*b*) B. [b] Blasii humilis minister, quidquid valet debita obedientia & devotissima orationis instantia.

Quod dilectum patrem nostrum VVIBALDUM ecclesiæ Corbeiensis abbatem venientem ad paternitatem vestram benigne soletis recipere, & in petitionibus suis clementer exaudire admodum exultamus, & ut deinceps idipsum faciatis excellentiam vestram diligenter rogamus. Siquidem vir iste in terra nostra tamquam jubar cœlestis sideris effulsit, cui & gratias pro vigilanti studio, quo in ecclesia Dei laborat, agetis, & ut diligenter in eodem labore & fideliter perseveret, fiduciam vestra admonitione præstabitis. Nam postquam de manu domni regis duo monasteria feminarum accepit, Kaminata scilicet & Visbike, divinæ religionis servitutem, quæ prorsus ibi deperierat, reparare & reformare tamquam fidelis servus & prudens multum studuit, & in recolligendis possessionibus, quas abbatissa Kaminatensis femina usquequaque reprehensibilis inter amatores suos dispersserat, plurimum hoc anno laboravit, & adjutorio Dei ad integrum fere omnia, quæ illa distraxerat, requisivit, & usibus servientium Deo restituit. Hujus igitur hominis labores & studia, quibus ecclesia in nostris partibus plurimum indiguit, vestræ sanctitati nos sicut & ceteri confratres nostri & omnes terræ nostræ religiosi commendamus, & ut eos vestra auctoritate ad provectum ecclesiæ Dei confirmare dignemini, suppliciter exoramus.

EPISTOLA LXII. C. ABBATIS B. M. in *Grevenkerken* ad Eugenium papam III.

Ejusdem argumenti.

UNiversalis ecclesiæ summo pontifici Eugenio C. humilis minister ecclesiæ sanctæ Mariæ in *Grevenkerken* debitam patri obedientiam. Anno 1148.

Exultamus in Domino, quod dilectissimum patrem ac dominum nostrum VVIBALDUM venerabilem Corbeiensis ecclesiæ abbatem in conspectu vestro gratiam invenisse cognovimus, virum utique de cujus adventu multum terra nostra illustrata est, & de cujus industria ecclesiam Dei in partibus nostris satis jam profecisse, & ampliorem deinceps profectum habituram videmus. Est etenim vir tam in sua conversatione religiosus, quam, ut in aliis religio divina amplificetur, studiosus, quod mani-

(*a*) Monasterium Flectorpiense anno Christi MCI. fundatum a nobili viro Erpone Padbergensi comite, in diœcesi Patherbornensi, in honorem S. Mariæ virginis, reliquiis S. Landelini insignitum est. Perstitit vero cœnobium illud ad hæresis tempora, quibus ultimus abbas Balthasar ducta uxore & exuto habitu, hæresi nomen dedit. Vide plura Annal. Patherborn. lib. VII. ad annum MCI. & de S. Landelini reliquiis.

(*b*) S. Blasii abbatia olim in monte VVederonis sita propter aëris intemperiem Mindam a Raiavverdo episcopo translata est anno 1164.

feste apparuit tum in aliis, tum præcipue in duobus monasteriis feminarum, Kaminata scilicet & Visbike, quæ domnus rex Corbeiensi ecclesiæ dedit, in quibus divinæ religionis jam pene nulla mentio remanserat: gratia autem Dei nunc ibi Deus colitur, ubi paulo ante spurcitiæ turpes colebantur. Hæc autem justitiæ zelo & amore Dei & clamore ecclesiæ impulsum præfatum virum fecisse novimus; honestæque conversationis & probatæ vitæ & laudabilis studii circa prænominatas ecclesias testimonium in audientia paternitatis vestræ damus, & ut petitionem ejus, quam secundum Deum B esse credimus, exaudire dignemini, obsecramus.

EPISTOLA LXIII. B. MARIÆ in Hamulungesburnen ad Eugenium papam III.

Ejusdem argumenti.

Anno 1148. REverendo patri ac domino suo sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici EUGENIO, Dei gratia Abbas ecclesiæ Dei C genitricis in (a) *Hamulungesburnen* debitam & devotam patri dilecto obedientiam.

Commendamus paternitati vestræ dilectum domnum & patrem nostrum VVIBALDUM ecclesiæ Corbeiensis abbatem virum boni apud nos testimonii & dilectorem Romanæ ecclesiæ, quem ad partes nostras accessisse omnino gaudemus, utpote de cujus prudentia & industria plurimum confidimus. Obsecramus ergo paternitatem vestram, quatinus eum in suis petitionibus clementer exaudiatis, & præcipue pro ecclesia Kaminatensi, in qua & divinæ reli- D gionis cultum, qui in eadem ecclesia multum neglectus fuerat, tamquam vir prudens ac religiosus reformavit, & reditus ac possessiones, quas ejusdem monasterii abbatissa femina mali testimonii apud nos post sui depositionem cum vanis & superfluis hominibus dissipaverat, & militibus atque amatoribus suis in beneficio concesserat, tamquam vir strenuus & industrius fere ad integrum recolligit, & utilitatibus monasterii restituit. Huic igitur homini habenti zelum Dei, tamquam pius & clemens pater assistite, & labores, quos fecit in ecclesia E Dei, vestra auctoritate corroborate; hoc procul scientes, quod mutatio, quæ in præfato monasterio facta est, omnibus religiosis terræ nostræ ac timentibus Deum placet, his autem, qui ibidem exstiterant causa irreligiositatis displicet.

(a) Forte idem quod Amelinsburgense ad Visurgim cœnobium fundatum anno 1133. de quo Bruschius Cent. 1.

A

EPISTOLA LXIV. EUGENII papæ III. ad Henricum juniorem regem.

Amitæ ipsius provisurum se promittit.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo filio HENRICO juniori Romanorum regi illustri imperatoris CONRADI filio salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1148.

Litteras & nuntios tuos debita benignitate suscepimus, & eorum preces diligenter attendimus. Personam siquidem tuam vera in Domino caritate diligimus, & in quibus secundum Deum possumus, paternæ devotionis memores, volumus honorare. Ideoque tuæ amitæ, pro qua rogasti, consueta apostolicæ sedis clementia per nuntium nostrum, quem ad partes illas duximus destinandum, auctore Domino quantum pro honestate nostra poterimus, providere curabimus. Ceterum in puerili ætate constitutus ita bonis & honestis actibus incumbere studeas, ut de tuis successibus mater tua sancta Romana ecclesia gratuletur. Data Remis kalendas Aprilis.

EPISTOLA LXV. EUGENII papæ III. ad Teutonicos prælatos.

Ut juniori regi Henrico assistant, suisque consiliis & operibus eum adjuvent.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, & dilectis filiis abbatibus per Teutonicum regnum constitutis salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1148.

Sicut manifeste vestra prudentia recognoscit, carissimus filius noster CUNRADUS Romanorum rex divini amoris fervoribus excitatus, vivificæ crucis signo suscepto, ad debellandam idololatrarum insaniam, & ad cultum Christiani nominis propagandum sese viriliter ac potenter accinxit. Cum itaque omnibus ex nostro simus officio debitores, pro ipso tamen magis debemus & propensius volumus esse solliciti. Unde fraternitatem vestram præsentibus exhortamur epistolis, & exhortando mandamus, quatenus carissimo filio nostro HENRICO juniori regi, Romanorum regis illustris CUNRADI filio diligenter & fideliter assistatis, & in his, quæ ad patris sui honorem & regni statum pertinere noscuntur, ut pax per omnipotentis Dei gratiam in populis sibi subjectis integra conservetur, opem ei & consilium, quando vestrum auxilium postulaverit, impendatis. Nolumus siquidem, ut sub protectione beati

Petri in patris sui absentia aliquatenus honoris sui detrimentum vel defectum incurrat. Data Remis kalendas Aprilis.

EPISTOLA LXVI. EUGENII PAPÆ III. ad A. Bremensem, H. Mindensem & T Ferdensem antistites.

Ut prædia Kaminatæ monasterii a variis usurpata curent restitui.

Anno 1148. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus A. (a) Bremensi archiepiscopo, He. (b) Mindensi, T. (c) Ferdensi episcopis salutem & apostolicam benedictionem.

Possessiones ecclesiarum patrimonia pauperum & pretia peccatorum esse noscuntur, ideoque si quis præsumit ea contra justitiam detinere, sacrilegium præfecto committit. Significatum nobis est, quod parochiani tui, frater archiepiscope, Odico, Riembertus, Thedericus, Rainerus, Hermannus & quidam alii possessiones Kaminatensis ecclesiæ de manu JUDITH quondam abbatissæ, postquam deposita fuit, recipere præsumserunt, & eas eidem monasterio reddere suæ salutis immemores contradicant. Hugoldus, VValtardus, Gerardus, & quidam alii parochiani tui, frater Ferdensis, beneficia quædam, ut nobis suggestum est, de manu ejusdem nihilominus, postquam deposita fuit, receperunt. Quia igitur præfata JUDITH postquam per sententiam venerabilis fratris nostri bonæ memoriæ THOMÆ presbyteri cardinalis tunc apostolicæ sedis legati a regimine Kaminatensis ecclesiæ deposita fuit, nullam alienandi vel impignorandi bona ipsius ecclesiæ habuit potestatem, per præsentia vobis scripta mandamus, quatinus eos districtius moneatis, ut bona prædictæ ecclesiæ, quæ contra animarum salutem detinere præsumunt, ei cum integritate restituant, & ab ipsius infestatione desistant, quod si infra quadraginta dies, postquam a vobis commoniti fuerint, facere contemserint, canonicam de ipsis justitiam faciatis. Nihilominus, frater Mindensis, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus Walderum, qui ejusdem monasterii prædia, clericalis officii consideratione postposita, ab eadem, quæ potestatem dandi non habuit, dicitur recepisse; districte commoneas, ut male acquisita restituat, & eamdem ecclesiam in pace possidere permittat, quod si facere contemserit, canonica cum censura coerceas. Data Rhemis nonis Aprilis.

(a) Adalberoni.
(b) Henrico.
(c) Thiethmaro.

EPISTOLA LXVII. EUGENII papæ III. ad Corbeienses monachos.

Confirmat depositionem Henrici abbatis.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Corbeiensibus monachis, liberis ac ministerialibus salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1148.

Quantum sit necessarium monasteriorum quieti prospicere, & de eorum utilitate sollicite cogitare, ante actum officium, quod in abbatiæ regimine gessimus nos informat. Ideoque paci & tranquillitati Corbeiensis ecclesiæ providentes, sententiam, quam venerabilis frater noster bonæ memoriæ THOMAS presbyter cardinalis & apostolicæ sedis legatus, in HENRICUM quondam ejusdem monasterii abbatem dedit, confirmantes statuimus, quod si idem HENRICUS pacem monasterii Corbeiensis perturbare præsumserit, & bis tertiove commonitus non resipuerit, non solum ibi ulterius prælationis non habeat officium, sed nec postmodum ibi inter subditos maneat, prohibemus. Datum Remis nonis Aprilis.

EPISTOLA LXVIII. EUGENII papæ III. ad Fuldenses.

Contra suum mandatum factam ab eis electionem declarat irritam, mandatque ut præsentibus quibusdam quos nominat abbatibus ex altero claustro eligant sibi abbatem.

EUGENIUS episcopus servus servorum dilectis filiis monachis, liberis & ministerialibus Fuldensis monasterii salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1148.

Si ad regenda rationabiliter membra discretio capitis intenta non fuerit, corporis compages dissoluta nutabit. Postquam igitur Fuldensis ecclesia primo nudata fuit pastore, curæ nobis fuit fratribus qui præsentes erant, viva voce præcipere, ut de alio claustro uno eodemque consensu talem sibi præficiendum abbatem eligerent, per quem in Fuldensi monasterio, quod pastoris incuria tam in spiritualibus quam in temporalibus fuerat diminutum, grata Deo veræ religionis cultura posset, auctore Domino, restaurari. Vos vero contra formam nostri mandati de vestro claustro abbatem eligere præsumsistis, qui etiam pro membrorum deformitate ad sacerdotium non poterat promoveri. Ideoque quod super ejus electione factum est, auctoritate apostolica in irritum deducentes, monachos clericos ab obedientia, & laicos a fidelitate, quam ei fecisse noscuntur, absolvimus.

Qua propter per præsentia vobis scripta A mandamus atque præcipimus, quatenus de alio claustro consilio dilectorum filiorum nostrorum Adæ (a) Ebracensis, Eberbrachcensis, Hersfeldensis, & Corbeiensis abbatum personam religiosam, discretam, litteratam in abbatem vobis invocata divina gratia eligatis, per quam in vestro claustro religionis fervor, qui peccatis exigentibus inibi tepuisse dinoscitur, valeat reparari, & verbo ejus ac bonæ conversationis exemplo possit futuris temporibus custodiri. Data Remis VI. idus Aprilis.

Igitur nos fratres Fuldenses obsecramus B sinceritatem vestram domne abba VVIBALDE, quatenus ea, quæ frater noster Hermannus camerarius præsentium lator viva voce vobis suggesserit, implere non dedignemini.

EPISTOLA LXIX. EUGENII papæ III. ad Ebracensem, Everbacensem, Hersfeldensem & Corbeiensem abbates.

Ut Fuldam accedentes abbatem ex altero claustro eligi curent. C

Anno 1148. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Ebracensi, Everbacensi, Hersfeldensi, & Corbeiensi abbatibus salutem & apostolicam benedictionem.

In apostolicæ sedis specula disponente Deo constituti, omnibus mundi ecclesiis tam vicinis quam longe positis exacta diligentia providere compellimur. Quia vero fratres Fuldensis monasterii contra prohibitionem nostram personam de claustro proprio elegerunt, & præpediente deformitate D corporis ad sacerdotium ascendere non debebat, quod de eo factum fuerat, in irritum duximus. Ne igitur eadem ecclesia pro pastoris absentia tam in spiritualibus quam in temporalibus gravia detrimenta sustineat, per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus ad memoratam ecclesiam accedatis, ut fratres ejusdem loci de alieno claustro talem sibi vestro consilio eligant Domino auctore pastorem, per quem grata Deo veræ religionis cultura, quæ inibi deperisse dinoscitur, valeat reformari. Data E Remis VI. idus Aprilis.

(a) Is est Adam qui ex monacho Majoris-monasterii transiit ad Cistercienses, arctiorem disciplinam professus in Morimundensi cœnobio, unde assumtus fuit ad regimen abbatiæ Ebracensis. Extat ad eum sancti Bernardi epist. 7.

EPISTOLA LXX. A. PRÆPOSITI Corbeiensis ad VVibaldum abbatem.

Camerarium Fuldensem ejus desiderare præsentiam in abbatis electione, uti & Corbeienses pro rerum suarum restauratione.

DIlectissimo patri ac domino suo VVIBALDO venerabili abbati Corbeiensis ecclesiæ præpositus, quidquid patri filius, domino servus. Anno 1148.

Ante paucos dies nobiscum habuimus Fuldensem camerarium, videlicet Hermannum, & alium quemdam e fratribus, qui venerant, ut vos ad se in tempore electionis invitarent, qui redierunt multum contristati, quod vos non invenerint. Misimus Fuldensibus per eosdem litteras ex persona vestra, quarum etiam nunc vobis copiam transmisimus. Misimus etiam ad vos litteras domni papæ, quas sigillatas sigillo ad nos Fuldenses detulerant. Certi etiam sumus quod idem Hermannus in brevi ad vos veniet, cui commendatitias litteras secundum petionem suam ad vos scripsimus. Electus eorum, si nondum audistis, de medio eorum evanuit. De cetero reditus vester ad nos magno desiderio omnium amicorum vestrorum expectatur, tum pro aliis necessariis causis, tum pro eo maxime timore, quia omnibus vestris incumbit, ne comes Hermannus montem *Brunesberch* occupet & muniat, quod pro vero & indubitato nobis relatum est, unde & a vobis hoc celare noluimus, sicut nec aliquam rem, quæ tacita honori vestro officere posset.

EPISTOLA LXXI. VVIBALDI abbatis ad Fuldenses.

Excusat se quod ad eos nequeat accedere, eosque consolari conatur, hortaturque ut cito ad electionem procedant.

DEcano, præposito, & ceteris in Christo dilectis fratribus, liberis ac ministerialibus Fuldensis ecclesiæ VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ famulus benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1148.

Quantum doloris, quantum timoris, quantum sollicitudinis geramus pro diutina fatigatione & frequenti jactura vestræ tam nominatæ, tam famosæ, & aliquando tam honestæ ecclesiæ mallemus præsentes, si temporis articulus permitteret, & apud vos deplorare, quam absentes scriptis significare. Quoniam vero jam ex antiquo omnium vestrum honestatem plurimum semper dileximus, in tribulatione quam in præsentiarum vobis incumbere perspeximus nostram

stram quoque consolationem, si qua potest esse, & commonitorium, quod vobis præsentes dare nequimus, per apices nostros vestræ dilectioni devote subministramus. Summa igitur commonitionis nostræ hæc est: ut si, quemadmodum intelleximus adhuc constituti apud domnum papam, electum vestrum habere non potestis, ad concordiam & unanimitatem quantocius redeatis, & sicut diligitis honorem vestrum & pacem ecclesiæ vestræ, concordes redeatis, scientes, quod non mentitur qui dixit: omne regnum in seipsum divisum desolabitur. Et siquidem habere potestis inter vos quem eligatis, non differatis; si autem aliunde, & hoc acceleretis, sub dilatione enim aliquæ importunitates suboriri poterunt. Nos autem de consilio nostro vobis imparati non erimus.

EPISTOLA LXXII. HENRICI comitis Namurcensis ad Eugenium papam III.

Se paratum esse ea observare, quæ Treveris in curia papæ ordinata fuerant, de causa quæ ipsum inter & archidiaconum Virdunensem vertebatur.

Anno 1148. REverendo patri & domino suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici HENRICUS comes de Namuco & & *Lutzelemburch*, devotionem filii cum fideli servitio.

Sicut inter me & Richardum archidiaconum Virdunensem in curia vestra Treviris, mediante Clarevallense (*a*) abbate, ordinatum fuit, & in vestræ societatis præsentia confirmatum, ita die constituta observare & adimplere modis omnibus postmodum volui sub testimonio Virdunensis (*b*) episcopi & Corbeiensis abbatis. Sed ipse Richardus archidiaconus valde ingeniose cœpit occasiones quærere, qualiter a propositis conditionibus recederet, & Anselmum quemdam liberum hominem meum, atque alios quosdam studiose sollicitavit, ne homines sui fierent, & ne beneficia, quæ a me habent, ab ipsius manu reciperent. Ego pro reverentia vestri apostolatus in prædictis conditionibus & placito permanere absque dolo & sine fraude volo, cum tamen, si in gratia vestra fieri..., ut me de hac causa coram meo judice pulsaret, & in foro, cui hæc jurisdictio pertinet, super litigare vellet, paratum me modis inveniret. Ea propter paternitatem vestram humili supplicatione deprecor, ne in me vobis obedientem, & ea quæ præscripta sunt observare cupientem sententiam mittatis, vel terram meam sub aliquo interdicto ponatis; quatenus vestræ personæ excellentiam tanto plus diligere valeam, & ad defensionem ecclesiæ Dei esse devotior.

(*a*) S. Bernardo qui tunc Treviris cum Eugenio versabatur.

(*b*) Alberonis episcopi scilicet & VVibaldi abbatis.

EPISTOLA LXXIII. VVIBALDI abbatis ad Henricum Romanorum regem.

De electo Fuldensi, de parendo decretis papæ, &c.

GLorioso ac serenissimo domino suo a Deo coronato Romanorum regi HENRICO, filio victoris & incliti CUNRADI Romanorum imperatoris augusti F. VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas salutem in eo qui dat salutem regibus. Anno 1148.

Qua devotionis instantia in concilio Remensi fuerimus pro stabilitate regni a Deo vobis collati, & pro incremento vestri honoris, arbitramur satis excellentiæ vestræ esse notificatum ab his, qui rebus interfuere. Siquidem de fide nostra & studio circa vestræ personæ & regni vestri provectus sublimitati vestræ nullatenus erit dubitandum. Causa, cur ad vestram celsitudinem post multa verba, quæ cum magistro Henrico vestræ curiæ notario de salute & incolumitate vestra, de provisione & ordinatione atque gubernatione regni vestri sollicite nuper habuimus, hæc est, quod Fuldensis electus in abbatis nomen benedici detrectat, & præterea inutilis a plerisque prædicatur. Si ergo amotus fuerit, de quo quidem non dubitavimus, cum a Remis exiremus, tunc imminebit vestræ indoli plurima sollicitudo, ne aliquis novitatum motus in monasterio Fuldensi oboriatur, sed sicut proxime, Deo inspirante, sapienter & strenue ad honorem sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ & vestræ dignitatis cuncta ibidem perfecistis, ita & nunc magnifice omnia in augmentum vestri honoris sub vestra præsentia cum magna quiete & disciplina peragi faciatis. Etenim, carissime, nobis dignitate quidem & ordinatione Domine, sed affectu fili, hoc vestræ intelligentiæ summo studio suggerimus & suademus, ut patrem vestrum papam EUGENIUM, qui vos benignissime honoravit, toto animo diligatis, nec decretis ipsius ac sacrosanctæ matris vestræ Romanæ ecclesiæ promulgationibus alicujus instinctu obvietis, ut si pro principibus & aliis fidelibus vestris intercedendum erit, hoc sub tanto discretionis moderamine faciatis, ut & clementiæ vestræ studium circa vestros laudem mereatur, & importunitas offensam non incurrat. Timemus namque ne in Romanam ecclesiam aliquorum suggestione impingatis, quod vobis esse posset lapis offensionis & petra scandali. Et hoc ad

vestram admonitionem putavimus esse adjiciendum, ne vel in Sueviam, vel in Saxoniam, vel in Lotharingiam exeatis, nisi vocatus a principibus ob aliquam rem præcipuam & notam sub brevi tempore terminandam. Expectatur enim adhuc pater vester regni Dominus & parens, (a) ac de facili possetis in aliquam reprehensionem incidere, præsertim ab his, qui debita regno servitia inviti & quasi coacti præstare consueverunt. Et melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.

EPISTOLA LXXIV. PRIORIS Corbeiensis ad S. abbatem.

Mediante VVibaldo abbate indulget ipsi quidquid in Corbeienses commiserat.

Anno 1148. REverendo in Christo & fratri carissimo S. abbati frater E. prior & ceteri fratres Corbeienses fraternam dilectionem.

Petitionem vestram, quam mediante carissimo patre & domino nostro VVIBALDO abbate nostræ parvitati obtulistis, debita reverentia suscepimus, & quidquid in nos scienter vel ignoranter deliquistis absque simulatione remisimus, & nostræ societati arctius incorporatum diligere & honorare, & exiguis orationibus nostris participare vos & desideramus & concedimus. In adventu enim prædicti patris nostri ad nos, omnia inimicitiarum semina penitus extincta sunt; quoniam inter illos, quos dissensionis procella disjecerat, ipse se medium, tamquam bonus angularis lapis veræ caritatis & discretæ humilitatis glutino interposuit, & filios Dei, qui in longinqua regione discordiæ adeo remoti & alienati erant, in unum intimæ dilectionis corpus congregavit. Cui pro utilitate & reformatione nostri monasterii indefesso studio laboranti vestra industria pro nostræ dilectionis & petitionis intuitu singulari, ut vestram prudentiam decet, constantiæ & officii amore assistetis.

EPISTOLA LXXV. VVIBALDI abbatis ad magistrum Baldricum.

Ut suum exerceat ingenium.

Anno 1148. FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in Catholica ecclesia dilecto fratri & amico suo Baldrico magistro benedictionem & vitam usque in sæculum.

Expediti tandem ab his occupationibus maximis, quæ nos, ut ipse nosti, ultro citroque implicitos diu tenuerunt, posse cepimus aliquando amicos nostros salutare, & aliquid tenerioris affectus depulso omni angore exhibere. Salutantes igitur tuam industriam paterno & intimo affectu rogamus & exhortamur in Domino, ut illud tuum nobile & acutissimum ingenium, quod tibi præstante Deo a natura insitum est, & optimis artibus in juventute tua sublimiter excultum, torpere per otium non sinas, ne honos qui tibi quasi quidam laboris fructus ob scientiæ claritudinem collatus est, optimis disciplinis tuis quemdam obscuritatis situm inferre prævaleat. Sane & acumen ingenii & facundiæ gloriam, & adeptas dignitates humilitate quasi quodam gemmarum splendore ornabis, & memineris honores eisdem artibus esse servandos, quibus eos es assecutus. Fortunatum enim, ut sæculariter dicamus, esse potuit, quod ascendisti, sed regere te in ipsum in alto, equidem industriæ est. Præsentia tua tuis auditoribus disciplina sit, raro siquidem castigabis, si assiduus fueris. Plus habet locus tuus quam docendi officium, nam & censoriam debes exhibere severitatem, quoniam & corrigendis moribus præfectum te esse noveris, quæ disciplina & exercitatio omnibus est subtilior, & in fructu cunctis propensior. Scienti pauca sufficiant, non ut doctorem doceamus, sed ne officium prætereamus.

EPISTOLA LXXVI. MONACHORUM Corbeiensium ad VVibaldum abbatem.

Ut absens pro sua ecclesia laborare non desinat, & ut suo privilegio confirmet duorum monasteriorum unionem.

DIlecto patri ac domino suo VVIBALDO Dei gratia venerabili Corbeiensi abbati E. prior totaque congregatio filiorum suorum, Deo in eodem monasterio sub ejus regimine famulantium, quidquid valet sedula oratio, & debita tam dilecto patri dilectio. Anno 1148.

Multum quidem ægre sustinemus tam diuturnam vestri absentiam, nisi quod pro incremento ecclesiæ nostræ vos scimus in hac absentia laborare, ad quem etiam laborem viriliter sufferendum, vos in quantum præsumimus exhortamur, & commonemus, & ut bono fine terminetur misericordiam Dei jugiter exoramus. Ceterum gratias agimus paternitati vestræ, quod inter duos parietes, ut eos in unam societatem conjungeretis, tamquam prudens imitator veri illius angularis lapidis medius sedistis, & diu desideratam nobis carissimorum fratrum communionem & optabilem in

(a) Ejus reditum ad annum 1149. collocat Auctuarium Affligemiense apud Miræum, ubi sic habet: *Imperator Cunradus & rex Franciæ Ludovicus sine ullo effectu procinctum solvunt, & ab itinere Hierosolymorum revertuntur, numquam audita tanta infelicitate tanti exercitus.*

[a] Christo adunationem (a) ad effectum perduxistis. Consummato ergo operi extremam manum adhuc imponetis, ut videlicet vestro privilegio, quæ in hac memorabili duarum ecclesiarum conjunctione vestra permissione utrimque scripta vel facta sunt, ad perpetuam successorum nostrorum memoriam confirmetis, & hoc testimonium in utraque ecclesia diligenter, sicut rem dignam memoria, conservari præcipiatis. Nihilominus quoque rogamus, ut quoniam ad laudem Dei & ad remedium animarum nostrarum hanc conjunctionem fieri postulavimus, sanctis etiam patronis utriusque ecclesiæ alterutrum dignos honores impendi constituatis, quatinus qui in utraque ecclesia oramus pro invicem ut salvemur, junctis utrimque patrociniis ad consequendam salutem, quam quærimus, adjuvemur. Placeat ergo vobis, ut ob recordationem posteritatis signum aliquod & memoriale in [b] festivitate utriusque patroni (b) de possessionibus utriusque ecclesiæ statuatis, & hoc studio pietatis tam vestram quam patronorum memoriam apud subditos vestros perpetuam faciatis.

EPISTOLA LXXVII. CORBEIENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Exponunt quanta de ejus absentia patiantur, hortantur ut cito redeat.

Anno 1148. Carissimo patri & domino venerabili Corbeiensi abbati VVibaldo E. prior, A. præpositus ceterique fratres & ministeriales Corbeiensis ecclesiæ, quidquid patri dilecto filii, & domino fideles servi.

Quam ægre, & quam graviter, & quam intolerabiliter sustineamus tam diuturnam vestri absentiam, neque possumus, neque audemus ad perfectum vobis insinuare, ne forte nimietas & importunitas nostra æquanimitatem vestram debeat perturbare. Verumtamen noveritis, quod ecclesia nostra, quam tuendam & regendam in tempore tribulationis suæ suscepistis, & quam per misericordiam Dei de multis laboribus sublevastis, & per multos labores vestros honestis incrementis a die promotionis vestræ indesinenter provehere studuistis, hæc in absentia vestra multum jam tribulatur. Siquidem dominus Folcuinus, in quo spem vestram magna ex parte ad tuendas & defendendas res vestras apud nos posueratis, plus omnibus homines vestros de *Huxere* rebus suis non minus quam ad centum quinquaginta marcas violenter spoliaverit. Villicum vestrum de *Immenkusen* homines ipsius invaserant, & occidissent, si vix manus eorum non evasisset, pro quodam beneficio quod de annona fratrum eis concesserat; solet enim de præbenda fratrum homines suos inbeneficiare. Alii præterea multi & præbendam fratrum dissipant, & homines vestros lacerant; de quibus plusquam satis audietis, cum primum ad nos Deo propitio redieritis. Pro his & hujusmodi pluribus causis, quas & patimur & passuros nos formidamus, fratres, ministeriales, omnisque multitudo hominum & fidelium ecclesiæ vestræ deprecatorias litteras misimus ad vos diligenter, & cum omni qua possumus devotione obsecrantes, quatinus reditum vestrum ad nos quantocius acceleretis, & pressuras nostras tam præsentes, quam eas quas futuras timemus, dum adhuc potestis, sublevare festinetis. Comes quoque HERMANNUS reditum vestrum omnimodis desiderat, multumque tam vobis quam ecclesiæ vestræ offuturum, si cito non redieritis, affirmant.

EPISTOLA LXXVIII. VVIBALDI abbatis ad suos Corbeienses.

Suam præsentiam Stabulensibus maxime necessariam fuisse, seque negotiis expeditis, cito citius Corbeiam convolaturum.

Frater VVibaldus Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ servus dilectis in Christo filiis & fratribus suis E. venerabili priori A. præposito & ceteris fratribus, necnon ministerialibus Corbeiensis monasterii, spiritu consilii & fortitudinis abundare. Anno 1148.

Quod ecclesia Corbeiensis, quam regendam Deo auctore suscepimus, ullis in absentia nostra curarum sive laborum fatigatur molestiis, tantum dolemus, quantum ipsam ecclesiam, quæ parvitati nostræ credita est, Dei præ oculis timore proposito diligimus. Et vos quidem paucarum rerum amaritudine degustata, de futuris anxie timetis. Sed Stabulensis ecclesia, quæ nos lacteo pietatis alimento nutrivit, & delicta juventutis nostræ & ignorantias nostras non reminiscens, nos, si qua in prælatione existimatur dignitas, ad summum sui regiminis gradum provexit, interim dum vobis militamus, multiplicibus ac miserabilibus modis in præda, in incendiis, in quotidiana rapina, in cædibus lacerata est; ad quas contritiones sanandas, ex quo a domino papa recessimus, Deo propitio nobis, ad preces fratrum nostrorum in adjutorium nostrum intendentes, non inutiliter laboravimus, & circumdante nos scuto divinæ gratiæ, inimicos ecclesiæ sua prosperitate inebriatos, & rebus pauperum nostrorum ditatos sub-

(a) Hic agitur de societate inter Stabuletum & Corbeiam.

(b) Id quod fecit Corbeiæ anno 1151. Montem S. Michaelis & ecclesiam cum omnibus pertinentiis ad anniversariam S. Remacli memoriam solemniter celebrandam deputando. Vide in Appendice instrumentum.

jugum ecclesiasticæ disciplinæ humilitos A vidimus, & quærentes reconciliari ecclesiæ, quam offenderant. Sed quoniam causa difficilis est, & in hac perturbatione multi tam in personis quam in rebus suis graviter offensi sunt, opus plenæ reconciliationis procedere de facili non potuit, cujus finem adeo de gratia Dei confidentes propinquum speramus, ut rebus compositis & pacatis, expediti ad vos & absoluti absque prolixiore mora redire valeamus. Etenim transire nunc ad vos non esset vobis consulere, sed Stabulensem ecclesiam turpiter & cum nota fugitivi deserere. Nec ideo tardamus, quod post multos labores & sollicitudines, B quibus jam longo tempore impliciti sumus, requiem nobis & curationem provideamus, quoniam a primordio nostræ promotionis numquam tam assiduas & animi & corporis fatigationes pertulimus. Caveat prudentia vestra ne rumor, qui de monte vestro *Brunesberch* agitatur, ab his alatur & augeatur, qui nos ejusdem montis ædificio non absque magno labore & impensa involvi desiderant. Super damno, quod civibus & [a] ministerialibus nostris de (a) Huxera contigit, valde dolentes domino papæ queri- C moniam sub celeritate transmisimus, orantes, ut secundum formam decreti a se in concilio Remensi recenter constituti, dominum nostrum Patherbornensem episcopum diligenter commoneat, quatenus Fulcuinum pacis constitutæ in sacra possessione dominica violatorem cuncta restituere & satisfacere commoneat, vel sub pœna excommunicationis compellat.

EPISTOLA LXXIX. VVIBALDI abbatis ad Hadvvidem sororem suam.

Excusat se quod eam jam diu non visitaverit, narrat quanta pro regno, pro suis, & pro amicis fecerit.

Anno 1148. FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica dilectæ sorori [b] suæ HADVVIDI (b) benedictionem & vitam usque in sæculum.

Reprehendit nos fortassis & arguit dilectio tua, quod tamquam immemores pristini affectus & sinceræ dilectionis, atque fraterni amoris, quo nos invicem tenere dileximus, visitare te & consolari hoc tempore distulimus, quando abest germanus tuus E regiæ curiæ cancellarius, sui generis flos & ornamentum, amicorum suorum columen & tutela. Peregrinatur ille quidem & bajulat crucem suam & sequitur Christum suum Jerosolymam petens in comitatu & obsequio carissimi domini sui & nostri Romanorum regis CUNRADI. Dicet ergo nunc cogitatio: Homo ille carissimus & in numero fratrum carnalium susceptus & adscriptus, præsente illo sublimi & humanissimo fratre nostro, domum nostram colebat, & nos assiduis visitabat affatibus, nulla nobis modo mittit alloquia. Itaque aut tunc non fuerit verus amicus, aut nunc est negligens vel obliviosus; sed verus amor negligentiam seu oblivionem non recipit, restat igitur, ut simulatus & non amicus fuerit. Ceterum, soror carissima, si ad temporis hujus qualitatem & res, in quibus versamur, diligenter inspicias, hæc accusatio tua tam subtilis tamque probabilis facile conquiescit. Nam ex quo dominus papa EUGENIUS in partes Lotharingiæ pervenit, cura nobis & sollicitudo maxima incubuit, ut res Stabulensis monasterii necnon & Corbeiensis, quæ nobis Dei præordinante clementia commissæ sunt, quæ adhuc apostolico egent præsidio, modis congruentibus proveheremus, atque ut dominis rerum, nostris utique regibus tam patri quam filio debita fidelitate serviremus, tum etiam ut amicis ac necessariis nostris studio & opera in suis opportunitatibus assisteremus; in quo difficilium rerum proposito divinæ pietatis gratia nos comitari dignata est, ut in nulla suscepti negotii vacui reverteremur. Etenim ecclesiæ nostræ non parvis incrementis auctæ sunt, & apostolicis privilegiis roboratæ. Porro & in rebus regni dedit nobis divina majestas proventum. Siquidem juniorem dominum regem nostrum quædam non exiles personæ ad hæc dedita opera impellebant, ut in quibusdam dominum papam offenderet, & canonicis decretis contrairet, quod ne fieret Dei largissima bonitate & nostro studio præventum est, & in D meliorem statum omnia commutata. Nam & filius rex dominum papam & ejus decreta vigilanti solertia honoravit, & e converso dominus papa ipsum & regem Romanorum appellavit & scripsit, quod raro extra Urbem accidit, & universis principibus cum omni benevolentia & affectione paterna monendo scripsit, quatenus eidem speciali suo & beati Petri filio fidelitatem exhibeant, & in administratione regni sibi a Deo ex successione paterna collati, consilium & auxilium ferant. Sane in amicorum nostrorum causis quantum profecerimus, malumus ut ab ipsis quam a nobis cognoscatur. Tum vero in Stabulensi ecclesia magna turbatio ante adventum nostrum erat, ad quam sedandam & componendam nulla nobis dies aut nox expers laboris fuit, & operante divinæ pietatis gratia, spem meliorem habemus, quod in brevi tempore ad salutarem & optatum finem cuncta per-

(a) Huxeri villam regiam (nunc Hoxaria est) Ludovicus Pius dedit Corbeiensibus anno imperii sui x. Diploma donationis editum est lib. 2. Annal. Patherbornensium.

(b) In monasterio *Gerigesheim*, f. *Gerisheim* sanctimoniali, cui præfecta est anno 1150. Vid. infra epist. 223.

ducamus. Hæ igitur & aliæ multiplices occupationes nostram intentionem gravibus curis implicitam detinuerunt, & ab officio salutandi nos hactenus retardaverunt. Salutantes itaque nunc in Domino excellentiam tuam rogamus & hortamur, ut si qua in tuendis & curandis rebus fratris nostri absentis difficultas emerserit, nostros ubi opportunum fuerit, amminiculo utaris, & de nobis tamquam de vero & constanti amico confidas.

EPISTOLA LXXX. CONRADI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

Narrat ea quæ sibi sacra in expeditione contigerunt.

Anno 1148. CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex venerabili VVIBALDO Corbeiensium & Stabulensium abbati, gratiam suam & omne bonum.

Quia fidelitatem tuam sæpe numero circa nos & regnum nostrum probatam multis experimentis cognovimus, si de prosperitate nostri status audieris, multum te gaudere non ambigimus. Mandamus itaque fidelitati tuæ, quod cum Nycæam integro & composito exercitu pervenissemus, mature expeditionem consummare volentes, per compendium, notis viæ ducibus hoc ostendentibus, versus Iconium proficisci cœpimus, illuc usque necessaria portantes, quantum valuimus. Et ecce decem dierum itinere jam peracto, totidem adhuc nobis residuo, victualia omnibus fere, equitaturis maxime, defecerant, cum Turci pedestre vulgus, quod exercitum sequi nequibat, invadere & cædere non cessabant. Nos vicem populi deficientis & tam morte sua quam sagittis hostium pereuntis dolentes, rogatu principum omnium & baronum ad mare de terra illa deserta exercitum, ut refocillaretur, reduximus, malentes incolumem ad majora servare, quam tam cruenta victoria de sagittariis triumphare. Cum vero ad mare venissemus & castra metati fuissemus, in maxima tempestate non expectans serenitatem, præ gaudio rex Francorum ad tentoria nostra, nobis nescientibus, supervenit, dolens quidem exercitum nostrum fame & labore attritum, de societate autem nostra non parvum habens gaudium. Ipse siquidem & omnes principes sui fideliter ac devote obsequium suum nobis obtulerunt, pecunias insuper suas & quæcumque habebant, voluntati nostræ exponebant. Conjuncti ergo cum copiis nostris & principibus, quorum quidam cum nobis remanserant, quidam infirmi & præ penuria pecuniæ sequi non valebant, & ob id ab exercitu recedebant, usque ad sanctum Johannem, ubi sepulchrum ejus & manna scaturire cernitur, absque omni difficultate celebratori illuc nativitatem Domini pervenimus, ubi per aliquot dies repausantes, quia & nos infirmitas & multos nostrorum invaserat, recuperata sanitate procedere volebamus, sed invalescente ægritudine nequaquam ire valuimus. Rex igitur cum exercitu dolenter profectus, quantum potuit nos præstolatus est, sed diutina infirmitas nos tenuit. Quod cum frater noster Græcorum imperator audiret, vehementer indoluit, & cum filia nostra dilectissima imperatrice, sua videlicet conjuge, ad nos præpropere descendit, liberaliter nobis & principibus nostris sua & necessaria ad iter nostrum largiens, quatenus a medicis suis citius curaremur, quasi vi Constantinopolim in palatium suum reduxit, tantum illic nobis honoris exhibens, quantum ulli umquam prædecessori nostro exhibitum esse audivimus. Inde Jerosolymam Dominica *Reminiscere* proficisci statuimus, Deo auctore novum exercitum ibi in pascha collecturi, & Rohas processuri. Ut autem illud iter nostrum Deus prosperum facere dignetur, ut ipse ores, & fratres tuos orare facias, & omnibus fidelibus nos committas, & commendatum fidei tuæ filium nostrum habeas postulamus.

EPISTOLA LXXXI. CORBEIENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Congratulantur ei de prospere gestis, & promtum ejus ad se optant reditum.

DILECTO in Christo patri & domino suo VVIBALDO venerabili Corbeiensi abbati, fratres Corbeiensis ecclesiæ, debitam patri obedientiam & devotam orationum instantiam. Anno 1148.

Congratulamur paternitati vestræ, quod prosperum eventum habuistis in componendis his, qui inter homines vestros dissidebant, tum propter vos, tum propter fratres nostros Stabulenses, tum etiam propter nos, qui multo desiderio præsentiam vestram expectamus. Quia etenim vos ut patrem diligimus, semper præsentem habere vellemus, sed quoniam providentia vestra ad multorum procurationem spectat, & ideo solis nobis intendere nequaquam potest, obsecramus paternitatem vestram, ut saltem post multos dies, quibus præsentia vestra ægre caruimus, redire ad nos non abnuatis, scientes procul dubio, quod præsentia vestra non minus quam fratres nostri Stabulenses jam indigemus; non eis quidem præsentiam vestram invidemus, sed nobis de absentia vestra multum condolemus. Quia igitur aliquantulum vos de cœptis laboribus expeditum audimus, iterum rogamus, quatenus mox ut hunc nuncium vestrum receperitis, de reditu vestro ad nos

ordinetis, nec filios vestros ulterius de absentia vestra affligi permittatis. Omnes pene in regione nostra prophetant, vos ultra non rediturum.

EPISTOLA LXXXII. A. PRÆPOSITI Corbeiensis ad VVibaldum abbatem.

Promtum ipsius ad Corbeienses optat reditum.

Anno 1148. DOmino suo venerabili Corbeiensi abbati, frater A. præpositus Corbeiensis tam devotam quam debitam patri obedientiam.

Non videatur vobis durum, si solito attentius vos revocamus, quia quod honori vestro timemus, quod ecclesiæ vestræ detrimentum formidamus, ex dilectione est, qua vos diligimus ex fide quam ecclesiæ debemus. Multa siquidem apud nos geruntur, pro quibus vestri præsentiam valde necessariam habemus, de quibus ipse præsens abundantius videbitis, quam nos absenti scriptis insinuare possimus, præter illa, quæ adhuc si moram feceritis, propter absentiam vestram futura esse formidamus. Una est enim vox, eadem sententia omnium qui diligunt vos, utile esse, quod absque dilatione redeatis, & ne qua inconvenientia apud nos oriantur, quæ postmodum cum difficultate reprimi oporteat, præcaveatis. Licet enim non ignoremus, quod si inpræsentiarum redieritis, annonam omnem pretio comparere debeatis, non tamen videtur nobis tutum, quod propterea diutius remaneatis, sed statim post acceptas litteras has de reditu vestro disponatis, quia utique laudabilius est & nobis carius, quod argentum vestrum quam honorem perdatis. Scimus etiam quod cum veneritis, multa quæ camerarius vester neque nos possumus, per vos acquiretis, quia vos per misericordiam Dei talem esse scimus, qui & vobis & nobis esse solatio possitis. Non moveat vos, quod domum ad habitandum non habetis apud nos, quia apud sacrum martyrem habitaculum valde commodum & secretum usque ad consummationem domus vestræ vobis providimus, ubi cum devotione libenter ipsi vobis serviemus, tantum præsentem vos habeamus. Annonam fratrum a villicis nostris aut vix aut nullo modo extorquere jam possumus. Fuldenses nihilominus præsentiam vestram multo desiderio expectant, quia ecclesia eorum, quæ sine pastore est, ubique colliditur, ubique distrahitur, ubique dissipatur. Unde & abbas Hersveldensis litteras domini papæ, quas vobis & aliis abbatibus direxerat, ad nos transmisit, multumque etiam ipse propter injunctum sibi & vobis negotium, ut redeatis, jam diu desideravit.

EPISTOLA LXXXIII. VVALTERII Camerarii Corbeiensis ad VVibaldum abbatem.

Rationem reddit de ædificiis construendis, optatque ut quam cito redeat Corbeiam.

REverendo patri ac domino suo WIBALDO venerabili abbati Corbeiensi frater VValterus camerarius suus debitam patri obedientiam. Anno 1148.

In perficiendis ædificiis vestris omni conanime insistimus, quæ utique antequam perficiantur, non modica expensa indigebunt. Non autem vos hoc latere volumus, quod a multis jam diebus omnes expensas ejusdem operis mutuo accepimus, & quod in mutuando usque ad quindecim marcas jam progressi sumus, exceptis his, quæ adhuc ad residuum operis habituri sumus. Magno quidem desiderio præsentiam vestram expectamus multis de causis, quas intus & foris quotidie apud nos videmus & audimus, pro quibus præsentia vestra nobis & ecclesiæ multum esset necessaria, multumque timetur ab omnibus, qui vos & honorem vestrum diligunt, quod si diutius moram feceritis, aliquas novitates, quæ multum requiem vestram perturbare possint, apud nos invenire debeatis, de quibus quidem aliquid a puero vestro Ludovico audire potestis. Nisi esset timor, placeret nobis quod usque ad novas fruges reditum vestrum protraheretis, quia si ante redieritis, non invenietis de annona vestra, quod vel una die manducetis, aut quod bibatis, nisi pretio comparetis. Sed videtur nobis tolerabilius, quod annonam apud nos aliquanto tempore ematis, quam aliqua inconvenientia, quæ vos ex insperato laborare faciant, apud nos oriri permittatis. Multum itaque volumus, ut omnes moras rumpatis, & recepto hoc præsenti nuntio vestro ad nos redire festinetis. Ex fidelitate & devotione nostra est, quod ad reditum vos tam instanter cohortamur.

EPISTOLA LXXXIV. VVIBALDI abbatis ad suos Corbeienses.

Jam proxime ad eos reversurus, narrat quam multa bona apud Stabulenses positus egerit.

WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, dilectis in Christo filiis & fratribus suis E. venerabili priori & ceteris Corbeiensis ecclesiæ filiis, benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1148.

Ratio consilii & instituti nostri poscebat, ut apud Stabulaus moram longiorem faceremus, non solum pro removendis importu-

nitatibus, quæ Stabulensem ecclesiam & A totam terræ Lotharingiæ fatigabant, verum etiam quia ordo quidam & rerum necessitas paucis considerata postulare videbatur, ut usque ad caput hyemis abesse a vobis deberemus. Ceterum nos, qui etiam in re prævisa & a nobis singulariter ordinata multorum communem sententiam sequi consuevimus, totiens vocati a vobis jam non venire non audemus, magis volentes vestro judicio, si ita opus est, errare, quam in nostræ deliberationis proposito, licet rectum & consequens videatur, permanere. Ut autem sciat vestra fraternitas, tempus B otiosum nobis non præteriisse, inter comitem Namurcensem & comitem *de Lon* & comitem *de Dasburch*, quorum discordia totam terram lacerabat, pacem Deo auctore usque in festo sancti Remigii fecimus, atque inter comitem de Rupe, qui noster advocatus est, & comitem de Monte acuto, qui multorum incitamentis maxima inter se bella movebant, finitivam & toti terræ salutarem concordiam reformavimus. Adversarios nostros, qui bona ecclesiæ nostræ diripuerant, divina potentia subegimus, C ut nobis nostra cum ingenti satisfactione restituant. Ad sedandam vero ipsam discordiam, quæ est inter ipsos & ministeriales nostros, cum diu multumque laboraverimus, pauxillum temporis assumsimus, in quo omnia Dei adjuvante clementia ad perfectum perducere valeamus, & in vigilia Assumtionis sanctæ Mariæ ad vos cum caritatis gaudio perveniemus.

EPIST. LXXXV. CORBEIENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem. D

Urgent ipsius Corbeiam reditum.

Anno 1148. CArissimo domino & patri suo VVIBALDO venerabili Corbeiensi abbati, E. prior, A. præpositus, VV. camerarius debitam obedientiam.

In quantum fas est, prudentiam vestram arguimus, quod cum paternitati vestræ anxietates nostras per nuntium vestrum & litteras nostras insinuavimus, necdum aliquid nobis certitudinis de reditu vestro significastis, E præsertim cum in omnibus litteris, quibus reditum vestrum hac vice maturari rogavimus, hoc ad summam cum omni diligentia adjunxerimus, ut statim post acceptas litteras absque omni dilatione de reditu vestro ad nos ordinaretis. Et ecce jam fere ad tres septimanas nuntium vestrum suspensi expectamus, multoque desiderio sub hac expectatione afficimur, nec quicquam consolationis a vobis accipimus. Quid ergo tandem faciemus? neque enim sine causa reditum vestrum tantopere maturari postulavimus: foris pugnæ, intus labores, ut de omnibus aliis sileamus, fere mortificamur tota die de opinione immo concertatione hominum, qui contendunt vos ultra non rediturum, qui modo cum improperio insultant nobis, postquam ad speratam diem nuntius noster non rediit, affirmantes quod in vanum spem nostram consumimus. Denique nisi quod constantiam vestram tam fixam & immobilem optime novimus, tot opinionibus & tot clamoribus hominum flecti ad desperationem debuimus. Comes quoque Hermannus tam diutinam vestri absentiam multum incusat. Omni ergo devotione, omni studio, paternitatem vestram rogamus, ut vel hac vice statim post accepta litteras nostras redire nullatenus differatis, procul dubio scientes, quod si modo ulterius moram feceritis, amicos vestros in desperationem non modicam adducetis.

EPISTOLA LXXXVI. VVIBALDI abbatis ad suos Corbeienses.

Increpat eos quod ejus reditum tot iteratis vicibus urgeant.

FRater VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, dilectis in Christo fratribus E. priori, A. præposito, VV. camerario salutem & benedictionem. Anno 1148.

Lex sacra præcipit, ut in sacrificio sal offeratur. Et Apostolus dicit: *Sit sermo vester sale conditus.* Quæcumque condita non sunt sale, insipida sunt, & ad humanæ refectionis profectum minime accommoda. VIRTUS nulla est, quam discretio deserit, hæc est sal & condimentum rerum, quæ inter bonas annumerantur. Virtutes in meditullio positæ sunt inter nimietatem & paucitatem. Hæc est via regia, in qua superbi abscondunt laqueos nobis, in qua ita est ambulandum, ut neque ad dexteram declinemus per inconsideratum zeli pronioris ardorem, neque ad sinistram deviemus per dissolutæ remissionis torporem. Quorsum hæc? quia videlicet in eo, quod nos tam frequenter, tam instanter revocatis, modum, qui est discretionis comes, excedere videmini. Cum enim sancta & venerabilis mater nostra Stabulensis ecclesia multis attrita fuerit pressuris, occasionem rapientibus improbis ex eo, quod divinam vocationem & vestram unanimem electionem secuti, ad vos transivimus, impium erat & omni bestia furente crudelius, eam in angustiis & jam impendente ruina deserere. Intravimus in eamdem ecclesiam per ostium, quod de vita & moribus nostris dicere nequaquam præsumimus, sed de tota ordinatione & provectibus nostris plane affirmare non formidamus. Videbamus itaque non lupum unum venientem, nisi forte totam dæmonum

phalangem unum lupum intelligimus, sed A multorum luporum innumerabiles exercitus, qui ad devorandam Stabulensem ecclesiam & magnam partem Lotharingiæ efferata rabie inhiaverant. Sed misit Deus Spiritum-sanctum de cœlo, & conclusit ora leonum, atque, imperante Jesu, qui propter peccata nostra dormierat, ventis & mari, facta est tranquillitas, suspecta quidem & plena dolis & insidiis, & qualem nostra ætas dare consuevit, verumtamen aliqua. Vester igitur affectus in revocando laudabilis est, & nobis gratissimus, revocationis vero tempus & causa laudis titulum non meretur. Tempus quidem, quia B importunum est. Causa vero tam puerilis est, ne dicamus stulta, ut digna non fuerit tantis conatibus. Hæc enim est maxima festinatæ revocationis causa, quod, ut verbis utamur vestris, fere mortificamini tota die de opinione, immo de concertatione hominum, qui contendunt nos ultra Corbeiam non rediturος: & ne vos in tantæ levitatis dictione ineptos reputaremus, scripserat nobis conventus vester contra gravitatem tanti cœtus, contra severitatem suam, quæ debuit esse castigatior, hæc verba dicens: omnes pene in regione nostra prophetant, C vos ultra non rediturum. O homines prudentes! o homines fortes! qui anilibus intenti fabulis & sese perturbant & nos seriis rebus intentos fatigare non desinunt. Mulierculæ, quæ muros atrii vestri obsederunt, & quæ substantiam domus nostræ vorare solent, metiuntur digitis suis, & post detestabilem atque ridiculam sortem sternutantes dicunt jurando, per omnes Christianas animas, verum est, non revertetur. Propheta dicit: *Væ qui prophetant de cordibus suis, egressus est Spiritus a facie furoris Domini, & factus est Spiritus mendax in ore omnium prophetarum.* Hæ sunt an- D gustiæ, hæc sunt bella, hæc incendia, hæ cædes, hæ rapinæ, quæ Corbeiensem circumvallaverunt ecclesiam. Verum hæc & cetera mala divina protectio ab ipsa procul amoveat. Sed dicite nobis de prophetis vestris, qui viderunt vobis stulta & falsa, & vos non attendistis vero prophetæ dicenti: *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates & insanias falsas:* ea, quæ prophetant, aut vera prophetant, aut falsa vaticinantur: si vera prophetant, cur nos totiens & tam studiose revocatis, cum constet, quod vera prædictio falli vel concuti non possit? si vero de E spiritu mendacii falsa loquuntur, cur vos ipsos commovetis & tam vana & tam inepta narratione sollicitatis? Revertemur certe ad vos, si Deus permiserit, & nos vixerimus. Nec enim inter vos ita conversati sumus, ut videre vos erubescamus, neque vos tales erga nos exhibuistis, quos cernere formidemus. Veniemus certe tempore & die præfixo in litteris nostris, quas per Ludovicum puerum nostrum vobis direximus. Licet Stabulensis ecclesia propter certas & impendentes & periculosas rationes, nostram ægre ferat absentiam. Si Stabulensis ecclesia nos non educasset, si nos de gregibus ovium non sustulisset, si nos de post fœtantes non accepisset, ut pasceremus Jacob, & Jacob hæreditatem Dei; si nos egenos de pulvere non suscitasset, & de stercore erexisset pauperes, ut sedeamus cum principibus, dignum tamen fraterna caritate fuit, ut si in Corbeiensi ecclesia medicus foret, in cujus domo vestimentum esset, non negaretis sorori vestræ Stabulensi ecclesiæ aliquam vestræ consolationis participationem. Ceterum nos hæc missa facimus, vos vero curate, ut in novo tabernaculo nostro mansionem venientes habeamus.

EPISTOLA LXXXVII. WIBALDI abbatis ad Henricum Romanorum regem.

De causa Everardi & Cuononis.

GLorioso domino H. inclyto Romanorum regi, magni ac victoris CONRADI Romanorum imperatoris augusti filio W. Dei gratia id quod est in Catholica ecclesia, salutem in eo qui dat salutem regibus. Anno1148.

Ab exitu nostro a synodo Remensi, remorati sumus in Stabulensi monasterio propter multas & varias dissensiones & pressuras, quæ sunt in terra, ac Domino cooperante nostrosque conatus confirmante, in omnibus fere locis circumjacentibus quantulamcumque pacem composuimus, versus Corbeiam in proximo transire cupientes. Nunc majestatem vestram obnixe rogamus, ut de causa pro qua ad vestram clementiam direximus, nos exaudire dignemini. In beneficiis Stabulensis monasterii hæreditant feminæ, ubi masculi non supersunt. Quidam VVidricus noster ministerialis cum haberet unicam filiam, defunctus est, cujus possessiones filius sororis ipsius Cuono occupavit. Postea quidam Everardus filiam præfatam prædicti VVidrici duxit uxorem, & secundum morem terræ omne beneficium quod puellæ a patre competebat a nobis accepit. Verum prænominatus Cuono eumdem Everardum de possessione expulit: pro qua re a nobis legitime vocatus, & super hoc in causam ductus, cum ab eodem E. impeteretur, quod eum beneficio suo per violentiam spoliasset, respondit Cuono prætaxatam villam suum allodium esse, & ad sese jure proprietario pertinere, & quod avunculus suus pater puellæ quæ nupserat, ipsam novam villam non in beneficio, sed in proprio allodio tenuerat, sibique dimidiam

diam partem pro dote matris suæ in hæreditatem dederat. Econtra E. asserebat sæpe dictam Novam-villam ab avo uxoris suæ Stabulensi ecclesiæ, in jus proprietatis pro censu quatuor denariorum fuisse contraditam, & tam ab ipso quam a ceteris successoribus ejus in beneficio de manu abbatis esse susceptam, quod & nos verum fatebamur, & per legalia instrumenta secundum indubitati juris rationem, hoc probare parati eramus. Uterque Cuono videlicet & E. super allegatione proposita idoneam probationem offerebat, & judicialem sententiam super hoc proferri postulabat. Interrogati cum admiratione debita ministeriales nostri adjudicaverunt E. probationem incumbere, qui titulum legalis beneficii suo litigatori opposuerat, miscentes nimirum æquitatem cum jure, & veritatem cum judicio. Primus in dicenda judicii sententia fuit Franco lator præsentium, ceteris in idipsum consentientibus, & concorditer idipsum profitentibus. E contrario respondit C. Franconem fuisse mentitum, & tam ipsum quam alios falsum dixisse judicium. Erant autem numero XXI. Super hoc vestræ majestatis præsentiam appellavit. Nos audito cæsaris nomine & appellantis voce, nullam nobis reputantes factam injuriam procedere in actione cessavimus. Bene de culmine regiæ majestatis confidentes, quod si uterque ad vestram curiam venerit, juxta legalium institutionum normam vel absolutionem vel condemnationem debitam accipiet. Sin autem appellator venire neglexerit, non eum vestra censura impunitum relinquet, nec de frustratoria provocatione lucrabitur dilationem pœnæ, ut omnes subditi vestri timeant vos, videntes sapientiam Dei esse in vobis ad faciendum judicium. Quicquid vero super hoc vestra curia judicaverit, nobis & domino H. Leodiensi episcopo, & H. comiti Namurcensi, & H. comiti de Rupe advocato Stabulensi per vestras litteras significare dignemini.

EPISTOLA LXXXVIII. HENRICI regis Romanorum ad VVibaldum abbatem Stabulensem.

Confirmat Franconis sententiam in gratiam Everardi prolatam.

Anno 1148. HENRICUS Dei gratia Romanorum rex, venerabili Corbeiensi & Stabulensi abbati gratiam suam & omne bonum.

Causam quam ad nos industria tua scriptam transmiserat, diligenter inspeximus & examinavimus, & tam consilio quam judicio curiæ nostræ & præcipue ministerialium nostrorum sententiam judicii quam Franco protulit ratam esse censuimus, & tam ipsum Franconem, quam eos qui ipsum secuti sunt recte judicasse auctoritate regia confirmavimus. Ea propter condemnamus tibi Cuononem ministerialem tuum in decem libris denariorum probatæ monetæ, & singulis quibuscumque comparibus & comministerialibus suis in tribus libris de banno regio, non solum pro frustratoria appellatione, sed etiam pro petulantiori convitio, quo ipsorum opinionem laceravit. Tu ergo de nostra gratia & protectione confisus dilige justitiam, & judicium a nobis confirmatum effectui mancipare non differas, atque ut Everardus quiete possideat modis omnibus efficere satagas.

EPISTOLA LXXXIX. HENRICI regis Romanorum ad VVibaldum abbatem.

Gratias agit VVibaldo propter servitium sibi & patri suo exhibitum; optans illius præsentiam in aliis agendis.

HENRICUS Dei gratia Romanorum rex VIBALDO venerabili Corbeiensi abbati, gratiæ & dilectionis suæ plenitudinem. Anno 1148.

Gratiarum actiones tuæ discretioni referimus, qui fidelitatis & dilectionis constantiam quam domino & patri nostro deferre consuevisti, post discessum ejus memor qua familiaritate dilectionis ei junctus fueris etiam nobis ad nostri honoris incrementum tum apud regni principes, tum apud dominum papam devotissime exhibuisti, unde nimirum voluntati tuæ obsequi deinceps erimus parati. Verumtamen quia communicato principum consilio, in nativitate S. Mariæ *Frankenevort* curiam celebrare statuimus, rogamus dilectionem tuam, ut eidem curiæ interesse non renuas, & ad informandum regni statum, & pacem firmandam consilio & auxilio nobis assistas. Et quoniam omnia negotia nostra tam privata quam publica per te ordinari desideramus, & ut in eadem curia nos & negotia nostra manuteneas expetimus, calendis Septembris in *Nerembergh* nobis occurras, volumus. Cetera nuntius, de statu vero domini & patris nostri sicut in litteris suis nobis mandavit scribere curamus.

EPISTOLA XC. CAPITULI Leodiensis ad VVibaldum abbatem.

In rebus arduis ipsius petit consilium.

DOmno VVIBALDO Dei gratia dilectissimo ac reverendissimo Stabulensi abbati, humilis sanctæ Mariæ sanctique Lamberti conventus salutem & dulcissimæ matris suæ debitam compassionem. Anno 1148.

Paucis prudentiæ & discretioni vestræ A præsenti scripto loquemur. Paucis quidem vocum quantitate, sed multis & magnis significatione. Novum immo vipereum quiddam diu apud nos ex adipe iniquitatis & radice elationis conceptum, nunc oriri nititur, tempus sibi putans occurrisse opportunum. Opportunum quidem erit, si non sit qui resistat, qui adjuvet, quod absit. Super quo pia & semper in bonum omnibus omnia facta mater Leodiensis ecclesia speciale consilium vestrum non solum jure communi requirit, sed exigit quodam quasi speciali debito dilectionis fiduciæ & familiaritatis. B Unanimiter ergo rogamus vos, quatenus tertia feria proximæ imminentis hebdomadæ Leodio capitulo nostro interesse dignemini. Valete.

EPISTOLA XCI. VVIBALDI abbatis ad capitulum Leodiense.

Excusat se quod eorum interesse capitulo non possit, scriptoque significat, quæ præsens, si licuisset, consuluisset.

Anno 1148. REverendissimis in Christo patribus & C dominis ac venerabili majoris ecclesiæ præposito, necnon archidiaconis, atque H. decano, & omnibus ecclesiæ S. Mariæ sanctique Lamberti canonicis, frater VVIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus spiritu consilii & fortitudinis abundare.

Quod juxta vocationem vestram ad collegium vestrum non venimus, gravis nos occupatio detinuit, videlicet propter reformandam pacem inter homines terræ nostræ, quorum discordia multiplicibus & maximis detrimentis nostram ecclesiam, ut D vobis bene notum est, jam diu conquassavit. Verumtamen etsi corpore absentes, venimus tamen spiritu, venimus mente tamquam devoti & obedientes filii matris nostræ Leodiensis ecclesiæ, Dei omnipotentiam exorantes, ut ipse conterat sathanam sub pedibus vestris, & liberet vos ab importunis & malis hominibus, qui superfluis & vanis novitatibus primatum & gloriam suæ matris scindere & evertere nituntur. Hæc sunt genimina viperarum, quæ matrem extinguunt, dum eas ad vitam producit, quæ reddunt malum pro bono, populus, inquam, qui incrassatus recalcitravit, E & per nimiam ingratitudinem oblitus est benefactoris sui. Siquidem cathedralis ecclesia, in qua vos & priores & canonici estis, ceteras in urbe præposituras ad suæ dignitatis augmentum, ad suæ magnitudinis ornamentum, tamquam speciosa luminaria extruxit, & amplificavit, ac de propriis bonis episcopii prima fundamenta jecit, ac deinceps provehendo canonica stipendia & cultum ecclesiasticum ordinavit, ut videlicet clerus Deo serviens & merito & numero in suis conventibus augeretur, atque iidem fuere rectores qui conditores usque ad nostra infelicia tempora, in quibus jam venit discessio, ut reveletur ille filius perditionis qui extollitur super omne id quod dicitur Deus, aut quod colitur. Discessit quippe omnis homo ab homine, ita ut vix duo consentiant de omni re, atque adeo Deus pater non exaudit nos orantes: discessit, inquam, homo ab homine, quoniam discessit a caritate, discessit ab obedientia, discessit a pudore, discessit a reverentia, & sunt homines seipsos amantes, coacervantes magistros prurientes auribus, verumtamen nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum. Ascendite ex adverso, opponite murum pro domo Israel. Eruditio vestra reducat ad memoriam quanta sit Esau ignominia cauteriatus, pro eo quod primogenita sua vendidit pro ventris ingluvie & lentis edulio. Dominus in propheta dicit: *Ego gloriam meam alteri non dabo.* Si, inquit, sum Dominus, ubi timor meus? Si pater, ubi honor meus? Si opponitur vobis sanctissimum atque gravissimum nomen electionis, quæ quidem sacrorum canonum auctoritate constituta est ad pacem ecclesiæ & unanimitatem continendam; verum de hoc bono principio ex hominum abusione mala multa progressa sunt: ita ut electionis licentia usque ad cellarii & coquinæ claves & villicationes ordinandas extendatur. Pontificis Romani, archiepiscoporum, episcoporum electiones sacra decretorum auctoritas demonstrat. Monachi sanctæ regulæ scriptura docentur, qualiter & qualem eligere debeant abbatem, œconomorum & eorum qui nullam in regimine suscipiunt curam animarum electio quo sit authenticæ scripturæ informata judicio, necdum addicere potuimus. B. Benedictus cum de ordinandis decanis atque præpositis præceptum daret, ad postremum, videat, inquit, abbas in quem securus partiatur onera sua, ei videlicet summam consilii attribuens, cui imminet reddendæ rationis periculum. Et hæc quidem & alia hujusmodi pro nostro captu atque facultate. Si venerabili vestro conventui adesse licuisset, prolixius atque instantius diceremus, supplicando fratribus nostris, quatenus aperto mentis intuitu, diligenter inspicerent, quod fere non est domus, in qua non sit mortuus, darentque operam plus ad reformationem religionis, quam ad suscitandam materiam contentionis, & non transgredientes terminos, quos posuerunt eis patres sui, tales in locum provisionis suæ adoptarent personas, quæ & merito vitæ suæ, & loci sui sublimitate majoribus suffragiis juvarentur, & de cetero Deus pacis & dilectionis sit semper cum omnibus vobis.

EPISTOLA XCII. VVIBALDI abbatis ad Henricum Leodiensem episcopum.

De vi illata in homines Stabulensis monasterii a Theoderico de Salcevivo.

Anno 1148. REverendo patri suo & domino H. venerabili sanctæ Leodiensis ecclesiæ episcopo, frater VIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus, exiguas orationes & devotum servitium.

Theodericus de Salcevivo ministerialis vester de Bullione venit in terram Stabulensis ecclesiæ, ad villam nomine *Daverdeus*, atque ibi prædatus est non pauca animalia. Orto clamore in terra, secuti sunt homines nostri tam de *VVellin*, quam de aliis locis, ut ea, quæ nobis fuerant ablata reciperent, & longius prædatores persecuti sunt. Illi congregata de castello vestro & de terra majore multitudine, invaserant nostros, & captis septem viris, duodecim ex hominibus ecclesiæ nostræ occiderunt, & multos crudelissime vulneraverunt. Audivimus vero, quod ecclesiam nostram in *VVellin* velitis interdicere pro eo, quod interfecti illi in cæmiterio ejusdem ecclesiæ sepulti sunt, quod nos credere nequaquam potuimus. Novit enim discretio vestra, quod etiam jure gentium licet vi vim repellere, & quod super terram homines sint excommunicandi, dicente scriptura, quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlo. Sicut itaque juxta auctoritatem Leonis & Gelasii, quibus vivis non communicavimus, nec mortuis communicare possumus, sic econverso, quos ecclesia vivos non devitavit, mortuos abjicere non debet. Dignetur itaque vestra prudentia providere, ne ad grave malum atque damnum, quod per injuriam accepimus, aliquod gravamen per inimicorum nostrorum delationem sustineamus. De Theoderico vero de Turri tam frequentem & tam importunam & tam longam querimoniam sine fructu fecimus, etiam ecclesiam nostram pudet, nos vero tædet.

EPISTOLA XCIII. HENRICI regis Romanorum ad VVibaldum abbatem.

Ut sibi VVinisberch occurrat.

Anno 1148. HENRICUS Dei gratia Romanorum rex VVIBALDO abbati Corbeiensi & Stabulensi intimæ dilectionis suæ plenitudinem.

Discordia, quæ nuper in Suevia suborta est, a proposito nostro in parte nos declinare compellit. Cum enim *Nurembergh* moram facere proposuerimus, ad componendos tumultus Suevorum divertere compellimur. Unde dilectionem tuam quamintime rogamus, ut eodem termino quem *Nurembergh* tibi præfiximus, *VVinisberch* nobis occurrere non graveris. Quod si fieri non potest, omni occasione postposita, curiam *Frankenevort* indictam nobiscum celebres. Cætera nuntius.

EPISTOLA XCIV. FULDENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Designato tempore ipsi occurrere promittunt.

WIBALDO venerabili Corbeiensis ecclesiæ abbati congregatio Fuldensis devotum munus orationis & dilectionis. Anno 1148.

Licet mille pressuris & incommodis in articulo hujus temporis simus conquassati, litterarum tamen vestrarum visitatione plurimum sumus consolati, unde ex integro cordis affectu gratias agimus vobis. Tempore enim litteris vestris nobis designato libenti animo vobis occurrere sumus parati, & a Deo vobis tradita prudentia consilium & auxilium quærendo nobis subvenire non dedignemini; nos etenim quæque paterna de sinceritate vestra speramus.

EPISTOLA XCV. BERNARDI episcopi Patherbornensis ad VVibaldum abbatem.

Orat ut Corbeiam revertendo apud ipsum declinet colloquium secum habiturus.

B. divina providentia Patherburnensium provisor humilis, dilecto in Christo fratri VVIBALDO Corbeiensi abbati, orando, serviendo quidquid devotius, quidquid potest fidelius. Anno 1148.

Reditum vestrum ad nos gratanti animo suscipimus, quippe cujus absentiam tam diutinam propter plurima nobis negotia communia satis ægre tulimus. Rogamus itaque & iterum rogamus, quatinus nulla interveniente occasione, hospitalitatis causa ad nos declinetis, omnibusque, quæ in domo nostra sunt, non tantum ad necessitatem, verum etiam ad voluntatem tamquam propriis utamini. Habeamus etiam libertatem de singulis colloquendi præsentes, quorum plurima nec meminisse nec loqui possumus absentes. Huic petitioni si contradixeritis, de vestra amicitia nos diffidere cogetis.

EPISTOLA XCVI. VVIBALDI ad Guidonem cardinalem.

Commendat ei abbatem Brunvillarensem.

Anno 1148. REverendo patri & domino GUIDONI sanctæ Romanæ ecclesiæ venerabili cardinali diacono, apostolicæ sedis cancellario, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, devotas orationes & seipsum.

Divinæ largitatis similitudinem gerit hoc, quod in nobis vestra exhibere non cessat clementia. Siquidem nullis nostris extantibus meritis, tanta in nos beneficiorum vestrorum abundat liberalitas, ut non immerito cum admirationis magnitudine protestari cogamur: *quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Sub tanta itaque indefessæ pietatis vestræ fiducia nostræ parvitati confidentia crescit, ut etiam pro amicis nostris intercedere præsumamus, cum nobis posset sufficere & arduum reputari, quod vestræ dilectionis dulcedinem aliqua ex parte degustamus. Commendamus igitur vobis virum venerabilem abbatem (*a*) Brunvilerensem, qui sicut certum est, infirmitate corporali detentus ad synodum Rhemensem venire non potuit, & sicut ab ipso plenius audietis, de hoc, quod sibi ab æmulis impositum est, omnem in modum innocens fuit. Vos igitur pro nostræ petitionis intuitu ipsius & pater & patronus eritis.

PISTOLA XCVII. CAPITULI S. Liborii ad VVibaldum abbatem.

Conqueruntur de Folquini vexationibus, orantque ut episcopum conveniens, hortetur ipsum ut sibi subveniat.

Anno 1148. DOmno VVIBALDO omni veneratione dignissimo sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati VV. præpositus, A. decanus, reliquusque (*b*) sancti Liborii pusillus grex, orationis & servitutis suæ fidelem exhibitionem.

Quia post dominum nostrum episcopum in episcopatu nostro primum vos divina promovit ordinatio, idcirco in angustiis nostris ad vos confugimus potissimum, sperantes a vestra prudentia nostris malis adhiberi medelam & consilium. Dominus Folquinus gravis hospes pauperibus nostris colonis frequenter incumbens, pecuniamque ab ipsis assidue sed modo insolentius extorquens, tantum eos attenuavit, ut non A modo debita sua nequeant persolvere, sed & malint ubivis gentium mendicare, quam tantis pressuris deinceps subjacere. Ego quoque VV. præpositus, cum sim præter præposituram satis ecclesiæ auctus beneficiis, de meo annuos præbendæ supplendo defectus plusquam tribus mensibus, adeo rebus sum imminutus, ut nec fratribus a modo servire, nec propriis valeam necessitatibus subvenire. Unde cum primum video faciem domini mei episcopi, tam honore quam nomine præpositi cupio carere & exui. Nam quantum ego inopiæ pauperum parcendo indulgeo, B tantum præfatus dominus Fulcuinus diversis exactionibus instat atterendo. Unanimi igitur affectu pietati vestræ, sancte pater, valido clamore supplicamus, quatenus dominum nostrum episcopum conveniatis, & sicut scitis & de vobis confidimus, commoneatis, ut ecclesiæ suæ in extremo laboranti subveniat, ne & nos necessario, sine quo militare nequimus, privemur subsidio, & domus Dei, deficientibus vel dispersis ministris, divino careat servitio.

C EPISTOLA XCVIII. VVIBALDI abbatis ad canonicos Patherbornenses.

Respondet ad præcedentem.

REverendis in Christo patribus & dominis suis VV. venerabili Patherburnensis ecclesiæ majori præposito, & ceteris ejusdem ecclesiæ canonicis, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, magni consilii angelum. Anno 1148.

Litteras universitatis vestræ accepimus plenas anxii doloris, plenas sollicitæ mœstitiæ, plenas gravis querelæ, ex eo videlicet, D quod, sicut scripsistis, familia ecclesiæ vestræ indebitis exactionibus affligitur, & tam ad Deum quam ad vos clamare compellitur, quatenus eis auxiliatorem & protectorem provideatis. Magna utique calamitas, intolerabilis miseria, carere in obsequiis divinis necessario & constituto stipendio, & tacite pati, ut familia ecclesiæ opprimatur. Sed vestra constantia diligenti consideratione præcacavebit, ne in illud propheticæ exprobrationis elogium incidatis, quo dicitur, *canes muti non valentes latrare*: Item *non ascendistis ex adverso, nec opposuistis murum pro domo Israel, nec stetistis in prælio in die Domini.* E Et nos quidem filiali & fraterno affectu vestris angustiis compatientes, omne incommodum vestrum domino & patri nostro episcopo suggessimus, supplicantes & hortantes eum, ut quoniam divina largitas multa in eo pretiosa mu-

(*a*) Brunvillarense monasterium ordinis S. Benedicti celeberrimum, duabus a Colonia Agrippina dissitum leucis, cujus fundationis confirmationem aliaque acta non spernenda retulimus tom. I.

(*b*) Id est ecclesiæ cathedralis Patherbornensis, quæ S. Liborium episcopum Cenomanensem agnoscit patronum.

nera contulit, quæ ad defensionem & decorem domus Dei possunt proficere, tota animi intentione ad repellendam hanc injuriam & protegendam ecclesiam suam assurgeret, non defuturo ei nostræ parvitatis consilio & auxilio. Vobis quoque & toti sanctæ matri nostræ Patherburnensi ecclesiæ nostram facultatem, quantulacumque est, ingenii & rerum fideliter & devote offerimus in hac tribulatione & in omni, quæ vexare tentaverit, vobiscum participanda. Ceterum, pater & dominus noster episcopus ad suggestionem nostram benigne & clementer respondit, & plurimum vestris calamitatibus ex animo condoluit, promittens se totum & suas res pro vestra liberatione & pauperum vestrorum, si opus fuerit, positurum, & ex vestro potissimum consilio rem omnem tractaturum.

EPISTOLA XCIX. HENRICI Romanorum regis ad Eugenium papam III.

Archiepiscopum Moguntinum excusat, quod concilio Rhemensi non interfuerit, eumque ad pontificem proficiscentem commendat.

Anno 1148. DIlectissimo in Christo patri EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, HENRICUS Dei gratia junior Romanorum rex, filius magni CUNRADI incliti triumphatoris Romanorum regis & semper augusti, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Carissimus pater noster Catholicæ fidei cultor a nobis & a regno suo discedens, nobis hæc suprema & memoriæ arctius impressa mandata dedit, ut personam vestram summo dilectionis affectu amplecteremur, ut sacro-sanctam matrem nostram Romanam ecclesiam præcipua diligentia coleremus, & res ipsius tueri ac defensare, ubicumque se opportunitas offerret, non negligeremus. Quæ piissima religiosi genitoris nostri monita non surda aure, nec pigra cordis intentione suscipientes, ad effectum ea perducere sollicita devotione curavimus, sic de cetero intenti, ut crescente in nobis per divinam indulgentiam ætate & sapientia, cuncta in melius augere & complere studeamus. Morem regni nobis a Deo collati vestram prudentiam ignorare non credimus, in eo videlicet, quod Monguntinus archiepiscopus ex antiquo suæ ecclesiæ & dignitatis privilegio, sub absentia principis custos regni & procurator esse dinoscitur, quæ priscorum instituta regum gloriosus genitor noster, ut in ceteris secutus, nostram ætatem & regni gubernationem reverendo patri nostro HENRICO Moguntino archiepiscopo, omnium principum favente conniventia, magna cum attentione commisit. Quantum vero ejusdem venerabilis archiepiscopi absentia toti regno & personæ nostræ incommoda sit, optime novit intelligentia vestra, cui mores Galliæ Belgicæ, quæ sceptris nostris ex majori parte subdita est, & totius Germaniæ ignoti non sunt. Inde factum est, ut tempore synodi vestræ, quam in Rhemensi civitate divina favente clementia ad totius sanctæ ecclesiæ incrementum celebrastis, ad vestræ sanctitatis præsentiam venire idem archiepiscopus non posset, quoniam alterius regni fines tutus ingredi non potuit, & nostras res, quæ quanto sunt per Dei misericordiam majores, tanto sunt ad regendum difficiliores, relinquere, nobis cum consilio multorum principum renitentibus, salva fide & honestate sua, non valuit. Verum, quoniam frequenti vocatione vestra commonitus, ad vestræ celsitudinis præsentiam transire nunc festinabat, nos in præterita nativitate beatæ Mariæ curiam Deo auctore in oppido *Franckenevort* celebravimus, ubi congregata principum nostrorum frequentia, tam de ipsius archiepiscopi absentia, quam de securo ad vos transitu sub prolixa deliberationis mora tractavimus. Eum itaque ad vestræ sublimitatis præsentiam contra nostram & totius regni utilitatem inpræsentiarum proficiscentem, filiali & affectuosa commendatione prosequimur, orantes intime piissimam & in bonis expertam nobis paternitatem vestram, quatenus, cum benigne suscipiatis & honeste petitionis nostræ intuitu habitum, ad nos cum gaudio ipsum vestra benedictionis gratia communitum in brevi remittatis.

EPISTOLA C. VVIBALDI abbatis ad G. aurificem.

Ut quæ illi facienda commisit, operibus instanter incumbat.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica dilecto filio suo G. aurifici salutem & benedictionem. Anno 1148.

Solent homines artis tuæ frequentius non observare promissa, dum plura ad operandum recipiunt, quam perficere possint. Radix malorum omnium cupiditas. Sed tuum nobile ingenium, tuæ alacres & illustres manus omnem falsæ sponsionis notam effugient. Artem tuam fides commendet, opus tuum veritas comitetur, sponsio tua effectum obtineat, promissio tua tempori respondeat. Et hæc de promissi tui obligatione admonenda putavimus, quoniam de dolo & falsitate nulla suspicio est in tam elegantis ingenii domicilio. Quorsum hæc? videlicet ut operibus nostris, quæ tibi facienda injunximus, studiose insistas, nec aliqua in-

terim assumas, quæ perfectionem nostrorum invideant. Scis nos esse currentis & celeris desiderii, & id quod volumus, statim volumus. Seneca de beneficiis: *Bis dat qui cito dat*. Posthac tibi prolixius scribere intendimus de cura & provisione domus tuæ, de regimine & ordinatione familiæ tuæ, de observatione & disciplina uxoris tuæ. Valete.

EPISTOLA CI. G. AURIFICIS ad VVibaldum abbatem.

Respondet ad præcedentem.

Anno 1148. DOmno VVIBALDO Dei gratia Stabulensium & Corbeiensium abbati suus G. salutem & debitum servitium.

Monita tua ex benevolentia & sapientiæ thesauro prolata tum jocunde tum disciplinate suscepi, quæ nimirum acceptabilia tam rerum utilis gravitas, quam mittentis fecit auctoritas. Igitur memoriæ mandavi & quasi sub sera reposui artem meam fide commendare, opus meum prosequi veritate, sponsionibus meis effectum adhibere. Atqui non semper est in promittente promissa complere: plerumque enim in causa estis, cui promittitur, cum per eum evacuatur vel differtur promissio. Igitur, si, ut dicis, currentis es desiderii, & quod vis statim vis, accelera ut ego in opere tuo curram. Nam curro & curram, nisi moram necessitas afferat. Marsupia enim nostra exhausta sunt, nemo eorum, quibus inservivi, intulit quidquam. Is etiam de quo pollicitus es mihi luminaria uxori meæ daturum, pene tenebras ingessit, dum expectatione beneficii beneficium suspendit. Igitur quia humana necessitas post exinanitionem gaudet repletione, consule necessitati, adhibe remedium, da cito ut bis des, & me fidum, constantem, postremo devotum tuo operi reperies, valete. Considera tecum, quantum temporis sit a capite maij usque ad festum sanctæ Margaretæ, & eo tunc usque ad festum sancti Lamberti. Sapienti sat dictum est.

EPISTOLA CII. VVIBALDI abbatis ad Fuldenses monachos.

Excusat se quominus Fuldam proficiscatur, interim salutaria eis dat monita pro futura abbatis electione.

Anno 1148. FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, reverendis in Christo patribus & fratribus suis B. venerabili decano, T. præposito, & ceteris Fuldensis ecclesiæ prioribus ac filiis, magni consilii angelum.

A Venit ad nos Corbeiam frater vester Othvvinus, nulla nobis perferens communium litterarum indicia, obnixe tamen universitatis vestræ petens alloquio, ut ad XII. kal. Novembris Fuldam ad vos veniremus, interfuturi collegio vestro, ubi de electione futuri abbatis tractare Deo auctore instituistis. Nos itaque, fratres carissimi, licet animo essemus promtissimi ea exequi, quæ vestris jussionibus & communi utilitati essent accommoda, tamen magnis ac multiplicibus nostri monasterii detenti occupationibus, transire ad vos nequaquam potuimus, sed pro vobis ad divinam clementiam B vota fundentes, nostri cœnobii præpositum causa visitationis & consolationis ad vestrum conventum direximus. Quidquid vero nostra parvitas præsens excellentiæ vestræ in hac causa posset suggerere, brevi sermone absentes explicamus: ut videlicet remotis partium studiis, omnes in concordiam unanimem Spiritu-sancto redeatis, omnes in Christo idipsum sapiatis, omnes non necessitate, sed etiam voluntate jussionibus domini papæ cum omni obedientia obtemperetis. Durum est contra stimulum calcitrare, C non est qui se abscondat a calore ejus. Summus pontifex est, & præterea vester specialis. Fuldense monasterium beati Petri ac sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ singularis possessio est. Domestica vos exempla sufficienter erudire possunt, quoniam concordia res parvæ crescunt, discordia res magnæ dilabuntur. Dum in monasterio vestro pax & religio vigeret, Deo propitio res humanas moderante, crevit in immensum dignitas vestra & possessio vestra. Quid vero tunc contumeliam & egestatem ac ruinam operetur, ex meliorum collatione veraciter D intelligentia vestra poterit colligere. Deponite nunc odia, rejicite contentiones, Deum præ oculis habete. Siquidem maledictus homo, qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum. Estote filii pacis & viri consilii, memores verborum sancti Leonis papæ: *difficile est*, inquit, *ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio*. Valete, & in hac tam difficili causa Sancti Spiritus adsit vobis gratia.

E EPISTOLA CIII. STABULENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Consilium petunt super quibusdam negotiis temporalibus.

REverendo in Christo patri & domino VVIBALDO Stabulensis ecclesiæ venerabili abbati, humilis ejusdem ecclesiæ congregatio fidelem dilectionem & debitam per omnia subjectionem. Anno 1148.

Memores, pater amantissime, piæ benignitatis vestræ, qua assidue jucundamur,

& præ oculis quotidie habentes paternæ sollicitudinis vestræ certos fructus, & semper valitura monimenta, quod solum possumus, calicem salutis accipiendo & nomen Domini invocando, pro vestra incolumitate vestrisque successibus jugiter Dei misericordiam supplices exoramus. Inde est, quod paternitatis vestræ præsentiam continue desideramus, inde est, quod absentem semper diligimus & veneramur, timemus & amplectimur. Salutantes itaque etiam nunc unanimiter dulcedinis vestræ ubertatem, ad unicum protectionis vestræ refugium confugimus, significantes vobis, quod dilecta nobis conjux quondam Anselmi Villici in articulo mortis constituta, ceteris rebus suis ordinatis, Fornagia, quæ ex vestro beneficio in villa nostra Stabulaus tenebat, in manibus ecclesiæ pro remedio animæ suæ & salute piæ memoriæ Anselmi Villici contulit, ita videlicet, ut si vestris patrociniis fulti donatione sua frui possimus, rata quidem haberetur; sin autem, pro decem libris denariorum in pignore constitutum suum teneremus. Nos itaque dum adhuc eadem vivit matrona, consilii vestri solitam clementiam super hoc pie invocamus, genibusque vestris humiliter provoluti intime petimus, ut vestris adjutoriis & defensionibus non fraudetur ecclesia a desiderio, quod tanto tempore desideraverat. Nam soror ejusdem Odiliæ Margarita, & vir ejus Anselmus atque Villicus Malmundariensis multis minis ad hoc, ut donationem vice vestra susceptam rejiciamus nos deterrere conantur; modo filio VValteri *de Rulant* idem beneficium se daturos promittentes, modo a domino Lamberto Villico vestro *de Baldou* decem libras denariorum pro ipso beneficio se accepturos minitantes. Super his itaque omnibus consilii vestri opportunitatem per dignationis vestræ rescripta imploramus, quibus si fruimur, minas occursantium nobis parvipendimus. Ceterum si huc usque in aliquibus defectibus constituti fuimus, deinceps per Dei misericordiam meliora speramus. Paternitatem vestram semper nobis utilem Deus & incolumem custodiat.

EPISTOLA CIV. VVIBALDI abbatis ad suos Stabulenses.

Respondet ad præcedentem.

Anno 1148. FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, Roberto venerabili decano & ceteris in Christo dilectis filiis & fratribus, qui sunt in congregatione Stabulensi, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Grata nobis valde est & jucunda ea rerum opportunitas, quæ nobis facultatem A subministrat, ut vestræ universitati scribere immo vero tamquam cum præsentibus colloqui, & affectum depromere valeamus, & ea nobis materia illustrior est & acceptior, quo detersto animi nostri angore, serenum quiddam atque tranquillum menti nostræ copiosius infundit, quod utique uberiore gratia totiens fit, quotiens statum vestrum tam in personis quam in rebus absque ullius jacturæ graviori detrimento procedere intelligimus. Consuetam circa nos animorum vestrorum sinceritatem, & quotidianis incrementis sese transcendentem benevolen- B tiam, in litterarum vestrarum tenore accepimus, & licet tantis laudum præconiis judicemur indigni, & nostra merita circa ecclesiæ vestræ augmenta & utilitatem nequaquam recognoscere præsumamus; tamen divinæ gratiæ, cui totum quod sumus adscribimus, toto cordis affectu & vocis ministerio gratias referre non cessamus, quod mentis vestræ desiderium erga personæ nostræ, licet vilis & exiguæ, amorem abundantius accendit, nec ex diuturnitate fastidium, neque ex assiduitate contemtus, neque ex occasione novitas in vestrum collegium subintravit, sed propensiore carita- C tis vinculo & vosmetipsos invicem, & nos omnes & singuli & honorando diligitis, & diligendo honoratis: in quo sanctissimæ unitatis glutino solidius conjuncti, & adversa mundi hujus, quæ vos & vestra crebris & validissimis ictibus quatiunt, fortiter toleratis, & incommodis rerum defectibus indesinenter molestati, augere tamen & provehere domus Dei decorem non cessatis. Quod si inter vos aliquis discordiæ nævus appareret, & vos aliqua novitatum ambitiosa macula sordidaret, non dicimus crescere, sed ne stare quidem possetis. Cete- D rum quod de utilitate communi nostrum consilium & mandatum expectatis, non arbitramur factum esse ex diffidentia impetrandi, sed potius ex alacritate obediendi. Siquidem animus noster jam a longo tempore vobis est notissimus, quod promta & facili voluntate, quidquid a laicis extorquere potuimus, vestris & pauperum usibus, habito præ oculis divini respectu judicii, coaptavimus. Confidentes igitur de protectione divina & de nostræ parvitatis subsidio, possessionem illam de Fornagiis ab illa matrona Odilia sive defuncta sive adhuc vi- E vente, ad usum monasterii revocate, & maxime ad sustentationem pauperum, in quibus Christus præsentialiter recipitur & alitur. Etenim tam apud Deum major merces & copiosa retributio pro vobis exhibebitur; quam apud homines facilior excusatio, & suffragium devotius, & defensio robustior obtinebitur. Nos quod vobis cordi est, in tantum valemus, in quantum vos valere cognoscimus, & esse vobiscum omni tempore, si fieri apte posset desideraremus. Minæ ho-

minum venti sunt, jure gentium licet vim vi repellere. In animo vestro & in manibus vestris reposita est. Misimus vobis in majore scedula quasdam quæstiones, quæ nuper apud nos Corbeiæ exortæ fuerunt.

EPISTOLA CV. VVIBALDI abbatis ad suos Stabulenses.

Enarrat quosdam tumultus, qui in Corbeiensi monasterio contigerant, vetatque ne rebelles apud se recipiant.

Anno 1148. FRater VVIBALDUS Dei gratia quod id est in ecclesia Catholica, Roberto venerabili decano & ceteris in Christo dilectis filiis & fratribus Stabulensis cœnobii monachis, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Licet modis omnibus justum sit, ut pro filiali affectione, qua nostræ parvitati arctiore vinculo copulamini, omnia nostra vestræ conscientiæ debeant esse nuda & aperta, tamen aliquantulum erubescimus, infirmiora Corbeiensis monasterii vobis detegere, nisi quod vestra interest omnium rerum nostrarum notitiam, & nos contra obloquentium detractiones famam nostram tueri & conservare studemus. Etenim juxta S. Augustinum, *crudelis est, qui famam negligit.* Et gentilis ille doctissimus Cicero dicit, *famam esse non mediocre telum ad res gerendas.* Ob hoc etiam vestræ notitiæ ista non esse subtrahenda sumus arbitrati, quod quidam de fratribus Corbeiensibus exierunt a nobis, sed non erant ex nobis, & propter institutæ fraternitatis formulam inter Stabulenses & Corbeiense monasterium, vel apud vos licitam & tutam mansionem habere, vel per intercessionis vestræ gratiam regressum ad fratres suos, obtinere se posse existimant. Longam itaque actionis seriem compendiosa vobis narratione pandemus. Cum anniversaria dies prædecessoris nostri abbatis HENRICI a nobis Corbeiæ christiano more celebraretur, tres ex juvenibus fratribus nostris a conventu nostro & exequiis, quas defuncto abbati impendebamus, sese ex deliberatione & condicto subduxerunt. Interrogati a nobis, cur ita fecissent? responderunt se tute non posse orare pro excommunicato, cujus cadaver contra justitiam canonicam esset humatum intra ecclesiam. Quæsivimus a reliquis fratribus, omnes enim aderant, senes cum junioribus, an huic sermoni consensum præberent? negatum est ab omnibus tale & tam inauditum verbum ex sua conniventia processisse, præcipue cum idem abbas HENRICUS, quem numquam fuisse abbatem tres illi temeraria præsumtione affirmabant, nequaquam, dum adviveret, de crimine aliquo fuisset convictus vel confessus, sed nec pulsatus quidem ordine judiciario. Erant enim pernitiosi illi tres in congregatione discordes, elati, & ad omnem ordinis ruinam & claustralem disciplinam destruendam audacter promtissimi, & ex longo tempore jam propter bonum pacis, multorum reclamante consilio, longanimiter a nobis tolerati. Conversi etiam nunc ad patientiam & paternum induentes animum, cœpimus eos manifeste & instanter admonere, ne ambularent in magnis & in mirabilibus super se, deponerent odia veternosa, quæ in æternum trahunt interitum, cessarent persequi cineres mortui hominis, desisterent scandalum facere nobis & fratribus suis. Invenimus, inquam, hic electi & vocati ac venire ex obedientia jussi, ecclesiam hanc absque ullius contradictione divina celebrantem officia, & jam per biennium, ex quo ille vita decessit, nullas a prælatis nostris accepimus litteras vel mandata, in quibus de excommunicatione personæ illius, vel de ejectione corporis ipsius contineretur. Dominus dicit in Evangelio beato Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis; & quod solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Super terram, inquit, non sub terra, quoniam viventes, & non mortui debent excommunicari vel absolvi. Et Salomon ait: *Si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* Quod Ezechiel propheta multis verbis ac sententiis explanat, ut in ipsius volumine invenietis, finem vitæ in cunctis asserens potius judicandum, quam vivendi principia. Beati Leonis papæ & B. Gelasii papæ sententia est: *Quibus vivis non communicavimus, nec mortuis communicare possumus:* proinde nostræ parvitati consequens videtur, ut quos vivos a communione christiana non alienavimus, nec mortuos excommunicemus. Multæ paleæ sunt in area, quibus necdum accessit ventilabrum. Verum in his & hujusmodi exhortationibus, tres illi more aspidis surdæ & obturantis aures suas, non audiebant vocem incantantis, sed orabant enixius, ne ipsis violentiam inferremus; asserentes dominum illum non esse abbatem nominandum, nec in numero abbatum reputandum, pro eo quod dominum suum deposuerit, & in sede sua sederit contra canones. Etenim carissimi fratres, quod inviti loquimur, apud eosdem fratres, sicut in plerisque claustris, quæ regiæ ditioni & ordinationi subjecta sunt, nullus de regula sermo, nulla de consuetudine Casinensi vel Cluniacensi seu antiquorum monasteriorum mentio, sed canones, decreta, appellationes, concilia, jura, leges, condemnationes, taliones, argumenta; probationes, infamationes, assidue loquuntur, quotidie novos abbates, novos priores habere desiderant. Nullus præpositus, nullus cellarius placere

placere potest. Panis, cervisia, pulmentum A semper in culpa est; Villicationes, beneficia principum & ministerialium ordinant. Hæc prima in capitulo dicendi initia, in his diem consumunt, de moribus, de religione, de patientia & humilitate, de obedientia & caritate nullum umquam verbum, de vestitu moderato, de tonsura & incessu prorsus extincta memoria est. Et cum omnia die ac nocte pervertant, tamquam censores & homines castigatissimi omnia primi reprehendunt, ne ipsi reprehensibiles reprehendantur. Postquam in admonendo longam frustra operam consumseramus, tandem ne auctoritas capituli ludibrio haberetur, quia, inquam, medicinam non recipitis, sed potius in amentiam conversi in medium insanitis, jam incumbit vestris cœptis, ut fratres vestros aliena communione pollutos comprobetis. Nos enim innocentes erimus pro eo, quod vitium hoc in congregatione nunc primum cognovimus, vos autem non solum inobedientes ac rebelles, quin etiam profani & sacrilegi apparebitis, in eo quod mortuos iniquo odio persequimini, cum Salomon doceat, ne lætandam quidem in morte inimicorum. Quid igitur commisit HENRICUS ille abbas, aut in quo christianæ professionis propositum, aut canonicæ institutionis tramitem excessit, ut excommunicationis laqueum incideret? ad hæc illi testabantur, quod beatæ memoriæ dominus cardinalis THOMAS apostolicæ sedis legatus instituisset judicare de illo HENRICO, qui ab ipso depositus aliquando Corbeiensi præfuit monasterio, cum accusatio esset ordinata, & lis coram ipso contestata, cum ipse judex præsideret, ad tuendam innocentiam suam sub stola sua coram omnibus excommunicavit, ne quis pro eadem causa pecuniam daret vel acciperet. Ceterum idem HENRICUS, de quo agitur, postmodum publice confessus est, quod pro eodem negotio sex marcas argenti, prædicto domino cardinali dedisset. Ergo, inquam, blasphemia vestra grandior est & horribiliter, quia lingua vestra non solum transit in terra ad eruendos cineres in pace Ecclesiæ defuncti sacerdotis, sed etiam posuistis in cœlum os vestrum sanctam matrem nostram Romanam ecclesiam in crimen hæresis trahendo. Sciscitato itaque fratrum nostrorum consilio, jussimus eos in infirmariam secedere, quatinus ex majori mora deliberationis, quid agendum esset, providere possimus. Quod cum facere renuerent, interdiximus fratribus in virtute obedientiæ, ne illis præsentibus divina celebrarent officia; unde compulsi a fratribus mansionem sibi deputatam erecta fronte introierunt. In qua domo cum obedientiam non servarent, sed potius cachinnis & irrisionibus vacarent, & huc illucque vagabundi discursitarent, ex sententia priorum non esse bonum judicavimus sumere panem filiorum & mittere canibus, atque ita impœnitentes immo aperte rebelles de congregatione & claustro non sine dolore & lacrymis emisimus. Ceterum, ut noverit vestra discretio, cujus opinionis, cujusve sanctitatis essent hi graves & severi homines, qui mortuorum meritis inquinari se arbitrabantur, primus eorum nomine Evernandus, a juventute sua discors, & evirati gestus atque incessus, tempore HENRICI junioris, qui tunc Corbeiense monasterium tenebat, libro uno furtim sublato, sacrilegium perpetravit, pro quo pœ- B næ addictus, sub manu præfecti nullo pro eo intercedente, sed tamen plerisque propter ordinis infamiam erubescentibus, fugere permissus est. Quem nos omnem correctionem cum omni instantia promittentem pro suprema misericordia, ne periret, in claustro recepimus. Secundus ex tribus nomine Adelbertus, en altera vice levavit calcaneum suum adversus decreta & opus sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ, adhærendo illi HENRICO, quem dominus THOMAS cardinalis apostolicæ sedis tunc legatus de simonia convictum & confessum deposuerat, & sententiæ non paren- C tem, quin immo rebellem & rerum ecclesiasticarum pervasorem, judicio Sancti Spiritus excommunicaverat. Pro qua re idem Adelbertus postmodum publice pœnitens, & ab excommunicatione, qua maculatus erat, absolutus a prædecessore nostro, quem ipse nunc exsepelire moliebatur, vix post longam humilitatis speciem in communione fratrum & congregatione est receptus. Tertius eorum Godescalcus a suis coætaneis cellarius monasterii contra seniorum consilium, antequam regimen ipsius monasterii D suscepimus, satis irrationabiliter institutus, consumsit substantiam male vivendo, de cujus vita & moribus tacere quam loqui honestius est. Hos tres si ad vos forte venerint, indignos vestra humanitate judicabitis, nec vestræ cum Corbeiensibus sodalitatis constitutio in tantum extenditur, ut tales fovere, vel nobis ac monasterio quondam suo reconciliare ullo modo consentiatis.

EPISTOLA CVI. VVIBALDI abbatis ad H. monachum.

E *Ejus prædicat virtutes, oratque ut sibi scribat.*

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est, carissimo in Christo filio suo H. benedictionem. Anno 1148.

Scribimus tibi en altera vice, & studium tuum excitamus, & responsionem sollicitamus, & vicissitudinem flagitamus. Verum quod nec calami nec atramenti responsione nunc uteris, ratio silentii tui nos edocere

æstimatur, quod actu & ipsa re magis loqui nobis contendis, quam articularibus & vocalibus instrumentis, juxta illud Johannis apostoli: *Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.* Si quid in domo Domini ad salutem animarum, ad refrigerium & valitudinem corporum, ædificare inchoavimus, tu perficis, imperfecta consummas, neglecta ornas, dissipata resarcis, dispersa congregas, & congregata conservas, benedictus tu fili mi a Domino, qui patrem tuum honoras, qui præceptorem tuum diligis, qui eruditorem tuum foves, nutritorem amplecteris. Legem implesti, monasterium tuum auxisti, ecclesiam Dei ornasti. Scribe tamen nobis stilo hominis cum calamo operis. Molles auriculas habent domini, divites adulatione capiuntur, sed sicut illa a sanctis tuis moribus exulat & prorsus extranea est, ita nos non eam amplectimur, sed amicorum nostrorum visitatio & scripturæ dulcis confabulatio pro patria nobis est, consolatio nobis est, munimentum nobis est. Scribe igitur, ut præteritæ cessationis veniam capias, ut laus tua numquam deficiat ob ore nostro, ut respondeamus etsi non diserte, tamen affectuose. Provocet te nostrum exemplum, incitet imitatio, accendat sollicitudo. Tantis & tam amaris occupationibus distracti animum colligimus, manu propria scribimus, & tu juvenis & expeditus cessas. Sed in opere quod tibi scribendum & etiam dictandum injunximus, volumus te intentam dare operam, ut de ingenio tuo perennem fructum capiamus, sicut in opere manuum non mediocriter gaudemus.

EPISTOLA CVII. FULDENSIUM monachorum ad Wibaldum abbatem.

Orant ut futuræ Fuldensis abbatis electioni velit interesse.

Anno 1148. WIBALDO sanctæ Corbeiensis ecclesiæ religioso abbati, exigua Fuldensis congregatio, G. advocatus cum omni familia sancti Bonifacii devotissimæ servitutis & orationis obsequia.

Quoniam in tribulationibus & angustiis, quæ invenerunt nos nimis, his diebus paternum affectum vestrum diversis beneficiis sumus experti, de abundantia vestræ pietatis non possumus esse incerti. Quapropter solita erga nos usus gratia, pii patris ostendite caritatem, & nobis ex merito iniquitatis nostræ tribulatis, pridie nonas Novemb. ad nos veniendo succurrere non differatis. Sumus enim parati præceptis domini papæ in eligendo abbatem obedire, idcirco vos aliosque religiosos abbates a domino papa ad eamdem electionem prædestinatos, litteris nostris vocare ratum duximus. Sed quia post Deum maxime in vobis confidimus, paternitatem vestram iterum atque iterum humiliter imploramus, ut ad supra dictum terminum ad nos venire non pigritemini, & nobis consulendo & auxiliando subvenire non dedignemini.

EPISTOLA CVIII. FULDENSIUM monachorum ad Corbeienses.

Ut VVibaldus abbas electioni Fuldensis abbatis velit interesse.

Anno 1148. VEnerabilibus dominis & confratribus nostris sanctæ Corbeiensis ecclesiæ, Fuldensis congregatio sinceritatem fraternæ dilectionis in Christo.

Fraternis consolationibus vestris, quæ plene lætificaverunt animas nostras, condignas grates referre nequimus, quia miseria & afflictione inebriati jam experimento didicimus, quod longe est a peccatoribus salus. Attamen si pater misericordiarum & Deus totius consolationis per divitias gloriæ suæ nos aliquando dignatur consolari, pro nimia in nos fide vestra ac devotione, memoriale vestrum apud nos per amplius & perfectius erit in benedictione. Oramus ergo beatitudinem vestram, ut dominum abbatem tempore sibi a nobis designato ad nos venire absque ulla occasione rogare curetis, quatenus ejus consilio & auxilio cor contritorum vivificetur, & spiritus mœrentium relevetur. Nos enim quæque fraterna & amicabilia de vobis speramus.

EPISTOLA CIX. STEPHANI monachi ad VVibaldum abbatem.

Optat maxime reverti ad Stabulense monasterium, scribitque villicationem Godino imponere nequivisse.

Anno 1148. DOmino & patri suo carissimo VVIBALDO venerabili Stabulensi & Corbeiensi abbati, frater Stephanus Dei & sua misericordia id quod est, subjectionem, dilectionis devotionem, orationum participationem, & ut breviter dictum sit, se ipsum cum suis omnibus.

Litteræ humilitati meæ nuper a vestra magnitudine directæ tantam mihi vim & audaciam contulerunt, ut securius ambulem, noverimque procul dubio ex tunc res mihi prosperius cedere: pro quibus gratias vestræ celsitudini referens, hoc solum Deum omnipotentem supplex deposco, ut talem me facere dignetur, qui vestro contubernio & tam dulci exhortatione diu perfrui merear. Verum quanto fervore vestram requiram præsentiam, adventum desiderem, non

credo vestram ignorare scientiam, quippe A cujus & sustentor auxilio & delector consilio. De eo autem quod mihi injunxistis, ut Godinum de *Barsiez* villicationi in Lemgum imponerem, præceptum quidem vestrum rusticis annuntiavi, sed minime obtinere potui, ut eumdem Godinum reciperent usque ad vestræ præsentiæ discussionem. Cum vero instarem, ut jussio vestra impleretur, advocatum adierunt, & sic omnia non tamen sine magno rerum nostrarum damno dilata sunt, & contentiose relicta usque ad vestram præsentiam. Quidquid tamen vel scripto vel verbo mihi mandaveritis, ego adimplere pro posse & nosse meo B paratus sum. De cetero de pasnagiis pro quibus mihi scripsistis, ut exigerem & comportarem, pauca quidem sunt, sed eadem non solum devote & sollicite exigam, sed etiam fideliter congregabo. Paternitatem vestram nobis & ecclesiæ nostræ utilem multis annis incolumem Deus conservare dignetur. Amen.

EPISTOLA CX. O ABBATIS S. Remigii ad VVibaldum abbatem. C

Significat ei obitum Stephani monachi Stabulensis.

Anno 1148. REverendo patri & amico VVibaldo Dei gratia sancti Remacli venerabili abbati, & ejusdem ecclesiæ priori omnique conventui, frater (a) O. eadem gratia beati Remigii humilis minister, sicut cedrum libani multiplicari in domo Domini.

Cum nobis sit insolitum maxime fratribus & amicis nostris aliquid sinistrum insinuare vel mandare, tamen quoniam terminos Dei nullius est terminare, mandamus D fratrem Stephanum nostrum monachum & vestrum hominem exisse, quatinus ei sicut & nos obsequium persolvatis; & domui vestræ, quæ nunc caret provisore, de cetero provideatis. Depositum vero illius, quod ipso dictante supra pectus ejus scriptum est, vestris plicatum litteris vobis transmittimus. Valete.

EPISTOLA CXI. HENRICI monachi ad VVibaldum abbatem.

Gratias agit pro benevolentia, spondetque ei de sua semper serviturum, &c. E

Anno 1148. REverendissimo suo & domino VVibaldo venerabili Stabulensis ecclesiæ abbati, exiguus Henricus, quidquid tanto & tam dilecto patri humilis debet monachus & devotus filius.

Lectis, amantissime pater, sinceritatis vestræ monitis, quibus imperitiam meam instruere; desidiam redarguere, stultitiam reprehendere dignatus estis, multo repletus sum gaudio, quippe qui nihil me esse fateor, nisi quamdiu a vestra magnitudine diligi, foveri, sustentari mereor. Quia igitur parvas immo nullas aliquando vestris multis beneficiis recompensare potero vices, in hoc saltem meam circa vestram celsitudinem experiemini benevolentiam, quod vobis, quamdiu superero, artis meæ obsequio, etsi minus celeriter, devote tamen & infatigabiliter serviam. Aliud enim in persona mea nescio, quod vestræ placeat celsitudini. De cetero juxta admonitionis vestræ diligentiam, otii vitium pepuli, fabulis, si quando vacavi, jam non intersum, vagationibus finem dedi. Et e contrario intendo scripturæ, chorum frequento, scholæ petitione fratrum sub magistro meo Henrico deservio, qui nuper ædificia infirmariæ mirifice consummavit. Denique hoc solum restat, quod vestra præsentia careo, qua habita, nihil mihi deesse arbitror, & ut ea cito perfruar Dei omnipotentiam exoro. Melotam tum pro vestra dilectione, tum pro sui utilitate non modicum diligo. Valeat paternitas vestra in Domino.

EPISTOLA CXII. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

De electione abbatis Fuldensis.

REverendissimo patri suo & domino Eugenio uni & universali pontifici, frater VVibaldus Dei gratia & vestra, id quod est in ecclesia Catholica, dilectionem ut patri, obedientiam & servitium ut Domino. Anno 1148.

Non sumus immemores multitudinis misericordiæ, quam nostræ parvitati in synodo Rhemensi exhibere dignatus estis, & præcipue in causa Fuldensium, quam pro maxima humilitate, qua sacrum pectus vestrum Deo inspirante præditum est, consilio nobiscum communicare placuit. Et nos siquidem, sicut cum vestra celsitudine condiximus, solliciti fuimus, ne aliquis propter jussionem vestram motus fieret, usque adeo, ut cum de facienda electione Fuldensi præceptum vestrum VI. idus Aprilis Remis datum sit, Dominus noster junior rex litteras in castro *Nuremberch*, quod est in Bavaria, XVII. kal. Maij acceperit. In quibus quam sollicite quam instanter eum præmunierimus ac præmonuerimus in exemplo litterarum sibi missarum, quod vestræ discretioni transcriptum direximus, animadvertere poteritis. Dulcissime pater, neminem

(a) Odo ex monacho Mauriniacensi prope Stampas factus abbas Suessionensis S. Crispini, deinde Remensis S. Remigii, qui monasterii sui expensis Carthusiam Montis-Dei erexit, animam suam Deo consignavit anno 1151.

apud vestram censuram accusare volumus, nec vestram mansuetudinem ad iracundiam provocare, sed tam veraciter quam breviter pietati vestræ suggerimus, quod hi, a quibus puer rex regi debuit, huic causæ obstiterint, summopere laborantes, ut aliquid in Fuldensi ecclesia fieret, quod vestram auctoritatem aliquatenus offenderet. Nos autem longe positi eramus, & quandoque præsentes pluribus & majoribus nostris reniti non valebamus. Petitionibus nostris quæ subter annexæ sunt, aurem vestram clementer accommodate, ut sub umbra alarum vestrarum securius viventes, vestræ magnitudini devotius & uberius servire valeamus. Pro recuperata sanitate vestra, Deo gratias referimus orantes, ut ipse ad regimen ecclesiæ Catholicæ diu vestram sanctitatem servare incolumem dignetur.

EPISTOLA CXIII. VVIBALDI abbatis ad Guidonem cardinalem.

Commendat ei Bremensem electum, & præpositum Hartvicum.

Anno 1148. REverendo patri suo & domino GUIDONI sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali diacono apostolicæ sedis cancellario, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica seipsum.

Non abs re hanc possessionem sublimitati vestræ offerimus, quam ita memoriter & affectuose tenetis, ut licet vos orbis terrarum cura sollicitet, & responsa ecclesiæ Catholicæ detineant, non tamen exquisitis nostræ sitis immemores; quod binæ epistolæ ad episcopum (a) ANSELMUM a vobis missæ satis patefecerunt, in quibus subscriptam salutationem ad nostram personam piæ recordationis affectu subjunxistis. Accepimus litteras vestras, quas nobis per puerum nostrum Ludovicum transmisistis, plurimum ex eis gavisi, quod dominus papa & vos nobis tamquam fideli servo suo aliquid imponere voluistis, in quo studium ac devotio nostra circa Romanæ ecclesiæ obsequium appareat. Causam Bremensis electi, quem eidem ecclesiæ plurimum posse proficere non diffidimus, vestræ clementiæ suppliciter commendamus. Lator præsentium præpositus Hartvicus vir prudens & litteratus, & in terra sua sublimiter natus, nostræ parvitati a longo tempore notus & dilectus est, quem dignum credimus, ut ei gratiam vestram cum benevolentia exhibeatis, & in suis petitionibus eum misericorditer exaudiatis.

EPISTOLA CXIV. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

De actis in electione abbatis Fuldensis.

REddituri rationem villicationis nostræ, quam vestra celsitudo nostræ parvitati commisit, opus habemus brevitate, ne mentem vestram, quam omnium mundi ecclesiarum cura sollicitat, prolixa relatio diutius detineat. Postquam discretio vestra justo Spiritus-sancti judicio ROGGERIUM (b) Fuldensis monasterii electum ab ejusdem ecclesiæ regimine ob canonicam notam removit, fratribus præfati cœnobii per dignationis vestræ apices præcipiendo mandastis, ne personam de sua congregatione eligerent, sed ad visitandam ecclesiam suam reverendos fratres Eberacensem, Everbacensem, Heresfeldensem abbates & nos ipsos omnium minimos ad sese convocarent, quorum mediante consilio, talem Deo auctore personam de alieno claustro studerent eligere, per quam ruina Fuldensis monasterii tam in religione quam in possessionibus posset, Domino adjuvante, fulciri. Misistis etiam prædictis quatuor personis jussionis vestræ litteras, quatenus auctoritate vestra ad Fuldense monasterium accederent, & juxta præcepti vestri formam in electione facienda consilium præstarent. Quas litteras nos tertia die post festum Nativitatis beatæ MARIÆ primo accepimus. Siquidem fratres Fuldenses pro obtinendo electo suo, quem duobus decretis canonica ratione subnixis notaveratis, ad vestram clementiam remiserunt, sed cum Petro petram invenerunt. Redeuntes igitur legati eorum absque mandatis & epistolis vestris, nostram parvitatem adierunt, rogantes ut electioni eorum, quam XII. Kal. Novembris facere disponebant, interessemus. Nos vero considerantes immutatum fuisse statum causæ, & nullum de novo a vestræ sanctitatis celsitudine nobis manasse imperium, venire quidem dubitavimus, quoniam frequens rumor insonuerat, venturum fore legatum vestrum, qui Fuldense monasterium per semetipsum ordinaret. Direximus tamen eis per duos fratres litteras nostras, quarum exemplum vestræ censuræ cum præsentibus mittere curavimus. Verum parvo tempore interjecto venit ad nos camerarius Fuldensis cum altero quodam fratre, & cum litteris conventus sui tam ad nos, quam nostrum conventum, quatenus ob reverentiam nominis vestri Fuldam abs-

Anno 1148.

(a) Halvelbergensem, uti conjicimus, cujus libros tres dialogorum habes Spicilegii tom. 13.

(b) Hunc Roggerium seu Ruggerum interfuisse concilio Remensi scribunt Sammartani, ac divinis rebus vacaturum secessisse in montem Virginis; verum ex plurium VVibaldi litterarum contextu constat eum ab Eugenio papa III. ob proprios defectus in ordinem redactum, ipsius rescissa electione, nec tantum fuisse tunc Fuldensium fervorem, apud quos regularis disciplina ita defecerat, ut abbatem alieno in claustro quærere jussi fuerint.

que dilationis impedimento veniremus, futuris ibi tribus prænominatis abbatibus, & electione ad mandatum vestrum celebranda, si per absentiam nostram non impediretur. Allegabant præterea defectum monasterii sui in rebus vitæ necessariis, quoniam quidem omnia diripiebant, qui prætergrediuntur viam. Diu multumque dubitantes timuimus ne vel agendo vel cessando vestram paternitatem offenderemus. Sed tandem de consilio religiosorum, quos venturos audieramus, sperantes, Fuldam cum Heresfeldense abbate IX. Novemb. pervenimus. Sed cum Eberacensis & Everbacensis abbates non venissent, alter, quia mandatum vestrum super hoc, ut ipse per nuntium fatebatur, non acceperat; Eberacensis vero, quia sese apud vestram clementiam, ut postmodum per epistolam ejus cognovimus, de non veniendo excusaverat, turbati corde & inopes consilii fuimus, plurimum verentes ne imprudentia nostra vestram offensam mereremur. In hoc itaque nostri cum Heresfeldense consilii summa proposita est, firmata fuit, ut quoniam hi duo aberant, qui nobis doctiores & meliores longe exstabant, nullum in electionis actione assensum præberemus, sed suspensis atque incertis omnibus, vestra iterum jussio & legati vestri auctoritas exspectaretur. Demum vocati a fratribus capitolium ipsorum uterque intravimus, jussique verbum exhortationis ad ipsos facere, prout Spiritus sanctus in articulo temporis dedit, de caritate, de obedientia, de humilitate sermonem habuimus. Quo terminato, majoris monasterii præpositus surgens egredi volebat ad LOTHEVVICUM comitem regionarium, & ad alios quosdam laicos, sed retentus est a nobis multum suadentibus & petentibus, ut cum fratribus suis, qui in tempore discordiæ de monasterio egressi vel ejecti fuerant, in concordiam redirent, ut si de electione agendum esset, is ab omnibus communiter eligeretur, qui omnibus præesse deberet. Dissimulabamus enim, quod causam differre vellemus, donec in ipsorum verbis vel re aliquid aptum & commodum invenire possemus, quo absque invidia & odio, infecto negotio, discederemus. Itaque nobis duobus & fratribus, qui nobiscum venerant remotis, prolixa consultatione rem in tempus traxerunt, revocatisque nobis in [a] armarium (a) librorum, & adhibitis suorum fratrum paucis, responderunt, se eum eisdem fratribus, pro quibus intercedere volebamus reconciliari non posse, nisi ordinato prius abbate, qui eos monere & cogere auctoritatis jure posset. Et quid, inquam, laici vobiscum de instanti negotio contulerunt? nullam, inquiunt, personam obligatam & in alio monasterio ordinatam ut assumamus, hortantur. Recte, inquam, & canonice, ac de sacræ regulæ sententia vos admonent. Cum enim hujus monasterii possessio pariter & sacra domino nostro pontifici Romano pertineat, is vobis eligendus erit, cui secundum vetustam cœnobii vestri dignitatem manum imponere possit. Si enim ordinatum abbatem eligitis, optandum potius quam impetrandum vobis erit, quoniam canonico & directo electionis jure cum ipso agere non poteritis, sed multo labore ac precibus insinuandum erit, quæ vos necessitas a sanctarum tramite regularum deviare compulerit. Præterea domino papæ, quem jamdiu laborare fecistis, de vobis persuasum est a multis, quod postposito Dei timore, omnes quæ vestra sunt, quæratis, non quæ JESU CHRISTI, neque tutum vobis est, ut eum de cetero inconsiderate agentes ad iracundiam provocare non timeatis. Hæc verba nostra dominus Heresfeldensis cum maximo favore prosequebatur, materna lingua sententiam amplificans & ornans. Dum hæc aguntur, intromissus est ad nos comes GODEFRIDUS & advocatus ejusdem ecclesiæ, orans tam sua quam laicorum unanimi voce, ne adversus libertatem electionis canonicæ, pro qua parentes ipsorum sanguinem suum multis præliis fudissent, aliquid statuere vellemus; nihil actum esse quod regibus per vim electionis potestas esset adempta, quod ecclesiis in arcu & gladio laicorum libertas electionis esset asserta; si papa pro suo arbitratu ecclesias vellet ordinare, & personas in ipsis provehere, satius fuisse regiam vim quam pontificalem sustinere, modis omnibus velle & consulere, ut de ipsa Fuldensi congregatione frater aliquis ad regimen omnium assumeretur, nisi forte, quod fieri non posset, nullus in ea dignus ad præsidendum inveniretur. Nos vero cuncta hæc suavi & blando mitigare volentes alloquio, & opportunitatis locum reperire cupientes, quo ab eorum actione sub aliquo rei honestæ titulo possemus discedere, postulavimus, ut a nobis tantisper egrederentur, donec collatis omnium sententiis pari atque consono verbo respondere possemus. At illi regressi quidem mox plures numero redierunt, transacto brevissimi temporis spatio, petentes instantius, ut eis privilegia Fuldensis ecclesiæ super electione abbatum panderentur, nefas esse protestantes illa violari: sese pro dignitate monasterii stare usque ad mortem esse paratos: quæ si hoc continerent, ut de monasterio nullus eligeretur, sequendum esse ac tenendum; sin autem contra, ruinam esse & omnium interitum, si ab his aliquatenus recedatur. Hortabamur impense fratres, ne contra mandatum vestrum novum, quod urgente necessitate & poscente utilitate factum fuerat, privilegii alicujus aucto-

(a) Armarium librorum in omnibus antiquis monasteriis esse solebat prope capitulum, ut fratres qui lectioni in claustro incumbebant, libros in promtu haberent.

ritatem prætenderent, ne inter eos, quorum ea minime interest, dissensionis materiam seminarent, sed juxta præcepti vestri formam ad ecclesiæ suæ salutarem provisionem sese unanimiter coaptarent, scituri quod si aliter præsumtum foret, quoniam manus Moysi graves sunt. Præterea jam non cum ratione honestatis amplius dissimulandum esse judicantes respondimus illis assertoribus libertatis, nihil a vestra sublimitate factum esse in hac causa violentum, nihil insolitum, nihil contra justitiam & libertatem universalis ecclesiæ, nihil contra privilegia & dignitatem Fuldensis monasterii. Quia, inquam, quod a domino papa prohibitum est, ne de Fuldensi congregatione in præsenti articulo ad regimen aliquis assumeretur, de sacro fonte regulæ sancti Benedicti manavit, quæ præcipit, ut si concors in malis congregatio personam vitiis suis consentientem eligere voluerit, episcopus ad cujus diocesim locus pertinere videtur, non sinat pravorum prævalere consensum. Electio vero vestra, quæ proxime auctoritate apostolica fuit cassata, qualis fuerit, dominum nostrum papam, qui vester specialis dominus est & episcopus, tota regione clamante, & ipso electo annuntiante, non latuit. Ipse vero electus vester qualis foret in longum futurus, in principiis suis, quæ valde nociva fuere, patenter edocuit, qui consilio advocati & laicorum ad dispergendum non ad recolligendum utebatur: & sacri canones loquuntur, quod privilegium meretur amittere, qui privilegii abutitur libertate. Non igitur vestra libertas subversa est sed correcta; quia nec esse potest honor legitimus, qui fuerit de prævaricatione collatus. Prohibitio hæc tamquam medicina contra vehementem morbum ad tempus indulta est, non valitura diutius, nisi quamdiu necessitas duraverit. Licuit semperque licebit Romano pontifici, pro rerum qualitate & temporum varietate, rigorem canonum intendere vel remittere, & nova remedia novis morbis adhibere. Porro quod ad electionis vestræ sinceritatem procurandam visitatores a sede apostolica transmissi sunt, veneranda sacrorum canonum auctoritas canonicum esse plurimis scripturæ paginis demonstrat: nec abhorrere vel aspernari debuistis duos illos abbates, viros utique religiosos & sapientes, quibus visitandi cura, & præcipua consulendi facultas est attributa, sine quorum præsentia & nutu nos duo nec consilium nec consensum præbere possumus. Quod vero sacro-sanctum & dulcem libertatis titulum tanto pondere opponitis, pace omnium dictum sit; velamen potius est malitiæ, quam assertio justitiæ: quoniam alius castellum in faucibus monasterii ædificat, alius pensiones, quæ monasterio inferri solent, usurpat, alius incendiis vastat, alius prædis & rapinis infestat. Fratres in claustro inediam, sitim, nuditatem patiuntur, ut ne nobis quidem fratribus suis, domini papæ famulis, officia hospitalitatis & humanitatis possint impendere. Ordinate pacem ecclesiæ, solvantur fratribus necessaria & debita stipendia, revocentur ad diem aliam non solum Eberacensis & Everbacensis, sed etiam plures alii viri prudentes ac Deum timentes, quorum consilio & opera talis Spiritu-sancto præstante eligi possit in abbatem, cujus conversatione & studio tam spiritualia quam temporalia correctionis effectum valeant recipere. Minime indignabantur laici ad verba hæc, veritate seipsam tuente, quæ ipsos recognoscere & fateri cogebat, quod ea, quæ dicta fuerant, virtute rationis non carebant. Cœperunt itaque consultare inter se, atque conferre bini simul vel terni aut quaterni: & cum sermonem nobiscum nemo haberet, diesque jam usque ad octavam horam processisset, egressi inde dormitorium intravimus, atque mox parvulo temporis interveniente spatio revertentes, quosdam priores cum aliquibus fratribus obviam habuimus, qui pedibus nostris advoluti obnixe & cum lacrymis petebant, quatenus eis adjutorium in necessitate impenderemus, ut dominus Heresfeldensis abbas prælationis illius sarcinam susciperet, & adjunxit unus ex eis, quoniam, inquit, noster monachus & frater fuit, antequam in abbatem promoveretur. Ad hæc a nobis sic responsum est: nos fratres carissimi, quod de alicujus abbatis electione domino nostro papæ credidimus beneplacitum, quod ecclesiæ vestræ salutare, quod personis vestris tutum, palam ac simpliciter protestati sumus, nec sententiæ nostræ prævaricatores esse valemus. Præterea non credimus abbatem, qui sit compos discretionis canonicæ, hoc onus regiminis absque domini papæ jussione recipere, quod longi temporis, & grandis expensæ, & infiniti laboris, & eventus incerti opus est. Si dominus Heresfeldensis de propriis viribus confidit, si de gratia & consensu domini papæ sperat, sua potius deliberatione, quam nostro consilio nitatur. Quibus auditis, fratres rogabant tamen, quod abbatem, quem cum ipsis paululum reliqueramus, detinentes, a cognitione hujus verbi subduceremus, donec capitolii ædem communiter ingressi super persona illius eligenda cunctorum assensum requirerent. Introierunt illi, nos remansimus, & assumto abbate seorsum, quid fratres Fuldenses nobiscum egissent ei annuntiavimus. Dubitantem & quærentem super hoc consilium nostrum ad cor suum & conscientiam remisimus, & cum se consentire nullatenus assereret, suggessimus ei, ut sicut nos, ita & ipse ab eis recederet, ne opus, quod illi nobis absentibus & dissuadentibus faciebant, ad nostrum consensum spectare videretur. Ille abiit, nos

in mensa refecturi corpora nostra consedimus. Post cœnam salutavimus abbatem, salutavimus & fratres Fuldenses, significantes eis, quod facto mane vellemus discedere. Precabantur fratres, ut manere vellemus, quandoquidem ipsi abbatem elegissent, sed dilatio a laicis usque in crastinum esset interposita, ut eorum electioni consentirent. Nos vero petitioni eorum nequaquam acquiescentes, summo diluculo recessimus. Hæc sunt, carissime pater, quæ Fuldæ præsentes cognovimus, quæ vero post exitum nostrum acta sunt ex litteris, quas quidam frater Fuldensis nobis non in membrana scriptas sed in tabella, transmisit, cognoscere poteritis, quas ad vestræ sanctitatis pedes transcriptas direximus. Enimvero apud vos est manna, apud vos virga, apud vos canonum dispensatio, apud vos decretorum interpretatio, apud vos regulæ moderatio, apud vos vinum, apud vos oleum, novit dextera vestra parcere subjectis & debellare superbos. Cuncta discretioni vestræ per ordinem intimare studuimus, ut pia & perspicax anima vestra, cui discretio spirituum a Deo collata est, plura legendo intelligat, quam nos videndo & agendo. Sicubi armante pietatis zelo decreta vestra & jussiones insipienter defendimus, & quasi cœlum sustinere humeris tentavimus, etsi effectus laudem non meretur, devotio tamen veniam a vestra clementia impetrabit.

EPISTOLA CXV. H. MONACHI, ut videtur, Fuldensis VVibaldo abbati.

Scibit ei electum assensum præbuisse electioni suæ.

Anno 1148.

DOmino suo reverendissimo, H. ille suus seipsum.

Quoniam, pater carissime, vos ut dominum amplector & vereor, in omnibus sequi præcepta vestra non dubito. Notifico igitur sanctitati vestræ, quod post recessum vestrum, fratres nostri cum quibusdam laicis in electione convenerunt, multi autem eorum recessum vestrum audientes, interesse contempserunt. Illi autem qui convenerant, ipsum electum, ut onus regiminis susciperet, rogaverunt, sed ille repugnabat tamquam qui vincere nollet, tandem itaque adquievit. Quidam etiam ex laicis & monachis hoc vos velle, ut præpositus vester eligeretur, vobis imposuerunt, & me in hoc assensum præbere affirmabant. Post recessum tamen electi in hoc convenimus, ut usque ad festum sancti Nicolai vos & alios duos abbates vocare debeamus. Legatus vester apud nos portarium non invenit. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA CXVI. WIBALDI abbatis seu Diploma.

De locatione cujusdam possessionis.

Anno 1148.

IN nomine domini WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas notum sit omnibus, quod in possessione monasterii nostri, quæ est in Meretha, locavimus Cunrado de Orio in pacto pro quatuor marcis probati argenti, quas per singulos annos in die festo sancti Jacobi apostoli solvet apud *Koiforde* in domo, quam nunc habet mulier quædam nomine *Sigardis*, camerario monasterii vel certo nuntio ipsius. Quod si solvere neglexerit, possessione & pacto postmodum carebit. Si filius ejus hereditare voluerit, in investitura pro recognitione quatuor marcas abbati dabit. De tota possessione illa nihil a nobis vel a prædecessoribus nostris venditione vel commutatione alienatum est. Actum est apud *Anlon*. Anno Domini M. C XL VIII. in præsentia domini HARIBERTI Trajectensis episcopi & multorum aliorum.

EPISTOLA CXVII. F. ABBATIS sancti Godehardi ad VVibaldum abbatem.

Hortatur ut Henrico abbati deposito reconciliari velit.

Anno 1148.

DOmino suo venerabili Corbeiensi abbati WIBALDO (a) F. beati (b) Godehardi qualiscumque servulus, quod spes non confundens promittit Deum diligentibus.

Ex quo notitiam vestri, brevi licet temporis articulo, nuper accepi, ita vobis cordetenus adhæsi, ut si fieri posset, lateri vestro famulus indivisus adhærere vellem. Sed hoc quod fieri posse non video, litteris & præsentia quoque corporali, cum opportunum fuerit, vos frequentius visitabo. Ceterum de domno HENRICO exabbate, quem in conventu vestro causatus estis vobis scandalo esse pro posse suo, noveritis; quod postquam a vobis redii, continuo per præpositum Richenbergensem, circa quem tunc morabatur, pro hac causa eum objurgavi & monui. Ille vero non quidem per omnia se in hac causa insontem, ut mihi videtur, recolens, hoc solum respondit, quod si quid, licet minimum, verbis in vos

(a) Fredericus primus abbas a S. Bernardo institutus. Hunc alii Corbeiensem, alii Fuldensem dicunt, quod certius videtur ex Chronico S. Godh. tom. 2. script. Brunsvvic pag. 407.

(b) S. Godehardi insignis abbatia ordinis S. Benedicti in civitate Hildesheimensi a Bernardo episcopo fundata, qui S. Godehardum sanctorum albo inscribi curavit.

excesserit, dolore depressionis suæ egerit: de cetero gratiæ vestræ ita reconciliari desideret, ut amplius sui culpa nullatenus a vobis elongetur. Pro hac compositione litteris semel & secundo, deinde viva voce frequenter me interpellarunt ipse & præpositus, cum vos regulum novum adissetis, ut me interponerem mediatorem, obtestantes hoc per eum, qui vera pax est, Christum, & intuitu præmii, quod in Evangelio beatis pacificis ille promisit. Itaque cum illo & pro illo genibus vestræ paternitatis procumbens, obsecro, ut ei reconciliemini, & quod facile vobis est, ei assistatis in causa, quam per bajulum litterarum secretius vobis mandavi. De hoc responsum vestrum expecto, & litteras, si vobis ita placet, ad marchionem, quarum rescriptum ego videam. Confido enim vobis in hac parte licere quod vultis. De conventu abbatum quid egerimus, nostis, sed quidam nostrorum abbatem Hinsbergensem expectandum aiunt, qui cito, ut speramus, a domino papa redibit. Audio, quia Fuldæ fuistis, ubi quid agatur vel agendum sit de abbate loci, si placet, nobis renuntiabitis. Valeat in Domino dilectissima mihi sancta paternitas vestra.

EPISTOLA CXVIII. VVIBALDI abbatis ad * F. S. Godehardi abbatem.

* Fridericum.

Rejectis oblatis sibi laudibus, respondet se Henrico Corbeiensi abbati deposito omnes injurias ex animo remittere, inflictas vero in eum censuras a sede apostolica, solum papam remittere posse.

Anno 1148. REverendo in Christo patri F. ecclesiæ beati Godehardi venerabili abbati, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, orationem cum vera dilectione.

Sinceritatis vestræ apices plenos jocundæ consolationis, plenos gratiæ accepimus, in quibus quasi quodam cœlesti munere & divinæ pietatis dono exhilarati fuimus. Nam laudatio vestra plenos nos bonæ spei effecit, quoniam caritas Dei, quæ diffusa est in corde vestro per Spiritum sanctum, qui habitat in vobis, falli non potuit usquequaque, quin aut præsentia aut procul dubio futura bona prædicanda in nobis æstimaretis. Sane conscientia nostra graviter nos impugnat & accusat, neque nos non dicam vestra, sed nec cujusquam quidem infimi hominis commendatione se dignam arbitratur. Verumtamen quoniam sic de nostra parvitate sentire visum est, enitemur id esse, quod vos affirmatis; studebimus conformes fieri gratiæ, quam vos prædicatis. Ceterum de domno illo HENRICO, qui aliquando præfuit Corbeiensi monasterio, cui nunc nos Deo auctore deservimus, vestræ benignitati re-

A spondemus, quod cum in multis accusaretur tam de violenta intrusione sua, quam de aliis quibusdam capitulis, nos non solum absentes, verum etiam omnium istarum rerum ignari, & longe positi in curia domini papæ eramus, & post sex fere mensium spatium sæpe vocati & venire jussi, & ex parte non modica coacti, ad regimen Corbeiensis ecclesiæ non absque cura & sollicitudine & gravi timore accessimus, cum tamen inter ipsius depositionem & nostram ordinationem medius quidam unanimi & concordi fratrum electione fuerit promotus. Nostram itaque innocentiam, qui ei antea, dum frequenti

B accusatione pulsaretur, studiose astitimus, ipse fatigavit, & inobediens Romanæ ecclesiæ, & ipsius decretis minime obtemperans, ore in cœlum posito, scandala inter fratres nostros seminavit, & quantum in ipso fuit, materiam modis omnibus dedit, quominus regularis disciplina & ordo monasticus debito & canonico tramite in monasterio nostro procederet. Et illis quidem reconciliatus est, qui erant ei, dum præsideret, in præsentia blandi, in absentia mordaces, qui eum cogebant quasi consilio salutari illa facere, quæ ipsi mox reprehendentes accusabant, & cum essent malorum auc-

C tores; eum in jus tamquam nocentem trahebant. Nobis vero infestus est, qui eum numquam ne verbo quidem scientes offendimus, & quod si fieri posset, salva religione & honestate nostra, mallemus abesse, quam in tempore tantæ perturbationis præesse. Super hoc vero, quod sicut in vestris litteris habetur, nobis reconciliari desiderat, plurima nobis sollicitudo imminet, quis sensus quæve sententia sub verbo reconciliationis contineatur? quoniam testis est nobis conscientia nostra, quod nihil in eum peccavimus: si vero ipse in nos deliquit, totum ei

D ex corde perfecto ob divini respectum amoris indulgemus, & tam in anima quam in corpore vera ei bona provenire exoptamus, nec invidemus ei, si salva pace nostra & monasterii nostri cautela, fœcundior ei quies aliqua concedatur, siquidem & homines sumus, & cum hominibus flagellati, & humani aliquid alienum a nobis non sentimus. Sed de litteris marchioni ADELBERTO super ipsius negotio mittendis, non facilis nobis ad consilium via fuit, pro eo quod idem marchio vir sane prudens, totius honestatis & disciplinæ speculum, nos nequaquam super

E eodem verbo consuluit, cum tamen sit nobis intima fide & familiaritate conjunctus. Porro ecclesia Romana hoc præ cunctis mortalibus privilegium in terris post Deum obtinuit, ut sola cum ipso dicere possit: *Ego occidam & ego vivere faciam, percutiam & ego sanabo.* Quæ igitur est fortitudo nostra aut virtus, ut erigere possimus, quem manus elisit omnipotentissima? Et ipse quidem dominus HENRICUS, cum fuerit ab apostolicæ

apostolicæ sedis legato excommunicatus, & ab omni tam abbatiæ dignitate quam ecclesiastico officio depositus, nullas reconciliationis suæ litteras a Romanæ ecclesiæ clementia retulit, fortassis quia secundum morem & instituta sedis apostolicæ, jurare tactis sacro-sanctis evangeliis noluit, quod de cetero Corbeiensem ecclesiam nec per se, nec per submissam personam vexaret. Tum vero in synodo Rhemensi, quæ proxime celebrata est, dominus papa tam verbo quam scriptis confirmavit sententiam legati sui magistri THOMÆ, quam in prædictum HENRICUM dictaverat, sed ipse, ut dictum est, & a gradu & ab ordine ecclesiastico eum deposuit, & tamquam inobedientem, immo vero aperte rebellem anathematis sententia perculit. Quantum vero piaculum sit illud recipere, quod Romana ecclesia respuit, sacrorum canonum paginæ vestram eruditionem manifeste docuerunt. His nimirum & aliis rerum difficultatibus perterriti, quid vestræ sapientiæ respondere debeamus, aut in quo ecclesiæ nobis commissæ ac nostræ quieti consulamus, ex imbecillitate mentis nostræ non facile disquirere potuimus. Sed considerabit & animadvertet & eliget discretio vestra, quid sancta mater nostra Romana ecclesia in hac causa velit admittere, quid Corbeiensis ecclesiæ paci conveniat, quid nostræ quieti proficiat, quid tandem ecclesia de *Adesleve* & amicus noster Marchio in hoc negotio tute recipere valeat. Nam verbum de *Adesleve*, quod nobis per nuntium vestrum non litteris tamquam rem secretam mandastis, jam apud nos vulgatum erat. Siquidem ille idem bonus vir solita levitate non amicis, sed depositoribus suis; non familiaribus, sed post depositionem suam in fama hæc eadem propalaverat, & eosdem, ut ad diem quo nos & ipse conventuri eramus, venirent, rogaverat, cum nos de hac conventione prorsus ignoraremus, atque immo reconciliationis colloquium prius fuit nobis suspectum, quam cognitum.

EPISTOLA CXIX. R. ABBATIS ad VVibaldum abbatem.

Orat ut Henrici quondam Corbeiensis abbatis misereatur.

Anno 1148. DOmino VVIBALDO venerabili Corbeiensi abbati frater R. *(a)* in abbatum numero minimus, quidquid devotissimus ac fidelissimus animus.

Dilectionis vestræ præsentiæ, virorum carissime, proposueram me corporaliter exhibere, sed ne id fieret, equitare * defectus prohibuit, quem mihi cujusdam vani & perfidi hominis fraus & deceptio fecit.

* f. equitaturæ.

(a) Forte Reinardus abbas Rheinhusensis.

Ideo venio per litteras & spiritum, eo vestram dilectionem salutans affectu, quem vos ex longo probasse non dubito. Causam vero, quæ me hoc tempore præter visitationis vestræ desiderium venire voluerat, probatissimæ discretioni simulque pietati vestræ committo, quatinus apud eam non minus pro ea mea scripta, quam vivæ vocis verba valeant, & hi qui me huic interesse causæ desideraverant, familiaritatem meam apud vos aliquid posse cognoscant. Est autem domini H. aliquando Corbeiensis abbatis dicti, super quem vos oculos paternæ pietatis ponere decet, ut ipse pietatis effectus eum non frustra aliquid solatii sperasse laudabili veritate comprobet. Utriusque hominis vestri salutem bonus ille Samaritanus, qui vulneratum collegit, providere & custodire dignetur, abbatum carissime.

EPISTOLA CXX. EUGENII papæ III. ad VVibaldum abbatem & fratres Corbeienses.

Ut nullum apud eos locum Henricus depositus inveniat.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilecto filio VVIBALDO abbati & capitulo Corbeiensi salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1148.

Quantum sit necessarium religiosorum monachorum quieti prospicere, & de ipsorum utilitate sollicite cogitare, anteactum officium, quod in abbatiæ regimine gessimus, nos informat, & creator omnium Deus per hoc quod Mariæ causam contra Martham assumsit, evidentius patefecit. Inde est, quod tranquillitati vestræ, in quantum possumus, comitante justitia, prospicere cupientes, venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis & aliis ecclesiarum prælatis per regnum Teutonicum constitutis, per apostolica scripta mandavimus, quod quamdiu HENRICUS quondam Corbeiensis abbas, quem dilectus filius noster THOMAS bonæ memoriæ presbyter cardinalis deposuit, in suæ pravitatis proposito perduraverit, in suis ecclesiis nequaquam recipiant, & ipsi adversus vos & monasterium vestrum nullum solatium, nullum sustentamentum impendant. Tua itaque, dilecte in domino fili VVIBALDE abbas, interest, ut sollicitudinem tuam exerceas, & ita commissos tibi oratione & cura providenti custodias, ut leo quærens quem devoret, nullam eos dilaniandi occasionem inveniat, quatenus dum religione & honestate decoros, quorum suscepisti curam, reddideris, & præmia labori tuo Dei & hominum mediator, assueta pietate concedat, & in æterna requie cum suis sanctis faciat gratulari. Vobis autem universis, qui de Corbeiensi collegio estis, per

per præsentia scripta mandamus, ut ejus filii nostri VVIBALDI abbatis vestri monita suscipiatis humiliter & servetis, ut in ejus persona Christum videamini, cujus minister est, honorare. Datum Viterbii kal. Januarii.

EPISTOLA CXXI. HENRICI archiepiscopi Moguntini ad VVibaldum.

Rationem eorum reddit quæ egerat in concilio Erfordensi.

Anno 1149.

H Dei gratia Moguntinæ sedis humilis minister VVIBALDO speciali amico suo Corbeiensis ecclesiæ venerabili abbati, dilectionis & benignitatis ad omnia devotam & promtam exhibitionem.

Fideli admonitioni & piæ devotioni vestræ, quam in profectione nostra ad dominum papam nobis exhibuistis, non solum gratias referimus, verum etiam suo loco & tempore condigna operis exhibitione respondere parati sumus. Juxta autem petitionem legati vestri actionem quorundam negotiorum, quæ ex præcepto domini papæ præsentibus suffraganeis nostris Erfordiæ tractavimus & terminavimus, vobis innotescere curamus. Primum capitulum erat de quodam abbate de (a) *Burgilin*, qui querimoniam habebat adversus comitem SIZONEM, quod quædam bona ecclesiæ suæ violenter tulisset & pertinaciter teneret, quam a domino papa nobis injunctam consilio & auxilio fratrum nostrorum utrimque facta pace & concordia terminavimus. Secundum erat de comite H. qui uxorem suam dimiserat, & aliam superduxerat. Hujus negotii talis erat actio. Dominus Hildeneshemensis episcopus asserebat, quod inter ipsum & priorem, quam pro uxore habebat, propter cognationem canonica facta erat separatio, sed quod de incestu, quem cum nepte sua commiserat, pœnitentiam suscepisset vel peregisset non affirmabat. Unde fratribus nostris decernentibus, quod ante peractam pœnitentiam matrimonium contrahere nec posset nec deberet, Moguntiam ad synodum nostram in feria secunda post Ascensionem Domini ad satisfactionem eum vocavimus. Præterea Hereveldensem abbatem, quia inconsulta ecclesia nostra & absque verbo nostro Fuldensem suscipiens abbatiam, ab obedientia nostra se alienavit, fratribus nostris sanctientibus vocavimus. Post hæc multa erant, quæ singula longum esset enumerare, sed hæc vos magis scire conjecimus desiderare.

EPISTOLA CXXII. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

Scribit in gratiam abbatis S. Medardi adversus Balduinum canonicum Leodiensem.

Anno 1149.

REverendo patri suo & domino EUGENIO uni & universali pontifici, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, dilectionem filii & devotionem servi.

Venerabilis frater noster J. (b) abbas ecclesiæ sancti Medardi, quæ vestræ devotioni & defensioni specialiter pertinet, a nostra parvitate expetiit, ut actionem suam quam adversus magistrum Balduinum ecclesiæ Leodiensis canonicum nobis præsentibus habuit, sublimitati vestræ intimaremus, quæ in quantum recordari possumus, sic se habet. Monasterium sancti Medardi habet in parochia Leodiensi prædium nomine *Hanzines*, a quo non longe remotum est aliud prædium nomine *Hanzineles*, quod canonicis ecclesiæ beati Lamberti pertinet, cujus prædii curator & præpositus pro aliis concanonicis suis est prædictus magister Balduinus. In *Hanzineles* est capella, quæ synodali & canonico jure subest matrici ecclesiæ, quæ est in *Hanzines*, cum tota decimatione, quæ a colonis prædicti prædii solvitur. Volebat magister Balduinus ab abbate sancti Medardi habere calicem argenteum ad prænominatam capellam, & omnia tam altaris quam missæ instrumenta. Super quo verbo cum neque abbatem neque monachos ipsius ordine judiciario interpellasset, totam decimationem de *Hanzineles*, Monachis sancti Medardi negavit, & ex consensu & jussu canonicorum Leodiensium detinuit. Fratres sancti Medardi hoc in synodo Leodiensis episcopi sibi factum querebantur, nulla canonica actione, nulla judiciali sententia præcedente, & petebant, ut ablata sibi restituerentur, responsuri postmodum secundum juris rationem. Negabat episcopus, negabat archidiaconus, quod, eis scientibus vel consentientibus, prædicta decimatio a magistro Balduino vel canonicis esset detenta, unde & juxta legum tramitem idem magister Balduinus in integrum restituere cogebatur. Quod quia ignominiosum videbatur cathedrali ecclesiæ, ut rapinæ palam argueretur, & ecclesia beati Medardi nostro & multorum studiis pro vestræ dominationis reverentia juvabatur, petiit magister Balduinus ex consensu canonicorum, ut causa differretur usque ad abso-

(a) Ordinis S. Benedicti, quod monasterium anno 1510. Congregationi Bursfeldensi unitum est.

(b) Ingrannus ex monacho Corbeiensi factus abbas Marchianensis, mortuo vero Galterio Suessionensi abbate S. Medardi anno 1148. successit ex brevi Chronico S. Med. Spicilegii tom. 2. cessit autem anno 1177. successorem sortitus Gaufridum.

lutionem conventus, qui tunc frequens convenerat; futurus postea in potestate & consilio Lobiensis (a) abbatis & aliorum virorum religiosorum. Quod & ita simpliciter factum est. Postquam vero clericorum frequentia recessit, dominus abbas Lobiensis, adhibitis secum viris religiosis & prudentibus, dedit magistro Balduino & canonicis consilium, ut ablata restituerent, & ab exactione calicis & aliarum rerum cessarent, quoniam nulla capella hæc a matrice sua jure solet exigere, quia hi qui capellas construxerunt, propter laboris compendium, ne ad matricem ecclesiam longe laborarent, ex suis propriis collatis ad omnem opportunitatem capellæ providere promiserunt. Cui sententiæ cum magister Balduinus non acquiesceret, & monachi sancti Medardi videntes se dilatione esse frustratos, & neque per jus aut concordiam sua posse recipere, vestræ celsitudinis præsentiam appellaverunt, & magistrum Balduinum vestris adesse tribunalibus in octava sancti Martini nobis & multis audientibus indixerunt.

EPISTOLA CXXIII. VVIBALDI abbatis ad omnes fideles parrochiæ *Lienvvart*.

De negligentia quatuor presbyterorum.

Anno 1149. WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas omnibus fidelibus christianis, qui sunt in parochia *Lienvvard*, salutem & benedictionem.

Notum facimus vobis, quod nullus illorum quatuor, qui in ecclesia vestra præbendas habent, ad nos adhuc venit, nec possessionem ecclesiæ nostræ a nobis accepit, cum nos jam duobus annis abbatiam Corbeiensem tenuerimus. Insuper ex ipsorum negligentia nobis labor & detrimentum accidit, pro eo quod donum altaris non acceperunt, pro qua re tota ecclesia nostra in jus & potestatem episcopi adjudicata fuit. Sed per Dei misericordiam & ipsius episcopi gratiam cum integritate ecclesiam, sicut prius habueramus, nunc recepimus: Et illis quatuor qui ecclesiam tenent, diem ponimus, ut in proximo festo Purificationis sanctæ Mariæ, præsentiam suam nobis Corbeiæ exhibeant, ostensuri nobis quam justitiam in nostra possessione habeant. Quod si tunc non venerint, sciant pro certo, quod nos justitiam nostram usque ad extremum prosequemur, nec eis quidquam de jure nostro remittemus.

EPISTOLA CXXIV. THIEBOLDI ad VVibaldum abbatem.

De abbatissa Gesekensi.

VEnerabili fratri & amico VVIBALDO Corbeiensi abbati Thieboldus Dei gratia si quid est, cum servitio intimam dilectionem. Anno 1149.

Exhibitæ dilectionis vestræ memoriam non amisimus, & quamvis gratias, sicut decuit, minime egerimus, tamen ingrati non fuimus, nec umquam erimus. Novit, domine mi, dilectio vestra valde indecens nobis fore, quod cum abbatissa de (b) *Geseke* negotium suum in nostrum consilium posuit, per nos & causam & compositionem perdat. Quamobrem vestram dilectionem diligenter commonemus, quatenus verbum vestrum, quod super hac re mecum habuistis, vestrum faciatis & dictam compositionem provenire sinatis, atque hujus rei qualitatem in brevi nobis rescribatis.

EPISTOLA CXXV. VVIBALDI abbatis ad Thieboldum præpositum.

De abbatissa Gesekensi.

FRater VVIBALDUS Dei misericordia id quod est in ecclesia Catholica, dilecto fratri & amico suo Thieboldo venerabili præposito, dilectionem & benedictionem. Anno 1149.

Gratum nobis valde est, quod memoria vestra firmiter tenet, quam sincero affectu vos a longis retro temporibus dileximus, quanto fidei studio ad vestri honoris incrementum gavisi fuerimus, & quod de his certa promissione vestra dignam remunerationem expectamus. Recordari autem debet vestra prudentia, quod anno præterito, cum dominus papa Trevirim esset venturus, & fama referente didicissemus, quia intendebatis abbatissam de *Giseke* ad præsentiam domini papæ perducere, & causam ipsius adversum nos agere, monuimus vos tamquam virum discretum & intime familiarem, ne adversus innocentem & amicum studium vestrum in negotio parum honesto & debili procederet. Siquidem abbatissa eadem novem fere mensibus antequam ad regimen Corbeiensis ecclesiæ accederemus, deposita fuit, & remota a Kaminatensi abbatia per dominum THOMAM cardinalem presbyterum, atque cum per vim contra canones obtinere conaretur, ab advocato ejusdem ecclesiæ non sine contumelia fuit expulsa. Ea remota, electæ sunt per contentionem duæ & de

(a) Lamberti qui obiit anno 1149. ex Chronico brevi tom. 3 Anecd.

(b) Gesekense virginum monasterium anno 946 fundatum est in VVestphalia ab Aholdo comite Anholtensi, sub invocatione B. Mariæ & S. Cyriaci, cujus fundationem anno 952. confirmavit Otto imperator.

tertia disputatum est. Cum omnia tam in A spiritualibus quam in temporalibus in deterius ruerent, dominus noster rex ad cujus ordinationem locus pertinebat, ex consilio & admonitione domini papæ delegavit Corbeiensi ecclesiæ & nobis præfatæ abbatiæ ordinationem. His ita se habentibus, dignum duximus, ut prædictum est, vestræ discretioni suggerere, ne adversus decreta Romani pontificis, & contra præcepta domini regis in defensionem personæ illius stare videremini. Rescripsistis nobis, si bene recolimus, quod membro Coloniensis ecclesiæ deesse non possetis. Venit tamen illa Trevirim ad B præsentiam domini papæ sine vobis, & quantum potuit in nos egit, veritatem tacens & mendacium loquens. Sed dominus papa per litteras nostras veritate comperta, præfixit nobis & ipsi diem audientiæ in concilio Rhemensi. Nos venimus, illa non venit. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Dominus papa depositionem suam decreto confirmavit, & possessiones, quas illa alienaverat, monasterio sub anathematis interminatione restituit. Nos, carissime frater, memores non sumus, quid vobiscum pro ea C postquam a Treviri recessit, sive per verbum sive per litteras spoponderimus, cum nostra promissa memoriter observare valeamus.

EPISTOLA CXXVI. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum Coloniensem archiepiscopum.

De quibusdam ministerialibus qui conspiraverant in eum.

Anno 1149. REverendo patri suo & domino ARNOLDO sanctæ Coloniensis ecclesiæ venerabili archiepiscopo frater VVIBALDUS id quod est in ecclesia Catholica, exiguas orationes & devotum obsequium.

Quia post Deum & dominum regem caput omnium principum in hac terra estis, & ad vos potissimum respicit status pacis terræ, vobis conquerimur tamquam patri & domino, quod quidam ministeriales Corbeiensis monasterii, qui erant in convictu nostro assidue, quadam nocte cum cœnaremus, a mensa nostra egredientes, equos nostros effracto stabulo furati sunt, & quosdam, quos E abducere non potuerunt, gladiis interfecerunt. Facto clamore ad arma, ut mos terræ est, convenerunt alii ministeriales ecclesiæ plures numero, & pro sua fide conservanda, & pro honore omnium suorum parium vocaverunt quosdam ad duellum, quorum consilio tantum facinus fuit perpetratum, cum eis pugnaturi in octava Epiphaniæ. Siquidem consilium eorum & machinatio fuit, ut nos illi ipsi latrones interficerent, vel membris truncarent, ut postmodum veraciter didicimus, quod cum ad effectum perducere non potuissent, nocturno furto equos nostros invaserunt. Proinde advoluti animo ad pedes celsitudinis vestræ, & omnium principum sive nobilium, & ceterorum qui in curia vestra sunt, humiliter auxilium vestrum imploramus, quatenus respectu divinæ pietatis & pro reverentia domini regis & omnium principum, & pro statu tam divini quam humani juris, scutum vestræ protectionis tantæ audaciæ opponatis, & ne malefactores illi in terra vestra refugium habeant, sicut magnitudinem vestram decet, provideatis, & ad præfatum diei tempus nobis in adjutorium aliquos de vestris transmittatis. Valete.

EPISTOLA CXXVII. CONRADI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

Quæ ipsi Damascum obsidenti contigerint.

CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex augustus venerabili VVIBALDO Corbeiensi abbati gratiam suam & omne bonum. Anno 1149.

Quod maxime de nobis te desiderare cognovimus, de prosperitate videlicet status nostri, hoc primitus significare opportunum duximus. Sani siquidem Dei misericordia sumus, naves redituri in festo beatæ Mariæ in Septembre, intravimus, peractis omnibus quæ in partibus illis vel Deus voluit vel populi terræ permiserunt. De hominibus enim dicimus, cum Damascum communi consilio venissemus, & castra ante portam civitatis cum magno nostrorum discrimine locassemus, etiam prope esset, ut sine ambiguitate civitas caperetur, traditio, a D quibus minime cavimus, in hunc modum facta est, quod ipsi eo in loco civitatem inexpugnabilem esse asserebant, & ex industria in aliam partem, ubi nec aqua exercitui suppetebat, nec accessus alicui patebat, nos ducebant; & ita omnes in indignationem pariter & in dolorem conversi infecto negotio redierunt. Expeditionem tamen ibidem versus Ascaloniam unanimiter se moturos spoponderunt, locum & diem præfixerunt: illic ex condicto venientes neminem fere invenimus: ibi universitatem octo frustra diebus præstolati, secundo ab eis delusi, ad propria tendimus. In brevi igitur Deo annuente ad te venturi, grates tibi debitas referimus, quod filium nostrum manutenuisti, & fidelitatem omnem nobis exhibuisti, & ut de cetero id facere te non pigeat, rogamus, omnem tuam benevolentiam digne remuneraturi.

EPISTOLA CXXVIII. HENRICI episcopi Mindensis ad VVibaldum abbatem.

Optat uti consilio Patherbornensis & Monasteriensis episcoporum super lite quæ eos inter versabatur.

Anno 1149. VEnerabili domino, sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati VVIBALDO HENRICUS [a] per misericordiam Dei id quod est in ecclesia Mindensi, orationum & fidelis obsequii, quantum permittit, devotam exhibitionem.

Legatos & litteras vestras sæpius audivimus, offerentes nobis fraternam satisfactionem super omni injuria & molestia qua ex parte vestra læsi tenemur. Quod vero usque modo vobis respondere distulimus, non fuit ex contemtu vestræ personæ, vel ex aliqua animi nostri elatione, sed propter hoc, quod desiderando expectavimus, ut venerabiles domini, Patherburnensis videlicet episcopus & Monasteriensis, negotio per suam præsentiam adjutores assisterent, & ex eorundem prudentia & consilio ea, quæ inter nos aguntur, fraterne componerent. Sed licet præfati domini nostri & amici contra suum promissum, sicut Rhemis audieratis, moras faciant, & propriis impedimentis occupati huic nostræ causæ non subveniant; nos tamen in Deo curam nostram jactantes, adhuc eorum consolationem & consilium attendere disposuimus, quorum mecum conscientiæ determinabitur judicio, quod de vobis querimoniam non habuerim immerito.

EPISTOLA CXXIX. BERNARDI episcopi Hildenesheimensis ad VVibaldum abbatem.

Intercedit pro Henrico quondam Corbeiensi abbate, ut in professionis suæ claustro recipiatur.

Anno 1149. BERNARDUS Dei gratia Hildenesheimensis ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri VVIBALDO Corbeiensi abbati, sinceræ in domino fraternitatis ac dilectionis affectum.

Luctuosus ac varius humanarum calamitatum eventus nos admonet afflictis compati, & in aliorum pressura dolorem nostrum vel laborem considerantes, contritos corde pro posse nostro consilio atque auxilio sublevare. Frater itaque HENRICUS quondam abbas Corbeiæ, nunc autem manu Domini humiliatus, ad nos confugiens, obsecrat, ut nostro interventu misericordiam apud vos inveniat, videlicet ut in claustrum professionis suæ benigne illum recipiatis, & paterna consolatione contritionem ejus sublevando foveatis. Et quia forte suspicioni vobis est, ne controversiam pietati vestræ apud aliquos vestratum interiores vel exteriores generet, quamcumque dignam judicaveritis de hac causa certitudinem, & perseverantem obedientiæ subjectionem ab eo recipietis. Peto igitur, ut quod per nos obtinere se posse confidit, dilectionis vestræ benevolentia consequatur. Valete.

(a) Ex monacho Bursfeldensi & abbate S. Mauritii factus episcopus Mindensis.

EPISTOLA CXXX. BERNARDI episcopi Hildenesheimensis ad Corbeienses.

Ejusdem argumenti.

BERNARDUS Dei gratia Hildenesheimensis dispensator humilis, dilectis fratribus Corbeiensibus, ire de virtute in virtutem, donec videant Deum deorum in Sion. Anno 1149.

Sicut in detrimento gregis sancti religiosorum mentibus gravis oritur mœstitudo, sic in recollectione dispersorum lætitia generatur & gratiarum actio. Frater igitur HENRICUS quondam loci hujus abbas, modo vero judicio domini depressus, ad vos redire desiderans, nostra intercessione apud vos commendari flagitat, ut & ipsi fraterna compassione nostræ dilectionis respectu eum recipiatis, & domini abbatis affectum pietatis mediatores illi concilietis. Si quem vero vestrum fortasse sua culpa in aliquo contristaverit, & ipse pro posse satisfaciet, & vestra caritas ejus, quam passus est, calamitati compatiens pie remittet. Valeant itaque apud fraternitatis vestræ dilectionem pietatis & justitiæ preces, ut quod per nos obtinere nititur, effectu desiderato consequatur. Deus pacis sanctificet vos per omnia.

EPISTOLA CXXXI. VVIBALDI ad Bernardum Hildenesheimensem episcopum.

Fuse enarrat totam seriem suæ in abbatem Corbeiensem electionis, & quæ eam secuta sunt.

REverendo patri suo & domino BERNARDO sanctæ Hildenesheimensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, exiguas orationes & fidele servitium. Anno 1149.

Litteris prudentiæ vestræ, quas nobis dignatio vestra per venerabilem confratrem nostrum abbatem ecclesiæ sancti Godehardi

transmisit, respondere distulimus, non ex oblivione vel ex negligentia, sed tantis post a curis & laboribus agendo & itinerando fuimus occupati, ut rescribendi opportunitas nulla nobis posset accedere. Reddentes itaque nunc vestræ sublimitati devotum salutationis obsequium, breviter si fieri posset, ad vestram petitionem, quæ apud nos jussionis pondus obtinet, respondere vellemus, nisi quod tanta est rerum series, ut per brevitatem narrationis cognitio veritatis excludatur. Ac primo discretionem vestram scire volumus, quod in causa fratris illius HENRICI, quem reconciliare Corbeiensi ecclesiæ vestra celsitudo conatur, nos depositoribus ipsius neque consilium neque auxilium impendimus, quin potius in curia, quæ Corbeiæ anno MCXLIV. in festo sancti Bartholomæi apostoli a domino rege CUNRADO celebrata est, pro prædicto fratre regimen tunc ejusdem monasterii tenente stetimus non solum constanter, sed etiam efficaciter; quoniam a clementia domini regis multa precum instantia obtinuimus, ne adversus eum lite contestata accusatorum actio & ordo judicii procederet. Quando vero in præsentia & jurisdictione felicis memoriæ domini THOMÆ cardinalis presbyteri apostolicæ sedis legati de simonia in venditione ecclesiæ de *Linvvert* perpetrata convictus Corbeiæ in capitulo & confessus fuit; nos earum rerum prorsus ignari eramus in Stabulensi monasterio, quod a Corbeiensi distat itinere sex dierum. Quando etiam duodecimo calendas Aprilis a prænominato judice suo apud civitatem Patherburnam, ubi venire se absentaverat, in solemni religiosorum conventu depositus fuit; nos eramus Stabulaus præparati & succincti causa regiæ legationis Romam proficisci, quod & fecimus, mox inde moventes nono kal. Aprilis. Depositus itaque ibidem tam ab officio sacerdotali, quam a dignitate abbatiæ, atque insuper excommunicatus, si personas vel res monasterii ullo modo vexaret vel disturbaret, non recognovit manum domini super se, nec adquievit sententiæ judicantis, sed in rebellionem & in apertam violentiam conversus, res abbatiæ ubicumque locorum potuit, nimis immoderate diripuit, & in proximo pascha in monasterio *Hasunge* (*a*) infulis abbatiæ ornatus incessit, & publice divinum officium celebravit. Quasdam integras curtes abbatiæ infeodavit, & multos mansos tam impignorando quam præstando alienavit, quibus peractis, regiæ præsentiæ in curia, quæ apud Kuina XVIII. kal. Maij habita est, sese obtulit, opinatus regiam æquitatem posse inflecti, ut per violentiam obtineret abbatiam, quam ordine judiciario perdiderat. Sed quia honor regis judicium diligit, non potuit etiam oblata pecunia distorquere virgam directionis incliti regnatoris, quin a Cæsare firmaretur, quod a Petro processerat. Interea dum sic minis, muneribus, pollicitatione monasterium vexat & invadit, reverendus pater noster BERNARDUS Patherburnensis episcopus ad ecclesiam Corbeiensem vocatus, eumdem HENRICUM in pulpito sub generali conventu pronuntiavit auctoritate apostolica excommunicatum, & omnes fautores atque adjutores illius; unde etiam plurima hominum pars metu divino territa ab ejus factione dilapsa est. Urgebat interim multis decretis jussio apostolica Corbeiensem ecclesiam, quatenus mediante Spiritu-sancto talem personam in abbatem eligerent, quæ ruinas Corbeiensis ecclesiæ tam in spiritualibus, quam in temporalibus resarcire idonea esset, sed partibus in sua studia nimium adhuc ferventibus, canonica & concors electio fieri non potuit, usque ad nonas Maij, quo die nos eramus apud Sutrium civitatem Tusciæ in curia domini papæ EUGENII III. Tum denique vix tandem unum sapientes elegerunt virum integræ famæ & laudatæ conversationis, HENRICUM præpositum ejusdem monasterii, qui a domino rege institutus est VI. non. Augusti. Quo tempore eramus in Stabulensi monasterio, vix recepta non ad plenum valetudine, quoniam febre Romana quinque hebdomadibus apud Viterbium decuberamus, & vi non naturalis caloris cute & omnibus pilis amissis, fauces mortis vix evaseramus. Sedit itaque ordinatus prædecessor noster usque VIII. idus Octobris & viam universæ carnis ingressus est. Orbata ergo item Corbeiensis ecclesia suo pastore nos absentes & procul positos unanimi prorsus conniventia in patrem & pastorem animarum suarum voluntarie adoptavit & elegit, in capitolio Corbeiæ XI. kal. Novembris. Stabulaus pervenerunt nostram imbecillitatem ad regimen tantæ rei tam per litteras suas, quam etiam per epistolam domini regis ac domini Patherburnensis episcopi & aliorum quorundam principum, necnon præsenti nuntiorum alloquio officiose & suppliciter invitaverunt. Nos tunc eramus in synodo Leodiensis ecclesiæ, quam venerabilis pater noster HENRICUS hujus nominis secundus Leodiensis episcopus ex more celebrabat. Unde cum reverteremur, ad monasterium Malmundariense festum omnium sanctorum celebraturi diverteramus, atque cum ad vespertinam synaxim jam ingredi essemus parati, venit Stabulensis nuntius significans nobis, quod legati regiæ curiæ nostrum apud Stabulaus præstolarentur adventum, nullo modo inde recessuri;

(*a*) Hassungense splendidum ordinis S. Benedicti monasterium ab Aribone Moguntino archiepiscopo in honorem SS. apostolorum Petri & Pauli atque S. Heimeradi confessoris inceptum, atque a Sigefrido itidem archiepiscopo perfectum est.

vel alias suæ legationis verba expositturi, nisi in ecclesia Stabulensi coram positis ejusdem monasterii fratribus. Nos vero pro reverentia domini nostri regis continuo ascensis equis ad Stabulense monasterium transire festinavimus. Ubi jam sero facto, mandata domini nostri regis & principum, necnon ecclesiæ Corbeiensis petitionem tum per scripta tum per missorum verba suscepimus. Inspectis omnibus & auditis, rem omnem usque in crastinum ad responsa præmeditanda distulimus. Jam venerande pater, ad eum locum narrando pervenimus, ubi nec tacere audeamus, propter sanandas ac muniendas conscientias fratrum nostrorum Christi sanguine redemtorum, nec loqui tute valeamus propter irrisiones eorum, qui superbia inflantur, & ambitione flammantur, & propter secreti nostri bonum, quod evacuari formidamus. Sed accipiant homines, ut volunt, & judicent; nos quoniam in innocentia ingressi sumus, verum teste Deo referemus. Cum ad matutinam synaxim sono canonico excitati fuimus, talis cogitatio nobis suborta est, ut peracto matutinali officio fideles nostros tam de fratribus quam etiam de laicis convocare deberemus, ut de verbo quod acceperamus morosa & diligenti deliberatione tractantes, ex consilio respondere possemus. Quod autem in alterutram partem dubitavimus, nec oblatum nobis honoris locum debita humilitatis * fortitudine respuimus, quædam præteritarum rerum recordatio sudebat. Siquidem & ante ea nonnullæ ecclesiæ nos ad locum regiminis vocaverant, quodam popularis judicii decepte præconio; sed nos propriæ fragilitatis & ignorantiæ conscii, plena & veraci libertate, illud eis propheticum respondebamus: Non sum medicus, non est in domo mea vestimentum, nolite me constituere principem populi. Atque ita formatis absque avaritia moribus, contentique præsentibus, ei monasterio cui ascripti eramus, etsi non bene videndi exemplo vel fideliter administrandi studio deserviebamus. Orta est interim instigante omnium bonorum æmulo, inter nos & quosdam villicos Stabulensis monasterii, viros utique genere, clientela, & opibus potentes, gravis & in longum agitata dissensio, pro eo quod ipsi villici volebant hæreditarie possidere sanctuarium Dei, & ipsa villicationis officia ex successione paterna & avita capientes, dominabantur in rebus, nostraque & præpositorum nostrorum statuta contumaciter rescindentes, & colonos indebitis & assiduis exactionibus opprimebant, & justas pensiones monasterio nequaquam inferebant. Ita miserabili & importuno clamore populi, cujus terra jam fere vastata & desolata erat, necnon inedia monachorum ac ruina ordinis propter alimentorum defectum sæpe & nimis exacerbati, cœpimus iniquo tempore tyrannis resistere, certi quantum de futuris fieri poterat, quod aut circa salutem nostram periclitaremur, vel ad salutarem effectum causam tam necessariam perducere non possemus. Etenim, quod cum dolore & gemitu dicimus, jura omnia interierunt, leges occubuerunt, morum disciplina extincta est, consuetudo vetustatis abolita est, regis & principum virtus & potestas obsolevit, licet unicuique quod libet; & quod statuit vim legis obtinet. Cum igitur in ea perturbatione labores infinitos & expensas toleraremus, cum apud Romanam ecclesiam in urbe, cujus clementia & defensione plurimum præmuniti fuimus, tum in curia serenissimi & incliti triumphatoris domini nostri regis Romanorum CUNRADI II. cujus potissimum favore & munificentia illas mirabiles elationes maris per mirabilem in altis dominum mirabiliter enavigavimus, inter peregrinationis & quasi cujusdam exilii molestias, inter itinerandi & agendi fatigationes, inter periculorum aculeos, quædam infirmitatis nostræ cogitationes adversus nos murmurabant, & vellicabant amarius autem cordis nostri dicentes: merito hæc pateris, quoniam Deus tuus, refugium & virtus & adjutor in tribulationibus quæ invenerunt te nimis, in semetipso & per semetipsum jam aliquotiens tibi refugium obtulit, qui has miserias vel prorsus evitare vel securius tolerare potuisses. Et licet, venerande pater, jam de præfatis tempestatibus in aliquem quietis portum introissemus, tamen de futuris incerti, & similia vel acerbiora metuentes, in ambiguo, ut dictum est, fuimus, utrum oblatam gratiam recipere vel recusare deberemus, cum antea in animum induxissemus, nec duabus abbatiis simul præesse, nec ad aliam sive majorem sive ditiorem ullo modo transferri sustinere. In hac itaque ancipiti meditatione, in qua jam exarserat ignis desiderii, volentis quæ potiora sunt, eligere, processimus ad ecclesiam, aliquid psalmorum lingua proferentes, cum tamen animus ab eorum intellectu salutari longius esset evagatus. Venientes ante altare illud, ubi benedictionem episcopalem in nomen & officium abbatis suscepimus, commovit nos repente quidam familiaris & intimus amor, quem ad patronum ejusdem loci, sanctissimum videlicet confessorem atque pontificem Christi Remaclum, ejusdem cœnobii fundatorem habemus, & concussit animæ nostræ interiora quodam affectuoso timore, ex eo videlicet, quod in mente nostra volvebamus, utrum ipsius monasterium sic relinquere pergeremus. Clamavit itaque anima nostra ad Deum, & ad ipsum clamore vehementi in verbo interiori, in verbo non diffidentis spei absque sono oris corporei: fiat Domine voluntas tua, jam de cetero neque deliberationem nostram, neque amicorum nostrorum sequi consilium statuimus;

* f. formidine.

sed tuam voluntatem & te, qui es via veritas & vita, in hoc præsenti negotio sectari desideramus. Sed qualiter tuam voluntatem cognoscemus, qui præsens es majestate, sed nos in regione longinqua dissimilitudinis porcos pascentes a te recessimus? Temerarium est, ut certam voluntatem tuam super hoc verbo, quam nobis indicare digneris sive per angelum, sive per aliquam subjectam tibi creaturam tuam, sive per visionem, sive per oraculum expetere præsumamus. Per eos itaque in quibus habitas scrutari tuæ voluntatis arcanum, impium & præsumtuosum non est; atque ideo fratrum & filiorum nostrorum sententiam sequendam voto tali tibi obligati arbitramur, ut quidquid ipsi dixerint, tenendum sit, quorum animas nobis servandas tradidisti, cum simus ipsi animæ nostræ mali custodes. Sic omni dubietate remota, ac ratiocinandi & judicandi cura deposita, mente placida, sedatisque ac compositis cogitationibus, matutinas laudes cum fratribus peregimus. Hora regulari quando fratres capitolium ingressi sunt, nos pariter introivimus, atque post exhortationis verbum, post disciplinam claustralem, jussimus afferri litteras cum sigillis domini regis & principum atque Corbeiensis ecclesiæ. Quibus perlectis, fratres attoniti rerum novitate, nostræ voluntatis & responsionis modum intenti præstolabantur. Ad hæc, inquam, fratres mei, ex quo divinæ providentiæ, quæ disponit omnia suaviter, placuit nos omnium vitæ merito & sapientiæ doctrina extremos, per unanimis consensus vestri ministerium ad hujus ecclesiæ regimen provehere, mei & animi & corporis potestas mea desiit esse, & totum quod nobis a Deo in utriusque hominis substantia collatum est, vestræ ditioni ac potestati quasi quodam jure proprietario cessit & vindicatum est. Nos vestri sumus, nec vos aut monasterium vestrum deserere volumus, unde & vestrum consilium tamquam divinum responsum interrogantes expectamus. Nulla vero vos formido, nulla vos suspicio terreat, quin inspirante Deo, quod opportunum videbitur loquamini, quoniam cum Deo nostro tale voti & sponsionis foedus inivimus, ut a vestri consilii verbo recedere nequaquam valeamus. Neque enim si grata nobis esset hujus dignitatis oblatio, si Corbeiensi ecclesiæ præesse juxta suam electionem appeteremus, hoc sub incerto multitudinis consensu tractaremus, sequentes videlicet nostri desiderii propositum. Nunc vero Deo adjutore nostri cordis intentionem ita firmavimus, ut ea nobis consilii portio pergrata sit, quæ donante Spiritu-sancto nobis a vestra fraternitate intimata fuerit. Hoc tantum vestram prudentiam admonere, nequaquam dubitamus, ut quantum per Dei providentiam corda hominum moventis, & in eorum cordibus operantis, ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, vestræ discretioni licitum est, hoc provideatis, hoc consulatis, hoc suadeatis, quod animabus & corporibus nostris atque monasterio vestro utile & tutum maxime judicabitis. Tanto pondere sibi imposito fratres primum exterriti fuerunt, sedulo petentes, ut fratrum suorum, qui aberant, & ministerialium ecclesiæ præsentiam expectare valerent, cum quibus communicato consilio, quid optimum factu videretur, pariter ordinarent. Nos econtra instantiam legatorum jam regredi desiderantium opponebamus, & præcipue voti nostri ac sponsionis vinculum, quo sic obligati eramus, ut sub eadem hora ab his, qui præsentes erant, solvi in alterutram partem oporteret. Itaque emissis nobis a capitolio, fratres plurimum anxii ac mœrentes causæ hujus utrumque latus sollicite pertractantes, diuque ac multum inter utrumque cunctati, legatos tandem admiserunt, totius rei gestæ ordinem plenius addiscere cupientes. Bruno præpositus novæ ecclesiæ, qui inter missos erat honoratior, loquebatur quædam grandia, videlicet Corbeiensem ecclesiam jus liberum electionis habere, quo nunc esset usa & concorditer & absque ulla vel minimi verbi dissensione, futurum ut prius tria millia marcarum argenti expenderet quam ab obtinendo electo suo desisteret. Corbeiæ maximas & pacatas divitias esse, fratres religionem tenere, & ut augeatur desiderare ac potere: ministeriales valde locupletes esse, nullum inter eos verbum seu litigium de villicationibus jure obtinendis extitisse. Omne feodum vel beneficium liberum vel absolutum fore, ubi mares non succederent patribus: servitium regis tam in expeditione, quam in curia adeunda & in hospitiis procurandis exuberare, fratrem illum HENRICUM, de quo nunc agitur, judicium Dei & suæ depositionis sententiam patienter sustinere, ipsum quoque desideranter electi adventum expectare, gaudentem, quod nullus eorum, qui ei adversati fuerant, succederet, Stabulensis monasterii defectum de plenitudine Corbeiensis posse submoveri. Locus quidem invidiæ videbatur, patrem ac provisorem tantis & tam insperatis bonis velle fraudari, cum in facultate Stabulensis ecclesiæ nihil aliud nisi labor & dolor haberetur. Incredibilia tamen hæc videbantur, atque ideo nobis ad suum colloquium revocatis, consilium subeundi sarcinam prælationis sub tali moderatione dederunt, si videlicet, quemadmodum acceperant, rerum status apud Corbeienses inveniretur. Multum itaque renitentibus legatis, unum de Stabulensibus monachis, fratrem scilicet HENRICUM, virum utique excellentis ingenii & prudentiæ, ac singulari constantia præditum, cum litterarum nostrarum attestatione Corbeiam direximus, qui

qui subtili inquisitione diligenter investigaret de toto electionis ordine, & universa rerum Corbeiensis cœnobii qualitate. Veniens igitur Corbeiam, susceptus est ab omnibus officiose, & cum gaudio, ex eo tamen dolentibus, quod adventus noster aliquo modo tardabatur: atque cum in communi fratrum cœtu admissus esset, nullam invenit in tota electionis actione dissonantiam, sed excluso præcipitis ac temerarii verbi vel actionis vitio, omnium pariter vota concordabant. Observatum est summa cautela, ne intelligeret illum domnum HENRICUM jam fuisse Romam profectum, ad reparandam causam suam, & ad repetendam abbatiam, quia jam ex legatis pro certo compererant, quod ad res etiam tutas non libenti animo migraremus, nec certamen pro aliqua prælatione obtinenda subire vellemus. Remissus est ad nos frater noster prædictus cum litteris ecclesiæ, quæ de omnium desiderio & conniventia circa nostram personam plenius continebant, quæ nos ad regimen ipsorum favorabili affectu invitabant. At vero dominus noster rex frequenti jussione nos ad curiam suam vocabat, graviter succensens, quod ecclesia Corbeiensis, non modicum videlicet regni sui membrum, nostra vel negligentia vel tarditate collaberetur. Venimus itaque ad oppidum *Frankenevort* v. idus Decembris, credentes dominum regem ibidem esse, sicut ipse nobis per nuntios & litteras significaverat, & invenimus ibi Corbeienses monachos, clericos & laicos non paucos, qui pro sua electione obtinenda omnium reliquorum mandato & testimonio advenerant. Didicimus tunc quodam casu, cum hoc nollent Corbeienses, domnum illum HENRICUM adiisse domini papæ pro sua restitutione præsentiam. Quanto metu ac dolore affecti fuerimus, nequaquam explicare verbis possumus. Tenebamur obligatione divini præcepti, quod per os fratrum Stabulensium acceperamus, quatenus ad vocationem Corbeiensium cœpto itinere procederemus, resistebat nobis ratio nostra, & deterrebat nos non improbabilis conjectura, quod impingere possemus in Romanam ecclesiam, & graviter sub potenti manu collidi, si causam Corbeiensium retractare dominus papa insisteret. Doluimus & flevimus, & male nobis erat. Ad primum igitur pullorum cantum, cum dormirent Corbeienses, nos clam recessimus, sperantes quod in monasterio (a) Laurisamensi dominum nostrum regem, sicut ab ipso per nuntium acceperamus, invenire possemus, & aliquo modo apud ipsum satagere, si forte voluntas Dei esset, ut Corbeiam non perveniremus. Sequebantur nos Corbeienses mane facto indignati, ac disponente Deo, dominum regem antequam ad nos perveniret, in via obvium habuerunt, & totis ingenii viribus apud ipsius mansuetudinem egerunt, ne ipsos spe sua & electione vacuos & sub ancipiti periculo constitutos in se confidentes dimitteret. Consolatus est eos benigne, & plenos bonæ promissionis fecit hospitari secum in villa *VVinheim* nominata. Die insecuta nos non solum vocati, sed etiam per fidem & sacramentum adjurati venimus, plus cogente Dei ordinationis articulo, quæ in ore servorum suorum sonuerat, quam impellente regiæ majestatis & offensæ formidine. Consumta est dies illa in utriusque partis allegationibus, & quærebamus in domo regia intercessores, qui antea pro multis etiam damnatis sæpe intervenerarnus, & sollicitabamus amicos nostros, quasi de eorum fide dubitantes, ANSELMUM videlicet Havelbergensem venerabilem episcopum & ARNOLDUM majoris ecclesiæ in Colonia præpositum, regiæ curiæ cancellarium, quos a juventute nostra summa dilectione sumus amplexi, & diligenti studio cum quotidiano caritatis incremento venerati, atque ut nobis assisterent, & animum principis ab hac intentione revocarent, magna precum instantia rogabamus. Siquidem disputandi & refragandi ausum ultra voti nostri & responsi accepti stabilitatem nobis illud exhibebat, quod fratres nostri sub quodam interpositæ conditionis pendulo consilium dederant, ut tunc sequeremur rationem, si nullum vitium sive dolus in actione vel narratione subesset. Quid multis moramur? cum universa, quæ dicta sunt, nec temporis, nec epistolæ brevitas possit comprehendere. Turbati ergo & inopes facti totius consilii, cum maxima lacrymarum & singultuum interruptione defensionem causæ nostræ reliquimus, domini regis arbitrio rei summam & terminum committentes, ea tamen prudentiæ ratione considerata, ut tunc regia mansuetudo cogeretur a proposito declinare, cum nos & honorem nostrum ac famam suæ fidei tradidissemus. Verum ipse in sui promissi stabilitate perseverans, & tamquam de suæ voluntatis processu adepto triumphans, vocatis Corbeiensibus, nobisque tacentibus, nos more solemni publice de abbatia Corbeiensi investivit. Induimus ibidem quamdam animi firmioris constantiam, personam prius & rem omnem jacturæ subjicere statuentes, quam Corbeiensem ecclesiam nostro consilio & auxilio contra prædicti HENRICI impetus nudare. Dimissi ergo a regia curia pervenimus Corbeiam xv. kal. Januarii, ubi

(a) Laureshamense ordinis S. Benedicti insigne cœnobium in insula diocesis Moguntini *Aldenmunster* postmodum appellata, circa annum 764. fundatum est a Cancore illustri Rhenensis pagi comite & religiosa ejus matre VVillisvvinda, sub patrocinio SS. Petri & Pauli, quibus S. Nazarius non multo post additus est patronus, ob translatas eo ejusdem sancti reliquias.

mirabili omnium favore suscepti fuimus. A Nunciatum est nobis Goslariæ nonas Januarii, quod idem HENRICUS ab urbe esset reversus, confecto negotio. Nos tamen Spiritu-sancto roborante processimus ad res ecclesiæ obtinendas, & contra spem humani judicii tam personas, quæ illi fidelius adhæserant, quam possessiones, quas ipse alienaverat, absque majoris difficultatis obstaculo recepimus. Hæ vero sunt possessiones, quas liberali manu post depositionem suam donaverat. In *Cropenstedem* viginti mansus, in Nortlandia curtem integram *Loningen*, curtem integram *Buochoru*. In curte *Vtsbich* B duos mansus. In curte *Loten* unum mansum, in curte *VVerletem* unum mansum, in curte *Mettesdorp* unum mansum & alia quædam, quæ universa Deo propitio recuperavimus. Sed rumor, quem acceperamus de illius restitutione, vanus fuit, quoniam usque adeo nihil egit, ut a sede apostolica absque formata epistola redierit, nec litteras commendatitias, nec recepti sacerdotalis officii & absolutionis suæ ab excommunicationis vinculo testimonium referret. Quid vero de epistolis a domino papa accipiendis, præcipue C ab his, qui ad ipsum venientes negotium habent, sacra canonum auctoritas decernat, vestra melius eruditio novit. Cunctis itaque dissensionibus Corbeiensis ecclesiæ tam intus quam foris per Dei misericordiam sopitis, omnibusque difficultatibus complanatis, missi fuimus a domino rege cum VVormatiensi & Havelbergensi episcopis obviam domino papæ EUGENIO ingredienti Galliam Comatam, cui occurrimus in oppido Divionis tertio Kal. Aprilis anno Domini MCXLVII. cui cum suggestum esset, quod nos ecclesia Corbeiensis in abbatem elegis- D set, discretione apostolica & providentiæ singularis causa edoctus, nullas Corbeiensi ecclesiæ sive in privilegiis sive in epistolis sub nomine nostro litteras dirigere voluit, nisi prius de tota electionis serie & sinceritate plenius cognovisset: arbitratus etiam personarum translationem de ecclesia ad ecclesiam, vel quod una persona in altera ecclesia pastoris, in altera visitatoris officium obtineat ad suæ moderationis gubernacula pertinere. Fuimus tamen ab ipso liberaliter & honorifice habiti, non solum pro reverentia regiæ E majestatis, cujus legatione fungebamur, sed etiam pro privatæ dilectionis gratia, qua nos jam pridem cognitos pie amplexari dignatus fuerat. Tunc etiam injunxit nobis in virtute obedientiæ, & in remissionem peccatorum nostrorum, ut ad debellandos Christiani nominis hostes, ac Dei ecclesiæ vastatores trans Albim super paganos militaremus, cum tamen sciret hoc nequaquam a nobis posse fieri, nisi ex Corbeiensis ecclesiæ expensa & militia. Misit ergo Corbeiensis ecclesia communi consilio & nostro assensu duos ex fratribus suis, VValterum scilicet monasterii priorem, & Reinherum præpositum de *Cresburch* viros sane probati testimonii & honestæ conversationis, sed neque profundi sermonis neque discretionis, armatos quidem non arte, sed veritate; non facundia, sed innocentia. Hi numquam curiam Romanam prius intraverant, & pervenerunt ad dominum papam apud sanctum Dionysium in territorio Parisiensi. Decima postmodum die absoluti sunt in civitate Meldis, confirmata prius in celebri conventu nostra in Corbeiensi ecclesia electione & ordinatione sub die x. Kal. Julii. Siquidem reverendus ac pius pater nostram parvitatem publica laudatione prosequi dignatus est, nosque amplissimis verbis apud ignotos commendavit, mandans legatis, & per ipsos omnibus, ut nos tamquam patrem & dominum diligerent atque honorarent, atque cum ipsis tanto studio & labore expetiti tantopere placuissemus, ne tunc displicere inciperemus, cum de religione reformanda & possessionibus recolligendis agere tentaremus, sed tam ad ordinis reparationem, quam ad fundorum restaurationem communi consilio & auxilio fulciremur. Intellexerat namque vir subtilis ingenii, nos neque in obtinenda neque in conservanda hujus prælationis dignitate cum aliquo ambitionis nævo laborare, sed stetisse pro innocentia & fama nostra, & pro quibusdam rebus nostris, quod ad incrementum cœnobii Corbeiensis non modico sumtu inchoaveramus. Nondum reversis legatis, intraveramus cum armata militia & exercitu Christianorum principum terram Leuticiorum, transmisso Albi flumine, & eramus in obsidione castri *Dunin* * sub vexillo Crucifixi, cum ecce jam sæpe dictus HENRICUS parvo quidem armatorum numero, sed multum armato animo Corbeiam accessit, missisque legatis suis, ecclesiam de fide & juramento suo admonuit, & ut ipsum tamquam proprium dominum reciperent, postulavit. Verum illi veræ fidei & jurisjurandi non immemores, monasterium armis & propugnaculis, quæ usque hodie exstant, muniunt, & vim vi repellere jure gentium moliuntur. Fecerat & antea simile quid in monasterio de *Aldesleve*, ubi ab HILLINO ejusdem monasterii abbate, qui de Corbeiensi congregatione illic assumtus fuerat, quia multis vir discretus & litteratus putabatur, hospitio post reditum ab urbe receptus, ipso annuente, in stationibus festis cum virga pastorali insignitus processit. Cujus prævaricationis præmium præsumtori consiliario transgressor ipse reddidit, in eo videlicet, quod eodem abbate absente sedem suam & abbatiam in capitulo invasit, sed a FRITHERICO ejusdem loci advocato paulo post circumseptus, fuga & pedibus pœnam evasit. Prædictus abbas contemtor sane canonum & apostolicæ sedis, relicta monasterii

* l. Dimin.

& fratrum suorum cura, Jerosolymam profectus est, armatam militiam sequens, ubi & in mari submersus est, cujus obitu nuntiato, præfatus HENRICUS abbatiam sine canonica electione obtinere voluit, atque ut per nos a marchione ADELBERTO induceretur, efficere laboravit. Exstat epistola, (a) in qua persuasioni ejus & quorundam virorum non obscuri nominis respondimus. Reversi ab expeditione Sclavica in nativitate beatæ Mariæ, quam etsi peccatis exigentibus non efficaciter, sed tamen obedienter complevimus, ad quam nos traxerat & Christianæ salutis intuitus & specialis monasterii nostri causa, pro recipienda videlicet regione quadam, quæ a Teutonicis Ruiana, a Sclavis autem Rana dicitur, quæ Corbeiensi monasterio imperiali dono collata est a LOTHARIO cæsare, invenimus ecclesiam assultu prædicti hominis turbatam, plus dolentes ac metuentes de fraude ac pertinacia eorum, qui consilium & adjutorium illi impenderant, quam de ipsius temeritate. Anno præterito fuimus Treviri in curia domini papæ, unde cum gratia & apostolicæ benedictionis roboratione revertentes, accepimus litteras ad Corbeiensem ecclesiam plenas favoris & bonæ spei, in quibus continetur, ut Corbeienses nos tamquam boni & humiles filii diligerent & honorarent, atque ut pastori suo condignam nobis reverentiam & obedientiam impendentes, ad recuperandas & retinendas possessiones & bona Corbeiensis ecclesiæ viriliter assisterent. Non profuit tam frequens sua depositio, tam crebra nostra confirmatio, tam perseverans apostolicæ auctoritatis jussio, seminatur terra mendaciis, seminatur scandalis, & ut mos est gentis, prius hominem falsa delatione suffocant, quam ipse sese appeti intelligat. Venimus ad synodum Rhemensem, quæ celebrata est mediante quadragesima, ubi dominus papa paci & tranquillitati Corbeiensis ecclesiæ providere volens, sententiam, quam venerabilis pater noster bonæ memoriæ THOMAS presbyter cardinalis & apostolicæ sedis legatus in HENRICUM quondam monasterii ejusdem abbatem verbo dederat, verbo & scripto confirmavit. Sententia vero prædicti cardinalis & legati, quam apud nos scriptam & imagine ipsius obsignatam habemus, hæc fuit. Nos, inquit, communicato consilio episcopi Patherburnensis & aliorum, qui præsentes aderant, pro inutilitate personæ & confessione simoniæ, & inobedientia & ceteris, eum de abbatia & sacerdotio deposuimus, monachos ab obedientia, & omnes, qui juraverant sibi fidelitatem, a debito juramenti absolventes. Quod si visis aut auditis his litteris in abbatia consistere pertinaciter voluerit, & ecclesiam in personis vel bonis suis per se vel per aliquam submissam personam lædere molitus fuerit, a proxima Dominica palmarum eum excommunicamus. Viderit de absolutione sua, viderit de restitutione sacerdotalis officii. Hæc in eum prolata in judicio & scripta sub sigillo fuerunt. Sed videte qualiter totiens tam acerbe admonitus resipuerit. Venit in mense Junio *Giseke* in domum sororis suæ abbatissæ, quæ nec sacrum virginis velamen per consecrationem episcopi suscepit, nec benedictionem ad abbatiæ regimen a pontifice accepit, cum tamen jam antea duas abbatias, videlicet *Eskenevvege* & Kaminata per violentiam occupaverit, præter illam, quam modo tenet; & habuit consilium cum ministerialibus nostris numero quatuor, qui soli de omnibus laicis ad depositionem ipsius maxime sunt adnisi. Reconciliatus est eis in osculo pacis, utinam propter eum, qui est Caritas. Sed inventus est dolus in ore ipsorum, quoniam eorum quidam spe cujusdam temporalis commercii & ipsum vocavit, & ipse illuc venit, cujus rei relatione nec aures vestras sanctissimas decet gravari, nec nostram professionem, nec stilum contaminari. Radicem conveniendi & arborem consilii nos de fructibus plane cognovimus. Recedentes enim ab eodem colloquio, cœperunt paulatim & occulte per extremæ conditionis & fortunæ personas in vulgus spargere, quod nequaquam essemus ultra redituri, dominum illum, cui reconciliati fuerant, abbatiam sive jure sive injuria recepturum, atque interim maledicta & incredibilia probra de persona & conversatione nostra in populum spargebant. Procedebat eorum audacia, & incipiebant grassari in suos compares, ac projecta nominis nostri ac potestatis reverentia, prædis eos & rapinis incessebant. Induxerunt præterea intra muros atrii monasterii nostri genus hominum desperatorum, prædones videlicet & latrones, & quosdam proscriptos, de quibus publica querimonia clamabat, quod vias & itinera obsiderent, & latrociniis omnia permiscerent. Commovebant clandestinis consiliis corda quorumdam fratrum in ordine suo dissolutorum, quod malum usque adeo invaluit, ut post reditum nostrum, quem hac necessitate ante præfinitum & opportunum tempus acceleravimus, tres de junioribus fratribus in anniversario die obitus prædecessoris nostri abbatis HENRICI pro eo nobiscum orare multotiens admoniti detrectarent, eo quod dominum suum deposuisset & in sede ejus sedisset contra canones. Pro qua rebellione & contemtu tamquam inobedientes & temerarii de monasterio communi omnium judicio sunt ejecti. Quæ actio aliis singularibus litteris tota (b) conscripta est. Hoc venenum de conflatorio

(a) Epistola 117. ad F. S. Godehardi abbatem.

(b) Supra in epistola ejusdem VVibaldi ad suos Stabulenses.

prædicti conventiculi fluxisse non dubita- A tur. Crevit quotidie simultas, & nocivis augmentis in tantum provecta est, ut illi ipsi, de quibus dictum est, nos per submissos latrones trucidare tentaverint IV. Kal. Januarii. Quo nequitiæ conatu frustrati, effracto stabulo nostro, quatuor equos abduxerunt, tres gladiis confoderunt. Hoc factum in ore omnium, cum maledictione versatur, & nos anxietate ac sollicitudine implevit. Perpendat nunc, reverende pater, ac judicet vestra prudentia de vestra petitione super illius fratris in claustrum nostrum re- B ceptione, qui tam mobilis & convertibilis animi est, qui consuevit pravorum magis quam prudentium acquiescere consiliis, hoc est ignem in sinu recondere. Audistis nunc, quæ mala nobis fecerit, intelligite nunc, quæ nos ei bona contulimus. Fuerat in obsequio suo juvenis quidam filius fratris sui nomine Cunradus, qui ad nos reversus est nondum deterso sudore itineris Romani. Eum nos non solum clementer, verum etiam familiariter atque in cibo & potu & somno tamquam custodem corporis habui- C mus, quem etiam honore, possessione, & honesto matrimonio sublimavimus. Puerum quemdam reliquerat Corbeiæ filium sororis suæ, illo nativitatis ordine genitum, de quo leges & patrum instituta decernunt, ut in ergastulis monasteriorum sic concepti retrudantur, quem ipse in monasterio collocare nequierat: sed nos eum intuitu divinæ retributionis tonsuratum & vestimentis regulæ indutum collegio fratrum aggregavimus. Quidam ex eis, quibus nuper reconciliatus est, cui frequenter legatos dirigit, gravi eum ignominiæ cauterio adusserat, quasdam ædes prope monasterium destruen- D do, & inhabitantes in eis ingressu monasterii arcendo, quam notam nos humanitatis verecundia suadente abolere festinavimus. Hunc locum erubescentes atque cunctantes attingimus propter illud Apostoli: *considerans te ipsum, ne & tu tenteris*, & *qui stat videat, ne cadat*. Illud verum, quod licet munus fuerit, non tamen a nobis beneficium reputatur, prætereundum putamus, videlicet quod a nobis fuerit vestitus cunctis duplicibus eadem die, qua a submissis latronibus vitam fere cum caballis amisimus. Propterea detestanda est am- E bitio, quæ mentis oculum cœcat, quæ religionis intuitum tenebrat, quæ Dei timorem & hominum reverentiam annullat. O altitudo divini consilii! O profundum justissimum providentiæ! O investigabiles viæ Dei! Dum honorem conscii fragilitatis rejicimus, consilio divino capimur; cum ad quietem diu desideratam & corpore & animo tendimus, æternæ providentiæ judicio labores inextricabiles & anxios incidimus, & in hac via Domini cum amamus, odium recipimus, cum miseremur, affligimur. Accusatores quidam & testes atque cooperatores depositionis hominis illius elisum recolligunt, odia incendunt, armant iras, præsumtionem roborant, non quia eum diligunt, sed quia ipsi inquieti sunt. Quod autem vestra eruditio scripsit, ut jam sæpe nominatum fratrem in claustrum professionis suæ benigne recipiamus, & paterna consolatione contritionem ejus sublevando foveamus, quamdam juris rationem prætendere videtur: sed imbecillitati nostræ nequaquam justum sive legitimum aut regulare creditur, ut ad tutelam redeat, de qua fuit semel emancipatus. Emancipationem vero intelligimus abbatis promotionem, quia capite diminutus non potest fieri legitime tutor. Sicut ergo a prælatione alicujus dignitatis depositus, jure cogi non potest, ut ibi nolens habitet, ubi præfuit, sic nobis videtur, ecclesiam cogi non posse, ut depositum suum, non dicimus alat, sed in suæ habitationis penetralia cum formidine futuri scandali recipiat, nisi forte quis suæ depositionis sententiam patienter ferat, & reversus cum adversariis in concordiam in electionis assensu illum arroget, quem postea patrem & tutorem absque contradictionis obstaculo habere valeat. Ille vir duabus electionibus, quæ post depositionem suam canonicæ institutionis ordine celebratæ sunt, nec interfuit, nec acquievit, sed potius contradixit, & usque hodie clamare non cessat se fuisse circumventum & vi oppressum, cum tamen & confessio ejus, & accusatorum attestatio, & operis ipsius irrefragabilis evidentia juste damnatum manifeste ostendant. Non est ei tutum, non est ei honestum, non est ei pacificum in domo una inter personas esse, quæ agente Dei judicio sua accusatione & testificatione eum deposuerunt, nisi forte in animo ipsius soliditate humilitatis fundato, mundanæ altitudinis desiderium penitus excoctum sit. Præterea excellentiam vestram latere nolumus, quod in litteris, quas dominus papa EUGENIUS depositionem illius confirmans scripsit, statuisse dinoscitur, ut si idem HENRICUS pacem monasterii Corbeiensis perturbare præsumserit, & bis tertioque commonitus non resipuerit, non solum ibi ulterius non habebit prælationis officium, sed ne postmodum ibi inter subditos maneat, prohibuisse. Cum a conventu illo malignantium, qui apud *Gysike*, ut supra dictum est, fuit habitus, reverteretur, habuit hospitium præ foribus monasterii, in domo cujusdam laici sibi antea familiaris, ubi a quibusdam juvenibus nova cupientibus visitatus fuit, & antelucanis horis in ecclesiam vocatus & salutatus fuit. Unde egrediens mane invenit operarios in muro novatum ædium, quas erigere inchoavimus, hortatusque eos ad studium operis, promisit a seipso condignam retributionem accepturos, ipsum

quoque camerarium nostrum, cui hanc sollicitudinem injunxeramus. Verba hæc inepti hominis: sed ut scitis, populus cœpit ea exaggerare, & suscipione ac metu omnia implere, ita ut etiam viri, quos majoris opportuit esse consilii, in offensionem sint adducti. Pro qua re admonuimus eum per venerabiles patres & coabbates nostros, per abbatem videlicet de *Reinehusen*, per abbatem de *Northeim*, per abbatem de sancto Godehardo, per abbatem de *Gravenkirch*, per abbatem de *Flietorp*, per præpositum de *Richenberch*. Sic firmatam credimus sententiam domini papæ, ne idem dominus de cetero sit habitator vel dominus Corbeiensis monasterii. Hæc, pater amantissime, vobis scribere dignum judicavimus, prolixiora fortasse, quam vestris occupationibus seu valetudini conveniat, sed eo animo factum est, ut totus rerum ordo vobis plenius innotescat, & nostra parvitas apud vestram discretionem in eo, quod petitionem vestram tanta necessitas exaudiri non patitur, placidam excusationem inveniat. Quod vero plurali numero scribimus, non venit ex elatione cordis & pompa verborum, neque ut ex tumida dictione oratio fiat crassior, aut ex producta positione numerosior, sed ex nostra, id est monachorum consuetudine, hoc facimus, qui nihil singulare aut proprium nisi: *mea culpa peccavi*. Superfluam fortasse, sed tamen officiosam operam assumimus, videlicet Minervam docere artes, in silvam ferre ligna, mittere aquas in flumina, juvare lumen solis facibus accensis. Non doleatis, carissime pater, quod hoc non habetis, quod habent cymices & vermiculi, (*a*) quoniam habetis quod multi homines non habent: non inquam tristemini, quod non habetis illud, ex quo nemo Deum vidit umquam, quoniam illud habetis, ex quo beati sunt, qui Deum videbunt. *Judicia Dei abyssus multa!* &, *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus & investigabiles viæ ejus!* Tyrannis & ecclesiarum subversoribus dat incolumitatem & rerum omnium affluentiam, religiosis & eruditis episcopis subtrahit visionem oculorum, ne gregem suum oculis carnis videant & officium altaris implere valeant. Patitur & Apostolus aliquid, quod non vult, propter quod ter Dominum deprecatur. Sed dicitur ei: *sufficit tibi gratia mea*. Et ad revelationum humiliandam superbiam monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in similitudinem triumphantium, quibus in curru comes retro adhærebat per singulas acclamationes civium dicens: Hominem te memento. Valete.

(*a*) Oculos scilicet, quibus Bernardus privatus fuit annis novem antequam ex hac vita migraret. Idcirco assumsit in coadjutorem Brunonem decanum summi collegii ex Chronic. episc. Hildesh. edit. tom. 2. script. Brunsvvic. p. 292.

EPIST. CXXXII. CORBEIENSIUM monachorum ad Bernardum episcopum Hildenesheimensem.

Exponunt tres rationes, quæ ipsos deterrent a recipiendo Henrico quondam abbate deposito.

DOmino & patri sanctissimo BERNARDO venerabili episcopo sanctæ Hildenesheimensis ecclesiæ, conventus ecclesiæ Corbeiensis devotæ orationis instantiam & debitam caritatis perseverantiam. Anno 1149.

Venit ad nos venerabilis abbas sancti Godehardi (*b*) homo in nostro monasterio ex longo jam tempore dilectus, & familiaris afferens parvitati nostræ litteras vestræ sanctitatis, quæ hoc deprecabantur, ut domnum HENRICUM quondam ecclesiæ nostræ abbatem ad nos reconciliaremus, & volentem conversari inter nos non repelleremus. Quod vero tunc in præsentiarum vestræ paternitati respondere distulimus, caussa erat, quod in hoc verbo magna anxietate tenebamur, nec in re tam difficili, quæ scandalum ecclesiæ nostræ gignere poterat, inconsultis universis, qui tunc plerique aberant, quicquam statuere incongruum arbitrabamur. Quid autem nunc inconsilio invenerimus vestræ celsitudini per unanimitatis nostræ litteras aperimus, hoc in principio postulantes, ne indignetur nobis dominus noster, quod petitioni vestræ satisfacere non possumus. Homo enim iste, pro quo interpellatis, magnam ecclesiæ nostræ afflictionem intulit. Primo quidem cum a fratre suo comite SIFRIDO ad dignitatem abbatiæ violenter est intrusus: deinde cum in prælatione positus ecclesiæ inutilis fuit & damnosus: postmodum etiam cum ex Dei judicio depositus, ecclesiam nostram multis & magnis injuriis, in quantum potuit, est persecutus. Siquidem ut apud excellentiam vestram excusabiles esse valeamus, violentam intrusionem ejus in abbatiam paucis verbis exponemus, in quibus tam vera loquemur, quam visa & experta dolemus. Cum dominus noster piæ memoriæ ADELBERO abbas viam universæ carnis ingressus esset, idem domnus HENRICUS erat apud nos adhuc in annis adolescentiæ, & nuper absolutus de sub jugo claustralis custodiæ. Hic aspiravit ad dignitatem abbatiæ, quam etiam adeptus est fratre suo SIFRIDO cooperante. Misit namque idem comes ipso articulo temporis, quo abbas senior decesserat, secretos nuntios ad Moguntinum archiepiscopum, & cum hoc ignoraremus, callide egit, ut electionem, quam de consuetudine monasterii eadem die cele-

(*b*) Fredericus procul dubio, de quo supra, Corbeiensibus ex longo tempore dilectus & familiaris, & ideo a quibusdam dictus Corbeiensis; tametsi magis constat ex popularibus chronicis, Fuldensem fuisse.

brare debueramus, per triduum differremus. A Peracto triduo, venerunt legati domini Moguntini cum litteris ipsius missis ad nos. Litteræ autem continebant petitionem & suasionem archiepiscopi de eligendo in abbatem fratre comitis, postremo etiam comminationem quamdam si petitioni ejus in eamdem personam non præberemus assensum. Si, inquit, eum non elegeritis, & sinistri aliquid provenerit, neque iniquitas mea neque peccatum meum. Legati prætere a ipsius quædam immania loquebantur, comminantes, si alius electus foret, dominum suum archiepiscopum, ne consecraretur, prohibiturum, denique in conspectu B domini papæ eum nobis adversaturum. Venit ergo dies, cum facta secundum consuetudinem ecclesiæ solemni invocatione Spiritus-sancti, ad eligendum patrem & pastorem animarum nostrarum in capitulo consedimus. Comes vero supranominatus de promovendo fratre suo sollicitus erat. Unde & ambiendo singulatim omnes, qui desiderium suum promovere poterant, per se & per secretos nuntios conveniebat, & alium quidem suasionibus, alium blandimentis, alium terroribus ad electionem sollicitabat. Nam & præposito nostro per familiares nuntios sub diligenti interminatione ita C pollicitus est, quod si electionem fratris sui in aliquo impediret, omni honore eum in ecclesia nostra prorsus nudaret. Cum igitur de voluntate comitis in publicum dictum fuisset, & quidam de fratribus repleti Spiritu Dei resisterent, & causas contradictionis suæ multas & convenientes redderent, sive quod prædictus Henricus, quem eligere cogebantur, infra annos esset, sive quod pene illitteratus hujus dignitatis officium verbo & doctrina minime administrare sufficeret, sive quod inops consilii & totius prudentiæ neque se ipsum, neque D rem tam grandem gubernare vel regere prævaleret, sive quia libertas & ordo regularis electionis per eum cassata videretur, qui propter timorem fratris magis quam respectu Dei & communis utilitatis assumeretur: cum tales, inquam, excusationis causæ exponerentur, comes qui cum armata manu nobiscum in capitulo sedebat, adversus eos, qui hujusmodi loquebantur, multo furore & ira magna efferebatur; quibus & post modum satis innotuit, quid tunc in eos moliebatur. Novissime cum in electione consensus fieri nullatenus potuisset, gra- E vis sententia nobis proposita est, quod si hanc denominatam personam non eligeremus, corpus venerandi patris nostri Adelberonis abbatis, beati utique senis, & cujus memoria in pace est apud nos, ejici ex ecclesia ad contumeliam nostram cito aspiceremus. Pollicebatur nihilominus idem comes, si frater eligeretur, multo adjutorio se ecclesiæ affuturum, & tam in persona sua quam in rebus se fideliter & devote serviturum. Quod qualiter expleverit, rerum exitus comprobavit, cum facto abbate eodem fratre suo, assidue cum uxore sua & maxima multitudine super eum & ecclesiam incumbebat, nec prius eum deserebat, quam annonam, de qua toto anno victurus erat, sic prorsus consumserat, quod nec mensæ panem residuum ei dimittebat. Non itaque tam inducti his promissionibus, quippe quas vanas ac falsas suspicabamur, quam superati terroribus ac minis, quem solum principem & dominum super nos aspiciebamus, maxime ne contumelia ecclesiæ fieret in defuncto patre nostro, ita coacti fratrem ejus elegimus, non ausi dimittere, quod voluntatis ejus esse perspeximus, non tamen communiter, quia prædicti fratres in contradictione sua perstiterunt, & cum a domino rege multum etiam invito ac fratris precibus constricto investitus de Fulda rediret, illi susceptioni ejus se subduxerunt, quod electioni ejus, quæ secundum Deum facta non erat, consentire noluerunt. Unde & eosdem, qui erant numero quatuor, nobis inconsultis, comes & novus abbas exiliaverunt, cum quidam ex eis satis eruditi & honeste apud nos conversati, multum a nobis fuerint dilecti, nec sine magno dolore sint a conventu nostro subtracti. Quemdam vero ex eis, qui præsentiam domini papæ interpellaverat, postmodum idem domnus Henricus cepit, & in vincula conjecit, & fame ac siti, frigore ac nuditate intolerabiliter afflixit, & per tres menses carceri mancipavit. Talem introitum habuit in abbatiam. Quam inutilis autem fuerit in ecclesia tempore prælationis suæ, & quam stulte omnia egerit, uno exemplo demonstrari sufficiet. Quod cum fratris sui beneficium liberum ad ecclesiam rediisset, de quo multum res nostræ augmentari poterant, absque omni & sua & nostra utilitate de manu ejus excidit, & hanc honestam opportunitatem benefaciendi, quam quasi dormienti Deus obtulerat, prorsus neglexit, & ne aliquis successorum suorum utilitatem inde consequatur, variarum rerum intricatione effecit. Qualiter denique per dominum Thomam cardinalem presbyterum apostolicæ sedis legatum depositus sit, accusatus & convictus de simonia, de violenta intrusione, de inutilitate personæ, de inobedientia, quia vestræ discretioni incognitum esse non credimus, ob fastidium prolixitatis hic inserere supersedemus. Quoniam igitur per misericordiam Dei de persona ejus ecclesia nostra liberata est, gratias agimus Deo, & quod de cetero neque dominus, neque habitator loci nostri sit sponsione in perpetuum valitura firmavimus. Neque enim propterea depositioni ejus consentientes fuimus, quod eum denuo nobis præponere voluerimus. Scimus autem, quod nisi affecta-

ret restitutionem dignitatis suæ, nequaquam tantopere quæreret ibi subesse, ubi aliquando præfuit, præcipue cum in principio sedi apostolicæ rebellaverit, & tot conatuum suorum amputatis capitibus, quotidie trigeminis assultibus resurgere attentaverit. Non ergo inter nos eum esse volumus, qui si opportunitas accederit, iterum nobis dominari concupiscat. Litteras etiam domini papæ confirmantes depositionem ejus præsenti anno habuimus, in quibus hoc demandavit, quod si Corbeiensem ecclesiam fatigare præsumserit, & semel ac bis tertiove monitus non resipuerit, non solum prælationis dignitatem, de qua depositus est, in Corbeiensi monasterio non habebit, sed nec inter subditos postmodum habitabit. Fatigantem igitur ecclesiam nostram per venerabiles & religiosas personas dominus noster abbas ex communi consilio capituli nostri jam plusquam tertio commonuit, nec tamen de fatigatione nostra post commonitionem cessavit. Ex mandato igitur domini papæ astricti, eum in consortio nostro recipere non præsumimus, quoniam incidere in manus domini papæ, & similes inobedienti existere per nostram inobedientiam formidamus. Obsecramus itaque paternitatem vestram, ne dure accipiatis, quod in receptione ejus vestræ petitioni annuere non valemus, quia causas impossibilitatis nostræ, quanto potuimus brevius vestræ discretioni ostendimus, quas secundum insitam vobis prudentiam considerando in gratia vestra nos excusatos habeatis, quoniam excepta hac petitione, quam nulli mortalium concedimus, nos ad vestram omnem pro posse nostro promtos & devotos famulos invenietis. Valete in Domino.

Hæ litteræ in communi fratrum conventu recitatæ sunt & omnium testimonio approbatæ. Hi autem fratres præsentes aderant. Waltherus prior, Erminoldus, Ingrammus, Engelgerus, Thidericus, Heremannus, Adelbertus præpositus, Adolfus, Cunradus, Elvingus, Metfridus, Ysico, Thegenhardus, Henricus, Bruno, Abraham, Marquardus, Bruningus, Eico, Luidolfus, Lampertus, Erkebardus, Henricus, Adelbertus, VVerncherus, Othelricus, Arnoldus, Reimarus, Fridericus, Unarchus, VVernherus, Ruopertus, Hartmannus, Saxo, Adelbertus, Reinherus.

CXXXIII. WIBALDI ABBATIS litteræ.

De concordia inter Reinherum præpositum & Elvirum comitem.

Anno 1145. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis A ecclesiæ abbas omnibus præsentibus & futuris in perpetuum.

Officium prælationis nostræ exigere videtur, ut circa res ecclesiasticas & personas, quas Deo ordinante regendas & procurandas suscepimus, circumspecta providentia invigilemus, ne vel in rebus suis ecclesia nobis commissa detrimentum patiatur, neve subditi nostri propter res ecclesiæ ex aliqua schismatis occasione, ut plerumque fieri solet, disturbentur, quia profecto sicut iram Dei meretur, qui seminat inter fratres discordiam, sic nos gratiam a Deo accepturos speramus, cum seminamus inter B fratres concordiam. Noverit igitur universitas fidelium nostrorum, qualiter dilectum filium nostrum REINHERUM præpositum *de Eresburg*, & ministerialem nostrum ELVIRUM comitem *de Horhusen* ad pacem & concordiam revocavimus, pro pacto decimarum *de Nien* & *Heflike* quæ pertinent ad custodiam Corbeiensis ecclesiæ. Has siquidem decimas cum omni tempore custos Corbeiensis libere habuisset in manu sua, & venderet vel exponeret, cui volebat: ELVERICUS tempore domini senioris HENRICI prædecessoris nostri hoc obti- C nuit, ut easdem decimas dimidias uno tantum anno redimeret. Quo concesso, sequenti anno multis precibus a nobis & a custode iterum redemtionem earumdem decimarum impetravit, nec de pacto quicquam adhuc quæsivit. Tertio nihilominus anno in pacto redemtionis eas se a domino HENRICO prædecessore nostro recepisse affirmabat. Cui cum contradiceremus & pactum esse negaremus, nobis reclamantibus, judiciario ordine ex jure comparium suorum pactum suum in eisdem decimis asserere volebat, sed quia hoc fieri prohibuimus, D quasi justitiam suam ei auferremus, diu multumque nobis molestus erat. Denique cum in determinanda hac causa nullam viam invenire possemus, ut pax & concordia inter eum & præpositum *de Eresburch* haberetur, hujusmodi tandem consilio litem diremimus. Ex consilio fidelium nostrorum redemtionem earumdem decimarum inter ipsos divisimus, ut medietatem unam præpositus *de Eresburch*, alteram medietatem ELVERICUS annuatim usque ad finem tantum vitæ suæ redimat, hac conditione, ut in vigilia sancti Jacobi uterque eorum E custodi Corbeiensi triginta solidos pro decimis, per proprios nuntios transmittant. Post finem vero vitæ ELVBRICI medietas decimarum ad manum custodis Corbeiensis libera redeat. Ut autem hæc constitutio tam Elverico quam præposito Eresburgensi atque custodi Corbeiensi rata & inviolabilis permaneat, cartam hanc in testimonium facta rei conscribi, & sigillo beati Viti præcepimus signari.

EPISTOLA CXXXIV. WIBALDI abbatis ad B. præpositum.

Discrimen inter mentiri & mendacium dicere.

Anno 1149. FRater WIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica dilecto fratri & amico suo B. præposito salutem & benedictionem.

Cujusdam sapientis verba sunt hæc: inter mendacium dicere & mentiri distat. Qui mentitur, ipse non fallitur, alterum fallere conatur Qui mendacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: qui mentitur, inquit, fallit quantum in se est; at qui mendacium dicit, non fallit quantum in se est. Item hoc quoque super eadem re dicit. Vir bonus, inquit, præstare debet ne mentiatur, prudens ne mendacium dicat. Et nos, frater carissime, nequaquam mentiti sumus, sed mendacium dicere, coegit nos non imprudentia, sed necessitas. Itaque longiores adhuc inducias petimus, ut neque mentiti fuisse, neque mendacium dixisse comprobemur.

EPISTOLA CXXXV. THEOTVINI & Guidonis cardinalium ad Henricum Mindensem episcopum.

Arguunt eum quod in Kaminatensi ecclesia divina officia celebrare prohibuerit.

Anno 1149. T sanctæ Rufinæ episcopus & G. sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis & cancellarius venerabili fratri HENRICO Mindensi episcopo salutem.

Fratres Corbeiensis monasterii nobis conquesti sunt, quod cum apud dominum papam perrexissent, & apud eum aliquamdiu moram fecissent, in Kaminatensi ecclesia in qua ipsi religionem reformare cœperunt, divina prohibueris officia celebrari. Quia igitur officio tuo nequaquam expedit, ut servos Dei & in bono proposito perdurantes contra justitiam debeas molestare, dilectioni tuæ mandamus, quatenus cum prædictis fratribus ita componas, ut non habeant, unde apud sedem apostolicam juste conqueri valeant.

EPISTOLA CXXXVI. VVIBALDI abbatis ad suos Stabulenses.

Luget fratrum suorum mortem, de quorum felici obitu gratulatur; sed maxime dolet de transitu E. apud quem plura tenacitatis vitio reperta sunt quam expediret.

Anno 1149. FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica Roberto
A venerabili decano & ceteris in Christo dilectis fratribus Stabulensis ecclesiæ filiis benedictionem & vitam usque in sæculum.

Luctuosas jam a longo tempore litteras a vestra parte accepimus, non equidem vitio vestro, qui semper & optare nobis & annuntiare prospera consuevistis, & quæcumque fuerint acerbiora usque in extremum necessitatis articulum celare, sed quod manus Dei supra monasterium nostrum est extenta, evocando ad se & subtrahendo nobis fratres nostros rebus utique divinis maxime utiles ac necessarios; nos tristamur, fratres, atque lugemus illos nobis esse ademtos, qui
B orabant pro populo & pro civitate nostra, intenti jugiter corde & voce ad sui conditoris amorem & laudem, sectantes humiliter omnem obedientiam, diligentes veraciter nostram personam, sed lætatur in cœlis Christus cum angelis, factos eos esse ex ipsius gratiæ dono gloriosæ civitatis suæ municipes. Domine JESU ignosce nobis, quia ploramus eos, quos tu recipis: non tibi invidemus quod habes, sed de acie nostra fortissimos bellatores subtractos dolemus, licet apud te jam nos familiarius adjuvent de se nunc securi, sed de nobis solliciti. Flevisti & tu, Domine, Lazarum, sed quia fortassis resus-
C citabas iterum hujus vitæ passurum ærumnas, qui mortuus fuerat ad quietem. Lacrymatus es tamen ex humano & amico affectu quocumque, & fundimus lacrymas non desperationis sed dilectionis, non odii sed desiderii, non quia ad te transierunt, sed quia a nobis recesserunt. Verum sicut quatuor illi fratres G. S. A. VV. sancto & catholico fine decedentes, spei & fiduciæ plenos ad sequendum se nos provocaverunt, ita hic extremus frater E. vir quidem castigatæ vitæ, & totus in lege Dei sui die ac
D nocte, in quadam parte minus cautus suo improviso transitu nos non absque gravis offendiculi scrupulo conturbavit. Siquidem, ut nostis, partem quamdam administrationis ei commiseramus, de qua monasterii præstationibus servire deberet, in qua tenacitatis culpa seductus est, ut plura relinqueret, quam ejus saluti expediret, de quibus omnibus vobis in commune mandando præcipimus, ne quis vestrum eas tamquam proprias seu communes, vel quasi ex testamento delegatas vendicare præsumat, sed salva & integra omnia ad nutum decani ser-
E ventur, donec vobis divina opitulante gratia redditi, quid de his agendum sit sollicite una vobiscum inquiramus. Recordetur eruditio vestra de præda Jericho anathemati & ignibus devota, & de periculo Achar, qui de eodem anathemate furtim subduxerat, non quod creatura Dei inanimata & insensibilis & ad usum hominis instituta præmium mereatur vel pœnam, sed quod earum excidio hominum sit inobedientia vindicanda & avaritia cohibenda. Rumor de nobis nuper acceptus,

qui vos de salute nostra sollicitos conturbavit, ex parte falsus est, & ex parte verus. Damno enim aliquanto & ingenti injuria affecti sumus, Deo propitio rerum humanarum vicem dispensante, & tumorem superbiæ, qui de munerum suorum mirabili collatione nasci poterat, quadam interjectæ amaritudinis temperantia reprimente, ut veraciter illud cantici canticorum possimus dicere: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi.* Verum quod a paucis latronibus desperatis commissum est, tanto ulciscendi studio a ceteris omnibus, qui fidem suam & devotionem servare desiderant, expiatur, ut valde divinam offensam reformidemus, nullum interim honoris vel salutis periculum sustinentes. Potens est autem Deus de his omnibus nos clementer eripere, & ad vos tempore accepto reducere.

EPISTOLA CXXXVII. WIBALDI abbatis ad Bernardum episcopum Patherbornensem.

Quamdam causam suam ejus judicio diffiniendam relinquit.

Anno 1149. REverendo patri suo & domino BERNARDO sanctæ Patherburnensis ecclesiæ venerabili episcopo frater WIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia Catholica, dilectionem filii & obedientiam servi.

Multas debemus, & multas referimus sanctitati vestræ gratias, quod a longis retro temporibus nos paterno affectu diligere & honorare dignatus estis, quod maxime nunc experti sumus, quando acceptæ tam evidentis calumniæ amaritudo nos acerbius pulsavit. Siquidem & laborem & expensam non solum æquanimiter, sed etiam hilariter pertulistis, & in dando consilio tanta fuistis moderatione usus, ut cauta & circumspecta vestræ discretionis regula paucis possit esse imitabilis. Quamobrem de amico facti vobis amicissimi, finem rei nostræ vestro examini committendum judicavimus, ut eam partem consilii sine dubitationis angustia tenendam arbitremur, quæ nobis a vestræ pietatis & fidei solertia proponetur. THIDERICUS comes de Huxara vult se, ut verbis ejus utamur, in nostra misericordia dare, & ad nostram satisfactionem & reconciliationem sic accedere, quemadmodum dictaverint compares sui, videlicet ministeriales Corbeiensis ecclesiæ, qui a nobis ex nostra optione fuerint electi & ex nomine designati. Et quoniam turbati sumus & moti sicut ebrius, & si qua in nobis fuit sapientia, devorata est, cogitque nos rerum necessitas quædam dissimulare, quædam tolerare, ne forte frangatur vas, dum æruginem eradere cupimus, tamen nihil animo sequendum statuimus, nisi quod vestræ diligentiæ complacuisse senserimus. Propterea causam hanc distulimus tractare, ac de ipsa respondere usque ad proximam feriam secundam, quatinus vestræ discretionis consilio præmuniti, tutius ac melius quæ agenda erunt perficere possimus. Nec vero litterarum nostrarum bajulum verbum quod portat vel accipit, intelligere volumus quoniam ex illis est, sed per epistolam vestram de omnibus certificari volumus.

EPISTOLA CXXXVIII. BERNARDI piscopi Patherbornensis ad Wibaldum abbatem.

Respondet ad præcedentem.

BERNARDUS Dei misericordia Patherburnensium pusillus famulus, dilecto fratri WIBALDO venerabili sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati, cum omni caritatis obsequio orationes in Domino. Anno 1149.

Affectum dilectionis, quem, ex quo vos novimus, circa vos habere cœpimus, inviolatum conservare satagimus, ita ut nec personæ meæ nec rebus pro honore vestro conservando & voluntate promovenda parcamus, cupimusque vobis in omnibus proficere, si quid Deus annuit solerter nos deliberando providere. Unde in præsentis causæ compositione, hoc vestræ discretioni fideliter suggerimus, ne sine fidelium vestrorum tam amicorum quam hominum consilio quidquam faciatis, quatenus si forte, quod absit, tale quid posthac emerserit, ad assistendum vobis paratos inveniatis. Fatemur quidem quod multa tolerare vel dissimulare rerum cogit necessitas, sed sicut pro evitando vulnere graviori interdum sapientis est usque ad vivum putrida non resecare, ita nonnumquam si non ab imo plagæ sanitas exurgit, gravior tortura succedit. Et ut præmissum est, discretam sollicitudinem vestram præmuniendo cohortamur, ne sine gravis testimonii confirmatione ullam admittatis compositionem. Tutius enim esse putamus apertos habere inimicos, quam occultos læta fronte pacem mentientes. Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu.

EPISTOLA CXXXIX. GUIDONIS cardinalis ad Anselmum episcopum Havelbergensem.

Scribit ei suam voluntatem per legatum Poloniæ.

CArissimo fratri & amico ANSELMO venerabili Havelbergensi episcopo, GUIDO sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis & cancellarius salutem. Anno 1149.

Cum tuam non possimus frequenter habere præsentiam, scripta tua tamquam personæ vicem gerentia læto corde suscipimus. Per fratrem nostrum G. cardinalem, qui ad partes Poloniæ mittitur, litteras voluntatem nostram pro eo & de eo continentes tibi direximus. Breviter vobis cuncta complectimur, vestri memoriam gerimus, & ut vobis prospera cuncta succedant optamus. Communem amicum nostrum abbatem Corbeiensem nostro nomine salutate.

EPISTOLA CXL. EJUSDEM ad eumdem.

Cupit informari de ipsius statu.

Anno 1149. CArissimo fratri & speciali amico ANSELMO Havelbergensi episcopo, GUIDO sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & cancellarius salutem.

Attendentes ea, quæ de dulcedine cordis tui sæpe gustavimus, amicitiam inter nos per scripta præsentia innovamus: optantes ut statum tuum, quem prosperum esse cupimus, nobis quantocius studeas intimare. Communem amicum nostrum Corbeiensem abbatem per vos in Domino salutamus

EPISTOLA CXLI. ANSELMI episcopi Havelbergensis ad VVibaldum abbatem.

Causatur quod sibi amico non scribat, significatque proximum suum ad papam iter.

Anno 1149. CArissimo fratri & speciali amico VVIBALDO abbati ANSELMUS pauper Christi se.

Quidam sapiens dixit, breves rationes habendas esse cum amicis: sed tu nec longas nec breves mecum jam dudum habuisti, nec una saltem littera me salutasti, præsertim cum tibi, non mihi sit copia legatorum. Quid est hoc? ubi es? quo pervenisti? quid tibi & mihi? quare me dimisisti? VVisera curre retro, currat tamen Havala recte. Ego tamen tuam absentiam semper habeo præsentem, sive velis, sive nolis. Quod si velis, mecum est voluntas tua: quod si nolis, consequenter verum est, absente tua absentia, te ipsum præsentem esse, & itidem tua voluntas mecum. Ego ad dominum papam in proximo iturus sum, si quid mandare volueris, per me tuum, sicut per te ipsum facere poteris. In dominica *Esto mihi* movebo. Cancellarius te plurimum diligit, quod ut certius scias, litteras, quas nuper mihi misit, tibi mitto, quas cum legeris, mihi remitte.

EPISTOLA CXLII. VVIBALDI abbatis ad Anselmum episcopum Havelbergensem.

Romam eunti quædam commendat negotia, præsertim in gratiam abbatis Hersfeldensis.

REverendo patri suo ANSELMO pauperis civitatis & modici cleri *Havelsberch* venerabili episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum. Anno 1149.

Arguistis nostram, ut vos æstimatis, negligentiam, verbis quidem de intimo caritatis sacrario depromtis, eo quod vos tanto temporis emenso spatio nec viderimus nec salutaverimus, præsertim cum nobis non desit legatorum copia: sed absit a nobis, pater carissime, illa lethea oblivio, illa non puerilis, sed stultissima negligentia, quæ ab animo nostro avellat vestri cum intima dilectione memoriam. Scriptum est: *Ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Vos utique & paucissimi de perfectorum numero, quos divinæ largitatis bonitas nobis absque ulla meritorum prærogativa, absque ulla similitudinis cohærentia dedit amicos, estis thesaurus noster, de quo sæpe haurimus & non minuitur, de quo fures nihil possunt excerpere, quem tinea & ærugo non possunt corrumpere. Credite mihi, episcope, si totum mundum haberemus, ac vos & vestri similes, qui paucissimi esse possunt, amicos non haberemus, pauperes essemus. Vestri ergo memores, & per incrementa fortius in amorem accensi, expectavimus temporis opportunitatem, quando desiderata jam prius præsentia vestra perfrui possemus, & longo colloquio effundere fluctus animæ nostræ, quibus quotidie turbamur & movemur sicut ebrius. Siquidem, pater amantissime, habebamus prius uxorem & lippam & infœcundam & præterea macram; hæc vero posterior, cujus matrimonio copulati sumus, pinguior quidem est, sed non minus lippa & sterilis, & præterea contumacior, nova quærens, & sua quiete dolens. Utinam, bone JESU, mihi dares illam Abacuc prophetæ translationem, ut cum venerit ANSELMUS episcopus Romam ad illum nostrum cancellarium tam bene nostri memorem, possemus utrique animæ nostræ arcana patefacere, & eorum consilio & consolatione solidari, nam utrobique divisi, lupum tenemus per aures. Miseramus Romam pro intimanda domino papæ Fuldensi electione, cui ex ipsius mandato interfueramus. Reliquit nuntius noster III. kal. Januarii dominum papam sanum & incolumem apud Viterbium, & cancellarium nostrum GUIDONEM plenum jucunditatis & bonæ

ſpei, qui nobis affectum, quem in noſtra parvitate concepit, & quem in litteris ſuis totiens cum deſiderio prodit, epiſtola prolixiore ſcripta manifeſtavit, quem nos tantum diligimus, quantum poſſumus & intelligimus, non quia nos adjuvat, ſed quia nos diligit; non quia potens eſt, ſed quia bonus. Dominus quoque papa ſua humanitate & clementia nos fecit veraciter ſuos, ita ut caritas foras miſerit timorem; quem ex noſtro nomine intime ſalutabitis, immenſas ei gratias pro univerſis beneficiis noſtræ parvitati collatis referentes. Dicite noſtro communi amico cancellario, quod ſi numquam de cetero Romanam eccleſiam & Urbem videremus, ſi remotiſſimam eremum habitaremus, ſui tamen quodam ſingulari modo eſſemus, & ea quæ nobis per litteras ſuas mandavit, uſque ad calcem diligenter obſervabimus. Miſimus ad pedes pietatis veſtræ abbatem Herſefeldenſem, qui quo-
[a] niam vim (a) patitur, reſpondete vos pro illo, quia neſcit quid dicat inimicis ſuis, tanta eſt hominum temeritas & veſania. Summa petitionis noſtræ pro hoc abbate hæc eſt, ut ei officium ſuum apud dominum papam recuperetis: quod ſi vultis, & poteſtis: deinde ut apud dominum Bremenſem, quod vobis facile eſt, obtineatis, ut eum in abbatia ſua reſtituat, & cauſam ſuam canonico jure terminet. Quidquid huic feceretis, mihi feceritis. Videte quam immemores veſtri ſimus, non eſt dictum, fuerimus, quod de præterito & futuro dicitur, ſed ſimus, quod eſt de præſenti, hoc eſt de æternitate. Meditati fueramus quæſtionem de creatione angelorum non ignobilem, quam eruditioni veſtræ ſcribere ſtatueramus, ut reſpondendi neceſſitate ſtudium veſtrum excitaremus; identidem inquiſitionem veſtram ſive ratiocinationes & argumenta de illa veſtra poſitiva juſtitia a vobis poſcere volebamus, ut nos quoque vel conferendo, vel opponendo, vel conſentiendo vigilaremus. Utinam liceat nobis vos ab Urbe revertentes ulnis veræ caritatis amplexatum deoſculari, ac de ſtatu ſacroſanctæ matris noſtræ Romanæ eccleſiæ, necnon de regni totius habitudine, & de mundi totius qualitate ſecretius vobiſcum ac diutius conferre. Fere enim ſolus eſtis, aut inter pauciſſimos unus, qui de his aliquam meditandi viam ingredi & ambulare noveritis.

EPISTOLA CXLIII. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

De ſtatu Fuldenſis monaſterii eum informat.

Anno 1149. Reverendiſſimo patri ſuo & domino Eugenio uni & univerſali pontifici, frater VVibaldus Dei gratia & veſtra id quod eſt in eccleſia catholica, dilectionem ut patri, obedientiam & ſervitium ut Domino.

Poſtquam ab æquitatis veſtræ cenſura A. (b) quondam Fuldenſis abbas apud Treverim depoſitus fuit; Fuldenſis eccleſia numquam in generalem concordiam rediit, quoniam hi qui cum abbate & pro abbate ſteterant, omnes fere de monaſterio expulſi ſunt, & maxime illi, qui alicujus adminiſtrationis officia a longis retro temporibus habere videbantur. Quod diſſenſionis malum in tantum crevit, ut lator præſentium frater Dudo cum litteras veſtræ juſſionis de facienda electione dediſſet, mox in porta monaſterii captus ſit. Nos quoque a veſtra celſitudine Fuldam venire juſſi, revocare ipſos ad pacem, & ut fratres ſuos in congregationem reciperent, ſtudioſe tentavimus; ſed facientibus peccatis nihil profecimus. Quia, igitur ad veſtram moderationem pertinet, ut inſtar divinæ potentiæ, quæ ſanat contritos corde & alligat contritiones eorum, omnium curam cum miſericordia habeatis. Providete ne aberrantes oves luporum morſibus lacerentur, & eccleſia Fuldenſis, quæ ampliſſima eſt & ſuis ſpatiis, & veſtra ſpeciali dominatione, & ordinatione per vos in pace ac religione reformata totius honeſtatis principatum obtineat.

EPISTOLA CXLIV. VVIBALDI abbatis ad Henricum abbatem Fuldenſem & Hereveldenſem.

Ut diſperſos filios benigne recipere velit.

Reverendiſſimo patri & amico ſuo H. venerabili Fuldenſi & Herſfeldenſi abbati, & omnibus Fuldenſis eccleſiæ filiis tam monachis quam laicis, frater VVibaldus Dei gratia id quod eſt in eccleſia catholica, exiguas orationes & devotum ſervitium. Anno 1149.

Filii & fratres veſtri Lampertus & Dudo, & alii quidam noſtram parvitatem vel per ſe vel per nuntios ſuos ſæpe numero adierunt, orantes attentius, ut ad pacem & reconciliationem veſtram, & ad regreſſum monaſterii ſui, de quo ſe injuſte pulſos conquerentur, veſtram per noſtræ petitionis interceſſionem aperiremus. Quod nos caritatis intuitu, licet inviti, tandem aſſumentes, omnium & ſingulorum pedibus animo advoluti, ſupplicater deprecamur, ut miſereamini fratrum veſtrorum, & quia propriæ actionis vitio de eccleſia nec egreſſi nec ejecti ſunt, ſed quædam communis diſcordia, quam eſſe firmiter ſopitam oportet, de veſtro eos collegio proturbavit, ipſos

(a) Vide ſupra epiſtolam archiepiſcopi Moguntini ad Eugenium papam III.

(b) Aſcholfus, cujus vide ſupra epiſtolam ad VVibaldum abbatem.

cum bona venia in congregationem recipiatis, & sicut filios & fratres vestros benigna caritate foveatis. Omnium fratrum nostrorum circa nos positorum sententia & petitio eadem est, timentium ne forte scandalum gravius aliquod inde valeat oboriri.

CXLV. NOTITIA DE DUELLO in juramentum commutato.

Anno 1149. ANNO Domini MCXLIX. prælationis autem domni VVIBALDI abbatis in Corbeiensi ecclesia III. THEODERICUS comes villæ Huxariæ a Reinhero de Porta interpellatus est de duello, qui hoc imponebat ei, quod ex consilio ejus equi domini sui abbatis sublati atque enecati fuerint, idque singulari certamine contra eum se asserturum proposuit. Cum ergo pro hujusmodi perfidiæ suspicione tam a domino abbate, quam ab omnibus pene comministerialibus suis THEODERICUS execrabilis & odiosus haberetur, volens se expurgare de imposita sibi perfidia, paratum se & promtum ad duellum contra Reinerum dicebat. Prudentiores vero condomestici eorum considerantes non absque communi turpitudine comparium suorum inter duos coæquales suos hujusmodi pugnam posse committi, dominum abbatem obnixis precibus rogabant, quatenus satisfactionem THEODERICI reciperet, qui ad gratiam ipsius redire & pro objecto sibi crimine, sive per justitiam, sive per misericordiam satisfacere paratus esset. Huic ergo petitioni dominus abbas non abnuens, elegit ex ministerialibus suis octo, videlicet Carolum senem, ELVERICUM comitem, Heinricum de *Riteh*, Henricum *de Liutem*, Godescalcum *de Godenlevesse*, Brunonem, Udonem, Reinmarum, quos hujus reconciliationis consiliarios constituit, ut quidquid isti secundum honestatem ipsius & ecclesiæ in consilio invenirent, ipse sequeretur, hocque eis se facturum promisit. Exponens itaque eis causas, pro quibus in gratia sua THEODERICUS non esset, reliquit eis qualiter secundum honestatem suam & ecclesiæ, communicato inter se consilio, reconciliationem ordinarent, hoc præmonito, ut Reinherum de reconciliatione non exciperent. Prænominati igitur octo diu inter se consilio habito, in hoc tandem consenserunt, ut dominus abbas sua auctoritate & imperio duellum inter Reinherum & Theodericum eximeret, ac Theodericus in sacris reliquiis B. Viti juramento comprobraret se innocentem esse de his, quæ Reinherus ipsi objecerat, & pro quibus eum ad pugnam vocaverat, & hoc juramentum absque contradictione Reineri fieret. Sicque per dominum abbatem tam de hac A causa quam de aliis, si quæ inter eos essent, in præsenti reconciliarentur. Juramentum deinde THEODERICUS in eisdem reliquiis præstaret, quod absque & voluntate atque conscientia sua dominus abbas equos suos perdidisset. Postmodum juraret, quod cum domno HENRICO post depositionem ejus reconciliationem nullam fecerit. Duodecim præterea obsides de propinquis suis domino abbati daret, quod numquam deinceps contra dominum abbatem vel facto vel consilio scienter ageret. Quod si hujus B sponsionis prævaricator aliquando existeret, hos duodecim obsides æque ut dominum abbatem inimicos & adversarios haberet. Hoc ergo dominus abbas quemadmodum promiserat, secutus est. THEODERICUS primum juramentum explevit, quod ad Reinerum pertinuit. Secundum & tertium juramentum, quæ ad dominum abbatem pertinebant, per misericordiam abbas sponte etiam non rogatus ei remisit, pugnam utriusque interdixit, deinde ipsos ad invicem reconciliavit. Dedit consequenter C THEODERICUS obsides fidei suæ duodecim ex propinquis suis, hos videlicet: Fritherium dapiferum, Bunonem, Godescalcum de *Godenlevesse*, Reinmarum, Cunradum *Damet*, Liuddagum, Henricum fratres, Bertoldum, ELVERICUM comitem, Godefridum *de Munekhusen*, & duos, qui præsentes non erant, quos in brevi se adducturos promisit, VVernonem *de Jesikhe*, Helmvvigum *de Codolumen*. Decem igitur qui præsentes erant data fide & propria manu in manum abbatis singillatim una eademque sententia promiserunt, quod si Theodericus fidem suam circa eum violaret, se inimicos D & adversarios, nisi gratiam ipsius sine ipsorum interventu reciperet, jugiter habiturus esset. His ergo fidejussoribus sub hac conditione receptis dominus abbas Theoderico gratiam suam reddidit, & in osculo pacis eum recepit. Acta sunt hæc Corbeiæ VI. idus Februarii, præsentibus fratribus nostris senioribus & præsentibus nobilibus pueris hominibus ecclesiæ, ADELBERTO comite *de Evelstein*, VVidikindo *de Sualemberch*; erat etiam præsens FLORENTINUS filius comitis SIFRIDI DE ERTENEBURCH, E & coram ministerialibus ecclesiæ multis.

EPISTOLA CXLVI. MANEGOLDI ad VVibaldum abbatem.

Laudat VVibaldum de scientia liberalium artium.

DOmino VVIBALDO venerabili Corbeiensium abbati, Manegoldus suus in omnibus negotiis utraque manu uti pro dextra. Anno 1149.

Quotiens Mercurii & philologiæ conju-

gium tanta odra virtutis & Apollinis quæsitum, & omni conventu deorum comprobatum considero, dum inter alia septem Nympharum adventum perpendo, & singularum proprietates attendo, amplexus tam desiderabilis conjugii non carnalibus brachiis exhibitos vobis attribuo, dum totius philosophiæ florem, dum & divinitatis & septem liberalium artium & omnium pedissequarum scientiam apud vos, & armarium studio invenio aptissimum. Præter hanc specialem industriam prædicatur de vobis accidens a vobis inseparabile & proprie proprium, scilicet morum excellens ingenuitas. Quos cum physici secundum qualitates complexionum probent diversificari, facile probari potest, vos optima complexione temperari. Vos igitur qui non estis dealbatus in pariete, sed niger in corporis superficie, mira virtutum, scientiæ, & morum claritate fulgetis in pectore. Quorum omnium, si quantum scirem, probationes exequerer, favorali aura aures vestras liniendo de vitio adulationis & hyperbolæ notari timerem, & epistolaris compendii metam excederem. Si igitur aliquid perfectum natura in humanis adinventionibus expostivisset, vobis profecto plenaria non deesset perfectio, cum tamen nihil emendatione dignum, vel in vobis, vel in domo, vel in familia, nihil omnino vel in contento, vel in continente, quod modo cum artificiosa surgit dispositione corrigendum invenerim, nisi quiddam contra ortographiam in superliminari australis januæ, quam non ex ignorantia, non ex negligentia, sed ex aliqua, quam nostis, factum est industria. Propter hæc omnia ultra quam dici vel credi potest, mihi desiderabilis est vestræ jocunditatis præsentia, non ideo tantum, quia multiplici ferculorum genere corpus meum nuper pavistis, sed quia gratioribus condimentis mansuetudine scilicet & hilaritate animum meum recreastis.

Multi de mundo docuerunt ore rotundo,
Ad quid sit factus, quo tempore factus & unde
Nobis auctorum scriptis aperitur ab
Ex quorum num . . . eris
Qui dicunt omnia v . . .
Grata temperie primos ortus habu . isse
Ortus rebus eos aptos patet attribu .
Rex veris t . . . . alis.
Veris complexio t . . .
Dum constricta gelu nequit arida fructific are
Per calidum, sed & humectum solet anim
Sic fit fœc . . . . undus.
Redivivo germine m . . .
Abbas, hæc in te complexio mira not atur
Illa per effectus in te regnare prob
Illa tuum fructus ad tam pulchros cor ar avit
Hæc in corde tuo virtutem fructific
Quæ pulchros m . . . ores
Commendat & auget hon . . .
Ergo tua quis miretur de prosperit ate.
Virtus in tanta tibi cum faveat probit

EPISTOLA CXLVII. VVIBALDI abbatis ad Manegoldum scholæ magistrum.

Respondet ad præcedentem.

WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ procurator, dilecto fratri & amico suo Manegoldo, majoris ecclesiæ in Patherburna canonico & scholæ magistro, legem ut intelligat, intelligere ut sapiat, sapere ut provideat, providere ut vivat. Anno 1149.

Delectatus sum, frater, litteris tuis, non quia me laudas, sed quia te studere intelligo; non quia me effers præconiis, sed quia me diligis. Nulla enim laudatio sine amore fieri potest. Nam ironia & quidquid intorte vel oblique dicitur, laudatio non est: originem suam a fonte amoris laudatio habet; inde est, quod etiam vitiis amicorum plerumque delectamur. Discipuli magistrorum sententias tuentur, non quia veræ sunt, sed quia auctores amant. Schola adversus scholam debacchatur odio vel amore magistrorum, & clamore defendunt, quod ratione non possunt. Beatus Augustinus dicit: *Qui nos diligunt, quærunt quæ bona de nobis laudent: qui nos non diligunt, quærunt quæ mala de nobis loquantur.* Ita verum est, quod probatio dilectionis, exhibitio est operis, est enim laudatio quoddam opus. Non igitur quia a te laudatus sum præsertim in re falsa, quoniam laudis tuæ titulos in me nec sentio nec recognosco, rescribere indoli tuæ tentavi, sed ut dilectionem tuam fortius inflammarem, & studia in te accenderem, furatus sum publicis actionibus nocturnas horas, in quibus tibi responderem. Contra morem meum facio, ut singulari numero loquar, qui cum monachis nostris pluraliter dicere consuevimus. Sed scribo scholastico, & vias philosophiæ ingredienti, qui de ipsis studiorum suorum penetralibus laudationis meæ ornamenta depromsit. Sed quid loquar vel quid admonebo, cum nihil dici possit, quin jam dictum fuerit? Negat Cicero, si duplicetur sibi ætas habiturum se tempus, quo legat Liricos, eodem loco dialecticos. Putas fortassis dictum, quia vir gravis & serius & philosophiæ disciplinis explanandis deditus, hæc tamquam levia & inepta projecerit? Sed libri ejus non solum sententiis, sed & verbis ipsorum referti sunt. Tanta ante ipsum conscripserant poetæ tragici, comici, lirici, dialectici ac sophistæ, ut taceam de philosophia & artium liberalium præceptoribus. Rusticas quoque res, agriculturam & architectonicam suo jam tempore non pauci in libris ediderant. Quanti

sua ætate & post illum fuere philosophi & poetæ? lege Tranquillum, lege Cornelium Nepotem, & alios quosdam gentiles de viris illustribus, tanta esse scripta intelliges, quæ vix a quoquam studiosissimo legi possint. Ad nostros veniam Christianæ legis philosophos. Inspice ecclesiasticam historiam Eusebii, & aliam ecclesiasticam, quæ vocatur Tripartita. Revolve libros Hieronymi presbyteri, Isidori presbyteri, Gennadii abbatis de viris illustribus, & videbis, quos duces habuerit ecclesia post apostolos, & intelliges, quod omnia, quæ dici possunt, ab illis summis philosophis præoccupata sunt, ut nihil jam dici possit novum: ne errandi quidem locus relictus est novus. Erratum est a multis, & errores ipsorum a melioribus redarguti sunt & confutati. Illi ipsi, qui ob ignominiosam gloriam hæretici contendunt fieri, non nova inveniunt, sed vetera replicant, & superfluas verborum novitates, quas Apostolus devitandas præcipit, quæ multorum sunt correctione antiquatæ, tamquam propria ratiocinatione inventas in contentionem adducunt. Quid loquar de ceteris viris doctissimis, qui post prædictos in ecclesia Dei scribendo & disserendo præclara ingenii sui monumenta reliquerunt? Bedam dico & Ambrosium, Heimonem, Autpertum, Rabanum, Johannem Scotum & multos præterea, quorum opera legimus: necnon illos quos vidimus, Anselmum Laudunensem, VVilhelmum Parisiensem, Albericum Remensem, Hugonem Parisiensem, & alios plurimos, quorum doctrina & scriptis mundus impletus est, quos nos desidiæ & avaritiæ dediti, sub cœca oblivionis nocte latere sinimus, nullo ipsos vel eorum opera illustrantes eloquio. Num igitur ad te scribens nova possum cudere? Nequaquam, erit tamen aliquid, quoniam si de veterum fuerint decerpta pomeriis, nova videbuntur alibi insita, & in eo nova erunt, quod tibi scripta sunt, cui antea scripta non sunt. Nunc itaque ad litterarum tuarum lineas responsurus, primo gratum habeo & laudo, quod de arte tua meæ laudationis sumsisti exordium, juxta illud Flacci: quod medicorum est promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Sed vide, ne erraverit judicium tuum, quod in me scientiam & facundiam prædicasti, quæ illo Martiani Capellæ multiplici & ænigmatico epithalamio finguntur. Artes quæ dicuntur liberales & cetera quæ de medicina vel agricultura scribuntur, ab optimis præceptoribus accepi, divinarum expositionem litterarum a catholicis & doctissimis viris, minus quam deceret, studiose audivi, multorum tractatus & commentarios tam in divina quam in sæculari litteratura perlegi, sed vaga & multiplex lectio quantum adfert voluptatis, tantum aufert utilitatis. Physico loquor. Cacostomacha sunt plura & diversa fercula, & onerant valetudinem potius quam reficiunt. Ad consuetos & simplices cibos remittuntur, qui peregrinis & variis ægrotare cœperunt. Prodigus filius cupiebat ventrem suum implere de siliquis, quas porci comedebant, quia juxta psalmistam oblitus erat comedere panem suum. Multiplex lectio & summis labiis degustata mulcet animum, non pascit; delectat, non instruit. Est quædam avaritia in scientia, unde & primi parentes tentati sunt. Eritis, inquit, sicut dii scientes bonum & malum. Multa discuntur non propter studium, sed propter curiositatem; non ut simus meliores, sed superbiores. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Legitime igitur utendum ea, quæ juxta Apostolum destruetur, ut illam teneamus, quæ numquam excidet. Neque hoc dico, ut te a studio legendi, meditandi, scribendi ac declamandi deterream, in quorum curriculo nunc maxime versor, illud assequi summopere desiderans, ut ea quæ lego memoriæ tenaciori commendem; & in hoc me exercere soleo, ut post lectum aliquod cujuspiam nodosæ quæstionis volumen, locos & argumenta, & disputandi vias & conclusionum laqueos amoto libro memoriter replicem. Ad industriæ & studii exempla sequenda proponuntur, nobis, Cato, qui sextum & octogesimum agens annum ab inimicis capitali crimine accusatus causam suam egit, neque aut memoriam ejus quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditum animadvertit, græcas litteras in senectute didicit. Terentius Varro, Publius, Crassus, Marcus Cicero, Julius Cæsar inter studiosos latinorum tenuerunt principatum. De Græcis vero Demosthenes inter oratores maximus, Pythagoras philosophus, Plato patriam Athenas præceptorem Socratem sortitus est, & locum & hominem doctrinæ fertilissimum, Democritus physicus, Carneades laboriosus & diuturnus sapientiæ miles, qui cum Chrysippo disputaturus elleboro se ante purgabat, Anaxagoras qui cum e diutina peregrinatione studiorum patriam repetisset, possessionesque desertas vidisset, non essem ego, inquit, salvus, nisi istæ periissent. Socrates, cujus supra meminimus, qui ætate provectus, fidibus tractandis cœpit operam dare, Sophocles & Simonides poetæ. Imperatores vero industrii Themistocles, qui omnium civium suorum nomina memoria comprehendit, Cyrus qui cunctorum suorum militum nomina, Mitridates qui duarum & viginti gentium, quæ sub regno ejus erant linguas ediscendo, ille ut sine monitore exercitum salutaret, hic ut eos, quibus imperabat, sine interprete alloqui posset. Longa series annotare de singulis memorabilia, & texere illustrium virorum operum in-

dicem. Sed ne forte reprehendere & arguere incipias me monachum & jam canescere incipientem, talia vel lectitare vel cogitare, scias, quod ego hæc castra ingredior non tamquam desertor & transfuga, sed sicut explorator & spoliorum cupidus, si forte Madianitem rapere possim, quam pilis erasis & unguibus dissectis legitimo mihi valeam copulare matrimonio. Sed veniam ad nostros, quorum ingenia & studia mirari & laudare possumus, æquare & imitari non possumus. Cyprianus martyr & pontifex, Lactantius, Hilarius Pictaviensis, Ambrosius Mediolanensis, Hieronymus Esfrateus, Augustinus Hipponensis, Leo magnus urbis Romanæ episcopus & alii quamplures præcipui & clari viri, ingenio facili, copioso, suavi, & quæ sermonis maxima est virtus, aperto, ut discernere nequeas utrumne ornatiores in eloquendo, an feliciores in explicando, an potentiores in persuadendo fuerint. Hi tamen cum in una & eadem fidei catholicæ regula formati fuerint, quædam scripserunt non solum diversa, sed etiam repugnantia, sicut Lactantius, qui Judaicam secutus novitatem, mille annorum fabulam introduxit, in quibus post resurrectionem ait Dominum in carne cum sanctis regnaturum. Cyprianus contraria sentit de rebaptizandis his, qui baptizati sunt ab hæreticis; sed errorem suum sanguine expiavit. Ambrosius & Hieronymus de digamia sacerdotis opposita loquuntur, & suam quisque sententiam fortissima atque insolubili scripturarum auctoritate tuetur. Augustinus & Hieronymus de eo quod Paulus Petro in faciem restitit, variis & dissonantibus scriptis longa contentione dissenserunt. Non ergo mirum si philosophi gentium doctrina litterarum mirabiles, cogitando ac disputando veritatis inquisitores, sed tamen inveniendi effectum minime assequentes, inter se & contra se discordaverint, si physici contra logicos & logici contra ethicos digladiati sunt, sed in physicis ac logicis disceptationibus & contrarietatibus venia concedi poterat, quia sive aliquid dicebant, nihil proderant; sive delirabant, nihil nocebant. In moralibus vero nullus dissidio, nullus errori locus est, unum sentire omnes oportet, ipsamque philosophiam uno quasi ore præcipere, quia si quid fuerit erratum, vita omnis evertitur. In illa priori parte ut periculi minus, ita plus difficultatis est, quod obscura rerum ratio cogit diversa & varia cogitare. In hac sicut plus periculi, ita minus difficultatis, quod usus ipse rerum & quotidiana experientia possunt docere, quid sit melius & verius. Conclamant igitur adversum se scholæ, Epicurus contra Stoicam, Stoicus contra Peripateticum, Peripateticus adversus Academicum, & pro magistrorum acumine & inventis tota discipulorum turba decertat, & suis quisque munimentis præceptorum sensa & acta tuetur, & multiplicat. Atque in uno, quod est summum & principale, in quo totius sapientiæ cardo versatur, quantum dissenserint, adverte. Epicurus summum bonum in voluptate animi esse censet. Aristippus in voluptate corporis. Callipho & Inomachus Cyrenaici honestatem cum voluptate junxerunt. Diodorus in privatione doloris summum bonum ponit. Hieronymus in non dolendo. Peripatetici autem in bonis animi & corporis & fortunæ summum bonum fatentur, Hebilli summum bonum est scientia. Zenonis cum natura congruenter vivere. Quorundam Stoicorum virturem sequi. Hæ sunt fere omnes omnium sententiæ. In tanta diversitate quem sequeremur? cui crederemus? cum par esset omnium auctoritas, nisi venisset ille qui dixit: *Ego sum via, veritas & vita?* &, *creditis in Deum, & in me credite.* Hæc tam longo ambitu ad hoc dicta sunt, ut recte scribere, distincte legere, aperte pronuntiare, prædicamenta & sedes argumenti nosse, persuadere dictione, numerorum vim & naturam intelligere, armoniam & intervalla discernere, abacho & gnomone & astralabio præcellere, complexiones & graduum connexiones judicare, parum vel nihil valere scias, si non cognoscatur, si non ametur Deus: quem si cognoverimus, si amando secuti fuerimus, & sequendo ad ipsum pervenerimus, cum omnia sciente omnia sciemus. Ibi rusticus & illitteratus & acute inveniet, & subtiliter judicabit, & copiose differet. Et hæc est vera discendi via, quæ ad esse ducit, quoniam quidem omne animal non esse formidat. Te igitur moneo, te hortor, ut legas, & non negligas; legas libros, & non negligas mores. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum, servus sciens voluntatem Domini sui & non faciens plagis vapulabit multis, potentes potenter tormenta patientur.* Argutias & sophisticas conclusiunculas, quas gualidicas, a quodam Gualone vocant, nec exercebis superbe, nec contemnes penitus. Hæc hujusmodi sunt: Quod non perdidisti habes, cornua autem non perdidisti, cornua ergo habes. Item. Mus syllaba est, syllaba autem caseum non rodit, ergo mus caseum non rodit. Mirabatur dominus noster CONRADUS rex ea, quæ a litteratis vafre dicebantur, & probari non posse hominem esse asinum ajebat. Jucundi eramus in convivio & plerique nobiscum non illitterati. Dicebam ei hoc in rerum natura non posse fieri, sed ex concessione indeterminata nascens a vero mendacium falsa conclusione adstringi. Cum non intelligeret ridiculo eum sophismate adorsus sum. Unum, inquam, habetis oculum? quod cum dedisset, duos, inquam, oculos habetis? quod cum absolute

annuisset; unus, inquam, & duo tres sunt, ergo tres oculos habetis. Captus verbi cavillatione jurabat se tantum duos habere, multis tamen & his similibus determinare doctus, jocundam vitam dicebat habere litteratos. Ceterum fac ut hæc exsolvere non possimus, quod periculum aut quod incommodum nobis imminet? de justitia, de pietate, de frugalitate, de pudicitia utraque, & illa cui alieni corporis abstinentia est, & hac, cui sui cura est, disputatio neglecta dispendium parit, non auræ popularis amisso disputationis præconio, sed vitæ potius atque morum detrimento. Porro quod eloquentiæ mihi portionem aliquam tribuisti, judicium tuum amore illectum est ac deceptum. Est enim res nec parvi temporis, nec exigui studii, nec modicæ exercitationis, scire vim & naturam animorum, excitare pigros, sistere currentes, & tamquam habenis potentibus circumflectere. Licet enim natura sit habilis & ad recipiendas quascumque formas mollis atque tractabilis, quamvis eruditor diligenter & copiose tradat, tamen si frequentis usus actio desit, quæ longe a claustris monachorum secclusa est, lumen a tenebris suffocatur, ignis a cinere non alitur, sed extinguitur. Oportet oratorem & vinci & vincere, ut noverit se & suos & scuto protegere & gladio ferire. Lege Quintilianum de institutione oratoria, qui ab utero matris susceptum infantem limare incipit & formare in oratoris perfecti substantiam. Hæc vis atque potentia longius a nostra ætate recessit: quoniam omnis jurisdictio aut est ecclesiastica vel sæcularis. Et in foro quidem jus dicunt laici illitterati, optima interdum natura præditi, sed tamen in populo Germaniæ rara declamandi consuetudo: breviter & quasi per quædam puncta significandi potius quam explanandi usum fecit. Altera juris pars, quæ canonica vocatur, a viris litterarum doctissimis administratur, quibus in ore est lex Dei, ex qua audiunt: Nolite judicare, ut non judicemini, per quam discunt, quod apud Christianos miser est, non qui patitur, sed qui facit injuriam. In illo summi Legislatoris edicto legunt: sit sermo vester, est est, non non, quod autem his amplius est, a malo est. Et unus eximiæ illius curiæ orator dicit: *amputa opprobrium, quod suspicatus sum.* Si ergo nec suspicione, nec conjectura, nec occasione aliquid vel ad probandum, vel ad non probandum assumitur, restat simplex constitutio causæ. Fecisti? feci vel non feci. Ipsi gentilium diserti in suis diffinitionibus statuerunt, quod aliter censor loqui debet, aliter rhetor. Rhetori concessum est, sententiis uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si verisimiles modo sint, & possunt ad medendos animos hominum qualicumque astu irrepere. Præterea turpe esse putant rhetori, si quid in mala causa destitutum atque impugnatum relinquat. Non ergo decet sanctum virum fide & gravitate præditum apud Christianorum aures tale quid dicere, quod verum non esse sibi atque omnibus videatur. Qui in causa canonica diserte agit, suæ potius gloriæ quam ipsius rei utilitati deservire putatur. Ariopagitæ castigatissimi Græciæ & Athenarum judices neque prooemiis, neque epilogis quemquam uti permittebant, sed simplici & minime colorata narratione: sic omnia pene rhetorices fundamenta quassabantur. Est tamen interdum in ecclesia quædam rerum opportunitas, in qua dicendi artificium irreprehensibiliter exercetur, & maxime in prædicandi officio. In cujus gratiæ principatu, meo quidem judicio, ponitur vir nostrorum temporum valde illustris BERNARDUS Clarevallensis abbas. Oratorem eum non immerito dixerim, qui a rhetoribus definitur: vir bonus dicendi peritus. Siquidem vir ille bonus longo eremi squalore & jejuniis ac pallore confectus, & in quamdam spiritualis formæ tenuitatem redactus, prius persuadet visus quam auditus. Optima ei a Deo concessa est natura, eruditio summa, industria incomparabilis, exercitium ingens, pronuntiatio aperta, gestus corporis ad omnem dicendi modum accommodatus. Non igitur mirum, si potenti tantarum rerum virtute excitat dormientes, immo, ut plus dicam, mortuos, & Domino cooperante & sermonem confirmante alterat homines, & ad jugum Dei trahit captivos qui fuerant in curribus Pharaonis. Hunc tu vere dixisses eloquentem, qui non destruit opere, quod prædicat ore, qui non est intus Nero, foris Cato. Quem si videas, doceris: si audias, instrueris; si sequare, perficeris. Et tu si gloria dicendi tangeris, elige unum quem sequaris, cujus eloquentia tuus animus permulceatur. Maximorum oratorum concors sententia est, ornatius & copiosius dici posse imitando eloquentes, quam artis præcepta sectando. Sed de his hactenus, ut scias, quod nesciam. Laudasti mores meos non veritatis, sed benevolentiæ ductus testimonio; sed si in cordis mei, quod parvum est & inscrutabile, domicilia fuisses introductus, & audires in judicio mentis meæ, quando pro tribunali sedet ratio, cogitationum inter se accusantium gravissimos clamores & acerbas quæstiones, ubi nec tonsura, nec habitus, nec pallor, nec macies potest ferre suffragium, videres animal horrible, & omni monstro deformius. Ibi accusator tam forti quam veraci argumentatione intendit, ibi defensor aut nullus est, aut confitetur. Sed cave dixeris mores recta a natura profectos, quia omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum. Licet enim æstate conceptus, vere natus fuerim, quæ tempora secundum

S. Bernardi elogium.

secundum physicos tuos optimæ sunt complexionis, tamen gratia Dei sum id quod sum, & quotidie ipso adjuvante contendo fieri melior. Non est igitur genesis meæ & parentum meorum derivationis qualiter vivam, sed divinæ gratiæ, quæ prævenit & adjuvat, cui vocanti, quin immo trahenti, recalcitrare & reniti quasi ingratus non debeo. Uterinos certe habeo, in quibus Deus tantam suæ bonitatis non est dignatus exercere potentiam. Effers domum nostram præconiis, quæ quidem multo melior, quam dignus sim, sed inordinatior quam velim. Tanta est enim hujus temporis contumacia, tanta disciplinæ profligatio, ut non accipere, nedum sentire castigationem velit ulla familia, & fallit sæpe tanto tempore laudata sententia, ut paterfamilias, ita & domus ejus. Ceterum familia nostra arctior non est familia primi parentis Adæ, in qua frater fratris sanguine parricidali terram inebriavit, nec angustior familia Noe in Arca, in qua fuit filius, qui derisa postmodum nuditate patris, filiorum propaginem in ipsa stirpe maledicto subjugavit; neque numerosior familia Salomonis, in qua fuit Adath Idumeus sui Domini persecutor. Nonne in domo illius, a quo omnis sapientia est, fuit inter duodecim apostolos unus Judas proditor? nos vero interdum ut homines erramus, aliquando negligimus, aut victi rerum necessitate tacemus. Erant habitacula Corbeiensis abbatis angusta & ruinosa, nos ereximus nova & fortia, quæ suam multitudinem possint capere, Tullianum illud præ foribus & præ oculis habentes: non domo Dominus, sed Domino domus honestanda est. Inscriptum est nomen meum in superliminari australis januæ cum numero quotus sim in catalogo abbatum; quod feci, non ut evacuarem spem, quæ reposita est in sinu meo, sed ut docerem posteros, ne essent avari, sive profusi vel otiosi. Scriptum est ibi græcis litteris illud de templo Apollinis: Scito te ipsum. Causaris quod in principio nominis mei tres vocales contra recte scribendi rationem conjunctæ sint, quarum duæ insertæ pro consonantibus ponuntur & nomen trisyllabum efficiunt. Tu putas id regulariter non posse fieri, & postulas, ut prima nominis littera U vel separata vim vocalis, vel juncta sequenti & eidem vim consonantis obtineat, & nomen tetrasyllabum fiat. Verum scholastice: si possunt in nomine proprio sive appellatorio duæ consonantes ante vocalem jungi, sicut gnato, gnevis, spiro, flores, fructus, cur duæ vocales loco consonantium positæ conglutinari & conflari non possint? sed ut me tua quæstione liberem, & vel iratus, vel placatus a me recedas, latinis litteris barbara nomina stringi non possunt, & nos Germanici sumus non Galli Comati, qui in talibus nominibus (a) G. pro U. anteriori ponunt. Hæc, frater dilectissime, pro tuæ amicitiæ intuitu; & pro accendendis fortius studiis tuis contra rigorem instituti nostri jucundius ad te scripta sunt. Non timeo reprehensores, quia caritas benigna est, patiens est, omnia credit, omnia sustinet. Habui in memoria, dum hæc scriberem, quiddam, quod in libris eorum, qui facta vel dicta memorabilia conscripserunt, invenitur. Augusto Cæsari procedenti e Palatio, Græculus quidam importune solebat occurrere, porrigens ei laudum suarum quædam epigrammata. Offensus imperator hominis frequenti adulatione & intempestiva, ut erat litterarum amator & græce sciens, aliquando prævenit Græcum, & epigramma, quid ipse in laudem ejus conscripserat, ad legendum ipsi porrexit. Quo decurso, Græcus exclamat, ingenium Domini laudibus effert, demissaque in peram manu, assem, quem solum habebat, tulit, tene, inquiens, imperator, non secundum tuam, sed secundum meam fortunam. Qua volubilitate ingenii exhilaratus princeps, largiori eum munere ditavit. Ego exemplum sequens pro binis laudationum tuarum schedulis plenam epistolam tibi remitto inter curas & multiplices labores duarum noctium lucubratiunculis effusam.

(a) Non modo Galli sed & Itali etiam in hujusmodi nominibus litteram G. usurpant, unde & in epistolis quas ut abbas Casinensis dedit, Guibaldum non VVibaldum se inscribit.

EPISTOLA CXLVIII. VVIBALDI abbatis ad Hartvvicum Bremensem archiepiscopum.

Hartvvicum archiepiscopum sibi iratum, eo quod in electione Bremensis antistitis electorum vota in VVibaldum conspirare visa sunt, sibi reconciliare conatur.

REverendo domino H. venerabili Bremensis ecclesiæ archiepiscopo, frater VVibaldus Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1149.

Clericus noster Henricus de Kaminata quasdam petitiones nostras ad vestram sublimitatem a nobis missus pertulit, inde reversus narravit, quod adversus nos graviter effetis commotus, & coram multis gravem de nobis querimoniam fecissetis, insuper & minas in nos & nostros intentassetis. Quod nos credere nequaquam potuimus, quoniam conscientia nostra nobis veraciter attestatur, quod nec in verbo, nec in opere, contra personam & dignitatem vestram scienter quidquam egerimus. Et quia lex nostra non judicat quemquam, nisi prius audiatur, ex eo discretio vestra providere debuit, ut quoniam non exiguo ami-

citiæ vinculo devincti eramus, prius interrogaretis, & postmodum judicaretis. Siquidem, ut industria vestra bene recordatur, duo pacta inter nos contracta sunt, alterum divinum & alterum humanum. Et humanum quidem secundum jura & institutiones humanas solvi & immutari potest, ut videlicet qui hactenus noster homo & tamquam miles per hominagium fuistis, nunc dominus & pater noster fieri incipiatis. At vero contractus divini conventio valet in æternum, propter illum, qui in lege sua mandavit, ne assumamus nomen ejus in vanum, propter illum, qui juravit & non pœnitebit eum. Unde & David: *Juravi*, inquit, *& statui custodire*. Recordamini quod priusquam ad archiepiscopatus culmen ascendistis, litteras prudentiæ vestræ transmisimus, in quibus vos intimo affectu de quibusdam præmonere ac præmunire studuimus, in quibus si audire consilium nostrum placuisset, hodie Bremensis ecclesia & vos pace meliori potiremini. Sed indignamini nobis, ut fertur, quod cum de electione Bremensis archiepiscopi, vacante tunc sede, ageretur, in nostram personam omnium fere vota se inclinarent. [a] (a) Nos in ecclesia Bremensi nullum novimus præter personam vestram, & æquivocum vestrum, Hartvvicum præpositum, & Erfonem præpositum, & Albertum canonicum. Ceterum nomina & facies ignoramus. Civitatem ipsam numquam, nisi semel intravimus, & sero inclinata jam die venimus, & mane facto egressi sumus. Quando prædecessor vester bonæ memoriæ ALBERO archiepiscopus obiit, & vos ei successistis, eramus in Stabulensi monasterio, quod a Brema itinere dierum septem distat, omnium rerum, quæ ibi agebantur, ignari. A nobis nulla persona sollicitata est, nulla submissa. Nos in talem disceptationis aleam non libenter incidimus, ubi tam de natalibus quam de moribus subtilissime disputatur & frequentissime erratur. Atque infirmitatis nostræ & humilitatis bene conscii ad tantam rem & tam reverendam opportune gerendam nequaquam accedere præsumeremus, præcipue cum eadem ecclesia prius domina gentium & princeps provinciarum tamquam vidua facta sit sub tributo, ad cujus contritiones sanandas, si vestra eruditio, prudentia, nobilitas & fortitudo non sufficiunt, desperandum potius ei erit, quam de alicujus hominis adjutorio confidendum. Abjecto itaque a vestri pectoris sinceritate totius suspicionis rancore, & depulsa omni detractorum fallacia, nos, qui in veritate vos diligimus, redamate, quoniam in eo, qui est veritas, vobis loquimur, quod contra vos in ecclesia Romana nec litteras, nec sermonem aliquem direximus, immo ad vestræ dignitatis provectum omnibus modis subvenire parati sumus. Vestram vero discretionem intime rogamus, ut sicut dominus papa vestro prædecessori scripsit, nobis de parrochianis & ministerialibus vestris, qui bona Kaminatensis ecclesiæ invaserunt, justitiam faciatis, quibus nihil prorsus dedimus, vel concessimus, vel datum recognoscimus. Commendamus vestræ pietati latorem præsentium.

(a) Quam injusta sit ista criminatio constat ex epistola VVibaldi supra ad Guidonem, cardinalem, in qua commendat ipsi electum Bremensem.

EPISTOLA CXLIX. VVIBALDI abbatis ad H. episcopum Mindensem.

Petit ut designet sibi tempus & locum quibus invicem convenire possint, res suas amice compósituri.

Anno 1149.

REverendo patri suo & domino H. venerabili episcopo Mindensis ecclesiæ frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica exiguas orationes & devotum servitium.

Gratias referimus vestræ celsitudini, quod per dilectum fratrem nostrum magistrum C. & per litteras vestræ dilectionis exiguitatem nostram visitastis. Quia enim de verbo, quod est inter nos, solliciti fuimus, & sinceram inter nos esse dilectionem, quam alicujus discordiæ nævum præoptaremus, proxime sicut paternitas vestra recordatur per fratrem nostrum C. litteras sinceritati vestræ direximus, in quibus hoc vestræ excellentiæ obtulimus, ut quoniam domini vestri episcopi Patherburnensis & Monasteriensis majoribus forsitan causis impediti, ad causæ nostræ compositionem venire distulerunt, nos vobis absque eis loco & tempore, quo vestræ dignationi complaceret, occurreremus. In hac petitione perseveramus, & ut diem & locum, quo vobis opportune & tute possimus occurrere, nobis designetis instanter postulamus. Parati enim sumus, sicut a principio vestræ commonitionis loqui consuevimus, innocentiam nostram in facto nostro vobis ostendere, quam sicubi minus valemus demonstrare, tam vobis quam ecclesiæ vestræ ad omnem justitiam volumus satisfacere: diem & locum quo apte & secure possimus venire in vestra ordinatione ponimus. Nam necessitatem & quas patimur angustias & partem periculorum nostrorum legatus vester oculata fide satis intellexit.

EPISTOLA CL. VVIBALDI abbatis ad abbatem S. Godehardi.

Excusat se quod abbatum Saxoniæ conventui interesse non possit, hortaturque ut in eo causa abbatis Herseveldensis ventiletur.

Anno1149. * Friderico.

REverendo patri suo * F. venerabili abbati ecclesiæ beati Godehardi frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Lætati sumus in his, quæ dicta sunt nobis, quod carissimi patres & domini nostri abbates, videlicet Saxoniæ convenire pariter (a) disponunt, & de his rebus pressius & studiosius tractare & ordinare, quæ ad vitæ nostræ correctionem & monasteriorum nostrorum disciplinam pertinere noscuntur. Cui sancto conventui nos omnium extremi famuli gratanti animo interesse desideraremus, & eorum aspectu atque colloquio diu desiderato perfrui, nisi quod quibusdam curis interpellantibus versus partes Lotharingiæ nunc avocamur. Aderit vobis Spiritus-sanctus, & nos vobiscum mente consistentes ad effectum perducere curabimus, quæcumque ad decorem domus Dei eodem mediatore & autore ordinaveritis. Inter cetera illi malo fortius occurrendum erit, quod Herseveldenses monachi fratrem nostrum abbatem suum de claustro & de abbatia sua expulerint, & nullo in eum judiciariæ actionis ordine celebrato, prius exsulare & mendicare compellitur, quam delictum vel crimen suum cognoscere. Et quoniam vos misericordem esse non ignoramus, eo fiducialius benignitatem vestram rogamus, ut cum nostra & omnium confratrum nostrorum vice domino Bremensis archiepiscopo præsentetis, quatenus cum eo aut misericordiam agat, aut judicium juxta canonum tramitem exerceat. Orate pro nobis & commendate nos attente fratribus vestris.

EPISTOLA CLI. VVIBALDI abbatis ad B. abbatem S. Michaelis.

Gratulatur ei & ecclesiæ de sua electione.

Anno1149. * Borchardo.

REverendo patri B. * venerabili abbati ecclesiæ (b) S. MICHAELIS, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Gratulamur plurimum & ecclesiæ vestræ & personæ; ecclesiæ cui Deus salutare provisionis amminiculum præstare dignatus est; personæ quod eam præordinatio congruis honorum provectibus sublimavit: quoniam & inhabili persona loci sublimitate dehonnestatur, & ecclesia personæ humilitate non gravatur. Sed cum hæc persona illustrat ecclesiam, & ecclesia ornat personam, dulcis armonia est & salutaris utique rei simphonia. Vestræ familiaritati artius inhærere desideramus, & totum studiose perficere quicquid vestræ bonitati de nobis complacuerit.

EPISTOLA CLII. VVIBALDI abbatis ad H. Bremensem electum.

Scribit in gratiam abbatis Herseveldensis, quem sui monachi ejecerant.

Anno1149. * Hartvico.

REverendissimo patri suo & domino * H. sanctæ Bremensis ecclesiæ venerabili archiepiscopo electo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica unguento ungi quod de capite descendit in barbam barbam Aaron.

Veniens ad nos venerabilis frater noster A. Herseveldensis abbas multis fratribus & coabbatibus nostris, qui Corbeiæ convenerant, lacrymabiliter conquestus est, quod a monachis suis multis sit injuriis affectus, & tandem de monasterio suo per ipsorum violentiam expulsus, quod monasterium nunc a laico & illitterato, qui abbati suo hanc invidiam conflavit, contra sacræ regulæ auctoritatem regatur. Quam querimoniam cum ad pedes vestræ celsitudinis jam frequenter retulerit, non solum non est in sua necessitate adjutus, sed etiam adversarii tanto sunt præsumtionis spiritu animati, ut de ipso ad vicinas ecclesias quædam convitia & probra conscribant contemtores regulæ, quæ præcipit honorari abbates a monachis, etiamsi ipsi, quod absit, aliter agant; nec absque ipsorum consensu & voluntate epistolas dare vel accipere: atque ignari canonum, qui hujusmodi scripturas sub magna districtione interdicunt, & auctoribus earum gravissimæ animadversionis pœnas imponunt. Vacant otio & ideo vociferantur, videntes festucam in oculo abbatis sui, & trabem in suo non considerantes. Reprehendunt abbatem, quod insolentiam & temerariam loquacitatem monachi sui una alapa represserit, quod & nos laudandum non putamus, cum potuerit hæc præsumtio vehementius hora & disciplina regulari ad multorum correctionem vindicari. Sed ab-

(a) Hic prima mentio congregationum seu capitulorum generalium abbatum ordinis S. Benedicti in Saxonia occurrit, qui eodem sæculo tempore Innocentii papæ II. ea celebrare cœperant in Gallia, de quibus vide si lubet præfationem nostram ad tom. 4. Anecd.

(b) Hildesheimensis ordinis S. Benedicti a S. Godehardo episcopo circa annum 1026. fundatæ, præter quam extat & alia apud Hildesheim abbatia ejusdem ordinis S. Godehardi nomine insignita, ut supra observavimus.

batis intemperantiam tanto accusationis pondere exaggerant ipsi patientiæ & humilitatis atque obedientiæ immemores, & in quo ipsum reprehendunt, se ipsos judicant, non reducentes ad memoriam, quod omnium monachorum pater & dux BENEDICTUS inquietum monachum virga percusserit, nec sequentes Libertini monachi exemplum, de quo in primo dialogorum B. Gregorii legitur, quod cum ab abbate suo per gravem iracundiam scabello suppedaneo esset percussus, tumentemque ac lividam faciem haberet, non solum patienter tulit, sed & quærentibus unde sibi accidisset, tanta verborum moderatione respondit, ut nec patris proderet vitium, nec falsitatis incurreret peccatum. Proinde nos ac per nos omnes fere Saxoniæ abbates vestram clementiam humiliter imploramus, ut quia scandalum hoc in principio vestræ ad regimen ecclesiasticum promotionis pullulare & erumpere præsumsit, tanto id discretionis zelo corrigatis, ut ecclesia Dei gaudeat se de vestra scientia, nobilitate, ac potentia invenisse solatium, & in diebus vestri sacerdotii omnis præsumtio conculcetur, & justitia & veritas accipiat incrementum. Scienti legem loquor. Expulsi aut exspoliati rebus suis vocari ad causam nec judicari possunt, quoniam non est privilegium, quo exspoliari possint jam nudati. Cuncta vero quæ eis ablata sunt potestati eorum legibus redintegrentur, & postmodum non sub angusti temporis spatio ad causam dicendam vocentur, sed tantum temporis spatium eis plenam omnium rerum suarum potestatem habentibus indulgeatur, quantum exspoliati vel expulsi esse videntur. Quod vero dicitur, quod propter bonum pacis sit amotus, ne forte vehementius in eum sævirent monachi: avertat Deus hanc pacem, & hoc bonum ab ecclesia sua, ut prælati propter hoc fugiant, ne subditi insaniant. Quin potius illi projiciendi sunt, & longe extra fines relegandi, qui abjecta propriæ professionis regula & sacrorum canonum instituris contra patres armantur, & dum de uno ipsius excessu conqueruntur, scandalis mundum implere non verentur. Mittite Corbeiam illos fortissimos viros, qui adversus abbates suos prius agunt fustibus, quam rationibus; ante pugnis, quam verbis; & tunc primum infamare per scripta incipiunt, cum de tota congregatione & abbatia expulerunt, ut sciant prophetam esse in Israel. Vestra igitur discretio, vestra pietas, quod per canones factura est, faciet per misericordiam, ac restituto abbate in rerum ac possessionis suæ integritate, ad pacem, si fieri potest, cuncta revocabit, vel certe judicum examine universa pensabit. Benedictus Deus qui dedit vobis in partibus illis omnia posse, quæcumque inspiraverit vobis velle, atque ideo bonum est ut subveniatis oppresso, ne forte desertus a misericordia & justitia supremi judicis clementiam cogatur implorare. De rebus vero Kaminatensis ecclesiæ vestram benignitatem iterum atque iterum rogamus, ut quod vestro prædecessori ALBERONI bonæ memoriæ archiepiscopo a domino papa tam verbis quam litteris injunctum est, vos in parrochianos vestros, qui etiam vestri ministeriales & homines sunt, prosequi non dedignemini. Scripsimus pro causa vestra domino cancellario petente præposito vestro Hartvvico, in quibus litteris nostræ circa vos devotionis affectus satis apparuit.

EPISTOLA CLIII. CORBEIENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

De quodam puero apud Kaminatam casu defuncto.

CArissimo domino suo & patri VVIBALDO Corbeiensi abbati, fratres Corbeienses debitam obedientiam & devotam orationum perseverantiam. Anno 1149.

Quod de aliquo tristis rei casu vestram paternitatem conturbare debemus, supra modum ipsi dolemus, sed quia congruum est, ut omnia vestræ scientiæ nuda & aperta sint, non absque magno cordis gemitu, quod pro peccatis nostris nuper apud Kaminatam accidit ex permissione Dei, vestræ prudentiæ notum faciamus. Duodecimo kal. Maij quidam de pueris nostris scholaribus Herimannus, cognatus fratris nostri H. senioris, cum alio puerulo super tectum ecclesiæ Kaminatensis, quod noviter tegitur, ascenderat, fratribus nostris nescientibus, & accidente casu de supremo fastigio tecti per laquear in pavimentum decidit, & statim ibidem exspiravit, & mortuus elatus est. Locus autem ruinæ in Aquilonari abside fuit juxta altare sancti Dionysii, ubi cum diligenter quæsitum esset, inveniri non potuit, quod ecclesia sanguine illius polluta sit. Corpus defuncti ad novale apud sanctam Mariam sepultum est. Fratres Kaminatenses postea divinum officium in ecclesiæ non celebraverunt. Super hac re mandatum vestrum exspectamus. Nec hoc lateat discretionem vestram, quod apud Kaminatam in turri (a) singularis ecclesiæ dedicatio est, ubi, si liceat divina celebrari, prudentia vestra discernat. [a]

(a) Olim in turribus solebant patres nostri altare aliquod erigere, illudque S. Michaeli tamquam monasterii tutelari consecrare, ut multis exemplis demonstrari potest.

A

EPISTOLA CLIV. VVIBALDI abbatis ad suos Corbeienses.

Consolatur eos de obitu fratris apud Kaminatam defuncti.

Anno 1149. WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, dilectis in Christo fratribus & filiis Corbeiensibus benedictionem & vitam usque in sæculum.

Mœstos vos esse & afflictos animo super interitu pueri vestri & fratris H. litteræ B vestræ ad nos transmissæ patefecerunt. Sed si recordemini, quod ipsum caput nostrum ipsum Creatorem & Redemtorem nostrum, ipsum mundi totius & omnium rerum dominum princeps invidiæ diabolus de pinnaculo templi præcipitare noxia persuasione voluit; si scriptum recolitis, quod omnes qui pie volunt vivere in Christo persecutionem patiuntur; si memoria tenetis, quod cum immundus spiritus a sua fuerit habitatione expulsus, revertitur assumtis secum septem nequioribus se, facile contemnere poteritis oblatrantis vulgi vana judicia; & solidata in Deum spe certissima ad emun- C dationem & restaurationem Kaminatensis ecclesiæ studiosius intendere. Succurrere debuit dolori vestro & animi molestias detergere, quod de sacratissimo patre nostro Benedicto legitur, quod cum in arce Casinensis castri idolum Apollinis contrivisset, & ara subversa, lucisque succissis, oratoria beatorum Johannis & Martini construxisset, dæmon ejusdem loci habitator, cœpit in virum sanctum horrendis vocibus infremere, & fratres ipsius tum saxi pondere, tum phantastico coquinæ incendio, multis fatigationibus illudere, tum etiam pueruli D monachi contritione, necnon senioris cujusdam, in quem ingressus erat, vexatione, eos a loci purgatione,& a sancta ibidem conversatione detestalibi artis suæ ludibrio deterrere. Non itaque vos deterreant aniles fabulæ, sed confidentes de misericordia Dei & ipsius protectione, firmate in Kaminatensi ecclesia religionem, quæ ante nostrum ibi adventum prorsus deperierat, purgate & locum & animas a dæmonum contubernio, & observate diligenter ipsorum versutias. E Sane sumtis litteris nostris, quas ad vos destinavimus, præsentiam domini & patris nostri Mindensis episcopi adibitis, & super reconciliatione ejusdem ecclesiæ, quam pollutam fratris nostri casu & morte judicat, misericordiam ipsius implorate. Ad quam legationem peragendam nos præpositum A. & camerarium R. designamus. Quod si turris Kaminatensis ecclesiæ seorsum a cetero corpore templi alia Kalendarum die dedicata fuerit, fratres nostri secure poterunt in ea divina celebrare mysteria.

EPISTOLA CLV. VVIBALDI abbatis ad episcopum Mindensem.

Ut ecclesiam Kaminatensem reconciliare dignetur.

Anno 1149. REverendo patri suo & domino H. venerabili Mindensis ecclesiæ episcopo, VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Fratres nostri dum juxta mandatum domini papæ, & domini regis ad restaurationem Kaminatensis ecclesiæ laborant, ab inimico totius salutis tentati & exacerbati fuerunt; nam quidam puer monachus de culmine templi, cui tunc retegendo insistebant, lapsus in pavimento ecclesiæ collisus expiravit, nullo tamen cruore effuso. Unde advoluti animo pedibus vestræ sinceritatis rogamus, ut pro reverentia domini papæ, & pro honore domini regis & regni, juxta discretionem vobis a Deo concessam provideatis, ne locus ille divinis pro hoc officiis privetur. Dolemus valde, quod desiderato & totiens expetito colloquio vestro frui non potuimus, cum vobis in veritate servire & vos honorare parati sumus.

EPISTOLA CLVI. WIBALDI abbatis ad suos Malmundarienses.

De quodam fratre inordinato, qui abjecto monachali habitu exiverat.

Anno 1149. FRater VVIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus, dilectis in Christo fratribus & filiis Malmundariensibus monachis, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Venientem ad nos fratrem nostrum quondam Liebertum benigne, prout licuit, suscepimus. Quem cum coram fratribus & his quibus nos & ecclesiam sæpius offenderat, paterne satis pro tempore & re increpavissemus, injunximus ei pro pœna, si tamen pœna dici possit, ut nobiscum apud Stabulaus more fraterno maneret, donec inspecta ejus humilitate, quid agendum esset, Deo auctore videremus. Non solum non acquievit, sed in furiam, & in eam, qua arreptitii feruntur, vesaniam conversus, cultellos & arma, quibus se & nos interimeret, quærere, desperationis verba ore sacrilego promere, symbolo, id est, *credo in Deum*, derogare, & quod numquam amplius Deum invocaret, sæviens & seipsum dilanians dicere incepit. Hujus igitur desperati hominis & ante altare beati Remacli propter ecclesiam violandam se occidere attentantis, incendiumque monasterio minitantis insa-

niam non ferentes fratres nostri, nos, qui data sententia conventum exieramus, adierunt; nostrum super tam detestabili homine consilium non sine dolore & lacrymis flagitantes. Nos capto cum prioribus nostris consilio, facto tabulæ sonitu, quippe jam missa major cantata erat, capitulum intravimus. Quæsivimus ab eo, utrum post rebellionis ejus acceptam injuriam, obediens nobis & sanctæ regulæ vellet esse; cum persisteret dicendo se personam suam velle omnibus modis a nobis alienare, nos etiam optionem proposuimus, ut aut juxta monachorum instituta nobis obediret, aut deposito religionis habitu a nobis & a monasterio suo numquam reversurus recederet. Et hoc quidem fecimus secundum duritiam cordis ejus, metuentes ne forte in profundum desperationis & in suæ necis appetitum mergeretur, malentes eum utcumque vivere, quam vitam impœnitenti animo finire. Ipse vero nihil cunctatus, sed quasi gaudens, quippe quem nequam spiritus jam mente invaserat, abjecto monachali habitu, hilaris & ridens exivit, cum nos in maximo timore pro ipsius animæ interitu dimitteret. Et nos quidem de nostris peccatis iram Dei plurimum metuentes, & nihil in hoc mundo temere judicantes, pio tamen & catholico sensu nos intelligere credimus, quod ob blasphemiam, quam in Deum semper habuit, & ob invidiam & maledicta atque probra quibus serenissimum confessorem Christi atque pontificem Remaclum insectatus est, & propter fraternum odium & semina scandali, quæ inter duo loca Stabulaus videlicet & Malmundarium singulari caritatis glutino conjuncta spargere non cessavit, in hanc mentis cœcitatem & pertinaciæ laqueum prolapsus est, sicut de Juda Traditore legimus, qui post venditum Dominum abiens laqueo se suspendit. De quo universitati vestræ mandamus, & in virtute Sancti Spiritus per verbum sacræ obedientiæ præcipimus, ut eum neque colloquio, neque consilio, neque auxilio intus sive foris foveatis, sed ipsum tamquam Christianæ communionis extorrem & totius obedientiæ ac religionis eversorem devitare ac persequi cum omni veritate & instantia studeatis.

EPISTOLA CLVII. VVIBALDI abbatis ad VValterium monachum.

VValterium monachum improbum de multis arguit criminibus.

Anno 1149. WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, fratri VValterio concipere spiritum timoris Domini, parturire humilitatem, parere obedientiam.

Multa sæpe & gravia de tua conversa-

A tione ad nos referuntur, tam a fratribus, cum quibus habitas, quam a laicis honestis, qui dolent nomen Dei propter te blasphemari inter sæculares, nostramque personam lædi & Corbeiense monasterium infamari; & totum monachorum ordinem per te vilem fieri. Super quo frequenter a nobis affectione paterna commonitus, resipiscere nequaquam voluisti, sed retribuens mala pro bonis, sterilitatem animæ nostræ, maledicta & execrationes tuis correctoribus rependis. Audivimus enim de te rem B insaniæ junctam, immo vero sacrilegio & detestatione plenam, quod videlicet quotidiano desperationis furore accensus missam de sancta Trinitate sine intermissione celebres, sub hoc cœcatæ mentis proposito, ut tam nostra persona quam tuus præpositus per hoc tam in temporali prosperitate, quam in corporum nostrorum valetudine acerbius lædamur. O hominem omni lacrymarum imbre deflendum! qui de fide perfidiam facit, de pietate sacrilegium, de religione idololatriam. Summa illa & gloriosa atque ineffabilis Trinitas, a quibus digne & lau- C dabiliter invocatur, ad seipsam obtinendam & habendam invocatur, ut ejus visione perfruantur, qui invocant nomen ejus, & ab illa inter mundi hujus adversa & prospera gubernentur, a qua se recognoscunt conditos, & a morte sempiterna per Jesum Christum liberatos. Hoc nomen invocetur super nos, quod non perdit innoxios, nec salvat nocentes; invocetur, inquam, non obdurati cordis & infidelis oris alloquio, sed innocentiæ & puritatis obsequio. Præterea non dissimilem impietatis errorem incurrisse argueris, in eo scilicet, quod mercato- D rem quemdam sæcularibus & tibi prohibitis commerciis socium & amicum anathematisaveris. Soles enim tractatis recenter vivificis sacramentis extra ecclesiam in cimiterium fratrum exire, ut inde possis oppidum *Horenhusen*, quod in valle situm est, despicere, & contemplata domo tui sodalis, ipsum & uxorem & liberos excommunicare. Quis te constituit principem populi? cum ad presbyterii gradum ascendisti, potestatem accepisti consecrandi corpus & sanguinem Dei, non potestatem ligandi atque solvendi. Hanc potestatem accepit ec- E clesia catholica cum beato Petro, sed non est diffusa in omnes, qui sacerdotali officio funguntur, sed eis tantum collata, qui ad curæ spiritualis administrationem eliguntur. Nonne cum talia agis Balaam prophetæ recordaris, qui ad maledicendum populo Dei ascendit in montem, & cœcatus avaritiæ tenebris totiens prohibitus, dum pertinaciter maledicere desiderat, copiosæ benedictionis munus cum gratia prophetiæ contulit? sic benedicitis cum maledicere putatis, & convertitur in vos maledictio, & transit ad proximum benedictio. Vidimus

in quibusdam illud Psalmistæ adimpletum: Priusquam humiliarer ego deliqui, & quos lasciviventis lubricum carnis evertebat, facti subjectiores & ad omnem obsequii & patientiæ cultum promtiores recompensabant modeste serviendo & mores aliorum sustinendo, quidquid dispendii lapsu carnis commiserant. Tu non audis David dicentem: *nolite fieri sicut equus & mulus.* Sed peccatum tuum sicut Sodoma prædicas & non abscondis, & quod pessimum est, mentiendo, jurando, & detestando fratrum animos offendis. Diceris etiam quosdam caracteres habere, & illos ad quædam præstigia & diabolicas incantationes atque usus improbos conscribere, quibus ne gentilium quidem ullus doctus & honestus fidem accommodare voluit. Cum ad cognoscendum hæc & alia quædam, super quibus in te & nos tota clamat provincia, secundum priorem monasterii nostri fratrem videlicet Isiconem *Ersborch* misissemus, fratres omnes tam illitterati quam litterati, sorores Deo dicatæ & reliqua cellæ familia concors contra te tulerunt testimonium; sed tu impudentia, qua omnes vincis, cunctis resistebas, non vera dicendo, sed cunctis conviciando. Et nunc quoniam clamor tuus quotidie ascendit; per verbum sanctæ obedientiæ, tibi præcipimus, ut ab altaris & missæ officio abstineas, & ut de quatuor parietibus claustri passum pedis non exeas, & cum laicis & sæcularibus personis colloquium per te vel per submissam personam non habeas, donec obedientia & humilitate tua cognita, quid agendum sit, Deo auctore, provideamus. Quod si nostri mandati quod ex communi fratrum sententia injungimus, contemtor & prævaricator exstiteris, scias pro certo omnem cellæ illius habitationem & reditum ad nos vel monasterii nostri domicilia penitus interdici.

EPISTOLA CLVIII. WIBALDI abbatis ad suos Corbeienses.

De H. & A. ministerialibus Corbeiensis monasterii in ejus gratiam receptis.

Anno 1149. FRater Wibaldus Dei gratia Corbeiensis abbas dilectis in Christo fratribus & filiis Corbeiensibus monachis benedictionem & vitam usque in sæculum.

Venientes ad nos Stabulaus ministeriales Corbeiensis ecclesiæ H. & A. qui, ut nostis, equos nostros apud Corbeiam furati fuerunt, se more gentis suæ evaginatis gladiis in maximo populi conventu nostræ misericordiæ dediderunt. Qua humilitate & insolito ensium spectaculo, necnon labore longioris viæ super ipsos miserando permoti, Stabulenses nostri tam fratres, qui omnes in ecclesia præsentes aderant, quam ministeriales ecclesiæ nostræ, quorum maxima pars alia de causa ad nos ea die convenerat, cum ingenti precum instantia apud nos licet invitos & renitentes effecerunt, ut eos in gratiam reciperemus, & tam de eorum peccato quam de pœna & satisfactione ex consilio & sententia vestra & ministerialium Corbeiensis ecclesiæ diffiniremus. Ea propter scripsimus domino nostro Pathebrunnensi, ut eos ab excommunicationis vinculo, quo innodati erant, sub prædictæ conditionis firmitate absolvat, & usque ad reditum nostrum ad vos pacem in terra habere permittat.

EPISTOLA CLIX. G. ABBATIS Solemniacensis ad Wibaldum abbatem.

Ut pro Solemniacensibus gratias agant S. Remaclo qui eos a tribulationibus eripuit.

Anno 1149. CArissimo nostro & cum omni reverentia nominando (a) Guibaldo domino abbati sancti Remacli de Arduenna & G. (b) suus abbas sancti Petri Solemniaci (c) ire de virtute in virtutem & videre Deum deorum in Sion.

Ante omnia carissimi petimus, quatenus communi patri nostro sancto Remaclo gratias agere & preces pariter fundere ut filii domestici pro nobis fratribus vestris dignemini. Gratias, inquam, quia nos opitulante Deo de magnis tribulationibus pius pater erutos in magna pace ad præsens constituit, preces etiam nihilominus fundere, quatenus sicut hactenus bene consuevit, patrocinari nobis usque in æternum non desinat. De vestris autem necessitatibus scire volumus, quomodo erga vos pius pater & patronus operetur & opituletur. Valete fratres & Domini.

EPISTOLA CLX. WIBALDI abbatis ad Solemniacensis.

Respondet ad præcedentem.

REverendo patri suo & domino G. sanctæ Solemniacensis ecclesiæ venerabili abbati & fratribus ibidem Deo militantibus

(a) Supra observavat Wibaldus Gallos nomen suum incipere a littera G. econtrario Germanos a littera V.

(b) Geraldus de Terazzo, qui anno 1137. interfuit funeri Eustorgii episcopi Lemovicensis, vixitque usque ad tempora Anastasii papæ IV. a quo privilegium obtinuit.

(c) Solemniacense monasterium olim insigne a S. Eligio fundatum duabus infra Lemovicas leucis situm, cujus primus abbas extitit S. Remaclus, qui postea Stabulensis & Malmundariensis monasteriorum fundamenta jecit.

frater GUIBALDUS Dei gratia ecclesiæ beati Remacli servus, quæ est in Stabulaus, salutem in eo qui mandat salutes Jacob.

Litteræ vestræ ad nos per pueros perlatæ vestræ prosperitatis & sospitatis indices fuerunt, quæ tanto propensiore gaudio repleverunt, quanto per ipsas fuimus certiores, quod fides vestra, quæ per dilectionem operatur, firmissime tenet & nullatenus dubitat, omne datum optimum & omne donum perfectum desursum esse & a patre luminum descendere. Levastis si quidem oculos vestros in montes, unde venit auxilium vobis, quando religiose de communis patris & patroni nostri sanctissimi videlicet confessoris Christi Remacli meritis cogitantes, ejus patrocinio estis assecuti quod communia peccata præpedire videbantur. Et licet eruditio vestra & devotio abunde intelligat eisdem studiis conservandam prosperitatem, quibus eam adepti estis, tamen vestra sollicitudo non arbitratur esse otiosum, si & vos filiali & intimo affectu commoneamus, & vos in idipsum supplicibus votis adjuvemus. Nam vestra prosperitas nostra est, & in tantum sunt nobis omnia vobiscum communia, ut nihil alienum, nihil segregatum judicemus, nisi quantum intervallis locorum, quibus valde invidemus, spatio longiore distamus. Et quoniam de rerum nostrarum habitudine pia vos animi anxietas permovet, sciat vestra sinceritas, quod in labore hominum sumus, & cum hominibus flagellamur, quia tantarum & tam remotarum rerum procuratores numquam vel raro absque vexatione tempus præterire possumus. Ceterum res nostras Deo propitio per merita & intercessionem venerandi pastoris & patroni nostri Remacli moderante, summa rerum salva est, licet de partibus aliquantulum depereat. Nosque in persona sani & incolumes sumus, & vestri in veritate amatores. Remittetis nobis circa tempus autumnale cœcum vestrum latorem præsentium, cui etiam ductorem viæ præbebitis, & per ipsum nobis quatuor cuniculos, duos videlicet mares & duas fœminas mittetis.

EPISTOLA CLXI. VVIBALDI abbatis ad H. Trajectensem episcopum.

De providendo pastori ecclesiæ de Lienvvard.

Anno 1149. [a] REverendo patri suo & domino H. (a) venerabili sanctæ Trajectensis ecclesiæ episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Sicut vestræ celsitudini jam ante suggessimus, clericis qui ecclesiam *de Lienvvard* tenuerunt, & præbendam & beneficium abjudicari fecimus propter tria capitula, quorum singula poterant esse peremtoria. Primo quod donum altaris & curam animarum a vobis suscipere neglexerunt, unde eadem ecclesia, quæ est Corbeiensis ecclesiæ possessio, in jus vobis proprietarium adjudicata est, sed per gratiam & misericordiam vestram nobis & monasterio nostro omni cum integritate restituta est. Secundo quod censum ex antiquo jure debitum jam per biennium solvere neglexerunt. Tertio quod decurso jam nostræ prælationis apud Corbeiam trium fere annorum spatio neque ad nos venerunt, nec debitam reverentiam & honorem exhibuerunt. Quæ cum ita sint, misimus ad pedes vestræ sanctitatis Corbeiensis ecclesiæ camerarium, sub tali discretæ moderationis mandato, ut quoniam personam vobis exhibere, quæ curam ejusdem ecclesiæ susciperet, præcepistis, si favor vester circa aliquam personam inclinatur, eam vobis ex nostra, salvo jure nostro & censu ecclesiæ, præsentare debeat, quæ quidem persona licet sola curam accipiat, tamen in quarta parte præbendæ a vobis ordinabitur. Quod si etiam de tribus reliquis præbendis vestræ discretioni placuerit, ut aliqua persona vobis grata investiatur, etiam in hoc vestræ voluntati libenter obtemperabimus. Si vero nulla de amicis vestris ordinandis vobis voluntas exstat, personam, quam ei ex nomine designavimus, vobis præsentabit. Ad cumulandum quoque beneficium, quod nobis liberaliter impendistis, & ad promerendum cumulatius nostræ servitutis augmentum, quod bono inchoastis principio, fine optimo terminetis & nos de amico vobis amicissimum faciatis.

(a) Heriberto seu Ardeberto dicto *de Beren* ex loco originis in Frisia, qui Andreæ *de Cuick* episcopo Trajectensi ad Rhenum successit.

EPISTOLA CLXII. CONRADI imperatoris ad VVibaldum.

Laudat ejus fidelitatem, significatque se in octava pentecostes pervenisse Ratisbonam.

CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex augustus, VV. dilecto suo venerabili Chorbegensis ecclesiæ abbati, gratiam suam & omne bonum. Anno 1148.

Quia inter universos regni nostri principes nullus est repertus, qui fidelius vel nobis vel filio nostro pro posse suo post discessum nostrum astiterit, specialiter fidelitati tuæ tam factis quam verbis grates referre intendimus. Scire itaque te volumus, sanos & bene valentes in octava pentecostes Ratisbonam pervenisse, quia id maxime te desiderare cognovimus.

EPISTOLA

EPISTOLA CLXIII. VVIBALDI ad Conradum imperatorem.

Congratulatur ei de reditu e sacra expeditione, hortatur ut injuste oppressos adjuvet, & conqueritur de episcopo Mindensi.

Anno 1149. INclyto triumphatori a Deo coronato & exaltato sereniſſimo domino ſuo CUNRADO Romanorum imperatori auguſto, F. VVIBALDUS Dei & veſtra gratia id quod eſt in eccleſia catholica, ſalutem in eo qui dat ſalutem regibus.

Sicut infidelium mentes de inſperato adventu veſtro nimium conſternatæ ſunt, ita fidelium veſtrorum animi tanto cœleſtis muneris beneficio plurimum ſunt exhilarati. In quorum numero noſtra parvitas non immerito aggregata tanto exultat gaudio, ut cum propheta Jacob dicere poſſimus: *ſufficit mihi, vadam & videbo dominum meum.* Et nos quidem qui ſemper animo & oratione atque fide vobiſcum fuimus, jam in ipſo imperii veſtri ingreſſu corporali præſentia vobis occurriſſemus, niſi rapinæ & incendia quotidianis preſſuris Lotharingiam & præcipue miſeram Arduennam affligerent, in qua miſeriarum dimicatione, tamquam in acie ſuccinctos acerba neceſſitas nos ſtare compellit. Et quoniam deſideranti vos & jam fere labenti patriæ divina pietas ſanum & incolumem reſtituit, porrigite ſalutarem dexteram oppreſſis, ſublevate pupillos, defendite viduas, ſubvenite catholicæ eccleſiæ, quod tanto nunc potentius atque efficacius complere poteritis, quanto excellentiam veſtram cœleſtis majeſtas mirabilibus & inopinatis triumphis per incredibiles labores & extrema pericula ſua clementi protectione provexit. Virtus veſtra & induſtria per Dei potentiam alte terribilem vos inimicis effecerunt, unde & mora abjicienda eſt, & dum cuncta pavent, utendum eſt ratione temporis, & curvanda ſunt quæ jam flecti cœperunt & ante corda rebellium percellenda, quam convaleſcere a metu incipiant. Conquerimur autem ſerenitati veſtræ, quod Mindenſis epiſcopus plurimum nos gravat, & hactenus impedivit de his rebus, quas Corbeienſi eccleſiæ attribuiſtis, Kaminatam videlicet & *Visbick*, & in Kaminata quidem, ubi fratres noſtros juſſu veſtro ordinavimus, divinum officium celebrari prohibuit, de cujus poſſeſſione mediam fere partem amiſimus. In loco vero *Visbick* numquam intravimus, nec paſſum pedis de tota poſſeſſione ibi pertinente adhuc obtinuimus, prohibente hoc Mindenſi epiſcopo & comite ADULPHO de *Scovvenborch*, ubi etiam ipſe Mindenſis epiſcopus res monaſterii per fratres Cappenbergenſes ordinavit. Pro qua re Corbeienſes, qui vobis de pecunia juraverant, ſolvere, tota eccleſia reclamante, non potuerunt. Quantas vero adverſitates & quantas expenſas pro eiſdem locis ſuſtinuerimus, plenius ſuo tempore veſtræ clementiæ genibus affuſi referemus. Et nunc quantum veſtra majeſtas dignabitur, & quantum noſtra mediocritas ſuſtinere valet, de ſtatu veſtro & regni nobis fidelibus veſtris ſignificare non abnuatis. Victorem vos & incolumem conſervet omnipotens Deus.

EPISTOLA CLXIV. EUGENII papæ III. ad Conradum imperatorem.

Conſolatur de infelici expeditionis Hieroſolymitanæ exitu, mittitque ad eum nuncios, cupiens de ipſius ſtatu informari.

EUGENIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei cariſſimo in Chriſto filio CUNRADO illuſtri Romanorum regi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Anno 1149.

Cum in hoc mundo cuncta mutabilitatis ordo corrumpat, ſicut nec proſperis elevari, ita nec frangi adverſis, confidentes de divina miſeratione, debemus, quia Dei & hominum mediator admiranda diſpenſatione conſuevit omnem, quem recipit, adverſitatibus flagellare, ut dum ipſum per amorem ad æterna præmia vocat, præſens mundus ejus animam per tribulationes, quas ingerit, a ſe ipſo repellat, tantoque facilius ab hujus ſæculi amore recedat, quanto magis impellitur, dum vocatur. Quod in Iſraelitico populo Moyſe vocante & Pharaone ſignatur. Moyſes namque tunc ad vocandum miſſus eſt, cum Pharao duris eum operibus perurgebat, quatenus alter vocando pertraheret, alter impelleret ſæviendo, ut plebs in ſervitio turpiter fixa vel provocata bonis vel impulſa moleſtiis moveretur. Hoc itaque rationis debito incitati, diſcretionem tuam commonemus & exhortamur in Domino, quatenus tribulationes, quas tibi & exercitui tuo omnipotens Deus irrogavit, patienter ſupportes, & in eo ſpem tuam conſtituas, qui quem vult permittit affligi, & confidentes in ſe miſericorditer liberare conſuevit. Si enim patientiam & humilitatem in adverſis perfecte tenueris, per deſertum hujus vitæ ſub protectione columnæ nubis & ignis, id eſt patientiæ ſolatio & charitatis ardore intrepidus perduceris. Quia vero perſonam tuam vera in Domino caritate diligimus, & de te valde confidimus, ſi poſt tuum reditum de his ſtatim, quæ ad honorem ſanctæ eccleſiæ & regni ſpectare noſcuntur, tecum mutuis potuiſſemus tractare colloquiis, nobis utique gratum fuiſſet. Verum quia id nobis temporis qualitas denegavit, & de tua ſumus ſalute

sollicitì, quosdam de fratribus nostris, postquam te ad Lombardiæ partes, auctore Domino, incolumem pervenisse accepimus, sicut per venerabiles fratres nostros Ar. Bremensem & A. Havelbergensem episcopum tibi significavimus, ad tuam serenitatem duximus destinandos, ut affectum & benevolentiam, quam erga te gerimus, tibi exponerent, & quod de te audire cupimus, ipsorum relatione nosceremus. Quibus dedimus in mandatis, ut tibi tamquam carissimo filio nostro & catholico principi atque speciali sanctæ Romanæ ecclesiæ defensori, ipsius ecclesiæ statum & nostrum exponerent. Qui siquidem usque in Tusciam profecti, ex quo te ad partes Teutonicas pertransisse noverunt, longitudinem viæ & difficultatem itineris propter æstatis intemperiem metuentes, ad nostram præsentiam redierunt. Ceterum quia statum tuum & dilecti filii nostri Henrici junioris regis, quem post discessum tuum paterno affectu diligimus, & in posterum actiones ejus prosperari in Domino peroptamus, cognoscere cupimus, cum fratres nostri, propter æstatis fervorem, laborem tanti itineris perficere non valerent, per fidelem nostrum F. latorem præsentium & apostolica scripta tuam excellentiam visitantes, nobilitatem tuam monemus & exhortamur in Domino, quatenus ea quæ circa te & ipsum geruntur, & statum regni per eumdem F. studeas intimare, & hoc tempore devotionem, quam erga matrem tuam sanctam Romanam ecclesiam geris, ostendas, ut nostro respondere affectui congrue videaris, & beati Petri apostolorum principis intercessionibus, cui te totum debes exponere, Creatoris nostri largiores debeas gratias promereri. Datum Tusculani IX. kal. Julii.

EPISTOLA CLXV. G. CARDINALIS ad VVibaldum abbatem.

Mandat ut ad se veniat ipsius consilio usurum.

Anno 1149. [a]

G. (a) Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis & apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri VVibaldo abbati Stabulensi, salutem & dilectionem.

Fraternitati vestræ præsentibus scriptis notificare decrevimus, quod peracta legatione domini papæ in Polonia ad partes Saxoniæ devenimus, ibique pro complenda legatione ejusdem domini nostri de constitutione episcoporum in Leuticia, seu etiam pro negotio ducis Lot. quod vobis non exstat incognitum, moram necessario facimus. Quia vero in utroque negotio vestro auxilio seu consilio summopere indigemus, fraternitatem vestram attente rogamus, atque ex parte domini papæ & domini cancellarii vobis mandamus, quatenus his susceptis litteris, omni occasione ac dilatione postposita, ad nos veniatis, ut in prædictis negotiis, sicut oportet, & dominus papa confidit, assistere valeatis.

(a) Forte Gregorius diaconus cardinalis ab Eugenio III. creatus, atque ab eo in Germaniam legatus missus.

EPISTOLA CLXVI. VVIBALDI abbatis ad G. cardinalem.

Respondet ad præcedentem.

Anno 1149.

Reverendo patri suo & domino G. venerabili sanctæ Romanæ ecclesiæ diacono cardinali apostolicæ sedis legato, F. VVibaldus Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Postquam de transitu vestro in Poloniam vera relatione comperimus, longo tempore apud Corbeiam in ea expectatione solliciti atque suspensi fuimus, ut in reditu vestro competenter vobis occurrere possemus, & tam devotum quam debitum tum in persona tum in rebus obsequium pro reverentia domini papæ & domini cancellarii, & pro vestræ personæ honorificentia, cum omni fide & sinceritate exhiberemus. Sed quoniam crebra mala, quæ Lotharingiam & præcipue Arduennam nostram assiduis prædis atque rapinis & incendiis affligunt, nos illac transire compulerint, & nos quotidianis pressuris tamquam in acie dimicantes implicitos tenent, multum ex animo dolemus, quod ad vestræ jussionis mandatum vestræ sublimitati occurrere tam longe positi non valemus, præcipue cum vestris sollicitudinibus desit cooperator episcopus Anselmus, in cujus prudentia & fideli consilio plurimum posset inniti vestra discretio. Præterea dominus noster rex Romanorum Cunradus Ratisbonam in octava pentecostes perveniens, misit nobis legatos cum litteris, præcipiens ut in martyrio apostolorum Petri & Pauli sibi absque ullo dilationis impedimento præsentiam nostram exhiberemus. Misimus vero ad vestræ excellentiæ pedes procuratores nostros, quibus confidenter imperabitis, ut juxta beneplacitum vestrum de rebus nostris vestris opportunitatibus subveniant. Vestra vero bonitas, sicut de vobis & de tota Romana ecclesia confidimus, necessarium eis patrocinium non denegabit.

EPISTOLA CLXVII. CONRADI imperatoris ad H. Mindensem episcopum.

Arguit eum quod fratres Corbeienses vexet.

Anno 1149. CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex, H. venerabili Mindensi episcopo, gratiam suam & omne bonum.

Perlata est ad nos querela fidelis nostri Corbeiensis abbatis, quod de duobus monasteriis in episcopatu tuo sitis, Kaminata videlicet & *Visbich*, quæ nos Corbeiensi monasterio tam consilio quam judicio principum contulimus, magnum impedimentum attuleris, & sæpe multumque rogatus ecclesiam, quæ ruina cujusdam pueri monachi polluta dicitur, reconciliare neglexeris. In quo discretio tua diligenter debet perpendere, quid sacerdotalis officii sollicitudo in hujusmodi casu debuit exhibere. Debuit enim discretio tua intelligere; quod de regalibus nostris sicut tua ecclesia sublimata & dotata est, ita & Corbeiensem ecclesiam de regni proprietate potuimus honorare. Proinde discretioni tuæ per præsentia scripta mandamus, ut de cetero a vexatione prædicti Corbeiensis abbatis & rerum monasterii ipsius omnino, sicut nos diligis, abstineas, & prædictam ecclesiam reconciliare non differas. Nos enim divinæ religionis intuitu, & monitu ac petitione reverendi patris nostri papæ EUGENII, prædicta loca divinis obsequiis mancipare studuimus; de quorum turpi & infamissima conversatione non solum eadem provincia, sed etiam regnum nostrum offendebatur: in qua sacra ordinis reformatione tuam plurimum decet cooperari moderationem.

EPISTOLA CLXVIII. VVIBALDI abbatis ad H. Mindensem episcopum.

Causatur de eo quod Kaminatensem ecclesiam non reconciliaverit.

Anno 1149. REverendo patri suo & domino H. venerabili sanctæ Mindensis ecclesiæ episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Frequenter excellentiam vestram per litteras & per nuntios rogavimus, ut ecclesiæ de Kaminata reconciliationis officium, quo indigere dicitur, impenderetis, sed peccatis nostris facientibus, non solum impetrare rogata non potuimus, sed etiam gravioribus responsis, ut accepimus, molestati fuimus. Nunc vero ad nostræ petitionis munimentum etiam domini nostri regis CUNRADI intercessionem adjunximus, cum tamen nostris meritis potius, quam majori patrocinio vellemus apud vestram celsitudinem niti. Volumus autem vestram sinceritatem non latere, quod Corbeiensis ecclesia per privilegia Romanorum pontificum hanc dignitatis prærogativam obtinuit, ut si diocesanus episcopus, quod sui officii est, implere negaverit, ab alio catholico episcopo obtinere & libere uti possit. Nos vobis debitam reverentiam exhibuimus, & de cetero servire parati sumus.

B

EPISTOLA CLXIX. CONRADI imperatoris ad Wibaldum abbatem.

Redux e sacra peregrinatione invitat eum ad curiam.

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Corbeiensi & Stabulensi abbati, gratiam suam & omne bonum. Anno 1149.

Certi sumus quod de numero fidelium nostrorum præcipuus inopinatum reditum nostrum summa cordis alacritate suscipias, & prosperitati nostræ tamquam specialis regni & noster amicus plurimum congaudeas. Quod autem in adventu nostro ecclesia & regnum in reformatione proficiat; orationibus sanctæ ecclesiæ, & tam consilio quam auxilio fidelium regni obtinere desideramus. Industriæ igitur tuæ mandando committimus, quatinus omni occasione postposita ad curiam, quam in assumtione sanctæ Mariæ *Frankenevort* celebraturi sumus, venire non differas, ubi tam de privatis quam de publicis negotiis nostris familiari tecum consilio convenire intendimus. Quæ Corbeiensi ecclesiæ pro tua dilectione in abbatiis Kaminata & *Visebacho* contulimus, ad usus ejus Deo annuente conservabimus; certi, quod Corbeienses pecuniam, quam juramenti assertione promiserant, indubitanter nobis persolvant.

C

D

EPISTOLA CXLXX. H. WIBALDO abbatis.

Quod rex ejus indigeat consilio.

E

DOmino suo VVIBALDO Corbeiensi & Stabulensi abbati H. (a) suus servitium servi. Anno 1149.

Sicut dignatio vestra mihi præcepit, litteras vestras domino regi transmissas de verbo ad verbum ei fideliter interpretatus sum. Occasionem vero remanendi apud Stabulaus, etsi a domino rege impetrare po-

(a) H. hic designatus non alius nobis videtur quam Henricus imperatoris notarius.

tuissem, tentare nolui; propterea quod considerata negotiorum multiplicitate tam regi quam vobis hoc damnosum esse animadverti, secretum est quod dico. Dominus rex legationem tam ad Romanos, quam ad dominum papam consilio fidelium suorum ordinare intendit. In hoc consilio discretio vestra domino regi necessaria erit. De expeditione quoque in Italiam promovenda, & sorore sua ducissa Poloniæ restituenda rex consilium vestrum habere debet. Pro pace restauranda & confirmanda studiose rex & efficaciter laborat. Omnis homo debitum suum ita persolvat, ut nihil omnino debiti sui existat.

EPISTOLA CLXXI. VVIBALDI abbatis ad Petrum abbatem Cluniacensem.

De lite quæ inter ecclesiam de Nameka & ecclesiam de Marcha vertebatur.

Anno 1149. Reverendo patri & domino PETRO venerabili sanctæ Cluniacensis ecclesiæ abbati, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in eo qui mandat salutes Jacob.

Recognoscentes in omnibus nos filios vestros esse & servos, tam personis monasterii vestri quam rebus in omni negotio assistere consuevimus, & tamquam una de Cluniacensibus personis cum veritate & justitia res Cluniacenses pro nostra facultate defensare. Sed de lite quæ fuit inter ecclesiam de Nameka & ecclesiam de Marcha aliter, quam se rei veritas habet, ad vos perlatum fuisse intelleximus: propter quod verum ordinem vobis per nos breviter esse intimandum credimus, ne vestræ religionis splendor ignotæ & minus constantis causæ defensione aliquod nubilum patiatur. Præpositus canonicorum ecclesiæ beati Bartholomæi apostoli conquestus est in synodo Leodii, quemdam liberum hominem nomine Berengerum in possessionem sui juris irruisse, videlicet in partem quamdam decimationis ecclesiæ de Marcha. Respondit ille, se per vim nihil fecisse, sed quoniam advocatus esset ecclesiæ de Namecha, & eadem decimatio ad terminum ipsius ecclesiæ pertineret, se jure defensionis decimationem tulisse. Econtra præpositus asseverabat, quod prædicta decimatio ad terminos ecclesiæ de Marcha possideret, & eam quiete possedisset, donec a prædicto viro absque ullo juris ordine interruptio esset illata, unde & restitui sibi cuncta in integrum postulabat. Auditis utrimque allegationibus, sententiam judicii episcopus pro more ecclesiæ suæ assessores interrogavit. Diu inter eos disputatum est, utrum restitui oporteret, sed nos plurimum æquitatem cum jure considerantes, & veritatem cum judicio diligentes, hortabamur, ut omisso restitutionis titulo, a circummanentibus de terminis & possessoribus cum quiete expresse quæreretur. Probata est ab omnibus prolata sententia, quæ agendi cavillationem penitus excludebat. Venerunt itaque ab utraque parte circummanentes natu majores, & præstitis de veritate dicenda sacramentis, per certos limites de utraque possessione cœperunt discernere. Fundus curtis de Namecha extenditur usque prope villam Marcham, & ideo advocatus ecclesiæ de Namecha asseverabat decimationem ejusdem, terræ præfatæ & ecclesiæ jure antiquo pertinere; sed quemdam presbyterum de Namecha antiquis temporibus cuidam de Marcha tradidisse pro eo, quod quorumdam parrochianorum suorum, qui ei viciniores erant curam gereret. Econtrario illi de Marcha asserebant, quod eamdem decimationem inconcusse sine controversia bona fide possedissent, non jure mutui, neque commodati, sed proprietario & perseveranti longe ultra spatium triginta & unius annorum, quod idoneis testibus se probaturos promittebant. Relata est controversia ad synodum, & absque ullius personæ reclamatione concordi sententia judicatum est, quod si præpositus sancti Bartholomæi, qui possessor ab utraque parte cognoscebatur, licet ab altera malæ fidei possessor diceretur, legitimis testibus, qui per ætatem & intelligentiam de præscriptione temporis certum ferrent judicium, probare posset, se quiete & canonice possedisse, magis ei probatio incumberet, quam ei qui recenter in eamdem possessionem irruisse non dubitabatur. Et sententia plus illis de Namecha, quam in illis de Marcha, complacuit. Hæc sunt, quæ super hac causa & vidimus & audivimus, & ideo non possumus ea non loqui.

EPISTOLA CLXXII. CONRADI imperatoris ad H. episcopum Mindensem.

Arguit ipsum quod Kaminatensem ecclesiam non reconciliaverit, nec ipsius jussa adimplere curaverit.

CUNRADUS Dei gratia rex Romanorum H. Mindensi episcopo gratiam suam & omne bonum. Anno 1149.

Meminimus quod per alia scripta pontificalem sollicitudinem tuam admonuimus, ut Kaminatensem ecclesiam, quam pollutam judicasti, pro casu & morte pueri monachi in resarciendo tecto laborantis, reconciliare ac purgare non differres. Et miramur te non solum mandata nostra, sed officium tuum non implere. Satis diu patrocinatus es enor-

mitati mulierum, quæ ibidem habitaverant, & nimium contradixisti, ne divini cultus religio per nos ac nostros ibidem firmaretur. Tua etiam prudentia intelligat & judicet, utrum abbatiam *Visbicke* demutare & aliquibus personis absque nostro jussu attribuere debueris. Pro his igitur & aliis, in quibus nos offendere nequaquam dubitasti, per præsentia tibi scripta mandamus, & sub obtentu gratiæ nostræ præcipimus, ut in proxima nativitate Domini præsentiam tuam apud Aquisgrani nobis exhibeas, responsurus nobis judicio principum de his, quæ circa nos & mandata nostra neglexisse visus fueris. Ceterum si reconciliationem ecclesiæ, de qua supra diximus, amplius differre tentaveris, quoniam privilegium meretur amittere, qui concessa abutitur potestate, nos ejus purgationem ulterius dissimulare nequaquam valebimus.

EPIST. CLXXIII. G. CARDINALIS legati ad Henricum Mindensem episcopum.

Mandat ut ecclesiam Kaminatensem reconciliet.

Anno 1149. G. Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis diaconus apostolicæ sedis legatus HENRICO Mindensi episcopo salutem & dilectionem.

Venerabilis ac dilectus frater noster Corbeiensis abbas significavit nobis ecclesiam Kaminatensem pro eo quod quidam puer monachus de tecto in pavimentum corruens exspiravit pollutam esse, vosque ejus reconciliationem, licet sæpius interpellaverit, usque modo distulisse. Quia igitur eidem fratri nostro in petitionibus suis cogente nos probitate sua tamquam nobis assistere debemus, fraternitati vestræ attente rogando mandamus, quatenus purgationem seu reconciliationem prædictæ ecclesiæ ulterius nullatenus differatis.

EPISTOLA CLXXIV. B. EPISCOPI Patherburnensis & VVibaldi abbatis ad Eugenium III.

De lite quæ inter Z. præpositum & episcopum Spirensem vertebatur.

Anno 1149. REverendo patri suo & domino EUGENIO sanctæ universalis ecclesiæ summo & universali pontifici BERNARDUS Dei gratia Patherburnensis ecclesiæ humilis minister, & frater VVIBALDUS eadem gratia & & vestra id quod est in ecclesia catholica, perseverantem cum omni devotione & obedientia famulatum.

Cum venissemus in oppidum *Frankenevort* in assumtione beatæ Mariæ ad curiam incliti triumphatoris filii vestri CUNRADI serenissimi Romanorum regis, Z. præpositus Spirensis filius vester querelam suam exposuit, præsente Moguntina & VVormatiensi ecclesia, nobis quoque audientibus, & habuit testimonium ab omnibus, quod cum a vestra sanctitate esset reversus, priusquam sudorem viæ detergeret, priusquam ad episcopum VVormatiensem & ad abbatem Eberacensem mandata vestra perferret, quibus controversiam, quæ in eum mota erat, audiendam determinandamque commiseratis, ab episcopo Spirensi & canonicis ejus in judicium actus est, & per verbum sanctæ obedientiæ jussus est fratribus reddere infra quindecim dierum spatium, quidquid de præbenda ipsorum eis defuerat interim, dum versus Romam peregrinaretur. In perficiendis itaque mandatis vestris cum prædictum tempus effluxisset, decimo quinto tandem die cœpit episcopus prædictum præpositum Z. de inobedientia incusare, & super hoc canonicam pene sententiam a clericis postulare. Cum vero præfatus præpositus sensisset se a canonicis iniquo odio prægravari, & omnia ecclesiastica beneficia sibi præter morem & ordinem abjudicari, metropolitanum Moguntinum archiepiscopum appellavit, & sic ante datam sententiam, quam adversarius ejus Gevehardus prima voce proferebat, se suaque omnia in vestram tutelam commendans ab eis exivit. Vocatus Spirensis a metropolitano suo cum clericis suis Moguntiam venit, ubi cum jam sæpedictus Z. præpositus neque misericordiam neque judicium invenire potuisset, vestram præsentiam appellavit. Hæc sunt, pater carissime, quæ veraciter audivimus, & quæ pro oppressione fratris nostri pietati vestræ intimare curavimus, scientes procul dubio quod in conspectu vestro misericordia superexaltat judicium, & quod in nullo violari sacrorum canonum decreta patiamini.

EPISTOLA CLXXV. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Ut præposituram Xantensem Thiebaldo capellano suo canonice electo conferre dignetur.

LItteris paternitatis vestræ plenis piissimi affectus, plenis lætitiæ & gratulationis, per aliam paginam & per alios nuntios plenius respondere decrevimus, & de nostro statu ac regni a Deo nobis commissi ordinatione pressius quædam magnitudini vestræ intimare. Sed fervente interim non fictæ circa vos caritatis igne, beatitudinem vestram filiali ac sincera dilectione salutantes, obnixe rogamus, ut prima post reditum nostrum petitio apud vestram sanctitatem Anno 1149.

exauditionis aditum inveniat. Coloniensis A archiepiscopus (a) ab officio episcopali a vestra æquitate suspensus est, atque ideo ad vestræ manus ordinationem pertinere credimus, quidquid pontificalis & canonici juris in episcopio suo esse dinoscitur. Et quoniam Xantenses clerici post obitum præpositi sui B. pari fere affectu & canonica voce filium vestrum, nostrum scilicet dilectum capellanum (b) Thiebaldum in præpositum sibi elegerunt, exceptis paucissimis, quorum ætas & discretio in nullis habenda est, benignitatem vestram attente monendo rogamus, ut prædictam præposituram pro B nostræ dilectionis intuitu prænominato clerico nostro conferre non abnuatis, quem aliquando vacante tunc præpositura absque ulla reclamatione elegerant Xantensis ecclesiæ canonici. Eamdem præposituram obtinuit quondam H. præpositus præstante sibi bonæ memoriæ papa INNOCENTIO, cum defuncto HUGONE (c) archiepiscopo Coloniensis cathedra vacaret, quod etiam simili forma vestræ sanctitati licere & convenire non dubitamus.

PISTOLA CLXXVI. VVIBALDI C abbatis ad Guidonem cardinalem & cancellarium.

Ut præpositura Xantensis Thiebaldo capellano conferatur.

Anno 1149 REverendo patri & domino GUIDONI sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali diacono apostolicæ sedis cancellario, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua.

Brevis nunc ad vos nobis sermo est, & D hæc instantis propositi summa, ut petitio domini regis de præpositura Xantensi domino Thiebaldo concedenda exaudiatur. Sic & principi satisfiet, & peccatum inobedientis pœna principali punietur. David Philistæum in fronte percussit. Idem in psalmo dicit: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Nulla inde orietur commotio, sed timor & tremor venient super nos. Credimus quod faciem vestram ante Purificationem sanctæ Mariæ videamus.

E

EPISTOLA CLXXVII. EUGENII papæ III. ad Conradum regem.

Thiebaldo capellano suo confirmat præposituram Xantensem, modo aliam præposituram, quam antea possidebat, remittat.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio CUNRADO illustri Romanorum regi salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1149.

Litteras excellentiæ tuæ debita benignitate recepimus, in quibus devotionem & affectum, quem erga matrem tuam sanctam Romanam ecclesiam & nos ipsos geris plene cognovimus. Quibus etiam inspectis, plurimum lætificavit nos benignitatis tuæ plena ingenti devotione responsio. Nos siquidem te sicut specialem beati Petri filium & patronum caritatis brachiis amplexantes, personam tuam cupimus honorare, & quantum permittit justitia, petitiones tuas admittere. Inde est, quod majestatis tuæ precibus inclinati, electioni, quam Xantenses clerici de dilecto filio nostro Thiebaldo capellano tuo fecerunt, assensum præbuimus. Sed quoniam sacrorum canonum & sanctæ Romanæ ecclesiæ sanctionibus contraire non possumus nec debemus, oportet eum altera præpositura esse contentum, & alteram quam prius habebat dimittere. Tua ergo, carissime fili, interest, ita matris tuæ sanctæ Romanæ ecclesiæ dilectioni & affectui respondere, & regnum tibi a Deo commissum æquitatis judicio gubernare, ut & ipsa speratum fructum tuæ devotionis se recepisse lætetur, & post temporale regnum merearis recipere sempiternum. Dilectum filium nostrum HENRICUM juniorem in Domino salutamus, & ut ipse ætate & sapientia apud Deum & homines proficiat, ipsum, per quem reges regnant, exoramus. Data Tusculani III. non. Octobris.

EPIST. CLXXVIII. A. ad VVIBALDUM abbatem.

Gratias agit pro obtenta Thiebaldo præpositura Xantensi, petitque ipsius & imperatoris pro eo ad papam intercessionem adversus archiepiscopum Coloniensem.

DIlectissimo domino suo VVIBALDO A. (d) suæ sinceritatis devotus famulus se per omnia. Anno 1149. [d]

(a) Arnoldus, qui in concilio Remensi cum Moguntino archiepiscopo de simonia accusatus, a summo pontifice depositus dicitur in Gallia Christiana, tametsi ab officio suo tantum suspensus hic memoratur.

(b) Is erat archidiaconus Coloniensis, ut discimus ex VVibaldi ad eum epistola infra referenda.

(c) De quo Albericus in Chronico ad annum 1138. *Hugo post Brunonem electus Coloniensis archiepiscopus, dum Romam iret consecrandus, peregre est defunctus, intra duos menses vita & sacerdotio functus, in Apulia apud Melphiam quievit.*

(d) Hujus epistolæ auctor ex prima dumtaxat nominis sui littera innotescit, quem Arnoldum Coloniensis ecclesiæ præpositum fuisse existimamus, ad quem plures extant VVibaldi abbatis epistolæ.

Gratias Deo & domino meo &, vestræ excellentiæ refert intimus & fidelis vester dominus Xantensis Thiebaldus, quem vestræ creavit industriæ perspicax effectus, & ego pro modulo meo pro ipso pedibus vestris cum multimoda gratiarum actione provolvor. Dabitis autem post irrigationem & incrementum, ne plantatio vestra eradicetur, si non fuerit fomentis necessariis adjuta. Dominus enim Coloniensis Romam in proximo proficiscens cum fratre Bonnensis F. eum gravare intendit, & si ipse gratiæ domini papæ sua pecunia conciliari possit, B quia alia ipsi desunt patrocinia, a præpositura Xantensi dominum Thiebaldum amovere disponit, & dominum F. eadem investire. Exoratam itaque dilectionem vestram, quæ numquam nos destituit, esse volumus, quatenus a domino meo rege vestra & nostra obtineat petitio, ut denuo nequaquam ruiturus confirmetur: Et si archiepiscopus, quod postulat, consecutus fuerit, ipsius protectioni auctoritate domini papæ commendetur, ita ut si alterius electio ecclesiæ eum vocaverit in præpositum, interventu domini mei a domino papa promotio talis ei non C negetur. Has vero litteras, quia non est scriba doctior, ut vestra discretio dictare non dedignetur, humiliter deposco, & sigillum aureum per præsentium portitorem una cum litteris cum festinatione transmittatis. De cetero acephalas non audemus mittere, quod tamen non sine causa fecimus.

EPISTOLA CLXXIX. THIEBALDI præpositi Xantensis ad Thiebaldum abbatem.

Ejusdem argumenti.

Anno 1149. DIlecto domino suo VVIBALDO venerabili Corbeiensis ecclesiæ abbati, Thiebaldus Dei gratia id quod est, Xantensis ecclesiæ præpositus & archidiaconus, cum oratione & servitio præcordialem & intimam dilectionem.

Primo loco absque omni ambiguitate scire vos volumus, quod usquequaque servitio vestro amice & fideliter expositi sumus & indesinenter erimus. Quid enim pro nobis feceritis, quem affectum erga nos habueritis, certis experimentis persensimus. Unde & semper nos esse debitores vobis omnino recognoscemus. De cetero vos latere nolumus, quod dominus noster archiepiscopus Romam ire disponit, & eorum, qui cum ipso vadunt, aliqui, quæcumque poterunt, æmuli nostri erunt. Unde humiliter & diligentissime rogamus, ut regiam majestatem faciatis ita scribere pro nobis expedite. in hunc etiam tenoris finem si dominus papa, ex petitione domini nostri regis una in parte nos sublimavit, indulgeat etiam, si cano- A nica electio & justa nos simul ad alia vocaverit. Valete.

EPISTOLA CLXXX. P. ESCULANI episcopi ad VVibaldum abbatem.

Ut pro ipso apud imperatorem intercedere dignetur.

WIBALDO religiosissimo ac sapientissimo Stabulensis monasterii abbati, P. Dei gratia Esculanus, licet indignus episcopus, participium in idipsum. Anno 1149.

Dei sapientia, quæ disponit omnia quando vult & quomodo vult, elegit te virum honestum, religiosum ac sapientem, ut sedeas cum principibus & solium gloriæ teneas, per quem ipsi omnium causas aut judiciali calculo dirimant, aut amicabili convenientia terminent, tanti principis gratiam abundantius tibi erogans, ut contristatos ab eo lætifices, desperatos ad spem vitæ quodam ingenio mirabili revoces. Te itaque, carissime domine, cui Deus hanc gratiam contulit, obnixe deprecor, quatenus amore Dei & servitii nostri apud regem & dominum meum pro me intercedere sinceritas vestra dignetur. Non enim compulsus, sed si audeo dicere, rogatus nono jam mense transacto ad eum veni, æstimans, quod cognita tribulatione, quam pro ejus fidelitate ab Siculo patior, citius me absolvere debuisset.

EPISTOLA CLXXXI. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

D

Scribit in gratiam Thiebaldi præpositi Xantensis & Ottonis clerici.

DIlectissimo in Christo patri suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam. Anno 1149.

Gratum nobis valde est, & in secreto cordis nostri memori benevolentia collatum, quod dilectum capellanum nostrum Thiebaldum pro nostræ dilectionis & intercessionis respectu in Xantensi præpositura pro- E vexistis. Dignum enim & justum esse arbitramur, si prædecessorum vestrorum ac nostrorum, virorum utique sanctissimorum ac sapientissimorum instituta & jura servantes, illas personas diligere ac sublimare curemus, quæ a vestræ sanctitatis misericordia in sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ gremio benignius confoventur, sicut vestra benignitas eos, quos nostra clementia propensiori bonitate evehere dignatur, honorare & amplificare sollicita est. Et

quoniam non inchoasse sed perfecisse virtutis est, excellentiam vestram intime rogando monemus, quatenus eadem benedicta & larga manus vestra, quæ in prædicta persona gratiæ & honoris bona fundamenta jecit, ædificare ad perfectum non abnuat: videlicet si Coloniensis misericordiam vestram obtinuerit, & officii sui plenitudinem recuperaverit, non noceat præposito, qui a vestra manu tamquam a beati Petri manu investitus & promotus est. Ceterum quia vestra discretio, sicut nobis scripsistis, sacrorum canonum & sanctæ Romanæ ecclesiæ sanctionibus contraire non potest, nec debet, nos de talibus statuendis & firmandis vestram nolumus sollicitare prudentiam, sed tamen quod firmari non debet, tolerari potest, ut de dispensationis temperamento fructus multiplicetur in recompensationis incremento. Hoc propterea dicimus, quod incongruum esse credimus, ut aliquis in ecclesia Dei circa hanc personam, quam vos sublimastis, rigorem canonum quasi vestigia vestra sequendo teneat, in aliis vero personis, quas vos ignoratis, pro arbitrio suo remittat. Si ergo aliqua ecclesia pari voto & unanimi assensu eumdem virum, ut auferat opprobrium ejus, apprehendere voluerit, tanto debebit circa ipsum gratiæ dispensationis esse inclinatior, quanto certius cognoscitur vestræ sanctitati pro nostræ dilectionis interventu esse acceptior. Ceterum sicut proxime vestram sublimitatem rogavimus, quatenus quemdam liberum hominem nostrum Ottonem, qui apud vestram discretionem infamatus est, quod cujusdam clerici Virtzeburgensis, Conradi videlicet nasum truncaverit, ab excommunicatione, qua pro hoc innodatus est, absolvi faceretis, quoniam ab eodem clerico super eadem re in nostra curia pulsatus, judicio gentis suæ & curiæ nostræ, quod innocens esset, juramento comprobavit, ita & in præsenti attente facimus: rogantes, ut per præsentem nuntium tam nobis quam Bavembergensi episcopo super eodem negotio rescribatis. Salutat dilectam paternitatem vestram dilectus vester in Christo filius HENRICUS junior rex Romanorum.

EPISTOLA CLXXXII. VVIBALDI abbatis ad suos successores.

De quibusdam rebus in sua administratione gestis.

Anno 1149. WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, successoribus suis in perpetuum.

Sicut officii nostri est cum omni sollicitudine & timore Dei res nobis creditas ordinare ac dispensare; ita nihilominus ad eamdem curam pertinet, quæcumque a nobis tempore administrationis nostræ geruntur, ad posterorum memoriam, ne per oblivionem aut per ignorantiam error aliquis oboriatur, scripto transmittere. Quocirca omnium fidelium Christi & ecclesiæ nostræ prudentiæ notum esse volumus, quod dilectus filius noster Henricus præpositus monasterii nostri in Groninga inter gravamina, quæ sibi & ecclesiæ suæ ex communi malitia mundi incumbunt, hoc nobis conquerendo suggessit, quod quidam ministerialis noster Hezo nomine partem agri, qui juxta fluvium Bodam situs est, & usque ad nostra tempora solebat esse compascuus, absque ulla juris ratione occupavit, super qua re nos diligenter a sapientibus & senioribus nostris veritate requisita comperimus, quod idem ager ad præbendam fratrum & ditionem præpositi absque ullo dubietatis scrupulo pertineat. Similiter de Molendino, quod VVunnerus juxta villam *Helmerikesdorp* reædificavit, quod etiam quidam Hoierus nomine sine ullo juris suffragio, veraci relatione didicimus. Nihilominus de una curte, quæ fuit Henrici Rufi de Groninga indubitanter cognovimus. Quæ omnia sicuti veraciter ad præbendam congregationis & ad manum præpositi pertinere intelleximus, sic per præsentem paginam eis immobiliter confirmamus: obtestantes nostros successores, ne aliquando sub nomine beneficii alicui laico vel concedant vel recognoscant. Data Corbeiæ anno Domini MCLXIX. indictione XIII. Regnante domino nostro CUNRADO Romanorum rege II. anno IV. ordinationis nostræ in Corbeiam.

EPISTOLA CLXXXIII. EUGENII papæ III. ad Conradum imperatorem.

Ejus intuitu iterum confirmat electionem præpositi Xantensis, & depositionem archiepiscopi Coloniensis differt.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio CUNRADO illustri Romanorum regi salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1149.

Quantum affectum erga personam tuam & regnum tibi a Deo commissum habeamus plurimis experimentis tuam clementiam credimus agnovisse. In quo inflexibiliter permanentes, petitiones excellentiæ tuæ, quantum cum Deo possumus, admittimus, & cum ecclesiæ honestate regiæ tuæ voluntati gratanter præbemus assensum, sicut devoti beati Petri filii & specialis sanctæ Romanæ ecclesiæ defensoris. Inde est, quod magnitudinis tuæ preces in electione Xantensis præpositi paterno recipientes affectu, tibi tamquam carissimo filio nostro duximus annuendum, licet quidam postmodum penitus diversa ab his, quæ dilectionis tuæ litteris

teris significasti suggesserint. Causa vero fratris nostri Coloniensis archiepiscopi gravis sit, quoniam longum est enarrare, ab his, qui circa te sunt, poteris manifeste cognoscere. Si enim quanta circa officium suum per negligentiam & inobedientiam superbiendo commiserit, magnitudinis tuæ discretio cognovisset, nec etiam verbum, ut credimus, pro ipso movisset. Unde in concilio, quod Rhemis Deo Domino auctore celebravimus, excisionis sententiam pertulisset, nisi regiæ parcentes absentiæ, detrimentum aliquod regno, quod maxime nobis cavendum erat, eventurum exinde putavissemus. Et nunc post reditum tuum nobiscum firmiter statueramus, ipsum sententia digna suis excessibus feriendum, nisi tuæ legatio majestatis prævenisset. Sed precibus tuis, quantum possumus, inclinati manum nostram in præsentiarum ab ipsius damnatione retraximus, & usque ad Dominicam, qua cantatur, *Ego sum pastor bonus*, inducias ei concessimus. Quia ergo excellentiæ tuæ preces absque gravi sanctæ ecclesiæ & disciplinæ ecclesiasticæ læsione in hoc ex toto audire nequivimus, regia æquanimiter clementia ferat, & his quæ sanctæ Romanæ ecclesiæ matri tuæ incumbunt, cujus omnipotens Deus te constituit defensorem, sicut de benignitate tua speramus, tamquam piissimus justitiæ amator intendas. Dilectum filium nostrum HENRICUM juniorem regem in Domino salutamus. Data Laterani iiij. kal. Decembris.

EPISTOLA CLXXXIV. VVIBALDI abbatis ad A. præpositum Coloniensem.

De victoria junioris regis in Guelfonem, de futuro apud Fuldam ad quod ipsum invitat colloquio, deque Romana legatione.

Anno 1150. Dilecto domino suo & amico A. venerabili sanctæ Coloniensis ecclesiæ præposito majori, regiæ curiæ cancellario, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua universa.

Acephalas litteras a vobis accipere consuevimus, quas qui scribunt, similes sunt illis, qui prandent illotis manibus. Semel correptus de cetero emendabitis. Ad penultimas vestras inter prima nostra vobis respondemus, quod quando convenerimus, plura dilectioni vestræ referre habebimus, quæ ut litteris mandarentur, nec breve nec tutum fuit. Præterea multa nobis deposita sunt, ex eo videlicet, quod Deo de cœlis distillante misericordiam, GUELFO cum omnibus fere hominibus suis a juniore rege pugna superatus captus est. Et opinabile quidem est & veraci conjecturæ satis consentaneum, quod si hoc bonum divina clementia non fuisset largita magnos in regno motus fuisse futuros, quos nunc ex facili posse comprimi & suffocari confidimus, quæ plenius a clerico vestro E. cognoscere poteritis. In quantum vero intelligere & dijudicare potest nostra capacitas, dominus noster rex omne studium & consilium suum convertit ad disponendas & regendas res publicas, nec modo tempus redimit, nec causas perfunctorio transitu eludit: inde est, quod ordinatis serio & rationabiliter rebus suis, quæ ex quadam necessaria serio quodammodo concatenatæ sunt, colloquium habere vult cum Saxonibus in Dominica qua cantatur *Judica me Deus*, apud Fuldam, ubi vos interesse modis omnibus mandat & præcipit. Mittere enim Romam cum gravitate magna & regni & personæ suæ honestate intendit, in quibus rebus vestro plurimum consilio innititur, & nos tamquam captivatos usque ad adventum vestrum tenet. Defixum plane & ratum est apud ipsum, quod si sororem suam absque armis in Poloniam reducere potuerit, mox expeditionem Italicam magnifico apparatu ordinabit; super quo nos dubitare jam non audemus, & maxime cum ad consilium, quod captaverat, hanc mirabilem & inopinatam opportunitatem propitia divinitas ei adjecerit. Cetera, cum veneritis, Deo præstante conferemus. Quæ pueri didicimus, jam senes experimur. Cœlum, non animam mutant, qui trans mare currunt. In aqua Jordanis peccata vestra abluere potuistis, sed mores vestros eluere non potuistis. Etenim non solum mores vestros, sed etiam morositatem inde retulistis.

EPISTOLA CLXXXV. H. EPISCOPI Constantiensis ad VVibaldum abbatem.

Ut Henricum consanguineum a VVelfone detentum imperatoris auctoritate libertate donari procuret.

WIBALDO Dei gratia venerabili Corbeiensi abbati, H. (a) eadem gratia Constantiensis ecclesiæ humilis minister cum fideli obsequio, devotas orationes in Domino. Anno 115[?]. [a]

Pro eo quod domini regis curiæ ad præsens, sicut decens est, interestis non mediocriter gavisi sumus. Discretionem etenim vestram, licet in multis experti simus, ut videlicet in præsenti prosperitate sic vestro consilio dilectissimus dominus noster utatur, ut fidelibus regni nobisque præ ceteris quamplurimis honorem regni diligentibus gaudium augeatur, filiis autem perditis & perditionis terror incutiatur. De cetero fra-

(a) Hermannus de Arboria Constantiensis ad Rhenum episcopus circa 1140. ab Innocentio II. confirmatus, præfuit ad 1156.

ternitatem vestram, de qua nimirum confidimus, humiliter exposcimus, ut dilectissimo domino nostro suggeratis, ut a domno VVelfone suisque ministerialibus quemdam consanguineum meum, & ipsius domini regis fidelem, HENRICUM nomine, sine causa captivatum, primo, & sicut de ipso confidimus, requirat, & tam pro nobis quam pro Deo dimitti jubeat.

EPISTOLA CLXXXVI. VVIBALDI abbatis ad Hermannum episcopum Constantiensem.

Scribit, suasisse ut reportata victoria, imperator hostes urgere pergeret, sed contrariam prævaluisse sententiam.

Anno 1150. REverendo patri suo & domino H. sanctæ Constantiensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in eo qui mandat salutes Jacob.

Pro moderatione, qua prædita est dulcis anima vestra, placuit benignitati vestræ gratulari regiæ curiæ, quod nostram ei nunc assidue exhibeamus præsentiam. Sed nos, venerande pater, non sumus momenta rerum, nec publicis negotiis quidquam possumus emolumenti conferre, & ut nostra fert opinio, nos numero sumus & fruges consumere nati. Siquidem post insperatam & ab omni humano consilio & opere ferme alienam & de cœlis traditam victoriam, voluimus, & quantum in re militari oportuit, suasimus, ut dominus noster rex, quem propitia divinitas miris & clementibus beneficiis conservat & provehit, non cessaret successus urgere suos, & hostes suos incomparabili damno affectos, metuque & angore animi perculsos invaderet, ac sese aliquando ad faciendum judicium & justitiam, ad subveniendum matri suæ ecclesiæ, accepta tam mirabili opportunitate expediret. Contradicebat inveteratus ille Achitofel, qui vix ingentem dissimulare tristitiam poterat, & assumta sanctionis amicitiæ persona, de tempore & auris causabatur, & sanctissimi jejunii religionem prædicabat & astruebat, oportere hominem, quem justus Dominus, qui justitias diligit, jam judicavit, legitimis judiciis & interpellationibus in jus vocari, pium esse & conveniens nullam captivis læsionem inferri, de quibus quidem nos officii nostri innocentiam attendentes nihil censueramus: sed ut patri & episcopo confiteamur, in mente nostra erat, ut non solum unus homo, sed etiam multi morerentur pro populo, & non tota gens periret. Popularis erat senis oratio, & ad hominum negligentiam, pigritiam, ac desidiam accommoda. Nos tamen contra nitebamur & asserebamus fama constare bella, & res magnas celeritate adjuvari, dilationem semper nocuisse paratis, judiciorum quæ tanto pondere opponerentur, vocem intra paucissimos pagos posse audiri, opus bellicum cum aliquo splendore gestum per majorem orbis partem diffundi. Inermem vicit oratio armati, cujus tamen arma effecerant, ne is, cui persuadebat, ad perfectum vicisset. Ita factum est, ut nec bella geramus, nec judicia exerceamus, sed spe rerum inanium animos pascimus. De captivo vestro bene vobis ad integrum responsum est, nos instanter curabimus, ut verba effectus consequatur. Valete.

EPIST. CLXXXVII. CONRADI imperatoris ad E. imperatorem Constantinopolitanum.

Excusat se quod detentus infirmitate stare promissis nequiverit.

Anno 1150. CUNRADUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, carissimo fratri & unico amico suo E. eadem gratia Græcorum imperatori augusto, sublimi, Porphirogenito, felici, fraternam dilectionem & omne bonum.

Quanta nos caritatis & devotionis instantia, quanto fidei & humilitatis studio in sacris sedibus gloriosi imperii tui susceperis, quanta humanitatis & liberalitatis gratia in lecto infirmitatis nostræ non solum per tuos & tua, sed etiam in propria persona & propriis manibus ministraveris, tunc videlicet, quando manus omnipotentis Dei nos non solum in detrimento amissi exercitus, verum etiam in verbere corporalis ægrotationis percusserat, nulla potest rerum oblivio ab animæ nostræ tenaci memoria evellere. Pari quoque & simili recordationis constantia fixum animo tenemus, quæ fuerit inter nos mutuæ pactionis obligatio, quid tuæ celsitudini spoponderimus, quid perficere promiserimus. Sed cum a sublimitatis tuæ regno corporaliter discessissemus, in quo nos per fidem & benevolentiam habitare sentimus, imperium, quod nobis a superna majestate collatum est, invenimus in quibusdam partibus suis ex occasione longæ absentiæ nostræ turbatum: ad quos motus comprimendos, & pacem reformandam, dum tota cordis intentione accingimur, pater ille misericors, quia flagellat omnem filium quem recipit, tendit manum in retribuendo, gravique tertiana febre maceratos nos prorsus imbecilles & fere inutiles per sex mensium spatium detinuit. Si itaque Deo impediente propositum nostrum ad tempus est retardatum, non tamen est omnino evacuatum, & promissionis nostræ effectus magis est dilatus quam frustratus. Ad excusandam itaque moræ nostræ necessitatem, ad salutan-

dam tuæ sospitatis nobilitatem mittere curavimus cum litteris præsentibus nuntium celerem & expeditum, qui de nostra bona valitudine certum te & hilarem efficeret, & nos identidem de tua & filiæ nostræ tuæ conjugis carissimæ imperiique consortis sospitate, & de rerum vestrarum prosperitate lætificaret. Ceterum post celebratam, Deo auctore, curiam, quam kal. Maij cum principibus Saxoniæ, Poloniæ, Bohemiæ, Leutitiæ, in civitate *Merseburg*, habere decrevimus, nuntios nostros viros utique principales & egregios ad tuam præsentiam cum tuo prudenti & honesto legato, videlicet B Michaël Bardalia dirigemus, qui tuam magnificentiam de nostris sponsionibus ac promissionibus dubitare non sinent. Salutat vestram magnitudinem dilectus filius noster HENRICUS junior Romanorum rex, & carissimam filiam nostram suam utique materteram, cui quantam gloriam Deus in primis militiæ conductus sui auspiciis contulerit, lator præsentium viva voce declarabit.

EPIST. CLXXXVIII. CONRADI imperatoris ad imperatricem Græcorum. C

Excusat se quod febre correptus promissa imperatoris CP. implere nequiverit, notam facit de VVelfone victoriam, petitque neptem mariti ipsius filio suo Henrico uxorem.

Anno 1150. CONRADUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, præcordialiter dilectæ filiæ E. a Deo coronatæ & exaltatæ Græcorum imperatrici, paternam dilectionem, & certum ac fidele in omni opportunitate auxilium.

Prius quidem præclaram indolem tuam D tam ex vinculo cognationis, quam ex affectu adoptionis plurimum diligebamus, sed tua fides, tua pietas, tua devotio, tua liberalitas, quam nobis officiose exhibuisti, tunc scilicet, quando manus Domini & infirmitate corporali & rerum incommodis nos multum afflixerat & humiliaverat, tantum ardorem sanctæ caritatis in nostra mente circa te auxerunt, ut eam nulla difficultas, nullum periculum, nulla rerum varietas possit extinguere. Ita igitur in animum nostrum induximus, ita in corde nostro omni E ambiguitate remota firmavimus, ut etiamsi nulla fœderis, nulla arctioris amicitiæ religio inter nos & gloriosum & prædilectissimum fratrem nostrum tuum utique maritum magnificum & excelsum Græcorum imperatorem aliquando intercessisset, parati tamen & intenti essemus sua omnia tamquam nostra diligere, suis inimicis tamquam nostris resistere. Porro in conventione pacti, quæ inter nos & ipsum omni cum benevolentia firmata est, conditio necessaria imposita fuit, quod scilicet ea, quæ prænominata & præscripta fuerant, utique compleremus, nisi alter vel uterque nostrum morte seu gravi infirmitate vel amittendi imperii periculo id perficere prohiberetur, atque transacta illa & tam non negligenda necessitate ad absolvendi & implendi studium denuo accingeremur. Nunc ergo tibi tamquam carissimæ filiæ nostræ & imperii nostri cognatæ causas familiariter & breviter aperimus, pro quibus in Longobardia, post exitum nostrum a vobis, manere & promissa implere nequivimus, pro quibus ad partes Alemanniæ modis omnibus nos properare ordo quidam rerum & imperii nostri clamor ad nos usque perlatus non absque gravioris consilii ratione persuasit. Siquidem ut tua sapientia perfecte novit, dominus ille VVELPHO vir magnæ nobilitatis & potentiæ in nostro regno habetur, neque fide, qua eum in extrema necessitate adjuvimus, neque beneficiis quibus eum commode auximus, aliqua ratione commonitus, per Siciliæ tyrannum a Jerosolymis reditum habuit, & accepta non parva ipsius infami pecunia, per sacramenta & obsides ei firmavit, quod nos & nostros & nostrum imperium perturbare & infestare modis omnibus laboraret. Quod postquam ad propria rediit, adjunctis sibi quibusdam perfidis non parvi apud nos momenti & nominis, instanter facere cœpit, filios nostros, tuos utique nepotes amantissimos & bonæ spei plenos invadendo, & in terra ipsorum, quæ illis patrimonii jure competit, inimica quædam castella ædificando. Hoc igitur tam atrocis rei nuntio accepto, cum fama, ut in talibus fieri solet, omnia in deterius multiplicaret, prævenire cuncta & comprimere maturavimus, atque ad partes Alemanniæ subito & improviso adventu accessimus. Dum itaque in componendis & placandis omnibus diligentiam adhibemus, tanta nos infirmitas corporalis in fine Augusti mensis invasit, ut usque ad pascha Domini gravioribus negotiis vix utiles esse possemus. Intra quod temporis spatium cum essemus in civitate Spira ad justitias regni faciendas, & ad exercenda publica judicia, prænominatus VVELPHO cum dulcissimo nostro, tuo nepote bonæ indolis jam adolescentulo, ad Romani imperii fastigium Deo auctore per nos & principes nostros coronato, prope castellum nostrum *Flocperch* acie conserta dimicavit, ubi nos divina protegente misericordia, suorum multis tam cæde quam captione amissis, noctis beneficio adjutus vix evasit. Quo munere cœlestis misericordiæ accepto, dum contra communis hostis nostri Siculi videlicet tyranni temerariam insolentiam nos expedire & accingere studemus, nuntiatur nobis, quod omnis populus Francorum cum ipso rege suo contra imperium præcellentissimi germani nostri, tui scilicet glorio-

sissimi sponsi conspiraret, & arma movere, auctore & incentore Siciliæ tyranno, cum omni virtutis suæ conatu disponeret. Quam rem non facile spernendam vel omittendam ratum duximus, sed finem rerum exspectare, & aut tumultum reprimere, aut nos & imperium nostrum pro fratre nostro & rebus ipsius opponere decrevimus. Excusatos nos sufficienter credimus, veritatis existente constantia, tam de incursatis regni nostri finibus, quam de invaletudine corporali, & plane de divino adjutorio confidimus, quod in brevi promissa nostra fideliter complebimus, non solum quia spopondimus, verum etiam quia nos de invasore imperii nostri vindicare summopere desideramus. Et ut præcelsus vir tuus majorem de nobis amicitiæ certitudinem & adimplendi conventiones habeat, firmiorem inter nos affinitatem, sicuti cum præsentes essemus, inter nos tractatum & firmatum fuit, ad præsens fieri disponimus, ita videlicet ut gloriosus filius noster, qui imperii nostri successor & hæres est designatus & coronatus, neptem unam mariti tui sublimis Græcorum imperatoris uxorem præsenti tempore ducat, de duabus, scilicet alteram, quæ electio in tui pectoris sapientia constabit, ut illa nobis transmittatur, quæ moribus & forma noscetur a te, quæ eas educasti, præcellere. Cetera vero quæ ad eumdem contractum rite peragendum pertinere videntur, posuimus in ore comitis ALEXANDRI DE GRAVINA, qui utrique imperio perpetua fidelitate servire manifeste consuevit, & verbi hujus mediator & tractator ex præcepto utrorumque, cum apud vos essemus. Quem in rebus imperii vestri fideliter, ut semper solet laborantem a Venetia fecimus ad nos vocari, quatenus per ejus industriam secretum hoc, sicut in ceteris consuevimus, ad egregium valeat finem perduci. De cujus celeri reversione benignam intelligentiam tuam studiose admonemus, quia cum sublimis nepos tuus jam adultus sit, oportet ut tam personæ ipsius quam imperio nostro in contrahendo matrimonio sine mora provideamus. Scire possint inimici nostri, qui disseminando mendacia turbare nos & disjungere moliuntur, quod amicitiæ nostræ nexus indissolubilis permaneat.

EPISTOLA CLXXXIX. HENRICI regis junioris ad Emanuelem imperatorem CP.

Nunciat ipsi quam de VVelphone reportaverat victoriam.

Anno 1150. INclyto, triumphatori, magnifico, ac sublimi avunculo suo E. Porphirogenito Græcorum imperatori, HENRICUS filius gloriosi ac serenissimi CUNRADI Romanorum imperatoris augusti, & ipse Dei gratia Romanorum rex filialis dilectionis indissolubilem gratiam, & firmissimum perpetuæ amicitiæ vinculum.

Sicut propitia divinitas & paternæ caritatis affectus me imperii & rerum patris mei successorem fecit & hæredem, sic mea intelligentia justum arbitratur, ut amicos confœderatos patris honorem & diligam, inimicos suos & suorum persequar & opprimam. Quocirca paternæ dilectionis gratia vos & imperium vestrum particeps, vosque tamquam avunculum nostrum carissimum & patrem piissimum integra & filiali dilectione amplectens, æquum esse arbitratus sum, vestræ celsitudini notificare quæ circa nos Dei præstante clementia prospera geruntur. Siquidem octava die mensis Februarii superbus ille & perfidus VVELPHO tot beneficiorum patris mei immemor, hostiliter invasit terram nostram, patre meo in rebus publicis longe posito agente, me autem cum parte militiæ in quodam castro nostro relicto. Castrum ad quod ille accessit, *Flocperch* dictum est, nos autem eramus in alio castro *Horbruc*, distante ab illo per spatium restæ (*a*) & dimidiæ. Accepto igitur tantæ contumeliæ nuntio, festinavi hostem persequi, & cum quinque magna milliaria post eum processissemus, præmissis equitibus expeditissimis, qui ejus tergo imminentes fugam ipsius retardarent, nos duabus confertis aciebus eum persequebamur. Cum itaque agminis extrema jam cæderemus, faciem convertere coactus est, sed vero Deo de cœlis pugnante pro nobis, tantam adepti fuimus victoriam, ut nisi per nocturnas tenebras delituissent, nullus omnino evadere potuisset. Capti sunt equites trecenti, & equorum numerus non parvus, exstinctus est partim lanceis confossus, partim gladiis cæsus. Pater meus generalem nunc expeditionem super eumdem VVELPHONEM indixit, & eum penitus exterminare aggreditur, ut de cetero ad communem imperii vestri hostem persequendum & delendum liber existat.

EPISTOLA CXC. HENRICI junioris regis ad imperatricem.

Nunciat ei victoriam a se de VVelphone reportatam.

CArissimæ matri ac materteræ suæ E. per divinam providentiam placidissimæ Græcorum imperatrici, HENRICUS filius gloriosi ac serenissimi CUNRADI Romanorum imperatoris augusti, & ipse Dei gratia Romanorum rex, filialis dilectionis indissolubilem gratiam. Anno 1150.

Certum est, & nullus prudentium dubitavit, quod illa, quæ a natura ortum & pro-

(*a*) Resta seu restis, teste Johanne Mariana lib. de Ponder. & mensuris, est mensura agraria *palmorum xxxiij. ita ut octoginta restes leucam* faciant.

cessum habent, perenni fortitudine firmiora sint, quam ea quæ humano comparata & connexa sunt artificio. Quia igitur secundum consanguinitatis & propinquitatis a matre mea carnali gradum naturaliter tenetis, nulla nos dissociare & alienare poterit necessitas, quin in perpetuum mansura caritate jungamur & benevolentia. Quocirca quia de meis provectibus vos plurimum exultare & gloriari scio, æquum esse arbitratus sum vestræ celsitudini notificare, quæ circa nos, Dei præstante clementia, prospera geruntur. Siquidem octava die mensis Februarii superbus ille & perfidus VVELPHO, tot beneficiorum patris mei immemor, hostiliter invasit terram nostram, patre meo in rebus publicis longe agente, me autem cum parte militiæ in quodam castro nostro relicto. Castrum ad quod ille accessit *Flocperch* dictum est, nos autem eramus in alio castro *Horburc*, distante ab illo per spatium sextæ & dimidiæ. Accepto igitur celeriter tantæ contumeliæ nuntio, festinavi hostem persequi, & cum quinque magna milliaria post eum processissemus, præmissis equitibus expeditissimis, qui tergo ejus imminentes, fugam ipsius retardarent, nos duabus consertis aciebus abeuntem persequebamur. Cum itaque agminis extrema jam cæderemus, faciem convertere coactus est, sed vero Deo de cœlis pugnante tantam adepti sumus victoriam, ut nisi per nocturnas tenebras delituissent, nullus omnino evadere potuisset. Capti sunt equites trecenti, & equorum non parvus numerus exstinctus est, partim lanceis confossus, partim gladiis cæsus. Pater meus generalem nunc expeditionem indixit, & eum penitus exterminare aggreditur, ut de cetero ad communem imperii vestri hostem persequendum & delendum expeditus & liber existat. Sicut autem a provisione paterna meam indolem recedere non decet, ita meæ intelligentiæ pergratum est, quod totius consilii summa vestræ sublimi prudentiæ collata est.

EPISTOLA CXCI. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum præpositum majorem Coloniensis ecclesiæ.

Ut Fuldam ad imperatoris curiam se conferat, non decere ut rex duas a papa præpositutras pro Thiebaldo postulet.

Anno 1150. CARISSIMO domino & amico suo ARNOLDO venerabili sanctæ Coloniensis ecclesiæ majori præposito, regiæ curiæ cancellario, frater VVIBALDUS, id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua universa.

Dominus noster rex non dubitat, nec vos dubitare debetis, quin ad curiam quæ Fuldis in Dominica, (a) *Judica me Deus*, futura est, veniatis, ne forte absentiæ vestræ imputetur, quidquid per difficultatem vel per negligentiam in gerendis rebus publicis omittetur. De causa communis amici nostri Thiebaldi Xantensis præpositi, in qua & pro qua vos effectum habuisse, & quasi palmam obtinuisse, non mediocriter gaudemus, non minus operæ dedimus, ut stabilis perseveret, quam si de nostra persona ageretur, quia enim personam vestram & honorem vestrum in veritate diligimus, omnia quæ vobis cordi sunt, ad nos pertinere nequaquam dubitamus. Sed de capitulo litterarum vestrarum in quo scripsistis, quod si alterius ecclesiæ electio eumdem amicum nostrum vocaverit in præpositum, interventu domini nostri regis a domino papa promotio talis ei non negetur; non visum est nobis directam petitionem ex persona domini nostri regis scribere, pro eo quod principalem excellentiam non decet illa postulare, quæ sibi jure negari valeant. Siquidem sancta mater nostra Romana ecclesia super petram fundata leges a se conditas nequaquam destruit, nec repugnantia aliquo modo sancit, licet decreta sua pro temporum varietate, pro locorum opportunitate, pro rerum & personarum qualitate dispensare ac moderari, & quasi detrimentum pati consueverit. Non ergo mandabit neque confirmabit, ut in duabus dignitatibus una persona sublimetur, sed cum sine querela factum fuerit, hoc ex paterna discretione dissimulabit. Credere super hoc nobis potestis, non pro notitia canonum, sed pro sensu & efficacia experimentorum. Rhetoricati sumus in litteris domini nostri regis, quia negando affirmavimus & non rogando rogavimus, quas ideo vobis nondum consignatas transmisimus, ut possitis, si placuerit, de artificio nostro quædam immutare, addere vel minuere. Vivite & valete. Addücite ad curiam vobiscum modicum fratrem Erlebaldum.

EPISTOLA CXCII. WIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

Scribit in gratiam canonicorum collegiatæ S. Bartholomæi civitatis Leodiensis.

REverendo patri suo & domino EUGENIO summo & universali papæ, frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia id quod est in ecclesia catholica, devotionem filii & obedientiam servi. Anno 1150.

Cum essemus in domo inclyti & victoriosissimi filii vestri CUNRADI Romanorum regis apud *Nurembergh* castrum ejus, petierunt a nostra parvitate canonici ecclesiæ

(a) Id est Dominica in Passione Domini, in qua missæ introitus ab illis verbis incipit: *Judica me Deus.*

sancti Bartholomæi, quæ est in suburbio A civitatis Leodiensis, ut sanctitati vestræ suggeremus causam quandam ecclesiæ suæ, quæ nobis præsentibus in synodo Leodiensi de ecclesia in Marcha & ecclesia in Nameka acta est, & usque ad debitum finem judicata. Quæ cum recenter tractata fuisset, misimus eam reverendo patri nostro abbati Cluniacensi, ad quem eadem ratio spectare videbatur, eamque scriptam in schedulis nostris inventam vestræ discretioni nunc mittere transcriptam curavimus. In quibus discretionem vestram non ausu præsumtionis, sed spiritu devotionis submonere cura- B vimus, ut animadvertat celsitudo vestra, quod in hac actione non sit judex ante litem contestatam recusatus, quod a sententia non sit appellatum, immo plus illis de Nameka quam præposito sancti Bartholomæi complacuerit, & utrum a sententia non ab executione appellandum sit. Multa celsitudini vestræ & scriberemus & viva voce legatorum suggereremus, nisi quod quotidie exspectamus, ut legati majores filii vestri amantissimi nostri domini Romanorum regis invictissimi ad vestram præsentiam proficiscantur, ut tunc de omnibus, quæ scitu C digna erunt, vobis suggereremus.

EPISTOLA CXCIII. VVIBALDI abbatis ad Stephanum priorem S. Jacobi Leodiensis.

Hortatur ad subeundum onus curæ pastoralis, ad quod canonice electus fuerat, & quod præ humilitate recusabat.

Anno 1150.

FRater VVIBALDUS Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus, dilecto fratri & amico Stephano (a) ecclesiæ sancti Jacobi D Leodii priori electo, confortari in Domino.

Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Audivimus, frater, & lætati sumus, quod fratres tui spirituali patre orbati, te in regimen & pastorem animarum suarum concordi & unanimi voto pariter elegerunt. Sed tu sanctæ humilitatis conscius, onus impositum ferre detrectas. Pia quidem & christianæ religionis plena intentio, quod elegisti abjectus esse in domo Dei tui magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Tibi quidem frater utile, sed propter alios non necessarium, & sicut E æquitatis dictante justitia, ille repellendus qui desiderat, sic canonicæ rationis via ille cogendus est, qui recusat. Age igitur frater divinæ dispensationi gratias, quæ & tibi humilitatis & temperantiæ spiritum administravit, & te ad participium suæ potestatis & nominis clementer vocavit. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater Deus, abba pater homo canonice & regulariter in prælationem monasterii electus. Sequere nunc frater ducem regulam, juxta quam te victurum professus es, & licet de viribus tuis præ humilitate desperes, tamen de gratia Dei conscius, suscipias jubentis imperium, & humerum supponas ad ferendum. Domini sunt cardines terræ, hunc humiliat & hunc exaltat, ipse pauperem facit & ditat, & erigit de pulvere egenum, ut sedeat cum principibus & solium gloriæ teneat. Times sævitiam temporum, abhorres sævitiam tyrannorum, vereris duritiam subditorum, sed spera in Domino & fac bonum. Et utinam aperiat tibi Dominus spirituales oculos, ut videre possis, quod multo plures sunt nobiscum, quam cum illis, & recordare illius, qui de Saulo fecit Paulum. Præbe igitur cor tuum sapientiæ, & tene vocantem gratiam, precibusque nostris & admonitioni atque consilio efficaciter acquiescens, ale matrem tuam, quæ te lactavit; genetricem rege, quæ te educavit, servi fer curam. Petro dicit Christus, amas me? pasce oves meas. Si amas, pasce; si non pascis, non amas. Nemo te seducat inanibus verbis, veritas non mentitur, probatio dilectionis exhibitio est operis. Nostram exiguam orationem, nostrum devotum auxilium, nostrum fidele servitium ad solatium vocantis te ecclesiæ sinceritati tuæ & promittimus & offerimus.

EPISTOLA CXCIV. VVIBALDI abbatis ad Theobaldum præpositum Xantensem.

Gaudet quod suus ipsi favor profecerit.

Anno 1150.

DIlecto in Christo fratri & amico suo Theobaldo, venerabili sanctæ Coloniensis ecclesiæ archidiacono, Xantensi præposito, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Si nostræ parvitatis studium, si diligentis operæ nostræ effectus ad vestri honoris incrementum aliquid profecit, oppido gaudemus, quippe qui personam vestram & gloriam jam a longis retro temporibus vera caritate diligimus, & a vobis invicem dilecti sumus. Sed hoc prudentiam vestram latere nequaquam volumus, quod soli amicitiæ vestræ in hac causa non deservimus, sed illius potius favori hilariter annisi fuimus, quem pro amicis provehendis fideliter laborantem frangi, superari aut vinci nolumus, ex cujus benevolentia nos habere recognoscimus, quod in curia imperatoris Romani illa interdum loquimur & scribi-

(a) Stephanum reperio abbatem S. Jacobi Leodiensis Olberti anno 1135. defuncti successorem, alterum anno 1150. cedente Elberto lumine destituto, ordinatum, ad quem scripta videtur hæc epistola.

mus, quæ ecclesiæ catholicæ serviant, quæ imperialis celsitudo non abnuat, quæ prosint probis & obsint improbis. Ille, ille, inquam, vester, qui in exhibitione operis vim porbavit dilectionis, vestram promotionem plantavit, atque ut & alii & nos rigaremus, effecit, & benedictus per omnia Deus, qui incrementum dedit. Ipsi post divinam clementiam totum debetis quod estis vero & constanti amico, qui non consuevit suis amicis adulari, sed opitulari; non novit blandiri, sed largiri; nescit verborum delinimentis ornare, sed rerum efficacia honorare. Requirat Deus de manu vestra, & sint dies honoris vestri breves, si aliquando ab ipsius honore defeceritis, & eis, qui vos fraudare & tantæ dignitatis exsortem esse voluerunt, contra eum aliquatenus adhæseritis. Causam cur domino papæ ex persona domini regis in hunc modum scribere voluerimus, ipsi cancellario, de quo loquimur, plenius innotescere curavimus. Ex abundanti credimus suggerendum esse nobilitati vestræ, ut labores Mannonis clerici vestri liberaliter attendatis.

EPISTOLA CXCV. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Ut Arnoldum Coloniensem archiepiscopum benigne suscipiat, ac suæ sedi restitutum remittat.

Anno 1150. DIlectissimo in Christo patri EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Quam gratus sit sacræ menti vestræ honoris nostri status, ac nostræ personæ sospitas, regnique nobis a superna majestate collati pax atque tranquillitas, vestræ magnitudinis affatus, quos post reditum nostrum a Hierosolymitana expeditione primos accepimus, evidenter patefecerunt, nos vero pari circa vos pietatis studio excitati, graviter & moleste ferimus, quidquid in venerabilem personam vestram & in res sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ, cujus nos a Deo defensores ordinati sumus, perperam agitur. Sed ad eosdem vestræ beatitudinis apices respondere distulimus, donec in proximo, præstante Domino, tales ad vestram sublimitatem legatos dirigamus, qui & litteris nostris & viva voce sua de omni proposito nostro vestram debeant sanctitatem certificare. Ceterum ad præsens nostræ instantis & obnoxiæ petitionis summa hæc est, ut quia gremium suum redeuntibus numquam sancta mater claudit ecclesia, venientem ad vos ARNOLDUM venerabilem Coloniensis ecclesiæ archiepiscopum, paterna cum pietate suscipiatis, & eum cum integritate honoris sui pro nostræ dilectionis intuitu ad nos remittatis. (a) [a] Nec enim credi oportet, quod de contumacia vobis suam exhibere præsentiam recusaverit, sed cum sit & senio & assidua ægrotatione confectus, tantum laborem arripere non potuit, præsertim cum per absentiam ejus non parvi motus & implacabiles discordiæ oboriri potuerint, quæ & personæ nostræ importunos labores & regno nostro non modicas incommoditates ingerere valerent. Superest, ut nos toto pietatis affectu, ut facitis, diligatis, & a nostra parte religiosum boni filii consilium & auxilium exspectetis.

(a) Hæc epistola nullum habuit effectum; nam papa archiepiscopum ut dignitati suæ restitueret, nullatenus potuit persuaderi.

EPISTOLA CXCVI. VVIBALDI abbatis ad Guidonem cardinalem.

Injunctam esse sibi a rege ad papam legationem.

REverendo patri suo & domino GUIDONI sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali diacono, apostolicæ sedis cancellario, frater WIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum. Anno 1150.

Implevissemus manum vestram scedula majore, quæ de omni statu regni & de rebus quæ ad vos pertinent, plenius contineatur, nisi quod a domino rege nobis injunctum est, ut legationem ejus ad dominum papam cum aliis quibusdam perferamus. Præsentes itaque ista tutius & jucundius tractabimus ante focum, si frigus erit; si messis, in umbra. Sed ne prorsus nunc sileamus, alteratum recepimus principem nostrum & severitate gravem & justitiæ amatorem, & in faciendo judicio impigrum. Lator præsentium non indignus est, quem pro nostra petitione honeste recipiatis, & in suis propriis causis ac petitionibus benigne adjuvetis. Valete in Domino.

EPISTOLA CXCVII. CONRADI imperatoris ad Quindelinburgenses moniales.

Nullam sibi videri rationem ob quam a divinis cessent.

CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex, venerabili Quindelineburgensis (b) ecclesiæ conventui, baronibus & ministris ejusdem ecclesiæ, gratiam suam & omne bonum. Anno 1150. [b]

(b) Quindelinburgense celeberrimum virginum monasterium in diœcesi Halberstadensi a Mathilde regina circa 936. annum fundatum, in quo ipsa cum Henrico Aucupe rege ipsius viro condita jacet.

Quod divina in ecclesia vestra cessant & vos a sepultura christianorum prohibemini, inconveniens nobis videtur, præsertim cum sub disciplinæ regula ecclesiastice & canonice vivatis, ac communi refectorio & dormitorio contentæ sitis. Nolumus igitur ut pœna injuste & irregulariter viventium deinceps affligamini. Unde mandamus, ut divina in ecclesia Quindelineburgensi cum omnibus, quæ vobis debentur, canonice devote & solemniter celebrentur.

EPISTOLA CXCVIII. JOHANNIS abbatis Frithesellensis ad VVibaldum abbatem.

Scribit se ad regem iturum.

Anno 1150. DOmino VVIBALDO sanctæ Corbeiensis ecclesiæ venerabili abbati, frater JOHANNES cum universo *Frithesel* cœnobii collegio, siquid valet ex animo & corde devotius.

Sicut diutina absentia vestra tristitiam, sic in pace reditus vester omnibus nobis generavit lætitiam. Nunc vero ad regem me iturum vestra noverit excellentia, & si quod forte injungere mihi placuerit negotium, per aliquem fidelem vestrum directum ad me quantocius noverim nuntium. Sanctitatem vestram Deus omnipotens incolumem custodiat.

EPISTOLA CXCIX. VVIBALDI abbatis ad Johannem Fritheselensem.

Eunti ad regem commendat res monasterii sui Corbeiensis, præcipue circa unionem VVisbickensis parthenonis.

Anno 1150. FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto fratri & amico suo JOHANNI & universo *Frithesel* ecclesiæ conventui, exiguas orationes & devotum servitium.

Memor esse debet dilectio tua, qualiter nos multum renitentes & amarissime flentes ad suscipiendum regimen Corbeiensis ecclesiæ instantissima persuasione compulisti, & post susceptionem antequam panem cum Corbeiensibus gustaremus, studiosissimo consilio nos induxisti, ut pro obtinendis ecclesiis de Kaminata & de *Visbick* & de *Hilduardenhusen* laborem & impensam assumeremus. Præsentasti etiam nobis tunc litteras amici nostri comitis HERMANNI, qui, ut hoc ipsum faceremus, intente admonebat. Te igitur omnium consiliorum tam in curia domini regis, quam etiam domi principe & auctore, simulque annitentibus cum maximo fervore Corbeiensibus, sententiæ vestræ cessimus contra judicium animi nostri;

A quippe qui rem tam arduam tam difficilem tam præsumtuosam aggredi formidabamus, non ignari nec inexperti, quanta impedimenta, quantæ mutationes talibus rebus possent accidere. Et credimus quod zelum Dei habueris, & in hoc opere promovendo pronus ac vehemens fueris, non solum pro delenda enormitate mulierum, quæ ibi habitabant, sed etiam pro augmento Corbeiensis ecclesiæ. Verum in quantas miserias, in quantas vexationes animi & corporis, in quanta rerum nostrarum detrimenta per hoc consilium inciderimus, non
B solum tua intelligentia, quæ rebus propinqua est, sed etiam tota regni Theutonici universitas clamore super nos famosissimo cognovit. Et nunc quoniam ad curiam domini nostri regis transire, & nostra negotia agere intendis, fidei ac bonitati tuæ intenta devotione committimus, ut sic agas, quemadmodum decet virum religiosum & honestum; quatinus nobis noxia cuncta, Deo præstante, submoveas, & ad omnia profutura diligentiam adhibeas. Nos de gratia & misericordia domini regis absque ullo dubitationis scrupulo confidimus, & ab ipso
C in curia sua *Frankenevort* cum magno honore habiti & cum magna hilaritate dimissi fuimus, jussi venire ad curiam, quæ futura est Aquisgrani in proxima Nativitate Domini, ut ibi de obtinenda ecclesia *de Visbick* mandatum ipsius accipiamus. Ceterum, carissime frater, nos laborem illum nequaquam assumere volumus, quia & thesauri ecclesiæ nostræ exhausti sunt, & tam Mindensis episcopus quam omnes clerici nobis in hoc amarissime contradicunt. Hoc quoque benignitati tuæ, sicut de te confidimus,
D intimatum atque injunctum esse volumus, ut rediens, Deo prosperante, ad nos nulli mortalium de causa nostra, nisi nobis, quidpiam patefacias. Quod propterea tuam prudentiam admonere putavimus, quod impudentissima illa de Giseka rumorem in populo sparsit, se id quod fecit auctoritate & jussu domini regis fecisse, quod nullus honestorum credere debet. Perduces vero tecum præsentium latorem, qui familiaribus nostris de curia scripta nostra perferat, & ad nos, quæcumque inveneris, fideliter
E referat.

EPISTOLA CC. VVIBALDI abbatis ad Conradum imperatorem.

De rebellione abbatissæ Kaminatensis, adversus quam imperatoris protectionem implorat.

INclyto triumphatori a Deo coronato & exaltato, serenissimo domino suo CONRADO Romanorum imperatori augusto, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in Anno 1150.
ecclesia

ecclesia catholica, salutem in eo qui dat salutem regibus. A

Postquam a vestra celsitudine mandatum accepimus, quatenus ordinatis rebus nostris ita expediti & parati essemus, ut legationem vestram ad dominum papam ad urbem Romanam cum cancellario vestro in brevi tempore perferremus, versus Stabulensem ecclesiam, quæ assiduis prædis & rapinis nimium ab improbis vexatur, properavimus, ut qualicumque pace composita, ad Corbeiensem ecclesiam securius transire possemus. In quo temporis intervallo, videlicet in vigilia Nativitatis sanctæ Mariæ, B abbatissa illa de Giseka in Kaminatensem ecclesiam armata manu intravit, & ejectis inde violenter fratribus Corbeiensibus, quos ad serviendum Deo ex vestro mandato ibidem ordinaveramus, præpositum monasterii in flumen jactari præcepit, ac turrim ecclesiæ impositis armatis ac victualibus incastellavit. Econtra Corbeienses tam liberi quam ministeriales, cum nostra præsentia carerent, neque nostro consilio uti possent, super eosdem malefactores irruerunt, & vim vi repellentes eos de ecclesia & loco cum C ignominia expulerunt & quosdam captos secum adduxerunt. Quod cum adhuc in Stabulensi monasterio positi cognovissemus, plurimum ex animo doluimus, maxime cum prædicta fœmina & ejus fautores per totam terram prædicassent, id quod factum erat vestra gestum fuisse voluntate, quod nos & omnes viri honesti nequaquam credere potuimus. Siquidem, clementissime Cæsar, jussu vestro ac judicio principum vestrorum magnorum utique & multorum virorum per privilegii vestri donationem, per auctoritatis vestræ litteras Kaminatam per proprium D legatum vestrum transmissas, Kaminatensem ecclesiam introivimus, & juxta præcepti vestri tenorem divinam ibi religionem a multis impediti reformare inchoavimus. Illa vero quæ abbatissa dici nec potest nec debet, pro eo quod nec in sanctimonialem nec in abbatissam ab ullo episcopo velata vel consecrata fuit, & professionis suæ habitum in nigrum & candidum mutat & abjicit, anno fere integro antequam prædictum locum intraremus, per legatum domini papæ deposita, & ab advocato & ministerialibus Kaminatensibus de loco turpiter projecta, E cum nollet obedire, fuit. Quapropter genibus vestræ majestatis animo advoluti, clementiam vestram humiliter imploramus, ut memores parvi obsequii nostri & non parvæ fidei nostræ, quam vobis & regno vestro indefesso studio exhibuimus, nos ab his injuriis defensare ac protegere dignemini. Veniemus namque ad vos Aquisgrani in Nativitate Domini, & si quid omissum est a Corbeiensibus, totum in gratia vestra remanebit.

EPISTOLA CCI. VVIBALDI abbatis ad H. regiæ curiæ notarium.

Commendat ei apud imperatorem Corbeiensium causam de Kaminata & Visbick.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto fratri & amico suo H. regiæ curiæ notario, benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1150.

Eruditioni tuæ aliquotiens injunximus, ut litteras nostras domino nostro regi transmissas ad verbum exponeres, quod quidem hactenus fecimus ad voluptatem, sed nunc rogare cogimur per necessitatem. Etenim quantas contumelias & in persona nostra & in rebus sustineamus, litteræ, quas domino regi scripsimus, tuæ dilectioni patenter indicabunt. Sane hoc plurimum cor nostrum urit, & cogitationes nostras in dolorem accendit, quod ab æmulis nostris jactatur, mala, quæ nobis acciderunt, nutu ac voluntate domini nostri regis evenisse, ac fideles nostri super hoc conjecturam sumunt, quod absente domino nostro rege, cum regnum claudicare quodammodo putabatur, nihil tale præsumtum fuit. Sed recordari decet experientiam tuam, & ad memoriam reducere domino nostro regi, qualiter ad primas litteras nostras, cum in eis ipsi revertenti devotio nostra occurreret, ac de impedimentis, quæ nobis apud Kaminatam & *Visbick* acciderant, supplicem ei querelam obtulissemus, respondere dignatus sit, quæ verba hujusmodi sunt: quæ Corbeiensi ecclesiæ pro tua dilectione in abbatiis videlicet Kaminata & *Visbick* contulimus, ad usus ejus Deo annuente conservabimus, certi quod Corbeienses pecuniam, quam juramenti assertione promiserunt, indubitanter nobis persolvant. In eisdem litteris nobis mandatum fuit, quatenus in assumtione sanctæ Mariæ *Frankenevort* ad curiam veniremus, ubi tam de privatis quam de publicis regni negotiis regia celsitudo cum nostra parvitate familiari consilio convenire dignaretur. Intra quod temporis spatium curia celebrata est apud *VVertzeborch*, ubi principes Saxoniæ domino nostro regi occurrerunt. Ad eam curiam venit quidam presbyter ab abbatissa de Giseka mercede pro dimidia marca conductus, cui nihil de Kaminatensi re pertinebat, qui adversum nos, ut modo primum audivimus, multas querelas deposuit. Qui cum litteras domini nostri regis, nescimus quo interventu acceperit, quarum continentiam necdum cognoscere potuimus, disseminavit per totam Saxoniam se hoc in litteris accepisse, ut quæcumque per nos apud Kaminatam gesta erant, cassari & immutari a domino rege deberent. Tu vero cum familiari sermone

apud nos *Frankenevort* ueris, dixisti nobis, ut recepta pecunia, quam dederamus, prædicta loca libera relinqueremus, quod verbum etiam in Saxonia sonuit, & nos & nostros in gravem suspicionem adduxit. Et ex parte sonuit in auribus nostris, quibus auctoribus, quibus pignoribus pecunia congregari posse promittitur. Ceterum tuam diligentiam per divinum judicium obtestamur, ut quoniam apud dominum nostrum regem & auctoritate & consilio vales, saluti ejus omnibus modis provideas, ne per consilium alicujus laici, qui nec Deum timet, nec hominem reveretur, in detrimenta & destructionem ecclesiarum assensum præbeat. Multum equidem confidimus de veritate, judicio ac perseverantia ipsius: sed opprobria exprobrantium nobis cadunt super nos dicentium invicem. Vidi quid contigit bene merito familiari ac domestico & in secretis consiliis semper admisso. Ceterum ut finem dicendi faciamus, nos in curia laici alicujus patrocinium numquam quæsivimus, sed per clericos nostra omnia disponere consuevimus. Et quoniam in ecclesia & in regno fides tua & discretio apprime innotuit, diligentiæ tuæ attenta prece committimus, quatenus negotium nostrum ita Domino favente & domini nostri regis clementia præstante tuearis, ut nos non solum Corbeiam deserere, verum etiam totum regnum domini nostri regis exire ac relinquere compellamur. Super quo tam ex tuis quam ex litteris domini nostri regis per præsentes nuntios certificari desideramus.

EPISTOLA CCII. HENRICI regiæ curiæ notarii ad VVibaldum abbatem.

Responsio ad præcedentem.

Anno 1150. DOmino suo VVIBALDO abbati Corbeiensi, HENRICUS suus.

Frater Johannes domino regi pericula, damna, incommoda vestra expresse detexit. Ego vero litteras vestras de verbo ad verbum ei exposui, & ad commodum causæ vestræ quædam pro parvitate mea loqui præsumsi. Intellexi vero & certus sum, quod dominus rex de injuria vobis illata multum dolet, & ad commodum causæ vestræ prosequendum nuntium cum litteris suis ad vos destinavit. Quod enim Corbeiensi ecclesiæ pro vestra dilectione contulit, ratum habet, & omnimodis confirmare intendit.

EPISTOLA CCIII. VVIBALDI abbatis ad Conradum imperatorem.

Dolet quod nullum ab eo responsum acceperit de negotio Kaminatensis ecclesiæ.

INclyto triumphatori a Deo coronato, serenissimo domino suo CUNRADO, glorioso Romanorum imperatori augusto, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in eo qui mandat salutes Jacob. Anno 1150.

Juxta beneplaciti vestri mandatum exspectavimus nuntium vestrum & litteras vestras, quorum decurso tempore cum accepissmus neutrum, gravi mœstitia & ingenti confusione animi affecti fuimus. Sed rediens ad nos a vestra curia frater Johannes, dolorem nostrum plurimum absterſit, & animam nostram valde exhilaravit, ex eo videlicet, quod vos de infirmitate vestra recte convaluisse nuntiavit. Verumtamen de negotio nostro nihil certum, nihil salutare renuntiavit. Et nunc graviter improperat nobis Corbeiensis ecclesia, quod cum boni spe a mansuetudine vestra inducta nostram parvitatem ad regimen suum pro beneplacito vestro elegerit, non solum gratiam & misericordiam consecuta non sit, sed etiam laborem suum & thesauros suos damnose amiserit. Et quoniam intelleximus vos quindecim diebus ante natale Domini velle apud *Bavemberch* cum principibus Saxoniæ colloquium habere, incerti quid agere debeamus, ad vestram celsitudinem mittere curavimus, quatenus pro respectu divinæ pietatis & pro augmento perpetuæ nostræ servitutis, nos ab his malis, quibus premimur, expediatis. Nec enim minorem rationem cum Corbeiensibus de pecunia habere poteritis, priusquam nobis auxilii & protectionis dexteram porrexeritis, quam modo, cum omnia bona Kaminatensis ecclesiæ tamquam domino vacua ab advocatis sunt invasa. Nostri desiderii esset, ut ad res, quas circa partes Saxoniæ gerere disposuistis, nostrum laborem & expensas reservaretis; sed tamen quidquid vestræ majestati complacuerit, nostra parvitas etiam ultra facultatem suam adimplere studebit.

EPISTOLA CCIV. VVIBALDI abbatis ad Henricum curiæ regiæ notarium.

Commendat ei causas monasterii Corbeiensis.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto fratri & amico suo H. regiæ curiæ notario, salutem & benedictionem. Anno 1150.

A Gratias referimus sollicitudini tuæ, quod pro incremento honoris nostri, & pro augendis utilitatibus nostris exacta diligentia invigilas, cum tamen nos hoc tempore, facientibus peccatis nostris, parum emolumenti super his capiamus. Siquidem mira fit rerum conversio, nam illi, de quorum fide a multis dubitatum fuit, immo ut verius dictum sit, quorum perfidia omnibus fere innotuit, honoribus ac divitiis sublimantur, nos vero, quorum fides etiam totius regni approbata est præconio, jam quasi alieni facti sumus. Etenim, carissime frater, contra morem regni factum est, quod cum proxime & litteras & nuntium ad curiam transmisissemus, nulla responsa impetrare valuimus, quod illis præcipue solet accidere, de quorum jam pœna, juxta legem Juliam de reis majestatis decernitur. Dicere possumus illud poeticum: Speravi melius, quia me meruisse putavi. Rogamus itaque experientiam tuam, ut commoda ad causam nostram responsa nobis nunc tua efficiente industria remittantur, & hoc summopere tua prudentia cavere debebit, ne de negotio nostro dominus noster rex cum aliquo principum Saxoniæ communicet in eo colloquio, quod cum eis habiturus est apud *Bavemberch*, nam hi loco triumphi ducerent, quod nos in ea curia nunc adjuvent, in qua nos eorum causas sæpe sustentavimus, quod ipsorum adjutorium non absque mercede vel prædii alicujus vel pecuniæ conducere possemus. Imperat dominus noster rex, ut de pecunia solvenda ei Corbeienses nostri observent, cum nos ab ipso concessa non solum non accipiamus, sed etiam occupata perdamus. Quamobrem a tua discretione diligenter admonitus, ita nobis obsecro litteras nostris necessitatibus commodas ad ducem Saxoniæ, ad episcopum Mindensem, ad comitem HERMANNUM transmittat, quarum tu nobis transcripta dirigere curabis, sciturus, quod omnem laborem tuum circa nos & ecclesiam Corbeiensem utiliter, Deo propitiante, collocabis. Hæc quoque per tuam suggestionem mitissimum augustum intelligere volumus, quod nisi sua protectio Kaminatensem ecclesiam in manu nostra erexerit, nulla ibidem de cetero congregatio, nullus divinæ religionis cultus instaurari poterit. Valete.

EPIST. CCV. R. AD VVIBALDUM abbatem.

Petit ab eo aliquos libros, eique alios promittit.

Anno 1150. DOmino suo venerabili Corbeiensi abbati, R. bene valere & felicem esse.

Quamvis Tullii libros habere desideres, scio tamen te Christianum esse non Ciceronianum. Transis enim & in aliena castra non tamquam transfuga, sed tamquam explorator. Libros igitur qui apud nos sunt, Tullii de re agraria & Philippica & epistolas ejus vobis transmisissemus; sed non est consuetudinis apud nos, ut sine bonis monimentis aliqui alicui concedantur. Mittite igitur nobis A. Gellium Noctium Atticarum, & Origenem super cantica canticorum. Nostros autem, quos nunc adduximus de Francia, si qui vobis placent, vobis mittemus.

EPISTOLA CCVI. VVIBALDI abbatis ad R. præpositum Hildenesheimensem.

De suo in litteras humaniores studio.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto fratri & amico suo R. venerabili Hildenesheimensi præposito, benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1150.

Recte meministi frater, quod quamvis libros Ciceronis habeamus, nos tamen Christianos esse recordemur, & ut scripsisti, & tuus Seneca de se dicit, transimus interdum in aliena castra, non tamquam desertores & transfugæ, sed sicut exploratores & spoliorum cupidi, si forte Madianitem rapere possimus, quam pilis erasis & unguibus desectis legitimo nobis valeamus copulare matrimonio. Et licet non in regione longinqua peregrinari, quin potius exulare debeamus, optamus tamen potius pane vivo, qui de cœlo descendit, saturari, quam ventrem nostrum implere de siliquis, quas porci manducant. Fercula Ciceronis nec inter præcipua, nec in prima mensa jam habemus, sed si quando meliori cibo satiatis aliquid libet, sic ea sumimus, sicut secundis mensis apponi solent bellaria. Est etiam nobis quædam voluptas non esse otiosos. Nec vero, ut cetera omittamus, pati possumus, quod illud nobile ingenium, illa splendida inventa, illa tanta rerum & verborum ornamenta oblivione & negligentia depereant, sed ipsius opera universa, quantacumque inveniri potuerint, in unum volumen confici volumus, nihil habentes cum illis commune, qui quanto ditiores sunt, tanto magis egent, & omissis liberalibus studiis circa transitoria solliciti sunt, & congregant ut dispergant, & dispergunt ut congregent. Ludum pilæ maxime imitantur, ubi ludentes & cum aviditate sumunt, & cum celeritate rejiciunt, ita neque in capiendo neque in remittendo modum habent. Quorum doctrinam, si nos diligis, licet ab improbis sæcularibus laudetur, tamquam venenum & mortem animæ devitabis. Misimus tibi pro monimentis librorum vestrorum Origenem in cantica canticorum, &

pro A. Gellio Noctium Atticarum, quem ad præsens habere nequaquam potuimus librum, quem græce Stratagematon vocant, quod militare est.

A

EPISTOLA CCVII. ANONYMI ad VVibaldum abbatem.

Gratitudinem testatur pro acceptis ab eo beneficiis, doletque quod eum aliqui a se avertere curent.

Anno 1150. DOmino suo dilectissimo VVIBALDO ille suus quidquid dici, credi & esse potest felicius. B

Salutat vos ille servus vester ex intimo cordis affectu, quem egenum de pulvere erexistis, qui etiam sæpius tempore necessitatis benevolentiam vestram expertus, non immemor beneficiorum vestrorum esse cupit, nec ingratus. Sunt enim quasi stylo ferreo super latitudinem cordis ejus exarata, ne umquam aboleantur aliqua vetustate aut rerum varie succedentium vel temporum mutabilitate. Scit enim, quem fallere nemo potest, quantum vos habeam in visceribus JESU-CHRISTI, quam unice diligam, quam unice cupiam cuncta, quæ ad honorem vestrum spectant, nec memoriam vestri de cetero oblitterare poterit, vel temporum prolixitas vel locorum longinquitas. Recolit Domine mens mea, versatur crebro in antro cordis mei, quoniam filii Belial filii iniquitatis, filii, quos detestatur anima, qui sæpius inebriati sunt sanguine meo & satiati carnibus meis, nisi obstitissent, nisi a me infelice vos magis invidiose quam juste avertissent, longiorem in conspectu vestræ gratiæ misericordiam invenissem. Sed hæc omnia in manu Dei viventis commendo, qui reddet unicuique juxta adinventionem viarum suarum. Obsecro autem profuse ne graviter accipiatis quæ dico, quoniam anima mea turbata est valde, sed pietas miserationis vestræ requiescere modo me fecit non modicum, unde vitulos labiorum meorum immolo Deo & immolare non cessabo pro prosperitate vestra, ut vivatis feliciter & valeatis, & cuncta quæ intenditis, a Deo prospere dirigantur in manibus vestris. C D

EPISTOLA CCVIII. VVIBALDI abbatis ad Anselmum episcopum.

De regis in se offensa.

Anno 1150. REverendo patri suo & domino ANSELMO, pauperis civitatis episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua omnia.

Succenset nobis etiam nunc prudentia vestra, quod nullas vobis vel raras mittamus litteras, in quo vitio vos quoque laborare & dolemus & reprehendimus. Salutantes itaque dilectam nobis in Domino paternitatem vestram hoc absque dubio, quantum de futuris possumus, profitemur, quod in ea caritatis gratia, quam Deus inter nos jam pridem glutinavit, permanere disponimus, nisi forte ad perfectum aliquid augmenti possit accrescere. Legimus litteras, quas pro excusatione vestra de offensa domini nostri regis nostro communi amico miseratis, sed referente quodam, quem curiæ secreta non prorsus latent, didicimus quiddam occultioris veneni de quorumdam detractione in causa fuisse. Nos nec diuturniorem nec majorem gratiam exspectamus. Vestra siquidem culpa, si tamen culpa est, nobis quoque vobiscum & quibusdam episcopis communis est, quam vobis per scriptum indicare tutum nequaquam judicavimus. Curia futura est *Bavemberch*, non tamen frequens, ad quam familiariter venire jussi sumus, cum tamen nos gravis necessitas ad eam traheret pro rebus videlicet Kaminatensis ecclesiæ, pro quibus multum laborem sustinentes, parum adhuc patrocinii, unde speravimus, accepimus.

EPISTOLA CCIX. R. PRÆPOSITI ad VVibaldum abbatem.

Rumorem spargi, ipsum in proximo eligendum archiepiscopum Coloniensem.

DOmino suo VVIBALDO laudabili per omnia abbati in Corbeia, R. humilis præpositus obsequium cum orationibus. Anno 1150.

Reversus de Colonia nuper nuntius meus, constantissime asseruit dominum archiepiscopum (a) sine contradictione ab episcopali cura & dignitate cessaturum. Addit præterea a familiaribus meis auditum & compertum vos successorem annotari, quod vobis aperire dignum duxi. Quidquid itaque super hac re vestra elegerit discretio, mihi fidelissimo vestro relitterando insinuet, & mea devotio vestræ voluntati & beneplacito accuratissime satisfacere studebit. In hac enim Nativitatis Domini solemnitate illuc transire disposui, & si quid vel scriptis vel verbis simplicibus cuiquam fidelium vestrorum mandare cogitatis, devotissime exequar. Valeat paternitas vestra in Domino. [a] E

(a) Supra vidimus Arnoldum archiepiscopum Coloniensem in concilio Remensi dignitate sua suspensum, Romam profectum fuisse ut eam recuperare tentaret, verum cum nihil a summo pontifice recti tenace obtinere potuisset, priores ecclesiæ Coloniensis ei auctores fuerunt, sponte ut cederet.

EPISTOLA CCX. WIBALDI abbatis ad R. præpositum.

Respondet ad præcedentem.

Anno 1150. REverendo fratri & amico suo R. venerabili præposito, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Visis sinceritatis tuæ litteris, plurimum gavisi sumus, eo quod provectus nostros tanta fidei constantia diligis, & nobis in re necdum existente tam benevolo animo gratularis. Sed obnixe tuam sinceritatem exoramus, ne illud agas, quod etiamsi vires nostræ ferre possent, intempestivum est agi, & cum prodesse possit nihil, obsit plurimum: siquidem invidiæ, suspicipionis, odii fomitem subministrare potest. Audieramus quidem dominum & patrem nostrum Coloniensem archiepiscopum a dominis & patribus nostris Coloniensis ecclesiæ prioribus diligenter commoneri, ut quoniam dignitatem ecclesiæ suæ & ordinis sui officium negligere videretur, & jam tam animo quam corpore deficiens labenti ecclesiæ minus posset sufficere, saluti suæ provideat, & quod urgente necessitate facturus creditur, sponte cedendo facere incipiat. Quod consilium tam ipse quam sui non facile recipere putantur. De illo autem rumore altero, qui nostram personam respicit, sicut nec concupivimus, nec speramus, atque immaturum omnino est, nec quidquam audivimus, nec fuisse motum arbitramur, tuæ benevolentiæ ac discretionis erit, ut sicut in omni sermone memoriam nostri jucunde & favorabiliter habere consuevisti, sic in isto caveas ea loqui, quæ nostræ integritati & famæ aliquomodo possint detrahere. Valete, & nos, ut facis, dilige.

EPISTOLA CCXI. SENATUS populique Romani ad Conradum imperatorem.

Hortantur imperatorem ut Romam veniat, se suaque omnia ei offerentes adversus papam & Siculum.

Anno 1150. EXcellentissimo atque præclaro Urbis & orbis totius domino CUNRADO, Dei gratia Romanorum regi semper augusto, senatus populusque Romanus, salutem & Romani imperii felicem & inclytam gubernationem.

Regali excellentiæ per plurima jam scripta, nostra facta & negotia diligenter exposuimus, quomodo in vestra fidelitate permaneamus, ac pro vestra imperiali corona exaltanda & omnino augenda quotidie decer- A tamus. Ad quæ quia regalis industria, ut postulavimus, rescribere dignata non fuit, plane tamquam filii & fideles de domino & patre satis miramur. Nos enim quidquid agimus pro vestra fidelitate & honore facimus. Et quidem regnum & imperium Romanum vestro a Domino regimini concessum exaltare atque amplificare cupientes, in eum statum, quo fuit tempore Constantini & Justiniani, qui totum orbem vigore senatus & populi Romani suis tenuerunt manibus, reducere, senatu pro his omnibus Dei gratia restituto, & eis, qui vestro B imperio semper rebelles erant, quique tantum honorem Romano imperio subripuerant, magna ex parte conculcatis, quatenus ea, quæ Cæsari & imperatori pertinent, per omnia & in omnibus obtineatis, vehementer atque unanimiter satagimus atque studemus, & ob hujus rei effectum bonum principium ac fundamentum fecimus. Nam pacem & justitiam omnibus eam volentibus observamus, fortitudines, id est turres & domos potentum urbis, qui vestro imperio una cum Siculo & papa resistere parabant, C cepimus, & quasdam in vestra fidelitate tenemus, & quasdam evertentes solo coæquavimus. Sed pro his omnibus, quæ pro vestræ dilectionis fidelitate facimus, papa, Frajapanes, & filii Petri Leonis, homines & amici Siculi, excepto (a) Jordano in vestra fidelitate vexillifero & adjutore, Tolomæus quoque & alii plures undique nos impugnant, ne libere, ut decet, imperialem regio capiti valeamus imponere coronam. At nos, quoniam amanti nullus labor gravis est, licet inde plurima damna sustineamus, pro vestro amore & honore gratanter D patimur. Scimus namque nos a vobis promde præmium sicut a patre accepturos, vosque in eos sicut & imperii hostes vindictam daturos. Cum tanta igitur nostra in vobis fidelitas sit, tantaque pro vobis sustineamus, precamur, ne spes ista nobis deficiat, neve regia dignitas nos vestros fideles & filios despiciat, neque si regalibus auribus aura sinistra de senatu & nobis flaverit, in eam intendat aut respiciat, quia qui de nobis vestræ altitudini mala suggerunt, de vestra & nostra, quod absit, dissensione lætari volunt, & utrosque, ut soliti sunt, callide opprimere moliuntur. Sed circa hæc, ne fiant, E regalis prudentia, ut decet, sollicita sit, & provida, reminiscaturque vestra solertia quæ & quanta mala papalis curia & dicti quondam cives nostri imperatoribus, qui fuerunt ante vos, fecerunt, & nunc deteriora cum Siculo facere tentaverunt. Sed nos Christi gratia in vestra fidelitate viriliter eis resistimus, ac plures ex illis sicut pessimos hostes imperii, ut sunt, pepulimus. Appropinquet itaque nobis regiæ celsitudinis vigor, quo-

(a) Hunc Jordanum, teste Ottone Frisigensi l. 7. c. 31. Eugenius excommunicavit.

niam quidquid vultis in urbe, obtinere poteritis, ac ut breviter ac succincte loquamur, potenter in Urbe, quæ caput est mundi, ut optamus, habitare, toti Italiæ ac regno Teutonico, omni clericorum remoto obstaculo, liberius & melius quam omnes fere antecessores vestri dominari valebitis. Sine mora ergo, precamur, ut veniatis, & interim de statu vestro, quem semper desideramus salubrem & prosperum, & de his omnibus regalibus litteris aut nuntiis nos lætificare dignemini. Sumus enim per omnia vestræ voluntati obtemperare semper parati. Sciatis præterea, quod pontem Milvium extra Urbem parum longe per tempora multa pro imperatorum contrario destructum, nos, ut exercitus vester per eum transire queat, & ne Petri Leonis per castellum sancti Angeli vobis nocere possint, ut statuerant cum papa & Siculo, magno conamine restauramus, & in parvi temporis spatio muro fortissimo & silicibus, juvante Deo, complebitur. Concordiam autem inter Siculum & papam hujusmodi esse accepimus. Papa concessit Siculo virgam & annulum, dalmaticam, mitram atque sandalia, & ne ullum mittat in terram suam legatum, nisi quem Siculus petierit, & Siculus dedit multam pecuniam pro detrimento vestro & Romani imperii, quod Dei gratia vestrum existit. Hæc omnia vestra animadvertat, optime rex, prudentia,

Rex valeat, quidquid cupit, obtineat super hostes,
Imperium teneat, Romæ sedeat, regat orbem
Princeps terrarum, ceu fecit Justinianus;
Cæsaris accipiat Cæsar, quæ sunt sua præsul,
Ut Christus jussit Petro solvente tributum.

Nos de cetero legatos nostros precamur, ut benigne suscipiatis, & quod vobis dixerint, credatis, quia scribere nequivimus. Sunt enim nobiles viri Guido senator, Jacobus filius Sixti procuratoris & Nicolaus eorum socius.

EPIST. CCXII. SIXTI, NICOLAI & Guidonis consiliatorum curiæ Romanæ ad Conradum imperatorem.

Ejusdem argumenti.

Anno 1150. EXcellentissimo & magnifico domino Urbis & orbis CUNRADO, Dei gratia Romanorum regi semper augusto, Sixtus, Nicolaus & Guido consiliatores curiæ, sacri senatus & communis salutis reipublicæ procuratores pro posse in omnibus fidelia servitia & Romani imperii restaurationem.

Ut jam per plures litteras regiæ significatum est majestati, videntes imperium Romanum temeraria usurpatione clericorum a suo vigore plurimum decidisse, ex quo populus Romanus multum dedecoratus erat, ad orbem vestris pedibus subdendum Christi auxilio cum summo studio senatum relevavimus, qui pacem in Urbe conservans & justitiam faciens, bonos exaltando, malos autem delendo ad adipiscendam imperii coronam, omni clericorum obstaculo remoto, vestræ dignitati ad urbem venienti congrue viam præparet. Quod jam tam senatus quam nos Christi gratia viriliter fecimus. Nam Cencium Franjapanum & filios Petri Leonis, quos cum papa & Siculo pro vestri minoratione imperii conspirasse cognovimus, ex Urbe ejecimus, & eorum plurima bona depopulavimus, ita quod vobis resistere nullo modo quibunt. Nil ergo aliud restat, si placet vobis, nisi ut celeriter appropinquetis, & populo vestro succurratis, quoniam quidquid desiderat Urbis cor imperiale, in ea procul dubio obtinere poterit. De cetero commendamus vobis hos nostros nuntios vestros fideles. Nam pro vestri amoris fidelitate illos ad vos misimus, litteris quoque vestris precamur, ut nos lætificare & honorare dignemini.

EPISTOLA CCXIII. CUJUSDAM senatoris ad Conradum imperatorem.

Ejusdem argumenti.

ILlustrissimo atque magnifico orbis terrarum domino CUNRADO, Dei gratia Romanorum regi semper triumphatori augusto, quo melior nullus, cui nullus in orbe secundus, quidam fidelis senatus servorum regis fidelissimus, quidquid tanto domino tantillus servus. Anno 1150.

Certum ac firmum sit regiæ majestati, me in senatu & quocumque potui ad vestri exaltationem imperii assiduam operam dedisse, & idcirco vobis, licet audacter, tamen confidenter scribo: utile consilium, domine, ne despice servi. Si licet itaque servo domino suo consilium dare, regali prudentiæ consulo, ut sine mora Romam veniatis, & medium vos inter populum & papam ponentes, senatum & populum in vestra defensione suscipiatis, quoniam castellum sancti Angeli cum Romanis poteritis capere, & ita facere, ut sine vestra jussione ac dispositione numquam de cetero apostolicus in Urbe ordinetur. Sic enim fuit tempore beati Gregorii, qui sine assensu imperatoris Mauritii papa esse nequivit, & sic usque ad tempus Gregorii septimi perduravit. Propter id utile esse affirmo, ne per sacerdotes bella fiant aut homicidia in mundo. Nam non eis licet ferre gladium & calicem, sed prædicare, prædicationem vero bonis operibus con-

firmare, nequaquam bella & lites in mundo committere. A

EPISTOLA CCXIV. GUIDONIS cardinalis ad Wibaldum abbatem.

Ut Conradum imperatorem avertat, ne quid mali adversus Romanam ecclesiam moliatur.

Anno 1150. CArissimo & speciali amico suo VVIBALDO Corbeiensi abbati, GUIDO sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis & cancellarius, salutem & benedictionem. B

Dubietatem, quæ de statu tuo in nostro pectore versabatur, & nuntius tuus & transmissæ nobis per eum litteræ abstulerunt. Optamus enim in Domino, ut cuncta semper tibi salubria, cuncta sint prospera, & ut superna clementia te in actionibus tuis cœlesti miserationis suæ auxilio tueatur ad peragenda ea; pro quibus hac vice rogasti, dominum papam circa te benevolum sentientes, secure operam dedimus, sicut ex ejus tibi litteris apparebit. Præterea tibi tamquam cauto & prudenti viro & in dilectione probato eloquimur. C Certum est, quod post discessum domini CUNRADI Romanorum regis, nisi dominus papa specialius & districte prohibuisset, adversus filium ejus juniorem regem guerra mota fuisset, & non modica orta turbatio. Nunc autem sicut domino papæ & nobis significatum est, & rumores etiam increverunt. Pater ipsius rex CUNRADUS mala pro bonis, quod Deus avertat, reddere nititur, & cum Constantinopolitano imperatore sanctam Romanam ecclesiam catholicorum omnium matrem graviter, si potuerit, affligere & infestare disponit. D Sicut ergo eadem mater nostra & nos ipsius alumni de tuo circa eam fideli obsequio & officiosa fidelitate confidimus, ita ex parte domini papæ ac nostra dilectionem tuam monemus, monendo rogamus, & attentius exhortamur, ut modis omnibus quibus poteris tamquam verus Christi athleta & in apostolorum principis fide fundatus efficere studeas, ne adversus apostolicam Romanam ecclesiam hujusmodi fluctus insurgant, vel si forte aliquorum pravitate insurgere cœperint, cum aliis ecclesiæ Dei fidelibus pro viribus & prudentia tibi a Deo collata compescas. E Nec ista ideo scribimus, quod dominus papa vel nos de præfati regis constantia dubitare debeamus, sed quia nostri desiderii est, ut affectum, quem tempore colloquii, quod cum eo habuimus, erga sedem apostolicam verbis ostendit, ita etiam abundantius operis exhibitione demonstret.

EPISTOLA CCXV. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Ratisbonensem episcopum Jerosolymam tendentem ipsi commendat.

DIlectissimo in Christo patri suo EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem dilectionem & debitam in Christo reverentiam. Anno 1150.

Fidelis noster vestræ sanctitatis filius Ratisbonensis episcopus, licet in rebus regni nostri plurimum nobis opportunus esset & commodus, detineri tamen nequaquam potuit, quin ob fidei ardorem & solvendi voti desiderium sub signo Crucifixi Jerosolymam tenderet. Quem ad vestræ celsitudinis præsentiam venientem, pro nostræ dilectionis interventu paterna benignitate suscipietis, & adjutum in his quæ sua necessitas poposcerit, tam per manus vestræ protectionem, quam per fidelium vestrorum suffragia, vestraque benedictione roboratum hilariter ad sui propositi complementum dimittetis. Implevit enim amaritudine animam illius verbum, super quo vestræ sanctitati suspectus effectus est. De quo nos ei veraciter testimonium perhibemus, quod ipse nec Christianum exercitum vendiderit, nec prodiderit, nec sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ dignitatem in aliquo minuerit.

EPISTOLA CCXVI. CONRADI imperatoris ad Emanuelem imperatorem Constantinopolitanum.

Commendat ei episcopum Ratisbonensem Hierosolymam proficiscentem.

CUNRADUS Dei gratia Romanorum imperator & semper augustus, dilectissimo in Christo fratri suo EMANUELI imperatori Græcorum præpotentissimo, indissolubilem fraternæ dilectionis affectum. Anno 1150.

Fidelis noster episcopus Ratisbonensis tuæ nobilitati plurimum affinis, licet in rebus imperii nostri plurimum nobis opportunus esset & commodus, detineri tamen nequaquam potuit, quin ob fidei ardorem & exsolvendi voti desiderium sub signo Crucifixi Jerosolymam tenderet. Quem ad tuæ celsitudinis præsentiam venientem pro nostræ dilectionis interventu solita pietate suscipies, & adjutum in his, quæ sua necessitas poposcerit tam per manus tuæ protectionem, quam per principum tuorum suffragia hilarem ad sui propositi effectum dimittes.

EPISTOLA CCXVII. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

De collapsa omnino in Morbacensi monasterio disciplina ope Eilulfi abbatis, cujus electionem confirmari petit, restauranda.

Anno 1150. REverendo patri suo & domino EUGENIO uni & universali pontifici, frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia id quod est in ecclesia catholica, dilectionem filii & obedientiam servi.

Post obitum confratris nostri BERTHOLDI [a] abbatis de *Morbach* (*a*) fratres & familia ejusdem monasterii ex quadam parte convenerunt in personam cellerarii sui, eumque adduxerunt ad curiam gloriosi filii vestri nostri domini CUNRADI Romanorum regis, quam in proxima transacta nativitate apud *Bavemberch* recuperata jam sanitate celebravit. Pars vero tam de monachis quam de laicis eisdem electoribus se opposuit, dicentes non esse electionem, sed potius surreptionem, personam etiam esse minus idoneam ad tale onus sustinendum, & ad sanandas contritiones ejusdem monasterii. Intererat etiam eidem curiæ venerabilis filius vester ORTHLEVUS Basileensis episcopus, qui inter disceptationes litigantium requisitus a domino rege de statu prædicti monasterii, quod in parrochia ejus situm est, respondit eosdem fratres multum inordinabiliter & contra propositum & honestatem monachorum vivere, pro eo quod nec professionem facere voluissent, & singulares domos & seorsum proprietates haberent, nec refectorium, nec dormitorium commune haberent. Asserebat etiam sub clerici sui & multorum tam abbatum quam monachorum religiosorum testimonio, quod præfatus abbas antequam vita decederet, sibi conquestus fuerat, quod monachi sui inobedientes sibi & prorsus rebelles existerent, neque disciplinam aut correctionem ullatenus recipere vellent. Hoc ipsum sub multorum audientia idem abbas domino nostro regi intimaverat. Nos quoque, carissime pater, oculis nostris in eodem monasterio positi vidimus, quod proprias domos haberent & præbendas more sæcularium clericorum capiebant. Tunc quoque in conspectu regni in tanta controversia positi, neque tonsuram neque habitum monachi exhibeant, sed semilaici quodammodo deridendos se ostendebant. Allegabant præterea religiosi viri quod personam suis vitiis consentientem ex industria elegissent. Collectis itaque in unum harum objectionum summis adjudicatum est, non potuisse non monachos abbatem eligere, eum præcipue, qui numquam monachus exstitisset. Jussi sunt deinde tam monachi quam beneficiati & ministeriales ecclesiæ, ad curiam quæ Spiræ in Purificatione B. M. celebrata est, convenire, ubi post multam monachorum pertinaciam tandem pari voto & unanimi consensu expetierunt sibi dari in patrem & pastorem animarum suarum virum nominatæ religionis vestræ sanctitatis filium videlicet abbatem Erliacensem EILULPHUM. Dominus vero noster rex communicato tam Basileensis episcopi quam aliorum religiosorum consilio, prædicto concessit Morbacense monasterium sub ea spe & sub tali mandato, ut præfatam ecclesiam in divino cultu & monastica religione reformaret. Super quo pedibus vestræ celsitudinis humiliter advoluti devote clementiam vestram imploramus, ut quod tam bene & tam bonorum suffragio inchoatum est, ad honorem Dei, vos vestra benedictione & confirmatione perficiatis, neque pietatis aurem aliquibus pseudomonachis his tam recte gestis contradicere volentibus, inclinare dignemini.

EPISTOLA CCXVIII. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

Imperatorem adversus eum nihil moliri & de victoria a juniore rege reportata in Guelfonem & Godebaldum.

REverendo patri suo & domino EUGENIO uni & universali pontifici, frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua universa. Anno 1150.

Apostolus Johannes dicit: *Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.* Nos illorum igitur imitantes diligentiam, qui pauca loqui, & multa facere consueverunt, raro vestræ celsitudini studium ac devotionem nostram circa vos & sacrosanctam matrem nostram Romanam ecclesiam prædicamus, cum tamen quotidiana & assidua instantia sedulum ad beati Petri & vestram fidelitatem servitium exhibere non cessemus, quod præstante domino vestræ beatitudini per alias excellentes personas notum fore non dubitamus. Si quid vero de rebus, quæ ad vos pertinent apud inclytum filium vestrum dominum nostrum regem Romanorum finaliter esset deliberatum, nos absque moræ prolixioris interpositione seu per personam nostram seu per scripta nostra vobis intimare diligenter curavissemus, quod etiam, cum factum fuerit, perficere maturabimus. Certa etiam sit vestra beatitudo, quod in quantum valet nostra mediocritas, & in quantum divina clementia nobis apud serenissimum principem gratiæ & facultatis indulsit,

(*a*) Morbacense monasterium ordinis S. Benedicti insigne & antiquum in diœcesi Basileensi, medios inter montes Vosagos situm, ab Eberhardo comite fundatum est circa annum 727.

indulsit, mentem ipsius, & verba & omne opus ad dilectionem & reverentiam vestræ personæ & honorem sanctæ matris suæ Romanæ ecclesiæ, cui a Deo defensor ordinatus existit, mansuefacere & inclinare non desistimus. Cum hæc Spiræ in curia domini regis scriberemus, repente nuntiatum est nobis, quod GUELFO captus esset, & GODEBOLDUS & multi de militibus ejus in prælio cecidissent, dimicante contra eum inclyto filio vestro juniore rege domini nostri regis filio, per quod confidimus, complanatas esse omnes difficultates, quæ videbantur obsistere ad introitum domini regis in Italiam.

EPISTOLA CCXIX. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Mittit ad eum legatos, rogatque Eilulfum abbatem monasterii Morbacensis ab eo confirmari, & Ottonem clericum absolvi.

Anno 1150. DIlectissimo in Christo patri suo EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Postquam, Deo propitio nostram fragilitatem moderante, ab expeditione Je[illegible]solymitana reversi fuimus, vestram bea[illegible]dinem salutare & sacrosanctam matr[illegible]nostram Romanam ecclesiam visitare per sublimes legatos nostros disposuimus; sed Deo extendente manum suam in retribuendo tam gravi & tam diutina corporis infirmitate afflicti sumus, ut a rebus agendis cessare cogeremur. Verum recepta nunc per divinæ pietatis indulgentiam sospitate, in ejusdem voluntatis proposito perseverantes, eosdem legatos ad vestræ celsitudinis præsentiam destinare communicato principum consilio statuimus, ut tam de ecclesiæ quam de regni statu & utilitatibus ea vobiscum tractare & ordinare possimus, per quæ & populus Christianus in pace ac timore Dei vivere, & imperium Romanum in pristinæ dignitatis robur reformari Deo auctore valeat. Causam Morbacensis monasterii a latoribus præsentium viris utique religiosis ac prudentibus plenius intelligere potestis, quæ in conspectu & præsentia Basileensis episcopi, in cujus parrochia idem monasterium consistit, necnon Constantiensis, Bavembergensis, Eistadensis, ac Spirensis episcoporum, necnon abbatis Corbeiensis & aliorum multorum tam abbatum quam religiosorum atque litteratorum virorum diu tractata & diligenter discussa est, & ex ordine juris ac rationis ad hunc finem perducta, ut quia concors in malis præfati monasterii congregatio; quibusdam tamen eorum contradicentibus, personam vitiis suis consentientem elegerat, nos auctoritate regulæ sancti Benedicti edocti, adhibito episcoporum & abbatum suffragio, non sivimus pravorum prævalere consensum. Ad reformandam itaque religionem & restaurandum regni nostri honorem præfecimus eidem monasterio virum venerabilem ac religiosum EILULFUM Erliacensem abbatem, cujus annitente industria prædictum monasterium ab antiquis spurcitiis emundetur. Quod factum, ut a vestræ sanctitatis benedictione roboretur, attente monendo rogamus, nec inclinetis aurem vestram censoribus illis pseudomonachis, qui episcopum Basileensem nihil de eodem negotio tractantem ad vestram præsentiam appellaverunt. Etenim tam temeræ provocationes totam ecclesiasticam disciplinam subvertunt, & omnem juris ordinem confundunt. Præterea sublimitatem vestram intime rogamus, quatenus quemdam liberum hominum nostrum Ottonem, qui apud vestram discretionem infamatus est, quod cujusdam clerici VVirceburgensis, Conradi videlicet, nasum truncaverit, ab excommunicatione absolvi faciatis, q[illegible]niam ab eodem clerico super eadem re in nostra curia pulsatus, judicio gentis suæ & nostræ curiæ, quod innocens esset, comprobavit: cui actioni filius vester, noster utique amicus GUIDO cardinalis interfuit.

EPISTOLA CCXX. VVIBALDI abbatis ad H. sororem suam.

Gratulatur ei de sua in abbatissam Gerigesheimensis Parthenonis electione.

FRater VVIBALDUS Dei gratia dictus abbas, dilectæ sorori suæ H. abbatissæ de *Gerigesheim* (a) benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1150.

Divinæ bonitati immensas gratiarum actiones referimus, quod te ad ecclesiæ suæ regimen vocare dignatus est, & participium sui nominis, in quo clamamus abba pater, tibi conferre, ut lucerna sollicitudinis tuæ, quæ hactenus sub modio privatæ vitæ latebat, super candelabrum posita ad multorum salutem luceat. Hactenus eras nobis soror, deinceps eris nobis & soror & sponsa tanto familiarius, quanto per denominationem nostro oneri accessisti vicinius. Misimus tibi anulum subarrationis, ut nullum præter Christum amatorem admittas.

(a) F. *Gerisheim* nobilis Parthenon ordinis S. Benedicti in diœcesi Coloniensi, duobus circiter milliaribus a Dusseltorpio distans, cujus moniales ad canonicarum sæcularium statum deflexere. De hoc Parthenone VVernerus *Rolevinck* Carthusianus lib. 3. de Antiquorum Saxonum situ & moribus cap. 8. hæc tradit, *Gericus beatus vir & dux quiescit in* Gerisheim *cœnobio monialium, quod ipse construi fecerat.*

EPSTOLA CCXXI. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Petrum Capuanum archiepiscopum, cujus ope sanitatem recuperaverat, ei commendat.

Anno 1150. DIlectissimo in Christo patri suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem, & debitam in Domino reverentiam.

Deo propitio res nostras moderante, & per adversa & prospera vitæ nostræ cursum dispensante, post reditum nostrum a Jerosolymitana expeditione, gravi & longa infirmitate decubuimus, sed eadem divinæ bonitatis gratia nostræ saluti consulens providerat nobis PETRUM (a) Capuanæ ecclesiæ quondam archiepiscopum, virum in arte medicinæ absque ulla dubitatione peritissimum. Divina itaque nobis opitulante misericordia, & cooperante prædicti viri studio ac diligentia, integram sospitatem nos recipere gaudemus, atque ad res imperii gerendas, quas interveniente invalitudinis obstaculo intermiseramus, nos tota animi intentione viribus receptis accingimur. Paternitatem itaque vestram, quam vera caritate diligimus, & de qua plurimum confidimus, attente monendo rogamus, ut prænominato curatori nostro apud vestram celsitudinem tam in honore quam in utilitate assequenda valeat, quod ex arte sua nobis profuit, & ecclesiam suam, quam ei beatæ memoriæ papa INNOCENTIUS in urbe Roma tradidit, cum omnibus aliis rebus suis quiete & honeste possideat, nec ei aliquam molestiam in omnibus rebus sibi pertinentibus inferri patiamini.

EPISTOLA CCXXII. EUGENII papæ III. ad prælatos Poloniæ.

Arguit eos quod latam a G. nuntio suo interdicti sententiam non observent, atque ut resipiscant eamdem sententiam confirmat.

Anno 1150. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis & aliis ecclesiarum prælatis per Poloniam constitutis, salutem & apostolicam benedictionem.

Quod vos benedictionis alloquio salutamus, non ex vestris meritis fieri, sed ex apostolicæ sedis benignitate credatis. Sui enim debet honoris dolore prosterni, quisquis apostolicis contemnit obedire mandatis. Nos siquidem pro officii nostri debito de vestra & populi vobis commissi solliciti, dilectum filium nostrum G. sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconum cardinalem ad partes vestras olim direximus, ut & pacem inter VV. ducem & fratres ejus auxiliante Domino reformaret, & ecclesiastica negotia tamquam apostolicæ sedis legatus tractaret. Qui, sicut a nobis mandatum acceperat, partem quæ noluit ejus monitis obedire, & eos qui ejusdem ducis terram detinent, excommunicationis vinculo innodavit, & in terra divina prohibuit officia celebrari. Vos autem, sicut accepimus, quoniam hoc eum ex mandato nostro non fecisse asseritis, sententiam ipsam minime observatis. Quia vero ipse hoc nostro fecit mandato, nos tam excommunicationis quam interdicti sententiam, sicut ab ipso data est, ratam habemus, & ut vos eam observetis & faciatis similiter observari præcipimus. Tu vero, frater archiepiscope, cui hoc ex debito tui officii potissimum imminet, ut inexcusabiles sint, omnibus suffraganeis tuis & aliis ecclesiarum prælatis denunties, & sententiam ipsam firmiter observes & facias observari, sciturus, quia si quis vestrum eamdem sententiam observare noluerit, beati Petri & sanctæ Romanæ ecclesiæ non effugiet ultionem. Datum Lat. x. Kal. Febr.

E[illegible]OLA CCXXIII G. DIACONI [illegible]nalis ad Conradum imperatorem.

Cum multum in sua legatione pro duce Poloniæ laboraverit, orat ut ipsi auxilium præstet.

CUNRADO Dei gratia glorioso Romanorum regi augusto, G. sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis, devotum servitium suum, & orationum perseverantiam. Anno 1150.

Pro negotio nobilis & illustris viri ducis Poloniæ & conjugis suæ sororis vestræ, mandato domini papæ nos satis laborasse vobis non erat incognitum. Verum persistentibus in sua duritia adversariis, sicut a domino papa nobis injunctum fuerat, & exhortationis vestræ nobis monita suggesserunt, justitiam de eis facere non dubitavimus. Quia ergo negotium illud jam ad vos quodammodo spectare videtur, majestatis vestræ celsitudinem attente rogamus, ut ita manum auxilii vestri eidem duci & brachium fortitudinis vestræ porrigere studeatis, ut vigorem ecclesiastici officii in hac parte viriliter sublevetis, & de indulta pace duci & sorori vestræ laudem a Deo & hominibus consequi valeatis. Sententiam autem, quam contra adversarios ducis VV. & sororis vestræ pro-

(a) De hujus archiepiscopi pontificatu altum in Italia sacra silentium, ubi locum habere debet inter Gaufridum, qui anno 1138. devixisse videtur, & Alphanum qui sedisse dicitur ab anno 1153. ad 1183.

mulgavimus, dominus papa & Romana ecclesia firmaverunt, & usquequo resipiscant & ad pacem convertantur, eam sententiam nequaquam relaxabunt.

EPISTOLA CCXXIV. VVIBALDI abbatis ad E. imperatorem Constantinopolitanum.

Optat ut Deus victorem eum reddat de Tyranno Siciliæ, & ut initum cum Conrado imperatore olim fœdus renovet & firmet.

Anno 1150. GLorioso, sublimi, ac præcelso victori, magnifico, ac præpotentissimo E. Porphirogenito Græcorum imperatori excellentissimo, VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis & Stabulensis abbas, assiduas orationes & devotum servitium.

Quod ad gloriosam majestatem vestram, ad sanctum & terribile imperium vestrum scribere audeo ignotus vobis tam facie quam obsequio, persuasit mihi sacratissima fides vestra, caritas & benignitas, quam exhibuistis carissimo domino meo CUNRADO serenissimo Romanorum imperatori augusto in terra imperii vestri, & magnæ potestatis vestræ, quando in tali temporis & rerum articulo erat, ubi solet verus amicus probari. Et quoniam in veritate intellexi, quod ipse dominus meus vos & imperium vestrum diligit, & omnia quæ vobiscum per pactum & conventiones firmavit, implere intendit, ego quoque pro mea parvitate vestram celsitudinem plurimum diligo & honoro, & ut de communi hoste imperii vestri illustrem victoriam & gravem vindictam sumatis, Deum humili ac devota prece deposco. Sane ille idem Siciliæ tyrannus me ipsum de monasterio sancti Benedicti in monte Casino expulit & perimere voluit, cum fuissem ibi communi omnium voto & acclamatione ordinatus abbas, immo nolens tractus in tempore felicis memoriæ LOTHARII imperatoris, & gaudeo quod tales habeo adjutores, quin potius duces ac principes contra prædictum Dei inimicum. Siquidem malignus ille & alii quamplures homines contra magnificum & forte imperium vestrum multa mala moliuntur & quotidie machinantur; sed confido de omnipotentia Dei & de ipsius clementissima justitia, quod tantum ac tale imperium, in quo est divinæ religionis cultus, in quo est ordo legum & juris civilis ratio, in quo est fortitudo & disciplina militaris, in quo est infinita divitiarum copia, nullatenus ab improbis & perversis & absque pietate divina hominibus subrui possit & superari. De amplificando vero & in melius firmando fœdere inter sanctum imperium vestrum & præcelsam domini mei majestatem suadeo magnificentiæ vestræ, ut voluntatem suam, quam vestræ sapientiæ in præsenti manifestat, adimplere non differatis. Si dignatur vestra sublimitas meam parvitatem inter notos habere, & per gloriosos apices vestros salutare, de fideli fidelissimum me facietis.

EPISTOLA CCXXV. VVIBALDI abbatis ad G. cardinalem.

De fœdere Conradi imperatoris cum imperatore Constantinopolitano adversus regem Siciliæ, quod papam maxime tenebat anxium.

REverendo patri suo & domino G. sanctæ Romanæ ecclesiæ diacono cardinali, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1150.

Si assiduitas familiaritatem, si familiaritas obsequium nobis apud vestram excellentiam dilectionis gratiam peperisset, auderemus celsitudini vestræ quædam tutius scribere, & a vobis fortasse quædam reciperemus, quæ non essent in hoc temporis statu inutilia, quam fiduciam apud beatæ recordationis GUIDONEM (a) cancellarium viginti annorum notitia & quotidie accrescens inter nos caritas effecit, ita ut ei loqui & scribere tute possemus, quidquid in buccam venisset. Sane cum idem vir beatus nobis proxime scripsit, familiariter parvitati nostræ intimare dignatus est, quod quidam rumor tam dominum papam quam curiam suam perturbasset, pro eo quod serenissimus dominus noster CUNRADUS Romanorum rex fœdus cum imperatore Græcorum firmasse dicebatur: ita ut sanctam Romanam ecclesiam catholicorum omnium matrem graviter, si posset, affligere & perturbare disponeret. Injunxit etiam parvitati nostræ ex parte domini papæ & sua, & attentius exhortatus est, ut modis omnibus quibus possemus, efficere studeremus, ne adversus apostolicam sedem hujusmodi fluctus insurgerent, vel si forte, aliquorum pravitate insurgere cœpissent, cum aliis ecclesiæ Dei fidelibus pro viribus nostris compesceremus. Fecimus quod jussit, & homini non fœdere contracto, sed & fastu & inobedientia Græcorum aliquantulum corrupto, longa cohabitatione & assidua collocutione humilitatis & obedientiæ bonum instillavimus, & aliquorum verba familiaritatis ausu severius interdum repressimus. Porro in ca-

(a) Hic Guido ex comitibus Capronæ Pisanus diaconus cardinalis ab Innocentio II. anno 1130. creatus cum viginti annorum spatio familiaris fuerit VVibaldo, ad 1150. pervenisse & non ultra dicendus est, ut patet ex hac epistola, quæ eum beatæ recordationis cancellarium vocat, ac proinde emendari debet Ciaconius qui obitum ipsius anno 1153. consignat.

pite quadragesimæ dominus abbas Clarevallensis misit domino regi litteras (a) per [a] episcopum Frisingensem, in quibus collaudabat dominum illum Siciliæ, eo quod in multis utilis & necessarius fuisset catholicæ ecclesiæ, futurus utilior, si non prohiberetur virtute & potentia nostri principis, de quorum pace & concordia se libenter acturum promittebat, si sciret domino nostro non fore ingratum. Visus est hoc ipsum innuere dominus T. (b) [b] sanctæ Rufinæ episcopus in litteris suis, quas post reditum suum a Jerosolyma, cum per Siciliam transitum habuisset, domino nostro scripsit. Ad cujus B verbi assensum, nos animum nostrum & consilium domini nostri, quantum in nobis fuit, inclinare nequaquam voluimus, nisi prius quid super hoc in beneplacito domini papæ esset, certius intelligeremus, nec tamen super hæc ei scribere præsumsimus, ne videremur altiora nobis petere, & in secreta ipsius temeraria importunitate irruere: sed quod si insipientes apud vos facti sumus, fides quam ad sanctam Romanam ecclesiam habemus, & vestra humilis & affabilis benignitas nos coegerunt. Quod si studium nostrum taciturnitas vestra & propitia respon- C sio adjuverint, erimus de cetero in hujusmodi officiis promtiores. Scripserunt senatores vestri ad dominum nostrum graves & duras adversus dominum papam epistolas, [c] (c) quæ ad ipsum mense Januario allatæ sunt, quarum exempla vobis attulissemus, si ad urbem, uti condictum fuerat, venissemus. Industriam vestram, de qua plurimum confidimus, attente monendo rogamus, ut petitiones, quas ipsi domino papæ scripsimus, ad effectum perducere curetis. Cum hæc scripsimus eramus in Fuldensi monasterio, & a curia apud *VVirceburg* recesseramus, sic ordinatis rebus, ut magister HENRICUS regiæ curiæ notarius ad dominum papam in præsenti transire debeat.

EPISTOLA CCXXVI. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Mittit ad eum oratorem magistrum Henricum curiæ suæ notarium.

Anno 1150. DIlectissimo in Christo patri EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pon- E tifici, CUNRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Ex quo nos propitia divinitas a partibus A Orientis post multa pericula terra marique suscepta sanos & incolumes ad propria reduxit, quia non licuit sanctam ac venerabilem paternitatem vestram facie ad faciem corporalibus oculis intueri, proposueramus aliquos de magnatibus nostris ad vos dirigere, ut tam de statu sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ & aliarum ecclesiarum, quam de imperii Romani reformanda dignitate discretissimi consilii vestri sententiam familiari & intima inquisitione acciperemus. Sed primo detinuit nos gravis infirmitas, a Deo nobis ad correctionem data, quæ nos in tantum sex fere mensibus afflixit, ut majoribus rebus gerendis pene essemus inutiles. Quæ occasio aliquorum aluit audaciam, & quorumdam motuum excitavit seminaria, ad quæ sopienda & comprimenda, cum sospitatem munere cœlesti fuissemus adepti, tota nos animi vigilantia præcinximus. Et nunc de bonis principiis opportunum finem cum Dei gratia sperantes, misimus inpræsentiarum ad vestram celsitudinem magistrum HENRICUM curiæ nostræ notarium, virum utique prudentem & honestum, & nobis, ut scitis, familiarem & acceptum, qui vestræ discretioni extra præsentium litterarum seriem quædam de voluntate nostra ac rebus nostris viva voce intimabit, cui credere nullatenus dubitabitis.

EPISTOLA CCXXVII. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

Significat ei & petit ab eo confirmationem electionis Marcuardi, abbatis Fuldensis.

D REverendo in Christo patri suo & domino EUGENIO uni & universali pontifici, frater VVIBALDUS Dei gratia & vestra id quod est in ecclesia catholica, honorem ut patri, timorem ut Domino. Anno 1150.

Postquam gloriosus filius vester noster serenissimus dominus Romanorum rex a Jerosolymitana expeditione reversus fuit, dilectus frater noster H. Herfeldensis abbas ab administratione Fuldensis abbatiæ, quam susceperat, cessit. Itaque dominus noster rex tum pro innumeris vexationibus, quibus Fuldensis ecclesia tam intus quam foris quotidie fatigabatur, tum pro partium studiis, quæ de facili componi non poterant, ordinare ipsum monasterium distulit, & sicut in recolligendis possessionibus, quæ inordinate fuerant dispersæ, potens & efficax esse poterat, sic in curandis animabus,

(a) Duas habemus sancti Bernardi ad Conradum epistolas, scilicet 183. & 244. quibus eum hortatur ad reverentiam sedi apostolicæ exhibendam: verum in eis ne minimum quidem verbum de rege Siciliæ, quem tamen in quibusdam aliis epistolis 207. 208. & 209. laudat, ipsius magnificentiam & eleemosynas mire prædicans, verum in epistolis quas antea ad Innocentium II. nomine Adalberonis archiepiscopi Trevirensis scripserat, vocat eum Tyrannum Siculum epist. 176. & 177. Porro laudatam hic a VVibaldo epistolam excidisse constat.

(b) Theodevinus Germanus ab Innocentio II. creatus cardinalis.

(c) Has epistolas superius habes num. 21. 212. 213.

quæ ecclesiarum pretiosissima est substantia, invigilare & attendere non poterat. Super qua re a nostra parvitate sæpe commonitus & ab Ebracensi abbate & aliis religiosis viris, tandem suggestioni adquiescens, venit Fuldam III. nonas Aprilis. Cui curiæ interfuerunt venerabiles filii vestri, Bremensis archiepiscopus, VVirceburgensis & Halberstadiensis episcopi, & alii de laicorum ordine principes & nobiles multi, a quibus inter cetera regni negotia quæsivit, qualiter Fuldense monasterium sic Deo auctore ordinaret, quatenus ibidem, quæ sunt Dei Deo, & quæ cæsaris sunt cæsari redderentur. Dubitatum est diu, ut in talibus negotiis solet, maxime propter multas in brevi tempore abbatum mutationes, & propter partium studia & dissensiones, quæ in eodem monasterio adhuc fervere noscebantur. Suspensis ergo omnibus, dixit dominus rex, quamdam sibi personam a viris religiosis esse ostensam boni testimonii & integræ famæ, quæ rem modicam religione possessionibus & ædificiis auxisset, de cujus pietate, fide & constantia nequaquam dubitarent, quin Fuldensi ecclesiæ & præesse & prodesse possit: in cujus electione personæ si omnium vota concordarent, fore in brevi, ut cum suo clementiori & propensiori patrocinio Fuldensis ecclesia patrocinium pristinum suæ dignitatis honorem reciperet. Placuit omnibus qui aderant tam pia regis devotio, tam religiosa sententia, & perlatum est ipsius ad electores a prænominatis episcopis & ab Ebracensi & Hatelesburnensi abbatibus, a nobis etiam & ab aliis principibus, quem sermonem tamquam divinitus missum pari consensu & unanimi voto omnes susceperunt, nomenque viri, qui tanto laudis & principis suffragio juvaretur, sibi exponi flagitabant. Ita celebri cunctorum conniventia elegerunt in abbatem & rectorem animarum suarum & dominum Fuldensis ecclesiæ dominum MARCVVARDUM abbatem monasterii de Telexeinge, qui fuerat nutritus & educatus a puero in monasterio sancti Michaelis in monte in civitate *Bamberg*, & sine querela conversatus. Præfato autem monasterio suo præfuerat annis octo, testimonium habens etiam ab his qui foris sunt, & provexerat tam in divinis quam in humanis rebus. Qui quoniam ab his, qui eum intime noverant, plurimum laudatur, & non solum absens sed etiam ignorans electus est, & valde invitus & plurimum renitens hoc onus subire compulsus est, adhortante satis domino nostro rege, & bona sibi promittente, & quodammodo cogente. Nostra quoque parvitas vestram celsitudinem intime rogare ausu sanctæ caritatis præsumit, ut sanare dignemini contritos Fuldenses, & alligare contritiones eorum, & per vestræ benedictionis manum, quæ sola medelam præstare languoribus, opus quod circa prædictam personam inchoatum est, confirmetis. Hoc quoque sublimitati vestræ indicare studuimus, quod ea die apud Fuldam eramus, quando omnes Fuldenses fratres regulariter & humiliter eidem electo suo subjectionem & obedientiam promiserunt. Salvum vos & incolumem ad regimen catholicæ ecclesiæ Deus omnipotens custodiat.

EPISTOLA CCXXVIII. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

Injunctam sibi ad papam legationem explere prohibitus, aliquas ei mittit per subrogatum legatum petitiones pro Corbeiensi monasterio.

DIlectissimo patri suo & domino EUGENIO uni & universali papæ, frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua universa. Anno 1150.

Venimus ad curiam gloriosi filii vestri CUNRADI Romanorum regis in vigilia Nativitatis Domini, & permansimus in ea continue usque ad feriam quintam hebdomadæ paschalis, sub ea exspectatione, ut nos & cancellarium suum ad vestræ sublimitatis præsentiam, sicut jam dudum condixerat, & vestræ quoque magnitudini significaverat, transmitteret. In quo temporis spatio die & nocte id efficere studiose sategimus, ut animum ipsius ad dilectionem & reverentiam vestræ personæ, ad defensionem sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ & omnium ecclesiarum fortiter accenderemus. In quo studii exercitio non solum conscientiæ nostræ testimonium habemus, sed & fidelium vestrorum & aliorum quorumdam, qui tempora libenter accusantes bonis solent detrahere & discordias seminare. Sed intervenientibus quibusdam magnis regni negotiis, neque persona nostra neque cancellario suo carere voluit, cum tamen nos ad monasterium nostrum usque ad futuram autumni temperiem redire ægre permiserit. Interim misit magistrum HENRICUM curiæ suæ notarium, virum sapientem & probum, & vobis omnino fidelissimum, quem ut honeste suscipiatis & efficaciter ac celeriter dimittatis, ex abundanti credimus esse, vestram super hoc prudentiam & benignitatem submonere. Venissemus ad vos desideranter non solum pro honore & utilitate Dei & imperii Romani, verum etiam ut faciem vestram, quam sicut vultum angeli intuemur, cernere mereremur, & humili sermone quædam excellentiæ vestræ suggereremus, quæ scriptis committere non præsumimus, tum propter varios & incertos eventus rerum, tum ne in arduas & arcanas res & in secreti vestri pro-

fundum nos temere & importune ingerere A æstimaremur. Petitiones nostræ quæ in scriptis habentur, ut a clementia vestra humiliter exaudiantur, humiliter imploramus, quoniam nisi ad labores Corbeiensis ecclesiæ tolerandos benedictam manum auxilii vestri nostræ pusillanimitati porrexeritis, avolare nos oportet & requiescere a pusillanimitate spiritus & tempestate. Sanctitatem vestram ad regimen ecclesiæ catholicæ in longa tempora Dei misericordia conservare dignetur.

VVIBALDUS abbas Corbeiensis petit, ut dominus papa scribat H. Mindensi episcopo, B quatenus sine mora Kaminatensem ecclesiam reconciliet, quam ideo pollutam esse judicavit, quod puer unus monachus, dum in resarciendo tecto ecclesiæ architectis subministrat, de culmine in pavimentum ecclesiæ collapsus est, & ita absque ulla sanguinis effusione extinctus, quam per anni fere spatium reconciliare noluit. Et quod de parrochianis suis Thiderico de *Rekelinge* ac Reinberto & Thiderico filiis ejus, qui prædia Kaminatensis ecclesiæ invaserunt, justitiam faciat, ut si infra triginta dies post acceptas litteras possessiones non dimiserint, & ablata in integrum non restituerint, ex- C communicationi eos subjiciat.

Item petit, ut domino A. Bremensi archiepiscopo scribatur, quatenus prædia Kaminatensis ecclesiæ, quæ in terra sua sunt, abbatem retinere adjuvet, & eas præcipue possessiones, quas JUDITHA abbatissa post depositionem suam alienavit, & invasores nisi infra triginta dies post acceptas litteras resipiscant, excommunicet. Item petit, ut in eumdem modum scribatur H. Ferdensi episcopo. Item petit, ut duci Saxoniæ in eamdem sententiam scribatur. Item petit, ut tam Coloniensi archiepisco- D po, quam Coloniensi ecclesiæ districte & dure scribatur, de JUDITH abbatissa de Jesika, quæ abbatia est in fundo & parrochia Coloniensi, quæ non solum clausa & correcta non est, sed etiam per totam cum suis corruptoribus volitat, & bona Kaminatensis ecclesiæ, a qua per bonæ memoriæ THOMAM cardinalem apostolicæ sedis legatum deposita fuit, & sententia depositionis a domino papa in synodo Remensi confirmata, quæ nisi deposita aut excommunicata fuerit, nullo modo cessatura E est.

EPISTOLA CCXXIX.
H. Moraviensium ad VVibaldum abbatem.

Optatum ad papam iter ei deprecatur.

Anno 1150. WIBALDO serenissimo domino & patri suo venerabili sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati H. Dei per patientiam Moraviensium id quod dicitur, servitutis cum devotione orationis mutuæ participationem.

Vestræ litteras benignitatis veneratione debita suscepimus, ex quibus desiderio quod desideravimus, vos videlicet, quia salvum esse percepimus, gratias divinæ pietati exsolvimus, non enim vestram minus quam nostram sospitatem & prosperitatem desideramus, & ab eo, hæc qui præstare potest precibus, licet indignis, augeri & conservari deposcimus. Quod autem facietenus vestra pietas videre nos tantum desiderat, grates quidem agimus, ipsam tamen proinde quod nos videre non valuit, minime dolere rogamus, cujus præsentiam nostri cordis a memoria nec locorum spatia nec tormenta infirmitatis continua amovere queunt. De cetero quoniam vestræ sublimitatis excellentia pro nobis usque adeo humiliari non dedignatur, quod nostræ verbula parvitatis domino nostro papa sese velle deferre promittat, ei humiliter inclinamus, & ut vestrum iter angelus Dei comitetur, votis omnibus optamus. Et quoniam inpræsentiarum ad prædictum dominum nostrum, quod deferamus, nihil aliud habemus, nostras ei continuas mandari oratiunculas, infirmitatem quoque vestræ relatione gratiæ insinuari rogamus.

EPISTOLA CCXXX. D. EPISCOPI
Pragensis ad VVibaldum abbatem.

Ad papam profecturo mittit munus, oratque ut sui apud pontificem recordari velit.

WIBALDO domino & patri suo reverendissimo Corbeiensis & Stabulensis ecclesiæ abbati, D. licet indignus Dei tamen gratia Pragensium episcopus, cum sinceritate servitii exiguas orationes. Anno 1150.

Regalibus vos occupatum negotiis & regali assidentem lateri gratulamur. Hoc enim gratia vestra ex antiquo apud parvitatem nostram multis beneficiis obtinuit, ut profectui vestro congaudeamus. Verumtamen quod litteras vestras omni suavitate & mellita dulcedine plenas mittere dignatus estis, quantas inpræsentiarum valemus gratiarum actiones sinceræ paternitati vestræ referimus, & licet corpore disjunctos diversitas locorum separet, nunc tamen præsentia vestra spiritu nostro quotidie præ oculis habita per scripta vestra est renovata. De cetero quia tantam gratiam humilitati nostræ in oculis vestris Dominus contulit, ut in curia quoque Romana nostri memor esse velitis, & inde quidem vobis gratias agentes obnixe postulamus, quatenus immeritæ personæ nostræ memoriam quantulamcumque dignabimini apud dominum apostolicum facere non abnuatis. Præterea quamdam par-

vulam caritatem sinceritati vestræ transmisimus, rogantes & in Domino obsecrantes, ut benevole eam suscipiatis, & ex ea saltem equum servientis vobis ferrare non abnuatis. Honestam ac Deo devotam ac dilectam familiam vestram ex obsequio parvitatis nostræ, dominum quoque cancellarium amicum nostrum salutare dignemini. Orantem pro nobis sinceritatem vestram nobis multum necessariam in pace & prosperitate Dominus Deus sanam & incolumem conducat & reducat, & longævo tempore custodiat.

EPISTOLA CCXXI. EMELERI monachi ad VVibaldum abbatem.

Commendat ei A. præsentium litterarum portitorem.

Anno 1150. DOmino vere sancto & omni veneratione digno VV. Corbeiensi abbati, frater EMELERI ille humilis & qualecumque vas in domo magni patris-familias cum fraternæ dilectionis obsequio, quidquid potest nostræ mentis affectio.

Si vivis & vales ac . . . . excitant viscera . . . . . . libenter volo & bene . . . . . sanctitatis tuæ personam amare, virorum optime, quia parvitatem meam, sicut ab ore tuo accipere potui, etiam absentem & corporali adhuc facie incognitam propter quædam quæ tibi ab amatoribus mei de me bona dicebantur dilectione tua dignum judicasti, & præsentem postea familiariusque cognitam in omni loco ubi nos duo convenire potuimus, supra vires & merita mea honorasti. Unde desideratissimæ fraternitati tuæ de mea fidelitate indubitanter constare volo, quod ubicumque possum, & boni nominis tui famam augere, & causam tueri libenter faciam & feci, & quotidie facio, quoniam similia a te expecto. Dominum A. præsentium portitorem litterarum hominem satis afflictum, & bonorum solatiis indigum, pietati vestræ attentius commendo, ut sicut misericorditer cum eo facere cœpistis ita usque in finem juxta quod ejus se causa habet cum eo facere perseveretis. Omnis enim boni principii & recti operis finis expetendus est. De cetero sit vobiscum Dominus & vester Spiritus nobiscum imploro.

EPISTOLA CCXXXII. H. Hamenburgensis episcopi ad VVibaldum abbatem.

De abbate Resveldensi quem sui monachi expulerant.

Anno 1150. H Sanctæ Hamenburgensis ecclesiæ divina solum misericordia si quid est dilecto ac venerabili fratri VVIBALDO Corbeiensium reverendo abbati, firmam in Christo dilectionem cum salute.

Litteras fraternitatis vestræ ornatu verborum & sententiarum pondere plenas in proximo diligentius perscrutantes, accepimus innotuisse vobis abbatem de *Resvelde* a sibi subjectis, præposito videlicet & ceteris loci illius fratribus sine ratione ac sine judicio loco & dignitate sua fuisse privatum & expulsum, unde provide quidem satis nobis suggessistis dignitate sua ac possessione eum reinvestiri debere. Sed legum capitula quæ induxistis vera quidem sunt, sed non hac in re locum habentia. Etenim vestræ legationi intererat venerabilis Havelbergensis ecclesiæ episcopus ANSELMUS cum universo ecclesiæ nostræ conventu, intererat abbas Mindensis & Sancinensis cum aliis pluribus abbatibus, & præpositis in quorum præsentia apertissime comprobatum est, multorum attestatione religiosorum, dictum jam abbatem nullam expulsionis passum violentiam. Non igitur loco suo inducta est lex quæ ait, expulsi aut expoliati rebus suis advocari ad causam nec judicari possunt, quoniam non est privilegium quo exspoliari possint jam nudati & cetera, quæ altera tantum parte audita intendistis. Sed ars elocutionum rhetorica vitiosum in causis asserit exordium, quod pars vendicare sibi potest adversa, ut cum dicunt, me qui justam causam habeo juvetis, idem pars dicit adversa. Denique vestro interventu eorum deliberationi nos commisimus, qui a vobis & a dominis & fratribus nostris ad nos hac de causa missi fuerant, & sic petitioni vestræ & illorum satisfacientes, diem ei statuimus, quo in præsentia fratrum loci illius res ista vel justitiæ rigore vel misericordiæ tranquillitate, fine tandem pacis in Domino terminetur.

EPISTOLA CCXXXIII. CONRADI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

De H. duce Saxoniæ, qui ad curiam non venerat, sed ducatum Bavariæ invadere conatus fuerat.

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Corbeiensi abbati, gratiam suam & omne bonum. Anno 1150.

Sanctitati tuæ notum sit, quod nos ex consilio & petitione principum duci H. Saxoniæ ad expostulandam beneficialem justitiam curiam Ulmæ in octava Epiphaniæ indiximus. Ipse vero ad eamdem curiam non solum venire neglexit, verum etiam armata manu ducatum Bavariæ occupare conatus est. Nos itaque debitum regalis censuræ magis quam ejus facta attendentes, aliam curiam ex judicio principum in festo Barnabæ

apostoli Ratisbonæ ei præfiximus, querimoniæ ipsius Deo auctore satisfacturi. Cetera nuntius.

EPIST. CCXXXIV. STABULENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Orant ut J. monacho Corbeiensi præteritas noxas indulgeat.

Anno 1151. REverendo in Christo patri suo & domino VVIBALDO Stabulensis atque Corbeiensis ecclesiæ venerabili abbati, frater Robertus Stabulensis ecclesiæ decanus, & humilis ejusdem loci congregatio, filialem dilectionem & debitam subjectionem.

Cum de salutis vestræ valitudine incertos nos faciat nuntiorum vestrorum ad nos raritas, nihil est, carissime pater, quod in nostris causis aut solatium aut jucunditatem nobis conferre valeat. Inde est quod aliquando nostri memores Deo pro nostris oppressionibus placationis hostiam & precum sacrificia, ibi semper vestri memoriam habeamus, ubi descendentes & angeli omnipotenti Deo patri vota uniuscujusque repræsentant & munera. Per hoc enim & aspera plana fieri, & montes & colles credimus humiliari. Ceterum pater, de nostrarum rerum statu, ecclesiæ vestræ habitudine aliqua vobis scribere supersedemus, cum in proximo id est circa Purificationem beatæ Mariæ & adventus domini regis Lotharingiæ & vester ad nos reditus expectetur. Interim autem benignitatis vestræ mansuetudini humiliter significamus, quod propter caritatis unitatem & gratiam, quam ad Corbeiensem habemus ecclesiam, venientem ad nos fratrem vestrum J. Corbeiensis ecclesiæ filium debita compassione collegimus, & aliquanto tempore nobiscum detinuimus, cui etsi minus impenderimus, quam ejus poposcerit necessitas, tamen fraterne ipsi contulimus, quod pati potuit rerum nostrarum exiguitas. Et quoniam orationis voto completo, ad locum professionis suæ, ad ecclesiam quæ eum nutrivit & aluit, redire disposuit, sanctitatis vestræ pietatem attente exoramus, quatenus petitionis nostræ interventu, & omnium nostrum pro eo humili satisfactione, ita omnem præteriti temporis noxam remittatis, ut absque gravioris pœnæ sententia fratrum suorum collegio eum pie restituatis. Sufficit ei namque, pater carissime ad omnium excessum suorum veniam hyemis gravis asperitas, & viæ longioris non parva difficultas. Quare iterum atque iterum supplicamus, ut ad misericordiam & requiem ei valeat nostræ petitionis intercessio.

EPISTOLA CCXXXV. ANSELMI episcopi Havelbergensis ad VVibaldum abbatem.

Declarat se deinceps residere velle in ecclesia sua cum fratribus suis, quos laudat.

WIBALDUS venerabili abbati, carissimo sibi ANSELMUS pauper Christi orationes quotidianas & obsequium quotidie paratum. Anno 1151.

Carissime scripsisti mihi familiariter & breviter, sed mihi multa de te & de me scire volenti pauca non sufficiunt. Utinam per triduum saltem simul sederemus, & in medio nostrorum noster cancellarius sederet, ut mutua collocutione in omnium nostrum notitiam veniret, quod singuli intra se clausum tenerent. Ego quidem iterum jam in alveum cordis mei regressus sum, nec sponte mea de cetero adeo supereffluere disposui, ut ad instar torrentis lutum colligam quo involvar, & cœnulentam turbationem, quam sæpe passus sum iterum patiar. Quid enim mihi inter molentes, licet alter interdum assumatur, ubi continuus & infinitus est circuitus? quid mihi in agro, ubi licet assumatur, tum vix umquam deest sol urens & æstus percutiens, seu alia quævis tentationis intemperies. Quin immo in lectulo conquiescam, ubi licet alter interdum relinquatur, tamen alter nequaquam tot tentationibus expositus frequentius assumitur. In præsepio meo *Havelberg* pauper Christi cum fratribus meis pauperibus Christi maneo, (a) ubi alii turrim fortitudinis ædificant a facie inimici, alii sunt in excubiis ad defendendum contra insultus paganorum, alii divinis obsequiis mancipati quotidie martyrium exspectant, alii animas suas Deo reddendas jejuniis & orationibus purificant, alii lectionibus vacantes & sanctis meditationibus insistentes, & sanctorum vitam & exempla imitantes seipsos exercitant, at omnes nudi ac pauperes nudum ac pauperem Christum quantum possumus, sequimur. Satis lusimus, de reliquo res seria agatur. Christus in præsepio, Christus in prætorio, aliter ibi, aliter ibi. Ibi id est in præsepio jacenti, angeli laudantes concinuerunt, ibi id est in prætorio ante principes stanti acclamaverunt Judæi, crucifigatur, crucifigatur. O sigillum divinæ scripturæ quis mihi aperiet? quis, inquam, nisi agnus qui occisus est ab origine mundi? crede mihi, frater carissime, melius & tutius est cum Christo jacere in præsepio, & vagire miserias conditionis humanæ stella nova desuper lucescente, angelis gloriam concinentibus, regibus diversa munerum

(a) Ex his quæ narrat hic de fratribus suis seu canonicis ecclesiæ Havelbergensis, non levis conjectura est eos fuisse regulares, & quidem, ut conjicio, ordinis S. Augustini.

exenia

exenia offerentibus, quam stare in prætorio irridentibus militibus, flagellantibus, conspuentibus, alapis verborum cædentibus, coronam spineam, vere spineam, vere aridam, vere succo æternæ vitæ carentem, vere spineam pungitivam, aculeos detractionis post laudes habentem plectentibus, sole contemplationis divinæ obscurato, terra corporis tremiscente, petra fidei scissa, velo templi diviso. Crede mihi, frater carissime, tutius est in præsepio quam in prætorio. Ibi consolationes, hic terrores. Sufficit: dum enim scribo & longiorem epistolam facere volo, nuntius Maguntini archiepiscopi supervenit, & datis litteris, factaque verborum legatione, eadem hora discessum paravit, & hanc epistolam succidere me coegit, quia nuntium meum statim cum illo mittere me oportuit. Dominum meum ac tuum augustum humillimum, dum circa ipsum es, diligenter custodi, & quia Deus fidelem te & sapientem fecit, fac quod potes & scis, quantum tibi permittitur. Saluta cancellarium nostrum ex ANSELMO tuo & suo.

EPIST. CCXXXVI. R. MONACHI ad VVibaldum abbatem.

Reddit rationem de his quæ egerit ad monasterii utilitatem, petitque ab eo præbendam pro consanguineo suo novenni.

Anno 1151. DOmino & patri Stabulensi venerabili abbati VVIBALDO, frater R. cum orationum devotione obedientiæ bonum.

Quoniam cognosco me servum vestræ sanctitatis, paternitatis filium, dilectionis amicum, memoriam vestri facio assidue in orationibus meis, ut vos Deus omnium, Deus miserationum omnipotens regat semper & protegat, & gratiæ suæ rore irradiet, & quia probatio dilectionis exhibitio est operis, vobis in operibus vestris voluntate condelector & opere. Unde in vacuando cœmiterio novo & aquæ ductu restruendo operam do; capella beati Nicolai, gradibus dormitorii superioribus, introitu necessariorum communium, muris pomerii novi non neglectis, mulieris quæ in modico totum jactavit in gazophilacium formam sectans. Verumtamen lechitus olei, & hydria farinæ & caritatis & obedientiæ non imminuitur. Nunc quia non in modico restruxistis muros Stabulenses, curandum summopere est, ut ædificentur muri Jerusalem. De statu vestri loci, propter prolixitatem, fratri vestro & nostro præsentium latori secundum opportunitatem temporis digna relatu vobis indicanda reliqui. Cujus studium in filio fratris sui collaudans, ut voluntatem ejus super hoc impleatis, oro, quia in hoc ordinat caritatem in eo, cujus ordinatione perseverat dies: & cum tempus est, operandum est bonum ad omnes, maxime ad domesticos, ut domestici fiant tam fidei quam ordinis, & fortis JESU-CHRISTI. Unde ego gratias multiplices agens, vobis pro innumeris beneficiis vestris, quoniam non unam benedictionem . . . . & propinquiori cognato meo novenni præbendam & locum apud nos concedatis. Nam etsi non possum, Dei erit retribuere, si ei via & janua fueritis veniendi ad hoc, ut passionibus Christi in monasterio sub habitu monachico per patientiam participet. Frater vester de causa hac fungetur pro me, vestrum est ut respiciatis sperantem in vobis, & manum clementiæ porrigatis cum fiducia supplicanti. Valete.

EPIST. CCXXXVII. STABULENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Orant ut, si fieri possit, ad eos redeat, & ut apud regem promoveat querimoniam de Hengebach.

REverendo in Christo patri suo & domino WIBALDO Stabulensi venerabili abbati, humilis sub eo eodem in loco grex Christo militans, debitæ subjectionis & dilectionis reverentiam. Anno 1151.

Licet pater hoc tempore solito rarius vobis nostra scripserit universitas, tamen non ideo minori caritatis ardore circa vestri amorem accendimur, cum totiens vos nobis esse præsentem æstimemus, quotiens pietatis vestræ studia circa nos & locum nostrum consideramus. Inde est, quod salutis vestræ prosperitatem semper optamus, optando desideramus, desiderando exoramus. Salutantes itaque paternitatem vestram, devotissime rogamus, ut si salva gratia domini nostri regis obtineri potest, ad nos redire non abnuatis, quia tam in interiorum cura & ordinatione, quam in exteriorum providentia ecclesiæ vestræ ac filiis vestris necessaria & utilis præsentia vestra esset. Interim autem supplicamus, ut querimoniam nostram quam domino regi pro illis de *Hengebach* transmisimus promovere dignemini: quia nisi districte super ea, quæ jam secundo adversum vos & ecclesiam nostram perpetraverunt, coerceantur; adhuc graviora committere non timebunt. Ceterum ne animum vestrum majoribus forsitan negotiis intentum schedula longior aut prolixior epistola oneraret, fratri vestro custodi scilicet ecclesiæ, reliqua narranda commisimus, a quo de statu rerum nostrarum & tam de his, quæ intus sunt, quam de his quæ foris aguntur, si opportunum fuerit, plenius audire poteritis. Paternitatem vestram ad honorem ecclesiæ suæ omnipotens Deus

incolumem custodiat. De *Vilippes*, si opportunitas acciderit, petimus, ut mentionem coram rege faciatis.

EPIST. CCXXXVIII. STABULENSIUM monachorum ad Conradum imperatorem.

Conqueruntur de Gosvvino de Hengebach *& Everardo ejus fratre.*

Anno 1151.

GLoriosissimo atque invictissimo domino suo Romanorum imperatori augusto CUNRADO, humilis Stabulensis ecclesiæ congregatio, quidquid regiæ majestati tantillus debet ac potest conventus.

Si excellentiæ vestræ, serenissime domine, aliquomodo gratiarum actiones reddere nostra posset exiguitas, id tanto exequi curaremus attentius, quanto in colligendo patre nostro ecclesiæ vestræ, in qua positi sumus, misereri dignemini propensius. Inde est, quod continuis missarum celebrationibus ac vigiliis, assiduis precibus, & eleemosinis Deum pro statu regni vestri, pro utilitate vestra vestrorumque exoramus devotius postulantes, ut is, in cujus manu sunt omnium potestates, & jura regnorum, eos qui in sua feritate confidunt, per vos potenter comprimat, quo liberius paci & utilitati ecclesiarum Dei vestra clementia postmodum providere valeat. De cetero, mitissime Domine, quoniam specialius quodammodo protegere eas ecclesias vestra debet majestas, quæ ab inclytis prædecessoribus vestris imperatoribus sive regibus honestiori cultu & ampliori magnificentia sublimatæ existunt, speciali quadam confidentia ad vos accedere audemus, ubi clementiæ vestræ genibus provoluti, humiliter conquerimur de Gosvvino de *Hengebach* & fratre ejus Everardo, qui contra omnem justitiam in die pacis, in festo scilicet apostolorum Simonis & Judæ, sex carratas vini cum animalibus nobis violenter abstulerunt, & pauperes nostros, qui plaustra sequebantur, captos, gravissimis pœnis afflixerunt: super quo cum vestram parati essemus expetere justitiam, tandem causa domini cancellarii, qui damno nostro pie condescendebat, homines nostros pene nudos, & aliquam partem accepti vini atque animalium nobis reddiderunt, promittentes se in brevi tempore coram domino cancellario omnia reddituros. Hac itaque sponsione accepta, hucusque frustratoria spe seducti expectavimus, nunc demum post longam moram & graves expensas, certi quod nihil ab eis reciperemus, nisi ad hoc per efficacem nuntium vestra regia compellat auctoritas; quod ut facere respectu Dei dignemini, suppliciter ecclesiæ vestræ deposcit universitas.

EPIST. CCXXXIX. JOHANNIS notarii ad R. principem & comitem Ric.

De fœdere Guelphi cum rege Siculo.

CArissimis dominis suis R. prin. & comiti RIC. Johannes notarius eorum fidelissimus, salutem & servitutis obsequia. Anno 1151.

Per omnia vobis fidelis existens, quæ scio vobis notifico, & in quibus possum servitium reddo. Sciatis itaque GUELPHUM domini regis CONRADI proditorem cum Siculo concordem esse, magnamque pecuniam ab eo accepisse, & clam ductu Cencii Frajapani & Gataguefi Romam transiit, homines tamen sui cum quatuor Saracenis & totidem dextrariis Romæ a senatoribus capti & dimissi fuere, qui litteras ex parte Siculi FRIDERICO duci Suaviæ, ENRICO duci Saxoniæ, BERTOLFO filio ducis Conradi, CONRADO duci de *Cebering* pro damno & guerra domini regis CONRADI deferebant, quibus commonebantur & rogabantur a Siculo, ut quæ illis Guelphus de suo proficuo diceret, facerent. Studeatis ergo filio regis & etiam domino regi CONRADO & fidelibus suis ista notificare, ut sint inde muniti, & illi capiantur, si fieri potest. Ceterum sciatis, quod Cencius Frajapane, quantum potest, vobis nocere studet, & papa ejus consilio, & hoc ita verum est, quod cardinales laudaverunt se coram C. Frajapane, & dixerunt se vos conclusisse, & Græcos Venetiæ tamquam canes & mastinos, ita ut nihil possitis nocere Siculo ex hac parte. Ipse papa nuntios misit ad Siculum pro vestro damno, si cum eo poterit quod vult perficere, & treugas cum eo habet usque ad quadrennium adhuc. Propterea in eo non confidatis, nec de vestris vos aut Græci ei tribuatis, quoniam totum illud amitteretis, & melius foret si sandalia pauperibus aut hominibus vestris dedissetis. Cum senatu igitur & populo Romano conveniatis, quoniam per illos, juvante Deo, vincere poteritis. Græci autem large distribuant sua, quoniam, dicente Salomone, *pecuniæ obediunt omnia*. Et Siculus in avaritia Græcorum confidit, idcirco tempore opportuno sua disperdit, ita & ipsi faciant, si vincere volunt.

EPISTOLA CCXL. WIBALDI abbatis ad Conradum imperatorem.

Monet nihil ipsi esse timendum, & colloquium apud Cranaha *non esse prætermittendum, hostem denique esse persequendum.*

INclyto triumphatori, & magnifico domino suo CONRADO, Dei gratia Romano- Anno 1151.

rum imperatori augusto, frater WIBALDUS eadem gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in eo qui dat salutem regibus.

Licet extra fines Saxonum longiuscule simus positi, & crebris eorum colloquiis interesse non possimus, tamen cum omni studio & instantia sollicite inquirimus, ne forte adversus vestram quietem aliquid quoquomodo agatur. De quibus omnibus, licet capellanus vester Herebertus, qui nuper totam terram peragravit & universa subtiliter perquisivit, vestram possit plenius informare prudentiam: tamen vestræ celsitudini breviter suggerimus, quod nihil omnino sentire potuimus, quod vestram debeat magnanimitatem commovere. Non deerunt tamen aliqui, qui sub specie firmioris fidei, sub colore propensioris caritatis, quædam horribilia & grandia vestræ sapientiæ proponant, ut hoc tamquam piæ sollicitudinis & præmonitionis titulo emolumentum a vobis accipiant. Sed ingens illa prudentia, quæ ab omnium bonorum largitore vobis abundantius collata est, omnia probabit, & quod bonum est tenebit. Nulli vero assensum præbeat vestra majestas dehortanti, quod ad colloquium apud Cranaha non veniatis, quoniam principum vestrorum animi fatigarentur & quamdam argutæ conjecturæ materiam sumerent, quod eos suspectos haberetis, quos totiens vocatos videre non velletis. Veniatis autem sicut dominum & imperatorem decet, maxime cum colloquium breve futurum sit, & si cujus fides claudicare videtur, ita instaurabitis, ut si vobiscum in veritate non operatur, tamen ab inimicis vestris ei postmodum non facile credatur. Nullius autem suggestio, nullius blanditiæ, nullius etiam minæ vestram fortitudinem a proposito evertant, quin illum hostiliter invadatis & sub pedibus vestris conculcetis, qui totum imperium vestrum replet mendaciis, & in hoc non sapienter gloriatur, quod contra vos aliud velle vel posse agere existimatur. Per fratrem Johannem diligenter & fortiter admonebitis comitem HERIMANNUM, ut nobiscum efficacius agat, ne cogamur contra voluntatem nostram alia patrocinia quærere.

EPISTOLA CCXLI. WIBALDI abbatis ad H. archiepiscopum Bremensem.

Gratias agit quod suum visitaverit monasterium, hortatur ut longiorem apud fratres suos moram faciat, atque armarii codices perlustret, & de futuro apud Mindam episcoporum colloquio.

Anno 1151. REverendo patri suo & domino H. sanctæ Bremensis ecclesiæ venerabili archiepiscopo, frater WIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devota servitia.

Gratum nobis valde est & dulce, quod monasterium nostrum intrare & fratres nostros visitare & consolari, nostrasque mansiones, quas pro hoc ipso cariores habemus, ingredi, ac nostrum studium laudare dignata est vestra sublimitas; sed hoc nobis gratissimum & omnino cordi est, quod ad easdem ædes venire, & longiorem inibi habitationem facere, atque armarii (a) nostri non solum volumina, sed etiam schedulas evertere & perscrutari promisistis. Utinam vivamus, utinam videamus, utinam pace, quiete & otio frui valeamus, & in his studiis nos invicem exercere, exacuere, & aut doceri vel docere possimus, quæ vita tanto esset beatior, quanto esset ad videndum & promerendum propinquior, & ab hujus mundi cœnulenta voragine remotior. Venite igitur & pascite animam vestram, honorate sacerdotium, instruite clerum, firmate ordinem, propagate sacramentum. Sed hæc hactenus. De colloquio episcoporum, quod apud Mindam habere decreveratis, cui etiam nos propter privata negotia interesse vestra benignitate freti disposueramus, utrum futurum sit necne incerti sumus, pro eo quod dominum Patherburnensem & Monasteriensem non venturos illuc fore pro certo cognovimus. Causas equidem & intentionem conveniendi ex parte audivimus, & plurimum in CHRISTO lætamur, quod ignis, quem JESUS misit in terram, & voluit ut arderet in pectore vestro vehementer accensus est. Sed timemus & timendo dolemus, quod industriam vestram & animi fervorem præsentia tempora non ferant, pro eo quod Apostolus dicit: *omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ JESU-CHRISTI.* Quod si ignis, qui in corde vestro ardet, emicare cœperit, & splendorem ac scintillas emittere veremur, ne verius quam Elias dicere possitis, *relictus sum solus.* Proinde per præsentem nuntium & per litteras vestras de omni voluntate nostra super hac re certificari desideramus. De abbate Herseveldensi, qui apud nos est, vestrum beneplacitum intelligere optamus, quia non habere & tenere, sed nec etiam diligere aliquem volumus, qui vos & vestra ullo incommodi genere perturbet. Monete amicum vestrum comitem H. (b) diligenter & familiariter, ut ipse ad depellendas injurias nostras, sicut a domino rege in mandatis accepit, efficacius intendat, quoniam & captivi nostri adhuc in vinculis tenentur, & malefactores nostri in suo castro morantur.

(a) Armarium in monasteriis erat locus in quo servabantur libri in claustro, prope capitulum, ut fratres qui lectioni in claustro vacare solebant, in promtu eos haberent.

(b) Hermannus Corbeiæ advocatum.

EPISTOLA CCXLII. VVIBALDI abbatis ad Henricum episcopum Mindensem.

Conqueritur de eo quod pacem oblatam & petitam accipere & dare noluerit.

Anno 1151. HENRICO Mindensi episcopo VVIBALDUS Corbeiensis abbas spiritu scientiæ & pietatis abundare.

Postquam a colloquio vestro ad monasterium nostrum regressi sumus, & tam fratribus nostris quam aliis fidelibus Corbeiensis ecclesiæ, quæ apud *Hamele* gesta sunt, intimavimus, valde mirati sunt & doluerunt, quod Corbeiensis ecclesia, quæ vos aliquanto tempore & educavit & erudivit, in nostra persona tantum sit a vobis despecta & tam indiscrete tractata. Siquidem mandaveratis nobis primo per præpositum ecclesiæ nostræ, deinde secundo per Henricum sacerdotem, quod ad pacificum colloquium nos vocaretis, & causam nostram, quæ inter vos & nos jam etiam anno fere quarto non absque fatigatione magna tractatur, benigno fine terminaretis. Hoc ipsum cum ad vos venissemus in conspectu totius multitudinis, sicut dignitatem vestram decuit, confessus fuistis, sed finis ostendit, quod non ita in opere sicut in sermone exhibuistis. Nam cum tam veraciter quam humiliter innocentiam nostram probavissemus, & de offensa vestra sive jure sive injuria concitata esset, vobis satisfactionem præberemus, non solum non recepistis, sed totum consilium & verbum vestrum in ore laicorum, cum de causa canonica ageretur, posuistis, eorum scilicet, qui personam nostram gravibus contumeliis affecerunt, & bona ecclesiæ nostræ violenter & per sacrilegium diripuerunt; quorum vos communionem immo familiare contubernium & colloquium atque consilium, sicut ecclesiastica docet disciplina, non devitastis. Nos qui scripseramus vobis, quod ad pacem veniremus, hoc habentes in corde quod habuimus in ore, pacem vobis obtulimus & opere & veritate, sed quia pax nostra non respondit vobis, poteramus jure nostro pro multis gravaminibus nostris appellasse, nihil verentes quod hoc nobis posset accidere, quod vestro abbati de insula in sua appellatione contigit. Solent enim laici vestri districtis gladiis de appellationibus, quæ ad dominum papam fiunt, judicare, qui nunc in colloquio vestro duces verbi tui fuerunt, ut in nobis compleretur, quod per Moysen dictum est: *Et inimici nostri sunt judices.* Illi ipsi vestri homines, vestri parrochiani nobis ad vos pacifice tendentibus, & de vestro secreto conductu nobis firmiter promisso confidentibus, nocere tam in persona quam in rebus voluerunt. Propterea non est consilium ecclesiæ nostræ, ut ad consilium vestrum, sicut condictum fuerat, veniamus, præcipue ne excusationem apud dominum regem habeatis, quod pro causa nostra ad curiam ipsius, ad quam jam tertio ex coæqualium vestrorum judicio vocatus estis, venire supersedeatis. De injuriis vero & damnis, quæ nobis ex vestro mandato a vestris inferuntur, videat Deus & judicet, & nos qui hactenus tacuimus & patientes fuimus, tum pro persona reverentiæ vestræ, tum pro honore ecclesiæ vestræ, quasi parturientes loquemur, & ea quæ pertulimus, vidimus & audivimus in ecclesia Romana annuntiare curabimus. Siquidem in verbo nostro nulla potuit inveniri tergiversatio, cum electorum judicum, a quibus appellare non licet, sententiam subire vellemus, domini videlicet & patris nostri carissimi Patherburnensis episcopi, nec non reverendi Monasteriensis episcopi, atque dilectissimi nostri Osnabrugensis episcopi.

EPISTOLA CCXLIII. VVIBALDI abbatis ad H. archiepiscopum Moguntinum.

Folcuinum de Sualemberch de ipso & episcopo Patherburnensi conquerentem ac tandem obedientem erat ut absolvat.

REverendissimo in Christo patri suo & domino H. (a) venerabili sanctæ Moguntinæ ecclesiæ archiepiscopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1151. [a]

Multiplices gratiarum actiones vestræ dignationi referimus, quod nos & liberaliter hospitio recipere, & per vestros humanissime honorare non abnuistis. Nos quoque pro facultate nostra nec immemores nec ingrati fuimus, sed cum omni studio ac diligentia ad completionem vestræ voluntatis & amicorum vestrorum provectum assurreximus & institimus. Cujus laboris fructum vos in vestrorum emolumentis & promotione jam adeptum fuisse inter præcipua gratulamur. Excellentiæ vestræ suggerimus, quod Folcuinus de *Sualemberch*, multas & amplas possessiones habet a Corbeiensi ecclesia, & tam ipse quam pater quondam suus VVidekindus fideliter ac familiariter prædecessoribus nostris ac nobis, tum propter vicinitatem, tum propter industriam suam servire consueverunt. Veniens igitur ad nos idem Folcuinus post reditum nostrum a curia, gravem querelam non solum nobis, sed universis episcopis Saxoniæ & aliis principibus deposuit de domino & patre nostro venerabili

(a) Henrico cognomento Fideli viro pio, ad quem extat S. Bernardi epistola 323.

B. Patherburnensi episcopo, quod cum A dominus episcopus & pastor animæ ipsius existat, eum de grege suo & ovili suo sequestraverit, & alieno judicio contra canones, contra leges, contra morem exposuit, cum se asserat natum & renatum, & synodaliter subjectum Patherburnensis ecclesiæ, & uxorem potius in sua jura per matrimonium transire, quam ipsum in fœminæ leges migrare debuisse, etsi conjux non esset, tamen ad forum rei potius quam ad petitoris agi oportuisse. Porro de vestra sublimitate multa conquestus est, quod cum in causa ipsius judex fueritis, multa & in mul- B tis gravamina sit perpessus, & dum se ad justitiam exequendam paratus esset exhibere, ab armatis fuerit invasus, & tam vitæ quam honoris sui periculum sustinuerit. Nos itaque adhibito prudentium ac religiosorum virorum consilio, exasperati animi tumorem delinire & componere studuimus, ut Christianam humilitatem reciperet, & legibus divinis ac vestris & episcopi sui mandatis devotius obtemperaret. Quod usque adeo, Deo prosperante, promotum est, ut domino nostro Patherburnensi episcopo juxta C consilium nostrum obedienter & humiliter de omni murmuratione & quadam quasi rebellione, quam adversus ipsum habuerat, satisfaceret, & ad promerendam absolutionem, atque ad recipiendam more Christiano legitimam uxorem festinaret. Proinde venerabilem nobis celsitudinem vestram attente rogando monemus, ut quia prædictus noster venerabilis Patherburnensis episcopus sanguini & carni suæ non pepercit, & vobis tamquam patri suo reverenter, ut justitia in suo ordine procederet, cessit, preces benigne admittatis, & prædictum Fol- D cuinum clementer suscipiatis, & cum ad partes nostras appropinquare cœperitis, uxore ipsius vobiscum adducta, & sibi restituta, eum sanctæ communioni paterne restituatis.

EPISTOLA CCXLIV. HENRICI episcopi Mindensis ad Wibaldum abbatem.

Purgat se ab objectis sibi supra a Wibaldo.

Anno 1151. HENRICUS Dei gratia Mindensis episcopus, WIBALDO Corbeiensi abbati, tam pietatis quam scientiæ repleri spiritu.

Rescribimus fraternitati vestræ, urgente caritate, quæ omnia suffert, non terrore minarum, quas austerius, quam deceat, intentatis. Confidimus enim in ecclesia Romana vel in curia regis innocenti præjudicium non fieri, lædentem potius quam patientem sententia judiciaria mulctari. Nos a vobis læsi dicimur læsisse, cum Deus mihi A testis sit, numquam me, numquam meorum aliquem mea voluntate seu consilio vel auxilio vobis nocuisse, sed tantum de injuriis nobis illatis fraternam satisfactionem expetivisse. Corbeiensem ecclesiam, quæ me & educavit & erudivit, neque prorsus despexi, neque indiscrete tractavi, sed veneror & venerabor, injuriarum nostrarum solummodo satisfactionem, sicut expetivi, expeto. Quod vobis per præpositum Adalbertum, per sacerdotem Henricum in sermone mandavi, complessem & opere, si satisfactionem, quæ nostris fidelibus immo & B quibusdam vestris plenaria videretur, obtulissetis. Consilium nostrum & verbum de causa canonica non in ore laicorum posuimus, sed pacis componendæ gratia clericorum ac laicorum fidelium, sicut & vos, usi sumus consilio. Violentis & sacrilegis res ecclesiæ diripientibus nec communicavi, nec communico, quos etiam, si manifestos cognovero, ut inimicos Dei devito. Filii pacis sumus, pacem vobis obtulimus ore, servavimus in corde, pacem quæsivimus, pacem quærimus, nullo vos gravamine gra- C vavimus: unde nec appellatione indiguistis, qua si indigeretis, non verentes appellare, poteratis tanto quidem armatorum cuneo stipatus, ut non facile cederetis etiam præpotenti. Verum nec armatura etiam pro defensione appellationis indiguistis, quia licet vos hoc dicatis, non solent nostri districtis gladiis de appellationibus, quæ ad dominum papam fiunt, judicare. Laici duces verbi nostri nec sunt, nec fuerunt, nec inimici vestri judices exstiterunt, præsertim cum ibi nullum fuerit exhibitum judicium, sed tantum de pace componenda consilium D habitum. Nostri homines, nostri parrochiani vobis ad nos tendentibus, si personæ vestræ, si rebus vestris nocere voluerint, testor Deum, quia penitus ignoravi. Conductum nostrum sicut poposcitis transmisi, & quia terminari ea die causa non potuit, omnibus ad sua remeare volentibus, quos tardior hora protraxerat, præfixa die secundum beneplacitum utriusque partis, qua item ad pacem componendam conveniremus, cum conducto nostro in pace vos dimisi. Injurias & damna nec voluimus nec mandavimus vobis inferri, videat Deus & judicet. Pa- E tientiam vestram, quam prætendistis, omnino non experti sumus, sed injurias immo veteribus novas addidistis, quas quilibet in textu scripti vestri poterit legere & audire. Pro eo quod quasi parturientem loqui vos minamini; parcat vobis Deus, & obstruat os loquentium iniqua. Certe noveritis nullius majestatis audientiam, nullius dignitatis præsentiam me reformidare, quia testis est mihi, me simpliciter ambulare.

A

EPISTOLA CCXLV. WIBALDI abbatis ad Henricum Mindensem episcopum.

Responsio ad præcedentem.

Anno 1151. DOmino H. venerabili Mindensi episcopo, VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, magni consilii angelum.

Ex litterarum vestrarum tenore cognovimus, quod offensa sit vestra sublimitas ex litteris nostris, quas proxime ad vos di- B rexeramus, quæ duriores & asperiores vestræ intelligentiæ visæ sunt, quam mediocritatem nostram scribere convenisset, & vestram celsitudinem accipere decuisset. Quod eruditio vestra sciat eo consilio factum esse, ut quoniam humiliter & pacifice multotiens vobis super eodem negotio scripseramus, & nec sermonem pacificum, nec pacis effectum receperamus, certa tandem esset vestra prudentia, quod judicem nos adire necessitas cogeret extrema. Absit enim a nostræ humilitatis proposito, ut C pontificalem excellentiam maxime in persona monasticæ religionis quoquam temerario vel contumaci eloquio impetere præsumamus. Verum quoniam eædem litteræ vestræ nihil certi, nihil finitivi super causa nostra continebant, nos quoque sicut nihil determinati, ita nihil novi vestræ magnitudini potuimus rescribere, cum vobis & ecclesiæ vestræ viva voce tam per nos quam per honestos & magnos & plurimos intercessores frequenter & instanter obtulissemus, quidquid ad satisfactionem persuadere humilitas, quidquid ad correctionem po- D terat dictare justitia. De quibus omnibus, si aliquod capitulum eligere & nobis significare vobis complacuisset, sicut in offerendo fuimus devoti, ita in exhibendo essemus parati. Et hoc eruditio vestra indubitanter potuit advertere, quod in verbo & promisso nostro nullatenus erat tergiversatio, cum electorum judicium, a quibus appellare non licet, sententiam subire vellemus; domini videlicet & patris nostri Patherburnensis episcopi, necnon reverendi Monasteriensis episcopi, atque dilectissimi nobis Osnabrugensis episcopi. Diem vero colloquii, quæ interposita erat, nullatenus observare pos- E sumus, quia cum absque misericordia a vobis recesserimus, de causa nostra apud quasdam magnas personas agere tempore indicti colloquii disposuimus, quod ideo a nostris mediatoribus scienter ordinatum est, non ut observaremus, sed ne a vobis indecenter & tamquam hostiliter recederemus.

EPISTOLA CCXLVI. HENRICI episcopi Mindensis ad Bernardum episcopum Patherburnensem.

De causa quæ ipsum inter & abbatem Corbeiensem vertebatur.

VEnerabili domino sanctæ Patherburnensis ecclesiæ episcopo BERNARDO HENRICUS per misericordiam Dei id quod est in ecclesia Mindensi, fidelis obsequii devotionem & orationes in Christo assiduas. Anno 1151.

Non potest civitas abscondi supra montem posita, sic & virtus & benignitas, fideique vestræ constantia circa nos habita, cum de causa domini abbatis Corbeiensis & nostra tractaretur, non fuit abscondita & obumbrata, ideoque sublimitati vestræ debitas & condignas gratiarum actiones referimus, & obsequii nostri devotionem ad honorem vestrum propensius impendere parati sumus. A principio hujus discordiæ vestrum secuti sumus consilium, & cum præfinitum tempus & a vobis constitutæ advenirent induciæ, consilium vestrum nobis erat recipiendum & tenendum, & nihil aliud in corde & opere de præfato negotio machinati sumus, nisi quod honesto fine & laudabili conclusione omnis controversia per consilii vestri dispositionem deberet terminari. Dum vero meorum fidelium consilio ad ea, quæ erant pacis & caritatis me præparem, dominus abbas Corbeiensis vester amicus duris scriptis & aspera invectione nos est aggressus, per quod dignitas & reverentia vestri nominis, si nobiscum sentitis, nihilominus est læsa & sauciata, quia infra datum & a vobis constitutum terminum nulla molestia, nulla minarum asperitate nos debuit conturbasse. Super his igitur, sicut ipsi scitis, honorem vestrum providete, & ea quæ nobis fuerint saluberrima, & ad honorem magis spectantia, sicut de caritate vestra confidimus, per præsentem nuntium & per vestra scripta consulite.

EPISTOLA CCXLVII. BERNARDI episcopi Patherburnensis ad Henricum Mindensem.

Declarat se paratum esse tractatum pacis ipsum inter & abbatem Corbeiensem resumere.

VEnerabili domino HENRICO sanctæ Mindensis ecclesiæ episcopo, B. Patherburnensis ecclesiæ, id quod est fraterni obsequii & orationis suæ fidelem exhibitionem. Anno 1151.

Quia quæ pacis sunt sectari jubemur, & pacificis æterna beatitudo promittitur: idcirco pacis & bonæ compositionis studio ad

sopiendum discordiæ malum, quod inter vos & abbatem Corbejensem revera amicum nostrum est natum, & cum accessu temporum est augmentatum, cum fratribus nostris laborem nostrum impendimus. Cui licet speratus effectus minime accesserit, tamen quia hunc vestra nobis recognoscit dignatio, valde gaudemus, & ad ipsum, si expedierit, resumendum efficimur promtiores. Consilium autem sanius eo, quod *Hamele* vobis intimavimus, fratribus nostris Hildeneshemensibus præpositis in eo ipso nobis assentientibus, nunc invenire nequimus, in quo omnium nostrum honori sufficienter provisum esse existimavimus. Vestræ igitur discretionis sagacitati deliberandum relinquimus, vobisque familiaribus scriptis insinuandum, si vel tunc propositam vel aliam competentem reconciliationis viam sustinere dignemini. Quod si a vobis sine ambiguitate cognoverimus, ne videlicet labor noster fiat irritus, si iterato eum assumserimus, ut dominus abbas ad locum, ad quem tutus ei sit accessus, vobis occurrat, & ut dissensio præsens honestum finem accipiat, quantum poterimus fideliter laborare non cessabimus.

EPISTOLA CCXLVIII. VVIBALDI abbatis ad suos Stabulenses.

Paternum eis demonstrat affectum, sesque excusat quod ad eos citius non sit reversus.

Anno 1151.

FRater VVIBALDUS, Dei gratia Stabulensis ecclesiæ servus, Roberto venerabili decano & ceteris dilectis filiis Stabulensis ecclesiæ, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Meminit dilectio vestra, quanta vigilantia, quanta dilectione in sublevandis & promovendis rebus dilectæ matris nostræ Stabulensis ecclesiæ semper intenti fuerimus; quod etiam deinceps non segniori instantia, in quantum Deus laboribus nostris adesse dignabitur, faciemus. Nam quod ad sublevandas necessitates vestras, mox, ut a servitio domini regis & curia expediti fuimus, transire ad vos distulimus, impedierunt nos multiplices curæ & gravissimi labores, quos in Corbeiensi ecclesia suscepimus, ad quam vestro consilio & vestra licentia secundum divinam ordinationem pervenimus, in qua etiam a primo ingressu nostro in laboribus hominum fuimus, & cum hominibus flagellati sumus. Labores quos in eadem ecclesia graviores sustinemus, sunt de ecclesia Kaminatensi, de quibus ex parte fraternitas vestra audivit, in quos ex communi fratrum & fidelium ecclesiæ sententia in innocentia nostra ingressi sumus, sed duras tribulationes pro eodem capitulo su-

A stinuimus, dum ad perficienda, quæ inchoavimus, & ad retinenda eadem bona ecclesiæ devote ac fideliter assistimus, nec ab ea hoc tempore salvo honore nostro aliquatenus recedere possumus, nisi eam in maximis perturbationibus deserere velimus, quod nec vestram fraternitatem velle credimus, nec nostræ honestati congruum scimus. Proinde nobis dilectissimam fraternitatem vestram rogamus, ut moram nostram & absentiam æquanimiter, quemadmodum sæpius consuevistis, ut dilecti filii sufferatis, & defectus nostros in ea caritate, qua nos diligitis,
B patienter toleretis, & maxime his diebus festis, in quibus major concursus populi & major frequentia apud vos esse solet, ne alicui paupertas vestra appareat, diligentius caveatis. Ceterum præpositum vestrum & cellerarium & ante exitum nostrum a vobis viva voce & postmodum per litteras nostras studiose commonuimus, quatenus cum omni diligentia curarent, ne aliquam negligentiam in præbenda vestra patiamini, quam commonitionem nostram si bene servaverunt, non parvam gratiam sibi apud nos collocaverunt: si autem neglexerunt,
C non modicum nostram benevolentiam offenderunt. Mandavimus præterea decano, ut si illi neglexerint, ipse tamen non negligat, ac de communi consilio sive de rebus ecclesiæ sive undecumque possit, si ita necesse fuerit, usque ad reditum nostrum defectus vestros suppleat. Ante omnia autem unanimitatem vestram intime monendo rogamus, ut benevolentia illa, qua nos sæpe portastis, etiam nunc defectus vestros & moram nostram ferre curetis: quatenus in adventu nostro ad subveniendum necessitati vestræ tanto promtiores & alacriores nos
D inveniatis, quanto benigniores interim nobis in patientia vestra exhibueritis. Obsecramus etiam universitatem vestram, ut omnipotentis misericordiam super nos & vestram atque Corbeiensem ecclesiam attentius invocare studeatis, ut ille pater pius, qui visitat in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra, misericordiam tamen suam a nobis & ab ecclesiis suis non dispergat.

E

EPISTOLA CCXLIX. CONRADI imperatoris ad Henricum Saxoniæ ducem.

Ut Corbeienses monachos Kaminatensi ecclesia gaudere faciat.

Anno 1151.

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, H. duci Saxoniæ gratiam suam & omne bonum.

Recordatur nobilitas tua, quod sæpe post reditum nostrum de Jerosolymatana expeditione diligentiam tuam monendo rogare-

mus, quatenus Corbeiensem ecclesiam & fidelem nostrum ejusdem ecclesiæ abbatem in defensandis & conservandis bonis Kaminatensis ecclesiæ adjuvares. Volumus etiam industriam tuam meminisse, quoniam advocatiam Kaminatensem, quam a nobis habueras, ex vestra petitione de manu Corbeiensis abbatis recepisti, unde ad protegenda eadem loca plus ei debitor esse cœpisti. Ea propter nobilitatem tuam iterum attente monendo rogamus, ut Thiedericum de *Rekelinge* & filios ipsius de injuria & contumelia, quam præfato abbati in eisdem bonis irrogant, coerceas, & fratres monachos, quos illi jam secundo ejecerunt, clementer in eodem monasterio recolligas, ac Deo ibidem servire facias. Hoc quoque tuæ prudentiæ notum sit, quod domina illa de Jesika, quæ bona Kaminatensis ecclesiæ dissipavit, & adhuc dissipare non cessat, ex nostra permissione nequaquam intravit: immo satis miramur tuam & aliorum principum prudentiam, cur talem fœminam bona, quæ ad servitium Dei ecclesiæ collata sunt, cum vanis hominibus deperdere & disperdere permittitis. Contra cujus perversitatem & invasionem, qua ecclesiam invasit, si homines abbatis aliquid egerint, nihil contra jus fecisse videntur, quia, quod nulla lege prohibetur, vim vi repulerunt, ideoque judicamus potius vindictam redundare in malefactores, quam in vindicatores. Omnimodis ergo diligentiam tuam rogamus, ut præfato abbati in conservandis ejusdem bonis strenue assistatis, hoc profecto sciturus, quod si benignus ei pro nostra petitione fueris, nos benignos in tui & amicorum tuorum causis & petitionibus experieris.

EPISTOLA CCL. CONRADI imperatoris ad Wibaldum abbatem.

Ut Corbeia remaneat usque ad festum S. Jacobi.

Anno 1151. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO abbati Corbeiensi gratiam suam & omne bonum.

Quoniam tuæ discretionis consilium in quibusdam negotiis nostris tractandis necessarium habemus, rogamus te, ut circa Corbeiam usque ad festum S. Jacobi permaneas, & legatum tuum idus Julii *Rothenburg* ad præsentiam nostram dirigas, per quem voluntatis & propositi nostri certitudinem tuæ dilectioni demandabimus.

EPISTOLA CCLI. EUGENII papæ III. ad VVibaldum abbatem.

Ut Godeboldum canonicum Mindensem excommunicet, nisi ablatam Everardo ecclesiam de Hemeringen *restituat.*

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei dilecto filio VVIBALDO Corbeiensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1151.

Lator præsentium Everardus jam quinquies ad nostram accessit præsentiam. Pro quo siquidem venerabili fratri nostro H. Mindensi episcopo per scripta nostra præcipiendo mandavimus, quatenus Godeboldum canonicum suum districtius commoneret, ut ecclesiam beati P. de *Hemeringen*, & alia per se vel per submissas a se personas prædicto Everardo ablata infra viginti dies post susceptionem nostrarum litterarum cum integritate restitueret, & eum de cetero in pace possidere permitteret. Si vero infra terminum prædictum monitis ejusdem episcopi obedire contemneret, ex tunc ipsum ab ecclesiarum introitu duximus removendum, nec postea deberet absolvi, donec pro excessibus suis satisfacturus nostro se conspectui præsentaret. Sed sicut ejus repetita querimonia indicat, nihil horum est effectui mancipatum, nec ad nos venit, nec aliquam excusationem prætendit, quare pauperem istum tantis oppressionibus aggravaret. Quia igitur oppressionibus & laboribus ejus valde compatimur, & tantam contumaciam prætermittere non possumus impunitam, per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus prædictum Godeboldum districte commoneas, ut ecclesiam ipsam & ablata per se & alium in integrum infra viginti dies, postquam a te commonitus fuerit, eidem Everardo omnino restituat, & de cetero eum pacifice possidere permittat. Quod si facere contempserit, ex tunc ipsum Godeboldum excommunicatum publice denunties, nec a vinculo excommunicationis possit absolvi, donec pro tanta rebellione veniat ad nostram præsentiam responsurus. Quidquid autem exinde a te fuerit factum, & modum ipsius negotii nobis litteris quam citius studeas intimare. Datum Albani x. Kal. Julii.

EPISTOLA CCLII. VVIBALDI abbatis ad Godebaldum canonicum Mindensem.

Ut ablatam Everardo ecclesiam de Hemeringen, *ei restituat, alioquin excommunicatum a solo papa absolvendum denuntiat.*

WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, Godeboldo Mindensi canonico, magni consilii angelum. Anno 1151.

Reverendus

Reverendus pater & dominus noster papa EUGENIUS, parvitati nostræ per scripta sua injunxit, ut te commoneamus, quatenus ecclesiam beati Petri *de Hemeringen*, & alia per te vel per submissas personas latori præsentium Everhardo ablata infra viginti dies post acceptam admonitionem nostram cum integritate restituas, & eum de cetero in pace possidere permittas. Quod si facere contempseris, ex tunc te excommunicatum publice denuntiamus, nec a vinculo excommunicationis posse absolvi, donec pro tanta rebellione venias ad domini papæ præsentiam responsurus. Eam commonitionem, sicut jussi sumus, tibi per præsentia facimus, & insuper exemplum litterarum domini papæ, quas pro hac causa nobis scripsit, tibi considerandum transmisimus: hortante in Domino fraternitatem tuam, ut famæ & quieti tuæ providens, & prædicto Everhardo satisfacere & reconciliari non negligas. Arripe occasionem, & fac de necessitate virtutem. Sciat dilectio tua, quod nos ista non quæsivimus, sed non obedire nequaquam possumus: & sicut tibi, ita & nobis durum est contra stimulum calcitrare.

EPISTOLA CCLIII. EUGENII papæ III. ad VVibaldum abbatem.

Laudat ejus in Romanam ecclesiam zelum, atque in ejus gratiam scribit Mindensi episcopo & Bremensi archiepiscopo.

Anno 1151.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto filio WIBALDO Corbeiensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

Litteras dilectionis tuæ debita benignitate suscepimus, & quia pro matre tua sancta Romana ecclesia, tamquam devotus filius attentam sollicitudinem geris, gratum nobis est, & devotionem tuam in Domino collaudamus. Pro Kaminatensi vero ecclesia, sicut rogasti, & eis qui bona ejus auferre dicuntur, Mindensi episcopo scripsimus, sed pro causa, quam nobis tuis litteris intimasti, reconciliari non debet, quoniam nec violentia nec pravo studio contigit. Bremensi quoque archiepiscopo juxta petitionem tuam pariter scripsimus, & in ceteris, in quibus secundum Deum possumus, tuas preces libenter admittimus. Coloniensi autem archiepiscopo idcirco nostra scripta non misimus, quia veniens ad nos plenitudinem sui officii minime reportavit. Tua igitur interest, carissime fili, ut de honore ac profectu ecclesiæ Dei & regni, sicut bene cœpisti, ita effectu prosequente invigiles, quatenus & beati Petri gratiam & nostram merearis benevolentiam ampliorem. Data Albæ VIII. Kal. Julii.

EPISTOLA CCLIV. EUGENII papæ III. ad Henricum Mindensem episcopum.

Kaminatensem ecclesiam propter inopinatum casum & mortem cujusdam monachi reconciliatione non indigere, & ut ablata eidem ecclesiæ restitui faciat.

Anno 1151.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, H. venerabili fratri Mindensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad aures nostras, quod Kaminatensis ecclesia, pro eo, quod quidam monachus, dum resarciret ipsius ecclesiæ tecta, casu corruerit, & ita sine sanguinis effusione obierit, per unius fere anni spatium a divinis feceris cessare officiis, & eam reconciliare disponas. Sed si res se ita habet, nec violentia nec pravo studio contigit, nulla ratione videmus, quod eadem ecclesia propter hoc reconcilianda sit, vel a divinis debeat cessare obsequiis. Præterea fraternitati tuæ mandamus, quatenus Thidericum *de Ricklinge*, Reimbertum quoque & Thidericum ipsius filios, qui prædia ipsius ecclesiæ contra justitiam invasisse & illicite detinere præsumunt, districte commoneas, ut si hoc verum esse constiterit, easdem possessiones ecclesiæ ipsi restituant, & ab infestatione ipsius loci omnino abstineant, quod si commonitioni tuæ obedire contemserint, canonicam de eis justitiam facias.

EPISTOLA CCLV. EUGENII papæ III. ad H. Bremensem archiepiscopum.

Commendat ei VVibaldum abbatem, & ut ablata Kaminatensis ecclesiæ prædia restitui faciat.

Anno 1151.

EUGENIUS episcopus servus servorum Dei, H. venerabili fratri Bremensi archiepiscopo salutem & apostolicam benedictionem.

Episcopalis officii est, venerabilia loca & personas diligere, & eas in suis necessitatibus confovere. Ideoque confraternitatem tuam pro dilecto filio nostro VVIBALDO Corbeiensi abbate duximus exorandam, quatenus eum fraterna caritate honores & diligas, & prædia Kaminatensis ecclesiæ, quæ in tuo episcopatu consistunt, maxime illa, quæ abbatissa JUDITH post depositionem suam alienare præsumsit, recuperare & manutenere pro tui officii debito adjuves.

EPISTOLA CCLVI. CONRADI imperatoris VVibaldo abbati.

Ut ad Romanam legationem se disponat.

Anno 1151. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Corbeiensi abbati, gratiam suam & omne bonum.

Postquam a nobis recessisti, fideles nostri de curia Romana sæpius nos tum per scripta, tum per privata colloquia sua commonuerunt, ut nuntios nostros ad dominum papam & in Urbem pro regni negotiis ordinandis, dirigamus. Dominus quoque papa in litteris suis, quas novissime ad nos transmisit, asserit se nuntios principales, quemadmodum jam altera vice in litteris nostris promisimus, expectare, qui inter nos & ipsum de provectibus ecclesiæ & regni promovendis efficaci consilio proficiant. Quoniam vero virtus tua in negotiis ecclesiæ & regni exercita enituit, & de tuo circa nos caritatis affectu certi sumus, regni utilitas poscit, & nostra voluntas ordinavit, ut nostræ dilectionis obtentu, una cum cancellario nostro legationis hujus laborem assumas. Rogamus igitur obnixe, ut in Nativitate beatæ Mariæ ita præparatus *Nurembercb* venias, ut in legatione illa peragenda procedas. De injuria vero de Mindense episcopo & Thederico tibi illata, quid fecerimus, Heribertus capellanus noster plenius tibi referet.

EPISTOLA CCLVII. EUGENII papæ III. ad Conradum imperatorem.

Gratam habet ejus legationem, in qua res ecclesiæ & regni firmentur. Morbacensis monasterii negotium commisisse se episcopo Lausanensi, & de Ottone qui clerici nasum amputaverat.

Anno 1151. EUGENIUS episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio CONRADO, illustri & glorioso Romanorum regi salutem & apostolicam benedictionem.

Quod per sublimes legatos matrem tuam sanctam Romanam ecclesiam, sicut ex primis & secundis litteris excellentiæ tuæ percepimus, ex communi consilio principum regni tua destinavit serenitas visitare, ut cum eis de statu & utilitatibus ecclesiæ Dei ac regni tractare & ordinare possimus, nobis & fratribus nostris gratum est & acceptum. Et quoniam eorumdem legatorum præstolaremur adventum, nostros quoque legatos jam diu, sicut credimus, ad tuæ nobilitatis industriam misissemus; desiderium siquidem nostrum est, ut ea inter ecclesiam & regnum, quæ a prædecessoribus nostris & tuis statuta sunt, inter nos & majestatem tuam ita Domino auxiliante firmentur, quatenus sponsa Dei universalis ecclesia suo jure quiete fruatur, imperium debitum robur impediat, & christianus populus jucunda pace & grata tranquillitate lætetur. Negotium vero Morbacensis monasterii, unde nos attentius exorare voluisti, antequam ad nos tuæ regales litteræ pervenissent, venerabili fratri nostro Lausannensi episcopo, de cujus utique prudentia, & honestate valde confidimus, communicato fratrum nostrorum consilio discutiendum & terminandum commiseramus. Unde visum est nobis & fratribus nostris æquitati fore contrarium, si in causa ipsa, altera parte absente, inpræsentiarum modis aliquibus procederemus, sed ad eumdem fratrem nostrum negotium ipsum direximus, qui tamquam vir discretus & prudens, & in regularibus disciplinis per longum temporis spatium eruditus, enormitates monachorum ejusdem loci salubriter corrigeret, & causæ ipsi canonicum finem, Deo auxiliante, imponeret. De cetero autem Ottonem illum, qui postposita Dei reverentia, nasum cujusdam clerici ausu nefario amputare minime formidavit, nisi satisfacturus de tam gravi excessu apostolico conspectui se repræsentet, absolvendi ab excommunicatione consilium habere nequaquam potuimus, in quem nimirum vigor regiæ potestatis prius debuit acrius exarsisse, quam ad aures nostri apostolatus querela tanti facinoris pervenisset.

EPISTOLA CCLVIII. H. NOTARII ad Wibaldum abbatem.

Cur brevius ei scribere soleat.

DOmino suo WIBALDO Corbeiensi abbati H. regiæ curiæ notarius servitium servi. Anno 1151.

Arguit me prudentia vestra, quod breviter vobis scribere consueverimus. Unde paternitas vestra non miretur, sive enim præsenti sive absenti vobis loqui cœpero, impeditioris & tardioris linguæ, & pene mutus efficior. Quem enim indeficiens eloquentiæ vestræ torrens non deterreat? est & alia causa, quæ succincte me vobis loqui compellit: multa quidem intelligo, sed quia ad utrumlibet scilicet ad esse vel non esse se habent, & de nullo certum vos reddere possum, superficie verborum serenitatem animi vestri pulsare reformido. In gratia, quam super fratre meo mihi promisistis, confisus, eumdem ad respectum gratiæ & dominationis vestræ transmitto. Theodericus *de Riclinge*, in præsentia domini regis de injuria, quam vobis intulit, graviter pulsatus, & a rege multum increpatus promisit, ut pro respectu

gratiæ vestræ recuperandæ de cetero vobis servire velit.

EPIST. CCLIX. G. CARDINALIS ad VVibaldum abbatem.

Laudat ejus in Romanam ecclesiam zelum, &c.

Anno 1151. G. Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis, dilecto ac venerabili fratri VVIBALDO Stabulensi abbati, salutem & dilectionem.

Comparata nobis vestræ dilectionis in brevi collocutione notitia, & probitatis & industriæ vestræ multis argumentis nobis probata experientia, ita animum nostrum vestræ fraternitati reddidit affabilem & benignum, ut sim ego unus, quo cum omnia ut vobiscum tutissime loqui possitis, vel si quid est, quod constitutæ inter nos amicitiæ vel brevitate temporis, vel non adhibita hucusque verborum sponsione videatur deesse, id sine dubio suppleri credatis fervore dilectionis & indissolubili vinculo caritatis. Affectuosam vero sollicitudinem, quam erga matrem vestram sanctam Romanam ecclesiam usque modo vos habuisse & assidue habere litterarum vestrarum series nobis manifeste declarat, debito benignitatis favore laudamus, & filialem devotionem vestram solito pietatis officio matri vestræ sanctæ Romanæ ecclesiæ subsidiaria ferre obsequia vera in Domino caritate rogamus. Illud vero quod a domino CONRADO serenissimo rege per quasdam religiosas personas præquisitum fuisse significastis, sciatis de domini papæ voluntate vel conscientia nullatenus processisse, præsertim cum sciamus hominem illum, de quo mentionem fecistis, nihil honorificentiæ regii culminis exhibuturum nisi adventum regium in Tuscia vel in Romania jam certo certius persentiret, nec Romanæ ecclesiæ expediret, ut ea exclusa tales personæ super tanto negotio convenirent. Sed si ad partes Italiæ, regium culmen divina providentia traxerit, tunc sancta Romana ecclesia commode & honeste se interponere poterit, & domino nostro regi CONRADO preces & quasi violentiam inferendo, illum vero minis & terroribus conveniendo, quidquid pium, quidquid sanctum, quidquid regiæ magnificentiæ dignissimum fuerit, sine ulla dubitatione poterit terminari.

EPISTOLA CCLX. VVIBALDI abbatis ad Conradum imperatorem.

Excusat se a suscipienda propriis sumtibus legatione Romana.

Anno 1151. INclyto triumphatori domino suo CONRADO, Dei gratia glorioso Romanorum

A imperatori augusto, frater VVIBALDUS eadem gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in eo qui dat salutem regibus.

Venit ad nos Corbeiam capellanus vester HERIPERTUS cum vestræ dignationis litteris, quæ hoc continebant, quatenus in Nativitate sanctæ Mariæ *Nurembercth*, ad vestræ celsitudinis præsentiam veniremus ita expediti & parati, ut cum cancellario vestro legationem vestram ad dominum papam & ad Urbem perferremus. Et licet nos B multas injurias & gravia damna non solum toto præterito anno, sed etiam ad præsens in contumeliam regni & nostram sustineremus, tamen jussionibus vestris tam ex debito, quam ex devotione obtemperare studuimus, & in vigilia beati Laurentii de Corbeiensi monasterio egressi, magnis itineribus versus ecclesiam Stabulensem tetendimus, quæ multis rapinis, incendiis & aliis vexationibus conquassata, & attrita erat propter dissensionem, quæ fuit inter Leodiensem episcopum & advocatum ecclesiæ nostræ & comitem de Monte-acuto. Venien- C tes itaque Coloniam ad venerabilem cancellarium vestrum multa familiariter ac diligenter contulimus de opportunitate itineris nostri, de utilitate legationis nostræ, & non videbatur nobis pro parvitate ingenii nostri, quod juxta qualitatem hujus temporis & rerum vestrarum statu hoc tempore hanc legationem fieri oporteret, maxime cum incertum sit, quidnam rerum comes ALEXANDER DE GRAVINA ab imperatore Græcorum referat. In ea igitur feria collatione, cum quid melius inter omnia esset, eligere tentaremus, audivimus a vestro can- D cellario, quod vestræ voluntatis esset, ut nostris propriis sumtibus in hoc itinere serviremus. Verum, clementissime imperator, bene novit vestra serenissima majestas, quod a principio imperii vestri publicis laboribus vestris numquam defuimus, sed tam in persona quam in substantia vobiscum semper & pro vobis, absque vobis frequenter non sine gravi impensa militavimus, quod etiam nunc facere desideraremus, si tenuitas rerum nostrarum ullo modo pateretur. Sed cum in partibus Saxoniæ per totum fere annum grandes expensas propter nostrorum dissensionem & rapinas Thiderici de Rikelinga E fecerimus, nullo modo juxta nominis vestri excellentiam & legationis hujus pondus officium hoc arripere potuimus. Non itaque indignetur bonitas vestra humilibus famulis vestris semper & ubique ad servitium vestrum paratis, si hoc modo non implemus, quod implere nequaquam sufficimus, sed cum vel solus cancellarius vel cum eo Constantiensis vel Lausannensis vel Basiliensis hac legatione possint apte fungi, nos bona venia quiescere & suscepta damna resarcire permittatis. Nam apud Corbeiam de verbo

sumtuum itineris a nobismetipsis in hac A legatione exhibendorum nec per litteras vestras, nec per nuntium aliquid intelleximus. De Mindensi episcopo suppliciter exoramus, ut ei vestram gratiam conferatis.

EPISTOLA CCLXI. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum præpositum Coloniensem.

Exponit quantas jam expensas pro imperatore & ejus imperio fecerit. B

Anno 1151. CArissimo domino & amico suo A. venerabili sanctæ Coloniensis ecclesiæ venerabili præposito, regiæ curiæ cancellario, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua universa.

Sicut apud vestram celsitudinem ex parte deploravimus, satis dolendo miramur, utrum ex animo serenissimi augusti sit, an eorum, qui principem consilii locum apud ipsum tenent, suggestione fiat, quod divi- C tiæ nostræ tantæ & tam amplæ sibi videantur. Primo enim post reditum suum misit nobis Rogerium de Ariana, ut ei vestes & arma pro suæ dilectionis reverentia præberemus. Quod nos studiose facientes, non minorem quam viginti marcarum impensam fecimus. Deinde vocati venimus ad curiam *Frankenevort* nostra & vestra expensa non pauca. Postmodum jussi venimus *Bavemberch* in comitatu magno, & fuimus in curia decem fere septimanis, & licet a clementissimo principe liberaliter & honestissime detenti fuerimus, tamen nobis credite, quod in toto illo tempore, quo a Cor- D beia abfuimus, quadraginta marcas argenti de nostro expendimus. Sed dicitur, quod trecentas marcas, quas ei debebamus, nobis remiserit. At secundum conventiones & pacta nostra nec ei illas trecentas debuimus, & plusquam ducentas persolvimus, ea necessitate, quod debitam & promissam justitiam, sicut in conditionibus nostris fuit, ab ipso non accepimus. Præterea, carissime mi amice, non est nobis incognitum, quod alii fratres & coabbates nostri in regno serviant, & non solum nobis pares, sed etiam E superiores sunt, qui portavimus pondus diei & æstus, quorum animam sæpe pertransivit gladius. Sed missa isthæc faciamus: non esset honestum domino nostro & ipsius imperio & nostræ parvitati, ut in tanta legatione exiliter appareremus. Sed quia timemus ne in hoc mandato a nobis non impleto aliqua indignationis occasio quæratur, malumus in asino utcumque transire, quam in hujus mandati cessatione tantum tempus in devotissimis obsequiis expensum amittere. Et felices labores nostri, qui de impossibili offensam merentur, cum ecclesia nostra ex eis grande non susceperit emolumentum.

EPISTOLA CCLXII. CONRADI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

Legationem ad papam per alium quam per ipsum & suum cancellarium obiri non posse.

Anno 1151. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO abbati Corbeiensi gratiam suam & omne bonum.

Negotia, quæ nobis cum domino papa conveniunt, per alias personas, nisi per tuam & cancellarii nostri discretionem, tractari non possunt. Præterea in processu legationis hinc ex parte fratris nostri imperatoris Constantinopolitani, inde etiam ex parte ROGERII (a) negotia se offerunt, in quibus tractandis aliquas personas præter vos admittere nec volumus nec possumus. Multas injurias & gravia damna, quæ non solum toto anno præterito, sed etiam ad præsens in contumeliam regni & nostram sustines capellano tuo H. referente ad plenum intelleximus, & tempore opportuno in his complanandis pro debito nostro tibi assistemus. Rogamus igitur & certi esse volumus, quod laborem legationis nostræ ad dominum papam cum cancellario assumas, & in festo sancti Michaelis Ratisbonæ cum ipso præsentiam nostram adeas. Expensas itineris, quas per te habere non potes, positis vadimoniis tuis accredas, quas nos, Deo annuente, quamprimum accepta opportunitate redimere parati sumus.

EPISTOLA CCLXIII. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum Coloniensem præpositum.

Scribit necessario subeundam esse legationem Romanam, & ut diem, qua ipsum convenire queat, indicet.

Anno 1151. CArissimo domino & amico suo A. sanctæ Coloniensis ecclesiæ majori præposito, regiæ curiæ cancellario, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, se & sua universa.

Tenorem litterarum domini nostri regis tam ex nostro nuntio quam ex capellano ejusdem domini nostri, sicut accepimus, plane intellexistis. Porro nos licet in hac re & in Saxonica terra maximis & gravissimis curis coarctemur, licet fratres nostros in defectibus pene intolerabilibus relinquamus, tamen ne imputetur nobis, quod honor & dignitas & provectus Romani imperii per nos impediatur aut retardetur,

(a) Regis Siciliæ, qui Conrado valde contrarius erat.

A parati sumus voluntati domini nostri satisfacere, etsi non secundum regiæ dignitatis excellentiam, tamen pro possibilitatis nostræ promta & abundanti benevolentia. Tutius enim hoc tempore & salubrius esse nobis judicamus, utilitatem fratrum nostrorum postponere, & ecclesias nostras in periculoso discrimine relinquere, quam non obediendo domino carissimo, iram, quam non meruimus, incurramus, & tot devota servitia, quæ sæpe & pene assidue in regalibus aulis exhibuimus, tam repente amittamus. Ibimus itaque, ibimus, non sicut decet regiam majestatem, sed sicut de domo nostra quodammodo expulsi & exules, parvis sumtibus & paucis contenti comitibus. Significare itaque dignetur nobis vestra benignitas diem, qua ad vos veniamus ita parati, ut ad curiam nobis condictam vobiscum transeamus. Volumus enim in hoc itinere, & in hac legatione sicut & semper devoti vobis in omnibus existere. Per præsentem itaque nuntium scriptis vestris super hoc nos certificare curetis. Credimus autem, cum dominus noster tam instanter & attente nos mittere decreverit, quod aliqua magna & regno utilia ex nostra legatione provenire debeant.

EPIST. CCLXIV. CANCELLARII ad VVibaldum abbatem.

Excusat se iterum a suscipienda legatione Romana.

Anno 1151. Cancellarius domino abbati.

Voluntatem quidem domini mei tam ex nuntiis quam ex litteris ejus audivi, sed impossibilitatem meam ego solus cognovi. Ne igitur longam in scribendo moram faciam, & per singula, quæ mihi impedimento sunt, vagari incipiam, breviter finem rei vestræ dilectioni aperio. Si vobiscum Romam hoc tempore iturus essem, oporteret me omnibus, quæ possideo, renuntiare, & tunc solum & nudum proficisci. Nulla enim dies est, qua a fratribus & claustro abesse possim vel audeam, cum nec curtes eorum, vel villici annonam vel servitia aliqua eis persolvant: verum de questu meo vivunt. Vinum, sicut ipsi scitis, in tota terra defecit, ipsi autem plagam & manum Dei non attendentes a me illud requirunt, commonitum itaque vos & exoratum esse volo, quatenus apud Dominum meum, cujus mandato numquam non obtemperavi me fideliter excusatum habeatis, quia vos legationi huic solus sufficitis, nec ego vobiscum aliud agerem, nisi sicut nuntius apparerem, nihil agens, nihil in præsentia vestra loquens, & si loquerer imperitiam meam ostendendo, quasi sorex indicio meo perirem. Si vero quindecim dies post festum beati Remigii me exspectare velletis, & ego me interim expedire & præparare valerem, dominum meum vobiscum adirem, & quicquid facturus essem, salva ejus gratia fieret. Valete.

EPISTOLA CCLXV. VVIBALDI abbatis ad A. cancellarium.

Hortatur ut superatis difficultatibus suscipiant legationem Romanam.

Carissimo domino & amico suo A. venerabili cancellario, frater VVibaldus Dei gratia id quod est seipsum & sua omnia. Anno 1151.

B Verba, quæ scripsistis nobis de difficultate egressionis vestræ & præparationis ad iter Romanum, nostra procul dubio sunt, & quæ conditio nobis sit in ecclesiis nostris, aut quæ possibilitas hoc tempore relinquendi fratres nostros, vos in vestris fratribus consideratis, cum videamus jam præ oculis imminentem fratribus nostris, non dicam caritatem annonæ, sed duram inopiam maximæ sterilitatis. Licet igitur impium nobis esse videatur relinquere fratres nostros sub periculo famis & inopiæ, ex altera tamen C parte durum nobis esse videmus iram principis incurrere, & una vice mandatum ejus prætereundo omne servitium, quo ei & regno umquam servivimus, subito perdere, angustiæ quidem sunt undique, sed melius nobis est hoc tempore, ut res nostras sub discrimine relinquamus, quam offensam domini nostri regis, non satisfaciendo voluntati ejus incurramus, & gratiam ipsius, pro qua jam per multos annos laboravimus, pro aliqua negligentia modo perdamus, & res imperio vel imperantis honori opportunas D atque sanctæ ecclesiæ proficuas, aliquatenus retardemus. Quod vero scripsistis nobis, quod nos soli ad hanc legationem sufficeremus, & vos loco comitis in eadem legatione constitutum reputastis, non ita erit, sed vos in hac legatione major & dignior estis, quia vel Coloniensis vel Moguntinus, quia claves regni vos habetis & summam consilii in regno vos regere debetis, unde etiam nos comites & fideles famulos in obsequio vestro habebitis. Quia igitur jussio regis urget, & si male possumus, tamen ibimus, ut voluntati ejus satisfaciamus, & personam noE stram ad voluntatem illius laboribus & periculis exponimus. Quoniam vero pueros nostros, quos in hoc itinere habebimus, adhuc de Saxonia vocabimus, rogamus, ut diem certum designetis, quo ad vos usque *Rinterp* veniamus ita parati & expediti, ut una vobiscum ad dominum regem progrediamur. Quam videlicet diem designandam neminem nisi vestram schedulam scire volumus. Nam de quindecim diebus post festum Remigii, quibus nos expectare rogatis,

gratum habemus, quibus ad voluntatem vestram etiamsi paulo plus expectaveritis, nos libenter expectabimus, ita tamen ut hoc caveatis, ne tempus eundi usque in asperam hyemem protrahamus. Ceterum nunc vestræ operæ incumbit, ut quemadmodum per nuntium nostrum nos jam fecimus, ita & vos per nuntium vestrum tam nos quam vos, quod præfixa die ad curiam non veniamus, apud dominum nostrum regem diligenter excusare curetis.

EPISTOLA CCLXVI. VVIBALDI abbatis ad Henricum Mindensem episcopum.

De amborum reconciliatione mutua.

Anno 1151. REverendo in Christo patri & domino H. sanctæ Mindensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, exiguas orationes & devotum servitium.

Venientes ad nos dilecti filii vestri venerabiles fratres nostri D. VVarnerus majoris ecclesiæ vestræ præpositus, & magister Conradus nuntiaverunt nobis a paternitate vestra verbum bonum, verbum consolationis, quod videlicet ira vestra adversum nos versa esset in misericordiam, & procellam maximæ commotionis Dominus, qui mari imperat & ventis, statuisset in auram. Lætati sumus itaque in his quæ dicta sunt nobis, quippe qui a longis retro temporibus desiderio desideravimus probari posse vestræ sublimitati nostram innocentiam, nostramque circa vos & circa sanctam Mindensem ecclesiam devotionem & reverentiam. Siquidem prænominatus præpositus vester VVarnerus firmavit nobis coram fratribus nostris & consacerdotibus a vestra persona & ecclesiæ vestræ conserta manu sua in manum nostram, certitudinem & fidem in animam vestram & suam, quod fratres nostros, qui Kaminatæ modo sunt, vel postmodum futuri sunt, sicut subditos vestros & filios spirituales diligeretis, nec nobis aut ipsis, quod absque vestra permissione introierint, de cetero imputaretis, sed eos & bona Kaminatensis ecclesiæ, quæ in vestro episcopatu posita sunt, debita & canonica justitia fovere & protegere ac manutenere velletis. De injuria vero & offensione, qua vos & ecclesiam Mindensem læsisse insimulati sumus, querelam de cetero non faceretis, sed reconciliationem nostram in consilio dominorum nostrorum episcoporum videlicet Patherburnensis, Monasteriensis & Osnebrugensis poneretis. Et si unus quidem ex eis vel certe duo adesse non potuerint, totum verbum nostrum in voluntate & ordinatione domini nostri Patherburnensis episcopi dimitteretis. Nos quoque de cetero paternitati vestræ & ecclesiæ Mindensi devote servire parati erimus, & officiositate nostra omnem commotionem, quam adversum nos habuisse dicebamini, per misericordiam Dei delinire studebimus, ut ubi abundavit discordia, superabundet caritas & gratia. Nam quia jam domini nostri regis offensam vos incurrisse propter nos doletis, omnem indignationem ejus, quam propterea habet adversum vos, ad purum vobis mitigare & serenare diligenter laborabimus, & omnes causas vestras non inferiori studio quam nostras provehere & ad effectum perducere, si non dedignamini nobis eas insinuare, deinceps studebimus. Denique si nuntium vestrum & litteras excusatorias ad dominum nostrum regem in Nativitate beatæ Mariæ ad curiam *Nuremberg*, ad quam vocaverat vos, transmiseritis, hoc apud eum elaborabimus, quod clementer vobis rescribet, & iram simul & indignationem, quam pro nobis adversum vos habuit, tam per litteras suas, quam per nuntium vestrum vobis benigne remittet. Quia etiam in legatione domini regis ad dominum papam inpræsentiarum transibimus, hoc quoque vestræ excellentiæ firmamus, quod contra honorem vestrum & ecclesiæ vestræ nihil cum domino papa tractabimus: sed si dominus papa scripserit vobis pro querela nostra, talia ad vos scribi faciemus, quæ cogent vos facere justitiam de invasoribus rerum nostrarum, & tamen quietem vestram & pacem Mindensis ecclesiæ non perturbabunt. Hoc quoque in hac compositione comprehensum fuit, ut si Deus infra spatium hujus moræ nos de hoc sæculo vocaverit, Corbeiensis ecclesia & successor noster, quem Deus in eadem post nos ordinaverit, in eadem pace & concordia, quæ præscripta est, vobiscum & cum sancta Mindensi ecclesia fide inviolata consistat. Eadem quæ præpositus VVarnerus Corbeiæ nobis coram fratribus nostris data fide in manum nostram spopondit & firmavit, magister Conradus apud Patherburnam domino episcopo BERNARDO, coram ecclesia sua data fide in manum ejus pro vobis in animam suam firmavit, & uterque eorum per osculum pacis suæ, quod nobis dederunt, præpositus quidem VVernerus Corbeiæ, magister vero Conradus apud Patherburnam, reconciliationem vestram & & amicitiam nobis reddentes confirmaverunt.

EPISTOLA CCLXVII. CONRADI imperatoris ad Henricum episcopum Mindensem.

Gratum habet quod in pace cum abbate Corbeiensi redierit eique remittit omnem quam incurrerat offensam.

Anno 1151. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, H. venerabili Mindensi episcopo, gratiam suam & omne bonum.

Gratias mansuetudini nostræ egit fidelis noster Corbeiensis abbas tam per litteras, quam per nuntios suos, quod ob nostræ dilectionis & mandati reverentiam omnem commotionem, quam adversus eum & ecclesiam ejus habueras remisisti, & monachos ipsius, quos in Kaminatensi ecclesia ordinaverat, in gratiam & pacem tamquam pius pater & bonus pastor recepisti, & de cetero te illos velle fovere & canonica justitia defensare firmiter promisisti. Quod licet morosius & serius effeceris, quam tuæ industriæ injunctum fuerit, tamen pergratum habemus, & experientiæ tuæ summopere injungimus, ut eumdem abbatem honores & diligas, & in omni opportunitate sua tam de Kaminatensi ecclesia, quam de aliis rebus consilium ei & opem feras, & præcipue contra Thidericum de Rikelinga, qui postposito Dei timore & nostra ac regni reverentia prædictum abbatem & ecclesiam suam perturbare & infestare præsumit. Ob hoc siquidem omnem indignationem & offensam nostram, quam juste merueras tibi clementer remittimus, atque a vocationibus & judiciis in te super hoc promulgatis absolvimus.

EPISTOLA CCLXVIII. HENRICI Mindensis episcopi ad Wibaldum abbatem.

Excusat Godeboldi innocentiam, quam Everardus presbyter de Hemerim *impetebat.*

Anno 1151. DOmino sanctæ Corbeiensis ecclesiæ reverendo abbati VVIBALDO, HENRICUS per misericordiam Dei Mindensis ecclesiæ episcopus, assiduas in Christo orationes & fidelis obsequii devotionem.

Magistri Godeboldi dilecti fratris nostri vitæ innocentiam, & totius habitus sui rectitudinem vestræ discretionis auribus ex veritatis experimento testificari possumus, & de importuna querimonia, quam adversus eum Everardus presbyter de *Hemerin* injuste suscepit, multo libentius & plenius vobiscum viva voce quam per scripta tractatum haberemus, si locus & tempus mutuis verbis accommodatum fuisset. Quoties enim prædictus Everardus presbyter a domino papa litteras nobis apportavit, nos parati fuimus ei justitiam facere, & magister Godeboldus coram nobis & tota Mindensi ecclesia suam expurgationem canonice obtulit, quod nec per se vel submissas personas illius bona umquam diripuisset, & hoc ex nostro testimonio certum habeatis, quod eamdem expurgationem coram domino papa jam dudum obtulisset, si continuæ infirmitatis imbecillitas non obstitisset. Nuper vero auditis litteris domini papæ, quas idem Everardus attulit, & vestræ serenitatis commonitione superaddita, ut pax & finis laboris ad prænominatas perveniret personas, presbytero Everardo tria taliter pro amore & quiete fratris nostri Godeboldi persolvere voluimus, & de aliis personis, a quibus conqueritur sua bona distracta ecclesiasticam nos facturos justitiam promisimus, ex quibus nullam partem pro consilio nostro contingere voluit, sed repetita querimonia sedis apostolicæ justitiam se expetiturum affirmavit. Sed quia pacis estis amator, & super fraterna infirmitate misericors, vestræ prudentiæ supplicando committimus, ut totius controversiæ turbinem per vos & nostra parvitate mediante terminare studeatis, ut videlicet dictum Everardum verbis vestris districte commonitum ad nos redire jubeatis, ut deposito labore præfatæ conventionis fructum recipiat, & de cetero, si vir bonus fuerit, in pace sua possideat. Quod si fieri non potest, in hoc Mindensis ecclesia vestræ caritatis sentiat affectum, ut apud dominum papam nostrum dilectum filium magistrum Godeboldum excusare satagatis, & de sæpius repetitis querimoniis sui adversarii ei pacem componere studeatis.

EPISTOLA CCLXIX. H. DUCIS Bavariæ & Saxoniæ ad VVibaldum abbatem.

Corbeiensis ecclesiæ bona sub sua suscipit tuitione.

WIBALDO venerabili Corbeiensis ecclesiæ abbati, H. Dei gratia dux Bavariæ & Saxoniæ fidele servitium. Anno 1151.

Juxta petitionem vestram bona ecclesiæ vestræ sub tuitionis meæ munimen recipio, & tam in his quam in ceteris, quæ ad honorem vel utilitatis vestræ profectum respiciunt, promtum me & fidelem exhibeo. Unde ego de vestra vicissim benevolentia securus confido, quod memoria mei in benedictione sit apud vos tam coram domino papa quam coram rege.

EPISTOLA CCLXX. VVIBALDI abbatis ad Priorem & fratres Hasterienses.

Ut contenti antiqua consuetudine loci ad concordiam redeant cum fratribus suis VValciodorensibus.

Anno 1151. FRater VVibaldus Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, I. venerabili Hasteriensis ecclesiæ priori, & ceteris in eodem loco Deo & paci militantibus, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Non est opus eruditioni vestræ replicare quanto caritatis affectu ecclesiam & vos dilexerimus: opera enim nostra testimonium hactenus nostræ erga vos dilectionis ferre potuerunt. Audivimus vero, quod nequaquam de vestra fraternitate audire potuimus, quod videlicet terminos, quos posuerunt vobis patres vestri transgredi attentantes, matrem vestram VValciodorensem [a] (a) ecclesiam & dominum abbatem (b) [b] T. qui per eam vestro etiam loco regulariter præest, contra ejusdem ecclesiæ privilegia & vestræ religionis propositum novis & superfluis motibus fatigare incipiatis. Siquidem hoc certissime constat, quod ecclesia VValciodorensis ab initio fundationis suæ ecclesia Hasteriensi & villa & omnibus appenditiis ejus per privilegia imperatorum & regum & præcipue decreto Benedicti papæ septimi aucta est, & inibi ordo monasticus ab abbate VValciodorense constitutus; vestram vero ecclesiam eidem ecclesiæ subditam, & ejusdem loci abbate contentam esse debere, nullus est, qui ambigat. Nos igitur qui de numero filiorum VValciodorensis ecclesiæ sumus, vestros quoque fratres nos esse cognoscentes, hoc universitati vestræ consilium mittimus, ut quantocius potestis ad pacem & concordiam cum abbate vestro & fratribus redire festinetis, contenti consuetudine & rebus vobis a patribus vestris constitutis; neque enim meliores estis quam patres vestri. Si autem primo discretionis nostræ consilium & litteras accepissetis, nequaquam, ut credimus, tantum processisset causa vestra, neque odor bonæ opinionis vestræ versus fuisset in fœtorem. Quod si consiliis nostris acquiescentes ad pacis & concordiæ unitatem tetenderitis, nostram arctius benevolentiam consequemini, & bonorum filiorum & fratrum locum & nomen apud nos obtinetibis. Sin autem in vestra permanentes pertinacia nostris monitis salubribus non obaudieritis, ex tunc ad audientiam domini papæ vos appellamus, & diem vobis in circumcisione domini præfigimus ita paratis, ut de quibus vos interpellavimus, nobis respondeatis.

EPISTOLA CCLXXI. VVIBALDI abbatis ad Stephanum episcopum Metensem.

Ut privilegia VValciodorensis monasterii tueri & Hasteriensium audaciam compescere dignetur.

REverendo patri suo & domino Stephano sanctæ Metensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVibaldus Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1151.

Novit, reverende pater, vestra prudentia, quod ab initio dilectionis vestræ, quam nobis familiariter offerre dignatus estis, sinceræ caritatis affectu vos & vestra omnia dileximus, & ubicumque locorum fuimus, honori personæ & ecclesiæ vestræ pro modulo nostro astitimus. Eadem confidentia paternitatem vestram precari audemus, & exoratam esse deposcimus, quatenus ecclesiam VValciodorensem, quæ nobis naufragium mundi hujus fugientibus habitum monachicum induit, in sua justitia & honore, juxta quod in privilegiis imperatorum & regum videre poteritis, esse & permanere jubeatis. Neque enim sanctitatis vestræ aures pseudomonachis Hasteriensibus accommodare oportet, qui otio vacantes fabulis student, vana & superflua meditantur, & pacem ecclesiæ conturbant. Siquidem ecclesia VValciodorensis ab initio fundationis suæ ecclesia Hasteriensi & villa & omnibus appenditiis ejus per privilegia regum & imperatorum, & præcipue decreto Benedicti papæ septimi aucta est, & inibi ordo monasticus ab abbate VValciodorense institutus. Quod cum ita sit, & in memoria apud plerosque habeatur, quod defuncti etiam fratres de Hasteria in cœmeterio VValciodorense antiquitus sepeliebantur, rogamus sanctitatem vestram, ut temeritatem insanientium monachorum Hasteriensium auctoritatis vestræ virga compescatis, &, ut ad pacem & concordiam fratrum suorum redeant, compellatis, aut si contemnunt,

(a) Antiquum ordinis S. Benedicti monasterium ad Mosam situm, cujus historiam habes in Spicilegii Acheriani tom. 7. in qua apposite ad hanc & sequentes epistolas hæc leguntur: *Dominus VVibaldus a magisterio hujus monasterii scbola in Stabulensi ecclesia ad idem officium accitus, non solum illius, sed & Casinensis & Corbeiensis uno tempore abbas extitit. Ipse antiquum Ottonis I. imperatoris in curiis imperatorum Lotharii & Friderici simul & Conradi regis, novis & apertioribus impetratis privilegium renovavit, quorum confirmationem in Metensi B. Stephani ecclesia, quæ & istius mater est & domina, conservari perpetuo constituit. Renovavit etiam privilegium Benedicti papæ VII. mi adhuc videri potest in nostri monasterii thesauris, temporibus apostolicorum Adriani & Eugenii III. quibus manifeste ostenditur quod Hasteriensis locus VValciodorensi, tamquam cella vel propositura, vel quocumque nomine dicatur, debet velut membrum capiti adhærere & in omnibus obedire.*

(b) Theodericum II. abbatem VValciodorensem XIII. qui VVidrici successor extitit.

tamquam

tamquam rebelles & apostolicis decretis inobedientes de monasterio ejici faciatis. Responsum vestrum tempestive humiliter & obnixe flagitando expectamus. Nam in proximo pro legatione domini nostri regis & regni Romam proficisci intendimus, ubi etiam VValciodorensis abbatis causam promovere omnimodis satagemus.

EPISTOLA CCLXXII. STEPHANI episcopi Metensis ad VVibaldum abbatem.

Ut Hasterienses monachos ad obediendum VValciodorensi ecclesiæ compellat.

Anno 1151. STEPHANUS Dei gratia licet indignus Metensis episcopus, VVIBALDO venerabili Stabulensi abbati, salutem & dilectionem.

Quod de dilectione ac familiaritate mea vos confidere dicitis, sciatis pro certo, quod inde plurimum confidere potestis. De monachis vero Hasteriensibus quod scripsistis mihi, quia quasi quadam taurinæ cervicis feritate ecclesiæ VValciodorensi subesse reluctantur, sagacitati vestræ committo, quatenus in eodem tenore & modo, quo eos antiquitus fuisse didicistis & scitis, etiam nunc præcepto & voluntate mea manere compellatis. Si enim in pace corporis capitis illius volunt manere, quod Christus est, oportet eos, sicut membra corporis capiti, ita propriæ ac matri suæ VValciodorensi ecclesiæ, si ita est, ut asseritis, humiliter subjacere. Sciatis enim pro certo, quod ea, quæ auctoritate pontificum, liberalitate principum, ceterorumque assensu catholicorum fidelium bene ac legitime antiquitus instituta sunt, nolo quasi quadam levitate meo tempore permutare.

EPISTOLA CCLXXIII. VVIBALDI abbatis ad Theodericum abbatem VValciodorensem.

Promittit ei suam protectionem, mandatque ut Hasteriensium scrutetur intentionem, & mittat sibi regum & paparum privilegia.

Anno 1151. REverendo patri suo T. VValciodorensi abbati, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica.

Dominus in lege præcipit: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram.* Cujus præcepti nos quoque memores, si quid emolumenti personæ ac ecclesiæ vestræ, nostræ utique matri, nostro studio ac labore provenit, omnimodis gaudemus, & ut amplius & honoris incremento & utilitatis augmento multiplicetur pro facultate nobis a Deo concessa fideliter laborabimus. Verum quia in processu legationis nostræ jam sumus, mandamus, ut perscrutata diligenter Hasteriensium intentione, sive dissensionis, quod absit, sive reconciliationis, quod Deus concedat, usque Lucæ Evangelistæ de omnibus certi per vos efficiamur. Exemplaria etiam privilegiorum tam imperatorum quam pontificum Romanorum optime correpta nobis mittatis, ut si necesse fuerit, ad Urbem ea portantes, per veritatis, quæ Christus est, liberationem, & ipsorum attestationem, justitiam & honorem ecclesiæ vestræ manuteneamus.

EPISTOLA CCLXXIV. STEPHANI episcopi Metensis ad Theodericum abbatem VValciodorensem.

Accusatum de dilapidatione citat ad synodum Metensem.

STEPHANUS Dei gratia Metensis episcopus T. (*a*) Hasteriensi abbati, salutem & dilectionem. Anno 1151. [a]

Hasteriensis cœnobii quidam fratrum se nobis præsentaverunt, & quod eorum ecclesia multis modis per vos minoratur, & bona ipsius per negligentiam vestram contra licitum distrahuntur, (*b*) multum conquesti sunt. [b] Quoniam igitur illius ecclesiæ providentia ad nostrum spectat honorem, & illius defensio nobis specialius incumbit, vobis præcipiendo mandamus, quatenus in proxima Metensi synodo, quæ sequenti septimana post missam omnium sanctorum celebratur, vos cum ipsis monachis ante præsentiam nostram, omni remota occasione veniatis, quatenus audita utriusque partis calumnia & defensione, utrimque servata æquitate inter vos nostra judicet discretio. Præcipimus insuper, quod inter eundum & redeundum monachis conquerentibus necessaria stipendia ministrare non recuset vestra provisio.

EPISTOLA CCLXXV. VVIBALDI abbatis ad Stephanum Metensem episcopum.

De rebellione monachorum Hasteriensium & de contentis in præcedenti epistola conqueritur.

REverendo patri suo & domino STEPHANO sanctæ Metensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS. Anno 1151.

(*a*) Queritur in sequenti epistola VVibaldus de hac inscriptione, cum Hasteria cella sit non abbatia.

(*b*) Certe ejus tempore ecclesia Hasteriensis *pretiosis gemmis & auro claris ornamentis* spoliata est, teste chronographo VValciodorensi pag. 572. verum non Theoderici culpa, sed monachorum Hasteriensium, ut constat ex epistola sequenti.

Recordatur discretio vestra, quod ante A paucos dies sinceritati vestræ scripsimus, pro negotio dilecti patris nostri T. VValciodorensis abbatis, videlicet de rebellatione monachorum Hasteriensium, qui ordinis monastici & disciplinæ regularis immemores, non solum inobedientes, sed etiam aperte rebelles eidem abbati suo extiterunt, donec clamor contumaciæ ad aures domini Leodiensis episcopi perlatus est, & judicio tam archidiaconorum quam abbatum ac totius cleri ab officiis divinis suspensi sunt, quousque a pertinacia sua resipiscerent, & tum ipsi episcopo, tum abbati B suo, quem contemserant, condigne & regulariter satisfacerent. Siquidem in Hasteriensi monasterio erant duo circumcelliones Jul. videlicet & M. quos vagantes & peregrinos & egentes pane abbas pro summa misericordia susceperat, in tempore hospitalitatis ipsorum probaturus, si conversatione digni existerent, quos speciali fraternitatis vinculo fratrum collegio deberet aggregare. Verum ipsi non solum enormiter vivebant, sed etiam inter monachos VValciodorenses & Hasterienses atque ipsum abbatem scandala & discordias accurato studio serebant: ita ut projecto interdum sacro & regulari habitu, armis accin- C cti, possessiones VValciodorenses invaderent, & terminos ipsorum absque ulla juris assertione convellerent, quod cum abbas corrigere diu dissimulasset, & orientia mala falce justitiæ resecare distulisset, tandem nostro & coabbatum suorum consilio admonitus, capitulum intravit Hasteriensium, & fretus auctoritate sacrosanctæ regulæ beati patris nostri Benedicti dixit honeste advenis & hospitibus litium seminatoribus, ut recederent. Quod illis facere detrectantibus, & convitia in abbatem impudenter ja- D cientibus, præcepit aliis ne eos in consortio suo retinerent, & quamdiu duo illi inter monasterii ædes habitarent, ab officiis divinis omnes prorsus abstinerent. Ceterum ipsi conversi sunt in arcum pravum, & in utroque obedire contemserunt, tam illos, qui jussi fuerant egredi, detinendo, quam illis præsentibus & cum illis divina officia temere exercendo. Quæ, ut supra diximus, violenta non sine divini nominis contemtu præsumtio ad Leodiensem ecclesiam perlata est, & canonico judicio debita animadversione est punita. Hanc causam cum excellentiæ vestræ per litteras & nuntium insinuavissemus, & supplices preces pro statu E matris nostræ VValciodorensis ecclesiæ vestræ magnitudini effudissemus, placuit celsitudini vestræ nostræ parvitati rescribere, ut monachos Hasterienses voluntate ac vice vestra compelleremus, debitam reverentiam VValciodorensi cœnobio & abbati suo exhibere. Ceterum nos, qui parati & accincti sumus in legatione domini nostri regis proficisci, tam molestis negotiis implicari nequaquam potuimus. Sed iidem Hasterienses ad vos profecti, litteras ad abbatem suum retulerunt vestro nomine titulatas, & sigillo vestro signatas, quas ab eruditione vestra conscriptas & datas credere nequaquam potuimus, propter multarum rerum a ratione & auctoritate & usu dissonantiam. Nam paginæ ipsius limen contra auctoritatem & usum positum est, cum illæ litteræ abbati Hasteriensi dirigantur, quod vocabulum nec auctoritas roborat, nec usus confirmat. Siquidem VValciodorense cœnobium a principio fundationis suæ ab annis videlicet C. LXXXII. nomen & potestatem abbatiæ obtinuit, sic instituente loci ejusdem constructore nobilissimo comite (a) E. & sanctissimo Metensis ecclesiæ episcopo DEODERICO, sic etiam confirmante & per privilegii paginam asserente, imperatore OTTONE hujus nominis primo, qui decreverunt VValciodorum esse abbatiam, & tradiderunt ibidem in augmentum præstationis Deo servientium Hasteriam cum omnibus appendiciis suis, quam venerabilis ALBERO Metensis episcopus prædecessor utique prædicti DEODERICI ex proprio hæreditatis jure ecclesiæ Metensi & sancto Stephano protomartyri tradiderat, quod privilegia regum & imperatorum, necnon Romanorum pontificum VValciodorensi cœnobio collata, & liber vitæ sancti D. plenius loquuntur. Hoc etiam usus usque ad nos absque ullius interruptionis impedimento servavit, nec inventus est, qui Hasteriensem nominaret abbatem, cum Hasteria cella sit, & præpositura VValciodorensis ecclesiæ. Ratio etiam non admittit, ut tot vocabulis prælatio nostra tituletur, quot villas sub nobis esse contigerit. Incongruum enim esset, si quis vos non a civitate & sede vestra Metensem episcopum, sed potius a monasterio aliquo seu oppido aut vico vos Gorziensem episcopum aut Vicensem appellaret. Hoc etiam nec canones recipiunt, nec leges admittunt, ut rebus suis spoliatus ad judicium vocetur, quoniam non est privilegium, quo possis spoliari jam nudatus. Quod propterea dicimus, quia idem abbas in proxima synodo vestra ad præsentiam vestram jussus est venire Hasteriensibus monachis de controversia jam sopita iterum responsurus. Præterea cum hoc eodem anno tam abbatem quam monachos pro monachorum delatione in jus vocaveritis, & omnem controversiam hinc & inde diligenter cognoveritis, & tam judicio quam consilio ecclesiæ vestræ abbatem a mona-

(a) Eilberto filio Ebroini comitis & Bertæ natæ VVederici comitis, fratre Uddonis *de Roix* comitis, Heriberti comitis S. Quintini, Gerardi comitis de Odenarde, Bosonis & VViterfi comitum, & Marcuardi episcopi, teste chronographo VValciodorensi.

chorum accusatione præsertim falsa absolveritis; non est credibile, quod contra juris canonici rationem litem decisam refricari velitis. Et sæculi leges dicunt, rebus jam judicatis standum esse. Et quoniam apostolicæ dignitatis culmen tam ordine quam professione tenetis, non estis juxta Apostolum levitate usus, ut sit apud vos *est & non*, ut videlicet causam bene a vobis cognitam & præjudicatam nobisque ad terminandum commissam, rursus ante tribunal vestrum in judicium revocetis. Nam quod sæpe dicti monachi conqueruntur, quod bona Hasteriensis ecclesiæ per abbatis negligentiam contra licitum distrahuntur, ut apud propitium judicem loquamur, vera fere dixerunt, cum de thesauris ejusdem ecclesiæ, tum in eundo ad vos, tum in revertendo ad dominum Leodiensem, calicem sex marcarum & crucem argenteam ignorante abbate expendisse asserantur, & multa præterea, quibus per inquietudinem suam & superflua litigia ecclesiam minoraverunt, nequaquam adhuc cessaturi, nisi animositas eorum fortiori disciplinæ jugo reprimatur. Quamobrem sanctitatis vestræ genibus advoluti, obnixe precamur, ut misereamini jam deficientis inter has contentiones abbatis, parcite seni, parcite inopi, qui inter tyrannidem advocatorum & rerum omnium egestatem laborem vix tolerare sufficiet. Misimus ad vestram discretionem nostrum tam sanguine quam obedientia & caritate germanum, quem tamquam nos ipsos in omnibus & honorabitis & exaudietis.

CCLXXVI. PRÆCEPTUM Conradi II. imperatoris pro monasterio VValciodorensi.

Interventu VVibaldi abbatis, confirmat privilegia VValciodorensis monasterii.

Anno 1151. [a] IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. CONRADUS (a) divina favente clementia Romanorum rex secundus, ad implendam munificentiam pertinet bene de rep. merentibus præmia rependere, & ceteris ad famulatum imperii surgentibus eos in exemplum aut bonæ spei signum collocare.

Quo circa noverit fidelium nostrorum tam futuræ quam præsentis ætatis industria, quod interventu dilecti ac fidelis nostri VVIBALDI abbatis, qui nunc, Deo auctore, Stabulensi & Corbeiensi monasterio præest, privilegia VValciodorensis monasterii in quo prædictus abbas sacrum religionis habitum suscepit, & juxta regulam beati Benedicti & sanctorum patrum instituta professionem fecit, recitari & exponi jussimus, in quibus scriptum continebatur, quod vir quondam illustris EILBERTUS comes in proprio hæreditatis suæ fundo monasterium secundum regulam & ordinem monachorum in pago Lumensi construxit, & de suo jure ac proprietate in jus & dominationem regiam cessit & transegit. Quod monasterium cum omnibus appendiciis imperator OTTO primus, cui a præfato comite suo utique consanguineo donatum fuerat, contulit Metensi ecclesiæ per manum DEODERICI venerabilis Metensis episcopi, hac scilicet interposita rationis observantia, ut idem pontifex quemdam locum Hasteria nomine olim a sanctissimo prædecessore suo ADELBERONE antistite ex proprio hæreditatis jure sancto protomartyri Stephano in Metensi ecclesia delegatum, supradicto cœnobio gratia solaminis copularet, & quoniam proxima vicinitate junguntur, & sub unius ditione ordinationeque abbatis eadem præfata loca, VValciodorum videlicet atque Hasteria indissolubili vinculo necterentur. Quæ constitutio tam a divæ recordationis prænominato Augusto per venerandæ sanctionis paginam roborata, quam apostolicis decretis per sanctissimum BENEDICTUM papam confirmata, usque ad nostra tempora immobilis permansit & inconvulsa, licet alterius loci monachis, id est Hasteriensibus studium semper fuerit prærogativæ VValciodorensis cœnobii obsistere, & abbatum suorum ordinationibus temeraria præsumtione resistere. Quæ insolescentia usque adeo stultis conatibus excrescere ausa est, ut sese a connexione & subjectione VValciodorensis cœnobii & venerabilis TEODERICI ejusdem loci abbatis abrumpere conati sunt, donec judicio curiæ nostræ legibus & ratione subnixo compressi sunt, & ad unitatem & obedientiam revocati. Auctoritate igitur in perpetuum valitura decernimus, ut Hasteriensis locus VValciodorensi monasterio contraditus & connexus eidem semper cœnobio subdatur, sicut cella vel præpositura vel quocumque nomine dicatur aliquod inferius suo superiori debet adjacere. Et decedente eo, qui nunc ibi, Deo præstante, regulariter præest TEODERICO abbate, suisque successoribus in perpetuum regulariter ordinandis, Hasterienses monachi conveniant VValciodorum tam ad exequias defuncti abbatis devote peragendas, quam ad electionem futuri pastoris disciplinate & concorditer celebrandam, hoc videlicet discretionis tenore, ut primus assensus, prima vox, prima denominatio penes VValciodorensium constet arbitrium, & de ipsorum cœtu persona si fuerit idonea inventa absque contradictione Hasteriensium eligatur. Quod si

(a) Extat hoc Conradi imperatoris præceptum in archivis monasterii VValciodorensis, cujus exemplum nobis concesserat reverendissimus abbas ejusdem monasterii, antequam Stabuletum accederemus.

ibi forte reperiri non potuerit, atque in A Hasteriensi ecclesia persona conveniens inventa fuerit, de ipsis potius quam de alio monasterio prælatus assumatur. Et ut hæc constitutio rata & immobilis per cuncta successura tempora permaneat, præsens præceptum conscribi mandavimus, nostræque signo imaginis impresso testes qui actioni & judicio interfuerunt, subternominari jussimus. ARNOLDUS Coloniensis ecclesiæ electus nostræ curiæ cancellarius, HEINRICUS Leodiensis episcopus, OTTO frater noster Frisingensis episcopus, VVARNERUS Monasteriensis episcopus, PHILIPPUS Osenbrugensis episcopus, ALBERTUS Misinensis episcopus, HERINANNUS Trajectensis electus, VVIBALDUS Stabulensis & Corbeiensis abbas, LAMBERTUS VVerdenensis abbas, ADOLFUS comes de *Montibus*, HEINRICUS comes de *Gelra*, GOD. & HERMANNUS fratres de *Kuic*, MARQUARDUS de *Gruenbach*, ALBERTUS de *Gruendinga*. Signum domini CONRADI secundi Romanorum regis invictissimi. Actum in palatio Noviomagi anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo quinquagesimo primo, C indictione XIII. XVI. Kalendas Junii. Regnante domino Conrado Romanorum rege secundo, anno regni sui XIV. in Christo feliciter amen. Ego ARNOLDUS cancellarius vice HENRICI Moguntini archiepiscopi & archicancellarii recognovi.

EPISTOLA CCLXXVII. CONRADI imperatoris ad H. Leodiensem episcopum.

Promittit vindictam de ecclesiæ Leodiensis hostibus, mandatque ut & ipse a molestanda ecclesia Stabulensi abstineat.

Anno 1151. [a] CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, H. (a) venerabili Leodiensi episcopo gratiam suam & omne bonum.

Pervenit ad nos clamor Stabulensis ecclesiæ dolentis & conquerentis, quod ecclesia tua impie a quibusdam tyrannis, & persona tua novis & inauditis modis ab his, qui fidelitatem tibi juraverant, vexetur. Confidimus autem de protectione divina, quod E nos sanos & incolumes & inimicorum nostrorum victores esse facit, quod consilio & judicio principum hanc contumeliam digna animadversione in brevi tempore vindicabimus. Præterea suggestum nobis est, quod propter odium HENRICI DE RUPE, qui est advocatus Stabulensis ecclesiæ, tam tu quam tui incendia & rapinas in bonis

A ejusdem ecclesiæ facere disposueris, cum eadem bona in tantum sint ab advocati servitio libera, ut nullam in eis portionem vel de justis pensionibus, vel de legum compositionibus accipiat. Et quoniam eamdem ecclesiam lædere non solum contra regiam majestatem est, sed etiam contra tui ordinis sanctitatem, & contra omnem tam divini quam humani juris æquitatem, mandamus solertiæ tuæ & sub obtentu gratiæ nostræ præcipimus, ut te & tuos a læsione & gravamine prædictæ ecclesiæ contineas, sciturus, quod si aliter præsumtum fuerit, B justa indignationis nostræ ultione non carebit.

EPISTOLA CCLXXVIII. CONRADI imperatoris ad Wibaldum abbatem.

Excusat eum a legatione Romana.

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Corbeiensi abbati, suam gratiam & omne bonum. Anno 1151.

Experimento cognovimus, & certi sumus, quod honori & provectibus nostris promovendis summa fidelitatis constantia indefessus assistas. Igitur si rerum opportunitas postulasset, officium legationis nostræ ad dominum papam, quemadmodum exspectavimus, assumsisses. Quoniam autem magna rerum difficultate te præpeditum esse cognovimus, bonæ voluntati tuæ gratias habentes, & ad cetera negotia nostra sinceritatis tuæ obsequium nobis promtissimum esse non dubitantes, aliis principibus Basiliensi scilicet episcopo, & Constantiensi episcopo legationis nostræ laborem ad domi- D num papam commisimus.

EPISTOLA CCLXXIX. HENRICI episcopi Leodiensis ad Wibaldum abbatem.

Conqueritur de Henrico comite de Rupe, & de comite Namurcensi.

HENRICUS Dei gratia Leodiensis ecclesiæ humilis minister domino WIBALDO eadem gratia venerabili Sabulensi abbati, salutem & fraternam in Christo dilectionem. Anno 1151.

Propter necessitates grandes ex improviso nobis occurrentes minoribus negotiis vacare nequaquam possumus. Non latet enim prudentiam vestram fomitem hujus mali hactenus specie invidæ adulationis protecti, calcata sub pedibus regalis reverentia majestatis, omnes rupisse aditus simulationis. Comes enim de Rupe HENRICUS treugas illas,

(a) Henrico de Limburgo, de quo Albericus ad annum 1164. scribit quod mortuo Victore antipapa, oblatum sibi ab imperatore papatum recusaverit, & Paschalem Victoris successorem consecraverit.

quas per manum comitis Namurcensis & A aliorum suorum in manus principum nostrorum stabili pace firmaverat, nihil nobis contradicendo, incendiis & rapinis in nos & ecclesiam nostram impudenter confregit, æstimans excommunicatis dictum esse, ut, qui in sordibus sunt, sordescant adhuc. Comes Namurcensis, nescimus quo rumore regiæ debilitatis, venenosa factione aliorum principum in nos & ecclesias nostras furit, præmissis dilectionis & fidelitatis nuntiis, & subsequenter eadem hora nuntio exfestucationem dominii nostri deferente, *Cinei* nostram dominicalem villam adhuc ista lega- B tione infecta penitus succendit. Quia igitur vobiscum de meis secretis soleo loqui ut mecum, in gremio vestri consilii & consolationis hanc repono causam conturbationis, ut ego & vos, qui in eadem curia sumus fideles domestici, alter pro altero, cum opus fuerit, veritatis & fidei inveniamur socii. Bene valeat dilectio vestra, cetera lator præsentium expediet.

EPISTOLA CCLXXX. VVIBALDI C abbatis ad Eugenium papam III.

Scribit se suscipiendæ legationi Romanæ paratum fuisse commendatque ei latorem præsentium.

Anno 1151. REverendo in Christo patri suo & domino EUGENIO uni & universali papæ, frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia id quod est in ecclesia catholica, filialem dilectionem & debitam per omnia subjectionem.

Non latet, carissime pater, celsitudinis D vestræ prudentiam, quod ex quo gloriosus atque inclytus Romanorum rex, CONRADUS sanctitatis vestræ filius a Jerosolymitana expeditione rediit, a latere suo legatos efficaces & industrios ad vestræ magnitudinis excellentiam destinare proposuerit. Ad quod strenue peragendum, cum etiam nostræ parvitatis persona & denominata & vocata fuisset, eousque perventum est; ut jam parati & expediti ad proficiscendum Lotharingiam exierimus. Quod si ingenioli nostri tenuitas intelligere ullo modo potuisset, quod hujus legationis labor ullatenus expe- E diret catholicæ ecclesiæ ac vestræ dignitati sive Romani imperii incremento, nullatenus rebus nostris aut personæ nostræ pepercissemus. Præsentium lator Stabulensi ecclesiæ jure proprietario pertinere dinoscitur, qui cum ad nos querimoniam detulisset, quod quidam God. decanus ecclesiæ beatæ Mariæ in oppido Trajectensi domum, quæ ei patrio & avito jure hereditario competit, violenter auferret, nos pro eo sanctitatis vestræ filio HENRICO venerabili Leodiensi episcopo scripsimus, postulantes, ut decanum suum a tanta & insolita violentia potestate debita removeret. Sed cum idem clericus ab injusto proposito nollet cessare, dicens illum, qui contra se agebat, esse excommunicatum, compulsus est idem laicus protectionis vestræ appellare & adire præsentiam. Solita itaque clementia, pater piissime, eum exaudire dignemini, ne tot labores & pericula frustra & in vanum se assumsisse doleat, & alii oppressi de vestra misericordia hujus exemplo sperare doceantur.

EPISTOLA CCLXXXI. VVIBALDI abbatis ad Conradum imperatorem.

Conqueritur de episcopo Leodiensi, de comitibus Namurcensi, de Rupe & de Monte-acuto.

INclyto triumphatori & magnifico domino suo CONRADO Dei gratia Romanorum imperatori augusto, frater VVIBALDUS eadem gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in eo qui dat salutem regibus. Anno 1151.

Scripsit dudum majestati vestræ nostræ parvitatis humilitas, quod ad peragendam legationem vestram ad Urbem non sine gravi rerum nostrarum dispendio accincti fuimus, & si dominus cancellarius proficisci potuisset, ad incrementum honoris vestri & regni pro posse laborassemus. Unde regressi terram nostram nimiis rapinis & incendiis concussam invenimus. Nam dominus Leodiensis episcopus, & comes Namurcensis, & comes de Rupe & comes G. de Monte-acuto dissentientes, bonum pacis de finibus nostris exturbaverant. Cum autem neminem nostri neque nos læderemus, & in neutram partem inclinaremus, cum jam in Namurcensem & suos fautores dominus episcopus sententiam anathematis promulgasset, comes G. de Monte-acuto sua & domini episcopi militia villam nostram Okeriis devastavit & succendit, quæ fere tribus mensibus monasterio necessaria ministrabat. Intendit etiam cetera eidem monasterio pertinentia devastare, succendere, nisi gravissimis redemtionibus & exactionibus ab hoc suo proposito revocetur. Et cum violenter nostra devastentur, diripiantur, & hoc auxilio domini episcopi, sine quo idem comes G. hoc non præsumeret, decet regiam majestatem vestram, nos, qui vestri sumus, defensare, & innocenter afflictis manum misericordiæ porrigere. Proinde dignitatis vestræ magnitudinem, quam semper propitiam sensimus, humiliter deposcimus, ut si dominus episcopus ad vestræ majestatis præsentiam venerit, de nostra a suis & nostrorum injusta oppressione, sicut vos decet, cum conveniatis, & nostra, quæ

adhuc a suis non tamen intacta supersunt, quæ idem G. ejus auxilio demoliri festinat, accepta ab eo dextra, sicut sunt, conservari faciatis. Si autem eum non venire contigerit, super hoc ei severius scribendo vestra præcipiat mansuetudo, & ut eumdem G. comitem a nostrorum depopulatione tam per vestra scripta, quam sua auctoritate coerceat, imperetis. Nos enim in eo discrimine positos addiderunt Corbeienses revocare, inter quos quas molestias, quas insidias sustineamus, quid vero contra nos eo tempore, quo in servitio regni & vestro accincti eramus, molitum sit, quidve factum, cum ad vos venerimus, majestati vestræ plenius referemus. Deliberavimus autem si quolibet modo his curis & laboribus nos subducere possimus, ut in Purificatione sanctæ Mariæ ad vos, ubicumque locorum vos esse nescierimus, perveniamus.

EPIST. CCLXXXII. R. STABULENSIS ad VVibaldum abbatem.

De actis Leodii adversus incendiarios prædiorum Stabulensium.

Anno 1151. DOmino suo & patri VVIBALDO venerabili Stabulensi abbati, frater R. obedientiæ, subjectionis ac orationum devotissimum munus.

Sabbatho post discessum vestrum Leodium profecti Dominica venimus, ibique abbatem Floresiensem (a) de bonorum suorum violenta rapina querimoniam facientem invenimus. Cui ab archidiaconis & abbatibus die eodem, nobis vero in crastino responsum est, proximo sabbatho episcopum venturum, reverti nos ea die debere in palam querelam nostram facturos, se vero nobis in omnibus justitiæ nostræ affuturos. Itum est, reversum est, & die prædicto in conventu magno archidiaconorum, abbatum, cleri litteras vestras domino episcopo præsentavimus, quibus a fratre Henrico palam distincte recitatis, respondit episcopus, dubitare se, utrum liberos homines parrochianos suos excommunicare possitis, judicio tamen archidiaconorum consilioque omnia acturum. Causa tam nostra quam Floresiensis in crastinum protracta est, & præsente frequentiore conventu requisitus episcopus causam nostram in responsis archidiaconorum dixit consistere, archidiaconi nihilominus privilegia & jura ecclesiæ nostræ neque consilio, neque judicio suo velle convellere. Tum episcopus cum, inquit, abbatem vestrum & privilegia & cartas ejus videro, consilio meorum, quæ justa sunt, agam. At nos de responso hoc præmuniti, diffugiis ejus sic obviavimus. Quoniam tempore prædecessoris vestri domini ALBERONIS excommunicationem ecclesiæ nostræ ratam habere nolentis, archidiaconi, qui adhuc superstites sunt, & præsentes sunt, excommunicationem in VValterum de *VVarnanz* & Balduinum de *Hosden* a nobis factam ratam esse censuerunt. Viderit prudentia vestra, si judicio & testimonio archidiaconorum & priorum ecclesiæ vestræ possit refragari. Verumtamen quoniam dominus abbas abest, in cujus custodia & potestate privilegia ecclesiæ nostræ sunt, qui ea, cum necessitas poposcerit, tempore & loco personæ congruenti relegenda præsentabit: nos in articulo hoc ecclesiæ nostræ prætermittentes, auctoritate domini papæ Eugenii roboramus sententiam ejus de incendiariis datam, sicut de vestris ita de nostris observari postulantes. Et prolata schedula lectoque capitulo de incendiariis, (b) auctoritate domini papæ sententiam ejus de incendiariis nostris ratam eum habere & observare urgebamus. Tandem adductus vel instantia nostra, vel ne domini papæ offensam incurreret, dixit se privilegiis nolle contraire: præceptis vero domini papæ velle libenter obedire: statim excommunicationem in incendiarios nostros datam archidiaconos ex auctoritate domini papæ præcepit observare. Illis vero nomina eorum de manu ejus requirentibus, cum ipse ea per se dare nollet, dies in noctem protracta est. Tandem ipse nominum schedulam per se recepit, numquam nisi coactus sententiam de incendiariis nostris observaturus. Ita ab eo recessimus parum adhuc certi, quid super hoc egerit. Fama erat & constabat, quod dominus episcopus nuntios suos ad Urbem direxerit, & quod ad curiam præsentem domini regis VVormatiam iturus erat, mille marcis datis dominum regem in perniciem & depopulationem comitis Namurcensis adducturus. Comes autem per abbatem Floresiensem nos multum sollicitavit, ut ejus verbum apud dominum regem manuteneretis, & bono fine, si possibile esset, terminaretis. Episcopus & comes nullo modo a guerra desistere volunt, sed rursus post natale Domini cuncta devastare intendunt. Comes God. ut dicitur, Harizeis intrat terram nostram, & in Condustrio & in Arduenna depopulaturus, nisi redemtione accepta cessaverit. Comes HENRICUS nondum convaluit. Comes de Loz, *Tournines* nostram vastabit, & Bosonem & Gosuinum fratres captivos tenet. *VVellin* episcopus post natale se dicit incendio vastaturum, quod ex auctoritate domini papæ ne faceret monuimus, quia ad eum transituri eramus, quod vos etiam tam ex domini papæ, quam ex domini regis auctori-

(a) Floresia est insignis & pinguis abbatia ordinis Præmonstratensis a Godefrido comite Namurcensi fundata, duabus a Namurco leucis dissita, in qua fundator ipse conversorum habitum & professionem suscepit.

(b) Extat Eugenii papæ decretum in Incendiarios concilii Remensis anno 1148. celebrati cap. 15.

tate, prohibere satagatis. Facies rerum vestrarum tam intus quam foris eadem est, quæ in exitu vestro erat, & ideo si quid jubere, si quid ordinare disponitis, beneplacitum vestrum rescribite. Consilii enim & ordinationis vestræ providentia egemus. Valete in Domino, iterum dico valete & gaudete.

EPISTOLA CCLXXXIII. WIBALDI abbatis ad Mindensem episcopum.

De causa magistri Godeboldi & presbyteri Everardi.

Anno 1151. REverendo in Christo patri suo & domino H. sanctæ Mindensis ecclesiæ venerabili episcopo, VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ abbas, exiguas orationes & devotum servitium.

Litteras vestras, quas scripsistis ad nos pro causa magistri Godeboldi & presbyteri Everardi de *Hemeringe*, XVII. Kalendas Octobris in prædio quodam Stabulensis ecclesiæ recepimus, sed quia tunc longe a partibus vestris abfuimus, & dein procedente tempore plures causæ nobis inciderint, tam de publicis regni negotiis, quam de privatis occupationibus, prænominatum presbyterum Everardum secundum petitionem vestram convenire non potuimus. Ubi vero ad has partes regressi sumus, venientem eum ad nos interpellavimus, & ut petitioni vestræ adquiesceret, & quæ offerrentur ei a vestra mansuetudine pro bono pacis & concordiæ gratanter reciperet, ipsi persuadere tentavimus. Ipse autem conqueritur, quod ab eisdem hominibus, qui ante ei injurias irrogaverant, & substantiam suam abstulerant, novas iterum rapinas pertulerit, & quod ex eo tempore, quo ad nos mandatum domini papæ detulit, de porcis suis, quod valet XV. sol. ei abstulerint, & insuper omnem fructum, quem de glandatico suo præsenti anno habere debuerat, quem in summam magnam computavit, sibi usurpaverint. Cum ergo ei plurima hinc inde proponeremus, & ad terminandam tam longi temporis discordiam recipere, quæ oblata sunt, eum cohortaremur, tandem interveniente potioris consilii ratione, cessit nostræ commonitioni, & tria talenta, quæ pro quiete & amore Godeboldi offertis ei, se accepturum promisit, ita si de aliis personis, a quibus sua bona conqueritur distracta, quemadmodum promisistis, ecclesiasticam ei justitiam faciatis. Sive igitur in hoc verbo sive alio quolibet modo controversia, quæ est inter eum & magistrum Godeboldum terminetur, & ut ei de ablatis bonis suis justitia fiat, & hæc omnia infra spatium quindecim dierum consummentur, discretionem vestram attente monendo rogamus, quia sententiam domini papæ, quam annuntiandam injunxit nobis, diutius, si hoc perfectum non fuerit, sub silentio tenere non præsumimus. Conqueritur præterea idem Everardus presbyter, quod clericus de *Jacheim* ubicumque potest, vel per se vel per submissas personas bona sua ei auferat, & eosdem laicos, qui rebus suis eum spoliare non cessant, ad damnum suum familiares habeat, quod quam absurdum sit & quam inconveniens ordini suo, discretio vestra perpendat.

EPIST. CCLXXXIV. PRÆPOSITI, decani & canonicorum Mindensium, ad VVibaldum abbatem.

Frustra tentatam pacem inter Godeboldum & Everardum ei terminandam committunt.

DOmino suo sanctæ Corbeiensis ecclesiæ reverendo abbati VVIBALDO, VV. per misericordiam Dei Mindensis præpositus, R. decanus cum universis fratribus suis, assiduas in Christo orationes & subjectionis fidele obsequium. Anno 1151.

Litteras sanctitatis vestræ, quas scripsistis pro causa magistri Godeboldi & fratris Everardi, dominus noster episcopus in quodam castro ecclesiæ, quod dicitur VVilippa, recepit & audivit, & eas postea nobis transmisit; quas nos cum debita reverentia suscepimus, & fratri Everardo, ut omnem querimoniam & laborem deponeret, & in futurum vir bonus esset, & virum innocentem & optimum magistrum Godeboldum, quem multis injuriis molestavit, per subjectionis obsequium & pacis ingressum placare studeret, persuadere multis modis tentavimus, sed idem frater nostris consiliis se intractabilem exhibuit, & ideo cum eo compositionis introitum invenire non potuimus. Nos itaque per fideles fratres nostros sanctitati vestræ valde devotos omnem tractatum & consilium hujus negotii vestra discretione & ordinatione cum fratribus nostris terminandum, ad aures pietatis vestræ transmittimus, tum propterea ut fratris nostri innocentiam vobis ostendant, tum etiam propter hoc, ut super his, quæ coram vobis fuerint stabilita, & firmata, vos in testimonium habeamus, & si prædictus frater Everardus nostram quietem turbare & pacis compositionem violare præsumserit, vos nobis in adjutorium sitis, quia veritatis filius & multorum præsidium ab hujusmodi impugnatione liberabit.

A

EPISTOLA CCLXXXV. WIBALDI abbatis ad Godeboldum.

Significat ei articulos pacis initæ cum Everardo presbytero.

Anno 1151.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto fratri & amico suo Godeboldo benedictionem & vitam usque in sæculum.

Meminit dilectio tua, quod scripta domini papæ ad nos accepimus, ut te studiose B commoneremus, quatenus Everardo presbytero ecclesiam de *Hemeringe* & omnia ei ablata per te & alios in integrum infra viginti dies, postquam a nobis commonitus esses, omnino restitueres, & de cetero eum pacifice possidere permitteres. Fecimus itaque quod nobis imperatum fuerat, & tam jussionem domini papæ quam nostram admonitionem in tantum valuisse gaudemus, ut ex consilio religiosorum & sapientum virorum cum prædicto Everardo in concordiam redieris. Modus autem concordiæ & reconciliationis in futurum valituræ hic est. C Dedimus eidem Everardo a parte tua tria talenta denariorum, ea conditione, ut te ab omni querimonia sua tam de injuriis quam de damnis sibi ante illatis liberum & absolutum dimitteret, & ipse de cetero prædictam ecclesiam suam in pace obtineret. Deposuit itaque in manu nostra sub idoneo monachorum, clericorum & laicorum testimonio omnem querelam, quam adversum te usque in præsentem diem habuerat, tecumque in gratiam & veram pacem rediit, nosque ab executione mandati domini papæ liberos sponte dimisit, & domino papæ pro adepta justitia gratias egit, nobisque D pro studio sollicitudinis devote benedixit. Tuæ itaque fraternitati tam præsentibus litteris quam aliis, quibus opportunum fuerit modis testimonium perhibemus, quod mandatis domini papæ & nostræ admonitioni devote obtemperans fueris, & sententiam, quæ in vindictam inobedientiæ intentata tibi fuerat religiose & prudenter devitaveris. De his vero, qui prædicto Everardo sua diripuerunt, justitiam a domino episcopo reposcet, juxta quod eidem domino nostro episcopo a domino papa injunctum est, & E ipse nobis per litteras suas se fideliter facturum repromisit. Tu autem adversus eumdem Everardum de cetero nullius offensæ memor eris, sed cum eo veram pacem & concordiam de omni ante acta controversia in bona fide habebis.

EPIST. CCLXXXVI. WIBALDI abbatis ad Henricum Mindensem episcopum.

Facta inter Godebaldum & Everardum pace, mandat ut eidem Everardo de ablatis ab aliis justitiam faciat.

Anno 1151.

REverendo patri suo & domino H. sanctæ Mindensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ servus, exiguas orationes & devotum servitium.

Meminit paternitas vestra, quod litteras domini papæ ad nos accepimus, ut canonicum vestrum magistrum Godeboldum studiose commonefaceremus, quatenus Ever. presbytero ecclesiam de *Hemeringe* & omnia ei ablata per se & per alios in integrum infra viginti dies post acceptam admonitionem nostram omnino restitueret, & de cetero eum pacifice possidere permitteret. Fecimus itaque quod nobis imperatum fuerat. Sed vestra sublimitas nostræ parvitati sollicite injungere dignata fuit, ut reconciliationis & concordiæ mediatores esse satageremus, hac videlicet ratione, ut idem Ever. tria talenta nummorum acciperet, & de aliis personis, a quibus sua bona conqueritur distracta, ecclesiasticam ei justitiam vos faceretis. Ad quam conditionem recipiendam licet, idem Ever. satis cunctaretur, nostro tamen studio pro pace Mindensis ecclesiæ devotius annitente, sicut vobis placuerat, perfectum est. Nam acceptis de manu nostra tribus talentis nummorum, omnem querelam & actionem, quam adversus magistrum Godeboldum, hactenus habuerat, sponte deposuit, & cum eo in veram pacem & gratiam absque simulatione & dolo rediit. Rogamus itaque celsitudinem vestram, quam vera in Domino caritate plurimum diligimus, ut prædicto Everardo presbytero, qui jam diu apostolicæ mansuetudinis aures crebris clamoribus fatigavit, *canonicam justitiam de his, qui bona sua violenter invaserunt, sine prolixioris moræ obstaculo, faciatis, tum pro domini papæ, qui hoc vestræ discretioni & viva voce & litteris injunxit, reverentia, tum pro nostræ petitionis interventu, qui vobis hoc vera & humili fide consulimus, & ex promisso vestro per litteras tamquam debitum reposcimus.

EPISTOLA

EPIST. CCLXXXVII. VVIBALDI abbatis ad H. Moguntinum archiepiscopum.

De solvendo matrimonio Folcuini de Sualemberg, *ob uxoris dissimulatam infirmitatem.*

Anno 1151. REverendo patri suo & domino H. sanctæ Moguntinæ ecclesiæ venerabili archiepiscopo, VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ servus, exiguas orationes & devotum servitium.

Referente domino Folcuino de *Sualemberg* didicimus, quod juxta sacerdotalis officii dignitatem erga ipsum & uxorem ejus districte justitiam custodiatis, & relicta carnis & sanguinis caritate, spiritum, qui libertatis est auctor & propagator, sequamini. Unde & nos gloriæ vestræ plurimum in Domino congaudemus, quippe qui in hac causa nihil aliud quam veritatem diligimus, etsi quos offendimus, propter veritatem offendimus. Testatur siquidem prædictus Folcuinus, quod antequam eamdem uxorem suam desponsaverit, a quibusdam pro certo compertum habuerit, quod morbo caduco laboraret, & multorum ac religiosorum virorum testimonio se probare posse asserit, quod sibi eam copulare nollet, si veraciter tali infirmitate detineretur, & hoc parentibus puellæ palam indicaverit. Novit autem eruditio vestra, quod cum in omni contractu fraus & dolus abesse debeat, præcipue in contrahendo, ubi fides & sacramentum spectatur, nullius doli debet esse supposita commixtio. Quod si ita est, nulla regula constringi potest ad sequendum id, quod nec intendit, cum faceret; nec voluit, cum sentiret. Scienti legem loquimur, & non ignoranti, sub quo lapsus periculo & laicus & juvenis jam longo tempore versetur. Quod si ad partes nostras accesseritis, venire ad vestram celsitudinem pro eadem causa parati sumus.

EPIST. CCLXXXVIII. VVIBALDI abbatis ad Henricum Mindensem episcopum.

Scribit in gratiam Regenberni canonici, quem B. Mariæ in Monte abbatissa vexabat.

Anno 1151. REverendo in Christo patri & domino H. sanctæ Mindensis ecclesiæ venerabili episcopo & dilectis fratribus & dominis suis ejusdem ecclesiæ canonicis, frater VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ servus, exiguas orationes & devotum servitium.

Veniens ad nos frater Regenbernus canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ in Monte, retulit nobis ex ordine, qualiter occasione cujusdam verbi præfatæ ecclesiæ abbatissa eum inordinate, quemadmodum nobis videtur, gravaverit, & præbendam suam ei interdixerit. Quia igitur in ecclesia vestra cœpimus esse pacis amatores & concordiæ cooperatores, paternitatem vestram per fraternam caritatem, de qua plurimum apud vos confidimus, intime rogamus, & quantum licet, in Domino cohortamur, ut nullam dissensionem in ecclesia vestra nasci & crescere sinatis, quia sæpe fieri solet, ut de minimis scintillis maxima oriantur incendia. Siquidem eruditioni vestræ brevi sermone satis suggestum est, quod quædam sæcularia jura confundi cum ecclesiasticis ac permisceri non possunt. Hoc ideo dicimus, quod prædictus clericus nec per hominagium canonicam suam potuit accipere, nec recusato hominagio amittere.

EPIST. CCLXXXIX. VVIBALDI abbatis ad VV. Mindensis ecclesiæ præpositum majorem.

Scribit in gratiam Regenberni canonici.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto fratri & amico suo VV. venerabili sanctæ Mindensis ecclesiæ majori præposito, benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1151.

Dilectionem vestram, de qua plurimum confidimus, intime rogamus, ut sicut proximis litteris nos admonere & cohortari curastis, quatenus ad pacem & concordiam Mindensis ecclesiæ in causa magistri Godeboldi laboraremus, ita nunc in causa Regenberni benigno adniti studio dignemini, ne quid in eum vel ipsius possessionem præter jus & æquum admittatur. Siquidem ecclesiasticæ possessiones sæculari jure non sunt omnimodo censendæ, & sicut canonica clerici jure laico regulariter non accipitur, ita etiam nonnisi ordine canonico amittitur. Sapienti sat dictum est, quia de parvis odiorum fomentis maximæ interdum inimicitiæ & infiniti labores succrescunt.

EPISTOLA CCXC. H. DUCIS Saxoniæ & Bavariæ ad VVibaldum abbatem.

Rogat ut in curia Ratisbonensi adsit sibi coram rege.

DOmino VVIBALDO venerabili Corbeiensis ecclesiæ abbati, H. Dei gratia dux Bauvariæ & Saxoniæ ascendere in montem Domini & stare in loco sancto ejus. Anno 1151.

Quoniam virtutis vestræ multa experimenta cognovimus, multum in benevolentia vestra confidimus. Hac itaque magna præcedente confidentia, quia Dominus & vera loquendi audaciam, eademque discrete proferendi vobis præ multis aliis contulit scientiam, vestram adimus obnixe deprecantes benevolentiam, quatinus in curia, quam rex secundo idus Junii Ratisbonæ celebrandam indixit, nobis assistatis, & quam, in nos det sententiam, audiatis. Pollicitus est enim, quod secundum justitiam vel principum consilia, qui ad curiam confluent, se nobis responsurum. Valete & de integerrimæ dilectionis affectu ex nostri parte sitis indubii. Dominum Theodericum de *Rikelingen*, filiosque ejus dilectioni vestræ commendamus, & ut eis benignus existatis, intime rogamus.

EPISTOLA CCXCI. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

Scribit in gratiam Regenberni canonici.

Anno 1151. REverendissimo patri & domino EUGENIO, sanctæ catholicæ ecclesiæ uni & universali papæ, frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia, id quod est in ecclesia catholica dilectionem filii & obsequium servi.

Lator præsentium in ecclesia quadam Mindensis episcopatus canonica sua per violentiam, ut ipse conqueritur, spoliatus est, cui ante appellationem suffragium reconciliationis conferre conati sumus, in quo cum nequaquam proficeret, tandem vestræ celsitudinis præsentiam appellavit, & suos adversarios determinata die ibidem auctoritate vestra invitavit. Unde sublimitatis vestræ pedibus devote animo advoluti, clementiam vestram, quantum nostræ parvitati conceditur, humiliter imploramus, ut causam ipsius pie audire dignemini, & ad sublevandas ipsius oppressiones, manum benignissimæ defensionis extendere. Paternitatem vestram diu custodiat omnipotens Deus.

EPISTOLA CCXCII. VVIBALDI abbatis ad A. Coloniensem præpositum, &c.

Gratias agit pro collatis beneficiis.

Anno 1151. CArissimo domino & amico suo A. venerabili sanctæ Coloniensis ecclesiæ majori præposito, regiæ curiæ cancellario, frater VVIBALDUS, Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem & benedictionem.

Mittetis nobis per præsentem puerum nostrum cindalia candida, ut mittere disposuistis, quæ cum rogaremus, non dedistis, cum non peteremus, obtulistis. Liberalitatem vestram & studium sensit status Stabulensis ecclesiæ, sensit penu nostrum, sensit mensa nostra, sensit marsupium nostrum, sensit stabulum nostrum, sed ut capella nostra pauper & modica sentiret largitatem, munificentiam & liberalitatem vestram, neque Gallia, neque Germania, neque tota Græcia, neque Oriens adjuvare potuerunt. Nos tamen grati & memores sumus, & ab omni ingratitudine rebus & animo alieni, plurima nos accepisse, & aut nulla vel pauca retribuisse cognoscimus. Si aliqua innovata sunt in consilio domini nostri post recessum nostrum, nobis significare non gravemini.

EPISTOLA CCXCIII. VVIBALDI abbatis ad suos Stabulenses.

Anceps an duas adeo ab sese dissitas abbatias regere debeat, consilium ab eis petit quid in tanto sibi periculo sit agendum.

FRater WIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, Roberto decano & ceteris Stabulensis ecclesiæ fratribus, spiritu consilii & fortitudinis abundare. Anno 1151.

Deliberare cogimur de verbo & ad effectum perducere, quod sæpe in conventu vestro tractasse nos vestra recolit fraternitas, videlicet, quod duobus monasteriis tam longe distantibus, tam amplæ possessionis & familiæ præesse nequaquam sufficimus, licet a magistris ecclesiarum & a domino nostro rege serenissimo clementer permittamur. Quanta enim malitia temporibus istis increverit, quando nec per ecclesiasticam nec per sæcularem justitiam adjuvamur, miserabilis vexatio, quæ quotidianis rapinis & incursionibus monasterium vestrum dissipat & affligit, experientiam vestram crudelibus documentis intelligere fecerunt. Sed sicut ad regimen Corbeiensis monasterii præcipiti ambitione non declinavimus, sed post divinam per electionis canonicæ titulum vocationem, vestra in omnibus auctoritate, consilio & ordinatione usi fuimus, ita nunc rerum difficultates & pericula sollicite pensantes, & tanto ponderi penitus succumbentes, ad consuetum vestri consilii oraculum refugimus, nullo modo dubitantes, quin hoc, quod in re tam ancipiti & a nostræ optionis capacitate tam remota nobis a vestræ fraternitatis unanimitate fuerit injunctum, a divina sit misericordia & dispensatione procuratum. Absit autem a pietate cordium vestrorum, ut credatis, nos in has cogitationes aut ira impellente, vel motu cogente, aut alicujus laboris suffugio suadente, repente incidisse,

A cum divina judicia in his multa mentis contritione formidemus, & hominum sententias & clamores nonnihil metuamus; & si nos duplicatæ dignitatis gradus delectatio titillaret, palam tamen sit omnibus recte considerantibus, quod & morum & possessionum irreparabilia detrimenta in procuratione tam remotarum & tam grandium rerum quotidie suscipiamus. Exitus autem noster a vobis, qui visus est quibusdam perturbatus & repentinus, longe ante fuerat prævisus, & propter quasdam vociferationes, quæ a Corbeiensi monasterio nos molestabant, necessarius, cum anima nostra B turbata esset valde in rebus vestris, non propter verbi alicujus commotionem, sed propter totius terræ per cædes, per incendia, per rapinas, assiduam vastationem, & tacitam esse oportuit nostram egressionem propter afflicti populi reclamationes & retentiones importunas, & propter magnorum & multorum latronum omnia fere itinera obsidentium insidias. Valete & in hac matris vestræ causa Sancti Spiritus adsit vobis gratia.

EPISTOLA CCXCIV. VVIBALDI abbatis ad H. Stabulensem monachum.

Declarat rationes quæ ipsum a retinenda abbatia Stabulensi deterrebant.

Anno 1151.

FRater Wibaldus dictus abbas, dilecto filio suo H. benedictionem.

De statu immo de nutatione animi nostri certius ex litteris communibus valebis addiscere. Quæ autem nos a regimine Stabulensis monasterii deterreant, licet ignorare non possis, breviter tamen tuæ vigilantiæ annotabimus. In primis magna est ruina ordinis nostri, quam in tam multiplici rerum necessariarum defectu nos sublevare posse non confidimus. Porro tanta est apud vos rerum tenuitas, & præbendæ quotidianæ defectus, ut etiamsi totum regnum firmissima pace fruetur, vix tamen valeret se Stabulensis ecclesia sustentare. Advocati vestri peccatis facientibus non sunt pauperum defensores, sed crudelissimi vastatores, & libertatis vestræ inimicissimi insidiatores. Ministeriales vestri, qui maxime deberent ecclesiam sustentare, conversi sunt in arcum pravum, & neque mandatis obtemperant, neque agriculturam, ubi ipsi villici sunt, exercere adjuvant, sed quod deterius est, impediunt & vastant. A quibus detrimentis nulla fere ecclesiæ vestræ possessio aliena est, & maxime illæ curtes vacuæ & neglectæ sunt, de quibus præcipua & præbendæ supplementa capi solebant. Inter hæc autem diurna flagella nullum nobis auxilium vel ab ecclesiastica vel a sæculari potestate. Non est itaque, si hæc omnia diligenter considerata tabescere faciunt sicut araneam animam nostram, & de salute & nobis commissorum sollicitius cogitare. Qualiter vero nostra ordinatio in Corbeiensi ecclesia sit a domino papa EUGENIO in civitate Meldensi confirmata, tu melius nosti, qui præsens eras, & nos absentes fuimus.

EPIST. CCXCV. STABULENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Dehortantur eum a dimittenda abbatia Stabulensi.

Anno 1151.

DOmino & patri suo venerabili Stabulensi abbati VVIBALDO frater R. cum omnibus Stabulensibus viriliter agere & confortari in Domino.

Acceptis, amantissime pater, sinceritatis vestræ litteris, quæ animi non commoti, sed futura præcaventis; non fluctuantis, sed tempora, mores & pondera rerum considerantis, intentionem aperiebant, ac per hoc deliberationis vestræ vias demonstrabant, appositus est nobis dolor super dolo-C rem. Nam cum simus in hoc constituti, ut cum non transierit apud nos unum væ, aliud & aliud superveniat: cum unus nuntiorum Job loquatur, & alius sine dilatione veniat: cum Deus noster opposuerit nubem sibi, ne oratio transeat, tum maxime viscerabiliter doluimus, cum nos, qui in oppressionibus nostris frequenter vestris consolationibus sublevari consuevimus, nunc demum in necessitate positos a vestræ paternitatis dulcedine pro quavis causa destitui debere intelleximus. Sed numquam Liæ vel Rachel datus est libellus repudii, numquam bonus D pastor viso lupo officium pastoris deseruit; sed & de manu speculatoris negligentis sanguis pereuntis requiritur: non debet pietas patris suos filios abdicare. Ceterum si de retentione Corbeiensis abbatiæ agitur, prima vocatio, prima sponsa respicienda potius est & tenenda. Nam & recolit prudentia vestra, quod quando tam litteris & petitione domini regis & principum, quam Corbeiensis ecclesiæ ad regimen ejusdem ecclesiæ vocabamini, præstitus estis potius a nobis quam datus; ut emancipationem vel abre-E nuntiationem Stabulensis ecclesiæ nemo intelligeret. Quod quia viva voce & scriptis tunc sufficienter quibuscumque significavimus, vos conventus & capituli nostri super hoc recognita sinceritate, & veritate rei juste librata, numquam ab animo Stabulensem ecclesiam matrem vestram, educatricem vestram, sponsam vestram avellatis; numquam fratrum vestrorum, filiorum vestrorum, non tam adoptionis quam uteri curam deseratis. Nec enim bonum est, ut qui divitiis ecclesiæ Corbeiensis secundum promissum adjuvari expectabamus, ejus nunc oc-

casione a vestræ paternitatis sollicitudine A destitui debeamus. Spreta ergo omni tribulatione cordis, ad diligentes vos quantocius redite, & in necessitate multa constitutis cum Dei adjutorio expectantibus vos consilii vestri manu præsentialiter subvenite.

EPISTOLA CCXCVI. HENRICI monachi Stabulensis ad VVibaldum abbatem.

Ejusdem argumenti.

Anno 1151. REverendissimo in Christo patri suo & B domino VVIBALDO, Stabulensis ecclesiæ venerabili abbati, Henricus quidquid patri carissimo devotus filius.

Dignationis vestræ litteris diligenter perlectis, nihil, pater carissime, in eis invenire ingenioli mei potuit tarditas, quod vel benignitatis vestræ prudentiam a nobis deterrere, vel mentis vestræ statum a Stabulensis ecclesiæ regimine digne perturbare valeat. Nam & ordinis incrementum & præbendæ restaurationem, quandocumque ad hæc apponere animum vestra curabit diligentia, ea vobis administrabit caritas, quæ C in ruinis ecclesiæ nostræ resarciendis absque graviori discrimine omnem benevolentiæ vestræ semper administravit copiam. Ministerialium vero nostrorum negligentiam & advocatorum insolentiam, quam satis aluit vestra interdum a nobis absentatio, non parum reprimet, & quotidianus noster clamor & præsentiæ vestræ diuturnior assiduitas: nam gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo. Quid autem Meldis de ordinatione Corbeiensis ecclesiæ me præsente actum sit, nescio: nam si sapio, id, quod scio, nescio. Levius autem sopiri solent illa, quæ sub specie pietatis ad paupertatem redeunt, quam ea quæ sub nomine D felicitatis tenuitatem summis divitiis commutare intendunt. Ceterum, pater amantissime, ut ad ea, quæ fratribus in commune scripsistis, breviter respondeam, nullo modo paternitatis vestræ gubernatione, nulla ratione moderationis vestræ regimine carere volumus aut possumus, cum in hoc convenerimus, & fixum teneamus, quod potius eo ipso modico thesauro, quod apud nos est, carere velimus, quam sub titulo alterius ecclesiæ personæ vestræ regimen E amittere. Quare, pater, ea speciali confidentia, qua me semper filium vocare consuevistis, benignitatem vestram attente obsecro, ne nos super hoc verbo ultra perturbare intendatis, ne ruinam & desolationem loci, quem ædificastis, quod absit, oculis corporalibus in brevi videatis.

EPISTOLA CCXCVII. VVIBALDI abbatis ad suos Stabulenses.

Scribit eos in dando consilio nimis properasse, consulendos etiam fuisse Malmundarienses & alios vicinos, precesque ad Deum ante omnia adhiberi debuisse.

REverendis in Christo fratribus & dominis Roberto venerabili decano & ceteris Stabulensis ecclesiæ filiis, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, magni consilii angelum. Anno 1151.

Recognovimus in litteris, quas proxime ad nos vestra unanimitas direxit, vestrum illum circa nos incorruptum & inexpugnabilem affectum, quo nos a principio amplecti & confovere perseverastis, ut vere vos amicos dixerimus, qui permansistis mecum in tentationibus. Verum, fratres carissimi, dolemus vos nimium properasse in re tam difficili, tam ardua, tam necessaria, super qua universitatis vestræ consilium tamquam divinum responsum quæsivimus, ubi nec orationes præmissæ, nec fratres Malmundarienses vocati, nec laici fideles & filii ecclesiæ sunt invitati, veremurque, ut pace omnium dictum sit, ne de cordibus vestris prophetetis, & nobis, quibus res est pro anima, parum provide consulatis. In retransitu enim nostro ad vos, ut de domino nostro rege taceamus, plurimum domini papæ offensam metuimus, quibus neglectis & adversum nos commotis, parum vobis vel alicui prodesse possemus. Fundendæ sunt igitur ad Deum preces cum omni humilitate & devotione, quærendum est non solum universæ ecclesiæ vestræ, sed etiam vicinarum consilium & suffragium, ut divina pietas talem vobis præstare dignetur pastorem, qui ex ejus dono possit sanare contritos corde, & alligare contritiones vestras. In eo autem quod scripsistis, quia numquam bonus pastor viso lupo officium pastoris deseruit, recolere debet vestra prudentia, quam multos, quam magnos, quam atroces lupos in regimine Stabulensis ecclesiæ his viginti annis, quibus ei servivimus, non absque periculo mortis & gravibus scandalis & opprobriis sustinuerimus, nec adhuc ferre detrectaremus, si eidem soli ecclesiæ adscripti essemus. Sed cum in Corbeiensi ecclesia lupi non desint, & pastoris sit necessaria tam prudentia quam vigilantia, elegimus uni, vel si sic expedit, neutri servire, quam utrique incubando, neutri prodesse. Et ut ad verba veteris historiæ respondeamus, nullo modo credatis, quod amorem posterioris primæ præposuerimus, quæ nec pro mandragoris *Ruben* nos ad priorem ingredi ad propagandam sobolem æquo animo patitur, sed in omnibus divinæ bonitatis

propositum per orationis & consilii vestri suffragium inquirimus. Spiritus-sancti gratia dignetur illuminare corda vestra. Amen. Quanto majores pressuras ecclesia vestra patitur, tanto magis indiget communi consilio, quia nihil temere aut præcipitanter hoc in negotio agere volumus, sed cum tanta maturitate consilii, ut & factum nostrum creatori nostro placeat, & hominum recta judicia non offendat.

EPISTOLA CCXCVIII. VVIBALDI abbatis ad Henricum monachum Stabulensem.

Perseverat in voluntate abdicandæ dignitatis abbatialis Stabulensis, optatque hac de re Dei beneplacitum agnoscere.

Anno 1151. FRater VVIBALDUS dictus abbas, dilecto filio Henrico salutem & benedictionem.

Dolor capitis & invalitudo oculorum suadent nos eruditioni tuæ brevius scribere quam vel tempus vel materia postulat, præcipue cum hæc, quæ scribimus, tam secreta sint, ut alienæ manus uti non præsumamus adminiculo. Tacebimus nunc de bona spe, qua nos ad res difficiles, immo fere impossibiles ferendas & corrigendas benigna caritate cohortaris, & nos promovere tentas pietatis studio, ne illa etiam corporalibus oculis prolabi videamus, quæ ad cultum divinæ religionis in Stabulensi monasterio labore multo & sumtu ædificavimus, quæ satius fuerat in animarum cultibus, quam in parietum nitore expensa fuisse. Ad illud respondebimus, quod scripsisti te nescire, quid apud Meldas de ordinatione nostra in Corbeiensi ecclesia sit actum. Ais enim, si sapio, id quod scio, nescio. Et subjungis, quid tibi levius & plausibilius videatur, non quid ordo postulet, quid regula doceat, quid obedientia poscat. Et illud quidem proverbium non est sumtum de lege, de evangelio, de apostolo, de doctrina ecclesiastica, gentile est, sæculare est, comicum est, personæ est levis, & aut verbera vel aliquam incommoditatem fugere suadentis: non est de salute animarum, non est de dilectione Dei & proximi, non est de metu gehennæ, non est de desiderio cœlestis patriæ. Nos juvenes ista te docuimus puerum, quando in his studiis ludentes tuam capacitatem instruebamus, ut latinâ plane intelligeres & recte proferres, non ut falsa loquereris, aut vera contra Deum taceres. Nunc nostra schola hoc profitetur, hoc docet: Si sapis, id quod scis, scis, & id quod nescis, inquiris & discis in his dumtaxat, quæ ad religionem & cultum Dei & ad animarum salutem pertinent. Et ideo, fili carissime, sicut nobis, ita & tibi fugienda est inobedientia, ne in regimine alterius ecclesiæ vel nos simus admissi non per ostium, aut grex audiat vocem alieni, & pastor sit fur & invasor, grex autem seductus & prævaricator. Nos in quantum sapimus, id, quod scimus, scimus, videlicet quod dominus papa tam viva voce quam litteris de eodem verbo nobiscum egerit, & discere desideramus, quid in tam arduo negotio Deo nostro sit beneplacitum & saluti nostræ conveniens, & utrisque ecclesiis, quibus jam non sufficimus deservire, proficuum, nec ab hominum veris judiciis abhorrens. Sed videmur tibi concupiscere divitias & paupertatem abhorrere. Mihi crede, in Domino fili, non est verum, sed Deum per viam obedientiæ invenire satagimus, & ita relinquere alteram, ut alteri prodesse valeamus. Quod si non procedit, melius est utramque relinquere, quam in neutra proficere; magna res est, & a Deo petenda.

EPIST. CCXCIX. STABULENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Malmundariensium vota suis concordare eo in retinendo.

DOmino & patri suo venerabili Stabulensi abbati WIBALDO, frater Robertus & tota Stabulensis ecclesiæ congregatio, debitam subjectionem. Anno 1151.

Sollicitudinis vestræ verbo accepto, fratres nostri Malmundarienses in nullo a nobis discrepant, nam idem sapimus omnes, & non sunt in nobis schismata, quod sinceritati paternitatis vestræ eo significamus attentius, quod numquam a paternitate vestra divelli, quod a regiminis vestri moderatione numquam recedere volumus. Quod autem laicis negotium hoc per nos non innotuit, ratio temporis poposcit, ne temerarie solito confidentius in nostra manus injicerent, ne fidei & constantiæ nostræ in aliquo detrahere possent, ne itum vel reditum vestrum in se consistere jactitarent. Orationes autem ad Deum pro magnis & continuis pressuris nostris, & ut nobis pacem mentis & corporis cum spiritu consilii & fortitudinis tribuat, incessanter fundimus, in pace enim vestra nostra consistit. Unde iterum iterumque universitatis nostræ petit facies, ut fratrum, filiorum & amicorum vestrorum memores, ecclesiæ Stabulensi jam labenti, & pauperum vobis commissorum multimodis tribulationibus subveniatis, & in ultimo necessitatis articulo jam pene constitutis, consilii & auxilii manum non subtrahatis.

A

EPISTOLA CCC. HENRICI monachi Stabulensis ad VVibaldum abbatem.

Ne obedientes filios pater optimus deserat.

Anno 115. REverendissimo in Christo patri suo & domino WIBALDO venerabili Stabulensi abbati, Henricus quidquid patri filius.

Licet, pater amantissime, multiplices querelæ & quotidianæ vexationes pauperum nostrorum ita cor & animam meam amaritudinibus repleverint, ut vix alia verba, quam væ & væ in mente habeam, tamen pietatis vestræ sinceritati pauca scribere curavi, non quod eruditionem vestram, aut animum semper providum, semper alta sapientem instruere intendam, sed ut solita simplicitate filialem devotionem carissimo patri semper exhibeam. Prætermittens itaque omnium quæstionum propositiones & argumentorum conclusiones, quæ de *scio* & *nescio* contactæ sunt, quantum capacitatis meæ intelligere potest tarditas, non ordo poscit, non regula docet, non obedientia præcipit, non jus aut lex demonstrat, ut pater filios obedientes abdicet, ut mater filiis tempore necessitatis ubera subtrahat, ut bonus pastor oves congregatas alienis male dissipandas relinquat. Neque enim est contra salutem animarum sive contra dilectionem Dei & proximi, seu alienum a desiderio cœlestis patriæ, præesse & providere filiis, diligere & regere ecclesiam, quam vobis commissam esse scitis, quæ etsi modo peccatis exigentibus flagellatur, potens est liberare eam Deus, qui locum, in quo sita est, ad serviendum sibi elegit ante sæcula. Quare, pater carissime, paupertate ecclesiæ nostræ, quæ vos a prima fere ætate nutrivit, aluit & promovit, contentus, eam nequaquam deseratis, quia hoc secundum hominum justam æstimationem & vera judicia longe esset a paterna caritate, & secundum Deum, secundum Apostolum, secundum christianam doctrinam alienum esset ab omni religionis pietate. Ceterum quare ad consilium fratrum laici non sint admissi ex litteris conventus plenius intelligetis. Nequaquam arcana consilii nostri cum his participare volumus, qui semper contra nos sunt, qui semper nostra & vestra violenter diripiunt. Quod ergo ab ecclesia vestra ex consilio actum est, sincere factum esse paternitatis vestræ intelligat prudentia.

EPISTOLA CCCI. HENRICI monachi Stabulensis ad VVibaldum abbatem.

Iterum deprecatur ne dignitatem abbatialem Stabulensis monasterii abjiciat.

CArissimo domino suo VVIBALDO venerabili Stabulensi abbati, humilis HENRICUS obedientiam, subjectionem ac devotionem. Anno 1151.

B Decreveram, pater carissime, digitum ponere ori meo, ut qui nescio loqui, saltem ut tacere noverim, incipiam discere. Sed præ oculis habeo, quanta in auro, argento, & gemmis variisque ornatibus ecclesiæ nostræ contulistis, quam honestis & utilibus ædificiis eam promovistis, quamque integras possessiones ejus & fundos non solum custodistis, verum etiam ab antecessoribus vestris male distractas recollegistis & auxistis, dum etiam reminiscor, quantum honestatis, disciplinæ ac sollicitudinis, imitabilisque exempli circa vos perspexerim, ad ultimum vero, quod maxime cor meum tangit, C quam pie ab infantia me collegistis, quam misericorditer habuistis, quam clementer educastis, assumo cogente pietate, immo multa impellente necessitate, fiduciam, non erubesco jam humilis & indoctus excelsum (*a*) principem & disertissimum convenire oratorem. [*a*] Quare nos, clementissime, vestra deserit mansuetudo? quare gregem multis ecce lupis expositum vestra solers derelinquit pastoralitas? quid in nobis paternitati vestræ displicuit, quia primo quidem per me nudis verbis, modo autem semel & iterum litteris & efficacibus nunD tiis ecclesiam vestram sollicitastis, immo turbastis, consilium de demissione alterius abbatiæ postulantes, & emissionem a nostra, quasi altera plus religionis & ordinis habeat, violenter, ut intelligimus exigentes? an ignorat vestra prudentia, quia de nobis a nobis electus, apud nos investitus, apud nos consecratus, inter nos & super nos non sine perpetuo fructu sexdecim annis conversatus, quasi nuper vocationi Corbeiensium, petitioni regis & principum abbas noster & pastor præstitus estis potius quam datus? E quare de tam atroci negotio nostro non alterius ab alienis & extraneis nos quærere consilium decernitis, cum penes nos firmum non dimittendi vos consilium habeamus? quis hoc magnanimitati vestræ imposuit, ut ecclesiam, quæ vos ab adolescentia educavit, assumsit & dilatavit, deserere cupientes, ei ecclesiæ, cui præstitus estis, benedictionem nostram non sine supplantatione infundatis? cesset, quæso Domine, cesset

(*a*) Ergo jam ævo VVibaldi abbates Stabulenses sacri Romani imperii principes erant.

hujus vestræ sollicitudinis intentio, *cesset A pietas vestra suos filios tam crudeliter velle abjicere, qui, ut breviter dictum sit, vagi & exules decreverunt mori potius, quam vos, dum vixeritis patrem & dominum non habere. Hæc me, pater, scripsisse fides coegit, caritas persuasit, sed sicut forte modum excessi, verba ad tantum principem impudenter & inculte proferendo, vestra mihi eruditio ignoscat, & ut in veritate dicta sunt, simpliciter ac fideliter accipiat. De cetero Deus omnipotens vos custodiat, consiliumque vestræ ad nos celeris reversionis B vobis dirigat.

EPIST. CCCII. CORBEIENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Ne ad præsens abbatiam Stabulensium abdicet.

Anno 1151. CArissimo domino suo & patri VVIBALDO venerabili Corbeiensis ecclesiæ abbati, conventus ejusdem ecclesiæ debitam C obedientiam.

Transmisimus ad sinceritatem vestram priorem nostrum & camerarium, eisque imposuimus vestræ paternitati suggerenda quædam verba ex communi deliberatione capituli nostri, quæ vobis quidem adhuc nobiscum posito suggessisse debueramus, sed consueto humanæ naturæ errore neglexeramus. Non dedignetur ergo pietas vestra adhuc clementer ea attendere, & solita benignitate suscipere. Interpellavimus sanctitatem vestram, cum adhuc nobis præsens essetis, de relinquenda Stabulensi abbatia, hoc modis omnibus desiderantes, ut jugiter D apud nos essetis, & de aliis occupationibus expeditus nostris necessitatibus quietius & tranquillius providere possetis. Considerata autem iniquitate præsentium temporum, audita etiam tribulatione & incommodiate fratrum nostrum Stabulensium, liquido animadvertimus, quod nostra petitio non esset congrua ad statum præsentis temporis, nec sine maximo detrimento suo illa ecclesia posset a vobis hoc tempore relinqui. Ea propter nostram petitionem de relinquenda illa ecclesia in vestro arbitrio ponimus, tempusque relinquendi eam & opportunitatem E ad nos transmigrandi in vestra discretione & voluntate dimittimus. Si qua alia capitula vestræ mansuetudini inconvenienter proposuimus, sicut præsenti facere debuimus, pedibus vestris provoluti paternitati vestræ satisfacimus, & ut ea de corde clementer dimittatis, humiliter obsecramus. Proxima transacta Dominica præpositus in capitulo denuntiavit, quod ab eadem in quatuor septimanas panem & potum congregationi ministraret, postmodum vero nec haberet nec ministraret. Quia ergo alium procuratorem, præposito nobis necessaria non dante, præter vos non habemus, omnem curam nostram de hoc verbo in vos projicimus, & ut curam habeatis de nobis tamquam omni solatio destituti paternitatem vestram rogamus.

EPISTOLA CCCIII. VVIBALDI abbatis ad H. Corbeiensem monachum.

Priorem eum monasterii Corbeiensis instituit.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto filio H. salutem & benedictionem. Anno 1151.

Iniquo tempore, frater, te priorem ordinavimus, & hoc prædecessorem tuum longo tempore amovere distulimus, quoniam in palam erat neminem alium posse ordinari, in quem nostræ caritatis assensus accederet. Remansisti nunc in medio solus, graviorem postmodum sarcinam laturus, cum nos decedere oportuerit. Siquidem aut cedendum erit multitudinis ambitioni cum magno justitiæ & ecclesiæ detrimento, aut resistendum parvis suffragiis & maximo periculo. Quid de causa nostra in curia sit actum, tam ex litteris domini nostri regis, ad conventum missis, quam ex viva legatorum nostrorum voce plenius poteritis addiscere. Dominus rex curiam in pascha Spiræ celebrabit, & in octava ei occurrere apud Bopardam jussi sumus, descensuri cum eo usque in Ulterius-Trajectum, nec speramus nos ab eo posse recedere ante octavam pentecostes, etiamsi impetrare poterimus, ne secum usque Ratisbonam transeamus. Nunc igitur diligentia tua nobis celerrime renuntiabit, utrum præpositus administrare fratribus suis intendat, aut officium præpositurræ abdicare. Non est enim nostri propositi detrimentum sustinere in eo, in quo ipse fructum susceperit, & quando cessabit administrare, cesset & villicare, cum plane videamus publicam substantiam privatis & immoderatis sumtibus extirpari. Verumtamen utcumque ipse se gerat, si defectum fecerit, tua industria sumtis de thesauro ecclesiæ pignoribus, necessaria fratribus solicite providebit. Rescribe nobis de cunctis sollicite, & quid comes HERMANNUS postea de Corbeiensi ecclesia tractaverit, & quid ad litteras domini regis ad præsens respondeat.

EPISTOLA CCCIV. H. PRIORIS & conventus Corbeiensis monasterii ad VVibaldum abbatem.

Conqueruntur de præposito monasterii, qui vita necessaria ipsis denegabat.

Anno 1151. REverendo in Christo patri & domino VVIBALDO Corbeiensi abbati, frater H. prior & conventus Corbeiensis ecclesiæ devotas orationes & debitam obedientiam.

Sicut in litteris vestris universitati nostræ injunxeratis, ut cum præposito nostro conveniremus, ut absque defectu necessaria nobis administraret, facere studuimus, sed nihil promovere potuimus, ipso defectum suum prætendente, & nobis ut necessaria ministraret insistentibus. Denique inter eum & nos usque eo res processit, post multas denuntiationes, quibus defuturum nobis panem & potum denuntiaverat, quod tandem in diebus rogationum & in ipsa sancta die ascensionis Domini nos absque potu, & statim sequenti proximo sabbatho absque pane simul & potu, quod numquam Corbeiæ factum credimus, nos dereliquit. Cum ergo ipsa die sedentes ad mensam secundum ordinem & consuetudinem nostram, consuetam alimoniam expectaremus, nec ab eo quidquam acciperemus, inpasti surreximus, & Deum secundum ordinem nostrum euntes ad ecclesiam cum psalmo benediximus. Statim igitur in unum congregati, quid facto opus esset in commune consuluimus, & ut vestræ paternitati hanc necessitatem celeriter insinuaremus, inter nos convenimus. Interim autem fratri A. camerario nostro licet invito & multum renitenti, hanc curam injunximus, ut donec redeat nuntius noster a vobis, panem & potum undecumque possit, mutuo acceptum nobis provideat, & argentum, quod ad sarcophagum hoc anno deputaveramus, in pignore accepit. Quoniam igitur imminentem nobis necessitatem videtis, obsecramus nobis dilectam paternitatem vestram, ut quantocius reditum vestrum ad nos acceleretis, ut de instanti periculo nos & ecclesiam eripiatis, quod sine præsentia vestra evadere non possumus.

EPISTOLA CCCV. VVIBALDI abbatis ad suos Corbeienses.

Laudat eorum in tolerando rerum necessariarum defectu patientiam; excusatque se quod tam cito ad eos redire nequeat.

Anno 1151. FRater VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, H. priori Corbeiensis ecclesiæ A fratribus & filiis benedictionem & vitam usque in sæculum.

Quod tanti & tam enormes defectus tempore hoc in ecclesia Corbeiensi contigerint, præcordialiter, Deo teste, dolemus; sed magno rerum turbine deprehensi, nullum effectum bonæ voluntatis nostræ operibus demonstrare possumus. Sed unum in tantis malis nostræ miseriæ solatium divina pietas providit, quod vos hæc incommoda tam inordinata tam inaudita, quæ numquam ante hac Corbeiensi ecclesiæ accidisse credimus, patienter & æquo animo supporta- B tis, neque absentiam nostram, quæ vestris utilitatibus officere putatur, acerbo reprehensionis verbo fatigatis. In quo nostram sollicitudinem arctissima vobis caritate obnoxiam ita devincitis, ut nullus de cetero labor sit, nulla injuria, quam pro vestra dilectione & communi justitia subire & ferre pro viribus recusemus. Ceterum, fratres carissimi, reditum nostrum ad vos accelerare prohibet non solum Stabulensis ecclesiæ, verum etiam totius Lotharingiæ concussio & eversio, quæ utique nostra patria est, quæ nos genuit, educavit & provexit, quam C prohibente domino nostro rege ac multis principibus regni deserere, & ad vos tam animo quam corpore migrare non est nobis concessum, quamvis extremæ impietatis esset parentem in tantis cruciatibus positam abhorrere & fugere, ad cujus pacem reformandam, ultra facultatis nostræ captum sex fere septimanis, quibus cum domino nostro rege fuimus, ardenter institimus; sed peccatis facientibus & cuncta in pravum trahentibus, nihil proficere potuimus. Verumtamen si in his proximis decem diebus nulla pax finitiva vel per inducias intercesserit, de totius terræ salute desperandum erit. Atta- D men modis quibuscumque poterimus, efficere conabimur, ut non longe post festum Barnabæ apostoli, aut ipsi ad vos transeamus, aut tales nuntios dirigamus, qui vestris opportunitatibus certo providere possint consilio, cum non ignoret vestra eruditio, quam difficile sit hoc tempore & nostræ domui, quæ ultra claustralem modum sumtuosa est, & toti monasterio providere. Interim caritati vestræ injungimus, ut studio prioris vestri & fratris A. camerarii vestri sic omnia pro tempore ordinentur, ut & fratribus non desint alimenta, E nec divina inter vos cessent obsequia.

EPISTOLA CCCVI. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Ut Herimanni Trajectensis episcopi electionem confirmet, & comitem de Ara *ab excommunicatione absolvat.*

DIlectissimo patri suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici Anno 1151.

CONRADUS

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex A & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Vacante Trajectensi episcopatu post discessum piæ memoriæ HARIBERTI episcopi, misimus ad eamdem ecclesiam legatos nostros cum mandatis, motus temerarios qui in rebus hujusmodi suboriri solent & direptiones rerum ecclesiasticarum fieri auctoritate nostra prohibentes. Mandavimus etiam ejusdem urbis clero, honoratis & populo, ut depositis partium studiis, sese electioni futuræ in spiritu concordiæ & humilitatis præpararent, nec tale aliquid animositate certandi committerent, in quo libertas electionis canonicæ jus libertatis amittere convinceretur. Verum ipsi libertatem pietatis a patribus indultam in velamen malitiæ assumentes, dissensionibus & ambitione rem totam perturbare cœperunt, & longo tempore tantum potestatis tam in spiritualibus, quam in sæcularibus rebus magnitudinem absque rectore fluctuare permiserunt. Ceterum ad animum rediens majoris ecclesiæ præpositus, & ejusdem ecclesiæ decanus, cum reliquo clero & universis nobilibus unanimi consensu in dominum HERIMANNUM ecclesiæ sancti Gereonis in Colonia præpositum, virum scilicet integræ vitæ & probati testimonii, convenerunt. Sed quidam ministeriales ejusdem ecclesiæ, tumultu facto, armisque illatis, coegerunt quosdam de eodem clero denominare & quodam modo eligere FRITHERICUM præpositum sancti Georgii in Colonia, hominem videlicet infra ætatem & ordines, cujus ignorantia fautores ipsius ad subversionem ecclesiæ abuterentur. Nos itaque de tantæ ecclesiæ ruina compassione clementi condolentes, iterato misimus eis cum præceptis regalibus legatos, imperantes eis, quatenus omni occasione postposita, mediante quadragesima, quæ transacta est, nostro sese conspectui præsentarent, accepturi ex regio more contentionum finem, & urbis suæ dominum, qui melioribus suffragiis juvaretur. Venit itaque præfatus HERMANNUS ad præsentiam nostram cum suis electoribus, sed illi, qui juvenem elegerant, juveniliter agentes, neque venerunt, neque canonicam excusationem seu legitimam transmiserunt, nisi quod prædicti FRETERICI præpositi... comes videlicet A. absque attestatione cleri & populi, & certis per epistolas mandatis venit, & negotium differri postulavit. Verum nos adhibito episcoporum & principum & virorum prudentium ac religiosorum consilio, consideravimus electores prædicti HERMANNI præpositi sanioris esse consilii, de persona a canonicis institutionibus non discrepante, quibus ex magno fervore assentiebant omnes nobiles ac præpotentes ejusdem terræ, qui Trajectensem ecclesiam & in pace legibus honestant, & in bello armis defensant. Itaque, quia in nostra præsentia nulla contradictio juxta juris ordinem huic electioni opponeretur, cum omnis ecclesia in nostram præsentiam esset vocata, judicatum est ab episcopis & principibus nullam nos debere moram probabilibus desideriis inserere, sed personam absque vi & ulla mala machinatione electam, & in sacris ordinibus ætate congrua inventam provehere. Proinde celsitudinem sacerdotii vestri, quam vera in Domino caritate amplectimur, attente monendo B rogamus, ut opus a nobis laudabiliter inchoatum, benedictione sacræ manus vestræ perficere & confirmare non abnuatis, & labentis ecclesiæ Trajectensis ruinam celeri benedictione fulciatis. Rogamus præterea sanctitatem vestram pro nostro consanguineo nostro comite de *Ara*, quem quidam clericus nomine Jonathas per surreptionem a vobis excommunicari fecit, quatenus eum a Leodiensi episcopo absolvi faciatis, eo scilicet rationis moderamine, ut, postquam fuerit absolutus, synodaliter vocetur, & causa, quæ super quadam ecclesia C inter eos agitur, canonico judicio decidatur.

EPISTOLA CCCVII. VVIBALDI abbatis ad B. Leodiensem archidiaconum.

Excusat se a colloquio Hoiensi.

DIlecto fratri & amico suo B. sanctæ Leodiensis ecclesiæ venerabili archidiacono, frater VVIBALDUS Dei gratia D id quod est in ecclesia catholica, benedictionem & dilectionem. Anno 1151.

Frater noster, quem ad vos miseramus ad explorandum propositum domini nostri episcopi, & ad intelligendam de pace universitatis vestræ voluntatem, tardius ad nos rediit, quam opportunitatis ordo & rerum ratio exposceret. Cum igitur propter longiorem moram ejus de colloquio apud Hoium futuro desperavissemus, conversi ad curam corporis, sanguinem minuimus paulo antequam idem frater noster reverteretur. Excusatam itaque habeat vestra discretio nostram valitudinem, nec ullo E modo in corde suo recipiat, quod propter privatas odiorum inimicitias pacem terræ & publicum statum turbari velimus & evertere. Neque enim mores nostros ita instituit & formavit illa vestra doctrix & domina rerum divinarum & humanarum magistra & educatrix philosophia, ut ob causæ singularis titulum bona communia deseramus. Divina enim philosophia dicit: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, & beati pedes pacem portantes.* Humana philosophia non contemsit etiam capitales inimicos in

consortium magistratus ob reipublicæ salutem adsciscere. Et quoniam tyrannos jam in insaniam versos esse comperimus, vestra industria cum omni humilitate & placiditate animi efficere curabit, ne spes pacis abrumpatur, & efferate ad arma concurratur. Etenim post hoc triduum, viribus recuperatis, nec personæ nec rebus parcendum fore in animum duximus: quatenus pax & tranquillitas populo christiano per nos peccatores, si divinitati ita complacuit, procuretur. Alias autem quæ proprie ad nos & ecclesiam nostram spectant, non minore studio repetemus.

EPISTOLA CCCVIII. VVIBALDI abbatis ad fratres Gladbacenses.

Suum eis consilium & auxilium offert, & de illatis eis a ministerialibus injuriis.

Anno 1151. [a] REverendis in Christo fratribus (a) Gladebacensis ecclesiæ monachis, frater VVIBALDUS, Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Duplex nos ratio ad vestræ dilectionis & caritatis affectum provocat, videlicet quod unius ordinis habitus & religionis nomine fruimur, & unius ejusdemque patroni intercessione gloriamur, videlicet beati Viti martyris, cujus nos, quamvis indigni, Deo tamen sic ordinante, vicarii existimus, cujus ut patrocinio sublevemur, & fidem congrua devotione sectemur, confidentissime exspectamus. Quapropter, fratres carissimi, omnem nostri affectus caritatem vestræ fraternitati exponimus, & ut de nostri consilii & auxilii adjutorio omnimodis confidatis, promta animi voluntate offerimus, scituri quod in cunctis, quibus secundum Deum poterimus, opportuni pro nostra facultate assistemus. De eo autem verbo, quo tam nos quam omnes catholicæ ecclesiæ filios interpellastis, gementes & supplices respondemus, quod filii matris nostræ pugnant adversum nos, & mirum atque mirabile esse poterit toto mundo, cui vel quibus ministeriales vestri respondere habeant: si vobis, quibus ministrare, servire & obtemperare debent, non respondent; cum totum quod sunt vel esse possunt, vestrum sit, & tam in eorum personas, quam substantias potestas tam legibus quam canonibus vobis & monasterio vestro attributa sit. Si de causa capituli & peremtoria, vel de possessionis titulo ageretur, advocatis utique sæcularibus tamquam in causa sæculari opus haberetis. Verum cum de injuria, de damno illato agitur, non solum hi, qui jure proprietario vestro monasterio pertinent, sed etiam omne hominum genus, ut nostræ quidem parvitatis fert sententia, respondere & satisfacere vobis juxta legum tramitem non posset contradicere. In qua præsumtione vestrorum ministerialium dilecti confratris & coabbatis nostri culpanda est, ut pace ipsius dicamus, vigilantia, qui non ascendit ex adverso, nec opponit murum pro domo Israel, sed permittit, ut vulgo dicitur, scabella in scamna ascendere. Otio enim vacant, & ideo vociferantur, & volunt matrem & dominam suam pedibus in luto conculcare, & cum de rebus ecclesiæ alantur, impinguati, incrassati, dilatati recalcitrant. De cetero de nostris orationibus & intimo servitio plurimum tam in hac quam in omni causa confidere debetis.

(a) Gladbacense insigne monasterium ordinis S. Benedicti in principatu Clivensi, & diœcesi Coloniensi, cujus fundationis historia habetur Spicilegii tom. XII.

EPISTOLA CCCIX. HENRICI episcopi Leodiensis ad Eugenium papam III.

Petit confirmari electionem Arnoldi Coloniensis archiepiscopi.

REverendo patri suo & domino EUGENIO, summo & universali sanctæ Romanæ ecclesiæ pontifici, H. Dei gratia Leodiensis ecclesiæ humilis minister, tam devotam quam debitam totius subjectionis obedientiam, & promtum ac fidele in omnibus obsequium. Anno 1151.

Post decessum bonæ memoriæ A. Coloniensis archiepiscopi, Coloniensis ecclesia nos & alios ejusdem metropolis suffraganeos ad diem electionis futuri antistitis ordine canonico evocavit, & præmissis jejuniis & letaniarum obsecrationibus, & invocata Sancti Spiritus gratia, & exorato eo, a quo est omne datum optimum & omne donum perfectum, quique facit unanimes habitare in domo, elegit sibi, remoto omni privato studio, communi omnium, non dicam favore & assensu, sed desiderio & acclamatione, ARNOLDUM ejusdem ecclesiæ majorem præpositum, regiæ curiæ cancellarium, virum utique moribus & natalibus, ordine & ætate, & omnis prudentiæ ratione sacerdotali officio congruentem, qui vitæ merito & doctrinæ scientia tam possit prodesse quam præesse. Tanta quippe fuit actionis illius in tempore brevitas, ut magis videatur esse optatum quam perpetratum, & ipse magis raptus quam electus. Siquidem in quo tunc accusari posse videbatur, ultra regularem modestiam renisus est, & fere inobediens factus trahi potius atque cogi quam vocari compulsus est. Proinde sanctitatis vestræ advoluti genibus, clementiæ vestræ supplices preces effundimus, ut in hac persona tantis omnium votis expetita multiplices ecclesiæ Coloniensis calamitates relevare

dignemini, & unam de pulcherrimis sacro A sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ filiabus in pristinum dignitatis suæ statum per manus beati Petri & vestras reformare. Veremur enim & subintellexisse nos pro certo credimus, quod nisi in manu vestra potenti adjutus & confortatus fuerit, onus omnino portare detrectet, & rejecta ad pedes vestræ celsitudinis sindone, qua amictus videbatur, nudus profugiat a vobis.

EPISTOLA CCCX. ECCLESIÆ Coloniensis ad Eugenium papam III. B

De electione Arnoldi majoris ecclesiæ S. Petri præpositi in archiepiscopum Coloniensem.

Anno 1151. REverendissimo patri suo & domino EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, W. decanus, archidiaconi, abbates, præpositi, clerus, honorati & universus populus Coloniensis ecclesiæ, tam devotam quam debitam totius dilectionis ac subjectionis obedientiam.

Excellentiæ vestræ notitiam præterisse non credimus, quod mater nostra Colo- C niensis ecclesia, una utique de inclytis filiabus sacro sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ, cui nunc, Deo auctore, feliciter præsidetis, promta & alacri non solum constantia, verum etiam efficacia militavit, tum videlicet, quando eadem Romana ecclesia pro assertione veritatis & orthodoxæ religionis ac sanctarum constitutionum defensione arma contra tyrannos sumere, & sese viriliter tueri, & in propriam libertatem vindicare coacta est. In quo certamine quantum universalis status catholicæ eccle- D siæ virium & incrementi suscepisse visus est, tantum procul res nostra familiaris tum in suæ pacis perturbatione, tum in suarum rerum diminutione detrimenti accepit. Siquidem tunc patria nostra occubuisse credenda est, cum extinctis justitiæ defensoribus, inermis & absque protectore relicta est, tanto ruinæ suæ majorem factura ruinam, quanto sublimitatis suæ potiorem perceperat gloriam. Nam ex prælatorum suorum & nostra communi negligentia de celsitudine sua venit in abjectionem, de regula in abusionem, de divitiis in egestatem, in commotionem de tranquillitate, in ignominiam E de splendore, in infamiam de nobilitate. Et hoc quidem factum est sanctissimis ac justissimis divinæ providentiæ judiciis, sed a nostra cognitione penitus remotis, cum in omni patrum nostrorum decessu nostra mens omnium fere & concordia fuerit, ut tales, Deo auctore, in patres & pastores animarum eligere possemus, qui ad tale onus portandum & ad tantam dignitatem decorandam sufficientes & idonei crederentur.

Omni enim capite languido necesse est omne cor mœrens existere, & a planta pedis usque ad verticem in eodem corpore nullam esse sanitatem. Sed divini ordinis sapientia, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, nostras voluntates ad suum nutum convertebat, ut non in ædificationem, sed potius in subversionem nostræ procederet electionis conniventia. Omnium tamen suffragiis & præcipuis votis expetebatur jam tertio is, qui nunc, Deo res nostras miserante, electus est, quia, ut de patriarcha Jacob legitur, erat vir in cunctis prospere agens; sed cum suam nimis importune prætenderet humilitatem, cœlestem, ut credimus, offendebat majestatem. Verum cur diximus electus, cum universorum non solum lacrymis & precibus, quin etiam violentis manibus sit tractus & coactus? etenim post obitum patris nostri ARNOLDI archiepiscopi, Coloniensis ecclesia salutem & protectionem suam jam a longis retro temporibus esuriens, triduanum jejunium cum desiderio cunctorum indixit, & comportatis per omnes vicos urbis sanctorum confessorum corporibus, Severini, Cuniberti, & Ailulfi, qui Coloniensem ecclesiam viventes in carne plantaverant, & in caritate divina dilataverant, Dei omnipotentis clementiam humili prece & sincera devotione interpellabant, ut pastor æternus, talem suis ovibus pastorem per merita & intercessiones prædictorum pastorum ostendere & ordinare dignaretur, qui eorum imitando vestigia populo Dei posset & utiliter præesse & efficaciter prodesse. Die vero qua futuri antistitis erat formanda electio, invocata devotius & attentius Sancti Spiritus gratia, votis concordibus & pari cunctorum ordinum acclamatione traximus ad intronizandum virum venerabilem vestræ sanctitatis filium, ARNOLDUM majoris ecclesiæ præpositum, qui ita ministraverat, ut bono gradu esset dignior, & in modico antea fidelis, postmodum supra multa constitutus, demum in Domini sui gaudium introiret. Renitens vero & reclamans excusabat seipsum, prætendens humilius quam verius virium suarum imbecillitatem, & ad memoriam reducens multiplices ecclesiæ nostræ conquassationes & ruinas, & eos præcipue defectus mœrens, quod Coloniensis ecclesia omni fere dignitate & potestate, quam a sede apostolica priscis temporibus gloriose acceperat, nudata prorsus & spoliata videretur. Et licet nostræ fraternitatis universitas in eodem mœrore jam diu contabuerit, tamen de vestra misericordia confisi spe bona consolabamur eum, futurum non dubitantes, quod vestra clementia ipsius desiderium & nostram petitionem nequaquam desereret. Mittimus itaque ad vestræ sublimitatis pedes unum de senioribus Israel, quem nos novimus, quod senex populi sit

ac magister, non solum ætate corporis legitima, sed etiam senectute mentis & gravitate sacerdotali, quatenus divinæ potentiæ operatio per vestræ benedictionis gratiam de spiritu vestro tradat ei, ut sustentet vobiscum onus populi. Si enim a vestra benignitate non fuerit clementer, quod Deus avertat, susceptus, & stola prima, quam Coloniensis ecclesia jam dudum se dolet amisisse, vestitus, elegit abjectus esse in domo Dei sui, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum, & sic fructus, qui jam in flore apparuit uberrimus, peribit, & terra nostra duplici contritione conteretur.

EPISTOLA CCCXI. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum electum Coloniensem.

Fausta omnia illi optat.

Anno 1151. REverendissimo patri suo & domino A. sanctæ Coloniensis ecclesiæ venerabili electo antistiti, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia, exiguas orationes & devotum servitium.

Non sumus de schola Pitagoræ, ut auditores nostros in verba nostra jurare cogamus. Licebit itaque vobis de scriptura nostra imminuere, demere & adjicere sine ingenii nostri acerba offensione. Unusquisque enim in suo sensu abundat. Deum, quem nec spatia locorum, nec intervalla temporum ab his, quos tuetur, abjungunt, nos & fratres nostri, vestri utique pro vestris beneficiis famuli, suppliciter exoramus, ut viam vestram gratia sua præcedente dirigat, & subsequente comitari dignetur, ut de actu & incolumitate vestra secundum misericordiæ suæ præsidia gaudeatis.

EPISTOLA CCCXII. CONRADI imperatoris ad Henricum archiepiscopum Moguntinum.

Arguit eum quod electum Coloniensem electioni suæ necdum assentientem, præpositura de Lempurch *privaverit.*

Anno 1151. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, H. venerabili Moguntiensi archiepiscopo gratiam suam & omne bonum.

Rogaveramus experientiam tuam per litteras nostras & mandata plusquam tertio, ut quod juris tui esse cognoscitur in præpositura de *Lempurch*, ad nostræ voluntatis ac petitionis nutum in spe fidelis retributionis ordinares, opportuno scilicet tempore, quando hoc fieri sacræ leges non prohiberent. Tu vero petitionem nostram non solum non exaudisti, verum etiam ecclesiæ Coloniensis electum, necdum eidem vocationi consentientem, contra canonica instituta possessione sua nudasti. Siquidem cum adhuc detrectet onus ad ferendum suscipere, & rem omnem distulerit usque ad præsentiam & auctoritatem domini papæ, amoveri a gradu inferiori non debuit, qui altiorem conscendere formidavit. Et cum examinatio præcedat consecrationem, removeri quidam a summi sacerdotii officio possunt, qui tamen alias ecclesiæ ychonomias recte adminstrare possunt. Proinde prudentiam tuam attente monendo rogamus, ut factum tuum, quod canonicæ doctrinæ regulam transgreditur, celeri ac discreta mutatione corrigas, & cum eadem præpositura rite vacaverit, petitionem nostram exaudire non abnuas; universa enim quæ a nobis habet, illibata ei usque ad consecrationem conservabimus.

EPISTOLA CCCXIII. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

De electione Arnoldi archiepiscopi Coloniensis, quam petit confirmari.

Anno 1151. DIlectissimo in Christo patri suo EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, CONRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Coloniensis ecclesia, quæ sui magnitudine ac decore omnes fere Germaniæ & Galliæ præeminebat ecclesias, ad tantam & pastorum suorum negligentia (a) calamitatem deciderat, ut omni tam religione, quam dignitate miserabiliter spoliata cerneretur. Deo igitur res humanas moderante, & cujus vult miserente, subtractus est ab hac vita ejusdem ecclesiæ antistes A. cujus tempore conquassata plurimum & attrita fuerat, & tunc fideles filii præfatæ ecclesiæ clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, ut de necessitatibus suis eriperet eos. Quorum devotas preces Deus ex abdito misericordiæ suæ exaudiens, misit eis spiritum consolationis & unanimitatis, ut pari voto, parique sententia, & consona omnium acclamatione eligerent sibi in patrem pastoremque animarum suarum & dominum Coloniensis urbis (b) ARNOLDUM ejusdem urbis majorem præpositum, nostræ curiæ cancellarium, pro eo quod ejus scientia & honestate cum Dei adjutorio & vestra bene-

(a) Præsertim Arnoldi, quem Eugenii III. ob simoniam ab officio suspendit.

(b) Ex hac Conradi imperatoris ad Eugenium papam epistola aliisque præcedentibus & subsequentibus emendanda est Gallia Christiana, quæ Arnoldi II. electionem anno 1155. consignat, cum Conradus anno 1152. mense Februario, fato functus fuerit, & in ejusdem instrumento anni 1151. pro VValciodoro superius relato Arnoldus dicatur electus Coloniensis.

dictione ac nostro præsidio sperabant & pacem in terra revocari, & latrocinia coerceri, & reformari leges, & honestari mores. Ipse autem ultra humilitatis & obedientiæ regulas reclamabat & renitebatur, pro eo quod ad tantas & tam multiplices ruinas intus & foris resarciendas se infirmum & debilem arbitrabatur, & sese mori malle vel in perpetuum exulare quam matrem suam se prælato ab improbis lacerari ac substerni protestabatur. Irruentibus itaque in eum tam clero quam honoratis & populo, tractus est in ecclesiam violenter, nec more vel ordine suo renitens inthronizari potuit, dicens hujus consilii & rei summam usque ad vestræ celsitudinis assensum & jussionem velle differre. Descenderamus tunc ad eas partes Lotharingiæ ad reprimendos motus bellicos, & vindicandas latrorum incursiones, qui totam episcopatus illius regionem rapinis & incendiis perturbaverant, & irreparabili metu vastationis cuncta compleverant. Ingressi ergo urbem Coloniensem, quæ tota erat coronata gaudio, spe & alacritate tam unanimis in tam excellentem personam electionis, & nostro celeri ad eamdem rem confirmandam adventu, coegerunt nos electores religiosa quadam & humili violentia a templo, in quo suscepti eramus, non discedere, donec electionem canonice & concorditer factam, regio more confirmaremus, & electum ad reformandam pacem & justitias sæculares faciendas proveheremus & adjuvaremus. Verum ille solito studio contradicere persistebat, asserens se nequaquam sufficere ad sanandas contritiones eorum. Cum lacrymabili spectaculo tota Coloniensis ecclesia ad pedes ejus prostrata jaceret, flens & supplicans ut labenti & corruenti matri suæ tamquam pius filius manum accommodaret. Nos igitur de vestra bonitate, quam plurimum in Domino diligimus, confisi, promisimus, tam ecclesiæ Coloniensi quam sibi, quod apud sublimitatem vestram modis omnibus obtineremus, quatinus ipsa Coloniensis ecclesia tum in privilegiis suis antiquis, sed neglectis, at nunc per vestræ benedictionis largitatem renovandis & confirmandis roboraretur, tum persona ipsius pristina dignitate juxta prædecessorum suorum formam honestaretur. Et affuit divina clementia bonis principiis meliores augens successus, quoniam ad ingressum ejus, nostra cooperante clementia, & bellorum tuba conticuit, & latronum grex tantæ fortitudinis manu perterritus in suæ malitiæ absconso delituit. Proinde sinceritatem vestram attente monendo rogamus, quatenus pro nostræ dilectionis ac petitionis intuitu eumdem electum, ad vestræ mansuetudinis præsentiam venientem gratanter suscipiatis, & apostolicæ benedictionis gratia consecratum, cum privilegiis suis renovatis & auctis celeriter ad nos remittatis. Cum enim ex officio Coloniensis ecclesiæ in Italico regno cancellarius existat, & nobis in Cisalpinis partibus tam ex magnitudine sui principatus, quam ex diutina familiaritate, opportunus & profuturus esse non dubitetur, tum sacro sanctæ matri nostræ Romanæ ecclesiæ tum imperio nostro favorabile & fructuosum videtur, si persona idonea majoribus incrementis & majori prærogativa per vos promoveatur.

EPISTOLA CCCXIV. ARNOLDI ad Wibaldum abbatem.

Clerum, honoratos & ministeriales ejus ad papam iter retardare, donec pax omnino firmetur.

DOmino WIBALDO, Dei gratia venerabili Stabulensi abbati, ARNOLDUS eadem gratia quidquid est, salutem & promtum ac fidele in omnibus obsequium. Anno 1151.

Grates debitas celsitudini vestræ dicimus, pro eo, quod vestræ prudentiæ experientiam modis omnibus nostro honori accommodam sentimus. Quid virtus Altissimi, sine qua nihil validum, nobis præsentibus in VVestphalia & in conterminio Saxoniæ operata sit, ipse rerum eventus & rumor satis cognitus vobis intimabit. Præterea clerus, honorati, & ministeriales pacem adhuc teneram ac novellam facile per nostram absentiam turbari timentes, iter nostrum ad dominum papam cum magna precum instantia ad præsens differri persuaserunt, donec ad plenum solidata pax etiam post nostrum discessum nulla turbetur tempestate malorum. Ubi & quando nos videre & de negotiis nostris nobiscum agere velitis, nobis significate.

EPISTOLA CCCXV. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum electum Coloniensem.

Lætatur de rebus ejus prosperis. De pace cum episcopo Leodiensi facienda. Hortatur ut iter Romanum non differat, & legatos sedis apostolicæ Coloniam transeuntes suscipiat honorifice.

REverendissimo patri suo & domino ARNOLDO, sanctæ Coloniensis ecclesiæ venerabili electo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1151.

Quod res vestræ prosperis successibus Deo eas augente provehuntur, & pax a bonis diu desiderata per vestram industriam, compressa latronum audacia, reformatur, duplex nobis lætitiæ extat materia, tum quia

nostris temporibus, qui jam fere a bonis A desperavimus, hæc fiunt, tum quia ab experientia vestra, quam a longis retro temporibus diligere & laudibus ornare studuimus, hæc fiunt. Sed positis nobis in nostra veteri nemorum solitudine, rarius hæc gaudiorum vota ad notitiam perveniunt. Eadem die, qua frater Hillinus ad nos a vobis rediens pervenit, venerunt ad nos plures de religiosis abbatibus Leodiensis episcopatus prope monasterium nostrum orantes enixius, ut omissa interim injuria, quam tum a domino Leodiensi episcopo, tum a comite Namurcensi & operibus & verbis gra- B vem frequenter accepimus, de pace inter ipsos componenda tractaremus, & quia dominus episcopus in vicinio erat, pollicentes tam honestis viris operam nostram, pro eodem verbo pariter convenimus. Itaque ex ipsius beneplacito dies usque in proximum sabbathum præfixa est, quando religiosi & sapientes viri de toto episcopatu conveniant, & ad pacem terræ, si ita summæ divinitati complacuit, omne studium & diligentiam adhibeant. Quia igitur rebus publicis ad præsens impliciti sumus, de no- C stro ad vestram præsentiam adventu, sicut mandastis, certum vobis in instanti responsum reddere non possumus. Super hoc autem, quod nobis vestra celsitudo notificare dignata est, quod universalis ecclesiæ vestræ consilio iter vestrum ad dominum papam hoc tempore distulistis, nihil contra niti vel obviare præsumimus, cum rerum eventus eorum commoda respiciat, qui sunt sententiæ auctores. Verumtamen quia unusquisque in suo sensu abundat, nobis, qui frequenter horribilibus periculis jactati sumus, & præcipue periculis in falsis fratri- D bus, cum de summa dignitatis obtinendæ agitur, nihil satis festinari posse videtur, quoniam cum ad ardua tenditur, non solum regressus, sed etiam mora non immerito formidatur. Paternæ siquidem regulæ & sanctissimis diffinita consiliis vetant sedem metropolitanam ultra trium mensium spatium viduatam manere, quod vestram eruditionem plenius recognoscere non ignoramus. Præterea legati Romanæ ecclesiæ ad has partes veniunt, causam Trajectensis electionis (4) terminaturi, & videat ecclesia [4] vestra, cujus vos consilium sequi condecet, E qualiter in urbe vestra iidem legati in hoc rerum statu suscipiantur, & ad eamdem litem decidendam sicut decet Romanam & Coloniensem ecclesiam & vestræ personæ dignitatem teneantur. Circa festum beati Bartholomæi apostoli versus Saxoniam nos transituros speramus, & ubi tunc vestræ discretioni placuerit, vobis colloqui & subservire parati erimus.

(4) Pro qua contendebant Herimannus Coloniensis præpositus S. Gereonis, electus a præposito, decano, clero & nobilibus patriæ, & Fretheticus Coloniensis, item præpositus S. Georgii, infra ætatem & ordines a quibusdam de clero electus, ex epistola Conradi imperatoris ad Eugenium papam supra relata.

EPISTOLA CCCXVI. CONRADI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

Mandat ut Herbipolim ad principum colloquium statuto termino conveniat.

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Corbeiensi abbati gratiam suam & omne bonum. Anno 1151.

Discretioni tuæ volumus esse cognitum, quod octava die post nativitatem sanctæ Mariæ nonnulli principum nostro se conspectui præsentabunt apud Herbipolim, de negotiis ecclesiæ & regni & de nostra expeditione nobiscum tractaturi. In quibus & tua opus habemus præsentia, utpote cum quo familiarius & plenius singula intendimus pertractare. Per præsentia, igitur scripta sollicitudini tuæ mandamus, quatenus omni dilatione & occasione postposita, in termino supra memorato, modico comitatu contentus, nostro te conspectui repræsentes.

EPISTOLA CCCXVII. HERIBERTI capellani ad Henricum priorem Corbeiensem.

Ut litteras regis sine mora VVibaldo transmittat.

DOmino HENRICO venerabili priori Corbeiensis ecclesiæ, HERIBERTUS capellanus servitium suum. Anno 1151.

Sollicitudini vestræ arctius injungere præsumo, ut litteras domini regis domino abbati sine mora transmittatis, quia pro magnis & etiam privatis negotiis ad curiam vocatur.

EPIST. CCCXVIII. SUENONIS regis Daniæ ad Conradum imperatorem.

Gratias agit pro beneficiis, oratque ut se protegere pergat.

CONRADO Dei gratia Romano imperatori glorioso & semper augusto, SUENO ejusdem nutu Danorum rex, filialem dilectionem & debitam subjectionem. Anno 1151.

Impensi beneficii haud immemor, paternitatis vestræ clementiæ semper gratias agimus, omniumque remuneratorem Deum jugiter exoramus, ut ubi nostræ parvitatis vicissitudo defecerit, summa sua misericordia retribuere dignetur. Serenitatis autem vestræ experta dulcedo accipiat, quoniam

in vestra majestate manutentionis nostræ anchoram a primævæ juventutis flore fiximus, & immutabiliter esse fixam post Deum semper exoptamus, eique vita comite decenter... usque desideramus. Convenit igitur paternitati vestræ filii honori providere, & si qui ad nostri destructionem emerserint, eorum temeritatem compescere. Curiæ autem decorem & desiderabilem celsitudinis vestræ vultum videre cupientes, intime precamur, quatenus & locum adeundi commodum, & tempus apparatus idoneum designetis, & securum ducatum nobis procuretis. His vero amicis nostris fidelibus videlicet domino Bremensi archiepiscopo & O. marchioni legationem nostram commisimus, ut ducis insidias declinaremus. Valete & principes vestros ad Slavorum depressionem excitate, & super his quæ digna videntur rescribite.

EPISTOLA CCCXIX. KANUTI regis Daniæ ad Conradum imperatorem.

Privatus regno ad ipsum confugit.

Anno 1151. CONRADO Dei gratia Romanorum imperatori augusto, KANUTUS rex Danorum salutem.

Quoniam vos rex regum ad hoc constituit, & unum ex multis elegit, nominisque sui gloria decoravit, ut pater justitiæ filiusque pacis fieretis, merito debetis in omnibus justitiam corroborare, & injuste afflictis solatia adhibere. Privati igitur non solum regno, verum etiam patrimonio, Christo & vobis conquerimur, ut justitia dictante nobis exulibus condescendatis & compatiamini. Ad imperium enim Romanum expulsi confugimus, quia ibi consilium & auxilium invenire speravimus. Vestram itaque regiam potestatem suppliciter exoramus, quod nobis subveniatis, & pro vestro honore nobiscum paterne agatis, & quæ injuste amisimus, gladii vestri severitate rehabeamus. Nos vero vestra præcepta in omnibus velut filii constanter sequemur.

EPISTOLA CCCXX. WIBALDI abbatis ad Manuelem imperatorem Constantinopolitanum.

Conradum imperatorem parare expeditionem in Siculum.

Anno 1151. INclyto triumphatori ac serenissimo dominatori glorioso ac sacratissimo imperatori Græcorum & Romaniæ MANUELI excelso, subimi, Porphirogenito, VVIBALDUS Dei gratia duorumn obilium monasteriorum abbas Stabulensis scilicet & Corbeiæ, devotum & perpetuum in Domino famulatum, & assiduas ad Deum orationes.

Largitori omnium bonorum Deo infinitas gratiarum actiones referimus, qui vestræ mansuetudini dignatus est inspirare, ut nostræ parvitati scribere, & de vestræ voluntatis nutu significare dignaremini. Facimus itaque quod jussistis, & humilibus atque assiduis precibus Dei omnipotentis clementiam cum nobis commissis fratribus exorare studemus, ut tam vestræ celsitudini quam domino meo fratri vestro CONRADO Romanorum imperatori augusto sanitatem & incolumitatem & de inimicis victoriam conferre dignetur, & dilatet atque magnificet imperia vestra super omnia regna orbis terrarum, sicut priscis temporibus fuisse per historias veterum cognoscuntur. Hortamur etiam & continuis monitis suggerimus, ut præcelsus & gloriosissimus imperator noster amicitiam & societatem vestram fideliter ac firmiter conservet, & omnia vestræ majestati promissa sine ulla diminutione compleat. In quo proposito ipse felicissimus princeps cum magna mentis constantia perseverans ordinat viriliter expeditionem suam ad partes Siciliæ & Apuliæ contra communem hostem utriusque imperii. Inde est, quod mediante præterito mense Septembre, apud civitatem Herbipolim quosdam principes imperii sui evocavit, ubi etiam convenerunt Coloniensis archiepiscopus, Bremensis archiepiscopus, Halverstadiensis episcopus, Licensis episcopus, Bavembergensis episcopus, Mersburgensis episcopus, Herbipolensis episcopus, Argentinensis episcopus, VVormatiensis episcopus, Pragensis episcopus & legati diversorum episcoporum ac principum, & de laicis principibus convenerunt marchio de *VVitin*, marchio de *Brandebourg*, Palatinus comes de Bavaria, comes de *VVincenburch* in Saxonia, præfectus urbis Moguntiæ, præfectus urbis Herbipolis, præfectus urbis *Bavemberch*, & alii multi comites, honorati & nobiles, qui omnes cum magna voluntatis hilaritate, fide data & juramento præstito promiserunt, quod ad eamdem expeditionem cum omni virtute & potentia militiæ suæ venient & prosequentur. Nos quoque in eadem expeditione cum nostra militia Domino nostro famulantes, sanctissimam faciem vestram & permaximi imperii vestri decorem videre, Deo præstante, merebimur. Munificentiæ imperiali gratias referimus, quod benedictionem vestram nobis adhuc ignotis transmisistis.

EPIST. CCCXXI. IMPERATORIS Constantinopolitani ad VVibaldum abbatem.

Offert Conrado imperatori vires suas adversus Siculum.

Anno 1151. IMPERIALE AD PRETIOSISSIMUM ABAN MONASTERII STABULENSIS. †

Pretiosissime abba monasterii Stavlu. Imperium meum cum didicisset a multis in te florentem virtutem, quomodoque in honorem certas prænobilissimi regis Romæ, prædilectissimique fratris & cognati imperii mei, & in utilitatem Christianorum, magnam devotionem & affectionem erga tuam pretiositatem obtinet, & orationem ejus invocat perpetue. Vult igitur imperium meum, quod rursus etiam tua pretiositas laboret in honorem prænobilissimi regis. Numquam enim inveniet meliorem adjutorem in servitium contra Siculum & in cetera servitia sua. Vult autem & imperium meum, ut etiam per scripturas tuæ pretiositatis doceatur sospitatem ipsius. Magnam enim affectionem habet imperium meum in tuam pretiositatem, ex quo certe cognovit florentem in te virtutem. Missa est Abadon servata magna civitate mense Martio indictione XIV. † missum est tibi examitum megalo ... gmon diplarion album †.

EPISTOLA CCCXXII. CONRADI ad Romanos.

Significat eis proximum suum in Italiam adventum, interimque legatos ad eos mittit.

Anno 1151. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus præfecto Urbis, consulibus, capitaneis & omni populo Romano tam minoribus quam majoribus, gratiam suam & bonam voluntatem.

Post reditum nostrum a Jerosolymitana expeditione, litteras universitatis vestræ frequenter accepimus, in quibus continebatur, quanto fidei ac devotionis studio pro personæ nostræ dignitate provehenda & imperii Romani statu reformando indefessis animis decertetis. Et licet epistolarum... tantis rebus, quas perferebant impares viderentur, per gratum tamen habuimus, vestram benevolentiam ex cœpto tenore procedentem imperiali retributione honorare decrevimus. Proinde a vestra prudentia, sicut oportuit, decenter invitati, expeditionem Italicam & adventum nostrum ad Urbem magno cum principum nostrorum favore, & totius militiæ alacritate efficaciter ordinavimus, primo quidem in celebri curia A Ratisbonæ, secundo in civitate Herbipoli, firmato deinceps proposito nostro, ut ad ceteras regni nostri partes celerius accedentes, pace per misericordiam Dei ubique firmata, ad res & urbes Italiæ pacandas & firmandas sic transeamus, ut tam fidelibus quam rebellibus pœnam Deo adjutore retribuere valeamus. Ea propter mittimus ad universitatis vestræ experientiam legatos nostros viros utique illustres ac moderatos, ARNOLDUM videlicet nostræ curiæ cancellarium Coloniensis electum archiepiscopum, & VVIBALDUM Corbeiensem abbatem, B & HENRICUM notarium imperio nostro fidelissimos ac familiarissimos, ut per eos voluntatis nostræ & consilii certitudinem addicatis. Quo circa industriæ vestræ attente mandando committimus, quatenus eosdem legatos nostros pro nostra reverentia & Urbis disciplina honeste suscipiatis, & ab ipsis tamquam ab ore nostro, quæ in hoc temporis statu agenda sunt, accipiatis, & eos honorifice & commode, quo itineris res postulat, perducatis.

C EPISTOLA CCCXXIII. CONRADI imperatoris ad Eugenium papam III.

Expeditionem Italicam pro ecclesiæ utilitate se parare significat, commendatque Bremensem archiepiscopum & VVibaldum abbatem.

CARISSIMO in Christo patri suo EUGENIO sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, CONRADUS Dei gratia Romanorum rex, & semper augustus, filialem per D omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam. Anno 1151.

Sicut paternitatis vestræ benevolentiam in omnibus nostris nostrorumque negotiis sæpe & nunc experti sumus, sic adhuc in cunctis sentire non dubitamus, celsitudini vestræ hoc repromittentes, quod ad promovendum ecclesiæ Dei & vestrum honorem, quanta debemus diligentia, semper erimus parati. Inde est, quod nos generalem curiam apud Herbipolim medio mense Septembri celebravimus, ibique expeditionem Italicam receptis a principibus, qui convenerant, fide & sacramentis efficaciter ordinavimus: in qua rite peragenda, quoniam præ- E sentia & consilio dilecti nostri HAR. venerabilis Bremensis archiepiscopi carere nec debemus volumus, paternitatis sanctitatem attenta benevolentia rogamus, ut diem & terminum pro conservanda Bremensis ecclesiæ dignitate sibi constitutum benigne illi remittatis, & causam ipsius usque ad nostrum adventum differatis, hac interposita circumstantia, ut in nostro adventu eadem causa in vestra præsentia secundum tenorem veritatis & justitiæ terminetur.

Consili

Confisi enim de vestra sinceritate fretique consilio dilecti nostri O. cardinalis vestri, qui tunc præsens erat, præfatum archiepiscopum, cum jam ad iter faciendum succinctus esset, apud nos retinuimus, ut in tanta & tam celeri expeditione eum promtiorem habere valeamus. Sanctitati vestræ attente commendamus carissimum nobis Corbeiensem abbatem VVIBALDUM, virum utique prudentem, & tam vobis quam sacro sanctæ matri nostræ Romanæ ecclesiæ per omnia fidelissimum, ut eum pro nostræ dilectionis & petitionis intuitu clementer excipiatis, tam in privilegiis suis confirmandis, quam in aliis suis petitionibus benigne exaudiatis, & aliqua vestræ benedictionis & gratiæ prærogativa insignitum, ad nos cum gaudio celerius remittatis.

EPISTOLA CCCXXIV. CONRADI imperatoris ad Pisanos.

De sua in Italiam expeditione adversus Siculum.

Anno 1151.

CONRADUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, consulibus, capitaneis, & universo populo Pisano, tam minoribus, quam majoribus, gratiam suam & bonam voluntatem.

Post reditum nostrum a Jerosolymitana expeditione, omnem animi nostri intentionem converteramus, ut absque moræ prolixioris interventu, ad res Italiæ ordinandas & pacandas ingrederemur. Inde fuit, quod legatos excellentissimi fratris nostri Græcorum imperatoris ad universitatem vestram dreximus, de fide & constantia vestra plurimum confidentes, quatenus ipsorum industria, & vestra potenti virtute, hostis utriusque imperii usque ad adventum nostrum sine intermissione bellicis incursibus quassaretur. Decet itaque patriæ principem grates ac benevolentiam rependere his, qui ad tam egregium opus peragendum animo & opere imparati non fuerunt, quibus illis non immerito pœna acerbior, qui tantos reipublicæ provectus demoliri tentaverunt. Sed ardentissimum nostræ voluntatis studium manus divina, quam nemo mortalium potuit evadere, immissa cœlitus infirmitate aliquamdiu repressit, sed recuperata per eumdem misericordissimum Deum sospitate, transacto sacræ pentecostes festo, generalem curiam apud Ratisbonam celebrantes, expeditionem nostram regio more versus Italiam cum magno principum favore & totius militiæ alacritate indiximus. Similiter & apud Herbipolim mediante mense Septembre factum est, ita deinceps firmato mentis proposito, ut ad omnes regni nobis a Deo concessi partes celerius accedentes, & pace per Dei gratiam ubique firmata, sic ad Urbem, & ad vos pervenire valeamus; ut tam bene merentibus præmia, quam rebellibus pœnam rependere debeamus. Ad hujus rei evidentem notitiam atque certitudinem faciendam, direximus præsentes legatos nostros, viros utique illustres ac nobis inter principes nostros familiarissimos, ARNOLDUM videlicet Coloniensis ecclesiæ venerabilem archiepiscopum, VVIBALDUM Stabulensem & Corbeiensem abbatem, HENRICUM curiæ nostræ notarium, ad reverendum patrem nostrum papam EUGENIUM & ad urbem Romam, necnon ad ceteras urbes Italiæ. Quos venientes ad Urbem vestram, quæ semper ab initio in pace & in bello terra marique imperii Romani consuevit esse domicilium, honorifice, ut vestra probitas consuevit, suscipiatis, & tam de militum, quam de navium numero, quas in expeditionem Siciliæ ob perpetuam felicis remunerationis mercedem exhibebitis, per illorum notitiam nos certos efficiatis. Porro de verbo, quod de inimicorum vestrorum sempiterna humiliatione nobis per legatos nostros, scilicet Constantiensem & Basiliensem episcopos, atque marchionem de Monteferrato suggessistis, preces vestras exauditas esse sciatis, & quidquid super hoc prædicti nuntii nostri vobis confirmaverint, nos esse observaturos non dubitetis, scientes quod inimicis vestris inimici sumus, & odientes vos affligemus.

EPISTOLA CCCXXV. ARNOLDI Coloniensis archiepiscopi ad Wibaldum abbatem.

Orat ipsum ut expectet, simul ad imperatorem reversuri.

Anno 1151.

DOmino VVIBALDO Dei gratia venerabili Corbeiensi abbati, A. Dei patientia quidquid est, salutem & obsequium.

Non parum nos conturbavit, quod sic inopinato nos deserere, & infecto quodammodo negotio domini regis, nec nobiscum redire, nec ad ipsum finem vestræ legationis vultis differre. Quod quia & nobis & vobis indecens, & domino nostro regi, qui vestrum exspectat reditum, omnino est inutile & indecorum, monemus & intime rogamus antiquam illam vestram dilectionem, quam nos numquam scindi cupimus, quatenus sicut nos umquam dilexistis, tum ob nostri obsequii, tum vestræ honestatis, tum regiæ reverentiæ intuitum, per diem crastinum nostrum velitis præstolari adventum, & sine mora & sine digressionis dispendio ad locum unde movimus, & ad dominum nostrum regem cum gaudio & dilectione nobiscum remeare. Parati enim eramus & jam ocreas induere, & vos adire, quia Lucenses, sicut prædixeratis, solis verbis nos

lactaverant, & ecce nuntius cum litteris vestris advenit, & statim eum equos ascendere paravimus, consules cum magna precum instantia nos detinuerunt. Rogamus itaque & iterum rogamus, ut domini nostri regis memor, cras nos per diem expectetis.

EPISTOLA CCCXXVI. EUGENII papæ III. ad Colonienses.

Arnoldum archiepiscopum propria manu consecratum ac pallio decoratum eis remittit, præcipiens ut ei obediant, &c.

Anno 1151. EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Gu. præposito, F. decano, archidiaconibus, prioribus & universo clero ac populo Coloniensis ecclesiæ, salutem & apostolicam benedictionem.

Venientem ad apostolicæ sedis clementiam venerabilem fratrem nostrum ARNOLDUM electum vestrum cum dilectis filiis nostris VVIBALDO Corbeiensi, N. [a] (a) Sigeburgensi, & T. (b) Campensi [b] abbatibus, atque magistro HENRICO, carissimi filii nostri CONRADI Romanorum regis notario, A. præposito & G. decano sancti Gereonis, debita benignitate suscepimus, & electionem, quam de ipso tamquam de prudenti & industrio viro unanimiter feceratis, post diligentem examinationem, auctore Domino, ratam habentes, eum plurimum renitentem nostris tamquam beati Petri manibus, præeunte Sancti Spiritus gratia, vobis in archiepiscopum consecravimus, & inter fratres nostros, donec circa nos voluerit commorari, carum habuimus, honeste tractavimus, & pallii sibi plenitudinem seu pontificalis officii ex consueta sedis apostolicæ benignitate contulimus. Ipsum ergo infula pontificalis officii decoratum ad ecclesiam suam & ad vos cum gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ & litterarum nostrarum prosecutione, comitante Domino, redeuntem, universitati vestræ duximus attentius commendandum. Per apostolica itaque scripta vobis mandamus, quatenus eum benigne ac reverenter suscipiatis, & ei tamquam Christi vicario & animarum vestrarum pastori, honorem debitum, ac reverentiam, & obedientiam humiliter deferatis, quatenus per ipsius doctrinam & pastoralem vigilantiam, salutem in vobis omnipotentis Dei gratia operetur. Ecclesia vestra, quæ tam in spiritualibus quam in temporalibus valde attrita est, ad integritatis suæ statum, Domino largiente, resurgat, & vos de ipso gaudium, & ipse de vobis coronam & fructum multiplicem in conspectu Domini consequatur. Nihilominus quoque vobis mandamus, ut pro A reformando religionis & honestatis ipsius ecclesiæ statu, & pro recuperandis ejusdem ecclesiæ bonis & possessionibus sive beneficiis, quæ sive de mensa, sive de camera, seu eleemosina ipsius archiepiscopi, sive de abbatum præpositorum & abbatissarum suarum mensa, vel de canonicorum suorum præbenda illicite concessa, distracta vel alienata sunt, vires & auxilium sicut boni & devoti filii efficaciter tribuatis. Sane nos judicium, quod super his, quæ laicis concessa sunt, in conspectu filii nostri CONRADI illustris Romanorum apud Coloniam rationabili providentia noviter promulgatum B est, favoris nostri assertione firmamus. Præterea quoniam quidam ex vobis, prout accepimus, post inceptum iter antedicti fratris nostri veniendi ad nos, aliquas de iisdem possessionibus per violentiam & contra justitiam invaserunt, vel occupaverunt, præsentium auctoritate mandamus, ut nisi infra quadraginta dies post commonitionem memorati fratris nostri ARNOLDI archiepiscopi vestri possessiones ipsas eidem ecclesiæ restituerint, ecclesiasticæ animadversionis censuræ subjaceant. Data Signiæ vj. idus Januarii.

C

EPISTOLA CCCXXVII. EUGENII papæ ad Conradum imperatorem.

Legatos ipsius honorifice suscepisse, ac ipsius votis in omnibus obsecundasse.

DOminus papa EUGENIUS Romanorum regi CONRADO. Anno 1152.

Quanto sæpius de incolumitatis tuæ statu & bona voluntate, quam erga beatum Petrum cœlorum regni clavigerum, atque matrem tuam sacro sanctam Romanam ecclesiam D gerere diceris, per litteras & nuntios magnificentiæ tuæ instruimur, tanto magis ac magis gaudium & lætitia in nostris mentibus diebus singulis augmentatur, cor nostrum ad amorem tuum vehementius accenditur, & ad exaudiendas postulationes tuas, in quantum cum Deo possumus, aures benevolas commodamus. Inde est quod venientem fratrem nostrum ARNOLDUM Coloniensem archiepiscopum, & dilectos filios nostros VVIBALDUM Corbeiensem E abbatem, & magistrum HENRICUM notarium tuum, quos ad nostram præsentiam, tua serenitas destinaverat, tamquam prudentes & industrios viros debita benignitate suscepimus, honeste tractavimus, & petitionibus tuis, quas & litteris & eorum viva voce intelleximus, sicut honori Dei & regni utilitati expedire cognovimus, gratum assensum præbuimus. Prædictum

(a) Sigebergense monasterium insigne ordinis S. Benedicti in diœcesi Coloniensi, a sancto Annone archiepiscopo fundatum est, cui tunc præerat Nicolaus abbas.

(b) Campense illustre est ordinis Cisterciensis monasterium in diœcesi Coloniensi plurium monasteriorum mater, de quo plura Juncelinus.

namque fratrem nostrum, licet invitum & A renitentem atque lacrymarum copiam effundentem ad pontificalis dignitatis apicem, Domino auctore, promovimus, & venerabilibus fratribus nostris H. Moguntino & A. Bremensi archiepiscopis, præfixos terminos veniendi ad nos prolongavimus, & tam ipsos quam alios archiepiscopos, episcopos sive principes regni tui ad servitium tuum & expeditionem, quam ad honorem Dei & ecclesiæ suæ sanctæ, atque exaltationem regni facere, divina favente clementia, ordinasti, per apostolica scripta commonere & anima- B re diligenter curavimus. Tua itaque, carissime fili, interest pro commissi tibi regni & sanctæ Dei ecclesiæ honore & exaltatione, tamquam inter alios orbis christianos reges præcipuus & excellentior princeps, attentam curam & sollicitudinem gerere, ut adventum tuum, quem ad provectum ecclesiæ ac regni & salutem Christiani populi expectamus, cum desiderato fructu, præstante Domino, percipere valeamus. Datum Signiæ v. idus Januarii.

C

EPISTOLA CCCXXVIII. EUGENII papæ III. ad Leodiensem episcopum.

Ut comites de Los & de Monte-acuto ablata Stabulensi monasterio restituere compellat.

Anno 1152. DOminus papa EUGENIUS, HENRICO Leodiensi episcopo.

Ad eorum subventum, qui de nostra specialiter protectione confidunt, promtius debemus assurgere, & ipsas infestantes digna animadversione punire. Venientis ad apostolicæ sedis clementiam dilecti filii nostri D VVIBALDI Stabulensis abbatis adversus L. comitem de Los, & G. comitem de Monte-acuto gravem querelam accepimus, quod in bonis Stabulensis ecclesiæ diabolico instinctu incendia, cædes & rapinas commiserint, & admoniti de tanta nequitia satisfacere minime velint. Quia igitur tantæ iniquitatis excessum impunitum relinquere nec possumus, nec debemus, per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus præfatum L. comitem de Los, & ejus complices districte commoneas, ut quæ Stabulensis monasterii E fratribus per violentiam abstulerunt, restituant, & de illatis injuriis eisdem fratribus condignam satisfactionem exhibeant. Quod si forte tuis monitis obedire noluerint, infra spatium duorum mensium postquam præsentia scripta susceperis, præfatus comes & ejus fautores anathematis gladio feriantur. Comitem vero de Monte-acuto, qui bona ipsius monasterii præsumsit invadere, districte commoneas, ut de prædictis damnis fratribus ejusdem cœnobii dignam satisfactionem exhibeat. Datum Signiæ v. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXXIX. GREGORII & Jacobi cardinalium ad Henricum Leodiensem episcopum.

Ut illatas Stabulensi monasterio injurias a comite Namurcensi resarciri curet.

LEodiensi episcopo HENRICO, GREGORIUS sancti Angeli, & JACOBUS sanctæ Mariæ diaconi cardinales salutem. Anno 1152.

Ubi mandatum & auctoritas præcedit apostolica, securius maxime apud amicum scribere & preces amicas possumus & debemus interserere. Inde est, quod nos dilectioni vestræ scribentes, accurate mandamus, amicabiliter obsecrantes, ut cum dilectissimus noster VVIBALDUS abbas Stabulensis in illo eventu bellicæ altercationis inter vos & Namurcensem multa, immo infinita per militiam vestram perdiderit, & ecclesia ejus in multis & magnis damnum irrecuperabile sustinuerit, prudentia & discretio vestra sic adversus eum per condignam recompensationem gerat & habeat, quatenus alter cum altero unum & idem, quod fuit & esse competit, inseparabiliter permaneat, & postmodum ad nos verbum hujus rei sine sua emendatione non redeat.

EPISTOLA CCCXXX. EUGENII papæ ad H. archiepiscopum Bremensem.

Ut ablata a suis parrochianis Kaminatensi cœnobio prædia restitui curet.

DOminus papa EUGENIUS, H. Bremensi archiepiscopo. Anno 1152.

Ex conquestione dilecti filii nostri VVIBALDI Corbeiensis abbatis accepimus, quod quidam parrochiani tui, videlicet Odiko, Riebertus, Thederus, Rainerus & Hermannus quasdam possessiones Kaminatensis monasterii, quæ in tuo episcopatu esse noscuntur, a JUDITH quondam abbatissa, postquam a regimine ecclesiæ semota fuerat, illicite receperint, & eas contra justitiam detineant, atque prædictæ ecclesiæ ipsas restituere modis omnibus contradicant. Quia igitur ad nostrum spectat officium errata corrigere, & quæ male ac contra sanctorum patrum instituta fiunt, in irritum revocare, & ad rectitudinis statum reducere, per præsentia scripta tibi mandamus, quatenus prædictos parrochianos tuos districte commoneas, ut suprafato monasterio possessiones ipsas restituant, & ab ejusdem ecclesiæ infestatione desistant. Quod si forte tuis monitis obedire contemserint, canonicam de ipsis justitiam facias. Præterea nihilominus tibi mandamus, ut fratribus Corbeiensis ecclesiæ de piscatione de

[a] *Hokvvar*, (a) quæ a parrochianis tuis, sicut accepimus, illicite detinetur, quod justum fuerit, facias exhiberi. Datum Signiæ v. idus Januarii.

A

EPISTOLA CCCXXXI. EJUSDEM ad Henricum archiepiscopum Moguntinum.

Ut ablata Corbeiensi monasterio a suis parrochianis restitui procuret.

Anno 1152. IDem HENRICO Moguntino archiepiscopo.

B

Unumquemque propriis manere contentum, nec ad aliena, nedum ad ecclesiastica illicite manus extendere, naturalia jura & sanctorum patrum scita pariter contestantur. Quo contra quidam parrochiani tui prædium *Ostoph*, quod prout nobis suggestum est, ad Corbeiensem ecclesiam proprie spectare dinoscitur, Dei timore postposito, contra fas, contra justitiam invaserunt, & in sua nequitia perdurantes, præfatæ ecclesiæ restituere modis omnibus contradicunt. Quia igitur ut ecclesiasticarum possessionum raptores ab aliarum rerum discant invasione cessare, pastoralis maxime cura debet existere, per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus de invasoribus dilecto filio nostro VVIBALDO Corbeiensi abbati & fratribus ipsius debitam justitiam facias. Datum ut supra.

C

EPISTOLA CCCXXXII. EUGENII papæ III. ad Bernardum episcopum Patherburnensem.

D

Ut a VVidikindo ablata Corbeiensi monasterio restitui sub anathematis districtione compellat.

Anno 1152. DOminus papa EUGENIUS, BERNARDO Patherburnensi episcopo.

Veniens ad nostram præsentiam dilectus filius noster VVIBALDUS Corbeiensis abbas, gravem in auribus nostris querelam deposuit, quod VVIDIKINDUS parrochianus tuus cum quibusdam satellitibus suis cimeterium Corbeiensis monasterii violenter intraverit, & valens C. marcarum ausu sacrilego inde abstulerit, necnon capellam, quæ in porta ipsius cimeterii constituta est, violavit, & quæ ibi invenit, ausu nefario auferre præsumsit. Quia igitur ad nostrum spectat officium errata corrigere, & laicorum præsumtionem fræno justitiæ coercere, per præsentia tibi scripta mandamus, quatenus prædictum VVIDIKINDUM & illos

E

(a) Piscationem illam Heinrico abbati restituerat Conradus anno 1145. vid. Annal. Paderb. lib. VIII. ad hunc annum.

omnes, quos in præfata nequitia secum habuisse dinoscitur, districte commoneas, ut præfato monasterio ablata restituant, & de tanto sacrilegio condignam satisfactionem exhibeant, alioquin VVIDEKINDUM & complices suos gladio anathematis, Domino auctore, percellas. Datum Signiæ v. idus Januarii.

EPIST. CCCXXXIII. EJUSDEM Hermanno Trajectensi episcopo.

Ut prædia Corbeiensis monasterii in sua diœcesi sita conservet.

IDem papa HERMANNO Trajectensi episcopo. Anno 1152.

Officii nos admonet & hortatur auctoritas, & fidelium omnium, maxime religiosorum commodis paterno affectu prospicere & eorum utilitati, Domino auctore, salubriter providere. Quocirca per præsentia scripta fraternitatem tuam monemus, quatenus possessiones Corbeiensis ecclesiæ, quæ in tua diœcesi esse noscuntur, videlicet ecclesia de *Linevvert* & prædium de *Merthen* ad Corbeiensium fratrum utilitatem ab illis, qui eas moliuntur auferre, defendas ac manuteneas. Quæ autem de iisdem possessionibus alienata seu impedita cognoveris, expedire ac recolligere nihilominus elabores, & sic de cetero super hoc volumus te esse sollicitum, ne Corbeiensis ecclesia in eisdem possessionibus aliqua possit damna sentire. Datum Signiæ v. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXXXIV. EUGENII papæ III. ad Ulricum episcopum Halberstadiensem.

Ut parrochianos suos Corbeiensibus fratribus molestos compescat.

EUGENIUS papa, ULRICO Halberstadiensi episcopo. Anno 1152.

Suscepti regiminis nos hortatur auctoritas, ut ecclesiasticarum rerum defensores simus promtissimi, & illis, qui ipsa conantur diripere, nos murum tutissimum opponamus. Pervenit ad aures nostras, quod quidam parrochiani tui contra justitiam Corbeiense infestent cœnobium super decimis in Gruninga & super decimis terræ indominicatæ, quas prædictæ ecclesiæ violenter auferunt, & injuste retinere præsumunt. Quia ergo ad pastorale spectat officium, pravorum hominum excessus corrigere, & ad rectitudinis statum fræno justitiæ coercere, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus prædictos parrochianos tuos districte commoneas, ut a tanta præsumtione desistant, & de cetero eis super ipsas decimas

nullam molestiam inferant. Quod si facere A forte contemserint, canonicam de eis justitiam facias. Datum Signiæ v. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXXXV. EUGENII papæ III. ad Henricum ducem Saxoniæ.

Commendat ipsi VVibaldum Corbeiensem abbatem.

Anno 1152. PApa EUGENIUS, HENRICO illustri duci Saxonum.

Inter præcipua facta virorum potentium nihil est quod Deo nostro eos ita reddat acceptos, quam si ecclesiis & earum prælatis honorem debitum & reverentiam curaverint exhibere. Unde quia paterna te caritate diligimus, & de tuæ probitatis industria meliora speramus, dilectum filium nostrum VVIBALDUM Corbeiensem abbatem, qui pro suæ honestatis prudentia honorandus dinoscitur, strenuitati tuæ attentius commendamus, per præsentia scripta nobilitatem tuam rogantes & exhortantes in Domino, C quatenus ad recuperanda & conservanda ecclesiæ ipsius bona pro nostris precibus fidelis & devotus coadjutor existas. Datum Signiæ v. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXXXVI. EUGENII papæ III. ad Ferdensem episcopum.

Conqueritur quod frater ipsius & alii ejus parrochiani bona Kaminatensis monasterii invadant.

Anno 1152. [a] IDem papa Ferdensi episcopo (a) D

Si universalis ecclesiæ curam, quam gerendam, Deo auctore, suscepimus, diligenti consideratione pensemus, providendum nobis est, ut omnibus fidelibus, illis maxime qui specialiter ad tutelam nostram spectare noscuntur, taliter suam justitiam conservemus, ut sub obtentu subtractæ justitiæ in sui rigore officii non debeant negligentes existere. Dilecti filii nostri VVIBALDI Corbeiensis abbatis nuper suggestione didicimus, quod HUNGOLDUS frater tuus, unde valde miramur, VV. & Ge. & quidam alii parrochiani tui bona Kaminatensis ecclesiæ, E quæ ad jus ipsius spectare dinoscitur, violenter auferant, & injuste detineant. Quia igitur ecclesiastica bona, & præcipue Corbeiensis ecclesiæ, & quæ ad ipsam spectant, sub defensione & tutela nostra consistunt, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus germanum tuum & alios præfatos invasores districte commoneas, ut præfatæ ecclesiæ ablata restituant & ab ejus infestatione desistant. Quod si tuis monitis obtemperare noluerint, debitam de ipsis justitiam facias. Datum Signiæ v. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXXXVII. EUGENII papæ III. episcopo Mindensi.

Ut Corbeiensi monasterio benefacere pergat.

IDem papa Mindensi episcopo. (b) Anno 1152. [b]

B Gratum nobis est & acceptum, quod sicut ex relatione dilecti filii nostri VVIBALDI abbatis Corbeiensis accepimus, juxta tenorem litterarum, quas tibi transmisimus, ad utilitatem ipsius ecclesiæ sollicitus & benevolus extitisti. Quia igitur non incipienti, sed perseveranti præmium deberi dinoscitur, per præsentia scripta fraternitati tuæ mandamus, quatenus bonis initiis potiora studeas augmenta conferre, & prænominato filio nostro Corbeiensi abbati, de quibusdam parrochianis tuis tam clericis quam laicis, qui bona Kaminatensis ecclesiæ præsumunt auferre, debitam justitiam facias. Datum Signiæ v. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXXXVIII. EUGENII papæ III. ad abbatem Lunenburgensem.

Henricum Corbeiensem abbatem depositum officio suo non fuisse restitutum.

IDem papa abbati de *Lunenburch*. Anno 1152.

Dilectioni tuæ notum fieri volumus, quod HENRICUS quondam Corbeiensis abbas ad nostram præsentiam veniens humiliter postulavit, ut ipsum in suo restitueremus officio. Quod quia rationi consentaneum minime videbatur, & quantitas culpæ ipsius pœnæ hujus allevatione videbatur indigna, nullam omnino restitutionem de ipso nos fecisse cognoscas. Insinuatum est siquidem nobis, quod temerario ausu contra depositionis sententiam, quæ a bonæ memoriæ THOMA presbytero cardinali, tunc apostolicæ sedis legato in eum prolata fuisse dinoscitur, contraire præsumat. Quod quam rationi contrarium, & a sanctorum patrum institutionibus penitus sit alienum, qui zelo rectitudinis utitur penitus non ignorat. Quia igitur ad apostolatus nostri officium spectat, errata corrigere, & tam nefarias præsumtiones de medio extirpare, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus prædictum HENRICUM districte commoneas, ut a tanta præsumtione desistat, & prædictæ sententiæ in ipsum prolatæ minime contraire

(a) Hermanno, *qui magna fama & fidelitatis habebatur ab imperatore Friderico I. & a tota curia*, uti legitur in Chronico episcoporum Ferdensium tom. 2. Scriptor. Brunsvic.

(b) Henrico, ex abbate S. Mauritii in Insula ordinis S. Benedicti.

præsumat. Si autem de reliquo Corbeiensem A abbatiam vexare seu molestare tentaverit, digna ipsum ultione coerceas.

EPISTOLA CCCXXXIX. EUGENII papæ III. ad prælatos & comites ac barones.

Ut Conrado imperatori in expeditione Italica adsint.

Anno 1152. EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, dilectis filiis comitibus & baronibus per Alemanniam constitutis, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut a rectore Deo ad salutem humani generis duo caritatis præcepta principaliter sunt inventa, ita & ab ipso duo sunt, quibus hic mundus regitur, constituta, scilicet auctoritas sacra pontificum, & imperialis potestas, quæ duo, si bene ad invicem conveniunt, & sui honoris integritate consistunt, in sancta ecclesia religio secura & Deo sacra servatur, & tam vigore justitiæ quam æquitatis moderamine Christianus populus salubriter gubernatur. Universitati itaque vestræ certum esse nequaquam ambigimus, quod carissimus filius noster CONRADUS Romanorum rex, pro sui honoris complemento ad honorem Dei & ecclesiæ servitium atque totius regni vigorem & exaltationem, hoc tempore ad urbem regiam, vestro fretus auxilio cum expeditione valida venire largiente Domino, dispofuerit. Quia ergo ad tam arduum opus per seipsum non sufficit, & propriæ vires sibi non suppetunt, vestrum ei servitium tamquam vestro principi studiose debetis pro vestris viribus ministrare. Ideoque per apostolica vobis scripta mandamus, monemus & exhortamur in Domino, quatenus ad servitium regni & prædicti filii nostri regis viriliter accingamini, & ad expeditionem ipsam cum eo ita vos præparetis, ut & ipse dispositum iter, prout tantum principem decet, potestative facere valeat, & sui honoris plenitudinem cum gaudio & exultatione suscipere, atque nos adventum ejus, quem ad profectum ecclesiæ ac regni, & salutem Christiani populi expectamus, cum desiderato fructu, beatorum apostolorum Petri & Pauli suffragantibus meritis, possimus percipere. Datum Signiæ VI. Kal. Februarii.

EPISTOLA CCCXL. VVIBALDI abbatis ad suos Corbeienses.

Suum ex legatione Romana reditum significat, ac mortem imperatoris, cui solemnes exsequias celebrari mandat.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilectis in Christo filiis & fratribus H. venerabili priori & ceteris Corbeiensis ecclesiæ filiis, benedictio- B nem & vitam usque in sæculum. Anno 1152.

Dei omnipotentis gratia vias nostras comitante, & orationibus vestris iter nostrum prosequentibus, sani incolumes a domino papa & ab Urbe pro legatione regia, quam susceperamus, usque Coloniam reversi sumus, in omni negotio, quod nobis injunctum est, cum gratia & benignitate plenam efficaciam reportantes. Sicut enim rerum ipsarum consequentia manifestabit, in omni petitione nostra tam privatarum quam publicarum rerum clementer exauditi sumus, ita ut neque in privilegiis, neque in epistolis pro nostra C opportunitate impetrandis ullam difficultatem sustinuerimus. Sed hæc omnia pro voto adepta gaudia amaricavit obitus serenissimi domini nostri Romanorum regis inclyti, cujus transitus, licet non immerito universitatis vestræ animos commoverit, non tamen graviori concussione perturbare debet, quia potens est Deus Corbeiensem ecclesiam in suæ dignitatis statu conservare & nostræ personæ utilitatem usquequaque non deserere. Cujus clementissimi domini nostri exequias ut solemni ac regio more celebretis devotissime, caritati omnium injungimus. Sed cur dominum dicimus eum, in quo sem- NOTA. D per plusquam paternæ pietatis viscera persensimus? Filiis enim suis nos in omni excellentiæ gradu non postposuit, germanis suis licet in altissimo principatus culmine constitutis, sæpenumero antepofuit. Universa nobis sanctæ pietatis & officia & nomina ab ipsius sacratissimo pectore manabant. Nunc inter dolorem amissi tam excellentis, tam amici principis, inter sollicitudinem futuræ de regno suo ordinationis, ea nos præcipue cura tenet attentius, ut vestræ fraternitati sine querela ab officialibus vestris administretur. Declinavimus paululum ad Stabu- E lensem ecclesiam, ut cum eam fuerimus consolati, ad vos liberius & diutius mansuri brevi elapso tempore revertamur. Universitati autem vestræ notum esse volumus, quod dominus Heinricus, qui monasterio vestro aliquando præfuit, ordinem sacerdotii, a quo depositus fuerat, a domino papa non recepit, super cujus rei assertione nos litteras ejusdem domini papæ accepimus.

EPISTOLA CCCXLI. VVIBALDI abbatis ad Stephanum episcopum Metensem.

Ut negotium de electione abbatis VValciodorensis differat, donec novus eligatur rex Romanorum.

Anno 1152. REverendo in Christo patri suo STEPHANO sanctæ Metensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS, Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Audisse credimus excellentiam vestram, quod felicis memoriæ dominus quondam noster inclytus Romanorum rex CONRADUS nos ad dominum papam & ad urbem Romam pro rebus regni agendis transmiserat, sed ante reditum nostrum, domino nostro VValciodorense abbate (a) viam universæ carnis ingresso, orta est dissensio inter monachos VValciodorenses & Hasterienses super electione futuri abbatis, pro qua controversia terminanda, vos eisdem monachis locum & diem præfixisse intelleximus. Et quoniam mandata domini papæ adhuc in manibus habemus, discretionis vestræ pedibus animo advoluti, benignitatem vestram intime rogamus, ut pro reverentia ejusdem domini papæ agere cum eis differatis, donec ordinato per omnipotentis Dei misericordiam novo rege, pro cujus electione principes regni crebra jam inter se habent colloquia, & nos pro recenti legatione Italiæ abesse non permittunt, eidem causæ interesse possimus. Nec enim matris nostræ VValciodorensis ecclesiæ labores negligere debemus aut volumus, quin ei in omni necessitate sua, salva dignitatis vestræ reverentia, & sancti Metensis ecclesiæ honore, subservire parati sumus.

EPISTOLA CCCXLII. WIBALDI abbatis ad VValciodorenses.

Condolet eis ob mortem abbatis, mittitque privilegium quod eis ab Eugenio papa obtinuerat, cum exemplo litterarum suarum ad episcopum Metensem & ad Hasterienses.

Anno 1152. FRater VVIBALDUS, Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilectis in Christo fratribus suis universis VValciodorensis ecclesiæ filiis, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Audito per famam obitu reverendi patris nostri, plurimum propter multiplices ecclesiæ vestræ labores, quos in rerum novitate futuros formidamus, animo vobis condoluimus, & præcipue cum de verbo electionis vestræ intelleximus, quæ universitati vestræ nullam omnino utilitatem afferre poterit, & personæ nostræ (b) aliquantulum derogabit. Scire autem volumus dilectionem vestram, quod ad præsens in negotiis regni laborantes, usque Stabulaus pervenire non potuimus, sed ordinato nobis per omnipotentis Dei gratiam novo rege, & a publicis occupationibus paulo liberiores, necessitati vestræ assistere parati erimus, non quidem pro electionis verbo, sed pro fraternitatis debito. Interim vero ad consolationem vestram misimus vobis privilegium, quod a domino & patre nostro papa EUGENIO ecclesiæ vestræ obtinuimus. Misimus etiam vobis litteras nostras, quas domino Metensi episcopo pro eadem causa transmittimus, monentes industriam vestram, ut eas sub omni celeritate ad ipsum perferri faciatis. Quarum exemplum cum exemplo illarum, quas Hasteriensibus transmisimus, vobis videndum destinare curavimus, quas amicis vestris & religiosis viris, & præcipue coabbatibus nostris ostendi volumus.

EPISTOLA CCCXLIII. VVIBALDI abbatis ad Hasterienses.

Ut de controversia quæ ipsos inter & VValciodorenses erat, agere differant, donec facta imperatoris electione ad ipsos veniat.

FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilectis in Christo patribus J. venerabili priori, & ceteris Hasteriensis ecclesiæ filiis, benedictionem & vitam usque in sæculum. Anno 1152.

Audito per famam obitu reverendi patris nostri, plurimum propter multiplices ecclesiæ vestræ labores, quos in rerum novitate futuros formidamus, animo vobis condoluimus, & præcipue cum de verbo dissensionis vestræ intelleximus, quæ univesitati vestræ plurimum nocebit, & personæ nostræ scandalum generabit. Et quoniam mandata domini papæ, ad quem missi fuimus adhuc in manibus habemus, & principes regni nostri nos ad colloquium suum, ubi de ordinatione futuri regis agetur, per litteras evocaverunt, pedibus universitatis vestræ animo advoluti, fraternitati vestræ intime supplicamus, ut pro domini papæ, in cujus legatione

---

(a) Theoderico VValciodorensi abbate XIII. de quo vide chronographum.

(b) Quippe VVibaldum ipsum in pastorem animarum suarum elegerat teste chronographo cujus hæc verba: *Prior vero hujus monasterii videns eorum* (Hasteriensium) *arrogantiam, & timens ne si differatur electio, tumultus fieret, in dominum Stabulensem sæpe memoratum VVibaldum abbatem electionis suæ sententia, toto annuente conventu, confirmavit. Ipse vero post reditum suum a curia imperatoris, (nam ibi per aliquot mensis moratus fuerat) tunc hoc audito VValciodorum venit, & ab hoc onere sese humi prostratus excusavit humiliter, &c.*

sumus, reverentia, & pro nostro perpetuo servitio obtinendo agere de ista controversia differatis, donec ad vos, Deo ducente, per-
[a] venientes, consilio abbatum videlicet (a)
[b] Gemblacensis, (b) Florinensis, (c) Lobien-
[c] sis, (d) Floreffiensis, (e) Malonienfis ea
[d] quæ sunt ad pacem inter vos & fratres no-
[e] stros VValciodorenses loqui & agere valeamus. Non enim credat discretio vestra, quod aliquid in eadem causa quæramus, quod meum sit, sed quæ JESU-CHRISTI, & matrem nostram VValciodorensem ecclesiam violari & imminui non debemus pati aut possumus, etiamsi omnem substantiam, quam possidere cernimur, pro eadem causa expendere haberemus.

EPISTOLA CCCXLIV. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

De morte Conradi imperatoris & electione Friderici, deque eam subsequutis circa expeditionem Italicam.

Anno 1152. REverendo patri suo & domino EUGENIO divina gratia uni & universali papæ, frater ille vester Dei & vestra gratia, id quod est in ecclesia catholica, se ipsum in fide & veritate.

Ecce venerande pater, quod verebar accidit, & ob hoc quasi divino & præscio spiritu cum essem apud vos, non dissimulavi neque silui suggerens & contestans, ut pacem populi Romani, si honesta & tuta esse posset, sine dilatione reciperetis. Etsi casum hunc, de quo non immerito dolemus, minime præsentiebamus, quadam tamen præsensione futurorum angebamur, ne forte spes vestra, quam de expeditione futura conceperatis, aliquo rerum eventu vacillaret. Multa enim quæ legimus, & audivimus, & vidimus inter Urbis reverendos pontifices & imperatores facta & dicta non indebita nos sollicitudine terrebant, & licet discreta eruditio vestra de omni statu Teutonici regni plenius inpræsentiarum doceatur, tum per litteras gloriosi filii vestri & domini nostri FREDERICI Romanorum regis invictissimi, tum etiam per scripta devotorum filiorum vestrorum quorumdam videlicet episcoporum, tamen devotio nostra circa vos & sacro-sanctam matrem nostram Romanam ecclesiam languere non debuit: quin celsitudinem vestram de rebus ad vos maxime pertinentibus aliqua ex parte præmoneremus. Etenim unusquisque in suo

A sensu abundat. Pervenientibus nobis Spiram in reditu a vobis occurrit nobis fama omni auditu horribilior, omni furia terribilior, quod videlicet tertia ante illam die de hac vita migrasset dulcissimus ac devotissimus filius vester serenissimus quondam Romanorum rex CONRADUS. Dubitare non oportet aut quærere sinceritatem vestram quantus dolor animos nostros pervaserit de amissione tam clementis, tam misericordis circa nos principis, de metu futuræ in imperio mutationis. Enavigavimus ita summa cum celeritate Coloniam, ut tanto esset B Coloniensis ad providendum reipublicæ cautior ac liberior, quanto esset inter suos ab omni turbulentæ conventionis impetu securior. Cœperunt deinde summi principum sese per nuntios & litteras de habendo inter se colloquio pro regni ordinatione sollicitare, sicque factum est, ut cum pauci admodum crederentur venturi, maxima tamen optimatum multitudo XVII. die post obitum prædicti magnifici principis in oppidum *Frankenevort* convenerit. Itaque concurrentibus omnium votis, immo, ut verius dictum sit, præcurrere certantibus singulo- C rum desideriis, electus est cum summo universorum assensu is, qui nunc rerum potitur FRIDERICUS dux antea Sueviæ, & pari & eadem alacritate & admiratione quinta postmodum die unctione sacra pontificum in solio regni more majorum Aquisgrani sublimatus est. Salva sane in omnibus divinæ omnipotentiæ reverentia, quæ operabatur in cordibus hominum ad inclinandum eorum voluntates quocumque vellet, in hac tam incredibili tam celeri concordia trahe- D bat sua quemque voluntas. Multorum vox erat in ipsa impositione diadematis expeditionem Italicam, quam patruus ejus strenue ordinaverat, ipse firmaret ac perficeret. Sequenti vero die tam Coloniensis quam episcoporum, qui illic aderant, consilium & exhortatio erat, ut eamdem militiæ sacramentis acceptis expeditionem Italicam ad propulsandas apostolicæ sedis injurias promoveret; sed laici principes simplici fortasse animo studiose suggerebant, non oportere in hac rerum novitate tam gravi sponsione principem devinciri, ne improbitas re- E bellantium de ipsius celeri egressu certa, in extremam dementiæ audaciam prorumperet: decere etiam, ut vocatus a vobis potius quam sponte sua veniret. Ita de facili labor in quietem permutatus est. Et quidem cor regis in manu Dei est, & pro subjectorum meritis, quo placet, convertit illud. Hoc

(a) Germblacense insigne olim monasterium a S. Guiberto comite fundatum, hactenus præstat sub regula S. Benedicti, cujus abbas in comitis generalibus omnibus Brabantiæ nobilibus præest.

(b) Florinense S. Johannis monasterium ineunte sæculo X. a Gerardo episcopo Cameracensi fundatum floret hactenus sub Regula S. Benedicti.

(c) Lobiense antiquissimum & nobilissimum ordinis S. Benedicti cœnobium in diœcesi Leodiensi, virorum sanctitate & doctrina illustrium seminarium, cujus conditor S. Ursmarus abbas extitit.

(d) Floresia ordinis Præmonstratensis de quo superius.

(e) Malonia forte idem cum Mala-monasterio, cujus meminit Ansegisus in suo testamento. Hodie est canonicorum regularium.

ideo

ideo dicimus, quod princeps noster nondum, ut credimus, annorum triginta, fuit antehac ingenio acer, consilio promtus, bello felix, rerum arduarum & gloriæ appetens, injuriæ omnino impatiens, affabilis ac liberalis, & splendide disertus juxta idioma linguæ suæ. Augeat in eo Deus omnium virtutum nutrimenta, ut faciat judicium & justitiam in terrà, & sit vobiscum magni consilii angelus, ut declaretis eum in regem ac defensorem Romanæ ecclesiæ, & illa ipsi ac principibus suis facere injungatis, quæ ad honorem ecclesiæ catholicæ, & salutem populi Christiani proficiant.

EPISTOLA CCCXLV. FREDERICI imperatoris ad Eugenium papam III.

Per suos legatos certum eum facit de sua electione, promittitque sinceram ecclesiæ Romanæ protectionem.

Anno 1152. Dilectissimo in Christo patri suo EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, FRIDERICUS Dei gratia Romanorum rex & semper augustus, filialem per omnia dilectionem & debitam in Domino reverentiam.

Patrem patriæ decet veneranda priscorum instituta regum vigilanter observare, & sacris eorum disciplinis tenaci studio inhærere, ut noverit regnum sibi a Deo collatum, legibus ac moribus non minus adornare, quam armis & bello defensare. Solemnem itaque imperii Romani morem a proavis nostris, imperatoribus videlicet & regibus, ad nos transmissum sequentes, legatum nostrum, virum utique honestum & [a] discretum E. (a) venerabilem Bavembergensem episcopum, adjunctis sibi H. (b) [b] Trevirensi electo, & A. (c) Everacensi abbate [c] ad vestræ sanctitatis præsentiam, & ad Urbem destinare curavimus, ut tam ex præsentis paginæ indicio, quam ex ipsorum viva voce de nostris provectibus & totius ecclesiæ ac regni statu certiores esse possetis. Itaque quando placuit terribili, & ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ, in cujus manu sunt omnium potestates & omnium jura regnorum, felicis memoriæ patruum ac nutritorem nostrum gloriosum Romanorum regem CONRADUM de præsenti vita evocare, universi principes regni, tamquam divino spiritu suscitati, decima septima die post depositionem ejus, in oppidum *Frankenevvort*, tam per se ipsos, quam per responsales honoratos, convenerunt, & absque ullius moræ interjecto spatio, eadem die cum ingenti divinitus data concordia, ipsi principes & cæteri proceres cum totius populi favore & alacritate nos in regni fastigium elegerunt. Quinta postmodum die, id est transacta proxime mediante quadragesima, pari & eodem consensu cum benevola populi acclamatione in oppido Aquisgrani nos per sanctissimas devoti filii vestri ARNOLDI Coloniensis metropolitani, & venerabilium episcoporum manus oleo sanctificationis regaliter unxerunt, & in solio regni cum benedictione solemni collocaverunt. Nos vero in multiplicibus regiæ dignitatis ornamentis, quibus partim per laicorum principum obsequia, partim per venerandas pontificum benedictiones vestiti sumus, regium animum induimus, tota mentis virtute intendentes, ut juxta professionis nostræ formulam, quam ab orthodoxis præsulibus in ipso regni throno & unctione sacra accepimus, honorem vobis & dilectionem, & sacro-sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ & omnibus ecclesiasticis personis promtam & debitam justitiam, ac defensionem exhibeamus, viduis ac pupillis, & universo populo nobis commisso, legem & pacem faciamus & conservemus. Cum enim duo sint, quibus principaliter hic mundus regitur, videlicet auctoritas sacra pontificum, & regalis potestas, omnium Christi sacerdotum obedientiæ devoti colla submittere parati sumus, ut propitia divinitate, temporibus nostri principatus, verbum Dei expedite currere non prohibeatur, & paternas regulas ac decreta sanctissimis diffinita conciliis nullus audeat absque pœnæ gravioris vindicta violare, quatenus per studii nostri instantiam catholica ecclesia, suæ dignitatis privilegiis decoretur, & Romani imperii celsitudo in pristinum suæ excellentiæ robur, Deo adjuvante, reformetur. Et quoniam beatitudinis vestræ animum de obitu prædicti serenissimi principis scimus non immerito perturbatum, vobis tamquam patri carissimo constanter promittimus, quod sicut eidem glorioso quondam regi in regni solio successimus, ita hereditariam dilectionem tam ad vestram personam omnino specialem, quam ad sacro-sanctæ matris Romanæ ecclesiæ promtissimam ac devotissimam defensionem suscepimus, hac scilicet ordinis ratione, ut quæcumque ad liberationem & honorationem apostolicæ sedis intenderat, & ordinaverat, nos constanter perficere studeamus, ita ut juxta felicem ad sanctum virum, Domini promissionem inimicis vestris inimici simus, & odientes vos affligamus. Sane prænominatos legatos nostros benignitati vestræ attente committimus, ut eos pro nostræ dilectionis intuitu benigne tractetis, & in suis petitionibus clementer exaudiatis, intime etiam rogantes, ut domi-

(a) Eberardum, qui Egilberto 1146. successisse dicitur.
(b) Hillino, qui Adalberoni anno 1152. defuncto, subrogatus est.
(c) Adamo abbate Everaci seu Ebraci, quod est magnificum ordinis Cisterciensis in diœcesi Herbipolensi cœnobium.

num abbatem de Evera nobis tam in divinis A quam in rebus humanis necessarium liberum nobis remittatis.

EPISTOLA CCCXLVI. VVIBALDI abbatis ad E. Bavembergensem episcopum.

Dat ei quædam monita in sua legatione observanda.

Anno 1152. REverendissimo patri suo & domino E. sanctæ Bavembergensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS, Dei B gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Non sumus de schola Pitagoræ, ut auditores nostros in verba nostra jurare cogamus. Licebit itaque vobis, absque ingenii nostri acerba reprehensione, de scriptura nostra immutare, demere vel adjicere. Unusquisque enim in suo sensu abundat. Verumtamen, quoniam ars nulla sine præceptore usque ad plenam rerum certitudinem capitur, licet benignum pectus vestrum scientia & eloquentia non deseratur, nostra tamen C verborum lineamenta, quæ disertitudinis vestræ picturæ substravimus, nullo erunt facundiæ ornamento penitus oblitteranda. Siquidem cum nos adhuc juvenes curiam intravissemus ante annos sursum versum plus minusve triginta, invenimus in quibusdam viris gravioribus imperatoriæ majestatis reliquias de contubernio & disciplina imperatoris HENRICI senioris, qui verba quæ ad dominum papam & ad Urbem diriguntur, tamquam appensa & dimensa memoriter retinebant, neque nobis in legationibus immutari, vel a rudibus legatis alterari per- D mittebant, ne videlicet majestas imperii & ordo disciplinæ obsolesceret. Et ad comparationem quidem aliorum regum, videlicet Constantinopolitani, Ungarorum, Danorum, Northvvegorum, & aliorum tam Barbarorum quam Latinorum, nostri principis verba humilia sunt, & subtili appendiculo cavendum, ne inter duas & interdum diffidentes potestates, quibus fidei vinculo alligati sumus, sinceritatis nostræ rectitudinem ullo dicendi vel agendi modo distorqueamus. Reddetis nobis cum, Deo ducente prosperum reditum habueritis, studii nostri vicem, de alacritate eventus vestri cer- E tificare nos non abnuentes, quia licet officio & pietate præcatis, comitate tamen parem non dedignabimini. Si scribere placuerit populo Romano, quod nobis quidem faciendum in hoc articulo plurimum videtur, poterit eruditio vestra uti litteris vestris, quæ ad dominum papam scriptæ sunt, eisdem vel similibus verbis ac sententiis, paucis admodum pro personarum varietate mutatis.

EPISTOLA CCCXLVII. HENRICI notarii ad Wibaldum abbatem.

Ut sigillum & bullas aureas mittat Bavembergensi episcopo.

DOmino suo dilecto WIBALDO Corbeiensi abbati, H. regiæ curiæ notarius servitium. Anno 1152.

Sapientis est, propositum sibi negotium ex consilio & deliberatione promovendum assumere, assumtum compensata rerum & temporis opportunitate effectui mancipare. Bavembergensis episcopus, vir prudens & constans, ad peragendam legationem domini regis sibi injunctam, sigillum & bullas aureas, sicut promisistis, ex parte vestri jam dudum succinctus ad iter expectat. Vos autem nudas litteras ad opus domini regis ad curiam transmisistis. Certe si nobis tanta esset copia bullarum aurearum, quanta verborum, legatio domini nostrr ex omni parte promota & maturata jam dudum processisset. De statu & processu Domini regis sciatis, quia bene sanus est, & omnibus in Trajecto rite peractis, per Daventriam versus partes Saxoniæ procedit.

EPISTOLA CCCXLVIII. VVIBALDI abbatis ad Henricum regiæ curiæ notarium.

Respondet ad præcedentem.

FRater VVIBALDUS, Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, dilecto in Christo sodali & amico suo H. magistro regiæ curiæ notario, recte judicare inter filios hominum. Anno 1152.

Placuit eruditioni tuæ temeritatis nos inconstantiæ, etiam proposita philosophica sententia, tamquam nota censoria redarguere, pro eo scilicet, quod tibi, ut asseris, nudas litteras transmisimus, & dominum Bavembergensem episcopum, virum prudentem & constantem, ad legationem domini nostri regis peragendam jam accinctum retardavimus. Vulgari proverbio apud nos dicitur, quod tibi, licet inconcinne, e verbo transferre curabimus: Male audire facit male intelligere, & male intelligere facit errare. Siquidem dominus noster rex præsente & annuente domino Bavembergensi, ita instrumenta legationi necessaria ordinavit, ut postquam a nobis diligenter fuissent perfecta, Anselmo villico Aquensi transmitterentur, perferenda per ipsum usque ad Bavembergensem, quod nos cum maxima & instanti sollicitudine perficere studuimus. Nam die quinta post exitum vestrum a nobis, Aquisgrani dedimus puero

nostro Godino perferendum sigillum argenteum perfectum, ne videlicet illo novitio & non permansuro res regni diutius consignarentur. De nudis vero litteris, quas cum eodem sigillo misimus, lectores & auditores judicabunt, utrum splendore sententiarum & ornamentis verborum prorsus nudæ sint. Quas nos tamen ex regio mandato, & pro episcoporum precibus non ad doctrinam vestram, sed tamquam picturæ vestræ quædam liniamenta propter materiæ novitatem coacti substravimus, & vobis ad notitiam rerum conservandam, custodiendas transmisimus. Decima postmodum die, hoc est in cœna Domini, perfecta sunt ferramenta ad bullandum de auro, quæ vobis per præpositum de Marsna sub celeritate transmisimus. Eadem vero die misimus Aquensi Villico sigillum stanneum diligenter expressum ad formam argentei, & duas bullas aureas perfectas, cum omnibus litteris & salutationibus, quæ domino Bavembergensi opportunæ erant, additis insuper propriis admonitionis nostræ litteris, quas quarta feria paschalis hebdomadæ recipere, si per nuntios neglectum non est, absque dubitatione potuit. Non igitur oportuit prudentiam tuam aures principis inquietare, tamquam opus ipsius & mandatum fuisset a nobis omissum, cum a juventute nostra sub tribus inclytis augustis principali jussioni vigilanter obtemperare didicerimus. Sed ab ingressu quorumdam in regiam curiam, qui nec scientia nec experientia rerum majestatem & imperii dignitatem perceperant, nostra & quorumdam aliorum principum opera vel prorsus cessavit vel superflua visa est. Neque hoc dicimus, quod quietis nostræ impatientes evagari & aliena curare concupiscamus, & judicandi ab omnibus, ferre de cunctis sententiam desideremus. Ceterum super hoc plurimum gaudemus, quod de copia verborum in responsis regiis procurandis gloriatus es, quorum abundantia non a nobis solum, sed a multis regni fidelibus diu satisque desiderata est. Gratias autem referimus omnipotenti Deo de sospitate domini nostri regis. Sed nos a tua industria de statu ipsius requirentes, non ad incolumitatem corporis, quæ tamen curæ nobis, sed ad primordia novi regnatoris animum intendimus, utrum diligat justitiam qui judicat terram, utrum in eodem proposito fervens esset an lentus, efficax an vacuus. Remisimus autem tam ad ipsum dominum nostrum, quam ad tuam experientiam præsentem puerum nostrum, ut nobis absque retardatione remandes, utrum dominus noster per Corbeiam transitum sit habiturus.

EPISTOLA CCCXLIX.
Walciodorensium monachorum ad VVibaldum abbatem.

Orant ut regimen monasterii ad quod ipsum elegerant suscipiat.

Anno 1152.

DOctrina totius prudentiæ insigni domino VVIBALDO abbatum egregio, consolationis suæ esuriens prudentiam VValciodorensium conventus, utriusque vitæ jucunditatem per moderationem sacræ dispensationis adquirere.

Venerande pater & domine, destituto grege nostro pii pastoris solatio, ejus ovile morsibus plurimorum circumquaque unanimiter latrantium patuit, metuque istius impetus vehementer commoti, procul dubio cognoscimus talibus indiciis, quoniam ejus mortis occasus nostræ erit desolationis eventus, nisi periclitantibus nobis vestræ prudentiæ præsens adfuerit consolationis portus. Hac itaque perturbationis controversia pavefacti, post Deum ejusque genitricem, beatissimam videlicet Mariam spei nostræ anchora in sinu consolationis vestræ collocata, sub vestrarum alarum protectione confugimus, ac de vestra fisi magnifica pietate quatenus ab imminenti periculo & nos & nostra vestro moderamine liberentur, vos ad regimen animarum nostrarum, custodiamque imminentium adversitatum assensu omnium in abbatem elegimus. Votis igitur præcordialibus consilium vestræ amminiculationis nobis adesse deposcimus, quatenus vestra freti consolatione, sub vestræ dispensationis regimine corporis & animæ tranquillitatem, valeamus adquirere, ipsumque regimen, ne vestra faceta urbanitas alicujus excusationis pondere valeat postponere, illud vos vestris genibus provoluti suppliciter precamur suscipere. Omnium bonorum custos Spiritus-sanctus ad communem utilitatem regni & ecclesiæ & nostram dignetur vos regere & conservare.

EPISTOLA CCCL. HENRICI
Leodiensis episcopi ad Stephanum Metensem.

Adversus Hasterienses monachos, qui duos in VValciodoro abbates volebant.

Anno 1152.

REverendo fratri suo & amico STEPHANO Metensis ecclesiæ venerabili episcopo, HENRICUS Dei gratia sanctæ Leodiensis ecclesiæ humilis minister, fraternas orationes, & debitam in Domino dilectionem.

Pastoralis officii sollicitudo nos admonet, ut commissarum nobis ovium vigilanti

studio curam exerceamus, ut tam errantes A instar summi pastoris ad ovile reportemus, quam obedientes & nulla discordiæ labe infectos, ad vitæ pascua adducamus, & nominatim vocemus. Eapropter discretioni vestræ suggerendo notificamus, quod monachi Hasterienses vagi & erronei, ac novitatibus intendentes, res ejusdem monasterii prorsus destruunt, & quosdam perversitatis suæ fautores, tam pretio quam promissionibus alliciunt, hoc suæ pertinaciæ emolumentum capere cupientes, ut in una, hoc est VValciodorensi abbatia, duo abbates contra sacrorum canonum instituta & B apostolici privilegii auctoritatem ordinentur. Monemus itaque dilectam nobis in Christo prudentiam vestram, ne tam grave scandalum apud vos foveri & crescere sinatis, & ita de jure proprietario, quod in Walciodorensi abbatia ecclesia Metensis habere dinoscitur, moderata discretione tractetis, ut Leodiensis ecclesiæ, ad cujus officium pertinet electionem examinare, electum consecrare, terminos non attingatis. Nos enim divinam ultionem metuentes, diutius dissimulare non possumus, quin eos ad re- C gularis electionis ordinem canonica severitate, pro nostri debito officii, compellamus, cum præcipue paterne admoniti, delegatis etiam quinque religiosis ad eorum visitationem abbatibus, obedire hactenus contempserint.

EPISTOLA CCCLI. HENRICI Leodiensis episcopi ad VValciodorenses & Hasterienses.

Ut talem eligant abbatem, qui pene emortuam D disciplinam suscitet.

Anno 1152. HENRICUS Dei gratia Leodiensis episcopus, fratribus qui sunt VValciodoro & Hasteriæ, spiritu consilii & pietatis abundare.

Quoniam abbas vester viam universæ carnis ingressus est, & secundum curam nobis commissam sollicitudo nobis ecclesiarum quoque vestrarum imposita est, vota ad Deum fundimus, ut talem suo gregi ministrum substituat, cujus ope & studio beata monachorum religio vires accipiat & E accrescat, quæ quia inter vos aliquandiu tepuit, & odorem bonæ opinionis suæ, supra quam necesse esset, turbavit, auctoritate a Deo nobis indulta vobis præcipimus, ut congregatis de circuitu religiosis abbatibus [a] Floriensi, (a) Broniensi, Gemblacensi & Floreffiensi talem vobis eligatis pastorem, qui jam pene emortuam in vobis resuscitet religionem. Valete.

(a) Bronium ordinis S. Benedicti abbatia, diœcesis Namurcensis, a S. Gerardo abbate fundata, cujus hodie abbatialis mensa episcopatui Namurcensi unita est.

NOMINA ABATUM, VValciodorensium & Hasteriensium.

HÆc sunt nomina abbatum, qui VValciodorensi cœnobio præfuerunt, & Hasteriensem ecclesiam cum omnibus suis appendiciis sub unius abbatiæ nomine tenuerunt. Domnus Forannanus episcopus & abbas, domnus Kadroe, domnus Machalanus, domnus Immo, domnus Theodericus, domnus Frembertus, domnus Rodolfus, domnus Lambertus, domnus Godescalcus, domnus Wulricus, domnus Theodericus.

EPISTOLA CCCLII. STEPHANI episcopi Metensis ad VVibaldum abbatem.

Assignat ei diem qua ipsum convenire queat.

STEPHANUS Dei gratia Metensis episcopus, VVIBALDO eadem gratia abbati Stabulensi dilecto suo, salutem & omne bonum. Anno 1152.

Litteras dilectionis vestræ libenter suscepimus, ex quibus adventum vestrum apud nos pro controversia Walciodorensium & Hasteriensium intelleximus. Sed quoniam diem a vobis postulatam observare non possumus, statuimus vobis aliam, scilicet proximam secundam feriam post sextam a vobis nominatam, & hoc Metis. Valete.

CCCLIII. CONVENTIO INTER Fridericum regem & Bertolfum ducem.

HÆc est conventio inter dominum regem FRIDERICUM & ducem BERTOLFUM. Anno 1152.

Dominus rex dabit eidem duci terram Burgundiæ & Provinciæ, & intrabit cum eodem duce in prædictas terras, & adjuvabit eum easdem terras subjugare per bonam fidem ex consilio principum, qui in eadem expeditione erunt. De terra quam modo habet comes VVILLEHELMUS Matisconensis ex parte neptis suæ faciet duci justitiam, aut ex consilio principum, aut ex judicio ipsorum dominatum & ordinationem utriusque terræ dominus rex habebit, quamdiu in ipsis terris fuerit. Post discessum regis dux utrasque terras in potestate & ordinatione sua retinebit, præter archiepiscopatus & episcopatus, qui specialiter ad manum domini regis pertinent. Si quos autem episcopos comes VVILLEHELMUS vel alii principes ejusdem terræ investierint, eosdem dux investiat. Et quod hæc conventio ex parte domini regis observabitur, fide data firmaverunt HENRICUS dux Saxoniæ, dominus WELPHO, ARNOLDUS cancellarius,

comes ODELRICUS de *Lencenburch*, comes EGENO, ODELRICUS comes de *Hornunge*, MARCQ. de *Gronbach*, ARNOLDUS de *Biberbach*, OTTO Palatinus comes de *VVitelinesbach*, VVALTERUS dapifer, HILDEBRANDUS pincerna, CONRADUS COLBO & frater suus SIGEFRIDUS. Dux BERTOLFUS habebit cum domino rege mille loricatos equites, quamdiu dominus rex in illis terris fuerit. In Italicam expeditionem ducet cum domino rege, quamdiu in ipsa expeditione fuerit, quingentos loricatos equites & quinquaginta arcobalistarios. Et quod dux hæc omnia servabit sine dolo & sine fraude, dabit domino regi in pignore allodium suum, castrum scilicet *Teche* cum omnibus ministerialibus & prædiis ibidem pertinentibus, *Hetligen*, *VVilliggen* & *Erstem* cum omnibus eorum pertinentiis. Et quod dux hæc omnia observabit, juraverunt homines sui BURCHARDUS & VVERNHERUS. Dominus autem rex expeditionem in prædictas terras movebit a proximis Kalendis Junii, quæ sunt indictione xv. infra annum.

EPISTOLA CCCLIV. OTTONIS episcopi Frisingensis ad VVibaldum abbatem.

Explicat quemdam psalmi versiculum.

Anno 1151. VEnerabili in Christo fratri & amico præcordiali VVIBALDO Corbeiensi abbati, O. Frisengensis ecclesiæ minister, id quod est salutem cum devoto obsequio.

Quod negotium, pro quo ad curiam miseratis, debitum processum non habuerit, in nobis non remansit. De cetero super quæstione quam nobis movistis Aquis, quomodo videlicet ad ascensionem Domini referri valeat quod in psalmo legitur: *Tollite portas, principes, vestras, & elevamini portæ æternales*, & *Quis est iste rex gloriæ*, breviter respondemus, triplicem in eadem auctoritate sensum reperiri, quorum iste unus est. Legite glossas Psalterii & invenietis super *attollite portas*: Virtutes ministræ ad alias cœlestes clamabant, ut viam aperiant, quæ novo mysterio carne Induti stupefactæ quærunt, *quis est iste?* sed & illum quem dixistis de principibus tenebrarum & portis mortis, unde ille cantus, sum rex gloriæ, factus est, ibi invenire poteritis, ita tamen ut portæ æternales non sint infernales, sed item cœlestes. Unde est rursum illa glossa: *attollite*, id est auferte, portas mortis, quæ a principe diabolo positæ sunt, & *elevamini* contra portas mortis portæ æternales. Omnis gratia quæ veniente Christo data est. Et alibi: Angeli præeuntes ad infernum dicunt, auferte potestatem vestram. Et in ascensione dicunt, secundum vos, principibus tenebrarum in descensione ad inferos, *attollite*, id est auferte *portas principes vestras*: dicunt secundum nos principibus suis in ascensione ad cœlos, *tollite* pro aperite, ut idem sit *tollite portas*, quod & *elevamini portæ æternales*. Tertius ejusdem lectionis sensus moralis est. Hæc idcirco caritati vestræ scripsimus, non quod sapientiam vestram nostra insipientia doceri ambiamus, sed quod nostram imperitiam apud vestram solertiam excusatam esse desideramus, ut quia multifarius scripturarum sensus noscitur, nobis non imputetis, quasi hanc auctoritatem in ascensione Domini de ascensione ad populum loquentes, de nostro potius quam sanctorum patrum corde induxerimus, cum secundum primum sensum illi in psalmo dicant, *quis est iste rex gloriæ*? qui in propheta aiunt, *quis est iste qui venit de Edom*? stylo non succenseatis, quoniam festinanter scripsimus. Personam vestram vera in Deum caritate diligimus, & de omnibus quæ vobis nocere possunt, præcipue de his quæ a Saxonibus antiquis regni hostibus fraternitati vestræ illata sunt, plurimum dolemus.

EPISTOLA CCCLV. VVIBALDI abbatis ad Jordanum cardinalem.

Gratias agit pro exhibitis suis beneficiis, oratque ut causam Xantensis præpositi committat archiepiscopo Coloniensi terminandam.

REverendo patri suo & domino JOR. (a) sanctæ Romanæ ecclesiæ venerabili presbytero cardinali, apostolicæ sedis legato, frater WIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1151 [a]

Dignationi vestræ multiplices gratiarum actiones referimus, quod, quamdiu in Lotharingia fuistis, memoriam nostræ parvitatis in magna benevolentia & benedictione habuistis, nostrosque ac nostra juxta temporis opportunitatem promta defensione adjuvistis, sicut per litteras fidelium nostrorum longe remoti didicimus. Pro his tam paternæ misericordiæ officiis & personam vestram propensius de cetero diligere & Romanam curiam attentius venerari disposuimus: ita ut neque mors neque vita nos ab ipsius caritate possit divellere. Cum revertentes ab Urbe Coloniam cum domino archiepiscopo pervenissemus, invenimus dominum Theobaldum Xantensem præpositum gravi & longa infirmitate adeo debilitatum, ut cute ossibus adhærente, infirmum vix traheret spiritum. Audivimus autem priores Coloniensis ecclesiæ in magno clericorum conventu confitentes, quod præ-

(a) Hunc cardinalem apostolicæ sedis legatum valde perstringit S. Bernardus epist. 290. ad cardinalem Ostiensem, ubi ipsius nequitias avaritiamque describit.

dictus præpositus se ad omnem justitiam frequenter in Coloniensi ecclesia exhibuisset super querela, quam canonici sui adversus eum habuerant, cum iidem canonici sæpe a majore præposito & prioribus pro hoc vocati venire supersedissent. Proinde nos filii vestri ausu veræ caritatis, qua vos in Domino diligimus, vestræ oculatæ discretioni suggerimus, ut eamdem causam domino Coloniensi archiepiscopo tractandam terminandamque remittatis, nec de gravamine prænominati præpositi vobis ab aliquo persuaderi permittatis.

EPISTOLA CCCLVI. ARNOLDI Coloniensis archiepiscopi ad VVibaldum abbatem.

Quærit ab eo an possit velare sanctimoniales in pentecoste.

Anno 1152. ARNOLDUS Dei gratia si quid est sanctæ Coloniensis ecclesiæ humilis minister, domino VVIBALDO eadem gratia venerabili Corbeiensi abbati, salutem & obsequium.

In octava pentecostes sanctimonialem velare disposuimus, sed quidam ad nos referebant, hoc non licere, nisi in epiphania domini & in natalitiis apostolorum & in secunda feria paschæ. Quocirca non plene memores, quid super hoc a domino papa docti simus, prudentiam vestram, quæ sacri juris articulos plenius agnoscit, consultantes, rogamus, quatenus super hoc vestra eruditio scripto nos certificare dignetur, an in prædictis dumtaxat solemnitatibus, (a) an in diebus tantum dominicis, quod a domino papa accepisse videmur, liceat velari sanctimonialem.

EPISTOLA CCCLVII. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum archiepiscopum Coloniensem.

Respondet ad præcedentem & de quibusdam aliis agit.

Anno 1152. REverendo in Christo patri suo & domino ARNOLDO, sanctæ Coloniensis ecclesiæ venerabili archiepiscopo, frater VVIBALDUS Dei gratia, id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Humilitas excellentissimi præceptoris, qui imitatoribus suis præcepit; *vos autem nolite vocari Rabbi:* & caritas, quæ non inflatur, vos docuerunt, ut sacrorum canonum instituta, quorum scientia eruditioni vestræ notissima est, a nostra parvitate investigare dignaremini. Siquidem quo tempore fieri debeat virginum consecratio, habemus ex decretis Gelasii papæ cap. XI. ita dicentis: *Devotis quoque virginibus, nisi aut in epiphania, aut in albis paschalibus, aut in natalitiis apostolorum sacrum minime velamen imponatur, & non ante viginti quinque annos, nisi forte, sicut de baptismate dictum est, gravi labore correptis, ne sine hoc munere de sæculo exeant, implorantibus non negetur.* Si igitur ab aliquo episcoporum contra hujus sacræ regulæ formam factum meministis, quod ab uno, vel a paucis, vel necessitate præsumtum vel ignorantia neglectum est, in observantiam universorum transire non potest. Verum quod non plane memor estis, quid a domino papa de sanctimonialium velatione doctus sitis, in quantum memoria nostra recolligere possumus, non de sanctimonialium, sed de episcoporum consecratione fuit, super qua, quod in natalitiis apostolorum & in aliis solemnitatibus, sed & in Dominicis tantum diebus fieri debeat, auctoritatem canonum extare asseruit, quæ hujusmodi est ex epistola Leonis ad Dioscorum. Quod die dominico ordinationes sacerdotum celebrantur, non tantum ex consuetudine, sed & ex apostolica novimus venire doctrina, scriptura manifestante, quod cum apostoli Paulum & Barnabam ex Spiritu-sancti præcepto ad evangelium mitterent gentibus prædicandum, jejunantes & orantes imposuerunt eis manus, ut intelligamus, quanta & dantium & accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et immo pie & laudabiliter apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, & ipse reservaveris, ut his, qui consecrandi sunt, numquam benedictio nisi in die resurrectionis Dominicæ tribuatur, cui a vespere sabbathi initium constat adscribi, quæ tantis divinarum dispensationum mysteriis est consecrata, ut quidquid a Domino insignius est constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumsit exordium, in hac per resurrectionem Christi & mors initium & vita accepit incrementum. Princeps noster perbonam de se merentibus spei fiduciam præstat, qui magna cum benevolentia & jucunditate beneficii vestri recordatur, quod ei gratis & plusquam gratis in suis ad imperii culmen provectibus exhibuistis, & postmodum in suis primordiis singulari fide & constantia ad rempublicam, & sua emolumenta indeficienter astitistis: inde est quod Lotharingiæ regnum vestrum est, & per vestram provisionem & operationem cuncta disponere intendit. Fideles super hac re monitores sunt cancellarius & notarius, opportuni sane

(a) De Virginum consecratione egimus in lib. 2. de Antiquis ecclesiæ Ritibus cap. 6. ubi de die consecrationis disseruimus num. 5.

propter quorumdam laicorum oblatrationes. De castello quod nuper gloriose expugnastis, licet vobis absque mentis regiæ offensa, quidquid commodissimum est ordinare. [a] Parcite Prumiensi (a) abbati, ne serenus augustus in Deum peccet cum suæ famæ vel modico detrimento. Veniemus ad vos in martyrio Petri & Pauli, sed licet a Mindensi episcopo pro causa ipsius obnixe rogati, apud vos tamen & vobiscum futuri. [b] Monachi sancti Remigii (b) qui sunt in Marsna multum vexantur calliditate Gosvvini, quos nisi pietas vestra protexerit, omnino illudentur.

EPISTOLA CCCLVIII. ARNOLDI Coloniensis archiepiscopi ad Henricum Mindensem episcopum.

Conqueritur quod ejus nutu a fidelibus suis truncatus membris fuerit Vortlevius, citatque ipsum Coloniam, & omnes sceleris hujus complices coram responsuros.

Anno 1152. ARNOLDUS Dei gratia si quid est sanctæ Coloniensis ecclesiæ humilis minister, HENRICO eadem gratia venerabili Mindensi episcopo, salutem & orationes in Domino.

Luctuosa quidem & omnino miserabilis querimonia de novo & infandissimo scelere, ad nos & sanctam matrem nostram Coloniensem perlata, omnium mentes acerbissimo dolore turbavit, horrore terruit, compassione commovit. Rediit siquidem a Mindensi civitate ad Coloniensem urbem, ubi natus est, frater VORTLEVIUS vir utique, dum apud nos vixit, inculpatæ vitæ, qui in domo beati Petri, præsente tota Coloniensi ecclesia & pluribus principibus, qui ad solemnitatem regiæ susceptionis convenerant, subito ad pedes nostros prostratus, horridas vulnerum cicatrices & cavernas oculorum ipsis orbatas oculis miserabiliter præmonstrans; gravem, & a vestra utinam serenitate alienam querimoniam in vestram personam intendit, affirmans quod instinctu & nutu facta de ipso ad fideles vestros querimoniā, ab eisdem membris truncatus, & quod in vita miserrimum est, cœcus factus sit. Quia vero in cathedra beati Petri licet indigni auctoritate tamen apostolicæ præceptionis vim passi residemus, justitiæ lineis inhærentes, habito conventu abbatum & omnium priorum Coloniensium, & coram eis iterata querimonia, quæ in vos prolata est, judicio ecclesiæ ad quadraginta dies post acceptas has nostras litteras, sicut ratio temporis canonicas inducias diffinit, vestram nobis præsentiam Coloniæ exhiberi ex apostolica auctoritate & nostra fraternitati vestræ mandamus. Et quia crudelis est, qui famam suam negligit, quod Deus a vestra serenitate avertat, nihilominus mandamus, ut eos, quos præfatus Vortlievus hujus tanti sacrilegii auctores astruit, & quos post perpetratum facinus ad vos regressos & vobiscum in domo familiariter commoratos dicit, ad famam gloriæ vestræ pro se responsuros Coloniam eadem die venire districte commoneatis. Novit enim vestra eruditio, quid in hujusmodi malefactores apostolica decreta sanxerint. Præterea eos, quos idem Vortlevius testes invocat, quod eis præsentibus minæ vestræ in eum & querimonia ad eos, qui ipsum excœcaverunt, prolatæ sunt, & duos fratres, quos de traditione notavit, modis omnibus vobiscum petimus nobis exhiberi, & ut factorum & dictorum veritas pateat, & eo fine cuique justitia sua tribuatur, ut spiritus salvus fiat. Prædictorum nomina subternotavimus. Malefactores: Elgerus, VVluerus, Bernardus, Poppo, Fridericus, VVikerus, Arnoldus, Eiluardus, Robertus. Testes invocantur. Abbas de Insula, VVernerus præpositus, Anno præpositus, Robertus decanus, Godeboldus magister scholæ, NITHARDUS abbas de Bursvelde. (c) Traditionis notati. [c] Eppo, Reimarus.

EPISTOLA CCCLIX. VVIBALDI abbatis ad Fridericum imperatorem.

Vindictam petit de illata suis contumelia a Folcuino & VVidikindo.

INclyto triumphatori ac serenissimo domino suo, FREDERICO Dei gratia glorioso Romanorum imperatori augusto, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in eo, qui dat salutem regibus. Anno 1152.

Injuriam, quæ Corbeiensi ecclesiæ & nobis illata est, propriis verbis explanare non valentes, cum propheta ingemiscimus dicentes: *Expectavimus pacem, & non venit, & tempus curationis, & ecce turbatio.* Sperabamus enim in tempore & maxime in primordiis regni vestri, quem Deus mirabili & celeri potentia sua, omnium principum summa & desiderabili connivenetia in regni so-

(a) Prumia imperiale est monasterium in diœcesi Trevirensi a Pippino Francorum rege & Bertha ejus uxore ad Prumiam flumen novo opere constructum, secessu Lotharii imperatoris, qui medio jacet in choro, celeberrimum.

(b) Cella erat ab archimonasterio Remensi S. Remigii dependens, primo a Trajecto ad Mosam lapide sita, olim in diœcesi Leodiensi, nunc in Ruremondensi, quam Gerberga regina consilio Gerardi Tullensis episcopi fundavit, de qua vid. Marlotum in lib. 3. hist. Rem.

(c) Bursvelda seu Bursfelda monasterium ordinis sancti Benedicti in Saxonia, diœcesis Moguntinensis, in honorem SS. Thomæ apostoli & Nicolai confessoris, ab Henrico comite de *Northeim* & Gertrude ejus uxore fundatum, quod celeberrimæ congregationi in Germania nomen dedit, hodie Lutheranorum evasit præda.

lium sublimavit, latronum manus esse compressas, furta vindicata, perfidiam eliminatam: quippe cum vestræ potentiæ nulla possit nequitia obsistere, in hac confidentia securos & nihil omnino metuentes invaserunt nos homines nostri, qui nobis fidelitatem juraverunt, & magna beneficia a nobis habent, & armata manu intraverunt oppidum nostrum Huxariam, & præmissa paulatim & per turmas militia, tandem armati & patentibus vexillis super incautos Folcuinus videlicet & VVidekindus fratres, & in vastitate hostili totum locum occupaverunt. Triduo itaque ibidem commemorantes, & omnem circa regionem, quæ ad præbendam fratrum specialiter pertinet, penitus devastantes, nefandissima scelera in viros ac mulieres passim commiserunt, & post publicam atque communem rapinam, quæ æstimata est fuisse nongentarum librarum denariorum, a captivis melioribus, quos a pauperiore turba segregaverant, ducentas quinquaginta tres libras nummorum extorserunt. Insuper vallum & munitiones, quæ auctoritate regia, & præcipue privilegio beatæ recordationis patrui ac prædecessoris vestri constructæ fuerant, cum advocati essent ejusdem loci, destruxerunt. Nullæ inter nos & ipsos inimicitiæ erant, sed proxime cum ab eis in osculo pacis recesseramus, nullam umquam querimoniam vel nobis vel alicui super prædictos burgenses fecerant, nec alicujus mali suspicio inter ipsos & nostros habebatur. Pro hac tam atroci calumnia fratres nostri cum absentes essemus, corpora sanctorum Viti & Justini, quæ apud nos requiescunt, in terram deposuerunt, & humiliatis crucifixi Salvatoris nostri imaginibus, ab omni deinceps solemni officio divino & a pulsatione campanarum abstinuerunt. Provoluti ergo genibus vestræ majestatis, tam nos quam fratres nostri, & tota familia Corbeiensis, clementiam vestram suppliciter exoramus, ut sicut decet principalem excellentiam, vindicare non differatis hanc insignem contumeliam, quæ vestram dignitatem non modica ex parte obscurat. Alioquin non solum vobis & regno servire, sicut in præcipuo habemus, ultra non poterimus, sed etiam in terra Saxoniæ cum honore habitare non valebimus.

EPISTOLA CCCLX. VVIBALDI abbatis ad Bernardum Patherburnensem antistitem.

Ut de Folcuino & VVidikindo qui Corbeiensium ecclesiam invaserant & violarant sumant vindictam.

Anno 1152. REverendo in Christo patri suo & domino BERNARDO sanctæ Patherburnensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Confidimus de misericordia Dei & vestra benignitate, quod memoriæ vestræ tenacius inhæreat, quanta benevolentia paternitatem vestram ex longo tempore dileximus, & quod quietem vestram numquam perturbare studuimus sed & nos memoriter & jucunde recordamur, quod pari vicissitudine jugiter a vobis dilecti fuimus. Novit autem discretio vestra, quam violenter & inhoneste propinqui vestri & homines tam vestri quam nostri Folcuinus & VVidekindus nos & ecclesiam Corbeiensem invaserint, & quanta turpitudine oppidum & oppidanos nostros affecerint, quantaque temeritate ecclesiam & loca consecrata violaverint, dum homines nostros ad ecclesiam tamquam ad singulare refugium confugientes, in manu armata a sacris ædibus abstraxerunt, & præter communem prædam suppellectilis, quæ difficile supputari potest, ad exsolvendas pro salute sua ducentas quinquaginta tres marcas miseros sub periculo captivitatis & mortis compulerunt. Quia vero has multiplices injurias & graves diutius dissimulare non possumus, conquerimur vobis inter alia id quod episcopalem respicit vindicationem, sacræ videlicet ecclesiæ violationem, & ut nobis tam de nominatis quam de aliis parrochianis vestris ecclesiæ violatoribus, quorum nomina vobis transmisimus, justitiam tamquam de notorio crimine faciatis, tum pro caritate Dei, tum pro reverentia domini papæ, vos obnixe interpellamus, cujus etiam geminas epistolas pro eadem causa, quas apud nos habemus, opportuno tempore vobis offeremus. Sed & hoc nos volumus discretionem vestram scire, quod de reparandis munitionibus oppidi nostri in proxima curia, quæ apud *VVirtsburch* celebrata est, judicium regni coram domino rege & universis principibus accepimus, ad quod opus cum Mareskalcum domini regis præsentem habeamus, ut vestros ministeriales ab infestatione nostra prohibeatis, si forte illi domini iterum nos infestare voluerint, dilectionem vestram attente monendo rogamus. Quod itaque de nostra petitione estis facturus, ut nobis per litteras vestras & per præsentem nuntium significare curetis, obsecramus. Ideo autem celerem vindictam de crimine notorio expetimus, quia omnibus manifestum est, & negari non potest, quod ecclesiam & sacrum cimeterium violaverint, & inde homines ad extorquendam supra taxatam pecuniam per violentiam extraxerint.

EPISTOLA

EPISTOLA CCCLXI. ARNOLDI archiepiscopi Coloniensis ad Wibaldum abbatem.

Condolet ejus adversitatibus, notamque ei facit obsidionem castri Seyne.

Anno 1152. WIBALDO dilecto fratri suo venerabili sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati, ARNOLDUS Dei gratia si quid est, Coloniensium humilis minister, salutem cum intima dilectione & obsequium.

Etsi familiaritatis nostræ bene inchoatæ, bene deinceps conservatæ series, verbis exprimi non possit, paucis tamen de ipsa loqui, & ejus recordatione frui adeo suave est, ut sensu quidem intelligi possit, sed in sermone experimentum non habeat. Cum igitur omnibus adversitatibus vestris ex debito compatiar, maxime tamen & justius doleo id, quod cum ad synodum nostram veneratis, invasionem iniquorum passus estis. Quidquid igitur super his honori vestro convenire videbitur, libenter prosequar, quousque satisfactio condigna afferatur. Nunc autem ne status noster vos lateat, sciatis, quod in obsidione castri *Seyne* positi sumus, exitum rei adhuc ignorantes, & mentem domini Trevirensis quasi in pendulo reputantes. Multa tamen tam timenda quam speranda auribus nostris allabuntur, sed caritas foras mittit timorem, spes autem non confundit. Noscat Deus, qui scrutator omnium est, quod non pro privato odio, sed pro justitia & curæ pastoralis debito violatores pacis prosequar. Necesse enim est, ut quia terra diu commota & conturbata est, sanentur ejus contritiones. Nunc autem quia omnes inimici pacis inimici mihi facti sunt, obsecro orationes ab ecclesia vestra pro peccatis meis fieri, ut sine quo nihil est validum, ejus adjutorio possimus subsistere. Valete. Si quid aliud nobis occurrerit, vos non latebit.

EPISTOLA CCCLXII. ARNOLDI archiepiscopi Coloniensis ad Eugenium papam III.

Causam Mindensis episcopi de excæcatione VVortlievi clerici ei remittit, lata interim excommunicationis sententia in criminis hujus auctores & fautores.

Anno 1152. REverendo patri ac summo pontifici EUGENIO, ARNOLDUS sanctæ Coloniensis ecclesiæ humilis minister, VV. majoris ecclesiæ præpositus, A. decanus, T. Xantensis præpositus, G. Bunnensis præpositus, & universus præfatæ ecclesiæ conventus, debitam cum omni subjectione obedientiam.

De controversia, quæ inter episcopum Mindensem, & pauperem clericum Vortlievum nomine coram nobis ventilata fuit, admoniti & rogati ab utraque parte testimonium dare super his quæ vidimus & audivimus, & coram nobis tractata sunt, testimonium perhibemus. Notum igitur excellentiæ majestatis vestræ facimus, quod jam dictus pauper ad præsentiam nostram veniens, querimoniam miserabilem & lacrymabilem coram nobis deposuit, quod consensu & jussu episcopi a ministerialibus suis excæcatus sit. Communicato itaque consilio super hac causa cum fratribus nostris, visum fuit nobis, ut episcopus ad audientiam nostram evocaretur, & super hoc verbo audiretur. Qui cum responsurus impositis præsentiæ nostræ se exhibuisset, & de hoc nefando facto pulsatus fuisset, confessus fuit, quod undecim ministeriales de domo sua egressi, & ad eam regressi, hoc scelus tam detestabile, se nesciente, perpetrassent. Adjecit quoque, quod cum in hos omnes tam consentientes quam facientes, sententiam vestræ excommunicationis pronuntiasset, quod tumultu populi quosdam eorum, qui in comitatu fuerant, quoniam manum se in clericum misisse negaverunt, absolvere coactus sit. Post hujusmodi confessionem, cum purgationem innocentiæ suæ nobis offerret, ecclesia tota fere reclamante, non fuimus ausi eam audire, tum quia periculosum nobis visum fuit propter hujusmodi confessionem, tum quia talium excessuum vindictam vobis soli servastis. In malefactores autem omnes, tam consentientes quam facientes, sententiam vestram cum omnibus suffraganeis nostris, præter Trajectensem, qui tunc forte abfuit, ita promulgavimus, quatenus catenis nostris firmiter teneantur, quoadusque præsentiæ vestræ se exhibeant, & secundum mandatum vestrum condignæ satisfactioni se supponant. Vestræ igitur paternitatis interest, ut sub tali testimonio dictorum atque factorum in beneplacito discretionis vestræ. & prudentiæ super hoc negotio judicetur.

EPIST. CCCLXIII. MONIALIUM de *Ostermere* ad VVibaldum abbatem.

Conqueruntur de ministerialibus ipsius, qui datam sibi ab eo decimam invadebant.

PAtri eximio ac domino dignissimo Corbeiensi abbati, domino VVIBALDO, speciales ejus filiæ in loco, qui dicitur *Ostermere*, a lippitudine Liæ ad speciositatem Rachelis proficiendo transire. Anno 1152.

Quanta sublimitatis vestræ amplitudinem deceat laudum magnificentia, si litteris assignare conemur, pro sensus nostri parvitate deficimus. Vestri tamen memoriam

nobis dulcissimam super altare incensi orationum nostrarum jugiter ignis adolebit, & ut paternæ dignationi vestræ, quam nobis, licet indignis hactenus in omnibus negotiis nostris pie exhibuistis, superabundans remunerator occurrat, & serenitatis vestræ audientiam pauperum suorum querelis Christus indulgeat. Proinde, pater sanctissime, ad vos tamquam ad fontem misericordiæ, scienter exæstuans nostra tendit oratio, ut causam negotii nostri, prout Spiritus-sanctus pectori vestro dictaverit, plenarie discutiendo terminetis. Notum ergo facimus nobilitati vestræ, immo lacrymabiliter conquerimur mellifluæ paternitati vestræ, quia ministeriales vestri vehementer nos infestant, pro decima, quam divina nobis annuente clementia, vestra concessit providentia, ac infringere ac adnihilare, quæ vestra auctoritate & consilio stabilita sunt, volunt, & omnimodis auferre conantur, nisi a vestra dignitate commoneantur. Hanc igitur, reverendissime domine, tam ineffabilis doloris injuriam, vestræque personæ, quia ipse in causa fuistis, contumeliam per nos effugere non valemus, nisi vestra compassione fretæ fuerimus. Quapropter, o pium solamen animarum nostrarum, o spes nostra post Dominum, licet corpore absentes, spiritu tamen præsentes, toto cordis ac mentis affectu ad sinum paternæ miserationis vestræ humiliter provolutæ, suppliciter & contritione Spiritus-sancti clementiam vestram obsecrantes, quatenus causa Dei & domini archiepiscopi, qui nos clementiæ vestræ perintime commendavit, litteras vestras ad episcopum Patherburnensem dirigatis, eumque rogetis, ut sua auctoritate confirmet, ne nos ulterius infestent, & quæ jure possidemus, inconvulsa permaneant. Valete. Patrem nostrum carissimum sanctitati vestræ perintime commendamus, & ut ei in omnibus angustiis suis condescendatis, obnixe rogamus.

EPISTOLA CCCLXIV. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

In gratiam Sifridi abbatis Ullesheimensis, quem Ferdensis episcopus, nec accusatum, nec convictum expulerat e suo monasterio.

Anno 1152. REverendo in Christo patri suo & domino EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Lator præsentium Corbeiensis ecclesiæ filius, noster in domino collega & confrater SIFRIDUS, assumtus fuit de monasterio Corbeiensi in prælationem abbatiæ de (a) *Ullesheim*, quam etiam administravit jam annis plusquam duodecim cum disciplina & augmento sui ordinis, & rerum temporalium incremento, ita ut testimonium habere ab his etiam qui foris sunt. Hunc D. H. Ferdensis episcopus, in cujus parrochia idem monasterium consistit, sine vocatione, sine audientia, non convictum, non confessum de abbatia sua expulit, & omnibus monasterii rebus plusquam per anni spatium jam spoliavit. Pro qua re non solum a nobis, verum etiam a reverendis confratribus nostris totius fere Saxoniæ abbatibus frequenter & officiose commonitus, nec restituere, nec ordine canonico tractare ipsum confratrem nostrum voluit. Insuper ad intolerabilis contumeliæ cumulum, quosdam pseudomonachos, quos prædictus abbas propter enormitatem vitæ suæ de monasterio projecerat, in illam ecclesiam malignantium tamquam in sentinam recollegit, & quidquid improbi & irati & sese ulcisci cupientes, confingere in famam abbatis potuerunt, conscripsit & dispersit. Pedibus itaque vestræ celsitudinis animo advoluti cum universis fratribus nostris, supplices preces effundimus, ut venientem ad vestram clementiam prædictum abbatem, virum utique honestum & litteratum, in mansuetudine bonitatis vestræ suscipiatis, & exauditum in necessitate sua, in plenitudine dignitatis suæ litteris & mandatis auctoritatis vestræ, per aliquem fidelem legatum vestrum restituatis.

(a) Vulgo *Ulsen* fundata anno 990. pro puellis, quibus monachos e Corbeeia assumtos substituit Ditmarus episcopus Ferdensis anno circiter 1140.

EPISTOLA CCCLXV. VVIBALDI abbatis ad Arnoldum Coloniensem archiepiscopum.

Congratulatur ei de victoria, interceditque apud eum pro episcopo Mindensi.

REverendo in Christo patri suo & domino ARNOLDO, sanctæ Coloniensis ecclesiæ venerabili archiepiscopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1152.

Lætati sumus in his quæ dicta sunt nobis, & in domum Domini lætantes & gratias agentes ivimus, pro eo quod gloriosum de tyrannis & latronibus triumphum reportastis: qui ubique locorum ita peccatis facientibus nunc excreverunt, ut nulla ecclesia, nullus omnino locus sacer aut laicus ab illorum possit infestatione defendi. Quam quidem victoriam vestræ beatitudini divina potentia in multos annos concedat. Vestræ autem celsitudini notum esse volumus, quod in transacto proxime beati Jacobi apostoli festo Mindam rogatu episcopi, & petitione cleri descenderamus, ad compacandas & componendas dissensiones quasdam, quibus episcopi & cleri fuerat perturbata concordia. Et hæ quidem causæ non erant criminales aut peremtoriæ, sed potius de fundis, videlicet de molendinis, de paludibus,

de compascuis, de hereditatibus & patrimoniis, pro quibus adversum se litigabant villici episcopi & villici canonicorum, & quidam clerici contra quosdam laicos. Erat hæc commotio paulo inflatior adversus episcopum, pro eo quod in concilio Coloniensi accusationem cum gravi repulsa sustinuerat, nullo tamen, quantum perscrutari potuimus, in tantum progrediente, ut illius cœcati verbo & accusationi, vel etiam querelæ VValderi ullo patrocinii vel testimonii modo vellet assistere. Siquidem in eadem solemnitatis celebratione prædictus episcopus publice in pulpito ecclesiæ denuntiavit excommunicatos esse, & anathematis sententiam protulit in eos, qui clericum cœcaverant, vel operam consilii, vel auxilii in hoc maleficio adhibuerant. Omnibus itaque ex divino beneficio in concordiam revocatis, tentavimus etiam VValdero illi pertinaciam suam in episcopi vexatione dissuadere, sed & ipse multis audientibus asseruit, quod fide data esset a vobis prohibitus, ne pacem cum ipso reformaret. Quod nos, qui nobilitatem vestram & mentis excellentiam jam dudum novimus, nequaquam credere potuimus, ut suffraganeo vestro, qui metropoli devotus semper militavit, & personam vestram præ omnibus dilexit & honoravit, hanc velletis inferre contumeliam, ut causam ipsius, quam ex judicio terminare propter importunam accusatorum insolentiam non potuistis, per concordiam finiri non pateremini. Novit enim eruditio vestra, quorum consilio, quave disciplina iidem adversarii episcopi judicium vestrum, quod suffraganeorum & ecclesiæ vestræ testimonio & assensu erat subnixum, recusare præsumserunt, quo ordine quibusve induciis datis appellaverunt, sicut ex transcriptis eorum libellis considerare poterit vestra discretio, retentis apud nos eorum exemplaribus. Et licet, ut prædictum est, plane sciamus animi vestri magnitudinem in tam viles & abjectas meditationes nequaquam decidere potuisse, ut cum jam dicto VValdero tam enormes conditiones inire deberetis, pro familiari tamen & intima dilectione, qua sanctitatem vestram longo jam tempore diligimus, admonere coronam vestram non dubitavimus, ut apud dominum Mindensem, & ecclesiam ipsius ab hac suspicione gloriam vestram liberare non dedignemini. Auxit enim metum episcopo litterarum vestrarum, quæ domino papæ scriptæ sunt, inspecta series, quæ pro ipsius innocentia nihil agere videntur, quas a vobis scriptas sive perlectas omnino negavimus, ob hoc scilicet, quod intelligentia vestra bene notavit, hoc esse inferioris judicis officium, ut cum ab ipso ad superiorem fuerit appellatum, ita studeat actionis ordinem enarrare, ut æquitate servata neutri parti videatur favorem inclinasse. Quod in litteris istis nequaquam factum esse cognoscetis.

« Ego VValderus Dei gratia, diaconus & sanctæ Mindensis ecclesiæ qualiscumque canonicus papam appello, ipsius tutelæ me & mea committens, ad quem te Henricum Mindensem episcopum invito, pro violenta subreptione decaniæ meæ, & pro aliis, quæ habeo contra te, responsurum nonis Septembris. Ego Vortlievus, subdiaconus appello te H. Mindensem episcopum, ad præsentiam domini papæ de sacrilegio, eo quod tuo consilio & jussu exoculatus sim & plagatus. Diem statuo Kal. Octobris. » Hujusmodi appellationes, immo vero confusiones, effractis foribus episcopi, non absque sanguinis effusione in pavimento sunt projectæ, & sicut episcopo non præsentatæ, ita nec ab ipso visæ, quas quidem nos a manu decani ecclesiæ beati Martini in Minda eadem die suscepimus.

EPISTOLA CCCLXVI. FRIDERICI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

Ipsius injurias se promittit ulturum.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Corbeiensi abbati, gratiam suam & omne bonum. Anno 1152.

Præter communem caritatis legem, qua cunctos regni principes honorare compellimur, personam tuam speciali dilectione complectimur, & ea, quæ ad honorem tuum spectare noscuntur, libenter volumus per omnia promovere. Super injuriis igitur ecclesiæ Corbeiensi illatis debita tibi affectione compatientes, discretioni tuæ commendando consulimus, ut adversa quæ existunt, inpræsentiarum æquanimiter sufferas, nostramque vindictam mitigato animo præstolari non graveris. In brevi etenim, cum temporis opportunitas se nobis, Domino favente, præbuerit, talem tibi vindictam faciemus, quod alii similia committere trepidabunt. Præterea te ignorare nolumus, quod tertio idus Octobris curiam generalem, ex consilio principum, vita comite, *VVirceburc* celebraturi sumus. In qua præsentiam tuam nobis cupimus exhiberi.

EPISTOLA CCCLXVII. FRIDERICI imperatoris ad Corbeienses monachos.

Ejusdem argumenti.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum rex, universo conventui Corbeiensis ecclesiæ gratiam suam & omne bonum. Anno 1152.

Universitatis vestræ doloribus debita affectione compatimur, & vestris angustiis admodum condolemus. Cum autem opportunitas se nobis, Domino favente, præbuerit, ita vestras intendimus ulcisci injurias, ut &

dolor vester omnino mitigari debeat, & omnes, qui vindictam persenserint, similia committere non præsumant. Verum quia propter easdem injurias divina, sicut accepimus, in vestra ecclesia siluerunt, cruces sternuntur, reliquiæ sanctorum moventur, discretioni vestræ propensius commonendo consulimus, & mandamus, ut crucibus sanctisque reliquiis in statum pristinum restitutis, ecclesiastica celebrantes officia, divino cultui more solito insistatis, firmiter sperantes, quod plenariam vobis vindictam, vita comite, faciemus.

EPIST. CCCLXVIII. FRIDERICI imperatoris ad cives Huxerienses.

Ejusdem argumenti.

Anno 1152. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum rex, universis burgensibus de Huxera, gratiam suam & omne bonum.

[a] Injurias a (a) F. & W. vobis illatas satisaudivimus, de quibus vita comite talem faciemus vindictam, quod alii similia committere non præsumant. Verum quia pecuniam eisdem malefactoribus, sicut accepimus, persolvere spopondistis, per præsentia vobis scripta firmiter præcipimus, ut nullam pecuniam eis persolvatis. Præcipimus etiam, ut vallum & alias vestras munitiones, quæ noviter destructæ esse noscuntur, sub nostra tuitione reædificare pro viribus studeatis.

EPISTOLA CCCLXIX. VVIBALDI abbatis ad A. abbatem de Monte.

Gratias agit quod Sifridum abbatem exspoliatum caritative susceperit.

Anno 1152. REverendo in Christo patri & domino A. venerabili abbati de Monte, frater VVIBALDUS, Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, salutem in Domino, & fraternæ caritatis indissolubile vinculum.

Multiplices gratiarum actiones vestræ in Christo dilectæ fraternitati debemus, pro eo quod carum fratrem nostrum & in domino collegam SIFRIDUM, venerabilem abbatem de *Hullesheim* venientem ad vos in tribulationibus & angustiis suis, benigne suscepistis, & pii consolatoris affectum, quantum in vobis fuit, ei exhibuistis, & contumeliam, quæ ordini nostro in persona ejus irrogata est, debita compassione doluistis. Et nos ergo contemtam in eo justitiam plurimum dolemus, tum pro totius monastici ordinis generali abjectione, tum pro Corbeiensis ecclesiæ, cujus ipse filius est, speciali confusione. Hanc autem violen-

(a) Folcuino & VVidikindo.

A tiam personæ ejus irrogatam in auribus vestræ sanctitatis & omnium fratrum venerabilium scilicet coabbatum nostrorum, necnon universorum, qui in sancta religione consistunt, cum lamentabili & affectuosa querimonia proclamamus, quod sine vocatione, sine judicio, sine audientia, sine proprii oris confessione, dignitate & rebus abbatiæ suæ privatus est, neque per nostram supplicationem, aut Corbeiensis ecclesiæ seu alicujus ordinis aut dignitatis intercessionem post hoc factum obtinere potuit, ut in judicium vocaretur, & causa ejus canonico ordine B tractaretur. Hujus igitur illatæ sibi injustitiæ testimonium ei apud dominum papam & sanctam Romanam ecclesiam perhibemus, & quantum in nobis est, querimoniæ ejus, ubicumque indiguerit, ex debito officii nostri non deerimus, hoc a vestra paternitate obnixe efflagitantes, ut quemadmodum hactenus fecistis, solatium vestrum ipsi clementer impendatis, ita videlicet, ut causam ejus sanctis patribus in regione, quæ circa vos est, notam faciatis, & eos ad compatiendum afflictioni ejus ipsius, & ad sublevandum animum tam per litteras testimonii ipsorum, quam per alia humanitatis subsi- C dia monitis & exhortationibus vestris studiose provocetis. Specialiter autem carissimo seniori nostro & in Christo, fratri ETBERTO, venerabili abbati de *Huisbruc*, cujus religionis sanctitatem vera in Domino caritate amplectimur, hunc pauperem nostrum dejectum & humiliatum commendamus, & ut vicem Christi in causa ejus doleat, atque in quantum potest, dejectionem ejus consoletur, cum omni devotione supplicamus.

EPISTOLA CCCLXX. HENRICI D notarii ad VVibaldum abbatem.

Imperatorem citasse Folcuinum & VVidikindum super injuriis Corbeiensibus fratribus illatis, episcopum Bavembergensem donatum fuisse abbatia de Altaba, &c.

DOmino suo VVIBALDO venerabili Corbeiensi abbati, HENRICUS regiæ curiæ notarius servitium servi. Anno 1152.

Sicut parvitati meæ injunxistis domino regi legationes & querimoniam vestram E diligenter exposui, qui de injuria & gravamine vestro non parum conturbatus, malefactores, videlicet Folcuinum & VVidekindum, in festo Bartholomæi apostoli VVormatiæ ad præsentiam suam vocat, ut districto judicio injuriam vobis & ecclesiæ Corbeiensi illatam expostulet. Ducem quoque Saxoniæ intime rogat, ut plenariam justitiam de prædictis malefactoribus faciat. Corbeiensi quoque ecclesiæ & burgensibus de Huxera, sicut mihi insinua-

stis, scribit & mandat. De statu vero curiæ sciatis, quod Bavembergensis a domino papa reversus prospera nuntiavit, sed laboris sui satis magnam mercedem quæsivit, abbatiam de (a) Altha Bavembergensi ecclesiæ a domino rege contraditam. Althenses vero huic verbo cum magna indignatione contradicunt. Dominus rex nec contra Hungaros, nec versus Arelatum hoc anno expeditionem movebit. Cardinalem a latere domini papæ ad nos directum expectamus. Transacta apud Ulmam curia, dominus rex Spiram procedet, ibi neptim suam a rege Hispanorum desponsatam & magnifice dotatam in magno comitatu deferendam tradet.

EPISTOLA CCCLXXI. VVIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

De controversia quæ inter abbatem S. Laurentii Leodiensis & abbatem S. Ægidii in Monte publico agebatur.

Anno 1152. REverendissimo patri suo domino EUGENIO, sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, tam devotam quam debitam totius dilectionis & obedientiæ plenitudinem.

De controversia, quæ est inter abbatem monasterii sancti Laurentii, in suburbio civitatis Leodiensis, & abbatem de Monte publico, celsitudini vestræ ea in his litteris suggerere studebimus, quæ super his in veritate didicimus, ante annos ferme triginta septem, cum essemus pueri sub scholari disciplina in prædicta civitate constituti. Non quod ad consilium vel actionem talium rerum admissi, hujusmodi conventiones seu pactiones inspicere in testimonium rogaremur, sed quod fama inter clerum & scolares collationes, qualiter inter prædictos abbates fuerat contractum, nobis ex celebri relatione non poterat esse omnino ignotum. Ecclesiam beati Ægidii, quæ est in Monte publico prænominatæ civitatis (b) BERENGERUS, abbas de monasterio sancti Laurentii, dedit cuidam Gerico regulari canonico cum quibusdam fratribus ejusdem professionis ad inhabitandum & amplificandum, secundum ordinem sancti Augustini, ea scilicet conditionis ratione, ut si prænominatus locus eousque per divinam largitatem crescendo proficeret, quod pastorem sibi fratres regulariter deberent eligere, idem electus corporalem investituram a prædicto abbate susciperet, a quo etiam ad suscipiendam episcopalem benedictionem præsentaretur, hac constitutione per omnes successores valitura. Necdum in eis partibus terræ consuetudo processerat, ut canonici, qui regulares dicuntur, abbates crearent, nomine (c) præpositorum in prælationis officio contenti. Quod vero abbates ab abbatibus ordinari possint & soleant, auctoritate sacræ regulæ (d) beati Benedicti didicimus, ubi dicitur: per ordinationem præpositi scandala sæpius oriri, maxime in illis locis, ubi ab eodem sacerdote vel ab eis abbatibus, qui abbatem ordinant, ab ipsis etiam præpositus ordinatur. Superest usque hodie unus de primis habitatoribus ejusdem loci, & ipse primus abbas, vir religiosus ac timens Deum, qui jam provectus in senectute bona, & quasi in labro sepulcri positus, præscriptas conditiones coram tota Leodiensi ecclesia confitetur. Verumtamen quidam ex prædicto loco regulares a felicis memoriæ papa Innocentio privilegium obtinuerunt, in quo prærogativa abbatis sancti Laurentii reticetur, simili fortasse simplicitatis forma, qua in eodem privilegio circa Stabulensem ecclesiam & nos usi sunt, quandoquidem possessionem nostram ecclesiam de *Heran*, (e) quæ est juris Stabulensis ecclesiæ & sub certæ pensionis canone jure locationis obtinuerunt inter proprios ecclesiæ fundos ascribi fecerunt. Siquidem ante annos sedecim nos miserati paupertatem prædictæ ecclesiæ & fratrum quos in Domino diligebamus, prænominatam ecclesiam de *Heran*, cum decimatione, quæ Stabulensibus fratribus pertinet, eidem abbati, qui nunc superest, concessimus, & eum dono nostro investivimus, ut ecclesiæ Stabulensi inde per singulos annos tres marcas, & unum fertonem persolveret, quod etiam usque nunc diligenter observatum est. Sed quia in eodem privilegio, quod modo primum rescivimus, fraudem ecclesiæ Stabulensi, sicut prædictum est, fecerunt, pactum quod contractum fuerat, propter dolum malum qui intervenit, a parte Stabulensis ecclesiæ discissum est, & privilegium, quod acceperant, infirmandum est a vestra censura & abolendum. Porro de innocentia abbatis monasterii sancti Laurentii nihil vestræ discretioni dubitandum fore credimus, cum in eodem monasterio, cui nunc Deo auctore præest, a parvulo sit non solum in regularibus, sed etiam in liberalibus disciplinis apprime eruditus, qui etiam & prædictis conventionibus interfuit, & nunc in lege Dei sui die ac nocte meditatur, & horam vocationis suæ lampade accensa ex-

(a) Athlata monasterium duplex est, superius & inferius, utrumque celeberrimum ordinis S. Benedicti in Bajoaria inferiori juxta Danubium, ab Odilone duce sæculo VIII. fundatum hactenus floret.

(b) Beringerus ex priore Andaginensis monasterii S. Huberti primum prior, deinde abbas S. Laurentii Leodiensis creatus est circa annum 1075. vir magni meriti, magna cum laude præfuit ad annum 1113.

(c) Plerique adhuc in Belgio, omnes vero in congregatione VVindesheimensi, quæ hactenus floret in Germania, præpositi nomine sunt contenti.

(d) Regul. S. Benedicti cap. 65.

(e) Hujus locationis instrumentum datum est anno 1136. sub Adalberone Leodiensi antistite.

pectat. Quem ut diligere & honorare dignemini, devote supplicamus.

EPISTOLA CCCLXXII. CUJUSDAM canonici regularis ad Wibaldum abbatem.

Proponit ei aliquas difficultates solvendas.

Anno 1152. [a] DOmino GVVIBALDO quidam suus, (a) gratiam Dei, custodiam sui.

Apostolice sapientibus & insipientibus debitor estis. Mihi igitur insipienti, tamquam debitor respondere dignemini. Quidam dicunt ordinem nostrum non debere abbatem habere, quia hoc Augustinus non constituit, & conversos nos esse, & immo nec clericos, nec monachos dici debere. Qui hoc dicunt, non se satis discernunt, & quod beatus Benedictus, qui simplicem pœnitentiam instituit monachis, nec baculum pastoralem, nec gradus ecclesiasticos [b] (b) scripsit eis. Quare si ab ecclesia quædam accipiunt, ab eadem quædam nos accipere nolunt? Quod nos conversos appellant, in hoc, velint nolint, apostolis consociant, qui conversi sunt ad Dominum, in hoc nihilominus monachis nos conjungunt, qui similiter convertuntur ad [c] Dominum. Qui autem nostra pro sua (c) novitate infirmant, sua pro illorum vetustate affirmant, manifeste falluntur, quia tempus nihil in hoc conferre probatur, & tales Horatius irridet: qui non suscipiunt, nisi quod libitina sacravit. Clerici autem, qui principaliter debent episcopis subesse, tantum dejiciunt dignitatem suam sub abbate, quantum inferior est abbas pontifice hominum omnium, quid certius tenendum sit, decernite nobis. Valete. Quid abbas sancti Laurentii per pastoralem baculum debeat dare abbati sancti Ægidii certificate nobis. Curam enim animarum, quam est episcopi dare, non poterit. Fundos non dabit, quia baculus contradicit, qui spiritualia innotescit. Sed abusio est legis contradictio.

EPISTOLA CCCLXXIII. VVIBALDI abbatis ad anonymum.

Respondet ad præcedentem.

Anno 1152. FRater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, cuidam suo & omnibus amicis, conscientiam sibi & famam proximo.

Acceptis litteris eruditionis tuæ, in quibus suppressa nomine tuo, multiplices nobis quæstiones proponis, recordati sumus evangelicæ parabolæ de grano sinapis, quod inter omnia semina minimum, si in terram bonam cecidit, in tantum crescit, ut volucres cœli tamquam in arbore nidificare possint. Ita litteræ tuæ spatio breves, sed sensibus spatiosæ, si ab erudito responsore tractentur, & in altum crescere, & odorem reddere, non sine aliquo acredinis sapore poterunt. Verum nobis jam & in laboribus plurimis, & in anxiis ac frequentibus periculis longo tempore exercitatis, & deficiente capitis & oculorum valitudine, nunc ad sequendam imperatoris nostri curiam accinctis, etiamsi aliquando talium rerum peritia, quod quidem de nobis nec sentimus nec dicimus, suppeditasset, tamen in tanta studii & lectionis dissuetudine sufficere ad respondendum, præcipue cum tentantis animo interrogaveris, non possemus. Sed hoc tibi ad præsens responsum sit, quod & auctoritas & ratio docuit, & antiquitas longæva observavit. Moyses, qui in eremo degens, cum fugeret regem Ægypti, virgam habuit, dux primus & prævius monachorum fuit. Ad ipsum Dominus dixit: *Quid tenes in manu?* at ille respondit *virgam*. Quam juvante Domino, cum in terram projecisset, in serpentem mirabili & mystica conversione & in seipsam mutata est. Aaron pontificum princeps virgam habuit, qui in testimonium mandati a Deo sacerdotii sui floruit, & fructus edidit. Ex quibus sacræ scripturæ auctoritatibus ecclesia sancta Spiritu Dei plena rationabiliter instituit, ut Aaron & Moysis successores, de quibus scriptum est, Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus, episcopi videlicet & abbates monachorum mysticas virgas in regimen suorum acciperent & gestarent, & a temporibus apostolorum usque ad hæc tempora, plusquam annis mille diligenter ac reverenter observavit. Si igitur, ut tu scribis, clerici principaliter debent episcopis subesse, consequens est, ut solus clericorum princeps inter clericos, tamquam pastor inter oves proprias, virgam debeat gestare. Nam oves minare pastorem non debent, sed oves pastor modo præcedit, modo sequitur, aliquando virga, quam manu gerit, retrahit, aliquando repellit, ut vocem ejus audiant. Ceterum hæc tua quæstio, sive quæstiones in modum hydræ in damna sua fertiles, & uno capite amputato in multa recrescentes, a nobis, ut dictum est, hoc tempore per cuncta occurrentium objectionum latera pervideri & pertractari non possunt; sed ne verbum tuum ad te vacuum reverteretur, hæc tibi pauca de pluribus innuere curavimus. Hoc etiam breviter adjiciendum est, quod arca Noe,

(a) Hæc epistola scripta videtur occasione contentionis quæ versabatur inter abbatem S. Ægidii Leodiensis, & abbatem S. Laurentii, de qua supra ad summum pontificem scripserat Wibaldus.

(b) Immo extat in regula S. Benedicti cap. 62. *de Sacerdotibus monasterii.*

(c) Hic agnoscit clare auctor hujus epistolæ canonicorum regularium institutum esse novum.

quæ in diluvio, divina gubernante providentia, octo animas salvavit, a parte inferiori lata, superius in cubito consummata est, hoc significante Spiritu-sancto, quod qui latam viam, quæ ducit ad mortem, deserunt, & per angustam atque arctam viam sursum corda & opera tendunt, in ecclesia Dei altiores, & si non officio, tamen merito sunt. Quærit item a nobis solertia tua, quid abbas sancti Laurentii per pastoralem baculum debeat dare abbati sancti Ægidii? Quærimus item & nos ab industria tua, si possessor fundi tui, qui tibi agriam tuam hereditario pacto debita pensione solvit, verbi gratia, qui mansum a te habuerit, & vita decedens legitimos heredes, id est naturales filios reliquerit, quid, inquam, isti heredes a te per corporalem investituram suscipiunt, qui se in bonis patris jure successuros non diffidunt? Et ut ad rem proprius accedamus: putasne frater, quod omnis, qui virgam pastoralem accipit, continuo episcopus vel abbas fiat? Credisne quod omnis, cui virga pastoralis porrigitur, in eo ipso episcopus vel abbas consecretur? Quo circa, mi frater, si tamen falsus frater non es, si inter signa rerum & ipsas res moderatam discretionis differentiam habueris, & invidia, & errore procul posito, novitates, quæ ad nihil aliud, nisi ad destructionem caritatis & humanæ societatis valent, abjiciens, antiqua sanctorum patrum instituta & mores cum humili & obedienti reverentia observaveris, tum liquido perspicies, quam puerilia & frivola sint hæc, de quibus occupationes nostras quæstione pulsandas existimasti. Verumtamen si post reditum nostrum ab instanti curia propitia divinitas sospitatem & otium concesserit, interrogationi tuæ diffusius respondere poterimus, cum tamen in his paucis, si diligenter consideres, objectioni tuæ satisfactum esse oporteat.

EPIST. CCCLXXIV. VVALTARII abbatis sancti Laurentii Leodiensis ad VVibaldum abbatem.

Gratias agit quod in synodo Leodiensi ejus defensionem susceperit.

Anno 1152. Reverendo patri gratia Dei Corbeiensi & Stabulensi abbati VVIBALDO, frater VValtarius & ipse gratia Dei si quid est, ecclesiæ sancti Laurentii in Leodio, sinceræ dilectionis affectum & devotum in Domino servitium.

Magnæ benevolentiæ vestræ, pater in Christo amabilis, devote gratias ago, pro eo quod Leodii in generali synodo causam justitiæ beati Laurentii, de jure quod habet [a] in ecclesia Publici (a) montis, etiam me absente, vera & constanti assertione palam tueri & defendere non omisistis, ita ut auctoritate vestra prorsus obstructa sint ora loquentium vana. Inde nos & pusillus grex beati Laurentii, tam specialiter quam devote oramus pro vestra incolumitate & salute. Precor autem ut latorem præsentium fratrem nostrum, dulcedine solita & benignitate audiatis, & in causa, quam suggesserit, vestro eum consilio & patrocinio dirigatis. Optabilem mihi reverentiæ vestræ præsentiam spero me in proximo visurum, ut de rebus necessariis vestrum digne expetam & obtineam consilium & auxilium. Superna pietas protectione sempiterna vos custodiat.

(a) Scilicet S. Ægidii de qua in epist. 371.

EPISTOLA CCCLXXV. WIBALDI abbatis ad Eugenium papam III.

De litteris quas ad eum scripsit post regis electionem.

Anno 1152. Dilectissimo in Christo patri suo & domino EUGENIO uni & universali papæ, frater VVIBALDUS Dei gratia & vestra id quod est in ecclesia catholica, seipsum & sua universa.

Litteræ nostræ, quas post ordinationem domini nostri novi regis ad vestram celsitudinem scripsimus, ordine præpostero perlatæ sunt. Siquidem illæ quæ priores scriptæ fuerunt, & fratri Franconi ad perferendum traditæ, cum crederemus eum mox ad vestram beatitudinem reversurum, posteriores præsentatæ sunt. Nam secundas, quas scripsimus vestræ magnitudini, prius apportaverat magister Baldricus Trevirensis. Et nunc quidem suspenso ac dubio aliquantulum animo scriptitamus, propter legatum vestrum, quem venire audivimus, sed pervenientem necdum accepimus, ut post auditum ex ipso beneplacitum vestrum, tamquam voluntarii servi vestri ad omnem nutum vestrum obedientes, & parati de mandatis vestris exequendis certiora quædam excellentiæ vestræ intimaremus. Enimvero si regnum nostrum a suis intestinis ac perniciosissimis motibus cessare aliquando posset, nihil esset caritati vestræ dubitandum, quin sacro-sancta mater nostra Romana ecclesia pristinæ dignitatis decorem per virtutem principis nostri posset recipere. Atque utinam bone JESU, qui veraciter dixisti: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua*, etiam cum patre, quem rogas largiri digneris, ut humana defensione non egeat, sed tuo tantum adjutorio & abstrahatur a noxiis & ad salutaria dirigatur. Durum est enim eos servire, quos tu in altissimo imperii culmine dignatus es collocare. Sed hæc hactenus. Nam sapientia vestra a Deo illuminata, & nos intelligere & plurima dispo-

nere prudenter consuevit. Scribemus apertius & prolixius, cum ex legato vestro quid opus sit facto audierimus. De causa latoris præsentium pedes sanctitatis vestræ deosculamur, ut eum contra præsumtionem laicorum solidare dignemini, ne glorientur se hæreditate sanctuarium Dei possidere, quod etiam per successionem, ordinando videlicet in ecclesia filios prædecessorum, festinant profanare.

EPIST. CCCLXXVI. VVIBALDI abbatis ad Hermannum canonicum Bunnensem.

Villicationem de Castiniaco ei neptique suæ committit.

Anno 1152. WIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, dilecto fratri & amico suo Hermanno Bunnensis ecclesiæ canonico, benedictionem & vitam usque in sæculum.

Villicationem nostram de Castiniaco cum omnibus appenditiis suis fidei tuæ committimus, sicut eam tenuit Ludovicus nepos, hoc est secundum pacta & conditiones, quæ a felicis memoriæ prædecessore nostro domno ERCHEMBERTO, de eodem prædio & villicatione sunt ordinatæ & constitutæ: ita videlicet, ut tu destructa reædifices, & dilapsa restaures, tam in domo indominicata, quam in cellario & torculari, & bovaria, & aliis tam ædificiis quam clausuris. Post obitum quoque tuum concedimus eamdem villicationem, modo quo supra dictum est, nepti tuæ præfati Ludovici filiæ, sub hujus videlicet conditionis tenore, quod eadem puella ecclesiæ Corbeiensi in jure ministerialium a dominis suis, quibus modo pertinet, attribuatur, & transactetur absque nostro labore & expensa, a præsenti festivitate sancti Michaelis archangeli, quæ est in anno Dominicæ incarnationis 1152. indictione 1. infra anni spatium, & quod prædicta puella quando ad nubiles annos pervenerit, nonnisi nostra vel ejus qui nobis in abbatia Corbeiensi regulariter successerit, permissione nubat. Quod si de præscriptis conditionibus aliquid a te vel ab eadem puella prætermissum aut violatum fuerit, prædicta villicatione cum omni beneficio suo sine spe recuperationis de cetero carebitis. Si autem in solutione vini, vel annonæ, vel nummorum, seu vasorum, vel aliarum pensionum statutis diebus negligentes fueritis, pro tali excessu vel judicio familiæ in Castiniaco, vel judicio ministerialium nostrorum in Caminata nostra Corbeiæ, utrumlibet horum nobis magis placuerit, respondebitis, & in compositione duodecim solidos nummorum persolvetis. Quæcumque autem nepos tuus Ludovicus, vel in pignore vel in beneficio de rebus jam nominatæ curtis Castiniacæ, tam in agris quam in vineis, vel etiam censu aut sylva obligavit, vel alienavit, judicio curiæ nostræ in irritum ducta sunt, vel stare non posse post obitum villici adjudicata, quæ vobis ita recolligenda committimus, ut si infra hujus anni spatium non feceritis, a villicatione & toto pacto cadatis. Quod autem filiæ quondam Ludovici villicationem post discessum tuum concessimus, non ex eo est, quod hereditariam ei successionem, vel in villicatione vel in beneficio patris aliquid recognoscamus, cum hoc a nostris ministerialibus universaliter abjudicatum sit, sed propter tuum & amicorum tuorum servitium ad hoc faciendum inclinati sumus.

EPISTOLA CCCLXXVII. VVIBALDI abbatis ad Hillinum archiepiscopum Trevirensem.

Gratulatur ei de nova dignitate, sua ipsi offert obsequia, fratres suos in ipsius episcopatu degentes ei commendat.

REverendo patri suo & domino H. sanctæ Trevirensis ecclesiæ venerabili archiepiscopo, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium. Anno 1152.

Confidimus de vestræ benignitatis eruditione, quod familiaris caritas, quæ hactenus inter nos vicissitudine obsequiorum succreverat, propter celsitudinis vestræ provectus imminui non debeat, quoniam si experientiæ regulam tenemus, quam in prælationis sarcina in labore hominum conversati & cum hominibus flagellati jam antea didicimus, tanto erunt solertiæ vestræ viri fidei ac constantiæ, qui vos non vestra diligunt, cariores, quanto possunt in tota generis humani multitudine inveniri rariores. In quorum paucitate nos qui nec fallere debemus, nec falli volumus, integro benevolentiæ studio annumerati plurimum in Domino, gratulamur de tam gloriosa personæ vestræ promotione, (a) cui a propitia divinitate concessum est, ut antiquissimæ ac nobilissimæ civitati, quæ totius Galliæ Belgicæ caput ac metropolis esse dinoscitur, possitis tam prodesse quam præesse. Ad vestræ igitur dignitatis suffragium promta devotione offerimus quidquid illud est, quod in ecclesia sua Deus nos esse, vel dici, vel posse potuit, optantes ut absque prosperitatis vestræ detrimento vobis opportunum fiat, quo dilectionis nostræ ac fidei evidens experimentum capiatis. Cum vero a partibus Saxoniæ versus Lotharingiam proxime retransire poterimus, etiam corporali præsentia vestram beatitudinem visitare & salutare desideramus. Interim commendamus dulce-

(a) Ipsius promotionem ad annum 1152. consignat Albericus, quo Alberoni archiepiscopo defuncto successit.

dulcedini vestræ fratres nostros Corbeienses, qui sunt apud Liciacum, & omnes res nostras, tam Corbeiensis monasterii quam Stabulensis, quæ in vestro episcopatu sunt sitæ, quatenus pro nostræ dilectionis intuitu in vestræ protectionis defensionem eas assumere dignemini.

EPISTOLA CCCLXXVIII. EUGENII papæ III. ad Fridericum imperatorem.

Gratulatur ei de sua electione, sperans eum inchoata a Conrado pro ecclesiæ exaltatione completurum.

Anno 1152. EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio FRIDERICO, illustri Romanorum regi salutem & apostolicam benedictionem.

Nuntiis egregiæ tuæ nobilitatis & litteris benigne ac honeste susceptis, & ipsorum fideli & prudenti narratione, & illarum diligentissima inspectione, personam tuam jam pridem nobis dilectam, post decessum patrui tui recolendæ memoriæ CONRADI Romanorum regis, pari voto & unanimi consensu principum in regni fastigium promotam esse manifeste cognovimus. Quod tanto uberiore exultatione suscepimus, quanto per dilecti filii nostri O. presbyteri cardinalis narrationem & tuarum litterarum susceptionem spem certiorem de tua industria jam antea tenebamus. Deo igitur, a quo est omne datum optimum & omne donum perfectum, de corde gratias debitas persolventes, quod de tua strenuitate, divina clementia disponente, tam concorditer factum esse cognovimus, benigno favore sedis apostolicæ approbamus. Credimus enim quod bonum a jam dicto patruo tuo & prædecessore firmiter nobis & ecclesiæ Romanæ promissum, per generosæ devotionis tuæ studium, desideratum a nobis, auxiliante Domino, sortietur effectum. Nos siquidem ad honoris & exaltationis tuæ augmentum, pro debito commissi nobis officii, superna cooperante gratia, attentius intendimus laborare. Eapropter de communicato fratrum nostrorum consilio, legatum de latere nostro ad tuam serenitatem disposuimus in proximo destinare, per quem intentionem & propositum nostrum tuæ gloriæ disposuimus aperire. Interim autem regiam dignitatem tuam attente monemus, ut professionis regiæ formam perspicaci lumine mentis semper attendas, & ecclesiæ Dei, & ecclesiasticis personis promtam & debitam justitiam ac defensionem infatigabiliter & semper exhibeas: viduis, pupillis, orphanis & universo populo tuo reginimi subjecto sine tarditate pacem & justitiam facias, ut ipsi de tua protectione ac defensione pro regiæ dignitatis excellentia muniti, & tibi devote obedientes lætentur, & tu de regia sollicitudine apud homines gloriam, & apud illum, per quem reges regnant, cum sanctis regibus vitam percipere merearis æternam. Datum Signiæ VI. Kal. Junii.

EPISTOLA CCCLXXIX. BERNARDI Patherburnensis episcopi ad VVibaldum abbatem.

Ut Henricum priorem suum in abbatem Mariani-monasterii postulatum emancipare dignetur.

AMico suo dilecto in Christo domino VVIBALDO, reverendo sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati, B. Patherburnensis humilis minister, orationis & servitutis suæ fidelem exhibitionem. Anno 1152.

Fratres de monasterio (a) sanctæ Mariæ orbati suo abbate, post multas admonitiones & preces nostras, scilicet ne gregem sibi commissum desereret, eremiticæ tamen vitæ labores aggresso, ut ipse tunc asserebat se habere in animo, venerabilem fratrem dominum HENRICUM, monasterii vestri priorem abbatem, sibi unanimiter elegerunt. Vestram itaque paternitatem intime oramus, & exoratam esse toto animi desiderio cupimus, quatenus ipsum eis clementer concedatis, novellæ plantationis nostræ notam vobis necessitatem benigna miseratione attendentes. Qui si vestra permissione, propriaque benignitate oblati oneris curæ se submittere voluerit, in omnibus eum consolari eique assistere & fideliter opitulari studebimus. [a]

EPISTOLA CCCLXXX. VVIBALDI abbatis ad Bernardum episcopum Patherburnensem.

Excusat se ab emancipando priore suo.

REverendo in Christo patri & domino B. sanctæ Patherburnensis ecclesiæ venerabili episcopo, frater VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ abbas, orationum & obsequii intimam devotionem. Anno 1152.

Fratres quidam de monasterio sanctæ Mariæ, ad nos cum litteris vestræ sanctitatis venerunt, quæ hoc obnixe postulabant, ut ca-

(a) Quod in bulla Innocentii papæ Sualembergense monasterium dicitur, eo quod a VVidikindo comite Sualembergensi & ipsius uxore proprio in fundo constructum fuerit, promovente in primis Bernardo episcopo Patherburnensi, qui illud vocat hac in epistola novellam plantationem suam, quia suo tempore, hoc est anno 1128. fundatum fuit, vulgo tamen *Marienmonster* appellatur, situm in diœcesi Patherburnensi, Patherburnam inter & Corbeiam, floretque hactenus sub congregatione Bursfeldnsi.

rum fratrem nostrum Henricum ecclesiæ nostræ priorem, quem iidem fratres elegerunt, eis in abbatem concederemus, ad quam petitionem ex consilio capituli nostri vestræ discretioni respondemus, primum quod idoneas causas non videmus, cur dilectus frater noster Conradus, qui eidem monasterio præfuit, commissi sibi gregis curam deseruerit, qui propter eremiticam vitam fratres suos, quos custodiendos susceperat, deserere non debuit, inter quos aliqui erant, quibus prodesse potuit, quod manifeste beatus Gregorius papa in libris Dialogorum ostendit: *Ibi*, inquiens, *adunati æquanimiter portandi sunt mali, ubi inveniuntur aliqui, qui adjuventur boni.* Alia causa est, quare prædictorum fratrum electioni assensum præbere non possumus. Ordo monasterii nostri habet, immo omnia monasteria nostri ordinis hanc observantiam tenent, ut si quando aliquis fratrum nostrorum abbas ad aliud monasterium eligendus est, prius a nobis & a fratribus nostris quam ab extraneis eligatur, nec aliqua nobis persona inter fratres nostros in abbatem ab alio monasterio vel a quolibet hominum ex nomine designetur, sed assumtio fratris nostri cujuslibet in nostro arbitrio & fratrum suorum electioni relinquatur, præsertim cum vultus pecoris nostri melius a nobis & a semetipsis quam ab extraneis agnoscatur, & immo convenientius a nobis & a suis domesticis, qui dignus est, eligatur. Hic ordo & hæc observantia promotionis, quia semper in monasterio nostro cum magna diligentia & ratione observata fuit, nostro tempore immutari nequaquam poterit.

Lib. 2. Dial. cap. 3.

EPISTOLA CCCLXXXI. EUGENII papæ III. ad capitulum Magdeburgense.

Ne faveant episcopo Cicensi ecclesiæ Magdeburgensis invasori.

Anno 1152.

Eugenius episcopus, servus servorum Dei, universo capitulo Magdeburgensis ecclesiæ, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad aures nostras, quod post electionem, quam de persona dilecti filii nostri præpositi vestri omnes, præter septem, consilio religiosorum secundum Deum fecistis, Cicensis episcopus, neglecta sui ordinis honestate, contra justitiam & constitutionem sanctorum patrum se in vestram ecclesiam regio favore ingerere nisus sit, & sicut accepimus, ab ipso principe investituram illicite suscipere minime formidavit. Quod quam pravum & indignum sit, qui zelo rectitudinis utitur, non ignorat. Quia igitur pati nec possumus, nec debemus, quod libertas ecclesiæ ancilletur, vigor ecclesiasticus confundatur, & sanctorum patrum constitutiones irritentur, per præsentia vobis scripta mandamus atque præcipimus, quatenus si prædictus episcopus in ecclesia vestra se ingerere attentaverit, ei assistere seu favere nullatenus præsumatis, sed ab eo tamquam ab invasore penitus caveatis, scituri, quod qui aliter præsumserit, officii sui & beneficii proculdubio jacturam incurret. Datum Signiæ Kal. Augusti.

EPISTOLA CCCLXXXII. EUGENII papæ III. ad E. Salisburgensem & alios antistites.

Arguit eos quod favori principum plus æquo studeant, negatque translationem C. Cicensis episcopi in Magdeburgensem sedem.

Anno 1152.

Eugenius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus E. (a) Salsburgensi, A. (b) Bremensi, & H. (c) Treverensi archiepiscopis, E. (d) Bambergensi, H. (e) Constantiensi, H. (f) Ratisbonensi, O. (g) Frising, C. (h) Pataviensi, D. (i) Pragensi, A. (l) Havelbergensi & B. (m) Egistadiensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Litteras, quas pro causa Magdeburgensis ecclesiæ vestra nobis prudentia delegavit, debita benignitate suscepimus. In lectione autem & cognitione ipsarum, stupore nimio & admiratione repleti sumus, eo quod longe aliud in eis, quam vobis ex officio pontificatus immineat, perspeximus contineri. Cum enim in ecclesiæ vertice sitis ex divina providentia constituti, ut de medio ejus, quæ fuerint nociva, propellere, quæ utilia, debeatis attento studio conservare. In causa ista sicut ex suggestione litterarum vestrarum nobis innotuit, non quid expediat ecclesiæ Dei, quid sacrorum canonum sanctioni concordet, quid exinde a cœlesti arbitro comprobetur, sed quid terrenis principibus placeat, attendistis, & qui eorum animos a sua minus recta debuistis intentione deflectere, atque ubi esset via Domini demonstrare, non persuasistis quod rectum est, nec stetistis murus pro domo Israel: quin immo ipsius, ut ait propheta, parietem ædificantibus, vos quod sine grandi animi rancore vix dicimus, linivistis illum luto abs-

(a) Eberardo comiti *Hilpolstein*, abbati Biburgensi pauperum patri dicto.
(b) Adalberoni.
(c) Hillino.
(d) Eberhardo.
(e) Hermanno.
(f) Henrico.
(g) Ottoni ex abbate Morimundi ordinis Cisterciensis episcopo Frisingensi, viro sancto & scriptori egregio.
(h) Conrado filio Lepoldi Pii, marchionis Austriæ postea archiepiscopo Salisburgensi.
(i) Danieli.
(l) Anselmo.
(m) Burchardo.

que paleis. Non sic sentiebat princeps apostolorum, qui ex fidei suæ confessione, ut totius ecclesiæ fundamentum esset, accepit, sed comminantibus sæculi filiis, & apostolis, si prædicarent in nomine Jesu, mortis exterminium intentantibus, confisus de Domini virtute, respondit. Oportet obedire Deo magis quam hominibus. Vos autem ne a terrenis videamini principibus dissentire, illi causæ favorem vestrum impenditis, cui & ecclesiasticæ auctoritas constitutionis & supernæ voluntatis examen pro certo creditur obviare. Cum enim translationes episcoporum sine manifestæ utilitatis & necessitatis indicio divinæ legis oraculum fieri non permittat, cum etiam multo amplior quam in aliis electionibus cleri & populi eas debeat prævenire concordia, in facienda translatione de venerabili, fratre nostro C. (a) Cicensi episcopo nihil horum est, sed solus favor principis expectatus, & nec inspecta necessitate illius ecclesiæ, nec considerata utilitate personæ, clero nolente, immo, ut dicitur, ex maxima parte reclamante, in Magdeburgensem eum dicitis ecclesiam transplantandum. Super quo tanto amplius admiramur, quanto persona illa, cujus gravitatis sit atque scientiæ, ab anteactis agnovimus, ac proinde quantum ecclesiæ illi sit utilis, non penitus ignoramus. Quoniam igitur quicumque temporalis auræ flatibus agitentur, nos in illius petræ soliditate fundati, quæ in fundamento meruit ecclesiæ collocari, sicut non debemus, ita nec volumus omni vento circumferri doctrinæ, aut a sacrorum canonum rectitudine impulsu aliquo deviare, per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus causæ isti favorem ulterius non præstetis, & apud carissimum filium nostrum Fridericum, quem Deus hoc tempore pro servanda libertate ecclesiæ in eminentiam regni evexit, efficere vestris exhortationibus studeatis, ut & ipse a sua super hoc intentione desistat, & contra Deum, & contra sacros ordines, & contra regiæ dignitatis officium eidem causæ favorem suum non ulterius impendat, sed ecclesiæ Magdeburgensi, sicut & aliis ecclesiis regni a Deo sibi commissi, liberam facultatem, quem voluerit, secundum Deum eligendi relinquat, & electionem ipsam postmodum favore suo, sicut decet majestatem regiam, prosequatur. Nos vero, si, quod de supradicto fratre nostro facere nititur, videremus ratione fulciri, nec voluntati ejus, nec postulationi vestræ duceremus aliquatenus obviandum: contra Deum autem & sacrorum canonum sanctiones nulli omnino petitioni possumus præbere consensum. Datum Signiæ XVI. Kal. Septembris.

EPISTOLA CCCLXXXIII. EUGENII papæ III. ad VVibaldum abbatem.

Commendat ei causam A. Curiensis episcopi, & ut ecclesiasticas immunitates adversus laicos tueatur.

Eugenius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Corbeiensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem. Ann. 1152.

De quorum pura devotione absque dubitatione confidimus, eis confidenter committimus, quod digno cupimus effectui mancipari. Inde est, quod caritati tuæ causam venerabilis fratris nostri A. (b) Curiensis episcopi attentius duximus commendandam, quatenus tuo & fratrum nostrorum episcoporum, qui ad carissimi filii nostri Friderici Romanorum regis, curiam convenerint, consilio & auxilio fretus, nec inhoneste verbis vel facto, sicut alia vice factum est, possit impune tractari, vel ecclesia sua juxta pravorum desideria debita justitia defraudari. Nec putes tu in hac causa, quasi in aliena dissimulandum, sicut ait Poeta: *Res tua nunc agitur, paries cum proximus ardet.* Similis enim causa jam tibi peperit, vel in proximo pariet inimicos. Illud autem, quod in curia Ulmæ habita malitiose in ecclesiarum destructionem noviter est a laicis introductum, nequaquam silentio prætereundum æstimes, quod qui pro rapinis & incendiis ecclesiasticis bonis illatis excommunicationi subduntur, novo judicio excommunicatos dedicant, nisi prius in laicorum judicio damnationis sententia feriantur. Quod si forte tam tu quam fratres nostri episcopi putaveritis sustinendum, hoc proculdubio inde proveniet, ut nulli episcoporum in illis partibus liceat contra cujuslibet facinoris reum disciplinam ecclesiasticam exercere. Disciplina enim cessante, peribit religio Christiana; religione cessante, peribit & salus animarum. Eapropter, carissime fili, tam super hoc quam super aliis, cum ad curias convenitis, quæ contra honorem Dei, contra ecclesiæ salutarem vigorem, contra honestatem regni, pravorum malitia moliri videritis, viriliter & unanimiter resistatis, ut vestro prudenti studio & labore malitiam sapientia vincat, iniquitatem justitia superet, & ecclesiæ Dei, & regni status in suo decore incolumis conservetur. Ad hæc sanctitati tuæ quædam notificamus,

(a) Hujus episcopi nulla extat mentio in serie episcoporum Cicensium seu Citizensium apud Bucelinum Germaniæ sacræ tom. I. ubi locum habere debet inter Uthonem I. qui anno 1148. mersus aquis dicitur, & Uthonem II. qui anno 1186. obiit. Porro nominis hujus episcopi primum dumtaxat elementum profert VVibaldus, seu quivis epistolarum ejus collector, sed integrum nomen enuntiat Otto Frisingensis lib. 2. de Rebus Frider. cap. 6. scilicet Cuicmannum sive Guicmannum.

(b) Adelgoti ex Disertinensi abbate facti episcopi, viri magnæ sanctitatis.

[a] quæ faciente Ar. (a) hæretico rusticana quædam turba absque nobilium & majorum scientia nuper est in Urbe molita. Circiter enim duo millia in unum sunt secretius conjurati, & in proximis Kalendis Novembris centum perpetuos senatores malorum operum & duos consules, alter quorum infra Urbem, alter extra illorum centum consilio reipublicæ statum disponant, immo potius rodant. Unum autem, quem volunt imperatorem dicere, creare disponunt, quem illis centum duobus consulibus & omni populo Romano sperant, quod debeat mortifere imperare. Quod quia contra coronam regni & carissimi filii nostri FRIDERICI Romanorum regis, honorem attentare præsumunt, eidem volumus per te secretius nuntiari, ut super hoc maturo consilio, quid facto opus sit, provideat sapienter. Datum Signiæ XII. Kal. Octobris.

EPIST. CCCLXXXIV. WETZEL ad Fridericum imperatorem.

Instat ut excusso summi pontificis jugo, imperium a senatu populoque Romano recipiat.

Anno 1152. CArissimo Dei gratia F. Wetzel ad summa animæ & corporis læta undique proficere.

Immensa lætitia, quod gens vestra vos sibi in regem elegerit, moveor. Ceterum quod consilio clericorum & monachorum; quorum doctrina divina & humana confusa sunt, sacro-sanctam Urbem, dominam mundi, creatricem & matrem omnium imperatorum, super hoc, sicut deberetis, non consuluistis, & ejus confirmationem, per quam omnes, & sine qua nulli umquam principum imperaverunt, non requisistis, nec ei sicut filius, si tamen filius & minister ejus esse proposuistis, non scripsistis, vehementer doleo. Quis enim stabili ordine proficere valeat, nisi quem Rebecca dilexit & promovit? licet quippe pater Isaac vellet & niteretur Esau benedictionem præferre, Jacob, matre ipsum vocante & consiliũ quasi insulsum ipso Jacob timente, quia Esau moram in venando fecit, benedictionem & dominium, alio illo dolente, obtinuit. Et ut ad rem perveniam, ipsamque vobis plenius exponam, quod dico diligentius attendatis. Vocatio vestrorum olim prædecessorum, & vestra adhuc a cæcis, id est a Julianistis, hæreticis dico & apostatis clericis & falsis monachis, suum ordinem prævaricantibus, & contra evangelica, apostolica & canonica statuta dominantibus, & legibus tam divinis quam humanis reclamantibus, ecclesiam Dei & sæcularia disturbantibus, facta est. Quod autem tales sint, ostendit beatus Pe- A trus, cujus vicarios se esse mentiuntur, dicens: *Fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem, ministrate in fide virtutem, in virtute scientiam, in scientia abstinentiam, in abstinentia patientiam, in patientia pietatem, in pietate amorem fraternitatis, in amore fraternitatis charitatem.* Hæc vobis super... Cui enim hæc præsto sunt, cœcus est & manu tentans. De quibus rursus idem apostolus dicit: *Erunt magistri mendaces, qui in avaritia de vobis negotiabuntur, deliciis affluentes, in conviviis* B *suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterio, per quos via veritatis blasphemabitur, hi sunt fontes sine aqua.* Tales quomodo cum Petro dicere possunt: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus?* Et iterum: *Argentum & aurum non est mihi?* Quomodo a Domino audiunt: *Vos estis lux mundi, vos estis sal terræ?* Quibus quod sequitur nimirum convenit: *Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi quod conculcetur ab hominibus* vel a porcis. Unde Johannes: *Qui dicit* C *se credere in Christum, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* Item: *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est & veritas in eo non est.* Petro & vicariis Petri a Domino dicitur: *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* Sed qualiter ipse a patre missus fuerit, exprimit dicens. Si non fecero opera patris, nolite credere mihi. Si Christo, qui peccatum non fecit, sine operibus credendum non fuit, quomodo istis non solum male, sed etiam mala publice agentibus est credendum? unde dicitur: *Quomodo potestis loqui bona, cum* D *sitis mali?* Non solum vero loqui non possunt bona, sed nec credere, sicut ipse Dominus ait: *Quomodo potestis credere, gloriam ab invicem quærentes? nam fides sine operibus mortua est.* Quomodo isti enim quibuslibet divitiis inhiantes, (sed qui divitias, quæ toti mundo salutares extiterunt, per quarum utique usum pax tanta & talis per universum orbem fuit, quod filium Dei de sinu patris in sinum matris deposuit, sua falsa doctrina luxuriose vivendo destruxerunt) possunt primum illud evangelicæ doctrinæ mandatorum audire, *beati pauperes spiritu*, cum ipsi nec effectu, nec affectu sint paupe- E res? Hinc beatus Hieronymus: *Clericum negotiatorem, vel ex inope divitem, vel ex ignobili gloriosum, quasi pestem fuge.* Quomodo isti negotiis sæcularibus incumbentes, primum omnium decretorum Romanorum pontificum a beato Clemente in epistola sua prima inductum, sed a beato Petro apostolo promulgatum surdi auditores adimplent? inter cetera quidem, ubi Petrus Clementem ordinavit, ei injunxit dicens: *Te quidem oportet irreprehensibilem vivere, & summo studio niti, ut omnes hujus vitæ occupationes abjicias, ne fidejussor existas, ne advocatus*

(a) Arnoldo de Brixia, Petri Abaelardi olim discipulo, quem S. Bernardus epist. 189. perstringit, ejusque hæreses recenset Otto Frisingensis lib. de Rebus gestis Frederici imp. cap. 20.

litium fias, neve in aliqua occupatione mundialis negotii prorsus inveniaris perplexus. Neque enim judicem, neque sæcularium cognitorem negotiorum hodie te jussit ordinari Christus, ne præfocatus hominum præsentibus curis non possis verbo Dei vacare. Hæc, quæ minus tibi congruere diximus, exhibeant sibi invicem laici, & te nemo occupet ab his studiis sollicitudines sæculares suscipere, ita unicuique laicorum peccatum esse, nisi invicem sibi etiam in his quæ ad communis usum vitæ pertinent, opera fideliter dederint; te vero securum facere ex his, quibus non debes instare, omnes communiter elaborent. Quod si forte a semetipsis hoc laici non intelligunt, per diacones edocendi sunt, & tibi solius ecclesiæ sollicitudines relinquantur. Si enim mundialibus curis fueris occupatus, & te ipsum decipis & eos, qui te audiunt. Non enim poteris, quæ ad salutem pertinent plenius distinguere, & ex eo fit, ut tu deponaris, & discipuli per ignorantiam pereant, idcirco tu quoad hoc solum vocatus es, ut sine intermissione doceas verbum Dei. Mendacium vero illud & fabula hæretica, in qua refertur Constantinum Silvestro imperialia simoniace concessisse in Urbe, ita detecta est, ut etiam mercenarii & mulierculæ quoslibet etiam doctissimos super hoc concludant, & dictus apostolicus cum suis cardinalibus in civitate præ pudore apparere non audeant. Siquidem sanctus Melchiades, sancti Silvestri prædecessor, in decretis suis Constantinum esse baptisatum dicens: *Cum inter turbines mundi succresceret ecclesia, adeousque pervenit, ut Romani principes ad fidem Christi & baptismi sacramenta concurrerent, de quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis est adeptus.* Tripartita etiam historia eum, antequam umquam ipse imperator Urbem intraverit, Christianum fuisse testatur. Quæ loquor attendite. Esau non domi vacans, elementa matris & consilia ignorans, Silvestria petens a cœco vocatus usque nunc caret promissis. Jacob vero matri obediens, colli & manus nuda domestico disciplinarum tegmine tegens, ea, quæ cœcus Silvestri promisit, divino nutu subripuit. Imperatorem non silvestrem, sed legum peritum debere esse testatur Julianus imperator in primo omnium legum e dicto, dicens: *Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus decet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis recte possit gubernari.* Idem etiam, unde princeps Romanus imperare & leges condere habeat, paulo post ostendit: sed & quod principi placuit, legis habeat vigorem, & quare, subinfert, cum populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem concessit. Sed cum imperium & omnis reipublicæ dignitas sit Romanorum, & dum imperator sit Romanorum, non Romani imperatoris, quod sequitur considerantibus, quæ lex, quæ ratio senatum populumque prohibet creare imperatorem. Comitem Rodulfum de *Ramesberch*, & comitem Udalricum de *Lencenburh*, & alios idoneos, scilicet Eberhardum de *Bodemen*, qui assumtis peritis legum, qui de jure imperii sciant & audeant tractare, Romam quantocius poteritis mittere, non dubitetis, & ne aliquid novi ibi contra vos surgat, prævenire curate.

Ex uno patre & una matre geniti

Fridericus. Genuit Fridericum de Buren. Fridericus de Buren genuit ducem Fridericum, qui Stophen condidit. Dux Fridericus de Stophe ex filia regis Henrici genuit, ducem Fridericum. Dux Fridericus genuit Fridericum regem.

Berta. Genuit Bezelinum de Vilingen. Bezelinus de Vilingen genuit Bertolphum cum Barba. Bertolphus cum Barba genuit Lutgardim. Lutgardis genuit marchionem Theobaldum. Marchio Theobaldus genuit Adelam.

CCCLXXXV. CONCORDIA INTER Eugenium papam & Fridericum imperatorem.

In nomine Domini amen. Hæc est forma concordiæ & conventionis inter dominum papam EUGENIUM & dominum regem Romanorum FRIDERICUM constituta, mediantibus cardinalibus GREGORIO sanctæ Mariæ trans Tyberim, UBALDO sanctæ Praxedis, BERNARDO sancti Clementis, OCT. sanctæ Ceciliæ, ROLLANDO sancti Marci, GREGORIO sancti Angeli, GUIDONE sanctæ Mariæ in Porticu, abbate Brunone (a) de Claravalle ex parte domini papæ: ANSELMO Havelsbergensi, HERMANNO Constantiensi episcopis, UTHELRICO DE LENCEBURCH, GUIDONE VVERRA VVIDONE Blandratense comitibus ex parte domini regis. Dominus siquidem rex jurare faciet unum de ministerialibus suis in animam regis, & ipse idem manu propria data fide in manu legati domini papæ promittet, quod ipse nec treugam, nec pacem faciet cum Romanis, nec cum ROGERIO Siciliæ, sine libero consensu & voluntate Romanæ ecclesiæ & domini papæ EUGENII, vel successorum ejus, qui tenorem subscrip- Anno 1152. [a]

(a) Nullus Bruno nomine præfuit aliquando monasterio Claravallensi. Pro *Brunone* itaque legendum *Bernardo*, qui adhuc in vivis erat, nec nisi post Eugenium papam ad superos evolavit.

tæ concordiæ tenere cum rege Friderico voluerint, & pro viribus regni laborabit Romanos subjugare domino papæ & Romanæ ecclesiæ, sicut umquam fuerunt a centum annis & retro. Honorem papatus & regalia beati Petri sicut devotus & spiritualis advocatus sanctæ Romanæ ecclesiæ contra homines pro posse suo conservabit, & defendet, quæ nunc habet. Quæ vero nunc non habet, recuperare pro posse juvabit, & recuperata defendet. Græcorum quoque regi nullam terram ex ista parte maris concedet. Quod si ille forte invaserit, pro viribus regni, quantocius poterit ipsum ejicere curabit; hæc omnia faciet & observabit sine fraude & malo ingenio. Dominus vero papa apostolicæ auctoritatis verbo una cum prædictis cardinalibus in præsentia præscriptorum legatorum domini regis promisit, & observabit, quod eum sicut carissimum filium beati Petri honorabit, & venientem pro plenitudine coronæ suæ sine difficultate & contradictione, quantum in ipso est, imperatorem coronabit, & ad manutenendum, atque augendum, ac dilatandum honorem regni pro debito officii sui juvabit; & quicumque justitiam & honorem regni conculcare aut subvertere ausu temerario præsumserint, dominus papa a regiæ dignitatis dilectione præmonitus, canonice ad satisfactionem eos commonebit. Quod si regi ad apostolicam admonitionem de jure & honore regio justitiam exhibere contemserint, excommunicationis sententia innodentur. Regi autem Græcorum ex ista parte maris terram non concedet, quod si ille invadere præsumserit, dominus papa viribus beati Petri eum ejicere curabit. Hæc omnia ex utraque parte sine fraude, & sine malo ingenio servabuntur, nisi forte libero & communi consensu utriusque immutentur. (a)

EPISTOLA CCCLXXXVI. EUGENII papæ III. ad VVibaldum abbatem.

Suos ad Fredericum imperatorem legatos ei commendat.

Anno 1153.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio suo WIBALDO Stabulensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

De quorum devotione ac sincera caritate amplius confidimus, ea quæ ad honorem Dei & ecclesiæ atque regni promovenda & dirigenda sunt, securius commendamus. Inde est, quod dilectos filios nostros B. sancti Clementis presbyterum & G. sancti Angeli diaconum cardinalem, sapientes siquidem & honestos viros, quos ad carissimi filii nostri FRIDERICI illustris Romanorum regis præsentiam de nostro latere delegamus, dilectioni tuæ duximus attentius commendandos, per præsentia scripta mandantes, quatenus eos honeste suscipias, honeste pertractes, & in exequendis & perficiendis, quæ cum prædicto filio nostro eis tractanda & disponenda commisimus, pro beati Petri & nostra reverentia eis diligenter assistas, ut de studio & labore tuo ecclesiæ Dei honor & regno augmentum, Domino largiente, proveniat, & nos tibi gratias agere debeamus. Datum Romæ VI. idus Februarii.

(a) Huic concordiæ subscripsit VVibaldus cum aliis apud Baronium qui eam refert ad annum 1152.

EPIST. CCCLXXXVII. FRIDERICI imperatoris ad Manuelem imperatorem C P.

Uxorem ex ipsius sanguine habere desiderat, interimque expeditionem parat in Siciliam.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum imperator Augustus, magnus ac pacificus a Deo coronatus, dilectissimo fratri & amico suo MANUELI PORPHIROGENITO, sublimi & glorioso imperatori Constantinopolitano fraternam dilectionem, & de inimicis victoriam. Anno 115[illegible].

Magnitudinis tuæ litteras nuper ad nostram præsentiam per nuntium tuum directas cum benevolentia & alacritate suscepimus, quibus inspectis & diligenter intellectis, gaudio gavisi sumus tam de sospitate celsitudinis tuæ & imperii prosperitate, quam de tua erga germanitatis nostræ conjunctionem affectione. Siquidem beatæ ac sanctæ recolendæ memoriæ prædecessor ac patruus noster inclytus triumphator, serenissimus videlicet imperator CONRADUS moriens, cum nos declarasset imperii sui successores, inter præcipua piæ ac paternæ admonitionis documenta, instanter nos hortatus est, ut amicitiam tuam fideliter amplecteremur, & fraternitatis vinculum inter nos indissolubili vinculo necteremus, quatenus imperia nostra per dilectionem unum fierent, & utrique idem amicus idemque hostis existeret. Inde est, quod nos ejus admonitionem effectu prosequente complere maturantes, & etiam voluntati tuæ, quam ex litteris tuis persensimus, ad confirmandam inter nos amicitiam fraterna benignitate occurritantes, ad augmentum firmioris concordiæ, & incrementum utriusque imperii, thalamum nobis de aula imperii tui præparari, & de sanguine tuo uxorem ducere, Deo annuente, desideramus. Eapropter sublimitati tuæ celeres & expeditos nuntios præmittere curavimus, per quos sub omni festinatione ad nos remissos, sapientiæ tuæ super hoc voluntatem in brevi cognoscamus. Quoniam omnibus per imperii nostri latitudinem provinciis, Dei præstante omnipotentia, quieta pace fruentibus.

expeditionem versus Apuliam & Siciliam A cum ingenti principum nostrorum ac totius militiæ favore juramentis omnium ex more firmatam ordinavimus, & insuper veniente æstate, tempore scilicet quo reges ad bella solent procedere, in fortitudine magna imperii nostri Alpes transire disposuimus. Eis, quæ negotio instanti præsentibus legatis viva voce dicenda mandavimus, fides indubitanter adhibeatur.

EPIST. CCCLXXXVIII. VVIBALDI abbatis ad Manuelem imperatorem C P.

B

Excitat eum ad sinceram cum Frederico imperatore concordiam, cui uxorem de ipsius sanguine habere persuasit.

Anno 1153. GLorioso, sublimi, ac præcelso, victori magnifico, ac præpotentissimo MANUELI PORPHIROGENITO Constantinopolitano imperatori excellentissimo, VVIBALDUS Dei gratia abbas de monasteriis duobus nobilibus, Corbeia videlicet & Stabulaus, assiduas orationes & devotum servitium. C

Imperialem majestatem decet non solum liberalitate, verum etiam gratiosa memoria esse præditam, ut nullius officii vel fidelitatis sit immemor, quoniam benigna recordatione & gratitudine principis subjectorum affectio propensius excitatur. Hoc propterea sacratissimo imperio vestro insinuare non dubitavi, quod augustam vestram majestatem meminisse non diffido, quod per litteras parvitatis meæ vestram sublimitatem salutavi, & beatissimos affatus vestros recipere merui. Eapropter ex D devoto famulo factus devotissimus servus, ad augmentum & gloriam sacratissimi imperii vestri insudare & decertare non cessavi, donec beatissimæ recordationis clementissimus imperator CONRADUS ad magnificentiam vestram nuntios direxerit, quatenus, ad augmentum majoris inter vos & ipsum concordiæ, uxorem de vestro sanguine duceret. Sed eo interim ab hac mortalitate in terram viventium sublato, dolor, qui ex ejus transitu mentem meam occupaverat, non parvam consolationem recepit, E pro eo quod nepos ejus, qui nunc rerum potitur, magnificus scilicet imperator FREDERICUS, non solum imperii fastigium obtinuit, verum etiam exiguitatem meam pari & simili benevolentia & credulitate honoravit. Inde est, quod instanter persuadere non cessavi, quatenus inclytus atque victor dominus meus FREDERICUS imperator cum constantissimo imperio vestro fœdus amicitiæ iniret, & de sanguine vestro uxorem duceret. Quod etiam vestra sapientia complere indubitanter maturabit. Immensas gratias ego & fratres mei referimus pro (a) exsamito albo nobis transmisso, & devotas preces pro salute imperii vestri ad Deum fundere non cessamus. [a]

(a) Exsamitum est pannus holosericus.

(b) Odalricum seu Udalricum, qui Rodulfo episcopo anno 1149. defuncto successit.

EPIST. CCCLXXXIX. BERNARDI & Gregorii cardinalium ad O. Halberstadensem episcopum.

Ut Liudolfum & Fridericum Palatinum Corbeiense monasterium infestantes compescat.

BERNARDUS presbyter & GREGORIUS diaconus, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales & legati, venerabili fratri O. (b) Halberstadensi episcopo salutem. Anno 1153. [b]

Venerabilis frater noster abbas Corbeiensis de quibusdam tuis parrochianis suam nobis querelam exposuit de LIUDOLFO scilicet & FREDERICO Palatino, quod annonam, victualia & quasdam alias res sibi abstulerint, & homines suos inquietent. At tua prudentia, ne tantus vir & ita domino papæ & toti regno acceptus in tua parrochia offenderetur, efficere satis deberet. Nos itaque suæ justitiæ, quia deesse non possumus nec debemus, per præsentia tibi scripta præcipimus, quatenus prænominatos viros districte commoneas, ut ablata restituant, & bona monasterii de cetero quieta & illæsa dimittant, alioquin infra triginta dies post acceptam commonitionem, nisi præfato abbati satisfecerint, ecclesiastica censura eos coerceas, & sententiam, quam in eos dederis, usque ad satisfactionem firmiter facias observari.

EPISTOLA CCCXC. BERNARDI & Gregorii cardinalium ad Eugenium papam.

Latorem præsentium ei commendant.

REverendo patri & domino EUGENIO, Dei gratia summo pontifici B. presbyter & G. diaconus sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales debitum per omnia famulatum. Anno 1153.

Lator præsentium vir nobilis est, & sicut multorum relatione didicimus, bene morigeratus & sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ valde devotus, qui ad limina apostolorum causa orationis, & ad pedes sanctitatis vestræ veniens postulavit, ut eum pietati vestræ litteris nostris commendaremus. Eapropter majestati vestræ eum commendantes rogamus, quatenus solita benignitate ipsum suscipiatis, & devotioni circa sedem apostolicam

paterna vestra admonitione majora incitamenta præstetis.

A ecclesiæ uni & universali papæ, frater VVIBALDUS Dei & vestra gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Ex quo divina providentia, sacro sanctam matrem nostram Romanam ecclesiam regi disposuit per religiosissimam sollicitudinem vestram, in præcipuo desiderio habuimus vobis corporaliter nostram exhibere præsentiam, ut aliquo certiore indicio filialem, quam circa vos gerimus affectionem plenius intelligeretis, & nos confidentius familiari colloquio quædam apud vestram sublimitatem suggereremus, quæ longum est & fortassis inutile posset fieri chartæ & atramento B committere. Sed quoniam jam proxima nobis expeditio Italica, ad quam nos animo & rebus instanter præparamus, ab hac facultate nos retinet, signis præsentibus, & levi nuntio nostram celsitudini vestræ devotionem offerimus, Dei omnipotentis clementiam humili prece exorantes, ut vos ab importunis & malis hominibus liberare dignetur, & beati Petri naviculam, cujus vos gubernaculum tenetis, in fluctibus, quibus assidue quassatur, ne mergatur, erigere non recuset. Mirabiles quidem elationes maris, C sed mirabilis in altis Dominus. Paulus apostolus ad discipulum suum Timotheum scribens dicit: *Nemo adolescentiam tuam contemnat.* Nos discipuli & servi magistro & domino ausu caritatis suggerimus, nemo senectutem vestram contemnat, quoniam anteacta innocenter vita talis fuit, ut vos neque vivere pudeat, neque mori ullatenus pigeat. Si quidem a retro annis quinque & viginti vestram beatitudinem satis intima & familiari notitia cognovimus, & gratia vestra atque miti patrocinio in omni causa seu privata seu publica, quam apud Romanam ecclesiam egimus perfrui cum omni benignitate D & efficacia meruimus. Inde est, quod intolerabilis dolor, qui de transitu reverendi patris nostri, vestri utique prædecessoris, animam nostram justo mœrore sauciaverat, non parvo dilinimento mitigatus est, cum ordinator temporum Deus, vestram sanctitatem in ipsius cathedra beata successione sedere fecit, ut vita vestra inclyta cunctas illustrare posset ecclesias, & nobis consuetæ misericordiæ benignum tribuatis effectum. Repetimus enim a vestra celsitudine quodam pietatis jure familiarem gratiam, quam ab an- E tecessoribus vestris longo tempore obtinuimus, ut liceat nobis, absque præsumtionis nota, de sollicitudine ecclesiarum, de statu regni aliqua intimare. Quod tunc confidenter facere incipiemus, cum per sacratissimos apices vestros hoc facere admoniti fuerimus. Petitiones, quas pro necessitatibus nostris vestræ clementiæ porrigimus, subtus annexæ sunt, quas exaudiri pro

---

EPISTOLA CCCXCI. GREGORII cardinalis ad VVibaldum abbatem.

Post mortem papæ revocatus, convocat quosdam episcopos VVormatiam, optatque ejus frui præsentia coram imperatore.

Anno 1153. GREGORIUS, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & legatus, reverendo fratri VVIBALDO suo unanimi amico Corbeiensi abbati salutem.

[a] Licet fama mortis (a) domini papæ nos turbaverit, tamen audita persona substituti domini vicarii nos gaudio gavisi sumus, scientes illum antiquum magistrum ecclesiæ, & nos tamquam seipsum diligere & modis omnibus honorare. Verum quia ab amicis nostris instanter revocamur, in festo Michaelis Bremensem, Ildenesheimensem, Mindensem VVormatiæ vocavimus, quædam illis præcipere volentes. Unde ad dominum regem iterum vos libenter præsentem vellemus habere, ut quæ cum eo agere debemus, & in licentia suscipienda tua nobis assisteret prudentia, & probitas nos domino regi commendaret.

EPISTOLA CCCXCII. BERNARDI & Gregorii cardinalium ad VVibaldum abbatem.

Habituri coram rege colloquium orant ut Herbipolim veniat.

Anno 1153. BERNARDUS presbyter & GREGORIUS diaconus, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales & legati, dilecto fratri VVIBALDO Corbeiensi abbati salutem.

Sicut per alia fraternitati tuæ scripta nos misisse meminimus, ita denuo præsenti scripto mandamus, quatenus proxima quarta feria Erbipolim ad nos venias, ubi eodem termino cum rege sumus habituri colloquium. Quia vero Stabulensem ecclesiam vera in Domino caritate diligimus, & ad ejus utilitatem libenter intendimus, nihilominus tibi mandamus, ut ad nos ita paratus accedas, quod post colloquium nostrum honeste ire ad eamdem ecclesiam valeas.

EPISTOLA CCCXCIII. VVIBALDI abbatis ad Anastasium papam.

Gratulatur ei de ipsius electione, gratiamque ejus deprecatur.

Anno 1153. REverendo patri suo & domino ANASTASIO, sanctæ catholicæ & apostolicæ

(a) Obiit Eugenius papa III. 8. Julii 1153. non fine sanctitatis fama, successorem sortitus Conradum episcopum Sabinensem cardinalem, qui mutato nomine Anastasius IV. appellatus est.

nostræ

nostræ perpetuæ servitutis augmento deprecamur.

EPISTOLA CCCXCIV. VVIBALDI abbatis ad Bernardum cardinalem.

Gratulatur ei de felici in Urbem reditu, ipsiusque protectionem pro Corbeiensi, & Gregorii ejus sodalis pro Stabulensi cœnobio petit.

Anno 1153. REverendo in Christo patri suo & domino BERNARDO, venerabili sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali presbytero, frater WIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Si cum integritate sospitatis vestræ & cum rerum vestrarum integra conversatione ad Urbem pervenire potuistis, plurimum in Domino exultamus, quoniam desiderium nostrum circa salutem vestram completum est. Rogamus itaque clementiam vestram, quæ magnum familiaritatis & patrocinii ausum conferre dignata est, ut nostram parvitatem domino papæ & dominis cardinalibus commendare benigna insinuatione dignemini, & ut petitiones nostræ effectum obtineant, efficere non abnuatis, ut nos ex devoto deinceps devotum famulum habeatis. Sic enim necessitates nostras sumus partiti, ut quoniam vos in Corbeiensi monasterio habitare aliquantisper non estis dedignatus, vos ejusdem ecclesiæ causas provehendas assumatis, & de benignitatis vestræ defensione filios vestros, qui in eodem monasterio Deo militant, lætificetis; vester autem collega, dominus videlicet noster GREGORIUS cardinalis, quia Stabulensem ecclesiam visitare dignatus est, & ejus miserias oculata fide perspexit, negotia ipsius monasterii promovenda recipere non recuset, sicut de ejus bonitate plurimum confidimus.

EPISTOLA CCCXCV. VVIBALDI abbatis ad Gregorium cardinalem.

Ejusdem argumenti.

Anno 1153. CArissimo patri & domino suo GREGORIO, venerabili sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali diacono, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, exiguas orationes & devotum servitium.

Si vos cum salute & prosperitate vestra in Urbem & in vestra recepistis, nihil est quod in gaudio desiderii nostri possit accidere cumulatius. Licet enim illam animi vestri constantem industriam, licet mentis vestræ vivacitatem, quæ ad declinanda perspicax est & subtilis, non parva cognitione percepimus, tamen quoniam humanæ sortis fragilis extat conditio, semper in gravi sollicitudine fuimus, ne aliquid vestræ excellentiæ minus gratum accidisset. Proinde magnitudinem vestram attenta prece exoramus, ut nos & nostra domino papæ, qui nos a longis retro temporibus & novit, & diligere dignatus est, necnon dominis cardinalibus commendare non recusetis, & petitiones nostras desideratum effectum consequi adjuvetis, quoniam si velle vobis adjacet, perficere inveniatis. Sic enim necessitates nostras sumus partiti, ut quoniam vos Stabulense monasterium visitare non estis dedignatus, vos ejusdem ecclesiæ causas provehendas assumatis, & de benignitatis vestræ defensione filios vestros, qui in eodem monasterio Deo militant, lætificetis, quod tanto fortius ad effectum perducere poteritis, quanto verius ejusdem loci miserias oculata fide perspexistis. Vester autem collega dominus videlicet noster BERNARDUS cardinalis, qui in Corbeiensi monasterio habitare aliquantisper voluit, negotia ejusdem cœnobii promovenda recipere non recuset, hac tamen interposita ratione, ut sicut unum in legatione vestra peragenda indissolubiliter fuistis, ita unum in opportunitate nostra adjuvanda maneatis.

EPISTOLA CCCXCVI. HU. de Baucio ad VVibaldum abbatem.

Ut imperatori notum faciat quanta pro ipsius servitio a comite Barcinonensi patiatur.

WIBALDO Dei gratia Stabulensi abbati excellentissimo domino suo Hu. de Baucio & fratres ejus salutem. Anno 1153.

Quem erga imperium a longis retro temporibus pater noster habuerit affectum, ipsius præsentia & litteris ejus ad vos sæpe directis, vestra novit serenitas. Nos etiam non sumus immemores beneficii, quod fratri nostro G. & per ipsum nobis in curia imperatoris conferre studuistis. Pro quo verbo iterum & iterum supplicantes omne servitium, si locus & tempus se nobis offerat, indubitanter vobis promittimus. Propterea obnixe precamur, quatenus per præsentium latorem audire dignemini, quanta mala comes Barcinonensis nobis contulit & conferre moliatur, quia fideles huic regi esse volumus. Preces nostras ante imperatorem admittite, & nos vestris ante ipsum munite, & quid de ejus adventu sperare debeamus nos certiorate. Tam mens vestra quam regis voluntas scripto vestro nobis signetur.

EPISTOLA CCCXCVII. A. ad Wibaldum abbatem.

Ut concesso sibi ab imperatore munere perfrui faciat.

Anno 1153. CArissimo suo domino Dei gratia Stabulensi WIBALDO, A. suus quod suus, salutem cum fideli servitio.

Quantas possum, magnitudini vestræ gratias refero, quod eam, quam a patre luminum accepistis benignitatem, cum ad omnes more vestro porrigatis, speciali tamen & continuata gratia utiliter & officiose ad meam usque parvitatem extenditis. Eapropter beneficiis vestris admonitus, & cor pro corde, cum vobis placuerit, fideliter exhibiturus, rogo, ut illud domini regis munus, quod opera vestra mihi collatum est, sed necdum apprehensum vel numeratum, ab EMISCH comite de *Liniges* districto etiam, si opus fuerit, mihi adquiratis. Indecorum etenim mihi est, & obtrectatoribus meis risum generat, si quod exacto tempore habere debui, sæpius frustra repetam. Ad hæc si omnia recte apud vos & prospere aguntur, sic est, ut volo. Rescribite nobis de statu vestro, si placet, quia sicut vobis mihi scribere non est onerosum, sic scripta vestra jucunda mihi recipere nec inutile est nec inofficiosum. Salutat vos Ach. comes sacrarum largitionum & sollalicorum jucundorum. Salutat vos Hugo clericus & socius noster.

EPISTOLA CCCXCVIII. STEPHANI episcopi Metensis ad Wibaldum abbatem.

Aliquam ab eo consolationem optat, rogatque per imperatorem, illatum sibi & ecclesiæ dedecus emendari.

Anno 1153. DIlectissimo suo VVIBALDO Dei gratia id quod est in regali curia, STEPHANUS eadem gratia Metensis episcopus, se totum in dilectione & servitio.

Nisi repentina corporis nostri infirmitas nos graviter occupasset, ad præsentiam domini regis & vestram desiderabiliter visitandam persona nostra venisset, non littera, ob hoc maxime, ut super adversitatis nostræ infortunium aliquam a vobis consolationem caperemus. Nam, ut verum fateamur, quod per dominum Clarevallensem pro bono pacis & salute videtur esse dispositum, (a) non solum dolori nostro nullum remedium attulit, verum etiam mentem nostram graviori ulcere vulneravit. Quoniam tanti sceleris auctores de successu malitiæ suæ cornua assumentes, non solum impuniti evaserunt, verum etiam præmium inde receperunt. Rogamus propterea fraternitatem vestram, ut, quod modo nostrum tolerare est, illatum nobis, immo universæ ecclesiæ dedecus per dominum regem emendari faciatis.

EPISTOLA CCCXCIX FRIDERICI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

Injurias se ipsi a comite Sumereburc *emendari jussisse. Ejus præsentiam cupit apud Coloniam.*

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum rex, VVIBALDO Corbeiensi abbati, gratiam suam & omne bonum. Anno 1153.

Si Palatinus comes de *Sumereburc* ad curiam venisset, correptiones & judicii sententiam pro injuria, quam dilectioni tuæ infert, non subterfugisset. Attamen sub obtentu gratiæ nostræ ei præcipiendo mandavimus, ut prædium *Hienstede* tibi resignando, & beneficium, unde homines tuos expulit, eis remittendo, prorsus a tui & tuorum infestatione, sicut gratiam nostram diligeret, cessaret. De processu vero nostro scias, quia in festo omnium sanctorum Coloniam veniemus, ubi nobis tuam præsentiam exhiberi desideramus. Postquam vero familiari relatione injurias & gravamina tua ibidem cognoverimus, dilectioni tuæ & hominibus terræ tuæ evidenter ostendemus, quod pro devoto & diuturno obsequio tuo, quod nobis & regno hactenus impendisti gratiosum, apud nos favorem in omnibus obtinuisti. Quicumque enim serenitatem tuam in aliquo conturbaverit, gratiæ nostræ offensam se incidisse procul dubio cognoscet.

EPIST. CCCC. STABULENSIUM monachorum ad VVibaldum abbatem.

Multa passi ab adversariis, & formidantes ecclesiæ incendium, orant ut ad ipsos veniat, omnia pacifice compositurus.

REverendissimo in Christo patri suo & domino VVIBALDO, Stabulensis ecclesiæ venerabili abbati, tota ejusdem ecclesiæ congregatio quidquid pio patri devoti debent filii. Anno 1153.

Quantis necessitatibus astrictos, quantis perturbationibus anxios præsentium lator

(a) Hoc ultimum fuit S. Bernardi opus, cum tempore iracundiæ factus est reconciliatio, & Metense bellum deploratissimum ex insperato composuit, pacemque proscriptam revocavit, nam e lectulo, ubi tenebatur ægrotans, aliquantulum relevatus, ad opus caritatis progredi coactus, eo fortior, quo infirmior apparuit, ut loquitur Gaufridus in lib. 5. de Vit. S. Bern. cap. 1.

nuntius vester nos invenerit, suum est dicere. Filiorum autem vere vestrorum est, ubi propriæ vires deficiunt, pium patrem invocare, & præsentiæ suæ benignam protectionem humiliter implorare. Hucusque siquidem, pater carissime, in amissione & detrimento rerum nostrarum quodammodo semper meliora sperantes, tacueramus, sed cum jam ecclesiæ vestræ, ecclesiæ, inquam, quam tantis laboribus & sumtibus adornastis, sicut ex ore domini episcopi Leodiensis accepimus, inimici, quos numquam offendistis, minentur incendium, lacrymabiliter ad vos clamamus, & ad tantum nefas prohibendum & declinandum, tempore opportuno benigne occurrite. Speramus enim in Domino & certum tenemus, quod in adventu vestro, quidquid contra nos humanæ moliuntur adversitates, ad nihilum dirigetur, & Deo gressus vestros dirigente, omnia, quæ in absentia vestra nobis ablata sunt, ad omnem voluntatem vestram vobis restituentur. Nam & hi, qui maxime nobis adversantur, scilicet Salmucenses, æque ut nos adventum vestrum desiderant, & quidquid utrimque commissum est, per vos componi & resarciri exoptant. Declinabitis igitur, pater carissime, paululum ad filios vestros, & composita pace inter eos, qui nos undique atterunt, rursus ad eos, qui præsentia vestra delectatione potius quam necessitate fruuntur, redire absque perturbatione poteritis. Omnipotens Deus sanum & incolumem vos ad nos perducat.

EPISTOLA CCCCI. VVIBALDI abbatis ad Henricum comitem de *Salmes*.

Recenset damna omnia a suis Stabulensi monasterio illata, petitque ea emendari.

Anno 1153. PRæclaro & illustri comiti de *Salmes*, HENRICO, frater VVIBALDUS Dei gratia Stabulensis abbas, spiritu scientiæ & pietatis abundare.

Ex mandato domini regis & jussu dominorum cardinalium Stabulaus reversi, multiplicibus prædis & rapinis, quas ministeriales & servi vestri fecerant, & castello vestro induxerant, eamdem ecclesiam vexatam & perturbatam reperimus. Siquidem homines vestri præter alia mala maxima, quæ enarrare longum est, in villa nostra *Paletenmet* abstulerunt nobis animalia centum, oves centum viginti, porcos octo, capras tres; & in Beringerivalle animalia sedecim; & apud Erkenberti mansum boves viginti octo, & in alia villa proxima castello vestro boves optimos viginti quatuor, ea occasione, quod frater villici nostri de *Lernau*, viginti tantum vitulos vestris abstulerat. Perpendat itaque prudentiæ vestræ dis-

A cretio, quam alienum fuerit ab omni nobilitate & æquitatis jure tantis malis nobilem ecclesiam afficere, pro eo tantum, quod villicus noster de *Lernau*, quemdam hominum vestrum, qui furto uxorem cujusdam ex nostris cum aliis bonis suis abduxerat, deprehensum justitia cogente oculis privare attentavit, cum hoc ipsum ei vestri concesserint, ut auctorem perpetrati sceleris insequeretur, &, si posset, prout gesserat, ei retribueret. Nos quoque cum super eadem re vos frequenter amice & suppliciter convenissemus, quippe cum jam vestri propter hoc B eidem villico nostro panem nuptiis suis præparatum, & boves sex panem ipsum subvehentes, violenter rapuissent, non solum nihil profecimus, verum sicut sequentia demonstrant, vestros omnes, ut creditur, ad oppressionem nostram animastis; neque enim putatur, eos tam grandia absque vestro jussu & inchoasse & perfecisse. Animadvertat ergo ingenuitatis vestræ honestas, si nos & fratres nostros personam vestram super omnes principes terræ nostræ amplectentes & diligentes, tantopere opprimere debuistis pro hominibus, qui etsi nostri sint, tamen, ut ipse vidistis & audistis, C a nobis coerceri nequaquam possunt, cum alii vagi & profugi incertitudine mansionum suarum nostros impetus declinent, alii vero obsequiis suis ita principum animos sibi devinxerint, ut ad offensam nostram & ecclesiæ nostræ oppressionem ab ipsis jugiter protegantur. Nos autem in his omnibus antiquarum amicitiarum memores, querelarum nostrarum summam nobilitatis vestræ benignitati litteris significare curavimus, ut amore Dei & beatorum apostolorum Petri & Pauli sanctique patris nostri Remacli, & respectu orationum nostrarum, D damnorum nostrorum per vos potius, quam per aliam quamlibet potestatem, recipiamus emendationem. Sin autem, violentiam nobis illatam Deo, ac domino regi, & omnibus principibus regni atque hominibus nostris & fidelibus Stabulensis ecclesiæ conqueri habemus.

EPISTOLA CCCCII. HENRICI comitis de *Salmes*, ad VVibaldum abbatem.

E *Ipsius arbitrio controversias suas omnes terminandas relinquit.*

VVIBALDO Dei gratia Stabulensi abbati, H. comes de *Salmes*, quidquid amicus amico. Anno 1153.

Dilectioni vestræ notum sit de adventu vestro summopere me gaudere, tum spe discreti consilii vestri, tum solitæ pacis inter meos homines & vestros reformatione. Quamvis enim vinculum dilectionis nostræ homines vestri, immo adversarii vestri rum-

rumpere moliantur, Deo gratias, incorruptum remansit. Enarrare vero longum est, quæ & quanta ex utriusque latere partis injuriose facta appareant. Relinquo igitur vestræ diligenti ac discretæ dispensationi, dignitatis vestræ prærogativa & familiaritatis vestræ conservatione injurias utrimque factas terminare. Scitis enim quoniam castellum meum Salmis & omnia quæ possideo in pace & in guerra, vobis sicut mihi parata semper suberunt. Vestrum honorem & honorem meum tam in absentia mea quam in præsentia diligendo conservare, & conservando tueri velitis. Quod injuriarum vestrarum querelam scripto mihi significastis, de sinu dilectionis vestræ affirmo processisse, nostram prior vobis significassem, si reversio vestra mihi nota fuisset. Veniam ad vos quam citius potero, vobis locuturus, & utriusque honore conservato, discretis sermonibus vestris obtemperans.

CCCCIII. LITTERÆ VVibaldi abbatis ad successores suos.

De reformato quodam abusu introducto a Poppone II. abbate.

Anno 1153. IN nomine sanctæ & Individuæ Trinitatis, VVIBALDUS Dei misericordia Stabulensis abbas, successoribus suis & cunctis Christi fidelibus in perpetuum.

Prælationis sarcina & officii nostri institutum nos constanti ratione hortatur, ut non solum congregata servare, & ad recte vivendi disciplinam moderari debeamus, sed etiam dispersa congregare, & ad justitiæ normam revocare, & ea, quæ vel a nobis recte geruntur, vel ab antiquis prave acta corriguntur litterarum beneficio attentius memoriæ commendare. Quocirca noverit omnium filiorum sanctæ ecclesiæ industria, quod abbas POPPO secundus, noster utique prædecessor, inter multa non solum inutilia, sed etiam omni posteritati nostræ nociva, quæ adversus ecclesiam sibi commissam, & adversus animam suam perperam commisit, post dissipatam enormiter multam substantiam monasterii, etiam personas ecclesiæ pertinentes, in opprobrium sempiternum præcipitavit, quando cuidam Everardo de *Richen* dedit in beneficium, immo, ut verius dicatur, in maleficium, virorum ac mulierum ratiocinia & utilitatem, præter censum solum, quem ecclesiæ solvebant, qui habitabant a proxima monasterio silva, quæ dicitur Sanias, usque ad fluvium qui dicitur VVisera. Opus vero malitiæ juris vocabulo palliavit, & taliter inbeneficiatos æedituos appellavit, quo nomine vocari solent monachi religiosi templi Dei & sacrorum custodes. Cum itaque malum hoc nostris temporibus pestifera propagine usque adeo esset dilatum, ut non solum inter Sanias & VViseram, sed etiam quaqua versum circuire poterant tales custodes, quin potius iniquitatis procuratores, famulos ecclesiæ vexarent diris exactionibus, videlicet hospitando, precando, & substantias eorum, si quis uxorem de familia ecclesiæ non habuisset, partiendo affligebant. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & post multas & longas ad ecclesiam & ad nos vociferationes de necessitatibus eorum eripuit eos tempore illo; cum inclytus dominus noster rex FRIDERICUS Aquisgrani moraretur, & tam nostro quam hominum clamore, qui ad curiam ipsius circiter ducenti concurrerant, miseratus, quæsivit a quodam nobili viro Marcuardo de *Grumbach*, sententiam judicii, utrum aliquis abbas posset cuiquam laico in beneficium præstare censum sive alia ratiocinia hominum, qui ad altare jure proprietario pertinent, de quorum pensionibus luminaria templi & tecta procurantur. Consensu itaque domini Coloniensis archiepiscopi ARNOLDI secundi, & domini Leodiensis episcopi HENRICI secundi, & domini ANSELMI Havelebergensis episcopi, & omnium qui præsentes aderant, judicatum est, ex juris ratione non posse fieri, & in irritum debere revocari: quod & fecit piissimus rex nostra prece interpellatus, licet quartana febre tunc laboraret, & tales custodes in perpetuum aboleri decrevit. Inde cum ad domum nostram, quæ est in eodem oppido, fuissemus regressi, convenit omnis multitudo in capellam nostram, & omnes jussu nostro fidelitatem ecclesiæ & nobis tactis sacro-sanctis reliquiis juraverunt, per quam mox adjurati & admoniti dixerunt, hoc sui juris esse, ut nemini hospitationem vel precationem debeant vel exsolvant, sed unaquæque cognatio seu parentela proprium censuarium habeat, qui electione consanguineorum suorum per manum custodis ecclesiæ, videlicet unius ex fratribus nostris ordinatus, cognationi suæ præsit hoc modo, ut censum annuatim colligat & persolvat custodi si quid in suos compares adversus legis decreta commissum fuerit, vel in sanguinis effusione, vel in hominum interfectione, seu in mulierum stupratione, ipse tam per se quam per advocatum reposcat, & de compositionibus duas partes custodi ecclesiæ, tertiam vero advocato repræsentet, ARNOLDO scilicet, qui tunc erat advocatus, & successoribus ejus legaliter institutis. Nullus uxorem ducat de aliena familia, nisi per licentiam censuarii sui. Quod si licentiam non habuerit, & uxorem, quæ non sit de familia ecclesiæ, duxerit, compositio hujus delicti & pœna erit in arbitrio censuarii. Is vero qui per licentiam, ut dictum est, duxerit alienam, cum obierit, dabit uxor ejus vel filii censua-

rio supremum vestimentum, id est cappam A seu chlamydem, ac per hoc substantia ejus, sicut prius factitatum erat, non dividetur. Hanc fuisse parentum & progenitorum suorum legem, & ad ecclesiam respectum, juraverunt duodecim ex ipsis natu majores, quorum nomina subterscripta sunt, scilicet, Petrus, VVerricus, Herimannus, Godefridus, Johannes, VVillebertus, Heruardus, Ruzekinus, Gislebertus, Everlinus, Jordanus, Johannes, necnon nomina hæc sunt tredecim virorum, qui juramenta ipsorum vera esse testificati sunt, scilicet Eimundus, B VValterus, Azelinus, Gislebertus, Theodericus, Godefridus, Wenricus, Everyvinus, Hermannus, Balduinus, Godefridus, VValdo, Rumbertus. Nos vero & tunc in præsenti, & postea in monasterio Stabulaus sub celebri conventu, sumta stola & pastorali baculo, assensu omnium fratrum nostrorum, excommunicationis sententia interdiximus, ne aliqua persona parva seu magna præfatos homines & eorum progeniem infestare præsumat, & legem, quæ scripta est, ullo modo audeat contra ipsorum voluntatem infringere. Et ut hæc per omnes temporum successiones rata & inconvulsa C permaneant, paginam hanc sigillo nostro & ecclesiæ insigniri ac muniri jussimus, & testes, qui affuerunt, subternotari. VVIBALDUS Stabulensis abbas subscripsi.

EPISTOLA CCCCIV. ANASTASII papæ IV. ad VVibaldum abbatem.

Anuli usum ipsi ad vitam dumtaxat concedit.

Anno 1154. ANASTASIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Corbeiensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

Semper apostolica sedes ecclesiarum prælatis, quos ampliori sibi caritate devinctos agnovit, abundantiorem honorem impendit, & eorum honestis petitionibus faciliori concurrit assensu. Inde est, quod antiqua devotione, quam erga sedem apostolicam dinosceris habuisse, inducti, & quorumdam fratrum nostrorum precibus inclinati, usum anuli ex assueta benignitate apostolicæ sedis in vita tua tibi tantum duximus indulgendum, & in augmentum nostræ dilectionis anulum quoque tibi per dilectum filium nostrum G. diaconum cardinalem, qui ad partes Teutonici regni pro utilitatibus ecclesiæ a nobis transmittitur, destinamus. Tua ergo devotio cum tanta gratiarum actione beneficium istud accipiat, ita te semper exhibeas in sacro-sanctæ matris tuæ Romanæ ecclesiæ veneratione ferventem, ut & nos hoc caritatis & beneficentiæ signum tibi gaudeamus impensum, & tu ad alia beneficia promerenda omni tempore debeas idoneus inveniri. Datum Laterani vij. idus Februarii.

EPISTOLA CCCCV. GREGORII cardinalis ad VVibaldum abbatem.

De anulo sibi a sede apostolica indulto, & per Gerhardum cardinalem deferendo.

GREGORIUS Dei gratia diaconus cardinalis, reverendo fratri & unanimi amico VVIBALDO Stabulensi abbati, salutem, &, qua nihil est carius, caritatem. Anno 1154.

Quia inter ceteros regni abbates personam vestram quadam prærogativa dilectionis nobis univimus, ad honoris vestri gloriam & exaltationem, divina nos comitante gratia, efficaciter operam dedimus. Equidem secundum desiderium nostrum & preces, personam vestram mater vestra sancta Romana ecclesia, oleo exultationis exhilarat, episcopalia vobis insignia concedens, ut vere Stabulensis gemino dignitatis ornatu fulgeat, abbatis & episcopi, qui præ consortibus suis ampliorem matris meruit dilectionem. Isaac pater noster senuit, Rebecca tamen ministrat ei. Agite igitur, ut mater recognoscat in filio, per quod filius recognoscetur a multis. Anulum vobis legatus apostolicæ sedis GERH. diaconus cardinalis portabit, qui vos tanta gratia investiet, & apostolico munimine roborabit. Nos vero in vestris opportunitatibus tanto sollicitum esse perpendite, quanto amicitiæ virtus in causa amici non potest esse otiosa. De aliis petitionibus vestris legatus vobis justitiam faciet, cujus D discretioni Teutonicorum commissæ sunt regiones.

EPISTOLA CCCCVI. O. ad Halberstadensem decanum, archidiaconos, &c.

Fredericum Palatinum comitem declarat excommunicatum.

O. Dei gratia, modicum id quod est, dilecto filio E. decano ceterisque archidiaconis, & universali sanctæ Halberstadensi ecclesiæ salutem & benedictionem. Anno 1154. E

Liquet discretioni vestræ, quod domini decani cardinales sedis apostolicæ legati litteris suis mandando nobis præceperunt, quatenus (a) F. Palatinum comitem districte commoneremus, ut bona Corbeiensi ecclesiæ ablata restitueret, & homines ejusdem ecclesiæ inquietare desisteret, & si post nostram admonitionem, infra triginta dies hoc non adimpleret, canonica eum justitia coerceremus. Litteris itaque nostris diligenter a nobis super hoc com-

(a) Fredericum de quo supra.

monitus, sicut vestra novit fraternitas, non solum nos audire contemsit, verum etiam manu in sacerdotem missa sacrilegii facinus incidere non formidavit. Apostolica igitur auctoritate & nostra præfatum comitem Palatinum F. utpote sacrilegum & inobedientem excommunicamus, & excommunicatum vobis annuntiantes, in vera obedientia præcipimus quatenus ab ejus communione penitus vos subtrahatis, & ab omnibus subditis vestris clericis & laicis idipsum firmiter observari faciatis. Qui hoc mandatum sanctæ Romanæ ecclesiæ & nostrum tenere & aliis annuntiare dissimulaverit, officii sui & beneficii jacturam procul dubio incurret, qui tamquam inobedientem eum domino papæ annuntiabimus.

EPISTOLA CCCCVII. MANUELIS imperatoris CP. ad VVibaldum abbatem.

De matrimonio Frederici imperatoris.

Anno 1154. MANUEL in Christo Deo fidelis rex Porphirogenitus, sublimis, fortis, excelsus Augustus & imperator Romeon o Comninos, honorabilissimo & sanctissimo abbati monasterii Stabulensis gratiam suam & bonam voluntatem.

Littera reverentiæ tuæ delata est imperio meo, quæ declarabat, quod semper pro meo oras imperio, & imperium meum ab omni lingua audiens, quod super est tuæ virtutis, tuas semper advocat orationes, vultque memorari ipsius tuam sanctitatem in orationibus suis ad Deum, & orare eum pro prosperitatibus nostri imp rii. De negotio vero connubii, de quo prænobilissimus rex Romæ & dilectus frater imperii mei nostro declaravit imperio, remisit ei imperium meum intentionem suam diffusius cum præsentibus nuntiis imperii mei. Vult enim imperium meum magis ac magis utrorumque regnorum unitionem. M nse Novembri indict. secundæ. Missa est a castro Pelagoniæ mense Novembri XXII. indict. II.

Imperiale ad venerabilissimum abbatem monasterii Stabulensis.

EPISTOLA CCCCVIII. VVIBALDI abbatis ad Manuelem imperatorem.

Amicitiam inter utrumque imperium pro viribus se firmaturum.

Anno 1154. INclyto triumphatori & glorioso domino suo MANUELI, fideli in Christo regi Porphirogenito, sublimi, forti, excelso, augusto & imperatori Romeon o Comninos WIBALDUS Dei gratia abbas venerabilium monasteriorum, scilicet Corbeiæ & Stabulaus, fideles orationes & devotum servitium.

Sacratissimi imperii vestri affatus, quos per prudentissimos apocrysiarios vestros vestra nobis celsitudo transmittere dignata est, quasi quoddam munus cœleste suscepimus, & tam pro incolumitate gloriosæ personæ vestræ, quam pro totius sacratissimi imperii vestri prospero statu & fortitudine humiles preces ad Dei clementiam cum aggregatis nobiscum in Christo fratribus effundere non cessamus. Porro de amicitia & fide inter dominum meum prænobilissimum FRIDERICUM Romanorum imperatorem augustum & sacrum imperium vestrum firmanda, pro facultate nostra diligentem operam impendimus, & ut secundum datam a Deo sapientiam, voluntati dilectissimi fratris vestri, quam per legatos suos majestati vestræ insinuat, assensum præbeatis, plurimum desideramus. Rex regum & Dominus dominantium ad honorem & gloriam suam vitam vestram & quietem ab hostibus conservare in longa tempora dignetur.

EPISTOLA CCCCIX. VVIBALDI abbatis ad Anastasium papam.

Gratias ei agit, & commendat ei Heribertum regis capellanum.

REverendo in Christo patri suo & domino ANASTASIO uni & universali papæ, frater VVIBOLDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, devotum servitium & debitam in Domino obedientiam. Anno 1154.

Supplices & devotas gratiarum actiones celsitudini vestræ referimus, quod semper provectibus & necessitatibus nostris clementer intendistis, ex quo primum dignationi vestræ notificari meruimus, & præcipue nuper cum ad sanctitatem vestram pro necessitatibus nostris & angustiis petitiones nostras transmisimus, quas & misericorditer accepistis & benigne adimpleri fecistis. Nunc ergo excellentiæ vestræ attente commendamus Heribertum capellanum domini regis, ut eum venientem ad beatitudinem vestram pie suscipiatis, & benigne teneatis, & eum in suis petitionibus clementer exaudiatis.

EPISTOLA CCCCX. C. ABBATIS Patherburnensis ad VVibaldum abbatem.

Gratulatur ei de reditu, doletque quod transeuntem Patherburnam non exceperit.

Anno 1155. [a] ABbati, C. (a) humilis abbas vocatus Patherburnensis, se ipsum integre cum omni devotione.

In reditu vestro illud Virgilianum, tamquam de vobis specialiter fuerit prolatum, occurrit, & firmiter insedit animo meo.

O lux Dardaniæ, spes o fidissima Teucrum,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab horis
Expectate venis?

Gratias igitur omnipotenti Deo, qui vos incolumem reddidit, & in hoc supplicum suorum preces exaudivit. Sed doleo, & mihimet iratus ad dignam pœnam me offero, quod nuper, cum per nos transiretis, ego vobis non occurri, & diu desideratum vultum vestrum cernere non merui, quem & usque dum videam, anima mea renuit consolari. Bene tamen veneritis, & optime in Domino valeatis.

EPISTOLA CCCCXI. VV. EPISCOPI Mindensis ad VVibaldum abbatem.

Hominem sibi ab eo commendatum a comite Ottone male habitum fuisse.

Anno 1156. [b] REverendo domino sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati VVibaldo, per misericordiam Dei (b) VV. id quod est in ecclesia Mindensi, assiduas orationes in Domino cum fideli devotionis obsequio.

Sanctitati vestræ omnem reverentiam & devotionis obsequium exhibere cupientes, de reditu & sospitate vestra quamplurimum gaudemus, & ad omnia, quæ vestra paternitas nobis mandaverit, servire parati erimus. Dum hanc terram in obsequio regni exiretis, præsentium latorem cum rebus suis nostræ tutelæ committere voluistis, quem nos cum omnibus suis infra terminos nostros & extra illæsum & intactum pro amore & memoria vestra custodivimus, sed dum in quodam foro pro negotiis suis esset, comes OTTO hunc pauperem quasi a sua advocatia profugum comprehendit, coarctavit, donec decem marcas ei persolvit, pro quibus domum suam exposuit, quam in civitate nostra habuit, quam usque ad hanc diem supercrescente fœnore redimere non potuit. Vestri itaque viri dispendia & damna garviter ferentes, & in hac parte eum consolari non valentes, paternitatem vestram devote rogamus, ut consolatione vestra accepta, ad nos cum gaudio revertatur, quia pro reverentia vestra eum custodire & manutenere non desistemus.

EPISTOLA CCCCXII. VVIBALDI abbatis ad Fridericum imperatorem.

Conqueritur de episcopis Osnabrugensibus qui quasdam decimas abstulerant, de comite de Sualemberg *qui comitem de Huxeria interfecerat, & de comite de* Tekeneburk, *qui bona quædam Corbeiensium fratrum occupaverat.*

INclyto triumphatori & glorioso domino suo FREDERICO Dei gratia Romanorum imperarori augusto, a Deo coronato, magno & pacifico, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica, in eo imperare & regnare, qui dat salutem regibus. Anno 1156.

Licet rerum vestrarum statum, & victoriarum vestrarum gloriam per sacratissimos affatus vestros cognoscere non meruerimus, tamen quoniam fama referente, quæ interdum incerta pro veris spargere solet, de sospitate & prosperitate vestra, verbum bonum, verbum consolatorium accepimus: omnium bonorum largitori devotas & assiduas grates referimus, supplici prece cum fratrum nostrorum collegio, Dei misericordiam deprecantes, ut vobis longævos dies tribuat, & eosdem semper in sua pace feliciter disponat, & omnes inimicos vestros sub pedibus vestris celeriter conterat. Suggerimus autem serenitati vestræ, quod Osnebruggenses episcopi quasdam decimationes non parvæ utilitatis in Nortlandia Corbeiensi ecclesiæ jam per longa tempora abstulerint, in cujus detrimenti reclamatione nos divina & vestra freti gratia, in tantum processimus, quod dominus papa vices suas in hac causa domino Magedeburgensi archiepiscopo commisit, qui etiam tam nos, quam dominum Osnebruggensem episcopum ad præsentiam suam in civitate *Merseburch*, vigesima prima die mensis Januarii evocavit. Quapropter clementiam vestram, de qua non parum confidimus obnixe flagitamus, ut eidem domino archiepiscopo imperiales apices destinare dignemini, quatenus pro vestræ jussionis reverentia, causam nostram benigne suscipiat, & sine dilationis impedimento definiat, nec ecclesiæ Corbeiensi aliquatenus obsistat, quod dono & privilegiis antecessorum vestrorum

(a) Conradus post Hamukonem Patherburnense sancti Petri Monasterium, vulgo *Abdinghoff* dictum, rexisse dicitur ab anno 1154. ad 1180.

(b) Wernerus, qui ex præposito factus est episcopus, circa annum 1156. obiitque anno 1160.

easdem decimationes a fundatoribus suis accepit, & longis temporibus in quiete & pace possedit, & sine omni juris ordine per manifestam violentiam amisit. Præterea majestatis vestræ pedibus & animo & corpore advoluti, iteratam querimoniam ad vestræ celsitudinis aures referimus de occisione THIDERI comitis de Huxaria, qui in expeditione vestra Italica vobis strenue ac fideliter servivit, quem dominus VVidekindus de *Sualemberch* sedentem in jurisdictione sua, quam hereditariam sibi a nobis jure obtinuerat, super consecratum ecclesiæ murum propriis manibus cum satellitibus suis interemit. Insuper tam nos, quam omnes fratres nostri potentiæ vestræ flebiliter conquerimur, quod comes de *Tekeneburch* bona nostra, & fratrum nostrorum & pauperum, qui de hospitali vivunt, violenter occupavit, volens nos prædis & rapinis perurgere, ut prædium quoddam, quod ecclesia Corbeiensis in tempore quatuor prædecessorum nostrorum abbatum quiete possedit, nos absque legum ratione dimittamus, cum nos parati simus & ei multotiens obtulerimus in vestro judicio, sive ducis, sive comitis, nos pro eodem prædio velle stare, &, si per legem amiserimus, sine impedimento a possessione recedere.

EPISTOLA CCCCXIII. ADRIANI papæ IV. ad VVicmannum archiepiscopum.

Causam cum episcopum Osnabrugensem inter & VVibaldum abbatem de decimis vertebatur terminandam ejus judicio committit.

Anno 1156. ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei venerabili fratri VVICMANNO, Madenburgensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri VVIBALDI Corbeiensis abbatis relatione accepimus, decimas villarum suarum de Nortlandia commisso sibi monasterio quondam injuste ablatas, a venerabili fratre nostro PHILIPPO Osenbruggensi episcopo & quibusdam aliis ejus nomine detineri. Quocirca per præsentia scripta fraternitati tuæ mandamus, quatinus utramque partem ante tuam præsentiam evoces, & rationibus utriusque partis diligenter auditis, & ea qua convenit subtilitate discussis, quod justum inde fuerit judices, & quod judicaveris remoto dilationis obstaculo facias adimpleri. Data in Territorio Tuscul. v. idus Julii.

EPIST. CCCCXIV. VVICMANNI archiepiscopi Magdeburgensis ad Philippum Osnabrugensem episcopum.

Citat eum ad objecta VVibaldi abbatis responsurum.

WICMANNUS Dei gratia Magdeburgensis ecclesiæ, utinam non indignus minister, PHILIPPO Osenbruck episcopo, salutem & fraternam dilectionem. Anno 1156.

Dominus VVIBALDUS abbas Corbeiensis super quarumdam decimarum repetitione, quas sibi injuste ablatas & a vobis detineri conqueritur, a domino papa me sibi judicem constitui postulavit & obtinuit. Igitur domini papæ mandato astricti, & sicut ex tenore litterarum suarum potestis cognoscere, vicem ejus ipsius auctoritate in hac causa gerentes, quoniam oportet & sanum est nos obedire, fraternitati vestræ mandando præcipimus, quatinus decimo Kalendas Februarii præsentiam vestram nobis in *Merseburg* exhibeatis. Ibi siquidem domini abbatis querimoniam prædictam & vestrum responsum audiemus, & subtiliter hinc & inde rationibus cognitis, æquitatem judicii diffiniemus.

EPIST. CCCCXV. VVICMANNI archiepiscopi Magdeburgensis ad VVibaldum abbatem.

Citasse Philippum episcopum Osnabrugensem coram se scribit.

WICMANNUS, Dei gratia Magdeburgensis archiepiscopus, dilecto in Christo fratri VVIBALDO venerabili Corbeiensi abbati, fraternum cum orationibus obsequium. Anno 1156.

Super negotio vestro, quid nobis à domino papa sit injunctum, domino episcopo Osenbruggensi scripsimus, eique ut suam nobis præsentiam *in Merseburg* exhibeat x. Kal. Februarii, auctoritate apostolica injunximus. Quod ideo fraternitatem vestram volumus scire, ne ante diem prænominatum festinetis venire.

EPIST. CCCCXVI. VVICMANNI archiepiscopi Magdeburgensis ad VVibaldum abbatem.

Osnabrugensis episcopi responsionem ei significat.

WICMANNUS, Dei gratia id quod est in ecclesia Magdeburgensi, dilecto in Christo fratri VVIBALDO venerabili Corbeiensi Anno 1156.

Corbeiensi abbati orationis atque servitii affectuosam exhibitionem.

Super negotio vestro, quid nobis a domino papa sit injunctum, domino Osenbruggensi significavimus. Locum ei in *Mersburg*, diem quoque decimo Kalendas Februarii denotavimus: nullum vero aliud responsum ab ipso adhuc accepimus, præter quod nuntio nostro attestante ajebat, se potius velle episcopatum dimittere, quam decimas illas, quas ecclesia sua sexaginta & amplius annis quiete possedit, sui episcopatus tempore perdere. Per eumdem tamen nuntium verbis & non scripto mandavit, se nobis omnem, quam deceat, reverentiam libenter exhibere, super hoc autem verbo totius ecclesiæ suæ tam cleri quam populi consilium se velle habere, ipsumque consilium per honestas & majores ejusdem ecclesiæ personas nobis usque ad Epiphaniam ostendere. Unde omnibus aliis omissis, unum hoc fraternitati vestræ respondemus, quod vitæ nobis incolumitate servata x. Kal. Februarii, ita enim ex consilio ordinavimus, in loco condicto erimus, & sive dominus Osenbruggensis veniat sive non, secundum consilium fratrum & coepiscoporum nostrorum debita justitia, in quantum nobis erit, desiderium vestrum non fraudabimus. Exemplum litterarum, quod petivistis, misimus, aliud non accepimus.

DE IMPERATORIBUS EX sanguine Caroli-magni.

[a] Imperator CAROLUS (a) parrochiam Halberstadem certis undique circumscripsit terminis, suoque augustali imperio, & inprævaricabili privilegio firmavit DCCCIV. idus Maij indictione x. sui autem regni XXX. quarto, imperii vero tertio, ordinationis HILDEGRINI episcopi XXIII. in palatio al. Saltz.
[b] (b) *Sarh* nominato. Eodem etiam tempore habito conventu in palatio eodem, imperator omnes Saxones antiqua libertate donavit, eosque pro conservanda fide catholica ab omni solvit tributo excepto, quod eos omnes divites scilicet ac pauperes totius suæ agriculturæ ac nutrituræ decimas Christo ac sacerdotibus ejus fideliter reddere jussit. CAROLO MAGNO successit LUTHEVVICUS Pius filius ejus. Post quem successit LUTHEVVICUS filius prædicti LUTHEVVICI. Quo defuncto successit ei filius suus tertius LUTHEVVICUS. Cui etiam successit filius suus CAROLUS rex. Qui octavo regni sui anno a regno deponitur, & ARNULFUS in regem est coronatus, qui regni sui anno decimo tertio defunctus est, cui successit LUTHEVVICUS, qui cognominatus est Infans, & regnavit annis tredecim. Cui cum non esset filius, principes regni communi consilio OTTONEM illustrem Saxoniæ ducem in regem eligere voluerunt, sed per consilium ejus CONRADUS Francorum dux, qui de cognatione quarti LUTHEVVICI erat, coronatus est, & vixit annis novem. Hucusque Caroli proles regni tenuit fastigia. Dehinc Saxonici imperatores successerunt. Primus eorum HENRICUS Saxonum dux, filius prædicti OTTONIS ducis, pater OTTONIS primi imperatoris, ordinatus est.

EPISTOLA CCCCXVII. FREDERICI imperatoris ad VVicmannum archiepiscopum Magdeburgensem.

Commendat ei causam Corbeiensis monasterii adversus episcopum Osnaburgensem

FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, dilecto suo VVICMANNO Magdeburgensi archiepiscopo gratiam suam & omne bonum. Anno 1156.

Serenissimi imperatores, nostri utique prædecessores, divino edocti spiritu sanxerunt ea, quæ ad beatissimæ jura spectant ecclesiæ, tamquam ipsam sacro-sanctam & religiosam ecclesiam venerabiliter ab omnibus illibatam custodiri, & ea potissimum quæ ab imperiali domo ad quodcumque religiosum collegium collata sunt, nulla vi aut dolo aut aliquo temerarii contractus nomine alienari. Horum utique rationabilibus inhærere vestigiis pietatis nostræ est propositum, & omnibus ecclesiis Dei, maximeque his, quæ imperiali specialiter ditioni subesse noscuntur, jura & possessiones earum conservare humanitatis nostræ est intentio. Unde quoniam a pontifice almæ nostræ urbis Romæ judicem te ordinatum esse cognovimus super negotio, quod inter venerabiles principes nostros abbatem Corbeiensem & episcopum Osenbruggensem agitatur, super quibusdam decimis a divæ recordationis LUDOVICO imperatore augusto Corbeiensi ecclesiæ collatis, sed postea nescio quo alienationis titulo ad episcopatum Osenbruggensem translatis, prudentiam tuam exoratam esse volumus, ut tenore privilegiorum Corbeiensis ecclesiæ diligenter considerato, debitum & optatum finem eidem causæ imponas.

(a) Quæ hic de Carolo leguntur, extant in chronico Halberstadensi edito tom. 2. script. rer. Brunsvvic. p. 111. ita tamen ut pauca interdum interpolentur.

(b) Palatium hoc regium ignotum fuit erudito viro Mabillonio.

EPIST. CCCCXVIII. FREDERICI imperatoris ad Wibaldum abbatem.

Quam prospere cum ipso omnia agantur, enarrat.

Anno 1156. FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, dilecto suo VVIBALDO Corbeiensi abbati gratiam & omne bonum.

De statu nostræ prosperitatis te tamquam specialem nostrum gaudere non dubitantes, eruditionem tuam scire volumus, quod nos compositis in Burgundia magnifice nostris negotiis, ipsius favente clementia, qui dat salutem regibus, prospero itinere ad partes Rheni sumus reversi, & natale Domini apud Spiram gloriose celebravimus. Curiam quoque in purificatione sanctæ Mariæ pro bono pacis firmando apud Ulmam habituri sumus, qua finita, aptatisque illius terræ negotiis, ad inferiores Rheni partes accedere statuimus, ut cornua superbiæ eorum, qui manus suas in serenissimum imperium nostrum extendere ausi sunt, in brachio virtutis nostræ ita recidamus, ut filii & nepotes eorum exemplo patrum correcti discant imperio se non opponere, sed ejus mandatis debito honore & reverentia subjacere. Ad quod celeriter peragendum, te tamquam præcordialem nostrum invitamus. Quæ in litteris tuis a nostra serenitate expostulasti, pro commodo causæ tuæ fieri jussimus, ipsi, Deo auctore, injuriam tuam debita severitate suo loco & tempore ulcisci cupientes.

EPISTOLA CCCCXIX. VVERNERI episcopi Mindensis ad archiepiscopum Magdeburgensem.

Episcopum Osnabrugensem ad ipsum accedentem, Hildesii remansisse ægrotum.

Anno 1156. REverendo domino sanctæ Magetheburgensis ecclesiæ archiepiscopo VV. per misericordiam Dei id quod est in ecclesia Mindensi, assiduas orationes in Domino, cum fideli devotionis obsequio.

Apostolicæ sedi omnem reverentiam & vestræ paternitati omne devotionis obsequium exhibere cupientes, divinæ miserationi gratias referimus, quod dominus papa adeo vestram probavit experientiam, ut alta & sublimia ecclesiarum negotia ad vestræ discretionis transmitteret diligentiam. Venerabilis siquidem, frater noster PHILIPPUS Osenbruggensis episcopus, vestram ex mandato domini papæ aditurus præsentiam, in Mindensi loco apud nos receptus est hospitio, sed in ipso processu itineris magna nimis eum ægritudo occupavit: prius quidem ob magnitudinem infirmitatis suæ multas passiones sustinuit, sed ex labore itineris eadem ipsius infirmitas, usque ad defectum corporis ejus excrevit. Eodem itaque venerabili fratre nostro ad Hildenesheimensem civitatem descendente, & nobis vias ejus comitantibus, & usque ad conspectum vestrum ipsum perducere volentibus, tanta nobis ipsius ægritudo innotuit, quod nullatenus procedere potuisset, quem tam immoderata infirmitas ante & in via apprehendisset. Vestram itaque nobis hactenus in omnibus bonis expertam benevolentiam cum omni diligentia deposcimus, quatenus ob hanc necessitatem prænominati domini PHILIPPI episcopi absentiam, intuitu nostræ devotionis & servitii, misericorditer sufferatis, atque personas honorabiles præsentium præsentatores, legationem ipsius ad vestram prudentiam deferentes, misericorditer remittatis, & dilectum dominum Corbeiensem, ut ab hoc verbo desistat, paterne commoneatis.

EPISTOLA CCCCXX. FRIDERICI Monasteriensis episcopi ad Wicmannum archiepiscopum.

Commendat ei episcopum Osnabrugensem.

DOmino WICMANNO archiepiscopo reverendo, FRIDERICUS (a) Monasteriensium humilis minister, intimum servitii & orationis affectum. Anno 1156. [a]

Pertulit ad nos dominus Osenburgensis episcopus gravaminis sui causam, & condoluimus, tum quia infirmus est, & laborare non potest, tum quia Corbeiensis abbas injuriam ei videtur inferre. Eapropter excellentiam vestram commonitam esse cupimus & rogamus obnixius, quatenus eum, tamquam seniorem & coepiscopum manuteneatis, & nullam omnino ei injuriam fieri sinatis. Perspicuum est enim, ut, si forte, quod absit, unus opprimatur, ad plures tam episcopos quam archiepiscopos tantum inconveniens derivetur. Valete.

(a) Hic Fridericus anno 1152. Aquisgrani ordinatus episcopus ab iisdem præsulibus, qui imperatorem Fridericum unxerant, omissus est in catalogo episcoporum Monasteriensium apud Bucelinum in sua Germania sacra.

EPISTOLA CCCCXXI.
B. Hildesheimensis episcopi ad VVicmannum archiepiscopum Magdeburgensem.

Orat excusari episcopum Osnaburgensem, qui infirmitate detentus ad eum accedere nequit.

Anno 1156. Reverendo domino VVICMANNO, sanctæ Magetheburgensis ecclesiæ archiepiscopo, B. [a] (a) Dei gratia Hildenesheimensis humilis minister, devotas orationes in Domino & servitium.

Venerabilis frater noster PHILIPPUS Osenbruggensis episcopus vestram ex mandato domini papæ ad negotium domini Corbeiensis abbatis aditurus præsentiam, in ipso processu itineris magna nimis occupatus est ægritudine: prius quidem ob magnitudinem infirmitatis suæ multas & graves passiones sustinuit; Verum ex labore inchoati itineris eadem ipsius infirmitas vehementer augmentata fuit. Eodem itaque præfato venerabili fratre nostro jam dicto itinere ad nos in civitatem nostram descendente, tanta nobis ipsius ægritudo innotuit, quod nullatenus processisse potuisset, nisi vitæ suæ conservationem omnimodis postponere vellet. Vestram itaque nobis hactenus exhibitam benevolentiam cum omni diligentia deposcimus, quatinus ob hanc necessitatem prænominati domini PHILIPPI absentiam intuitu nostræ petitionis & servitii patienter sufferatis, atque personas honorabiles præsentium præsentatores legationem ejus ad vestram prudentiam deferentes misericorditer & in dilectione remittatis. Ipse etenim divina gratia ab imminenti periculo ereptus, ubi sibi vestra sublimitas significaverit, pro prænotato negotio absque tergiversatione se vestro conspectui præsentabit. Gratias Dei vobiscum.

EPIST. CCCCXXII. VVICMANNI archiepiscopi Magdeburgensis ad Adrianum papam.

Reddit rationem de commissa sibi causa inter episcopum Osnabrugensem & abbatem Corbeiensem.

Anno 1157. ADRIANO Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ summo & digne reverendo pontifici, VVICMANNUS Magdeburgensis provisor humilis, tam voluntariam quam debitam obedientiam, cum orationibus ac fideli servitio.

Super querimonia, quam dominus VVIBALDUS Corbeiensis venerabilis abbas, adversus dominum PHILIPPUM episcopum Osenbrugensis ecclesiæ habet, pro quibusdam decimis ecclesiæ Corbeiensi ab Osenbrungensibus injuste, sicut asserit dominus abbas, ablatis, injunxit nobis paternitas vestra, quatinus utramque partem in præsentiam nostram evocaremus, & utriusque partis auditis allegationibus, causis etiam hinc & inde diligenter discussis, finem debitum tantæ controversiæ imponeremus. Cujus rei gratia litteris ad utrosque directis locum & diem certum eis præfinivimus, necnon ad cooperandum nobis in discussionem tanti negotii suffraganeos ecclesiæ nostræ episcopos eodem ascivimus. Venit dies, venimus & nos cum fratribus & coepiscopis nostris ad locum præfinitum, dominus etiam abbas cum ecclesia sua Corbeiensi præsentiam suam nobis obedienter exhibuit; solus ex omnibus, qui vocati fuerant, dominus Osenbrugensis non affuit, duos tamen ex canonicis ecclesiæ suæ Thid. & Theth. nuntios pro se misit. Ventum est ad causam, lecta est ibi seriatim Corbeiensium querimonia, non de novo, non de nihilo, sicuti dabatur intelligi, exorta, sed coram dominis ac patribus nostris Romanis pontificibus ex antiquo ventilata. Cujus serie audita, assurrexerunt prædicti nuntii asserentes dominum episcopum suum pro reverentia & mandato vestro iter quidem post nos arripuisse, non modicum viæ spatium de domo sua processisse, sed in ipso, quo veniebat itinere tanta corporis invalitudine prægravatum, ut ne ultra posset procedere, eaque necessitate ipsum eo, unde venerat, non sine labore gravi fuisse reversum. Addideruntque eum reddita sibi sanitate libenter ad nos alio loco alio tempore venturum. Quorum assertionibus, ut pronior adhiberetur fides, litteras dominorum episcoporum Hildenesheimensis & Mindensis, qui eumdem episcopum in domo quisque sua collegerat, præ manibus habebant, quarum eadem fuerit continentia, quam nuntiorum sonuerant verba. Quibus cum necdum ad plenum crederetur, dixerunt se velle juramento monstrare, dominum suum non venisse, non ideo, quia venire non voluit, sed quia venire non potuit. Dominus abbas e contra, non leviter, inquit, hoc juramentum præstabit nobis fidem tantæ imbecillitatis in domino Osenbrugensi, quia qui potuit in sua redire, nisi voluntas defuisset, potuit & prodire. Addidit quoque dominos episcopos, quorum litteræ ibi lectæ fuerant, de re non satis certa minus caute testificatos esse. Cumque in hunc modum hinc & inde disceptarent, ante expectatum appellavit in hæc verba.

Ego VVIBALDUS, Dei gratia Corbeiensis abbas, appello dominum papam ADRIANUM, & provoco ad præsentiam ejus dominum PHILIPPUM Osenbrugensem episcopum, responsurum domino papæ & nobis

(a) Bruno, qui Bernardo anno 1153. defuncto successit ad 1160.

in octava sancti Martini episcopi, de decimationibus baptismalium ecclesiarum in *Nortl*, *VVrederen*, *Meppie*, *Aschentorp*, *Loninge*; *Visbike*, cum suis antiquis terminis, quas decimationes Corbeiensi ecclesiæ injuste aufert. Etiam Thid. provoco præpositum & magistrum Thethdum, qui ad gravamen causæ nostræ de re incerta jurare volunt præscripta die in præsentia domini papæ responsuros.

Audita appellatione, nihil ultra in causa procedere præsumsimus, sed vestro, pater venerande, judicio examinandum relinquimus.

EPIST. CCCCXXIII. FRIDERICI imperatoris ad VVigbaldum abbatem.

Laudatum de fidelitate convocat Noviomagum, & de expeditione in Mediolanenses.

Anno 1157. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum imperator semper augustus, VVIBALDO dilecto suo Corbeiensi & Stabulensi abbati, gratiam suam & omne bonum.

Quod fama prædicat, operum censura declarat, quod persona tua plurimis ornata virtutibus admirabili constantia & fidei puritate præfulget, atque difficilius a fidelitate imperii, quam sol a sua claritate discedit. Quare de tua honestate omnimodis confidentes, graviora imperii negotia tuo dicimus tractanda consilio, & sicut es fide ac probitate præcipuus, sic te in nostris negotiis primum & assiduum esse desideramus. Quod autem jam longo tempore personam tuam ad nos venire non jussimus, causa fuit, quod de immensis Italicæ expeditionis & Græcæ legationis laboribus nuper reversum diurnæ pausationis licentia placandum esse putavimus. Causa etiam fuit, quod nusquam tuis partibus in tantum approximavimus; ut te ad nos sine difficultate tua vocare possemus. Nunc autem quia statim post pascha versus inferiores partes iter dirigimus, omnia illius provinciæ negotia sapientiæ tuæ consilio tractare volentes, rogamus ut in tertia Dominica post pascha apud Noviomagum nobis occurras. Præterea scire te volumus, quod expeditionem, quam apud *VVirsburg*, in Apuleiam indiximus, ex quo Græcorum gentem de Apuleia exterminatam esse comperimus, principibus duximus relaxandam, illis specialius necessitatibus intendentes, quibus honor imperii magis opprimitur, & quas amplius dissimulare cum honore nostro nec possumus, nec debemus, Mediolanensis dumtaxat populi superbiam ac temeritatem, qua ecclesiæ & civitates Lombardiæ, sicut optime nosti, multifarie destructæ sunt, & quotidie ad contumeliam imperii destruuntur. Quorum intentiones, nisi nostra potentia, celeri virtute præveniat, gravior inde imperio horror emerget. Inde est, quod in die palmarum Fuldæ ex consilio principum expeditionem indiximus Mediolanum a proxima vigilia Pentecosten futura usque annum & Ulmæ promovendam. Quam expeditionem prudentiæ tuæ sub obtentu gratiæ injungimus. Rogamus, ut sicut nostrum sigillum convenienti dispositione de tuo arbitrio ordinasti, ita etiam dominæ tuæ sigillum sine mora studeas informare, & ad nos Aquisgrani sculptum afferas & bene politum.

EPISTOLA CCCCXXIV FRIDERICI imperatoris ad Henricum regem Anglorum.

Commendat ei Gerardum abbatem Solemniacensem.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, magnus & pacificus a Deo coronatus, dilectissimo fratri & intimo ac speciali amico suo HENRICO, illustri Anglorum regi, Normannorum atque Aquitanorum duci, fraternæ caritatis & amicitiæ indissolubilis firmissimam connexionem. Anno 1157.

Imperialem dignitatem decet sacro-sanctis ecclesiis & religiosis monasteriis in suis opportunitatibus manum clementiæ porrigere salutarem, ut divino cultui vacare liberius, & pro nostra & populi salute Dei misericordiam propensius valeant exorare. Quocirca venientem ad nos a partibus Aquitaniæ virum venerabilem GERALDUM abbatem Solemniacensis monasterii, quem nobis attentissime commendavit nobis fidelissimus & carissimus VVIBALDUS, abbas sacrorum monasteriorum imperii nostri Stabulaus & Corbeiæ, benigne suscepimus, & honorifice tractavimus, & in suis justis petitionibus clementer exaudivimus, inter quas illa præcipua fuit, ut quoniam idem Solemniacense cœnobium in tuo principatu situm esse cognoscitur, pro sui commendatione & monasterii sibi commissi protectione imperiales apices ad tuam magnificentiam ei præstaremus, de nostra mutua & firmissima amicitia, quam fama prædicante cognoverat, maxime confidens, quod rem æquam & honestam pro nostræ intercessionis gratia benigno & faciliori animo perficias. Eapropter nobilitatem tuam attente monemus, ut sicut regiam decet clementiam, prædicti abbatis personam & præscriptum monasterium sub tua protectione commendatum habeas, & a pravorum hominum infestationibus, virtute tibi divinitus collata, defendas. Data Aquisgrani Palatio, secundo nonas Maij indictionis quintæ.

EPISTOLA CCCCXXV. HENRICI ducis Bavariæ & Saxoniæ ad imperatorem Fridericum.

De gratia VVidikindo de Sualemberg [illegible]*dulta & pœnitentia imposita.*

Anno 1157. SErenitati vestræ significo, quod VVidikino de *Sualemberg*, forefacta sua remisimus sub hac pœnitentia, consilio & petitione domini Patherburnensis episcopi & fratris sui Folcuini, necnon aliorum amicorum suorum. In placito, quod Corbeiæ in rogationibus habui, omnem Teutonicam terram, quam nobis Rhenus dividit, forjuravit, ad festum sancte Jacobi transiturus, nec umquam, nisi mea vocatione reversurus. Prius autem domino abbati Corbeiensi, necnon viduæ & pupillis THEODERICI comitis, quem occidit, secundum consilium & præceptum meum satisfaciet & placabit. Castrum meum *Dasenberch* remota omni conditione vel verbo gratiæ recepi, sicque is, qui prius beneficia sua benificiali jure a me perdidit, hoc quoque dimisit.

EPISTOLA CCCCXXVI. VVIBALDI abbatis ad Adrianum papam.

Scribit in gratiam Gerardi canonici de Aiuncurt.

Anno 1157. REverendo in Christo patri suo & domino ADRIANO uni & universali papæ, frater VVIBALDUS Dei gratia id quod est in ecclesia catholica filialem in Christo dilectionem & promtum per omnia devotionis obsequium.

Cum essemus in synodo domini Leodiensis episcopi, Gerardus quidam Scolaris conquestus est, quod quidam Gislebertus de [a] *Aiuncurt* (a) præbendam sibi auferret, quam ei dederat sub multorum testimonio dominus VVALTERUS abbas monasterii sancti Laurentii, qui nunc eidem monasterio regulariter præest, præbendam videlicet vacantem, quæ fuit nuper defuncti quondam Rumberti clerici, & quod a prædicto abbate per litteras & idoneos nuntios jussus fuisset prænominatæ præbendæ stipendia capere, sed prohibitus esset a prædicto Gisleberto per violentiam, intentatis etiam mortis minis. Ad hæc vero Gislebertus respondit, quod eadem præbenda sibi jure pertineret, pro eo quod antecessor præscripti abbatis VVALTERI dedisset ei præbendam, quæ prima in eadem ecclesia vacaret. Auditis itaque partis utriusque allegationibus, dominus episcopus secundum consuetudinem ejusdem ecclesiæ, sententiam judicii archidiaconos suos & totum clerum interrogavit, qui omnes una & consona voce protulerunt Gerardi ex jure esse præbendam, quam per decessum recentem Rumberti clerici recenter eam canonice acceperat, potius quam Gisleberti, qui pollicitationem in mortis alicujus captatione aucupaverat. Quæ sententia ab uno archidiaconorum promulgata, ab universis qui in synodo erant approbata est, & cum episcopus omnium auctoritate fretus supradictum Gerardum scolarem jussisset præbendæ suæ integraliter restitui, adversarius ejus Gislebertus non a sententia, sed ab executione, vestræ celsitudinis nomen appellavit. Et quoniam vestræ auctoritatis est de qualitate appellationum judicare, vestram beatitudinem attenta devotione exoramus, ut appellationis remedium, quod non tantum a sanctissimis patribus nostris venerabilibus sacro-sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ pontificibus, ad relevandas oppressorum causas inspiratione divina institutum est, sed etiam a prudentissimis regni sæcularis imperatoribus mirabili providentia est ordinatum, tanta discretione moderare dignemini, ut propter frivolas & superfluas appellantium licentias innocentibus non vertatur in perniciem, quod oppressis provisum est in salutem. Hoc etiam vestra sublimitas malum radicitus amputare non differat, ne in episcopatu Leodiensi, qui semper ab hoc vitio alienus fuit, aliquis ambitiosus mortem alicujus vel emat, vel captet, vel desideret seu machinetur, sed tunc dentur ecclesiastica beneficia, cum, decedente persona possidente, rite vacaverint.

(a) Hæc de *Aiuncurt* collegiata ecclesia, a Beringero S. Laurentii abbate fundata, ante trecentos annos, Lovanium translata est in ecclesiam S. Jacobi.

EPISTOLA CCCCXXVII. ADRIANI papæ IV. ad Wibaldum abbatem.

Camaldulenses Betardingorum & S. Petri de Rota ei commendat.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Stabulensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1157.

Licet omnium ecclesiarum nobis cura & sollicitudo immineat, licet eas debeamus universaliter defendere, religiosa tamen loca nos convenit attentius confovere, & gratiora ejs exhibere obsequia, qui propria relinquentes, in domo Domini elegerunt abjecti & despicabiles remanere, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. In episcopatu siquidem Aretino quædam monasteria esse noscuntur, Betardingorum videlicet & sancti Petri de Rota, in quibus religiosi viri fratres Camaldulenses assidue student Domino deservire, qui, licet sint rebus temporalibus pauperes, thesauro ta-

men indeficienti locupletes esse creduntur. Pro ipsis itaque dilectionem tuæ fraternitatis attentius exoramus, apostolicis litteris tuæ discretioni mandantes, quatinus pro amore Dei, pro beati Petri & nostra reverentia, ita industria tua apud carissimum filium nostrum FREDERICUM illustrem atque catholicum Romanorum regem efficiat, ut prædicti fratres rerum suarum ab his, qui sunt in exercitu, non possint sustinere jacturam, sed potius cum apud christianissimum principem de aliquo querelam protulerint, plenariam valeant ab ipso justitiam obtinere. Data Romæ apud sanctum Petrum XIV. Kal. Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXVIII. ADRIANI papæ IV. ad Coloniensem archiepiscopum, Constantiensem episcopum, & abbatem Stabulensem.

Commendat eis monasterium S. Antimi.

Anno 1157. ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Coloniensi archiepiscopo & Constantiensi episcopo, & dilecto filio abbati de Stabulaus, salutem & apostolicam benedictionem.

Tam rationis quam æquitatis ordo expostulat, & susceptæ administrationis officium vos invitat, ut piis ac religiosis locis vestræ defensionis auxilium debeatis impendere, & ea in sua justitia modis omnibus confovere. Inde est, quod prudentiæ vestræ per apostolica scripta mandamus, ut monasterium sancti Antimi, pro beati Petri ac nostra reverentia in justitia sua manutenere cureris, & secundum quod in privilegiis Romanorum imperatorum eidem monasterio indultis dinoscitur contineri, ad conservandam libertatem ipsius, prout expedire videritis, laboretis, quatinus dignas vobis gratiarum actiones persolvere & vestræ devotionis studium debeamus in hac parte non immeriti commendare. Data Sutrii v. Kal. Junii.

EPISTOLA CCCCXXIX. ADRIANI papæ IV. ad abbatem Corbeiensem.

Commendat ei apud imperatorem res ecclesiæ Romanæ & suos legatos cum ipso tractaturos.

Anno 1157. ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Corbeiensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

A Devotionem ac reverentiam, quam sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ matri tuæ hactenus impendisti, & nos ipsi cognoscimus, & fratres nostri, qui plenius norunt, nobis plenius retulerunt. Conveniens equidem est & consentaneum rationi, ut eidem ecclesiæ, quæ tam pro tua quam pro cunctorum salute fidelium laborat, assidue te devotum & subjectum debeas exhibere, & de ejus semper honore atque utilitate, sicut hucusque fecisse dinosceris, sollicite cogitare. Superest autem, ut bonum inceptum atque propositum ita laudabiliter exequaris, ut B nos & fratres nostri, qui bonum de te perhibent testimonium, fidelitatem & devotionem tuam ipso rei effectu possimus evidentes agnoscere. Et ideo dilectioni tuæ per apostolica scripta mandamus & exhortamur in Domino, quatinus Romanam ecclesiam, cui omnem obedientiam debes & subjectionem impendere, omni conanime studeas honorare, & ad ejus utilitatem atque servitium te non dubites promtissimum exhibere. Inventa itaque hac temporum opportunitate, apud dilectum filium nostrum FREDE- C RICUM illustrem Romanorum regem, ita eidem ecclesiæ sollicitus eis assistere, & ita eam sibi assidue commendare, atque cum ipso de ejus utilitate & incremento tractare, ut eadem mater tua te specialem & devotissimum filium ipso rei effectu patenter agnoscat; & tu apostolicæ sedis auxilium, quatenus tibi fuerit opportunum, cum majori fiducia debeas implorare. Ad hæc venerabilem fratrem nostrum C. (a) Portuensem episcopum & dilectos filios nostros B. (b) titulo sancti Clementis, & O. (c) titulo sanctæ Ceciliæ presbyteros cardinales, D qui apud memoratum FREDERICUM illustrem Romanorum regem ex mandato nostro legatione funguntur, de honore & exaltatione Romanæ ecclesiæ & de salute regni cum eo, auctore Domino, tractaturi, discretioni tuæ attentius commendamus, rogantes ut eos tamquam nosmetipsos honeste recipere, ac modis omnibus studeas honorare, & in suis opportunitatibus eis honorifice providere. Si enim matrem tuam ipsam Romanam ecclesiam recognoveris, & ei studueris debitum servitium & honorem impendere, ipsa quoque te suum specialem E filium recognoscet, te curabit in tuis postulationibus celerius & facilius exaudire. Data Romæ apud sanctum Petrum IV. Kal. Junii.

(a) Cencium, qui primum ab Eugenio III. presbyter cardinalis S. Laurentii in Lucina, deinde episcopus Portuensis ab Anastasio IV. creatus est.

(b) Bernardum ex canonico regulari Lucensi & priore Lateranensis monasterii, ab Eugenio III. purpura donatum, & ab eodem & ab Adriano multis legationibus deputatum ad Fridericum imperatorem.

(c) Octavianum primo diaconum cardinalem, ab Innocentio III. deinde ab Eugenio presbyterum cardinalem S. Ceciliæ creatum.

EPISTOLA CCCCXXX. ADRIANI papæ IV. ad Wibaldum abbatem.

Suos ad imperatorem legatos ei commendat.

Anno 1157. ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Stabulensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

Experta jam in multis erga sacro-sanctam Romanam ecclesiam dilectionis tuæ sinceritas nullum dubitationis locum in animo nostro relinquit, quin de his quæ ad ejus honorem pertinent, vigilans & studiosus existas. Sane nos dilectos filios nostros G. titulo sanctæ Potentianæ, J. titulo sanctorum Johannis & Pauli presbyteros, & G. sanctæ Mariæ in Porticu diaconum cardinales prudentes, honestos, ac litteratos viros, & quos caros circa nos satis habemus, ad præsentiam carissimi filii nostri FREDERICI illustrissimi Romanorum regis pro imminentibus negotiis decrevimus transmittendos. Quocirca dilectionem tuam monemus & exhortamur in Domino, quatinus eis apud eumdem filium nostrum, sicut nobis ipsis diligenter assistas, & sollicitudinem omnem adhibeas, ut ipsi ad honorem sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ injuncta valeant negotia explicare. Data Sutrii Kal. Junii.

EPISTOLA CCCCXXXI. ADRIANI papæ IV. ad archiepiscopum... Bavembergensem episcopum & Wibaldum abbatem.

Abbatem & conventum Farfensem apud imperatorem eis commendat.

Anno 1157. ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus archiepiscopo... & Bavembergensi episcopo, & dilecto filio VVIBALDO Corbeiensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

Quia Farfense monasterium ad ordinationem & dispositionem sedis apostolicæ specialiter spectat, carissimum filium nostrum FREDERICUM illustrem Romanorum regem duximus exorandum, quatinus dilectum filium nostrum R. abbatem ipsius monasterii, & monasterium ipsum pro beati Petri & nostra reverentia diligat, & litteras benevolentiæ suæ ipsi transmittat, in quibus gratiam & bonam voluntatem suam eidem abbati ostendat. Pro aliis etiam eidem gloriosissimo filio nostro in eisdem litteris preces porreximus, quæ si fuerint effectui mancipata, noscuntur ad utilitatem & reparationem ipsius monasterii procul dubio pertinere. Per præsentia itaque vobis scripta mandamus, quatinus animum regis ad hoc inducatis, ut preces nostræ, quas super hoc ei porreximus, per studium vestrum celeriter, auctore Domino, compleantur, & ita verbo & opere jam dicto monasterio salubriter auxilii sui solatia subministret, ut nostras preces prædictus abbas & fratres ejus sibi sentiant profuisse, & benivolum & efficacem defensorem se habere cognoscant. Data Sutrii Kal. Junii.

EPIST. CCCCXXXII. FRIDERICI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

De legatis Polonorum.

FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator & semper augustus, dilecto suo VVIBALDO Corbeiensi & Stabulensi abbati, gratiam suam & omne bonum. Anno 1157.

Dignas grates agimus dilectioni tuæ, quod post curiam Bavembergensem ita vicinus & paratus nobis affuisti, ut forte a majestate nostra vocatus sine cunctatione vel dilatione ad omnes jussiones nostras explendas devotus occurreres. Scire itaque tuam prudentiam volumus, quod magni legati Polonorum in Halla ad nos venerunt, sed nullum tale verbum, unde remanendi nobis daretur occasio, ad nos detulerunt, a quibusdam suis fautoribus in hanc spem inducti, quod nullo modo instantem expeditionem peragere possemus. Inde nos in misericordia Dei, in cujus manu cor regis, omnem fiduciam nostram ponentes, ij. nonas Augusti movimus expeditionem, rogantes quam intime dilectionem tuam, ut apud divinam pietatem prosperos successus & felicem reditum indefessis precibus nobis obtineas. Si vero Græci interim venerint, ordinavimus eos in VVormatia reditum nostrum præstolari. Illuc quoque post reditum nostrum per litteras nostras evocatus indubitanter accedas, quia te inconsulto nihil cum Græcis tractare proposuimus.

EPIST. CCCCXXXIII. R. MONACHI ad Wibaldum abbatem.

Gratias agit quod ipsius obtentu ab episcopo Metensi honorifice sit susceptus.

DOmino & patri suo reverendo Stabulensi & Corbeiensi abbati VVIBALDO, frater R. Dei gratia modicus, exiguas orationes & devotum obsequium. Anno 1157.

Gratia benignitatis vestræ me Mettim eunti comitata est, & mecum fuit, & elaboravit, ut fierem acceptus coram domino meo episcopo hoc tempore. Honorifice enim & familiariter ab eo & a suis susceptus, habitus, & dimissus sum, ut patenter cognoscerem secundum vulgare verbum, mentum meum in natando manu vestra sustentari,

Prudentiæ igitur vestræ in his & similibus A plurimum innitens, gratias refero summo provisori, obnixius deprecans, ut vos nobis & nostris salvum & incolumem sine fine custodiat, & quad non possum, ipse retribuat.

EPIST. CCCCXXXIV. FRIDERICI imperatoris ad VVibaldum abbatem.

De victoria reportata in Polonos.

Anno1157. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum B imperator & semper augustus, dilecto suo VVIBALDO Corbeiensi & Stabulensi abbati, gratiam suam & omne bonum.

[a] Quantam in expeditione Polonica, (a) quam nuper gloriose peregimus, divina pietas gratiam nobis contulerit, quantave gloria & honore Romanum imperium exaltaverit, Poloni sub jugo dominationis nostræ reducti protestantur, & nos, quo plenius possumus, dilectioni tuæ duximus significandum. Polonia quamvis arte & natura admodum munita esset, ut antecessores nostri reges & imperatores vix magna diffi- C cultate ad fluvium Oderam pervenissent, nos tamen in virtute Dei, qui visibiliter nos præcessit, clausas illorum, quas in angustis locis præcisa arborum densitate fecerant, & magna ingenii mole obstruxerant, penetravimus, & in octava assumtionis sanctæ Mariæ fluvium Oderam, qui totam terram illam quasi muro vallat, & profunditate sua omnes excludit, contra spem Polonorum cum omni exercitu nostro transivimus. Tanta enim erat omnibus transeundi aviditas, D ut alii profundis gurgitibus se immergerent, alii vero transnatarent. Quo viso Poloni vehementer exterriti, & jam nihil præter exitium & destructionem terræ sperantes, munitissima castra *Glogovva* & Bitum & alia plura, quæ prius ab hoste capta non fuerant, timore nostro incenderunt, & ipsi, quamvis auxilio vicinarum gentium, Ruthenorum, Parthorum, Pruscorum, Pomeranorum maximum exercitum collegissent, a facie nostra fugerunt. Hos vero fugientes insecuti sumus, & per episcopatum *Frodezlau* & episcopatum *Posnan* transcurrentes totam fere terram igne & gladio vastavimus. Dux itaque E Poloniæ cum terram totam & populum a facie manus nostræ periclitari videret, principes nostros tum per nuntios suos, tum in persona propria aggrediens, multis precibus, multis lacrymis vix tandem impetravit, ut sub juga dominationis nostræ redire, & gratiam nostram recuperare mereretur. In prædicto itaque episcopatu *Posnan*, in territorio *Erisgovve*, præfatus dux BOLISLAUS pedibus majestatis nostræ provolutus, inter- ventu principum hoc ordine in gratiam nostram est receptus. Primo juravit pro se & pro omnibus Polonis, quod frater suus exul ad ignominiam Romani imperii non fuerit expulsus. Deinde pollicitus est dare duo millia marcarum nobis, & principibus mille, & uxori viginti marcas auri, & curiæ nostræ ducentas marcas argenti pro ea negligentia, quod ad curiam nostram non venerat, nec de terra debitam nobis fecerat fidelitatem. Juravit quoque expeditionem Italicam. Deinde juravit, quod ad curiam nostram *Magdeburg* in natali Domini celebrandam venire debeat, super querimonia fratris sui expulsi plenarie responsurus. Sicque jurata nobis fidelitate, & de supradictis omnibus fideliter explendis acceptis obsidibus CAZIMIRO, fratre ducis & aliis nobilibus, gloriose, Deo duce, revertimur. Ceterum quia in legatione Græcorum prudentiam tuam nobis adesse desideramus, mandando rogamus dilectionem tuam, quatinus in vigilia sancti Michaelis *VVirzeburch* nobis occurrere festines.

(a) Hanc in Polonos expeditionem ad annum 1157. consignat Radevvicus cap. 1. quem vide si libet.

EPISTOLA CCCCXXXV. HENRICI ducis Bavariæ & Saxoniæ ad VVibaldum abbatem.

Lætatur de ejus prosperis, promittitque curam se habiturum de curte Papenheim, *&* *VVidikinum debita ei soluturum.*

WIBALDO venerabili sanctæ Corbeiensis ecclesiæ abbati, dilectissimo domino suo, HENRICUS Dei gratia Bavariæ & Saxoniæ dux, devotum obsequium cum omni sincera dilectione. Anno1158.

Quod omnia, quæ ad honoris vestri augmentationem spectant æquo ordine procedant, toto corde diligimus & optamus. De cetero de curte vestra *Papenheim*, sicut nobis insinuastis, libentissime providebimus, & hanc curam castellanis nostris *Dasenberg* diligenter injungemus. Quod autem dominus VVidikinus coram nobis promisit & non persolvit, post reditum nostrum ab expeditione, & si non gratis, tamen in beneplacito vestro & nostro persolvet.

EPIST. CCCCXXXVI. FRIDERICI imperatoris ad H. de *Limburg*.

VVibaldum abbatem honoret, nec quicquam attentet adversus res Stabulensis monasterii.

FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator & semper augustus, H. de *Limburg*, gratiam suam & omne bonum. Anno1158.

Æquum est, & valde imperialem magnificentiam decet, ut personæ, quæ imperio nostro

nostro promtiori devotione obsequuntur, & a nobis arctius diligantur, & ab omnibus, qui imperii nostri honorem diligunt, cum debita reverentia conserventur. Proinde industriam tuam attente rogando monemus, ut fidelem nostrum VVIBALDUM Stabulensem abbatem, qui multum & diu in servitio nostro & imperii utilitatibus jam laboravit, honorare & diligere studeas, & ecclesiam Stabulensem, cui præest, tueri & conservare non cesses. Interdicimus etiam tibi, atque sub obtentu gratiæ nostræ præcipimus, ne possessionibus eidem ecclesiæ collatis a tuis antecessoribus aliquam violentiam inferas, neque eam aliquo modo vexare attentes, sciens proculdubio, quod eadem ecclesia cum suis omnibus sub tutela & defensione imperii nostri constituta est, unde & quicumque eam læserit, nos offendet.

EPIST. CCCCXXXVII. ADRIANI papæ IV. ad Bernardum Patherbornensem episcopum & Gi. Liesbornensem abbatem.

Quamdam causam ei committit terminandam.

Anno 1158. ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri B. Patherburnensi episcopo & dilecto filio Gi. (a) Liesbornensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

Latoris præsentium ad sedis apostolicæ clementiam venientis conquestionem accepimus, quod quadam ecclesia, quam canonice possidebat, a quodam sit presbytero contra justitiam spoliatus. Ne igitur pro defectu justitiæ pauper iste cogatur sustinere jacturam, per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus utramque partem vestro faciatis conspectui præsentari, & rationibus partium diligenter auditis & cognitis, causam ipsam mediante justitia canonica terminetis. Data Romæ apud sanctum Petrum iij. non. Januarii.

EPISTOLA CCCCXXXVIII. A. Moguntini archiepiscopi ad VVibaldum abbatem.

Conqueritur de comite Palatino Rheni, deprecaturque imperatoris adversus eum auxilium.

Anno 1158. A. (b) Dei gratia Maguntinæ sedis humilis minister, VVIBALDO reverendo Corbeiensis ecclesiæ abbati, salutem & intimam dilectionem.

Nonnullas gratiarum actiones vestræ referimus benignitati, quod tam fraterne, tam affectuose litteris vestris nos visitare curastis, & de statu domini regis & vestro per gratiam Dei prospero nos certificando, vulnus sollicitudinis de corde nostro amputare. Bonam igitur in vobis tamquam in fratre & amico fiduciam habentes, conquerendo notificamus, quod Palatinus comes de Rheno, teste Deo, nullam in nos causam habens, contra fidem & sacramentum, quo nobis erat astrictus, ex insperato, ex improviso ecclesiæ Maguntinæ & nobis cum nonnullis iniquitatis suæ complicibus, violentiæ manus injecit, castra nostra destruxit, homines nostros captivavit, curtes nostras non solum rapinis devastavit, verum etiam suæ ditioni subjecit, sacra cimeteria & ecclesias spoliavit, ipsa altaria & venerabiles reliquias ornamentis suis denudavit, in monachorum irruens cœnobia, eorumque perfringens æraria, sacrilegam exercere rapinam non formidavit. Hujus quoque iniquitatis auctores asserunt, & ubique divulgant, se ex mandato domini regis ecclesiis Dei & nobis hanc injuriam irrogare, quod utique eos tamquam filios mendacii scimus falso conjectasse. Fraternitatem igitur vestram semper in bonis nobis expertam, quam intime deposcimus, ut his pressuris nostris & tribulationibus condolendo, domino regi suggeratis, ut ecclesiæ suæ & nobis debito auxilio dignetur subvenire, & litteris suis ad partes nostras directis, falsos illos delatores super imprudentia mendacii, quo majestatis suæ fidem sincerissimam insimulare & incrustare præsumebant, velit arguere & confutare.

EPIST. CCCCXXXIX. ADRIANI papæ IV. ad VVibaldum abbatem.

Ut imperatori suggerat, ut in veneratione sedis apostolicæ permaneat.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio VVIBALDO Stabulensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem. Anno 1158.

Devotionem tuam, quam, dum præsens esses, discretio tua nobis exhibuit, attendentes, nihil aliud de persona tua, quam quod probo viro & devoto filio conveniat, arbitramur. Inde siquidem est, quod, licet plurimi astruere moliantur, quod multa in Græcia, præter eam quam de te habemus, opinionem, contra nos & matrem tuam sacro-sanctam Romanam ecclesiam fueris machinatus, nos tamen huic assertioni fidem

(a) Liesbornense antiquum est ordinis S. Benedicti in diœcesi Monasteriensi cœnobium, a Carolo magno in gratiam sororis suæ, ut aiunt, Rosvvindis fundatum, sæculo XII. ad monachos transiit, floretque hactenus sub congregatione Bursfeldensi.

(b) Arnoldus de Salenhofen, qui ex cancellario factus archiepiscopus, anno 1160. a civibus dicitur occisus.

nolumus adhibere, quoniam ea devotio, quam coram positus nobis exhibuisti, talia credere nos non permittit. Ceterum quia, ut ait quidam sapiens, vita judicat de priori, ex futuris attendimus, quid de prædictis credere debeamus. Quoniam igitur circa carissimum filium nostrum FREDERICUM Romanorum imperatorem quidam esse dicuntur, qui ad hoc modis omnibus elaborant, ut in animo ejus sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ devotionem extinguant, dilectioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus juxta prudentiam tuam pravis suggestionibus illorum obsistas, & prædictum imperatorem in veneratione apostolicæ sedis, sicut debet, moneas permanere, ita ut a bono & recto sensu nullius penitus suggestionibus moveatur. Ex hoc enim nosse poterimus, quid de animi tui devotione sine dubitatione aliqua tenere possimus. Data Lat. XIV. Kal. Februarii.

EPISTOLA CCCCXL. FRIDERICI imperatoris ad Fridericum episcopum Monasteriensem.

Causam inter Morinum ministerialem Corbeiensem & Folkerum hominem ipsius ei terminandam committit.

Anno 1158. FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, F. Monasteriensi episcopo gratiam suam & omne bonum.

Accepimus querelam dilecti & fidelis nostri abbatis Corbeiensis ac ministerialium ipsius pro quodam viro nomine Maurino, quem captivum tenet homo quidam liber nomine Folkerus de terra tua, quem Corbeienses asserunt ministerialem esse ecclesiæ suæ. Quia ergo imperii nostri dignitatem in eo maxime exaltamus, si judicium & justitiam confugientibus ad nos faciamus, attente industriæ tuæ injungimus, quatinus acceptis his litteris nostris, diem utrique parti præfigas, & auditis utriusque partis allegationibus, & disquisita diligenter veritate, si Corbeienses per consanguineos illis probare potuerint, quia sit minister ministerialis ecclesiæ Corbeiensis, liberum eum restituas, sin autem hoc probare non valuerint, prænominato viro eum remittas.

EPISTOLA CCCCXLI. FRIDERICI imperatoris ad capitulum Osnaburgense.

Ut de controversia quæ ipsos inter & Corbeienses versabatur de decimis, amice componant.

Anno 1158. FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, præposito & decano, & universo clero Osnebruggensis ecclesiæ, gratiam suam & omne bonum.

Memor supplicationis vestræ, quæ unanimiter in conspectu nostro, cum essemus apud vos, profudistis, ut querelam dilecti & familiaris nostri VVIBALDI Corbeiensis abbatis ac fratrum ipsius, quam habent pro decimis in episcopatu Osnebruggensi, sedare & componere tentaremus in curia quam apud *Bavemberch* in octava sancti Johannis Baptistæ celebravimus, cum eodem fideli nostro de hoc verbo tractavimus. Sed manifestius & plenius intellecta ab eo tota causa, quia videlicet Corbeiensis ecclesia easdem decimas a primordio constructionis ipsius monasterii collatas sibi a fundatore suo imperatore suo LUTHOVVICO, & ab omnibus successoribus illius imperatoribus & regibus privilegiis confirmatas, legitime possedit, usque ad tempora abavi nostri HEINRICI quarti imperatoris, qui in discordia illa, quæ fuit inter eum & papam Romanum, ipsas decimas pro quadam indignatione cuidam Osnebruggensi episcopo concessit. Audita, inquam, tota serie hujus causæ, memoratum fidelem nostrum abbatem a querela sua, licet justa, hoc tempore cessare, & ab appellatione, qua episcopum vestrum & præpositum Theodericum atque magistrum Thethardum in præsentiam apostolicæ sedis vocavit, pro nostra dilectione desistere monuimus, idque ab eo multum reluctant ægre tandem obtinuimus. Hanc ergo querelæ dilationem nolumus, ut in augmentum elationis vobis assumatis, sed hoc vobis ante monendo præcipimus, ut cum prædicto abbate & Corbeiensi ecclesia iterum componere de eadem querela studeatis. Nos enim, cum tempus acceperimus, si prius composita non fuerit, eamdem querimoniam per nos ipsos discutiemus, & tam pro ecclesia Corbeiensi, quæ ad jus imperii nostri spectat, quam pro persona, quæ ibi præest, quæ diu & multum imperio servivit, sive judiciario ordine, sive alia convenienti compositione, eamdem causam terminabimus.

APPENDIX
AD
VVIBALDI ABBATIS
STABULENSIS ET CORBEIENSIS
EPISTOLAS.

NE quid in nobis, ad illustrandam eximii viri VVibaldi abbatis Stabulensis atque Corbeiensis memoriam, desiderent viri eruditi, ipsius epistolis visum est subjicere per modum appendicis nonnulla monumenta sive diplomata, quæ cum aut ipse obtinuerit, aut de ipso agant, ad illius commendationem non parum conferre poterunt. Ea autem sive ex manuscriptis insignis monasterii Corbeiensis, sive aliunde a nobis collecta sunt, quibus adjungi possent duo non contemnenda diplomata, unum Conradi imperatoris, alterum Stephani episcopi Metensis, quæ ipse pro Walciodorensi cœnobio obtinuit, nisi jam a nobis tomo I. fuissent edita.

[*] PRÆCEPTUM (a) CUNRADI Romanorum regis secundi a VVibaldo Stabulensi abbate impetratum pro monosterio Reinehusano.

Anno 1144.

IN nomine.... CUNRADUS divina clementia Romanorum rex secundus.... Notum esse volumus, reverende abbas REINHARDE Reinehusensis cænobii, quod nos ob interventum & petitionem carissimi ac fidelissimi nostri VVIBALDI venerabilis abbatis Stabulensis, cujus tu eruditor & magister fuisti, regiæ majestatis privilegio confirmamus libertatem & immunitatem prædicto loco tuo.... & omnibus possessio-A nibus, quæ tam a comite CUNRADO, quam a fratre ipsius UDONE Hildeneshemensi quondam episcopo, qui ejusdem venerabilis cœnobii primi constructores fuere, necnon ab inclytæ recordationis HERIMANNO, patriæ comite, vel etiam ab EILIKA abbatissa, BEATRICE quoque cometissa, seu ab aliis Christi fidelibus... collatæ sunt. Decernimus itaque, ut prænominatus venerabilis locus, Reinehuse cum omnibus sibi appendentibus ac omni functione publica & vectigalibus regni liber sit & absolutus.... Dedimus etiam tibi potestatem mercatum in eodem loco habendi, B publicas nundinas instituendi, percussuram monetæ ordinandi, theloneum sumendi, hoc scilicet rationis tenore, ut, quicquid ex prædictis rebus utilitatis vel compositionis accreverit, in usus fratrum Deo servientium, & pauperum & peregrinorum omnimodis cedat. Et ut hæc rata omni tempore permaneant, præsentis præcepti paginam sigilli nostri impressione communiri jussimus, testesque qui affuerunt, subter notari fecimus, quorum nomina hæc sunt.

C HENRICUS Moguntinus archiepiscopus.

BUCO Wormatiensis episcopus.

VVIGERUS Brandeburgensis episcopus.

VVIBALDUS Stabulensis abbas.

HEINRICUS Hersfeldensis abbas.

CUNRADUS Helmvvardishusensis abbas.

ADELBERTUS Marchio de *Brandeburg*.

Comes HERIMANNUS de *VVinzenburg* & frater ejus HENRICUS.

LUDOVICUS Landgravius de *Tyring*.

D Anno Dominicæ incarnationis MCXLIV. indict. VII. regnante domno CUNRADO, Romanorum rege secundo, anno vero regni ejus septimo. Data apud Hersfeldam XVII. Kal. Novembris in Christo feliciter. Amen.

Signum Domini COUNRADI secundi Romanorum regis invictissimi.

Ego ARNOLDUS cancellarius vice HENRICI Moguntini archiepiscopi & archicancellarii recognovi.

Infra pendet sigillum Conradi in solio E *regali sedentis cum hac inscriptione*, CONRADUS ROMANORUM REX II.

(a) Hujus instrumenti mentionem fecit REINHARDUS in opusculo de fundatione sui monasterii Reinehusensis a Libnitio edito tom. I. Scriptorum rerum Brunsvvic. p. 703. *Dominus* CONRADUS *Romanorum rex secundus*, inquit, *monetæ percussuram, telonii usum, nundinarum institutionem, immunitatem monasterio meo contulit. Verumtamen in his plus detrimenti quam emolumenti accepi.* Hæc ille, e quibus conjicimus opusculum illud scriptum fuisse post annum 1144. Si scriptum supponatur anno 1146. vel sequenti, creatus fuit abbas Reinehusensis anno 1126. vel 1127. scripsit quippe regiminis sui anno vigesimo, uti ipse ibidem insinuat his verbis. *Hildenesheimenses etiam fratres mei amicissimi donationem, quam Elika abbatissa contulit, revocare volentes, mihi decrepito & pauperi, ut aiunt, parcunt. Quod ego cum omni gratiarum actione libentissime suscipio, & obsequio meo id mereri studeo. Sed frustra nunc primum id nituntur, quia Reinehusensis ecclesia hoc ante meum introitum viginti annis, & totidem ex tunc sine interruptione, justo titulo, & bona fide, quiete possedit.* At vero cum esset decrepitus anno 1146. ætatis certe jam erat provectæ anno 1126 idque ipse confirmat eodem in opusculo. *Quia vero a primo tempore meæ villicationis*, inquit, *senio & auxilio sum destitutus*. Potuit itaque sub initium hujus sæculi e monasterio *Helmvvardisehusen*, ubi religionem professus fuerat, si fides sit Hofmanno, accersiri, ut scholas Stabulensium regeret, uti alibi diximus. Vide supra epistol. ipsius Reinhardi pag. 197.

DIPLOMA CONRADI Romanorum regis pro monasterio Corbeiensi.

Monasteria Keminada & VVisbeka Corbeiæ asserit.

Anno 1147. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis CONRADUS divina favente clementia Romanorum rex secundus.

Principalis dignitatis munificentiam decet bene de republica merentibus præmia rependere, & per congruos honorum gradus provectos ceteris in exemplum, & tamquam bonæ spei signum proponere. Ut tam hi sui laboris emolumenta sine fine mansura percipiant, quam illi a simili mercedis gratia sese non fraudandos intelligant. Quocirca noverit omnium fidelium nostrorum tam futuri quam præsentis temporis industria, quod nos propitia serenitate fidem, labores & constantiam fidelissimi nostri nobisque carissimi VVIBALDI Corbeiensis abbatis intuentes, tradidimus in perpetuum Corbeiensi monasterio, & eidem qui nunc divina vocatione & communi atque concordi fratrum electione præest, abbati scilicet VVIBALDO, necnon cunctis successoribus ipsius, auctoritate in æternum valitura, duo feminarum monastéria *Keminade* videlicet, & *Visbeke*, & de nostro atque regni jure, per manum HERIMANNI palatini comitis de Rheno, quem ad hoc rite peragendum assumseramus advocatum, transegimus & firmavimus super reliquias corporis. S. Viti martyris, per aureum donationis nostræ anulum, in potestatem ejus atque dominationem Corbeiensis monasterii in manum prædicti abbatis WIBALDI & ADELBERTI Marchionis de *Brandeburch*, qui vice HERIMANNI comitis de *VVinzenburch*, Corbeiensis monasterii advocati, eamdem donationem nostram seu transactionem suscipiebat, ita videlicet, ut Corbeiense monasterium duo prænominata monasteria *Keminade* scilicet & *Visbike* cum omnibus prædiis, silvis & aquis, tam foris quam intus, ad ipsa loca pertinentibus habeat, possideat, ordinet, utatur & servet, sicut tenet sub suo regimine, jure videlicet proprietario tres abbatiolas, quas fundator ejusdem novæ Corbeiæ LUTHEVVICUS Pius magni KAROLI filius ad eamdem Corbeiam contulit, scilicet [a] (a) *Eresburch*, nobile quondam Saxonum castrum, Meppiam & *Visbike*, sane ad præfata duo loca neque militia neque ullum servitium nobis aut regno debebatur. Et quoniam Corbeiensi monasterio tam in militia quam in servitio ad honorem regni & defensionem sanctæ ecclesiæ dignitas collata est, nos judicio principum ad coronæ nostræ augmentum, sicut præscriptum est, manere decernimus.

Primam judicii sententiam dedit BURCHARDUS Argentinensis episcopus, quam secutus est ALBERO Trevirensis archiepiscopus, ANSHELMUS Havelbergensis episcopus, HEINRICUS Leodiensis episcopus, SIFRIDUS VVirzebergensis electus, FRITHERICUS dux Sueviæ & Alsatiæ, HERIMANNUS Palatinus comes de Rheno, CUNRADUS dux de Ceringa, CUNRADUS marchio de *VVitin*, ADALBERTUS marchio de *Brandenburch*, OTTHO filius ipsius æque marchio, HERIMANNUS filius ejusdem ADELBERTI marchionis, LUTHEVVICUS comes patriæ de Thuringia, HERIMANNUS marchio de Bada, VVERNERUS comes de *Bathen*, UTHELRICUS comes de *Lenzenburch*, UTHELRICUS comes de Orninga, HEINRICUS comes de *Cazzenelenboge*, MARQUARDUS, SIBODO, THEODERICUS comes de *Montbeliart*, & alii plures, qui tunc affuere.

Hoc quoque notum esse volumus, quod venerabilis pater noster EUGENIUS sanctæ Romanæ ecclesiæ summus pontifex frequenti nos admonitione tam per suos quam per nostros legatos hortatus est, ut monasteria feminarum, quæ nostræ ditioni, & ordinationi in regno nostro specialiter pertinent, in quibus divina religio penitus dilapsa est, regulare & reformare dignaremur. Et quoniam sæpe nominata monasteria *Keminada* & *VVisbike* non tam monasteria, sed omnibus prætereuntibus viam in peccatis communia, corrigi post multos labores non potuerunt, & Corbeiensi monasterio vicina sunt, tam ad correctionem quam in proprietatem inibi contradidimus, nullo reclamante, nisi sanctæ regulæ inimicus, & pudicitiæ hostis fuerit inventus. Auctoritate vero nostra regia, præfatis duabus cellis *Keminade* & *VVisbike* damus, ac decreto in perpetuum valituro confirmamus eamdem libertatem, quam habet Corbeiense monasterium, scilicet præfecturam urbis, quæ vulgo dicitur *Burgban*, ea videlicet privilegii ratione, ut nullus dux, nullus marchio, nullus comes, nullus advocatus potestatem habeat exercendi judicium in atrio prædictarum ecclesiarum, sed quicquid præter jus & æquum a famulis, qui tam abbati quam congregationi obsequio quotidiano deserviunt, commissum fuerit, ab abbate, vel ab eo, cui ipse mandaverit, corrigatur. Et ut hæc omnia rata & inconvulsa in perpetuum habeantur, præceptum hoc conscribi, & imaginis nostræ impressione insigniri jussimus.

Signum domni COUNRADI Romanorum regis secundi.

(a) Eresburgensem dedit Corbeiæ Ludovicus Pius anno 826. Meppiam vero anno 834. ex Annal. Paderborn. lib. 2.

Ego ARNOLDUS cancellarius vice HEINRICI Moguntini archiepiscopi & archicancellarii recognovi.

Actum anno Dominicæ incarnationis MCXLVII. indict. x. anno vero domni CUONRADI secundi regis invictissimi IX.

Data *Frankenevord* in Christo feliciter. Amen.

DIPLOMA CONRADI II. Romanorum regis pro monasterio Corbeiensi.

Ob insignem VVibaldi abbatis fidem & merita Corbeiensium & Herivordensium privilegia instaurat.

Anno 1147. IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. CONRADUS divina favente clementia Romanorum rex secundus. Ad regiæ dignitatis munificentiam pertinet, bene de republica merentibus virtutum præmia tribuere, ut & ipsi pro suæ fidei constantia laboris sui emolumenta percipiant, & ceteri ad exequenda imperii munia bonæ spei pleni & alacres fiant. Quocirca noverit omnium fidelium nostrorum tam futurorum, quam præsentis ætatis industria, quod noster fidelis & carissimus monasterii, quod Nova Corbeia dicitur, venerabilis abbas VVIBALDUS, nostram clementiam adiit, petens, ut privilegia Corbeiensis ecclesiæ, cui nunc idem venerabilis abbas praeesse cognoscitur, innovare & confirmare dignaremur. Cujus religiosæ petitioni, ob insignem ipsius circa nos & regnum nobis a Deo concessum fidem, pietatis autem inclinantes, per præsentis paginæ seriem sub regiæ majestatis tuitionem ipsum locum, novam videlicet Corbeiam, cum omnibus sibi tam intus quam foris pertinentibus assumimus, eumque perpetua libertate donantes, nostra & omnium principum auctoritate, lege in perpetuum mansura firmamus, ne præfatum monasterium, Nova Corbeia, in potestatem, vel ditionem sive subjectionem alicujus personæ seu ecclesiasticæ, seu secularis dignitatis per aliquam donationem, seu commutationem cedat. Sed semper sub ordinatione & defensione regum vel imperatorum consistat, & libertate, quam hactenus obtinuit, in perpetuum potiatur. Et quoniam ab imperatore LUTHEVVICO duo monasteria constructa sunt, & a nostris prædecessoribus honore & divitiis aucta, unum videlicet monachorum, quod NOVA CORBEIA dicitur, ad normam scilicet veteris Corbeiæ, HEREVORDENSE vero sanctimonialium ad similitudinem Suessionis monasterii, decretumque est ab eis, ut Corbeiensis abbas, quicumque pro tempore fuerit, procurationem agat Herivordensis ecclesiæ, ita videlicet ut juxta consuetudinem qua ancillarum Dei, congregationi procurari solent, præpositi ex ordine ecclesiastico tam in disciplina quam in cunctis negotiis, quæ famulæ Christi pro sexu & professione sua exequi non possent, ipsarum provisor & patronus existeret. Nos quoque prædecessorum nostrorum vestigia sequentes, confirmamus & decreto in æternum mansuro statuimus, ut omnes per successionem Corbeiensis cœnobii abbates præscripta procuratione & patrocinio absque ullius contradictione utantur, & servata dignitate abbatissæ, in quibus opportunum fuerit, Herevordensi congregationi assistant. Confirmamus etiam quæ prædecessor noster imperator LUTHEVVICUS supradictis monasteriis pro eleemosyna generis sui tradidit, Cellam videlicet, quæ vocatur Meppia, cum decimis & possessionibus undique ad eam pertinentibus, & ecclesiam *Eresburg*, circumque per duas Saxonicas rastas (*a*) ad Novam Corbeiam. Ad Herevordense vero monasterium in episcopatu Osnebrugensi ecclesiam Buinidi cum subjectis sibi ecclesiis, in parrochia Mimiernevordensi ecclesiam Reni cum his quæ ad eam pertinent ecclesiis, ita sane, ut decimarum aliorumque redituum proventus omnes præfatis cederent Monasteriis, & ab ipsis vicissim procurarentur subjectæ plebes in baptismate, in eucharistia, in sepulturis, in confessione peccatorum audienda. Et presbyteri, qui principales ecclesias tenerent, archipresbyterorum officio fungerentur, ad agenda omnia, quæ solent fieri ab archipresbyteris episcoporum, & cum episcopi circationes suas ibi agere deberent, ad eorum mansionatica daretur, ut in capitularibus antecessorum nostrorum præscriptum habetur, videlicet quantum satis sit eis dari, & episcopi non plus quærant, nec cum pluribus veniant, quam ut eis sufficere possint. Ne autem in summa debiti episcoporum servitii plus exigeretur, quam opus sit, statuerunt prædictarum ecclesiarum episcopi cum consensu synodali coram antecessore nostro OTTONE imperatore, ab archiepiscopo RABANO, ceterisque cum eo in synodo agentibus, ut dentur ad singulas ecclesias porci IV. valentes singuli denarios XII. aut arietes VIII. tamtumdem valentes, porcelli IV. aucæ IV. pullæ VIII. situlæ XX. de medone, de mellita cervisa XX. de non mellita LX. panes CXX. de avena modios C. manipuli DC. essetque in potestate episcoporum, utrum hæc per singulas ecclesias ad unum mansionaticum, an ad duo vellent habere. Statuimus etiam atque

(*a*) Rasta Saxonica designat certum viarum spatium. *Dua* autem *leuca seu millaria tria rastam faciunt*, ut habet Beda de numerorum divisione.

concedimus, juxta decreta prædecessorum A nostrorum, liberam utrique loco potestatem eligendæ de propria congregatione in regimen sui per futura semper tempora congruæ personæ. Et ut nullus judex publicus licentiam in homines ad præfatum monasterium pertinentes ullam judiciariam habeat exercere potestatem, sed omnis eorum res coram advocato ipsorum diffiniatur. Et ut justitiam quæ appellatur *Burchban* nemo sibi usurpare in eodem loco præsumat, nisi cui potestas ab ejusdem cœnobii abbate concessa fuerit. B Et ut liberi homines licentiam habeant prædia sua eidem monasterio conferre, nec quivis judex, aut regia potestas solitum debitum, aut publicum vectigal ab eis deinceps extorqueat, sed seipsos in proprietatem ipsius ecclesiæ ad jus ministerialium tradere liceat, & de infimo ordine, videlicet de litis, aut de censuariis facere ministeriales abbas potestatem habeat.

Signum domni CUNRADI Romanorum regis secundi.

Ego ARNOLDUS cancellarius vice HENRICI Moguntini archicancellarii recognovi. C Anno Dominicæ incarnationis MCXLVII. indictione X. regnante CONRADO Romanorum rege secundo. Anno vero regni ejus decimo.

Datum apud *Frankenevorde* feliciter. Amen.

CONRADI REGIS DIPLOMA pro VVibaldo abbate.

Fodinas argenti & metallorum in monte Eresburg *permittit liberas.*

Anno 1150. CONRADUS Dei gratia Romanorum rex D secundus. VVIBALDO Corbeiensi abbati suisque successoribus regulariter ordinatis in perpetuum. Venas metalli, videlicet auri, argenti, cupri, plumbi, & stanni, & omnem pecuniam, sive rudem, sive formatam, quæ intra montem *Eresburg*, qui Corbeiensi ecclesiæ jure proprietario pertinere noscitur, latet, tibi, & per te Corbeiensi ecclesiæ concedimus, damus, & præsenti scripto confirmamus, ut liceat tibi & successoribus tuis, absque ullius per- E sonæ contradictione, in eodem monte fodere, omne metallum, quod inventum fuerit, eruere, & conflare, tuisque & fratrum tuorum usibus licenter aptare, ut tanto melius possit Corbeiensis ecclesia tam divinis quam regni rebus subservire.

Data est hæc monimenti cartula apud *VVizzeburg* anno Dominicæ incarnationis MCL. indictione XIII. propter servitium fidele supra scripti abbatis.

DIPLOMA CONRADI REGIS Romanorum II. pro monasterio Corbeiensi.

Precibus motus dilecti & fidelis sui VVibaldi abbatis Corbeiense monasterium contra Ministerialium insolentiam tuetur.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1150. CONRADUS divina favente clementia Romanorum rex secundus. Si paci & tranquillitati ecclesiarum Dei pia & benigna sollicitudine prospicimus, hanc vicissitudinem nos a pio creatore nostro accepturos speramus, & ut regni nobis a Deo commissi gubernacula in hoc tempore cum pace & tranquillitate possidere valeamus, ac post regnum hujus temporis in regno æternæ beatitudinis requiem apud justum judicem Deum inveniamus. Notum igitur esse volumus universis regni nostri fidelibus, tam futuræ quam præsentis ætatis hominibus, qualiter dilectus & fidelis noster VVIBALDUS Corbeiensis monasterii abbas multimoda necessitate ipsius monasterii compulsus, exposuit in auribus clementiæ nostræ incommoditates & injurias, quas a dapiferis & pincernis suis quidam prædecessores ejus sustinuerunt, & ipse a die prælationis suæ in eodem monasterio passus fuit. Siquidem dapiferi & pincernæ & reliqui, qui ministerii locum in domo Corbeiensis abbatis tenent, quam dignitatem vulgari nomine officia appellant, quasdam abusiones in eisdem officiis sibi usurpaverunt, ut videlicet omnia victualia, & universam substantiam domus domini sui sub custodia sua teneant, & cui placuerit, eis, inconsulto domino suo, eadem bona servanda & passim distribuenda conferant, tantamque potestatem in istis officiis sibi asserere conantur, ut dominis suis palam, & quasi de jure suo prohibeant, ne claves & custodiam rerum suarum alicui committant. Solent etenim de rebus dominorum suorum proprias familias alere, ac milites suos pascere, in tantum ut in propriis domibus plerumque aut tanta aut etiam plura, quam domini sui de facultatibus eorum, quas debuerant servare, expendant, & in dissipandis bonis eorum modum omnino nullum teneant. Hujusmodi ergo superfluas & damnosas rerum suarum dissipationes cum prænominatus fidelis & dilectus noster VVIBALDUS Corbeiensis abbas de eadem domo eliminare, ac domum suam secundum honorem Dei, ac propriam utilitatem ordinare tentasset, quidam de ministerialibus ejus Rabano, qui tunc officium dapiferi administrabat, cum fratre suo Liudolfo, & paucis consanguineis suis multum ordinationi ejus refragatus est,

atque cum multa comminatione asserebat, A quod potestatem officii sui, quam hactenus in domo illa exercuerat, numquam dum viveret, relicturus esset: ita ut sub imperio suo essent universa victualia domini sui, ac potestatem haberet de eis tribuendi, cui vellet, ne dati aut accepti aliquam rationem domino suo redderet, ne claves rerum servare alicui liceret, nisi quem ipse ordinasset.

Hæc itaque contradictio inter ministeriales Corbeiensis ecclesiæ a præfato abbate B domino suo ventilata est, & per judicium eorum, tam eidem Rabanoni, quam omnibus, qui hujusmodi dominationem sibi de bonis domini sui usurparent, omnis potestas de committendis clavibus, & de custodia rerum domini sui abjudicata est, hancque potestatem abbati Corbeiensi præscripti ab eo sententiam judicii unanimiter adjudicaverunt, ut claves, & custodiam rerum suarum liceret ei committere, absque consilio dapiferi & pincernæ, cuicumque voluisset. Dapifero autem & pincernæ tale judicium adinvenerunt, ut in victualibus do- C mini, nullam potestatem dandi absque voluntate ipsius prorsus habeant, sed cum domino suo secundum debitum officii sui ad mensam servierint, hanc dignitatem de officio suo consequantur, ut refecto domino, ad mensam ejus cum ceteris ministris de bonis domini sui reficiantur, & prater hanc nullam aliam potestatem de rebus ipsius exerceant.

Huic comparium suorum judicio cum idem Rabano acquiescere noluisset, prædictus fidelis noster Corbeiensis abbas apud clementiam nostram impetravit, quod in D plena curia nostra, quam Spiræ celebravimus, judicium super eodem verbo a ministerialibus regni sciscitati sumus, qui etiam in conspectu nostro & principum regni idem judicium, quod Corbeienses invenerunt, pari consensu asseruerunt.

Aliam præterea molestiam idem Rabano fratribus, qui Deo serviunt in Corbeiensi monasterio irrogare præsumsit, quod videlicet muros, & intra ambitum cimiterii ejusdem ecclesiæ hereditariam mansionem sibi vindicavit, super qua mansione cum satis fuisset commonitus, tum a domino E suo, tum a fratribus monachis, tum a comparibus suis, quatenus ab ea desisteret, noluit eorum salutaribus monitis obtemperare. Unde ministeriales Corbeiensis ecclesiæ judicii sententiam interrogati, abjudicaverunt tam ei quam omnibus secularibus beneficium in atrio ecclesiæ, & quod aliquis abbatum tale beneficium potuerit præstare. Cum vero adhuc reluctaretur, nos interrogati a fideli nostro prædicto Corbeiensi abbate, cum interrogassemus ministeriales nostros super eodem judicio, abjudicaverunt ei in conspectu nostro & principum infra atrium ecclesiæ omnem hereditariam mansionem, & omnibus abbatibus & monachis talis beneficii concessionem.

Orta est nihilominus & alia temeritas ab eodem Rabanone, quod intra muros Corbeiensis monasterii quamdam similitudinem dignitatis sibi hereditario jure vindicabat, quam præfecturam appellant, & se Burckgravium appellari faciebat, cum omnes abbates ejusdem monasterii hanc potestatem semper sub se habuerint, ut quidquid a suis infra muros delinqueretur, aut ipse corrigeret, aut camerario vel dapifero suo, seu alicui de familia sua corrigendum absque ulla potestate in perpetuum mansura committeret. Hac autem potestate præfatus Rabano in tantum abusus fuit, ut eam vulgari nomine *Burgban*, & secundum morem alicujus magnæ potestatis sæpe infra muros placitaret, & hujusmodi placita *Burdinck* appellabat. Ad hæc placita famuli fratrum monachorum de coquina, aut de pistrino, seu de quolibet eorum servitio cogebantur venire, qui etiamsi propter impedimenta servitii fratrum occurrere non poterant, violenter aut contumeliose a famulis illius pertrahebantur, & panem & escam fratrum imperfectam relinquere compellebantur. Hujusmodi ergo temeritatem de hac præfectura circa Corbeiense monasterium ex judicio principum regni prorsus interdicimus, & hanc potestatem in manu abbatis esse, sicut antiquitus fuit, decernimus. Nam in veteribus regum & imperatorum præceptis continetur, ut nullus dux, nullus comes, nulla sæcularis potestas aliquam potestatem infra muros ejusdem ecclesiæ exercendi judicium habeat, sed per abbatem & personas temporaliter a se ordinatas, quidquid a famulis monasterii contra juris & æqui rationem admissum fuerit, judicari oporteat. Et si principibus contra privilegium imperiale non licet, multo minus ministerialibus licere constat. Hanc ergo præfecturam, & supradictam infra muros laicorum habitationem, atque dapiferi & pincernæ de committendis clavibus potestatem ab aliquo usurpare, & hereditario jure vendicari in supradicto monasterio nullatenus permittimus. Sed has tres prædictas usurpationes secundum judicia ministerialium nostrorum atque sententiam principum regni omnibus laicis decreto imperpetuum valituro interdicimus, & horum omnium potestatem abbati attribuimus.

Judicium de clavibus invenit Conradus ministerialis noster de Haga. De habitatione intra muros, & de præfectura judicium dedit. Item ministerialis noster Conradus de *VVallehusen* camerarius noster a thesauris. Principes autem cum ministerialibus suis hi interfuerunt.

ORTLEVVUS Basileensis episcopus & sui ministeriales.

HEREMANNUS Constantiensis episcopus & sui ministeriales.

GUNTHERUS Spirensis episcopus & sui ministeriales.

EILULFUS Murbacensis abbas & sui ministeriales.

VVALTHERUS Selensis abbas & sui ministeriales.

Campidonensis abbas & sui ministeriales.

VVizzenburgensis abbas & sui ministeriales.

Clerus & populus Vurmacensis ecclesiæ quæ tunc vacabat.

Clerus & populus Fuldensis monasterii quod tunc vacabat.

Clerus & populus Laureshamensis monasterii quod tunc vacabat.

FRITHERICUS dux Sueviæ & Alsatiæ & sui ministeriales.

OTTO palatinus comes de *VVithelispach* & sui ministeriales.

HERIMANNUS marchio de *Bathen* & sui ministeriales.

VVERNHERUS comes de *Haveklespercb.*

OTHELRICUS comes de *Lenzemburch.*

VVILHELMUS comes de *Glizperch.*

Comes VVILHELMUS de Juliaco.

Comes IMIKHO de *Liningen.*

Comes VULFRAMUS de *VVertheim.*

MARQUARDUS de *Grunbach.* ARNOLDUS de *Rotenburch* dapifer, HEINRICUS marescalcus, REINGERUS pincerna, THIEPERTUS de *VVinsperch* camerarius.

Signum domni CUNRADI Romanorum regis secundi invictissimi.

Data anno Dominicæ incarnationis MCL. indictione XIII. anno vero domni Conradi secundi regis invictissimi XII. Anno autem VViboldi Corbeiensis abbatis tertio. Actum Spiræ in Christo feliciter.

VVIBALDI ABBATIS LITTERÆ.

Montem S. Michaelis ad festum S. Remacli & ad anniversariam ordinationis suæ celebrandam deputat.

Anno 1151. *Ex archivis Corbeia Nova.*

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis abbas, successoribus suis regulariter ordinatis in perpetuum. Quia memoriam nostram in benedictione, apud fratres nostros jugiter permanere summo desiderio optamus; idcirco bona ipsis providere non tantum in animabus, sed & in corporibus, pia sollicitudine intendimus; proinde notum esse volumus universis ecclesiæ nostræ fidelibus tam præsentibus quam futuris, qualiter montem qui vocatur sancti Michaelis, scilicet ecclesiam cum omnibus ad eam pertinentibus ad festum sancti Remacli ad anniversarium nostrum ordinavimus. Eumdem namque montem, quia de præbenda fratrum fuerat piæ memoriæ prædecessor noster abbas ERCKENBERTUS quondam iturus Hierosolymam, multis precibus evictus fratribus resignaverat. Verum postquam exierat, circumventus a quodam ministeriali suo Gerberto de *Luttemarßen*, eidem ipsum montem in beneficio concessit, quem post mortem patris, cum Henricus filius ejus occupasset, per dominum VOLCMARUM abbatem ab illo receptus est, data ei appromissione, ut cum primum inter ministeriales vacaret, talentum unum in beneficium ab abbate acciperet; illis vero præcedenti tempore servitium unius abbatis apud *Luttemarßen* cujus curtis ipse villicus est detinere cœpit, seque illud tamdiu detenturum dicebat, donec præmissum beneficium consequeretur. Unde nos in diebus nostræ prælationis tantum defectum mensæ abbatis per injuriam fieri per singulos annos æquanimiter non ferentes, evocato eodem Henrico, licet multo labore; tamen eo usque per judicia & sententias comparium suorum justis rationibus convictum eum destruximus, quod ipsum servitium nobis & mensæ abbatis Corbeiensis resignavit, sub tali conditione ut cum primum nobis vel successoribus nostris vacaret talentum unum in beneficio acciperet. Nos ergo cum prædictum montem liberum in manu nostra haberemus, licet eum diu fratres repetissent, nequaquam eumdem a prædecessoribus nostris receperant, vel fructum ex eo habuerant, simul considerantes quod idem mons æmulationi & petitioni laicorum semper subjaceret, pro memoria & veneratione beati Remacli domini ac patroni nostri, necnon pro remedio animæ nostræ eumdem montem cum omnibus pertinentiis suis, item ecclesia cum dotali manso & villicatione cum mansis & agris ad eam pertinentibus & novalibus quæ a fratre nostro Godamino in ipso monte exstirpata & culta sunt, ad refectionem fratrum Corbeiensium in festo prænominati patroni nostri & in anniversario ordinationis nostræ id est in vigilia undecim millium virginum designavimus, ea videlicet ratione ut a clerico nostro Hildevvardo, qui nunc montem habet, vel siquis post eum habuerit in decollatione sancti Johannis Baptistæ cellerario fratrum XV. solid. qui ad festum pertinent, in festo sancti Dionysii, item XV. solid. ad anniversarium diem electionis nostræ quandiu vivimus persolvantur. Postquam vero Deus ab hac vita nos evocaverit, in anniversario depositionis nostræ idem XV. solid. pro memoria nostra a fratribus in perpetuum habeantur. Porro hoc omnibus notum esse volumus, quod hunc montem clerico nostro Hildevvardo cum ecclesia & villicatione & omnibus pertinentiis suis sicut supra scriptum est, sub eo pacto commissionis, ut quamdiu XXX. solid. temporibus

potibus superius denotatis fratribus persol-A verit, eodem beneficio non privetur. Mox vero ut hanc summam administrare noluerit, ipse a beneficio tam ecclesiæ quam curtis cessabit, nec ullo tempore ecclesia, & quæ ad ipsam pertinent a curte & suis pertinentiis separari poterit, sed ut simul juncta xxx. solid. annuatim persolvere. Fratres autem festum B. Remacli spontanea voluntate & communi in cappis & quinque candelis solemniter celebrandum instituerunt, in cujus die festo priorem missam in majori ecclesia de S. Remaclo, majorem vero missam in capella, quæ domui nostræ B adjuncta est, & sub ejus titulo consecrata, de dedicatione celebrabunt. Ne quis igitur successorum nostrorum hanc caritatem fratribus a nobis constitutam, ullo aliquando tempore auferre vel imminuere, seu aliquo modo alienare præsumat, sine consensu Corbeiensis capituli, sub attestatione divini nominis, prædictum montem S. Michaelis fratribus Corbeiensibus ad festum beati Remacli & ad nostrum anniversarium, sed præscriptam rationem decreto in perpetuum permansuro ordinamus atque constituimus. Et ut ratum atque in- C convulsum hoc constitutum per omnia tempora permaneat, hanc nostræ constitutionis paginam sigilli nostri impressione roboramus atque confirmamus. Hæc vero sunt nomina fratrum, quibus præsentibus & testibus hæc constitutio facta est. Henricus prior, Engelgerus, Thiedericus, VValterus, Adelbertus præpositus, Thiedericus, Adulphus, Conradus cellerarius, Elumigus, Mechtfridus, Isiko, Heremannus, Tegenhardus, Bruno, Conradus, Reinardus præpositus *Eresberg*, Heis, Henricus præpositus Groningensis, Reinardus præpositus *Kemnad*, Conradus portarius, Adel- D bertus camerarius, Bruningus, Abraham, Fiko, Lambertus, Othelricus, Heremannus, Tiedericus, Cono, Berenvvigus, Ludolphus, Arnoldus, Reinmarus, Giselbertus, Mus, Fridericus. Pueri Rocholfus, Unargus, VVernerus, Robertus, Hartmannus, Reinerus, Dadso, Burchardus, Markvvardus, VVizzelmus, Antonius, Heitholfus, Heremannus. Actum Corbeiæ in capitulo anno Domini MCLI. indictione xv. in die festo S. Confessoris Christi ac pontificis Remacli, anno autem prælationis domini VVibaldi abbatis Corbeiensis E sexto.

DIPLOMA FRIDERICI Romanorum regis aureis conscriptum litteris, & in conventu percelebri Mersburgi concessum VVibaldo abbati.

Jura & privilegia Corbeiæ-novæ instaurat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Anno 1152. FRITHERICUS divina favente clementia Romanorum rex. Ad regiæ dignitatis munificentiam pertinet, bene de republica merentibus virtutum præmia tribuere, & ut ipsi pro suæ fidei constantia laboris sui emolumenta percipiant, & ceteri ad exequenda imperii munia bonæ spei pleni & alacres fiant. Noverit igitur omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum industria, quod noster fidelis & carissimus monasterii, quod Nova-Corbeia dicitur, abbas VVIBALDUS nostram clementiam interpellavit, ut privilegia Corbeiensis ecclesiæ, cui nunc idem venerabilis abbas præesse cognoscitur, innovare & confirmare dignaremur. Cujus religiosæ petitioni, ob insignem ipsius fidem circa dominum & patruum nostrum, beatæ scilicet recordationis antecessorem nostrum inclytum regem CONRADUM, necnon & circa promotionem nostram in regnum, cujus gubernacula, Deo auctore, post mortem ejus suscepimus, aurem pietatis inclinantes, per præsentis paginæ seriem, sub regiæ majestatis tuitionem locum ipsum, Novam videlicet Corbeiam, cum omnibus sibi tam intus quam foris pertinentibus assumimus, eumque perpetua libertate donantes, quemadmodum piæ memoriæ prædecessorem nostrum ejusque progenitores, reges & imperatores ante eum fecisse cognoscimus, nostra & omnium principum auctoritate, lege in perpetuum valitura firmamus. Ne præfatum monasterium Nova Corbeia in potestatem vel ditionem, sive subjectionem alicujus personæ, seu ecclesiasticæ, seu sæcularis dignitatis, per aliquam donationem seu commutationem cedat, sed semper sub ordinatione & defensione regum vel imperatorum consistat, & libertate, quam hactenus obtinuit, in perpetuum potiatur. Et quoniam ab imperatore LUTHEVVICO duo monasteria constructa sunt, & a nostris prædecessoribus honore & divitiis aucta, unum videlicet monachorum, quod Nova-Corbeia dicitur, ad normam scilicet Veteris-Corbeiæ, Herivordense vero sanctimonialium, ad similitudinem Suessionensis monasterii, decretum est ab eis, ut Corbeiensis abbas, quicumque pro tempore fuerit, procurationem agat Herivordensis ecclesiæ, ita videlicet, ut juxta consuetudinem, qua ancillarum Dei congregationibus procurari solent præpositi ex ordine eccle-

siastico, tam in disciplina, quam in cunctis A negotiis, quæ famulæ Christi pro sexu & professione sua exequi non possent, ipsarum provisor & patronus existeret. Nos ergo prædecessorum nostrorum vestigia sequentes, confirmamus, & decreto in æternum valituro statuimus, ut omnes per successionem Corbeiensis cœnobii abbates præscripta procuratione & patrocinio absque ullius contradictione utantur, & servata dignitate abbatissæ, in quibus opportunum fuerit, Herivordensi congregationi assistant. Confirmamus etiam eidem, qui nunc divina B vocatione, & communi atque concordi fratrum electione Corbeiensi monasterio præest, abbati scilicet VVIBALDO, necnon cunctis successoribus ipsius, auctoritate in æternum valitura, monasterium quoddam, quod vocatur Keminada, quod piissimus prædecessor & patruus noster beatæ memoriæ CONRADUS rex, pro fidelitate & petitione prænominati fidelis & carissimi nostri WIBALDI abbatis tradidit super reliquias corporis sancti Viti martyris, per aureum donationis suæ anulum, in potestatem & jus atque dominationem Corbeiensis monasterii, ita videlicet, ut Corbeiense monasterium prænominatum monasterium, C scilicet Keminada, quemadmodum & a reverendo patre nostro papa EUGENIO per auctoritatis suæ privilegium eidem Corbeiensi monasterio confirmatum esse dinoscitur, cum omnibus prædiis suis, silvis, & aquis, tam foris quam intus, ad ipsum locum pertinentibus, habeat, possideat, ordinet, utatur, & servet sicut tenet sub suo regimine, jure videlicet proprietario, tres abbatiolas, quas fundator ejusdem Novæ-Corbeiæ LUTHEVVICUS Pius, magni CAROLI filius, ad eamdem Corbeiam contulit, scilicet *Eresburch*, nobile quon- D dam Saxonum castrum, cum decimis circumquaque per duas Saxonicas rastas adjacentibus, necnon Meppiam atque *VVisbike*, cum decimis & possessionibus undique ad eas pertinentibus. Ad Herivordense vero monasterium in episcopatu Osnebrugensi, ecclesiam *Buinidi* cum subjectis sibi ecclesiis in parrochia Mimiernivordensi, ecclesiam Reni cum his quæ ad eam pertinent ecclesiis, præterea, quod ab exordio eorumdem monasteriorum, Corbeiæ scilicet, & *Herivord* a nostris antecessoribus constitutum est. Nos quoque firmiter servari volu- E mus, videlicet, ut ubique vel ipsa monasteria, vel cellæ eorum, casas aut curtes habuerint ex rebus, quas ibidem laboribus suis adquirunt, decimas dent ad portam monasterii, nec alibi eas dare cogantur, quatinus inde in nostram ac totius generis perennem mercedem supervenientibus peregrinis & hospitibus serviatur, sicut in regia capitulari, & in decreto synodali permissum est, xenodochia & reliqua fidelium pauperumque construi hospitalia, & mos fuit semper in sacris concedi cœnobiis. Statuimus quoque ne episcopi aut eorum archipresbyteri in ipsorum ecclesiis a suis presbyteris missarum celebrationes fieri interdicant, sed si quid sui juris sibi inde negari putant, ad nostram præsentiam & synodalis examinis judicium deferant. Sed & hoc decernimus, ut decimas vel decimales ecclesias, immo universas possessiones suas in quibuslibet episcopiis, præcipue in Bremensi, Osnebrugensi, Patherneburnensi, ubi plurimas habent, & res & decimas ita integerrime teneant atque possideant, sicut ab antecessoribus nostris, regibus videlicet & imperatoribus hactenus tenuerunt atque possederunt. Concedimus etiam juxta decreta prædecessorum nostrorum liberam utrique loco potestatem eligendæ de propria congregatione in regimen sui congruæ personæ. Et statuimus, ut nullus judex publicus in homines ad monasterium Corbeiense, vel ad prænominatas cellas ipsius pertinentes ullam judiciariam habeat exercere potestatem, sed omnis eorum res coram advocato ipsorum diffiniatur. Et ut justitiam, quæ appellatur *Burchban*, nemo sibi usurpare præsumat, nisi cui potestas ab eodem cœnobii abbate concessa fuerit, & ut liberi homines licentiam habeant, tam seipsos, quam prædia sua eidem monasterio conferre, nec quivis judex, aut regia potestas solitum debitum, aut publicum vectigal ab eis deinceps extorqueat. Sane quod piissimum prædecessorem nostrum, inclytum & gloriosum principem, felicis memoriæ dominum ac patruum regem CONRADUM, ex judicio principum ac ministerialium regni, in plena curia statuisse cognoscimus, nos quoque ejus vestigia sequentes, decreto in æternum valituro firmamus atque statuimus, ut nullus laicorum habitationem infra muros prædicti Corbeiensis monasterii sibi aliquando usurpare audeat hereditario jure, sed cimiterium, quemadmodum congruum est, religiosorum habitationibus liberum & expeditum omni tempore pateat. Hoc quoque simili firmitate præcepto nostro roboramus, ut dapiferi atque pincernæ Corbeiensis abbatis nullam omnino potestatem de committendis clavibus rerum domini sui habeant, sed in dandis clavibus, & ordinandis rebus domus suæ liberam potestatem, quemadmodum a prædecessore nostro per judicii sententiam determinatum esse novimus, abbas in perpetuum obtineat. Ut autem hæc omnia rata & inconvulsa in perpetuum habeantur, chartam hanc conscribi & sigilli nostri impressione signari præcepimus. Testes vero hi affuerunt.

SUENO rex Danorum, qui ibidem regnum suscepit de manu domini regis.

KNUT alter Danus, qui ibidem regnum in manum domini regis refutavit.

HARTWIGUS Bremensis archiepiscopus.
OTHELRICUS Halberstadensis episcopus.
BURCHARDUS Argentinensis episcopus.
WICMANNUS Citicensis episcopus.
DANIEL Pragensis episcopus.
BERNARDUS Patherbornensis episcopus.
HEINRICUS Mindensis episcopus.
HEREMANNUS Ferdensis.
ANSELMUS Havelbergensis.
EMEHARDUS Mechelembergensis.
WIKKERUS Brandeneburgensis.
MARQUARDUS Fuldensis abbas.
HEINRICUS Heresfeldensis abbas.
ARNOLDUS Niemburgensis abbas.
HEINRICUS dux Saxoniæ.
Domnus VVELPHO avunculus ejus.
CONRADUS marchio de Misnia & filii ejus.
Marchio ADELBERTUS & filii ejus.
Signum domni FRITHERICI Romanorum regis invictissimi.

Ego ARNOLDUS cancellarius vice Heinrici Moguntini archicancellarii recognovi.

Data in curia *Mersburch* anno incarnationis Domini MCLII. indictione XV. Anno Domini Fritherici Romanorum regis I. Actum in Christo feliciter. Amen.

PRIVILEGIUM ADRIANI PAPÆ IV. VVibaldo abbati concessum.

Usum sandaliorum & dalmaticæ, aliaque Corbeiensis monasterii privilegia confirmat.

Anno 1155. ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis GUICBALDO Corbeiensi abbati, ejusque fratribus tam præsentibus, quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum.

Officii nostri nos admonet & invitat auctoritas, pro ecclesiarum statu satagere, & earum quieti & tranquillitati salubriter, auxiliante Deo providere. Dignum namque & honestum & conveniens esse dinoscitur, ut qui ad ecclesiarum regimen, domino disponente, assumti sumus, eas & a pravorum hominum nequitia tueamur, & beati Petri atque sedis apostolicæ patrocinio muniamus, & sua iis jura & collatas dignitates benignitate debita conservemus. Eapropter, dilecte in Christo GUICBALDE Corbeiensis abbas, devotionem, quam erga apostolicam sedem geris, diligentius attendentes, prædecessoris nostri sanctæ memoriæ papæ EUGENII vestigiis inhærendo, dignitatem prædecessoribus tuis per nostrorum prædecessorum Romanorum pontificum privilegia tradita, nos quoque, præstante Domino, inconvulsam volumus conservari. Quocirca præsentis decreti auctoritate concedimus, & in præcipuis solemnitatibus sandaliis & dalmatica uti, juxta altare sedere, populum infra commissum A monasterium vel cellas, quæ attinent ad animæ tuæ salutem, docere, sicut prædecessoribus tuis a nostris prædecessoribus Romanis pontificibus est concessum. Ipsum præterea Corbeiense monasterium, cui, Domino auctore, præesse dignosceris, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus. Statuentes ut quascumque possessiones, quæcumque bona idem monasterium inpræsentiarum juste & canonice possidet, aut infuturum concessione pontificum, largitione regum vel principum, B oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Deo, poterit adipisci firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Decimam videlicet de curia *Luithardessen*, decimam de curia *Bevcrungen*, decimam de curia *Dasburg*, decimam de curia *Mullenhusen*, decimam de curia *Buthelestorp*, decimam de curia *Munden*, decimam de curia *Bodvvicke*, decimam de curia *Munchusen*, decimam de curia *Beldernichusen*, decimam de curia *Buvvelage*, decimam de curia *Homburstelde*, decimam de curia *Nienstede*, decimam de C curia *Bolckmaressen*, decimam de curia *Luitheressen*, decimam de curia *Erclen*, decimam de curia *Brumelinchtorp*, decimam de curia Leziazi, decimam de curia Castinaci, decimam de curia *Hottepe*, decimam de curia *Nuthlon*, decimam de curia *Kefflike*, decimam de curia *Nen*, decimam de curia *Croppenstede*, decimam de curia *Hemmentorp*, decimam de curia *Holthusen*, decimam de curia *Groninge*. In Frisia quamdam possessionem, quæ vocatur *Merten*, & in eodem loco ecclesiam de *Lin-* D *guerd*. Insulam Rugianam, piscationem *Hocvvar*. Sancimus quoque ut ipsum monasterium nulli omnino personæ in beneficium cujuslibet occasionibus concedatur, sed semper sub protectione Romanorum pontificum, atque imperatorum vel regum defensione permaneat. Adjicientes quod monasterium *Heresburg* cum decimis circa montem per duas rastas Saxonicas, sicut a beatæ memoriæ domno LEONE papa, ex petitione CAROLI magni imperatoris, qui ipsum montem expugnaverat, collatæ noscuntur, monasterium quoque in Groninga, & monasterium in Kemnade, num- E quam ab eodem Corbeiensi alienetur cœnobio, sed per ipsius loci abbatem semper regantur, & salubriter sub monasticæ disciplinæ ordinentur regula, nec alicui facultas sit quicquam de bonis eorumdem trium monasteriorum ad usus & præbendam Domino ibidem famulantium pertinentibus commutare, in beneficium concedere vel alienare, sine assensu fratrum in eisdem cœnobiis manentium, favore Corbeiensis capituli. Volumus etiam ut præpositurae clerico-

rum ecclesiæ S. Pauli, quæ vocatur Nova-A ecclesia, sub ejusdem Corbeiensis abbatis ordinatione, sicut hactenus, semper consistat, nec abbati vel præposito liceat canonicorum præbendas absque clericorum conniventia in beneficium conferre, seu commutare atque distrahere. Præterea constituimus, ut infra ambitum muri memorati monasterii Corbeiensis nemo clericorum vel laicorum jure proprietatis, vel beneficii mansionem aliquam ullo tempore habeat, sed totus ipsius loci ambitus abbatis, monachorum & aliarum religiosarum personarum usibus & habitationibus pateat. B Prohibemus autem ut in eodem monasterio nullus episcoporum, præter Romanum pontificem, liceat quamlibet jurisdictionem habere, ita ut, nisi ab abbate istius monasterii fuerit invitatus, nec missarum solemnia ibidem celebrare præsumat. Ut igitur hæc omnia, quæ supra diximus, plenum in posterum robur obtineant, sicut in authenticis prædecessorum nostrorum privilegiis continentur, tam tibi, quam successoribus tuis ea favoris nostri auctoritate confirmamus. Decernimus ergo ut nulli omnino ho- C minum liceat præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia & integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione & sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi præsumtionem suam digna satisfactione cor- D rexerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo corpore & sanguine Dei & Domini redemtoris nostri JESU-CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri JESU-CHRISTI, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis percipiant. Amen.

† Ego ADRIANUS catholicæ ecclesiæ E episcopus.

† Ego IMARUS Tusculanus episcopus subscripsi.

† Ego GUIDO presbyter cardinalis titulo S. Grisogoni subscripsi.

† Ego Ubaldus presbyter cardinalis tit. S. Praxedis subscripsi.

† Ego MANFREDUS presbyter cardinalis tit. S. Savinæ subscripsi.

† Ego UBALDUS presbyter cardinalis tit. S. Crucis subscripsi.

† Ego ASTALDUS presbyter cardinalis tit. S. Priscæ subscripsi.

† Ego GUIDO diaconus cardinalis S. Mariæ in Porticu subscripsi.

† Ego GERARDUS diaconus cardinalis S. Mariæ in Via-lata subscripsi.

Datum Romæ apud S. Petrum, per manum Rolandi sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinalis & cancellarii, v. Kal. Martii indictione. ... Anno Dominicæ incarnationis MCLV. pontificatus vero D. Adriani papæ quarti anno primo.

Aliud diploma impetravit VVIBALDUS *ab Adriano pro Herivordensi collegio.* Data Sutrii per manum Rolandi sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinalis & cancellarii XVI. Kal. Junii indict. III. incarnationis Dominicæ anno 1155. pontificatus vero domni Adriani papæ IV. anno primo.

DIPLOMA ADRIANI PAPÆ IV. VVibaldo abbati concessum.

Monasterium VVerbense in temporalibus & spiritualibus valde attritum unit Corbeiensi.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio VVIBALDO Corbeiensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem. Sacro-sancta Romana ecclesia, si quando aliquam ecclesiarum ad jus suum specialiter pertinentium ita in temporalibus & spiritualibus prospexit attritam, ut nisi major ei alterius personæ sollicitudo adesset, in statum suum relevari non posset, illis personis ad earum curam habendam vices suas committere consuevit, quæ & sinceritate devotionis sibi viderentur astrictæ, & ad relevandum statum illorum honestæ, ac scientia idoneæ apparerent. Inde est quod probitatem tuam, dilecte in Domino fili VVIBALDE abbas, devotionem, quam erga matrem tuam sacro-sanctam Romanam ecclesiam habere dignosceris, attendentes, monasterium de *VVerbe*, quod ad jus beati Petri specialiter pertinet, & in temporalibus & spiritualibus non modicum dignoscitur imminutum, cum advocatia & omnibus pertinentiis suis tibi & per te commisso tibi monasterio Corbeiensi committimus, & sub tuo & tuorum successorum regimine perpetuis temporibus statuimus permanere. Ita quidem ut duos aureos inde singulis annis nobis nostrisque successoribus persolvere debeatis. Nulli ergo hominum liceat hujus nostræ confirmationis & concessionis paginam temerario ausu infringere, aut aliquibus molestiis contraire. Si quis autem id attentare præsumserit, indignationem omnipotentis, Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum in territorio Tusculano idus Julii.

LITTERÆ ADRIANI PAPÆ IV.
Moguntino antistiti.

Ut Bobbonem Verbensis abbatiæ advocatum, qui VVibaldo abbati multa comminatus fuerat, districte moneat, & in ordinem redigat.

Circa 1155. *Ex ms. Hist. Corbeie.* ADRIANUS servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Moguntino episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Prædecessorum nostrorum vestigia imitati, abbatiam de *VVerbe* ad jus & proprietatem beati Petri specialiter pertinentem, dilecto filio VVIBALDO Corbeiensi abbati regendam custodiendamque commisimus, sperantes quod ejus prudentia, auctore Domino, accipiat incrementum. Verum quia comes BOBBO, qui ejus advocatiæ se asserit advocatum, cœnobium VVerbense & præfatum abbatem variis inquietatibus perturbare minatus est, districtioni tuæ mandamus atque præcipimus, ut eum districte commoneas, quatenus ab abbatis & cœnobii infestatione quiescat, & si tuis parere commonitionibus contumaciter & superbe contemserit, canonica eum censura coercere procures.

LITTERÆ VVIBALDI ABBATIS ad suos successores.

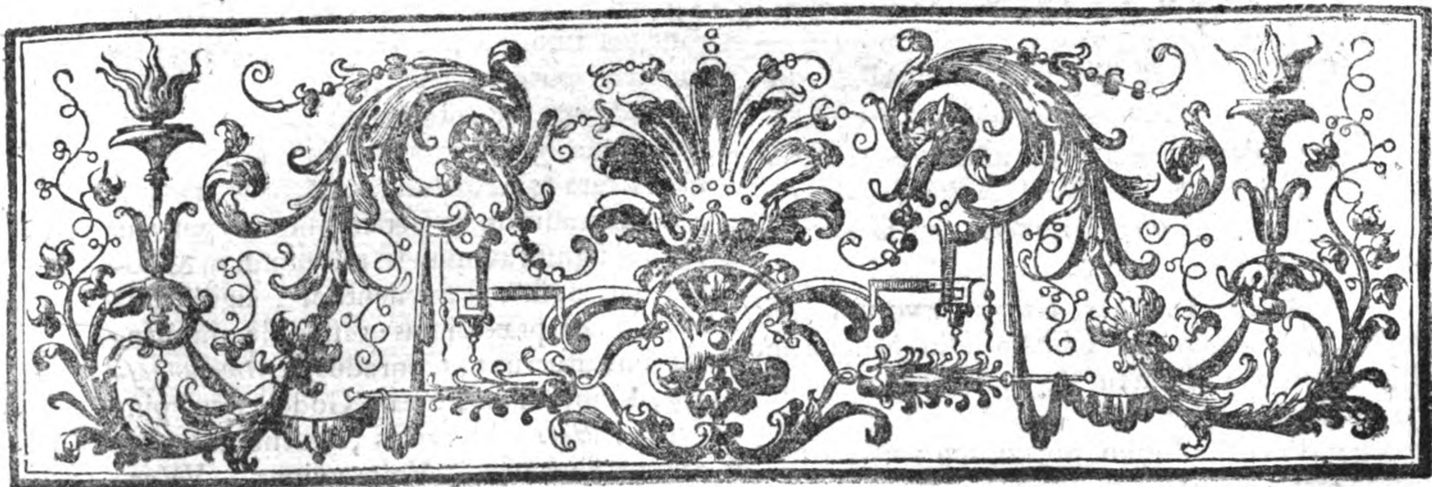
Partem aliquam silvæ hospitali Groningensi tradit.

Anno 1156. *Ex archivo Corbeiæ-Novæ.* IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. VVIBALDUS Dei gratia Corbeiensis ecclesiæ abbas omnibus successoribus suis in perpetuum. Si indigentias pauperum de nostra abundantia supplere curamus, & fiduciam magnam nobis coram summo Deo per eleemosynam constituimus, & exemplum posteris nostris relinquimus. Proinde noverit omnium fidelium Corbeiensis ecclesiæ præsentium & futurorum industria, quod nos intuitu divinæ retributionis partem quamdam silvæ, quam juxta *Groningen* habuimus, cum a quibusdam laicis, ut eam a nobis in beneficio acciperent, multum rogaremur, pro remedio animæ nostræ & pro salute omnium successorum nostrorum abbatum, videlicet monasterii Corbeiensis, idem nemus, quod habuimus in silva, quæ vocatur *Hachel*, ad obedientiam hospitalis in Groninga, ex petitione fratrum nostrorum Corbeiensium tradidimus, maxime insistente nobis eo, qui hanc obedientiam tunc temporis servabat, fratre Ruchardo, ut hanc eleemosynam perficeremus. Ejusdem ergo terræ traditione facta ad hospitale in Groninga, omnes successores nostros per tremendam judicii Dei futuram discussionem obtestamur, ne eamdem eleemosynam de eodem hospitali ullo umquam tempore auferant vel imminuant, sed eam pro æternæ vitæ retributione ibidem jugiter conservare studeant. Ut autem hæc nostra traditio per omnia futura tempora hospitali de Groninga rata & inconvulsa permaneat, factam a nobis traditionem per has litteras posteris nostris significavimus. In testimonium & donationis nostræ firmamentum, sigillo nostro signari præcipimus: testes de ministerialibus affuerunt, Conradus de *Amelungessen*, Reinerus de Porta, Godescalcus pincerna, *Heis*, Henricus, Lutherus, Alvvinus filius ejus, Volckvvinus, VVernerus frater ejus. Dominicæ incarnationis MCLVI. prælationis autem domini VVicboldi in Corbeiensi ecclesia x. idus Februarii inter capitulum & horam sextam. In Christo feliciter. Amen.

LITTERÆ THEODERICI abbatis Corbeiæ-Novæ.

De conscribendis chronicis monasteriorum.

Anno 1337. *Ex msi Corbeiæ-Novæ.* THEODERICUS abbas, monasterii sanctorum martyrum Stephani atque Viti in Corbeia omnibus hasce lecturis gratiam & salutem in Domino sempiternam. Amantissimi confratres, multum sane refert, ut ecclesiæ nostræ aliarumque eidem subjectarum antiquitates, fundationes, dotationes, jura, privilegia, & laudabiles usus ac consuetudines, una cum aliis notabilibus, ad futurorum posterorum memoriam, nostramque informationem, & delectationem colligantur & describantur. Cum igitur pii prædecessores nostri MARQUARDUS & VVIGBOLDUS, quorum memoria in benedictione sit; confratribus dilectisque filiis suis cumprimis senioribus & experientia rerum conspicuis inque præpositura vel alia dignitate constitutis mandarint, ut quisque suæ ecclesiæ seu monasterii, cui pro tempore præerat, chronicon contexeret, seu ab aliis forsan cœptum continuaret: diversi etiam fratres monitis hisce obsecundantes, industriam suam egregie probarint; nos inclytis eorum vestigiis insistentes, idem mandatum ceu justum & salutare tenore præsentium innovamus, & redintegramus, volentes ut quod quilibet de suo monasterio seu ecclesia chronicon antea scriptum habet, diligenter custodiat, idque secundum seriem annorum ad sua usque tempora fideliter continuet. Si vero nullum adhuc extet, vel ipse aliquod concinnet, seu per alium idoneum & fidelem virum conscribi curet. Nos libenter ex archivio & bibliotheca quæcumque necessaria fuerint suppeditabimus, non tantum sed etiam cujuslibet studium uti antecessores nostri specialiter cohonestabimus. Valete in Domino. Datum in abbatia nostra imperiali anno gratiæ M CCCXXXVII. ipso die beatæ Veronicæ.

REGISTRUM EPISTOLARUM
ALEXANDRI
PAPÆ III.
PRO REMENSI PROVINCIA
QUIBUS NONNULLÆ ALIORUM SUMMORUM PONTIFICUM ALIÆQUE PRÆMITTUNTUR EPISTOLÆ.

Ex ms. codice insignis monasterii Attrebatensis S. Vedasti.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

QUAS hic habes Alexandri papæ III. aliorumque summorum pontificum epistolas, descripsimus ex veteri codice celeberrimi & antiquissimi apud Attrebatum monasterii S. Vedasti, quem nobis utendum concessit clarissimus vir domnus Martinus Tyrsei, *ejusdem abbatiæ major prior, cujus humanitas summa cum eruditione certat. Et illi quidem codici titulus hic erat*, Registrum Epistolarum Alexandri papæ III. *qui sane non nobis conveniens visus est omni ex parte. Nam præterquam quod non omnes Alexandri III. complectitur epistolas, sed eas dumtaxat quæ Remensem provinciam sive metropolim spectant, easque solas quæ sub Henrici archiepiscopi pontificatu scriptæ fuerunt, plures etiam alias continet præcedentium summorum pontificum, Urbani II. Paschalis II. Eugenii III. & Adriani IV. immo & nonnullas ipsius Henrici præsulis, Amalrici regis, patriarchæ Jerosolymitani & aliorum. Verum quoniam earum pars maxima est Alexandri, haud immerito, postpositis aliis, ipsius solius nomen codex manuscriptus prætulit.*

Ad codicis antiquitatem quod attinet, ætatem ipsius Alexandri referunt caractères, huncque suspicamur ipso adhuc agente in vivis esse exaratum. & ea forte de causa nullas omnino epistolas, quæ post Henrici mortem scriptæ fuerint, exhibet, sed neque eas, quas extremis ejus temporibus summus pontifex dictavit. Quid vero earum in editione a nobis præstitum fuerit, paucis accipe.

Primo epistolas omnes, quanta potuit diligentia, curavimus describi, manus eo in labore adjutrices conferente nostro Johanne de Lean. *Descriptas deinde ad codicis fidem recognovimus, illustrantes eas interdum brevioribus notis. Tum singulas, quæ confusæ nimis*

ac permixtæ erant, suas in classes distribuimus, editas ab ineditis discernentes. Et eas quidem omnes, quas Urbanus papa II. pro restitutione episcopatus Attrebatensis conscripsit, expunximus, utpote quæ extent apud Baluzium Miscellaneorum tom. 5. Quasdam etiam Paschalis II. apud Labbeum editas prætermisimus, ne paginas nostras rebus jam vulgatis oneratas causarentur lectores. Omnes denique pro modulo nostro in ordinem temporum digessimus, quod certe negotii fuit majoris quam ut verbis explicari queat, & certe quantum hoc in labore desudandum fuerit, vix experti possunt dijudicare, cum appositi sint nusquam anni, nec ulla fere epistola suum occuparet locum, essent vero omnes tanto ab invicem intervallo disjunctæ, ut non facile quis id sibi persuadeat. Exemplo esse possunt Eugenii epistola prima, quæ in codice præfato est trecentesima sexta; secunda, quæ centesimum septimum occupat locum; tertia, quæ numero centesimo decimo nono designatur; quarta, quæ ducentesimo octogesimo quinto loco occurrit. In distribuendis tamen Eugenii III. & Adriani IV. epistolis non adeo laboratum est, utpote quæ sint paucissimæ. Nam Eugenii tantum quindecim, Adriani duas & viginti dumtaxat edidimus. Totum difficultatis pondus incubuit in epistolis Alexandri quæ ad numerum CCCCXCVII. assurgunt. At laborem hunc tantisper sublevarunt assignati in fine cujusque epistolæ locus, mensis, & dies, quibus dictatæ fuere. Et eas quidem quæ ad Henricum adhuc episcopum Belvacensem directæ sunt, primo in limine collocandas esse nemo non videt, utpote scriptas initio pontificatus Alexandri. Datæ autem illæ fuere aut Anagniæ, aut Terracinæ, quo papa ex Urbe furorem schismaticorum vitaturus, confugit, uti pluribus in locis observat Baronius. Deinde cum nec in tota Italia sibi tuto esse perpenderet, in Gallias solitum Romanorum pontificum in persecutione perfugium se conferre cogitavit, in itinere a Januensibus honorifice exceptus, apud quos scripta est epistola XI. Montem-Pessulanum feria quarta post pascha anni MCLXII. appulit, testante Baronio, ibidemque epistolam XII. ad Henricum electum seu designatum Remensem dedit pridie Calendas Maij. Septem post diebus Bituricas jam advenerat, ubi scripta est epistola XIII. nonis Maij, Alexandrum autem hanc ad urbem statim se recepisse docet nos Historia Vizeliacensis monasterii lib. 4. Spicilegii tom. 3. his verbis: Alexander autem catholicus papa veritus indignationem regis Ludovici, transiit in Aquitaniæ metropolim urbem Bituricorum, & in Dolense monasterium, quod est apud Castrum-Radulfi, ibique hiemavit. *Apud Dolenses totum mensem Julium egisse legimus in brevi chronico monasterii Dolensis, a Labbeo edito Bibliothecæ novæ tom. 1. Ibidemque dedit epistolam XIV. & quatuor sequentes, quæ mense Julio exaratæ fuerunt. Brivatæ scripsit XIX. Calendis Augusti. Hinc Bituricas reversus epistolas undecim dedit mense Augusto & Septembri. Interim invitatus ab abbate Dolum iterum veniens, altare in honorem S. Cosmæ consecravit, uti expresse legitur in laudato jam chronico Dolensi. Errat autem Vizeliacensis historiæ scriptor, cum Alexandrum ibidem hiemasse asserit. Nam Octobri jam mense agebat Turonibus, ubi capellam infirmorum Majoris-monasterii in honorem SS. Benedicti & Vincentii consecravit pridie idus ejusdem mensis. Paucisque post diebus insigne dedit ibi privilegium eidem monasterio per manum Herimanni S. R. E. subdiaconi & notarii XVI. Calendas Novembris MCLXII. pontificatus sui anno IV. Plures inde ad varios dictavit epistolas mensibus Novembri, Decembri atque Januario. Profectus est inde Parisios anno MCLXIII. summo honore exceptus a Ludovico VII. rege, ibique commoratus menses omnino tres, Februarium, Martium & Aprilem, epistolas novem conscripsit. Hinc reversus Turones* in Pentecoste concilium celebravit, & post in festo S. Hieronymi Senonas veniens, ibidem per annum & dimidium mansit, *ut scribit Guillelmus Nangius in chronico. Quo temporis intervallo epistolas varias scripsit, numero scilicet novem & viginti. Anno MCLXV. Italiam repetere cogitavit Alexander, ac salutato rege, versus Montem-Pessulanum iter arripuit. Inde solvens, schismaticorum ut insidias vitaret, Montem-Pessulanum remigrare*

coactus est. Sed tandem secundo navigans vento, Messanam appulit, ac demum Romam XI. Calendas Decembris pervenit. Romæ commoratus est annis MCLXVI. & MCLXVII. Beneventi MCLXVIII. & MCLXIX. Verulis MCLXX. Tusculi sub finem ejusdem anni & MCLXXI. & MCLXXII. Signiæ MCLXXIII. Anagniæ MCLXXIV. ut eruimus ex variis ejusdem diplomatibus ab Ughello in Italia sacra relatis. Hæc ubi semel observavimus, leviori deinceps opera Alexandri nostri epistolas juxta temporis seriem ordinavimus. Quantum autem ex eis utilitatis rei litterariæ accedere possit, ex dictis in generali ad hunc tomum præfatione liquet, meliusque dijudicabit quisquis eas vel leviter perlustrare voluerit.

EPISTOLA I. PASCHALIS II. PAPÆ, Leodiensi episcopo.

Pro querela Radulfi Remensis archiepiscopi.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri [a] (a) O. Leodiensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

[b] Confratris nostri (b) RADULFI Remensis archiepiscopi, querelam accepimus, [c] quod in castello (c) Bullionis partem Remensis parrochiæ usurpaveris, & in ecclesia sancti Johannis, eo invito, presbyterum ordinaveris. Unde fraternitati tuæ præcipimus, quatinus aut partem ipsam parrochiæ omnino dimittas, aut de ea judicio confratrum nostrorum Catalanensis & Tullensis episcoporum, Remensi ecclesiæ justitiam exequaris loco & tempore quod ipsi præviderint. Alioquin nos super presbyterum illum, qui jam in beati Johannis ecclesia intrusus dicitur, confratris nostri Remensis archiepiscopi judicium confirmamus. Datum Romæ sexto Kalendas Januarii.

EPISTOLA II. BRUNONIS archiepiscopi Trevirensis ad Reinaldum archiepiscopum Remensem.

De societate Treverensis ecclesiæ & Remensis.

DOmino R. venerabili sanctæ Remensis ecclesiæ archipræsuli, B. misericordia Dei Trevirorum id quod est, devotissima orationum & servitutis obsequia.

Fama æquitatis vestræ & pietatis in Deum, nos jam dudum in archipræsulatu vestro indignam admodum & in tolerabilem injuriam passos, invitat vestrum implorare auxilium, quod nobis nec negare, nec differre A debetis. Licet enim quadam socialis unitatis affinitate universæ fungantur ecclesiæ, & juxta quod eis accidit vicissim auctoritate apostolica jocundari & dolere habeant, nostra tamen & vestra ecclesia specialiori caritatis ex antiquo annexæ vinculo inveniuntur, nec ab aliquo qui ecclesiarum nostrarum privilegia bene noverunt, sorores esse denegantur, ex hac itaque sororia societate & securitate, caritati vestræ, sororis vestræ injuriam deploramus.

B

PLAÇITUM DE BANNO de Viriliaco.

ANNO incarnationis Dominicæ millesimo centesimo trigesimo, indictione octava, ODO abbas sancti Remigii bannum de Viriliaco beati Remigii esse dicebat, & in Dominum Rainaldum archiepiscopum secundum convenit. Quo siquidem audito, domnus archiepiscopus clericos & laicos suos & præcipue illos, qui ministeriales illius villæ ex-C titerant, cum multa diligentia consuluit, cujus deberet esse bannus ille. Vivebant autem ministeriales illi, qui tempore felicis memoriæ RAINALDI, MANASSE, & RADULFI archiepiscoporum ministeria tenuerant, & hujus rei veritatem cognoverant. His siquidem omnes concorditer asseruerunt, quod bannus ille Remensis archiepiscopi esse debet, & præscripti archiepiscopi illum quiete tenuerant, quamdiu in archiepiscopatu vixerant. Hoc cum audisset domnus archiepiscopus, abbas tamen prædictus nihilominus assereret D bannum illum beati Remigii esse debere,

(a) Oberto, qui fuerat antea præpositus S. Crucis in Leodio, de quo plura in Cantatorio seu historia Andaginensis monasterii.

(b) Radulfi, Viridis dicti, sancti Brunonis Carthusiensium institutoris amici, facti archiepiscopi anno 1108.

(c) Quippe castrum Bullonium comparaverat Obertus a Godefrido duce, teste Alberico in chronico.

domnus

domnus archiepiscopus & ipse abbas, die A placiti super hoc banno denominaverunt. Die autem placiti domnus archiepiscopus, per ministeriales suos, & per multos alios magnæ ætatis tricennalem & longe prolixiorem possessionem ostendit. Insuper etiam privilegium domini papæ Calixti secundi in præsentia omnium qui aderant, legi fecit, in quo idem bannum Remensi archiepiscopo apostolicæ sedis auctoritate nominatim confirmatum est, & sic domnus archiepiscopus bannum illum obtinuit.

B

EPISTOLA III. ADALBERONIS archiepiscopi Trevirensis.

De negotio sanctimonialium degentium Treveris.

[a] [b] Rainaldo (a) venerabili Remorum archiepiscopo Adalbero, (b) Dei gratia Trevirorum humilis minister & servus, omnium bonorum felicem consummationem in Christo.

Antiqua confœderatio quæ inter Remensem & Trevirensem ecclesiam semper fuisse C in ecclesiasticis monumentis reperitur, quantum lætitiæ & solatii nobis attulerit, vix explicare possumus, immo eamdem etiam inter nos omni affectu renovari desideramus, ut in alterius adversitatibus mutua sine trepidatione quæratur consolatio. Sub fiducia ergo, pater reverende, germanæ dilectionis habitæ inter ecclesias nostras renovandæ, & quandoque inter personas, si Deus concesserit, auctoritatem vestram deposcimus, quatinus parrochianos vestros Ran D zonem fidelem, & Odonem fratrem ejus milites Nicolai de Reminei, ab invasione Villarum sanctimonialium in suburbio civitatis nostræ degentium, quas in episcopatu Laudunensi tenent, canonica severitate cohærere dignemini. Antiqua enim earum est possessio, sed quotidie per novos prædones novas & inauditas injurias patiuntur, & nullam etiam liberationem expectant, nisi pro Dei misericordia & nostra interventione rigorem justitiæ super hac retineatis, & ut idem Domino Laudunensi, in cujus parrochia hæc illis inferun- E tur, insinuetis, summopere rogamus. Valete certus quod in similibus & majoribus caussis voluntati vestræ satisfacere parati sumus.

(a) Rainaldus *de Martigni* ex episcopatu Andegavensi translatus ad sedem Remensem rexit ab anno 1124. ad 1137. quo vita functus est.

(b) Adalbero Trevirensem thronum ascendit anno 1137. ad 1152. ex Alberici chronico.

EPISTOLÆ EUGENII PAPÆ III.

EPISTOLA I. ABBATISSÆ & monialibus S. Petri Remensis.

Munimentum abbatissæ & monialium S. Petri Remensis, contra abbatem & monachos S. Nicasii, super calciata de Turno.

Eugenius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus abbatissæ S. Petri, ejusque sororibus S. & A. B.

Caussarum diffinitiones & controversiarum concordiæ idcirco litterarum apicibus commendantur, ne posterorum memoriæ subtrahantur. Controversia quæ inter vos & abbatem (c) S. Nicasii agitabatur, hoc modo in nostra præsentia est per concordiam terminata. [c] Tota calciata quæ est juxta castrum de *Thur*, erit ecclesiæ S. Nicasii jure parrochiali, eique omnes ejusdem calciatæ habitatores parrochialia jura cum integritate persolvent. Omnes vero qui in domibus, quæ extra portam ipsius calciatæ sunt, & quicumque de cetero intra ipsas domos & ecclesiam beati Petri de Jardincurte habitaverint, erunt parrochiani S. Petri, ab alia vero parte domorum, quicumque inter ipsas domos & ecclesiam S. Simeonis habitaverint, parrochiani erunt ecclesiæ S. Nicasii. Quicquid habitatores calciatæ vobis tam de hortis, quam de domibus ipsius calciatæ aut aliis persolvebant, nihilominus vobis persolvent. Et quoniam tu abbatissa liti de calciata super jure parrochiali in manu abbatis S. Nicasii renunciasti, abbas IX. sextarios annonæ tibi remisit, quorum sex ecclesia S. Petri pro molendinis, tres vero pro quadam cultura singulis annis ecclesiæ S. Nicasii persolvebat. Nos ergo concordiam istam, quemadmodum dictum est, confirmamus, & ratam manere decernimus. Quadraginta quoque solid. Catalaunenses, qui ab ecclesia (d) Bucilienſium, [d] pro abbatissa ejusdem loci ex concordia inter ipsam & per Bucilienſem abbatem ecclesiæ vestræ, donec in ea vixerit, debentur, vobis in vita sua nihilominus confirmamus. Si quis autem hujus nostræ confirmationis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum, atque in extremo examine de commisso reatu rationem Domino redditurum. Data in territorio Trecensi apud Brennam IX. Kalendas Maij.

(c) S. Nicasii abbatia, ordinis S. Benedicti Remis, a Gervasio archiepiscopo anno 1066. fundata, hactenus perstat sub congregatione S. Mauri.

(d) Bucilium monasterium ordinis Præmonstratensis in diœcesi Laudunensi a comite Viromandensi fundatum.

EPISTOLA II. CLERO & populo Attrebatensi.

Pro Attrebatensi episcopo, & de quibusdam hæreticis ibidem morantibus.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis, clero & populo Attrebatensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Quando inter prælatos atque subjectos tanta est unio caritatis, quod & prælati subjectis quæ salubria sunt sollicita attentione prospiciunt, & subjecti prælatis se in omni obedientia & humilitate submittunt, tota ecclesia Dei proculdubio suo cursu dirigitur, & tranquilla pace atque jocunditate lætatur. Venientem ad apostolicæ sedis clementiam venerabilem fratrem nostrum (a) G. episcopum vestrum debita benignitate recepimus, & quamdiu inter nos commoratus est, inter fratres & coepiscopos nostros ipsum præcipue pro suæ honestatis reverentia fraterna caritate tractavimus. Et quoniam de statu commissæ sibi ecclesiæ, quædam ad nostram audientiam pervenerunt, quæ nec nos, nec eum in requisitione sui, & correctione negligentes esse permittunt, viva ei voce injunximus, ut ad eorum emendationem & conservandam in eadem ecclesia honestatem & religionem, ita promtus & districtus existat, ut & ipse in his suum officium complevisse appareat, & animum nostrum ulterius nulla exinde sinistra fama perturbet. Inter cetera enim idem frater nobis quiddam suggessit, quod non sine grandi gemitu nostri cordis referimus. Nunciavit siquidem nobis quod adeo quorumdam pravorum in commissa sibi ecclesia malitia creverit, ut hæreticæ (b) sint pravitatis laqueo irretiti: qui etiam non verentur jam quibusdam aliis tendiculas hæreticorum extendere, ut suæ perditionis plures socios habeant, & secum animas multorum condemnent. Sane illis ecclesiasticæ severitatis est rigor districtus opponendus, & ideo sententiam, quam in eos prædictus frater noster episcopus vester religiosorum virorum consilio promulgaverit, nos auctore Deo ratam habebimus, & ut ipsam firmiter observetis, vobis omnino injungimus. Quia igitur, sicut idem frater noster a nobis & de cura gregis sibi commissi, & de imminentia sui officii propensius exhortandus, ita vos ad ipsius obedientiam & venerationem nostrarum litterarum estis ammonitionibus excitandi, eumdem fratrem nostrum ad ecclesiam suam & ad vos cum gratia sedis apostolicæ ac nostrarum litterarum prosecutione, ducente Domino, remeantem, universitati vestræ duximus attentius commendandum, per præsentia vobis scripta mandantes, quatenus eum reverenter & honeste recipiatis, & filialem ei reverentiam & honorem jugiter exhibentes, tam de his quæ supra dicta sunt, quam de aliis quæ in vobis fuerint corrigenda, humiliter salubribus ejus præceptis obediatis, quatinus & ipse pro impenso vobis gubernationis officio perpetuæ gloriæ coronam valeat, donante Domino, percipere, & vos obedientiæ merito ad gaudia æternæ felicitatis possitis cum eo pariter introire. Data Romæ apud sanctum Petrum non. Februarii.

EPISTOLA III. CANONICIS ecclesiæ Aurelianensis.

Pro domno Philippo, de ecclesia sanctæ Letæ, quam asserit ad decanatum suum pertinere.

EUGENIUS servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis Aurelianensis ecclesiæ, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte dilecti filii nostri PHILIPPI (c) fratris illustris Francorum regis querelam accepimus, quod vos ecclesiam sanctæ Letæ, quam ad decanatum suum asserit pertinere, ei violenter aufertis, & jus suum in ea subtrahere sibi contenditis. Quia vero bona ipsius tam ecclesiastica quam mundana sub beati Petri & nostra protectione suscepimus, pati non possumus nec debemus, ut ei ab aliquo auferantur. Ideoque per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus aut eamdem ecclesiam ei reddatis, aut in præsentia venerabilis fratris nostri HUGONIS Altissiodorensis episcopi, sibi exinde justitiam faciatis. Data Romæ apud sanctum Petrum VIII. Kal. Junii.

(a) Godescalcum qui ex abbate Montis S. Eligii factus episcopus anno 1148. Alviso qui in sacra expeditione diem clauserat extremum, successit.

(b) Quinam illi fuerint hæretici non satis constat. anno 1025. celebrata est Attrebati synodus a Gerardo Cameracensi & Attrebatensi antistite, adversus hæreticos, qui suis erroribus regionem illam depravabant. Extat hæc synodus Spicilegii tom. 13. ex qua discimus præcipuas illorum hæreses circa ecclesiæ sacramenta versatas fuisse. An vero illa hæresis tempore Eugenii III. papæ adhuc Attrebatensem diœcesim inficeret, incompertum. Circa hæc tempora Cathari hæretici suos errores passim disseminarunt.

(c) Hic Philippus distinguendus est a Philippo primogenito Ludovici VI. Francorum regis, qui vivente adhuc patre biennio postquam Remis in regem fuerat inunctus, decessit. Hic autem quintus Ludovici natus diu patri supervixit, fuitque archidiaconus Parisiensis, de quo Adrianus papa IV. in epistola 75. ad Ludovicum regem, apud Chesnium tom. 4. hist. Franc.

EPISTOLA IV. ABBATI & conventui Lobiensi.

Ne amplius sedeant in refectorio cum canonicis, nec in uno sint choro.

[a] EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio F. (a) abbati &
[b] universo conventui (b) Lobiensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad apostolicæ sedis audientiam, quod contra religionis ordinem & eorum, qui in monastica observatione censentur consuetudinem, canonicos S. Ursmari in uno choro & in uno refectorio patiamini pariter vobiscum consedere: unde quamplures enormitates fratrum quietem & sanctitatis propositum disturbantes audivimus provenire. Ea propter sollicitudini vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus hujuscemodi confusionem studeatis evellere, & piæ conversationis vota adeo diligenti cura munire, ut in nullo juste ministerium vestrum possit vituperari, sed virtutum sagina apud Deum gratiam promerentes odore bonæ operationis subditorum viscera repleatis, & eorum mentes ad virtutum opera ferventius provocetis. Præterea de his quæ ad fratrum præbendam pertinent, apostolica auctoritate præcipimus, ut nulli vel laico, vel clerico, nisi monachus aut conversus fiat, præbendam concedatis; sed & si a prædecessoribus vestris absque consensu capituli data est, recipiatis. Datum Ferentini IV. nonas Decembris.

EPISTOLA V. LUDOVICO regi Francorum.

Pro ecclesia Belvacensi.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio LUDOVICO illustri Francorum regi, salutem & apostolicam benedictionem.

Catholici regis industria, licet omnes ecclesias quæ in sua potestate consistunt, debita devotione honoret & diligat, eas tamen in quibus carnem suam & viciniorem sanguinem officio prælationis residere conspexerit, ampliori dilectione amplectitur, veneratur, & libentius ac promtiori devotione opportunum eis suffragium impertitur. Hoc itaque rationis debito ecclesiam Belvacensem duplici ratione tua sublimitas affectuosius debet diligere, tum quia prædecessorum tuorum largiflua donatione dotata & ornata dinoscitur, tum quia venerabilis frater noster HENRICUS germanus tuus in ea pastoralitatis officio fungitur. Cum igitur eamdem ecclesiam idem germanus tuus in ingressu suo valde attritam & a circumpositis militibus oppressam invenerit, quædam beneficia quæ a suis prædecessoribus eis illicite concessa fuerant, ex consilio nostro, sicut vir prudens, ipsis militibus denegavit, & ad opus ecclesiæ suæ retinuit: propter quod milites ipsi, sicut accepimus, commoti sunt, & memoratam Belvacensem ecclesiam vexare & persequi comminantur. Quia ergo & ex officio regiminis tibi commisso & ex debito fraternæ dilectionis teneris, ut sæpedictam ecclesiam sincere diligere debeas, & a pravorum hominum incursibus defensare, nobilitatis tuæ constantiam præsentibus litteris incitamus, monemus & exhortamur in Domino, quatenus si aliquis de ipsis militibus propter hoc ipsius ecclesiæ bona invaserit seu quibuslibet modis eam vexare præsumserit, juxta potentiam tibi a Deo collatam, eum temporaliter punias. Nos siquidem venerabilibus fratribus nostris circumpositis episcopis dedimus in mandatis, ut si forte ab aliquo eorumdem militum ea occasione sæpedictam ecclesiam vexari contigerit, eum qui hoc attentaverit excommunicationi subjiciant. Præterea ut bona & possessiones ipsius ecclesiæ, quæ absentibus & inconsultis episcopis ejusdem loci ab eadem ecclesia illicite alienata sunt, ad eamdem ecclesiam sicut princeps catholicus & ecclesiæ Dei amator, studeas revocare, per apostolica scripta strenuitatem tuam monemus, & in peccatorum tuorum remissionem injungimus. Data Ferentini v. Kal. Martii.

EPISTOLA VI. HENRICO episcopo Belvaeensi.

Item de eodem.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Litteras & nuntium fraternitatis tuæ debita benignitate recepimus, & super visitatione tua tibi gratias agimus. Gratum siquidem nobis est, quod pro ecclesiæ tibi commissæ utilitate sollicitus, ad commodum ejus libenter intendis, & ad exaltationem ipsius studiosus existis. Grave autem nobis est, quod Belvacensis ecclesia propter impotentiam prædecessorum tuorum quibusdam fuerit gravata redditibus, & annua beneficia de camera episcopi coacta persolvere.

(a) Franconi, qui anno 1149. Lamberto abbati suffectus est, ex brevi chron. Lob. tom. 3. Anecd.

(b) Lobiense insigne ordinis S. Benedicti in diœcesi Cameracensi monasterium, a S. Landelino fundatum, cujus primi abbates etiam episcopali dignitate gavisi sunt.

Sed quoniam regalis potentia ad defensionem ipsius ecclesiæ in hoc negotio sufficit, nolumus ut aliorum potestati defensionis occasione subjaceat, aut bona illius multorum direptioni tradantur. Indignum est enim, ut regia potestas te indefensum laicorum ditioni subesse permittat, & quod regiam dedecet prolem, eorum conditionibus deservire. Unde carissimo filio nostro regi fratri tuo mandamus, ut eos qui te hujusmodi redditibus gravare conantur, a tali exactione regia potestate compescat: tibi autem per præsentia scripta mandamus, quatinus prædicta beneficia, quæ prædecessores tui imbecillitate sua annuatim solvere cogebantur, nequaquam de cetero largiaris, sed bona ecclesiæ tibi commissæ juxta prudentiam a Deo tibi concessam, ad utilitatem ipsius expendas, ut eadem ecclesia per tuam sollicitudinem de die in diem gratum Domino recipiat incrementum. Tua ergo, frater carissime, interest ad profectum illius ita prudenter & modeste procedere, ut omnipotens Deus honorem debitum inde recipiat, & ecclesia ipsa per te in melius valeat, Domino auxiliante, proficere. Nos enim auxilium & consilium, quod a nobis tibi expedire noverimus, libenter tibi exhibere curabimus.

EPISTOLA VII. ROTHOMAGENSI, Remensi, & Senonensi archiepiscopis, &c.

Item pro Belvacensi ecclesia.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Rothomagensi, Remensi, & Senonensi archiepiscopis, Parisiensi, Ambianensi, Noviomensi, Silvanectensi, Suessionensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Conservandis & distribuendis ecclesiasticis facultatibus tanto subtilior est impendenda cautela, quanto, ut eis & ministri ecclesiæ sustententur, & indigentium necessitatibus succurratur, & ecclesiarum ædificia reparentur, proborum virorum studio sunt solummodo congregatæ. Contra hoc autem Belvacensis ecclesia non modicam partem facultatum suarum, quam in prædictos usus deberet expendere, quibusdam militaribus personis contra leges forenses, contra sanctiones canonicas, contra constituta sanctorum patrum, compellitur impertiri. Quidam enim illorum, qui episcopalem in ecclesia ipsa olim cathedram tenuerunt, nec posteris suis, nec opportunitatibus indigentium providere curantes, quædam beneficia denariorum de domo episcopali annuatim recipienda quibusdam militibus illicite concesserunt, quibus usque nunc ecclesia ipsa non modicum prægravatur. Inde est quod venerabilis frater HENRICUS ejusdem loci episcopus, debito sui officii provocatus, & tam commissæ sibi ecclesiæ libertati, quam pauperum qui de bonis ejus fovendi sunt necessitati providere desiderans, ex nostro & quorumdam sapientum consilio beneficia prædicta retinuit, & illis militibus, qui ea illicite recipere consueverant, denegavit. Illi vero nec animarum suarum periculum, nec gravamen Belvacensis ecclesiæ attendentes, nolunt ab illicita eorumdem beneficiorum perceptione desistere. Immo quidam illorum ab hoc jam dicto fratri nostro damna plurima irrogarunt, & majora ei de cetero ausu temerario comminantur. Quia igitur ecclesiarum prælatis præcipua cura debet existere, ut perturbatores ecclesiæ, saltem vigore justitiæ, a suis præsumtionibus arceantur, præsentium vobis auctoritate præcipiendo mandamus, quatinus in eos, qui jam dicto fratri nostro damna irrogasse noscuntur, & in illos etiam qui de cetero irrogare præsumserint, nisi a vobis districte commoniti infra unius mensis spatium post commonitionem vestram, temeritatem suam congrua satisfactione correxerint, excommunicationis, in terras autem eorum interdicti sententiam proferatis, & tam diu eamdem sententiam faciatis inviolabiliter observari, donec a suis excessibus resipiscant, & prædicto fratri nostro condignam satisfactionem exhibeant. Quia vero in ejusmodi causis quidam ad fomentum suæ malitiæ, canonicæ ultioni refugium solent appellationis objicere, si aliquis eorumdem virorum pro hac re sedem apostolicam appellaverit, nihilominus in eum & terram ipsius prædictam sententiam proferatis & firmiter observetis. Data (a) Signiæ III. Idus Februarii. [a]

EPISTOLA VIII. HUGONI Altissiodorensi episcopo, & Bernardo abbati Clarevallensi.

Pro reconciliatione regis cum Belvacensi episcopo.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HUGONI Altissiodorensi episcopo & carissimo filio BERNARDO Clarevallensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

Notitiam vestram latere non credimus, quam sincera cordis affectione carissimum filium nostrum LUDOVICUM Francorum regem, atque ipsius fratrem venerabilem, videlicet fratrem nostrum HENRICUM Belvacensem episcopum diligamus, & ipsorum actus a Domino dirigi, prosperari, & semper de bono in melius provehi exoptemus. Inde est quod sicut eorum unanimitas nobis gaudium & lætitiam generat; ita si quid rancoris inter eos emersisse percipi-

(a) Videtur irrepsisse hic mendum oscitantia amanuensis, nam omnes illæ epistolæ pro ecclesia Belvacensi, eadem die datæ sunt, scilicet Ferentini V. Kal. Martii.

mus, paterno affectu dolemus, & eorum rancor sive turbatio nos tristes non mediocriter reddit. Sentientes itaque quod intervenientibus quibusdam occasionibus inter eos sincera caritas, & fraternus amor aliquantulum (a) turbatus sit, valde stupemus, & vehementius tristati sumus. Ut ergo de illorum cordibus materiam scandali eradicare possimus, cum per nos ipsos ad hoc intendere minime valeamus, caritatem vestram, de qua tamquam de nobis ipsis confidimus, ad id efficiendum operam & studium efficaciter dare optamus. Ideoque sanctitatem vestram attentius exoramus, quatinus ad præsentiam prædicti filii nostri LUDOVICI Francorum regis absque tarditate pariter accedatis, & convocato ad vos memorato fratre nostro HENRICO Belvacensi episcopo, utrumque super eorum controversiis absque strepitu districtius convenire curetis, & litigii ablata materia, ad concordiam & fraternam caritatem vice nostra eos reconciliare, auctore Domino, satagatis: ita ut & regia dignitas in sui status integritate servetur, & episcopalis honor lædi non debeat, atque fraterna caritas inter eos amore perpetuo reformetur. Data Ferentini v. Kal. Martii.

EPISTOLA IX. HUGONI Rothomagensi archiepiscopo.

Item pro vexatione Belvacensis ecclesiæ.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri (b) HUGONI Rothomagensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad præsentiam nostram venerabilis frater noster HENRICUS Belvacensis episcopus, cum ab eo de statu ecclesiæ suæ sollicite quæremus, nobis aperuit quod inter alia gravamina, quibus ipsa ecclesia perturbatur, quidam beneficia denariorum, quæ potius maleficia dicenda sunt, per illicitam largitionem prædecessorum suorum multis militibus atque baronibus sine utilitate ipsius ecclesiæ concessa invenit. Super quo habito prudentum virorum & nostro consilio, eadem beneficia ipsis militibus denegavit, & ad opus ecclesiæ suæ retinuit: propter quod milites ipsi, prout accepimus, adversus prædictum fratrem nostrum vehementer commoti, memoratam Belvacensem ecclesiam vexare & persequi cominantur. Quia ergo ex commisso nobis a Deo apostolatus officio universarum ecclesiarum paci & tranquillitati providere debemus, per præsentia scripta tibi præcipimus, quatinus si aliquis de ipsis militibus prædictis, qui in tua parrochia commorantur, propter hoc antedictam ecclesiam lædere seu vexare præsumserit, eum districtius commonere cures, ut ab infestatione sæpefatæ ecclesiæ penitus cesset, & eam in pace dimittat. Quod si post secundam tertiamve commonitionem tuam a sua præsumtione cessare contemserit, in eum tamquam in contumacem & rebellem, excommunicationis & in terra ejus interdicti sententiam proferas, & tam diu eamdem sententiam facias per tuas parrochias firmiter observari, donec de commisso excessu condignam satisfactionem exhibeat. Data Ferentini v. Kal. Martii.

EPISTOLA X. HENRICO Belvacensi episcopo.

Responsio Eugenii papæ ad litteras Henrici episcopi Belvacensis.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ut responsum super eo quod a nobis post discessum tuum primum petisti, secrete suscipias propria manu quas legis litteras scripsimus. Noverit itaque tuæ fraternitatis sincera dilectio, quia nec in camera nostra, quando a nobis licentiam suscepisti, nec alio loco vel tempore cum de tua illa singulari & secreta (c) petitione nobis locutus fuisti, tibi assensum dedimus. Non ergo super nostris responsis in hac parte in corde tuo scrupulum teneas, sed illa intentione ad præsens seposita, reditum tuum ad ecclesiam tibi a Deo commissam accelera, & ad lucrum animarum cleri & populi, cujus curam, Domino favente, semel suscepisti, sollicite, prudenter & viriliter elabora. Valeas in Domino semper carissime frater. Data Ferentini VIII. id. Martii.

EPISTOLA XI. HUGONI Rothomagensi archiepiscopo.

Pro Hugone de Gornaco.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HUGONI Rothomagensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(a) Huc respicere videtur S. Bernardi epistola 305. ad Eugenium papam, & epistola Sugerii ad Henricum episcopum, capitulum & clerum ecclesiæ Belvacensis, a nobis edita tom. 1. Anecdot. pag. 422.

(b) Hic est celeberrimus ille Hugo, qui ex abbate Radingensi factus est archiepiscopus Rothomagensis, cujus septem Dialogorum Theologicorum libros edidimus tom. 5. Anecdot, & tres adversus hæreses noster Acherius

(c) Petebat Henricus absolvi ab onere episcopalis dignitatis, cujus petitionem nec Eugenius, nec qui illi post Anastasium IV. successit Adrianus IV. admittere voluerunt.

Venerabilis fratris noſtri Henrici A Belvacenſis epiſcopi relatio nos inſtruxit, quod Hugo de Gornaco, parrochianus tuus, cuidam civi Burgenſi, Erquerico nomine, LXXII. libras Belvacenſes & duas marcas argenti ab eo præſtito juramento accipiens, mentita fide reddere contradicit. Quo circa per præſentia ſcripta fraternitati tuæ mandamus, quatinus ſi dicta ejus ſuper hoc veritate nituntur, prædictum Hugonem diſtricte commoneas, ut ipſam pecuniam præfato Gornaco ſine contradictione reſtituat. Si vero ammonitioni tuæ obedire neglexerit, eccleſiaſtica eum diſtrictione ita cohibeas, B ut non debeat exinde ad aures noſtras pro juſtitiæ defectu querela perferri. Data Ferentini VI. idus Martii.

EPISTOLA XII. HENRICO Belvacenſi epiſcopo.

De abſolutione Henrici Belvacenſis epiſcopi.

EUGENIUS ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacenſi epiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. C

Si ſemper quotiens tuæ fraternitati loquimur vel ſcribimus, tibi ſcrupulus generatur, aut tu deſinas dubitare, aut nos a locutione vel ſcriptura neceſſe habemus ceſſare. Sit ergo tuæ caritati ſine dubitatione certitudo, quia quam quæris ab epiſcopatu abſolutionem, ad præſens nequaquam concedimus. Valeas in Chriſto, cariſſime frater, & ut inceptum reditum proſpere perficias, Dominum attentius exoramus. Data Ferent. V. idus Martii.

--- D

EPISTOLA XIII. HENRICO Belvacenſi epiſcopo.

De negotio magiſtri Petri.

EUGENIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacenſi epiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ad opera pietatis illorum ſtudium confidentius invitamus, de quorum devotione, E prudentia & religione pleniorem in omnibus fiduciam obtinemus. Pro latore præſentium magiſtro (a) PETRO & domni Clarevallenſis & aliorum plurium, quorum poſtulationibus conſenſum ſubtrahere nec poſſumus nec debemus, ſcripta recepimus, in quibus precabantur attentius, ut quoniam tam longo tempore ſcholaſticis ſtudiis utiliter & honeſte per Dei gratiam inſudavit, nec tamen adhuc eccleſiaſtico meruit beneficio ſublevari, noſtro id interventu aſſequi mereretur. Nos igitur & tantorum precibus, & officii noſtri debito provocati, hoc miſericordiæ opus fraternitati tuæ, de qua in nullo diffidimus, decrevimus committendum, tanto utique id melius a te credentes exſecutioni mandandum, quanto ad ſimilia, noſtra etiam poſtulatione ceſſante, ſatis religioſum animum tuum divini amoris credimus æmulatione ſuccenſum. Quo circa fraternitatem tuam per apoſtolica ſcripta propenſius exoramus, quatinus ei pro Dei amore, pro beati Petri & noſtra reverentia, pro tui pontificatus officio exaltando, præbendam in eccleſia tua concedas, ut & ipſe tibi & nobis debeat eſſe fidelior, & eccleſiæ tuæ fideliter deſervire, & nos fraternitati tuæ gratiarum actiones reddere debeamus. Data Signiæ XIV. Kal. Februarii.

EPISTOLA XIV. HENRICO epiſcopo Belvacenſi.

Pro S. nepote abbatis S. Dionyſii.

EUGENIUS epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacenſi epiſcopo ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Quoniam fraternitatem tuam vera nobis caritate ſcimus annexam, idcirco eos, quos diligimus, ſollicitudini tuæ fiducialiter commendamus. Dilectus filius noſter S. pro illa devotione, qua venerabilis memoriæ (b) S. quondam ſancti Dionyſii abbas avunculus ejus ſedi apoſtolicæ ac nobis ipſis tenebatur aſtrictus, carus nobis & acceptus exiſtit, & tamquam ſpecialem Romanæ eccleſiæ filium tam per nos quam per eos, de quorum caritate pleniorem fiduciam obtinemus, ſuſtinere volumus & fovere. Unde quanto magis de tua fraternitate confidimus, tanto ad ipſius præſidium & dilectionem ſtudioſius advocamus, per apoſtolica ſcripta rogantes, quatinus eum & ſuos pro beati Petri & noſtra reverentia habeas attentius commendatos, & ſi forte amaritudo aliqua interceſſit, ita pro noſtro amore dimittas, & ita de cetero eis exhibeas te benignum, ut & ipſi ſub tuæ defenſionis præſidio, a pravorum incurſu debeant liberari, & nos fraternitati tuæ pro eis gratias agere debeamus. Data Signiæ XIV. Kal. Februarii.

(a) Hic eſt celeberrimus ille Petrus, magiſter ſententiarum dictus, qui ex canonico Carnotenſi factus eſt epiſcopus Pariſienſis, quam dignitatem morte reſignavit, non 1164. ut dicunt Sammartani, ſed 1160. ut conſtat ex duabus Alexandri III. epiſtolis, aliiſque monumentis.

(b) Sugerii, qui obiit anno 1151. menſe Januario, itaque hæc epiſtola anno ſequenti aut 1153. ſcripta fuit, nam Eugenius papa ulterius non vixit.

EPISTOLA XV. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro ecclesia de Ruricorte.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

[a] Qualiter ecclesia de *(a) Ruricort*, cum anteactis temporibus divitiis & religiose floruerit, nunc per illorum incuriam, qui inibi commorantur, non modicum sit in utroque contrita, plurimorum ad nos relatione pervenit, tantoque amplius contristamur, quanto ad instituenda religiosa loca, & instituta conservanda propensiori studio nos convenit imminere. Quia igitur a nobis in extremo examine metuimus exigendum, si quod corrigendum videmus in commissis nobis ecclesiis tepiditate aliqua relinquimus incorrectum; per præsentia scripta fraternitati tuæ mandamus, quatenus de ordine canonico religiosos fratres ibi constituas, qui acceptam Deo religionis observantiam in eodem loco reforment, & tam in temporalibus quam in spiritualibus ejusdem loci debeant magisterium obtinere. Hoc autem ita te volumus diligenter efficere, ut nec appellationis, nec suffragii cujuslibet interventu, studium tuum ab executione hujus nostri mandati valeat præpedire. Data Signiæ III. idus Februarii.

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

EPISTOLÆ ADRIANI PAPÆ IV.

EPISTOLA I. HENRICO Belvacensi episcopo.

Preces papæ pro quodam D.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quia plurimum de tua devotione & animi sinceritate confidimus, pro his quos caros habemus, preces tibi porrigere minime dubitamus. Inde est quod dilectum filium nostrum D. latorem præsentium, qui multa nobis tam super dilectione circa eum, quam super aliis pluribus de tua fraternitate retulit commendanda, charitati tuæ at-

A tentius commendamus, per apostolica scripta rogantes, quatinus eum pro B. Petri ac nostra reverentia diligas & honores, & eum interventu nostro & pro devotione sua de caro habeas cariorem; ipsum quoque in negociis suis, si qua e[illegible]erint, prudentia tua studeat viriliter defensare. Data Romæ apud sanctum Petrum IV. Kal. Februarii.

EPISTOLA II. T. PARISIENSI episcopo.

B *De investitura quorumdam personatuum.*

ADRIANUS episcopus servorum Dei, venerabili fratri *(b)* T. Parisiensium episcopo, salutem & apostolicam benedictionem. [b]

Veniens ad nostram præsentiam venerabilis frater noster Henricus Belvacensis episcopus, in audientia nostra exposuit, quoniam cum inter dilectum filium *(c)* O. abbatem sancti Dionysii & cancellarium Belvacensis ecclesiæ de quarumdam ecclesiarum personatibus controversia tractaretur, [c] C ipse abbas clericum quemdam, lite pendente, de ipsis personatibus investivit. Postmodum vero clericus ille ad apostolicam sedem accedens, a felicis memoriæ papa ANASTASIO prædecessore nostro ignaro hujus negotii confirmationis litteras impetravit. Quia igitur alteri parti præjudicium non debet afferre, quod ignoranter a sede apostolica dinoscitur impetratum, per præsentia scripta mandamus fraternitati tuæ, quatinus utramque partem ante tuam præsentiam evoces, & rationibus utriusque partis diligenter auditis, & plenarie cogni- D tis, eamdem controversiam sine appellationis diffugio, justitia mediante, decidas. Si vero, præfatum abbatem in causa ipsa obtinere contigerit, quoniam præfatus frater noster investituram eorumdem personatuum ad se de jure asserit pertinere, tam eum quam prænominatum abbatem ante tuam præsentiam convenienti loco & tempore te vocare jubemus, & utriusque rationibus auditis, diligenter & plenarie intellectis, causam ipsam, appellatione remota, canonice terminare, ita ut neutri parti de E juris sui diminutione aliqua remaneat materia conquerendi. Data apud sanctum Petrum XII. Kal. Maii.

(a) Ruricurtis ecclesia S. Martino sacra est monasterium ordinis S. Augustini, congregationis Gallicanæ in dioecesi Belvacensi, cujus mensam abbatialem hodie possident patres Societatis Jesu.

(b) Theobaldo, qui ex priore S. Martini a Campis factus est episcopus Parisiensis.

(c) Odonem, qui Sugerio abbati successit in regimine abbatiæ S. Dionysii.

EPISTOLA III. O. ABBATI S. Dionysii.

De quibusdam personatibus & de investitura eorum.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio nostro (*a*) O. abbati sancti Dionysii, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicam sedem venerabilis frater noster HENRICUS Belvacensis episcopus, inter te & cancellarium ecclesiæ suæ de quibusdam personatibus, inter te vero & ipsum de investitura eorumdem personatuum controversiam asseruit agitari. Nos autem omnem litigandi materiam de medio volentes auferre, eamdem causam venerabili fratri nostro T. Parisiensi episcopo commisimus terminandam, per præsentia itaque scripta dilectioni tuæ mandamus, quatinus cum ab eo propter hoc fueris evocatus, ad præsentiam ejus accedas, & quod ipse inter vos judicaverit, appellatione remota, suscipias & observes. Data Romæ apud sanctum Petrum XII. Kal. Maij.

EPISTOLA IV. AN. BELVACENSI canonico.

Pro causa quæ vertitur inter Henricum Belvacensem episcopum & An. canonicum.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri An. Belvacensi canonico, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ super personatibus quarumdam ecclesiarum, quas dilectus filius noster O. abbas sancti Dionysii tibi dicitur concessisse, inter te ac venerabilem fratrem nostrum HENRICUM Belvacensem episcopum agitatur, venerabili fratri nostro T. Parisiensi episcopo commisimus terminandam, per præsentia itaque scripta tibi mandamus, quatinus cum ab eo fueris evocatus, ad præsentiam ejus accedas, & quod ipse inter vos judicaverit, appellatione remota, suscipias & observes. Datum Romæ apud sanctum Petrum.

EPISTOLA V. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro pecunia cuidam restituenda.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Latoris præsentium A. conquestione nuper accepimus, quod cum pecuniam XLI. marcarum argenti duobus fratribus, qui in curia tua consistunt, Hu. scilicet & R. de Noello, jurejurando recepto, quod eam in termino constituto persolverent, quondam accommodasset, cum jam terminus sit transactus, ipsam nullatenus persolverunt. Quo circa fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus infra viginti dies post harum susceptionem, diligenter eos & instanter ammoneas, ut prædictam pecuniam infra duos menses, post commonitionem tuam, sine ulla diminutione memorato creditori persolvant. Quod si forte facere noluerint, canonicam in eos sententiam non differas exercere, & totam terram eorum interdicto subjicere. Data in Territorio Malliani II. idus Julii.

EPISTOLA VI. H. SENONENSI archiepiscopo & Henrico Belvacensi episcopo.

Pro ecclesia Ferrariensi & de quibusdam rusticis.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus H. Senonensi archiepiscopo, & HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Fraternitati vestræ præsentium significatione volumus innotescat, quod serio in causa Ferrariensis ecclesiæ & fratrum de (*b*) Caritate allegationibus hinc inde auditis, & plenarie intellectis, pro ipsa Ferrariensi ecclesia sententiam tulimus, & ecclesiam de Brusiaco, super qua inter eos questio vertebatur, Ferrariensi monasterio, juxta sententiam (*c*) H. Bonæ memoriæ Senonensis quondam archiepiscopi, adjudicantes, secundam sententiam in irritum revocavimus, & fratribus de Caritate juxta primam sententiam perpetuum silentium imposuimus. Quo circa fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus infra viginti dies post susceptionem præsentium litterarum, abbatem & fratres Ferrariensis ecclesiæ in possessionem prædictæ ecclesiæ reducatis, & eos auctoritate nostra investire curetis. Præterea memorati abbatis & fratrum Ferrariensium conquestione accepimus, quod quidam rustici a monachis de Caritate inducti, post investituram possessionis a judice factam, cum iidem Ferrarienses fratres ipsam possessionem in nullo turbassent, armata manu olim ipsam ecclesiam de Brusiaco invaserunt,

(*a*) Odoni.

(*b*) Caritas insignis cella ordinis Cluniacensis ad Ligerum in diœcesi Autissiodorensi sita.

(*c*) Henrici Apri, quem laudat S. Bernardus in suis epistolis.

runt, & quemdam de Ferrariensibus fratribus vulnerantes, alios monachos & servientes eorum, ausu temerario verberare & unum servientem ligatum adducere præsumserunt. Quocirca præsentium vobis significatione injungimus, ut si verum est quod asseritur, rusticos, qui violentas manus in monachos injecerunt, tam diu denuncietis vinculo esse anathematis innodatos, quousque de tanto satisfacturi excessu, cum litteris vestris apostolico se conspectui repræsentent. Data Beneventi XVII. nonas Aprilis.

EPISTOLA VII. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro ecclesia Compendiensi.

ADRIANUS servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Compendiensem ecclesiam tanto amplius diligere nos convenit & fovere, quanto plus [a] sollicitudinis ad plantandam in ea (a) religionem Romana ecclesia dignoscitur habuisse. Quocirca fraternitatem tuam rogamus attentius & monemus in Domino, quatinus di-[b] lectum filium nostrum (b) An. ejusdem loci abbatem pro reverentia beati Petri & nostra diligas & honores, & in suis necessitatibus opem & præsidium largiaris. Et [c] quoniam dilectus filius noster (c) PHILIPPUS frater tuus thesaurum ipsius ecclesiæ adhuc dicitur detinere, frequens apud eum exhortatio non desit, ut thesaurus, ipse in manus præfati abbatis debeat devenire. Præterea fraternitati tuæ mandamus, quatinus de malefactoribus illis, de quibus antedictus abbas in audientia tua querimoniam deposuerit, ita plenam ei justitiam facias, ut pro defectu justitiæ non cogatur amplius laborare. Data Lateranis IV. Kal. Novembris.

EPISTOLA VIII. ROTHOMAGENSI archiepiscopo.

Pro causa Petri & matris ejus.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Rothomagensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter matrem Petri & eumdem Petrum, atque illam quæ fuit conjux fratris ejusdem Petri, & virum suum super quadam dote noscitur agitari, venerabili fratri nostro Cenomanensi (d) episcopo [d] commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Quocirca per apostolica scripta fraternitati tuæ mandamus, quatinus cum ab eodem episcopo propter hoc fueris requisitus, illam quæ conjux fuit fratris prædicti Petri, & virum suum ejusdem judicis præsentiam adire, & quod ex merito ab eo judicatum fuerit, suscipere & firmiter observare, eos omni cum districtione compellas. Data Anagniæ id. Augusti.

EPISTOLA IX. B. NOVIOMENSI & Henrico Belvacensi episcopis.

Pro cantore Peronensis ecclesiæ.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus B. Noviomensi & HENRICO Belvacensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicæ sedis clementiam, dilectus filius noster O. cantor Peronensis (e) ecclesiæ, sua nobis conquestione mon- [e] stravit, quod W. de Inciaco & uxor ejus centum libras Catalaunensis monetæ, terras & quædam allodia per patrocinium nobilis viri. J. Suessionensis comitis, ei præsumunt auferre, & contra omnem justitiam detinere. Unde venerabilis frater noster Cameracensis episcopus, cum ita esse liquido cognovisset, pro tanta rapina eos, sicut ex litteris ejus agnovimus, excommunicationis vinculo innodavit, & terram eorum interdicto subjecit, quia vero prædictum filium nostrum cantorem suo jure privari, sicut non debemus, ita nec possumus sustinere, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus memoratum comitem, cujus patrocinio & auxilio ipsa bona sunt ei violenter ablata, infra triginta dies post harum susceptionem convenire diligentius studeatis, ut eumdem W. & uxorem ejus ad restitutionem omnium ablatorum omni cum districtione compellat, nec eis ad eorum detentionem auxilium vel subsidium de cetero præstare præsumat. Alioquin in tota terra ipsius comitis, quo us-

(a) Compendiensis S. Cornelii ecclesia a Carolo-Calvo pro canonicis fundata, cessit monachis tempore Eugenii papæ III. cujus jussu Sugerius abbas S. Dionysii canonicos ex Parisiensi S. Genovefæ & ex *nobili Compendiensi ecclesia* ejecit, religiosos vero eorum loco constituit, & in S. Genovefæ canonicos regulares ex S. Victore, in Compendiensi monachos ex S. Dionysio eductos.

(b) Ansoldum qui Odoni primo abbati successit, in cujus gratiam scripsit etiam idem Adrianus ad Hugonem Senonensem archiepiscopum.

(c) De quo supra ad Eugenii III. epistolam ad Ludovicum VII. regem Francorum.

(d) Guillelmo *Passavant*, qui ecclesiam Cenomanensem ab anno 1142. ad annum circiter 1186. rexit.

(e) S. Fursei, in qua extat insigne canonicorum collegium.

que jam dicto filio nostro cantori de omnibus fuerit satisfactum, appellatione remota, non differatis omnia divina officia prohibere. Data Lateranis XII. Kal. Martii.

EPISTOLA X. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro magistro Ni.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quotiens ab aliquo filiorum nostrorum, ad te pro ecclesiasticis causis interventus noster exquiritur, tanto facilius petitioni ejus assensum nostrum impendimus, quanto te ad exsecutionem rei quæ petitur & ammonitione nostra & injunctæ administrationis officio efficacius confidimus provocandum. Veniens autem ad apostolicæ sedis præsentiam dilectus filius noster magister Ni. qui nobis satis carus est & acceptus, Arremarensis (a) monachus, de suffragio ejus & admissione precum suarum in negotiis ejusdem ecclesiæ fraternitatem tuam nostris litteris expetiit ammoneri. Quocirca fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, quatinus eumdem filium nostrum, qui circa negotia tua extitit satis sollicitus ac devotus, pro beati Petri & nostra reverentia diligas attentius & honores, & petitionibus ejus in negotiis ipsius ecclesiæ benigno jugiter concurras assensu, & ita ei favorem & auxilium tuum in causis suis impendas, ut fraternitas tua de admissione precum mearum commendabilis videatur, & nos petitiones tuas liberius admittere debeamus. Data Lateranis VIII. id. Mart.

EPISTOLA XI. S. REMENSI archiepiscopo.

Pro magistro Nicolao.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri (b) S. Remensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, salutem & apostolicam benedictionem.

Quotiens ab aliquo filiorum nostrorum ad te pro ecclesiasticis causis interventus noster exquiritur, tanto facilius petitioni ejus assensum nostrum impendimus, quanto te ad exsecutionem rei quæ petitur & ammonitione nostra, & injunctæ amministrationis officio efficacius confidimus provocandum. Veniens autem ad apostolicæ sedis præsentiam dilectus filius noster magister Nicolaus, qui nobis satis carus est & acceptus, Arremarensis monasterii monachus, de suffragio ejus & admissione precum suarum in negotiis ejusdem ecclesiæ fraternitatem tuam nostris litteris expetiit ammoneri. Quocirca fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, quatinus eumdem filium nostrum, qui circa negotia tua existit satis sollicitus ac devotus, pro beati Petri & nostra reverentia diligas attentius & honores, & petitionibus ejus in negotiis ipsius ecclesiæ benigno jugiter concurras assensu, & ita ei favorem & auxilium tuum in causis suis impendas, ut fraternitas tua de admissione precum nostrarum commendabilis videatur, & nos petitiones tuas libentius admittere debeamus. Data Lateranis octavo idus Martii.

EPISTOLA XII. REMENSI archiepiscopo & Laudunensi episcopo.

Pro filio Ramaldi Cottelle.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Remensi archiepiscopo apostolicæ sedis legato, & Laudunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad apostolicæ sedis audientiam vestra fraternitas noverit pervenisse, quod Ramaldus Cotella, olim Jerosolymam proficiscens, quamdam villam suam, quæ Boccumvilla dicitur, Henrico de *Teir*, pecunia ab eo mutuo suscepta, pignori obligavit. Ipse vero Henricus de fructibus etiam provenientibus sortem suam & eo amplius dicitur recepisse. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus si verum est quod asseritur, uxorem & filios jam dicti Henrici, quia ipse viam est universæ carnis ingressus, omni appellatione remota, districtius compellatis, ut prædictam villam filio memorati Ramaldi, postposita omni occasione & dilatione, restituant, alioquin non differatis in eos usque ad condignam satisfactionem excommunicationis sententiam promulgare. Datum Lateranis quarto idus Martii.

EPISTOLA XIII. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro cantore ecclesiæ Suessionensis, ut ei ablata restituantur.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

(a) Arremarense haud ignobile monasterium ordinis S. Benedicti in diœcesi Trecensi, ex quo ad Claramvallem accesserat Nicolaus monachus, factus postea S. Bernardi notarius, qui cum ab eodem S. Bernardo per apostasiam defecisset, ad primæ professionis monasterium se recepit, effecitque vir astutus, ut ab ipsis sæculi principibus coleretur, unde etiam in ejus gratiam hanc Adriani papæ epistolam scriptam conjicio.

(b) Samsoni, qui Rainaldo Remensi archiepiscopo anno 1137. defuncto, successit anno 1140.

Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in præsentia nostra dilectus filius noster Suessionensis cantor adversus Odonem de *Angevilers* uxorem & familiam suam in audientia nostra querelam deposuit, quod cum quidam homo de terra sua quinque marcar. & XXXI. aureorum ei furatus fuerit, & pecunia ipsa ad manus ipsorum devenerit, ipsi nec eum restituere, nec justitiam exinde, prout iste asserit, voluerunt ullatenus exhibere. Quoniam igitur prædicto filio nostro in suo jure nec possumus, nec debemus ulla ratione deesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum Od. uxorem, & familiam suam, studeas diligentissime convenire, ut infra quadraginta dies post commonitionem tuam, vel prætaxatam pecuniam prædicto cantori cum integritate restituant, vel plenariam exinde justitiam ei in tua præsentia non differant exhibere. Quod si forte neutrum istorum voluerint adimplere, eos ad alterum efficiendum vinculo excommunicationis compellas. Datum Lateranis III. idus Martii.

EPISTOLA XIV. N. DECANO & capitulo Suessionensi.

Pro libertate & consuetudinibus Suessionensis ecclesiæ.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis N. decano & toti capitulo Suessionensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex injuncto nobis a Deo summi pontificatus officio, sollicitudini nostræ incumbit, ecclesiarum utilitatibus intendere, & earum libertatibus providere, ut ab injuriantium molestatione secure permaneant, & nostro sibi beneficio gaudeant fuisse provisum. Inde siquidem est, quod nos vobis & ecclesiæ vestræ cupientes utiliter providere, consuetudines & libertates, quas in episcopatu hucusque dinoscimini habuisse, videlicet malefactores vestros sive eorum terras interdicendi & absolvendi, episcopo inconsulto, devotioni vestræ necnon & eidem ecclesiæ auctoritate apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus: adjicientes quod si quando ecclesia vestra pro injuria illata cessavit a divinis, reliquæ ecclesiæ secundum quod consuetudo vestra dinoscitur habuisse, de capituli vestri mandato cessent. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Lateranis Kal. Junii.

EPISTOLA XV. HENRICO Belvacensi episcopo.

Ut quædam præbenda militibus templi restituatur.

ADRIANUS episcopus, servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Et religiosæ professionis habitus & suscepti pontificatus officium de religiosorum virorum solatio te monet sollicitius cogitare. Dilectorum vero filiorum nostrorum militum templi suggestione nuper accepimus, quoniam præbendam quamdam tua eis fraternitas abstulit, quam eis in commissa tibi ecclesia bonæ memoriæ (a) O. antecessor tuus pro suæ animæ salute cum canonicorum suorum assensu concessit, & cum beatæ recordationis papa Eugenius præbendam ipsam eis a fraternitate tua restitui postulaverit, id facere usque modo distulisti. Unde nos precibus ejusdem antecessoris nostri, preces quoque nostras addentes, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, quatinus pro amore Dei & tui commendatione officii, eamdem præbendam eis interventu nostro restituas, & juxta concessionem prædicti antecessoris tui, eos pacifice tenere dimittas. Data Romæ apud sanctum Petrum VI. non. Maij.

EPISTOLA XVI. S. REMENSI archiepiscopo & ejus suffraganeis.

Pro ecclesia Jerosolymitana & pro militibus templi.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri S. Remorum archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, ejusque suffraganeis episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Quantum strenui & egregii Domini bellatores, milites videlicet templi, novi sub gratia Machabæi, universæ christianitati proficiant, & qualiter loca sancta, quæ Salvator noster corporali præsentia illustravit, & a paganorum versutia & persecutione defendant, non solum ad eorum, qui vicini sunt, sed & qui extremum orbis axem inhabitant, non ambigimus pervenisse. Unde quanto majora universis Christi fidelibus per eos proveniunt incrementa, tanto attentius providendum nobis imminet & agendum, ut eorum necessitates sublevare curemus, & ipsis paternæ caritatis affectu in suis adversitatibus condolentes consi-

(a) Duo Odones episcopi in sede Belvacensi Henricum præcesserunt, Odo abbas S. Symphoriani, qui obiit anno 1144. & qui ei successit, Odo abbas S. Geremari Flaviacensis.

lium & auxilium ministremus. Noviter au- A tem, quod sine grandi mœrore & exulceratione non dicimus quædam eis infortunia emerserunt, & invalescente sevitia paganorum, peccatis exigentibus, tam rerum quam personarum non mediocre perpessi sunt dispendium & jacturam. Cum enim filius Sanguinei ad obsidendam Belinacii, quæ Christianorum erat subdita ditioni, infinita collecta perfidorum hominum multitudine, accessisset, carissimus in Christo (a) filius noster B. (a) illustris Jerosolymorum rex, simul cum fratribus militiæ templi ad fugandos hostes velocius properavit. Cum- B que adversus paganos e regione castrorum idem rex consedisset, major pars suorum, fratribus templi cum eo remanentibus, impetrata licentia recesserunt; hostes autem hoc liquido cognoscentes, sub festinatione aggressi sunt Christianos, ut eos in manu valida viriliter repugnarent. Rex vero & qui cum eo erant, quoniam infinitæ multitudinis... minime poterant sustinere, suasu & nimia precum instantia eorumdem militum templi, ipsis simul cum residuis militibus regis remanentibus ad conflictum, licet invitus, multa tamen prece & postula- C tione devictus, illæsus tandem ad propria remeavit. Ceterum prædicti fratres pro Christi nomine & Christianorum salute, animas ponere nullatenus formidantes, & alii qui cum eis remanserant, cum innumerabili multitudine paganorum congressi sunt, & prælium ingerunt. In ipso autem prælio dilectus filius noster B. magister militiæ templi ab hostibus captus est, & cum eo octoginta septem de numero fratrum, trecenti vero de aliis militibus, tum capti fuerunt, tum in ore gladii trucidati, & tam equos quam arma & alia spolia incredibiliter ami- D serunt. Sed post hujus diversitatis caliginem & errorem temporis tenebrosi prosperitatis tempus emicuit, & dies optatus serenitatis illuxit. Prædictus itaque filius noster rex, exercitu reparato, & collecta militum ac peditum multitudine, simul cum dilectis fi- [b] liis nostris nobilibus viris T. (b) Flandriæ comite & RAINALDO de sancto Walerico & suis, quos tunc ad partes illas ex insperato contigerat applicare, superbientium hostium rabiem truculentam invasit, & nonnullis eorum captis, nonnullis interfectis, E de ipsis utique feliciter triumphando exercitum procul a prædictæ civitatis obsidione fugavit. Interim ad majorem lætitiam & ampliorem cumulum gaudiorum, ad majorem quoque de adversitate consolationem habendam, milites templi circa triginta, ducentos paganorum euntes ad nuptias verterunt in fugam, & divino præsidio comitante, omnes partim ceperunt, partim gladio trucidarunt. Nunc autem quoniam in tanta desolatione, & imminentis necessitatis articulo prædictis fratribus & aliis loca illa sancta pietatis intuitu defendentibus, nec debemus, nec possumus ulla ratione deesse, fraternitatem tuam rogamus, monemus & exhortamur in Domino, quatinus commissum vobis populum studeatis diligentissime commonere, & eis in suorum veniam delictorum ex injuncto vobis officio injungatis, ut si qui idonei fuerint & strenui ad bellandum, ad loca illa pro eorum liberatione ac defensione festinent. Hi vero qui in propriis personis non poterunt laborare, equos, arma bellica, quæ in partibus illis sunt plurimum necessaria, & alia de facultatibus suis pro animarum suarum salute, & paganorum remedio illuc studeant destinare. Data Lateranis id. Novemb.

EPISTOLA XVII. R. CARDINALIS S. Remensi archiepiscopo.

Pro Petro clerico.

VEnerabili fratri & carissimo amico S. Dei gratia Remensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, (c) R. eadem gra- [c] tia sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis & cancellarius, salutem & sinceræ dilectionis affectum.

Quanto caritatis ardore & sinceritatis affectu personam vestram sacro-sancta Romana ecclesia diligat, ex hoc potestis manifestissime deprehendere, quod dilectum & specialem filium suum Petrum notarium latorem præsentium, quem totis visceribus dominus papa diligit, & internæ caritatis brachiis amplexatur, ipse sicut ex litteris ejus perpenditis, vobis attentissime commendavit, in hoc præsertim experiri desiderans, quantum fidelitatem & devotionem circa eamdem Romanam ecclesiam habeatis. Unde quia nos & personam vestram, & commissam vestræ gubernationi ecclesiam tota mentis intentione diligimus, volumus & modis omnibus affectamus, ut preces domini papæ in hac parte ita efficaciter admittatis, quod ea spe & opinione, quam de vobis habet, nullatenus debeat defraudari. Quia vero idem filius carissimus & clericus noster Petrus, nobis, toti Romanæ ecclesiæ in officio suo longo tempore fideliter, utiliter atque devote servivit, & eum pro sua discretione, prudentia & honestate carum admodum & acceptum habemus, ipsum caritati vestræ plenissime commendamus: rogantes ut ei volenti ad tempus litterarum scientia Parisius de-

(a) Balduinus filius Fulconis regis Jerosolymitani.
(b) Theoderico Alsatio dicto, qui sororem Balduini regis uxorem duxerat.

(c) Rollandus S. R. E. cardinalis & cancellarius, qui postea fuit Alexander papa III.

sudare, pro reverentia beati Petri & nostra intercessione, pro ejusdem quoque servitio, quod nobis & ecclesiæ nostræ, auctore Domino, adhuc poterit esse gratissimum, ita honorifice, ita liberaliter studeatis in suis opportunitatibus providere, quod & nos uberrimas gratiarum actiones vobis exsolvere, atque in postulationibus vestris, quotiens necessarium fuerit, vos debeamus libentius ac facilius exaudire, & ipse idem ad vestrum & commissæ vobis ecclesiæ honorem & incrementum semper valeat fideliter aspirare. Neque hoc discretionem vestram volumus ignorare, quod quicquid beneficii honoris & commodi eidem fuerit a vestra liberalitate depensum, nobis ipsis absque dubio reputabimus erogatum.

EPISTOLA XVIII. HENRICO episcopo Belvacensi.

De consolatione & exhortatione Henrici episcopi Belvacensis a domino papa.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Prædecessor noster sanctæ memoriæ papa EUGENIUS in Belvacensem te voluit (a) episcopum subrogari, sperans quod de tua persona ecclesiæ Dei utilitas non modica proveniret. In qua siquidem dignitate tua nobilitas adeo provide, honeste ac circumspecte, cooperante gratia divina, se hactenus habuit, quod ipsius prædecessoris nostri videtur intentio adimpleta, & nos tuam cognoscentes de præteritis probitatem, de tuæ fraternitatis industria meliorem spem jugiter & fiduciam optinemus, ac per hoc si non esses a (b) contemplationis requie ad labores actionis translatus, studeremus diligenter efficere, ut pro ecclesiæ utilitate, hujusmodi translatio fieret, nec debemus efficere quod facta debeat irritari. Non ergo te moveat verbum quod minus caute diceris protulisse, quia illud dicere nequaquam fuit spiritualem (c) dimittere dignitatem. Susceptum itaque ministerium episcopale discretio tua diligenter exerceat, commissum tibi gregem verbo & opere ita in doctrina Christi studeas informare, ut non vacuus ad arcam patrisfamilias accedere debeas, si plures tecum divina faciente gratia possis manipulos reportare. Non enim volumus nec possemus ullatenus sustinere, quod episcopalem dimitteres dignitatem, nisi forte, quod absit, tale in te vitium cognosceremus, propter quod non posses in episcopali officio Domino deservire. Præterea dilectis filiis nostris fratribus sancti (d) Luciani, te ita benignum & misericordem exhibeas, ut ipsi omnipotentem pro te Dominum affectuosius deprecentur. Data Lateranis Kalendas Decembris.

EPISTOLA XIX. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro ecclesia sancti Luciani.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad pietatis & misericordiæ opera tanto te duximus propensius invitandum, quanto de tua honestate ac religione majorem fiduciam obtinemus, & speramus quod nostras preces debeat tua fraternitas exaudire. Religiosi fratres ecclesiæ B. Luciani, de quibusdam rebus, de quibus inte & ipsos controversia vertebatur, tuæ se decreverunt potius supponere voluntati, quam cum tua nobilitate in judicio disputare, sperantes quod eis debeat plus utilitatis erga te conferre humilitas, quam litigiorum jurgia ministrare. Et ideo apostolicis litteris caritatem tuam monemus, rogamus & exhortamur in Domino, quatinus de his omnibus, quæ in tua liberalitate ponere decreverit, præcipue de decimis & prandiis & piscationibus, ita erga supra dictos fratres nobilitas tua se habeat, ut videaris religiosos fratres pro amore Christi diligere ac fovere, & nos tibi uberes possimus gratiarum exsolvere actiones. Data Lateranis Kal. Decembris.

(a) Id factum est anno 1149. cum mortuo Odoni episcopo Bellovacensi, cleri & populi unanimi voto, metropolitani & omnium suffraganeorum assensu, accedente etiam summi pontificis voluntate, subrogatus fuit de qua promotione vid. Petri Venerabilis lib. 5. epist. 8.

(b) Quippe Henricus spretis aulæ illecebris, monachum apud Claramvallem professus, cum Maria ad Christi Domini pedes sedebat.

(c) Hinc colliges Henricum episcopalem dignitatem ægre tulisse atque abjicere voluisse.

(d) S. Luciani insigne monasterium ordinis S. Benedicti in suburbio Bellovacensis civitatis, in cujus ecclesia S. Lucianus cum sociis quiescit.

EPISTOLA XX. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro nepotibus cujusdam canonici Autissiodorensis.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Venientis ad apostolicæ sedis præsentiam dilecti filii nostri Altissiodorensis canonici querimoniam nuper accepimus, quod (a) A. abbas ecclesiæ sancti Germani Altissiodorensis terram, quæ quibusdam nepotibus suis paterno solatio destitutis, sicut nuper accepimus, hereditario jure pertinere dicitur, contra justitiam detinere præsumit. Cumque alia vice causa ipsa venerabilibus fratribus nostris Hu. Senonensi archiepiscopo & Altisiodorensi episcopo commissa fuisset, sine debito terminanda, in ipsius examinatione negotii, ad sedem apostolicam fuit appellatum. Quia vero ex injuncto nobis officio pupillis & orphanis compellimur in sua justitia salubriter providere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus infra quindecim dies post susceptionem præsentium litterarum, memoratum abbatem studeas diligentius convenire, ut vel ipsam terram nepotibus prædicti L. sub velocitate restituat, vel in præsentia tua ipsis exhibeat justitiæ complementum. Si vero causam interire maluerit, quam terram in integrum restituere, utraque parte in tua præsentia constituta, & rationibus hinc inde subtiliter investigatis & cognitis, causam ipsam, omni appellatione cessante, ita justitia mediante decidas, quod ulterius super hoc in audientia nostra non debeat replicari querimonia. Quod si prædictus abbas nec terram restituere, nec justitiam de his ad quos eadem terra spectare dicitur, voluerit exhibere, neque tuo super hoc judicio stare, ex tunc in ipsa terra, de qua controversia est, auctoritate nostra divina prohibeas officia celebrari, præterea si A. uxor quondam S. de Merlenmaco per se vel per alium, quominus alterum istorum effectui mancipetur, præsumserit impedire, in personam ejus excommunicationis, in terram vero ipsius sententiam proferas interdicti. Datum Lateranis VI. idus Decembris.

EPISTOLA XXI. HENRICO Belvacensi episcopo.

Pro quodam canonico ecclesiæ Autissiodorensis.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Venerabilibus fratribus nostris (b) Hu. Senonensi archiepiscopo & (c) A. Altisiodorensi episcopo causam quæ inter dilectos filios nostros R. præpositum de Liriaco & L. Autisiodorensis ecclesiæ canonicum super quadam præbenda noscitur agitari, olim commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Cumque utramque partem ante suam præsentiam evocassent, prædictus R. præpositus ad eorum vocationem venire contemsit, sed eumdem L. frustratoria dilatione ad sedem apostolicam appellavit. Nos vero quia plurimum de tua discretione confidimus, eamdem causam experientiæ tuæ committimus, omni appellatione remota, mediante justitia terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus utramque partem ante tuam præsentiam evoces, & rationibus quæ hinc inde vertantur subtiliter inquisitis, & plenarie intellectis, eamdem causam canonico fine decidas. Si vero memoratus R. præpositus contumaciter noluerit ad tuam vocationem accedere, vel tuæ super hoc sententiæ efficaciter obedire, jam dictum filium nostrum L. de ipsa præbenda sine appellationis obstaculo auctoritate nostra investias. Data Lateranis VI. id. Decembris.

EPISTOLA XXII. H. ELECTO & capitulo Suessionensis ecclesiæ.

Pro VVitto decano Suessionensi.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis (d) H. electo & universo capitulo Suessionensis ecclesiæ salutem & apostolicam benedictionem.

Satis utiliter providemus ecclesiis, quando viros honestos ecclesiasticos præsertim & litteratos ecclesiasticis beneficiis ampliamus. Hujus autem considerationis intuitu, dilecto filio nostro Witto decano ecclesiæ vestræ præbendam, quam tu, fili electe, in eadem ecclesia nosceris hactenus habuisse, auctoritate apostolica ita concessimus & in-

(a) Arduinus illustri genere natus, qui Gervasio abbati successit circa annum 1147. defunctus anno 1174.

(b) Hugoni.

(c) Alano ex abbate Ripatorii facto episcopo.

(d) Hugoni de *Chamfleuri*, cujus electionem saltem anno 1159. mensis Martii initio factam fuisse oportet; nam Adrianus qui hanc ad eum scripsit epistolam, eodem anno mense Sept. fato functus est. Hinc corrigas Sammartanos, qui Hugonis pontificatum ad 1160 annum referunt & ejus decessorem 1159. XIII. Kal. Octobri obiisse asserunt.

vestivimus, ut eadem præbenda debeat de cetero ad decanatus officium pertinere. Decebat enim ut qui officium in aliqua ecclesia gereret decanatus, redditus sufficientes haberet unde honeste possit & honorifice sustentari. Quocirca per apostolica vobis scripta mandamus, quatinus concessionem ipsam ratam habeatis, neque præsumatis eam ullo tempore perturbare. Data Laterani III. non. Martii.

EPIST. ALEXANDRI PAPÆ III.

EPISTOLA I. HENRICO episcopo Belvacensi.

De intrusione Octaviani schismatici.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Qualiter (a) OCTAVIANUS schismaticus & simoniacus, & manifestus invasor, post canonicam electionem nostram sceipsum damnabili præsumtione intruserit, & ipse idem cum duobus tantum capellanis suis (b) manto se propriis manibus operuerit, tum ex publica & communi fama, tum ex litteris, quas sæpius in Galliam destinavimus, ad notitiam tuam plenarie credimus pervenisse. Ut autem res ipsa manifestius elucescat, dilectos filios nostros H. (c) tituli sanctorum Nerei & Achillei presbyterum & O. (d) sancti Nicolai in Carcere Tulliano diaconum cardinalem, qui totam rei seriem plenius enarrabunt, in regnum Francorum duximus delegandos. Unde quia de te speciali quadam inter alios prærogativa confidimus, & sicut de carissimo fratre nostro plenam in omnibus fiduciam obtinemus; eosdem fratres nostros caritati tuæ specialius commendamus: rogantes attentius ut eos pro reverentia beati Petri & interventu nostro benigne recipias & honores, & super negotio ecclesiæ consilium eis & auxilium modis omnibus subministres. Datum Anagniæ II. idus Decembris.

EPISTOLA II. HENRICO Belvacensi & Mauricio Parisiensi episcopis.

De accusatione in civilibus & criminalibus adversus R. Flaviniacensem abbatem commissa Henrico Belvacensi & M. Parisiensi episcopo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Belvacensium & (e) M. Parisiensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad nos quod cum R. (f) Flaviniacensis abbas abbatiam ipsam olim voluntate propria resignasset, & ei fuisset alius substitutus, ad recuperandam abbatiam iterum aspiravit. Sed cum eam pro velle suo recuperare non posset, ad examen dilecti filii nostri VV. tituli sancti Petri ad vincula presbyteri cardinalis apostolicæ sedis legati, ipsum negotium est deductum. Qui cum utramque partem ante suam præsentiam convocasset, altera parte se per contumaciam ostentante, prædicto abbati restitutionem possessionis adjudicavit. Ita tamen ut si qui postmodum apparerent, qui eum vellent civiliter vel criminaliter convenire, paratus esset in ejus præsentia respondere. Cumque postea fuisset tam in civilibus quam in criminalibus conventus & accusatus, super quibusdam capitulis in ejus esset accusatione processum, & testes super civilibus & criminalibus auditi & examinati, ipse ad apostolicæ sedis audientiam appellavit. Quia vero altera parte in nostra præsentia constituta, ipse nec venit, nec responsalem aliquem destinavit, unde non potuimus idem negotium diffinire, causam ipsam discretioni vestræ committimus audiendam, & appellatione remota sine debito terminandam. Quo circa per apostolica scripta mandamus, quatinus utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde auditis, & diligenter cognitis, eamdem causam, obstaculo, sicut dictum est, appellationis amoto, fine debito determinetis. Quod si prædictum abbatem constiterit, sicut dicitur, etiam post memorati cardinalis prohibitionem excommunicatio communicasse, canoni-

(a) Octavianus nobilis Romanus, qui ab Innocentio II. cardinalis creatus, & pluribus legationibus sub aliis summis pontificibus functus, tandem Hadriano IV. defuncto, triduo post octo cardinalium suffragiis electus, adversus Alexandrum III. antipapa Victor IV. dictus, & in conciliabulo Papiensi, agente Friderico imperatore, confirmatus est.

(b) Mantum erat cappa rubea, insigne dignitatis papalis, quo olim prior diaconorum cardinalium electum induendo dicebat: *Ego investio te de papatu, ut præsis Urbi & orbi.*

(c) Henricum ex monacho Cisterciensi cardinalem creatum ab Eugenio III.

(d) Ottonem de Brixia ab eodem papa in sacrum collegium cooptatum.

(e) Mauritio, qui, ut patet, tum ex hac, tum ex decima epistola, multo ante successit Petro Lombardo in sede Parisiensi quam senserunt Sammarthani, qui in sua Gallia Christiana, initium episcopatus ejus rejiciunt ad annum 1164. quo Henricus, ad quem & ad Mauritium diriguntur duæ illæ epistolæ, jam tertium annum egerat in sede Remensi.

(f) Flaviniacense monasterium ordinis S. Benedicti in diœcesi Æduensi, quod hactenus perstat sub congregatione S. Mauri.

cam justitiam de eo faciatis, & super eo quod idem abbas *J. Buffrant* in captionem dicitur detinere, eum compellatis in nostra præsentia plenam justitiam exhibere. Datum Terrac. x. Kal. Januar.

EPISTOLA III. HENRICO Belvacensi episcopo.

De negotio ecclesiæ Flaviniacensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

In litteris quas super negotio Flaviniacensis ecclesiæ, tibi & fratri nostro Parisiensi episcopo transmisimus, *R. quondam abbas* circa principium recolimus fuisse appositum, cum ipse tamen per per sententiam dilecti filii nostri *W.* tituli sancti Petri ad vincula presbyteri cardinalis apostolicæ sedis legati in abbatiam fuerit restitutus. Unde quoniam non ex industria, sed ex occupatione multiplicium negotiorum id accidit, easdem litteras in hoc articulo emendatas vobis transmisimus, ne illud quod in aliis fuerat negligenter appositum, & in causa præjudicium quodlibet debeat irrogare. Data Terracinæ x. Kal. Januar.

EPISTOLA IV. HENRICO Belvacensi.

De negotio magistri G. pro presbyteri præbenda Suessionensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensium episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Super illa devotionis constantia & fidei puritate quam circa sacro sanctam Romanam ecclesiam, & personam nostram multis rerum indiciis & evidenti experimento te habere didicimus, prudentiam tuam plurimum in Domino commendamus, & uberes gratiarum actiones exinde tibi referimus, propositum & voluntatem ferventem habentes, personam tuam sincere diligere caritatis affectu, tibique pro merito respondere, atque in omnibus quantum cum Deo & justitia fieri potest, libenti animo honorare. Tua ergo fraternitas, sicut bene & laudabiliter inchoavit, in fidelitate & obsequio beati Petri & nostro firma & stabilis perseveret, atque ad honorem ejusdem Romanæ ecclesiæ & nostrum, modis quibus potest studiose aspiret, & carissimum filium nostrum LUDOVICUM illustrem Francorum regem fratrem tuum ad hoc inducere & in eodem attente studeat solidare. De cetero discretionem tuam credimus non latere, qualiter prædecessor noster bonæ memoriæ ADRIANUS papa in Suessionensi ecclesia magistro G. presbytero latori præsentium unam concessit præbendam, eumque de ipsa investiendo, illi auctoritate apostolica eamdem præbendam confirmare curavit: tamen quia illam nondum potuit pacifice possidere, pro eo quod prædictus rex, sicut dicitur, prava suggestione cujusdam indignationem adversum istum concepit; fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, quatinus pro beati Petri & nostra reverentia & pietatis intuitu, partes tuas apud eumdem regem ita efficaciter interponas, quod gratiam ejus jam dicto sacerdoti restitui facias, & in hujus justitiis ab eodem rege illum facias manuteneri pariter & foveri. Datum Anagn. III. non. Februarii.

EPISTOLA V. HENRICO episcopo Belvacensi.

Ecclesiæ per Fridericum imperatorem afflictæ orat ut subveniat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Illius devotionis integritas & affectio caritatis, quam circa sacro-sanctam Romanam ecclesiam & personam nostram credimus te habere, non modicam nobis fiduciam præstat, ut in necessitatibus nostris a te consilium debeamus & auxilium postulare, & imminentia nobis negotia tibi fiducialiter aperire. Qualiter autem ille tyrannus & vehemens persecutor ecclesiæ, (*a*) FREDERICUS videlicet, universalem omnium matrem sacro-sanctam Romanam ecclesiam persequatur, eamque sine causa opprimat & infestet, ad discretionis tuæ notitiam non ambigimus pervenisse. Qui utique tamquam leo rapiens & rugiens positus in insidiis, aditus viarum ita per satellites barbaricæ feritatis obstruxit, quod illi jam non valeant usque ad nos transire, a quibus Romana ecclesia in necessitatibus suis opportuna recipere suffragia consuevit. Unde cum eadem Romana ecclesia multis oppressionibus angustata sit his temporibus & afflicta, magnis atque innumeris pene debitis aggravata, ad ejus omnia supportanda, & ad necessitates quas patitur relevandas, tanto studiosius exurgere te oportet & efficacius laborare, quanto amplius eadem mater ecclesia de tua devotione & fidei

(*a*) Fridericus I. dictus Ænobarbus electus v. Martii 1152. quem vocat hic tyrannum ob suscitatum ab eo funestum in ecclesia schisma post mortem Adriani IV. papæ.

fidei sinceritate confidit. In tanto itaque A necessitatis articulo constituti, caritatem tuam rogamus plurimum, monemus & exhortamur attentius, ut ad mentem revocans, quot & quanta gravamina & angustias Romana ecclesia pro sua & omnium ecclesiarum libertate tuenda hoc tempore patiatur, considerans & quid membra capiti debeant, ad subventionem ecclesiæ, & ad solvenda debita, quibus premitur, manum liberalitatis extendas, & nobis tuæ consolationis auxilium in tanto articulo largiaris, beneficia siquidem & obsequia quæ in necessitate parantur, consueverunt semper re- B cipientibus existere gratiora. Abbates quoque & alios ecclesiarum prælatos in tuo episcopatu constitutos ad hoc idem cum diligentia exhorteris. In quocumque autem te nobis contigerit subvenire, illud dilecto filio nostro latori præsentium quem propter hoc ad partes illas duximus, destinandum, te volumus assignare & nobis id ipsum litteris tuis significes. Datum Anagniæ XII. Kal. Mart.

C

EPISTOLA VI. MAGISTRO Nicolao.

Laudat ejus erga sedem apostolicam zelum, hortaturque ut in eo perseveret.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto fratri magistro Nicolao, salutem & apostolicam benedictionem.

Devotionis tuæ constantiam & fidei firmitatem, quam circa sacro-sanctam Romanam ecclesiam & personam nostram mul- D tis rerum experimentis, & ipso effectu operis te habere cognoscimus, gratam acceptamque tenemus, & eam plurimum in Domino commendamus. Novimus enim qualiter propriæ personæ minime pepercisti, & pro negotio ecclesiæ satis multum laborasti. Unde nos propositum & voluntatem habemus personam tuam, sicut specialem ecclesiæ filium, sincera in Domino caritate diligere, & petitiones tuas omni tempore exaudire. Quia vero bonum principium laudabili exitu consummandum est, dilectionem tuam per apostolica scripta monemus & ex- E hortamur in Domino, quatinus sicut bene cœpisti in devotione & fidelitate ecclesiæ ac nostra, firmiter & immobiliter perseveres, & alias tam ecclesiasticas quam seculares personas ad hoc idem inducere studeas, & propensius solidare. Nos siquidem pro devotione tua venerabilibus fratribus (a) nostris HUGONI Senonensi & (a) S. Remensi archiepiscopis, nobili quoque viro (b) (b) comiti HENRICO, commendatitias litteras pro te destinamus. Data Anagniæ II. non. Martii.

EPISTOLA VII. HENRICO episcopo Belvacensi.

De excommunicatione & depositione H. abbatis Cluniacensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Henricum Belvacensem episcopum laudat de suo in sedem apostolicam, & in reprimendis schismaticis zelo.

Illa ardentis caritatis constantia & sincerissimæ devotionis affectio, quam in tempore procelloso & turbido circa sacrosanctam Romanam ecclesiam & personam nostram fideliter ostendisti, nos ammonet & inducit, ut quod a te circa ecclesiam Dei utilissime gestum est, immensis laudum præconiis extollamus, & hoc in nobis efficit, ut obsequium tam gratissimum a nostra & fratrum nostrorum memoria nullo tempore dilabatur. Dilecti siquidem filii nostri (c) HENRICUS & (d) ODDO sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales & apostolicæ sedis legati nobis jam sæpe & sæpius retulerunt, licet hoc ipsum ex communi & publica fama, & ex ipso effectu operis manifestius agnoscamus, qualiter te pro domo Dei, murum inexpugnabilem opposueris, qualiter schismaticos & hæreticos potentissime confutaveris, & animum carissimi filii nostri LODOICI illustris regis Francorum fratris tui, & aliorum tam sæcularium principum, quam ecclesiasticorum virorum, multis persuasionibus in catholicæ ecclesiæ firmaveris unitate. Ex eorumdem etiam cardinalium relatione cognovimus, quanto tempore eos & familias ipsorum in domo propria retinueris, & expensis tuis quam laute, quam liberaliter procuraveris, & quanta eos studueris caritatis affectione tractare. Nostram vero receptionem, quæ in concilio in Francia celebrato solemniter facta est, magis quam tibi nulli mortalium imputamus, cujus quidem studio, vigilantia, & labore, & animi hæsitantium ad veritatis sunt semitam revocati, & in devotione ecclesiæ persistentes, in ea firmitus roborati. Unde quoniam proventum & exaltationem sanctæ Romanæ ecclesiæ ad honorem & promotionem tuam, & commissæ tibi ecclesiæ non est dubium pertinere, prædictum filium nostrum regem inducas modis omnibus & horteris, ut in ea quam cœpit ecclesiæ devotione permaneat, & re-

(a) Samsoni. Hinc colliges hanc epistolam scriptam fuisse initio pontificatus Alexandri III. nam Samson, archiepiscopus Remensis anno 1161. decessit.

(b) Trecensi scilicet, cui gratus maxime fuit Nicolaus.

(c) Henricus Pisanus, monachus Cisterciensis ab Eugenio III. sacro cardinalium collegio adscriptus, de quo supra.

(d) Is esse videtur Oddo, sive Otto diaconus cardinalis S. Georgii in Velo aureo, qui præcipuus fuit auctor deferendi summum pontificatum Alexandro III.

belles qui in ejus regno existunt ad obedientiam & fidelitatem ecclesiæ ac nostram regia auctoritate compellat. Porro quia HUGO Cluniacensis dictus abbas in animæ suæ periculum ab ecclesiæ unitate recessit, & in hæreticam & schismaticam pestilentis Octaviani corruit pravitatem, habito fratrum nostrorum concilio, eum excommunicatum denunciamus, & negotium ipsum discretioni tuæ duximus injungendum, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandantes, quatinus memorati filii nostri regis consilio habito & favore, cujus quidem regnum occasione ista per eumdem abbatem infestari posset & plurimum molestari, continuo acceptis his litteris Cluniacum accedas, & omni appellatione cessante, eum apostolicæ sedis auctoritate deponas, & cum consilio catholicorum fratrum ipsius monasterii, alium in loco ejus substituere non moreris, privilegio a sede apostolica Cluniacensi ecclesiæ indulto, nullum tibi super depositione ipsius abbatis impedimentum præstante. Dignum est enim ut qui se ab ecclesiæ unitate subtraxit, expers dignitatis ecclesiasticæ pro suæ malitiæ merito habeatur. Quod si ad ejus depositionem procedere forte non poteris, & hæretica perversitate relicta, ad sinum matris ecclesiæ voluerit remeare, tam eum quam complices suos, si & ipsi ad obedientiam nostram duxerint redeundum, vice nostra recipias, & a sententia, qua tenentur excommunicationis absolvas, juramento quidem prius ab eis suscepto, sicut in subsequentibus continetur. *Ego H. refuto & anathematizo Octavianum, hæreticum & schismaticum, & omnes principales fautores ejus, & ab hac hora in antea fidelis & obediens ero beato Petro & domino papæ* ALEXANDRO, *ejusque successoribus canonice intrantibus. Sic me Deus adjuvet & hæc sancta evangelia.* Ad hoc nihilominus experientiæ tuæ mandamus, ut quibuscumque modis poteris studeas & efficias, quod Ymarum, (*a*) schismaticum & hæreticum Tusculanum quondam episcopum capias, vel a monasterio prorsus ejicias. Dilectos vero filios nostros. R. latorem præsentium & socios ejus, qui in fidelitate Romanæ ecclesiæ permanserunt, ad ipsum monasterium tecum adducas, & eos in statum suum quiete facias ac pacifice permanere. Dilectum prædictum filium nostrum R. Cluniacensis ecclesiæ monachum, caritati tuæ petimus esse interventu nostro attentius commendatum. Datum Anagniæ VII. idus Aprilis.

Mandatque ut Cluniacum accedens abbatem excommunicatum deponat.

EPISTOLA VIII. FRATRIBUS Cluniacensis monasterii.

De depositione Hugonis abbatis Cluniacensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis universis fratribus Cluniacensis monasterii in communione ecclesiæ & in nostra fidelitate & obedientia existentibus, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut Cluniacense monasterium nobile quondam honestissimum ac famosum ad jus sacro-sanctæ ecclesiæ Romanæ specialiter respicit & tutelam, ita quoque ferventius ei adhærere semperque ei assistere in suis opportunitatibus consuevit, & in illis præsertim temporibus in quibus schismata & hæreses pervenerunt, ipsum monasterium angustiæ matris & lacerationi compatiens, ab ejus unitate nulla umquam occasione discessit, nullis blanditiis & terroribus a fide catholicæ ecclesiæ deviavit, utilius æstimans opprimi temporaliter & affligi, quam ab unitate ecclesiæ & a materno gremio sequestrari. Nunc vero eadem ecclesia, peccatis exigentibus, subsannatio & spectaculum omnium populorum orbi facta est fabula, quæ olim inter Gallicanas ecclesias famosissima rutilabat: ita ut pro schismaticis fratribus ipsam Cluniacensem ecclesiam maculantibus illud Jeremiæ vaticinium in medium proponatur: *Portæ ejus destructæ, sacerdotes ejus gementes, virgines ejus squalidæ, & ipsa oppressa amaritudine.* Eisdem quoque falsis & hæreticis fratribus, qui quandoque in ecclesiæ communione fuerunt, & nunc miserabiliter squamosis sordibus inhærentes, auctorem & caput schismatis imitantur, alius sermo aptatur, quo dicitur: *Qui vescebantur voluptuose interierunt in viis, qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.* Ille siquidem qui caput in ecclesia illa & sustentatio videbatur, aliorum cauda factus est & ruina. Nec solum caput hoc debilitatum est, sed potius, quod mœrentes dicimus, amputatum, cum tota Gallicana & universa pene totius orbis ecclesia in nostra devotione & obedientia persistente, & Octavianum schismaticum & hæreticum condemnante, ille qui abbas dicitur a catholicæ unitate ecclesiæ præcisus, ei præsumit in animæ suæ periculum pertinaciter adhærere, ut jam pro eo ejusque complicibus conqueri compellamur, & dicere: *Egressa est*

(*a*) Ymarus, de quo hic Alexander, erat Cluniacensis ordinis monachus S. Martini a Campis, deinde prior Crispeiensis S. Arnulfi, tum Caritatis ad Ligerim, ac postmodum abbas Pictaviensis Monasterii novi. Ab Innocentio II. creatus cardinalis plurimas fauste obivit legationes, in hoc vero infelix, quod Octaviano antipapæ inhæserit, ipsumque consecraverit. Unde mirum videri non debet, si Hugonem abbatem Cluniacensem a vero pontifice averterit.

a filia Syon omnis decor ejus, facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascua abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis. Sicut enim ex relatione accepimus plurimorum, quidam ipsorum fratrum eidem (a) HUGONI dicto abbati & *Ymaro* apostatico & schismatico, Tusculano quondam episcopo in ordinis & animæ suæ perniciem adhærentes, traditi sunt in reprobum sensum, & qui aliquando religiosi atque catholici habebantur, usque adeo in erroris laqueum & perversitatis semitam corruerunt, quod eis non immerito illud propheticum adaptetur: *Filii Syon incliti amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli.* Nos igitur cognoscentes tantam iniquitatem egressam a Babylone, & a senibus judicibus qui videbantur regere populum, nec eam valentes prætermittere impunitam; ne si inulta remanserit, vicina loca sua commaculet fœditate, venerabili fratri nostro HENRICO Belvacensi episcopo, viro utique religioso, provido & honesto dedimus in mandatis, ut continuo Cluniacum accedens, ipsum HUGONEM dictum abbatem omni appellatione cessante apostolicæ sedis auctoritate deponat, & cum consilio catholicorum fratrum ejusdem monasterii, alium loco ejus substituere non moretur. Privilegio quod Cluniacensi ecclesiæ a Romanis pontificibus dicitur esse indultum, nullum ei super depositione ipsius abbatis impedimentum vel obstaculum irrogante. Dignum est enim ut qui se a petra fidei, & a catholicæ ecclesiæ unitate subtraxit, expers dignitatis ecclesiasticæ pro suæ malitiæ merito habeatur. Porro nos devotionis vestræ constantiam & fidei puritatem, quam circa sacro-sanctam Romanam ecclesiam & specialiter circa personam nostram habetis, gratam admodum acceptamque tenentes, & eam sicut commendanda est, plurimum in Domino commendantes, propositum & voluntatem habemus, vos sic ut viros religiosos catholicos & honestos & spirituales sanctæ Romanæ ecclesiæ filios, sincera in Christi visceribus affectione diligere, propensius honorare, & in vestris postulationibus exaudire. Quia vero non qui incipit, sed qui perseverat pro virtute præmium obtinebit, universitatem vestram per apostolica scripta rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatenus sicut bene & laudabiliter incœpistis, in devotione & fidelitate ecclesiæ ac nostra, firmi atque immobiles persistatis, & prædictum fratrem nostrum HENRICUM Belvacensem episcopum accedentem illuc honorifice suscipientes, quicquid ipse super negotio sibi commisso statuerit, firmiter atque inviolabiliter observetis, & tam consilium quam auxilium eidem pro viribus ministretis prædictos schismaticos tamquam pestem mortiferam respuentes. Datum Anagniæ septimo idus Aprilis.

EPISTOLA IX. HENRICO episcopo Belvacensi.

Exhortatio ut firmiter perseveret in devotione Alexandri papæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ matri tuæ, & his qui in ea ex canonica fratrum electione Domino disponente ministrant, quantum ex officii tui debeas dignitate, & quam sollicite ad honorem & exaltationem ipsius intendere te oporteat, nobis etiam reticentibus, discretionis tuæ prudentia non ignorat. Qualiter autem Octavianus schismaticus, simoniacus & manifestus invasor, post canonicam electionem nostram, & postquam nos invitos ac renitentes, de mandato ac voluntate fratrum ODDO prior diaconus induerat, seipsum intruserit, atque ipse idem manto se propriis manibus operuerit, ex litteris quas ad archiepiscopos & episcopos, aliosque ecclesiæ prælatos per Franciam constitutos nos olim recolimus destinasse, ad notitiam tuam plenarie credimus pervenisse. Quia igitur ecclesia Dei, ope & consilio religiosorum virorum, a multis retro temporibus non magis quam nunc indiguit adjuvari, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, ut in devotione matris tuæ sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ & nostra, sicut de te confidimus & speramus, immobili firmitate consistas, & simoniaca pravitate illius apostatici atque schismatici omnimodo reprobata, a quo videlicet episcopi, abbates, atque alii viri religiosi, & cunctæ fere personæ ecclesiasticæ, sicut a peste mortifera fugiunt, & ad eum nulla ratione accedunt, in petra fidei & ecclesiæ unitate animi tui constituas firmitatem, atque omnes tibi subjectos ad hoc ipsum jugi admonitione inducere studeas, & modis omnibus exhortari, ut talentum tibi creditum non in sudario videatur otiose reconditum: sed utiliter ad honorem Dei studio perfectæ discretionis expensum. Nos enim personam tuam sicut carissimi fratris tui, præteritæ quidem amicitiæ non immemores sincera volumus in Christi visceribus caritate diligere, & postulationes tuas quantum cum Deo possumus libentius exaudire. Datum apud Nimpham VI. id. Novemb.

(a) Is est Hugo III. cognomento *Frazan*, qui in Cluniacensis monasterii administratione successit Petro Venerabili abbati, cujus antea prior extiterat. Exauctoratus autem fuit anno 1161. quo Stephanus abbas electus dicitur in brevi chronico Cluniacensi a nobis edito in tom. 3. Anecdotorum. Depositus ad cellam de Vallibus infra Polniacum in comitatu Burgundiæ secessit, ubi diem clausit extremum anno 1164.

EPISTOLA X. HENRICO episcopo Belvacensi.

Commendatio de perseverantia dilectionis circa Romanam ecclesiam & personam Alexandri papæ, & exhortatio ad idem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Belvacensium episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

B Inconcussæ fidei tuæ paries supra Petram ecclesiæ stabili soliditate fundatus, nec impetu fulguris coruscantis everti, nec lentis potest imbrium infusionibus emolliri. Supra tale siquidem fundamentum quod Christus est ædificii tui structura consurgit, quod si turbo perflet, non quateris, si venti irruant, non moveris, quoniam ubi Christus est fundamentum, quod firmiter ædificatum est, nullo poterit impetu submoveri. Quia igitur nihil potest vel potuit te a catholicæ ecclesiæ unitate præcidere, nihil a devotione personæ nostræ tuum animum retardare, sed potius pro domo Dei murum
C inexpugnabilem præ aliis te opponens, & schismaticis & hæreticis summa instantia contradicens, dilectos quoque filios nostros cardinales apostolicæ sedis legatos, quibus in partibus illis negotium ecclesiæ commisimus exsequendum, benigne recipiens & honeste pertractans, in causa ecclesiæ utilis admodum ac necessarius extitisti: principium medium & finem tui propositi commendamus, & prudentiæ tuæ pro tanta constantia immensas gratiarum exsolvimus actiones, promtam utique voluntatem & intentionem habentes, te sicut dilectum & specialem ecclesiæ filium sincera semper in Domino caritate diligere, & personam tuam quibuscumque modis cum Deo possumus honorare. Nos enim quoniam ante
D promotionem nostram personam tuam, sicut tu ipse nosti, caram satis habuimus & acceptam; nunc ad majora, Domino disponente, promoti, te habere volumus in nostris visceribus cariorem, & quicquid pro te, salva conscientia, efficere possumus, promto & libenti animo curabimus effectui mancipare. Tu quoque, sicut antequam essemus ad officium apostolicæ dignitatis assumti, personam nostram specialiter dilexisti, & fidelis extitisti nobis admodum & devotus, sic & multo amplius de cetero
E in fidelitate & devotione beati Petri ac nostra fervescas, & honori & exaltationi &
A commodo sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ, tamquam devotus filius & specialis intendas, scriturus quod devotionis tuæ sinceritas, & perseverantia fidei a nostra & fratrum nostrorum memoria nullo tempore dilabetur. Datum Anagniæ III. Kalendas Decembris.

EPISTOLA XI. HENRICO Belvacensi & Mauricio Parisiensi episcopis.

De controversia quæ vertitur inter Hugonem Senonensem archiepiscopum & abbatem Ferrariensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Belvacensi & M. Parisiensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Controversiam quæ inter venerabilem fratrem nostrum (a) HUGONEM Senonensem archiepiscopum & dilectos filios nostros (b) D. abbatem & fratres (c) Ferrariensis ecclesiæ, super ecclesiis de Giverinis, de Lanais-villa, de Lisirvilla, de Prodais-fontana, de Gisem-basilica, de Coilo, de duabus partibus oblationum & de duabus partibus minutæ decimæ, de Curtre-maudo, de ecclesiis de *Conflans*, de villa Mandore, de Sora-terra, de Curia-Erardi, de Monte-Cressione, S. Hilarii supra fluvium *Pisel*, & S. Lupi, de Amiliaco, & capella de Canto-Galli, quas idem abbas & fratres ab ipso archiepiscopo sibi per violentiam conqueruntur ablatas, noscitur agitari: discretioni vestræ committimus audiendam & fine debito terminandam. Ideoque per apostolica vobis scripta mandamus, quatinus congruo loco & tempore utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus quæ hinc inde vertuntur subtiliter investigatis & cognitis, eamdem controversiam, ita mediante justitia terminetis, quod nulla de cetero super hoc in audientia nostra querimonia iteretur. Data Januæ v. id. Febr.

EPISTOLA XII. HENRICO electo Remensi.

De transmissione pallii ad Henricum Remensem electum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HENRICO

(a) Hugo de *Touci*, frater Guillelmi Autissiodorensis episcopi, Henrico Apro archiepiscopo Senonensi anno 1144 successit, Constantiæ uxori Ludovici VII. Aurelianis imposuit diadema, Aleidemque Campaniæ cum eodem Ludovico marito Parisiis in templo beatæ Mariæ coronavit, obiit 1168. ut habet Senonense chronicon S. Petri & Sigeberti supplementum.

(b) Dodonem scilicet.

(c) Ferrariense monasterium antiquum & nobilissimum, in quo Ansegisus Senonensis archipræsul Ludovicum & Carlomannum filios Ludovici Balbi regis inunxit. Huic cœnobio præfuit olim magnus illa Lupus Servatus dictus, eruditione & pietate clarissimus.

Remensium electo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto amplius affectum & animum tuum circa sacro-sanctam Romanam ecclesiam & personam nostram, ab ipso nostræ promotionis exordio, intentum fuisse cognoscimus ac ferventem, atque ad honorem & exaltationem ipsius contigit te sollicituis & præ ceteris abundantius laborasse, tanto de honore & promotione tua exultamus amplius & gaudemus, & si majora tibi fuissent ex divina dispensatione collata, animo nostro valde gratum existerent & acceptum. Ex tenore siquidem litterarum venerabilis fratris nostri Lingonensis episcopi, & dilectorum quoque filiorum nostrorum HEN. & ODD. sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium apostolicæ sedis legatorum, atque abbatis Clarevallensis, & ex litteris tuis de electione tua in Remensi ecclesia facta, manifeste cognovimus, & tam nos quam fratres nostri, sicut diximus, gaudio etiam gavisi sumus. Quod autem electum te & non archiepiscopum nominavimus, discretioni tuæ nec grave sit nec molestum, quia sicut ante consecrationem nullus episcopus dicitur, ita nec ante receptionem pallii jure aliquis archiepiscopus nominatur. Dilectos vero filios nostros Ans. & alios quos cum eo ad nostram præsentiam destinasti, debita benignitate suscepimus, & pallium pontificalis scilicet officii plenitudinem, per dilectum filium nostrum abbatem (a) Grandis-Silvæ, & eosdem nuntios tuos tibi libenti animo duximus transmittendum; discretionem tuam per apostolica scripta rogantes, monentes & exhortantes in Domino, ut quod tibi ex parte nostra proponent, sine omni dubitatione credas, & ad carissimum in Christo filium nostrum LUDOVICUM illustrem Francorum regem accedens, sicut de te confidimus, illud studeas opere prosequente complere. Datum apud Montem Pessulanum II. Kal. Maij.

EPISTOLA XIII. ABBATI S. Remigii.

Pro ecclesia sancti Mauritii Remensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio (b) abbati sancti Remigii, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster prior sancti Mauritii Remensis sua nobis narratione proposuit, quod cum maritus J. mulieris in ecclesia sua habitum religionis susciperet, cujusdam vineæ & campi sui medietatem eidem ecclesiæ secum donavit; quorum aliam medietatem prædicta mulier, memorato marito ejus de hac luce subtracto, ipsi ecclesiæ religiosum habitum ibidem assumens, concessit, cumque partem utramque longo tempore quiete ac pacifice eadem ecclesia possedisset, præfata mulier ad suggestionem cujusdam nepotis sui monachi tui, partem vineæ & campi, quam ecclesiæ beati Mauritii concesserat, ecclesiæ tibi commissæ donavit, licet ipsa se cum eadem parte ecclesiæ prænominatæ contulerit, & ex tunc ab illa usque in præsentem diem victum susceperit & vestitum. Tu vero ex secunda donatione quam ecclesiæ tuæ fecisse proponitur occasione suscepta, prædictam ecclesiam beati Mauritii prælibata parte campi & vineæ spoliasti. Unde quoniam hoc religioni & honestati tuæ plurimum derogare videtur, discretionem tuam per apostolica scripta monemus, quatenus prælibatam campi & vineæ partem priori supradicto cum integritate restituas, & eam sibi & ecclesiæ suæ in pace de cetero & quiete dimittas, aut eidem in præsentia venerabilis fratris nostri Remensis archiepiscopi, cum ab eo propter hoc fueris evocatus, sufficientem super hoc justitiam non differas exhibere. Data Bituricis non. Maij.

EPISTOLA XIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro absolutione cujusdam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum præsentium lator a bone memoriæ prædecessore tuo nulla, sicut asserit, causa rationabili existente, pro excommunicato haberetur, & si bene meminimus, tunc ad nostram præsentiam venienti litteras absolutionis dedimus. Cumque dilectus filius noster O. sancti Nicolai in carcere Tulliano diaconus cardinalis tunc apostolicæ sedis legatus absolutum eum ex nostris litteris cognovisset, & jam dicto prædecessori tuo, sicut comperimus ex sua relatione, mandasset, ut ipsum auctoritate nostra absolutum nulla ratione haberet excommunicatum; tu, sicut prædictus D. nobis asseruit, eum in eamdem sententiam conatis reducere. Quoniam igitur de discretione tua plenam in omnibus fiduciam obtinemus, nec decet probitatem tuam his quæ a nobis gesta sunt aliquatenus obviare, fraternitatem tuam

(a) Grandis-Silva insigne ordinis Cisterciensis monasterium in diœcesi Tolosana anno 1117. sub institutis Gerardi de Salis primo fundatum, deinde paucis post annis ordini Cisterciensi & lineæ Claraevallis aggregatum, cujus tunc abbas erat Alexander postea abbas Cistercii.

(b) Præerat tunc Remensi S. Remigii monasterio Petrus abbas ex Trecensi S. Petri de Cella monasterio assumtus, pietate ac eruditione insignis, factus postea episcopus Carnotensis.

per apostolica scripta rogamus, monemus atque mandamus, quatinus eamdem absolutionem a nobis factam ratam habeas, & ipsum ita cures paterna semper caritate diligere, quod & in hoc non offendatur Deus, & nos devotiotionem tuam merito debeamus in Domino commendare. Data apud (a) Dolense (a) monasterium VIII. Kal. Julii.

EPISTOLA XV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro O. monacho.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, HENRICO fratri suo Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Operibus pietatis intendere & humana fragilitate lapsis misericorditer providere, Domini Salvatoris exempla nos provocant, & officium exigit caritatis. Inde est quod pro O. latore præsentium, qui monasticam (b) vitam in monasterio (b) vestro professus, de claustro ejusdem sui postea mobilitate discessit, discretionem vestram rogamus atque monemus, quatinus ipsum pietatis obtentu, & pro reverentia beati Petri ac nostræ in monasterium vestrum, salva tamen monasterii ordinis disciplina recipiatis, nec eum in faucibus callidi hostis extra claustram vagari ulterius permittatis. Datum apud Dolense monasterium v. non. Julii.

EPISTOLA XVI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro quibusdam civibus Attrebatensibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Fervorem tuæ sincerissimæ devotionis, circa sacro-sanctam Romanam ecclesiam, & specialiter circa personam nostram, jugiter effectu operis recognoscentes, desiderium gerimus & voluntatem te sicut carissimum fratrem nostrum & principale membrum ecclesiæ, totius dilectionis brachiis amplecti, & honori quoque & commodis tuis ferventius anhelare. Licet, autem G. J. R. & quamdam mulierem cum eis R. nomine atque alios socios eorum Attrebatenses cives, qui multo tempore nos & curiam nostram sunt secuti, justitiam super diffamatio-

A ne sua instantius offerentes, a nobis repellere modis omnibus intenderemus: Quia tamen nobis summopere præcavendum est, ne nocentes solvamus & innoxios condemnemus, tuæ utique volentes fraternitati deferre, factum ipsum quousque consilio & deliberatione tua & ecclesiæ tuæ atque fratrum nostrorum episcoporum de regno Francorum latius perfruamur, digne duximus prolongandum eosdem cives interim ad propria remittentes: ita quidem, ut cum a nobis vocati fuerint, ad nostram præsentiam debeant accedere, & judicium nostrum & B ecclesiæ sine ulla contradictione recipere & firmiter observare. Unde fraternitatem tuam diligentius sollicitamus, ut factum ipsum per illas personas quibus ipsorum civium vita & conversatio innotuit plenius inquiras, & nobis studeas intimare, ut nos tam tuo, quam ecclesiæ tuæ, & aliorum fratrum nostrorum episcoporum consilio & deliberatione usi pariter & instructi, in eodem negotio utiliter, auctore Domino, procedamus. Quoniam vero nolumus, nec est dignum, ut prædicti cives interius jacturam vel periculum quodC libet in personis aut in rebus suis valeant sustinere, fraternitati tuæ mandamus, quatinus cum civibus suis mandando significes, ne in personas vel bona ipsorum detrimentum præsumant aliquod vel gravamen inferre. Datum apud Dolense monasterium nonis Julii.

EPISTOLA XVII. S. ABBATI & fratribus Cluniacensis monasterii.

D *Pro decano & clericis beati Mauritii Turonensis.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis (c) S. abbati & fratribus Cluniacensibus, salutem & apostolicam benedictionem. (c)

Significaverunt nobis dilecti filii nostri decanus, & canonici (d) beati Mauritii Turonensis, quod inter vos & eos super quibusdam possessionibus apud Turnum super Maternam constitutis, quædam controversia vertitur, quam venerando fratri nostro HENRICO Remensi, archiepiscopo, committi a nobis postulant audiendam, & fiE ne debito terminandam. Nos vero paci & quieti vestræ paterna sollicitudine providentes, universitati vestræ consulimus & mandamus, quatinus ad pacifice cum eis componendum intendatis propensius, & (d)

(a) Dolense sive Burgidolense monasterium insigne ordinis S. Benedicti, in diœcesi Bituriensi, haud procul a Castri-Rodulfi oppido, quod superiori sæculo ad sæcularis transiit canonicos.

(b) An Claramvallem, in qua Henricus olim monasticam vitam professus fuerat, an aliquod suæ diœcesis monasterium?

(c) Stephano qui in locum Hugonis depositi subrogatus fuit anno 1161.

(d) Id est cathedralis ecclesiæ, quæ S. Mauritio sacra est, eumque hactenus agnoscit patronum, licet S. Gatiani vulgo nomen præferat.

summopere laboretis. Quod si cum ipsis A componere non poteritis, proximo festo beati Lucæ, plenariam eis exhibituri ac recepturi justitiam nostro vos conspectui præsentetis, aut super his præfati archiepiscopi judicium subeatis, & quod ipse exinde judicaverit, suscipiatis sine appellationis obstaculo, & servetis. Quodcumque autem horum potius elegeritis, eisdem canonicis infra XX. dies post harum susceptionem vestris litteris intimetis, ut & ipsi ad id exequendum instruere se possint & utiliter præparare. Data apud (a) Dolense monasterium XIII. Kal. Aug. B

EPISTOLA XVIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

De negotio ecclesiæ Catalaunensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex inspectione litterarum tuarum accepimus, quod tam tu quam ecclesia tua & C suffraganei ecclesiæ tuæ ad profectum & exaltationem Catalaunensis ecclesiæ, intenditis pariter & studiosius aspiratis; ad quod & nos ipsi ex nostri officii debito affectuosius intendimus, & operam tempore suo dabimus opportunam. In ipso vero negotio hactenus procedere distulimus, quia voluntatem carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI illustris Francorum regis, sicut plenius novimus, in hoc facto tuæ voluntati minime consonabat. Unde nos factum ipsum usque ad proximum festum beati Lucæ duximus prorogandum, ut infra illius D temporis spatium voluntatem ipsius regis in hoc possimus agnoscere, & ad utilitatem & profectum jam dictæ ecclesiæ commodius meditari. Tua siquidem intererit interim animum ejusdem regis inducere ad hoc & verbis suavibus mitigare. Confidere tamen te volumus firmiter & sperare, quod cum tempus illud advenerit, tam huic negotio quam aliis etiam quæ honori tuo expediant promtam diligentiam adhibere curabimus, & ea quantum cum justitia & ra- E tione poterimus ad utilem effectum cum honore tuo, auctore Domino, perducemus. Rogamus de cetero fraternitatem tuam, ut quia dilectus filius noster abbas (b) sancti Bertini nobis honorifice satis & devote servivit, & ecclesia sua plurimum noscitur aggravata, alteram de duabus procurationibus nostris, quas illi accepimus fuisse impositas, nostro interventu remittas. Datum apud Dolense monasterium XII. Kal. Augusti.

EPISTOLA XIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ipsum laudat hortaturque ut cum rege se conveniat ad Clarum-montem, pro negotio ecclesiæ Catalaunensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Illius fervorem devotionis, quam omni tempore & præsertim ab exordio nostræ promotionis circa sacro-sanctam Romanam ecclesiam, & personam nostram laudabiliter exhibuisse dinosceris, eo quo debemus considerationis oculo intuentes, firmissimum propositum nostrum & promtam admodum voluntatem habemus, personam tuam, sicut carissimi fratris nostri, sincera in Domino caritate diligere, & in omnibus in quibus cum Domino possumus, libenti animo te volumus exaudire. Pro negotio autem Catalaunensis ecclesiæ tam carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI Francorum regis, quam comitis HENRICI litteras jam sæpe ac sæpius, sicut te credimus nosse, recepimus, & qualiter ipsi velint nos in negotio illo procedere, discretionem tuam non credimus ignorare. Sane nos fraternitati tuæ, quantum debemus & possumus deferentes negotium ipsum quousque cum prædicto rege loquamur, cum quo apud Clarummontem, sicut tempore nobis significavit, colloquium debemus habere, duximus differendum. Ideoque sicut per alia ita & per præsentia scripta discretioni tuæ mandamus, quatenus tu simul cum eo, vel etiam ante adventum ipsius apud eumdem locum ad præsentiam nostram accedas, & ibi nos, auctore Deo, quantum salva conscientia potuerimus, cum consilio ejusdem regis & tuo, ad honorem Dei & illius ecclesiæ prædictum negotium terminabimus. Ad hæc quantum decet honestatem & prudentiam tuam, memorato filio nostro regi familiariter adhærere, & ita efficere, ut consilio tuo, sicut facere consuevit, plurimum acquiescat, rogamus fraternitatem tuam, monemus & exhortamur in Domino, ut ad ipsum accedas, & ita te ei consiliarium & familiarem exhibeas, quod consilium tuum in his quæ ad Dominum, ad profectum & exaltationem ecclesiæ & regni sui pertineant, libentius admittat, & te more solito carum circa

(a) Dolense sive Burgidolense insigne cœnobium ordinis S. Benedicti in diœcesi Bituricensi, haud procul a Castro-Rodulfi, quod superiori sæculo ad sæculares transiit canonicos.

(b) Is esse videtur Godefridus abbas S. Bertini, Leonii successor, qui Turonis adsuit Alexandro concilium celebranti, teste Johanne Yperio in chron. cap. 44.

se habeat & acceptum. Præterea sicut jam A per alia tibi scripta significavimus, ita & præsentibus litteris prudentiam tuam sollicitamus, ut ad disturbationem ipsius (a) colloquii, quod cum FREDERICO dicto imperatore, idem rex se proposuit habiturum, omnibus modis intendas, & quod nulla ratione hujusmodi propositum habeat complementum, quibuscumque modis poteris efficias & labores. Statum vero jam dicti regni, & tuum in agendis ecclesiæ consilium quantocius tuis nobis litteris studeas intimare. Datum Brivatæ Kal. Augusti.

B

EPISTOLA XX. H. REMENSI archiepiscopo.

Ut comitis Registetensis exactiones in ecclesiam Laudunensem compescat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri H. Remensi, S. & A. B.

Ex transmissa nobis conquestione canonicorum ecclesiæ Laudunensis accepimus, quod nobilis vir Registetensis comes super possessionibus ejusdem ecclesiæ in terra sua constitutis, ecclesiam ipsam non desinit C exactionibus fatigare. Quoniam igitur ex injuncto nobis officio providere compellimur, ne ecclesiæ in suis rebus a personis quibuslibet indebita prægraventur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum comitem moneas diligentius, & si opus fuerit districte compellas, in terris prædictæ ecclesiæ exactiones indebitas nullatenu, ponere, & eam in talibus de cetero minime molestare. Quia miles quidam præfati comitis, sicut dicitur, molendinum quoddam prædictæ ecclesiæ de- D struxit, & annonas ipsius sicut eorumdem canonicorum nobis est significatione monstratum, violenter accepit, nihilominus tuæ fraternitati mandamus, quatinus, si ita est, militem illum tam per te, quam per te, quam per jam dictum comitem diligenter studeas commonere atque compellere, ut damnum quod prænominatæ ecclesiæ in destructione molendini intulit resarciat, & ablatam annonam omni cum integritate E restituat, vel eisdem exhibeat justitiæ complementum. Quod si neutrum facere forte voluerit, eum vinculo ex communicationis astringas. Data Bituricis Kalendis (b) Aug.

EPISTOLA XXI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

De districtione ecclesiastica in Guidonem de Castellione pro Petro & Ric.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum Guido de Castellione Petrum & Ric. latores præsentium, sicut ex eorum relatione accepimus, super crimine homicidii accusaret, & isti ad primum retro festum pentecostes ad nostram audientiam appellassent, prædictus Guido nec venit, nec responsalem pro se aliquem destinavit. Cumque fraternitati tuæ per nostras litteras mandaverimus, ut Guidonem illum moneres diligentius, & districte compelleres, quod eos pacifice & sine molestatione aliqua manere permitteret, vel in festo beati Petri responsurus pariter & acturus nostro se conspectui præsentaret, ipse nec præfixo termino ad nos venit, nec ab istorum adhuc vexatione desistit. Ideoque fraternitati tuæ per iterata scripta mandamus, quatinus eumdem Guidonem ab eorum de cetero infestatione omni cum districtione compescas, nec per te, nec per alios patiaris aliquod eis gravamen inferri. Datum Bituric. VI. id. Augusti.

EPISTOLA XXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Gualterio diacono.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicam sedis clementiam Gualterius diaconus, lator præsentium lacrymabili nobis conquestione monstravit, quod canonici ecclesiæ tuæ ipsum capellania de Maceio, absque judicio & justitia spoliarunt, & eam cuidam presbytero minus canonice concesserunt. Cumque ipse ad nos Anagniam venisset, nostras super hoc ad (c) S. bonæ memoriæ prædecessorem tuum litteras reportavit, in quibus

(a) Hoc colloquium quod Vesuntione indictum fuisse vulgo tradunt scriptores, Divione vero, ut asserit Anselmus Salernitanus, habitum fuit ad *Pontem Laonæ* ad Saonam fluvium, hoc est ad Latonam, *inter Divionem & Dolam*, ut discimus ex Frederici imperatoris epistola ad archiepiscopum Lugdunensem apud Chesnium tom. 4. hist. Franc. p. 502. Sed Fredericus suos Vesuntionem, Ludovicus vero Divionem advocaverant, inde ad Pontem Laonæ ambo cum suis accessuri. In hoc autem colloquio quam prudenter se gesserit, & ab eodem recesserit. Vide si lubet historiæ Vizeliacensis librum IV. Spicilegii tom. 3. pag. 581. & breve chronicum Lobiense tom. 3. Anecdotorum, ex quo discimus habitum fuisse in festo decollationis S. Johannis Baptistæ. Idem scribit Albericus in chronico, qui & asserit tunc Ludovicum regem Clarevallensium consilio aversum fuisse a Friderico imperatore. Vide Henrici Remensis archiepiscopi epistolam ad Ludovicum regem fratrem suum apud Chesnium tom. 4. hist. Franc. p. 576.

(a) Forte Septembris Kalendis Augusti non Bituricis sed brivatæ existebat Alexander.

(c) Samsonem, qui obiit anno 1161. sepultus in monasterio Igniacensi.

&

& firmiter mandasse credimus, ut vel ca- A pellaniam ipsam faceret prædicto diacono restitui, vel plenam justitiam exhiberi. Ceterum quoniam illo de medio Domino vocante sublato, iste compellitur pro defectu sui juris in præsentia nostra replicare querelam; nos ejus inopia & iteratis clamoribus provocati, ex injuncto nobis officio fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos canonicos tuos diligenter commoneas, & districte compellas, ut capellaniam illam, sacerdote inde remoto, præfato diacono quiete pacificeque restituant, aut in tua præsentia eidem B exhibeant, appellatione remota, justitiæ complementum. Datum Bituricis x. Kal. Septembris.

EPISTOLA XXIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro quodam milite, qui peccatis exigentibus in torneamento decessit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO, C salutem & apostolicam benedictionem.

Litteras tuas debita benignitate suscepimus, in quibus pro quodam milite, qui peccatis exigentibus in torneamento decessit, ut sepulturam ei ecclesiasticam indulgeremus, te precibus venerabilis fratris nostri Cantuariensis archiepiscopi motum, nos attente rogasse cognovimus. Verum licet in omnibus, quantumcumque cum Deo possumus, tam tibi, quam ei velimus deferre, & petitiones vestras libentius exaudire: quia tamen a regibus, principibus & baronibus terræ propter eamdem causam sæpius affectuose rogati, nullum hujusmodi precibus D assensum præbuimus, ne prava illa consuetudo ex hoc incrementum posset suscipere, non grave tibi sit vel molestum, quod preces tuas in hoc prætermisimus inexauditas. Data Bituricis decimo Kalendas Septembris.

EPISTOLA XXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Catalaunensis ecclesiæ electo.

E

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod tu cum carissimo in Christo filio nostro LUDOVICO illustri Francorum rege, fratre tuo taliter convenisti, quod si causa (a) electionis, quæ in Catalaunensi est ecclesia celebrata in præsentia nostra, legitime cognoscatur, id eidem regi nec grave erit aliquatenus, nec molestum. Quod utique nos, licet aliunde nobis aliter suggeratur, gratum admodum acceptumque tenentes, & exaudiendi semper justas petitiones tuas firmum propositum & voluntatem habentes, id super hoc tibi duximus respondendum, quod in termino constituto cum utraque pars nostro se propter hoc conspectui præsentabit, in eadem causa ad honorem Dei & prædicti regis & tuum, quantum cum justitia poterimus, libentissime procedemus. Interim vero non est visum nobis terminum ipsum restringere, nisi hoc ex utriusque partis beneplacito provenirет. Datum Bituricis v. Kal. Septemb.

EPISTOLA XXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro filio Frajapanis nobilis viri.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

De sinceritatis ac devotionis tuæ constantia plenam fiduciam habentes, super his quæ volumus effectui studiosius mancipari, prudentiam tuam securius sollicitamus. Noverit siquidem tua discretio, quod dilectus filius noster, filius nobilis viri Frajapanis de regno Teutonico, ubi cum parentibus suis commoratur, ad nos venire disponit. Unde super hoc dilecto filio nostro (b) Virdunensi electo litteras nostras transmisimus, commonentes, ut eum usque ad regnum Francorum faceret secure deduci. Quem ei non nominavimus, volentes ut secretum interim haberetur. Quocirca rogamus probitatem tuam atque monemus, quatinus pro reverentia beati Petri ac nostra, litteras ipsas ad eumdem electum per aliquem discretum virum transmittas, & postea eumdem filium nostrum nobilem virum ad nos facias honorifice ac secure perduci. Interim vero id penes te secretum habeatur. Datum Bituric. nonis Septembris.

(a) Hæc electio Guidonem de Dampetra, aut Guidonem de Joinvilla respicit, de quibus Albericus in chronico ad annum 1163. *Apud Catalaunum electus fuit in episcopum Guido de Dampetra, frater Anserici, Guillelmi, Andreæ & Milonis, virorum nobilium, sed divino judicio, cum esset indignus obiit ipso die, quo erat in crastino consecrandus, & electus est alter Guido de Jovevilla, frater Gaufridi, filius Rogeri, qui per annos 28. præfuit.*

(b) Is erat Richardus de Crissa ex toparchis de Grandi-Prato ortus, & ex archidiacono Laudunensi electus Virdunensis, mortuus vero in expeditione Hierosolymitana 1171.

A

EPISTOLA XXVI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Vocatio archiepiscopi ad colloquium papæ & regis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Fraternitati tuæ cognitum esse volumus, quod cum carissimo filio nostro LUDOVICO illustri Francorum rege fratre tuo credimus in proximo colloquium habituros. Quia vero præsentiam tuam in eodem colloquio nobis novimus admodum opportunam, discretionem tuam per apostolica scripta rogamus attentius, quatinus continuo susceptis his litteris iter accipias, & ad eum locum, in quo nos ipsum colloquium habere cognoveris, festinanter accedas, ut consilium tuum sicut desideramus habere possimus. Non autem locum in quo præsentes esse debeamus certum habemus; si apud S. Laurentium vel apud (a) sanctum Benedictum super Ligerim credimus nos, auxiliante Domino, convenire. Datum Bituric. IV. id. Septemb.

EPISTOLA XXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia S. Johannis de Condas.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Relatum nobis est, quod Rainerius de Calvo-monte monachos S. Johannis de Condas rebus suis spoliare præsumit, & easdem res contra justitiam nititur occupare. Unde cum universis Dei fidelibus pro sua justitia reclamantibus ex officii nostri debito paterna debeamus benignitate intendere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si ita est, memoratum Rainerium omni cum districtione compellas, ut prædictis fratribus ablata restituat, & eosdem super jure suo inquietare ulterius non præsumat: alioquin supradictum Rainerium, quousque ab hujusmodi præsumtione desistat, ecclesiasticæ severitatis digna ultione percellas. Datum Bituricis II. id. Septembris.

EPISTOLA XXVIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro fratribus ecclesiæ sancti Remigii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros fratres sancti Remigii & G. de Joinvilla, super controversia quæ inter eos vertitur, noscitur agitari, discretioni tuæ committimus B audiendam & fine debito terminandam. Ideoque per apostolica tibi scripta mandamus, quatinus utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis, diligenter & cognitis, causam ipsam justitia mediante decidas. Data Bituricis idus Septembris.

EPISTOLA XXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia sancti Remigii.

C

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa nobis conquestione abbatis & fratrum sancti Remigii accepimus, quod advocatus de Germiniaco redditus ejusdem villæ, quos fratres prædicti monasterii ab ecclesia sancti (b) Remacli sub annuo censu rationabiliter possident, eis auferre præsumit, & contra justitiam occupare. Quia igitur jura ecclesiarum paterna de- D bemus sollicitudine integra & illibata servare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si ita est, prædictum advocatum diligenter admoneas, & districte compellas, ut ablata eis restituat, & prædictam ecclesiam super jure suo vexare ulterius non præsumat, quod si memoratus advocatus de justitia sua confidit, in præsentia tua expediatur, alioquin eumdem G. ex officii tui debito ad id exequendum ecclesiastica censura constringas. Data Bituricis id. Septembris.

E

EPISTOLA XXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro O. filio nobilis viri C. Frajapanis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(a) Monasterium insigne ordinis S. Benedicti in diœcesi Aurelianensi, vulgo Floriacense appellatum, in quo sacræ S. patris Benedicti reliquiæ asservantur, hactenus floret sub congregatione S. Mauri.

(b) Id est a monasterio Stabulensi, uti credimus, quod patronum ac fundatorem agnoscit S. Remaclum.

Quanto in devotione & amore matris tuæ A sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ ac nostro constantior & ferventior perseveras, tanto major inest pectori tuo fiducia, ut ad honorem & utilitatem ejusdem ecclesiæ, amicitiam omnibus, quibus poteris modis, & satagas propensius & intendas. Inde est quod de tua sollicitudine maxime confidentes, quædam ad honorem & incrementum ecclesiæ Dei, ac nostrum plurimum pertinentia (a) dilectis filiis nostris (a) Fusniacensi & de Eleemosyna abbatibus tuæ discretioni referenda commisimus, quæ per sollicitudinem & prudentiam tuam juvari petimus, & efficaciter promoveri rogamus. Studeat igitur B devotio & prudentia tua, sicut in ceteris, ita & in hoc ecclesiæ Dei negotio taliter promta & efficax apparere, quod etiam fraternitati tuæ gratias debeamus uberrimas exhibere. Præterea rogamus, quatinus si dilectus filius noster nobilis vir O. filius nobilis viri C. Frajapanis, quem de regno Teutonico revocamus, ad te pervenerit, eum benigne recipias, & ita honeste pertractes, quod te pariter & nos ipsos deceat, & & ipse puer devotionem, quam circa nos habes, etiam in hoc patenter agnoscat. Da- C (b) tum (b) Turonis VII. Kal. Novembris.

EPISTOLA XXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De negotio Romani pontificis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(c) Venerabilem fratrem nostrum (c) B. Portuensem episcopum, virum siquidem D honestum, litteratum & religiosum, ad præsentiam carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI illustris Francorum regis, pro ecclesiæ negotiis continuo volente Domino transmissuri, devotionem tuam super hoc duximus præmonendam, tantam de te spem fiduciamque tenentes, ut quicquid in tempore isto ecclesiæ Dei, præsertim in partibus regni hujus, expediat, per solertiam tuam credamus efficaciter promovendum. Inde est quod fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatinus tu ipse ad præsentiam memorati regis accedas, & ad effi- E ciendum apud eum, quod sibi præfatus episcopus ex parte nostra proponet, intendas propensius & insistas, tum quoque per te, quidquid ecclesiæ Dei ac nobis ipsis expedire cognoveris, juxta verbum quod dilecto filio nostro magistro W. latori præsentium tibi ex parte nostra injunximus, referendum, ita studeas, auctore Domino, effectu prosequente complere, quod nos inde fraternitati tuæ gratias uberrimas agere, & digne possimus in Domino, tuam in omnibus sollicitudinem commendare. Data Turonis Kal. Novemb.

EPISTOLA XXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Letoldo Aurelianensi præposito.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in apostolicæ sedis præsentia dilectus filius noster Letoldus Aurelianensis præpositus, sua nobis conquestione monstravit, quod Leodienses canonici redditus præbendæ sancti (d) Lamberti jam (d) sibi per biennium irrationabiliter denegarunt. Unde quoniam eidem præposito in jure suo deesse nec possumus, nec debemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatis canonicis commonendo & etiam comminando, si opus fuerit, sollicite scribas, ut si ita est, subtractos fructus ei cum integritate restituant, & eum super ejusdem præbendæ fructibus nullatenus de cetero inquietare præsumant. Quod si nec moniti, nec comminatione territi facere forte voluerint, tantum de illis redditibus, quos quidam prædictorum canonicorum in archiepiscopatu tuo colligere debent, accipias, quantum ipsi Letoldo de præbenda sua per eos constiterit injuste fuisse sublatum. Data Turonis XVI. Kal. Decembris.

EPISTOLA XXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De litteris ad Attrebatensem episcopum, ut consulat animæ suæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

(a) Fusniacum insigne ordinis Cisterciensis monasterium in diœcesi Laudunensi a Bartholomeo episcopo fundatum anno 1121. quo etiam a Theobaldo comite Blesensi fundatum est monasterium de Eleemosyna in diœcesi Carnotensi.

(b) Ex hac epistola & sequentibus eruimus Alexandrum, postquam mense Augusto & Septembri demoratus est Bituricis, Turonos contendisse, ibidemque hiemasse. Id confirmant Bullæ ejusdem pontificis datæ Turonis mense Octobri 1162. pro Majori-monasterio, in quo paucis ante diebus capellam infirmorum in honorem S. Benedicti consecraverat. Post hiemem vero profectus est Parisios, unde rediit Turonos concilium celebraturus, quo absoluto, post festum S. Hieronymi Senonas venit, ibidem demoraturus anno & dimidio.

(c) Bernardum ex canonico regulari creatum cardinalem ab Eugenio III. & in schismate partis Alexandri III. assertorem constantissimum.

(d) Leodiensis ecclesia cathedralis S. Lambertum agnoscit patronum.

Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem. A

Dilectum filium nostrum abbatem ad nostram a te præsentiam destinatum prompta suscepimus caritate, illum & vultum pariter & animum exhibentes, quem nos exhibere decuit viro religioso a fratre nobis tam venerabili delegato. Quod igitur ex parte tua viva voce nobis exposuit, & tuarum nihilominus tenor litterarum expressit, protinus sumus in eo quod decuit efficaciter prosecuti; scribentes scilicet illi fratri nostro (a) Attrebatensi episcopo, ut quoniam B infirmitate gravatus, ad propriam administrationem noscitur insufficiens, animæ suæ consulere, & ecclesiæ studeat commodius providere. Super eo autem quod de commonitione canonicorum ad electionem celebrandam nobis fuit ex tui parte suggestum, non tam subito duximus procedendum, minime dignum existimantes, ut illo adhuc vivente & in commissa sibi ecclesia ministrante, de alterius debeat electione tractari. Cum autem de ipsius nobis abrenuntiatione constiterit, in eo negotio juxta tuæ discretionis consilium, auctore Domino, efficaciter procedemus. Ad hæc de honesta visitatione magnificæ devotionis tuæ, C gratias tibi uberes exhibemus, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogantes, monentes, & exhortantes in Domino, quatinus sicut bene consuevisti, circa commodum & profectum ecclesiæ Dei, ac nostrum vigilanter intendas, & rumores Teutonicos solerter inquirens, eos nobis sæpius studeas declarare. Datum Turonis IV. Kal. Decembris.

EPISTOLA XXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo. D

De remotione abbatum sanctæ Mariæ & sancti VVlmari & de canonicorum sæcularium intrusione.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dum interna consideratione pensamus, quam inique quam enormiter (b) M. filius comitis Flandrensis dilectos filios nostros sanctæ Mariæ (c) & sancti Wlmari abbates E cum fratribus ab ecclesiis suis removit, & canonicos seculares in eadem intrusit, gravi dolore super miseria illorum compungimur, & sæpius coarctamur. Ceterum quoniam prædictus M. & canonici, nostra sæpe numero auctoritate commoniti, ut a tanta nequitia desisterent, addentes pejora prioribus, suæ malitiæ virus minime deposuerunt, Venerabilis frater noster Morinensis episcopus in eos sententiam excommunicationis propter hoc canonice promulgavit. Quam utique sententiam nos ratam habentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus quia quibus non communicat Romanus pontifex, nec tuam decet fraternitatem communicare, sicut scriptum est, quibus non communicat iste Clemens, nec tu communices: præfatum M. & canonicos sicut excommunicatos, & perversos ecclesiarum invasores attentius devites, & facias per totum archiepiscopatum tuum studiosius devitari, prædictis quoque abbatibus, ut ecclesias suas recuperare valeant, consilium tuum pariter & auxilium efficaciter studeas impertiri. Datum Turon. IV. id. Decemb.

EPISTOLA XXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De Matthæo comite Boloniæ, qui monialem duxerat & duos abbates de ecclesiis regularibus ejecerat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Plena & manifesta veritate nosse te credimus, qualiter (d) M. filius dilecti filii nostri nobilis viri comitis Flandrensis in animæ suæ periculum monialem Deo dicatam, & in abbatissam benedictam, sibi nefarie penitus & illicite copulavit, qui cum de tanta iniquitate Deo, quem offenderat, satisfacere debuisset, peccato peccatum accumulans, duos abbates de Bolonia, & fratres eorum, viros regulares & Deum timentes ex ecclesiis suis violenter ejecit, & aliis quibusdam viris in eas dissolutis intrusis, prædictos regulares nequiter exsulare compellit. Unde cum tu ad partes illas accedens, iniquitatem istam diligenter

(a) Godescalco scilicet, qui ex abbate Montis S. Eligii factus Attrebatensis episcopus sanctissime administravit, & anno 1164. pontificatum resignasse dicitur.

(b) Matthæus comes Boloniensis, de quo vide notam in sequentem epistolam.

(c) S. Mariæ & S. VVlmari abbatiæ duæ canonicorum regularium ordinis S. Augustini in urbe Bolonia, quarum prima, destructis a Carolo V. imperatore Morinis, in cathedralem ecclesiam conversa est; altera ad presbyteros Oratorii transivit. Extat & aliud ordinis S. Benedicti monasterium S. VVlmari de Bosco dictum in eadem diœcesi.

(d) Hic est Matthæus filius Theoderici comitis Flandriæ, de quo antiquus auctor de Genealogia comitum Flandriæ tom. 3. Anecdot. n. 15. *Matthæus vero decore corporis & virtute militari laudabilis, quia principatus Flandriæ in jus senioris fratris, ut mos est, cesserat, cogente patre, Mariam filiam Stephani regis Angliæ in uxorem sibi associat. Hæc a pueritia habitu religionis initiata, cum sola comitatus Boloniensis heres superesset, a claustris educta, & assensu papæ, Matthæo ad subrogandos paternæ hereditati legitimos heredes, matrimonio est conjuncta, de qua cum duas filias genuisset, sanctimonialem claustris restituens, duxit iterum uxorem sororem Flandrensis comitissæ &c.* Verum quod hic auctor asserit, Matthæum assensu papæ duxisse Mariam uxorem, ex hac epistola falsum esse convincitur.

corrigere debuisses, hoc sicut dicitur, incorrectum & inemendatum ex impotentia potius, velut credimus, quam ex industria dimisisti. Quia igitur nos in eo sumus loco, disponente Domino, constituti, ut & prava corrigere, & ea studeamus quæ sunt placita Domino solidare, fraternitatem tuam per apostolica scripta monemus attentius atque mandamus, quatinus prædictum comitem studeas diligentius commonere, ut illum in nequitia ista nulla ratione confoveat, sed eum, quantum in se est, quantocius super hoc corrigere non postponat: ita quod clericis illis excommunicatis ejectis, prædicti religiosi ad ecclesias suas libere redire valeant, & ibi Domino pacifice deservire, alioquin timendum sibi erit, ne in eum & totam terram suam divina ultione graviter vindicetur, & sancta Dei ecclesia diutius hoc dissimulare non possit. Datum Turon. xv. Kal. Januar.

EPISTOLA XXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De negotio VV. pro præbenda Castatensis ecclesiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Latoris præsentium VV. ætate pariter & laboris, quem pro præbenda Castatensis ecclesiæ sustinuit, diuturnitate commoti, cum eidem in præbenda ipsa, pro eo quod sibi a dilectis filiis nostris HENRICO & ODD. sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, tunc apostolicæ sedis legatis abjudicata fuisse dignoscitur, non possemus salva conscientia providere, præposito, decano & universo capitulo ejusdem ecclesiæ dedimus in mandatis, ut eidem puero pro tantis laboribus & expensis aliquam recompensationem, de qua possit dignam consolationem recipere, studeant misericorditer providere, unde fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si forte illi hoc facere supersederint, tu nulla ratione dimittas, quin eos ad id faciendum, nostra fultus auctoritate compellas. Datum Turonis XIII. Kal. Januarii.

EPISTOLA XXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De episcopo Aurelianensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Corporali quondam præsentia & vidisse te pariter & agnovisse recolimus, & etiam postea ex relatione dilecti filii nostri HENRICI abbatis, qui apud te moratur, cui nos id tibi referendum injunximus, plenius te intellexisse pensamus, quomodo carissimus in Christo filius noster LUDOVICUS illustris Francorum rex pro illo (a) Aurelianensi episcopo instanter apud nos intercesserit, & pro eodem tam viva voce quam frequentibus etiam nuntiis preces nobis curaverit replicare. Cui siquidem nos ad exemplar patrum & prædecessorum nostrorum, qui eum semper interna caritate diligere, & desideria ejus ac preces admittere curaverunt, & propensius exaudire, in omnibus decrevimus, quæ cum Deo possumus & honestate deferre: cum fratrum nostrorum consilium habeat, ut ei etiam in aliquibus quæ nos gravare noscantur, assensum debeamus minime difficilem impertiri. Super hoc autem consilium & voluntatem tuam hactenus nos expectasse cognoscas, ut sicut te contra eumdem Aurelianensem ferventer exarsisse, tamquam si in te specialiter peccasset, agnovimus; ita quoque an cum eo dispensative ac merito sit in diebus istis ad tanti principis tam sollicitas preces agendum, conscientiæ tuæ judicium apertius videamus. Præsentium igitur significatione tua super his duximus discretionis industriam requirendam, ut quod in consilii tui verset arcano celeriter nobis fraternitatis tuæ litteris exprimatur. Videtur autem nobis, ut & tu ad hoc debeas animum tuum & voluntatem inducere, cum ad deferendum in hac parte prædicto regi, ceterorum videantur studia concordare. Præterea nosse te volumus, quod si absque gravi difficultate fieri possit, præsentiam tuam transacto proximo natali festo habere desideramus. Dat. Turonis XIII. Kal. Jan.

EPISTOLA XXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De Burgensibus hæreticis & in fide depravatis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Burgenses illos hæreticos & in doctrina fidei depravatos, contra quos proprias litteras tua fraternitas ad nostram præsentiam destinavit, dure satis, sicut dignum videbatur, recepimus, & eam illis asperi-

(a) Sedebat tunc in ecclesia Aurelianensi Manasses de Garlanda, qui Heliæ sponte cedenti circa annum 1146. successerat. An ipsum tangat hæc Alexandri epistola, an vero Heliam, qui adhuc in vivis superesse poterat, cum Turonis versaretur papa, hoc est anno 1162. non satis liquet: certe propensum fuisse erga Eliam Ludovicum regem probat ejus apud pontificem intercessio, ne episcopatum dimittere cogeretur.

ratem ostendimus, quam viris talibus a nobis congruit exhiberi. Scire autem debet tuæ discretionis prudentia, quia cautius & minus malum est, nocentes & condemnandos absolvere, quam vitam innocentium severitate ecclesiastica condemnare; & melius viros ecclesiasticos plus etiam quam deceat esse remissos, quam in corrigendis vitiis supra modum existere & apparere severos, testante utique scriptura, quæ ait: *Noli nimium esse justus*, & alibi: *Qui multum emungit, elicit sanguinem.* Nos autem tibi, sicut carissimo filio nostro tam in his, quam in omnibus aliis, in quibuscumque secundum Deum possumus deferre volentes, & personam tuam propensius honorare, quod exinde de consilio fratrum nostrorum debemus statuere, fraternitati tuæ in proximo, auxiliante Domino, rescribemus. Datum. Turon. x. Kal. Januar.

EPISTOLA XXXIX. LUDOVICO regi Francorum.

De his qui in partibus Flandriæ hæresis arguebantur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio LUDOVICO illustri Francorum regi, salutem & apostolicam benedictionem.

Litteras super negotio illorum qui in Flandriæ partibus hæresis arguuntur, a tua nobis celsitudine destinatas, debita benignitate suscepimus, & earum tenore diligenter inspecto, id excellentiæ tuæ duximus intimandum, quod cum quidam ex illis cum pluribus litteris nostro se conspectui præsentassent, asserentes se penitus totius hæreticæ pravitatis immunes, eos ad judicium venerabilis fratris nostri HENRICI Remensis archiepiscopi, cum nostris voluimus litteris destinare. Illis tamen ad eum ire nolentibus, duo ex ipsis absque litteris recesserunt, & apud nos usque modo remanserunt: nolentes aliqua ratione reverti, sed potius a nobis justo judicio judicari. Nos tamen quibus in proposito semper & voluntate consistit, consilium tuum in omnibus quæ cum Deo ac justitia possumus exsequi, nulla ratione illos voluimus audire, nec aliquatenus audiemus, donec super hoc tam tuum quam prædicti archiepiscopi atque aliorum religiosorum virorum consilium plenius habeamus. Voluntatis enim & propositi nostri est in omnibus prout diximus consilium tuæ sublimitatis admittere, honori & exaltationi tuæ studiosa sollicitudine vigilanter intendere, teque sicut carissimum filium & præcipuum prius dominum ecclesiæ defensorem exaudire propensius & in omnibus honorare. Datum Turon. III. id. Januar.

EPISTOLA XL. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De Drogone canonico sancti Timothei.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad præsentiam nostram Drogo diaconus & canonicus ecclesiæ sanctorum martyrum (a) Timothei & Apollinaris, in auditorio nostro querelam deposuit, quod Milo clericus de Largeriaco, & servientes uxoris Bald. militis cum consilio ejusdem Milonis, de equo ipsum violenter deposuerunt, & ipsi iidem servientes & Herveus presbyter post appellationem ad nos factam, fructum cujusdam terræ suæ de Musione, & equum cui noscitur insedisse, ausu temerario abstulerunt, qui de injuria illata satisfacere & ablata restituere contradicunt. Quia igitur tantæ præsumtionis excessum relinquere nec debemus, nec possumus incorrectum, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si ita est, eos qui prædictum clericum de equo deposuerunt, tamdiu excommunicatos denuncies, quousque ablata restituant, & de tanto satisfacturi excessu, nostro se conspectui repræsentent. Alios vero qui post appellationem ad nos factam prædictos fructus auferre præsumserunt, districte convenias, ut aut cum integritate ablata universa restituant, aut plenariam justitiam eidem exhibeant. Quod si facere forte contemserint, ad id exsequendum eos ecclesiastica censura constringas. Datum Turonis II. idus Januarii.

EPISTOLA XLI. G. CATALAUNENSI electo.

Pro causa ecclesiæ sancti Remigii & G. de Joinvilla.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto fratri G. Catalaunensi electo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres ecclesiæ sancti Remigii Remensis sua nobis insinuatione monstrarunt, quod Gaufridus de Jonvilla parrochianus tuus, villam quæ dicitur Curcellis. eis contra justitiam abstulit, & reddere contradicit. Unde quoniam eidem ecclesiæ in jure suo deesse nec possumus, nec debemus, discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus

(a) SS. Timothei & Apollinaris Remense collegium est XII. canonicorum ab abbate S. Remigii fundatum.

prædictum Gaufridum infra viginti dies, post harum susceptionem, cum omni diligentia studeas convenire, ut vel ipsam villam memoratis abbati & fratribus sine difficultate restituat, vel in præsentia tua plenam eis justitiam non differat exhibere. Si vero neutrum horum facere forte noluerit, ecclesiastica eum censura coerceas. Data Parisius IV. idus Februarii.

EPISTOLA XLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia sancti Remigii super quadam terra.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres ecclesiæ beati Remigii Remensis nobis querimoniam præsentarunt, asserentes quod Witterus de *Sarnai* parrochianus tuus, quamdam terram eis abstulit, & reddere contradicit. Unde quoniam eidem ecclesiæ in jure suo deesse non possumus, nec debemus, discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictum W. infra viginti dies, post harum susceptionem, cum omni diligentia studeas convenire, ut vel prædictam terram memorato abbati & fratribus sine difficultate restituat, vel in præsentia tua justitiam eis non differat exhibere. Si vero neutrum horum facere forte voluerit, ecclesiastica eum censura coerceas. Nihilominus etiam discretioni tuæ mandamus, ut comitem de Grandi-prato qui XXX. solidos singulis annis prædictis fratribus, sicut nobis dicitur, auferre præsumit, moneas diligentius & studiose convenias, ut eamdem pecuniam eis restituat, & de cetero ab ipsius substractione pecuniæ desistat, vel plenitudinem eis justitiæ in præsentia tua exhibeat: alioquin de ipso districtam justitiam non differas exercere. Data Parisius III. idus Februarii.

EPISTOLA XLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De M. Catalaunensium fœneratore.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in nostra præsentia O. lator præsentium sua nobis conquestione monstrayit, quod M. Catalaunensis ad immoderatum fœnus solvendum contra novi & veteris testamenti prohibitionem, ipsum A nequiter cogit, ut cum sortem sibi duplicatam fere reddiderit, adhuc aliquid aliud præstolatur, & ad solvendum ipsum contra justitiam fatigare præsumit. Quia igitur tantæ præsumtionis audaciam inrequisitam prætermittere non possumus nec debemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus eum, si ita est, appellatione remota, districte compescas, ut de cetero super hoc istum non audeat infestare. Datum Parif. XI. Kal. Mart.

B EPISTOLA XLIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro P. Lapillo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium acrhiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium P. Lapillus nomine, in apostolicæ sedis præsentia constitutus, adversus P. Catalaunensem socerum suum querelam constituit, asserens quod dum Je-C rosolymis esset, idem socer ejus fructus possessionum suarum irrationabiliter abstulit, eosque contra voluntatem patris sui, cui propria bona servanda commiserat, illicite occupare præsumsit. Hic tandem rediens cum eodem, sicut asserit, socero suo transegit, ut sex libras & dimidiam Catalaunensis monetæ, & alias quasdam res ei pro perceptis fructibus compensaret. Cumque illum super pacti exsecutione requireret, & ipse pactum illud intercessisse negaret, atque propter hoc M. frater ejus, qui causam ipsam agendam susceperat, ante præsentiam tuam D justitiam exhibiturus existeret, sicut ex eisdem litteris tuis nobis innotuit, causa subterfugiendæ sententiæ ad nostram audientiam appellavit, sed appellationem ipsam exsequi prætermisit. Quia igitur eidem P. in justitia sua deesse non possumus nec debemus, causam ipsam discretioni tuæ committimus audiendam, & appellatione cessante, fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, eam-E dem causam, justitia mediante, decidas. Data Parisius XI. Kal. Martii.

EPISTOLA XLV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro civitate Belvacensi ut absolvatur a sententia.

ALEXANDER, episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Carissimus in Christo filius noster Ludovicus illustris Francorum rex, frater tuus, suis nobis litteris sollicite supplicavit, ut civitatem Belvacensem a sententia interdicti, quam in eam pro controversia, quæ inter duas mulieres, pro domo quadam noscitur agitari, tua discretio promulgavit, præciperemus absolvi. Nos autem fraternitati tuæ potissimum deferentes, absque conscientia tua in eodem negotio non duximus procedendum. Rogamus ergo caritatem tuam, & exhortamur in Domino, ut sententiam illam interventu nostro, & prædicti filii nostri regis obtentu, remittas, donec eadem controversia in tuo vel episcopi Belvacensis judicio finem debitum sortiatur. Quod si tu eamdem sententiam relaxare nolueris, & non multum grave tuleris, si nos ad eam remittendam secundum quod ipse rex desiderat, processerimus, propriis nobis litteris id studeas intimare. Datum Parisius VII. idus Martii.

EPISTOLA XLVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro quadam muliere, ut dos ei restituatur.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex insinuatione M. mulieris præsentium latricis accepimus, quod cum S. archidiaconus, Walterium de Luico interdicti sententia innodasset, pro eo quod donationem propter nuptias, quam vir suus ei fecerat, ipsi abstulerat; Ambianensis episcopus, ipsum interdictum ante satisfactionem exhibitam relaxavit. Unde quoniam ex injuncto nobis officio, universis Christi fidelibus & præsertim viduis & orphanis in sua justitia existimus debitores, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictum Walterium cum omni studeas diligentia convenire, ut vel donationem ab eo injuste detentam præfatæ mulieri cum integritate restituat, vel plenam exinde justitiam ei non differat exhibere. Quod si facere forte contemserit, in eamdem interdicti sententiam præfatum VValterium sub celeritate reducas, nec eum ante dignam satisfactionem absolvi permittas. Data Parisius v. idus Martii.

EPISTOLA XLVII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

De ecclesia de Rechem *cuidam restituenda.*

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium jam secundo ad nos veniens, sua nobis conquestione monstravit, quod cum per (a) Sim. Tornacensem quondam episcopum de ecclesia de *Rechem*, investitus canonice fuerit, & eam in diebus suis & (b) Anselmi successoris sui quiete pacificeque possederit, G. Tornacensis episcopus, qui nunc præest, occasione quarumdam litterarum, quæ a patre & prædecessore nostro piæ recordationis papa Eugenio processerunt, in quibus videlicet continebatur ut donationes ecclesiasticarum rerum a prædicto Simone episcopo factæ in irritum ducerentur, ipsum eadem ecclesia nimis irrationabiliter spoliavit. Unde præfato G. episcopo dedimus in mandatis, ut si verum est quod asseritur, & non esset aliud quod ipsum deberet rationabiliter impedire, eam sibi, nihil illis litteris præjudicantibus, sine molestatione aliqua restitueret: quod quia ipse nondum effectui mancipavit, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si ita est, & aliud prout superius diximus ipsum rationabiliter non impediat, tu sibi eamdem ecclesiam, litteris & ejusdem antecessoris nostri nihil præjudicantibus, non differas restituere: sciens quod jam dictus prædecessor noster non de hujusmodi canonicis possessionibus intellexerat, sed de illis, quæ in damnum ecclesiæ ab eodem episcopo fuerant & fraudem sacrorum canonum impetratæ. Si vero præfatus episcopus aliam contra eum causam prætendit, ipsum ad tuam præsentiam per se, vel per sufficientem responsalem venire facias, & causam ipsam audias & eam debito fine decidas. Datum Parisius II. idus Martii.

EPISTOLA XLVIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro Roberto & Gill. presbytero.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster O. sancti Nicolai in carcere

(a) Simonem S. Quintini custodem regii sanguinis principem, qui Tornacensem & Noviomensem rexit ecclesias ab anno 1121. ad 1148.

(b) Anselmus ex abbate Laudunensis S. Vincentii monasterii electus primus post restaurationem episcopus. Cui successor datus est Geraldus ex Villariensi abbate factus episcopus, de quo hic Alexander. De eo vide Historiam Villariensis monasterii tom. 3. Anecdotorum nostrorum.

carcere Tulliano diaconus cardinalis nobis A exposuit, quod cum olim in partibus illis legationis officio fungeretur, pro controversia illa quam Gill. sacerdos cum Roberto de Curten. habere dinoscitur, eumdem sacerdotem tertio ad suam præsentiam evocavit, sed ille ipsius se conspectui noluit præsentare. Quia vero idem Robertus diebus istis ad præsentiam nostram accessit, asserens se libenter velle cum eo sub nostro examine judicio stare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum sacerdotem moneas diligentius atque B compellas, ut in octavis paschæ pro eodem negotio nostro se conspectui repræsentet, alioquin nos prætermittere non poterimus quin in causa ipsa secundum justitiam procedamus. Data Parisius xv. Kal. Aprilis.

EPISTOLA XLIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro comite Namurcensi ut uxor sua ad eum redeat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem. C

Dilectus filius noster nobilis vir comes Namurcensis suis nobis litteris intimavit, quod uxor ejus, quam longo tempore quiete & cum ecclesiæ pace tenuerat, ab eo sine rationabili causa recessit, & de loco ad locum fugiens, ad eum penitus venire contemnit. Cumque propter hoc Cameracensis episcopus de mandato Remensis ecclesiæ excommunicationis in eam sententiam pro- D tulisset: eadem sententia pro eo quod jugiter illa de loco ad locum transfertur, non satis firmiter observatur. Unde fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si ita est, eamdem mulierem moneas diligentius & inducas, ut infra triginta dies ad virum suum post commonitionem tuam, omni occasione postposita, redeat; & postea, si quam rationabilem causam æstimat superesse, pro qua cum eo non debeat remanere, ad præsentiam tuam veniat, & causam suam in tuo conspectu proponat. Tu vero eamdem causam audias, & debito E fine decidas. Si vero a te legitime commonita, ad virum suum redire contemserit, eam excommunicatam denuncies, & usque ad condignam satisfactionem, per totam provinciam tuam sicut excommunicatam facias attentius ab omnibus evitari. Data Parisius xi. Kal. Aprilis.

EPISTOLA L. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia beatæ Glodesindis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione dilectarum filiarum nostrarum Agnetis abbatissæ & sororum monasterii beatæ (a) Glodesindis, accepimus, (a) quod monachi sancti (b) Theobaldi de Vitreio ecclesiam de Narceio & ecclesiam de (b) Baravilla, quas asserunt sibi rationabiliter pertinere, ita siquidem quod in ipsis ecclesiis nullus nisi per eas debeat sacerdos institui, sibi contra justitiam abstulerunt, & eas non verentur minus licite detinere. Unde nos causam ipsam venerabili fratri nostro Catalaunensi episcopo commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Si vero ipse id efficere forte noluerit, tu causam audias, & eam canonico fine decidas. Data Stampis xi. Kalendas Martii.

EPISTOLA LI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro causa quæ vertitur inter ecclesiam S. Remigii & Dervensem, super quadam decima.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione abbatis & fratrum sancti Remigii nuper accepimus, quod cum causa, quæ est inter ipsos & abbatem Dervensem (c) super quadam decima de *Franpas* nos- (c) citur agitari, in præsentia tua & Samsonis prædecessoris tui olim fuisset diutius ventilata, & super eadem causa sæpius fuisset ad nostram audientiam appellatum; memoratus abbas nec appellationem exsequi, nec justitiam aliquatenus voluit exhibere. Unde quoniam ex injuncto nobis apostolatus officio universis Dei fidelibus in sua justitia existimus debitores, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus infra xxx. dies, postquam fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam evoces, & rationibus hinc inde auditis & plenius cognitis eamdem causam, remota appellatione, justitia mediante, decidas. Ad hoc quoniam sicut ex supradictorum abbatis & fra-

(a) S. Glodesindis celebre & antiquum virginum monasterium ordinis S. Benedicti, in urbe Metensi.

(b) S. Theobaldi de Vitreio monasterium est cella seu prioratus ordinis Cluniacensis.

(c) Dervensis antiquum & insigne monasterium, ordinis S. Benedicti in diœcesi Catalaunensi a sancto Berthario fundatum, hactenus perstat sub congregatione S. Vitoni gallice *Montier-en-Der*.

trum querela percepimus, canonici Grandis-prati, corpus filii comitis ejusdem loci, qui ab utero matris ecclesiæ ipsorum fratrum, sicut asserunt, fuerat olim oblatus, eis per violentiam & contra justitiam surripuerunt, nihilominus tuæ discretioni mandamus, quod præfatos canonicos diligenter moneas, & districte compellas, ut vel ablatum corpus memoratis fratribus sine ulla contradictione restituant, vel cum eis pacifice super hoc amicabiliterque componant, aut in præsentia tua sibi exhibeant justitiæ complementum. Data Turonis VII. Kal. Junii.

EPISTOLA LII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Ric. de Corberio.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad audientiam nostram, quod cum Ric. de Corberio, qui dum in habitu fratrum militiæ Templi superno Regi aliquanto tempore militavit, ad Cisterciensium fratrum vel aliam districtam religionem transire decreverit, & idipsum firmiter in præsentia nostra promiserit, nunc quodam modo ab hac intentione retrahitur, & pium illud propositum remorari videtur. Unde fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus eumdem R. moneas diligentius, & compellas habitum prædictæ religionis assumere, ut votum suum valeat laudabiliter adimplere. Quod si hinc usque ad proximum festum beati Johannis facere forte contemserit, tu eum ecclesiastica censura compellas. Data Turonis III. nonas Junii.

EPISTOLA LIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Exhortatio ad procurationes Romanæ curiæ faciendas.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Discretionis tuæ prudentiam non credimus ignorare, qualiter circumpositi tibi fratres nostri archiepiscopi & episcopi & abbates nobis & curiæ nostræ hactenus in procurationibus necessariis providerunt. Unde quoniam de te præcipuam inter ceteros spem fiduciamque tenemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, & commonemus attentius, quatinus suffraganeos tuos episcopos, & universos abbates per tuam provinciam constitutos, ad honestas procurationes nobis & fratribus nostris faciendas, promta sollicitudine exhortari studeas, ut eas hinc ad primum festum beati Jacobi honeste possimus utiliterque recipere, ut devotionem tuam merito debeamus in Domino commendare. Datum Turonis nonis Junii.

EPISTOLA LIV. HENRICO Remensi archiepiscopo, ejusque suffraganeis, &c.

Exhortatio ad procurationes papæ & fratribus suis faciendas.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensium archiepiscopo, ejusque suffraganeis episcopis, & dilectis filiis universis abbatibus & prioribus per ejus archiepiscopatum constitutis, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto de sinceritate & devotione vestra majorem in omnibus fiduciam gerimus, tanto vos ad ea quæ nobis & fratribus nostris expediunt, confidentius invitamus. Quocirca universitatem vestram per apostolica scripta rogamus, atque monemus, quatenus ad honestas procurationes nobis & eisdem fratribus nostris faciendas promta sollicitudine euretis intendere, & eas nobis hinc usque ad proximum festum beati Jacobi, studeatis utiliter destinare: ita quod nos exinde devotionem vestram debeamus digne in Domino commendare. Quod si qui vestrorum, dilecti filii abbates & priores, id efficere forte neglexerint, sententiam quam præfatus archiepiscopus in vos propter hoc canonice promulgaverit, nos, auctore Domino, ratam habebimus. Datum Turonis nonis Junii.

EPISTOLA LV. ABBATI S. Remigii.

Pro T. clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati sancti Remigii, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos T. pauper clericus lator præsentium nobis conquestus est, quod cum avus suus War. Rem. & A. filio ejus ecclesiæ sancti Timothei canonico terram quamdam pro XL. sol. pignori obligasset, & prædictus T. qui avo in hereditatem successerat, mutuatam pecuniam præfato War. & filio ejus reddere voluisset, obligatam terram soluta pecunia receptu-

rus, illi nec pecuniam recipere, nec terram restituere voluerunt, cum sicut memoratus T. asserit, sortem jam & multo amplius de ipsius terræ fructibus percepissent. Unde cum nos olim venerabili fratri nostro Remensi archiepiscopo id commiserimus exsequendum, ipse negotiorum multiplicate detentus, huic negotio non potuit diligentiam adhibere. Quoniam igitur prædicto clerico ex injuncto nobis officio in jure suo tenemur adesse & ejus consulere paupertati, discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rem ipsam diligenter inquiras, & si deductis impensis constiterit eos sortem & eo amplius de perceptis terræ fructibus recepisse, ipsos ad restitutionem ejusdem terræ districte compellas; sed si absque aliquo additamento id fieri non poterit, ne istius paupertas ultra modum gravetur, aliquo modico recepto, eosdem viros præscriptam terram restituere ecclesiastica censura coerceas. Data Senonis III. nonas Octobris.

EPISTOLA LVI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

De domini Henrici Remensis archiepiscopi invalitudine, & quod ei Deus sanitatem restituat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Auditu audivimus, quod nos audisse dolemus, & non sine grandi animi perturbatione accepimus, te scilicet proprii corporis invaletudine laborare, nec ea incolumitate ad præsens gaudere quam vellemus, & quam tibi modis omnibus exoptamus. Novimus enim & plena veritate tenemus, quomodo tu tamquam verus Israelita pro exaltatione ac defensione sacro-sanctæ ecclesiæ fortiter & constanter pugnasti, & te ipsum contra Damascum fortitudinis turrim opponens, causam ejusdem ecclesiæ fideliter agere atque tractare sicut propriam studuisti. Unde nos & fratres nostri hæc omnia nostræ memoriæ tenaciter infigentes, tibi super infirmitate qua te superni conditoris dextera visitavit, tamquam fratri carissimo, & strenuissimo ecclesiæ propugnatori, interna mentis affectione compatimur, & plurimum in Domino condolemus. Quapropter circa incolumitatem tuam anxii admodum & solliciti existentes, tuam nobis carissimam fraternitatem apostolicæ benedictionis alloquio, & nostris litteris duximus visitandam: rogantes prudentiam tuam atque monentes, quatinus statum & continentiam tuam propriis litteris & per latorem præsentium nobis studeas plenius intimare. Nos enim, si tibi beneplacitum fuerit & acceptum, aliquas majores personas de fratribus nostris ad te visitandum mittemus, & per nos ipsos in propria persona, si profuturum tibi & utile crederemus, non dubitaremus laborem subire. Ut autem optatam tibi misericors Dominus sanitatem restituat, & medelam conferat salutarem, ipsum attentis intercessionibus exoramus. Data Senonis nonis Novembris.

EPISTOLA LVII. ABBATI S. Remigii & de Eleemosyna, & decano Remensi

Pro ecclesia sancti Mauritii Turonensis & Cluniacensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus sancti Remigii, & de (a) Eleemosyna abbatibus, & decano Remensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam ex litigiosis contentionibus inter viros ecclesiasticos habitis, sacro-sanctis ecclesiis pericula consueverunt sæpe & incommoda provenire: idcirco ad eas dirimendas vigilantem curam nos convenit & sollicitam diligentiam adhibere. Proinde est, quod nos causam, quæ inter dilectos filios nostros canonicos ecclesiæ sancti Mauricii Turonensis, & abbatem ac fratres Cluniacenses, super quibusdam prædiis apud villam quæ dicitur (b) Turon. super Marnam positis, quocumque titulo in monachos, ab hominibus canonicorum translatis, diutius est agitata, & nondum debitum finem sortita, discretioni tuæ, de qua plenam fiduciam gerimus, committimus audiendam, & remoto appellationis obstaculo, fine congruo decidendam. Quocirca sollicitudini vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus hinc usque ad proximum festum ascensionis Domini Remos in unum convenientes, utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde auditis, sufficienter & cognitis, eamdem causam, cessante appellationis remedio, concordia, si fieri poterit, vel mediante justitia, terminetis. Quod si quempiam vestrum, fili abbas de Eleemosyna & decane, aliquo casu abesse contigerit, tu fili abbas S. Remigii, negotio intersis, & ipsum cum altero eorum nihilominus prosequeris. Si qua vero partium se vestro judicio in statuto termino subtraxerit, vos pro causa ipsa non minus secundum quod dictum est procedatis. Data Senonis nonis Decemb.

(a) Eleemosyna, ordinis Cisterciensis in diœcesi Carnotensi monasterium, vulgo *le Petit Cisteaux*

(b) Extat prioratus, seu decanatus S. Petri de Turibus in diœcesi Remensi ordinis Cluniacensis.

A

EPISTOLA LVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro causa quæ vertitur inter S. Cluniacensem abbatem & canonicos beati Mauricii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros (a) St. Cluniacensem abbatem & canonicos beati Mauricii Turonensis, super rebus & possessionibus de Turn. super Materna noscitur agitari, discretioni tuæ committimus audiendam & fine debito terminandam, per apostolica scripta tuæ fraternitati mandantes, quatinus nisi eadem causa sententia est vel compositione sopita, vel nisi jam dictus abbas nostrum super hoc judicium prælegerit, utramque partem ante tuam præsentiam evoces, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, causam ipsam sine appellationis obstaculo, justitia mediante, decidas. Data Senonis VII. id. Decembris.

B

C

EPISTOLA LIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro B. clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolico benedictionem.

Constitutus in præsentia nostra B. clericus coram nobis, hujusmodi querelam instituit, quod ei frater suus portionem quæ ipsum jure patrimonii contingit, indebite præsumat auferre, & gravem super hoc injuriam irrogare. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus ejusdem clerici fratrem super hoc ad rationem ponas, & ut partem suam integram sibi, & absolutam dimittat, eum, si ita est, moneas instantius & omni cum districtione compellas. Præterea de Ascelino de Firmitate qui quamdam domum ejus per violentiam dicitur detinere, & alia eidem gravamina irrogare, nihilominus super his in tua præsentia plenitudinem sibi facias justitiæ exhiberi. Data Senonis XVIII. Kal. Januar.

D

E

(a) Stephanum qui anno 1161. Hugoni III. abbati Cluniacensi subrogatus est, uti jam observavimus.

EPISTOLA LX. ABBATI S. Remigii & S. Nicasii.

Pro causa Oddonis clerici & matris ejus, & Hugonis Fabri.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis sancti Remigii & sancti Nicasii abbatibus, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter Oddonem clericum & matrem ejus, & Hugonem Fabrum super vinea quadam noscitur agitari, ad audientiam nostram per appellationem alterius partis adductam, pro eo quod neutra pars ad causam ipsam veniat sufficienter instructam, vestro duximus examini committendam, per apostolica scripta vobis mandantes, quatinus prædicto clerico & matre ejus atque Hugone ante vestram præsentiam pariter evocatis, rationem eorum & depositiones hinc inde juratorum testium, cessante appellatione, recipiatis, & nisi post hoc appellandum duxerint, ad diffinitivam quoque sententiam procedatis. Si vero a sententia fuerit appellatum, rationes & depositiones testium in appellationis termino vestris nobis litteris intimetis. Data Senonis. VIII. Kal. Januarii.

EPISTOLA LXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Roberto Milite.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum causa quæ inter Robertum militem & O. burgensem, super quodam prato vertitur, in præsentia dilecti filii nostri decani de Roscio tractaretur; idem Robertus ad venerabilem fratrem nostrum Laudunensem episcopum, O. vero ad nostram audientiam appellavit, diem vigesimum post instantem festivitatem Domini præfigens, quem jam dictus Robertus restringens ad quintam diem post natale Domini ad sedem apostolicam nihilominus in appellationem prorupit. Postmodum vero præfato Roberto in eodem termino coram nobis præsente, alter nec venit, nec ad nos responsalem pro se aliquem destinare curavit. Unde nos de tuæ discretionis prudentia plenius confidentes, eamdem causam experientiæ tuæ duximus committendam, & appellatione cessante, fine debito terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & ra-

tionibus hinc inde auditis & cognitis, eamdem causam, remoto appellationis obstaculo, fine legitimo studeas terminare. Data Senonis Kal. Januarii.

EPISTOLA LXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro A. Attrebatensi episcopo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum venerabilis frater noster (a) A. Attrebatensis episcopus, prout a nobis fuerat vocatus, ad nostram præsentiam accessisset; dilectus filius noster HENRICUS tituli sanctorum Nerei & Achillei presbyter cardinalis, qui voluntatem tuam cognoverat, eum super his quæ fuerant tuæ fraternitati de ipso suggesta, vehementer coram nobis & durirer arguit, proponens ei qualiter ipsum dilexeris, & de nullo promoveris ad majora, & nos etiam super hoc ipso paterne, leniter, atque austere eumdem episcopum redarguere curavimus, atque monere, ut tibi tamquam patri & Domino suo devote satisfaciat, & tuis mandatis fideliter acquiescat. Ipse vero correctionem nostram & ipsius cardinalis humiliter satis & patienter accipiens, se ab his coram nobis multimodis excusavit, asserens quod promtus sit multimodis & paratus, si in quolibet offendit, ad tuum mandatum & beneplacitum emendare. Quoniam vero tua plantatio est, & eum de minimo magnum & sublimem in oculis hominum constituisti, ne ex indignatione tua clero & populo suo vilis debeat vel abjectus haberi, quod tibi quidem magis quam alicui derogaret; fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus atque consulimus, quatenus his quæ tibi de illo sinistre suggeruntur, non facile credas, sed ipsum ad præsens æquanimiter tolerans, eum pro reverentia beati Petri ac nostra & ex officii tui debito in consideratione illius devotionis, quam circa te gerit, omni rancore & indignatione deposita, in gratiam & amorem tuum plene reducas, & si forte in te per ignorantiam deliquit, ipsum inter te & eum, secundum quod dignum fuerit, caute ac provide corrigas. Quod si correctionem tuam in humilitatis & mansuetudinis spiritu recipere forte contemserit, sed in sua pertinacia duxerit persistendum, nos & tu ipse habebimus illum acrius & asperius reprehendere, & ejus duritiam & contumaciam resecare. Data Senonis VIII. idus Januarii.

EPISTOLA LXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa abbatissæ de Bertolcors *& monialium de sancto Igniaco.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum causam quæ inter abbatissam de (b) *Bertolocors* & moniales de sancto Igniaco vertitur, venerabilibus fratribus nostris Laudunensi & Noviomensi episcopis commiserimus concordia vel judicio terminandam; ipsi hactenus in causa ipsa procedere distulerunt. Nunc autem eisdem iterato mandavimus, ut hinc ad proximum festum B. Vincentii eamdem causam compositione non differant vel judicio terminare, aut si circa hoc intendere non poterunt, id tuæ fraternitati studeant intimare. Quia igitur nostri officii est inter discordes pacem componere, & unicuique suam justitiam conservare, ne deinceps causa ipsa hujusmodi dilationibus prolongetur, eam discretioni tuæ, de qua plenam in omnibus fiduciam obtinemus, committimus audiendam, per apostolica tibi scripta mandantes, quatinus nisi usque ad initium proxime quadragesimæ præfati episcopi hoc effecerint, utraque parte & episcopis ipsis, si tibi visum fuerit, ante tuam præsentiam convocatis; rationes hinc inde subtiliter & diligenter inquiras, quibus plenarie intellectis & cognitis, inter utramque partem pacifice studeas concorditer componere, vel in eodem negotio cum tanta deliberatione satagas, & circumspecta ratione procedere; quod utraque pars justitiam suam sub tuo examine se gaudeat consequi, & nos providentiam tuam possimus sincerius in Domino commendare. Data Senonis VII. id. Januar.

EPISTOLA LXIV. MAGISTRO F. & ma. R. Remensi canonico.

Pro Theobaudo Bigot.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto fratri magistro F. & ma. R. Remensi canonico, salutem & apostolicam benedictionem.

Super causam, quæ inter Theobaudum Bigotum & Thomam adversarium ejus pro quadam terra diutius agitata, quam si bene meminimus, olim vestro examini delegavimus terminandam, minime sicut nobis dicitur

(a) Andreas ex abbate Vallium Semaii factus episcopus 1164.

(b) Vulgo Bertoldi-Curtis, Gallice *Bertaucourt*. Virginum est monasterium, quinque leucis ab Ambianis distans fundatum circa annum 1092.

processistis: ideoque discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus omni frustratoria dilatione postposita, ita in causa ipsa juxta rigorem canonum procedatis, quod neuter eorum valeat pro defectu justitiæ adversum nos rationabiliter querelari. Data Senonis idus Januarii.

EPISTOLA LXV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro ecclesia sancti Remigii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Affectus nobis pietatis suggerit, & ordo exigit caritatis, ecclesiis quas imminente persecutione inopia deprimit, vel lapsus proveniens facultates imminuit, paterna provisione consulere, & eas auxilii nostri humeris sublevare. Audientes igitur quod ecclesia beati Remigii ob præsentium malorum ingruentiam, multo debitorum onere prægravetur, quoniam sicut scriptum est, *frater qui adjuvatur a fratre quasi civitas fortis*, & Apostolus invicem nos alterius onera portare commonet; dilectioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus homines præfatæ ecclesiæ, qui terras vestras inhabitant ad congrua & opportuna auxilia fratribus ejusdem ecclesiæ conferenda nullatenus disturbetis, sed eos ad hoc commonere propensius & hortari curetis, & vos ipsi fraternitatis amore, & pro reverentia beati Petri ac nostra, sicut in simili necessitate vobis fieri velletis, ita ipsum abbatem ad extenuanda jam dicta debita efficaciter adjuvetis, quod & in futuro æternum præmium, & in temporalibus a Deo debeatis exinde recipere incrementum. Data Senonis idus Januarii.

EPISTOLA LXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Orientali ecclesia.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Qualiter Deus Orientalem ecclesiam afflixerit, & eam manu hostium contriverit, ex relatione hominum exinde venientium tua discretio plenius, sicut credimus, novit. Quoniam vero inter cetera loca illarum partium, locus qui dicitur Belmas crebrioribus ictibus Saracenorum alliditur, & eorum impugnationibus expositus plurimum Dei fidelium indiget auxiliis adjuvari; latores præsentium pro eleemosynis acquirendis ad partes istas transmisit. Unde quoniam pietatis opus est, & Deo valde acceptum, his qui paganorum varias oppressiones sustinent, consilium pariter & auxilium ministrare, eos caritati tuæ propensius commendamus, rogantes attentius atque monentes, quatinus divinæ miserationis obtentu, & pro reverentia beati Petri ac nostra, ipsos oculo clementiori respicias, & eis ad eleemosynas per tuam provinciam colligendas opem tribuas & favorem, ut ex hoc dignum valeas præmium recipere, & supernæ felicitatis beatitudinem obtinere. Data Senonis XIII. Kal. Februarii.

EPISTOLA LXVII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro ecclesia sancti Remigii.

ALLEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum causa quæ inter abbatem sancti Remigii & rusticos de Nongento vertitur, in præsentia decani ejusdem loci, & quorumdam aliorum, super quibusdam querimoniis tractaretur, abbas sancti Remigii ad nostram audientiam appellavit: cumque responsalis memorati abbatis propter hoc in præsentia nostra existeret, ipsi nec venerunt, nec pro se responsalem aliquem destinarunt. Unde causam ipsam discretioni tuæ committimus audiendam, & fine debito terminandam, ideoque per apostolica tibi scripta mandamus, quatinus utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, causam ipsam justitia mediante decidas. Data Senonis II. idus Februarii.

EPISTOLA LXVIII. ABBATI sancti Remigii & de Castro Theoderici & L. decano Remensi.

Pro causa quæ vertitur inter abbatem Orbacensem & Igniacensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis sancti Remigii & de Castro sancti Theoderici abbatibus & L. decano Remensi, salutem & apostolicam benedictionem.

De vestra prudentia & honestate plurimum confidentes, causam quæ inter abbatem (a) Orbacensem & Hugonem de (b) Igni super quadam terra vertitur, experientiæ

(a) Orbacense monasterium ordinis S. Benedicti, a S. Regulo Remensi archiepiscopo in diœcesi Suessionensi fundatum.

(b) Igniacense monasterium ordinis Cisterciensis de linea Clarevallis quinto ab urbe Remensi milliari dissitum.

vestræ committimus audiendam, & amicabili compositione vel judicio terminandam. Quapropter sollicitudini vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueritis requisiti, in unum pariter convenientes, utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & ad compositionem inter eos faciendam operam & diligentiam impendatis. Alioquin rationibus hinc inde auditis & cognitis, eamdem causam ordine judiciario absque appellationis remedio decidatis. Datum Senonis idus Februarii.

EPISTOLA LXIX. ABBATI S. Remigii Remensis.

Pro causa quæ vertitur inter abbatem S. Remigii & Odd.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati sancti Remigii, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter te & Odd. presbyterum super quadam domo, quam pater & mater sua, sicut asserit, sibi ex testamento reliquit, vertitur, dilectis filiis nostris sancti (a) Memmii & Omnium-sanctorum abbatibus commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Ideoque discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum ab eis propter hoc fueris evocatus, per te vel responsalem tuum, eorum præsentiam adeas, & quæ ipsi exinde judicaverint, suscipias firmiter & observes. Data Senonis XVII. Kal. Martii.

EPISTOLA LXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate sancti Remigii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros P. abbatem sancti Remigii, & nobilem virum R. vicecomitem Laudunensem super villam de Germiniaco noscitur agitari, discretioni tuæ committimus audiendam, & fine debito terminandam, & quoniam pactionem quæ per dilectum filium nostrum O. sancti Nicolai in carcere Tulliano diaconum cardinalem, tunc apostolicæ sedis legatum super hoc intercessit, prædictus vicecomes nullatenus, sicut dicitur, observavit, volumus firmiter & mandamus, quatinus, si ita est, eadem pactione nihil impediente, causam ipsam audias, & justitia mediante decidas. Mandamus etiam sollicitudini tuæ, quatinus partem prædicti vicecomitis nullatenus patiaris contra eumdem abbatem ex conditione superius posita malignari, dummodo tibi pro certo constet rem ita, sicut dicitur, processisse. Data Senonis XV. Kal. Martii.

EPISTOLA LXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut G. comes de Roceio cogatur reddere pecuniam, quam abstulit a nuntio Lugdunensis archiepiscopi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex tenore litterarum, quas tua nobis fraternitas destinavit, accepimus, quomodo G. comitem de Roceio juxta quod a nobis in mandatis receperas, convenisti, ut pecuniam quam nuntio venerabilis fratris nostri Lugdunensis archiepiscopi abstulerat, ei ex integro resignaret. Ille vero tibi respondit, quod infra quindecim dies præsentiam nostram adiret, & nobis suæ intentionis propositum revelaret. Unde tu hoc audito, apostolicæ volens reverentiæ deferre, in negotio ipso ultra procedere noluisti. Quia igitur nolumus ut ille appellationis beneficio abutatur, quominus in eum, nisi legitime monitus resipuerit, canonicam justitiam exerceas, discretioni tuæ præsentium significatione præcipimus, ut prædictum G. iterum convenias atque commoneas, quod eidem archiepiscopo, quantum nuncius ejus poterit juramento probare se amisisse, tantum omni occasione cessante sine aliqua diminutione restituat. Quod si infra quindecim dies post harum susceptionem ablata non reddiderit, nec sufficientia pignora in tuis manibus pro sublata pecunia reddenda præstiterit, ipsum omni appellatione & excusatione remota excommunices, & in tota terra ejus omnia divina, præter baptisma parvulorum & pœnitentias morientium, inhibeas officia celebrari. Datum Senonis tertio Kalendas Martii.

EPISTOLA LXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De absolutione cujusdam civis Ma. Catalaunensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(a) S. Memmii & Omnium-sanctorum duo monasteria ordinis canonicorum regularium S. Augustini in urbe Catalaunensi.

Si bene meminimus, causam cujusdam mulieris E. nomine tibi commisimus, ut de his adversus quos queritur ei justitiam exhiberes. Unde mota questione adversus Ma. Catalaunensem civem, cum eum velles cogere prædictæ mulieri in tua præsentia respondere, timens gravari, ad nostram audientiam appellavit. Tu vero, sicut nobis asseruit, in judicio nihilominus processisti, & quod gravius est, post appellationem factam, eum denuntiasti excommunicatum. Quia vero non bene recolimus, utrum causa ipsa, appellatione remota, an appellationis obstaculo reservato, tibi fuit delegata, volumus & mandamus, ut si reservato appellationis remedio prædictæ mulieris causam pertractandam recepisti, quia non decuit prudentiam tuam, interposita appellatione, ipsum excommunicare, vel in judicio procedere, tu illum absolutum habeas, & exinde causa in præsentia venerabilis fratris nostri Laudunensis episcopi, cui hoc commisimus, debitæ justitiæ recipiat complementum. Ad ejusdem quoque episcopi judicium tam virum quam mulierem ire compellas, & literas, quas super eadem causa tibi destinavimus ei ostendas; ut ex ipsis veritatem rei plenius intelligat. Si vero prædictæ mulieris causam, appellatione remota, suscepisti terminandam, tu nihilominus sæpe dictum Ma. tamquam absolutum recipias, & libera ei præstita facultate dicendi in testes, & allegandi quod voluerit ex parte sua, ita controversiam illam, appellatione cessante, studeas fine canonico terminare, ut neutra partium pro defectu justitiæ conqueri ulterius compellatur. Rogamus & ut in eundo & redeundo, apud te immorando nullam ei injuriam patiaris inferri. Data III. id. *Mergolii. * f. Martii.

EPISTOLA LXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia sancti Memmii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(a) Ex transmissa nobis conquestione abbatis & fratrum S. Memmii (a) accepimus, quod HENRICUS miles Deprigi, homines eorum capere, & ipsos bonis omnibus spoliare, & spoliatos in vinculis detinere, & ad redemtionem cogere temerario ausu præsumit. Quia vero prædicto abbati & fratribus in jure suo conservando deesse nec possumus, nec debemus, & tantus excessus incorrectus relinquendus non est nec inultus; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si ita est, præscriptum militem diligenter commoneas & districte compellas, ut ablata universa restituat, & si quos habet in captione vel fidejussoria cautione pro solvenda pecunia obligatos, liberos & absolutos abire permittat, alioquin vinculo anathematis eumdem militem studeas innodare. Data Senonis idus Martii.

EPISTOLA LXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo & Henrico cardinali.

De negotio domini papæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, & dilecto filio HENRICO tituli sanctorum Nerei & Achilei presbytero cardinali, salutem & apostolicam benedictionem.

De dispositione vestra & incolumitate tua, dilecte (b) fili cardinalis quem audivimus ægrotare, solliciti admodum existentes, cursorem istum vobis dirigimus, rogantes attentius atque monentes, quatinus consilio carissimi in Christo filii nostri illustris Francorum regis, donec ista colloquia separentur, vos nullatenus subtrahatis. Scimus enim & certa veritate tenemus, quod quotiens de his quæ ad ecclesiam spectant, tractatur, præsentia vestra dirigitur & in melius promovetur. Si autem alterum vestrum non interesse contigerit, rogamus fraternitatem tuam, frater archiepiscope, ut tu nulla ratione discedas, & quidquid ibi tractatum fuerit, quod ad factum ecclesiæ pertineat, nobis per eumdem cardinalem, quantum licet honestati tuæ, significare minime differas, nihilominus etiam quid velit super eo quod de fratre nostro tecum contulimus, per cursorem istum nobis rescribas. Data Senonis XII. Kal. Aprilis. (b)

EPISTOLA LXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro fratribus Cisterciensibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum ad universos religiosæ professionis viros aciem debeamus nostræ considerationis extendere, dilectos filios nostros Cisterciensium

(a) S. Memmius primus Catalaunensis episcopus, cujus nomine Catalauni extat antiquum monasterium ordinis canonicorum regularium S. Augustini.

(b) Hic obiter observa pontificem episcopos appellare fratres, cardinales vero filios dumtaxat, atque episcoporum nomen præponere nomini cardinalium, quia dignitas episcopalis cardinalitiæ præstat.

ciensium ordinis fratres tanto nos convenit uberiori caritate diligere, & eorum commodis & incrementis propensioris studio sollicitudinis aspirare, quanto inter ceteros religiosos causam ecclesiæ prudentius defenderunt, & catholicam foverunt magnanimiter unitatem, & divinis etiam obsequiis noscuntur ferventius inhærere. Inde est, quod eosdem fratres & eorum domos caritati vestræ attentius commendamus, rogantes, monentes & exhortantes in Domino, quatinus amore superni conditoris, & pro reverentia beati Petri ac nostra, intuitu quoque religionis ipsorum, B
eos diligere ac manutenere curetis, & in suis justitiis laudabiliter confovere, institutiones etiam & observantias ipsorum & ea quæ a Romanis pontificibus sibi noscuntur indulta sollicita diligentia conservetis, & per parrochias vestras ea non patiamini ullatenus violari; ut ex hoc æternæ mercedis cumulus vobis accrescat, & nos exinde copiosiores debeamus sollicitudini vestræ omni tempore gratias exhibere. Nihil enim umquam possetis ad præsens efficere, quod nobis magis gratum existeret vel acceptum. C
Data Senonis VIII. Kal. Aprilis.

EPISTOLA LXXVI. ABBATI Cisterciensi.

De negotio ecclesiæ Clarevallensis & de abbate ejusdem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Cisterciensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilectionis tuæ prudentia non ignorat quam famosum, quam celebre Claravallense monasterium habeatur, & in quanta religione quantave hactenus honestate floruerit, non solum ad vicinorum, sed ad longe etiam positorum notitiam jam pervenit. Unde nos de jactura & detrimento ipsius tanto majorem in animo nostro mœstitiam concipimus ac dolorem, quanto amplius totum ordinem & ipsum monasterium quadam spirituali prærogativa diligimus, & ejus defectum in damnum & detrimentum
A totius ordinis cognoscimus redundare. Multorum autem veridica relatione didicimus, quod occasione abbatis eidem monasterio præsidentis, qui non eam gratiam & reverentiam in oculis regum & principum promeruit, quam antecessores ejus promeruisse noscuntur, ipsi monasterio non modicum derogatur, & totus ordo non minimum exinde incommodum sustinet & jacturam. Nos itaque prædicto monasterio & honestati & famæ ejus, ex officii nostri debito providere volentes, & personæ ejusdem abbatis, quem sincera in Domino caritate diligimus, paterna cupientes affectione consulere, venerabiles fratres nostros Remensem archiepiscopum & Autisiodorensem episcopum, pro negotio isto illuc duximus destinandos. Quia vero ad te præcipue spectat correctio ordinis & observantia honestatis, discretioni tuæ per præsentia scripta mandamus, & mandando præcipimus, quatenus eumdem abbatem paterne & commonitorie cum omni diligentia & cura studeas convenire, ut sibi ipsi consulens & monasterio tam famoso salubriter providens, abbatiam voluntate propria in tuis manibus abrenuntiet. Ad quod siquidem, juxta consuetudinem ordinis ipsius, eum de facili credimus inducendum. Abbates enim ejusdem ordinis, cum de abrenuntiatione conveniuntur, ne ambitiose & cupida quodammodo voluntate præesse forsitan videantur, consueverunt facile super his acquiescere, & onus, quod eis imminet, libenti animo resignare. Quod si forte commonitioni tuæ noluerit acquiescere, tum cum consilio prædicti archiepiscopi & episcopi, omni appellatione & contradictione cessante, sine dilatione
D ipsum ab abbatiæ administratione removeas, (*a*) & prius ea fratribus ejusdem monasterii indicare studeas & hortari, ut in aliam personam religiosam, idoneam & honestam, pari voluntate conveniant, & eam sibi eligant in abbatem, per quam & status ipsius monasterii in suo robore conservetur, & omnibus tollatur occasio tantæ & tam religiosæ domui detrahendi. Datum Senonis VI. Kal. Aprilis.

(*a*) Is est Gaufridus ille celeberrimus S. Bernardi notarius ac vitæ scriptor, ex abbate Igniaci factus post Fastredum quartus Clarevallis abbas, de quo apposite ad hunc locum breve chronicon Clarevallense apud Chiffletium ad annum 1165. *Eodem anno abbas Clarevallis domnus Gaufridus videns contra se, sive juste, sive injuste quorumdam odia concitata, abbatiam dimisit.* Et infra ad annum 1176. *Abbas Altacumbæ domnus Henricus in abbatem Clarevallensem promotus, quatuor circiter præfuit annis. Iste quam cito filius suus abbas domnus Geraldus de Fossa-nova factus fuit ante eum abbas Clarevallis, domnum Gaufridum quondam Clarevallensem abbatem, tunc contemplationi vacantem, in Fossa-nova præfecit. Et idem quando de Altacumba ad Claramvallem assumtus est, eumdem abbatem Gaufridum ad Altamcumbam loco sui promovere curavit.* Causam depositionis Gaufridi non aliam fuisse quam Clarevallenses ipsos scribit Henriquez in Annalibus Cisterc. ann. 1168. c. 5. præcipuumque hujus procellæ auctorem Frotmundum, Remos ad archiepiscopum accersendum profectum, ibidem defunctum & in ecclesia sancti Remigii sepultum. Ceterum Gaufridum non sponte cessisse, sed ab Alexandro Cistercii abbate depositum, ad capitulum generale appellasse, deinde ad summum pontificem accedentem, restitutionem obtinuisse, & denuo iterum depositum fuisse, tradit vetus auctor apud eumdem Henriquez. Quæ quomodo stare possint cum his quæ habent monumenta Claravallis, Gaufridum oblatum sibi episcopatum recusasse, & ab Alexandro abbate Cistercii ægrotante sui vice ad Fredericum imperatorem, ad tractanda ecclesiæ negotia missum fuisse, ut habet Johannes Sarisberiensis epist. 234.

A

EPISTOLA LXXVII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

De gratiarum actione pro Ar. sancti Theodori diac. cardinalis, & de rumoribus Italiæ per magistrum Od.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Amorem & honorificentiam, quam tua B devotio per te ac clericos tuos erga dilectum filium nostrum (a) Ar. S. Theodori diaconum cardinalem in receptione ipsius, & postea exhibere curavit, gratam omnimodis & acceptam habemus, & liberalitatem tuam cum digna gratiarum actione super hoc magnificis in Domino laudibus commendamus, cum omni attentione ac diligentia rogantes, ut sicut bene cœpisti eumdem filium nostrum diligas, & prout decet honestatem tuam, & ejus convenit dignitati, eum ita honeste tractes, quod nos & fratres nostri omni tempore tibi debeamus dignas gratias referre, & circa honorem & exaltationem tuam & ecclesiæ tibi commissæ ferventiores semper reperiamur, & omnimodis promtiores. Honor siquidem & reverentia quæ illi dependitur, non aliter nobis & fratribus nostris grata & accepta existit, quam si propriæ personæ nostræ specialiter fuerit erogata. Verumtamen eam diligentiam & cautelam circa honorem ejus tua prudentia & sollicitudo impendat, ut labiis detrahentium omnis materia eximatur ei & nobis in eo in aliquo derogandi. Sane per dilectum filium nostrum magistrum OD. quædam de statu Italiæ tuæ discretioni tanto libentius curavimus intimare, quanto circa cognoscendos ecclesiæ prosperitatis eventus sollicitiorem te noscimus permanere, firmam spem fiduciamque tenentes, quod ecclesia Dei, quæ in tuo & aliorum Christi fidelium subsidio respiravit, inimicis suis humiliatis, optatæ in proximo pacis tranquillitate gaudebit, & quietis & exultationis gaudio, divina faciente clementia, respirabit. Tu vero sicut bene cœpisti ad ejus honorem & exaltationem intendas, & sollicita semper studeas diligentia laborare. Datum Senonis XVII. Kal. Madij.

EPISTOLA LXXVIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro quodam Gil. ut mutuata pecunia ei reddatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos Gil. lator præsentium, nobis asseruit, quod cum ab Ub. priore monasterii sancti (b) Vasli quamdam pecuniam, quam ab alio receptam ei mutuavit, instanter repeteret, & eodem priore in solutione cessante, causa inter eos coram decano ecclesiæ tuæ tractaretur, iste ad nostram audientiam appellavit, & eo veniente, nec per se neque per responsalem suum pars altera venit. Quia igitur prædicto G. in justitia sua deesse non possumus, nec debemus: fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum priorem instanter moneas & districte com- C pellas, vel mutuatam sibi pecuniam isti sine molestia reddere, vel sub tuæ discretionis examine plenam exinde sibi justitiam exhibere. Data Senonis XIV. Kalendas Junii.

EPISTOLA LXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia sancti Remigii.

D ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros sancti Remigii & Dervensem abbates super quibusdam decimis (c) vertitur, discretioni tuæ audiendam commisimus, & fine debito terminandam. Verum quoniam Dervensis abbas ecclesiam suam asserit a civitate tua per duas dietas distare, & multum E illuc veniendo gravari, præsertim cum altera pars in sua domo existat, monemus fraternitatem tuam atque mandamus, quatinus congruum locum & utrique parti communem eis assignes, ad quem utraque parte ante tuam præsentiam convocata, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, eamdem causam secundum aliarum litterarum tenorem debito fine decidas. Data Senonis II. nonas Junii.

(a) Ardicionem Rivoltellam Mediolanensem, qui anno 1155. cardinalis creatus ab Adriano papa IV. ab eo in Longobardiam legatus missus fuit, ut pacem Mediolanenses inter & Laudenses componeret.

(b) Id est S. Basoli, gallice *S. Basle*, ordinis S. Benedicti in diœcesi Remensi, tertio aut quarto ab urbe lapide.

(c) De quibus supra epistola 29. quam si lubet consule & infra epist. 83.

EPISTOLA LXXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro R. cancellario.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Attendentes illum animi tui fervorem, & sincerissimæ puritatis affectum, quem a nostræ promotionis exordio intima tui pectoris circa ecclesiam Dei & nos ipsos gestarunt, quidquid umquam deberemus homini credere, tuæ devotioni cum omni fiducia & securitate libentius intimamus. Noveris autem quod ille auctor & caput turbationis ecclesiæ (a) R. videlicet quondam F. dicti imperatoris cancellarius, cum aliunde suus omnimodo disturbetur ingressus, per Flandriam in Teutonicam terram ire disponit. Quoniam igitur de tuæ virtutis constantia plenam in omnibus fiduciam obtinemus, providentiam tuam omnibus modis rogamus atque monemus, quatenus per te amicos & fideles tuos prædictum R. disturbare satagas, & omnimodis impedire, & ipsum si potes capere, nulla ratione postponas. Nihil enim posses umquam ad præsens efficere, quod nobis & ecclesiæ amplius gratum & acceptum existeret, vel unde tibi majoris honoris laudem & gloriam comparares. Data Senonis II. nonas Julii.

EPISTOLA LXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro absolutione Guillelmi monachi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dum W. parrochianus tuus in nostra esset præsentia constitutus, nobis asseruit, quod cum infirmitate graviter laboraret, abbas & fratres sancti Remigii absque uxoris suæ licentia monasticum induere habitum, & viginti libras, quas apud se habebat, sibi tradere suaserunt. Cumque convaluisset, & quid egerat apud se diligentius pertractaret, quasi ad animum rediens, monasticum quem induerat habitum exuit, & se facturum professionem monasticam penitus contradixit, & pecuniam quam eis tradiderat requisivit: præfati vero monachi ipsum in vinculis positum duris cruciatibus
A afflixerunt, & biduo ei cibaria penitus subtrahentes, ad juramentum eum cogere voluerunt, quod prætaxatam pecuniam nullatenus ab eis requireret, nec propter hoc contra eos aliquid attentaret. Quia vero prædicto W. in jure suo nulla possumus ratione deesse, per apostolica tibi scripta mandamus, quatinus rem ipsam diligenter inquiras, & si prædictos monachos non habita licentia uxoris præfatum Guillemum monasticum habitum induisse constiterit, tu ipsum ab impetitione memorati abbatis & suorum fratrum, nostra fultus auctori-
B tate, absolvas. Data Senonis III. idus Julii.

EPISTOLA LXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro causa Milesendis & R. de (b) Curti.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter Millesendem mulierem & Radulfum de *Coci*, super dote ip-
C sius mulieris noscitur agitari, tuæ discretioni olim, cum essemus Turonis, commisimus terminandam. Verum quoniam præfata mulier sæpius ad tuam præsentiam fatigata nondum suum jus potuit obtinere, fraternitati tuæ per iterata scripta mandamus, quatinus infra triginta dies post harum susceptionem, utramque partem in loco ad quem possint securè accedere, ante tuam præsentiam convoces, & eamdem causam juxta aliarum litterarum tenorem debito fine decidas: ita quod ulterius non cogatur
D mulier propter hoc laborare. Data Senonis XV. Kal. Augusti.

EPISTOLA LXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro causa quæ vertitur inter abbatem sancti Remigii & abbatem Dervensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO
E Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in præsentia nostra dilectus filius noster abbas Dervensis nobis suggessit, quod cum a bonæ memoriæ (c) S. prædecessore tuo pro quadam causa, quæ inter eum & dilectum filium nostrum abbatem sancti Remigii, super quadam decima diu-

(a) Rainaldus ex præposito Hildesheimensi factus archiepiscopus Coloniensis, Friderico imperatori fidus in Italia comes.

(b) In epistolæ contextu dicitur *de Coci.*

(c) Samsone.

tius noscitur agitari, in jus sæpius revocaretur, eodem abbate ad propriam mensam sedente, tantis laboribus & expensis sæpe numero fatigabatur, quod propter hujusmodi gravamina quæ multotiens sustinebat, fere coactus est liti ommimodis abrenuntiare. Postea etiam cum eamdem causam olim tuæ prudentiæ commisissemus sine debito terminandam, consimili gravamine se & ecclesiam suam affligi nihilominus (*a*) proponebat. Unde a nobis cum omni instantia postulavit, ut nostris tibi litteris significaremus, quod locum utrique parti idoneum assignares, ubi tam ipse quam adversa pars labores & expensas æqualiter sustinerent. Verum nos causam illam non ex fraude abbatis sancti Remigii, sed potius ex dilationibus Dervensis abbatis tanto tempore dilatam fuisse plenius intelligentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, eamdem causam, remoto appellationis obstaculo, infra triginta dies post harum susceptionem vel saltem infra quadraginta, fine legitimo studeas terminare, si vero præscriptæ causæ interesse non poteris, eam alicui suffraganeo tuo, qui neutri parti merito suspectus haberi debeat, commitas audiendam, & secundum tenorem illum quem tibi præfiximus terminandam. Data Senonis IV. Kal. Septembris.

EPISTOLA LXXXIV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro episcopo Morinorum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum universis Dei fidelibus & devotis ecclesiæ filiis propensius debeamus assistere, & eos paternæ affectionis dulcedine confovere, specialiter tamen fratres nostros episcopos, qui circa ecclesiam Dei & nos ipsos devoti permanent & sinceri, promta debemus caritate diligere, & eorum commodis & oneri attenta semper sollicitudine providere. Qualiter autem venerabilis frater noster (*b*) Morinensis episcopus sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ ac nobis ipsis fidelis semper & devotus exstiterit, qualiter etiam ipse primus inter occidentales episcopos, ad præsentiam nostram accesserit, & munus consecrationis de manibus nostris acceperit, tuam discretionem credimus non ignorare. Unde ipsum fraternitati tuæ sollicite commendantes, rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatinus tam eum quam ecclesiam suam diligas, manuteneas, & honores: ita quod ipse preces nostras sibi sentiat profuisse & nos inde discretioni tuæ gratias debeamus uberrimas exhibere. Ad hæc tuæ fraternitati mandamus quatinus Sebrandum clericum ab eodem episcopo excommunicatum, qui causam nobis suæ excommunicationis occultans, beneficio nostrarum litterarum abusus, est tamquam excommunicatum attentius facias evitari. Datum Mimatæ X. Kal. Aug.

EPISTOLA LXXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De negotio ecclesiæ Clarevallensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium acrhiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Super Clarevallensis (*c*) ecclesiæ negotio, unde nobis tuas litteras nuper transmisisti, de consilio venerabilis fratris nostri Autisiodorensis episcopi, & dilecti filii nostri (*d*) HENRICI tituli sanctorum Nerei & Achillei presbyteri cardinalis, sicut nobis & ipsis visum fuerat expedire, processimus. Si quid autem residuum fuerit, tum sinceritatis tuæ respectu, tum ejusdem ecclesiæ consideratione, secundum quod expedire noverimus, libenti animo studebimus adimplere, de hoc vero quod nobis pro supradicto cardinali scripsisti, petitioni tuæ acquiescere non potuimus, cum ipse sicut vir discretus & prudens & nobis devotissimus pro magnis ecclesiæ negotiis, quæ instant, necessarius nobis admodum & opportunus existat, nec ejus absentiam possimus ullatenus sustinere. Ad hæc de visitatione tua copiosas tibi gratiarum referimus actiones. Data apud Clarum-montem VIII. Kal. Junii.

(*a*) Consule supra epist. 29. & 81.

(*b*) Milo II. qui prius fuerat monachus beatæ Mariæ de Bosco, ut scribit Johannes Yperius, de quo etiam Robertus de Monte in appendice ad Sigebertum ad annum 1160. *Mortuo venerabili Milone episcopo Tarvennensi, electus est Milo archidiaconus ejusdem ecclesiæ canonicus regularis, sicut decessor ejus fuerat: quem cum Samson archiepiscopus Remensis vellet sacrare, clerici civitatis Boloniæ, qui diu sub episcopo Tarvennensi fuerant, volentes a modo suum proprium habere episcopum, sicut antiquitus habuerant, prohibuerunt archiepiscopum sub appellatione apostolica, ne eum sacraret, nisi tantummodo ad titulum Tarvennensis* (lege Boloniensis) *ecclesiæ, quod prædictus electus refutans, insueratus contra illos clericos Romam perrexit, & ibi sacratus est.*

(*c*) Hoc est circa depositionem abbatis Gaufridi, de qua supra epist. 77. & 78.

(*d*) Henricus hic cardinalis uti & Henricus archiepiscopus, ad quem dirigitur hæc epistola, atque Alanus episcopus Autissiodorensis fuerant monachi Cistercienses & duo saltem illi pontifices ex Claravalle assumti, quæ causa forte extitit, ut hoc illis negotium committeretur.

EPISTOLA LXXXVI. HENRICO archiepiſcopo Remenſi.

Pro Everen presbytero.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſium archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Veniens ad apoſtolicæ ſedis clementiam Everen. pauper preſbyter, ſua nobis narratione propoſuit, quod Walterus Præmonſtratenſis canonicus & præpoſitus de *Gaſnan*, redditus eccleſiæ ſuæ contra juſtitiam occupavit, & eos auſu temerario detinere præſumit, cumque ſuper eadem cauſa cum prænominato ſacerdote idem præpoſitus compoſitionem fecerit, ab ea compoſitione reſiliens, unam capam, quam ſibi præfatus ſacerdos pignori obligaverat, injuſte reddere contradicit. Pratum quoque & quamdam terram ſæpedicti ſacerdotis invadere, ipſamque, prout nobis dicitur, præſumit irrationabiliter detinere. Unde quoniam univerſis Dei fidelibus & præſertim divino cultui mancipatis in ſua exiſtimus juſtitia defenſores, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus, ſi res ita ſe habet, prænominatum præpoſitum diligenter commoneas, & diſtricte compellas, ut & prædictam compoſitionem ſi rationabiliter facta fuit, diligenter obſervet, & omnia ablata poſt factam compoſitionem reſtituat, & ab infeſtatione ejuſdem ſacerdotis de cetero conquieſcat. Data apud Clarum-montem II. non. Junii.

EPISTOLA LXXXVII. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

Pro quadam muliere Herſende nomine

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſium archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ex tranſmiſſa conqueſtione nobilis mulieris Herſendis ad audientiam noſtram pervenit, quod cum venerabilis frater noſter Catalaunenſis epiſcopus Euſt. Germundum & Theobaldum pro multis injuriis & damnis, quæ eidem mulieri intulerunt, de mandato noſtro excommunicaſſet, eos poſtea, nulla ſatisfactione exhibita, abſolvere non dubitavit. Unde quoniam ad hoc eccleſiaſticus gladius in malefactores exercitur, ut eorum malitia digna caſtigatione reprimatur, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ſi ita eſt, præfatos viros commoneas, & omni cum diſtrictione compellas, ut prænominatæ mulieri ablata

A univerſa reſtituant, & damna data reſarcire non differant. Quod ſi commonitioni tuæ parere contemſerint, eos in eamdem excommunicationis ſententiam, poſtpoſita occaſione & appellatione remota, reducas. Sane quia orphani & pupilli ſub eccleſiæ tutela & defenſione conſiſtunt, nihilominus tibi præſentium auctoritate injungimus, ut debitores ſuos & filiorum ſuorum, quos ex priori marito habuit, diligenter commonere & diſtricte compellere ſtudeas, quo omnia, quæ illi & filiis ſuis debere ſe recognoſcunt, eis cum integritate perſolvant. De his vero
B quæ diffitentur, vel ſatisfaciant, vel in tua præſentia plenitudinem illis juſtitiæ, ceſſante appellatione, exhibeant: ita tamen quod puerorum debita illis perſonis aſſignentur, quibus eorum cura commiſſa dinoſcitur, & quæ ad eorum commodum ea debeant integre ac fideliter conſervare. Debitoribus autem ita præcaveas, ne ex quo pecuniam ſolverint, a quoquam valeant ſuper hoc conveniri. Data apud Clarum-montem non. Junii.

C
EPISTOLA LXXXVIII. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

Pro C. nepote domini papæ.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſium archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Dilectus filius noſter magiſter Fulco, eccleſiæ tuæ canonicus, nobis ex parte tua propoſuit, quod centum quinquaginta libras nobis pro quodam fratre tuo exſolveres, quas nos dilecto filio noſtro EUSTACHIO
D magiſtro fratrum militiæ templi mandavimus aſſignari. Verum quoniam eaſdem C.L. & VIII. latoribus præſentium pro mutua pecunia, quam illis pro neceſſitatibus eccleſiæ Romanæ accepimus, tenemur exſolvere, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ſi ipſas prædicto magiſtro nondum aſſignaſti, præfatas C. & L. & octo libras, quas dilecto filio C. nepoti noſtro liberalitas tua promiſit, facias aſſi-
E gnari, & quid inde feceris nobis per litteras tuas ſignifices. Data apud Clarum-montem VII. idus Junii.

EPISTOLA LXXXIX. ABBATI monaſterii. ***

Pro querela quæ vertitur inter E. & A. ſacerdotem.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri (a) HENRICO (a)

(a) Hic irrepſit error amanuenſis oſcitantia, nam hæc epiſtola dirigitur ad aliquem abbatem.

Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex litteris tuis, fili abbas, quas nobis præsentium lator detulit, nuper accepimus, quod cum inter E. & A. sacerdotem super quadam domo, quam idem sacerdos pignori obligatam tenebat, in tua præsentia controversia tractaretur, prædictus sacerdos nullum gravamen prætendens, ad nostram audientiam appellavit. Unde cum memorati E. responsalis coram nobis in appellationis termino præsens existeret, supradictus sacerdos nec venit, nec ad nos aliquem pro se responsalem transmisit; quocirca nos de vestra prudentia plenius confidentes, licet præter solitum fuerit. Quoniam præscripta domus de feudo ecclesiæ tuæ, fili abbas, existere perhibetur, & præfatus sacerdos appellationem, sicut diximus, non est ullatenus prosecutus, eamdem causam ad vestrum examen duximus terminandum, discretioni vestræ per apostolicæ scripta mandantes, quatinus cum exinde fueritis requisiti, utramque partem ante vestram præsentiam convocetis & rationibus hinc inde auditis & cognitis, eamdem causam, cessante appellationis remedio, fine debito terminetis. Data apud Clarum-montem v. idus Junii.

EPISTOLA XC. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Radulfo presbytero ut ecclesia sua ei reddatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum olim Senonis præsentes essemus, importunitate Radulfi presbyteri præsentium latoris commoti, venerabili fratri nostro Catalaunensi episcopo, nos mandasse meminimus, ut nisi in ecclesia sua commissa assiduus esset, ei jam dictam ecclesiam auferret, & alium in ea presbyterum ordinaret. Ipse vero, nulla, sicut ait, alia causa considerata, ei ecclesiam abstulit, & in ipsa sacerdotem instituens, quod grave est, eum excommunicationis sententia innodavit, universis de decanatu Virtuensi sub intimatione anathematis prohibens, ne quilibet eum in terra nativitatis suæ ultra unam noctem recipiant, sed ipsum tamquam excommunicatum evitent. Quia vero ejus tædio affecti, hoc ad terrorem eidem incutiendum præfato episcopo mandavimus, nec venit nobis in mentem, ut si assiduitatem in ecclesia vellet habere, ex nostri mandati occasione taliter spoliaretur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum episcopum ex nostra & tua parte convenire studeas, & sollicite commoneas, ut prænominato sacerdoti ecclesiam suam cum omni integritate nulla postposita dilatione restituant, & si nullo crimine notorio tenetur, quo possit legitime convinci, eum publice absolutum esse denuntiet, & ab omnibus ejusdem parrochiæ faciat pro absoluto haberi. Si autem id ad mandatum nostrum & commonitionem tuam facere forte noluerit, tu rei veritatem diligenter inquiras, & si absque alia manifesta & rationabili causa prædictum sacerdotem excommunicatum fuisse cognoveris, ipsum absolvas, & ecclesiam sibi facias sine mora restitui. Præterea volumus atque mandamus ut sibi a decano Virtuensi & a Warina de Alneto nullam indebitam molestiam vel gravamen permittas inferri. Data apud Alestam III. nonas Julii.

EPISTOLA XCI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro magistro P. ecclesiæ beati Aniani decano.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos dilectus filius noster magister P. ecclesiæ beati (a) Aniani decanus, inter cetera laudabilia quæ de tua prudentia nobis exposuit, quod ipsum pro beati Petri & nostra reverentia diligas & honores, studuit intimare. Quod tanto amplius nobis gratum esse noveris & acceptum, quanto & ipsum ampliori affectu caritatis diligimus, & ut ab his qui sacro-sanctam Romanam ecclesiam & nos ipsos diligunt, honoretur propensius exoptamus. Eumdem itaque filium nostrum ad commissam sibi ecclesiam, cum plenitudine gratiæ sedis apostolicæ remittentes, fraternitati tuæ duximus altius commendandum: rogantes quatenus ipsum ita diligas & honores quod uberes tibi gratiarum actiones propter hoc exsolvere debeamus. Data apud Montem Pessulanum II. idus Julii.

(a) S. Aniani celebre apud Aurelianos canonicorum collegium, olim insignis abbatia ordinis S. Benedicti, ex qua prodiit in agro Aurelianensi Floriacensis, corpore S. Benedicti celebris.

EPISTOLA XCII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De domino papa quomodo evasit manus insidiantium per mare, qui res suas, & eum & socios capere disponebant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Attendentes devotionis tuæ fervorem, & fidei sinceritatem, quam erga Romanam ecclesiam, & personam nostram ab initio schismatis studiose exhibuisti, de statu ecclesiæ & personæ nostræ, super quibus prudentiam tuam sollicitari nullatenus hæsitamus, discretioni tuæ dignum duximus significare. Inde siquidem est, quod ea quæ nobis accidere, priusquam iter versus Urbem arripuimus, (a) ne forte sinistra relatione insinuata, animum tuum concutere valeant vel turbare, dilectioni tuæ ex ordine intimare curavimus. Noveris itaque nos circa octavas assumptionis beatæ MARIÆ omnem apparatum redeundi ad Urbem fecisse. Et cum jam venerabilem fratrem nostrum Albanensem episcopum & dilectos filios nostros JAC. ODO. W. Jan. cardinales, prout expediens erat, ante nos in quadam navi præmisissemus, opportuno tempore ad navem hospitalem, in qua transire disposueramus, cum reliquis fratribus nostris in duabus galeis accessimus, & omnes fere cardinales cum familiis & rebus suis ac nostris in eadem navi de mandato nostro se recepissent, & nos ipsi prius eo pariter vellemus conscendere, subito galeatum Pisanorum multitudo de prope apparuit, quorum incursus formidantes, cum (b) Maguntino electo & duobus fratribus nostris Jo. Neapolit. & P. cardinalibus & duobus tantum servientibus, qui forte in eisdem galeis nobiscum remanserant, Magalonem, unde veneramus, sani & incolumes, reversi sumus. Præfata vero navis cum fratribus ac rebus nostris sine damno & absque ullo gravamine, sicut ab eisdem Pisanis prius ea accepimus, prospere ad locum properavit destinatum: quam in brevi, auctore Domino, prosequi parati sumus. Idem quoque Pisani galearum comites cum multimoda protestatione in præsentia nostra postmodum asseverarunt, quod nullam offendendi personam nostram voluntatem vel propositum invadendi res nostras habuerunt. Confortare itaque in Domino, & ex hoc nullum damnum vel læsionem aliquam nisi moram nostram brevissimam nobis vel ecclesiæ timeas proventuram, & hoc ipsum prout gestum est, omnibus coepiscopis tuis & convicinis personis ac principibus, quibus noveris expedire studeat discretio tua diligenti sollicitudine significare. Data apud Magalonem IV. idus Septemb.

EPISTOLA XCIII. ABBATIS Clarevallensis ad Henricum archiepiscopum Remensem.

Congratulatio (a) P. abbatis Clarevallensis (c) de (b promotione Henrici Remensis (d) archiepiscopi.

AMantissimo domino & patri vere dilecto HENRICO, Dei gratia venerabili Remensi archiepiscopo, frater P. abbas dictus Clarevallensis, ipsum quod est & quod potest in Domino.

Desiderantibus nobis & in omni expectatione vestræ præstolantibus sublimitatis adventum, tanto hujus rei majorem caritas ministrat affectum, quanto crebrius parat eventus necessitatis obstaculum. Quia ergo causa cognita, quam scripsistis, videmus nos adhuc aliquandiu ab hujusmodi spei nostræ efficacia suspendendos, expetimus interim & optamus, ut quod differri oportet, non contingat auferri, deturque nobis celeriter de rei exhibitione lætitia, quod de spei dilatione necessitas efficit importuna. In ipsius vero procuratione negotii ita vobis oramus divina cœlitus præsidia ministrari, quod & regius honor illibatus permaneat, & totius regni status jugiter servetur illæsus. Vale.

EPISTOLA XCIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De receptione domini papæ in Urbe & de quadam muliere C.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

(a) De reditu Alexandri papæ ad Urbem, deque insidiis ipsi in itinere paratis ita Nicolaus Trivetus in chronico ad annum 1165. *Alexander papa relinquens Senonem, ubi jam duobus fuerat annis, ad Montem-Pessulanum contendit, indeque navali expeditione perrexit ad terram regis Siciliæ VVillelmi, cui nec in mari per piratas imperatoris insidiæ defuerunt.*

(b) Conrado, Ottonis palatini comitis de *VVitelsbach*, fratre, Friderici imperatoris affini, quem Albericus tamquam virum honestum & magnanimum laudat, Alexandro papæ semper adhæsit, qui cardinalem eum creavit.

(c) Pontii, qui ex abbate Grandis-Silvæ circa annum 1165. Gaufrido abbati cedenti subrogatus est, nec multo post factus episcopus Claromontensis.

(d) Quænam sit illa Henrici promotio, quam hujus epistolæ titulus præfert, divinare non possumus. Sane non de promotione ejus ad Remensem archiepiscopatum intelligendus est, cum Pontius necdum esset abbas Clarevallensis.

Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

A nostra vel successorum nostrorum memoria nullo tempore elabetur, quomodo tu in devotione beati Petri ac nostra firmiter, semper & constanter persistere, & nobis non modicum honoris & reverentiæ & & larga obsequia curaveris exhibere. Unde nos id præ oculis nostris semper habentes, firmum propositum & promtam gerimus voluntatem, te sicut carissimum fratrem nostrum, & immobilem ecclesiæ columnam, artiori in Domino caritate diligere, & ad honorem & profectum tuum & commissæ tibi ecclesiæ ferventiori desiderio aspirare. Quia vero te prosperitatibus ecclesiæ ac nostris congaudere plurimum & congratulari cognoscimus, præsentium significatione cognoscas, quod nos diversa maris pericula & graves hostium & iniquorum incursus divina potentia & apostolorum meritis evadentes, ad portum tandem salutis pervenimus, & a senatoribus populoque Romano devotissime invitati, IX. Kal. Decembris (a) Urbem intravimus, cum omni pace & tranquillitate suscepti, & illam nobis & fratribus nostris reverentiam, honorem & devotionem prædicti senatores, nobiles civitatis, clerus & Romanus populus exhibuerint, qua nulla major prædecessorum nostrorum, sicut omnium ora testantur, exhibita fuisse probatur. Unde credimus & de misericordia Christi speramus, quod ecclesia Dei plena pace & optata prosperitate gaudebit. Rogamus autem prudentiam tuam atque monemus, quatinus in assumtæ devotionis fervore magnanimiter confortatus, alios exemplo tuo in beati Petri & nostra reverentia studeas solidare, & propensius roborare. De cetero veniens ad nos G. lator præsentium pro C. sorore sua gravem coram nobis querelam deposuit, quod ei hereditatem suam, quæ Bremontellis vocatur, G. de Bald. & quidam alii parrochiani tui contra justitiam abstulerunt, ipsamque illicite detinere præsumunt. Unde cum eos in præterito festo beati Johannis ad nostram propter hoc præsentiam appellasset, illi non venerunt, nec pro se responsalem aliquem destinaverunt. Nos vero eidem mulieri in justitia sua non volentes, sicut non debemus, deesse, & de tua discretione nihilominus confidentes, causam ipsam experientiæ tuæ committimus audiendam, & fine debito terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde diligenter auditis & cognitis, eamdem causam, si super ea fuerit appellatum, remota appellatione, justitia mediante decidas. Data Laterani VIII. Kal. Decembris.

EPISTOLA XCV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro causa quæ vertitur inter ecclesiam Erapousmanil *& ecclesiam Roiensem.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum in regno Francorum adhuc præsentes essemus, & inter venerabilem fratrem nostrum Noviomensem episcopum & bonæ memoriæ T. quondam Ambianensem super ecclesia de *Erapousmanil* controversia mota fuisset, & jam dicta ecclesia præfato Noviomensi a nobis judicata fuisset, clerici (b) Roienses decimas illius ecclesiæ ad se pertinere instantius proponebant. Unde nos causam ipsam discretioni tuæ secundum tenorem scripturarum nostrarum, quas Noviomensibus de sententia data indulsimus, appellatione remota, commisimus decidendam. Cumque causa cognita sententiam exinde pro Noviomensi contra Roiensem ecclesiam protulisses, & canonici eidem parere contemnerent, eosdem propter hoc interdicti sententiæ, sicut dicitur, subjecisti. Quam utique, quoniam eam nulla satisfactione exhibita relaxatam esse audivimus, nullatenus observarunt. Quoniam autem in hoc auctoritati tuæ non modicum derogari videtur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratos canonicos diligenter admoneas, ut infra triginta dies post harum susceptionem prælibato, Noviomensi ablata universa secundum mandatum tuum restituant, & illata damna resarciant. Alioquin nisi ea quæ prædiximus infra præfixum terminum fuerint plenius exsecuti, eosdem a nobis ad præscriptam interdicti sententiam reductos esse denunties, quam a te usque ad dignam satisfactionem firmiter præcipimus observari, & ut ipsam per totam provinciam inviolabiliter facias ab universis teneri. Data Laterani II. id Decembris.

EPISTOLA XCVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Rogat ut centum marcas argenti ei adquirat, & ejus necessitatibus subveniat ex ecclesiis sui episcopatus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

(a) Alexandri in Urbem reditus contigit anno 1165. uti videre apud Baronium & alios auctores.

(b) Roya est urbs in Picardia in tractu Sanguitersa, in qua est insigne canonicorum collegium reliquiis S. Florentii decoratum.

Remen-

Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

A Integram fidem, & sincerissimam devotionis tuæ puritatem, quam ab ipso nostræ promotionis exordio circa honorem & augmentum sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ ac nostrum constanter & fideliter exhibuisti, studiosius attendentes: considerantes etiam quomodo ipsius ecclesiæ causam, non ut alienam, sed tamquam propriam reputans, eam viriliter defendere ac manutenere curasti, fraternitati tuæ uberrimas exinde gratiarum actiones exsolvimus, & in necessitatibus nostris confidenter a tua liberalitate consilium & auxilium postulamus. B Scire autem volumus prudentiam tuam, quod quæcumque nobis in eleemosynam collata sunt, usurarum ingluvies devorat, & nobis rerum necessariarum commoditatem & affluentiam tollit. In eo enim loco positi sumus, & cum illo populo habitamus, qui tempore omnimodæ pacis, nedum turbationis, ad Romanorum pontificum consuevit manus respicere, & eis gravamen non modicum & onus inferre. Unde quoniam ad ipsius ecclesiæ onera & necessitatem alleviandas, tuo & aliorum auxilio plurimum indigemus, C fraternitatem per apostolica scripta rogamus atque monemus, quatinus ponderis & laboris nostri necessitatem respiciens, ab eo cujus nomine, cum in regno Francorum essemus, nobis centum quinquaginta libras, fratribus vero nostris aliam summam obtulisti, centum nobis marcas argenti, si ulla poterit fieri ratione, cum honestate tamen nostra acquiras. Nihilominus etiam te, de quo inter alios pontificalis dignitatis viros plene confidimus, rogandum duximus & attentius commonendum, ut de ecclesiis tui proprii episcopatus nobis honestam subventionem studeas invenire. D Cum enim in discessu nostro alias ecclesias de regno Francorum commonuerimus super subventione nobis & ecclesiæ facienda, tunc indignum existimavimus personam tantæ nobilitatis & dignitatis super his sollicitare, nec modo nisi multa necessitas immineat, te exinde aliquatenus sollicitaremus. Romana enim ecclesia tam hoc quam alia tuæ devotionis & acceptæ subventionis obsequia, semper habebit præ oculis, & ad honorem & exaltationem tuam & ecclesiæ tuæ omni tempore efficaciter & ferventer intendet. Volumus autem, ut dilectis filiis nostris magistro & fratribus militiæ Templi Parisiensis, quæ tuæ placuerit liberalitati, assignes. E Quidquid vero mihi facere disposueris, quantocius nobis litteris tuis significes. Tanta namque sunt onera debitorum & creditorum instantia, ut nisi ecclesiæ Dei a tua fuerit modo liberalitate subventum, vix aut numquam nobis statum urbis in ea pace, in qua nunc est, poterimus conservare. Data Lateranis xv. Kal. Februar.

EPISTOLA XCVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Cantuariensi archiepiscopo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Inter ceteras divinæ operationis actiones, illud Deo & nobis gratissimum reputamus, quod venerabilem fratrem nostrum (a) Cantuariensem archiepiscopum in angustiis & anxietatibus suis sereno vultu respicere, & ei gratiæ pariter & consolationis tuæ favorem ex consueta curasti clementia exhibere. Quia vero nunc ope & consilio maxime opus habet, magnificentiam tuam per apostolica scripta rogamus, monemus & exhortamur in Domino, quatenus pietatis intuitu & pro reverentia beati Petri & nostra & consideratione religionis & dignitatis suæ, ipsum & suos gratia, honore pariter, & dilectione prævenias, sibique in adversitatibus suis consolationis & favoris tui solatium exhibeas: ita quod inde ab omnipotenti Deo æternam possis retributionem recipere, & nos quod eidem impenderis nobis specialiter impensum putantes, fraternitati tuæ utcumque teneamur propter hoc gratias exhibere. Data Lateranis III. Kal. Februarii.

EPISTOLA XCVIII. ABBATI & fratribus sancti Remigii.

Ut VVillelmum fugitivum monachum recipiant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati & fratribus sancti Remigii Remensis, salutem & apostolicam benedictionem.

Pro VVill. latore præsentium nos tibi, fili abbas, jam secundo scripta nostra direximus, ut eum, salva tui ordinis disciplina, reciperes, & misericordiæ januam aperies. Quia vero nondum est, sicut nobis insinuavit, receptus, nos timentes animæ suæ naufragium provenire, si diutius sine disciplina existens, ad sæculi delectationes fuerit coactus redire, religionem vestram monemus atque mandamus, quatenus prædictum VVill. servata secundum institutionem vestri ordinis disciplina, postposita mora & occasione, & recipiatis & benigne tractetis, aut sibi sua ex integro restituatis, & ut in alio monasterio recipiatur, operam & studium efficaciter adhibere curetis, & ita mo-

(a) Sanctum scilicet Thomam, qui pro gloria Dei exsulabat in Gallia.

nita & mandata nostra super hoc attentis auribus audiatis, & effectui mancipetis, quod vobis exinde non cogamur amplius scribere, nec ipse compellatur ulterius ad nos laborare. Data Lateranis IV. idus Februarii.

EPISTOLA XCIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Roberto presbytero.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis Robertus presbyter, quod canonici Roienses duas ecclesias sibi sub annuo censu dederunt, sub quarum quædam capella leprosorum erat posita potestate, quam nos per concessionem prædictorum canonicorum propria, sicut dicitur, libertate donavimus. Unde quoniam damnum XXX. librarum se asserit propter hoc incurrisse, nec est justum aut consentaneum rationi, ut ex quo beneficium est diminutum, canonicis integrum teneatur censum persolvere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde etiam auditis, sufficienter & cognitis, causam ipsam infra quadraginta dies post harum susceptionem, mediante justitia, studeas remoto appellationis obstaculo, terminare: ita quidem ut secundum quod beneficium est diminutum diminui facias censum. Data Lateranis x. Kal. Martii.

EPISTOLA C. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Roberto presbytero.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium Robertus sacerdos in multo periculo & labore ad nostram præsentiam accedens, supplici nobis insinuatione monstravit, quod cum a canonicis Roiensibus quamdam decimam ad censum octoginta modiorum annonæ per annum obtinuisset, prius ea superveniente aeris tempestate nonnisi quadraginta & unum modium de præscripta decima est consecutus, & quia ad integram ipsius solutionem fuit coactus, damnum octoginta & octo librarum incurrit. Unde quoniam indignum & inhumanum videtur, ut cum non perceperit integrum fructum, totum debeat pondus sentire, causam ipsam experientiæ tuæ duximus committendam, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandantes, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis sufficienter & cognitis, causam ipsam infra quadraginta dies, post harum susceptionem, mediante justitia, studeas remoto appellationis obstaculo diffinire. Data Lateranis x. Kal. Martii.

EPISTOLA CI. HENRICO Remensium archiepiscopo.

Pro capellanis Laudunensibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Decet fraternitatem tuam, his qui protectionem & defensionem tuam habere desiderant, se benignam & propitiam ostendere, tuique favoris & tuitionis patrocinium exhibere. Hujus itaque considerationis intuitu provocati, capellanos Laudunenses sollicitudini tuæ propensius commendamus, mandantes atque præcipientes, quatenus eos cum bonis suis sub tua protectione suscipiens, ipsos juxta officii tui debitum in justitiis suis diligenter manuteneas & defendas, & si episcopus, (a) quia sæpe de eo nobis conquesti sunt, illos indebite vellet & injuste tractare, & contra scriptum nostrum & antecessoris sui quodlibet eis gravamen inferre, tu id nulla ratione sustineas, sed potius eum studeas ab hoc revocare: ita quod ipsi se a tua sollicitudine protegi gaudeant, & inde tibi toto vitæ suæ tempore fideliores existant. Data Lateranis VIII. Kal. Martii.

EPISTOLA CII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro dejecto presbytero.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati sancti Remigii, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione dejecti presbyteri ad aures nostras pervenit, quod abbas sancti (b) Johannis de Vineis ei ecclesiam suam absque ordine judiciario, & contra justitiam abstulit, & ipsam sibi reddere modis omnibus contradicit. Unde quoniam eidem sacerdoti in jure suo deesse

(a) Is erat Galterius de Mauritania, vir doctus, ex decano Laudunensi creatus episcopus & Romæ anno 1155. inauguratus.

(b) S. Johannis de Vineis, insigne ordinis S. Augustini monasterium apud Suessiones, fundatum ab Hugone Castri Theoderici toparcha, ab ambientibus olim vineis ita appellatum.

nec possumus, nec debemus, fraternitati A tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictum abbatem ex parte nostra diligenter commoneas, & districte si fuerit necesse compellas, ut memorato presbytero ecclesiam suam cum integritate restituat, vel coram te sufficientem exinde justitiam exhibeat. Quod si causam ipsam maluerit potius intrare, quam ecclesiam reddere, tu partibus congruo loco & tempore ante tuam præsentiam convocatis, causam ipsam diligentissime audias, & eam cessante appellationis obstaculo, justitia mediante, decidas. Data Lateranis v. non. Martii. B

EPISTOLA CIII. HENRICO Remensi archiepiscopo ejusque suffraganeis.

Pro Drogone schismatico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remorum archiepiscopo & suffraganeis ejus, salutem & apostolicam benedictionem. C

(a) Quam graviter & quam enormiter (a) DROGO ille schismaticus, Lugdunensis ecclesiæ violentus & improbus occupator, in ecclesiam Dei deliquerit, & eam studuerit totis viribus jugiter molestare, vestram credimus cognitionem tenere, nec id aliquatenus ignoratis. Quaproter nos jam dictum DROGONEM & principales ejus fautores pro excommunicatis, & a corpore Christi, quod est ecclesia, sequestratis habentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus in unum pariter D convenientes, eosdem accensis candelis & clero ac populo congregato, & pulsatis campanis publice excommunicetis, & per vestras parrochias singulis diebus dominicis & aliis præcipuis festivitatibus eamdem faciatis excommunicationis sententiam innovari, venerabilem quoque fratrem

(b) nostrum (b) G. archiepiscopum Lugdunensem juvare propensius studeatis, & ei consilium & auxilium quibuscumque modis poteritis, efficaciter tribuatis. Parrochianos etiam vestros ad hoc ipsum inducere laboretis, & eisdem, ut ad illius juvamen in- E tendant, in peccatorum veniam injungatis, ita quod in vobis fraternæ caritatis consolationem inveniat, & nos quidquid ei feceritis nobis ipsis specialiter, impensum putantes, sinceritati vestræ immensas debemus exinde gratias exhibere. Data Lateranis II. nonas Martii.

EPISTOLA CIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De absolutione quorumdam excommunicatorum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Suggestum nobis est quod frater noster Catalaunensis episcopus, Evan. Hengenbertum, Hugonem, Nicolaum, Radulfum, Rogerum, Segardum, Adam, Gaufridum & Oggerum Torelli parrochianos suos & eorum familias non citatos nec ad rationem positos, excommunicationi subjecit. Unde quoniam proniores ad benedicendum quam ad maledicendum esse debemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rem ipsam diligenter inquiras, & si tibi constiterit præfatum episcopum, memoratos viros eo modo quo superius diximus excommunicasse, eos & familias eorum nisi forte notorium fuerit ipsos ita graviter deliquisse, quod ipso genere delicti excommunicationis sententiam incurrissent, auctoritate nostra & tua, si episcopus facere absque pecuniæ exactione noluerit, omni appellatione cessante, absolvas, recepto prius ab eis juramento, quod in præsentia venerabilis fratris nostri Suessionensium episcopi cum prædicto Catalaunensi aliquid contra ipsos habuerit justitiæ debeant stare. Data Lateranis VI. idus Martii.

EPISTOLA CV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Hugone clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex relatione Hugonis clerici præsentium latoris olim accepto, quod pater suus & mater partem cujusdam molendini, quæ ad eos spectabat, Hescelino clerico de Guisern. pro VI. marcis pignori obligarunt, quam & pater suus decedens & mater ejus nihilominus sibi reliquit, & unde jam dictum Hescelinum sortem suam & amplius percepisse dicebat, venerabili fratri nostro (c) M. Morinensi episcopo dedimus in (c)

(a) Drogo ex archidiacono Lugdunensi electus est archiepiscopus, reclamantibus & opponentibus se ejus electioni sex canonicis, uti videri est in epist. capituli Lugdunensis ad Ludovicum regem apud Chesnium tom. 4. hist Franc.

(b) Guichardum ex abbate Pontiniaci electum, & a summo pontifice apud Montem-Pessulanum 1165. ordinatum.

(c) Miloni.

mandatis, ut si præfatum clericum sortem suam de præscripta molendini parte deductis expensis recepisse constaret, ipsum diligentius admoneret, & omni cum districtione compelleret, quod eamdem partem memorato Hugoni sine omni exactione pecuniæ, cessante appellationis remedio, resignaret, & in pace sibi ac quiete dimitteret possidendam. Quod si facere forte contemneret, ipsum omni officio & beneficio ecclesiastico celerius spoliaret. Si vero vel Hescelinus sortem suam nondum ex integro percepisset, computato in sortem quod jam recepit, & quod deesset recepto, eamdem prætaxatam partem prædicto Hugoni nihilominus, remoto appellationis obstaculo, faceret assignari. Quia vero, sicut prælibati Hugonis iterata querela demonstrat, supradictus episcopus nostrum adhuc mandatum non est aliquatenus prosecutus, & indignum est quemlibet laicum nedum clericum hujusmodi lucris studium vel operam adhibere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si memoratum episcopum non in his processisse cognoveris, tu prædicta omnia, sicut eidem mandavimus, infra quadraginta dies post harum susceptionem, omni excusatione & appellatione sublata, sufficienter exsequi nulla ratione postponas: ita quidem quod si præscriptus Hescelinus clericus legitime citatus venire, aut quod etiam statueris observare contemserit, vel se a tuo examine per judicium sæculare forte tentaverit sequestrare, tu jam dictum Hugonem in prælibatæ partis possessionem appellatione remota inducas, & eam sibi tam nostra quam tua pariter auctoritate ab adversæ partis molestiis viriliter & constanter defendas. Data Lateranis III. idus Martii.

EPISTOLA CVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne clerico ut præbenda investiatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam frater noster G. Laudunensis episcopus Johanni nepoti dilecti filii nostri cantoris Duacensis, coram venerabili fratre nostro Hostiensi episcopo & dilectis filiis nostris. O. S. Nicolai in Carcere Tulliano & Manfrido sancti Georgii ad Velum aureum diaconis cardinalibus præbendam unam concessit, & tam nos quam tu & idem Laudunensis, si bene recolimus, concessionem illam nostris litteris confirmavimus, nec tamen jam dictum Johannem præfatus Laudunensis de præscripta præbenda voluit hactenus investire, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus eumdem Laudunensem diligenter admoneas, & si fuerit necesse, compellas, quod memoratum Johannem, sicut ei per scripta nostra præcepimus, de prætaxata præbenda non differat investire, & locum sibi tam in capitulo quam in choro assignet. Data Lateranis II. idus Martii.

EPISTOLA CVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro cantore Duacensi, ut restituatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum discretio tua scriptum esse cognoscat, cui tributum, tributum; cui honorem, honorem: miramur quod, sicut nobis dicitur, in Attrebatensi ecclesia contra regni illius consuetudinem hujusmodi præceptum fecisti, ut in choro ejusdem ecclesiæ quilibet ex ordine locum teneat, secundum quod ibidem prius aut posterius fuerat canonicus institutus, nullo respectu habito ad scientiam, dignitatem, vel ætatem alicujus personæ, quæ in his essent maxime attendenda. Quoniam autem dilectus filius noster cantor Duacensis, quem nos pro devotione, honestate & probitate sua, sicut virum providum & discretum, carum admodum acceptumque tenemus, locum suum occasione ista mutatum esse proponit, & personam suam in hoc graviter læsam fuisse, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus atque mandamus, quatinus prædicto cantori locum suum, quem in præscripta ecclesia noscitur hactenus habuisse, pro devotione quam circa nos & ecclesiam gerit, & obtentu dilectionis quam nos circa personam ejus habemus, facias dilatione cessante restitui, & de cetero in pace dimitti, ut ipse idem tibi debeat omni tempore devotior permanere, & nobis id gratum omnimodis facias & acceptum. Si autem præceptum istud tam de illo, quam de aliis revocaveris, nobis plurimum placere cognoscas. Verum quidquid de aliis feceris, volumus ut prænominato cantori locus, quem huc usque habuisse dinoscitur, restituatur. Malumus enim in hoc tuæ fraternitati deferre: ita ut quod per te exinde factum est, auctoritate tua in statum pristinum revocaretur, quam nostra in hac parte, quod de jure possemus, auctoritate uti. Data Lateranis II. idus Martii.

EPISTOLA CVIII. DECANO & capitulo Catalaunensi.

Ne exigant pecuniam pro scholis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis decano & canonicis Catalaunensis ecclesiæ, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad nos, quod cum aliqui clerici in episcopatu vestro alios velint docere, & eos litterali scientia erudire; vos ipsos, nisi pecuniam vobis velint conferre, ne id possint efficere, modis omnibus impeditis, & sub excommunicationis interminatione, ne hoc faciant, prohibetis. Quod quia rationi & honestati contrarium prorsus existit, universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus clericos omnes, qui in episcopatu vestro, & præsertim extra muros civitatis aliis legere voluerint, & eos scholasticis instruere disciplinis, id libere & sine omni contradictione efficere permittatis, nec super hoc molestare de cetero præsumatis, vel occasione ista aliquam sibi læsionem inferre. Quod si ulterius de vobis ad nos hujusmodi fuerit querela perlata, pro certo sciatis, quod nos id impunitum nullatenus relinquemus. Data Lateranis XVII. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De ammonitione prælatorum ecclesiasticorum, ut sibi subveniant. Commendatio de perseverantia dilectionis circa Romanam ecclesiam & exhortatio ad idem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

A memoria nostra non excidit, nec aliquo tempore in posterum elabetur, quam sincere & quam devote nobis a principio nostræ promotionis astiteris, & quam diligentiam circa profectum & augmentum ecclesiæ promto semper animo studueris adhibere, & quod in eodem adhuc proposito & voluntate persistas, & in nostris & ipsius ecclesiæ negotiis omnem quam convenit curam & studium habeas, nullatenus ignoramus, nec aliquam inde dubitationem habemus. Hanc siquidem spem & fiduciam obtinentes, sinceritatem tuam super agendis nostris confidenter requirimus, & ea cognitioni tuæ sine alicujus hæsitationis scrupulo intimamus. Noscat autem tua discretio, quod nos in Urbe magnifice satis per gratiam Dei hucusque exititimus, & in præsenti, licet adversum nos multa inimici ecclesiæ jugiter machinentur; honorifice cooperante Domino, permanemus. Verum quoniam multis & gravissimis quotidie urgemur expensis, & immoderatis oneribus aggravamur, ad te & alios ecclesiæ filios in tantæ necessitatis articulo recurrere cogimur, & vestrum auxilium instantius postulare, ut vestri freti subsidiis, inimicis ecclesiæ viriliter possimus resistere, & eamdem ecclesiam pristina libertate donare quod nulla ratione opportunius effici posse videmus, quam si Urbem in fidelitate beati Petri ac nostra servare, & contra voluntatem inimicorum ibidem poterimus permanere. Quapropter fraternitatem vestram per apostolica scripta rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatinus pro animæ tuæ remedio, & ut tuæ devotissimæ sinceritatis indicium in ecclesiæ oculis possit in futurum clarere, nobis celerius studeas & efficacius subvenire, & matri tuæ manum auxilii filiali porrigas devotione: ut nos tibi reddas in perpetuum obligatos, & eadem mater tua sancta videlicet ecclesia per te ab oneribus & gravaminibus suis se sentiat non modicum allevari, & tu a Deo multiplex inde præmium valeas obtinere, & coram hominibus laudem & gloriam reportare. Nos enim dilectum filium nostrum fratrem *Rostram* ad te & alios ecclesiarum prælatos propter hoc duximus destinandum, cui juxta beneplacitum tuum inde respondeas, & quid sibi feceris, nobis per litteras tuas, & per eumdem significes. Data Lateranis XVI. Kal. Aprilis.

EPISTOLA CX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Galterio clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicæ sedis clementiam Galterius diaconus, nobis diligenter proposuit, quod ei canonici ecclesiæ sanctæ Crucis medietatem unius præbendæ in eadem ecclesia concesserunt, donec integram præbendam jam dicto G. libere possent assignare. Sed nunc, ut ex ejus relatione audivimus, sibi de præbenda, quæ vacat, præbendam suam integrare omnino recusant, quia vero injustum est, ut beneficium, quod ad sustentationem unius constitutum est, in plures partes dividatur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si ita est, supradictos canonicos diligenter commoneas, & districte compellas, ut eidem G. præbendam suam non differant integrare. Data Lat. XIV. Kal. Maij.

EPISTOLA CXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro quodam G. ut hæreditas ei reddatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis G. præsentium lator, quod miles Badar. Nicolaus & Adam raptam hæreditatem suam maternam pignori detinent occupatam. Unde sibi sortem suam, si eam illi resignare noluerint, se asserit soluturum. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus creditores prædictos moneas attentius, & diligentius studeas convenire, ut memorato G. hæreditatem prædictam, sorte sua recepta, cum integritate restituant, vel ipsi sub tuo examine plenam inde justitiam facere non postponant. Quod si neutrum istorum adimplere voluerint, tu eos ad alterum exsequendum ecclesiastica censura constringas Data Lateranis XIII. Kal. Maij.

EPISTOLA CXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De negotio episcopi Gratianopolitani.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quorumdam nobis relatione innotuit, quod nobilis vir comes Tholosanus precibus & promissionibus FREDERICI ecclesiæ Dei persecutoris inductus, disposuit quod omnes personas ecclesiasticas in terra sibi subjecta morantes, de regno etiam carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI illustris Francorum regis, aut idolum adorare compelleret, aut proprias sedes relinquere, & exsilium cogeret sustinere. Unde quoniam hoc contra honorem Dei ecclesiæ & prædicti regis & totius regni suæ gubernationi commissi prorsus existit, & in salutis suæ periculum pro certo noscitur omnimodis redundare, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus & exhortamur in Domino, quatenus pro ecclesiæ Dei reverentia, cujus causam propriam suscepisti, in omnibus defendendam, & intuitu beati Petri ac nostro, prædictum regem commonere studeas, & omnibus modis inducas, ut præfatum comitem per litteras & nuntium suum, priusquam tanti sacrilegii scelus attentet, studeat prævenire, & eum ab hujus præsumtionis audacia penitus revocare intendat, & ut venerabilem fratrem nostrum Gratianopolitanum (a) episcopum quem expulit, ad propria quam citius revocet, ipsum attente commoneas, & omnibus modis inducas: ita quod ab omnipotenti Domino æternæ propter hoc retributionis munus acquirat, & ecclesia Dei id debeat omni tempore memoriter retinere, & nos ipsi eidem regi debeamus exinde gratias uberrimas exhibere, & fraternitatem tuam super hoc valeamus multis modis in Domino commendare. Data Lateranis III. Kal. Maij.

EPISTOLA CXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De ordinatione & consecratione episcopi Tornacensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum sincerissimæ devotionis tuæ fervorem a nostræ promotionis principio certis & manifestis indiciis cognoverimus: ita quod fratres nostros ex parte nostra in regnum Francorum venientes ea cum affectione receperis, quod cum eis nostrum & ecclesiæ negotium tamquam proprium semper & ubique gessisti, super discretione tua satis non possumus admirari, si ea quæ de Tornacensis ecclesiæ negotio sunt nobis relata, veritati subsistunt. Audivimus enim quod post appellationem & specialem prohibitionem ex parte nostra factam, personam illius, quam clerici ejusdem ecclesiæ sibi assumsisse dicuntur, in episcopum consecrasti, præsertim cum nos ipsius negotii cognitionem ea intentione distulerimus, ut carissimo in Christo filio nostro LUDOVICO illustri Francorum regi, & tibi sicut fratri nostro carissimo deferremus, & utriusque partis expensis & laboribus parceremus, & ut prædicti clerici (b) Noviomenses instrumenta sua, quibus innitebantur, nobis possent ostendere, quæ præ manibus non habebant. Quare super hoc amplius commovemur, cum in eo quod tibi detulimus, tu nobis, si verum est quod asseritur, minime deferre curasti. Ea propter fraternitatem tuam per apostolica scripta monemus atque mandamus, quatenus, si res ita si habet, prout nostris est auribus intimatum, quod factum fuerit, & quantum nos in hoc læsi

(a) Johanne, qui ex monacho Carthusiensi ad infulas ecclesiæ Gratianopolitanæ assumtus fuerat.

(b) Ex hoc loco conjicere licet Noviomenses canonicos ægre tulisse separationem episcopatus Tornacensis a Noviomensi, ac post Anselmi ac Geraldi ipsius successoris forte Galterii, voluisse impedire ne novus eligeretur episcopus, & elaborasse ut iterum Tornacensis Noviomensi, uti antea uniretur episcopatus.

fuerimus, quomodo etiam id sacris canonibus & ecclesiasticæ consuetudini omnimodis obviet, diligenter attendas, & personam, quæ in episcopum tam enormiter assumta dicitur, ab officio pontificali facias omnino cessare, donec ipse * & quod eum elegerunt ad nos mandato nostro super hoc parituri accedant. Tu vero, si ita non est, id nobis quam cito rescribas, ut sic omnem rancorem & turbationem a nostro possis animo removere. Quod si res ita se habet, tu hoc celerius corrigas, & qualiter correxeris, vel si id emendatum non fuerit, nobis sub omni festinatione per litteras & nuntium tuum significes, ut nos tantæ præsumtionis excessum, sicut expedire noverimus, corrigere valeamus. Maluimus enim hoc, si verum est, per te quam per nos ipsos punire. Data Lateranis II. Kalendas Maij.

* f. Et qui.

EPISTOLA CXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Roberto sacerdote.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut tua prudentia novit, sacerdotale officium negligitur, & in derisu quasi & contemtu habetur, si quis illo ministerio præditus, pro necessariis vitæ quærendis cogitur tamquam vagabundus discurrere, & gravi egestate & inopia laborare, & ideo rogamus providentiam tuam atque monemus, quatinus venerabilem fratrem nostrum (a) G. Tornacensem episcopum commoneas studiosius, & omnibus modis inducas, ut dilecto filio nostro Roberto sacerdoti, qui ecclesiastico beneficio est destitutus, in aliqua ecclesiarum suarum, quæ primum vacaverit, sicut nobis viva voce promisit, ita decenter provideat, quod nos exinde sollicitudinem ejus debeamus non immerito commendare, & iste non cogatur diutius, quod omnino absurdum esset, ecclesiastico beneficio carere. Data Lateranis Kal. Maij.

EPISTOLA CXV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro electione abbatissæ Dodoniensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex litteris fraternitatis tuæ ad nos directis accepimus, quod cum sorores (b) Dodonienses inter se divisæ, duas personas in abbatissam nominassent, longe major pars in unam quam in aliam convenit. Nos vero tam ex litteris, quam ex relatione diversorum audivimus, quod cassata electione utriusque illarum quæ nominatæ fuerant; sorores electionis suæ auctoritatem arbitrio Attrebatensis episcopi contulerunt. Unde quia id nobis liquido non constabat, nos ratione cogente in eo scilicet quod certificatum nobis fuerat, quod sorores ab utraque electione recesserint, causam ipsam venerabilibus fratribus nostris Tornacensi & Morinensi episcopis commisimus audiendam, & sub certa forma fine congruo terminandam. Quapropter fraternitatem tuam monemus atque mandamus, quatinus quod præfati episcopi super his statuerint, ratum habeas & firmum facias observari. Data Lateranis II. idus Maij.

EPISTOLA CXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa Braguensis ecclesiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros canonicos sancti Petri Braguensis & priorem monasterii (c) de Noviei super ecclesia sua, quam idem prior in jus suum transferre conatur, noscitur agitari. Venerabili fratri nostro Laudunensi episcopo commisimus audiendam & fine debito terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ad jam dicti episcopi præsentiam accedere, & ejus judicium suscipere, firmiter & observare omni districtione compellas. Data Lateranis II. idus Maij.

(a) Galterium tertium post restaurationem episcopum Tornacensem.

(b) Lege Denanienses. Est autem Denanium nobile virginum monasterium ordinis S. Benedicti in diœcesi Atrebatensi, haud procul ab Insulis.

(c) Cella insignis a Silva-majori dependens, prope Registetum in diœcesi Remensi.

EPISTOLA CXVII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro quodam Job. ut ablata ei restituantur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione Job. præsentium latoris accepimus, quod Anch. de Waiseiaco & Guiterus de Amboni-villa eidem duas vaccas per violentiam abstulerunt. Manasses quoque & Teob. cum sociis suis ecclesiam sancti Mauritii diabolico ausu fregerunt, & res præfati Jo. quas ibidem habebat, exinde asportarunt. Unde quoniam nostra interest, unicuique in jure suo adesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus malefactores prædictos diligenter admoneas, & si opus fuerit sub anathematis districtione compellas, ut præfato J. ablata universa sine diminutione restituant, vel ipsi coram te plenam exinde justitiam sine frustratoria dilatione exhibeant. Data Lateranis VII. Kal. Junii.

EPISTOLA CXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro quodam Burgensi G. Remensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa nobis narratione G. civis tui accepimus, quod cum inter eum & Simonem Deauratum, super quadam pecunia controversia moveretur, & ad nostram esset audientiam per appellationem delata, in curia nostra amicabiliter convenerunt, & hujusmodi inter se compositionem fecerunt, quod idem Simoni jam dicto G. duodecim libras exsolveret. Postea vero cum domum venissent & præfatus G. ab eo pecuniam sibi pactam exigeret, ipsam solvere penitus recusavit. Unde idem G. memoratum Simonem ad nostram audientiam appellavit, octavas paschæ quæ nuper præterierunt terminum appellationi præfigens. Cumque jam dicti G. responsalis coram nobis existeret, & post diem appellationis diutius expectasset, adversa pars nec venit, nec ad nos aliquem pro se responsalem transmisit. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & si legitime tibi constiterit, inter eos amicabilem compositionem aut sententiam intervenisse, utramque partem eamdem firmiter observare, cessante appellatione, omni cum districtione compellas. Si autem eos minime composuisse, aut inter ipsos sententiam datam esse agnoveris, causam audias, & eam, mediante justitia, remota appellatione, decidas. Data Lateranis V. Kalendas Junii.

EPISTOLA CXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De quodam subdiacono Laudunensi, qui uxorem duxerat & de lite Laudunensis episcopi adversus capellanos Lauduni.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Suggestum est nobis quod R. Belm. Laudunensis ecclesiæ canonicus, cum sit in subdiaconatus ordine constitutus, quamdam sibi conatus est matrimonio copulare, & eidem sicut vir uxori publice cohabitare præsumit. Unde quoniam antiquis sanctorum patrum sanctionibus & in concilio quod in (a) Lateranensi ecclesia ultimo fuerat celebratum, cautum habeatur, quod hujusmodi matrimonia minime contrahantur, & si contracta fuerint, penitus irritentur; venerabili fratri nostro G. Laudunensi episcopo dedimus in mandatis, quatinus si res ita se habet, memoratum R. & eam quam sibi nisus est matrimonio copulare, non differat omnimodis separare, nec eos ulterius cohabitare aliqua ratione permittat. Quod si sibi in his acquiescere noluerint, ipsos vinculo excommunicationis astringat. De cetero ad aures nostras, quod gravius esse dinoscitur, noveris pervenisse, quod idem episcopus capellanos Laudunenses coegerit, nostris & prædecessoris sui scriptis autenticis quæ habebant omnimodis abrenuntiare, & eas in manu sua libere resignare, necnon & juramento firmare quod numquam super his de cetero querelam moverent. Unde quoniam hoc in nostrum prorsus contemtum & ecclesiæ Romanæ injuriam noscitur penitus redundare, eidem per scripta nostra præcipiendo mandavimus, & in virtute obedientiæ injunximus, quatinus memorata scripta, si ea recepit, capellanis supradictis omni occasione & excusatione cessante restituat, eosdem a juramento absolvat, & de tanto satisfacturus excessu, omni occasione & excusatione cessante, per se ipsum vel per sufficientem responsalem apostolico se conspectui repræ-

(a) In concilio Lateranensi sub Innocentio II. anno 1139. celebrato canone 6. decernitur, ut *ii qui in ordine subdiaconatus & supra uxores duxerint vel concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careant.*

sentet.

sentet. Et ideo per apostolica scripta tuæ discretioni mandamus, quatinus, si hæc quæ prædicta sunt effectui mancipare voluerit, tu eum ad hæc exequenda districte compellas, & si hæc ita esse inveneris, ipsum occasione, excusatione & appellatione remota, ab officio pontificali suspendas, & facias ab omnibus pro suspenso teneri, donec præscriptis capellanis scripta sua restituat, & de tam gravi satisfacturus excessu per se vel per dignum & sufficientem responsalem ad apostolicam sedem accedat. Ad hæc prænominatos capellanos a juramento absolvas, & præfatum R. ab ea quam sibi nisus est matrimonio copulare disjungas. Præterea tibi injungimus, ut si idem episcopus vel alii, latori præsentium, quoniam ad nos accessit, indignationem aut aliquod detrimentum propter hoc infligere voluerint, tu ipsum quantum in te est protegas, manuteneas & defendas, & nullam tibi injuriam vel gravamen inferri permittas. Data Lateranis II. Kal. Junii.

EPISTOLA CXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa quæ vertitur inter G. & Hersendem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex relatione G. præsentium latoris accepimus, quod cum inter eum & Hersendem mulierem in præsentia tua super quadam pecunia, quam idem G. Hugoni quondam ipsius mulieris viro dicitur debuisse, de mandato nostro controversia tractaretur: licet iste, sicut asserit, per testes sufficientes probare paratus fuisset, quod præfato Hugoni antequam decederet pecuniam illam cum integritate solvisset, tu eum & fidejussores suos post appellationem ad nos factam, quoniam in litteris appellatio inhibita fuerat, excommunicationis sententiæ subjecisti. Verumtamen & si a te ad nos appellasset, tibi tamquam carissimo fratri nostro libenter deferre volentes, eumdem ad tuæ discretionis examen duximus remittendum: fraternitati tuæ per apostolica scripta mandantes, quatinus eum a curia tua quam in parte suspectam habet minime judicari permittas, sed tu ipsum, venerabili fratre nostro Noviomensi episcopo tibi ascito, judices: ita quod si coram te per testes idoneos & sufficientes legitime poterit demonstrare, se prætaxatæ pecuniæ sortem supradicto Hugoni, antequam decederet, exsolvisse, eumdem a prænominatæ mulieris impetitione, appellatione remota, prorsus absolvas, nec ei ulterius istum vel quemlibet alium in usuris condemnes, & litteras nostras, in quibus appellatio prohibetur, irritas esse decernas. De cetero tuam discretionem rogamus, ut hunc & fidejussores suos pro reverentia beati Petri ac nostra, a sententia qua eos innodasti sine omni banno absolvas. Data Lateranis VIII. Kal. Julii.

EPISTOLA CXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro quodam homine de pignore Molendini.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium M. Jerosolymis rediens, sua nobis insinuatione monstravit, quod cum abbas & fratres sancti (a) Petri de Monte, socero suo IX. libras mutuo dedissent, & ab eo sextarios frumenti singulis annis sibi solvendos de quodam molendino, quod ipsi & abbati erat commune, in pignore accepissent, prædictus abbas ultra sortem valens viginti libras Catalaunensis monetæ etiam recepit. Unde quoniam crimen usurarum non solum in monacho, sed & in quolibet laico detestabile reputatur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum abbatem & fratres ipsius commoneas, & districte compellas, ut quidquid ultra sortem de suscepto pignore deductis expensis habuisse noscuntur, memorato M. nisi alia rationabilis causa impediat, cessante appellatione, resignent. Data Lateranis XIII. Kalendas Augusti.

EPIST. CXXII. CENOMANENSI episcopo.

Pro negotio Philippi nepotis Henrici Remensium archiepiscopi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri (b) Cenomanensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Venerabilis frater noster HENRICUS Remensium archiepiscopus, transmissa nobis conquestione monstravit, quod Arn. clericus quinquaginta libras de redditibus (c) PHILIPPI nepotis sui absque causa rationabili detinet, & eas sibi reddere penitus con-

(a) S. Petri de Monte celebre monasterium ordinis S. Benedicti in urbe Catalaunensi, a Rogero episcopo restauratum anno 1043. hactenus perstat sub congregatione S. Vitoni.

(b) Is tum erat episcopus Guillelmus de Passavant, nobili genere natus, cujus acta fusius habes in Mabillonii tom. 3. Analectorum.

(c) Qui post Ludovicum patrem regnavit, propter præclara ejus facinora dictus Augustus.

tradicit, cumque ab eo jam dictam pecuniam memoratus frater noster sæpius repeteret, & ille nec eam reddere, nec exinde secum justitiæ stare vellet, idem archiepiscopus eum ad nostram præsentiam appellavit. Ille vero termino appellationis præfixo nec venit, nec ad nos pro se responsalem aliquem destinavit. Quia veró præfato archiepiscopo in jure suo nullo modo deesse possumus, nec debemus, causam ipsam discretioni tuæ committimus audiendam, & appellatione remota fine debito terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, eamdem causam remoto, sicut dictum est, appellationis remedio, justitia mediante, decidas. Data Lateranis. Kal. Augusti.

EPISTOLA CXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Balduino monacho, ut recipiatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium Balduinus ad nostram præsentiam accedens, sua nobis relatione monstravit, quod cum in quodam monasterio Teutonici regni habitum monasticum suscepisset, ibi propter schismaticorum perfidiam remanere non audet. Et ideo nunc cogitur exsilium sustinere. Quia igitur omnibus & præcipue qui pro unitate catholica exulant, ex officio nobis commisso opem tenemur & subsidium impendere, & eorum necessitatibus paterna sollicitudine providere; fraternitatem tuam rogamus, monemus & exhortamur in Domino, quatenus abbatem & fratres Monasterii sancti (a) Remigii commoneas & horteris, ut eumdem Balduinum benigne recipiant, & ei quousque ad ecclesiam suam redire possit, & ibi libere permanere in necessariis, prout decet, provideant, ita quod ipse exilii sui dignam apud eos consolationem recipiat, & ibi Deo deserviat, & nos copiosam exinde teneamur vobis gratias exhibere. Data Lateranis XIV. Kal. Novembris.

(a) S. Remigii insigne monasterium ordinis S. Benedicti in urbe Remensi corpore S. Remigii tamquam pretioso thesauro ditatum.

EPISTOLA CXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro L. priore sancti Remigii Remensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quos honestate morum & religionis virtute decoratos esse cognoscimus, eos sincera volumus caritate amplecti, & in benignitatis & mansuetudinis nostræ gratia confovere. Quapropter probitatis & honestatis prudentiam dilecti filii nostri L. prioris sancti Remigii studiosius attendentes, & quomodo abbatiam, ad quam fuit electus, ob devotionem nostram & ecclesiæ refutaverit, nihilominus considerantes, ipsum caritati tuæ propensius commendamus, rogantes attentius atque monentes, quatinus pro reverentia beati Petri ac nostra cum gratia & dilectione prævenias, & de honore ac profectu ipsius ita efficaciter & sollicite cogites, quod nos exinde sollicitudinem tuam propensius commendare possimus, & ipse tibi sincerissima debeat devotione astringi. Data Lateranis v. idus Novembris.

EPISTOLA CXXV. EPISCOPO Laudunensi.

Pro causa abbatis sancti Remigii & Si. mulieris.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectum filium nostrum abbatem sancti Remigii & Si. mulierem super quodam molendino & alveo ejusdem molendini noscitur agitari, experientiæ tuæ committimus audiendam & fine debito terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis & cognitis, eamdem causam justitia mediante decidas. Data Romæ apud sanctam Mariam-novam Kal. Junii.

EPISTOLA CXXVI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro quadam muliere Hersendi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Super negligentia & tepiditate Catalaunensis episcopi non possumus non mirari, quod cum dilecti filii nostri (a) C. & M. sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconi cardinales, sibi olim auctoritate nostra mandassent, ut Ersendi mulieri, ab O. Rufo centum faceret solidos, quos eidem mulieri de mandato nostro adjudicarunt persolvi, nec eorum nec nostrum mandatum implevit, nec prædictum O. sicut ei fuerat injunctum excommunicavit. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si prædictus episcopus mandatum nostrum non fuerit exsecutus, præfatum O. centum solidos, secundum quod a cardinalibus judicatum est, prænominatæ mulieri cum integritate persolvere omni cum districtione compellas. Quod si mandato tuo inobediens esse præsumserit, eum quousque id plenius exsequatur auctoritate nostra, nullius appellatione obstante, excommunicatum esse denuncies, & ab omnibus facias attentius evitari. Præterea quoniam de Pag. sacerdote & Guillelmo burgensi præfata mulier multipliciter conqueritur, quod sibi multa damna & injurias irrationabiliter intulissent, ipsos eidem mulieri de his secundum quod ratio exigit satisfacere, vel in tua præsentia plenitudinem justitiæ exhibere nihilominus, si opus fuerit, ecclesiastica censura compellas. Data Romæ apud sanctam Mariam-novam v. Kalendas Julii.

EPISTOLA CXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De suspicione furtivarum litterarum habita in Milonem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex narratione Milonis clerici præsentium latoris accepimus, quod Eustachius & Theob. litteras quas olim pro negotio Hersendis mulieris & filiorum suorum contra eos, fraternitati tuæ transmisimus, falsas esse dixerunt, & in cancellaria nostra non fuisse compositas, pertinaciter asseverarunt. Nos vero ex rescripto ipsarum & ex confessione illius qui eas composuit, modum & stilum scribendi Romanæ ecclesiæ cognoscentes, ipsas veras esse & omni suspicione falsitatis carere tuæ sollicitudini denunciamus, & prædictum Milonem, qui a nobis easdem litteras impetravit, nulla vo-

A lumus propter hoc nota vel improperii macula denigrari. Verumtamen nolumus quod earum tenori, in ea parte præcipue ubi agitur de debitoribus, innitaris. Nihilominus etiam diligentiæ tuæ præsentium auctoritate injungimus, ut præfatos viros Eustachium & Theob. si eos culpis suis exigentibus excommunicasti, nisi eidem mulieri, de his pro quibus excommunicati sunt, plenarie, prout est equitas rationis & ordo justitiæ postulat, satisfecerint, nulla ratione absolvas, sed sententiam ipsam usque ad dignam satisfactionem facias inviolabiliter observari. Fratri quoque nostro Catalaunensium B episcopo ex nostra & tua parte districte prohibeas, ne prædicto Miloni, quia curiam nostram frequentat, ullam molestiam vel gravamen irrogare præsumat, & si ipse occasione ista illum molestare præsumeret, eum tuearis propensius & defendas. Datum Romæ apud sanctam Mariam-novam IV. Kalendas Julii.

EPISTOLA CXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

C

Commendatio & exhortatio ut sibi subveniat, & ut regem ad idem convertat, & de negotio magistri G. presbyteri pro præbenda Suessionis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

D Dum illam sincerissimam devotionem & fidei puritatem, quam circa personam nostram, & circa promovenda negotia ecclesiæ, ab hujus turbationis exordio tam prudenter quam magnanimiter exhibuisti, ad memoriam nostram studiose reducimus, desiderium & voluntatem assumimus in exhibenda dilectione tibi tamquam fratri carissimo æquam vicem rependere, & ad honorem & incrementum tuum & ecclesiæ, cui Deo auctore præesse dinosceris, promto animo & intenta sollicitudine aspirare. Sane quia te nostris & ecclesiæ necessita-E tibus congaudere cognoscimus, & de adversitatibus non modicum conturbari; fraternitas tua præsentium significatione cognoscat, Urbem ex inscitia & inertia populi, & ex divino sicut credimus judicio, adversa sorte fuisse ab inimicis in parte depressam, in quo nimirum ecclesiæ status non potuit non gravari, & adversitatis incommodum sustinere. Verumtamen multo minus quam fama feratur damnum sustinuit, sicut ex relatione dilectorum filiorum nostrorum J. & P. clericorum fratris nostri Turonensis archiepiscopi, & dilecti

(a) Cinthius tituli S. Adriani & Matfredus tituli S. Georgii in velabro.

(a) filii Carnotensis (a) electi, tua discretio A vejus rei certitudinem plene cognoscet. Verum quoniam nos & Romana ecclesia te semper diligentissimum invenimus coadjutorem, providentiam tuam rogamus monemus, & exhortamur attentius, quatinus sicut bene cœpisti pro incremento & exaltatione ecclesiæ, constanter & animose labores, & ejus honorem incessanter studeas promovere, ut ex hoc ab omnipotenti Domino præmium merearis perhenne recipere, & tam ipsa quam nos, qui in ea licet immeriti auctore Domino ministramus ad incrementum honoris & exaltationis tuæ B ecclesiæ tibi commissæ omni tempore debeamus votivis cordis affectibus anhelare. Datum Romæ apud sanctam Mariam-novam Kal. Julii.

EPISTOLA CXXIX. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro Nicolao de præbenda Ambianensi.

ALEXANDER episcopus, &c. HENRICO Remensi archiepiscopo.

(b) Cum bonæ memoriæ R. (b) quondam Ambianensi episcopo sæpe scripta nostra direxerimus, ut dilecto filio nostro Nicolao (c) præbendam, quam felicis memoriæ (c) T. antecessor suus ei ad interventum nostrum concessit, & tam tu quam ipse scriptis propriis confirmastis concederet & assignaret, jam dictus episcopus mandatis nostris suas aures obturans, cum præterea duæ præbendæ vacassent, illi nullam earum concedere voluit, sed aliis eas minus providenter concessit. In quo utique quantum excesserit & honori & dignitati Romanæ ecclesiæ & etiam tuæ detraxerit, tua discretio nequaquam ignorat. Verum quoniam eodem episcopo morte prevento, nostram ei non potuimus super hoc exprimere voluntatem, nec motum quem etiam concepimus aperire; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictum Nicolaum infra viginti dies post harum susceptionem in canonicum Ambianensis ecclesiæ recipi, & ipsi stallum in choro, prout moris est, facias assignari, & si qua præbenda priusquam ibi episcopus substituatur vacaverit, eam sibi nihilominus nullius contradictione vel appellatione obstante concedas pariter & assignes, & interim ut ejusdem ecclesiæ canonicus esse recognoscatur, canonicos de communi annuatim aliquod beneficium competens & congruum eidem præcipias assignari. Si autem ante substitutionem episcopi nulla præbenda vacaverit, etiam episcopum substitutum maturius exequi quæ tibi mandavimus auctoritate nostra & tua compellas, & tam ei quam canonicis districte prohibeas, ne antequam Nicolaus præbendam habeat, aliquem in canonicum recipere vel in stallo ponere ulla ratione præsumant, & si attentaverint, tu id fieri nullo modo sustineas, nec contemtum nostrum & tuum impunitum relinquas. Data Beneventi sexto non. Julii.

EPISTOLA CXXX. DOMINICO & Heimardo.

Confirmat conventionem inter eos & Theodericum factam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Dominico & Heimardo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum inter vos & Theodoricum ac filium ejus super viginti libras, quas ipsi vos sibi asserebant debere, in nostra præsentia C quæstio mota fuisset: nos qui ad pacem & concordiam inter discordantes reformandam tenemur intendere, quæstionem ipsam venerabili fratri nostro ROD. Ferentinat. episcopo commisimus audiendam & fine debito terminandam. Ipse vero auditis rationibus hinc inde diligenter & cognitis, de assensu utriusque partis talem inter vos conventionem constituit, videlicet quod vos tactis sacro-sanctis evangeliis juravistis, in festivitate beati Andreæ vos singulis annis sibi viginti solidos reddituros, donec eis quod debebatis totum D ex integro solveretis. Adjecit etiam quod si aliquem vestrum ante prædicti debiti solutionem contingeret ex hoc mundo transire, heredes vestri debitum pari modo tenerentur exsolvere. Unde etiam fidejussores & pignora vos ipsis promisistis daturos. Juravistis præterea quod de cetero nullam molestiam vel damnum aliquod eis inferetis, sopitis quæstionibus quæ super hoc negotio hinc in aliquo possent tempore suboriri. Prædicti autem Theodericus & Heimardus hanc conventionem se vobis obser- E vaturos nihilominus juraverunt. Quam utique conventionem non ratam & firmam habentes, eam auctoritate apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsum-

(a) Is esse videtur VVillelmus ad Albas-manus dictus, ex comitum palatinorum Campaniæ prosapia genitus Theobaldo & Mathilde Carinthiaca, anno 1164. Roberto episcopo Carnotensi subrogatus, & anno 1168. nondum consecratus translatus ad sedem Senonensem, & post Henricum ad Remensem.

(b) Robertus qui circa annum 1163. ordinatus est episcopus.

(c) Theodericus antea abbas S. Eligii Noviomensis.

ferit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Data Beneventi sexto idus Julii.

EPISTOLA CXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro canonicis Hamensis ecclesiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quia confidimus plurimum & speramus, quod ex fervore devotionis & fidei puritate, quam circa nos certis argumentis gerere conspiceris, monita & mandata nostra libenter velis suscipere & observare; idcirco discretioni tuæ negotia ecclesiastica committimus exsequenda. Unde quod aliquando aliter præter spem & opinionem nostram evenire audimus, grave admodum & molestum nobis existit, & inde tanto amplius turbamur, quanto te sinceriori diligimus caritatis affectu. Accepimus enim, quod juxta mandati nostri tenorem canonicos Præmonstratenses ad observandam sententiam, quam piæ memoriæ (a) B. quondam Noviomensis episcopus super controversia quæ inter eos & canonicos (b) Hamensis ecclesiæ vertebatur super molendinis de *Hamel* & de Pevilla ratione cognita protulit, minime compulisti, immo te æquanimiter ferente, sententiæ latæ parere contemnunt. Verum quoniam nos valde timere oportet, ne si circa exsecutionem justitiæ & injunctum nobis apostolatus officium pigri aut remissi exstiterimus, in districto examine ante tribunal superni judicis graviter puniamur, si per te illis de provincia tua, qui coram nobis se injurias pati queruntur, de suis malefactoribus justitiam non poterimus exhibere, ad alios inviti & dolentes recurremus, qui in his vices nostras debeant studiose supplere. Tibi enim & honori tuo hilari animo & læto corde in quibus decet deferimus, sed ei nos magis deferre convenit, qui nos & universos habet pro suo beneplacito judicare. Quapropter fraternitati tuæ per iterata scripta præcipiendo mandamus, quatenus quod tibi & officio tuo expediat diligenter, sicut vir discretus & magnus, considerans & attendens, prædictos Præmonstratenses ex parte nostra & tua commoneas & districte compellas, ut præscriptæ sententiæ infra triginta dies post harum susceptionem occasione postposita pareant, & universas expensas, si quas post latam sententiam occasione illa fecerunt, Hamensibus canonicis integre restituentes; amplius contra prælibatam sententiam nulla ratione venire præsumant. Quod si mandato nostro & tuo in hac parte parere contemserint, ita eorum contumaciam & rebellionem corrigas & castiges, quod certo experimento quam periculosum sit contraire sententiæ canonice latæ addiscant, & inviti postmodum faciant quod spontanea deberent facere voluntate. Data Beneventi II. idus Julii.

EPISTOLA CXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut reliquias S. Jacobi a comite Flandriæ violenter ablatas restitui faciat monasterio S. Vedasti.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significatum nobis est, quod dilectus filius noster nobilis vir PHILIPPUS comes Flandrensis reliquias sancti Jacobi, quas dilectus filius noster abbas sancti Vedasti, ad monasterium suum processionaliter referebat apud Attrebatum, eidem abbati violenter abstulit, & ad quamdam villam suam fecit deferri. Unde quoniam non fuit opus justitiæ vel mercedis, præscriptum monasterium eisdem reliquiis violenter exspoliare; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus eumdem comitem ex parte nostra & tua commoneas & inducas, ut prælibato monasterio reliquias ablatas sine difficultate restituat, nec eas amplius detinere contendat. Quod nisi eas restituerit, & tibi constiterit quod ipsas memorato abbati violenter abstulerit, in ecclesia ubi reconditæ sunt, donec monasterio sancti Vedasti plene restituantur, appellatione remota, divinum officium interdicas. Data Beneventi id. Julii.

EPISTOLA CXXXIII. PROCERIBUS, militibus & universis Christi fidelibus.

Pro ecclesia Jerosolymorum & pro defensione terræ illius.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis proceribus, militibus & universis Christi fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem & apostolicam benedictionem.

Inter omnia quæ in cursu rerum laben-

(a) Balduinus Boloniensis, qui ex abbate Castellionis factus est episcopus Noviomensis anno 1140. teste Alberico in chronico, seditque ad annum 1157.

(b) Hamum seu Hametum est abbatia canonicorum regularium ordinis S. Augustini, qui anno 1108. canonicis sæcularibus successerunt.

tium ad exercitium caritatis sapientia divina disposuit, non facile quidquam nobis occurrit, in quo & gloriosius ad virtutem, & fructuosius ad mercedem possit caritas exerceri, quam si necessitas orientalis ecclesiæ & fidelium Christianorum sublevetur auxilio, & taliter a paganorum muniatur incursu, ut & cultus ibi divini nominis non deficiat, & fraternitatis virtus laudabiliter enitescat. Cum enim in solo supernæ bonitatis nutu consistat & labores auferre fidelium & barbarorum reprimere feritatem, dissimulat interdum clamorem exaudire gementium, & fratres in fratrum oculis permittit affligi, ut videat si aliquis sit intelligens aut requirens Deum, & si forma divinæ pietatis in alicujus animo inveniatur impressa. Si enim creator hominum & angelorum inclinavit cælos suos & descendit, & pro salute inutilis servi crucis subire patibulum non despexit, restat nunc ut & qui vivit jam non sibi vivat, sed ei qui pro nobis mortuus est & resurrexit, qui tradidit semetipsum pro nobis, & hostiam Deo in odorem suavitatis Sæpe ac multum laboratum est a fidelibus Christianis pro illius terræ defensione, & multa effusione sanguinis per divinæ gratiæ favorem obtentum, ut cultus ibi Christianæ fidei potuerit conservari. Immo & cum olim in potestatem Sarracenorum ex peccato populi devenisset, exurgentes sursum viri virtutis, denuo terram ad fidem Christi, extinctis aut fugatis gentibus, revocarunt, & erecto ibi fidei vexillo, sepulchrum Domini populorum accessu celebre reddiderunt. Nunc autem quia & populi numero diminuta, & frequentibus attrita laboribus, & variis bellorum eventibus confecta videtur, ut si non ei caritas fraterna subvenerit, extrema sibi timeat pericula imminere, consuetum de occidentali plaga suffragium rursum exposcit, & vos, ammonentibus nobis, tamquam Deo exhortante per nos, per venerabiles fratres nostros Tyrensem archiepiscopum, Paneadensem episcopum, & dilectos filios G. præceptorem Hospitalis, & nobilem virum A. de *Landast.* deferendo sibi suffragio suppliciter interpellat, tantum sibi fructum sperans de præsenti ope futurum, quantum per quemcumque laborem hominum non credit se ulterius recepturum. Sed & extrema sibi pericula prospicit imminere, si fraternæ caritatis auxilium aut subtractum ei fuerit aut dilatum. In januis quidem esse videtur, unde aut inimici sui tantum robur accipient, quod ejus incursum sustinere non poterit, aut Christianorum virtus taliter roborabitur, quod securus quisque sub arbore sua quiescet, & vestra posteritas ab illorum subventione poterit quieta manere. Tanti ergo hujus periculi timore deterriti, tantæ inde utilitatis intuitu provocati, universitatem vestram monemus & exhortamur in Domino, atque in remissionem vobis injungimus peccatorum, quatinus pro illius amore qui nascendo, moriendo & resurgendo, universorum salutem in terra illa voluit operari, ad subventionem ejus viriliter accingamini, & qui expediti sunt in personis, alii vero in facultatibus suis, remoto tarditatis obstaculo, pro salute fratrum nostrorum ita vos exponere satagatis, ut quod ad gloriam Christiani nominis multo sanguine patrum vestrorum noscitur adquisitum, per laborem & industriam vestram conservari valeat & muniri. Nos autem sollicitudinem vestram favore apostolico prosequentes, illis qui pro divinitatis amore laborem hujus profectionis assumere, & quantum in se fuerit implere studuerint, de indultæ nobis a Domino auctoritatis officio, illam remissionem impositæ pœnitentiæ per sacerdotale ministerium facimus, quam felicis memoriæ URBANUS & EUGENIUS patres & antecessores nostri temporibus suis statuisse noscuntur, ut videlicet qui ad defensionem terræ idoneus, & ad hoc obsequium expeditus, suscepta pœnitentia biennio ibi ad defensionem terræ permanserit, & sudorem certaminis ad præceptum regis & majorum terræ pro amore Christi portaverit, remissionem injunctæ pœnitentiæ se lætetur adeptum, & cum contritione cordis & satisfactione oris professionem istam satisfactionis loco ad suorum hanc indulgentiam peccatorum, nisi forte rapinæ vel furti, vel perceptæ usuræ reos esse constiterit, in quibus, si facultas affuerit, non purgatur peccatum, nisi restituatur ablatum. Si vero facultas reddendi defuerit, prædicta satisfactio ad istorum quoque remissionem sufficiat peccatorum. Qui vero per annum in hoc labore permanserit, exoneratum se de medietate satisfactionis impositæ auctoritate apostolica recognoscat. Ad hoc ne pium desiderium alicujus perturbatio pravorum exterreat, nos familias, possessiones eorum sub beati Petri protectione suscepimus, & in defensione nostra & prælatorum ecclesiæ statuimus permanere, auctoritate apostolica decernentes, ut de omnibus quæ illi qui crucem acceperunt, quiete possederint, nulla post susceptam crucem quæstio moveatur, donec ipsi redierint, vel de eorum obitu certissime cognoscatur. Quicumque vero ære alieno premuntur, & tam sanctum iter puro corde incœperint, de præterito usuras non solvant. Liceat autem eis terras seu ceteras possessiones suas, postquam commoniti propinqui sive Domini ad quorum feodum pertinet, pecuniam ipsis mutuare aut noluerint, aut non potuerint, ecclesiis vel personis ecclesiasticis aut aliis fidelibus libere & sine ulla reclamatione impignorare. Præterea omnibus sepulchrum Dominicum pro instanti

necessitate visitare volentibus, tam in itinere A morte præoccupatis, quam usque illuc pervenientibus, laborem itineris ad pœnitentiam, obedientiam & remissionem omnium peccatorum injungimus, ut post hujus certaminis ergastula vitam æternam consequi mereantur. Data Beneventi quarto Kalendas Augusti.

EPISTOLA CXXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Item pro Orientali ecclesia.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum gemitus de quacumque tribulatione clamantium ad aures debeant ecclesiæ pervenire, dolores orientalis ecclesiæ tanto attentius audire nos convenit, tantoque illi attentius condolere, quanto ampliorem & majorem compassionem de divinæ consolationis uberibus ad nos legimus C emanasse. Quia etenim locum illum & in veteri & in novo populo divinitus videmus electum, unde quasi de corde per universum corpus vena vitæ decurreret, non abs re de universis partibus ad auxilium illius terræ concurritur, sed quia universitas hominum cibum vitæ videtur & salutis potum hausisse. Sane nunc, sicut dicitur, in tantæ constituta est necessitatis articulo, ut ipsa imminentes angustias tacere non possit, & nos cum universa occidentali ecclesia de subventione illius attentius oporteat cogitare. Præsto quidem esse videtur D unde vel inimici crucis Christi tantum robur accipient, quod orientalis ecclesia eorum impetum non poterit sustinere, aut nostri per divinum favorem & auxilium fratrum suorum ita proficient, quod ab eorum impetu securi quiescent, & occidentali ecclesiæ de subventione illorum omnis anxietas & sollicitudo tolletur. Nunc igitur quia venerabiles fratres nostri F. Tyrensis archiepiscopus, & episcopus Belmensis, præceptor Hospitalis, & nobilis vir A. de *Landast*, pro exponenda illius terræ necessitate, occidentalis ecclesiæ præsidio po- E stulando mittuntur; fraternitatem tuam scriptis apostolicis exhortamur, & commissa nobis a Deo auctoritate injungimus, ut vice nostra prædictis fratribus diligenter assistas, & apud carissimum in Christo filium nostrum LUDOVICUM illustrem Francorum regem suggestione tua efficias, ut personis regni ecclesiasticis & mundanis convocatis in unum, de illius terræ subventione disponat, ea quidem discretione adhibita, ut qui ad hoc idonei visi fuerint in personis, alii vero in facultatibus suis, erga fratres suos caritatis debitum exsequantur, & ante ad subsidium præstandum accelerent, quam contra eos Turcorum manus ex alienis opibus invalescat. Tu ipse quoque personas provinciæ tuæ in unum studeas convocare, atque cum eis quod ad honorem Dei & salutem illius terræ pertineat, deliberes ac disponas. Porro nos auctoritatem nostram in facto isto experientiæ tuæ aliorumque archiepiscoporum regni committimus, ut vos ad tuitionem & securitatem proficiscentium, & pœnitentium indulgentiam juxta tenorem litterarum, quas B propter hoc dirigimus, procedatis & recipiatis familias & facultates eorum sub protectione ecclesiæ, qui laborem hujus itineris pro amore Dei & subventione terræ duxerint assumendum. Sed & si quid ad eorum tuitionem adjiciendum fore videris, quod ecclesiæ præstare conveniat, vice nostra peragite, ac pariter sacerdotalem zelum ad exsecutionem pii operis exercete, ut ministerium vestrum honorificetur in omnibus, & orientalis ecclesia consuetum de regno vestro suffragium, Deo inspirante, reportet. Data Beneventi quarto Kalendas Augusti.

EPISTOLA CXXXV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro Milone de Thebio contra adversarios suos; quia rei judicatæ standum juris decernit auctoritas.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa nobis Milonis de Thebio conquestione nuper accepimus, quod cum filio suo quamdam ejus matrina domum una cum grangia in eleemosynam contulisset, & jam prædictus M. illa cum eodem filio quiete diutius possedisset, quidam eos in causam traxerunt, & conati sunt præscriptam eleemosynam in irritum revocare. Cumque super hoc judicio disceptarent, memoratus M. & filius suus se eleemosynam illam per sententiam obtinuisse proponunt. Unde quoniam adversarii sui adhuc eos super hoc, sicut audivimus, molestare non cessant, cum rei judicatæ standum esse juris auctoritas decernat, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatos M. & filium suum præscriptam eleemosynam, sicut eidem filio ipsius rationabiliter fuit concessa, & postmodum adjudicata, facias in pace tenere, nec ipsos a quibusdam super hoc permittas indebite molestari, aut in quæstionem deduci. Si autem eorum adversarii ad commonitionem tuam cessare noluerint, tu eos a præsumtione sua ecclesia-

ſtica cenſura, compeſcas. Data Beneventi III. Kalendas Auguſti.

EPISTOLA CXXXVI.

Pro Fulcone de villa Aleran.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſium archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cauſam quæ inter Fulconem de villa *Aleran* & Milonem ſuper quadam terra, quam idem Fulco ſibi vindicat, & eam a jam dicto Milone per quindecim annos contra rationem detentam fuiſſe proponit, noſcitur agitari, experientiæ tuæ committimus audiendam, & fine debito terminandam. Quocirca diſcretioni tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requiſitus, utramque partem ante tuam præſentiam convoces, & rationibus hinc inde diligenter auditis & cognitis, eamdem cauſam ita juſtitia mediante decidas, quod neutra partium poſſit pro juris ſui defectu merito querelari. Data Beneventi tertio idus Auguſti.

EPISTOLA CXXXVII. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

Pro fratribus hoſpitalibus Jeroſolymitanis ſuper villa de Bechehem.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſium archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ex tranſmiſſa nobis conqueſtione fratrum hoſpitalis Jeroſolymitani, quod cum eis villa de *Bechehem* jam pridem ſub teſtimonio nobilis viri ducis de *Lovain*, tradita & conceſſa fuiſſet, & ab (a) HENRICO quondam Leodienſi epiſcopo, dum adhuc eſſet catholicus, confirmata, jam dictus dux illam memoratis fratribus, poſtquam eam multo tempore in pace poſſederant, per violentiam abſtulit & ipſam cuidam militi vendere non dubitavit. Unde quoniam ad noſtrum ſpectat officium, viros religioſos contra malefactorum injurias defenſare, & eis jura ſua illæſa & integra conſervare; fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus præfatum ducem diligenter & ſtudioſe commoneas, ut ſupradictis fratribus præſcriptam villam, ſi res ita ſe habet, omni occaſione & appellatione ceſſante, reſtituat, & in pace poſſidere permittat. Quod ſi ad commonitionem tuam efficere forte contemſerit, perſonam ejus cum prætaxatæ villæ detentore, ſublato appellationis remedio, ſententia excommunicationis percellas, & in tota terra ejus quæ in provincia tua conſiſtit, omnia divina præter baptiſma parvulorum & pœnitentias morientium prohibeas officia celebrari. Data Beneventi decimo octavo Kalendas Septembris.

EPISTOLA CXXXVIII. ABBATIS Cluniacenſis ad dominum Remenſem.

Offert ei ſua in Urbe obſequia.

VEnerabili domino & cariſſimo noſtro HENRICO Dei gratia Remenſi archiepiſcopo, frater (b) S. humilis Cluniacenſis abbas, ſalutem & amoris obſequium.

Quando Franciam intravimus, convenimus comitem Nivernenſem ſuper quibuſdam exactionibus, quas in terra noſtra facere conabatur. Ex compoſito igitur cum epiſcopo diem accepimus in Dominica qua cantatur, *Judica me Deus*, & idcirco faciem veſtram deſideratam videre non potuimus. Si quid tamen ſcimus aut poſſumus, obſequio beneplaciti veſtri totum cupimus dedicare. Ceterum audivimus, quod inter vos & canonicos veſtros orta diſcordia utrimque ad curiam Romanam appellatum ſit. Commoda vero veſtra vel incommoda, noſtra fore arbitramur. Proinde veluti ſi noſtrum ſpecialiter negotium eſſet, parati ſumus vobiſcum aut etiam ſine præſentia veſtra nuntios noſtros cum expenſis noſtris propter hoc ad Urbem dirigere. Porro ſi vobis ſederit, vobiſcum aut etiam ſoli per nos gratanter ad curiam pro vobis accedemus. Nihil enim vobis negaremus quod Domino & amico vellemus inpendere.

EPISTOLA CXXXIX. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

Pro magiſtro Pagano.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſium archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cum ſignificaſſes nobis, quod nec litteras, nec nuntios tuos benigniori oculo reſpiceremus, nec preces tuas ſuper negotio Attrebatenſis epiſcopi vellemus admittere,

(a) Ipſe eſt Henricus de *Limbourg*, hujus nominis ſecundus Leodienſium epiſcopus ab archiepiſcopo Colonienſi præſente Innocentio II. & Lothario imperatore conſecratus, poſt Victori IV. anti-papæ adhæſit, quo mortuo delatum ſibi a Friderico Imperatore papatum recuſavit, ſed nihilominus Johannem Strumenſem jubente imperatore conſecravit, ut teſtatur Albericus ad annum 1164.

(b) Stephanus qui anno 1161. Hugoni III. depoſito ſubrogatur, obiit vero anno 1173. ex brevi chronico Cluniacenſi tom. 3. Anecdot.

ſatis

satis mirati sumus qua de causa turbatio A ista in animo tuo provenerit, & quibus argumentis gratiam & dilectionem nostram circa te refriguisse conjicere potuistis. Non enim ita immemores sumus magnificæ devotionis & utilissimi obsequii, quod nobis & ecclesiæ in necessitatis articulo promto animo impendisti, ut non te sicut carissimum fratrem nostrum & firmissimam columnam ecclesiæ sincerissimo diligamus caritatis affectu, & tam nuntios quam litteras tuas libenti semper animo videamus; & gratanter pro te velimus efficere quidquid cum Deo & justitia & honestate no- B stra possumus, & pro aliquo fratrum nostrorum essemus facturi Nec recolimus nos umquam tuis precibus obviasse, quas salva forma justitiæ & honestate nostra potuimus exaudire: immo plerumque præter officii nostri debitum tuæ curavimus fraternitati deferre, & satisfacere voluntati. Quapropter hæc in animum tuum non descendant, sed omnem hujusmodi sollicitudinem & anxietatem deponas, & si quando petitionibus tuis non ad votum annuimus, non voluntati nostræ, sed potius meritis negotiorum ascribas. Desiderium namque C sicut diximus & voluntatem habemus, ea quæ cordi sunt tibi gratanti animo exequi, & votis tuis in quibus expedit benignum semper & promtum favorem præbere. Tu vero sicut vir discretus & prudens, in omnibus agendis tuis caute & provide ambules, suffraganeos ecclesiæ tuæ benigne & mansuete pertractes, & de ecclesiis beati Petri principis, quæ in tua provincia constitutæ sunt, non tamquam de tuis disponas, sed eas in sua libertate relinquas, de cetero super negotio dilectæ in Christo filiæ nostræ D nobilis mulieris C. (a) sororis tuæ uxoris comitis Tolosani, venerabilibus fratribus nostris Suessionensi, Ambianensi & Laudunensi episcopis consideratione fraternitatis tuæ efficaciter scripsimus, prout novimus expedire. Verum quia, sicut accepimus, in instrumento dotalitii sui testes conscripti sunt, ipsos auctoritate nostra & tua moneas & inducas, ut amore justitiæ testimonium perhibeant veritati. Sicut enim periculosum est falsum proferre, ita quoque bonum est veritati testimonium perhibere. Ad hæc dilectum filium nostrum magistrum Paganum tibi devotum admodum & fidelem providentiæ tuæ propensius commendamus, rogantes ut ei benefacias, & habeas multipliciter commendatum, quem scis pro suo negotio tanto tempore apud nos moram fecisse. Negotium enim pro quo eum misisti, cito satis & compendiose expedivimus. Data Beneventi sexto Kalendas Septembris.

(a) Constantiæ filiæ Ludovici VI. regis Francorum, de qua consule sequentem epistolam.

(b) Hugoni de Chanfleuri.

(c) Roberto.

EPISTOLA CXL. SUESSIONENSI, Ambianensi & Laudunensi episcopis.

Pro Constantia comitissa S. Ægidii, contra comitem Boloniæ de dotalitio suo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus (b) Suessionensi, (c) Ambianensi, & (d) Laudunensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecta in Christo filia nostra nobilis mulier C. comitissa S. Ægidii, soror carissimi in Christo filii nostri L. illustris Francorum regis; transmissa nobis relatione monstravit; quod EUSTACHIUS quondam filius regis (e) STEPHANI eam in legitimam uxorem accepit, & sibi comitatum Boloniensem in dotalitium concessit, & etiam scripto authentico, pro ut moris est, confirmavit. Unde quoniam MATTHÆUS frater nobilis comitis PHILIPPI & M. quondam abbatissa prædictum comitatum detinere dicuntur inrationabiliter occupatum, & sæpius requisiti reddere contradicunt; fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum MATTHÆUM & monacham ex parte nostra diligenter commoneatis, ut prænominatæ comitissæ præscriptum comitatum restituant, & libere sine molestatione dimittant, vel in præsentia vestra ei plenam super hoc justitiam, omni dilatione & appellatione remota, exhibeant. Si autem juxta commonitionem vestram neutrum forte efficere voluerint, licet pro alio sint excommunicati, specialiter pro hac re ipsos auctoritate nostra excommunicatos denuntietis in toto comitatu, & omnia divina præter baptisma parvulorum & pœnitentias morientium prohibeatis officia celebrari; & sententiam ipsam usque ad plenam satisfactionem inviolabiliter observari faciatis. Quod si huic negotio omnes interesse non poteritis, duo nihilominus ipsum prout dictum est, infra tres menses post harum susceptionem diligentius prosequantur. Data Beneventi VI. Kalendas Septembris.

E

EPISTOLA CXLI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut infirmis de Dampetra *cimiterium concedatur.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

(d) Galterio.

(e) Regis Angliæ scilicet, cujus filius Eustachius Constantiam filiam Ludovici Grossi anno 1139. duxit in matrimonium, ut scribit Matthæus Paris.

Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri infirmi fratres castri de *Dampere* transmissa nobis narratione monstrarunt, quod cimiterium non habebant, ubi fratres suos valeant sepelire, sed cum aliquis eorum decedit, per dimidiam fere leugam corpus ejus ad sepulturam deferre coguntur: unde nos venerabili fratri nostro Catalaunensi episcopo dedimus in mandatis, ut eosdem cimiterium ad opus suum (a) & (a) redditorum suorum habere permittat, & ipsum cum exinde requisitus fuerit, benedicere non postponat. Quod si idem episcopus juxta mandatum nostrum adimplere neglexerit, tu prædicta omnia per te vel per alium quantocius poteris plenius exsequaris. Data Beneventi IV. Kalendas Septembris.

EPISTOLA CXLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro pagano milite.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos dilectus filius noster T. (b) monachus (b) Cellensis nobis ex parte sua monstravit, quod paganum militem tuum excommunicationis sententiæ subjecisti, quoniam coram te confessus fuit, quod in quemdam clericum manus violentas injecerat, unde nobis instantius supplicavit, quod eum per aliquem episcopum de partibus illis faceremus absolvi. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratum paganum, recepto ab illo secundum ecclesiæ consuetudinem juramento, a sententia qua tenetur absolvas, & demum sibi pœnitentiam secundum qualitatem delicti imponas. Postea ei in virtute juramenti injungas, quod numquam de cetero in clericum, monachum, templarium, hospitalarium, aut alicujus religionis conversum violentas manus injiciat, nisi id pro se defendendo aut de mandato prælati sui efficeret, vel eum cum uxore sua, filia vel sorore turpiter inveniret. Data Beneventi octavo idus Septembris.

EPISTOLA CXLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia sancti Remigii super quibusdam censibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

A Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquestionem abbatis & fratrum sancti Remigii Remensis, nobis transmissam accepimus, quod Rad. de Curteio, annuum censum sexaginta solidorum, quem eis debet exsolvere, jam pluribus annis detinuit, & H. comes Grandis-prati eis triginta solidorum censum auferre præsumit. Nobiles quoque viri Suessionensis & de *Henou* comites, R. de Roseto & G. de Castellione ecclesiæ suæ damna gravia & multas injurias inrogarunt. Unde quoniam ad nostrum B spectat officium loca religiosa pia protectione fovere, & eis jura sua propensius conservare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratos viros moneas diligentius & instantius exhorteris, ut supradicto abbati & fratribus & ecclesiæ suæ subtractum censum & cetera ablata sine diminutione restituant, de damnis & injuriis illatis congrue satisfaciant, vel eis coram te super his omnibus justitiam sufficientem exhibeant: ita quod prænominati abbas & fratres nullam juris sui sustineant læsionem, nec tibi possit propter hoc in C aliquo merito derogari. Si autem prælibati malefactores commonitioni tuæ in his adquiescere forte contemserint, in eos & terram ipsorum sententiam ecclesiasticam, appellatione remota, promulges, & eam usque ad dignam satisfactionem facias ab omnibus per tuam provinciam observari. Data Beneventi octavo idus Septembris.

EPISTOLA CXLIV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

D *Pro ecclesia sancti Remigii contra Stephanum & quosdam alios, qui terras ecclesiæ violenter detinent.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri P. abbas & fratres sancti Remigii Remensis, transmissa nobis conquestione, demonstrarunt, quod Stephanus & E quidam alii homines sui, qui in villa sancti Remigii, quæ dicitur Insula, jam pridem habitare consueverunt, se ad novam habitationem extra insulam transtulerunt, & terras ecclesiæ quas prius habebant per violentiam præsumunt excolere, & eas dimittere contradicunt. Unde quoniam jam dictos abbatem & fratres eo caritatis fervore diligimus, ut ipsis in justitia sua sicut nec debemus nulla velimus ratione deesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus,

(a) Redditi dicebantur ii qui se infirmorum servitio, non factis tamen solemnibus votis, consecrabant.

(b) Cella, monasterium ordinis S. Benedicti prope Trecas, a S. Frotberto fundatum, dictum etiam Insula Germanica, quod etiamnum perstat sub congregatione S. Vitoni.

mus, quatinus memoratos homines ad priorem habitationem redire, & ibidem ecclesiæ sancti Remigii de terris suis debitam justitiam exhibere, aut terras illas eidem ecclesiæ liberas omnino dimittere, moneas studiosius, & appellatione remota, sub anathematis districtione compellas. Fratres quoque Hospitalis Jerosolymitani qui supradicto abbati & fratribus mulierem quamdam injuste subtraxisse dicuntur, attente commoneas, ut eamdem sibi sine dilatione restituant, & in pace dimittant, aut illis coram te justitiæ super hoc faciant complementum. Quod si neutrum istorum ad commonitionem tuam adimplere voluerint, tu jam dictos abbatem & fratres in illius, de quo controversia vertitur, possessionem, cessante appellatione, inducas. Et quoniam de redditibus & possessionibus, quas idem abbas & fratres in Alemannia consueverunt habere per schismaticos qui eos sibi subtraxerunt, damna gravia sustinuisse dicuntur, tuæ discretioni præsentium auctoritate mandamus atque præcipimus, quatenus ipsis possessiones & beneficia quæ schismatici de regno Alemanniæ in provincia tua noscuntur habere, omni contradictione & appellatione cessante, assignes, & in pace facias possidere, donec sua recuperaverint, & ablatorum perceperint recompensationem. Illud autem memoriter teneas, quod non omnes de regno Alemanniæ schismatica sunt pravitate respersi, sed quidam eorum nobis devoti existunt. Data Beneventi octavo idus Septembris.

EPISTOLA CXLV.

Pro priore vallis sancti Petri.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, &c. salutem & apostolicam benedictionem.

Quotiens inter viros religiosos aliqua occasio contentionis oboritur, tanto citius debet amputari de medio, quanto ad servandum propositum suum majori pace indigent & quiete, dilectorum vero filiorum nostrorum En. prioris & fratrum de (a) Valle sancti Petri querelam accepimus, asserentium se a fratribus de Tenalliis (b) in terris & pascuis suis inquietationem non modicam sustinere. Quocirca de discretione vestra plurimum confidentes, & volentes jam dictos fratres hinc inde sine contentionis amaritudine semitam professionis suæ tenere, controversiam ipsam discretioni vestræ duximus committendam, per præsentia vobis scripta mandantes, quatinus in locum unum convenientes, utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus utriusque partis auditis diligenter & cognitis, ita controversiam ipsam concordia vel judicio terminetis, ut nec ipsi diutinis inter se conquestionibus fatigentur, nec alii qui viderint ex contentione ipsorum materiam accipiant derogandi. Data Beneventi octavo idus Septemb.

EPISTOLA CXLVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro querela Marbelini & Belot, matris ejus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Venientes ad apostolicæ sedis clementiam Marbelinus & Belot. mater ejus, supplici nobis insinuatione monstrarunt, quod cum quamdam domum suam pater jam dicti A. cuidam militi pignori obligasset, D. avunculus ejus præscriptam domum redemit a milite; nec voluit pecuniam, pro qua fuerat domus obligata, recipere, sed ipsam domum alii pro centum solidis vendere non dubitavit. Quamdam etiam terram eorum injuste detinens, fructus qui exinde proveniunt, percipere non veretur. Præter hæc annulum quemdam & quindecim ulnas fustan. quas pater memorati A. ei accommodavit, illis reddere contradicit. Unde cum super his omnibus in præsentia dilecti filii nostri Johannis archidiaconi ecclesiæ tuæ causa eorum discuteretur, isti ad nostram audientiam appellarunt, sed ille nec venit, nec aliquem pro se responsalem transmisit. Verum quoniam absente altera parte eidem causæ non potuimus finem imponere, eam fraternitati tuæ, de qua plene confidimus, committimus audiendam & mediante justitia terminandam, per apostolica scripta mandantes, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam remoto appellationis obstaculo, legitimo fine decidas. Quod si prædictus D. legitime citatus, ad præsentiam tuam venire, aut judicium tuum subire noluerit, ipsum nulla appellatione obstante ecclesiastica censura percellas, ut si non voluntarius, saltem invitus justitiæ stare cogatur. Data Beneventi xv. Kal. Octobris.

(a) Vallis S. Petri monasterium ordinis Carthusiensis in diœcesi Laudunensi.

(b) Tenalliæ seu Thenoliæ vel Thenolium, monasterium est ordinis Præmonstratensis, juxta Vervinum oppidum Teraschiæ, a Bartholomæo episcopo Laudunensi anno 1129. fundatum.

A

EPISTOLA CXLVII.

Pro causa quæ vertitur inter Ric. & abbatem sancti Petri.

ALEXANDER episcopus, &c.

Causam quæ inter Ricc. latorem præsentium & abbatem sancti Petri de Montibus, Morandum quoque, & filium ejus Girardum, super quadam domo noscitur agitari, experientiæ vestræ committimus audiendam, & fine debito terminandam. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueritis requisiti, utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, eamdem causam, sicut dictum est, remoto appellationis obstaculo, mediante justitia decidatis. Data Beneventi tertio nonas Octobris.

EPISTOLA CXLVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro B. clerico, & ut ejus præbenda ei restituatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos B. clericus præsentium lator, lacrymabili nobis conquestione proposuit, quod cum præbendam ecclesiæ sancti Germani de Montibus canonice adeptus fuisset, eamdem per violentiam laicalem amisit: quam B. clericus taliter occupatam detinere præsumit. Unde quoniam nostra interest, & ad tuum nihilominus spectat officium ecclesiasticas personas, & earum bona manutenere propensius & fovere, & eis jura sua integra & illæsa servare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus rei veritatem diligenter inquiras, & si ita esse inveneris, prout superius est narratum, præscriptam præbendam memotato B. facias omni occasione & appellatione cessante restitui & in pace dimitti. Quod si prælibatus B. tibi in his consentire noluerit, tu eum sublato appellationis remedio, officio & beneficio ecclesiastico prives, & si nec acquieverit, præscriptam ecclesiam sancti Germani, nullius appellatione admissa, subjicias interdicto. Data Beneventi IV. non. Novemb.

EPISTOLA CXLIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Giderum de Sarnaio possessiones ecclesiæ Montis-falconis invadentem in suo contineat officio.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

B Et injuncti nobis a Deo apostolatus officium, & fides dilecti filii nostri (a) R. Virdunensis electi, quam erga ecclesiam Dei persecutionis adinstantis tempore conservavit, ei plurimum nos efficit debitores, & de coercendis ab ejus & suorum infestatione pravis hominibus sollicitius nos ammonet cogitare. Pervenit autem ad nos quod Giderus de *Sarnai*, possessiones ecclesiæ (b) Montis-falconis invadere ac devastare præsumit, & homines ejus diversis afficit detrimentis. Unde quia jam dicti filii nostri propria reputare debemus, per præsentia scripta fraternitati tuæ mandamus, quatenus jam dicto viro pontificalem auctoritatem opponas, & ita eum ab hac præsumtione compescas, ita eidem electo & hominibus de illatis injuriis & dispendiis satisfactionem debitam exhibere compellas, ut & ipse fraternum in te solatium se gaudeat invenisse, & qui viderint de zelo justitiæ te debeant commendare. Sane si quid inter partes in quæstionem forte devenerit, quod examinatione opus habeat & judicio, per auctoritatem tuam cognosci volumus & finiri. Datum Beneventi v. idus Novembris.

EPISTOLA CL. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Huldredo sacerdote super ecclesia de Ponit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis dilectus filius noster R. Catalaunensis ecclesiæ archidiaconus, quod cum causa, quæ inter Ulredum latorem præsentium & Johannem presbyteros super ecclesia sanctæ Mariæ vertitur, secundum commissionem nostram, in tua præsentia tractaretur, & idem Ulredus testes suos Ernulfum scilicet & Henricum presbyteros produceret, qui super causa ipsa coram te veritatem, quam inde noverant, faterentur,

(a) Richardi de Crissa gentilis toparcharum de Grandi-prato, qui ex archidiacono Laudunensi electus, circa annum 1162. in expeditione Jerosolymitana fato functus est.

(b) In diœcesi Virdunensi, in qua est collegium canonicorum.

adversa pars minus idoneos esse proposuit, & ipsos velut reos criminis ad nostram audientiam appellavit. Cumque utraque pars coram eodem archidiacono convenisset, & prædictus Johannes recognosceret quod ad solam iracundiam eisdem testibus crimina objecisset, quia brevitate termini insistente prosequi appellationem non poterant; idem archidiaconus inter eos hinc inde fide interposita, hoc modo de utriusque voluntate composuit. Quod si præfatus Johannes in tua præsentia recognosceret, quod eorum archidiacono confessus fuerat, appellationi supersederent. Quia vero die statuta memoratus Johannes adversa parte præsente suam tibi præsentiam exhibere contemsit, altera pars cum eisdem testibus secundum appellationem nostro se conspectui præsentavit, sed præfatus Johannes nec venit, nec pro se responsalem transmisit. Ceterum quia non fuit super principali negotio appellatum, eamdem causam examini tuo duximus remittendam, fraternitati tuæ præsentium auctoritate mandantes, quatinus utraque parte coram te convocata, causam diligentius audias, & si tibi constiterit præfatum Johannem fidem quam dederat violasse, & eidem perjurio condignam pœnitentiam imponas, & prædictis testibus remota appellatione receptis, eamdem causam infra quindecim dies post harum susceptionem, sublato appellationis obstaculo, occasione remota, studeas terminare. Data Beneventi tertio idus Novembris.

EPISTOLA CLI.

Pro Henrico sacerdote.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, &c. salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium Henricus non sine multo labore ad præsentiam nostram accedens, supplici nobis relatione proposuit, quod cum in ecclesia sancti Remigii de *Notoncurt*, & in ecclesia sanctæ Mariæ de Calvomonte perpetuus vicarius institutus fuisset, & de manu episcopi sui curam suscepisset animarum, & postmodum de licentia ejusdem episcopi Jerosolymam peteret, Mainerius presbyter, capellano illius ejecto, violenter parrochiam suam occupavit, & occupatam detinere præsumit. Unde quoniam pati nolumus, nec debemus, ut viris ecclesiasticis hujusmodi oppressiones & violentiæ inferantur, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus hujus veritatem diligenter & sollicite investigetis, & si legitime vobis constiterit memoratum presbyterum violentia & præsumtione præfati M. præscripta fuisse parrochia spoliatum, ipsum, omni occasione & appellatione remota, districte cogatis eidem presbytero prænominatam parrochiam sine molestia & in pace dimittere, & damna integra resarcire, ei talem pœnam infligentes, quod ceteri metuant sanctuarium Dei occupatione illicita usurpare. Data Beneventi secundo idus Novembris.

EPISTOLA CLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro sacerdote P.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione P. sacerdotis auribus nostris innotuit, quod Catalaunensis episcopus ecclesia sua injuste & post appellationem ad nos factam, eum quod non licuit spoliavit. Unde quia universis gravatis appellationis debet remedium subvenire, ei per scripta nostra mandavimus, quatinus præfato presbytero, si eum post appellationem aut alias injuste præscripta ecclesia spoliavit, ipsam occasione remota restituat, & in pace ac quiete dimittat. Quod si facere forte distulerit, tu eum commoneas & horteris, ut eidem presbytero prælibatam ecclesiam quam sibi post appellationem ad nos factam, aut injuste abstulit, absque ulla contradictione restituat, & in pace faciat possidere. Si vero monitis tuis obtemperare contemserit, tu eum ad id efficiendum omni cum districtione, appellatione remota, compellas. Data Beneventi decimo quinto Kalendas Decembris.

EPISTOLA CLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Leprosis Cameracensibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Etsi omnes teneamur ex suscepto administrationis regimine & pastoralis cura sollicitudinis defensare, infirmis fratribus tanto promtius debet præsidium apostolicæ sedis adesse, quanto eos omnipotens Dominus suo justo judicio graviori ægritudine visitavit. Quia vero dilecti filii nostri infirmi Cameracenses, nobis conquesti sunt, quod sancti Andreæ de Castello, & sancti Sepulcri Cameracensis abbates, & canonici sancti Gaugerici, & nobilis MANASSES de Ruminiaco, de novalibus & de nutrimentis animalium suorum decimas auferre

præsumunt, eisdem præcepimus & in virtute obedientiæ injunximus, ut decimas, quas de his sibi ausu temerario præsumserunt auferre, ipsis infra quadraginta dies post litterarum nostrarum susceptionem, cum integritate restituant, vel secum exinde amicabiliter pacificeque conveniant, nec ipsos super his amodo molestare præsumant. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si præfati abbates & canonici præceptis nostris in hac parte noluerint adquiescere, ipsis ecclesiarum ingressum, appellatione remota, prohibeas, & usque ad satisfactionem congruam prædictos abbates ab administratione denunties apostolica auctoritate suspensos, & eos alias, si opus fuerit, ad executionem præcepti nostri districte compellens, eorum parrochianis, ne ad eorum ecclesias ad officia divina conveniant, sub anathematis interminatione prohibeas, & præfatum Manassen, si a te commonitus, eis exinde non satisfecerit, publice excommunicatum denunties, & memoratos infirmos divini amoris intuitu & pro reverentia beati Petri ac nostra, in jure suo pro tui officii debito manuteneas & defendas: ita quod exinde & præmia merearis æterna recipere, & nobis uberes gratias debeas expectare. Data Beneventi decimo quarto Kalendas Decembris.

EPISTOLA CLIV. DILECTIS filiis sancti Andreæ de Castello, & sancti Sepulcri abbatibus & canonicis sancti Gaugerici.

Pro leprosis Cameracensibus.

ALEXANDER episcopus, &c.

Conquesti sunt nobis dilecti filii nostri infirmi Cameracenses, quod vos eisdem infirmis de novalibus & de nutrimentis suorum animalium, unde valde miramur, & adversus vos graviter commovemur, decimas exigere & extorquere nullatenus dubitatis, cum eis sicut ceteris infirmis a Romana ecclesia sit indultum, ut nemini de his quas prædiximus decimas exsolvere teneantur. Unde quia non vos decet, nec nos possumus aliquatenus sustinere, ut quos superni dextera conditoris in tantum afflixit, quod incurabili morbo laborant, aliquibus debeatis molestiis & anxietatibus fatigare, præsertim in his quæ ad contemtum nostrum pertinent, & auctoritati Romanæ ecclesiæ plurimum derogare noscuntur, discretioni vestræ per apostolica scripta

A mandamus, & in virtute obedientiæ præcipimus, quatinus decimas, quas prædictis leprosis de novalibus vel nutrimentis animalium suorum præsumtione illicita subtraxistis, omni occasione & excusatione cessante, reddatis, aut cum eis exinde amicabiliter & pacifice convenire curetis, & eos amodo super his molestare nullatenus præsumatis. Quod si forte juxta præceptum nostrum infra quadraginta dies post harum susceptionem contemseritis adimplere, vos ex tunc ab ecclesiarum ingressu auctoritate apostolica prohibemus, & vos filii abbates ab administrationis officio denuntiamus usque ad dignam satisfactionem fore suspensos, & in ecclesiis vestris præcipimus divina officia cessare, necnon & venerabili fratri nostro HENRICO Remensi archiepiscopo & canonicis Cameracensibus dedimus in mandatis, ut vos ad hoc cum omni districtione compellant, ut & parrochianis vestris, ne ad officia in ecclesiis ipsis conveniant, sub interminatione anathematis non differant prohibere. Data Beneventi decimo quarto Kalendas Decembris.

EPISTOLA CLV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro ecclesia sancti Martini Laudunensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

In causis religiosorum virorum tanto amplius de tuo est officio præsumendum, quanto ad eorum solatium & ex professione religionis & ex auctoritate pontificatus arctius teneris astrictus. Ex parte vero filiorum nostrorum abbatis & fratrum ecclesiæ sancti Martini Laudunensis adversus Ægidium presbyterum de Monte-Hunoldi, Hu. militem de Warch. Gui. de *Chamelzi* & P. filium Anselmi de Monte-acuto, querelas super injuriis quibusdam accepimus, quas venerabilibus fratribus nostris B. (*a*) Belvacensi & Noviomensi episcopis & dilecto filio (*b*) Urscampi abbati, appellatione remota, commisimus terminandas. Per præsentia itaque scripta fraternitati tuæ mandamus, quatinus eos ad vocationem illorum accedere, ipsorumque judicio parere taliter compellas, ut jam dicti fratres pro defectu justitiæ laborare diutius non cogantur, & tua fraternitas de cohibitione pravorum hominum commendabilis videatur. Nos enim eisdem judicibus mandavimus, ut si unus eorum his interesse nequiverit, duo nihilo-

(*a*) Bartholomæo, qui Henrico ad sedem Remensem translato successit.

(*b*) Urscampi monasterium ordinis Cisterciensis in diœcesi Noviomensi de linea Clarevallis.

minus quod injunctum est exequantur. Data Beneventi decimo tertio Kalendas Decembris.

EPISTOLA CLVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro R. clerico, ut dominus Remensis ei benefaciat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, H. Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos R. clericus præsentium lator diligenti nobis narratione proposuit, quod tu eum in diaconum ordinasti, nec tamen eum ad aliquam ecclesiam intitulasti. Unde quoniam, sicut asserit, nimia paupertate laborat, nec tuam discretionem credimus ignorare, quod ordinatio sine certo titulo facta inanis existat, fraternitatem tuam per apostolica scripta monemus, atque mandamus, quatenus præfato R. in aliqua ecclesia ubi necessaria vitæ possit competenter percipere, pro reverentia B. Petri ac nostra, & ex tui officii debito studeas providere, ut ipse in ordine possit omnipotenti Domino fideliter deservire, & nos sollicitudinem tuam teneamur exinde plurimum commendare. Data Beneventi XIII. Kalendas Decembris.

EPISTOLA CLVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Amelio super fundo quodam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Per alia scripta discretioni tuæ jam pridem nos mandasse meminimus, ut nobilem virum B. comitem de *Henou*, qui Amelio de Albiniaco feodum quoddam dicebatur per violentiam abstulisse, moneres diligentius & districte compelleres, ut feudum illud eidem cum fructibus jam perceptis celerius restitueret quiete ac pacifice possidendum, vel ei sub examine tuo plenam inde justitiam exhiberet. Unde quoniam præfatus Amelius jus suum se nondum consequi potuisse proponit, fraternitati tuæ per iterata scripta mandamus, quatinus memoratum comitem diligenti exhortatione commoneas, & ecclesiastica districtione compellere non omittas, ut prælibato Amelio prætaxatum feodum sine dilatione restituat, & in pace dimittat, vel ei coram te infra quadraginta dies post harum susceptionem sufficientem inde justitiam, appellatione remota, non differat exhibere. Monemus autem prudentiam tuam atque mandamus, ut in his exequendis ita diligens & studiosus existas, quod nos sollicitudinem tuam teneamur exinde non immerito commendare, & sæpe dictus Amelius multo labore afflictus, per te suam justitiam consequatur. Data Beneventi octavo idus Decembris.

EPISTOLA CLVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Item pro Amelio super quibusdam possessionibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Controversiam quæ inter Amelium & Johannem de *Machelcurt* super quibusdam possessionibus diutius noscitur agitari, experientiæ tuæ jam pridem nos meminimus commisisse. Unde quoniam inter se postea, sicut audivimus, & venerabilis frater noster (a) A. Attrebatensis episcopus suis nobis litteris intimavit, amicabiliter convenerunt, sed præfatus Johannes transactioni factæ prorsus stare contemnit, fraternitati tuæ per apostolica scripta iterato mandamus, quatenus eumdem Johannem diligenter & studiose commoneas, ut conventionem inter eum & præfatum Amelium factam, sicut interposita fide promisit, celerius exequatur, & prout inter eos fuit statutum, non differat adimplere. Quod si ad commonitionem tuam adimplere neglexerit, tu eum, omni contradictione & appellatione remota, in sententiam priorem reducas, & eam usque ad dignam satisfactionem facias ab omnibus per tuam provinciam firmiter observari. Data Beneventi VIII. idus Decembris.

EPISTOLA CLIX. HENRICO Remensi archiepiscopo & Laudunensi episcopo.

Ut Rainaldum de Roseto compellant restituere Ægidio de Cimai dotalitium uxoris suæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensium archiepiscopo, & Laudunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Rediens Jerosolymis vir Ægidius de

(a) Andreas qui Godescalco cedenti anno 1164. successit, obiitque 1171.

Cimai, proposita nobis querela monstravit, A quod nobilis vir Rainaldus de Roseto, parrochianus vester dotalitium uxoris suæ sibi violenter auferre, & ipsum aliis indebitis molestiis & gravaminibus fatigare præsumit. Unde quia non decet memoratum Rainaldum cuilibet inferre, quod sibi nollet ab aliis irrogari, nec nos pati possumus vel debemus, ut aliquis sua justitia defraudetur, qui ex injuncto summi apostolatus officio jus suum tenemur singulis conservare, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum Rainaldum monere curetis & instanter inducere, ut B supradicto Ægidio dotalitium uxoris suæ & cetera ablata sine molestia & diminutione restituat, damna data resarciat, & ab ejus deinceps molestatione desistat, vel ei super his omnibus infra duos menses post harum susceptionem, occasione & appellatione remota, coram vobis justitiæ non differat plenitudinem exhibere. Si autem præfatus Rainaldus monitis & exhortationibus vestris adquiescere forte noluerit, eum ad horum alterum quæ prædiximus exequendum, ecclesiastica sententia districtius appellatione postposita compellatis. Data Be- C neventi VI. idus Decembris.

EPISTOLA CLX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Rolando & Ebruino.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Latore præsentium Rolando nomine conquerente accepimus, quod cum Ebrui- D nus ad nostram audientiam appellasset, pro eo quod sibi domum & vineam, quam ad se ratione uxoris asserit pertinere, & monile quod illius uxori in die nuptiarum accommodaverat, reddere renuebat, prædictus Ebruinus ad nostram præsentiam accessit, & tacita rei veritate, quod ille sibi deberet sedecim libras, nobis sua insinuatione monstravit, & ad Catalaunensem episcopum super commissione illius negotii nostras litteras reportavit. Cumque causa in ejusdem episcopi præsentia tractaretur, & adversa pars testes, sicut ait, con- E ducititios & mendaces vellet producere, iste ad nostram audientiam appellavit. Episcopus vero, appellatione neglecta, vinculo excommunicationis astrinxit. Unde quoniam hujus rei veritas non constat, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si causa fuit episcopo, appellatione remota, commissa, sententiam excommunicationis in istum latam teneri facias & servari. Si autem in manu tua sufficientem cautionem præstiterit, quod super eo pro quo fuit excommunicatus in præsentia tua debeat justitiæ stare, & sententiæ tuæ appellatione remota parere, ipsum ab excommunicatione absolvas, & postmodum eo & adversario ante tuam præsentiam evocatis, tam super debito illo, quam super aliis de quibus inter eos quæstio vertitur, causam audias, & eam remoto appellationis obstaculo, justitia mediante, decidas. Porro si in causa quam dicto episcopo commisimus appellationis remedium constiterit reservatum, & tibi quoque fuerit compertum, episcopum memoratum Rolandum post appellationem excommunicasse, sententiam ipsam denuncies non tenere, & eum facias pro non excommunicato haberi. Deinde vero tam hujus quam alterius querelam diligenter audias, & eam absque appellationis remedio servata juris æquitate decidas. Data Beneventi quarto idus Decembris.

EPISTOLA CLXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut ei commendatum sit monasterium sancti Dionysii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pontificalis officii debitum & ordo exigit rationis, pro illarum ecclesiarum statu diligenti cura satagere, quæ ad jus & proprietatem sacro sanctæ Romanæ ecclesiæ & nostram noscuntur dispositionem specialius pertinere. Quia igitur monasterium sancti Dionysii ad apostolicæ sedis & nostram provisionem specialiter respicit & tutelam, pro eodem monasterio fraternitatem tuam rogamus attentius & monemus ut abbatem & fratres inibi divinis obsequiis mancipatos, supernæ contemplationis intuitu, & pro reverentia beati Petri & nostra, diligere & manutenere pariter & fovere studeas, & cum ad te pro necessitatibus ipsius monasterii recurrerint, eis tuæ defensionis & patrocinii solatium gratanter & benigne exhibeas, ita quod nobis exinde gratior compareas & apostolicæ sedis gratiam merearis propter hoc omni tempore uberiorem habere. Data Beneventi decimo septimo Kalend. Januar.

EPISTOLA CLXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne sacerdote super ecclesia de Poegni.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium

Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Suggerente olim nobis Uldredo presbytero, & graviter conquerente, quod ecclesia sanctæ Mariæ, quam se asserebat rationabiliter habuisse, injuste fuisset & illicite spoliatus, causam ipsam experientiæ tuæ commisimus terminandam. Cum ipse & Johannes presbyter præsentium lator in tua præsentia constituti inter se ad invicem multa proponerent, & idem Uldredus duos testes super causa ipsa produceret, præfatus Johannes eosdem testes tamquam minus idoneos ad nostram audientiam appellavit. Utraque autem parte appellationem prosequente, jam dictus Uldredus eumdem Johannem præveniens, ad te nostras litteras, si bene meminimus, impetravit, in quibus continebatur, quod si ipse præfatum Johannem, sicut nobis proponebat, de perjurio posset convincere, eidem Johanni pœnitentiam dignam imponeres, & prædictos testes appellatione remota susciperes, & eam fine debito terminares. Verum cum Johannes prædictum Uldredum appellationem prosecuturus non multum longe a nobis in recessu suo obviam habuisset; numquam, sicut asseruit, ille vel personæ, cum quibus veniebat, ipsum potuerunt inducere, ut ad præsentiam nostram rediret. Veniens itaque prædictus Johannes litteras dilectorum nostrorum B. decani & capituli Catalaunensis nobis repræsentavit, in quibus expresse continebatur, quod Johannes presbyter ad repræsentationem eorum, sicut moris est, præscriptam ecclesiam sanctæ Mariæ a bonæ memoriæ (a) B. quondam Catalaunensi episcopo, nullo reclamante, suscepit, in qua plus quam per tredecim annos quiete & pacifice ministravit. Asserebant insuper se prædictum Uldredum nec recepisse, nec eidem episcopo repræsentasse, sed nostras litteras ad te falsa suggestione ab eodem impetratas. Super hoc autem dilectus filius noster G. Catalaunensis archidiaconus memorato Johanni nihilominus per suas litteras testimonium perhibuit, ad quem post episcopum ejusdem ecclesiæ concessio dicitur pertinere. Quia igitur indignum esset admodum, & a ratione prorsus extraneum, ut illorum testimonium canonico respectu assertioni præjudicium quodlibet generaret, fraternitati tuæ per iterata scripta mandamus, quatinus si prælibatum capitulum legitime asseverare voluerit, quod per suas litteras nobis suggesserit, tu omni mora & appellatione remota, prædicto Uldredo super causa ipsa silentium imponas, & ab ejus impetitione prænominatum Johannem prorsus absolvas, litteris quas ipse a nobis super causa ipsa obtinuit, eidem Johanni nullum præjudicium parantibus vel jacturam. Et quia supradictus Uldredus ejus adversarius est, ipsum non permittas in criminalibus Johannem presbyterum impetere, nisi forte adversus eum exceptionem ponendo sibi crimen objiceret. Data Beneventi decimo quarto Kalendas Januarii.

(a) Bosone episcopo qui anno 1161. vivere desiit.

EPISTOLA CLXIII. HENRICO Remensium archiepiscopo.

Ut ablatam fratribus hospitalis Jerosolymitani eleemosynam a duce Lovaniensi faciat restitui.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam fratrum hospitalis Jerosolymitani nobis intimatam audivimus, quod nobilis vir dux de *Louvain*, eis eleemosynam quamdam in villa quæ *Benten* dicitur, auferre præsumsit, & reddere hactenus recusavit. Quia vero viros nobiles & potentes ab aliorum & maxime Christi pauperum oppressione ecclesiasticæ severitatis gladio durius coercere debemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus jam dictum ducem per te, vel litteras, aut nuntios tuos, studiosius exhorteris, & instanter commoneas, ut prædictis fratribus eleemosynam præscriptam, omni occasione & excusatione cessante, restituat, & in pace dimittat, vel eis coram te plenam inde justitiam per se vel sufficientem responsalem, appellatione remota, non differat exhibere. Quod si ad commonitionem tuam adimplere neglexerit, terram quam in tua provincia habere dinoscitur, interdicto subjicias, & personam illius, si nec sic resipuerit, vinculo excommunicationis astringas, & ab omnibus per tuam provinciam, sicut excommunicatum præcipias evitari. Data Beneventi x. Kalendas Januarii.

EPISTOLA CLXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Gosleno & O. militibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione Gosleni & O. militum ad audientiam nostram noveris pervenisse, quod cum olim Herl. Remensis canonicus a Rié. consanguineo suo quosdam redditus pro triginta libris sub pignore recepisset, eo pacto quod postquam ex eisdem redditibus sortem suam præter expensas reciperet, præscripti redditus deberent ad jus & pro-

prietatem ejusdem R. sine contradictione redire, eodem R. mortuo, præfati G. & O. qui in bonis ejus propinquitate sanguinis successerunt, prætaxatos redditus habere non possent, licet idem canonicus sortem suam deductis expensis dicitur in integrum recepisse. Asserit enim Herl. quod præfatus R. uxori suæ Adæ nomine præscriptos redditus in donationem propter nuptias contulerat, & sic non solum ipse, sed etiam A. & P. vicedominus super hisdem militibus graviter adversantur. Quia igitur nemini possumus vel debemus in sua justitia deesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utraque parte coram te convocata, causam ipsam diligenter audias, & eam infra quadraginta dies post harum susceptionem, contradictione & appellatione cessante, justitia mediante, decidas. Si qua vero partium legitime citata judicio tuo parere contemserit, eam usque ad dignam satisfactionem, remota appellatione, ecclesiastica censura percellas. Data Beneventi quarto nonas Januarii.

EPISTOLA CLXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Contra leprosos Cameracenses.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Recepta conquestione leprosorum Cameracensium, quod sancti (a) Andreæ de Castello & sancti (b) Sepulcri abbates & canonici sancti Gaugerici, & nobilis vir MANASSES de Ruriniaco de novalibus suis & de nutrimentis animalium suorum ab eis decimas extorquerent; fraternitati tuæ ad instantiam ipsorum mandavimus, ut si præfati abbates & canonici præceptis nostris in hac parte adquiescere nollent, videlicet quod decimas, quas de his prædictis infirmis ausu temerario præsumserunt auferre, ipsis infra quadraginta dies post litterarum nostrarum susceptionem cum integritate non restituerent, vel secum exinde pacifice & amicabiliter convenirent, nec eos super his ulterius molestarent, eos ab ecclesiarum ingressu districtius coerceres, & abbates ab ecclesiarum administratione denuntiares apostolica auctoritate suspensos. Nunc autem ex transmissa relatione dictorum abbatum ad aures nostras pervenit, quod prænominati infirmi decimas, quas a triginta annis usque ad hunc annum sine interruptione solverunt, & sanctæ recordationis pater & prædecessor noster EUGENIUS papa & alii prædecessores nostri confirmaverunt, ipsis subtrahere conantur, & quod grave est, post appellationem ad nos factam, ipsos per violentiam laicorum spoliare non dubitarunt, & cum nuntiis eorum nuntius istorum in via obviasset, & eis ut ad nos secum redirent ex parte nostra injunxisset, ipsi & noluerunt aliquatenus consentire. Unde licet prædictos infirmos manutenere & fovere velimus quia tamen aliorum jura nec debemus nec volumus imminuere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus hujus rei veritatem diligenter inquiras, & si tibi constiterit quod memorati abbates & canonici præscriptas decimas a triginta annis usque ad hunc annum sine quæstione possedissent, & antecessores nostri eas illis confirmassent, infirmos ab eorum infestatione desistere, & decimas ipsas eis persolvere, omni contradictione & appellatione cessante, compellas, & si forte litteras nostras coram te contra hoc produxerint, & eis voluerint inniti, tu litteris ipsis nullatenus deferas. Verumtamen de terris illis quas iidem infirmi a tribus annis noviter ad culturam reduxerunt, & de nutrimentis animalium suorum nulli decimas reddere compellantur. Quidquid autem de decimis ipsis post appellationem ad nos factam per violentiam acceperunt, restituere constringantur. Sane prædicto Manasse de his in nullo respondere cogantur. Nolumus tamen quod occasione ista aliorum terras contra voluntatem suam præsumant aliquatenus extirpare. Data Beneventi sexto idus Januarii.

EPISTOLA CLXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia Præmonstratensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significatum est nobis quod Johannes de Burgundione pro damnis & detrimentis quæ Præmonstratensi ecclesiæ temere intulit, excommunicationis vinculo sit innodatus. Unde quoniam ecclesiastica sententia, quæ in malefactores aliquos pro suis excessibus promulgatur, rata debet & inconcussa existere, & eam usque ad dignam satisfactionem firmitatis robur necesse est obtinere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si ita est, eamdem sententiam usque ad dignam satisfactionem facias inviolabiliter observari. Data Beneventi quinto idus Januarii.

(a) S. Andreæ de Castello monasterium ordinis S. Benedicti in diœcesi Cameracensi.
(b) S. Sepulcri alterum ordinis S. Benedicti monasterium in urbe Cameracensi. Confer hanc epistolam cum epistola 155. & 156.

EPISTOLA CLXVII.

Pro ecclesia beati Remigii Remensis.

ALEXANDER episcopus, &c.

Significavit nobis dilectus filius noster abbas S. Remigii, quod quidam homines Catalaunenses ei domum quamdam & triginta libras Catalaunensis monetæ auferre præsumant, de qua illi justitiam exhibere contemnunt. Unde quoniam justitiam quam universis debemus, viris & locis religiosis tenemur propensius conservare; fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratos homines parrochianos vestros monere diligentius & districte compellere studeatis, ut præfato abbati præscriptam domum atque pecuniam sine dilatione reddant, & in pace dimittant, vel eidem sub examine vestro plenam inde justitiam, appellatione remota, non differant exhibere. Quod si uterque vestrum in his interesse non poterit, alter non minus, prout dictum est, in causæ cognitione procedat. Data Beneventi secundo id. Januar.

EPISTOLA CLXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Huldevvino vicedomino Remensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster HOLDUINUS ecclesiæ tuæ vicedominus, nobis diligenti narratione ostendit, te ipsum beneficium, quod in ecclesia sancti Sixti per bonæ memoriæ S. quondam thesaurarium consuevit habere, sicut multi ante illum alii habuerunt, ei pro tuo beneplacito subtraxisse, licet paratus esset super hoc, sicut asserit, justitiæ stare. Unde quoniam in nullo te scienter offendisse proponit, quare illum præscripto beneficio spoliasse deberes, nec in aliquo coram nobis tibi detraxit, vel verbum unum, in quantum nos comprehendere potuimus, protulit inhonestum; fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus & exhortamur attentius, quatinus quid te deceat potius, quam alicujus suggestionem, vel animi motum considerans, memorato vicedomino præscriptum beneficium pro reverentia beati Petri ac nostra, & illius devotionis quam circa te gerit obtentu, omni rancore deposito, sine aliqua difficultate restituas, & in pace, sicut hoc consuevit habere, dimittas, ita quod ipse tibi fidelior omni tempore & magis te- A neatur existere, & nostra sinceritati tuæ preces potius quam mandatum se gaudeat detulisse, nos quoque id gratum omnino & acceptum pariter debeamus habere & affectioni tuæ gratias inde multiplices exhibere. Data Beneventi decimo septimo Kalendas Februarii.

CLXIX. EPISTOLA commonitoria domino Remensi.

ALEXANDER HENRICO Remensi archiepiscopo, &c.

B Antiquæ devotionis & sinceritatis, quam ad nos & Romanam ecclesiam habuisti, non immemores existentes, personam tuam, licet te postea in multis aliter quam deceret, habueris, arctiori in Domino caritate diligimus, & fructum, quem ex devotione tua jam pridem suscepimus, ad animum sæpius revocamus. Si autem aliqua de te, quæ contra nos & Romanam ecclesiam fuerint, aliquotiens referantur, tanto ea gravius ferimus, & magis moleste, quanto illa minus per te aliquo tempore fieri credebamus. C Inde siquidem est, quod nos paternæ circa personam tuam affectionis nequaquam obliti, quædam discretioni tuæ per dilectum filium nostrum abbatem sancti (a) Vincentii Silvanectensis, quem tibi fidelem per omnia novimus & devotum, viva voce duximus intimanda, quæ litterarum noluimus fidei commendare; fraternitati tuæ per præsentia scripta mandantes, quatinus eadem ab ipso diligentius audias, & illorum correctioni ita festinanter intendas, ut moderni nihil in te, quod mordere valeant, vel quod D reprehensione dignum existat, inveniant, nec ad posteros pravum per te devolvatur exemplum, a quo bonorum operum fructus processuri creduntur. Quantumcumque tanta dignitate & sanguinis generositate præfulgeas, tibi contra officii nostri debitum parcere de cetero non poterimus, sicut devotioni tuæ præsentialiter, si fieri posset, potius quam litteris intimaremus. Verum ex quo tecum ore ad os conferre non possumus, te per supradictum abbatem familiarem tuum maluimus super his quæ corrigenda fuerint ammonere, quam ea scriptis E committere, vel tibi per alium significare. Quod utique tuam decet prudentiam diligenter advertere, & ipsius abbatis verbo, quod ab ore nostro suscepit, ita fidem & credulitatem adhibere, quod certis operum indiciis comprobemus, te commonitionem nostram memoriæ fideliter commendasse, & correctionem paternam humiliter suscepisse, ita quod illi, qui facta tua viderint, inveniant potius quod commen-

(a) S. Vincentii Silvanectensis monasterium celebre ordinis S. Augustini congregationis Gallicanæ, ab Anna Regina uxore Henrici I. anno 1159. fundatum.

dent, quam quid merito reprehendatur. A Data Beneventi decimo quinto Kalendas Februarii.

EPISTOLA CLXX. HENRICI Remensis archiepiscopi ad Laudunensem episcopum.

Causatur quod ipsius judicio & mandatis non obedierit.

HENRICUS Remensis archiepiscopus G. episcopo Laudunensi.

B Miramur supra modum, quod in litteris vestris ad nos directis usurpatis vobis de appellatione ad nos facta judicium. Vos autem etsi frater noster estis, sed non judex nec dominus, & cum appellatur ad majorem audientiam, minores non habent in causis procedere, immo magis supersedere & majoribus deferre. In hoc autem minus detulistis nobis quod præceperimus presbyterum de Revetra semel secundo ac tertio summoneri: non summonuistis eum, nec summoneri fecistis, & irritum duxistis, quod totiens vobis mandavimus, licet dissimuletis aut contemnatis, nescimus quo oculo, facere quod mandamus, nobis tamen incumbit officium C nostrum peragere, & contemtores debita pœna cohibere. Inde est quod in prædictum presbyterum tulimus sententiam, quam ratam habemus & habebimus. Alioquin sedes metropolitana, si justitiæ lineas non observaret, materia esset laboris & causa dispendii, quæ ex officio dignitatis debet esse refugium oppressorum & sedes judicii. Super hoc autem quod non summonuistis præfatum presbyterum, cum vobis tertio mandassemus, diem vobis satisfactionis nominamus in curia nostra, fraternitas vestra ante D ascensionem Domini, ad quam si venire propter infirmitatem non potestis, personam ad hoc sufficientem mittatis.

EPISTOLA CLXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo & episcopo Laudunensi.

Pro ecclesia de Noveio ut terra ei violenter ablata restituatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Remensi archiepiscopo HENRICO & Laudunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem

Conquesti sunt nobis dilecti filii nostri prior & fratres ecclesiæ de Noveio, quod G. de Castello in Porcien & R. de Rause parrochiani vestri quamdam terram multo tempore violenter possessam demum eidem ecclesiæ reddiderunt. Nunc vero ad

A vomitum redeuntes, manus in eam iterum extenderunt. Quoniam præfatus R. partem quam detinere consuevit, resumsit & G. hoc quod inde habuit ex parte dimisit, & partem detinere contendit. Insuper jam dictus G. homines præfatæ ecclesiæ cepit, & ad redemtionem coegit. Homines quoque R. quinque equos memorati prioris & fratrum ausu diabolico rapuerunt, & eos in ejusdem R. terram ducentes, ibidem vendidisse dicuntur. Quoniam igitur ad nostrum spectat officium viris religiosis propensius sua jura servare, & eos præ ceteris confovere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus supradictos G. & R. diligentius ac sollicitius moneatis, ut prænominatis priori & fratribus terram sine dilatione aliqua cum integritate restituant, & in pace dimittant, vel ipsis coram vobis plenam inde ac sufficientem justitiam, appellatione remota, exhibeant. Quod si ad commonitionem vestram adimplere noluerint, vos eos, omni excusatione & appellatione remota, excommunicationis sententia præcellatis, & si nec sic resipuerint, in terris eorum omnia divina, præter baptisma parvulorum & pœnitentias morientium, officia celebrari prohibeatis. De aliis vero tam ab illis quam hominibus suis prælibato priori & fratribus suis ablatis eis ita plenam & districtam justitiam, sublato appellationis remedio, faciatis, quod ipsi jura sua per vos recuperare valeant, & nos sollicitudinem vestram teneamus exinde dignius commendare. Ad hæc præsentium auctoritate injungimus vobis, ut militibus & aliis parrochianis vestris sub interminatione anathematis districtius inhibeatis, quod propter nobilem virum comitem Regilstetensem sæpe dicti prioris & fratrum suorum terras vel homines non offendant, nec eos deprædari vel inquietari non attentent. Si autem id contra prohibitionem vestram effecerint, uterque vestrum parrochianos suos ad justitiam super hoc faciendam ecclesiastica censura constringat. Ceterum G. de *Taisi*, qui contra priorem de Noveio ad nos jam anno & amplius elapso dicitur appellasse, in præsentia tua juris æquitati super his, de quibus appellavit, parere, appellatione remota, districte coerceas, nisi rationabilem causam possit prætendere, cur appellationem suam non E fuerit prosecutus Quod si canonicam inde excusationem habuerit, tu eum appellationem suam congruo tempore prosequi, vel coram te justitiæ stare appellatione sublata constringas. Data Beneventi decimo quinto Kalendas Februarii.

EPISTOLA CLXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia de Noveio super ecclesia Braguensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros priorem & fratres de Noveio & clericos Braguenses diutius noscitur agitari, venerabili fratri (a) H. Suessionensi episcopo & dilecto filio (b) P. abbati sancti Remigii Remensis nos jam pridem, appellatione remota, meminimus commisisse. Qui utique partibus ante suam præsentiam convocatis, cum de causa plenius cognovissent, pro jam dicto priore & fratribus sententiam protulerunt, & eis ecclesiam adjudicaverunt. Quorum in hoc sententiæ præfati clerici contradicentes, excommunicationis sententia meruerunt astringi, & maxime Goze & J. filius ejus, quoniam præposituram Braguensem cum præbenda contra datam sententiam detinuerunt. Unde quoniam rei judicatæ standum esse juris decernit auctoritas; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præscriptam sententiam, sicut a memoratis episcopo & abbate lata fuit, facias omni contradictione & appellatione remota firmiter observari & executioni mandari. Illos vero qui contra eam præsumserunt venire, & propterea excommunicationis sententiam incurrerunt, quam etiam & tu ipse dicetis promulgasse, & appellatione sublata, per totam provinciam tuam sicut excommunicatos attentius evitari, ... donec prænominato priori & fratribus ablata omnia cum integritate restituant, de damnis & injuriis illatis congruam satisfactionem exhibeant, & eos secundum datam sententiam in pace dimittant. Verumtamen si dilecti filii nostri Fr. decanus & canonici ecclesiæ adversus eumdem priorem & fratres aliquo tempore agere forte voluerint, nolumus ut præfatorum virorum sententia illis debeat in aliquo præjudicare, nisi forte nobis constiterit, prælibatos priorem & fratres tale scriptum cum subscriptionibus penes se habere, quale nobis ostenderunt rescriptum. Si autem illi clerici Braguenses, scilicet Jo. & R. quos nos vice nostra absolvi fecimus, tam de ablatis quam de damnis & injuriis illatis priori & fratribus condigne non satisfecerint, nec sententiam observari voluerint, tu eos in idem quo innodati fuerint anathematis vinculum, dilatione & appellatione cessante, reducas, & sicut excommunicatos ab omnibus usque ad condignam satisfactionem facias vitari. Data Beneventi xv. Kal. Februar.

EPISTOLA CLXXIII.

Pro abbate & fratribus Trium-fontium.

ALEXANDER episcopus, &c.

Dilecti filii nostri abbas & fratres (c) Trium-fontium multiplici nobis conquestione monstrarunt, quod cum S. vicedominus Catalaunensis per quamdam grangiam suam transiret, fratres qui inibi erant, ut servientem suum, cujus equus fessus non poterat ultra procedere, ad hospitium reciperent, instanter rogavit. Eo siquidem a fratribus recepto, & jam dicto vicedomino ultra progresso, interim raptores in eamdem grangiam irruerunt, & operariis illius grangiæ spoliatis, prædicto servienti clamidem suam abstulerunt, hac itaque occasione Albertus tunc ejusdem vicedomini præpositus, prædictis fratribus unum abstulit equum, & cum propter hoc ad examen Catalaunensis episcopi deductus fuisset, & respondit se nec equum abstulisse, nec loco equi caldariam accepisse. Verum quoniam quod prius Albertus negaverat, postea in præsentia ejusdem episcopi dicitur recognovisse, de prudentia & honestate vestra plurimum confidentes, hujus rei cognitionem vobis committimus exequendam, per apostolica itaque scripta discretioni vestræ mandamus, quatinus utraque parte ante vos convocata, si legitime vobis constiterit aut comprobari potuerit, quod prædictus Albertus quod prius negaverat, postea in judicio cognovisset, eum nostra freti auctoritate commoneatis, & districtius compellatis, ut equum & caldariam memorato abbati & fratribus, appellatione & occasione cessante, restituat. Quod si non fecerit, eum excommunicationis vinculo innodare non differatis, & ad venerabilem fratrem nostrum Catalaunensem episcopum denuntiatio vestra procedat, quod sententiam ipsam firmiter & inconcusse observet, & per suum episcopatum faciat observari. Data Beneventi decimo quinto Kalend. Februarii.

(a) Hugoni.
(b) Petro.
(c) Trium fontium haud ignobile monasterium ordinis Cisterciensis de linea Clarevallis, in diœcesi Catalaunensi fundatum.

EPISTOLA CLXXIV.

Pro causa abbatissæ d'Avenai.

ALEXANDER episcopus, &c.

Causam quæ inter abbatem Trium-fontium & abbatissam *(a) d'Avenai* super quadam domo agitari dinoscitur, experientiæ vestræ, de qua plene confidimus, committimus audiendam, & sublato appellationis remedio fine congruo terminandam. Ideo- B
que discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde requisiti fueritis, in unum pariter convenientes, utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam, prout dictum est, remoto appellationis obstaculo, mediante justitia, terminetis. Data Beneventi duodecimo Kalend. Februar.

EPISTOLA CLXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne sacerdote, ut in ecclesia sua ministret.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex tenore quarumdam litterarum tuarum, & ex confessione Johannis sacerdotis latoris præsentium accepimus, quod cum ad quamdam ecclesiam præsentatus fuisset, illum ad eamdem recipere noluisti, eo quod D
(b) ab (b) O. quamdam Metensi episcopo, qui licet prius catholicus fuerit, in schismatis est postea lapsus errorem, dicitur ordinatus fuisse. Unde quoniam de tempore suæ ordinationis certitudinem non habemus, dilecto filio nostro Metensi (c) electo
(c) per scripta nostra mandavimus, ut quo tempore, scilicet an dum præfatus episcopus catholicus fuit, an ex quo in schisma lapsus, excommunicationis meruit vinculo innodari, sive post absolutionem illius, memoratus Johannes per eum sacerdotii gradum susceperit, veritatem diligenter & studiose inquirat, & quidquid inde poterit invenire, tibi E
suis litteris celeriter studeat intimare. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus per literas ejusdem A electi hujus rei veritate plenius comperta, si tibi certum fuerit, quod ab episcopo prædicto dum catholicus esset, vel post absolutionem memoratus Johannes ordinatus fuisset, eum misericorditer ad prælibatam ecclesiam in officio sacerdotali recipias: alioquin ipsum in ordine ab eo suscepto nullo modo ministrare permittas. Data Beneventi septimo Kalendas Februarii.

EPISTOLA CLXXVI. ABBATI Flaviacensi.

Ut obedientiam Bartholomæo episcopo Belvacensi exhibeat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio (d) Flaviacensi abbati, salutem & apostolicam benedictionem. (d)

Ad audientiam nostram, venerabili fratre nostro B. Belvacensi episcopo conquerente, pervenit, quod cum ecclesia tibi commissa infra terminos suæ parrochiæ sit constituta, eidem episcopo debitam obedientiam &
C subjectionem exhibere contemnis, nullam aliam rationem prætendens, nisi quod venerabilis frater noster Remensis archiepiscopus te ab ejus jurisdictione subtraxit: quod quia vix de tanto viro credere possimus, cum eidem archiepiscopo non licuerit, id sine Romani pontificis auctoritate fecisse. Nos autem eidem episcopo sicut venerabili fratri nostro sua jura integra volentes & illibata servare, discretioni tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si ecclesia tua infra parrochiam Belvacensis ecclesiæ est constituta, nec auctoritate Romani pontificis ab ejus jurisdictione subtracta, præfato episcopo debitam obedientiam & reverentiam sine contradictione aliqua exhibeas, nisi forte alias adversus eam ecclesiam tuam possessione longi temporis præscripsisset. Data Beneventi IV. nonas Februarii.

EPISTOLA CLXXVII.

Pro P. adolescente.

ALEXANDER episcopus, &c.

Decet nos operibus pietatis intendere, & his qui beneficii nostri subsidium postulant, & necessitatis inopia laborant, opem &

(a) Aveniacum Gallice *Avenai* insigne virginum monasterium ordinis S. Benedicti quinto ab urbe Remensi milliari dissitum.

(b) Hic obrepsit Amanuensium error, nam in serie episcoporum Metensium nullus reperitur, cujus nomen a littera O. incipiat. Sedebat autem tunc Stephanus, qui ecclesiam Metensem ab anno 1120. ad 1163. rexit. Hunc Meursius episcopus Madaurensis in historia episcoporum Metensium, & VVasseburgus in hist. Vird. asserunt, adhæsisse quidem Friderico imperatori, sed non animo schismatico. Verum ex hac epistola falsi redarguuntur. Siquidem Stephanus propter schisma fuit excommunicatus, & postea resipiscens ad hoc vinculo solutus.

(c) Theodericus Barrensis ex primicerio electus anno 1164. sed non consecratus fuit.

(d) Flaiacense seu Flaviacense monasterium a S. Geremaro abbate & fundatore *S. Germer* vulgo appellatum quatuor horis a Bellovaco distans.

auxilium conferre, & manu sollicitudinis A subvenire. Hac itaque consideratione inducti, pro P. adolescente bonæ indolis caritatem vestram attente rogamus atque monemus, quatinus divini amoris intuitu & pro reverentia beati Petri ac nostra, victum & vestitum, quousque Dominus ei melius in aliquo loco providerit, misericorditer & caritative tribuatis: ita quod exinde ab omnipotenti Domino præmium possitis perhenne percipere, & a nobis uberes gratias expectare. Data Beneventi non. Februarii.

B

EPISTOLA CLXXVIII.

Pro abbate sanctæ Mariæ Virtuensis.

ALEXANDER episcopus, &c.

(a) Dilecti filii nostri J. sanctæ Mariæ (a) Virtuensis abbatis de quibusdam gravaminibus ecclesiæ suæ illatis querelas nuper accepimus, quas tanto & ejus fine debito volumus terminari, quanto & ecclesia majori paupertate laborat, & abbas ecclesiæ negotia minus potest pro imbecillitate virium C sustinere. Questus est enim quod Man. presbyter ecclesiam de Alvesiolo a bonæ (b) memoriæ (b) B. Catalaunensi quondam episcopo ecclesiæ Virtuensi concessam violenter ei præsumsit auferre, & de restitutione conventus ad appellationis diffugium se dicitur contulisse, sed nec per se, nec per alium præsentiam suam nobis exhibere curavit. Ab Eur. etiam de Colonio decimas laborum suorum & annuum censum domus suæ & a R. de Colonio & fratribus D ejus terras ad jus ejusdem ecclesiæ pertinentes conqueritur injuste teneri. G. præterea de Bergeriis in molendino apud Clamangiam duodecim annonæ sextarios eidem præsumit auferre, & sæpe commonitus reddere contradicit. Unde quia plurimum de vestra discretione confidimus, & præfatus abbas non parum indiget ecclesiæ præsidio confoveri, per præsentia vobis scripta mandamus, quatinus supradictos viros, & partem ejusdem abbatis ante præ- E sentiam vestram convocetis, & querela ecclesiæ ac rationibus partium inquisitis diligenter & cognitis, ita eis finem debitum imponatis, ut prænominatus abbas laborare diutius pro defectu justitiæ non cogatur. Si autem illi, aut copiam sui facere, aut judicio vestro stare contemserint, censura eos ecclesiastica compellatis, episcopo eorum ex parte nostra denuntiantes, ut latam in eos sententiam usque ad dignam satisfactionem faciat observari. Porro quia supra nominatus M. presbyter appellationem suam, ut dicitur prosequi non curavit, caussam illam, si hoc ita constiterit, appellatione remota, terminari mandamus. Data Beneventi quinto idus Februarii.

(a) B. Mariæ abbatia Virtuensis est canonicorum regularium ordinis S. Augustini, præter quam ibidem extat & alia S. Salvatoris ordinis S. Benedicti.

(b) Bosone.

EPISTOLA CLXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro censu Romanæ ecclesiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam ecclesiæ multæ in provincia tua sitæ beato Petro & nobis censuales existunt, de quibus debitum censum longo tempore jam elapso nos vel antecessores non meminimus recepisse; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præscriptas ecclesias cum a dicto filio nostro fratre *Rostaim* fueris requisitus, per litteras & nuntium tuum sollicites, & ipsas debitum nobis censum jam dicto R. assignare compellas, ecclesiarum autem nomina inferius duximus annotanda. Ecclesia sancti Nicolai de Insula de *Lours* decem solidos illius monetæ, & aliæ multæ quarum nomina non habemus expressa, de quibus tuæ discretioni injungimus, ut easdem debitum nobis censum præfato R. secundum diminutionem exsolvere moneas diligentius & compellas. Data Beneventi tertio idus Februarii.

EPISTOLA CLXXX. HENRICO Remensi archiepiscopo & Hugoni episcopo Suessionensi.

Pro pace Ludovici regis Franciæ & Henrici regis Angliæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo, & HUGONI Suessionensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam dilecti filii nostri W. titulis sancti Petri ad Vincula presbyter & O. sancti Nicolai in Carcere Tulliano diaconus cardinalis in partibus ultramontanis diutinam moram fecerunt, spem & fiduciam non modicam habuimus, quod carissimi in Christo filii nostri LUDOVICUS & HENRICUS illustres Francorum & Anglorum reges per studium & diligentiam eorum ac vestram, nec non & per alios religiosos viros reconciliari deberent, & inter se pacem & concordiam firmam habere. Unde quoniam spe & desiderio nostro fru-

mus in hac parte, unde dolemus, frustrati, & quanta toti Christianitati & Orientali ecclesiæ, maxime pro illorum discordia, jugiter detrimenta proveniant, vestra industria nequaquam ignorat, cum id universorum pateat cognitioni. Ideoque fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatinus ad pacem inter illos & concordiam reformandam per vos & alios religiosos viros, quos ad hoc idoneos cognoveritis, totis viribus intendatis, & semel ac sæpius modis omnibus laboretis, ut per hoc utriusque regni populo, qui in hac turbatione crudeliter satis tractatur, possitis cooperante Domino utili provisione consulere, & in conspectu Dei dignum inde præmium, & coram hominibus laudem & gloriam non modicam reportare: nos quoque sollicitudinem & diligentiam vestram teneamur propter hoc multimodis in Domino commendare. Licet autem in hoc semel & iterum repulsam passi fueritis, non tamen vos propterea aliquatenus desistere volumus, sed id frequentius iterare. Data Beneventi tertio idus Februarii.

EPISTOLA CXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro comite Suessionensi super mensuras vini.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Noverit industria tua, nos dilectis filiis nostris decano & canonicis Suessionensibus in mandatis dedisse, ut cum dilecto filio nostro nobili viro comite Suessionensi de querela, quam secum super mensuris vini Suessionensis civitatis habuerunt, amicabiliter pacificeque conveniant, vel coram te exinde ordine judiciario expediantur. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos decanum & canonicos diligenter ammoneas, & districte compellas, quod cum præfato comite de causa quæ inter eos vertitur amicabilem faciant compositionem, aut secum exinde in præsentia tua infra quadraginta dies post harum susceptionem ordine judiciario expediantur, tu vero causam diligentius audias, & eam justitia mediante decidas. Data Beneventi tertio idus Februarii.

EPISTOLA CLXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Roberto clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex diligenti narratione Roberti clerici præsentium latoris accepimus, quod cum Hu. quondam ecclesiæ tuæ archidiaconus, matrem suam sicut ancillam haberet, eamdem pro animæ suæ remedio manumisit, & eam sicut liberam sub dominio Noviciensis monasterii cum heredibus suis perpetuo permanere concessit. Unde quoniam ejusdem loci prior eam, ut audivimus, in servitutem conatur redigere, & tamquam ancillam in potestatem laicam alienare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus rei veritatem diligenter inquiras, & si Roberti præfati matrem taliter manumissam fuisse constiterit, ipsam in servitutem redigi nullo modo permittas, sed ipsam, omni contradictione & appellatione sublata, ita liberam cum heredibus suis facias permanere, sicut a prænominato Hu. noscitur institutum fuisse. Data Beneventi duodecimo Kalendas Martii.

EPISTOLA CLXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Ricardo presbytero.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex litteris venerabilis fratris nostri Hu. Suessionensis episcopi & religiosarum personarum accepimus, quod ad repræsentationem prioris sancti Remigii de Brana, consentiente abbate sancti (a) Evodii, Ricardum presbyterum in ecclesia de Algeco & Cersolio idem episcopus instituit, & ei curam animarum commisit. Quod cum Albertum presbyterum innotuisset, qui jam dictæ capellæ, propter multa quæ a parrochianis illius ecclesiæ sibi imposita fuerant, in præsentia tua dicitur abrenuntiasse, ad præsentiam nostram accedens, super eadem ecclesia nostræ confirmationis litteras impetravit. Quod audiens Richardus apud episcopum contra eum gravem deposuit querelam; quem cum episcopus jam dicto Ricardo ante suam vocasset præsentiam responsurum, ipse episcopi vocatione contempta, ad tuam audientiam appellavit. Cumque uterque in tuo esset examine constitutus, & ille coram te nostras litteras in medio produxisset, tu litteris deferens huic causæ supersedisti, unde quoniam litteræ, quos contra justitiam & per subreptionem imperravit, nullam debent firmitatem habere; fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus si legitime tibi constiterit, quod prædictus A. in

(a) S. Evodii abbatia Branensis ordinis Præmonstratensis in diœcesi Suessionensi.

capellæ

capellæ præscripta non fuisset episcopo præsentatus, vel in præsentia tua ipsi capellæ abrenuntiasset, & prænominatus Ricardus eamdem postmodum capellam canonice obtinuisset, nisi postea commiserit propter quod eam debeat de jure amittere, ipsam ei, omni occasione & appellatione cessante, in pace facias & quiete dimitti: ita quod litteræ nostræ ipsi nullum debeant inferre præjudicium, nec alteri favorem parare. Si qua vero de rebus ipsius ecclesiæ sæpedictus A. per violentiam occupavit, ea memorato Ricardo præcipias reddi; beneficia quoque quæ de eadem ecclesia post ejusdem Ricardi appellationem memoratus A. percepit, eidem Ricardo dilatione & appellatione cessante restitui facias, & de damnis & injuriis illatis satisfactionem congruam exhiberi, præsertim si appellationem a prædicto Ricardo, ad nos factam idem A. non est prosecutus. Data Beneventi quinto Kalendas Martii.

EPISTOLA CLXXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Amelio de Albiniaco.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex relatione Amelii de Albiniaco ad aures nostras pervenit, quod cum inter eum & Johannem de *Malecicurt*, super quibusdam possessionibus in præsentia tua de mandato nostro controversia verteretur, tu auditis hinc inde rationibus diligenter & cognitis, pro supradicto Amelio contra Johannem sententiam protulisti, & ipsi Amelio possessiones præscriptas restitui adjudicasti. Præfatum vero Johannem quoniam sententiæ parere neglexit, excommunicationis vinculo innodasti. Unde quoniam rei judicatæ standum esse juris decrevit auctoritas, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, si res ita se habet, nec sententia illa fuit per appellationem suspensa, memoratum Johannem donec supradicto Amelio congrue satisfaciat, nulla ratione absolvas, vel ab alio permittas absolvi, sed si nec sic resipuerit, terram ejus subjicias interdicto. Data Beneventi secundo Kalendas Martii.

EPISTOLA CLXXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Petro Judæo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos Petrus, olim Judæus, nunc autem Christianus, supplici nobis relatione monstravit, quod abbatissa beati Petri Remensis, quæ ipsum de sacro fonte suscepit, assensu totius capituli unam sibi refectorii sui præbendam assignavit, cumque eam diu in pace percepisset, tu ipsam ei abstulisti. Unde quia illi, qui postposito Judaismo ad legem nostram convertuntur, humane ac benigne sunt pertractandi, propterea quod facile desperant; fraternitatem tuam monemus atque mandamus, quatinus prædicto Petro præscriptam præbendam restitui facias & in pace dimitti, aut si propter justam causam ei beneficium, sicut credimus, subtraxisti, in alio æquivalente ita illi provideas, ne propter inopiam & subtractionem humani subsidii cogatur legem nostram dimittere, & ad suam, tamquam canis ad vomitum, remeare. Data Beneventi non. Martii.

EPISTOLA CLXXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Dominico & Haimardo sociis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum inter Dominicum & Hemardum socios, & inter Theodericum & Haidericum filium ejus super pecunia viginti librarum, quas iidem T. & Ha. sibi a jam dictis Dominico & Hemardo deberi dicebant, in nostra præsentia jam pridem controversia verteretur. Nos causam illam venerabili fratri nostro R. Ferentinati episcopo commisimus cognoscendam. Ipse autem, auditis rationibus hinc inde diligenter & cognitis, amicabilem inter eos statuit compositionem, sicut ex litteris nostris exinde factis tibi evidentius innotescet. Unde quoniam præfatus T. & filius ejus contra transactionis tenorem scripto nostro firmatum venire, sicut audivimus, non formidant; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus eosdem moneas diligentius, & sub anathematis districtione compellas, ut compositionem illam, quemadmodum utriusque partis est, fideli interpositione firmata, & prout in litteris nostris exinde factis noscitur contineri, firmam & inconcussam observent, nec contra eam de cetero venire præsumant. Volumus autem & mandamus, ut in his exequendis te ita diligentem exhibeas, quod supradicti Dominicus & Hemardus ad nostram propter hoc præsentiam de cetero non cogantur venire. Data Beneventi quinto idus Martii.

EPISTOLA CLXXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Hugone serviente.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significatum est nobis, quod cum inter militem quemdam & Hugonem servientem coram venerabili fratre nostro Laudunensi episcopo controversia quædam B tractari deberet, & idem Hugo militi satisfacere nollet, aut coram episcopo justitiæ stare, sententiam excommunicationis incurrit. Demum vero cum crucem Dominicam suscepisset, Jerosolymam profecturus, ad nostram, sicut audivimus, præsentiam venit, & præstito juramento quod nostro super his, pro quibus excommunicatus fuit, staret mandato, absolutionem promeruit, de qua cum, sicut dicit, nostras litteras impetrasset, eas per quemdam nuntium C suum ad partes illas remisit, quas idem nuntius, dum præfatus Hugo in Jerosolymitano itinere moraretur, in veniendo dicitur amisisse. Unde quoniam nobis horum veritas ignota prorsus existit, cum homines simus, nec omnium memoriam possumus habere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus rei seriem diligenter inquiras, & si memoratus Hugo per aliquos qui cum eo coram nobis fuerunt, se per nos absolutum fuisse possit legitime comprobare, ipsum pro absoluto habeas, & ab D aliis facias pro absoluto teneri, dummodo coram te super causa præscripta juris velit æquitati parere. Deinde vero causam audias, & eam, appellatione remota, justitia mediante, decidas. Si autem tibi de absolutione sua plenam fidem facere nequeat, recepto ab eo juramento, quod sub examine tuo super his de quibus excommunicatus fuit justitiæ stabit, eumdem a sententia qua tenetur sine banno absolvas, & deinde causam inter eum & militem ortam sine appellationis remedio studeas terminare. Data Beneventi quarto idus Martii.

EPISTOLA CLXXXVIII. HENRICI Remensis archiepiscopi, ad episcopos & cardinales Romanæ ecclesiæ.

Pro Drogone cancellario.

REverendis in Christo patribus episcopis & cardinalibus sanctæ Romanæ ecclesiæ filiis, HENRICUS Remorum dictus archiepiscopus, salutem & reverentiam.

A Non sine admiratione multa & animi concussione recenseo, quod apud vos nec gratiam meretur obsequium, nec amor vicissitudinem, nec humilitas adjumentum. Si vos in summo rerum cardine divina miseratio collocavit, non sibi contraria, sed voluntati suæ similia quærit a suis professoribus exerceri. Ipse qui dicit: *Ego diligentes me diligo*, a servo suo dictum recipit. *Tu autem, Domine Sabahot, omnia cum tranquillitate judicas & cum magna reverentia disponis nos.* Si vestræ condescendit abjectioni divina dignatio, si dilectionis, tranquillitatis & reverentiæ munus æterna majestas exhibet hominum servituti, quid homo debet referre homini, qui non utique servus, sed conservus est sub imperio conditoris? adorari se prohibet angelus ab apostolo, nec attendit conditionem carnis, sed sui ipsius dominantis arbitrium, nec honorem suscipiens apostolus tumescit, nec erubescit angelus hominem revereri, qui genus humanum noverat Domini sui sanguine reparatum. Locum ejus tenetis, vices agere debetis, & figuram similitudinis imitari, si vobis non necessitatis articulo; sed divinæ vocis imperio subservimus, non debemus gratiam promereri: at cultoribus suis refert Dominus gratiam pro gratia, & dilectores suos multiplici suffragio consolatur. Nos pro servitio reportamus offensam, pro beneficiis jurgia, dissensiones pro pace, pro dilectione molestiam. Quod fovemus opprimitis, quod adversamur assumitis, & sic in vacuum cedit nostra devotio, quam vobis constanter tempore necessitatis exhibuimus, non verbo neque lingua, sed opere & veritate dat omnibus affluenter divina bonitas, & nulli improperat, nec nos obsequia nostra vobis ad improperium replicamus, sed de fructu operum nostrorum volumus justa vicissitudine satiari. Sat est dictum sapientibus. Quidquid enorme est complanat secuta correctio. Agite igitur quod debetis & si quid sumus in oculis vestris, si quid possumus apud vos, si quid de vobis bene meruimus, sentiat vestræ dilectionis efficaciam dilectus & familiaris noster DROGO Noviomensis cancellarius, quem dominus papa, sicut placuit, non sicut credimus E et decuit, duro sententiæ suæ destituere videtur elogio, cujus molestia nos immerito tangit & angit erubescentia, quam sine præjacenti culpa creditur sustinere.

EPISTOLA CXXXIX. HENRICI archiepiscopi Remensis ad Alexandrum papam.

Pro Drogone cancellario Noviomensi.

REverendo in Christo patri & Domino ALEXANDRO Dei gratia summo

pontifici, Henricus Remensis dictus archiepiscopus, salutem & reverentiam. A

Nullus est homini justior dolor, quam beneficii sui perdere diligentiam, nec dilectoris animum gravior potest incursare molestia, quam si pro gratiæ merito titulus reportetur offensæ. Miror & mirari satis non sufficit animus meus, quid occasionis intervenit, quid accidit meriti mei, quid operis intercedit, ut Moysi manus, sentiam graves, & affectum patris non qualem merui repræsentet effectus. Quod enim fovere desidero vestra decolorat auctoritas; & quibus de rigore justitiæ adversor, vestra benevolentia sublevat in profectum. B Audiunt inimici mei & vestri opus vestrum & rancorem meum, & lætantur, quoniam vos fecistis. Non est affectus filialis apud animum patris occultare quod doleat, sed de planta tristitiæ fructum quærere gaudiorum. Duo fecistis opera, quæ miror, nec minus vicem vestram quam meam doleo in illis. Inutilitatem, ne dicam gravius, Attrebatensis illius promovetis in publicum, in quo & ecclesia illa turbatur, confunditur justitiæ rigor, ecclesiastica prædia dissipantur. C Noviomensis ecclesiæ cancellarium virum, ut credo, honestatis & religionis amatorem, & meum familiarem, non citatum, non auditum, non convictum canonice, nec de propria confessione reum, a gradu suo, sicut accepi, removere intenditis. Cui plurimum apud vos sancti pontificis meritum & constitutio debuit suffragari, qui tantum in eo spei fideique reposuit, ut ei cum personatu curam animarum sine scrupulo conscientiæ commendaret. In quo stupor apprehendit omnes, & aures tinniunt audientium, D cum tam diversa meritorum reportent stipendia, inutilitas auxilium, & religio dejectionem. Est aliud præterea quo gravius uritur & urgetur animus meus, quod non sereno vultu scripta mea recipitis, nec apud vos finem sortiuntur acceptum. De regularibus autem clericis cum teneat communis usus ecclesiæ, ut archidiaconi vices agant in episcopatibus, vel parrochiales curas obtineant, de prædicto fratre nostro Noviomensi cancellario non sine gravi cordis scrupulo sustineo, quod eum sic arbitrii vestri sententia debeat prædamnari, maxime cum preces meas pro eo susceperitis, & E commendationem dignam gratia sine gratia remitti non meruerim. Hoc præterea vobis annuntio, quidquid alii dixerint, quum in ejus promotione & communis assensus canonicorum affuit, & nullam audivi sonuisse contradictionem.

EPISTOLA CXC. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Drogone Hamensi canonico.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Devotionis & sinceritatis tuæ litteras, quas nobis pro dilecto filio nostro Drogone Hamensi canonico transmisisti, benigna mentis affectione suscepimus, & eas curavimus diligenter audire. Verum super negotio illo, de quo nos rogasti, nihil aliud tuæ prudentiæ respondemus, nisi quod bonæ memoriæ B. quondam Noviomensi episcopo nos exinde jam primum meminimus respondisse, si nuntii ejus litteras nostras ad eum voluerint deferre. Licet enim regulares viros ad prælationes ecclesiasticas assumptos fuisse persæpe viderimus, numquam tamen legimus vel aliquando audivimus, quod de regulari canonico quisquam fuerit secularis effectus. Quare si precibus tuis in hac parte non acquievimus, quoniam salva ecclesiæ honestate id non potuimus efficere, grave non debes vel molestum habere, aut inde quoque minus turbari, cum scriptum sit, quod nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, regno Dei aptus existit, & uxor Loth quæ respexit, in salem ut condiat legitur conversa fuisse. Tu vero præfatum Drogonem diligentius exhorteris, & omnino inducas, ut ad claustrum suum celerius revertatur, & ibidem secundum professionem suam humiliter studeat Domino deservire. Non enim nobis minus grave, quam tibi existit, quod preces tuas sicut vellemus, salva conscientia nostra, in hac parte non possumus exaudire. Data Beneventi secundo idus Martii.

EPISTOLA CXCI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro G. sacerdote.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquestus est nobis G. sacerdos præsentium lator, quod W. de Carten. sibi septuaginta quinque solidos tenetur exsolvere, quos sibi reddere contradicit. Unde cum inter eos super hoc & de damnis quibusdam, quæ sibi jam dictus G. per præfatum W. illata fuisse proponit, controversia verteretur, idem G. ad nostram audientiam appellavit. Quocirca fraternitati

tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum W. moneas diligentius & districte compellas, quod præfato G. pecuniam prætaxatam sine dilatione aliqua cum integritate persolvat, de damnis illatis plenarie satisfaciat, vel eidem sub examine tuo plenam inde justitiam, appellatione remota, non differat exhibere. Data Beneventi secundo idus Martii.

EPISTOLA CXCII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne canonico Laudunensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Nihil est quod episcopali magis congruat honestati, quam jus & æquitatem diligere, & per injuriam gravatis in sua justitia subvenire. Hac siquidem consideratione inducti, & de prudentia tua omnino confisi, discretionem tuam per apostolica scripta rogamus atque monemus, quatenus Johannem clericum, & ecclesiæ Laudunensis canonicum, ab adversariis contra justitiam exheredari, vel res ejus ab eis per violentiam occupari, nulla ratione permittas, sed eum interventu nostro, & amore justitiæ, in jure suo manuteneas, & illud sibi tua protectione conserves. Data Beneventi id. Martii.

EPISTOLA CXCIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Ha. sacerdote.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos Ha. sacerdos præsentium lator, in sua nobis confessione ostendit, quod cum jam pridem lapsu carnis peccasset, S prædecessor tuus ipsum officio & beneficio suo privavit. Tu vero misericordia motus officium sibi sacerdotale, sicut asserit, reddidisti, sed de beneficio nullam eidem indulgentiam hactenus facere voluisti, licet aliud beneficium non habeat unde vitæ sustentationem valeat percipere. Unde quoniam de beneficio potius quam de officio misericorditer secum esset agendum, præsertim cum multi beneficium possint de A jure percipere, nec tamen officii sacerdotalis administrationem habere; fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus atque monemus, quatinus memorato Ha. in aliquo beneficio præterquam in ecclesia illa quam prius habebat, divini amoris intuitu, & pro reverentia beati Petri ac nostra, necnon & ex tui officii debito studeas providere, unde necessaria vitæ possit competenter percipere, & in ordine suo Domino fideliter deservire, nos quoque sollicitudinem tuam teneamus exinde plurimum commendare, & hoc gratum acceptumque tenere. B Data Beneventi decimo sexto Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CXCIV. MORINENSI episcopo & abbati sancti Quintini de Monte.

Ut audiant causam inter Humolariensem, & de Ribemonte abbates, & abbatissam de Monasteriolo & militem de Brenoth.

C ALEXANDER (a) Morinensi episcopo & abbati (b) S. Quintini de Monte.

Cum inter dilectos filios nostros R. (c) S. Nicolai de Ribemonte & P. (d) Humolariensem abbates, & de (e) Monasteriolo abbatissam, & G. militem de *Brenoth*, de nemore quodam causa diutius ventilata fuisset, ad nostram tandem fuit audientiam per appellationem delata; postremo autem tam priore S. Nicolai, quam responsalibus adversæ partis in nostra præsentia constitutis, cum quisque assereret præscriptum nemus ad suum jus pertinere, & idem D prior causam ipsam, mediante dilecto filio nostro Odone S. Nicolai in carcere Tulliano diacono cardinali, compositione interveniente, decisam fuisse constanter asseveraret; altera pars compositionem non fuisse factam de assensu prædictarum ecclesiarum & militis proposuit. Adjecit insuper quod ab eadem compositione fuerit resilitum, & postea prædictus abbas S. Nicolai præscriptum nemus tenuit ad censum, licet prior, qui pro eo venerat id omnino diffiteretur. E Unde quia nec super his quæ hinc inde allegabantur, nec de meritis causæ nos poterant ad plenum certificare, nos decisioni ipsius negotii supersedentes, ipsum experientiæ vestræ committimus audiendum, & appellatione remota fine congruo terminandum. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus in unum

(a) Morinum seu Tervana haud ignobilis civitas episcopalis ad Legiam fluvium, sub metropoli Remensi, cujus sedes, eversa a Carolo V. civitate, Boloniam translata est.

(b) S. Quintini de Monte prope Peronam monasterium ordinis S. Benedicti sub congregatione S. Mauri.

(c) S. Nicolai de Ribomonte seu Ribodimonte, monasterium ordinis S. Benedicti in diœcesi Laudunensi.

(d) Humolariense primum virginum, deinde monachorum ordinis S. Benedicti monasterium in diœcesi Noviomensi, haud procul ab Augusta Viromanduorum.

(e) Monasteriolum, virginum cœnobium ordinis Cisterciensis ad radicem montis Lauduni.

pariter convenientes, & partes ante præsentiam vestram convocantes, inter eos pacifice & amicabiliter componere studeatis. Quod si hoc fieri non poterit, rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, eamdem causam, appellatione cessante, justitia terminetis. Si vero compositionem quæ mediante prædicto cardinali facta dicitur, aut arbitrium ab eodem cardinali post compromissionem in eum factam prolatum abbas forte S. Nicolai prætenderit, nolumus quod justitiæ alterius partis, nisi rationabiliter constiterit, quod de communi compromissione partium prolatum, aliquod debeat præjudicium generare. Si autem compositio de beneplacito & voluntate eorumdem trium capitulorum, & ejusdem militis facta fuit, seu arbitrium de communi compromissione partium prolatum, aut etiam compositio postea a partibus extitit rata, volumus ut compositio seu arbitrium debeat stare. Si vero huic rei ambo interesse non poteritis, alter vestrum non minus negotium ipsum, ut prædictum est, exsequatur. Data Beneventi XVI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CXCV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut compellat S. Ursmari & Antonienses canonicos dimittere omnes fornicarias. Eos vero qui infra ordinem subdiaconatus sunt & habent conjuges, adhærere conjugibus. Illos autem qui in eo sunt & supra adhærere ecclesiis & dimittere uxores.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad nos quod S. Ursmari & Antonienses canonici, qui prælationi Lobiensis ecclesiæ subesse noscuntur, enormiter & dissolute viventes, fornicarias in propriis domiciliis tenere præsumunt, & quidam eorum, sicut audivimus, matrimonia contraxerunt. Unde quoniam hoc SS. Patrum institutionibus noscitur omnimodis obviare, ut hi qui aliis exemplum boni præbere deberent, male vivendo pravis operibus ad illicita provocent; discretioni tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus universos, qui fornicarias tenere noscuntur, aut beneficiis ecclesiasticis cedere, aut eas prorsus dimittere districtius compellas. Eos vero qui infra ordines subdiaconatus existunt & conjuges habent, uxoribus adhærere, & ecclesiasticis beneficiis penitus carere facias. Si autem ad subdiaconatum vel majorem ordinem sunt promoti, & aliquam sibi contubernio ausi sunt copulare, tu ipsos ab hujusmodi copula prorsus discedere, & in ecclesiis suis omnipotenti Domino fideliter deservire, omni cum districtione cogas. De cetero Lambertum clericum S. Ursmari canonicum, qui dilectum filium nostrum (a) J. Lobiensis ecclesiæ abbatem injuste fatigans ad nostram appellavit audientiam. . . .

EPISTOLA CXCVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate sancti Martini Laudunensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum (b) sancti Martini directa nuper ad nos relatione pervenit, quod E. sacerdos de Monte Bunoldi & Hu. de *VVarch*, decimas ab eis contra justitiam exigunt, & G. de *Chamelsi* pro pasturis quibusdam eos graviter & injuste fatigat, pro quibus utique controversiis, nos illos ad præsentiam venerabilium fratrum nostrorum Ambianensis & Noviomensis episcoporum volumus convenire, ut sub eorum judicio negotia ista finem debitum sortiantur. Per apostolica itaque scripta fraternitati tuæ mandamus, quatinus eosdem viros ad vocationem illorum accedere, ac judicium illorum suscipere omni cum districtione compellas, & taliter in illorum malitia cohibenda pontificatus officii auctoritatem exerceas, ut jam dicti fratres per instantiam tuam de justitiæ suæ possint conservatione gaudere, & tua fraternitas de pace religiosis fratribus procurata, commendationem debeat invenire. Data Beneventi decimo tertio Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CXCVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro VVillelmo Suessionensi decano.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remorum archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilectus filius noster Willelmus Suessionensis decanus nobis studiose proposuit, & idipsum quædam litteræ bonæ memoriæ ADRIANI papæ prædecessoris nostri co-

(a) Johannem, qui anno 1159. Franconi successit, præfuitque annis viginti, ad annum scilicet 1179. quo abbatiam dimisit.

(b) S. Martini ecclesia olim in suburbio Laudunensi, nunc infra urbis mœnia primum clericorum, deinde regularium, tandem anno 1124 agente præsertim Bartholomæo episcopo ad Præmonstratenses transiit.

gnitioni nostræ plenius infuderunt, quod cum frater noster HUGO episcopus Suessionensis ecclesiæ ad eamdem vocatus & electus fuisset, jam dictus antecessor noster præfati decanatus redditus tenues esse considerans, præbendam quam electus habuerat, memorato decano concessit, & eum exinde investivit, ita quidem quod ad officium decanatus præbenda illa in posterum spectare deberet. Mandavit itaque tam electo prædicto, quam Suessionensis ecclesiæ capitulo, ut concessionem illam ratam habentes, nec contra illam venire, nec eam ullo tempore præsumerent perturbare. Unde quoniam prælibatus episcopus id, sicut audivimus, nullatenus adimplevit; sed præbendam contra hoc non dubitavit transferre, eidem per scripta nostra præcepimus, ut præfato decano præbendam illam, quam ad manus suas tenet, quæ fuit Theobaldi de Veteri-foro, omni contradictione & appellatione cessante, assignet, & ipsum eamdem permittat in pace tenere, ita quidem quod ad decanatu officium debeat de cetero juxta prædicti antecessoris nostri statutum spectare. Quod si episcopus nostrum in hac parte præceptum exequi forte contemserit, tu id, omni dilatione & appellatione remota, diligentius exsequi non omittas. Data Beneventi undecimo Kalendas Aprilis.

EPIST. CXCVIII. SUESSIONENSI episcopo.

Pro eodem VVillelmo decano.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, Suessionensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex relatione dilecti filii nostri Willelmi ecclesiæ tuæ decani, & ex tenore quarumdam litterarum bonæ memoriæ ADRIANI papæ prædecessoris nostri accepimus, quod cum tu ad ecclesiam jam dictam electus & vocatus fuisses, præbendam, quam in ea tenebas, eidem decano concessit, & eum exinde investivit, adjiciens quod præbenda illa ex tunc ad decanatus officium pertineret. Quoniam igitur præfatum decanum præbenda præscripta juxta prædecessoris nostri & benefactoris tui statutum atque mandatum habere, sicut audivimus, nullatenus permisisti, sed eam in alium pro tuo beneplacito non dubitasti conferre, cum non deceret te contra Romanæ ecclesiæ statuta ita recenter venisse, a qua tantum beneficium in continenti receperis, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus memorato decano præbendam illam, quam ad manus tuas tenere dinosceris, & quam T. de Veteri foro tenebat, sine dilatione, omni occasione & appellatione A cessante, assignes, & in pace possidere permittas, ita quod eadem præbenda, juxta quod prænominatus antecessor instituit, ad decanatus officium debeat de cetero pertinere. Si autem distuleris hæc adimplere, noveris nos venerabili fratri nostro HENRICO Remorum archiepiscopo in mandatis dedisse, ut ea quæ prædiximus, omni dilatione & appellatione remota, plenius exequatur.

EPISTOLA CXCIX. CAPITULI Suessionensis, ad Henricum Remensem archiepiscopum.

B

Pro cantore Suessionensi.

REverendo domno & patri HENRICO, Dei gratia Remorum archiepiscopo, universum Suessionensis ecclesiæ capitulum, salutem & cum debita reverentia devotionem.

Notum sit vestræ sanctitati, quod R. cantor noster & quatuor fratres nostri cum eo a nobis missi Parisius, in domo regia episcopum nostrum regis placita ibi tenentem invenerunt, & coram multitudine tam C militum quam aliorum hominum, litterarum Domini papæ plura paria ei porrexerunt, exponentes continentiam singularum, omnibus qui aderant audientibus & intelligentibus, cum eas ipse totas legere nollet. Sero autem facto prædicti fratres venientes ad eum ad sanctum Victorem, quæsierunt ab eo responsum super mandato, quod erat de præbenda decano assignata, cum illas legisset litteras quæ illud mandatum continebant, aliud ab eo non potuerunt extorquere responsum, nisi quod in proximo missurus esset nuntium ad dominum papam, D per quem ei sub illo & aliis mandatis debita responsurus esset.

EPISTOLA CC. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Alberto sacerdote.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO E Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium Albertus sacerdos, non sine labore ad nos rediens, supplici nobis conquestione monstravit, quod presbyter de Basauchis & Castellana & filius ejus Nicolaus, matrem illius redditus suos quærentem, & ad te propter hoc recurrentem, ausu temerario incarceraverunt, & ipsam diutius detinuerunt: ita quod occasione illa redditus suos amisit. Unde quoniam nulla ratione pati volumus vel debemus, ut hi qui sacro sanctam Romanam ecclesiam vi-

sitant, rerum suarum dispendium sustineant vel jacturam; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus tam presbyterum, quam Castellanam & filium suum instanter moneas & districte compellas, ut prædicto presbytero de injuriis irrogatis satisfaciant, & illata damna resarciant, vel sub tuæ discretionis examine plenam exinde sibi justitiam, appellatione remota, exhibeant. Si autem commonitioni tuæ parere noluerint, eos ecclesiastica animadversione percellas. Illos vero qui prædicti sacerdotis redditus perceperunt, eosdem ipsi reddere, vel coram justitiam exhibere, omni appellatione cessante, constringas. Data Beneventi undecimo Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCI. ALBERTO sacerdoti de Augeio & Cersolio.

Confirmat ecclesiam S. Remigii de Augeio & capellam de Cersolio.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, Alberto sacerdoti salutem & apostolicam benedictionem.

Justis petentium desideriis facilem nos convenit impertiri consensum, & vota quæ a rationis tramite non discordant, effectu sunt prosequente complenda. Ea propter, dilecte in Domino fili, tuis justis postulationibus grato concurrentes assensu, ecclesiam S. Remigii de Augeio cum capella de Cersolio ad eam pertinente & aliis pertinentiis suis tibi canonice concessam, devotioni tuæ auctoritate apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Data Beneventi XI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCII. BELVACENSI episcopo.

Pro A. decano Castri-Radulfi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis dilectus filius noster A. decanus Castri-Radulfi, quod cum ipse super quibusdam causis coram venerabili fratre nostro H. Remensi archiepiscopo, ad quem primo a fratre nostro Catalaunensi episcopo fuerat appellatum, graviter impeteretur; exinde ad nostram audientiam appellavit.

A Unde quia, responsali præfati decani coram nobis præsente, adversarii ejus nec venerunt, nec pro se responsales miserunt, prædictas causas experientiæ tuæ committimus debito fine, absque appellationis remedio, terminandas. Ideoque fraternitati tuæ præsentium auctoritate mandamus, quatinus cum inde requisitus fuerit, partibus ante tuam præsentiam convocatis, easdem causas diligentius audias, & has appellatione remota justitia mediante decidas.

B

EPISTOLA CCIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro B. presbytero.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquestus est nobis B. presbyter, quod cum abbati & conventui (a) Branensi viginti libras Provinientium in suis necessitatibus mutuasset, & multotiens ab eis requisisset, ipsi eas sibi reddere noluit. Unde quo-
C niam injustum est, & obvium honestati; pecuniam accommodatam non reddere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum abbatem & fratres infra triginta dies post harum susceptionem commoneas & districte compellas, ut prænominato presbytero prætaxatam pecuniam cum integritate persolvant. Si autem potius causam intrare decreverint, quam pecuniam ei reddere, tu partibus ante tuam præsentiam convocatis, diligenter causam audias, & eam remoto appellationis obstaculo, justitia mediante decidas. Data Be-
D neventi decimo Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia sancti Johannis Suessionensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad audientiam nostram pervenit, quod
E G. & servientes ejus ecclesiæ sancti Johannis de Vineis nemus quoddam præsumunt auferre, & eam super hoc molestare non cessant. Quia vero ecclesiarum jura integra debemus, quantum in nobis est tueri & illæsa servare; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratum G. & servientes ejus ab ecclesiæ præscriptæ (*)

(a) Brana celebre ordinis Præmonstratensis monasterium in diœcesi Suessionensi, quod a canonicis sæcularibus ad regulares istius ordinis transiit anno 1130. in quo cernitur toparcharum Branensium sepultura.

molestatione, cessante appellatione, prorsus cessare compellas: ita quod si aliter tibi non adquieverint, tu ipsos usque ad condignam satisfactionem vinculo excommunicationis astringas, nisi a sua molestia velint omnino desistere, vel cum ecclesia supradicta de his quæ in quæstione vertuntur coram te ordine judiciario experiri. Data Beneventi decimo Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Her. ut ei ablata restituantur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium Her. nomine graviter de canonicis de Monte conqueritur, quod ei unam domum, unam vineam, unum hortum, & unam oscham, quam heriditario jure asserit ad se pertinere, contra justitiam abstulerunt. Quia igitur non decet viros ecclesiasticos alterius jura illicite occupare, qui aliis virtutis & honestatis exemplum debent præbere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos canonicos indesinenter commoneas & districte compellas, ut præfato Her. præscriptam domum, vineam, hortum, & oscham, postposita mora & occasione, restituant, ac libere & quiete dimittant. Quod si forte cum eo super hoc voluerint experiri, partes ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis & cognitis, diligenter causam ipsam absque appellationis remedio mediante studeas justitia terminare. Data Beneventi v. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro decano & canonicis ecclesiæ Suessionensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum universis in sua justitia cura debeamus propensiori adesse, illis tamen specialiter nos oportet intendere, qui sedem apostolicam pro suis & aliorum negotiis visitare noscuntur. Qualiter autem dilecti filii nostri decanus & canonici Suessionenses pro causa quæ inter eos & fratrem nostrum episcopum (a) suum vertitur, apostolicam sedem adierint, & quosdam etiam Capel- A lanos ejusdem episcopatus secum adduxerint, tuæ discretionis prudentiam non credimus ignorare: Inde siquidem est, quod eisdem jura sua integra volentes & illæsa servare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si præfatus episcopus aliquem de suspectis vel de testibus etiam aut aliis fautoribus suis, quoniam ad præsentiam nostram venerunt, vel quia cum memorato decano & fratribus ejus in causa sua steterunt, vel in aliquo gravare voluerit, tu eum ab hujusmodi præsumtione, omni occasione vel appellatione remota, prorsus cessare compellas, etsi quidquam in eos hac occasione statuerit, tu id, sublato appellationis remedio, non differas in irritum revocare, memoratos vero decanum & canonicos, nec non & universos qui sibi in negotio suo assistunt, ita protegas & defendas, ut a supradicto episcopo non possint indebite aggravari, aut aliquod juris sui incommodum sustinere. Data Beneventi secundo Kalendas Aprilis.

(a) Is erat Hugo de *Champfleuri* Ludovici VII. cancellarius, ex canonico Parisiensi factus episcopus.

EPISTOLA CCVII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro præcentore R. Suessionensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum dilectus filius noster R. Suessionensis ecclesiæ præcentor coram nobis existeret, ex relatione ejus accepimus, quod duo prædecessores illius altare de *Bosserre*, toto vitæ suæ tempore, dum præcentores essent, possederunt, quod venerabilis frater noster Suessionensis episcopus, cum præcentoria vacaret, cuidam dicitur contulisse, in quo juri & dignitati suæ jam dictus præcentor non modicum asserit derogatum fuisse. Quoniam igitur indignum est, ut ipse, quem prædecessoribus suis meritis non credimus inferiorem, beneficiis, quæ iidam pro commisso sibi officio tenuerunt, debeat sine rationabili causa privari. Episcopo jam dicto per scripta nostra præcepimus, quatinus si proximos antecessores ejus hoc per quadraginta retro annos pacifice tenuisse, & ipsum eodem contra voluntatem suam privatum fuisse constiterit, eumdem in illius possessionem omni occasione & appellatione cessante inducat, & in pace possidere permittat, nec ipsum super hoc ulterius molestare præsumat, si autem nostrum in hac parte præceptum infra viginti dies post litterarum nostrarum susceptionem non fuerit executum, tuæ discretioni præsentium auctoritate injungimus, ut prænominato cantori præscriptum altare, omni occasione & appellatione cessante, si ita esse inveneris, infra

infra alios viginti dies reddas, & pacifice facias possidere: ita quod episcopus de cetero nullam adversus eum super hoc possit querelam habere. Data Beneventi secundo Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Radulfo de Cuphies *contra Josbertum de Monte, & contra Petrum de Nantolio.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquestionem Radulfi de *Cuphies* accepimus transmissam, quod Josbertus de Monte, quamdam domum quæ fuit patris sui, injuste possideat, & Petrus de Nantolio quamdam terram ejus pignori detinet obligatam, de qua sortem suam & multo amplius dicitur percepisse. Quia vero unicuique ita sua debemus jura servare, ut aliis suam justitiam nullatenus denegemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum J. studiosius exhorteris, & omni cum districtione compellas, quod memorato R. præscriptam domum, omni contradictione postposita, reddat, vel eidem super hoc justitiæ complementum in tua præsentia facere non omittat. Supradictum vero P. si de terra quam in pignore tenet, sortem suam & tantumdem deductis impensis perceperit, prænominato R. sine alicujus pecuniæ exactione eam restituere moneas attentius, & appellatione remota, ecclesiastica districtione compellas. Data Beneventi II. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCIX. ABBATISSÆ de Broburc.

Qualiter imponit silentium Manasse presbytero super capellania earum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus abbatissæ & sororibus monasterii (a) Bruburc, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum dilectus filius noster magister Matthæus responsalis vester & Manasses presbyter, pro causa, quæ inter vos & eumdem M. super capellania vestra diutius noscitur agitari, in nostra essent præsentia constituti, nos litteris judicum, quibus causam illam commisimus diligenter auditis, & rationibus hinc inde pleniter intellectis, jam dicto M. perpetuum inde silentium auctoritate apostolica imposuimus, & vos ab ejus super hoc impetitione omnino absolvimus: ita quidem quod ei propter appellationem vel aliam causam super capellania præscripta respondere de cetero nullatenus teneamini. Data Beneventi II. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCX. AMALRICI regis Jerosolymorum, Henrico Remensi archiepiscopo.

Pro subventione terræ Orientalis.

AMALRICUS per Dei gratiam Jerosolymorum rex, religione venerabili, sed regii sanguinis nobilitate pollenti eadem gratia H. Remorum archiepiscopo, salutem & quidquid potest in utraque vita felicius optari.

Confidenter ab eis expectantur beneficia, quorum manus liberalis nihil novit melius, quam donare, nihil felicius quam misereri. Inde est quod vestræ, de qua plurimum confidimus & speramus, nobilitati, regni Orientalis molestias, quibus nimis importune fatigatur, innumerabiles necessitates & divinæ flagella iracundiæ, quibus secundum diem tentationis horis pene singulis conteritur & frangitur, familiarius & majore confidentia, utile & necessarium duximus enodare. Et licet continuus & frequens internuntiorum, discursus, quod patimur onus grave cum intimis suspiriis non patiatur a vobis incognitum sepeliri, urget tamen laboris immensitas excubantium pro foribus instantiam periculorum expressius exponere. Multiplicatis impiæ gentis agminibus, ex quo Antiochenus principatus, Domino permittente, ut multorum relatione vestra novit cognitio, contritus est, tanta Turcorum super nos violenta facta est irruptio, quod vix posset auribus expediri. Hujus afflictionis nostræ gemitus & militiæ Christianæ crebra suspiria, vestræ prout oportuit pietati, tamquam quæ plurimum potest nostris adversitatibus subvenire, scriptis supplicibus studuimus aperire. Communicato consilio in Ægypti regnum descendimus, in cujus ingressu urbem munitissimam, opitulante Domino violenter effractam oppugnavit Dei populus. Quo successu Ægyptiorum rex, consternatus, admodum infinitam multitudinem nobis & sæculo inauditam pecuniæ summam, ut pacis nobiscum iniret fœdus, oblatis vadibus promisit. Porro nos accito tam regni nostri fidelium, quam apud nos peregrinantium principum consilio, placuit peregrinis, quos cura nobis erat maxima propositum revereri, eorumque specialius adquiescere voluntatibus, ut ad regni ejusdem ulteriora, oblata pecunia spreta, progrederemur. Ingressa interim per occultissimas deserti vias Turcarum manus vehementis-

(a) Broburgum seu Borburgum insigne nobilium virginum Benedictinarum monasterium in diœcesi olim Morinensi, nunc vero S. Audomari, a Clementia Flandriæ comitissa circa annum 1039. fundatum.

sima, apta congressibus, & nostros sæpius concursus experta, in tanta Ægyptios erexit confidentia, ut a pactis resilirent prioribus. Sic ergo regnum opulentissimum tantum nobis sæpius accreverat emolumentorum in tributis & vectigalibus, nobis pene nostro utilius, in jus & ditionem hostium migravit nostrorum. Quo in facto, tantum genti perditissimæ virium accessit & roboris, tantis præterea victoriarum rebus secundis nostrarum impugnatione urbium, in singularis superbiæ culmen elati sunt, ut nobis de cetero non solum resistendi confidentia, verum respirandi libertas, nisi nos visitaverit oriens ex alto, denegetur. Ea propter sanctissimum patrem nostrum patriarcham dominicæ resurrectionis, cum eruditissimis & Deo amabilibus viris Cæsariensi archiepiscopo, & Aconensi episcopo, cum aliis Templi & Hospitalis fratribus, cum lacrymis & suspirio multo ad vos dirigebamus, sed majore impeditionis cumulo subsequente, prima & secunda die, quo a portu nostro secesserunt, tanta irruit tempestas, procellarumque & fulgurum ira de cœlo, quod dirupta navi, & perditis universis apparatibus, quos secum deferebant, ad ultimum remoti portus vix attingentes littora, nudi evaserunt. Nos igitur hæc non sine multo dolore percipientes, ne diuturniori expectatione regni Orientalis in deterius langueret subventio, regni columnam & ecclesiæ speculum F. archiepiscopum Tyrensem, & post dominum patriarcham in regno dignitate altiorem, genere & prudentia pollentem, & cum eo virum religionis & honestatis cultorem Peneadenum episcopum, strenuum militem A. de *Landast* & venerabiles fratres Hospitalis cum lacrymis & prosecutione litterarum nostrarum ad vestram dirigimus magnitudinem, implorantes enixius, quatenus Dei miseratoris intuitu, eos benigne suscipiatis in nostris petitionibus, quas credimus rationi consonare, benignius exaudiatis, eis tamquam nostræ præsentiæ per omnia credatis. Quidquid enim eorum personis liberalitatis, honoris & gratiæ collatum fuerit, nostræ impensum reputabimus proprietati. Audiatis gemitus compeditorum, filios interventorum solvatis, regnum Christi pretiosissima morte dedicatum de ipsis in Christum sævientium leonum faucibus eripiatis. Tædet proinde animas nostras miseriarum seriem infructuosa conquestione vobis totiens signasse, sed querimoniarum & scribendi pariter finis est in foribus, animarum tamen nostrarum sanguinem profanatum, sanctum sanctorum, transmigrationis filios dispersos de manu vestra Deus fortis ultionem requirat Dominus.

Sensus obscurus.

EPISTOLA CCXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Pramonstratenses compellat ad reddendam A. de Vilers *terram suam.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa nobis conquestione nobilis viri A. de *Vilers*, nostris est auribus intimatum, quod dilecti filii nostri abbas & fratres Præmonstratenses, quamdam terram, quam ad feodum suum spectare proponit, sine illius consensu intrarunt, & eam injuste detinent occupatam. Unde quoniam sicut religiosis viris sua tenemur jura servare, sic & aliis Christianis in sua justitia non debemus deesse: ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratos abbatem & fratres diligenter admoneas, & si opus fuerit, districte compellas, ut præfato A. terram præscriptam sine dilatione restituant, & in pace dimittant, vel eidem sub examine tuo justitiam inde sufficientem exhibeant. Data Beneventi II. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro canonico Laudunensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Æquum & rationabile judicatur, ut his qui pro ecclesia sua dispendium sustinent & laborem, dignæ recompensationis præmium & fructum recipiant optatæ consolationis. Dilectus siquidem filius noster P. Laudunensis canonicus, diligenti nobis relatione proposuit, quod rogatu quorumdam canonicorum suorum, pro negotio ecclesiæ suæ in propriis expensis ad nostram præsentiam laboravit. Unde quoniam non est idoneum, nec consentaneum rationi, ut laborem & dispendium nulla habita recompensatione debeat sustinere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatos canonicos moneas & districte compellas, ut prædicto P. expensas necessarias quas de mandato eorum ad nos veniendo fecit, appellatione & contradictione cessante, restaurent. Data Beneventi tertio nonas Aprilis.

EPISTOLA CCXIII.

Pro F. clerico ut ei præbenda reddatur.

ALEXANDER episcopus, &c.

Pro filio nostro F. latore præsentium vos jam pridem satis affectuose rogavimus, ut ei præbendam unam in ecclesia sancti Stephani, vel in ecclesia beatæ Mariæ de Vallibus concedere deberetis & liberaliter assignare. Scripsimus insuper quod tu, frater episcope, B ipsum in clericum ordinares, & deinceps jam dictarum ecclesiarum instituere canonicum non differes. Vos autem sicut consuevistis nostras in hac parte preces surdis auribus pertransistis, nec præfato F. in aliquo providere curastis. Quoniam igitur indignum est, ut viri scholasticis disciplinis diutius intendentes, nullum beneficium habeant unde necessaria vitæ possint decenter percipere, universitatem vestram per iterata scripta rogamus, monemus & rogando mandamus, quatinus memorato F. primam præbendam, quæ C in alterutra præscriptarum ecclesiarum post illam, quam dilecti filii nostri abbatis (a) Vallis-lucentis assignari præcepimus, vacare contigerit, divini amoris intuitu, & pro reverentia beati Petri ac nostra, necnon & respectu probitatis suæ dare & assignare curetis, ut hac saltem vice preces & mandatum nostrum sibi sentiat in aliquo profuisse, & nos de admissione precum nostrarum uberes vobis gratias exsolvere debeamus, & petitiones vestras libentius promovere. Tu vero, frater episcope, eum sicut tibi alia vice mandavimus, tonsurare studeas, & in clericum ordinare, ordinatum autem ad alteram præscriptarum ecclesiarum D intitules, & ita efficias, ut ad nos ulterius non cogatur redire, quoniam id grave nobis admodum existeret & omnino molestum.

EPISTOLA CCXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro clericis ecclesiæ Braguensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO E Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Notum sit fraternitati tuæ, nobis a canonicis Braguensibus nuper insinuatum fuisse, quod Gauses Maucerienfis & monachi de Novieis redditus de *March*, quos ecclesiam suam centum annis pacifice possedisse proponunt, irreverenter subtrahere non formidant. Unde quoniam nostra interest unicuique jura sua integra & illibata servare; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictum Gauses & monachos instanter moneas & districte compellas, ut prænominatis canonicis præscriptos redditus libere & quiete dimittant, damna illata resarciant, vel sub tuæ discretionis examine plenam exinde justitiam, appellatione remota, non differant exhibere. Data Beneventi nonas Aprilis.

EPISTOLA CCXV. ABBATI S. Remigii.

Pro Walando clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto fratri abbati sancti Remigii Remensis, salutem & apostolicam benedictionem.

Invitat nos & hortatur cura suscepti regiminis, clericis qui in gremium sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ assumti noscuntur, propensiori cura intendere, & eis nostræ provisionis solatium commodius providere. Unde quia dilectus filius Valandus clericus noster inseparabili nobis & firmissima devotione adhæsit, & tanta est litteratura & morum honestate ornatus, quod ipsum merito diligere & sincera debemus caritate amplecti, eum caritati tuæ propensius commendamus: rogantes plurimum atque monentes, quatinus pro reverentia beati Petri ac nostra, & intuitu sui-ipsius, qui tibi & ecclesiæ tuæ, si vixerit, plurima poterit commoda & incrementa conferre, prædicto Walando in scholis Parisius liberaliter & honeste provideas, & beneficium ipsum per duo convenientia tempora anni ei facias commode assignari, ut ex hoc liberalitati tuæ gratias uberiores debeamus exsolvere, & libentius & efficacius petitiones tuas exaudire. Quidquid enim a nostro interventu feceris, nobis specialiter factum fuisse putabimus. Volumus autem ut idipsum nobis tuis litteris studeas intimare. Data Beneventi VII. idus Aprilis.

EPISTOLA CCXVI. HENRICO Remensium archiepiscopo.

Pro abbatissa Bruburgensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Venit ad apostolicæ sedis clementiam M. sacerdos, & contra abbatissam Bruburgensis ecclesiæ querimoniam in auditorio nostro proposuit, quod eum a capellania illius ecclesiæ, in qua per eam fuerat institutus, sine causa canonica removisset. Nos au-

(a) Vallis-lucentis monasterium ordinis Cisterciensis in dioecesi Senonensi anno 1127. ab Artaldo abbate Prulliaci fundatum.

tem qui in monasteriis puellarum maturos A & longævos novimus presbyteros ordinandos, qui nullam sui suspicionem ex ætate vel moribus facere videbantur, minoris ætatis obtentu eum in sua querimonia non duximus audiendum. Ceterum quia loco suo alium quemdam juniorem se asseruit institutum; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus veritatem rei diligentius investiges, & si hoc verum esse noveris, & illum ab officio & beneficio capellaniæ removeas, & abbatissam canonica disciplina corripias, quod juvenes capellanos affectat habere, & ita levitatem illius emendes, B ut ipsa quod minus caute gestum fuerat, non in deterius, sed in melius emendare procuret, & abbatissæ aliæ quæ audierint, in capellanis instituendis majorem debeant cautelam habere. Data Beneventi tertio idus Aprilis.

EPISTOLA CCXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut decanum S. Laurentii de Roseto ad residendum compellat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significatum est nobis, quod cum decanus S. Laurentii de Roseto assiduam ibi deberet facere mansionem, & ipsius ecclesiæ servitiis jugiter interesse, alibi morari præsumit, & ecclesiæ sibi commissæ obsequium omnino postponit. Quoniam igitur non decet eum, qui majorem in ea personatum gerit, se ab illius servitio taliter absentare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum decanum moneas diligentius, & omni cum districtione compellas, ut assiduam in ecclesia præscripta secundum ipsius consuetudinem faciat mansionem, vel decanatum præscriptum omnino dimittat. Data Beneventi III. idus Aprilis.

EPISTOLA CCXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Galtero clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex tenore quarumdam litterarum tuarum accepimus, quod cum inter abbatem S. Petri Catalaunensis & Walterum clericum latorem præsentium, super quibusdam possessionibus & eleemosyna quadam coram te de commissione nostra controversia tractaretur, eidem finem debitum nullatenus imposuisti, sed ipsam potius ad nostrum remisisti examen. Quoniam igitur, qua occasione id feceris, ignoramus, fraternitati tuæ per iterata scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde diligenter auditis & cognitis, eamdem causam, sublato appellationis remedio, justitia mediante, decidas. Si autem causæ illi infra triginta dies post harum susceptionem litterarum debitum finem imponere forte nolueris, id venerabili fratri Ambianensi episcopo quam cito significes, ut ille secundum quod ei mandamus, causam ipsam valeat terminare. Data Beneventi secundo idus Aprilis.

EPISTOLA CCXIX. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro G. clerico & pro Hu. Burgensi & pro M. uxore sua.

C ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam G. clericus, lator præsentium, in audientia nostra deposuit, quod Hu. Burgensis & M. uxor sua eidem G. quamdam domum, ad eum hereditario jure spectantem auferre præsumunt. Quoniam igitur omnibus in suo jure, & maxime pauperibus debemus adesse; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos Hu. & uxorem suam diligenter ammoneas & districte compellas, ut memorato G. præ- D fatam domum sine dilatione restituant, vel eidem plenam super hoc justitiam infra quadraginta dies post harum susceptionem sub examine tuo non differant exhibere. Data Beneventi nono Kalendas Maij.

EPISTOLA CCXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa G. Siclinienses canonici & Galterii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & aposto- E licam benedictionem.

Causam quæ inter G. Siclinensis (a) ecclesiæ canonicum & magistrum Galterium super quadam præbenda noscitur agitari, discretioni tuæ committimus audiendam, & fine debito terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta manda-

(a) Siclinium Belgii oppidum in Melanthisio, ubi corpus S. Piatonis quiescit.

mus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, eamdem causam justitia mediante decidas. Nihilominus etiam tuæ dilect. ... mandamus, ut causam quæ inter dilectum filium nostrum Gunterum & canonicos Siclinienses super sexaginta solidos vertitur, audias, & ipsam debito fine decidas. Data Beneventi tertio Kalendas Maij.

EPISTOLA CCXXI. AMBIANENSI & Meldensi episcopis.

Ut causam quæ de cancellaria Noviomensi vertebatur inter Henricum filium Roberti comitis & Bald. examinent & terminent.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Ambianensi & Meldensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte HENRICI filii dilecti filii nostri nobilis viri comitis (a) ROBERTI fratris carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI illustris Francorum regis, transmissa nobis est relatione monstratum, quod eidem HEN. cancellaria Noviomensis ecclesiæ a venerabili fratre nostro Noviomensi episcopo concessa fuisset, quam postea idem episcopus Bal. canonico ejusdem ecclesiæ dicitur concessisse. Unde cum B. asseveraret quod eadem cancellaria canonice sibi concessa fuisset, & filius comitis sibi eamdem a nobis peteret confirmari, nos neutri eorum duximus annuendum. Quapropter de prudentia & honestate vestra plenius confidentes, causam ipsam experientiæ vestræ committimus audiendam, & fine debito terminandam. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueritis requisiti, in unum pariter convenientes, tam procuratorem HENRICI, quam Bald. ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde auditis diligenter & cognitis, causam ipsam fine debito decidatis. Data Beneventi II. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Garino de Blanciis cujus uxor interfecta est.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Horrendum & immensum flagitium, quod quidam maligno spiritu tacti in civitate tua commiserunt, ad fraternitatis tuæ notitiam credimus jam pervenisse. Cum enim Garinus Blancus in Apuliam causa negotiandi venisset, quidam domum ejus de nocte intrantes, uxorem & filium ejus occiderunt, & res ipsius & uxoris clam rapientes, domum ausu diabolico incendio concremarunt. Unde quoniam tam immane & crudele facinus districtius est puniendum; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si eos explorare poteris qui præscriptum facinus commiserunt, ipsos auctoritate tua moneas & districte compellas, ut prædicto Garino ablata omnia reddant, damna data resarciant, & de tanto excessu ita Deo plenarie satisfaciant, quod hujus delicti veniam mereantur obtinere, & ceteri hoc audientes metum habeant similia perpetrare. Generaliter autem sub excommunicatione præcipias, ut quicumque de rebus suis de domo illius extraxerunt, aut de rebus uxoris titulo commendationis vel debiti habuerunt, eas sibi absque contradictione aliqua reddant. Eos vero qui maleficos illos noverint, ipsos sub districtione anathematis constringas, tibi & ecclesiæ manifestare, nisi sacerdos fuerit cui hoc peccatum sit in pœnitentia revelatum. Data Beneventi V. idus Maij.

EPISTOLA CCXXIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut Arienses canonicos cogat reddere caput sancti Jacobi.

ALEXANDER episcopus, HENRICO Remensi archiepisco, &c.

Perlatum est ad audientiam nostram, quod nobilis vir PHILIPPUS comes Flandrensis caput B. Jacobi ab ecclesia S. Vedasti per violentiam asportaverit, & illud in Ariensi ecclesia dicitur posuisse. Unde quoniam jam dictam ecclesiam sancti Vedasti, quæ nullum episcopum præter Romanum pontificem habet, reliquiis ut aliis bonis suis nolumus sine rationabili causa privari; per apostolica scripta fraternitati tuæ mandamus, quatinus præpositum & canonicos præfatæ Ariensis ecclesiæ instanter moneas, & districte compellas, ut præscriptum caput cum aliis reliquiis prætaxatæ ecclesiæ sancti Vedasti, omni occasione & appellatione cessante, restituant. Quod si juxta commonitionem tuam præfatum caput cum reliquiis reddere forte noluerint, prælibatam Ariensem ecclesiam, dilatione & appellatione remota, subjicias interdicto, & in alia ad quamcumque prætaxatæ reliquiæ delatæ fuerint, quamdiu præsentes extiterint, divina prohibeas officia celebrari. Data Beneventi septimo Kalendas Junii.

(a) A quo illustris Drocensium familia originem duxit.

EPISTOLA CCXXIV. O. ABBATI Urſicampi & F. decano Remenſi.

Pro Alermo Belvacenſi, ne ſeparent eum ab uxore, niſi frater ejus B. a ſua ſeparetur conjuge.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis (a) O. abbati Urſicampi, & F. decano Remenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ad audientiam noſtram noveritis eſſe perlatum, quod quidam B. nomine in civitate Belvacenſi legitimum dicitur matrimonium contraxiſſe, & circa decennium cum uxore ſua in omni tranquillitate manſiſſe. Cum autem Alermus prænominati B. frater uxoris fratris ſui conſobrinam ſibi matrimonio copulaſſet, quidam, ſicut nobis proponitur, adoleſcentes, ad quos hereditas ſponſæ illius proximo loco ſpectare videtur, patribus & majoribus ſuis reticentibus, junioris fratris Alermi matrimonium impedire nituntur, de matrimonio tamen fratris primogeniti, quod per omnia junioris matrimonio ſimillimum eſt, modis omnibus reticentes. Quia vero ſuboriri videtur ſatis manifeſta ſuſpicio, quod adoleſcentes, reticentibus majoribus, junioris fratris tantummodo matrimonium impetant, & diſſociare nitantur, præſertim cum ſi caritatis zelo ducerentur, diſſolutioni matrimonii fratris primogeniti, ſi, prout dicitur, ſimili modo innixum eſt, primo debuiſſent inniti, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus rei veritatem diligentius inveſtigetis, & niſi aliæ tales perſonæ apparuerint, quæ ipſum matrimonium velint, & legitime poſſint impetere, prædictos adoleſcentes, cum non amore juſtitiæ, ſed ardore potius avaritiæ & odii livore, reticentibus majoribus, videantur movere quæſtionem, ad accuſationem ejuſdem matrimonii nullatenus recipiatis; ſed matrimonium ipſum in ſuo ſtatu faciatis manere, niſi forte communis fama loci habeat, quod inter eos aliqua ſit parentela. Ceterum ſi aliæ graves perſonæ & maturæ apparuerint, quibus fides ſit adhibenda, vos cauſam audiatis, & eam remoto appellationis obſtaculo fine canonico terminetis, eaſdem perſonas monentes propenſius & hortantes, ut ſicut ratio videtur exigere, primum fratris primogeniti, deinde junioris matrimonium impetant & accuſent. Verum ſi communis fama loci non habeat, quod aliqua inter eos parentela exiſtat, nec aliæ perſonæ quales diximus apparuerint, quæ idem matrimonium legitime impetere velint, vel poſſint, Alermum & uxorem ejus ſine quæſtione aliqua inſimul manere noſtra auctoritate faciatis. Præterea ſi tanta ſunt uxores fratrum & ipſi fratres inter ſe conſanguinitate conjuncti, quod nihil penitus ſit in uno matrimonio, quod non ſit in altero, nullos audiatis, niſi utrumque matrimonium voluerint impetere, cum hoc non amore juſtitiæ, ſed odio, non bono zelo facere videntur: quoniam tolerabilius eſt eſſe conjunctos contra hominum ſtatuta, quam quod Deus conjunxit ſeparare. Data Beneventi III. Kalendas Junii.

(a) Odoni. Eſt autem Urſicampus monaſterium inſigne ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Noviomenſi, de linea Claravallis anno 1129. fundatum.

EPISTOLA CCXXV. HENRICO archiepiſcopo Remenſi.

Pro Aprili de Manſo.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſi archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ex relatione nobilis viri Aprilis de Manſo nobis innotuit, quod Henricus de Magnoprato, poſtquam idem A. Dominicam crucem Jeroſolymam profecturus ſuſcepit, villanos ſuos & multas res ſibi pertinentes injuſte dicitur abſtuliſſe, & ipſos per violentiam detinere præſumit. Et licet univerſorum jura ex injuncto nobis a Deo ſummi pontificatus officio integra cogamur & illæſa ſervare, illorum tamen nos oportet propenſius jura tueri, qui relictis bonis ſuis, ubi ſteterunt pedes Domini, cum multo labore illuc eundo deſiderant adorare. Ideoque fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus prædictum Henricum diligenter commoneas, & inſtanter ſtudeas exhortari, ut ea quæ memorato A. poſtquam fuit crucis inſignitus ſignaculo, abſtulit, omni occaſione & excuſatione ceſſante reſtituat, & in pace dimittat. Quod ſi infra quadraginta dies poſt harum ſuſceptionem & tuam commonitionem hoc exſequi recuſaverit, totam terram ſuam interdicto ſupponere non omittas. Quod ſi nec ſic reſipuerit, perſonam ejus excommunicationis ſententia non differas innodare. Data Beneventi III. non. Junii.

EPISTOLA CCXXVI. HENRICO archiepiſcopo Remenſi.

Ut L. cruce ſignato fiat ſatisfactio de quodam homine ſuo occiſo.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſi archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ex relatione nobilis viri Lod. de Buren noſtris eſt auribus intimatum, quod Angult. de Aiteio, poſtquam idem L. Dominicam

crucem Jerosolymam profecturus suscepit, quemdam hominem suum diabolico furore succensus, sicut asserit, interfecit. Et quoniam tam gravis & detestabilis excessus non debet inrequisitus dimitti, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus prædictum Aug. districte compellas, ut super tanto excessu vel eidem L. digne satisfaciat, vel justitiæ complementum exhibeat, si vero aliqua de rebus memorati L. prædictus A. noscitur abstulisse, ut ea sibi restituat, vel justitiam sufficientem exhibeat, ipsum auctoritate nostra omni cum districtione compellas. Data Beneventi IV. nonas Junii.

EPISTOLA CCXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Gaufrido clerico Ambianensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in præsentia nostra Gaufridus pauper clericus, supplici nobis relatione monstravit, quod cum pater suus medietatem cujusdam domus, quam infra claustrum Ambianensis ecclesiæ possidebat, jure hereditario pignori obligasset, nec haberet in facultatibus unde eam recolligere posset, eidem proposuit Gaufrido, quod si medietatem redimeret, eam sibi donaret. Qui utique paternæ voluntati adquiescens, quamdam terram vendidit, & præscriptæ domus medietatem propria pecunia redemit. Postmodum autem idem pater suus, cogente necessitate, a Gaufrido canonico pecuniam mutuo suscepit, pro qua persolvenda illi prædictæ domus medietatem, eodem Gaufrido absente & nesciente, pignori obligavit, alteram vero partem ejusdem domus, quæ matri suæ in dotem fuerat data, cuidam clerico Engelario nomine in pignore dedit. Unde quoniam se injuste in hoc gravatum proponit, experientiæ tuæ causam ipsam committimus audiendam, & fine debito terminandam. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & eamdem causam justitia mediante decidas, cautius providens, ne prædicti clerici per potentiam seu per divitias suas pauperis clerici & viduæ mulieris valeant justitiam conculcare. Data Beneventi tertio nonas Junii.

EPISTOLA CCXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Berengario clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte canonicorum sancti Symphoriani Remensis nostris est auribus intimatum, quod cum ecclesiam Wistri Berengario bonæ opinionis clerico, sicut accepimus, concessissent, (a) abbas ejusdem ecclesiæ donum capituli injuste nititur præpedire. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus hujus rei veritatem inquiras, & si tibi constiterit quod donum præscriptæ ecclesiæ ad capitulum & non ad abbatem de jure pertineat, & ipsa ecclesia memorato Berengario canonice concessa fuerit, ipsum eamdem libere facias obtinere, & abbatem ab ejus infestatione, omni appellatione remota, cessare compellas. Data Beneventi secundo nonas Junii.

EPISTOLA CCXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Hugone milite.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex tenore quarumdam litterarum venerabilis fratris nostri Catalaunensis episcopi, jam pridem accepimus, quod Hugo miles præsentium lator, quosdam falsos testes conduxerat, & per eorum testimonium inter se & uxorem suam fecerat divortium celebrari: quod postea præfato episcopo tam ipse quam testes prædicti sua confessione monstrarunt, & ab ipso de perjurio misericordiam postularunt. Unde nos sibi, si bene recolimus, per scripta nostra mandavimus, ut si per testes idoneos, de quibus verisimile esset quod pejerare non vellent, legitime sibi constaret supradictos testes pretio conductos fuisse, vel alium inter eos gradum cognationis existere quam ipsi dixerunt, præfato Hugoni uxorem suam restitueret, & ipsos faceret insimul permanere, si neuter eorum adhuc alii se matrimonio copulaverat: demum vero tam illi, quam testibus de commisso pœnitentiam condignam imponeret. Unde quoniam sicut hujus cum multo labore & discrimine ad nostram præsentiam

(a) Hoc ex loco colliges Remense canonicorum collegium S. Symphoriani olim fuisse abbatiam, aut regularem, aut sæcularem.

venientis iterata querela demonstrat, nihil inde hactenus efficere voluit, ei per scripta nostra mandavimus, ut secundum aliarum nostrarum tenorem, in negotio isto, omni dilatione & appellatione remota, procedat. Quod si facere forte noluerit, tu id juxta tenorem litterarum nostrarum, quas ei inde transmisimus, omni occasione & appellatione cessante, celerius exsequaris. Data Beneventi decimo sexto Kalendas Julii.

EPIST. CCXXX. R. CATALAUNENSI archidiacono & abbati S. Memmii.

Ut audiant causam inter Herbertum Medanarium & Milonem clericum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Roberto Catalaunensis ecclesiæ archidiacono, & abbati (a) S. (a) Memmii, salutem & apostolicam benedictionem.

Significatum est nobis, quod Milo clericus Herbertum custodem ecclesiæ S. Mariæ instantius impetit, quod eidem ecclesiæ valens C. libras subripuerit, & eumdem civem Catalaunensem, quod M. excommunicato scienter communicavit, accusat. Unde quoniam de vestræ discretionis & honestatis prudentia fiduciam non modicam obtinemus; causam illam ab examine venerabilis fratris nostri Remorum archiepiscopi ad nos per appellationem delatam experientiæ vestræ committimus audiendam: ideoque discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueritis requisiti, utramque partem ante vestram audientiam convocetis, & rationibus hinc inde diligenter auditis & cognitis, eamdem causam, sublato, ut dictum est, appellationis remedio, justitia mediante decidatis. Data Beneventi XIV. Kalendas Julii.

EPISTOLA CCXXXI. PHILIPPO abbati Præmonstratensi, &c.

Pro pace Præmonstratensis ecclesiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, (b) (b) PHILIPPO Præmonstratensi, & ceteris abbatibus Præmonstratum in Dei nomine congregatis.

Pervenit ad nos quod occasione quorumdam, quæ inter vos noviter statuistis, non paucorum conversorum vestrorum animi sunt turbati, usque adeo ut plures eorum facilius convertantur ad sæculum, quam ad A recipienda statuta illa valeant inclinari. Unde quoniam pensandum est majoribus & cavendum, ne gregem dominicum auctoritate dispergant, quem lenitate convenit & caritate servare; universitati vestræ consulimus & monemus, quatenus turbationem ordinis, quanto potestis studio, evitantes, universas novitates de quibus inter vos aliqua scissura possit emergere, in tempus aliud differatis. Continete vos intra terminos patrum vestrorum, & videte ne dum vos ad nova & dubia desideratis extendere, quæ certa tenetis & sensistis utilia, cum plurimo dispendio B amittatis. Non negamus & vobis & omnibus, qui divinæ se subjiciunt servituti, ad majora semper esse nitendum, & eos cum B. Apostolo posteriorum oblitos in anteriora se debere indesinenter extendere. Sed & omnia tempus habent. Est tempus loquendi & tempus tacendi. Est tempus mittendi lapides & tempus colligendi. Est tempus seminandi & tempus metendi. Et de facili autem omnis labor amittitur, si non temporis opportunitas observatur. Sane quantum in religiosis conventibus malum discordiæ sit vitandum, malumus vos alieno exemplo C quam experimento proprio edoceri. Videtis enim quia sicut parvæ res crevere concordia, ita maximæ per discordiam sunt dilapsæ. Melius est autem venturis malis ante tempus occurrere, quam postquam venerint pro quærendis remediis laborare, Salomone dicente: *Sapiens videns malum declinat, parvuli transeuntes sustinuere dispendia* Vitate igitur ex nostro consilio usque ad pacem ecclesiæ, donec plenius coabbates vestri ex omni parte conveniant, omnes quæ scissuram possent facere novitates, & parvulos D vestros, quos tamquam gallina pullos suos sub alis caritatis custodire ac fovere debetis, paterna pietate servate. Cum autem pacem ecclesiæ suæ reddiderit, & plenius undique abbates vestri convenerint, utilius & firmius tunc poteritis quod salubre fuerit stabilire. Nam si quid roboris constitutionibus vestris ex vobis forte defuerit, ex apostolicæ sedis auctoritate poterit ministrari. Interim vero tenete quod cœpistis, & ita veteribus ac firmatis ab apostolica sede statutis E insistere, & sub majoris austeritatis obtentu pax ordinis non possit amplius perturbari.

EPISTOLA CCXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Matthæo cive Catalaunensi, ut absolvat eum absque pecunia.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Præsentibus litteris fraternitati tuæ notum

(a) S. Memmii monasterium canonicorum regularium ordinis S. Augustini.

(b) Philippus ex abbate Bellæ-vallis factus abbas Præmonstratensis, vivere desiit anno 1170.

tum fieri cupimus, quod nos carissimus in Christo filius noster LUDOVICUS illustris rex Francorum frater tuus, pro M. Catalaunensi cive satis affectuose rogavit, ut cum interventu amoris & precum suarum a vinculo excommunicationis eum absolveremus, quo ipsum nulla alia de causa, sicut dicitur, innodasti, nisi pro eo quod ad audientiam nostram appellavit. Unde quantum nos & teipsum deceat prædicto regi deferre & ejus petitioni, ubi cum Deo & justitia possumus, annuere, discretio tua non debet aliquatenus ignorare. Ipse enim sicut rex Christianissimus magnam B. Petro in nobis devotionem & reverentiam exhibet, & ad honorem & exaltationem ecclesiæ ac nostram * frequenter intendit. De cujus devotione plurima eidem ecclesiæ incrementa non est dubium provenisse & jugiter provenire. Quapropter dignum est, ut nos ei æqua vicissitudine rependamus, & ad preces suas nos facere non pigeat, quidquid essemus umquam pro aliquo facturi. Ideoq; prudentiam tuam monemus atque mandamus, quatenus intuitu prædicti regis, & mandati nostri obtentu, memoratum M. quem ad te idcirco remittimus, quia ejus negotium sollicitudini tuæ commisimus, appellatione remota diffiniendum, a sententia qua tenetur, postposita occasione, absolvas, & nihil ab eo pro absolutione aliquo modo requiras. Sufficientem tamen cautionem ipsum præstare facias, quod super causa quæ inter eum & Hersendem mulierem vertitur, sententiæ tuæ latæ sive ferendæ stare debeat. Si vero in proferendo judicio aliquid quod sit minus perfectum & inconveniens intercessit, volumus & mandamus, ut illud studeas ordine judiciario plenius emendare.

* al. vel ferventer.

EPISTOLA CCXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia Silvæ-majoris.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres Silvæ-majoris, transmissis nobis litteris, intimarunt, quod bonæ memoriæ S. prædecessor tuus sibi ecclesiam Braguensem de consensu & de petitione nobilis viri comitis Registetensis, jam pridem concessit: ita quidem quod decedentibus canonicis monachi sui ordinis ibidem per priorem de Noveio deberent institui. Nunc autem, sicut audivimus, G. de Mazeriis ejusdem ecclesiæ præposituram cum præbenda quadam a monachis diu possessam, Johanni filio suo a comite fecit, pretio interveniente, concedi, & ipsam taliter occupatam detinere præsumit. Quidam alii etiam, O. scilicet, M. & G. præbendas, quas monachi diu tenuerant, sibi per violentiam usurparunt, & domos eorumdem monachorum, post appellationem ad nos factam, confringi, & res illorum asportari fecerunt. Unde quoniam indignum est, ut ea quæ memorato abbati & fratribus taliter collata fuerunt revocari debeant, & ad manus sæcularium iterum devenire, venerabili fratri Suessionensi episcopo, & dilecto filio nostro abbati sancti Remigii per scripta nostra mandavimus, quatinus partibus ante suam præsentiam evocatis, rei veritatem diligenter inquirant, & si prædictos viros ecclesiæ præscriptæ beneficia taliter accepisse & occupasse constiterit, ipsos diligentius moneant, ut eadem beneficia præfato abbati & fratribus cum fructibus etiam perceptis sine aliqua dilatione restituant, & in pace possidere permittant. Deinde vero si quid juris in his habere confidunt, cum abbate & fratribus coram præfatis judicibus ordine judiciario expediantur. Quod si ad commonitionem prædictorum judicum infra quadraginta dies non fecerint, ipsos omni contradictione & appellatione cessante, vinculo excommunicationis non differant innodare, & si nec sic resipuerint, eosdem perpetuæ depositionis sententia denuntient condemnatos. Illos etiam qui domos monachorum fregisse, & res illorum post appellationem ad nos factam asportasse dicuntur, ad ablatorum restitutionem & damnorum etiam restaurationem sub districtione anathematis, appellatione cessante, constringant. Si autem supradicti viri ad memoratorum judicum præsentiam ire, & quod etiam statuerint suscipere & servare contemserint, tu ipsos omni occasione & appellatione postposita, sententia excommunicationis percellas, & ab omnibus per totam provinciam tuam sicut excommunicatos nunties evitandos. Fratres etiam prætaxati monasterii, qui in partibus illis morantur, pro reverentia beati Petri ac nostra, & suæ religionis intuitu, diligere & fovere intendas, & ipsis in negotiis suis & præsertim in Braguensis ecclesiæ beneficiis, dignitatibus, & aliis justitiis conservandis auxilium & defensionem tuam impendas, nec eos super his ab aliquo, quantum in te est, indebite molestari aut inquietari permittas, sed universos qui ejusdem ecclesiæ præbendas seu dignitates sine prænominati abbatis & fratrum consensu sibi auctoritate propria, vel laicali dono, contra concessionem illis factam usurpare præsumserint, usque ad plenam satisfactionem officiis & beneficiis ecclesiasticis spoliatos, vinculo excommunicationis astringere non postponas. Data Beneventi decimo Kalendas Julii.

EPISTOLA CCXXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Balduino presbytero.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam Balduini sacerdotis ecclesiæ sancti Martini ad nostram præsentiam venientis accepimus, quod Harduinus parrochianus tuus, & filius ejus violentas in ipsum manus ausu nefario injicientes, eum per capillos trahere, & verberibus afficere præsumserunt. B. quoque frater prædicti Harduini & filii sui ad tantum facinus perpetrandum, eis, sicut idem sacerdos asserit, auxilium præbuerunt, & hujus iniquitatis fuerunt socii pariter & consortes. Quia igitur ad pravorum maleficia punienda, pontificalis auctoritas non debet esse negligens vel remissa, nos, qui licet immeriti sedi apostolicæ præsidemus, tam gravis temeritatis excessum, sicut non debemus, deserere nolentes aliquatinus impunitam; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus rei veritate diligentius inquisita, universos quos tibi constiterit in supradictum presbyterum violentas manus injecisse, appellatione remota, publice excommunicatos denunties, & ab omnibus facias sicut excommunicatos cautius evitari, donec passo injuriam congrue satisfaciant, & cum litteris tuis nostro se conspectui repræsentent. Data apud sanctum Germanum nonis Martii.

EPISTOLA CCXXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut A. latori præsentium occupatam ab aliis ecclesiam suam restitui faciat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione A. præsentium latoris accepimus, quod cum T. quondam abbas Dervensis, ei ecclesiam quamdam rationabiliter jam pridem dedisset, G. & Hu. sacerdotes ipsam sibi præsumserunt auferre, quam adhuc detinent taliter occupatam. Unde quia unicuique in sua justitia nos cognoscimus debitores, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatos G. & Hu. moneas attentius, & districtius studeas coercere, quod memorato A. præscriptam ecclesiam sine dilatione restituant, & in pace permittant tenere, vel ei coram te, quod super hoc juris forma dictaverit, appellatione remota, non differant exhibere. Data apud Sanctum Germanum non. Martii.

EPISTOLA CCXXXVI.

Pro Haiderico cujus nepos sagitta percussus fuerat.

ALEXANDER episcopus, &c.

Ex latore præsentium ad audientiam apostolicæ sedis pervenit, quod cum filius ejus, qui decennis erat, cum aliis pueris sagittaret, quidam nepos ejusdem Haiderici sagitta percussus interiit. Quod idem filius ejus, cum inter alios luderet, fortuito casu dicitur peregisse, licet id habeatur incertum. Quia vero, sicut ipse nobis idem proposuit, a prædicto Haiderico secundum consuetudinem illius terræ centum solidos instantius requirebas, ipse ad nostram audientiam appellavit. Unde quoniam in pueris relinqui solet inultum, quod in viris provectioris ætatis humanæ leges decernunt severius corrigendum, dilectioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus vel ab impetitione ipsius desistas, aut coram Noviomensi episcopo, cum ab eo fueris evocatus, te repræsentes, quod idem episcopus exinde statuerit, appellatione remota, suscepturus firmiter & servaturus. Data apud S. Germanum tertio nonas Maij.

EPISTOLA CCXXXVII.

Pro priorissa de Broburg super decem libris.

ALEXANDER episcopus, &c.

Ex parte Helvvidis priorissæ de Broborg, querelam accepimus, quod cum mater ejus decedens decem libras in testamento sibi quondam legaverit, & amitæ suæ ad opus ejusdem priorissæ commiserit custodiendas, heredes ejusdem amitæ suæ prætaxatam pecuniam sibi solvere contradicunt, sed eam potius contra justitiam detinere præsumunt. Ceterum quia ex summi apostolatus officio, quod licet immeriti, dispositione supernæ providentiæ gerimus, unicuique jus suum exhibere tenemur, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus heredes prædictæ amitæ suæ moneatis, & ecclesiastica censura districtius coercere curetis, ut memoratæ priorissæ præscriptam pecuniam absque aliqua contradictione & diminutione restituant, vel coram vobis infra quadraginta dies post harum susceptionem eidem, quod justum est, exinde appellatione remota non differant exhibere: ita quod ipsa contra susceptæ religionis habitum diutinis propter hoc non cogatur con-

tentionibus fatigari, cum per vos jus suum A poterit obtinere. Data xi. Kal. Februar.

EPISTOLA CCXXXVIII. HENRICO Remorum archiepiscopo

Pro fratre Galteri sacerdotis, & pro ipso Galtero ut eis benefaciat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem. B

Ex transmissa nobis relatione Galteri sacerdotis accepimus, quod cum in hujus turbationis principio in episcopatu (a) Tullensi, unde oriundus erat, propter schismaticorum malitiam manere non posset; ad partes Remenses cum matre, fratre quoque, & sorore sua divertit, ubi est hactenus satis laudabiliter conversatus. Unde quoniam, sicut dicitur, frater ejus, etsi litteratus & probus existat, adhuc non est in clericum designatus, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus & exhortamur in Domino, quatenus præfati G. fratrem, divini C amoris intuitu, & pro reverentia beati Petri ac nostra in clericum ordines, & ei alicubi ita competenter provideas, ut necessaria vitæ possit recipere, & omnipotenti Domino fideliter deservire, nos quoque caritatem tuam teneamur exinde multimodis in Domino commendare, & hoc gratum acceptumque tenere. Rogamus ad hæc sinceritatem tuam atque monemus, ut sæpedictum G. interventu nostro taliter habeas commendatum, quod nostras sibi preces apud te sentiat efficaces, & nos affectioni D tuæ uberes inde gratias teneamur referre. Data Verulis xvii. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCXXXIX.

Pro Girardo.

ALEXANDER episcopus, &c.

Querelam Girardi latoris præsentium, non sine multo labore ad apostolicæ sedis clementiam venientis accepimus, quod cum sibi & Ar. quidam consanguineus eorum Manger nomine, sine prole decedens terram suam in eleemosynam contulisset, prædictus Ar. ei multam molestiam exinde cepit & gravamen inferre. Unde uterque illum ad nostram audientiam appellavit: prædicto autem Girardo, sicut diximus, ad nostram præsentiam veniente, quia pars adversa nec venit, nec ipsa responsalem misit, ejusdem causæ debitum non potuimus finem imponere. Sed eam experientiæ vestræ audiendam committimus, & mediante justitia terminandam. Quapropter discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus eam quæ inter eos vertitur, utraque parte ante præsentiam vestram convocata, studiosius audiatis, & eam sublato appellationis remedio, servato juris ordine, terminetis. Data Verulis decimo quinto Kalendas Aprilis.

(a) In Lotharingia sub metropoli Trevirensi.

EPISTOLA CCXL. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut a suffraganeorum & maxime Bartholomæi Belvacensis episcopi vexatione temperet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut tibi a majoribus tuis commissæ tibi ecclesiæ jura integre desideras & illibata servari, sic decet industriam tuam subjectis tibi ecclesiis & personis suas justitias intemeratas relinquere & illæsas servare. Meminimus autem per alias litteras discretioni tuæ jam pridem mandasse, ut in episcopatibus suffraganeorum tuorum & maxime venerabilis fratris nostri B. Belvacensis episcopi nihil tibi contra formam canonum & præter antiquam & rationabilem consuetudinem vendicares. Unde quoniam indignum est, ut subditos tuos debeas injuste gravare, vel eorum jura minus rationabiliter occupare; fraternitati tuæ per iterata scripta mandamus atque præcipimus, quatenus suffraganeis tuis, & præsertim memorato Belvacensi episcopo, nullum contra sanctorum Patrum statuta vel præter antecessorum tuorum antiquam & rationabilem consuetudinem gravamen infligas, neque de clericis aut ecclesiis episcopatuum suorum quidquam, eis inconsultis, nisi causa fortasse ad te fuerit per appellationem delata, statuere vel judicare attentes, nec ab eis quidquam quod tibi de jure non debent requiras. Prohibemus etiam ut præfati Belvacensis personam absque coepiscoporum suorum judicio nullatenus graves; sed si quid adversus eum habueris, hoc E secundum sacrorum canonum formam comprovincialium episcoporum judicio terminetur. Data Verulis xv. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCXLI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Rolando & Arvvino.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquerente nobis Rolando præsentium latore, didicimus quod cum olim causam quæ inter ipsum & Arvvinum super quibusdam rebus sibi ablatis verteretur, prudentiæ tuæ discretionis judicio commisimus terminandam, tu prædictum Arvvinum excommunicationis sententiæ subjecisti, quoniam eidem R. res ablatas reddere vel super his secum contemnebat justitiæ stare. Nunc autem sicut idem R. sibi asserit significatum fuisse, dilectus filius noster abbas S. Remigii præfatum Ar. nulla satisfactione præstita, quod sibi non licuit, a laqueo excommunicationis absolvit. Quoniam igitur sententia in malefactores quoslibet pro suis excessibus promulgata, usque ad dignam satisfactionem robur debet firmitatis habere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si idem abbas, quod non credimus, prædictum Ar. a sententia qua tenebatur, absolvit, ipsum moneas & diligenter inducas, ut supradicto R. infra XV. dies post harum susceptionem ablata restituat, vel in præsentia tua secundum aliarum litterarum tenorem juris pareat æquitati. Quod si non fecerit, in eamdem sententiam ipsum, contradictione & appellatione cessante, reducas. Si vero absolutus non est, præscriptam sententiam non relaxes, donec horum alterum quæ prædiximus, plenius exequi compellatur. Data Verulis XIII. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCXLII. CAPITULO Suessionensi.

Ut P. clerico Ludovici regis restituant subtractam per biennium præbendam.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, P. decano & toti capitulo Suessionensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanta sit in Christo carissimi filii nostri LUDOVICI illustris regis Francorum benignitas, & circa viros ecclesiasticos laudabilis & pia devotio, vestra utique, sicut credimus, discretio non ignorat, & ideo tam vos quam universi qui Domino JESU-CHRISTO in officio clericali deserviunt, ipsius benignitati deberent respondere; ut ipsius erga viros ecclesiasticos & ecclesias augmentaretur benignitas, & susciperet incrementum. Pervenit utique ad nos, & ex parte jam dicti serenissimi filii nostri regis est suggestum, quod dilecto filio nostro P. latori præsentium, clerico suo præbendæ suæ redditus jam per biennium subtraxeritis, & requisiti quod subtractum est noluistis ullatenus restaurare. Quia igitur pati non possumus nec debemus, quod prædictus filius noster ea quæ ad præbendam suam pertinere noscuntur amittat: per præsentia vobis scripta præcipiendo mandamus, & mandando præcipimus, quatenus quidquid ei de præbenda sua, tam in præsenti, quam in anno præterito subtraxistis, infra dimidium mensis post harum susceptionem, omni occasione & excusatione remota, restituatis in integrum, & de cetero nihil ei subtrahere præsumatis. Datum Verulis VII. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCXLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia Compendiensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquesti sunt nobis dilecti filii nostri abbas & fratres Compendienses, quod servientes monasterii sui & burgenses de Compendio eisdem jura debita subtrahunt, & cum eis super his justitiæ stare contemnunt. Abbas quoque sancti Memmii Catalaunensis quamdam decimam, abbas (a) Cari loci & abbas Thenoliensis possessiones quasdam ad eos pertinentes, præsumunt invadere, & eas ipsis conantur auferre. Unde quoniam jura Compendiensis monasterii, quod nullum alium præter nos episcopum habet, specialiter conservare tenemur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratos servientes atque burgenses, præscripto monasterio jura sua sine dilatione aliqua & diminutione persolvere; abbates vero decimam & occupatas possessiones eidem monasterio celerius reddere, aut præfato abbati & fratribus Compendiensibus sub examine tuo plenam inde justitiam facere ex parte nostra & tua diligenter commoneas, & appellatione remota districte compellas. Ad hoc tuæ discretioni præsentium auctoritate injungimus, ut dominum de Tornella, qui quarumdam villarum Compendiensis monasterii, Compendiensis patronus & advocatus existens easdem ultra modum gravare, & ad destructionem conatur redigere, ad plenam abbati & fratribus super hoc justitiam faciendam moneas attentius & sub anathematis districtione coerceas. Data Verulis quarto Kalendas Aprilis.

(a) Legendum videtur Caroli-loci. Est autem Caroli-locus monasterium insigne ordinis Cisterciensis in diœcesi Silvanectensi, a Compendio itinere unius diei dissitum. Est tamen Carus-locus aliud monasterium ordinis Cisterciensis in Comitatu Burgundiæ diœcesis Bisuntinæ.

A

EPISTOLA CCXLIV.

Pro Nicolao cive Catalaunensi.

ALEXANDER episcopus, &c.

Suggestum est nobis, & conquerente Nicolao Catalaunensi cive accepimus, quod magister domus S. Jacobi ei terram quam hereditario jure longo tempore nullo reclamante possederat, per violentiam auferre B non dubitavit. Unde quoniam a viris religiosis hujusmodi non debent oppressiones vel injuriæ committi, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus, cum exinde requisiti fueritis, in unum convenientes utramque partem ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, causam ipsam, sublato appellationis remedio, mediante justitia terminetis. Data Verulis quarto Kalendas Aprilis.

C

EPISTOLA CCXLV. REMENSI & Rothomagensi archiepiscopis eorumque suffraganeis.

Pro ecclesia S. Petri de Silincurt.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Remensi & Rothomagensi archiepiscopis, & eorum suffraganeis, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad hoc cura universalis ecclesiæ nobis est Domino providente commissa, & pastoralis regiminis sollicitudo injuncta, ut evellere, D destruere & eradicare curemus, quæ evellenda cognoscimus & destruenda. Sane quia crescente malitia hominum super terram, pax & tranquillitas ecclesiarum turbatur, & religiosorum quies & otium impeditur, ad extirpanda vitia, & illorum nequitiam reprimendam summopere debemus eniti, & pontificali constantia & virtute accingi, ut per instantiam nostræ sollicitudinis, hi qui otio contemplationis sunt dediti, nullas pravorum molestias vel persecutiones sustineant, & bonæ operationi intendere E valeant & virtuti. Pervenit siquidem ad audientiam nostram, quod ecclesia S. Petri de (a) Silincurt, multis vexatur injuriis & oppressionibus infestatur, & cum apud ecclesiarum ministros de malefactoribus suis querelam proponit, & damna sibi illata postulat resarciri, malefactores ipsi pro evitanda justitia, & causa subterfugii ad vocem appellationis prorumpunt, nec tamen appellationem aliquatenus prosequuntur. Unde quoniam his nullatenus debet appellationis remedium subvenire, qui in dolo & fraude appellare noscuntur, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus cum religiosi viri fratres ejusdem ecclesiæ coram aliquo vestrum super injuriis aut damnis sibi illatis, vel rebus subtractis, malefactores suos convenerint, eos ad plenam & sufficientem justitiam exhibendam singuli vestrum commoneant & compellant, & si in vocem appellationis prorumpunt, nec infra determinatum tempus prosequendæ appellationis ad apostolicam sedem venerint, aut idoneos responsales transmiserint, ipsos, remota appellatione, excommunicationis vinculo astringatis, & sententiam ipsam usque ad dignam satisfactionem faciatis inviolabiliter observari. Præterea quoniam nobis est intimatum, quod vicedominus de Pinciniaco, Bern. de S. Walerico, & Gualterius Tyrellus cum hominibus suis eidem ecclesiæ damna gravia intulerunt, & animalia & alia res non paucas abstulerunt, de quibus nondum satisfacere voluerunt, nihilominus vobis præsentium auctoritate præcipimus, ut si res ita se habet, eos moneatis & districte cogatis, quod prædictæ ecclesiæ ablata omnia reddant, data damna resarciant, de injuriis illatis plenarie satisfaciant, & de cetero ab ejus molestatione penitus conquiescant. Quod si facere forte contempserint, eos remoto obstaculo excommunicationis vinculo innodetis, & usque ad plenam satisfactionem faciatis pro excommunicatis teneri, & si nec sic resipuerint, in terris eorum divina, præter baptisma parvulorum & pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari. Illos autem quos prælibatæ ecclesiæ conversum occidisse, & domos & grangias combussisse constiterit, publice accensis candelis excommunicatos denuntietis, & præcipiatis ab omnibus devitari, donec de tanta iniquitate satisfactionem & emendationem congruam exhibeant, & occisores cum litteris vestris ad apostolicam sedem satisfacturi accedant. Data Verulis IV. Kalendas Aprilis.

(a) Selincurtis abbatia insignis ordinis Præmonstratensis in diœcesi Ambianensi, vulgo appellata *S. Lacryma*, ob Salvatoris Lacrymam, ut aiunt, in ea asservatam.

EPISTOLA CCXLVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne canonico Laudunensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ Johannem Laudunensem canonicum & He. mulierem novercam suam, super hereditate & ceteris rebus patris ejusdem Johannis, diutius noscitur agitari, venerabili fratri nostro Ambianensi

episcopo commisimus audiendam, & remoto appellationis obstaculo fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ad præsentiam præfati episcopi compellas accedere, & quod ipse inter eos exinde judicaverit, appellatione remota, firmiter & inconcusse facias observari & executioni mandari. Data Verulis quinto nonas Aprilis.

EPISTOLA CCXLVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Stephano Remensi canonico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto rarius tibi preces porrigimus, & te minus in hujusmodi oneramus, tanto decet industriam tuam postulationes nostras, & præsertim honestas, libentius exaudire & efficacius promovere, ut affectionem illam quam te jam pridem circa nos & ecclesiam Romanam multipliciter habere comperimus, adhuc etiam exhibitione operis comprobemus. Novit autem industria tua, quod dilectus filius noster Stephanus ecclesiæ tuæ canonicus, vir sanguine nobilis, discretus etiam & probus existat, quare nos obtentu sui ipsius, necnon & respectu consanguineorum suorum, carum acceptumque tenemus, & ejus profectibus, quantum cum Deo possumus, libentius volumus aspirare: inde siquidem est, quod nos de tuæ sinceritatis & de tuæ devotionis affectu plenius confidentes, & dilectæ in Christo filiæ nostræ mulieris B. relictæ bonæ memoriæ. (a) R. quondam Siciliæ regis precibus sollicitis inclinati; fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus attentius atque monemus, quatinus jam dicto Stephano aliquem honorem in ecclesia tua, si quis vacat, vel primum quem in ea vacare contigerit, pro reverentia beati Petri & nostra, & obtentu nobilitatis ac probitatis suæ concedas liberaliter & assignes, ut nos devotioni tuæ multiplices gratias teneamur exsolvere, & preces ac petitiones tuas cum oportunitas se obtulerit libentius & efficacius promovere. Memoratus quoque Stephanus tibi debeat omni tempore fidelior & magis devotus existere, & ad obsequium tuum ferventior apparere. Data Verulis v. non. Aprilis.

(a) Rogerii.

EPISTOLA CCXLVIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro eodem Stephano Remensi canonico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Jam pridem dilectus filius noster Stephanus Remensis canonicus ad præsentiam nostram accedens, a nobis sicut bene meminimus impetravit, ut causam quæ inter ipsum & dilectum filium nostrum P. abbatem sancti Remigii super quibusdam consuetudinibus suorum hominum vertitur, pro quibus ab eodem Stephano ad nostram fuit audientiam appellatum, venerabilibus fratribus nostris Ambianensi & Belvacensi episcopis commisimus, sublato appellationis remedio, terminandam. Verum postmodum, sicut memoriæ nostræ occurrit, aliæ fuerunt a nobis litteræ impetratæ, quoniam nequaquam memoriter tenebamus quod præscripta causa jam dictis judicibus commissa fuisset. Unde fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si in supradictos homines occasione posteriorum litterarum, interdicti, vel excommunicationis est sententia promulgata, eam dilatione & appellatione remota relaxes, dummodo idem Stephanus cautionem præstet, quod coram prædictis judicibus velit justitiæ stare. Data Verulis quinto nonas Aprilis.

EPISTOLA CCXLIX. HENRICO Remensi archiepiscopo & ejus suffraganeis.

Scribit in gratiam ecclesiæ Viconiensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo & suffraganeis ejus, salutem & apostolicam benedictionem.

Audierunt plures vestrûm, ut credimus, quantis gravaminibus, quantis debitorum oneribus (b) Viconiensis ecclesia sit afflicta, & nos quidem tum pro injuncti nobis cura regiminis, tum pro devotione dilecti filii nostri S. abbatis ipsius loci, quem in visceribus nostris carum habemus, omnimodis vellemus, ut eadem ecclesia de tantis relevari posset angustiis, & ad statum pristinum, auxiliante Domino, reparari. Ne itaque sub oculis vestris contingat dici de illa: *Omnes amici ejus spreverunt illam, non est qui consoletur eam inter angustias*; fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, qua-

(b) Confer hac epistolam cum epistola 253. infra.

tenus ubi vobis per jam dictum abbatem vel fratres & nuntios ejus necessitates ipsius ecclesiæ innotuerint, ad sublevationem earum sacerdotalem diligentiam apponatis, & in malefactores ejus, cum requisiti fueritis, ita zelum pontificalis exeratis officii, ita in cohibitione eorum quod ad ecclesiasticam censuram attinet compleatis, ut & ipsa ecclesia pro defectu justitiæ laborare non debeat, & vos de supportandis religiosorum necessitatibus & pravorum malitia reprimenda, & commendationem a nobis & cumulum mercedis a Deo recipere valeatis. Data Verulis x. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCL. TOTI CAPITULO Suessionensi.

Pro Petro canonico Suessionensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, Po. decano & toti capitulo Suessionensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum tu, fili decane, & dilectus filius noster Petrus canonicus vester in nostra essetis præsentia constituti, tu & Nevelo confrater tuus, qui tecum erat, jam dictum Petrum a capitulo excommunicatum, & de ecclesia vestra ejectum fuisse dixistis, eo quod cum fidem vobis dedisset, se illas consuetudines juraturum, quas eum volebatis jurare, id postmodum adimplere contemsit. Petrus vero econtra respondit, quod fidem ea dederat conditione, si cum sana conscientia posset juramentum præstare, adjecit & quod, quia ea quæ debebatis jurare sibi videbantur injusta, salva conscientia sua, juramentum non poterat exhibere. Unde quoniam per eum non stetit, quod in ecclesia vestra assiduus non permansit, præbendam suam cum fructibus etiam perceptis sibi restitui instantius postulabat. Quapropter cum se fidem pure dedisse negaret, & quia nullus contra conscientiam suam debet ad juramentum compelli, eum a sententia qua dicebatur innodatum fuisse absolvimus, & ad vos remittimus absolutum, per apostolica vobis scripta præcipiendo mandantes, & mandando præcipientes, quatenus eidem præbendam suam cum fructibus etiam perceptis infra quindecim dies post harum susceptionem omni excusatione & appellatione postposita restituatis, & ipsum sicut fratrem vestrum honorifice & benigne tractetis. Si autem nostro in hac parte, quod tamen nullatenus credimus, præsumseritis contraire præcepto, noveritis nos venerabili fratri nostro HENRICO Remensi archiepiscopo in mandatis dedisse, ut præfato Petro præbendam suam & subtractos fructus, nullius contradictione & appellatione obstante, absque diminutione restituat, & integre faciat obtinere. Data Verulis VIII. Kal. Madii.

EPISTOLA CCLI. HENRICO Remensi archiepiscopo & comiti Flandrensi.

Pro ecclesia Viconiensi ut ab usuris relevetur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, HENRICO Remensi archiepiscopo & comiti Flandrensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Gravamina (a) Viconiensis ecclesiæ, nec ipsorum magnitudo, nec loci vicinitas vos patitur ignorare. Quia vero sicut dilecto filio nostro S. (b) ejusdem loci abbate suggerente didicimus, miserationis affectu compassi estis, gratum & acceptum habemus, & ut ad relevationem ipsius compassio vestra proveniat exoptamus. Tantis enim oneribus debitorum ecclesiam illam accepimus oneratam, ut nisi exhortatione apostolica accedente, auctoritas ei & potestas vestra subvenerit, cito timeatur in solitudinem redigenda; ita ut ubi religiosorum hactenus habitabat multitudo virorum, desertum, quod absit, fiat, aut habitatio laicorum. Et nos siquidem huic malo tanto fortius desideramus occurrere, quanto & de supportandis religiosorum necessitatibus sollicitiores esse debemus, & jam dictus abbas, quem his oneribus obedientia sola subjecit, devotior nobis & ecclesiæ Dei noscitur ac fidelior extitisse. Quia igitur non facile videtur occurrere unde a tantis possit gravaminibus relevari, nisi a solutione usurarum fuerit absoluta, per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus pro amore Dei, pro reverentia B. Petri & nostra, ad sublevandas necessitates ejusdem ecclesiæ, officii & potestatis vestræ dexteram extendatis, & feneratorum exactiones ita faciatis ab ejus exactione quiescere, ut præter sortem ab ea nihil valeant extorquere. In hoc enim non solum onus ecclesiæ sublevabitis, sed & animæ ipsorum feneratorum a gehennæ incendiis poterunt liberari. Quod si & invitos ad hoc oportuerit eos trahi, id ipsum quandoque illis erit fructuosum, dum compuncti aliquando & conversi ad cor, gratum habere incipient beneficium, quod invitis

(a) Viconium insigne ordinis Præmonstratensis monasterium in diœcesi Attrebatensi, de cujus initiis historiam habes Spicilegii tom. 12.

(b) Stephano de Ursina-valle dicto, qui quartus monasterio præfuit, & illud exoneravit debitis, quæ occasione gravaminum Balduini comitis Hannoniensis & incendii *Haracei* contraxerat, ut discimus ex chronico ms. Viconiensi.

fuerat quandoque collatum. Exerce igitur in illos, venerabilis frater archiepiscope, arguendo, increpando, obsecrando & excommunicando, si pertinaces fuerint, pontificalis auctoritatem officii, & tu, fili comes, ita eos concessa tibi desuper potestate coerce, ut & ipsa ecclesia in statum pristinum, donante Domino, relevetur, & vos de collato eis suffragio & commendationem a nobis & ab omnipotente Deo sempiternæ mercedis cumulum obtinere possitis. Datum Verulis VIII. Kalendas Martii.

EPISTOLA CCLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Petro canonico Suessionensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad tuæ discretionis notitiam volumus pervenire, nos dilectis filiis nostris decano & capitulo Suessionensi firmiter in mandatis dedisse, ut dilecto filio nostro Petro canonico suo præbendam ipsius cum fructibus etiam perceptis infra quindecim dies post susceptionem litterarum nostrarum, omni excusatione & appellatione cessante, restituant, & integre faciant obtinere. Unde quoniam nostrum in hac parte præceptum debito nolumus in hac parte fraudari, præsertim cum nos pro jam dicto Petro carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI illustrissimi Francorum regis, cujus clericus est, preces sollicitas recepimus, & illius etiam justitia non modicum fuerimus provocati, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si ecclesiæ præscriptæ capitulum id infra terminum sibi præfixum adimplere contemserit; tu prænominato Petro præbendam suam cum fructibus etiam perceptis, nullius contradictione vel appellatione obstante, sine aliqua dilatione reddas, & facias absque diminutione habere, nisi id forte juratæ Suessionensi ecclesiæ consuetudini noveris obviare. Si autem id contra juramentum canonicorum suorum esse constiterit, tu præscriptum capitulum dignam alias prænominato Petro de amissis fructibus recompensationem parare, dilatione & appellatione remota, districte compellas. Data Verulis sexta Kalendas Madii.

EPISTOLA CCLIII. CAPITULO Suessionensi.

Pro eodem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, Po. decano & toto capitulo A Suessionensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Injunctum nobis apostolatus officium & susceptæ administrationis auctoritas nos hortatur propensius & admonet, ut viros ecclesiasticos sereno vultu respicere, & ne jura eorum indebitis agitentur molestiis, attenta sollicitudine providere. Inde est quod universitati vestræ per apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus dilectum filium nostrum P. canonicum vestrum fructus præbendæ suæ integre faciatis sine molestia possidere, & quamdiu fuerit in servitio ecclesiæ vel episcopi vestri, aut in B scholis, sine judicio & legitima citatione, eum fructibus ejusdem præbendæ privare nullatenus præsumatis. Datum Verulis Kalendis Madii.

EPISTOLA CCLIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Balduino cancellario Noviomensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO C Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Non excidit a memoria nostra, quam diligenter & affectuose olim per scripta nostra prudentiam tuam monuerimus, ut dilectum filium nostrum Balduinum super cancellaria Noviomensis ecclesiæ nullis indebitis vexationibus fatigares, quominus exinde suam justitiam obtineret. Quia igitur te decet officii tui debitum diligenter attendere, quo D singulis in suo jure adesse teneris potius quam obesse, fraternitati tuæ per iterata scripta rogamus atque monemus, atque mandamus, quatenus considerans diligenter & attendens qualiter non solum hi qui pontificalis gerunt officium dignitatis, sed & universi rationem debeant voluntati præferre, memorato B. pro reverentia B. Petri & nostra super jam dicta cancellaria, nullam molestiam inferas vel gravamen, sed tam sibi quam universis, prout tuum officium exigit, communem te exhibeas justitiæ defensorem. Datum Verulis Kalendis Maij.

E EPISTOLA CCLV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut quosdam excommunicatos ab episcopo Catalaunensi absolvat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad nos, quod cum jam pridem P. Berengaudus Guidonem perniciose satis &

& graviter vulneraſſet, conſanguinei prædicti G. adverſus eumdem pro gravi animi commotione turbati, domum ejus calore iracundiæ concitati fregerunt. Unde frater noſter Catalaunenſis epiſcopus violatores domus ſententiæ anathematis ſubjecit, quos ſine pecunia abſolvere omnino recuſat, licet ipſi parati ſint domum quam fregerant reſarcire. Quia igitur propter hoc, ſi verum eſt, non ita in eos graviter animadvertere debuit, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus atque præcipimus, quatenus memoratos viros ſi res ita ſe habet, ſine banno cum ei cui damnum intulerunt ſatisfecerint, contradictione & appellatione remota, prorſus abſolvas & eos per provinciam tuam denunties penitus abſolutos. Datum Verulis v. nonas Maij.

EPISTOLA CCLVI. F. DECANO & capitulo Remenſi.

Contra Jo. cancellarium & Ægidium decanum de villa Dominica, pro Roberto presbytero de Saceio.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis ſuis F. decano & capitulo Remenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Querelam Roberti preſbyteri ad audientiam noſtram noveritis eſſe perlatam, quod cum Jo. procurator archidiaconi Remenſis, & Ægidius decanus villæ-Dominicæ ſibi objicerent, quod ſcienter participatione cujuſdam excommunicati maculam anathematis contraxiſſet, & hoc ſe dicerent per teſtes legitimos probaturos, tandem die probationi ſtatuta, id ſicut promiſerant non probarunt; ſed jam dictus J. eidem ut ſe ſeptima manu purgaret indixit, adjiciens, ut tres ſacerdotes quos ſibi nominaverat & reliquos in purgatione juxta ſuam voluntatem haberet. Cum autem præfatus preſbyter multoties paratus fuiſſet ſe cum ſuis teſtibus purgaturus, & prænominati J. & decanus cauſam inique proferrent, preſbyter tam perſona quam bonis ſuis ſub protectione apoſtolicæ ſedis poſitis, ad noſtram audientiam appellavit, ſed nuntio ipſius coram nobis præſente, altera pars nec venit, nec aliquem pro ſe reſponſalem tranſmiſit. Quia igitur indignum eſt & iniquum, innocentem ſanguinem condemnare, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ſi ſupradicti J. & decanus objecta probare potuerint, vos ab eodem preſbytero juramento recepto, quod ſuper hoc veſtro debeat ſtare mandato, eum abſque exactione alicujus pecuniæ abſolvatis, & ei congruam pœnitentiam imponatis. Si vero abſque exactione pecuniæ ipſum non duxeritis abſolvendum, eum auctoritate apoſtolica decernimus abſolutum. Ceterum ſi in probatione defecerint, ab eodem preſbytero purgatione propriæ manus dumtaxat recepta, eum ſuper his ab impetitione ipſorum auctoritate apoſtolica penitus abſolvatis. Pro tali enim culpa non eſt adeo gravis indicenda purgatio. Data Verulis IV. idus Maij.

EPISTOLA CCLVII. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

Pro P. ſacerdote ut a domino Remenſi benigne recipiatur.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſium archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Dilectioni tuæ notificamus, quod filius noſter P. in præſentia noſtra aſſiſtens, nobis intimavit, quod in archiepiſcopatu Remenſi natus fuit, & ibi in ſubdiaconum ordinatus eſt, poſtea vero, ſicut aſſerit, devotione bona Jeroſolymam petens, ibi diaconatus ordinem adeptus eſt, reverſuſque ad natale ſolum, in ipſo diaconatus ordine diu Deo deſervivit, poſtea in ſacerdotem promotus eſt. Nunc autem de novo de diaconatus ordine vocatus in cauſam, videns ſui gravamen, ad remedium apoſtolicæ ſedis convolavit. Quoniam vero noſtrum eſt miſereri pauperum ad nos confugientium, inquirentes diligenter de diaconatus ſui ordine rei veritatem, ex teſtimoniis quorumdam percepimus, prædictum P. in diaconum Sydonis ordinatum fuiſſe, & quoniam Romana eccleſia cui ordinante Chriſto deſervimus, conſilii & auxilii tutamentum debet eſſe humiliter petentibus, fraternitatem tuam per apoſtolica ſcripta rogamus monemus atque mandamus, intuitu divini amoris & timoris, memoratum P. benigne recipias cum de ſui ordine diaconatus apud nos ſatis firmiter conſtet, & in ſacerdotali officio in pace Deo ſervire dimittas, & pro reverentia beati Petri ac noſtra aliquod eccleſiaſticum beneficium, unde honeſte poſſit vivere, ei aſſignare non differas. Data Verulis duodecimo Kalendas Junii.

EPISTOLA CCLVIII. HENRICO Remorum archiepiſcopo.

Pro U. & fratre ejus contra abbatem & monachos Aquicinecti, ut audiat cauſam & terminet inter eos, & item inter eumdem abbatem & abbatem S. Foillani & canonicos S. Vincentii.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remorum archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicæ sedis clementiam U. lator præsentium, proposita nobis assertione monstravit, quod cum ipse & frater ejus Nic. de abbate & monachis (a) Auncinis in curia Cameracensis ecclesiæ querimoniam deposuissent, quod vos irrationabiliter exheredarent, & causa ipsa super hoc fuisset discussa, prædictus Nicolaus ad nostram audientiam appellavit, sed abbas & monachi non venerunt, nec aliquem pro se responsalem miserunt. Quia igitur universis Dei fidelibus in justitia sua debitores existimus, fraternitati tuæ causam ipsam committimus audiendam, & appellatione cessante fine debito terminandam, per apostolica tibi scripta mandantes, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam, sublato appellationis remedio, justitia mediante, decidas; ita quod neutra partium merito conqueri possit pro juris defectus. Causam quoque quæ inter prædictos fratres & abbatem sancti Foillani (b) & canonicos S. Vincentii, super quadam parte hereditatis ipsorum agitari dinoscitur, experientiæ tuæ committimus audiendam, tibi significatione præsentium injungentes, ut eamdem causam audias, & eam appellatione remota servata juris æquitate, decidas. Data Verulis x. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCLIX. THEOBALDO Ambianensi episcopo.

Pro Johanne Aculeo contra novercam suam, ut audiat & terminet causam inter eos.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri T. Ambianensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter Johannem Laudunensis ecclesiæ canonicum, & Hel. mulierem novercam suam super hereditate & ceteris rebus partis ejusdem J. diutius noscitur agitari, venerabili fratri nostro Hu. Suessionensi episcopo, nos jam pridem meminimus commisisse. Unde quoniam jam dicta mulier, licet cum præfato J. amicabilem compositionem fecerit, & eam fidei interpositione firmaverit, ab ipsa postea contra fidem suam resilire præsumsit, idem J. ad nostram audientiam appellavit, mulier vero domum ejus per violentiam a complicibus suis fecit infringi, & ea quæ ibidem inveniri poterant asportari. Quoniam igitur nullus esset litium finis, si a transactionibus bona fide factis discedere licuisset; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rei veritatem inquiras & si ita esse constiterit, præscriptam compositionem facias omni contradictione & appellatione remota, ab utraque parte firmiter observari & executioni mandari. Ea vero quæ prænominato J. vel sorori ejus post appellationem ad nos factam subtracta esse constiterit, eisdem ante principalis causæ cognitionem, nostra fretus auctoritate, dilatione & appellatione sublata, restituas, & de damnis illatis, necnon & de his, qui domum suam fregerunt, congruam illi satisfactionem præcipias exhiberi. Quod si prælibata mulier aliter tibi non adquieverit, tu ipsam necnon & fidejussores ejus, nullius contradictione vel appellatione obstante, sententia excommunicationis percellas, & eam ab omnibus usque ad dignam satisfactionem facias irrefragabiliter observari. Et hæc omnia infra xx. dies post harum susceptionem diligentius exsequaris.

EPISTOLA CCLX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro ecclesia Caricampi, ut vicedominus de Pincheri cesset ab inquietatione ejus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione abbatis & fratrum (c) Caricampi ad audientiam apostolicæ sedis pervenit, quod vicedominus Pinginniacensis eis & domui eorum plurima gravamina in rebus & possessionibus suis irrogare non dubitat, quos pro suæ religionis & honestatis fragrantia ab aliorum oppressionibus, quantum possit, attenta deberet sollicitudine defensare. Quia igitur nostrum est religiosas personas & earum loca præcipua in Christo charitate diligere, & ad earum defensionem attentam sollicitudinem & diligentiam adhibere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratum vicedominum studiose convenias, & ecclesiastica districtione compellas, quod si qua damna eisdem fratribus intulit, ea cum digna satisfactione restauret, & ab eorum gravamine & molestatione penitus conquiescat, aut exinde sibi in præsentia tua, sublato appellationis remedio, justitiæ faciat complementum: ita quod jam

(a) Auncinos monachos conjicio esse Aquicinctinos in diœcesi Attrebatensi a verbo Gallico *Anchin*.

(b) S. Foillani ordinis Præmonstratensis monasterium est in Hannonia diœcesis Cameracensis.

(c) Caricampi insigne monasterium est ordinis Cisterciensis de Linea Pontiniaci fundatum in diœcesi Ambianensi, haud procul ab Hesdino circa 1140. ab Hugone comite S. Pauli.

dicti fratres tuæ protectionis munimine esse possint ab ejus molestatione securi, & sua se gaudeant pacifice possidere. Data Verulis x. Kal. Junii.

EPISTOLA CCLXI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro ecclesia Cari-campi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Licet universis Dei fidelibus pro nostri officii debito suam teneamur justitiam conservare, viris tamen religiosis & ferventer divino officio mancipatis tanto promtiori studio debemus adesse, quanto minus convenit eis ex susceptæ religionis proposito litigare. Conquerentibus autem nobis dilectis filiis abbate & fratribus Cari campi, ad nostram noveritis audientiam pervenisse, quod nobilis vir B. de S. Gualarico eis VIII. marcas argenti restituere contradicit, quas cellerarius eorum sibi, sicut dicit, accommodavit. Accedit ad hæc quod cum idem Bernardus pro quodam milite eisdem fratribus super sexaginta libras se fidejussorem constituisset, easdem libras sicut tenetur, sibi restitui nullatenus facit, & alia quam plura gravamina eis & eorum monasterio non desinit irrogare. Unde quia ipsa pontificalis auctoritas, quæ tibi est ab ipso omnium provisore collata, & etiam religionis (a) habitus quem prætendis, ad conservanda jura prædictorum fratrum te monere debent propensius & inducere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum B. diligenter moneas & horteris, ut illas VIII. marcas, quæ sibi a prædicto cellerario accommodatæ fuerint, eisdem fratribus sine molestia & difficultate restituat, & LX. libras, pro quibus se eis fidejussorem constituit, ipsis exsolvat vel exsolvi faciat, & ab eorum molestatione omnino desistat, aut exinde sibi sub examine tuo plenam & sufficientem justitiam, appellatione remota, non differat exhibere Quod si ad commonitionem tuam adimplere noluerit, in eum sublato appellationis remedio, excommunicationis sententiam proferas; & si nec sic resipuerit, terram ejus subjicias interdicto. Data Verulis x. Kalendas Junii.

(a) Quippe Henricus fuerat monachus ordinis Cisterciensis in Claravalle professus, & monachi olim ad episcopalem dignitatem sublimati vestem monachalem non deponebant in episcopatu.

EPISTOLA CCLXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Her. ut ab interdicto absolvatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicam sedem Her. præsentium lator, supplici nobis relatione proposuit, quod cum jam pridem cum noverca sua, & patre ejusdem novercæ, super quibusdam possessionibus causam haberet, ipse & soror ejus ad nostram audientiam appellarunt, unde quia infra congruum tempus non sunt appellationem interpositam prosecuti, J. vicearchidiaconus tuus eos fecit vinculo anathematis innodari. Ceterum idem Her. in nostra præsentia constitutus constanter asseruit, quod tum propter suam puerilem ætatem, tum propter instantem necessitatem appellationem prosequi minime potuerunt. Nos itaque eorum necessitatibus paterno condescendentes affectu, præfatum Her. a sententia fecimus excommunicationis absolvi, fraternitati tuæ præsentium auctoritate mandantes, quatenus sororem ejus ab eadem sententia absque alicujus banni exactione prorsus absolvas, ab eis sufficienti cautione accepta, quod super præscripta causa coram venerabili fratre nostro Ambianensi episcopo & dilecto filio nostro F. decano Remensi, cum memorata noverca sua & patre ejus debeant justitiæ stare. Deinde vero cum exinde fuerit requisitus, utramque partem ad præsentiam eorumdem judicum compellas accedere, & eorum judicium super præscripta causa, appellatione cessante, firmiter observare. Data Verulis VIII. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCLXIII. F. DECANO & Capitulo Remensi.

Pro Viviano presbytero contra episcopum Catalaunensem, ne quod bona fide fecit, in damnum vel infamiam ei vertatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, F. decano & Capitulo Remensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad præsentiam nostram Vivianus pauper presbyter præsentium lator, supplici nobis narratione proposuit, quod cum quidam res cujusdam ecclesiæ furatus fuisset, & eas sibi per secretam confessionem commisit, suppliciter postulans, ut proxima sequenti die res ipsas capellano ejusdem ecclesiæ reddere non differret. Deinde vero fur fraudulenter eumdem capellanum adiit,

suggerens ei obtentu quinque solidorum, quos ab ipso debebat propter hoc recipere, prænominatum presbyterum res illas habere. Statuto itaque die, cum idem presbyter prædictas res secum, eas capellano redditurus, afferret, eumdem capellanum cum fure in via obvium habuit, quem secreto trahens in partem, ei res suas privatim reddidit, asserens eas per confessionem manifestatas fuisse, Capellanus vero id falsum esse constantius asseverans, eumdem presbyterum furem vocavit, & eum tamquam furem cœpit impetere & graviter inquietare. Unde venerabilis frater noster G. Catalaunensis episcopus, sibi ecclesiam quam per quadraginta annos possederat abstulit, & in eum sententiam excommunicationis promulgavit, alia tamen occasione, quod videlicet bis per nuntium suum propter hoc citatus, ad suam præsentiam venire neglexisset. Quia igitur quod ipse bona fide fecerat, non est in suum damnum vel infamiam retorquendum, nec facile credere possumus, quod vir tanti officii & ætatis furtum illud vel sacrilegium commisisset, eum a sententia excommunicationis absolvi fecimus: discretioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandantes, quatinus partibus ante præsentiam vestram convocatis, causam ipsam diligenter audiatis, & eam contradictione & appellatione remota, fine debito terminetis, provisuri attentius, ne justitia pauperis hujus sub examine vestro valeat deperire. Si vero innocens inventus fuerit, ei auctoritate nostra ecclesiam cum fructibus inde perceptis, & officium suum, appellatione cessante, faciatis restitui & in pace dimitti. Data Verulis VIII. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCLXIV. F. DECANO & Capitulo Remensi.

Contra Thomam & Johannem pro Theobaldo clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, F. decano & Capitulo Remensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicæ sedis clementiam Theobaldus clericus lator præsentium, lacrymabili nobis conquestione monstravit, quod magister J. vicarius archidiaconi & Thomas presbyter in eum & fratrem suum violentas manus ausu diabolico injecerunt, & cum post factam ad nos appellationem carceri manciparunt, in quo per XL. dies detenti fuerunt, nec exinde exire potuerunt, donec se centum & duodecim solidis redimere sunt coacti. Deinde vero per quemdam præpositum fidem compulsi sunt præstare, quod appellationem suam nullatenus prosequerentur. Unde quoniam id gravissime in ecclesiæ Romanæ redundat injuriam, nec hoc sicut non debemus, possumus in patientia sustinere, per apostolica vobis scripta præcipiendo mandamus, & in virtute obedientiæ injungimus, quatenus cujuslibet timore, gratia, & amore postposito, rei veritatem diligentius inquiratis, & si ita constiterit, memoratos T. & J. ab omni officio & beneficio ecclesiastico, sublato appellationis remedio, suspendatis, & tam eos quam illos qui præfatum T. & fratrem ejus de appellatione non prosequenda fidem coegerunt præstare, excommunicatos publice denuntietis, & ab omnibus sicut excommunicatos facias cautius evitari, donec jam dicto T. & fratri suo ablata omnia cum integritate restituant, de damnis & injuriis illatis satisfaciant, & ad nos cum vestris litteris veniant satisfacturi. Si vero T. & ejus frater clericos vel sacerdotes in testimonium assertionis suæ producere non potuerint, laicos idoneos tres aut duos, si producti fuerint, recipiatis, & tam in his quam in aliis, quæ prædiximus, juxta formam præcepti nostri, etsi appellatum fuerit, non minus procedatis. Data Verulis VI. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCLXV. HENRICO Remorum archiepiscopo.

Ut audiat causam inter M. & A. & terminet, si consuetudo terræ habet. Sin autem remittat ad sæcularem judicem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, Remensi archiepiscopo HENRICO, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter Martinum & Adam super quadam vinea, quam idem M. repetit ratione consobrinæ uxoris suæ, agitari dinoscitur, experientiæ tuæ committimus audiendam & fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam, si consuetudo terræ habet, quod possit sub ecclesiastico judice terminari, remoto appellationis obstaculo, justitia mediante decidas. Alioquin ad judicem sæcularem, ad quem spectat, remittas.

EPISTOLA CCLXVI. EPISCOPO Catalaunensi.

Ne exigant presbyteri sui pecuniam pro baptismo parvulorum, nec pro sepultura mortuorum.

ALEXANDER episcopus, &c. episcopo Catalaunensi, &c.

Pervenit ad nos, quod civitatis tuæ capellani pro baptismo parvulorum & pro sepultura mortuorum pretium exigunt, nec baptizandis sacramentum regenerationis, aut defunctis beneficium sepulturæ volunt aliqua ratione impendere, nisi sibi pecuniæ quantitas exsolvatur. Quod quia in conspectu Dei & coram hominibus omnimodis detestabile reputatur, & decreto nostro quod (a) jam pridem in concilio (a) Turonensi edidimus contrarium prorsus existit, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus universos tuæ diœcesis sacerdotes a tam nefaria præsumtione omnino compescas, & ne hoc de cetero fiat, per singulas parrochias ex parte nostra & tua publice sub pœna officii (privationis) interdicas. In eos vero quos in tali casu pecuniam recepisse constiterit tantæ cupiditatis ardorem non pecuniaria pœna, sed spirituali ita graviter studeas vindicare, quod ceteri hoc audientes a consimilibus merito terreantur.

EPISTOLA CCLXVII. G. Catalaunensi episcopo.

Pro Milone clerico, ut ei benefaciat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, Catalaunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Commissum tibi officium, & debitum caritatis exposcit, ecclesiasticis viris, & his præsertim, qui in ecclesia nullum adhuc beneficium potuerunt habere, utili provisione consulere, & eis in beneficiis congruis providere. Inde siquidem est, quod nos Milonem clericum litteratum, sicut audivimus, & honestum, qui de parrochia tua oriundus existit, discretioni tuæ propensius commendantes, fraternitati tuæ per apostolica scripta rogamus, mandamus atque monemus, quatenus jam dicto Miloni, pro reverentia B. Petri ac nostra & obtentu probitatis suæ, necnon & ex officii debito, in aliqua ecclesiarum ita decenter & honeste provideas, quod necessaria vitæ possit competenter habere, & in ordine suo omnipotenti Domino fideliter deservire, nos quoque sollicitudinem tuam teneamur exinde non immerito commendare.

EPISTOLA CCLXVIII.

Ut Herbertus civis Catalaunensis ab excommunicatione lata post factam appellationem solvatur.

ALEXANDER episcopus, &c.

Ex transmissa conquestione Herberti Catalaunensis civis ad audientiam nostram pervenit, quod Rollandus capellanus ejus in eum post factam ad nos appellationem, excommunicationis sententiam promulgavit. Quia igitur quidquid contra appellationem ab aliquibus attentatur, nullius debet robur stabilitatis habere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatinus reipsa diligentius inquisita, si tibi constiterit eumdem Her. post appellationem excommunicatum fuisse, eum contradictione & appellatione remota absolutum denunties, & facias pro absoluto haberi. Deinde vero causam, quæ inter eumdem capellanum & prædictum Her. vertitur, studiosius audias, & eam, appellatione remota, debito fine decidas. Data Verulis IV. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCLXIX. BITURICENSI, Remensi, Turonensi, Rothomagensi archiepiscopis.

Pro hæresi damnanda.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus (b) Bituricensi, (c) Remensi, (d) Turonensi, (e) Rothomagensi archiepiscopis & & eorum suffraganeis, S. A. B. (b) (c) (d) (e)

Eis qui disponente domino pontificali sunt præditi dignitate, studendum imminet & summopere vigilandum, ne in ecclesia Dei prava doctrina valeat convalescere, quæ contra fidem catholicam videatur venire: quia negligentiæ prælatorum ecclesiæ posset attribui, si non curarent evellere, quæ sunt ab universis fidelibus penitus resecanda. Inde est quod ad vestri officii debitum exercendum, caritatem vestram attentius exhortantes, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus vos singuli in provincia vestra, ascitis vobis prudentibus & religiosis

(a) Anno 1163. concilium Turonis celebravit, in cujus canone 6. prohibetur ne quid pro defunctorum sepultura exigatur.

(b) Petro de Castra, qui per triginta circiter, annos sedem Bituricensem occupavit, defunctus anno 1171.

(c) Henrico, ad quem extat omnes fere hujus codicis epist.

(d) Joscio ex episcopo Briocensi translato ad ecclesiam Turonensem, 1157. qui obiit 1175.

(e) Rotrodo, qui & ipse ex Ebroicensi ad Rothomagensem sedem translatus 1164. vita functus est 1183.

(a) viris, (a) pravam doctrinam, quam adhuc A quidam tenent & prædicant, quod Christus videlicet secundum quod est homo non est aliquid, penitus abrogare curetis, & Christum sicut perfectum Deum, sic & perfectum ac verum hominem ex anima & corpore secundum quod homo consistentem tenendum & prædicandum præcipiatis, universis sub interminatione anathematis prohibentes, ne doctrinam illam de cetero tenere seu docere præsumant, sed ipsam penitus detestentur. Data Verulis IV. nonas Junii.

EPISTOLA CCLXX. DECANO & capitulo Carnotensi.

Ut Philippo filio comitis Roberti suam restituant præbendam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis decano & capitulo Carnotensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Quantum PHILIPPUS filius dilecti filii nostri nobilis viri comitis ROBERTI C respectu patris, & carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI illustris Francorum regis & & venerabilis fratris nostri Remensis archiepiscopi, nobilis sit & potens, & quanta per eum ecclesiæ Carnotensi commoda & incrementa processu temporis valeant provenire, discretionis vestræ prudentiam decet diligenter attendere, & ejus consideratione tantorum virorum prærogativam facere quam aliis non facitis. Et quia nos ipsi respectu prædictorum virorum illi plurimum debitores existimus, & pro ejus commodo & incremento vigiles & solliciti esse debemus, D & alios ad hoc idem sollicitis exhortationibus invitare, dilectionem vestram rogamus attentius, sollicitеque commonemus, quatenus pro reverentia beati Petri & nostra, & intuitu memoratorum virorum, prædicto Philippo reditus præbendæ suæ non tamquam forinseco, sed tamquam intrinseco cum integritate reddatis, & ei prærogativam in hoc faciatis, quam alias cuilibet non essetis facturi, ut exinde prænominati viri circa commodum & profectum ecclesiæ vestræ, valeant promtiores & magis ferventes existere, & nos quoque sinceritati vestræ uberrimas teneamur gratiarum actiones referre. Data Verulis XVII. Kalendas Julii.

(a) Adversus pravam hanc doctrinam scripsit opusculum Jacobus Cornubiensis, a nobis editum tom 5. Anecdotor. quod quidem dicavit Alexandro III. qui hanc perversam doctrinam jam damnaverat in concilio Turonensi 1163.

EPISTOLA CCLXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Quod pro Philippo nepote suo scripserit archiepiscopo Senonensi & capitulo Carnotensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

B Probata fides & constans devotio, quam ab hujus turbationis initio erga sacro-sanctam Romanam ecclesiam & personam nostram inseparabili virtute exhibuisti, nos hortatur omnimodis & inducit, ut te sicut fratrem carissimum & immobilem columnam ecclesiæ mera velimus caritate diligere, & honori pariter & exaltationi tuæ toto cordis desiderio aspirare, & petitionibus tuis gratuitum effectum, quantum cum Deo possumus & justitia, indulgere. Inhumanitatis enim vitio merito possemus redargui, si exhibitæ nobis tuæ sinceritatis & constantiæ fervorem ullo tempore traderemus oblivioni. Inde est quod licet grave nobis videatur, contra institutionem Carnotensis ecclesiæ, quæ rationabilis est, & quam confirmaveramus, rogare, intuitu tamen dilectionis tuæ, quod alias non essemus facturi, pro dilecto filio nostro PHILIPPO nepote tuo, venerabili fratri nostro Senonensi archiepiscopo apostolicæ sedis legato, & Carnotensi capitulo satis affectuose scripsimus, promti omnimodis & parati tam in hoc quam in aliis tuæ fraternitati deferre, & petitiones tuas libenti animo exaudire. Monemus autem prudentiam tuam & hortamur attentius, quatenus ecclesias & ecclesiastica negotia per maturas & discretas atque honestas personas procures, & postpositis sæcularibus curis, cultui virtutum & honestatis intendas, ut si magnus es sanguine virtutibus major & moribus comproberis. Data Verulis XVII. Kalendas Julii.

EPISTOLA CCLXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

E *Gratias agit pro munere sibi oblato & gratia militibus templi exhibita.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quod nobis in X. marcis auri tua liberalitas subvenire curavit, & eas dilecto filio nostro EUST. magistro militiæ Templi Parisius assignari fecisti, largitati tuæ uberes gratias agimus. Ad hæc de gratia & humani-

tate quam dilectis filiis nostris fratribus militiæ Templi tua fraternitas exhibet, tibi gratiarum exsolvimus actiones: rogantes atque monentes, quatenus pietatis intuitu & pro reverentia B. Petri & nostra, & consideratione religionis suæ, jam dilectos fratres diligas manuteneas & honores, & eis consuetam gratiam & benignitatem impendas, ipsorumque jura contra pravorum incursus protegas & conserves; ita quod ex hoc a nobis possis commendationem recipere, & ab omnipotenti Domino, præmium indeficiens expectare. Data Verulis XVI. Kalendas Julii.

EPISTOLA CCLXXIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut milites Templi adversus hostes suos protegat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Fratres militiæ Templi pro sua religione & honestate, & quia pro defensione Christianitatis contra Saracenos viriliter & potenter decertant, a prælatis ecclesiarum uberiori caritate sunt diligendi, & in justitiis suis propensius confovendi. Verum quoniam eorumdem fratrum transmissa relatione accepimus, quod quidam sunt in provincia tua, qui bona eorum diripiunt, nec ecclesiastico gladio corripiuntur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum prædictorum fratrum de malefactoribus suis querelam receperis, eosdem malefactores per te & per episcopos tuos moneas, & districte compellas, ut memoratis fratribus de damnis & injuriis illatis, rebusque subtractis secundum quod ratio dictaverit, condigne satisfaciant. Quod si ad commonitionem tuam & episcoporum tuorum facere noluerint, eos vinculo excommunicationis astringas, & ad quæcumque loca tuæ provinciæ devenerint, ipsos ibidem facias tamquam excommunicatos vitari. Data Verulis II. Julii.

EPISTOLA CCLXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Radulfum de Cociaco ob confractam militum Templi capellam excommunicatum denuntiet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro H. Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Referentibus nobis fratribus militiæ Templi accepimus; quod Rad. de Cociaco; capella eorum confracta; hominem inde violenter extraxit, unde quoniam tantæ præsumtionis & sacrilegii excessum non possumus nec debemus impunitum relinquere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus; si res ita se habet; prædictum R. publice accensis candelis excommunicatum denuncies, & ab omnibus facias tamquam excommunicatum vitari; donec fratribus de illata injuria plenarie satisfaciat, & ecclesiæ per dignam satisfactionem studeas reconciliari. Data Verulis XVI. Kalendas Augusti.

EPISTOLA CCLXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

In gratiam cujusdam militis qui exhumatus fuerat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei; venerabili fratri nostro HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significaverunt nobis fratres militiæ Templi, quod cum quemdam militem in suo cimiterio sepelissent, qui humiliter ante obitum suum pœnitentiam, corpus & sanguinem Christi recepit, postea timore tuo inducti, eum de cimiterio extraxerunt, licet afferant falsum esse, & nulla ratione posse probari eum excommunicatum fuisse. Verum si non fuit excommunicatus, nec malitiam cum filio suo exercuit, nec ei consensit, pro qua eum asseris excommunicationis laqueum incurrisse; apud Deum & ecclesiam absolutus est, nec ei debes sepulturam ecclesiasticam denegare. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus; quatenus si prædictus miles excessum illum pro quo filius non fuit excommunicatus, cum eo non commisit, nec ei consensit; nec alias excommunicatus erat, ipsum facias in cimiterio ubi fuerat sepultus, occasione postposita, iterum sepeliri. Data Verulis XII. Kalendas Augusti.

EPISTOLA CCLXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Guido canonicus S. Johannis Suessionensis apostata pœnitens ab abbate suo recipiatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Officii nostri nos hortatur auctoritas, & debitum caritatis exposcit; ut pauperibus subveniamus; & devios & errantes ad viam

veritatis revocemus. Iste præsentium lator Guido sub regula S. Augustini in ecclesia B. Johannis Suessionensis canonicus diu extitit, sed diaboli stimulante malitia, habitum suum deseruit. Ante nostram vero præsentiam veniens, & emendationem cum lacrymis promittens, litteras interventionis ad abbatem suum, ut eum reciperet, a nobis impetravit. Quas sicut audivimus abbas omnino contemsit. Culpam etiam suam nobis confessus est, & quod sine abbatis sui licentia ordinem sacerdotii susceperat. Unde eum liberum & absolutum remisimus. Quare discretioni tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus prædictum abbatem, ut fratrem suum recipiat diligenter ammoneas. Hoc autem si forte facere contemserit, nostra fretus auctoritate, ovem quæ deviavit ne pereat, ad ovile suum reducere infra xxx. dies post litterarum nostrarum susceptionem, omni excusatione & appellatione cessante, non differas. Datum Verulis VIII. Kalendas Augusti.

EPISTOLA CCLXXVII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut exactiones Thomæ mali burgensis S. Remigii compescat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Perlatum est ad audientiam apostolicæ sedis quod Thomas malus burgensis S. Remigii jam pridem a matre Milonis x. libras exegit, quas viro suo viventi se asserebat mutuo concessisse. Post spatium vero dimidii anni idem T. a prædicta muliere XII. libras pro debito quondam juris sui instantius requisivit, super quibus tam ipsam quam eumdem filium suum sæpius graviter infestabat. Pro siquidem infestatione prorsus indebita, cum se dicerent pecuniam ipsam nequaquam sibi debere, prædictus M. ad nostram audientiam appellavit. Thomas vero appellatione contemta, ipsum temere cepit, & carceri mancipavit, tamdiu eum in captione detinens, donec ab ipso LX. solidós extorsit. Quia igitur tantæ præsumtionis audaciam relinquere nolumus incorrectam, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus universa quæ tibi constiterit prædicto M. post appellationem ablata fuisse, eidem dilatione & appellatione cessante, condigna satisfactione restitui facias & in pace dimitti, & Thomæ de tanto excessu pœnam convenientem infligas. Deinde vero causam quæ inter eos super prædicta pecunia vertitur studiosius audias, & eam appellatione remota, debito fine decidas. Datum Verulis III. Kalendas Aug.

EPISTOLA CCLXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam ei dirimendam committit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis abbatissa S. Petri Remensis, quod cum quidam homo S. Remigii quamdam feminam ecclesiæ S. Petri in uxorem duxisset, abbas S. Remigii hominem illum convenit, & ei propter hoc res suas voluit violenter auferre. Ipse vero pro tanto gravamine ad nostram audientiam appellavit. Inde est quod nos causam ipsam tuæ experientiæ committentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus utraque parte coram te convocata, causam audias & debito fine decidas, ea gravitate servata, quod utraque ecclesia se gaudeat consecutam, & legitimum matrimonium ipsorum non possit dissolvi. Data Verulis III. Kalendas Augusti.

EPISTOLA CCLXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Hubaldo burgensi de castro S. Remigii super violatione pacis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad nos quod J. procurator archidiaconi tui ab Hubaldo burgensi de castro S. Remigii, pro effusione sanguinis & pace, quam eum violasse dicebat, legem effusi sanguinis & violatæ pacis exegit. Verum idem Hu. quæ sibi objiciebantur coram eodem J. omnino negavit. Johannes vero econtra rem esse notam asseruit, nec aliqua posse ratione negari, cum sacerdos quidam se diceret a vulnerato in confessione pœnitentiæ didicisse, quod præfatus Hu. vulnera sibi inflixisset. Hubaldus autem sentiens se ab eodem J. gravari, ad nostram audientiam appellavit. Nos itaque de tua prudentia & honestate plurimum confidentes, causam ipsam tuo examini delegamus, fraternitati tuæ præsentium auctoritate mandantes, quatinus partibus coram te convocatis, causam ipsam diligentius audias, & eam, appellatione remota, debito fine decidas: ita quod sub examine tuo prædictus Hu. nullum sui juris sentiat detrimentum. Data Verulis III. Kalendas Augusti.

EPISTOLA

EPISTOLA CCLXXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate & fratribus de Sarnaio.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione religiosorum virorum abbatis & fratrum de (a) Sarnaio auribus nostris innotuit, quod Rossa mulier & Phy. de Castris eis quamdam vineam per violentiam abstulerunt, quam ipsis reddere contradicunt. Quoniam igitur ad officium nostrum specialiter pertinet, universorum jura defendere, & præsertim religiosorum virorum, qui sunt arctius divinis obsequiis mancipati, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratam mulierem & filium ejus moneas studiosius & compellas, ut præscriptam vineam præfatis fratribus sine molestia & difficultate restituant, & in pace dimittant, aut ipsis exinde sub examine tuo infra XL. dies post harum susceptionem, remoto appellationis obstaculo, justitiæ faciant complementum. Si vero neutrum horum fecerint, ipsos usque ad alterius executionem, omni appellatione remota, ecclesiastica censura compellas.

EPISTOLA CCLXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo & P. abbati S. Luciani.

De matrimonio Adelelmi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, & dilecto filio P. abbati (b) S. Luciani, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ super matrimonium Adelelmi & uxoris suæ noscitur agitari, discretioni vestræ duximus committendam & determinandam. Eapropter prudentiæ vestræ, de qua plene confidimus, per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueritis requisiti, præfatum A. & uxorem suam ante vestram præsentiam convocetis, & quoniam sicut nobis proponitur A. & uxor sua, post appellationem ad nos factam, excommunicationis sententia innodati fuisse dinoscuntur, ipsos auctoritate nostra ab anathematis nodo absolvatis. Et quia ut religiosarum personarum scriptis & attestatione didicimus, matrimonium A. impetentes, odii livore & cupiditatis ardore potius quam amore justitiæ permoti esse deprehenduntur, cum vivente B. ejusdem A. fratre, super matrimonio suo per omnia A. simillimo, quæstio nulla mota fuerit: ex parte nostra infra XX. dies a litteris receptis matrimonium A. in statu suo permanere faciatis, diligentius advertentes, quod tutius est aliquos contra hominum statuta conjunctos insimul permanere, quam quos Deus conjunxit, occasione qualibet separare. Si autem uterque vestrum interesse non possit, alter non minus in causæ cognitione procedat. Data Verulis IV. nonas Octobris.

EPISTOLA CCLXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut VValterio sacerdoti & ejus fratri, qui propter schismaticos e Tullensi diœcesi ad Remensem se transtulerant, providentur de aliquo beneficio.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Non excidit a memoria nostra, nec te credimus esse oblitum, qualiter olim pro Waltero sacerdote & fratre suo, qui relicto propter perfidiam schismaticorum episcopatu Tullensi, unde fuerant oriundi, sicut accepimus, ad Remenses partes se contulerunt, fraternitatem tuam sollicite rogaverimus, & ipsos tibi duxerimus sollicite commendandos. Nunc vero quia pro eodem sacerdote venerabilem fratrem nostrum Suessionensem episcopum, per scripta nostra rogavimus, ut ei ecclesiam, quam canonici S. Gervasii Suessionensis ad preces carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI illustris Francorum regis liberaliter promisisse dicuntur, vel aliam æquivalentem concedat liberaliter & assignet, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus eumdem episcopum instanter moneas & inducas, ut preces nostras in hac parte celeriter studeat & utiliter effectui mancipare. Tu quoque præfatum sacerdotem & fratrem suum interventu nostro habeas de cetero commendatos, quod eorum necessitatibus paterna affectione compati videaris, & nos exinde caritati tuæ multiplices debeamus gratiarum actiones referre. Fratrem etiam prædicti sacerdotis, si ipsum idoneum esse cognoscis, juxta tenorem aliarum litterarum nostrarum non differas ordinare. Data Tusculi XIII. Kalendas Novembris.

(a) Vulgo Vallium Sarnaii ordinis Cisterciensis in diœcesi Parisiensi.

(b) S. Luciani monasterium haud ignobile est ordinis S. Benedicti, apud Bellovacum, quod hactenus perstat sub congregatione S. Mauri.

EPISTOLA CCLXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus Johannem presbyterum, qui vexabat fratres de Mari.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam abbatis & fratrum de (a) Mari nos noveris recepisse, quod cum ab Hugone quondam archidiacono Remensi altare quoddam de voluntate & assensu bonæ memoriæ (b) S. prædecessoris tui eis fuisset concessum, Johannes presbyter ipsius ecclesiæ, in qua idem altare consistit, eos exinde molestare præsumit, nec ipsos præscriptum altare permittit pacifice possidere, sicut idem archidiaconus ipsum noscitur possedisse. Adjecerunt insuper idem abbas & fratres, quod prædictus presbyter duas partes oblationum, quæ ad eosdem fratres pertinere dicuntur, eis solvere omnino recusat. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum sacerdotem ab indebito gravamine & molestatione prædictorum fratrum, tam super eodem altari, quam super aliis collata tibi auctoritate compescas. Si vero idem presbyter contra petitionem eorumdem fratrum se credit fore minutum, & causam cum eis intrare decreverit, tu rationibus utriusque partis diligenter auditis & cognitis, causam ipsam per te ipsum, non per alios, debito fine decidas. Ceterum quia supradicti fratres de terra quæ ad se pertinet, carrucam eorum per eumdem presbyterum fuisse conqueruntur ejectam, & per ipsum eamdem terram violenter asserunt occupatam, nihilominus eamdem causam per te cognosci volumus, & fine debito terminari. Data Tusculi XIII. Kalendas Novembris.

EPISTOLA CCLXXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut fratribus de Mari vineam quamdam reddi compellat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum de Mari nostris est auribus intimatum, quod quidam Remensis civis, qui in monasterio suo habitum religionis assumserat, vineam quamdam eis dimisit, quam ab ipso quidam concivis suus H. nomine a XX. annis retro pignori tenuerat obligatam. Mortuo vero præfato H. filius ejus præscriptam vineam, licet pater ejus inde sortem suam & amplius præter expensas, sicut dicitur, recepisset, insuper nihilominus contra Deum & salutem suam detinuit, & sæpius requisitus vineam ipsam prætaxato monasterio dimittere omnino contemsit. Ipso autem de præsenti luce morte repentina subtracto, Oddo sororius ejus eamdem vineam quasi propriam, sicut dicitur, occupavit, & eam violenter occupare præsumit. Quia igitur indignum est omnimodis & iniquum, ut idem monasterium suo debeat fraudari, maxime cum idem abbas & fratres, sicut asserunt, pro prædicta vinea recolligenda sortem supradicto H. reddiderint, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatam vineam cum fructibus inde perceptis eidem monasterio infra XL. dies post harum susceptionem restitui facias, & in pace dimitti, aut exinde sibi coram te, contradictione & appellatione cessante, plenam & sufficientem justitiam exhiberi. Testimonium autem fratrum ipsorum, per quos jam dictus abbas probare intendit, se prædicto H. sortem suam de prædicta vinea reddidisse, recipere non recuses. Data Tusculi XIII. Kalendas Novembris.

EPISTOLA CCLXXXV. Gallicanis episcopis.

Pro scholis regendis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus & episcopis per regnum Francorum constitutis, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto Gallicana ecclesia majorum personarum scientia & honestate præfulget, & cautius nititur evitare quæ confundere videantur ecclesiasticam honestatem; tanto vehementiori dignum admiratione videtur, quod illi, qui nomen magisterii scholarum, & dignitatem in ecclesiis vestris assumunt, sine certo pretio ecclesiasticis viris docendi alios licentiam non impendunt. Cum autem hujusmodi prava & enormis consuetudo de cupiditatis radice processerit, & decorem admodum ecclesiasticæ honestatis confundat, providendum vobis est & summopere satagendum, ut consuetudo ipsa de vestris ecclesiis penitus extirpetur, cum vobis præcipue & specialiter ascribatur, si quid in eisdem ecclesiis laude dignum inveniatur, vel reprehensione laudandum: nos quoque, qui licet immeriti, dispensante clementia conditoris, suprema fungimur potestate, tantæ cupiditatis & rapacitatis vitium nolentes

(a) Monasterium de Mari, quod olim diœcesis Remensis fuisse videtur, hodie non comparet.
(b) Samsonis.

inemendatum relinqui; fraternitati vestræ A per apostolica scripta mandamus, quatenus sub anathematis interminatione prohibere curetis, ne qui dignitate illa, si dignitas dici potest, fungentes, pro præstanda licentia docendi alios ab aliquo quidquam amodo exigere audeant vel extorquere; sed eis districte præcipiatis, ut quicumque viri idonei & litterati voluerint studia regere litterarum, eos sine molestia & exactione qualibet scholas regere patiantur, ne scientia de cetero pretio videatur exponi, quæ singulis debet gratis impendi. Si vero vestræ prohibitionis vel præcepti extiterint transgres- B sores, eos auctoritate nostra & vestra præscriptis officiis & dignitatibus spolietis. Porro si hoc juxta mandatum nostrum corrigere neglexeritis, negligentiam vestram gravem habebimus & molestam, & ad ea corrigenda manum extendere compellemur: ita quod si voluerint in hujus rapacitatis proposito persistere, non valebunt. Data Tuscul. XIII. Kalendas Novembris.

C

EPISTOLA CCLXXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo & Ambianensi episcopo.

Commendat ei R. mulierem quæ varia a multis gravamina patiebatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi & Ambianensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione R. mulieris accepimus, D quod Gerardus dives canonicus de S Furseio, ei domum suam apud Peronam, & quædam alia abstulit, & damna plurima irrogavit. Drogo vero de *Chameis* & Petrus de Glosa-bocca illi de eadem domo non modica detrimenta intulerunt, & adhuc inferre præsumunt. Quoniam igitur ex injuncto nobis apostolatus officio omnibus in justitia sua debitores existimus, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum G. ut præscriptam domum cum omnibus ablatis & integritate E damnorum eidem mulieri restituat, Drogonem vero & P. ut damna illata resarciant, & de cetero ab ejus molestia & inquietatione desistant, vel in præsentia vestra exinde sibi justitiam, appellatione remota, exhibeant, commonere diligentius & districte compellere studeatis. Si autem monitis vestris obtemperare contemserint, in eos canonicam justitiam exerceatis. Data Tuscul. VI. Kalendas Novembris.

EPISTOLA CCLXXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo & Ambianensi episcopo.

Commendat R. mulierem, quæ a ministerialibus Philippi comitis Flandriæ bonorum jacturam patiebatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo & Ambianensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quia nobis R. latrix præsentium conquesta est de ministerialibus dilecti filii nobilis viri PH. comitis Flandrensis, quod ei bona sua per violentiam abstulissent, eumdem comitem rogavimus atque monuimus, ut prædictæ mulieri ablata omnia faciat reddi, vel plenam exinde justitiam exhiberi. Si autem prædictus comes de ministerialibus suis eidem mulieri justitiam non fecerit, eosdem ministeriales moneatis & districte compellatis, ut memoratæ mulieri ablata universa restituant, vel in præsentia vestra plenam inde justitiam, appellatione remota, non differant exhibere. Si autem neutrum horum adimplere voluerint, eos excommunicationis vinculo perstringatis. Data Tuscul. VI. Kalendas Novembris.

EPISTOLA CCLXXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro excessibus corrigendis in Tornacensi episcopatu.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum in ecclesia Dei audimus aliquid pullulare quod de cupiditatis radice prodeat, & in symoniacam pravitatem prorumpat, ad id celeriter succidendum sollicite nos decet intendere, ne in ecclesia quidquam valeat inveniri, quod oculos divinæ majestatis offendat, vel ecclesiasticæ obviet honestati. Audivimus enim fama referente, & audientes non potuimus non moveri, quod in episcopatu Tornacensi usque adeo regnat effrena cupiditas, ut abbates & monachi, canonici & aliæ personæ ecclesiasticæ, ad quarum præsentationem ipsius episcopatus ecclesiæ spectant, in presbyteros, qui sunt in ipsis ecclesiis ordinati, indebitas exactiones contra rigorem canonum & instituta sanctorum patrum exercere præsumunt, & nisi ecclesias ipsas ad firmam vel ad censum recipiant, & prædictis personis pro sua serviant voluntate, ipsis a præscrip-

tis ecclesiis violenter expulsis, alios qui majora offerant, ibi instituant sacerdotes, & in eisdem ecclesiis ordinandis personarum honestate neglecta, pecuniæ, quod inviti dicimus, exigunt quantitatem. Quoniam igitur ad officium nostrum spectat, tantæ abominationis vitium radicitus extirpare, venerabili fratri nostro T. Ambianensi episcopo dedimus in mandatis, ut super his rei veritatem diligenter inquirat, & si ecclesiam Tornacensem in capite vel in membris tantæ pravitatis vitio invenerit involutam, tibi ex parte nostra significet, ut hujusmodi excessus pastorali sollicitudine corrigas & emendes. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum super his corrigendis ejusdem episcopi scripta receperis, tantæ iniquitatis radicem & rapacitatis vitium ita ad vivum reseces & evellas, quod nec etiam vestigium tanti mali valeat inveniri, nec usquam rumor tam symoniacæ pravitatis debeat ultra de jam dictis personis perferri. Si vero in his corrigendis esses negligens vel remissus, nos ad ea corrigenda manum nostram extendere cogeremur. Data Tuscul. IV. Kalendas Novembris.

EPISTOLA CCLXXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut episcopum Ambianensem obedientiam ab abbate S. Richarii exigentem compescat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quia te novimus sollicitum & ferventem pro jure & honore Romanæ ecclesiæ conservando, fraternitatem tuam confidenter super his sollicitamus, quæ ad incrementum & profectum ejusdem ecclesiæ cognoscimus pertinere. De cetero cum ecclesia B. Richerii ad jus & proprietatem B. Petri & dispositionem pariter & tutelam nostram specialiter spectare dicatur, & nos ei, si bene recolis, cum pastore vacaret, per tuam sollicitudinem abbatem providerimus, nunc eo defuncto, venerabilis frater noster Ambianensis episcopus auctoritate sua ibidem abbatem instituit, & eum sibi obedientiam præstare coegit Quia vero nulla ratione pati possumus vel debemus, ut jura Romanæ ecclesiæ quomodolibet diminuantur, & in eodem episcopo, si scienter hoc fecit, tantæ præsumsionis excessus gravi foret animadversione plectendus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus hujus rei veritate plene comperta, si ita inveneris, episcopum moneas studiosius & inducas, ut ab obedientia sua abbatem absolvere non postponat: quod nisi fecerit, eum ab obedientia ejus auctoritate nostra absolvas, & cognito per monachos, si quis exinde census B. Petro debetur, eum nobis cum integritate præcipias reddi. Quidquid autem exinde feceris, nobis studeas tuis litteris quantotius intimare, & ita circa hoc efficiendum sollicitus & vigil existas, quod nos curam & diligentiam tuam in hac parte non immerito collaudare possimus. Data Tuscul. II. Kalendas Novembris.

EPISTOLA CCXC. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro causa inter Rogerum & Guiardum socerum suum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Accepimus ex transmissa conquestione Rogeri hominis fratrum Hierosolymitani Hospitalis, quod cum super causa quæ inter ipsum & Guiardum socerum suum vertebetur, ad nostram jam dudum fuisset audientiam appellatum, idem G diem appellationis præveniens, causam ipsam dilectis filiis nostris R. archidiacono Catalaunensi & abbati (a) Omnium Sanctorum de Insula impetravit committi. Cum autem utraque pars in eorum esset præsentia constituta, præfatus R. ab eis, quoniam super capitulis quæ non continebantur in litteris commissionis nostræ respondere compellebatur, ad nostram audientiam appellavit, sed illi, appellatione contemta, contra eum testes recipere, & ipsum excommunicationi subjicere præsumserunt. Quoniam igitur non licuit præfatis judicibus metam & formam nostrarum litterarum excedere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rei veritate studiosius inquisita, si ita esse inveneris, sententiam ipsam, dilatione & appellatione remota, publice non tenere denunties, & deinde causam, quæ inter ipsos vertitur, studiosius audias, & eam sublato appellationis remedio, debito fine decidas. Si vero res aliter se habet, sententiam ipsam mandamus & volumus observari, nisi manifestam nequitiam contineret. Et quia præfatus R. nobis conquestus est, quod idem G. socer suus ei uxorem per violentiam detinet, discretioni tuæ mandamus, ut si res ita se habet, eumdem G. ad restituendam præfato R. uxorem suam sub districtione anathematis compellas, nisi idem G. justum timorem ponat, quem si posuerit, eidem mulieri sufficientem facias secu-

(a) Omnium Sanctorum in Insula abbatia est canonicorum regularium ordinis S. Augustini in urbe Catalaunensi.

ritatem præstari. Data Tuscul. II. nonas Novembris.

EPISTOLA CCXCI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut P. presbyterum de Curtismunt *in multis culpabilem amoveat ab ecclesia sua.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Parrochiani de villa *Curtismunt* adversus P. presbyterum suum gravem ad nos querimoniam transmiserunt, quod cum fuerit filius sacerdotis & in sacerdotio genitus, litteras a nobis per subreptionem obtinuit, & parrochiam quam obtinuit pater, earum fuit occasione adeptus. Accedit ad hæc, quod cum sedens in mensa, multotiens requisitus fuisset, ut ad quamdam parrochianam suam quæ ad mortem laborabat pro pœnitentia danda accederet, ad eam ire noluit, & sic ob culpam & negligentiam suam jam dicta mulier absque confessione & Dominici corporis perceptione decessit. Opponitur etiam ei quod in nativitate Domini post factas omnes oblationes ab unoquoque parrochiano suo, duos panes contra antiquam & rationabilem consuetudinem ex districtione requirat, & publice concubinarius exsistat. Quia vero hæc, si vera sunt, non debent clausis oculis prætermitti, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus rei veritate subtiliter inquisita, si ob desidiam pigritiamque suam prædicta mulier sine pœnitentia & perceptione Dominici corporis obiit, aut in sacerdotio genitus, ecclesiam in qua pater ministravit, possidet, & eam per litteras nostras, tacita veritate obtinuit, vel publice concubinarius existit, eum a prædicta ecclesia, occasione & appellatione remota, non differas amovere. Data Tusculi VII. idus Novembris.

EPISTOLA CCXCII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Reinerium & Galterium fratres excommunicatione ob illatas sacerdoti manus violentas absolvat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa relatione Reinerii & Galterii fratris ejus ad aures nostras pervenit, quod inter quemdam fratrem suum & sacerdotem contentione suborta, in eumdem

A presbyterum calore iracundiæ succensi violentas manus injecerunt, & eo non læso, capitulo Cameracensi & prædicto sacerdoti satisfecerunt. Unde quoniam propter discrimen & periculum viæ, ad nostram venire præsentiam dubitant, absolutionis beneficium promerituri, nos eis volentes morem gerere, & tuæ deferre fraternitati, eorum absolutionem experientiæ tuæ duximus committendam; ideoque discretioni tuæ mandamus, quatenus ab eis secundum morem ecclesiæ juramento recepto, ipsos auctoritate nostra absolvas, & illis postmo- B modum in virtute juramenti præcipias, quod de cetero in clericum vel monachum seu conversum, Templarios vel Hospitalarios, nisi se defendendo, aut de mandato episcopi, vel alterius prælati sui, aut nisi cum uxore, vel sorore, sive cum filia invenirentur, violentas manus nullatenus injiciant. Nihilominus etiam eos sacerdoti de illata injuria, si nondum satisfecerunt, condigne satisfacere compellas, & ea quæ in via expenderent ad nos veniendo, leprosis Ca- C meracensibus facias exhiberi. Data Tusculani VIII. Kalendas Decembris.

EPISTOLA CCXCIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut G. pauperem clericum a vexationibus Richardi canonici protegat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquerente nobis G. paupere clerico D accepimus, quod cum cuidam canonico RIC. nomine diu servierit, & ei plusquam decem libras Valencenense tam de suo proprio, quam de alieno crediderit, expleto tempore servitii sui, non solum ipsi ea quæ sibi crediderat reddere denegavit, verum etiam quinque modios frumenti & eo amplius, quos de proprio suo emerat, indebite & fraudulenter calumniari præsumsit. Postmodum vero cum prædictum canonicum super his in causam traxisset, justitia coactus, præfatum debitum recognovit; & E cum apud eum de solvendo debito instaret, ipse appellatione ad nostram audientiam facta, nec venit, nec aliquem pro se responsalem transmisit. Quia igitur cuilibet & præsertim viris ecclesiasticis in sua justitia debitores existimus, nec decet ut prænominatus G. pro servitio suo, unde emolumentum percipere deberet, tantam de rebus propriis debeat sustinere jacturam; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præscriptum canonicum moneas & districte compellas, ut eidem G. debitum suum cum integritate restituat, damna

data resarciat, vel in præsentia tua plenam exinde justitiam appellatione remota exhibeat. Si autem quantitatem debiti vel computi tam de frumento quam de pecunia inter eos, sicut dicitur, facti denegare præsumserit, eum quoniam de pecunia agitur, calumniæ juramentum præstare compellas. Data Tuscul. VIII. Kalendas Decembris.

EPISTOLA CCXCIV. HENRICO Remorum archiepiscopo

Pro G. diacono super ecclesia de Undescota.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis venerabilis frater noster Morinensis episcopus, quod cum olim preces sibi sollicitas porrexissemus, ut G. diacono latori præsentium in ecclesia de Undescota provideret, ipse B. presbytero ejusdem ecclesiæ convocato, de ordinatione sua cœpit diligenter inquirere, & tandem ex ipsius confessione didicit in judicio, quod ab illo schismatico & superimposito Albestatensi, GERONE videlicet, fuisset in presbyterum ordinatus, sed ut ipse dicebat antequam in schisma laberetur, & ecclesiam illam se asseruit canonice adeptum fuisse. Cum autem prædictus diaconus, apud prædictum episcopum ferventer instaret, ut ei juxta tenorem litterarum nostrarum in præscripta ecclesia provideret, ipse B. eumdem diaconum ad nostram audientiam appellavit, & proximum festum Purificationis B. Mariæ terminum suæ appellationi præfixit, ut sic eamdem posset ecclesiam detinere, & vitare periculum quod sibi sciebat proxime imminere. Quoniam igitur non est dubium quin præfatus GERO superimpositus Albestatensis fuisset ac schismaticus & excommunicatus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus super his præfatum episcopum, & alios qui veritatem noverunt, caussam studeas diligenter inquirere, & si tibi constiterit præfatum B. in judicio coram eodem episcopo recognovisse, quod a prædicto G. fuerat in presbyterum ordinatus, eum ab ordine, quem ab ipso recepit, perpetuo auctoritate nostra, appellatione remota, deponas, ipsumque ab ecclesia jam dicta removeas, præfatum episcopum monens & inducens, ut memorato diacono in eadem ecclesia juxta tenorem precum nostrarum non differat providere. Data Tuscul. V. Kalendas Decembris.

EPISTOLA CCXCV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro fratribus Maurimontensis ecclesiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum Maurimontensis (a) ecclesiæ nobis graviter conquerentium audivimus, quod sacerdos S. Manehildis domum ipsorum manu armata violenter invadens, familiam verberibus affecit, & P. monachum latorem præsentium diabolico ausu vulneravit, & ipsius sanguinem atrociter effudit. Quia vero hæc, si vera sunt, non sunt opera Christiani, & tanto severius punienda sunt, quanto hujusmodi a sacerdote minus attentari deberent, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si ita est, prædictum sacerdotem & coadjutores & fautores ipsius, quorum consilio & auxilio id tibi factum esse constiterit, appellatione remota, vinculo non differas excommunicationis innodare, & tamdiu facias sicut excommunicatos vitari, donec injuriam passis congrue satisfaciant, ablata restituant, damna data resarciant, & tam presbyter ab officio & beneficio suspensus, quam ceteri qui violentas manus in monachum injecisse noscuntur, cum tuarum testimonio litterarum apostolico se conspectui repræsentent. Data Tuscul. V. Kalendas Decembris.

EPISTOLA CCXCVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut compescat quosdam qui decimas novalium exigebant ab infirmis Cameracensibus.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Iteratam querelam infirmorum Cameracensium fratrum nobis transmissam accepimus, quod S. Andreæ de Castello & S. Sepulcri abbates & canonici S. Gaugerici, & Phil. miles de Ruminiaco ab eis de navalibus suis & nutrimentis animalium suorum contra scriptum quod eis indulsimus, decimas exigere & per violentiam extorquere præsumunt: ita quidem quod ab exactione decimarum ipsarum, mandatis vel præceptis nostris super hoc totiens iteratis non pos-

(a) Maurimontense monasterium ordinis S. Benedicti in diœcesi Catalaunensi, hactenus perstat sub congregatione S. Vitoni.

sunt aliquatenus coerceri. Cum autem causam ipsam jam pridem experientiæ tuæ commissam prosequi velles, quædam litteræ, quæ a nobis videbantur manasse, coram te, sicut accepimus lectæ fuerunt. Quæ litteræ pro fratribus ipsis transmissis videbantur manifestius contraire. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum militem ab exactione decimarum illarum, omni dilatione, contradictione & appellatione postposita, nostra & tua auctoritate compescas, & si quas forte per violentiam occupavit, ipsum infra XL. dies post harum susceptionem ad earum restitutionem ecclesiastica censura compellas. Nihilominus etiam volumus & mandamus, ut tam prædictos abbates, quam canonicos sollicite monere studeas, & collata tibi auctoritate compellere, ut si quas decimas memoratis fratribus de nutrimentis animalium suorum vel de novalibus quæ propriis manibus aut sumtibus excolunt, temere abstulisse noscuntur, ipsis infra præscriptum terminum, appellatione cessante, in integrum restituere non postponant, & de his desinant ulterius exigere ab ipsis decimas vel auferre. Verum si qua ipsi habent novalia, quæ ab aliis reducta fuissent ad cultum, exinde præfatis abbatibus & canonicis decimæ solebant exsolvi, nolumus eosdem abbates vel canonicos decimis eorum privari, quominus ex his decimas ipsi percipiant, quemadmodum ab aliis qui ante illos eadem novalia tenuerant percipere consueverunt. Data Tusculi III. Kalendas Decembris.

EPISTOLA CCXCVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro monasterio S. Medardi super causa usurarum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significantibus nobis dilectis filiis nostris abbate & fratribus S. Medardi, ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod cum Godoinus quidam eis quamdam summam pecuniæ credidisset, & ab eis ducentas marcas argenti ultra sortem usurarum nomine recepisset, tandem peccatis exigentibus intestatus decessit. Quoniam igitur indignum est penitus, & iniquum, ut ultra, si res ita se habet, monasterium ipsum super usuris vel sorte gravetur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, rei veritate studiosius inquisita, si ita tibi constiterit, prædictum monasterium super exactione sortis vel usurarum non sustineas amodo molestari, cum potius heredes prædicti G. quod est a prædictis fratribus ultra sortem extortum, eis cum integritate debeant restituere. Si vero heredes ipsius G. præscriptum monasterium super pecunia prætaxata molestare præsumserint, eos a præsumtione sua, sublato appellationis remedio, ecclesiastica districtione compescas. Data Tuscul. IV. nonas Decembris.

EPISTOLA CCXCVIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro monasterio Maurimontis super annona.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte abbatis & fratrum Maurimontensis monasterii ad nostram est audientiam querela perlata, quod Milo cognomine Arrivatus, eidem monasterio XL. sextarios annonæ irrationabiliter auferre non veretur. Super quo ad rationem positus, cum fidem dedisset, quod præfato monasterio prædictam annonam restitueret, ipse nihilominus postposita fidei religione, eamdem annonam impudenter non cessat detinere. Unde nos volentes prædictis fratribus debitam justitiam exhiberi, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si ita est, prælibatum M. moneas, & appellatione remota districte compellas, ut præscriptos XL. sextarios annonæ memoratis fratribus infra XX. dies post harum susceptionem, sine diminutione restituat & in pace dimittat, ejus in hac parte excessum ita corrigens, quod se plurimum deliquisse cognoscat, & alii exemplo illius a tam periculoso excessu sibi debeant cautius præcavere. Data Tuscul. IV. nonas Decembris.

EPISTOLA CCXCIX. UNIVERSIS fidelibus per regnum Franciæ constitutis.

Ut ecclesiæ Nazarenæ subveniant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis universis Dei fidelibus per regnum Franciæ constitutis, salutem & apostolicam benedictionem.

Civitatum, castellorum & aliorum locorum terræ Orientalis desolationes, tribulationes & angustias, pariter & dolores licet ex relatione commeantium vestra poterit universitas didicisse, vobis tamen non sine mœrore necessarium duximus significare, & ad compassionem tantorum malorum vestram sollicitare studiosius caritatem. Divino siquidem & occulto judicio faciente, ex terræ motu plures civitates & oppi-

da, quædam ex toto, quædam ex parte diruta & funditus evulsa, in ruina quorum ingens hominum multitudo est suffocata. Unde quidam inimici contrarii Christi audaciam assumentes, nonnulla loca Christianorum invasione tyrannica occuparunt. Inter quæ magnum & populosum casale ecclesiæ Nazarenæ peccatis exigentibus capientes, clericos & ceteros habitatores in captivitatem duxerunt. Inde est quod canonici præscriptæ ecclesiæ, tum ex hoc tum ex aliis malis & angustiis supervenientibus ad tantam devenere inopiam & paupertatem, quod nisi a Dei fidelibus adjuventur, in ecclesia sua non poterunt diutius ad summi conditoris obsequium permanere. Ceterum quoniam evangelica scriptura testatur: *alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*, & quicumque ad jubar circumscripti luminis & ad illam æternitatis gloriam pervenire desiderant, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, & ubi fures non fodiunt nec furantur, necesse est ut illam sementem boni operis studeant seminare in terra, quam cum multiplicato fructu recolligere possint in cœlis, universitatem vestram rogamus, monemus & exhortamur in Domino, & in remissionem peccatorum vobis injungimus, quatenus fratres & nuntios prædictorum canonicorum qui ad vos mittuntur onera & necessitates suas expositurí tam devote quam humiliter recipiatis, & eis caritatis solatia & subventionis auxilium porrigatis, ut ab omnipotente Domino, qui nullum bonum prætermittit inremuneratum æternæ retributionis præmia recipiatis, & ad supernæ beatitudinis gaudia mereamini Deo propitio pervenire. Datum Tusculi VI. idus Decembris.

EPIST. CCC. L. ARCHIEPISCOPI Nazareni ad Henricum archiepiscopum Remensem.

Commendat ei VVillelmum canonicum ecclesiæ suæ.

VEnerabili & plurimum dilecto amico & domino HENRICO, Dei gratia Remensi archiepiscopo, L. eadem gratia Nazarenæ ecclesiæ archiepiscopus, salutem & intimæ dilectionis affectum.

Diu est quod celsitudinis vestræ opinionis fama, similitudinem regiæ majestatis exprimens, crebro auribus nostris reinfusa, nos ad scribendum vobis sæpius invitavit, sed usque ad præsens quo se opportunitas scribendi ingessit, plurium negotiorum occupatio nos vehementer præpeditos retardavit. Unde veniam de offensa postulantes, rogamus attentius deprecantes, quatinus gloriam familiaritatis & colloquii vestri

A nobis impendatis, & servitium nostrum, quod vobis & vestris alacri devotione offerimus, a nobis tamquam a propriis clericis & suffraganeis vestris recipi jubeatis. Sciatis revera quod si qua sunt in partibus nostris quæ vestræ noscamus placere reverendæ paternitati, quousque ad vestram deveniant præsentiam, noster requiem non habebit spiritus. Inde siquidem est, quod excellentiam vestram habere volumus exoratam, summopere flagitantes, quatenus præsentium latorem Willelmum presbyterum dilectum filium & canonicum nostrum, B quem pro recuperandis decem libris Pruviniensium, quas in passagio Cuciaci habere debemus, sed numquam post mortem domini ENGELRANDI, qui nobis eas reliquit, nisi tantum per duos annos habere potuimus, & pro quadam domo recuperanda, quam in Trecensi episcopatu in villa domni CLAREMBALDI DE CAPPES habere debemus, illuc transmisimus, habere dignemini commendatum, & opem consilii & auxilii vestri, in quibus illi necesse fuerit, pro salute animæ vestræ & reverentia loci, ubi Verbum caro factum est, benignius im- C pendere non desistatis, ut æternæ retributionis præmia reportare valeatis, & nos vobis obnoxios inde constituatis.

EPISTOLA CCCI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam ei committit examinandam & terminandam.

D ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Insinuante nobis Theobaldo latore præsentium, accepimus, quod fidejussores sui de Appia, postquam pro eo fidejusserunt in XV. libris, illi dixerunt, quod si vellet & concederet, illum cui libras illas debebat, exinde acquietarent, quod quia facere renuerunt, & eum super LX. & XI. solidis & VI. denariis impetierunt, ad nostram audientiam appellavit. Verum quia hujus rei veritas nobis non constat, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus E si prænominatus T. legitimis testibus probare poterit, quod prædicti fidejussores tantum de rebus suis habuerunt, quantum est illud, in quo pro eo fidejusserunt, eos moneas & compellas, ut vel exinde ipsum absolvant, aut in tua præsentia ei plenam justitiam exhibeant, quod si facere noluerint, ipsos ecclesiastica censura, appellatione remota, percellas. Super LX. vero & XI. solidis & sex denariis, quos ab eo petierunt, causam audias, & eam sublato appellationis remedio, mediante justitia, decidas. Data Tusculi V. idus Decembris.

EPISTOLA

EPISTOLA CCCII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Theobaldo adversus Guidonem de Appia.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte Theobaldi parrochiani tui, gravem satis & miserabilem querelam audivimus, quod cum sit homo S. Remigii, Guido B de Apia eum ad se sub bona fide vocatum temere cœpit, & tam manibus quam collo ferreis cathenis ligatis, ipsum nequiter carceri mancipavit. Cum autem jam dictus Guido a quibusdam amicis & consanguineis præfati T. fuerit requisitus, ut eumdem T. liberum & absolutum dimitteret, id facere omnino contemsit, immo sibi suspendium acriter est comminatus. Unde ipse formidine tam atrocis pœnæ perterritus, datis fidejussoribus, se xv. libris redemit, de quibus terra sua pignori obligata xi. libras & viii. solidos & dimidium solvit. De C reliquis vero coram N. procuratore archidiaconi tui est graviter impetitus. Quia igitur sævitiam tantæ tyrannidis & tam iniquæ præsumtionis excessum non debemus vel possumus inultum relinquere, ne de ipsius impunitate alii ad similia provocentur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rem ipsam infra xl. dies post harum susceptionem diligenter inquiras, & si ita esse inveneris, supradictum malefactorem studiose commoneas, & sub anathematis districtione compellas, ut universa quæ a memorato T. per hujusmodi D tyrannidem & impressionem extorsit, ei sine diminutione persolvat, de illatis injuriis congrue satisfaciat, & fidejussores suos a fidejussione illa & ipsum a juramento, si quo tibi propter hoc tenetur, prorsus absolvat. Nolumus autem ut causam ipsam vel alias graves & difficiles prædicto N. exequendas committas, sed eas per teipsum studiosius exsequaris, ne forte tibi de præfato N. quod Dominus avertat, contingat, quod bonæ memoriæ quondam Noviomensi episcopo de Drogone audivimus contigisse.

EPISTOLA CCCIII. HENRICI Remensis archiepiscopi ad suos suffraganeos.

De gravaminibus sibi ab Henrico comite illatis.

HENRICUS dictus Remensis archiepiscopus venerabilibus fratribus & coepis-

A copis suffraganeis suis, salutem & apostolicam benedictionem.

Juxta verbum Sapientis, *frater adjuvans fratrem confortabitur, sicut civitas munita & fortis*, & in executione justitiæ non debent esse discordes, quos in loco judicii provexit æterna justitia. Dignior est enim generatio quam Spiritus sanctus operatur in filiis gratiæ, quam quæ in cordibus filiorum hominum revelatur carnis & sanguinis atramento: inde est quod vestræ fraternitati insinuare dignum duximus, quantam malitiam comes H. exercuerit, & adhuc exercere non desistat, & in personam nostram & in ecclesias nobis commissas. Cum enim homo noster ligius esset, salva fidelitate Domini regis, neque nos diffiduciasset, quosdam milites homines nostros, qui nobis guerram inferebant in terra feodi nostri, contra voluntatem nostram sustinuit & recepit: ita ut illuc prædas nostras & ecclesiarum nobis commissarum, secum abducerent. Fecimus eum adrationari & admoneri per proprios nuncios, ut nobis nostra reddi faceret; ipse vero nec nostra reddi fecit nec malefactores nostros de feodo nostro ejecit: immo subterfugium quærens, sicut postea patuit, appellari nos fecit ad audientiam domini papæ. Sustinuimus, licet aliud de jure nobis facere liceret, quia raptores non habent vocem appellandi. Postmodum vero nec sic aversus est furor ejus, sed adhuc manus extenta. Milites enim ejus & (a) Coterelli (a) intrantes terram nostram & ecclesiarum nobis commissarum, tanta crudelitate grassati sunt in homines nostros, alios interficientes, alios vinculis ad carcerem trahentes, ut in una ecclesia xxxvi. homines incenderent, & nulli parcentes sexui, prædati sunt & destruxerunt omnem fere circa regionem. Misimus ad eum nuntium nostrum, ut nostra nobis & ecclesiis sua reddi faceret, sed cum eo loqui non potuit. Unde & nos præsentibus clericis nostris tulimus in eum sententiam excommunicationis; sed in ecclesia non promulgavimus tunc temporis. Misit autem postea qui treugas inter nos acciperent, & nos dedimus, in eo tamen statu quo res erat, quia excommunicatus erat a nobis, licet in ecclesia non promulgassemus, & ea conditione, quod nostra nobis interim reddi faceret. Dies treugarum præterierunt, E & nostra nobis non sunt reddita, sed neque ecclesiis sua. Unde & nos excommunicationis sententiam candela extincta in eum promulgavimus. Misit vero post latam sententiam qui appellarent iterum ad audientiam domini papæ. Quia ergo tam injuriose egit erga nos & ecclesias nostras, mandavimus vestræ fraternitati, & mandando præcepi-

(a) Coterelli esse videntur, cotta seu clamyde militari induti. Infra vero in epistola Frederici Coterelli iidem sunt qui Brabantiones. Brabantiones autem erant prædones. Vide Cangium in verbo Brabantiones.

mus, quatinus in episcopatibus vestris per omnes ecclesias denuntiare faciatis eum excommunicatum nostrum, & excommunicari singulis dominicis per singulas ecclesias, & omnes qui ei præstiterunt auxilium ad damnum nostrum & ecclesiarum nostrarum.

EPISTOLA CCCIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut apud Valencenas facultas detur hospitali pauperum construendi ecclesiam, & ne viri ecclesiastici a sæcularibus judicentur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Perlatum ad audientiam nostram, quod hospitale quoddam apud Valencenas ad subsidium & receptionem pauperum Christi jam pridem fuit constructum, ubi infirmis & indigentibus plura jugiter exhibentur beneficia caritatis. Verum cum non sit ibi ecclesia, in qua infirmi & fratres inibi commorantes officia divina possint audire, vel mortui etiam sepeliri, corpora decedentium non sine rerum dispendio ad locum alium deferuntur. Quia igitur nobis est attentius supplicatum, ut eidem religioso loco in hac parte consulamus, nos misericordia moti & officii nostri debito nihilominus inclinati, fraternitatem tuam monemus atque mandamus, quatinus si res ita se habet, canonicos Cameracensis ecclesiæ instanter moneas & inducas, ut fratribus præscripti loci, recepta ab eis sufficienti cautione, quod aliarum ecclesiarum parrochianos ad quotidiana officia vel ad sepulturam recipere non audeant, construendi ibidem oratorium & cimiterium liberam tribuant facultatem. Ceterum quia nobis est intimatum, quod cum in præscripta villa de Valencenis sint ecclesiastici viri beneficia ecclesiastica non habentes, qui tamquam quilibet laici a personis sæcularibus judicentur, nos attendentes qualiter in his & omnipotens Deus offendatur, & ecclesiarum libertas sustineat detrimentum, nihilominus tuæ discretioni mandamus, ut nullum virum ecclesiasticum per provinciam tuam a personis sæcularibus judicari permittas, eos nostra & tua auctoritate compescens, qui clericos ad judicium præsumserunt trahere sæculare.

EPISTOLA CCCV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut Corbeiense monasterium sub sua suscipiat protectione.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Comperto nobis ex transmissa relatione dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum (a) Corbeiensis ecclesiæ, quod eos gratia & affectione præveneris, & ipsis benefacere studueris, plurimum sumus inde lætificati & ad amorem & dilectionem tuam magis accensi, tanto id gratius & acceptius reputantes, quanto monasterium ipsum specialius diligimus, & sollicitiori provisione, sicut rem (b) propriam & specialem protegere, fovere, & conservare tenemur. Inde est quod nos sinceritati tuæ de præteritis gratias uberes exsolventes, pro eodem monasterio fraternitatem tuam rogamus, sollicitequé monemus, quatenus ipsum divini amoris intuitu & pro reverentia B. Petri ac nostra diligas, manuteneas, & in justitiis suis protegas atque conserves, nec jura & libertates ejus aliquo modo imminuas, aut a quoquam, quantum in te est, imminui patiaris; sed de parrochianis tuis cum exinde querelam receperis, ita plenam justitiam facias exhiberi, quod in hac parte studium tuæ sollicitudinis multipliciter commendare possimus, & exinde tibi uberes gratiarum actiones referre. Data Tusculi v. idus Decembris.

EPISTOLA CCCVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Guidonem episcopum Catalaunensem a vexatione M. viduæ compescat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Nullus esset litium finis, si ea quæ judicio vel compositione sunt terminata, in recidivæ* contemplationis scrupulum devenirent. Relatum est siquidem auribus nostris, quod cum causa quæ inter M. viduam & fratrem nostrum G. Catalaunensem episcopum vertebatur, fine fuisset congruo terminata, nunc eam per quemdam Burgensem suum prædictus facit episcopus suscitari, & sic præfatam mulierem sumtuosis litigiis fa-

* f contentionis.

(a) Corbeia antiquum & insigne monasterium ordinis S. Benedicti, quatuor horis ab Ambianis distans, a S. Bathilde uxore Clodovei II. regis Francorum fundatum.

(b) Corbeiense siquidem monasterium nullum agnoscit alium episcopum præter papam.

tigari. Unde quoniam iniquum est & rationi contrarium, quæ legitime decisa noscuntur, occasione qualibet revocare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum episcopum ex parte tua & nostra commoneas, & districte compellas, ut prædictam mulierem super causa sua, si compositione vel judicio terminata est, per se seu per summissam personam indebite molestare nulla ratione præsumat, & si temere tentaverit, ejus temeritatem animadversione condigna compescas. Datum Tusculi IV. idus Decembris.

EPISTOLA CCCVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Committit ei terminandam causam inter Lambertum & Bartholomæum presbyteros.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum Lambertus & Bartholomæus pro causa quæ inter eos super ecclesia de Octava vertitur, apostolico se conspectui præsentassent; Lambertus coram nobis asseruit præscriptam ecclesiam sibi canonice fuisse concessam, & Willelmum archipresbyterum eam Bartholomæo, cum idem L. iret Parisius gratia studendi, usque ad suum reditum commisisse. Econtra vero Bartholomæus proposuit se jam dictam ecclesiam invenisse vacantem, & eam canonice fuisse adeptum, & duobus annis & amplius pacifice possedisse. Et quoniam neutra pars super his quæ allegabant nobis fidem facere poterat, nos de tua honestate & discretione plurimum confidentes, causam ipsam experientiæ tuæ committimus audiendam, & fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam remoto appellationis obstaculo, justitia mediante, decidas, illam providentiam & diligentiam adhibiturus, quod neutra partium merito conqueri valeat pro juris defectu. Data Tuscul. III. idus Decembris.

EPISTOLA CCCVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut usuras quas Bernardus Leprosus a Gerardo de Joëcort, *exigebat impediat.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

A Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione Gerardi de *Joëcort*, nobis est insinuatum, quod cum ab Oda sorore cujusdam Leprosi, Bernardi nomine, centum solidos ad usuram mutuo accepisset, & eidem de usuris excrescentibus usque ad C. solidos persolvisset, non eo minus idem leprosus defuncta sorore prædictos C. solidos sibi ab ipso G. instanter poscit exsolvi. Unde quia, sicut tua novit discretio, usura inter gravissima crimina reputatur, & cum eam in animarum pericu-
B lum non sit dubium redundare, Deo & fidelibus abominanda existit, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus tam præfatum leprosum, quam Gerardum in præsentia tua constituas, & si tibi ex demonstratione ejusdem G. legitime constiterit, prædictum leprosum vel sororem suam ab ipso G. centum solidos pro usuris accepisse; prænominatum Bernardum ab impetitione sua qua prælibatum G. impetit tam de sorte quam de usuris desistere, & ipsum in pace & quiete dimittere, auctoritate nostra districte compellas. Datum Tusculi XV.
C Kalendas Januarii.

EPISTOLA CCCIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Alberto ecclesiam de Angeio & Cersolio conservet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibi fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

D Ad apostolicæ sedis clementiam veniens Albertus lator præsentium, supplici nobis conquestione monstravit, quod vacante Suessionensi ecclesia, dilectus filius noster N. archidiaconus ejusdem ecclesiæ ipsi ecclesiam de Angeio & Cersolio secundum antiquam & rationabilem consuetudinem ecclesiæ suæ concessit, quam ipse longo tempore quiete pacificeque possedit. Tandem autem cum ad curiam nostram venisset, & super eadem ecclesia confirmationis nostræ
E litteras impetrasset, venerabilis frater noster Hu. Suessionensis episcopus, eo absente, cuidam familiari suo Ric. nomine ecclesiam ipsam concessit, quam idem R. comitissa Branensi & parrochianis interdicentibus intrare minime potuit. Longo vero tempore post cum prædictus R. eum super hoc in causam ante præfatum episcopum traxisset, & cum iste ad tuam audientiam appellasset, tu visa confirmatione nostra, & legitimis testibus, quos ipse produxerat, & certitudine habita pro N. archidiacono quod ecclesiam illam canonice adeptus fuisset, eum in pace dimisisti, sane cum Rio. ad nostram audien-

tiam appellasset, & eo veniente, iste nec venisset, nec aliquem pro se responsalem misisset, tibi in hunc modum scripsimus, quod si constaret istum de manu episcopi ecclesiam non suscepisse, illum ea privares. Sicque factum est, quod ei præscriptam ecclesiam abjudicasti, & ipsum nisi eam dimitteret, tam in episcopatu quam in eadem ecclesia excommunicatum denunciasti. Verum quoniam non scripsimus homini illiterato, sed perito atque discreto, & archidiaconi, sicut diximus, vacante majori ecclesia, archidiaconatuum suorum libere possunt ecclesias ordinare, & satis videtur de manu episcopi beneficium recipere, quod de manu illius recipit qui vicem ejus gerit, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus, si res ita se habet, ipsum a nobis denuncies absolutum, & ei ecclesiam suam facias in pace dimitti. Verum si res aliter se habet, quod inde venerabiles fratres nostri Belvacensis & Ambianensis episcopus statuerint, appellatione remota, suscipi facias & firmiter observari. Nos enim cum tibi sicut fratri carissimo libenter deferre velimus, ad examen tuum causam ipsam remittere non potuimus, pro eo quod a te fuit ad nostram audientiam appellatum. Datum Tusculi xv. Kalendas Januarii.

EPISTOLA CCCX. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Adversus Petrum electum Cameracensem & Drogonem cancellarium Noviomensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum gravia sint & multa animadversione plectenda ea quæ de (a) P. Cameracensi dicto electo & Drogone nobis significasti, etsi propter (b) Maricolensem ecclesiam doleamus, lætamur tamen quod Deus in hac parte in præsenti tuos punit excessus, & te male egisse ex operibus illorum manifeste cognoscis. Quanta vero in episcopalibus sedibus ordinandis gravitas, circumspectio & puritas sit exhibenda, quomodo etiam aliquando in his excesseris, qualiter etiam pro Drogone, ut cancellariam Noviomensis ecclesiæ ei confirmaremus, nobis institeris, diligenter debes ad memoriam reducere, & quomodo quod tibi de prædicto Cameracensi contigit, qui propter ætatem non erat ad episcopalem dignitatem vocandus, cum etiam secundum leges sæculi, si persona esset sæcularis, in propria causa procuratorem haberet patris, sollicita te convenit meditatione pensare, & de satisfactione creatori tuo propter hoc exhibenda studiosum existere, & hujus delicti veniam corde & animo postulare, & ita prudenter & caute providere, quod ecclesia graviora non possit incurrere detrimenta. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatinus prædictum D. ad ecclesiam suam redire, & ibi peccata & facinora sua digna pœnitentia deplorare, ut non ad obedientiam exire vel transire debeat, districte compellas: & si infra mensem post commonitionem tuam ad (c) claustrum unde exivit reverti & ibi assidue manere noluerit, ipsum publice accensis candelis excommunices, & a suo abbate facias excommunicari. Præfatum vero Cameracensem dictum electum a molestatione Maricolensis ecclesiæ & rerum suarum desistere, & ei ablata restituere, & quæ inique contra ipsam agit emendare, omni cum districtione coerceas, & si nec resipuerit, debitam pro qualitate temporis personæ animadversionem adhibeas. Datum Tusculi xv. Kalendas Januarii.

EPISTOLA CCCXI. PHILIPPO comiti Flandriæ.

Ut hortetur electum Cameracensem fratrem suum ad obediendum archiepiscopo suo, nec Maricolensem vexet ecclesiam.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, nobili viro PHILIPPO comiti Flandrorum, salutem & apostolicam benedictionem.

Relatum est nobis, & certa assertione monstratum, quod Cameracensis dictus electus de tua potentia & nobilitate confidens, archiepiscopo suo jam incepit contumax & rebellis existere, monita & mandata ejus despicere, & in sacras Dei ecclesias & ecclesiasticas personas non dubitat debacchari. Quia vero nemo quantumcumque sit potens & fortis, de viribus & fortitudine sua debet præsumere, aut contra Deum suæ potentiæ manum extendere, magnitudinem tuam rogamus attentius atque mandamus, quatenus prædictum fratrem tuum super excessibus suis dure redarguens, corrigens & castigans, in his quæ contra Deum sunt, ei nullam audaciam vel favorem tribuas, sed potius omnem spem & auxilium tuum subtrahas, ipsum quoque moneas, horteris propensius & inducas, ut ea quæ contra Maricolensem ecclesiam nequiter egisse asseritur, ad mandatum archiepiscopi sui studeat

(a) Petro de Alsatia filio Theoderici Flandriæ comitis & Sibillæ filiæ Fulconis Jerosolymitani regis, qui non consecratus episcopatum dimisit anno 1170. ducta uxore filia comitis Nivernensis, ex qua prolem non suscepit.

(b) Maricolæ monasterium ordinis S. Benedicti ad Helpram fluvium in diœcesi Cameracensi.

(c) Hamense ordinis S. Augustini in diœcesi Noviomensi.

emendare, & ita se illi humilem devotum A & obedientem exhibeat, & ecclesiasticis documentis informet, ut in eo sanguinis nobilitatem morum nobilitas valeat decorare. Quod si secus fecerit, pro certo cognoscas, quod nec fortitudo, nec nobilitas ejus poterit audaciam vel præsumtionem tueri, manus enim Domini valida est & nullum consilium, sapientia vel fortitudo contra Deum.

EPISTOLA CCCXII. ABBATI Hamensi.

Ut Drogonem canonicum suum gyrovagum in monasterium suum revocet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio abbati Hamensi, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum scriptum sit *melius est nomen bonum quam divitiæ multæ*, summopere debemus eniti, & studere modis omnibus, quomodo fama opinionis vestræ & honestatis conservetur illæsa, & de jure non valeat inhonestatis vitio denigrari, aut sinistra interpretatione corrodi. Quia vero actus & opera C quæ Drogo canonicus vester exercet, illum & ordinem vestrum deturpant, & famam & honestatem vestram, quam super omnia conservare debetis, denigrant: discretioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus præfatum D. occasione & dilatione cessante, revocetis ad claustrum, & eum non permittatis ad obedientias transire, aut ibi moram facere. Si autem commonitioni vestræ parere contemserit, ipsum publice accensis candelis excommunicetis, & faciatis ab omnibus tamquam excommunicatum vitari. Turpe est enim D lucrum quod acquiritur cum honestatis jactura, & divitias veras accumulat qui bonum sibi nomen & famam conservat. Quod si eum ad mandatum nostrum citius non revocaveritis, & ejus præsumtionem & insolentiam non compescueritis, pro certo sciatis, quod eum a venerabili fratre nostro H. Remensi archiepiscopo excommunicari præcepimus, & in nos & in ecclesiam vestram gravius forte quam creditis & durius auctore Deo vindicare cogemur. Data Tusculi xv. Kalendas Januarii.

EPISTOLA CCCXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Odonem macellarium debitas Richerio xvij. libras solvere compellat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa relatione Richerii ad aures nostras pervenit, quod Oddo macellarius ei decem & septem libras solvere debet, quas sibi reddere contradicit. Unde quoniam omnibus ex injuncto nobis officio debitores existimus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus eumdem O. moneas & districte compellas, ut ei prætaxatam pecuniam reddat, vel pignus pro eodem assignet, aut in præsentia tua plenam exinde justitiam, appellatione remota, exhibeat. Datum Tusculi xii. Kalendas Januarii.

B

EPISTOLA CCCXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Agatha restituatur R. de Adversa marito suo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicæ sedis clementiam Agathia mulier latrix præsentium, supplici nobis conquestione monstravit, quod cum R. de Adversa legitime fuisset in conspectu ecclesiæ desponsata, & xviii. annis secum mansisset, & tres ex eo liberos procreasset, R. de *Sabiois* dominus terræ ipsum & propinquos suos fecit jurare, quod eam dimitteret & a se separaret, sicque factum est, quod absque justa causa ipsam dimisit, & eam tribus annis vitæ solatio destituit, & inopia & angustia multa laborare coegit. Quia igitur non potest, nec debet vir uxorem absque justa causa dimittere; fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si ita est, prædictum R. moneas instanter, & auctoritate nostra compellas, ut præfatam A. sicut *sororem suam benigne recipiat, & maritali affectione pertractet, & pecuniam quam pro necessitatibus suis mutuo accepit, cum integritate persolvat. Sane si de viro dubitaverit, ei plenam facias ab eodem viro securitatem præstari, ita quod exinde eam non oporteat amplius dubitare. Si autem monitis tuis parere contemserit, eum & prædictum R. & alios principales ejus in malitia ista fautores, remoto appellationis obstaculo, auctoritate nostra vinculo excommunicationis astringas, terras eorum interdicas, & eidem E mulieri dotalitium suum omni occasione & appellatione cessante, facias restitui. Verumtamen si postquam eam receperit, aliquæ personæ apparuerint, qui matrimonium inter eos contractum velint & legitime possint impetere; causam audias & pontificali maturitate adhibita, canonico fine decidas. Ceterum si tanto tempore simul fuerunt, nisi certa indicia & suspiciones appareant,

quod inter eos tanta sit parentela, quod secundum Deum & justitiam non possint nec debeant insimul remanere, ad accusationem hujus matrimonii facile non sunt aliqui admittendi. Volumus autem ut infra XL. dies post harum susceptionem, mandatum nostrum, secundum quod superius dictum est, studiosius exsequaris, & de his qui eorum sponsalitiis interfuerunt, & contestati contra matrimonium nihil proposuerunt, nullos ad testimonium admittas, sciens quia tutius est minus licite conjunctos simul dimittere, quam legitime conjunctos separare. Data Tuscul. II. nonas Januarii.

EPISTOLA CCCXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate Maricolensi adversus C. militem de Taisneria.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione abbatis & fratrum ecclesiæ de Maricolis nobis innotuit, quod C. miles de Taisneria & filii ejus decimationes domorum suarum, quæ ad prædictam ecclesiam pertinere noscuntur, violenter detinere, atque terragium unius carrucatæ terræ, quæ est in silva *Becloiz*, eidem ecclesiæ irrationabiliter auferre præsumunt, & quod gravius est, altare præscriptæ ecclesiæ, abbate & fratribus contradicentibus custodiunt, & ejus oblationes in periculum animæ suæ percipere non verentur. Significarunt etiam nobis idem abbas & fratres, quod cum B. miles de Romeriis medietatem reddituum ejusdem villæ ab ipsis in feodum habeat, aliam medietatem se debere recolligere atque custodire fatetur, & ita eosdem abbatem & fratres domum in præscripta villa ædificare prohibet, nec eorum custodem ibidem esse permittit, & de propriis rebus ejusdem ecclesiæ LX. libras Hainonenses detinere præsumit. Quia vero ex commissæ nobis dignitatis officio, universis ecclesiis jura sua conservare tenemur, & eas a malignantium incursibus, clypeo apostolicæ tuitionis propensius defensare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum C. & filios ejus moneas & districte compellas, ut retentas decimas vel earum æstimationem & præfatum terragium prædictis abbati & fratribus restituant, & de præscripto terragio & recipiendis decimis nullam eis de cetero molestiam inferant vel gravamen, vel in præsentia tua infra XL. dies post harum susceptionem, sublato appellationis remedio, exhibeant justitiæ complementum. Custodiam quoque altaris & ablatas oblationes præfatis abbati & fratribus restituant, & exinde se de cetero nullatenus intromittant. Prædictum vero B. militem de Romeriis monere attentius & compellere non postponas, ut medietatem redituum præscriptæ villæ prænominatos fratres recolligere, atque in præscripta villa domum ædificare, & ibidem eorum custodem esse nulla ratione prohibeat, & prætaxatam pecuniam LX. librarum eisdem abbati & fratribus absque diminutione restituat, vel in præsentia tua infra præscriptum terminum remoto appellationis obstaculo, justitiæ plenitudinem non differas exhibere. Quod si ille & alii, quos diximus, monitis tuis parere contemserint, eos usque ad ablatorum restitutionem, & dignam satisfactionem, appellatione remota, vinculo excommunicationis astringas. Data Tusculi VIII. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro eodem adversus Lambertum de Nigella & Oilardum de Landrecies.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam abbatis & fratrum ecclesiæ de Maricolis accepimus, quod Lambertus de Nigella & Oilardus de *Landrecies* decimam de *Fustor*, ad prædictam ecclesiam pertinentem, violenter auferre præsumunt, dicentes eamdem se decimam a præscripta ecclesia in feodum habere, cum id abbas & fratres, prout dicitur, penitus ignorent, & quidam convicini eorum de propriis horreis præscriptæ ecclesiæ frumentum & avenam violenter auferre non timeant, asserentes quod ea pro feodo debent accipere. Quia vero hujusmodi malefactores gladio ecclesiasticæ animadversionis pro sua præsumtione acriter sunt puniendi, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus prædictos viros & eorum convicinos, quos prænominati abbas & fratres tibi nominaverint, moneas & districte compellas, ut eis ablatam decimam, frumentum & avenam, vel eorum æstimationem absque diminutione restituant, & de cetero eisdem fratribus nullatenus auferre præsumant, vel in præsentia tua infra XL. dies post harum susceptionem, appellatione remota, exhibeant justitiæ complementum. Quod si ad commonitionem tuam neutrum horum adimplere voluerint, eos donec alterum exsequantur, appellatione remota, vinculo excommunicationis astringas. Data Tuscul. VIII. idus Januarii.

EPISTOLA CCCXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Willardum presbyterum de multis diffamatum, si res constet, ab officio sacerdotali suspendat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis venerabilis frater noster T. Ambianensis episcopus, quod cum quidam suus presbyter Willardus nomine, de quadam muliere conjugata, cum qua compaternitatem habere dicitur, a parrochianis diffamatus, & publica esset nota respersus, quod videlicet de ipsa duas filias genuisset, & postquam eam abjuravit, iterum de ea filiam recepisset; idem episcopus presbyterum supradictum pro tanta infamia traxit in causam, & ei de tanto excessu purgationem indixit, quam presbyter ipse se obtulit præstiturum. Cum autem semel & secundo eidem presbytero ad petitionem suam canonicæ induciæ datæ fuissent, & die tandem purgationis prædictus presbyter coram episcopo & multis aliis publica confessione dixisset, se de tanta infamia non posse purgare, idem episcopus, habito consilio plurium discretorum virorum, præfatum presbyterum ab officio & beneficio pro causa ipsa suspendit. Sed multis diebus post presbyter ipse ad nostram audientiam appellavit. Tandem vero ad præsentiam nostram accedens, suggerendo nobis quod post appellationem suspensus fuisset, ad te nostras litteras impetravit, ut ei, si res ita se haberet, officium & beneficium suum restitueres, antequam cogeretur purgationem suam præstare. Licet autem antequam litteras nostras audires, prædictus episcopus eumdem presbyterum de falsa suggestione ad nostram, sicut asserit, præsentiam appellasset; nihilominus tamen eidem presbytero suum officium & beneficium reddidisti. Super quo utique, si assertio æque veritati innititur, non possumus non mirari, cum in litteris nostris soleat, *si ita est*, semper apponi: & si in litteris illis fuit forte, quod non credimus, eadem conditio prætermissa, nihilominus ea subintelligi debet & semper inquiri, si relatio veritati subsistat. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus utraque parte coram te convocata, veritatem exinde diligenter inquiras, & si tibi constiterit quod memoratus episcopus in his vera nobis suggesserit, supradictum presbyterum dilatione, & appellatione cessante, in eamdem sententiam suspensionis reducas, aut si coram episcopo & multis aliis confessus fuit se super infamia illa non posse purgare, nec rationabilem causam posuit, quare non posset purgationem præstare, nisi quod sibi hujus iniquitatis conscius erat, eum perpetuo ab officio sacerdotali dispenses. Data Tuscul. XIII. Kalendas Februarii.

EPISTOLA CCCXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Quamdam ei causam terminandam committit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, S. & A. B.

Significante nobis dilecto filio nostro R. Catalaunensi archidiacono, accepimus, quod cum causa, quæ inter V. latorem præsentium & J. presbyterum super ecclesia S. Mariæ vertitur, in tua præsentia tractaretur, & jam dictus V. testes suos Herm. scilicet & Henricum presbyteros produceret, qui super causa ipsa veritatem, quam inde noverunt profiterentur, adversa pars eos minus idoneos esse proponens, ipsos tamquam reos criminis ad nostram audientiam appellavit. Ceterum cum utraque pars coram prædicto archidiacono convenisset, & prædictus J. recognosceret, quod eisdem testibus ob solam iracundiam crimina objecisset, tandem eis propter brevitatem termini appellationem prosequi non valentibus, inter ipsos fide hinc inde interposita, de utriusque voluntate idem archidiaconus tali modo composuit, quod si præfatus J. in tua præsentia recognosceret, quod coram eodem archidiacono confessus fuerat, appellationi supersederent. Die vero statuta memoratus J. suam tibi præsentiam exhibere contemsit, & ideo prædictus V. cum testibus suis nostro se conspectui præsentavit, sed ille tunc non venit, nec pro se responsalem transmisit. Cumque super principali negotio appellatum fuisset, examini tuo eamdem causam duximus remittendam: mandantes ut utraque parte coram te constituta, si tibi constaret præfatum J. fidem, quam dederat violasse ei de violatione fidei condignam pœnitentiam imponens, & prædictis testibus, appellatione remota, receptis infra XV. dies post litterarum nostrarum susceptionem, sublato appellationis remedio, eamdem causam terminares. Sane cum idem V. a nostra præsentia recessisset, & secundum præscriptam formam litteras nostras ad te reportasset, adversarius ad præsentiam nostram accessit, & cum, prout credimus, non essemus memores, quod idem V. scripta nostra detulisset, litteras super eadem causa a prioribus diversas obtinuit. Quo reverso, utraque pars coram te convenit, sed tu secundum priores litteras in causa noluisti procedere, asserens semper extremæ volun-

tati esse cedendum, & litteras posteriores A prioribus debere præjudicare. Quia vero idem V. per mensem in curia nostra adversarium expectavit, & plurimum videtur vexatus, & juramenta priora posterioribus præjudicant, & in contractibus venditionum & emtionum idipsum contingit, fraternitati tuæ per præsentia scripta præcipiendo mandamus, quatenus litteris posterioribus, præsertim cum tacita veritate fuerint impetratæ, nullas vires habentibus, secundum tenorem priorum litterarum, ita videlicet quod testes examinatos, & qui idonei fuerint recipias, omni occasione & appellatione remota, infra XV. dies post harum susceptionem, in causa ipsa procedas, provisurus attentius, ne Johanni, in quo famæ & honestati tuæ plurimum detrahitur, eamdem causam committas, sed tu ipse eam maturitate & diligentia adhibita terminare studeas. Data Tusculi XII. Kalendas Februarii.

LITTERÆ CCCXIX. FRIDERICI imperatoris.

C *Pactum inter Fredericum imperatorem & Ludovicum VII. regem Francorum de exterminandis Brabantionibus seu Coterellis.*

IN nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, FREDERICUS Dei gratia Romanorum imperator augustus, omnibus in perpetuum.

Amicus noster carissimus LUDOVVICUS Francorum rex, & nos inter Tullum & Vallem-colorum pro negotiis regni & imperii convenimus, ubi ex utraque parte habuimus magnam baronum copiam. In- D ter cetera de expellendis maleficis hominibus, qui (*a*) Brabantiones sive Coterelli dicuntur, tale fecimus utrimque pactum & statutum. Nullos videlicet Brabantiones vel Coterellos equites seu pedites in totis terris nostris, regni scilicet aut imperii infra Rhenum & Alpes & civitatem Parisius aliqua occasione aut vverra retinebimus amodo. Neque nos, neque homines nostri, nisi forte aliqui in terra alicujus baronis infra hos terminos jam uxorem duxerint, aut aliquis baronum aliquem secum ante istam conventionem in perpetuum retinuerit. Quod ut E inviolabiliter omni tempore observetur, nos fecimus pro nobis MATTHÆUM ducem Lotharingiæ hoc fiduciare, & rex ipse comitem Trecensem HENRICUM. Sed archiepiscopi & episcopi & ceteri barones qui affuerunt, quisque pro se hoc fiduciaverunt, & a reliquis archiepiscopis, episcopis & laicis, infra præscriptos terminos constitutos, qui tunc non affuerunt eamdem accepimus securitatem tali conditione, quod si quis maleficos illos homines amodo retinuerit, archiepiscopus vel episcopus suus illum nominatim & excommunicabit, & totam terram suam tenebit sub interdicto, donec illi cui malum per eos fecerit, damnum suum ad probationem restituat, & episcopo dignam faciat emendationem, & tam archiepiscopi quam episcopi, quam barones, cum armis contra ipsum & super terram suam ad destruendum ibunt infra XL. dies postquam inde fuerint commoniti, donec illi cui malum factum erit, damnum suum fuerit re- B stitutum, & Domino terræ digne fuerit emendatum. Si quis etiam maleficos illos retinuerit, pro legitimo in nulla curia vel causa recipietur, donec, sicut prædiximus, rem emendaverit. Si quis etiam eamdem securitatem voluerit, eamdem similiter subibit sententiam. Si vero malefactor adeo potens fuerit, ut a vicinis constringi non possit, nos de nostro & rex similiter de suo in propria persona sumemus vindictam, & quam cito vocabit, in eum cum armis insurgemus.

EPISTOLA CCCXX. HENRICO Remensi archiepiscopo, Catalaunensi episcopo & Virdunensi electo.

Ut compescant Castellanum Vitriaci a vexatione Caladiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo, Catalaunensi episcopo, & dilecto filio Virdunensi electo, S. & A. B.

Religiosos viros a pravorum incursibus nos convenit attentiori cura defendere, & in suis justitiis promta sollicitudine confovere, ut liberius possint divinis obsequiis vacare, cum eorum paci fuerit sollicita consideratione provisum. Dilecti autem filii nostri abbas & fratres de (*b*) Caladia, transmissa nobis conquestione monstrarunt, quod Castellanus Vitriaci eis carrucas suas per violentiam abstulit, & tam ipse, quam quidam alii parrochiani vestri eorum bona diripere & prædas ipsis auferre nulla ratione formidant. Quia igitur vestro officio congruit, insolentiam laicorum a gravaminibus virorum religiosorum compescere, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum Castellanum monere curetis & districte compellere, ut jam dictis fratribus de illatis damnis & injuriis irrogatis congrue satisfaciat, & tam ipsi quam ceteris parrochianis vestris sub anathematis interminatione districtius prohibere curetis, ne bona ipsorum fratrum vio-

(*a*) Brabantini sunt prædones publici, incendiarii, homines perversi.

(*b*) Abbatia ordinis Cisterciensis in diœcesi Virdunensi, quam si VVasseburgio fides sit, inhabitaverunt olim trecenti monachi, nunc vero paucissimi.

len-

lenter diripiant, aut eis prædam auferre præsumant, nec prædas de bonis eorum factas scienter recipiant, aut comparare attentent. Si vero de aliquibus eorum ex parte prædictorum fratrum querimoniam receperitis, ita de ipsis districtam justitiam faciatis, quod iidem fratres suffragio vestræ protectionis adjuti, sua se gaudeant pacifice possidere, & nos studium & diligentiam vestram debeamus in hac parte non immerito commendare. Data Tuscul x. Kal. Februarii.

EPISTOLA CCCXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro monachis de Noveio adversus canonicos Braguenses.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo salutem & apostolicam benedictionem.

Cum dilecti filii nostri prior & fratres de (a) Noveio monachi (a) Silvæ-majoris nobis conquestionem fecissent, quod clerici Braguensis ecclesiæ, quam bonæ memoriæ SAMSON prædecessor tuus cum assensu comitis Regitestensis prædictis monachis contulit, ita videlicet, ut decedentibus clericis sæcularibus, monachi loco eorum substituerentur, eos præpositura & quibusdam præbendis, domibus & aliis bonis contra justitiam spoliassent; nos causam ipsam venerabili fratri nostro Suessionensi episcopo & dilecto filio abbati S. Remigii Remensis sub certa forma commisimus terminandam, mandantes ut si clerici eorum judicio nollent parere, ipsos, nullius obstante appellatione, excommunicationis vinculo innodarent. Sed sicut ex litteris ipsorum judicum accepimus, ipsi causam diffinientes, clericos, quia noluerunt judicio suo parere, vinculo anathematis perstrinxerunt. Unde cum postea quidam eorum venisset ad præsentiam nostram, ipsos fecimus absolvi, mandantes ut sententia prædictorum judicum rata & inconcussa maneret. Ceterum quoniam relatum est nobis, quod occasione litterarum, quas eis pro absolutione sua concessimus, præfatos monachos infestare præsumunt, & contra sententiam punienda temeritate venire attentant, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus præscriptam sententiam firmiter faciatis & inviolabiliter, remoto appellationis obstaculo, observari, & si clerici eosdem monachos contra præscriptæ sententiæ tenorem infestare præsumserint, eorum præsumtionem debita animadversione percellas. Si qua vero scripta iidem clerici a nobis, quod non credimus, contraria reportarunt, ea litteris istis nulla ratione præjudicent, nec monachis sit licitum clericos illos qui antequam ecclesia præscripta illis fuisset concessa, ibi habuere præbendas, eisdem aliquatenus spoliare. Data Tusculi vi. Kalendas Februarii.

(a) Silva-major insigne olim monasterium ordinis S. Benedicti a S. Gerardo monacho Corbeiensi in diœcesi Burdigalensi fundatum, hactenus perstat sub Congregatione S. Mauri.

EPISTOLA CCCXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Templariis Hierosolymitanis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Insinuatum est nobis, quod G. & R. Gozo, fratribus militiæ Templi terras, vineas, & non modica de rebus suis mobilibus per violentiam præsumserunt auferre. Verum quoniam officio nostro convenit prædictos fratres ab injuriis malignantium defendere, & apostolico patrocinio confovere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos viros monere studeas, & districte compellere, ut eisdem fratribus terras & vineas & alia ablata non morentur cum integritate restituere, vel sub tuæ discretionis examine plenam exinde justitiam exhibere. Quod si facere forte contemserint, per te anathematis vinculo innodentur. Data Tuscul. II. Kalendas Februarii.

EPISTOLA CCCXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Commendat ei milites Templi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Milites Templi quod Jerosolymis situm est, quam specialiter sint omnipotentis Dei servitio mancipati, & cœlesti militiæ dediti, reverendus eorum habitus indicat, & signum crucis Dominicæ quod in suo corpore assidue bajulant, evidenter declarat. Ipsi enim in hoc constituti sunt, ut pro fratribus animas ponere non formident. Unde quia dignum est, ut tam præclaris athletis Christi modis omnibus, quibus secundum Deum poterimus, providere curemus, fraternitatem tuam rogamus, monemus atque mandamus, quatenus divini amoris intuitu, & pro reverentia beati Petri & nostra, necnon & pro animæ tuæ salute, ipsos diligas, manuteneas & honores, & eis jura sua integra & illibata conservans, tuæ protectionis patrocinium & favorem ministres, & de malefactoribus suis eis plenam justitiam non differas exhibere. Specialiter autem tuæ fraternitati mandamus, ut Guit-

terium parrochianum tuum moneas instan- A ter & districte compellas, ut prædictis fratribus prædam quam olim de villa *Onisvisner* dicitur abstulisse, si ita est, sine dilatione restituat, & de violentia illata congrue satisfacere non postponat. Si autem commonitioni tuæ obtemperare contemserit, eum vinculo excommunicationis astringas. Data Tuscul. IV. nonas Februarii.

EPISTOLA CCCXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Araldo presbytero suam faciat ecclesiam restitui.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Insinuavit nobis Araldus presbyter lator præsentium, quod cum prior & capitulum Sarmeliensis ecclesiæ Dominico diacono ecclesiam S. Remigii de Masdeio, quæ ad jurisdictionem eorum spectare dignoscitur, vivente presbytero ejusdem ecclesiæ, concessissent; memoratus diaconus eam in manibus prædicti prioris multis præsentibus refutavit. Transacto vero aliquanto tempore, presbyter ille, qui erat in eadem ecclesia, ipsam priori & capitulo resignavit: quam præfatus prior de assensu capituli prædicto Araldo concessit, & eum venerabili fratri nostro Catalaunensi episcopo præsentavit, a quo curam animarum recipiens, præscriptam ecclesiam postea per septem annos pacifice possedit. Post hæc autem, ut idem presbyter asseverat, prænominatus diaconus ad nostram præsentiam accedens, nostras ad te litteras impetravit, in quibus continebatur, quod si legitimis testibus probare posset, sibi prædictam ecclesiam prius canonice concessam fuisse, ipsam ei restituere non differres. Quam quidem ecclesiam presbytero reclamante, & ad nostram præsentiam diaconum appellante, illi restituisti: verum quoniam ex nostri officii debito singulis & præsertim viris ecclesiasticis justitiam suam integram conservare tenemur, & quæ aliquo errore facta esse noscuntur, ad rectitudinis tramitem revocare; fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus infra XL. dies post harum susceptionem, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rei veritate diligenter inquisita & cognita, si constiterit tibi quod prædictus diaconus præscriptam ecclesiam in manibus præfati prioris refutaverit, & eam postea prædictus A. canonice fuerit adeptus, & libere possederit, ipsum amoto diacono, prænominato presbytero, omni dilatione & appellatione cessante, restituas, quam eum facias pacifice possidere. Data Tuscul. VI. idus Februarii.

EPISTOLA CCCXXV. HENRICO Remorum archiepiscopo.

Commendat ei fratres Virtuensis monasterii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Paci & quieti religiosorum virorum pastorali sollicitudine nos opportet diligenter intendere, & ne indebitis molestiis agitentur, attentiori studio providere, intelleximus autem ex insinuatione dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum monasterii Virtuensis, quod Laudatus Catalaunensis civis eos pro quadam pecunia, quam ab eis injuste requirit, jugiter inquietat, licet prædicti abbas & fratres firmiter asseverent ei se nihil debere persolvere. Unde quoniam ex injuncto nobis officio viros ecclesiasticos ab universorum injuriis & molestiis defensare tenemur, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus memoratum virum moneas, & districte compellas, ut nihil indebite a prædictis fratribus exigere, nec eos de cetero inquietare vel eorum bona injuste molestare præsumat. Si autem de ratione confidit, & adversus eos super jam dicta pecunia agere voluerit, coram te ordine judiciario experiatur, & tu causam audias & eam debito fine decidas. Data Tuscul. V. idus Februarii.

EPISTOLA CCCXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Commendat ei F. Ostrevandensem archidiaconum

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Eos quos honestate credimus & scientia præeminere, tanto diligentius tuæ commẽdamus sollicitudini, quanto ad tuam fraternitatem specialius spectat viros honestos & litteratos diligere, & eis honorem & gratiam, exhibere, attendentes itaque prudentiam & honestatem dilecti filii nostri F. Ostrevandensis archidiaconi, ipsum tamquam virum probum honestum & discretum sincero cordis affectu diligimus, & eum fraternitati tuæ sollicite duximus commendandum. Quapropter caritatem tuam rogamus atque monemus, quatenus pro reverentia B. Petri & nostra, & intuitu probitatis & honestatis suæ ipsum diligas, manuteneas, & honores, & in

petitionibus suis efficaciter & clementer exaudias, & eum in honore & beneficiis suis nullatenus graves, nec a quoquam gravari permittas: ita quod se gaudeat dilectioni tuæ nostris precibus commendatum, & nos quoque sinceritati tuæ gratias teneamur copiosas referre. Data Tuscul. idus Februarii.

EPISTOLA CCCXXVII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro Stephano clerico adversus canonicos Catalaunenses.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum olim conquestione Stephani pauperis clerici latoris præsentium causam, quæ inter ipsum & canonicos Catalaunensis ecclesiæ super terris ad dotem altaris de *Cortoismunt* pertinentibus, quas iidem canonici detinebant, vertebatur, dilectis filiis nostris archidiacono & decano ecclesiæ tuæ commiserimus, appellatione postposita, terminandam. Ipsi sicut ex litteris eorum accepimus, terras ipsas ad dotem ejusdem altaris pertinere, & prædicto clerico restituendas esse per sententiam judicarunt; sed jam dicti canonici sententiam executioni mandare, aut jam dicto clerico ad commonitionem eorum fructus inde perceptos restituere noluerunt. Nos itaque sententiam ipsam ratam & firmam, habentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratos canonicos & nostra & tua auctoritate compellas, ut præscriptas terras supradicto clerico, quemadmodum sibi a prædictis judicibus adjudicatæ fuerunt, in pace & quiete, appellatione cessante dimittant, & fructus, si quos inde a tempore latæ sententiæ perceperunt, ei sine dilatione & diminutione qualibet restituere non postponant. Data Tuscul. x. Kalendas Martii.

EPISTOLA CCCXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam inter S. Urbani & Dervensem abbates terminandam committit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros abbatem S. (a) Urbani & abbatem Dervensem super quadam capella vertitur, dilectis filiis nostris P. abbati S. Remigii & F. decano

(a) S. Urbani abbatia ordinis S. Benedicti diœcesi Catalaunensi sub congregatione S. Vitoni uti & Dervensis.

A Remensi commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Verum quoniam abbas Dervensis super falsa suggestione, licet eadem causa fuerit, appellatione remota, commissa, ad nostram, sicut accepimus, audientiam appellavit, & illi appellationi ad nos factæ voluerit deferre; tibi de cujus prudentia & honestate confidimus, causam ipsam committimus audiendam, & fine congruo terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, &
B rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam concordia vel justitia mediante, remota appellatione, decidas. Data Tuscul. IX. Kalendas Martii.

EPISTOLA CCCXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam inter canonicos Catalaunenses S. Nicolai & abbatem Dervensem committit terminandam.

C ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Perlatum est ad audientiam nostram, quod cum causa quæ inter dilectos filios nostros canonicos S. Nicolai Catalaunensis & abbatem Dervensem super ecclesia Campi-Auberti vertitur, in præsentia fratris nostri Catalaunensis episcopi tractaretur, ad nostram fuit audientiam appellatum. Quia igitur neutra partium ad agendum venit instructa: tibi, de cujus prudentia & honestate confidi-
D mus, eamdem causam committimus audiendam, & appellatione remota fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam infra duos menses, remoto appellationis obstaculo, mediante justitia decidas. Data Tuscul. VIII. Kalendas Martii.

E
EPISTOLA CCCXXX. BITURICENSI & Ambianensi præsulibus.

Ut causam matrimonii S. & R. de Guisia terminent.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Bituricensi & Ambianensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam certo experimento didicimus, vos esse cultores & amatores justitiæ, & ea modis omnibus abhorrere; quæ de radice

iniquitatis noscuntur procedere, vobis quorum fidem & sinceritatem sumus experti, causam matrimonii quæ inter nobilem mulierem S. & R. de Guisia virum ejus vertitur, jam pridem commisimus audiendam & fine debito terminandam. Quia vero eadem causa, sicut ex litteris vestris accepimus, nondum est fine congruo terminata, fraternitati vestræ per iterata scripta mandamus, quatinus in unum pariter convenientes, utramque partem congruo loco & tempore ante vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam pontificali maturitate ac gravitate adhibita, & cujuslibet gratia & favore postposito, ita pure & sincere secundum aliarum nostrarum litterarum tenorem, servata canonum æquitate, remoto appellationis obstaculo, decidatis, quod judicium vestrum tam apud Deum quam apud homines debeat non immerito comprobari. Si quæ vero litteræ a nobis ex parte viri, istis aut prioribus litteris nostris contrariæ fuerint impetratæ, eis fidem nullatenus adhibeatis, sed eas tamquam subreptitias reputetis. Ceterum si prædictus vir mulieri quod ipsam recipere debeat, & maritali affectione tractare, juxta mandatum vestrum, plenam securitatem præstare noluerit, eum appellatione remota, excommunicationis sententia percellatis, & per totum episcopatum Laudunensem auctoritate nostra freti, faciatis sicut excommunicatum vitari, & apud nobilem virum PHILIPPUM comitem Flandrensem partes vestras efficaciter interponatis, ut eidem mulieri terram quam ex parte sua vir ejus accepit, sine molestia faciat reddi, & in pace dimitti, donec prædictus vir suum plenius cognoscat excessum, & ecclesiæ humiliter adimpleat & devote mandatum. Volumus autem ut infra XL. dies post harum susceptionem quæ supradicta sunt maturius exsequamini. Data Tuscul. VIII. Kalendas Martii.

EPISTOLA CCCXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Nullas adversus eum dedisse litteras abbati de Cheminone.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Relatum est nobis quod abbas de (a) *Chimeignon*, se jactitat ac gloriatur, a nobis litteras impetrasse, ut quoscumque de tuo vellet archiepiscopatu impetere, eos ante venerabilem fratrem nostrum WILLELMUM Senonensem archiepiscopum apostolicæ sedis legatum posset, remoto appellationis obstaculo, convenire. Quod utique falsum esse cognoscas, & qua fronte id jactitet vehementer miramur, cum nec ei, nec aliis nos credamus similes litteras indulsisse, nisi per errorem forte hoc contigisset. Unde volumus & mandamus, ut si tibi litteras tales ostenderit, eas ab illo extorqueas, & ipsas nobis transmittas, ut si per errorem factæ sunt, corrigere possimus, aut pœnam infligere, si fuerit infligenda. Data Tuscul. III. Kalendas Martii.

EPISTOLA CCCXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Scribit in gratiam Leonis abbatis S. Gisleni electi, quem schismatici ejecerant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Perlatum est ad audientiam nostram, quod cum LEO canonice fuisset in abbatem sancti (b) Gisleni electus, postea quia noluit illud nefandum & detestabile juramentum præstare, a schismaticis fuit ejectus, & alius in loco suo per Cameracensem dictum (c) electum intrusus. Unde quoniam ex eo quod fidei catholicæ & unitatis virtutem servavit, gloriam meruit & laudem adquirere, & dignæ retributionis præmium expectare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rei veritate comperta, si tibi constiterit, quod de persona prædicti L. canonice fuisset facta electio, & pro alia causa non fuerit amotus, nisi quia schismaticæ pravitati noluit consentire, nec illo detestabili juramento fœdari, ipsius electionem, si alias idoneus est, nullius obstante appellatione, confirmes, & ipsum administrationem prædictæ ecclesiæ, intruso amoto, libere facias sine molestatione, habere, & si quis eum super hoc ausu temerario infestare præsumserit, in eum ecclesiasticæ animadversionis non differas exercere censuram. Data Tuscul. III. Kalendas Martii.

EPISTOLA CCCXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo

Ut matrimonium inter filiam regis Ludovici & filium Frederici imperatoris impediat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Suggestum est nobis, quod carissimus in Christo filius noster LUDOVICUS illustris

(a) Chemino abbatia ordinis Cisterciensis in diœcesi Catalaunensi.

(b) S. Gisleni monasterium ordinis S. Benedicti in Hannonia altero a Montibus lapide distans in diœcesi Cameracensi.

(c) Petrum de Alsatia, scilicet de quo supra.

Francorum rex fuerit requisitus, ut filio F. persecutoris ecclesiæ suam desponsaret filiam in uxorem: quia vero id regno periculosum & ecclesiæ posset esse damnosum, fraternitatem tuam monemus atque mandamus, quatenus ne matrimonium illud fiat, prædicto regi modis omnibus studeas dissuadere, & rem penitus impedire. Si enim regi placuerit, eam filio imperatoris Constantinopolitani poterit tradere in uxorem: quia nos opportune Deo adjuvante laborabimus, quod res celeri compleatur effectu. Sane apud imperatorem regnum & consanguinei puellæ ærarium indeficiens semper invenient. Data Tuscul. II. Kalendas Martii.

EPISTOLA CCCXXXIV. Tornacensi episcopo.

Arguit eum de suis exactionibus.

(a) ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri (a) Tornacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex insinuatione Danielis presbyteri S. Johannis in Gandavo accepimus, quod cum ei & quibusdam aliis singulis annis exactionem pecuniæ irrationabilem faceres, & in consuetudinem duceres, illis te suppliciter & devote rogantibus, ut te a tali exactione temperares, tu vehementer commotus atque turbatus, prædictum D. quia verbum proposuit, ab officio suspendisti, alios terrore minarum ad hoc inducens, quod quidquid

(b) statueres de rebus eorum pro tuo nutu acciperes, & quod grave est, abbati S. (b) Petri Gandensis firmiter præcepisti, ut illo prorsus expulso, alium loco suo presbyterum substitueret. Quæ utique si veritate subsistunt, quam gravia sint & dura animadversione plectenda, nisi personam tuam multo caritatis fervore diligeremus, certis experimentis sentires, & evidentibus indiciis comprobares. Dignitas vero & officium, quod providente Domino geris, debet te circa subditos tuos modestum & temperatum efficere & propitium reddere ac benignum, & illud deberes semper attendere, quod in epistola B. Petri legitur: *Non sicut dominantes in clero, sed forma facti gregis*: ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, & sub periculo ordinis & officii tui districte præcipimus, quatenus si ita est, præfato sacerdoti beneficium & officium suum cum integritate in pace & quiete restituens, ab hujusmodi exactionibus, quæ tuæ administrationis dignitati noscuntur penitus obviare, desistas. Hoc enim de radice cupiditatis & avaritiæ provenit; unde simoniacæ pravitates erumpunt & enormitates plurimæ committuntur, & exempla perniciosa procul dubio generantur. Consulens ergo tuæ honestati, ita excessus & præsumtiones tuas in hac parte corrigas atque emendes, quod nullam a præfato sacerdote vel aliis de te querelam super hujusmodi de cetero audire debeamus. Scias enim & pro certo cognoscas, quod si ad nos super his querela fuerit ulterius perlata, quantumcumque personam tuam diligamus, ita duriter in te animadvertemus, quod ceteri hoc audientes similia timebunt ullatenus attentare. Data Tusculi Kalendis Martii.

EPISTOLA CCCXXXV. MELDENSI & Ambianensi episcopis.

Committit eis examinandam causam matrimonii inter comitem Robertum & filiam Hugonis de Brois.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus nostris (c) Meldensi & (d) Ambianensi episcopis, salutem & apostolicam benedictionem. (c) (d)

Suggestum est nobis, quod cum dilectus filius noster nobilis vir comes ROBERTUS disposuerit filiam suam HUGONI de BROIS, tradere in uxorem & matrimonio copulare, nobilis vir comes HENRICUS inter eos eam lineam affinitatis esse proposuit, quod non possent cum Deo & ratione conjungi: cumque super hoc ab examine venerabilis fratris nostri (e) Trecensis episcopi ad nostram audientiam fuisset appellatum, comite ROBERTO nuncium suum mittente, altera pars nec venit, nec aliquem pro se responsalem transmisit. Nos igitur de prudentia & honestate vestra plenius confidentes, experientiæ vestræ causam ipsam duximus committendam. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si quæ personæ apparuerint, quæ matrimonium ipsum legitime velint & possint impetere, rationes & allegationes, quæ hinc inde in medium producentur, diligenter audiatis, & testes si qui idonei fuerint, quibus fides sit adhibenda, appellatione remota, recipiatis, & eorumdem juratorum attestationes studiosius conscribentes, eas sub vestris sigillis clausas nobis mittatis, terminum utrique parti congruum præfigentes, quo debeant cum ipsis attestationibus apostolico se conspectui præsentare. Verumtamen si super eadem causa non fuerit appellatum, nolumus quod in (e)

(a) Galtero, qui vivere desiit 1171.
(b) Vulgo Blandiniensis insignis abbatiæ ordinis S. Benedicti.
(c) Stephano de Capella anno 1164. facto episcopo.
(d) Roberto aut Theobaldo.
(e) Henrici de Carinthia ex monacho Morimundi episcopi creati, qui jacet in monasterio de Bulencuria.

ejus executione aliquatenus procedatis. Data Tuscul. IV. nonas Martii.

EPIST. CCCXXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut episcopum Belvacensem, quem jusserat ei omnem debitam exhibere obedientiam, satisfacientem sibi humaniter excipiat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilectos filios nostros S. magistrum & D. fratrem militiæ Templi nuntios tuos, ad nos cum tuæ fraternitatis litteris venientes, debita benignitate recepimus, & accepto ex eorum fideli & prudenti assertione, quod frater noster episcopus Belvacensis in quibusdam inobediens tibi existens, in duabus synodis quas celebrasti, non ita reverenter & humiliter, sicut decuit, respondisset, & quod antequam fraternitatem tuam requisisset, significaverit nobis se a te fuisse gravatum, & nec, cum tu eum propter hoc appellasses, & in propria persona iter arripuisset ad nostram præsentiam veniendi, prosequi appellationem curasset, licet clerici sui eum excusarent, quod hoc non contemtu vel contumacia aliqua, sed pro infirmitate solummodo dimisisset, adversus eum commoti sumus atque turbati, & ipsum prout expedire cognovimus, & salva honestate nos decuit, per litteras nostras super hoc redarguere curavimus, utpote qui tuæ sincerissimæ devotionis & fidei quam circa sacro-sanctam Romanam ecclesiam, & specialiter circa personam nostram a tempore nostræ promotionis insuperabili constantia exhibuisti, memores existentes, ferventissimum desiderium & voluntatem habemus, te sicut fratrem carissimum, & magnum membrum, ac firmissimam columnam ecclesiæ, sincerissimo cordis affectu diligere, & honori & exaltationi tuæ, quantum cum Deo & justitia possumus, promta voluntate deferre. Verumtamen quia decet te, tum nobilitate sanguinis qua præmines, tum etiam obtentu dignitatis qua polles, erga subditos, & maxime suffraganeos tuos, spiritum benignitatis & mansuetudinis gerere, & benignum ac misericordem existere, nos de clementia & mansuetudine tua plurimum præsumentes, & tibi tamquam fratri carissimo promto desiderio cupientes deferre, prædicto episcopo dedimus in mandatis, ut a te misericordiam & veniam suppliciter postulans, tibi tamquam patri & domino super his quæ manifesta sunt, & unde ad nos est appellatum, cum omni humilitate & reverentia satisfaciat, & se humilem, devotum & obedientem exponat. Ideoque fraternitatem tuam rogamus, consulimus & monemus, quatenus ex quo episcopus se in conspectu tuo humiliaverit, & a te misericordiam & veniam expetierit, ei satisfactione congrua, quam te deceat exigere, & ipsum exhibere, recepta, rancorem & indignationem remittas, & clementer gratiam tuam restituas & amorem, & circa eum animum benignum exhibeas & placatum, & ita ipsum in mansuetudine & benignitate pertractes, quod exinde mansuetudinis tuæ clementia valeat potissimum commendari, & nos quoque una cum eo lætari possimus, quod eum ad tuam misericordiam & benignitatem remisimus, & exinde affectioni tuæ uberes teneamur gratiarum actiones referre. Data Tuscul. IV. nonas Martii.

EPISTOLA CCCXXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo, & P. abbati S. Remigii.

Ut Richardo clerico suam in ecclesia S. Pharaildis præbendam restitui faciant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remorum archiepiscopo, & P. abbati S. Remigii, S. & A. B.

Ex transmissa conquestione Richardi pauperis clerici ad aures nostras pervenit, quod G. clericus Gandavensis ei præbendam in ecclesia Sanctæ Pharaildis sibi concessam illicite auferre præsumsit. Unde quoniam viris ecclesiasticis, & his maxime qui paupertate laborant, in sua justitia debitores existimus, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus prædictum clericum instanter moneatis & districtius compellatis, ut eidem R. præscriptam præbendam sine molestia & difficultate restituat, & in pace & quiete dimittat, vel in præsentia vestra plenam exinde, appellatione remota, non differat exhibere justitiam. Data Tuscul. IV. nonas Matii.

EPIST. CCCXXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Confirmat electionem Roberti episcopi Attrebatensis, conceditque ei spatium ad recipiendos sacros ordines.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut ex litteris decani & canonicorum Attrebatensis ecclesiæ nobis innotuit, cum ecclesia ipsa pastore vacaret, ipsi in dilectum

(a) filium nostrum (a) R. præpositum S. Audomari unanimiter convenerunt, & eum sibi elegerunt episcopum & magistrum. Licet autem ad te sicut ad metropolitanum suum pertineat electionem eorum confirmare, quia tamen idem præpositus infra ordines est, & dispensatio talis electionis ad Romanum pontificem & non ad alium spectat, a nobis instanter & suppliciter postularunt, ut eorum electionem dispensative auctoritate apostolica firmaremus. Nos itaque eorum precibus annuentes, & attendentes prudentiam & discretionem ipsius præpositi, & per eum præfatæ ecclesiæ credentes grata commoda proventura, in hoc de communi fratrum nostrorum consilio dispensandum duximus, & electionem ipsam salva dignitate & justitia tua & ecclesiæ tibi commissæ auctoritate apostolica confirmandam. Ad hæc attendentes quomodo prædicto electo apud nobilem virum PHILIPPUM Flandrensem comitem tot immineant negotia, quod ab his facile non possit ac celeriter expediri, ad instantiam precum ipsius comitis ei duximus indulgendum, ut a proximo festo Pentecostes usque ad annum revolutum, ad recipiendos ordines contra voluntatem suam non debeat cogi: ita quod eisdem negotiis expeditis, devotiori animo ordines & consecrationem possit recipere, & liberius officio pontificali vacare. Unde volumus & mandamus, quatenus eumdem electum de recipiendis ordinibus infra terminum ipsum non graves, quoniam sacri canones multo majus temporis interstitium his indulgent, qui sunt ab ordine ad ordinem promovendi. Data Tusculi IV. nonas Martii.

EPISTOLA CCCXXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo & G. Tornacensi episcopo.

Ut pravam consuetudinem tollant in parrochia Dudasselensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo, & (a) (b) G. Tornacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Relatum est auribus nostris ex transmissa conquestione parrochianorum Dudasselensis ecclesiæ, quod cum alicui eorum a circatoribus decimarum objectum fuerit, quod integras decimas non exsolverit, & post tertiam Dominicam non exhibuerit quod de decimis dicitur esse subtractum; tandem proxime sequenti feria post tertiam Dominicam eum oportebit juramento firmare, A quod integre decimas persolvisset, nisi forte supplere voluerit quod de decimis dicitur subtraxisse. Si vero in præstando sacramento manu, vultu, vel oculis, seu aliqua parte trepidavit, ita quod trepidatio possit notari; vel si unus vel plures digiti manus defuerint, qui non sint positi super reliquias sine trepidatione qualibet, cogitur de prava & iniqua consuetudine duos solidos & decimam in duplum solvere, quam dicitur subtraxisse. Quæ utique consuetudo prava est penitus & detestabilis, & tam divino quam humano juri contraria, nec nisi de superabundantis B cupiditatis radice noscitur processisse, cum magis sint commendandi, qui cum tremore, quam illi qui ad sacras reliquias irreverenter, ut non dicamus impudenter, accedunt. Quoniam igitur pravæ consuetudines sunt penitus extirpandæ, nec debent locum inter clericos vel laicos invenire, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si res ita se habet, tam horrendam & detestabilem consuetudinem auctoritate nostra & vestra evellatis & penitus extirpetis, & ex eo quod in præstando juramento trepidaverunt, qui juramentum facere compelluntur, aut quod totam manum super re- C liquias non posuerunt, ipsos non sustineatis de cetero aliqua pœna multari. Si qui vero fuerint, qui propter hoc pœnam aliquam irrogaverint, ipsos a tanta præsumtione, sublato appellationis remedio, censura ecclesiastica compescatis, prohibentes attentius decimas a laicis exigi, vel eas ipsis exsolvi; aut eis de subtractione decimarum excusationem vel juramentum quodlibet exhiberi. D Data Tusculi III. nonas Martii.

EPISTOLA CCCXL. HENRICO Remensi archiepiscopo, & G. Laudunensi episcopo.

Causam de quibusdam oblationibus inter Brugenses canonicos & R. presbyterum Dudasselensem committit terminandam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo, & (c) (c) G. Laudunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem. E

Cum dilectus filius noster L. pro canonicis Brugensibus, & R. presbyter Dudasselensis ecclesiæ in nostra essent præsentia constituti, super quibusdam oblationibus coram nobis inter se cœperunt quæstionem movere; ad easdem sibi oblationes vendicandas, idem presbyter privilegium quoddam sub nomine præpositi Brugensis & prædictorum

(a) Robertum, qui fuit etiam præpositus Ariensis, S. Donatiani Brugensis & S. Amati Duacensis, & etiam episcopus Cameracensis, ac misere periit occisus 1172. teste Alberico in chronico.

(b) Galterio.

(c) Galterio de Mauritania ex decano facto episcopo.

canonicorum nobis repræsentavit, quod a A nobis confirmari attentius postulabat: adjiciens quod cum ipse & ecclesia sua præscriptis oblationibus sine judicio spoliati sint, idem presbyter ad nostram audientiam appellavit. Præfatus vero L. qui verbum pro supra dictis canonicis faciebat, asseruit pactionem, quæ super eisdem oblationibus facta fuerat, de jure stare non posse, nec debere præscriptum privilegium confirmari, quoniam pravus contractus fuerat, cum pro recompensatione oblationum, quæ spirituales sunt, temporalia fuerint erogata. Nos B itaque volentes eidem causæ finem imponere, cum neuter super his quæ dicebat fidem nobis facere posset, eamdem causam experientiæ vestræ committimus, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandantes, quatenus utraque parte ante vestram præsentiam convocata, rei veritatem studiosius inquiratis, & si inveneritis præfatum presbyterum & ecclesiam secum præscriptis oblationibus absque judicio vel post appellationem spoliatos, eis oblationes ipsas, sublato appellationis remedio, faciatis restitui, & deinde si prædicti canonici exinde agere C voluerint, causam audiatis & appellatione remota fine debito terminetis. Data Tuscul. II. nonas Martii.

EPISTOLA CCCXLI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam committit terminandam inter virum & feminam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem. D

Significavit nobis dilectus filius noster W. decanus S. Salvatoris, quod cum parrochianus quidam ecclesiæ S. Mariæ Brugensis, ad quamdam mulierem consuetudinem habuisset, tandem mulier eum reclamavit in virum, & vir mulierem ipsam suam esse uxorem negavit, sed recognovit se eam aliquanto tempore carnaliter habuisse. Cum autem in præsentia sua eadem controversia tractaretur, in prima & secunda vocatione mulier in matrimonii probatione defecit, & deinde datis induciis, præfata mulier matrem suam F & servum fratris sui & propriam ancillam sororis suæ ad matrimonium probandum produxit. Eodem vero decano super causa ipsa sententiam ferre volente, præfata mulier venerabilem fratrem nostrum Tornacensem episcopum appellavit, diem præfigens quo ad ecclesiam accederet. Vir vero ad audientiam nostram in voce appellationis prorupit. Unde quia propter absentiam partium non potuimus in causa procedere, eam experientiæ tuæ committimus, fraternitati tuæ præsentium auctoritate mandantes, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, causam ipsam infra XL. dies post harum susceptionem, sublato appellationis remedio, canonico fine decidas. Data Tusculi II. nonas Martii.

EPISTOLA CCCXLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut ablata P. & T. presbytero a Rainaldo comite & Henrico de Grandi-prato. faciat restitui.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam P. presbyteri ad nos venientis accepimus, quod RAIN. comes ei decem & septem solidos contradicit exsolvere, quos sibi data fidejussoria cautione exhibere tenetur. Adjecit insuper quod HENRICUS de Magno-prato ei per servientem suum jumentum quoddam fecit violenter auferri, & eumdem presbyterum, in eum violentas manus injiciendo, turpiter & inhoneste tractari. Nihilominus etiam nobis proposuit, quod idem H. T. presbytero nepoti suo XXV. solidos contra justitiam abstulit, quos reddere sibi contemnit. Quia igitur sustinere non possumus vel debemus, ut laici debeant clericorum jura violenter invadere, vel in ipsos ausu temerario deservire, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus ablata omnia memoratis presbyteris infra XL. dies post harum susceptionem facias cum integritate restitui, aut exinde sibi coram te, appellatione remota, plenam & sufficientem justitiam exhiberi, ita quidem quod si jam dicti milites aliter tibi non acquieverint, eos ecclesiastica censura percellas. Si vero tibi constiterit servientem præfati Henrici ad supradictum presbyterum de mandato ejusdem Henrici violentas manus ausu nefario injecisse, quid exinde facere debeas tua discretio plenius recognoscit. Data Tuscul. non. Martii.

EPISTOLA CCCXLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut episcopum Suessionensem hortetur, ut solo episcopatu contentus, dimittat cancellariam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

His quæ pertinent ad incrementa virtutum

tum & animarum salutem, promtam nos A convenit curam & diligentiam adhibere, & ecclesiarum commodis & profectibus fervento desiderio & sollicitudine aspirare. Sane non est prudentiæ tuæ incognitum, sed certum & manifestum, quantum oporteat episcopum super cura gregis sibi commissi circumspectionem & sollicitudinem gerere, & ne luporum morsibus exponatur, oculo attentioris sollicitudinis vigilare. Ceterum quoniam venerabilis frater noster Suessionensis episcopus cancellariæ officium & pontificalis administrationis sollicitudinem non potest simul & congrue exercere, cum B utrumque officium totam non divisam desideret habere personam, ei mandavimus, (a) (a) ut relicta cancellaria, curæ & amministrationi injunctæ sibi sollicitudinis diligenter & studiose intendat, & super custodia ecclesiæ & populi sibi commissi vigil & intentus existat, ut inde coram patrefamilias, plenam valeat reddere rationem. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus eumdem episcopum super hoc eodem commoneas, & si cum assensu & pace carissimi in Christo filii nostri L. illustris Francorum regis fieri potest, districte C compellas. Data Tuscul. nonis Martii.

EPISTOLA CCCXLIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa inter Jac. presbyterum & abbatem S. Salvatoris Virtuensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in præsentia nostra Jac. pres- D byter, supplici nobis conquestione monstravit, quod cum abbas S. Salvatoris de Virtute eum ad ecclesiam S. Stephani villæ Senioris venerabili fratri nostro Catalaunensi præsentasset episcopo, & ipsum episcopus de ecclesia investisset; postmodum abbas quia idem presbyter ad nutum suum nolebat censum augere, cœpit negare quod illi dedisset ecclesiam, aut ipsum ad eam præsentasset. Cumque super hoc tam ipse quam W. clericus, cui abbas præscriptam concessisse ecclesiam asserebat, coram præfato episcopo convenisset, licet episcopus fateretur se præ- E dicto W. curam illius ecclesiæ non commisisse; timens tamen præfatus presbyter adversarii potentia prægravari, ad nostram audientiam appellavit. Cumque propter hoc se nostro conspectui præsentasset, nec ipse & responsalis abbatis ad agendum venissent instructi, nos minime potuimus in causa procedere, aut ei debitum finem imponere. Quapropter de tua prudentia & honestate plenius confidentes, eamdem causam experientiæ tuæ committimus audiendam, & fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus tam abbatem, quam presbyterum & clericum ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, si legitime tibi constiterit, quod prænominato presbytero præscripta ecclesia per repræsentationem abbatis & concessionem episcopi collata fuerit, nec postea commiserit, propter quod ea debuerit merito spoliari, ipsam ei appellatione & occasione remota facias pacifice ac quiete dimitti: alioquin causam audias, & quod justum fuerit sublato appellationis remedio judices. Data Tuscul. VI. idus Martii.

EPISTOLA CCCXLV. HENRICO Remensi archiepiscopo, & G. Laudunensi episcopo.

De causa inter Brugenses canonicos & R. presbyterum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo, & G. Laudunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Licet in litteris quas de quibusdam oblationibus, unde inter canonicos ecclesiæ S. Donatiani Brugensis & R. Dudassellensis ecclesiæ presbyterum vertitur controversia, vestræ discretioni direximus, positum fuerit, quod dilectus filius noster L. pro canonicis verbum fecisset: meminimus nos tamen & fratres nostri nihilominus recolunt, quod idem L. se prædicti præpositi tantum fuisse asseruit responsalem. Unde quod ipse in aliis litteris canonicorum fuisse dicitur, ex nimia negotiorum frequentia incorrectum remansit. Supradictus vero presbyter se dicebat contra eumdem præpositum nullam causam habere, sed dumtaxat contra canonicos. Volumus igitur & mandamus, ut eo quod in aliis litteris præfatus L. responsalis canonicorum fuisse perhibetur, non obstante super eadem causa rei veritate, juxta tenorem aliarum litterarum nostrarum studiosius inquiratis: & si inveneritis memoratum presbyterum & ecclesiam suam fuisse præscriptis oblationibus sine judicio vel post appellationem spoliatos, eis oblationes ipsas dilatione & appellatione cessante faciatis restitui, & deinde si prædictus præpositus vel canonici adversus eumdem presbyterum vel ecclesiam suam exinde noluerint agere, vos

(a) Alexandri papæ monitis haud dubium paruit Hugo Suessionensis episcopus, cancellariam dimittendo, nam uti observat Mabillonius in libro 2. de Re Dipl. cap. 12. vacabat cancellaria annis 1171. & 1173. obiit autem Hugo 1175.

causam audiatis, & eam appellatione remota, fine canonico terminetis. Data Tuscul. v. idus Martii.

EPISTOLA CCCXLVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Rogerum Tokellum & Guidonem, qui in clericos violentas manus injecerant, excommunicatos denunciet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte Catalaunensis capituli adversus Rogerum Tokellum & Guidonem filium Senescalli & alios complices suos querelam accepimus, quod in thesaurarium ecclesiæ suæ & clericos ejus violentas manus ausu temerario injicientes, eos turpiter & inhoneste tractaverunt. Unde quoniam tantæ præsumtionis excessus gravi est animadversione plectendus, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus hujus rei veritatem diligenter inquiras, & si ita esse inveneris, prædictos viros publice accensis candelis, appellatione remota, excommunicatos denuncies, & eos attentius facias evitari, donec eidem thesaurario & clericis ejus de illata injuria condigne satisfaciant, & cum litteris tuis de tanto satisfacturi excessu, apostolico se conspectui repræsentent. Data Tuscul. III. idus Martii.

EPIST. CCCXLVII. CATALAUNENSI episcopo.

Ut filium sacerdotis per ignorantiam ordinatum presbyterum sua faciat ecclesia gaudere.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Catalaunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam scriptum est in libro Psalmorum: *Universæ viæ Domini misericordia & veritas* Et alibi: *Misericordia & veritas præibunt ante faciem tuam*; P. latorem præsentium, quem ignorans filium esse sacerdotis in presbyterum ordinasti, ad misericordiam tuam jam pridem duximus remittendum, ut si alias idoneum & honestũ eum esse cognosceres, ad ecclesiam reciperes ad quam fuerat præsentatus. Unde quod ei ad suggestionem nostram præscriptã ecclesiam assignasti, gratum gerimus & acceptum: fraternitatem tuam monentes, atque mandantes, quatenus eum in præscripta ecclesia manuteneas, & eam ibi occasione illa molestari vel perturbari nulla ratione permittas: ita tamen quod dispensatio, quam circa istum adhibere volumus, aliis non debeat legem præfigere, nec tu inde sumas exemplum, ut de cetero filios sacerdotum in sacerdotio genitos ad ordines promoveas, nisi in claustro canonicorum regularium vel monachorum fuerint dignæ conversationis judicio comprobati. Data Tuscul. III. idus Martii.

EPISTOLA CCCXLVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Episcopum Silvanectensem, qui diviserat prabendam, a potestate conferendi prabendas privat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constituto in præsentia nostra Henrico archidiacono Silvanectensi, dilecti filii nostri S. & magister S. & D. fratres militiæ Templi nuntii tui, in audientia nostra & fratrum nostrorum adversus fratrem nostrum (a) Silvanectensem episcopum, ex parte tua querimoniam gravem deposuerunt, quod cum G. clerico tuo primam præbendam quæ in ecclesia sua vacaret ad preces suas concessisset, eam quæ vacavit inter ipsum & prædictum archidiaconum contra decretum nostrum, quod in concilio (b) Turonensi edidimus, dividere non formidavit, & cum eum per litteras & viva voce, ut quod fecerat corrigeret monuisses, ipsum quia noluit, tuæ commonitioni parere; ad nostram audientiam appellasti. Archidiaconus vero servata modestia & humilitate in sui prolatione sermonis, quod nuntii tui proposuerant, noluit diffiteri, sed episcopum fuisse immemorem decreti nostri, quando præbendam dimidiavit, constanter proposuit, & quod non pro contemtu tuo, sed infirmitate præpediente, appellationem exequi omisisset, prudenti relatione adjecit. Nos vero volentes honori & dignitati tuæ, in quibus cum Deo & justitia possumus deferre, & ne alii audaciam delinquendi assumant, & occasionem violandi decretum nostrum attentiori studio providere, episcopum suspendimus ab auctoritate donandi præbendas, usque ad misericordiam nostram vel catholici successoris nostri, & archidiaconum dimidia præbenda, quam contra decretum nostrum suscepit, deliberato fratrum nostrorum consilio

(a) Henricum ex abbate S. Quintini Bellovacensis factum episcopum.

(b) Sic enim in concilio Turonensi cap. I. *Majoribus ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, ut minores clericorum prabendæ recipiant sectiones. Idcirco ut in magnis, ita & in minimis suis membris firmam habeant ecclesiæ unitatem. Divisionem prabendarum aut dignitatum per mutationem fieri prohibemus.*

privavimus, auctoritate nostra in archidiaconatu & canonicatu remanentem, ita quod dimidia illa præbenda perpetuo careat; sed ei dimidia quam habet ab episcopo suo postquam per misericordiam apostolicæ sedis ei donandi præbendas auctoritas erit restituta, vel a successore suo integretur, vel alia integra assignetur. Verum licet prædictus G. clericus tuus eadem ratione sua debuisset dimidia præbenda privari, pro honore tamen tuo, & pro consideratione fraternitatis tuæ, & quia ipse absens erat, eam sibi dispensative dimisimus; ita quod integra præbenda in eadem ecclesia cum vacaverit, relicta dimidia ei debeat assignari. De cetero prædictum episcopum caritati tuæ sollicite commendamus, rogantes atque monentes, quatenus eidem episcopo gratiam tuam clementer restituens & amorem, eum sicut facturam tuam diligas, manuteneas, & honores, & benigne ac mansuete pertractes. Nos enim ei dedimus in mandatis, quod tibi tamquam patri & Domino suo debitam obedientiam & reverentiam exhibeat, ad quod eum promtum & voluntarium esse non dubitamus. Data Tuscul. III. idus Martii.

EPISTOLA CCCXLIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De absolutione magistri Gerardi ab excommunicatione.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutis in præsentia nostra dilectis filiis nostris fratre Simone & magistro Stephano nuntiis tuis, & magistro Gerardo latore præsentium, iidem nuntii tui eumdem G. dixerunt excommunicatum fuisse, & debere sicut excommunicatum vitari: prædictus vero G. asseruit, quod cum mulier quædam super XVIII. libris ab alia impetebatur, decesserit, dilectus filius noster Bos. archidiaconus ecclesiæ tuæ, qui vices tuas in causis gerebat, adversus eum occasione suscepta; quia causa ipsa tibi committebatur, & idem G. pro prædicta muliere ad litteras commissionis impetrandas apud nos steterat, ipsum convenit, ut tamquam fidejussor super causa ipsa in sua præsentia responderet. Ipse vero fidejussorem non recognoscens, & quomodo in litteris ipsis de fidejussione nihil contineretur considerans, coram eodem archidiacono noluit exinde respondere, immo ad nostram audientiam appellavit. Verum quod idem archidiaconus eum excommunicasset, se dicebat penitus ignorare, nisi quod prædicti nuntii eum asseverabant excommunicatum fuisse. Licet autem non teneret sententia, si in eum post appellationem lata fuisset: quia tamen utrum ante vel post appellationem excommunicatus fuisset nobis erat incognitum, eum fecimus a sententia illa absolvi, eumque remittimus absolutum; fraternitatem tuam monentes attentius & mandantes, quatenus eum pro absoluto habeas, & ab omnibus facias pro absoluto haberi; nec occasione illius excommunicationis ab eo quidquam exigas, vel ab aliis exigi patiaris, nec aliquam sibi propter hoc pœnam infligas aut permittas infligi. Data Tusculi II. idus Martii.

EPISTOLA CCCL. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Scribit in gratiam D. diaconi, cui fratres S. Eugendi ecclesiam de Masdeio dederant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicæ sedis clementiam D. diaconus lator præsentium, lacrymabili nobis conquestione monstravit, quod cum ei abbas & fratres S. (a) Eugendi ecclesiam de Masdeio canonice concessissent, frater noster Catalaunensis episcopus eum ad præsentationem illorum recipere noluit; sed alium ipsis invitis in eadem ecclesia intrusit; unde idem diaconus compulsus est ad sedem apostolicam appellare. Quia vero hujus rei veritas nobis non constat, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus rem ipsam diligenter inquiras, & si ita esse inveneris, & episcopus rationabilem causam ostendere non potuerit, quare ipsum ad eamdem ecclesiam recipere nolit, præfato D. præscriptam ecclesiam, occasione & appellatione cessante, facias assignari: ita quod iste non cogatur pro defectu justitiæ amplius laborare. Si autem de ratione ista a sua portione fuerit amovendus, illo amoto, qui contra voluntatem abbatis & fratrum fuit immissus, alium idoneum ibidem ad repræsentationem illorum non differas ordinare. Data Tusculi XVII. Kalendas Aprilis.

(a) S. Eugendi abbatia nobilis & antiquissima in diœcesi Bisuntina a S. Romano fundata Condatum primum appellata, dein a tertio suo abbate S. Eugenio dicta, hodie innotescit sub nomine S. Claudii, cujus corpus hactenus incorruptum servat.

EPISTOLA CCCLI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut episcopum Catalaunensem, qui pro absolutione excommunicatæ mulieris pecuniam exegerat, ab officio suo suspendat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

RELATUM est auribus nostris, quod cum B frater noster (a) G. Catalaunensis episcopus parrochianos suos Evannum scilicet & alios quosdam & eorum familias pro suis excessibus excommunicationis sententia percussisset, mandato nostro recepto, & satisfactione sicut credimus congrua præstita, ceteros præter uxorem prænominati E. a sententia qua tenebantur absolvit. Uxorem vero ejusdem E. contemsit absolvere, quoniam novem libras, quas pro ejus absolutione idem episcopus exigebat, ei noluerat exhibere, licet eadem mulier super eo unde C excommunicata fuerat, parata fuisset juris æquitati parere. Cum autem præfatus episcopus in proposito suo persisteret, jam dictæ mulieri in morte sua, pœnitentia fuit, viaticum, necnon & cimiterium denegatum. Quia igitur, si vera sunt hæc quæ de jam dicto episcopo ad nostram audientiam perferuntur, multa debent & gravi animadversione puniri, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus super hoc rei veritatem diligenter inquiras, & si tibi constiterit jam dictum episcopum eidem mulieri, D ipsa absolutionem petente, cupiditate pecuniæ absolutionis beneficium denegasse, & eam propter illius avaritiam sine pœnitentia decessisse, & episcopum usque ad mandatum nostrum ab officii pontificalis exsecutione suspendas, & corpus prædictæ mulieris ecclesiasticæ tradi facias sepulturæ, quoniam in illum pœna redundare debet & culpa, qui in mortis articulo ei absolutionem petenti absolutionis beneficium denegavit. Data Tusculi XVI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

E

Ut duos ecclesiæ suæ canonicos, qui violentas manus in diaconum injecerant, denunciet excommunicatos.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quotiens a viris ecclesiasticis committuntur ea, quæ a laicis gravi debeant animadversione requiri, tanto in ipsis celerius commissæ iniquitatis excessum debemus corrigere, quanto eorum exemplo ad bonum vel malum ceteri facilius provocantur. Innotuit autem auribus nostris ex conquestione M. diaconi latoris præsentium, quod Johannes *Brieter* & Erlevvinus avunculus ejus ecclesiæ tuæ canonici ipsum infra capitulum coram dilectis filiis nostris decano & canonicis ejusdem ecclesiæ contumeliis & conviciis affecerunt, & violentas in ipsum manus injiciendo, non sunt veriti turpiter & inhoneste tractare. Quia igitur non solum in clericis, sed in quibuslibet & aliis tantus & tam gravis excessus multa debet severitate puniri, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, qualiter per eos qui interfuerunt, super hoc veritatem diligenter inquiras, & si ita esse inveneris, supradictos canonicos, appellatione remota, excommunicatos denuncies, & donec eidem diacono de injuriis irrogatis, congrue satisfaciant, & cum litteris tuis apostolico se conspectui repræsentent, eos facias sicut excommunicatos attentius evitari. Data Tusculi XVI. Kalendas Aprilis.

(a) Guido de Joinvilla.

EPISTOLA CCCLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut canonici Laudunenses de illatis injuriis faciant satis monialibus sancti Petri Remensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte abbatissæ & sororum S. Petri Remensis ad audientiam nostram est querela perlata, quod cum inter ipsas & dilectos filios nostros canonicos Laudunensis ecclesiæ super quadam silva & terra de communi dividenda, judicio divisio jam pridem facta fuisset, iidem canonici jam dictis sororibus infra divisionem illam damna gravia & injurias intulerunt. Licet autem sorores illæ ad sui juris tuitionem obstaculum appellationis interposuissent, nihilominus tamen iidem canonici, appellatione contemta, ipsis damna & injurias intulerunt; quibus damnis & injuriis provocatæ, ad apostolicam sedem suam coactæ sunt destinare querelam. Quia igitur non est sub silentio relinquendum, quod a quibuslibet, nedum a viris ecclesiasticis contra juris ordinem in contemtum nostrum & ecclesiæ attentatur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rem ipsam diligenter inquiras, & si ita esse inveneris, præfatos canonicos moneas, & collata tibi auctoritate compellas, ut supradictis sororibus illata

damna infra XL. dies post harum susceptionem, appellatione remota, cum integritate resarciant, & de injuriis irrogatis satisfactionem exhibeant competentem. De contemtu vero appellationis, eam ipsis sublato appellationis remedio pœnam infligas, quod, fama referente, ad audientiam nostram debeat pervenire. Data Tusculi XVI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLIV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Causam Elisendis viduæ ipsi committit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Relatum est auribus nostris quod cum Elisendis vidua Johannem Aculensem & sororem ejus super debito XII. librarum, quas sibi solvere tenebantur, ipsa & filii sui in præsentia tuæ discretionis impeterent, ipsi volentes justitiam effugere, ad nostram justitiam appellarunt; sed spatio duorum annorum elapso, appellationem per se vel per alios non sunt aliquatenus prosecuti. Quia igitur indignum esset & contrarium penitus rationi, ut justitiæ jam dictæ viduæ vel filiorum suorum sub occasione derisoriæ appellationis debeat deperire: nos eamdem causam tuo examini remittentes, per apostolica tibi scripta mandamus, quatenus, si tibi constiterit, eumdem J. & sororem ejus appellationem per se vel per alium non fuisse tanto tempore elapso prosecutos, eos moneas & omni cum districtione compellas, ut præscriptam pecuniam memoratæ viduæ & & filiis suis infra XL. dies post harum susceptionem sine molestia & diminutione persolvant, aut exinde sibi coram te appellatione remota exhibeant justitiæ complementum. Data Tusculi XVI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut homines S. Remigii a vexationibus canonicorum Suessionensium defendat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad apostolicæ sedis audientiam, ex parte ecclesiæ S. Remigii querela pervenit, quod canonici Suessionenses & Nicolaus de Bazochis homines S. Remigii ad redemtionem compellant, eosque multis vexationibus & injustis exactionibus inquietare præsumant. Eapropter quoniam indignum est, ut ab eis

A præfata ecclesia indebitam hominum suorum jacturam sustineat, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus jam dictos viros diligentius commonere & districte compellere studeas, ut a prænominatæ hominum ecclesiæ redemtione, & ab ipsorum molestiis & exactionibus curent omnimodis abstinere. Si autem super hoc aliquid juris se habere confidunt, in præsentia tua poterunt experiri. Data Tusculi XII. Kalendas Aprilis.

B

EPISTOLA CCCLVI. TURONENSI archiepiscopo & Æduensi episcopo.

Ut latam ab archiepiscopo Remensi sententiam excommunicationis in comitem Henricum examinent.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus (a) Turonensi archiepiscopo & (b) Eduensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum dilecti filii nostri magistri Stephanus & Milo Catalaunenses, nuntii venerabilis fratris nostri H. Remorum archiepiscopi, cum litteris ejus ad nostram præsentiam accessissent, sollicitis apud nos precibus institerunt, ut excommunicationis sententiam, quam in nobilem virum HENRICUM comitem pro suis excessibus promulgavit, apostolicæ sedis munimine firmaremus. Dilecti vero filii nostri Johannes Salvalupus & magister Melior, qui pro ipso comite super eodem negotio venerant, sententiam ipsam non esse tenendam coram nobis constantius asserebant: quoniam post appellationem ad sedem apostolicam factam, ipsam aiebant fuisse prolatam. Verum jam dicti nuntii archiepiscopi sententiam, sicut pars altera constanter asseverabat, post objectum appellationis obstaculum in eumdem comitem latam fuisse recognoverunt, sed addentes dixerunt, quod idem comes fines appellationis transgrediens, per præpositos & malitiam suam terras ecclesiæ Remensis post appellationem invasit, & ecclesiam quamdam jurisdictionis archiepiscopi hominum ibidem existentium aliis interfectis, aliis vero in captionem ductis, pro sua fecit voluntate comburi, nec homines quos in sua captione tenebat ad preces & commonitionem prædicti archiepiscopi absolvere voluit, donec ipsos sese redimere injuste coegit. Contra quod siquidem nuntii jam dicti comitis responderunt, quod si præpositi & militia sua post appellationem talia commiserunt, non de ipsius conscientia vel mandato processit, & quod de captivis requisitus fuis-

(a) Joscio qui ab anno 1157. ad 1175. rexit ecclesiam Turonensem.
(b) Henrico Odonis II. Burgundiæ ducis fratri.

set, omnino inficiabantur: adjicientes quod A homines ipsius comitis terram archiepiscopi non invaserunt, sed cum præpositi & militia ejusdem archiepiscopi terram comitis invaderent, ei sui homines occurrerunt, & ipsos fortuna prosperante in fugam verterunt, de quibus alios occiderunt, alios vero in captionem duxerunt. Licet autem hinc inde coram nobis varia super eodem negotio dicerentur, super his tamen neutra partium nobis fidem facere potuit, & cum duo ex his solummodo ex utriusque partis confessione nobis constarent, quod videlicet ad nos appellatum fuisset, & post appellatio- B nem prænominatum comitem archiepiscopus excommunicationi subjecerit, sententiam ipsam juxta preces & petitionem ipsius non potuimus nec debuimus confirmare vel ratam habere, quamvis ei sicut venerabili fratri nostro, & tam dignitatis officio quam sanguinis generositate præclaro, in omnibus quæ cum Deo possumus, promta voluntate condescendere velimus, nisi prius super his, quæ nuntii ejus nobis proposuerant certitudinem possemus habere. Ne igitur alterutri partium pro juris defectu relinquere videamur materiam conquerendi, horum cognitionem experientiæ vestræ, de qua ple- C nam & indubitatam fiduciam gerimus, duximus committendam, apostolica vobis auctoritate mandantes, ut insimul convenientes, super his omnibus infra XL. dies post harum susceptionem, rei veritatem diligentius inquiratis, & si vobis constiterit, jam dictos præpositos & militiam de mandato vel conscientia supradicti comitis, post appellationem & ante excommunicationem terram præfati archiepiscopi non repellentes, sed inferentes injuriam aggressos fuisse, aut etiam ipsum ab eodem archiepiscopo requisitum, homines ei quos tenebat in vinculis D reddere noluisse, vel exinde sibi justitiam exhibere, sententiam in eum latam, nisi interim inter se, quod magis cupimus, amicabiliter convenerint, remoto appellationis obstaculo auctoritate nostra ratam habeatis & confirmetis, & eam præcipiatis inviolabiliter observari. Ceterum incendiarios illos qui in præscripta ecclesia ignem apponere præsumserunt, usque ad dignam satisfactionem excommunicatos denuntietis, & ab omnibus faciatis cautius evitari. Alioquin sententia tenere non debet, quia sententia post appellationem lata, sicut vestra novit E fraternitas, nullius potest vel debet esse momenti, nisi cognitum fuerit vel probatum quod postea commiserit quare debet anathematis vinculo detineri. Nihilominus etiam præsentium vobis auctoritate mandamus, vel super ædificatione castrorum, si inde mandatum carissimi in Christo filii nostri L. illustris Francorum regis receperitis, partes nostras efficaciter interponatis, & causam compositione, si poteritis, vel etiam judicio studeatis terminare, quod autem de excommunicatione mandavimus, hoc idem de interdicto terræ præcipimus observari. Data Tusculi XI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut episcopum Belvacensem aliosque suffraganeos suos non gravet, ac dissidia sua cum Henrico comite componat.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Illum sinceritatis & devotionis ardorem & integritatis constantiam quam a nostræ promotionis exordio circa unicam & singularem matrem tuam sacro-sanctam Romanam ecclesiam, & specialiter circa personam nostram magnanimiter exhibuisti, semper in pectore nostro gerentes, & admirandæ fidei tuæ virtutem nihilominus sollicita meditatione pensantes, firmum propositum & ferventem admodum gerimus voluntatem, personam tuam sicut fratris carissimi & immobilis columnæ ecclesiæ affluenti caritate diligere, & honori & exaltationi tuæ ardenti desiderio aspirare. Cum enim te pro domo Domini & fide catholica murum inexpugnabilem & turrim fortitudinis opposueris, & negotium, & causam ecclesiæ pro viribus laboraveris promovere, merito confidere potes & plenam obtinere certitudinem, quod personam tuam de puritate animi diligamus, & pro tuo velimus honore esse solliciti omnimodis & studiosi. Unde si quando tuæ fraternitati aliqua scribimus, quæ forte tibi gravia videantur, non ex minori affectione hoc facimus, sed quanto ferventius diligimus, tanto ea quæ ad conservationem tuæ honestatis & famæ, & incrementa spectant virtutum, tibi libentius suademus, & te ab his proponendo interdum aspera & dura revocare semper intendimus, quæ tuæ opinionis famam aliqua possint detractionis nebula obfuscare. Nam cum pater quem diligit corrigat & castiget, & meliora sint verbera amici quam blanda oscula inimici, minime posses de nobis plenam habere fiduciam, si tibi non sollicite consuleremus, quæ tuo honori expediunt & saluti, & ad famæ tuæ integritatem reservandam potissimum spectare noscuntur, præsertim cum scriptum sit: *Qui famam suam negligit crudelis.* Quapropter cum nobis & tibi forma sit præfixa secundum quam subditos adhibita providentia & moderatione debeamus tractare, non debet moveri fraternitas tua, nec ulla ratione turbari, si monitis & mandatis nostris tibi

suggerimus, quod suffraganeos tuos & maxime Belvacensem episcopum ultra metam a SS. Patribus præfixam non graves; sed potius in mansuetudine & benignitate pertractes, & circa te habeas personas ita maturas, honestas atque discretas, quod earum conversatione opinio tua redoleat, & honestatis tuæ virtus laudabilius enitescat, & quarum consilio in tractandis negotiis ecclesiasticis confidenter inniti possis, & eis in absentia tua incunctanter committere quæ emergunt negotia exequenda. Sane si clerici Belvacensis episcopi gloriati sunt, quod non credimus, nos in eo juri & dignitati tuæ derogasse; non debuisti fidem facile adhibere, cum adeo nostræ circa te ferveat affectio caritatis, quod scienter pro aliquo juri & dignitati tuæ detrahere in nullo velimus. Verum eidem indulsimus, quod non potuimus de jure sibi denegare, videlicet quod tibi non licet ecclesias & jura ipsius contra formam canonum & SS. Patrum statuta disponere vel ordinare, aut ejus gravare personam, alias enim nullatenus credere debes, quod pro Belvacensi episcopo juri vel dignitati tuæ a nobis detractum fuisset. Porro nos tanta circa te puritate animi & sinceritate cordis affluimus, quod de plenitudine dilectionis & gratiæ apostolicæ sedis & nostræ ita securus & certus potes existere, & ita confidenter de nobis præsumere, sicut aliqua persona melius umquam possit confidere vel sperare, nec animum aut aures accommodes, si quis umquam in contrarium præsumserit susurrare. Ceterum nolumus, quod pro gratia, quam in conspectu nostro & totius ecclesiæ tuis exigentibus meritis invenisti, prædictum Belvacensem vel quoslibet alios graves, unde in te pontificalis maturitas vel modestia sacerdotalis debeat sustinere defectum. De cetero prudentiam tuam rogamus, monemus, consulimus, & exhortamur, quatinus juxta consilium & exhortationem carissimi in Christo filii nostri illustris Francorum regis fratris tui, & aliorum amicorum tuorum cum nobili viro comite Henrico de discordia quæ inter te & eum de Castello vertitur pacifice amicabiliterque componas, considerans sicut vir providus & discretus, quanto ex eadem discordia tibi & ecclesiæ tuæ & eidem comiti damna possint & incommoda provenire. Si autem componere secum super hoc non potueris, regis super hoc vel alius judicium subeas, cui causam ipsam idem rex duxerit committendam. Datum Tusculi XI. Kalendas Aprilis.

A

EPISTOLA CCCLVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Respondet ad diversa de quibus eum consuluerat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

B Cum sacro-sancta Romana ecclesia caput & magistra omnium ecclesiarum sit, disponente Deo, constituta, & ad eam consultationes & quæstiones de diversis mundi partibus merito referantur, quod eam super variis juris quæstionibus consulueris, gratulamur, & prudentiam tuam non immerito commendamus. Inde est quod fraternitati tuæ scriptis præsentibus dignum duximus respondere. Si frustratoriæ dilationis causa vel etiam necessario ante sententiam vel postea fuerat appellatum; hujusmodi appellantibus annus indulgeri solet, aut si urgens & evidens necessitas comparuerit, C indulgetur biennium, nisi forte judex a quo appellatum fuerit, secundum locorum & provinciarum distantiam & quantitatem temporis, recisius tempus fuerit moderatus, infra quod si is qui appellavit, causam appellationis non fuerit prosecutus, tenebit sententia, si post sententiam appellaverit, & a causa sua cecidisse videtur, nec amplius super eodem negotio audietur appellans. Si vero absque omni gravamine & ante litis ingressum fuerit appellatum, hujusmodi audietur appellans, quoniam sacri canones D passim appellare permittunt. Si tamen ante sententiam appellavit, cogetur illius stare judicio a quo noscitur appellasse. Si autem in agro vel alias ante causæ ingressum fuerit appellatum, non solent dici hujusmodi appellationes, sed in jus vocationes. Præterea si raptor sit, vel alias violentus detentor alienæ rei qui appellat, hujusmodi appellatio facta in judicio apud ecclesiasticas personas solet audiri, nisi forte manifestus raptor, vel fornicator existat, sicut ille quem absentem & non requisitum Apostolus excommunicavit. Ad hæc si in una causa ali- E quis appellaverit, & pendente appellatione aliquod crimen committat, vel prius commisisse dicatur, vel modo etiam accusetur, vel conveniatur de alia re, de qua non sit appellatum, nec illa contingat judicem a quo in alio quoque negotio appellavit, potest, si voluerit tamquam suspectum vitare. Alioquin debebit stare judicio ipsius a quo appellatum est, maxime si judex suus ordinarius existit. Item, si duobus coram judice litigantibus, alter ad nostram, alter ad sui judicis audientiam super eodem negotio appellaverit, & ille qui ad suum judicem ap-

pellavit, ad diem appellationis veniens ad eum se appellasse proponat, eo tacito quod adversarius ad audientiam Romani pontificis appellasset; si legitime citatus neque venerit, nec aliquem miserit responsalem, aut etiam alias parere contemnit, & in eum excommunicationis sententiam tulerit, tenebit utique excommunicationis sententia pro contumacia, nisi cognoverit judex eum ad audientiam Romani pontificis appellasse. Denique quod in fine quæstionum tuarum quæris si a civili judice ante judicium vel post ad nostram audientiam fuerit appellatum, an hujusmodi appellatio teneat: tenet quidem in his qui nostræ sunt temporali jurisdictioni subjecti; in aliis vero si de consuetudine ecclesiæ teneat, secundum juris rigorem tenere non credimus. Datum Tusculi XI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLIX. ILLUSTRI regi Francorum.

Ut componat dissidium inter archiepiscopum Remensem & Henricum comitem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, illustri Francorum regi, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutis in præsentia nunciis venerabilis fratris nostri HENRICI Remensis archiepiscopi fratris tui & nobilis viri comitis HENRICI, & coram nobis inter se litigantibus, ex eorum assertione comperimus inter eumdem archiepiscopum & comitem contentionem non levem, sed gravem nimis exortam, quæ nobis tanto magis gravis est & molesta, quanto universos in regno tuo & præsertim nobiles & potentes potiori vellemus pace gaudere, sicut qui pacem tuam & ejusdem regni prout bene meruisti non alienam sed nostram & ecclesiæ specialem & propriam reputamus, nos autem contentiones eorum pro nostri officii debito sedare volentes, utriusque petitionibus, quantum de ratione fieri potuit condescendimus, & tam de ap[illegible]one, quam de excommunicatione q[illegible]nos specialiter pertinebant causam venerabilibus fratribus nostris Turonensi archiepiscopo & Eduensi episcopo, viris utique prudentibus & discretis cognoscendam commisimus, & fine debito terminandam. Ceterum quoniam supradictus comes quædam castra per eumdem archiepiscopum in damnum etiam non modicum & detrimentum suum conqueritur de novo esse constructa, unde tanta & tam gravis radix dissentionis videtur habere fomentum, nos super eadem dissentione non modica commotione turbati, & de ipsorum pace prout debemus solliciti, regiam magnitudinem rogamus, consulimus & monemus; quatenus ad reformandam inter eos pacem atque concordiam partes tuas efficaciter inter eos interponas, & de medio ipsorum omnem studeas tollere materiam jurgiorum, & causam ipsam judicio vel amicabili compositione, quod magis optamus, decidas: quia melius est & salubrius nascenti morbo occurrere, quam postquam induruerit quærere medicinam. Si vero super ædificatione prædictorum castrorum te forte, quod non credimus, nolueris intromittere, causam ipsam personis discretis committas, quæ super hoc studium adhibeant & laborem, & causam ipsam, si fieri poterit, compositione amicabili aut etiam judicio satagant terminare. Multum enim tibi & regno tuo expedit, ut inter adeo magnas & potentes personas pax & concordia celerius reformetur. Data Tusculi XI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLX. BELVACENSI episcopo.

Quod litteras non concesserit ipsi exemtionis a juridictione archiepiscopi Remensis, & ut debitam ei obedientiam exhibeat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Belvacensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Clerici & nuncii venerabilis fratris nostri Remensis archiepiscopi, proposita nobis assertione monstrarunt, quod clerici tui cum insultatione in via asseverabant, se a nobis litteras impetrasse, qua a jurisdictione & reverentia ipsius archiepiscopi exemtus fuisses. Unde vehementer miramur, plurimumque movemur, qua præsumtione id attentaverunt, cum omnino a vero alienum existat. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus prædicto archiepiscopo debitam obedientiam & honorem impendas, & ei plenam devotionem & reverentiam exhibeas, & clericos tuos de tanta præsumtione veniam postulare, aut si inculpabiles sunt, se ipsos excusare compellas. Nos enim eumdem archiepiscopum rogavimus atque monuimus, ut te vel quoslibet pro gratia nostra, quam habet, non gravet: ita quod in eo pontificalis maturitas vel sacerdotalis modestia non videatur sustinere defectum. Data Tusculi XI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA

EPISTOLA CCCLXI.

Ut nepoti archiepiscopi Remensis archidiaconatum concedat in sua ecclesia.

(a) (a) Venerabilis frater noster Remensis archiepiscopus transmissa nobis relatione monstravit, quod de mera & spontanea liberalitate nepoti ejus archidiaconatum ecclesiæ tuæ cum vacaret concessisti. Ceterum quantus sit in ecclesia Dei prædictus archiepiscopus, & quanta reverentia & devotione eum debeas prævenire, & quomodo nos ei, qui se pro defensione ecclesiæ contra inimicos murum & antemurale opposuit, debitores existamus, & suæ voluntati teneamur deferre, prudentiam tuam decet diligenter attendere, & ad complendam voluntatem illius promtam diligentiam & efficaciam exhibere. Inde est quod fraternitatem tuam rogamus, monemus & hortamur, quatenus pro reverentia B. Petri & nostra, & intuitu prædicti archiepiscopi, nepoti suo secundum quod nosceris promisisse archidiaconatum, qui in ecclesia tua vacaverit, liberaliter concedas & assignes: ita quod propter hoc idem archiepiscopus te pariter & ecclesiam tuam sincerius diligere debeat, & honori & profectui tuo propensiori cura intendere, & nos exinde sinceritati tuæ gratias debeamus exsolvere pleniores. Data Tusculi XI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLXII. EPISCOPO Attrebatensi.

Arguit eum quod R. clerico necdum præbendam in ecclesia sua concesserit.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, Attrebatensi (b) episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Non excidit a memoria nostra, nec te credimus immemorem esse, qualiter pro R. nepote Roberti Bug. latore præsentium semel & iterum tibi scripsimus; sed ita ad admittendas preces nostras te durum exhibuisti, quod litteris nostris, sicut ejusdem iterata querela demonstrat, acquiescere noluisti, quod quam grave nimis gerimus & molestum & exinde non possumus non moveri, cum videaris aures tuas nostris precibus obturare, quas reverenter deberes & humiliter exaudire. Novimus sane prædecessorem tuum G. ad preces nostras primum præbendam, quæ in ecclesia Attrebatensi vacaA ret eidem clerico liberaliter contulisse, & decem solidos per singulos menses, donec in episcopatu fuit, nostro intuitu assignasse. Cum autem eidem episcopo successeris, & plures quoque præbendæ in eadem ecclesia vacassent, nullam habere potuit, & sic sua spe & intentione frustratus, cogitur ad nos non sine labore recurrere, & nostrum suffragium postulare. Quia igitur indignum est & penitus indecorum, ut tu debeas exscindere, quod ad preces nostras constat factum fuisse, fraternitatem tuam monemus atque præcipimus, quatenus præfato clerico præ- B bendam, si qua nunc vacat, vel quam primo in ecclesia tua vacare contigerit, omni occasione & excusatione cessante, concedas liberaliter & assignes, ne de inobedientia possis redargui, vel nos debeamus adversum te gravius commoveri, aut cur præceptum nostrum non adimpleas, manifestam rationabilem causam coram venerabili fratre nostro domino Morinensi episcopo infra XL. dies post harum susceptionem ostendas: si vero neutrum horum efficere forte nolueris, eidem episcopo dedimus in mandatis, ut id celerius nobis per sua scripta si- C gnificet, quatenus te secundum tua merita puniamus. Data Tusculi VIII. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCLXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate S. Johannis de Vineis adversus R. presbyterum qui ecclesiam de Bonnis invaserat.

Alexander episcopus, servus ser- D vorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte abbatis & fratrum S. Johannis de Vineis querelam accepimus, quod cum ecclesia de Bonnis ad ipsos pertineat, R. presbyter in ipsa sine conscientia & repræsentatione abbatis, & contra tenorem privilegiorum Romanæ ecclesiæ, missarum solemnia & alia divina officia celebrare præsumit. Quia igitur jura & dignitates præscriptæ ecclesiæ conservare volumus immi- E nutas, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rei veritatem super hoc infra XX. dies post harum susceptionem diligenter inquiras, & si ita esse inveneris, memoratum presbyterum ab eadem ecclesia de Bonnis, dilatione & appellatione remota, nostra & tua auctoritate non differas amovere. Data Tusculi III. nonas Aprilis.

(a) In codice manuscripto nullam præfert hæc epistola inscriptionem, verum eam archiepiscopo Senonensi scriptam fuisse conjicimus, quod pro Philippo nepote Henrici archiepiscopi Remensis constat aliunde eidem Senonensi antistiti litteras direxisse Alexandrum.

(b) Andreæ qui Godescalco cedenti anno 1164. successit, obiitque 1171.

EPISTOLA CCCLXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus Aalidem feneratricem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione nobilis mulieris Helvidis de *Sonunt* viduæ, auribus nostris insonuit, quod cum pecuniam ad usuram a quadam feneratrice *Aaliz* nomine mutuo accepisset, & ei ultra sortem XIX. libras usurarum nomine persolvisset, contra eam apud ecclesiam pro repetendis usuris querelam deposuit. Cumque jam dicta feneratrix ad judicium convocata fuisset, illa de jure diffidens, & subterfugere quærens, ad audientiam nostram appellavit. Quia vero ad terminum sibi præfixum nec venit, nec responsalem super hoc transmisit, cum omnibus & maxime viduis & orphanis ex pastoralis sollicitudinis debito in suo debeamus jure adesse, tibi per apostolica scripta mandamus, quatenus usque ad XX. dies post litterarum nostrarum susceptionem utramque partem ante præsentiam tuam convoces, & si ita esse tibi constiterit, præscriptam feneratricem cum ea componere, vel sublato appellationis remedio, quidquid pro usuris inventa fuerit excessisse, aut majorem partem prædictæ viduæ restituere, ecclesiastica censura compellas. Data Tusculi III. nonas Aprilis.

EPISTOLA CCCLXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Commendat ipsi D. & G. qui propter schismaticos Tullensem diœcesim reliquerant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Preces quæ caritatis effectum prætendunt, promtiori animo debes admittere, & nos in ipsis tanto libentius exaudire, quanto magis tuam devotionem & caritatem desideramus commendari. Pro dilectis siquidem filiis nostris D. & G. qui episcopatum olim Tullensem, unde oriundi exstiterunt, omnemque substantiam suam pro devotione ecclesiæ Romanæ, cum schismatis error ibidem invalesceret, sicut dicitur, relinquerunt, tuæ fraternitati nos meminimus preces sollicitas porrexisse: tu vero, sicut audivimus, preces nostras in hac parte volens admittere, venerabili fratri nostro Suessionensi episcopo mandasti, ut A quamdam ecclesiam alteri eorum concederet, sed quia in lite & contentione erat, eam sibi non potuit conferre. Unde cum ad nostri officii debitum, specialiter pertineat, circa necessitates indigentium curam & sollicitudinem adhibere, & eis præcipue qui pro catholicæ unitate ecclesiæ inopiam sustinent & labores, paterna provisione adesse, fraternitatem tuam per iterata scripta rogamus, monemus, atque mandamus, quatinus divinæ miserationis intuitu & pro reverentia beati Petri & nostra ad eorumdem B clericorum provisionem diligenter & caritative intendens, utrique ipsorum in episcopatu Remensi vel provincia tua, per te & fratres nostros episcopos suffraganeos tuos ita commode & decenter provideas, ut nos in hac devotionis tuæ sinceritatem erga nos & ecclesiam Romanam possimus hac vice plenius experiri, & exinde tibi majoris dilectionis & gratiæ debeamus plenitudinem exhibere, & ipsi exilii sui dignam & gratam apud te consolationem se gaudeant invenisse. Data C Tusculi VIII. idus Aprilis.

EPISTOLA CCCLXVI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

De electo Cameracensi qui abbatem de Mareolis equo præcipitari jusserat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

D Insinuatum est nobis, quod ille qui dicitur Cameracensis electus abbatem de (a) Mareolis de equo suo præcipitari præcepit, & turpiter & inhumane tractari. Unde quoniam turpe nimis & triste videtur, ut viri religiosi ab his injurias & dedecora patiantur, a quibus deberent defendi, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus, si res ita se habet, prædictum Cameracensem, etsi propter hoc meruerit laqueo excommunicationis involvi, ab ingressu ecclesiarum coerceas, & E eos qui præfatum abbatem de equo ejecerunt, donec illi de illata injuria congrue satisfaciant, & de tanto excessu satisfacturi cum tuarum testimonio litterarum apostolico se conspectui præsentent, publice accensis candelis excommunicatos denunties, & ab omnibus facias cautius evitari. Data Tusculi VII. idus Aprilis.

(a) Mareolæ seu Mareolum abbatia est canonicorum regularium ordinis S. Augustini, quos canonicis sæcularibus substituit Alvisus episcopus Attrebatensis.

EPISTOLA CCCLXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Scribit in gratiam G. pauperis presbyteri, qui in ægritudine sui non compos, monastico habitu indutus fuerat.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos G. pauper presbyter, præsentium lator, diligenti nobis relatione proposuit, quod cum ipse adeo gravi ægritudine laboraret, ut sui compos non esset, monachi S. Petri Catalaunensis ipsum & omnia sua secum ad eorum monasterium portaverunt, & eum insuper monastico habitu induerunt, cumque ad se rediisset, & quod de se factum fuerat obstupesceret, continuo reclamavit, habitum ipsum data opportunitate abjecit. Licet autem jam dicti monachi ipsum, sicut asserit, dimisissent; ecclesiam tamen quam per bonæ memoriæ (a) A. quondam Suessionensem episcopum ad eorum repræsentationem habuerat, & reliqua sibi ablata ei restituere contradicunt. Quia igitur hujus rei veritas nobis non liquet, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus infra xx. dies post harum susceptionem, rem ipsam sollicite ac diligenter inquiras, & si tibi constiterit, præfatum presbyterum sui compotem non fuisse, cum jam dicti monachi cum monastico habitu vestierunt, nec postquam ad se rediit ratum habuisse quod de ipso factum fuerat, tam ecclesiam quam cetera ablata, dilatione & appellatione remota, sibi cum integritate restitui facias & in pace dimitti. Si vero compos sui erat, cum monasticis fuit indumentis indutus, aut si forte tunc temporis compos sui non erat, & postquam ad se rediit, id ratum habuit, cum nostra & tua auctoritate compellas in eodem monasterio habitum abjectum resumere, & eosdem monachos ipsum recipere, & fraterna caritate tractare, quia non tantum lac & lanam, quantum salutem ovis inquirere debent. Data Tusculi VI. idus Aprilis.

EPISTOLA CCCLXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut B. presbytero vicariam de Suast, *restituere faciat.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(a) Ansculfum de Petra-fonte qui ab anno 1152. ad 1159. præfuit ecclesiæ Suessionensi.

Apostolica sedes tamquam pia & benigna mater omnibus injuste gravatis pio consuevit favore adesse, & contra adversantes protectionis clypeum exhibere. Relatum est auribus nostris, quod cum B. presbyter vicariam ecclesiæ de *Suast*, canonice & perpetuo fuisset adeptus; Aicardus presbyter potentia & fortitudine sua ipsum ab eadem vicaria ejecit, & eam detinet contra justitiam occupatam. Unde quoniam hujusmodi oppressiones & violentiæ in quolibet laico, nedum clerico detestabiles sunt, & penitus exsecrandæ, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si præscriptæ ecclesiæ vicaria præfato B. concessa fuit, ut ibi perpetuus vicarius esset, prædictum A. moneas instanter & districte compellas, ut eidem B. vicariam prælibatæ ecclesiæ cum universis ablatis, postposita mora & occasione, restituat, & in pace & quiete dimittat, aut in præsentia tua plenam exinde justitiam, appellationis remedio sublato, exhibeat. Quod si facere forte contempserit, eum officio & beneficio non differas spoliare. Data Tusculi v. idus Aprilis.

EPISTOLA CCCLXIX. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut Robertum de Bove *compellat ea restituere, quæ A. canonico S. Petri Laudunensis abstulerat.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione dilecti filii nostri A. canonici S. Petri Laudunensis, ad audientiam nostram pervenit, quod cum Robertus de *Bove*, in Laudunensi provincia tyrannidis suæ sententiam exerceret, inter ceteras rapinæ suæ violentias, vaccas illius & boves violenter abduxit, quas in suæ salutis periculum non dubitat retinere, minus caute considerans quod scriptum est: *Raptores & maleficos condemnavit Deus.* Quia igitur ex suscepto summi pontificatus officio præcavere tenemur, ne raptores de impunitate valeant gloriari, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum R. moneas, & omni cum districtione compellas, ut infra XL. dies post harum susceptionem, jam dicto canonico prædictarum vaccarum & ovium æstimationem restituat, aut sub tuæ discretionis examine ei plenam exinde justitiam, sublato appellationis obstaculo, non differat exhibere. Si vero id facere forte noluerit, tu ipsum gladio excommunicationis percellas, & terram ejus usque ad dignam satisfactionem interdicto supponas. Data Tusculi IV. idus Aprilis.

EPISTOLA CCCLXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut vexationes Hugonis de Junceriaco in terram S. Medardi compescat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres S. Medardi Suessionensis transmissa nobis conquestione monstrarunt, quod Hugo de *Juncheri* (a) terram eorum deprædatur, & violenter invadit, & eos super hoc indebitis vexationibus fatigare non cessat. Quia igitur bona & possessiones ejusdem monasterii tanto propensiori cura defensare tenemur, quanto ad jus & proprietatem B. Petri & nostram specialius pertinere dinoscitur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, si ita est, prædictum malefactorem studiose moneas, & omni cum districtione compellas, ut memoratis fratribus præscriptam terram restituat, damna data resarciat, & ab ipsorum molestatione de cetero penitus conquiescat. Si vero tuis in hac parte mandatis parere contemserit, infra xx. dies post commonitionem tuam omni occasione & appellatione cessante, eum excommunicationi & terram ejus interdicto supponas. Data Tusculi IV. idus Aprilis.

EPISTOLA CCCLXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut causam inter abbatem S. Medardi & abbatem S. Johannis de Vineis ratione decimarum de Espiers *terminet.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam abbas & fratres S. Johannis de Vineis & presbyter de *Espiers* nobis conquesti sunt quod dilectus filius noster (b) J. abbas S. Medardi Suessionensis eis tractum decimæ communis, & decimam de novalibus, quæ coloni parrochiæ de *Espiers* excolunt contra justitiam aufert, nos utrique parti suam volentes justitiam conservare, causam ipsam, experientiæ tuæ committimus audiendam & fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, causam infra xxx. dies post harum susceptionem, contradictione & appellatione cessante, debito fine decidas, provisurus attentius, ne causam ipsam alii committas, sed eam per teipsum ascitis tibi viris prudentibus & discretis audias, & cum omni diligentia & gravitate studeas terminare. Data Tusculi III. idus Aprilis.

EPISTOLA CCCLXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut compescat Gilonem militem a vexatione quam inferebat fratribus S. Johannis de Vineis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum S. Johannis de Vineis, adversus Gilonem militem, gravem querelam recepimus, quod ipse super quadam decima, quam tempore prædecessorum suorum apud Vernolium in pace possedisse dicuntur, eos & ecclesiam suam molestare præsumit, licet ab eisdem fratribus quatuor libras, sicut asserunt, pro bono pacis receperit, ut hac molestatione eos deinceps non vexaret. Quia igitur nequaquam sustinere volumus vel debemus, ut iidem fratres de collatis sibi beneficiis cujuslibet invasionis temeritate molestiam perferant vel gravamen, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus tam diligenter quam celeriter investiges; & si ita esse inveneris, infra xxx. dies post harum susceptionem, prædictum militem studiose moneas, & omni cum districtione compellas, ut præfatos fratres eamdem decimam in pace ac quiete possidere permittat. Si vero id ad commonitionem tuam adimplere noluerit, cum excusatione & appellatione remota, vinculo excommunicationis adstringas, & per provinciam tuam tamquam excommunicatum facias cautius evitari, & eamdem sententiam donec prædictæ ecclesiæ congrue super hoc satisfecerit, nulla ratione relaxes. Data Tusculi xv. Kalendas Maij.

(a) Junceriacum oppidum est altero a Sedano milliari distans, ubi S. Medardi monasterium pinguissimam possederat olim cellam.

(b) Ingramnus monachus Corbeiensis, deinde abbas Marchianensis, tum Suessionensis S. Medardi anno 1148. factus, abdicavit anno 1177. ex chronico S. Medardi Spicil. tom. 2.

A

EPISTOLA CCCLXXIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut Adam de Corbeia Johanni clerico suam reddat pecuniam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquestus est nobis Johannes clericus praesentium lator, quod Adam de Corbeia tres marcas argenti, quas sibi commodaverat, reddere ei contradicit. Quia igitur periculosum est, & ab ordine juris extraneum, ut aliquis debeat aliena jura per violentiam detinere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum A. moneas & sub excommunicationis districtione compellas, præscriptam pecuniam præfato Johanni infra xxx. dies post harum susceptionem in integrum restituere, aut exinde sibi coram te, sublato appellationis remedio, plenam & sufficientem justitiam exhibere. Data Tusculi xv. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCLXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Maria Catalaunensi cive.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione Mariæ Catalaunensis civis ad aures nostras pervenit, quod cum causa quæ inter eam & fratrem nostrum Catalaunensem episcopum, & Radulfum burgensem super hereditate sua vertebatur, sub examine apostolicæ sedis fuisset, & decisa sententia, jam per quinquennium & ultra executioni mandata, nunc idem R. eamdem querelam suscitare præsumit, & mulierem super hoc non veretur multiplici vexatione turbare. Unde quoniam ea quæ decisa sunt & judicio sedis apostolicæ terminata, non debent in recidivæ contentionis scrupulum devenire; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si res ita se habet, prædictum burgensem præscriptam sententiam, occasione & appellatione cessante, firmiter observare, & a molestatione prædictæ mulieris de cetero super hoc desistere, & ei damnum xx. librarum in integrum resarcire, vel coram te exinde justitiæ plenitudinem exhibere omni cum districtione compellas. Data Tusculi xv. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCLXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa inter canonicos Laudunenses S. Petri & canonicos cathedralis ecclesiæ.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

B Ex transmissa conquestione canonicorum sancti Petri Laudunensis querelam accepimus, quod dilecti filii nostri canonici Laudunensis ecclesiæ allodium de Vallibus, quod ad suam jurisdictionem asserunt pertinere, violenter detinere contendunt. Quia igitur indignum est & penitus indecorum, ut ecclesiasticæ personæ consimilis professionis viros injustis vexationibus debeant molestare, quos potius ab aliorum incursibus, quantum in eis est, defensare tenentur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, ut prædictos canonicos Laudunenses moneas & districte C compellas, quod infra xx. dies post harum susceptionem, præscriptum allodium prædictis canonicis S. Petri restituant, & in pace & quiete dimittant, aut ipsis exinde coram te justitiæ faciant complementum. Data Tusculi xv. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCLXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut clericis S. Trinitatis liceat habere cimiterium.

D ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte clericorum S. Trinitatis querelam iteratam recepimus, quod provisor hospitalis S. Stephani cimiterium eorum, quod pro parrochianis suis & pauperibus prædicti hospitalis extra muros civitatis infra fines parrochiæ suæ communiter institutum fuit, ausu temerario clausit, & eos parrochianos suos non patitur sepelire. Unde quoniam ex hoc prædicti clerici gravem se queruntur E jacturam & dispendium sustinere, & indignum est, ut jure suo priventur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictum provisorem moneas instanter & districte compellas, ut præfatos canonicos idem cimiterium suum libere habere, & ibi parrochianos suos sepelire, sine omni contradictione & appellatione permittat, aut sub tuæ discretionis examine exinde quod justum & æquum fuerit, sublato appellationis remedio, diligentius & plenius exsequatur. Altare vero quod infra parrochiam eorum sine suo & episcopi pro-

prii assensu dicitur erexisse, si ita est, nisi auctoritate scripti authentici Romanæ ecclesiæ super hoc fuerit præmunitus, exinde facias remoto appellationis obstaculo amoveri, nisi forte inter eos pacifice poteris amicabiliterque componere. Data Tusculi XII. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCLXXVII. Laudunensi ecclesiæ.

Quod ea sola quæ in ipsorum ecclesia erant emendanda eorum decano commiserit corrigenda.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Laudunensis ecclesiæ, salutem & apostolicam benedictionem.

Licet olim per litteras nostras tam vobis quam dilecto filio nostro decano ecclesiæ vestræ mandaverimus, ut ad correctionem eorum quæ in ecclesia vestra corrigenda erant, unanimiter intenderetis, & eidem decano nihilominus mandaverimus, ut si hæc prætermitteretis, ipse cum consilio episcopi & assensu capituli aut sanioris partis ipsius, appellatione remota, corrigeret, non fuit tamen intentionis nostræ, ut in alia causa, nisi illa quæ tunc in vestra ecclesia vertebatur, appellatione remota, canonicos corrigere posset. Inde utique fuit quod nos præfato decano dedimus in mandatis, ut Stephanum concanonicum vestrum, congrua satisfactione exhibita, a sententia illa quam in eum post appellationem protulit, prorsus absolvat. Prohibuimus insuper ne aliquem vestrum absque manifesta & rationabili causa, & tunc nonnisi consilio & assensu capituli, aut sanioris partis ipsius, sicut in litteris nostris continetur, ab officio vel beneficio suspendere præsumat, sed cum ea gravitate & moderantia, habito, sicut diximus, fratrum suorum consilio, in officio sibi commisso procedere videatur, quod discretioni suæ non possit merito detrahi, nec facta sua possint de jure dissolvi. Ut autem mandatum nostrum quod eidem decano fecimus, plenius scire possitis, præsentes vobis litteras in testimonium duximus dirigendas. Data Tusculi XII. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCLXXVIII. Corbeiensi abbati.

De jure archiepiscopi Remensis in burgo Corbeiensi monasterio adjacenti.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Corbeiensi abbati, S. & A. B.

A Venerabilis frater noster Remensis archiepiscopus transmissa nobis relatione monstravit, quod burgus qui monasterio tuo adjacet, sibi & ecclesiæ suæ ita sit in spiritalibus sicut & in temporalibus subjectus, & homines ejusdem loci super causis ecclesiasticis ad ecclesiam suam consueverunt appellare, tu contra antiquam consuetudinem & justitiam ipsius ecclesiæ super hoc apostolicæ sedis impetrasti rescriptum, & juri & dignitati ejusdem ecclesiæ non modicum derogasti. Quia vero sic volumus & debemus tua jura servare, ut quod juris est archiepiscopi & ecclesiæ suæ nullatenus
B diminuamus, dilectioni tuæ per apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quod si a XL. annis retro antecessores præfati archiepiscopi, & ecclesia sua in villa monasterii tui jus pontificale habuerunt, illud ei sub prætextu alicujus privilegii vel scripti a nobis impetrati, nullatenus subtrahas, nec suæ dignitati in hac parte derogare præsumas. Non enim pro speciali gratia, quam ad monasterium tuum habemus, prædictum archiepiscopum sua possumus vel debemus dignitate aut jure privare. Verumtamen si legitima te poteris præscriptione aut privi-
C legiis antecessorum nostrorum tueri, in præsentia venerabilis fratris nostri Bituricensis archiepiscopi, cum eodem archiepiscopo super hoc ordine judiciario experiaris, & monasterii tui rationabili moderamine tueri satagas libertatem.

EPISTOLA CCCLXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Scribit in gratiam B. canonici regularis, cui ad vitam concessa fuerant duo altaria de Troisli.

D ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad præsentiam nostram dilectus filius B. canonicus S. Johannis de Vineis, diligenti nobis relatione proposuit, quod cum ipse in obsequio bonæ memoriæ A. quondam Suessionensis episcopi diutius fideliter perstitisset, idem episcopus ei duo altaria de *Troisli*, S. Petri videlicet & S. Martini, cum decimis eorum, donec idem B.
E viveret, concessit habenda. Scriptum autem concessionis ipsius episcopi sigillo munitum ad majorem certitudinem nobis repræsentavit, ut ejus dictis in hac parte fidem facilius adhibere possemus. Post decursum vero aliquanti temporis, prædictus episcopus eadem altaria canonicis Suessionensibus jure proprietario contulit: ita quidem quod supradictus B. in vita sua prædictis canonicis V. solidos exinde solveret annuatim.

Tandem vero eodem episcopo mortuo, Herbertus Suessionensis canonicus favore & potentia P. archidiaconi Suessionensis ecclesiæ, B. super altaribus ipsis graviter cœpit impetere: ita quidem quod eum ad præsentiam prædecessoris nostri piæ recordationis ADRIANI papæ, non sine magnis laboribus & expensis venire coegit. Cumque supradictus archidiaconus, qui causam ejusdem Herberti agebat, & idem Ber. coram venerabili fratre Ostiensi episcopo ad invicem litigarent, coram eo sicut ex scripto quodam & viva voce ejusdem episcopi novimus, inter ipsos compositio hujusmodi intercessit, quod jam dictus Her. duas partes illorum altarium integre possideret, & prædictus B. partem reliquam sine aliqua contradictione perciperet: ita quidem, quod quicumque illorum præmoreretur, alter qui adviveret, reditus eorumdem altarium integros obtineret. Nunc autem sicut supradictus B. nobis proposuit, cum idem Her. de præsenti vita migrasset, canonici Suessionensis ecclesiæ, præscripta compositione non observata, universos reditus eorumdem altarium per violentiam occuparunt, & eos auctoritate propria detinere nituntur. Quia igitur nobis providendum est, ne prædictus B. sui juris sustineat detrimentum, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus illam tertiam partem, quæ jam dicto B. tunc sicut & modo canonico regulari per compositionem concessa fuit, omni dilatione & appellatione remota, cum fructibus a tempore occupationis canonicorum inde perceptis, facias sine molestia & diminutione restitui, & in pace dimitti. Deinde vero super aliis duabus partibus rei veritatem diligenter inquirens, memoratos canonicos attente moneas, & omni cum districtione compellas, ut infra XXX. dies post harum susceptionem præscriptas duas partes cum fructibus quos a tempore occupationis suæ exinde percepisse noscuntur, prædicto B. restituant, in pace possidere permittant, vel in præsentia tua super his plenam & sufficientem justitiam, omni occasione & appellatione remota, non differant exhibere. Præterea fratres Præmonstratensis monasterii infra præscriptum terminum studiose moneas & districte compellas, eidem B. duos modios frumenti & unum avenæ, quos a X. annis & supra illi absque calumnia & contradictione censualiter reddiderunt, sine difficultate qualibet appellatione remota restituere, aut coram te plenam justitiam exhibere. Sacerdotes quoque de *Troisli* præfato canonico solitum censum & præcipue XXII. solidos, quos de oblationibus & minutis decimis anni præteriti ad se, sicut asserit, pertinentibus percepisse dicuntur, infra eumdem terminum, sublato appellationis obstaculo, reddere, aut in præsentia tua justitiæ stare ecclesiastica districtione compellas. Data Tusculi III. Kalendas Madij.

EPISTOLA CCCLXXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut G. Sacerdoti ecclesia S. Mauritii restituatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte G. sacerdotis Attrebatensis ad nos querela perlata est, quod canonici Attrebatensis ecclesiæ eum de ecclesia S. Mauritii, ubi per XV. annos quiete se asserit ministrasse, per violentiam ejecerunt. Quia igitur a viris ecclesiasticis alienum prorsus existit, quemlibet violenter a sua possessione dejicere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratos canonicos studiose commoneas, & omni cum districtione compellas, præscriptam ecclesiam prædicto presbytero cum omnibus inde ablatis sine molestia restituere, aut exinde sibi coram te, sublato appellationis remedio, infra XL. dies post harum susceptionem justitiæ plenitudinem exhibere. Data Tusculi Kalendis Madij.

EPISTOLA CCCLXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam Hilardi presbyteri, quem a censuris episcopi Ambianensis absolverat, committit examinandam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in præsentia nostra Hilardus lator præsentium, supplici nobis relatione proposuit, quod frater noster (a) T. Ambianensis episcopus, quia in præsentia ejus confessus fuit, quod in vigilia S. (b) Fusciani licet, sicut asserit, in partibus suis non sit instituta, carnem comederit, ei divinum officium interdixit, nec ab eo misericordiam potuit impetrare. Accedit ad hoc, quod cum illi crimen adulterii opposuerit, & dederit inducias sese purgandi, sociis & vicinis suis presbyteris, ne secum starent in purgatione, timor obstitit episcopalis; sed

(a) Theobaldus VVillelmo de Campania cardinali & archiepiscopo Senonensi affinitate conjunctus ex archidiacono episcopus electus circa annum 1170.

(b) S. Fuscianus sub Rictiovaro martyr inter præcipuos Ambianensium patronos recensetur, extatque haud procul civitate Ambianis monasterium sub nomine S. Fusciani ordinis S. Benedicti.

episcopus appellatione contemta, ei nihilominus officium & beneficium interdixit, & ipsum ab ecclesia violenter ejecit, & eum vinculo excommunicationis innodavit. Unde fraternitati tuæ per apostolica scripta in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus si in præsentia tua per legitimos testes se purgare potuerit, omni appellatione & contradictione remota, ei officium pariter & beneficium assignes, & auctoritate nostra quiete possidere facias. Sed quoniam inermes armatis opponere non debemus, primo præcipimus ei omnia ablata in integrum restitui, & demum post canonicas inducias de objectis purgari. Nos autem eumdem absolutum ad vos remittimus. Data Tusculi IV. nonas Maij.

EPIST. CCCLXXXII. WILLELMI cardinalis Henrico archiepiscopo Remensi.

Declarat Vivianum presbyterum absolutum a compositione quam cum Guidone episcopo Catalaunensi fecerat.

HENRICO Dei gratia Remensi archiepiscopo, Willelmus eadem gratia tituli S. Petri ad vincula presbyter cardinalis, salutem & dilectionis effectum.

Quamquam, venerande frater, corporaliter ad vos venire non possumus, litteris tamen nostris præsentiam nostram vobis exhibemus, nuntiantes tantum Vivianum præsentium latorem a compositione illa detestabili & iniqua, quam cum G. Catalaunensi episcopo contraxit, videlicet quod si idem episcopus sæpedictum presbyterum canonicum in ecclesia S. Memmii faceret, ecclesiæ suæ idem presbyter abrenuntiare deberet, absolutum esse determinamus & in sinu matris ecclesiæ receptum, & de cetero propter hoc ecclesiæ suæ libertatem requirere volentem, nullatenus obligamus. Nihilominus etiam vobis supplicamus, quatenus pro Dei amore & nostro honore pauperem istum sacerdotem jam decrepitum, cum justitia sua manu teneatis, & causam suam viriliter fine debito terminetis, quem liberum in omnibus in quibus obligatus fuerat protestamur, quam libertatem auctoritate & præcepto Domini papæ factam confirmamus.

EPIST. CCCLXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut VVibaudo clerico sua restituatur ecclesia.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquestus in præsentia nostra Wibaudus clericus, sua nobis relatione monstravit, quod Savem & Hugo Vitulus Attrebatenses canonici ei ecclesiam S. Mauricii, quam sub annuo censu concesserant, contra justitiam abstulerunt, licet de solutione census ab eodem clerico, sicut asserit, fidejussoriam receperint cautionem. Quoniam igitur non decuit eosdem canonicos præfato clerico ecclesiam præscriptam sine causæ cognitione subtrahere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratos canonicos studiose commoneas, & collata tibi auctoritate districte compellas, ut prædictam ecclesiam memorato Wibaudo, sicut eam sibi concesserunt, infra XL. dies post harum susceptionem sine mora & difficultate restituant, aut exinde sibi coram te, sublato appellationis remedio, quod juris forma dictaverit facere non postponant. Data Tusculi VII. idus Maij.

EPISTOLA CCCLXXXIV. Canonicis Præmonstratensibus.

Improbat electionem quam fecerant contra formam ordinis, & ut alium eligant, abbatem jubet.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis canonicis Præmonstratensibus, salutem & apostolicam benedictionem.

Credibile fuerat, dilecti in Deo filii, quod vocato bonæ memoriæ (a) PHIL. quondam abbate vestro, sopitis contentionibus, semotis diversis partium studiis, adhibito consilio seniorum, talis inter vos fieret pastoralis electio, per quam non ignis dissentionis, qui jam pridem in domo vestra subortus fuerat, excandesceret, sed concordia posset & fraterna unio provenire. Si essetis vere sapientes & disciplinati, perficeretis in mansuetudine opera vestra, & ostenderetis ex bona conversatione religionis amorem, & pacis desiderium vos habere. Nunc autem cum sit inter vos zelus atque contentio, nonne, sicut ait Apostolus, carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Sane cum scriptum sit, *nihil per contentionem aut inanem gloriam*, vos ad id quod deliberatione majori ac maturiore consilio in ecclesia Dei fieri semper oportet, in impetu spiritus & calore animi processistis, & neglecto vestri ordinis instituto, non expectato illorum abbatum consilio & assensu, qui pro facienda electione ad vos ex more convenerant, & cum aliquantis vestrum ex voluntate communi de electione

(a) Philippo qui obiit anno 1170.

tractabant,

(a) tractabant, abbatem (a) Belli-loci voluistis vobis assumere in pastorem, hominem utique de quo pridem audivimus, & super quo non est necesse, ut ad instruendos nos ullatenus laboretis. Accepimus enim ecclesiam vestram & scandalis fatigatam interius & exterius mole debitorum gravatam. Oportet autem eam super humeros diutius regularibus disciplinis attritos in statum pristinum relevari. Inde siquidem fuit, quod non tam quid vobis placeat, quam quid vobis & toti ordini expediat attendentes, de communi fratrum B nostrorum consilio constituimus, ut abbas ille ad locum suum, dilatione postposita, revertatur, & vos ejus obedientia absoluti, juxta institutionem ordinis vestri ad electionem aliam procedatis. Per apostolica ergo scripta universitati vestræ mandamus, (b) quatenus ascito dilecto filio nostro G. (b) abbate S. Martini, necnon & aliis, qui alia vice cum eo & aliquantis fratrum vestrorum eligendi abbatis sollicitudinem assumserunt, ad electionem faciendam de illorum consilio & conniventia procedatis. Scientes quod si aliter quidquam agere tentaveritis, frivolum erit & vacuum, & nul- C las vires poterit obtinere. Nos siquidem in concedendo vobis abbate, animarum compendium, non patrocinium attendimus personarum, & illud solum volumus ratum esse, quod regularibus institutis & profectui ordinis visum fuerit convenire. Cum autem jam dictus abbas schisma dudum foverit, & extulerit, licet ad obedientiam nostram & ecclesiæ redierit unitatem, licet gratiam nostram & reddiderimus ei, & paterne velimus, si non eidem se ipse subtraxerit, conservare: multum tamen & no- D bis & toto vestro ordini posset derogari, si super illam ecclesiam, quæ caput est ordinis, magisterium ipsum hoc tempore pateremur habere. Sed & id communiter debetis attendere, quod nec in vestro, nec in Cisterciensi ordine consuetudo aut institutio dicitur hactenus extitisse, ut pro superiori loco litigia fierent, & litigia quererentur, cum non solum pro culpa, sed etiam pro suspicione sola cedere multi maluerint, quam sub obtentu aut obtinendi regiminis aut innocentiæ demonstrandæ E locum quæsierint disceptandi. Data Tusculi VI. idus Madii.

EPISTOLA CCCLXXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus moniales Malbodienses in suam abbatissam rebelles.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Culpæ maculam contrahunt, & gravi merentur ultione percelli, qui prælatis suis non solum obedire postponunt, sed etiam in illos a quibus pro suis excessibus corriguntur, ausu temeritatis insurgere, & eos a propriis sedibus ejicere non formidant. Ex transmissa nobis relatione dilectæ filiæ nostræ C. Melbodiensis abbatissæ nostris est auribus intimatum, quod moniales (c) (c) ejus, quas pro suis excessibus secundum B. Benedicti regulam corrigebat, diabolico furore succensæ, eam de nullo crimine convictam laicali manu, post appellationem ad nos factam, turpiter ejicere non erubuerunt. Verum quia contumaces & rebelles ex injuncto nobis officio correctionis & castigationis freno cohibere tenemur, & de tanto excessu prius vindictæ quam culpæ fama ad nos pervenire debuisset, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rei veritatem diligenter & sollicite investigare procures; & si ita esse inveneris, præfatam abbatissam, occasione & appellatione cessante, in suo monasterio in plenitudinem administrationis & regiminis restituere non postponas, & in eas personas, quarum violentia a suo monasterio est ejecta, taliter vindicare studeas, ut ceteris metum incutias, & ipsæ similia de cetero attentare formident. Postmodum autem si adversum eam agere voluerint, causam audias, & eam, appellatione remota, justitia mediante, decidas. Data Tusculi IV. idus Maij.

EPISTOLA CCCLXXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Arguit eum quod suos suffraganeos vexet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto personam tuam brachii purioris caritatis amplectimur, tanto vehementius movemur atque turbamur in his quæ ad-

(a) Is erat Johannes frater comitis Briennensis, cujus tamen electio prævaluit, utpote cujus nomen reperiatur in abbatum Præmonstratensium catalogo immediate post Philippum.

(b) Garino secundo abbate celeberrimi monasterii S. Martini Laudunensis ordinis Præmonstratensis.

(c) Hac ex epistola patet moniales ordinis S. Benedicti in ecclesia Malbodiensi adhuc fuisse tempore Alexandri III, quarum locum hodie occupant canonicæ sæculares. Sed qua auctoritate?

versum te a pluribus proponuntur. Ut autem illam gravem querelam quam ex parte monasterii (a) S. Basoli adversum te nuper recepimus, præsentialiter omittamus, quasi communis querela omnium episcoporum suffraganeorum tuorum hæc est, quod tu eos tamquam simplices clericos gravas, & eorum ecclesias & clericos tamquam tuos proprios pro tua voluntate pertractas, cum tuam discretionem deceret ita te jam dictis episcopis exhibere benivolum & benignum, quod & ipsos fraterna videreris caritate diligere, & illud habere fixum in pectore, quod B. Petrus in epistola sua dicit: *Non quasi dominantes, sed formam vitæ gregi prætendentes.* Quoniam igitur te sicut carissimum fratrem diligimus, prudentiam tuam paterna affectione monemus, & tibi auctoritate qua præeminemus injungimus, quatenus ab his de cetero diligenter abstineas, & prædictos episcopos tamquam fratres & coepiscopos tuos diligas propensius & honores, & eis jura & dignitates suas integras & illæsas conservans, ecclesias vel clericos eorum in causas non convoces, nisi ad audientiam tuam fuerint per appellationem delatæ. Si vero de tarditate sunt aliquando redarguendi, eos benigne redarguas, & ad exhibendam subditis suis justitiam ipsos sollicites, & eis in verbo studeas & operis exhibitione deferre. Data Tusculi xvi. Kalendas Junii.

EPIST. CCCLXXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Jordane Laudunensi cive.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad audientiam nostram pervenit, quod cum Jordanis Laudunensis civis ab examine tuo ad audientiam nostram appellasset, & nuntius quem ad exequendam pro se appellationem miserat, in via decessisset, magister Johannes tunc vicarius tuus eum, tamquam appellationem non prosecutus fuisset, excommunicationis vinculo innodavit. Verum quoniam idem J. quantum in eo fuit, appellationem est prosecutus, venerabili fratri nostro Ambianensi episcopo dedimus in mandatis, ut si res ita se haberet, prædictus J. penitus absolveretur. Cumque in præsentia dilecti filii nostri R. canonici ecclesiæ tuæ, idem Jordanis idoneis testibus rem ita esse probasset, eum prædictus R. de mandato præfati episcopi, ab excommunicatione absolvit, & venerabili fratri nostro Laudunensi episcopo, ut ipsum & familiam ejus pro solutis haberet, ex parte nostra mandavit. Unde quoniam rei veritas nobis extat incognita, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus rem ipsam diligenter & sollicite inquiras, & si ita esse inveneris, præfatum J. & familiam suam a prædicto episcopo facias pro absolutis haberi, districte prohibens, & tu ipse cavens, ne pro maleficio domini & patrisfamilias ejus familia excommunicetur, nisi forte ejus malitiæ consentiret: quia in sacris canonibus expressum habetur, quod pro forisfacto dominorum, eorum familiæ excommunicari non debeant, neque communionem ipsorum vitare cogantur. Præterea homines de *Martegni* videlicet Wer. & Willelmum, & R. & G. moneas instanter, & districte compellas, ut memorato J. VII. libras & dimidiam, quas ei dicuntur abstulisse illicite, reddant, & in præsentia tua plenam exinde justitiam, appellatione remota, exhibeant. Data Tusculi XVI. Kalendas Junii.

EPIST. CCCLXXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Robertum clericum, qui homicidio nolens interfuerat, pœnitens ad sacros ordines promovere possit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa relatione Roberti clerici auribus nostris intimatum est, quod nolens & coactus homicidio interfuit, & post dignos fructus pœnitentiæ egit. Unde quoniam prævaricatoribus, si suos excessus corrigere & emendare voluerint, pœnitentiæ medicina non est deneganda, nec misericordiæ viscera sunt aliquatenus claudenda: discretioni tuæ per apostolica scripta mandando præcipimus, quatenus eum auctoritate nostra absolutum animadversa ejus litteratura tempore opportuno ad sacros ordines promovere non postponas, & si ei in aliquo beneficio ab aliquo fuerit provisum, auctoritate apostolica indulgemus, ut sine impedimento & calumnia illud recipere possit, & libere de cetero ecclesiæ deservire. Si autem præfatam indulgentiam aliquis infringere vel attentare præsumserit, eum ecclesiastica censura percellas. Data Tusculi x. Kalendas Junii.

(a) S. Basoli monasterium tribus aut quatuor horis a civitate Remensi distans, in quo Artaldus archiepiscopus anno 961. clericis ejectis substituit monachos ordinis S. Benedicti, hactenus perstat sub congregatione S. Mauri.

A

EPIST. CCCLXXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut cesset a vexatione canonicorum suorum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto majori dignitate & nobilitate sanguinis præemines, tanto decet te sub- B ditis tuis magis mitem & benevolum exhibere, & ad hoc inter cetera studia tua cura totius attentionis attendere, ut subditos tuos mansuete videaris & benigne tractare. Accepimus enim ex parte dilectorum filiorum nostrorum canonicorum ecclesiæ tuæ, quod tu eos dure nimis & graviter tractas, & ultra modum in ipsos manum tuam gravasti, & ad eorum gravamen carissimum in Christo filium nostrum illustrem Francorum regem fratrem tuum, quod te prorsus dedecuit, provocasti, in hoc minus, quod C te decuerit, libertati ecclesiasticæ providens, nec considerans vel attendens quantum eidem ecclesiæ in posterum poterit esse damnosum, quod per eumdem regem præter gravamen tuum præfatam ecclesiam gravari fecisti. Si enim supradictus rex, qui ita catholicus & christianissimus est, & ecclesiasticæ libertatis amator, in bona ipsius ecclesiæ manum suam extendit, heredes ejus, qui non ita erunt forte amatores ecclesiasticæ libertatis, in eamdem & in alias ecclesias regni, facti hujus exemplo, committere poterunt graviora. Quod si forte, quod D absit, contingeret, tibi in salutis æternæ detrimentum non immerito proveniret. Quoniam igitur cum universis subditis tuis, & præsertim cum clericis cathedralis ecclesiæ, te decet concordiam & pacem habere, & obtentu potentiæ & nobilitatis tuæ ab eorum gravaminibus propensius abstinere, cum in omni certamine ille qui plus potest, etiamsi injuriam sustineat, facere videatur: fraternitati tuæ monendo mandamus atque præcipimus, quatenus ad te ipsum rediens, quid providentiam & nobilitatem tuam deceat diligenter attendas, & supradictos canonicos paterna caritate diligas & honores, & E apud eumdem regem efficere satagas, ut eis gratiam suam & ablata omnia restituat, & ita te circa ipsos & universos subditos tuos benignum & mansuetum exhibeas, quod plus videaris velle diligi quam timeri. Non enim sine derogatione famæ tuæ præscripta ecclesia & canonici gravamen quodlibet aut injuriam sustinebunt, seu inter te & ipsos discordia vel scandalum perdurabit.

EPISTOLA CCCXC. LUDOVICO regi Francorum illustri.

Ut canonicis Remensibus gratiam & amorem restituat, eosque fratri suo archiepiscopo reconciliet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, illustri regi Francorum LUDOVICO, salutem & apostolicam benedictionem.

Inter alia pietatis opera, quibus magnitudo regiæ serenitatis invigilat, hoc est quod ad cumulum & sempiternæ mercedis & terrenæ laudis gloriam copiosius tibi provenit, quod ecclesiasticam libertatem, sicut rex christianissimus & catholicus, præ ceteris regibus & principibus orbis auges propensius & conservas, & pro ecclesiastico statu servando sollicitus & studiosus existis. Unde decet regiam providentiam tam pium & commendabile opus indefessa cura & sollicitudine votivis cordis affectibus imitari, nec ab eo aliquorum suggestionibus aliquo tempore retrahi, quod tibi & sempiternam salutem proculdubio præparat, & ubique terrarum famæ tui nominis gloriosi tribuit incrementum. Accepimus autem quod pro discordia, quæ inter venerabilem fratrem nostrum Remensem archiepiscopum fratrem tuum, & dilectos filios nostros canonicos Remenses noscitur esse suborta, ab eisdem canonicis quædam contra solitum exegisti, quæ quoniam tibi negaverunt, tu adversus eos indignatus, eis & ecclesiæ suæ possessiones quasdam pro voluntate tua subtraxisti. Quoniam igitur personam tuam ita ferventi caritate diligimus, quod nihil aliquando vellemus committere, unde merito posset apud Deum & homines regiæ magnitudini derogari, excellentiam tuam rogamus, monemus & exhortamur in Domino, atque in remissionem peccatorum injungimus, quod divinæ miserationis intuitu, & pro reverentia B. Petri, nec nisi tuæ salutis obtentu, eisdem canonicis gratiam & amorem tuum clementer restituas, ablata omnia reddas, & ad reformationem pacis inter eumdem archiepiscopum & canonicos diligenter intendas, prædictam ecclesiam in sua libertate restituas, & conserves, ut sicut in regno tuo eadem ecclesia celebris ac solemnis habetur, pace gaudeat & præmineat libertate. Indignum est siquidem & penitus indecorum, ut cum præfatus archiepiscopus & canonici qui idem sapere debeant & sentire, inter eos scandalum vel diutius perdurare videatur.

EPISTOLA CCCXCI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam inter Odierium civem Laudunensem & Mauricium clericum committit terminandam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam, quæ inter Odierium Burgensem Laudunensem & Mauricium clericum super CXIII. solidis, quos idem Hodierius ab eodem clerico pro fidejussione Reinerii, cui in bonis suis successit, requirit, noscitur agitari, experientiæ tuæ committimus audiendam, &, appellatione cessante, fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, eamdem causam infra XL. dies post harum susceptionem, sublato appellationis remedio, justitia mediante decidas. Data Tusculi VII. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCXCII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut sibi significet quod fuerit actum in colloquio habito inter Fredericum imperatorem & Ludovicum fratrem suum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum recolimus & in mente nostra studiosa meditatione pensamus, quantum in principio schismatis & nostræ promotionis exordio fervens fuerit tuæ caritatis devotio, quando nobis debito officio vel honore non tantum tenebaris astrictus, ex magna parte, ut non ægre feras, a tua videris devotione ferventissima tepuisse. Licet autem de carissimo in Christo filio nostro LUDOVICO illustri Francorum rege fratre tuo in nullo umquam dubitare possimus, sicut qui devotionem ejus circa nos & ecclesiam inter ceteros reges & principes orbis unicam & specialem esse cognovimus, & ad commodum universalis ecclesiæ sollicitam omnimodis & ferventem, tuæ tamen fraternitati plurimum expedisset, ut de colloquio quod nuper cum F. dicto imperatore habuisse dignoscitur, per te aliquid certitudinis significatum fuisset. Verum quia non dubitamus tuæ discretionis prudentiam ad pacem ecclesiæ universalis ferventer intendere, & indubitata veritate tenemus, quod præfatus rex nihil tibi occultare debeat, quod sit alicui committendum, fraternitatem tuam rogamus, monemus, atque mandamus, quatenus secundum ea quæ venerabilis frater noster Trecensis episcopus & dilectus filius noster (a) Pontiniacensis abbas, aut alter eorum ex parte nostra tibi significaverint, ad honorem & provectum ecclesiæ promovendum, sicut de tua devotione confidimus, apud eumdem regem diligens studium & operam adhibeas efficacem, & quidquid exinde inveneris, per fidelem & discretam personam quantocitius poteris sollicitudini nostræ studeas intimare, quoniam non sunt omnia litteris committenda. Data Tusculi Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Viviano presbytero suam ecclesiam restitui faciat.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad apostolicæ sedis clementiam Vivianus presbyter præsentium lator, lacrymabili nobis conquestione monstravit, quod cum ecclesiam S. Memmii de Cosantia, quiete & libere possedisset, frater noster G. Catalaunensis episcopus ipsum eadem ecclesia sine judicio & justitia spoliavit. Unde quoniam ea quæ contra juris ordinem fiunt, ad formam æquitatis removere debemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus rei veritate diligentius inquisita & cognita, si tibi constiterit præfatum presbyterum præscripta ecclesia absque judicio & justitia spoliatum fuisse, eumdem episcopum moneas, & si fuerit necesse compellas, ut infra XXX. dies post harum susceptionem ei prædictam ecclesiam cum fructibus inde perceptis, occasione & appellatione remota, restituat, & libere & quiete dimittat. Quod si forte facere noluerit, tu nostra & tua fretus auctoritate, id efficere non postponas. Data Tusculi II. nonas Junii.

EPISTOLA CCCXCIV. HENRIGO Remensi archiepiscopo.

Pro infirmis de Sparnaco.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(a) Guarinus qui postea factus est archiepiscopus Bituricensis.

Humanum est & pietati consentaneum ; A eorum necessitatibus, qui lepræ sunt morbo percussi, paterna provisione intendere, & eis quadam manu sollicitudinis subvenire. (a) Audivimus autem quod infirmi de (a) Sparnaco sæpe pro defectu capellani gravia incurrunt pericula, & sine viatici participatione decedunt. Unde quoniam pro eo quod in tua parrochia consistunt, eis tuæ provisionis solatium debes impertiri, ubi eo indigere noscuntur, fraternitatem tuam monemus atque mandamus, quatinus prædictis infirmis infra xx. dies post harum susceptionem, ad opus suum tantum & eo- B rum qui secum morantur, capellanum concedas, & cimiterium benedicas : ita quod de cetero spiritualium non possint penuriam sustinere. Data Tusculi VII. idus Junii.

EPISTOLA CCCXCV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Lamberto Presbytero, si nihil canonicum obstet, ecclesiam suam faciat restitui.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constitutus in præsentia nostra Lambertus presbyter, lacrymabili nobis conquestione monstravit, quod venerabilis frater noster Catalaunensis episcopus ecclesiam S. Memmii de Cosantia, quam bonæ memoriæ prædecessor ejus sibi canonice concessit, & ipse per quinquennium pacifice & quiete possedit, violenter & absque ordine judiciario abstulit. Verum quia indecens est, & a sacris canonibus penitus alienum, ut aliquis D absque rationabili & manifesta causa ecclesia sibi rationabiliter concessa privetur, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipieno mandamus, quatinus infra xl. dies post ipsarum susceptionem rei veritatem diligenter inquiras, & nisi tibi constiterit, quod pater præfati presbyteri sacerdos fuerit, & in sacerdotio eum, sicut dicitur, genuerit, si alia injusta & absque rationabili causa fuit ab ecclesia sua remotus, eam sibi, occasione & appellatione cessante restitui facias & in pace dimitti. Postea vero si præfatus episcopus, vel alius adversus eum super jam dicta ecclesia agere voluerit, causam audias & debito fine decidas. Data Tuscul. E V. idus Junii.

EPISTOLA CCCXCVI. HENRICO Remorum archiepiscopo.

Commendat illi Canonicos Turonenses sancti Mauritii

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Si pontificalis officium dignitatis, quod de largitate superni muneris geritis, recta velitis consideratione pensare; noveritis ex ipso officio vobis congruere, ut ecclesiarum jura debeatis a parrochianis vestris defendere propensius & tueri, sicut qui ad defensionem ecclesiarum in partem estis sollicitudinis advocati. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus quotiens a capitulo B. (b) Mauritii Turonensis de parrochianis vestris querimoniam receperitis, ita de ipsis plenam & sufficientem justitiam faciatis, quod nec ipsi in vobis inveniant quemlibet juris defectum, nec C parrochianorum vestrorum temeritas vel præsumtio remaneat impunita. Multum enim vobis expedit, ut parrochianorum vestrorum excessus ab universarum ecclesiarum seu clericorum gravaminibus vel molestiis debeatis arctius coercere. Si vero aliqui ex parrochianis vestris in his contumaces vobis vel rebelles extiterint, in eos dilatione & appellatione remota excommunicationis sententiam proferatis. Data Tuscul. III. idus Junii.

EPISTOLA CCCXCVII. HENRIGO Remensi archiepiscopo.

Monet ut Septem-salices restituat fratribus sancti Basoli, atque ab eorum vexatione cesset.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Et generositas sanguinis & dignitas pontificalis officii, qua disponente Domino præemines, ab his te debent propensiori cura retrahere, in quibus honestati tuæ possit merito detrahi, aut generositati tuæ aliquatenus derogari : quia quanto majori dignitate & sanguinis claritate præfulges, tanto in te propensius reprehenditur, si quid attentas, quod sit reprehensione vel animadversione qualibet dignum. Ex parte siquidem abbatis & fratrum S. Basoli auribus nostris innotuit, quod tu villam quamdam

(a) Sparnacum oppidum ad Matronam fluvium in diœcesi Remensi, quinque horis distans a civitate.

(b) Id est Cathedralis Ecclesiæ, quæ S. Mauritium habet Patronum.

Septem-salices nomine, quam prædecessores nobilis viri comitis Henrici eorum monasterio in perpetuam eleemosynam contulerunt, & progenitores tui illustres Francorum reges authenticis scriptis, & Romani Pontifices suis privilegiis confirmarunt, eidem monasterio per violentiam abstulisti, & duobus monachis qui ad obsequium ecclesiæ ipsius loci deputati fuerant, in motu propriæ voluntatis ejectis, in eadem villa castrum de calce & lapidibus ad restaurationem prædictæ ecclesiæ adunatis, prædictis fratribus contradicentibus, construxisse, & in eorum nemore occasione constructionis ejusdem castri eis damnum trecentarum librarum fecisti, quod te prorsus dedecuit irrogari. Ubi autem idem castrum constructum est, Castellanus & complices sui ita præscriptum monasterium in suis bonis & possessionibus oppresserunt, quod propriis monachorum horreis violenta manu confractis, annonam inde, fœnum, stramen & paleam asportaverunt, & terram ipsius monasterii deprædantes, homines etiam carceri manciparunt. Accidit ad hæc, quod tu prædictum abbatem centum tibi libras solvere coegisti: ita quidem quod ei in civitate tua existenti in virtute obedientiæ præcepisti, ne ante solutionem prædictæ pecuniæ civitatem ipsam exiret, & ab hominibus cujusdam villæ eorum Verzei nomine, sexaginta libras post eorum captionem & carcerem immisericorditer extorsisti, & quod deterius est & in quolibet viro, nedum archiepiscopo, modis omnibus reprehensibile, eosdem homines ad indebitam consuetudinem compulisti, ut videlicet quisque ipsorum singulas mensuras avenæ tibi annuatim exsolvat, & de alia villa eorumdem fratrum xl. libras extorquere minime dubitasti. Quia igitur reprehensione & animadversione dignum omnimodis reputatur, si eum jam dicti fratres hostem sentiunt, quem deberent habere patronum, nos quantumcumque tibi deferre velimus, nolentes nec debentes aures nostras tam gravibus clamoribus obturare, hæc per te non per alium, volumus ad præsens corrigere, & utiliter emendare: quoniam personam tuam eo caritatis fervore diligimus, quod cum ea alii potuissemus committere corrigenda: malumus tibi sicut venerabili fratri nostro in hoc & aliis in quibus cum Deo possumus promta voluntate deferre. Monemus itaque fraternitatem tuam, mandamus atque præcipimus, quatenus, si res ita se habet, hæc quæ prædiximus sub omni celeritate, sicut tuam prudentiam decet, per teipsum corrigas & emendes, vel ita cum eisdem fratribus exinde amicabiliter pacificeque convenias, quod super hoc non possis reprehensionis notam incurrere, nec ad nos debeat iterata querela proferri. Si vero hæc tamdiu emendare distuleris, donec exinde ad audientiam nostram iterum querimonia perferatur, eisdem fratribus in jure suo, auctore Domino, propensius assistemus. Data Tuscul. xvi. calendas Julii.

EPISTOLA CCCXCVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Commendat B. & R. clericos quos a sententia excommunicationis absolverat.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

B. & R. clericos latores præsentium, quos a sententia fecimus excommunicationis absolvi qua tenebantur astricti, pro eo quod in Dei amicum diaconum Laudunensem violentas manus injecerant, devotioni tuæ attentius commendamus, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogantes, monentes atque mandantes, quatenus eos divini amoris intuitu, & pro reverentia beati Petri & nostra, & quia ad nostrum spectat officium universos & præsertim viros ecclesiasticos a malignantium inquietationibus propensius defensare, manuteneas & defendas, & illos prædicto diacono, & ceteris quorum odium occasione ejusdem diaconi incurrerunt, studeas reconciliare, & eosdem clericos ad prædicti diaconi satisfactionem, & ipsum ad satisfaciendum eisdem clericis, si videris expedire, compellas, universis de Laudunensi episcopatu sub interminatione anathematis prohibens, ne memoratis clericis occasione illa, quia manus in prædictum diaconum injecerunt, in personis vel rebus, eis aliquam molestiam inferant vel gravamen. Si quis autem eosdem clericos post inhibitionem tuam prædicta occasione inquietare præsumserit, eum, appellatione remota, ecclesiastica censura percellas. Data Tusculi xvi. calendas Julii.

EPISTOLA CCCXCIX. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Facultatem absolvendi ab excommunicatione Arnulfum de Landast *ei concedit.*

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum tibi sicut venerabili fratri nostro promto animo deferre velimus, & preces carissimi in Christo filii nostri L. illustris Francorum regis & tuas libenter admittere, ejusdem regis & tuis precibus inclinati, tibi auctoritate apostolica indulgemus, ut Arnulfum de *Landast*, qui pro violenta manuum

injectione in presbyterum, sententiam excommunicationis incurrit, recepto ab eo juramento, secundum ecclesiæ consuetudinem vice nostra liceat tibi absolvere, & ei secundum qualitatem & quantitatem excessus pœnitentiam injungere competentem. Cum autem absolutus fuerit, ei in virtute juramenti præcipias, ne ulterius violentas manus in clericum, monachum, Templarium, vel Hospitalarium, aut alicujus religionis conversum mittat, nisi se defendendo, aut id de mandato prælati sui fecerit. Data Tuscul. XIV. calendas Julii.

EPISTOLA CCCC. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Abbatissa S. Petri Remensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa relatione dilectæ filiæ nostræ abbatissæ S. Petri Remensis auribus nostris innotuit, quod cum controversiam quæ inter eam & abbatem de *Calade* super reditibus cujusdam curtis, quam idem abbas habet in terra S. Petri, vertebatur, venerabilibus fratribus nostris Belvacensi & Ambianensi episcopis commisissemus fine debito terminandam, & illi, auditis & cognitis rationibus utriusque partis, abbatissam in possessionem misissent, & ei ab eodem abbate damna resarciri debere adjudicassent, abbas schismatica pravitate pollutus, adjudicata non reddidit, & eosdem redditus adhuc injuste detinere præsumsit. Cumque fratri nostro Catalaunensi episcopo ex parte nostra mandasset, ut sicut in parrochia sua prædicta curtis existit, ita quoque abbatissam faceret quod judicatum est possidere, id efficere penitus supersedit. Unde quia prædictæ abbatissæ nolumus ad justitiam suam consequendam aliqua ratione obesse, quod præfatus abbas schismatica est contagione respersus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si res ita se habet, de redditibus jam dicti abbatis, quos habet in provincia tua, memoratæ abbatissæ damna sibi adjudicata facias, omni occasione & appellatione postposita, resarciri, & reditus quos prædicti episcopi adjudicasse noscuntur, nostra & tua auctoritate in pace & quiete dimitti. Data Tuscul. VII. cal Julii.

EPISTOLA CCCCI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro ecclesia sancti Johannis de vineis de Cervenniaco.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

A Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquesti sunt nobis dilecti filii nostri abbas & fratres S. Johannis de Vineis, quod quidam milites Suessionensis episcopatus, decimam de *Cervenai* sigillo bonæ memoriæ G. quondam Suessionensis episcopi eidem ecclesiæ confirmatam, & postmodum prædecessorum nostrorum & scripti nostri munimine roboratam, eis auctoritate propria subtraxerunt, & eos super hoc molestare non cessant. Quoniam igitur hoc, si verum

B est, in nostram injuriam & in præfatæ damnum ecclesiæ redundare non est ambiguum; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus partibus infra XX. dies post harum susceptionem ante tuam præsentiam convocatis, si rem ita esse inveneris, præfatos milites moneas studiosius & inducas, ut præfatis fratribus præscriptam decimam cum omnibus inde perceptis atque oblatis sine molestia & difficultate restituant, & in pace ac quiete dimittant. Quod si tuæ in hac parte commonitioni acquiescere forte noluerint,

C eos nostra & tua auctoritate, occasione & appellatione cessante, vinculo excommunicationis astringas, & si nec sic resipuerint, terras eorum, appellatione remota, subjicias interdicto. Data Tuscul. VI. calendas Julii.

EPISTOLA CCCCII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De exactionibus quas Abbas Compendiensis exigebat a quibusdam villis, & de bonis abbatiæ ab eo distractis.

D

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Homines trium villarum Compendiensis ecclesiæ, Prunastr. Fabarol. & *Mesvilers* videlicet, adversus dilectum filium nostrum abbatem ipsius ecclesiæ ad nos querimoniam transmiserunt, asserentes quod cum nobilis vir Petrus de Tornella advocatus villarum ipsarum, ab eis tallias & exactiones indebitas extorqueret, nobis tibi mandantibus, ut

E eumdem virum ab his ecclesiastica districtione compesceres, tandem vix ipse coram venerabili fratre nostro T. Ambianensi episcopo præstito juramento, firmavit, quod a prædictis hominibus tallias vel exactiones nullatenus extorqueret, & idem abbas sub excommunicatione prohibuit, ne quis ipsos ulterius eisdem talliis & exactionibus fatigaret. Nunc autem idem abbas discrimen excommunicationis non formidans incurrere, adhibitis sibi favore & potentia prædicti P. a præfatis hominibus adeo gravem talliam extorquere præsumsit, quod quam plures

ex ipſis jam dictas villas coacti ſunt deſerere, & ad alium locum tranſire. Quoniam igitur graviter nimis excedit, qui ſubditos ſuos præſertim contra religionem juramenti & excommunicationis ſententiam violenta damnatione opprimit, & indebita exactione fatigat, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus prædictum abbatem & P. necnon & R. filium ejuſdem P. ante tuam præſentiam convoces, & inquiſita veritate diligenter & cognita, eos moneas, & apoſtolica fultus auctoritate compellas, ut prædictas villas in ea libertate & immunitate, omni contradictione & appellatione ceſſante, dimittant, in qua tempore (a) canonicorum fuiſſe noſcuntur, ſicut in ſcripto authentico, quod idem abbas & P. dicuntur habere, noſcitur contineri. Ut autem melius & commodius viris præſcriptæ eccleſiæ & indemnitati prædictorum hominum conſulere poſſis, eumdem abbatem & P. auctoritate apoſtolica compellas coram te jam dicta ſcripta oſtendere, & ſecundum eorum tenorem utroſque facias eſſe ſuo jure contentos. Ad hæc quoniam idem abbas multa dicitur de bonis eccleſiæ ipſius illicite diſtraxiſſe, & ſine cauſa multa debita contraxiſſe, volumus & mandamus, ut eum ſuper his convenias, & ad rationem ponas, & veritate plenius cognita, quicquid exinde tibi conſtiterit, nobis tuis litteris abſque admixtione falſitatis plenius & expreſſius ſtudeas intimare, ut eum, ſi noxium & culpabilem invenerimus, animadverſione debita puniamus. Data Tuſcul. VIII. idus Julii.

EPISTOLA CCCCIII. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

De damnis illatis G. canonico Catalaunenſi a VVermundo milite.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſi archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Conquerente nobis G. Catalaunenſi canonico accepimus, quod Wermundus miles nepos archidiaconi, ipſum & homines villæ de Alneto, irrationabiliter deprædatus, eis damna gravia irrogavit. Cumque prædictus miles propter hoc ſententia fuiſſet excommunicationis aſtrictus, memoratus archidiaconus eumdem militem ab eadem fecit abſolvi ſententia, obligans ſe præfatis viris, quod eis damna data pro ipſo abſque diminutione reſarciret, atque ſuper hoc ſe illis principalem debitorem conſtituit. Poſtea vero prædictus miles crucem ſuſcepit, & ut dominicum ſepulcrum viſitaret iter arripuit, & idem archidiaconus partem ablatorum reſtituit, & partem reddere contradicit. Quia ergo ex commiſſæ nobis dignitatis officio ſingulis ſuo jure debitores exiſtimus, & minus potentes a potentium oppreſſionibus apoſtolicæ tuitionis clipeo defenſare tenemur, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ſi aſſertio prædicti canonici innititur veritati, prædictum archidiaconum moneas, &, ſi opus fuerit, eccleſiaſtica diſtrictione compellas, ut prænominatis canonico & hominibus, ſicut ſe illis obligavit, & principalem debitorem conſtituit, appellatione remota, damna data reſarciat, ablata ſine diminutione reſtituat, vel exinde cum eis pacifice & amicabiliter componat. Data Tuſculi v. idus Julii.

EPISTOLA CCCCIV. HENRICO Remenſi archiepiſcopo & abbati Joiacenſi.

Pro J. paupere presbytero qui olim novitius extiterat in Joyacenſi cœnobio.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſi archiepiſcopo, & dilecto filio abbati Joiacenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Veniens ad apoſtolicæ ſedis clementiam J. pauper preſbyter capellanus dilectorum filiorum noſtrorum infirmorum fratrum de Turribus ſuper Marnam, ſupplici nobis relatione propoſuit, quod olim in pueritia in monaſterio (b) Jocacenſi in cella noviciorum per menſes duos in probatione permanſit; ſed gravi capitis infirmitate laborans, libere & cum licentia abbatis ejuſdem loci de monaſterio ipſo exivit. Qui utique per ſingulos ordines aſcendens, ordinatus in preſbyterum, prædictæ domui infirmorum ſe contulit. Nunc autem quidam ipſum perturbare volentes, quoniam a prælibato monaſterio exivit; ipſum (c) excommunicatum eſſe & ab ordinibus removendum proponunt. Quoniam igitur in tabernaculo Domini non omnes pari virtute contendunt, & qui in monte non poteſt manere, ad vallem deſcendat, ut ibidem ſalvetur, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi ita eſt, præfatum preſbyterum immunem ab ipſorum infamia & in ſanctis ordinibus debere ſervire denuntietis: ita tamen, ut præfatis in-

(a) Quippe eccleſiam Compendienſem pro canonicis fundaverat Carolus Calvus, quibus monachos juſſu Eugenii papæ III. ſubſtituit Sugerius abbas S. Dionyſii & regni adminiſter.

(b) Joyacum eſt ordinis Ciſtercienſis monaſterium in diœceſi Senonenſi.

(c) Ex hoc loco patet novitios probationis tempore etiam non expleto, vitio ſuo ſponte exeuntes, olim pro apoſtatis habitos fuiſſe, ſiquidem ille novitius pro infirmitate cum benedictione abbatis poſt duos menſes egreſſus, vix excommunicationis notam vitare potuit, id quod aliis exemplis probare poſſem,

firmis

firmis juxta votum promissum perpetuo serviat, ne cum uxore Loth retro respiciat, quæ quoniam retro respexit, in effigiem salis noscitur fuisse conversa.

EPISTOLA CCCCV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Seberto Remensi cive super quadam domo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam Seberti Remensis civis nobis transmissam accepimus, quod cum ipse a Galvino & uxore sua quamdam domum emisset, & illi data fide firmiter sibi promisissent, quod exinde nullo tempore ei molestiam vel gravamen inferrent, nunc fidei religione contemta, præfatum S. super jam dicta domo inquietare præsumunt. Verum quia periculosum est admodum & detestabile fidem præstitam violare, & ad nostrum spectat officium unicuique in suo jure adesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum G. & uxorem suam moneas & districte compellas, ut jam dicto S. super præfata domo nullam de cetero molestiam vel gravamen inferre præsumant, & de violata fide taliter eos punire studeas, quod pœna docente cognoscant, quam sit iniquum scienter fidem præstitam violare. Data Tusculi II. idus Julii.

EPISTOLA CCCCVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne Multone.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum dilectus filius noster Johannes Multo, quoad potuit, pro honore tuo, dum in curia nostra præsens extitit, sollicitus admodum & studiosus fuerit, & ipsum quantum comprehendere possumus, tibi multa devotione non dubitemus esse astrictum, confidenter eum affectioni tuæ duximus commendandum, indubitata veritate tenentes, quod etiam absque precibus nostris ipsum consideratione devotionis & probitatis suæ protegere debeas, & in suis justitiis confovere. Inde est quod fraternitatem tuam rogamus attentius & monemus, quatinus ipsum divino intuitu, & pro reverentia beati Petri & nostra, & consideratione devotionis & probitatis suæ propensius diligas, & in jure suo manuteneas & de-

A fendas, nec ipsum in aliquo sustineas indebite molestari; sed taliter eum in justitiis suis habeas nostro intuitu & respectu sui servitii commendatum: quod ipse sub ala protectionis tuæ ab incursibus malignantium possit esse securus, & in devotione tua ferventior semper existere, & nos exinde affectioni tuæ gratias debeamus exsolvere copiosas. Data Tusculi II. idus Julii.

EPISTOLA CCCCVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

B *Ut T. clericum a gravaminibus episcopi Catalaunensis protegat, & A. de Possessa excommunicationi subjiciat.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex conquestione T. pauperis clerici præsentium latoris accepimus, quod cum frater noster G. Catalaunensis episcopus eum super ecclesia sua de Acciti-curia indebita vellet molestatione gravare, idem
C clericus ejus gravamen præsentiens, se, ecclesiam, & bona sua in protectione nostra & ecclesiæ posuit, & insuper sedem apostolicam appellavit. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, rei veritate studiosius inquisita, si tibi constiterit, quod idem episcopus eum velit super jam dicta ecclesia indebite molestare, ipsum ab illius molestatione, nostra & tua auctoritate, appellatione remota, compescas; sed si quid in eo viderit corrigendum, paterne corrigat & emendet. Ad hæc quoniam ad audientiam nostram per-
D venit, quod nobilis vir A. de Possessa ecclesiam & domos ejusdem clerici, post appellationem ad nos factam & totam villam ejusdem loci combussit, discretioni tuæ nihilominus præsentium auctoritate mandamus, ut si res ita se habet, eumdem virum, dilatione & appellatione remota, excommunicatum denuncies, donec eidem clerico & ecclesiæ suæ illata damna resarciat, & de injuriis irrogatis Deo & ecclesiæ satisfactionem exhibeat competentem. Si vero per excommunicationem ad satisfactionem quam diximus cogi non poterit, terram ejus non
E differas subjici interdicto. Data Tusculi XVII. Kalendas Augusti.

EPISTOLA CCCCVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Drogoni canonico permittat habitare cum electo Cameracensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Auditis gravibus & difficilibus querelis, quæ adversus (a) Drogonem nobis proponebantur, nos ei volentes malignandi aditum intercludere; tibi, si bene meminimus, dedimus in mandatis, ut ipsum ecclesiastica, si opus esset, censura compelleres ad claustrum suum quantocius remeare. Verum quoniam preces dilecti filii nostri (b) P. nobilis viri Flandrensis comitis & aliorum plurium affectuosas pro eodem Drogone recepimus, & ipsum ab his quæ de eo nobis prius suggesta erant excusantium, & abbas & fratres sui eum nobis attentius commendarunt, nos eorum precibus inclinati, fraternitati tuæ per iterata scripta mandamus, quatinus mandato quod contra ipsum per alia scripta direximus penitus supersedeas, & eum circa dilectum filium nostrum Cameracensem electum manere permittas, nec occasione litterarum nostrarum in eumdem D. sententiam feras, sed fraternitati tuæ modis omnibus prohibemus, ne tenorem earumdem litterarum, quas contra eum tibi direximus, aliquatenus exequaris. Nos enim tam eumdem D. quam alios religiosos viros circa præfatum electum, cum assensu tamen prælatorum suorum esse permittimus. Data Tuscul. VIII. Kalendas Augusti.

EPISTOLA CCCCIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Committit ei causam inter Odonem de S. Dionysio & Paganum Anglicum atque uxorem terminandam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter (c) Odonem de S. Dionysio & Paganum Anglicum & uxorem ejus, quondam filiam Genovefæ de S. Germano, super quadam fenestra quæ est super Pontem magnum primum, in præsentia venerabilis fratris nostri (d) M. Parisiensis episcopi, postmodum vero coram venerabili (e) W. Senonensi archiepiscopo apostolicæ sedis legato, diutius est agitata, & ad nos per appellationem delata, experientiæ tuæ, de qua plene confidimus, committimus audiendam, & fine debito terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus cum exinde requisitus fueris, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde diligenter auditis & cognitis, eamdem causam, si tibi constiterit, eam per appellationem ad nos delatam fuisse, sublato appellationis remedio, concordia vel justitia mediante decidas. Data Tusculi VII. Kalendas Augusti.

EPISTOLA CCCCX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Commendat canonicos Compendienses.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Illos speciali prærogativa dilectionis & gratiæ confovere nos convenit, & ab injuriis malignantium studio propensiori defendere, qui ad curam & provisionem nostram atque tutelam noscuntur principaliter pertinere. Attendentes itaque quomodo canonici Compendienses præter Romanum pontificem nullum habeant episcopum vel magistrum, considerantes etiam qualiter nobis immineat de ipsis curam & sollicitudinem gerere, & eos a pravorum impugnatione conservare illæsos, ipsos defensioni tuæ tanto studiosius duximus commendandos, quanto ratione ordinis & dignitatis nobis magis appropias, & fervore devotionis & sinceritate fidei amplius nosceris & probaris astrictus. Ideoque fraternitatem tuam monemus atque mandamus, quatinus eosdem canonicos, sicut speciales ecclesiæ Romanæ filios, in justitiis suis vice nostra manuteneas, protegas & defendas, salvo jure abbatis & fratrum Compendiensium: ita quidem, quod si quid controversiæ inter eos & abbatem Compendiensem emerserit, ad controversiam sopiendam & pacem inter eos reformandam diligenti studio & sollicitudine elabores, ita quod ipsi de tuo possint auxilio lætari, & nos exinde affectioni tuæ gratias multimodas exsolvere debeamus. Data Tusculi VII. Kalendas Augusti.

(a) Canonicum regularem Hamensis monasterii in diœcesi Noviomensi, adversus quem extat supra epistola 182.
(b) Philippi filii Theoderici comitis.
(c) Odo ille videtur esse Odo abbas S. Dionysii, qui Sugerio successit, obiit 1169.
(d) Mauricii qui Petro Lombardo successit anno 1160.
(e) VVillelmo cardinali, qui ex Senonensi ecclesia post mortem nostri Henrici translatus est ad sedem Remensem.

EPISTOLA CCCCXI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut persuadeat regi ut filium suum coronari faciat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dum attendimus & sollicite ad memoriam revocamus, qualiter carissimus in Christo filius noster L. illustris rex Francorum & progenitores ejus & regnum sibi commissum B. Petro devoti extiterint, & inseparabili fide semper & dilectione adhæserint, & ecclesiam Romanam in omnibus necessitatibus & angustiis suis tempore nostro maxime brachio fortitudinis adjuvare & benignius confovere curaverint; tantæ devotionis & fidei non possumus esse immemores, sed de statu ejusdem regis & filii, quem Dominus sibi sua pietate & miseratione donavit, vigiles semper & solliciti volumus inveniri, & ad ea toto cordis desiderio & affectu intendere, quæ ad pacem regni & gloriam & exaltationem ipsius regis debeant pertinere: ita quod eidem regi & regno verbo & opere tanto ardentius videamur velle pro meritis digna rependere, quanto circa nos ipsos sinceriorem fidem & devotionem noscuntur gerere puriorem. Sane quia prudentis hominis est & sapientis, temporum & rerum varietates provida circumspectione attendere, & quæ contingere possunt adversa eminus prævidere, fraternitatem tuam, quam specialiter præ aliis ex officio dignitatis & ratione sanguinis pro statu regis & regni convenit esse sollicitam, per apostolica scripta monemus, consulimus, atque mandamus, quatenus eumdem regem moneas diligentius & horteris, & cum omni instantia inducas, ut sibi & filio suo providens, eum habito tuo & aliarum magnarum personarum regni saniori consilio, cum auxilio cœlestis gratiæ faciat coronari & (a) inungi in regem & universum regnum juramento sibi fidelitatis astringi. Ex hoc enim regi & toti regno gloriam & exaltationem & maximum incrementum speramus auctore Domino proventurum, & laudabili studio peragenda sunt quæ prodesse ac proficere possunt, & nulla ratione obesse noscuntur. Nam illustris imperator Constantinopolitanus providere cupiens ne imperium suum aliqua posset mutatione turbari, filium, cum vix sit triennis, jam fecit coronari, & ei totum imperium juramento fidelitatis astringi; & hoc idem alias sublimes personas fecisse vidimus. Data Tusculani III. nonas Augusti.

EPISTOLA CCCCXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De satisfactione facienda canonico S. Johannis de Burgo Laudunensi pro illatis injuriis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex litteris venerabilis fratris nostri Laudunensis episcopi nobis transmissis, enormitatem illius facinoris & excessus, quem B. clericus & R. socius ejus in Dei amicum canonicum S. Johannis de Burgo commiserunt, plenius intelligentes; licet eos absolvi fecerimus, tamen prædicto clerico, qui adhuc erat in nostra præsentia constitutus, dedimus in mandatis, ut ipse & socius suus passo injuriam congrue satisfaciant, & quæ idem canonicus probare poterit sibi ablata fuisse ab eis, vel eorum æstimationem sine diminutione restituant. Præcepimus etiam eidem clerico, ut ab ingressu Laudunensis episcopatus, nisi a præfato episcopo vel canonico impetrata licentia, per triennium abstineat, vel nisi ut memorato canonico satisfaciat, accesserit, si ipse voluerit satisfactionem eorum recipere. Si autem prædictus canonicus in satisfactione modum, qui eum decet, vellet excedere, tu ei, prout tibi melius visum fuerit, satisfieri facias. Laico vero per istum dedimus in mandatis, ut post satisfactionem suscipiat crucem, & sepulcrum Domini visitans, ibidem in servitio pauperum Jerosolymitani hospitalis per unum annum existat. Quia vero decet nos qui misericordiam prædicamus eam circa delinquentes benignius exercere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus eos pro absolutis habens, memoratum canonicum attentius moneas & inducere satagas, ut ipsi a prædictis viris de illatis injuriis congruam satisfactionem, & de his quæ probare poterit sibi ab eisdem fuisse ablata, emendationem recipiens, illis pro ejus amore, qui pro persecutoribus oravit, & delinquentibus ex corde dimitti præcepit, hanc noxam condonet, & gratiam & amorem suum restituat, & eis nullam per se vel per alios hac occasione molestiam inferat & gravamen. Data Tuscul. nonis Augusti.

(a) Philippus Ludovici Junioris primogenitus. anno 1165. natus, non fuit coronatus nisi post aliquos a scripta hac epistola annos, scilicet, 1179. quo anno, inquit chronicon S. Dionysii, *consecratus est rex Philippus puer filius Ludovici regis Kal. Novembris a Guillelmo Remensi archiepiscopo, & a Guillelmo abbate S. Dionysii, qui post consecrationem ejus suscepit ab eo coronam, & camisiam & cetera regalia indumenta secum, tunicam, calcaria & sceptrum.*

EPISTOLA CCCCXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Hodeardi vidua & filiis ejus adversus tres abbates.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa nobis conquestione Hodeardis de Maderiis & filiorum suorum accepimus, quod cum Balduinus quondam vir ejusdem mulieris abbati & fratribus S. (a) Pauli Virdunensis octoginta libras & XLVI. solidos Catalaunensis monetæ, absque usurarum exactione, mutuo concessisset, iidem fratres eis pecuniam ipsam reddere contradicunt. Adjecerunt insuper filii ejusdem mulieris, quod & fratres ecclesiæ (b) Regis-vallis eis LXIII. libras, quas ipsis debent, recusent exsolvere, licet pecuniam ipsam per certos terminos ipsis se pepigerint soluturos, & abbas & fratres (c) Triumfontium c. libras & ultra quas apud eum deposuerunt, eis reddere contradicunt. Quoniam igitur singulis in sua justitia tenemur adesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus abbates & fratres ipsarum ecclesiarum moneas, & auctoritate nostra districte compellas, ut præscriptam pecuniam præfatæ mulieri & filiis suis cum integritate restituant, aut ipsis exinde coram te justitiæ non differant plenitudinem exhibere. Data Tuscul. III. Kalendas Octobris.

EPISTOLA CCCCXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Similis argumenti.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte Hodeardis de Maderiis mulieris & filiorum suorum ad aures nostras est querela perlata, quod cum abbati & fratribus (d) S. Benedicti de Vepria CXXXIII. libras & V. solidos, & abbati & fratribus de (e) Villario LXX. libras, & abbati & fratribus (f) S. Leonis Tullensis LV. libras Catalaunensis monetæ, XV. solidis, IV. denariis & uno obolo minus sine usuris mutuo concessisset, ab ipsis pecuniam ipsam rehabere non potest. Unde quia nemini possumus vel debemus in suo jure deesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratos abbates moneas, & auctoritate nostra districte compellas, ut præscriptam pecuniam præfatæ mulieri & filiis suis cum integritate restituant, aut ipsis exinde coram te justitiæ non differant plenitudinem exhibere. Data Tuscul. III. Kalendas Octobris.

EPISTOLA CCCCXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Similis argumenti.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte Hodeardis de Maderiis mulieris & filiorum suorum ad aures nostras est querela perlata, quod cum ipsa abbati & fratribus de (g) Insula XXVI. libras, & abbati & fratribus de (h) Prisneio XIII. libras Catalaunensis monetæ sine usuris mutuo concessisset & ab ipsis pecuniam illam rehabere non poterat; unde quia nemini debemus vel possumus in suo jure deesse, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus memoratos abbates & fratres moneas & auctoritate nostra districte compellas, ut præscriptam pecuniam præfatæ mulieri & filiis suis cum integritate restituant, aut ipsis exinde coram te, appellatione remota, justitiæ non differant plenitudinem exhibere. Data Tuscul. III. Kalendas Octobris.

EPISTOLA CCCCXVI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Adversus decanum S. Quintini & sibi subditos, qui pro benedictione nuptiarum pecunias exigebant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Meminimus nos scripsisse E. decano S. Quintini, quod gratis, sicut decet, & sine omni exactione, in desponsatione mulierum

(a) S. Pauli abbatia olim ordinis S. Benedicti, quæ sæculo XII. transiit ad Præmonstratenses.

(b) Regis vallis abbatia ordinis Præmonstratensis a Rainardo comite Barrensi fundata in diœcesi Tullensi.

(c) Trium fontium ordinis Cisterciensis monasterium, prima filia Claræ-vallis in diœcesi Catalaunensi.

(d) S. Benedicti in Vepria ordinis Cisterciensis in diœcesi Virdunensi.

(e) Villarium duabus horis distans a Mediomatrico abbatia ordinis Cisterciensis.

(f) S. Leonis papæ IX. nomine dicata abbatia in urbe Tullensi ordinis canonicorum regularium S. Augustini.

(g) Insula Barrensis dicta, abbatia olim canonicorum regularium ordinis S. Augustini congregationis Aroasiensis, a quo sæculo XII. transiit ad Cistercienses in linea Morimundi.

(h) Prisneium monasterium quodnam fuerit omnino me latet, maximeque dubito an adhuc subsistat.

officia celebrare divina, & presbyteros facere hoc ipsum compelleret, qui sub eo sunt constituti. Qui sicut accepimus, præceptum nostrum contemnere non dubitavit, & R. presbyterum latorem præsentium, qui super hoc illum redarguebat, cum tribus presbyteris fautoribus suis ad audientiam nostram appellavit, ut sub hoc prætextu suam exercere posset liberius pravitatem. Quo ad nos veniente, præfatus decanus & jam dicti sacerdotes nec venerunt, nec aliquem pro se responsalem miserunt. Quoniam vero officio nostro noscitur imminere, tam in benedictione nuptiarum & in sepulturis, quam etiam in quibuslibet sacramentis ecclesiasticis simoniacam pravitatem radicitus amputare; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus prælibatum decanum in benedictione nuptiarum & in sepulturis mortuorum, seu in quibuslibet etiam aliis sacramentis ecclesiasticis nihil exigere apostolica fretus auctoritate compellas. Si autem tibi constiterit, quod post appellationem prædictam, exactionem facere præsumserit, ipsum ab officio & beneficio ecclesiastico suspensum cum litteris tuis rei veritatem continentibus ad nos transmittere, omni appellatione cessante, minime postponas, de tantæ pravitatis excessu pœnam quam meruit portaturum. Prædictos vero sacerdotes, qui in vocem appellationis prorumpentes, ipsam appellationem prosequi contemserunt, ita graviter corrigas & castiges, ut ulterius ab hujusmodi præsumtione quiescant, & ceteri eorum exemplo valeant deterreri. Nihilominus quoque præsentium tibi auctoritate mandamus, ut prædictum decanum præfato presbytero omnes sumtus, quos ejus occasione fecit in via, restituere cum omni integritate, contradictione & appellatione cessante, compellas. Data Signiæ IV. nonas Febr.

EPISTOLA CCCCXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus G. decanum de Unacort, *de simonia insimulatum.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Simoniacam pravitatem tanto propensiori cura nos convenit per falcem apostolicæ provisionis evellere, quanto amplius prælati ecclesiarum hujusmodi peste possunt corrumpi, & honestas ecclesiastica denigrari. Insinuatum est siquidem auribus nostris, quod G. decanus de *Unacort*, temporale lucrum potius quam animarum salutem requirens, ad vitium cupiditatis in tantum frena laxavit, ut in desponsationibus mulierum, omni timore divino postposito, in ecclesia de *Joi* non permittit celebrari divina, nisi sibi pro pretio vini duo aut tres solidi Cameracensis monetæ assignentur: & si forte aliqua desponsatur, de qua prædictum pretium non recepit, tam sponsum quam sponsam vinculo excommunicationis facit astringi. Quoniam vero id indecens est, & a sacris canonibus penitus alienum, & ferro resecanda sunt vulnera, quæ medicamenti fomenta non sentiunt, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si ita esse constiterit, præfatum sacerdotem ab officio suspensum, cum litteris tuis rei veritatem continentibus, apostolico facias conspectui præsentari, de tanto pravitatis excessu pœnam quam meruit portaturum. Data Signiæ IV. nonas Februarii.

EPISTOLA CCCCXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro monasterio S. Salvatoris Virtuensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum ecclesiæ S. Salvatoris Virtuensis querelam accepimus, quod G. presbyter & P. & R. milites & R. de *Cismai*, & quidam alii prælibatam ecclesiam multis molestiis & gravaminibus vexare præsumunt, & ad bona ipsius ecclesiæ diripienda violentas manus extendere non formidant. Quoniam igitur nostra interest, ne loca religiosa pravorum incursibus exponantur, pastorali sollicitudine provideri; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, si ita est, infra XL. dies post harum susceptionem prædictos viros instanter moneas & districtius cogas, ut quæ prædictis abbati & fratribus injuste & sine ratione abstulisse noscuntur, omni contradictione cessante, restituere non postponant, & eos ulterius in pace & quiete dimittant. Alioquin ipsos ad hoc efficiendum ecclesiastica censura compellas. Data Signiæ XII. Kal. Martii.

EPISTOLA CCCCXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus abbatem Aquicinctensem, qui presbyterum ecclesia spoliaverat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquerente nobis Hugone presbytero

latore præsentium intelleximus, quod dilectus filius noster Aquicinctensis abbas eum ecclesia quadam, quam de ipsius abbatis concessione tenuerat, absque judicio & causa rationabili, spoliavit. Unde quia non debent ecclesiastici viri a possessionibus ecclesiarum suarum irrationabiliter ejici, aut super his indebite molestari; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus utraque parte coram te convocata, rei veritatem diligenter inquiras, & si assertio memorati presbyteri innititur veritati, ecclesiam ipsam cum omnibus inde ablatis & perceptis ei facias appellatione cessante restitui, & presbyterum Jesse, qui post appellationem ad nos factam dicitur ipsam ecclesiam recepisse, si ita est, graviter punias, quod timeat amodo appellationibus contraire. Deinde vero si præfatus abbas aut idem presbyter adversus prædictum Hugonem super jam dicta ecclesia agere forte voluerint, tu causam audias & appellatione remota, debito fine decidas. Data Signiæ IV. nonas Martii.

EPISTOLA CCCCXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa inter canonicos sancti Martini & B. Mariæ Laudunensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Causam quæ inter dilectos filios nostros S. Martini canonicos, & clericos S. Mariæ Laudunensis super duabus partibus decimæ de Monte-Cavillo noscitur agitari, experientiæ tuæ, de qua plene confidimus, committimus audiendam, & appellatione remota, concordia vel judicio terminandam. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus cum exinde fueris requisitus, utramque partem ante tuam præsentiam convoces, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, causam ipsam infra XL. dies post harum susceptionem, sublato appellationis remedio, concordia vel justitia mediante decidas. Data Signiæ VIII. idus Martii.

EPISTOLA CCCCXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate S. Medardi adversus Helisabeth viduam de usura notatam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

A Conquerentibus nobis dilectis filiis nostris abbate & fratribus S. Medardi, ad audientiam nostram pervenit, quod Helisabeth relicta Codini, & Thomas gener ejus, & alii successores prædicti C. ab eorum ecclesia per potentiam sæcularem XL. marcas argenti pro usuris extorquere nituntur, licet prædicta E. & vir ejus ab eadem ecclesia quingentas marcas argenti ultra sortem in suæ salutis periculum usurarum nomine recepisse dicantur. Quoniam igitur sustinere non possumus nec debemus, ut præscripta ecclesia a supradictis feneratoribus cum suæ detrimento salutis super usurarum exactione B gravetur, cum deberent potius restituere, quæ ab eadem ecclesia perperam receperunt, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus partibus infra XX. dies post harum susceptionem ante tuam præsentiam convocatis, super his rei veritatem studiose & diligenter inquiras; & si prædicti fratres probare poterunt, quod iidem feneratores sortem suam cum integritate receperint, ipsos moneas & inducas, ut ab eisdem fratribus nihil amodo C pro sorte vel usuris præsumant exigere, sed super hoc ab eorum molestatione, sublato appellationis remedio, omnino desistant. Si vero commonitioni tuæ noluerint adquiescere, ipsos publice, sublato appellationis remedio, excommunices, & usque ad dignam satisfactionem facias per provinciam tuam cautius evitari. Ipsos quoque nihilominus moneas & inducas, ut si quid supradictus C. vel uxor ejus ultra sortem receperunt a jam dicta ecclesia, memoratis fratribus sine difficultate restituant, aut cum eis pacifice non differant & amicabi-D liter convenire. Data Signiæ XIII. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo & G. Catalaunensi episcopo.

De censu annuo ceræ, quem a presbyteris decanatus Virtuensis exigebat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus E HENRICO Remensi archiepiscopo, & G. Catalaunensi episcopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significaverunt nobis presbyteri de decanatu Virtuensi, quod cum olim precibus & amonitione (a) G. quondam Catalaunensis episcopi parrochianos suos diligentibus monitis & exhortationibus induxissent, ut ad luminaria ecclesiæ S. Stephani quadraginta libras ceræ conferrent, & postea ad interventum BOSONIS episcopi de-

(a) Guidonis de Monte-acuto qui electus fuit 1143. aut qui eum præcessit Gaufridi.

cem libras auxissent, thesaurarius quod ex A donatione collatum fuit, conatur convertere in debitum, & quæstum facere de opere pietatis, compellens eos ab unoquoque parochiano suo tam paupere quam divite obulum unum exigere, & sibi pro cera assignare. Verum decanus & capitulum Catalaunensis ecclesiæ transmissis nobis litteris intimarunt, quod præscriptus census non ex liberalitate, sed ex debito debeat exhiberi. Quia vero rei veritas nobis non constat, per apostolica scripta fraternitati vestræ mandamus, quatenus cum exinde requisiti fueritis, in unum pariter convenientes, utramque partem ante B vestram præsentiam convocetis, & rationibus hinc inde plenius auditis, & cognitis, causam, concordia vel justitia mediante, sublato appellationis remedio, decidatis; ita quod neutra partium conqueri valeat pro juris defectu. Data Signiæ XII. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXIII. FRATRIS Philippi Henrico Remensi archiepiscopo.

Gratias agit de scripta sibi epistola, commendatque illi Anscalfum.

AMantissimo in Christo patri & Domino H. Dei gratia venerabili Remorum archiepiscopo, frater Philippus suus quod suus.

Dilatus est, ut credimus, quod sine cordis angore non dicitur, remediabilis ille & desiderabilis transitus ærumnarum finis, delinquentiæ meta, pacis ingressus. Paulatim consurgit & reficitur puer vester ordine successivo, corpori vires rediviva sanitas administrat, edendi reparatur appetitus, & inter edendum nativus ciborum sapor agnoscitur; sed non minimum saluti nostræ fomitem parit, de visitationibus concepta lætitia, quæ & prosperitatis amica est, & egregios semper comitatur accessus. Quid enim pietatis, quid gratiæ, quid dulcedinis non attulit mihi scriptionis vestræ fœcunda dignatio? Radiabat in pagina benignæ mentis augusta sinceritas, & velut emicante speculo veri amoris sinceram referebat imaginem, verius amorem, qui suas facit angustiati angustias. Nemo dignius exsequitur diligentis affectum, quam qui non sine pietatis obsequio & inter amici commoda serenus est, & in oppositis obscuratur. Sic de conscientia mea vestrum excellentem metior animum, gloriorque singulariter, & quamdiu vixero gloriabor, qui in hoc vobis gratiæ gradu tanto tantillus apparui. Præterea cum multiplici gratiarum actione sublimitati vestræ quoad possum devotus occurro, quod filium vestrum Ansculfum nobis transmisit vestræ benignitatis pia compassio, qui argumentose deservit, officiose ministrat, benivole suffragatur, & in nostram se componit per omnia sospitatem. Sic excellentiæ vestræ proculdubio placere non ambigit, & dignus est gratia, qui præsidentis totum se conformat imperiis. Rogamus humilitate qua possumus, ut apud clementiam vestram continuetur ei gratia, & inveniat in bono ministerio gradum bonum. Bene valeat semper in Domino sinceritas vestra, benignissime pater & Domine.

EPISTOLA CCCCXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut P. presbyterum nisi emendaverit ab excommunicatione non absolvat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Si bene meminimus, causam quæ inter A. presbyterum S. Mauricii & P. super qua- C dam domo agitatur, venerabilibus fratribus nostris Ambianensi & Silvanectensi episcopis commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Qui utique, sicut accepimus, utraque parte ante se convocata, rationibus hinc inde auditis & cognitis, præfato P. eamdem domum secundum ordinem juris adjudicarunt; prælibatum autem presbyterum eo quod domum ipsam sibi reddere contradicit, anathematis vinculo innodarunt. Qui etiam ad nostram accedens præsentiam, sicut non debuit, ita non est a nobis absolutus. Cumque ad propria remeasset, D sicut insinuatum est auribus nostris, tamquam contumax & inobediens officia divina celebrare præsumsit. Quoniam igitur officio nostro congruit, hujusmodi præsumtionem debita ultione punire, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, si ita est, præfatum presbyterum sententiam excommunicationis in se latam firmiter & inviolabiliter facias observare, donec de tanto excessu digne satisfaciat, & firmam præstet cautionem, ut sententiæ prædictorum episcoporum adquiescat. Data Signiæ VIII. Kalendas Aprilis.

E

EPISTOLA CCCCXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Respondet petenti utrum hominium ab episcopo Leodiensi schismatico recipere possit.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apstolicam benedictionem.

Cum jura & dignitates ecclesiæ tibi com-

missas integras & illibatas conservare velimus, & in spiritualibus & temporalibus tibi tamquam carissimo fratri, quem inter alios abundantiori caritate diligimus, consilium & auxilium impertiri, & in quantum cum Deo & justitia possumus, animo libenti deferre, grave nobis videtur & indecens tibi dare consilium, per quod ecclesiæ tuæ dignitas ratione aliqua minuatur, vel tua fraternitas ea efficiat, per quæ oculos divinæ majestatis offendas. Postulasti siquidem a nobis consilium per dilectum filium nostrum (a) M. clericum & nuntium tuum, utrum a (a) Leodiensi intruso, qui est schismatis contagione pollutus, hominium recipere debeas, quod hucusque idcirco recipere distulisti, ne forte contra id quod a sanctis patribus prohibetur, te sibi communicare oporteret, & ita de participatione sua notam contraheres, & exinde graviter Deum offenderes. Asseruit autem idem M. quod per hujusmodi dilationem jura & dignitatem ecclesiæ tuæ deperire times, quod nullatenus volumus, & creatorem tuum alias offendere vereris, quod super omnia prudentiam tuam & omnes Christi fideles summopere cavere oportet. Super quo fraternitati tuæ taliter duximus de consilio respondendum, ut eidem intruso, nisi a schismatica pravitate ad ecclesiæ unitatem & devotionem B. Petri & nostram redierit, si salvo jure & dignitate Remensis ecclesiæ abstinere poteris, in nullo communices, & hominium ab eo donec in schismate perseveraverit, si absque gravi detrimento ejusdem ecclesiæ id potes omittere, non recipias, ne omnipotentem Deum in hac parte offendas, & alii a te exemplum sumant participando schismatica contagione pollutis. Verum si cognoveris quod ecclesia tua gravem jacturam sustineat, si hominium ejusdem recipere distuleris, id arbitrio relinquimus. Monemus tamen honestatem tuam & exhortamur attentius, ut ita temporalibus utaris, quod æterna & spiritualia non omittas. Data Anagniæ VI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus episcopum Catalaunensem, qui non deferebat appellationibus ab eo ad archiepiscopum Remensem factis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte tuæ fraternitatis ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod si quando a Catalaunensi episcopo appellationes ad tuam audientiam fiunt, Catalaunensis appellationibus ipsis non defert, in quo te plurimum gravari conquereris. Verum quia gravamur plurimum & movemur, si memoratus episcopus vel aliquis suffraganeorum tuorum tibi tamquam prælato suo non defert & obedire contemnit; eidem Catalaunensi præcipiendo mandavimus, ut in appellationibus & ceteris tibi sicut metropolitano suo, & cui tenetur in spiritualibus respondere, humiliter deferat. Alioquin timere poterit, ne sui inferiores ei obedire ac deferre contemnant, & ad ultimum si in hujusmodi contumacia perseverare præsumserit, injuriam & contemtum tuum sicut personæ nostræ, auctore Domino, in eo graviter vindicare curabimus. Data Anagniæ VI. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro canonicis S. Nicolai Catalaunensis adversus abbatem Dervensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri canonici S. Nicolai Catalaunensis, transmissa nobis insinuatione monstrarunt, quod dilectum filium nostrum Dervensem abbatem vinculo excommunicationis astrinxeris, quoniam mandato tuo, quod sub juramento se observaturum promiserat, super diffinitione sententiæ, quam super causa quæ inter ipsum & præfatos canonicos vertebatur, promulgaveras, parere contemsit. Quoniam igitur hujusmodi excessum, nec volumus, nec debemus clausis oculis pertransire; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si ita est, præfatum abbatem tamdiu teneas sententia excommunicationis astrictum, donec mandatum tuum, sicut juravit, suscipiat firmiter & observet. Data Anagniæ V. Kalendas Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Cussiacensi monasterio adversus canonicos S. Petri Laudunensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres

(a) Is esse videtur Radulfus Bertholdi ducis Turingiæ, Conradi & Alberti frater, qui propter avaritiam expulsus de sede Moguntina, favore Henrici comitis Namurcensis & aliorum cognatorum, episcopus Leodiensis electus est anno 1167.

(a) Cussia-

(a) Cussiacensis ecclesiæ, transmissa nobis conquestione, monstrarunt, quod canonici S. Petri Laudunensis ab eis decimas contra privilegium prædecessoris nostri piæ recordationis Innocentii papæ injuste exigere non formidant. Quoniam vero nostra interest jura religiosorum pastorali sollicitudine conservare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatos canonicos studiose commoneas & inducas, ut a prædictis abbate & fratribus præscriptas decimas exigere non præsumant. Sed si de jure confidunt, in præsentia tua cum eis ordine judiciario experiantur, & tu causam diligentius audias, & concordia vel justitia mediante decidas. Quod si neutrum facere voluerint, tu ipsos ad alterum efficiendum ecclesiastica censura compellas. Data Anagniæ IV. nonas Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De ecclesia de Arsi *Henrico adjudicanda.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, S. & A. B.

Cum olim nobis insinuatum fuisset, quod Radulfus presbyter dilecto filio nostro Henrico subdiacono aditum inhibens ecclesiæ de *Arsi*, quam a dilecto filio nostro abbate S. Petri de Montibus sibi asserebat, persona ejusdem ecclesiæ viam universæ carnis ingressa, canonice concessam fuisse, eumdem Henricum ad nostram audientiam appellasset, proponens quod prior ejusdem loci ipsum in eadem ecclesia instituisset, & illi administrationem ejus ad repræsentationem archidiaconi & ipsius prioris Suessionensis episcopus commisisset, nos causam ipsam dilectis filiis nostris præposito, decano & capitulo Remensis ecclesiæ commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Qui siquidem, prout nobis suis litteris intimatunt, utraque parte ante se convocata, & rationibus hinc inde plenius auditis & cognitis, prædictum R. a prælibata removeri ecclesia, & memoratum Henricum in ejus præceperunt possessionem induci, & cum Suessionensi episcopo per suas litteras significassent, ut eidem Henrico curam committeret animarum, episcopus appellationem quam idem R. ad nos fecerat, & quomodo ad repræsentationem prioris ei commiserat curam animarum, prætendens, memoratum Henricum ad prælibatam ecclesiam recipere recusavit. Tandem autem cum præfati Henricus & Radulfus ad nostram præsentiam venissent, idem * Henricus, prout domino placuit, sublatus est de medio, & debitum naturæ persolvit: unde nos attendentes labores & anxietates ejusdem Henr. & considerantes quomodo sibi auctoritate prælibata ecclesia fuisset adjudicata, sententiam memoratorum præpositi, decani, & capituli ratam & firmam habemus, & memorato Hen. prælibatam ecclesiam auctoritate apostolica confirmare curavimus, & scripti nostri robore communire. Quia igitur decet sæpedictum episcopum statutis apostolicæ sedis reverenter & devote deferre, & in nullo ejus auctoritati quomodolibet obviare, eidem episcopo præcepimus, ut prædicto Hen. curam & administrationem præfatæ ecclesiæ infra XX. dies post litterarum nostrarum susceptionem committat, & nullam exinde patiatur ei molestiam vel gravamen inferri. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si prædictus episcopus præceptum nostrum infra præscriptum terminum non adimpleverit, tu ipsum, nullius contradictione vel appellatione obstante, sine difficultate vel dilatione qualibet exsequaris. Data Anagniæ VI. idus Aprilis.

* f. Radulfus.

EPISTOLA CCCCXXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut infirmis de Osdayn *oratorium & cimiterium concedat.*

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dolor & miseria infirmorum fratrum de *Osdayn*, ad compatiendum eis universos debet inducere, ut sic facilius & commodius eorum necessitatibus & profectibus possint intendere, cum ipsorum incurabilem ægritudinem fraterna curaverint meditatione pensare. Unde cum quidam eorum debiles sint admodum & horrendi, ut sanis non possint, nec audeant se aliquatenus immiscere, decet prudentiam tuam ipsis oratorium & cimiterium providere, ubi valeant divinis officiis interesse, & habere cum decesserint sepulturam. Inde est quod fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus attentius & mandamus, quatenus præfatos infirmos capellanum habere & oratorium cum cimiterio construere, sine qualibet contradictione permittas: ita tamen ut capellanus eorum parrochianos aliarum ecclesiarum ad cotidiana officia, vel in præcipuis solemnitatibus non admittat, nec ad sepulturam recipiat, nec decimas vel oblationes ab eisdem aliquatenus exigat, sed ipsis infirmis & familiæ suæ dumtaxat, prout animarum saluti noverit expedire, sollicitius consulat, & ferventer intendat. Præterea volumus & mandamus, quatinus de novalibus quæ iidem infirmi propriis manibus aut sumtibus excolunt, sive de nutrimentis animalium suorum, decimas ab eis nullatenus

(a) Cussiacum monasterium ordinis Præmonstratensis in diœcesi Laudunensi.

exigas, nec ab aliquo exigi aliqua ratione permittas. Data Anagniæ v. idus Aprilis.

Sequitur S. Bernardi Canonizatio prout in editis.

EPISTOLA CCCCXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut causam abbatis & fratrum de Humbleriis jam terminatam faciat observari

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significarunt nobis dilecti filii nostri abbas & fratres de Humbleriis, quod cum causa quæ inter eos & abbatem de Ribodimonte, & abbatissam de Monasteriolo, & G. militem de Bresnoto vertebatur, sub examine Laudunensis & Noviomensis episcoporum, quibus causam ipsam terminandam commiseramus, finem debitum suscepisset: postmodum quidam monachus de Ribodimonte pro negotiis Thesaurarii Laudunensis ad præsentiam nostram accedens, eamdem causam, tacito quod fuerit terminata, postulavit episcopo Tornacensi committi, licet ab episcopis illis, multis reclamantibus vel appellantibus, fuisset sententia lata. Quoniam igitur qui tenemur litibus & contentionibus finem imponere, litem sopitam nolumus suscitare; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus a præfatis episcopis & ab aliis qui veritatem noverunt rem ipsam diligenter inquiras; & si tibi constiterit, præscriptam causam per eosdem episcopos terminatam fuisse, nec eorum sententiam per appellationem suspensam, sententiam ipsam ratam habeas, eamque facias inviolabiliter observari, nec obtentu commissionis nostræ, in eadem causa procedere præfatum Tornacensem episcopum patiaris. Data Anagniæ idus Aprilis.

EPISTOLA CCCCXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De præbenda in ecclesia S. Petri Duacensis danda VValchero clerico.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Veniens ad nos dilectus filius noster Walcherus clericus præsentium lator, diligenti nobis assertione proposuit, quod Hu. præpositus & canonici S. Petri Duacensis eum jam pridem unanimiter & concorditer in suum fratrem & canonicum receperunt, sibique præbendam, quæ in ipsa ecclesia primo vacaret liberaliter concedentes, concessionem suam scripto authentico roborarunt. Cum autem præscripta præbenda vacasset, eamque jam dictus præpositus sibi contradiceret assignare, prædictus clericus ad nostram audientiam appellavit, & appellationem interpositam est in multo labore & discrimine sui corporis prosecutus. Volentes itaque eidem clerico in hac parte sollicite providere, jam dicto præposito & canonicis dedimus in mandatis, ut sicut eum in suum canonicum receperunt, & concesserunt sibi præbendam ipsam quæ nunc vacat, infra xv. dies post litterarum nostrarum susceptionem, omni occasione & appellatione cessante, incunctanter assignent; & si præbendam ipsam alii post appellationem ad nos factam, quod non credimus, contulerunt; ipsam infra eumdem terminum, appellatione postposita, revocent, eamque præfato clerico, appellatione remota, non differant assignare. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si idem præpositus & canonici mandatum nostrum non fuerint exsequuti, tu super hoc rei veritatem non differas districte ac diligenter inquirere; & si tibi constiterit quod idem præpositus & canonici præfatum clericum in suum canonicum recepissent, sibique præbendam, cum primo vacaret, concessissent, & scripto authentico roborassent, eos ad exsequendum super hoc mandatum nostrum infra alios quindecim dies, sublato appellationis remedio, nostra & tua auctoritate districte compellas. Data Anagniæ XVIII. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCCXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut leprosi de Sparnaco sint immunes a decimis novalium, &c.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam leprosorum de Sparnaco recepimus, asserentium, quod cum ipsi de domo sua protectionis a nobis litteras impetrassent, & ab exactione decimarum de novalibus suis, quæ propriis sumtibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum eos clementia sedis apostolicæ fecisset immunes, canonici de Sparnaco adversus ipsos inde commoti sunt, & turbati: usque adeo scilicet, quod cum magister leprosorum cum quibusdam fratribus & servientibus suis pro colligendo fœno in propriis pratis existeret, octo de prædictis canonicis insurgentes in eos, magistrum & fratres, qui cum eo erant, graviter verberaverunt, & servientes eorum multis afficientes vulneribus, fœnum illud fecerunt de pratis per violentiam asportari. Quoniam igitur graviter nimis offendimur,

si ea quæ sunt a nobis statuta, temeritate quorumlibet rescindantur, & negligentiæ possemus redargui, si tantum excessum dimitteremus inultum; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus a prædictis infirmis decimas de novalibus suis quæ propriis sumtibus excolunt, sive de nutrimentis animalium suorum exigi vel extorqueri nullatenus patiaris, & super his quæ prædiximus, veritate rei studiosius inquisita, si ita tibi constiterit, eos qui tantum facinus commiserunt, sublato appellationis remedio, publice excommunicatos denuncies, & facias sicut excommunicatos vitari, donec passis injuriam congrue satisfaciant, fœnum ablatum restituant, & hi qui in præfatum magistrum & fratres suos, si clerici sunt, violentas manus injecerunt cum litteris tuis rei veritatem continentibus, apostolico se conspectui repræsentent. Data Anagniæ XVIII. Kalendas Maij.

EPIST. CCCCXXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Commendat ei Milonem nuncium ipsius.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Tantam sollicitudinem habuit in negotiis tuis dilectus filius noster Milo quem ad nos destinasti, & ita ferventer apud nos institit pro ipsis negotiis promovendis, quod ipsum manifeste novimus tibi fidelem existere plurimum & devotum. Ipsum itaque consideratione suæ devotionis & obsequii tibi sollicite commendantes, fraternitatem tuam rogamus attentius & monemus, quatenus eumdem M. pro reverentia B. Petri ac nostra, & intuitu servitii sui, quod jam secundo ad nos veniendo tibi noscitur impendisse, propensius diligas & honores, sibique ita commode & utiliter benefacias, quod ipse facilius & libentius pro te periculis personam suam debeat exponere, & nos exinde tibi copiosas gratias agere teneamur, & providentiam tuam digne in Domino commendare possimus. Data Anagniæ XV. Kalendas Maij.

EPIST. CCCCXXXV. HENRICO Remorum archiepiscopo.

Ut An. de Loesi, *qui R. subdiaconum in vinculis conjecerat, excommunicet.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Gravem querelam R. subdiaconus in audientia nostra deposuit, quod An. de *Loesi*, cum diabolo instigante carceri mancipavit, & ab eo pecuniam impudenter extorsit. Quia igitur tantæ iniquitatis audaciam non possumus nec debemus impunitam relinquere, ad quam durius vindicandam apostolica compellimur auctoritate succingi, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus hujus rei veritate diligenter & subtiliter inquisita, si ita esse inveneris, præfatum An. & principales ejusdem sceleris complices, appellatione remota, excommunicatos denunties, & ab omnibus facias sicut excommunicatos vitari, donec memoratus A. prædicto subdiacono de tam gravi injuria condigne satisfaciat, universa quæ ab eo extorsit, vel auferri fecit, sine diminutione restituat, & ad sedem apostolicam de tanto excessu satisfacturus, cum tuarum testimonio litterarum accedat. Data Anagniæ XV. Kalendas Maij.

EPIST. CCCCXXXVI. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Ut A. presbytero parrochia de Nisi *restituatur.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam A. presbyteri latoris præsentium recepimus, quod cum patrochiam de *Nisi* canonice fuisset adeptus, & eam diu pacifice possedisset, G. presbyter ipsam irrationabiliter auferre præsumsit, & injuste detinet occupatam. Quia igitur indecens est & obvium rationi, ut memoratus presbyter præscripta parrochia sine manifesta & rationabili causa privetur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus partibus ante tuam præsentiam convocatis, prædictum G. moneas & districte compellas, ut præfato A. prædictam parrochiam cum reditibus inde perceptis restituat, & in pace dimittat, vel in præsentia tua, sublato appellationis remedio, exhibeat justitiæ complementum. Data Anagniæ XIV. Kalendas Maij.

EPIST. CCCCXXXVII. HENRICI Trecensis comitis, Henrico Remensi archiepiscopo.

Laudat eum quod Sempegniacum straverit, petitque ab eo veniam pro Guermundo de Castellione.

DOmino suo & amico carissimo HENRICO Dei gratia Remensium archie-

piscopo venerabili, H. Trecensis comes, salutem.

Audivi quod Sempegniacum stravisti, quod quidem mihi multum placet. Perlatum est etiam ad me, quod Guermundo de Castellione malum vultis facere: ipse autem mecum est, nec ego existimo vel credo quod ipse vobis aliquid forefecerit, & si aliquid forefecerit vobis, ego vobis emendari faciam in beneplacito vestro. Unde precor in rebus ejus pacem teneatis. Valete.

EPIST. CCCCXXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Evrardo presbytero.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam Evrardi presbyteri in scriptis nobis transmissam accepimus, quod Matthæus civis Catalaunensis ei plateam quamdam contra justitiam abstulit, quam per potentiam suam detinet occupatam. Quoniam igitur prædicto presbytero cum pauper sit, sicut dicitur, & adversus divitem causam habeat, propensiori studio in suo jure tenemur adesse; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum M. moneas, & appellatione remota, sub excommunicationis pœna compellas, ut præscriptam plateam præfato presbytero sine difficultate restituat & in pace dimittat, aut exinde sibi sub examine tuo, appellatione remota, non differat justitiæ plenitudinem exhibere. Data Anagniæ XIII. Kalendas Madii.

EPIST. CCCCXXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Scribit se nullum Philippo Flandriæ comiti privilegium dedisse contra jura ecclesiæ Remensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum devotionis & fidei tuæ argumenta & indicia certissima teneamus, & eam circa honorem & exaltationem matris tuæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ utiliter simus semper experti, honestati nostræ non modicum videremur detrahere, & totius humanitatis oblivisci, nisi personam tuam sicut carissimi fratris nostri, & præcipui membri ecclesiæ, sincerissime diligeremus, & tibi studeremus honorem & dignitatem tuam plenissime conservare. Ne autem ulla exinde in animo tuo dubitatio vel scrupulus ambiguitatis remaneat, scire te volumus, quod nobili viro PH comiti Flandrensi nullam immunitatem contra jus & dignitatem tuam indulsimus, nec eum a potestate tua eximimus, quominus in eum illam jurisdictionem & auctoritatem habere valeas, quam antecessores tui habuisse noscuntur, & canones sacri permittunt. Data Anagniæ XIII. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCCXL. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut hortetur regem, ut arbitrum pacis se constituat ecclesiam inter & imperium, studeatque etiam reges Galliæ & Angliæ inducere ad concordiam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum in omnibus laudabiliter & efficaciter experti simus fervorem tuæ gratissimæ devotionis, certa nobis spes est & indubitata fiducia, quod absque sollicitatione nostra, libenter velis efficere quæ ad pacem ecclesiæ pertineant & profectum. Verum quia nobis imminet prudentiam tuam super his sollicitam reddere, quæ nobis expediant & ecclesiæ, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus atque mandamus, quatinus carissimum in Christo filium nostrum L. illustrem Francorum regem fratrem tuum, studiosa & frequenti exhortatione commoneas, ut reformationi pacis inter ecclesiam & imperium juxta commonitionem dilecti filii nostri (a) P. tituli S. Chrysogoni presbyteri cardinalis, quem ad eumdem regem dirigimus, si quo modo omnipotens Dominus honestam viam pacis sibi aperuerit, ferventer intendat, & in verbo pacis juxta consilium ejusdem cardinalis procedat. Ad habendam quoque paçem cum HENRICO illustri Anglorum rege, quantum, salvo honore suo, poterit, animum suum clementer inclinet, quia timendum est, ne si inter eosdem reges diutius hujusmodi guerra duraverit, occasione hujus contentionis, utriusque regno dispendia rerum & pericula proveniant personarum, & orientalis terra exponatur, quod avertat Dominus, direptioni paganorum. In his autem & in aliis quæ idem cardinalis ex nostra tibi parte proponet, indubitatam sibi fidem adhibeas, eumque sicut virum litteratum, discretum & providum, & carum nobis plurimum & acceptum, honeste recipias & per-

(a) Petri, qui ab Alexandro III. creatus cardinalis, ab eodem anno 1173 missus est in Gallias, ut componeret pacem inter reges Ludovicum Francorum & Henricum Anglorum, teste Ciaconio.

tractes, & ita circa eum tuam exhibeas gratiam & amorem, quod exinde affectioni tuæ uberrimas teneamur gratias exhibere. Data Anagniæ XIII. Kalendas Maij.

EPIST. CCCCXLI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam inter Humolariensem abbatem & F. de Nigella committit examinandam.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Jam pridem, si bene meminimus, venerabili fratri nostro B. Belvacensi episcopo causam inter abbatem & fratres Humolarienses & T. de Nigella super modio salis commisimus audiendam, & fine debito terminandam. Qui utique, sicut ex insinuatione prædictorum fratrum accepimus, prænominatum T. in possessionem induxit: unde memorati fratres se plurimum gravatos esse affirmant, tum quia judicem ipsum tamquam adversarium suspectum habuerunt; tum quia tenorem litterarum, quæ super hoc a nobis emanarunt, non fuerunt permissi, eodem episcopo prohibente, videre. Ceterum quia iidem fratres se justitiam adversus prædictum T. habere confidunt, & nos eis denegare non possumus nec debemus, quod universis ex officio nobis commisso exhibere tenemur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si prædicti fratres de proprietate agere voluerint, tu convocatis partibus causam, si ab eo non fuit terminata; nec alii commissa, diligentius audias, & eam, appellatione remota, ita justitia mediante decidas, quod tua debeat exinde discretio non immerito commendari. Data Anagniæ XII. Kalendas Maij.

EPISTOLA CCCCXLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro mercatoribus quibusdam Flandriæ adversus abbatem Dervensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Constituti in præsentia nostra Ric. & Arn. mercatores Flandrenses, sua nobis relatione monstrarunt, quod ipsi jam pridem abbati monasterii Dervensis XXX. marcas argenti mutuaverunt, quas postmodum, licet exinde mandatum nostrum receperit, ab ab ipso non potuerunt aliquatenus rehabere. Ideoque fraternitati tuæ per apostolica A scripta mandamus, quatenus cum litteras præsentes receperis prædictum abbatem moneas, & auctoritate nostra districte compellas, ut prædictam pecuniam memoratis mercatoribus sine dilatione restituat, & de hoc quod supererogare tenetur, cum eis ita conveniat, quod iidem mercatores non cogantur propter hoc ad nos aliquam querimoniam reportare. Datæ Anagniæ XI. Kalendas Maij.

B EPISTOLA CCCCXLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus canonicos Compendienses qui monachis molesti erant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem

Significantibus nobis dilectis filiis nostris abbate & fratribus Compendiensibus, ad C nostram noveris audientiam pervenisse, quod cum ipsi portiones quasdam in grangia de Hortiis, de Borcherra, per x. annos in pace tenuerint, nunc canonici ipsius ecclesiæ eos exinde indebite molestare non cessant, nec volunt grangiam ipsam in eo statu dimittere, in quo fuisse dinoscitur, cum monachi ad ipsam grangiam recepti fuerunt. Quoniam igitur sustinere nolumus, nec debemus, ut prædictus abbas & monachi super hoc vel aliis indebita molestatione graventur, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus eumdem D abbatem & monachos super partibus illis non patiaris a præfatis canonicis molestari, sed eosdem monachos partes ipsas, sicut eis a canonicis rationabiliter concessæ fuerunt, in pace facias appellatione postposita possidere. Si vero eumdem abbatem & monachos exinde contra tenorem mandati nostri molestaverint, ipsos a præsumtione sua auctoritate nostra, omni contradictione & appellatione cessante, ecclesiastica districtione compescas. Nihilominus etiam tuæ discretioni mandamus, ut libertates & jura præscripti monasterii & privilegia quæ ab apostolica sede habere dinoscitur, sicut de te E confidimus, & tuam prudentiam decet, integra & illæsa conserves, & si quando ab abbate & fratribus ejusdem loci de his qui sunt in provincia tua querelam receperis, ita malefactores eorum ab iniquitate sua studeas coercere, quod exinde tuæ sollicitudinis studium non immerito commendetur, & monasterium ipsum a malignorum incursibus sub tua conservetur defensione securum. Data Anagniæ IV. Kalendas Maij.

EPIST. CCCCXLIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Gratias illi agit, quod sua protectione foveat fratres Compendienses, quos illi commendat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres Compendienses cum multa gratiarum actione per nuncium suum nobis sollicite retulerunt, quomodo monasterium eorum propensius diligis, & jura ipsius loci attente protegis & conservas, & præfato abbati & fratribus abundanter tuam gratiam exhibes & favorem. Super quo utique prudentiam tuam sollicite in Domino commendantes, & exinde affectioni tuæ uberes gratias exsolventes, fraternitatem tuam rogamus attentius & monemus, quatinus præscriptum monasterium & abbatem & fratres inibi Domino servientes, sicut bene cœpisti, propensius diligas, & eorum jura integra & illæsa conserves, & ita monasterium ipsum ab indebitis gravaminibus tuearis, quod prædictus abbas & fratres sub patrocinio defensionis tuæ jura sua se gaudeant pacifice possidere, & nos exinde affectioni tuæ uberiores debeamus gratias exhibere. De cetero quia canonici, qui adhuc ibi sunt, antiquum & commune sigillum in sua, sicut accepimus, detineant potestate, prædictus abbas & fratres se timere proponunt, ne de ipso sigillo aliqua faciant scripta bullari, quæ in detrimentum prædicti monasterii convertantur, fraternitati tuæ præsentium auctoritate injungimus, ut præfatis canonicis sub excommunicationis interminatione prohibeas, ne scriptum quod obsit jam dicto monasterio de præscripto sigillo bullare præsumant. Si quod autem scriptum iidem canonici absque assensu & voluntate prædicti abbatis & fratrum super bonis & possessionibus præscripti monasterii sigillo bullaverint, scriptum ipsum auctoritate nostra, appellatione remota, irritum denunties penitus & inane. Data Anagniæ IV. Kalendas Madii.

EPIST. CCCCXLV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut compositionem factam inter Compendienses & Tenolienses fratres illibatum observari curet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO

A Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa nobis insinuatione abbatis & fratrum Compendiensium auribus nostris innotuit, quod cum abbas & fratres (a) Telonienses quædam nemora ad jus Compendiensis monasterii pertinentia, eis inconsultis & nolentibus, extirpassent, & redegissent ad cultum, tandem in curia tua coram dilectis filiis nostris S. Remigii & S. Crispini abbatibus, & aliis honestis viris, inter eos de assensu partium amicabilis facta

B est compositio. Quoniam igitur ea quæ sunt amicabili compositione sopita, non debent qualibet præsumtione rescindi, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus præscriptam compositionem, sicut de assensu partium facta est, hinc inde, sublato appellationis remedio, facias inviolabiliter observari, nec alterutram partium contra compositionem ipsam temere venire permittas. Si qua vero partium contra eamdem compositionem venire præsumserit, & commonita non destiterit, eam a

C præsumtione sua, appellatione remota ecclesiastica districtione compescas. Data Anagniæ IV. Kalendas Madii.

EPIST. CCCCXLVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa inter canonicos sancti Laurentii Belvacensis & episcopum Belvacensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

D Ex transmissa conquestione canonicorum ecclesiæ S. Laurentii Belvacensis ad aures nostras pervenit, quod venerabilis frater noster Belvacensis episcopus plusquam septem pistores qui solebant molendinum ipsorum frequentare, eis injuste subtraxit, & alibi molere pro voluntate potius quam ratione compellit. Ecclesiam quoque Franci-castelli, quam per donationem prædicti canonici ad se asserunt pertinere, ipsis nihilominus auferre præsumsit. Unde

E quoniam viris ecclesiasticis apostolicæ sedis auctoritate compellimur sua jura servare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum episcopum moneas propensius & horteris, ut præscriptos pistores in molendino prædictorum canonicorum libere molere, prout consueverunt, permittat, & eisdem canonicis præscriptam ecclesiam quiete pacificeque restituat, vel in præsentia tua plenam sibi exinde justitiam non differat exhibere. Ad hæc quoniam antecessor prædicti episcopi annualia defun-

(a) f. Tenoliensis abbatia, gallice *Tenaille* ordinis Præmonstratensis in diœcesi Laudunensi.

ctorum canonicorum prædictæ ecclesiæ vicariis dicitur abstulisse, nihilominus tibi præsentium auctoritate injungimus, ut eidem episcopo firmiter injungas, quod vel vicariis annualia ipsa restituat, vel sub tuæ discretionis examine justitiæ super hoc plenitudinem non differat exhibere. Data Anagniæ II. Kalendas Maij.

EPIST. CCCCXLVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Causam H. mulieris de Suune *committit terminandam.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione H. mulieris de *Suune*, ad aures nostras pervenit, quod cum magister G. Laudunensis ei pro A. quondam domina de *Rochenies* pro XVIII. libris fidejussisset, illa decessit, & præfata H. pecuniam suam nondum potuit rehabere. Quia vero indignum & injustum videtur, ut prædicta H. debita debeat pecunia defraudari; fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus præfatum G. moneas & compellas, ut prænominatæ Hu. prætaxatam pecuniam sine diminutione persolvat, vel in præsentia tua plenam exinde sibi justitiam non differat exhibere. Tu vero, si potius causam intrare decreverit, eam studiosius audias, & appellatione remota, concordia vel justitia mediante, decidas. Data Anagniæ Kalendis Maij.

EPISTOLA CCCCXLVIII. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro monachis Silvæ-majoris adversus VVischardum & Radulfum de Codiciaco.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significavit nobis dilectus filius noster abbas (a) Majoris-silvæ, quod Wiscardus & Radulfus de Coceio, & quidam alii monachos de Silva super nemoribus & aliis eorum possessionibus multipliciter inquietant, magnasque eis injurias & gravamina inferre non cessant. Quia igitur ex commisso nobis officio ecclesiarum nos convenit indemnitatibus providere, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus prædictos viros & alios quos prædictus abbas vobis nominaverit, moneas instanter, & cum omni diligentia inducas; & si necesse fuerit, per excommunicationem, appellatione remota, compellas, ut prædictum abbatem & monachos super jam dictis nemoribus, & aliis possessionibus suis nullatenus inquietent, sed eis universa ablata cum integritate restituant, & ab eorum gravaminibus penitus conquiescant, vel si aliquid contra eos proponere voluerint, in præsentia tua ordine judiciario experiantur; & tu causam studiosius audias, & appellatione cessante, canonico fine decidas. Porro si de aliis parrochianis tuis prædictus abbas vel monachi tibi querimoniam deposuerint, tu eis de ipsis ita plenam justitiam facias, quod sollicitudinem tuam & zelum in te justitiæ possimus merito commendare. Data Anagniæ IV. nonas Maij.

EPISTOLA CCCCXLIX. HENRICO archiepiscopo & omnibus episcopis & abbatibus per archiepiscopatum Remensem constitutis.

Commendat illis fratres S. Remigii Remensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Remensi archiepiscopo, episcopis & dilectis filiis abbatibus & aliis ecclesiarum prælatis per archiepiscopatum Remensem constitutis, S. & A. B.

Cum oporteat nos ratione injunctæ nobis sollicitudinis pro conservando statu singulorum esse sollicitos, eorum conservationi & tuitioni specialiter debemus intendere, & ipsorum jura integra & illibata servare, qui religioni sunt dediti, & divinis obsequiis artius mancipati. Hac itaque ratione inducti, universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus ubicumque malefactores dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum S. Remigii Remensis, aut illi qui capitalicia quæ illis debent injuste retinere præsumunt, infra parrochias vestras inventi fuerint, nisi moniti ab illis vestrum quorum parrochiani fuerint, resipiscere voluerint, vel justitiam exhibere, eos excommunicationis vinculo astringatis, eorumque terras interdicto subjiciatis, & sententiam ipsam usque ad dignam satisfactionem inviolabiliter observetis, & faciatis per provincias vestras firmiter observari. Data Anagniæ idus Maij.

(a) Majoris-silvæ abbatia ordinis S. Benedicti in diœcesi Burdigalensi, quæ olim pinguem possidebat cellam haud procul a Codiciaco, seu ut hic loquitur Alexander Coceio *Couci*, quam infestabant VVischardus & Radulfus.

EPISTOLA CCCCL. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Alagrino cive Anagniensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum Paganus & Rainaldus burgenses civitatis tuæ apud nos diutinam moram fecissent, tandem a quodam Anagnino cive B fideli nostro, Alagrino nomine, sub fidejussione Galteri presbyteri infirmorum de Sparnaco, sedecim libras Provinensis monetæ mutuo receperunt, & tam prædicti burgenses, quam idem presbyter de solutione præscriptæ pecuniæ, sicut ipsi idem coram dilecto filio nostro V. SS. Sergii & Bacchi diacono cardinali recognoverunt, præstiterunt juratoriam cautionem, addentes in juramento, quod a curia nostra non recederent, donec præscripta pecunia esset memorato creditori soluta. Quoniam igitur violato juramento, & pecunia non soluta, ad propria redierunt, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus memoratos burgenses & presbyterum ecclesiastica & etiam temporali districtione, si opus fuerit, appellatione remota, compellas, ut prædicto creditori & nuntio suo, qui ad te cum istis litteris venerit, præscriptam pecuniam & necessarias expensas itineris, infra xv. dies post harum susceptionem, cum integritate persolvant, & apostolica auctoritate decernas, ut litteræ quas a nobis impetrarunt, usque ad solutionem crediti & restaurationem expensarum itineris, nullum debeant habere vigorem. Data Anagniæ xv. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Rainoldo terram suam reddi faciat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa quæstione Rainoldi ad audientiam nostram pervenit, quod cum ei Adam de Villari quamdam terram in feodum & hominium jam pridem donasset, & ipse eam longo tempore quiete & pacifice possedisset, prædictus A. eumdem præscripta terra absque ordine judiciario spoliavit, & ea quemdam fratrem suum investire præsumsit. Unde quia universis Dei fidelibus in sua justitia debitores existimus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, qua- A tenus super his rei veritatem diligenter inquiras; & si ita esse inveneris, præscriptum A. & fratrem suum auctoritate nostra moneas, ut memorato R. terram ipsam cum fructibus restituant inde perceptis, de damnis & injuriis illatis eidem satisfaciant. Restitutione autem facta, si prædicti fratres de jure confidunt, cum ipso in præsentia tua ordine judiciario experiantur. Tu vero causam audias, & eam, justitia mediante vel amicabili compositione, studeas terminare. Quod si prædicti viri monitis tuis parere contemserint, tu eos excommunicationi, omni occasione & appellatione cessante, auctoritate nostra fretus subjicere non postponas. Data Anagniæ XIV. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Contra canonicos Compendienses, qui capellanum in ecclesia S. Clementis invito abbate instituerant.

C ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad nos ex transmissa conquestione abbatis & fratrum Compendiensis monasterii, quod cum ecclesia S. Clementis ad idem monasterium spectet, mortuo ipsius ecclesiæ capellano, canonici ejusdem ecclesiæ ibidem capellanum contra voluntatem prædicti abbatis & fratrum intrudere præsumserunt, qui contra prohibitionem eorum ex parte nostra factam, & post D appellationem in ipsa ecclesia non est veritus divina officia celebrare, cum ad ipsum abbatem spectare dicatur in eadem ecclesia institutio capellani. Quoniam igitur tam gravis & enormis præsumtio non debet incorrecta relinqui, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus utraque parte coram te convocata, super hoc rei veritatem diligenter inquiras, & si tibi constiterit, quod institutio capellani in præscripta ecclesia ad prædictum abbatem pertineat, & præfatus capellanus contra voluntatem suam ibi fuerit institu- E tus, ipsum inde sublato appellationis remedio, apostolica fretus auctoritate, removeas, & tam eum quam prædictos canonicos de hujus temeritatis excessu digne punias & castiges, & eidem abbati instituendi ibi capellanum plenam indulgeas facultatem. Canonicos autem præscriptæ ecclesiæ ad restituenda memorato abbati authentica instrumenta ipsius ecclesiæ, quæ occultasse noscuntur, sublato appellationis remedio, ecclesiastica districtione compellas, eis sub anathematis interminatione præcipiens, ut thesau-

thesaurum vel ornamenta ecclesiæ distrahere aut ab eadem ecclesia alienare nequaquam præsumant; sed ea potius sub conscientia abbatis studeant fideliter conservare, & eidem abbati obedientiam, sicut debent, reverenter impendant. In his autem, prout decet prudentiam tuam, ita pure ac studiose procedas, quod exinde studium tuæ sollicitudinis non immerito commendare possimus. Data Anagniæ XIII. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut ecclesiam S. Medardi de Barleus *W. presbytero curet tradi.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum W. presbyter præsentium lator, & responsalis Roberti presbyteri pro ecclesia S. Medardi de *Barleus*, in nostra essent præsentia constituti, nos rationibus hinc inde diligenter auditis & cognitis, eamdem ecclesiam prædicto W. adjudicavimus, dilectis filiis nostris decano & thesaurario Noviomensis ecclesiæ præcipiendo mandantes, ut eidem W. præscriptam ecclesiam, amoto inde presbytero R. auctoritate nostra, omni contradictione & appellatione cessante, non differant assignare, & fructus interim inde perceptos, si qui sunt apud sequestrum positi, sublato appellationis remedio, ei faciant nihilominus exhiberi. Inde est quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, quod idem decanus & thesaurarius juxta mandatum nostrum inde fecerint, omni occasione & appellatione postposita, facias inviolabiliter observari. Data Anagniæ XII. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro G. paupere clerico adversus R. de Thori *canonicum Belvacensem.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione G. pauperis clerici nobis innotuit, quod Ro. *de Thori* canonicus Belvacensis domum avunculi sui, quæ ad ipsum debet jure successionis devolvi, contra justitiam detinet occupatam. Quoniam igitur nos divitibus & pauperibus in sua recognoscimus justitia debitores, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum R. moneas, & sub excommunicationis districtione compellas, ut præscriptam domum præfato clerico sine molestia & difficultate restituat, & in pace dimittat, aut exinde sibi sub examine tuo, sublato appellationis remedio, justitiæ non differat plenitudinem exhibere. Si vero causam intrare maluerit, tu eam studiosius audias, & sine personarum acceptione, appellatione remota, sicut diximus, debito fine decidas. Data Anagniæ VII. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro leprosis de Turribus super Matronam adversus ejusdem loci monachos & presbyterum Evirvinum.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Recepimus querelam leprosorum de Turribus super Marnam, quod monachi (a) ejusdem villæ & presbyter Evirvinus in quosdam eorum, post appellationem ad nos factam, excommunicationis sententiam protulerunt, & tres de fratribus eorum, qui post illam sententiam decesserunt, fecerunt extra cimiterium sepeliri. Quoniam igitur gravamina prædictorum leprosorum non possumus, nec debemus surdis auribus pertransire, cum ita sunt justo Dei judicio flagellati, quod non immerito, præter commune debitum, ipsis adesse compellimur; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus partibus coram te convocatis, super his rei veritatem diligenter inquiras, & si ita tibi constiterit, præscriptam sententiam, appellatione postposita, denunties non tenere, & corpora prædictorum facias infra cimiterium sepeliri, & prædictos monachos & presbyterum tamdiu facias sicut excommunicatos vitari, quamdiu præfati leprosi & fratres eorum occasione præscriptæ sententiæ vitati fuisse noscuntur. Data Anagniæ Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut fratribus Hospitalis Hierosolymitani illata damna resarciri curet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, S. & A. B.

Ex parte dilectorum filiorum nostrorum fratrum Jerosolymitani Hospitalis, qui in Catalaunensi episcopatu morantur, ad no-

(a) Ordinis Cluniacensis.

stram noveris audientiam pervenisse, quod cum Jacobus de Porta-Marnæ, quamdam domum suam eisdem pro animæ suæ suorumque parentum remedio in eleemosynam dedisset, quidam de partibus illis diabolico furore commoti, fratres ipsos de præscripta domo ejicere præsumserunt, & clausuram circa locum, qui ad prædictam domum pertinet, destruxerunt. Adjecerunt etiam quod Lambertus Blundus, & Clarembaldus, & quidam alii domum prædictorum fratrum quæ dicitur *Fraisnoi*, juxta Cameracum sitam, armata manu invaserunt, & exinde XL. oves extraxerunt, de quibus nihil adhuc eisdem fratribus reddiderunt. Quia vero memoratis fratribus, quos obtentu suæ religionis sinceræ caritatis brachiis amplexamur, jura sua conservare tenemur, qui universis ex commisso nobis officio in sua justitia nos debitores esse cognoscimus; fraternitati tuæ per apostololica scripta mandamus, quatinus prædictos viros, & ceteros malefactores, quos iidem fratres tibi nominabunt, moneas attentius & inducas, ut eisdem fratribus ablata universa restituant, damna data resarciant, & de illatis injuriis satisfactionem exhibeant competentem, & ab eorumdem injuriis & gravaminibus penitus conquiescant, aut in præsentia tua sublato appellationis remedio exhibeant justitiæ complementum. Quod si ad commonitionem tuam nihil horum fecerint, eos, appellatione & occasione cessante, sententia excommunicationis astringas, quam sine satisfactione congrua non relaxes. Data Anagniæ III. nonas Junii.

EPISTOLA CCCCLVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut G. diacono aliquod beneficium largiatur.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Licet de universorum provisione debeamus esse solliciti, illos tamen benigniori oculo nos convenit respicere, & eis utiliter providere, qui cum ad sacros ordines sint promoti, nullum in ecclesia Dei locum aut beneficium obtinent, ne si turpiter egere cœperint, cum ipsis honestas ordinis vilescere videatur. Inde est quod G. latorem præsentium, qui a bonæ memoriæ S. prædecessore tuo quondam fuit ordinatus in diaconum, & nullum ecclesiasticum habet beneficium, fraternitati tuæ duximus attentius commendandum, rogantes atque mandantes, quatinus divini amoris intuitu, & pro reverentia B. Petri & nostra, necnon ex officii tui debito, ei aliquo beneficio, unde possit necessaria vitæ percipere, studeas liberaliter providere, ut ex hoc ab omnipotenti Deo debeas indeficiens præmium recipere, & idem G. apud te gratum sustentationis suæ subsidium se gaudeat invenisse. Data Anagniæ II. nonas Junii.

EPISTOLA CCCCLVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut G. presbytero ecclesiam Villa-Senioris restituat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Rediens ad nos J. pauper presbyter præsentium lator, qualiter in causa sua super ecclesia Villæ-Senioris processum fuisset, ad memoriam nostram reduxit, asserens quod cum repræsentatio capellani ad ipsam ecclesiam ad abbatem S. (a) Salvatoris pertineat, per priorem suum venerabili fratri nostro Catalaunensi episcopo repræsentatus fuit, & ab eodem episcopo curam animarum recepit. Cum autem Willelmus clericus jam dictum presbyterum favore memorati abbatis super eadem ecclesia molestaret, idem presbyter ad nos veniens, ad te nostras litteras impetravit, in quibus tibi mandatum dedimus, ut si tibi constaret, ipsum a præfato episcopo ad repræsentationem præfati prioris de præscripta ecclesia investitum fuisse, ecclesiam ipsam eum in pace faceres possidere. Postmodum vero a te jam dictus episcopus requisitus asseruit, quod prædicto priore eumdem presbyterum præsentante, habita prius licentia abbatis sui, asserentis se ratum habere, quod idem prior exinde faceret, ipsum ad ecclesiam jam dictam recepit, & ei curam animarum commisit. Unde tum propter assertionem ejusdem episcopi, tum propter depositiones testium, qui super hoc tibi repræsentati fuerunt, eidem presbytero præscriptam ecclesiam pacifice dimisisti. Post multum vero temporis idem Willelmus ad præsentiam nostram accedens, ad te litteras nostras obtinuit, quarum occasione prædictus presbyter iterum fuit tractus in causam, & cum memoratus abbas & prior diffiterentur se prædictum presbyterum præsentasse, tu eum propter eorum assertionem præscripta ecclesia spoliasti, & eumdem G. exinde investisti. Quoniam igitur non est major fides adhibenda abbati & priori quam episcopo, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si pro sola assertione memorati abbatis & prioris, testibus super hoc non receptis, nec juratis, prædictum pres-

(a) S. Salvatoris extra civitatem Virtuensem monasterium est ordinis S. Benedicti in diœcesi Catalaunensi.

byterum eadem ecclesia spoliasti, ecclesiam A ipsam ei, appellatione cessante, restituas, & si prænominatus G. plures præbendas & ecclesias habet, eumdem presbyterum ab ejus impetitione prorsus absolvas, & eum facias præscriptam ecclesiam pacifice possidere. Data III. nonas Junii.

EPISTOLA CCCCLIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro monasterio S. Medardi adversus canonicos S. Gervasii. B

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres ecclesiæ S. Medardi, transmissa nobis conquestione monstrarunt, quod dilecti filii
(a) nostri canonici ecclesiæ S. (a) Gervasii decimas eorum, quas ab antiquo præfata ecclesia noscitur possedisse, injuste & per violentiam illis auferre præsumunt. Quoniam igitur officio nostro incumbit, omnium ecclesiarum jura, & earum præcipue, quæ ad C provisionem sedis apostolicæ noscuntur specialiter pertinere, sollicitius conservare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si ita est, præfatos canonicos instanter moneas, & districtius cogas, ut prælibatis abbati & fratribus præscriptas decimas restituere non postponant; & postmodum, si in ipsis decimis se aliquid juris habere confidunt, in præsentia vestra ordine judiciario experiantur, & tu causam audias, & remota appellatione, debito fine decidas. Data Anagniæ XVI. Kalendas Julii. D

EPISTOLA CCCCLX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus comitem Registestensem, qui fratres de Jungeriaco infestabat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pervenit ad audientiam nostram ex parte E dilectorum filiorum nostrorum abbatis & fratrum S. Medardi Suessionensis, quod nobilis vir comes Registetensis & nepotes ejus in homines eorum de *Jungeri* indebitas exactiones exercent, & eos jugiter molestare præsumunt, quos etiam capere atque ad redemtionem cogere non verentur. Quia vero ex nostri officii debito viris ecclesiasticis jura sua conservare tenemur, & eos ab injuriis malignantium propensius defensare; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus prædictum comitem & filios ejus moneas & inducas, ut præfatis hominibus ablata universa restituant, & eos de cetero nullatenus molestare præsumant, vel in præsentia tua infra viginti dies post harum susceptionem, appellatione remota, exhibeant justitiæ complementum. Quod si monitis tuis parere contemserint, eos usque ad ablatorum restitutionem & dignam satisfactionem, appellatione cessante, vinculo excommunicationis astringas. Data Anagniæ XVI. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut obligatam pignori terram Phy. de Petra-fonte reddi faciat.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte Phy. de Petra-fonte ad aures nostras est querela perlata, quod licet Petrus miles Compendiensis de fructibus cujusdam terræ, quam Phy. ei pignori obligaverat, sortem suam ultra, deductis expensis, receperit, nihilominus tamen terram ipsam detinet occupatam. Quoniam igitur eradicanda sunt vitia, quæ periculum pariunt animarum, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus utraque parte coram te convocata, super hoc rei veritatem diligenter inquiras, & si tibi constiterit prædictum Petrum de fructibus præscriptæ terræ sortem suam recepisse, ipsum moneas & appellatione remota, sub excommunicationis districtione compellas, ut eamdem terram præfato Phy. sine dilatione qualibet & exactione restituat, & in pace & quiete dimittat. Data Anagniæ XV. Kalendas Junii.

EPISTOLA CCCCLXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut Ernaldum, qui violentas in B. canonicum Laudunensem manus intulerat, excommunicatum denunciet.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex relatione dilecti filii B. canonici Laudunensis, ad aures nostras pervenit, quod Ernaldus diabolico furore succensus, violentas in eum manus injecit, & cum propter hoc suo stare mandato jurasset, id efficere

(a) Id est ecclesiæ Cathedralis Suessionensis, quæ SS. martyribus Gervasio & Protasio sacra est.

postea recusavit. Unde quia tantæ præsumtionis excessum non possumus, nec debemus impunitum relinquere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, si res ita se habet, prædictum E. publice, accensis candelis, appellatione remota, excommunicatum denunties, & ab omnibus facias cautius evitari, donec memorato B. de illatis injuriis congrue satisfaciat, & cum litteris tuis apostolico se conspectui repræsentet. Data Anagniæ xv. Kalendas Julii.

EPISTOLA CCCCLXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne clerico & Radulfo ejus fratre adversus Lambertum fratrem ipsius.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Venientes ad nos Johannes clericus & Radulfus frater ejus latores præsentium adversus Lambertum fratrem suum in audientia nostra deposuere querelam, asserentes C quod idem L. eos super quadam domo infra claustrum Catalaunensis ecclesiæ posita, & rebus mobilibus super quadam summa pecuniæ irrationabiliter molestare præsumit. Adjecerunt insuper quod idem L. portionem hereditatis quæ ipsos paterno & materno jure contingit, & quamdam vineam ad eos pertinentem per violentiam detinet occupatam. Quoniam igitur, qui ex susceptæ servitutis ministerio tenemur omnibus in suo jure diligenter adesse, ecclesiasticis viris specialius cogimur in suis justitiis providere; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus præfatum L. D studiose moneas, & ecclesiastica censura compellas, ablata omnia cum fructibus inde perceptis, memoratis fratribus suis sine molestia restituere, aut ipsis exinde coram te, sublato appellationis remedio, sufficientem & plenam justitiam exhibere. Nihilominus etiam eumdem L. monere cures, & ecclesiastica districtione compelle, ut a molestiis prædictorum fratrum suorum super jam dicta domo & rebus mobilibus, & super summa pecuniæ omnino desistat, aut si de jure E confidit, coram te cum eis ordine judiciario, appellatione remota, experiatur. Data Anagniæ xiv. Kalendas Julii.

A

EPISTOLA CCCCLXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Johanne clerico & Rad. ejus fratre quos injuste excommunicaverat episcopus Catalaunensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

B Conquerentibus nobis Johanne clerico & Rad. fratre suo, ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod licet a præsentia venerabilis fratris nostri Catalaunensis episcopi ad nostram audientiam appellassent, idem tamen episcopus appellationi non deferens, eos auctoritate nostra excommunicatos denuntiavit, & præcepit pro excommunicatis haberi, cum ipse nostras litteras non haberet, quibus eadem auctoritas sibi fuisset indulta. Licet autem, si res ita se habet, eadem sententia non potuisset eos astringere, ipsos tamen quia res erat nobis incognita, ab ipsa sententia absolvi fecimus, tuæ fraternitati mandantes, quatenus eos, appellatione remota, absolutos denunties, & facias pro absolutis haberi, & si tibi constiterit, præfatum episcopum in hoc contra appellationem venisse, ipsum auctoritate nostra & tua, omni contradictione & appellatione remota, compellas, eis expensas necessarias, quas ad nos veniendo, morando vel redeundo fecerunt, in integrum restituere, & veritatem inde nobis significes, ut præsumtionem ejus alias, auctore Domino, punire possimus. Data Anagniæ xii. Kalendas Julii.

EPISTOLA CCCCLXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De contentione inter Lessienses & Malbodienses super villa Anor *ecclesia.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Relatum est auribus nostris, quod cum olim quædam ecclesia & villa *Anor* nomine in confinio prædiorum (*a*) Lissiensis & Malbodiensis monasteriorum fuerit de novo constructa; de præscripta ecclesia quæstio mota est inter eadem monasteria, cui videlicet monasteriorum ipsorum deberet esse subjecta. Cum autem quæstio coram diœcesano episcopo tractata fuisset, & ab eo hoc

(*a*) Lissiensis sive Letiensis ecclesia est insignis abbatia ordinis S. Benedicti in diœcesi Cameracensi, cui præfuit Ludovicus Blosius scriptis & piis moribus præclarus.

modo decisa, ut in cujus prædio post divisionem terminorum eadem ecclesia inveniretur, ei perpetuo subjaceret: post divisionem terminorum, inventa est in allodio Malbodiensis monasterii; sed abbas Lissiensis ecclesiam ipsam, sicut judicatum fuerat dimittere noluit, immo eam contra justitiam detinere contendit. Quoniam igitur non decet viros religiosos inferre culibet quod nollent ab alio sustinere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus utraque parte coram te convocata, super his rei veritatem diligenter inquiras, & si ita tibi constiterit, præfatum abbatem moneas & ecclesiastica districtione compellas, ut præscriptam ecclesiam Malbodiensi monasterio, contradictione & appellatione cessante, restituat, & in pace dimittat, non obstantibus litteris confirmationis nostræ, si quas prædictus abbas de ipsa ecclesia noscitur impetrasse, nisi sententia præfati episcopi fuisset per appellationem suspensa. Si vero per appellationem suspensa fuit, nec infra biennium pars quæ appellavit appellationem interpositam est persecuta, nihilominus sententiam ipsam, appellatione cessante, facias executioni mandari. Data Anagniæ IX. Kalendas Julii.

EPISTOLA CCCCLXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro G. canonico Laudunensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Relatum est auribus nostris, quod cum in ecclesia Laudunensi certæ portiones ejusdem ecclesiæ canonicis assignatentur, unde præbendas suas perciperent; tamdem capitulum ejusdem ecclesiæ tribus ex canonicis in villa, quæ dicitur *Tavaux*, de majori & minori decima & de reditu molendini præbendas concessit & assignavit, retinens sibi collectas census domorum, capitalia, furnum & quoddam nemus ejusdem villæ propinquum, quæ alicui canonicorum per quinquennium consueverunt sub certa pensione conferri: ita quidem, ut qui ea de assensu capituli possideret, in his plenariam sicut capitulum potestatem haberet, & liceret ei nemus vendere superficietenus, unde partem solveret debitæ pensionis. Cum autem hoc anno G. canonico præscriptæ ecclesiæ quæ supra diximus juxta consuetudinem præscriptæ ecclesiæ assignata fuissent, pars quædam nemoris supradicti extirpata fuerat, & in arabilem terram reducta, de qua siquidem terra præfati tres canonici ultra portiones sibi assignatas decimam & terragium exigere non verentur. Inde est, quod fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus illos tres canonicos ab exactione præscriptæ decimæ & terragii ultra portiones sibi assignatas, quantotius revoces, & si quid memorato G. inde subtraxerunt, id sibi restitui facias, aut si de jure confidunt, causam audias, & appellatione remota, concordia vel justitia mediante decidas. Data Anagniæ VII. Kalendas Julii.

EPISTOLA CCCCLXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro fratribus S. Nicasii adversus monachos Elantii.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Dilecti filii nostri abbas & fratres (a) S. Nicasii, transmissis nobis litteris, intimarunt, quod cum fratres de (b) *Eslans* quamdam curtem eorum, quæ *Singlis* dicitur, ab eis sub annua pensione duorum modiorum frumenti, ipsis in festo S. Remigii ad Remensem mensuram persolvendorum, cum ædificiis & aliis appenditiis suis recepissent, & pactio exinde facta mutuis chirographis cum assensu utriusque capituli, & tuo etiam fuisset privilegio roborata: prædicti fratres præscriptam pensionem septem annis continuis quiete & pacifice persolventes, eam a quatuor annis retro solvere destiterunt. Unde quoniam non decet viros ecclesiasticos alicui propriæ voluntatis arbitrio subtrahere, quod se cognoscunt illi debere, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos fratres moneas & districte compellas, ut subtractam pensionem memorato abbati & fratribus integre, & sine aliqua molestia & difficultate restituant, & de cetero præscriptam pactionem firmiter & inconcusse observent, vel in præsentia tua plenam exinde sibi justitiam, contradictione & appellatione remota, exhibeant. Verum si potius causam intrare decreverint, partibus ante tuam præsentiam convocatis, eam studiosius audias, & concordia vel mediante justitia, appellatione remota, decidas. Data Anagniæ VIII. idus Julii.

(a) S. Nicasii haud ignobile cœnobium ordinis S. Benedicti in civitate Remensi a Gervasio archiepiscopo fundatum.

(b) Elantium monasterium ordinis Cisterciensis in diœcesi Remensi, in quo S. Rogerus abbas clarus miraculis habetur.

EPIST. CCCCLXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De causa inter vicedominum de Pinconio & abbatem Aquicinctensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex parte vicedomini de Pinconio ad aures nostras pervenit, quod cum ipse abbatem Aquicinctensem super quibusdam possessionibus, quas illicite sibi detinere dicitur, coram venerabili fratre nostro Ambianensi episcopo traxisset in causam, idem abbas ad nostram audientiam appellavit, sed altera parte per suum nuntium veniente, ipse nec venit nec per se responsalem transmisit. Confidentes itaque de prudentia & honestate tua, causam ipsam tuæ sollicitæ discretioni committimus, præsentium tibi auctoritate mandantes, quatenus utraque parte coram te convocata, præscriptam causam diligentius audias, & eam, sublato appellationis remedio, concordia vel justitia mediante, decidas. Si vero prædictus abbas citatus ad præsentiam tuam accedere vel judicio tuo parere contemserit, tu prædictum vicedominum in possessionem eorum de quibus controversia vertitur, appellatione cessante, inducere non postponas, ut sic prædictus abbas affectus tædio justitiæ stare cogatur. Data Anaguiæ v idus Julii.

EPISTOLA CCCCLXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut infirmis de Mellento curet benedici cimiterium.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significaverunt nobis infirmi fratres de Mellento, quod cimiterium non habent, ubi corpora sua possint tradere sepulturæ, rogantes nos humiliter & devote, ut pro eorum cimiterio benedicendo devotioni tuæ preces porrigeremus. Quia vero decet nos eorumdem tribulationibus & angustiis compati, ne humano auxilio destituantur, qui continuis doloribus affliguntur, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus at- A tentius & mandamus quatinus divini amoris intuitu, & pro reverentia B. Petri & nostra, cimiterium ad opus prædictorum infirmorum & familiæ suæ tantum, a quolibet de suffraganeis tuis facias benedici: ita quod iidem fratres propter hoc non cogantur per se vel per suum nuntium ad nostram præsentiam laborare. Data Anagniæ xv. Kal. Aug.

EPISTOLA CCCCLXX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut studeat componere pacem inter Ludovicum B Francorum & Henricum Anglorum reges.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri H. Remensi archiepiscopo, S. & A. B.

Cum de discordia & decertatione quæ inter carissimum in Christo filium nostrum L. illustrem Francorum & HENRICUM Anglorum reges, & filios ejusdem regis Anglorum instinctu diabolicæ fraudis emersit, toti Christianitati & præsertim orientali terræ gravissima videamus pericula imminere, & nisi fuerit celeriter Domino faciente sopita, timeamus, quod avertat Dominus, graviora, nos ad reformationem pacis inter C eosdem reges pro nostri officii debito volumus diligenter intendere, & ad hoc idem eos sollicitis monitis & exhortationibus invitare. Nosti siquidem, & omnia regna mundi noverunt, quomodo illa orientalis terra viribus & laboribus fidelium Christi, qui de Francorum & Anglorum regnis illuc accesserunt, fuerit a paganorum spurcitia liberata, & hactenus ab eorum incursibus per Dei gratiam conservata, & nisi prædicta dissensio celeriter sopiatur, timemus admodum, sicut possumus de ratione timere, ne contra fideles Christi infidelium audacia D crescat, & juxta pravum suæ iniquitatis propositum, in ignominiam Christiani nominis illam terram sanctam, illam utique ad quam tuendam & conservandam succingi debet omnium Christianorum devotio, præsumant invadere, cum undique ab inimicis Christi obsessa sit, & anno præterito bis ab eis decursa fuerit, & sicut audisse te credimus combusta, & in locis pluribus devastata. Nos itaque, non solum ista, sed alia plura pericula, juxta officii nostri debitum prævidentes, & cogitantes quomodo E occasione prædictæ discordiæ, religionis ordo in eorum regnis & alibi perit, & vigor ecclesiasticæ disciplinæ, & ecclesiarum status dissolutus & est turbatus, venerabilibus fratribus nostris Tarentasiensi (a) archiepiscopo, Claromontensi (b) episcopo, & (a) (b)

(a) Is erat magnus ille S. Petrus, ex abbate Stamedii creatus archiepiscopus Tarentasiensis, qui sua prudentia etiam Alexandro papæ reconciliavit Fridericum imperatorem, ut constat ex epistolis quæ ad calcem vitæ ejus vidimus in ms. Hardenhousano, extantque apud Bollandum.

(b) Pontio, qui ante episcopatum erat abbas Claravallis, nec parum laboravit in reconciliando Friderico imperatore legitimo pontifici, uti videre est in epistola Frederici, quam ipsi edidimus in Anecdotorum tom. 1.

(a) dilectis filiis Cistercienſi (a) abbati, & A
priori Carthuſienſi & fratri G. magiſtro domus militiæ Templi de partibus Ciſmarinis dedimus in mandatis, ut ipſi omnes, vel aliqui eorum, te & venerabili fratre noſtro W. Senonenſi archiepiſcopo apoſtolicæ ſedis legato ſibi adhibitis, præſcriptam diſcordiam ad bonum pacis cum auxilio cœleſtis gratiæ reducere ſatagant, & inter ſupradictos reges firmam pacem & concordiam ſtabilire. Quoniam igitur te ſicut virum providum & honeſtum novimus pacem diligere, & ad eam te credimus velle ſummopere laborare, ne maxime catholicæ B
unitatis vinculum reſcindatur, ad quam conſervandam te ſcimus eſſe ſollicitum & omnibus circumſpectum, fraternitatem tuam per apoſtolica ſcripta monemus attentius & mandamus, quatenus cum perſonis religioſis omnibus, vel aliquibus, quas prædiximus, ad reformationem pacis ſollicite ac prudenter intendas, & apud præfatum regem Francorum & barones ejus partes tuas divino intuitu, & tuæ ſalutis obtentu, ita efficaciter interponas, quod per ſtudium & ſollicitudinem tuam & eorum quos prædiximus, prædicta diſcordia ad bonum pacis, cooperante Domino, reducatur, & tu exinde apud C
Altiſſimum ſempiternæ mercedis fructum valeas adipiſci, & apud homines copioſæ laudis gloriam obtinere. Nihil utique poſſes efficere, in quo tibi major honor proveniret & gloria, & copioſior fructus mercedis æternæ, quam ſi ad reformandam pacem inter eoſdem reges ſollicitudinem adhibueris & operam efficacem. Reſcriptum autem litterarum, quas ſuper hoc eidem regi Francorum dirigimus, tibi & præfato Senonenſi inſpiciendum mittimus, ut ſi videritis expedire, eas ipſi regi faciatis præſentari, alioquin eas retineatis. Data Anagniæ D
v. Kalendas Septembris.

EPISTOLA CCCCLXXI. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

Quamdam cauſam ei committit terminandam.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſi archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Ex tranſmiſſa conqueſtione F. Remenſis civis nobis innotuit, quod S. Burgenſis S. Remigii eum ſuper quadam domo, quam ſibi quatuor libris & duodecim ſolidis vendidit, graviter moleſtare non ceſſat, licet in venditione ſibi fide data promiſerit, quod nullam eidem F. per ſe vel per alios ſuper præſcripta domo moleſtiam vel gravamen E
inferret, & ei hac occaſione damna plurima & gravamina irrogavit. Quia vero periculoſum eſt cuilibet ac ſaluti contrarium fidem præſtitam violare, fraternitati tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus partibus ante tuam præſentiam convocatis, rei veritatem diligenter inquiras, & ſi tibi ita eſſe conſtiterit, prædictum S. ſollicite moneas, & ſi neceſſe fuerit, appellatione remota eccleſiaſtica diſtrictione compellas, ut memorato F. ſuper præſcripta domo nullam moleſtiam de cetero inferat, vel gravamen; ſed ipſum eam ſicut fide data promiſit, pacifice poſſidere permittat, ac de damnis datis occaſione præſcriptæ domus reſtaurationem ſibi faciat competentem, aut exinde ſecum pacifice amicabiliterque conveniat, vel in præſentia tua, ſublato appellationis remedio, exhibeat juſtitiæ complementum. Data Anagniæ II. Kalendas Septembris.

EPIST. CCCCLXXII. HENRICO Remenſi archiepiſcopo.

Ut totis viribus ſtudeat impedire matrimonium inter filium regis Franciæ & filiam Frederici imperatoris.

ALEXANDER epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remenſi archiepiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cum de contrahendo matrimonio inter filium cariſſimi in Chriſto filii noſtri L. illuſtris Francorum regis, & filiam illius F. dicti imperatoris, verbum jam diu ſopitum, ſicut audivimus, ſuſcitetur, quia ex hoc nobis & eccleſiæ, necnon etiam Francorum regno ſcandala timemus & pericula proventura, prudentiam tuam omnimodis ſollicitam reddimus & attentam, quaſi pro certo tenentes, quod id ſine conſilio tuo & venerabilis fratris noſtri W. Senonenſis archiepiſcopi apoſtolicæ ſedis legati non poterit conſummari. Unde quia de te ſpeciali prærogativa confidimus, & memoratum regem novimus promto animo tuis conſiliis & monitis adquieſcere, fraternitatem tuam per apoſtolica ſcripta monemus attentius & mandamus, quatenus ſtudioſe conſiderans & attendens, quomodo in hoc tua res agatur, ita labores efficere, ut vel jam dictum negotium revocetur, aut ſi revocari non poterit, taliter provideatur, quod eccleſia Dei nullum exinde incommodum ſuſtineat vel jacturam, & tua ſollicitudo & vigilantia poſſit non immerito commendari. Illud autem te præfato regi volumus efficaciter ſuadere, ut contra inimicos ſuos de cœlo quærat auxilium, non ab homine: quia divinum auxilium omnino fructuoſum & efficax, ſed humanum multotiens ineffi-

(c) Alexandro qui anno 1174. una cum Petro Tarenſatienſi, Henricum regem cum filiis reconciliavit.

cax invenitur, & ita super his sollicitus & studiosus existas, quod sermo tuus in operis efficacia comprobetur; & ecclesia Dei in hoc sicut in aliis de studio & sollicitudine tua levamen sentiat & augmentum. Data Anagniæ VIII. idus Septembris.

EPIST. CCCCLXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut G. episcopus Catalaunensis Horricum admittat ad ecclesiam S. Juliani de Helissia.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Decet nos provisioni ecclesiarum diligenter intendere, & alios ecclesiarum prælatos ad hoc idem sollicitis monitis & exhortationibus invitare. Relatum est siquidem auribus nostris, quod cum dilectus filius noster abbas Maurimontensis intuitu Dei & amore inductus, Horricum clericum fratri nostro G. Catalaunensi episcopo ad ecclesiam S. Juliani de Helissia præsentasset, episcopus ipsum recipere recusavit, non aliam causam prætendens, nisi quia idem Horricus non erat in sacerdotis officio constitutus. Unde quoniam non est conveniens, ut provisio clericorum pro tali causa impediatur, qui ecclesiastico sunt beneficio destituti, præsertim cum postquam ecclesias adepti fuerint, ad sacerdotii gradum velint & valeant provehi, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfato episcopo per litteras tuas ex parte nostra & tua injungas, ut præfatum Horricum nisi manifesta & rationabilis causa præpediat, ad prælibatam ecclesiam, occasione & appellatione remota, restituat, & ei curam animarum committat, si modo eidem ecclesiæ in persona propria deserviturus velit & possit infra congruum tempus in presbyterum promoveri. Data Anagniæ IV. Septembris.

EPIST. CCCCLXXIV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro H. thesaurario Autissiodorensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostocam benedictionem.

Dilectus filius noster H. Autissiodorensis ecclesiæ thesaurarius præsentium lator, ad nos accedens, sua nobis assertione proposuit, quod cum quidam de servis patris sui a terra ipsius aliena loca inhabitanda confugissent, idem pater suus ei servos illos concessit habendos, unde a nobis suppliciter postulavit, ut ad justitiam suam de illis obtinendam, ei apostolicæ sedis deberemus suffragium exhibere. Quia igitur, quantum in nobis est, nullatenus sustinere debemus, ut idem thesaurarius suo jure fraudetur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus si prædictos servos alicubi infra tuam diœcesim morari cognoveris, ipsos moneas & appellatione remota districte compellas, ut ad prælibatum thesaurarium accedentes, ei tamquam Domino suo debitum servitium exhibeant, aut sub examine tuo justitiæ faciant complementum, & tu causam audias, & eam justitia mediante decidas. Verum si prædicti servi legitime citati ad præsentiam tuam accedere, vel judicio tuo parere noluerint, tu eos & illos pariter qui ipsos contra mandatum tuum fovere præsumserint, excommunicationi subjicias, & per totam diœcesim tuam facias sicut excommunicatos cautius evitari. Data Anagniæ VII. Kalendas Novembris.

EPISTOLA CCCCLXXV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro abbate Maricolensi adversus VVillelmum Castellanum de S. Audomaro.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Ex transmissa conquestione abbatis monasterii de Maricolis nobis innotuit, quod nobilis vir Willelmus Castellanus de S. Audomaro quasdam decimas & terragia ad præscriptum monasterium pertinentia violenter auferre præsumit. Quia igitur ad nostrum spectat officium, jura præscripti monasterii conservare pariter & tueri; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus eumdem W. sollicite moneas, & si necesse fuerit, appellatione remota, ecclesiastica districtione compellas, ut ablatas decimas & terragia vel eorum æstimationem absque diminutione præscripto monasterio restituat, & de percipiendis nullam ei de cetero molestiam inferat vel gravamen, aut in præsentia tua infra XL. dies post harum susceptionem, sublato appellationis remedio justitiæ faciat complementum. Data Anagniæ XIV. Kalendas Decembris.

EPISTOLA

EPIST. CCCCLXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro magistro Radulfo.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significante nobis magistro Radulfo accepimus, quod cum causa inter ipsum & Johannem de Novis-ædibus super xxx. lib. Remensis monetæ in curia tua agitata diutius fuisset, & eidem R. prætaxata pecuniæ restitutio adjudicata, prænominatus Johannes a curia tua contumaciter recedens, juris æquitati parere contemsit. Unde in eum tamquam in contumacem excommunicationis sententiam promulgasti. Nos igitur sententiam ipsam, sicut rationabiliter lata est, ratam & firmam habentes, eam usque ad dignam satisfactionem præcipimus inviolabiliter observari. Data Anagniæ II. Kalendas Decembris.

EPIST. CCCCLXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo & suffraganeis ejus.

De necessitatibus ecclesiæ Orientalis, & ut paci intendant inter Ludovicum Franciæ & Henricum Angliæ reges.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus HENRICO Remensi archiepiscopo & suffraganeis ejus, salutem & apostolicam benedictionem.

Non sine gravi dolore & mœstitia cordis audimus, terram illam sanctam in qua steterunt pedes Domini, extremis periculis subjici, & contra eam nefariam paganorum gentem exsecrabilis robore virtutis armari, cum tanta sit illius gentis multitudo atque potentia, quod nisi ille apud quem non est differentia in multis vincere vel in paucis, eidem terræ subvenerit, timendum est nobis & universitati fidelium, ne sanctuarium Dei paganorum, quod absit, direptionibus exponatur, & ibidem periclitetur fides Christiani nominis, ad quam tuendam & conservandam ecclesiarum prælati vigiles debent existere, & parrochianos suos ferventius animare, ut sicut potentia regum & principum & aliorum fidelium Christi non sine multa effusione sanguinis erepta est terra illa de manibus impiorum: ita etiam eorum viribus & labore ab ipsorum impetu illæsa possit cooperante Domino conservari, prout est hactenus per Dei misericordiam conservata. Sane ut ista gens nefaria valeat exsequi, quod in corde nequi- A ter conceperunt, facti sunt unanimes & concordes, qui ante hac videbantur ab invicem dissentire, & usque adeo furor eorum & iniquitas crevit, quod ab una parte Ægyptii & Turci, & ab altera Persæ & Medi in confusionem fidelium & interitum convenerunt, & hoc anno per duorum mensium spatium devastationi ejusdem terræ cum campestri exercitu intrepidi institerunt, qui olim fortitudinem fidelium illuc de Ultramontanis partibus venientium in propriis finibus formidare solebant. Illud est siquidem quod eidem nefariæ genti inter cetera præstat ad hoc præsumendum, audaciam, B vigorem, quia ubique fere inter Christianos reges & principes guerra mota est & contentio, & sic peccatis nostris exigentibus factum est, ut se interimant mutua clade bellorum, qui olim consueverant nationes paganas & exteras debellare. Licet autem bella, quæ inter alios principes Christianos geruntur, inimicos crucis Christi in his quæ conceperunt audaces faciant, illa tamen guerra quæ inter carissimos in Christo filios nostros L. Francorum, & HENRICUM An- C glorum illustres reges hostiliter exercetur, eos fortes reddit amplius & audaces, cum videant eos mutuis bellis & contentionibus detineri, quorum viribus se fugatos sæpe recolunt & contritos. Quoniam igitur eisdem regibus & Christianitati plurimum expedit, ut ipsi inter se pacem habeant, cum de ipsorum guerra uterque gravia damna noscatur & pericula sustinere, & Orientalis ecclesia duris paganorum afflictionibus fatigetur. Nos attendentes, quomodo nobis ex ministerio susceptæ servitutis immineat paci & concordiæ intendere singulorum, & D præscriptæ terræ imminentibus sibi periculis pastorali sollicitudine providere: considerantes etiam qualiter vestra & universorum ecclesiasticorum virorum interfit, super his nobiscum pariter diligentem operam adhibere; prudentiam vestram ad hæc tanto confidentius invitamus, quanto vos scimus in his magis esse sollicitos, quæ ad honorem Dei ac commune Christianitatis pertineant incrementum. Inde est quod fraternitatem vestram monemus attentius & mandamus, quatenus reformationi pacis inter utrumque regem diligentius intendentes, eum- E dem regem Francorum fratrem tuum, frater archiepiscope, sollicite moneatis, & inducere laboretis, ut ad habendam pacem cum præfato rege Anglorum animum suum, quantum salvo honore suo fieri poterit, clementer inclinet, & orientali terræ per potentiam regni sui celeri virtute succurrat. Homines quoque qui sunt de provincia vestra propensius animetis, ut secundum exhortationem venerabilis fratris nostri Liddensis episcopi, & dilecti filii subprioris dominici sepulcri religiosorum & honestorum virorum, qui propter hoc ad Ultramon-

tanas partes legatione funguntur, defensio- A ni ejusdem terræ fideliter & diligenter intendant, & clero & populo ipsius terræ celeriter succurrere non postponant : ita quod tam vos, quam ipsi propter hoc immarcessibilem coronam possitis, largiente Domino, promereri, & eadem terra fidelium adjuta præsidio infidelium violentiis non succumbat. Data Anagniæ x. Kalendas Januarii.

EPISTOLA CCCCLXXVIII. REGIS Hierosolymorum H. Remensi archiepiscopo.

Ut studeat componere pacem inter regem Anglorum & ejus filios.

PEr Dei gratiam Jerosolymorum rex, H. venerabili per eamdem archiepiscopo Remensi, viro nobilitate præclarissimo, salutem cum sinceræ caritatis affectu.

Quoniam sapienti paucis verbis sat dicitur : idcirco quantum ad præsens negotium prudentiæ vestræ sufficere credimus, tantillum eruditionis JESU-CHRISTI dictum : *Beati pacifici.* Ut autem hujusmodi beatitudinis participes efficiamini, omnibus quibus poteritis modis hoc agere in Domino, princeps potentissime, studeatis, ut pax inter Dominum regem Anglorum & filios suos quantocius reformetur; alioquin sacrosancta humanitatis Christi vestigia, cultu Christiano sibi debito, nostris requirentibus meritis, in proximo desolabuntur. Ex hac enim dissentione eis æque sicut & nobis nota, inimici crucis Christi & nostri ausu confidentiore, robore validiore concepto, protervius in nos & in regnum Jerusalem debacchantur, mutuo loquentes, non est qui subveniat, non est qui de manibus nostris eripiat, venite, occidamus hæredem, & habebimus, hæreditatem ejus. Sed dominus rex Anglorum nuper per scripta & nuntios suos nobis mandavit, quod nisi hæc turbatio anticipasset, jam desiderium subveniendi nobis, sanctæque terræ Jerusalem diu concupiscenti animo reconditum effectui mancipasset. Tanto igitur ferventius devotionem vestram reparationi pacis instare, orationum & meritorum vestrorum adjuvantibus E suffragiis suppliciter exoramus, quanto maturius & nostræ calamitati efficacius remedium exinde secuturum perpenditur. De elegantissimis itaque regni nostri personis viros præsentes, moribus honestos, fide devotos, vita religiosos, verbo veraces, videlicet venerabilem episcopum Liddensem & Dominici sepulcri subpriorem ad mansuetudinem vestram dirigimus, ut quæ scriptorum brevitas vel tangit, vel tacet, ipsorum veritas benigne ab affabilitate vestra exaudita diligenter suppleat.

EPISTOLA CCCCLXXIX. Patriarchæ Jerosolymitani H. Remensi archiepiscopo.

Postulat auxilium pro terra sancta.

DEI gratia sanctæ Resurrectionis ecclesiæ Patriarcha, venerabili in Christo fratri, H. eadem Remensi archiepiscopo, salutem & sanctæ pacis ac fidei unitatem.

Omnium pariter interest, quibus pastoralis cura committitur, fidelium mentibus B misericordiæ opera suis prædicationibus inserere, & ad eorumdem executiones sollicitudine pervigili eas excitare. Inde est quod Orientalis ecclesia in medio nationis perversæ locata, licet ab inimicis crucis Christi incessanter fuerit afflicta, nunc tamen fere in articulo suæ destitutionis posita, vobis miserias suas exponere decreverit inter tribulationes suas & angustias intolerabiles, nullum sibi cognoscens salutis esse remedium, nisi in exteras partes mundi inhabitantium per vestras & aliorum sanctæ matris ecclesiæ prælatorum & rectorum prædi- C cationes & pias exhortationes devotione sibi conferatur fidelium. Omnis igitur eadem Orientalis ecclesia una voce, uno animo, dilectionem vestram attentius exorat, ut ad ei subveniendum in tantæ necessitatis articulo, plebem Dei vobis commissam piis exhortationibus vestris cum omni diligentia & sollicitudine excitare studeatis. Prævaluerunt enim adversus nos exterminatores veritatis, & potissimum radix illa peccati & perditionis filius Salahad, qui singulis annis in manu potenti & valida nostros fines se- D mel aut bis per mare atque terram invadit. Noradinus quæsivit jam pacem a Soldano Iconii, propterea quod vicinus est Antiochenis, & nunc facit ebullire omnes infideles a Perside usque ad nos, ut Antiochiam in futuro pascha invadat, & nisi regi Christo, ac nobis citissime subveneritis, tantam multitudinem & tantorum undique impetum diutius sustinere tam pauci nequibimus, & JESUS-CHRISTUS possessionem suam cum sanguine nostro de manibus vestris requirere valebit. Ceterum præsentium latores venerabilem fratrem nostrum B. Liddensem episcopum & dilectum filium nostrum R. ecclesiæ nostræ subpriorem, viros quidem honestos & discretos tam religione quam moribus & litteratura præfulgidos, caritati vestræ attentissime recommendamus : rogantes propensius & exorantes, quatenus ob reverentiam Dominici sepulcri, & precum nostrarum interventu, eos benigne recipere diligere ac venerari velitis, & quidquid de reconciliatione regis Angliæ & filii sui vobis suggesserint, tamquam manifestum opus pietatis facere studeatis.

Quidquid nihilominus de statu & negotiis christianitatis Cismarinæ vobis retulerit, tamquam ab ore nostro & Domini regis omniumque personarum orientalium certissimo credatis.

EPISTOLA CCCCLXXX.
P. prioris S. Sepulcri, H. Remensi archiepiscopo.

Rogat ut aliquam domum in regno hospitali Jerosolymitano apud regem obtineat.

Reverendissimo domino H. Dei gratia Remensi archiepiscopo, P. eadem gratia Dominici sepulcri humilis prior, cum universo ejusdem ecclesiæ conventu, salutem cum assiduo orationis munere.

Quoniam universorum mentibus fidelium ecclesiam Dominici sepulcri, quam Redemtor noster proprio sanguine consecravit, & in qua a mortuis resurgens de mortis actore victoriosissime triumphavit, quadam singulari & excellentiori veneratione liquet esse dignissimam, vobis cui omnipotens Deus discretione, scientia, & sanguinis nobilitate perspicuo pastoralem sanctæ ecclesiæ curam commisit, totque hominum millibus & præesse & prodesse disposuit, clarius & lucidius, ut credimus, innotescit. Cum autem jam dicta ecclesia fere in omnibus regnis, ubi nomen Crucifixi accipitur, ecclesias & mansiones habere videatur, in regno domini regis fratris vestri nihil habere dinoscitur. Inde est quod quia voluntatem ipsius diu esse ecclesiam vestram ampliare atque dilatare cognovimus, liberalitatem vestram, cujus voluntati & consilio ipsum libenter adquiescere non dubitamus, obnixius deprecamur, quatenus apud eum pro ecclesia Dominici sepulcri in tantum idoneus intercessor existatis, ut intuitu Dominicæ passionis & gloriosæ resurrectionis precumque vestrarum interventu, eam in regno suo honori Christi suæque utilitati, hospitari dignetur. De cetero dominum A. subpriorem nostrum, virum religiosum litteratum & honestum vestræ propensius commendamus paternitati: rogantes & exorantes, ut personam ipsius diligere, honorare & manutenere curetis, & ecclesiæ nostræ, quæ vestra esse dignoscitur, in diœcesi vestra, si de beneplacito vestro descendit, providere dignemini, pro certo scientes, quod omnium orationum, & beneficiorum quæ in ecclesia Dominici sepulcri fient, vos participem constituimus.

A

EPIST. CCCCLXXXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro Cluniacensi monasterio.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto Cluniacense monasterium ad jurisdictionem B. Petri & provisionem atque
B tutelam nostram specialius pertinere probatur, tanto jura ipsius manutenere propensius & conservare tenemur, & a malignantium incursibus defensare: quia congruam officii nostri actionem prosequimur, cum ea sollicite agimus, quæ sollicitudini nostræ imminere noscuntur. Inde est quod universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, & mandando præcipimus, quatenus eos clericos sive laicos, qui prioratus, ecclesias, & alias possessiones, quæ ad Cluniacense monasterium pertinent, locatas vel commendatas habent sine assensu
C capituli Cluniacensis vel majoris & sanioris partis, instantissime commoneatis, inducere modis omnibus laboretis, ut eas Cluniacensi monasterio, si de possessionibus locatis, deductis expensis, perceperunt, quod pro earum locatione dederunt, occasione & contradictione cessante, restituant, & in pace deinceps & quiete dimittant. Quod si monitis nostris obtemperare contemserint, eos nullius appellatione vel refragatione obstante, apostolica auctoritate excommunicatos denuntietis, & sententiam ipsam usque ad dignam satisfactionem faciatis inviolabiliter observari. Data Ana-
D gniæ XII. Kalendas Februarii.

EPIST. CCCCLXXXII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut scholæ Registetenses monachis S. Remigii conserventur.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Henrico Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

E Significavit nobis abbas S. Remigii, quod nobilis vir comes Registetensis scholam ejusdem castri, quam pater suus post decessum Gal. qui eam tenebat, monachis suis in eodem castro manentibus pia liberalitate reliquit, ausu temeritatis auferre præsumit. Unde quia universis Dei fidelibus, & præcipue viris religiosis in suo jure adesse debemus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus, si ita est, prædictum virum instanter moneas, & si ne-

cesse fuerit appellatione remota, sub anathematis districtione compellas, ut memoratis monachis præscriptam scholam restituant, & eis super hoc nullam inferant ulterius molestiam vel gravamen. Præterea nobilem virum Anselmum de Possessa moneas diligentius & inducas, ut hominibus prædicti abbatis manentibus in villa quæ dicitur Aisencella novas vel indebitas consuetudines imponere nulla ratione præsumat. Quod si ausu nefario præsumserit, ejus præsumtionem animadversione debita punias & castiges. Data Anagniæ v. Kalendas Februarii.

EPIST. CCCCXXXIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate S. Remigii adversus homines sibi subditos.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Significatum est nobis ex parte dilecti filii nostri abbatis S. Remigii, quod cum in civitate Catalaunensi ditissimos homines habeat, in contumaciam sunt & superbiam tantam elati, quod ei servire contemnunt, sicut antecessoribus suis ipsi & antecessores eorum servire consueverunt. Unde quoniam iniquum est, & nullatenus in patientia tolerandum, ut prædictus abbas debitis servitiis defraudetur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus prædictos viros moneas, & sub anathematis districtione, appellatione remota, compellas, ut præfato abbati servitia, quæ ipsi & antecessores eorum sibi & suis antecessoribus soliti sunt exhibere, sine molestia & contradictione reverenter & devote exhibeant. Si autem rationabilem causam ostenderint, quare illi servire non debeant, eam diligentius audias, & exinde statuas, quod ratio dictaverit æquitatis. Data Anagniæ IV. Kalendas Februarii.

EPIST. CCCCLXXXIV. JOSBERTI Hospitalis Jerosolymitani magistri H. Remensi archiepiscopo.

Petit ab eo aliquam domum pro Hospitali Jerosolymitano in sua diœcesi.

VEnerabili domino & patri suo spirituali, H. Dei gratia Remensi archiepiscopo, JOSBERTUS Christi pauperum servus, ac ejusdem gratia sancti Hospitalis Jerusalem magister licet indignus, cum omni fratrum conventu, veram in Domino salutem cum debita reverentia.

Ecclesiastici vigor ordinis tunc vere Deo placere perhibetur, cum in pietatis ac misericordiæ visceribus foveri dignoscitur. Prædicator etenim pietatis proculdubio fructum misericordiæ simul & præmium consequitur, si quod ore prædicat operibus exsequitur. Inde est, pater sancte, quod sancta domus Hospitalis Jerusalem, in qua membra Christi diversis occupata languoribus, pro vobis & pro totius salute christianitatis, preces jugiter fundunt ad Dominum sub vestræ sanctitatis, religionis, & honestatis gremio educari, defendi, atque manuteneri, humiliter, si placet, expostulat. Et vos quoque partim pro debito officii vobis a Deo injuncti, partim pro beatorum Jerusalem pauperum reverentia, partim nostrarum precum intercessione, domos, fratres, omniaque hospitali pertinentia, diligite, consulite, defendite, atque manutenete, ut pauperes Christi, quibus Christus suum regnum tradidit, una ammonitione vestraque prædicatione in vestra diœcesi aliquod receptaculum, refugium, atque solamen habeant, solius Dei amore clementer perficere dignemini, ut eorum meritis illius partem regni adipisci mereamini, in quo ipsi sequentur & comitabuntur Christum quocumque ierit. Et nos siquidem quantam ac qualem retributionem pro servitio pauperum Christi a Deo speramus habere, tantum ac talem nobis ex parte Dei & nostra totiusque capituli Hospitalis devote concedimus. Moneatur igitur caritative erga domum Hospitalis religionis & honestatis vestræ clementia, excitentur divinæ pietatis intuitu circa membra Christi sanctitatis ac serenitatis vestræ præcordia, ita dumtaxat ut domus Hospitalis patronum vos & defensorem se habere semper sentiat & gaudeat, & vobis a Christo in extremo examine feliciter dicatur: *Euge bone serve & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Quod vobis concedere dignetur ille cujus locum vos in ecclesia Dei tenere nulli dubium est. Amen, domum siquidem Hospitalis cum fratribus & omnibus sibi pertinentibus serenitatis vestræ clementiæ devote commendamus.

EPIST. CCCCLXXXV. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus plures qui monasterium S. Remigii vexabant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Insinuatum est auribus nostris, quod Gaufridus de Jaenvilla & filius ejus villam monasterii S. Remigii, quæ Corcellis dicitur,

injuste opprimunt, & abbati ejusdem monasterii injurias & damna plurima inferre præsumunt. Willelmus vero de *Meallen*, Josbertus de Calvomonte & filius ejus, & G. de *Noelli*, prædictum monasterium damnificare non verentur. Radulfus autem de Cuzeio eidem monasterio consuetudines detestabiles & pravas imponit,& LX solidos, quos pro castello de Cuzeio in festo S. Remigii tenetur annuatim persolvere, singulis annis differt reddere, non sine damno monasterii ultra terminum constitutum. Quoniam igitur in eo loco in officio sumus, quamquam immeriti, providente Domino, constituti, ut jura universorum & maxime religiosorum virorum diligenti debeamus sollicitudine conservare, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus præfatum G. & filium ejus, W. & Josbertum filium ipsius, & G. de *Nuelli* instanter moneas & inducas, ut jura prælibati monasterii nulla ratione diminuant vel perturbent, aut indebitis fatigent molestiis, sed data damna resarciant, ablata universa restituant, & de injuriis illatis congrue satisfaciant, aut sub tuæ discretionis examine plenam exinde sibi justitiam, appellatione remota, exhibeant. Radulfum vero de Cuzeio, ut monasterio detestabiles vel pravas consuetudines non imponat, & debitum censum tempore statuto sine diminutione persolvat, diligenter monere & inducere studeas. Si autem ipse & alii, quos prædiximus, monitis acquiescere forte contemserint, eos nullius appellatione obstante, vinculo excommunicationis astringas, & sententiam ipsam usque ad dignam satisfactionem facias inviolabiliter observari. Ad hæc ex parte prædicti abbatis nostris est auribus intimatum, quod Gal. *Bertot* monasterio suo magnas possessiones abstulit, pro quibus auctoritate sanctæ memoriæ patris & prædecessoris nostri EUGENII papæ excommunicationis fuit vinculo innodatus. Unde quoniam ecclesiastica sententia, quæ in malefactores aliquos pro suis excessibus de auctoritate Romani pontificis promulgatur, rata debet & firmiter consistere, & eam usque ad dignam satisfactionem firmitatis robur necesse est obtinere; nihilominus sollicitudini tuæ præsentium significatione injungimus, ut si ita est, prædictum G. publice in ecclesia tua excommunicatum denunties, & usque ad dignam satisfactionem facias cautius evitari, & dilecto filio nostro Cameracensi electo, ut hoc idem in sua ecclesia faciat, auctoritate nostra & tua firmiter & districte injungas. Præterea, sicut nobis est intimatum, comes Gisebaldus de Ruceio monasterio prælibato XX. solidos, quos ei debet annuatim pro censu a quindecim annis retro subtraxit, & damnum sexaginta libr. & eo amplius irrogavit; & hominibus ejusdem monasterii frequentibus rapinis & exactionibus gravamina importabilia inferre præsumit, eum ad restituendum quod de censu statuto subtraxit, & ad eumdem censum in integrum deinceps persolvendum & ad restaurandum damnum sexaginta libr. & ad alia restituenda quæ per rapinas & exactiones noscitur extorsisse, vel ad justitiam super his exhibendam cum omni instantia moneas, & studiose inducas. Quem, si neutrum efficere forte voluerit, anathematis gladio ferias, donec suum corrigat digna satisfactione reatum. Data Anagniæ IV. Kalendas Februarii.

EPIST. CCCCLXXXVI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut C. comitissæ Tolosanæ, si eam honorifice recipiat comes, persuadeat, ut ad virum quem reliquerat redeat.

ALEXANDER episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Referente nobis dilecta in Christo filia nostra nobili muliere C. comitissa Tolosana sorore tua, quod ipsa disposuerat caste vivere, pro eo quod nobilis vir Tolosanus comes vir suus ei fidem non servet, sed aliis mulieribus se conjungat illicite, eamdem comitissam satis attente monuimus, ut ad virum suum rediret. Verum quia ipsa nostris in hac parte monitis noluit acquiescere, donec præfatus comes viam hujus pravitatis & dissolutionis relinquat, eidem comiti apostolicæ exhortationis scripta direximus, ut hujusmodi via penitus prætermissa, prædictam comitissam uxorem suam per magnos & honorabiles nuntios, missis ei & tibi litteris suis, ad se honorifice, prout convenit, revocet, data plenaria cautione, quod eamdem comitissam, prout decet tantam & tam nobilem dominam, decenter debeat & honeste tractare. Venerabilibus quoque fratribus nostris Narbonensi archiepiscopo & Nemausensi episcopo, & dilecto filio R. S. Mariæ in Via lata diacono cardinali dedimus in mandatis, ut eumdem comitem ad hoc faciendum monere studeant & diligenter inducere, & quidquid inde illi invenerint, nobis & tibi per litteras significare nullatenus prætermittant. Rogamus itaque fraternitatem tuam, monemus & exhortamur attentius, quatenus si præfatus comes jam dictam comitissam honorifice, sicut diximus, ad se duxerit revocandam, tu eam fraterna exhortatione commoneas, & diligenter inducas, ut ad præfatum comitem redeat: quia non est conveniens vel honestum, ut uxor debeat sine viro suo manere, dummodo ab eodem viro ita honorifice teneatur, quod justam causam ab ipso

non habeat recedendi. Data Anagniæ xvi. Kalendas Martii.

EPIST. CCCCLXXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Declarat F. ejus parrochianum illi numquam detraxisse in curia.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Lator præsentium F. parrochianus tuus lacrymis nobis proposuit, adversus eum te graviter esse commotum, pro eo quod tibi fuerit falsa relatione suggestum, ipsum tibi in nostra curia detraxisse. Unde cum omnino sit impium & iniquum innocentem a nocentibus adjici, aut innoxium sanguinem condemnari, nos providere volentes, ne quamlibet pænam reportet, unde alicujus criminis maculam non contraxit, fraternitatem tuam monemus & mandamus, quatinus si quam indignationem vel animi rancorem adversus eumdem F. quod non credimus, concepisti, cum præsertim non sit dignus Cæsaris ira, ipsum sibi divino intuitu & pro reverentia beati Petri & nostra pia benignitate remittas, eique restituas gratiam & amorem, & eum non impedias, nec impediri permittas, quominus jus suum tam de medietate domus, quam de aliis super quibus ipse conqueritur sub examine delegatorum judicum valeat adipisci. Numquam sane occurrit memoriæ nostræ quod tibi detraxerit, vel in aliquo contra tuam fuerit locutus dignitatem. Data Anagniæ VIII. Kalendas Martii.

EPIST. CCCCLXXXVIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Ut satisfiat monasterio Gorziensi de illatis injuriis a G. de Aspero-monte.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

(a) Dilecti filii abbas & fratres monasterii Gorziensis (a) transmissa nobis conquestione monstrarunt, quod nobilis vir G. de Aspero-monte ecclesias & villas ipsorum multipliciter inquietare, & homines eorumdem ad redemtionem cogere non formidat, & præter hæc præfatum monasterium in c. marcis argenti damnificavit. Quoniam igitur ex injuncto nobis apostolatus A officio tenemur omnium jura, & maxime religiosorum, qui in medio schismaticorum constituti, ab unitate sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ non recedunt, pastorali sollicitudine defensare; fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, si ita est, præfatum G. sollicite moneas & diligenter inducas, ut prælibatis abbati & fratribus universa ablata cum omni integritate restituat, damna data resarciat, & de illatis injuriis satisfactionem exhibeat competentem, & eos deinceps in pace & quiete dimittat. Quod si forte commonitioni tuæ B parere noluerit, tu terram ejus apostolica fretus auctoritate interdicto supponas: ita quod in ea nulla divina officia, præter baptisma parvulorum & pœnitentias morientium, celebrari permittas, & si nec sic resipuerit, personam ejus & eorum qui sunt principales fautores malitiæ suæ vinculo excommunicationis astringas, quousque ipsos ad dignam satisfactionem teneas innodatos. Data Anagniæ II. Kalendas Martii.

(a) Gorziense monasterium insigne ordinis S. Benedicti in diœcesi Mettensi a Chrodegrando episcopo fundatum est.

EPIST. CCCCLXXXIX. HENRICO Remensi archiepiscopo.

C *Commendat ei fratres Maurimontensis monasterii.*

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Cum ecclesia Maurimontensis, sicut nosti, pravis sit hominibus circumventa, tanto ad ejus tuitionem promtior esse debet pastoralis sollicitudinis providentia, quanto facilius malignorum posset violentiis & rapinis succumbere, nisi ab eorum incursibus, D rigore ecclesiasticæ disciplinæ defenderetur. Inde est quod nos paci & quieti ejusdem ecclesiæ paterna sollicitudine volentes intendere, ipsam tuæ protectioni committimus, & fraternitatem monentes attentius, mandamus, quatinus si quando de malefactoribus suis abbatis & fratrum ejusdem ecclesiæ querimoniam receperis, ita prudenter ipsis assistas, & taliter eosdem malefactores a suæ præsumtionis audacia studeas coercere, quod iidem fratres per studium tuæ sollicitudinis debita tranquillitate fruantur, cum malefactores eorum E de sua non poterunt impunitate lætari. Data Anagniæ Kalendis Martii.

EPIST. CCCCXC. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Pro abbate Maurimontensi adversus vexationes plurium nobilium.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Conquerentibus nobis dilectis filiis nostris abbate & fratribus Maurimontensis ecclesiæ, ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod nobiles viri comes de Magnoprato, Engobrandus de *Altri* & filius ejus, Petrus de *Liri*, Thomas de *Suen*, Dudo Ferrandus, Guerricus nepos ejus, & Albertus advocatus de Warno, eidem ecclesiæ damna gravia per violentiam intulerunt, ipsamque in suæ salutis periculum affligere non desistunt. Quoniam igitur adscribi posset negligentiæ prælatorum, si ad reprobandum improborum audaciam, qui in sacras Dei ecclesias debacchantur, tepidus esset vigor ecclesiasticæ disciplinæ, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus, si res ita se habet, memoratos viros studiosa exhortatione commoneas, ut damna data præscriptæ ecclesiæ infra xxx. dies post harum susceptionem, appellatione cessante, cum integritate resarciant, & a similibus de cetero conquiescant. Si vero commonitioni tuæ noluerint acquiescere, in terris eorum, sublato appellationis remedio, divina prohibeas officia celebrari: & si nec sic resipuerint, personas eorum vinculo excommunicationis astringas. Et si præfatus Albertus excommunicatus est pro alia causa, sicut nobis proponitur, ipsum etiam propter hoc excommunicatum denunties, & tam ipsum, quam reliquos alios per provinciam tuam facias usque ad dignam satisfactionem sicut excommunicatos vitari. Data Anagniæ II. nonas Martii.

EPISTOLA CCCCXCI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Adversus plures qui S. Remigii monasterium vexabant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem

Dilectus filius noster abbas sancti Remigii Remensis transmissa nobis conquestione monstravit, quod Hugo de *Risnel* ei villam de Domno-Remigio, Milo vero de S. Margareta, & Anselmus de curia de *Hilbercunt*, præpositi quoque de Buseio, de Juniaco, de Marolio, de Castellione, de Vitriaco, & quidam alii ministeriales nobilis viri comitis HENRICI quosdam redditus ad thesaurum monasterii S. Remigii pertinentes, & alios redditus violenter subtrahere præsumserunt, & homines suos injuste vexare præsumunt. Garinus præterea de *Boob* quamdam summam pecuniæ prædicto abbati in eleemosynam legatam, per interpositionem appellationis, ne sibi solvatur impedire præsumit, & Adam de Capis quamdam terram per violentiam subtrahere non formidat. Quia igitur rata prædicti abbatis & monasterii sibi commissi pro nostri officii debito defendere ac conservare tenemur, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus prædictos viros, si de tua provincia sunt studiose commoneas, ut de his quæ dicta sunt, præfato abbati congrue satisfaciant, & de cetero ab ejus molestia & inquietatione desistant, vel sub tuæ discretionis examine plenam exinde justitiam exhibeant. Quod si facere forte noluerint, eos usque ad dignam satisfactionem vinculo excommunicationis astringas. Ad hæc jus illud quod habere se asserit in rebus Nicolai Catalaunensis quondam hominis sui, qui sine hærede decessit, ei integre conservari facias, vel sub tuæ discretionis examine plenam exinde justitiam appellatione postposita exhiberi. Data Anagniæ VIII. idus Martii.

EPISTOLA CCCCXCII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

Hortatur ad mansuetudinem erga A. civem Laudunensem.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Pontificalis officii dignitas, quam divina disponente gratia obtinere dinosceris, te debet ad hoc inducere, ut erga subditos tuos mitis & mansuetus appareas, & si quando tibi de aliquo illorum aliqua suggesta fuerint, quæ te possint ad indignationem movere, non decet discretionem tuam adversus ipsum subito & discrete moveri; sed si talis sit offensa, quæ salva conscientia possit sine pœna remitti, delinquenti debes misericorditer indulgere, aut si correctionem exigat, cum tanta humanitate corrigere, quod in severitate non videaris excedere, nec in mansuetudinem pontificalem postponere gravitatem. Ex insinuatione siquidem O. civis Laudunensis accepimus, quod cum tu ex prava suggestione quorumdam eum de persona tua maledixisse proponeres, & ipse in præsentia tua per decem

legitimos viros se constanter offerret suam innocentiam purgaturum, tu ejus purgationem recipere noluisti. Timens itaque idem O. a te gravari, ad nostram audientiam appellavit, quia igitur non conveniens est, ut illum minus rationabiliter graves, qui suam apud te quærit innocentiam excusare, fraternitatem tuam per apostolica scripta monemus & hortamur attentius, quatenus prænominato O. tuam indignationem misericorditer sine purgatione remittas, aut ejus purgatione recepta, ei tuam gratiam & amorem restituere non postponas: ita quod tuæ debeat ex hoc discretionis modestia commendari. Data Anagniæ VI. idus Martii.

EPISTOLA CCCCXCIII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De presbytero concedendo leprosis de Sparnaco.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Audita olim conquestione leprosorum de Sparnaco, quod cum presbyterum non haberent, plures eorum sine confessione & viatico morerentur; tibi, si bene meminimus, scripta nostra direximus, ut tanto eorum periculo provideres. Nunc autem quia, sicut iidem leprosi nobis significaverunt, presbyter quidam Galterus nomine, bonæ opinionis & vitæ, se eorum domui reddidit, fraternitatem tuam iterato monemus attentius, & mandamus, quatenus presbyterum ipsum in capella quam ibi habent instituas, sibique curam animarum de prædictis infirmis & eorum familia committere non postponas, & capellam ipsam pro se tantum & familia sua, cum exinde fueris requisitus, appellatione remota, non differas dedicare, & præfatum presbyterum ab indebita molestatione canonicorum de Sparnaco prudenter & sollicite tuearis: ita quod exinde caritas & affectio tua possit non immerito commendari, & prædicti leprosi sub defensione & patrocinio tuo possint esse a malignantium inquietatione securi. Data Anagniæ XVIII. Kalendas Aprilis.

EPIST. CCCCXCIV. HENRICO Remensi archiepiscopo & Morinensi episcopo.

Ne exigantur decimæ a Cisterciensibus de terris quas propriis laboribus colunt.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus nostris HENRICO Remensi archiepiscopo & Morinensi episcopo, S. & A. B.

Non ignorat, sicut credimus, vestræ discretionis prudentia, quomodo a patribus & prædecessoribus nostris Romanis pontificibus universis fratribus Cisterciensis ordinis indultum sit, & a nobis etiam innovatum, ut de laboribus suis, quos propriis manibus aut sumtibus excolunt, sive de nutrimentis animalium suorum nulli decimas solvere teneantur. Verum sicut accepimus canonici Morinensis ecclesiæ, & præpositus de Losio & canonici sui, & abbas de (a) Monte S. Eligii & sui canonici, & abbas & monachi ecclesiæ S. (b) Johannis Morinensis, & abbas & monachi (c) de Ham, & præpositus & canonici de Cassellis, & quidam alii in partibus vestris constituti, statutis apostolicæ sedis in hac parte contemtis, a religiosis viris de (d) Claromarisco, non solum de aliis, sed etiam de quibusdam novalibus & nutrimentis animalium suorum decimas exigere non verentur, quod nemini quantumcumque religioso liceret. Quoniam igitur neminem pati possumus vel debemus statutis sedis apostolicæ contraire, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus præfatos viros ab exactione decimarum de laboribus seu de nutrimentis animalium jam dictorum fratrum, contradictione & appellatione cessante, apostolica freti auctoritate, districtione ecclesiastica compellatis, & cetera quæ prædictis fratribus sunt privilegiis apostolicæ sedis indulta per episcopatus vestros faciatis inviolabiliter observari. Data Anagniæ XII. Kalendas Aprilis.

EPIST. CCCCXCV. HENRICO archiepiscopo Remensi.

Pro fratribus S. Martini Laudunensi.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Querelam

(a) Mons S. Eligii haud ignobile est monasterium canonicorum regularium duabus horis ab Atrebato distans.
(b) S. Johannis Morinensis, seu in Monte dictum, monasterium ordinis S. Benedicti in suburbio Morinorum olim situm, Ypras nunc translatum.
(c) Hamense monasterium ordinis S. Benedicti in diocesi S. Audomari.
(d) Clarus-Mariscus insigne monasterium ordinis Cisterciensis duabus horis distans a S. Audomaro.

Querelam abbatis & fratrum S. Martini Laudunensis accepimus; quod cum Guarinus de *Cherchi* quasdam eorum vineas extirpasset, tandem tractus in causam, ad nostram audientiam appellavit. Ceterum quia altera parte veniente, nec venit prædictus G. nec pro se responsalem transmisit, causam ipsam experientiæ tuæ committimus; præsentium tibi auctoritate mandantes, quatenus eumdem G. moneas, & sub excommunicationis districtione compellas, ut præfatis fratribus illata damna resarciat, & de injuriis irrogatis congrue satisfaciat, aut ipsis exinde coram te sublato appellationis remedio justitiæ faciat complementum. Data Anagniæ x. Kalendas Aprilis.

Duæ sequentes epistolæ ab ordine suo elapsæ, sic collocari debent, prima post XXI. *altera post epistolam* LXXVII.

EPISTOLA XXI. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De negotio episcopi Attrebatensis.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensium archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut nuper fraternitati tuæ tam viva voce quam litteris exposuimus, venerabili fratri nostro (a) Attrebatensi episcopo episcopalis dignitatis sollicitudinem deponenti, tria altaria videlicet de *Monci*, de *Remcort* & de *Mirelmont*, ad necessariam vitæ sustentationem concedere, & auctoritate apostolica curavimus confirmare. Unde volumus penitus & tuæ fraternitati mandamus, quatinus id quantum in te est firmiter facias & inviolabiliter observari. Data Parisius IX. Kal. Maij.

EPISTOLA LXXVII. HENRICO Remensi archiepiscopo.

De verbo sive negotio commisso archiepiscopo & episcopo Autisiodorensi in Claravalle agendo, & qualiter Senonis sint revocati.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri HENRICO Remensi archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem.

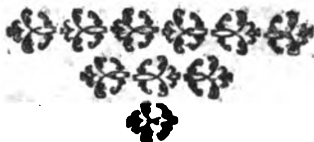
Quod super (b) verbo pro quo ad Claravallense monasterium accessisti, tu & venerabilis frater noster Autissiodorensis (c) episcopus, quibus verbum ipsum commissum fuerat exequendum, illo cui mandavimus non accedente, non potuistis juxta nostrum & tuum desiderium procedere, nobis grave ac molestum fore cognoscas. Unde nos cautiori diligentia volentes scandalum ipsius monasterii evitare, fraternitati tuæ consulimus, atque monemus, quatenus ne major turbatio propter hoc generetur, huic rei ad præsens supersedeas, & eam nunc quadam simulatione dimittens, ad nostram præsentiam revertaris. Timemus enim ne homo ille sua loquacitate verbum ipsum disseminet, & illud ad fratrum notitiam referat, propter quod si taliter procederetur, tam nobis quam & tibi gravis materia detractionis exurgeret. Nos vero ex quo ad præsentiam nostram redieris, una tecum & cum prædicto episcopo & dilectis filiis nostris HEN. tituli SS. Nerei & Achillei presbytero cardinali & (d) G. quondam Lingonensi episcopo super facto ipso cautius deliberabimus, & secundum quod videbimus expedire paci & quieti ipsius monasterii cum consilio vestro salubriter consulemus. Datum Senonis Kalendas Aprilis.

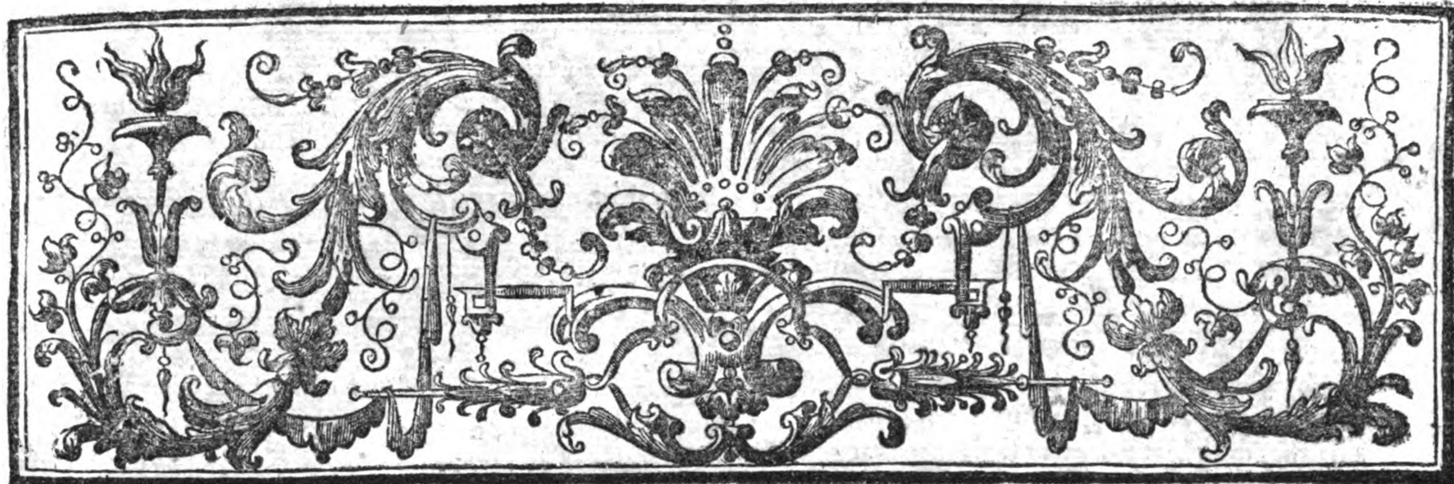
(a) Godescalco, qui ob senium ad Montem S. Martini ordinis Præmonstratensis secesserat, ubi monachum professus est, non anno 1164. ut post Locrium asserunt Sammartani; sed saltem anno 1163. quippe hæc epistola data est Parisiis, ubi versabatur Alexander antequam Turones concilium eodem anno in Pentecoste celebraturus accederet.

(b) Obscure hic insinuat negotium depositionis abbatis Clarevallensis, de qua in præcedenti epistola ad abbatem Cisterciensem quæ est ordine LXVII.

(c) Alanus, qui ex Ripatorii abbate assumtus est ad sedem ecclesiæ Autissiodorensis, quam cum pie & strenue per aliquot annos administrasset, sponte dimisit, & ad matrem Claramvallem se recepit, ubi & obiit circa annum 1178.

(d) Godefrido, qui ex priore Clarevallis & abbate Fontaneti factus episcopus Lingonensis, cum per annos plurimos optime præfuisset, anno 1163. abdicato episcopatu, rediit in monasterium.

EPISTOLÆ VARIORUM AD S. HILDEGARDEM CUM EJUSDEM AD EOS RESPONSIS.

Ex mſ. codice Himerodenſis monaſterii cujus character ad annos abhinc 500. accedit.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

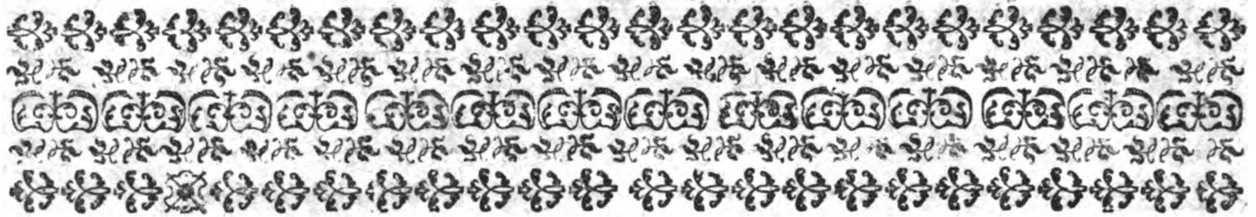

HILDEGARDIS, ad quam hic habes variorum ſcriptas epiſtolas, anno 1098. patre Hildeberto, matre Mechtilde nata, non minus ſanctitate quam genere illuſtris, vix octavum ætatis ſuæ attigerat annum, cum Deo piis a parentibus oblata in monaſterio S. Deſibodi, monaſticis diſciplinis a Jutta abbatiſſa ſanctiſſima Meginhardi comitis Spanheimenſis ſorore inſtituitur. Cum vero quadraginta duorum annorum & ſeptem menſium eſſet, cœleſtibus viſionibus illuſtrata, ac ſingulari adeo prophetiæ dono divinitus aucta eſt, ut pro certo ab omnibus habita ſit oraculo. Hinc revelata ſcriptis conſignare cœlitus præmonita, cum cunctaretur, longa ægritudine tabefacta decubuit: morbi autem cauſa abbati aperta ſuo, ille divinæ voci imperanti obedire juſſit. Suas igitur latino ſermone conſcripſit revelationes, quas cum viri eruditi perinde ac pii legiſſent, in admirationem rapti, quod virgo ab incunabilis monaſterio incluſa, quæ nullam præter patriam, hoc eſt Teutonicam linguam didiciſſet, nihil præter pſalterium edocta, & libros veteris ac novi teſtamenti probe intelligeret, & latine congrue dictaret, eam venerabantur.

Rei tam novæ tamque ſingularis fama cum ad aures Eugenii III. ſummi pontificis, qui celebrato Remis concilio Treviros conceſſerat, perveniſſet; Virduni præſulem & cum eo Adalbertum primicerium, alioſque idoneos viros ad ipſius cœnobium direxit, ut ſine ſtrepitu quid rei eſſet cognoſcerent: quibus humiliter inquirentibus, cum illa ſimpliciter quæ de ſe erant aperuiſſet, ad apoſtolicum reverſi magna ipſius, magna & cunctorum adſtantium expectatione quæ audierant, retulerunt. His auditis, pontifex publico in conſeſſu beatæ Virginis ſcripta, quæ præfato de parthenone perlata ſuſceperat, ſibi repræſentari jubet, eaque ſuis tenens manibus ac recitatoris vice functus, archiepiſcopo Moguntino, cardinalibus aliiſque de clero palam recitavit, ac reſponſa virorum quos

ad hæc indaganda miserat, pronuntians omnium mentes ac voces in laudem creatoris excitavit, annitenteque S. Bernardo qui præsens aderat, pontificia auctoritate ea comprobavit, salutatoriis litteris beatam virginem visitavit, atque ad ea quæ per Spiritumsanctum cognovisset scribenda, animavit. Eugenii approbationem suo calculo confirmavere, qui proxime post ipsum Petri sedem occupaverunt summi pontifices Anastasius IV. & Adrianus itidem IV. scriptis ad Hildegardem epistolis, quibus se Romanamque ecclesiam ipsius precibus commendarunt.

Hæc cum ita se haberent, haud quaquam mirum videri debet, quod archiepiscopi, episcopi, cardinales, abbates, abbatissæque, doctores, imperatores aliique utriusque sexus Hildegardem de rebus maximi momenti, ac præsertim de secretioribus conscientiæ suæ abditis consulerent, atque ad eam non solum ex Germania, sed ex aliis etiam regnis tamquam ad indubitatum convolarent oraculum, ipsam adeuntes, aut saltem per litteras interrogantes, ac Dei voluntatem ab ea sciscitantes. Hinc tot ad eam ex variis orbis regionibus pervenerunt epistolæ, ut simul collectæ integrum volumen conficere possent. Ex his epistolas circiter quinquaginta habes typis mandatas in Bibliothecis Patrum editionis Coloniensis & Lugdunensis, præter unam ad abbatem Brunvillariensem, quæ extat in vita S. Hildegardis a Theoderico abbate Trudoniensi composita apud Surium 17. Septembris. Nos longe plures invenimus in optimæ notæ codice Himerodensis monasterii ordinis Cisterciensis in diœcesi Trevirensi. Codex ab annis circiter quingentis exaratus, varia Hildegardis continet opuscula, scilicet Epistolas diversarum personarum ad eam directas cum rescriptionibus ejus de diversis inquisitionibus. Vitam S. Desiboldi, Vitam S. Ruperti ducis, & S. Bertæ ipsius matris; Expositionem brevem in regulam S. Benedicti, & libros sex Vitæ meritorum, quos illa conscripsit in sexagesimo primo ætatis suæ anno, qui erat millesimus centesimus quinquagesimus octavus annus, sub pressura apostolicæ sedis, regnante Frederico Romanorum imperatore. Primus liber continet capita 124. secundus 85. tertius 84. quartus 70. quintus 85. sextus 45. Hinc colliges Trithemium qui tres dumtaxat Vitæ meritorum libros S. Hildegardi adscribit, integrum ipsius opus hoc non vidisse. Sed longe plura alia opuscula ejus recenset, quæ hic referre supervacaneum videtur. Ut autem ad epistolas redeam, eas omnes continet codex Himerodensis, quæ in utraque Patrum Bibliotheca editæ sunt, & insuper octoginta quatuor, quæ plane publica luce indignæ non videntur nobis. Nam præterquam quod omnia sanctorum scripta eam spirare solent pietatem, quæ legentibus ad animæ salutem non parum conducit, in omnibus quæ ad Hildegardem directæ sunt epistolis non meram offendet rerum spiritualium seu moralium narrationem, sed omnes fere sunt historicæ. Ex his aliquæ occasione schismatis, quod Alexandrum III. papam inter & Victorem IV. antipapam suscitavit Fridericus, scriptæ sunt; una a doctore universitatis Parisiensis consulitur quid de opinione Gilberti Porretani episcopi Pictavensis in concilio Remensi proscripta, sit credendum; in aliis agitur de ratione restaurandæ disciplinæ regularis in collapsis monasteriis. Pluribus etiam persecutiones monasteriis illatæ, tentationes ac dispositiones interiores scribentium exponuntur. Neque pauci tum abbates tum abbatissæ utrum dignitatem retinere aut dimittere debeant, ab ea inquirunt. Hinc patet omnes illas epistolas ad illustrandam historiam cum ecclesiasticam tum monasticam non parum conducere. Ceterum obiter non est prætereundum quod ab abbate Rettinhasili ad abbatiam Salemensem postulato consulta, an utramque dignitatem abjicere deberet, respondit Hildegardis. Quicumque agrum vel ovile propter fidem procurationis susceperit, ipsa dimittere non debet; sed sicut paterfamilias ea reget. Qui enim ovile suum relinquit & aliud recipit, præceptorum Dei prævaricator nominatur. Quod velim attendant ii, qui de sede ad sedem contra præscripta canonum & sanctorum Patrum edita adeo facile transmigrant. Porro has epistolas debemus humanitati reverendissimi & amplissimi Roberti abbatis Himerodensis, qui eas non modo ex suo ms. transcribere permisit; sed codicem etiam ipsum nobis sponte Parisios transmisit.

EPISTOLA I. A. ABBATIS Elevacensis.

Orat ut divinum de suis inimicis consulat oraculum, & rescribat quid sibi de Dei misericordia expectandum sit.

HILDEGARDI dilectæ sponsæ Christi, A. solo nomine Elevacensis dictus abbas, post vallem lacrymarum gaudia supernorum civium.

Libenter beatitudini vestræ salutationis officium tanto terrarum spatio interjecto porrigimus, amplectentes in vobis magnalia Dei, qui vos & purioris vitæ sanctitate pollere fecit, ac spiritu prophetiæ supra humanam opinionem vobis indidit præsentia tangere, revolvere præterita, futura prævidere, ut divini muneris novitate dupliciter honorata, vere hominibus hujus temporis stupenda sitis & veneranda. Visitavit enim nos B Oriens, & jam ruente sæculo superposuit manum suam, qui talem ac tantam inter nebulas sæculi nequam nostra feliciter ætate dedit clarescere, cujus interventu & veniam peccatorum, & remedium laborum, & consolationem dolorum obtinere, atque divinæ secretum dispositionis cognoscere gaudemus. Accusat nos conscientia nostra, terret culpa, peccata redarguunt. Turbamur intus, foris periclitamur, nusquam nobis securitas, undique circumsonat hostis. A dextris fraudulentus amicus insidiatur, a sinistris truculentus inimicus oppugnat. De his & aliis super quibus maturitatem vestram nuntii nostri consuluerint, divinum oraculum consulite, & quidquid nobis de misericordia Dei expectandum sit, mater sanctissima, rescribite.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Afflictum consolatur, torpentem hortatur, & ad pugnandum viriliter excitat.

QUi videt, nec vicissitudine mutatur, dicit: Tu homo, nondum habes alas volandi, quæ tempestates tolerant, & quæ ad rectam moderationem aeris pertinent, sed tantum quasi columna es in platea sine A instrumento ædificii, & sine ascensu scalæ stans, ita quod luto scalæ aspergeris. Nam lenis es, & non acutus in oculo correptionis ad arguendum pravos & nigros mores hominum; sed tamen gratia Dei inspicit te, non habentem clausuram duritiæ cordis, sed tantum dormientem in torpore lasciviæ, ita quod Deum non attendis. Ergo Dominum tuum non habe sicut villicum; sed aspice in illum, improbitates, ut fortissimus miles fortissime pugnans, armatus lorica & galea. Nunc enim sunt tempora quasi in oblivione Dei, & lassa in certamine Christi. Sed fama volat in mendaciis per vicissitudinem vanitatum, quasi Deum videant, sed tamen nesciunt eum. Ubi est ergo homo qui ambulet in recto itinere? Pauci sunt. Sed Qui est, dicit: nullus hominum valet per vomitum garrulitatis suæ gladium ultionis meæ de vagina sua præcipitanter educere, antequam veniat tempus voluntatis meæ in ultione. Tu ergo, ô homo, surge, & clarifica animum tuum in me, ita quod vigilanter quæras ubi me invenias, & vives.

C EPISTOLA II. H. ABBATIS Mulebrunnensis.

Anxius de regimine animarum ejus exposcit orationum suffragia.

HILDEGARDI matri & sorori venerandæ, H. abbas nomine Mulenbrunensis utinam merito, perpetuam salutem a Domino.

Audivimus de te bona, ô Christi famula. Audivimus, & bonorum omnium Largitori D grates exsolvimus. Ego ergo qualiscumque non sine spe exauditionis ad te scripta dirigo, & orationum tuarum aliquod singulare suffragium deposco. Commissum enim habens arduum & anxium, regimen scilicet animarum; peto, quæro, pulso per te

a Domino adjuvari possibilitate & effectu felici. Non autem tibi sit onerosum & indignum epistolæ tuæ scripta mihi remittere; quibus instruatur, confortetur, consoletur corpus meum & anima. Vale.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad bona opera & ad frenandas in se sæcularium rerum curas.

PRudens vir veracis lucis. O homo, hæc verba audienda sunt: Homo qui ad vitam transire vult, debet habere speculativam spectionem animi viventium oculorum: quia Deus in talibus factis vigilat. Nam cum venerit inguinaria submersio cinereæ causæ diversa crimina evomens; tunc homo frenet gustum mentis suæ, & tabescat in importabili facto duritiæ, surgens ad auroram lucis, id est ad misericordiam quæ mortem stravit, & squalida viscera gehennæ contrivit. Ubi eadem misericordia abstersit crimina hominum. Sic habeat homo fenestras ad restaurandum semetipsum in bono. Sed ô tu qui generosus es in voluntate tua, attende quod multa flumina underant in te, rixando in magno strepitu. O fortis ligatura, totque mammas voluptatum pullulantium vitiorum. Sta quoque in exemplo turturis, flectens genua tua quando te ipsum vincit. O vivens figura, aperi clausuram mentis tuæ in pulcra facie, quod decet te in conspectu summi regis. Cave etiam ne sis vehemens plumbum propter duritiam oris tui; si non unxeris vulnera dolentium cicatricum. Osculare autem Deum in mente tua, & desideria tua non erubescant in bona voluntate sua perficere recta & justa opera. Nunc sit tibi refectio in labore tuo, & frena in te sæculares causas, & faciem animi tui fac decoram columbæ, ita ut fenestræ cœlestis Jerusalem suscipiant te. Dominus non derelinquet te, sed dabit tibi refectionem salutis.

EPISTOLA III. B. ABBATIS S. Michaelis Bambergensis.

Ut divinam imploret misericordiam, quatenus flagellum quo affligitur, temperet, & ut proxime de hoc sæculo migraturam animam habeat commendatam.

DOminæ H. summo regi desponsatæ & sororum de S. Ruperto magistræ, B. de S. Michaële in *Bavenbergh* abbas immeritus, quidquid valet oratione & devotione.

In amore ipsius qui sanguine proprio nos redemit, vos fervere audimus, quem etiam juxta modulum nostrum, ut munera vobis collata perpetuò custodiat obnixe flagitamus. Magno autem cordis desiderio præsentiam vestram desideramus. Verum peccatorum obstaculis præpedientibus huc usque id adipisci nequivimus. Per ipsum ergo quem amatis, dulcedinem vestram quam intime exoramus, ut Domini misericordiam pro me imploretis, quatenus flagellum misericordiæ quo me tetigit, & quotidie me tangit, taliter temperare dignetur, ut hic salutem, & in futuro misericordiam & gratiam invenire merear. Quod si prædestinatio divina in proximo, ut spero; de his tenebris me vocare dignata fuerit, volo animam meam vestris manibus & orationibus commendari. Scripta autem consolationis vestræ per præsentem nuntium nobis dirigite.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut strenue vigilet & virgam patris honeste ferat sibi profuturam.

IN ignea ammonitione prædestinatum est; quod viva voce populus iste auditurus sit; quod de torrente lapide haurietur in obscuritate mysteriorum Dei. Sed te video in intentione tua aliquando ut aurora rutilantem; sed tamen laborem & angustiam interdum in temetipso & in aliis habentem: ita quod inde tam fortiter fatigaris, quasi ignores quid facere possis. Nunc autem nobilissimum Patremfamilias te admonentem audi. Vigila strenue & surge in lumine, ut virgam ipsius honeste in die feras, nam si exterior homo in flagello Dei aliquando fatigatur, interior tanto fortior exsurgit, de fortissima vi, quæ te sustentare vult in circumeunte rota gratiæ suæ.

EPISTOLA IV. BERTHOLDI abbatis Zvvnieldensis.

Persecutiones patiens quærit ab ea aliquod consolationis præsidium.

HILDEGARDI ancillæ Dei de Monte S. Ruperti in Pinguis, BERTHOLDUS Zvvnieldensis, solo nomine abbas, pulvis & cinis, quid potest oratio peccatoris.

Colloquium vestrum jam multo tempore desiderans volui ore ad os clamorem vobis facere de injuriis & tribulationibus, quas crudeles persecutores mihi inferunt, dum me ad nihilum redigere contendunt. Licet enim consolationibus verborum vestrorum factus sum sæpe lætior, obscuritatibus tamen eorum, eo quod non plene intellectui meo paterent, factus sum tristior. Unde nuntium hunc ad vos mittens lacrymosis & miserabilibus petitionibus aures vestras

pulso, ut pro capacitate ingenioli mei super A angustiis quæ nobis incumbunt voluntatem Dei inquirentes, aliquod solatium per litteras mihi remittatis. Valde enim pertimesco, ne mens mea tempestate insolitæ tribulationis dispergatur, & ne profundo desperationis immergatur.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Declarat filium hereditatis virga vulneratum propter inquietudinem morum mentis suæ.

LUx vivens dicit: Quemdam hominem vidi, quem quasi debilem ac claudum in præcellentia magisterii dimisi. Quomodo? qui in imbecillitate carnis suæ velut nudi naufragi rebelles erant, hos ipse fugit propter timorem belli. Sed nunc illum video sicut humilem & flebilem peregrinum. Unde illum inspicio velut filium hereditatis, virga verberatum propter inquietudinem morum mentis suæ. Volo autem eum in primitivam ecclesiam restituere, quasi felicem hominem, cum mons in Thauro C demergitur. Nunc in æternum vive.

EPISTOLA V. G. ABBATIS Salemensis.

Abbas Rettinhasilis electus in abbatem Salemensem, cupiens utrique præfecturæ renuntiare, quærit ab ea Dei investigari voluntatem.

DIlectissimæ in Christo dominæ & matri suæ H. G. minister fratrum in Salem, si quid potest peccatoris oratio.

Omnis qui amat Christum, hic etiam spiritum Christi habet, & nemo potest dicere, Dominus JESUS, nisi in Spiritu-sancto. Tu vero, mater dulcissima, speciali a ceteris Christi membris dono Sancti Spiritus finem hujus mundi visitare missa es. Sanctus enim veraciter Spiritus per te atque in te sicut in organo suo loquens, apertissime agnitus revelatur. Denique vidi & legi maxima sacramenta mysteriorum Dei, quæ per te in libro a te scripto Dominus scientiarum indignis hominibus aperiens reseravit. Credo itaque & certissime teneo Spi- E ritum veritatis qui a Patre DeoFilioque procedit, contra mendacii spiritum, qui a patre diabolo in proximo venturus est, per te & loquendo coruscare, & coruscando fulgurare. Tecum igitur sicut cum sponsa & famula Christi & conscia secretorum Dei pro anxietate cordis mei, humiliter ac simpliciter voluntatem opinionis requiro, si tamen hic affectus & hoc desiderium non est contra ipsius voluntatem. Communi fratrum de Salem consilio, abbate ipsius domus defuncto, in patrem electus sum, cum & ante per multa tempora eamdem curam pastoralem, licet inutiliter, in Rettinhasili administrassem. Deus qui occultorum cognitor est, ipse novit quoniam & istam & illam administrationem semper omnino invitus habui & habeo. Quapropter, quæso Sancti Spiritus voluntatem simpliciter quærenti mihi simpliciter de hac re insinues: scilicet ut si cautius & salubrius est hoc onus abjicere, digneris mihi dicere, sin autem, & hoc per te scire merear, B quidquid tamen volueris, sigillatæ litteræ mihi a te per latorem præsentium transmissæ referant. Vale, mi domina, in Domino.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Eum qui propter fidem susceperit ovile regendum, curam pastoralem dimittere non debere: eum vero esse prævaricatorem qui ovile relinquit, ut aliud suscipiat.

QUicumque agrum vel ovile propter fidem procurationis susceperit, ipsa dimittere non debet, sed sicut paterfamilias ea reget. Qui enim ovile suum relinquit & aliud recipit, præceptorum Dei prævaricator nominatur. Tu autem pastor secundum pietatem patris, & secundum curam pastoris virgam correctionis habe. Pastor etiam furem non faciat se. Quomodo? Fur enim quæ vult aufert, & quæ non vult dimittit. Sic quoque multi pastores secundum propriam voluntatem quod volunt eligunt, & quod nolunt reprobant. Sæpe etiam D perfectos discipulos contemnunt, & vagos atque vanos requirunt. Pius namque pater in omni dilectione filium suum corripit, & quod bonum est ipsi non abstrahit. In congregatione autem tua quosdam per bona opera & per patientiam rutilantes sicut auroram video, sed majorem partem per vicissitudinem morum & per vanitates nebulosas, & proprietatem suam in verbis excusationis cerno. Hos admone & corripe quantum poteris. Deus enim vetus & novum testamentum elegit, & ea filiis suis reliquit, ut per Spiritum-sanctum recta lege vivere docerentur. Deus autem te vult. Vide ergo ne ab illo discedas.

EPISTOLA VI. B. ABBATIS S. Eucharii.

Dona Dei in ipsa laudat, ejusque precibus se commendat.

HILDEGARDI margaritæ prælucidæ B. pauper Christi servus & abbas de

S. Euchario immeritus, in virginitatis proposito placere virginum sponso.

Audivimus & novimus famam vestræ virtutis, immo virtutem quæ operatur in fictili vase vestro divinæ pietatis. Audivimus & novimus, statimque propheticum illud expletum in vobis consideravimus: *Bonum est viro, cum portaverit jugum*, &c. Vere multum & super vos extulistis: quia quod nos aggredi formidamus, in virili animo supergressa sic in consuetudinem duxistis, ut cum apostolo dicatis: *Nostra autem conversatio in cælis est*. Sed nos licet tumultuantis sæculi fluctuationibus impediti, salutare sanctitatem vestram per nuntios nostros diu supersedissemus, in nullo tamen refriguisse credendus est ignis ille caritatis, qui semel erga vos ardere cœpit in cordibus nostris: unde & in nullo minus beatitudo vestra memoriam pusillanimitatis nostræ apud eum, cum quo unus spiritus estis, habeat, & idem pro nobis & pro loco nostro agere commissas vobis sorores incessanter admoneat, admonitoria quoque verba vestra desideramus, & vos semper bene valere ex omnibus visceribus nostris exoptamus. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Pia ei dat monita, præsertim, ut in subditos mansuetudinem exerceat.

Qui est dicit: O homo, tu indutus es lorica fidei, & circumamictus cingulo sanctitatis. Velut homo faciem suam in speculo videt, non habens in hoc plenum gaudium, quia interdum dubitat, utrum facies ipsius pulcra sit, an non. Nam mens tua similis est ædificio, quod a longe aspicitur, & quod nebula aliquando tegit. Sed & præceps es sicut sarcina, quam portator in venditione portat. Unde vide utrum utilior sit bos, an asinus; an viridis terra, an arida; an nomen, an pronomen; an mons, an vallis inter inimicos hominis. Sed probus magister multo utilior est cetera turba. Quemadmodum & aer utilis est, diversos fructus in alis suis producens. Opera enim hominis parum valent sine providentia magistri. Nunc cave ne tabescas in magistratione quam diu velut oculum unum habes vitæ: sed præbe lumen tuis in materna dulcedine, & vulnera eorum * terga sine fama tyrannidis: quoniam bonus medicus vulnera hominum cum misericordia ungit, nec in hoc tardat. Nam propriæ ovi suæ osculum dedit, & in sanguine suo eam lavit. Tu autem, ô homo, misericordiam, scilicet pulcram amicam regis, in thalamo mentis tuæ pone, & suavissima caritate indue sanctitatem sicut purpuram, ac sicut diadema decoris atque dulcissima aromata in sinum tuum collige, & in æternum vives, sicut mons myrrhæ & thuris. Vigila ergo, portans onera tua cum clave remunerationis: ita ut cum sol super omnia sine turbine diversarum tempestatum radiat, ibi utiliter tibi appareas.

* f. terge.

EPISTOLA VII. L. ABBATIS S. Eucharii.

Suam erga eam testatur reverentiam, oratque ut de sibi commisso negotio rescribat.

Sanctæ & Deo dicatæ virgini H. matri suæ dilectæ, L. solo nomine abbas de S. Euchario salutem, & tantæ devotionis affectionem, quod si quis præter me sciret, vel nihil, vel ea quæ non sunt scibilia sciret.

Satis ridiculosum videretur si aquilas papiliones; si cervos pulices, si leones lembrici missis litteris salutarent. Sic, immo plusquam sic mirandum, vel ut verius dicam ridendo, quod peccator in divinis vel humanis artibus parum, vel nihil valens, illi scribere præsumit, quam Deus cum mirabili castitatis prærogativa, tam alta & tam insigni mirificavit ingenii excellentia, ut non solum philosophorum & dialecticorum, verum etiam antiquorum prophetarum exsuperes acumina. Temerariæ tamen præsumtioni, mater piissima, solita benignitate non denegabis veniam, cum rescribendi causa fuerit familiariatis audacia. At tibi scribendum & ad te sæpe veniendum non me viæ absterrebit difficultas, dum sermonum tuorum me invitet utilitas tanto gratior, quanto majori fuerit studio comparata. Gratius enim possidemus quæ cum labore acquirimus. Unde domina nostra te non moveat improbitas, quoniam vires, quas tibi corporis denegat infirmitas, compatiens administrabit caritas. Litteras a te promissas cum magno desiderio expecto, quas per præsentium latorem mittere non differas. Sed & etiam quod tibi visum fuerit de negotio tibi commisso rescribas.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Docet quomodo suos erga subditos se gerere debeat.

In vera visione vidi & audivi hæc: Quidam vir hortum studiose colebat, sed nebula superveniens illum arefaciebat, & vir ille eumdem hortum incultum dimisit, postea eumdem hortum fodiendo evertit, & rosas & lilia ac alia bona aromata in illo posuit: sed iterum flores herbarum istarum de superveniente turbine commovebantur. Tunc idem vir intra se dicebat: agrum de horto isto faciam, in quo triticum & hor-

deum seminabo. Nunc tu, qui pater nominaris, audi. Hortus iste initium tuum erat quod primum per variam vicissitudinem aliquantum nebulosum fuit, sed postea per ammonitionem Spiritus-sancti, illud ad meliorem partem convertisti, & in Spiritu-sancto velut in bonis herbulis delectabaris. Tædium tamen te interdum fatigavit, quemadmodum turbo flores inclinat. Nunc Deo placuit quod agricolam te constituit, ut cum magna sollicitudine undique circumspicias, & aratrum recte in terra ponas; quoniam tibi non proderit, quod per tædium torpeas. Hæc secundum exempla sanctorum facies, & in eorum moribus mores pii patris disces. Bonos & rectos ama, vanos autem & delinquentes corripe, ac eos qui ut lapides duri sunt patienter tolera, ne cum duritia, ne cum impetu iræ sicut aquila super eos cadas; sed ut omnia cum moderatione facias. Sic fac ne gregem Christi dispergas. Te ipsum quoque coerce, & secundum regulam doctissimi magistri vive, & de fortissimo viro instruere, qui aquas produxit & eas in rivulos divisit, & qui terram facit germinare & pomiferam florere; & qui montes exaltavit, & eos super valles posuit; & qui firmamentum cum omnibus ornamentis suis constituit, & qui ventos eduxit flare, ac aerem cum igne volare. Idem etiam vir beatus est, quia omnis beatitudo ab ipso procedit, & vir nominatur, quoniam omnia creavit, & omnia quæ virtuosa & fortia sunt viriliter pertulit. Ergo sensum tuum rivulis aquarum scripturarum & conversatione sanctorum & quomodo vivebant imbue, & corpus tum prohibe, ne divitias diaboli, sed virtutes per bonam doctrinam faciat germinare, atque montem virtutum attende: & hoc per humilitatem facito, & in fratribus tuis flores velut de arboribus producito. Sol quoque esto per doctrinam, luna per differentiam, ventus per strenuum magisterium, aer per mansuetudinem, ignis per pulcrum doctrinæ sermonem. Hæc in pulcra aurora incipe, & in rutilante lumine ea perfice, in quibus etiam strenue persiste, ut in æternum vivas.

EPISTOLA VIII. VV. ABBATIS Bosonis-villæ.

Persecutiones & calumnias passus ab ipsa orationes & consolatorias litteras petit.

W. Dei gratia, licet indignus, Bosonis-villæ abbas, H. dilectissimæ suæ ac Deo dicatæ virgini, illud quod felicissimum in vita æterna est.

Quoniam in tribulationum procellis portum salutarem omnibus ad te confugientibus gratia Dei te donavit; idcirco & nos periclitantes, manus ad te supplices extendere non dubitamus. Præsenti igitur litterarum cautione tibi insinuamus, quod ecclesiam nostram, quæ per Dei misericordiam annis multis in magno honore habita est, jam peccatis nostris exigentibus, detestandus infamiæ rumor aspergat. Nam quidam ex nostris incentores malorum, suggerente eis qui bonis semper infestus est diabolo, domum nostram, nos & totum conventum qua possunt perturbatione gravare non desinunt; & ut totum concludamus, egerat hoc effrenata eorum superbia, ut universi peccata nostra latentia jam patuisse dicant. Hujusmodi ergo oppressionis sarcinam sublevationis causa deferentes ad te, petimus humiliter, ut super hoc aliquod consolationis verbum nobis rescribas, ante omnia & ut orationibus tuis Deo & hominibus nos reconcilies, instanter rogamus. Vale.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS

Monasterium ipsius Dei auxilio sustentari docet, monetque ut quædam vitanda fugiat.

In visione qua anima mea frequenter videt, vigilans aspicio in loco tuo turbinem, quasi in aliqua vicissitudine nubis retilantis & nigræ ac turbidæ, & ipsum locum valde commotum. Sed in anima tua tres colores video. Primum in nigredine malitiæ & iracundiæ. Secundum in fumo gustus inutilitatis. Tertium in similitudine rutilantis auroræ benevolentiæ & suspirii ad Deum anhelantis. Gloriosum autem lumen in aliquibus turbæ tuæ video ad Deum ascendere: unde Deus ipsum locum in auxilio suo sustentat. Tu autem, probe pastor, agrum illum aspice, qui in plenitudine fructuum a Deo benedictus est, & super quem nigra nebula venit, quæ eum valde lædit, ac fructum suum pejorem priore facit. Hoc est tædium & malignitas, quæ in corde illius sunt, qui bonum scit & perficere potest, sed in utraque parte, scilicet tædii & malignitatis mentem suam occupat, & sic a bono opere impeditur. Fili Dei, ista fuge, & in fructuoso agro igne Spiritus-sancti operare antequam dies illa veniat, quod plus operari non valueris.

EPISTOLA

EPISTOLA IX. R. ABBATIS Zvvetellensis.

Consilium petit an curam pastoralem dimittere debeat.

SAnctæ ac venerandæ matri H. R. servus servorum Dei de Zvvetel, Regem regum in decore suo videre in terra viventium.

Gratiam Dei in labiis vestris esse diffusam probat manifestatio Spiritus data vobis ad multorum utilitatem. Nam illum qui ex Deo est spiritum sapientiæ & intellectus accepisse vos credimus, qui ubi vult spirat; & cui vult miseretur, & quem vult indurat. Hæc mihi scienti placuit his litteris prudentiam vestram consulere, immo prudentiæ vestræ actorem Spiritum-sanctum ad discutiendam caliginem mentis meæ per vos invocare. Nam porto onus grave, pastoralis scilicet curæ officium, quod usque in finem portare mihi tantæ rei nec vitæ merito, nec sapientiæ doctrina congruenti difficile est ac laboriosum, deponere vero æque periculosum. Obsecro igitur vestram sanctitatem, ut in hac fluctuatione pusillanimitatem meam consolemini, & quidquid placuerit Spiritui-sancto mihi rescribere dignemini.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Pia & salutaria ad suorum regimen ei dat monita.

IN mente tua cogitando exaggeras quod de unoquoque labore quiescere vel desistere velis, ac sic manum ad operandum opus magistri tui non levas; sed frementibus dentibus intra te dicis: omnia quæ mihi contradicendo adversantur sustinere non possum. Tempus enim istud tempori filiorum Israel simile est, quo illorum præpositi præcepta Dei eos instruendo valde laborabant; sed ipsi in lacum proprietatis eorum Deum contemnendo aspexerunt. Hoc etiam nunc in filiis Israel, scilicet in spiritali populo, qui in contemplatione Dei est, contingit. Sed filii Israel quomodocumque peccaverunt, Deus numquam eos sine magistro esse dereliquit. Novissime quoque immaculatus magister venit, qui in humanitate sua omnem iniquitatem vulneravit, & qui super omnes potentissimus fuit, quia nullus ei simul apparuit. Sed quod ille ab injustis passus sit, & quale exemplum magistris reliquerit, attende. Sed tu intra te dicis: Nullum bonum in ipsis perficere possum. Nunc autem in teipsum respice, & quomodo eos portes & sustineas vide, ita quod nec ipsi tecum

A culpentur, nec tu cum illis culpabilis sis. Qui vero justitiam diligit & injustitiam affligit, nec ei in ullo communicat, etiamsi a discipulis non audiatur, justus est. Christus enim dilectos & electos suos collegit, quamvis a cunctis hominibus receptus non sit. In teipsum etiam respice cum circumcinctione justitiæ Dei, ut scriptum est: *ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietate*, hoc est in animo ac in corde tuo, mansuetus & mitis esto. Et hoc quoque in fimbriis aureis fiat: ita ut hæc dilatando sapienter facias, ac cum circumcinctione justitiæ subditos tuos corripias: caritatem

B cum varietate illa habens, quod eam ubique spargas. Quemadmodum venti in viribus suis divisi sunt. Aquilo namque percutit, & nullo modo parcit; sed alius ventus isti in aliquo similis est qui eum sustinet. Alius vero ventus his in blandimento obvius est; sed alius omnes eos temperat. Aquilo enim firma correptio est, in qua quædam ira latet. Sed quidam alius ventus eum cum severitate & discretione sustentat, ut homo juste corripiat. Ventus autem qui ipsis de-

C clivior est hominem misericordiæ & pium esse docet: ita quod in seipso etiam unumquemque alium hominem esse recordetur; & ita ventus iste oculus eorumdem ventorum est. Sed ardens ventus omnes ventos istos cum caritate temperat & dividit, ac discernit, scilicet ne aquilo cum cadente morbo cadat, sicut satan cecidit; sed ut in rectitudine perseveret, & ut ille ventus qui severus est in constantia justæ vindictæ consistat, quomodo scriptum est: *Irascimini & nolite peccare*. Hoc est ira talis esse debet, ne ipsa iniquitati societur consentiendo, & ne hominem odibili crimine totum conci-

D liet. Unde & lenior ventus ille prædicto ardente vento temperatus, cum discreta correptione persistat, ut ille facit qui filium suum cum virga percutit, quem tamen diligit. Tali modo teipsum tempera, divide, ac discerne, & in fide, ac in timore Dei te corripe, & tunc joculatrix vitiorum & obnubilatio inquietorum morum a te fugabuntur, ac ignis Spiritus-sancti in te ardebit.

EPISTOLA X. NICOLAI abbatis Halesbrunnensis.

E

Consolatorias ab ea petit litteras.

VEnerabili in Christo multum dilectæ matri dominæ H. de S. Ruperto, frater NICOLAUS dictus abbas in Halesbrunnun, quidquid optari potest felicius vel sperari sublimius.

Certus de vobis, quod universis utiliora providere jucundum semper habueritis, precor attentius, ut & mihi solito affectu consulatis. Cur autem tamdiu sanctitatem vestram non visitaverim, credo vos non

latere, cum medullitus id desideraverim. Verum quod nequeo opere, mente perago. Utrumne hoc ita sit, non opus est præter vos alio teste. Nunc vero supplex peto, quæro, pulso, ut mihi per vos divina detur consolatio: scilicet ut litteris vestris præmonear, & sanctis orationibus a malo eripiar. Nam Deo nihil est impossibile, nec vobis hoc denegari scimus. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Bonam ipsius ad Deum intentionem laudat, hortaturque ad laborem.

LUx vera in lumine dicit per os Sapientiæ: Vetus lex officialia signa reliquit, & in auditione verbi tædium habuit, nec laborare voluit, ac sic finita est. Tunc ecclesia in vexillo regis surrexit, & eamdem legem in purissimo oculo observavit, nec tædium habuit, sed libenter laboravit. Sic tu ô probe miles fac, & iterum: Cum vir præliator exercitum suum educit, si vexillum suum aliquis vilis homo cadere permittit, alius vir fortissimus illud elevat ac strenue portat: propter quod Dominus suus ipsum valde amat, & magnum præmium ei dat. Sic & tibi fiet, si in vice Christi strenue cum eo laboras. Mens autem tua in quadam bona intentione ad Deum rutilat, sed quidam ventus turbinis cujusdam inutilitatis te fatigat, quem tamen Spiritus-sanctus a te abjiciet. Et plateæ quarumdam civitatum lutulentæ sunt, & calciamenta quorumdam hominum putredine plena sunt, ac justitia cum iniquitate obnubilata est, & præcepta legis cum prævaricatione præceptorum Dei violata sunt. Qua propter pastores ululent, & cinere se aspergant, quia constituti gradus ecclesiæ jam scire nolunt quid sint. Nam caput oculis caret, ac pedes itinera non habent, quoniam flagitia superfluæ iniquitatis hominum de manu Dei nondum ad plenum purgata sunt; sed tamen eadem mala non post longum tempus finientur, & melior lux priore lucebit. Nunc autem quidam homines in duas partes cordis sui divisi sunt, scilicet in alteram partem, quod cum elatione propriæ mentis omnia scire volunt, in alteram vero quod odio habent profectum illorum, qui in via recta ambulant. Hos pessima diabolica turba quæ cor mali nominatur acerrime & noxie fatigat. Et hoc genus malignorum spirituum contradicere non audet illud quod Deus construxit, sed unamquamque causam aliene distrahit: ita ut quod ipsi in perditione volunt & eligunt, hoc in æstimatione sua bonum & sanctum in Deo esse dicunt, & sic in magna irrisione populum ducunt. Sed quomodo hoc genus effugiendum est, in humilitate & stabilitate fidelium hominum destruitur.

EPISTOLA XI. ABBATUM Bellævallis, G. Cari-loci, A. Clarifontis, R. Caritatis, & G. Bethaniæ.

Divina in ea dona laudant, mittuntque ipsi sterilem nobilem feminam, ut suffragantibus ad Deum illius meritis & precibus parere possit.

BEllævallis, G. Cari-loci, A. Clarifontis, R. Caritatis, G. Bethaniæ, dicti abbates, H. prælectæ Christi sponsæ florere in gratiam & collaudare canticum.

Cunctorum spiritualium Deo largitori carismatum, toto cordis jubilo gratiarum exsolvimus actiones, qui dignationis suæ antiqua miracula nostro non dedignatur renovare in tempore. Ex quo facile advertimus ejus nos minime fraudari promissis, quibus suos olim consolatus est dicens: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* His licet nos indigni inveniamur promissis, eis tamen sic vestri cordis, cooperante Spiritu-sancto, recognoscimus inflata præcordia, ut quamvis idiota condiendi libros, aliaque mira perplura faciendi, hisque qui inpræsentiarum sunt stupendi, cœlestis mirabiliter aspiret armonia, & ante incognita mortalibus per vos fiant manifesta. Et quid mirum? jam enim, jam, inquam, ut vera Christi sponsa & immaculata innixa super dilecto suo, cujus læva sub capite vestro, & ejus dextra amplexatur vos, qui vos in suum cubiculum duxit, suaque vobis secreta excellenter reseravit. Ut in his vos confortet Dominus sedulo vobis optantes, quatenus aliqua nobis de nostro statu divinitus vobis revelari, nobisque insinuare curetis, humillime deposcimus. Sed hæc mulier præsentium latrix femina nobilis est, & cujusdam amantissimi viri uxor est. Hæc devotione multa venit ad te humilis & pedestris, cum in equis & multo comitatu possit venire. Causa autem hæc est adventus ejus. Jam multo tempore sterilis permansit, cum tamen primum pueros generavit: sed illis mortuis, & alios non gignens, dolore vehementi afficiuntur ipsa & maritus ejus. Hinc est quod ad te ancillam & familiarem Christi confugit, habens fiduciam quod meritis & orationibus tuis obtineas apud Deum, ut possit adhuc fœcundari, & benedictum fructum ventris in prolis procreatione exhibere Christo. Inde est, quod nos ab ipsa & ab marito ejus rogati, rogamus te, ut in hac petitione pro ipsis stes apud Deum, & quod desiderant mereantur obtinere.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Post varia eis data pia monita, ait in Dei voluntate esse fœcundare vel non fœcundare matronam; interim oraturam se pro ea pollicetur.

O personæ quæ per gratiam Dei in dominica vocatione pastoralis curæ estis, discite primam vocationem Adæ, cum Deus illi dixit: *Ubi es*, quando per inobedientiam prævaricator extitit. Tunc etiam illi nomen quasi tenebrosa terra erat, & Deus ipsi vestitum dedit, sciens quod propter eum tunicam humanitatis sumturus esset. In qua etiam clara voce misericordiæ illum revocabat, quando peregrinus filius in semetipso ad memoriam sui rediit, cum dixit: *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo*, & pater ejus ipsum in gaudio suscepit. Nunc decet vos magistros, ut in primo oculo claritatis videatis, quod Deus per alienam viam Adam revocavit, scilicet per osculum humanitatis in saginato vitulo, sic dicens: Homo per inobedientiam perierat, sed eum per pœnitentiam reducam. Sed & in excelsum montem ascendite, ac in valle tabernacula facite, & in eis diu manete. Cum enim sursum aspicitis, Deum sequendo montem ascenditis. Tunc etiam in profundam humilitatem respicite, quoniam Filius Dei in humanitate sua totum hominem portavit, ac in omnibus operibus vestris, scilicet in vobismetipsis ac in aliis humilitatem attendite, & in ea diu perseverate. Cavete ergo ne mens vestra similis sit nigro monti, ubi in ignitis carbonibus æra fiunt per artes fabrorum. Hoc squalidi mores in mala consuetudine sunt, interdum cogitando, interdum desiderando, interdum operando quæ inutilia sunt, quæ sanctitatem non parant; sed quæ læsionem lasciviæ faciunt. Ista milites Dei fugite & lucem illam inspicite, quam aliquantulum gustastis, & ad sanctitatem citius surgite, quia nescitis quando finem accipiatis. Deus enim rationalitatem homini dedit. Nam per verbum Dei homo rationalis est. Irrationalis autem creatura velut sonus est. Sic Deus omnem creaturam in homine constituit; sed rationalitati duas alas dedit, quarum dextra ala bonam scientiam, sinistra autem malam scientiam significat. In his homo est quasi volatilis sit. Homo etiam velut dies, & velut nox est. Cum autem dies noctem in homine opprimit, homo bonus miles nominatur, quoniam in militari virtute malum superat. Unde vos, ô filii Dei, Christo per diem militemini, & in quiete mentis nebulam fugite, quæ diem obnubilat, ac etiam nocturnas insidias quæ A per propriam voluntatem in dilatatione cordis nimietatem loquuntur declinate, & estote dies quæ a cadente rore in mane tangitur, & quæ postea in placida temperie temperatur: ita quod omnia in discretione probetis, & quod vobis & aliis bona recte provideatis. In cavernis ergo columbæ cum pura simplicitate habitate, ut vocem exultationis & salutis in tabernaculis justorum habeatis. Nam Deus vitalem vocem spiraculi vitæ in rationalitatem posuit, vocem scilicet exultationis, quæ cum bona scientia Deum in fide videt & cognoscit, & eadem vox in bene sonante tuba cum operi- B bus benevolentiæ sonat. Vox enim ista amplexionem caritatis habet: ita quod etiam humilitate mansuetos colligit, & misericordia vulnera ungit. Caritas etiam cum torrente aqua Spiritus-sancti fluit, videlicet cum pace bonitatis Dei Humilitas quoque hortum cum omnibus pomiferis gratiæ Dei parat, quæ circulum omnis viriditatis donorum Dei habet. Misericordia autem balsamum sudat ad omnes necessitates quæ homini assunt. Hæc etiam vox caritatis in symphonia omnium laudum salutis sanat. Ipsa quoque per humilitatem in excelsum C sonat, ubi Deum videt, & ubi cum victoria contra superbiam pugnat. Ista enim vox per misericordiam lacrymabili & jocunda voce clamat, quia pauperes & claudos ad se colligit, & quia sic auxilium de Spiritu petit, ut hæc omnia bonis operibus impleat. Ipsa enim in tabernaculis sonat, ubi sancti per ædificia illa fulminant quæ sibi in hoc sæculo præparaverunt. Vos autem, ô filii Dei, voci bonorum vos adjungite ubi jussi sunt; & Deus suscipiet vos, quoniam vos vult, & in æternum vivetis. Quod vero matro- D nam Dei adjutorio fœcundari petitis, hoc in Dei voluntate & potestate est, quia ipse novit ubi prolem concedat, ubi prolem auferat: quoniam non secundum visum hominum, sed secundum interius judicium judicat. Ego enim quoniam rogastis, pro ipsa Deum orabo; sed ipse faciat, quod inde pie & misericorditer fieri disposuit.

EPISTOLA XII. N. ABBATIS Eberburdæ.

E *Gratias immensas agit Deo pro collatis Hildegardi donis, petitque ab ea orationis suffragium.*

FLoribus virtutum Sanctorum redimitæ H. gloriosissimæ ancillæ Christi de Binga, N. humilis & indignus provisor fratrum in Eberburde, pro studio boni propositi, denario diurno evangelico remunerari.

Gratias immensas referre non cessabo Deo, qui vestræ personæ celsitudinem tamquam lucernam ardentem non modio sub-

tectam, sed super candelabrum posuit, qui A angelica visitatione & Spiritus sui gratia vestram reverendam sanctitatem tueri ac consolari non desistit; qui etiam bonam famam opinionis vestræ non solum in regione Germaniæ, sed etiam in nostris atque aliis mundi partibus longe lateque velut bonum suum odorem respersit, ut merito cum apostolo dicere possitis: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco.* Et nos congratulantes tanto pietatis vestræ culmini, dicere compellimur, *quam pulcra facta es in deliciis, filia principis, exultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum:* in quibus nos infirmi invenimus quod sugamus, & fortes quique ac robusti secundum a Deo datam vobis sapientiam solidum cibum sumentes dicere irreprehensibiliter possint; *Labia tua, ô sponsa, Deo dilecta.* Civitas enim in monte virtutum collocata abscondi non potestis, quia columnam immobilem & inconcussam in medio ecclesiæ suæ Dominus vos constituit, ut inter ærumnosa hujus mundi discrimina plebs sua suo sanguine redemta per vos discat quid appetere, quid cavere debeat, & exemplis bonarum virtutum vestrarum instructa de die in diem proficiat, C & de virtute in virtutem non segniter ascendens videre possit Deum deorum in Sion. Obtentu igitur precum vestrarum confisus, ac si dignus non sim coronam laborum percipere, saltem sit mihi primum fugisse supplicium. Vestris igitur orationibus studiose me commendo, quia magnis peccatis sæpius pietatem Dei offendi. Vale, domina dilectissima, & pro me indigno Deum exora, verbisque tibi a Deo datis saluta.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ut gregem strenue doceat, & in se ipsum oculos deflectat.

JAcula quæ in incredulitate & in contumelia malitiosorum verborum veniunt, similia periculoso vento sunt, qui repente ad cor hominis venit. Et hæc est tempestas primi angeli, in quo ipse Deum despexit. Sæpe autem video in felicitate hominis, quem Deus valde amat, quod hæ pœnæ se illi objiciunt, quia inimicus felicitatem E illius cognoscit, ac eum in hac tempestate opprimere vult, ut cum eo cadat. Sed ipsum de sinu Dei rapere non valet. Attamen angustia & tribulatio illi ab elementis occurrunt, in illa tamen temperantia quod Deus eum observat. Sicut autem ecclesia novam genituram novæ prolis in sanguine Christi suscepit: ita oportebat & decuit dotem Spiritus-sancti, scilicet aquam sanguine Christi conjungi: quia etiam tabes in sanguine cujusque hominis est. Sed admoneo te, ô paterfamilias in monte Sion, ut facias quod sis tuba canens strenue in spirituali populo tui gregis, ut non deficiat in caritate & in obedientia, & in æternum vivens. Et iterum in temetipso undique habe oculos ad aspiciendum justitiam & veritatem: ita ut anima tua semper vigilet, ne in strepitu hujus sæculi impediaris.

EPISTOLA XIII. RICHARDI abbatis *Sprinchersbat.*

B

Pastoralis curæ pertæsus consultat Hildegardem, eam an retinere aut abjicere debeat.

RICHARDUS servorum Dei in *Sprinchersbat* minister indignus, H. congregationi S. Ruperti sanctissimæ & Deo dignæ dispensatrici post hujus mundi terminum supernæ civitatis recipere consortium.

Quod litteris vel ipsi sane præsentium latori pro me nunc vestræ sanctitudini interim præcepi assistere & loqui, hæc causa est, quia ego ipse per me atque pro me venire quidem volens, sed non valens, dies fateor & annos non paucos hactenus in vanum hæc cogitando consumsi. Nam quantum certe & ex quanto magnificæ sanctitatis vestræ præsentiam & collocutionem ab initio semper desideraverim; ipsum nunc cui nuda & aperta sunt omnia; non fallaciter, sed vere & veraciter Deum testificor. Infelix igitur ego in dispensanda vel administranda cura pastorali constitutus, viribusque nimirum tam mentis quam corporis prorsus pæne destitutus; quia ad hæc D dispensanda vel administranda, me satis inutilem, debilem & imparem conspicio. Dolere tantum & flere, & de corpore mortis hujus liberari magis ac magis desidero. Nunc itaque, sanctissima & inter feminas benedicta, per vos Dominum quærere de causa mea, ex more Dominum cupio consulere, & an mihi jam ab hac ipsa occupatione & dispensatione potius cessandum & desistendum sit. Si id liceret, per vos maxime vellem cognoscere & investigare. Litteris ergo sigillatis more & clausis, hujus rei tenorem me, quæso, causa Dei quantocius rescire facite, & mœrens cor meum consilio & auxilio vestro in Domino lætificare.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad portandum strenue onus sibi a Deo impositum.

AUdi mystica Dei. Dominus qui possidet familiam sibi subjectam, cum aliquem de eadem familia eligit, dans illi locum sanctificationis, ut onus suum secum portet: ita tamen quod ille se excusat, quod non sit dignus onus illud sufferre: tunc si Dominus suus eum in hoc non audit, quia B sibi placet ut onus illud ferat, Dominum suum non commoveat; sed quantum prævalet illi humiliter obediat. Quod si postea in eadem causa ullus defectus alicujus utilitatis propter imbecillitatem sensus & scientiæ illius subripuerit; ipsi non oberit; quia Dominus suus illud providebit. Nunc, pater & amice, in vice Christi respice ad sermonem istum & audi: Os enim tuum cœleste est, & mens tua cum nube floret: unde radix tua ascendat; ac Dominum Deum tuum adora, & indue loricam, atque militare contra bacchantia vitia, lasciviam fugiendo & avaritiam non amplectendo. Deus autem quem occulte invocas, in amore tuo suscipiet te.

EPISTOLA XIV. CUJUSDAM abbatis.

De collatis Hildegardi donis, quorum ipse testis fuit, Deo gratias agit, ac fluctuanti petit consolatoria verba dari.

PAuperis prælati habens officium, dominæ & matri suæ, H. de S. Ruperto in singulis intimæ dilectionis & orationis affectum.

Sicut multitudo fidelium proclamat, non est mirum quod Deus requisitus a vobis invenitur & appareat vobis, quia fidem non fictam habetis in illum, & quod majus est, ejus favore & gratia integritatem pueritiæ ipsi consecrastis, & ex tunc in sanctitate & justitia, utpote vas electionis hactenus coram eo vixistis. Et proculdubio qui vos tales conversari constituit, & quod præcipuum est, qui arcana mysteriorum suorum per vos innotescit, dignam quoque exauditione judicat, pro quibuscumque in nomine ejus petieritis. Et certe quæ erga vos sunt, quæ & audivi & ex parte vidi, absque ulla ambiguitate divina & sancta esse credo, & nulla ratione de his possum dubitare, cum sciam nihil Deo esse impossibile. Deus namque sicut per viros prophetantes, sic & per sanctas feminas secreta divinitatis suæ pandere aliquando voluit & potuit, testante Johel: *Effundam*, inquit, A *Spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & super servos & ancillas meas effundam de Spiritu meo.* Porro legitur Deboram, Oldam, Annam matrem Samuel, Elisabeth matrem S. Johannis Baptistæ, aliasque mulieres Deo devotas Spiritum prophetiæ habuisse, & tamen conjugatas fuisse: quanto magis vos omnino carnis fragilitate expertem, a puerilibus annis pudicitiam Deo servantem? Immensas gratias, Domina, omnipotenti misericordiæ refero, quod tantumdem ad beatitudinis vestræ notitiam pertingere promerui: unde & materna viscera humiliter pulso, quatenus verba consolationis per scripta vestra ad me dirigatis, & multum in procellis fluctuantem, sicut & sæpius viva voce fecistis, ita etiam & nunc ex scripto ad confirmationem memoriæ erigatis.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Sub quibusdam figuris eum ad bene operandum hortatur.

C MEns tua niveæ nubi similis est, quæ aëriam nubem in qua sol fulminans transcendit, & etiam interdum similis est turbidæ nubi, quæ tempestatem portat. Nivea enim nubes tædium vagantis mentis est: aëria autem nubes puram scientiam per patientiam quæ fidem habet intendit; sed turbida turbulentiam multæ tristitiæ in inquietis mentibus portat. Nunc disce quod nivea nubes aerem aquilonis habet, qui omnem viriditatem arescere facit, & de quo flores cadunt. Nunc tu ista fuge, & in puro aere sta & permane, ac in vita quam D nescis creatoris tui memento, nec illum fugias, cum eum videndo non cognoscis. De vita etiam illa spiritus tuus redolebat, qui anima nominatus est, quando anima de ipsa processit. Anima namque opera ponit & probat, & sive bona sive mala sint, & eisdem operibus Spiritus fortissima vi molendinum est. Tu autem ædificium bonorum operum ædifica, ut cum circulus animæ tuæ fuerit otiosus, ædificium istud inveniat; quod si non invenerit in ruinam vadit. Unde quoque strenue vigila, antequam umbra obitus tui appropinquet. Igneus Spiritus-sanctus in hoc te adjuvabit.

E

EPISTOLA XV. H. PRÆPOSITI de Flanheim.

Precibus ipsius se commendat.

SAnctæ & venerandæ in Christo matri dominæ H. de Pinguia, H. de Flanheim, præpositus licet indignus multam orationis & obsequii devotionem.

Cordium inspector Deus novit, quam libenter sanctitatem vestram obsequiis honorarem; si ordinatione divina locum & facultatem acciperem. Interim igitur, accepta sit vobis quæso devotio mea; & sicut dudum verbo rogavi, orate pro me ad Dominum, ut vobis revelet quæ circa me sunt, quatenus de bonis reddere gratias; de malis vero dignis pœnitentiæ fructibus Deo satisfacere merear antequam moriar. Quidquid vero Dominus ostenderit de me, scripto mihi significare dignemini, & orationibus vestris me habete commendatum. Familiarius & amplius vobis scripsissem; si corporis infirmitas non obstitisset.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut ovile suum corripiat, & Deum in purissimo fonte inspiciat.

LUx vivens tibi dicit, ut strenue vigiles, & ne tædium in cophino mentis tuæ colligas quasi alienus sit: ita scilicet velut possibilitatem loquendi non habeas. Deus autem in te requirit hoc, quod possibilitatem habes, corripe ovile tuum. Unde te ipsum accusa quod Deum in purissimo fonte in hoc non inspicis; sed tantum dicis: Deus Deus meus adjuva me; & tamen sic operando eum non tangis. O bone miles, nunc surge quia gratia Dei ad te currit, & in æternum vives: ita quod vivens lapis sis in cœlesti Jerusalem.

EPISTOLA XVI. W. ABBATIS Hegennehe.

Animæ suæ defectus illi aperit, & corporis infirmitatem, petitque utrisque ipsius precibus mederi.

H. Deo dilectæ & sororum de S. Ruperto in Pinguis magistræ venerandæ, W. fratrum in Hegennehe prælatus quamvis indignus, donum scientiæ & sapientiæ & & perpetuæ integritatis præmium.

Ut primum vestræ sanctitatis famam audivi, ad salutandam eam missis vobis litteris meis maturavi: sed quia utrum præsentiæ vestræ allatæ sint, an non incertum habeo, & ideo novas prioribus adjiciens, multotiens mittere non cesso, quousque eas præsentiæ vestræ exhibitas esse cognoverim. Et nunc in his vobis transmissis litteris meis, ad opem orationum vestrarum pauper valde & egenus confugio, quia præter figuram hominis nescio quid de donis altissimi acceperim. Caligat visus, surdescit auditus, inopia loquelæ lingua constringitur, defectu vocis & devotione mentis in divinis laudibus mutesco, tarditate intellectus præpeditur, memoria labilitate exinanitur, superbia animus inflatur, ira accenditur, tristitia constringitur, accidia dejicitur, pusillanimitate & verecundia continue confunditur. Sed his malis omnibus accessit mihi gravis & molesta infirmitas, quam nisi misericordia Dei per te evadam, necesse est mihi per eam post modicum periculum vitæ imminere. Sed quia pius & misericors est Deus, & voluntatem timentium se faciet, peto ut per orationes vestras, hæc omnia mala tam in corpore quam in anima evadam, sublimatoque a me jugo dominationis inimicorum meorum, valde enim aggravatum est super me jugum eorum, mihi aliquam partem de multitudine misericordiarum suarum impendat. Num & mihi servavit benedictionem? mihi obsecro etiam benedicat. Peto etiam vestram sanctitatem, si tamen petere audeo, ut de futuro statu vitæ meæ me doceatis. Hæc autem omnia a vobis quærere ea præsumtio fecit: quia hæc omnia vobis possibilia esse per eum qui in vobis habitat Christum celebris fama divulgavit. Vale, domina, & dignum me Deus faciat tam responsione, quam adjutorio orationum vestrarum. Nam vivum & defunctum sanctis orationibus vestris me committo.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut prælationem fugiat si suis sit inutilis.

LUx vivens dicit: prima causa quam corde tuo sustinuisti flumen dedit, secunda claritatem ostendit, tertia vero quæ est in pastorali cura optima est: ita si oves tuæ vocem tuam audiunt: quod si te non audiunt, prælationem fuge: sic tamen quod rationem reddas de talento tuo. Nam si non potes operari per magistrationem tuam in fratribus tuis, esto similis eis in subjectione. Sed dico tibi: Tu fatigatus es tædio diversitatis vicissitudinum conversationis tuæ mentis: unde magis tibi expedit, ut angustiam habeas pro aliis fratribus tuis, quam te solum in subjectione coerceas. Vive ergo in igneo datore, & ne tardes in vigili sensu.

EPISTOLA XVII. ABBATIS de Vescera.

Dubius an debeat prælationem retinere, auxilium & consilium quærit an curam animarum sit dimissurus.

VEnerabili & dilectissimæ in Christo sorori, dominæ H. F. fratrum de Vescera, videre Dominum Deum in Sion.

Quantum desiderium habeam, quamvis peccator, videndi beatitudinem vestram, hinc æstimari potest, quod longe positus, præsentiam vestram spiritu intueor. Quis enim eam videre, ei colloqui non appetat, quæ, ut cetera sileam, Spiritu Dei infusa, crebro cœlestia arcana eructat. Hujus gratia ad vos præsentia scripta direxi, recepturus, ut spero, solatium simul & consilium super curis quibus vehementer coarctor. Ecce enim ego, qui pro me rationem reddere non sufficio, aliorum multorum curam tremens ago, Dei timore & amore fratrum id extorquente. Cum autem perpenderem me locum prælati tenere, quem factis implere non possem, subito apprehenderunt me dolores ut parturientis: quippe cum longe fatigatio pene omnem scientiæ intellectum mihi subduxit. Ne igitur Domini gregem propter meam negligentiam contingat periclitari, cogitavi curam susceptam derelinquere, & ad alterum locum me transferre. Quapropter suppliciter precor, ut dubiam mentem consilio vestro confirmetis, & quæ sit voluntas Domini super hac re mihi scriptis vestris remandate. Novi humilitatem vestram, quod colloquium nostrum non abhorretis, Domino loquente cum publicanis. Ecce vestrum super hac causa expectamus judicium, quoniam quidquid, Domino inspirante, mihi suggesseritis, id me subire proposui. Vos autem angustiis meis compassa tanto affectuosius Dominum exorate. Abyssus reversa sollicitudinum continuarum circumdat me, & pelagus curarum vigentium pene absorbet me. Miserere ergo, mater, miserere filio ad te de longe clamanti, atque jam prolabentem consilio, oratione, quantocius sublevare curato. Semper valeatis in Domino.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Fluctuantem erigit, certumque facit de gratia Dei.

SEcreta Lux dicit: Tu exterritus es quasi de vento, & dormitas in ligno viriditatis mentis tuæ. Sed homo qui viriditatem interioris cordis sui habet, in excelso parietis ædificat. Pastor autem qui ovile pascit, non habens intrinsecus adjutorium in necessitatibus ovilis sui, sed fatigatus fugit, illi pastoralis cura non proderit: unde idem faciat se similem ovi & non pastori: Tu homo es sicut undans in aquis, qui vix liberatur ne dimergatur: ita quod ubique prudentiam inspicis, sed tamen deficis in viribus, non autem in voluntate; unde & gratia Dei ad te resplendet.

EPISTOLA XVIII. N. ABBATIS in Elvestat.

Causatur quod sæpius scribenti non rescripserit, oratque ut angustiis circumdatum relevare dignetur.

DOminæ suæ & magistræ H. frater N. in Elvestat, inops & pauper una cum grege sibi commisso perenni virginum admitti collegio.

Multis vos sæpe pulsavi litteris, multa vos præsentialiter petitione conveni, numquam a vobis uti promisistis litteras extorquere potui. Numquid quod credi nefas hoc generis mei non admittit vilis natio aut personæ abjectio, aut forsitan, quod magis credi potest, nulla meritorum intercessio? *Sapientibus*, ait Apostolus, *& insipientibus debitor sum*, & ipsa Veritas: *Sinite parvulos venire ad me.* Numquid apud te, mater, est personarum acceptio? absit. Nunc autem sæpius ad te clamantem vel semel me pauperem exaudi, & Dominum nostrum pro misero exora: quatenus servulum in te confidentem multis & variis tribulationibus & angustiis circumdatum relevare dignetur.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Videtur illum hortari ad celebrandum sæpius.

SErena Lux dicit: qui dat verba ruminandi dicit: ô homo, tu habes fiduciam cogitando in filium Dei: sed tamen dubitas cibum illum frangere, quem ipse comedere vis indictante mente tua. Quomodo & quare circuis diversa cribrando & undique aspiciendo, ubi inveniatur res illa quæ in cerimonia fit. Quare facis hoc? Deus ædificat in quacumque bene & juste operante causa. Surge ergo ad Lumen & in æternum vives. Nam Deus habet sibi holocaustum in instrumento suo. Beatus est ille qui Deum semper tenet in omnibus causis suis, quia diabolus illum numquam decipiet. Vive ergo tu, ô homo, & esto victoriosus in umbroso mundo.

EPISTOLA XIX. H. ABBATIS in Selbolth.

Ut pro calamitatibus & miseriis suis Deum orare non dedignetur.

HILDEGARDI venerabili omnipotentis Dei famulæ, H. humilis & modicus provisor in Selbolth omni gratia di-

vinæ largitatis affluere, & post hæc omnium A regum Domino Jesu-Christo in cœlesti talamo copulari.

Benedicta omnipotentis Dei misericordia, quæ in his temporibus iniquitatis, tamquam lampadem fulgentem in tenebris te suis donavit fidelibus consolandis. Famam igitur tuæ beatitudinis per multum temporis audiens, & jam dudum vera esse quæ dicebantur cognoscens, in tantum tuæ beatitudini congaudeo & condelector, ut licet nulla sit in conspectu Dei petitio mea, tamen quod stultitia & fatuitas videri potest, memoriam tui semper habens in orationi- B bus meis, id petens, id optans, ut collata tibi misericordiæ suæ beneficia Dominus in te semper custodiat, & custodienda in te semper magis & magis adaugeat, sanctorumque suorum in æterna gloria te sociam faciat. Sed quoniam præsentiam tuam, cujus magno teneor desiderio, corporaliter adire nequeo, per præsentes litteras, in quantum valeo, supplex & humilis adeo & almitatis tuæ pedibus sæpius sæpiusque miserandus advolvor; quatenus pro calamitatibus meis & miseriis Deum omnipotentem attentius exorare non dedigneris. Ne- C que enim dubito, quin omnia quæ volueris, apud habitatorem tui sancti pectoris Spiritum-sanctum obtinere possis. Sed nec de hoc ambigo, quin omnem statum meum, & omnia quæ circa me aguntur, præterita, præsentia & futura, per præsentes litteras ipso revelante cognoscas. Unde si ullo modo vilitas parvitatis meæ id petere præsumit, pedibus sanctitatis tuæ toto animo & corpore submissus deprecor, ut pro eodem statu meo sive ammonendo de præteritis atque præsentibus, sive præmonendo D & cautum faciendo de futuris & vitæ meæ fine. Si id contrarium tibi non sit, per scripta tua animam meam lætificare ne dedigneris.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Fluctuantem hortatur ad humilitatem.

GRatia Dei induxit te ad aquas potationis, & mens tua non ædificata est in hac ædificatione in qua es. Unde provide castellum mentis tuæ, discernens quæ E & qualia sunt opera tua: quoniam interdiu in bona intentione ad Deum aspicis, quasi sanus sis in anima tua; sed in mixta nube es, quando scissuram mentis tuæ habes in tribulatione suspiriorum & molestiarum propter constitutionem laboris tui. Aliquando etiam mens tua in altum vadit, velut utilis sis. Proba ergo te ipsum & habe viventes oculos in opere, & prosterne te in terram quasi te nescias & vives: quia Deus non habitat in illo habitaculo quod in se ipso stare vult, sed amat domum illam quæ se nescit, & dat illi unguentum optimum, unde sit tibi bona & salutaris vita.

EPISTOLA XX. H. PRÆPOSITI in Herde.

Gratias agit quod etiam infirma monasterium suum visitaverit, & precibus ipsius se commendat.

H dominæ suæ beatissimæ, & si audet dicere matri carissimæ, H. in Herde præpositus licet indignus, & sanctitatis ejus devotissimus famulus, cum suis omnibus subjectionem orationem & devotissimam servitutem.

Quas gratiarum actiones, domina & mater sanctissima, vestræ condigne referre poterimus pietati, quæ ad visitationem nostri monasterii, nec imbecillitatem nimiam corporis vestri attendere voluistis, nec difficultate itineris præ nimia cordis vestri dulcedine abhorruistis; & rursum iterata visitatione nos lætificare studuistis. Nescit enim tarda molimina Spiritus-sancti gratia. Proinde vos, summi Regis sponsa dilecta & prælecta, quæ ab ipsius sponsi clementia digna estis audire specialis laudis præconia. *Ecce*, inquit, *tu pulcra amica mea, Ecce tu pulcra, oculi tui columbarum.* Vos, inquam, quæ multigenis virtutum coronata sertis, inter filias Jerusalem sicut lilium inter spinas, bonus & suavis odor Christi redoletis, sicut luminare cœli inter tenebras hujus sæculi vitæ & sanctitatis compositionis refulgetis, nobis peccatoribus spei consolationem ingeritis, dum vestræ maternæ visitationis gratiam totiens nobis prætenditis. Licet enim nos consortes publicani illius evangelici oculos nostros ad cœlum levare non simus digni: tamen dum per organum oris vestri, vocem illius qui in vobis habitat audire meremur. Domini Christi, facti sumus sicut consolati. Proinde Christo Domino, qui nos indignos per vos consolari dignatur, humiliter gratias referentes genua flectimus, vos quoque dominam & matrem nostram humili prece deposcimus: quatenus ei qui vos in cubiculum mysteriorum suorum introduxit, preces pro nobis peccatoribus dignemini fundere, quo vestrorum meritorum intercessione, nos & a peccatis & ab hostibus clementer dignetur eripere, & de ærumnoso hujus sæculi naufragio ad æternæ beatitudinis & securitatis portum una vobiscum perducere. Præveniat vos Dominus in benedictionibus dulcedinis, & orantem pro nobis exaudiat pater totius consolationis. Sanctarum quæ vobiscum & sub vestro magisterio fideliter serviunt Domino nostro Jesu-Christo conventum humiliter per vos salutamus & earum orationibus suppliciter

supplicitеr nos commendamus, & rescripta A vestra omni devotione desideramus.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ut in loco suo stet & vagationem fugiat.

HÆc dicit ille qui bonum & suavem intellectum infundit hominibus: Suavissimus odor donorum Spiritus-sancti adest fidelibus hominibus: ideo in quocumque loco sanctimonia est, ibi potest homo restaurari ad vitam in naufragio mundo: unde, B ô probe miles Christi, salvationem animæ tuæ require, dum fons vivus animum tuum infundit suavi infusione, quia dubietates quas statuisti in animo tuo non operantur in te securitatem. Ergo in loco tuo sta, ibi amans primum datum, quod tibi desuper datum est, cum anima tua in rectitudine iterata est; quoniam utilitati animæ tuæ non convenit, ut aliam vicissitudinem quæras, sed fuge vagationem hanc, ne mens tua in tremore confundatur. Nunc talis esto C ut amicus Dei fias, & non fuge cerimonias Dei, & Deus salvabit te.

EPISTOLA XXI. H. HAMELENENSIS monasterii provisoris.

Gravi pressus infirmitate optat rescire an laborum finis sit proximus.

HILDEGARDI Pinguensium gemmæ, Christi veræ sponsæ, regulari quoque disciplinæ informatæ, H. in Augustini re- D gula *Hamelen* indignus provisor, devotæ precis non abstinentiam.

Longævi temporis intervallo spiritalis caritatis, demum corporis mei ægritudo crebra præsentiam tuam sæpius adoptavi. Novisti enim, filia Christi, dum tibi præsentiam meam quondam exhibueram, eximium corpori meo inhærere languorem, quo nondum cessante, die noctuque non modice torqueor, velutique humana fragilitas divinæ ultionis est cœca, si ob benefactorum increscentiam in morbum seu tentationem inciderim non novi, & gratia Dei E sum id quod sum, quia pondus parvi laboris tam in vigiliis quam in orationibus pro diversis rebus omnipotenti Deo exhibere non cesso. Finem laborum, si licet, sanctissima, ut remandes imploro. Et te matrem filiarum tuarum pietatis auxilio fisus, in domini opis postulationem internuntiam esse deprecor, pietatis tuæ auxilium peto, precibus tuis meum erui languorem rogo. Multum enim valet deprecatio justi assidua. Ego vero peccator non modicus in infirmitate corporis animæque periculose obrutus, explicare multa nequeo. Scripta mihi visenda quæso mitti, si qua sunt in divinis agenda mysteriis delegari. Vale, mi domina, & pro me Sponsum tuum exora.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ut ad Deum recurrat.

QUi est, dicit: Rex videt scalam quæ obtenebrata est in vicissitudine pestilentiæ. Et sol effulsit; & obtenebrationem illam scidit. Et hoc regi placuit, & dixit: Hæc figitiva scala in fatigatione est, quia interdum ad ardua scandit, & interdum obtenebratur. Talis est mens tua, ô homo, in die sciscitationis animi tui, ascendis in lato gaudio ad me, & iterum in nociva pestilentia colis cadentem morbum, quasi non exquirenda sit causa salutis. Impossibile est quod cinis immobilis sit. Aspice ad me, & semper require unguentum medicinæ in die & in turbine, & in æternum vives. Puram legem cole, & dubietatem fuge, & Deus salvabit te.

EPISTOLA XXII. H. ABBATIS in *VVadego.*

Orat ut si corpore non possit, saltem litteris se visitet.

DOminæ H. sponsarum Christi quæ sunt in Pinguia venerabili magistræ, H. in *VVadego*, prælatus quamvis indignus, orationem cum affectuosæ dilectionis obsequio.

Caritas sine affectu frigido igni simillima videtur. Nam sicut ignis sine fervore ferrum ferro conglutinare non valet: ita & caritas sine affectu numquam efficere potest, ut credentium sit cor unum & anima una in Domino. Caritas vera ipsa est affectuosa. Hæc animam adhærere Deo facit, ut unus cum eo Spiritus efficiatur. Hæc velut unificum gluten mentes fidelium connectit, ut sint unius voluntatis in Deo, facitque gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Hæc certe, Domino largiente, recordationem sanctitatis vestræ in suavitate sancti amoris jocundam mihi facit. Ipsa in celebratione divini officii memoriam vestri cordi meo semper insusurrat. Ipsa etiam crebris suspiriis, affectum meum mihi exoptat. Et multo utique tempore desideravi facie ad faciem vos videre, & ore ad os loqui, & ad familiaritatem vestram pertingere, ut ædificationem aliquam & consolationem a vobis aliquando habere possem. Nimis enim infirmus sum intus in anima mea & curatione multa opus habeo. Igitur quia & in vobis & in dilectione qua vos

diligo fiduciam magnam habeó , rogo A ut quandoque me visitare non negligatis. Quod si fieri nequit præsentia corporali, cum placuerit vobis, fiat hoc scripto, semper autem orationum vestrarum subsidio.

RESCRIPTUM S. HILDEGARDIS.

Ut caveat ab inimicis & pœnitentiam agat.

QUi non silet, sed acute omnia aspicit, dicit: Cum sapiens vir per desideria sua in excelso monte civitatem ædificat, B decet ut in magno studio præcaveat, ne inimici ipsius ædificium ejus in multis terroribus destruant. Audi ergo, ô fili, serva sollicite templum tuum, ne inimici tui possint destruere civitatem Dei in te. Qui rutilat in pectore suo propter timorem Dei, quatenus peccata sua plangat in vultu mentis suæ, hic probus miles est, & a Deo accipit responsum hoc. O fili care, bonum gustum in te habeo & in te delector. Qui vero pallidam faciem in sua mente habuerit, sic dicens: nescio quid sim, vel quid sint alii sodales mei, hic probus miles est, sed C in tædio deducit animum suum; & huic tale responsum do. O homo, tu nescis quid dicis; sed primum peccata tua plange, & postea fratres tuos quantum possis terge, atque patientiam habe, quoniam Deus peccatores vos omnes videt, sed tamen pœnitentiam facientes, non spernit. Idcirco in Deo vive ac materna felicitate ambula.

EPISTOLA XXIII. N. PRÆPOSITI in *Underestlorf.*

D

Ut consolationis auxilium sibi impendat.

N. Dei favente gratia dictus præpositus in *Underestlorf*, sorori HILDEGARDI & magistræ in Monte S. Ruperti, in spiritu fortitudinis abundare.

Vestræ piæ opinionis devotio, multorum maxime religiosorum mentes affecit, & quadam sanctæ dilectionis suavitate indulcoravit. Unde pro gratia vobis divinitus collata, grates summo referimus bonorum E omnium largitori, qui fœmineo pectori robur immisit virile, non solum ad devitanda flagitia vel facinora, sed etiam impendenda indigentibus necessaria consilia, simul & auxilia. Sed quia occupatis auribus vestris loquimur; in longum protrahere sermonem non audemus. Rogamus ergo clementiam vestram, ut auxilium consolationis vestræ nobis benigne impendatis.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Sub figura hortatur ad timorem & fortitudinem.

QUi est ostendit mihi hæc dicens: dic homini isti: ô homo video te quasi ligneum tabernaculum de manibus artificum factum, ad cujus januam duæ imagines pulsant, altera plena oculis nigros capillos habet, & nomen ejus Timor Domini, & tibi dicit: volo in te sanctificationem cum hostiis facere. Cede ergo mihi & cubiculum tuum intrabo, atque bonum gustum musco & aromatibus tibi faciam. O miles, cave ne sis tardus cum ovili tuo currere, & vivente oculo id ad rectitudinem ducere. Sed altera imago quasi tuba canens in candida nube velut circulum nubis habet, & nomen ejus Fortitudo, & ad te sic dicit: He, he, he, quare dormis in scientia tua, quasi rusticus in moribus suis, qui libenter tacet, nec militare vult in lorica, galea, gladio, & hasta? Resona ergo quasi tuba per multas aquas, & non sile, & adjuvabo te cum sodalibus meis, atque sta in pariete templi, nec sis formidolosus propter inquietudinem ventorum; sed disce ut sis columna in palatio regis. Fuge quoque duas linguas, quæ sunt vulnera animæ; sed loquere ubique in veritate secundum similitudinem solis & habitacula nostra libenter in te parabimus.

EPISTOLA XXIV. FREDERICI præpositi Vallis-Dei.

Ipsius orationibus se commendat.

FREDERICUS gratia Dei in Valle-Dei præpositus, licet indignus, H. Christo devotæ famulæ, benedictionem accipere a Domino & misericordiam a Deo salutari suo.

Gratias Deo quam intimas persolvimus, quod in ipso valetis, quod virtutum decore floretis, quod dilecto ex dilecto una cum commissis vobis sororibus toto cordis affectu innixæ estis: quia confidimus in Domino, quod apud ipsum nostri memoriam habeatis. Multis autem negotiis præpeditus sum, quod juxta placitum, nuntium non misi: unde rogo ne gravetur dilectio vestra, nunc per præsentem latorem solvere quod promisistis, ut ex hoc mercedem a Deo acquiratis. Vos una cum sororibus imploro universis, ut apud Christum mei memores sitis.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Sub figura dehortatur eum ne suos deserat, sed eos potius adjuvet, & pœnitentiam agat.

NUnc tibi dico: homo qui vineam aut saxosum habet agrum, & intra se dicit: Laboriosum est hic laborare, ac sic eos reliquit, tædiosus laborator est. Sed cum tempus fructuum advenerit, Dominus ejus ad ipsum dicet: Vade ad campos, & quære B fructum in floribus, qui interdum florent, ac interdum arescunt; sed ibi nihil invenit. Audi. Vinea sacerdotale officium est. Qui autem virgam correptionis in populo gravi habet, hic saxosum agrum possidet. Quem ista fatigant, intra se dicit: Illa vita est aliena vita, ac ista vita mihi melior est. Et sic quod hoc tempore excogitat, hoc tempore derelinquit, sicut flos qui arescit. Sed si tu ista faceres, tibi dicendum esset: Sicut villico qui de villicatione sua coram Domino suo diffamatus est, & qui de abjectione sua intra se cogitabat, ac unicuique minus scribebat C quam deberet, unde Dominus suus ipsi dixit: *Filii hujus mundi sapientiores filiis lucis in generatione sua sunt.* Primus angelus cadens in pœnitentia suspirare noluit, nec ut alii suspirent permittit. Sacerdos autem erigat se, & alios festinet adjuvare: Nunc hæc provide, & in sapientiore parte cum filiis hujus mundi mane: quia si secundum cogitationes tuas quæ in te volant faceres, in utraque parte deficeres, & in pœnitentia recordareris quid deliquisses. Tu autem cum populo isto mane, & eum non D relinque, ut in æternum vivas.

EPISTOLA XXV. N. ABBATIS in *Rappenberh*.

Ab ea consilium petit de præsenti statu ecclesiæ.

DOminæ suæ reverendæ virgini & sponsæ Christi H. N. prælatus servorum Dei in *Rappenberh*, sanctæ virginitatis & piæ conversationis præmium & coronam perpetuam. E

Fama religionis & Deo acceptæ conversationis vestræ ubique in ecclesia respersa, multos super odorem balsami ceterorumque odoramentorum delectat, quem & nos in cellulis quasi in subterraneis caveis extremi tandem odorari cœpimus. Unde & ego minimus omnium odorem tantum sequi cupiens, ad vos venire disposui; sed in tanto turbine tempestatum & procellarum, qua tota ecclesia nunc quatitur & turbatur impeditus, rebus & corpori timens retar-A datus venire non potui. Rogo autem per eum qui in vobis habitat Christum, ut præsentem litterarum portitorem fratrem nostrum dilectum tamquam meipsum præsentem audiatis. Ad consulendum enim Spiritum Dei qui in vobis habitat, de præsenti statu (*a*) ecclesiæ nostræ eum ad vos direxi. Vos quidem quod Dei est, quod caritatis est, quod pietatis est nobis communicare non dedignemini, ut nos per eum qui in vobis multos consolatur consolati respiremus. Ultra dulcedinem vestram inculto sermone amaricare non præsumimus. Obnixius autem supplicantes vobis, ut non pigeat vos aliqua fratri præsenti indicare, & tandem per pauca in extrema ungula schedulæ rescribere. Cum omnibus vobis a Christo commissis in Christo valete, & mei propter ipsum ad ipsum mementote.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ne tormenta timeat; sed confugientes ad se oves recipiat.

IN aliqua parte in te tenebras video. Quomodo? quia cor tuum illa tristitia implicatum est, quæ dubio circumfertur sicut molendinum, ita dicendo, quæ vel qualis est causa mea? nunc adest tibi, ut aspicias diem, qui primo mane in purissima aurora surgit; sed postea vicissitudine tempestatum circumdatur. Sic est vita tua. Nam si semper prosperitatem haberes, cancro similis esses, qui recte non ambulat: unde permittit te Deus fatigari, quia filium quem pater amat cum virga percutit hoc modo: Veritas de terra orta est, & justitia de cœlo prospexit, hoc est, omnem veritatem Deus per hominem probat, quem de limo terræ formavit. Terra quæ dura & lapidea est vix aratro scinditur, sed bona & mollis terra in gaudio colitur, & in utraque parte Deus verax est, durum & asperum hominem cum labore frangit, sed suavem & benevolum amplectitur osculo caritatis, qui omnia bona opera libenter adimplet, & gratia Dei quæ omnia dura & benevola pro sole justitiæ perfundit, omnes qui ad ipsum per suspiria cordis clamant eum sciendo audit: quia sicut Deus solem constituit, ut omnem terram illuminet, nec tenebras sustineat: ita possibilitas Dei per gratiam suam hanc recusat duritiam, ne illi respondeat, qui ipsum vocat. Ideo tormenta tua ne timeas, quia locum tuum in dispersione non video, sed ligaturam oneris tui Deus sic vult, & oves qui ad te currere volunt, collige. Quæ autem te nolunt, in miseratione tolera, donec te vocent, & in æternum vive.

(*a*) Hic innuere videtur schisma, quod in ecclesia suscitavit Fredericus imperator, cum abjecto Alexandro III. legitimo pontifice, Victorem IV. antipapam in sede Petri poni procuravit.

EPISTOLA XXVI. G. PRÆPOSITI S. Victoris Moguntiæ.

Multis obvolutus peccatis quærit utrum sibi supersit spes salutis.

H Divinæ contemplationis speculo, G. abjectio plebis & præpositus de S. Victore in Moguntia, si quid valent contriti & humiliati cordis suspiria.

Super bono vestræ opinionis odore illectus, & in spem salutis ex profunda iniquitate animatus, miserias meas in conspectu almitatis vestræ exponere & deplorare, hinc auxilium & consilium quærere piæ præsumtionis Spiritu aggrediar. Quantum enim miseriarum inciderim, quantum ruboris & confusionis exceperim, quantum lacrymarum effuderim, vix sermone effari potero. Sed non mirum. Cum enim tot flagitiis & immunditiis animus corpusque polluerentur, justissimo & benignissimo Dei judicio, si tamen fas est fateri, dignum correctione divina licet non condignæ passiones sequebantur. Nam sæpius abominabili iniquitate tam factis quam cogitationibus lapsus sum, quæ vos, Domine, Spiritu-sancto revelante, melius scitis. Quapropter non omnia recte aguntur circa animum meum, quæ non est necesse scribere. Spiritus enim docet vos omnia. Ergo vestræ sanctitatis pedibus advolutus, cum sim pulvis & cinis, humillima devotione posco, ut super me consolatorem & liberatorem animarum nostrarum invocetis, meque scire faciatis, an mihi sit spes salutis, an prædestinatus ad vitam aut præscitus ad mortem. Sed quæso ne reputetur mihi in stultitiam hæc præsumtio. Ceterum Spiritus-sanctus, qui habet in vobis mansionem, tribuat vobis secundum fidem & humilitatem meam respondere ad omnia votis meis. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ad surgendum animat, hortaturque ut declinet a malo & faciat bonum.

LUx in serenitate dicit: Quidam ascendit & in turbine vadit, unde memor esto, fili, ut recta itinera facias in gustu boni intellectus, sicut psalmista dicit: *Declina a malo & fac bonum, inquire pacem & persequere eam.* Sed etiam collige ad te bona, quatenus anima tua non deficiat, quia Deus non derelinquit justos, sed in sua pietate suscipit peccatores. Unde elige tibi rectas vias & in æternum vives, purosque oculos habe in mente, ut illusio non decipiat te. Nam inter spinas sedes & undique circumspicis, & ad te diversas res colligis, ac

A benevolentia in te manet; sed tamen in operibus tuis quidam defectus est: unde nunc surge, & ne tædium habeas, ut de spinis surgas, ne te suffocent, quia Deus non delectatur in opere illo quod inter spinas ædificatur. Ergo, ô fili Dei, cito surge, antequam tibi sol occidat.

EPISTOLA XXVII. S. PRÆPOSITI in Confluentia.

B *Cum omnia quæ de ipso prædixerat S. Hildegardis sint impleta, quærit consolationem super his quæ foris & intus eum premebant.*

H In Christo dilectæ, S. fratrum in Confluentia præpositus quamvis immeritus, salutem in Domino.

Quia in omnibus tribulationibus meis semper tuis consolationibus me mercasti, & cuncta jam sunt impleta, quæ mihi prædixisti; quæso, ut & nunc misericordiæ Dominum in cunctis quæ me foris & intus C premunt consolari deposcas; & si quid de me vides, & maxime si a benigno JESU aliquam spem in futura vita audeam sperare, ô dilectissima & amantissima, transcribas. De reliquo autem scias, Dominum quam intimis precibus me orare, ut ante mortem meam a peccatis meis digna pœnitentia me convertam. Vale.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

D *Occulta esse Dei judicia, qui parentum etiam peccata in quarta generatione punit, ceterum speret in Domino.*

O tu, qui factura digiti Dei es, corrige vicissitudinem morum tuorum, & non extende te in ventilationem mentis tuæ, de qua te non potes excusare: quia Deus omnia prævidit. Sed Deus non jubet ut judicia sua super te edisseram, sed ut pro te orem. Quoniam quædam ante peracta opera parentum tuorum nunc habent oculos ad vindictam: quia Deus etiam flagella sua aliquando extendit ad tertiam & quartam E generationem. Confide tamen in Domino, quod te liberet de manu gladii inimicorum tuorum. De salute autem animarum magis loquor quam de casibus hominum, & ideo multotiens de his sileo: quia Spiritus-sanctus non effudit manifestationem in confusione criminum populorum; sed justum judicium. Nunc Deus ponat te in prædium vitæ, ut in æternum vivas. Et dico nullum pondus in ponderibus adæquandum est diebus, mensibus, annis, vel aliis temporibus, quæ a Deo ordinata sunt. Sed tantum vivus Deus, qui Rex regum est, & cujus judicia justa

sunt intime exorandus est, ut peccata peccatorum absolvat per orationes illas quæ in Spiritu-sancto exquisitæ sunt: quia multæ occasiones seipsas in stultitia decerpserunt, sicut idola per strepitum incredulitatis voluerunt, quod in irrisionem populos eduxerunt.

EPISTOLA XXVIII. A. S. ANDREÆ in Colonia præpositi.

Tentatus interius & exterius ad ipsam recurrit sciturus quid sibi faciendum incumbat.

H. Dominæ & matri carissimæ, A. sancti Andreæ in Colonia præpositus immeritus, semper in Domino valere.

Quantis tentationum tribulationibus intus & exterius angustietur anima mea, tam ex verbis meæ præsentiæ, quam ex revelatione divina, carissima domina, nosti. Nunc igitur quia deficio, & nullum profectum, quantum ad Deum, in me video, scripsi ad te dominam meam, paratus facere quidquid mihi sive revelatione divina, sive consilii tui sapientia præceperis. Ne paveas, nec celes, nec iniquitatem meam abscondas, obsecro, pauperis animæ meæ, quantulumque timeo, & me totum in profundum dimergi pavesco. Quapropter intercede & ora pro paupere anima mea, valens in Christo, mater carissima, Dominus tecum & cum omnibus tuis.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad bona opera facienda.

Lux quæ tota vivit dicit: ô tu homo, audi: Quædam vallis erat, quæ interdum aruit & interdum floruit, nec stabilis fuit in herbis quæ utilitatem proferunt; sed pulcra erat hominibus ad videndum, & non multum utilis ad refectionem. Sic est mens tua. Nam cum temetipsum inspicis, ita quod cogitas quod non sis fortis in bona conscientia tua, mox arescis, quasi spem non habeas: & cum postea surgit mens tua quasi mons myrrhæ & thuris ad timorem ascendens, velut mortuus sis in temetipso rixando cum tremore vires, & tunc ita oras dicens: nimia sunt crimina mea in vulneribus peccatorum meorum. Sed deinde tabescis in plateis, id est, in propria voluntate tua, & properas ad sæcularia, & non perficis bona opera, temetipsum in eis exercendo. Sed in tali opinione est æstimatio tua dicens: volo bona opera facere; sed bona opera sic non accipiunt formam claritatis in te; ita quod in peccatis tabescas. Clama ergo per bona opera, & Deus suscipiet te. Audi, Vide ut arescas in malis, & ut virescas in bonis. Clama incipiendo Deum videre in bona voluntate, & opera bona fac in perfectione. Qui bonum operatur Deum videt, sed qui opinionem boni habet, est quasi speculum, in quo forma aliqua fulget; sed forma illa in eo non est. Ideo surge, & incipe bona opera, & fac ea in perfectione, & Deus suscipiet te. Sed tu respondes: Curam sæcularem habeo. Quæ est hæc conversio? Sed ego ostendo tibi ut habeas misericordiam, & benignitatem, ac virtutem quæ conculcat superbiam, & ut manus porrigas deficientibus, & in plenis doloribus jacentibus, & ut parcas delinquentibus in te. Ita ne pascas culturam idolorum, quæ est avaritia, & ne verberes faciem Dei, scilicet felicitatem quam Deus alii dedit, ne per invidiam occidas, & vives.

EPISTOLA XXIX. A. ERPHORDIÆ præpositi.

Commendat illi præsentium latorem.

Dominæ H. sponsæ Christi dilectæ, A. Erphordiæ præpositus, licet indignus, devotæ orationis & obsequii affectum.

Gratiarum actiones sanctitati vestræ longe lateque respersæ assurgere non cessamus, quæ tam dulci litterarum salutatione quamplurimos salutat. Desiderio namque desideramus videre vos, & benignissimis consolationis vestræ verbis quandoque jocundari, & vultus vestri præsentia flagrantes per vos lætificari, intimo corde oramus. Divina ergo clementia, quæ tam sanctum tamque magnificum opus in vobis incœpit, divinitus perficiat, & ejusdem bonitatis vestræ per assiduam orationem vestram nos participes efficiat. Nunc igitur litterarum latorem, scilicet familiarem nostrum, amore Dei & pietatis vestræ iter ad vos facientem dilectioni vestræ fidelissime commendamus, quatenus a vobis clementer susceptus, Spiritus-sancti per os vestrum loquentis verba per vos audire mereatur.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut purum habeat cordis oculum, & declinet a peccatis.

Deus prævidet te quærens sacrificium de corde tuo in simplicitate, quoniam ipse verax est, nolens duplicitatem in via una quæ fides est inter proximos, sicut & oculus Dei in simplicitate inspicit felicitatem hominum. Hoc tibi Deus concedat, & liberet te ab omni tempestate flagrantium vitiorum. Fac ergo oculum cordis tui purum. Nam quasi lassus & quasi derelictus

es de domo illius qui te creavit; sed revocaberis inter alienos, & ideo cessa a peccatis tuis, quoniam Deus non vendidit te in perditione; sed requirit te in perdita ove, quæ revocata est ad vitam. Cur dubitas quasi non sis in salvatione? Quære ergo Deum in angustia & in dolore animi tui & vives.

EPISTOLA XXX. H. DE DOMO (a) in Moguntia præpositi.

Cupit ab ipsa rescire quid in se displiceat Deo & quid emendandum.

HOmni honore dignissimæ dominæ. H. de Domo in Moguntia præpositus, & peccator sordidus, quidquid servus & filius dilectissimæ dominæ & matri suæ.

Animus meus æstuat & veretur, æstuat, ut loquatur, sed sapientiæ & eloquentiæ tuæ magnitudinem veretur. Tibi enim cumulata felicitate concessum est & sentire sapienter & proferre utiliter. Stillantium auctoritas scripturarum sedem invenit in te, manet apud te, de te facit armarium. Accedit ad hæc quod disciplinæ dotibus approbata, decus ecclesiæ, populorum exemplum effecta. Utinam mihi desuper datum esset assidue tibi adhærere, semper audire te, tuo consortio sine intermissione refoveri. Tum denique non essem fraudatus a desiderio meo, quia semper desideravi audire te. Unde quidquid sibi displicet in me, & quomodo depellere valeam a me, ipso Deo ac Domino nostro donante, tuis litteris insigillatis denuntiare mihi digneris obsecro. Valeat in æternum sanctitas tua, valeant ac fideles permaneant omnes filiæ tuæ præcordialissimæ sorores meæ.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut bonis operibus dignum se reddat Dei protectione.

MYstica Dei hæc verba proferunt: O homo Dei per ligaturam legis Deus scit te in nigra vicissitudine aliquorum operum. Sed tamen a longe aspicis, velut in opinione, quasi egredientem lucem rutilantis lucis. Nunc curre ut bona opera facias sine contumelia duplicitatis duarum viarum, scilicet ubi sonus unus est oris, alius mentis. Provide autem ut Deus te amet in bonis operibus, quia ipse porrigit ad te manus protectionis suæ; sed tu infirmus es & fugis. Cave ergo ne abscondas te a protectione illa, ne Deus virga sua te percutiat, quoniam ipse te requirit. Nam itinera illa quæ quærere voluisti non recte prævidisti, quando in cœlum ascendisti. Nunc autem in duabus partibus concuteris, scilicet promissione Dei & diabolicis artibus. Deus enim funem tibi solutum dimittit, ut cognoscas quid sis. Sed tamen omnino non cades in foveam tristitiæ. Nunc autem ora & confide quod Deus non derelinquat te, & aurora cito ad te procedet in liberatione.

(a) Id est ecclesia cathedrali, quæ Domus appellatur gallice *dome*, unde & canonici gallice dicti *domherrs*.

EPISTOLA XXXI. HELDERICI præpositi S. Simeonis Trevirensis.

Laudat mira Dei in ipsa dona, & precibus ipsius se commendat.

HELDERICUS frater de S. Simeone in Trevirorum ecclesia solo nomine præpositus, & ex numero super flumina Babilonis sedentium & flentium, H. filiæ Sion in ipsa Deum deorum quandoque videre.

Multorum relatu propriique corporis mei auditu suavissimum tuæ beatitudinis odorem hauriens, Lætatus & admiratus sum in his quæ dicta sunt mihi. Lætatus, inquam, quia hoc tempore nequissimi sæculi vere in maligno positi, talem sibi sponsam Sponsus ille speciosus præ filiis hominum elegisse cognoscitur. Admiratus vero, quia insolite & inaudito carismate ipsam & in hoc exilio dotare videtur. Quis enim umquam legit vel audivit mulierem indoctam vel penitus illitteratam de profundissima abysso divinorum archanorum tantas eructuationes exhalare, & de fluminibus aquæ vivæ tantam abundantiam sitientibus propinare? Vere mirabilis Deus, vere benedictus Dominus Deus, qui facit mirabilia magna solus. Sed quid mirum, si rationalem & rationabilem hominem organum suum quomodo vult facit, qui etiam brutum animal magistrum magistri fecit. Facit enim quomodo vult Deus, de quo scribitur: *Omnia quæcumque voluit fecit.* Precor autem tuam dilectionem, quatenus ipsa dilecto tuo propensius & frequentius humilitatem meam commendare studeat, eamdem vicissitudinem a me fideliter & indesinenter sciens sibi rependi.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut bonis operibus mortem præveniat.

TU serve Dei attende, ut brevi tempore tuo ab injustitia iniquæ mammonæ te divertas; & in magno studio provide, ut rubiginem peccatorum a te excutias, antequam umbra mortis superveniat, cum plus operari non potes, ne tunc plangendo

dicas: ô væ mihi quia in negligentia inventus sum. Tu etiam patremfamilias attende, qui a prima usque ad vesperam operarios in vineam vocavit, & alios cur otiosi starent interrogavit, cui respondebant, quod nemo eos conduceret. A prima enim usque ad vesperam Dominus operarios vocat, & alios cur otiosi starent interrogat, qui se excusant, quia nemo eos conducat. Sæpe homini contingit, quod a prima ætate sua usque ad vesperam, scilicet ad senectutem in oblivione Dei vivat, & hoc intra se emendare tamdiu cogitat, quousque per gratiam Dei rixando intra se dicit: Quare bona opera non operabar? quia Deus a malo me abstrahere non prohibuit: & ita in senectute sua propter tædium peccatorum pœnitere incipit. Iste in itineribus Domini velut non ignitum fictile vas apparet: quoniam operari non potest, & sic primus ex merito suo per gratiam Dei mercedem accipiet, quam per ætates postea mutare non potest. In pueritia enim & in juventute, ac in matura ætate, homo sæpe malum & postea bonum operatur. Hoc in decrepita ætate esse non potest. Nunc oculos tuos ad vigilandum aperi, & omnes negligentias ætatum istarum considera, & emenda operando, ut in æternum vivas.

EPISTOLA XXXII. H. PRÆPOSITI in *Knethstehtde*.

Quærit quomodo Deum pro peccatis suis placare possit.

H. Qualiscumque Dei gratia præpositus in *Knethstehtde*, venerabili ancillæ Christi, H. Spiritus-sancti gratia confortari, bonoque fine consummari.

Si fieri posset ut præsens essem, & alternatim sermonem vobiscum agere possem, modis omnibus optarem. Ea enim quæ circa me sunt, quæ Dominus solus novit, profusiori vobis relatione expositurus essem, quæ singula breviandi causa præsenti loco committere nolui. Gratiam, dilectissima, quam Pater luminum, a quo est omne datum optimum & omne donum perfectum desursum, vobis prærogavit audivimus: qua scilicet multum confidens, caritatis vestræ dulcedinem opus duxi præsentibus convenire, supplicans attentius quod pro meis miseriis divinam clementiam devotis precibus implorare non desistatis. In multis namque eam me offendisse scio, quod me impune non fecisse sentio. Quia igitur in gratia quam in vobis cognovi, spem potiorem habui, utile existimavi auxilium exaudibilium orationum vestrarum implorare, sperans me recepturum a vobis quodlibet remedium consolationis, quod pro Christo precor facere non omittatis scriptis vestris, A innectentes eisdem quo ordine magis placem offensam divinæ majestatis. Valete in Christo semper.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut ad Deum suspiret, ac cum fiducia ad eum recurrat.

In mystica visione ad petitionem verborum tuorum aspiciebam, & audivi vocem ad te sic dicentem: Arbori te assimilo, B quæ in æstate grossos suos producit, & cujus fructus a turbinibus & nebulis aliquantulum læditur, & iterum ex rore cœli & puro æthere renovatur. Isto enim modo mens tua est, quia cum fiduciam in aliqua prosperitate habes, velut grossos producens, ex vicissitudine morum tuorum quasi ex turbine fatigaris, & etiam ab illis, qui sub onere tuo sunt, sicut ex nebulis læderis. Sed tu ad Deum tunc suspira, & dic: *Ad te Domine levavi animam meam, Deus meus, in te confido, non erubescam.* In te enim spiraculum est, quod Deus infinite C vivificavit, & cui penas rationalitatis dedit. Ideo cum illis per fidem & per bonum desiderium ad Deum vola, ad eum levando animam tuam, & ipsum Deum tuum cognosce, in cujus scientia fuisti, & a quo principium sumsisti: unde eum roga, quod spiramine Spiritus sui bona sua te doceat, & de adversis te liberet. Tu etiam in ipsum confide, ita quod omnia opera tua ante eum ponere non erubescas, & dic sicut filius patri suo dicit, cum delinquens corripitur, quod prolis suæ in ipso non obliviscatur. Ego autem Deum libenter rogabo, quod ab D omni nimietate inquietorum morum & aliorum criminum ac periculorum vobis occurrentium per gratiam suam clementer vos defendat & liberet.

EPISTOLA XXXIII. H. PRÆPOSITI in Bunna.

Cum indesinenter pro ea oret, ipsius vicissim orationes postulat.

Hildegardi sponsæ Christi & magistræ probatissimæ sororum de S. Ru- E perto in Pinguia, H. præpositus in Bunna indignus, servitium cum omni devotione.

Si Dominus solus potens, solus bonus, solus pius, solus misericors, voci cujuspiam peccatoris, quod fide teneo, aurem suæ majestatis acclinare dignatur, indefesso corde & oris mei clamore pro vobis pulsatur. Testor nempe secretorum omnium cognitorem Deum, ex quo primum de bonitate vestra, fama prodente, audivi, quoniam postmodum in vobismet ipsa probavi,

totus in vestram dilectionem pronus fui. Vos A quoque omnium eorum quæ ab inde hactenus vel bene dixi, vel bene gessi, si dignamini, participem constitui. Idipsum igitur a vobis & spero & quasi quodam debito, magis autem pro Dei amore & vestra bonitate exigo. Postremo nec ignis, nec ferrum, nec aqua, nec alterius cujuslibet timoris, aut periculi instantia, sed nec ipsa mors vestræ integritatem dilectionis animæ meæ aut imminere in quoquam, aut summovere ullo modo poterit. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Arguit eum quod sæculum diligat, hortaturque ut desideria sua cum timore Dei in bono opere purificet.

B O Homo, qui sæculum diligis, & qui illud in voluntate tua habes, in comprehensione morum tuorum tempestati similis es, quæ raro pura est, & quæ etiam non multum periculosa est. Hoc tale est; Tu sæpe in rebus tuis a consolatione alienus es, & interdum per tædium & per tristitiam, & interdum per dubium, in omnibus causis tuis opprimeris. Unde surge, & C Deum Israel invoca, dicendo: *Proba me Domine & tenta me, ure renes, & cor meum.* Hoc est proba me, Domine, per fidem & spem, ut fides mihi sit oculus ad videndum, & spes speculum vitæ; & tenta me in bona obedientia ut Abraham, quatenus contra voluntatem meam operer: ita ut voluntatem meam derelinquam propter te, ut intrem in præcepta tua: quatenus diligens amicus tuus fiam; & per hæc ure renes meos, qui ex peccatis quibus conceptus sum inundant, faciens ne me seducant; quia contra me operor, sed ut semper in igne Spiritus- D sancti ardeam, & de die in diem desiderem justitiam tuam; & ut ascendam de virtute in virtutem. Sed &, ô homo, mens tua similis nubi est, quæ grandinem & pluviam non portat; sed quæ per solem dividitur. Tu enim propter securitatem levium verborum & morum, nubem cum grandine sicut iram, & litem sicut pluviam non habes; sed per bona opera in desiderio supernorum claudicas, & ob hoc desiderium tuum cum timore Dei in bono opere purifica, & hoc modo Deum osculare dicens: *Inclina, Domine, aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.* Cum enim E per osculum amoris Dei bona opera Deum tangendo facis, statim ipse aurem suam in desiderium & orationem tuam inclinat, & complet. Sicut etiam per auditum verbum sonat, quoniam in magna inopia es; quia adjutorio indiges, & etiam in magna paupertate, quoniam bonum perficere tibi deest; sed Deus hoc in te perficiat.

EPISTOLA XXXIV. H. ABBATIS.

Ecclesia schismate laborante, quærit quid sibi sit faciendum.

Dominæ H. veræ Dei famulæ de cœnobio S. Ruperti, H. prælati officium habens, quidquid pauperis quamvis peccatoris valet oratio.

Quoniam omnis qui pestifero sauciatur veneno, cervi more ad verum fontem, id est, Christum properans, veneni a se rejicit nociva: ego hujusmodi incommodis oneratus ad fontem quem Deus per Spiritum suum nobis dignatus est revelare recurro, remedium quærens; Scire enim vos non ambigo, quoniam cursim jam interierit pene omnis ante habita religio, quoniam impudenter locum ejus occupaverit odiosa præsumtio. Igitur quoniam ecclesia in apostolica dignitate & nomine claudicat, & ad quod caput suum respiciat veraciter ignorat: quia quisque vagus inde exemplum sumens religionem bonæ conversationis abhorret; hi qui Spiritu Dei aguntur, non minime sollicitantur, quis finis eorum in voluntate Dei esse debeat. Quapropter inito bono consilio ad vos confugio, simulque efflagito, ut quidquid Spiritusancto edocta de hoc vel de meipso sentiatis, mihi rescribere velitis. Vestris enim consiliis in omnibus obedire paratus sum.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Obediendum magistris quamdiu catholicæ fidei non resistunt, atque ad Deum confugiendum, qui ecclesiam suam non derelinquet.

In visione qua ab infantia mea vigilanti oculo in Spiritu meo vidi: per aliam viam quam in hoc sæculo nata sim in altum aspexi, & hæc verba ad te dicere vidi & audivi. Mens tua aratro similis est, quod dura aspera ac mollia evertit & dividit. Tu enim cognoscere, evertere ac dividere illa attendis, quæ in tanta duritia sunt, quod ea perfringere non potes, & quæ in tanta asperitate sunt, quod te vulnerarent si ea tangeres, & quæ in tanta mollitie sunt, quod ea contereres, si illa dire & aspere tangere velles. Duritia namque quæ a sole justitiæ claudicavit, ecclesiam nunc circumdedit, quam tu perforare non prævales: unde in corde tuo ad Deum dic: Domine qui omnia nosti, in magistris meis tibi obedire volo, quamdiu catholicæ fidei me resistere non cogunt. Apostolica etenim potestas, quæ nunc in duas partes divisa est, proprietatem suam ligare recusat, & principes sæculi

sæculi in tanta aſperitate ſunt, quod te A non audirent, ſi eis diceres quod in ſcientia tua juſtum habes, ac diſcipuli magiſtrationum tantam mollitiem nunc ſectantur, quod dubitares, velut ignorares quid cum ipſis facere debes. Magiſter namque ſancta & juſta docere & bona exempla oſtendere debet, quemadmodum etiam Chriſtus fecit, ad quem multi currebant, & a quo multi fugiebant. Ipſe tamen dilectos & electos ſuos ad ſe colligit. Unde qui te per obedientiam oſculantur, & per caritatem amplexantur, in ſummo ſtudio tene, nec eos relinque, alios autem Deo dimitte, quatenus B cum propheta dicas: *Veritatem tuam & ſalutare tuum dixi.* Tu ergo ſpe tua ad unum Deum tende, quia ipſe eccleſiam ſuam non derelinquet. Hæc namque ſpes eccleſiæ eſt, quod ipſa oculata fiat, & ſpes iſta ſecura eſt, quatenus dolor diu maneat, in quo plurimæ congregationes ſpiritualium commovebuntur plurimæ quoque deſtruentur. Ego vero auroram ſicut ſplendorem in te video, quod ſtudium in bona voluntate bonorum operum in te eſt. Turbinem quoque propter has & alias viciſſitudines in te diſcurrentem, qui aliquando ſplendorem in te obnubilat. C Hoc minue, & fiduciam habe, quod in Deo finiaris & in æternum vives.

EPISTOLA XXXV. HADELHEIDIS abbatiſſæ Ganderheimnenſis.

Ab Hildegarde educata petit ipſius & ſororum ſuffragia & mutuam inter utriuſque parthenonis ſorores ſocietatem.

HADELHEIDIS Ganderheimnenſis eccleſiæ abbatiſſa, quamvis indigna, D H. dilectæ matri de S. Ruperto liberæ ſponſæ Jeruſalem oſcula ſponſi.

Arbor bona bono ex fructu cognita, nequaquam duci debet in oblivionem: quia fructificando dulcedinem, dulcem bonorum commeruit amorem. Bruto ergo animali jure inferior habebitur, qui bene dulcia minus bene amplectitur. Tu itaque Chriſti columba, non ſeducta, ſed corde magna & munda, ſicut bonum malum, lux tenebras, dulce amarum non facit: ita mihi a corde non excidis, unde debes & tu frequenter mei recordari: quoniam conſtat & amoris & intimæ devotionis propinquitate tibi con- E jungi. Nolo ergo ut antiqui nutrimenti flos in corde tuo aruerit, qui quondam inter me & te floruit, cum me dulciter educaſti: cujus amore & dilecti ſponſi tui caritate te obteſtor, precorque ut pro me & meo grege, locoque mihi tua permiſſione commiſſo orationes & obſecrationes tuæ fiant ad Deum, atque nos committas orationibus omnium ſororum tuarum, oro etiam ut ſocietatem fraternitatis tuæ ſororibus meis apud eaſdem ſorores tuas, immo meas obtineas, & dum aliquis per vos ad nos tranſierit, litteris tranſmiſſis, id & ſi quid aliud volueris in Chriſto innoteſcas. Ego autem expedito tempore, ſi Deo placuerit, ad vos non differam venire, ut ore ad os loquamur, manu ad manum quod bonum eſt operemur, ſicque antiqua ſtabilietur ſocietas, quam in nobis confirmet Deus caritas. Quæ habitas in hortis auſculta, omneſque cohabitatrices tuas, ſcilicet ſorores meas ex me quam intime ſaluta, & litteris commendatitiis me lætifica.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut pura fide bona opera in die proſperitatis ſuæ exerceat, & det Deo quod ſuum eſt.

O Filia Dei, in magna ſollicitudine per duas vias mens tua occupata eſt. Nam per quamdam ſollicitudinem tabeſcis, quaſi de vita tua deſperes: unde & interdum cum ſuper montem conſcenderis fidei, ad Deum aſcendis; eum interrogas, quaſi neſcias quid in iſta dubitatione facias. Sed tu cum pura fide bona opera operando in die proſperitatis tuæ ambula, & Deo quod ſuum eſt da. Nam ſolem vides, quod eſt honor ille, quem nondum Deus abſtrahet a te, & ſæculum in ſuſpirio & in timore legis Dei habes, ſicut luna in nocte. In utraque ergo parte ſerviens eſto Deo, quia ſacrificium tuum vult, & quia bona opera a te in vita tua poſtulat antequam moriaris. Lux gratiæ Dei operiat te, & unctione miſericordiæ ſuæ te unguat, qua David ungebat, cum peccata ſua confitendo Deum vidit. Ipſe unctione viriditatis Spiritus-ſancti te unguat, & bona & ſancta opera in te faciat, per devotionem illam qua veri adoratores Deum adorant. Nunc præcepta Dei conſerva, & in æternum vives.

EPISTOLA XXXVI. N. ABBATISSÆ.

Ipſius preces pro ſe ſuaque congregatione deprecatur.

AMantiſſimæ dominæ & in Chriſto matri dilectiſſimæ, N. abbatiſſa licet indigna ſororum eccleſiæ regem gloriæ in ſuo decore videre & cum eo gaudere perenniter.

Benedictus Deus, qui myſteria ſecretorum ſuorum mundo antea numquam audita, temporibus noſtris mirifice per te declarare dignatur, fidemque noſtram per te, ô mater ſanctiſſima, confirmat, & ſanctam eccleſiam ſuam ſolito fulgentioribus ſignorum ſuorum virtutibus, velut qui-

busddam novi solis radiis ineffabiliter illuminat. O quis ista umquam audivit? quis vidit talia? Ergo dicamus singuli, dicamus omnes, Benedictus Deus. Vultum sanctitatis vestræ videre, & verba ex ore vestro divino audire cupio ardentissime; sed quia hoc pro tempore & locorum instantia per præsentiam corporis implere non valeo, corde & animo te semper videbo, te semper amabo. Precor etiam sanctitatem tuam, ô mater piissima, ut pro me peccatrice & pro congregatione nostra tibi mecum supplicante, ad Deum, qui te proculdubio exaudit, intercedere digneris. Scias quoque quia memoria tua apud nos semper in benedictione erit, & nomen Domini per te magnificabitur, ora pro nobis, piissima mater & domina. Super hæc omnia rogamus tum pro Deo, tum pro materno affectu, ut nobis consolationis tuæ litteras mittere in proximo non differas. Christus Dominus noster in regno suo nos tecum congregare dignetur.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ne sit instabilis, neve vana scrutetur.

PRovide ne tibi sit circuiens mens instabilitatis, in qua nubes saphyrinei coloris apparere non potest, & quæ etiam frequenter lucem solis obtegit. Magnum autem studium habe, ut in stabilitate stes, nec unamquamque vanam ac stultam inquisitionem scruteris: quoniam qui hoc faciunt, sæpe a caritate Christi decepti cadunt. Sicut etiam Saphyrinea nubes per circumeuntem mentem instabilitatis obtegitur. Amplexionem Christi attende, & omnia bona ab eo quære, & illi opera tua manifesta, & ipse tibi beatitudinem dabit, quia absque eo vana est salus hominis; quia gratia & salus non per hominem, sed per Deum habetur, ubi & sanctæ scripturæ, quæ de divino fonte fluunt, mammas ad sugendas hominibus præbent. Disce ergo ut hanc vanitatem fugias, quæ lucem solis obtegit, scilicet quæ hominem a Christo separat, & in æternum vives, & a Christo coronaberis.

EPISTOLA XXXVII. M. ABBATISSÆ in VVethdersvvinkele.

Ut se suasque in filiarum numero admittere velit; ac precibus adjuvare.

HILDEGARDI dominæ & matri reverendissimæ, omni laude dignissimæ, M. Dei gratia dicta abbatissa in *VVethdersvvinkele*, cum omnibus sororibus suis, filialem dilectionem & omnem subjectionem.

Quoniam odorem sanctitatis vestræ longe lateque per orbem terræ diffusum Dei gratia in tantum crevisse cognovimus, ut jam in toto mundo virtutum vestrarum insignia ab universis ecclesiæ filiis digna veneratione commendarentur, nos quoque licet indignæ specialis dilectionis privilegio, maternitati vestræ ascribi optantes, quantum licet pro nostri parvitate, tantæ dignitati vestræ congaudemus. Quapropter, dulcissima mater, sanctitatem vestram toto cordis affectu imploramus, ut nos filiarum loco recipere, & sanctarum precum vestrarum tutamine confovere dignemini, quatenus vestris sanctissimis opitulantibus meritis, arreptæ viæ stadium tandem contingere mereamur. Ego autem quæ ceteris non meritis, sed sola nominis dignitate præstare videor, obnixis precibus sanctitati vestræ singulari devotione me committo, orans ut pio orationum interventu, ita omnium mihi commissarum curam agere possim, quod pariter cum illis in æterna vita vestri consors efficiar. Semper optasse me scitote aliquid de vobis accipere, per quod vestri memoriam habere possim, videlicet litteras commonitorias, quas pro Dei amore libenti animo semper observabo. Quædam etiam ex sororibus nostris speciali dilectione vos complectentes, vestris purissimis se per omnia commendant orationibus.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

In abstinentia servandam esse discretionem.

VIvens Lux dicit: Aridum sabulum inutile est, & terra quæ per aratrum nimis frangitur rectum fructum non dabit, quia justum modum involutionis suæ non habet. Et sicca terra quæ saxosa est, germinat spinas atque alias inutiles herbas; sic incongrua abstinentia, quæ non habet justum modum & rectum statum, prosternit carnem hominis, quia non datur ei viriditas justæ refectionis. Unde etiam homo arescit. Ubi hoc est, certe ibi peribunt volatiles virtutes, scilicet humilitas & caritas pulcherrimorum florum, quoniam nimia abstinentia caret viriditate virtutum, sed ibi crescit ventosa fama inutilitatis, ibique insurgunt multi terrores quasi sancti sint, & sancti non sunt. Qui in hac vanitate sunt, iracundiam habent & non pacem, atque in multis moribus suis inutiles sunt. Homo qui vult regalem vitam in spiritali habitu habere, tabescat in deliciosis epulis incongruorum ciborum, de quibus lascivia surgit, tabescatque in fortissimo vino, in quo luxuria palpitat, & alia moventia mala nullam sanitatem habentia. Hæc casti homines animam suam diligentes fugiant; sed tamen recto frumento utantur, & vi potius

qui non flagrat in igne coloris sui. Quod A hominis ad vescendum dedi, non aufero ei: sed horribiles cibos nescio; quia vanitas in eis est. Sed tamen per incongruam abstinentiam nulla anima fugiat ad me, sed in recta mensura mihi adhæreat homo, & illum recipiam, nec ullus homo certet in fremitu dentium suorum pro non emerito præmio in operibus, quia do unicuique juxta mercedem, secundum merita sua, ut me amat.

EPISTOLA XXXVIII. H. ABBATISSÆ B de *Althena*.

Congratulatur de Dei donis, optatque eam videre.

DOminæ & matri H. dilectæ & venerabili in Christo suæque dilectionis intimæ, H. abbatissa, licet immerita, de *Althena*, & peccatrix pænitens ad pedes JESU cum Maria sedens, dilectum suum videre sicuti est.

Congratulor vestræ beatitudini, omnium feminarum dilectissima, quæ, sicut in deli- C tiis evidentissimis probari potest, quem diligit anima vestra, quantum mortalibus possibile est, invenistis, & jam jam cum ipso in secreto cordis periculo feliciter vacans gustastis, & videtis, quoniam suavis est Dominus, quodque ita esse perpendo, oportet me æquanimiter ferre, quod multo jam tempore per litteras vestras visitare me vobis tam devotam neglexistis. Credo enim quod si vel ad momentum aciem mentis ab intuitu dilecti vestri reflectere, atque pedem extra habitaculum quietis movere possetis, minime omitteretis, quin sæpius me per nuntium vestrum D consolari faceretis, qui & me de status vestri qualitate lætificaret, & de meo vobis referret. Nam & si non dabitur mihi dilectam faciem vestram, ultra in hac vita videre, quod sine lacrymis non possum dicere; læta tamen semper de vobis ero, quippe quam ut propriam animam statui diligere. Quapropter oculo orationis videbo vos, quousque perveniamus illuc, quo & nos invicem æternaliter videre, & dilectum nostrum facie ad faciem in decore suo mereamur contemplari.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS. E

Sub figuris hortatur ad militandum Deo.

O Tu, quæ magistra es in fulgore salientis fontis, quod est in vice Christi, audi. *Ecce vicit Leo de tribu Juda, radix David.* Hoc tale est. Filius enim splendor sanctæ divinitatis velut radix est. Ipse namque rugit velut Leo, quin primum angelum in casu ipsius imitantes in infernum projicit: ita quod & ibi omnem injustitiam frendentibus dentibus a se depellit, & ita radix fortitudinis est. Omnes autem qui eum fide confitentur & bono opere tangunt ad se trahit, & ob hoc omnia quasi Leo vincit. Nunc audi me admonentem te. Omnibus viam unam Deus instituit, ut omnes in ea ambularent. Sed duo viri in latere ejusdem viæ stabant; & alter ad alterum dixit: In plateis tam libenter quam in via ambulo; & alter dixit: Ita & ego. Et postea respexerunt ad spinas & ad tribulos, & illa desiderabant. Et Dominus dixit eis: Isti me nolunt, neque in vexillo meo pugnare volunt, ideo de me abscissi sunt. Tunc de oriente milites in armis valde ornati venerunt dicentes: Ista via ambulare volumus, & Dominus illis pennas cujusdam architecti dedit, & Cherubim oculis suis ad illos vidit. Ac isti de Lumine tam fortes facti sunt, quod certamine boni prælii satiari non potuerint. Alii autem viri in brevi tempore fatigati sunt, & ita perierunt: quia cibo vitæ pasti non sunt, nunc, ô cara filia Dei, ad illos militantes milites respice, quatenus in aliqua parte cum eis sis & in æternum vives.

EPISTOLA XXXIX. S. ABBATISSÆ in *Altuvich*.

Cupienti curæ regiminis renunciare, & cellâ singulari includi, orat Dei beneplacitum per Hildegardem significari.

BEatæ memoriæ H. de S. Ruperto, S. solo nomine abbatissa in *Altuvich* Trajectensis ecclesiæ, introire chorum Lumine luminum illuminatum.

Quia nullus hominum valet mundanis concupiscentiis renuntiare, & ad supernam patriam omni intentione anhelare, nisi ei desursum datum fuerit Christi juvamine; ideo religioni vestræ intimare cupio, quid, Deo instigante, & Spiritus sui gratia cooperante, conceperim in animo meo. Dominus noster, qui non vult aliquam de ovibus suis esse eroneam, sed sicut bonus pastor cupit omnes revocare ad salutis æternæ viam, inspiravit cordi meo, ut puto, quatenus onus regiminis quod graviter porto derelinquam, & me solitudini alicujus cellulæ includam. Hujus itaque propositi velle adjacet mihi, sed posse & consummare in Domini nostri est potestate. Ergo quoniam scio vos apud Deum esse tanti meriti, quod ex Spiritus-sancti revelatione cognoscere valeatis quid expediat homini facere, propterea humilibus precibus exoro pietatem vestram, quatenus pro me Dominum velitis consulere,

si sibi placita sit conversatio mea, ne me post A hac sententia illa Gregoriana denotet, quæ dicit: Melius fuerat eis viam veritatis non cognovisse, quam post cognitionem ab ea in deterius decidisse. De cetero valeatis in Domino, & ea quæ postulavi, pietas vestra non renuat mihi per præsentem portitorem scriptis designare, & quidquid gratiæ Dei per Spiritum suum sanctum vobis de his placuerit revelare.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

B

Ipsi non esse utile onus regiminis abjicere.

IN vera visione mysteriorum Dei hæc verba audi. O filia de latere viri orta, & figura in ædificatione Dei formata, quare tabescis, ita quod mens tua in vicissitudine nubium volat, quas tempestas circumducit, sic quod interdum ut lux lucet, & interdum obscuratur. Sic est mens tua per strepitum morum illorum, qui non fulgent ante Deum. Sed tu dicis: Volo requiescere, & locum requirere ubi cor meum nidum ha- C beat, ita ut & anima mea ibi requiescat. O filia, non est utile apud Deum ut onus tuum abjicias & ovile Dei relinquas, cum illud lumen habes per quod illi luceas: ita ut ad pascua illud educas. Nunc autem te ipsa coerce, ne mens tua flagret per hanc dulcedinem quæ valde tibi nocet in vicissitudine singularis vitæ. Tu vero vive, quia gratia Dei te vult. Cave igitur ne te ab ipsa abstrahas in vagatione mentis tuæ. Deus adjuvet te, ut in pura scientia vigiles.

D

EPISTOLA XL. S. ABBATISSÆ in *Kizingun*.

Quærit an onus quod portat deserere debeat.

HILDEGARDI singularis meriti magistræ, spiritualium virtutum saphiris distinctæ, S in *Kizingun* dicta abbatissa, sed parum proficiens, orationis obsequium indeficiens.

Audita prærogativa tuæ sanctitatis, pennis præpetibus ad sinum convolo tuæ caritatis, pro luce cupiens apud te commendari, quæ per veram lucem ad illuminationem gentium meruisti revelari. Quis enim non delectetur in laribus matris Sophiæ? Quis non sponte apponat aurem cœlesti armoniæ? aut quis non optet audire Sancti Spiritus organum tot virtutum tremulis præfinitum, tot miraculorum anaglyphis mystice insignitum? Bene quidem sonus iste in omnem terram exivit, cujus euphoniam Spiritus qui a Patre procedit condivit. Ergo clama in fortitudine qui annuncias pacem in latitudine, venient ad te omnes gentes ultra flumina Æthiopiæ munera laudis auferentes. Nam & ego licet non secundum bravium, secundum spem tamen, ut ceteri, curro ad stadium, quia juxta illud Apostoli: *Neque volentis, neque currentis; sed Dei est miserentis*, quisquis comprehendit partem sanctissimæ tuæ orationis. Quam gratis præstas omnibus debito proximitatis & Dei dilectionis. Adduco mecum nobile par, monialem scilicet laudabilem perfectissimamque sororem acceptabilem, quam spiritu mihi generavit cœlestis Pater non minus illi quam mihi cupiens tui notitiam, veneranda & omni laude dignissima mater. Sonet vox tua in auribus meis, & quid salubrius sit, utrum onus quod porto deseram, an diutius feram, mihi petenti divinitus enarra.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS

Onus quod portat, cum Deo sit acceptum, non esse deserendum.

O Sophia in mystica visione tibi dico: Anima tua confortetur a Deo, in recta suspiratione tangens Deum. Bonum est tibi onus laboris tui quod in Deo suscepisti portare: ita si oves volunt audire admonitionem Dei per magistrationem tuam. Et si ulla scintilla in eis corruscat, non relinque illas, ne raptor eas rapiat. Anima tua clarescat in Deo, & dies tui ardeant in igneo datore, & confide in Domino, & esto sollicita pro te & pro filiabus tuis secundum præceptum Dei atque devotionem, quam Deus tibi dedit & dat in amplexione caritatis suæ, ne deseras: quia tu mundum istum quasi peregrinum in corde tuo habere debes. Deus adjuvet te, ut vivus lapis fias in cœlesti Jerusalem.

EPISTOLA XLI. R. ABBATISSÆ S. Mariæ Ratisponensis.

Ipsius se precibus commendat, quibus a mortis faucibus se ereptam declarat.

E

R. Per Dei gratiam humilis dispensatrix ministrantium S. Mariæ inferioris monasterii Ratisponæ, speciali amicæ suæ HILDEGARDI, quidquid continua oratio & condignæ servitutis operatur devotio.

Si modus & locus vobis serviendi mihi adimitur, eo tandem remedio affectus meus utitur, ut utriusque hominis vestri incolumitatem per transmissas quantotius litteras experiar. Sciatis, carissima, quamvis prærupta montium, voragines fontium, me de vestri avellant præsentia, perfectæ tamen

fidei & dilectionis cor meum vobis adjungitur benivolentia. Optandam vestri notitiam, & in salutem optantis feliciter exoptatam, non meis meritis adscribo, sed gratuitæ pietati Dei, qui pius pie cum suis operatur fidelibus. Attamen credatis me vestra non abuti amicitia, quia ea plenissime fruor, cum per gratiam Dei ad internæ dulcedinis suavitatem vocata, cum eo aliqua familiarius audeo & valeo conferre. Sub ejusdem caritatis solatio quæso, ut certis litterarum signis me faciatis experiri, si juxta petitionem meam & condictum memoria mei quidquam apud vos postea valuerit. In gratia & licentia vestri quam fideliter, quam amabiliter saluto sorores nostras debiti famulatus obsequio, quæ in spiritu fortitudinis Dei robur virtutis resumentes, viriliter pro me steterunt, & ut ita dicam, bonis actibus vestris præcedentibus, in articulum mortis ruentem me salvam reddiderunt. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut a quibusdam pravis consuetudinibus se emendet & ad Deum aspiciat.

O filia Dei informatione primi hominis, ad Patrem tuum accede, & in ipsum ita aspice, ut voluntatem ejus facias: quia ipse te creavit. In proximo enim tempore, ipse castigando te admonuit, & ob aliquam causam, quam in te video, adhuc monebit de mala consuetudine, quam tibi bonum est vitare. Tu quoque in ipsum aspice, & illi omnes vias tuas manifesta, & columbam pietatis imitare. Ipsa enim unumquodque bonum opus testificatur & exulem tristitiam laborum habet. Tu enim in hoc disce, ut puram mentem habeas, & cum mens tua inquietudine circuit multa comprehendendo, quæ perficere non potes; tunc in stabilitate sta & moderationem disce: quia columba etiam moderata & stabilis est. Quando namque vehemens ira te fatigat, in purum fontem patientiæ aspice, & ira mox finitur, & tempestas cessabit, & unda fluctuosæ aquæ, quia columba patiens est. Sed cum in tædio & ita quod naturalis motio te concutit, exilium hujus vitæ attende, & quod etiam ad aliam vitam expectando anhelas, ac istud secundum tristitiam columbæ facito & unaquæque utilia aliorum bonorum hominum collige, & secundum exemplum columbæ vive & in æternum vives.

A

EPISTOLA XLII. N. ABBATISSÆ in *Koufungim*.

Hortatur ut principes ecclesiæ excitet.

DOminæ & sorori HILDEGARDI, peccatrix N. & solo nomine abbatissa in *Koufungim*, lumen scientiæ sub modio silentii non occultare.

B

Nuntii hujus inopina festinatione præventa ut dominæ & matri nihil polite vobis scribere potui, quin potius vulgata enuntio verba, ut dilectæ sorori. Igitur sic accipite. Celebre factum est in ore omnium volumen illud volans, quod prophetæ datum est in escam in tuo quoque ore, utpote sapiens requiescere. O quam pretiosus thesaurus iste. Cave ergo ne cum stulto glutias eum. Discurre autem, festina, excita ecclesiam, immo principes ecclesiæ, quibus in Petro dicitur: *Simon, non potuisti una hora vigilare mecum.* Virgam enim ab Aquilone super iniquitatem vigilantem te vidisse & gaudemus & contremiscimus: unde & litteras tuas consolatorias recipere desideramus. Vale in Christo ad ipsius invocationem semper mei memor, ut gratiæ, quæ in te est, particeps fieri merear.

C

RESPONSUM S. HILDEGARDIS

Dies sibi paucos superesse, & ut mortem bonis operibus præveniat.

IN spiritu veraciter tibi dico: Animam tuam custodi, ne cum iniquitate coinquinetur. Tu etiam corpus tuum cum justitia Dei circumcinge. Hoc ante diem mortis facito: quia postea nullum remedium invenire poteris, nisi quantum per gratiam Dei & per ornamentum operum tuorum inveneris. Accipiter enim inimicus tuus circuit, tentans quomodo animam tuam vulnerare possit. Ab illo te custodi per studium bonorum operum & per abstinentiam peccatorum: quia dies tui longa tempora non habent. Unde Spiritus-sanctus in te ignem suum accendat, ut verborum istorum recordetis. Unde & iterum hanc parabolam tibi dico. Arbores in hieme arescunt, & in æstate florent, & grossos suos producunt. Nunc animo tuo hoc intende, quamdiu per prævaricationem spiritalis vitæ in hyeme sis, & per mutationem morum tuorum in viriditate Spiritus-sancti, quæ æstas est festinanter curre, & hoc modo flores virtutum producito, ac collige manipulos tuos quanto citius possis; & tamen interim a peccatis te custodi; quia in veritate tibi dico: si gratiam Dei quæsieris, ipsa a te non fugiet.

D

E

EPISTOLA XLIII. N. ABBATISSÆ in *Gerbesthethde.*

Ejus petit orationibus adjuvari, suasque vicissim illi promittit.

VEnerabili Dominæ H. lucernæ ardenti & lucenti, N. gratia Dei in *Gerbesthethde* abbatissa, licet indigna, sic certare in studio ut æternum comprehendatis bravium.

Quoniam, testante Apostolo, unusquisque membrum est alterius, singulis ecclesiæ filiis plurimum est gaudendum, quod scilicet fama sanctitatis vestræ ubique pervolans, odorem virtutum vestrarum per totam innotuit ecclesiam: qui etiam in partibus nostris respirans, ad gratiarum actiones referendas auctori totius boni, nostra non modice excitavit corda. Unde ego ultima fidelium, participari cupiens meritis vestris, precor quam intime, ut assiduitati precum vestrarum interesse merear: quam petitionem si exaudieritis, orationem meam licet vilissimam promtissimam vobis tamen promitto. Præterea rogo almitatem vestram, domina amanda, ut aliquid mihi de libris vestris transmittatis, omni devotione semper deserviendum. Insuper quatenus memoria vestra tanto apud nos abundantius vigeat, quanto his bonitas vestra nos lætificat. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

De casu primorum parentum & eorum per Christum suscitatione.

TU filia Dei in noctibus per quatuor elementa ascende, quæ in die omnia opera complent. Nox enim per tenebras tristitiam, & dies per lucem gaudium profert. Scriptum est enim, *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* Hoc tale est; Deus dies illa est quæ non obscuratur, & quæ per tempora temporum numquam mutatur, & sibimetipsi diem scilicet claram, lucem de luce elegit: quia ipse facturam suam, scilicet hominem cum omnibus quæ sibi assunt integram fecit. Sed serpens veniens, mulierem per eloquium afflavit, & ipsa illud suscepit, ac se ad serpentem reclinavit. Et sicut a serpente hoc gustaverat, sic viro suo idem dedit, & illud in viro permansit: quia vir omnia opera pleniter perpetrat. Hoc autem Deus fieri non jussit; sed serpens per blanda & lusoria verba mulierem decepit. Tali enim modo gustus carnis a serpente susceptus est, & ipse ideo lubricus, & levis, ac fallax ut consilium ser-A pentis est. Serpens namque in fallacia sua homini maledictionem abscondit: quoniam si ei perditionem ostendisset; consilio ejus non consensisset. Et ut homo scientiam boni & mali habet, sic & serpens dolum & maledictionem habet. Sed deinde velox cervus & fortis Leo in cubiculo suo habuit, quomodo hoc divideret. Deus enim virginalem maceriam sibi elegit, in qua verbo suo humanitatem præparavit: quia virgo commixtionem gustus carnis non cognoscit, & ita verbum Dei aliene homo factum est. Sic quoque homo Christus de die in B diem processit, & ita serpentem decepit, qui hominem blasphemaverat. Dies enim Christus omnia noxialia noctis superavit: quia gustum carnis, quem serpens blande in hominem misit, per emendatam pœnitentiam abluit, ac hominem alienum in hoc modo facit, cum illum membrum suum ad se colligit. Serpens etiam cum fallacia sua, in qua malitiam abscondit, multos sæpe lædit, ac eos dubios esse facit, sic ut Deum nesciant: ita quod & ipsos sine fide & sine spe discerpit. Multi tamen contra hoc pugnant dicentes: Creator meus me non perdet, nisi pro peccatis meis peream C Pugna hæc tortoribus martyrum & dolori vulnerum Christi assimilatur. Prima autem mulier nox supradicta fuit, & ipsa nocti scilicet viro suo scientiam indicavit. Tu vero, filia Dei, per martyrium boni operis te decoram fac: ita quod anima tua in Deo clarescat.

EPISTOLA XLIV. N. ABBATISSÆ Montis S. Cyriaci.

D *Se sibique commissas ipsius commendat precibus.*

HILDEGARDI sanctitatis speculo, N. indigna abbatissa ancillarum Christi in Monte S. Cyriaci Erphordiæ commorantium, æternæ claritatis perfrui gaudiis.

Gloriosa dicuntur de te, famula Dei, proinde te rogo, ut mihi onere peccatorum prægravatæ precis tuæ porrigas manum, dilectum tuum imitando, qui manus extendit leproso. Cognovi enim te unctam esse oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Unde E te flexis genibus precando adjuro, ut cum illa cœlestia & æterna comprehenderis, sanctaque sanctorum interius, meis condoleas miseriis, sponsum tuum & meum pro me exorando, & in gratiam ejus meos excessus reconciliando. Quomodo tu, dilecta Christi, caritatem haberes, si compati infirmitatibus aliorum detrectares? Sim ergo tuæ sanctitati commendata, & sorores quæ mihi commissæ sunt, & ora ut pes noster stet in via recta, ut gradientes perfecte, diem attingamus lætitiæ. Interpella eum qui nos

abscondit in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum, ut nos protegere dignetur in tabernaculo suo a contradictione linguarum, detque velle & posse quæ præcipit, qui veritatem in sæculum custodit. Fraternitatis igitur nostræ plenitudinem sanctitati vestræ designa modo, & ut vestræ precis certitudinem habeamus intime exoramus. Sanctitatis vestræ gloria vigeat, floreat, valeat.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ne mente sit inquieta, & ne in abstinentia excedat.

O Filia Dei cum caritate Christi circumdata es, sed tamen cum amaritudine tui corporis constricta es bellis, & rebellas contradicendo diabolum. Quod constructionem populi, cum quo es, Deo placidam video, & etiam in meliorem partem strenue ascendentem, & in bona conversatione plus ædificari quam institutus sit. Anima autem tua in Deo exultet, & in illo devote permaneat. Sed tamen nescis nec cogitare potes vincula ligatorum disrumpere, eorum scilicet qui in semitis irrisionis ambulant. Quomodo? Quidam homo ad magnam turrim aspexit ne se moveret, sed tamen hoc prohibere non potuit, & in inquietis clamoribus clamavit: Væ, væ, & sic in irrisionem populi ductus est dicentis: quid proderit tibi semper contra eos bellare, qui te nolunt. Sed in montem excelsum aspice, & ad illum qui diligenti caritate tibi respondeat. Filia mi, filia mi, quid vis? Omnia quæ pro anima tua poscis implebo. Nunc cessa de inquieta mente, & quietem tibi assume. Nam video in vero Lumine, quod hoc utile animæ tuæ sit. Sed provide ut terram tuam in solitudine habeas, & eam non confringas. Ita ut viriditas herbarum & aromatum virtutum per aratrum laboris attrita germinare non possit. Sæpe video, quando homo per nimietatem abstinentiæ corpus suum affligit, quod tædium in illo surgit, & tædio vitia se implicant, plusquam si illud juste pasceret. Sed quia benivolens anima caritatis in te constituta est; custodi ut non frequenter videas hoc quod carnem imperat vulnerare. Sed adhibe tuis recte constituta tempora unguentorum salutis, ut in æternum vivas. Video animam tuam valde rutilantem in puro homine.

EPISTOLA XLV. N. ABBATISSÆ in Lubboldesberge.

Consolatorias ab ea exposcit litteras.

HILDEGARDI Sponsæ Christi in Monte S. Ruperti, N. humilis gubernatrix sororum in *Lubboldesberge*, piam in Christo orationem.

Quanto desiderio faciem tuam videre, tuoque colloquio gaudere diu desideravi & desidero, novit scrutator cordis & renum Deus, numquam tamen peccatis meis impedientibus ad desiderii mei effectum potui pervenire. Verumtamen quoniam sæpe cognovi, multos per tuas litteras consolationem accepisse: quibus tamen faciem tuam videre non contigit; propterea & ego peccatrix idem sperans consilium tuum per præsentem cartulam quærere ausa sum; si forte divina clementia per bonitatem tuam consolari afflictionem meam disposuerit. Multiplex siquidem est cordis mei contritio, quam per te alleviari totis visceribus meis exopta.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS:

A Deo eam valde diligi.

DIes lucem clarificat, & nox tenebras obnubilat. Si autem nox contra diem pugnare vult, eum extinguere non potest: Si vero dies noctem superare vult, possibilitatem eam vincere habet. Verum autem lumen tibi assit, quod in primo die Deus homini providit. Nam Pater filium diligit, quamvis eum foras exire videat; cum tamen ille tempus tempestivum peccandi non quærat, quasi Deus non sit. Deus animam tuam in vagatione mentis tuæ videt; sed tamen mens tua illicita peccandi deridet quæ animam decerpunt. Unde video te sicut rutilantem fulgorem solis per inspirationem Spiritus-sancti: nec omnino exilium perditionis; sed adspicientem ad solem sicut Aquilam per pœnitentiam, quæ dulcissima mater est, & ideo Deus valde amat te. Nunc in æternum vive.

EPISTOLA XLVI. N. ABBATISSÆ.

Tentationibus impugnata ipsius consilium, auxiliumque precum postulat.

HILDEGARDI venerabili & in Christo dilectæ, N. peccatrix & solo nomine abbatissa sororum... orationem & omnium operum in laude Dei transactorum seu futurorum communionem.

Scimus, dilectissima, in omnibus vos providam semper extitisse, & in hoc nondum

defecisse: unde rogamus ut litteras nostras A benigne recipiatis, & quid in eis contineatur audiatis. Conquerimur enim vestræ sanctitati, quod tentationibus malorum spirituum multotiens impugnamur, & in partes varias inclinamur, & nisi Deo adjuvante confortemur, a procellis eorumdem opprimimur. Eapropter vestram sanctitatem iterum & iterum & etiam tertio imploramus, ut pro æterna remuneratione consilio vestræ bonitatis nobis subveniatis. Et quidquid super hac re deliberaveritis, non viva voce; sed litteris per præsentium latorem renuntiate. B

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Propriam dimittendam esse voluntatem ac carnalia desideria, ut Deo obediatur.

O Filia Adæ, in vera visione sic docta sum. Quicumque hoc facit quod voluntates corporis sui relinquit, hic Abrahæ, qui patriam suam reliquit, & viro sapienti qui domum suam supra petram ædificat assimulatur. Homo enim qui in hac terrena vita aliam vitam colit, hujus vita angelica C esse probatur, quia tempestas hujus sæculi eum non movet, nec terroribus diabolicæ deceptionis prosternitur. Sed sicut Abraham patriam suam reliquit, & præceptis Dei obedivit; sic iste carnalia desideria sua derelinquit, & præceptis Dei per eleemosynas & orationes ac per alia bona opera obedit. Sed providendum est, ut in his bonis homo stabilis sit, ne per diabolum seducatur, qui primum hominem decepit, & qui eum gloria sua despoliavit. In omnibus quoque bonis suis doctrinæ supernorum judicum obedire debet, quorum linguæ cla- D ves cœli sunt. Deus victoriam hujus prælii in te perficiat, ita quod ab angelis lauderis, & quod sancti in te gaudeant, & quod etiam in æterna gaudia recipiaris.

EPISTOLA XLVII. N. ABBATISSÆ apud VVidergoldesdorf.

Optans dignitati renuntiare, petit ab ea quid sibi sit agendum.

DOminæ suæ HILDEGARDI piæ matri ancillarum Christi apud B. Rupertum Domino Deo militantium, N. humilis ministra & dicta gubernatrix sororum apud *VVidergoldesdorf* Deo & sanctæ MARIÆ servientium, intimam dilectionem & devotum obsequium.

Scio, Domina, quia omnes viæ vestræ misericordia & veritas, & hoc merito; quia misericordia quæ de cœlo ad terram Filium Dei attraxit, super vos prospexit, & superna Sapientia sedem suam in vobis paravit. Quapropter, dulcissima, obnixe supplico, ut digneminia Deo perquirere vobis, utrum sit ipsius voluntas, ut istam sarcinam portem aut abjiciam: quia plus adhuc constrictione obedientiæ, quam Dei amore perseveravi. Idcirco si auderem de loco magisterii libenter discederem: quia mihi valde durum esse videtur, ut omnibus moribus aliorum serviam, & ut in voluntate illorum permaneam, & ideo mercedem aliquam me recepturam non spero. Valete, sapienti animo pauca sufficiant.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut constanter sustineat impositum sibi onus & in Deum confidat.

MUltum iste valet, & magnum donum Dei est in homine illo, qui talis est in scientia, quod cœlum sustinere potest. Hic est sensus. Nullus hominum fugere debet, qui ad hoc valet, ut per virgam Dei congregationem sanctorum sustineat. Sed donum Dei tibi hoc inspiret, ô filia, ut lumen ipsius diligenter feras. Quædam autem natura hominis est, quæ in primo ortu ejus sicut fumus ascendit, & hæc dolorem & amaritudinem portat, ac huic multæ cogitationes, & timor, atque dubietas se implicant. Hoc martyrium tu, filia, habes; ac in eo angustiam & timorem, & dolorem in æquitate vitæ sustines. Sed tamen in hac parte plurimi sancti sicut martyres ad Deum veniunt. Ac ideo & tu confide in Deum, quia non derelinquet te, & Spiritus-sanctus dolorem tuum minuet.

EPISTOLA XLVIII. H. ABBATISSÆ de Crouchdal.

Ut quid in se correctione dignum sit indicet.

HILDEGARDI summi Patrisfamilias domus providæ dispensatrici, H. de *Crouchdal* abbatissa humilis & indigna, maternam venerationem cum ea qua in Christo conjunctæ sumus caritate.

Postquam diu desiderata præsentia & af- E fabilitate vestra Deo opitulante merui relevari a pusillanimitate spiritus, & tempestate priori aliquantisper quievi; & quia verba vestra non ab humano ingenio, sed a luce vera, quæ plus ceteris hominibus vos illuminavit, non dubito procedere, consilio vestro quod proposui facere distuli adhuc perficere. Scire vos volo, domina & soror carissima, quia sicut prius vos videre multum desideravi, non minus adhuc desidero;

dero, & cum corpore non possim, corde vobis semper adhæreo: & quia certum est caritatem in vobis & vos in caritate manere; per eam vos deprecor, ut quid correptioni vel correctioni dignum lux viva per spiritum suum de me vobis manifestaverit, scribere mihi non differatis.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Eam dijudicare alios in quibus dijudicari nollet.

QUi omnia videt dicit: Oculos habes ad videndum & undique ad circumspiciendum. Ubi vides lutum, illud ablue, & quod aridum est fac viride. Sed & aromata quæ habes fac saporem habere. Quod si oculos non haberes, te excusare posses. Nunc autem oculos habes, & quare per eos non circumspicis? sed magniloquium habes in rationalitate. Multotiens enim alios in his dijudicas, in quibus te dijudicari non cupis: sed tamen aliquando sapienter ea dicis quæ profers. Attende ergo attente quod onus tuum portes, & collige bonum opus in sacculum cordis tui ne deficias: quoniam in solitaria vita, quam requirit sonus verborum tuorum, non valeres quiescere propter vicissitudinem diversorum motuum, quia tunc novissima tua multo pejora fierent quam prima, & etiam tam gravia ut jactura lapidis est. Imitare autem turturem in castimonia; sed electam vineam diligenter procura, ut Deum recta & pura facie inspicias.

EPISTOLA XLIX. L. ABBATISSÆ in *Babemberch*.

Petit ab ea & ejus conventu mutuum fraternitatis consortium.

H Dominæ & matri amabili, religione ac dignitate venerabili, L. licet indigna abbatissa in *Babemberch* dicta, una cum omnibus sibi commissis a Deo, quidquid valet humilium devota & frequens oratio.

Beatitudini vestræ in Christo congaudemus, quantum pro modulo nostro valemus, quod Dominus, qui vos præscivit & sibi præelegit, nostris temporibus spiritu prophetiæ illustravit, ac replevit. Nos ergo præcipue in hoc Christus lætificavit, quod non solum ad hoc vos ex femineo sexu prævidit & prædestinavit; verum multos gratia sua per doctrinam illuminavit. Quapropter grates permaximas ipsi pro vobis referimus, & humili supplicatione deposcimus, ut quæ in vobis cœpit clementer perficiat, donec ad æterna perducat. Petimus igitur obnixe, ut nos in consortium fraternitatis vestræ dignemini recipere, & nos

A sancto conventui vestro studeatis commendare; & commonitoriis litteris vestris nos confirmare. Valeat dilectio vestra.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad laborem, & ad filias sub disciplina constringendas.

O Mater, homo qui agrum illum, qui plenitudinem fructuositatis habet, non fodit, nec fructiferum facit, delinquit: quia pro præmio patrisfamilias non laborat. Quis enim bovem & asinum constituit? scilicet Deus ad servitutem hominis eos creavit. Cur autem homo propria utilitate sua non laboret, cum ipse totum opus Dei sit, & cum Deus ipsum vacuum non constituit, Deus namque hominem firmamento similem facit, quod solem & lunam ac stellas portat, quatenus omni creaturæ luceant, & quatenus tempora temporum ostenderet. Sed si hæc omnia nigra nubes obtegeret, creatura se finiri timeret. Tu filia Dei, agrum hunc te esse cognosce: quia propter benevolentiam tuam amplexionem cum populo habes; ita quod ipse verba & opera tua capere potest. Ideo cum ipso laborare non fugias, nec propter vacans otium delinquas, quia sæpe inutiles herbæ in otiositate crescunt. Tu quoque ostensionem firmamenti tibi propone, ne lumen rationalitatis tuæ ob nigras nequitias, fallente diabolo, abscondas, quasi vix vivas, ac in his omnibus in disciplina filias tuas constringe; quia quemadmodum puer timet quod virga percutiatur: ita magister ab omnibus timeri debet, afflictionem autem in his ne timeas, sed cum hac præmia tua in æterna vita auge, ita ut spiramina Spiritus-sancti in te fluant.

EPISTOLA L. N. ABBATISSÆ Veteris-monasterii Moguntiæ.

Ut pro peccatis suis Deum placare studeat.

DOminæ suæ H. Deo dicatæ virgini, N. solo nomine abbatissa sororum in Veteri-monasterio Moguntinæ ecclesiæ, post diutinam ægritudinem cœlestis vitæ beatitudinem.

Si aliquantulum, domina mea, de infirmitate vestra convaluistis, gaudeo: sin autem, ex animo condoleo. En scribo vobis ausu familiaritatis, petens ut meam circa vos devotionem attendatis, & pro peccatis meis faciem Domini placare studeatis. Precor enim vos in vinculo caritatis, ut per præsentium litterarum portitorem me commoneatis, quod rescripto vestro, prout Spiritus-sanctus vobis donaverit, me lætificetis.

A

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut pondus suum devotissime portet, & in Dei servitute perseveret.

VOluntas Dei quasi in signo mortis me straverat, velut anima mea de hoc sæculo suspiraret: sed gratia Dei aliquantulum me in novo dono nunc erexit. Sed mystica Dei dicunt: ut in vera visione video. Qui in nomine meo ulli dolenti succurrit, illi in parte mea, quod præmium laudis est, succurretur. Mens autem tua flagrat, quasi ignito oleo aspersa sit, unde interdum dolendo fatigaris, velut nescias quid facere possis. Nunc vive in Deo, & pondus tuum devotissime suffer, quantum præ viribus tuis potes, & Deus faciat ut in servitute ipsius perseveres.

EPISTOLA LI. E. ABBATISSÆ Superioris monasterii Ratisbonensis.

An creditam sibi curam dimittere possit, & de his quæ jam inquisierat an sibi formidandum sit aliquid.

REverendæ in Christo multum diligendæ matri H. E. Dei gratia, si quid est, scilicet abbatissa, quamvis indigna in Superiori monasterio Ratisbonæ, orationes quas potest cum sinceræ fidei & dilectionis affectu.

Videre faciem vestram, domina dilectissima, multum desiderat anima mea, & ad audienda verba oris vestri multo tempore arrectæ sunt aures meæ. Pro magno etiam desiderio meo aliquando litteris sanctitatem vestram salutavi, sed rescripta nulla recepi. Rogo igitur, atque pedibus vestris eminus provoluta humiliter deprecor, ut per præsentem nuntium, saltem de duabus inquisitionibus mihi respondere dignemini, si videlicet de re pro qua jam maxime affligitur cor meum, aliquod periculum timendum, vel de Dei misericordia præsumendum sit. Scire cupio consilium vestrum de cura mihi credita, quomodo vel quando expediri possim de illa iterum atque iterum caritatem vestram suppliciter implorans efflagito, si qua sint in vobis viscera misericordiæ, ut maximam angustiam cordi meo imminentem scriptis vestris relevare vos non pigeat.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Non inquirenda quæ Deus nesciri vult, nec dimittendam ipsi impositam curam.

O Filia Adæ, Deus rationalitas illa est, quæ nec initium, nec finem habet, & per quam homo rationalis est, & eadem rationalitas in ipso animata vita est, quæ numquam deficiet. Nunc autem vide & attende scripturas, quæ de radice Spiritus-sancti B radicatæ sunt, & quæ etiam de rationalitate quæ Deus est scriptæ sunt. Scriptura enim speculum est, in qua per fidem Deum aspicimus: quia adversarius noster vigilat & non dormit. Ideo cum illa adversus eum pugnare debemus, & Deum tentare non debemus, sed devote adorare. Diabolus enim mutabilem & diversorum morum esse scit & videt, & ob hoc inquietis moribus pacis eum quiescere non permittit. Sæpe etenim homo quasi in impetu a Deo scire vult quod scire non licet, & per hoc servitutem Dei dimittit: unde diabolus multum gaudet, & in utraque parte eum deficere C videt. Talis vero sciscitatio stulta est, sicut illa quæ a falso propheta quæritur. In omnibus his Deus non tentari sed adorari debet. Diabolus namque ex sævissima nequitia sua jacula in cor hominis sæpe mittit, quibus homo Deum confundat. Beatus autem homo ea nec facere vult, nec eis consentit; sed sicut cum passione mortis in eis vivit. Homo autem cum originali peccato naturaliter peccat: cum deinde pœnitet, & cum illud propter honorem Dei dimittit, diabolo per fidem resistit. Deus vero hominem D numquam perdet, qui majorem partem peccatorum suorum ipsi offert, sed aliam partem minorem peccatorum illi remittit. Nunc autem, dulcissima filia, curam tibi creditam in tali veritate provide, ne propter tædium aut laborem eam dimittas. Et vide quod recte attendas, utrum bona an mala ecclesiæ loci illius cogitatio tua sit: quia tibi magnum peccatum aderit, si istud recte non attenderis. Nam arbor quæ floribus plena est, pulchra ad videndum est; sed cum fructus ejus ad vescendum maturescit, multo utilior est. Desiderium bene operandi mentem hominis velut flores læ- E tificat; sed studium operis, scilicet cum fructus crescere incipit, multo melius est. Cum autem homo bona opera perpetraverit, fructus maturi apparent, & bona opera ipsius in æternis pascuis cibum vitæ sibi præstant, cum de hac vita migravit. Unde, bona filia Dei, bona desideria tua in bonis operibus perfice, ut cum anima tua de corpore tuo exierit, pulcherrimum præmium a Deo tibi emicet. Hæc gratia Dei te doceat.

EPISTOLA LII. N. ABBATISSÆ Nussimensis monasterii.

Orationum ejus suffragia exposcit super fluctuanti statu sui monasterii.

H Dominæ & matri suæ amantissimæ, N. abbatissa licet immerita sororum in Nussim, tantillum orationis & servitium cum intima devotione.

Quia de statu nostro qualiter in id quod ante fuit, ab eo quod, heu! frustra esse voluit immutatus sit, beatitudinem vestram accepisse fama currente non ambigimus, suffragium orationis vestræ eo nobis propensius & instantius propter Deum impertiri deposcimus, quo nunc fluctuanti animo labore oneris quod circa nos factum est variis hinc inde motibus impellimur & angustiamur. Scimus enim quia terribilis est Deus in consiliis suis super filios hominum: ideoque districtionis ejus occulta quidem, sed numquam injusta judicia formidantes, causam animæ nostræ & vobis cui præ cunctis mortalibus amplius confidimus, & reverendis sororibus vestris totaliter committimus, atque rescripta vestra toto corde desideramus. Valete.

RESCRIPTUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad pœnitentiam & bona opera facienda.

O Famula Dei in circulo solis cum intentione cordis tui curre, & pro peccatis tuis ad Deum suspirando anhela, & bona opera operare priusquam dies tui inclinentur, ubi postea operari non potes. Villicum etiam illum attende, qui apud dominum suum diffamatus est, & qui debita debitorum domini sui scribendo minuit. Sic tu quoque facito. Nam ubi officium tuum non bene servasti, filias tuas per adjutorium consilii tui adjuva, & in motu misericordiæ super illas esto, sicut congrua pluvia super gramen ascendit, & multum fructum provocat; & prudentior per pœnitentiam, & per misericordiam filiis lucis, scilicet perditis angelis, eris, quoniam ipsi hoc facere noluerunt. Cum opera namque ista feceris, in æterna tabernacula post mortem tuam ipsa te suscipient. Nam si aratrum recte in terram verteres, & congruam pluviam haberes, germinans terra esses. Ros enim unde germinare debuisti in te defecit, & cum rota, quam salutem tuam esse dicis, & quæ tamen cinerosa est, circuis. Nam aratrum tuum cum scientia sanctæ Scripturæ in cor tuum verte, & per suspiria bonæ intentionis pluviam habe, & felici consue- A tudine per bona opera rorem benedictionis retine. Hæc autem ante diem mortis tuæ facito, ut in æternum vivas.

EPISTOLA LIII. N. ABBATISSÆ Coloniensis.

Eam cupiens habere in matrem, petit consolatorias litteras.

DOminæ ac matri suæ H. commoranti in terra Jerusalem, N. solo nomine abbatissa in loco sanctarum virginum Co-
B lonienis ecclesiæ, devotissimam orationem & debitam servitutem.

Quantum congratuler beatitudini vestræ, verbis non possum exprimere. Licet enim a vobis corporali disjungat aspectu, tamen vobis intimo caritatis astringor affectu. Desidero enim vos videre, & dolorem quem in corde meo absque omni humano solatio fero vobis explicare. Vos autem quæ estis omni caritate plena in loco matris meæ cupio vos habere, post Deum etiam spem
C meam in vos posui, & amodo a vobis cupio consolari & lætificari. Quapropter moveant vos lacrymæ, moveant gemitus dilectæ filiæ, & mementote mei, & rogate Deum, qui pro nobis pauper factus est, ut dignetur me liberare a perpetua paupertate, vel in ultimo loco æternæ beatitudinis collocare. Valete & omnem congregationem vestram mei parte salutate.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

D *Ut onus suum firmiter portet, & oves suas coerceat.*

ONus tuum in recto itinere firmiter porta, & oves tuas quantum potes coërce, & hoc melius tibi est, quam diversa vagatio mentis: quia Deus in omnibus locis æqualem potestatem secundum opera hominum habet. Prohibe a te cum adjutorio Dei ne mens tua in vagatione sit, similis diei quæ præcedit aliquantulum in puro sole, & aliquantulum in turbine. Mens enim tua aliquando est velut in tanta amaritudine, quod
E eam sustinere non potes, aliquando etiam in lassitudine & in ceteris. Nunc autem in purissimo sole, & in recto calore surge, quia Deus te vult, quamvis quocumque modo vacilles, quoniam constituit te quasi oculum aliis, & ideo ab illo non recede.

EPISTOLA LIV. N. ABBATISSÆ de *Didenkirkim.*

Petit ab ea commonitoria verba quæ animam suam ædificent.

H. De S. Ruperto magistræ, divinique luminis gratia illuminatæ, N. de *Didenkirkim* juxta Bunnam abbatissa licet indigna, tantilla tantæ, & indigna dignæ, orationis instantiam, & debitæ servitutis perseverantiam.

De vestra pietate & humilitate tanta confidens ad vos misi per præsentium latorem has litteras, eo tenore conscriptas, quatenus si liceat, atque oculos vestræ pietatis non offendat, aliqua mihi commonitoria verba, quæ animam meam ædificent, & quæ mihi fiduciam ad Deum præbeant, mater amantissima, brevi scripto remittatis. Me etenim ex his corroborari, dum præsens aderatis, opportuno tempore proposuistis. Præterea si amplius non audeo rogare, utar tamen precibus Cananeæ, quæ respondebat Domino in Evangelio dicens: *Quod etiam catelli edant de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Eadem fidei devotione vos secundario rogo, ut de mensa vestra, id est de visione illa, qua multa mirabilia frequenter videtis, mihi valde desideranti de supradictis summatim apponatis. Mementote quod pergamenum ea de causa nuper transmisi. Verumtamen quantum in nobis est, supplicando Deum rogamus, ut bonum quod cœpit in vobis gratuita pietate & bonitate perseverante fine compleat.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ut cordis sui terram colat, ut suis sit utilis.

INquietam mentem propter lutulenta loca, & propter sollicitudinem multarum aquarum, quæ fluendo deficiunt, habes. Lutulenta enim loca illis sunt, qui vicissitudinem pessimorum morum habent, & aquæ quæ deficiunt, illis scilicet qui duri & lapidei sunt: nec rivulis doctrinæ sanctæ scripturis molliuntur. Sed tu intra te dicis: quæ vel quid ego sum? & quomodo talia perferre possem? nunc autem sapientis viri fabulam audi. Quidam cavernatum locum fodere voluit; sed cum ligno & ferro foderet, ignis de quodam lapide in quem foderat evolavit: ita quod idem locus perfodi non potuit; sed tamen ille ejusdem loci latitudinem notavit, & cum magno labore aliquas cavernas in eo perforavit: & homo iste intra se dixit: Ego valde laboravi; sed qui post me veniet levius me laborabit: quia A sibi hæc omnia præparata inveniet. Hic nempe homo coram Domino suo laudabitur: quia opus suum longitudine & latitudine multo utilior est, quam opus in molli terra quæ aratro subvertitur. Ideo quoque Dominus suus eum pro fortissimo milite computat, qui exercitum suum bene sustentare potest, & aliis agricolis, qui fructum in temporibus suis dant, eum proponit. Quicumque enim prius laboravit, laborem illius qui eum subsequitur supereminet. Faber enim mundi primo creare cœpit, & postea ministris suis secundum ipsum operari dedit. B O filia Dei, terram tuam in temetipsa coerce, ne ipsa sine fructuosa utilitate filiarum arescat. Cor etiam tuum in unum collige, nec illud in immoderationem inquietorum morum figas, ne filias tuas a te fuges. Tu quoque similis esto bonæ terræ quæ frequenter congrua pluvia irrigatur, quatenus bonas & delectabiles herbas proferat. Quomodo? Cum enim homo carnem suam moderate pascit, lætos & mansuetos mores habet: sed cum in nimietate ciborum & conviviorum vivit, unumquodque nocivum vitium in se pullulare facit. Qui au- C tem per immoderatam abstinentiam corpus macerat, semper iratus vadit. In omnibus his bona terra esto, quatinus filias tuas cum fleverint consoleris, & cum in iram surrexerint, eas recte corripias; & cum rabidæ fuerint, per te regulari disciplinæ subjaceant. Quæ autem se in oblivione a te verterint, has cum historialibus verbis & cum verbis Evangelii inter te & alios duos revoca; & si tunc tibi non obedierint, tu summo magistro obediens esto, & memor esto Jacob, qui duos filios Joseph cum benedictionibus suis commutavit. Nunc ergo ini- D tium boni studii tui considera, ut cum fiduciali fine fruaris, & ut æterna præmia a summo magistro recipias.

EPISTOLA LV. T. ABBATISSÆ Anturnacensis.

Certa fieri cupit de quibusdam monasterii ejus consuetudinibus, præsertim an solas nobiles virgines admittat.

HILDEGARDI magistræ sponsarum E Christi, T. dicta magistra sororum Anturnacensium, summis spiritibus quandoque conjungi in cœlestibus.

De sanctitatis vestræ opinione celebris fama late pervolans, quædam mira & stupenda auribus nostris insonuit, summæque religionis ac singularis propositi vestri excellentiam exiguitati nostræ maxime commendavit. Multorum namque testimonio didicimus de secretis cœlestibus plurima mortalibus intellectu difficilia & rara, vobis divinitus adscribendum revelari, &

quæque vobis agenda, non deliberatione humana, sed Deo edocente ordinari. Aliud etiam quoddam de consuetudine vestra ad nos pervenit, virgines videlicet vestras festis diebus pro ornamento candidis quibusdam uti velaminibus, coronas etiam decenter contextas capitibus earum desuper impositas, & his utraque parte & retro angelicas imagines insertas; in fronte autem Agni figuram decenter impressam: insuper & digitos earumdem quibusdam decorari anulis: quæ omnia, ut credimus ad amorem superni sponsi ducitis: cum justum sit ut sint mulieres cum verecundia se componentes, non in tortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut veste pretiosa. Præterea & quod his omnibus non minus mirandum nobis videtur, in consortium vestrum genere tantum spectabiles, & ingenuas introducere: quod nos plurimum etiam admiramur. Scimus tamen vos hoc rationabili causa facere, cum non ignoratis ipsum Dominum in primitiva ecclesia piscatores, modicos, & pauperes elegisse, ac B. Petrum conversis postea ad fidem gentibus dixisse: *In veritate comperi, quod non est personarum acceptor Deus.* Verborum insuper Apostoli non immemores ad Corinthios dicentis: *Non multi potentes, non multi nobiles; sed ignobilia & contemtibilia hujus mundi elegit Deus.* Omnia quippe præcedentium patrum instituta, quibus cunctos, maxime spirituales informari condecet, pro posse nostro persectantes, vestra etiam justa & sancta omnino esse scimus. Tanta namque, ô sponsa Christi venerabilis, consuetudinis vestræ novitas exiguitatis nostræ modulum longe incomparabiliter excellit, atque non modicam admirationem nobis incutit. Igitur nos tantillulæ profectibus vestris intime congaudentes, de hac re tamen aliquid a vobis certius experiri cupientes, litteras nostras sanctitati vestræ placuit dirigere, humiliter ac devotissime obsecrantes, quatenus ejus auctoritate talis religio adaugeatur, dignitas vestra in proximo non dedignetur nobis rescribere. Valete & in orationibus vestris memores nostri estote.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Mulieres non debere quærere ornatum, virgines decere vestes candidas, discernendas esse nobiles ab ignobilibus, ne se odio habeant.

FONS vivus dicit: Mulier intra cubiculum lateat, ita quod magnam verecundiam habeat: quia magna pericula horribilis lasciviæ species in primam mulierem sufflavit. Quomodo? Forma mulieris ful-

A minavit & radiavit in prima radice, in qua formatum est hoc in quo omnis creatura latet. Quomodo? in duabus partibus scilicet, in altera parte ex parte facturæ digiti Dei, & in altera supernæ pulchritudinis. O quam mira res es, quæ in sole fundamentum posuisti, & terram superasti! Sed Paulus apostolus qui in summa volavit, & in terra tacuit: ita quod non revelavit, quod absconsum fuit, hæc attendit. Mulier quæ subjacet virili potestati mariti sui, illi conjuncta in prima costa magnam verecundiam habere debet, sic quod non debet dare aut revelare præconium proprii B vasculi viri sui ad alienum locum, qui ad illam non pertinet. Et hoc faciat in verbo illo quod Dominator terræ dicit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, in irrisione diaboli. Audi, terra sudat viriditatem graminis, usque dum eam hyems superat. Et hyems aufert pulchritudinem floris illius. Et illa tegit viriditatem sui floris: deinde non valens se revelare, quasi numquam aruerit, quia hyems illam abstulit. Ideo non debet mulier se in crinibus suis sublevare, nec ornare, nec exigere in ulla sublimitate C coronæ, & auri ullius rei, nisi in voluntate viri sui, secundum quod illi in recta mensura placuerit. Hæc non pertinent ad virginem; sed ipsa stat in simplicitate & integritate pulchra paradisi, qui numquam aridus apparebit; sed semper permanet in plena viriditate floris virgæ. Virgo non habet tegmen crinium viriditatis suæ in præcepto; sed in propria voluntate sua per summam humilitatem se tegit: quoniam homo pulchritudinem animæ abscondet, ne accipiter eam per superbiam rapiat. Virgines conjunctæ sunt in Spiritu-sancto sanctimoniæ D & auroræ virginitatis: unde decet illas pervenire ad summum sacerdotem, sicut holocaustum Deo dedicatum. Quapropter decet per licentiam & per revelationem in mystico spiramine digiti Dei, quod virgo candidam vestem induat, in clara significatione desponsationis Christi, videns quod intextæ integritati mens ejus solidetur. Considerans etiam quis ille sit, cui conjuncta est, sicut scriptum est: *habent nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus ejus.* Et iterum: *sequuntur Agnum quocumque ierit*, Deus etiam habet scru- E tinium, scrutationes in omni persona: ita quod minor ordo super superiorem non ascendat, sicut satanas & primus homo fecerunt, qui altius volare voluerunt, quam positi essent. Et quis homo congreget omnem gregem suum in unum stabulum, scilicet boves, asinos, oves, hædos, ita quod non dissipet se? Ideo & discretio sit in hoc, ne diversus populus in unum gregem congregatus, in superbia elationis & in ignominia diversitatis dissipetur, & præcipue ne honestas morum ibi dirumpatur, cum se

invicem odio dilaniant, quando altior ordo super inferiorem cadit, & quando inferior super altiorem ascendit: quia Deus discernit populum in terra sicut & in cœlo, videlicet angelos, archangelos, thronos, dominationes, cherubim & seraphim discernens. Et hi omnes a Deo amantur, sed tamen æqualia nomina non habent. Superbia amat principes, & nobiles in persona elationis; & iterum illos odit, cum ipsam interimunt. Et scriptum est: Deus potentes non abjicit, cum & ipse sit potens. Ipse autem personas non amat, sed opera quæ gustum habent in illo, sicut Filius Dei dicit: Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei. Ubi humilitas est, ibi semper Christus epulatur & ideo necesse est, ut illi homines discernantur, qui plus vanum honorem, quam humilitatem appetunt: cum hæc videret quæ illis superiora sunt. Morbida etiam ovis abjiciatur, ne totus grex contaminetur. Deus bonum intellectum hominibus infundit, ne nomen ipsorum deleatur. Bonum enim est ne homo montem apprehendat, quem movere non poterit. Sed in valle subsistat paulatim dicens quod capere potest. Hæc dicta sunt a Vivente lumine, & non ab homine. Qui audit videat & credat unde sint.

EPISTOLA LVI. A. ABBATISSÆ de *Crouchdal*.

Ut Deum exoret, quatenus pro excessibus in officio suo commissis satisfacere possit.

AMantissimæ dominæ H. divinarum ac verissimarum visionum sacratissimo munere divinitus illustratæ, A. de *Crouchdal*, solo nomine abbatissa, super effluentissimum perfectæ caritatis donum.

Eloquia vestra, mi domina, ab illa sanctissima anima vestra, ab illa celsitudine contemplationis vestræ, tamquam de vertice æternorum collium defluentia in profundissimam ceterarum convallem animarum, quasi imber super herbam, & quasi stellæ super gramina rigant eas, infundunt eas, & germinare eas faciunt germen sine spina, germinare eas faciunt supernorum desideriorum viva germina, usque ad thronum gloriæ summi Dei miro odore prosilientia. Opto igitur ego, ancilla vestra, litteras vestræ sanctitatis intueri, & alloquio dulcissimæ consolationis vestræ tamquam levis auræ flatu refoveri. Nam, mi mater & domina, omnis spes, & securitas, & refugium, ac tutela mea, in vestra post Deum maternitate dependet: ideoque ad vos sola recurro, & me consilio & auxilio vestro post Christum committo. Posco igitur iterum suppliciter, deprecor misericorditer, A quatenus pro me Deum exoretis, & quid mihi agendum sit pro pluribus excessibus meis, quibus & in onere * nominis mihi impositi, seu in aliis transgressionibus delinquo, ut supra deprecata sum, benigne insinuetis. Timeo enim & valde pertimesco me offensam Dei incurrere. Valete.

* f. muneris.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Commendat illi caritatem, obedientiam & propriæ voluntatis abnegationem.

B IN vera visione hæc verba, quæ propter ammonitionem magnæ necessitatis attendenti desiderio a me quærebas audivi. Valde gloriosa laus ubi fidele magisterium has acies habet, videlicet illam, quæ cum clypeis & loricis atque aliis armis custos turris posita est, ut contra illos pugnet, qui turrim ipsius destruere volunt, & etiam illam quæ civitatem suam probis militibus ita munit, ne muri ejus ab inimicis comprehendantur, & ne hostium ejus perfidis speculatoribus aperiatur, ipsique non interficiantur. Isti homines in beatitudine sunt. Qui autem sic non faciunt, squalidiores rusticis sunt, C qui per seipsos & per pecora sua villas suas sapienter procurant, ne in pascuis suis deficiant. ¶ De his dicendum non est: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii.* Nec illud: *Quam pulcri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis.* Hoc est, qui in exilio hujus sæculi, quod per desertum intelligitur, voluntati suæ contradicit, & in omnibus operibus suis suspirando ad Deum ascendit, sicut scriptum est: *Ascendit fumus aromatum in conspectu Domini*, D mortificationem carnis sibi elegit, unde & de fumo aromatum, & de mortificatione carnis omnes virtutes in ea crescunt, quibus numquam saturatur. Illi qui hoc facit de supernis angelorum & sanctorum dicitur: *Quam pulchri sunt gressus tui*, id est studium, in quo in ista mortificatione ambulas, filia principis. Sed ab ore prophetæ iste abjiciendus est, qui nec frigidus, nec calidus est: quia nec in terrenis, nec in cœlestibus quidquam laborat. Sed eum locustis assimilo, quæ nec cum volatilibus recte volant, E nec cum animalibus in terra recte ambulant. Sed quæ similes turbini, qui cito deficit sine utilitate vadunt. O filia sacri nominis aures tuas aperi, atque diligenti corde proposita signa hujus parabolici sermonis audi, videlicet: quam magna gloria in summa laude de turribus hujus civitatis ita constitutæ sit; Turris civitatis istius caritas cum concordia est. Et quare turris nominatur? Quia de altissimo Deo ipsa fons saliens omnem terram circuiens fluxit, quoniam

ipsi Deus omnes creaturas in plena caritate ita disposuit, quod nulla necessitas in eis sit. Unde disce quod sancti homines, in quibus caritas habitat, in nulla necessitate deficiunt: quia corda eorum mansuetudine & pace velut fluenti odore balsami circumdantur, quapropter & antiquus serpens eos discerpere non potest: quoniam ut fetens odor ab odore balsami segregatus est: ita diabolus caritatem fugit, & in cavernam ab ea se abscondit. Ubicumque autem sancti homines, in quibus caritas non habitat, in nomine Domini congregati sunt, civitati quæ sine turri est, & pulchris domibus, quæ sine celsitudine sunt assimilantur. Unde in hac confusione pecunia justitiæ atque regulæ, quia firma habitacula non habent, dispoliantur, ideoque etiam sæpe destruuntur. Quoniam ut turris civitatem ornat ac sustinet; ita caritas omnes virtutes. Milites caritatis qui in turri positi sunt, obedientia, fides, & spes sunt. Obedientia clypeo circumdatur, quia semper subdita est; fides lorica induitur, quia omnia bona quæ in Deo sunt, quæ oculus numquam vidit probat; spes autem cœlum cum omnibus ornamentis suis per fidem complectitur. Fides vero per obedientiam Deum semper aspicit, ita faciens ut ei præcepit. Deus enim caritas est, quia omne opus suum pium est; sed per humilitatem de cœlo descendit, ut captivos suos liberaret, qui caritatem reliquerunt, quando ipsum non cognoverunt. Hoc per humanitatem suam fecit, & idem exemplum nobis reliquit. Quomodo? quando propriam voluntatem nostram in officiis hujus sæculi relinquimus, post vestigia ejus ambulamus. Quando autem in nomine ejus in unum gregem congregamur, quemadmodum ad aquilam alia volatilia congregantur, Abraham imitamur, qui populum suum & regionem patriæ suæ reliquit, atque in aliena re circumcisionem secundum præceptum Dei perfecit. Sed quando per hominem qui nobis similis est, præceptis Dei obedimus, in benedictionibus sicut stellæ cœli multiplicamur, velut etiam Deus Abrahæ per angelum suum repromisit, & alienam rem secundum incarnationem suam requirimus, pro nihilo nos reputantes, ac in spiritali vita laborantes. Cum hoc facimus, turrim nostram probis militibus per humilitatem undique munimus: probique milites sumus, cum voluptatem hujus sæculi superamus, & cum furorem iræ vincimus, utique paupertatem nostram propter amorem Christi toleramus, & cum inimicabilia homicidia odii ac invidiæ a nobis abjicimus; atque cum alios peccatores similes nobis non spernimus, nec injusta judicia super eos judicamus, & cum super justos atque innocentes falsum testimonium non quærimus. Hi probi milites sunt, qui civitatem nostram undique custodiunt: ita ut murus sanctæ regulæ & conversationis nostræ ab inimicis, videlicet odiosis ac invidiosis moribus, non perfodiatur, & ne ostium pacis per contradictionem repudietur; quoniam si hoc fit, clausula ostii nostri reseratur, inimicique nostri in civitatem nostram secure ambulant. Et ne simus cum illis, qui semper erranti corde sunt dicentes; hoc quod hominis rationalitas nobis ponit & eligit, nolumus, quia quæ nos ponimus & eligimus, utiliora & justiora illo sunt. Isti insidiatores sunt, qui civitatem nostram per insidias suas destruunt, quia quæ de antiquis & sanctis magisterialibus medicis nostris in jejunando, in vigilando & in orando, sive in aliis virtutibus constituta sunt, repudiant, & voluntatem suam pro Deo, qui ipsos creavit, eligunt. O filia sanctimoniæ, nunc audi. Turris tua sine probis militibus vacua est, & custodes civitatis tuæ obdormierunt, atque ita in inaquositatem, & maxime propter proprietatem voluntatis suæ ducti sunt. Ideoque turris & civitas tua tam aridæ sunt, quod vix consistunt. De somno itaque tuo surge, quia funes navis tuæ, qui consuetudo sanctæ conversationis sunt, nondum rupti sunt; sed in magna stultitia morum te occupantes, rumores qui tibi conveniant quæris. Hoc tibi non expedit; sed sicut in desertis habitaculis magni & parvi atque cæci mures sunt, qui vestimenta hominum corrodunt: ita per hæc omnis consuetudo sancta discinditur. Majores mures inquietæ mentes impietatis sunt: parvi vero stultitiam, quæ a via veritatis nocturnalis est, significant: cæci autem vanitatem hujus sæculi, quæ a luce justitiæ cæca est, ostendunt. Unde in Evangelio scriptum est: *Omne regnum in seipso divisum desolabitur.* Nunc aspice in quam magno ardore Spiritus-sancti plantata sis. Quapropter & ministerio suo in te carere non vult, & primam Regulam B. Benedicti, aliorumque magistrorum diligenti corde attende, ut non pereas, sed ut in æternum vivas. Vos autem, ô cuncti magistri, providete ne stultis agricolis illis similes sitis, qui cum aratrum per seipsum recte ambulans vident, gaudium habent: cum autem curve incidit, tædium habent id recte vertere, & etiam cavete, ne paterfamilias vobis dicat, inutiles mihi estis, quia villicationem vestram non recte perficitis; sed sollicite considerate, quæ necessitas & quæ adversitas subditorum vestrorum sit, & cum omni sollicitudine eos protegite.

EPISTOLA LVII.
G. Sanctimonialis.

Quam grave ipsius ferat absentiam.

HILDEGARDI matri suæ sibi in Christo allectissimæ, G. illa sua & vere tota sua, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Quid scribam vel quid dicam tam unicæ, tamquam in Christo dilectissimæ matri, penitus ignoro; quia ipsa vis amoris omnem mihi sustulit scientiam locutionis, immo B etiam vinum mœroris, quo divina absentia tua me inebriari fecit, tantum me afflixit, ut non solum dictandi, verum etiam vivendi mihi fastidium generarit. Melius enim mihi fore crederem numquam te vidisse, numquam te erga me tam benignam tamque materna viscera gerentem sensisse, quam per tanta locorum spatia late separata sine mora lugeo te quasi perditam. Spero autem Deo meo, & ideo meo, quia nihil habeo carius, eo quod numquam cœnulentam corporis hujus deponere me sinat formu- C lam, priusquam dulci tua visione ac melliflua collocutione me fecerit lætificatam. Quod si peccatis meis exigentibus non evenerit, tamen in hoc, ut pietati ejus confido, spem meam non frustrabit: quin me ibi te concedat videre, ubi numquam ab ipsius separemur visione. Quid plura? Rogo autem te, mater allectissima, ut eum in cujus amplexibus jugiter commoraris, & sub cujus umbra, ut hinnulus a fervore tentationum & vitiorum requiescis, pro me deprecari digneris: quatenus mihi adhuc erranti D & eum perquirenti, sed heu! minime invenienti, se inveniendum manifestet, & sub umbra illius quem desidero, me quandoque sedere faciat. Vale.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS

Gratulatur illi quod viam angustam sit amplexa.

O Filia Dei, in pura scientia fidei hæc verba ad te dicta audi: *Vox turturis audita est in terra nostra.* Hoc est de filio E Dei, qui contra carnis jura ex integra terra MARIÆ Virginis natus est. Flores omnium virtutum & ornamenta omnium pigmentorum processerunt, quæ in se odorem suavitatis virtutum habuerunt. Hortus enim harum virtutum in peregrino filio surrexit, qui ad Patrem suum, scilicet omnipotentem Patrem, in se reversus, peccata sua confitendo cucurrit, quem ipse osculo humanitatis filii sui suscepit. Et tunc vox turturis auditur, cum propter amorem Dei mun- A dum cum voluntate nostra relinquimus, ut etiam turtur præ reliquis volatilibus solus manet cum socium suum amittit. Sic tu etiam, carissima filia, fecisti quando pompam hujus mundi reliquisti. O quam pulchra calceamenta tua, filia regis, fuerunt, cum propter amorem Dei arctam & angustam viam spiritalis vitæ intrasti. Unde, ô filia Sion, gaude, quia in medio cordis tui Spiritus-sanctus habitat. Considera enim quod consolator tuus sicut lilium inter spinas te constituit, cum pompam & divitias sæculi hujus, quas Filius Dei spinas nominavit, habens, spiritalem vitam elegisti. Tu etiam sicut rosa in Jerico in passionibus conversionis tuæ rutilabas. Nunc autem de te gaudeo; quia in te completa sunt quæ de te audivi & desideravi, & tu mecum gaude. Ego vero in vera optione opto, ut murus pretiosis lapidibus & margaritis ornatus fias in conspectu Dei, & in laudibus omnis cœlestis exercitus fias. Gaude igitur & lætare in Deo tuo, quoniam in æternum vives.

EPISTOLA LVIII.
B. Sacerdotis.

Ægre fert quod propositum deserendi sæculi differatur, ipsius preces exposcit, & librum ejus ad transcribendum.

HILDEGARDI magistræ sponsarum Christi dignissimæ, B. Dei gratia, licet indignus Dei sacerdos & peccator, intimæ dilectionis & omnis obsequii devotam certitudinem.

Tædet me vitæ meæ, quia repletus sum amaritudine, & quia propositum cujus conscia es, virgo sanctissima, expectando quosdam fideles amicos meos, adhuc differo. Via mea, ut proheticis utar verbis, undique septa est spinis & maceria. Verumtamen flagella quæ per omnia erudiunt Israel penitus non renuo; sed quia cum tentatione proventum non faciunt, ne succumbam, & ad finem propositi non perveniam valde pertimesco: non quod ex consolatione tua, quam frequenter aspicio, plurimum confidens, cor meum & inter peccata & ærumnas lætificatur. Quapropter, virgo Deo devota, nos omnes post Deum ad te suspirantes summopere petimus, quærimus, pulsamus, quatenus a solitis precibus nullatenus desistas, donec locum certum habitationis nobis, aut si id tibi tentatio in Deum videatur, saltem nunc discretum religionis ordinem misericors Deus tibi pro nobis insinuare dignetur. Ista Deum per te ordinasse non dubium esse nos credimus; tu re experta es. Nihil enim in terris fit sine causa. Et idcirco sicut animam meam occultorum Dei judicio ab angustiis ex parte liberabas: ita nos omnes, per dispositum in te a Deo modum liberare

liberare a dubietatis errore debita peccatrix non diffugias. De cetero litteras tuas & de his & aliis desidero. Præterea librum tuum transcribere multum cupio.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Animat eum ad propositum suum prosequendum.

HÆc dicit Spiritus: Laude dignissimum est & mirabile, quod peregrinus ad patriam festinat. O quam magnus luctus & mœror tunc oritur inter cives & notos illius, qui cum ipso epulabantur & ludebant: & ô quam valde erubescunt lascivi, quod sodalis ipsorum relinquit vasculum, quod cum ipsis portabat. Respice quod in oculo viventis in magno studio prævisus es, sicut mitissimus pater ovem suam requirit. Socii qui in latitudine otiosi sedent, mutuam pacem habent: fortissimus autem miles in magnis turbinibus est. Sta in via rectitudinis, & præpara animam tuam ad pugnandum cum illis qui semper militant in legatione regis. Vide quia si aliquod volatile crabronum a sociis suis recederet, & in altum respiciens ad solem volare inciperet, omnis turba muscarum irrueret in illud, volens ipsum opprimere; sed sol tegeret illud lumine suo, ne ipsum ultra viderent, & sic aufugeret. Tunc omnis turba illa scandalisaretur, & sic illud probus miles efficeretur. Deus manum suam tibi porrigat, ut vivas in æternum, ubi sol non obscuratur.

EPISTOLA LIX. V.

Excusat se quod eam nec corpore, nec scriptis visitaverit.

DOminæ H. religione, sapientia, disciplina, moribus, postremo omni utriusque hominis virtute plenissimæ, ille suus per omnia V. in sexta cum Martha laborare, in septima reintegrari, in octava cum Maria jocundari.

Quomodo me, domina dilectissima, ab aspectu & colloquio vestræ dulcedinis, mihi omni mellis sapore gratioris, tamdiu subtraxisse potuerim, vel interim litterulis saltem visitasse vos distulerim, memetipsum satis ammirari nequeo, totumque id parvitatis meæ desidiæ deputo. Vestram etiam pietatem hujusmodi mea inconcinnitate, quod absit, offendisse valde timeo & merito, quippe quem antea nec voce, nec habitu, nec facie, necdum etiam fama agnitum, ut primum veni, quod factu perdifficile est, gratia vestri benignissime recepistis, & statim vestri colloquii participatione, quod magnum duco, recreare dignata estis. Verum

A quia pœnitet, ignoscetis. Animus enim meus numquam non promtus fuit, facultas vero defuit. Promitto igitur, si quid promittere possum, me, si Deus facultatem dederit, quantotius emendaturum. Interim aut orationibus vestris pro Deo mei miserrimi peccatoris memor esse dignemini.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad contemtum mundi.

B QUi vita est, hæc verba mihi ostendit dicens: Tu similis es aquæ quæ movetur in tempestate, & quæ iterum manet in tranquillitate. Victoria tibi dicit: Libenter ingredere ad te; sed tu cædis me, quando faciem mentis tuæ abscondis: ita quod dubius es, non habens volantes pennas in securitate, ubi non es in amplexione contemtus mundi, ô homo cito veniet tibi resurrectio, si pulverem cineris a te executis dicens: Si non possum stare in sole, volo tamen me abstrahere de luto pulveris, & vestem meam abluere de vicissitudine morum hujus sæculi. Tunc columba dabit tibi unguentum, & vulnus tuum terget. Nunc surge & vive in æternitate.

C

EPISTOLA LX. T. MONACHI S. Benedicti.

Optat ejus præsentia perfrui aut saltem ipsius litteris in Deo corroborari.

DOminæ serenissimæ ac vere beatæ H. Spiritu divinæ visionis decoratæ, monachorum S. Benedicti infimus quamvis in-
D dignus sacerdos T. devotæ servitium obedientiæ cum omni humilitatis subjectione.

Qui confidunt in Domino intelligent veritatem, & fideles in dilectione, &c. Hæc sacrosancta dicta per os supernæ sapientiæ edita multorum relatione veridica in te fore cognovi, & credo completa. Quod enim sacris scripturis testantibus invenio, fidelissime teneo, quod omne verbum impossibile non sit apud Deum. Igitur famam quam rumore vulgante agnovi, quamvis sanctas tuas revelationes non viderim, veram esse non dubitavi.
E Scio itaque in veritate, quod quia fiduciam tuam in Domino posuisti, ideo veritatem ipsius intellexisti, & quia fidelis in dilectione illi acquievisti, donum divinæ revelationis, & Spiritum cœlestis consolationis suscepisti, & pacem electorum Dei acquisisti. Nunc vero quia omnipotentis Dei misericordia amplior in te est inventa, quam in ceteris mortalibus, ideo non tentando, neque superbiendo; sed solius Dei gratiam simpliciter per te deprecando, supplex rogo, ut memor sis illius vocis Dominicæ, *Unum ex*

meis pusillis nolite contemnere. Considera ergo ne litteras meæ pusillanimitatis contemnas: sed per amorem JESU-CHRISTI preces meas te oro clementer exaudias, & ut pro delictis meis apud Deum intervenias, & sanctis tuis precibus vitam meam sublevés, & negligentias meas ammonere digneris per litteras tuæ correptionis. Valde enim mihi est optabilis correptio tuæ dulcissimæ caritatis. Ergo indignum me judico munere tuæ cartæ amantissimo; sed credulitatis meæ mercedem a te recipere cupio. Credo enim per Spiritum, per quem cuncta, præterita, præsentia & futura perspicis, etiam tibi patere secreta mei cordis. Vere numquam vidi diem mihi dulciorem, quam ut ad tuam præsentiam pervenirem. Mallem namque nudis pedibus incedere pro sola verborum tuorum auditione, & nimis jocundum mihi esset atque optabile, si vel tuas excellentissimas visiones, vel aliquas tuæ beatitudinis litteras mererer percipere. Omnipotens Pater per virtutem sui Filii Domini nostri JESU-CHRISTI & per cooperationem Spiritus-sancti incolumem te longo tempore dignetur conservare ad correctionem sanctæ suæ ecclesiæ.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ejus desideria esse bona, & ut fortis sit in prælio.

LUx vivens dicit: ô homo, rivuli fluunt de me ad viriditatem mentis tuæ; sed tamen mens tua est ligata, & etiam acuta per vicissitudinem morum in tenebrositate dispersi venti: & occultæ cogitationes tuæ in mente tua interdum decipiunt te, & gustus operis tui interdum tangit te. Vultus D autem desideriorum tuorum videt ad me per gaudium ascensionis, quod nondum potes in opere tuo capere. Valde bona sunt desideria, quæ turrim ædificant in altitudine suavitatis boni odoris. Unde gaudent angeli propter opera facturæ digiti Dei: quæ opera Deum gustant, rumpendo cibum nequitiæ peccatorum. Nunc tu, ô miles, esto fortis in prælio quamdiu vivis in corpore tuo, quia inimicus tuus non fatigatur, & pugna non deficit. Talia sunt opera tua, ut E mitissimus pater super te gaudeat, & ut verbum ejus animam tuam clarificet, & ut igneus amator unguentum tibi salutis infundat & viriditatem floris sapientiæ.

EPISTOLA LXI. B.

Peccatis gravatus ipsius petit orationes.

AMantissimæ ac desiderantissimæ dominæ suæ ac matri H. B. peccator A post hanc vitam fragilem & caducam perenniter gaudere cum Christo Domino.

Beatum me fore existimo, si litteris sanctitatis vestræ consolari promeruero, sed quia prudentis medici est sæpius vulneratum hominem visitare, & carnem superfluam & putridam resecare, ne postmodum deterior fiat corruptio, si caute & diligenter recisa non fuerit; rogo ut pro amore pii Redemptoris plagas vulnerum meorum crebrius inspiciatis, ut nullum in eis per Dei misericordiam & vestrum consilium vestigium corruptionis remaneat. O dulcissima B mater ac desideratissima, jam diu desideravi de baculo meo venire ad vos. O dulcissima domina, oculis cordis vos semper intueor, vobiscum loquor mente & conversor. Scio quod Deo meo peccavi in opere suo. Cognosco me peccasse, orate pro me. Non quæro terrenum lucrum, non rem transitoriam; sed gratiam Dei mei & salutem animæ meæ. Succurrite mihi. O quanti mihi sunt orationum vestrarum continuata præsidia. Ut igitur a desiderio meo omnino non fraudarer, domina mea, satisfacere mihi volens, clientem hunc cum litteris istis ad C vos mittere curavi, qui vos ut dominam & matrem pio complectitur amore. Consolationem vitæ præsentis & perpetuam beatitudinem cum sanctis tribuat vobis Deus. Amen.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad pœnitentiam cujus varios gradus refert.

HÆc in vera visione audivi: Quinque operationes opus Dei in homine habuit. Prima est quod homo formatus est, secunda quod spiraculum vitæ accepit, tertia quod intellexit quod operari potuit, quarta quod bonum opus suscepit, quinta quod malum cognovit. Hæc similitudo ad quemlibet hominem respicere potest. Prima vice intelligitur quod homo criminum suorum cum suspiriis meminit, ita quod inutilia sunt. Secunda quod a criminibus aliquantulum declinat. Tertia quod ea confitendo aperit, quarta quod pœnitentiam agit. Quinta quod se malo alienum facit. Ideo tu homo in his operibus quæ Deus in homine operatus est, fac timendo & tremendo pœnitentiam, quoniam in aliqua parte opus ipsius contrivisti. In audientia enim sacerdotis quamdiu vixeris, & possibilitatem habueris, aliquid laudis in gemitu & suspirio Deo exhibebis.

EPISTOLA LXII. H. MAGISTRI de Trajecto.

In camino tribulationis excoctus, ipsius scriptis cupit refrigerari, & an sit in numero salvandorum rescire.

H Salve Christi nobilis sponsa suscep-. tura incorruptæ vitæ sponsalia, quis, qualis, quantus, quomodo, unde sim, scilicet H. magister de Trajecto indignus ex præsenti latore habes cognoscere.

Christi bonus odor, quasi unguentum effusum, de te longe lateque flagrans nostris indignis auribus spirando inflavit, te superna visitante gratia, frequenti illustratione splendoris divini cœlitus ita desuper irradiari, ut nonnumquam quarumlibet causarum eventus, & rerum exitus occulta dispensatione Dei præfinitos, per inhabitantem in te ejus gratiam tibi concedatur contemplari, maxime cum hoc tibi instanter flagitaveris revelari. Qua de re ego humilis & dejectus, variis doloribus ac multimodis adversitatibus exagitatus, nimirum ineffabilibus propriis reatibus id provocantibus, tuis me piis precibus ex intimis commendo visceribus, per illum te testans, qui te sibi proprio reconsignavit pretio, ut tuis justis laboribus, me ejus clementi bonitati studeas complacare indefesso labore. Sum enim humiliatus usquequaque, & usque in finem curvatus, tamquam vas perditum & a facie oculorum ejus projectum: quia circumdederunt me mala, quorum non est numerus, & comprehenderunt me iniquitates meæ, quæ supergressæ sunt caput meum, sicut onus grave, & super hæc omnia sustinui qui simul contristaretur, & non fuit; & qui consolaretur, nec inveni. Unde non inani quidem temeritate, nec superflua curiositate; sed tamquam in camino tribulationis excoctus æstuanti desiderio ex tuis cupitis rescriptis supplex & anhelus expecto refrigerari: desiderans ex ipsis tam superni dispensatoris de statu vel exitu mearum angustiarum præfinitam sententiam animadvertendo experiri, quam a te consilium sanitatis ex ipsius inspiratione suscipere. Sed ante omnia & per omnia ardenter sitio ex te certificari, si tandem in cœtu salvandorum me divinitas præordinavit computari. Vale, gaude, vive, & sit nomen tuum in libro vitæ.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut declinet a malo & faciat bonum.

MYsticum spiramen & vox sapientiæ sonat: Deus æternus est, & in semet-

A ipso hoc consilium habuit, quod magnum opus facere voluit: ita quod omnia miracula sua in illo per rationalitatem sonarent. Et in hoc antiquo consilio valde delectabatur, & opus suum plurima ædificia boni ædificari debuit, & sic Deus hominem fecit. Homo autem imago Dei est, in qua Deus aureum spiraculum misit, quod in se duas vias in scientia boni & mali habet, altera cœlum sustinet, altera malum ostendit. Illa cœlum sustinet, ita quod Deus virtutem potentiæ suæ perficit in aureo spiraculo hominis fulgentibus operibus. Ista au-
B tem tangit statum nigredinis primi incipientis mali, quod contra pugnare voluit. Et in his duabus viis quinque sensus hominis cum sapientia, scientia, intellectu & voluntate, ad magnum honorem computati sunt, sicut etiam ordines angelorum ad laudem Dei positi sunt, qui in conspectu ejus assistunt. Nunc autem, ô serve Dei, in meliore via parvæ fenestellæ in splendido lumine in te apparent: ita quod exoptando bonum desideras. In altera vero via in nigro turbine occupatus es. Sed tu, ô miles, cum clara militia surge, & turbinem hunc
C vince, quoniam gratia Dei te tangit & monet, sicut etiam in scientia secreti tui intelligere potes. Sic declina a malo & fac bonum, & Deus te requirit & in te quiescet.

EPISTOLA LXIII. C. B. sacerdotum in *Ruthdelingun.*

Eius precibus se commendant.

D HILDEGARDI Deo familiari & super homines hujus temporis admirandæ virgini, C. & B. sacerdotes indigni in *Ruthdelingun*, sicut cœpit in Dei timore & amore persistere, & tenebras mundi per viventem, quam aspicit, lucem incessanter illuminare.

Exultavimus & delectati sumus in his quæ dicta sunt nobis, scilicet legationem consolatoriam nobis affuturam. Et expectantes expectavimus, & nondum intendisti. Unde contristati sumus, gratiam Dei præstolantes, qui non deseruit in se sperantes. Nunc vero quia mittere legatum nos tibi
E jussisti, facti sumus consolati. Verum quia meminisse te cupimus, Deo dilecta, quemadmodum ad vicissitudinem hujus instrumenti, in quo velut rudes ac delicati milites versari cupimus, recta spe properamus. Idcirco te, mater sancta, adjutorem in opportunitatibus in tribulatione instanter pro nobis interpellare, ut vias nostras in te post Deum confidentium dirigat suppliciter exoramus. Nec ista dicimus quasi nos supra modum gravatos hujus facti pœniteat; sed ut sanctitas tua apud misericordem Deum consolationem aliquam, quam nostra peccata

præpediunt, nobis infirmis, ne deficiamus, A obtineat: de qua tibi diligentius aliquid non præsumimus insinuare, immo interno judici modum petitionis nostræ, qui scit quid cuique expediat volumus committere. Ipse namque ait: *Scit enim Pater vester cœlestis, quid vobis necesse sit antequam petatis*, qui singulis congrua medicamina suis temporibus novit, nec desinit exhibere. Hoc tamen solum libet exclamare: Væ, væ, terrenæ causæ, quando coram vivente oculo putas abscondet se? De cetero propositum vestrum & sorores vestras, & omnes tecum B commanentes in Domino salutamus, & ut nostri pauperum suorum memores sint devote rogamus.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut currant ad Deum & propter eum fortiter pugnent.

LUx vivens dicit: O fortissimi milites, qui in vobismet ipsis contradictionem bilinguium contradicitis, audite. O quales C illi sunt qui in peregrinatione vitam requirunt, & qui in exilio alieni sunt partis illius, quam propter Deum reliquerint. Manus enim operantium divitias semper præparant. O quanta est sanctitas, quæ in mortifera peste venenum conculcat. Unde in eversione peccati pulcher flos crescit, qui socius est angelorum, vos autem, ô filii peregrinationis, currite & transite ad me & multas divitias vobis præparate: quia vos videt vivens oculus, qui semper in speculum columbæ aspicit. Nunc laborate, & non fatigemini propter tædium fallacis & parvi operis: quoniam sol lucis vitam æter- D nam vobis præparavit, & sollicite ad Deum currite, quia dies ejus venit, & hominem illum qui constrictus est propter dubietatem suam in multis varietatibus, sicut undans aqua multis procellis, finite sic, quasi arborem, quæ non valet curvari sicut virga, quia voluntas ipsius ad curam suam sollicite videt. Sed ipse hoc modo seipsum consideret. Si culpabile crimen in ipso non æstuat, curam sui habeat. Vos autem amatores mei currite ad me, quia gemitum vestrum video ut aurum lucidum & robustum, & mentem vestram lætam & desideria benivolentiæ habentem. Intrate ergo pugnam ut fortes vernaculi, qui enim in exilio sunt, non possunt habere certam victoriam in corpore manentes; sed fugere debent pestilentiam naufragi mundi, & solidare columnam mentis suæ cum angulari lapide. Ideo, ô fortissimi milites, non fatigemini per vicissitudinem instrumenti, quia Deus requiret agnos suos inter lupos.

EPISTOLA LXIV. B. SACERDOTIS Trevirensis.

Ut sibi consolatoria verba rescribat, & quomodo his præesse possit, quos sub regimine sacerdotii regere debet.

SAcræ Dei virgini venerabili sponsæ JESU-CHRISTI, B. Dei gratia in Trevirensi ecclesia qualiscumque sacerdos, quamvis sacerdotii dignitate indignus, seipsum.

Etsi oculis corporalibus vos raro conspiciam, illa tamen nostræ animæ ammiranda potentia, quæ imaginatio dicitur, quotidie vultus vestri serenitatem mihi repræsentat, & jocunda vestri recordatione lætificat, & ad Dei laudem me excitat, qui in diebus nostris dignatus est manifesta ostensione atque evidenti exemplo per vos declarare, quod sacra Scriptura quotidie recolit, hoc scilicet quomodo Spiritus-sanctus castarum lumen animarum in antiquis patribus atque in sanctis Dei apostolicis hominibus indoctis mirabiliter loquutus sit. Videtur enim mihi, quod vos cum Petro voce David dicere possitis: *Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentiam Domini.* Per illam itaque piæ divinitatis clementiam, quæ sacri vestri pectoris intima clarissimis suis radiis inusitato modo perlustravit, vos obnixe deprecor, ut vestra oratione me miserum peccatorem adjuvare velitis. Rogo etiam ut per consolationem divinam, quoniam supernæ visioni frequenter innixa estis, mihi consolatoria verba rescribatis, & quomodo his præesse possim, quos sub regimine sacerdotii regere debeo, benigne insinuetis. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Docet qualiter se gerere debeat erga peccatores.

SPiritus veritatis in mystico dono suo dicit: Hominem in se vulnera habentem & ea cum oleo aspergentem, sed tamen infusum vinum in vulneribus suis sustinere E non valentem, medicus frequenter cum misericordia ungat, nec fœtentem livorem in illo esse sinat, quia lepra per summum medicum abstergitur, ubi se homo sacerdoti ostendit. Multi autem veniunt ad me, cum verbositate mentis suæ, volentes suscitari cum videntibus oculis, quæ sit salus vulnerum suorum, & nolunt me tangere per linguam suam in diversis verbis sudantem. Et interior mens eorum non intelligit me: ita quod educant consuetudinem eos absorbentem in prævaricatione anti-

quorum vitiorum ebrietatis suæ. Sed dicunt: amaritudinem correptionis bibimus, & iniquitatem nostram extersimus. Et ita nolunt relinquere malas vias suas. Certe hi debent ligari, ne possint se movere per sæculares vias, quoniam iniquitates suas deserere nolunt. Homo autem qui semper cum dolore iniquitates suas deserit, ita quod non vult in sordida peccata sæpius demergi, non est prædicto modo ligandus, sed in doloribus suis unguendus in quocumque loco sit. Magnus enim medicus vigilantes suscitat, & dormientes corripit, & in malis suis perseverantes occidit. Ideo, ô tu modice, in his duabus partibus provide quæ sit necessaria necessitas.

EPISTOLA LXV. FRATRIS S.

Peccatis gravatus ipsius se commendat precibus.

DOminæ H. matri spirituali Fr. S..... ecclesiæ fratrum extimus, sed super omnes peccatorum sordibus obfuscatus, cum Martha dapes spirituales ministrare, & cum Maria gaudia vitæ cœlestis anhelare.

Gaudio gaudeo, ô mater spiritualis, vos in conspectu Domini Dei nostri gratiam invenisse, lampademque felicis animæ vestræ propter ipsius adventum absque teporis ullius fatigatione igne sancti Spiritus hactenus accensam habuisse. Vos igitur ô symmysta Dei, quia cum prudentibus virginibus castitatis integritate polletis, oculumque contemplationis circa divinam claritatem fixum jugiter habetis, pusillanimitatis meæ precatur devotio, ut faciem Domini, quam perversitatis cauteriatæ nimis exacerbavi, vestris justissimis orationibus pro me placare curetis. Certus enim sum quia Deus noster refugium & virtus, vestram pro me libenter dignabitur exaudire deprecationem, ut pro sua pietate blasphemiæ spiritu per quem nimis infelix anima mea circumvallatur longius fugato, mihique propter vos justificato non in æternum det fluctuationem. Sed & hæc a largiflua vestra bonitate deposco, ut per præsentium litterarum portitorem vestræ sanctitatis litteras parvitati meæ rescribatis. Vestris sanctimonialibus monasticæ religionis servatricibus tot de me dicite salutationes & orationes, quot sunt in domo Domini æternæ mansiones. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut ad Deum suspiret per pœnitentiam.

MEns tua ut ales circuit, & unamquamque causam in qua vadit disponit & dividit. Initium enim tuum consecratum fuit, quia gratia Dei te ita imbuit, quod virtutes & alia multa bona capere potes. Quidam vero ventosi sunt, & de viriditate & humiditate terræ, ac de aëre & aquis comprehensionem per sensualitatem habent, Deus namque, ut sibi placuit, *Fiat* dixit, in quo omnis creatura in genere suo processit, quomodo scriptum est. *Semel loquutus Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei & tibi Domine misericordia, quia tu reddes unicuique iuxta opera sua.* Nam per jussionem suam Deus omnia creavit, & hoc semel fecit, quando *Fiat* dixit; & in hoc etiam duo intellexit, scilicet quia magna potestas fuit, quod Deus homini legem dedit: unde & illi qui omnibus dominatur misericordia: quia per incarnationem suam reddit quæ reddenda sunt: quoniam unicuique peccata dimittit, qui ea per pœnitentiam videt & cognoscit; sed qui ea nec videre, nec cognoscere vult ejicit, ac eum in rectam retributionem operum suorum mittit. Primum enim angelum qui se injuste exaltavit, in lacum miseriæ Deus stravit & etiam primum hominem propter stultitiam vanæ gloriæ in carcerem hujus mundi misit. Nam nullum opus suum vacuum constituit. Primus enim angelus magnam scientiam & sapientiam habuit, sed propter magnam malitiam suam honorem Domino suo impendere noluit, & corruit, ac sic remansit. Homo autem per gustum cibi lapsus est. Quapropter filius Dei sacrificium pro peccato illius se præbuit. Unde & homo qui per scientiam boni & mali se multum peccasse recordatur, cum ad Deum suspirat, denuo per pœnitentiam in Deo renascitur. Tu autem, ô fili, die ac nocte disce, ut in æternum vivas.

EPISTOLA LXVI. V. PARISIENSIS magistri Theologi ad S. Hildegardem.

Quærit a sancta Hildegarde an dici possit, quod paternitas & divinitas Deus non sit.

DOminæ H. eximiæ virgini Christi, V. Parisiensis humilis & indignus magister nomine & loco quo fungitur, orationem, & quidquid tantæ sanctitatis & nobilitatis personæ condignum censetur.

Quia tu, domina, ancillam te fecisti Christi, ipse te super te elevavit, & secreta tibi virginalis thalami adhuc in carne positæ reve-

lasse ex parte creditur, ut una ex his creA datis, de quibus canitur: *Introduxit me rex in cubiculum suum.* Sed quia prophetica & fidelis anima dicit & ingeminat: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*, & Ezechias rex, qui cellas aromatum & thesauros templi nuntiis Babyloniorum aperuit, Deum in hoc graviter offendit. Beati illi qui nos peccatores in tantum præcellunt, ut cœlestia rimentur, in viis suis spiritum discretionis ex his per tentationem magis quam per revelationem, Deo dante, proventum profecerunt, præstolentur, & inferius etiam apud homines de visionibus suis discant quæ B proferant vel quæ reticeant. Sic namque, Deo donum ipsorum per humilitatem disponente, quædam subsigillant, nec ea proferunt quæ apostolicam & ecclesiasticam institutionem permoveant. Hæc prudens femina attende, quia mulier timens Deum ipsa laudabitur. Dicitur quod elevatâ in cœlestibus multa videas, & multa per scripturam proferas, atque modos novi carminis edas, cum nihil horum didiceris. Super his nequaquam miramur, quia non excedunt munditiam & sanctimoniam tuam, sine quibus talia ab homine non capiuntur. Scire autem possumus quidquid ibi de san- C ctis revelatur, innuat gloriam, quidquid hic abest agitur exigat humiliationis formam. Nos autem quamvis a te longe positi simus, fiduciam in te habentes, quædam a te petimus, scilicet quoniam plurimi (a) contendunt quod paternitas & divinitas Deus non sit, quid inde in cœlestibus sentias, nobis exponere & transmittere non differas. Valeat dilectio tua.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Respondet in visione sibi demonstratum esse D quod paternitas & divinitas Deus sit.

EGo paupercula forma in fumo aromatum montis excelsi dico: sol lumine suo descendit, & multas indignationes vicissitudinum locorum illustrat. Et sic, ô tu magister, in magistratione multos rivulos in scripturis habes, quos inter alios interdum spargis, scilicet inter magnos & parvos. Sed valde tremisco propter humilem formam quæ in me est. Nunc audi: Rex in solio suo sedit, & magnas columnas & valde E elegantes in magnis ornamentis coram se statuit, quæ sunt ornamenta eboris erecta sunt, & quæ omnia indumenta regis in magnis honoribus gestabant. Tunc Regi placuit, & parvam pennam de terra levavit, & illi præcepit ut volaret, sicut idem rex voluit. Penna autem a seipsa non volat, sed aër eam portat. Sic ego non sum imbuta humana doctrina, nec potentibus viribus, nec etiam æstuo in sanitate corporis, sed in adjutorio Dei consisto. Et dico tibi quomodo in vera visione edocta sum, quid paternitas & divinitas sit, quoniam ego a te percepi hoc plurimis necessarium esse: quatinus veraciter in vera fide roborentur. Nam ad verum lumen vidi & didici vigilanter & aperte videndo, quod non per me in me requirendo, quod paternitas & divinitas Deus est, quia homo hanc potestatem non habet, ut de Deo dicat, sicut de humanitate hominis, & sicut de colore facti operis de manu hominis. Vivens ergo lux in secreto verbo sapientiæ dicit: Deus plenus est & integer, & absque principio temporum, & ideo non potest dividi sermone, sicut homo dividi potest: quoniam Deus totum est & non alius, ac idcirco illi nihil abstrahendum aut addendum est. Nam etiam & paternitas & divinitas est ille qui est, ut dictum est, *Ego sum qui sum*, & Qui est plenitudinem habet. Quomodo? faciendi, creandi, proficiendi. Quicumque enim dicit quod paternitas & divinitas non sit Deus, hic nominat punctum absque circulo, illum qui æternus est negans. Et quicumque negat quod paternitas & divinitas Deus sit, Deum negat, quia vult quod aliqua vacuitas in Deo sit, quod non est, sed Deus plenus est, & quod in Deo est Deus est. Deus enim nec excuti, nec excribrari potest secundum hominem, quia in Deo nihil est quod Deus non sit. Et quoniam creatura initium habet, ex hoc invenit rationalitas hominis Deum per nomina, sicut & ipsa in proprietate sua plena est nominum. Nunc iterum audi, ô homo, pauperculam formam in spiritu tibi dicentem, Deus vult ut recta itinera facias, & ut illi subjectus sis, & ut etiam vivus lapis sis in lapide angulari, & de libro vitæ non deleberis.

EPISTOLA LXVII. FRATRIS O.

Deplorat ecclesiæ per schisma scissuram; oratque ut pro ea suas preces interponat, pro se etiam qui a dæmonibus vexabatur.

HILDEGARDI dilectæ matri, Fr. O. filialis dilectionis obsequium.

O mater dilecta, quid facient infantes, nullum qui eis lac præbeat habentes? parvuli petunt panem & non est qui frangat eis. Sol quoque opposuit sibi nubem, ne pertranseat oratio. Quid ergo faciet homo languidus, quærens salutis remedium, & non inveniens consolationis auxilium? Ecclesia schismate vulnerata est per verbum divisionis. Ecce hic, ecce illic, quod futurum est in capite jam percurrit in corpore,

(a) Hujus doctrinæ præcipuus auctor fuit Gilbertus Porretanus episcopus Pictaviensis, quam retractavit in concilio Remensi sub Eugenio papa III.

& non est sanitas ubi gladius iste pertransivit. Quid ergo dicis, mater honorata? Putas inveniri potest quem quæri omnino necesse est. Tamdiu medicum deesse puto, dum vulneris putredinem sentio. Accede ergo ad inaccessibilem, intra ubi non patet omnibus accessus, dic dilecto tuo, quare obdormis Domine? Foris stant quærentes te. Anima tua vulnerata caritate non est, si dissensionis gladio percussa est. Veniat eis sanitas orationis tuæ, ut sint unum. Et cum effuderis orationem tuam coram oculis Domini, ad nos regredere, & quid intus agnoveris, nuntia nobis, quantum ille concesserit, cujus sermocinatio cum simplicibus est. Habeo etiam ego animam fœdam, multis itineribus divisam atque vulneratam, pro qua Deum orare velis caritatem tuam devotissime exoro. Nam a malignis spiritibus multoties tam occulte quam aperte impugnor, qui me plurimum fatigant & seducere volunt, & quid de his sentias rogo ut per scripta tua mihi renunties.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

De variis dæmoniorum generibus & quomodo eos possit superare.

Animam tuam in duabus partibus video, scilicet in altera ut ascendat, in altera ut maneat: sed Deus mentem tuam colligit secundum voluntatem suam & non secundum tuam, & ideo valde afflictus es. Nam quod a malignis spiritibus te fatigari dicis, hoc in hujusmodi adversitatibus video. Aërii enim spiritus in quatuor partes divisi sunt. Prima pars in omni genere vitiorum incendium parat, & per luxuriam hominem incertum facit. Secunda autem pars in omni inconstantia volitat, sicut ventus hac illac spargitur, & hominem in insanam iracundiam immittit. Tertia vero velut in ostensione angelorum & prophetiæ errorem facit, & in nullis modis uno statu permanet, ac in vana gloria per jactantiam & per contumaciam homines lædit. Sed quarta pars cum aliis prædictis partibus versatur, & in multiplici diversitate est, & non multum maledica, nec multum flagellosa in horrore est, sed cum hominibus libenter moratur, & passionem ac crucem Domini fugit, & quædam bona in hominibus suffert, ac ipsis in eisdem bonis moderationem abstrahit: ita quod suggestione sua eos in majorem altitudinem in mentibus suis ascendere permittit, quam perficere possint, & sic ipsos requiescere non sinit. Nam sanctitatem & præcipue vanitatem non formidat; sed fortitudinem & stabilitatem in magno odio habet, & ut porci siliquas propter pinguedinem manducant, sic in delectatione cum hominibus sæpe commoratur,

A & quasi pœnas sustineat clamando ululat, cum ab homine fugatur. Cum enim homo fortitudinem & stabilitatem ac moderationem arripuit, ab eo fugit & clamat & ululat & dicit: Ubi pascar? & ubi cibos habebo? Unde quisque homo paveat, & timeat, quoniam hæc pars malorum spirituum, & cum malo, & cum bono morari non formidat. Nam cum homo in sanctitate odium habuerit, magnam veritatem ingreditur, ac Deo & hominibus velut illusio erit. Sed pars illorum spirituum quomodo fugari & ligari poterit? Cum homo in prima ætate B quasi in prima hora, cum puer est, sanctitatem incœperit, de seipso non loquatur; sed magistros & doctores audiat, & sic diabolum reclamantem & ululantem ligat; sed in secunda ætate quasi in tertia hora cum homo juvenis est, sanctitatem in taciturnitate diu contineat & taceat, & in omni sollicitudine & perfectione, quod bonum est requirat, ne in superbiam cadat, & sic diabolum occidit. In tertia autem ætate velut in sexta hora homo diu non taceat; sed a magistro in humilitate quod requirendum est requirat: quoniam ætas illa in lasciviam C non spargitur, & sic hoc genus mortuorum mortuum apparet. In quarta vero ætate, quasi in hora nona, cum homo a Deo inspiratur, consilium a magistris & a sapientibus requirat; quoniam tunc imbecillis in calore viriditatis carnis est, & Deo gratias agat. Sed prima ætas patientiam fugit, sed ipsa in sanctitate cum patientia tota sancta est. Et secunda ætas timorem Domini sibi non esse necessarium existimat; sed necesse est ut timorem Domini in sanctitate habeat. Sed tertia ætas timorem Domini libenter habet, immo in sanctitate læta sit; D quia dubietas ibi facile subintrat. Quarta vero ætas suspiria ad Deum extendit, & illi gaudia in omnibus adhibenda sunt, ne deficiat. Primus enim angelus in prima ætate velut in pueritia per lasciviam cecidit & periit. In secunda ætate quasi in juventute multi fideles & infideles in cœlum se erigere volebant, & a semetipsis plurima in sermonibus proferebant; unde ceciderunt. Et in tertia ætate velut in virili fortitudine prophetæ venerunt, & cum magno timore Domini dixerunt: Non nos in his sumus; sed tu Deus: & sic perseveraverunt, ac omnem terram gaudio E repleverunt. In quarta ætate, quasi in plena stabilitate plures & plures virtutes per inspirationem Spiritus sancti per homines in studio bonorum operum surgent; & sic mundus deficiet. Tempus autem hoc nondum hoc tempus habet, ut judicium universitatis pariat; sed tamen omnia genera dæmoniorum magno studio errores in hominibus faciunt; quia timent ne superentur. Tu autem, ô homo, qui in juvenili ætate es, in stabilitate sta, & verba philosophorum

& sapientum ac in Spiritu-sancto loquentium audi, ut in æternum vivas. Sed & hæc dic: Illa vis quæ me hominem creavit, liberet me de aëriis spiritibus; & ignens amor qui me indeficientem vitam constituit, non sinat opera mea cum illis misceri.

EPISTOLA LXVIII. N. DECANI S. Martini Moguntini.

Optat eam videre, seque ejus commendat orationibus.

HILDEGARDI reverendissimæ dominæ ac dilectissimæ matri, N. de S. Martino Moguntinæ ecclesiæ decanus indignus, modicum id quod est.

Necessarium mihi non est scribere quanta veneratione mens mea sanctitati vestræ substrata sit, quam sincera caritate vos diligam, quam paratus subservire vobis, si dignata fueritis uti nostro qualicumque servitio. Quanto desiderio scriptis vestris sæpius consolari cupiam, quia splendor divinæ sapientiæ, qui vos intus illuminat, hæc vobis revelat. Ipse quidem proposueram modo videre vos & vestris sermonibus consolari; sed infirmitate corporis præpeditus sum, & venire ad præsens non possum. Cum autem data fuerit opportunitas, Deo volente, videbo vos; & quod scriptis a vobis quærere non possum, viva voce requiram. Interim rogo, dilectissima mater, ut oretis pro me creatorem ac redemptorem nostrum, ut sic ad omnem voluntatem suam vitam nostram componat: quatenus sibi ipsi in nobis complaceat. Etiam rogo, si quid de nostro servitio indigueritis, præcipiatis quidquid vobis videtur. Sed & scriptis vestris per præsentem nuntium iterum consolari cupio. Deus vos conservare & spiritu suo sancto semper illustrare dignetur, omni mihi venerationis officio colenda beatissima mater.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Hortatur ad pœnitentiam.

DE nimio cibo & de immoderato potu vini immoderata vitia crescunt, & caro etiam hominis sæpe languescit: ita quod vix vivere potest. Postea tædio peccatorum, quo caro illius fatigata est, quasi gravi somno gravatur. Sed diabolus eum iterum ad peccatum excitat, ac tempora pœnitendi ei proponit: & ita de torpore illo idem homo ad peccatum evigilat, & hoc modo diabolus eum studiose peccare hortatur. Multi etiam homines per deceptionem diaboli pœnitentiam peccatorum suorum differunt, & sic in perditione inveniuntur. Quando autem homo pro peccatis suis suspirat, A cum laude angelorum concinit, & cum bona operatur, sicut sol fulminat; sed cum ipse ornamenta hæc incipit, diabolus cum magna tempestate desperationis super eum cadit, qui eum etiam malis consiliis ad peccandum prius excitaverat. Homo autem ille publicanos & peccatores attendat, & quantum peccaverint & qualiter per pœnitentiam surrexerint, & quomodo postea columna cœli facti sunt videat, & ita loricam fidei & galeam spei se induat, ac inimicos suos ita superet. Tu autem serve Dei, vide quod in infantia tua delitiose, & juventute B tua cum peccatis gustus carnis vixisti: unde nunc fatigatio peccatorum tibi fit, & bona opera operare incipe priusquam umbra hujus vitæ a te inclinetur, ut cum gaudio respondeas voci tibi sic dicenti: Tu hortus, in quo oculos meos pascerem, esse debuisti; sed non es, quia inutiles herbæ & spinæ & tribuli ibi creverunt, quæ omnia utiles herbas suffocaverunt. Has cum acuta falce per pœnitentiam abscide, & filium illum qui in Evangelio legitur imitare, qui in se reversus ad patrem suum cucurrit, qui eum in gaudio suscepit, & qui per humanitatem C suam eum osculabatur. Semen etiam fructuosæ virtutis in hortum tuum semina, & mulieri perditam dragmam quærenti assimilare, ut super te gaudium in cœlo fiat, quatenus etiam gemma in cœlesti vita fias, ita ut in æternum vivas.

EPISTOLA LXIX. N.

Fidei ipsius animam suam, corpusque suum, totamque congregationem suam illi commendat.

D VEnerabili & dilectissimæ magistræ, H. vasculo divinæ electionis aptissimo, N. gratia Dei, id quod est, quidquid valet servitus unica cum oratione assidua.

Spiritu & mente vos valere exopto, & pro statu omnium rerum vestrarum devotis precibus die noctuque pedibus Dei procumbo. Carissima, si ordinatio Dei in hac vita nos separavit, insolubile tamen vinculum benedictionis insolubiliter nos conglutinavit. Ipsius namque dilectionis vicissitudinem a vobis exposco, ut mei memoriam habeatis in orationibus vestris & sancto conventui E vestro commendetis. Quid plura? In fidem vestram animam meam & corpus meum, cunctamque congregationem nostram commendo. Valeat in æternum beatitudo vestra.

EPISTOLA

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut intelligat quæ sint utilia & quæ nociva.

MEns tua est quasi vallis, quando mons in te surgit, & iterum civitatem te putas ædificare, cum aliquam causam cum contumacia damnas. Nam qui edax vulnus, quod in putredine fœdatur, in verberibus vulnerat, venenum mixtum sanguine educit. Et hoc non prodest. Sic est mens illius hominis, qui in nulla re parcere vult. Bonus autem medicus vulnera unguit. Sed negligentia hominis est velut ventus turbinis, & furor ejus ut magna tempestas. Nunc ergo intellige quæ sint utilia & quæ nociva, quoniam quædam terrenæ creaturæ habent similitudinem operum hominum. Nam volatilia sunt ad hominis benevolentiam, pecora ad ejus intelligentiam, bestiæ ad ejus sapientiam. Vermes autem quos sudor terræ ejicit, ut respiciunt ad multas cogitationes hominum; incongrui vero vermes ad malignitatem eorum, venenosi autem ad iracundiam, feræ autem ad negligentiam operum illorum. Aspice ergo ad Aquilonem, & vide quomodo tempestas ut fumus in nubes ascendit. Sic sunt opera hominis aliquando inutilia. Sed homo qui undique circumspiciendo bene vigilat, tonitrua abstrahit in benivolentia & in miti scientia sua. Et iste non fit bellator in jactu lapidis, nec negligens in vento turbinis. Sol lucet, unde homo unamquamque rem cum misericordia unguat: quia fabricator qui fundamenta sua non recte ponit, instrumenta sua dejicit. Prævideat ergo homo quis sit casus. Qui suspirium habet, ille tolerandus est. Qui vero Deum contemnit, corripiendus est, si prodest: si non prodest, ad hoc opportunum tempus quæratur, ne ille moriatur. Homo autem per semetipsum operetur, & animam suam illuminet. Mens vero quæ homicidium non ædificat, homicida non est: sed si causa illa evenerit cum opere, semper lugeat, & ad Deum anhelet, quoniam hoc destructum est, quod Deus ædificavit.

EPISTOLA LXX. H. MONACHI Mulenbrunnunsis.

Ut aliquid de cælesti admonitione sibi transmittat.

HILDEGARDI olivæ speciosæ & margaritæ pretiosæ, H. solo nomine monachus in Mulenbrunnun, cum ardente lampade cœlesti sponso obviam ire.

O quam pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis enim est memoria illius, A *quia & apud Deum nota est & apud homines.* Ex hac tam pulchra atque beata generatione, te summi Regis filiam, clarescentibus virtutum indiciis patet exortam: quippe quæ in facie præclari operis formam præfers hominis interioris. Tali virtutis decore imaginatur similitudo genitricis tuæ, cum exemplo illius lanam & linum quæsisti, & stragulatam vestem, operimentum animæ tuæ texuisti. Stragulata quippe vestis induitur, cum virtute caritatis multiplicibus intexta figuris fidelis quæque anima investitur. B Resplendet in hac veste regia humilitas & obedientia, pietas & continentia, carnis castimonia & mentis sanctimonia, denique mille millia memoratis similia. Hac virtutum varietate circumamicta a dextris summi Regis assistis, velut illa prophetica regina, ubi inestimabilem sapientiæ thesaurum invenisti. Unde lucis æternæ candorem, quasi de abysso mortalibus ostendisti. Audi igitur filia, & vide & inclina aurem tuam, ut quia caritas in proximi dilectione consistit, per tuæ orationis auxilium veniale sentiam C quidquid in me minus invenio perfectum. Indubitanter enim cognosco te ab eo specialius audiri, in cujus contemplatione sæpius te contingit immorari. Rogo etiam, salva gratia tua, soror & domina, ut aliquid de cœlesti admonitione mihi transmittas, ut per hoc tuæ sanctitatis memoriam cordis mei oculis anteponas. Quid plura? Corpore absens, spiritu præsens te saluto, obnixe orans, ut mei peccatoris memineris quæ gressum mentis cum Apostolo semper in anteriora extendis. Vale.

D

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Sub parabola docet in hoc sæculo laborandum esse.

UMbra mysteriorum Dei dicit: Ventus flat & aer in vicissitudinem vadit, atque nubes complicantur: ita quod aliquando turbidæ, nigræ, candidæ & puræ sunt: Sic tu facis, ô miles Dei: nam in sæculari tristitia aliquando es, ut inflante vento, & in voluptate multarum insidiarum diaboli, E quasi in vicissitudine aëris atque in inquietis moribus tuis, velut in nubibus se complicantibus, ita quod mores tui interdum sunt squalidi in turbedine, exterriti in nigredine, suaves in candore, atque utiles in puritate. Unde audi. Quidam dominus de monte magno stabat, & servos suos vocavit dicens: Debitum vestrum reddite. Alter autem eorumdem servorum coram eo stabat, alter vero sedebat. Et qui stabat respondit: Domine de longinqua regione exilii veni, ubi diversam vicissitudinem morum in multis criminibus & peccatis didici. O væ quod præcepta tua sic præterivi,

Unde per timorem amoris tui juro, quod in A omni corde meo pœnitere volo. Sed tamen solem tuum, lunam & stellas in magnis honoribus semper amavi. Et Dominus ejus ipsi respondit: Serve bone, responsum tuum, me circumeunte rota, sic accipio dicens: Ego qui sine initio & sine fine vivo, te in magnis honoribus supra omnia quæ amasti ponere volo, nec mea possibilitas te condemnabit: quia per pœnitentiam vocasti me. Servus autem qui sedebat, sic dedignando respondit: Sol tuus me combussit, luna tua me tetigit, stellæ tuæ me compresserunt, capilli etiam capitis mei de rore B tuo infecti sunt; & pluviæ tuæ super me mundaverunt; & ideo ab his omnibus impeditus te inspicere non potui: unde etiam nescio quid dicere possim. Et Dominus ejus ipsi respondit: nequissime serve, quando solem, lunam & stellas constitui, num adjutorii tui indigui? Et quare non erubescis quod me tam temere in responsis tuis tangis? Nam pro hoc meruisti ut manibus & pedibus tuis ligeris, & in tenebras mittaris usque dum omnia reddas. At tu miles Christi parabolam ad te attende. Dominus iste Deus est, qui in altitudine illa vigilat, quod Deus ab omnibus invocandus est. Hic homines in admonitione sua sic alloquitur: De ope- C ribus vestris judicari debetis. Sed quidam in divino honore laborant. Quidam autem in molestia tædii torpescunt. Et qui Deum honorant dicunt: De suggestione diaboli in casu Adæ in peregrinatione cecidimus, & in operibus nostris multa vitia contraximus, quam trangressionem flebiliter plangemus. Propter gloriam autem nominis tui promittimus, quod a peccatis nostris nos abstinere desideramus. Attamen honorem tuum, justitiam & scripturas per te datas venerati sumus in dilectione. Et Dominus qui incomprehensibilis est, illos laudat, ac supra multa D bona constituit, nec eos damnat; quia ipsum pœnitendo invocabant. Qui autem in tædio divinorum torpescunt, dicunt: Honor tuus nos afflixit, justitia tua nos vulneravit, multitudo scripturarum tuarum nos suffocavit, voluptatem mentis nostræ viriditas spiritus tui evertit, atque effusio zelus tui nos fatigavit: ita quod in lætitia te inspicere non possumus, nec nos excusare valemus. Et Dominus illos dicit nequissimos servos esse, & quod in justitiis suis adjutorii eorum non indiguerit, dicens, & cur non erubescant quod ipsum in temeritate ver- E borum suorum invadunt, unde & ligandi sint & in pœnas mittendi, dum omnia vitia sua in semetipsis æstimant. Tu autem, ô miles Christi, hæc etiam ad te ipsum intellige. Nam servus qui stabat, te significat. Cum enim in sæculo fuisti, pauca bona fecisti: sed admonitio Spiritus-sancti te concussit, & ad bonum te convertit. Cave autem ne sedentem servum imiteris, scilicet ne dicas quod in Regula sicut in sole ardeas, & ne magisterium quasi in luna contemnas, ac ne de communione fratrum tuorum sicut in stellis fatigeris. Atque ne admonitionem Spiritus-sancti in irrisionem mentis tuæ, quasi in rore inducas; & ne correptionem sicut in pluvia dedigneris; sed Deum in bona voluntate & opinione semper amplectere & amplectendo retine, & vives.

EPISTOLA LXXI. N. MONACHI de Ebra Cisterciensis ordinis.

Ipsius se commendat orationibus, verbaque consolatoria ab ea exposcit.

DOminæ ac matri suæ HILDEGARDI, beatissimæ Christi olivæ, N. peccator de Ebra Cisterciensis ordinis inutilis monachus, Domino vivere in Dominoque mori.

Noscat dilectio vestra, quod ideo paucu-las litteras vobis misi, quia sanctitati vestræ satis digna excogitare nequivi, & etiam tremula mente tali tantæque personæ quidquam scribere vix præsumsi; sed neque me dignum ad hoc existimavi. Proinde, si salva gratia vestra audeo, genuflexo tremens orationibus vestris in visceribus JESU-CHRISTI me quamvis sordidum committo, quantumque cooperante gratia pro modulo desidiæ meæ potuero, vestri vestræquæ familiæ in Christo libentissime memor ero: etsi corpore absens sum, corde & dilectione, Deo teste, vobiscum sum. Nunc ergo in memoria vestra me reservate, ac Christo & S. Mariæ, pro ut vobis confido, assidue me commendate, atque verbis consolationum vestrarum secundum divinam ostensionem me consolari studete. Gratia Spiritus-sancti vobiscum sit.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Promittit illi futuras consolationes, utpote qui Deo placeat.

VIdeo quod Deus faciem suam a te non abscondit, sed cum flagellis suis te constringit, sicut ipsi placet. Item in animam tuam & in gaudium corporis tui magnum lumen consolationis Dei venturum video, cum ipse voluerit. Deus autem in tabernaculo tuo vivit, nec gratia ejus in eo obnubilata est: unde & ante Deum in anima tua laudabilis eris, quamvis de hoc dubites: quoniam victoriosus vir Domino suo amabilis est. Sed & mysticum lumen dicit: Terra quæ pinguedinem germinandi habet, multos fructus profert. Sed lolium ac ceteræ inutiles herbæ se multotiens his ingerunt. Sed aliquando quædam temperantia cujus-

dam venti super hanc terram ascendit, cujus vis talis est, quod inutiles herbas debilitari inducit, & tamen utiles fructus non lædit. Nunc audi. Quidam homines qui in pinguedine naturæ suæ ad quæque idonei sunt, huic plenitudini scientiæ quædam inutilia opera per voluptatem carnis intermiscent: sed admonitio gratiæ Dei aliquando hos monet, aut per contritionem mentis aut per tristitiam imbecillitatis, corporalis infirmitatis & per similia, ut mala devitent; & bona opera faciant. Hæc ad te intellige. Deus ergo rorem de cœlo tibi infundat, & in æternum vives.

EPISTOLA LXXII.
V. Wessionienſis.

Peccatis oppressus quærit an debeat adhuc a Deo sperare veniam.

HILDEGARDI sanctæ, ac Dei amicæ, sponsæ Christi V. Wessionensis calamus confractus, forma mali, esca diaboli.

Scriptum est non habentes tegumenta, amplexantur lapides. Sed hoc, proh dolor! tempore ablati sunt de via lapides, qui viæ iniquitatis obsistant. Cesserunt montes, qui super peccantes cadant; colles, qui profugos Christi operiant. Denudata sunt apud Deum turpia hominum facta in suo cursu medium iter habentia, nulloque mediante certatim in lapidem offensionis & petram scandali impingunt. Ex quibus & in quibus, mi domina, ego desperatus quotidie huic impingens petræ contritus & confractus, adhuc de Dei misericordia sperare præsumo. Per ipsam itaque Dei misericordiam vos adjuro, ne me vobis innitentem abjiciatis, nec spernatis per eum qui propter nos sperni dignatus est. Obtestor vos per pretium sanguinis JESU-CHRISTI dilecti sponsi vestri de cruce fluentis, per quem vos subarravit, & sponsam assumsit verbis præsentium de me narrantis, pias aures inclinetis; & apud ipsum sponsum vestrum sollicitantes, quid sit quod me toties ad se clamantem de profundis nequitiarum & de luto fecis eripere dedignatur, si sperare ulterius veniam, si spiritum contribulatum & contritum mihi largiri velit, Domina, intenta prece exquire, litteris mandans, quæ videntur demandanda. Vale iterum atque iterum hæc eadem iterans per Christum ne dimittatis adjuro.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut mentem ad bona restauret, & justitiam esuriat.

IN vera visione mysteriorum Dei scribo videndo & audiendo & sciendo in uno modo. Tu autem, ô homo, similis es nubi; quæ progreditur & regreditur, & quæ in hac utraque parte aliquantulum lucida est, & per quam tamen sol sæpius obnubilatur; ita quod diutius expectatur quando luceat. Et scriptum est, quia *ecce qui elongant se à te peribunt.* Hoc est, qui diem bonæ scientiæ habent, sed in alienam suscitationem inutilitatis respiciunt, ac in varietates tenebrarum quæ auxilium in rationalitate non quærunt, sed vanæ sunt, arescunt; nec viriditatem in Deo habent. Adam enim cum plenus innocentiæ sanctitatis fulgeret, in prævaricatione deprehensus est: ita quod in prævaricatione præceptorum Dei periit; cum diadema innocentiæ, scilicet pulcherrimæ filiæ regis ab eo abscissum est. Nunc mentem tuam ad bona restaura, & aspice in fontem aquæ salientis, & non require diversas causas in aliena domo: quia unaquæque causa quæ utilis non est, arescet; quoniam a Deo plantata non est. Mens tua pura sit in Deo, & in esurie justitiæ Dei, ac in recto itinere & Deus suscipiet te. Unde labores quos propter Deum incœpisti & quos facis, tibi sufficiant. Sed mentem tuam & cogitationes tuas, quantum potes ad Deum dirige. Orationes quoque meas ad Deum semper pro te fundam.

EPISTOLA LXXIII.
H. Trajectensis canonici.

Ut arcana divinæ revelationis de suo statu sibi revelet.

PAuperis Christi paupertatem in fragili sexu imitanti H. divitis Christi divitias exoptans H. Trajectensis canonicus, salutem in Domino qui mandat salutem Jacob.

Spiritus Dei miro & inæstimabili quodam modo in te loquentis & per te scribentis experimentum in me ipso habere desidero. Absit a me, ut ulla dubietas in me sit de te, quia Spiritus Dei loquitur in te: sed magis cum admirantibus admiratio, & cum devotis devotio, me ad familiaris experimenti desiderium monet & provocat. In humilitate itaque supplico humilitati tuæ, quatenus arcana divinæ revelationis de statu meo præcipue secundum interiorem hominem mihi in ministerio tuæ manifestationis ad doctrinam & cautelam spiritus mei exhibeas. Quod debes quidem ex promisso: quia cum in transitu meo versus Romam irem, hæc a tua caritate impetraverim. Spiritus Domini perseveret tecum. Amen.

A

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut velociter surgat & a diabolo fugiat.

DEus in arbore offensus est propter malitiosa verba serpentis. Tunc etiam in pulchra formatione, qua Deus hominem creaverat, bona scientia in homine erubuit, propter malam concupiscentiam quam ille concupierat. Et ideo quasi in aliena via Deus illi clamavit: Adam ubi es? ac vestitum dedit ei, sic in se ipso dicens: Per tunicam humanitatis meæ te requirere volo: & postea in sancta humanitate sua hominem denuo recreavit: ita ut cum ceciderit, per pœnitentiam in humanitate Dei resurgat. Unde tu, homo, velocius surge, ac in tunicam Dei velocius te involve, & a diabolo fuge, & ego in effusione orationis meæ, quando anima mea ad Deum aspicit libenter pro te orabo, & vives.

B

EPISTOLA LXXIV. M. MONACHI & presbyteri.

Ipsius sororumque preces petit, suas vicissim eis promittens.

C

HILDEGARDI amantissimæ & in Christo honorabili singulariter matri & dominæ, M. monachus & sacerdos indignus, modicum id quod est.

Si gloriari oportet, immo quia gloriari licet in Domino, convenit & me gratulari, non in memetipso, sed in Domino, qui meæ indignitati talem apud vestram sanctitatem familiaritatis gratiam concessit, qualem mea humilitas, nec mereri potuit, nec sperare præsumsit. Unde primum divinæ miserationi, deinde vestræ dignationi grates ex intimo corde referens, eo quod tam præsentem me benigne habueritis, quam & absentem vestra salutatione dignum duxeritis. Denuntio benevolentiæ vestræ, quatenus omnes consorores vestras & dominas meas vice mea salutare dignemini, atque easdem commoneatis, ut fraternitatis & orationum solatium, quod mihi promiserunt, nequaquam memoriæ ipsarum depereat: quoniam & ego quantum Dominus dignatur modis omnibus feci, & facio quod eis, teste Deo, spopondi. Confido etiam in Domino, quod vita comite non cessabo pro vobis omnibus deprecans, ut gratia Dei quæ vos tam longe prævenit, jugiter vos prosequatur, & conterat satan sub pedibus vestris, ut & mea parvitas salutem quam non mereor vobis exorantibus optinere valeat. De ceteris quæ vobiscum secretius contuli, cum opportunum fuerit, scriptis me certificare curabitis. Valete in Domino semper.

D

E

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Sub quadam parabola hortatur ad caritatem, fugam sæculi, & amorem veræ sapientiæ.

CAre fili, parabolam hanc audi, quam in vera visione vidi.

Quædam nobilis & pulchra domina cubiculum ex auro ornatum habuit: quæ frequenter duas puellas elegantes vultus habentes secum habitare elegit. Multæ autem turbæ dominam hanc videntes, faciem ejus laudaverunt, ac cum illa habitare voluerunt. Quibus ipsa dixit; munera quæ vobis placent, vobis dabo, quia nec mihi, nec vobis prodesset, ut simul essemus. Nobilitatem enim & pulchritudinem meam vulpibus & canibus & in irrisiones dare nolo. Sed quædam rugosa mulier rubra & nigra facie huic nobili dominæ assimilari voluit, ac nobilitatem & pulchritudinem ipsius indigne tulit. Hæc eadem rugosa mulier super montibus ambulat, & in regionibus ac in omnibus locis currit, laudem & honorem quærens, & nemo illi dat; sed omnes dicunt, Ista inquieta & indisciplinata a diabolo est, & ab omnibus abigenda est. Quædam etiam mulier mercatrix de omni arte ad se collegit quæ oculis pulchra ad videndum sunt, & studebat ut ea ignota & mirabilia hominibus in visu & in auditu faceret. Postea vero crystallum pulchram & nimis puram ad ignem solis posuit, quæ de sole sic accendebatur, quod lumen omnibus dedit. Unde etiam ipsa omnes artes suas in moderatione habuit. Nunc, fili mi, primam mulierem & puellas ejus attende; sed mulierem rugosam omni studio fuge, mulierem autem mercatricem ad te collige. Prima enim mulier caritas est cum puellis suis, videlicet benivolentia & largitate. Sed mulier rugosa rubeam & nigram faciem habens, amor sæcularis est, quo turpi studio lascivi homines ad invicem se complicant. Mulier vero mercatrix philosophia existit, quæ omnem artem instituit, & quæ crystallum, id est fidem invenit, cum qua ad Deum pervenitur. Ego autem in Deum confido, quod cum iis partem habeas, quoniam in ignea crystallo munera passionis & resurrectionis Domini Deo obtulisti.

EPISTOLA LXXV. N. SACERDOTIS & magistri pauperum in Lutherum.

Exoptat ab ea salutaria audire documenta; paratus iis obtemperare.

DOminæ H. divini luminis splendore radianti, N. sacerdos indignus & magister pauperum in Lutherum, scilicet in

domo hospitali, cum apparuerit gloria Domini cum electis sociari.

Gratiam & benivolentiam, quam multi in vobis experti sunt, sæpius recolentes, gratias omnipotenti Deo referimus, quod in tam fragili sexu, muliere ab infantia viribus corporis destituta, virilem animum & virtutibus non paucis adornatum conferre dignatus est. Adaugeat Dominus gratiam suam in vobis, & in omnibus qui vobiscum sunt, & faciat ut in spiritu benivolentiæ memores sitis apud Dominum, & nostri, & multorum, qui spem suam in vobis posuerunt. Salutaria itaque sanctitatis vestræ documenta exoptamus a vobis audire, & statum vitæ nostræ diligenter a vobis intelligere, & quidquid vobis Deus super hoc revelaverit, nobis dignamini rescribere. Hoc scientes quod consiliis & monitis vestris pro posse nostro obtemperare decrevimus. Nam nobis injunctum est ut pauperibus serviamus, quod sine gravedine tumultuantis animi implere non possumus. Quapropter, a vobis scire desideramus, utrum nobis utilius sit ad claustrum nos recludere, an in tumultu isto perseverare. Deus vobis aperiat quod sibi in hoc melius placeat.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut Christi imitetur exemplum, qui ut verus Samaritanus hominem qui in latrones inciderat, curavit per se & stabularios, id est apostolos.

IN vera visione vigilantibus oculis in spiritu meo hæc verba audivi: O fili qui forma Dei es, hanc propositionem audi, quoniam Filius Dei ad illos dixit, qui apud se hoc dixerunt, quod sibimetipsis elegerant. *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jerico.* Hoc idem Filius Dei de primo homine dixit. Qui cum per rumorem serpentis quem per mulierem audivit, sensit quod peccare potuit. In optione sibi hoc elegit, quod per rumorem audierat. Mens enim quasi vir est, & optio quasi femina. Sed quando homo aliquam causam sibi elegerit, eamque per optionem sibi adtraxerit, ipsam valde amat, sicut & Adam optionem amavit quam per mulierem audivit; quia mulier ei sic adjuncta fuit velut menti electio. Quando Adam hoc fecerat, de visione pacis descendit, & similis lunæ quæ deficit factus est. Sed quamvis peregrinus esset, tamen creatorem suum scivit, ac in illa cognitione lunæ quæ interdum crescit, similis fuit. *Et incidit in latrones*, quod proprietas voluntatis ipsius fuit, quæ ipsum decepit, quemadmodum latro per sibilos dolositatis homines decipit, donec eos capit. *Qui etiam despoliaverunt eum*, scilicet eadem proprietas ab omni glo-

A ria quam in paradiso habuit; velut latrones homines despoliantes, substantiam eorum distribuunt: ideo unusquisque homo qui felix erit, fugiat quod propria voluntas sua sibi elegerit, quæ ipsi tam nociva est, quemadmodum Adæ, quod mulierem suam audivit, maximaque vulnera ei facit: ita ut si sanari vult, ipsum cum magno suspirio medicum quærere oportet: quia etiam transgressio Adam in peregrinationem hujus exilii misit: ita quod in scientia boni & mali vix vivebat. Quem nec sacrificium Abel, quod Noë per ædificationem altaris perfecit, nec ministerium obedientiæ Abra-

B hæ, quod Moises per legem complebat, levare potuerunt; sed Samaritanus eum levavit. Samaritanus iste Filius Dei est, qui totus in sacrario Spiritus-sancti, id est integritate Virginis incarnatus est, sine omni cæcitate Adæ, quam humana natura in peccatis habet, & iste Adam cum membris suis de puteo inferni levavit. In vulnera quoque illius oleum & vinum infudit: oleum videlicet quando in Incarnatione sua motus super illum misericordia illi se ostendebat: vinum autem quando pœnitentiam peccatorum illi injunxit, ut scriptum est: Pœni-

C tentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. *Et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum.* Corpus ipsius quasi jumentum est: quia hominem in humeris suis in lignum crucis portavit: quod etiam ostendit, quia quando hominem fecit, jumenta cum illo creavit, sicut etiam incarnationem suam vidit, cum hominem formavit, & cum eamdem incarnationem sibi adjunxit sicut voluit, homo cum omni creatura ipsum Deum & hominem aspiciendo cognovit, totumque mundum homini pro

D tabernaculo velut stabulum dedit, & in illud stabulum ipsum duxit, quando eum per passionem suam liberavit, atque in misericordia & pœnitentia curavit. *Et altera die protulit duos denarios & dedit stabulario.* In altera luce post resurrectionem suam vicariis suis, scilicet apostolis & ceteris qui exempla eorum secuti erant, hominem reliquit, illis injungens ut & ipsi facerent, quemadmodum ipse fecerat, & quod ipse etiam operatus erat, quia sicut cum Deus hominem fecit, jumenta cum illo creavit: ita homines in veteri lege primum in crea-

E turis, videlicet in volucribus atque pecoribus Deo sacrificaverunt; sed postea per victimam Incarnationis Christi in Spiritusancto invisibiliter ipsi immolaverunt, quoniam Incarnationem ejus per nos cognoscimus: divinitatem vero intueri non possumus, sed eam per fidem amplectimur, velut etiam hunc mundum scimus, æternam autem vitam in fide aspicimus. Corpora enim nostra videmus; sed animas nullo modo intuemur, nisi quod solum modo scimus, quod sine anima non vivimus. Sic etiam

omnia opera sunt, quædam scilicet obscu- A ra, quædam manifesta: & ita quoque creatorem omnium in humanitate & divinitate ipsius habebimus. Tali modo in duobus testamentis Deus vicariis suis hominem reliquit, ut ita cum eo agerent, quemadmodum ipsis ostenderat: videlicet vulnera ejus in misericordia ungendo, atque in pœnitentia mundando, & hoc ad novissimum diem. Tunc quoque cum redierit, mansionem æternæ hereditatis omnibus dabit, qui in bona voluntate hoc fecerunt, quod eis B demonstraverat. Nunc ô tu, villice Dei, sic fac, & cave ne mens tua tenebrosa sit, sine sole & luna & stellis: ita scilicet ne secundum proprietatem voluntatis tuæ, hoc & illud, ut tibi placuerit eligas, hoc & illud bonum esse dicens: quia mens tua nunc tenebrosa nubes est. Sed in illum verum Samaritanum aspice, & sicut ipse fecit, ita & tu fac in ministerio, ad quod a magistro tuo constitutus es: quoniam Deo placet, ut misericordia egentibus impendantur, & ut C peccantes ad pœnitentiam ducantur. Hoc & tu fac quantum poteris, ipsum adjuvans, qui eamdem eleemosynam pro peccatis suis dat, ut in æternum vivas.

EPIST. LXXVI. MONACHORUM Sigebergensium.

Causantur quod ipsis non rescribat, petuntque ut de statu monasterii Sigebergensis aliquid aperiat, ac verba commonitoria transmittat.

HILDEGARDI dominæ & matri dilectissimæ, fratres unanimes de S. Michaële in *Sigeberch*, quidquid dominæ suæ famuli, vel matri debent filii.

Quam speciali caritatis affectu vos in matrem spiritualem elegerimus, & in consortium orationum nostrarum susceperimus, omnium secretorum cognitor novit, & ex frequentibus nuntiis quos vobis transmittimus, vestra quoque dilectio animadvertere potuit. Sed vos econtra affectum matris in nobis numquam ostendistis, litteras commonitorias, quas etiam nolenti- E bus, utpote mater filiis, dirigere debueratis nequidem desiderantibus umquam obtulistis. Verumtamen, ut cœpimus, ad cordis vestri januam pulsare non desinamus, ut si non surgitis eo quod mater nostra sitis, propter importunitatem tamen nostram surgatis, & quæ necessaria nobis sunt tribuatis. Petimus enim ut aliqua de statu loci nostri in vera visione edocta nobis aperiatis, & ut verba commonitoria & correptionem habentia nobis transmittatis. Hæc sunt, mater dilectissima, quorum indaginem a vobis præcipue desideramus, humiliter deposcentes, ut & hæc & cetera quæ nobis magis necessaria nostis transcribatis; & sicut nos vos, sic quoque vos nos in consortium vestræ orationis suscipiatis. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Quosdam ipsorum ut stellas lucere, quosdam vero in obscuritate fatigationis lassescere, & de casu primi angeli per superbiam.

IN visione Spiritus, qua frequenter video, hæc vidi & intellexi. Congregationem enim istam video, ut nubem quæ apparet, ut lux illa quando dies abscedit & nox appropinquat. Inter vos etiam video quosdam in bona intentione ut stellas lucere, quosdam autem in obscuritate fatigationis lassescere. Unde surgite, & apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus & pereatis de via justa. Vidi quoque quasi coronam duos circulos habentem, alterum scilicet inferius, & alterum superius, angelis undique plenos, & in medio coronæ hujus Michael archangelus sicut turris stabat: ita quod ii duo circuli velut duo parietes ipsi adhærebant. In pectore autem ejus forma filii hominis fulgebat: circa quam scriptum fuit: ***Virgam virtutis emittet Dominus ex Sion dominare in medio inimicorum tuorum.*** Ipse quoque dextrum brachium extendens scutum dextra manu tenebat, & juxta eum quasi nubes velut aureus fumus de thuribulo ascendens appa- D ruit, in qua merita orationum & sancta opera populi istius resplenduerunt. Et audivi illum ad populum istum dicentem: Quamdiu splendorem sanctitatis in vobis video, pro vobis pugnare volo contra nigra jacula, quæ de impiis tyrannis ad habitacula loci vestri flagrantia aspexero. Tunc cognovi quod hæc virga virtutis virga Aaron fuit, quæ in ramis virtutum floruit: quos Deus in prima die angelum posuerat, qui per superbiam seipsum a felicitate deposuit. Sed Deus virgam hereditatis in monte Sion aspexit, quæ ut virtus magnitudinis in homine floruit, ubi omnipotens Deus in virginitate surrexit. Et hic flos de Sion exivit, unde etiam multæ aquæ effluunt suavissimum ventum dantes, quæ sunt virentia opera sanctitatis in mentes hominum: ita quod Deum in omnibus cognoscunt. Quapropter in his vultus Dei fulget, quando suggestionem diaboli a se abscidunt contra illum militantes, quasi in medio potestatis suæ, cum duas alas habent, ita quod Deum plusquam seipsos amant, & quod sanctissima opera faciunt, & tunc stant quasi columna nubis in medio inimicorum suorum, cum eos ex utraque parte percutiunt, Deum scilicet amantes & sanctissima opera facientes: quod quasi sol micat in splendoribus san-

ctorum. Sed primus angelus magis voluit Deum superare & in honoribus ejus stare, quam illum amare aut bona opera facere: unde homo divinitatem honorat, cum seipsum vincit, ubi in possibilitate sua mala facere posset. Quando virginitas in vexillo regis in eo permanet, & quando alii in gustu peccati revertuntur a mola iniquitatis mundum relinquentes, quod totum in splendoribus sanctorum est: quos verbum Dei in voluntate patris sic protulit. Et ideo ad turbam istam in Spiritu-sancto manifeste sic dicitur: Benedictio Domini super vos in splendoribus sanctorum, & omnes qui vobis benedicunt benedictionibus repleantur, & qui vobis maledicunt, benedictio ab illis fugiat.

EPISTOLA LXXVII. monachorum Hirsaugensium.

Causantur de abbate, qui non læsus ipsos opprobriis & calumniis onerare non cessabat, occasione discordiæ quæ ipsum inter & priorem intercesserat.

Dominæ HILDEGARDI ad ædificationem ecclesiæ divinitus electæ, monachorum grex pauper & pusillus in Hirsaugia, sic divina pietate adornari, ut noverit humiles Christi in tribulatione consolari.

Benedicta gloria Domini, quæ de excelso solio suo mirabili & inusitato ordine prospexit, dum tantum lumen gratiæ suæ mundo per vos illucescere voluit. Inde omnes ecclesiæ filii jocundantur; sed præcipue nos qui spiritualis nova exultationis luce perfundimur, dum in mœrore quem pro defectu nostri ordinis toleramus, divina consolatione per vos lætificari speramus. Quæ igitur sint quæ summa nobis sollicitudine pariant, quæ maxime mentem nostram remordeant, paucis animadvertite. Deo teste, Domino abbati in nullo detrahimus, quem tamen paternæ lenitatis per multa in nobis immemorem, & quibusdam familiaribus suis laxius indulgentem, libera quoque potestate in omnibus immoderatius utentem ingemiscimus. Si quidem maximis calumniis & infamiis opinionem nostram super hæc lacerari perpendimus, & præcipue pro lacrymabili discordia pridem inter nos orta, & nihilominus inter ipsum abbatem nostrum & priorem nuper commota, religionem nostram quam maximo contemtui a sæcularibus haberi deflemus. Quapropter incerti quid agamus, ut vestris orationibus divina voluntas nobis aliquatenus super his elucescat, humillime imploramus. Quod si litteris consolatoriis, quid potissimum, quidve Deo sit in his beneplacitum per vos certificari meruerimus, id quod solum possumus vestræque caritati gratissimum scimus, precum nostrarum remuneratione huic beneficio rependere semper studebimus.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Deum eorum non oblivisci, tantummodò vitia conculcent & pœnitentiam agant.

Serena lux dicit: O plangens ovile, & ornatum in signo ligaturæ obedientiæ, esto stabile in cogitationibus tuis & desideria tua anhelent ad amorem Dei. Tu ergo considera ubi sit prosperitas vel adversitas. Audi mensuram vallium. Valles interdum virent & florent de rore cœli & de calore solis, ac interdum arescunt & deficiunt in vicissitudine tempestatum. Sed tamen valles istas, quæ propter diversitatem tempestatum aliquando pulchritudinem suam perdunt, non habeo omnino in tali oblivione, quasi amodo in pulchritudine sua non resurgant. Sic etiam non obliviscar loci hujus in quo tu stas, quia sapientia non carebit in eo materia sanctitatis, ut ipse primum in rectitudine processit. Tu autem esto lucidum ovile in victoria, conculcans vitia, quæ in inquieto tempore concutiunt te: & non erubesce, quod te propter mala opera tua accuses, quoniam Deus omnia vulnera unguit & tergit in pœnitentia. Sed tamen vivens oculus notavit præteritam causam in dolore illo, quod tu commotum es in contumacia superiorum prælatorum tuorum; quia dulcedo unguentis, matris scilicet misericordiæ subtracta fuit a quibusdam ovibus tuis in culpa jacentibus, quæ non recte dijudicatæ sunt in pœna quam habuerunt in pœnitentia sua. Incongrua enim pluvia facit terram aridam. Sic homo qui peccaverit, si non habuit illum qui eum unguat, protinus in desperationem fugit & arescit: quoniam nulla medicina exhibetur ei, secundum quod ipse sustinere potest. Nunc cari filii, audite vocem viventis lucis. Apprehendite misericordiam quæ non est vobis orta; sed quæ ex Deo venit, & ideo non abstrahite eam ab illis quibus impendenda est. Retrahite ergo illos ad sanitatem animarum suarum.

EPISTOLA LXXVIII. monachorum Eberbacensium.

Ut quæ in eis corrigenda sint non celet.

HILDEGARDI dominæ quam sibi elegit in famulam, & plurimorum secretorum suorum consciam, pauper grex fratrum in *Eberbach* in numero prudentium virginum cum vera lucerna & ardenti lampade, cum fidelium animarum & superno-

rum civium sponso feliciter introire ad nuptias. A

Spiritus Domini, quos elegit sibi & prædestinavit, numquam deseruit; sed cogitatum ipsorum in paterna mansuetudine enutrivit: ita vos felicem animam & beatam elegit sibi in organum & vas electionis suæ. Dilecta domina obedire debemus maternæ ammonitioni vestræ, quia veritas Domini per vos loquitur. Ammonitiones enim vestras libenter percipimus, precamurque humili petitione, ne quod in nobis corrigendum est nos celetis, sed ut Domino qui vobis multa secreta reserat placuerit, nobis id insinuare studeatis. Angelus consilii B & fortitudinis, qui semper circa vos est, conservet & custodiat vos sanam & incolumem. Amen.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut caveant ne felicitatem quæ in Dei prædestinatione in ipsis esse videtur abjiciant.

MYstica Dei me dicere jubent. Hæc in umbra visionis. Vos ascendistis in montem valde excelsum, & in valle aspicere voluistis. Interea valde tempestas C supervenit, he, he, languorem qui est in lumbis vestris, sicut dicit probatus servus, scilicet David: *Tota die contristatus ingrediebar, quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea*, & ideo oculi vestri languent præ inopia. Cavete ergo ne felicitatem illam quæ in prædestinatione Dei in vobis esse videtur retrorsum abjiciatis per nimietatem bellorum temeritatis: quia cum Deus faciem primi angeli velut valde elegantem & fulminantem lampadem fecisset, ille temeritatem D iniit unde gloria ipsius in ipso periit, quoniam nulla bona desideravit, claritatem illius in alia vinea plantavit. Et quia Deus societatem cum malo non habet; providete ne specialis gratia Dei a vobis moveatur in opere antiqui serpentis, quoniam ille gaudet in semetipso, & dicit: voluntatem meam invenio cum discordia in spirituali populo, & in erecto collo cum eis ambulo. Quapropter diabolo resistite, ne lumen claritatis deficiat vobis, sicut illi propter superbiam suam ablatum est. Qui enim interdum E labuntur, & iterum surgunt, non carebunt hereditate gratiæ Dei, sed in turbine vindictæ Dei incurvantur: & tamen deinde reædificat Deus in eis radicem primæ inceptionis sacrificii virtutis Dei. Et dico vobis qui plantatio Dei estis, super locum vestrum mystica Dei dicunt hæc: Numquam delebo te, cum mihi non resistis in impia temeritate, quæ non desiderat ablui, velut etiam ostendit temeritas diabolicæ artis, ut prædictum est, in benedictione Abrahæ, lux vivens te benedicit.

EPISTOLA LXXIX. N. PRIORIS de Zwifelda.

Quomodo collapsam in suo monasterio disciplinam valeant reparare.

DOminæ suæ de S. Ruperto dilectissimæ HILDEGARDI sancti-Spiritus cohabitatione reverendissimæ, N. prior de Zwifelda cum ceteris fratribus suis, quorum Deus nomina novit, debitæ orationis exhibitionem.

Si bene valetis & prosperis successibus ad vota polletis, hoc omnimodis expectamus. Ceterum quia abyssus desperationis in reparanda cœnobii nostri religione vallavit nos, & pelagus irrationabilitatis ejus cooperuit capita nostra, humiliter & suppliciter ante faciem vestram prostrati, consilii vestri solatium cum omni devotione exposcimus. Speramus enim quod vestris orationibus apud Dominum obtinere possitis, quatenus per Spiritus-sancti revelationem aliqua nobis profutura denuntiare debeatis: quoniam quorumdam fratrum nostrorum importunitate multotiens gravamur. Hæc omnia rogamus vestram sanctitatem, ut styli non dedignata vicissitudine nobis rescribatis. Valete & pro nobis peccatoribus, obnixius Dominum rogate.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Arguit eorum negligentiam, hortaturque ut resipiscant.

SErena claritas dicit: Fortissima lux divinitatis integre scit & novit omnia. Quis tangit intellectum istum, aut quis comprehendit eum, nisi ille qui videt in saphirino oculo, quod Deus pater super omnia tam immobilis est in justitia sua, quod nullam iniquitatem dimittit indejectam, quia ipsa illum tangit? Et Deus Pater in semetipso ita delectatus est, quod omnem creaturam per verbum suum creavit: unde & creatura sua ei placuit, & creaturam illam amplexatus est, quæ ipsum tangit amando eum, ô magna delectatio hujus operis. Deus Pater immobilis est in rectitudine sua; sed iniquo parcit per Filium suum ad parendum admonitus. Nam Verbum suum carnem factum inspicit, & recordatur quod per verbum suum omnes creaturæ factæ sunt. Secundum hunc modum etiam sancti Dei illum in admonitione tangunt in sua clara voce, simili candida nube volante quasi volatilis aër aquæ. Audite ergo qui erumpitis in criminibus vestris. Mons

Mons Domini idcirco vocamini, quod filium Dei imitari debetis per conversationem vestram. Quare ergo materna viscera caritatis & rectitudinis negligitis, similes existentes illis, qui in Oreb corpus suum in lege castigabant, & iterum in alia via errabant, sicut etiam illi speculatores faciunt, qui in alta voce in custodia sonant; sed tamen civitatem in insidiis perforant. Mens vestra est quasi nubes quæ tempestates portat, modo iracundiam in negligentia, modo sordes pecorum in petulantia habens, ubi pacificam hostiam negligitis dicentes: Nolumus resistere nobis, quia corpus nostrum non possumus accingere in constrictione, quoniam nati sumus de Adam. Nam vos in palatio regis non vultis restringere jecur vestrum, ut debetis. Cur ergo non erubescitis, quod quasi a stabulo asinorum erepti, & in magnum honorem ceremoniarum sanctificationis per supernum Dominum positi, verum ad stabulum asinorum recurritis? O væ in hoc similes facti estis Balaam, qui insaniebat in vulneribus ferventium cicatricum, furens in regione umbræ mortis. Nolite ergo relinquere montem sanctificationis in vanitate voluptatis. O væ turpitudini, quæ projecta est retrorsum in alienum locum. Nam illi pereunt qui prævaricantur in sancta institutione. Apprehendite autem disciplinam, & ne erretis in via justitiæ, quasi legem non habeatis, & quasi sol non radiet super thuribulum benedictionis, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa, cum in prævaricatione jacetis. O metuenda & veneranda sacrificia, quæ incredulitatem idolorum non habent, nec sarcinam percutientium vulnerum. O væ dolori miseriæ, quia Deus destruet in vobis murmurationem Ninivitarum, nisi citius curratis ad olivam sanctificationis. Quare estis curvi in mendaciis istis, quasi cœci non sitis? Sed cœci estis, cum non prævidetis causam illam in qua nati estis per casum Adæ, & cum eam habetis in brachio amplexionis ridentes & cachinnantes quasi eum non habeatis. Fugite ergo hoc & nolite peccare, ut cito veniat salus vestra. Videte & ambulate in recto itinere.

EPISTOLA LXXX. MONIALIUM Zvvifildensium.

Ut ostendat quomodo a via negligentiæ ad viam correctionis debeant redire.

HILDEGARDI speciali gratia divinitatis illustratæ, humilis Zvvifildensium sororum cœtus, in acceptis cœlitus donis amplificari.

Omnipotentiam suam divina clementia

A mirabiliter in vobis glorificavit, quam de fragili massa assumtam thesauris gratiæ suæ novo ordine adimplere curavit. Vestræ itaque claritati congaudemus, nosque nostraque omnia vestris orationibus suppliciter commendamus. Rogamus etiam pietatem vestram, ut cum divinæ visioni insistitis, commonitoria verba ad nos dirigatis; & quomodo a via negligentiæ ad viam correctionis redire debeamus, nobis ostendere non negligatis. Valeat in Christo vestra dilectio.

B

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut superbiam vitent, nec sint saltatrices, nec extra monasterium prodeant, & ad primam desponsationem redeant.

QUi omnia videt, & quem nihil latet dicit: Quidam vir nobilis copulavit sibimetipsi cum summa diligentia sponsam valde pulchram in facie, cum saphirinis oculis, cujus statura æqualis erat & non tortuosa in ulla diversitate; sed speciosa in omnibus ornamentis. Ipsa quoque valde C amabilis fuit in omnibus moribus suis: ita quod eam decebat omnis symphonia in citharis, & in omni genere musicorum: talis etiam existens, quod noluit esse concubina, nec saltatrix in habitu meretricio, & quod nolebat vagari per diversas plateas, nec loqui ad irrisionem juvenum. O vanitas & spurcitia diabolicorum jaculorum! & ô ignominia lasciviæ puellarum! contremisce sermonem istum. Cum feminea forma subtrahat se a junctura mariti, propter Deum nolens viro copulari: O quam magna nobi- D litas in illa tunc est, quia ipsum decet desponsatio superni regis, quoniam carnalem virum recusavit, & sic debet amplecti Deum, & adhærere Domino suo, quia terrenum virum non habet. Nam ipsa debet sic permanere ut Eva fuit antequam eam Deus Adæ repræsentaret, cum illa tunc non ad Adam, sed ad Deum aspexit. Sic mulier faciat, quæ propter amorem Dei carnalem virum recusat. Ad Deum aspiciat, & non ad alium virum, quem prius habere nolebat. Sed valde durum & amarum est propter dolositatem antiqui serpentis, quod viriditas carnis in seipsa semper arida sit. Attamen cum mulier fortissime armata fuerit; E ita quod in thalamum superni regis se collocat, & quod ipsum regem dulcissima caritate amplectitur, nolens colere officium carnalis ardoris in concupiscentia: Sed volens vultum animi sui ponere in Deum, recusans voluptatem carnis suæ, tunc aspiciat ut aquila in solem, & ut columba per fenestras suas cogitans & studens quomodo animum suum abstrahat de divitiis & deliciis sæcularibus, & de consortio carnalis

viri. Et ideo femina quæ non vult ire in thalamum carnalis viri propter dilectionem Dei, (A) debet in spirituali vita mecum esse, qui sum sine initio & sine fine, nec sit in furtivis amplexibus rusticum occulte amans. Sed si hæc fecerit, non est mecum, quia vipereos mores habet. Quapropter mulier quæ ita fervet, quod non potest sæculum derelinquere, non in periculum, nec in altum montem ascendat, ne postea in lacum mergatur, quia mihi prius desponsata fuit, & deinde ad carnales amplexus ivit. Nam Virgo MARIA in calore Spiritus-sancti jocunda fuit, & virginitas ejus floruit. Sed nulla feminea for- (B) ma hoc incipiat, quod Spiritus-sanctus in illam non misit, ne postea vacua remaneat. Mulier quæ ad me vult respicere, non sit in diversitate dispersi cordis super ambitionem hujus sæculi, nec sit tortuosa per flagrantia magniloquia superbiæ, sed sit stabilis in omnibus ornamentis virtutum, & in nobilitate caritatis & justitiæ, quæ dominantur in omnibus speciosis superni regis. Nunc, ô tu turba puellarum, audi quod superna vox ad te sonat. Noli esse concubina, nec in altam vanitatem superbiæ mentem tuam pone: ita quod velis honorem regis dis- (C) cernere unicuique secundum statum suum, cum putas quod mihi non sit possibile, ut discernam solem & lunam & cetera ornamenta cœli. Meretrix omnia quasi similia & æqualia habet, videlicet principem ut rusticum. Qui sic facit, inhonorat me, sapientiam similem faciens ignorantiæ, & pietatem vanitati, ac ceteras virtutes similes cupro. Nunc, ô vos puellæ, nolite esse saltatrices, in similitudine pessimorum morum, secundum quod vobis placet, ne in alterutrum decipiamini in omnibus rebus si sic feceritis. Nam saltatrix unicuique secundum voluntatem illius saltat, sed & apertis (D) ostiis ne ambuletis propter sordiditatem mentis vestræ, nec nutum faciatis in lascivis nutibus per petulantiam latitudinis vestri cordis, quasi in plateis illud amantes quod contemsistis in amplexibus regis, cum rusticum pro regio amore in amplexus vestros ponitis. Unde mulier quæ non vult habere consortium carnalis viri, non sit ullo modo in aperto, quia hoc non decet eam; sed in occulto corpore & mente velut columba in caverna maneat, ne eam accipiter, scilicet virilis animus arripiat. Nunc tu, ô turba, citius surge ad primam & ad regalem desponsationem primi & principa- (E) lis viri tui. Ipse enim vocat te. Emenda ergo & corrige quod illum offendisti, & suscipiet te in æterna salvatione & vives.

EPISTOLA LXXXI. A. PRIORIS & conventus de Monte S. Desibodi.

Conqueruntur quod apud ipsos educata ipsis non rescribat, nec commonitoria verba transmittat.

HILDEGARDI gratia Spiritus-sancti verissime repletæ, A. monachus indignus & prior de Monte S. Desibodi cum fratribus ejusdem loci, de virtute in virtutem ascendere, & Deum deorum in Sion videre.

Cum in exteras regiones verba admonitionum vestrarum mittatis, & quamplurimos viam rectitudinis desiderare faciatis; nos qui vos fere a cunabulis novimus, & apud quos per plurimos annos fuistis, miramur cur verba cœlestium visionum nobis sitientibus subtrahatis. Scimus enim quomodo apud vos educata, quomodo docta, quomodo conversata estis; quia non alio quam muliebri operi instititis, non aliis codicibus quam simplici psalterio imbuta estis, & sine querela bonam & sanctam conversationem dilexistis, sed divina pietas cœlesti rore, ut voluit, vos imbuit, & magnitudinem secretorum suorum vobis aperuit, & cum in his vobis congaudere deberemus, Deus vos nobis nolentibus eripuit, & ad alios homines transtulit: quod cur fecerit perscrutari nec scire possumus; sed tantum hoc nolentes & volentes in multa perturbatione sufferimus. Nos enim sperabamus salutem loci nostri in vobis sitam esse: sed Deus aliud quam vellemus disposuit. Nunc autem quia voluntati Dei resistere non possumus, ipsi cedimus & vobis congaudemus, quoniam plurima hucusque invisa, hucusque inaudita per divinam revelationem manifestastis, hucusque clausa reserastis. Nam Spiritu Dei plena, multa scribitis, quæ ab homine non didicistis, quæ sancti & docti viri mirantur. Eapropter quamvis longe a sanctis simus, quia peccatores existimus, supplices rogamus, ut tum pro gloria Domini, tum pro antiqua & justa familiaritate memor nostri sitis, & verba consolationum nobis porrigatis, & nobis apud Deum subveniatis: ita ut quod in nobis minus est, Deus per merita orationum vestrarum in nobis supplere dignetur. Valete.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Ut ad Deum redeant.

IN vera visione vocem audivi hæc adversum injurias, quas & spirituales & sæculares contra justitiam proferunt dicentem:

O justitia tu peregrina & advena es in civitate illorum, qui sibi componunt & eligunt parabolas de officio propriæ voluntatis suæ, nec ad tua mysteria, nec ad amicitiam tuam anhelant, quæ es purpurata amica regis. Unde clamas propter sortem illam in qua non quiescit ulla justitia; & in ærumnis dicis: Valde erubesco, ita quod faciem meam sub pallio meo abscondo, ne mihi insidiantes me videant; sed ipsi dicunt; quodcumque ex nobis est omnibus prodest. Quapropter, ô justitia, magnum zelum habes ita quod reus judicii est qui tibi resistit. Et iterum in ærumnis dicis: Unde venis? De sinu Patris, & omnes regiones mecum collectæ sunt; sed & ubi positæ sunt omnes staturæ populorum, ac omnia instituta generationum, ibi aderam, & sic columnæ nubis in me erectæ sunt. Nunc autem sum tædium illorum, qui in prima radice in me orti sunt. Quapropter antequam in his doleam propter ignorantiam populorum suspiro, & tamquam inundantes aquæ sic rugitus meus in alta voce sonitus aquarum multarum, propter nimietatem stultorum hominum in garrulitate morum ipsorum, & in strepitu inhonestatis. He, he, ô aquilæ, quæ in me transistis per ignem Spiritussancti, & per aquam recuperationis quasi auroram rutilantem & quasi gemmam coruscantem, nunc dormitis, & ut stulta animalia estis, quæ interdum procedunt & interdum retro incedunt, & interdum se invicem ambulando intermiscent. Sed & de hoc monte filiorum Dei hæc in mystico Spiramine vidi. Montem multæ magnitudinis vidi, in cujus vertice vir magnus sedebat, qui in utraque manu sua legem Dei quasi in carta scriptam habebat, sicut de Moïse scriptum legitur. Et sub pedibus ejusdem viri quædam turba hominum spiritali circumcisione circumdata erat, qui omnes instrumenta ipsius legis cum gaudio & cum suspirio susceperunt dicentes: ô Domine Deus noster, quando ad te veniemus, libenter tibi obedimus; sed tamen interdum in quamdam turbinem se miscuerunt, & aliquando multa crimina inter illos fuerunt, quæ tamen multis lacrymis abluerunt in aspersione sanguinis Christi-Jesu. Nam cum homo in tam magnis peccatis jaceret, quod se de illis in nulla viriditate per seipsum erigere valeret, dixit Deus: Volo hominem per memetipsum erigere, ac denuo in visceribus misericordiæ plantare: ita ut in speculo confessionis resideat, qui se de visceribus diaboli per seipsum eripere non potuit. Sed ego paupercula, quamvis multa crimina in his viderem, superbiam tamen in eis non vidi, quæ per contumaciam in jactu lapidum peccatores contemnit. Sed sub pedibus istorum aliam turbam hominum conspexi, candida nube circumdatos, & pulchras facies habentes ac in cœlum aspicientes: qui tamen petulantiam cum suscitatione multarum inutilitatum, sicut pingues tauri interdum adierunt: ita ut cum cœlum aspicerent, arcus suos intendentes sagittas contra cœlum emiserunt, atque plumbeis fustibus contra cœlum percusserunt, & sic posuerunt in cœlum os suum & lingua eorum transivit in terra. Unde tonitrua super eos venerunt, & grandines super eos ceciderunt, atque multæ nebulæ eos obtexerunt. Et murmurabant quare hujusmodi squallores eos ita circumvallarent. Et gratia Dei illis sic respondit. Ad magnam beatitudinem vos collegi; sed in temeritate vestra me abjicitis cum dicitis, quis ad vos pertingere possit, aut quis sermo vos vincat; aut qui colles, aut quæ lingua vos percutere valeant? sicut etiam filii Israel Deum neglexerunt, cum per benedictionem Abrahæ cornu benedictionum super eos erexit, ac in sinum suum per lætitiam honoris levavit. Sed illi in fraude murmurabant, ac in temeritate Deo resistebant, ac sanctitatem pereffusionem sanguinis Christi reliquerunt. Tunc benedictio in illis retrorsum abiit & evanuit: quia ad casum mortis se declinaverunt. Et Deus de sacrificiis & de holocaustis illorum aliam civitatem ecclesiæ ædificavit, usque dum omnes aquæ puteorum educantur in vallem nigrarum nebularum. Et tunc omnes aquilæ in circumeunte rota in unum gregem congregabuntur: quia ipsæ prius in benedictione erant. Sed & aliam turbam hominum sub pedibus istorum vidi ante quorum oculos aries in spinis aurei coloris pendebat: quem cum odore myrrhæ & thuris & cum fulminante vultu inspiciebant, & de manibus magni viri illius, qui in vertice ejusdem montis sedebat, quidam rivuli ad pectora illorum effluxerunt. Et illi clara voce ad sinum sapientiæ sic clamaverunt. Deus olim nos in multis sacrificiis congregavit; sed nos omnes in multis obligationibus delinquimus: unde super torcular positi sumus cum propheta dicentes: *Torcular calcavi solus & de gentibus non est vir mecum.* Et verum ubi sagena missa est in mare, & ex omni genere piscium congregabat, sicut illi piscantes elegerunt pisces bonos in vasa, sic gratia Dei elegit illos ad gloriam, qui humiles corde sunt & devoti in timore Domini, rapinas non intendentes. Nunc autem prima vox quæ vos ad laudem Dei congregavit, faciat vos in radice boni sicut primos, qui in parietibus templi consecrati sunt. Sed tu, ô mons, audi in admonitione Dei, Deus te constituit sicut montem Sinai ad sacrificandum ei hostiam laudis. Nunc autem ad Deum convertere, & esto candelabrum regis: ita quod non erubescas in prima radice tua, sicut dextera Dei te plantavit.

EPIST. LXXXII. MONACHORUM S. Eucharii Trevirensis.

Admonitionis ipsius stimulis excitari desiderant.

HILDEGARDI sponsi cœlestis amplexibus jugiter inhærenti, necnon omnibus secum in Christo conversantibus, cœnobii S. Eucharii Trevirensis omnis conventus, id quo nihil est melius.

Quicumque voluntatem Patris qui in cœlis est facere conantur, ipsi fratres, sorores, & matres Domini vocantur. Quisquis vero alios commonendo quasi lactando in melius pertrahere studuerit, hic dignitatem matris specialiter obtinebit: Unde non immerito te præ ceteris velut matrem in Domino veneramur, cujus consolationis & eruditionis uberibus in intimis affluenter reficimur. Ipsum quoque qui facit mirabilia magna solus tecum magnificamus. Qui hæc a sapientibus & prudentibus hactenus abscondit, quæ mirabiliter diebus nostris humilitati tuæ revelavit. Proinde quia viam mandatorum Dei corde dilatato currere non possumus, admonitionis tuæ stimulis excitari, prout tibi Deus dederit, vehementer desideramus. De cetero indubitanter cognoscas, quia in litteris tuis, scilicet in libro *Scivias* delectati sumus, sicut in omnibus divitiis. Denique sanctis orationibus vestris nos apud Deum adjuvari & consiliis præmuniri humiliter deposcimus.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

Eorum sanctam laudat conversationem.

VOs qui tunicam Christi induistis ac eum imitari vultis, audite quod Psalmista dicit: *Qui ponis nubem ascensum tuum, qui ascendis super pennas verborum.* Quid est hoc? In constitutione mundi posuisti nubem ascensum viventium volatilium, quæ in altitudine aëris sunt. Quod etiam sic est: Deus præscivit quod spiritualem populum in semetipso constituturus erat, ut propheta dicit: *Qui sunt hi qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?* Mentes spirituales velut nubes sunt, quæ est quasi materia luminarium, scilicet solis, lunæ, & stellarum. Sic etiam obedientia velut materia est humilitatis, caritatis & aliarum virtutum, in quibus fideles quasi columbæ volant, cum per ligaturam propriæ voluntatis desideria sua a se abscondunt: ita quod per cavernam innocentiæ in solem aspiciunt, quasi homines non sint in voluntate carnis suæ. Et sic creator omnium ambulat super pennas ventorum, cum supernus

A Filius in humilitate castitatis pulcher flos processit, ac ita in mansuetudine permansit. Unde scriptum est: *Super quem requiescam, nisi super humilem, & mansuetum, & trementem sermones meos?* Hæ sunt alæ spiritalis populi: Sed qui istis carent, velut volatilia cadent, quæ pennas volandi non habent. In his etiam convertitur multitudo maris & fortitudo gentium venit. Nam innumerabilis turba hominum ad istas alas currit. Sed quidam inter illos respiciunt ad aquilonem per turbinem vanæ gloriæ ac superbiæ & per superfluitates sæcularium mo-

B rum in semetipsos confidentes, nec psalmistam sequentes qui dicit: *Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus.* Quid est hoc? Multo melius & utilius est aspicere & volare in nubem per tunicam Christi, quam confidere in se, velut in causa perditi angeli factum est, qui in superbia illum superare voluit ante quem sic stare non potuit, sed in abyssum quasi plumbum cecidit. In hac superbia etiam Adam vitam fugit, & alienam peregrinationem invenit, in qua in patrem suum quasi in alienum in peregrinatione sua aspexit: quem

C ante bene cognoverat, cum innocens in humilitate fuit. Sic etiam filii hominum in semetipsos confidunt, decepti velut spem habentes in principibus. Sed cum Deus clamavit: Adam, ubi es? præscivit quod factura digiti sui omnino perdenda non esset, sed quandoque redimenda, ut scriptum est. *Redemisti virgam hereditatis tuæ, mons Sion in quo habitasti in eo.* Quid est hoc? Deus hominis recordatus est, quando per mulierem caput serpentis contrivit, ubi Verbum caro factum est & mons Sion fuit, in quo Deus habitat in humilitate. Et filius in corde patris. Nunc autem tu con-

D gregatio congregata audi, ut sis mons Sion. Nam Deus ab initio præviderat quod omnem creaturam facere voluit. Verbum etiam Patris in Virgine. Virga homo surrexit, & ipsa virga materia omnium virtutum sanctitatis fuit, de qua & vos ô spirituales populi venistis. Eva enim omne genus humanum protulit: ista vero virga illud in sua viriditate denuo reparavit, quando de ventre ejus Filius Dei exivit. Quod sic ô spiritualis mons Sion estis, quia Pater in Verbo suo vos plantavit. Nam & filius excelsi Patris in tabernaculo MARIÆ Vir-

E ginis habitavit, & sicut fortis Leo de illa exivit: ita quod totus mundus ipsum vidit, qui & vos spiritales populos in semetipso congregavit, cum ad eum velut nubes volantis, peccata vestra non in voluntate operis portantes. Ipse enim sine peccato fuit. Et tunc eum imitamini, ubi post illum ambulatis, cum vosmetipsos ne peccetis repudiatis, non existentes tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ, nec ut venenum aspidum, nec quasi plumbum

in aquis vehementibus; sed cum in vana gloria curritis, tamquam pulvis estis, qui hac & illac spargitur, & qui fructum justitiæ non seminat, nec vineam electam plantat; sed qui magnam famam producit & & animas vestras lædit: cum vero in malignitate superbiæ estis, venenum aspidum insanibile concipitis, quod vos mortificat. Cum autem inquietudo mentium inter vos exsurrexerit, estis quasi plumbum, quod in puteum vehementer cadit. Nam vana gloria & malignitas viscera superbiæ sunt, & quæ sic cum inquietudine mentium invicem implicantur, odium ac invidia illis ministrat. Unde pax & securitas ibi fugiunt, & caritas Christi recedit, & qui in illis malis sunt cadent quasi plumbum in aquis vehementibus, quia alas sublevationis non habent. Nam zelus Domini in ultione sua super illos clamat, ut olim intonuit cum superbum inimicum in abyssum dejecit, ut psalmista dicit: *Leva manus tuas in superbias eorum in finem, quanta malignatus est inimicus in sancto.* Nam Deus elevabit sanctissima opera cum lucem a tenebris divisit, quia ibi superbia cum omnibus visceribus diaboli in finem cecidit, cum ad aquilonem respiciens, scutum suum in nihilum posuit, ubi etiam omnino periit. Sed tamen deinde iterum superbia in hominibus multas civitates absque longitudine dierum ædificavit, & pœnas pœnis addidit, ac ruinas in multitudine ærumnarum fecit, ubi homines dixerunt: Deum nescimus, nec eum colere volumus. Et sic malignatus est inimicus in sancto. Nunc autem vivens lux ad filios turbæ istius dicit: vos parietes templi estis, quia primitiva ecclesia vos plantavit, unde vanam gloriam & superbiam, ac turbinem multarum inquietudinum fugite. Nunc viventibus oculis hæc videte, & audientibus interioribus auribus hæc audite. Locum autem vestrum in dispersione non video, quamvis multa flagella passurus sit. Vivite ergo & vigilate in Deo. Nam etiam in vera visione quosdam in ista congregatione vidi ut auroram rutilantes, quosdam ut saphyrum fulgentes, quosdam ut lucem stellarum lucentes. Qui enim ut aurora rutilant, hi timorem Dei habent, & præcepta regularis legis propter Deum libenter custodiunt. Quamvis per carnem velut victima quæ ad occisionem ducitur, interdum deviare videatur. Qui autem ut saphyrus fulgent, caritatem Dei habent, & ideo gravia peccata non operantur, quamvis peccent, & etiam propter delicta sua libenter se castigant, & hæc in consuetudine habent. Sed qui ut lux stellarum lucent, benevolentiam habent, & ideo cum hominibus non rixantur, sed lasciviam puerilium motum tenent, & a gravibus peccatis libenter se abstinent, ac ea odiosa habent. Et alios in nigritudine amari fumi propter consuetudinem squalidorum morum vidi: in qua quidam propter proprietatem mentis suæ amari sunt, & facultates diligunt, & ideo spiritualem consuetudinem non amant; sed illos qui in supradictis tribus modis sunt sæpe affligunt. Et audivi vocem de cœlo clamantem: Quamdiu congregatio hæc in his tribus modis detinetur, a Deo non relinquitur. Sed & ad illos qui in prædicta nigredine erant, eamdem vocem audivi dicentem: *Surge, aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, & fluent* ante illum. Quod dicitur: Recede malum iniquitatis, & veni bonum justitiæ, & irriga virtutibus plantationem sanctitatis, ut fulgeant in ea opera quæ non marcescant. Aquilo enim sunt rixatores, qui verbis rixæ & excusatione avaritiæ & provocatione injuriarum dulces & utiles herbas virtutum prosternere volunt, quemadmodum aquilo universa præcipitat. Sed illi quos hoc modo affligunt, patientiam sic discunt, & lacrymabili gemitu pro suis & istorum peccatis ad Deum clamant: unde etiam aliquando tædiosi ad peccandum sunt, & ob hoc fumus aromatum ex cordibus eorum ascendit, quem angeli suscipiunt, & sic per aquilonem viriditas bonis tribuitur. Illi etiam qui facultates libenter habent, his qui in tribus præfatis modis fulgent aliqua objiciunt, ut confundantur, & etiam necessariis causis obedientiarum suarum, quærunt quomodo eos affligant, ac multotiens in immunditiam carius se involvunt, velut porcus qui stercori involvitur; & nutibus serpentini oculi cum gravissima consuetudine interdum alios fatigant. Sed vos qui injustitiam diligitis, hanc ammonitionem memoriter tenete: ita ut facultates propriæ voluntatis vestræ idolatriam esse cognoscatis, & ab angelicis ordinibus, scilicet spiritalis populi separatas, quemadmodum idolum fallaciæ a vero Deo separatum est, ac etiam alia peccata relinquite; & ad salientem fontem, ut lavemini fugite. Lavacrum quoque pacti illius quod mundum reliquistis inspicite, quatenus a peccatis recedatis, ac studete ut sacrificium vestrum pingue fiat; ita ut perseveretis in bono quod incœpistis. Quandocumque enim homo voluntatem suam in rota carnis suæ mactat, sacrificium Deo est. Hoc enim ut sacrificium Abrahæ Deo acceptabile est, cum ille filium suum ad sacrificandum Deo obediendo ligavit. Manus enim domat qui prava opera dimittit, & pedes ligat qui itinera propriæ voluntatis suæ constringit, ac inclinatus obedit, ut caput ad gladium Isaac inclinavit, & corpus domat qui carnalem concupiscentiam abjicit. In his victoria est quæ vexillum portat: quod in bono rumore, & in suavibus odoribus virtu-

tum redolet. Qui hanc habet, coram cunctis inimicis suis securus incedit. Hoc autem modo sacrificium pingue fiet, velut vitulus saginatus, qui absque omni macula erat, per quos anima macie deficit, quia bonum plenum pingue est. Christus enim injuriis fatigatus non peccavit, & in hoc patientiam sanctorum sanctificavit: unde & vos fideles, corda vestra ad illius prælia qui vobis exemplum dedit præparate, & sollicitudinem illorum quorum non indigetis abjicite, & ut in alpha & omega appareatis studete. In sensualitate enim peccatorum obtenebrati estis; sed cum a peccatis surrexeritis pulchræ formæ virtutum in vobis apparebunt, quapropter & dextra Dei vos protegat.

EPISTOLA LXXXIII.

N. prioris & monachorum Cistellensium.

Ab ea rescire desiderant quid in ordine displicet Deo.

HILDEGARDI honorandæ & sinceræ caritatis ulnis amplectendæ dominæ & magistræ sororum de S. Ruperto in Pinguia, N. prior indignus totaque pauper & humilis congregatio Cistellensium fratrum, inter choros virginum sequi Agnum quocumque ierit.

Locorum interstitio sejuncti, quia desiderabili præsentia vestra frui corporaliter non possumus, litterarum officio salutare vos & alloqui gaudemus, quippe quam in Christo veneramur, ut superiorem, & apud Deum mediatricem habere speramus, ut carissimam matrem. Audita namque fama vestræ bonæ conversationis & in Dei...fidelis administrationis, pro vestra stabilitate & orationis obsequium, & ad Deum pro vestra salute exhibemus ministerium. Hanc igitur, ô domina, salutatoriam vobis scribimus epistolam, ut & nostri memoriam faciatis, & subditis vobis eadem facere studeatis. Nam multa audivimus de vobis, unde valde gaudemus, ut possitis arcana Dei scrutari, & de occultis suis non modica manifestare. Proinde clementiam vestram petimus, ut quod in nobis & in ordine nostro, scilicet monastico, vobis immo divinis oculis displicet, secundum quod Deus vobis ostenderit nobis rescribere non ambigatis. Vale.

RESPONSUM S. HILDEGARDIS.

EGo fons vivus, qui propter nomen meum tunica mea induti peregrini sunt in vexatione mundi. O plangendum & lugendum est quod cœlum ruptum est, & quod dies obscuratus est. Nunc ergo denarius revocandus est in atrium vocis laudis. O filii Israel, quare corrumpitis dulcissimam caritatem, quæ in me alto in profundum aspiciente fluit plenissimo opere. Et quia ipsa fluit in me, ideo fluunt etiam de ipsa aquæ vivæ. Ipsa autem stat in forma virgæ, quia sicut in virgine dulcissimi amplexus sunt propter integritatem ejus; sic etiam caritas habet dulcissimos amplexus virtutum. Sed modo luget, quoniam temerarii scindunt illam per garrulitatem murmurationis suæ. Unde etiam fugit ab eis in altitudinem illam unde venit & plangit: quia filii ipsius, quos plenis uberibus enutrivit, deficiunt, nolentes tergi a putredine volantium mentium. O ipsi miseri, quare adjungunt se miseriæ alienationis & peregrinationis, auferentes se de visceribus regalium nuptiarum novæ sponsæ, quæ semper præparata est sponso suo, sicut virgo viro suo, cum illi nondũ in cognitione conjuncta est, sed cum adhuc integritate sua incorrupta manet; & isti a sponsa illa se separant, & ideo obtenebrati & obnubilati sunt, quasi cœlum fregerint. Quid est hoc? sicut firmamentum cœli in omnibus ornamentis suis, scilicet in sole, in luna & stellis illustrat orbem, & sicut faber de lignis facit ligna, de lapidibus lapides, & de aliis instrumentis alia instrumenta; sic & isti deberent reliquo populo lucere & bonum iter ostendere; sed caritas in eis scissa est, ita quod virginitas quæ deberet in eis lucere sicut sol, & viduitas sicut luna, & reliquus populus sicut stellæ in lumine suo, deficiunt, quia dulcia materna viscera illos non calefaciunt, sed tortuosa mulier plena rugis & nigredine, plena vipereis moribus, ac stridentibus dentibus horribilis existens in his omnibus quæ facit, pessime istos secundum mores porcorum emittit; qui debuerunt sancti & electi & relinquentes sæculum esse. Ipsi enim vestem innocentiæ scindunt in semetipsis in spinatis moribus, in iracundia, & corrumpunt vitalia sua in ignominia, & frangunt capita sua in ira. Viventes oculos suos in desperatione excoecantes & omnia indumenta sua per stultitiam morum coinquinantes, & se sapientes super magistros suos existimantes. Heu! heu, filii Israel, in primo ortu vestro non constituit vos sic mysticum & aureum. *Reliqua desiderantur abscissis a ms. codice tribus sequentibus foliis.*

EPISTOLA LXXXIV. HENRICI abbatis & conventus montis S. Disibodi

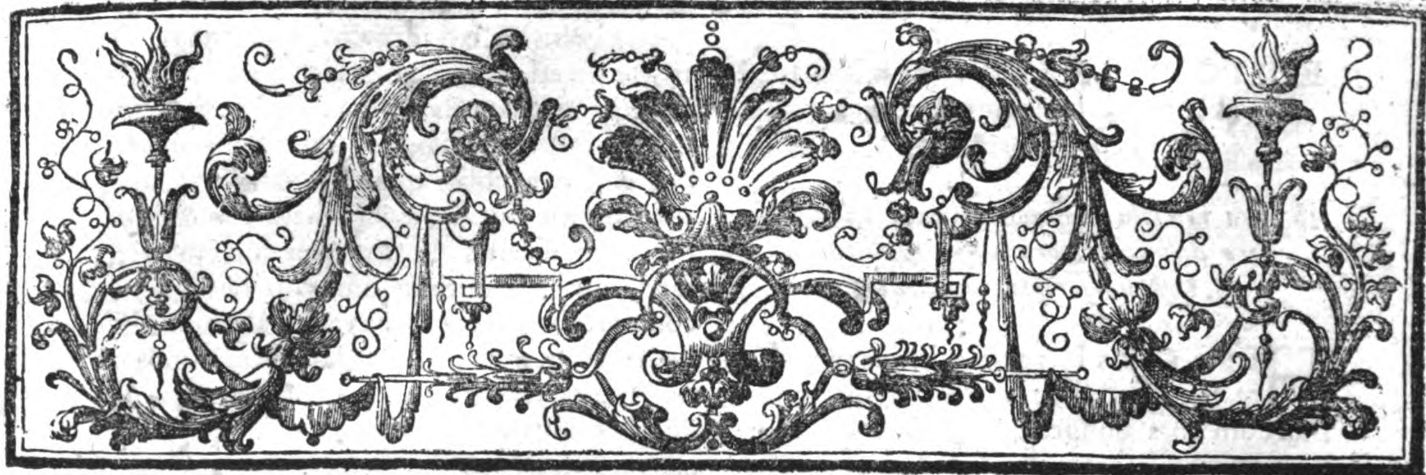
Ab ipsa rescribi desiderant quid in seipsis Deo displiceat, orant que ut vitam S. Disibodi scriptis commendet.

HENRICUS Dei gratia servus in monte S. Disibodi & provisor ovilis dominici cum tota congregatione fratrum suorum, venerabili matri dominae HILDEGARDI de S. Ruperto radio divini splendoris, ultra humani sensus capacitatem, quod verissime scimus, illustratae plenissime, donis septiformis sancti-Spiritus abundare, ac sitientibus pocula de eodem fonte causa divinae remunerationis ministrare.

Quia, mater dilecta, omnipotentis Dei sancti paracliti Spiritus instinctu, necnon & jussione ejus, qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, nuper vestram sanctitatem ad nos venisse cognovimus, eidem paraclito prout possumus, licet non condigne valeamus gratias incessanter referimus; quia ut veraciter fateamur, illustrationis ejus ardorem & tactum plenissime inter nos & in nobis persensimus, dum omnis odii & inimicitiarum fomenta per plures jam annos inveterata omnes unanimi consensu abjecimus, & in verae caritatis unitatem pleniter, quasi in uno corpore & anima convenimus. Ea propter sanctitatis vestrae dilectionem obnixis preci-
A bus pulsamus, ut praedicti splendoris divina gratia vobis collati inspectu, per quem vestrae caritati clausa & ceteris mortalibus absconsa, oculis cordis vestri reserantur: quoniam ex debito debetis, quia cum sororibus vestris a nobis quamvis corpore, sed non spiritu, ut veraciter speramus & scimus, egressa estis. Si veraciter in vera caritate, quae est initium omnium bonorum, convenerimus, vel si qua radix alicujus dissensionis inter nos adhuc lateat manifestetis; sed & de aliis quibusque majoribus, ut
B de minoribus admissis taceamus, quae divinae majestatis oculis contraria cognoveritis, nobis scriptis manifestare velitis. Super haec unanimi consensu januam vestrae caritatis opportune & importune pro descriptione gestorum ac virtutum, necnon & vitae patroni nostri, necnon & vestri beatissimi Disibodi, in cujus domo ab ipsis cunabulis nutrita estis, pulsamus, vestraeque pietatis aures intime commonemus, atque obnixis precibus indefesse profusis expetimus: quatenus etiam memoria vestrae beatitudinis
C per hoc in laudibus ejusdem patris nostri habeatur, ut quidquid Deus de ipso vobis revelaverit, nobis aperiatis. Omnipotens Pater aeternae misericordiae mentem vestrae caritatis lumine sui fulgoris inflammet; & obnixe desiderantibus pocula ad refocillandum subministret.

Responsum ad hanc epistolam extat inter editas S. Hildegardis epistolas, sed & vita S. Desibodi ab ipsa composita occurrit apud Surium 8. Julii

FRIDERICI II. IMPERATORIS EPISTOLÆ VARIÆ.

Ex mſ. Reginæ Sueciæ eruit Mabillonius.

OBSERVATIO PRÆVIA.

RIDERICI ſecundi epiſtolas collegit olim Petrus de Vineis ejus cancellarius, diſtribuitque in libros ſex, quos eo avidius fecere publici juris heterodoxi, quo magis videbantur conviciis in pontifices Romanos aliquibus in locis conſperſi. Quaſi vero hujuſmodi convicia non in eos præſertim a quibus inferuntur, ſed in apoſtolicam ſedem reciderent. Contra Catholici his libris bene uſi ſunt hactenus, cum ad illuſtrandam hiſtoriam eccleſiaſticam, tum ad demonſtrandum quam male meritus ſit Fridericus de pontificibus Romanis, a quibus tamen beneficia ipſe non pauca retulerat. Hinc Mabillonius cum in codicem incidiſſet manuſcriptum Reginæ Sueciæ libros illos Petri de Vineis complectentem, collatiſque ſingulis epiſtolis quamaccuratiſſime cum editis, plures advertiſſet deſiderari, eas ſtatim publica luce dignas judicavit, curavitque exſcribi. Has ipſas hic emittimus, & ex his nonnullas pluribus in locis emendatas ad fidem codicis Colbertini & recognitas. Porro Fridericum ferunt pœnitentem e vita migraſſe, idque tradidere auctores permulti, quos inter hæc ſcribit VVilhelmus de Podio Laurentii: Suum in fine recognoſcens errorem, exhiberi ſibi in morte funera imperialia, & plangi etiam interdixit, quod eccleſiæ inobediens & rebellis fuerit.

EPISTOLA PRIMA

comiti Delphino.

Ut sibi occurrat in Germaniam decenti militum turma stipatus, se interim Lugdunum contendere, purgaturum in concilio injustum sibi nomen infamiæ.

RIDERICUS H. comiti S. Pauli, dilecto sibi salutem & omne bonum.

Quoniam ad offerendam purgationem super nomen infamiæ personalem, qua in congregatione prælatorum apud Lugdunum citra Deum & justitiam iste summus pontifex nos vocavit, regni nostri ac totius Italiæ negotiis juxta desiderium ordinatis, infallibiliter Lugdunum desponimus nos transferre, & aliunde postmodum cum consanguineis & fidelibus nostris illarum partium in solemni colloquio celebrato in Germaniam dirigere gressus nostros; dilectionem tuam attente requirimus & hortamur, quod sicut honorem imperii & nostrum diligis, ad diem & locum quem tibi latores præsentium fideles nostri ex parte nostri culminis dixerint præfigendum, occurras nobis cum * decentius & honorabilius poteris, & cum armis, & cum decenti armatorum ac militum comitiva, credendo infallibiliter sicut nobis, quod super præmissis & aliis servitiis nostris ex parte celsitudinis nostræ prædicti nuntii tibi retulerint viva voce, ut instantibus negotiis dilectionis tuæ sinceritas imprimatur perpetuo in visceribus cordis nostri.

* f. quam.

EPISTOLA II. PAPÆ.

Ab Antiocheno patriarcha recipi non veretur, utpote qui certam de summi pontificis erga se & suos dilectione tribuat fiduciam.

FRIDERICUS papæ &c.

Illuxit nobis, reverentissime pater, velut ex quadam nube serenitas, & obductam ex noviter contingentibus processibus desideratæ pacis eclypsim firma fiducia per venerabilem patrem A. patriarcham Antiochenum nobis oblata reducit in lucem. Cum enim patriarcham eumdem ab experta sinceritate fidissimum, etiam a longis retro temporibus nobis præcipuum reputemus amicum, ab ipso recipi nullatenus formidamus, qui nobis indubitabilem offert de vestra paternitate fiduciam, & nos filios vestros sinceris affectibus diligere debeatis, eoque magis ad id inducimur & promtius animamur, quo de filiatione nostra velitis affectione paterna confidere, dum nobis amicabiliter petitur petendum, per quod nos versa vice de vobis in his quæ decus imperii respiciunt secure confidere debeamus. Propter quod in verbo suo rete laxare disponimus. Vos quem orbi patrem divina provisio contulit, nobis ex toto præcipuum assumere cupientes, vos etiam, sanctissime pater, nostræ devotionis obsequium tanto recipiatis hilarius, quanto Crucifixi servitiis exigente potissima necessitate, præ ... rerum ... tempore fore dignoscitis opportunum, utque vicissim utraque contracta fidentia Domino prævio semper in melius procedente, juxta paternitatis vestræ consilium promta devotione consurgere peroptamus: Ceterum super benevolentia & affectu, quem ad bonum pacis gerimus, & negotium terræ sanctæ ea quæ magister domus Teutonicorum vobis suggeret indubie credatis.

EPISTOLA III.

quibusdam cardinalibus.

Compositionem pacis inter se & papam eorum committit arbitrio.

FRIDERICUS quibusdam cardinalibus.

Licet pater apostolicus, ut salva sui gratia loquamur, spreto moderamine pacis quam offerebamus ex animo, imperceptibiliter ad partes profectus sit ultramontanas, utinam non in scandalum generale; nos tamen ob reverentiam, quam ad matrem habemus ecclesiam, quam aliunde provocati offendimus, nostram injuriam prosequentes, in eodem proposito persistentes, ad reformandam pacem, quæ jam posita erat in termino, & ad satisfaciendum sicut decet, totis viribus peroptamus. Et quia de quolibet vestrûm tamquam de patre confidimus, & compositionis modum studio arbitrii vestri super omnibus articulis duximus committendum, ratum habituri quidquid pro pace nostra, ratione prævia, statueritis. Illud autem adjicimus, ut in

compositione imperii non minuatur dignitas, nec in satisfactione excellentia propulsetur. Et ecce de latere nostro mittimus ad vos per quos quidquid inveneritis de modo compositionis in mente apostolica & venerabilium fratrum vestrorum, expectationi nostræ vestris litteris remittatis.

EPISTOLA IV.
Regi Franciæ.

Ne miretur quod impedivit transitum ad concilium.

FRIDERICUS Regi Franciæ, &c.

Petri navicula per gubernantium culpam & nautarum injuriam merente vel imminente naufragium, satis digna videtur ad JESUM vox illa clamantium, *salva nos Domine perimus*; nec imputari debet hoc pelagi fluctibus, vel flatibus aquilonis, cum casum culpa præcesserit, & negligentia tempestatem. Dum enim ecclesiæ puppis in altum plenis velis & aura prospera veheretur, nec pro nobis dormivit, nec dormire visus est dominus, sed ductorem navis & nonnullos ex nautis secundæ fortunæ dulcedine ebrios, peccatis exigentibus populi, dormire permisit, & adhuc utinam non dormirent, sed procul dubio dormiunt & ex somnio loquuntur, dum per guerrarum dissidia, quibus Romanum imperium fatigatur, cujus præsidio fides nostra evangelizata protegitur, ex impunitate crescente, quorumlibet etiam crescente licentia scelerum, juri præfertur injuria, perfidia fidei, & mendacium veritati. Pullulat hæresis, dum hæreticorum, videlicet Mediolanensium mansio vicinorum, femina novissima confovet. Istis omnibus prægravata Petri navicula mergitur, retia franguntur, gladius hebetatur, nec ad exonerationem ejus, clamante multotiens Domino: *Simon dormis*; sed Petri successor evigilat, nec qui dormierunt nautæ consurgunt, nec quod est solo dictu mirabile, manus ipsorum naufragium stupefacta deliquit, & velut a somnolentis a longe suffragia convocantur, quæ cum suspecta quibuslibet debeat esse vocatio, nobisque potissime dispendiosa censeatur, qui postquam ille specialis noster & generalis omnium Christianorum pater se * dissimulabilibus ingessit, ad exaltandam fidem Catholicam & eradicandam hæreticam pravitatem, sibi post oblata totius potentiæ nostræ præsidia, personam quoque nostram obtulimus, etiam CONRADUM carissimum filium nostrum in Romanorum regem electum, & regni Jerosolymitani heredem futurum, obsidem dare promisimus, ut inter nos & ipsum de prima discordia nec discerneretur scintilla, nec umbra dissidii

* f. dissimulabilius.

videretur, qui utrique, sicut pro certo postea concepimus, annuisset, nisi quod Mediolanensibus & eorum sequacibus imperii nostri rebellibus, promissione contraria tenebatur. Hoc etiam, si in præsentibus verbo non asserat, confirmat effectu, dum porrectam ejus naufragii & auxilii manum, contradicentibus etiam sibi nonnullis ex nautis, recipere noluit, vel etiam veretur ut periclitantem Mediolanensem scafam temere suis oneribus obligatam, non solum in præjudicium nostrum, sed in dedecus omnium sæcularium dignitatem salvare velimus. Serenitas igitur regia non miretur, si nos vocatis ad vocationem hujusmodi, transitum terra marique paratis obstaculis prohibemus. Cum pro certo sciamus, quod non tam ad vocationis solatia, quam ad salutis nostræ dispendia convocantur; quod circumspectio vestra manifeste potest perpendere, dum nobis in sinu vestro secure ponentibus causam nostram sibi per nos oblatam, multotiens pacis ab eo sunt vilipensa consilia, ut repente nos perdere cogitaret, & eo impetu, ut nostrum ac generis nostri nomen perpetuo crederet abolere. Synodum etiam expectatam per nos ad ostendendas innocentiæ nostræ causas convocari prohibuit. Igitur non est mirum, si nos convenire vocatum ab ipso concilium pro nostra etiam læsione non patimur: per quod omnibus omissis adhærentibus nobis, rebelles imperii & nostros capitalissimos inimicos, sicut præmissæ nostræ vos docuerunt litteræ, convocavit, præsertim cum evitando mundi generali dissidio, necnon & terræ sanctæ præsidio, ad nostram præsentiam expeditius procurando, nos ad omnem tractatum concordiæ nostri & imperii jure ac honore servatis, nostrum rebellium junctione seclusa, per quoslibet pacis providos zelatores paratos nos semper obtulimus hactenus, & protinus offerimus.

EPISTOLA V.
Regi Franciæ.

Significat quare revocavit animum veniendi ad concilium Lugdunense.

FRIDERICUS regi Franciæ, &c.

Qualiter ad offerendam purgationem personalem super infamiæ nota, quum in congregatione prælatorum apud Lugdunum contra Deum & omnem justitiam iste summus pontifex nos vocavit, infallibiliter Lugdunum disposueramus nos conferre, & ab inde cum consanguineis nostris ipsarum partium solemni colloquio celebrato, in Germaniam feliciter dirigere (gressus) nostros, magnificentiam regiam præcedentes excellentiæ nostræ litteræ docuerunt. Nobis deinde usque ad radices montium pro-

cedentibus inopinatus quin potius inopinabilis nobis * major occurrit, (a) quod quidam banniti nostri, quos de civitate Parma conceptæ jam quidem contra nos & sacrum imperium proditionis rumor ejecerat, potestate civitatis ejusdem & quibusdam sociis suis nequiter interfectis, Parmam incredibiliter intraverunt. Quod cum cordi nostro sit prima cura præcipua de reformando statu Italiæ, quem frequentes turbationes & subitæ concutiunt, juxta morem nostrum propositum, quo ad partes intendebamus procedere transalpinas, ex causa prædicta proinde revocantes ad præsens, festinis gressibus ingredimur versus Parmam, in ejusdem eversionis præcipitio indubitabilem fiduciam obtinentes, quod cum civitas ipsa locus sit penitus immunitus, impugnantium obstare nisibus imparata, milites fere ipsius omnes inceptæ rebellionis expertes, & magna pars popularium cum eisdem in nostra devotione persistant, extra civitatem manentes cum dilecto filio nostro HENRICO rege Sardiniæ & sancti imperii in Italia legato generali, qui cum eo processerant ad obsidionem cujusdam castri nostrorum rebellium in Brixiensi, cum dicti banniti talia patraverunt. Cumque & circumcirca civitatum, castrorum, & locorum aliorum nobis & sacro imperio parentium cincta sit finibus civitas antedicta, in brevi eam ab errore resipere, & nos cognoscere oportebit, ad fidem & mandata nostra redeundo voluntarie vel coacte, cum serenitas nostra firmiter alta mente conceperit civitatem eamdem indesinenter & potenter arctare, donec ipsam ad nostrum reducamus (b) dominium, venia vel vindicta. Ceterum ea quæ magister Marchiæ H. de Renellis & Margaritus capellanus, & dilecti filii nostri vobis ex parte nostra retulerint, indubie credatis.

*f. Rumor.

EPISTOLA VI.
Comiti Tolosano.

Regratiatur de clara fide & ut ab incendiis sacerdotalibus se invicem tueantur, monet.

FRIDERICUS, comiti Tolosano.

Nuntios tuos tui cordis indices & affectus ad nostram præsentiam accedentes, solita benignitate recepimus, & ex his quæ nobis exposuerunt legationis officio, intelleximus diligenter hilares admodum & jocundi, quod tua experta sinceritas, deficientibus aliis, quorum fides modica fuisse convertitur, tanto promtior exponitur, & offertur; quanto dudum conceptæ desiderium veritatis in necessitate clarius probari expetit & cognosci: Nam contra omnes inimicos nostros ecclesiasticos & mundanos, & specialiter contra papam & fautores ejus, & P. N. Comitem proponimus & disponimus potenter & patenter insurgere, & communem causam & honorem contra eosdem communes inimicos modis omnibus defensare, quod fidem probatæ jam fidei cum Deo coram nobis in tua persona clarificat, ut de nullo viventium nobis certior fiducia præbeatur. Ex dignis laudum titulis gratiarum actionibus strenuitatem tuæ prudentiæ prosequentes, cor tuum cordi nostro conjungimus, & unanimitati tuæ corde etiam toto conformamur. Cum igitur tempus & causa requirant, quod de communibus inimicis vindictam sumere valeamus, orbe terrarum pugnante pro nobis, propter eorum manifestam injuriam, contra eos mittimus T. nuncium specialem nostræ conscientiæ gerulum, & intimæ conscium voluntatis, qui de intentione, affectu, & proposito nostro te plene certum reddet & cautum, maxime quia idem velle pariter & idem nolle certum habere volumus & tenere. Tu igitur robores animum, & vires tuas in ea manu quam nobis exhibes, & nos ab experto concepimus tuæ confidentiæ puritatem, quia justitia viarum nostrarum, comitatrix existit.. .sacerdotalis insolentia sui moris oblita, modestiæ fines egressa, pro evangelio scandalum prædicat, & ex orationis officio illicita bella parat, in se ipsa corruet, velut quæ vias Domini prævaricari non desinit, Domino exercituum nos juvante, qui vineam suam videt a malis pastoribus dissipari.

EPISTOLA VII.
Vercellensibus.

Magistrum V. Juris Civilis professorem mittit, qui scholares edoceat.

FRIDERICUS Vercellensibus.

Quamquam milites nostros arma scire velimus, tamen quia ad utrumque tempus, bellorum & pacis, rectum & conveniens moderamen, non solum armis decoratam, sed legibus armatam esse decet imperatoriam majestatem: subditorum nostrorum utilitatibus providentes, nobis proficere credimus & prodesse, si illis eruditionis materiam exhibemus, per quam processu tem-

(a) His concinunt ea quæ idem Fridericus scribit lib. 2. epist. 49. ex editis Petri de Vineis litteris. pag. 558.

(b) Fredericus Parmam sexaginta militum millibus cinxit, obsessam biennio non expugnavit, immo ipse a Parmensibus turpiter fusus est, ut scribit Pandulfus Collenutius in Historia Neapolitana, tametsi postea eos vicit, Bernardo Orlandi Russi papæ sororio occiso, uti videre est in epist. 42. lib. 2.

poris edocti militent patroni causarum, qui præcellentis scientiæ juvamine confidentes, se, suos & patriam tueantur. Supplicationibus igitur pro parte vestra culmini nostro porrectis, de providentia nostrorum scholarium, doctrinæ etiam pro sufficientia utili & accepta liberaliter annuentes, magistrum V. Juris Civilis professorem fidelem nostrum, de cujus prudentia & scientia certam fiduciam & experientiam obtinemus, ad civitatem vestram duximus transferendum, tam pro nostris serviciis, juxta fidei suæ debitum, promovendis ibidem, quam pro edocendis vestris scholaribus & aliis undique venturis, Juris Civilis scientiam, qua præpollet. Sit igitur scholaribus & devotionis & industriæ, ob mittentis reverentiam, honore debito recipere venientem, ut sicut petitionibus vestris satisfacimus in eodem, sic gratum velitis ostendere, quod de talis viri scientia publicis vestris profectibus consulatur, ut non minus suæ scientiæ regimen acceptetur in cathedra, quam præsentia sive consilium in nostris servitiis requiratur a nobis.

EPISTOLA VIII.
Regi Franciæ.

De Comite Provinciæ.

FRIDERICUS Regi Franciæ.

Dignum duximus ad vestram referre notitiam, quæ nuper contra nos & imperium per comitem Provinciæ socerum vestrum, de cujus fide potissimum sperabamus, præter spem & opinionem nostram, præter exhibitam dudum a nobis & obtentam ab eodem nostræ liberalitatis gratiam, præter nobilitatis & fidelitatis debitum, quo tenetur astrictus, in injuriam nostram & imperii manifestam fecit in regno Arelatensi enormiter attentata: quod præsumtum nefas & commissa temeritas, a tempore quo fides inter homines locum habuit, fuerunt inaudita. Sane ut ingratitudo prædicta, & patrati facinoris crimen, quæ sibi notam infidelitatis impingunt, excusationem non possit in suis excessibus invenire, sed ab experientia gratiæ nostræ dictus comes rationabiliter erubescat, præstita sibi per nos & imperium beneficia volumus recenseri. Olim enim secundum mores & consuetudines Imperii approbatas, cum anno ab obitu patris elapso recepturus honorem & terram suam, nostram sicut tenebatur adire præsentiam neglexisset, omnia bona & jura sua nobis & imperio cesserant, eo ab omni jure & petitione decidente irrevocabiliter in futurum; sed tandem post multa curricula temporum simplice ejus nuncio ad nostram curiam in Apulia veniente, mansuetudo nostra non defuit, quin arrogatum sibi jus in gratiam

A convertentes, ex insperatæ restitutionis beneficio nobis & imperio indissolubilis fidei vinculo peremtorie obligare, jam causam quam imperium comitatus Solleriæ intronatus Provinciæ & aliorum bonorum, in invidiam quam plurium evidentem, renovationes & confirmationes induximus, ac titulo honoris & nominis honorantes, promittente & obligante se nuncio pro eodem, quod tunc temporis æstate sequenti dictus comes cum galeis in Siciliam applicaret, pro recipienda investitura comitali a nobis, si collato beneficio nollet reddere se indignum. Sed ipso minime veniente, nihilominus B patientiæ nostræ favorem ostendimus erga ipsum, ne post tempora longiora protracta, nobis in Alemanniam negotio exigente vocatis, ad præsentiam nostram accederet, ubi eum paterno affectu reciperemus, & benigne in omnibus tamquam filium pertractantes, cingulo decoravimus militari, de omni honore ac terra sua investienses ipsum solemniter per vexilla, demum nobis in Italia imperialis reipublicæ negotia & curam gerentibus, cum ad debiti servicii præsentationem contra hostes imperii vocatus accederet, nondum legitimum tempus serviendi C impleverat, & nos de camera nostra ei magnifice duximus in necessaria pecunia & aliis muneribus impendendo, ac denuo cum gratia & honorificentia honorificatum transmisimus.

Sensus obscurus.

EPISTOLA IX.
Ludovico regi Francorum.

Ut conjunctim jura principum tueantur.

D FRIDERICUS carissimo fratri suo LUDOVICO regi Franciæ, salutem.

Etsi causam nostram principaliter agitis, ac honoris & jura temporalium principum cupitis immutabilia servari: dum tamen in negotiorum nostrorum speculo vos ipsi negotia nostra perspicitis, tanto vobis regratiamur alacrius, quanto vos ampliori zelo diligere profectus nostros agnoscimus, illud in nostris faciendo negotiis, quod hactenus facere supersedistis in vestris, obligari verumtamen vobis non possumus arctius, velut qui ex antiquo familiaritatis jure etiam afE finitatis novæ funiculo adeo facti vobis sumus unanimes, quod nullam omnino potest scissuram recipere, velut in habitum jam conversa nostrarum concordia voluntatum. Illorum tamen nostra conjunctio non caret invidia, qui disjunctionem nostram propterea vehementer affectant, quod munimenta jurium nostrorum minuere conjuncta desperant. Ex relatione siquidem latorum, poterit excellentia vestra percipere, qualiter venerabliles patres P. P. nostri & fratres gratum habuere indissolubile vincu-

lum unionis, quod est inter Romanum imperium & regnum Franciæ. Iidem nuncii proposuere fideliter coram eis, affectus etiam legationis eorum manifestius indicat illud idem, dum alterutrius nostrum partes scilicet imperiales & regias nedum contemtas ab ipsis agnoscimus, immo ad nocumentum negotiorum nostrorum communium potius ex effectu percepimus fuisse porrectas, ex quo, sicut ex parte vestra juste movemur, vel qui juste contemtos nos habemus in vobis, ut pote qui negotia vestra & imperii propria resultamus, sicut & versa vice de nobis in vestris nedum credere volumus; sed scire compellimur. Illud ideo nec caret causa motus nostri justitia, cum ad matrem nostram ecclesiam vos & prædecessores vestros promtissimos semper haberi noverimus voluntate. Nos etiam & prædecessores nostri & imperii taceamus devotionem omnimodam quam ad profectus ecclesiæ, nec personæ parcendo laboribus nec expensis, gesserimus hactenus & in posterum gerere disponamus, in quantum ad decus & exaltationem catholicæ fidei pertinet, & ad conservationem ecclesiasticorum jurium, & defensionem ipsius. Restat igitur ut quos simul conjunxit illata injuria, eosdem voluntas unanimis ad honorem Dei & ecclesiæ generalis in dignitatum nostrarum & jurium observatione conjungat. Nos etenim incommutabili proposito & firma concepimus voluntate, temporalia jura & dignitates nostras inviolabiliter conservare, & nihilominus S. R. E. ac honorem Dei & catholicæ fidei in spiritualibus revereri, nobisque in conservatione temporalium jurium & dignitatum nostrarum potenter assistere, prout ex contractæ vinculo confœderationis astringimur, & sinceræ debitum affectionis exposcit. Clarus etenim & evidens demonstrabit effectus, quod si admotis æqualibus & communibus humeris intendamus, communem causam nostram, & omnium principum adeo favorabilem faciemus, quod in nullo jura nostra diminui poterunt, sed augeri. Nationes autem juridictioni nostræ subjectæ uberiori pace & tranquillitate gaudebunt, quod exinde potest percipi in manifesto, cum salubrem dispositionem inferiorum corporum nutu cælestis arbitrii operetur in totum æqualium conjunctio planetarum.

EPISTOLA X.
Duci Brabantiæ.

De electione Sinibaldi cardinalis in papam, quem sperat pacem ecclesiæ esse confirmaturum.

FRIDERICUS duci Brabantiæ.

Ecce quod multis laboribus fuerat procuratum, per quamplures nuncios & legatos, A quod nostra serenitas a venerabilibus fratribus pro generali commodo imperii, & ecclesiæ universali pace, frequentius & instantius expetebat, divina demum providentia, quæ fallit conatus hominum & affectus, cursus rerum & temporum statuens ad suam incommutabilem voluntatem; Cardinalibus quando tibi placuit unanimiter inspiravit, quod die sequenti post primo transactum festum B. Joannis Baptistæ, quemdam de fratribus eorum nomine magistrum Sinibaldum tituli S. Laurentii in Lucina presbyterum cardinalem votis concordibus in summum pontificem assumserunt: qui cum sit B de nobilioribus imperii filiis, & pro nobis tam verbo quam opere semper se benevolum, obsequiosum præstiterit & acceptum, plena datur culmini nostro de sua sinceritate fiducia, quod generalem pacem, bonum statum imperii, & nostræ unitatem amicitiæ, paterno procurabit affectu, ut nos eum revereamur in patrem, & ipse nos amplectatur in filium. Tempus etenim & causa quondam eum in juniori statu per experientiam docuerunt, qualiter in sede apostolica constitutus zelare debeat unitatem nostram & pacem imperii, per quam status ecclesiæ, C dissensione sopita, sub apostolatu suo proficere poterit in immensum. Intendimus insuper apud eum omnes fideles & fautores imperii in omni honore & indemnitate absque difficultate vel defectu quolibet conservare, ut certa spes omnibus imperio nostro fide ac devotione subjectis nostris debeat insinuatione firmari, & eorum negotia, quæ propria reputamus, ad optatum promovebimus incrementum, confusione nostrorum hostium, cui quotidie...... in omni diligentia tractaturi.

D

EPISTOLA XI.
Marino de Balo sacri imperii in Papia vicario.

De collecta a clericis exigenda.

FRIDERICUS Marino de Balo sacri imperii in Papia vicario.

Cum ad hoc laboret imperialis intentio, ut clericis & laicis optata tranquillitas informetur, & tam ecclesiarum status in ecclesiastica libertate, quam laicorum gene- E ralitas in sua integritate salvetur, dignum videmus & utile & imminens necessitas persuadet, ut a prælatis omnibus ac universali clero jurisdictionis tuæ pro instantibus negotiis subsidium exigatur, quare mandamus quod a prælatis omnibus, videlicet archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, præpositis, archidiaconis, decanis, ac universali clero in tua jurisdictione degentibus, pro qualitate personarum & rerum, ad honorem nostrum & imperii auxilium exigas

opportunum, per te & speciales nuncios, quos transmittes, sollicitam usuram impensurus, ut solvant singuli quod cuilibet æquis taxationibus imponetur. Nos enim damus omnibus & singulis sub pœna omnium regalium, quæ a nobis & a curia tenent, & aliorum bonorum quæ possident, firmiter in mandatis, ut ad requisitionem & ordinationem tuam taliter tibi & ordinatis tuis respondere & satisfacere studeant & conentur, ut devotio eorum pœnam impositam non incurrat, sed laudem debitam a nostra mereatur excellentia reportare.

EPISTOLA XII.
Summo Pontifici.

Quod mandet universis de Spoleto & Marchia ut largiantur sibi auxilium.

FRIDERICUS Papæ

Cum mutuis teneamur nos juvare subsidiis, & vestra intersit, prout sumus advocatus ecclesiæ, adesse favorabiliter ad tuitionem ecclesiasticæ libertatis, & nobis & nostris necessitatibus requisitum auxilium non negare. Confidenter olim paternitatem vestram meminimus requisisse, ut universis de Spoleto & Marchia mandaretis, quod ad requisitionem nostram debitum nobis servitium exhiberent, super quo licet tale receperimus a vestra paternitate responsum, quod vos inde intromittere nolebatis, & ut quod nostrum erat per nos exinde fieri mandaremus, nihilominus sanctæ matri ecclesiæ ac vobis deferre volentes, mittimus Gerbertum de Loco sacri imperii in Italia legatum & fidelem nostrum, rogantes attentius vestram sanctitatem, quatenus eisdem hominibus Spoleti & Marchiæ mandare dignemini, ut ad requisitionem ejusdem legati nostri, sicut nobis tenentur & debent, secundum ingruentis necessitatis exigentiam, auxilium largiantur.

EPISTOLA XIII.
Universis fidelibus suis.

Ut euntibus ad concilium iter & transitum intercludant.

FRIDERICUS universis imperii fidelibus.

Hoc est fidelitatis debitum quo subjecti tenentur ad Dominos. Hæc est singularis cura quæ debetur, ut in his quæ sunt noxia sibi caveant, & ad ea quæ profutura diligenter intendant. Cum igitur nedum proximis & remotis, sed sit notorium toti orbi terrarum, quanta dissensio per Romanum Pontificem generaliter sit suborta, & generali nedum in * . :. . . ad cleri, sed ad totius discrimen populi christiani scandalum augeatur, & si qua ab ipsis prodeunt præcepta, in continuam adeant corruptelam; necessarium audemus & utile malignis eorum adinventionibus & conatibus obviandum, qui mentientes spiritum honestatis, contendunt universali periculo subjicere totum orbem, convocantes prælatos, archiepiscopos, abbates, atque priores ad synodum generalem, ut liceat eis ibidem conceptum virus evomere in regum & principum & totius orbis periculum & jacturam. Volentes igitur non minus odio, quod præmissis offensis de benignivolentia nostra diffidunt, quam generali totius christianitatis dispendio & zizaniæ præcavere, licet vos tamquam fideles nostros ad dignitatis & honoris nostri cautelam non minus quam scandali universaliter emergentis fore sollicitos præsciamus, verum fidelibus adjecimus exhortationes, mandata describimus, & ex imperiali potestate mandamus, sub pœna gratiæ nostræ & perpetuo banno imperii injungentes firmiter, quatenus prælatos omnes, archiepiscopos, episcopos, abbates atque priores, & cujuslibet ordinis præpositos ac ministros per vos ituros ad Romanam curiam transeuntes, sive mari sive terra, privatim vel publice, transire voluerint, in personis & rebus impedire, disturbare, & detinere modis omnibus procuretis, passagium tam per mare, quam per terram eis penitus denegantes, mandatum nostrum taliter impleturi, ut fidelitatem vestram ad nos & imperium habitam per obedientiam debitam & efficaciam operis ostendatis, & vindictam pœnæ vos incurrere non contingat, cum offendi in aliquo gravius non possemus, quam si prædictis prælatis concederetur aditus publice vel privatim, & nullum gratius obsequium meditemur, quam si fideles nostri honori nostro & statui suo provideant ad futura, verum si tanta foret temeritas prælatorum, quod adversus mandatum nostrum per habitationem vestram per mare vel per terram, privatim vel publice iter ad curiam Romanam veniendi tentarent, eorum malignitatibus occurrentes, manifestum impedimentum itineris opponatis. Concedimus enim vobis plenariam potestatem capiendi eos in personis & rebus, & omnia quæ capietis de rebus, equis, & quibuscumque eorum rebus, vestris usibus & proprietatibus applicamus, videlicet tam universis generaliter, quam singulis specialiter, qui ad impedimentum & captionem eorum & rerum suarum juxta mandatum nostrum processeritis fideliter & devote, præter condignam remunerationem quam vestris meritis reservamus, super quibus omnibus tam laudabile sollicitudinis vestræ perhibeatis coram nobis testimonium, ut nostro bono statui & publicis honoribus majorum beneficiorum munificentiam debeamus.

* f. Ecclesia.

EPISTOLA XIV.
Duci Londoiæ.

Suos ei processus, utque se habeat significat.

FRIDERICUS Duci Londoiæ.

Vota tua, quæ ad audiendum de prospero statu nostro simul ardenter attollis, non patimur inscia remanere, notificantes devotioni tuæ, quod per gratiam ejus per quem vivimus, & regnamus, & sumus, optata corporis salute vigemus, & in virtute ejus ad universa pro voto proficimus, & in omnibus prosperamus. Depositis enim nostris beneplacitis in partibus Lombardiæ, prout jam ad te certitudo pervenit, in partes Tusciæ quibus universaliter vota omnia adventus nostri præsentiam inardebant, comitante nos salute contulimus, ubi singulas civitates, comitatus, & castra, & quælibet alia invenimus ad omnia mandata & beneplacita tam effectu promtissima quam affectu: ita quod compressis undique scandalis, pace * in integrum reformata fuit inter aliquos cives rescissa, indictis ordinationibus & statutis nostris, quæcumque nobis facere licuit, omnes & singuli, sicut sub unius manu Domini se foveri tolerant & protegi, sic eadem fidei & servitiorum nostrorum promtitudine accenduntur, & ubertate bonorum & pacis potiri invicem gloriantur. Et sic in votorum nostrorum processimus successu tam firmiter quam potenter, non omissuri deinceps de prosperis eventibus nostris, quos divina nobis dextera semper procurat in bonum, frequens devotionis tuæ gaudium destinare.

* f. Pax.

EPISTOLA XV.
Potestati & communitati Florentiæ.

Mittit Henricum regem Sardiniæ, qui communes invitet ad obsidionem Faventiæ.

FRIDERICUS potestati & communitati Florentiæ.

Circa obsidionem infidæ Faventiæ, postquam præfiximus victricia nostra castra, nobis & aliis fidelibus nostris una nobiscum ibidem moram pro more continuantibus & laborem, quia civitatem invenimus in rebellione sua pertinaciter obstinatam, ut non converteretur, & parceremus eidem, votum tenax & incommutabile velle firmavimus, ad coactionem & captionem ipsius personaliter hiemari: sed quia diu nostris differtur præstari mandatis, personam nostram & fideles nostros exponere, opes effundere copiosas, longe lateque ab universis imperii partibus vires augere, victoriosum exercitum renovare, tempora, sicut expedit, continuare temporibus, aggressu & insultibus bellatorum adveniente temporis proxima jam expectata temperie, cum prædicta civitas, tam in personis, quam in necessariis langueat & deficiat tota, sic triumphanter expugnare, ut de cetero luat & lugeat sui status introitum & infidelium incolarum. Absit enim ut glorietur insidiis, quia adjutorem mundi Romanum imperium nulla necessitas a suorum rebellium obsidione removeat, quin captis hostibus & devictis, absit de oppositione fidelium, ut velint domi quietem ducere, vitare labores, sub cœna dormire, thoro se sternere delicato, ubi persona nostra quæ dispensatione divina præest imperio, & deliciis latius educata, sub gelu & glacie loricâ desudat. Absit igitur ut fideles nostri, quos obita manet ex victoria nostra tranquillitas, quibus ex nostrorum participatione successuum congaudemus, & nobis consentiunt cum honore & onere contendunt numquam, opportuno tempore opportuna subsidia velint prorogare. Quapropter volentes in præsenti necessitate, quæ ad optatum finem deducta, omnium quietem respicit, & propterea nostrorum fidelium experiri constantiam, effectus exquirere, devotionem agnoscere, & ipsorum perseverantiam obtinere, quod in persona propria faciemus, ubi quid de castris usque ad captionem civitatis ejusdem disponemus non abesse, dilectum filium nostrum H. regem Sardiniæ, personam patris & imaginem repræsentantem, ad sui vocationem, & adventum fidelium nostrorum ipsarum partium specialiter destinamus, mandantes, monentes, & hortantes, quatenus prædicto rege in persona patris reverenter accepto, juxta requisitionem & etiam ordinationem suam paretis vos in militibus balistariis & toto conamine virium, quod pro commune potestatis ad felicem expeditionem nostram Faventiæ potenter & feliciter advenire in Kalendis proxime venturi mensis aprilis, vos cum omni jucunditate recipere debeamus, & si conatus virium vestrarum se laudabiliter exposuerit coram nobis, teneamur vestri status & nominis titulos ampliare.

EPISTOLA XVI.
Papiensibus.

Ut se cum armis & equis parent ad destructionem Mediolanensium.

FRIDERICUS Papiensibus.

Ex fidelitatis vestræ litteris, serie nobis grata recepimus, & dum earum tenore didicimus, quia vos tamquam nostrorum devotorum devotissimi, qui dum imperii &

nostrum honorem diligitis, ad inimicorum exitium viriliter aspiratis, ad depopulationem Alexandriæ, rerum & hominum, potenter & efficaciter intenditis; de quo fidelitati vestræ grates referimus efficaces. Et licet post laborem grata sit requies; tamen quia post consummationem negotii gratior judicatur, fidelitati vestræ mandamus, quatenus labores laboribus, & subsequentes laudes laudibus conjungentes, ad Mediolani destructionem, quæ dicitur caput esse nequitiæ, vos viriliter præparetis, equis, armis & aliis necessariis taliter invenientes, ut per vos celsitudinis nostræ propositum nequeat retardari.

EPISTOLA XVII.
Regi Castellæ.

Ut copias sibi ad conterendos rebelles mittat.

FRIDERICUS Regi Castellæ.

Regum præcellens gloria & secularium præeminentia dignitatum in mutuis proficiunt & magnificantur auxiliis, & ubi viget inter eos identitas gratiæ, ac servatur qualitas voluntatum, potentes dominantur in populis, & timentur principes a subditis. Hic revera zelus, hæc causa vos commonet, huc gerendi reipublicæ commoditas trahit, ut pacando statum nostrorum fidelium, & ad superbiam infidelium in virga ferrea comprimendam, collatis nobiscum victoriæ nostræ successibus, quos prostratis Mediolanensibus & complicibus eorum, manifestis imperii hostibus, triumphaliter obtinemus, vos irrequisitos ad nostrorum sempiternam communionem successuum transire & committere non velimus, publicam exinde materiam impensuri, per quam justus fructus ad subditos transeat, quia ex quo imperiale brachium potentiæ regnum mutuis... & ad commune subsidium per collaterales principes obligantur, & pari communium voluntate, omnis e subditis abscedat rebellionis audacia, & conspirationes deficiant populorum, quæ adeo in Italiæ partibus creverant; quod nisi persona nostra, sicut jam cœpit, Domino exercituum faciente, radicitus resecet & evellat, nedum ad proximas, sed ad distantes & remotissimas regiones exinde mali multipliciter emittebant. Post obtentam igitur de Mediolani strage victoriam, non deficit nostra instantia contra eos, sed firmantes in Italia moram nostram, indiximus apud Veronam primo venturi Kalendas mensis Maii solemnem curiam celebrandam, ad quam dilectum filium nostrum CONRADUM in Romanorum regem electum & regni Jerosolymitani heredem, cum ingenti expeditione ducenda de Germaniæ partibus, ac universos & sin- A gulos principes nostros, quos cum armata militum comitiva duximus convocandos, tempore quo solent reges procedere ad bella, præfigentes, in deliberatione curiæ generalis disposito statu fidelium ad supremam depressionem rebellium, si quos in obfirmata perfidia, in errore tunc usque protraxerit, prout negotiorum necessitas exigit procedamus. Ut ergo rebelles ubique subditos longe lateque timor evidens prosequatur, quod augustali exercitu vi res regales advenient, in similibus imperiale subsidium debeatur, ex communi zelo amicitiæ quam vicissim debemus excolere confidentes, ex- B poscimus, rogamus, hortamur regiam serenitatem attente, post balistariorum, equitum copiam, quod ipsa specialiter educat præelectos, sicut honori regio congruit, ad nos in Italiam pro confusione rebellium nostrorum taxato tempore dirigatis. Constituentes nos ad similia debitores, qui tenemur præ ceteris ex augustæ sedis debito universis adesse ad enervandam inimicorum. ..& vobis tamquam affini & amico nostro specialiter ad omnem gratiam & honorem.

C EPISTOLA XVIII.
Duci Lotharingiæ.

De prælio adversus Mediolanenses commisso.

FRIDERICUS Duci Lotharingiæ.

Felices victoriæ nostræ successus, quos longe celebris, sed celerior omnibus fama divulgat, tenore præsentium ad tua desideria volumus pervenire, ut audias & læteris, quod Mediolanenses hostes imperii, qui diu D contra imperium calcitraverunt, & erant inter alios rebelles nostros speciales principes perfidæ factionis, prostrati subjaceant & devicti. Nam cum ingenti turba suorum complicium, quos evidens factionis damnaverat infamia, & auxilium Brixiensium accessissent, quos undique per districtos eorum cum ferro & cum flamma noster depopulatur exercitus, quia eadem pessima congregatio loca vallibus fluminum munita petebant, ut propter difficultatem locorum aggrediendi eos aditus non pateret: nos regione Brixiæ & eorum facie desolata, ultra flumen Larium * castra nostra traduximus, ostendentes in superficie quodam modo pro- E positum recedendi, & cum ad egressum pontis divertissemus illuc gressus nostros, Mediolanensibus priusquam recederent occursi, licet ipsi adventum nostrorum crediderint evitasse & prope munitionem quamdam eorum, quæ Turris nova vocatur, festinanter accederent, non poterant sic a nobis de facili separari, qui paratis aciebus irruimus in eos, & fugavimus ipsos omnes usque ad carrotium eorumdem, captis

* Larium lacus est a Mediolano. pass. 25. mil. distans.

captis ex eis quam pluribus & occisis, nec instantis noctis tenebræ fugientes de manibus nostris eripere potuerant, quin carrocium & castrum munitissimum in quo erant libere ac licite dimisissent; sicque capto carrocio, & castro combusto, decem millia inter captos & mortuos numero computantur. Potestas insuper Mediolanensis, ducis Venetorum filius, quo duce infelicia signa tulerunt, victoriæ nostræ non defuit, quin captus cum carrocium duceretur, nec est apud Mediolanenses illa severitas. Nam sicut eam destruxit foris gladius, ita cruciat intus pavor, ad cujus finalem confusionem instamus ceteris rebellibus sub nostræ humilitatis potestate ditionis; quæ tibi significamus ad gaudium.

EPISTOLA XIX.

Fridericus nuntiat Germaniam se repetere contra Tartaros.

TEmpus est jam de somno surgere, tempus est corporis & cordis oculos aperire. Ecce securis ad radicem arborum posita, ecce quidem gladius ad ossa pervenit; dum in omnem terram exivit sonus eorum, qui generale christianitatis excidium comminantur. Audivimus ista jam dudum, sed quamquam audita vereremur, nec credere delectaret: Longe tamen ipsa modernis remota temporibus putabamus, cum per itineris distantiam remoti, tum propter quam plurimum fortium principum & populorum occursum, qui venientium Tartarorum furiis primitus occurrebant, sed ecce quod est auditu terribile, deletis in totum terræ primatibus, quos obices invenerunt, & ad juga perpetuæ servitutis paucissimis admodum reservatis; jam nos præda furentium, primaque castra sumus. Jam imperii Romani fines & ostia propulsantur ad religonis & fidei nostræ matrem S. R. E. profanandam, & urbem regiam imperii nostri caput, jure vel injuria possidendam, a Tartaris, prout nunc magis vulgariter vel indubitabiliter creditur, aspiratur. Verum quantumlibet, ut diximus, haberemus de resistentia remota fiduciam, nec præoccupari tam subito crederemus; sic tamen in totum sollicitudo non exuit providentiæ futuræ consilium, quin multis retro temporibus diligenter & tacite pensaremus, qualiter contra validæ tempestatis occursum, si diebus nostris infausti casus hujus materia contingeret, pararemus. Propter hoc enim in totum fere totæ vitæ nostræ deliciis abdicatis, quas regni nostri amœnitas offerebat, per aspera maris & montium Germaniam repetentes, post domitam & oppressam primogeniti filii (a) (*) nostri dementiam, qui contra nos sibi sedem assumpserat aquilonis....

EPISTOLA XX.

Vercellensibus.

Quod parent se decenter, & cum laudabili armatorum copia ad exercitum suum pergant.

FRIDERICUS Vercellensibus.

Cum brachium Domini exercituum processus nostros & exercitum prosperos facientis in hostes, per continuas rebellium strages in manibus nostris datas, supremam nobis de ipsis designet victoriam & promittat; firmi nostri propositi est, ad continuam coercitionem rebellium promtis affectibus tam benivolam Domini prosequi voluntatem, ut non immerito rebelles nostri hostes cælestis imperii esse censeantur, qui dato nobis de manu ejus sceptro imperii & regnorum, obstinata pertinacia contradicunt. Ideoque revera ne dubitetur, consternatio ipsorum ab universis nostris fidelibus expectetur, cum jam ex divino judicio in cervices eorum gladius noster immineat e vicino. Propter quod scire vos volumus, quod in depopulatione Bononiæ parata nostra voluntate pro voto, ut pote quæ præter alia, castro dudum Plumatio de districtu suo in flamma & gladio deplumato penitus & subverso, sicut ad vos notitiam credimus pervenisse, postmodum circa quoddam aliud majus castrum ipsorum, nomine Crespator, quod contra fideles nostros obicem opponebat, feliciter castris nostris dispositis, diebus paucis aquarum multitudine quadruplex vallorum ipsius series plena, erat exhausta, ac iterum circumquaque per molimina bellica ipsis propugnaculis communitis, die & momento in ictu oculi facto congressu, flamma & gladio noster incepit victoriosus exercitus, universis qui ibi fuerant & potuerunt flammam seu gladium* nostro carceri consignatis, ac misso cum copioso exercitu dilecto filio nostro HENRICO rege Sardiniæ, ut ab inde prædictis rebellibus nostris insistat ad depopulationem continuam eorumdem, cum hac multitudine armatorum, * nos die felicibus auspiciis castra movebimus ad conterendum caput perfidiæ Mediolanensis civitatis, & liberandum omnes fideles nostros perpetuo a morsibus eorumdem, processuri tam celeriter quam potenter. Ea propter felicitatem vestram, quam eximii ardoris zelum ad nostros successus prosperos, ad nostrum felicem adventum ardentia scimus desideria gerere, deprecamur,

* f. declinare.

* dum nos.

(a) Henrici scilicet, qui in patrem absentem & in Italia degentem rebellaverat, quem Fridericus venientem pro venia obtinenda non modo non recepit, sed sine spe reditus proscriptum vinculis addixit. Hæc anno 1235. contigisse tradunt Germaniæ scriptores.

mandantes, quatenus incontinenti sic vires A vestras decenter paretis, & ad nostrum victoriosum exercitum cum laudabili armatorum numero sine mora qualibet exeatis, sicut honori nostro in instanti negotio ac vestris cognoscitis meritis expedire, sic celeriter venientes, ut cum venerimus, nulla interposita dilatione una nobiscum & cum aliis fidelibus nostris de partibus ipsis ad consternationem rebellium triumphaliter intendamus, & sic officium, quod ad destructionem communium hostium & ad nostram & imperii exaltationem habebitis, per testimonia operum de bono in melius B agnoscamus, & vobis inde nedum ad laudes, sed ad grata meritorum compendia de nostra possimus munificentia respondere.

EPISTOLA XXI.
Papiensibus.

Ad eos se festinare, temeritatem rebellium oppressurum.

FRIDERICUS Papiensibus.

Moleste tulimus, & altiori memoriæ non absque justis motibus reservamus, quod C Mediolanensium temeritas ausa est ad vestrarum depopulationem villarum & bonorum infortunatum habuisse progressum, & maxime cum in damnis & oppressionibus vestris tanto nos urget compassionis affectus, quanto pro fide nostra & imperii personas vestras periculo, & indifferenter incendiis tamdiu exposueritis bona vestra. Quapropter ad partes ipsas nostrum præpotenter acceleramus accessum, præsumtiones & & insolentias rebellium oppressuri. Vobis quoque liberaliter & credenter adesse curabimus, qui tot personarum & rerum incom- D moda nomine & obtentu nostræ fidei passi estis per diutina tempora, & quotidie fide promtissima sustinetis. Exurgat ergo invicta fides Papiensium nostrorum fidelium, & suo robore confortetur, nostra numquam casura devotione, quia de præsumta nuper contra nos insolentia numquam sibi gloriabitur inimicus.

EPISTOLA XXII.
Sarracenis.

Ut e montibus ad planitiem certo tempore descendant.

FRIDERICUS Sarracenis.

Si essetis homines & aliquam discretionem haberetis, studeretis utique vestræ præsumtionis processus castigatione propria prævenire, non expectare sub insana fiducia, & spei fallacis insania, quo usque in vos exerceatur gladius debitæ ultionis. Sed ut videmus, & experientia facti evidentiâ facit fidem, ob immanitatem vestrorum facinorum, quæ vix misericordiæ veniam promerentur, tradidit vos Deus in reprobum sensum, ut intellectum habentes, ipsius effectum in vestram perniciem pervertatis. Et sic dum temeritatis vesania vos efficit in nequitia pertinaces, non solum ex hoc offendimur, sed ad ulciscendum quæ ausu temerario contra majestatem nostram illicite perpetrastis, & adhuc non desinitis perpetrare, non irrationabiliter provocamur. Ideoque rebellioni vestræ damus similiter in mandatis, quia magnificentia nostra vobis adhuc indulgentiæ aditum non præcludit, ut infra spatium hujus mensis vobis indultum ad cor reversi, delictum vestrum satisfactione congrua expietis, de montanis ad planitiem descendentes.

EPISTOLA XXIII.
Communitati.

Absolvit eos a juramento ecclesiæ, mittens H. filium in reformatione Marchiæ & ducatus.

FRIDERICUS Communitati.

In omnibus processibus vestris nota est & experta pro nostri commoditate servitii fides vestra, & quandocumque transitus vel reditus noster fieret per vos, devotio vestra cum omni honorificentia & nostrorum executione debita mandatorum nostris beneplacitis assurrexit, ut gratitudinem vestram teneamur modis omnibus prosequi dignis meritis gratiarum. Cum igitur præsenti justæ rei merito suadente, velimus Marchiam & ducatum Spoleti, duas in Italia sacri imperii provincias singulares, nostro imperio reformare, detentori nostro nostri imperii beneficium demerente, vos necnon universos & singulos de Marchia & ducatu a juramento ecclesiæ, salvo jure imperii præstito, ex imperii auctoritate duximus absolvendos, promittentes dilectum filium nostrum, &c.

EPISTOLA XXIV.
Ravennensibus.

E

Scribit Ravennensibus, qui declinaverant a fide.

CUm publicam non lateat mundi notitiam, quod fideliter & devote pro servitio nostro & imperii, generaliter omnes & specialiter singuli de Ravenna, corpora etiam coram duxeritis exponenda, damna

rerum & personarum pericula non vitantes; non immerito admirationi omnium cedit & stupori, mutatione tam subito omnium divulgata, per quam nota fides vestra & experta devotio videatur tam enormiter defecisse. Nos autem etsi graviter tam novo casui nostro condolere cogamur, nullatenus credere possumus, quod si quid inopinato casu aliter præter conscientiam nostram, sicut firmiter existimamus, acciderit, promtam & devotam ad nos & imperium vestram potuerit avertere voluntatem. Scimus insuper quod nulla vobis universis & singulis major potuit evenisse turbatio, quam cum in manus nos odientium incidistis, ut incautos invaderent, & ad suæ perfidiæ participium vos arctarent. Quia igitur vestra devotio nihilominus nos perurget, velut qui non immerito ex vobis, nostris ex antiquo fidelibus, scandalizamur & urimur; audientes vos nostram & imperii causam specialem a nobis esse subtractam, & abieritis in prævaricationem & potestatem illorum, quorum fuerat nobis hactenus suspecta pro vestra fidelitate vicinitas, pro liberatione vestra personaliter eisdem partibus intimamus, promittentes dilectum filium vestrum H. illustrem regem tutorem, & GUILLELMUM legatum in Romaniolam generalem, qui pro parte nostra in nostra fidelitate vos recipiat & reformet, per quem vobis gratiæ nostræ favorem impendimus, remittentes vobis omnem offensam & culpam, quam illius causa invasionis vestræ videamini incurrisse. Mandamus igitur & præcipimus vobis, quatenus de somno desidiæ consurgentes, ad fidem nostram corda convertatis, & abjurato illicito juramento, quod aliquibus præstitistis, nobis & imperio fidelitatis juramenta præstetis, dicto filio nostro, tamquam personæ nostræ intendentes in omnibus & parentes. Nos enim ad bonum vestrum & pacificum statum serenam & sollicitam habere proponimus voluntatem, dummodo excutiatis celeriter ac constanter de jugo infidelium corda vestra, & ad nos verum dominum & imperium tota devotione conversi, moram & ignaviam præteriti temporis, quod vos interim aversos detinuit a fide, conversione celeri redimatis, de gratia pristinam confidentiam habituri, de qua vos, postquam conversi fueritis, certos efficimus & securos. Si quis autem in medio vestrum esset, quem cordis infirmitas retineret, qui nollet resurgere post ruinam, ipso in suo casu dimisso, ad reformandum vos nostræ fidei & gratiæ consuetæ unanimes consurgatis.

EPISTOLA XXVI.

Rofrido Beneventano.

Hortatur ut ad se redeat securus de gratia.

FRIDERICUS Rofrido Beneventano. In recuperatione tui, qui velut ovis ex gregibus ad ferarum antra digrediens, credebaris amissus, nostro noviter acquisita dominio civitas nobis & sibi novissime Beneventana providerat, dum nostris obsequiis utilem reddidit, & sibi deprædatum civem invenit. Ad causam igitur propriam & ovile dominicum hilaris & securus accedas, sic te in ubere gratioris obsequii de cetero fertilem præstiturus, quod temporis amissi dispendia recompenses, nec in te quidquam omnimode perdidisse queramur. Timere compellimur, ne velut ex contactu redoleas mores & habitum sacerdotum, &c.

EPISTOLA XXVII.

Principi.

Refert dolenter filii sui excessus, ipsumque ad obstandum principiis invitat.

FRIDERICUS principibus suis. Ecce facimus universale verbum ad principes velut imperii nostri membra, ex quorum compositione membrorum unici imperii corpus illustre consurgit. Sane tua & aliorum principum immensa devotio in membra nostra tenaciter est infixa, & præstita quondam bonæ memoriæ patri nostro, & nobis vestræ sinceritatis obsequia; & quomodo augusto patre vivente concorditer eligentes nos in regem, præ oculis mentis nostræ semper gerimus. Oblivisci nec possumus, qualiter cum major adversæ partis immineret hostilitas, nos in adolescentia nostra per speciales nuncios ardentibus votis a Sicilia vocastis, & universis virium nostrum conatibus virium ad honorem imperii magnifice provexistis, & propter hoc quæ in voto gesserimus & geramus, liberaliter singulis ad condigna præmia respondere. Ideoque cum unicum filium haberemus, & alia præsentiam nostram negandam reipublicæ traherent, ut ipse vos omnes & singulos in persona vestra favorabiliter honoraret, & sincere diligeret, & vestram ad nos gratitudinem filiali devotione suppleret, præsertim cum vos devotionem ad nos habitam in eum universaliter effundentes, ut absente patre præsentiam filii debita honorificentia foveretis, ipsum ad regni solium, ad honorem & gratiam concordi

sublimaveritis unitate voluntateque, eum merito debuit obligasse, ut specialis amoris prærogativa vos coleret, alios nobiles omnes ministeriales civitatum & universos indifferenter fideles imperii nequaquam offenderet, quin potius ad gubernationem omnium sic se moderatione laudabili contineret, ut nobis a remotioribus juxta desiderium spei nostræ meritis tam firmati quam opere, contrarium & plenum gaudium ministraret: sed longe dolentes dicimus, spes nostra vacua reperitur, frustra nobis complacuit in filio, processu temporis mandatorum nostrorum reverentia discedente. Nam ut paterno pectori majorem in modum anxietatem infligeret, post multa in nostri mandati contemtum & transgressionem voluntatis nostræ commissa, in devotissimos principes nostros, nostri lumen & culmen imperii, se inconsulte convertit, & illorum usus consilio, quos per insolentiam ingratitudinemque a gratia nostra proscripsimus, vel quos manifesta facinora reddebant nobis & imperio maxime suspectos, incœpit principes & alios devotos nostros per requisitionem obsidum, nec non alias multiplices molestiarum instantias impetere & vexare: quod ubi innotuit, quia ad pupillas oculorum nostrorum, videlicet principes nostros manus injecerit, ... obsequii quod olim nobis & ipsi tam grande præstiterant, non possumus cum patientia tolerare, quin per talem subiissemus laborem circa fines Alamanniæ veniendi: & ipso ad nostram præsentiam veniente, paternam in eo coercitionem gessimus, recipiendo ab eo contra consilium principum, qui tunc aderant, in eorum præsentia notoriam cautionem, quod mandata nostra & beneplacita penitus observaret, & præcipue principes speciali diligeret & prosequeretur favore: quod post regressum suum sic observare curasset, quod si defecisset in aliis, numquam nostros principes offendere præsumsisset. Quia igitur ipse iniquum introitum tentaverit, & qualiter non erubescat quin timore Dei & reverentia paterna postpositis, & in honorem nostri nominis machinari, auferendo a fidelibus obsides, occupando castra, & intemeratæ fidei viros ab unione nostræ fidei compellendo, præcipue post adventum talium, quos ad nostram præsentiam destinavit, per quos se nobis paratum exposuit ad omne nostræ beneplacitum majestatis, nedum apud te & alios principes nostros in admirationem vertitur & stuporem, sed quamcumque formam pertransit, humanus in quanta auditus ab aquilone panditur tantum nefas. Et quia temeritati filiorum pœnitentiæ jura subsisterent, & per vitiosum exitum contra plures a filiis emanaret, si qui ad mundi regnum præest imperio, tam evidens filialis inobedientiæ scelus per se & principes suos

A surdis auribus & cæcis oculis in suum præjudicium pertransisset. Quia igitur tu ceterique qui membra estis imperii dolere debetis, quod caput vestrum affligitur, nec vigere potest salus in membris, nisi capitis integritas conservetur, tibique ceterisque principibus domesticum hoc & familiare malum communicare decrevimus, ut una nobiscum velut membrum cum capite doleas de tanto enormitatis excessu, & ad obstandum abortivis principiis, priusquam morbus intestinus invaleat, consilio & auxilio fidei simul & affectu surgas, & zelum
B & constantiam principum omnium agnoscant, & per universum orbem fidei vestræ titulus agnoscatur.

EPISTOLA XXVIII.
Universis principibus.

Ut contra molestatores imperii manum teneant, protegant & defendant.

C Universis mundi regibus, & orbis terræ principibus, quocumque fidei caractere insignitis, pupillus & innocens rex Siciliæ solo nomine FRIDERICUS, salutem in Domino.

Si quando potest, ab aquilone & mari nationes concurrite, reges accedite, principes properate, si est dolor sicut dolor meus inspicite, & quæ fixa sunt meæ teneritatis infantiæ, in nos ipsos sentietis bella servilia, aut infanti pupillo succurrite vel afflicto, mei læsi regiminis inauditas contumelias una mecum invicem deplo-
D rate. Ab augusto siquidem HENRICO imperatore genitum, & ab Augustæ ejus consortis quondam imperatricis CONSTANTIÆ uberibus educatum, fatum novercavit, proh dolor! Sic utriusque parentis in brevi decessu destituor, quia augustales non licuit vibrare blanditias, infra reptantis tum angustias pupillaresque passus aculeos, parentum effigiem non merui ut viderem, quibus quidem sub infantia demigrantibus, pro hereditario regni & imperii funiculo servili tutelæ subjiceret, ut agnus inter lu-
E pos mitissimus, quasi vitæ testamentario deputaret, variis ex tunc diversæ nationis tribubus & linguis traditus, textura majestativæ copulæ filius sic implicitos scidi laqueos, contradicentium convitia declinavi, quod ejus in obtentu regni, postquam in commissi regis aspirantibus incrementum perdidi regni nostri primitus gratiam, & deinde super vestes & personam regiam sortem mittere præsumserunt. Nam hinc me vetat vexatque Teutonicus, hinc me Tuscus dilacerat, hinc Siculus exagitat, hinc Gallicus vel Barbarus vel quilibet

inquietat victus mihi quotidianos impendere. In me circa populum libertas impeditur, in statu regis abuso functus vocabulo, potius regor, quam dirigam; jubeor magis quam imperem; peto potius, quam impendam. Quid plura? Plebs fatua & non sapiens, plebs non concilians sed dissentiens. Cum itaque juvet Redemtor Altissimus, de lacu miseriæ adhuc mihi resurgere competat, iterum atque iterum qui orbem moderamini vos principes quacumque possum prece sollicito, ut non mihi, sed vobis ipsis in hac parte certetis servis resistere, Cæsaris filium liberare, regni diadema dirigere, & dispensum populum congregare, ut dum taliter facere noveritis, si Dominus de cœlo super filios hominum prospexerit, videatis, si intelligens est aut requirens talia, per quem regnatis pariter, & mundi climata judicatis in æquitate. Nempe inde cœli revelarunt abscondita, ut qui manus altrices in reos extendere curaveritis, simili discrimine nos ipsos puniendos poteritis formidare.

EPISTOLA XXIX.
Petri de Vineis.

Suam in curia imperatoris promotionem matri significat.

SUæ piissimæ genitrici M. Petrus notarius, devotissimus filius, filiorum subjectionis constantiam.

Cum salute revertens ad conscientiam, recognosco quod non meis meritis divina clementia me pauperem sublimavit, & de molli luto cœlestis Figulus me formavit, cum imperialis curiæ locum idoneum mihi contulit, & gratiam principis in conspectu. Respexit enim Deus hanc humilitatem matris meæ ancillæ suæ & sororis meæ paupérculæ vitam deducentis hactenus ærumnosam, quia voluit per me suum famulum depellere egestatem. Accensa sunt igitur, cara mater nostra, salubria monita coram oculis meæ mentis, & sic me geram humiliter donec vivam, ut in cunctis bonis operibus Deo & cunctis bonis hominibus complaceam.

EPISTOLA XXX.
Petri de Vineis, regi Conrado filio imperatoris.

Quanto cum stupore recepit clenodium sibi missum.

HÆreditario domino suo CONRALDO, Dei gratia invictissimo Romanorum regi, & regni Jerosolymitani hæredi, Petrus de Vinea, omnem devotionem & fidelitatem.

Oblatum mihi per latorem præsentium fratrem O. regale clenodium, gaudium attulit, sed stuporem ingessit. Unde mihi hoc quod Domini mei filius in me respicere dignaretur? subarrasti me, Domine mi rex, anulo devotionis & fidei, quamquam hoc nulla causa cujuslibet necessitatis exigeret. Ego enim servus tuus & filius ancillæ tuæ, cum illud ætatis robustæ perfectio postularet, persuasit hoc tamen industriæ paternæ successio, & illa præcipue regibus innata nobilitas, per quam Cæsaribus virtus influit ante diem.

EPISTOLA XXXI.
comitissæ Beatrici.

Narrat Guidonis Guerræ levitates, & petit sibi mitti filium juniorem in curia sua moraturum.

FRIDERICUS comitissæ Beatrici.

Non absque turbatione animi possumus recordari levitates & casus (a) GUIDONIS GUERRÆ, nec minus à maternæ degenerantis fidei probitate, quam a nostræ cunabulis nutrituræ; condolentes eidem, quia sic a gratia nostra se reddidit alienum, ut nequaquam ipsum a participio, cui se scienter spontaneum reddidit, oblata sibi quondam patris benevolentia potuerimus revocare. Convertentes nos igitur ad minorem fratrem natu ROGERIUM filium tuum, in quo paternam simul & maternam fidem ad nos & imperium altiori radice firmari confidimus, & in eum tamquam fidelem nostrum nostræ gratiæ plenitudinem effundentes, pati non possumus, quod a latere nostro, & nostræ nutritura curiæ diutius se absentet, devotioni tuæ mandantes, quatenus hilariter & libenter ad præsentiam nostram mittas, in nostra curia moraturum, in qua nedum locum fratris, a quo se suis culpis exigentibus exclusit; sed gratiam nostram inveniat & præsentiat generaturam ad sui status & honoris augmentum: circa quem sic favorabiliter & bona gratia gerere nos confidas, & ad providendum ei sibi de uxore benivolum propositum concepisse, ut votis tuis gaudium augeatur, & moram suam tam sibi utilem & necessariam, quam jucundam tibi circa nos continuam esse peroptet.

(a) Guido Guerra de quo hic Fredericus, fuit comes Palatinus Tusciæ, qui ecclesiæ defensioni adversus hostes jugiter intentus, Frederici indignationem incurrit. Eum laudat in suis epistolis Clemens papa IV. non semel, scilicet epist. 168. 271. 669. 700. tom. 2. Anecdot.

EPISTOLA XXXII.
Regi Castellæ.

Significat prosperitatem suam & filii sui ad cujus instructionem omnibus votis aspirat.

FRIDERICUS FERNANDO illustri regi Castellæ & Legionis, dilecto sororio suo, salutem & sinceræ dilectionis affectum.

Ut sinceritatem vestram communis pariter prosperitatis nova lætificent, noveritis quod illo faciente, qui dirigit vias regum, plena corporis incolumitate perfruimur, & utique nostrorum rebellium victoria desiderata potimur, aut si quæ sunt nostrorum hostium reliquiæ, quas fidei nostræ frater scilicet tum inclytus noster fovet in expugnatione Faventiæ, quam sicut zona noster cinxit exercitus, ut jam fere simus de ipsius deditione securi, prorsus ad nihilum deducentur. Ceterum ut de benedicto filio nostro ac nepote vestro carissimo paternis affectibus aspiramus, gaudentes apud nos sanum eumdem & virtutum indoli regiæ debitarum susceptibilem esse noscatis, ad cujus instructionem in moribus, amplificationem in rebus, votis illis intendimus, & affectibus inspiramus, ut effectu pateat, quod eum non tam ad avunculum transmisisse vestra serenitas gaudere merito valeat quam ad patrem.

EPISTOLA XXXIII.
episcopo Reginensi.

Congaudet ipsi quod nepotes suos, qui defecerant, reduxerit ad fidem pristinam, jubetque ut visis his litteris venire ad curiam festinet.

FRIDERICUS venerabili Reginensi episcopo.

Audivimus & lætamur, quod consanguineos & nepotes tuos relictis seductionum illecebris, & deposito quolibet transgressionis errore, ad devotionem & fidem nostri culminis deduxistis: quod tantopere complacet majestati, quanto de tui amissione potius propter eos, quam de nostro dispendio gravabamur. Gratum est enim nostræ excellentiæ nimis, quod ipsis ad veritatis viam & ad agnitionem debite revocatis, ulterius tui præsentia propter tuos quoslibet suspicione cessante carere non cogimur, quia sicut novit Altissimus carebamus inviti. Et cum propter quædam ardua & utilia imperii nostri negotia, quæ tibi ad præsens cum audiveris admodum complacebunt, præsentiæ tuæ consilium & tui præsentiam nobis necessariam reputamus, devotioni tuæ firmiter & districte præcipiendo mandamus, visis litteris, mora qualibet & occasione remotis, ad nos protinus studeas te transferre, pro certo sciturus, quod adventus tuus tibi gratus, nobis utilis, & non minus erit ecclesiæ quam imperio fructuosus.

EPISTOLA XXXIV.
Fridericus regi Castellæ.

Gratum sibi fuisse filii ejus Friderici conspectum, seque ipsi magnifice provisurum.

INter cetera quæ ad præsens grata culmini nostro serenitas regia facere potuit, illud pervenit gratius ad cor nostrum, quod FRIDERICUM dilectum filium vestrum, carissimum nepotem nostrum, præsentare nostris aspectibus voluistis; in cujus visione facti sumus tanto magis gaudentes, quod in ipso matris suæ quondam sororis nostræ dulcedinem redolemus, & ipsius conjicimus regiam indolem ex ingenuitate morum, & gestum perfectiorem, ac Cæsareæ susceptibilem disciplinæ: quem inter ulnas nostras grate recepimus, & paterna ipsum dulcedine sumus amplexi, & sic ad eum favorem, affectum nostrum & gratiam nostram intendimus fundere, Domino prosequente, ut morte matris ejus affinitatis vinculum inter nos dissolutum minime videatur, & quod serenitas regia gaudeat in signum totius dilectionis & affinitatis integræ ex latere filium adminiculum destinasse, & ipse lacte paternæ dulcedinis non se reputet abdicatum.

EPISTOLA XXXV.
Petri de Vineis.

Domino magistro justitiario Lombardiæ negotium exponit.

SPerata pluvia, quam in adventu magistri H. magna & multa tonitrua promittebant, in rorem tenuem est conversa, & licet aliquando navem nostram usque ad visionem portus spei vela secundo vento deducerent, dum tamen crederemus terram promissionis attingere, contrariorum ventorum impulsus mox in altitudinem pelagi celerius reducebant. Et ideo expedit ut in apparatu succursus moratio apud Tyrum vestrorum & sociorum aliorum nostrorum industria non lentescat. De negotio Lombardiæ illud in eventu tandem invenimus, quod divinatione mea & magistri Petri de S. Germano longe priusquam veniret, magister ad curiam præsagivit. Magister pe-

dem habet immotum, quasi discipulus in A uxoris querelam & tædium prosequitur.

EPISTOLA XXXVI.
Petri de Vineis, Simoni Vento.

De querela Synibaldi de Fossa cæca.

DOmino Simoni Vento, Petrus de Vineis.

Injuriose secum actum a vobis vir nobilis Synibaldus de Fossa cæca conqueritur, qui B cum curialis sit, a curiali non debuit molestari; præsertim cum in negotio quod propter nos & ipsum agitur, sit paratus in manu curialium hominum amicorum imponere (finem.) Non igitur vos in hoc novo vestro dominio, nedum curialem, sed nec quemlibet alium indebite molestare debuistis.

EPISTOLA XXXVII.
Petri de Vineis, H. illustri Anglorum regi.

Petit adoptari Rogerium in municipem regni Angliæ.

EXcellentissimo domino suo H. illustri regi Angliæ, Petrus de Vinea Apulus vester.

A vobis in fidelem Rogerius per regiæ munificentiæ gratiam adoptatus, adoptari in municipem Angliæ supplicat per eamdem, ut non solum devotus fidelis regi sed domini sui & regni filius habeatur, & civis, super quo cum dominus meus verus & efficax amicus vester in Deo affectuosissimas D preces excellentiæ vestræ dirigat, sicut puto, satis potest industria vestra colligere, quod rejectis adulationibus frigoris aliquorum, fides mea perfectissime claruit apud eum.

EPISTOLA XXXVIII.
Petri de Vineis, magistro justitiario.

Ne perturbet aut commoveat summum pontificem.

DOmino magistro justitiario Petrus de Vinea.

Ignis incendium, quod ultra quam licet ultro progreditur, olei adjectione non indiget, ne in dispendium evagetur, & iracundiæ motum, quem causa non provocat, augeri justitiæ colore non expedit, ne transeat in furorem. Sic & Romanæ curiæ pelagus, quam modicus ventus exagitat, commotione nautarum, quibus regni navigium imperiali provisione committitur non debet commoveri, præsertim r..us ut nunc se habentibus. Rogo vos igitur Domine, cujus obsequium & devotio sincera in conspectu principis placuit, quantum in vobis est, turbationem omnem quæ ex collisione tam sublimium gladiorum possit emergere submoventes, præsertim hoc tempore, quo negotio totius Italiæ imperiali provisioni commisso possit periculum imminere, sine speciali mandato principis aures & animum summi pontificis nullatenus perturbetis.

EPISTOLA XXXIX.

Quam crucietur a creditoribus suis.

PRæter crucem qua in mundo crucior, duas patior cruces in curia graviores, necessitatem scilicet, & urgentem instantiam creditorum, quarum quælibet ad confractionem meam per se sola sufficere, etsi contra me junctura se triplici non unirent. Instat enim a tergo exactor assiduus, repetens mutuum, quod retroacto tempore deficientibus expensis curiæ comprehendere C sum coactus; cui dum satisfacere nequeo, blandiri compellor. Angit præterea durus & domesticus creditor individuæ naturæ comes, cui deesse non possum, nec audeo suum denegare tributum. His igitur crucibus trahor, quarum primæ utinam per principem excellentioris rei remedio consulatur, qui duas potest de facili dum præcipiat relevare; sed qualiter ego .... & emeritus in domo Domini, in cujus gratia spero quotidie recipere potiora, impudens panis petitor coram suis aspectibus advenirem, ista potius ore alieno tractentur. Si vobis est igitur, bone magister, animus, si superioris honor & memoria magistri, meique cura vos inde sollicitant, si conditionem meam, immunitatem manuum, & quidquid contra me agitur non dissimulat favor vester, id quod necessitati & instantiæ creditorum expediat, quæso apud Dominum procuretis, cum impatiens moræ sit famelicus hospes, & exactor intendat equos & supellectilem violenter auferre, vel saltem sciat hæc Dominus, quia benignus est, ut inter has afflictiones ne sic vexari diutius nos permittat. E

EPISTOLA XL.
Conrado filio suo.

Ut studeat prudentia & bonis moribus proficere.

FRIDERICUS Conrado filio suo.

Primatibus orbis & regibus clara progenies sola non sufficit, nisi genus egregium

generositas adjuvet, & illustris industria A clarificet principatum; nec ab hoc solum quod altius sedeant reges & cæsares, ab aliis disjunguntur; sed quod profundius videant & virtuosius operentur. Præterquam quod enim hominibus humanitate participant, vitæ communicant, nec sibi præcipuum vindicant, si singuli virtute prudentiæ ceteros non præcellant. Sic enim nascuntur ut homines, & ut homines moriuntur. Nullus autem ex regibus juxta sententiam Salomonis ad vitam aliud habet nativitatis initium, alio potitus est exitu. Propter quod oportuit & voluit habere sapien- B tiam spiritus, quam præposuit regibus cunctis & sedibus, in comparatione illius nihil esse divitias reputavit. Igitur, fili mi, attende sapientiam & prudentiæ inclina aurem, ut regiis insigniis decoratus, effectum regii nominis assequaris. Nomen enim regium inde certo, quod subditos regamus, accepimus. Reges enim protinus esse desinemus, si regali prudentia destituti, privatorum regimine potius regimur quam regamus. Immo tanto se majori nota notabiles faciunt principes insciii, quam privati, quanto nobilitas sanguinis per infusio- C nem subtilis & nobilis animæ facit ipsos esse præ ceteris susceptibiles disciplinæ. Cumque sublimium dispendiosa simplicitas, nec ipsos solum dispendiis afficit, sed subjectos, dum præcipitium principis post se trahit populos ad ruinam. Propter quod merito dicitur: Væ terræ cui rex puer est, quia domini pueritia terra plectitur, & regis stultitiam populus sæpe deplorat. Et cum inter ceteros principes a te velut in Romanorum regem electo vere dependeat plurium populorum..., propter quod de imprudentia tua possent periculosiora dispen- D dia formidare; de necessitate prudentiam amare te convenit, ad quam per studii scalam & disciplinæ gradus celeriter pervenitur. Et quia Cæsarea dignitate deposita, in humiliato fastigio regiæ majestatis, sub magistri ferula, sub regula præceptoris, non regem aut Cæsarem esse convenit, sed scholarem; doctoris igitur increpationibus pareas doctrinam libenter accipias, & si scire desideras, desideres edoceri. Etenim juxta sapientiæ verbum, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus superveniet E interitus, & eum sanitas non sequetur. Ut igitur velut sapiens filius patrem lætifices, scientiam diligas, nec abhorreas disciplinam, nec regem ex nominis dignitate solummodo tibi fore sufficiat, sed ex regiminis virtute rectorem.

Nota.

EPISTOLA XLI.

Petri de Vineis, archiepiscopo Barensi.

Ut processum de ecclesia S. Nicolai differat, indictumque interdictum relaxet.

ARchiepiscopo Barensi Petrus de Vineis & R. de Porta-Castelli.

Nos duo, quos vobis unanimes per vestrarum promotio facit unum, unanime vobis consilium mittimus, ut processum quæstionis super ecclesia B. Nicolai de Barro saltem usque ad adventum nostrum ad curiam differatis, & interdictum vestrum contra volentes adire prædictam ecclesiam indictum remittentes; quod idcirco consulimus, ut de corde principis omnis circa nos evellatur rancoris occasio, cum causa hæc sit.

EPISTOLA XLII.

J. de Columna cardinali.

Ejus se consiliis adhærere velle declarat & ipsum honorare.

FRidericus J. de Columna cardinali dilecto amico suo.

Miranda jamdudum vestris accepimus advenisse consiliis nostrorum præparamenta successuum, quibus ad reformationem imperii, quod huc usque malitia temporis informiter deformavit, præmuniri nos hactenus sedula consideratione, sed tacita sperabamus: & cum imperialiter progrederemur ad grandia, atque universaliter ardua tentaremus, nostrum aliquando propulsastis auditum, aures obduximus, oculos interea despicimus, ut vestrum omnino despicere consilium videamur, hæc omnia rerum eventibus & congruo tempore reservantes; sicque saltem apud vos frequenter arguistis, ut credimus, de pusillanimitate magnanimem, de somno pervigilem, & de negligentiæ vitio non otiosum. Dum enim in Apulia commorantes hereditarii regni nostri Siciliæ recuperationi intendimus, dum in Syriam navigantes votum quo tenebamur implevimus, dumque nostrorum desideria principum perinde nostris adjunximus a remotis, tunc hujus ædificii fundamenta congessimus, tunc firmum nobis pontem ad transitum, tunc gradus ereximus stabiles ad ascensum in montem: verumtamen nos decipit vestræ provisionis meritum, quod ingeritis, & fructuosis obsequiis communi patri collatis, si tamen hæc dicere liceat cardinali, fraudati spe juramenti fuimus, & gratiæ in ipso sterilis solum aravimus, vel latum forsitan semen

semen spinosa consilia suffocarunt. Prædicta tamen per veram & elegantem industriam excussa, cum tanta virtute purgare contendimus in futurum, ut per laboris instantiam & gesta magnifica dispendium temporis redimamus, vestris acquiescendo consiliis: de quibus tamen vobiscum interdum disputando conferimus, & mirantibus vobis, quia cardinalis & presbyter militi & imperatori Romano virtute audaciæ, sed reformatione audaci maxime suadenter occurrit, quod strenuitatem tanti consilii, quam mali sacerdotii moles & sæcularium invidia continet, de nobili cura nobilium, & fervor ingenui sanguinis eduxit. Hinc est quod hujus concilii tempore liber regum tantummodo nobis memorandus occurrat; cum libro Levitico vel de Canticis canticorum. Sed videte ne solummodo vobis grandia consuluisse sufficiat, non adesse consilio, vel quia habere gratis voluissetis audaciam vos aggredi talia non credentes. Experiemur etenim in audace constantiam, & in consulente virtutem, & utrum in suadendo concepistis audaciam, in fovendo perseverantiam habeatis. Nos enim quia in vobis hominem secundum cor nostrum invenimus, honorare vos volumus, sed ornare non minus, in magnis & arduis consiliis vestris acquiescere disponentes, quæ sicut puritatis affectu plena cognoscimus, sic veritatis effectu non vacua postulamus.

EPISTOLA XLIII.
comiti Provinciæ.

Eum urget, ut se cum decenti armatorum turma conveniat.

FRIDERICUS comiti Provinciæ.

Litteris & nuntio tuo ad nostram præsentiam destinatis hilariter & benigne receptis, tam ex continentia litterarum, quam ex nuntii relatione colligimus, devotionem tuam, quam ad nostra & imperii servitia promta geris & fervida voluntate. In eo verumtamen cogimur animum habere sollicitum, quia sero nuntium nostrum venisse audimus, ut litteris submonitionis nostræ venisse fateris, pro eo quod terminus in Kalendis Maij prætaxatus e vicino videatur instare: licet admirari cogamur de nuntii tarditate, quem ad præveniendum apparatum tuum præmisimus & deputavimus specialem. Ad quod insuper confidimus te probabiliter expediri, quia etsi nuntius ad te non cito pervenerit, affectus tuus per effectum debitum in aliorum exemplum clarius ostenderetur. Allegavit idem nuntius tuus temporis discrimina præcedentis, & insuper instantiam omnium causarum quæ tibi oneri fuisse noscuntur, ut certum a nobis præfigi peteret terminum militum ducendorum; quod expedire non vidimus, nec ad hoc proposita petitio nuntii nos potuit inclinare, ut viro tantæ strenuitatis & fidei, quem filialis affectio servitii nostri & imperii votis ardentibus præcordialiter incitat & invitat, qui cum affinitatis vinculo, tum ex nativo ac potentiæ suæ meritis adest ceteris in exemplum pariter & sequelam, metam comitivæ suum decentis honorem præfigere deberemus: suggerentes tuæ fidei fiduciam certiorem, quæ ad servandam laudem & gloriam ex parte consummationis negotii Lombardiæ, quod præ manibus est, a te proximo finaliter nobis offertur; laudabiliter ad coronam pugnæ venias, ut re vocaris: obliviscaris gravamen rerum & temporis, & successuum perfectionis gaudia, conatibus virium renovatis exurgas, ut nullus possit modestior a nobis numerus prætaxari, quin in eo derogari nobis & tibi crederemus potius quam deferri, maxime cum ad P. comes Sabaudiæ sororius tuus dilectus filius noster ad præsentiam nostram circa partes Pedemontis accedens, proprio zelo ductus, ac honorabili comitiva ad exercitum nostrum obtulisset se venturum, marchione montis Ferrati præsente, & nostris similiter exposito in omnibus suarum virium facultatibus. Nec te patimur ignorare, quia a diversis regnis & mundi provinciis strenua præstolamur officia, & infinitam habere confidimus copiam armatorum, volentes notam cunctis tuæ domus laudem & gloriam præsentialiter ostensuri, ut nobis gratiosus advenias, admirabilis ceteris & tibi ac tuis titulis gloriosis. Nos autem ad tuum opportuniorem adventum in Kalend. Maij terminum ad ejusdem mensis finem tibi volumus prorogare, ita videlicet quod in Kalendis sequentis Junii te coram nobis debeas hilariter præsentare. Cetera vero tuus nuntius ore supplebit, qui de felici statu & processibus nostris te certum & jocundum efficiet, sicut vidit.

EPISTOLA XLIV.
Petri de Vineis, cuidam archiepiscopo.

Causatur quod sibi non scribat.

PETRUS de Vineis, archiepiscopo.

Inter cetera quæ tam de plena salute corporis, quam de aliis accidentibus mihi per gratiam Dei pro voto succedunt, in uno tamen videor facientibus vobis sustinere defectum, quod de salute vestra non possum frequenter, sicut cupio, recreari. Si hoc unum adesset, cuncta mihi, ut voluimus, pro spe agerentur. Recordamini quia ex quo per-

ſonam veſtram non vidi, litteras non recepi, ſed ſcire poteſtis & etiam ſano vocabuli & ... protracti recte perpendere, quod epiſtolæ miſſiones dicuntur, & ideo non tam præſentium, ſed abſentium adjumenta ſunt amicorum epiſtolæ. Quid ergo fuit quod Dominus obſtitit, ut abſentibus nobis, tamdiu nulla mihi littera mitteretur a vobis. Quod ſi .... poſſunt hinc inde negotiis, & ſub panno tenui, nihilominus ſolis obſtant fervoribus, anhelantem leni aura de veſtra ſalute ſpirante mulceret. Ceterum etſi me de ſimilibus accuſatis, judicium diſpar. Nam propter infirmitates multorum, me ad multa cum pauciſſimis noſtris remanente, & propter hæc multipliciter occupato, morbo quaſi univerſaliter ferveſcente, dum turbarer ob hoc, & multum paveſcerem, cum a publicis vacabam negotiis, libenter mihi in privatis parcebam. Faciebam tamen quod poteram & fas erat, videlicet vos per omnes ad partes illas venientes nuntios ſalutando. Ideo quia credo vos ex iis conviciſſe, niſi forte alia penes vos exceptio lateat, quæ mei allegata proponentes elidat. Quidquid obſtiterit, pro Deo rogo, ut a modo mihi non faciatis in iis paritatem, quia graviſſimum gererem, nec tale delictum veniam mereretur, ſi in culpam ſimilem ſimiliter iterum caderetis.

EPISTOLA XLV.

Reſponſiva ad præcedentem.

PEccarem in filio, & in devoto delinquerem, ſi patris fidem in præſentia præſtitam, ſervitori abſenti non offerrem, cum præſertim legam ſemper in regiſtro memoriæ, ne intelligere negligam, quanta me ſemper honorificentia prævenistis, & ut tractentur aliqua, quanta ſollicitudine procuraſtis, ut a lecto reſurgerem quo languebam. Igitur qui lucrati eſtis, uti vinum & de meſſe quam defenditis a pluvia fructum, ſi quem dare poteſt, congruum colligatis, ne impingant nobis quoddam quod nolo dicere, vel contemtum, ſi eam penitus du. xeritis amittendam, a qua etſi nondum plenos manipulos, grana ſaltem colligere valetis, præſertim cum apud ſe jugiter dare pro poſſe vobis fructum ſuo tempore gratioſum ſit. Rogo propterea ut memoriam mei non abſorbeat interjectio ſalſi maris, in vobis me conſideretis, ſi placet, quanta profunditate, quam latens eſt marina ..... involvat. Sed quoniam brevi ſpatio, claro hinc inde lumine in ſubito tellus utraque ſit diviſa. Propter hoc ſi quid acceptum nobis largiri poteſt Liguria, licet felicitatem ejus depravet infelicitas incolarum, requirite, quia non deerit Hebræo quod offerat gratum Domino ex Ægypto, cum defectus

A habere non valeat locum ſub principe glorioſum alias glorioſo.

EPISTOLA XLVI.

Petri de Vinea.

Significat quod intendat venire ad curiam, petens primo certificari, ſi qua de Siciliæ ſtatu fuerunt innovata.

B AD placandum motum & animum principis, quem æmulorum invidia detractionis contra nos flatibus reddidit inquietum, cum exeniis placidis, verbiſque ſuavibus ad curiam ſine moræ diffugio dirigi providemus greſſus noſtros, ſummopere admonentes, ut ſi qua in regis curia nuper de ſtatu Siciliæ fuerint innovata, vigili nobis ſtudio per veſtras litteras intimetis; quia donec nobis ex his certitudo facta non fuerit, ſecundum interſigna Meſſanenſium condicta adeſſe non diſponemus, nec au- C demus.

EPISTOLA XLVII.

Cuidam regi

Quatuor ei mittit annulos lapidibus pretioſi. ornatos.

FRIDERICUS, regi &c.

Inter opes terrenas, quas mortalis oculus concupiſcit, quaſi coronam deſiderat D aureum obryſum, & lapides pretioſos; & licet iis aliiſque divitiis excellentia regalis abundet, in ſignum tamen dilectionis & gratiæ, quatuor annulos auri cum lapidibus diverſis pretioſis tuæ magnitudini deſtinamus. In quibus te voluimus ſpiritualiter intelligere formam & veram materiam & colorem, ut myſterium potius quam donationem attendas. Rotunditas enim æternitatem ſignificat, quia initio caret & fine. Habet enim regalis prudentia quid in annuli forma requirat, ut de terrenis ad cœleſtia tranſeat, & de temporalibus ad æterna pro- E cedat. Quaternarius autem numerus eſt quadratus, & conſtantiam mentis ſignificat, quæ nec adverſis deprimi poteſt, nec proſperis elevari, quod tunc laudabiliter adimplebis, cum quatuor virtutibus principalibus fueris adornatus, ſcilicet fortitudine, juſtitia, temperantia & prudentia. Intelliges enim in primo juſtitiam, quam exerceas in judicio; in ſecundo fortitudinem, quam adhibeas in adverſis; in tertio prudentiam, quam ſerves in dubiis; in quarto temperantiam, quam in proſperis non dimittas. Per aurum vero ſapientia deſignatur; quia ſicut aurum præeminet univerſis metallis; ſic ſapientia bonis omnibus antecellit, dicente

scripturâ: *Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus.* Porro smaragdi viriditas fidem, sapphiri serenitas spem, granati rubicunditas charitatem, topazii claritas operationem significat. Habes igitur in smaragdo quod credas, in sapphiro quod speres, in granato quod diligas, in topazio quod exerceas, ut de virtute in virtutem ascendas, donec Deum deorum videas in Sion.

EPISTOLA XLVIII.

Cuidam regi.

Ejus optat frui præsentia.

FRIDERICUS, regi cuidam.

Per litteras & nuntium nuper directum nobis ad vos regem imaginarie venientem debita satis honorificentia amplexatus fuit imperialis affectus, & tam in salute regis exposita, quam in regio salutis proposito nimium congratulata est Cæsaris affectio diligentis. Sed ut animo dictante loquamur, magis ac magis, immo plusquam magis affectioni vestræ concessisset ad gaudium, si quam obtulit littera, persona venisset, & quæ nunc scribere nos cogit absentia, loqui præsentia delectaret, tanto & tam caro nobis amico imperialis serenitas condignis honoribus assurgeret, & quam ad vos sinceræ dilectionis prærogativam habemus, verbo & opere & effectu prosequi potuisset. Nimirum ex hac amica quadam affectione languemus, & diligentiam vestram non immerito quadam benevolentiæ increpatione ferimus, quod sic votum Cæsaris vestram zelantis faciem defraudastis. Item, nec paulisper voluistis divertere, ubi & honor vos debitus recepisset, & directio non ingrata vestro successura progressui, secundaret. Accusatur siquidem in vobis habilitas ad culpam, & loci propinquitas voluntati præsertim, cum transitus vester per nos etsi nobis ad gratiam, vobis esset ad commodum profuturus. Merito itaque ex hac tali rei jactura dolemus, & ideo ad ostendendum plenius, quanti vos non vidisse displicuit, quantumque vidisse nobis extitisset acceptum, sciatis, quod si salva integritate quam ad vos gerimus, fieri potuisset, nec libenter hoc vobis transmisissemus ad culpam, & impegissemus libentius ad offensam. Nec ideo petitionem vestram per vestram litteram præstolatam admisissemus ad præsens, nisi ut per eam absenti concessam, quia apud rogati magnificentiam tam prona fuit, certum daretur indicium, quam longe maxima fuerat rogantis præsentiæ concedendæ. Et ecce quia, petitione ipsa gratanter admissa, damus per nostras litteras in mandatis officialibus nostris in regno, ut diligenter adimpleant quæ petiistis, & alias

A etiam vobis se devotos exponant: cum in omnibus & ubique impensionibus operum ostendere delectamur, quantum nobis dilectio vestra persistat amabilis, & fidelitas pretiosa; propter quam petimus & rogamus, ut dirigente Domino iter vestrum ad auræ prospera, cum ad reditum vestrum secundabitur gressus vestros, faciatis nobis, ut tunc saltem optata vestra visione lætemur, & qui nunc gratulamur ex voto, tunc ex peracto feliciter cursu voti geminata nos vobis faciat lætitia congaudere.

B

EPISTOLA XLIX.

Archiepiscopi Capuani, Petro de Vineis.

Amovet a se detractionis suspicionem.

ARchiepiscopus Capuanus, Petro de Vineis.

Super eo deberemus in te acutioris stilum reprehensionis inurere, quod suspicaris nos favere detractionibus illusoris. Sane non modicum nobis displicuit, quod nostræ clementiæ litteræ de tua susceperint suspicione repudium, & quod ad incon-C gruum vel retractæ fuerunt intellectum, sed patienter omnia pro Domino ferimus, in vaginam extractum gladium reducentes, quia non licet amplius legis reparare severæ judicia, ubi vobis ad misericordiæ viscera levis successit disciplina.

EPISTOLA L.

Reparandas esse regni vires ad hostes repellendos.

D AD reparandas regni vires & conatus hostium repellendos, nuntiis ac litteris recurrentibus universitatem & vos excitasse meminimus, & plus corde quam voce clamantes, opportune excutimur in portum, ita quod fauces nostræ factæ sunt raucæ, & calamus noster obtusus. Sperabamus autem quod amor libertatis, qua nulla res pretiosior reputatur, universos animaret. & singulos, & mutilatio nobilium regni, quæ nullius remedii afficit cicatricem, debita compassione moveret.

E

EPISTOLA LI.

Accursii, Petro de Vineis.

Ejus se honorem sitire.

PEtro de Vineis, Accursius.

Non vivit in orbe terrarum qui honorem vestrum magis me sitiat, & serviendi voluntatem habeat promtiorem. Et hoc

malo quod veridica venientium de curia relatio afferat, & operum affirmet effectu, quam benevolentiæ referat continuata series litterarum. Unde vester sum totus, & de me confidenter & secure jubere potestis, & facere quodcumque placet.

A

EPISTOLA LII.
Archiepiscopi Panormitani, Petro de Vineis.

Causatur quod sui obliviscatur, mandatque se ad curiam proxime venturum.

ARchiepiscopus Panormitanus, Petro de Vinea.

B

Provideat circumspectio vestra, ne in canonem amicitiæ incidatis, vel potius incideritis, quo cavetur ne transeant mentes dilectorum cum loco, ne quævis oblivio facie cœli mutata subrepat. Diu quidem & multum præter amoris morem siluistis ad fratrem, & calamus vester tacuit ad amicum, ubi de vobis ipsis nihil certum misistis, nec saltem sollicitastis eum ad odorem veræ dilectionis recurrere, quo grata consuetudine pasceretur. Sed forte ad hoc vel defectum allegabitis, vel incusabitis negligentiam nuntiorum. Certe si controversia sub judice verteretur, de jure eliderctur utrumque; sed cum hæc & alia terminanda in utriusque præsentia suspendamus, ecce vel plene sciatis de nobis. Accincti sumus venire ad curiam, & ut apertius intelligatis, venimus proposito irrevocabili & voluntate firmissima, jam tenentes pedes ad iter. Ut de hoc vester animus non vacillet, ecce præmittimus effigiem nostram, & non dubiæ stipulationis cautelam latorem præsentium, qui arrha est & solutio certa pro nobis: rogantes ut personam nostram in persona ipsius recipiatis, & in figura ejus nostram effigiem habeatis ipsum in omnibus.

C

D

EPISTOLA LIII.
Petri de Vinea, archiepiscopo Panormitano.

Invitat eum ut ad curiam redeat.

PETRUS de Vinea, eidem.

E

Cum omni devotione vidi litteras vestras, & statum vestrum juxta vota prosperum & salubrem hilariter intellexi. Desideria nostra non patiens ignorare, quod communis dominus noster serenissimus imperator, ut optatis, mente & corpore prosperatur, remoto a modo procerum & aulæ turbine, & ad ponendum calcaneum in præsentia clericorum, quo data sibi dudum potestas extitit, constituit, ut ab iis quos per fas & nefas condemnaverat, vindicetur. De Mardochæo vestro, qui se absentavit a curia imperatoris impatientia sponsæ suæ, omnes qui spem in eo posuimus, pro absente languemus, expectantes ut redeat, & suæ præsentiæ lenitate a paternis affatibus excitata continuo reficiat anxiatos. Usquequo pater vestris erit inutilis mora vestra. Sane si sic expedit, & ecclesiæ etiam votum exegit reditum vestrum, tempus est, ut ad curiam, cujus estis alumnus, quæ diu vestri lactis alimenta suscepit, mentis oculos revolvatis, ubi quotidie reponebatis in horreis Domini manipulos pietatis, pauperes & debiles, pupillos & viduas viriliter adjuvantes. Nec erit insuper vestris inutilis status vester, qui clamant, nec inveniunt adjutorem. Hæcce interim immature suadeo, nec aliquid vestris infallibilibus propono consiliis, licet præ oculis vestris cuncta quæ iis adjacent, adjiciam confidenter. Ceterum ut pauca suggeram sapienti, multa loquutæ famæ subtrahenda sunt & linguis detrahentium occultanda. Consideretis igitur, si placet, materies animi redeundi, & quod pro reditu vestro consultius videbitur, consueta providentia procuretis. Me vero vestrum scietis ad omnia, & in jugi cogitatione manere, donec juxta desiderium meum reditum vestrum audivero præparatum.

EPISTOLA LIV.
Prædicti archiepiscopi, Petro de Vineis.

Commendat ei quemdam quem ad aliquem dignitatis gradum provexerat.

PRopter verba labiorum tuorum incœpimus & prosequimur vias duras. Veniemus, & venissemus citius, nisi illa infelix Panormitana civitas nos per caloris intemperantiam & per insultum rheumatum impedisset. Sed expedit ut ab ea resumtis viribus, quantum possumus properemus. Sciatis postquam transeunte cum universitate illo modico quod provisum nobis in Syria fuerat, & ab Apulia datum, a quo tale quale vitæ subsidium habebamus, aliis etiam amminiculis in promotione illius hominis noviter amputatis, in solis & puris remansimus intellectibus, nec erat nobis aliquis locus in diversorio domus. Nam nihil aliud restat nobis, nisi ut carrum quod viatores subivimus sub ea qua intravimus mane repetamus. Ceterum ecce homo, quem de capa ad mantellum convertimus, ad vos venit, sperans ut capæ simplici immo foro nimis tenui & depilatæ præbeatis auxilium ad portandum, ut locum, ad cujus regimen datus est, protegere valeat a turbine & a pluvia. Sollicitudini enim ejus nihil deest, quin laudabiliter incœperit & bene laborat, si in auxilium suum favor intercesserit amicorum. Unde pro Deo juvate eum modis

omnibus, ut potestis, ut sentiat vestrum levamen, qui devote celebrat nomen vestrum. Audietis præterea quid vobis dicet, & secundum quod decuerit & expedierit, docebitis eum facere quod videritis faciendum.

EPISTOLA LV.
Idem eidem.

Moram excusat suam.

AD negligentiam vel contemtum nobis imputare vos nolumus, qui exhortati per vos frequenter & moniti ad curiam sub quadam tarditate venimus. Causam enim moræ felix illa vel infelix Panormitana civitas nobis dedit, quæ suis semper male consuevit respondere hospitibus, & nunc suo pontifici sic respondet, & illorum quos prævenire credimus facti sumus impedimento sequelæ. Exerens enim in nos pestiferas vires suas, propositum itineris nostri suo tempore nos prosequi non permisit: sed ecce resumtis viribus, tarditatem præteritam festinantia redimentes, ad pedes imperatoriæ majestatis accedemus, rogantes ut per vos, quantum licet, causam moræ ad reditum nostrum sciat.

EPISTOLA LVI.
Petri de Vineis, archiepiscopo Neapolitano.

Petit ab eo novi aliquid de rege & curia, &c.

PETRUS de Vineis, archiepiscopo Neapolitano.

Audientes prosperitatem principis & salutem, ut a lætis nobis læta, sicut cupimus, de quibus & cupitis, rescribantur. Statum igitur ipsius & prosperos actus ejus necnon & rumores curiæ, qui hic varie referuntur, sub ea quam habetis certitudine nobis petimus nuntiari, rogantes ut a volendo & & petendo vos non faciat loci remotio mendaces, quia ad volendum & exequendum quam multis erimus in absentia promtiores.

(a) EPISTOLA (a) LVII.
Archiepiscopo Capuano.

Gratias agit de xeniis, eumque in infirmitate consolatur.

FRIDERICUS archiepiscopo Capuano confortando ipsum in infirmitate sua.

Recepit nostra serenitas delegata tui viventis exenia, gratius per teipsum, quam si legato tuæ supremæ voluntatis nobis hæc eadem testamentarius distributor aut quivis heres legitimus delegasset; ac in eis non tam rerum relictarum inspeximus quantitatem, quam relinquentis affectum, & ipsius extremi consideravimus judicii qualitatem, quod apud te, prout evidenter agnoscimus, conscientiæ tuæ fidelis integritas * compulit, & beneficiorum tuorum grata memoria, quam agentis in ultimo spiritus retinebat, induxit. Et cum, sicut audivimus, adhuc te lectus adversæ valetudinis teneat, nec in totum evanuit spes salutis, ad resumendas convalescentiæ vires, recepto præsenti hilariter nostræ confortationis antidoto, tanto debes instantius aspirare, quanto salutem tuam nulla, sicut accepimus, desperatione præcisam, quam pluribus fructuosam, & specialiter nostris fore sentis obsequiis opportunam.

* Colb. compluit.

EPISTOLA LVIII.
Petri de Vinea, eidem archiepiscopo.

Xenia se ejus domino imperatori obtulisse.

RETinente quorumdam consilio ex nostris, & nimiam zeli vestri perfectionem conscientiæ scrupulis adscribente, factum est, pater, quod * imperastis; quia & quantitatem missarum rerum circumspectio principis habuit, & circumspectio qualitatem missionis attendit. Serenitatem etiam vultus ejus, cum audivit archiepiscopum Capuanum, lator præsentium nuntius vester vidit, & nihilominus affectum ipsius epistola nobis remissa testatur, quoniam ab intentione jubentis & uberius dictantis industria proculdubio non recessit. Vos igitur, reverende pater, qui dominis servire fideliter & placere devotis utiliter didicistis, placeatis & nobis, ut vitæ vestræ telam, quam desperationis ante novacula non præcidit, consuetis & debitis medicinæ remediis confoventes, nec sit vobis idcirco mori solatium, quod sit propter ægritudinis tædia longius vivere dolorosum, me autem, si tamen patri morienti superero, vestris amicum in morte relinquitis, quem vobis devotum revera habeatis in vita.

* Colb. impetrastis.

EPISTOLA LIX.
Lanfranco Spinulæ & consanguineis ejus.

Dolorem ei suum & consanguineis de morte P. regni Siciliæ admirati significat, eosque consolatur.

FRIDERICUS, Lanfranco Spinulæ, fratri quondam Nicolai Spinulæ im-

(a) Hanc epistolam & quasdam ex sequentibus contulimus cum ms. Colbertino.

perialis stolii & in regno Siciliæ admirati, A totique domui & universis consanguineis ejus.

Dum expectaremus a P. Nicolao quondam admirato amico nostro certificari de apparatu negotiorum nostrorum, quæ industriæ suæ commissa, quoad vixit laudabiliter exercebat, grave nuntium & molestum de ipsius obitu recepisse dolemus, qui nos valde turbavit omnino, quod tam expertum fidelem nostrum exposuit a nostris servitiis defecisse, cujus præsentia sic se nostro conspectui verbo reddiderat & opere comprobatum, ut ne dum grave dispendium in B ejus transitu perferamus, quin potius vobis omnibus favorabili condolemus affectu. Sed cum ipse vobis & nobis, soluto naturæ debito, irrevocabiliter sit amissus, & nos confidentiam, quam posueramus in eo, & in vobis, quos ad honorem & ad servitium nostrum eadem fides in germanitate servabat, firmiter gerebamus, ad vos in ejus memoria contractamus cum superstitibus vobis, nobis vivere ac superesse confidamus, gratiam quam apud nos meruit, erga vos plenarie * refundentes, ut nostris servitiis nequaquam defuisse credamus, in C quo tot fratrum & consanguineorum experta fides & grata vicissitudo concurrunt. Licet igitur recordatio tam boni fratris & consanguinei vestri, fidelissimi nostri, a nobis sine dolore transire non possit, nec liceat justum inhibere dolorem, ex favore tamen gratiæ quam ad eum habuimus, & ad vos duximus reducendam, secundum emergentis damni vehementiam modum vobis favorabiliter suademus, quatenus considerato humanitatis debito, quod cum ingenti honore persolvit, & quod ex vocatione naturæ præfixum sibi terminum non est permissum in rebus humanis ulterius D prorogare, post effusas lachrymas, & dolore præ modestia temperato, in plenitudine gratiæ nostræ consolatione suscepta, respirare curetis, qui quod illi debebamus ad meritum, vestris reservamus profectibus & honori.

* Colb. diffundentes.

EPISTOLA LX.
Petri de Vineis, amico.

Morbo ejus compatitur, consulitque ut ad locum se transferat salubriorem.

CAdat super Faventiam fulgur, & perflet eam spiritus procellarum, cujus pestilens mora coegit patrem curiæ, virum circumspectum, & antiquis patribus dignum, ad nostrorum restitutionem temporum præservatum, a nostri præsenti etiam consolatione consortii removeri. Pereat illius civitatis memoria, & in eam ros & & pluvia non descendat, in qua foris noster irriguus status & salutis habitæ detrimenta concepit. Rarus ipsam inhabitet incola, quin potius relegatio filiarum mearum lugeat desolatam, in qua reipublicæ pater cœpit languoris incentiva sentire, quæ * ad remotiora loca remediis indigeant balneorum. Vadat ergo pater, quem a finibus istis viciniaque remanet salus. Admoveat & procuret sibi commoda in illis partibus expectata salutis, quibus nullus in orbe sydus * radiis illucet amœnis. Nonne auditis, bone pater, ranas suis turgere paludibus, quæ suam videntur hominibus ingerere * corruptelam. Ex ipsa quoque terra vaporem corruptionis emergere consuevit, * quæ corpora delicata corrumpunt cujuslibet sexus & ætatis, nociva confiniis passim afferens, & diversa ægritudinis incommoda moraturis. Colligitur ergo per evidentes conjecturas ab incolis, quantum caveri valeat ab exteris & timeri conversatio religionis, qualiter intendere debeat ad recessus, cujus præsentia continuatis proprii corporis incommoditatibus elaborat. Nec reor inutile fore consilium, hominem locis pestilentibus institutum ad salubria loca se posse transferre, ubi sperata voti incolumitas cum opportunitate loci & cum clementioris aeris beneficio naturæ proveniat, * & paterno statui congaudeat expectatio filiorum. Confortetur igitur invitatione loci viri robusti complexio, & paternas auras hilariter adeatis, in quibus vos lac educavit infantiæ, & Minervæ cultus edocuit & promovit adultum. Ibi sub æqualitate poli, temporis * vernante temperie, infirmitas quæ incumbit in omni suo genere * cessari inveniet, sicut expedit patienti, per quam nos, quamvis nobis salubriter restitutis, lætificabitis filios, quin esse passo compatimur revera compatienti languores nostros, ex quo * nos digne portemus præstolantes in brevi summo desiderio refici vestræ resumtæ rumoribus sanitatis.

* al. quia.

* al. sinus magis perlucet amœnis.

* al. emergere.

* al. creditur.

* al. præveniat.

* al. adveniente.

* al. cursum inveniat.

* al. non indigne.

EPISTOLA LXI.
Petri de Vineis, Judici peregrino.

Ejus optat frui præsentia, officiaque in facto Novariæ præstita commendat.

PEtrus de Vineis, suo Judici pere- E grino.

Placuisset mihi, quod in infirmitatis acumine constitutus, tui præsentiam habuissem; sed postquam me posito inter utramque fortunam, dextra Salvatoris deflexit stare dexteram ad salutem; si commode posses, vellem libenter quod nunc, obtenta convalescentia, gratius me videres, ut prout mecum in examine valetudinis positus sæpe tractaveram, coram te disponerem

de rebus meis, cum decentius videatur prævidere salutis tempore, quam repentinis casibus subjacere. Verumtamen audivi, & FREDERICI * egregii marchionis Lautec missæ litteræ Cæsari continebant expresse, quod in facto Novariæ servitium fructuosum satis efficax per te imperiali culmini sit collatum: propter quod cum in præsentia ejus favorabiliter non immerito videreris, nollem quod per absentationem tui in hac parte tibi afferretur aliquod nocumentum. Nam si Papiæ nequiverit fieri vel Vercellis, vel alicubi, si major * habilitas dederit, præsentibus ambobus in curia, id poterimus, concedente Domino, salubriter adimplere. Incolumis existas & alacer, sciturus me per Dei gratiam integræ restitutum sanitati, licet debilitas quæ remansit, provida refectione corporis egere videbatur ad tempus.

* al. deest Frederici.

* al. hostilitas.

EPISTOLA LXII.

Luget obitum magistri U.

AMicus amicis.

Gaudeo si prospere valetis & vivitis, & omnino deprecor, ut incolumitatem vestram in aliqua mihi litterula nuntietis. Dolui, novit Deus, fratres carissimi & amici, quod magistrum U. tertium vobis & nobis socium Capuæ ex inopinato nobis fatum commune subtraxit, quod bonæ indolis juvenem & amicitiæ liberalis fati series mundo noluit esse superstitem, ut a dierum suorum dimidio revocatus, necessarios & amicos in mœrore desereret, quibus nondum plene cœperat esse solatium, ut merito conqueramur eum vita destitutum in florido vitæ cursu. Scio magistrum nostrum & unicum amicum benefactorem magistrum Petrum de Vineis, de tanti amici casu fuisse concussum, quia ingentes affectus animo non sine causa conceperat, quod vinea sua tres palmites ex una vite fertili protulisset, & dignos in Cæsaris præsentia stiterat, cariorum suorum gremio tres adultos, honestatis & vitæ suæ tres æmulos & sequaces, & eos ex tanto præceptore unam eamdemque pariter habuisse doctrinam, unum affectum in tribus convaluisse personis, ut nescii quærerent & conscii mirarentur. Felix pro certo societas & unitas illa trium, quæ a præceptoribus & patriæ moribus in nullo deciderat, ut inter indigenas & concives suos unicam sibi gloriam & laudem acquireret, nec careret invidia, quod per tantum artificem scientia & devotione promta gratiam in conspectu principis ad secretorum assumta participium meruisset. Quia igitur, fratres mei, depositum suum repetiit qui commisit, & speramus quod vere confitens ad requiem ex labore transiit, sumendum est ex illius carnali depositione solamen, & in ejus præcipue transitu vitam nostram corrigamus exinde, quia incerta nobis semper hora præmittitur, quod nihil sit incertius hora mortis reminiscamini.

EPISTOLA LXIII.

Petri de Vineis, ad amicum.

De morte filii ejus.

AUdivimus condolentes quod amicus noster filius vester & juvenis claræ indolis & moribus & scientia diligendus, proh dolor! naturæ debitum solvit. Sed ô dura & dira nati conditio & obliqui ordinis corruptela! quem sperabat pater successorem * statuere, cui quidquid poterat in revocatione domorum, in amplificandis prædiis, & rebus opulentioribus de patris officio præparabat, vidit ordine transmutato mortuum, & quem præstolabatur ab eo, præbuit, heu! genito lugubre officium sepulturæ. Et sicut placuit Domino, ita factum est, & incolumitati vestræ ac vestrorum potissime provisuri, ad debitæ consolationis remedium in Domino consurgite, ostensuri ceteris per exemplum, qualiter a prudenti viro totius generis & patriæ speculo in similibus ad debita solatia doceantur.

* al. dimittere.

EPISTOLA (a) LXIV.

Littera super morte imperatoris.

ETsi primi parentis &c. noveritis quod excellentissimus divus Cæsar genitor noster rebus humanis assumtus, sicut Domino placuit, debitum fatalitatis exolvit, reddens animam Deo vivo, cujus sola querimur præsentia destitutos, serenissimo domino C. in Romanum imperatorem electo Jerusalem & Siciliæ regem, ex testamento dicti Domini patris nostri imperii & regnorum fastigio feliciter succedente. In cujus persona, quas obitus patris nos compulit producere lachrymas & quassantia pectus nostrum suspiria moderemur. Ipse quidem est, quem regnum Siciliæ placido lactavit ubere, quem potens Germania strenuis actibus erudivit, quem gesta nobilium Cæsarum proavorum & patris ad summa rerum vocant fastigia, quem pater verum constituit successorem. * Nos igitur una vobiscum in tanto Domino consolationis spiritum assumentes, fidelitatis & devotionis constantiam, qua inter alios regni fideles

* al. quem ætas & unitas tanto patri verum constituit successorem.

(a) Hæc epistola scripta videtur a Manfredo filio Notho Friderici imperatoris, ad cohortandos populos, ut inviolatam Conrado Friderici filio & successori fidem conservent.

sub prædicti genitoris nostri imperio clarui- A stis, eidem regi CONRADO inviolabiliter observetis. Simul vobiscum verum agricolam imitantes, qui succisæ jacturam arboris fructiferæ palmulæ commoditate consolatur. Nos etiam qui ex mandato prædicti patris nostri imperio vices prædicti regis Conradi in Italia ac specialiter in regno Siciliæ gerimus, vobis infallibiliter pollicemur, quod libertates & immunitates omnes vobis & universis regni fidelibus ex parte dicti Domini genitoris indultas, inviolatas servabimus, beneficia continua beneficiis addituri, atque bene meritis nos pro parte prædicti regis paratos & promtos offerimus, ut tam percipientes quam percepturi aurea jam rediisse tempora gratulentur.

EPISTOLA LXV.
Justiciario Apuliæ.

Contra clericos plura habentes beneficia ecclesiastica.

FRIDERICUS Justitiario Apuliæ.

Sæpe contingit, quod non petitionibus C nostrorum fidelium clementer annuimus, de clericis aliquibus ex dignitatis antiquæ fastigio quam habemus in regno seu in ecclesiis regni nostri existentibus, de bonis ecclesiasticis præcipimus provideri beneficia nostræ quæ & volumus etiam privantur eventu, dum frequenter alicui de prima vacante facta provisio, propriis non contenta limitibus, præbendarum, licet improvide, pluralitate repletur, & si tunc vacare contingat, omittitur, ut per fraudis excogitatæ colludium pinguior in posterum D habeatur, illud inelegans, & prohibitum committitur. Quod si quantitatem certam pecuniæ ob majoris favoris gratiam de vacantibus præbendis alicui nostra serenitas assignare præcipiat, super valore vacantium, vel probationibus forsan inductis adulteris, vel procuratore non callido circumvento, vel etiam potius gratiose versato, concessa clerico quantitas in curiæ nostræ dispendium ampliatur. Volentes igitur super iis licite minus facta corrigere, & in futuro ne hujusmodi morbus valeat prævalere, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus ubicumque per jurisdictionem tuam clericum aliquem ex prædictis E causis plures præbendas sub unitatis involucro, vel plus quantitate sibi a celsitudine nostra collata fraudulenter usurpare repereris, aut spe amplioris exile beneficium amisisse, hunc ultranea usurpatione destituas, & utriusque petitionis ostium pinguia taliter expetenti præcludas, nec ulli auctoritate litterarum tibi vel prædecessoribus tuis hactenus generaliter directarum beneficium seu præbendam præter nostræ majestatis oraculum conferre præsumas, quin potius, prout vacare contigerit, vacationis & ipsius valoris annui quantitatem districte nostro culmini rescripturus.

EPISTOLA LXVI.
Eidem.

Ut R. Thiebaldo de A. de Monte-parvo & Thamaldo comitibus conquerenti, jus suum tribuat.

B FRIDERICUS eidem

Querelam R. Thiebaldi fidelis nostri nostra nuper serenitas intellexit, quod A. de Monte-parvo & Thamaldus comites quasdam possessiones & domos suas sitas in Castro-alto ad eum de jure spectantes per violentiam injuste detinent occupatas, etiam ipsas, ut justum est, sibi dimittere & restituere contradicunt in ipsius grave præjudicium, & non modicam læsionem: unde fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, ut partibus coram te convocatis, quæ de jure fuerint evocandæ, causam ipsam audias, & C decidas justitia mediante, ut pro justitiæ defectu neutri partium justa supersit conquerendi materia.

EPISTOLA LXVII.
Martino de Ebulo.

De R. de Capua.

FRIDERICUS Martino de Ebulo sacri imperii a Papia.

D Cum C. & T. cives Bononiæ fideles nostri per eorum litteras nostræ supplicaverint majestati, ut quia R. de Capua fidelis noster foret ad præsens super regimine Ferrariensium Ravennæ existentium, qui in nostræ fidelitatis constantia perseverant, necnon & servitiis nostris in Romanis partibus exsequendis plurimum opportunus, dignaremur eumdem R. & socerum ipsius de mandato nostro in regno specialiter commorantem relaxare de nostra gratia speciali: volentes itaque in iis cautius procedere, sicut decet, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus tuis litteris denotare procures, quid deinde nostræ expediat majestati.

EPISTOLA LXVIII.
Justitiariis.

Ut privilegia hospitalis B. Mariæ Teutonicorum tueantur.

FRIDERICUS Justitiariis.

Exposuerunt

Exposuerunt & conquesti sunt excellentiæ nostræ fratres hospitalis S. Mariæ Theutonicorum fideles nostri; quod contra privilegia ipsis a prædecessoribus nostris & nobis concessa, per officiales nostros in multis contra justitiam molestantur; quæ privilegia tamen nostro conspectui mandavimus præsentari; licet non ipsa authentica & originalia, sed ipsorum tenores publica manu transumtas nobis præsentaverunt: Iis tamen quæ continebantur in eis diligenter inspectis, & ad limam conscientiæ nostræ reductis, volentes eorum jura, si sine juris nostri præjudicio possumus, illæsa servare, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus privilegiis authenticis, quorum capitula nostræ curiæ præsentata tibi sub sigillo nostro transmittimus, diligenter inspectis, si privilegia ipsa compereris fideliter fuisse transumta, non permittas fratres prædictos contra privilegia ipsa & contra justitiam molestari, dum tamen feodalia & Burgosatica regni nostri non sint, nec usurpent auctoritate ipsorum privilegiorum, in quibus generali vocabulo acquisita cum justis acquirendis reconfirmentur eisdem, nulla de constitutione prædecessorum nostrorum & nostra habita mentione, per quam loca religiosa, quocumque alienationis titulo per mansuetudinis nostræ sacrum oraculum acquirere sibi feodalia vel burgosatica prohibentur. Immunitates tamen & libertates alias ipsis indultas tam super herbaticis, pedagiis, phalangeticis, & specialiter de transitu faciat de rebus provenientibus ex fœtibus & fructibus possessionum domus ejusdem, a regno in Syriam transferendis, libera per officiales nostros tuæ jurisdictioni subjectos, ipsis facias inviolabiliter observari. In possessionibus etiam quas ab ecclesiis & locis venerabilibus justis titulis se acquisisse probaverint, & quas jam pacifice possident, non permittas eosdem aliquam molestiam sustinere.

EPISTOLA LXIX.
Thomæ de Monte-nigro, Justitiario principatus.

Ne permittat ballivos & officiales vina vendere.

FRIDERICUS Thomæ de Monte-nigro, Justitiario principatus.

Ad audientiam nuper celsitudinis nostræ pervenit, quod in civitate nostra Salusensi dudum, malitia temporis faciente, pravæ consuetudinis vitium inolevit, scilicet quod ballivi & officiales alii, qui pro tempore præerant civitati prædictæ, & vina vinearum suarum & alia quæ emebant ab aliis, si propria non habebant, vendebant tabernis & aliis vina vendentibus, emptoribus renuentibus & invitis, non sine magna nostrorum fidelium, qui civitatem ipsam inhabitant, læsione. Et hujusmodi vitium etiam ad hæc felicia tempora nostra; quod non sine admiratione credere possumus, aliquorum faciente nequitia, dicitur derivatum. Volentes igitur fidelium nostrorum gravaminibus providere, mandamus quatenus, si est ita, inhibeas firmiter quod ballivi vel officiales nostri vina prædicto modo, invitis emtoribus, a modo vendere non præsumant, nec tu ipse quod faciant de cetero patiaris, nisi forte tibi constiterit, quod temporibus felicium regum prædecessorum nostrorum G. primi, & F. R. M. E. R. E. per ballivos & alios officiales curiæ aut in eadem civitate fuerit consuetum.

EPISTOLA LXX.
Justitiario.

Ut judices constituat in universitatibus dominii sui.

FRIDERICUS Justitiario.

Contigit interdum quod ex defectu judicum in locis quam pluribus, claudicante justitia, nostrorum fidelium jura depereunt, excessibus aperitur audacia, & servitia nostra remanent imperfecta, dum in celebrandis contractibus haberi non potest copia jus dicentis. Volentes itaque super his efficaci consilio providere, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus in continenti receptis præsentibus, singulis universitatum nostrarum dominii nostri jurisdictionis tuæ firmiter ex parte nostræ majestatis injungas, ut unum aut plures, prout cujuslibet qualitas exigit loci, annuales judices & probos & fideles, de aliis videlicet qui judicaturæ officium anno proximo præcedenti non gesserint, eligere debeant, & electos cum eligentium testimonialibus litteris ad curiam nostram præmittant, perinde celsitudinis nostræ litteras recepturos.

EPISTOLA LXXI.
comiti Provinciæ.

Citat eum ad curiam suam de infidelitate responsurum.

FRIDERICUS comiti Provinciæ.

Venientibus nuper nuntiis tuis ad curiam nostram, ipsos benigne recepimus, & petitionibus ex parte tua porrectis favorabiliter annuentes, ipsos ad te remisimus cum effectu. Subsequenter autem ex insinuatione regni Arelatensis & Viennensis vicarii generalis, non absque vehementi admiratione perpendimus, quod cum te apud Arelatem honorifice recepisset, & juxta receptum a

nobis mandatum servire curaret, tu cum quibusdam proditoribus nostris inita factione, nostra & imperii reverentia prætermissa, tuæ fidelitatis & nobilitatis oblitus, & infidelitatis opprobrio non vitato, dictum vicarium nostri culminis effigiem, turpiter a civitate Arelatensi projeceris, & eamdem civitatem non absque injuria nostri nominis & honoris detineas infideliter occupatam. Quod tanto justius movet, quanto præter spem & opinionem nostram, præter omnimodam liberalitatis & gratiæ munificentiam, in te frequenter & exuberanter infusam, contra hominem nostrum enormiter excessisti, & quantumcumque tuo vellemus tam turpi defectui condolere, non possumus imperiale moderari regimen quo tenemur, quin adversus commissæ proditionis facinus in judicio & justitia procedamus. Quapropter sicut moris & juris est, super objecto infidelitatis excessu ad nostram curiam te citamus, & præcipimus tibi quatenus, civitate Arelatensi in eo statu reducta, in quo, priusquam ex ea vicarium nostrum ejeceris, permanebat, triginta dierum post receptionem præsentium, præstita tibi securitate veniendi, morandi & redeundi, nostræ curiæ te studeas personaliter præsentare, de infidelitate commissa ad justitiam responsurus. Quod si facere contemseris, velut tuum non recognoscendo & confitendo reatum, te tamquam infidelem nostrum ab omni honore & dignitate de plenitudine potestatis ex certa scientia imperiali auctoritate privamus.

EPISTOLA LXXII.

Populo Arelatensi.

Ut vicarium suum a comite Provinciæ ejectum recipiant.

FRIDERICUS ad populum Arelatensem.

Sedes & caput regni civitas Arelatensis, quæ a nostra imperiali devotione continue recolitur declinasse, cum ab ea bonæ fidei semper exempla prodirent, ad honorem & servitium imperii militantes: propter quod vix absque admiratione audire potuimus, qualiter tantam comitis Provinciæ temeritatem invicta fides vestra potuerit pertulisse, ut vicarium nostrum, nostri culminis effigiem præsentantem, in medio vestrûm & præ oculis vestris tam turpiter ejecisset, inita cum quibusdam proditoribus factione, per quam in nostri nominis injuriam & honoris infideliter ageret, & vestræ rectitudinis famam denigraret, & tam subito & improviso non possetis occurrere, inimici hominis malitia nequiter exigente. Cum igitur tam procax factorum suorum infidelitas pateat & appareat manifesta, excutite vos instanter de manibus occupantis, revocantes vicarium nostrum in civitatem ad regimen consuetum, & nobis & imperio juxta solitum militantes, ut si quis homo nequam contra vos fuerit machinatus, de ipsius versutia nullatenus timeatis, si possitis una cum vicario nostro rationabiliter excusari, quod numquam posset ascendere in cor nostrum, ut comes Provinciæ, quem semper honoravimus, & inter alios fideles nostros reputavimus specialem, in tantam potuerit perfidiam corruisse. Nos enim juxta credulitatem nostram de inconstantia & ingratitudine sua una deceptos asserimus extitisse, velut qui eidem vicario nostro dedimus in mandatis, ut ei tamquam personæ nostræ serviret, & præsentiæ suæ consilio in nostris negotiis uteretur. Quapropter deceptionem eamdem, fidei negligentiam quæ notari poterunt, parti vestræ penitus remittentes; vos in gratiam nostram revocamus: universitati vestræ mandantes, quatenus dictum comitem infidelem nostrum ac invasorem vestrum penitus reputantes, una cum vicario nostro suas insidias & versutias evitetis, de favore nostro securi, quod in conversione nostra erga universos & singulos liberaliter reformamus. Si vero contingeret vos ulterius in ejus seditione manere, G. nuntium nostrum illuc duximus transmittendum, qui vobis banna & mulctas imponat, quæ sicut imposuerit, statuimus esse servanda.

EPISTOLA LXXIII.

Fridericus petit in se compromitti super causa discordiæ inter duos principes.

AD pacem & justitiam populorum & gentium subditarum constitutæ sunt in orbe terrarum dispensatione cœlesti regalis unctio & dignitas principalis, ut commissa sibi regna pio & justo regimine moderentur, condant leges, & jura constituant, & proficiant sibi subditis ad salutem, gloriosius reputantes fulciri legibus principatum. Cum igitur pacis justitiæque vinculum & dissentio regnantium hinc inde orta præpediat; & occasionis scandalum desolatio sit regnorum, & magnificentia regum & principum potestates per discordiam..... vestra nos amicitia propensius invitat, quod audita discordia quæ inter vos & illustrem ducem Norvegiæ socerum vestrum agitur, necessarium ducamus & utile interponere preces nostras ad concordiam inter vos ad invicem reformandam, cum indecens videatur, inter patrem & filium, socerum generumque locum habere dissidium vel odium, quod est dictu vel auditu mirabile coram nobis. Nos igitur qui ambos socerum

& generum pure diligimus, in pace & concordia vestra plurimum delectamur, mediatores inter vos reformandæ pacis esse proponimus, & causa præcognita, quæstionis sedare litem, sopire discordiam, & inter vos amicabiliter componere satagemus: serenitatem regiam requirimus & mandamus attente, quod eumdem socerum vestrum super hoc eodem negotio requirentes, quod quilibet per se & unitatis nuntios speciales ad præsentiam nostram dirigat, qui causam & quæstionem deferant singularem, & circumstantiam nos doceant, & omnia per quæ originem habuit & processum, treugas inter vos ob reverentiam nostram & communis dilectionis quam insimul gerimus interim contrahentes, donec nuntiis vestris & ejusdem soceri nostri venientibus, nos instructi de communi negotio, ad expeditionem pacis protendere & intendere valeamus. Veniant insuper quidam nuntii auctoritate vestra muniti, causam ipsam ex compromissione nostra, sicut moris est, nostro arbitrio committendo, quia id quod ad communem pacem duxerimus providendum, totum habebitis & facietis firmiter observari.

EPISTOLA LXXIV. Justitiario Siciliæ.

Super dilapidatione bonorum ecclesiæ Panormitanæ.

FRIDERICUS Justitiario Siciliæ.

Nuper ad audientiam nostram pro parte venerabilis capituli Panormitanæ ecclesiæ nostrorum fidelium petitione quam studiosa pervenit, quod electus ejusdem ecclesiæ, D officio debitæ procurationis abusus, nullum ad ecclesiasticæ disciplinæ honorem, nec ad observantiam famæ suæ habendo respectum, sed totus infamiæ deditus, & illecebris addicatus, multa de bonis ecclesiæ post onus suscepti regiminis vendidit, & alienavit, beneficia quam pluribus ecclesiis & clericis abstulit, & non modicam quantitatem pecuniæ a nonnullis eorum cupidus exactor extorsit, jura eis debita & statuta pro cultu divino, reparatione ecclesiæ, & victu eorum, & possessionibus excolendis, quæ semper hactenus & maxime tempore illius au- E gusti domini patris nostri percipere & habere soliti sunt, propria auctoritate subtraxit, & alia multa & inhonesta & turpia de persona sua & bonis ecclesiæ in faciem ecclesiæ cleri & populi non erubuit confiteri, quæ satis inofficiose commisit, nec contentus errore præterito, ut famam suam præsentibus & futuris dehonestet, quemdam Guillelmum procuratorem suum bonorum ecclesiæ, ea conditione per scriptum publicum interjecta, constituit, ut nec aliis nec

A sibi de gestis suis teneatur reddere rationem; ex quo liberius sibi data audacia delinquendi, dum nec expectat judicium, commissa sibi bona multipliciter destruit, & irreparabili fere dilapidatione consumit: Super quibus omnibus, provisionis nostræ remedio per eos suppliciter impetrato, devotioni tuæ præcipimus, quatenus de reditibus ejusdem ecclesiæ jura omnia, quæ pro cultu divino, reparatione ecclesiæ, possessionum suarum, necnon in eamdem, & alia quæ canonicis ipsis olim tempore dicti patris sub cura pastoris eorum sunt solita mi- B nistrari, eis juxta contemtam consuetudinem singula singulis facias exhibere. De præmissis autem excessibus & aliis, quæ contra eumdem electum in famæ suæ dispendium proponuntur, ut diligentem inquisitionem fideliter & studiose te facere satagas committimus, factam volumus etiam sub tuo sigillo ad nostram præsentiam destinare, ut super eis secundum justitiam prout negotiorum suorum qualitas exigit, procedamus. Ad præcludendam vero memorato Guillelmo materiam excedendi, placet nobis, ut non obstante scripto præ- C dicto, quod potius in incentiva malitiæ, quam in exsecutione sui præsumitur exinde sibi factum, præsentibus aliquibus canonicis ejusdem negotii consciis, de gestis ipsius plenam rationem exigas ab eodem, ut quid & quantum ecclesia ipsa in animalibus, victualibus, & aliis bonis habuerit tempore assumtæ procurationis, quid hodie de iis omnibus inveniatur ibidem, elicere plene valeas veritatem. Ceterum quia P. cantor ejusdem ecclesiæ & Johannes de Aquis, qui propter hoc ad nostram præsentiam accesserunt, sibi & canonicis & clericis aliis eorum consciis ab eodem electo vel suis molestiam postea dubitant inferendam, cum olim ex causa simili Ab. de Trevis & Simonem primicerium clericos per eumdem beneficiis suis asserunt spoliatos, placet nobis ut clericis ipsis spoliatis injuste, beneficia eorum facias resignari, ac iis & aliis, quibus per locum a simili timor incutitur inferri, gravamen aliquod propterea non permittas.

EPISTOLA LXXV. CONRADI in regem Romanorum electi Ballivis, Judicibus & universis hominibus.

Ut D. E. advocato terræ Jerosolymitanæ obediant.

CONRADUS Dei gratia Romanorum in regem electus, semper augustus, Jerusalem & Siciliæ rex, ballivis, judicibus, & universis hominibus.

Notum facimus nobilitati vestræ, quod nos confisi de prudentia & legalitate D. E.

fidelis nostri, de cujus fide & scientia laudabile testimonium serenitas nostra recepit, officium advocationis in terris ipsis de Jerusalem eidem duximus concedendum, ut illum ad honorem & fidelitatem nostram debeat de cetero fideliter exercere. Quapropter fidelitati vestræ præcipimus & mandamus, quod postquam constiterit vobis per litteras instituti regiminis, ipsum dignitatis & officii præstitisse debitum juramentum, de omnibus quæ ad officium advocationis pertinere noscuntur, intendatis, & pareatis eidem tamquam advocato in terris ipsis per excellentiam nostram constituto.

EPISTOLA LXXVI.
Senatui populoque Romano.

Certos eos facit de victoria de Mediolanensibus reportata.

FRIDERICUS Senatui & populo Romano.

Ad extollendum imperii nostris temporibus decus, quod gloria triumphorum futurum excelsius æstimavere majores, & ratio præpotens, quæ regibus imperat, & natura nos obligat, & civiliter obligatos voce dignissima confitemur. Ecce enim cum ad suæ causæ naturam triumphus necessario reducatur, quod extollere decus imperiale non possemus, quin interim Urbis honorem, quam causam imperii fuisse cognovimus, extollamus; sed quamquam soluta imperialis a quibuscumque legibus sit majestas, cum in totum non est exemta judicio rationis, quæ juris est mater, quod velit & debeat irrationabiliter judicari ab observatione cujuslibet rationis intentio vestra discederet, si vos, quos Romani Cæsaris fulgor illustrat, Romanos expertes victoriæ tripudiis pateremur, si vos fructu negotii quod vestro nomine gessimus, dum nos rebelles imperii sub Romani nominis exclamatione devicimus, fraudaremur; si ad urbem regiam regiminis nostri decus non deferremus & gloriam, quæ nos in Germaniam ad nanciscendum imperiale stagium velut mater ab ulnis filium destinavit; vestris adscribimus titulis quidquid faustis auspiciis medio tempore gerimus, dum ad Urbem cum timore dubiæ sortis eximus, cum eventus magnifici gloria revertamur. Antiquos in hoc namque recolimus Cæsares, quibus ob res præclaras victricibus signis gestas, Senatus populusque Romanus triumphos & laureas decernebant, ad quod per præsens nostræ serenitatis exemplum vias votis vestris a longe præparamus, dum devicto Mediolano, currum civitatis utique factionis Italiæ principis, ad vos, victorum hostium prædam, & spolia destinamus, arrham vobis magnalium nostrorum, & gloriæ nostræ præmittimus, reliqua cum Romani imperii nostri sedem Italiæ pacatam videbimus integre soluturi. Imperatoris igitur vestri victoriam, Quirites, gratanter accipite, spes ex hoc vobis pulcherrima foveat, quia quam libenter antiqua solemnia sequimur, ad reformationem antiquæ nobilitatis in Urbe libentius adspiramus. Ceterum quia susurrante fama in aure sonat, quod orta muneris triumphalis invidia quosdam æmulos incitavit, ut ad destructionem carrocii, cujus ostentatio publica & memorabilis triumphi Cæsarei decus in Urbe dispositum, corda eorum dolore penetrat altiori, clandestinis incendiorum insidiis machinentur, ut de proposita debeant malitia gloriari, universitati vestræ suggerimus ad cautelam, quatenus illius custodiæ curam & diligentiam adhibere curetis, ut emissa nostræ victoriæ ac nostri honoris anxia cogitatio malignorum, in suis adinventionibus elidatur, quin potius nanciscatur, ... manu illudenti nihilominus ex auctoritate Senatus populique Romani, plebiscita lege lata contra facinorosos, vel .... nocumenta carrocii privatim vel publice deprehensi fuerint, capitis amissione plectantur.

EPISTOLA LXXVII.
comiti Casertano.

Ut fluctuanti Siciliæ invigilet, ac fratres Minores & Prædicatores sibi contrarios coerceat.

FRIDERICUS comiti Casertano.

Constanter hactenus tenuit nostra credulitas, ut officiales nostri, quos ad exercenda nostra consilia locorum diversitas expetebat, ex area regni nostri cautela pervigili scandala legerent, excuterent paleas & zizania, quæ Romanus pontifex in instanti nostri profectus æmulus & hostis inseruit, funditus excutere parent; sed quia neglectis eorum insidiis, nobis frequenter absentibus, spinas & tribulos quodammodo germinavit, eam amodo haberi diligentiam volumus in nostris beneplacitis & cautelam, per quam cultores desides depereant, quæ plantarium nostrum inutiliter occupant, per falcem severioris judicii præcidantur. Specialiter autem donec opportuna nostri præsentia & regno retribuat, ut judicemus in justitia pauperes, & pro mansuetis nostris fidelibus cervicosos quoslibet arguamus; Siciliam crebris adversionibus claudicantem, quamque, sicut comperimus, undique influunt & inficiunt factiones, sic nostra præcurrente sollicitudine faciem, atterere pro facinoris qualitate disponimus, ut non cogamur iterum nostri serenitatem

otii nebulis procellosi turbinis commoveri. A Prius itaque tua sagacitas indagine tacita perscrutetur, qui sunt ipsi vel fuerunt, cujus potentiæ sive famæ, aut qua venerint singuli: singulorumque eorum adinventiones, & studia quæ nos tangunt procures reducere mox in actis, non ex unius assertione labii, sed multorum illorum dumtaxat confirmantium quos fides amplificet, & provectio similis adornat, præcavens in futurum, ne ex alicujus odii corruptela nobis importet quidcumque, ne quod absit, lilium vertamus in lolium, & meritum in tormentum. Meminisse siquidem diebus tuis poteris, per alia documenta pravæ suggestionis B & scandali multiformis, Petri scilicet Simonis, & alterius proditoris, qui ut haberet loculos vel impleret, æquitatis virgam vertebat in colubrum, ut in aliud imperium impelleret assueta delusione periculum, quos simul cum militia probationis Ægyptiorum more cursum haberemus æquoris in profundum. Quapropter fidelitati tuæ modis omnibus inhibemus, ut mandati hujus fias de populo delator publicus, sed ad quæcumque imperia nostra dirigeris, expeditis gressibus & affectibus prosequaris. Nec enim de te læsa conscientia credere possumus, ut quem in sanguinem nostrum admisimus in C regno nostro, per eum scandalum subeamus, cum plures de curialibus aliud de te sentire suadeant, qui velata facie, nec nostri nec tui commoda quæritant, sed ruinam. Minores præterea fratres & Prædicatores regni Siciliæ, quorum aliqui contra nos serpunt verbis & actibus more cancri, seu quoslibet alios, sub religionis velamine lucis angelos mentientes, si a capitulorum forma, quam tibi dirigimus interclusam, aliquo modo compereris detorsisse, non sicut hactenus repellere debeas vel includas, sed D more binarum vulpium annexarum submissis torturis igneis in bona sequacium puniri facias, absque vitæ remedio in principiis.

EPISTOLA LXXVIII.

Cruce-signatis apud Lugdunum congregatis.

Optat cum eis proficisci, liberumque ipsis per regnum suum transitum ad Terram sanctam permittit.

FRIDERICUS universis Cruce-signatis apud Lugdunum congregatis dilectis filiis suis salutem, & prosperum viarum suarum processum & salubrem.

Celebre votum & iter peregrinationis assumtum digna commendatione consequimur: executioni tam pii voti & salubris itineris optantes laboribus vestris feliciter accessurum. Sane fuerat & nostri propositi tam strenui Deo cruce signatæ militiæ præsentialiter & potentialiter non deesse, sicque diu latere non potuit vos, si nos papalis non præpedisset adversitas, quin potius divinis & humanis profectibus & communibus desideriis invidisset. Latenter enim paratis se processibus nostris objecerat, in favorem rebellium nostrorum Lombardorum, pro quibus humana æmulatione nos æmulans, improvisæ in nos offensionis undique nocumenta parabat, infideles nostros undique fovens & protegens in nostrum & imperii præjudicium & jacturam. Demum qui turbata pacare debuerat, suggerente sibi materiam causa crucis, non cessat nobis in Italia & subditos rebelles imperiove fovere, zelo favoris eorum in offensam nostram accensus, ut publicæ turbationis & scandali fomitem ministraret; inventis causis aliunde fictitiis, velut si dubitaret quispiam eructare plenius, unde fuerat ad nos infectum ad conflandum in nos publicum odium, de quo suus labor est major contra honorem nostrum & nomen. Blasphemam vero sententiam maledictionis emisit, sicut dudum per alias litteras nostras ad notitiam vestram pleno facto certitudo pervenit: & adhuc non siluisse dicitur motus ejus, quin per orbem intestino cauteriatæ conscientiæ contra nos verbo & opere incircumcisa ejus labia dissolvantur. Verumtamen pius & justus Dominus, per quem reges regnant & principes dominantur, qui nos a persecutione sæpissime nobis insidiantium magnifice liberavit, & in sede regnorum & imperii nostri cornu salutis erexit, suum sibi consecratum principem non reliquit, quin solitæ miserationis non immemor, ante faciem nostram aspera commutet in plana & prava in directa convertat. Vobis autem ad obsequium proficiscentibus Crucifixi, quos verus amor liberationis incitat suæ domus, quicumque fuerit inimicus homo malignatus in sancto, ut nostros in via Dei & peregrinatione nostra processus averteret & turbaret, erit prævia manus ejus, qui fovere velit & gerere causam suam. Et sicut in eo confidimus, executio voti nostri speratum sortitur effectum. Nostro vero culmini resedisset optabile, ac valde placitum extitisset, si per regnum nostrum vester transitus fieret, ubi copia rerum & magna fertilitas haberetur, transeuntibus opportuna, ubi debito vos prævenire mandaremus honore, E & quod ex præsentia non possemus, videremus vos in effectu & sincero favore promtissimæ voluntatis. Nihilominus tamen ut communis voti suppleamus honeste defectum, mandamus & præcipimus per litteras Fulugerio regni Jerosolymitani ballivo & sacri imperii in partibus illis legato, marescallo, & fideli nostro, ut pro nobis illuc accedentibus promtus occurrat, exponens nostris affectibus & honoris palatium, vires nostras & vere reliquias, quæ nobis & di-

lecto filio nostro CONRADO in Romanorum regem electo, & Jerosolymitani heredi regni potuerint in partibus illis superesse. Ceterum mittimus ad vos H. & T. nuntios & fideles nostros, qui nostræ ad vos benevolentiæ propositum referent & favorem. Quorum verbis adhibere poteritis plenam fidem.

EPISTOLA LXXIX.
Universis Cruce signatis.

Quæ transfretationem impediant exponit, utque sub mensem Majum sint parati admonet.

IN admirationem vertimur vehementem, quod unde pro multis beneficiis præstolabamur gratiam, inde tam offensionis, quam etiam contumeliæ diversa genera reportamus. Inviti loquimur, sed tacere non possumus. Ne in eo quod diu tacuimus, spes quæ multos decipit, decipiat forte nos. Sumus nos ad quos fines sæculorum devenerunt, cum non tam in ramis, sed & in radicibus videatur caritas refrigescere. Non enim solum gens contra gentem insurgit, nec regnum regno minatur, non pestis & fames tantummodo corda viventium præmisso terrore conturbant. Sed ipsa caritas, qua cœlum & terra regitur, non tam in rivulis, sed videtur in fonte turbari, ac Romanum imperium, ad fidei christianæ defensionem divinis provisionibus deputatum, non a quibuslibet infimis, sed ab ipsis quos honorarat, & sibi proposuit, patribus graviter infestatur. Si enim contra nos homo inimicus consurgeret, si persecutor ecclesiæ, si hostis fidei subjectos imperio nostro populos in odium nostrum concitaret; apprehenderemus arma defensionis & gladium, cujus est nobis a Domino pro tuitione fidei & ecclesiasticæ libertatis attributa potestas, & totis inciperemus viribus prælia Domini præliari. Sed cum universalis ille pater, Christi vicarius, & B. Petri successor, in quo loco vivimus præter fiduciam spei nostræ, contra personam nostram indigne & acute moveatur, & ad conflandum in nos odium totus videatur intendere, quis non conturbetur & stupescat adversus innocentiam nostram tam gravia bella parari, quibus nonnisi urgens necessitas nos invitos cogeret obviare, cum B. Petro, velut cui ligandi atque solvendi concessit in terris Dominus potestatem, ob conferentis reverentiam, credimus humiliter deferendum? Audiat igitur & intelligat orbis terræ, quod provocati trahimur scripturis & nuntiis dudum nostræ matris ecclesiæ filium novercantis, quos contra nos ubilibet terrarum, sicut accepimus destinavit. Audistis sane quod imperatrix CONSTANTIA divæ memoriæ mater nostra, de nobis utique filio quem diligebat laudabilem curam gerens, in extrema voluntate meipsum in sinu matris ecclesiæ provida dispositione dimisit, ut matre non materno subsidio privaremur, sed amissa matris solatia noviter subscripta cura salubrior tanto firmius compensaret, quanto per spiritualem & temporalem ejus potentiam pupilli posset indemnitatibus provideri. De cujus tutela licet sedes apostolica sollicitudinem habere laudabilem debuisset, non tamen pupillo defuit per periculum; sed de regno suo non modicum detrimentum. Et ne videamur diffusius convicia jam dicta retractare, omnino potuit invasoribus in regnum nostrum, & sicut navis in tempestate sine remige, sic absque gubernatoris regimine pupillaris hereditas indefensa in partes divisa fuit, ab iniquorum morsibus quasi penitus dissipata. Demum viro nobili, consanguineo, licet inimicissimo domus nostræ, OTTONE de Saxonia indebito favore sedis apostolicæ, oppressa pupilli justitia, qualitercumque ad imperiale fastigium sublimato, dum credebatur pupilli status vacillantis per ipsius potentiam præcidendus totaliter, quia aliter homo videt, aliter Deus; divina miseratio humanam reprobans intentionem, cum multa pietate permisit, ut dictus consanguineus, licet, ut diximus, inimicus, per superbiam cuncta disponens, non solum contra nos inimicum suum commissum ecclesiæ, sed in ipsum tutorem nostrum, per quem coronatus fuerat, nequiter conspiravit, & majori parte regni nostri jam per eum desolati per conceptam malitiam occupata, ipsam sedem apostolicam, quæ ipsum promoverat, multis persecutionum generibus vehementer oppressit: ita ut, quod tunc verius quam nunc, ab existentibus in navicula Petri nautis tempestatibus agitata clamari poterat: *Domine, salva nos perimus*, cum non inveniretur alius, qui oblatam imperii dignitatem contra nos & nostram justitiam vellet assumere, & periclitanti naviculæ de portus solatio provideret, vocantibus nos principibus ex quorum electione nobis corona debebatur. Tunc dormiens in puppi Dominus discipulorum clamoribus excitatus, per nos dejectum, quem mirabiliter præter humanam conscientiam conservaverat, dejiciendo superbum & humilem exaltando, quasi ventis præcepit, & naviculam non solum liberavit a fluctibus, sed in tutiori & altiori specula mirabilius collocavit. Novit enim Altissimus quod præter humanum sensum & subsidium in Theutoniam veniendo, multimodis periculis personam exposuimus nostram, & divino necnon & principum imperii subsidio mediante, per ministerium nostrum sic superbum potentia divina dejecit, ut prius status reformaretur ecclesiæ, quam quieti nostræ, sublatis penitus periculis, provideret.

Nos autem quid retribuerimus Domino pro A tot beneficiis quæ retribuit ipse nobis? devoto animo metientes, quam cito imperii diadema recepimus Aquisgrani, licet non sic æqua foret retributio ad factorem, personam & posse nostrum, non in sacrificium, sed in holocaustum humiliter obtulimus Domino, pio & sincero animo crucis signaculo humeros nostros decorantes, & ad recuperationem terræ sanctæ votivis & debitis studiis efficaciter intendere deberemus sacro de principibus & magna multitudine nobilium exemplo promissis & largitionibus ad crucis sumtionem B induximus, quorum nonnulli nostris adjuti subsidiis, ad subsidium terræ sanctæ tunc temporis processerunt Sic enim ex ferventibus votis & solius divini zelo servitii negotium ipsum ferventer assumsimus, quod ut maturius teneremus, cum ceteris cruce signatis personaliter transituri, cum instantia magna postulavimus, tam nobis quam omnibus aliis, certum sub censura ecclesiastica præfigi terminum vehiendi, quod libentissime fecissemus, nisi principes & evidens necessitas, quia nondum fuerat plene imperii pacata turbatio, nostra desideria præpedissent, licet tenui occasione moræ C inde bona nostra in malum vocetur intentio, unde laudem meruit & favorem. Demum ad vocationem apostolicæ sedis, rebus imperii tranquille pacatis, venimus, & solemniter diadema suscepimus. Ut vero multis extitisset apostolicæ sedis vocatio, quæ de majoribus & melioribus Italiæ provinciis florentibus divitiis & strenuitate nostrorum a vobis extitit astricta; post susceptionem vero imperialis coronæ per manus reverendi patris domini Gregorii, nunc apostolici, tunc episcopi Ostiensis, iterum crucis signaculum reverenter accepimus, vota votis & desideria desideriis aggregantes. Ingressi D demum prosperis auspiciis regnum nostrum, quod pro diutinis guerris bonis suis & opibus erat exhaustum, in munitissimas arces & inexpugnabiles munitiones invenimus tam a Christianis quam a Sarracenis rebellibus nostris detineri, & cum oportuerit eas quasi denuo per bellicam potentiam nostræ subjicere ditioni, nihilominus tamen inter ipsos labores, & nondum pacatæ turbationis tempora, subventioni non defuimus terræ sanctæ, præmittentes dilectos principes nostros ducem Bavariæ & episcopum quondam Pictavensem, ac plures alios in E auxilium, Damietæ. Nuntios vero nuntiis frequenter, & litteras litteris sæpius inculcavimus, rogantes & monentes totum exercitum Christianorum & navalem classem nostram ut exfortium expectantes, nequaquam seipsos a Damieta moverent, pro certo nostram præsentiam se cominus habituros; sed nostris precibus & monitis prætermissis, absque consilio virorum nobilium & prudentium, non expectato laudabili nostræ classis præsidio, incaute ductus populus incidit in lacum improvisum, cujus inopinati casus incerti Ansellinum de Visiniis, tunc temporis marescallum, ... cum subsidio militum & victualium subventione transmisimus e vestigio comitem Henricum fidelem nostrum cum XL. galeis pro ipsius terræ succursu laudabiliter & magnifice dirigentes, qui salubriter applicans Damietam, & exercitu non invento, quia recepit in mandatis, ut legato sedis apostolicæ qui exercitui præerat, usque ad felicem adventum nostrum intenderet & pareret, deorsum per flumen cum galeis ad exercitum properabat, ubi decurrentibus eis nuntiis legati, magistris videlicet domus militiæ templi & domus S. Mariæ Theutonicorum ad comitem de *Percy*, & ex parte legati præcipientibus ut rediret, rediit cum eisdem, qui ad hoc venerant pro liberalitate captivorum, Soldano redderent civitatem, quæ in hunc modum amissa extitit. Non ex interdicto quod inventionibus nobis astruitur, de inhibitione concambii Damietæ per litteras nostras fuisse transmissum, quia non est verisimile, ut qui ad liberandam terram sanctam expensis innumeris & immensa sollicitudine laboravimus, interdictum concambii per quod optatus finis nostræ sollicitudini & laboribus advenisset, ei fieri mandaremus. Nos autem acceptis tam infelicibus de amissione Damietæ rumoribus, ut tam enormi damno possemus competentibus remediis obviare, præmissis ad sedem apostolicam nuntiis ad colloquium apud Verulas cum felicis recordationis reverendo patre papa Honorio, pro disponendo & reformando passagio, maturavimus convenire, ubi de curia Veronæ dispositio, quæ casu fortuito excidit, impedita. Post elapsum temporis spatium, cum eodem apostolico apud Ferentiam, negotio exigente, convenimus, & ad exhortationem & apostolica monita, pro his quæ causæ meritum requirebat, nostram inclinavimus majestatem, etiam ut Jerosolymitani regni hereditariam dominam duxerimus feliciter in uxorem, ac statuto ibidem termino transeundi, dum piæ recordationis C. Portuensis episcopus in Theutoniam & alii prædicatores per regna diversa monitis apostolicis & statutis, donec rex Jo. & magister domus Theutonicorum, nostris oblatis promissionibus, vel paucos, vel infimos, vel ut omnes recenti casu Damietæ tam enormiter consternatos ad susceptionem crucis inducere potuissent, ne pro hujus defectu contingeret negotium impediri, nihil de contingentibus omittentes, convenimus apud S. Germanum cum venerabilibus viris P. Albanensi episcopo & piæ memoriæ G. tituli S. Martini presbytero cardinali, & ut animarentur omnes, nostris largitio-

nibus & promissis, termino passagii usque ad biennium prolongato, personaliter transire promisimus, & ducere mille milites ad stipendia nostra tenendos ad biennium in servitium terræ sanctæ mittere ante terminum prætaxatum. Post quos videlicet terminos, c. millia unciarum ad partes ultramarinas statutis assignandis personis, centum insuper Chelandras (a) habere, ac quinquaginta galeas pro duobus millibus equitum certis terminis passagium exhibere solemniter constitutis, misimus, magistrum domus theutonicorum pro militibus solidandis, sed in optione sua potentes viros eligere strenuos, & pro meritis personarum ad suam prudentiam stipendia polliceri, & ceteris insuper passagium transituris cum nobili viro & principe ac consanguineo nostro Lantgravio Thuringiæ ac marchione Misnensi gratiam fecimus, ut crucem assumeret & veniret, quin eamdem monarchiam etiam jure imperii simili modo tenere possemus, valentem ultra xx. millia marcharum, eligentes potius utilitati nostræ deesse, quam servitio Jesu-Christi, cum exemplo illius Lantgravius de Hesse, dux Thuburch, & aliorum principum, quos ad su mendam crucem largitionibus & promissionibus induximus, infinita se multitudo signavit, septingentis militibus ad nostra stipendia solidatis, magistros etiam & pro fabricandis Chelandris per diversas regni nostri partes statuimus, de quibus 800. per aeris intemperiem tum morte, tum infirmitate impediti fuerunt, ita ut omnes non potuerunt percompleri, licet major pars fuerit fabricata. Tandem instante passagio, navigia, Chelandras, & L. galeas ad loca passagii non a nobis, sed ab antiquis temporibus ordinata, Brundusium videlicet, ubi passagium fieri semper competentius consuevit, duci fecimus & parari. Nos personaliter in occursum claræ memoriæ Lantgravii Thuringiæ & aliorum venientium principum conferentes, quibus accedentibus, dum ad passagium retardaremur gravi ægritudine sumus a Domino in itinere visitati, quæ sic nos vehementer invasit, ut moram nobis medici suaderent; sed ne pro absentia nostra contingeret passagium impediri, medicorum persuasione contemta, in æstivi calore temporis non omisimus versus Brundusium equitare, ubi naves & Chelandras pro principibus & aliis peregrinis, necnon pro septingentis nostris supradictis militibus, sicut expediebat, singulis pro qualitate rerum & numero personarum jussimus assignari, qui per octo dies aquis & aliis necessariis onerarunt, aura prospera salubriter navigantes, adeo tempus erat, Domino

(a) Quid sit Chelandra explicat Ditmarus lib. 3. his verbis, *navis miræ longitudinis & claritatis, & utroque latere duos tenens remorum ordines ac 150. nautas.* Hugutio vocat *navem velocem.*

A concedente, paratum. Quæ navigia in quibus camera nostra & familia post octavum diem prima motionis navium recepta fuerunt, quod xl. dies transfretarent. Copiam vero navium tantum habuimus, quod pro defectu peregrinorum multa in portu navigia remanserunt. De corruptela vero aeris, quæ nocuit peregrinis, postquam divina providentia, quæ prævideri non potest ab homine, diversas mundi partes & regni nostri specialiter occulto judicio flagellavit, nulli magis quam nobis molestum B extitit & damnosum. Nam in propria persona sensimus, de quo aliis condolemus. Postmodum resumta convalescentia galeas ingressi fuimus, nos & dilectus consanguineus noster Lantgravius vestigia præcedentium sequuturi, ubi tam subita invasit utrimque turbatio, quod & nos in graviorem recidimus recidivam. Et idem Lantgravius post accessum nostrum apud Hydruntum, de medio, proh dolor! est sublatus, in cujus decessu gravius animo consternati, pati cœpimus vehementer tam principes quam C illustres plures orientalium partium, qui præsentes nobiscum aderant, super nostro transfretationis proposito consulentes: qui viso & inspecto statu personæ nostræ, & quibuslibet circumstantiis indagatis, consulendum de transitu non viderunt. Quia igitur sanctius non erat perdere nosmetipsos, cum a nobis vita salusque multorum pendeat populorum, dilata est personæ nostræ transfretatio, pro convalescentia resumenda, sed dante Domino non ablata: quia fervor tanti propositi, donec spes est in corpore, per desiderium aliquo modo non valebit extingui, commisimus dilecto prin-D cipi & consanguineo nostro duci de *Lambourg* interim usque ad felicem transitum nostrum, curam totius exercitus Christiani, & quinquaginta galeas, quæ pro transfretatione erant armatæ in portu, assignari præcepimus venerabili patriarchæ Jerosolymitano, magistro domus Theutonicorum, & aliis magnatibus navigantibus opportunum in mari portum transfretare, cumque singula prodit... transmarinis, de quibus vero non ibi... viginti pro eorum itinere recipere voluerunt. Nos autem ad succursum eorum quos præmisimus, & ad terræ sanctæ subsidium intendentes, competen-E tiorem in nacellis & chelandris aliis fieri fecimus apparatum, proponentes in æstate futura circa medietatem futuri mensis Maij, quando tempus est opportunius, & magis offert se mare navigantibus opportunum, in majori potentia transfretare. Cumque singula per duos de judicibus magnæ curiæ nostræ, & nostros nuntios & fideles in conspectu apostolico jussimus proponenda, dum speravimus a patre patrum paternæ consolationis antidotum, compassionis benignæ solatium, & remedium consequi salutare, domnus

dominus apostolicus eosdem nuntios nostros recipere noluit, nec audire: quin potius ad postulationem eorumdem nuntiorum nostrorum creditores & judices non concedens, infirmitatis nostræ casu inevitabili nec inspecto, solutione non considerata pecuniæ prætaxatæ, nec militibus ad nostra stipendia jam missis annis præteritis, quod non absque cordis anxietate proferimus, denuntiavit in nos pro eisdem tribus capitulis, in quibus cum defectus non sit, defectum, quia sic placet: allegat, videlicet quod personaliter non transfretaremus, quod non miserimus centum millia unciarum, quod dixerimus mille milites tenendos ad biennium ad stipendia nostra pro subsidio terræ sanctæ. Qui cum ad deliberandum super hoc provinciale concilium quorumdam prælatorum Italiæ convocasset, solemnes nuntios ad sedem apostolicam replicavimus, videlicet Reginensem & Barensem archiepiscopos, ducem Spoleti & comitem Henricum, familiares & fideles nostros & procuratores nostros in eadem causa statutos a nobis, ad proponendum in præsentia omnium, qualiter personæ nostræ ad transfretationem infirmitas, quæ in promtu est, & certa adhuc manent vestigia, præpedivit; etiam quod impræsentiarum ultra milites nostros, in transmarinis partibus ad stipendia nostra pro Dei servitio teneamus, videlicet septingentos milites Transalpinos per manus magistri domus Theutonicorum ad nostra stipendia solidatos; 250. milites regni nostri, quos anno prædicto de pecunia ecclesiæ quietatos, sequenti anno ad solidos nostros ibi fecimus detineri; quod inter familiam nostram & alios regni milites, qui ad expensas nostras transacto passagio transierunt, fuerunt ultra centum, & insuper quadraginta milites nobis a Lombardia, ecclesia mediante, promissos, extra quam ex promissione tenebamur, deputavimus pro eodem servitio transmittendos. .... dubium & more ipsorum postquam accelerari debuerat, concessisset, quin etiam de centum millibus unciarum satisfecimus, mittentes primo in tribus terminis sexaginta millia unciarum, in quarto vero termino magister domus Theutonicorum, qui est unus de statutis ad ipsam pecuniam reservandam, petiit assignari sibi necessaria nostra Brundusii pro quarta solutione viginti millia unciarum & ipsa recepit, & uncias habuit pro solutis, siquidem domnus apostolicus in præsentia fratrum & omnium prælatorum, præsentibus quoque nuntiis nostris, sicut per eos recepimus, in vigilia B. Martini extitit recordatum, quod dictus magister pro nobis solutionem habuit. Residua vero viginti millia unciarum, quæ tenebamur in transfretatione nostra deferre, cum camera nostra, promisimus, & parati erant iidem nuntii nostri & procuratores facere plenam fidem; qui cum priusquam consulerentur, audiri debuerint, ordine postposito, in quo nostrum fuit gravatum propositum, vix admissi; quia primo consultatis sermotim per se singulis prælatorum, & communi consilio perschedulas assignato, præmonitis, ut dicitur, universis, ne a deliberatione, qualiter est præhabita, dissentirent, eisdem nuntiis & procuratoribus nostris audientiam præstitit, non deliberans postmodum cum prælatis; & nuntios nostros ulterius non admittens, justis excusationibus & causis rationabilibus non receptis, & clausis eisdem procuratoribus & nuntiis nostris ostiis justitiæ, quæ apud sedem apostolicam pro omnibus in omni debetur denuntiatione, prout voluit replicavit. Præter hæc Rheatini qui sunt fideles ecclesiæ, quos de nostra fuit munificentia consequutus, tam cito quod eis innotuit apud Brundusium nos instituisse galeas, instigantibus illis; qui, si beneficiorum imperii reminiscerentur, prohibuisse debuerant; absque quorum nullatenus attentassent fines regni nostri, armata manu hostiliter invaserunt fideles nostros, quos quondam rebelles Mamertius obsidebat, confundere satagentes: sed dextera Domini faciente devicti & effugati a nostris fidelibus, in laqueum inciderunt quem tendebant, quæ omnia supradicta cupimus ad universalem notitiam pervenisse, in veritate publica talem fuisse rei seriem & processum, & nos penitus inculpabiles coram cœlo & omnibus terrarum, ineffabiliter protestantes, ut universi & singuli seriatim plenius cognoscatis manifestam injuriam & gravamen, quæ pro tot prædictis obsequiis & exemplis ab illis perferre conquerimur, a quibus nos & universalis optata orbis pro Crucifixi negotio suffragia sperabamus. Nos igitur quantumcumque intentio lacessentis ecclesiæ excandeat, quia puram habentes conscientiam, de judiciis Dei confidimus, potius quam timemus juste maledicentibus, scriptura clamante benedicta maledictionibus nostris; ab incœpto Christi servitio nullatenus desistemus, quod non ore tantum, sed & opere sinceris affatibus & imperiali conanime ad finem gratum, ipso auctore, qui principium est & finis perducere peroptamus, nisi gravior, quod absit, suborta dissentio nos invitos & coactos a tam sancto itinere revocaret. Sperantes enim quod propensiori bono & majori subsidio terræ sanctæ divinitus intermissa sua visitatione distulit, quod principes & alii providi viri dudum consultati jam viderint, quod in manu virorum tam modica quæ transivit, si nos transisse contigeret treugæ infringi non possent, nos ad perpetuam imperii & totius Christiani nominis injuriam præstolari nolumus subsidium aliorum, qui nomen & vires præ ceteris prin-

cipibus obtinemus, & cujus fama est barbaris ad terrorem. Rogamus igitur universitatem vestram, monemus attentius & hortamur, quatenus ad subscriptum Christi negotium generale non tepeat, sed quo major necessitas imminet, ferventius exardescat, & tam cruce signati quam ceteri qui zelo moventur transfretandi, vos interim præparetis venturos tempore competenti, ut medietate primo venturi mensis Maij cum manu potenti & brachio excelso feliciter transeamus, ceteris omnibus etiam indubitanter scientibus, quod in passagio & in aliis providebimus liberaliter transituris. Præterea quia circa medietatem proxime venturæ quadragesimæ disposuimus ante felicem transitum nostrum, cum populis principibusque aliis imperii, & cum omnibus habere colloquium in Ravennam, ut ad removendum de cordibus nostrorum fidelium omnem perturbationem pariter & rancorem, optatam pacem in Italia reformemus, nostram ad omnes gratiam effusuri, quibuscum de generali pace universitatem vestram monemus obnixius & hortamur, quatenus loco & termino præstitutis per honorabiles nuntios vestros in eodem colloquio interesse nobis curetis, ad tam laudabile negotium peragendum efficaciter effusuri, ut ab inde cum generali & universali gratia licentia præstita, & amico vale recepto, ad Christi servitium transeamus. Confidimus enim in Auctore salutis, quod summus pontifex devotionis nostræ non immemor, terræ sanctæ necessitatis non oblitus, devotum filium non permittet a solita devotione ac dilectione matris ecclesiæ diutius amoveri, cum eum sincere diliximus, priusquam ad altioris loci speculam vocaretur. Datum Capuæ.

EPISTOLA LXXX.
Odoni, cardinali.

FRIDERICUS magistro ODONI, cardinali.

Si rupti fœderis & violati polliciti quandoque arguimur, nulla nos detractionis lingua redarguat, nulla nos illati convitii noxa respergat. Tacti namque dolore cordis intrinsecus, de irrogata nobis & nostris invidia conquerimur. Nos nullam injuriam aliis irrogamus, quod contra commissum potius revocamus ad animum, ne dissimulatione tollatur injuria, quæ communicet infamiam, quæ præter convitii crimen afficiamur obnoxii, derogare videamur. Disposueramus huc usque tot & tantas offensas, talem subtractionem Viterbii, qualem noscis, virtuosa verecundia Cæsarem cohibente, silere, justissimos causa vestri motus arcto claustro cordis taciturnitatis nodo perstringere, & clave pudoris interius reserare querelas; quin potius nitebamur ut offensores nostros ineffabilibus gratiis, & inæstimabili precum exauditione multoties placaremus, expectantes quotidie pro tanta devotione nostra, pro tot beneficiis grata nobis vicissitudine responderi; sed ut, amice carissime, vobis ad minus in aure loquamur, anxia cogitatione veremur, nedum immerita semper accipimus, desperare de meritis compellamur, nobis omnibus factæ promissionis auctoribus exstipulatis solemniter obligatis de perfecta salute & indemnitate nostrorum, quos in castro Viterbii pro fide nostra pugnantes religiosa transgressio tenebat inclusos, saltem conqueri cogimur, non ob illud præcipue quod res raptas ex fœdere repetamus ad præsens. Non quia nostrorum stragem & vulnera novo sanari miraculo postulemus; sed ut nobis tanta novorum varietate perplexis, tot offensarum enormitate turbatis, incorrupta sinceritas vestra respondeat, quem rerum exitum, quem expectationum nostrarum finem sperare possumus, si fides hominum sic ex toto negligitur, si pudor abjicitur, si conscientia non servatur, si demum paternis honoribus non defertur. Quæ jam inter homines vincula quærimus, cum quibus nos de sedatione tanti dissidii, de totius orbis fere ruina tractabimus, postquam legati sancti, quin etiam cardinalis promissio, quod est nomen venerabile populis, temere violatus. Cum non semper præsentialiter Cæsar cum apostolico conferat, non semper colloquentem sibi summum pontificem habeat magnificus imperator, certe veremur, quod nec ista fastidia dignitatum inter tot mala sufficerent, sed jam oratione sanctorum de cœlestis consistorii sedibus oportuit apostolos & angelos evocari. Affectionem itaque vestram quam habemus in Dei veritate præcipuam ægre ferre non volumus, si causæ nostræ justitiam nos in notitiam publicam oportebit, rebus ut nunc sunt se habentibus, summa necessitate cogente proferre, personæ tamen vestræ transgressionem aut culpam, sicut apud nos, sic etiam apud omnes in omnibus excusatam offerre disponimus, quamquam ipsius causæ discrimen & evidentis enormitatem offensæ nullis verborum coloribus, si loquamur, obtenebrare possumus.

Locus obscurus.

EPISTOLA LXXXI.
Castellano pontis Tremuli.

Totis contendat viribus ut villam ... quæ ab eo defecerat recuperet.

IMperator Castellano pontis Tremuli. *Ex ms. Colbertino.*

Dum ex zelo fidei & puræ devotionis ardore, quam ad nos & imperium semper

habuisse te novimus, de tua industria & legalitate confisi, custodiam.... villæ tibi specialiter recolimus commisisse, ut sicut eras inter alios in fide nostra præcipuus, sic esses in ejusdem loci custodia specialis. Cum ergo villa ipsa, sicut nuper accepimus, a fide nostri culminis deviavit, tanto te propensius expedit circa ipsius recuperationem modos exquirere, quanto confidentius de ipsius retentione studio tuæ circumspectionis inhæsimus, quantoque per hoc nostra & tua quin potius utilitas procuratur. Quocirca dilectionem tuam requirimus & hortamur attente, mandantes quatenus sicut umquam honorem nostrum diligis, & a nobis amplas præmiorum retributiones expectas, modos & vias quos eidem negotio convenire cognoveris, operosus excogites, ingenium acuas, & omni solertia qua poteris elabores, qualiter locus ipse ad fidei nostræ cultum reducatur. Nos enim promissiones, pactiones & conventiones, quas ad honores nostros propterea duxeris faciendas, ratas habebimus, & faciemus inviolabiliter observari. Temporis etiam * humilitate captata, nos in manu forti & copia thesaurorum sic ad ultimum exterminium nostrorum rebellium, & statum pacificum fidelium procurandum partes Italiæ magnifice repetemus, quod rebellium ipsorum temeritas, qui de nostra forsitan absentia gloriantur, divina nobis assistente potentia, quæ tueri consuevit imperium, in adventu nostri culminis evanescet.

f. * opportunitate.

EPISTOLA LXXXII.
Ad comitem.

Quantumvis ipsius exoptet frui præsentia, non posse tamen prius revocari, quam victoriis suis Provincia reformetur.

Ex ms. Colbertino.

FRIDERICUS comiti.

Lectis gratanter litteris tuis, & diligenter auditis singulis, quæ nuntius & socius tuus proposuit coram nobis, firmiter te tenere volumus, quod præsentiam tuam quam fructuosam nobis clara semper demonstratione probavimus, libenter lateri nostro proximam videremus, ut nos tuis, quæ grata sunt nobis ubilibet, præsentibus uteremur obsequiis; & tu nostris, quos familiares tibi quantumvis absenti promittimus, placidis aspectibus lætareris, vel ut qui sollicitudinibus variis & laboribus bellicis fatigatus, nostram videre præsentiam reputares ad otium, & lætam aspicere faciem adscriberes ad quietem. Sed negotiorum natura, quæ laudabile habuit te in partibus ipsis actore principium, nostris tantisper & tuis desideriis repugnante, voluntati quodam modo nostræ vim facimus, & donec in meliorem statum reformata Provincia gloriosius inde sequatur exitus, unde votivus suscipitur continua successione processus, te de partibus ipsis ad præsens non vidimus revocandum. Nollemus etenim ut de laboribus & sudore tuis prompta dudum devotione dispersis, aliena meteretur falce victoria, & assumeret alius, te in campo Martio strenue currente, triumphum. Sed cum plena se nobis & proxima præbeat de regionis ipsius reformatione fiducia, te cum plenitudine gloriæ de rebellibus nostris assumta, libenter ad nostram præsentiam revocare curabimus, & hilariter ad nostræ quietis participium admittemus.

EPISTOLA LXXXIII.
Justitiario Aprutii.

Ut R. fiat a Vasallis suis subventio.

Ex ms. Colbertino.

FRIDERICUS imperator Justitiario Aprutii.

Olim ad supplicationem Ray. Trog. fidelis nostri Petro de Sico tunc Justitiario ipsarum partium præcessori tuo per litteras nostras injunximus, ut quia R. pater ejus, quem in ejusdem filii sui commoda naturalis affectio seu paterna caritas merito invitat, ut debet, sibi dudum in receptione angeli militaris, quam ejus debuerat prævenire subventio, lentus aut rigidus in aliquo non providit; idem Justitiarius a Vasallis præfati R. juxta regni nostri consuetudinem supplicanti præfato subventionem fieri faceret congruentem. Cumque sicut eo nuper referente comperimus, dictum mandatum nostrum effectu debito caruisset, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus juxta tenorem nostrarum litterarum, quas super hoc eidem P. direximus, prædictum mandatum nostrum celeriter & efficaciter exsequaris.

EPISTOLA LXXXIV.
Stipendiariis.

Proposita ipsis mercede hortatur patienter ut tolerent stipendiorum defectum.

Ex ms. Colbertino.

FRIDERICUS Stipendiariis suis.

Etsi stipendiorum defectus, quem pati vos hactenus in servitiis nostris oportuit, gravis vobis extiterit & infestus: gravitatem ejus, si diligenter advertitis, causa duplex alleviat. Prima quidem, quod nobis & familiæ nostræ necessariorum suffragiis hactenus more solito non porrectis, dum reddit malitia temporis dominum subditis super hoc quodammodo non impari necessitate consimilem, passi-

biliorem nobis efficere debuit egestatem. A Secunda, quod dum laborum & necessitatum vestrarum instantia, de qua vobis Deo teste, compatimur, debita consideratione pensatur, ad vestrum cujuslibet commoda nostræ liberalitatis dexteram hujusmodi gratitudo servitii, quasi per debitum obligabit. Æquanimiter igitur defectus præteritos, & si quem vobis inantea forsitan imminere contingeret, sustinere sub certa munerum retributione vos volumus, ut cum negotiis nostris istarum partium, quæ habemus præ manibus, celebriter & salubriter ordinatis, ad partes ipsas redire feliciter & infallibiliter B disponamus, sic vestris necessitatibus tam de stipendiis, quam de aliis beneficiis provideri magnifice faciemus, quod vos in nostris fideliter perstitisse servitiis necessario delectabit. Interim tamen ut vestris necessitatibus succurratur, per ... quem in regnum propterea misimus, in stipendiis vobis pro retroacto tempore præcipimus provideri.

EPISTOA LXXXV.
Richero de...

Consolatur eum de L. episcopi Theanensis fratris ejus morte.

Ex mf. Colbertino.

FRIDERICUS Richero de...

Audito nuper, quod mordentis omnia mortis impietas L. venerabilem episcopum fratrem tuum fidelem nostrum, tibi nunc ad personam nostram redire parato, non sine plurium detrimento subtraxit, passionibus tuis affectuose compatiendo doluimus, & si ope vel opibus reparari defunctum vel alia compassione redimi natura permitteret, D nostra propterea libenter aperuissemus æraria, & alia quælibet opportuna subsidia misissemus. Graviter enim nostri cordis intrinseca casus ipse turbavit, dum & te proinde fraternis affectibus amaricari conspicimus, & ejus obsequia grata nobis sic subito perdidisse pensamus. Sed quia quod semel subripuit mors debitrix amara non reddit, dolori tuo, quem multi tecum libentissime partirentur, consolationis unguenta porrigimus, & gratiæ nostræ remedia propinamus: devotioni tuæ mandantes, E quatenus verborum nostrorum temperamento lenitus, & multorum in consimilibus exemplo commonitus, qui exempla bonorum operum aliis dare debes, statim abstergas lacrymas, refrenes suspiria, & amore constantis viri dolori tuo limitem, nobis proinde placiturus imponas.

EPISTOLA LXXXVI.

Doloris & consolationis ad amicum de morte filii sui.

Ex mf. Colbertino, sub finem lib. 4. epist. Petri de Vineis.

AUdivimus condolentes quod amicus noster filius vester & juvenis claræ indolis, moribus, scientia diligendus, proh dolor! naturæ debitum solvit. Sed ô dura & dira nati conditio & obliqui ordinis corruptela! quem sperabat pater post se dimittere successorem, cui quidquid poterat in renovatione domorum, in ampliandis prædiis & rebus opulentioribus, de patris officio præparabat, vidit ordine mutato mortuum, & quod præstolabatur ab eo, præbuit, heu! genito lugubre sepulturæ. Ha, ha, Deus omnipotens, ut quid in rebus humanis tantam patris ad filium emanare gratiam naturæ ministerio voluisti, quod æmula patrum præmatura privatio filiorum inexorabilis mortis gladio paternam animam pertransiret; Aut ad succedendum patribus erga filios ordine recto fata præcederent, aut rerum conditio patri filium non dedisset, ut filialis amoris nescius tantam in decessu filii doloris vehementiam non sentiret. Nam tolerabilius videretur non habuisse filium, quam habitum amisisse: excessus tamen primi parentis, meruit ut successiva posteritas tam sinistris eventibus angeretur, & ex transgressu illius, totius generis humani successio defectus naturæ haberi patiatur, & ad ejus solutionem debiti nulla differentia sit ætatis. Hoc magis est in juvene decedente deflendum, quod non superest in ejus memoria filius, qui dolorem avi utcumque leniret, & patris imaginem præsentaret, ut hæc vobis anxietatem renovent & ab oculis nostris lacrymas non abstergant. Verumtamen si prudentiam ejus & probitatem quam sibi natura contulerat meditemur, sic ad perfectum virum in ætate delicata profecerat, ut maturum semen moribus & scientia præsentabat in juvene, ac ejus anima sic erat placida coram Deo, ut eum ad se maturius vocare decreverat.

EPISTOLA LXXXVII.
Bajulis, judicibus &c. Panormi.

De nece C. regni Siciliæ secretarii.

Ex mf. Colbertino.

CONRADUS &c. bajulis, judicibus & universis hominibus Panormi.

Inter alia devotionis insignia, quibus erga progenitores nostros & nos probabiliter hactenus claruistis, illud specialiter nostris adhæsit affectibus, & satis est suaviter memorialibus nostris impressum, quod sicut veridica nobis relatione comperimus, excres-

cente fervore fidei, quam in vobis mater A ipsa fundavit antiquitas & grata novitas solidavit, ne de morte magistri C. secretarii nostri Siciliæ honoris nostri fastigiis rubigo remaneret inertiæ, seu vobis infamiæ nebula superesset, ad sumendam de ipsius interfectoribus ultionem, devotio vestra non minus audacter, quam unanimiter insurrexit. Ex quo sinceritatis vestræ commendamus affectum, dum in ipsius operis exhibitione complacuit; sed ex eo præcipue gratum gerimus, quod conscientiæ puræ constantiam, quam de fide vestra ex clara jam dudum parentum nostrorum legatione concepimus, firmam & inviolabilem invenimus. Nostra B sic itaque proinde gratificata majestas ad nostri favoris gratiam hilariter vos invitat, ut si unquam retroactis temporibus in prædecessoribus nostris plenitudinem benevolentiæ recolitis, apud nos pinguiorem semper in melius gratiam invenire de cetero firmiter confidatis.

EPISTOLA LXXXVIII.
Justitiariis &c.

Restituit studium universale in Salernitana civitate.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS &c. Justitiariis &c.

Sollicitudo continua curas nostras exagitat, qualiter regnum nostrum Siciliæ, naturaliter rerum vitalium ubertate fœcundum, prudentum virorum copia nostris temporibus artificialiter decoremus, ut fideles nostri regnicolæ scientiarum fructus, quos indifferenter excurrunt per aliena quærere pomeria, non coacti, paratam in regno mensam propositionis inveniant, & quos D ingeniorum votiva fertilitas, ad consilia reddit alta conspicuos, litterarum scientia faciat eruditos. Ad quod licet progenitorum nostrorum clara prioritas invitet exemplis, dum eorum temporibus sic diversarum scientiarum studia in regno floruisse comperimus, ut non solum ad incolas filios, sed ad exteros etiam extendisse probatur suavitatem odoris. Nos tamen super hoc tanto libenter sine cujusquam inductione concutimur, quanto per hoc utiliter honori nostro consulere credimus, & exaltationem omnimodam regni nostri omni qua possumus diligentia procuramus. Volentes itaque super E hoc antiquorum gratam renovare temperiem, & regni nostri fastigia tripudialibus novitatis nostræ primitiis augmentare, universale studium in civitate nostra Salerni, consulta nuper deliberatione providimus reformandum, ut civitas ipsa antiqua mater & domus studii, sicut puritate fidei & situs amœnitate præfulget vel relucet; sic renovata quasi paranympha scientiæ & singularium hospitalaria facultatum docentibus & addiscentibus se præbeat gloriosam. Ad hoc igitur tam salubre convivium magistros quoslibet & scholares hilariter invitamus, fidelitati tuæ mandantes, quatenus præsens beneplacitum nostrum per jurisdictionem tuam solemniter studeas publicare, firmam singulis fiduciam oblaturus, quod immunitates & libertates omnes, quibus olim tempore divi Augusti, tam in Neapolitano quam in Salernitano studio, uti & gaudere sunt soliti, faciemus universis & singulis illuc ire volentibus inviolabiliter observari.

EPISTOLA LXXXIX.
Communitati.

Significat se cingulo militari solemniter fuisse accinctum.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS &c. Communitati.

Geminare videmur in nobis augmenta congaudii, si festivos nostræ felicitatis ad nostrorum fidelium corda transferimus, & in aures vestras præcipue, quas attentas ex C fidei puritate confidimus, lætitiæ nostræ tripudia derivamus. Illo nihilominus affectibus nostris inhærente proposito, quod hæc & alia quælibet delectaret nos potius vobiscum præsentes festa peragere, quam interpretis scripturæ mysteriis nuntiare: ut & nos vestra vicinitas diutius affectata reficeret, & vos nostræ provisionis indubitata placiditas refoveret. Sed pro firmo tenentes, quod in vobis velut in populo honorificato tanta sit radicata devotio, ut apud celebres nostræ serenitatis eventus localis intercapedo non minuat, nec labentis protractio temporis intercidat, ad notitiam vestram producimus, quod licet ex generositate, qua nos a primis componentibus natura decoravit, & ex dignitatis officio, qua regnorum nos solio gratia divina præfecit, nobis militaris auspicia non deessent: quia tamen militiæ cingulum quod reverenda sancivit antiquitas, nondum serenitas nostra susceperat, die.... solemnitate tyrocinii latus nostrum elegimus decorandum. Ut ex hoc ætatis nostræ virtuosa floriditas signa majoris strenuitatis indueret, & originalis nobilitatis gratiam renovaret novæ militiæ claritudo. Quo etiam die ut honoris solemnia dignis militantium actibus ornaremus, præter celebrata magnificæ festivitatis insignia, quæ tanti boni jucunditas & personæ nostræ magnificentia requirebant, victoriosi exercitus nostri viribus stipati belligeris, in campos castra nostra produximus, ut ab inde sub felicitatis futuræ præsagio plena fidelibus pace data contra hostes nostros continuatis gressibus feliciter procedamus.

EPISTOLA XC.
Potestati, Consilio, & Communi Cremonæ.

Laudata eorum fidelitate, suos eis successus prosperos significat, Italiæque urbes esse armis muniendas monet.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS &c. Potestati, Consilio & Communi Cremonæ.

Delectat nos vobis de nostræ felicitatis eventibus nova describere, quos multæ fidei devotionisque præclaritas, sicut firmiter credimus, avidos nostræ prosperitatis efficit auditores. Dum enim gratitudines servitiorum innumeras, quæ claræ memoriæ genitori nostro devote præstantes, constanter in filium transtulistis, diligenter advertimus, dum voluntatem vestram, quam mater & alumna fidelitas semper hactenus servavit, illæsam memori meditatione pensamus, libenter vobiscum familiaria status nostri verba conferimus, cum quibus libenter etiam prosperitatis nostræ successus præsentialiter partiremur. Noveritis etiam quod divina favente clementia, quæ nostros semper dirigit ad vota successus, sospitatis corporeæ votivo beneficio fruimur, & conculcatis undique rebellionis obstaculis, quæ dudum incognito nostræ potentiæ brachio, palpitare quodammodo videbantur, in regno nostro Siciliæ potenter & magnifice triumphamus. Quamquam igitur opus armis esse de cetero magnificentia nostra non credat, dum fidelibus nostris Christicolis omnimoda pace gaudentibus, solo verbo cuncta disponimus, & solus nutus imperat & gerit officium gladiorum; nihilominus tamen non sic vacandum otio fore censuimus, quin potentiam nostram terræ marisque viribus continue muniamus, ut per hoc & acquisita possimus in brachio præpotenti defendere, & circa partes Italiæ, de quarum negotiis diligens nos cura sollicitat, habilius intendere valeamus.

EPISTOLA XCI.
H. ducissæ Navarræ.

Consolatur eam de morte ducis.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS rex H. ducissæ Navarræ, &c.

Dum post sedatos undique turbines, quos dudum in regno nostro . . . calumniosa temporis procella commoverat, nostris nuper faveret affectibus fortunæ placiditas, & nostrorum processuum latera circuiret, subito rumor infestus & nubilus claustra nostræ jocunditatis infregit, illas nobis insipidas amaritudinis propositiones interserens, quod dux Navarræ legitimus socer noster superioris ducis imperio ad patriam quo iter est omnibus generali mortalium necessitate vocatus, humanitatis commune debitum, quod exceptio quævis allegata non prorogat, ex inevitabili lege fatalitatis exsolvit. Ex quo tanto nos pupugit doloris novus ictus acerbius, quanto per ejus absentiam, quo genitoris in nobis officium compensabat, & velut nostri pars magna consilii erga nos caritatis paternæ non impares gerebat affectus, multa nobis carnis grandia commoda resecata sentimus. Verum quia sic irreparabiliter cadere, hominis est natura non pœna, & morbus iste non est medicabilis herbis, sed illius est excelsæ dexteræ mutatio, qui caput excelsum & humile necessariis complexibus æqualitatis involvit, mutua sunt nobis & tibi exinde consolationis assumenda consilia, ut nos decedentis patris occasum superstitibus solemur in filiis, in quibus nobis affinitatis solidæ pignora remanserunt, & tu quæcumque tibi jam turbidus eventus ingesserit, in nobis reparabilia sentias detrimenta, qui tam ex carnis unione qua jungimur, quam ex dilectionis etiam vinculo quo unimur, tua & tuorum negotia non minus libenter quam propria continuis semper profectibus disponimus promovere. Propter quod dilectionem tuam inducimus & hortamur attente, quatenus non expectans, ut solaminis remedia tibi lapsitudo mœroris indulgeat, sed animum inducens viri fortis, omnem causam lugubrii dolorisque reliquias, quas forte tibi muliebris mollities reliquit ad lacrymas, verborum nostrorum lenimentis aboleas, & in generosa spe nostræ proximitatis abstergas.

EPISTOLA XCII.
Comiti, &c.

Constituit R. suum in Italia vicarium generalem.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS &c. Comiti &c.

De corrupti parentis primi convitio tantam retinet hodie læsa posteritas corruptelam, ut facta jam quasi domestica cuilibet licentia delinquendi, semper ad consensum nequitiæ prona sit humana conditio, & per vitiorum lubricum quotidie corruat in excessum: & sic homo, quem rationis participem providentia divina creavit, a suæ diffinitionis ordine quodammodo discohærens, tantæ cupiditatis errore seducitur, ut voluntate secum & ratione pugnantibus, dum inter bonum malumve disjudicat, vix etiam eligat quod discernit. Cujus effrenes motus & impetus, nisi justitiæ rigor opprimeret, & sæcularium coerceret auctoritas potestatum, suum pacis dulcedo nomen amitteret, & arbitrii communis abusio

societatis humanæ fœdera violaret. Cumque ad hoc specialiter leges & arma convenerint; nos qui ad subditorum nostrorum regimen superna dispositione vocati, hæc & illas debemus in subditis & possumus exercere, continua reddimur cordis anxietate solliciti, qualiter utrorumque permixtis officiis, & in gladio juste puniamus obnoxios, & potenter in plena justitia pacificos foveamus. Verum cum individuitate personæ simul & semel ubique personaliter nostra serenitas adesse non possit, ut noscant subditi longas regibus esse manus, viris industriis, qui majestatis nostræ præsentiam repræsentent, confidenter committimus vices nostras. Cum igitur post salubrem & quietam dispositionem regni nostri Siciliæ, jam circa negotia Italiæ suscitare velimus præcipue curas nostras, ecce de experta fide nota industria & solita circumspectione R. plene confisi, qui ex officii nostri debito jura imperii manutenere tenemur pro viribus & augere, ipsum generalem vicarium ipsarum partium de latere nostro duximus dirigendum. Concedentes eidem merum & mixtum imperium & gladii potestatem, & ut in facinorosos animadvertere valeat, ac in eos præcipue, qui stratas & itinera publica temerariis ausibus præsumserint violare. Permisimus quoque sibi & plenam contulimus facultatem, ut tam criminales quam civiles audiat & determinet quæstiones, quarum cognitio, si nos præsentes essemus, ad nostrum judicium pertineret. Decreta itaque interponat, quæ in alienatione rerum ecclesiasticarum & minorum interponi secundum justitiam postulantur. Et ut majoribus & minoribus, quibus universalia jura succurrunt, causa cognita, prout juris fuerit, restitutionis in integrum beneficium largiatur. Ad cujus etiam audientiam appellationes deferri volumus, quas a sententiis ordinariorum judicum & eorum omnium, qui per jurisdictionem ab imperio nacti sunt, infra partium prædictarum terminos contigerit interponi, nisi forte causæ qualitas, vel appellationum numerus subsidium adimat appellanti. Creandi quoque notarios, dandi tutores & curatores, & demum omnia plenarie exercendi, quæ ad merum & mixtum imperium spectare noscuntur, prædicto vicario plenam concessimus potestatem. Quocirca devotionem vestram requirimus, & hoc attente firmiter præcipiendo mandantes, quatenus in omnibus & singulis quæ ad ipsius vicarii officium spectare noscuntur, devote parere & efficaciter intendere studeatis.

EPISTOLA XCIII.

Responsiva Conradi &c. ad quamdam epistolam P. de Calabria.

Ex mss. Colbertinis.

SI casum & causam quæstionis tuæ plene discutimus, satis abreviari posset invectio, quam in nos de non scripta tibi dudum, ut asseris, novæ victoriæ jucunditate componis. Quid enim tibi materiæ querulæ deberi conspicimus, si in mensa congaudii, de cujus quasi loco novissimo reclamator excuteris, prima tibi sedulus invitator ad nuptias discumbendi sedilia collocavit? Sed cum causarum merita partium assertione pandantur, ludicris tuis votis alludimus, & corda quodam modo redolentes alacria, jocosi styli serie lucidamus Statim quidem, immo priusquam de prospera nobis deditione Neapolis rei lætus eventus pectora nostra reficeret, lætitiæ novæ primitias desideriis tuis providimus deputandas, ut quem habuerat nostra serenitas, in hujus festi tam celebris expectatione præcipuum, participem faceret felicis auspicii susceptione secundum. Exenia tibi per litteras tempestiva transmisimus, terra marique direximus nuntios, ut alterius elementi succedentis habilitas, defectum alterius supportaret, & ut vel sic potuisses effici lateri nostro finitimus, ut nobiscum corporaliter sine paranymphi commerciis exultasses, vel litterarum ipsarum bajulis permisissemus plumas adjungi volatiles, ut suæ legationis officium cujuspiam relatibus prætulissent. Sed si casualiter est forsitan morbificatus itinerans, vel aura non succedente propitia navigans præpeditus, deberes saltem in famam violenter argutor insurgere * quam de motus cursilis, quam naturaliter induit, velocitate damnare. Nec in te modificare volumus intemperantiam gratulandi, cum tuæ virtutis essentiam ad hæc majora sufficere confidamus. Propter quod magisterium in hac parte non approbes, ubi nullam, quam asseris, manus artificis causam dedit. Nec propter hoc verecundiam jactare te expedit, quam assumsisse te etiam supervacuum arbitramur. Cum enim nonnisi ex inferentis animo procedat injuria, illatam tibi propterea contumeliam frustra conqueris, quæ ex opinione nostra non prodiit, & in conjecturam audientium non pervenit. Sed si sumta de perspicacis hujus novæ tripudiis materia jocundandi plausus tuos, quos justo te credimus exinde titulo possidere, vel quorum in te titulum redimit bona fides, caute scribis ammicuisse juvenibus, placuisti.

* f. etiam vel atque.

A

EPISTOLA XCIV.
Comiti Cremonæ.

Significat proximum suum in Italiam ad comprimendos rebelles adventum.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS &c Comiti Cremonæ:

Etsi utilium exigente qualitate causarum, quibus aliter consuli commode posset non vidimus, dudum regnum nostrum Siciliæ præsentiam nostram duxerit repetendum, vobiscum semper corde remansimus. Etsi B permittente natura fieri potuisset, majorem corporis nostri partem providissemus præsentialiter remansuram. Considerantes vero quod temeritas superstitiosa rebellium, dum delitiose tantisper quieti nos deditos opinatur, improvide jam plenam vento gloriam ex absentia forsitan nostræ majestatis usurpat; pensantes etiam quod vestra & aliorum nostrorum corda fidelium, dum præsentiam nostram anhelanter esuriunt, de facili possent assumere, de tam longa spei prorogatione rancorem: Nos in partem solitæ sollicitudinis reddendos elegimus, & C suavibus regni nostri solatiis, personam nostram providimus subtrahendam, sic facti noviter in hostium detrimenta magnanimes, ut nullis quasi præteritis fatigati laboribus, nullis effusis sumtibus fastiditi, nunc videamur ad bella solito fortiores occurrere, nunc ad eroganda stipendia & præmia largienda pro meritis satis consueto fœcundius nostræ munificentiæ gremium aperire. Ecce igitur corpore sospites, corde ad revisendas partes Italiæ potenter accingimur, thesauros undique de regni fertilitate congerimus, & nostræ potentiæ brachium sic congregatis circumquaque præ- D sidiis roboramus, ut in proximo & victorioso nostræ majestatis adventu, spe diuturna fidelium respirante, conterantur medullitus corda rebellium, qui nobis absentibus forsitan inaniter gloriantur. Vos igitur, viri fortes, quos velut in fidei soliditate firmatos reddit quævis negotiorum & temporum qualitas in nostra devotione præclaros, spem firmam fiduciamque concipite, quod in supremum exterminium nostrorum rebellium, ad partes ipsas in proximo potenter & magnifice veniemus. Interim tamen sic in servitiis & fide nostra persistite, sic ad offen- E sionem hostium, sicut viros decet industrios vires & animos exercete, quod inter alios fideles nostros vos dignis extollere laudibus & specialibus prosequi præmiis merito valeamus.

EPISTOLA XCV.
Marchioni.

De rebellibus compressis.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS Marchioni.

Postquam præter spem & contra vota quamplurium ad suaves applausus regni Siciliæ, divina gratia cooperante, pervenimus, subjunxit nostris undique formam successibus nova felicia, quibus habet calamus exarare, quod placeat, & tuis referre suaviter auribus quod delectet. Quantumlibet enim ante nostræ majestatis adventum, id est dum malitia temporis longe nobis absentibus lapsiorem excessibus licentiam tribuebat, civitates & loca regni pro parte non modica rebellionis error acciduus infecisset. Visa tamen potentia nostra vicinitus, sic subito quamplures ex eis nostrarum virium fragor edomuit, & nonnullos erroris fugata caligine spontanea conversione reduximus ad fidei nostræ cultum, ita quod nihil jam processibus nostris objicitur, nihil quasi vel modicum restat a fidei nostræ conformitate difforme; sed evulsis jam plene radicibus, quæ factionis inchoatæ materiam roborabant, cuncta nobis grata proveniunt, cuncta nostris auspiciis ad vota succedunt. Ne possit tamen tuum vel aliorum nostrorum fidelium animos credulitas indirecta subrepere, quod dum deliciosa regni nostri suavitate deducimur præter curas Italicas intendamus, ad quarum plenam prosecutionem tanto libentius vocare disponimus, quanto fœcundius exinde titulus noster extollitur, & facultas nobis ad prosequenda de cetero liberior suffragatur, scire te volumus quod fiscalibus juribus regni nostri per diversas partes studiose discussis, potentia in majori quæ possumus quantitate congerimus, ut de ipsa tibi pro salubri expeditione negotiorum ipsarum partium, non minus celeriter quam naturaliter succurramus.

EPISTOLA XCVI.
Fideli suo.

Redarguit eum quod homicidium non punierit.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS &c. Fideli suo.

Te redargutionis & culpæ non vidimus nota carentem, dum contra B. & L. qui homicidium sub umbra nostri nominis commisisse dicuntur, tam lente, tam segniter audivimus processisse. Sequitur ergo ut dum maleficiorum excessus hujus justi præsidis rigore

rigore non stringitur, vitiosa jam pœnæ remissio nutritiva fit criminum, facinorosis ex hoc enormis crescat audacia, & liber quodammodo transitus violentiæ præbeatur.

EPISTOLA XCVII.
Universitati Messanæ.

Laudat eorum fidelitatem ac regiæ majestatis amorem.

Ex ms. Colbertino.

REx Universitati Messanæ.

Innatum vobis placidæ devotionis affectum, quem litterarum vestrarum series intellecta disseruit, & providi vestræ voluntatis interpretes coram nobis seriatim expresserunt, favorabiliter prosequi fidelitatis auctoritas illa nos allicit, quam generalitatis antiquitas radicavit in Siculis, & specialitatis gratifica propagavit in vobis, ac licet expedierit vestræ sinceritatis indicia litteris aut nuntia voce depromere, quam servitiorum & operum rectitudo dilucidat, & grata nostris aspectibus actualiter repræsentat, eo tamen libentius ad universitatis vestræ commoditates inducimur, quo zelo piæ devotionis accensi, mandatis nostris libenter annuitis, & nostræ serenitatis avidi de personæ nostræ successibus exquiritis recreari. Ad hæc igitur nedum vos nostrum timere dominium; sed, quod est in subditis virtus eximia, nostram vos affectuosius amare personam, probabiliter experimur. Sicque per unum ad vestra nos redditis vota propitios, & per alterum tamquam per debitum ad commoda vestra benivolos invocatis. Ecce igitur consona status nostri petitionibus vestris nova describimus, quod faciente dextera Regis regum corporali gaudemus beneficio sospitatis, & corporis nostri membra dudum in Italiæ partibus laboribus bellicis fatigata regni nostri quiete deliciosa reficimus, ac in nostrorum detrimenta rebellium statumque fidelium procurandum continua, sed accurata quin potius deliberatione pensamus.

PISTOLA XCVIII.
Fidelibus.

Missos ad eos destinat, qui de officialium agendi ratione exquirant.

Ex ms. Colbertino.

CONRADUS Fidelibus suis per Nicolaum de Rocha.

Sæpe contingit, quod dum processus & gesta nostrorum officialium ignoramus, bene meriti excluduntur a præmiis, & obnoxii eximuntur a pœnis, sicque subditorum nostrorum fides ex nostræ retributionis subtractione minuitur, & ex impunitate augetur obnoxiis materia delinquendi. Ut igitur processus vestri, quos ad oculum videre non possumus, nobis relatione veridica referentur, fideles nostros... super visitandis officialibus nostris regionis ipsius, & super singulorum processibus sagaciter exquirendis ad partes ipsas specialiter providimus destinandos, fidelitati vestræ mandantes, quatenus super omnibus quæ ad eorum officium spectare noscuntur, prout in litteris commissionis ipsorum plenius continetur; eisdem devote parere & efficaciter intendere studeatis.

EPISTOLA XCIX.
Johanni Turdo.

Consolatur eum de morte filii sui.

Ex ms. Colbertino.

REx Johanni Turdo, per Nicolaum de Rocha.

Lugubrem Petri filii tui casum vulgaris famæ fortassis generositate præcognitum, cujus doloris aculeus, prius dominica pectora pertransiens quam paterna, fecit in nobis, quantum licuit, quantum decuit, stationem, infesto tibi stylo describimus. Et licet ejusdem obitus nos in ipsius obsequii subtractione turbarit, & te, sicut firmiter credimus, in carnis decisione medullitus venabulo quodam inopinato percutiat; si modus tamen & qualitas mortis attenditur, consolationis remedium, quod nos jam exinde probabili ratione concepimus, locum grandem invenire firmiter opinamur in patre. Dum enim idem filius tuus cameræ nostræ servitiis assiduus & obsequiosus insisteret, in combustione castrorum nostrorum Victoriæ, ubi cum se forte potuerat a rebellium nostrorum manibus fuga subducere; devotionis firmæ constantia, quæ vix cadere consuevit in juvenem, gladii superante terrore, cruenta maluit cæde succumbere, quam dimissis aulæ nostræ servitiis, saluti propriæ per absentationis subsidium vel remedium providere. Ex hac ergo quam diximus causa præcipua doloribus tuis consolationis unguenta porrigimus, & mandamus, ut cum ejusdem filii persona defuncta vivat in nostri cordis essentiæ, carne deficiente, memoria, & turpe sit in prudente viro consolationis remedium lapsitudo dolendi; modum fundendis lacrymis apponere studeas, & causam consolationis in nobis assumas.

EPISTOLA C. MANFREDI magistro N. decretorum doctori.

Reformato in civitate Neapoli universali studio, mandat ut ad illud se conferat, decreta docturum, & solitis privilegiis fruiturum.

Ex mss. Colbertino.

MANFREDUS &c. Magistro N. decretorum doctori.

Inter alia decoris insignia, quibus regni B nostri possessio præclara tripudiat, desideramus ibidem liberalium artium erudimenta concrescere, & litteralis scientiæ monimenta florere, ut sicut regnum ipsum pacis & justitiæ complexione nunc fruitur, & rerum opulentia naturaliter gloriatur; sic ejusdem incolas, quos ingeniorum nativa fœcunditas ad consilia reddit alta conspicuos, per doctrinale commercium articulus vivæ vocis efficiat utili transfusione peritos. Ad quod laudabiliter peragendum scholis ubique per regnum particularibus interdictis, universale studium in civitate Neapolitana, consulta deliberatione præhabita, providimus reformandum. De tua igitur fide & sufficientia laudabili testimonio perhibito, coram nobis, te ad hujus operis participium invitamus, fidelitati tuæ præcipiendo mandantes, quatenus ad civitatem ipsam docturus in scientia decretorum, & nobis exinde placiturus personaliter studeas te conferre, de munificentiæ nostræ liberalitate securus, quod præter fructum favoris & gratiæ, quem a nobis propterea specialiter consequeris, consuetudines omnes & bonos usus, quibus umquam temporibus felicis memoriæ domini genitoris nostri doctores D & scholares in studio ipso morantes uti & gaudere sunt soliti, faciemus tibi & aliis moraturis ibidem inviolabiliter observari.

EPISTOLA CI. Justitiario, &c.

Reformat seu restaurat universale studium in civitate Neapolitana.

Ex mss. Colbertino.

MANFREDUS &c. Justitiario, &c.

Ad regiæ præfecturæ fastigium providentia divina vocati, more consulti patrisfamilias, cui debet inesse cura de subditis, inter sollicitudines alias nostris sensibus inhærentes, continua reddimur cordis pulsatione pervigiles, qualiter regnum nostrum, quod præter turbationis præteritæ tumultus innumeros, non sine multis personæ nostræ laboribus, in plurium siquidem injuriam populorum, omnimoda pacis tranquillitate A nunc fruitur, & ubertate rerum vitalium naturaliter gloriatur, prudentum fulcimento virorum, per quos tute rerum geruntur officia, nostris artificiose temporibus ampliare possimus, ut fideles regnicolæ ad artium erudimenta famelici, per aliena, ut assolent, studia mendicare suffragia non coacti, paratam in regno mensam refectionis inveniant, & tamquam domesticis fulta dogmatibus, eructantia ex hoc in illud eorum promtuaria plena fluant. Ad hoc enim nos progenitoris nostri clara prioritas laudabilibus invitat exemplis, qui virtuosæ mentis argumento compositus, sic statuit in regni pomario scientiarum virgulta concrescere, ut viros ibidem in qualibet facultate peritos, non solum ut incolas filios gratia propriæ suavitatis imbueret, sed ad remotas & exteras nationes de cisternis suis aquas effunderet labiis sitibundis. Sicque dum contigit in his causæ munimenta deficere; cœperunt causata diminui, & tot regnum excultorum inopia sentire jacturas, ut impudenter rogare cogatur ab aliis, quod abundanter solebat aliis erogare. Cupientes igitur super hoc paternis inhærendo vestigiis, tam prædictorum C gratam renovare memoriam, quam regnum ipsum gratis novitatis nostræ primordiis decorare, universale studium in civitate Neapolis nuper, deliberatione præhabita, providimus reformandum, ut civitatis locus profecto maris & terræ fœcunditate præclarus, ubi studendi congruentia se quævis habilitarint, ædificata in sapientia sibi domo, & repletis in doctrina cellariis docentium & addiscentium oculis se præbeat liberalem, ac velut mater fœcunda gymnasii, quæ videbatur jam ex desuetudine pariendi senescere, per doctrinale commercium ad puerperium juvenescat, particularibus scholis ubique per regnum generaliter interdictis, excepto studio medicinæ in civitate Salerni, quod exerceri nobis placet ibidem, sicut prædicti patris nostri temporibus extitit consuetum. Ad quod tam celebre quam solemne convivium magistros quoslibet & scholares in qualibet facultate studentes libenter & hilariter invitamus; firmiter promittentes eisdem, quod privilegia, libertates, & bonos usus, quibus umquam temporibus felicis memoriæ Do- E mini patris nostri uti & gaudere sunt soliti, faciemus in studio ipso morantibus tenaciter observari. Quocirca fidelitati tuæ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus sicut gratiam nostram diligis & honorem, statim præsens nostræ jussionis oraculum per civitates & loca singula jurisdictionis tuæ, ut nullus de ignorantia sumtuum materiam excusationis inveniat, studeas publicare.

EPISTOLA CII.
Universitati Parisiensi.

Philosophorum codices, quos in latinam linguam converti fecerat ei dono transmittit.

Ex ms. Colbertino.

SEdentibus in quadrigis Physicæ disciplinæ Parisiensis studii doctoribus universis, MANFREDUS Dei gratia &c.

In extollendis regiæ præfecturæ fastigiis, quibus congruenter officia leges & arma communicant, necessaria fore credimus scientiæ condimenta, ne per hujus suavis & muliebris ignorantiam commixturæ vires ultra liciti timoris effrenate lasciviant, & justitia citra debiti regulas diminuta languescat. Hanc nos profecto, qui divina largitione populis præsidemus, generali qua omnes homines natura scire desiderant, & speciali qua gaudent aliqui voluntate proficere, ante susceptæ regiminis nostri onera, semper a juventute nostra quæsivimus indefessi. Post regni vero nostri curas assumtas, quamquam operosa frequenter negotiorum turba nos distrahat, & civilis sibi ratio vendicet sollicitudinis nostræ partes, quidquid tamen temporis de rerum familiarium occupatione decerpimus, transire non patimur otiosum, sed totum in lectionis exercitatione gratuita libenter expendimus, totum intelligentiæ, ut clarius vigeat, instrumentum in acquisitione scientiæ, sine qua mortalium vita non regitur, liberaliter erogamus. Dum librorum ergo volumina, quorum multifarie multisque modis distincta chirographa divitiarum nostrarum armaria locupletant, sedula meditatione revolvimus, & accurata contemplatione pensamus, compilationes variæ quæ ab Aristotele aliisque philosophis sub græcis arabicisque vocabulis antiquitus editæ, in sermocinalibus & mathematicis disciplinis, nostris aliquando sensibus occurrerunt, quas adhuc originalium dictorum ordinatione consertas & vetustarum vestium, quas ei ætas prima contexerat, operimento contectas, vel hominis defectus aut operis ad latinæ linguæ notitiam non produxit. Volentes igitur ut reverenda tantorum operum senilis auctoritas apud nos non absque multorum commodis vocis organo traducere juvenescat, ea per viros electos, & utriusque linguæ prolatione peritos instanter duximus verborum fideliter servata virginitate transferri. Quia vero scientiarum generosa possessio in plures sparsa non deperit, & distributa per partes minorationis detrimenta non sentit, sed eo diuturnius perpetuata senescit, quo publicata fœcundius se diffundit, hujus celare laboris emolumenta nolumus, nec existimavimus nobis eamdem retinere jocundum, nisi tanti boni nobiscum alios participes faceremus. Considerantes verumtamen quorum conspectibus, quorumque judiciis operis cœpti primitiæ possent decentius deputari, ecce vobis potissime velut philosophiæ præclaris alumnis, de quorum pectoribus promtuaria plena fluunt, libros aliquos, quos curiosum in studium translatorum & lingua jam potuit fidelis instruere, consulto providimus deputandos. Vos igitur viri docti, qui de cisternis veteribus aquas novas prudenter educitis, qui fluenta melliflua sitientibus labiis propinatis, libros ipsos tamquam amici regis in xenium gratanter excipite, & ipsos antiquos philosophorum operibus, qui vocis vestræ ministeriis reviviscunt, quorumque * in auditorio vestro, in quo virtutum grana fructificant, erroris rubigo consumitur, & latentis scripturæ veritas aperitur, tum mittentis favore commoniti, tum etiam clari transmissi operis meritis persuasi, ad communem utilitatem studentium & evidens famæ vestræ præconium pubilcetis.

* f. auctoritate vel ope.

EPISTOLA CIII.
Comiti Pisarum.

Ad fastigium regale provectus pacem & justitiam subditis suis cupit ministrari.

Ex ms. Colbertino.

MANFREDUS comiti Pisarum per Nicolaum de Rocha.

Libertas arbitrii desuper infusa mortalibus, ex usus inconsulta lascivia, sic humanæ naturæ fragiles inebriavit affectus, sic traditæ sibi felicitatis universalia circumscripsit, ut primi parentis actus illicitus ex mandati dominici prævaricatione lasciviens, non solum transgressoris personam inficeret, sed ex ipsius veteris commixtione fermenti totius generis commaculata posteritas proclivis ad culpam quotidie defluat, & massæ corruptæ originalia machinamenta deploret*, sic igitur homo creaturarum dignissima, fragilitate carnis traduce profusus ad vitia, dum substantiali differentia rationis, per quam a brutorum communione secernitur & secluditur, per se non potuit ab illicitis coerceri, ne ipsius effrenata cupiditas promiscuis actibus in evidens sui exitium redundaret, prospiciens Dominus ab excelso, regnantium solia clementer erexit in populis, & ministros justitiæ provide præfecit in terris. Inter quos ad regiæ præfecturæ fastigium nobis divina gratia favente vocatis, inhæret cura præcipua & sollicitudo propensior, qualiter subditis nostro regimini gentibus sic pacis & justitiæ copiam ministremus, ut nostrorum turba fidelium sub domini nostri pacifica tranquillitate congaudeat, & formidato supplicio, peccandi facilitas sceleribus præcludatur. Considerantes verum-

tamen quod in regionibus singulis, quas nostræ potentiæ fovet auctoritas, quamcumque nobis dilectionis caritate præluceant, & eas corde semper & animo contemplemur, personaliter interesse nequimus: viros industrios quorum consiliis rerum salubriter geruntur officia, qui absentiam nostram ubilibet suppleant, & nostræ serenitatis imaginem repræsentent, deliberato consilio providimus deputandos. Ea propter confisi, &c.

EPISTOLA CIV.
G. de... familiari suo.

De sua eum prosperitate certum facit.

Ex ms. Colbertino.

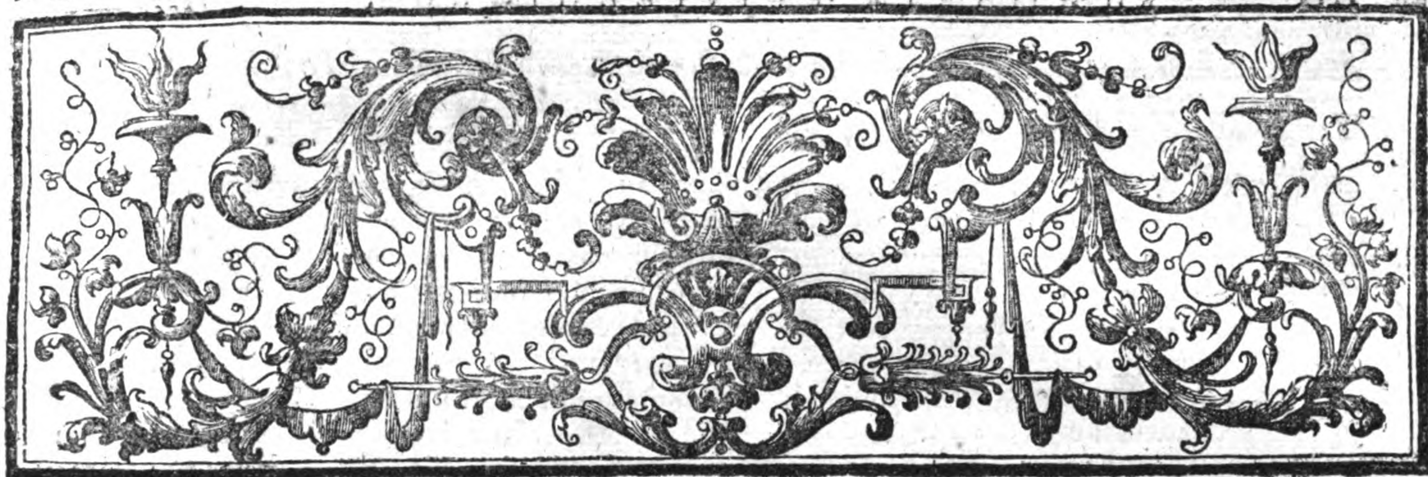
MANFREDUS &c. G. de... familiari suo.

Credimus ut inter alias desiderii tui metas de sospitatis nostræ proventibus nova continue sedulus appetas, & curiosus expectes. Cum sicut longo jam temporum experimento, & probabili rerum argumento

A didicimus, sic erga nos tibi fides & amor mutua se pactione connutriant, ut ex uno velis amare quod volumus, & ex altero debeas exequi quod amamus, sicque votivus audire desideres de personæ nostræ prosperitate quod placeat, & de felicitatis eventu devotus accipere quod delectet. Quantumvis enim a personæ nostræ vicinitate secesseris, & domesticis forte deliciis inviteris, nostra tenaciter habet opinio, quod tuum semper ubilibet suppleat rumor de nostra prosperitate convivium, & corpore translatus ad Calabres, videaris mente cum aulicis circa lateris nostri servitia remansisse.

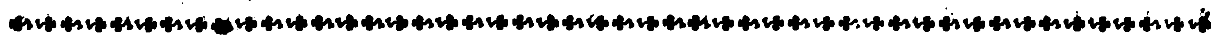
B Ut cupidis igitur tuæ devotionis affectibus satisfiat, præsentium lectione percipias, quod superna nobis favente clementia incolumitatis corporeæ beneficio fruimur, animum undique successuum alacritate componimus, & prosperitatis optabilis crebris hinc inde rumoribus renovamur. Sic pascentes gratificis exteriora nostra solatiis, ut jocis seria mixta complaceant & interiora frequenter, cum expedit, meditationis accurate consiliis foveamus.

SUMMARIA PRIVILEGIORUM ECCLESIÆ ROMANÆ.

Ex ms. cardinalis Ottoboni eruit Mabillonius.

OBSERVATIO PRÆVIA.

UM FRIDERICUM II. imperatorem sedi apostolicæ diu adversantem throno suo exturbare constituisset Innocentius papa IV. Lugduni in Gallia œcumenicum indixit Concilium : quo cum omni ex orbe prælati confluxissent, concessa ab imperatoribus aliisque principibus Christianis ecclesiæ Romanæ privilegia protulit in medium, ut quantum ab eis exorbitaret Fridericus palam fieret omnibus. Ea cum laudassent Patres universi, jussit Innocentius plura ipsorum ad primarias chartas transcribi exempla, quæ quadraginta Synodi prælatorum sigillis obsignata, diversis servarentur in locis : ut si quo forte casu ea deperire contingeret, semper essent in promtu. Ejusmodi exemplum in celeberrimo Cluniacensi cœnobio depositum olim vidimus, quod si tunc exscribere nobis licuisset, nunc cum summa omnium voluptate publici juris faceremus. Sed ipsius defectu summaria saltem privilegiorum illorum ex manuscripto codice cardinalis Ottoboni, qui postea fuit papa Alexander VIII. Mabillonii diligentia eruta viris eruditis offerimus. His subjiciemus selecta quædam pontificia diplomata, quæ ex registro Urbani papæ IV. aliorumque pontificum Clementis IV. Gregorii X. Nicolai III. Martini IV. & Nicolai IV. partim ex codicibus Italicis describi curavit idem Mabillonius, partim nos ex Colbertinis accepimus.

N nomine Domini, Amen. Inferius continentur rubricæ diversorum litterarum & privilegiorum Romanorum pontificum, prælatorum ecclesiasticorum, imperatorum, regum & aliorum principum olim repertorum in archiviis ecclesiæ Romanæ, quorum aliqua ad perpetuam rei memoriam conservandam per felicis recordationis dominum INNOCENTIUM papam IV. in concilio Lugdunensi sub bulla sua & sigillis quadraginta prælatorum, qui annotationi præsentes fuerunt, sunt annotata & transumta, & eisdem transumtis sic annotatis, dictus dominus INNOCENTIUS prædicto approbante concilio fidem decrevit perpetuo sicut originalibus adhibendam. Quæ quidem transumta & alia in præsenti annotata volumine in prædictis archiviis ecclesiæ recondita conservantur, sed eorum tenores inferius per ordinem sunt conscripti.

Primo igitur ponuntur duodecim litteræ prædicti domini INNOCENTII signatæ in dicto volumine, secundum ordinem alphabeti, incipiendo ab A. usque ad M. & in qualibet dictarum litterarum annotantur tenores certorum privilegiorum, sive litterarum prout distincte de singulis inferius declaratur.

Unde incipiendo a prima prædictarum xij. litterarum, quæ per litteram A. signata est, & deinde transeundo ad singulas aliarum, & hinc ultra ad alia in libro contenta per ordinem ad rubricas ut sequitur procedetur.

Prima dictarum xij. litterarum signata per A.

PRIMA littera dicti domini INNOCENTII signata per A, directa universis Christi fidelibus, ad quos pervenerint, continet quod ipse dominus INNOCENTIUS, ne privilegia concessa ecclesiæ Romanæ per imperatores, reges & alios principes deperire valeant, quædam ex eis transcribi fecit, & transumtum hujusmodi sigillorum quadraginta prælatorum nominatorum ibidem munimine roborari, & illis transcriptis prædicto approbante concilio, fidem decrevit perpetuo adhiberi. Incipit sic dicta littera. INNOCENTIUS episcopus, folio primo pagina prima.

De Ottone, & Henrico imperatoribus.

In prædicta littera sunt annotati tenores duorum privilegiorum duorum imperatorum scilicet OTTONIS cum filio suo OTTONE rege, & HENRICI imperatorum consimilis & ejusdem tenoris, scriptorum litteris aureis per totum, quorum primum non est sigillatum, licet ex tenore ipsius appareat quod debuit sigillari; sed secundum est sigillatum aurea bulla imperiali, non tamen est data apposita in eodem, & in utroque sunt positæ subscriptiones ipsorum imperatorum ac prælatorum & principum suorum quamplurium nominatorum & expressorum ibidem. Continent autem dicta privilegia in effectu inter alia quæ sequuntur. Primo spondent & promittunt per pactum confirmationis beato Petro apostolorum principi, & per eum domino JOHANNI duodecimo summo pontifici, sicut a prædecessoribus suis summis pontificibus tenuerant sub potestate & ditione suis usque ad hæc tempora civitatem Romanam cum ducatu suo, & suburbiis suis atque viculis omnibus & territoriis suis, montanis & maritimis litoribus, ac portibus, sive cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis Tusciæ partibus, & specificantur ibi omnia loca nominatim, necnon exarchatum Ravennatensem sub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis, & castellis, quæ domini PIPINUS, & CAROLUS imperatores beato Petro & prædecessoribus prædictis Romanis pontificibus dudum contulerant. Hoc est civitatem Ravennam & cetera, & exprimuntur nominatim omnes civitates, & loca, & eodem modo territorium Sabinense, sicut a domino CAROLO imperatore fuerat collatum. Item in partibus Tusciæ Longobardorum castellum Felicitatis, Urbem-veterem & cetera, multa loca alia nominantur necnon cunctum ducatum Spoletanum seu Beneventanum cum aliis expressis. Item in partibus Campaniæ, Sora, arces & alia multa expressa ibidem, necnon patrimonia ad potestatem & ditionem ecclesiæ Romanæ pertinentia scilicet patrimonia, Beneventanum, Neapolitanum, Calabriæ superioris, & inferioris, ac civitatem Neapolitanam, cum castellis, & territoriis, ac finibus & insulis suis ac patrimonium Siciliæ & Gaietam. Insuper obtulit beato Petro, & vicario suo domino JOHANNI prædicto, dictus OTTO imperator pro suæ filiique sui, & suorum parentum animarum salute, de proprio regno suo civitates, & oppida cum piscariis suis, videlicet Reatem, Amiternum, Furconem, Nursiam, Baluam, & Marsum, ac civitatem Interamnensem cum pertinentiis suis. Et prædictas omnes provincias civitatis patrimonia & loca pro remedio animæ suæ filii sui, parentum & successorum suorum & pro cuncto a Deo conservato, & conservando populo Francorum ecclesiæ Romanæ eo modo confirmarunt, ut ea usque in finem sæculi in suo detineat ditione & principatu. Confirmarunt etiam donationes, quas fecerunt dominus PIPINUS, & dominus CAROLUS imperatores sua voluntate spontanea ecclesiæ prædictæ, nec-

De Roma.

De Ravenna.

De Ducatu Spoletano.

De Neapoli.

De Sicilia, & Gaieta.

De Reate, & aliis.

non censum & pensionem & ceteras dationes, quæ annuatim in palatium regum Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de ducatu Spoletano, & sicut inter dominum ADRIANUM papam, & dominum CAROLUM imperatorem conventum fuit, quando dictus dominus ADRIANUS de dictis ducatibus Tuscanensi & Spoletano confirmationis præceptum dederat dicto imperatori, ita quod anno quolibet prædictus census Romanæ ecclesiæ persolvatur. Et subsequuntur multa alia ad præmissa facientia cum certis recentioribus conditionibus, & pactis ibidem appositis & insertis. Et demum dictus OTTO imperator in suo & hoc idem præfatus HENRICUS imperatores in suo cum suis prælatis quilibet & principibus ibidem nominatis singulariter se subscribunt.

A. Primum privilegium prædictorum incipit sic: *In nomine Domini Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus-sancti. Ego* OTTO. pagina prima folio primo.

A. Secundum privilegium prædictorum duorum incipit sic: *In nomine Domini Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus-sancti. Ego* HENRICUS. folio secundo pagina secunda.

A. Postea sequuntur nomina prælatorum prædictorum quadraginta in dicto concilio Lugdunensi præsentium, qui confitentur dicta privilegia, & litteras originalia se vidisse, & quod dictis transumtis eorum singuli sua sigilla fecerunt appponi, incipiunt sic. *Nos autem* NICOLAUS *patriarcha.* fol. tertio pagina prima. Et hic est finis prædictæ primæ litteræ dicti domini Innocentii signata per A.

De secunda littera dicti domini Innocentii signata per B.

Secunda littera signata per B. SECUNDA littera dicti domini INNOCENTII signata per B. est formæ similis alterius præcedentis, & cum sigillis prædictorum quadraginta prælatorum, in qua sunt annotatæ & insertæ per ordinem litteræ quæ sequuntur.

B. Primo quædam littera FRIDERICI Romani imperatoris, directa domino A. Romano pontifici de reformatione pacis inter ecclesiam & imperium, continet quod FRIDERICUS præfatus pacem tractatam & ordinatam cum cardinalibus in Clodio super possessionibus ecclesiæ & imperii, & in dicto loco redactam in scriptis & postea Venetiis confirmatam, ratam habere decrevit, si dominus papa pro parte sua eam voluerit ratam habere. Sed quia quibusdam prudentibus, qui fuerunt præsentes in tractatu, videbatur, quod utrique parti volenti contendere de jure suo daretur occasio scandali, oblata est pro parte sua de dictorum prudentum consilio ista via, quod videlicet de universis redditibus, quos imperator tunc habebat in Italia, vel haberet in posterum dominus papa & successores sui, decimam partem perciperent, & cardinales nonam, quod utique dictus imperator servare promittit, si dominus papa habuerit acceptum. Et ipse cum suis principibus cautiones sufficientes de servando præstabit, si dominus papa cum cardinalibus faciat illud idem. Alia etiam via oblata est per eumdem, videlicet, quod ecclesia certas possessiones haberet, quas sine gravamine retinere posset, excepto feodo imperiali, super quibus discernendis eligerentur pro utraque parte viri prudentes, & ætatis provectæ de vicinia possessionum, quorum testimonio staretur per partes de possessionibus ad partem alterutram pertinendis. Et concludit quod placeat domino papæ pro habendo mutuo colloquio venire Veronam, Brixiam vel Mantuam, & ipse veniet Ripam.

B. Incipit prædicta littera domini Innocentii. INNOCENTIUS episcopus. Et ibidem juxta prædicta littera imperatoris adnotata, ipsa littera domini Innocentii sic incipit: *Reverendo, & amantissimo*, folio tertio. pagina secunda.

B. Item alia littera FREDERICI, domino EUGENIO papæ directa inserta in dicta secunda littera domini Innocentii. Continet quod dictus FREDERICUS concordiam factam interdictum dominum papam, & ipsum fecit suis litteris annotari; & continet ipsa concordia inter alia, quod dictus imperator ante coronationem suam, unum de majoribus suis ministerialibus in animam suam fecit jurare, & ipse idem tunc rex in manu legati domini papæ fide data promisit, quod nec pacem, nec treugam faceret cum Romanis, nec cum ROGERIO Siciliæ, sine libero consensu & voluntate domini EUGENII papæ, vel successorum suorum, qui hanc pacem voluerint tenere, & laborabit pro viribus subjugare Romano domino papæ & ecclesiæ Romanæ, & quod honorem papatus & regalia beati Petri, sicut devotus & specialis advocatus ecclesiæ contra omnes homines pro posse juvabit. Et dominus papa e converso multa capitula servare promittit, & specialiter quod ipsum venientem pro coronæ suæ plenitudine, sicut carissimum suum filium honorabit, & sine contradictione ipsum coronabit, quantum in eo fuerit, in imperatorem. Incipit sic: *Venerabili in Christo patri* EUGENIO. fol. quarto pagina prima.

B. De Alexandro papa, & de Frederico imperatore. Item alia littera ejusdem FREDERICI domino ALEXANDRO papæ post ipsius Frederici coronationem directa. Continet quod dictus Fredericus pacem ecclesiæ, & imperii secundum quod a suis principibus & cardinalibus ordinata est, & in scriptis redacta, & sigillis dictorum principum sigillata, quam ipse per interpositam personam

fecerat jurari, similiter observare promittit. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri domino Alexandro* folio quinto pag. prima.

B. De Adriano papa & Frederico imperatore.

Item alia littera annotata in littera prædicta secunda domini Innocentii domino ADRIANO summo pontifici per eumdem FREDERICUM directa, continens quod ipse Fredericus pacem factam inter ipsum & dominum EUGENIUM, quam facit de verbo ad verbum annotari, suis litteris præsentibus recognoscit, & fatetur se fecisse, & ad omnia contenta in ea Romanæ ecclesiæ se teneri præsentibus duobus legatis cardinalibus, & quam pluribus principibus exercitus ipsius Friderici nominatis ibidem. Incipit sic: *Venerabili in Christo patri Adriano.* folio v. pagina prima.

De Cœlestino papa & Henrico imperatore.

Item alia littera annotata in dicta secunda littera domini Innocentii domino COELESTINO papæ per HENRICUM imperatorem directa, continens, quod dictus Henricus vehementer miratur, quia dictus dominus Cœlestinus occasione ipsius imperatoris monasterium Cassinense interdicto supposuit, & in monachos ipsius monasterii excommunicationis sententiam promulgavit, rogat papam, quod interdictum hujusmodi relaxet, & monachos prædictos absolvat, & quod credat nuntiis suis, super iis quæ referent pro parte ipsius. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri Cœlestino.* folio v. pagina secunda.

B. De Frederico imperatore, & de Clemente papa.

Item alia littera FRIDERICI imperatoris domino papæ CLEMENTI directa in secunda littera annotata, continens quod dictus Fridericus attendens constantiam domini papæ circa propositum quod habebat de coronatione Henrici filii sui & Constantiæ uxoris suæ in regem & reginam Romanorum, & excusans illos quia ita cito, ut sperabatur, non potuerant accedere, per nuntios suos rogat dominum papam, quod circa expeditionem prædictæ coronationis intendat, & quod prædictis nuntiis fidem adhibeat super iis quæ sibi referent viva voce. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri Clementi.* folio v. pagina secunda.

B. De Henrico imperatore, & de Cœlestino papa.

Item alia littera HENRICI imperatoris domino COELESTINO papæ directa annotata similiter in dicta secunda littera domini Innocentii, continens quod dictus imperator considerans quod ad terræ sanctæ liberationem, ac eliminandam pestem hæreticam multum late per orbem diffusam, & ad commune bonum totius christianitatis, nihil erat utilius, quam quod inter regnum & sacerdotium pax fieret & vigeret, ipse posse suo intendebat, quod talis pax inter ipsum & dominum papam ac imperium & ecclesiam solidaretur, quod amputatis frivolis quæstionum ambagibus, quæ hucusque passim emerserant, nullo eventu posset dissolvi, & quod suos nuntios, viros prudentes, pacis amatores, ad dominum papam mitteret ad tractandum de pace, & per ipsum non stabit, quin pax & amicitia perpetue solidentur, & rogat dominum papam attente, quod contra perfidos hereticos Petri gladium exerat, & nuntios discretos ad prædicandum contra eos dirigat, qui seminando verbum Dei, dictorum hereticorum nequitiam & detestabilem enormitatem extirpent. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri Cœlestino.* folio vj. pag. prima.

B. De Henrico imperatore, & de Cœlestino papa.

Item alia littera HENRICI imperatoris domino COELESTINO papæ directa in dicta secunda littera dicti domini Innocentii similiter annotata, continens quod præfatus Henricus mittit nuntium suum ad dominum papam cum credentia, rogans eum affectuose, quod certos legatos nominatos ad ipsum mittat cum potestate decidendi causas ecclesiasticas vel spirituales, si quas eis forsitan dictus imperator pro aliquo facto suo proposuerit, & quod cito nuntium suum remittat. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri Cœlestino.* fol. vj. pagina secunda.

B.

Postea sequuntur nomina dictorum quadraginta prælatorum, qui prædictæ litteræ sicut in prima sua sigilla fecerunt apponi. Incipiunt sic: *Nos autem Nicolaus patriarcha.* fol. vj. pag. 2

Et hic est finis dictæ secundæ litteræ signatæ per B.

Tertia littera signata per C.

SEQUITUR tertia littera ejusdem domini Innocentii signata per C. & est similis formæ aliarum duarum præcedentium, & cum sigillis dictorum XL. prælatorum, in qua etiam sunt annotatæ litteræ subsequentes.

C. De VVillelmo rege Siciliæ & de Adriano papa.

Primo quædam littera WILLELMI regis Siciliæ domino ADRIANO papæ directa, continens quod dictus rex obtenta victoria contra Græcos, qui regnum Siciliæ invaserunt, sub omnipotenti manu Dei se humilians, & ad pacem intendens cum ecclesia solidandam, in civitate Beneventana cum cardinalibus missis ad ipsum, ac quibusdam suis consiliariis nominatis, invicem tractantibus super discordia concordanda, quæ inter ecclesiam Romanam & eumdem regem fuerat, & pacem & concordiam fecit. In qua fuit ordinatum de appellationibus clericorum in Apulia & Calabria & aliis terris quæ sunt affines Apuliæ contra clericos in causis ecclesiasticis certo modo ad Romanam ecclesiam faciendis, & quod translationes fiant in ecclesiis de personis, si papa voluerit, & quod consecrationes & visitationes liberas in toto regno habeat ecclesia Romana, & quod ipsa ecclesia possit celebrare concilia in quacumque Apuliæ, vel Calabriæ civitate, vel aliarum terrarum affinium, exceptis civitatibus in quibus rex, vel heredes sui illo tempore fuerint, omni dolo remoto, & in eisdem

De pace facta inter ecclesiam & regem Siciliæ.

dem Apulia & Calabria & affinibus ecclesia A habebit legationes : ita tamen quod legati possessiones ecclesiæ non devastent. In Sicilia vero habebit ecclesia consecrationes & visitationes, & cætera alia quæ habet in aliis partibus regni, exceptis appellatione, & legatione, quæ non fient nisi ad petitionem regis & heredum suorum, & plura alia capitula continentur ibidem. Et quod tandem dominus papa prædicto regi, & ROGERIO filio suo duci, & eorum heredibus concessit regnum Siciliæ, ducatum Apuliæ & principatum Capuæ cum pertinentiis suis, nominatim expressis, quæ dictus rex se & filium tenere asseruit a prædecessoribus suis, hominibus sanctæ Romanæ ecclesiæ pro quibus omnibus dicto domino papæ & ecclesiæ Romanæ fidelitatem juraverat & hominium ligium fecerat, & censum sexcentorum (a) Schifatorum pro Apulia & Calabria, & quadringentorum pro Marsia, vel æquivalens in auro seu argento constituit se & heredes suos annis singulis soluturos, impedimento cessante. Incipit sic: *In nomine Dei æterni, & Salvatoris nostri.* fol. vj. pag. 2.

C. De Tancredo rege Siciliæ & Cœlestino papa super pactis inter ecclesiam & regem.

Item alia littera TANCREDI regis Siciliæ domino COELESTINO papæ directa in dicta tertia littera dicti domini Innocentii annotata, continens pacta & conventiones, concordata inter regem ipsum, & ecclesiam Romanam, mediantibus cardinalibus missis ad regem, & certis aliis tractatoribus deputatis per regem super appellationibus libere faciendis in toto regno ad ecclesiam Romanam, de legationibus libere habendis in Apulia & Calabria & terris affinibus illis dicti regni, de legatis mittendis in Siciliam de quinquennio in quinquennium, si velit dominus papa, de electionibus in toto regno libere faciendis, ita quod facta electio præsentetur regi, cui rex præstabit assensum, nisi electus esset de proditoribus vel notis inimicis, & tales dictus papa ad regis instantiam reprobabit; celebrationes etiam conciliorum fient in quacumque civitate Apuliæ & Calabriæ, & aliarum terrarum affinium; de translationibus etiam & de consecrationibus ac visitationibus libere faciendis, & de multis aliis capitulis ibidem contentis, & etiam de concessione regni Siciliæ, ducatus Apuliæ & principatus Capuæ & Marsia cum pluribus locis aliis nominatis, quæ prædecessores dicti regis homines ecclesiæ Romanæ jure tenuerunt, & de juramento fidelitatis præstito & hominio ligio facto Romanæ ecclesiæ per regem prædictum, & de censu annuo sexcentorum Schifatorum pro Apulia & Capua, & quadringentorum pro Marsia, per regem & heredes suos solvendo. Incipit sic: *In nomine Dei æterni.* fol. vij. pag. 2.

(a) Schifati, ut opinatur eruditus Cangius, sunt nummi aurei, ita dicti quod cum cavi essent Scyphi formam præferrent.

C. De Tancredo rege Siciliæ & Cœlestino papa super ligio homagio per regem præstando.

Item alia littera TANCREDI regis Siciliæ domino COELESTINO papæ directa, in dicta tertia littera domini Innocentii similiter annotata, continens quod ipse Tancredus in manibus cardinalium ad hoc missorum, nomine domini papæ recipientium, juxta formam capitularis, quod per eosdem cardinales dicto domino papæ transmittit sub aurea bulla, fidelitatis præstitit juramentum. Et sub eadem qua se teneri fatetur fidelitate, se & heredes obligando, promittit, quod ad præstandum seu faciendum hominium ligium, quandocumque per dominum papam vel successores suos sibi B vel heredibus suis significatum fuerit, in quacumque parte regni, quæ dicti regis ditioni subjaceat, venient sine fraude. Et prædicto hominio præstito, scriptura quæ sequitur de juramento fidelitatis, & aliis domino papæ debet per eumdem regem sine contradictione aliqua assignari. Incipit sic: *Domino Cœlestino*, fol. viij. pag. 2.

C. De Tancredo rege Siciliæ & Cœlestino papa super forma juramenti.

Item una scriptura habens formam juramenti continens quod dictus TANCREDUS rex Siciliæ ducatus Apuliæ & principatus Capuæ jurat fidelitatem beato Petro, Ro- C manæ ecclesiæ & domino COELESTINO papæ, salvo quod scriptum & concessum est ei in privilegio sibi concesso : non erit in consilio &c. de membro perdendo, vel morte, vel captione, consilium quod ei crediderit &c. non pandet alicui, adjuvabit eum honorifice papatum Romanum terramque sancti Petri tenere, & in electione summi pontificis, si dictum dominum papam, vel successores præmori contingat, si monitus fuerit à majori, vel saniori parte cardinalium, juvabit quod papa eligatur, & ordinetur ad honorem beati Petri. Præmissa D omnia promittit servare ecclesiæ Romanæ & domino papæ, & fidelitatem servare suis successoribus canonice intrantibus, qui sibi & heredibus suis, si in eo non remanserit, firmaverint quod ei concessum est in privilegiis dicti domini Cœlestini. Incipit sic: *Ego Tancredus Dei gratia*, fol. viij pag. 2.

C. De Clemente papa & VVillelmo rege Siciliæ super juramento fidelitatis.

Item alia scriptura continens formam juramenti fidelitatis præstiti domino CLEMENTI per WILLELMUM regem Siciliæ, & est simile juramentum per omnia proximo præcedenti præstito per Tancredum, excepto quod ubi dicitur, quod in electione summi pontificis juvabit &c. si E monitus fuerit à majori, & saniori parte cardinalium, in isto dicitur, salva concordia, quæ inter papam ADRIANUM, & regem WILLELMUM patrem ipsius regis facta fuit, & hinc inde scripto firmata. Incipit: *Ego VVillelmus Dei gratia rex*. fol. ix. pag. 1.

C. De Henrico imperatore de Calixto papa

Item una littera HENRICI imperatoris tempore domini CALIXTI papæ concessa in dicta tertia littera dicti domini Innocentii, cum aliis præcedentibus annotata,

super investituris, & electionibus ecclesiarum.

continens, quod dictus Henricus dimittit Deo, beato Petro, & ecclesiæ Romanæ omnem investituram per anulum & baculum, & fieri in omnibus ecclesiis sui imperii electionem canonicam, & liberam consecrationem, & promittit possessiones & regalia beati Petri, quæ a principio discordiæ usque ad diem illam, sive tempore patris sui sive suo ablata fuerant, quæ habebat, Romanæ ecclesiæ restituere, & restituit, & quas non habebat juvare fideliter ut restituantur. Et quod possessiones aliarum ecclesiarum omnium, & principum, & aliorum tam clericorum, quam laicorum, quæ in guerra fuerant amissæ, consilio principum vel justitia reddere quas habet, & juvare fideliter, ut quas non habet, reddantur; & dat pacem domino CALIXTO & ecclesiæ Romanæ, & omnibus qui sunt de parte sua, & fuerunt, & præstabit auxilium ecclesiæ, & juvamen ecclesiæ prout postulabit, & debitam faciet justitiam de iis, de quibus querimonia deponetur. Et hæc omnia promisit de consensu & consilio principum quorum nomina inibi sunt conscripta. Incipit sic: *In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis. Ego Henricus Dei gratia.* fol. ix. pag. 1.

C. Postea sequuntur nomina dictorum quadraginta prælatorum, qui prædictæ litteræ tertiæ dicti domini Innocentii sua sigilla fecerunt apponi. Incipiunt sic: *Nos autem Nicolaus patriarcha*, &c. fol. ix. pag. 2.

Et hic est finis prædictæ litteræ tertiæ signatæ per C.

Quarta littera signata per D.

SEQUITUR quarta littera domini Innocentii signata per D. & est in sua forma similis aliis præcedentibus tribus ejusdem domini Innocentii, & cum sigillis dictorum quadraginta prælatorum, & in ea sunt annotatæ litteræ subsequentes.

D.

De Ottone imperatore, & Innocentio papa super obedientia quam imperator ecclesiæ promittit.

Primo una littera sive privilegium OTTONIS IV. Romanorum regis continens, quod dictus Otto promittit domino INNOCENTIO papæ & successoribus suis & ecclesiæ Romanæ omnem obedientiam, honorificentiam, & reverentiam, quam imperatores & reges catholici, prædecessores sui summis pontificibus impenderant, & abolendo abusum quorumdam suorum prædecessorum in electionibus prælatorum habitum, concessit, quod electiones libere, & canonice fiant, & quod appellationes in causis ecclesiasticis ad apostolicam sedem libere fiant, & dimisit abusum de bonis ecclesiarum vacantium occupandis, & omnia spiritualia domino papæ & aliis prælatis ecclesiarum divisit libere disponenda. Possessiones etiam ecclesiæ, quas ecclesia Romana recuperavit a suis antecessoribus, vel ab aliis detentas, liberas, & quietas dimittit, & promittit juvare ecclesiam in aliis recuperandis, & specificantur inibi multæ terræ & civitates ecclesiæ, ut eas ecclesia habeat in perpetuum, sed quando vocabitur pro corona recipienda imperii, recipiet ibi fodrum, & erit adjutor ad retinendum ecclesiæ Romanæ regnum Siciliæ & cetera jura, quæ ad ecclesiam pertinent. Incipit sic: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto IV.* fol. ix. pag. 2.

Item alia littera sive scriptura continens formam juramenti prædicti OTTONIS regis Romanorum præstiti dicto domino INNOCENTIO, in prædicta quarta littera alterius prædicti domini Innocentii annotata, continens quod dictus Otto promittit, & jurat, quod possessiones & jura ecclesiæ Romanæ bona fide proteget, & quod possessiones recuperatas per ecclesiam liberas & quietas dimittet, & ad eas retinendas juvabit eamdem, & ad recuperandum nondum recuperatas erit adjutor, & restituet illas sine fraude, quæ ad ejus manus venient, & specificantur ibi multæ terræ expresse, sicut ibi traditur in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici, quas omnes cum omni jurisdictione, districtu, & honore suo se dimissurum promittit. Sed cum pro recipienda corona imperii vel pro necessitatibus ecclesiæ vocatus veniet, recipiet inibi procurationes, & juvabit ecclesiam ad retinendum & defendendum regnum Siciliæ, & domino Innocentio & successoribus suis exhibebit omnem obedientiam & honorificentiam, quam catholici imperatores exhibere consueverunt, & promittit stare arbitrio domini papæ de bonis consuetudinibus populo Romano servandis & exhibendis, & de negotiis societatis Tusciæ ac Lombardiæ, & de pace, vel concordia facienda inter ipsum & regem Francorum PHILIPPUM, & si propter negotium ipsius Romanæ ecclesiæ guerram habuerit, ei subveniet in expensis. Et omnia prædicta juramento & scripto firmabit cum fuerit coronatus. Incipit sic: *Ego Otto Dei gratia Romanorum rex.* fol. x. pag 1. D.

Item sequitur postea alia modica scriptura, quæ incipit eodem modo sicut præcedens; & continetur inibi, quod est idem juramentum per eumdem OTTONEM præstitum, quia sicut legitur dupplicatum fuit, & etiam utrumque juramentum sic duplicatum fuit sub aurea bulla. fol. x. & pag. 2. D.

Post istud sequitur & est scriptum in margine, quod hic immediate in littera domini Innocentii, sequebantur tres litteræ regis Hungarorum, quæ non fuerunt hic scriptæ, quia non faciebant ad materiam, sed alibi sunt scriptæ cum aliis ejusdem regis litteris, sub speciali rubrica sive tractatu.

Postea sequuntur nomina prædictorum XL. prælatorum, qui dictæ quartæ litteræ dicti domini Innocentii sua sigilla fecerunt apponi. Incipiunt sic: *Nos autem Nicolaus patriarcha*, &c. fol. x. pag. 2. D.

Et hic est finis dictæ quartæ litteræ signatæ per D.

Quinta littera signata per E.

SEQUITUR quinta littera dicti domini Innocentii signata per E. & est in forma similis aliis quatuor præcedentibus antedictis; continens in se similiter annotata privilegia, & litteras subsequentes.

E. Primo quædam littera FREDERICI regis Siciliæ in Romanum imperatorem electi, continens quod dictus Fredericus recognoscens domino INNOCENTIO papæ, quod pignora quarumdam terrarum ibidem expressarum, domino papæ tradita per eumdem pro expensis factis per ipsum dominum papam pro custodia & salute ipsius regis & pro regni Siciliæ defensione, quæ ascendebant ad summam duodecim millium unciarum auri, & octingentarum, non erant domino papæ lucro, sed oneri, addidit aliis terris quasdam alias ibidem expressas, ita quod cum de debito fuerit satisfactum, dicta obligatio vacuetur, & omnia ad statum pristinum reducantur. Incipit sic: *Fredericus Dei gratia rex Siciliæ*, &c. *in Romanorum imperatorem electus*. fol. x. pag. 2.

E. Item alia littera prædicti FREDERICI, in qua se non intitulat electum in imperatorem, & est illa prima obligatio certarum terrarum pro prædicto debito dictarum duodecim millium octingentarum unciarum auri, de qua habetur mentio in proxime præcedenti, & in ista præcedenti similiter retinet sibi dictus Fredericus, quod durante tempore hujusmodi pignoris, homines terrarum faciant pro eo pacem & guerram ad mandatum domini papæ. Incipit sic: *In nomine Dei æterni*. fol. xj pag. 1.

Et legitur ibidem quod dicta littera reperitur duplicata sub eisdem annis Domini.

E. Item alia littera prædicti FREDERICI regis Romanorum & Siciliæ in prædicta littera quinta dicti domini Innocentii annotata, continens, quod dictus Fredericus per istud suum scriptum authenticum profitetur imperium nihil prorsus juris habere in regnum Siciliæ, nec ipse obtinebat ratione imperii, sed ratione successionis matris, quæ descendit ex stirpe regum Siciliæ, qui regnum ipsum ab ecclesia Romana tenebant. Et ipse dicti regni proprietatem dictæ ecclesiæ recognoscens, ad tollendam suspicionem unionis dicti regni ad imperium, promittit quod in negotiis regni, tam in regno, quam in imperio habebit officiales regni, & speciali sigillo utetur, & promittit & jurat, quod non erit in dicto, facto, vel consilio, quod dictum regnum proprietati ecclesiæ subtrahatur, vel imperio uniatur. Incipit sic: *Fredericus divina favente clementia Romanorum rex*, &c. *& rex Siciliæ*. fol. xj. pag. 2.

E. Item alia littera ejusdem FREDERICI Romanorum imperatoris in dicta quinta littera dicti domini Innocentii annotata, & est in effectu similis & super eodem proxime præcedenti, excepto quod hic se imperatorem intitulat. Incipit sic: *Fredericus II. divina favente clementia Romanorum imperator*. fol. xj. pag 2.

E. Item alia littera principum imperii in dicta quinta littera domini Innocentii annotata, continens quod dicti principes ad tollendam omnem materiam scandali & rancoris inter ecclesiam & imperium, quidquid factum fuerat per FREDERICUM Romanorum regem & Siciliæ ecclesiæ Romanæ per privilegia seu scripta sua, pro discordia sopienda & evitanda imposterum & pace servanda, sicut fecerant tempore domini Innocentii III. ad mandatum dicti regis, sic modo approbant, ac super illis suum præbent assensum, & sigilla sua omnes apposuerunt: scilicet super omnibus privilegiis usque nunc concessis, & etiam concedendis, tam super facto imperii, quam super facto regni Siciliæ, quod dictum regnum cum eodem imperio nihil habeat unionis. Incipit sic: *Nos principes imperii*. fol. xij. pag. 1. Hic non sunt nomina principum prædictorum.

E. Postea sequuntur nomina dictorum XL. prælatorum, qui prædictas originales litteras in dicta quinta littera annotatas se vidisse fatentur, & huic litteræ sua sigilla fecerunt apponi. Incipiunt sic: *Nos autem Nicolaus patriarcha*. fol. xij. pag. 1.

Et hic est finis prædictæ quintæ litteræ signatæ per E.

Sexta littera signata per F.

SEQUITUR sexta littera ejusdem domini Innocentii signata per F. & est similis in forma aliis quinque præcedentibus, & in ea sunt annotatæ litteræ & privilegia quæ sequuntur. Incipit sic: *Innocentius*. fol. xij. pag. 1.

De Frederico imperatore super constitutionibus editis in favorem ecclesiasticæ libertatis.

Primo littera FREDERICI Romanorum imperatoris continens multas constitutiones per eum editas in favorem ecclesiæ & ecclesiasticæ libertatis, & contra hæreticos & eorum fautores: videlicet inter alia juravit omnia statuta, & consuetudines, quæ civitates & loca, potestates, consules, vel quæcumque personæ ediderant contra libertates ecclesiæ & ecclesiasticas personas contra canonicas vel imperiales sanctiones, mandans ea de suis capitularibus penitus amoveri, & contra præsumtores in contrarium infert graves pœnas expressas in personas & loca. Item, quod nulla communitas vel persona publica, vel privata, ecclesiis, vel personis ecclesiasticis collectas, vel exactiones aliquas non imponant sub pœnis adjectis, & quod communitas, vel persona quæ per annum in excommunicatione fuerit, propter ecclesiasticam libertatem, banno imperii sit subjecta. Item, quod nullus personam ecclesiasticam super criminali, vel civili trahere ad judicium seculare præsumat, sub pœna adjecta,

quod qui clericis, vel personis ecclesiasticis justitiam denegaverit, tertio requisitus suam jurisdictionem amittat. Item, omnes hæreticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, perpetua damnavit infamia, diffidendo & banniendo eosdem, ac censendo ut bona talium confiscentur, statuens & injungens, ut potestates, consules, & rectores pro defensione fidei juramentum præstent, quod dictos hæreticos de terris eorum expellent & exterminabunt, sub pœnis adjectis in venientes in contrarium, & contra fautores & receptatores dictorum hæreticorum. Item, quod omnes peregrini & advenæ libere hospitentur ubi volent, & de bonis possint testari sicut volent. Item, de navigiis quocumque locorum proveniant, si a casu rupta fuerant, vel ad terram proveniant, tam navigia quam navigantium bona reserventur illis ad quos spectabant, antequam navigium periculum incurrisset. Item, quod agricultores residentes in villis, & dum agris intendunt; securos vult esse, quacumque parte terrarum sub pœnis adjectis &c. Incipit sic: *In nomine Domini.* fol. xij. pag. 2.

F.
De Frederico rege Siciliæ & Innocentio papa super recognitione regni.

Item alia littera FREDERICI regis Siciliæ directa domino Innocentio papæ, & in dicta sexta littera annotata, continens quod dictus FREDERICUS rex recognoscens sibi suisque hæredibus regnum Siciliæ, ducatum Apuliæ, & principatum Capuæ cum pertinentiis suis, Neapolim, Salernum, & Amalfiam cum pertinentiis, Marsiam & alia quæ ultra Marsiam debebat habere, & aliqua tenimenta, quæ tenebat a prædecessoribus suis hominibus sanctæ Romanæ ecclesiæ jure detenta, per eamdem ecclesiam Romanam collata fuisse, ac asserens quod pro illis in manibus legati recipientis nomine domini papæ ei & successoribus suis & ecclesiæ præfatæ fidelitatem juraverat, sicut continebatur in duobus capitularibus, quorum unum penes ipsum erat apostolica bulla, & aliud simile penes dictum dominum papam; regia aurea bulla bullatum, cum hominium præsens præsenti debeat exhibere, promittit domino papæ, quod quandocumque dominus papa vel successores sui ipsum regem in aliquam partem regni, ad quam secure possit accedere, ad se vocaverit, pro faciendo ligio hominio veniet, nisi certum impedimentum aut evidens necessitas impediret, & promittit censum sexcentorum squifatorum pro Apulia & Calabria, & quadringentorum pro Marsia, vel æquivalens in auro vel argento, se suosque hæredes annis singulis soluturos; & concessit quod electiones canonice fierent secundum Deum, de personis quibus ipsos rex & hæredes sui requisitum ab ipsis præbebunt assensum. Incipit sic: *In nomine Dei æterni & salvatoris nostri Jesu-Christi.* fol. xiij. pag. 2.

A De isto privilegio legitur in margine libri hujus, quod duplicatum fuit, & in littera domini Innocentii bis scriptum.

F.
De Frederico rege Siciliæ & Innocentio papa super modo electionum faciendarum in regno.

Item, alia littera ejusdem FREDERICI regis Siciliæ domino Innocentio papæ directa, in dicta sexta littera prædicti domini Innocentii annotata, continens quod ne inter regem & successores suos ac ecclesiam aliqua super electionibus celebrandis dissensio suscitetur, quæ rancoris inter ipsos fomitem subministret, explicat suis litteris modum & ordinem electionum in posterum faciendarum in regno prædicto, B videlicet, quod sede vacante capitulum significabit regi vel hæredibus suis obitum defuncti, & deinde eligent personam idoneam, cui rex requisitus præbebit assensum, & electionem factam non different publicare, & sic factam & publicatam significabunt regi, & ipsius assensum requirent, sed antequam assensus regius requiratur, non intronizetur electus, nec decantetur laudis solemnitas, nec electus administrationi se ingerat, C antequam auctoritate pontificali fuerit confirmatus. Incipit sic: *In nomine Dei æterni & Salvatoris nostri.* fol. xiv. pag. 1.

F.
De Frederico Romanorum & Siciliæ rege super revocatione statutorum editorum per universitates contra ecclesiasticam libertatem.

Item alia littera FREDERICI Romanorum regis & Siciliæ consulibus potestatibus & communitatibus universarum civitatum & castrorum Italiæ directa, in dicta littera sexta ejusdem domini Innocentii annotata, qua mandatur per eumdem Fredericum omnibus supradictis, quod omnia statuta præjudicantia ecclesiasticæ libertati, ac D divino & humano juri obviantia, manifeste per ipsos edita, quæ dictus FREDERICUS tamquam de radice pravitatis hæreticæ prodeuntia cassat & annullat, de eorum capitularibus prorsus aboleant, nec illis deinceps inhærere præsumant, sed permittant ecclesias & personas ecclesiasticas indulta sibi libertate gaudere, sub certa pœna adjecta. Incipit sic: *Fredericus Dei gratia Romanorum rex.* fol. xiv. pag. 1.

F.

Postea sequuntur nomina prædictorum XL. prælatorum, qui prædictas litteras & privilegia in dicta sexta littera annotata se vidisse, & perlegisse fatentur, suaque sigilla E prædictæ litteræ sicut in aliis præcedentibus fecerunt apponi. Incipit sic: *Nos autem Nicolaus patriarcha.* fol. xiv. pag. secunda.

Et hic est finis prædictæ sextæ litteræ signatæ per F.

Septima littera signata per G.

SEQUITUR septima littera præfati domini Innocentii signata per G. & est in forma similis aliis sex præcedentibus antedictis, in qua etiam sunt annotata privilegia & litteræ quæ sequuntur infra. Incipit dicta littera. *Innocentius.* fol. xiv. pag. 2.

G.
De Frederico rege Romano-

Primo una littera sive privilegium FREDERICI II. Romanorum regis & Siciliæ concessum tempore domini Innocentii pa-

rum & Siciliæ, & de Innocentio papa super electionibus in ecclesiis celebrandis.

pæ, continet quod dictus FREDERICUS recognoscens beneficia innumera per dictum dominum INNOCENTIUM papam sibi illata, postquam ex domina CONSTANTIA imperatrice matre sua natus fuerat, eidem domino Innocentio & successoribus suis, promittit omnem obedientiam, honorificentiam, & reverentiam, quam prædecessores sui reges & imperatores catholici suis antecessoribus impenderunt, tollendo abusum qui in celebrandis electionibus per prædecessores suos habitus fuerat, & vult quod electiones ipsæ libere & canonice fiant, & appellationes ad sedem apostolicam in ecclesiasticis causis, refutatque & dimittit abusum de occupandis bonis decedentium prælatorum, & dimittit domino papæ & aliis ecclesiarum prælatis omnia spiritualia disponenda, & promittit quod super exradicanda hæretica pravitate dabit operam efficacem, & possessiones ecclesiæ Romanæ liberas & quietas sibi dimittit, & quascumque, quæ ad manus ipsius pervenient, reddere promittit, & specificantur multæ terræ nominatim expressæ, in quibus sibi retinet quod quando veniet pro recipienda corona imperii, vel pro necessitatibus ecclesiæ vocatus, recipiet procurationes & fodrum in eis ad mandatum papæ, & erit adjutor Romanæ ecclesiæ ad retinendum regnum Siciliæ & cetera jura, quæ ad eam pertinent, sicut devotus filius & catholicus princeps. Incipit sic: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Nos Freder.* fol. xiv. pag. 2.

G.

De prædicto privilegio legitur in margine libri in fine ejusdem privilegii, quod quadruplicatum est tam in prædicta septima littera dicti domini Innocentii IV. quam etiam in archivo ecclesiæ Romanæ sub aureis bullis, quorum unum factum fuit, ut ibidem legitur tempore domini Honorii papæ, & ibidem sequuntur nomina dictorum XL. prælatorum, qui in prædicta littera septima sua sigilla fecerunt apponi, sicut in aliis sex præcedentibus antedictis, & incipiunt prædicta nomina. *Nos autem Nicolaus, &c.* fol. xv. pag. 2.

Et hic est finis prædictæ septimæ litteræ signatæ per G.

Octava littera signata per H.

SEQUITUR octava littera dicti domini Innocentii signata per H. similis in forma aliis septem præcedentibus, & insunt annotata privilegia & litteræ quæ sequuntur. fol. xv. pag. 2. Incipit *Innocentius.*

H. De Frederico II. Romanorum & Siciliæ rege & de Innocentio papa super juramento præstito per dictum regem.

Primo littera FREDERICI II. regis Romanorum & Siciliæ continens formam juramenti per eum præstiti domino Innocentio III. in qua spondet, pollicetur, & promittit, quod defendet & juvabit possessiones, honores, & jura ecclesiæ Romanæ, & quas possessiones recuperavit ecclesia ei quietas & in pace dimittet, & juvabit recuperare nondum recuperatas, & quæ ad manus ipsius devenient restituet sine difficultate, & exprimuntur ibi multæ terræ expresse, ut ibidem legitur in multis privilegiis imperatorum & tempore LUDOVICI. Sed quando veniet pro recipienda corona imperii vel pro necessitatibus ecclesiæ vocatus, de mandato domini papæ recipiet procurationes ab ipsis, & erit adjutor ecclesiæ Romanæ ad retinendum regnum Siciliæ. Promittit etiam domino papæ & successoribus suis exhibere omnem obedientiam & honorificentiam, quam catholici imperatores Romanis pontificibus exhibuerunt. Et si propter negotium suum contingat ecclesiam Romanam guerram habere, subveniet in expensis, & promittit omnia confirmare, cum fuerit coronatus. Incipit sic: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Fredericus II.* fol. xv. pag. 2.

H. De eod. Frederico & de Honorio papa super eisdem.

Item alia littera ejusdem FREDERICI continens formam similis per omnia juramenti per eum præstiti domino HONORIO papæ III. exceptis nominibus principum coram quibus præstitit juramentum, prædicta quorum nomina in utraque forma per ordinem exprimuntur. Incipit sic: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Amen.* fol. xv. pag. 2.

H.

Item, una littera ejusdem FREDERICI regis Romanorum & Siciliæ continens processum secundum per eumdem regem contra filios comitum Alberti de Casale & Nerisii, qui contra mandata & processus alios habitos contra ipsos per eumdem regem, & per cancellarium suum, castrum Gonzagæ cum pertinentiis suis, quod est de comitatu comitissæ MATILDIS, ad Romanam ecclesiam pertinentis, detinebant per potentiam occupatum, & confirmantur in isto processus habiti per cancellarium antedictum, & isti processus & alii publicantur contra illos detentores in præsentia principum quamplurimorum nominatorum ibidem. Incipit sic: *Fredericus Dei gratia Romanorum rex semper augustus, & rex Siciliæ.* fol xvj. pag. 1.

H. De eod. Frederico coronato, & de Honorio papa super eisdem processibus.

Item alia littera ejusdem FREDERICI coronati in imperatorem concessa domino HONORIO papæ, in qua totus tenor præcedentis processus per ordinem annotatur, & confirmatur per istam litteram, & mandantur observari omnia sicut continentur in eo. Incipit sic: *Fredericus divina favente clementia Romanorum imperator.* fol. xvij. pag. 1.

Postea sequuntur nomina prædictorum XL. prælatorum, qui prædictæ litteræ octavæ sicut in præcedentibus sua sigilla fecerunt apponi. Incipiunt: *Nos autem Nicolaus.* fol. xvij. pag. 1.

Et hic est finis prædictæ litteræ signatæ per H.

Nona signata per I.

SEQUITUR nona littera ejusdem domini INNOCENTII IV. signata per I.

similis in forma aliis octo præcedentibus, in A qua sunt similiter annotata privilegia & litteræ quæ sequuntur, & incipit: *Innocentius*. fol. xvij. pag. 1.

I. De Frederico prædicto Romanorum & Siciliæ rege & de Honorio papa, super promissione dicti regis facta de emancipando Henrico filio suo cum fuerit coronatus in imperatorem.

Primo una littera FREDERICI Romanorum regis & Siciliæ domino HONORIO papæ directa, continens quod dictus Fredericus promittit & concedit domino papæ, quod protinus, cum fuerit imperii coronam adeptus, HENRICUM filium suum, quem ad mandatum domini INNOCENTII papæ III. fecerat coronari, emancipabit a patris potestate, ac ipsum Henricum regnumque Siciliæ tam ultra quam citra Farum penitus dimittet ab ecclesia Romana B tenendum, sicut ipse ab ipsa sola tenebat, nec ex tunc se nominabit regem Siciliæ, sed juxta beneplacitum domini papæ procurabit dictum regnum per personam idoneam gubernari, quousque dictus filius ad legitimam pervenerit ætatem, quæ quidem persona ecclesiæ Romanæ de omni jure & honore respondebit. Et hoc ad finem, ne forte aliquid unionis regnum ad imperium crederetur habere, si ipse Fredericus qui vocatus erat ad imperium, utrumque scilicet regnum & imperium obtineret, per quod C posset ecclesiæ Romanæ dispendium generari. Incipit sic: *Sanctissimo in Christo patri*. fol. xvij. pag. 1.

I. De eod. Frederico, & de Innocentio super eisdem.

Item alia littera ejusdem FREDERICI Romanorum & Siciliæ regis domino INNOCENTIO III. papæ directa, similis per omnia proxime præcedenti in effectu, mutatis nominibus Roman. pontificum & data cujuslibet litterarum. Incipit sic: *Sanctissimo in Christo patri & domino suo Innocentio sacro-sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici*. fol. xvij. pag. 2.

I. De eod. Frederico & de Honorio papa super quadam excusatione de quodam edicto solemni facto per dictum Fredericum.

Item alia littera FRDDERCI prædicti D imperatoris Romanorum & regis Siciliæ domino HONORIO papæ directa, in qua se dictus Fredericus excusat de hoc quod ad ipsum pervenerat, scilicet, quod dicto domino papæ suggestum fuerat, quod idem Fredericus per quoddam edictum suum solemniter factum Capuæ in sua curia, super resignandis sibi privilegiis imperatoris & imperatricis genitorum suorum, privilegia dudum per eum ecclesiæ Romanæ concessa deberent irritari, cum de proposito & firma voluntate, quam habebat erga dictos E dominum papam & ecclesiam, dominus papa certus esse posset, cum dictus Fredericus post editionem dicti edicti, ad requisitionem domini papæ prædicta privilegia sibi misit. Incipit sic: *Predilecto in Christo patri domino H. Dei gratia sacro-sanctæ Romanæ sedis summo pontifici*. fol. xvij. pag. secunda.

I.

Item alia littera LUDOVICI comitis Palatini Rheni & ducis Bavariæ, directa universis continens, quod cum FREDERICUS Romanorum & Siciliæ rex pro pace reformanda & sopienda discordia, quæ fuerat inter ecclesiam & imperium, occasione quorumdam abusionum, & possessionum & aliorum jurium detentorum & occupatorum per quosdam imperatores & reges prædecessores regis prædicti, de voluntate & consensu ipsius ducis remiserit, & concesserit per speciale privilegium domino Innocentio papæ possessiones & alia supradicta, dictus dux privilegium ipsum approbat & confirmat. Incipit sic: *Ludovicus Dei gratia*. fol. xvij. pag. 2.

I. De Fred. prædicto facto imperatore super donatione facta per eum Conrado filio suo de civitate Gaietæ.

Item, alia littera FRIDERICI Romanorum imperatoris Jerusalem & Siciliæ regis, continens quod ipse concedit & donat CONRADO regi filio suo civitatem Gaietæ cum omnibus pertinentiis, justitiis & rationibus suis. Concedit etiam eidem in vassallos cum omnibus terris, villis & castris, quosdam nobiles ibidem nominatos, & omnes alios barones, qui tempore turbationis inter ipsum Fredericum & ecclesiam motæ contra ipsum ecclesiæ adhæserant antedictæ, & sunt usque hodie sub forma pacis. Incipit sic: *Fredericus Dei gratia Romanorum imperator*. fol. xviij. pag. 1.

Et hic est finis prædictæ nonæ litteræ signatæ per I.

Decima littera signata per K.

SEQUITUR decima littera prædicti domini Innocentii IV. signata per K. & est in forma similis aliis novem præcedentibus antedictis, & in ea sunt annotata litteræ & privilegia, quæ sequuntur. Incipit: *Innocentius*. fol. xviij. pag. 2.

K. De prædicto Fred. imperatore & rege & de domino Honorio Papa super forma juramenti per ipsum Fredericum præstiti ante coronationem.

Primo quædam littera sive privilegium FREDERICI Romanorum imperatoris regis Siciliæ, in qua est annotatus tenor cujusdam formæ juramenti per eum ad mandatum domini Honorii papæ, coram ejus nunciis præstiti ante coronationem suam, in quo & sub quo promiserat eidem domino Honorio papæ & suis successoribus in præsentia suorum principum nominatorum in forma prædicta, & etiam juraverat, quod defenderet bona fide posse suo ecclesiam & jura sua, & dimittebat libere ecclesiæ possessiones, quas recuperaverat, & ad recuperandas alias esset adjutor, & quæ ad ipsius manus pervenirent restituet sine difficultate, & nominantur ibi plures possessiones expresse, ut ibi legitur in multis privilegiis imperatorum à tempore LOYCI. Sed quando pro coronatione sua ad imperium, vel pro necessitatibus ecclesiæ vocatus veniet, recipiet in eis de mandato papæ procurationem. Et si ecclesia propter negotium suum guerram habuerit, eidem subveniet in expensis. Et quod omnia scripto & juramento confirmabit cum fuerit coronatus. Nunc vero idem imperator sicut continetur in formâ prædicta omnia confirmat sub testimonio aureæ bullæ suæ. Incipit sic: *Fredericus divina favente clementia Romanorum imperator*. fol. xviij pag. 2.

K. De eodem Fred. & de domino Gregorio papa super aggrediendis Lombardis.

Item alia littera FRIDERICI ejusdem imperatoris Jerusalem & Siciliæ regis domino GREGORIO papæ directa, per quam ei significat, quod super facto Lombardorum, pro quo dictus dominus papa magistrum nuntium & scriptorem suum ad ipsum miserat cum principibus imperii in generali curia Maguntiæ celebrata, deliberaverat juramento super hoc per eosdem principes corporali præstito, in principio tunc futuri mensis Aprilis, ipsos Lombardos aggredi, & quod per duos viarum aditus, scilicet per Basileam & Augustam, Lombardiam introibunt. Nihilominus tamen ipse imperator committit totum ipsorum Lombardorum negotium domini papæ arbitrio disponendum, usque ad festum natalis Domini tunc proxime, juxta tenorem scripti aurea bulla imperiali signati, quod anno præterito in Tusciam sibi misit, quod scriptum per omnia ratum habet. Incipit sic : *Sanctissimo in Christo patri.* fol. xix. pag. I.

K. De prædicto Fred. & de domino Innocentio super congratulatione ipsius Frederici de promotione dicti domini Innocentii, & de nuntiis, quos mittit.

Item alia littera ejusdem FREDERICI imperatoris Jerusalem & Siciliæ regis domino INNOCENTIO papæ directa, qua dominus Fredericus congratulatur, & collætatur de promotione ipsius domini Innocentii, & eidem significat, quod mittit ad eum suos solemnes nuntios, per quos & in quorum personas se ipsius domini papæ conspectui repræsentat, qui ipsius intimæ conscii voluntatis, exponent eidem devotionem dicti imperatoris ad ipsum & ecclesiam, ipsumque imperatorem & ejus totam potentiam offerent ipsius domini papæ beneplacitis & mandatis. Incipit sic : *Sanctissimo in Christo patri domino Innocentio.* fol. xix. pag. 2.

K. De Frederico prædicto & de Innocentio papa super tractatu pacis inter ecclesiam & imperatorem & de nuntiis ad hoc missis.

Item alia littera ejusdem FREDERICI imperatoris Jerusalem & Siciliæ regis, per quam idem Fredericus tractatum pacis & consummationem ejusdem inter dominum Innocentium papam & ecclesiam Romanam, ex parte una ac ipsum imperatorem & imperium ex altera, super omnibus & singulis articulis & capitulis, per quæ discordia inter ipsos hactenus fuerat & adhuc erat, & per quæ pax & concordia provenire poterant, certis nuntiis suis adhoc missis, suæ voluntatis consciis committit, promittens se ratum habiturum quidquid per eosdem nuntios tractatum fuerit & promissum, & se illa inviolabiliter servaturum. Incipit sic : *Fridericus Dei gratia Romanorum imperator.* fol. xx. pag. I.

K. De eodem Frederico super commissione facta domini nuntiis super consummatione prædicti tractatus & pacis.

Item alia littera ejusdem imperatoris & regis per quam dictus FREDERICUS imperator, audita relatione prædictorum nuntiorum, post ipsorum ad eum de curia Romana regressum, super tractatu pacis prædictæ, confidens de fidelitate & fide dictorum nuntiorum, consummationem pacis ejusdem committit, ut in superiori littera nuntiis antedictis. Incipit sic : *Fredericus.* fol. xx. pag. I.

K. De dicto Frederico & de R. comite Tholosano & aliis nuntiis missis ad jurandum in animam imperatoris de stando ecclesiæ mandatis.

Item alia littera ipsius FREDERICI imperatoris & regis, per quam dedit potestatem R. comiti Tholosano & duobus aliis nuntiis nominatis, jurandi in animam ipsius de stando mandatis ecclesiæ & domini papæ super omnibus articulis, injuriis, damnis, offensis ante & post excommunicationis sententiam, ecclesiis & ecclesiasticis personis illatis, prolatam in ipsum imperatorem per bonæ memoriæ dominum GREGORIUM papam, promittens ratum & firmum habere quidquid dicti nuntii super hoc duxerint faciendum. Incipit sic : *Fredericus.* fol. XXI. pag. 2.

K.

Postea sequuntur nomina dictorum XL. prælatorum, qui prædictæ decimæ litteræ, sicut aliis novem præcedentibus sua sigilla fecerunt apponi. Incipit sic : *Nos autem Nicolaus.* fol. xx. pag. 2.

Et hic est finis prædictæ decimæ litteræ signatæ per K.

De tribus litteris quæ non sunt annotatæ sub aliquo tractatu dicti domini Innocentii.

Postea sequuntur in dicto volumine tres litteræ quæ in aliqua dictarum vel subsequentium inferius litterarum dicti domini INNOCENTII IV. non fuerunt annotatæ, sicut hoc legitur in margine voluminis prædicti ; sed habentur in archivis ecclesiæ sub aureis bullis, quarum cujuslibet rubrica per ordinem subscribitur ut ecce.

De prima littera. De Frederico imperatore & rege Siciliæ super juramento præstito pereum de stando mandatis ecclesiæ.

Prima dictarum trium litterarum est una littera prædicti FRIDERICI imperatoris & regis Siciliæ & Jerusalem, per quam notificat universis, quod ipse pro omnibus pro quibus excommunicatus fuerat, tactis sanctis evangeliis juravit coram nuntiis domini papæ Gregorii, stare præcise mandatis ecclesiæ sine contradictione quacumque. Incipit sic : *Fredericus.* fol. xx. pag. 2.

Secunda littera prædictarum trium. De Frederico imperatore & rege Siciliæ super remissione injuriarum omnium illorum qui adhæserant ecclesiæ contra ipsum.

Secunda littera prædictarum trium continet, quod dictus FREDERICUS imperator ac Jerusalem & Siciliæ rex notificat universis, quod ipse remittit omnem offensam, & pœnam Theotonicis, Lombardis, Tuscis, & hominibus regni generaliter, & Gallicis, & omnibus aliis, qui ecclesiæ adhæserant contra ipsum, & per quemdam nominatum fidelem suum fecit jurari in animam suam, quod eos non offendet, neque faciet offendi, & eis pacem servabit, remittens eis sententias, constitutiones, banna, si qua occasione hujusmodi sint edita contra eos, & promittit quod terras ecclesiæ in ducatu vel marchia, seu alio patrimonio non invadet. Incipit sic : *Fredericus Dei gratia Romanorum imperator.* fol. xx. pag. 2.

Tertia littera prædictarum trium. De prædicto Frederico impe-

Tertia littera prædictarum trium continet, quod dictus FREDERICUS imperator & rex, ut supra, notificat universis, quod inter ipsum & ecclesiam fuit conventum, quod de communi voluntate tractetur

ratore & rege super tractatu faciendo, quod Gaieta & S. Agathe & aliæ civitates de regno Siciliæ cum honore ecclesiæ revertantur.

de via invenienda qualiter cum honore ecclesiæ revertantur ad ipsum imperatorem Gaieta & sancta Agathe civitates & omnes de regno Siciliæ cum bonis suis, & quod tractatus fiat infra annum. Sed ad inveniendam viam interim ecclesia suam sollicitudinem adhibere promisit, nec terminus ultra prorogabitur, nisi de partium voluntate; sed ex tunc per arbitros electos interim procedetur ad viam inveniendam, quorum duo ex parte ecclesiæ, & duo ex parte imperatoris erunt, qui eligent quintum, si concordare non possent; & ex tunc stabitur dicto majoris partis. Et juravit per B quemdam suum nuntium fidelem ibidem, quod interim prædictas terras & homines non offendet, & quod observabit viam, quæ invenietur per communem tractatum. Incipit sic: *Fredericus Dei gratia Romanorum imperator*. fol. xx. pag. 2.

Et hic est finis prædictarum trium litterarum, quæ non fuerunt, ut prætangitur, in aliqua litterarum dicti domini Innocentii annotatæ.

Undecima littera dicti domini Innocentii signata per L.

SEQUITUR undecima littera prædicti domini Innocentii IV. signata per L. & est in forma per omnia similis aliis decem præcedentibus litteris ejusdem domini Innocentii, in qua sunt similiter annotata privilegia & litteræ quæ inferius subsequuntur. Incipit sic: *Innocentius*. fol. xxj. pag. 1.

L. De Frederico imperatore ac rege Siciliæ & Jerusalem super reconciliatione Lombardorum ad beneplacitum domini Gregorii papæ, cui totum commisit negotium disponendum.

Primo littera una FREDERICI Romanorum imperatoris regis Jerusalem & Siciliæ, per quam notum facit omnibus, quod ipse totum negotium illorum de Lombardia, Marchia, Trivisii & Romaniola, qui videbantur sibi & imperio adversari, tam super detentione regalium imperii & aliorum jurium, quam de præteritis excessibus, quocumque modo per eos contra D imperatorem & imperium commissis, consilio, provisioni, compositioni & laudationi domini GREGORII summi pontificis pro pacis & status imperii reformatione commisit, & etiam si quid ipse imperator contra ipsos fecerat, totum ipsius domini papæ arbitrio & provisioni commisit, & promittit tenere quidquid per dominum papam fuerit ordinatum, & pro observantia illorum dare cautiones idoneas, si per partem aliam sibi dentur. Incipit sic: *Fredericus*. fol. xxj. pag. 1.

L. De prædicto Frederico super promissione facta de consensu principum & filii sui stare ordinationi domini Gregorii factæ super discordia

Item alia littera ejusdem FREDERICI E imperatoris regisque Jerusalem & Siciliæ domino GREGORIO papæ directa, continens quod, sicut ipse imperator scripto promiserat, de suorum principum & Henrici filii sui Romanorum regis consensu stare ordinationi ecclesiæ, de omni eo quod super discordia vertente inter ipsum imperatorem, & quasdam universitates Lombardiæ, quarum nomina in compromissi serie sunt expressa. Provisionem dicti domini papæ

A super hoc factam, scilicet quod dictæ universitates ad honorem Dei & ecclesiæ ac imperii teneantur in quingentis militibus suis expensis pro terræ sanctæ subsidio per biennium exhibendis pro parte sua & prædicti filii, firmam habet, & ratam. Et juxta ordinationem ipsius domini papæ remittit eisdem universitatibus & locis prædictis in compromisso expressis, & etiam marchioni Montisferrati, qui infra statutum a partibus terminum compromisit omnes injurias & offensas contra ipsum, & filium, ac principes suos commissas, impediendo in indictam ultimo curiam in Ravenna, irrogando injurias principibus venientibus ad eamdem dictoque filio ire volenti aditum præcludendo. Incipit sic: *Sanctissimo patri suo*. fol. xxj. pag. 2.

inter ipsum Fredericum, & Lombardos.

L. De prædicto Frederico & cardinalibus missis ad eum per dominum Gregorium papam super facto Lombard. & nuntiat omnibus quod stabit ordinationi dicti domini Gregorii papæ.

Item alia littera ejusdem FREDERICI imperatoris & regis, ut supra, prædicta littera domini Innocentii annotata, per quam idem Fredericus notum facit omnibus, quod ipse ad instantiam & monitionem cardinalium nominatorum ad hoc missorum per dominum GREGORIUM papam totum negotium illorum de Lombardia, Marchia, Trivisii & Romaniola, tam C super detentione suorum regalium, & aliorum jurium, quam de præteritis excessibus, quocumque modo per eos commissis pridem & hactenus, contra ipsum consilio provisioni, compositioni, & laudationi domini papæ prædicti & ecclesiæ Romanæ commisit, volens tenere firmiter & servare quidquid per ecclesiam super hoc extiterit ordinatum. Incipit sic: *Fredericus*. fol. xxij. pag. 1.

L. De Frederico prædicto & Gregorio papa super consummatione matrimonii inter ipsum Fredericum & Isabellam sororem regis Angliæ.

Item alia littera ejusdem FREDERICI imperatoris & regis, ut supra, domino GREGORIO papæ directa, & in dicta littera præfati domini Innocentii annotata, continens quod cum ipse mittat nuntios ad regem Angliæ pro consummatione matrimonii inter ipsum & ISABELLAM sororem dicti regis Angliæ, juxta consilium ipsius domini papæ tractati, & ut dicta Isabella ducatur ad ipsum, ne occasione dilationis alicujus huic negotio defectus interveniat: idem imperator committit domino papæ ipsum negotium, ut videlicet quantitatem dotium promittendarum imperatori a rege Angliæ moderetur, & ut etiam arbitretur tempus quo ipsarum dotium exhibitio fiet ei, vel partis ipsarum, si rex ad præsens impeditus, forsitan statutas dotes ipsas exhibere non posset: promittens ratum habere & servare ad plenum quidquid super præmissis per dominum papam extiterit ordinatum. Incipit sic: *Sanctissimo in Christo patri*. fol. xxij pag. 2.

L. De prædictis Frederico imperatore & Gregorio papa

Item alia littera ejusdem FREDERICI imperatoris & regis, ut supra, domino GREGORIO papæ directa, & in prædicta littera domini Innocentii annotata, continens quod notificat domino papæ, quod quia

super prorogatione facta de passagio & de alia non tenenda.

quia cruce signati Gallici ad preces suas passagium suum distulerant ad certum tempus expressum, ipse promittit quod ipsos pro ulteriori prorogatione dicti passagii non rogabit, sed ex tunc eis ad id præstabit subsidium & juvamen. Incipit sic: *Sanctissimo in Christo patri.* fol. xxij. pag. 2.

L. De Henrico rege Romanorum & Gregorio papa super juramento per dominum regem præstito, quod non erit contra Fredericum imperatorem patrem suum.

Item alia littera HENRICI regis Romanorum domino GREGORIO papæ directa, & in dicta littera dicti domini Innocentii annotata, continens quod idem rex domino papæ notum facit, quod ipse motu proprio, & spontanea voluntate juravit, quod quidquid & quotiens dominus FREDERICUS Romanorum imperator rex Jerusalem & Siciliæ pater suus cum eodem rege disponet, vel ore suo aut litteris mandaverit faciendum, ipse rex voluntarie & & bona fide complebit, & quod non erit in dicto, consilio, facto, vel consensu, aut litteris publicis vel occultis procurabit aliquid, vel quidquam faciet, quod ad incommodum & damnum personæ suæ, terræ, honoris, dignitatis ipsius patris cedat. Et si aliquis ei quidquam contra ipsum patrem suggeret publice vel occulte, eidem patri suggerentium talium nuntiabit & nominabit personas. Incipit sic: *Sanctissimo in Christo patri.* fol. xxiij. pag. 1.

L. Juramentum Frederici regis Siciliæ præstitum domino Innocentio.

Item forma juramenti FREDERICI regis Siciliæ, ducatus Apuliæ & principatus Capuæ, tota per se extensa, continens, quod erit fidelis domino Innocentio suisque successoribus, non erit in consilio &c. de vita vel membris perdendis, vel de mala captione, & quod consilium ei creditum & contradictum ne illud manifestet non pandet, & quod bona fide juvabit dominum papam ad tenendum papatum Romanum, & terram S. Petri, & quod si dominum papam ei præmori contingat, secundum quod fuerit monitus a melioribus cardinalibus, adjuvabit quod eligatur papa ad honorem S. Petri. Hæc omnia observabit domino papæ & ecclesiæ recta fide, & fidelitatem servabit successoribus suis Romanis pontificibus, qui eidem regi & hæredibus suis, si in eo non remanserit, firmabunt quod in privilegio dicti domini Innocentii est eidem domino regi concessum. Incipit sic: *Ego Fredericus Dei gratia rex Siciliæ.* fol. xxiij. pag. 1.

L. Postea sequuntur nomina prælatorum prædictorum XL. qui prædictæ undecimæ litteræ sigilla sua, sicut in aliis decem præcedentibus, ejusdem domini Innocentii IV. fecerunt apponi, & incipiunt sic: *Nos autem Nicolaus.* fol. xxiij. pag. 2.

Et hic est finis prædictæ undecimæ litteræ signatæ per L.

Duodecima & ultima littera per M. signata.

SEQUITUR duodecima & ultima littera prædicti domini Innocentii IV. in qua annotantur privilegia, & litteræ, quæ inferius subsequuntur fol. xxiij. pag. 2.

M. De Henrico imperatore & rege Siciliæ & de domino Cœlestino; super gravaminibus illatis per Philippum fratrem domini imperatoris, super relaxatione quorumdam prælat. detentorum.

A Primo quædam littera HENRICI Romanorum imperatoris & regis Siciliæ domino COELESTINO papæ directa, excusat se dictus Henricus imperator super quibusdam gravaminibus & offensis, per PHILIPPUM fratrem suum ducem Tusciæ, & ejus officiales illatis, & super quibusdam aliis petitis ab eodem per dominum papam, tangentibus relaxationem certorum prælatorum detentorum & arrestatorum per ipsum. Injuriosa quidem, & superba videtur excusatio illa. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri Cœlestino summo pontifici.* fol. xxiij. pag. 2.

M. De Henrico imperatore & domino Cœlestino; super pace reformanda inter ecclesiam & imperatorem super regno Siciliæ.

B Item alia littera HENRICI Romanorum imperatoris domino COELESTINO papæ directa, per quam idem Henricus significat respondendo litteris ipsius domini papæ sibi missis per certum nuntium nominatum, quod de treugis faciendis inter ipsum & ecclesiam tractatum aliquem non admitteret; sed hanc pacem & concordiæ reformationem affectat, ut videlicet regnum Siciliæ tam injuriose, quam proditorie occupatum, ea quæ deberet pace possidere valeret. Super quo dominum papam sollicitat, ut ad id exequendum curam adhibeat C diligentem: rogans ipsum, quod cum certos nuntios ad tractandum super promissis ad ipsum decreverit destinandos ab urbe usque Viterbium, seu Urbem-veterem, vel alibi circa partes illas declinare dignetur, ubi prædicti nuntii de iis negotiis eidem commodius possint loqui. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri Cœlestino.* fol. xxiv. pag. 2.

M. De Henrico rege, Romanorum & de domino Cœlestino, & cardinalibus super securitate danda eis in coronatione dicti Henrici.

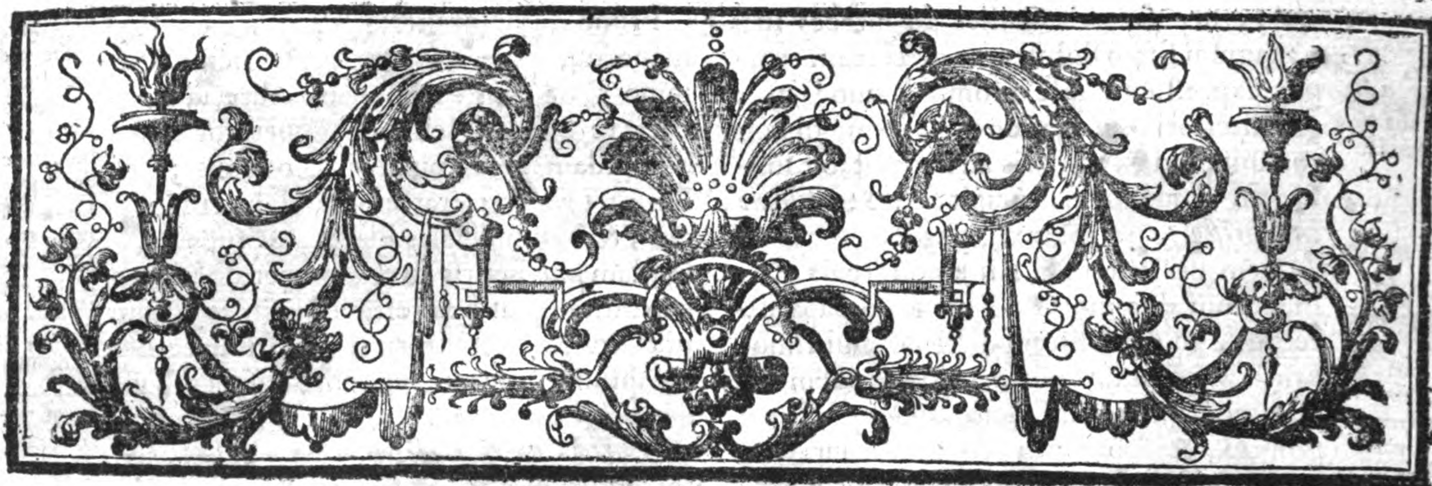
Item alia littera HENRICI regis Romanorum, per quam notum fieri vult universis, quod ipse juramenta securitatis domino papæ COELESTINO & cardinalibus, & rerum suarum & Romanorum in coronatione D sua, eundo, stando, & redeundo facta in ipsius præsentia, & de mandato ipsius, per principes & barones, rata habet, & observare promittit. Incipit sic: *Henricus Dei gratia Romanorum rex.* fol. xxiv. pag. 2.

M. De Henrico Romanorum rege, & domino Gregorio super mittenda militia in Italiam in servitium imperii, ecclesiæ.

Item alia littera HENRICI Romanorum regis domino GREGORIO papæ directa, qua eidem significat, quod licet ab ecclesia pluries suo nomini sit detractum, vult tamen ad monitionem & mandatum imperatoris patris sui intendere, ut in conE ferendo subsidio ecclesiæ Romanæ, & mittendo in Italiam fortem militiam ad honorem imperii & commodum ecclesiæ deserviat beneplacito dicti patris. Et rogat quod dominus papa dictum patrem suum, & eum paterno amore confovere dignetur. Incipit sic: *Reverendo in Christo patri & domino.* fol. xxv. pag. 1.

M. Item alia littera Henrici Romanorum imperatoris regisque Siciliæ domino Cœlestino.

Cetera desunt.

EPISTOLÆ PONTIFICIÆ

SELECTÆ EX REGISTRO ANTIQUO URBANI PAPÆ IV.

URBANI EPISTOLA PRIMA
Ad omnes communitates.

Scribit papa de promotione sua communitatibus.

COELESTIS altitudo potentiæ A supra cuncta tenens in excelsis imperium, sic dat esse rebus, & dispensat ineffabili providentia munera gratiarum: sic etiam creaturarum conditiones & status ordinat, prout vult, variat, & disponit, quod in horum consideratione sensus hominis hebetatur, cum sint investigabiles viæ Domini, & sapientiæ suæ magnitudinem humani non capiunt intellectus; facit enim fortem ex debili, balbutientibus eloquentiam tribuit, & ponit nonnumquam humiles in sublimi, plenam & perfectam ha- B bens ad singula, tamquam palmo concludens omnia potestatem. Sane felicis recordationis prædecessore nostro ad supernam patriam de præsentis valle miseriæ evocato, venerabiles fratres nostri, episcopi, presbyteri, & diaconi cardinales sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ pro futuri sustentatione pastoris convenientes in unum, sub deliberationis magnæ consilio, quam tanti negotii qualitas exigebat, aliquandiu mora super electionis celebrationem protracta, licet potuissent in alios consentire, majorum meritorum claritate conspicuos, & plurium virtutum titulis insignitos, ad tantæ administrationis præcellentiam digniores: tamen ad personam nostram dirigentes unanimiter vota sua, nos ad celsitudinis apostolicæ speculam, sicut domino placuit, concorditer evocarunt. Nolentes itaque nos infirmare scissionis aut rupturæ dispendio, quod superni consilii decreverat celsitudo, electionem factam de nobis, de illius confidentes clementia qui debilem roborat, duximus acceptandam. Porro insufficientia nostra, & administrationis tam arduæ sarcina, tantique oneris gravitate intenta consideratione pensatis, quodam nimirum stupore demissi, diversarum cogitationum fluctibus inter præcordia vexabamur, quid inter tot diversas & varias sæculi pugnas agendum, quid tenendum, quidve pensandum existeret animo trepido cogitantes: virtutem autem spiritus resumentes in illo qui exurgit in occursum timentium & implorantium nomen suum, qui clementer in semitis suis gressus hominis perficit, &

sub cujus alarum velamento quisquis protegitur, suscepimus jugum apostolicæ servitutis, sub Altissimi fiducia deferendum; ne videretur nobis onerosum vel grave quod leve judicat ipse Christus. Ceterum scribere vobis sicut devotis ecclesiæ filiis in desideriis habebamus, ut qui super ejusdem ecclesiæ gratiam devotionis integritate, obsequiorum promtitudine, ac puritate fidei meruistis, a nobis paternæ benivolentiæ sentiatis effectum, & de nostra in domino promotione lætantes, quo, sicut in patre benivolo filii, reperiatis in nobis vestrisque meritis de virtute crescentibus in virtutem B illam majoribus compensare præmiis inducamur. Digne quidem bene meritis honores & beneficia rependuntur, quæ tanto decet liberalius exhibere, quanto meretur illa plenius devotio subjectorum. Inter alia vero desideramus & volumus ut prætextu quæstionum quas vobiscum hactenus habebamus in minori officio constituti, nihil hæsitationis in vestris animis remaneat, vel rancoris: quia tunc in spiritualibus causis vestram justitiam fovebamus; nunc in singulis tamquam universalis judex libram appendimus æquitatis. Tunc singularis ecclesiæ jura, cujus præeramus regimini tuebamur: nunc autem ex commisso nobis pa C storali officio tenemur jus suum unicuique tribuere; nec minus locis & personis tam sæcularibus quam ecclesiasticis justitiæ plenitudinem exhibere. Suscipientes itaque nostrum sicut benigni patris affectum ad nos in vestris opportunitatibus recurratis cum fiducia, plene tamquam devotionis filii favorem apostolicum habituri.

EPISTOLA II.
Ad regem Francorum.

Papa regratiatur regi de promotione sua.

VOx exultationis & lætitiæ, fama præcurrente, cursoribus ad te de nostra promotione pervenit, qua jucundi gaudii jucunditate perfusus, quod de ipsius promotionis eventu apostolica tibi decreverat providentia nuntiandum, devotæ laudis jubilo prævenisti, eo quidem spiritus nostri incrementum lætitiæ susceperunt, quo exuberantis affectus plenitudine circa sublimitatis nostræ fastigia regiæ serenitatis animus exultabat, ô rex inclyte, qui sermonibus, operis promtitudine matrem revereris ecclesiam, vita vivens, factus perennis hæreditatis merito particeps, qui maternis beneplacitis filiali gratitudine te conformas. O regis devotio voce præconis collaudanda, & excellentium meritorum corruscatione conspicua, quæ ut spirituali patri deserviat, offert humilitatis hostiam semetipsum: tu quoque A carus apostolicæ sedis alumnus, tu religionis christianæ cultor eximius, tu amator divini nominis; & regalium virtutum affluentia præditus, in ipsius matris ecclesiæ dispositione clementer exultas, unanimem prorsus & omnimodam gerens tecum ad omnia voluntatem. Illud quoque in partem non modici gaudii tibi accessisse percepimus, quod civitas Trecensis in adhibito sibi concive summo pontifice, quem ipsa produxit, majoris solito rutilat radio claritatis, quodque patria quæ nobis originem præbuit, in tanti patris & compatriotæ magnificentia decoratur. Perspeximus etiam quod tuarum subsequentia litterarum nos ad solum natalis proprii devotis placidisque supplicibus invitarunt, terram tuam, ut utamur ea velut propria, liberalitate obtulerunt. Præmissis itaque digna consideratione pensatis, eo diligentius in tabulis mentis nostræ conscripsimus, eoque plenius excellentiæ tuæ gratiarum exolvimus actiones, quo sincerius quæ scripsisti de tui sacrario pectoris novimus emanasse. Licet autem humeris nostris impositum jugum apostolicæ servitutis importans pene importabilium onerum gravitatem nobis angustias timoris & tremoris intulerit, dum considerantes potestatis nobis traditæ majestatem, & solerter attendimus quod circa gerendam Christi vicem in apostolatus officio ministerium nostrum nosmetipsi minus sufficiens reputamus: quia tamen omnipotens Dominus timentibus & invocantibus nomen suum mira tribuit operationis virtutes, confidimus ex alto prospiciens ipsum misericorditer sustentabit, ut quod possibilitas nostra non obtinet, supernæ providentiæ gratia largiatur. Jactatis itaque cogitationibus nostris in illo, sub cujus D imperio vivimus & regnamus, ad personam tuam, quam præcipua mentis integritate diligimus, apostolicæ vertimus considerationis intuitum, ut inter ceteros orbis terræ principes a nobis specialius honoretur, & potioribus favoribus extollatur, quem dudum in nostra reclausit viscera per affectum. Quæsumus igitur, fili carissime, quod intento suscipiens animo quæ scribuntur super his quæ tibi in terris tuis videris profutura, nos promta securitate requiras. Nam regiæ serenitati se favorabilem in omnibus exhibebit apostolici fa- E voris & gratiæ plenitudo; te si quidem etiam non petente, proponimus divina favente clementia culmina tuæ magnitudinis incrementis felicibus exaltare.

EPISTOLA III.
Cujusdam cardinalis.

Promotus in cardinalem significat promotionem suam.

(a) LAudate Dominum de cœlis, laudate Laudunensis (a) ecclesiæ filii, & in canticum æternæ laudis exurgite. Nam exultationem universæ terræ dilatans Altissimus & ipsam ecclesiam volens honoribus sublimare præcipuis, statuit quod Israel fieret potestas ejus, & Israel qui regnavit in illa; jussitque illam propriis quæ in ipsa creverant sustentare columnis, & insignibus titulis decorari: ut tam laudabili descripta vocabulo tamque præfulgidis ornatibus insignita, mereretur extolli laudibus populorum. Ecce quidem qui patrum pater, immo potius pater universalis existit, de ipsius ecclesiæ gremio dudum progrediens, & ex illius gradibus habens ad majora gradatim ascensum, tandem præeminentis ascendit solium majestatis, ejusdem ecclesiæ cujus extiterat filius factus pater. Hinc etiam venerabiles patres ab olim. ... & ... nuper dominus. cardin... & nos cum eis licet immeriti, qui honorum primordia in ecclesia ipsa suscepimus ad cardinalatus apicem dignitatis. Hæc est profecto fæcunda genitrix, quæ tantorum & talium filiorum meruit ubertate lætari, & ordinem geniture convertens, patrem genuit cujus est ipsa filia dudum mater. Verum dum sic laudatur in talibus, lætatur & merito quod orbis Dominum, Christi vicarium & quatuor filios tantæ conspicuos præcellentiæ claritate produxit, nec minus exultat quod opportunis munita favoribus, tuta quiescit, futura Deo dante præcelsior, & apud sedem apostolicam gratiæ plenitudinem habitura. Cum enim ipsam tantorum patris & filiorum oculi votive respiciunt, & ad eam plene gerant dilectionis affectum, potestis firmam tenere fiduciam, quod præservabitur status ejus a noxiis, & magnificis promovebitur incrementis. Nos autem quamquam in superficie, nostra conditione pensata, non meruimus ad tanti præeminentiam honoris assumi: tamen eo disponente sic esse, qui dispensat prout vult munera gratiarum, ad eamdem ecclesiam, cui tamquam matri nos teneri conspicimus, gerimus debitæ considerationis intuitum, vigilanter ejus profectibus quantum possibilitati nostræ permittitur, intendentes. Ideoque rogamus, quatenus devotionem in nobis cum gradu crevisse pensantes, & Domino Deo nostro labiorum vitulos offerentes, ut dignetur sua nos pietate dirigere per suorum semitam mandatorum, ministerium nostrum in omnibus quæ nobis & eidem ecclesiæ profutura noveritis cum omni fiducia requiratis. Commoda quidem vestra propria reputamus, & ad ea promovenda posse nostrum liberaliter exponemus.

EPISTOLA IV.
Ejusdem ad Laudunensem ecclesiam.

Promotus in cardinalem offert se & significat promotionem.

DUm sederemus in foribus domus Dei cum humilibus servis suis, universali patri nostræ servitutis obsequia velut filii quos ipse creaverat impendentes, supereminentia deitatis, quæ merita cunctorum excedit & vota, pia nos miseratione respiciens, humilitatem nostram providentia dicti patris in præeminentia cardinalatus erexit. Cum autem subita mutabilitate status, & insufficientiæ propriæ conditione pensatis, nos timor & tremor invaderent ad tantæ fastigia dignitatis assumtos, quodam nimirum stupore demissi, diversarum cogitationum fluctibus intra præcordia vexabamur, quasi quid agendum, quid tenendum, quidve pensandum existeret hæsitantes. Verum existimantes non esse mirandum in summi conditoris operibus, qui supra cuncta tenens in excelsis imperium, dat esse rebus, & dispensat prout vult munera gratiarum, cum sapientiæ suæ magnitudinem humani non capiant intellectus, virtutem spiritus in ipso resumsimus, sperantes quod in semitis suis perficiet gressus nostros, & suæ bonitatis clementia nostrum misericorditer videat & suppleat imperfectum. Idem igitur ad laudem & gloriam humiliter assurgentes, vertimus ad Laudunensem ecclesiam debitæ considerationis intuitum, cui tamquam matri nos teneri conspicimus ex debito reverentiæ filialis. In ipsa quidem honorum primordia sumsimus, ipsa nos fovit ut filium, & eadem se nobis gradum constituit, per quem licet immeriti conscendimus ad majora. Hæc est profecto quam oculi nostri votive respiciunt, & ad quam plene gerimus sinceritatis affectum, vigilanter ejus profectibus quantum possibilitati nostræ permittitur intendentes. Ideoque rogamus quatenus Deo nostro labiorum vitulos offerentes, ut sua nos dignetur pietate dirigere per suorum semitas mandatorum, de nobis quibus estis fraterna caritate conjuncti, fiduciæ plenitudinem habeatis, secure nostrum mini-

(a) Hæc epistola scripta videtur ab Anchero Pantaleone archidiacono Laudunensi, nepote Urbani IV. a quo sacra purpura decoratus est anno 1261. assignato ei S. Praxedis titulo.

sterium requirentes in omnibus quæ vobis & eidem ecclesiæ noveritis profutura. Cum enim commoda vestra propria reputemus, ad ea promovenda vobis offerimus cum promtitudine cordis & animi posse nostrum.

EPISTOLA V. AD GUIDONEM archiepiscopum Narbonensem.

Vocatur archiepiscopus electus in cardinalem.

PRofundis meditationibus laboriosisque vigiliis urgens ecclesiæ generalis non dissimulanda necessitas, nos & fratres nostros reddit anxios in exquirendis viris secundum cor nostrum idoneis ad cardinalatus præeminentiam assumendis. Opus enim est, cum de talibus agitur, curam assiduam, sollicitam operam, & vigile studium adhiberi, ut insigniendi tantæ titulo dignitatis haberentur devotionis immensitate præfulgidi, consilii maturitate conspicui, discretionis honestate decori, magnanimitate sublimes, & virtutibus præcellentes. In cardine quidem præeminentis apostolatus divina providentia tales voluit consedere ministros, eosque tanti prærogativa sublimavit honoris, ut tamquam membra in unum corpus convenientia, summo pontifici velut proprio capiti deservirent, & existentes ejusdem ecclesiæ columnæ præcipuæ, ipsius onera supportent. Inter alios autem quos omnipotens Deus ad gerendum tantum officium utiles honorare decrevit, nostrum & eorumdem fratrum consilium ad personam tuam (a) specialiter mentis nostræ convertimus aciem, & pensatis omnibus quæ pensari erga tam ardui qualitatem negotii debuerunt, te in episcopum Sabinensem duximus eligendum. Tu vero prætendens quod ecclesiæ ac provinciæ Narbonensi necessarius habearis, quodque sperabas in illis partibus erga curam animarum gratum Deo sacrificium immolare, ac volens in ea vocatione qua fueras vocatus a Domino remanere, tuis etiam diebus cupiens indulgere quietem, ab onere cardinalatus eximi cum instantia supplicasti, profecto fatemur quod existens ubilibet per opera utilia & exempla laudabilia fructuosus ædificas utiliter ad salutem, & ex data prudentia tibi divinitus scis & potes fructus laudabiles in domo Domini germinare. Talia namque nos potissimum induxerunt, ut te in partem sollicitudinis apostolicæ vocaremus, ut quanto majorem in hac parte laborem assumeres, tanto tibi apud Deum potiora præmia comparares. Intendentes igitur commoda publica præferre privatis, & nolentes quod prætextu Narbonensis ecclesiæ, sedis apostolicæ, quæ omnium ecclesiarum caput est & magistra, derogetur honori; supplicationibus tuis non duximus annuendum. Ceterum ne ulterius similis excusationis materiam prosequaris; quin immo beneplacitis apostolicis tua vota conformes, fraternitati tuæ in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus omnibus prætermissis infra festum... ad præsentiam nostram accedas, impositum tibi onus ad laudem divini nominis & ejusdem generalis ecclesiæ suscepturus.

EPISTOLA VI. GUIDONIS cardinalis ad regem Francorum.

Significat cardinalis regi promotionem suam.

NOva quæ de nostræ promotionis novitate missa cedula continet, afferens celsitudini regiæ lætitiæ jubilum, regiis affectibus eo desiderabilius adhærebunt; quo tenerius in sinu suæ dilectionis ipse nos fovit hactenus, nec pura temeritate fovere desinit, & tenere id quidem velut nostræ menti infixum confidenter asserimus. Nam illam & placiditate verborum ac prosecutione operis assidue nobis aperuit regalis benivolentiæ plenitudo. Vos igitur amabiles inter ceteros principes orbis terræ, in tabulis nostri cordis conscripsimus, vosque diligentius interni luminis acie contemplamur, ac frequentius desideria nostra nos excitant, ut ad vestra beneplacita quidquid nostra possibilitas obtinet exponamus. Sane dum sederemus in foribus domus Domini cum humilibus suis impendentes universali patri nostræ obsequia servitutis, supereminentia deitatis quæ merita cunctorum excedit & vota, pia nos miseratione respiciens, humilitatem nostram per ipsius patris providentiam in præeminentiam cardinalatus assumsit. Hoc profecto vobis intimantes ad gaudium, rogamus quatenus devotionem in nobis cum gradu crevisse pensantes, ad omnia quæ vobis sint placita Jordani sollicitudinem solito securius requiratis. Mens enim ejus super illa magis invigilat, & vigilantis manus ad opera se promtas offerunt & paratas.

(a) Guidonis Fulcodii scilicet, qui a S. Ludovico Francorum rege in secretius consilium allectus, omnium amorem & admirationem sibi conciliavit; factus postea Aniciensis episcopus, deinde ad sedem Narbonensem translatus, anno 1261. cardinalis Sabinensis ab Urbano IV. est creatus, eidemque defuncto in sedem apostolicam subrogatus est.

EPISTOLA VII.
Ad capitulum S. Petri.

Ut non sepeliant corpora indevotorum in ecclesia.

EXistentes in principis apostolorum basilica, & ubi sanctissimum corpus ejus celebri memoria requiescit, & a qua cunctæ per mundum ecclesiæ, ab ipso pene christianæ religionis exordio, exemplum sanctæ conversationis & normam sumsere vivendi, tanta deberetis actus vestros gravitate pensare, & tanta circumspectionis discretione dirigere, ut nihil inveniretur in eis, quod oculos divinæ majestatis offenderet, nihilque posset in mentibus fidelium ad ipsam ex diversis mundi partibus devota frequentia confluentium, scandalum suboriri. Sed proh dolor! sicut veridica relatione, & frequenti assertione multorum accepimus, ut de aliis sileamus, ad præsens loco & tempore castigatione debita puniendis, erga sanctos quorum gloriosissima corpora in eadem basilica requiescunt, sic indevote vos geritis, sic vos irreverenter habetis, quod etiam contra canonicas (a) sanctiones mortuorum corpora, quasi passim in ipsa, in qua vix passus pedis vacat sepultura sanctorum, præsumtione temeraria tumulatis, cæcæ cupiditatis illecebritate seducti potius, quam miseratione pietatis inducti. Inde fit, ut plerumque sepultura reverenda sanctorum, quæ antiquorum patrum sancta devotio debita diligentia consignavit, ausu sacrilego violantes, cum piis impios, cum justis injustos, & cum sanctis sontes dispari consortio ac societate damnabili impie sociatis. Quod quam sit detestabile in conspectu Dei & hominum; & quam horrendum nemo sanæ mentis ignorat. Cum igitur hæc, per quæ Deus omnipotens provocatur, hominum decrescit devotio, & sanctorum reverentia conculcatur, non debeamus nec velimus sub dissimulatione transire; mandamus vobis artius inhibentes, ne aliquam ecclesiasticam sæcularemve personam deinceps in præfata sepeliatis basilica, vel permittatis ab aliis sepeliri, absque licentia & mandato sedis apostolicæ speciali.

EPISTOLA VIII.
Ad regem.

Respondetur regi, quod ad petitiones suas promotus est in archiepiscopum.

VEnerunt in apostolicæ mentis affectum pro archiepiscopo preces ex parte regia destinatæ, quæ rationibus fultæ potissimis, ut pote de regio pectore prodeuntes, & promotionem viri benemeriti postulantes, fuerunt ad gratiam exauditionis admissæ. Ipsum enim tunc Camerarium & capellanum nostrum ecclesiæ Burdegalensis in (b) archiepiscopum præfecimus & pastorem, sperantes, quod dum in hoc tua vota complevimus, status ejusdem ecclesiæ prospere creverit, cum ei de persona multipliciter idonea sit provisum. Eumdem igitur, quem multæ nobis affectionis instantia commendasti, habeas, quæsumus, opportuni favoris gratia commendatum, prout munitus apostolicis regiisque præsidiis, possit ejusdem ecclesiæ curam facilius gerere ac efficacius ipsius negotia promovere. Inter alia vero regem litteris & specialibus nuntiis interpelles, ut nos in dicto archiepiscopo contempletur, & cum sua benivolentia prosequatur, faciendo sibi & ecclesiæ præfatæ bona restitui, quæ a certis personis eidem regi subjectis detinentur, sicut accepimus, occupata; & taliter in hac parte manum sui favoris extendat, quod Deo reddatur acceptior, & apostolicæ sedi placeat, & mereatur extolli dignis laudibus exinde nomen ejus.

EPISTOLA IX.
Ad abbatem Cisterciensem & capitulum generale.

Quod non servent statutum editum contra conversos de radendo barbam.

IN decore sanctæ religionis & fidei, sub virtutum Domino militantis ipse rex æternus & ecclesia generalis exultant, vosque ad alta prægrandium virtutum gradibus conscendentes, trahitis ad divinæ majestatis obsequium alios per exempla. Propterea nos ordinem vestrum, quem devotionis claritate prælucere conspicimus, infra nostri pectoris ubera complectentes, circa ipsum paterna sollicitudine vigilamus, ut Deo propitio protegatur a noxiis, salubria semper incrementa suscipiat, & pacis affluat ubertate. Ad nostrum si quidem pervenit

(a) Sepulturas in ecclesiis fieri vetant concilium Bracarense. 2. can. 18. conc. Vasionense apud Gratianum. 13. q. 2. c. concilium Nannetense apud Burchardum & Ivonem. Capitulare Theodori Cantuariensis archiepiscopi cap. 68. Spic. tom. 9. Capitulare Ottonis episcopi Vercellensis cap. 23. Spicilegii tom. 8.

(b) Is fuit Petrus de Roscida-valle Summi pontificis capellanus & camerarius, regis Navarræ eleemosynarius, Campaniæ Stylifer, anno 1261. archiepiscopus Burdigalensis creatus.

auditum, vos noviter statuisse, quod monachis liceat duodecies (a) in anno rasuram celebrare barbarum, conversis ad hujusmodi statuti licentiam non admissis, ea ratione potissimum quod monachorum dumtaxat interesse dinoscitur, ut dejecta superfluitate pilorum possint mundius & liberius sumere Corpus & Sanguinem Domini Jesu-Christi. Unde cum hoc non sic debuerit monachis solum sufficere, quod dicti conversi, qui tantis laboribus, pressuris & angustiis, velut diei & æstus portantes onera, multipliciter affliguntur, a talis consolationis excludi participio mererentur, vobis mandamus quatenus pensantes provide, quod hoc esset zizaniæ seminarium, & discordiæ nutrimentum, quodque sicut accepimus, jam in aliquibus locis ordinis dissensionis est exinde materia suscitata; conversos eosdem volumus supernæ caritatis unione conjunctos, non faciatis gratiæ dictæ consolationis expertes; quin immo vobis & eisdem juxta tenorem præfati statuti radendi licentia sit communis: ne, quod absit, illos quos idem habitus sub eadem in Domino religione conjungit, violenter animorum diversitas separet a vinculo debitæ caritatis. Preces igitur & mandatum apostolicum super his taliter adimplere curetis, quod vobis in solita fraternitatis existentibus unitate, prædictus ordo splendore solitæ caritatis præluceat, & ad ipsum devotionis integritas, a Christi fidelibus habeatur, ac in eorum mentibus quidquam adversi prætextu dissensionis hujusmodi non emergat, nec in his nostri partes officii per aliud remedium oporteat interponi.

EPISTOLA X.

Nomine summi pontificis ad canonicos B. Mariæ.

Redarguuntur canonici quod inhoneste degunt in basilica beatæ Virginis.

COmmotis præ dolore visceribus, cogimur, nec mirum, quod vestrum protulit facinus, in nostrum pervenit auditum, non sine gravi turbatione referre: vix compescendi motum animi possibilitatem habentes. Quoniam explicare vobis oretenus quæ præsentibus intimantur, & appositum circa hæc correctionis opportunæ brachium nos personaliter adeamus, ne quasi negligentes & trepidi culpam aliorum nostram facere videamur. Ecce siquidem, sicut horribili refertur infamia, quidam vestrum infra cryptam basilicæ gloriosæ Virginis; quæ castitatis mater, pudoris aula, pudicitiæ conservatrix & munditiæ vas existit, constituere lupanar ibidem, in crucifixi & suæ genitricis opprobrium, exterminationem famæ, propriæque salutis perniciem meretricium exercendo. Numquid non veretur illorum temeritas, quod exeat vox querelæ Matris ad Filium, ut tanta puniatur enormitas, & pænæ gravitas redeat posteris in exemplum? Væ miseris impia cæcitate confusis. Nam licet multa superna patientia toleret ultro, tamen tanto punit acerbius, quanto multiplicare delicti graviorem pœnam delinquenti noverit inferendam. Nos autem, qui de mandato summi pontificis curam dictæ basilicæ gerimus, mandamus quatenus detis communiter operam, ut ulterius a tam nefando scelere desistatur. Nam si quem invenerimus tanti criminis præsumtorem, taliter in eo præfatæ Virginis injuriam ulciscemur, quod non erit dum vixerit immemor ultionis.

EPISTOLA XI.

Datur protector ordini fratrum Minorum.

AGrum virtutum, cui Dominus benedixit ordinem Minorum videlicet in præcelsæ sublimitatis speculam prælucentem sollicitudinis intentæ studio colimus, ut soliti salutis fructus populo christianæ professionis, de illius ubertate proveniant, & de ipsius splendore quasi solari radio suscipiant singulis claritatem. Ad illius namque munimen & protectionis opportunæ præsidium talem desideramus deputari personam, per quam, Deo propitio, præservetur a noxiis, & proficiat jugiter felicibus incrementis. Cum itaque generalis & quidam alii ministri ejusdem ordinis, qui ex forma regulæ suæ teneri per obedientiam dicebantur, ut a nobis aliquem de fratribus nostris in protectorem dicti ordinis postularent, ad sedem apostolicam accedentes, nobis humiliter supplicarunt, ut tibi specialiter protectionem hujusmodi committere curaremus, nos de tuæ circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, & præcipuo desiderantes affectu, quod idem ordo & fratres ipsius stabiles in fide catholica persistentes, paupertatem & humilitatem ac sanctum evangelium Domini nostri Jesu-Christi, prout firmiter promiserunt, observent; gubernationem, protectionem & correctionem dicti ordinis, & totius fraternitatis ejusdem,

(a) Hoc statutum anno 1257. editum reperies a nobis publici juris factum Anecdotorum tom. 4. sequenti anno 1258. decretum fuit, ut conversi *quandocumque monachi rasuram habuerint, & ipsi habeant, ut in ordine uniformitas observetur.* Unde mirum est Urbanum IV. qui anno 1261. Summus pontifex creatus est, hic conqueri quod statutum de rasura conversis non sit commune, nisi forte quis dicat statutum illud a quibusdam fuisse neglectum, aut diploma istud spectare ad Alexandrum IV.

auctoritate tibi præsentium duximus committendas. Quocirca mandamus, quatenus onus hujus commissionis devote suscipiens, circa salubrem curam præfati ordinis vigilanter intendas, ut in ipso perenniter vigeat gratia solitæ caritatis, eodemque fructus salutiferos ad honorem divini nominis & animarum commoda producente, condigna tuis laboribus præmia superna providentia recompenset, ordinandi nihilominus, statuendi, & faciendi omnia per te, vel alium, seu alios, tam in spiritualibus quam temporalibus, quæ ad salubrem statum memorati ordinis generaliter & specialiter expedire videris, prudentiæ tuæ facultatem liberam concedentes. Ceterum statuimus & volumus, ut in monasteriis & locis eisdem per fratres ordinis Minorum divina celebrari officia & personis inibi degentibus ministrari facias ecclesiastica sacramenta, & alia exerceri quæ dicti fratres eorumdem prædecessorum tempore tunc ipsam curam exercentium gerebant. Contra &c. Ideoque volumus mandantes quatenus onus ejusmodi promta devotione suscipiens, & curam tibi commissam eamdem vigilanter intendens, dictum ordinem S. Damiani protegere ac fovere, defendere ac manutenere procures, &c.

Sequitur alia bulla pro sororibus ordinis S. Damiani quibus etiam eumdem protectorem assignat.

EPISTOLA XII.

Committitur officium legationis.

(a) AD (a) altitudinem cordis nostri, ut Deus exaltetur, attendimus, apponentes manum nostræ possibilitatis ad operam, quam opportunam in terris novimus, & speramus fore placitam in excelsis &c. Nos igitur in hac terrestri patria gerentes, licet immeriti, vices ejus, levamus vigiles, more pastoris, tam corporeos quam mentales oculos, in circuitu visuri quid gregi commisso nobis expediat, & quid operis impendi debeat in idipsum, ut illius fulti præsidio, cujus sunt terræ cardines, a quo cogitationes hominum præparantur, quique arcus fortium superat, & infirmos robore potenter accingit, nostri partes officii salubriter & utiliter exponamus, ad ea quæ fidelibus necessaria populis expedire viderimus & noverimus profutura. Sane licet christicolarum singulæ regiones Deo & apostolicæ sedi devotæ favorem apostolicum mereantur, nosque ad eas nostræ considerationis diffundamus intuitum; tamen inclytum regnum Franciæ, velut recreationis nostræ pomœrium, infra claustra nostri pectoris prædilectione portamus. Hoc enim est regnum cui Dominus benedixit, regnum cui præsidet rex devotus, carissimus Romanæ ecclesiæ filius, & utilissimus advocatus, cujus tota domus regia sinceræ fidei claræque devotionis titulis insignita & aromatibus imbuta virtutum, in gremio dictæ sedis, & in nostro prædilecta recumbit. Idem quoque regnum producit viros egregios, barones, plurimosque magnates, & generosi sanguinis & elegantis probitatis nobilitate præclaros, haberi sollicitos apud sedem eamdem suorum gratia meritorum acceptos, nec alium ipsius regni populum subticemus, quem semper dicta sedes invenit in solita devotione constantem, vel ut in petra fidei radicatum. Ipsum nempe negotium regium censeri solet merito laude dignum. Nam in eo cultus orthodoxæ fidei suscipiebant jugiter incrementa vigoris & libertas ecclesiastica munimentum. Decens est igitur, ut circa illud fervor nostræ dilectionis exuberet, & de sui status prosperitate cum affectionis paternæ plenitudine cogitemus. Unde cum hostis humani generis pacis æmulus, & zizaniæ seminator, in eodem regno turbationes & scandala suscitarit, satagens dulces amaricare terrestris delicias paradisi, nos exinde graves suscepimus & amaras in corde puncturas, non sine immensi doloris acerbitate, dum miserabilis illius regni conditio, & commissorum ibidem enormitates excessuum, infra præcordia revolvuntur, profundis meditationibus, laboriosisque vigiliis anxiamur, ut in tantæ necessitatis articulo possimus, auctore Domino, consilium adhibere. O utinam desuper datum esset, ut cum honore Dei & ecclesiæ ac salubri statu fidelium posset commode circa tantum negotium exhibere se nostra præsentia corporalis. Quod ubi mente vigilanter existimus, ibi præsentialiter proprios explicaremus affectus. Verum quia innumera negotiorum varietate distrahimur, & humana natura non patitur, ut ejusdem essentia corporis tota simul in diversis locis exhibeat se præsentem, illos in partem apostolicæ sollicitudinis de latere nostro nonnumquam assumimus, quibus fore percipimus cœlesti dono provisum, ut multis & arduis negotiis sciant & possint provide consulere, ac utili consilio providere. Attendentes itaque quod personam tuam Altissimus scientiarum magnitudine, providentiæ munere, circumspectionis gratia, industriæ claritate, multisque virtutibus insignivit, humeris tuis fortitudinis robur adjiciens, ut ad laudem divini nominis frequenter onera supportantes, plenissimam quoque de tuis meritis fiduciam obtinentes, licet apud eamdem sedem ex eminentia tui consilii valde necessarius habearis, & inviti tanti viri præsentia careamus; tamen propter

(a) Hæc epistola directa videtur Simoni de Bria cardinali, quem Urbanus IV. legatum misit in Galliam.

propter urgentem & inevitabilem necessitatem partium earumdem, fraternitati tuæ in prædicto regno committimus auctoritate præsentium cum plenæ legationis officio vices nostras, ut tibi tam super reformatione pacis, quam super omnibus aliis tam spiritualibus quam temporalibus, velut noster vicarius & apostolicæ sedis legatus, agere, disponere, ordinare, statuere ac præcipere, prout expedire videris, plene possis, concessa tibi auctoritate contra rebelles quoslibet per suspensionis vel excommunicationis, aut ammonitionis, seu depositionis sententias, aut aliam spiritalem & temporalem districtionem, appellatione postposita, compescendi, quibuslibet privilegiis seu indulgentiis apostolicis, per quæ nullum cuiquam in hac parte volumus afferri suffragium, nequaquam obstantibus, liberam facultatem.

Post aliquot bullas committitur inquisitio super meritis Joannis de Monte-mirabili, monachi Longi-pontis canonizandi. Item sequitur canonizatio Ricardi Cisterciensis episcopi.

EPISTOLA XIII.
Ad ecclesiam Laudunensem.

Quod diligenter Deo serviatur in ecclesia Laudunensi.

LAudunensem ecclesiam prosequimur affectu paternæ caritatis ut filiam, quæ nos dudum in minori officio constitutos, ut pote seu membrum collegii, fovit & promovit ut filium, & tandem ad majora provectos facta de matre filia, diligit reverenter ut patrem. Digne igitur illam oculo nostræ serenitatis inspicimus, & cordetenus digne ipsam felici cupimus gubernaculo dirigi, & culmine prosperitatis augeri, nec plurimas temporum vestras medicando circa salubrem statum ejus peragimus, ut Deo reddatur accepta, & crescat devotio gentium circa eam. Sane dum eam contemplamur interius, & audimus quæ de ipsa exterius per famam, & utinam non per infamiam referuntur, eo gravior doloris acerbitate torquemur, quo tenemur illam diligere, & in nostris visceribus locum obtinet potiorem: graviter enim cor patris offenditur, si filiorum decor quavis macula denigretur, cum crescat in paterni decoris augmentum, si filius conversationis & vitæ laudabilis & morum pudicitia venustetur. Recolimus siquidem, nec est a nostra, sicut accepimus, notitia peregrinum, fuisse præfatam ecclesiam ab antiquo viris discretione præditis, Deo devotis, & divinis interius obsequiis redimitam, & a quibus non moleste, sed suaviter jugum divinum ferebatur; nunc autem, proh dolor! sicut ad nostrum pervenit auditum, A nonnulli vestrum sibi negandi licentiam sibi medicantes ad libitum, & ab eadem ecclesia quam habere videntur odio, fugientes horis interesse canonicis; & officium ac specialiter psalmos addiscere pro sua voluntate contemnunt, prætermittentes hæc & alia, quæ servare consueverant ibidem secundum antiquæ debitum honestatis. Numquid domus Dei sic est a suis habenda contemtui? numquid licet talibus de crucifixi patrimonio sustentari? hi profecto stipendia ecclesiastica non merentur, qui humeros ab onere subtrahunt, obsequi negligunt & fugiunt a labore. B Cum igitur hoc in vobis tanto potius detestemur, quanto vos & eamdem ecclesiam majoris dilectionis brachiis amplexamur, tantoque magis oculos divinæ majestatis offendistis, dum vigilare cum matre vestra negligitis, de cujus uberibus lac dulcedinis sumitis & gratiæ percipitis alimenta. Rogamus mandantes, quatenus actus ac mores vestros de bono in melius reformantes, sic in divinis obsequiis intendatis, quod sic in eadem ecclesia placitum impendatis virtutum Domino famulatum, quod in obloquentium labia non inveniant quod depravetur in nobis, C quin immo mundi per vitæ munditiam, gravitate morum & operum claritate effecti, vos ad suscipienda dona gratiæ coaptetis, & nostram gratiam valeatis uberius promereri, nec aliud super his oporteat remedium adhibere.

EPISTOLA XIV.
Ad regis filiam.

Conceditur filiæ regis, ut si pater eam monachaverit, possit redire ad sæculum.

D PAterna domus tua, filia carissima, cœlestis gratiæ rore perfusa, christianissimos principes offerentes Domino in devotionis spiritu vota sua, laudabili semper successione produxit, in quibus timorem superni numinis & amorem sic divina providentia radicavit, quod eorum cogitatus & opera beneplacitis æterni patris promtis & continuis studiis adhæserunt. Nimirum igitur si rex pater tuus qui præpollet suis progenitoribus excellentia meritorum, E habens potius ad superna quam ad terrena respectum, ipsi Deo te, quam tenerrime diligit, offerre diligenter desideret, ut illi actu sub regula & habitu Cisterciensis ordinis laudis sacrificium studeas immolare: Nos autem qui ad personam tuam infra pubertatis annos, sicut accepimus, constitutam, intuitum paternæ considerationis dirigimus, & zelamus tuæ salutis augmentum; pensantes proinde quod ipsa ætas impuberum ob sui temeritatem varia potest instabilitate mutari, dignum duximus super

hoc tibi salubri consilio providendum. Ideo A discretioni tuæ prædicti ordinis habitum sive jam assumseris, vel te illum assumere forte contigerit, dimittere cum perveneris ad tempora pubertatis, etiam si medio tempore professionem feceris in eodem, ad sæculum si de tua voluntate processerit, sine cujuslibet infamiæ nota libere redire valeas, non obstantibus ejusdem ordinis aliquibus consuetudinibus vel statutis contrariis &c. & quibusvis indulgentiis apostolicis concessis aut in posterum concedendis, per quæ super tuo possit tibi obstaculum quodlibet interponi, de apostolicæ plenitudine potestatis autoritate præsentium indulgemus. Nulli ergo &c. B

EPISTOLA XV.

Indulgentia pro pauperibus clericis Parisius studentibus.

PArisiensis universitas velut fertilitatis ager fructus uberes proferens, in quo genera scientiæ colliguntur, producit viros virtutum varietate fœcundos, quorum gratiosa fœcunditas in alios affluenter effunditur, parvos magnificans, rudes erudiens, & debiles efficiens virtuosos. C Horum quidem in desiderium miræ bonitatis, ut incompatabilem acquirerent litterarum dogmatum margaritam, & ejus pocula sitientibus propinarent, humiliare seipsos, & incurrere paupertatis incommoda non curarunt, illam quasi divitiarum plenitudinem reputantes. Verum ne sic gravaret illos extrema rerum necessitas, quod in eis decus magisterii ejus claritate per habitus vilitatem obnubilata vilesceret, universitatis præfatæ consilium digna considera- D tione providit, ut iidem magistri pauperes Parisius commorantes, in unum congregati consortium, de fidelium subsidiis alerentur. Sperantes igitur quod eisdem subvenire pauperibus inter alia pietatis opera divinæ clementiæ sit acceptum, volumus quatenus de bonis vobis collatis a Domino studeatis eis manum porrigere caritatis, ita quod ipsi sustentari commode valeant & vos &c. nos enim &c.

(a) EPISTOLA XVI. (a)

Quod exhumetur regina & transferatur corpus ejus.

CIrca prosequendum regni tui negotium, quod juxta sedis apostolicæ beneplacitum assumsisti, te ad partes Italiæ transferente, claræ memoriæ uxor tua sequens, prout debitus exposcebat affectus, ad idem regnum se transtulit, ibique, sicut Domino placuit, viam extitit universæ carnis ingressa. Ut itaque remota de terris ad cœlestem patriam sanguinis proximitate conjunctis per corporis relicti præsentiam in remedium consolationis accedat, faciendi corpus ipsum tolli de tumulo & ipsum in civitate Aquensi deferri, ac apud ejusdem loci majorem ecclesiam solemniter, prout decet magnitudinem regiam sepeliri, celsitudini regiæ plenam auctoritate præsentium concedimus facultatem.

(a) Hæc epistola videtur esse Clementis papæ IV. ad Carolum I. Siciliæ regem, cujus uxor Beatrix ipsius tempore defuncta est.

CLEMENTIS PAPÆ IV. Ad electum Remensem.

Ejus confirmat electionem.

ELecto Remensi. Nobilis & veneranda Remensis ecclesia, per obitum bonæ memoriæ THOMÆ Remensis archiepiscopi proprio destituta remige, immo sui remigii viduata magistro, periculis viduitatis exposita, discriminibus variis patuit, & litigiorum collisa fluctibus, in illorum procellis diutius fluctuavit. Licet enim dilecti filii decanus & capitulum Remense ad electionem futuri pontificis infra tempus legitimum intendentes, ad personas egregias & sublimes, prout ecclesiæ ipsius præcellens status & dignitas exigebant, sua desideria direxissent; votis tamen eorum in diversa divisis, contigit in ea duas electiones, unam videlicet de dilecto filio nostro G. tituli S. Marci presbytero cardinale; reliqua vero de te in discordia celebrari. Quibus ad examen felicis recordationis URBANI papæ prædecessoris nostri delatis; cum fuisset super eis prædecessoris ipsius tempore diutius litigatum, nos tandem eidem prædecessori, prout domino placuit, in apostolatus officio substituti, ecclesiæ compatientes eidem, ad id convertimus apostolicæ sollicitudinis studium, ad hoc aciem considerationis nostræ direximus, ut ecclesiæ Romanæ indemnitate servata, præfata Remensis ecclesia nequaquam amplius prolixioris vacationis incommodis subjaceret; sed a viduitatis exemta dispendiis, & adjuta celeri ac opportuna substitutione, pastoris illius gereretur & dirigeretur salutari re- E gimine, qui utiliter ejus gubernacula regeret, & ipsam in spiritualibus ac temporalibus salubriter gubernaret. Attendentes itaque quod idem cardinalis tamquam vir eminentis scientiæ, profundi pectoris, alti consilii, experientia longa in magnis probatus & arduis, quamquam ad præfatæ Remensis ecclesiæ regimen, ad quod petebatur instantius, perutilis haberetur; tamen eidem ecclesiæ Romanæ magis necessarius

Anno 1266. Ex ms. Vallicellano Oratorii Romani eruit Mabillonius.

& fructuosus habetur: & ideo communem, A quod proculdubio privatam complectitur, utilitati privatæ non immerito præferentes, cardinalem eumdem, quo non poteramus sine indecentia etiam ejusdem ecclesiæ Romanæ carere, in vocatione in qua vocatus est ad sedem apostolicam, de fratrum nostrorum consensu duximus retinendum. Sicque cum in hujusmodi negotio sola tui juris discussio superesset, nos illud excussimus diligenter; & comperto quod a majori parte capituli fuisti electus, nec aliquid efficax tibi fuerat oppositum, propter quod deberet electionis tuæ confirmatio B impediri, nisi omissio collationis zeli ad zelum, & meriti ad meritum, quam tamen procurator tibi contradicentium, qui causam pro ipsis exstitit prosequutus, asseruit se credere intervenisse potius quam fuisse omissam, nos jocunda & delectabili meditatione pensantes, quod in te generis clari prosapia & virtutum claritas sic se mutuis excedunt excessibus, ut alterum non deprimatur ab altero, sed potius extollatur, dum genus virtutes ingeminant, & illas generis sublimitas latius eminens eminenter ostentat; cum fratribus eisdem plena C deliberatione præhabita, quamquam de oppositione hujusmodi non constaret: immo per assertionem dicti procuratoris, ut præmittitur, liquere de contrario videretur, de ipsorum fratrum consilio, defectum hujusmodi electionis tuæ, si forsan intervenit, supplentes, de apostolicæ plenitudine potestatis, confirmavimus electionem eamdem, & te sæpefatæ Remensi ecclesiæ præfecimus in archiepiscopum & pastorem, sperantes firmiter, quod actus tuos illo dirigente, qui novit & regimen tuum in eadem ecclesia prosperum faciente qui potest, spiritualiter & temporaliter & D tuo felici ministerio exaltabitur status ejus. Quocirca discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus injunctum tibi onus humiliter & devote suscipiens, sic illud solerter exerceas, quod tandem villicationis tibi commissæ redditurus in tremendo judicio rationem, talenta credita duplicata ei qui credidit repræsentes; sicque super gregem tuæ curæ creditum sollicitas studeas custodire vigilias, ut una cum ipso merearis, eodem veniente sponso, ad paratas ipsius Agni nuptias introire. E Datum Viterbii idibus Julii pontificatus domini Clementis anno ij.

CLEMENTIS PAPÆ IV.
Ad Philippum Galliæ regis primogenitum.

Laudat ejus modestiam.

Dilecto filio Philippo primogenito carissimi in Christo filii illustris regis Franciæ.

Dilectus filius magister Matthæus capellanus noster, carissimi in Christo filii nostri illustris regis Navarræ clericus, de tuæ juventutis primitiis nobis rumores attulit, in tuarum consideratione virtutum patris gratos auditui, cujus animum gaudio & lætitia in ipsa delectabile relatione perfudit. Retulit namque quod cum ipse venturus ad curiam, te, si velles nobis mandare aliqua, requisisset; tu, sibi laudabili humilitatis eloquio respondisti, quod nos salutares benignissime, si auderes. Sane fili carissime, in his cum multa exultatione notavimus tuam miram proculdubio in tanta teneritate modestiam, & jocunda consideratione collegimus, extollendam in tanta generositate maxime datam tibi a Domino humilitatis gratiam, nec minus mirabilem, præsertim in tali juventute, prudentiam, diligenter nimirum attendimus & gaudenter. Numquid enim non debuit in hoc attendi prudentia? numquid non debuit considerari humilitas, vel modestia non notari; quod tu proles regia, & post tui progenitoris tempora, Deo auctore, longæva, heres regni futurus, miro humilitatis genere, modeste notam cujuslibet præsumtionis evitans; ætatem supplente prudentia, dicis te non audere patrem, qui tamen te tamquam filium spiritualem gerit in visceribus caritatis, salutationis elogio visitare? porro, fili benedictionis & gratiæ, talia virtutum aromata de te indubitate promittit tui generis præclara prosapia: talia de te spondet progenitorum tuorum recolenda memoria. Hæc de te læti recipimus, hæc de te speravimus hactenus, & adhuc profecto majora, divina gratia favente, speramus. Verum licet admodum gaudeamus, te pollere virtutibus; licet paterno more lætemur, te ipsarum prærogativa vigentem ætatis tempora prævenire; quia tamen a te libenter salutationis verba recepimus, quia preces tuas parati sumus gratanter audire, quia tuæ sinceritatis litteras lætis inspiceremus aspectibus, nolimus de præsumtione notari timeas vel de audacia reprehendi, si spirituali patri erga te viscera dilectionis & affectionis paternæ gestanti, tu tam devotus, tam carus filius tuæ devotionis & salutationis repræsentas affatus: sed quæsumus ad nos promta securitate recurre, preces nobis secure porrige, ad exauditionis gratiam, quantum cum Deo possumus, admittendas.

A

EPISTOLA GREGORII PAPÆ X. Ad Francorum regem.

De sua in papam electione &c.

Anno 1272. *Ex ms. Colbertino.*

GREGORIUS electus episcopus, &c. regi Franciæ illustri, Gloria in Altissimi, &c. *ut apud Odoricum Raynaldum ad annum* 1272. *n.* 9. *usque* liberavit. Accedit etiam ad grande nostræ fiduciæ fulcimentum, tua & aliorum catholicorum principum considerata devotio, per quos speramus, sic in commissæ nobis sollicitudinis B executione fulciri, quod te ac ipsis utiliter & efficaciter intendentibus commisso regimini, populus christianus præmiorum exhortatione, ac comminatione pœnarum correctus a vitiis, & ad virtutes erectus, in via mandatorum domini dirigatur. Propter quod tuum tuorumque progenitorum affectum ad Romanam ecclesiam meditatione debita recensentes, tibi nostrarum litterarum primitias destinamus, quibus serenitatem regiam monemus & hortamur in Christo, rogantes attentius, & in remissionem tibi peccaminum suadentes, quatenus ipsorum progenitorum laudabilia imitando vestigia, eamdem ecclesiam matrem tuam honorare studeas & fovere, sic in populo tuæ ditioni subjecto, potestate tibi tradita errata corrigens, & pro viribus peccata compescens, quod in eo mansuetudo superveniat, & correctio subsequatur. Reddatur Domino populus ejusdem voluntatis, acceptæ pacis ex hoc proculdubio commodis potiturus. Scimus enim, &c. *usque* quiescat. Nos sane tibi fili carissime, affectum caritativæ benignitatis expandimus, & sinum caritatis solidæ aperimus, proponentes, quantum cum Domino poterimus, regiæ dignitati deferre, ac tua &c. regni commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteris, in promtitudine benevolentiæ promovere. Nec mireris quod bulla non exprimens nomen nostrum est appensa præsentibus, quæ ante consecrationis & benedictionis nostræ solemnia transmittuntur. Quia qui fuerant hactenus in Romanos electi pontifices, consueverunt in bullandis litteris ante suæ consecrationis & benedictionis munus modum hujusmodi observare. Datum Viterbii IV. nonas Martii suscepti a nobis apostolatus officii anno I.

EPISTOLA BERARDI DE NEAPOLI ad Gregorium papam X.

Congratulatur ei de sua in papam creatione.

Anno 1271. *Ex ms. Colbertino.*

SAnctissimo in Christo patri, &c. B. de Neapolis angelica junioris Tobiæ ad celerem reditum, comitiva lætari & pedum oscula beatorum.

Quantam, pater sancte, concesserit virtus Altissimi sponsæ suæ gaudii & exultationis in vestra promotione materiam, considerata prudenter exacta vacationis tempora evidenter insinuant, & patenter considerationis attentione discussa, illius incommoda manifestant. Siquidem, ut cetera prætereantur silentio, in eorumdem temporum molestorum decursibus eadem mater ecclesia, dum ad editionem spiritualis patris & filii sponsi anxia niteretur, parturientis partes experiens, conatus prosequens, & molestias proferens, doloris instar illius eo sensit acerbius, quo erat profecto molestius, quod magno proculdubio pariendi necessitas inerat, intensa nimirum C voluntas aderat, sed collidentibus in utero filiis, conveniebatur ad partum, virtus saltem efficax non substituit pariendi. In his, inquam, temporibus navicula piscatoris vicarii JESU-CHRISTI, vehementibus excitatis undique flatibus & procellosis fluctibus concitatis, absque remigis temporalis auxilio, immo sui remigii viduata magistro, sic innumeris periculis patuit, quod desperationis naufragio humano judicio exposita videbatur. Numquid igitur, pie pater, non grandis causa lætitiæ parienti post D parturitionis angustias, votivo partu edito superatas, quarum sic memoriam abolet in lucem producti nati jocunditas, qui, sicut insonat evangelicæ veritatis tuba dulcisona, propter gaudium non meminit jam pressuræ? Numquid non ingens exultatio naviganti, quod ipsius ad partum deducta felicitas, gravibus restitit impulsibus, tumentium virtutes calcavit fluctuum, & fructum laboris optatum consequitur, quem anxius sequebatur? Porro nec labor sponsæ dissimilis, nec illius dispar exitus inquirendo dilectum. Quæsivit etenim, & post difficul- E tates varias & anxietates innumeras, quem quærebat invenit, inventumque solido tenens affectu, usque ad transmarinas (a) partes in odorem unguentorum nostrorum cucurrit. Et cum in nos non hominum industria, sed divina providentia graviter discordantium in antea concorditer vota concurrerent, pessulum ostii sui, dilecto suo aperuit, quem quia per absentiam decli-

(a) Quippe Thealdus Placentinus, archidiaconus Leodiensis, cum electus in papam fuit, in Syria apud Ptolemaïdem versabatur cum Eduardo Anglorum regis primogenito.

nasse comperit & transisse, festiva denuntiat, quod amore languescit, sponsique sui dilatos nimium, sed desideratos admodum implorans amplexus, instanter petit & humiliter expetit, ut in revertendo celeriter sitis similis capreæ hinnuloque cervorum. Ceterum, pater & domine, in prætactorum summatim exclusione discriminum, cunctis catholicæ religionis communionem habentibus, communis præstantur excitativa tripudii. Sed inter ceteros dudum vestros devotos & notos, inde etiam singularis plausus & jubili de familiaris commemoratione notitiæ non levis indulgetur occasio de vestrarum consideratione virtutum, quas notam adulationis abhorrens stilus succincte pertransit, non quævis causa succrescit. Verum, ut cunctorum gaudium impleatur, quantum præcedentium laborum fatigatio patitur, festinate, pie pater, ad sponsam: ut desiderata, & Deo favente per utilis vestra præsentia, discriminibus nationum inductas molestias relevet, damna resarciat, ruinas impleat, & sic ipsius sponsæ genas in desiderio nostri adhuc lacrymis madentes abstergat, quod vestri regiminis per tempora longa, divina prævia clementia potitura solatio duraturæ rore lætitiæ respergatur. Dextra Domini, pater sanctissime, nobiscum virtutem faciat, vestros actus & iter dirigens ad salutem. Sane me sanctitatis vestræ servulum, non minus promtitudo voluntatis nostris beneplacitis subjicit, quam plenitudo apostolicæ potestatis addicit.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ X.
Ad episcopum Silvanectensem & abbatem S. Dionysii.

Ut interponant partes suas ad pacem inter regem Siciliæ & reginas Franciæ & Angliæ.

Anno 1272. *Ex ms. Vallicellano Oratorii Romani ernit Mabillonius.*

EPiscopo Silvanectensi, & dilecto filio abbati monasterii sancti Dionysii in Francia.

Quantum deceat, quantum expediat, quod inter carissimum in Christo filium nostrum C. Siciliæ regem illustrem ex parte una, & carissimas in Christo filias nostras Franciæ ac Angliæ reginas illustres ex altera, tollatur omnis dissentionis occasio, & vigeat sinceritatis integritas, vestram credimus non latere prudentiam: & propterea indubitate sperantes, propter quod vos, qui eorum zelatis commoda, & ipsorum desideratis honorem, libenter ad ipsos in caritatis glutino submotis impedimentis quibuslibet uniendos, labores subibitis, & sollicitudinem assumetis, ministerium tractandæ concordiæ inter eos vobis elegimus committendum. Cum ergo tam memoratus rex nostris super hoc litteris excitatus, quam prædicta regina Angliæ ad hujusmodi tractatus prosecutionem suos, sicut credimus, in Franciam intendat nuntios destinare, dictamque reginam Franciæ, quam, ut ad idem suum dirigat efficaciter animum, per alias nostras litteras exhortamur, verisimiliter ad eumdem tractatum intendere velle speremus, discretionem vestram monemus, rogamus & hortamur in Domino, per apostolica vobis scripta mandantes, quatinus laboris tam pii tam utilis onus sollicite assumentes, ad præcidendam omnem discordiæ materiam inter eos & ipsos in caritate mutua solidandos vice nostra sollicite laboretis, prudentius attendentes, quod in hoc non solum nobis, qui memoratos regem & reginas affectione paterna diligimus, & ipsorum concordiam multipliciter affectamus, per tam fructuosi laboris exercitium servietis, verum & ipsi pacis auctori in hoc obsequium gratum præstabitis, & eidem regi ac reginis vos reddetis perinde gratiores.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ X.
Ad B. Sabinensem electum.

Absolvit eum à vinculo quo ecclesiæ Arelatensi tenebatur, creatque illum cardinalem.

Anno 1274. *Ex ms. Colbertino.*

GRegorius episcopus &c. venerabili fratri B. quondam archiepiscopo Arelatensi in episcopum Sabinensem electo.

A nostræ promotionis auspiciis, id inter cetera desiderabilia cordis nostri propensiori cordis nostri putavimus procurandum esse consilio, id majoris attentionis instantia promovendum, ut ecclesiæ, quæ multa tempestate convellitur, lapides, per ordinem sternerentur, & ipsa fundamenta solidius in sapphiris haberet sua propugnacula, jaspidem desiderabiles terminos suos omnes, & doctos a Domino filios universos, sicque in justitia fundaretur, & multitudinem pacis filiis suis effundens, a calumnia recederent, nec timeret eamdem & a pavore, nec propinquaret eidem. Hoc attentioribus egere consideravimus animis. Ad hoc multa sollicitudine ac diligentia insistendum, hinc quam pluribus diebus & noctibus in multa lucubratione deductis, ad illum præcipue levavimus oculos, cujus negotium agebatur, supplicantes humiliter, & supplicatione humili postulantes, ut ipse suæ lumine claritatis illustrans mentis nostræ judicium, & in suo beneplacito dirigens actus nostros, sua immensa pietate concederet tales nostro ministerio ad præeminentiam cardinalatus assumi, quorum vita videntes instrueret, quorum fama dum in omni loco Christo bonus odor existeret, reficeret audientes, quorum consilio con-

fidenter innisi in dubiis, & de ipsorum suffragiis divinum sperare auxilium in adversis & demum cum fratribus nostris cogitationibus profundis instantes, & frequentibus collationibus habitis cum eisdem, ad personam tuam, quia virtutum Dominus multis patentibus & latentibus, ut credulitate firma tenemus, virtutibus te insignivit, una cum quibusdam aliis a Domino electis, ut credimus, ad onus hujus ministerii eligendum nostræ convertimus considerationis intuitum, & de ipsorum fratrum consilio, te a vinculo quo Arelatensi tenebaris ecclesiæ absolventes, de te Sabinensi ecclesiæ tunc vacanti duximus (a) providendum, te in episcopum præficientes eidem, fraternitati tuæ non solum libere transeundi ad illam licentiam concedentes, sed & præsentium auctoritate mandantes, quatenus onus dispositione apostolica humeris tuis impositum devote suscipiens, hujus provisioni nostræ in humilitate spiritus, sine cujusquam difficultatis obice, acquiescas. Præcipimus quoque ut ad præsentiam nostram absque tarditate aliqua morosæ cunctationis accedas, una nobiscum divini obsequii universalis ecclesiæ servitiis vacaturus.

(a) Hanc promotionem Lugduni in festo Pentecostes anno 1274. factam fuisse tradit Ciaconius.

DOMINUS PAPA illustri regi Siciliæ.

Quod in regno generale studium faciat reformari.

Ex ms. Colbertino.

PRimum plasma supernæ manus operatione formatum habens ante lapsum, veluti paulo minus creaturæ coæquatum angelicæ, perlucidum intellectum, sereni luminis acie penetrabat arcana cœlestium, & ex illuminati profunditate pectoris scientiarum notitiam obtinebat. Sic autem habuit post peccatum, ut quod prius libero & perspicaci capiebat intuitu, postmodum obstante nubilo mundanæ caliginis, absque remedio non poterat intueri. In cujus casu letifero humanæ compago naturæ corruptionis vulnera pertulit, suntque duris conclusa signaculis, quæ primitus nullo præpediente serarum obice, sub intelligentiæ claritate patebant, & quanto magis ex cursu temporum a primordiali formatione dilabitur, tanto quadam efficitur fluxibilitate debilior, & majori fragilitate tabescit in varium mutabilitatem defectuum naturalium bonorum gloria permutata; sed omnium conditoris immensa benignitas, nolens quod tam ingenua creatura, quam suæ similitudini conformarat, judicata vilesceret, & reparans quodammodo circa ipsam gloriose per accidens, quod annexum naturæ mortiferi gustus extitit perceptione deperditum, rudem hominem, quem ad perfectionem discretionis vix offerre naturalis ratio poterat, scientiarum artiumve decrevit dogmatibus erudiri, sicque dono dato divinitus plurium idiomata nationum, sub diversarum linguarum varietate diffusa in unum conveniunt loquendi commercium, latinitatis ordine litterali. Sic gesta patrum & principum redacta sunt & regrediuntur in munimenta librorum. Sic veri & falsi certamina certis rationibus & argumentis principalibus dirimuntur. Sic generationis & corruptionis corporum universorum implicitas, elementorum qualitate discernitur, & conjicitur qua vi sub cursu cœlestium terrestria gubernantur. Sic etiam vocum sonoritas pari concordia prodit in jubilum, & documento colligitur qualiter devotis obsequiis modulatione musica Domino serviatur. Sic terminorum extrema scholastica doctrina metitur. Quaslibet longitudinis & latitudinis, sublimitatis & profundi distantias punctorum seu mensurarum connumeratione distinguens, sic & supernorum essentia corporum prout moventur & consistunt in ordine physica præsentatio arte nititur habere notitiam, licet res intellectu difficilis & aciem rationis transcendat. Sic datur juris utriusque cognitio quo lis jurgiosa dirimitur, & quod suum est redditur unicuique. Sic quoque ad sacros... acceditur altitudine scripturarum & elicitur vivificans spiritus de litteræ visceribus occidentis. Maxime quidem opus est singulis regibus orthodoxis, eisque cedit ad gloriam in regnis suis habere viros industrios, decoros scientiis & virtutibus præsignitos, ut fortes consiliis & singula consueta providentia dirigentes, sub pacis principe gloriosi regnent & imperent in suæ culmine majestatis. Tales profecto viros infusa eis cælitus gratia litterali studium efficit, parvulos suavitatis lactans dulcedine, cibans adultos uberius, & provectos majoris ubertatis delectatione fœcundans, dum circa ipsum sedulitate studiosa versantur. Inter alias quippe regiones Italicas, regnum tuum veluti fons scientiarum irriguus viros eminentes scientia, viros alti consilii, viros præpollentes dignitatibus & virtutibus præcellentes, solet ab antiquo propagatione quasi naturali producere, quod in eorum quam pluribus hodie testimonialis evidentia manifestat, & eo præcipue tempore, cum in eodem regno præsertim apud Neapolim civitatem, cujus amœnitas scholares alliciebat etiam a remotis, vigebat studium generale. Cum autem Dominus de regno ipso tenebras ex alto fugaverit, & fine diebus malis imposito, in quibus idem regnum floribus & fructibus studiorum caruisse dinoscitur, superduxerit misericorditer dies

lucis, rogamus quatenus præmissis clementi A consideratione pensatis, in eodem regno facias & jubeas hujusmodi studium reformari. Per hoc enim Deo gratum exhibebis obsequium, domum regiam fœcundabis sobole sapientum, & nonnullis ecclesiis de proborum copia, quorum patiuntur inopiam, providebis, & etiam specialiter tui præminentia nominis ubique laudis humanæ præconiis altius extolletur.

NICOLAI III. RESCRIPTUM B regi Franciæ illustri.

Collationem præbendæ factam ab eo in ecclesia Laudunensi, sede vacante, valere non posse.

Anno 1277. Ex ms. Vallicellano Oratorii Romani eruit Mabillonius.

PRæsentatæ nobis regiæ celsitudinis litteræ continebant, quod in ecclesia Laudunensi vacante ad te pertinet vacantium, etiam in Romana curia, collatio præbendarum; quodque post vocationem nostram ad apostolatus officium, præbendam, quam in eadem ecclesia ipsius vacationis tempore habebamus, cuidam quem eædem litteræ de moribus & scientia commendabant, C pietatis intuitu contulisti, ante datam litterarum, quas super collatione ipsius præbendæ dilecto filio nostro S. tituli S. Ceciliæ presbytero cardinali legato sedis apostolicæ miseramus. Et deinde in earumdem litterarum tuarum serie deprecatio sequebatur, ut cum felicis recordationis Innocentii IV. Alexandri, Urbani & Clementis prædecessorum nostrorum temporibus fuerit observatum, quod per collationes ipsorum factas de beneficiis vacantium ecclesiarum ad regiam collationem spectantibus, colla- D tio clarissimæ memoriæ tui progenitoris & tua numquam exstitit viribus vacuata, nos, quos ad tuam magnificentiam affectu majoris caritatis affici regia gratitudine recognoscis, gratum & acceptum quod per te de memorata præbenda factum exstiterat haberemus. Sane, fili carissime, si tuæ innotuisset, excellentiæ processus nostri circa eamdem præbendam habiti tempus & qualitas, nec tibi juris veritas celaretur, nequaquam sicut verisimiliter credi potest, quod prædicta tua deprecatio processisset, siqui- E dem ab ipsis ejusdem nostræ vocationis auspiciis, in attentæ considerationis scrutinium deducentes, quod in ecclesiis, in quibus præbendas habuerimus in minori officio constituti, non potuimus propter status nostri exigentiam personaliter residere: licet cum se casus obtulit dando consilium, præstando illis auxilium, nos studuerimus inibi exhibere præsentes; deliberavimus nostram absentiam saltem quoquo modo substituendorum nobis in eis continuenda recompensare præsentia, & illarum singulas singulis sic idoneis conferre personis, ad sacerdotium jam promotis, vel successivis immediate temporibus promovendis, quod ipsarum probitas plus ecclesiis provideret, quam ex præbendarum collatione provideretur eisdem. Et ut hæc nostra deliberatio impedimenti alicujus obicem non haberet, sexto die post promotionem nostram, canonicatus & præbendas, quos in Eboracensi, dicta Laudunensi, & Suessionensi habueramus ecclesiis donationi apostolicæ reservavimus, inhibentes universis & singulis ad quos ipsorum canonicatuum & præbendarum collatio, electio, provisio, præsentatio, aut quæcumque alia dispositio pertineret, ne post mensem etiam contentum in moderatione felicis recordationis Gregorii papæ X. prædecessoris nostri super beneficiis apud sedem apostolicam vacantibus edita in concilio Lugdunensi, de illis vel aliquo illorum disponere, aut eos conferre alicui præsumerent quoquomodo. Et insuper ex tunc decrevimus irritum & inane, si secus super eis per quos cumque scientes vel ignorantes apostolica, vel quavis autoritate alia jam attentatum exsisteret, vel in posterum contingeret attentari, sicut hæc omnia in litteris apostolicis confectis exinde plenius continentur. His itaque tibi seriosius reseratis, diligenter, quæsumus, processus hujus tempus pensa, vim & potestatem prudenter observa, & patebit aperte quæ & qualis de jure sequatur illatio ex præmissis. Nam cum canonicatus & præbendæ collatio spirituale jus indubitanter exsistat, & per eam spiritualia, ut pote jus eligendi prælatum & alia similia conferantur, nec pro eo quod personis sæcularibus forsan ex privilegio sit concessa, vel in eis per patientiam tolerata, desinat spirituale jus esse; non est dubium eam etiam quando laici ad se illam asserunt, pertinere, non esse a plenitudinis apostolicæ potestatis exemtam, nec ab ejusdem libera in omnibus spiritualibus administrationi subtractam. Ex quibus proculdubio necessario sequitur, quod per præmissa nostra prohibitionem & decretum præbenda eadem Laudunensis una cum prædictis aliis exstitit sic affecta, quod collatio post & contra eamdem prohibitionem & decretum per te facta de ipsa, nullas vires potuit obtinere: maxime cum tempus quo prohibitio & decretum eadem sic generaliter processerunt, nos ejusdem in Laudunensi ecclesia vacatio, quodque tu in ea vacante collationem præbendarum ad te spectare asseris, non lateret. Attende igitur, princeps inclyte, præmissi nostri processus causam, vim considera, effectum adverte, nec attentionis tuæ discussio pium propositum procedentis amittat. Quid enim nos ad sic procedendum induxit, nisi ut prædictæ deliberationis divino beneplacito congrue

grata Deo exsecutio sequeretur? quid ad hæc procedentis animum excitavit, nisi ut conscientiæ abundantius pacatæ sollicitudo quiesceret, dum præcedentem nostram absentiam provisa substituendorum præsentia solaretur? Numquid alicui nostro devoto, vel apud nos merito gratificari voluimus, aut nobis familiaritate seu alia conjunctione conjuncto per deliberationis ejusdem exsecutionem quam commisimus aliorum arbitrio providere? profecto nec ad hoc personas elegimus, nec earum electionem nobis duximus reservandam, sed illis eam injunximus, qui necessitatum & status ipsarum ecclesiarum conscii, earumdem utilitatibus de personis eis congruentibus salubrius providerent. Ideoque serenitatem regiam confidentia paterna rogamus & obsecramus in Domino, quatenus moleste non feras, sed æquanimiter patiaris preces tuas in hac parte ad exauditionis gratiam non admitti: quin potius spirituali patri de tali proposito, ac tali providentia benivolentia filiali congaudeas, & eadem debito impleri læteris effectu, præsertim cum si præmissa diligenter attendas, nullum exinde præjudicium verearis, nec de casus præmissi frequentia concipi possit probabilis conjectura, multumque deceret excellentiam regiam, etiam de munificentia suæ curialitatis annuere, ut de successore nobis eligendo in dicta præbenda nostrum desiderium impleatur. Datum Viterbii x. Kal. Septembris, pontificatus nostri anno 1.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Ut rex clericum, qui de ipso fuerat oblocutus regnum sine personæ injuria exire permittat.

REgi Franciæ illustri. Amaritudinem gravem, quam sicut dilecti filii magistri S. decanus Laudunensis & G. Parisiensis archidiaconus regiæ celsitudinis nuntii nobis in conclavi modestis labiis expresserunt, tuis ingessit præcordiis vice domini capellani nostri canonici Laudunensis nimis inconsulta temeritas, paterno pensantes affectu, tibi pii more patris compatimur, & ad eam expiandam omnimodis sic ex intimis excitamur, quod non solum tecum ad id frequenter spiritu convenimus, sed interdum ad mutuæ corporalis præsentiæ copiam suspiramus, operantes nimirum quod mentis nostræ circa præmissa conceptum efficacius exprimeret lingua quam littera, & expressum imprimeret pressius vivus sermo quam scriptus. Sed quia illius facultas adimitur, interventione vicaria litteratoriæ allocutionis utemur. Et quidem, fili carissime, non miramur innocentiam tuam eo acrius, prout habet eorumdem nuntiorum relatio inopina, immo resupina, capellani ejusdem insimulatione commotam; quo feruntur molestius quæ indignius inferuntur. Non miramur, si te de conscientiæ tuæ puritate securum, nec assuetum detractionis jaculis impeti, cum soleat novitas calamitatibus pondus adjicere, dicti capellani amaricavit acerbius nova & inopinata præsumtio, & præsumtuosa sic commovit audacia, ut nubem quæ per ipsius figmenta super tui nominis claritatem tibi videbatur oppandi, dissolvere fictionis originem, & figuli malitiam perquirendo satagens, ac horribilis notæ maculam, quam non immerito de lubrico famæ sollicitus vereris, ut prudens & nihil in hoc tibi conscius abhorres, ut insons abstergere nitereris. Verum, princeps inclyte, vellemus in his consultius fuisse processum. Debuerant etenim, præsertim cum juxta vulgare proverbium nullam malum verbum mereatur habere memoriam, non per alicujus etiam perscrutationis indaginem plurium auribus inculcari, sed quasi contemtu negligi & neglectu contemni: ut sic dissimulationis consultæ cautela suo quasi præfocarentur in ortu, cum non solum unius tam humilis personæ veritate carens assertio, sed etiam falsus rumor, qui multitudinem implicat, cito cadat. In his autem, fili amantissime, nihil tuæ in talibus inexperientiæ imputamus; sed tuorum consiliariorum negligentiæ succensemus, qui & commotionem tui justi doloris mitigare studiosius debuissent, & præmissæ conceptum indaginis, ne prodiret in partum, & in actum procederet, curiosius impedire. Nihilominus tamen, tu, fili benedictionis & gratiæ, ut mores hujus temporis taceamus, antiquorum exempla considera, & profecto reperies, non solum innocentiam & ignorantiam persæpe falsa criminatione perculsam, sed & virtutes crimina tulisse pro vitiis, & virtuosos actus notam incurrisse pro laude. Nonne sic ille filius accrescens & decorus aspectu tunc in Ægyptum ductus & Ægyptiis serviens, dum a domina sibi ut secum dormiret infesta, comprehensus, per vestimenti laciniam derelicto pallio aufugisset, stuprum recusans, nec operi nefario acquiescens, a contempta nota illusionis impudicæ notatus, & a domino redeunte, nimis procul dubio credulo suspectus de adulterino conatu, in carcerem est conjectus. Nonne hoc ipsum illius pudicæ matronæ repræsentat historia, quæ a senioribus qui populum judicabant, quibusque ipsa consentire noluerat, falso est insimulata crimine, ac morte damnata, licet eam Dominus spiritum pueri junioris excitans præservarit? Desine igitur indignationis tuæ motum, quasi consideratione alicujus novitatis augere; nec in te primum æstimes innocentium lacessitam, sed nostris consiliis

liis acquiesce, ut ad tollendam omnino A hujus maledici de tuo regno memoriam, quod per castigationem ipsius inibi, prout iidem petebant nuntii, faciendam, posset diffundi latius & amplius dilatari, exinde maledicus emittatur, remittendus ad partes istas: non tamen ad curiam Romanam, sed ad locum alium, quem ei deliberavimus deputandum; & ibi taliter, prout eisdem aperuimus nuntiis, a sua insolentia compescendus; quod memorandi maledicti hujus nulla supersit occasio, sed ipsius memoria totaliter extinguatur. Quia vero super his dilecto filio nostro S. tit. sanctæ B Ceciliæ presbytero cardinali apostolicæ sedis legato alias apostolicas litteras destinamus, mandantes eidem, ut sæpe fatum capellanum ad partes easdem juxta formam mandati nostri non differat destinare; serenitatem regiam exhortamur in Domino, sincero consilio suadentes, quatenus memorato legato ad educendum de regno ipso eumdem capellanum sine offensæ alicujus injuria, quæ forsan plures ad recensendum sui excessus seriem excitaret, regiæ potentiæ favor assistat, nec impedias, C vel quantum in te fuerit impediri permittas, quominus ad partes ipsas idem capellanus, ut præmittitur, remittatur. Per hoc etenim submurmuratio prædictorum opprimetur facilius, & integritati famæ tuæ plenius consuletur. Datum Viterbii XI. Kal. Septembris.

EPISTOLA COLLEGII cardinalium ad principes Italiæ.

Ut Clementiam primogeniti Caroli Salernitani principis sponsam in Siciliam transmigrantem honorifice suscipiant. D

Anno 1280. *Ex ms. Colbertino.*

MIseratione divina episcopi, presbyteri, & diaconi S. R. E. cardinales, universis marchionibus, comitibus, baronibus & aliis nobilibus, necnon potestatibus, capitaneis, consiliis & communibus civitatum & castrorum ejusdem ecclesiæ fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem in Domino.

Sedes apostolica cogitationes pacis cogitans, & populo christiano quietem pro viribus præparans, ut in fiduciæ tabernaculis habitet, & in requie opulenta quiescat, consulte providit ecclesiæ filios Ro- E DULFUM Romanorum & CAROLUM Siciliæ reges illustres, ad christianitatis tranquillitatem & pacem & exaltationem fidei catholicæ, in ipsorum concordia & unanimitate promtius procurandam, affinitatis vinculo uniendos; cujus studio, illo angulari lapide faciente, e diverso venientes uniri, actum est his diebus, (a) quod inter dilectum filium CAROLUM primogenitum magnifici viri CAROLI principis Salernitani ipsiusque regis Siciliæ nepotem, & dilectam in Christo filiam CLEMENTIAM, natam prædicti regis Romanorum, sponsalia sunt contracta, & puella eadem in domum sui sponsi traducenda, jam in Lombardiæ partibus dicitur constituta, in regnum Siciliæ, prout opportunitas dederit, in comitiva honorabili processura. Cupientes itaque ipsam ejusque comitivam non solum securitate gaudere, sed honore condigno, prout decet tanti principis filiam, tantique viri sponsam, a cunctis præcipue devotis ecclesiæ honorari; universitatem vestram monemus, rogamus & hortamur attente, præsentium vobis auctoritate mandantes, quatenus cum per terras vestras transitum fecerit, ei dictæque comitivæ providentes de securo conductu, sic ipsam in se ac suis honorare curetis, quod de tam utilis unionis gratia, in profectum ejusdem fidei a bonorum omnium largitore concessa, vos debitum concepisse gaudium ostendentes, eorumdem regum favorem vobis exinde non immerito vindicare possitis. Nos quoque honorem sibi exhibitum, non solum dictis regibus in ea, sed & sedi apostolicæ reputabimus exhiberi, vosque proinde in vestris opportunitatibus favorabilius prosequemur. Et ecce dilectum filium magistrum Guillelmum (b) Durandi ejusdem sedis capellanum, Carnotensem decanum, ad universitatem vestram propter hoc duximus destinandum, quem super his quæ circa præmissa vobis ex parte nostra suaserit, benigne audiri rogamus & efficaciter adimpleri. Datum &c. apostolica sede vacante.

EPIST. COLLEGII CARDINALIUM Ad Venetos.

Ne terras ecclesiæ Romanæ pastore viduatæ prædantibus faveant, immo ut se opponant.

Anno 1281. *Ex m Colbertii.*

DUci, comiti & consilio Venetorum. Considerata prædecessorum vestrorum erga Romanam ecclesiam laudanda & per vos non immerito continuata devotio, verisimiliter pollicetur promtum in vobis ad monitiones, quæ ob ipsius commoda prodeunt, debitæ prosecutionis effectum. Sane sicut ad vos pervenisse credimus, nonnulli

(a) Anno scilicet 1280. ut videre est apud Bzovium, quem si lubet consule.

(b) Is est celeberrimus ille Guillelmus Durandi, quem Clemens IV. capellanum suum & palatii apostolici procuratorem generalem constituerat, quique postea episcopus Mimatensis extitit, vir pro tempore magnæ eruditionis.

(a) (a) maligni spiritus perversique conatus, A non attento quod dominus ore prophetico universis viduæ defensionem indicit, eamdem ecclesiam in viduitatis angustiis positam, & ad sui provisionem idoneam instantius laborantem turbant multipliciter & molestant, terras ipsius in Romaniolæ Marchiæque Anchonitanæ partibus, pro viribus occupantes, quas occupare nequeunt vexantes incendiis, diversis impetentes insidiis, & direptionibus expetentes. Et quod non fine amaritudine mentis audivimus, vestra in his satagunt fulciri potentia, B vos in his diversimode complices habere conantur. Licet itaque verisimilitudo non habeat, quod vos, cum sitis viri consilii, viri quidem prudentia præeminentes, sic malitia subvertere valeat, ut maculam in gloria solitæ devotionis vestræ ponentes, tam perversis ipsorum suggestionibus vel pandatis aditum vel inclinetis auditum. Nihilominus cum nos ad conservationem vestri honoris & famæ sincerus affectus induxit, ut vos contra perversitatem illorum salubribus studeremus monitionibus prævenire. Ideoque universitatem vestram monemus, C rogamus & hortamur attente, præsentium vobis auctoritate mandantes, quatenus juxta conceptam de vestra devotione fiduciam, nostris monitionibus & precibus exauditis, vos in his nullatenus immiscentes, nullum prædictis iniquitatis filiis, terras ejusdem ecclesiæ quomodolibet impetentibus, præstetis auxilium vel favorem publicum vel occultum: quin immo fidelibus easdem terras defensare nitentibus, cum super hoc auctoritate ipsius ecclesiæ fueritis requisiti, viriliter assistatis: ita quod exinde laudis titulum & retributionis præmium vestra D devotio mereatur.

EPIST. I. MARTINI PAPÆ IV. Ad Romanos.

Dominus papa scribit Romanis, ut faciant pacem.

Anno 1281. *Ex ms. Colbertino.*

MARTINUS electus episcopus &c. dilectis filiis nobilibus viris senatoribus, consilio, & universo Urbis populo.

Regis pacifici, cujus in pace factus est E locus, sua permissione vicarii, licet insufficientibus meritis, constituti, Urbem quidem Romani pontificis specialem summopere affectamus sic esse pacificam, ut inter peculiares ecclesiæ filios, intestina maxime odia relegentur a vobis, & domesticæ simultates: quibus sicut, proh dolor! familiaria exempla vos admonent & bona proculdubio vastitati, & quod animam nostram pungit acerbius, animæ periculis exponuntur: quibus eo periculosius in vos mutuo desævitis, quo dum alter persequitur alterum, sævit per consequens in seipsum. In singularibus namque persecutionibus imminent communia damna concivibus. Si quidem dum quivis sui conscius statui detrahit, in eo saltem parat proprie detrimentum, quod civitatis cujusque incolis per dissensionum discrimina debilioribus redditis, redditur & civitas debilior, qua debilitata in singulis profecto detrahitur potentiæ singulorum; sicut & cives & civitas mutua incrementa participant, ut potentia civium potentem civitatem efficiat, & quod potentiæ civitatis accrescit suos redundat in cives; sic & illorum detrimenta participantur alterutrum, ut quod civitati detrahitur, civium utilitatibus subtrahatur. Nimis est itaque sæva & horrenda credulitas, per quam ut offendat quis alterum, offensam propriam non abhorret, & ut in periculum præcipitet alium, præceps præcipitium festinat in suum. Quia vero speramus in pacis actore, quod si hæc & alia non facile numeranda discrimina, quæ guerrarum dissidia spiritualiter & temporaliter ingerunt, ad considerationis rectæ judicium referatis, ipso præstante, qui post evulsis zizaniorum radicibus, pacis inter vos germina pullulabunt, occurreretur animarum periculis, privatis & communibus utilitatibus efficacius consuletur, venerabilem fratrem L. Ostiensem & dilectos filios nostros G. S. Georgii ad Velum aureum diaconum cardinalem ad vos tamquam pacis angelos de fratrum nostrorum consilio deliberavimus destinandos, unitatem vestram rogantes, monentes attentius, & obtestantes in Domino JESU-CHRISTO, vobisque nihilominus per apostolica scripta mandantes, quatenus eos tamquam ipsius ecclesiæ membra nobilia recipientes honorifice, ac devote tractantes, eorum salubrius monitis & exhortationibus in præmissis, ita intendatis humiliter & efficaciter pareatis, quod ipsius urbis statu, juxta intensum nostrum desiderium, pacificato celeriter, in ea & vos ipsi jocundo habitantes in unum, hoc præsertim sacro instanti quadragesimali tempore, animarum vestrarum saluti possitis vacare liberius, & qui ex more apostolorum limina eodem præcipue tempore visitant, vobiscum in pace in idipsum pariter quiescentes, vota peregrinationis assumtæ securius exsequantur. Cumque nos inibi, Deo auspice, nostram contigerit exhibere præsentiam, curia nostra eamque sequentes securitate debita gaudeant, & optata quiete lætentur. Nec miremini quod bulla

(a) Guido scilicet de Montefeltri comes, qui terras ecclesiæ Romanæ in Romaniola occupaverat, quas postea ope Guidonis de Monteforti eidem restitui coegit Martinus papa. IV. teste Guillelmo Nangio apud Chesnium tom. 5. pag. 542.

non exprimens nomen nostrum est appensa præsentibus, quæ ante consecrationis & benedictionis nostræ solemnia transmittuntur: quia hii qui fuerunt Romani electi pontifices consueverunt in bullandis litteris ante suæ benedictionis & consecrationis munus modum hujusmodi observare. Data Viterbii &c. suscepti a nobis apostolatus officii anno I.

EPIST. II. MARTINI PAPÆ IV. Ad Philippum regem Francorum.

Contra morem suum ei annuntiat in papam electionem ante consecrationem.

Anno 1281. *Ex ms. Colbertino.*

MARTINUS electus episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio regi Francorum illustri.

Etsi habeat ecclesiæ Romanæ consuetudo laudabilis, quod apostolicæ litteræ novam promotionem Romani pontificis nuntiantes, quas solemnia consecrationis & benedictionis ipsius ex more præveniunt, alios ejusdem pontificis præsertim ad principes præcedere soleant litteratoriæ visitationis affatus: intensus tamen caritatis affectus, qui nescit legi facile subjici, vel observationis cujuslibet regulis coartari, exigit a nobis, ut quo ad te, filium prædilectum apud nos dilectionis prærogativa gaudentem, hujusmodi observantia non servata, nec prædictis solemnibus expectatis, nostræ promotionis singularis nuntiatio præveniret, nostri spiritus humilitate denuntians, nos tunc tituli S. Ceciliæ presbyterum cardinalem in festo cathedræ apostolorum principis, concordi fratrum nostrorum electione, promotum in sui pontificis successorem. In his, quæsumus, fili carissime, si excellentia regia de promotione in Domino gaudeat, quod immensi oneris molem promoto impositi pia compassione considerans, eidem apud illum supplici devotione, devotaque supplicatione concurrat, quatenus ipse qui dat lapso virtutem, sic debilitatem nostram sua inæstimabili fortitudine fulciat, quod ejusdem oneris sarcinam ad salutem gregis dominici curæ nostræ commissi salubriter supportemus. Licet autem insitum nostris visceribus erga magnificentiam regiam non ignores affectum, illum tamen tibi cum plenitudine benedictionis offerimus, intendentes eumdem in tuis opportunitatibus efficacius, quantum cum Deo poterimus, exhibere.

EPIST. III. MARTINI PAPÆ IV. Ad B. archiepiscopum Arelatensem.

Creat eum cardinalem episcopum Portuensem.

VEnerabili fratri B. (a) quondam archiepiscopo Arelatensi episcopo Portuensi.

(a) Anno 1281. *Ex ms. Colbertino.*

Moysi circa regendam plebem Israeliticam laboranti, Jethro vel socer cognatus ipsius attendens illi supra vires imminere negotium, quod solus portare non posset, B salubre consilium describitur præstitisse. Proinde inquirens de omni plebe viros potentes & Deum timentes, in quibus sit veritas, & avaritiam oderint. Nos itaque hujus secuti consilium, post vocationem nostram ad apostolatus officium, considerantes nobis immensum onus spiritualis regiminis totius orbis incumbere, quod soli proculdubio sustinere nequimus, ut impleri omnipotentis imperium, ejusque possint sustentari præcepta, & in loca sua dilecta, videlicet Domini tabernacula commissus nobis populus ipso auspice inducatur, C nobisque onere partito sit levius, de diversis mundi partibus viros cooperaturos nobis, in ejusdem executione regiminis deliberavimus providendos, virtutum pollentes viribus, non effeminationis infamia denigratos, viros utique potentes tam opere quam sermone, ut plebem operum exemplis instruant, doctrina sermonis informent; viros qui sic Deum timeant, qui nequaquam hominis faciem vereantur; sic avaritiam odiant, ut post aurum non abeant, & in pecuniarum multiplicatione non sperent, D sed veritatem, immo Christum, qui est via veritas & vita, pure, nec ad dextram nec ad sinistram declinando, sequantur. Sane in scrutinio deliberationis hujusmodi, nobis cum gaudio personæ tuæ merita quibus eam insignivit Altissimus occurrerunt, & super illis cum fratribus nostris deliberatione præhabita, de ipsorum consilio, te ad ministerium hujus operationis elegimus, & de plenitudine potestatis, a vinculo quo tenebaris Arelatensi ecclesiæ absolventes, de persona tua Portuensi ecclesiæ tunc vacanti duximus providendum, te illi præficientes in episcopum & pastorem, E fraternitati tuæ non solum libere transeundi ad illam licentiam concedentes; sed & præsentium auctoritate mandantes, quatenus onus dispositione apostolica humeris tuis impositum devote suscipiens, hujusmodi provisioni nostræ in humilitate spiritus sine cujusquam difficultatis obice acquiescas, & ad præsentiam nostram absque dis-

(a) Bernardo de Languisello, qui Bertrando archiepiscopo cardinali creato subrogatus fuit in sede Arelatensi.

pendio morosæ tarditatis accedas, una nobiscum divinis obsequiis, & universalis ecclesiæ servitiis vacaturus.

EPIST. IV. MARTINI PAPÆ IV. Ad Carolum regem Siciliæ.

Laudat regiam ipsius magnificentiam, qua se suaque sedi apostolicæ obtulerat.

Anno 1281. *Ex ms. Colbertino.* REgi Siciliæ illustri, &c.

Sincerum ad personam nostram regiæ devotionis affectum, quem nostra consi- B deratio ex causis variis sine cujusque dubitationis scrupulo supponebat, dilecti magistri P. de Liytota capellanus noster, & nobilis vir LUDOVVICUS de Alvernia tuæ celsitudinis nuncii, quibus tuæ serenitatis apices fidem petierunt credulam adhiberi, decenter & curialiter exprimentes ex parte tua personam regiam, nobis singulari prærogativa carissimam, terras & bona omnia liberaliter obtulerunt: ea sic affectuose, sic libere nostris beneplacitis totaliter exponentes, ut quatenus verba rem præsentare sufficiunt, quasi exhibitionem quamdam ipsa oblatio præsentabat. Hæc licet, fili carissime, de tua magnificentia non solum sperata jam dudum, sed, ut præmittitur, velut indubitate supposita, gaudenter & gratanter accepimus, & ea congruis prosequentes actionibus gratiarum, regalem excellentiam scire volumus, quod te ab olim nostrum non tam reputavimus, quam aperte cognovimus, idque nobis adeo liquet apertius ex præmissis, & evidentius innotescit, ut magnificentiæ tuæ illa, quam tum cum Deo poterimus, intendamus vicissitudinariæ gratitudinis evidentia respondere, quod licet nihil possit plenitudini adjici, quam in affectione tua & devotione palpamus: Utraque tamen ex eo recipere incrementa censebitur, quod diffusiori, Deo auspice, tempore producenda, nec variationis alicujus notam sentiet, nec fermentum qualiscumque turbationis admittet.

EPIST. V. MARTINI PAPÆ IV. Ad regem Siciliæ.

Ut pontificalis consecrationis munus in Urbe susciperet, se studuisse pacem Romanis procurare, quod ut efficacius obtineret, ipsi commisisse Urbis regimen.

Anno 1281. *Ex ms. Colbertino.* CArissimo in Christo filio regi Siciliæ illustri senatori Urbis.

Pater futuri sæculi, princeps pacis, qui nos judicio nostræ humilitatis indignos vocari ad sui vicariatus officium sua inscruta- A bili dignatione concessit, nostris infudit affectibus, ut ab hujusmodi vocationis exordio, ponentes quasi viarum nostrarum principium bonum pacis in sanctæ matris ecclesiæ filios, totis nisibus illius interferunt fluenta diffundere, diffusa continuis favoribus irrigando fovere. Hoc circa magnificum & peculiarem Urbis populum specialis suggessit affectio, specialiter nobis illius imminens cura suasit. Idem exigebat ejusdem Urbis intestina turbatio, animarum pericula ingerens, & rerum vastitatem inducens, ad idem urgebat instantius nostra devotio, interpellans multipliciter & B instigans, ut in illius videlicet apostolorum principis basilica successor ipsius consecrationis munus reverenter acciperet, cujus divina dispositione onus successionis accepit, in ea civitate sumeret idem successor apostolici honoris insignia, ex qua titulum suæ denominationis assumit Romanus pontifex seu papa vocatus. Hinc ut saluti tam spiritualium filiorum provisio paterna succurreret, damnis occurreret, & tantæ ipsius nostræ devotionis instantiæ desiderata satisfactio proveniret, nostræ consecrationis C solemnia, non sine multorum persuasione contraria, non absque negotiorum nobis imminentium ad retardatæ ipsorum expeditionis accelerationem instantium impedimento distulimus, ad Urbem eamdem venerabili fratri L. Ostiensi episcopo & dilecto filio G. S. Georgii ad Velum aureum diacono cardinali, velut pacis angelis destinatis, ut inibi statum reformando pacificum, sopirent odia, concordarent corda discordia, & in unitate caritatis unirent, nobisque adeundi Urbem eamdem ad prosequenda præsertim eadem solemnia, opportunitatem curiæ nostræ, eamque sequentibus necessaria D præpararent. Quibus diligenter sollicitudini eis commissæ vacantibus, licet in illius executione ipsis non solum principalium partium aperta discordia, verum etiam dissensiones particulares, quæ inimico homine superseminante zizania quotidie multiplicabantur obsisterent, tandem faciente, ut credulitas devota supponit, pacis actore, illa sola via remedii ad obtinendum ipsius Urbis tranquillitatem, quam per hoc spes verisimilis promittebat, & eventus exsolvit huc usque præter intentionem mittentis occurrit, ut vobis regimen Urbis committeretur ejusdem. E

EPIST. VI. MARTINI PAPÆ IV. Ad regem Castellæ & Legionis.

Hortatur ad pacem cum rege Francorum componendam, declaratque needum sibi de ecclesia Compostellana providere licuisse.

Anno 1281. *Ex ms. Colbertino.*

REgi Castellæ & Legionis.

Serenitatis affatus per dilectum filium Bellum militem secretarium, cameræque tuæ portarium, & celsitudinis nuntium, nostris præsentati conspectibus, ipsiusque ab illis non dissonans circumspecta relatio, cui fidem petiisti plenariam adhiberi, grata nobis in eo singularis ad nos devotionis exenia præsentarunt; quod sicut eorum habebat assertio, præter morem a te quo ad prædecessores nostros Romanos pontifices hactenus observatum, nondum apostolicis litteris de nostra promotione receptis, etsi eas dudum antea misissemus, tuas nobis præventione curiali & celeri destinasti, tui secreti sigilli ad majoris singularitatis indicium impressione sigillatas, in quibus benevolentiam, quam erga regalem excellentiam nos gerere, nuntiis tuis, ejusdem promotionis tempore, in curia Romana præsentibus, in sinceritate mentis expressimus, devota repetitione commemorans, exinde Dei & nobis grates uberes retulisti. Circa Compostellanæ provisionem ecclesiæ, instantiam supplicationis adjiciens, & quod ad immensum cessit cordis nostri lætitiam, ut omnis Christianitatis discordias in persecutores Christiani nominis convertendas, ad veram studeamus revocare concordiam, in earumdem litterarum calcem subjungens, te promtum ad nostræ beneplacita voluntatis & paratum nihilominus offerendo. Sane, princeps inclyte, licet devotionem erga Romanam ecclesiam tuo Christianissimo innatam generi, & per te nobis tam evidentibus argumentis exhibitam, laudibus attollimus, & favorabili prosequi gratitudine intendamus; illud tamen potissime ad prosperitatem tui status nos afficit, ad tua singulariter commoda nos invitat, quod sic de Christianitatis tranquillitate tua sollicitatur intentio, sicut ad illius vitanda suspirat incommoda, sic ad hostes crucifixi conterendos aspirat. Et hæc & his similia, fili cari sine, de te promittit ejusdem tui generis clara prosapia, his te decet intendere, in his tua versari studia, talibus vacare sollicite: talia studiosius exhortari & prudenter attendere, quod horum tua in aliis exhortatio ipsi tibi, ut, sicut tanto & tali principi congruit, tua consonent facta verbis, necessitatem prosequendi, qui tam pie, tam prudenter, tam utiliter hortaris, indicit. At regalem excellentiam ex totis præcor- A diis excitantes, circumspectioni regiæ confidenter exponimus, quod inter cetera, immo præ ceteris quæ nobis ex debito apostolicæ servitutis incumbunt, & sollicitudinum immensitate nos onerant, Christianorum discordiæ, potissime principum, intima nostræ mentis amaricant, anxietatem nobis multam domesticant, & quietem multimodis interdicunt, dum ingesta per eos animarum pericula pensamus & corporum, dum fidei orthodoxæ damna discutimus, cum Domini & Dei servitia desideramus, & præcipue terræ sanctæ negotium per illas & B maxime per tuam & carissimi in Christo filii nostri P. regis Francorum illustris amaram nobis diffidentiam impediri, dum innumeros & immensos labores & sumtus universalis ecclesiæ, (quia ad promovendum præcipue dictum negotium Lugdunum convenisse novisti,) proh dolor! optato tamdiu frustari videmus effectu. Et ideo discordiarum sedationi & properationi pacis & concordiæ inter universos Christicolas, & specialiter inter te ac regem eumdem totis nisibus, plenisque vacare studiis, opitulante rege pacifico, intendentes, regalem magni- C ficentiam rogamus & hortamur in Domino JESU-CHRISTO, in remissionem peccaminum suadentes, quatenus prudenter attendens, quod tanta religionis Christianæ dispendia tibi & regi prædicto singulariter imputantur, quorum dissensio, dum te ac ipsum regem a persequendis ejusdem religionis hostibus abstrahit, ab illorum persecutione alios consequenter abducit, hostesque ipsos proinde manifeste communit. Quocirca discordiarum sedationes in aliis generaliter laudabiliter suggeris, in te D ipso specialiter & efficaciter prosequens, ad concordiam cum rege præfato, vel saltem ad diffusi temporis treugam, in cujus spatio ejusdem terræ subventio efficacem habere valeat, & habeat, Domino favente, processum, sic præpares animum, sic disponas affectum, quod cum excellentiam regiam super his, prout intendimus requiri contigerit, ita inveniantur tua vota disposita, quod tibi nihil valeat imputari, quominus Dei servitiis & publicis commodis consulatur, nostrumque in his desiderium satietur. Ceterum circa Compostellanæ E provisionem ecclesiæ nondum tibi certum possumus respondere, pro eo quod impediente discratia, quæ nos aliquandiu fatigavit, cum fratribus nostris deliberationem, quam super hoc habere quærimus, nequivimus, sine quorum consilio juxta laudabilem, consuetudinem ipsius ecclesiæ Romanæ diutius observatam, non esset in talibus procedendum. Scire tamen tuam magnificentiam volumus, quod sic intendimus eidem ecclesiæ salubriter, prout de cælesti nobis arbitrio dabitur, providere, quod cum providentia in provisione hujus-

modi prosperum statum ipsius ecclesiæ Compostellanæ desideret, reputare debebis, auctore Domino, hujusmodi tuo desiderio satisfactum.

EPIST. VII. MARTINI PAPÆ IV. Ad archiepiscopum & capitulum ecclesiæ Senonensis.

S. Mariæ Magdalenæ costam, ex Vizeliacensi monasterio olim acceptam, & eleganter ornatam, per suum germanum eis mittit, concessis indulgentiis iis qui ad ejus festivitatem confluerent.

Ex ms. Colbertino.

Venerabili fratri.. archiepiscopo, & dilectis filiis... decano & capitulo Senonensi.

Translationem sanctorum corporum, quam in catholica ecclesia Christianus cultus exequitur, sub quodam typo mysterii præfigurasse videtur ille filius accrescens & decorus aspectu, qui de hoc sæculo transiturus, fratribus veridica prædictione promittens, quod ipsos dominus post ejus obitum visitaret, & ad terram promissionis ascendere faceret ex Ægypto, adjuravit eosdem, ut de loco illo ejus secum ossa portarent. Hujus typi mysterium in peccatrice sanctissima, beata videlicet Magdalena, quæ ad pedes Domini lacrymis illos rigans, & capillis abstergens, profundis succussa singultibus, & ex intimis longa trahens suspiria, felleos humores evomuit, remissionem obtinuit, peccata deposuit, & induit sanctitatem. Olim autem dum primo in regno Franciæ legationis officio fungeremur, apud Viziliacum monasterium, ubi gloriosum requiescit corpus ipsius, cum veneratione debita exsequentes, illud claræ memoriæ LODOYCO rege Francorum, prælatorum & aliorum Christi fidelium multitudine numerosa præsentibus, de plumbeo sepulcro, in quo humiliter adhuc reconditum existebat, in thecam argenteam cum celebri solemnitate transtulimus, ut proinde impleretur in ea sacræ paginæ veritas, dum ipsa in abundantia gloriæ sepulcrum inveniretur ingressa, sicut in tempore suo tritici acervus infertur, & de loco suo non solum pullularent laudibus ossa ejus, sed & ampliori pollerent gloria, de humilitatis cumulo ad cumulum majoris venerationis erecta. Decebat enim, ut sicut beatissimus ejus spiritus, æterni luminis claritatem ingressus, supernæ gloriæ secreto celatur; sic & ejus corpus licet adhuc terreum, glorioso quasi conservationis horreo servaretur. Tunc zelus noster quem ad ipsam semper in multitudine devotionis habuimus, velut ignis accensus persuasit efficaciter & effecit, ut de tam pretioso thesauro nobis memoriale aliquid in spiritualis ædificationis auxilium, & assiduæ consolationis remedium servaremus; sicque de ipsius gloriosissimo corpore costam unam accepimus, venerabiliter conservandam: quam humilitatis nostræ devotio in minori officio existens, decenti adeo decorari procuravit ornatu, quod in illa se opus & materia mutuis excedere censentur excessibus, ipsum oculus cujusque miratur artificis, & in ejus contemplatione dextera obstupescit. Cujus pulchritudini adjicit vernantium & corruscantium gemmarum adjectio in diversitate colorum, virtutes ejusdem beatissimæ Magdalenæ diversas typice repræsentans. Ita tamen pretiosum memoriale prædictum idem ornatus includit, quod ab ipsius visione, qui imaginis angelicæ ministerio præsentium offertur aspectibus oculorum acies cum sit prævius non excludit. Demum vero nostræ peregrinationis exitum attentione sedula contemplantes, deliberavimus tam pretiosi thesauri particulam apud participantes nobiscum in ipsius devota veneratione deponere, ut etiam nobis deficientibus, ei debita veneratio non deesset. Considerantes itaque quod in ecclesia & civitate Senonensi, clerus & populus eamdem beatissimam Magdalenam singulariter venerantur, celebritatem ipsius solemniter celebrant, & celebriter ejus solemnia colunt, carissimum nobis memoriale præfatum, vobis per dilectum filium nobilem virum Ægidium germanum nostrum, in singularis affectionis indicium destinamus. Accipite igitur illud alacritate debita, prosequamini reverentia quantum possibilitas patitur congrua, & honorifice in vestra ecclesia collocate, ipsius beatissimæ Magdalenæ nos commendaturi patrocinio, quotiens ejus agetis solemnia, & memoriam facietis. Ut autem ad eamdem Senonensem ecclesiam de cetero in ejusdem Magdalenæ festivitate eo plenius confluant Christi fideles, quo se ob ipsius reverentiam uberioris retributionis gratia remunerari prospexerint, nos de omnipotentis Dei misericordia &c. confisi, omnibus vere pænitentibus & confessis, qui ad eamdem ecclesiam in die festivitatis ejusdem Magdalenæ causa devotionis accesserint, singulis annis dies centum: eis vero qui infra octavas festivitatis ejusdem taliter ad ecclesiam venerint, quadraginta dies de injunctis eis pænitentiis relaxamus.

A

EPIST. VIII. MARTINI PAPÆ IV. Ad episcopum Parisiensem.

Ad instantiam regis Francorum cum Henrico de Viziliaco uno oculo privato dispensat, ut ad pontificalem dignitatem provehi valeat.

Ex ms. Colbertino.

PArisiensi episcopo.

Dilecto filio Henrico de Viziliaco capellano nostro Thesaurario ecclesiæ Laudunensis, lumen sinistri oculi, sicut accepimus, casus fortuitus & infortunatus ademit: sed suæ mentis oculos cœleste lumen adeo suo lumine illustravit, ut grandi scientia præditus, vitæ nitere munditia, & experta vigere prudentia censeatur. Et licet hæc & alia congesta in eo a Domino dona virtutum ad majorem sibi gratiam dinoscantur afferre suffragium, ipse tamen ad sacerdotium de felicis recordationis Gregorii papæ X. prædecessoris nostri concessione promotus, in eo devote ministrans, hujusmodi contentus gratia, ulterioris doni beneficium non quæsivit, suæ per hoc devotionis affectum prosequens, & ambitionis abjiciens incentivum. Verum carissimus in Christo filius noster.... rex Francorum illustris, cujus capellanus & familiaris diu extitit & existit, per longam experientiam expertus merita probitatis illius, & spectans per suæ providentiæ studium in populo Domini ejus diligentiæ committendo fructus Deo placidos, ipsius cooperante misericordia, proventuros; nobis cum instantia supplicavit, ut memorato capellano, quod, præmisso non obstante defectu, ad pontificalem dignitatem assumi valeat, indulgere de benignitate sedis apostolicæ dignaremus. Quamquam & personæ pro qua super hoc interpellamur, grata notitia & tanti principis nobis cari devota supplicatio concedi petita suadeant, nec præmissi defectus qualitas, cum de partibus illis recessimus, nobis esset ignota; quia tamen veremur ne post recessum nostrum, defectus idem augmentum reciperet, quod nos posset retrahere a postulata per eumdem regem pro dicto capellano gratia concedenda, fraternitati tuæ præsentium tenore committimus, quatenus præfati defectus diligenter circumstantiis & qualitate pensatis, cum sæpefato capellano, ut, eodem non obstante defectu, ad pontificalem dignitatem, si eum ad illam alias canonice vocari contingat, promoveri valeat, apostolica, prout secundum Deum expedire videris, auctoritate dispenses.

EPIST. IX. MARTINI PAPÆ IV. Ad magistrum & priores provinciales ordinis Prædicatorum.

Ut prædicationis munus exercere & confessiones pœnitentium fratres ab eis designati audire valeant.

Ex ms. Colbertino.

DIlecto filio... magistro,.. & provincialibus prioribus ordinis Prædicatorum.

Ad fructus uberes, quos in agro dominico B prædicando verbo pariter & exemplo, confessiones audiendo, & per alia virtutum exercitia, sacer ordo vester & humiles ipsius ordinis professores produxerunt hactenus, & in futurum sperantur, Deo auspice, producturi, attentæ considerationis aciem convertentes; ut fratres ejusdem ordinis prædicationis & audiendi confessiones officia eo libentius & efficacius exequi valeant, quo certius de ipsorum circa eadem auctoritate constabit, tibi, fili magister, vobis provincialibus prioribus cum diffinitoribus in provincialibus vestris capitulis congre- C gatis committendi auctoritate apostolica fratribus ejusdem ordinis in sacra pagina eruditis, examinatis, & approbatis a vobis prædicationis officium, audiendi vero confessiones, & absolvendi confitentes, & injungendi eisdem pœnitentias salutares, etiam fratribus aliis idoneis concedendi: Eisdem quoque sæpefati ordinis fratribus, quibus dicta officia per vos taliter commissa fuerint, quod eadem libere valeant exercere, plenam damus & concedimus auctoritate præsentium facultatem: districtius inhibentes, ne quis fratres ipsius ordinis, quibus dicta officia taliter concedenda duxeritis, ut præ- D mittitur, seu etiam committenda, in exercicio aut in executione officiorum ipsorum audeat quomodolibet impedire. Volumus autem quod hii, qui fratribus confitebuntur eisdem, suis parochialibus presbyteris saltem semel in anno, prout generale concilium statuit, confiteri nihilominus teneantur, quodque iidem fratres eos ad hoc diligenter & efficaciter secundum datam eis a Domino gratiam exhortentur. Nulli ergo. &c.

E

EPIST. X. MARTINI PAPÆ IV. Ad regem Castellæ & Legionis.

Condolet ipsi super filiorum suorum rebellione.

Anno 1282. Ex ms. Colbertino.

REgi Castellæ & Legionis illustri.

Volucri fama prænuntia tuæque celsitudinis litteris & nuntiis in nostram deductis notitiam, initæ contra regalem excellentiam damnandæ factionis eruptio, &

detestandus processus ipsius, ut primum patris insonuit auribus, horrorem ingessit auditui, paternum amaricavit animum, & in eo multæ compassionis spiritum excitavit. Auditam namque tuæ persecutionis detestabilis & oppressionis novitatem auditus abhorruit, & consideratione mutua opprimentium & oppressi considerantem nimirum non levis amaritudo perfudit. Habet enim litterarum & nuntiorum eorumdem assertio, quod dilectus filius nobilis vir SANCIUS, (a) aliique tui filii subditi, contra te subito insurgentes, & ad tuæ totalis exheredationis injuriam conspirantes, officiales quos institueras amovere, instituere alios, & omnia tibi regalia jura subtrahere præsumserunt, nullumque tibi dominium, nullamque potestatem te in tuis regnis, præterquam in regno Wandaliæ, & quamdiu vacasti & adhuc vacas Dei obsequiis, habere permittunt. Quis igitur animo non amaricato consideret filios, sacris patriis violatis, sic immaniter erectos in patrem, alitos in alumnum, & subditos, fidelitatis abrupto fœdere, fidemque Domino debitam præterire. Profecto, fili carissime, dum hæc paterno pensamus affectu, in te prædilecto ecclesiæ filio, tam gravis depressionis opprobrium, in deprimentibus vero propriæ saluti obvios abominamur excessus. Sed quia de tantis illatis serenitati tuæ injuriis paterna specialiter viscera commoventur, tibique de tanta deliberatione regiæ dignitatis singulariori caritate compatimur, te singulariter confortamur & hortamur in Domino, quod non concidat regalis animus a facie alicujus adversi, sed sub illius spe atque fiducia resumens fortitudinis spiritum, quod ad nutum sua omnipotentia humiliat & sublimat, in ipso confidas & speres, quod sua victrici dextra restituat in integrum statum tuum; pro certo sciturus, quod nos attentam deliberationem super his cum fratribus nostris solerter incœptam, cum multa diligentia prosequentes, in omni sinceritatis affectu desideramus, & intendimus super illis prout ineffabilis Altissimi providentia indulgebit, utiliter de ipsorum fratrum consilio providere.

EPIST. XI. MARTINI PAPÆ IV. Ad universos archiepiscopos, episcopos prælatos &c.

De rebellione Sancii & Emmanuelis in Alphonsum patrem Castellæ & Legionis regem.

Anno 1282. *Ex ms. Colbertino.*

MARTINUS episcopus, servus servorum Dei universis archiepiscopis, episcopis & aliis ecclesiarum prælatis, ac dilectis filiis magistro militiæ Templi, priori, hospitalis Jerosolymitani, magistris militiarum S. Jacobi, & Calatravensis per Castellæ & Legionis regna constitutis &c.

Insurgentis fremitus tempestatis, quæ Castellæ ac Legionis regna concutit, fratres in fratrem provocat, filios armat in patrem, subditos in dominum erigit, vastitati bona, stragi corpora, & animas, quod amarius deploramus, dispendio salutis exponit, in nostram notitiam diversarum litterarum & & famæ præviæ nunciatione deductus, ubi primum auribus nostris insonuit, horrorem ingessit auditui, paternum amaricavit animum, & in eo multæ compassionis spiritum excitavit. Quis enim absque amaricatione recenseat inter tanta sibi necessitate conjunctos jura sanguinis violari? Quis animo non amaro consideret filios ante diem non tam in patrios annos inquirere, quam finem illorum iniquis aggressibus maturare; patrem commotum etiam filialis persecutionis injuria, in natos arma gerere, ac eos cogi saltem per defensionis remedium desævire. Quis amare non ferat germanos odiis se impetere mutuis, & maxime beneficiorum liberalitate præventum in benefactorem insurgere, illius non solum humiliationem, sed sicut fert gravis infamia, dejectionem extremam quærere, apertisque conatibus procurare? quis non horreat subditorum audaciam, fidelitatis fœdere violato erectam in Dominum, & ad subversionem regalis solii spirare. Habet enim communis famæ relatio, quod dilecti filii nobiles viri SANCIUS, aliusque carissimi in Christo filii nostri A. regis Castellæ ac Legionis illustris nati EMMANUEL germanus, necnon subditi regis ejusdem, in eum subito insurgentes, & aspirantes ad totalem exheredationem ipsius, officiales quos idem rex instituerat in suis regnis & terris penitus amovere, instituere alios, & omnia sibi regalia jura subtrahere præsumserunt, eumdemque regem nullum dominium, nullamque potestatem in prædictis suis regnis & terris habere permittunt. Hæc de paterno pensamus affectu, licet tam ad oppressos, quam ad opprimentes compassione multimoda moveamur, in dicto rege tamquam in prædilecto ecclesiæ filio tam gravis oppressionis opprobrium; in opprimentibus vero propriæ saluti obvios abominantes excessus, eidem tamen regi singulariori caritate compatimur, quanto spiritualibus ei vulgaris assistit opinio, eumque communiter prædicat, & nimis temerarie nimis inique gravari. Cum itaque, fratres & filii, ad remedium in his, si consonent

(a) De hac conspiratione, quæ Cordubæ cum baronibus, magistris ordinis Calatravæ & Valesii, priore Hospitalis, commendatore Templi, & vices gerente magistri Castellæ & Legionis anno 1282. facta est, videndus est Mariana de reb. Hisp. lib. 14. cap. 5. & Surita indic. lib. 2.

facta

facta relatibus, celeriter adhibendum, propter vitanda præcipue animarum pericula intensis desideriis intendamus, recurrendum deliberavimus ad excelsum, qui super regnum hominum dominatur, in cujus manu sunt omnium potestates & jura regnorum, & apud ipsum humillimis supplicationibus insistendum, ut benignus eosdem regem, natos, germanum, ipsius regna eadem, incolas respiciat eorumdem, ab illis dissensiones amoveat, dissidentium corda in concordiæ unitate conciliet, eis tranquillitatem tribuat, ipsosque in illius soliditate consolidet & confirmet, thronum regalem restituat, quod sic utiliter præsit ut prosit: cujus regimen sic regat, ut dirigat, & cedat subditis ad salutem perpetuam, quietem & pacem, nobisque ipsa, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, modos & vias aperiat, per quos hoc, ut in votis gerimus, efficaciter promovere possimus. Quia votis ad ista universitatis nostræ suffragia credimus & speramus multipliciter opportuna, ipsum monemus, rogamus, & hortamur, ac per apostolica vobis scripta mandantes, ac in remissione peccatorum injungentes, quatenus vestris desideriis in hac parte confirmatis, & vestra apud ipsum regem pacificum, cujus pax exuperat omnem sensum, sic ad præmissa devotis animis & precibus insistatis, ad eadem nihilominus sollicitam & efficacem daturi opem & operam per vos ipsos, quod ab eodem retributore bonorum omnium æternæ retributionis gratia exinde merito expectare possitis, ac nostram & apostolicæ sedis benevolentiam in nostris opportunitatibus favorabilem experiri. Datum apud Montem Flasconem v. Kal. Octobris.

EPIST. XII. MARTINI PAPÆ IV. Ad Johannem cardinalem titulo S. Ceciliæ.

Adversus Petrum Aragonum regem, qui Siciliæ regnum ecclesiæque Romanæ jura invaserat.

Anno 1283. E ms. Colbertino.

MARTINUS episcopus &c. dilecto filio JOHANNI titulo S. Ceciliæ presbytero cardinali.

Solebat hactenus mater ecclesia contra infideles suos persecutores ecclesiæ & fidei fidelium mentes profundis excitare clamoribus, exhortationibus invitare sedulis, & ipsorum suffragia implorare. Clamabat anxia considerationis obtutibus eminus inimicos aspiciens. Anxiabatur quasi parturiens persecutionem populi Christiani sentiens e longinquo. Nunc autem in eo graviori anxietate posita, quo gravius sentit cominus infestos diræ persecutionis aculeos, & infestatur durius e vicino, de propria liberatione sollicita, vocem tanto profundioris clamoris exaltat, tantoque amariores solitis molestias depromere cogitur in auribus filiorum, quanto æstimare potest amarius, debetque ferre molestias per degeneres filios, quos sibi per regenerationis lavacrum generaverat, impeti, quam per eos quos adhuc paganorum cæcitate detentos unitati ecclesiæ ipsius & fidei unda baptismatis non univit. Ecce siquidem, sicut in omnem ferme orbis angulum creditur diffamatum, ille iniquitatis filius PETRUS quondam rex Aragonum, in contemtum damnabili temeritate deductо, quod ratione regni Aragoniæ ipsi ecclesiæ a claræ memoriæ avo ejus oblati, & censualis tam ab illo quam ab aliis ipsius prædecessoribus constituti, ad fidelitatis debitum, ad quod idem avus ipsum sicut & suos ceteros in regno successores eodem tempore oblationis hujusmodi obligarat, nobis & ipsi ecclesiæ tenebatur, de procedendo in Africam prætento colore, continuatis dolis, & insidiis machinatis, contra nos, eamdem ecclesiam, & carissimum in Christo filium nostrum C. Siciliæ regem illustrem, nulla diffidatione præmissa, quod proditionis non caret nota, procedens, insulam Siciliæ, terram peculiarem ipsius ecclesiæ, licet jam memorato Siciliæ regi rebellem, adhuc tamen ejusdem ecclesiæ recognoscentem dominium, & nomen publice invocantem, militum & peditum caterva stipatus, invadere ac occupare præsumpsit, & in illa ejusdem ecclesiæ pacem turbans gravem contra eam seditionem excitans, graviterque populum concitans, in eam temeritatis prorupit audaciam, quod rebellibus ejusdem insulæ monitionibus, inhibitionibus, pœnarum comminationibus factis, & excommunicationis & interdicti sententiis promulgatis a sede apostolica contra dictos rebelles, complices, & fautores eorum, vilipensis, omnino favens, eosque fovens aperte, ac se illorum ducem constituens & aurigam, regium in regno Siciliæ nomen usurpat, se regem Siciliæ nominat, & gerere pro Siciliæ rege præsumit, dictis rebellibus, aliisque regni ejusdem incolis ratione uxoris suæ filiæ quondam MANFREDI olim principis Tarentini, natorumque communium se falso teneri confingens: Cum sit notorium eumdem MANFREDUM posterosque suos a successione dicti regni Siciliæ non solum per maculam illegitimæ ipsius MANFREDI nativitatis exclusos, sed & per privationis sententias, contra quondam FRIDERICUM olim imperatorem, ipsius M. ut dicitur, genitorem, per felicis recordationis INNOCENTIUM papam IV. in Lugdunensi concilio, & postmodum specialiter contra ipsum MANFREDUM super omnibus quæ in regno habebat eodem, per piæ memoriæ ALEXAN-

DRUM papam prædecessores nostros, exigentibus ipsius MANFREDI demeritis, promulgatas penitus alienos. Per hæc autem & alia quæ processus nostri super his habiti plenius continet, idem PETRUS memoratos rebelles, & specialiter Messanenses adeo in sua malitia obfirmavit, quod licet ante ipsius Petri in Insula memorata præsentiam, humiliter venerabilem fratrem nostrum GERARDUM episcopum Sabinensem in partibus illis apostolicæ sedis legatum & nuntios suos admitterent, postmodum tamen admittere denegarunt. Et quamquam variis monitionibus, inhibitionibus, pœnarum indictionibus factis, & sententiis similibus latis specialiter contra eum, ipsum studuerimus revocare, peremtorie citantes eumdem, ut a prædictis omnino desistens, infra tempus quod ei pro peremtorio assignavimus termino, ad nostra & ipsius ecclesiæ mandata rediret: alioquin ad exponendum regnum Aragoniæ, aliasque terras ipsius, & ad ipsum privandum eisdem, ex tunc, prout viderimus expediens, procedere curaremus, vassallis suis a fidelitatis juramento quo tenebatur eidem nihilominus absolutis. Ipse tamen se contumacem horum omnium exhibens contemtorem, a sua perversitate non desistit, nec citationi præmissæ obedire curavit; sed suæ iniquitati semper adjiciens, non sine occisione multorum & strage, ad reliquas partes ejusdem regni Siciliæ occupandas, varias multiplicavit insidias, diversosque conatus extendit. Et ut nihil omittat ad persecutionem nostram & ipsius ecclesiæ intentatum, ad pacificum statum Urbis, patrimonii B. Petri, aliarumque terrarum ipsius ecclesiæ subvertendum, & partes easdem a nostræ obedientiæ debito avertendas, sicut ex multorum fida relatione percepimus, nunc per nuntios, nunc per litteras, variis machinationibus nititur, & nisibus fraudulentis insistit, ut nos & ipsam ecclesiam iniquitate conculcet. Horum & majorum excessuum dicti PETRI, quos velut notorios parcius voto vitandæ prolixitatis attingimus, continuatione concutimur, eorumdem vexationibus continuatis impetimur, & impetiti continue non immerito anxiamur: maxime autem anxietatibus nostris adjiciunt, totius Christianitatis considerata dispendia, dum, destinato terræ per hoc impedito subsidio, consideramus, non sine amaritudine nimia terram ipsam desperationis periculo, immo & perditionis exponi; dum recuperatio imperii Romaniæ, quam Palæologi subtractio, filiorumque suorum, ut publicat publica fama, dissensio, & dicti regis Siciliæ ad eam prosequendam nota dispositio paratam & facilem verisimiliter offerebant, proh dolor! absque spe proximæ facultatis similis impeditur. Has quoque nostras & ipsius ecclesiæ amaras angustias, venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis & episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, & aliis ecclesiarum prælatis, exemtis & non exemtis, Cisterciensis, Cluniacensis, Præmonstratensis, S. Benedicti, S. Augustini, Cartusiensis, Grandimontensis & aliorum ordinum, necnon magistris & præceptoribus Templi, militiæ Hospitalis, S. Johannis Jerosolymitani, & B. Mariæ Theotonicorum constitutis per regnum Franciæ, per alias nostras sub certa forma litteras exponentes, eis suggerimus, ut ipsas pia meditatione pensantes, & religionis Christianæ damna gravia nobiscum animo amaro deflentes, in scrutinium exactæ discussionis inducant, quanti sit hujusmodi nequam & insidiosi hominis persecutio, plena periculis, quanta discrimina secum trahat, quæ ut aperta satis perhibent argumenta, infidelium etiam principum colligata * perfidiæ, illorumque suffulta suffragiis spiritualiter etiam spiritualis ejusdem catholicæ fidei dirigitur & nititur protectores. Quæ cum in sui principio sic negotia Christi, sic commoda Christianitatis impediat, si procedat ulterius, si quod absit de occupatione dicti regni Siciliæ iniquum desiderium obtineat, omnis humani remedii spem in illis saltem ad tempora multa præcidet, omnisque labor non solum a felicis recordationis Gregorio papa X. prædicto nostro suisque fratribus, sed ab ecclesia universali assumtus, & ipsorum expensæ profusæ, ad idem terræ præfatæ subsidium præparandum omni frustraretur effectu.

* f. præsidio.

EPIST. XIII. MARTINI PAPÆ IV. Ad regem Angliæ.

Gratulatur ei quod a Sicario percussus, vitæ periculum evaserit, hortaturque ut terræ sanctæ negotium strenue prosequatur.

REgi Anglorum illustri. Anno 1284. *Ex ms. Colbertino.*

Magnum ad terræ sanctæ negotium regiæ devotionis affectum apertius verbis extollimus, tamquam evidentia facti notorium, & cœlestibus indiciis approbatum. Siquidem late patet, vel potius latius eminet, qualiter nonnullis olim molientibus, te accitum magnifice ad ipsius terræ sanctæ succursum, ab assumti ad hoc itineris prosecutione retrahere, illa tuum propositum constantia firmavit Altissimus, ut velox abruptis dissuadentium & dissuasionum retinaculis, absque cunctatione procedens & ad terram eamdem, seu perutilis advenires, quasi ejus necessitatibus divinitus in tempore parationis, cum talis ipsius tunc status seu verius casus existeret, quod illud, proh dolor! modicum, quod de ipsa Christianitate remansit, a fidei hostibus infestius solito impetitum, se non tam ad defensionis

constantiam, quam ad deditionis dispendium & ignominiam disponebat, sed resumto de tuo & tuorum adventu fortitudinis spiritu, viriliter eisdem hostibus restitit, & adhuc superni auxilii virtute resistit. Nec sine pia compassione viscerumque commotione recolimus, datum tibi cœlitus illud evidens divinæ gratificationis insigne, dum te assasini cujusdam insidiis, animam tuam proditiosæ familiaritatis astutia petentis, expositum, & plurium ab eo gravium vulnerum adeo acerba illisione confossum, ut mortem communi judicio minarentur, Redemtor humani generis miraculose reservavit ad vitam, in hoc acceptos sibi tuos, quos subibas ejus contemplatione labores, gratumque quod prosequebaris obsequium evidenter ostendens. Nunc ergo, fili carissime, attente considera, prudenter attende, si rex cuivis commilitoni suo rei gestæ viriliter acceptationis aliquod tribueret argumentum, quantum ad hoc ipsius adjiceretur audaciæ accresceretque virtuti. Putasne is in illius propulsandis injuriis aut opprobriis judicandis torpesceret amplius, aut pigritaret ulterius? Profecto vir animi virtuosi vix rebus consuleret, vix etiam vitæ parceret, quin ejus dispendiis, non expectata instantia requisitionis, occurreret, in arma prorueret, & otio relegato, si non delectu periculi, etiam in hostes confertissimos prosiliret. Et tu, princeps inclyte, num data tibi a Rege regum in tam mirabili tui conservatione, sic evidentia suæ approbationis indicia negliges, & ad prosequendum cœptum in sui honore servitium ipsi acceptum, & ab eo patenter per exhibitionem tam grandis beneficii acceptatum promtior præsertim in instantis opportunitatis tempore non exurges? Nosti quidem varios mundi reges & principes, magnates & alios ad succurrendum personaliter terræ sanctæ, illi non solum voti emissione, sed & salutiferæ crucis assumtione dispositos; nec te latet grande illi subsidium, non sine gravibus Romanæ ac universalis ecclesiæ laboribus & oneribus præparatum, cujus executio te specialiter participem exigit, strenuitatem tuam efficacem sui ministram instantius expetit, de tua multipliciter potentia & magnanimitate confidit, sperans indubie sub divini propitiatione favoris, innumeros in auxilium sibi, tuo non immerito imitando affuturos exemplo. Eia ergo miles Christi, eia Christiani nominis propugnator, eia Christianitatis athleta, laudabile de illius terræ subventione propositum, quod ecclesiæ matri tuæ multotiens revelasti, ultra non lateat, nec de cetero delitescat, sed in apertum producas quod laudabiliter concepisti, tanto tuum meritum aucturus & præmium, quanto id celerius publicando plures ad assumendum, idem negotium exemplari exhortatione tuæ assumtionis induces. Ideoque serenitatem regiam monemus, rogamus & hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum suadentes, quatenus ob tuæ redemtionis memoriam, causam tui prosequaris Redemtoris illud venerabile ac salubre vexillum, ejusdem redemtionis mysterium repræsentans, solemniter & patenter assumas, ad idem alios in æternæ retributionis augmentum pro datæ tibi circumspectionis industria, efficaciter inducturus. Ceterum verisimiliter supponentes tuæ promtæ in his exauditionis eventum, quia terminum generalis passagii differre non expedit, cum terræ necessitates ipsius dilationes non sufficiant expectare diffusas, quatenus tuum nobis consilium de illius assignatione rescribas, tempus quod ad id putabis idoneum aperte tuis litteris expressurus. Quod si forsan circa crucis assumtionem ad præsens in aliud quam petimus, tua, quod absit, sententia declinaret, quidquid super hoc regali animo sederit, ut consultius in eodem negotio procedi valeat, similiter regiis nobis postulamus apicibus destinandis per dilectos filios fratres Garnerium & Raynerium de Florentia ordinis Prædicatorum latores præsentium, viros utique providos & discretos, ac nobis & fratribus nostris meritis suæ multiplicis probitatis acceptos, quos ad te propter hoc mittimus, intimari. Datum &c.

EPISTOLA B. DE NEAPOLI Ad regem Angliæ.

Regem Angliæ insimulatum de translato in regium ærarium terræ sanctæ pecuniarum subsidio, monet ut se excuset.

Ex mſ. Colbertino.

Regi Angliæ illustri B. de Neapoli. Urget fidelitatis debitum, quo in multæ devotionis affectu me reputo excellentiæ vestræ serenitatis astringi, ea vobis incunctanter exponere, quæ in vestram deducta notitiam, viam aperiunt præcidendi contra vos detractionis materiam, consulendique monitui & saluti. Ecce si quidem, princeps inclyte, per fictiones, ut æstimo, æmulorum, grave contra vestri nominis claritatem murmur, ne infamia dixerim, in Romana curia insurrexit, & ad superiores usque devenit, videlicet quod decimam pro terræ sanctæ subsidio in regno vestro collectam, effractis sacris domibus in quibus erat deposita, occupari fecistis, & ad ærarium regium pro vestra voluntate deferri. Hæc profecto credi, zeli quem ad eamdem terram geritis, & solitæ devotionis vestræ ad Deum & ecclesiam consideratio dissuadet. Nihilominus tamen quia dictum facile sequitur multitudo, & ad mala credendum hominum facilitas leviter inclinatur; expedit ut si circa hæc vestra innocen-

-tia veritate fulcitur, illam superiori, prout expedire videritis, ejusque fratribus vestris amicis, aliisque devotis de dicta curia celeriter rescribatis. Si vero sub quocumque colore vel occasione qualibet adeo sit processum, ut consonent facta relatibus, pro Deo, Christianissime principum, quod inordinate actum est, celeri reformatione corrigite, causas vel occasiones erroris in hoc casu vestris litteris illis celeriter exponentes, qui omni qua poterunt promtitudine in auxilium vestræ excusationis exurgent. Virtus Altissimi, princeps gloriosissime, illa det vobis in his & aliis agere, per quæ non solum claritati famæ, sed & integritati vestræ salutis consulatur ad plenum. Ceterum cum libera sint labia diligentis, si libere loquor, ut diligo, hujusmodi, quæso, in vestro Berardo clementer admittite libertatem.

EPIST. XIV. MARTINI PAPÆ IV. Ad regem Cypri.

Ut desistat a molestatione & occupatione bonorum magistri & fratrum Templi.

MARTINUS episcopus, servus servorum Dei carissimo in Christo filio illustri regi Cypri &c.

Habet, dilecti fili, magistri & fratrum militiæ Templi ad nos perlata querela, quod tu ipsorum bona in regno Cypri existentia, ut vulgari utamur, arrestans, eis illorum administrationem & usum liberum ipsis tam ex consuetudine quam a jure permissum, tuæ voluntatis libito interdicis, non permittendo ipsos bonorum fructus, & reditus eorumdem in Accon, ut consueverunt hactenus, pro sua voluntate, immo potius pro communi terræ sanctæ, cujus idem magister & fratres spirituales propugnatores existunt, utilitate transferre, in grave ipsius terræ dispendium, eorumdem magistri & fratrum præjudicium & gravamen. Hæc profecto, si veritate nitantur, nec tuæ famæ congruunt, nec saluti. Nec enim te decet incommodis terram prædictam afficere, cujus obtutu & reverentia Redemtoris, qui eam ob redemtionem humani generis suæ nativitati & passioni delegit, teneris commoda promovere. Nec tibi profecisset, sed officit potius ad salutem, si religiosos quos regio debet favore protegere, in se vel rebus suis damnis vel injuriis afficit, molestiis aut pressuris infestas. Ideoque serenitatem regiam monemus, rogamus, & hortamur, ac in remissionem tibi peccatorum injungentes, quatenus prudenter attendens, quod, si querela præmissa veritate non caret, a catholicorum principum semitis, quorum memorat recolenda memoria intentionem & actus ad terræ præfatæ laborasse profectum, religiosos protexisse favoribus, & munificentiis confovisse, sunt senitus alienæ; atque ob reverentiam apostolicæ sedis & nostram ab omni eorumdem magistri & fratrum in præmissis & aliis infestatione desistas, ipsos prædictis bonis suis, &c.

BULLA NICOLAI PP. IV.

In qua enumerantur census ecclesiæ Romanæ ex aliis ecclesiis.

NICOLAUS episcopus servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem & apostolicam benedictionem. *Anno 1290. Ex ms. cardinalis Ottoboni eruit Mabillonius.*

Cum dilectum filium magistrum Albertum de Grundula canonicum Lucanum scriptorem nostrum in regnum Franciæ necnon ad partes Burgundiæ, ac Provinciæ & nonnulla loca circum adjacentia pro colligendis censibus, & aliis ecclesiæ Romanæ debitis, ac quibusdam ipsius ecclesiæ negotiis destinemus, necnon de debitis hujusmodi censuum aut personis, vel locis, a quibus debentur dubitari contingat, census & nomina personarum & locorum ipsorum, sicut in registris ejusdem Romanæ ecclesiæ continentur, sub bulla nostra præsentibus fecimus annotari. In episcopatu Augustensi, monasterium S. Odalrici unum marabotinum, ecclesia sanctæ Mariæ de Beccibule albam & stolam, ecclesia sanctæ Crucis unum marabotinum, monasterium S. Martini de Combsan unum marabotinum, monasterium S. Johannis de Stangan unum marobotinum, monasterium Maussen unum marabotinum, monasterium in Weidhe unum marabotinum, monasterium in Derneshim unum marabotinum, monasterium in Lorica unum marabotinum, monasterium in Scheubrunem duodecim denarios Augustensis monetæ, ecclesia in Cliege unum marabotinum, ecclesia in *Pereurich*, albam, amictum per biennium; ecclesia S. Mariæ in *Rochenbuit* unum marabotinum, monasterium S. Martini unum marabotinum, ecclesia S. Augustini de Racebore unum marabotinum, ecclesia S. Johannis de *Staengan*, unum marabotinum, monasterium de *Alchingin* tres aureos. In archiepiscopatu Bisuntinensi monasterium de Lustra decem solidos Basiliensis monetæ, ecclesia S. Mariæ Castri-Caroli debet de septennio in septennium decem libras ceræ pro censu. In episcopatu Basiliensi ecclesia S. Petri unum marabotinum, ecclesia Remorigensis & de Colinbere unum bisantium annuatim, monasterium S. Vincentii unum marabotinum, monasterium sanctæ Crucis duas uncias auri pro Rosa

aurea in (*a*) *Lætare Jerusalem*. In episcopatu Lausanensi ecclesia Hylarcensis unum marabotinum, ecclesia S. Mariæ Paternianensis duos solidos. In archiepiscopatu Ebredunensi ecclesia Crossiensis juxta Burgum, quod vocatur *Malturdel* unum marabotinum. In archiepiscopatu Aquensi Petrus de Lambisco unum marabotinum, Hospitale de *Conslulat* unum marabotinum, monasterium de Sorduaho quinque solidos. In episcopatu Aptensi Ginandus cum fratribus & nepotibus suis tres marabotinos. In episcopatu Forojuliensi ecclesia Puniacensi septem solidos Mergulienses veterum monetæ, ecclesia S. Mariæ Barjolensis unum marabotinum. In episcopatu Sistericensi ecclesia S. Martini de Croco unum marabotinum, ecclesia S. Martini Crostiensis unum marabotinum. In archiepiscopatu Arelatensi monasterium S. Petri.... quatuor solidos, pro castello autem Biduinis thuris libras tres; monasterium S. Gervasii de Fossis quinque solidos, monasterium Arelatense viginti solidos. In episcopatu Massiliensi communitas Massiliensis debet annis singulis ecclesiæ Romanæ centum cobolos *Massamunt*. In episcopatu Avenionensi monasterium S. Andreæ apud Montem Avenionis tres libras ceræ, & pro ecclesia S. Petri de Thathone duas libras ceræ. In episcopatu Aurasicensi dominus ejusdem villæ dimidiam marcham argenti. In archiepiscopatu Viennensi ecclesia Romanensis debet annuatim pro censu unum deitarium Amigdalarum, quod geminatum facit mediocrem saumam. In episcotu Valentinensi Geraldus Armarii de Montilio unum marabotinum, ecclesia S. Rufi debet annis singulis tres marabotinos pro possessionibus de Secasitis in diœcesi Agatensi. In episcopatu Maurianensi Hospitale de Rupetula factum est censuale in duodecim Viennensibus. In archiepiscopatu Lugdunensi ecclesia S. Eugendi unam unciam auri, monasterium Insulæ Barbaræ duas uncias auri, monasterium S. Petri Montis Viridoni unum bisantium. In episcopatu Eduensi monasterium S. Mariæ Magdalenæ Virziliacensis unam libram argenti puri. In episcopatu Lingonensi ecclesia Pulteriensis unam libram argenti, ecclesia Divionensis unam marcham argenti. In archiepiscopatu Senonensi monasterium Ferrariense unam unciam auri singulis triennis, monasterium S. Columbæ unum marabotinum. In episcopatu Parisiensi monasterium Latiniacense unam unciam auri, ecclesia S. Thomæ pauperum scholarum Parisiensium recepta est sub protectione Romanæ ecclesiæ pontificatus domini INNOCENTII papæ III. anno duodecimo, & debet singulis annis pro censu duos cobolos aureos. In episcopatu Carnotensi monasterium Vindeciense duodecim solidos Andegavenses; ecclesia S. Mariæ de Grandicampo unum *melach*. In episcopatu Nivernensi monasterium Salviacense unum marabotinum. In episcopatu Autisiodorensi monasterium Verziliacense unam libram argenti; dominus de Douza duas uncias auri. In episcopatu Trecensi ecclesia Paracliti unum cobolum auri, ecclesia S. Urbani Trecensis unum cobolum auri in festo omnium sanctorum. In episcopatu Suessionensi monasterium S. Medardi dimidiam libram argenti. In episcopatu Cathalaunensi monasterium Omnium sanctorum in Insula Cathalaunensi decem solidos illius monetæ, monasterium de Chirrino duodecim denarios Cathalaunensis monetæ. In episcopatu Cameracensi monasterium Lobiense unum marabotinum, Hospitale de Avenis unum cobolum auri. In episcopatu Morinensi unum Teroanum; ecclesia S. Bertini unam unciam auri, monasterium S. Wulmarici unum bisantium; monasterium S. Mariæ de Capella duodecim Lucenses, Hospitale S. Trinitatis de Suntingelfelde centum alecia annuatim, & solvit pro decem annis præteritis, mille ducenta alecia in anno decimo domini Gregorii papæ noni. In episcopatu Atrebatensi ecclesia Marciacinensis quatuor marabotinos; monasterium S. Vedasti unam unciam auri, pro qua solet solvere quadraginta duos solidos Parisienses. In episcopatu Ambianensi monasterium Corbeiense unam unciam auri, monasterium S. Ricarii in Pontivo unam unciam auri, monasterium S. Wuallerici supra mare unam unciam auri. In episcopatu Belvacensi, ecclesia Gerborardensis unum bisantium. In archiepiscopatu Rothomagensi capella de Hays unum bisantium. In episcopatu Ebroicensi Hospitale S. Trinitatis de Velvolio unum cobolum aureum. In episcopatu Sagiensi Hospitale S. Johannis Sagiensis unum cobolum auri. In episcopatu Constantiensi, fratres de Monte-angelorum unam monetam auri, præpositus S. Martini de Burro unum bisantium. In archiepiscopatu Turonensi ecclesia S. Mariæ Nucariensis unum marabotinum, ecclesia S. Martini, quæ vocatur Majus-monasterium unam unciam auri, ecclesia S. Juliani duos marabotinos, monasterium Nucariense unum marabotinum, monasterium S. (*b*) Sepulchri unum marabotinum, ecclesia S. Mariæ de Lochis,

(*a*) Id est in Dominica quarta quadragesimæ, cujus introitus missæ incipit ab his verbis *Lætare Jerusalem*, in qua summus pontifex rosam auream mittit ad insigniorem principum in curia residentium.

(*b*) Monasterium S. Sepulcri est Belliloense. S. Trinitatis prope Lochas constructum ad modum Sepulchri Jerosolymitani, a Fulcone Nera comite Andegavensi.

quinque solidos Pictaviensis monetæ, ecclesia S. Guincolegii decem solidos Cenomanensis monetæ, ecclesia S. Florentii Salmuriensis tres marabotinos. In episcopatu Cenomanensi ecclesia S. Guicolegii duodecim denarios de Castro-Carduciarum illius monetæ, ecclesia S. Mariæ de Ulmaneto unum marabotinum. In episcopatu Redonensi nobilis vir Guillielmus de Guercia debet singulis annis unum bisantium. In episcopatu Andegavensi ecclesia S. Mariæ monialium quatuor bisantios singulis annis, monasterium S. Florentii Salmuriensis tres aureos, pro quorum quolibet solvere solet decem solidos Turonenses pro ecclesia S. Florentii-veteris. In episcopatu Nannetensi monasterium S. Salvatoris tres aureos. In episcopatu Corisopitensi Keperelienſe duos marabotinos. In episcopatu Venetensi monasterium Redonense tres bisantios. In archiepiscopatu Bituricensi ecclesia S. Severæ juxta oppidum ejusdem nominis unum marabotinum, monasterium Dolense unam unciam auri, domus Dei pauperum de Cuslano unum bisantium. In episcopatu Claromontensi monasterium Casæ Dei unum marabotinum, monasterium de Monteferrando unum marabotinum, monasterium Auriliacense decem solidos Pictavenses, & pro Soliaco quinque solidos, & pro cella Maurziensi quinque solidos, comes Ubertus dimidiam marcham argenti, ecclesia Brivatensis unum marabotinum, hospitale quod dicitur Petras albas unam libram ceræ, & Guido comes Alverniæ debet singulis annis unam unciam auri pro Castro de Ussonio, quod est proprietatis ecclesiæ Romanæ, & in feudum sibi concessit, monasterium S. Petri Bassiliensis quinque solidos. In episcopatu Ruthenensi ecclesia S. Petri Claravallis singulis bienniis unum marabotinum, ecclesia sanctæ Mariæ de Candabria quindecim solidos, monasterium Manatense decem solidos, vel duos marabotinos, Vabrense monasterium unum marabotinum, Cella S. Petri de Nante decem solidos, Hospitale domus *de Albrao* unum marabotinum, monasterium S. Antonii, quod situm est in Condacensi pago quinque solidos Ruthenensis monetæ. In episcopatu Caturicensi ecclesia S. Sepulchri tres solidos Pictavenses, monasterium S. Mariæ de Rocchamajori unam marcam argenti, ecclesia S. Salvatoris cum capella S. Michaelis unum aureum. In episcopatu Lemovicensi ecclesia S. Petri de Oscha unum marabotinum, ecclesia Stirpensis unum marabotinum, ecclesia Usercicensis unum marabotinum, ecclesia Brivensis duos solidos, ecclesia Grandimontensis duas uncias auri. In episcopatu Mimatensi unum Caballorum. In episcopatu Albigensi ecclesia S. Petri de Famaria unum marabotinum, castrum Scuriæ duas uncias argenti, monasterium S. Bernardi * de Castris quinque solidos Mergulienses, monasterium S. Salvii unum cobolum aureum, episcopus Albigensis duas marcas sterlingorum pro censu de Scuria. In episcopatu Aniciensi sive Podiensi qui est domini papæ Petrus Iterii unam marcam argenti de villa, quæ vocatur Bargetum, ecclesia S. Theofredi quinque solidos Podienses pro se, & quinque pro ecclesia Lingoniæ sanctorum Gervasii & Protasii. Datum apud Urbem-veterem idus Septembris pontificatus nostri anno tertio.

* f. S. Benedicti.

EPISTOLA... (a) PAPÆ

Ad Robertum comitem Nivernensem.

Scribit quod debeat inducere patrem ad pacem faciendam cum rege.

Dilecto filio nobili viro R. comiti Nivernensi primogenito dilecti filii nobilis viri comitis Flandriæ salutem.

Eximiæ caritatis affectus & dilectionis fervor, quos generaliter ad totius mundi statum pacificum & præsertim regni Franciæ, & membrorum ejus tranquillitatem & pacem, & dilectum filium nobilem virum comitem Flandriæ patrem tuum, teque & alios fratres tuos gerimus, fructusque plurimus ex pace proveniens, timor & anxietas qui de guerra succrescunt, considerationis instantis stimulis sollicitant mentem nostram, & quantumcumque labores hactenus per nos sumtos circa pacis negotium inter carissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Franciæ & Navarræ, & illustrem præfatum genitorem, teque & fratres tuos prædictos, & ceteros Frandrenses, cum conservationis beneficio debitis, & salubribus securitatibus solidandum, inductiones & monitiones præhabitas super eorum rationes ostensas hucusque. viderimus ex ejusdem genitoris tui parte ab efficacia exauditionis opportune dilatos non desistamus a cœptis, sed insistamus eisdem, concepta ex alto fiducia, quod cum super re pia & laudabili

(a) Codex reginæ Sueciæ, ex quo hanc Mabillonius eruit epistolam, nullum præfert nomen auctoris scripta est autem ad Robertum comitem Nivernensem, filium Guidonis comitis Flandriæ, quo cum Philippus Pulcher Franciæ & Navarræ rex cruentissimum habuit bellum, scripta, inquam, sub finem vitæ Guidonis, cum scilicet provectæ esset ætatis & ad occasum propinquaret. Obiit vero nonis Martii anno 1305. octogenario major. Hinc conjicimus hanc epistolam a Benedicto XI. qui anno 1303. summus pontifex renuntiatus est, aut ab aliquo ex præcedentibus pontificibus datam fuisse.

laboremus, ejus auxilio qui potest etiam res desperatas faciles reddere, idem genitor tuus persæpe commonitus, sibi & suis in hac parte prospiciens, monitis & persuasionibus nostris salubribus finaliter acquiescet; & te, fili, quæ cum regis & genitoris tui prædictorum procuratoribus & nuntiis super præstandis & recipiendis utrimque securitatibus ad præsentiam nostram missis nostrum consilium audituris tractata, quæve per omnes & singulos fratres S. R. E. cardinales ac notarios nostros, & auditores palatii nostri, venerabiles etiam fratres nostros patriarchas, archiepiscopos, episcopos, ac dilectos filios electos, & quam plures magistros in Theologia & nonnullos alios litteratos & magnæ auctoritatis viros in Romana curia tunc præsentes, deliberatione præhabita diligenti superdicta securitate hinc inde præstanda & recipienda, consulta concorditer sine alicujus discrepantia extiterunt, ad notitiam tuam, præmissorum omnium non ignaram, sed relatione dictorum nuntiorum ejusdem patris tui plenarie informatam, iterata repetitione deducere superfluum æstimamus. Sed in eo quod idem pater tuus prædictæ deliberationi non annuit, quod tantorum virorum eminentium provida super hoc impensa consilia admittere noluit, vel imitari contemsit; quod se ex hoc sic evidenti nota reprehensibilis elationis involvit, nolentes indulgere silentio quin illa ante suæ considerationis oculos apponamus, eidem super hoc litteras dirigimus speciales, inducentes eumdem ut consideret jam suam provectiorem ætatem, cujus dies ad occasum proclivior propinquat ad vesperam, meditetur strages corporum, penset pericula animarum & dispendia facultatum, quæ ex guerrarum exercitio proculdubio oriuntur. Advertat insuper quantum hoc ab eo qui non in stragibus hominum, non in vastitatibus rerum, sed in bonis actionibus debet Deo offerre sacrificium vespertinum, esse debeant aliena: quodque præ omnibus debet affectare ferventius, & ad hoc præcipue laborare, ut filios heredes & posteros ac subjectos suos post diem suæ peregrinationis extremum in pace dimittat, & quod his diligenter attentis, ad dandum & recipiendum securitatem prædictam animum suum habilitet, & opere prosequente coaptet, ut priusquam finis treugarum immineat inter eumdem regem & dictum comitem & filios ejus dissentionis cujuslibet materia auferatur, firmentur inter eos dilectionis identitas & unio animorum, ut dictus comes ac filii & heredes sui ejusdem regis qui est & erit pro tempore foti favoribus & auxiliis circumfulti, tanto in bonis successibus & prosperitatibus ampliandis majus recipere possint augmentum, quanto amplius à sic periculosis guerrarum discriminibus per receptæ pacis commoda fuerint alieni. Cum itaque communis opinio habeat, quod præfatus comes consiliis suis confidenter innititur, in ejus oculis gratiosus existas, inductiones tuas grata voluntate prosequatur, tuisque discretionibus quas fideles sibi credit & utiles ad agenda quæ liquet securius innitatur; nobilitatem tuam, rogamus, monemus, requirimus & hortamur attente in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus eumdem comitem salubribus inductionibus, & hortationibus opportunis inducas, ut ipse prudenter attendens, præscripta & infinita pericula, quæ guerræ producunt in præmissis, ulterius annuere nostris, & tantarum præmissarum excellentium personarum consilia non detrectet: sed acquiescat eisdem, nec in dubio eventu guerrarum spem sibi suisque heredibus successus prosperi repromittat, cum dubius sit concertationum eventus, non solum ubi cum superioribus agitur, sed etiam cum confligitur inter pares. Tuque, fili, multiplicia bona, quæ ex ejusmodi pace provenient, infra mentis tuæ arcana revolvens, ipsam amplectere, & ad recipiendum eamdem una cum præfato comite patre tuo, omnimodis te coaptes; floremque juventutis tuæ in bono regimine tranquillitatis & pacis expendere studeas, guerrarum quantum potes, non provocando, sed vitando pericula, in quibus plerumque juventus efficitur intempestive succidua, & unde speratur gloria ex votivis successibus, in contrarium versis eventibus gloriæ simul & vitæ, belli adversitate finis infertur: sciturus pro firmo, quod si in hac parte nostris salubribus exhortationibus acquiescas, & tuos amplis favoribus prosequemur. Alioquin cum hujusmodi inobedientia ex ejusdem comitis parte procedens censeatur ab omnibus ex solo typo superbiæ provenire, eidem regi non intendimus nec salva conscientia possumus in suæ justitiæ prosecutione deficere. Quin sibi prout expedire videremus & optimum fuerit, apostolici partes officii per nos & alios impendamus. Datum &c.

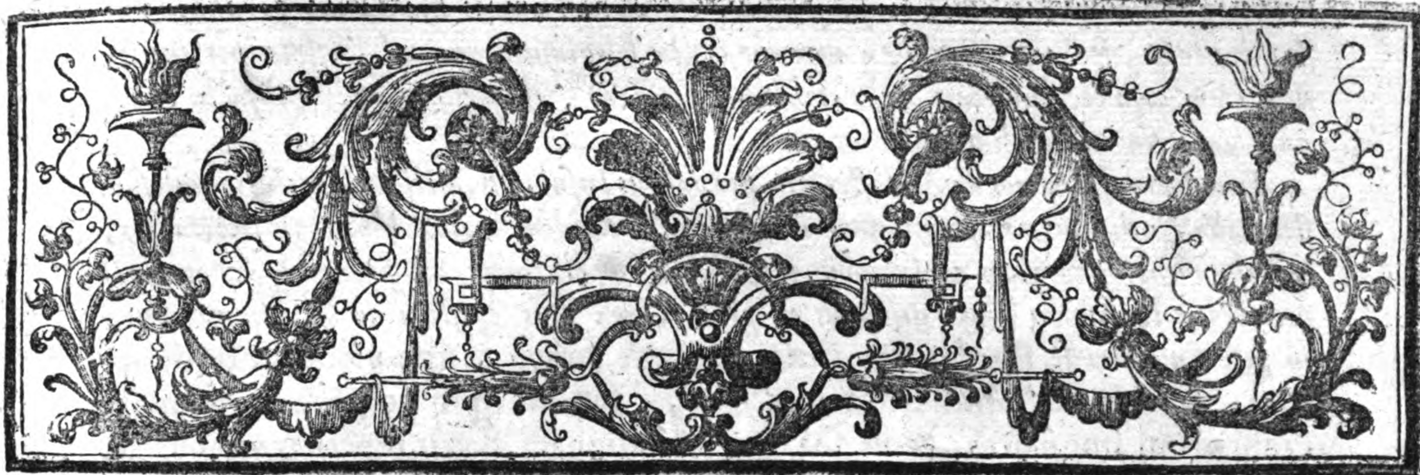
Sequitur epistola ejusdem argumenti sub hoc initio. Dilectæ in Christo filiæ nobis mulieri dominæ de Cossiaco, nata nobilis viri R. comitis Flandriæ &c. *fol.* LXXXI. *ibidem verso habetur epistola* de reformatione studii Aurelianensis, *inscripta.* Dilecto filio Gaucelino tit. SS. M. & P. presbytero cardinali, apostolicæ sedis legato.

Fol. LXXXIIJ. *vers. Innocentius VI. committit coronationem imperatoris Caroli patriarchæ C. P. vel Aquilegiensi ac Gradensi.* Datum Avenione anno pontificatus II.

Initio habentur hæc verba. Antiquorum servavit posteris imitanda traditio, quod Romanus rex, in imperatorem postmodum promovendus, antequam imperiale suscipiat diadema, corona duplici justitiæ insignitur: quarum primam argenteam, videlicet in ecclesia B. Mariæ de Aquisgrani Leodiensis diœcesis, per manus archiepiscopi Coloniensis, qui est pro tempore, suscipit: alteram vero, scilicet ferream, A in ecclesia B. Johannis de Modœcia Mediolanensis diœcesis Cæsareo capiti Mediolanensis antistes imponit: ac deinde his peractis, prisco more solemnius rex idem Romanorum diadema hujusmodi materialiter aureum de manibus Romani pontificis, vel alterius cui Romanus pontifex id committendum duxerit, in basilica principis apostolorum suscepturus accedit, &c.

EPISTOLÆ

EPISTOLÆ SELECTÆ JOH. DE MONSTEROLIO, PRÆPOSITI INSULENSIS.

Ex duobus mss. codicibus, uno reginæ Sueciæ, altero illustrissimi domini Chauvelin, in supremo Parisiensi senatu præsidis.

OBSERVATIO PRÆVIA.

SELECTAS hic exhibemus JOHANNIS DE MONSTEROLIO epistolas, duobus ex codicibus manu exaratis excerptas, quorum primum reperit Mabillonius Romæ, in bibliotheca reginæ Sueciæ, alterum indicavit extare penes illustrissimum Achillem Harlæum Parisiensis senatus integerrimum principem, a quo transiit in bibliothecam illustrissimi domini Chauvelin *eodem in senatu præsidis, qui pro sua in omnes, sed in nos maxime humanitate codicem illum utendum commisit. Neuter tamen omnes Johannis de Monsteriolo epistolas complectebatur. Nam pauciores tantum reginæ Sueciæ codex, easque selectas* cardinali de Florentia, ut vulgus loquitur, appellato *nuncupatas exhibet, Chauvelinianus vero ducentas,* familiares *appellatas. Præter quas scripsit & regis nomine epistolarum volumen, quod utinam aliquando recuperari contingat. De his ad Nicolaum Clemangis scribens hæc habet.* Ecce, Bajocarum cantor dignissime, ex magno parvum scriptionum familiarium suarum acervo fasciculum hunc tibi mandat tuus is, cui nomen est Johannes & Insulæ titulus præpositi. Publicas vero qui regio nomine inscribuntur volumen aliud seorsum continebit.

Illud autem his in litteris incommodum, quod pleræque nomine eorum, ad quos scriptæ sunt, destituantur, nullaque temporis, quo directæ fuerunt, habita ratione, permixtim in codicibus exaratæ reperiantur. Titulos in subjectis epistolis supplevimus, suo cuique quantum assequi licuit, tempore assignato. Et eas quidem, quarum ætatem expiscari potuimus, Chronologico ordine digestas primo apposuimus loco, alias

prout in codicibus jacebant, iis subjecimus. Porro non omnes hic damus Johannis nostri epistolas, sed eas tantum ex utroque codice selegimus, quæ ad schisma pertinent, historiam cum ecclesiasticam tum civilem elucidant, illustriora quædam facta exponunt, aut singulare aliquid docent.

Fuit vero Johannes de Monsterolio præpositus Insulanus, aliisque beneficiis ecclesiasticis abunde ditatus, Delphini, ducis Burgundiæ ac tandem Caroli VI. regis secretarius, cujus nomine honorificas ad summum pontificem, imperatorem, aliosque reges & principes obivit legationes, uti discimus ex prolixissima ejus epistola de bellicis motibus, in qua singulari se Dei beneficio scribit, meruisse amicitias tot virorum optimorum, necnon & familiaritates & gratias summorum pontificum & regis Francorum singulares, & ut sua majestas dignata fuerit repetitis vicibus ad eosdem me, *inquit*, pusillum suum mittere pontifices, atque imperatores, seu duos reges Romanorum, reges quoque Angliæ & Scotiarum, ac reginas, & ad populos ac gentes alias quam plurimas. *Alibi etiam ait* : se crebra regii servitii occupatione *detentum. Neque tamen regia sic Johannem nostrum detinebant negotia, quin summam etiam cum litteratis ætatis suæ viris necessitudinem foveret. Hos inter præsertim eminebat celeberrimus ille doctor facultatis Parisiensis Nicolaus de Clemagiis*, vas eloquentiæ, immo decus, gloria & ornamentum nostrum, *uti eum appellat, quem* suum in Insula concanonicum, *ac* germani loco *complecti se alibi asserit; cui etiam Cantoriam in insigni Bajocensi ecclesia procuravit. Muretum vero sic alloquitur in quadam epistola:* Nonne, Murete, frater noster, in utroque scribendi genere, soluto scilicet & ligato a pridem cognitus es? quis est autem, ut verum producamus, qui Mureti inventionem, dispositionem, ordinemque & eloquutionem ac cetera ad orandum utensilia, ni livor obstiterit, apprehendat, non ea laudet ac miretur, ut pene qui te audiat (cogimur hoc dicere) Johannem os aureum reviviscere non autumet? *Denique præceptores etiam ac magistros suos passim laudat, Petrum Manhac, Gunterum Colli, Jo. Flammingi, Johannem Venatoris, eosque solet fratres appellare, ex quibus Gonterus* secretariatu regio emeritus *defungebatur.*

Ceterum Johannes de Monsterolio annum ætatis suæ sexagesimum tertium non excessit, quo, cum integra adeo gauderet valetudine, quod numquam pro quavis infirmitate grabbato incubuerit, *publico in tumultu miserrime cæsus occubuit. Nam in præcitata de Bellicis motibus epistola, ubi accepta a Deo beneficia commemorat, quidam in codice reginæ Sueciæ hanc ad marginem notam apposuit:* Intempestive fortunam tuam beas, o Johannes, nescis tuæ necis casum turpissimum sed deflendum. Anno M. CCCC XVIII. Parisius occisus est a Burgundionibus. *Id quod haud obscure etiam innuere videtur alia epigraphe in margine codicis Chauveliniani etiam apposita:* Ex hoc videtur quod istæ epistolæ fuerunt magistri Johannis de Monsterolio præpositi Insulensis ac domini Caroli VI. Francorum regis secretarii, quas mittit corrigendas magistro Johanni de Jarsonio cancellario Parisiensis ecclesiæ. Qui quidem Johannes de Monsterolio obiit Parisius mense Junii 1418. eo scilicet tempore quo gentes ducis Burgundiæ intraverunt urbem Parisiensem. *Porro prætereundum hic non æstimavimus id quod de Carolo V. habet noster Johannes in supra citata epistola de Bellicis motibus.* Quidquid Carolus novissimus, & quintus de hoc nomine, quo cum viximus satis diu, in adeo magnis adversitatibus Franciæ subiit imperium, ut vix haberet secure quo caput reclinaret. Quin immo coram urbe Parisiensi Navarrorum & Anglorum copiis abundantem obsidionem tenere fuit coactus, & postea quam fidelium intravit interventu, in regali palatio occisis suis in amplexibus proceribus sibi carissimis, tandem pro morte vitanda, præpositi mercatorum accepit & tulit accuratissime capucium.

EPISTOLA PRIMA.
Ad Benedictum papam XIII.

Gratulatur ei de sua ad summum pontificatum evectione, hortaturque ut schismati finem imponat.

Anno 1394. XULTET cœlum laudibus, resultet terra gaudiis, jubilet sancta mater ecclesia, & fideles gaudeant universi, sed præcipue tota in gaudium & lætitiam sese resolvat regia stirps Arragonica, quæ palmitem talem produxit, qui ad resartionem scissuræ dominicæ & ecclesiæ reformationem miserabiliter agitatæ non humano consilio, sed divinitus oblatus & datus esse videtur. Quod quantum sperare habeant qui te viderunt, qui te audierunt de hac materia loqui, immo qui te virtutesque tuas norunt, patrum sanctissime & Benedictissime, cum hoc idem incolæ Angliæ & Scotiæ regnorum, quo recenter ad locorum reges e mandato dilectissimi filii tui Francorum regis, pro nonnullis arduis istud & dicta regna invicem tangentibus, cum altero consiliariorum suæ majestatis profectus sum, id de te expectent, præsagiant & prænosticent, & de maximis sapientiores, quibus & specialiter regi Anglorum patruisque suis ante scientiam evocationis * tuæ ad apostolatus fastigium, latine quibusdam & aliis in Gallico, ut haberem materiam familiarius cum eis loquendi, de facto ecclesiæ scripseram, sicuti videbis, si tanto dignor honore, ex copiis his annexis. Dicunt enim, ut ad incepta revertar: Per commode cecidit is, de cardinalibus antiquis est, is vidit utrimque totum geri, is litteratissimus est, is probissimus reputatur, is negotium discussit, & audivit plurimode conteri. Sub isto pacem oriri speramus ecclesiæ & assequi, vel, ut subjungunt, nulla salus, nulla umquam medicina ejus incommodis reperietur. Potes ergo, ut video, beatissime pater, fama quæ, ut Maro ait, ingreditur solum & caput inter nebulas condit, te domesticamque domum tuam immo patriæ laudem a generatione in generationem ampliare. Potes statum ecclesiasticum sic dimissum & prostratum relevare. Potes insuper matri tuæ & simul sponsæ dilectæ egrotæ admodum ac prope desperatæ, deque te & in te omnino confidenti & speranti mederi. Omnia sunt in te, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. Age igitur, age, alme pater, quod de te tantopere non modo catholici, sed etiam schismatici præstolantur. Da pacem, domine, in diebus nostris, quæ in tua manu A sita est. In te & a te, ut dicunt, pendent leges & prophetæ. In speculis sunt multi, dico tibi, Benedicte pater. In te omnium oculi conjecti sunt, aspicientes quemadmodum te te geres, quemadmodum quod cum laudabiliter tum diligenter ac fervide inchoasti, & erga plurimos elaborasti enixe, de unione ecclesiæ procuranda, quod te solo potes, perficies. Cuncti de te bene opinantur, melius æstimant & optime augurantur, ut posset nullus credere, quin per B te & in virtute tua fiat pax in ecclesia sancta Dei, non frustrentur boni a desiderio suo. In te speraverunt patres nostri, ne dubites, qui te ad apicem summum, quin potius super candelabrum, ut lucerent opera tua evexerunt. Ibi eniteat virtus tua, ibi gravitas pateat, pandatur hic probitas, ibi magnanimitas tua ostendatur. Non inani modernorum vanitate, sed veluti de sapientissimo Catone Crispus testatur Salustius, C quod esse quam videri bonus malebat, ut quo minus gloriam peteret, eo magis illam assequebatur. Materialia sunt ad formam disposita, apertæ sunt viæ, ut illam sempiternam consequaris, quod utinam fiat eatenus, ut sub protectione alarum tuæ beatitudinis sanctissimæ ipsa mater fidelium, quæ te jam per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia, patrem immensæ majestatis, a tantis malorum & diurnis incursibus floreat liberata, tuque, dignissime patrum atque circumspectissime, negotia magis eorum magnitudine, quam orationis meæ D parum prudentis, sed fidelissimæ brevitate ponderato.

* f. evectionis.

EPISTOLA II.
Ad principem.

Hortatur ut pacem procuret inter principes, maxime inter Franciæ & Angliæ reges & in ecclesia.

E

I. MIraberis illustris ac magnificentissime princeps, miraberis forsitan, unde, cujusque occasione factum sit, quod tibi altissimæ atque generosissimæ regalis prosapiæ Britannorum, & Yspanicæ tam proximo, ego natu modicus, & Gallicus integerrimus, quantum homo mei status potest esse, scribere præsumam. Ecce igitur veritatem Anno 1395.

dicam, non mentiar, movit me siquidem, clarissime princeps, gloriosa nominis tui fama; quæ necdum in finitimis, & ad magnos, sed in remotis, & usque ad infimos perlata est: prædicans te veritatis pacisque, ac æquitatis zelatorem eximium: quales homines ab ineunte pueritia semper amavi, coluique, & summa semper sum affectione prosecutus; at eos equidem magis cupio laudare quam possim. En etiam movit me res de qua dicturus sum, pax scilicet, quæ sub monosillaba dictione continet omne bonum. Movit me insuper, humanissime princeps, quod te audiam amare litteras, & præcipue circa scripturam sacram crebro versari, quæ profecto vacua esse non possunt virtutum laudibus maximis, & nonnisi ad strenuitatem movere: quin etiam te in omnibus facere meliorem, quamvis tamen plures nobilium modernorum litteras scire contemnant, ac respuant, quod hactenus honorabile fuerat aliis, & pariter gloriosum. Anne Alexander Macedo, annon rex David, Josue, Judas Machabeus, sapiensque Salomon, annon ipsa regina Saba, quæ de ultimis finibus terræ venit ad scientiam acquirendum? Annon Julius Cæsar, & Octavianus Augustus, ceterique Cæsares, & de Christianis Carolus-magnus, & alii valde multi potentissimi reges, atque duces, quos nominare ob multitudinem prætereo, & quia te me magis in historiis legisse æstimo, litteratissimi fuerunt, & strenuissimi? immo apud sæculum prius ad dignitatum fastigia minime provehebantur, ni fuissent in liberalibus studiis imbuti & provecti. Redeant igitur, redeant sæcula illa, quæ tunc & ob id aurea vocabantur. Sed ne longa nimis sumatur oratio, modo veniam quo suspiro, benignissime princeps.

II. Est jam, ut à majoribus accepi, annorum ferme sexaginta lapsus cursus, quibus guerra intentissima viguit inter reges, & adeo infesta, ut unus, quod acerbissima cum amaritudine recordor, & potuisse de conjunctis tanto generis vinculo, plus alium studuerit opprimere, quam paganos: quibus ipsis incredulis ac servis sathanæ gloria & jubilatio extitit hoc odium: immo ad excrescentiam, & exaltationem cedit nequissimæ suæ sectæ, & nostræ veracissimæ legis diminutionem, ut dicunt, non parvam. Nec est in dubium revocandum, oculatissime princeps, si similes nisus, quales alter regum nostrorum adversus alium acutius direxerit, in dictos infideles convertisset, quin præter servitium quod crucifixo Christo impendisset, gloriam, nomen, & laudem perpetuis duraturas temporibus meruisset, plusque terrarum, & possessionum conquisisse potuisset, quam ambo nobilissima tingant, * aut valeant sua regna; & ut elegantissimus scribit poëta: *Major rerum mihi nascitur ordo. Majus opus moveo;* Nunc si mala, humanissime princeps, quæ ex guerra hujuscemodi secuta sunt edisserere velim, cogorque cum Virgilio exclamare;

* al. cingant.

Quæ quibus ante feram, quæ prima exordia sumam?

Nam per Dei, & hominum fidem non incipiendo a paucioribus, quis cædes, & præcipue tot nobilium maximi status, & usque ad regium, quisne furta, quis incendia etiam locorum sacrorum enarrabit? quis sacrilegia, quis stupra, violentias, oppressiones, extorsiones, prædas, depilationes, spoliationes, latrocinia, peculiationes, & grassationes denique paucis multa comprehendens, quis inhumanissimas ferocitates, ut non ad hominem, sed ne ad belluam quidem spectarent infinities sub qualibet specie delinquendi in hac horribili, & truculentissima guerra commissas explicabit? Immo, ut inquit Salustius, quid ea memorem, quæ nisi his qui videre, nemini credibilia sunt? quibusve verbis exaggerari hæc maleficia satis possunt? etiam, ut ait idem Virgilius, si centum linguæ sint oraque centum. Sed quis, piissime JESU, siccis oculis recitabit liberos e gremiis parentum ereptos, partim in sinu jugulatos, & partim ante pedes ferociter trucidatos, matrisfamilias & ingenuas sub hostilem libidinem subjectas, optimates plurimos arreptos in servitutem, & quam multos brutorum more venditioni expositos. O feros animos, o crudelia opera, o derelictos homines ab humanitate, qui tandem se non putabant quod vellent ad exitum perduxisse, nisi sanctissimæ patriæ miserandum scelerati viderent cinerem! Sed quis, inquam, si non gerat cor ferreum, abstinebit a gemitu, scribens vel audiens tot infantium a bimatu vagitus, sub matrum uberibus inter dumos; vepres, atque spinas præ fame, algore, & frigore una simul languentium, & morientium: ut dicerent montibus: *Cadite super nos, & collibus operite nos.* Quarumdam matrum ipsarum pecudum more, hei mihi! ejicientium abortivos, quos ad degluttiendum, horrendum dictu! ex penuriarum & desperationum rabie finaliter cogebantur: Pluribus insuper ex innocentibus prædictis exalatis & seminecibus a volucrum laniatu, & a ferarum morsibus extinctis, & mactatis, plerisque aliis, proh nefas! a lupis ferocibus rapaciter devoratis. O cœlum, o terra, o maria neptunia! ut senex Terentianus exclamitat: immo, o elementa omnia! adeone res rediit, quisque temporibus nati sumus, ut Christianos Christiani ita crudeliter persequantur, & faciant immanissime emori? hoc siquidem cernere non fuit animantis. Quod si vix justus salvabitur, o decedentes in hoc actu, quantam fenestram animabus vestris ad inferna subito discernendi fecistis?

Male enimvero, & valde male attendistis præceptum Salvatoris nostri JESU, cuique vestrum dicentis. *Non occides*, *non mæchaberis*, *non furtum facies*, sub pœna damnationis perpetuæ horum quodlibet prohibendo.

III. Est autem credendum verisimiliter, nec aliter præsumendum est, dulcissime princeps, attenta indole nobilissima, & optima duorum regum nostrorum priusquam oculatim viderent, & prospicerent sigillatim ad eorum jussionem sive causam partem centesimam tot flagitiorum perpetrari, quin mallent tres suorum regnorum partes amisisse, immo non fuisse reges. *Quid enim*, ut ait evangelista, *prodest homini*, *si mundum universum lucretur*, *animæ vero detrimentum patiatur?* & ut interrogative subdit: *Qua autem commutatione dabit homo animam suam?* quasi dicat, nulla: Quas ob res, excelse princeps & domine, cum longe opportunior pacis habendæ occasio nunc quam umquam se offerat, pluribus causantibus, quæ ut perpensius consideras, supplico, oro, & obtestor per affectum quem ad reipublicæ geris utilitatem, per si qua est animo virtus aut gloria vel alta cogitatio, per si quod de te dicitur velis credam: quatenus omni cum studio vigilare, laborare, & eniti erga illum tot morum præconiis pollentem Anglorum regem, cui cum familiaris tum consilio & genere propinquius es: & quem Deum amare, timere, & colere effertur quaqua versum, atque vera libenter audire, etiamsi acria sint, & falsa, quamvis dulcia aspernari non postponas: ut tuo interventu tam salutiferæ, ac necessariæ tantæque pulchritudinis conclusionis finis adveniat & subsequatur, ut in pacis, & tranquillitatis dulcedine a cetero quiescant ista regna. Et ecce treugas, sublimis princeps, quæ effigiem pacis & specimen ferunt jam juratas ad quadriennium, quo temporis interstitio monere, sollicitare, & instare poteris erga bonæ voluntatis præfatum tuum regem, & alios tecum sui sanguinis generosissimi, & rogare quæ ad pacem sunt Jerusalem. Jerusalem dico, cum ex regum gloriosissima pace, incunctanter oboriatur ecclesiæ sanctæ reformatio matris nostræ optimæ, & vere optimæ, ut quæ cum primum nati sumus, nos in ulnis sinceritatis recipiens, lavacrum regenerationis sacri baptismatis nobis confert, denique nos ex pretiosissimorum uberum suorum per documenta fidei lacte reficit dulcissimo. Tum demum ceteris parentibus nos derelinquentibus, vel nos eos in naturalis solutione tributi, hæc sola in gremio suo, & in sinu nos amplexibus maternæ dilectionis fovet recumbentes, & suscipit comiter, & benigne.

IV. Mox breve faciam, patientissime princeps, facta hic quadam quæstiuncula, respectu & gratia ipsius dulcissimæ nostræ matris. Estne quæso, insignis princeps, quisquam quantumcumque vilis vel abjectus, qui non compateretur, vel semel uni mortali etiam barbaro xvij. (a) annis ad extremum indigenti? Et nos tamen cernimus omnes, & videmus annis totidem istam ingenuam matrem, & dominam gentium sauciam, laceram, exanguem, exanimemque, & discerptam, ex pulcherrima alacrique & aprica factam, e candidissima teterrimam, tristem ex jocundissima, ex sana valetudinariam, & ex beatissima infelicem, & non est qui consoletur eam, aut oculis prospiciat compassionis ex omnibus caris ejus; quamvis longissimo luctu lamentationibus, querelis, atque clamoribus opem singulorum modo, modo universorum Christicolarum enixe imploraverit, & requirat? ut raucæ factæ sint fauces suæ, sese ad statum militarem præcipue convertendo, ac requirendo sub sacramento fidelitatis in ordinis assumtione præstito tacite vel expresse, ut adjicit, quod eam protegerent, defenderent, ac viritim tuerentur in omnes, & ab omni impugnatione liberarent & noxa; subjungendo quod ni aliter provideatis, vos omnes (intelligis quid dico, circumspectissime princeps,) & quo potentiores, eo magis non hic in terra deorsum, sed sursum in cœlo in jus evocabit, & de promissionis hujus juramento summo coram Judice usque ad diffinitivam prosequetur. Siste igitur paulisper, & adverte, princeps compatientissime, & inclina aurem tuam ad preces nostras, quibus misericordiam tuam suppliciter deprecamur, ut hanc desolatam matrem nostram, & simul Christi sponsam dulcissimam audias & exaudias cadentique, & ad te manus supplices tendenti luctu oppressam, atque vilissime dejectam, sublevando, dormitantes expergiscere, ita ut eos antecedas in hoc actu divino operi simillimo. Materiam virtutis habes, rem profer in actum. Sic præibis ante faciem domini parare vias ejus. Subtrahe ergo te te a curis aliis, & huic incumbas pro tua virili portione, regemque tuum, & dominum optimum, ac alios principes, & dominos sui sanguinis, & tui incita, stimula, & horteris ad istam rem: ad quam scito sublata omni formidine regem nostrum voluntarium, & summopere præparatissimum esse usque ad expositionem corporis & bonorum. Tunc demum celebrata pace inter reges, fiat pax in eorum virtute in ecclesia Dei, quia non est eis qui resistat convenientibus in unum: tantummodo incepto opus est. Viget ætas, animus valet; & ut Sulmonensis ait: An nescis longas regibus esse manus? Unum autem, inclyte princeps,

(a) Ex hoc loco colliges hanc epistolam scriptam fuisse circa annum 1395. cum jam decem & septem effluxissent anni ab orto in ecclesia schismate.

ante omnium ora audeo asserere, quoniam A quisquis circa hæc duo, bono zelo, & cupido affectu laboraret cum effectu, sicuti potens es domine, circumspectione tua ductrice, & brachio excelso, opere pretium atque bonum majus faceret, quam si horis singulis vitæ suæ omnes peregrinationes Christianitatis possibiliter persolvisset, & sub cilicio in pane, & aqua jejunasset quotidie dicendo psalmodiam totius psalterii qualibet luce; quidquid haberet denique pauperibus erogando.

V. Volo finem facere, optime princeps, ne ulterius fastidiam tuas aures, quia, ut B Salustius, inquit, strenuo abunde dictum puto. Item obnixe supplicans, ut hanc incomtam, & rudem scripturam meam supportare digneris, & non moleste ferre, quod tibi in singulari numero sum loquutus, quoniam, ut vult Seneca, oratio, quæ veritati operam dat, incomposita esse debet & simplex: & ille modus est oratorum loquendi per *Tu*, vel scribendi, quamvis non sim nec fex etiam oratorum. Scis præterea, princeps doctissime, quomodo omnium dominantium Dominus & magister voluit sic alloqui. Tu etiam, sicut reor, non in super- C stitiosis, sed realibus & in Domino gloriaris. Vale, clarissime princeps, & age nec remoreris, vel differas, ac persevera viriliter, sine quo bravium non consequeris. Studium semper assit, cunctatio absit, atque moras tantis licet addere rebus: Verum tametsi non oporteat docere minervam, vel sollicitare sollicitum: tamen animadvertere non omittam ut unum vel plures probos, & conscientiosos viros affectos ad rempublicam, pro qua nihil non decet facere, eligas tibi, & eos consulas de processu, quia ut scriptum est: Revelantur sæpe parvulis: quæ magnis abscondita sunt; & ut D dicit Naso:

Quo minime credes gurgite piscis erit;

Est vero desuper omnipotens, qui tibi manum jam porrigit, quique dirigit cor tuum, promovebitque, & continuabit, ac perficiet. Hoc laudabile ne dubites factum tuum; quod si verum est, quod maximæ auctoritatis, inquit ad Cæsarem Cicero, nulla re homines ad deos, quos nunc ritu Christiano sanctos appellamus, propius accedere, quam salutem hominibus dando. Vide, considera, gloriose princeps, quantum proximus esse Deo mereberis: quanta tibi glo- E ria præparabitur in excelsis, sedes ubi fata quietas ostendunt si duorum regnorum immo totius Christianitatis tuo fiat interventu reformatio & unio. Nihil autem agere quires, sicut mea fert opinio, quo magis virtus tua enitescere possit, aut refulgeat, & ut sic loquor, sanctificetur nomen tuum, & omnium laude, prædicatione, litteris, monimentisque immortalibus ad orientem ab occidente decoretur. Sic confirmante Virgilio eloquentiæ sole:

Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt;

Optas ultra? An adeo gloriosus in meditatibus tuis esses, ut altissimo in loco, sicuti est, de qua loquor, prudentissima virgo, adamares; quo valeres amasiam, & dominam expetere meliorem: quo majorem utque filia regis, sponsa regis, & omnium suprema est, quin immo, & pulchra. Ubi tamen ab hac infirmaria peste sanata fuerit, ut quid pulchra? pulchra ut luna, electa ut sol, rutilans ut stella matutina, quæ jam te prævenit, te adamat, te invocat, immo in canticis affabiliter te requirit. *Nunciate*, inquit illa, *dilecto meo, quia amore langueo, osculetur me osculo oris. Læva sub capite meo: & dextera ejus amplexabitur me:* Estne quæso anticipatum bene? est evocatum pulchrius? est amorosissime dictum? est loquutum plenissime nimis multum, quæ te oratione mea magis moveant parvo e sensu manante, affectione tamen magna; erit qui tibi dicet, jam subaudio, princeps perspicacissime, Gallicus is vobis, metuende domine, grandem admodum vobis sarcinam imponit; cui altissima mente ingeras promtissime comicum illud: Sine periculo magno vel labore non fit facinus magnum, & memorabile.

EPISTOLA III. CAROLI REGIS ad Wenceslaum Romanorum & Bohemiæ regem.

De pace quam inter Poloniæ regem & magistrum ordinis Prucenorum VVenceslaus procurare volebat.

CAROLUS &c. serenissimo principi WENCESLAO eadem gratia Romanorum ac Bohemiæ regi fratri nostro carissimo, salutem & successus felices jugiter ac votivos.

Serenissime princeps fraterque carissime, super materia controversiæ vertentis inter illustrem principem WLADISLAUM Poloniæ regem consanguineum nostrum carissimum ac supremum magistrum ordinis Prucenorum, litteras vestræ serenitatis recepimus per latorem: cujusmodi siquidem controversiæ mala pensantes, quæ dehinc possent sequi, nobis admodum displicent, attendendo maxime quantum in læsionem atque damnum totius Christianitatis, si procederet ulterius, redundaret, cum hi qui unanimi ad fidei exaltationem persequi soliti sunt infideles, contererent se invicem, voto quod prohibeat Deus, crudeliter, & necarent. Verum, serenissime princeps fraterque carissime, ex quo pro stabilienda inter partes, ut verbis vestris utamur, fausta pace, vices suas vestra interposuit celsitudo, quemadmodum vestræ continent scriptiones, gaudemus utique, sperantes in illo qui pacis est amator, vestri alti consilii agente pru-

dentia, partes ipsam mature placari debere, ac sopiri negotium, &c, ut litteræ vestræ prædictæ innuunt, subsequuturum per Dei gratiam e vestigio bonum finem: quod profecto zelo non mediocri optaremus. Ceterum, serenissime princeps fraterque carissime, quoad ea quæ subjungitis, nos precando, ut si quid nobis de consanguineo nostro rege Poloniæ præfato super hac re sinistre aut alias quam veritas se habeat, referretur, fidem nequaquam vellemus adhibere, certi estote, serenissime princeps fraterque carissime, nullatenus dubitando, nos circa istud aut alias quovis modo quidquam crediturum aliter quam de sincero Christicola & tam claro principe supponendum est, & optime interpretandum, nec parti adversæ responsum daremus effectivum quomodolibet in hac parte, nunciis ejusdem consanguinei nostri ad plenum non auditis, tamquam qui honorem suum vestri ac sui rescriptum sitimus ac vellemus bono corde. Datum &c.

EPISTOLA IV.

Ad quemdam episcopum.

De congressu duorum regum, Franciæ & Angliæ.

QUoniam aliunde, pater reverendissime, de magnifico ac felici congressu regum, & circumstantiis particularibus negotii vestræ dominationi scriptum fore non ambigo, brevioribus contentabor hoc unum pro multis asserere audens, & ad gaudium vobis non dubitans nunciare; quod etiamsi in priscorum omni Romanorum aut aliorum quorumcumque historiis, cum exactissima indagine quæreretur, non inveniretur persimilis utriusque partium gloriosa receptio, nec tam fausta. Quis est, præcellentissime pater, qui legerit de simili modo sese antea habentibus regibus & dominis, ut ambæ partes postquam his in finibus, ut simul convenirent, appulerunt, quasi de alia confidens, ut de semet obsides noluerint habere, hujusmodi durante congressu, sed renuerunt omnimode? quisve audierit quod patrui hinc inde tam potentes & altissimi, tacendo minoris status dominos alios quam plurimos, de uno ad alium regem die noctuque salvos conductus, aut alia securitatis munimenta nullatenus petentes, totiens accesserunt? non minus indubie hoc scitote, reverendissime pater, quoniam quam de camera ad capellam vestram, domino concedente, cras ibitis. Sed quis honores, quis familiaria colloquia, quis facetias & applausus, vultus lætos, curialitatum oblationes magnificas, quis dona vicissitudinaria, convictus mutuos, quis nova inita fœdera, treugis iterum ad annos triginta confirmatis per eos in persona & juratis in omnibus, honore semper majori, per alium, ut decuit, impartito nostro regi. Quis denique oscula & amplexus jocundissimos ipsorum explicabit? non profecto is calamus, pater mi, qui tantæ rei non est capax sive dignus, altioris siquidem ingenii venam stilumque hæc requirunt. Duo tamen velim, pater præstantissime, quæ actores mei magnæ auctoritatis ac fidei ab ipsomet rege Angliæ audierunt, ut asserunt, leviter explicare, in quibus, si non fallor, potest perpendi regis Angliæ sincera voluntas & bona intentio, unum quod cum semel a rege nostro, ut fecit, semper, lætissimus abscederet, majoribus suæ comitivæ & non absque mysterio dixisse fertur alta voce: Deus laudetur, inquit, ipse, de nostra conventione adeo benivola & concordi, bene quod habeant qui lætentur. Addidit ipse: Et qui tristantur pereant in æternum. Alterum est quod vice alia, cum ipse rex de quibusdam cum alio actore meo familiariter loqueretur, ipsum interrogavit curiose, quid, ait ipse, vobis videtur? Nonne pater meus Franciæ amat me? Ego vero, respondit ille, non credo serenissime rex, alium principem posse ab alio affectuosius diligi, quam vos amat. Hoc erat, subjunxit ipse ut humanissimus rex est, quod in votis meis præcipuum gerebam & desiderabam tota mente. Particularia fuerunt, pater mi, valde multa, quæ magni indicia sunt amoris & scrupulorum variorum, quæ per ante multi faciebant purgamenta, & nisi his qui viderunt minime credibilia. Quæ quidem tam insperate & promemodum miraculose facta continet, confirmet ac de multo magis augeat & excrescat, qui incœpit amator pacis Deus ad honorem commodumque regis & regni nostri, sicuti reverendissimæ paternitatis vestræ fidelitas corde optat, quam conservare dignetur JESUS-CHRISTUS.

EPISTOLA V. CAROLI VI.

Francorum regis ad Anglos,

Eos hortatur ut Richardi regis mortem ulciscantur, atque throni ejus invasorem exturbent, offertque ipsis ad id auxilium.

CAROLUS &c. universis &c. salutem. Humanum ac juri congruit, & id pariter exigit nobilitas, ut homo homini subveniat & compatiatur oppresso, maleficiaque retundat, quantum in se est & suæ subjacet potestati, & quemadmodum domini suos tueri tenentur homines & subditos & a noxa defendere: ita subditi dominos, postquam legitime intraverint, adjuvare, revereri, & sese pro eis opponere, ubi casus deposcit obligantur. Sed rex regi debet amorem & benivolentiam exhibere, ubi præcipue genere ac affinitate sunt proximi. Nos itaque alias attendentes molestias, atque gravamina, quæ carissimo con-

sanguineo nostro ac genero, filioque dilectissimo regi RICHARDO, cujus animæ Christus indulgeat, inferebantur plurimode, nostri tunc fuit propositi atque voluntatis, eidem auxilium impendere ac destinare succursum. Sed continuo tot de Anglia audivimus novitates, ut non fuerit consilium nostrum propositum tunc exequi. Quod si Altissimo placuisset, nobiles illos ac proceres ingenuos, & alios de Anglia, qui captionem sui domini atque regis, dehincque mortem (a) vindicare conati sunt, nobis suam imprisiam perprius intimassent, eis adeo subvenissemus, & in tali potentia fuissemus auxilio, quod ipse filius noster carissimus, & dominus Angliæ naturalis ac supremus tam crudeliter immaniterque & simul ignominiose mortuus non fuisset, nec dominationem suam ipse & heredes sui quoquo pacto perdidissent. Quin potius auxiliante illo, qui juste certantibus est adjutor, regni Angliæ corona in loco & persona, qua debuerant, in præsens sita esset. Isque, qui vera successione competit dominium illud nunc impune possideret: quoniam ut in veritate loquamur, & patere cernentibus clare potest. Ille qui modo regnum Angliæ occupat antedictum, sapientum judicio ac proborum, nullum in eodem regno censetur jus habere, nec eo potiri quoquo modo. Quoniam inter alias causas plures, quibus nati de Marchia consanguinei nostri cari succedere debent, ut est notum, consanguineus noster dux Lencastriæ defunctus genitor, præsentialiter occupantis, numquam sibi jus vindicavit, aut titulum in dicto Angliæ regno sibi attribuit, vel reclamavit in aliquo. Qui si etiam post decessum ejusdem regis RICHARDI filii nostri prælibati, jus quodpiam aliqua occasione habere debuisset, aut etiam ipsemet usurpator per processum quem tenuit, & ex tam multiplicibus ab eo commissis criminibus omnino id perdidit, qui domino suo supremo suo principi atque regi, cui cognatione germanus erat, rebellionem movit atque seditiones. Postque violentas manus in eum jecit, ac vita privavit, ut regem inungi se faceret, ac tandem dominio potiretur, spreto in hoc timore Dei, & in omnium Anglorum despectum maximum & contemtum, ac jurium coronæ Angliæ & honorum. Quas ob res incolas omnes Angliæ & subditos deprecamur, per quantum honorem suum cari pendunt, veritatemque volunt sequi, & suam fidelitatem demonstrare, quatenus ponentes ante suarum considerationum oculos, ac eorum memoriæ reducendæ mortes principum, prælatorumque plurimorum, ac aliorum virorum sanctæ mentis, necnon procerum Angliæ tam multorum crudelitatesque & offensas eorum impensas domino naturali atque regi & juri coronæ, ut præfertur, manus ponant ad fortia, & illum sæpefati Angliæ regni magnanimiter expellant invasorem, dedecorantem notorie ac pervertentem evidenter Angliæ regni successiones hereditarias consuetas, nec a cetero patiantur aut dissimulent ulterius fideles antedicti, quod tantum tale ac in quo tot vigent animi & supersunt viri fortes, tantæ subjiciatur tyrannidi & oppressioni insolitæ, & quæ decet pusillanimos non viriles: quin ocius faciant & procurent ac alias possetenus operentur, ut strenui ac fideles, quod corona Angliæ antedictæ, quo debet reponatur loco, ac veris reddatur heredibus, & eis restituatur, ut est justum. Et nos quatenus in nobis erit, modo de firmo stabilique proposito nobis constet, offerimus promittimusque libenti ac volenti animo, quandocumque iidem Angliæ habitantes volent se in libertatem vindicare, & ad justum verumque redire dominium, nosque debite duxerint requirendum & in auxilium advocare, sic efficaciter & potenter adjuturos, ut tenemur, quod eis cedet ad gaudium, & nos nostrum fecisse debitum magnopere fatebuntur: indubitanter scientes, quod cum ad Walliam novissimo armatam transmisimus, si securi fuissemus, gentem nostram ab amicis veritatis & heredum Angliæ sequacibus recipi debere gratulanter, & cum effectu, ut decebat sociari, majorem multo potentiam misissemus, mittereque parati semper sumus casibus antedictis. Datum &c. ad finem civilem.

EPISTOLA VI.

Ad cardinalem amicum.

Declarat se a beneficiis abhorrere.

I. REquirit humanitas tua, pater dignissime, immo benivolentiæ ductu orat, obtestatur, & obsecrat, ne ab hac spiritualium summa dispensatrice secedam curia donec quod percupit summus pontifex, meo statui aliquid addiderit munificentiæ, ac mihi de aliquo providerit beneficio, (verba tua sunt hæc) pinguiori. In quo fervorem tui zeli ad hunc tuum, quoad est tenuitas, voluntarium servitorem attendendo, nihil porro est dignum his quod referam præter Virgilianum illud:

Di tibi si qua pios respectant numina prima,
Digna ferant,

& quod virtus tua sit merces ac præmium sui ipsius. Quod in re, Pater ingenuissime ac reverendissime, altius cogitando, ac mihi memetipsum in me ipso revolventi qui sim, & quo protendant hi beneficiorum si non dixerim maleficiorum, coacervationes, & (ut NOTA.

(a) Cæsus fuit II. Richardus rex Angliæ anno 1399. factione Henrici ducis Lancastriæ filii qui thronum ejus usurpavit.

(ut aiunt) status incrementa, immo hæc fortunæ bona, quibus (ut verum fatear) ad satietatem usque abundamus, mea assero fide, & omnia affirmo juramento quo Christianus astringi potest, me pontificium qualecumque, aut officium aliud a meo (Parisiensis prælatura, aut cancellariatus regalis, vel prima præsidentia esto forent) non optare aut suscipere velle, si papa aut rex etiam exhiberent: & ita salvet animam nec alias Deus meam. Ut quid ergo hos status, immo non status, cum stent minime, potentatusque, atque dignitates tantopere coner? nisi ut plus sollicitudinis inquietudinisque ac agendorum involucrum mihi essent, receptaque plus, plus expensæ, plus honoris, minus libertatis; plus familiæ, plus rixarum, insidiarumque & pene secreti nihil, auri plus, & minus securitatis; plus equorum, ac belluarum similium, plus fimi, strepitus, & tumultus; in vestitu plus ornati, & amplitudinis, minus ediæ, ac expeditionis: & quanto ceteris viderer major esse, majori opus esset supellectili: sed (quod magni privilegii fore censent) solus pergere prohiberer. Gratior nempe ex opposito mihi est buccella panis cum gaudio, quam plena domus divitiarum cum jurgio, &, quod meum semper fuit votum, * sit mihi profectus & commodi minus, pauciores ut subeam curas: quoniam verum est, & experientia non dubito didicisti, quod pridem & hicce dictum fuit: Magis sollicitus, magis beatus, absque eo quod hinc animabus graviora imminent pericula, ut porro nequeant administrationes hujusmodi sine inquinamento contrectari. Qui picem tetigerit, coinquinabitur ab ea, inquit ille. Quod si in minoribus tute vix vivitur, parva quippe cum securitate circumvolvimur in magnis, si maxime ad castigationem sacrorum voluminum prospectum sit.

* al. verbum.

II. Enim vero, Pater sapientissime, ut veritatem absque laude mea tibi pandam, tametsi jam ex his quæ possidebam quingentarum librarum valorem, si super loco degant, amicis resignarim, contulerimque ad causam meæ Præposituræ duo millia & sexcenta aureorum redditus, & eo plus, (a) subtractione (a) durante: verumtamen propositi desideriique mei est, de propriis rursus dare supra quam quod a summo pontifice alia coaddatur impetrare, aut alias in hoc quoquo pacto, vel flagrarem, ut paternitas tua, & sua sanctitas de mea ulteriori promotione nequaquam anxiæ sint. Quis autem est, ut in Domino gloriemur, ac tuam paternitatem familiariter alloquendo, inter summi cardinis, qui tuus status est, eminentiores quantumcumque splendido fulgeat pileo, hoc qui Præposito commoditatibus opportunis plus abundet? non is quidem qui etiam potitur Prioratu, quoniam, ut vult Horatius, si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil divitiæ poterunt regales addere majus. Et, quod verissime Annæus contestatur, in quo quis desiderium clausit, cum Jove de felicitate contendat. Sunt mihi præterea (id me cogit dicere materia) tam metropolitanarum, quam cathedralium ecclesiarum plures præbendæ. Estque Præpositura tam insignis: sunt simul & vadia, atque bursæ regis perutiles, estque prothosecretariatus domini Delphini Viennensis, sive ducum Bituriæ, Burgundiæque ac Aurelianensis cum similibus officiis. Est insuper cum Flacco librorum copia, & provisæ frugis in annum, habitationesque plurimæ, quarum unam nulli earum, quas mei æquales incolunt, vellem permutare. Sunt vestes, sunt equi ad superfluitatem, crede mihi, & utensilia simul generis cujuslibet, auro argentoque non omissis. Sed, quod præcipuum censeo, si tamen jungam felicitatem privationis conjugii, est animus, qui omnia regit, sedatus, tranquillus, & quietus, quod nec tibi omnium collegii opulentissimo, nec ipsi altissimo ecclesiæ præsidi potest esse. Et, ne omittam, quod omnium mihi dulcissimum puto, sunt amici studiis & moribus conformes, quibus mea æstimatione, mea sententia nihil potest omnino comparari. Quid igitur mihi deest? prorsus nihil. Ut, me Hercule, si cum humilitate dixero, reputem vobis omnibus ditiorem, ne tuæ liberalitatis gratia, & gratiæ liberalitas exuberans in posterum angarietur de Johanne. Vale.

EPISTOLA VII.
Ad amicum.

Arguit eum quod munera sibi miserit, significatque se cum duce Bituriæ profecturum ad papam super facto unionis.

Anno 1404. ANimus fuit, vir insignis, cum calamum arriperem tecum jurgari, quod tu vulgaritatem sectando, quam fugere summopere philosophi nos admonent, mihi theuromata seu tapeta illa misisti: quæ res, etsi rara ac singularis sit, & quod ante pensandum est, liberali sinceroque ac munifico animo data, nolim tamen de cetero apud me muneribus hujusmodi amicitiam tuam uti: quod si feceris, non est quod indulgentiam consequaris, etiam mihi si Tullius suaderet, aut purgatum advenias jugi voce. Sed quid a te quæram, quæris. Quæro mihi, vir omnium electissime, opto percupioque te videre. Hos ut rideamus Phormiones, de quibus idem Tullius perquam graviter & vere ait: Non enim istis actoribus tantum" dem credendum est, quam rationis moni-"

(a) Ex hoc loco patet hanc epistolam scriptam fuisse post tempus subtractionis quæ ab anno 1398. ad 1403. duravit.

„ menta quærenda sunt : quos si non maxime desiperent, animadvertere ac dirigere Tullius ipse deberet, ubi in de Divinatione eis inquit : Opinionum commenta delet dies, ac naturæ judicia confirmat. Et illud Platonis ab eodem Cicerone in Tusculanis recitatum : Felix cui Deus dedit veras opiniones habere, saltem in senectute. Sed tam multa errorum abysso sunt immersi, ut si cuperet salus ipsa minime provideret. Ad te igitur redeo, vir discrete, enixe deprecans & & obsecrans, ut quod meis non datur affectibus, in persona scilicet te videre, suppleas scriptis, intimando statum egregiæ familiæ tuæ, cui me commendari deposco, deque rebus tuis, ut se habent, & quid de illo volumine Ciceronis egisti. Quod si de me vis audire, valeo utique, modo cum hac corruptissima vulgaritate nihil esset, essetque continuo hic Jacobus, quocum sub discretionis ac resolutionis suæ fiducia partirer mentis vota. Sed est apud nos tanta Jacoborum penuria, ut quod mirabile dictu est, citius reperirentur, quam Jacobus unus, Philippi centum mille. Quod si locutio hæc apud grammaticum incongrua censeatur, sententiam tamen erga te notam puto. Existimo te jam pridem audiisse dominum meum Bituriæ ducem patruum domini nostri regis, ac nonnullos suæ majestatis consiliarios, meque in eorum comitatu ad summum proficisci pontificem super facto restitutionis ac ecclesiæ unionem. Circa quam utinam per obedientiam vestram hactenus intensius, aut nostram tepidius vacatum extitisset. De duabus quidem extremitatibus bonum aliud, ut mea fert opinio, resultaret. Vive, valeque.

EPISTOLA VIII.
Ad amicum.

De ecclesiæ unione.

Anno 1404. NOn scribes, video, ni pulseris. Pulsabo igitur te iterum iterumque monebo, ut scribas mihi nihil plus agenti, quam de te ceterisque absentibus amicis cogitare, & quem exitum factum pariet ecclesiæ, cujus penes vos maxime vertitur cardo rei. Itaque hic omnium animi pendent, quid illo concludatur, his dicentibus : Durandus ille cervicem non mutabit, incassum aëra verberantur : affirmantibus aliis, quod concors est, nec deest nisi domini germani regis præsentia, quo solemnius exsequantur negotia, &, ut qui particeps fuit laboris, potiatur & honore. Quocirca inter utrumque dubius scripsit unus, pro ut copia fert annexa præsentibus, tamquam is certo scias qui optaret omnia bene ire. Præsentabis igitur, si commodum fuerit, prius tamen consultis domino cancellario Parisiensi & Mureto ; sin res frustra sit, conspectum fugiat abhorrentis, nec te puto deceptum iri, qua e fabrica illud manet facile vero dignoscitur stili imitator Cracovici. Ille tamen, quisquis est, præterire non potuit quo minus conscientiam, etsi non diserte, fideliter adquitaret. Vale.

EPISTOLA IX.
Ad Antonium *de Chalant* cardinalem & archiepiscopum Tarentasiensem.

Gratulatur ei de sua ad cardinalatum promotione, hortaturque ut inducat pontificem, dignitates ut ecclesiasticas cito pastoribus conferat.

SI gaudium est mihi, pater reverendissime ac præstantissime & præcipuissime, Anno 1404.
cum Marone primis e faciebus orci resipisci, immo a mortuis resurgere, tum maxime lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, de promotione vestræ dominationis ad cardinalatus apicem cum archiepiscopi Tarentasii commenda. Sic sic vivere juvat. Sic non semper, quod Boetius queritur, latet obscuris condita virtus clara tenebris, cum optime morati litteratique ac nobiles absque precum impulsu, quin potius ad promoventis electionem vocantur, & ad sacras evehuntur sedes. Sic hujusce generis semina bonam referent frugem, fructum rependent opportunum. Sic florebit ecclesia, cum eam summus pontifex talibus circumvallabit columnis, tali munietur comitiva, ac eos de meritis & immeritis, bonis atque malis relatores committet ac judices. Sed ingenti delibutus sum gaudio rescriptis apostolicis, percepto eumdem summum pontificem offerre animo perquam liberali quidquid, mea æstimatione, circa unionem per suam sanctitatem offerri debet in præsenti atque potest, addito quod Romam solemnes & magnæ probitatis ac virtutis viros miserit pro eodem. Gloria ergo in excelsis Deo, & laudes perenni suæ curiæ, ipse Benedictus re & nomine æternum benedicetur, qui suos fideles hac sua prudentia, hoc suæ probitatis munere, utinam citius, satiavit, exhilaravit, & refecit. Nunc æmulorum malivolorumque aculei retunduntur. Nunc obstruitur os loquentium iniqua. Nunc qui clamabant subticent ; qui antea sese tigribus ferociores ingerebant, ovibus mitiores sunt effecti ; qui cerberi instar delatrabant, quieti perstant tamquam lapis. Hi vero qui rejiciebantur, velut in reprobum sensum dati, in lucem prodeunt, prospectuque solo garrulos hujusmodi, vultibus in terram dejectis, stupidos reddunt, territos, & confusos, quoniam evanuerunt in cogitationibus suis : quippe, ut Terentius

nquit, mala mens malus animus suo se iniquitatis, quæ mentita est sibi, gladio jugularunt. Hæc hactenus. Alias latius dum vires suppetent, vix est enim quod animus sive manus aut membra cetera suum officium faciant, immo adeo debilia sunt, ut curiam non introierim secundus jam ferme mensis agitur. Sed quod me magis torquet, ut nec legere, aut audire ex tunc legentem fuerit facultas. Valete, pater mi, & sic Christi vicarium quatinus in vobis erit inducite, ut de bonis & fidelibus cujatescumque fuerint confidat, dignitates insuper, potissimumque prælaturas, non sinat tamdiu pastoribus carere, in omnibus matura fungatur brevitate: principibus quoque quantum cum Deo poterit complaceat, & se sciat, quod ait Cicero, non cum perfectis hominibus degere; sed cum his in quibus præclare agitur, si sint simulacra virtutis, memineritque sæpius rigidas quercus quam flexibiles juncos concuti, diffrangi & evelli.

EPISTOLA X.
Ad quemdam episcopum.

Pro quodam amico, ut suum officium in cancellaria possit exercere.

Ingratæ quam pluribus ac valde malesanæ substractionis occasione, e curia discesserat, reverendissime pater mi ac domine metuendissime, amicus meus is accessor, qui regreditur ut officium suum in cancellaria exerceat, quique ad vestri patrocinii azylum est una in re pro hoc vestræ dominationis servitore recursurus, quæ tametsi in manu vestræ potentiæ parva sit, maximum tamen mihi in consequutione negotii gratiæ impendium factum erit. Et ne scriptione longiori tædio adveniam tanto patri, vice supplicativa bajulus ipse vestræ reverendissimæ paternitati designabit. Apud quam, si aliquid est in quo parvitas mea obsequi possit, vestrum quam regium imperium par habebo. Valete, pater mi, & de inveterascente diu nimis hoc schismate, quo ad vos attinet, cogitetis & pulsetis. Scripta Parisius.

EPISTOLA XI.
Ad suum præceptorem.

De schismate.

I. Statueram, præceptor, frater carissime, de cursu rerum, quoad prosecutionem unionis ecclesiæ attinet, prorsus tacere. Sed circa id eorum perpendens habitum, qui putari volunt, & maxime volunt sapientes, tametsi cum Virgilio *munere fungor inani*; nequivit tamen cala-

A mus subsistere, quominus animum bilis hac eruptione levarem, istis non cessantibus indesinenter irrequieteque alter alterum sollicitare, & sugillando calcare super hoc ducem suum, hi præcipue, quibus nulli humilius serviunt, nulli superbius dominantur. Ex quo plusquam verum invenio Valerii dictum esse, *quod virtus nascitur, non fingitur; quodque litteræ ut prolixiora sint ingenia faciunt, non ut meliora.* Sed quam mature ac sapienter agant nostri tam periti, facile est cognitu: quoniam cetera, quibus multipliciter coargui possent omittendo, si contendentium

B duorum arbiter quispiam unam videat partem nil offerre, nil agere, nil moliri quod concernat quoquo pacto concordiam, quin potius toto conatu resilire: stultus erit si in eum qui multa offert, multa spondet, culpam retorqueat, ac istum accuset, & infestare studeat incessanter. Ad hoc sponsus sponsam ducere, aut illa illum commode nusquam potest, altera partium continuo renuente. Falleris, heu, Johannes, falleris, dicunt isti. Nam profecto nihil pie, nihil ex animo facit is, quem tantopere tegis: Omnia siquidem ficta sunt, omnia simu-

C lata, & ut papa remaneat in solidum contendit. In quo cum eis disputationis gratia convenio: &, quod amplius miraberis, coaddo, quod nullum jus is, quem defendo, ea in re penitus habeat, de qua est dissensio. Attamen aio ego, ex quo tot sunt reges atque regna, ut Franciæ, Hispaniæ, Arragoniæ, Scotiæ, & Navarræ, communitates pleræque atque regiones; quæ ut ad rem veniam, supremo nostro adhærent pontifici, absque antiquorum cardinalium omnium attestatione, quod sui juris perpulcherrima est portio; nonne Romicola

D ille, de cujus integritate tot laudes efferebatis, si quid sinceritatis caritatisve seu boni sapuisset, ad regna hujus obedientiæ præfata cum exhibitionibus opportunis transmisisset? & hoc vel illo modo quæ ad pacem sunt Jerusalem sub fraterna dilectione nihilominus decebat quæsiisse. Ipse autem ex opposito, quod sibi male vertat, nec voce, nec litteris, aut alias quidquam fecit, operatusve est, aut obtulit: immo, ut refertur, diffugia quærit, & velle manifesta facit indicia remanendi, præsumens, suorum

E prædecessorum instar, ad sese nos reducere posse. In quo ipse vana spe luditur, & in contrarium cedit.

II. Atqui, replicant nostri sapientes, noviter est electus: suam obedientiam mandat, eam consulit, nequit ita præpropere res agere; alias nugas & excusationes prætendendo in peccatis. Ad quos mea est hæc replicatio, quod suæ defert obedientiæ, quod mandat, quod consulit, non inficior. Sed quod nostrum impellamus, & sine intermissione infestemus, & ille interim, quod

incumbit & tenetur ex officio promissoque, A non offerat, non solum non contentor, sed stomachor, & indignor: cum celsitudinem illam, si probus erat, ad tam inveterati schismatis terminum debuit acceptasse, nec ipse aut alius quisquam se gerere debet in illa dignitate, aut minus pudore tangi, quam si divisionis toto tempore præsidens exstitisset. Alias perpetuo schisma durabit, quolibet volente novis in creationibus tot consiliis, tot interpositionibus, tot agitationibus & ambagibus negotium protelare, & isto moriente alius unionis incurius eligetur. Sic (a) quartus, sic quintus, sic de- B nique sextus, & tandem centesimus substituetur capitis hydræ more, semper pollicitationes præbendo & verba de futuro Quod prius cedat in omen talium perquam pessimum, illo deterius, quo Judas laqueo se suspendit. Verum enimvero absque præsulum ac principum catholicorum evocatione atque scitu rem intricarunt, & istam perpetrarunt divisionem. Quid eis absentibus prohibet facere concordiam? nemo est certo scio, quem pax unioque offenderint, nisi fuerint omnium perniciosorum perniciosissimi, quibus auctoritate Boetii altus animus displicere cari pendit. Ob hoc tamen, frater carissime, nolim credas me credere, penes vos omnia bene agi. Quis autem, si fidenter audeam tecum loqui, tam inconsideratus est, qui putaret prudentis esse, aut sani consilii, bonum aptissimumque locum dimisisse atque tutum, ubi cupidissime a suis optabatur, & in quo, quantum Romæ, si animus hic ut ibi clarus esset, ad unionem operari voluisset, * neglexisse, pericula discriminaque infinita gratis, ut videtur, fu- D biendo? sed maxime quis non existimet furiæ illius ductu, cui nomina mille, mille nocendi artes, bellum penes vos, ut aiunt, conclusum exstitisse, ut quod sequitur finitimas in bella ferat rumoribus urbes, e quibus quid nisi pestes, fames, mortes, incendia, agrorum vastationes, innocentum molestiæ, ac profluvia expensarum possunt sequi, inimicorumque suscitatio novorum, ac demum bonorum Crucifixi dissipatio? Ut hinc vectigalia jam & exactiones nimis multæ ecclesiæ Gallicanæ inditæ sint, & gravamina perplurima: quæ quam infelicissimum exitum paritura sint, apud vos E mea æstimatione diutius non latebit. Quorum prætextu meæ sint hæ sententiæ: profusam expensam sequitur extorsio: male coeunt stola & galea, hasta & tiara, lorica & infula, crucis & lanceæ commixtio: sed turpiter cum bellorum deo Marte sociatur Christi pastor. O fecundum dudum pectus tuum! o fervidam, & apertam ingenii tui venam! quo abiit? quo fugit? ubi prostrat? ubi jacet? alias ne res agit? inquit ille, & cum tempore mutasti consilium? heu! cur præsens mea tibi non est sententia, aut mihi tua vena. Vale (b) ita ut me commendes ubi atque ego plene nosti, inter quos domino meo Cameracensi emeritum consigna locum suum, nostro quoque venusto syderi Mureto, qui exhaustis aliquot retro temporibus falso mortuus, istic prædicabitur. Nunc vero quo delibutus sum gaudio vivere & valere testatus est. Scripta &c.

(a)

* al. valuisset.

(b)

EPISTOLA XII.
Ad amicum.

Ut sibi dispensationem impetret de non residendo per decennium in præpositura.

Circa 1405.

QUod a reverendissimo patre domino meo Tarentasiæ cardinali, immo a summo pontifice impetrandum maxime maximeque duco, est, ut, cum de more sit anno quolibet certificationem seu privilegium regis meæ occasione præpositurae ad Insulam mittere, alias si prætermitteretur fructus suos capitulum facere contenderet, mecum de non residendo ad decennium, quod prædecessor meus obtinuit, dispensetur. Circa quod si elaboraveris, & ut inquit ille nervos tendas, curialitatis Johanni & complacentiæ impendium majus ages, quam reretur aut dicere sit libitum. Tu ergo, mi frater, si officio tuo tuaque vocatione id assequi forsitan non valeres, erga eumdem dominum cardinalem vice mea tuaque pro hac re instabis, præsentabisque litteras meas, quarum si finis de te nescio quid pauxillum continet, hinc nequaquam existimes velim, Johannem velle coram in os te laudare. Vale, & ita ut verbum meum est, reipublicæ, quæ sese fortuna magis quam hominum sapientia regit, inservias, ut non tamdiu amicis de familiaribus scribere temnas.

EPISTOLA XIII.
Ad Nicolaum de Clemengis.

Cantoriam & præbendam Bajocensem pro eo abs rege se obtinuisse.

Anno 1405.

HAud mora continuo post tuarum lectionem litterarum, adii regem, & confirmationem, ut vocant, aut si vis, collationem in regalia de cantoria & præbenda

(a) Hic innotuit jam tres electos fuisse Avenionensibus pontificibus adversarios Romanos papas, Urbanum VI. Bonifacium IX. & Innocentium VII. qui anno 1404. mense Octobri creatus est, ac proinde hæc epistola scripta videtur sub finem hujus anni aut ineunte sequenti 1405.

(b) Quæ sequuntur desiderantur in codice Ottoboniano.

Bajocensi, de te prius dictis quæ libuit, confestim obtinui, magna nempe sub humanitatis ac munificentiæ regiæ benevolentia, ut si foret quanti plurimum, nec apostolica præcederet collatio, quemadmodum annuit, contulisset, & plane dixisses ex suæ majestatis gestibus te in regia enutritum. Ob id tamen non omittas omnem explere diligentiæ actionem de illis possessionem consequi, in quo meis rebus utere per omnia tamquam tuis, & de casu illius antistitis Johannem & suos non dubites advigilaturos sollicitissime atque pro se. Vale & me ac nepotem meum, pro quo archidiaconus meus memoriale illic sivit, domino meo Cameracensi commenda, cujus & tua profectio ad partes illas nos præ ceteris angariat, circa quam, ex quo ad aliud pertingere nequimus, ad cautelam non tædeat illius Maroniani carminis reminisci. Bis jam Italos hostes en altera fœdera rumpi. In quo, si verum dixerit, falsissimum modo est id pastorium quod ante cecinerat: idem amor exitium pecori pecorisque magistro, cum nec spes libertatis insit nec cura peculi. Sed credo, talia sæcla suis dixerunt currite fusis, concordes stabili fatorum numine Parcæ.

EPISTOLÆ XIV.
Ad episcopum Cameracensem.

De ecclesiæ unione, & de corruptis sui sæculi moribus, & de prebenda Parisiensi sibi procuranda.

Anno 1405. SI gaudendum est bonis rebus & dolendum contrariis, quod ait Cicero, nunc tandem maxime exultandum est, reverendissime pater & alumne præcipue, ac omni lætitia gestiendum, intellecto summum pontificem, posteaquam sua cum sanctitate insignium civium Januensium pars ingens quarta & vigesima Maij (a) epulata est, & cardinales nonnulli, ac ille de ecclesia meritissimus clarissimusque gubernator, quem puto vobiscum ex morum similitudine optime convenire, necnon loci incolæ quamplurimi hoc prætextu evocati, palam ad omnes publicasse, & cum Psalmista eructasse verbum bonum, sese scilicet ad martyrium usque vias omnes ad ecclesiæ resartionem accommodas, renuntiatione inclusa, si Romicola idem fecerit; susceptorum & alias peracturum quidquid incumbit, nulli renitendo labori vel molestiæ. O patris peroptimi vocem! o viri probissimi consensum & pariter liberalitatem atque puritatem priscorum nulli comparandam. Jam taceat, qui ait Petronius: *Irata virtus abditur.* Immo vero, Petroni, super candelabro posita est, cum in quo potissimum valeat relucere, ac pro illa ipse omnium maximus, omnium supremus ac dignissimus, omnium maximi honoris, omnium maximi commodi gradum statumque & libens, & sciens, & volens, & prudens plane relicturum sese offert. Quamquam nihil relicturus est, quin potius hinc gratiam, hinc gloriam, hinc decus & salutem merebitur sempiternam. Itaque nunc processus vester vivat, nunc vestram, quæ multis ante displicuerat rationem, laudo, approboque; si verum est quod adversarius ad similia præparando se conformet, modo etiam de personis tuti sitis, & illud Maronianum ad cautelam, ut jam scripsi, sub memoria comprimatur: Bis jam Italos hostes en altera fœdera rumpi. Quoniam metui a Chriside, & semper cum Terentio vereor ne quid Andria apportet mali. Pollicitis autem supratactis desunt sine quibus, mea æstimatione, factum est nihil. Dumtaxat sequentia & quæ omnia complectuntur duo verba, aut eorum sententia per apostolica quaqua versum scripta missa: Noverint universi nos Benedictum &c. ad "unionem ecclesiæ per omnem & quamcumque viam meliorem, nulla exclusa, "fore animo & corpore præparatum. Da-"tum &c. Tum demum utravis in aure obdormiat, latrent quique volent, nihil possunt impingere, de nullo ulterius accusare aut conqueri. Omnia peregit, perfecit, adimplevit, quoad usque tamen materia ingeratur amplius coagendi, sicque fideles manebunt consolati, ac ceteros confusissimos in æternum reddet. Valete, pater unice, & paucitatem scriptionum mearum ferat vestrorum pluritas agendorum, nec expectetis quidquam boni de nostra republica nuntiari posse. Quin verius res pejori esse non possunt quam sunt loco, teste Comico. Cur ita? quia ut inquit Anfranius, "Scorta placent, fractique enervi corpore gressus, & laxi crines, & tot nova nomina vestis, quæque virum quærunt turba sepulta mero circumvenit. Est favor in precio senibusque libera virtus excidit, omnibus una impendet clades, arma, cruor, cædes, incendia, totaque bella ante oculos volitant, fervet avaritia, pleraque alia inundant vitia, quæ intelligi potius quam exprimi maluit filius adoptivus primus vester inter commendatos vestræ dominationi. Garcerium Mercatoris nepotem meum supplex posco postremum non haberi. Johannem vero nescientem quid deest ei, ut est mortalium pars potior, quo libebit loco reponite. Tametsi me amicorum plures, quod paternitatem vestram de Parisiensi præbenda

(a) Id contigit anno 1405. quo Januenses consilium oratorum regis Franciæ secuti, Innocentio VII. obedientia subtracta, Benedicto adhæserunt. Quod ubi rescivit ille profectus in Italiam, eodem anno Januam appulit, ut scriptores Januenses tradunt, de quibus vid. Rainaldum ad hunc annum n. 17.

alias pene a papa mihi data sollicitem sollicitant, ut ibi Deo serviendi causa oboriatur, ipsisque propior sim ac studio.

A

EPISTOLA XV.
Ad Nicolaum de Clemengis.

De verbo improprie dicto in epistola ad Cameracensem episcopum emendando, & de cantoria Bajocensi.

Anno 1405. NI succurras, præceptor mi & frater B carissime, a nostris correctoribus infamis fiam, ac propemodum reus mortis. Animadverti enim me in novissima ad dominum & patrem meum Cameracensem (a) mea scriptione, (a) hujus comparativi *propior*, loco, ut præceps & futilis est calamus, emisisse *proximior*, quod nec tropi, nec schemata, nec analogia, nec anomala, seu quævis positura, aut notæ figura, vel aliud quidquam excusaret, nisi tamen diceretur, quod quia Proximus habetur vulgo ac si esset positivus, siccine Proximior comparativus censeretur, multaque renascentur, quæ jam ceciderunt; cadentque quæ nunc sunt in ho- C nore vocabula, attestante Horatio. Patet insuper de ortographia, quoniam antiqui K. litteram præponebant, quotiens A. sequebatur, ut in Kaput, vel Kanna, vel Kalamus. Nunc autem Kartago & Kalendæ per eamdem tantum scribuntur, si non mentiatur Isidorus. Meum tamen errorem, quia non vitium putarent, sed peccatum & hæresim, & illum non eructasse non possum, emendari & corrigi tuis ejusdem domini mei & patris in litteris a te velim, ne si vento aut aura levissima ad hos usque correctores meos & tuos dico relatum sit, libellos dif- D famatorios inde struant. Scis autem ita comparatam hominum naturam, aliena ut melius videant & judicent quam sua. Vale & circa factum cantariæ tuæ per omnia repræsentaturum teneto, quoad erit potestas, Johannem Nicolaum. Sed illius electi (b) obstante duritate, * ad conditionalem etiam resignationem quoquo pacto induci non potuit, & ob id maturare te conveniebat opportuna omnia apostolica scripta sua. Iste accessor plurimorum amicorum tuorum amicus est. Juvabis ergo, E quemadmodum Menedemum Chremes, aut consilio scilicet, aut re, aut utroque.

* al. diritate.

EPISTOLA XVI.
Ad Nicolaum de Clemengis.

De negotio Cantariæ Bajocensis.

TAm varie multisque modis nobis ille Cabilonensis (c) pollicitationes suas in re tua protelat & alternat, ut nihil fidei, nihil confidentiæ in eo habeamus, qui ut alias tibi scripsi, mihi in persona spoponderat infra sex dies responsum facere gratissimum. Quibus elapsis, dies dilationis iterum tres petiit, rursum tres, item alios tres: hodie vero de decem vel duodecim, hoc est quousque nuntius quidam suus a Cabilone redierit, expectationem nobis crevit; ut ad Symonidem Hieronis quæstionem, quid esset Deus, locum diceres hic habere. Non cessavimus tamen eniti, si eo invito vel nescio, possemus tuæ Cantoriæ possessionem adipisci, ut hinc octo vel decem jurisperitos consuluerimus una die; sed tandem incertiores rediimus quam ante, ut est in Terentio. Et ut tibi breve faciam, quamvis fuerim hactenus opinionis, quod trimestri de consecrandis episcopis lapso tempore, possessionem omnino caperemus, ita ut continuo sequeretur regia confirmatio, quod mihi facile factu esset, modo foret possessio pacifica: quo casu futuram omnem regaliam extinxisset. Nunc tandem consilium immutavi, quia si quævis oppositio existeret in receptione, jam non diceretur receptio pacifica, & sic in posterum semper vacare in regalia juris vel facti censeretur, præcipue cum idem Cabilonensis asserat dispensationem de beneficiis ad annum retinendis habuisse. Quas ob causas hac hora simul fuimus nos tui amici pene omnes, qui post infinitas discussiones, ita perplexi remansimus, ut quid eligendum fuerit potissimum nesciamus. Sed tamen non omittemus incessanter agere, ut pro nobis. Tu vero si melius inveneris, intimato. Est tamen quod non desperem de fine votivo facti tui, immo spes solito melior ingeritur, quoniam cum tristis hæc ararem, qui lætificavit animam meam, supervenit de Condis, qui retulit electum sæpefatum certius quam umquam promisisse sese antequam labatur sequens septimana ad tardius, factum tuum penitus expedire, & quod tunc quod nunc usque non voluit, causam quare tamdiu id facere distulit, declarabit. Insuper, quod nobis timorem leniit, præses ille senex Vitalis ad decennium, ut eundi veniendique & gestuum cetero-

Anno 1405. (c)

(a) Id est in epistola quæ immediate præcedit sub finem.

(b) Johannis de la Coste, qui ex Cantore Bajocensi electus fuerat episcopus Cabilonensis.

(c) Johannes de la Coste juris pontificii doctor, canonicus & cantor Bajocensis, Benedicti XIII. referendarius, a quo factus episcopus Cabilonensis, iniit possessionem per procuratorem anno 1405. Kal. Augusti, quo anno proinde hæc scripta est epistola.

rum sunt indicia, ab insidiantibus nobis omnibus judicatur. Vale.

EPISTOLA XVII.
Ad Nicolaum de Clemengis.

Certum eum facit de Cantariæ Bajocensis possessione pacifica adepta.

Anno 1405. HAbes quod tota mente petisti, expetivimusque nos amici tui omnes, cum ob hujusce hominis quocum agebamus, mores, tum maxime ob casum regaliæ, possessionem Cantariæ ac præbendæ Bajocensis pacificam & securam; securam dixerim cum quæ bicipitis frameæ instar secat, ipsa regalia continuum hactenus nobis timorem incutiens evacuata sit omnino & extincta. Nec vim adversum te quoad hæc habere in futurum quoquo pacto potest, quoniam, quæ in cista mea est, confirmationis regiæ cartam post possessionem absque impedimento sic adeptam, sicuti necessarium tibi erat, expedivi. Gaude ergo, qui prius rem tuam in tuto locatam esse noscis, quam difficultatum salebrarumque, quas nec vacat nec delectat inserere, portiunculam una nobiscum gustaveris, & via optatæ consequutionis rei tanti honoris & commodi lætere reperta: ita ut Galliis non semper præferas Ausoniam, nec a modo de rerum tuarum habitu ad ampliora sic inhies, ut pridem & mihi & tibi de nihilo ad aliquid fuit tendendum. Alias philosophiæ studium & circa Ethicam versari prodesse nequaquam putaverim, quin potius esset verissimum, quod in hac parte, inquit Cicero, philosophos aliter vivere ac loquantur, ut sæpe cum vita mirabiliter pugnet oratio. Serviet æternum, qui parvo nesciat uti, ait Flaccus. Qui, ut nosti, certum voto ponere finem post consulit. Quod si minime pareat animus, ipsum compesce cathena, eodem exhortante poeta. Vale & cum pleraque tibi scripserim his diebus, miror & utique miror, quod nihil penitus scribas recepisse. Vera ne an falsa scripta mea tibi videantur, aut minus grata votis tuis, si advenerint, quantum vel accepta. In quo si adeo nos alloqui graveris, aut dignaris minime, postremam hanc habeto. Si etiam episcopio fungereris, quippe inveniet alium si te hic fastidit Alexis.

EPISTOLA XVIII.
Ad Nicolaum de Clemengis.

De rebus Italicis & de antipapa.

Anno 1405. CUr tantopere antistitem nostrum, teque ac ceteros, quibus optarem bene esse, vobis cavere, deque itione vestra timere hactenus consului, nec illud Aristotelicum, quod de singulis dubitare non est inutile, nec sæpius repetitum de experientia Æneæ illud Virgilianum bis jam Italos hostes en altera fœdera rumpi, me sic ut generalia sunt movent, quantum ea quæ his diebus in pluribus de Ausonia contigerunt cernere erat? An vos fugit, oculatissimi ac sapientes viri, an vos fugit nondum decennium transiisse, ut dominus Mantuanus a duce Mediolanensi obsessus ac invasus & usque ad exterminium peroppressus, ni liga, in qua Paduanus ei potissimum auxiliatus est, succurrisset. Idem tamen Mantuanus mane facto ad ducem præfatum se convertit, ita ut in præsenti eidem Paduano adversarius vehemens sit. Veneti autem inter præcipuos tunc de liga, nunc Ligurum sunt fautores, & facti Paduano inimicissimi, ut est scitum. Sed quid ille bonus præses de Roma, ultimo qui obiit, egerit adversus Bavarum novissime ad imperium electum, & de ipsius perfidia? ad Florentinos me refero, cujus & eorumdem Florentinorum monitu ac inductione longi tractus ad Italiam se transtulit, quam infauste ignominiosus ipsius ad suam Germaniam recessus edocuit, ob id maxime, quia idem pontifex tam constans & verus prece immo pretio ejusdem ducis eidem electo tenuit pactum nullum; quo duce paululum post egresso de medio, filio ejus & uxori protinus movit guerram, ut hinc Bononiam habuerit extorseritque. Quale vero præsidium eorum collegæ domino Paduano sæpedicto, ad extremum tamen indigenti & agenti Florentini modo præstent, ipsi viderint, non video nec audio. Prætereibo ad historiographos de patriæ moribus recurrere, atque linquam in materia recitare alios recentes casus multos, unum si repetiero, qui vobis in vicinio est, ac nudius tertius practicatus. Generum habet idem Paduanus marchionem Ferrariæ nuper cum eo adversus Venetos fœderatissimum. Nunc autem, ut refertur, obmisso ac neglecto eodem patre suo, & conversus in arcum pravum, factus est Venetorum amicissimus. Ad hoc, si voletis, a fideli atque veridico rectore Januensi poteritis plene scire, qua cum versutia doloque & excogitatis insidiis iidemmet Veneti classem Januensium alias invaserunt, ut nulla diffidentia præeunte, tres naves, quas galeas vocant, ei, cum Gallici sanguinis sparsione non pauca, ceperint, & ad redemtionem coegerint per ingentem, quorum tamen capitaneus, &, ut ipsi vocant, corporalis, permodico ante tempore ad regem legatus cum aliis civibus Venetis fuerant, me sciente, quam multipliciter honorati, & magnis donati muneribus. Quid autem de partialitatibus dicam? ut hinc is, hinc ille; hinc isti, hinc iste immaniter necati sint, hincque Pisis, ut ad individua descendamus, hinc Senæ, hinc

Perusia, hinc Verona, dudumque Florentia atque Roma, Janua nuper & tota impræsentiarum Liguria, innumerabilesque pene aliæ civitates & oppida propemodum desertæ sint. Itaque crimine ab uno disce omnes, inquit ille, qui alibi post cecinit: *Nusquam tuta fides.* Ite ergo & ibi plantate vobis vitem, & vestram, ut aiunt, pecuniam reponite, ac de illis fidite, qui dicunt omnia sui causa facere sapientem, & cum Mercurio deo suo decipere putant mercari legitime, modo eis resultet quid commodi. Sed, inquies mihi, jam sentio, operam nequicquam consumis, præposite, perniminum processimus, honeste nequimus resilire, nequimus, inquam, patrem & tantum patrem ac benefactorem nostrum absque dedecore ac nota pusillanimitatis deserere, utpote quærentem & enixe quærentem unionem ecclesiæ. Atqui persapientes viri, ut a me jam scriptum est, ex quo ad aliud pertingere jam non valeo, quæro ut caute ambuletis, & inter agendum eorum verba & mores & pacta pariter annotetis, qui modo harum, modo illarum partium sunt, ait Crispus, & de quibus in proverbio: *On ne te diro altre te fero* & cum Paulo *omnia secundum ordinem fiant in vobis.* Nam quod subdit. *Vos estis gloria nostra & gaudium.* * Vale & spera in Domino de Cantoria tua brevi votive auditurum, ita ut intelligas de mora non minus quam Nicolaum, Johannem torsum esse, per ea quæ domino Bituricensi duci pridie rescripsit antipapa. Vere quidem antipapam nominaverim, ex quo maxime tanto sub rigore in re dubitatissima verum papam se reputat, nihil offert, nihil aperit, nihil hortatur, nihil monet, nisi suam per inficientiam, processus cardinalium ac notam torporis & negligentiæ nostrorum regalium, ac super nuntiorum apostolicorum accusationem, ad eum accedere suppliciter debeamus, quemadmodum tibi enucleatius per copiam innotescet rescriptorum, pro quo magis ac magis vestram omnes profectionem admirantur, nec minus vectigalium exigentiam. Quoniam, adversario renuente, nihil agitis, & per potentiæ coactionem eniti, tantumdem est mihi suadere, ac si tu absque manica tigrum pessimam in desertis Libiæ capere te jactares. Bonam mentem, bonam, & animum bonum requirit Deus, quibus si vallatum extiterit nostrum caput, membra cum eo sincere convenient, & hic quantum ibi, nisi de conventione aut agitatione alia vel tractatu moneretur, penitus ipse aget, nec opus erit tot tot armatis gentibus, & ista occasione profluviis expensarum, nisi tamen timeamus ubi non est timor. Aut illis persimiles censeri cupitis, de quibus quinto Machabæorum capitulo non ignoras scriptum esse. Ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt prælium.

* videtur hic aliquid deesse.

EPISTOLA XIX.

Ad Benedictum papam XIII.

De schismate.

I. Altitudinem tuam parvitatemque meam cogitans, sanctissime Pater, loqui prohibeor, & tacere non possum; cum catholicus videam sex jam pene lustris labentibus ecclesiam sanctam Dei, cui tu ferme decennio (a) præsedisti, sic affligi, & turbari, ut tuo in tempore atque regimine (pace tua dictum sit) nova schismata, novæ divisiones exortæ sint. Quæ tametsi pro parte sedatæ videantur. Formidandum tamen est verisimilibus conjecturis in deterius rem casuram ocius recidivum ad nominis tui denigrationem, ni provideas, & scandalum plurimorum. Sed sentio te dicturum: Per me non stat. Volo enim optoque unionem ecclesiæ, & inter mortales maxime percupio, nec est periculum, quod pro illa non subirem. Te ego ad me ipsum tua humanitate audivi consimilia dicentem, & a quam multis intellexi, ab ore tuo itidem collegisse. Quod quidem nullus est qui revocet in dubium. Absit a mente sensati cujuscumque auspicari quin tu velles: immo vero probum, continentissimum, atque litteratissimum te reputant, & status ecclesiastici sincerissimum zelatorem. Quod toto complector animo, & æstimatione comprendo, sed id sedationem schismatis non concludit. Facto opus est, Pater sancte, meditari, consulere, agere, & opinionibus deferre convenit sapientum. Circa quod prudentiam tuam pusillum mecum patientia auditu-ram esse velim: qui etsi verus, ut credo, vicarius existas JESU-CHRISTI, non tamen propterea debes te inflexibilem adeo reddere, aut moleste ferre hinc pulsari. Nec enim animum, quod ait Virgilius, res incognita turbat, quam tu palpasti temporis longo haustu, at discussam omnifariam habeo supra cunctos.

II. Sed ut a longioris processus iteratione me absolvam, venio ad id quod postquam gratia Dei, & benivolorum tuorum prosecutione ferventi tibi obedientia (b) reddita est per dominum meum germanum (c) regis, nonnulla pro te, & nomine tuo capitula promissa sunt, quæ quam fideliter,

(a) Parum accurate hic loquitur noster Johannes. Nam cum inceperit schisma anno 1378. lextum ab illius ortu lustrum anno 1408. elabitur. Jam vero cum Benedictus anno 1394. creatus fuerit papa, annus pontificatus ejus X. in annum 1404. incidit. In his medium si teneas scripta fuit hæc epistola anno 1406.

(b) Benedicto subtracta fuit obedientia anno 1398. uti videre est in litteris Caroli VI. regis Francorum, datis 28 Julii ejusdem anni & relatis ab Odorico Rainaldo, restituta vero fuit eidem obedientia anno 1403.

(c) Hoc est per dominum Ludovicum germanum fratrem domini Caroli VI. regis Francorum.

&

& sincere, quantisque cum digestionibus, altercationibus, recisionibusque plurimis conclusa sint, sciunt multi, scio ego, qui sæpe numero interfui, pro quibus a tua sanctitate confirmandis, idem dominus regis germanus solemnes nuntios, postmodumque dominus noster rex eminentiores (a) ad eamdem sanctitatem transmiserunt: qui quid egerint profecerintque, exitus acta probant. Et ut tibi in aure loquendo detegam, perceptæ nihilo magis eorum legationi detulisti, aut cohortationibus moveris, quam si dura silex aut stet Marpesia cautes. En hæc promissa fides est?

III. Sed maxime in admiratione omnium cedit, omnes eos qui tibi in hac re ac Deo & ecclesiæ fideliter prudenterque, & enixe famulati sunt, hi maxime a te absunt, & dicunt suspectos intense tibi reddi; quorum unum tandem pro multis dabo, non monitu suo, aut requesta, qui hinc abest ducentis miliaribus, sed eo jugis erga te, & ecclesiam exstitit fidelitatis ipsius integritas, sapientia, diligentiaque coadjuncta, ut exprimere nequeam, etiamsi mihi cum eodem Virgilio centum linguæ sint oraque centum. Quis autem, per Dei atque hominum fidem, mortalis pro mortali perseverantius usquam egit? Quis manibus, pedibusque elaboravit intensius? quinquennio qui ferme magnis hac in urbe cum sumtibus degit, sic agendo causam tuam, ut eam vitæ, & bonis omnibus præponeret. Testes sunt duces, proceres, & viri plerique doctissimi, quibus, firmius ut tu credas ei, tunc admodum adversabantur. Suasiones quoque suæ publicæ, privatæque quantum causam tuam adjuverint, si roges, siquidem ut multos adversarios remoraretur & tepidos redderet, ac indifferentes circa te tuos efficeret; demumque si qui tibi favorabiles erant, amicissimos concluderet, & intimos. Et tu hunc probum virum ex sapientia, & virtute totum factum, S. Poncii (b) Præsulem, post tot obsequia, totque rerum tuarum gestiones in tuæ habitationis vestibulo, luce integra, quod aiunt, opperiri passus es. Immo in crastinum tandem, ut additur, venturum remisisti: & eo tempore maxime, quoad visendum te, magis, sicut reor, ut tuæ liberationis ab ergastulo (c) una tecum gaudio, quam ut commodo quovis alio potiretur, accesserat; & vicem ingratitudinis & apud eum quem maxime gratiis plenissimum decet esse de hominis quippe memoria non visam, modo ita sit, aut scriptis perceptam antiquorum. Quæ omnia perfacile audientibus suggeruntur. Cum referatur, ipsum, ut primum potuit, a tuo comitatu abiisse.

IV. Taceo quod contra prædecessorum tuorum mores ex Francis officiarios paucos habes. Quod tuæ sit electionis & simul arbitrii. Mea vero nihil refert, sed alio ex capite stupent multi, quod cum circa unionem ecclesiæ perscrutandam inquirendamque super omnia, & ante omnes astringaris, eamque summopere procurare deberes; vacantia, procurationesque, aut vectigalia hujusmodi meditaris, & nescio quam gentem armatam de bonis conducendo crucifixi, ut jam non Aaron thurificans, sed prælians Cæsar videaris. Subtractionis effectum per beneficiorum collationem, & alias moliris irritare: & in hoc, consimilibusque plurimis totus es ac potissimum vacas. Quod quam prudenter, animadvertito, & circumspectus provideto novissima. Nam si contingat oves a suo ipso in posterum secedere pastore, de regressu non confidat, actum est. Et ut metaphoram intelligas, qui fuerunt pro te, maxime non erunt. Quid consequenter de aliis censendum est, tu judica: nempe ut omnes fiant pariter inimici, ac tui persecutores vehementissimi ore uno, atque voto.

V. Nonnihil quin etiam frequens hæc relatio quosdam urit, quod cum pauxillulum quodpiam a te petitur beneficium, vel præbenda, signemus centum dumtaxat solidorum, continuo perquiris de persona cujas est? qua in facultate perluceat? quomodo morata sit? præbenda quæ sit? quantum valeat? in quo consistat? Quasi ad ea logices rudimenta nos revoces. Ubi petunt, quæ, qualis, quanta, ac veluti nonnisi electis quidquam & sufficientissimis dare velles, sive tu non cum hominibus degeres, sed angelis. In quo audias summum philosophum testimonio Lactantii Ciceronem. "Quoniam autem, inquit ipse, vivitur non cum perfectis hominibus neque sapientibus, sed cum his, in quibus præclare agitur, si sint simulacra virtutis, etiam hoc intelligendum puto, neminem esse negligendum, in quo aliqua significatio virtutis appareat." Sed subditur, quod molestiæ partem gignit, te omnia in uno beneficia possidere, nec eo contentus, episcopia plura, ac pingues abbatias, (indulge Pater sancte,) ad alias inhiando, complecteris, & mensæ coapplicas tuæ; de quibus tamen, ni fallor, vel negligas, & illud Apostoli: *Sit unius uxoris vir.* Et ut nosti, nihil jura magis horrent, quam prælaturas pastoribus vacuas sinere.

VI. Tu tamen utere jure tuo, & super omnipotentia quoad voles: ad id redeo quod supra tetigeram de articulis tuæ sanctitatis nomine promissis, qui quodam in instrumento authentico duabus lineis tuæ manus consignato caventur, vel qui dehinc elici possunt, & concludi, ut ab illius voce cœpi, qui præcipue debet scire: nec

(a) Nimirum duces Bituricensis & Burgundiæ regis patruos, & ducem Aurelianensem ipsius germanum.

(b) Petrum Rabanum qui Romam ad Bonifacium papam ad procurandam ecclesiæ unitatem missus traditur.

(c) Per quatuor aut quinque annos Avenione detentus fuit in custodia, a qua procurante Ludovico duce Aurelianensi regis germano liberatus est.

id, ut certo scio, tibi dicere verebitur in persona: ratione cujus a tua discretione peto, ratificare cur moraris? quomodo vel renuis admittere, cum totum tractatum sit, & editum omni maturitatis digestione per quotquot præstantiores, & sapientissimi, ac veritatis amatores inhabitant regnum istud? nec occurrit quam ob causam tu resistas, aut potueris quoquo pacto usquequaque restitisse, quominus, ut ad particulare paulisper descendamus; scripta tua undique mittere desieris, continentia, quod ubi adversarius tuus cedat, aut viam quamcumque receperit, per quam unio subsequatur ecclesiæ, & illi tuæ tamen sanior pars obedientiæ consentiret, paratus sis acceptare. Quia demus oppositum, quod idem adversarius hoc modo viam causativam unionis acceptaret, & tu consilio tuæ obedientiæ, ut præfertur, obtemperare recusares: aut oculi scientificorum parum vident, aut tu, sancte Pater, semper cum venia, schismatis fautor esses. Quod si principis illius præclarissimi, qui te adiit, hortamenta, ac nuntiorum hujus universitatis venerandæ suasio adversum te frustra sint, spes aufugit, subit desperatio sub te in futuro unionem posse contingere. Quo te prospicio, (horreo dicere, & tamen dicam,) jam jam moriturum sub odio, vilipensione, notaque omnium legis Christi. Ex adverso eos si exaudieris,

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
Dumque thimo pascentur apes, dum rore cicadæ:
Semper honos nomenque tuum, laudesque manebunt.

VII. Vulgo dici solet, Pater sancte, Neptunum improbe accusat, qui iterum naufragium facit. Proinde coram te sponso suo genua flectit ecclesia, mirabile dictu! quamvis mœstissima, ac vestitu discisso laceroque, adeo pulchra, ac venusta, ut nihil supra, terque, quaterque te propulsans, lachrymansque gemensque has imo ducit de pectore voces: Mi vir, tuam obnixe caritatem deposco, ex quo ille Romanus, quem tu merito reputas ganeonem, me tam viliter prostituere, & adulterari conatur, quoad potes serva: & ne novi emergant lenones, qui me diversum rapiant, dissuantque, & devastent, partem residuam meæ vestis enitere. Non tamen eo more illud agas, quo zelotypus uxorem suam amat: qui dum propius eam tenet, perdit illa in re præcipue, quæ magis eum coquit. Et te precor, faciat nihilominus experientia sapientem: qua tu rigore severo, (qui si justus fuerit in præsens non discerno) me pene totam amisisti. Et postquam tecum singulariter sermo est, tu plane scis, fide conjux, meos redditus, meam dotem in regno Franciæ potissimum situari, quam amittere, si nihili facias, hac in re non tecum sum, cum eo genere nata sim, ut vilia operari, aut illicitum agere dedeceat, nec reginam conveniat mendicare. Idcirco egomet hoc scito tu, consulam mihi ipsi, & quoniam dictum Franciæ regnum justitiæ basis est & columen, ac unicum fidei stabilimentum, si sapientum ejusdem consilia amodo contemseris, & facere quod in te est ultra differas, ibidem te ad divortium iterum evocabo. Quo discusso cum regno antedicto (non enim volo una tecum omnino me perdere) jugiter remanebo; & quidquid adjudicaverit, illud sequar. In illo anchoram spei meæ figens, quod numquam schismatis errore tactum fuit. Et cum demum vos contendentes de Papatu, consultis tamen prius ceteris catholicis, mea decreverit indignissimos puritate, ambobus spretis & abjectis, aut solum nupta Christo semper vivam, aut novum desponsabo. Impune nimis enim de me meaque patientia, ut libertate feminea loquar, tamquam rerum domini, usi estis: & vos falso servorum servos facitis appellare. En iterum novisti vulgo mulieres omnes oneri marito advenire, ut verbum vix faciant, si tamen non inferant rixam, quin aliquid exigant, nunc hoc, nunc illud instar hydræ. Contra ego a puero te alui, educavique & propriis uberibus lactavi, prius impenso, quo sine nihil eras, regenerationis sacro fonte, & demum, quo ultra transcendi non potest, ad statum te advexi, miseram me! numquam aut usquam facto, vel verbo offendendo quavis parte. Sed utile tibi delectabileque suggerens indesinenter aut honestum, nil tamen a te poscens, nisi quam Christus præcepit bonam pacem, & tu propinquioresque tibi eos sic cum me intelligas sit satis expressisse, tanto tempore me mœstam, tristemque, ac desolatissimam liquerunt sub neglectu, qui tamen rem prius fecerant turbulentam, & mei potissima fuerunt causa morbi, &, ut verum fatear, quemadmodum pila juvenes de me factoque meo luserunt, modo hunc, modo illum sponsum meum nominando, revocandoque protinus ad libitum, inepta quidem illa, qua Terentius testatur pueruli sententia: Nolo, volo; volo, nolo, rursum cape, cedo: quod dictum indictum est, quod modo erat ratum, id irritum est. Eratne officii illorum iste sermo? * sunt ne hæc perennia * laudi? Et inquam * alumni mei sic utinam vita regimenque vestrum esset, ut magis consilia præbere, quam poscere a secularibus oporteret, nec eis errores defectusque vestri in tantum patuissent, credite, plus multo posteris nocituri, quam visum sit. Non igitur quod est ante pedes cernere: sed de futuro prospicere deberetis. Sed heu, vix est vestrum aliquis, ad vos dico, qui pro me quidquam agat, vel cogitet nisi pul-

* al. finis.
* al. præmia.
* al. O inquam.

satus aliunde, aut pudor interveniat incommodi, sive timor. Advertite igitur, advertite, tuque ipsique pariter, nec ultra sit segnitiei, aut socordiæ locus, vel quia usquequaque impunitate gaudetis. Fidite. Lento enim gradu ad vindictam sui, quod ait ille, divina procedit ira; tarditatemque supplicii gravitate pensat.

VIII. Hæc sunt, quæ liceat te nostra voce moneri. Quas ob res, Pater beatissime, per viscera misericordiæ JESU-CHRISTI, per quantum honorem tuum cari pendis, & ipsius ecclesiæ desideras unionem, animum oculosque convertas ad illam quæ mater & sponsa tibi est, & bibulas ad proborum sapientumque consilia aures præbeas, nec proprio sensui innitaris, aut tibi nimium indulgeas, sed in conspectu tuo illud semper veritatis verbum habe: Homo, qui de se existimat, cum nihil sit, se seducit. Nec enim judicium subiret cujuspiam, sancte Pater, omnibus providis hujus regni, unam hanc in sententiam errando convenire, & in illa te solum, & pro te rectius judicare. Nec insuper animum intret tuum, sed procul absit, Pater beatissime, incolam quemvis hujus regni te in aliquo prosequi odio personali, aut quod alienigena sis: sed quia vota intentionesque minime fuerint hactenus intellectæ, quin potius sinistrorsum susceptæ ob relatus obliquos susurrorum. Ita, quæ, ut Ethicus ait, odium generat, suborta est, & quæ nutrit amorem, concordia subterfugit. Pellantur igitur, pellantur eminus, pie Pater, immo penitus extinguantur omnes rancoris fomites, & communes, eædemque amodo ad unionem fiant mentes; inque ovili tuo, & id in te, cum extra navim nequeat bene esse, sub pacis dulcedine quiescatis. Quocum crede mihi, si diffideas, cum aliis nequaquam concordabis. Foris autem incassum quid agimus: dum intra nos obluctamur, testis est qui dicit:

Conveniet nulli, qui secum dissidet ipse.

IX. Vis omnia, sancte Pater, unico perficere modo, & sub summa summarum Annæo Seneca dicente complecti? crede consilio, & non pœnitebit. Si etiam Salomon non desipit, & si de nullo confidis, nec credentiam reponis in aliquo, esto solus, & per maxima hic, non ambigo, perplexitatis angaria confoderis, ob tuorum affectuum opinionumque ad res pugnantiam. Sed quia „non longe in dissimili proposito Cicero „elegantiæ dicit princeps; sic a doctis „hominibus accepimus non solum ex ma„lis eligere minima oportere, sed etiam „excerpere ex ipsis, si quid inesset boni: itidem facito; &, quod est in proverbio, de necessitate virtutem. Ad Bruti consilium amicum admonentis parendum esse necessitati, & obtemperandum tempori. Non enim, quod de Polycrate narratur, velle ac posse tibi in æquo positum est. Verum enimvero omnes homines, qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira atque misericordia vacuos esse decet. Haud facile animus verum providet, ubi illa officiunt, relatu Salustii ait Cæsar. Pro quorum effectu omni conclusivo cavendo circumspice, beatissime Pater, ne scrupulus quispiam, aut conscientiæ nescio quis remorsus, vel quorumdam forsitan canonum auctoritas, aut palponum blanditiæ te aliorsum ac decet trahant. Addito quod prona venit cupidis in sua vota fides. Hæc enim communis fidelium materia, non jurium disceptationes, quæ magis, si credamus Tullio, litigandi, quam justitiæ præbent vias: quin potius cujusdam epicheiæ exigit expediens. Pro quo Lacedæmonum attende prudentiam, qui leges Licurgi, ut recitat Valerius, fecerunt ad tempus non esse, ut semper essent; & Scipio Nasica in senatu exclamat: Dum consul juris ordinem sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum corruat imperium. Ceterum Affricanus major legem utilitati cedere in tempore consuluit, qui alio utilitatem cedere coegisset. Audi præterea beatum ad te dicentem in registro Gregorium: In „tantum proficis, quantum tibi non stu„dueris derogando fidei * arrogare: mente„que nihilominus teneto illud Demadis „sapientis ab Atheniensibus divinos ho„nores reddere nolentibus Alexandro pe„tenti, * responsum: Cavete, inquit ip„se, ne dum cœlum custoditis, terram „amittatis. Nam juxta Terentium, non licet sæpe hominem esse ut vult. Velit autem ille, cui rerum summa potestas sit, rem suam dirigere & agere, ne quæ submergi non potest, sua navis nauclerorum pertinacia tempestatibus diutius agitetur. Et parce mihi, Domine, non enim potui applausive pariter & vere loqui fidelitatem. Novit scrutans corda, & renes Deus.

* *al.* fratribus.

* *al.* interroganti.

EPISTOLA XX.
Ad quemdam episcopum.

Ut quoddam sibi in ecclesia sua beneficium, cum vacaverit, conferat.

ECce rursus, pater reverendissime, ecce iterum dominus noster rex vestræ paternitati scribit, & vos enixe precatur, ut mihi licet minimo suo tamen continuo servitori, juxta ordinationem in initio novæ istius reditionis (a) collationem beneficiorum ad ordinarios per eum factam, de aliqua præbenda ac dignitate &c. sicuti in

Anno 1406

(a) Videtur hæc epistola anno 1406. scripta, quo in solemnibus prælatorum regni comitiis Parisiis congregatorum actum est de collatione beneficiorum durante schismate.

rotulo priori & principali extiti nominatus, si in ecclesia vestra vacat, vel cum vacaverit, velitis providere. Quod si usquequaque facere distuleritis, quamvis vobis plures vacaverint præbendæ, nec mihi, quod sciam, sit provisum, placeat me non ulterius oblivisci. Quin potius vestra reverenda paternitas, tametsi merita mea non valeant, regis tamen intuitu memorari dignetur. Et ego si hic vel alibi possim vestræ reverendæ paternitati gratum quidquam operari, fuerit esto in beneficii alicujus collatione pro altero servitorum vestrorum, aut alias, me pronissimum promtissimumque cognoscet, ut est posse. Scientes, pater reverende, quod quidquid gratiæ ac munificentiæ huic vestro impenderitis servitori, ut ingratus nequaquam reticebo. Quod si regiæ majestati sæpe dicere aut inculcare non suffecerit, illud, ut scriptum est, prædicabo super tecta.

EPISTOLA XXI.
Ad quemdam episcopum.

Petit ab eo beneficium in sua ecclesia.

PEropportune, ut poterat, reverendissime pater præstantissimeque domine mi ac alumne singularis, ecce casus ille vacationis officii in ecclesia vestra, juxta prolocutionem e fonte quidem benevolentiæ vestræ prodeuntem, alias in domo vestra factam nunc incidit. Supplex igitur oro obsecro & obtestor, quatenus si me tanto munere dignum judicetis, sub regis interventu Johanni vestro conferre dignemini. Nec enim sui voti affectionem ad patrem filius subticebit. Est enim beneficium, sui qualitate & situ pensatis, quod ex tota provincia optabile mihi est, & pariter censetur gratiosum. Videtur quid agam unice, pater mi ac domine præcipuissime, magnifico rem ut reddar obnoxior: si quid tamen obligationis in me addi potest, & gratia dicatur uberior, occasione cujus ac prætextu ad dominationis vestræ conspectum venit is accessor pluribus aliis vice mea informatus. Cui credentiam adhiberi efflagito per omnia tamquam mihi. Opto vos valere, pater mi, ad hominis utriusque sospitatem ut meipsum.

EPISTOLA XXII.
Ad principes & nobilem militiam Gallicanam.

I. REgali ex progenie ceteræque nobili militiæ Gallicanæ zelator vestri honoris & regni commodi, in Rege regum Jesu salutem, ac vestrorum laudatissima priorum vestigia feliciter imitari.

Solet, honoratissimi mihi domini, benegestorum recordatio ingenuis stimulus esse, ignavis vero canitur tamquam surdis. Experiri ergo fuit animus, an utile aut secus fuerit apud vos refricare coramque vestris ingerere conspectibus, ea quæ in Romanorum latinorumque ac aliorum plurimorum annalibus & scripturis de strenuitate atque militia Francorum progenitorum vestrorum laudabiliter memorantur. Qui, ut fide optima comperio, longissimis ante temporibus, priusquam Redemtor humani generis nasceretur, Liguriam, quæ Longobardia vocitatur, Romaniamque & Apuliam, necnon Calabriam, terramque Laboris, & Affricam atque Macedoniam, ac demum Græciam, cum parte maxima Orientis suo subdiderunt dominio, construxeruntque ultra Alpinos montes oppida quam plurima, atque civitates. Circa quod post plurimas de strenuitate Gallorum laudes, de illis Justinus ita scribit: Denique nec reges orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt. Nec pulsi regno ad alios quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror Gallici nominis sive armorum invicta felicitas erat, ut aliter nec majestatem suam tutam, nec amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Sed quæ postea quam catholica religio lucescere cœpit in hoc regno egerint, auditote, & animis figite vestris, quatinus Virgiliana in vobis illa de futuro verificetur sententia: Et hæc olim meminisse juvabit. Juvabit siquidem ut spes mea est, & ad antiquam vos virtutem excitabit. Non me tamen per hæc librum vel historiam texturum expectetis, aut de gestis singulorum Franciæ regum debere passim loqui: quin potius sub epistolari formula, pauca de multis elicere insigniora propositum est. Reliquas vero chronicarum partes alii, ut libitum fuerit, excerpant. In prato florem unus legit, herbam alter; hoc iste, istud ille: trahit sua quemque voluptas. Quod si de istius nostræ recitationis veritate quæratur, historiographi a quibus hæc fideliter exhausta sunt fidem facient, quorum & sibi similium tale Cicero describit esse munus: ne quid dicere falsi audeant, deinde ne quid veri non audeant, neque suspicio gratiæ sit in scribendo neque simultatis. Ad rem igitur veniamus.

II. Per discursum siquidem chronicarum S. Dionysii reperio in genealogia regum Franciæ, generationes tres fuisse principales, prima Meroveorum fuit, secunda Pippini, Caroli Magni parentis, tertia Hugonis Capeti. De prima exiit Chlodoveus fortis ex ea quæ fuit Bissurii Lotharingorum regis. Qui quidem Clodoveus primus regum Franciæ christianus, postquam Germaniæ regem bellis graviter devicerat, ab eoque subacta fuerat Burgundia, ecce con-

tinuo extendit regnum istud ad montes usque Pireneos, Hispanias & Galliam dividentes. Et eodem ipso anno Burdegaliæ in hibernis stetit reseditque atque mansit, ut nescientibus pateat, a quam priscis diebus Aquitania Franciæ regibus est subjecta. Post quem quidem Clodoveum, longo licet intervallo regnavit Clotarius dictus Magnus, qui & Dagobertus ejus natus Saxonum superbiam adeo contuderunt, & quemadmodum fert historia, sic terram igne & interemtionibus vastaverunt, ut facta commensuratione, non remanserit masculus altior ense. Postmodumque in Sclavonia, quia patria bellum movere cogitabat, ipse rex Dagobertus de illis omnino idem egit. Cui Dagoberto cœnobii S. Dionysii fundatori ex nunc dux Britanniæ minoris præstitit fidelitatis homagium, quemadmodum Carolo-Magno & ejus filio Ludovico Mansueto ex post fecit, ut sciatur ducem Britanniæ præsentem, alia ratione quam ducatus Normanniæ hominem regis esse.

Non facta dicam Caroli Martelli, qui duos reges tyrannos infideles, satagentes regnum Franciæ dominari, præliis duobus, uno apud Pictavim, alio prope Narbonam, juxta Birram fluvium usque ad CCCLXXXV. millia Macometicos in fugam convertit & devicit, præter ceteros actus suos strenuissimos in Almannia Provinciaque & alibi, unde victor sæpe numero est reversus. Nec differere aggrediar, quomodo Pippinus II. Caroli-Magni genitor post plures etiam victorias, Alpes transiit, Astulphum Longobardiæ regem tributarium coegit esse sibi. Tacitis quin etiam quæ Rolandus omnium sui temporis nominatissimus, & Oliverius individuus ejus comes ineffabiliter armis operati sunt. Veniam ad partem licet exiguam expeditionum invictissimi Caroli-Magni, cum, ut veridice, inquit unus, ad omnia explicanda eximia facta sua, Tullii laboraret industria & facundia desudaret. Et omittendo quæ in flore egit juventutis, & antequam assumeretur in regem, suum invenio primum bellum post Pippini patris sui obitum in Aquitania adversus regem Gaiferum extitisse. Cui conflictum talem dedit, quod eum tamquam hominem ac vasallum suæ submisit ditioni. Dehincque confestim Alpes transiit ad Adriani apostolici ac Romanorum precatus, quibus Desiderius Longobardorum rex gravamina inferebat bene multa. Quem Desiderium adeo contrivit & devicit, ut exsulem eum redderet, restitutis quæ apostolico abstulerat ac Romanis, regnumque hujusmodi Liguriæ altero natorum suorum nomine Pippino commisit atque dedit. Et consequenter de Aquileio ducatu quem eadem profectione cum Venetis subjugavit, pro voluntate ordinavit. Quibus expeditis, Saxones protinus invadit, cum quibus ul-

A tra annos XXX. a Francis est certatum, non sine ambarum partium maximo detrimento, clade tamen multo graviori Saxonum, demum Caroli imperio pro nutu submissorum, & paucis post diebus de Britonibus sub factionis nodo se subducere molientibus, ministerio quodam Caroli identidem factum fuit. Qui valide permeat montes adversus ducem Assigeum, a quo Apuliam, Calabriamque & terram Laboris facile, cum non auderet repugnare, abstulit. Continuoque in Bavariam revertitur, quam & ducem regionis Scatillum nomine debellat

B atque capit: qui, quia aliquanto post tempore jussionibus imperialibus parere renuebat, Carolus ducatum hujusmodi in comitatum ad depressionem convertit, quatenus corregionales de levi mutabiles ab obedientia consimili perterreret, & metu contereretur audacia. Adit præterea Carolus noster cognomine ac re magnus Ungariam, Sclavoniam, Pannoniam, Daciamque, & hii quamquam, ut fuit possibilitas, calcitrarent, omnes tamen ultro vel invite Carolo paruerunt, ut jam de finitimis huic regno

C non loquamur, sicut est Hannonia, Leodium, Brabantia, ducatus Juliacensis & Guerliæ, ac ducatus & comitatus Burgundiæ, totaque Provincia atque Subaudia, ducatus Lotharingiæ, & Luceburgensis, Metis, Tullum, Virdunum, Treviris, Agrippina, quæ nunc Coloniæ vocatur, Maguntiacum, Argentinum, & qui distantiores sunt nobis Waletabi, Sorabi, Abroditii, & aliæ gentes innumeræ, quæ ad sui nominis famam ipsius benevolentiam e longinquo quæsierunt. Quibus in orientali plaga & Septentrionali, ut supra tactum est, expeditis, & posteaquam ultra mare sa-

D cram Jerusalem & sepulchrum idolis absterserat, & Christicolas a servitute exemerat paganorum, ad meridiem versus tendit, ac tandem Hispanias omnes ut se protendunt, addidit terris partis, provinciasque instituit atque colonias. Sic itaque, ut videtis, vos ejus posteri, se gessit noster grandis imperator, qui tanta magnanimitatis viguit fortitudine & virilitate valuit, & enituit claritate, quod regnum Franciæ quod jam potens & validum susceperat, duplo auxit: adeoque ut extremis suis in diebus dona seu legata fecerit, absque plu-

E ribus aliis in Hispania, XXII. metropolitanis ecclesiis, quarum nomina hic sequuntur: Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum-Julii, Gradus, Colonia, Maguntiacus, Juvavum, Treviris, Senones, Bisantium, Lugdunum, Remis, Rothomagum, Arelas, Vienna, Tharentasia, Ebredunum, Burdegalia Turones, Biturigum. Suffraganeis quoque antistitibus, similiter amplissime largiendo. Verum quia de religione, liberalitate, atque munificentia, seu virtute, aut moribus ceteris tanti principis dicere

non institui, facto hic fine quiescam, si prius inseruero, quæ Guillermus de Nangeyo historiographus non parum approbatus recitat de habitudine Angliæ ad hoc regnum, formaliter ita dicens :

III. Guido Caroli regis comes, qui Marchiam Angliæ custodierat, Angliam ingressus cum multis, totam in deditionem accepit, & regi Carolo arma regum & ducum, qui se dediderant inscriptis nominibus singulorum præsentavit. Et sic Anglia tunc primum a Francis subjugata est. Eginaldus vero Caroli capellanus, vir elegans, de insulis illis ita scribit : Scotorum quoque reges sic habuit Carolus ad suam voluntatem, ut numquam aliter nisi dominum seque subditos ac servos ejus pronunciarent. Extant epistolæ ab eis ad eum missæ, quibus hujusmodi eorum affectus erga illum indicantur. O quam pertinenter hoc in loco exclamatio conveniret, adversus eos quiqui sint, quorum ignavia remanet, quominus hujus regni pensata integritate & incolarum subjectione fideli, necnon juvenum ac virorum fortium exuberantia, a præfata Angliæ insula Gallicanæ potentiæ subjectio consimilis redderetur. Sed quia contra milites nostros Trasonicos & de ipsorum corruptissimis moribus, qui profecto vilissimo torpent otio, si non turpius agant, alibi extense a me alias scriptum fuit, illo eant, qui talismodi lectionis sunt avidi, & nos ad cœpta revertamur.

IV. Post eumdem quippe Carolum-Magnum nostrum Ludovicus Pius & Carolus-Calvus plerique reges & imperatores alii successerunt : quorum facta omnia hic differere nequaquam dispofui, nisi præcipue, quantumque id sciri poterit, a quo tempore, & quomodo Anglici terras in hoc regno & possessiones primitus habuerunt, & quam fideliter servaverunt hactenus pacta sua, ac superioritatem sui domini regis Franciæ cognoverunt. Circa quam materiam fideli calculo rerum & temporum facto, invenio non præteriisse annos trecentos, quod in Aquitaniæ ducatu nihil plus obtinebant aut possidebant Anglici, quam ego in Affrica. Est verum quod postquam dux unus Normanniæ ipsos vi armorum subegerat ; contigit aliquanto post tempore, Angliæ tunc regem nomine STEPHANUM exheredasse HENRICUM filium comitis Andegavensis de ducatu Normanniæ, qui sibi certa successione competebat. Super quo ad regem Ludovicum filium regis Ludovici cognomento Grossi tamquam superiorem, querimoniam egit, qui protinus quemadmodum supremum decet dominum, jus partis conservando, hujusmodi ducatum e manibus dicti Stephani regis eripuit, & ad quem jure spectabat Henrico restituit antedicto. Accciditque paulo post præfatum regem Lu- A dovicum Alienordem Guillelmi ducis Aquitaniæ natam repudiare, generis propinquitate reperta ; quamquam nonnulli causam incontinentiæ assignarent. Quam quidem Alienordem idem Henricus, cui rex ducatum Normanniæ, ut est dictum, recuperaverat, continuo post repudium hujusmodi in uxorem duxit, sicque ex patrimonio Normanniæ, ex matrimonio vero Aquitaniæ dux extitit, &, ut sunt sortes rerum, non post multos dies in regem Angliæ, heredibus morientibus plus propinquis, ipse Henricus assumitur, qui ut ingratus & homo malæ fidei benefactorem suum & dominum B regem Ludovicum præfatum, de nonnullis Aquitaniæ & Normanniæ terminis superiorem cognoscere recusavit. Quam ob causam rex PHILIPPUS DEODATUS sua strenuitate Conquirens nominatus, e vestigio suum edicit exercitum, & Normannos, Andegavos, Cenomanos, Turonos, Lemovicosque absque mora subjugos sibi fecit. Quo etiam temporis interstitio rex Angliæ nomine JOHANNES imperatori Othoni filiam in uxorem dat, fœdus ineunt, quo germino aggressu Franciam invadant : quod cernens C audax & providus rex Philippus Othoni protinus it obviam, & quamquam quotquot potuerat Almannos adduxisset, nihilominusque Hannonienses, Flamingos atque Brebantienses, Juliacensesque, & comitem Boloniæ, pluresque alios hujus regni proceres offensos regi secum habuerit ; omnes tamen felix rex Philippus devincit in regni finibus atque capit, exceptis his qui cum Othone fuga evaserunt, in quo prælio xxx. banneria, comitibus Flandrensi & Boloniæ computatis pro duabus, potestati regiæ mancipantur. Quo pene temporis mo- D mento filius ejusdem regis Philippi, nomine LUDOVICUS adversus prænominatum Angliæ regem Johannem in Aquitania pugnat, eumque vincit apud Rupem-Monachi, ut hinc ignominiose in Angliam redire sit coactus. Nec mora, nec requies, cum ecce idem LUDOVICUS mare transit, Angliamque intrat, suum fervide sequendo inimicum. Cujus quidem Ludovici Londonienses prospicientes se minime exercitui resistere posse, magnis cum supplicatibus pluresque E Angliæ aliæ civitates sese dedunt, & ut est in historia, ferme nobiles omnes illius regionis eidem Ludovico fidelitatis homagium præstiterunt, ut suo rege propemodum deposito, nostrum Ludovicum intronizarent, sed sub inconstantia solita suam constantiam servantes, sicut de ipsis stat proverbium, eumdem cauda ferierunt. Et quia Anglici tanto in armis benegerendis fastu sunt elati, vice alia Simon comes Montisfortis, qui in Anglia uxorem duxerat, quadam suborta contentione regem Angliæ, natumque suum bello capit, &

ambos quo libuit incarcerat. Facinus insuper aliud insignissimum ejusdem comitis Montisfortis mihique pene incredibile, nisi pluribus testatum id foret scriptis authenticis, prætcrire noluerim, qui regem Aragonum comitesque Fuxi & S. Ægidii cum CCLX. servientibus equitibus & septingentis peditibus non armatis debellat, ipsis cum centum mille obsidentium comitatu eum circumdantibus in oppido Carcassona, ac præfatum Aragonum regem occidit cum XVIII. millibus armatis, præter hos qui fuga sibi vitam præservarunt, mirabile dictu! peregrinis cohortis suæ septem dumtaxat interemtis. Quod si non æque mirandum, utilius regno tamen negotium ex post egit, qui quemadmodum accipio, eadem die qua rex Ludovicus cognomento Grossi ineffabili virtute imperatorem Almanniæ regno expellebat, idem vincentissimus noster comes Angliæ regem, qui regnum etiam invaserat pepulit ac devicit. Ejusmodi ambo facinora porro aliud memoria dignissimum Lotharii regis videlicet tempore præcesserat, quod cum imperator alte unus se jactasset urbis Parisiensis limina portæ pedibus pulsaturum invitis omnibus Francis; Lotharius illum ita verbis gloriantem Gallorum suorum viribus adeo coercuit atque ferro, quod sine his qui multitudine copiosa aliter & aliter necati sunt, tot fugæ præcipitatione in Summeria flumine sunt submersi, ut super Almannorum suorum sequacium corporibus aquam supereminentibus, pontis loco facile transiretur.

V. Quid dicam de Francorum portiuncula, quorum dux Guillermus nomine, qui totam Angliam perpaucos infra dies armorum ei subegit, conquisivitque, & rege interfecto in conflictu, corona & regno pacifice & tranquille potitus est, ut hii qui se reges illius regionis usque in hodiernum diem vocaverunt, præfati nostri Guillermi Conquirentis ferant arma. Et Carolus Andegavensis comes regis Ludovici sancti frater, adversus Coraldum & Manfredum, qui ecclesiæ terras tyrannice in Italia occupabant, ipsis Manfredo & Coraldo interemtis, regnum Neapolitanum atque Siciliæ post plures victorias conquisivit, & dehinc apostolica auctoritate in regem inunctus est. Et ut ad materiam unde digressus sum redeam. Post eumdem Ludovicum succedit in regnum LUDOVICUS noster Sanctus, qui in anno XII. coronatur, quod magis factu dignum videretur, & in alio superstite censeretur faciendum. Cum rex Philippus I. genitor strenui Ludovici Grossi octennis simili munere, vivente patre, suo & jubente insignitur inungiturque, & de Caroli-Magni jussu quinquennis filius ejus Ludovicus Mansuetus consimiliter coronatur. Quo Ludovici Sancti tempore, occasione non expressa in chronicis, cum inter barones regni controversia oboriretur, quod cernens dux Britanniæ P. Mali-clerici Henrico regi Angliæ id intimat, subjungens se facile recuperaturum ducatum Normanniæ, aliaque dominia & feoda, quæ rex Philippus suis prædecessoribus abstulerat, si transferendo se citra mare Franciam hostiliter invaderet: in quo suum auxilium per omnia pollicetur. Quibus illecti verbis, transeunt Anglici, & Normanniam eos duce Britonum antedicto comitante, invadunt, igne feroque & aliis stragium generibus dissipant, crudeliter vastant. Quo ad agnitionem Ludovici regis Franciæ & suorum pervento, ingenti cum exercitu, ad inimicorum propulsionem se ingerunt. De quorum viribus rege Anglorum certo facto, ad ducem ait: Per evidentiam oppositum ejus, quod vos dux vobis de discordia inter Francos dixeratis, constat esse verum, quibus ut compertum habemus resistere nequiremus: idcirco in Angliam redimus, manete per vos, errori vestro consulatis. Ita dux Britanniæ coactus est medio comitis Drocarum fratris sui, reconciliationem regis implorare, & sese per omnia suæ submittere majestati. Elapsis vero aliquot ex post annis, idem ipse Henricus Angliæ rex, juxta mores patrios, de quibus aiunt, nullam gentem in inferioritate blandiri humilius, aut superbius dominari, probitatis sanctitatem cognoscens nostri regis, Parisius eum adit, & orationem, quantum ex chronicorum sententia conjecto, habuit hujusmodi.

VI. Christianissime & inclytissime regum, tanta prædecessorum tuorum regum Franciæ hactenus fama fuit, ut principum ceterorum, nullus eis æquari valeat, quin potius inter exteros, cum de regibus comparatio aliqua exoritur, alii, regum Franciæ prospectu, reguli vocitentur. Quod signanter testantur gestorum insignium chronicæ, testatur regni amplitudo, clerus testatur egregius, testatur militia, testantur regiarum ingentes structuræ atque moles, ceteræque exuberantissimæ divitiæ, testatur insuper religionis devotio, sed testantur, proh dolor! parentis mei & avi atque proavi depressiones, perditionesque dominiorum in immensum graves, ob offensiones per eos, fateor, attentatas, quorum usque in hodiernum diem extant reliquiæ; & horum occasione ad te supplicissimus venio, rex omnium humanissime, deposcens a tua caritate, quatenus cum ab avo rege Philippo ducatus Normanniæ, parsque pulcherrima & utilior Aquitaniæ prædecessorum meorum e manibus armorum vi, quæ jurium postponit sanctiones excepta sint, immo verius per confiscationem coronæ Franciæ applicata, digneris gratiam mihi recompensationis quampiam largiri, & ut melius dicam, tuæ majestatis

liberalitatem demonstrare. Hoc oro, id obsecro, & omni devotione requiro, per tui nominis famam, perque sanctitatem, ac tuæ nobilitatis munificentiam. Sicque in sempiternum, rex omnium serenissime, apud me ac meos inter posteros nomenque tuum laudesque manebunt, tuisque in posterum obsequiis astringemur.

VII. Circa quod pius rex atque sanctus humilitatem, quam rex Angliæ prætendebat, considerans, Wasconiam & Agenenses dat & impertit Angliæ dicto regi: ita tamen quod ligium homagium præstitit cum circumstantia, quod ea teneret in parria, renuntiaretque penitus omni juri quod in ducatu Normanniæ aut alio quovis dominio quod umquam aut usquam ipse vel quivis suorum prædecessorum in regno Franciæ quoquo pacto habuisset; de quibus omnibus idem rex Angliæ consilio prælatorum ac procerum plurimorum, qui profecti ab Anglia secum erant, pro munere tanto gratias agens apprime fuit contentus, sicque a rege rex, vassallus a domino licentiam obtinuit abeundi. Sed prius uno mense & amplius apud sanctum Dionysium ad visitandum reliquiarum sacrum locum spatiandumque ibidem resederat, ubi contigit alterum regis Franciæ natorum de medio surripi, qui ordinaverat apud Montem-regalem sepeliri, cujus sacrophagum seu feretrum parte una idem rex Angliæ propriis humeris deportavit ferme milliaris medietate, & quo usque eo renuente, ob tanti domini magnificentiam ablatum est onus & alteri imponitur deferendum. Nec usque ad tempora Philippi Pulcri Anglici motum quempiam adversus hoc regnum quoquo modo indiderunt. Quibus diebus Edouardus pater Edouardi novissimi finxit se longius ire, & ad sanctum sepulchrum velle proficisci, cujus profectionis velamine, ecce tamquam vulpes intrat Normanniam, eamque spoliat bonis multis, quæ transmisit in Angliam. Dehinc in Aquitaniam declinat, Rupellamque, incolis de eo nequaquam suspicantibus, capit, & simul oppidum Blesiam. Abhinc vero divertentes Anglici, Bajonam, Gallicis qui degebant interemtis, proditione habitantium capiunt, tandemque post varia consimilia facinora, remeant in Angliam. Rursus ecce Caroli Pulcri diebus, Amatus germanus regis Angliæ Aquitaniam clam subintrat, satagens pro viribus, si quas civitates, oppida, sive castra, seu quid aliud posset, reducere sub Anglorum dominio. Adversus quem rex Carolus dictus Pulcher Carolum patruum suum comitem Valesii propere mandat: quem Angliæ regis fratrem adeo insequitur de propinquo, & viriliter assultat, quod eum capit in Regula oppido, qui cum se captivum sentit, promittit fide data, quamquam aliud cogitare, ut post patuit, si ad germanum suum in Angliam sineret accedere, omni stare juri coram rege Franciæ, inde quos hostagios vocant vades præbens, & tamen non rediit, suæ nationis fungens more, qui decipere vocant mercari. Qua in expeditione idem comes Valesii tam exactissimo virtutis fervore militavit, quod Wasconia tota, tribus dumtaxat oppidis exceptis, Gallicanæ dominationi est reducta.

VIII. Ceterum quia historiæ Philippi de Valesio nec non Johannis & Caroli regum Franciæ novissimorum, quibus Christus indulgeat, sunt recentes, contigeruntque prope, nos tacere censuimus. Cumque verum dicendo, præcipue priorum duum regum in diebus, a Gallis adversus Anglos male pugnatum sit, attamen Carolus genitor Caroli impræsentiarum regnantis, instar Quinti Fabii cunctando restituit rem, si non dixero ampliavit. Sicque res omnipotentis nutu eo in statu redierunt, quod judicio discretorum, pauca illa quæ Anglici occupant in hoc regno ipsorum perquam facile eriperentur ex manibus, divisionibus suis civilibus & plusquam civilibus maxime notatis, si & pecuniæ potissimum quæ guerrarum prætextu exiguuntur, proprios & debitos converterentur in usus, ad quod nos inducere deberet præter cetera, quod iidem Anglici non magis optant suam salutem, eis quod male vertat, quam innocentissimi & optimi hujus regni prorsus vastitatem. Quod si quid simile nobis in Anglia tenere datum esset, aut Franciæ subjici ditioni, Anglici prius cuicumque submitterentur discrimini, quam talia quoquo modo paterentur. Exurgite tandem aliquando, exurgite, vos militares, & labem istam dedecoris abstergentes, de honore vestro cogitetis, maxime cum virorum & ærarii copia suppetat quammaxime, si exponerentur commode, in quo latet rei nodus, quo soluto nihil deest, nisi mature consulere & exequi pariter opportune. Sed præcipue a ductore pendet armata, qui maxime liberalitatis splendore micare debet submitique concilio expertorum, & activitate vigere. Plusquam sub amore timeri, quam adversarius seu hostis, prout Scipio Affricanus testatus est, & quod numquam nisi superior fuerit, aut necessitate pugnaret. Præmiari nempe debent boni ac strenui, & merita eorum largitionibus & advocatione benigna recognosci. Id enim, ut clarum est, reddit bonos meliores, & alios ad bene agendum provocat & inducit. Quod si qui fuerint, quibus ulterius de disciplina militari doceri sit voluntas, Valerium maximum, Vegetiumque, &, ut jubet Cicero Sulpicium, atque Melionem lectum eant, at expertiorem isto calamum expostulent. Mihi demum hoc in tempore visum est, domini, mihi cari, coronam Franciæ nitissimum

tidissimam posse suspiriis ingentibus de vobis ad vos sic conqueri: O vos omnes, qui mihi genere attingitis, & qui etiam, fidelitatis quopiam ligamine devincimini, perpendistis quippe & utique perpenditis per ea quæ dicta sunt, quæ sim, unde manem, & quo labore quæsita sim, nec est tamen vestrum quisquam aut quod simul omnes remedium apponatis, quod is qui se regem Angliæ nominat, quique, prout fama publica laborat, dominum suum supremum, suum regem, cui germanitatis cognatione fuit propinquus, crudelissime fecit mori, usurpando ad se regnum, in quo si quid juris ei antea competiisset, per processum quem tenuit, meruit omnino perdere, & homo ille, immo bellua & fera pessima regem Franciæ se appellare non veretur. Regis Franciæ, persona miserabilis atque vilissima, qui ne homo quidem vocari dignus es, aut inter mortales conversari, tibi titulum attribuis, de quo aut in quo nullus umquam Angliæ regum jus habuit, quoniam Edouardus novissimus, qui primus titulum hunc sibi usurpavit, juramentum fidelitatis ac subjectionis homagium regi Philippo de Valesio in propria, unde stant cartæ, præstitit Ambianis. Postmodumque tractatu cum rege Johanne edito, regno isto in statu omnium quo umquam fuit pessimo existente, idem rex Edouardus hujusmodi abrenunciavit titulo. Ignoras tu denuo omnium sceleratissime ac scelestissime viventium, quod sexus femineus, cujus causa idem Edouardus dictum titulum assumebat, ad me usque non pertingit, nec succedit in regno; sed quod a nonnullis paulominus ponderatur, & unde justissimum ac naturale procedit dominium, nullus hac in regione a majori ad minimum, laus Deo, umquam fuit, qui vellet consentiretve, aut ad mortem usque pateretur Anglicum, si etiam Hectore famosior esset, in capite aut tamquam rex in Francia dominari, & tu te vocas regem, ubi nummos decem non possides, qui centum tibi librarum expensam non generent. Eia igitur domini carissimi, rursus, inquam, supponamus coronam Franciæ prælibatam isto modo vos alloqui. O vos alumni mei omnes perprecor recogitate in vobis quid nunc agerem, quove me verterem, si ut quondam magnus Henricus rex Angliæ, qui dux Aquitaniæ & Normanniæ, Andegavensisque atque Cenomanensis & Turonensis comes erat, inimicus mihi esset, & simul imperator Almanniæ, comesque Carnotensis & Briæ, & Simon Belvacensis, necnon dominus de Puteolo, plerique alii, modo is, modo ille; hic modo, alter modo, omnes pariter mihi guerram infligerent, & licet ita alias extitisse scriptis constet, tamen ex sanguine Franciæ jamdudum talis fuit, qui omnes & quemque prædictorum armis vicit & superavit gloriose. Nescio quippe quid satis honorifice circa hæc responderetur: vos ipsi videritis. Quibus profecto a paupere plebe per omnia paretur non minus quam si sclavi vobis forent, & vectigalibus opprimuntur, veluti omnes gentes atque nationes armis præpotentibus subjugas faceretis, aut inimici terra marique hoc regnum ambirent, quibus haud dubie non daretur suos fines tueri, si animis vigeremus. Et ut tandem finem faciam, domini mihi sub omni reverentia præcolendi, quatenus verisimiliora vobis appareant, quæ de prædecessoribus vestris superius explicavi, obviam mihi venit quod Marcus Tullius circa id invectivis contra Catilinam testatur sententialiter dicens: alias in potestate Gallorum fuisse Romanum imperium destruere posse aut salvare. Et alibi, diis suis immortalibus gratias egit, ex hoc quod Alpes inter Francos & Italos immiserant, ne facile cum moverentur, armis prosternerent Ausoniam. Crispus quoque Salustius de Francorum militia ita infit: Romani adversus ceteras nationes pro virtute pugnant, cum vero Galli assurgunt in eos, non pro gloria, sed ad defensionem certare nituntur. Item & Orosius, quotiens, inquit, Franci in Romanos exarserunt, Roma divitiis attrita est. Et Justinus in epitomate Trogi ait: Gallorum autem nomen semper Romanos terruit. In quod de bello Gallico Cæsaris Julii Celsi relatu est assertum xxx. minus Gallos tria millia Maurorum loco expulisse, coegisseque in oppidum. Supplex igitur Deum oro, domini mei potentia maximi, ut vestrorum parentum & superiorum prædictorum actus magnificentissimos vobis ita ad mentem reducere annuat, ac per efficaciam taliter æmulari, quatinus qui se temeritate vobis æquant aut præponunt Anglici, sese servos vestros, ut pridem actum fuit, cogantur appellare. Amen.

EPISTOLA XXIII.
Ad principem.

Gaudet quod sua e Francorum chronicis excerpta ipsi placuerint, optatque ut regni hostes Anglos præsertim debellet.

INtellexi, serenissime princeps, vestræ dominationi complacuisse certa mea excerpta a chronicis Franciæ, quod maximo oblectamento habui, tum quod data mihi fuerit facultas serenitati vestræ obsequendi, tum præcipue quod is qui de virtute libenter audit vel loquitur, jam esse censetur virtuosus; tum quia nihil tantum percupio, post Dei timorem, quam vos superbos inimicos hujus regni in posterum graviter de- Anno 1408.

bellare, & ut alias vobis dixi, si semel per vos confunderentur Anglici, & nobis infligendi mali eis non praeriperetur potestas, in agendis aliis omnibus posset facillime provideri: quod vobis, exuta puerilitate, magnifice cogitare & viriliter & strenue exequi concedat omnipotens JESUS-CHRISTUS, quemadmodum vos omnes regali ex progenie libellus, quem transmitto, meo nomine hortatur & obsecrat. Quod si senserint multi, inclytissime princeps, inter quos enumerari velim, industriam vestram gustare, sapere, & intelligere, quae diebus singulis auribus vestris instillantur, imprimuntur, inculcantur; laetos admodum nos omnes servitores vestros facietis, & ad multa vobis conferenda inducetis, procurabitis, cogetisque; sin vero frustra fuerit, quod Deus avertat, labor eorum qui vos docent, tristes ac desolatos nos reddetis & excordes, & cum displicentia edemus panem vestrum, ut satius delectabiliusque cunctis esset in domo sua sub panis & lardi esu, ut aiunt, remanere. Scripta, &c.

EPISTOLA XXIV.
Ad principes regii Francorum sanguinis.

Promittit eis excerpta sua ex chronicis S. Dionysii.

Anno 1408. CLarissimae indolis sed altissimae Liliorum prosapiae dominis illustribus talibus germanis insignibus, cum humilitate famulatum.

Audivit humanitas vestra, illustres domini, quaedam excerpta per me a chronicis sancti Dionysii de gestis in armis felicibus Francorum progenitorum vestrorum, quae postquam ex integro videre vos delectat, transcribi faciam, quatenus in antiquam virtutem vestra ingenuitas exemplo bono excitetur. Sic itaque conabitur ulterius haec parvitas, ex quo tanto eam honore dignamini, in similibus & potioribus, quoad erit possibilitas, vestris dominationibus complacere. Vivite felices, magnificentissimi domini, quibus datum est nobilium amare litteras, & illis operam jugem dare.

EPISTOLA XXV.
Ad quemdam episcopum.

Mittit ei minutas ex memorialibus sibi a domino rectore missis ad ecclesiae unionem conducentes.

Anno 1408. UT quid, reverendissime & ingenuissime pater, cuperem vestrae dominationi in longe potioribus complacere? Ecce minutas egi ex memorialibus vestris per dominum rectorem mihi missis, prout earum exemplo videre dominatio potest quarum formam mea excuset insulcia materiam vero succincta brevitas memorialium praedictorum. Cui si ulterius obsequi possem, aut facto hujusmodi sanctissimo in aliquo subservire, parebit continuo ingenii exilitas vestris jussionibus reverendis. Vivat valeatque eadem vestra paternitas ac ecclesiae, cujus athletam indefessum se exhibet, solidam usque ad unionem, debitum tandem meritum reportando. Scriptum.

EPISTOLA XXVI.
Ad Anonymum.

Commendat magistrum Petrum Plaoul & alios doctores Parisienses pro ecclesiae unione in Italiam profectos.

VIrtutis ac litterarum insignibus viris te paterne ac sincere affici non dubito, quin potius admodum te delectat tibi dari hujusce generis hominibus gratiae & utilitati quoad potes advenire. Cum ergo reverendus magister ac sacrae theologiae professor dignissimus magister Petrus *Plaoul*, (a) nonnullique alii hujus per quam venerabilis studii Parisiensis doctores ac magistri clarissimi, ad partes illas veniant, in tui nominis aeternam famam atque laudem, quid reputatissimarum scriptionum tuarum commendationibus valeas, ubi praefati eguerint accedentes, & affectionem quam ad unionem ecclesiae, pro qua eunt, hactenus gessisti, nunc declara. Nulla enim res occurrere tibi potest dignior, in qua tuae industriae nervos intendere possis, aut tuam magis probitatem necnon prudentiam demonstrare. Vale & memor esto verbi tui, quo pridem, sicuti ego accepi, dixisti, nihil te magis in votis gerere vel optare, quam ad resartionem scissurae dominicae opitulari posse in aliquo, ac ingenii vires explicare. Scripta Parisius de Septembri vigesima. Anno 1408. (a)

EPISTOLA XXVII.
Ad quemdam episcopum.

Mittit ipsi regis Navarrae rescriptum ad reges Castellae, Arragoniae & Siciliae, super facto ecclesiae, dolet quod excerpta sua e chronicis Francorum ab imperito amanuensi exscripta acceperit.

QUae modico ac pertenui meo ingenio fabricatae sunt, reverendissime pater & magnificentissime domine mi, ecce copias seu exempla rescriptionum, domini re- Anno 1409.

(a) Is etiam anno 1408. missus fuit orator regius ad Januenses, ut eos hortaretur ad neutralitatem, uti videre est in litteris Januensium hac de re a nobis editis tom. 2. Anecd. p. 1408.

gis Navarræ super facto ecclesiæ ad Castellæ & Arragoniæ, Trinacriæque reges, cum sua ad neutralitatem determinatione, ut scitis, limata, reverendissimæ paternitati vestræ mitto. Ne nihil, cum tam opportunus accessor sese offert, vestræ dominationi rescriptum sit ab hoc servitore suo humillimo, offerente in ævum sese & sua, si quid est, vel futurus est, mandatis & jussionibus vestris reverendis; quas etiam jussiones si contingeret præsentire, libenter & efficaciter obsequio præveniret. Ceterum cum data occasione vestrum continuo post discessum, viderim excerptorum illorum de chronicis Franciæ, a quo exemplum vestrum transumtum est, & illud pluribus in locis incorrectum invenerim, non potui non dolere, quod tam subito exierit manus meas. Nam scriptoris attenta inscitia, exemplari exemplum correctius nequaquam esse potest. Præteritos tamen meos præsentesque & futuros facile defectus ab ignorantia nempe non malitia prodeuntes, vestra, uti confido, prudentia excusabit, quæ non ea quæ fiunt; sed quo animo fiunt æquitate sua pensat. Duret in longum & bene valeat vestra dominatio & videat pacem super Israel eo pacto atque modo quibus magis optaretis.

EPISTOLA XXVII. CAROLI Regis Navarræ ad universos.

Ad instar regis Franciæ neutralem se erga contendentes de papatu declarat, promittitque se ad alios reges, ut idem faciant, scripturum, missurumque oratores ad concilium Pisanum.

Anno 1409. CAROLUS Dei gratia Navarræ rex, universis præsentes litteras inspecturis, salutem & in diebus nostris super Israel pacem dari.

Celsiorem quanto gradum omnipotens nobis in humanis largitus est, tanto magis ac magis in ejus obsequium refundere possetenus obligamur. Nos itaque non sine mentis amaritudine considerantes ecclesiam sanctam Dei ambitione, obstinatione, ac diffugiis contendentium de papatu, annis jam (a) triginta (a) & eo amplius adeo concuti & turbari, ut nullus esse debeat catholicus, qui non ad compassionem ejusdem sanctæ matris moveri teneatur, nihilominusque providere omni modo possibili. Sed maxime attendentes, quod dominus meus rex Francorum tanta cum deliberatione & maturo consilio illorum de sanguine suo & nostro, prælatorumque, & universitatum, ac litteratorum, & sapientum virorum sui regni ac Delphinatus; sed præcipue pro acceleratione unionis, neutralem se reddidit, & pariter ordinavit, ac præcepit in suo regno & Delphinatu prædictis, nulli contendentium prædictorum quoquo modo in posterum obediri, ad præfati domini mei requestam bona dispositione nostra præeunte, deque consilio & suasu dilectissimorum fratris, avunculi, & cognati nostrorum, regis Jerusalem & Siciliæ, Bituricensis & Burgundiæ ducum, determinavimus instar domini mei regis nos reddere gerereque de cetero & habere, & ex nunc reddimus & facimus neutralem per præsentes, eo modo atque forma, quibus idem dominus meus rex neutralis existit & existet, pernicioso præsenti schismate durante, quantum tamen istud personam nostram tangit & concernit, aut concernere potest quovis modo: Annuentes præterea & promittentes eidem domino regi id idem & consimiliter fieri facere ab omnibus incolis regni nostri ac subditis quibuscumque, cum primum in regnum nostrum venerimus, aut alias nuntiis nostris vel litteris poterimus commodius id exsequi, prout scilicet nostræ subjacebit potestati, & dispositioni penitus submittetur, adhærereque & obedire cum eodem domino rege illi, quem collegia cardinalium utriusque partis canonice duxerint eligendum. Nec amodo tolerabimus fructus quospiam seu proventus aut reditus nostro in regno, sive terris, nomine aut pro quoquam prædictorum contendentium percipi quoquo modo aut recipi, seu etiam collationem vel provisionem aut quamvis aliam dispositionem, suspensionemve, aut privationem beneficiorum seu beneficii, auctoritate cujuscumque prædictorum contendentium admitti patiemur: quin potius super hac materia in omnibus & singulis bonam ordinationem & processum ejusdem domini mei regis insequi proponimus & intendimus, Domino concedente, tamquam qui cupimus omnibus suis justis & sanctis opinionibus & determinationibus, ut rationis est, per omnia conformari, prout hactenus semper fecimus, & per Dei gratiam jugiter & incommutabiliter, quoad vixerimus, faciemus. Prohibeat autem Deus nos, qui suæ serenitati tanta generis proximitate attingimus, a suis sanctis & justis opinionibus prædictis, & potissimum quæ fidem respiciunt, in aliquo deviare. Insuper mittemus, Christo duce, notabilem ac solemnem ambassiatam ad civitatem Pisanam, quo utriusque collegiorum cardinales jam & a diu, ut fama est, convenerunt atque degunt, venturaque est utriusque obedientiæ pars potissima, ut pro veritate subjungitur, ad celebrandum ibidem concilium generale pro consecutione unionis, illo cooperante, cujus causa agitur obtinenda & habenda. Enitemur quin etiam erga caris-

(a) Hinc patet has Caroli regis Navarræ scriptas esse anno 1409. paulo ante concilii Pisani celebrationem, quod amplius constat ex sequentibus.

ſimos fratres noſtros Caſtellæ & Arragoniæ reges, & alias omnimode agemus precibus, rogatibus, inſtantiaque, quantum nobis fuerit poſſibile, quod iidem Caſtellæ & Arragoniæ reges præfati fratres noſtri cariſſimi pro ſe & ſuis regnis, determinationi hujuſmodi ſeſe conforment & reddant neutrales, ut præfertur, mittantque ſicut cæteri reges & principes Chriſtianitatis ad prædictam civitatem Piſanam, quemadmodum ipſos ſperamus id facturos tamquam ſinceros & veros ac fideles Chriſticolas, & eccleſiaſticæ zelatores unitatis. De quibus ſupradictis omnibus, ut cunctis appareat ac noſtra ſit voluntas & intentio manifeſta atque notiſſima, has litteras noſtri ſigilli fecimus appenſione muniri. Datum. &c.

EPISTOLA XXIX. CAROLI regis Navarræ ad Martinum Arragonum regem.

Hortatur ut neutri contendentium de papatu obediat, mittatque ſuos ad concilium Piſanum oratores.

Anno 1409. SEreniſſimo principi, MARTINO Dei gratia Arragoniæ regi, fratri noſtro cariſſimo & amantiſſimo, CAROLUS eadem gratia Navarræ rex, ſalutem & ſciſſuræ dominicæ reſartioni, quæ in limine ſeſe offert, manus præbere auxiliatrices, ut eſt poſſe.

Non ignoratis, ſereniſſime princeps, non ignoratis, quod apud exteras nationes, proh dolor! eſt pluſquam notorium, eccleſiam Dei matrem cunctorum fidelium ab annis jam triginta & eo amplius diviſam laceramque, adeo ut nullus eſſe debeat catholicus, qui non ad compaſſionem moveri teneatur, & providere omni modo poſſibili, præcipue hi magis atque magis, qui ab omnipotente in terris altiores habent gradus. Cum itaque, ſereniſſime princeps fraterque cariſſime, præfata eccleſiaſtica diviſio tota ſit ac omnino dependeat, ut clarum eſt cernenti, ex obſtinata ambitione, ſi non dixerimus pervicacia, & iniquitate contendentium de papatu, ut nulla exiſtat dubietas, quin ſi caritate & ſinceritate ambulaſſent, & non potius quæſiiſſent quæ ſua ſunt, quam quæ Chriſti, pacem multis retro exhauſtis temporibus habuiſſemus, & potiti a pridem pulchritudine fuiſſemus unitatis; & ſi adhuc per eos iſta vice non remoretur negotium, ſchiſma prorſus extirpabitur veriſimiliter, & ſubſequetur unio, Chriſto duce, cum, pro ut veſtræ notioni perveniſſe nequaquam formidamus, ambo cardinalium collegia, a longo tempore citra, in civitate Piſana in unum convenerint, & pariter ventura eſt perquam breviter utriuſque obedientiæ pars potiſſima, ſi jam non venerit, ad concilium generale, Altiſſimo annuente, ibidem celebrandum, eligendumque, rejectis contendentibus præfatis; ubi ſponte non ceſſerint, unicum & pacificum paſtorem & vicarium JESU-CHRISTI. Quo fit apud probos & litteratos viros clariſsimum, & nobis non dubium, contendentes de papatu ſupradictos, generato maxime in cordibus hominum ex eorum præſidentia attento ſcandalo, ſi ad dictam hujuſmodi non vadant in perſonis, aut mittant procuratoria ceſſionis, clara, pura & nitida, eſſe reputarique & teneri fautores ſchiſmatis notorios, immo verius judicio ſapientum & litteratorum virorum pertinaces hæreticos: quoniam manifeſte per eos in ſolidum ſtat, quominus unio inter fratres in CHRISTO-JESU, & pax in eccleſia ſancta Dei protinus reformetur. Quas ob res, ſereniſſime princeps fraterque cariſſime, vos precamur & hortamur in illo per quem reges regnant, & cui obſequium impendere non poteſtis, noſtro judicio, majus ullum, quatenus, partialibus informationibus rejectis quibuſcumque, illius potiſſimum vel illorum, quem vel quos maxime iſtud tangit, ſi quæ forſan apud vos factæ ſunt vel fierent, ad hujuſmodi dictam Piſanam ſolemnes viros aliquos deſtinando, vos ex nunc reddere neutralem: ubi tamen ille, qui in regno veſtro degit, non iret aut mitteret ad dictam prælibatam, ut præfetur, & nulli contendentium prædictorum obedire, præſenti pernicioſo ſchiſmate durante; nec inſuper aliquos fructus nomine aut pro dictis contendentibus aut eorum altero percipi aut recipi permittere in regno veſtro, ſeu terris veſtris, quibuſcumque caſibus antedictis, ſicuti ex nunc jam fecimus & ordinavimus fieri, quantum perſonam noſtram tangit & poſſumus quoquo modo, incolaſque omnes regni noſtri facturos ad noſtram monitionem ſperamus haud dubie, cum primum ibidem appulerimus, Altiſſimo concedente. Quod ſi, ſereniſſime princeps, ab initio ſchiſmatis id actum extitiſſet a cunctis principibus Chriſtianis, credite nobis, frater cariſſime, continuo ſedata fuiſſet diviſio, nec iſtæ gentes profecto de ſola ſpiritualitate contendiſſent, aut nunc etiam contenderent in aliquo. Circa quod veriſſimum eſt, quod ait ille qui dicit, quod avaritia fidem, probitatem, ceteraſque bonas artes ſubvertit, quodque ambitio multos mortales fieri falſos ſubegit. Datum.

EPISTOLA XXX. CAROLI regis Navarræ ad Infantem Castellæ.

Mittit ei suas ad regem Castellæ litteras pro unione ecclesiæ & schismatis extinctione.

Anno 1409. CAROLUS Dei gratia Navarræ rex, inclyto atque clarissimo principi Infanti Castellæ, duci de Rupe-fideli, nepoti nostro carissimo, salutem & integerrimæ dilectionis affectum.

B Nepos carissime, pro extirpatione urgentis perniciosi schismatis, serenissimo principi Castellæ regi nepoti vestro, fratrique nostro dilectissimo scribimus in forma subsequenti: Serenissimo &c. Agite ergo, agite, inclyte, atque clarissime princeps, & omni sensu, studioque ac viribus peragite penes eumdem nepotem vestrum fratrem nostrum carissimum & amantissimum, necnon altum consilium suum, & alias omnimode, quod is qui in Perpigniano (a) pro nunc degit, quinque unionem atque pacem in populo Christiano cum alio Romano GREGORIO promtissime & unico vocabulo potest dare, ad congregationem in civitate Pisana, de qua superius verbum fuit, accedat in persona, vel mittat, ut res expostulat, debitam & opportunam in caritate non ficta procurationem: qua plane & liquido sineque ambiguitate, ut decet probum virum, renuntiet. Non enim cum tam ingenti scandalo & ædificatione pessima fidelium etiamsi, quem Christus vicarium suum personaliter instituit, beatissimus esset Petrus, potest quoquo pacto remanere, aut velle debet sub tot tot errorum inductionibus & seditionibus infinitis præsidere. *Quid enim*, ut ait veritas, *prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Intellecto quod adversarius pariter in omnibus sic agat & faciat, aut privetur & persequatur veluti obstinatus fautor schismatis notorius ac pertinax & detestabilis hæreticus. Qui si ambo, quod absit & longe absit, in causa seu mora peramplius steterint, maxime post cardinalium utriusque collegiorum tam fervidas monitiones, exhortationesque sinceras & supplices, immo ad totius ecclesiæ catholicæ concilium, quo minus tam fausta & optata atque necessaria toti populo Christiano unionis & pacis conclusio per eorum cessionem subsequatur; non revocatur in dubium apud omnium jurium doctores & magistros, schismatis diuturnitate & inconvenientibus dehinc resultantibus ponderatis, quin veniant prosequendi & puniendi tamquam schismatici notorii & pertinaces hæretici, A ut præfertur, abjiciendique sint a mortalium consortio, quemadmodum a corpore humano membra putrida rescinduntur. Nihilominusque, veluti superaddunt, pari juris pæna plectendi sint eorum fautores in hac parte, quiqui fuerint, & sequaces, ut nullus non obligetur fidelis Christianus majoresque magis & principes ante alios id exsequi, & circa hoc exponere viriliter & & efficaciter per omnia cor & posse. Datum &c.

(a) Benedictus XIII. qui ut irritum redderet concilium Pisanum, obedientiæ suæ concilium aliud indixerat Perpiniani celebrandum.

EPISTOLA XXXI. Alexandrum papam V.

De ipsius ad summum pontificatum evectione.

QUi hactenus duobus summis pontificibus pluries scribere tentaverim, Pater beatissime atque dignissime, erga sanctitatis tuæ humanitatem atque clementiam itidem agere non verebor, brevi licet epilogo, cum paucis prosequi conveniat occupatum. Anno 1409. C Sed an prius de tua evectione ad apostolatum tibi compatiar, an congratuler potius, in suspenso mens est. Nam circa primum refert Polycratus, Adrianum Romanum pontificem, cui perfamiliaris fuit, solitum dicere: " Nullum se de hoste suo quovis " majus supplicium optare, quam ut papa " fieret. Et alibi non differenter a proposito actor testatur authenticus, quod omnis " magna dignitas servitus magna est. Et id quoque ab expertis verum fore sæpenumero comperiri non ambigo. Ob hæc tamen minime terreberis, magnanime Pater, certo sciens circa difficilia virtutem D approbari, & animi fortitudinem demonstrari, illo maxime in hoc tibi opitulante, qui dixit: *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Gloria ergo, Pater dignissime, ut tibi omissa compassione congratuler, in excelsis Deo: laus, & honor JESU-CHRISTO, qui in te, & te tam afflictæ, atque lassæ & propemodum periclitanti sponsæ suæ, de vicario ex virtute & sapientia, ut Boetius inquit, sancto providere dignatus est, qui quidem non sanguinis revelatione, aut personæ, seu quovis alio favoris respectu, sed ut dignitati dumtaxat provideretur assumptus es, quique generis, aut propinquorum E pompa, & longa familia non onustus, bona ecclesiæ in ejus utilitatem & opportunitatem, & non alias, nec alibi refundes; qui in schola laboris, experientiæ, atque sapientiæ fervefactus ac nutritus, tuam quo debebis loco beneficentiam locabis, qui græcæ, ut aiunt, linguæ gnarus Græcos cum Latinis in fidei orthodoxæ agnitionem integra adunabis prudentia, & altissimis ac scientificis suasionibus tuis, illius præcipue cooperante gratia, tibi ac ceteris

coantistitibus catholicis, illud sacrum pollicetur eulogium; *Faciam vos piscatores hominum, ut sit unus pastor & unum ovile*, &c. Qui insuper moles vectigalium, & onerum aliorum ingentium olim ecclesiasticis superimpositorum tolles, aut relaxabis pro ecclesiæ necessitate imminenti. Quique tandem statuum, ac luxuum ceterorum, necnon multiplicationis beneficiorum abusus in uno supposito incompatibilium potissimum temperabis, & similiter cum præmissis, oculatissime pater, ita principum temporalium benevolentiam in æquitate & veritate captabis, quod his duobus quondam de papatu contendentibus, omnium quos terra sustinet, sceleratissimis hominibus, confossis & destructis, ipsa mater fidelium, quæ te jam per orbem terrarum sancta confitetur ecclesia patrem immensæ majestatis, a tantis malorum & diurnis incursibus florebit recreata. Sic itaque vale, dignissime pater mi atque circumspectissime, & negotia magis eorum magnitudine, quam orationis meæ parum prudentis, sed fidelissimæ brevitate ponderato. Scipta.

EPISTOLA XXXII.
Ad Alexandrum papam V.

Petit ab eo quorumdam beneficiorum nominationem pro rege Franciæ.

I. Solent nonnumquam, sanctissime, atque dignissime patrum, acutissima ingenia, ac sensus altissimi, immo anxie sapientes circa aliquid parum prospicere in agendis obvoluti: super quo hebetes & obtusi, occupationibus soluti, plane vident, & hi tamen ob personatuum ac materiæ qualitatem, quod ait Virgilius, dicere mussant, quousque rem concernunt ad exitium declinare. Itaque, beatissime Pater, tacuit usquequaque unus, qui humilitate supplicissima in præsentiarum loquitur, & is quidem qui omne obsequium, omnem fidem, atque fidelitatem sanctitati vestræ debet & cupit impendere, super eo quod in conferendo christianissimo filio sanctæ matris ecclesiæ atque vestro, regi Francorum illustrissimo, certam nominationum gratiam, prout ex suæ parte majestatis porrecta continet supplicatio, eamdem sanctæ conspicit idem fidelissimus & amantissimus vestri honoris & commodi nunc usque adeo obfirmatam: ut nequidem in concedendo unicam nominationem eadem sanctitas usquequaque consultorem habuerit: præcipue, quemadmodum accipio, propter sequelam, quia protinus, ut aiunt, imperator & rex Angliæ, ac ceteri principes vestræ obedientiæ gratiis volent potiri similibus, qui si juste, vel injuste id peterent, non discerno, sed si hoc deposcerent, non videntur quibusdam sanum fore, nec utile consilium eis his diebus denegari. Quid insuper, inquit alter, si Francorum rex, cum sese viderit tam devota ac supplici frustratum petitione, ipsorum imperatoris, & regis Angliæ instar faciat: immo solummodo consentiat, collationes beneficiorum sui regni, necnon confirmationes prælaturarum, dignitatumque omnium apud ordinarios remanere? maxime rerum motuumque dispositione pensata, sed potissimum cum, non est diu, ad antiquas libertates (ita eas Galli vocant) tam digesto totius regni ac maturo consilio sit reditum, & charta patenti regia confirmatum: quam chartam, ut in aure sacratissima loquar, pro omni dilatione non restat, nisi ex litterarum regiarum thesauro assumere, & illam vel ejus sumtum... apostolico more dicam facere publicari.

II. Item rursus sequela timetur subditurque altera, quod non erit dominus quantumcumque parvuli oppidi, vel tyrannunculus in Italia aut alibi, qui non pari gratia (quod indignanter refero) cum rege Francorum velit uti. Ratione cujus quæritur, si rex Franciæ erga summum pontificem, & tales tyrannunculi similes forsan interessent, an equitando freno ducerent prætextu devotionis ac fervore niveum vectorem summi pontificis, sicuti regi Francorum per honorem incumberet, aut pedes eundo fimbrias extremas papalis capæ (quod caudam portare nominant) proportionaliter ad suam majestatem integritate zeli filialis accensam deferrent? Certum est quod non: nec cum primo domino cardinali præterea contigue in mensa aut alibi (quod faceret rex Franciæ) assiderent: Quis, inquam, omnium principum catholicorum primus unionem ecclesiæ procuravit? rex Franciæ. Quis congregationis concilii Pisani, unde stat unio, quæ secuta est, causa fuit præcipua & totalis? Rex Franciæ. (a) Quis insuper Almannos, Germanosque, & Anglicos ac ceteros Christianitatis principes illuc venire induxit atque movit? Rex Franciæ. Quis demum omnium mortalium vult, & potest pariter id quod restat de unione perficere, & ecclesiæ Dei, ac suo Vicario possetenus obsequi? Rex Franciæ. Ut profecto nullus debeat comparative ad eum privilegiis & gratiis apostolicis potiendo gaudere. Nec quippe invidemus, aut moleste ferimus in aliquo arcem apostolicam, insuetas gratias, cum prærogativis non auditis, scholasticis quam pluribus omni gratia dignissimis manu totius liberalitatis extendisse, sed miramur utique in nauseam quibusdam advenisse, quod benemeritis servitoribus continuis ejus, qui pater omnium est, in personam suæ serenitatis gratias fa-

(a) Concilium Pisanum anno 1409. celebratum fuit in quo Alexander V. creatus est summus pontifex, ad quem proinde scripta est hæc epistola.

ciat vestra sanctitas singulares, nodumque in scirpo quærentes, nostris supplicatibus adversantur. Sic quoque sinistra suggestione fontem vestræ benignitatis exhauriunt, nihil inducentes, prima pignora summorum pontificum & regum Franciæ forsitan tependo dissolvi.

III. Nec insuper est verendum, regiam majestatem per hujusmodi nominationes de beneficiis indifferenter aut indigeste, ut laicus, sicuti aliqui autumant, disponere velle, quam ecclesiasticis, ac probis & electissimis viris: de isto penitus sub eorum conscientia præbet onus, semper sub auctoritate speciali sacræ sedis. Ergo, ut ad sequelam paulisper redeamus, cetera Studia Studio Parisiensi in gratiarum prærogativis omnino paria volent esse. Quod non audivi, nec convenit, immo etiam ubi locus gratiæ novæ ac recentis contingeret, ipsi Parisiensi incommutabiliter similes habitis gratias habere minime contenderent ex rigore: cum rigor gratiæ prorsus sit repugnans. Sed retrorsum valere consequentia videtur hoc modo: Sanctitas vestra vult & offert gratiam regi facere circumscripto nominationis nomine æquivalentem ad eam quam petimus, ut nobis dicitur, vel majorem. Igitur supra designati principes ac proceres ad similem habendam gratiam confestim sedem apostolicam infestabunt. Sic res quoque in id reincidere apparet, semper cum venia, gratis istas nominationes, quas jus nullum prohibet abhorreri, & nos aliud recipiendo circuitum faceremus, sed quod multo amplius est, contra & adversus nostram commissionem manifeste, & immediate veniremus, quod prohibeat omnipotens, modo cum gratia vestra Sanctitas possit dici. Quod si pars nostra, immo regia prosecutio jam diurna altius perscrutetur, neque velimus subticere veritatem, solum rex in hac parte requirit sibi à vestra sanctitate de pane suo frustum dumtaxat erogari, qui nonnisi de beneficiis sui regni, ab eoque aut suis prædecessoribus constructis & dotatis, pro bonis & idoneis exigit portionem.

IV. Sed pro indissolubili nostræ prosecutionis impugnatione opponitur, quod per hanc regis petitionem summopere læditur ecclesia, & adversus eam irreparabiliter ad illicita ac damnosa ingens ex isto fit fenestra: & id ante omnes minus decens esse Franciæ regibus, subjungendo, cum, ut perhibent, ab ævo fuerunt totius status ecclesiastici omniumque ipsius ministrorum conservatores pugiles & athletæ singulares. Ex quo minus conveniens aut congruum fore videtur, erga summum pontificem talem per nos eniti petitionem impetrare quoquo modo, vel prosequi. Ad quod jam satis admodum superius est responsum, ubi dicitur, & vere dicitur, ex gratia & auctoritate summi pontificis per omnia hæc fieri, & ad consequentiam in posterum trahi non posse, quantum possumus, protestamur. Et, ut submissius unum loquar, quid essent, & quo evaderent regis Franciæ eximia servitia hactenus ecclesiæ multipliciter impensa, sicut ingenue sæpius repetitis, Pater sancte, nisi eximiæ gratiæ regi eximio largirentur? qui si non expeteret, ei, ut non insulse quidam judicant, deberent sponte mitti: paceque dicentium semper salva, male & insipide assumtum videtur, illicitum dici vel damnosum, petitionem nostram sanctitatem vestram annuere, dantis maxime ac recipientis qualitatibus ponderatis. Alexander Macedo, cum infimo cuidam verenti recipere munus grande tribuisset, adjecit, dantem non recipientem attendere. Quid vero egisset ipse rex maximus pro rege maximo, res profecto maximas & inexsuperabiles, ut est consecutive ad præmissa supponendum, dicendoque veritatem, si tamen parum non prospiciant oculi, petitio seu requesta supratacta cedit in conservationem & solidationem, quod collationes penes sedem apostolicam remanerent, & in contrarium forsan veniret hujusmodi gratiæ negatio. Nec cuiquam de opposito prudentia vestra credat: quoniam officiarii regis, reginæque, ac domini mei eorum primogeniti, qui multi sunt, & magnæ auctoritatis viri, ex isto magis atque magis sanctitati vestræ obnoxii erunt: & pro ea, ubi casus inciderit, agere annitentur, &, ut sic dixerimus, reflexive ad eorum & alterius interesse pugnabunt. Quod si dicatur, ut est dictum, a prædecessoribus ejusdem sanctitatis numquam aut nusquam similem gratiam cuiquam factam esse, scrupulum eidem sanctitati pluribus suasivis inducendo, quamquam multæ responsivæ rationes aliæ adduci possent, illud tantummodo Demadis sapientis ad Athenienses, divinos honores reddere nolentes Alexandro, responsum sufficit refricare: Cavete, inquit ipse, nedum cœlum custoditis, terram amittatis. Et quod persuasionibus ad nostram requestam contrariis nostri abstineant adversantes, neque novum esse putent, regem Franciæ gratiis atque præeminentiis a sede apostolica supereminenter attolli. Sciant ipsi regem Franciæ a pridem decimas sui regni certis causantibus habuisse, ac tanta enituisse potestate, ut etiam papa, aut suæ ditionis antistites, nequaquam eligi deberent sive possent absque sui præsentia vel consensu. Propterea tamen non audio auditum iri longo post tempore, suam celsitudinem istis fungi, aut sequela tantum formidata sedem prælibatam dehinc exstitisse prosecutam, tamquam is, qui oneribus ecclesiam nullatenus premere contendit, quin potius honoribus, privilegiisque singularibus & omni beneficentia percupiat au-

gendo decorare. Et iterum iterumque consideret ac revolvat altissima oculatissimaque vestræ sanctitatis prudentia, si isthic vel alibi sint quamplures, qui optarent, diversis licet respectibus, ut inconvenientia quæ forsan prægnantia & in foribus sunt, protinus sequerentur. Tot sunt, beatissime Pater, in animis hominum latibula, tot recessus, tot vota & affectus, ut vix dinumerari valeant vel rimari. Sapienti dictum sat esse ait Comicus. Vultisne, Pater sancte, ab hoc insipiente verum dici? cum blandiri in hac parte sit fallere, si dierum istarum una rector foret in universitate Parisiensi, & unus vel duo quatuor nationum procuratores ad has libertates tantisper inclinati, quod non difficile factu est, eas irremeabiliter pro tota Universitate concluderent, rerum in reliquis, ut supra tactum est, dispositione pensata, ne sanctitas eadem unius flatu vel duorum super arundineto levi sese appodiet, seu fidat quoquo pacto. Dicam ego pro summa summarum, sancte Pater, solus soli, solum verbum. Christianissimi Francorum regis e septingentis ferme milliaribus profectos ambaxiatores ad visendum, visitandum, gratulandum, congaudendum, & denique, ut infinita unico stringam verbo, obedientiam reddendum sanctitati vestræ loco regis, gratiis expetitis sinere vacuos abire, si non dicatur contumelia, dedecens est, his maxime, quæ regi finitimo, aut sese pro rege gerenti nuper omni ecclesiæ inimicissimo esse concessa non ignoramus, annotatis: & quod, ut verum fateamur, videmus sanctitatem vestram occasione, sive causa dispositionis beneficiorum Angliæ, Almanniæ, Germaniæve, aut Hunnorum, seu alterius regionis vestræ obedientiæ pariterque de Galliarum finibus nullatenus impeditam. Itaque, ut finem faciam, loquendo sine circuitione fidenter atque plane, priusquam regi Francorum suam requestam vestra prudentia nequaquam annueret, suos nuntios non contentos recedentes deberetis, si possibilitati subesset, a porta urbis Parisiensis e vestigio mandare revocari, haud dubie tenentes, Pater sancte, ne in futurum a nobis non dictum esse dicatur, nullum ex post nostrum taliter habitum pro nominationibus aut gratiis similibus obtinendis, etiamsi exhiberentur ad hanc curiam, aut alium quemvis fore posthac rediturum.

XXXIII. ORATIO.

Quam regis nomine habuit ad Alexandrum papam V. post ipsius promotionem.

Anno 1409. AD quem, & a quo missi sumus, dignissime ac sanctissime Patrum, & qui sim potissimum considerans, loqui prohibeor, ac tota mente atque artubus contremisco, & cum Psalmista, *factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei*, dum maxime meis sonat in auribus vox illa sapientissimi Salomonis: *Altiora te ne quæsieris*; & illud ejusdem Psalmigraphi præconium de se ipso dicentis; *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.* Sed justissime arguor ab illo Flacci poëtico: Sumite materiam vestris æquam viribus. Et: Versate diu quid ferre recusent, quid valeant humeri. Recogitans tamen majestatem nos mittentis, cujus imperium parvitates nostras decet nullatenus recusare, tacere non possum, cum præcipue ad loquendum me impellat collegarum meorum hic assistentium voluntas, quos precor diligentes verborum meorum esse custodes, ut pro eorum prudentia, ubi opus fuerit, mea insipientia corrigatur. Sic itaque, beatissime Pater, ne longis præfationibus immoremur, & altissimis vestris occupationibus dehinc tædio advenirem, Salvatoris nostri invocato nomine, ac de humanitatis indulgentiæque vestræ confidens clementia, venio ad exponendum breviter regia mandata, quæ tria principaliter continent in effectu, videlicet debitam & devotam reverentiam, ingentem quoque ac lætam congratulationem assumtionis vestræ ad summi apostolatus apicem, ut profecto nulla in re, sicuti nobis jussum extitit dicere, umquam regalis fuerit celsitudo majori gaudio delibuta, sperans & expectans probitatis ac prudentiæ vestræ ductu omnipotentem impositurum ecclesiæ protinus malis finem. In quo opem & operam suas efficaces præcepit eadem celsitudo nostris vocibus polliceri, & tandem suorum officiariorum necnon reginæ, ac domini Dalphini Viennensis eorum primogeniti, utilem provisionem vestræ sanctitati commendare, prout & quemadmodum regia continet supplicatio, quam ecce vestræ beatitudini humiliter porrigendo, cum personarum nostrarum obnixa recommendatione, suppliciter exhibemus; & sic inculta mea præsens oratio pro vestra benignitate suppleatur.

EPISTOLA XXXIV.
Ad Nicolaum præceptorem.

De schismate.

I. EST quod ad me, præceptor mi, frater carissime, hesterno die scholasticus quidam scripsit sub tenore cartulæ isti nexæ: cui responsum cito dedi, ut sum præceps, quod videbis, cum commodius agere nil poteris: dehincque ac per ceteras nugas nostras, quibus te ad satietatem usque nequaquam vereor infestare, ut conclu-

concludas, tua me magis, quam magistri A illius mei morum in coacervationem temporalium vestigia imitari: & illum maxime, qui ait: Me vero primum dulces ante omnia musæ accipiant: certo sciens res istas, quæ veræ fortunæ dicuntur, in aggregando laborem, timorem in conservando, & in amissione molestiam afferre latiores, quam dici possit vel autumant inexperti. Ampla copiosaque est dicenda materia, quam a te semel designandam scriptis posco: sed prius continuationis schismatis impendentia mala, ut jam sæva e speculis tempus dea nacta nocendi, ardua tecta petat, & de culmine summo tartaream intendat vocem, B vipeream spirans animam, fit tortile collo ingens coluber, fit longæ tænia vittæ, innectitque comas, & membris lubricus errat, ut si cupiat salus ipsa neutiquam provideat. In quo si huic stulto creditum esset, aliter sese res haberent. Et ex quo, cum altero me tecum loquor, postulo, posco, peto, proh hominum fidem, quid opus erat tot consiliis, tot deliberationibus, tot ambaxiatis, requisitionibusque, quod singulari quidem persona cum verbis tribus litterarum sanctæ sedis fieri poterat actutum C & debebat, sic dicendo: Filii fratresque carissimi, vestræ petitiones ad duas maxime reducuntur. Prima, quod instrumentum alias a nobis concessum & transactum super acceptatione viæ cessionis, in casibus & ceteris in eo contentis, apostolico confirmaremus rescripto. Ecce tamquam is, qui præcipue ecclesiæ cupimus unionem semperque tenere volumus verbum nostrum: quis autem summo pontifice magis debet supervidere? confirmationis requisitæ, mittimus scripta nostra, consilia * daturi D quotquot vestræ discretiones deposcent. De reliquis vero faciemus cum fratrum nostrorum cardinalium consilio, prout decet, & eo breviter, quod vestris adveniet gratum votis. Quis dehinc, frater quæso, sibi detrahere vel impingere quoquo modo quidquam potuisset? immo si resolvas, frater carissime, nihil in hac parte ab eo penitus quærebatur, quam * si omnia dem tibi bona mea, ubi ille qui Angliæ invasit dominium, eidem renuntiet, non est quod dubitem de amissione bonorum. Hoc modo papa noster tuto & impune poterat, ubi E adversarius cederet, quod numquam faceret, id testantibus, qui Romam hac de causa profecti sunt, offerre se cessurum. Sic enim de nihilo nos placasset, & magna liberasset molestia: &, quod est in vulgari, ocreas impinguasset nostras aqua. Quamquam tamen ad id hoc in casu sub omni pœna teneretur, nec illis, suæ professioni male convenientibus, armatis gentibus opus esset. Circa quod satis ammirari non queo, cur tantas ea in re profundat pecunias: quoniam, aut sibi timet de hoc regno, &

* al. consimilia.

* al. quoniam.

subditis reliquis, aut minime si timeat, ad tuitionem paucos habet, longeque ampliori opus est munimine, si non timet, & pii, bonique more patris sub benivolentia cum filiis degere vult, hujusce generis hominibus nullis eget, nisi diceretur quod domi tutior sim, ubi lictoribus circumvallata erit mille, quod non minus stultitiæ foret proximum; quam si mihi unguium superfluitates leonis instar essent.

II. Hic audi parumper, frater obsecro carissime, nec te pigeat sistere adhuc gradum, attendeque quam multi maximæ litteraturæ viri, alioquin doctissimi, frustra invicem debacchantur. Iste viam cessionis pro sola prædicans, hic compromissi meliorem, alius concilii generalis tutiorem dijudicans: universique tamen idem petunt: nec potest unus consequi quod intendit, quin alius, mirabile dictu! continuo fruatur suo voto. Quin da mihi quod ambo contendentes cedere percupiant, id quamquam longe abest: num potest quisque jus quod sibi vendicat in papatu a se abdicere, * ut ego hunc calamum? nequaquam: quin deceret quospiam doctos, & probos homines ab utraque partium in æquali portione eligendos nominare, qui de loco conventionis ac tempore disponerent, & modo procedendi, ac cetera peragerent, quæ res expostulat, in caritate non ficta, & cum dilectione sine simulatione, juxta Paulum, quod adversum me forma diceretur compromissi. Nec vero dicti sapientes, ut suppono, usque eo de se præsumerent, quod vellent concludere absque regum Christianitatis omnium consilio, litterisque patentibus suis, aut nuntiis qui consensum pro se ac regnicolis præberent in hac parte. Cujusmodi processus mea æstimatione concilio æquipolleret generali. Ast quorumdam hæret cordi, constantis esse consequenter loqui, arguere, apparere, videri, ac durare fortiter, suamque positionem incommutabiliter observare. Quod tantumdem apud me est, quantum si de se quisque dicat: Prudens sum, doctus, verus, irreprehensibilis, nec falli possum quoquo pacto. Super quibus inferre corrollarium Johannes relinquit Nicolao.

* al. abjicere.

III. Atqui frater mi, ut video, nequicquam me torqueo, & gratis his immoror, nihil certe suadetur repugnanti. Res enim fortuna, quod ait Cicero, quam sapientia magis regit, volentemque ducunt, nolentemque trahunt fata, inquit ille: qui alibi verissime dixerat, ætatem omnem de suis moribus questam esse, quod non difficile credulitati ejus subest, qui Orosium pervidet in Ormesta, tot orbis, bone Deus, enumerantem miserias, & sine intercapedine graves, ut jocum præ illis habeat reputare præsentia. Quæ enim vox exstat, frater carissime, cui concessum fuerit ex-

plicare, immo quæ mens concipiet tantam malorum congeriem, tantam molem, ea prodigia, pestes, fames, mortes, incendia, fulmina, crudelitates, proditiones, immanitates, discidia, bella, monstra, conspirationes, terræ motus, & errores, superstitibus hercle intelligere non datos iri? sed omittamus de jam actis & irremediabilibus dolere, nostrisque nepotibus linquamus suam sortem, & quod nunc instat agamus. Ad te igitur pro quo cœpi redeo dirum schisma. O quam enormibus prægnans es factionibus, & divisione postcivili.* O plagam veneficam! o feram pessimam! o serpentem maleficum, spiris totum tuis inficientem gregem Christi! illi quippe centum, & viginti pedum, de quo a Livio curiose fit mentio, minime comparandum, quin is perproprie dici possit, qui genus humanum ad omnia mala in protoplasto pellexit, ut ex præsentibus apposite nimium illa Maronis accedat prophetia.

* al. præcivili.

Jungentur jam griphes equis, ævoque sequenti,
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

Sed magis quod idem ait Orosius: injustam licentiam justa punitio subsequitur. Et quoniam in multiloquio non deest peccatum, & quam multa his diebus in rebus altissimis scripsimus, satis parvo cum agitatu, fide tamen integerrima: si quid a nobis peccatum est profer, aut ea refellendo, aut purgando corrigemus te judice. & cum ipso Terentio: an temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto usus sit. Vale cum Mureto eleganti, nostro Motia, Luca, ceterisque professionis ejusdem dominis fratribus & amicis: quos salvere jubeo, etiamsi scriptis nusquam appareat. Scripta Parisius.

EPISTOLA XXXV.
Ad amicum.

De schismate.

I. ETsi nihil profit; rursus ad te tamen amantissime frater, novam fuit voluntas texere querimoniam super his, quæ hinc atque illinc circa perquisitionem unionis ecclesiæ, immo vero persecutionem perditionemque cumulantur. Itaque cum Tullio, ut alius in synephæbis libet exclamare: Proh Deûm atque hominum! postulo, obsecro, oro, ploro, atque imploro fidem. Assint omnes, cognoscant, animadvertant, quid de religione, pietate, sanctitate, cærimoniis, fide, jurejurando æstimandum sit. Itidem ego pro ecclesia militante exclamandum censeo; cum tanta hoc in facto doctissimorum hominum cernatur dissensio, &, si fas dicere sit, factio perhorribilis, ut ne unus quidem apud me A inveniatur, si non parum prospiciunt oculi, ad alteram partium non extremus, modo bonum, & vere bonum cancellarium (a) Parisiensem exemero, cujus in hac re sinceritatem, fidemque, ac zelum purissimum nemo te magis novit, quem explicare gestio, si valerem. Nam is primus mortalium fuit, qui hæsitantes timidosque, ac morantes arduum hoc facinus aggredi excitavit, & id vehementer in initio promovit, prosecutusque est, te conscio, ac magno impendio tunc juvante, & semper perstitit, ac B vacavit indefesse, quousque ad extremitatem ventum, & in tantum processum est, ut annitterentur nonnulli, (neminem nominaverim) summum pontificem decernere schismaticum, mirabile dictu! posteaquam in fame, in siti, sub miseriis aliis infinitis detrusus acerrimo fuerat in carcere. In quo tam magnanimiter quam fortiter, ad displicentiam omnium potentissimi domini sui naturalis, & eorum maxime, qui rerum tum fungebantur habenis, sese idem cancellarius viriliter opposuit, ut de quadraginta quatuor sacræ theologiæ professoribus, C triginta tres efficacibus suis rationibus actutum converteret, & induceret demum saniorem Universitatis portionem secum esse; pleraque alia illo tunc in materia hujusmodi, & antea ex postque, tum voce, tum scriptis, tum monitionibus, suasionibusque peragendo, quæ recitare vetat ingens copia, jugiter sua in dulci temperie, & sancto medii proposito manens: effugiens vitia extremorum: nisi extremitatem vocares, extreme appetere moderationem extremorum, & intensissime quærere, quæ sunt Christi, & pacis ecclesiæ.

D II. Sed quis e regione, & id postquam idem summus pontifex grandia sibi beneficia in spe & de facto contulerat, ad suam sanctitatem audentius, sanctius, planius pleniusque loquutus est? utque merito de insigni, sed verissima sua propositione commiraremini vos præsentes, & ad cœlum tolleretur ab his etiam quos tangebat: eoque hac reverso, omnes quos id apprime delectabat, sermonem illum suum omni nisu, omni conatu, & satis pro imperio habere satagerent. Sed nullis ille movetur* flatibus, haud voces ullas tractabilis audit, E quin potius abalienaverit: adeo ut ne ego quidem videre umquam potuerim suus ut reor postmodum nec germanus. Quis igitur est, & laudabimus eum, qui hac mentis integritate, tam dextero pede cum perseverantia incesserit? Apud me, ut dictum est, pace omnium dictum sit est penitus incognitus. Sicque plusquam verum est, mi frater, quod ait Cicero: Nemo servat medium quod est inter minimum & parum. Cur ita? quia virtus, quæ est dicenti Lu-

* al. movebatur.

(a) Is est celeberrimus ille Johannes Gerson.

cilio quærendæ rei finem scire modumque, nostros effugit tam peritos. Inde,

Sævit & in lucem stygiis emissa tenebris
Pallida Tisiphone,
Inque dies avidum surgens caput altius effert:

ut persapienti prorsus assentiam Severino aienti, quod Deus solos hominum respicit actus. Sed ut unde disgressa est redeat oratio; queror, immo queritur ecclesia Gallicana, paululum enim me respicit, ex repetitis vacantibus ac decimis impositis; sed super omnia stupet animus, quod addunt, referentes eos, qui rem levant colliguntque, e distributionibus quotidianis etiam portionem illa occasione recipere velle. Quod quam justum & tolerabile gentibus adveniat, tu judica. Quid autem de procurationibus cameræ admotis apostolicæ dicam? ut hinc divinum servitium relinquatur, aræque, & loca sacra polluantur multimode, necnon domus Deo dicatæ ruina proximo labaturæ sint, & omnia denique perditum eant, ministri dissoluti. Quippe ubi enim correctio desit licentia subintrat & audacia delinquendi, præter id quod plures archidiaconatus super hujusmodi procurationibus pro duabus partibus sunt fundatæ. Ex quibus & his potissimum, quæ ab Urbe allata sunt, etsi apud me inania sint, sed præcipue quod consulendis inconsultis vestra agitur profectio, multa multi mala præsagiunt, & secutura inconvenientia pronosticant. Quod si me meum non fallit augurium, profectionem vestram non tantum Ausoniæ causat amor, quam Avinionis odium, ubi si totiens propalatum, ac promissum vocari concilium celebratum exstitisset: aut essetis gratius, aut melius & tutius mansissetis. O utinam onus rei, seu culpam, si feliciter non succedat, in eum qui non meruit haudquaquam retorqueat os loquentium iniqua. Verum quia audio facile te diffusa gravari scriptura, quæ tamen de nihilo ad rem venit, longiori finem faciam proposito, id unum si hortatus fuero, ne te ad se obtrahat Italia: ulterius id maxime quod Virgilius de illa cecinit:

Rivos argenti, ærisque metalla
Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.

Estque quod gratis non dabit, si nec auferat, crede vero. Vale.

EPISTOLA XXXVI.

Ad suum præceptorem.

Ejusdem argumenti.

I. VErissimam, mi frater ac præceptor carissime, ut sæpe alias comperio Ciceronis sententiam, quod nihil tam incredibile est, quod non dicendo fiat probabile, qui cum priusquam legerem litterarum exemplum, quæ ab Urbe allatæ sunt, tantarum passim efferebantur fore oblationum exhibitionumque ad unionem ecclesiæ, ut Romicola ille propemodum divinus prædicaretur. Assentiebam, gaudebam, ut vix dicere queam, quibus siquidem litteris digestis accuratius, minoris profecto, ac minoris efficaciæ visæ sunt, immo vero cassæ, inanes, & sine utilitatis succo, ac totius realitatis vacuæ judicantur, & pariter captiosæ, dicam magis, & illis ad quos mittuntur, si resolvantur acutius, injuriosæ. Pro cujus probatione alia mihi re non est opus, quam a logico exquisito textum mittentis perscrutari, & non a suspecto dijudicari interprete. Præterea, libet enim prætcrire, quod illi pseudo-præsidenti recitare pudori esse debuisset, apostolicorum captionem nuntiorum ac eorum redemtionem infra mænia quibus degit; si aliquid tamen juris naturalis, divini, vel humani ipse & suum collegium sapuissent, aut conjicere voluissent quam venerabile, atque dignum nomen nuntiorum apud etiam barbaros hactenus semper fuit, porro ut Statius asseruerit esse legati quondam nomen per sæcula sanctum: & Scipio superior Afrorum navem abire impune siverit ob id solum, quamvis falso, quod se missos titulo ambaxiatæ asserebant. O si quantumcumque vile mancipium pro nuntio huc misissent, absque etiam salvi conductus munimine, & digito, ut aiunt, factum esset, ore quanto sonatum, quantisque vocibus declamatum extitisset, ut tangentem non dubito capitali omnes crimine damnassemus.

II. Ad id igitur venio præcipue, pro quo cœpi. Accusatur graviter, blasphemiæque subest pars nostra, ac damnatur, quod cum collegium transalpinum obtulerint, si papa noster cederet, aut sui nuntii ad id haberent potestatem, suam differrent electionem: postquam expectarent, & agerent; quod inconsutilis Christi tunica reintegrationem (verba eorum sunt hæc) suscipere exoptatam. Circa quod miror, & admodum miror illorum sententias, qui propter hoc tam ignominiosum nostræ parti onus dant, & alteri honorem permaximum, ac suæ optimæ indicium esse decernunt voluntatis. Nam consideratius altiusque timanti, quid erat illud requirere, nisi quod papa noster suum jus totale in illorum poneret manibus, quo neminem oderunt magis, & suæ tandem causæ sui judices inimici prorsus essent? immo apud me nihil aliud esse videtur, quam quod ad eos redeamus. Quod si modo pari collegium hujus partis illum de Roma, quod Avinionem vel Niciam ad cedendum veniret, aut quod cedendi mitteret procurationem, requireret, non tantum ille moveret cachinnum, sed haud dubio nostros hebetes

reputaret, & insanos, ut non immerito nuntii responderent, talismodi cessionis viam juri aut æquitati fore non consonam. Debuissent siquidem, debuissent, si in sinceritate & caritate ambularent, sic dixisse: Redite, frater in Christo carissime, redite ad eum qui vos misit, & quod cum suo collegio Florentiam, vel alibi tuto in loco pro partibus veniat impetrate, & nos illuc vestigio accedemus, paratissimi sub vera dilectione, ubi ipse cesserit, nos in nomine Domini ad novam electionem summi pontificis cum suo collegio processuros: nec hinc quoquo pacto abire promittimus, affirmamus, & juramus, quousque de divisione sanctæ matris ecclesiæ, quatenus in nobis erit, actum sit, & pax inter Christicolas penitus reformata.

III. Scio autem, & de illo virtutum abundantissimo sancti Poncii præsule, (a) certo scio, ut de comitibus suis taceam, utque est dissensionum litiumque fugitivus, & amantissimus concordiæ, ac unionis desideratissimus, non commutassent invicem duo verba, quin respondisset gratissime, protinus paruisset. Itaque * in illo verum ait comicus: Nihil est quin male narrando possit depravari, omneque jus pereat indefessum, & accusata pars succumbat non audita. In quo etiam sacerdos magnus noster accusandus jure venit, quod morte audita antipapæ, tepuit penitus, & omisit ad Urbem mittendo exhibere, quod in verbo supremi sacerdotis & fide juraverat, idque publicis vallaverat instrumentis, ubi scilicet adversarius moreretur, aut pelleretur, vel cederet, sese continuo renunciaturum papatui, (apostolica verba textualia sunt hæc) ad finem quod eligeretur tertius unicus verus pastor, & vicarius JESU-CHRISTI. Pleraque alia tunc maximis assertionibus pollicita sunt, quæ circa quid fuerit subsecutum, loco mei, si interrogentur, domini respondeant cardinales, & sua obedientia. Ergo verum, ais Virgili, *Nusquam tuta fides*, maxime ex quo fidei gubernaculum, speculumque veritatis, & vitæ, ut aiunt papam esse, in tam arduis notissimisque vacillat, impudenter renuit, atque nutat. Sic nempe hinc, atque illinc, quidquid contendentes innuant, immo, ut verius dicam, simulent de unione eorum quisque innititur, & expectat illam sub se fieri posse invenirique, & papa in solidum remanere, quæ res nequaquam subjacere mortalium commode videtur potestati. Quod si res ecclesiastica male it, ut cernimus, frater carissime, paulo melius hoc scito tu sæcularis sese habet ut Flacco assentiam, in quo ait. Ætas parentum pejor est avis. Utque hinc per quam valde cuperem ad annos aliquot ille esse de quo cecinit propheta: *Ego autem tamquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.* Vale (b) & age rem tuam, ut cœpisti: ita tamen, quod amicorum non obliviscaris negotia, quin potius jugiter ante oculos Platonicum illud habe: *Nos non solum nobis esse natos, sed patriæ, parentibus & amicis*; & quod summæ prudentiæ est, rerum exitus metire, quod & te & antistitem illum, quem scis, optamus & maxime optamus vos facturos. Scriptam &c.

(a) — * al. Siccine. — (b)

EPISTOLA XXXVII.

Ad quemdam cardinalem. (c)

Laudat ejus zelum & benignitatem erga pauperes scholasticos & clericos.

Anno 1411.

IGnoto tuæ dominationi, pater reverendissime & optime, mihi principio temerarium visum est, tibi scribere, parvitatem meam potissimum attendenti, & tuam dignitatem: sed protinus humanitatis tuæ intellecta clementia, & quam facilis sis accessus audito, præteriit scrupulus omnis, abiit, aufugit. Quippe tanta enim tuæ ingenuitatis benignitas ac zelus ad benemeritos & scholasticos pauperes huc feruntur, & id tot tot non parvæ fidei asseverant relatores, ut hujus pervenerabilis studii Parisiensis promotor plane vociteris, ac patronus. Pampilonensis, inquit, unus me ad summum præsentavit pontificem, juvit, institit, & apprime commendavit; hoc beneficium, ait alter, item alter aliud, & aliud mihi maxime procuravit. Rursus alter, & is optime meritus, & totus ex virtute & scientia factus Jacobus de Noviano, idem, inquit, ipse pater in obtentu pinguissimi beneficii singulariter auxiliatus est, & collationis præcipuissima fuit causa, magnum dictu, me nesciente ac remoto quadrigentis milliaribus; & eo amplius. Quid vis dicam? pater honoratissime, in ore omnium es: hoc, illo, isto sine discrepantia dicentibus: pater iste ante * omnes animumque gerens curamque virilem universitati nostræ vehementer afficitur, ac ceteris studiosis supra quam nostrum fuit explicare, clypeum sese gerens ac intercessorem semper strenuum, & athletam, ubi maxime pervirtuoso opus est monitore, ut jam spes tota bonorum in asylo

* al. annos.

(a) Petro Rabano Benedicti XIII. ad Romanum papam pro ecclesiæ unitate legato anno 1404. & ab eodem cardinali creato biennio post.

(b) Quæ sequuntur desunt in codice Ottoboniano.

(c) Hanc epistolam scriptam fuisse ad quemdam cardinalem, indicat auctor sub finem illius, ubi cardinalem de Chalantio ipsius confratrem vocat. Suspicor autem cardinalem illum fuisse Petrum de Alliaco doctorem Parisiensem, a Johanne XXIII. creatum presbyterum cardinalem tituli S. Chrysogoni anno 1411. de cujus tempore mortis non consentiunt auctores. At controversiam dirimit Carta capituli generalis ordinis Carthusiensis anni 1421. in qua assignantur suffragia pro eo tamquam recenter defuncto his verbis: *obierunt reverendissimus in Christo P. dominus cardinalis Cameracensis sacerdos, pro quo fiat per totum ordinem unum tricenarium defunctorum.* &c.

tui patrocinii pendeat; & prorsus confidentia. Quis ergo, beneficentissime pater, si perseveraveris in cœpto, subticebit laudes tuas, aut gloriam reticebit? Immo quis non eas super tecta a modo prædicabit? si tacerent homines, lapides loquerentur hæc tanta veræ charitatis & famæ perennis opera integerrimeque indicia bonitatis. In quo tanto tui clarior fit virtus, quanto nonnullorum est culpa conspectior. O te igitur felicem, o te perbeatum, dignissime pater, in quo duo, quæ omnibus humanis in effectibus requiruntur, concurrunt, voluntas scilicet & potestas ad superni dispensatoris spiritualium usque notionem vota eorum perducendi, qui nec accedere illo valent, & si valerent, forsitan inutilis aditus redderetur. Hinc factum est, ut propemodum viri litterati jam extra sollicitudinem pro victu curias sectandi, aut vagandi huc vel illuc esse rentur. Jam de beneficentia non hæsitent. Studeamus, proficiamus, ediscamus, patrem habemus, aiunt ipsi, sedulum, sollicitum, benivolum, potentemque, qui nostrum quemque absentem præsentem auditque videtque, qui etiam non interpellatus, nequaquam requisitus, nostras res agit, proprias persæpe ac suorum postponendo: ut de paternitate tua cum Maroniano pastore illo canant:

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
Dumque thimo pascentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt;

Immo si Terentii sententia uti fas esse duceretur, præsentem Deum habebunt. Sed qui sim, & cur hæc ad te, de te scripta sint, fortassis quisquam quæret. Is sum, sciant omnes, cujus mentiri, eumdem juxta Terentium, non est meum, qui blandiri non intendo, mercedem non molior, non exigo: quin potius ut virtus crescat in laudato, & quatenus tu, qui tam probe ac laudabiliter atque sancte initiatus es, gnaviter perficias, & cum retributione omnia cernentis sublimis Dei consequaris, quod sapiens multis præfert divitiis nomen bonum: Ita tamen ut non tædeat ididem domino meo cardinali de Chalanto, tuæ altitudinis confratri dictum esse. Apud quos candidissimum illum de Clamengiis animum, sed litteris utilibus abundantissimum, & unum de meis, qui secum est, cum submissione reverentissima commendarem, ni vos ambos constaret ex innata claritate, emeritos in sinu tenerrimo gerere paternæ semper dilectionis, & complexu. Scripta.

EPISTOLA XXXVIII.

Ad quemdam episcopum.

De emendato a se libro Petrarchæ, quem miris effert laudibus.

Devotissimi, catholici, ac celeberrimi philosphi moralis, Francisci Petrarchæ totum extensive meum volumen Ambarum fortunarum cum vestro vidi, reverendissime pater, ac præstantissime domine mi, & quantum vestri ac trium aliorum protulit incorrectio illud emendavi, ut propemodum ex mendis minutam vocaretis, quod tanto cum fervore, ut sum præceps, egi, quod duorum mensium tempore pauciori quater ex integro volumen hujusmodi quantumcumque sit, aut ego audivi legere, sine caracteris omissione, calamo semper in manu, vel legi in persona adeo me provocavit percommoda, & exuberans atque prægnans libri materia, disertissimus ornatissimusque est contextus: ita ut in illum, quem ejus non moveret suasiones & utilia consilia, dici conveniret, quæ sunt a Terentio dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus. Quis autem, pater reverendissime, ut breve faciam congruam grammaticam, altam secundum genus suum dicendi elocutionem. Doctrinam adeo salubrem, civilem, & moralem, humanam quoque prudentiam totius experientiæ indicem æque uno volumine complexus est? quis tot accommodas tangat historias, quis tot sales, transumtiones dulces, claras metaphoras, atque proverbia simul dicat? Est denique quod ad bene beateque vivendum perapposite lectorem alliciat, doceat, & instituat. Ut non modo per capitula, aut paragraphos, per orationes singulas atque sententias, quin potius in unaquaque distinctione, semidistinctione, filo quoque atque verbo sit notandus: ita ut speculum vitæ humanæ dici mereatur meo judicio, discursus, & exemplar. De modo suo annectendi omnes indifferenter historias sacræque scripturæ applicatione perpropria taceo, cum quocumque in loco alienum aliquid introducit illud ibidem necessario convenire, & naturam fore videatur, a quo si nihil præterquam artificium hujusce rei a scholasticis disceretur satis esset, ergo sicut de Virgilio Octavianus ait, laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur. Qui insuper quemadmodum coætanei sui, & conregionales referunt superstites, quod præcipuum in prædicatore censetur, ut loquebatur vivebat, aut sanctius instar Christi. Utinam de contemporaneis nostris philosophis modo consimili posset dici, sed vereor nimis ne potius modo sit credendum Ciceroni, cum eorum vitæ mirabiliter pugnet oratio. Sed jam philoso-

phari non vacat, non incumbit profecto nec delectat. Itaque cum ipso Marone facto hic fine quiescam, illum obsecrando, cui rerum summa potestas, ut hos tantos motus, & imminentia pericula sedet, ac temperet ad tranquillitatem, & salutem *hujus regni, juxta votum hujus vestri præpositi, qui pauca hæc de multis capitula sequentia a tanto volumine hausi & excerpsi, quot illa in promtu, & ad manum, ut dici solet, habeam, necnon in memoriam tantæ religionis viri mecum feram, & quam commode, ac sedulo restantia correcta sint videaris.

EPISTOLA XXXIX.
Ad quemdam episcopum.

De hac S. Gregorii sententia : Longa nostra desideria increpat vita brevis.

AUdienti mihi missam, frater caritatis glutino germane, in hac ecclesia de Caroli-loco, pridie ex homelia quadam B. Gregorii, una inter plurimas sese obtulit sententia, quæ adeo inhæsit animo, adeo placuit, toties, ut dici solet, ad os mihi redit, ut non sim memor aliam simili modo insedisse meæ menti, aut viscera commovisse : quippe nulla profecto salubrior, nulla moralior, nulla umquam melior opinione mea ullo excidit ore. Quæ autem ea sit sententia sentio cupis scire, audies protinus, ne propera, si prius omnipotentem rogavero, ut mei tuique, ac amicorum nostrorum omnium cordibus sic hæreat, sic infixa resideat, ut deleri nequeat ad utriusque hominis salutem temporalem sempiternamque. Nunc accipe sententiam tam prægnantem. B. siquidem Gregorius suis multis præcedentibus, multisque sequentibus aliis in materia ad salutem & mores bene dictis ait, *Longa nostra desideria increpat vita brevis* : O verbum viri sancti philosophique catholici! nihil profecto verius dici potest, aut ad castigationem cupiditatis, seu ambitionis mortalium utilius. Quisque rem cognoscit, atque videt, nec providet : quin imo cum ad divitias & senectutem perventum est, avidior fit homo ad rem, quam sat est, dicente comico, & eo fit pauperior quo plus habet, juxta Petrarcham, in hoc parvifaciens divinum illud consilium. *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus* ; Ex quo sequitur illud aliud a beato Hieronymo repetitum : Dives aut iniquus, aut iniqui filius. Sed ne te remorer allegationibus tibi notis ad cœptum redeo. Signemus aliquem absque nominis expressione, qui magna interceperit astruere, quæ nec ipse nec gnati gnatorum perficient, iste tamen non desinet ad fundum vicini sibi propinquiorem inhiare, & cum illum prece, vel pretio & importunitate habuerit, protinus contendet ad alium, dehinc ad alium. Item alium & alium, ut quoad vivet non quiescat. Alter erit, qui thesauros congregabit. Beneficium alius post sumtus & labores infinitos assequetur. Item alius vineam & agros emet, quibus cum forsan utendum fuerit, omnes morientur, ita ut eorum cuipiam nihil resultabit, præter id quod ait ingeniosus de Magduno, labor in acquirendo, timor in conservando, & in dimittendo angaria, atque displicentia : & horum nonnulli dum in mensa assidebunt, aut alibi fuerint otiosi, deque levissime acquisitis, eis quod male vertat, arcas suas referserint, intelligis quid loquor, tametsi nullus dixero, non cessabunt de probis hominibus studiosis, vel abstractis irrisorie loqui, eos vocando hypocritas, aut fatuos, illud aliud Terentianum incurrentes : homine imperito nihil quidquam injustius, qui nisi quod ipse facit nihil rectum putat. Hæc omnia pro tanto præmiserim, frater carissime, ut tu & ego pariter, quibus Christus sua largitate dedit ad duplum, & eo plus supra quam nostri priores in officio plurimi ullo tempore habuerint, tandem Græcum proverbium illud notemus a Boetio, ut non ignoras, memoratum. γνῶθι σεαυτόν. Quod-quidem oraculum, Juvenalis divinam & cœlestem sententiam appellat, propter summam utilitatem, quæ in illa continetur. E cœlo enim descendit. γνῶθι σεαυτόν, quod est dicere stulta scientia est, & insipiens sapientia supervacua noscere, necessariis ignoratis. Quid enim prodest, inquit Helinandus, homini scire metiri mundum, & nescire se ipsum. Absque hac scientia, subjungit ipse, nihil mortalibus est utile, nihil hominibus salutare. Hæc in primis necessaria est; etsi sola sit, sufficit. Docet enim hominem timere Deum, cavere peccatum, diligere proximum, terrena despicere, & amare cœlestia, in cujusmodi sententiam, crede vero frater carissime, resolvitur ac redit ex sua deductione illud sapienter, & sancte superius dictum : Longa desideria nostra increpat vita brevis, nec paria nobis adducunt Tullius, aut Seneca, ubi, si verba teneo, ille ait. Stultum est, quo minus est viæ, magis appetere viatici. Et iste : in quo quis desiderium clausit, cum Jove de felicitate contendat, quamquam uterque utcumque verum dicat. Cujusmodi sententias a tantis viris prodeuntes, ita nos animadversuros, ac per bona temporalia transire annuat is cujus gratia sumus id quod sumus, ut non amittamus æterna.

EPISTOLA XL.
Ad quemdam episcopum.
Descriptio Caroli-loci monasterii prope Silvanectum.

I. INcipiam, sicuti ad Augustinum quamdam Hieronymus finiit epistolam, ætate fili, dignitate parens, papa * venerande, omissi, ut sum præceps, cum tibi pridie scriberem, designare hujus honorabilis cœnobii situm amœnioris, cum eodem dicens Hieronymo, omni civitate, &c, quod alibi ipse ait, ad quoddam paradisi instar sanctorum cœtibus obsessi, obsessi præterea aquis diversorum generum, utpote fontibus, rivis, rivulisque limpidissimis leni cum murmure fluentibus, quibuslibet abbatiæ officiis accommodatis, præter id quod serviunt in publico, & quod ad commodum ingens cedit, decem stagnis, & eo amplius circumdati, piscibus exuberanter oppletis, gustus saporis ejusmodi, ut non meminerim umquam, aut usquam similes comedisse. Quid de circumstantibus nemoribus atque silvis dicam, apris profecto, cervis, leporibusque abunde refertis., & cuniculis maxime ad jactum fabæ unius juxta muralia copiose fetantibus, ut hac ætate de vespere dixisses cuniculos eosdem sine numero manibus portam exeuntium sese cum suis minutis saltibus immittere velle, aut post sese currendi facere invidiam? Linquam dicere de objectu murorum fossatorumque profundissimis aquis repletorum, si quis vi abbatiam intrare contenderet, de Castello quin etiam fortissimo, & omni eorum, quæ meis oculis objecta sunt, pro suo ambitu percommodis habitationibus præmunito: deque cæteris tacebo, quæ fiunt obviam, priusquam ad ecclesiam perventum sit. In cujus quidem ecclesiæ introitu ampla spatiatoria platea præposita, porticus est trium destrariarum seu deambulatoriorum, tantæ magnificentiæ ac decoris, ut de illa Ovidianum illud conveniat dici, Regia solis erat. Ex qua quidem porticu continuo ipsa subintratur ecclesia, ad unicam visionem longitudinis trecentorum vel eo circa pedum, cum suis columnis sublimibus, altitudine latitudineque ad æquivalens, nec minus dilucida claritate decorata: ut quispiam luce ista censeret factam esse, ita ut deleat omnes, nullam exceperim, quas recordor me intrasse, &, quod ad pulchritudinem & decentiam multum confert, circumcincta est prædicta ecclesia XXV. collateralibus capellaniis, in quibus missæ particularium devotionum omni die celebrantur sine pressura vel tumultu in numero multiplici, & cum veneratione, & honestate adeo commendabilibus, quod communionem diceres angelorum.

* al. per quam venerande.

II. Ubi vero ab eadem ecclesia alia ex parte fit exitus, claustrum a sinistris, & a dexteris capitulum situantur, qualia si quis quærat, non est quod viderim pulcriora, duobus claustris aliis, in quibus religiosi loqui possunt, coadditis. Refectorium autem, atque dormitorium, quantum oculus comprehendit, ac litteræ antiquæ muro insculptæ contestantur, in longo, latitudinibus decentibus suppositis, ad quingentos ascendunt pedes, dumtaxat sex exceptis. Ceterum refectorium recreativum infirmorum, hospitumque supervenientium hospitia, quæ hostellariæ dicuntur, quin immo conversorum antiquæ domorum portiones, quin etiam prioris atque procuratoris, necnon celerarii, ceterorumque officiariorum cœnobii cameræ seu domus particulares quales sint, e structura præmemoratorum authentica intelligi satis datur.

III. Si autem de mansione domini abbatis vis audire, crede a me alium non cognosci abbatem stantem honorificentius, lautius, commodius, ac delectabilius pro persona. Quippe si pergam narrare locamenta sui incolatus, conjecturam facies ad permaximum principem regiæ stirpis pertinere. Et, quod rem plurimum magnificat, hujusmodi habitationi jungitur capellania B. Mariæ, quæ paulo minus, quam illa S. Germani de Pratis peregregia reputatur: cujus quidem beatæ Virginis interventu ad filium miracula quammulta facta sunt, ut affirmat sacrista, & eo non repugnante (oblationes enim suæ sunt) per Dei gratiam fient plura. Et, quod subticendum non fuit, imago ejusdem Virginis insidet ipsi capellaniæ, atque perstat, quæ tanta majestate atque artificio exsculpta, & fabrefacta esse dinoscitur, ut nulli omni earum, quæ in regno isto sunt, aut alibi valeant inveniri, postponatur, ita ut opus diceres Lisippi, Praxitelis, aut Apellis. Jungemus oratorium, seu capellam devoti Bernardi ab ea, quæ proximo dicta est, tantisper semotam: cujus compositionem nitidam, ac ædificium per insigne ex nomine & auctoritate patris ordinis absque alia designatione notes velim. Capellania insuper altera B. Magdalenæ ad tractum balistæ ab hoc loco fundata est, cujus in circuitu vinea situatur, vinum ferens, cui non præferrem merum sancti Gengulphi, aut Belnense.

IV. Non erit quod te de summissioribus officiis teneam, ut sunt subulci, opiliones, ac bubulci, quibus poeta summus commoda impertit illa: dulces sub arbore somnos: qui permaximis satrapis non sunt, neu regibus stratis in mollibus, & thalamis deauratis.

V. Non sum ratus subticere religiosum hic degere non magnæ corpulentiæ, qui octogesimum ætatis suæ annum infra men-

sem subintrabit. Et jam sexagesimum annum, quo professus est, præteriit, erectum ut est scirpus, vivacem ut pirolus, lætum ac benignum adversus omnes, ita ut ametur ab omnibus, & sua cuique placeat conversatio, quasi falsificare contendat sententiam illius, qui senium odium vocat » ac tædium, nec minus aliam Ciceronis » inquirentis: At sunt morosi senes, & » anxii, & iracundi, & difficiles, & avari? » Respondens homo noster alta mente: » Vitia sunt hæc morum, inquit ipse, non » senectutis. Et, quod eum plus commendat, quamquam omni obsequio ac regula ex ordinis dispositione absolvatur, omni die tamen ad ecclesiam venit, celebrat missam, cantat in choro, & nonnumquam intonat antiphonam atque psalmos, ut ab aliis in nullo differat, præter quod omnia, quæ religioso incumbunt ex rigore, sponte agit, in nullo prorsus accusans senectutem.

VI. Ecce iterum prospectus supersunt collium, vallium, ac pratorum, necnon montium fluviorumque, de illis nequaquam intelligendo permaximis, de quibus memorat Bocatius, sed de mediocribus & apricis, animum atque visum oblectantibus in immensum, ut ventorum, & aëris diceres temperiem, qualem apud Macrobios ad duplum super nos viventes Solinus esse dicit. Utque nostro sub hemisphærio non credam locum esse æque aptum ad contemplationem ac studium, ita ut existimari possit, musas quondam in diversorio, quod signare tibi scirem, instituisse suas sedes, sacraque concilia sæpius celebrasse illo præsidente, qui ait, Aonias deduxi vertice musas.

VII. Si de firmatura totius ambitus abbatiæ interroges, aiunt quindecim stadia circuitione complecti, infra cujusmodi ambitum sine hortis & virgultis, bis septem aquarum receptacula ad piscium custodiam comprehenduntur, intellige fructu non vacua. Illo superaddente, qui non mentitur: *Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud*: & alio subjungente, superabunt horrea messes: Armentis quoque & ovibus conformiter suppositis, &, quod super omnia plurifacis, non dubito, magna sub disciplina obedientiaque religiosis viventibus, eis quin etiam domino abbate vice benevolentiæ, & amoris mutua rependente. Et, quod nullatenus est tacendum, post reverendissimum Dei servitium ad laborem quotidie omnes currunt. Exigis quam fervide? ut abbatem notares pervigilem, ac monachos mercenarios sumet, te illos negotiari vidente, judicares, pro quibus Maro apposite bucolicum illud cecinit: Sunt nobis mitia poma, castaneæ molles, & pressi copia lactis. Nec sit qui pruna de Damasco prunis de Caroli-loco mihi quoquomodo anteponat. Avellanas, plusquam alibi viderim, peroptimis æquiparo. Et ex quo in hoc sum, si de pane, ac mutonis & bovis carnibus, deque fabis, pisis, & aliis leguminibus, necnon caulibus, & herbis ceteris idem non dixero, merito imputandum mihi erit tacere veritatem. De his vero, quæ in furno, aut verubus decoquuntur, cum sobriis hominibus videantur superflua, ut sunt capones, gallinæ, aucæ, & anseruli, pulli, porci, porculi, palumbes, turdi, pavones, piviones, & hujusmodi, his omnibus, quia sæpius suam imitando regulam præferunt ova, subticendum potius censeo quam loquendum.

VIII. Non præteribo rem dicere, tametsi plebeia est, hic dignam memoratu: horticolam censuarium inter alios ipsius cœnobii esse non remote hinc degentem, qui Parisius, ut assolet, nuperius cum vehiculis suis proficiscens, in alliis, cepibus, porris, caulibus, & similibus viridibus herbis, asserit, uno in foro, unica expeditione, sola in hora, pro duodecim florenis scutatis aureis in contento vendidisse, ac lætus retulisse ad casulam. In qua hoc scito, tu quia silvis, & aquis animantium victualibus abundantissimis finitimus est, cibo voluptario raro caret, ut propemodum visus est mihi senex Corinthus ille fore, qui

Regum æquabat opes animis, seraque revertens
Nocte, domum dapibus mensas onerabat inemtis.

Nec tibi stupori factum prædicti adveniat hortolani. Nam hæc mihi dictanti supervenit venustatis magnæ vir, referens perpauco prolapso tempore aliud fuisse hortolanum hujus domus, qui ex granis seu seminibus cepium ac ceparum dumtaxat in circumferentia modicæ partis anni, XXXVI. florenos francos, (attende quid sibi herbida cetera profuerint) habuit ac recepit. Colonorum mansiones, quas grangias dicunt æstimandas tibi linquo ex copia jugerum terræ, quæ arpenta vulgo vocant, ascendentia ad sex millia & trecenta, & eo plus me præsente computata, de gleba pinguiori locorum vicinorum fundationi hujus monasterii pertinentia, cum vinearum, & aliarum rerum appendiciis, quarum qui numero species scire velit, libyci velit æquoris idem dicere, quam multæ zephyro turbentur arenæ, illo teste. De molendinis quondam servientibus ministerio aquarum, infra ambitum abbatiæ defluentium, delectabilissimum est religiosos audire senes loqui, de illo potissimum ad bladum, quod per industriam farinas tres qualitate differentes una simul egerebat. Aliud pro fullonia pannorum diversorum. Aliud pro artificiosis potionibus, cum vineæ inclementia cœli sterilitatem incurrissent, pro sinapio aliud, aliud ad conficiendum & tingendum coria, usui incolarum necessaria. Ad oleum aliud, aliud ad asseres nemorum findendos pro ædificiis

ficiis & reparatione domorum, absque declaratione mechanicorum opificum plurimorum, ut sunt textores, sartores, alutarii, carpentarii, ac latomi, conversique non de facili numerabiles, monasterio quoad vivebant obsequentes. Vis unica sententia de his quæ ad eosdem Conversos spectabant audire? Refectorium necnon dormitorium ipsorum, quæ numquam, præterquam hac hora intraveram, simillima * palatiis regiis cum reliquis intellige.

* al. familiam simillimam.

IX. Dignitatem loci ac sanctitatem frequens hactenus conversatio regis sapientis ac devoti CAROLI V. novissimo regnantis super Francos, & simul sepulcra magnifica novem pontificum intra muros ad utrumque latus magni altaris cum pyramidibus elevatissimis, &, quod miraberis, sine impedimento, quin potius ad decorem ecclesiæ magnopere constructa declarant. Sed maxime quod iidem antistites, quorum unus archiepiscopus Apamiensis & duo Franciæ cancellarii exstiterunt, inibi potius quam in propriis diœcesibus quiescere maluerunt. Nec tibi hæc admirationi adveniant, de hoc nempe cœnobio exiit sanctus GUILLIELMUS de Bituris, qui posteaquam istud monasterium cum administratione solerti rexerat decennio, coruscans operibus misericordiæ ac miraculis infinitis, ad archiepiscopium Bituricense se invito fuit promotus, de reliquis viris sanctis, ne te in longum teneam, ad Martyrologium, si scire cupis, te remitto. Exiit insuper de superstitis... ætate religiosus quidam GUILLIELMUS nomine, qui tria illa volumina, quæ passim in vulgi manibus sunt, de tribus peregrinationibus, Christi scilicet, animæque ac vitæ humanæ dictitavit, cum plerisque sacræ scripturæ commentariis, ac orationibus devotissimis pluribus fervore fidei plenissimis.

X. Insuper præfati domini religiosi in apibus educandis non minus solliciti comperiuntur, quam Virgilius earum docendi utilitatem fuit maxime curiosus, deque sollicitudine consimili serendarum insciendarumque arborum cujuscumque generis, omnes vicinos usque ad invidiam antecellunt. Et ad ipsius Virgilii consilium, nolentis curam postremam canum esse, tum quia cupiunt jura nemorum terrarumque suarum magnæ amplitudinis conservare, canes venationis multos habent, quos videre post feras currere, & audire latratibus suis melodiam facere brutininam, quibus placet, oblectet. Ego autem quod longe superioribus omnibus antepono, præter id quod de Dei cultu locutum est, inveni hominem secundum cor meum, apprime litteris utilibus eruditum, &, quod rarissimum est, sine cujuspiam gradus titulo omni ferme scientiarum genere peritum, morigerum ac benignum: ita ut si pro adolescentia Pamphili maturam hujus viri religiosissimi posueris gravitatem, ille sit de quo Terentius ait: Sic vita erat, facile omnes perferre ac pati. Cum quibus erat cumque una his sese dedere, eorum obsequi studiis, adversus nemini. Superaddito, quod sine magistro, ut Epicurus; inter fagos & quercus, ut sanctus Bernardus, litteras tantas didicit. Concludat ergo tua prudentia de consecutiva ad res omnes supratactas, ut sunt monachorum cellulæ insignes, libraria quoque incomparabilis, quam cum introeo, videre videor sine reliquis, omnes ecclesiæ doctores omnibus libris suis & tractatibus comitatos invitantes, immo provocantes, ac pulsantes eos, qui intrarunt, velint aut nolint, ad studendum, potissimum cum libri emendatiores inveniri non possint, si tamen non diceres multitudinem tot tot occurrentium impedire; neque mihi est visum esse apud Capellos, aut in palatio Parisius eis in locis quibus merces venundantur, ubi posteaquam pedem immiseris, te continuo vocabit ille, vocat illa, trahit iste, trahit ista, poneque resupinum pallio rapit aut manica, tibi tot pulcra, tam multa variaque jocalia ostentantes, ut nescias cum Terentio quid potissimum sumas, crebroque ex copia rerum suspensus, quid elicere debeas te invenias * nil fecisse.

* al. invenis.

XI. Non est tamen quod more sectatorum Mercurii, qui omnia faciunt sui causa, apud sanctos viros istos agatur, sed ad illam divinam jussionem, *gratis accepistis, gratis date*, sub illo recipientis tenore, *centuplum accipies, & vitam æternam possidebis.* Non obstabit perniciosus ille Vigilantius litteratissimus hæreticus, qui continentiam hæresim esse dicit, & pudicitiam libidinis incendium, necnon ad excrescentiam errorum & malorum suorum, corporum sacrorum reliquias cadavera vocat. Non obstabit, inquam, quominus asseram hac in ecclesia reliquias diversorum sanctorum sanctarumque quiescere in tanto numero, ut a me dinumerari non possent. Vestimenta quin etiam pro qualibet solemnitatum differentia sericea insunt, atque pretiosa variorum colorum, ut regiis compares, & diceres cum Marone: Tyrio splendebat murice læna. Aurea purpuream subnectit fibula vestem, quam artifex tenui discreverat auro.

XII. Ornamentorum quoque ecclesiasticorum, omni aliorum exuberanti munitione per omnia & in omnibus supposita. Nec expectent, qui tot tot imaginibus oblectantur, imaginem in altari quocumque elevatam invenire. Satis admodum apud istos est traditum a patribus, si crux solum depicta crucifixo, aut aræ patronus in pariete opposito celebranti depingatur: Est nihilominus in secessu locus, qui thesaurus dicitur, non is de quo Virgilius canit, Ignotum argenti pondus & auri, sed reliquiarum

ornamentorumque pretiosorum, necnon rerum sacrarum aliarum conservatorius, artificii industria tantus, ut ejus descriptio non meæ obtusitatis insulsiam, quin verius ingenia Carneadis & Pyndari elevatissima mereretur. Nec demum impediet ille alius, quamvis litteris sacris doctissimus, qui cantum in ecclesia prohibebat, ad cumulum devotionis religiosorum istorum, affirmare eos in totius anni feria minori in ecclesia cantando laudes Dei voce altissima diversis spatiis stare, quia numero Deus impare gaudet, septem horis. Denique quam pulcrum, & ad totius compunctionis, & contritionis exemplum est videre omni die religiosos istius monasterii columbarum ritu, binos & binos, capitulum introire, atque genibus flexis, prostratis corporibus, & capitibus ad terram demissis, ibidem sese mutuo confiteri, & continuo post, sine oculorum ad quamcumque rem conversione, aut enuntiatione verbi, præterquam orationis, ad aram submissius accedere, satis explicare non fuit in facundia Ciceronis. Adde quod non præterit hora, qua non sint ad alterutrius hominis salubritatem hoc vel illo modo utiliter occupati: observantes, ut tandem concludam, quod de fratribus ac discipulis Origenis refertur, numquam eo præsente cibum sine lectione sumsisse; numquam venisse somnum, nisi unus ex fratribus litteris sacris personaret. Hæc diebus egisse vel noctibus, ut & lectio orationem susciperet, & oratio lectionem. Quibus omnibus beatus Hieronymus de religiosorum nostrorum moribus & cultura ita subdit: in Christi vero villa trita * rusticitas, extra Psalmos silentium est, quocumque te verteris arator stivam retinens *Alleluia* decantat, sudans messor Psalmis se advocat, & curva attondens vitem falce vinitor aliquod Daviticum canit. Hæc sunt in hac provincia carmina, hæ, ut vulgo dicitur, amatoriæ cantationes.

* al. tuta.

XIII. Sed o quam vera est sententia dicens: duo sunt maxime contraria, consilium & festinatio. Qui ob celeritatem hunc bajulum Parisius remittendi, præterierim describere aulam hujus loci antiquissimam, quæ cœlum tangere possit, nullatenus habitatam, præterquam a bubonibus & aliis nocturnis alitibus, cum fenestræ, quæ nullæ sunt, introitum minime impediant, ipsas aves sociante sene quodam pauperrimo sæculari plusquam octogenario, mirabile dictu, qui spreta bona camerula, quæ infra aulam est cum bono camino, ubi in æstate hyemeque pro temporum qualitate percommode jacere posset atque stare, cujuscumque consilio non vult extra illam aulam adeo dispendiosam decubare, etiam dum gelu, quod ait Maro, septem assurgit in ulnas, æraque dissiliunt vulgo, vestesque rigescunt indutæ: qui ne unam quidem vestem laneam singularem renovat in anno, & qui posteaquam orandi causa iverit ad ecclesiam, quod nulla die pro re mundi prætermitteret, vivit juxta doctrinam Apostoli ex labore manuum suarum, & ad instar Hieronymi, de se hoc modo quodam loco scribentis, manu propria quotidie cum sudore quærimus cibum. Alium dabo puerum vix annorum duodecim, coquinæ subservientem, adeo patientem inediæ..., ut frigoribus hujus mensis Decembris vigentibus quoad potuerunt ingentioribus, omne spreto calceamento, non capucium, non femoralia, (sic enim innocens est) aut etiam indumentum aliud a camisia canabea singulari difficulter turpia obtegente, induere voluerit pro quovis monitore.

XIV. Et quod in primis erat ponendum, oblitus sum loqui de via lata in longum porrecta pavimentoque ferrata, dum dehinc Parisius acceditur: circa cujusmodi viam dextero sinistroque latere silvæ crescunt cinctæ muris: &, quod non parvi faciendum est, si ad devotionem & decorem prospicimus, tres cruces lapideæ contiguæ constructæ sunt in fine pavimenti, ita ut ad vivum crucifixum commonstrantes, ut ille cujus crucifigio salvi simus, a campestribus & simplicibus propemodum diceretur, ac in virtute omnipotentiæ suæ terrorem spiritibus malis ingerant, timoremque incutiant, atque fugam. Superest aula quædam altera, sua quæ proceritate & amplitudine non patitur oblivisci, quatuor valvarum, non dico portarum ingressibus munita, sive fenestris plurimis, portis similibus, in longum atque latum protenta ad passus LXXIV. ut mihi inpræsentiarum ostensum est; altitudine tanta, ut numquam a me celsior visa fuerit, quæ magnum refectorium priscis diebus dicebatur, immo potius irrefrigerium permaximum vocari digna erat: in qua, adverte medicinam, valitudinarii & infirmi, omni spreto frigore, reponi solebant, sine camino, ita intelligas; nec inde abibant, quod mihi in admiratione multa venit, quousque, ut aiunt, aut mortui sepeliebantur, aut sani ecclesiæ confestim in spiritualibus aut in commodis ruralibus monasterio servire potuissent. Quo intelligi datur hic neminem otiosum inveniri: immo non maxime, ac maxime sic, vel alias occupatum, declaraturque incuria de se ipsis, aut severitas antiquorum.

XV. Quod si me vector magis atque magis oculis signet, & corde forsan non benedicat cupidus abeundi; de refectorio tamen, ac modicis quibusdam aliis rebus juvat nonnihil adhuc loqui. Quo in refectorio dum prandetur, (de cœna nempe pro tertia parte anni non fit mentio (tantum silentium, tanta pax est, quatenus intelligatur lectio verbi Dei, ut cæcus si in-

traret, quamquam intersint multi, existimaret esse neminem; duobus in medio erumpentibus fontibus aquæ vivæ dulcis, quantum dici potest, ac liquidæ. Nec est quod cibus, quantumcumque ferveat, allatus e coquina, eorum dentibus, qui in summo refectorii sedent, tanta inest distantia, nocere valeat comedentibus ex calore. Quo quidem in refectorio videres assidue passeres, & alias aviculas absque invitatione, quamprimum prandium ministratur, eadem in mensa, eodem ferculo, cibum cum religiosis una capere, ac refici, audacia tanta & auctoritate, ut non discerneres, an fundator monasterii, qui fuit strenuissimus rex Franciæ, pabulum pro ipsis alitibus instituerit, aut monachis. Est regulus quin etiam avis admodum parvula, adeo ut si plumam detraxeris tuo grossior non erit auriculari, qui non minus continue observat & circuit claustrum, quam monachi, quem frequenter videre me delectat, brevibus interpositis volatibus suis quemque nostrorum scutiferi in modum præcedere, & de Claustris ecclesiam præintrare, totamque primitus circumeundo, tamquam qui quæstam faceret, redit protinus ad cathedram chori altiorem, qua super ascensus pro abbate aut priore sese gerens, cum crebris motuum & ostentationis gestibus, cauda parvulula in modum vexilli levata, missæ vel horarum incipere contendens introitum, cantum insusurrat, quasi esset ille qui ait: numeros memini si verba tenerem. Dehinc vale facto, res alias acturus, evolat ocius & aufugit, sæpeque redito circa principalius altare simulacrum, religionis impendit nutu, gestu, garrituque suo multo, & nonnumquam sacerdote secretum in missa solitum agente, caput ejus superascendit aut spatulam, conversoque aurem versus rostro, sese regnaque sua, Regi regum, ut est sollicitus, enixe recommendans: nihil quippe scimus, cum solus sit cum solo, aliud suspicari. Cujus quidem reguli femina, quod me stupidum nimis reddit, uno partu sexdecim & eo amplius ova ponit, quolibet ovo paulo minore, ut aiunt, quam rex ipse grossitie carnea sit aut regina. Sed operæ pretium est merulas plerasque aves alias videre, quæ hac gelu & nivis tempestate in cellulas monachorum famis desperatione, heu pietas! sese trudunt, quarum cantus varius nullus est, qui veris tempore non præferret tibiæ sonoritati ac citharæ. Nec mirum: hoc nempe artificiosum est, illud naturale, & duorum instrumentorum; ista melodia vocum, altera centum mille. Cujus numeri tanti accipe causam ex eo quod non est de abbatia undecumque exitum invenire, sine silvis, absque nemoribus aut saltibus, dumis vel arbustis, per duo vel tria milliaria a parte etiam magis breviata. Quo fit ut æstate ferena non reperires arborem sive ramum, qui non ex volucrum musica resonaret.

XVI. Jam modo seram imponere his næniis satagebam, cum ecce asinum hortolani suo ruditu acclamantem, qui visus est mihi dicere: Præposite Insulane, legisti nuper in libro de civitate Augustini, Apuleium tantum virum in asinum fuisse conversum; & (quod huic monstro simillimum est) stabularias feminas in Italia ejusdem Augustini tempore fama extitisse, quæ homines sub bolo casei vertebant in jumenta: ita ut referrent ligna e nemoribus; & blada ad molendinum dorso ferrent: & tu de me quidquam loqui præteribis? præteribis inter tam multa aliquid de me loqui, qui non ignoras asinum fratrem meum tantopere Hieronymo & suo conventui servivisse, ut pluris nostram speciem faceret, quam illum litteratum schismaticum, quem in quadam epistola asinum bipedem appellat. Restat ergo, instructor mi, ut quod nescio scias me docere, hoc animal clamore violentum magis quam auritum est commendare. Alioquin dominus ipse asinus qui supra omnes asinos asinum scit facere; suo hispido ululatu interturbare deinceps inquietareque minatur mihi, quo nemo minus tolerabilis impetus esse potest.

XVII. Et ut unde orsa est redeat oratio, jocari quidem ulterius non libet, cœperam dicere, monasterium istud obsessum esse locis sanctis quam plurimis, quod ut ignorantibus innotescat, ad leucas decem quaqua versum ad rotunditatem (ut dici solet) capiendo, si legitime calculentur, triginta, & eo amplius invenientur cœnobia; quorum (ut taceam de reliquis) unicum est, te non minus sciente, quam omnes qui vivant, habens in fundatione reddituum annuorum supra aureos triginta mille francos, quatenus Gallorum fides atque devotio pateat universis: quibus relinquo loca sacra cetera tanti regni in comparatione ad hanc portiunculam recensenda. Sciunt nempe quam multi; scio ego sub ea certitudine qua hæc scribo, urbes tres inter centum regni Franciæ, Parisiensi nequaquam comprehensas, complecti collegia sæcularium ac regularium personarum, panem edentium crucifixi, ascendentia ad viginti duas magnæ celebritatis ecclesias, absque parochiis urbium prædictarum in pari pene numero, sicuti facile scire daretur perquirenti. At ne, quod vetat Hieronymus, epistola fiat liber, vale, & hanc scriptionem protensam supra quam propositum fuerat æquanimiter ferto.

EPISTOLA XLI.

Ad Petrum & Gontherum suos præceptores.

Describit aulicorum mores & vitia.

I. *Jamque fere mediam cæli nox humida metam*
Contigerat, placidam laxarant membra quietem,

cum terque quaterque, vir elegantissime, mihi in somnis ecce apparuit non Terentius ille, qui currum Scipionis Africani pileatus, servitutis sublatæ insignium, secutus est; sed is quem Firmianus nobilem poëtam vocat, & artificiosum Horatius sæpe numero inculcans, visus est mihi dicere: Quid agis, quid somnias, quid moraris, mi Johannes? existimas vero tu, tibi enim compatior, an ne credis inter fercula hæc, quæ quotidie cum aulicis his canibus, ita vester eos vocat Boëtius, abunde sumis, cibatuum potuumque perdidissimum luxum nugasque curiales, quod tantopere inchoaras, philosophiæ fructum capere dulcissimum, & quæ insuper jocunda & idonea dicitur * vice poëtriarum invenire, aut historiarum doctrinam ac experientiam, & cautiones oratorum? Falleris, Johannes mi, falleris, subdit ipse, quin potius invidia, ambitione, superbia, simulatione, dissimulatione, crudelitate, perfidia, libidine, cupiditate, discordia, ignorantia, mendacio, stultitia, ceterisque vitiis exuberanter oppleti sunt; & quemadmodum castrensium mores brevi Salustius designat sententia, aliud in pectore, aliud in lingua promtum habere vultum, quam ingenium bonum habere. Cui non dissentit Lucanus, ubi post multa eis improperat scelus illud: ibi fas, ubi maxima merces. Subtrahe ergo pedem atque redi, & tuorum instructorum alumnorumque nostrorum PETRI MANHAC, & GONTHERI COLLI, quos quidem tanti facis, istas pompas curiarum & urbium tumultus fugiendo, rura incolas, solitudinem ames, libros legas, & meas inter cetera comœdias, quæ tametsi populares dicantur, nonnihil tamen utilitatis afferre testatus est Cicero, tantæ auctoritatis vir, ut fuerit qui ipsius eloquentiam Romano compararit imperio, qui verbis meis sæpe libenter, uti seriis pretiosisque, in operibus suis voluit asserere. O me felicem summi philosophi & oratoris perfecti celebratu hujuscemodi sincera atque laude! Nusquam vero pretii tam excelsi meum putavi ingenium, quod ipsius dignaretur hoc suæ commendationis singulari memoratu. Tuque ut scias, Johannes care noster, duo illi aurigæ tui & doctores benefactoresque, sicuti pluribus notum facis, Petrus & Gontherus, & ille prior quam maxime, sic me sine intermissione sollicitant, legunt, scrutantur, & indagant, ut ante Petrarcham, sese qui me corde tenere præ Tullio jactitavit, si superstes foret, metaphoras, problemata, & mysteriorum integumenta meorum enodare possent atque scirent. Et tu me vix in cortice solum, & superficietenus percurristi, atque pessumdando sic me negligis, & postergas, ac ingentes, sed aniles vanitates inter istas curiarum involutus sic dormitas? tuque his in potibus, & commessationibus crapulisque amodo moraberis? Tu demum hos Jamni sufflatos vento & ob sublimia gloriantes æterno insectaberis? desine, jam desine, Johannes, me vide lævam, quæ malorum exercet pœnas, viam illam, &, ut prope describit Virgilius, ad impia tartara mittit; & illam sapientum dexteram cape planam, profecto tutam, lucidam, & amœnam, & in qua Deus temperantiam, fidem, castitatem, abstinentiam, concordiam, scientiam, & veritatem posuit, ceterasque virtutes, meque & alios auctores, necnon religionis tuæ libros lectita, studetoque, & circa nos invigila, postpositisque temporalium illecebris, te contemplationi totum dede. Non est, credito mihi, tandem quod doleas, & si contrarium a plerisque vulgaribus judicetur.

* vitæ poëtriam.

Vitia aulicorum.

II. Sed subsentio cadaveri nimis hæres, nec quæ te circumstant pericula cernis. Opus est nempe tibi fraudis, laqueorum curiæ, scopulorumque explanatione majori. Tuteque ergo conspectu ne subtrahe nostro, hanc aspice gentem. Num vides inconsideratissime, illum, qui proximus tecum sedet, qui cum coram in os quorumdam loqueretur, illos plaudenter affari, colere, de ipsis benedicere, laudare, & prædicare, amplexus & oscula porrigere, manus simul explodere; illis qui absentibus extemplo maledicit, accusat, execratur, atque damnat, ac si vita nequaquam digni essent? ut verissime rex ille quem prophetam appellatis, dixerit: *Ore suo benedicebant, corde suo maledicant:* Vides, inquam, alium te dextra tenentem, tibi adeo qui gratatur, & se supplicem reddit, quia ei forsan gratiam es laturus, cum tuum primum exhaustum officium aut beneficium exstiterit, nullatenus te agnoscet. Quod si te adversa invadat fortuna, & sibi casu obviabis, scito nil verius esse, tibi protinus tergum vertet, & posteriora monstrabit. Videsne alium nectentem te brachiis, & qui a collo tuo pendet? centum aliis, ne ignores, idem fecit quos decepit. Sed is alter, & is alter, inquis, mihi optime obsequitur & curialissime, immo gratis sua offert. Cave ergo circumspectius, si mihi credis, ne gravioribus te oneret. Verum est enim proverbium illud: Omnia sui causa facere curiales. Probant luculenter, quod

sæpenumero scio te advertisse, officiorum vicissitudinariæ retributiones. Quam sollicite cernis tu omni die coquo pincernam subservire, panificem dapifero, hostiarium lictori, elemosynario indigentes, & frequenter distributionis epularum ratione nebulones, lixam janitori, medico chyrurgicum, cancellario notarios, venatori aucupem, propinatori piscium lanionique eos qui pullos, pavones, perdices, atque turdos, ceteraque hujusmodi comministrant, & denique receptoribus universos: frumentarios autem quos forrarios vocant, non de sacerdotibus, aut confessoribus, vel medicis curare; sed de his qui possunt vicem rependere sollicitari solent, & eos anteponunt cunctis modis, dicentes: *Aliam alia manus lavat. Da, dabo, donabo.* Ita ut non alio more vivatur, quam per illud proverbium, *fac ei qui tibi facit.* Quid vis dicam? quod suis ex officiis invicem non donant, vel commutant, extraneis furtim vendunt, & demum, ut cuique est copia, ad ascensum usque patibuli tantum mali atque nequitiæ plenarie exequitur.

III. Quis enim, fac te velle, bonum finet? confestim ecce aderit qui tibi detrahat, illudat, te mordeat, impingendo domini natam in uxorem velle ducere: nec quiescent, quousque aut eis te persimilem reddiderint, aut ignominiis pellant foras. Sunt alii (quod eis male vertat) qui dominis suggerunt meritissimos suis officiis deponere, ut subeant qui loquuntur adversus justum iniquitatem in superbia & in abusione, non curantes an jure, vel injuria sint ministri. Talibus & tu fides, quorum nihilominus pars non parva, quam sortilegiis, auguriisque, & invocationibus pessimis summissi sint atque proni, & superstitionibus singulis, declaravit nuper, volente Deo, quorumdam hominum qui vivebant perniciosorum, perniciosissimorum damnatio, quibus medius fidius obnoxius deferebant, vestro quam evangelico dogmati. Tu & cum eis similibus jugiter versaberis? atqui sententia istorum hic insere. Mera pyros * simplex fatuus; continens hypocrita, temerarius sapiens, blandus durus, insolens gratiosus, frugalis avarus, severus incivilis, & demum prodigalissimus judicatur liberalis. Itaque summa est hæc hos apud nostros curiales, immo vero incuriales, pro virtutibus vitia planissime coluntur: ut merito quidquid laudant, vituperio dignum sit; quod vero vituperant, magnopere sit laudandum.

* al. Miri pyros.

IV. Sed munerarii animus erat designatiori vocabulo dicere, de ærario publico aut thesauro regis supra modum curant: Quomodo quæret quis? sic equidem quod nec rex ædificat, aut jam constructa commode sustentantur, bello, Deo laus, a quoquam non invehitur, alium nec invehit: pecuniæ feudales, & eleemosynæ debitæ non exsolvuntur: perinde sic sibi ipsis nostri numismatum rectores, dicere debueram raptores, multiplicant, & coacervant, ut eorum quamplures, horribile dictu: ut fama est, numerato rege plus abundent, quodque quem eroget creberrime caret franco, quam ob causam quam ut videmus, qui antiquitus centum solidorum stipendiis honoratos se putabant; nunc haudquaquam mille libris contenti sunt, dona quæque eripiunt, quasi a barbaris, pariter & extorquent. In hoc etiam violentiores conspiciuntur præacuta novacula instar harpiarum vultum habentium virgineum, ungues autem rapaces; non magnifacientes, quanto sudore a pauperibus regnicolis partum sit, & dura porrectio. Eadem ferme in schola imbuti sunt: In ludo omnes exsimili docti, ut astutia Syrum meum superare diceres sive Davum, quasi ut cum unum noris, omnes noris. Terras, alodia, fundos, possessiones proinque vicinos vendere cum angaria sollicitant, indistincte emunt, arces ædificant; extruunt oppida, personæ viles jacentisque conditionis, & nullius scientiæ breviter regio more vivunt: &, ut verum dicam, propemodum nullus est, qui pecunia potiatur, aut habeat, nisi thesaurarii, aut alio nomine sese de ærario publico intromittat, vel talibus genere attineat, seu ipsorum fuerit affinis, gratus servitio, vel amicus: nec officio ferme dignatur apud eos aut honore, nisi qui calculis se immiscet, & de arithmetica habet fæcem.

V. Prætereo, libet etiam præterire communia, quales qui cujatesque in quoque assumuntur officio, tales profecto, ut jam de industria non quæratur, qui heri modicorum statuum, ne dicam humilius, erant, hodie domini cum incurvatione genuum appellantur: unum nusquam prætermitterent, eos scilicet qui magnatibus assistunt, munerum modo donatione, modo assignatione ordinaria, atque extraordinaria prævenire, eis citra officii limites, sic quicumque * superveniat aut obtingat, quod debeat ad fiscum domini pervenire protinus intimantes, ducti, non amore, quo carent; sed verentes haud dubie, quadrat ratio, ne sua scelera dominis detegantur, quorum comprendere formas nequirem, si Argi centum oculi caput meum circumambirent; aut abyssum vitiorum expromere, non mihi si linguæ centum sint oraque centum, ferrea vox, dicente Virgilio. Itaque nihil agunt penitus, quod non ex favore prodeat aut timore. O divinissimam, justissimam, sanctissimamque reformationem in eos, quam ipsi profecto maximis corruptionum conatibus suffocant, & extingunt! sed in hoc delectemini vos insontes, quoniam quo tales amplius & avidius deglutient & ex-

* al. quidquam.

haurient, juris cujuslibet ratione plus reddent, & evoment, qui, quod eis pessime cedat, negligunt omnes bonos, insontes parvi pendunt, innocentes abjiciunt, pauperes rerum odio habent, & pone jugiter eos linquunt.

VI. Scisne, amate mi Johannes, quo apud nostros officiarii consimiles salario compensabantur? ignominiose continuo ab officiis opprobrio habiti, cum punitione gravissima trudebantur, & qui se in minoribus probe gesserant, prædictis cum honorificentia succedebant. Quid aliud in bona politica est agendum? hac etiam lege & observantia boni meliores fiunt, malique, quoad possunt, peccare vitant, & oderunt formidine pœnæ. Inter hos præterea nonnulli ammiscentur quam pulcre dulces, & suaves, ac mites, ut perhibetis, tamquam oves, quod oppido liberaliter genu posito, capite acclivo, pileo protinus amoto, sub oblationibus ingentibus montes & maria pollicentur; salutationem cum risu quali quali curialissime præbent, amplexus quotquot voles, spatula compercussa palma differentes: Vester sum prorsus, & supra quidquid placebit, dicite, jubete, mandate, imperate, non enim deficiam, si omnes mihi capiendi sint inimici. Sed nescitis parum cauti quam fictitie vos alliciant, ac inebriant verborum nectare. Intus!, intus elati sunt & superbi ut leones, ac ferociores tigribus: & inibi nec ante deprehendetis, quam eos parvis in rebus credulitas vestra tentaverit, aut vos adversitas ferierit in aliquo: tum vero non catholico, sed gnatonico ritu cantabunt plane vobis, quod virginibus fatuis dictum est. Nescio vos. Non dicam, meam enim professionem non respicit, denariorum numerum infinitum sub nescio quarumdam involucro litterarum, quas deschargias vocant absorptum nequiter optimo regi tuo & ablatum, gravi quidem facientium jactura. Sed disciplinam Mercurii dei sui norunt, decipere dicentis legitime mercari. Erit autem, solentur fideles, quamquam occulta simulentur in posterum, qui enucleabit omnia, & hos coget, quia diu non latent scelera, suæ reddere villicationis rationem. Tum vero plus nauseati, ut sic dixerimus, solidi decem amaritudini eis erunt, quam in præsens libræ centum sint lupis istis voracibus gratuitæ.

VII. Sed tacere non possum, quis vero non moleste ferat vestrorum ineloquibilem suæ religionis contemtum? vix est quod se alicunde divertere quisquam valeat, quin hunc, vel alium, item alium senem modo, modo virum ac juvenem inhonestissimaque mancipia jurantes, abjurantes, perjurantesque, & quod fidelem torquere nimis debet, despicientes gratis, ac negantes nomen Dei magni inveniat, & audiat. Quin

A immo adeo sua in malitia gloriantes, ut his peccare etiam absque causa placitum sit, & delectabile. Verum enimvero hæc facinora impunita nostri contemporanei, qui omnia post religionem ponenda ducebant, neutiquam tulissent. O Maxime Valeri, librum quem causis ex levioribus inter memoranda tua gravis plane sententiæ edidisti, tuque Flacce Horati, Juvenalis, & Persi, vosque Satyrici omnes, si vobis vivere datum esset, quantis exclamationibus proromperetis in tales! quanto dehinc cieremini furore! credo etenim, credo, nec vana fides, præsides, & antistites vestros e B prætermissa licentia abominabilibus & detestandis his personis alto animo reprehendere auderetis. Si enim pauciores blasphemiæ in eos lapsæ forent, magnis admodum delinquentes punirent pœnis, nec sub conniventia quoquo modo ferrent. Quod si in ea foret curia, quæ cunctis præsidet hoc in regno, ac vice auctoritatis justitiæque administratione supereminet omnes; nullus esset innocentiæ locus, inter meum & tuum nulla discretio, nec parva sinerent vivere armenta leones: sed fas nefasque promiscue irent: omnia libido possideret. C Altissimo cujus consilio si exequendi omnino responderet æqua potestas, res aliter & aliter, ut persentimus, se haberent. Vis brevi epitomate utar, mi Johannes? nihil superbiæ, nihil luxuriæ, insolentiæ, petulantiæve aut mali cujusquam excogitari potest, sive fingi, quibus aulici careant, aut curiæ non ad summum usque repleantur. Quin immo nox hæc diesque deficient, si partium particulam illecebrarum conventus istius dicere pergam. Igitur te nimis oppressum somno conspiciens, tempus in aliud differam, quo extensius laudum istarum D gentium cantica promere me, & te magis audire delectabit. Interea hæc sint quæ liceat te nostra voce moneri. Vale: tribuatque tibi bonam qui potest & quietem.

VIII. Haud mora, præceptor mi, subito velut fumus abscessit in auras. Quæ omnia altius cum considero, & non frustra repetita mihi, per illum præcipue, qui asseverat mentiri non esse suum, mente volvo, ac verum dicere, & monere salubriter agnosco, manu fronte percussa, suspirium ex imis ducens dico mihi: Ah miser! ah stolide! siccine pedibus irretitus jugiter teneberis? E siccine non, ut pauci, uti Seneca tradidit, sed ut vulgus inconditum semper vives, nec hos expertissimos duos viros imitabere, pæana canendo, te qui docebunt, & quocumque modo fugiasque ferasque laborem? Immo vero, Seneca, vosque monitores mei, vobis credam, vobis deferam. Quod si eripere confestim haud me possim, tandem profecto vi evellar. Jamque hoc scitote, patres conscripti, qui primus gradus est, mihi vehementissime hæc displi-

cent. Vosque duos quos a primordiis habui A duces meos, & unde mihi optime successit, imitatus sum quoad potui, conabor in annorum provectu, & consequenter meorum in fine dierum, quantum meus captus erit, vestræ commendatissimæ vitæ simulacrum esse, si attingere non valebo ad illum Davidis lyræ sonum, quo quisque vestrum mihi dicit: *Dirige in conspectu tuo viam meam, quoniam statui in loco spatioso pedes meos:* doctissime nihilominus consulente Ovidio, & dicente:

Vive tibi mollesque inglorius annos
B *Exige, amicitias tu tibi junge pares.*

Vale, dux mi: & hesternæ noctis volucris somni mei designationem accipe: Ita tamen ut vehementissimi diurnique studii tui utilitatis realitas subsequatur, quæ mihi semitam monstret, qua me quoque possim tollere humo, ac nobilissimi fine revocatione otii vestri oblectamento potiri.

EPISTOLA XLII.
Ad præceptorem suum.

De suis studiis, in quibus aliis patribus præfert Hieronymum.

CONsequenter ad ea quæ tibi, præceptor mi totius honorificentiæ, Gontheroque aliisque amplioribus litteris meis scribo, quæres, ut est pulcher ac bonus magister de discipulo sollicitus, quid agam, circa quos nunc doctores magis verser, quem mihi pro summa summarum imitatorem paraverim. Super quo de Aristotele parva potest hic historia adduci, qui cum interrogaretur ex duobus quem sibi post obitum successorem in magisterio decernebat de duabus provinciis, poposcit afferri sibi vina, quibus degustatis, utrumque optimum esse dixit. Sed subdendo, hoc, inquit, magis est ad meam portionem: quo innuit præponi debere Theofrastum, quia vinum suæ provinciæ utrumque laudando præferebat: sic quoque cum tanti faciam quatuor ecclesiæ bases, Ambrosium, Jeronymum, Augustinum, atque Gregorium, ut dicere nequeam, etiamsi mihi cum Virgilo centum linguæ sint, oraque centum, ferrea vox, me tamen dedo (trahit sua quemque voluptas) Jeronymo, aliis impertiendo suos reditus lectitandi. Hoc ordine, posteaquam studendi sum obtusus, scribo: cum autem scripsero, rursus lego, aut confero cum illo serioso probatissimoque religioso a me in conversatione prælecto, unum quem docuit Tritonia Pallas aut Maro, nihilque inutiliter præferentem quoquo modo vel agentem, sed ea benignitate ut agnum diceres, aut columbam & mihi morigerum quantum Oresti Pilades, aut Nisus extitit Eurialo: Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis, vale.

NOTA. de libris.

EPISTOLA XLIII.
Ad præceptorem.

De suis studiis & libris.

QUi absque nominis tui mentione ne horam quidem præterire patiatur, ut de beato Augustino sanctus ait Jeronymus, discipulus tuus is cui nomen est Johannes, & Insulæ titulus præpositi, secum hoc mane stomachabatur, animadvertens tuæ caritati, tuæque sinceritati erga suos integerrime nunc usque nihil penitus rescripsisse: sed cogitanti temporum qualitatem magnopere silentium expetentem, vix occurrit quod scribatur, præter id quod præfatus discipulus tuus valet, ac vivit cum religiosissimis viris conversationis perbenignæ ad utriusque hominis utilitatem accommodæ: ita ut quaqua versum se divertit, inveniat quibus cum, verbo vel exemplo proficere possit: aut libri tot tot divinarum, & humanarum rerum fiunt obviam: ut non
C viderit monasterium hoc in regno æqualiter abundare, cujusmodi librorum si quæras, præceptor mi carissime & optime, qui mihi sint acceptiores & selectos habeam, quamquam alios non respuam, est tamen quod Augustinum præcipue in illo volumine quod intitulatur de Civitate Divina, familiariorem mihi faciam, ut distædeat illum citius, & accuratius non vidisse. Interponimus tamen nonnumquam Bibliam, nunc devotum Bernardum, nunc quoque Jeronymum & Ambrosium, maximos auctores fidei catholicæ, & quandoque pro
D interferculo doctores alios seculares. Si rursus quæras, ut est bonus magister de discipulis sollicitus, quam fervide studeam, seu potius legam, profecto sola luce plus lectito, quam Parisius bino mense; quippe tot tot occupationes, tot objecta, tot sollicitudines, totque societates occurrunt in urbibus, quæ tempus furentur, & a quibus divelli non possit, ut merito antiqui turbam vitantes ac vulgum, in senectute incipiebant philosophari, dicente Lactantio: hæc eadem ut faceret, quid non faciebat Amyntas. Sed pondere altiori Plato felicem eum vocat, cui Deus dedit veras ha-
E bere opiniones saltem in senectute, proque hujusmodi occupationibus atque sollicitudinibus ab illo poeta, ut omnia plene nosti, dictum est.

NOTA. de libris ejus.

O curas hominum, & quantum est in rebus inane.

Quantum tamen, ut ad me redeam, profecerim, Deus viderit, & tu, cum mihi desideratissimam personam tuam videbo, judicabis, qui per ea quæ dicta sunt nolim existimari monachum me velle fieri, aut umquam in animum induxisse: agnosco enim fragilitatem meam ac senium super

humeros incumbere, quæ duo difficulter A submittuntur, regulæ vel oneri præcipue jugi tanti, quamvis optarem perfectionem illam cum perseverantia cælitus mihi mitti; Vale, & me scito illum singularem, & electissimum virum de Clamengiis visitasse. Quo cum degere paulominus est, quam cum angelo conversari aut Cratippo, si ad philosophiam moralem prospectum sit; Scripta.

EPISTOLA XLIV.
Ad præceptorem suum.

Se hominum spernere judicia.

B NE nihil respondisse videar scripturæ cartæ tuæ, Senecæ fabricam admodum redolenti, qua tibi placere ac laudare intimasti, me urbanam vitam in solitariam ad tempus commutasse, & id quoque permultum plurimos execrari, hoc facile crediderim. Nam ut in translatione Apologetici Gregorii Nazianzeni ait Rufinus suo more eleganter, nihil hominibus suavius quam aliena loqui, & aliena curare. Paratior namque est, sicut subdit, imperitorum turba ad derogandum bonis studiis, quam imitandum. Circa quod recogitans quid olim viri sapientes (rari vero supersunt) de populi rumoribus ac strepitu senserint, opposui callum rebus, & mortalium verba pessundo. Porro autem ante tribunal judicis agemus intus & in cute videntis. Non tamen velim illa severitate agere, qua beatus Jeronymus Deo regratiatur esse hominibus odiosum. Sed hæreo Annei finem inquientis: Non quam multis, sed qualibus placeas cogitato. Non differenter dicente Cicerone: Nihil tam valde... quam non esse popularem, quorum quidem virorum sapientum quisquis doctrinam fuerit imitatus, a virtute minime deviabit. Nec enim frustra ipse Jeronymus eumdem Senecam inter viros illustres catholicos locavit: quem tanti fecit doctus quidam, ut cum Varronem Platoni, Demostheni Tullium, Virgilium Homero compararet Socrati vero Lælium vel Catonem, nullum Græcorum Senecæ fecit parem: Vale & me ad omnes commendato.

EPISTOLA XLV.
Ad Aquisgranenses.

De armis Franciæ in sacra æde digniori loco collocandis.

DEbui, si potuissem; volui, si vacasset, celebris & antiquæ laudis viri, me dudum e Guelria redeunte, ac transeunte per Aquas, visitanteque sacram ædem nostri sanctissimi, atque beatissimi Caroli Magni quondam regis Franciæ, & omnium tunc imperatoris Catholicorum, sciscitari a vestris circumspectioribus, & quærere, quam ob causam factum est, quod super sanctuario seu coopertura capitis ejusdem Caroli dignissimi, quæ usque ad spatulas inclusive protenditur, arma Franciæ in fimbriis solum & superficietenus depingantur: in reliquis autem partibus superioribus prædicti sanctuarii armis per omnia depictis Imperii. Quasi Galliarum regnum modicum, aut nihil esset, & agentibus Alemannis, regnum ipsum Franciæ Carolus suo adjecisset Imperio; at non potius viribus Francorum, atque potentia imperium acquisisset, & proprium fecisset dominicalium. Cujus respectu fuit animus consequenter inserere ejusdem Caroli nostri Magni factorum seu gestorum perbrevem epilogum tenoris talismodi: CAROLUS Magnus quondam Francorum rex, posteaquam plures tyrannunculos Aquitaniam occupantes primo regni sui anno subjugaverat, & cum jam duplo auxerat regnum suum, ab Adriano papa ac C Romanis ut imperatoria insigniretur majestate, & eis auxilio esset accersitus, Desiderium Longobardorum regem, qui more patris sui Astulphi Romanam inquietabat ecclesiam, in urbe Papia vi armorum, & obsidione cepit, & in exilium misit, necnon filium Desiderii Adalgisum nomine, a regno proprio effugavit. Itaque profectione illa, subactæ Italiæ Pipinum filium suum regem constituit: quibus expletis: bellicosissimos Saxones magnis viribus superavit: & ita tandem sua sunt virtute perdomiti, ut decem millia hominum ex eis D cum uxoribus ac parvulis sublata transtulerit, perque Galliam atque Germaniam distribuerit diviseritque, dein saltu Pyreneorum montium superato, Hispanias aggreditur, quarum omnibus oppidis, & Castellis in deditionem susceptis, reversus, nonnullis præterea aliis arduis quibusdam expeditis, Bajuaricum bellum exortum celeriter consummavit. Nec mora, nec requies, Danos, Suecos, Sclavos adversum ipsum Carolum fœderatos invenit: quos omnes una expeditione edomuit, & submisit. Hunnos quoque & Avares, totam præterea Frisiam, atque Britanniam, ut hæc omnia E Richardus de sancto Victore inter coætaneos suos perquam eruditus testatur, suo dominatui Magnus Carolus subjugavit. Scotiarum autem reges, ut refert Eginardus, ipsum Carolum dominum suum, & se suos servitores appellabant, historiis, & chronicis editis a viribus illustribus illius temporis de his omnibus extensius; ut res exigit fidem facientibus; addita quin etiam cum plerisque aliis per ipsos historiographos ejusdem Caroli conquesta sancti sepulcri ab infidelium spurcitia, sua devotione, atque

atque potentia prorsus purgati & abstersi, A ob amicitiam ab eodem Carolo ut benignus erat per imperatorem Constantinopolitanum astute ac prudenter quæsita: Græcia ab omni offensione, & submissionis jugo ipsius Caroli ope libera tunc & immuni remanente. Itaque inter omnes priscos magna cum potentia militantes, computatis etiam novem probis, duo strenuitate diurnitateque regnandi videntur excellere, Carolus videlicet iste Magnus, & Octavianus præpotens imperator, cum eorum quisque orbem propemodum suæ submiserit ditioni, B non duodecim annis tantum, ut Alexander Macedo, aut tribus solum, ut Julius Cæsar: quin potius ipsi duo nonaginta novem annis suis dominatibus altissima cum gloria potiti sint. In hac tamen qualitate differentes quod Carolus filius Franciæ regis erat, mater vero sua Berta nomine gnata imperatoris extitit Heraclii. Octaviani autem avus Argentarius, pater nempe astipulator fuit, sicuti hæc Tullius certa occasione oborta ad eumdem Octavianum scribens improperat. Verum enim vero uterque duorum imperatorum istorum justitia claruit, C humanitate, atque clementia. Et quamquam Anneus Florus dicat Octavianum tot habuisse victorias, ut triumphos posset contemnere. Non est tamen quod legerim Octavianum quantum Carolum, bellis civilibus exceptis, personaliter militasse, aut corporis proceritate pulchritudineque pariter, ac viribus (brevis enim staturæ Octavianus fuit, & valitudinarius) quoquo pacto debere Carolo comparari, qui ut propositum absolvatur, omnibus sui temporis naturæ dotibus, ac donis gratiæ impar fuit.

Videte ergo, viri sapientes, si arma Franciæ, in qua, laudes Deo, non D centum arant Urbes, ut de Creta inquit Virgilius, sed mille urbibus insignibus & eo plus ipsa Francia gloriatur, hoc modo abjici debeant & contemni, ut non per medium, & ex æquo prorsus cum armis miscenda sint imperii, ac simul a Germanis conveniat accuratius honorari, ad quos per manus prælibati Caroli, & suorum posterorum translatum fuit, & datum imperium. Quin immo longo prius tempore ipse Carolus Francorum fuit rex, quam imperiali potiretur majestate, testibus scripturis pluribus autenticis. Quæ omnia ponderent vestræ discretiones, E honoratissimi viri: ita ut quod pictorum seu argentariorum omissum est ignorantia, aut factum temeritate, vestra solerti prudentia reparetur. In nullo quippe detrahetur imperio, aut Germanis, quin potius eorum plurimum adjicietur honori, si filii filiæ imperatoris, imperatricisque & simul regis Franciæ, qui ense Francigeno, ut tactum est vobis, si observaveritis, acquisivit imperium, arma & insignia paterna promiscue per omnia, & ubique insculpendo ac pingendo cum armis imperialibus partiantur ex æquo, admissa imperiali dignitate dextera parte.

EPISTOLA XLVI.
Ad amicum.

De suo ad Laurentium de Primo-fato responso.

Licurgi e legibus leges, credo, decem excerpit Justinus in epitomate Trogi, prout tuæ sedulitati non ambigo notum esse, quas cum poni pro notabilibus in porticu domus nuperius ordinassem, hujus occasione invexit in me LAURENTIUS (a) pro ut est exemplum interclusum, ad quem non distuli responsum remittere, quod sequitur. *Is profecto* &c. Vides igitur quam minime sim quietus scribere nunc ad te, nunc ad hunc, nunc ad illum, illum & illum, rursus ad illum maxime, ut inter hos turbinum fluctus communis rei hujus regni ubi fas versum atque nefas portum mihi quempiam inveniam, & qui nihil ex ingenio quit, exercitio aliquid valeret præpositus, cui hactenus provocasti salivam, & cotem ad eruditius scribendum præbuisti, quam utiliter recognoscis. Vale, & gratia Domini nostri JESU-CHRISTI, ut apostolus impertit Philemoni cum Spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA XLVII.
Ad Laurentium de Primo-fato.

Defendit adversus eum lectionem auctorum prophanorum.

IS profecto ab omnibus censendus est discipulus quamingratus, qui alta ex eruditione a præceptore gratis data, gratias non refert ut est captus. Ego autem vitium tale ne subeam, quod magnopere vitare contenderim, de profundis monitionibus necnon consiliis salubribus tuis ingentes ago gratias. Quibus siquidem præceptis a sæcularibus litteris ad divinas me revocas, non minus vehementi quam altiloquo sermone, ut si Simon Petrus ipse foret, aut Persius, nihil addere viderentur. Præcipue steriles nugas & inania verba Ligurgi, ita vocas, tu mihi linquere persuadeas, cum, ut subdis, JESU nihil sit commune Ligurgo. In quo si, pace magistri, mutire audeat scholaris exiguus, non sum

(a) Iste Laurentius cognomento de Primo-fato fuit Poëta & Orator eximius, decessitque Parisiis anno Domini M CCCC XVIII. in cimiterioque sanctorum Innocentium ibidem fuit inhumatus.

tecum, sed permaxime dissentio, & hujus prætextu a te quæro, an leges Domini Dei nostri, vetus seu fuerit, sive nova, & civiliter & moraliter vivere præsupponant. Non te tam obtusum & hebetem putaverim, quod id neges, quoniam oppositum apostolicæ derogaret veritati, essetque non aniliter solum, sed, quod ait ille, degere more feræ : quo nulla res est prudenti tam dissonans Christiano. Sed quod Ligurgus civiliter & moraliter, ut dictum est, immo bene beateque vivere docuerit, Lacedemoniorum mores & statuta hactenus demonstrarunt, quorum auctoritate pro tempore nullam præpono nationem. Et tu eos, Laurenti, cum sui legislatoris damnatione vilissima, erroneos vocitas atque cæcos? Pone hanc, Laurenti, pone a tuis sensibus opinionem, & quæ tot tot insignes genuit viros, regionem adeo flocci pendere noli, ac tua sententia, quod justissime idem vetabat Ligurgus, damnare non auditos. Non enim est, crede mihi, quod absque præsumtione & insania falsa, præmissa eructasse potueris, si demsero tamen quæ de evangelicis & sacrosanctis sermonibus abunde suggeris. Quæ quidem submissius tota mente ac tota veneratione complector, hæreamque usque ad consummationem sæculi. Et cum Paulo : *Obsecramus vos pro Christo reconciliamini Deo per eum qui non noverat peccatum.* Interdum vacare moralibus, aut civilia, ut Ethicus ait, tabulis suprema notare. Quod si demum quid prosit philosophia, cui plurimum Ligurgus innititur, vis audire : ecce Tullius protinus asseverat. » Philosophia vero, inquit ipse, omnium » mater artium, quid est aliud, nisi, ut Plato » ait, donum, ut ego, inventum deorum? » hæc nos primum ad illorum cultum, deinde ad jus hominum, quod situm est in » generis humani societate, tum ad mo- » destiam magnitudinemque animi erudi- » vit. Eademque ab animo tamquam ab » oculis caliginem dispulit, ut omnia supe- » ra, infera, prima, ultima, media videre- » mus. Prorsus hæc divina mihi videtur » vis, quæ tot efficiat res & tantas. Et alibi » in eam versus exclamat. O vitæ philoso- » phia dux! O virtutis indagatrix expul- » trixque vitiorum, quid non modo nos, » sed omnino vita hominum sine te esse » potuisset. Tu urbes peperisti, tu dissipatos » homines in societatem vitæ convocasti, » tu eos inter se primo domiciliis, deinde » conjugiis, tu litterarum & vocum com- » munione vinxisti. Tu inventrix legum, tu » magistra morum & disciplinæ fuisti. I ergo, & tu, tam canonicus legem Christi iis carere prædicatis prædica ; quod etiam Sophiæ professori minime sanum esset. Vale & meo consilio satiras age serius, aut tempestivius & sæpius responsionibus replicare curato. Per quam satis mihi fuerit, Laurenti, horas suo tempore psallere canonicas, & ecclesiasticis insistere obsequiis institutis, obmissiones suppleat utinam indulgeatque Deus, qui si severius mecum agat, scio confiteorque pessime mihi esset. Tu vero quo ad voles orabis, aut apocalypsim contemplaberis, prophetas, vitasque patrum, vel cantica, agros tuos & pecudes prorsus negligendo, & avenarum excussionem tuarum : immo si libuerit, esum prætermittes, nihil impedit præpositus, atque potum.

EPISTOLA XLVIII.
Ad amicum.

De sermone Jacobi de Noviano ad bene beateque vivendum.

Negotium tuum tardius quam putaveram ignavia remitto transcribentis. Siccine inter propositum & rem magnus est mons, distantia longa, ut sæpe numero quod ad horam autumas perficere, vix annus intercipit. Ex quo quidem tibi potissimum gratulor, quod illius occasione videre fuit animus, quod in simili proposito pridem amicus noster communis ac magister JACOBUS de NOVIANO ediderat. Cujus suæ concionis mihi profunditatem attendenti, memoriæ non succurrit rem quampiam ad bene beateque vivendum quæ magis instrueret, hactenus lectitasse, aut quæ præfationem pro Aristotelis Ethica prænotaret tam commodam. Quod si dicam in excessu meæ mentis quid sentio, cuncta quæ meis huc usque subjecta sunt oculis, aut his auribus hausi, sub æquali tamen portione materiæ multo antecellit, & cum Chærea in Eunucho, quotidianarum tædet formarum. Quis autem, acute vir, inventionem si consideret & ingenium pariter scrutetur artificis, admodum non laudabit? Quis verborum elegantiam, sententiarum ubertatem, suavitatem sermonis, copiam materiæ, doctrinæ excellentiam, & demum ordinem perappositum supreme non miretur? Grammaticam prætereo, juncturas, colores, metaphoras, transumtionesque, ac eloquentiam, ceteraque hujusce generis. Sed rursus dicere non nequeo aliam commodorum particulam, quæ lectori apprime singula rimanti resultabunt, ut profecto humanorum actuum moribus affectionibusque altissime designatis, facile decernat, quid sit virtus, quid vitium, quid bonum, quid malum; quid rectum, quid devium; & quid sectandum sit maxime, quidve fugiendum; utque tandem spretis & abjectis anilitatibus inanis hujus vulgi, quemadmodum sagittatores signum habentes, ut thema insinuat, magis utique adipiscemur quod oportet. Et si me tecum familiariter

& amice loqui ferat, te sui imitatorem tua in commendatione extitisse voluissem. Præstat autem, si pace aliter sentientium dixero, sua industria, suo cursu ac Minerva submissius quid ordiri vel formare, quam aliena sententia grande loqui. Non ignorabat qui dicit: Sumite materiam vestris qui scribitis æquam viribus. Cui non dissonat Petrarchæ illud verbum: Nihil deformius quam præclari principii fuscus finis, & cum sit in pictura turpe, in oratione turpius, in facto turpissimum. At enim dices: Quis te confidentissime nostrarum actionum arbitrum statuit aut judicem? amor, frater, protinus respondebo, quo virtus crescat in laudato, & tu calcarium excitamento nostrorum, quod tam sedulo fervideque cœpisti ad summum usque perducas in quo dea Pallas Mercuriusque ac Musæ omnes te favore respiciant, ut aves, gratissimo.

EPISTOLA XLIX.
Ad quemdam cardinalem amicum.

Gratulatur ei de sua promotione, hortatur ut pro ecclesiæ unione laboret.

QUamquam ad te, reverendissime pater, nulla de me aut pertenuis admodum notio perducta sit, ingeniumque ac studium moresque tui meis latissimo differant intervallo, ut tu perspicacissimus & acutissimus religionis formam serves; ego insipidus & insulsus curias lubricitatibus inundantes sector; tu litteratissimus & sapientissimus gravibus semper & arduis vaces, ego quoque insipiens & nescius his in vulgaribus & missivis scriptionibus officii ratione teram tempus: ea tamen existit vis virtutis, ut absentes maximosque cum infimis jungat, agat quoque, teste Tullio, ut quos numquam vidimus, diligamus, benemeritorumque successibus lætemur ut propriis. Hæc pro tanto sum præfatus, honoratissime pater, quia meis cum primum auribus insonuit, te ad gradum cardinalatus evectum extitisse, omine utinam felici: tanto sum respersus gaudio, ut vix umquam aut usquam cujuspiam promotio animum adeo percusserit meum, aut me lætitia delibutum reddiderit quoquo modo. Id cur factum sit, aut quid præsagiat, est apud me penitus incognitum, nisi quod animo bene esse tibi volo, &, ut spes mea est, tandem resultabit majus bonum. Et quia insuper citra dies aliquot summo scripseram pontifici, advertendo fidenter de imminenti recidivo, ubi in altitudinem suam occasione tuæ paternitatis potissimum videar invexisse, non monitu quippe tuo, ut infra cautum est, aut requesta, sed tantum de te ferebatur habuisse neglectum, ac tales ac tanti per te sibi & ecclesiæ noscuntur impensi fuisse famulatus, ut non moveri non potuerim, nec in illo calamus sistere quivit, quominus ex quo loquendum erat, veritatem reticerem. Quis enim, omnipotens Deus, tantum zelum, ardentissimum fervorem, sinceritatem puram, diligentiam exactissimam, amorem intensissimum, fidelitatem integram, nitidam dilectionem, constantiam mirabilem, non dico sapientiam ineffabilem, quæ mortalibus non competit, sed patientiæ tolerantiam ac laborem assiduum & accuratissimam sedulitatem tacuisset? Immo tu alter Cocles, solus qui adversus Porsennæ exercitum impetum sustulit pro Romanis. Te te pro eo cunctis viriliter opposuisti, jugiterque exhibuisti athletam omnibus indefessum. Non vereor coram in os te laudare, a doctis instructus virtutem crescere in laudato. Lætor igitur nunc & gaudeo gaudio magno valde, causam invectionis prætactæ tuo hujusmodi assumtu cessavisse, & quod patrem supremum decet, nihil egisse videatur sine mysterio magna pariter atque causa. Qua ex te perverissimum esse cerno illud Ethici verbum:

Rara fides ideo quia multi multa loquuntur.

Nec minus Virgilianum illud:

Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viresque adquirit eundo,
Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri.

De cujusmodi ad eumdem summum præsulem scriptione transcriptum cum præsentibus dominationi tuæ mitto. Ut si dehinc sanctitati suæ aut alias sinistre interpretatum foret durius vel relatum, pro me fideli suo nec blando servitore, sed honoris & commodi suæ beatitudinis amantissimo stes, & veritatem quam suæ sanctitati obtegere non decuit, tuæ prudentiæ clypeo tuearis. De quo autem quis non curat, casum ejus non timet aut ruinam, econtra solliciti sumus, non te latet, continue de amato. Vale, pater reverendissime, ita ad totius ecclesiæ unionem, ut perconstanti prosecutione tua pars scissa resarcita fuit: circa quod mea fidelitas minime unum tacebit adhuc verbum. Plenus rimarum sum, effluo, inquit ille. Crede vero, mi pater, si non serventur pacta aut promissiones contentæ instrumento discretioni tuæ noto, calumnientur in aliquo, ut taceam experientia cetera advisata, nihil actum est, omnino perdita est opera, quin potius erunt novissima pejora prioribus. Cura ergo, Pater bone, ne tot labores irriti sint, perditi sint, perierint. Quod restat, age, ora quem decet, obsecra, stimula, obtestare, instiga, supplica, &, si

parum est, incute vim, coge patrem, quod A debiti & suæ salutis est operari, ut nos BENEDICTUS præveniat in benedictionibus, & parumper suspendat orando cum illud Psalmistæ obviam fit: *Non est occultatum cor meum a te & quod feci in inferioribus terra, mirabilis facta est scientia tua, Domine, & non potero ad eam. Quo ibo a Spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum ades.* Attendendo quod sequitur: *Et illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Intelligis, pater consideratissime, tametsi nullus dicam, Terentius ait: vis me quæ re- B stant aperte loqui, pater doctissime & optime. Perquam turpis res erit ac dedecore, erroreque plenissima, cum, qui ut inquit Hieronymus, & fidem & sedem tenet Petri, verba sua non tenere. Scriptum, &c.

EPISTOLA L.
Ad suum præceptorem.

De obitu magistri Jacobi de Arceis.

HEu dolor! heu pietas! & o fragiles, o C caducas & exiles res humanas! Ecce, frater mi, cum signum imponerem superioribus, assertum est mihi, quod tibi non sine lacrymis innotescit, probum illum litteratum, moratumque, & totum ex virtute & sapientia factum virum magistrum Jacobum de Arceis hæc inferiora reliquisse, &, ut præsumitur, transiisse ad superna. Quæ ergo esse potest vivendi fiducia? profecto cum illo cupio jam dissolvi, & vix est quo solari quirem, nisi nos fore magis scirem mortales, quam vitrum frangibile, ut hinc nos philosophice admodum Flaccus sic moneat. Et quam sors cumque diem dederit pro lucro tibi appone. Nunc est tamen, præceptor mi, quod a te in obitu illius eloquentissimi domini cardinalis Petræmalæ promissum est, impleri requirimus & rogamus, ut contra hanc feram iniquam, immanem, inclementem, sed impiam mortem invehas, & tuæ eloquentiæ viribus eam laceres, improbes, damnes atque calces, quod si non proficiat, at saltim animum explesse juvabit. Vale.

EPISTOLA LI.
Ad præceptorem.

Ut quod incœpit pro obtinenda sibi prabenda Belvacensi perficiat.

UT tibi rescribam, magister mi dilectissime loco fratris, missivarum tuarum affabilis disertia & tua admonet urbanitas. Quis est enim quem clara & apposita scripta tua non delectent? quis tam incivilis, qui gratis a te curialitates oblatas non agnoscat? Is profecto meo judicio stipes, caudex, asinus, ut Terentius ait, immo lapis marmoreus diceretur. Grates ergo tibi ingentes habeo, vir eruditissime, a te pro me de jam actis; rogans ut tu, quemadmodum circa factum præbendæ meæ Belvacensis utiliter cœpisti, perficias. Non est enim quod scirem emendare, quoniam & tu personas comparantes, & naturam rei, ac temporis exigentiam confers, ut prudentis est, in omnibus & compensas. Et ecce, quo tibi opus esse dixisti, ut verum est, procuratorium tibi mitto. Age igitur, frater mi circumspecte, quod commodi poteris pro Johanne, qui ad opportunitates tuas vice reciproca quidquid est libens offert. Non autem mihi curæ est, quod Benjamin ille, (non enim nomen pulcre sonat) sese de negotiis meis, sua curet, amodo intromittat. Ego vero quoad partitiones attinet circa mediam quadragesimam Belvaci spero esse, si tamen designatius diem qua necesse est interesse intimaveris scriptis tuis, quibus a cetero cupio visitari precorque, hortorque & obsecro. Id vero, crede mihi, magnæ adveniet consolationi, grandique pro munere computabo. Duret in longum & bene valeat vita tua. Scripta.

EPISTOLA LII.
Ad amicum.

De conversione Ambrosii de Miliis.

CUras tuas extimulari a me requiris otioso, quasi vero mediis curiarum in æstibus, & non in claustris solitudo, quies, D otiumque, quæ scribendi sunt nutrices, debeant inveniri, & non tibi facilius fuerit, ut aiunt, in transitu, quam mihi diurno cumque gravi cogitatu quodlibet dictitare. Sed minus verum est quod Virgilius ait: quisque suos patitur manes, nec fibris requies datur ulla renatis, ut si una alicubi desit cura, ecce alia subit continuo, immo plerique tamquam fibris renascentibus saxum ingens volventes, inefficacibus laboriosisque conatibus vitam terunt, ut non frustra quosdam philosophos ac poëtas scias E hunc mundum inferos vocavisse, & omnia quæ illic esse fabulosa, ut inquit, Macrobius, credidit suasio, in ipsis humanis corporibus assignarint. Sed hanc philosophiam damnabilem prosequi, aut ei deferre vetet Deus, nec me sinat in has plagas & errores induci. Ceterum apud nos recens oborta est materia, e qua subito lætaberis; sed demum ridebis, ut opinor, nec id tamen pro nugis curialibus accipito, quin me veram putato texere historiam, ac veluti certum est, præsentem scriptionem te visere. No-

visti Ambrosium nostrum de Miliis, audisti totiens quomodo de religione, de fide, de sacra scriptura, deque præceptis ecclesiasticis sentiebat universis, ut Epicurus quippe quam Catholicus censeretur. Is nunc profecto conversus est, non in arcum pravum, sed tanto devotionis fervore delibutus, & affatim respersus est, ut sanctus Ambrosius in eo dici possit redivivus. Quo indicio credendum sit, quæris a me. Primum sæpenumero confitetur sacerdoti; postque Domini Corpus recipit humillime, magnis præeuntibus contritionem afflictionibus, jejuniis & eleemosynis ingentibus; ut viginti aureos & ultra unica in septimana cum clericus suus asserat erogasse. Quid plura? pro majore parte temporis orat, sese e curia subtrahendo, vulgus fugit, solitudinem amat, psalterio suo aut electissimis suffragiis numquam carens. Sermones adit, frequentat ecclesias, diem præterire absque esu potuque quam missas non audire multo mallet, quin immo horam nequicquam abire existimat, qua non servitio crucifixi totus vacet: ita ut non eumdem credas esse. Quodcumque juramentum summopere vituperat atque damnat, ut pridie factum sit, quodam de domo mea assistente, cum idem devotus Ambrosius ad vicum novum B. Mariæ Parisiensis, pro libris devotionum emendis accessisset, quæsissetque a quodam librario, si horas Crucis & Servitium mortuorum, aut nescio quid hujusmodi haberet venalia. Per Deum, inquit ille, ut assolent, ita valde multa pulcraque. Amore Dei, mi frater in Christo, sic noster observare solet Paulus, jurare nolitote: sed dicite mihi quanti hæc uno verbo constabunt. Pro certo, inquit, de isto quatuor scuta solvetis. Solvam, Ambrosius devotus noster ait, quod jurastis, alias non facturus. Sic ille quod petiit tametsi medietatem non valeret, recepit a converso. Tu autem quam plurima celebritatis ac sanctimoniæ, quæ me latent, idemque sanctus noster Ambrosius agere queat, discutias in te ipso. Hæc sunt quæ mihi vix scribere laxat tempus, distracto circa expeditionem ambaxiatæ cujusdam ad regem Romanorum & partes Almanniæ, ad quam cum quibusdam de consilio regis sum commissus, nisi tamen aliqua immutent propositum. Vale.

EPISTOLA LIII.
Ad amicum.

De suo itinere Germanico.

Pernimium quamquam animus æger sit, rauca musa, gelidum ingenium, calamusque scribendi dissuetus, ex quo tamen meæ itionis Germanicæ continentiam exigis tantopere, plane scies. Si me fascis parte una quamdam per particulam meæ rescriptionis ad Muretum a me non minus accurate id poscentem proprius levavero, formula cujus hæc est: Oppido &c. *ut infra.* Ad nostram profectionem redeamus. Discessimus ab hac urbe, quantum recordari datur, Octobris vigesima, vixque apud Compendium veneramus, cum ecce, ut sunt mortalium casus, vectorum meorum alter me ibidem dereliquit, adeo confectus atque lassus, ut quod comitivam moraretur ulterius non decrevi. Item alter, qui farcinulas bajulabat apud Montem in Hannonia, pulcherrimum quidem oppidum & amœnissimum, consimili lassitudine perculsus remansit. Sicque de meis duæ belluis mihi ex illo amplius famulari renuerunt. Dehincque Brabantiam, quæ hactenus, si non fallor, Hervetia dicta est, profecti sumus, ubi tot loca egregia, tot oppida, villasque perquam pulcras, incolis ac domibus structurisque insignibus fœcundas vidimus, quot non reor ubilibet, in tam arcto tamen spacio, sub nostro posse emisperio reperiri. In quarum ultima nostræ ambassiatæ miles quidam plurimis nobilitatis titulis decoratus, nomine Taupinus de Cantu-merula peste epidimiaria subito correptus est, nec ægrotavit bina luce. Quod si dies mei stetissent tunc supremi, ex conversatione assidua & allocutione contrectatione que frequenti merueram contagia; sed qui non vult peccatoris mortem, sua me omnipotentia præservavit. Felices obeunt &c. Ethicus ait. Quo sepulturæ honorificentissime submisso, continuavimus gressus nostros, transactoque Juliacensi ducatu, gleba nempe frugifera maxime exuberanti, & primo Aquisgrani, quo Caroli nostri illius Magni sarcophagus, & ut aiunt caput & ensis pariter in tam singulari pretio sunt habiti, ut non Arturum suum Britones tanti faciant, ipsum quamvis surrecturum expectent, priusquam ad extremum judicium perventum sit, moxque Agrippinam pervenimus, quæ vulgo Colonia vocitatur, civitas profecto amplissima, & ingentis honorificentiæ, studiisque, quod ille ait, asperrima belli, & denique omnium quæ illo meis subditæ sunt oculis magnificentiæ repræsentativa, tametsi Maguntiam nonnulli in opulentia illi, in nobilium enim ubertate & effabilitate morum Argentinam si non anteponunt, æquiparant. Qua quidem in Colonia undecim millium Virginum chorus ille tanto sub honore celebratur, ut eisdem solemnissima ecclesia & præcipue earum capitibus, cum innumeris nihilominus, ut ferunt, corporibus sacris aliis existat dedicata, ut propemodum, Sancto in Innocente Parisiensi ossamenta totidem non cerneres. Quid vis dicam? adeo ibidem & alias plurimode religio

nostra adaucta est, & creta, ac passim effunditur minus caute, ut rescindi potius quam extendi meo judicio expediret. O gloriosissime Salvator noster Jesu, utinam secundum traditionem tuam scientificissimam, & in maxima parte sui moralissimam, lex tua asservaretur, non equidem in plerasque incideremus anilitates, sed, quæ jussio tua est, cum religione rite colendo, sapientiam jungeremus. Equus qui pressis retinetur habenis, non facile in præcipitium ruit, sed ruit conlaxatis. Nec a credulitate remotum est, illum nequam seductorem Machometum ob has tot tot rerum super res inculcationes, suis sectatoribus a religione Christicola secessum suasisse. Enimvero si cum Marcionita, Arriano, Valentinianove, aut Novatiano conferremus, alius sermo foret, sed intensius loquimur confirmato ac plene legis scio. Sunt insuper egregia loca alia quam multa, quorum latinitas me aufugit, quæ sese cum prædictis adeo in sua libertate manutenent, vindicantque, & omni, qualicumque fulgeant dominio, submitti contradicunt ditioni, quatenus levissimis quibusdam juribus persolutis, aut ut pressius dicam, vix tenue recognitis, quemquam in eis gratissimum foret introire quoquo pacto non finerent, imperiali esto, aut alio, supereminet pallio sceptrove muniatur. Nec est quod quisquam de vectigalibus sermonem faciat, si non cum verbo pacisci protinus vitam velit. Prius enim cuique cum Comico molendum esset in pistrino, aut eis tortor oculos erueret, quam ipsis invitis extorqueret solam pictam. Ob id tamen nolo credas illos cunctis commoditatibus perfrui, aut perinde divitiis abundare, vel quod ibi propterea degere optandum sit, seu quod moraliter, politice, ac civiliter vivant, quodque curialitatibus mage vacent. Si enim parcius, vituperandum non esset quam possimus laudibus immorari, & ad alia non traherer, ex illorum barbarie ad tædium, usque legeres historiam. Quis enim ut breviter pertranseam non indignanter referat, non dico canonicos sæculares tripudiis, hastiludiisque, & in ecclesia vestibus dissolutissimis passim uti, sed etiam monistas choreis videre immisceri, canonissasque & moniales habitus deferre sericos, quo plurima circum purpurea Meandro duplici Melibœa cucurrit, circa colla torquibus, cathenis in scapulis & monilibus variis, histrionum instar circumdatas & onustas, ut non meminerim umquam aut usquam excessus etiam in viris insolentissimi, æquales perspexisse, prætendentes, quod reatum magis damnat, posteaquam cœnobiorum exierint limina, ab omni prorsus fore regula absolutos, & ut finem faciam, cum pigeat recordari, multaque his paucis intelligas, vitia fiunt mores, viresque indifferenter habentur pro juribus.

Nosti autem in Commentariis Belli Gallici, non sine experientia a Cæsare dictum esse, apud Germanos nullam latrocinia habere infamiam, quæ extra fines cujusque civitatis fiunt, atque ea juventutis exercendæ & desidiæ minuendæ causa fieri prædicant. Et cui non minus deferendum esse reris, Isidorus eos tibi pro me sententia sequenti describit luculenta. "Germaniæ gentes dictæ, quod sint immania corpora, immanesque nationes sævissimis duratæ frigoribus, qui moras ex ipso cœli rigore traxerunt, feroces animis, & semper indomiti, raptu venatuque viventes. Horum plurimæ gentes variæ armis, discolores habitu, linguis dissonæ, & origine vocabulorum incertæ, ut Tolorates, Anismari, Quadrungri, Marcomagni, Bruti, Camasi, Blangianæ tubantes, quorum immanitas barbarie, etiam in ipsis vocabulis horrorem quemdam significat." Quid? is qui promit & vectari juvat prædas & vivere rapto. I ergo ad Indos usque, Afros, Scytasve, aut ultima Thyle, mea ut semper est opinio, liberalitate refertam cælive potientem temperie, aut plenam gratiarum omnimode gentem supra Francos invenies minime, dicam plane quod sentio, aut quæ eos etiam longissimo attingat intervallo. Tacui de fluviis & montibus, satis enim Johannes de Certaldo loquutus est, tuque de his crebris in locis perlegisti. De victu quin etiam, cum de atro jure Almanico & salsis eorum insulsatis quaqua versum proverbium currat, audire non contendis. Vale & erroribus gentium compatere.

EPISTOLA LIV.
Ad quemdam causidicum.

Petit ut ea quæ adversus Johannem de Magduno dixerat retractet.

Quo magis magisque perscrutor, vir acutissime, mysteriorum pondera, ponderumque mysteria operis illius profundi ac memoriæ percelebris, a magistro Johanne de Magduno editi, & ingenium accuratius revolvitur artificis, totus quippe in ammirationem commoveor & accendor, quo instinctu quove spiritu seu mente, tu præcipue qui inter civiles actiones omni die versaris, quæ maxime ex electione sana pendent, & ubi præcipitur tarde & cum gravitate de rebus ferre sententiam, eumdem disertissimum & scientificissimum actorem leviter nimis, scurriliterve, aut inepte loquutum fuisse censuisti. Et quasi in prætorio causam ageres, nudius-tertius contra mortuum verba faciens, debacchando jurgabaris, in inven-

tionem nihilominus atque claritate, proprietateque & elegantia, magistrum GUILLELMUM DE LORRIS longius anteponens; de quo tunc certa motus consideratione exclamare prætermisi, & nunc linquam. Sed si amodo serio dixisse fatearis, dic quo pignore certes, veniam, ut ait Virgilius, quocumque vocaris; ut qui magistros & benefactores meos ad extremum usque singultum non desero, aut suo in honore, quoad potero, sinam lædi. Sin vero, ut potius reor, joco protuleris, aut forsan motus aliunde, non adeo feroces sumus, ut quæ sit in disputando libertas ignoremus, aut linguæ vertibilitati non noverimus indulgere: immo quia altercando scitur veritas, aurumque probatur in fornace, de industria ingenuissimi doctoris hujus concedo disputare. Ita tamen ut nihil in posterum cum obstinatione adversus imitatorem nostrum asseveres. Vale, & intimato super hoc quid intendis. Qui si pergis de præceptore nostro ulterius male loqui, non est quod dissimulare queamus. Hanc ex nunc pro diffidentia suscipito. Sunt etenim, ne in dubium revoces, pugiles & athletæ non pauci, qui scripto voceque & manu pariter, ut est posse, causam istam defensabunt.

EPISTOLA LV.

Ad quemdam episcopum.

Mittit ei quædam sua opuscula.

Ex quo nugis datum est meis tanti esse, pater reverende, quod eas vestra dignatio visere dignatur & expetit, ecce cum mihi vestris obsecundare præceptis congruum sit, pergrandisque arrogantia renuere; hujusmodi nugas vobis mitto, tali pacto, pater mi confidentissime, ne cuiquam communicentur. Quoniam ab alio de stili ruditate & incomptu, ab alio de materia, quæ suæ ratione veritatis, nonnullis odium pareret, aut de levitate scurrilitateve, in eo quod vulgari sermone editum est, reprehendi possem vel notari. Potissime quia genus assolet humanum potius ambigua depravare, quam in partem capere meliorem. Sed nihil est quod vestræ fidelitatis prudentiæ non submitterem, alteri tamquam mihi. Valete, fidentissime pater, & ut stultitias verbales meas sæpenumero tulisti, ita has ineptias litterales benigniter suscipite.

EPISTOLA LVI.

Ad quemdam amicum.

Hortatur ut Johannis de Magduno librum, quem quamplures damnabant doctores, defendat.

Scis me, consideratissime magister atque frater, jugi hortatu tuo & impulsu nobile illud opus magistri JOHANNIS DE MAGDUNO, *Romantium de Rosa* vulgo dictum vidisse: qui quia de admirabili artificio, ingenio ac doctrina tecum sisto, & irrevocabiliter me fateor permansurum, a plurimis scholasticis non parvæ auctoritatis viris supra quam credibile tibi foret, male tractor & arguor amarissime, ut si ulterius defendere coner, plane me probare velint, ut dicunt, hæreticum. Nec prætendere prodest te totque viros alios valentes scientificos & perdoctos illum tanti fecisse, pene ut colerent, utque, quam eo, carere mallent camisia, & nihilominus nostris correctoribus anteponere suos æmulos, qui, si quid reprehensionis inesset, adeo magni erant, ut librum suum vivere nequaquam permisissent una hora. Nec eos juvat insuper obsecrare, quod jus omne poscit, ut prius videant notentque quamobrem, qua dependentia & occasione dicat res, quas vel personas introducat, quam damnetur tantus auctor. Sed confestim verba intercipiunt mea, interrumpuntque, ut labra movere vix audeam, quin mihi anathematis opprobrium comminentur, ac ferme judicent reum mortis. Quid vis dicam? tantis, quod me magis urit, magistrum nostrum prosequuntur maledictis, ut ignem potius quam lecturam meruisse attestentur, seque inexpiabili scelere contaminari existimant, si quidquam audierint. Cumque rursus jure humanitatis submissius expostulo, ut non prius damnent, quam universa cognoverint, ostendendo quod etiam sacrilegis, & proditoribus, veneficisque potestas defendendi sui datur, quodque nec prædamnari quemquam, incognita causa, licet; nihil agimus tamen, frater honoratissime, sed tempus terendo incassum aera verberamus, nec est quod speremus posse aliquid impetrare, tanta est hominum pertinacia. Hi sunt mores, ea dementia; timent enim ne a nobis revicti manus dare aliquando clamante ipsa veritate cogantur. Obstrepunt igitur, ut ait Lactantius, & intercidunt ne audiant, oculos suos opprimunt, ne lumen videant quod offerimus, morem Judæorum adversus Salvatorem nostrum observantes, penes quem inimici facti sunt judices. Sic doctor noster emeritissimus condemnatur, quod vetant leges omnes, innocentissimus non auditus, ab his

qui profecto coram vivente mutire non tentassent, eumdem tamen, & quod molestius ferendum est, male visum perscrutatumque & notatum ignominiose despiciunt nostri correctores, execrantur & impugnant. O arrogantiam, temeritatem, audaciam, opus tantum, tot diebus ac noctibus, tanto cum sudore & attentione digesta elaboratum & editum, hi qui superficietenus nec eodem contextu, aut ex integro se legisse profitentur, subito instar eorum qui mensæ inter crapulas omnia ut libet & fert impetus accusant, reprehendunt atque damnant. Paulo magis ponderis in stateram ponentes tantum opus, quam lucis unius cantilenam histrionis. Quorum prætextu in alterum istorum patronorum scriptotenus invexi, sicut videbis per eam quam tibi fert epistolam is bajulus. Tuum ergo erit, dux, princeps, rectorque hujus præcepti laudatissimum & amantissimum imitatorem tuum defensare, & hos malesanos & deliros conculcare, ac ratiunculas meas indigestas disertiæ tuæ acumine validare, comere & linire, quatenus ego qui auxilii tui confidentia & ingenii ope fretus campum hunc duelli introii, alias non facturus... Scio enim quod ubi obdormientes sui sensus expergiscentur, & calamus jacens exeret se, non prævalebunt adversus nos isti veritatis inimici; sed eos cum voles non dubito efficies oves mites, & mutos reddes per omnia tamquam truncos. Vale, nec amicos sinas, quo ad potes, sic injuste, vafre, pernitiose & inique pessumdari.

EPISTOLA LVII.
Ad quemdam anonymum.

Ut retractet ea quæ de Johanne de Magduno dixerat.

Etsi facundissimus, si copiosus, si eloquens & abundans, sed, quod scribendi fons est, sapiens es, vir insignis; vides tamen veritate vincente ac pariter conscientia remordente, adversus satiricum illum perseverum magistrum Johannem de Magduno, nihil te ulterius mutire audere, aut disserere posse. Ipsius quippe veritatis tanta vis est, ut ei nullius rethoris industria sese æquet, illo assentiente, qui dicit: *Veritas manet in æternum.* Falsa non durant. Redi ergo ipsius doctoris & præceptoris carissimi in gratiam, nec quia facile prorupisti verearis. Illico enim cum voles, veniam impetrando noster eris, modo de resipiscentia tua ex fideli promissione nullus apud nos scrupulus remaneat. Non enim latet nos quousque disputandi progrediatur licentia, & quod disputationi serotinæ sæpe numero matutina contradicit. Scis insuper, vir experte, Origenem & una Lactantium erravisse, & pariter Augustinum, plerosque magni nominis atque famæ alios revocasse doctores. Non igitur pudeat nimis libere dicta & attentata obnoxius reparare. Forsitan vero quæ damnas perfunctorie vidisti, nec recenter: quæ duo maxime judicium pervertunt, ac te præcipitem dederunt in errorem, non fidei quidem vel iniquitatis, aut malitiæ; sed in quem nonnulli prædictorum ipsius de Magduno superficietenus viso pede tecum ruunt. Neque præsentem monitionem nostram parvipendas, aut existimes caritate fraterna vacare, vel me gratis prioribus nostris in litteris te de amantissimis defensoribusque philosophi prælibati animadvertisse. Sunt enim quorum calcaria auro fulgent, magnisque dignitatibus potiuntur, qui pro tuitione nostri propositi pulcram petunt cum Marone per vulnera mortem, nec acceptius quidquam Deo agere putarent, quam in eos irruere, qui nostrum coarguunt instructorem de syllaba solum parvula sive coma. Atqui te quid facturum censeam a me quæris? id quod propheta simul & rex non erubuit suppliciter confiteri, hortor dicas: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi.* Quod si tractatum superinde conficeres, interim per amicitiam nostram precor, tædio tibi nequaquam adveniat tuo huic mandare quampiam præposito remissivam, quæ levatio præsertim sit nostræ expectationis & tuæ intentionis nuntia in aliquo, cum psalmista, *Lætabor ego super eloquia tua, quasi qui invenit spolia multa.* Vale.

EPISTOLA LVIII.
Ad Nicolaum Clemangis.

Adversus Ambrosium qui Ovidium Virgilio præferebat.

Mirabilem & ante tempus hoc inauditam rem audies, vir eloquentissime, modo effabilis mihi sit, idque pectus tuum candidissimum dignetur admittere. Sed video te jam solo stomachari olfactu, cum rerum omnium noverim te perspicacissimum, & benefactorum tuorum amatorem singularissimum, pugilemque & ingenuissimum defensorem. Quod si umquam te talem præbuisti, nunc majori opus est nisu, & nervorum tentione totali. Quid amabo est, inquis tu, quod tibi ars mea efficere possit? vix profecto in me stat, frater carissime, quod possim explicare, & si velim, calamus dedignatur, atramentum renuit, horret animus, paralysi manus percussæ tremiscunt, & tandem omnia deficiunt rebellantque. Quippe ubi vergens in Maronis patris & alumni suorum omnium posterorum honoris depressionem aliquid est

est recitandum. Dicam tamen, nec a modo A suspensum te tenebo. Est hic quidam degener in hac parte & futilis, Ambrosius nomine, familiaris tuus quondam & mihi. Nunc vero & quamdiu isto perstiterit in errore inimicus capitalis, ausu qui temerario palam ac vicibus repetitis, dictu mirum & terribile cogitatu, magistrum illum amoris Ovidium, quia forsitan illi vacat, præfato poëtarum parente Virgilio, proh nefas! ingenii excellentioris asseveravit extitisse, quin etiam, eloquentia dumtaxat excepta, illum venereorum patronum, huic B omni vita probatissimo Maroni similem fuisse per omnia vel majorem, & ut suæ nihil deesset præsumtioni, subjunxit noxium esse volenti in prosa proficere, ejusdem summi vatis Virgilii scriptis insistere & studere. O tempora! o mores! ait ille, o confidentem, arrogantem, insolentem, aio ego, dicentem, quod nec Bavius testaretur! Sed quo rationis velamine subnitatur judex noster, si non tædeat, advertito. Si Tullius, inquit, ipse poëtis studuisset, illam ad soluti dignitatem sermonis pertigisset minime. Qui si ipsius Ciceronis libros C in promtu, aut, ut verbo Cæsaris Augusti utar, in numero habuisset, neutiquam talia nisi demens emisisset: Cum, ut de aliis taceam, & ut nosti, solo in Tusculanorum prologo de Homero, Hesiodo, Archiloco, Livio, Ennio, Plauto, & Nævio pene tamquam de familiari suo, in libro quem de Amicitia edidit Terentio loquatur sub gloria & laude poëtarum. Quod si minus credis mihi, discretor ingeniorum & bonorum distortor, prospectum ito. Et si non forinsecus, sicuti interioribus oculis cœcus es, fueris poësis ad exaltationem, quod sine D artis oblectamento Cicero non dixisset, ita scriptum invenies. Quo minus igitur erat honoris poëtis, eo minora studia fuerunt, & conformiter vide pro Sestio orationem. Si nescis, Ambrosi, hoc modo ad propositum a Cicerone de poëtis dictum est. Neque poëtæ, inquit ipse, quorum ingenia semper dilexi, tempore meo defuerunt. Et iterum connexionem Oratoris & Poëtæ in constitutione oratoris Tullius elegantissima hoc modo declarat voce. Est enim, exprimit E ipse, Oratori finitimus Poëta, numeris astrictior paulo, sed multis ornandi generibus socius. At ne littera præsens prolixior fiat alieno, sciens prætereo quæ ipse in conservatoria seu hortatoria pro Lucio Archia, pluribusque passibus in aliis, in recommendationem poëtarum, quos ipse cum Ennio sanctos appellat, inducit, ubi luculenter refert, ad suscipiendam & ingrediendam rationem suorum studiorum poëtas principes extitisse, ac confirmatam fuisse vocem suam, propria dico verba, eorum ornatu & præceptis, ut nihilominus poëtis ipsis quam alterius generis scriptoribus enixe Tullius studuisse videatur. O si divinam Æneidem ac emendatissimos, ut eos vocat Lactantius, Georgicorum libros vidisset, cum jam de Marone pro solius eglogæ ipsius generositate & ingeniositate dixisset magni mysterii, ponderis, atque sententiæ emistichium illud: magna spes altera Romæ. Qua ad cœlum voce, prædicatione, laudeque, sæpefatum illi tuo amantium incentori Virgilium antetulisset, & nostram quam cito dissolvisset quæstionem. Profecto sicut reor, nec vana fides, ut amans erat veritatis, si non librum, libellum saltim contra te tuique, si qui forent, similes edidisset, & confusissimos protinus reddidisset non dubito. Sed ad Maronem regem nostrum redeundo, quis umquam latinorum, quacumque micuerit reputatione, grammatica, ornatu, juncturis, & contextura vocum artificiosissima, dignitate, elegantia, claritate & prope naturam, sententiisque gravibus & prægnantibus, ac omnibus figuris, tam constructionis quam loquutionis & metaphoris, variatione, digressione, comparationibus, coloribusque magis proprie, aut clarius, & generaliter singulis quæ ad scribendum, loquendumve quocumque in genere præcipua sunt usus fuit? De orationibus suis quid dicam, in quibus omne oratoris officium explicuit, & ad extremum exsequutus est unguem, quatuor eloquentiæ genera, ut ait Macrobius, immo decem rethorum, qui apud Athenas floruerunt, stilos amplectendo? Item post pauca: videturne nobis probatum sine divini & humani juris scientia non posse profunditatem Maronis intelligi? At vero quid per profunditatem, nisi ingenium intelligendum sit, non video, ut si ipse revivisceret Tullius, parem sibi invenisse diceret, judice te, immo juxta Plinium, ut musas in eo loqui credas. Et tu, Ambrosi, Nasonem tuum tametsi velocis, acuti, ac rapidi fuerit ingenii, Virgilio comparabis? quod si dicendum sit aliquos ipsum doctrina excelluisse, ingenio tamen aliquem præisse quoad vixero negabo. Longior fui, frater peramantissime, quam fuerit propositi. Sed nequivi non agitari, nec bilem cum Virgilii nostri contra decus loquutum foret, continere, per illum potissime, quem ipsius e fonte uberrimo, quidquid utriusque habeat hausisse non ambigam. Quas ob res, dulcissime frater, per quantum veritatem sequeris, meque amas, eidemque astringeris Virgilio, decus suum, quidquid grunniant sues, æterno mansurum, armis quibus te strenue munivit is qui tot bella, bone Deus, & horrida bella, nunc hos, nunc illos victores seu victos, prout libitum fuit, faciendo, & quo non fuit præstantior alter, ære ciere viros & Martem accendere cantu, serves, protegas, & defenses, & istum procacem ingratitudinis pædagogum invadas protinus,

ac prosternas, quatenus suum fateri cogatur scelus, & mitem per omnia reddas, ut ait Comicus, sicut ovem. Enimvero consideranti mihi, vir clarissime admodum, & pensanti qua occasione is latrator præmissa dicere posset, aut tam pertinaciter moveretur, aliud non occurrit, nisi illud sibi Camillæ ad alium compatriotam suum improperatum putet, ac moleste ferat. A

Vane Ligur frustraque armis elate superbis,

Nequaquam patrias tentasti lubricus artes.

Et ut finem faciam, tametsi extra sacram theologiam errorum revocatio locum non habeat, numquam tamen indulgebo, ut in amicitiæ particulam recipiatur nostræ, quo usque quantum postulat res & casus exigit, celsitudo revocaverit solemniter adeo impudenter attentata. Demum si aliquo apud me quod sit egeas, scribito, faciam autem ne frustra scripsisse arbitreris. B

EPISTOLA LIX.
Ad Nicolaum Clemangis.

Adversus Ambrosium qui Ciceronem de contradictione reprehendebat. C

PORtentuosum prodigium monstroque simillimum, & quod, ut veraciter ille ait, nullo umquam excidit ore, iterum tibi, vir egregie, scripturus sum, sed profecto vix sum apud me, quod isto valeat calamo explicari. Ecce enim ne te perlonga exorsa teneam, ecce rursus dominus ille Ambrosius, & ne vanum putes aut ludicrum, per hanc id tibi assero dextram, per hosce oculos, perque caput hoc juro, & per si quid umquam mihi boni det Deus vel honoris, sed, quod miraberis, regio notario ac testibus per eum non parvis, ut interessent, evocatis, ausus est dominus ille Ligur ore sacrilego, ne dicam, pace sua, denuo affirmare Tullium, tantum rethorem, philosophum talem, oratorem qualem nobis, ut auguror, non restaurabit partus ullus, civemque, immo consulem, & secundum nonnumquam imperatorem Romanum, posse & debere, verba sua sunt hæc, de contradictione reprehendi. Et cum aliquandiu indignanter admodum subticuissem; vix tandem erupi petendo, id unde hauriebat, quave habere poterat conjectura? Qui, ut est permagnæ auctoritatis, respondit, quod sciebat & bene sciebat. Et cum assistentes una mecum post aliqua adjecissent, minime dicta sua sufficere in tanta re, potissime ubi reipublicæ tantus vir, & veritatis amator, suæ sicuti passim indicant scriptiones, suo in honore adeo læderetur; surrexit qui pro tribunali sedebat, Petrarchamque sumit, & ex illa quam ad præfatum, ut nobis ambobus melius scis, D E

Tullium scribit epistola, & illa Salustii invectiva suum nisus est, nescio qualiter, nec ipse profecto scivit, solidare attentatum: clamare tamen latrando, & latrare clamando, ut obstinatus erat, non obmisit, incessanter dicendo, quod sic erat, id pariter magno enitens juramento vallare. Ceterum autem cum eidem verbo occurretem mitiori, prædictos Salustium & Petrarcham voluntate magis forsan quam ratione Ciceronem velle de levitate non contradictione notare: propensius acriusque magis in assertione perstitit sic essendi. Nec profuit me dixisse contradictionem circa idem similiter & eodem tempore, ut philosophi volunt, debere intelligi: quin insuper de illa Mantuani & sui Thomitani ingeniorum comparatione, quia aliis scriptis patuit tibi meis, agitaret & suo vellet in errore persistere, sese de te fortissimum faciendo, quod meam deserendo partem suæ opinioni, cum te alias, sicut dicit, in ista materia audierit, irrefragabiliter adhærebit. Tandem vero cum huic sic devio diceretur, præter nostrum de Noviano, & quam plures multi scios, duos illos sacris in litteris antistites & eloquentiæ sydera, ecclesiæ Parisiensis videlicet plusquam meritum cancellarium, & alium cui Brevis-coxæ est nomen, altissimi judicii licet sit, jamjam perhibuisse testimonium, excandescendo elatius intonuit, & manibus offensæ admodum mulieris lateri impositis, exclamando, replicando, quod istis aliquatenus cum eis patre meo, immo latialis eloquii parente, adjuncto Colucio non crederet, & ut pro contento utamur continente, suaque dementia non lateret hoc in proposito, sicut ait, non deferret toti mundo. Unde igitur, Nicolae mi, vide dulcissime frater magister, quid facient domini, audent cum talia fures. Fures siquidem voco optimorum detrahentes honori philosophorum manifestos. Verendumque est admodum, ne, ut prophetizavit ille, cum canibus timidi veniant ad pocula damæ, & ut in vulgari est proverbio, Anseres anseruli de cetero ad pascua ducant. Hi sunt mores, peroptime frater, hæc sunt sæcula, Colende Nicolae mi, quæ tuum post discessum nobis & permultis rebus in aliis pejora pessimis exorta sunt. Et ut nonnihil de tuo Terentio dicatur, pejori esse res quam sunt, non possunt loco. Et quod vere Livius ait: Vitia nostra nec remedia pati possunt. Demum, frater quampercare, ut eo unde egressa est referat se oratio, suppliciссimus oro, quantum si me audires genuflexo hæc precantem, si ille quondam es, qui omnium amico amicissimus fuisti, ab hoc opprobrio vilissimo Tullium quem semper tanto reverentiæ cultu prosequeris, & quanti facias non ignorans, defendito. Et hujus Liguris Sulmonensis

doctrina sui captum, quia exacuit ut gladium linguam suam, intendit arcum rem amaram, ut sagittet in occultis immaculatum, invectione sic calces, quod sentiat quam stolidum sit in eum dicere, qui omnium dicentium pater, princeps, dominus fuit & rex. Vale.

EPISTOLA LX.
Ad amicum

Dolet ereptum sibi Nicolaum Clemangis in curia degentem, incandescitque in Petrarcham dicentem extra Italiam Oratores aut poëtas non esse quærendos.

NIhil profecto, vir egregie, scriptis quibusdam tuis Ambrosio de Miliis Mediolanensi directivis, meo die hesterno fortuitu prospectui exhibitis, video appositius quid dicendum, quam illud Plinii secundi ad Nonnium maximum, pulcrum, validum, acre, sublime, varium, & elegans: quæ meæ adeo sensualitati inhæserunt, ac proprietatis claritas, necnon dulcissimum ipsius scriptionis placuit eloquium, ut illa vix luce meo aliud quidquam gustui sapuerit, meque ipsum durius accusavi: immo cum Marone quem non incusavi amens? qui Romana in curia non parvam dierum portionem consumsi, ac dominum tuum immo meum patremque & patronum ac alumnum, quem inter maximo cardine ibidem præsidentes secundum non faciam & nusquam tui tamen sic vel aliter habui notiorem. O sortem! o casus mortalium miseros, quibus ferme omnibus successus obtingunt suis optatibus adversantes! In me siquidem cunctidie experior, frater carissime, non equidem in temporalibus, quibus supra meritum abundamus; sed, quo nihil molestius evenire mihi poterat aut gravius, in amicorum subtractu. Et ut de infortuniis circa istud pergrande unum noscas, contigerat mihi sua bonitate & gratia, & nescio quadam studiorum similitudine, fructuum tamen quantitate dispar, ille NICOLAUS nomine dictus de CLEMANGIS magisterio artium liberalium, ac sacræ theologiæ bacchalariatus gradu, non abs re insignitus, utique morum honestate corruscus, benignissimus & affabilis ac modestus, &, ut Boetius ait, vir totus ex sapientia & virtute factus, & cum Terentio ut nihil supra. Sed nescio malo omine quodam meo, cum eo dum proficere cœperam, est mihi arreptus & in curia vobiscum degit. Qua in re, confidentissime frater, ut verum fatear, vel curiam huc ad eum venisse, aut illuc non iisse, seu si per eam eo privati caremus, trans Rhenum, & si, ut vult Aristoteles, multorum judicium fallit, ad Indos, salvis salvandis, fuisse profectum maluissem. Quod si pergam mansueti NICOLAI mei laudes, & de ipsius singulari eximiaque virtute dicere, hujus quippe orationis difficilius est exitum quam principium invenire. Dicam tamen adhuc, cum nolit de Nicolao suo calamus subticere, etsi præsentem verear laudare. Is, inquam, Nicolaus est, qui cum tam multis laudum generibus non modo bonus, non seditiosus, sed etiam seditiosis & malis adversarius semper fuit. Et ne in re nota consumam tempus, ad inceptum & te revertor, ingeniose vir, hujusmodi epistolam tuam vidi, legi, perlegique, quæ sic me oblectavit, sic me detinuit, quod tametsi, dum mihi sese obtulit, ratione officii instantius evocarer, verumtamen in qua plurimæ sunt latebræ regia, uno me angulo delitui, nec is cui dirigebatur, ut est cum eo familiaritas, quamvis instaret, meis e manibus eripere potis est, quousque ad saturitatem scilicet visa omnino perlectaque est. Cujus occasione contra Petrarcham spiritum exclamandi nequivi continere, insolenter, pace sua, dicentem, extra Italiam Oratores non esse quærendos & Poëtas, cum Niciæ & locorum in millibus alibi quid latitaret, ut veri non absimile est, ignorabat. Sed hanc in posterum querelam relinquens, rogo te, obsecro, & obtestor, frater peramantissime, ut docendo doctior fias, hoc exile exerceas ingenium, mihi & sæpe, si occupationes tuæ sinant, scribito, meque a cetero in amicorum tuorum consortii quo dignum duxeris loco signes & colloces. Ego autem ex nunc te ulnis sinceræ affectionis admitto, suscipio, amplector, & adstringo, etsi esse una minus poterimus quam velimus, animorum tamen conjunctione iisdemque studiis ita ferveamus, ut numquam non una esse, ut ait Cicero, videamur. Vale.

EPISTOLA LXI.
Ad quemdam episcopum

Dolet ecclesiæ atque diœcesis ipsius statum.

NOn obstabit ulterius, pater reverendissime, non obstabit profecto, quod magnum modicus, filius patrem, sapientem stultissimus alloquitur, quo minus meam fidelitatem exonerem, & certe quod mihi omnium proximo dicerem, quodque amicorum vestrorum in mentes doctiorum venit, dicam. Ecce, pater oculatissime, ne longius sumatur exemplum, ante oculos & suprema vos habetis, quantum per suæ nimis inniti prudentiæ, qualeque periculum ecclesiæ Dei immineat. Sed quid de periculo loquor? quin potius, unde admodum dolendum est, totius ecclesiasticæ dignitatis opprobrium, desolatio dissipatioque ac pariter

vastatio in promtu sit. O tempora! o mores! cunctidie ab accessoribus audio hic expeti, nec sine cachinno id credatis: Dic tu, equitator, quomodo se habet guerra papæ adversus cardinales & e contra? Uno treugas, altero hinc inde insultum vehementem referente, pleraque alia quæ scriptioni committere pudet. Veniam ergo, quo aspirat intentio, & sine præfatione, aut colorato verborum fastu, sed veluti reverendissimæ vestræ paternitatis circumspectione coram essem loquar, modo clerico suo ac filio vestra dominatio indulserit. Miramur, reverendissime pater, & admodum miramur nos servitores & amici vestri omnes, quo in statu, qua in quiete vestræ reverendissimæ paternitatis animus esse potest, cum cernitis in beneficio vestro sine personæ propriæ timore sistere non audere, quantum autem alibi nobis profundius cognoscitis, quid aitis, quid, inquam, agitis, pater mi, audientes istum modo, modo illum de subditis vestris non de nihilo torqueri. Sed ut orsum crebro refertur, quod spoliatur iste bonis suis omnibus, is prisionarius ducitur & tenetur, alius demum trucidatur & necatur. Immo alia quamplurima dictu horribilia prætereundo, tota patria vestra incendio subest atque ferro. O rem duram! o scandalum ineffabile! o tristem præsidentiam! Enimvero, pater circumspectissime, unus e grege nostro, cui inter mortales amoris vicissitudine deferre tenemini, nec cum parvis actoribus nominandus, arbitrans vos prius eligere debere statum penitus relinquere, & capitulum vestrum pariter hortari, ut utilem de novo eligant pastorem, quam talia, vidente reverendissima paternitate vestra, pati. Alio dicente, quin eventum rei expectare multo sit melius. Sed illorum cum supportatione, illo me mea non fert opinio. Medio, ait ille, tutissimus ibis. Sed quo medio post inter nos propalata? sequens modus ab exili meo sensu tutior judicatur & magis conveniens, & qui vos Deum apud & homines magis excusabit: ut videlicet domino Attrebatensi antistiti suppliciter & affectuose scriberetis, principaliter tenendo modum per nos expressum portitori, quod erga illum dominum qui pius est, partes interponere suas dignaretur efficaces, hoc pacto quod sese reddere fortem quiret, vos de vobis, ac ecclesia vestra paratum esse ejusdem domini ordinationi & ipsius domini Attrebatensis per omnia velle ac dispositioni submitti. Credo autem & firmiter credo, ut humanissimus est dominus ille, sanguinisque ingenuissimi atque clarissimi, & magnificentia plenus, modo de impositis vos reperiat innocentem, quod in statu vestro dulciter & impune vos relinquet, aut si forsan, quod absimile veri est, quod non maneretis, firmaverit, de consimili & quem secundum mores studiumque vestrum præeligere deberetis, etiam ecclesia unita vobis notabilissime providebit. Alioquin, sapientissime pater, expectandum vobis est, quo principis prorumpat indignatio. De qua qui non mentitur in psalmo scriptum esse scitis: *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis.* Quas ob res per viscera misericordiæ JESU CHRISTI, per quantum omnium vestrum salutem cupitis, nobisque fidelibus vestris credere vultis, per quietem animi & corporis vestri vos precamur, oramus & obtestamur, ut hæc vestra discretio facere non recuset. Audite, pater mi, audite expertissimum & popularem vos Terentium advertentem: Non licet sæpe hominem esse ut vult, necnon Valerium ad propositum nihilominus dicentem: Cedit interdum generosus spiritus utilitati, & fortunæ viribus succumbit &c. Valete & credite.

EPISTOLA LXII.
Ad Nicolaum Clemangis.

De illius libro de Laude eremi.

QUis tecum, vir eruditissime, dissentiat? immo quis non conveniat, ubi tu eremi sive ruris vitam animi tanta delectatione commendas? qui tot concomitatus es autoristis, similem ferme promentibus sententiam, quorum quidem resistere dictis, propemodum jam ferretur erroneum a plerisque. Quis enim, frater mi, Severino clarissimo, quis Flacco Horatio, quis demum principi omnium Virgilio, ut ceteros linquam, ni sensus inops hac in re contradicere fidat? Non ego, frater carissime, qui eos tantopere colo, veneror, &, si fas promere est, adoro: quin potius, ut dicam quod sentio, vitam eamdem auream, optimam, justissimamque puto, maxime si verum est Maroneum illud: Extrema per illos justitia excedens terris vestigia fecit. Et denique, tu ut innuere indicas, incolatu cœlesti judico simillimam. Non ob id tamen, sapientissime vir, quod ab omnibus subeunda sit censeo vel arbitror. Quis, requiro, ederet sacra? quis regeret imperia? quis, inquam, politias conservaret? quis mechanicas ederet aut mercimonia? quis insontes defenderet accusatos? quis ægrotis mederetur? quis demum scientiam edoceret atque mores? profecto, ut uno absolvam verbo, essent pene res cunctæ more chaos in confuso. Natura parens optima, vir perdocte, dum suas mortalibus daret artes, distinxit etiam ingenia, ut unusquisque, quemadmodum monuit Petrarcha, cui aptissimus erit illi insistat, Graio prius dicente, consilio: quam quisquis no-

vit artem, in illa se exerceat. Addo ut qui A plures novit, eam præferat cujus exercitio reipublicæ subservire magis possit. Paucis istis impræsentiarum contentare. Quoniam si spatium ad dicendum nostro commodo vacuosque dies habuissemus, mens erat diutius insistere circa illud. Sed tuus hic accessor vetuit, orans supplex ne per me expeditus aliunde, ut dicebat, moraretur, cui morigerans, in tempus hanc distuli materiam, forsitan & non longam. In forensibus tuis, vir amicissime, scito me manibus pedibusque facturum, cum Gunthero nostro, qui ut Laches in Hecyra, suis omnibus B apprime est obsequens, haud minus fervide & cordialiter quam pro fratre. Opto jugiter, ut tibi sit, quod Satiricus ait: Sana mens in corpore sano. Datum &c.

EPISTOLA LXIII.
Ad quemdam episcopum.

Cupit videre quoddam ejus opusculum.

Etsi importunus tibi fiam, pater reve- C rende, admodum & infestus, non tamen mea desinet temeritas benignitatis tuæ fores pulsare, donec quod omni desiderio desideravi, & magnopere conor, actum illum tuum clariloquum, quem hesterno die mihi legere cœperas, videro, ac eo ad satietatem usque functus ero. Propera ergo, pater mi, hoc te liberare tædio, ut ejus non postponas obtemperare supplicatibus, qui nullum profecto tuæ jussionis imperium recusaret. Vale & parce. Scis autem ab illo scriptum esse, qui latinæ eloquentiæ, ut testatur Augustus magnus, fuit auctor D

Torva leana lupum sequitur, lupus ipse capellam,
Florentem cytisum sequitur lasciva puella,

ut verissima sit subsequens sententia: Trahit sua quemque voluptas.

EPISTOLA LXIV.
Ad amicum.

Deflet se curia castrali irretitum, oratque quosdam sibi libros mittat.

Si non obstitisset, vir venerabilis amiceque peroptime, ingens agendorum in- E volucrum, & mei occasione officii ad diversas regiones cursus frequensque recursus, ut qui totius regni Angliæ pene longitudinem, Scotiæ, Italiæque magnam partem citra unius anni vel circa defluxum regis de mandato peragravi. Si non potius, ut verum fatear, aulæ castrales ad jura sua sorbendum me nimium provocarent, & suis hamis tenerent irretitum, immo vero si quæ recta sunt saperem, quæ quieta, quæ delectabilia, quæ denique felicia, spretis his mundialibus illecebris ac impetu curiarum, ad vitam tuam sectandam & aliorum eruditorum ac studiosorum virorum, quibus inclytissimum hoc regnum per Dei gratiam opulentissimum est, me ut pridem dispofueram convertissem, maxime cum rerum mihi, laus Deo, abunde sit, & specialiter provisæ frugis in annum; ut Horatius inesse voluit studentibus, ne, ut inquit, fluites spe pendulus horæ. Deest tamen mihi, quod subjungit, bona librorum copia. Quamobrem, vir spectabilis & elegans, per amicitiam tuam, per si quid priscæ ad me benevolentiæ aliquid restat; per quantum cupis meis optatibus convenire, oro te & obsecro, & si juvat flexis humo genibus deprecor, quatenus de libris tuis eloquentiæ ac poësis, quibus te a puero novi multipliciter abundare, mihi mutuo vel sub venditionis pretio communicare non recuses. Et si impræsentiarum non venires Parisius, quod te audio, unde spiritus hilarescunt, e vestigio facturum; per hunc accessorem, nepotem tuum, amicum meum tui respectu singularem, qui pro me tibi, ut confido, vadimonio se obstringet, aliqua de præfatæ laudabilissimæ artis oratoriæ volumina huic sitibundo communices atque mittas, maxime cupienti orationes Tullii, vel ipsius, aut Lactantii, & Cypriani epistolas, ac opera Virgilii, Crispumque Salustium, aut etiam Terentium, vel talium antiquorum, quorum perfrui scriptionibus me admodum delectat; seu etiam, si habeas, de scripturis Francisci Petrarchæ. Quid est, vir erudissime, prout nosti, quo ad mores atque scientiam, & quod ante id ad salutem magis ædificet, quodque mage nos faciat ceteris animantibus præcellere immo unum alio præstare, quam talium vel consimilium documenta? Enimvero nihil potest meis aspectibus reficientius exhiberi, nec oblectationibus aliud cytharizari tantum melos. Et si quæ sunt, amice carissime, meæ possibilitati submissa, tuæque grata in omnibus voluntati, scribe, dic, imperaque, & ecce paratissima cor & posse, tuque parce, si tecum voce singulari sum locutus, quia hæc de his quæ ad eloquentiam attinent, solum retinui, quod numeri requirit allocutionem singularis. Vale meque diligas, & tibi, ut Ciceroniano utar verbo, persuadeas te a me fraterne amari? nec patiaris, vir liberalissime, requestam hanc meam ex intimis prodeuntem, vacuam in ventos præterire vel irritam, etiamsi alicunde hujusmodi scripturas oporteat mutuari.

EPISTOLA LXV.
Ad quemdam episcopum.

Optat mutuo sibi per eum dari codicem Ciceronis, qui penes Albanensem antistitem erat.

VEstræ ex quo humanitatis tanta fuit benignitas, reverende pater & domine, quod hodie cum primum labia movi de illo Ciceronis volumine, quod penes dominum Albanensem esse fertur, vestræque dominationi meæ patuit affectus parvitatis, continua sua curialitate sese obtulit omni ingenio, omni ope, & industria, & alias sua potentia agere quoquo pacto huc deferri. O felicem diem, si umquam illuxerit nobis, in qua prædicto potiemur volumine, prece, vel pretio, accommodative causa vel pignore. Agant alii ut libet, & se quibus voluerint oblectent. Mecum autem præclare agi putabo, si fontem illum pholosophiæ & comptorem, ut testatur Valerius, ac supremum oratorem juxta Lactantium, umquam conspicere dabitur & amplecti. Malo me quovis deputem, ut ait Terentius, si non gratiam hanc perquam pingui beneficio anteponam. Volumen vero prædictum in quo libri morales Tullii, pluresque orationes suæ continentur, habuit idem dominus Albanensis ab executione celebris memoriæ domini cardinalis de Petra-mala, & fuit proprium domini cardinalis Ebredunensis, scriptum, quod aiunt, littera nec antiqua nec nova, & satis correctum, respectu tamen incorrectionis aliorum. Valete, pater optime, & quod magnificentiæ vestræ parvi erit dispendii, per solam communicationem dicti libri grandi nos munere, immo urbem hanc ditemini.

EPISTOLA LXVI.
Ad amicum.

Quosdam libros ex Italia acceptos offert ei transcribendos.

EXistimo, vir insignis & domine percarissime, jam jam vestræ notioni esse perductum scribarum ac scriptorum vestrorum alterum ab exemplaribus meis Titum Livium pro vobis transcripsisse. O utinam hactenus omnes qui poterant, & eorum fuerat officium, eumdem Livium ceterosque historiographos auctores, quemadmodum vestra nobilitas eos colit, amavissent. Non enim ipsius Livii tanta portione, nec ceterorum doctorum venerabilissimorum scriptorum maxima congerie careremus, sed litteratorum ingenia potentum maxime adeo refrixerunt, & sic incumbunt activis A & terrenis, ut contemplativa, quæ Virgilius *otium nobile* vocat, penitus contemnant ac respuant. Quod cum id jam a multis deploratum sit, circa modernorum de dictis libris negligentiam, modo insistere non est animus. Verum, splendidissime domine, quoniam ab Italia Cato Censorinus, & Varro de agricultura, necnon & de agricultura Viturinus, & simul Senex Plautus mihi missi sunt & allati, quos, ut verum fatear, nescio apud alium quemquam citra montes existere, ne apud collegium quidem, & vos sciam talium amantissimum, B illos vobis offero, ut transcribi faciatis: ita tamen quod mandetis tamquam oculi pupillam conservari. Habeant sua regna reges, suas divitias divites, ut idem inquit Plautus, talia ego quoad vivam præcipue venerabor. Ceterum, honoratissime domine, de benivolentia & curialitate vestræ bonitatis confidens, ad eam confugio & recurro, pro facto ducentorum francorum, quos mihi serenissimus princeps dominus meus Bituriæ dux renovavit seu donavit, prout litteris superinde confectis vestræ dominationi liquidius apparebit, dicetque si placeat istarum exhibitor. Eidem igitur vestræ C supplico dominationi, quatenus mihi de dicta summa solvi faciatis. Quod si vobis, egregie & insignis domine, pluribus occasionibus sim astrictus, magis ac magis parvitatem meam eadem vestra dominatio suis dehinc jussionibus obligabit, quam videre percupio, ut librorum hujusmodi, qui de antiquioribus sunt, sententias altiloquas revolventes, illarum lectione dulcissima gaudeamus. Quippe hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amintas? idemmet ait Maro. Eamdem dominationem jugiter custodiat, cui est de cunctis potestas summa Deus.

D

EPISTOLA LXVII.
Ad amicum.

An rhetorica naturalis præstet artificiali.

INsuper bene si mente teneo, aut labilis mea non mala recolat memoria, amico dilectissime tamquam frater, prima familiarium Colucii epistola Græcorum Latinorumque auctoritate cautum est oratorum, E nullam rethorices artem esse: Tullio tamen dicente absque arte exercitioque & imitatione nullum oratorem perfici vel rhetorem, ut & inde proprium Aristoteles tractatum ediderit, quem vocari voluit rhetoricam. Cur hæc præmiserim intellige. Est insignis in venerabili Parisiensi studio scholasticus quidam, opinione firma tenens, de duobus æqualis industriæ ac persimilis ingenii viris, quorum unus egregie cujuspiam scientiæ artem habet, & is nihil de

auctoribus illam maxime practicantibus, ut A sunt Tullius ipse, Virgilius, necnon Terentius, ceterique tales, alter vero auctores hujusmodi exquisitissima lectione intelligit, sine artis tamen visione & scitu. Illum primum sic artistam asseverat, & si quid ei committatur ad dictandum, quam secundus qui sine arte practica habituatus est, aget longe melius atque scribet. Tu ergo, vir diserte, quid circa id opinaris atque sentias, cum responsionibus aliis intimato, nec suspensum ulterius teneas prapositum. Et sic cum Horatio vive valeque.

B

EPISTOLA LXVIII.
Ad amicum.

Hortatur ad scribendum de erroribus hominum.

NE nihil tibi scribam, amice mi, nunc cum tam commode potissimum sese exhibeat is accessor, ecce ad te mitto quod dudum domino Saluciarum cardinali respondendum censueram, dum me comiter admodum in ultimo meo abitu vestra e curia beneficentiam apostolicam expectare C commonebat, ad quam ut sincere dicebat, omnium sacerdotum potentissimus non tenuiter afficiebatur. Quarum exemplum litterarum hoc est: *Hortaris beneficentissime pater* &c. quæ cum modo relegerem, ampla valde hinc oriens materia fit obviam, quam tu utinam, (& id re optima emi vellem) soluto aut ligato sermone deducere conateris, errores hominum videlicet, qui his in regionibus tribus statibus partiuntur, clero, nobilibus, ac populo, ut quique qualiter sua in vocatione desciscat erretque, & maxime ignoret quid sibi desit, quid in- D cumbat, quid satis sit, quid utile, quid quietum, securius, ac tranquillum, quin bruto corruptius feratur in præceps, nec quiescat donec mors eum irresolutum insatiatumque subripuerit ad non esse. Corpus dico quod tam vacillans, inconstansque & irrequietum semper fuit. De anima viderit supremus omnium mortalium judex Deus. Tu ergo caput amicissimum, ut ad Theodorum ait Chrysostomus, cum me supra quam explicare valeam intelligas, si delectat, & non nimis visco inhæseris, huic operæ incumbas atque vaces, quæ digna est meo E judicio, in qua nervos tuæ industriæ pereloquentis tendas omnes. Vale, nec recusa, cum id nequaquam jocus sit aut fabella.

EPISTOLA LXIX.
Ad amicum.

De Ortographia quorumdam vocabulorum.

EXhausta scribendi omnino materia, ne nihil tamen scribam paulisper tecum disceptare fuit animus, a te quærendo; ut quid inter cetera quæ difformiter a me scripsisti & variasti in ortographia, duos terminos seu dictiones *orreolum* & *scedula*, primum videlicet cum aspiratione, alterum sine scripsisti; me in litteris meis contrarium coagente: in quo alterum nostrum duorum errasse necesse est, si tamen grammatica erroribus sit submissa. Circa quod ne mihi ratiocinationibus, quibus inscitia mea parum abundat, utendum sit, auctoritate me protegam, & ad Papiam, Hugutium, Britonemque, seu qui extensior est, Catholiconem te remitto. Et si satis mea oblivíscentia reminiscitur, in littera *h* nec *orreum* nec *orreolum* invenies, & *scedula* cum a *sceda* diriveтur in littera *sc* non in *c* solum procul dubio reperietur a quærente. Igitur si *damnum* & *abundare* ac hujusmodi vocabula cum *h* & cum *p*, cum varii varie sentiant & utantur, sint scribenda; ad illum me refero qui de plerisque grammaticalibus ait; quod sub judice lis est; si non prætendis quod communis error facit jus. Patet hoc in termino *Karolus* qui vulgo per *k* scribitur in capite, & tamen per *c* debet scribi; Isidoro teste, qui ait antiquos *k* litteram præponere quotiens *a* sequebatur; ut in *kaput*, *kanna*, *kalamus*, nunc autem, ut subjungit, *kartago* & *karole* per eamdem tamen scribuntur. Quorum respectibus amodo meam ignorantiam in similibus non tacite, sed patenter reprehendas, qui gratulanter velim a quocumque doceri, nec me incassum hæc scripsisse, ut scedulam illam meam tibi communicasse frustra fuerit.

EPISTOLA LXX.
Ad præceptorem suum.

Quærit ab eo cur inter philosophos tanta sit summis de rebus opinionum discrepantia.

I. QUamquam noverim, eruditissime vir, Flaccum Horatium omnem hominem in personam sui Numicii hoc modo instruxisse,

> *Nil admirari, prope res est una, Numici,*
> *Solaque, quæ possit facere & servare beatum.*

Non est tamen quod valeam non stupere, at dejici super his de quibus perbrevis sermo pro materia ordietur. cum ergo, ut ad rem veniamus, non succurrat mortalium

quisquam, pace omnium dixerim, qui mihi ac A tu efficacia pari responderet, ac animo satisfaceret pariter liberali: ad te venio, ad te confugio: consilium, ac rem, ut inquit Terentius, appetens, & si eguerim veniam in dicendis. Interrogas jam sentio, quid est amice mi, quod tibi ars mea efficere possit? quæro, perdoctissime vir & confidentissime tamquam frater, nec te suspensum ultra tenebo; quæro, inquam, quæ tanta esse potuit inter summos quondam viros, & de summis rebus opinionum discrepantia, quam maximus septem sapientum Græciæ, Thales nomine, qui primus philosophiam natu- B ralem introduxit, asseruerit primam causam, primumque & præcipuum numen rerum aquam esse; Zeno quoque Stoicæ disciplinæ princeps in calore esse dixit; Anaximenes retulit ad aerem, & nonnulli reposuerunt omnium istorum causam esse incomplexo. Unde est illud Virgilianum,

Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tunc pate omnipotens fœcundis imbribus æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, & omnes
C
Magnus alit, magno commixtus corpore, fœtus.

II. Anaximænides ex rerum principiis infinitis. Democritus, & Epicurus ex athomis omnia subsistere tradiderunt. Quod si ad particularia circa hæc descendamus; Agellius refert ex causatione solius sensus visus, Platonicos, Stoicos, & Epicureos sic differre, ut quod una sectarum assumit, alia inficiat, causas omnino contrarias prætendendo.

III. Deque fulminis origine simili modo philosophi dissidentes, quidam ab aëre, alii a ventis, nonnulli e nubibus scatere D fabulantur. Ex quo Academicus ille & summus orator Marcus Tullius vere & eleganter suo more ait: non modo mihi ad sapientiam cæci videntur, sed ad ea ipsa, quæ aliqua ex parte cerni videantur hebetes, & obtusi.

IV. De moralibus item quæro philosophis, quorum aliqui, te non ignorante, summum bonum in bonis animi posuerunt: alii in bonis corporis: alii in utroque, ille in virtute, iste in scientia, hic in non dolendo: iste sic; ille aliter, ita ut eorum opiniones possent horologiis comparari. Ad- E versus quos quidem philosophos Valerius non parum venuste invehitur sub hac sententia: Philosophi, ait ipse, circa dimensionem solis & lunæ ac aliorum syderum cæca disputatione vagantur, & habitum mundi loquacibus magis quam certis argumentis conantur demonstrare. In quo, si verum dicunt, nihil prosunt; sin falsum, nihil nocent. Subdit Lactantius, sectas omnes eorumdem philosophorum magnavi facundiæ, ac sapientiæ conculcando; Taceo de modernorum philosophorum nostrorum in facto fidei ac totius civilitatis differentia: tædet nempe, pigetque de multis reminisci.

V. Ceterum paulominus est mirandum de sorte, ne dixerimus fato; Solonis, ac Socratis, Ciceronis, & Senecæ suæ reipublicæ atque veritatis amantissimorum, quorum primus, ut linquam alios infinitos, exul obiit; alii tres amarissimæ morti adjudicati sunt; quid de Julio Cæsare, Crasso, ac Pompeio dices? de quibus horoscopicus, mathematicus præfatus fuerat, eos post omnem felicitatem Romæ in domibus morituros: Cæsar tamen infelicissime crudelissimeque pugionibus in capitolio confossus est, Pompeium quoque post celerem fugam e manibus Cæsaris, Ægyptiis spadones contra fidem necare ausi sunt. Crasso autem, sedecim apud Carras per eum perditis legionibus, jussu Horodis Parthorum regis avulsum caput, humeris truncum corpus humi jacens feris relictum est.

VI. Rursus quæro quod simul omnia dissolvas, ut quid est quod Assyrii, Persæ, Medi, Afri, Græci, atque Romani monarchias mundi successive hactenus tenuerunt, qui tamen nihil sunt ad præsens penitus neque possunt. Quo insuper abiit Babylonia? quo aufugerunt Thebæ? quo Africa, quo Athenæ? quo Roma? quæ pene omnes ad solum redactæ sunt; Anne cœlum aliud, an terra, an aër quamdudum diversi sunt? credo quidem, nec vana fides, elementa eadem omnia semper esse, nisi cum de uno in aliud commutative fit mixtio. Insuper scivisti, novisti, vidisti, jam pene decem(a) anni sunt elapsi principem per maximum ac potentissimum hujus regni, unicumque germanum fratrem regis, qui a satellitibus vilissimis parricidis numero XVI. sicut fertur, sine naturæ seu sensus acquisiti quavis dote, crudeliter necatum extitisse in vico publico urbis Parisiensis; mirabile dictu! degentibus parricidiis ipsis ultra semi mensem continuo quadam in domo prædicti vici, publice ante perpetrationem sceleris hujusmodi vitam ducentibus dissolutissimam, quasi de ipsis comicus dixisset. Vide otium & cibus quid faciat alienus. Sed quod mirabilius intellectui humano est, ex post factum Parisius remanentibus, quasi re bene gesta, & tandem impune abeuntibus quo placuit, absque hoc quod ne de uno quidem carnificum prædictorum justitia fuerit exhibita plusquam si soricem necavissent. Qui si non haberem ex doctoribus catholicis fatum nihil esse, dicerem in hoc maleficio concurrisse: cum de nece tanti principis horror non subierit,

(a) De morte Ludovici Ducis Aurelianensis.

(a) Ludovici ducis Aurelianensis cædes accidit anno 1407. hinc colliges epistolam hanc scriptam fuisse anno 1417. aut præcedenti.

rit, aut exciterit quomodolibet hæsitatum, quod saltim in tanto tempore ex tot infimis hominibus, non fuerit unus, qui timore, aut favore, vel respectu aliquo regiæ stirpis, aut etiam spe quæstus, vel alias moveretur cuipiam revelare. Ex quo locus hic competit exclamandi, si vacatet supra quam Tullius exclamavit pro Gabio, aut Petrarcha pro Tullio. Quid memorem duos homines, immo belluas immanissimas his oculis vidisse; quorum alter omnium quæ a decennio, heu mihi, heu millies patrata sunt, in hoc regno fuit causa malorum: alter siquidem in Italia ferme XL. annis vixit, caput continuo mille equitum, vel eo plus latronum armatorum, plebes impie immisericorditerque vexantium, nec nisi ex præda ac rapinis quocumque venissent viventium; ille tamen in lecto, & sine molestia obiit mortem potitus votis suis; iste autem super tota dominatus Liguria, cum ea felicitate, ut ordinaverit in grabato feminam suam sponsam & conjugem duci Mediolanensi moderno fore post ejus mortem, sicut factum fuit nullo impugnante, quam tamen dominus dux pater istius superstitis dari in uxorem ultimo cameræ suæ mancipio, ut non ambigo, dignatus non fuisset. Ista fuit sors illorum duorum, quos terra sustinebat, virorum pessimorum. E regione vero, ut te non latet, probissimi & insontes quam multi his diebus martyrio submissi sunt tot modis, & adeo crudelibus, ut horream recitare, nec possem etiamsi mihi centum linguæ sint, oraque centum, ferrea vox omnes pœnarum dicere formas.

VII. Itaque non sine lachrymis ac gemitu, cum his omnibus in memoriam mihi venientibus plagis, quas Machometus intulit Christianitati, & anno præterito adversarius de Anglia huic regno fecit super injustissima querela, sicuti scis, atque ego cum Boëtio libet exclamare. O stelliferi conditor orbis & cetera. Et ne nihil de sacro veteri testamento tangatur, nonne Cain primus hominum natus de muliere fratricida, proditor, & sacrilegus fuit? nonne sub osculi specie Joab Amasam interfecit? Jesabel Naboth crudeliter fecit mori. Joseph fratres sui vendiderunt per prius in proposito ipsum necandi. Jacob surripuit benedictionem suo fratri; nonnulli Machabæorum a contubernalibus suis insidiis fuerunt interfecti. Plebeia historia est Davidis & Uriæ. Prophetarum quoque ad mortem condemnati fuerunt quamplurimi. Abimelec LX. fratres suos ut dominaretur interfecit. Non velim repetere, quæ litteratissimus ille Faustus, cum quo tamquam Manichæo decertat Augustinus, de Abraham Patriarcha, Isaac, Loth, ac Moyse, ceterisque patriarchis, Judicibus, ac Prophetis; nec non regibus Hebræorum stylo dilucido opprobriose loquitur, terere tempus esset ac Minervam advertere.

VIII. Requiris quo tendant, & quid sibi velint hæc omnia: volo siquidem, postulo; posco, peto, vir instructissime, quod animum hujus tui discipuli supra modum agitatum, quomodo in conspectu omnipotentiæ supernæ, cui nihil non præsens est, & non vult nisi bonum, potuerint hæc moliri; & illi præfati sapientes, ac nostri qui fide catholica sunt imbuti, sic invicem de supremis rebus valeant discrepare, tuis rationibus, tuis sententiis illumines, & quietum reddas atque pacatum, non quemadmodum Christus sanctum Thomam de sua resurrectione facto solidavit; sed quantum de humanis ad divina potest esse collatio. Nihil est, inquit Cicero, tam incredibile, quod dicendo non fiat probabile. Tu ergo ad postremum, ut doctum me reddas, velim non fidei auctoritate, quæ exuperat omnem sensum, sed altissimi ingenii sui vena, quid tibi rursus petant latinæ linguæ antiqui parentes, atque fontes, Tullius, Virgilius, Seneca, & Livius plerique alii de fato, ut dicetur, miris modis sentientes: absque hoc quod de Græcorum erroribus te obtundam: ponentium illum qui bis aquam intrat, eumdem non esse, & simul infinitos mundos assiduo motu volvi. Cujusmodi sententiis illa Platonis congruit opinio. Nostrum discere non est nisi recordari. Et quid sibi vult Aristoteles, quem beatus testatur Ambrosius affirmare, Deum nullam omnino curam habere de his, quæ sub lunæ concavo sunt, quod qualiter de hominibus, pro quibus omnia creavit altissimus, intelligere potuerit non intelligo.

IX. Ad latinos igitur superiores redeamus, quorum de fato, ut cœperam dicere determinationes sunt istæ: omnia fato eunt. Item, Desine fata Deum flecti sperare precando. Fatis agimur, credite fatis: & alibi: Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum. Item volentem ducunt, nolentem trahunt fata. Itemque alio in loco: Inexsuperabilis est vis fati. Cum plerisque similibus, quæ omnia prætereo & illa in sacris contenta voluminibus: Generatio præterit, generatio advenit: terra autem in æternum stat: & iterum, Nihil est futurum, quod non fuerit in præterito, cum tibi sint plusquam notissima extensius nolui refricare. Cujuscemodi sententiis Julius Firmicus vir eloquens, ac peritissimus in mathesi se penitus conformando, omnia fatali necessitati subesse, cum exemplis rationibusque dilucidis monstravit.

X. Tolerabis denuo mea prece a te quæri quid sentias de tam aggrestibus sequentibus judiciis in moralibus Ciceronis ac Senecæ, Epicurique, quorum primus in Tusculanis questionibus ait: optimum esse non nasci, aut quamprimum mori. Non pauca similia

in de Consolatione filiæ tractando. Secundus ad suum Lucilium scribens, Vecordis esse dixit hoc in mundo molestiam pati, cum homo per ministerium parvæ cuspidis valeat se a tantis miseriis subito eximere. Ille vero magister voluptatis Epicurus, super quo nequeo satis admirari, absque fide sineque vitæ perennis credulitate, hac doctrinæ severitate sententiat; sapiens, inquit, ipse in Phalaridis tauro dicet. Bene est, suave est, nihil curo. Cujusmodi crudelitatis martyrium beatus non videtur incurrisse Laurentius.

XI. Et ex quo de Epicuro sermo fuit, gratum mihi feceris si reddideris rationem, cur magister voluptatis appelletur, quo nemo tenuem victum magis laudavit, aut in omnibus rebus vituperavit excessum, id asserente Cicerone, de eo præter cetera dicente: Clamat Epicurus, non potest jocunde vivi, nisi sapienter, modeste, & honeste vivatur, nec sapienter, modeste, & honeste, nisi & jocunde. Sicque vita moribus ac doctrina claruit, ut aliorum philosophorum sectam multo habuerit ampliorem. Illeque est de quo disertissimus poëta Lucretius, ait: Æthereus sol, veridicis hominum purgavit pectora dictis. Quid de illo dices, qui quamplurimos utriusque sexus ad se interimendum provocavit, ita ut per regem, ne amplius suasionibus suis minueret populum, a regione fuit expulsus.

XII. De aliis etiam quid faciemus? qui ex rerum obscuritate aiunt, alter in fundo putei jacere veritatem, nivem esse nigram alius voluit sustinere; Pithagoræ insulsias repetere, putantis animas a parte ante æternas esse, & de corporibus in corpora migrare; aut illius alterius dicentis penitus nullas esse, sed quasi armoniam in fidibus ex constructione corporis & compagibus viscerum cum existere sentiendi, refellere, esset, ut inquit Firmianus, ineptire cum ineptis, & cum insanis insanire. Circa quod tamen non nihil apud Romanos Latinorum doctissimus Varro visus est dixisse, cum diffinit animam esse aërem conceptum ore, defervefactum in pulmone, temperatum in corde, diffusum in corpus; quæ quidem diffinitio, non quod veritate nitatur, hic posita est, sed ut tua theologica mentem fidelis saties catholici, & simul respondeas hoc modo arguenti. Deus, inquit, aut vult tollere mala, & non potest; aut potest, & non vult; si vult, & non potest, imbecillis est, quod in Deum non cadit; si potest, & non vult, invidus, quod æque alienum est a Deo; si neque vult, neque potest, invidus, & imbecillis est, ideoque nec Deus; si & vult & potest, quod solum Deo convenit, unde ergo sunt mala, aut cur illa non tollit? hos inter extitit Socrates omnium prudentum prudentissimus judicatus; qui ut ceterorum, qui se putabant esse sapientes argueret inscitiam, aut se nihil scire, nisi hoc unum quod nihil sciret, testatusque est in judicio, sicut traditur a Platone, quod nulla esset humana sapientia; philosophos naturales; & suam religionem carpens proverbio sequenti: quod supra nos, nihil ad nos. Quo fit ut magis atque magis meis petitionibus insistam. Vale. Quem studiorum meorum participem esse decet, ecce, præceptor mi venerande, quoddam scriptum meum ad intimum mihi fratrem, & socium N. tibi mitto, quod posteaquam in cancellaria tua fuerit agitatum, cribroque tuæ discretionis excussum, satis enim materiæ nihil scribo, eidem reddi facere non graveris, cum supportatione omnium insulsiarum mearum, quas benignitas tua parit, ac nutrit clementia. Vale, & quem corpore visere non datur, pro meo desiderio mente vide.

EPISTOLA LXXI.
Ad Carolum VI. Francorum regem.

Mittit ad eum scriptam adversus Sigismundum imperatorem epistolam ad Universitatem Parisiensem.

I. Quatenus vestræ majestatis diffamationi, proh dolor! satis nimium divulgatæ, serenissime princeps, provideat vestra prudentia, mitto exemplum rescriptionis ad Universitatem Parisiensem nuper missæ tenoris talismodi. Meditabar & mecum nunc agebam, reverendissimi patres ac domini, quid præter & ultra ea, quæ alii abhinc vobis scribunt, scriberem: ecce quasi dedita opera in manus incidit meas exemplum seu copia cujusdam rescriptionis vicissitudinariæ, quæ mores & facta regis Romanorum curiose & ad vivum depingit, tenorem continentis subsequentem. Deposcis, frater carissime, rumores hinc fluentes cum instantia tibi scribi. Circa quod multum diuque mecum certavi an loquerer, aut tacerem rem animo nobili minime credibilem, quod is qui se regem Romanorum appellat, SIGISMUNDUS nomine, in hoc fratre suo Boëmiæ rege, ut priore genitura repugnante, a parentibus degenerans; ita ut avus ejus pro justitia regum Franciæ adversus Anglos in bello strenuissime pugnando occubuerit; prudentissimo insuper genitore ejusdem Sigismundi, (sæpe enim filii dissimillimi sunt parentum) quoad vixit in hac materia assistente, consulente ac favente regi Franciæ, veluti propria querela sua esset, nuper, & posteaquam rex Franciæ in summis necessitatibus succursum pecuniarum, & aliis multis modis eidem Sigismundo præbuerat permaximum, postquam gratuitam receptionem in suo regno supra quam, ut

» dicebat idem Sigismundus, potuisset cre-
» didisse, donisque & encæniis præterea re-
» pleverat usque ad multorum stuporem,
» vili animo tempori serviente, præfatum re-
» gem Franciæ continuo post, quia fortu-
» nam ei vidit in aliquibus adversari, sese
» diffidaturum non erubuit pronunciare in-
» fra proximas Kalendas Majas, Anglicis ad-
» hærendo. Super quo locus exclamandi in-
» vehendique videtur convenire, ultra quam
» Demosthenes in Philippum, aut Cicero in
» Antonium jam dudum invexerunt. Sed
» magis, si parum non prospiciant oculi,
» gratiæ sunt habendæ huic homini, quod
» se tandem inimicum declaravit, ne am-
» plius decipiat amicus simulatus: qui duo-
» bus ferme annis priusquam regem Fran-
» ciæ veniret visitatum, fœdera cum An-
» glis inierat, prout nuper ad suam turpitu-
» dinem fuit scitum: & id nunc vinculo
» obligatissimo manifestat, assidua scilicet
» Angliæ regis ordinis seu Torquis latione:
» quodque clam tentavit Januenses ab ob-
» sequio regis Francorum divertere, fuca-
» tas suasiones multas immixtas rogatibus
» adducendo. In quo quantum ab honore
» suo discedebat, tantum Januenses in fide-
» litate regis Franciæ permanserunt: non
» aliter quam si dura silex, aut stet Marpe-
» sia cautes. Qui tamen Sigismundus, ut
» non ignoras, ultimo Francorum regi
» CAROLO V. germanitate cognatio-
» nis attingebat. Itaque totius amicitiæ
» ac generis dulcissima vincula (vide ava-
» ritia quid facit) mercenarius subito dis-
» rupit; & (quod suæ inconstantiæ notat
» improbitatem,) audivisti sæpius coram
» multis dum hic esses, ipsum Sigismun-
» dum tantis opprobriis ac infidelitatibus
» patrem illius, qui nunc dominatur in
» Anglia, damnare, detestarique, ut Caïn
» vel Judam onerare horribilioribus nequa-
» quam potuisset: qui graviora de alio prin-
» cipe dixerat quem protinus amplexibus &
» osculo fidissimum sibi finxit.

» II. Talia nostri Cæsaris describendi
» jaciuntur fundamenta; fundamenta talis-
» modi proponuntur nostri Galbæ. Quæ
» omnia minus miraris, qui novisti atque
» ego, prædictum Sigismundum, salvo con-
» ductu suo atque fide prorsus spretis, sum-
» mum pontificem novissimum infinitis in-
» juriis ac terroribus prius affectum, ex eo
» quod ducenta millia florenorum ei com-
» modare, immo dare renuebat, capi fe-
» cisse violenter, & carceribus truculentis
» mancipari. Quod si boni quidam viri non
» obstitissent, crudeli morte, ut aiunt, si
» jam non periit, obiisset. A quo tamen
» summo præside hic altissimus pauper prin-
» ceps perpaucis ante diebus puro dono
» quadraginta millia & eo plus ducatorum
» habuerat, aut ab Italia recedere præ ino-
» pia, nec Constantiam venisse potuisset:
de salvi conductus sui ac fidei fractione «
adversus magistros Johannem Hus atque «
Hieronymum, libelli diffamatorii facti «
sunt ad suum dedecus irreparabile. Hoc «
ipse, ut est femina levior, non est veritus «
palam, dum erat Parisius, multis vicibus «
confiteri. Utque Austriæ duci, qui omni «
cum fiducia parendo suis mandatis vene- «
rat Constantiam, quanta majestate suam «
promissionem ac fidem servaverit, de- «
clarat ipsius ducis detentio sibi molestissi- «
ma: qui cum prætenderet ducem ipsum «
nullatenus impedire, eum tamen urbem «
Constantiensem exire quoquo pacto non «
sinebat. Nec umquam crediderim sanctum «
Concilium tantis incivilitatibus ac perver- «
sitatibus consensisse. Ceteræ oppressiones «
violentissimæ, quas non cessat inferre Con- «
cilio usque ad desperationem unionis qua- «
qua versum notissimæ, te non latent. «

III. Prætereo, libet enim præterire com- «
munia, spoliationes notabilium virorum «
plurimorum sub salvo conductu ejusdem «
Sigismundi ad Concilium tuto ire æsti- «
mantium ac redire: quorum vidisti non- «
nullos erga eum prosequi bonorum resti- «
tutionem suorum, ab illismet depilatos, «
qui Constantiæ sub suo dominio dege- «
bant, operam suam perdentes, nihil omni- «
no recuperasse: quin potius tandem abie- «
runt illusi: quamquam denariis plurimis «
sub extorsionibus iniquissimis salvorum «
conductuum hujusmodi sartulas emis- «
sent. Sed carens lege necessitas forsitan «
fuit causa, ne contra hunc hominem sem- «
per dicamus, qui vicibus iteratis cuidam «
Galliæ prælato non horruit, ut est incon- «
sideratissimus, se fateri pauperrimum in- «
digentissimumque. Et nunc vir iste seve- «
rus adeo est, quod eum instar vituli teneri «
oporteat a quatuor hominibus: & nisi cum «
dispensatione concilii de juramento suo, & «
quod Anglis excusetur a diffidendo regem «
Franciæ, ut promisit, hic Hercules nul- «
latenus abstinebit, una pariter duces Bra- «
bantiæ Austriæque comminando, nec- «
non Florentinos, Venetos, communita- «
tesque Italiæ omnes, regem quoque Nea- «
politanum, & Jerosolymam atque Tur- «
quiam latissimam, immo totum absorbere «
orbem flagrat, ex quo antipodes non va- «
cant periculo. Ast cum Flacco, parturient «
montes, nascetur ridiculus mus. Jocabor «
tecum parumper inter hæc seria, nullum «
penitus falsum dicens, nisi sacerdos ve- «
ridicus mentiretur, cujus verbis accepi, «
cum luce quadam sotulares suos ordi- «
nasse soleis duplicari. Cum vero ancillam «
penes magistrum ludi immoratam fuisse «
diutius increparet, se excusando non po- «
tuisse celerius rediisse, respondit ob occu- «
pationem sutoris in ocreis imperatoris re- «
suendis anxie impediti: quod verisimili- «
mum fit mihi, qui vicibus quamplurimis «

» ruptas ad calcem vidi caligas hujus principis, & ad nauseam usque squalidum pariter bombicinium, in plicatura quoque brachii lacerum ruptumque ad carnis ostensionem manifestam atque vilem. Quo fit, ut sapientes apud nos, suo regimine notato, in reliquis nesciant suspicari, quo tot suas dissensiones bellicas sustentabit: qui, quocumque veniat, semper mendicat, & alieno ære vivit, testibus Italis Hispanisque, ac Francia, & Anglia. De Alemannis nonnulli dominorum responderent Bavarorum, & simul plures illarum partium mercatores, a quibus mutuatus est quod non solvit. Porro autem quid solveret, qui animam suam debet?

» IV. O utinam Francorum regi & suo consilio in mentes veniret, huic homini, omnium mortalium vanissimo, & in inconstantia constantissimo, simili contemtu respondere, quod ad imperatorem quemdam in pari casu a rege Franciæ pro omni rescriptione duobus tantum sequentibus verbis responsum dudum fuit: *Probt * Alemant.* Vis ad plenum mores hominis hujus scire? accipe eum pro simillimo Catilinæ. Quo vero demum nomine eum appellent Florentini, quid sibi impingant Veneti; quibusve laudibus eum sui efferant vicini, ob reverentiam sui generis supprimendum potius censeo, quam dicendum: ita ut intelligas sibi convenire proverbium illud: magis cognitus, minus appretiatur, a quo alias indignanter pernimium ferebas cuidam viro gravi sermone de Italia incidente palam dixisse: Italos omnes, cum sacratius jurant, ab eis cavendum esse magis: tuncque, ut aiebat, enitentibus decipere vehementius confidentem. Memorari nihilominus te convenit, quanto cachinno movebamur tu & ego, dum ad concilium Constantiense relatum exstitit, papam JOHANNEM, qui tunc erat, tendere iter ad Gallias, subque protectione regis Franciæ relicta Germania velle Avenionem proficisci. Qua tunc elatione gloriosum Thrasonem nostrum jactare audivimus, hoc modo: finite ipsum abire, Domine mei, finite confidenter: ego nempe, quocumque ierit, etiam de arce palatii Avenionensis manu propria, invitis omnibus, (verba sua fuerunt hæc) foras per capucium traham eum. Qui nihilo magis illud efficere potuisset, quam inermi pusillitati subesset centum armatos duobus digitis debellare. Nisi tamen eidem tria regna, quibus se falso intitulat, ad causam uxoris vita functæ auxilio affuissent; quippe præ inopia, te sciente, insigni cuidam militi, pro sustentatione suæ causæ adversus Brabantinos tribus mille reddituum libris damnificato, ab eo post expectationem subventionis longissimam recedenti, iste ad imperium anhelans, de paucissimo pro suo saltim reditu ad patriam non valuit egentissimo subvenire. Quam ingratissime se habuit ad curialitates amplissimas per magnificum militem dominum de Monte-Gaudio in civitate Astensi sibi factas, docuit indignatio sua, e vestigio post secuta, quia domino Aurelianensi, cujus mandato idem miles prædictæ civitatis custos erat, tutam ab impugnatione comitum hujus Sigismundi servavit. Simile propemodum in urbe Metensi sua familia conata est operari, quæ hospitibus non contentis, intempestive cum sarcinulis recedebat: ad quod civitatensium quisque prout tangebat non tepide fit obviam: & equis frenis apprehensis, cuique ad suum vultum illud justitiæ eulogium injecit: Amice, solve quod debes. Adversus quos tametsi resistendi voluntas suberat: non fuit tamen in cujusquam potestate non solvendi. «

** Al. Pr it Alemant.*

V. Itaque magnus animus sine magna potentia in hoc nomine est, quo nihil inanius dici potest. Quin immo ut de sua indigentia, si non dixerim mendicitate, plusquam lucide appareat, ab ore duorum doctorum solemnium his auribus accepi, ipsum ab eorum altero antecedentibus magnis precibus centum florenos scutatos mutuatum exstitisse, ab altero triginta, huic ultimo in verbo regis asserendo non habere aurum nec argentum aliud quam monile, quod ad suum pectus fixum erat, forsan valens sub quanto vendi posset octo francos. Plusquam notissima est ipsius ingratitudo de succursu exercitus nobilissimi atque potentissimi per regem Franciæ sibi facto adversus Turquos, ubi Franci pugnantes perquammulti ceciderunt. Ipse autem a congressu contra inimicos cum Gnatone resiliendo sibi cavit. Quomodo etiam sese gesserit cum Parpigniaci ad PETRUM DE LUNA ac regem Aragonum pro factis accessit ecclesiæ, & quam perniciosa & insolita ibidem peragere molitus est contra jura ecclesiastica, & ecclesiasticos, pro quibus tamen inerat advocatus, sciunt illi qui fuerunt: recessusque ejusdem Petri subitaneus fuit indicium, qui eum regem numquam ex post vocavit, sed tyrannum quamperfidum. Quid antea egerat, te presente ac dolente, quasi eradicaret tibi dentem, cum duos prælatos ingenuissimos ac maximos quadam in sessione ab ipso falso accusatos, ut patuit per exitum, solito impetu coëgit respondere, ac si infimi gradus essent, & qui si prudentissimi ac innocentes suis defensionibus in personis comperti non fuissent, magna eos onerare contendebat infamia. Ex his ad conspectum mihi veniunt verba tibi ab illo quem scis præsule doctis-

» ſimo ſæpius repetita, iſtum Phormionem
» ad eccleſiæ confuſionem natum eſſe, &
» de nobis eccleſiaſticis contra noſmetipſos
» ad ſuos fines ædificando ſibi juvare, opti-
» mus licet putari Chriſtianus ac ſincerus
» zelator videri cupiat unionis. Cujuſmodi
» zelum valide oſtendit, quod cum Petrus
» de Luna & rex Aragonum, ac ambaxia-
» tores nationum, qui tunc erant in Par-
» pigniano hoc prætextu congregati, mo-
» dum aptiſſimum & clariſſimum habendi
» unionem reperiſſent, præfatus Sigiſmun-
» dus ſe oppoſuit, dicendo, quod gloriam
» unionis faciendæ ſibi, & non alteri vo-
» lebat remanere: qui paulo ante, ſicut refert
» tractator negotii, apud Laudam urbem in
» Liguria duobus potentiſſimis contenden-
» tibus de archiepiſcopatu Colonienſi per-
» magnas uterque pecunias Sigiſmundo ad
» intercedendum ſummo pontifici obtulit.
» Quocirca ſuſpenſus aliquandiu manſit:
» ſed tandem qui prior in dando fuit, ac
» plus dedit, ſuum meruit, & non alias
» interventum. Per quod monſtravit, an
» verus cenſeri debeat catholicus, aut ſi-
» moniacus viliſſimus præcorruptus, qui
» alium ſe majorem ſuſpicione criminum
» ſimilium, vel minorum male multavit,
» ac damnavit.

» VI. Ceterum quam aniliter adverſus
» procuratorem regis Franciæ in curia pu-
» blice verbis & contentionibus certavit
» diutius, nemo te ſcit melius, circa id ſin-
» gulariter attendente, ac mirante de ſua
» ſtultitia tamquam ſi cornua naſcerentur.
» Operæ pretium eſt his addere iſtius ho-
» minis levitatem, qui cum Pariſius epu-
» lum dominabus multis daret ad expenſas
» quidem domini Bituriæ, ipſe ſatur, &
» jam potus, ante menſas incedebat, hi-
» ſtrionis more, &, ut parum ſciebat can-
» tum, inſuſurans, nonnumquam tripudian-
» do ſaltabat, ut convivas remoraretur ab
» eſu: immo divertere oculos cogebat præ
» pudore. Alia fuit nuper apud Conſtan-
» tiam ſua opera fatui Catenati, qui plena
» in ſeſſione, ducentis prælatis in ſacris ve-
» ſtibus, cum pleriſque aliis ad pacem quæ-
» rendam eccleſiæ congregatis, quemdam
» magiſtrum pro quodam collegio notabili
» loquentem, prout Deus miniſtrabat, quia
» non grate ſibi, ſed cum veritate apud bo-
» nos & graves opinionem ſuam dicebat
» atque ſententiam, Hannibal iſte ira per-
» citus ac furore, ad pectus ivit captum
» clamando, jurandoque ut aſſolet: Per
» Deum, Domini mei, ſi vultis, continuo
» hunc ſubmergam, in hac parte tortoris
» officium non minus impudenter quam vi-
» liter uſurpando.

» VII. Quoties de pace regnorum Franciæ
» & Angliæ protinus facienda, quoties de
» habendis gratiis atque reducendis dominis
» omnibus Francigenis, qui detenti ſunt in

A Anglia, ſeſe ſublimando jactitabat; non eſt «
opus refricare, qui ne quidem centeſimam «
partem partis alterutrius rerum iſtarum «
duarum potuiſſet adimpleſſe: de quo ex- «
perientia ſuæ verboſitatis & impotentiæ «
circa hæc omnia finaliter fuit teſtis. Et «
nunc tanta cum facilitate creditum itur «
unica enunciatione ſolius litterulæ, quod «
homo iſte mediator, & pars eſſe poſſit, «
aut velit pacem ſeu bonum regni hujus «
quoquomodo procurare, nihil profecto «
videtur minus veriſimile, potiſſimum cum «
ad ſuæ cumulum amentiæ, quodque ſibi «
male vertat, ipſi frequens verbum eſt: «
B Parentes mei ſunt in Francia, in Anglia «
ſunt amici. Et aliud: Ego ero brachium de- «
ſtructionis Gallorum, & ei tamen, ſi non «
deſit, camiſia multoties eſt fœtida, olens «
quoque ob ſudorem admixtum pingue- «
dini caputium. Cujus verum dicendo in- «
ſulſias & ineptudines omnes enumerare «
qui contenderit, Libyci velit æquoris idem «
dicere, quam multæ zephyro turbentur «
arenæ. Quarum quidem ineptiarum illam «
libet repetere, quod delirus noſter ſenex «
nullo in regno, nulla in regione pro qua- «
cumque cauſa venit, ubi ſe non reddat «
C muliercularum amaſium, aut fingat aman- «
tem, ſertum unum, ſerta duo ſimul cre- «
berrime juvenculi ad modum ſuper cano «
capite ſuo ferens, & per vicos equitando, «
cantandoque cum ſuis, ad tales uſus or- «
dinatos non minus inſolenter, quam ſi «
domi nuptiis intereſſent, &, quod ſuam «
vilitatem magis auget, nonnumquam «
ſcorta publica in compitis deſcendendo «
de vectura manu tangit, & familiariter «
alloquitur veluti Penelopæ matronæ per- «
nobili, aut Romanæ Lucretiæ forent fe- «
D minæ omnino conſimiles genereque pro- «
pinquiſſimæ huic ſeni. Quouſque, bone «
Deus, aſcendere poſſunt monſtri hujus «
temeritates olim coram magnatibus ac «
prælatis pluribus aſſerentis cum infinitis «
ſimilibus, in poteſtate ſua eſſe in Dei eccle- «
ſia infra triduum ponere unionem, quin- «
immo ipſo ſtatim aperiente feneſtram ca- «
meræ in qua erat diem reſpiciendo coad- «
didit poſt potum tamen: ego autem po- «
nam, antequam ſol occumbat, quod Sal- «
vator noſter Chriſtus, qui omnia pote- «
E rat, de reædificatione materialis Tem- «
pli Salomonis, immo ſui corporis myſtici «
dicere non præſumſit. O ergo vanum «
hominem, verboſum, ridiculum, & glo- «
rioſiſſimum! ita ut, ſi verum dixerit, ob «
ſua deliramenta redditur dubiiſſimum, qui «
poſt hæc infra paucos dies, quantum de «
ſua magnificentiſſima poteſtate doceatur, «
alterum de illa ſocietate, quem novi ſi- «
cuti te, compreſsius rogavit, ut ſibi de- «
centum florenis ſcutatis pro quanto ſuum «
honorem diligebat, ad ingentem ſuam «
neceſsitatem commodaret. «

Eeeee iij

VIII. Id denique non reor fore subticendum, quod cum pridem rex Francorum ad concilium Constantiense suam ambaxiatam mittere disponeret pro factis ecclesiæ, iste dominus, de quo sermo noster texitur, regiæ scripsit majestati, quod non omitteret de suis nuntiis aliquibus specialem tribuere facultatem cum illis qui pro parte Anglorum venerant Constantiam conveniendi, tractandique, & agendi de treguis longissimis, aut pace finali regnorum Franciæ & Angliæ, quo in casu se fortem faciebat, quod Anglos concernebat, omnia facturum, & adimpleturum, per matrimonium esto esset, aut alias quovismodo. Super quo quamquam nonnullis prædictæ ambaxiatæ Franciæ potestas amplissima data esset, iste tamen princeps verborum adeo ditissimus, factorum omnino fuit inops: immo nec de re illa apud Francos ulterius fecit quomodolibet mentionem. Supersunt nonnulli qui inquiunt, ipsum præ paupertate recedere non potuisse ab Anglia, nisi pecunias per fœdera cum Anglis adversus Francos habuisset: & id nuper ab eo fateri referunt audivisse. Tanto quippe cum infamia plus onerant, cum res nulla principibus præcipue anteponenda sit honesto.

IX. At ne nihil in commendationem talis principis dixero, nullus mortalium eo indulgentior est maritus, qui suæ sinit mulieri peragere non modo quæ vult omnia, sed hortatur, ita ut choreas publicas sequatur, alloquaturque omnem hominem, & manu tangat, tanta humanitate prædicatur, ut non regina, sed humilis professionis femina a non noscente putaretur. Scis autem, socie mi, ut cetera linquam, nec annus cum dimidio a tua delevit memoria, nos ambos frequenter eum vidisse in curribus, & equis phaleratis, cumque tubis ac mimis ad contiguas nostræ habitationi stufas venisse, quasque stufas, si quis quærat eas, nempe is ritus est patriæ, a quibus mulieres mercenariæ ac lenones, & cujusque indifferenter status gentes immediate exierant, si non volebant remanere, cellulis tantum modo disparatis tela sola, veluti tibi & mihi, dum nos certos reddi studuimus, a domina stufarum fuit ostensum. Non audivi tamen prænominatam reginam non castam reputari, aut improbam: sed pro lubricitate viri atque stultitia hæc sunt dicta; & ut vice utar prophetiæ, is homo ad lares proprios non redibit sine confusione, & ignominia tanta, qualis a sæculorum sæculis de principe neutrobique visa fuit.

X. Non est omittendus insignis casus viri celeberrimi, cui cognomen est de Capella, suis pro agendis redeuntis * ad Franciam, insidiati a satellitibus istius insani & male consiliati principis, captique suspicione

* al. venientis.

A sola, ne Parisius regimen dicti principis circa unionem procurandam venisset intimatum: nec idem litteratissimus ac probissimus scholasticus, carceribus vilissimis injectus ac inexorabiliter vexatus, potest quod audiatur impetrare, quocumque sacri collegii interventu. Ea est quæ viget in concilio, quoad hunc hominem respicit tranquillitas: hi sunt mores atque nobilitas nostri Cæsaris, qui nisi cives Constantienses virilius restitissent, jusserat sexdecim de excellentioribus concilii, tum B cardinalibus, tum prælatis aliis facto capi, & quo libuisset traduci, ut de papa eligendo, immo intrudendo pro suo nutu princeps iste, qui adeo catholicus cupit dici, valeat ordinare. Est denique istius illaudati Busiridis venenati animi adversus Gallos præter ceteras novissima declaratio, quod cum in suo digressu ab Anglia quidam juvenis de Francia vellet super altera navium suæ classis, qua apud Calesium transferetabat, ascendere, inhibuit furiose, dicendo, quod ipse, & omnes quicumque erant Franci ad diabolum irent, ut erant meritissimi: & quod C quamcumque navim suam non intraret, injuriosa perquam multa suæ verbositatis ritu de Francis inculcando, moreque anus loquacis, & contumeliosæ jurgando cum eodem juvene, ac si compar ei, & gradus simillimi esset. Illo super intellige, qui de parte regis Angliæ suas expensas ministrabat, præsente cum plerisque Anglis aliis, quibus ipse gnatonicus blandiri contendebat. Vale: & quamprimum in mundum fuerit posita alia multo ampliora de Davo isto qui interturbat omnia, te habiturum exD pectato, cum plerisque aliis, quæ, si vitæ fruatur comitatu, tanta est ipsius vecordia, intentare non desinet. Sentimus enim hunc antichristum moliri teterrima nefandissimaque. Scriptum &c.

XI. Quæ omnia, domini mei præstantissimi, non minus vera esse cognovi, quam scio me vivere: sperans non hinc ad annos centum, sed memoria historiarum sempiterna in ignominiam nostri Caligulæ recitanda: veluti per contrarium libertas tranquillitasque hactenus impensa conciliis generalibus sub dominio regum Franciæ celebratis, ad eorum laudes immensas crebro E memoratur. O quam vellem, domini mei carissimi, ut tandem concludam, domino quondam Colardo de Calevilla oculato & experto militi magis alias super his, quæ de populari nostro Geta referebat, creditum exstitisse: suæ profecto intempestivæ stoliditati commodius fuisset occursum. Alteri quoque magnanimo ac sapienti assentior nobili, qui ait nullam se cognoscere differentiam inter ea, quæ dicta sunt de isto Sigismundo, esto mille ab eo prodierint litteræ, quam si diffidentias scriptotenus misisset centum mille intelligendo quoad

,, animum malivolum, vilem, abjectum,
,, putrefactumque; Tritæ sunt illæ atque
,, veræ sententiæ:

Qui semel est luscus, nonnisi luscus erit.
Fallere qui didicit, fallere semper amat.

,, Neque enim hujus hominis, immo belluæ propriæ proprium confestim animadvertere prætererunt Anglici, de quo quaquam sibi juvare forsitan voluerint, risum tamen jocumque, & cachinnum de suis moribus & gestibus fecerunt. Nec eum tamen, ut audio, muneribus prodigaliter paverunt, sicut Franci. Scriptum &c.

,, XII. Videte ergo, altissime princeps, quantum serenitas vestra obscurata est, adeo quippe, ut nos imperiales, in tanto prius honore Parisius habiti, non audeamus supercilium nunc levare, quod magno redemisse optaremus, infinitis curialitatibus nobis hactenus per Francos impensis, ac eorum innata benignitate ponderatis. Famam progenitorum vestrorum antiquam vobis restaurare dignetur omnipotens juxta votum. Scriptum &c. Hac in hora me de congregatione universitatis generali regresso, in qua plures altis vocibus obtulerunt plurima facta vestra (quod Deus avertat) ad suspicionem reducere hæresis vehementem. Super quibus audiendum potius rectorem, quam scripto palam facere fideles vestræ celsitudinis censuerunt. *Et infra* Fidelis unus vestræ majestatis, qui se cum ad eam venerit nominabit.

EPISTOLA LXXII. (a)
Ad amicum.

Mittit ei primam epistolarum suarum partem examinandam.

TAmetsi vir insignis ac venuste, scedularum litterarumque mearum numerus amplior mihi sese ingerat, & cumulus ad transcribendum tædiosus, postquam tamen istarum apprime succurrit imperfectio, scriptorem sistere jussi, donec tuum examen subierint, ac per tuæ limam selectionis transeuntes, is cui devoventur, qui cum in supremo sacerdote Latium nunc discurrit, viderit, vestrum quoque auctoritatibus tum dabitur audentia ceteras forte coaddendi, vel per has in solidum meam ignorantiam patere decernatis, aut de toto, ut potius reor, ni amor vos exercet, ignem in cineres fieri vestra prudentia judicabit, sicque pergameni atramentique plus vastandi vestro consilio relevabor, & mea insipientia plus latebit. Cui profecto jam per vices fuit animus, & certe hac in hora est vehemens has & illas penitus abolendi, sed prohibet is in orbe, cui minus debeo non parcere. Hanc ergo accipies primam partem, & ne mihi mea inscitia ulterius oneri sit, reliquam consulas precor in publicum non venire. Satis enim superque satis est præsenti portione ludibrio fore quam plurimis, & ut meorum carptorum reprehensorumque, qui prorsus uruntur invidia parcas vitæ. Vale.

(a) Hæc epistola in codice Chauveliniano extat post centesimam octogesimam septimam, sequens vero post ducentesimam.

EPISTOLA LXXIII.
Ad amicum.

Alteram epistolarum suarum partem mittit examinandam.

SUas paucarum noctium vigilias, en pater optime, discipulus tuus is, cui nomen est Johannes, & Insulæ titulus præpositi, paternitati tuæ mittit, ut per cancellariæ tuæ submissionem, priusquam canum dentibus, quos prospicit jam prodire, lacerentur, hujusmodi vigiliis detur non tam exiles & jejunas patere carptoribus, de quibus Cicero ait: Adest enim fere nemo, qui non acutius atque acrius vitia judicet quam recta videat. Ita quidquid est, in quo offenditur is, etiam illa quæ laudanda sunt obnuit, qui licet antequam Tullii præmissam legissem sententiam, præsentiebam, quippe crudum indigestumque hunc laborem reprehensoribus minime cariturum. Malui tamen irrisus exercitationum quidquam addiscere, quam nihil discendo nequaquam irrideri. An stulte aut secus actum sit dijudica. Vale & jube ocius parituro.

EPISTOLA LXXIV.
Ad cardinalem de Florentia.

Suas ei dedicat selectas epistolas.

INter summi cardinis patres electissimos ingenii altissimi abundantissimoque virtutum, & sicut prædixit Virgilius, unum tritonia Pallas quem docuit, domino meo cardinali de Florentia, ut vulgus loquitur, appellato, suus filius perquam supplex, & alumnus Præpositus Insulæ salutem, quam pater filio, filiusque parenti relative sibi optant.

Ex volumine ampliori occupationum suarum in missivis familiaribus istam excerpsit portionem alumnus idem vester dedicandam vestræ benignitati ac sapientiæ, quæ si repulsæ baculum non senserit, plura in occulto usque adhuc jacentia palam faciet, nixus vestra correctione paterna, omnium quidem studiorum honestorum semper promotrice; sin vero abjeceritis, id quod restat lucem impostetum non vide-

bit: per vos ergo unum, pater mi, ipsius vestri filii opuscula, aut morientur, aut vivent, quorum de vita jam mihi spes oritur, freto magnificentissimi vestri nominis adjectione: & quod ex tot discipulis ejusdem paternitatis eruditissimis unus erit, qui non sinet nomen ipsum, quod pro reverendissimo & amantissimo habent, positum frustra esse, quin potius ubi a calamo vestræ dominationis emendationem non merentur hice labores, aget quo semper non hæsitent saltim cujuspiam novitii aspectui esse, quas quidem excerptiones manus istas exire præpositus non censuit, quousque per vestræ doctissimæ cancellariæ purgatorium transissent. Quod si venerandissimus mihi pater atque splendidissimus dominus cardinalis sancti Marci oculos solitæ benevolentiæ in recusas ipsas nostras deflexerit, mihi a Comico dictum est, in utramvis aurem otiose ut dormiam; Valete, & parcite confidenti.

EPISTOLA LXXV. ANONYMI domino Johanni de Monsteriolo, præposito Insulensi regis Francorum secretario.

Gratias agit de munusculis sibi uxorique missis, promittit quarumdam epistolarum suarum exempla mittere, petitque ab eo Petri Abaëlardi epistolas.

Ex ms. S. Crucis Florentiæ eruit Mabillonius.

PEtis & instas, vir insignis, cunctisque venerationis honoribus excolende, ut ex epistolis meis tibi copiam faciam, tantum mihi tribuens, quantum olim in tuis Sidonio, Ivonique Carnotensi, vel Ildelberto Cenomanensi præsulibus, vel Ciceronianæ eloquentiæ Sulpitio Severo, vel aliis plurimis, quorum ingens fama temporibus suis fuit, vix potuit exhiberi. In qua quidem re miror requiroque prudentiam tuam, quæ cum in ceteris non facile falli soleat, in hoc tum vane tumque inaniter sit decepta. Ego quidem, ut verum fatear, nihil meum revideo, in quo non plura desiderem quam inveniam, & in quo non multotiens erubescam. Et tu quibusdam quæ de meis operibus te gloriaris habere, te felicem, quasi illa te beatificent, profiteris. Nimis, mi Johannes, immo nimius laudator es. Dicerem, nisi vererer dignationem tuam, nimis blandus, qui rebus mortalibus atque mortalium tantum attribuas, quantum objectio beatifico debeatur. Gaudeo tamen huic errori tuo, quoniam error amatorius est. Nam nisi me diligeres, in meis rebus adeo non errares. In consequentia vult, qui requirit ab amico suo, sit ille quantumvis elati vel sublimis intellectus, ut verus judex sit de rebus amici. Quo fit, quod cum gratus nobis sit amor, gratus nobis oportet etiam sit & error, non in eo quod error est, sed quoniam habeat a re tam grata principium, & ex ea necessitate quadam sine dubio derivetur. Nec facile dixerim, si discuti tibi cupiam hunc errorem, qui cum ex amore proveniat, mirum dictu! cum causa, tum conservatio sit amoris. Conabor autem quoad id fieri poterit, quod quam minus fieri poterit erres, ut quod talis sim si tamen ab homine potest effici, qualem cogitas atque formas. Habui per manus egregii viri Ambrosii de Miliis munera tua, videlicet instrumenta scriptoria pro me, & pro conjuge forficulas & cultellinum argenteum & ornatum; quæ omnia redolent artificum manus, & inclytæ civitatis Parisius famam. Pro quibus gratias ago, gratias agit & conjux. Cave tamen posthac ne in animum inducas tuum, ut putes me talibus delectari, aut exeniis amicitiam metiri, sive contrahere. Virtus enim, mi Johannes, est amicitiæ conciliatrix: cujus tanta vis est, ut non solum scita, sed credita caritatem pariat: nec solum si eam veram & germanam contingat aspicere, (si tamen vera virtus, quæ qualitas mentis est, & in sola mentis dispositione perficitur, videri potest) sed etiam si umbram atque simulacrum ejus viderimus, mirum in modum efficit ut amemus. Ista mecum age, non donis. Hujus opinione jam factum est ut diligam: ista fiet ut amem, & ut optimo, bonorum mortalium bono, amicitia scilicet tua fruar. Nec minus improprie dictum putes, quod me fruiturum amicitia tua dixerim. Res enim prorsus divina, caritas & amicitia est, vel adeo divinitati similis, quod non inepte possit fruitionis sibi vocabulum adhiberi, licet minus appropriate, non omnino tamen improprie. Hæc hactenus. Nunc autem ad illa quæ per optimum illum virum Ambrosium, per dominum meum dominum Philippum de Corsinis consiliarium regium, atque per Bonacursum de Pittis, qui frater meus est, tanta cum instantia postulas, veniam. Faciam, quod jubes, exemplari quasdam ex epistolis meis, tam publicis, quam privatis, easque tibi mittam, hac tamen lege, quod non publices. Nam licet inter amicitiæ penetralia placeat ut vagentur: extra tamen emittere consilium non est. Et quoniam exemplantium sive librariorum inopiam magnam habemus, non tædeat expectare. Spero tamen quod ex saturitate fastidium, & ex rebus tibi ridiculum orietur, & fies minus avidus postulator. Interim te rogatum velim, quod epistolas Petri Abaëlardi, si non habes, inquiri facias, & ex tuis vel repertis studeas meo nomine, quanto correctius poterit, exemplari. Sed si de antiqua littera possent haberi, libentius acciperem. Nullæ quidem sunt litteræ oculis meis gratiores. Vale felix, & me diligas, persuadeasque

NOTA.

deusque tibi te a me amari. Florentiæ VI. nonas Julii.

EPISTOLA LXXV. AMBROSII de Miliis ad Gontherum.

Conqueritur de præposito Insulensi.

Ex mss. S. Martini Turonensis & Reginæ Sueciæ.

SI alius esses quam Gontherus, tam mens, hercle, quam anima mea, timerem, vir probabilis & egregie, ne graviter & iniquo animo ferres, quod tamdiu de scribendo tibi meo te pollicito fraudaverim. Sed fieri nequit, ut solidus amor tuus & semper erga me benignus jam de me leviter aut maligne quicquam existimet. Sic enim mihi esse persuadeo, sic expertus sum, sic confido. Arripui postea medius fidius millies, ut sic dixerim, calamum tibi scripturus; sed nosti morem aulicæ servitutis, inopinas occupationes incertis temporibus afferentis; ita ut cum quiescere propositum fuerit, tunc maxime expediat laborare. Arreptum itaque calamum semper vel ponere vel aliorsum vertere compulsus sum, graviora levioribus, & magis necessaria minus necessariis anteponens. Nam contrarium facere mihi multo plus incommodi, quam tibi commodi, sequebatur. Verte vicem, tuum certe ponderosius præferre meo vera dilectio suasisset. Detur utrumque pariter ponderare, mutuum inter amicos certamen orietur ad Orestis & Piladis exemplar, qui cum adverso casu decretum esset, ut alter eorum moreretur, vicissim alter alterius amore mori certabant: felices ambo, si non ex sua præsumentes virtute, sed ex fide, more fidelis Abrahæ, in vera caritate ad Dei gloriam in certamen tam nobile devenissent! Hoc loco, si me tuus præpositus Insulensis audiat, cur non & meus? id dicere non ausim, * imperiosus enim & inopum amiculorum derisor horum is esse aut dici popularium instar divitum dedignatur. Sed quid fiet, si me hoc loco audiat? vis dicam? Sane is obloquendi libidine & sua solita levitate, adversum me infestis, ut assolet, verbis ogganniet, tuum mihi benivolum animum, si poterit, aversurus. Noli, mi Gonthere, dicet, noli adulatoris hujus verbis credere, tibi non vero, sed blando ore loquentis. Sibi soli amicus est. Hoc enim ipsum coram te & plerisque aliis nostræ professionis in cenis nescio quando mihi alias objecisse recordor. Quod quidem, ut alia pleraque in me pluries lancinata omittam, alta usque eo mente repostum latet, non ob iram, sed si quomodo cautior sim, ut numquam letheo sim gurgiti demersurus, nec immerito convicium tam malignum meis prorsus moribus alienum, efficeret me ab omnium hominum consortio & benevolentia segregare. Sed puerilem convicii causam attende, quia sci-

*al. imperitorum.

A licet rem meam serio cum quodam agens, sibi morem gerere etiam supplex renui nugis nescio quibus intento: hinc ira, hinc convicium, hinc probus ille philosophus & orator, sic enim dictitari laborat, vult consequi me mihi soli amicum esse. Bone Deus! ut minimis delicatissimus hujus divitis sensus offenditur; sed ut in ceteris, ita in hoc quoque suam ille illiberalitatem & justitiam patefecit, qui si quid modo in se liberalis & benivoli habuisset ingenii, meum ipse negotium non æquo tantum animo suis

B prætulisset verbulis, sed ultro etiam adjutasset. Verum dummodo cordis sui libidinem expleat, utcumque sint reliqua parvipendit. Quare jaculum istud quod imprudenter & temere in me contorquere voluit in faciem suam rectissime atque justissime retorquetur. Ergo tibi videor, Insulensis præposite, me mihi soli amicum esse, atqui id male meæ res affirmant: opes, inquam, opes & suppellex tua te esse talem ostendunt, quas tu profecto cupiditate exardens, quibus artibus, quales, quem ad finem paraveris ipse tibi conscius sis. Nam vulgo satis constat, quam ampliores potuisti ad te

C totis conatibus contraxisti, alios tamen atque alios necdum satur pandens hiatus, scilicet quia re familiari nimium premeris, qui parentes, conjugem, liberos, fratres, cognatos, affines, necessarios nullos habes. Ad quem igitur finem, quæso, tam dives? ad hunc opinor, o Gonthere, ut vir probabilis & pius affluat materia liberalitatis, & caritatis operibus exercendis, quæ tamen, si nusquam apparent, neutiquam admirere. Neque enim vult ea vir Dei per inanem gloriam & jactantiam ostentare post se. Nam soli Deo & sibi sufficit esse nota, quam-

D quam tum quibus beneficia dantur, ii suos soleant ultro prædicare datores. Ob id nimium admirer, quod ille a nullo adhuc beneficus, ab omnibus autem illiberalis & avidus dictitetur. Sed ut taceam quod ipsum grandem congerere thesaurum aiunt, & majus nescio quod ambire, causam existimo, quia tot & tanta sua beneficia non sunt, ut possint excitare rumorem, cum tamen & magna & plurima impertiri queat ex ejus tum facultatibus & ecclesiastica dignitate, tum præsertim officio regio. Quod si saperet, si quam communis commodi curam

E haberet, potius exercere studeret, quam aut legendis libris nihil proficere, aut tempus terere conficiendis in volumen epistolis, quod ambitiosus auctor derisuræ merito posteritati relinquat idoneum certe tersorium. Hic tu ridebis, sat scio, & ego rideo in tegendis obscenis. Ille tamen affectibus, ignorantia, & moribus his imbutus, vult se philosophum, & poëtam, & oratorem gloriosus Thraso in triviis profiteri, nec potest; ut mihi nescio quando confessus est, epistolarum Senecæ sententias ca-

pere. Nam, ut Flaccus ait, sincerum est, nisi A vas, quodcumque infundis acescit. Bona enim vita sit, necesse est, ut fidelis doctrina sequatur. Suis affectibus oportet pectus evacuet, antequam divinorum præceptorum Senecæ capax fiat. Sed cunctos illius mores affectusque perscribere nimis operosum mihi fuerit, atque etiam incommodum habenti meum otium melius & laudabilius implicare. Hæc itaque de plurimis & maximis paucissima & minima de se incidenter tibi dicta, qui illum, non mores dico suos, diligere soleas, hac vice sufficiant: quæ velim ad ejus correctionem solus soli paterno dicas affectu, quod si rebellis animus B & dura cervix privata monitione nequeat corrigi, publica succurratur, ferantur sui mores in vulgus, efficax certe remedium, nondum tamen totaliter depravatis, ut a perditione salventur.

Oderunt, inquit Horatius, *peccare boni virtutis amore*,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Forsan enim verecundia & infamiæ metu ab invio retrahetur in viam, dehinc paulatim fortioribus antidotis medicandus. Sed ubi sum, quæso? quonam modo præpositus Insulen- C sis nunc incidit pedibus alio longe tendentis? equidem hic ubi scribere cœpi, tam illius memor eram, quam unius alicujus e plebe prorsus ignoti. Sed minime miror hoc mihi contigisse. Difficillimum enim est humano ingenio omnia scribenda præconcipere: facillime autem nunc scribendo multa se offerunt improvisa, plerumque etiam potiora provisis. Quare non piget me fateor hanc ipsius præpositi incidisse mentionem, ut satiricam ejus linguam a falsis aliorum conviciis ad propria vitia pro sua D salute convertat. Et nunc istinc disgrediens statui deinceps scribere tibi quæ ab exordio menti tenebam. Nempe cum omnium hominum primus sis, & an solus, nescio, apud quem me meaque omnia ex integra confidentia jocunde deponam, inde meam in præsens campestrem vitam, & ejus quod a negotiis superest otii dispensationem tuæ deduci notitiæ cupio, unde tuum etiam spero animum oblectabis. Supervacuum tamen fuerit, & prope temerarium hujus ipsius vitæ, modum ne dicam motum tibi, eruditissime vir, explicare, E quam tu jam veteranus miles doceas. Ego tyro rudis ad istam; tibi quies & agitatio, illius tibi commoda & incommoda omnia sunt experta. Hinc itaque calamum arripiens, utrum vitam ipsam agere & persequi mihi honestum & delectabile censeam opto præfari. Nempe ego arbitror atque sentio quemque mortalium ad id nasci, ut quam maxime potest Reipublicæ ad gloriam Dei prosit, sine quo nihil possumus, nihil sumus. Quod si omnes homines animo fideli studerent, æquabilius, ut Crispi verbo utar, atque constantius sese humanæ res haberent, neque aliud alio ferri, neque mutari, aut misceri omnia cerneres. Juvat igitur me, fateor, meum hoc ministerium exercere, cum nihil aliud in præsens habeam, nec habere posse videar, quo commodius & laudabilius, quam inde gratari Deo possim & reipublicæ laborare. Meo namque qualicumque stylo per totum terrarum orbem, quos ipse decreverit, dux Aurelianensis alloquitur, unicus ipse Francorum regis frater, tantus princeps, tamque strenuus & gubernandæ reipublicæ tam efficax & semper intentus. Meum apud hunc officium est, quo ad possim, operam dare, ut ille suis litteris ornate, efficaciter, & honeste loquatur; res laudabilis plurimum & decora, sed adeo difficilis & operosa, perdocto loquor, ut nequaquam. Heu! ecce quod timebam adest, nescio quis clamitans, surge, Ambrosi, surge ad Dominum, transcurso opus est, mitte omnia, cur cessas? Parendum est, optime mi Gonthere, commodiori ad te tempore reliqua, ut potero, perferentur. Vale igitur, ut pupilla oculorum meorum, mi liberalissime benefactor. Scriptum &c.

Explicit.

EPISTOLA LXXVI. AMBROSII de Miliis ad Gontherum.

Dehortatur eum a curia.

Suades sæpius & hortaris, vir diserte & carissime frater, ut tibi ad vitam curialem anhelanti ingressum locumque præparem, & in officio curiali assequendo intercessione opeque adjuvem, forsan communi errore commotus hominum, qui curialium pompas & honores maximam felicitatis partem arbitrantur; aut ut sanctiori desiderio tuo vertam judicium, ea ductus es existimatione, quod ad publica accedentes, majori virtutis exercitio meritoque ampliori dignificentur. Addis & ad hæc meo exemplo te moveri, qui in curia regia versari soleo, & convivendi oblectamentum amoremque inter nos mutuum a te exigere, ut mecum dies & vitam peragas socialem. Novi animum tuum ab amicitia nusquam alienum, & illam humanitatis gratiam non deesse tibi, quæ amicos præsentes amplectitur, & ope, consilio, rebusque prosequitur absentes. Nec mihi minus grave est tua præsentia caruisse, quam mea tibi; & ubi nos olim loca negotiaque disjungunt, te absente, me ipso videri caruisse. Verum cum adeo nostra fata Deus aut fortuna secrevit, ut te in privatis liberius agere, me in publicis versatum similibus agitari passionibus voluerunt, dum mihi compatior, tibi congaudeo, & quas in me patior miserias, te evasisse delector; fortunam etiam si pro me ac-

Anno 1435. Ex ms. S. Martini Turonensis.

cuso, in te laudo, quæ te curialibus exemit angustiis, hec utramque nostræ amicitiæ partem miserandam reliquit. Mecum, ut ais, curialis esse desideras, tecum ego studiosius ferventiusque privatus singularisque fore concupisco; & dum pro me privatam & liberam vitam libenter omittas; merito pro te mortiferam hanc servitutem libentius liquisse debueram; cum tutius conjungat amicos humilis tranquillitas, quam elata miseria. Satis sit mihi & tibi unius infortunium, sitque mei infelicitas tibi compunctio, quietudo quoque tua mihi solatium, ut nostra amicitia utriusque fortunæ vultum tertius aspiciat & agnoscat. Sed quid moliris? jam quæris ut meo exemplo pereas, ut ex portu in naufragium te præcipites.

An libertatis tuæ te pœnitet? Te tuæ tædet tranquillitatis? Patitur hoc humana natura vitium, ut non habita esuriat, habitaque fastidiat; sic tu pacem animi & compositæ mentis statum fastidis, & tui fastidii errore ea quæ non vitio humano, sed sua conditione fastidiosa sunt exquiris; & miror quibus actus furiis sic insanias, ut sciens prudensque tantis te præsentes periculis. Si meo exemplo uteris, nihil tibi pro me exempli es quo curias publicaque palatiorum murmura prosequaris; sed fugiendi exemplum & abjiciendi spectaculum tibi sim, qui nihil salutiferum, nihil tutum inter aulicorum strepitus audeam affirmare.

Putabis forsitan in publico ministerio exercitium invenire virtutis: ut vere invenies, si cum vitiis constantiæ certamen devoveris. Attamen vide ne corruptionis incitamenta te citius inveniant. Non enim desunt in curiis, qui vel composito sermone seducant, vel palpent muneribus, livore contendant, minis exterreant, adulatione blandiantur, deliciis illaqueant, & quaquaversum hominis mentem penetrent. Nostra vero declivis humanitas imitandis hominum moribus & vitiis capessendis facilis est, & quæ tantis virtus obsidetur tentamentis vix evadit. Esto perseveres & te ipsum vitiorum corruptione evellas, nihil præter te ipsum vicisti, quem etiam privatus leviori pugna superares. Aut enim te tua virtus ridiculosum faciet, aut odiosum tua veritas, vel tua suspectum reddet circumspecta discretio. Nihil enim iniquis suspectior est, quam provida æquitas. Restat tibi laborem sine fructu, & vitam cum periculo peragere, æmulosque lucrari, quorum æmulationi si contendis, si benedices injuria, vindicanti crescit injuria, dissimulans gravitas dignitasque rarescit curialis. Aulicus abusus & curialis mos est, ut neminem aut incorruptum curia relinquat, aut incorruptibilem diu patiatur extolli. Virtus enim vitiis circumdata tantimodis, si non superbit, abjicitur; si non flectitur, concutitur; si non frangitur, pellitur. Et aut quis incoinquinatum se servabit, aut illæsus evadet? Sic sunt curiæ opera, ut in pusillanimes spretum, in virtuosos livorem, in arrogantes mortis periculum provocet. Aut inter palatinos si infimus es, aliorum potestatem æmulaberis prostratus; si mediocris minus sufficiens, ad majorem conscendes; si ad excelsa & usque tremenda arcana cortinamque dubiam pertingis, tunc miserior, cum felicior; tunc prope præcipitium es, cum ad culmen usque ascendisti. Jam ambigua fortuna tibi sursum actus es? Restat cadere. Quid tibi amplius fortuna debet, quam ruinam? omnia contulit, te ipsum illi debes, ut quem felicem dedit, miserum recipiat, ascendentem gloriæ cæcitate involvat, cadentem irrideat. Sic enim curialis altitudinis ventosa gloria comperta est, ut in ea temere constituti, omnibus invidiæ, detractionis, aut odii spectaculum sint destituti, postea opprobrio damnationique in populis subjaceant, & quos sequaces assentatores habebant, blasphemos & irrisores inveniant. Ac eorum semper multitudo spreta quos fortuna destruit, semper illorum æmulatrix quos evexit, ludit cum summis fortuna gradibus, ac in supremis ludos exercet validos, ex ignis parvo jocatur conamine, labiis clausis parvis subridet casibus: ruinas magnatum toto ridet hiatu, pectore contuso manibusque plaudens negligit in casis humilique loco metiri vires, altis profundos præparat lapsus, abjectos ad culmina tollit. In celsitudine certa, in regularitate regulata hominum faciles animos facilitate illudit, concordes suis moribus constantes fingit, & dum contemni se videt, intactos sæpius relinquit. Aliis cordibus infractisque animis variis applaudit frustra risibus: tela sinistra irrito jaculatur impetu; novit objecta seque fragilibus blanda strenat cachinnatve trastis. Spernit utrumque vir magnanimus, illudit ridentem, minantem despicit; sed illum potius cura curat, qui viros trahit, sui oblitos & in excelsis prima nescientes.

Huc tende, si de amittenda libertate contendis, hæc tunc te ipsum deseruisse sciens, cum curia sequi volueris, quæ hominem propriis amoribus alienat, (suis) adaptat. Verax est? fingere docebitur. Honestum tollit? turpia dissimulare libebit. Patiens & ad lucra tardus est? egebit. Petere nescit? datore carebit. Opportune ingreditur? illum importunum repellent. Sobrius conviva & tempestivus cibi moderator esse didiscit? cito prandebit, conticinio cenabit, æstus potusque modum & tempus dissuesset. Libris vacare solet apertis clauso diversorio? in tædio otiosus extra ostiolum tota die vagabitur. Quietem amat? agitatus viator tota semper die cursitabit. Somnos suaves quærit? noctes insomnes, vigiliis & anxietate prolixiores aget. Amicitiæ studet? illa palatiorum limina calcare nescit,

foris expectat, & cum nemine ingreditur, A oblivіosa est intrantibus, egressis agnoscenda recolitur. Vide quid potius eligas? an ingrediens intrare te retraham, aut egressurus egredientem me reducas? adde quod semper hospes est, qui curiæ servit, & alienæ domus habitator. Alterius in fame alienoque appetitui comedit, cum famelicis sine fame vescitur, cum saturatis curis occupatus esuriem sustinet. Alieno voto vigilat cum jam obsomniasse cœpisset. Et quid servilius est quam naturæ vires & vitalia jura fortunæ subjecisse, cum nihil in homine liberius sit, quam naturaliter vivere; nos servientes B sub alieno statuto victitamus. Tu domi pro imperio vivis, parvo sub tecto quietus regnas, altis in ædibus servimus trementes. Cibos ad esuriem tuo tempore accipis, nos ad ingluviem inordinate crapulamur. Tu breves noctes dulci somno efficis, nos vino curisque gravati, lectis circumvolvimur eversis.

Ad te revertere, & tuæ felicitatis copiam ex nostris miseriis disce. Sed nemo privatæ vitæ delicias satis caripendit, si non publicæ administrationis inedias expertus prius vilipenderit. Doctus Aristoteles Alexandri palatia liquisse gloriatur, & Calistenem discipulum C maluit tantæ miseriæ linquere successorem, ac liberrimus Diogenes dolio contentus versatili, regias gazas & honores palatinos abdicabat, rogatus negabat, vocatus fugiebat, & se eo potentiorem Alexandro asseruit audenter, quod & plura donaria abnuere poterat, quam ille dare. Aspernatrix enim ambitiosæ vanitatis philosophia viros tantos docebat in tuguriis amplius humanitatis exerceri, quam in curiis, ac faba Pythagoræ, alliisque Horatii dulciorem efficere saporem, quam Sardanapali deliciæ, in quibus fel anxietatis cum aromatici vini dulcedine mixtum potatur. D

Habet nostra non dicam vita, sed vitæ exactio sibi adjuncta tormenta sua, nec impune gloria fallax aut pompa fictilis se concedit. Jam vestem speciosam superbi satrapæ populus miratur, nescit quo labore importunoque quæstu sumptum difficilem subministret, splendentem potentis apparatum.

Æmulatur vulgus stimulos in exigendo, & æmulos in habendo non computat; longos comitum ordines & crescentem familiæ numerum aspicit. Sciat gravius esse plures pascere, quam paucos; & modicæ familiæ modum imponere levius, quam variis ho- E minum ingeniis moderandis astringi. Nempe qui plures habet, amplius sollicitudinis assumit. Infelix est enim ambitio, quæ hominum servitia servitutibus emit passionum, neque æqualis est commutatio servitutis, cum famulantes viri melioris conditionis partem accipiunt. Propter hæc plausus & salutationes inter felicitates curialium magnipendimus, nihil tamen vanius dici potest, quam simulatione lætari; ut dum quis te nutu veneratur, corde despiciat: gratia soli caputio referenda est, quæ frequenter ... nec fraudi communicat, sed adulanti non gratia sed cautela est adhibenda: non enim virtutes tuas, sed suas commoditates prospicit, ut quod a te quærit, blande subripiat. Melius tunc tibi sapienti prospice, ut eum caveas, quam sibi blandienti assentitur, ut te decipiat. Insuper & agnomina & titulos magistratuum avide petimus, & superbe tenemus, primasque cathedras ambimus curiosi. Sed titulus, res ipsa deest sæpius, cum alter justi judicis nomen, alter strenui ducis officium sine opere vindicat, ipsaque nomina rem carissime mentiuntur. Timeri cupimus, vitii maculam non timentes; & dehonestati factis verbis honorari. Ridicula profecto & cachinno digna est nominalis virtus & verbosa dignitas, quæ non laudati hominis merito, sed adulantis labiis & vento vocali tantum conflata est. Irridet hæc Juvenalis Satyra, qui miratur viros titulum præconiumque foris non erubescere, cujus in se meritum non sentiuntur habere. Si leporem appellemus leonem, si deformem mulierem puellamque Helenæ titulo decoremus; ludicra res est, & fabulosa, irrisione digna. Et ecce nos curiales effrontes officiorum non jura, sed nomina sequimur; verbales sumus, & voces non res recipimus, Catonem non imitati, qui officii publici nomina abnuens, privatus nomine, publicus opere, semper se virtuti exercebat, ac si quandoque ad publica officia jussus ascenderet; semper sic rem gerebat, ut majori honore dignus esset, & quo magis honores fugiebat, illos magis assequebatur. Nos viceversa honores cupimus indigni, subripimus non vocati, cum injuste petimus juste perdimus, temereque sequentes nos fugiunt.

Te, frater dilecte, te cum virtus tua, quæ sibi ipsi beate viventibus & gaudium est & præmium. Te stricto sub cenaculo ampla sufficientia retineat, nec curiali more virtutem & honorem garrulo tuo ore, sed solo tuo opere expectes, qui gloriam palatiorum æmuleris, cum potius deceat miseriæ misereri amicum. Non actu me sequaris, sed planctu; neque proximum me purpuratæ lateris, sed potius obsitum periculis lugeas & insidiis circumseptum, omnium pedum passu prospiciendum mihi & verbo pondus metusque signandi sunt. Ne diverteris, pede levato subripiar; aut sequeris semel emissum; & irrevocabile verbum insido relatori aut maligno interpreti committam. Nutrit curia viros, qui de ore hominum aut fraude sermones extorquent, aut simulatione expectant, quos in caput loquentis retorqueant, & sibi ex alterius detrimento gratiam concilient. Si officio fungaris; ad litem te præpares: tu possides? alii appetunt. Jam cum livore certamen est, meditatur quo te pacto subducat. Tu torqueris

ac resistas ætate consumta ac viribus exhaustis officium adeptus vivis: heri adveniens supplantabit te. Labore quæsisti, & timore retines quod gravi cum dolore perdendum est. In officio tibi pacem & victus per timorem comparabas, habens tibi bellum indicitur. Dabit alter munera ut tollat: dare oportet ne tollatur. Vide domunculam quantum libertatis tibi conferat. Tu ei gratiam referas, quæ te solum dominum capit & ostiolo clauso alium te nolente non admittit. Pulsantur divitis fores, murmure sonant alta palatia, atriis latis pressura imminet, stringitur latus populi concursu, calet anhelitu potentis aula, lictoris virga quatitur, humile caput.... cito ingredi contendunt invicem, pellentesque, vicibusque versis nuper repulsus propius adstat, ac nunc assistens superbus satelles procul remotus pudens obmutescit, illic ambiguus fortunæ status mentis quietem possidere nescit. Sed pudent semper dubia vota, & ubi gratiam invenisse putas, tunc recordare dicti poëtici, *principibus placuisse viris non maxima laus est*. Vix modernam curiam descriptiva definitione designarem. Est virorum conventus, qui ad se decipiendum boni communis simulatione commutant viri pectora, metalla, annonam, & vestem venditione & emtione commutant. Nos vero curiales hominum institores sumus, & humanitatem pretiis exponimus, pretiosam alienam amicitiam aut assentatione aut corruptela emimus; nostros vero favores reciproce venumdamus. Quid illic certum acquisieris? quid stabile tibi firmaveris tutumve dixeris? ubi vendi potest quod emi potuit. Intrare porticus altas dum eniteris, jam desinis tui capitis esse dominus, jam tui juris esse desistis: times quod petis, & quod speras diffidere, quod diffidis sperare incipis. In te duellum & intestina latet curarum discordia, quam curia mendax semper & enutrit & auget. Nemo profecto beatam vitam recte appellet, quæ tanta tempestate comparata est, tantisque vertiginibus agitatur. Quæris igitur quid sit curialis vita? opulenta vita miseriis, copiosa egestas, celsitudo caduca, status instabilis, tremens securitas, moribunda vita. Sicque apud sana & sanctæ libertatis amantia corda vocabitur. Fugite, viri fortes, state procul; si vos bene beateque vixisse delectat, & velut in littore tuti, nos sponte naufragantes despicite stolidos; veluti nau-

A tas muliebres in mare Syrenes mergunt, sic trahit applausu corda facilia curia fallax, & blando vultu cultuque mirando se concupiscendam oculis ostentat, meretrici more allicit blande, vana pollicens, ridet ingressu, novitate grata, aspera statim faciem commutat, & cum dulcibus miscet amara, retinet captos, mentesque victas retinet; semper potens errore corda venenat oblita sui. Egredi nescit semel introgressus, sed perit libens, vique canescit natura negante; numquam futurus nisi morte liber. Crede mihi, frugale officium exerces, si parvi tu-

B gurii magister esse scias, & dum tibi sic sufficis, potens es; ac si quis modicæ familiæ compos quietus vivit, dominus est, & eo beatiorem vitam, quo liberiorem tenet; cum nihil tam pretiosum cœlo clauditur, quod libertatis commutatione dignum sit. O fortunatos, quietos penates, & pauperis lares honesti, quem edocuit parcitas contenta vivere pauco, nec alienos edere labores anxia mensa! O felix casu, virtute potens, nescia fraudis! quem dum metu moderata vitæ regit honestas, illuc non intrant scelera, illuc recte vivitur, ubi solus pec-

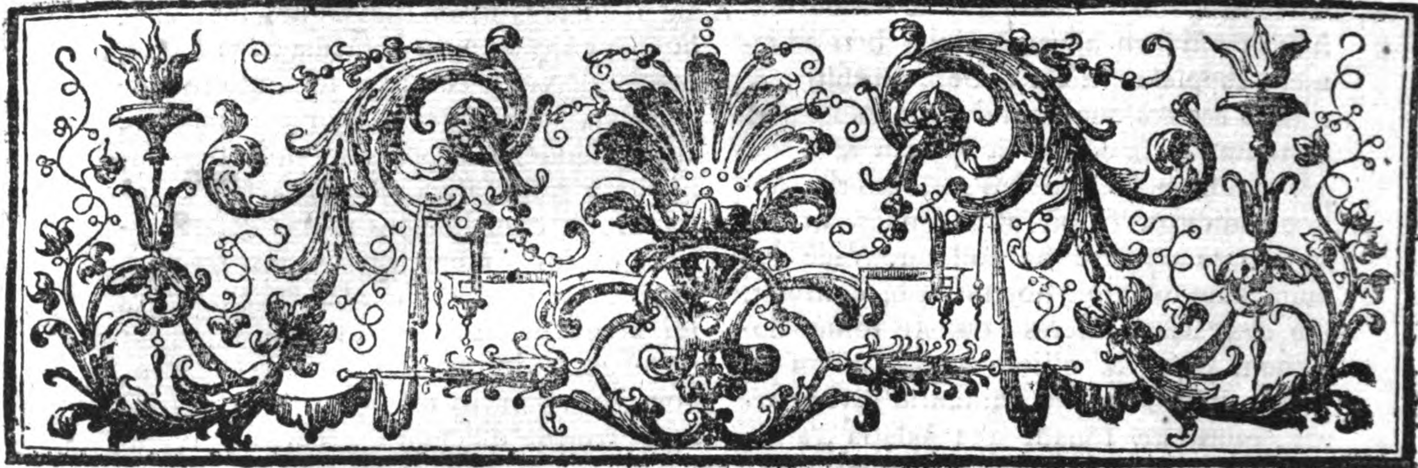
C cati pavor eum remordet, cum neque rumore tenetur domus, neque pulsatur frequentiæ tumultu, aut livoris oculis penetratur, hujus vitæ tranquillitate lætatur natura, & in casulis periodos implet, tractumque fluit placida ætas, cui senectus expectata tempore advenit suo, ait Tragicus, venit ad pigros cana senectus humilique loco. Ecce nos curiales fortunæ servi præter naturam vivimus, curisque senescimus, non annis; & vitæ avidi, vivere nescientes, vivendi suavitate cruciamur; moriendique timidi, anticipata morte mori properamus. Vive, frater memor tui, & nostris ex casi-

D bus stare disce, neque adeo te contemseris, ut vitam pro morte relinquas, non desine quod repetas, ut quæras quod abhorreas: immo oro, suadeo, & contestor, si sanctæ beatæque vitæ modum magni pendis; si non te prorsus perditum iri velis; ut mentem exuas curialem, teque intra privatæ domus metas salubriter cohibe, ac si domi vivens felix fuisse nescias, esse discas. Vale feliciter.

Explicit.

Actum Ambasiæ die secunda Februarii. Anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo quinto.

EXCERPTA EX SIXTI IV. PAPÆ REGISTRO.

ANNI MCCCCLXXIV.

Ex schedis Mabillonii.

EPISTOLA PRIMA.

Frederico Romanorum imperatori.

Laudatum pro defensione Christianæ religionis hortatur ad concordiam cum Matthia rege Hungariæ.

Anno1774.

Arissime in Christo fili, celsitu- A dinem tuam omnia quæ ad defensionem Christianæ reipublicæ pertinere visa sunt, summo studio, summaque per te pietate, in dieta nuper celebrata curasse, ex dilecto filio Andrea de S. Vito dilecti filii nostri cardinalis S. Marci, nostri & apostolicæ sedis in partibus illis legati accepimus, ob eamque rem lætati plurimum sumus. Juvat quippe de majestate tua intelligere, ea quæ cum tui nominis exaltatione, reliquis Christianis opere utilia sunt & exemplo. Quare plurimum ac plurimum sapientiam tuam in domino commendamus, & ex parte omnipotentis Dei apostolica auctoritate benedicimus tibi. Fecisti quod semper te facturum credidimus, & quod præsentium temporum urgens necessitas exigebat. In te enim potissimum intuentur omnes, & tua optima voluntas perspecta alacriores ceteros reddet. Optamus præterea, carissime fili, ut tibi & carissimo in Christo filio nostro MATTHIÆ Ungariæ regi illustri bene conveniat. Consensus enim vester necessarius quodammodo esse videtur, ad perficienda ea quæ pro communi deffensione sanctissime & prudentissime sunt cogitata & ordinata. Nam ipse rex præter opportunitatem locorum, virtutem gentis, & assuetudinem belli Turcarum, plurimum ad illos oppugnandos videtur posse conferre. Itaque exhortamur & rogamus ex corde celsitudinem tuam, ut velis cum ipso rege gratiam benevolentiamque redintegrare, & privatam, si quam.... prætendis, offensionem dissensioni publicæ condonare. Speramus quoque quod ipse Bohemiæ rex pro sua pietate & sapientia, celsitudinem tuam caritate & observantia prosequetur, præsertim cum inpræsentiarum nos ad eum hac de causa nostri ingentis desiderii testes litteras dederimus, & quantum utilitati reipublicæ Christianæ futurum sit ostenderimus.

Ceterum idem nobis conquerens retulit B nonnulla, quæ tuæ celsitudini de rebus temporalibus nostræ curiæ suggesta sunt. Fuissent ea nobis molesta, si vera essent. Monemus te non adhibere fidem hujusmodi rumoribus, qui non pro veritate, sed libidine uniuscujusque dissipari solent, in magnis præsertim curiis, & in nostra potissimum, in qua omne hominum genus ex toto orbe terrarum versetur necesse est. Arrendavimus fructus nonnullorum beneficiorum, ut creditoribus, quos pecuniis creditis fraudare iniquum esset, satisfieri posset, quod C & alii nostri prædecessores summi pontifices factitarunt, & novissime sanctæ recordationis PAULUS II. pie prudenterque fecit in proventibus beneficiorum bonæ memoriæ cardinalis de Lebreto, ex quibus priusquam creditoribus satisfactum esset, nihil detrahi passus est. Adempta hac spe satisfactionis, invenietur nemo qui prælatis & viris ecclesiasticis credere pecuniam velit. Nec est abs re, ut sic prælatorum debita dissolvantur, præsertim cum ipsi pro augmento

beneficiorum viri ecclesiastici hujusmodi pecunii utantur ut plurimum, sicut fecit magna ex parte bonæ memoriæ cardinalis S. Sixti, cujus beneficia arrendata fuerunt. Homines sermonis cupidi hinc calumniæ materiam aucupati sunt, famaque ipsa, ut fit, falsa per mendacia crevit. Late patere hoc vitium detractorum quotidie experimur, quippe nec celsitudini tuæ parcunt, sæpeque ingerunt & affirmant te ex nominationibus a sede apostolica tibi concessis lucrum facere. Hos nos sermones nedum mente, sed auribus quoque repudiamus, ac vanos duximus. Pluris enim apud nos est optima, quam semper habuimus, de tua sapientia opinio, quam vel totius orbis sermo. Unum te oratum volumus, carissime fili, ut si quando ad te quid simile defertur, nos certiores reddas. Iridem nos si quid de te defertur faciemus, ut & nostro & tuo, rejectis susurrationibus, consulatur honori & improborum mendacia deprehendantur. Datum Romæ Kalendis Septembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus nostri anno IV.

EPISTOLA II. DUCI MEDIOLANI, Venetiarum, duci Herculi & Florentinis.

De deditione civitatis Castelli.

Sixtus papa, dilecte fili, salutem & apostolicam benedictionem. Deditionem civitatis nostræ Castelli ex copia præsentibus interclusa nobilitas tua videbit, quam rem non dubitamus eidem nobilitati propter nostrorum & S. R. E. populorum tranquillitatem ac quietem æque ac nobis gratam & jucundam, cum te semper devotissimum S. R. E. filium fuisse cognoverimus. Datum Romæ die II. Septembris anno M. CCCC. LXXIV. anno IV. Pontificatus.

EPISTOLA III. JOHANNI Ludovico de Sabaudia notario nostro Gebennensis ecclesiæ administratori.

Dilecte fili S. & A.B. Commisimus nonnulla dilecto filio Perro Zaquemonio Jurisconsulto, nostro nomine devotioni tuæ referenda, in quibus hortamur plenam fidem adhibere velis. Datum VI. Septembris M. CCCC. LXXIV. anno IV.

EPISTOLA IV. REGI FERDINANDO.

Gratulatur ei de nova affinitate cum Matthia rege Hungariæ.

Carissime fili, quod nos de nova affinitate cum carissimo in Christo filio nostro MATTHIA Ungariæ &c. rege illustri contracta certiores reddideris, rem jucundissimam nobis significasti. Magna enim nos affecisti lætitia, quippe cum hoc & sapientissime & convenientissime partium existimamus propter nostram mutuam benevolentiam, qua omnia eorum nobis ducamus communia, non possumus non summopere gaudere, cum quid, quod ad tuam tuorumque amplitudinem pertineat, nuntiatur. Ipse igitur Deus, qui tanti boni auctor fuit felicitatem... tibi tuisque largiatur in exaltationem fidei suæ sanctæ, tibique & regi ipsi & nobili conjugio tunc benedicat; sicut & nos ejus parte benedicimus, & perpetua felicitate augeri desideramus. Datum die VII. Septembris anno M. CCCC. LXXIV. anno Pontificatus IV.

EPISTOLA V. MATTHIÆ Ungariæ &c. regi illustri.

Gratulatur ei de matrimonio suo cum Beatrice filia regis Siciliæ.

Carissime fili, ex litteris carissimi Christo filii nostri FERDINANDI Siciliæ regis illustris accepimus BEATRICEM natam ejus illustrem majestati tuæ desponsatam esse, rem quidem nobis gratissimam jocundissimamque. Tantorum enim & tam catholicorum regum conjunctio non potest non esse sanctæ apostolicæ sedi utilis, & Christianæ reipublicæ salutaris. Deus igitur omnipotens tam convenientis affinitatis factum conjugium hoc felicitet & fecundet. Datum die XVII. Sept. M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA VI. CARDINALI Hispalensi.

De mulis a duce Mediolanensi retentis & de relaxandis ipsius hominibus in regnis Castellæ & Legionis detentis.

Dilecte fili, misit ad nos dilectus filius nobilis vir GALLEAZ MARIA Mediolani dux proprium nuntium, qui eum excusaret de retentione mularum atque equorum, qui ad nos circumspectionis tuæ nomine ducebantur, asserens se ignorasse penitus a principio quod ad nos ducerentur, aut a circumspectione tua mitterentur. Nam si id scivisset numquam illos retinuisset, non solum ob nostri reverentiam, verum etiam ob amorem tui, quem ipse & observat & amat. Visum est id circumspectioni tuæ significare, ut libentius operam tuam dare velis, quod homines ipsius ducis, qui in regnis carissimi in Christo filii nostri HENRICI Castellæ & Legionis regis il-

lustris detineri dicuntur relaxentur, & scandali cesset occasio. Datum die xxv. Septembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA VII. REGI FRANCIÆ.

De detectione corporis S. Petronillæ.

CArissime in Christo fili salutem. Nuper cum capella B. Petronillæ in basilica principis apostolorum de Urbe munificentia tuæ majestatis exornaretur, arca marmorea ubi venerabile ejus corpus reconditum erat, inventa fuit, in cujus fronte hæc verba insculpta cernuntur. *Divæ Petronillæ filiæ dulcissimæ, quæ a beatissimo apostolo Petro erudita* (a) *esse pie credendum est.* Extant præterea ab omnibus ipsius arcæ capitibus delphines quatuor veluti custodes & veneratores tam gloriosi sepulcri, de quibus conjecturam fecimus non esse novam tui Christianissimi sanguinis ad hanc sanctam Dei devotionem. Quod ideo magis etiam nobis placuit, quia in hac tua venerandi hujus sepulcri exornatione majorum tuorum religioni correspondere videris, sicut præclaris aliis virtutibus etiam eas imitaris. Hæc autem majestati tuæ significanda duximus, ut eo magis munificentia & pietate tua in ipsam sanctam læteris, & intelligas nos ob amorem nostrum erga te, magnam ex hac devotione tua cepisse consolationem. Datum die xxv. Septembris anno M. CCCC. LXXIV. anno IV. Pontificatus.

EPISTOLA VIII. DUCI FERRARIÆ.

Significat ei futurum inter nepotem suum & filiam ducis Urbini matrimonium.

DIlecte fili, suadet caritas & benevolentia mutua, ut de quibuscumque nostris & nostrorum rebus excellentiam tuam certiorem reddamus. Itaque, quod omnipotens Deus secundet, nuperrime cum dilecto filio nobili viro FREDERICO Urbini duce de nata ejus dilecto filio JOHANNI DE RUERE nostro secundum carnem nepoti in matrimonium locanda transegimus, quod cum gratum tibi esse non dubitamus, notum fecimus. Datum Romæ die XIV. Octobris M. CCCC. LXXIV. anno Pontificatus IV.

(a) Ex hac inscriptione non obscure eruitur S. Petronillam non carnalem sed spiritualem S. Petri apostoli filiam fuisse.

A

EPISTOLA XIX. JOHANNI Baptistæ de Bentivoliis equiti & Jurisconsulto.

Consolatur eum de morte filii.

DIlecte fili salutem. Audito nuper obitu Johannis Francisci nati tui notarii nostri, doluimus secundum carnem: illum enim, quia tuus & quia te dignus erat, paterne amavimus, sed moderate ferendum B est & putandum in bonis quidquid Deo disponente contingit. Quod si solitæ tuæ prudentiæ insistere voles, sapienter facies. De monasterio autem S. Crucis Avellanæ desiderio tuo satisfecissemus, accedente præsertim non vulgari commendatione & intercessione dilecti filii nobilis viri FRIDERICI ducis Urbini S. R. E. (a) Confalonerii, nisi prius illud a nobis dilectus filius & nepos noster cardinalis S. Petri ad vincula impetrasset. Cardinali tamen ipso hujusmodi monasterium obtinente, non secus ac si tuorum esset de illo disponere poteris. C Datum Romæ die XIV. Octobris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus nostri anno IV.

EPISTOLA X. FREDERICO duci Urbini S. R. E. Confalonerio.

De liga generali suscipienda, ut particularis inter Venetos & Florentinos disturbetur.

DIlecte fili & affinis. Salutem &c. Fecit a nobis dilectus filius & nobilis vir GALEAZ MARIA, dux Mediolani, per oratorem suum instanter peti, ut ligam hanc D generalem quam plurimum concludere vellemus, ut liga particularis quæ tractatur inter Rempublicam Venetam & Florentinam disturbetur. Nos autem, quia dilecti filii Antonii Cincinelli apud ducem Mediolani regii oratoris litteras ad ipsum regem scriptas, & ab ipso rege nobis missas vidimus, de voluntate ipsius ducis in hac materia, quam dilectus filius Anellus Archamonius ad te mittit, & quia etiam audimus instructiones oratoris Florentini, qui Venetias hac de causa mittitur, cum mandato ut quam primum ligam hanc particularem E cum Venetis concludere studeat, ac interim disturbetur, & locus relinquatur præfato duci Mediolani ingrediendi in eam si velit, hæremus aliquantulum animo. Quamobrem volumus hæc nobilitati tuæ significare, ut rebus hinc inde diligenter examinatis, sapientia & caritate tua solita nobis consilium tuum declares, & quid tibi videatur

(b) Confalonerius est vexillifer Gonfalon enim est vexillum.

detur faciendum exponas, cum in prudentia tua plurimum conquiescamus. Dilectus filius nobilis vir FREDERICUS regius natus hic propediem aderit, Burgundiam versus profecturus. Datum Romæ die xxv. Octobris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XI.
Locum tenenti legati Marchiæ.

Ut Johannem de Riviere *nepotem in possessionem inducat eorum locorum, in quibus eum creavit suum vicarium.*

VEnerabilis frater salutem &c. Mittitur a nobis venerabilis frater ALEXANDER episcopus Forliviensis, ut dilectum filium Johannem *de Riviere* equitem, nostrum secundum carnem nepotem, civitatis Senogalliensis, terræ Mondanii & aliis nonnullis in locis nostris & S. R. E. quæ ei in vicariatum concessimus, in possessionem inducas. Volumus & tibi expresse præcipiendo mandamus, ut pro executione præmissorum, auxilium, consilium, & favorem impendas prout ab ipso episcopo fueris requisitus. Datum Romæ die XVI. mensis Octobris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XII. FREDERICO Romanorum imperatori semper augusto.

Commendat ei Bajarit Osmannum Turcarum principem.

CArissime, dilectum filium nobilem virum Bajarit Osmannum Turcarum principem, qui cum litteris commendatitiis tuæ celsitudinis ad nos venit, benigne suscepimus, & paterna caritate tractavimus, eumdem ad loca ipsa tamquam multo opportuniora proposito suo redeuntem ipsi celsitudini tuæ plurimum in Domino commendamus. Datum die I. Novembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus.

EPISTOLA XIII.
Venerabilibus fratribus archiepiscopo Lugdunensi ceterisque prælatis, ad quos præsentes pervenerint, salutem & apostolicam benedictionem.

Commendat eis Gervasium de Salis missum ad inquirendum de miraculis S. Bonaventuræ.

MIttitur dilectus filius Gervasius de Salis ordinis Minorum observantiæ regularis, ut de miraculis colendæ memoriæ Bonaventuræ de Balneo-regio ejusdem ordinis inquirat; plenamque & veram informationem habere curet, quo sancta apostolica sedes, apud quam pro illius canonisatione instatur, ea quæ ad tantam rem necessaria sunt cognoscere possit, & prout res exigit judicare. Quocirca devotionem vestram paterna hortamur in Domino caritate, quatenus ipsi Gervasio opportunos quotiens duxerit requirendum favores impendere studeatis, recepturi a nobis liberam commendationem. Datum die II. Novembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XIV.
Regi Franciæ.

Orat ut cardinalem abbatem S. Dionysii fieri sinat.

CArissime, accepimus litteras tuas de monasterio S. Dionysii in Francia, & Araldum qui eas detulit audivimus. Visum est autem iterum majestatem tuam hortari, ut rationes & causas quas alias scripsimus penset. Non enim dubitamus, quin si illas pro tua maxima sapientia diligenter consideraveris, acquiescas. Certe, carissime fili, non minus tui honoris quam utilitatis monasterii interesse videtur, quod is cardinalis (a) qui semper tuæ amplitudinis studiosissimus fuit, qui nullum tempus remittit, nullum laborem recusat in rebus tuis, tuo potissimum auxilio & favore possessionem pacificam ejusdem monasterii consequatur. Videberis enim in eum gratus, ipsumque & alios multo alacriores ad res tuas promovendas efficies. Accidit quod omnes venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales id vehementer desiderant, honorique sacri collegii detrahi putant, quod primarius cardinalis, maximis virtutibus ac meritis pollens, sanguinis tibi necessitudine conjunctus rejiciatur. Itaque rursus celsitudinem tuam rogamus in Domino velit hæc diligenter attendere, & tantum virum opportuno favore complecti. Datum die V. Novembris anno M. CCCC. LXXIV. anno IV.

EPISTOLA XV. JOHANNÆ de Arragonia ducissæ Arcis & Soræ

Hortatur ad pietatem.

DIlecta in Christo filia S. & A. B. magnam nobis attulerunt litteræ tuæ jucunditatem, propterea quod te incolumem ex his esse cognovimus, quod summopere

(a) Is erat Guillelmus de Estoutevilla episcopus Ostiensis archiepiscopus Rothomagensis & cardinalis, de quo etiam epistola 16.

desideramus. Siquidem & dilectus filius nobilis vir LEONARDUS dux Arcis & Soræ almæ Urbis præfectus, noster secundum carnem nepos, consors tuus optime valet. Qui si adhuc Neapolim non venit, ut erat constitutum, & ut ad te scripseramus, nonnullæ causæ impedimento fuerunt, & maxime quod circa nos semper fuit occupatus; sed Deo concedente, vere proxime illuc veniet. Tu interim, ut facis, virtutibus indulge, & de bono in melius persevera & valetudini stude, & si quid a nobis velis pete, faciemus certe animo libentissimo. Te enim ex corde diligimus, & in filiam dilectissimam habemus. Datum die XVIII. Novembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XVI. ANDREÆ de Spiritibus.

Ut studeat inclinare regem ad suum pro cardinali Rothomagensi desiderium.

Dilecte fili salutem. Scripsimus nuper in favorem venerabilis fratris nostri G. episcopi Ostiensis cardinalis Rothomagensis, carissimo in Christo filio nostro LUDOVICO Francorum regi Christianissimo manu nostra propria, ut quantum nobis res præfati cardinalis cordi sint, possit ex eo potissimum intelligere. Curabis igitur, si in itinere non es, litteras ipsas nostras suæ majestati reddere, & simul omnes animi tui vires intendere, studiumque & operam adhibere, ut præfatus rex desiderio in hoc nostro non repugnet. Si autem itineri accinctus es, ad nos statim veni. Sane quemadmodum nos in omnibus rebus statum suum ac suorum convenientibus serenitati suæ, quantum cum Deo possumus, libenter complacemus, quod & fecimus hactenus & facturi sumus, quantum cum Deo licebit: sic debet in his quæ tantopere commendamus ipsi, nobis satisfacere. Accedit ad hoc quod præfatus cardinalis una cum dilecto filio nostro PHILIPPO tituli SS. Petri & Marcellini cardinali Arelatensi negotia suæ majestatis apud nos ea fide,.. & diligentia prosequuntur, ut ne propria quidem negotia majore prosequantur, & horum auctoritas quæ a sacro collegio cardinalium propter merita & virtutes eorum plurima est, majestati suæ eo carior esse debet, quo sibi fidelior est. Itaque diligenter hanc rem majestati suæ commendabis. Datum die XX. Novembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus nostri anno IV.

EPISTOLA XVII. regi Franciæ.

Orat nuntium suum jussu regis detentum relaxari.

Carissime in Christo fili, intelleximus dilectum filium Acursium de Petro cubicularium & nuncium nostrum jussu tuæ majestatis detentum esse. Quod si verum sit, malignorum suggestione credimus factum fuisse: præsertim cum non possimus nobis persuadere, quidcumque ab ipso Acursio esse commissum, quod possit ipsam tuam majestatem offendere. Quare hortamur atque rogamus, ut attento quod Acursius noster est, & pro nostris negotiis missus, quam citius relaxari facere & ad nos remittere digneris. Datum die XXIII. Novembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XVIII. Constantio Sfortiæ Pisauri in temporalibus vicario nostro.

Ut ecclesiæ Pisaurensi consulat.

Dilecte fili salutem &c. Cupimus ut isti Pisaurensi ecclesiæ aliquando consulatur, nam sine dedecore hujus apostolicæ sedis & tuæ conscientiæ onere, res sic stare non potest. Itaque nobilitatem tuam hortamur, & apostolica auctoritate monemus, sanam in hoc deliberationem sumere velis. Et quoniam modernus episcopus ad permutationem cum fratre THOMA episcopo Interannensi thesaurario nostro generali, tui studiosissimi propensior esse videtur; occasionem hanc amplecti, ut & nostro & tuo consulas honori. Datum Romæ die XXIX. Novembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XIX. regi Ferdinando.

Ut apud regem Aragonum patrem suum enitatur, ut onera ecclesiis imposita tollantur, & beneficiorum provisiones suum sortiantur effectum.

Carissime in Christo fili salutem &c. Facti nuper certiores multorum fide dignorum relatione, quod carissimus in Christo filius noster JOHANNES Arragonum rex illustris genitor tuus, nova quædam & manifesta onera ecclesiasticis prælatis imposuit, assignamentaque plura in bonis ecclesiarum fecit. Reputantes quoque animo quod nulla ferme apostolicarum pro-

A visionum a nobis facta in suis regnis potuit effectui demandari, vehementer quidem miramur atque dolemus, præsertim cum ipse tuus genitor maximam nostram in se caritatem pluribus in rebus arduis sit expertus, & nobis, si recte existimare vult, plurimum debeat. Miramur, inquam, merito & dolemus, nec pro pastoralis officii ministerio, apostolicæque sedis sanctæ honore, hæc toleranda ullo modo ducimus; & quoniam de tuo catholico animo solitaque sapientia & singulari in nos dictamque sedem devotione præcipuam in Domino fiduciam obtinemus, nec dubitamus quin ecclesiasticæ libertati favendum putes, hortamur tuam B serenitatem in Domino, & paterne monemus, velis omni studio ingenioque eniti, quod & onera hujusmodi quamprimum auferantur, & apostolicis provisionibus deferatur. Porro si, quod non credimus, in hac re idem genitor tuus durior esse voluerit, non differemus ad opportuna remedia procedere, quæ pro officio nostro pastorali, & hujus sanctæ sedis honore cogamur adhibere. Datum die XI. Decembris.

C

EPISTOLA XX.
regi Ferdinando.

Laudat eum quod peregrinorum commodo consulucrit.

CAriffime in Christo fili, redditæ sunt nobis litteræ tuæ... pietate solita ac maxima in nos caritate refertæ, in quibus & peregrinorum commodo te benignissime consulturum affirmas, & annonam petitam liberalissime offers. Utraque res nobis jucundissima fuit, ob quam te summa laude D ac commendatione dignum putamus, ac majestati tuæ gratiam habemus. Scripsimus autem de vectigalibus, non quod de tua pietate dubitaremus, qua nihil nobis exploratius esse potest; sed quia mos est Romanis pontificibus in re hujusmodi ad omnes principes ita scribendi. Quo enim diligentiores redduntur Pontifices in procurandis commodis peregrinorum, eo illi libentius ac securius ad spiritalem gratiam consequendam accedunt. Datum XIV. Decembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

E

EPISTOLA XXI.
Cardinali Cantuariensi.

De denario S. Petri quod cameræ apostolicæ redintegrari cupit.

DIlecte fili noster salutem &c. Misimus ad inclytum regnum Angliæ nostrum & apostolicæ cameræ collectorem dilectum filium PROSPERUM CAMILLUM DE MEDICIS notarium ac nuncium nostrum, tamquam probatæ industriæ ac probitatis virum, cum commissione expressa, quod denarium S. Petri cameræ ipsi redintegrare curaret. Fuit in ipso regno mensibus pluribus, & tamen nullus adhuc commissionis sibi super hoc datæ fructus apparet, & quod mirari vehementer cogimur, nec satis intelligere possumus quæ tantæ moræ causa sit. Prosper sane ipse in executione mandatorum nostrorum negligens esse non solet. In mentem potius venit difficultates ab aliquibus non curantibus quæ Dei sunt objici. Quare cupientes hujus rei nos scire veritatem, circumspectionem tuam hortamur in Domino, velis tuis litteris nos de hoc reddere certiores, ut necessaria remedia pro indemnitate cameræ adhibere possimus. Datum Romæ die XIX. Decembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXII.
Comiti Palatino Rheni S. R. J. electori.

Suum retinuisse oratorem spe concordiæ cum Frederico imperatore.

DIlecte fili salutem &c. Dilectus filius Petrus Antonius de Clapis orator tuus quamdiu apud nos fuit summa cum fide & prudentia negotia tuæ nobilitatis est prosecutus. Nos autem eum diutius retinuimus, tum ob maximas hujus sedis occupationes, tum quia hactenus semper in spe fuimus concordiæ inter carissimum in Christo filium nostrum FREDERICUM Romanorum imperatorem semper augustum, & te sancienda. Quid demum fieri poterit ex ipso oratore tuo accipies, cui fidem præstabis. Datum die XXIII. Decembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXIII.
Galeatio Marescallo de Calecis equiti Bononiensi.

De sua erga natos ejus dilectione.

DIlecte fili salutem &c. Redditæ sunt nobis litteræ tuæ, in quibus de confirmatione turris Vullini & paterna dilectione, qua natos tuos prosequimur, nobis gratias agis. Confirmationem libenter fecimus tua singulari in nos sanctamque sedem apostolicam observantia & devotione inducti. Ad nostram in ipsos natos tuos paternam dilectionem virtus & probitas eorum accedit. Quos enim probitate... præditos novimus & amare consuevimus, ut ita in dies perseveraturi, sicut confidimus, de bono continuabunt in melius. Dilectum fi-

lium Agamemnonem equitem etiam natum tuum libenter in his quæ poterimus commendatum habebimus. Datum Romæ die XXIII. Decembris anno M. CCCC. LXXIV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXIV.
Ludovico regi Francorum Christianissimo.

Ut ex Auxitana provincia frumenta Romam transferri permittat.

Anno 1475. CArissime in Christo fili salutem &c. Instante sacro Jubilei anno, quo ad almam Urbem nostram pro indulgentiis consequendis, magna fidelium confluit multitudo, paterna sollicitudine providemus, ut in ipsa Urbe frumenti & aliarum rerum ad victum necessariarum copia vigeat. Facti itaque certiores tantam hoc anno Dei benignitate in provincia tua Auxitana frugum fuisse fertilitatem, ut possis absque aliquo subditorum tuorum incommodo, frumentum multis aliis impertiri; commisimus dilecto filio Johanni Baptistæ Centurioni mercatori Januensi, ut pro usu dictæ Urbis nostræ aliquam tritici & hordei quantitatem in ipsa provincia tua emat. Quocirca serenitatem tuam hortamur in Domino & rogamus ex animo, velis pro tua maxima pietate, mutuaque nostra benevolentia, ipsi Johanni summam quam nomine nostro petierit, tractam liberam benigne concedere, prout confidimus te esse facturum, præsertim cum res pientissima sit, & ad communem utilitatem pertineat. Datum Romæ III. Januarii anno M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXV.
regi Arragonum.

Officium scriptoratus coram officiali Calasambii Tyrasonensis diœcesis non posse ad vitam dari.

CArissime in Christo fili salutem &c. PETRO episcopo Tyrasonensi referendario nostro domestico referente, intelleximus serenitatem tuam desiderare, ut officium scriptoratus coram officiali suo Calasambii Tyrasonensis diocesis, quod amovibile est, & ad beneplacitum dicti episcopi, dilecto filio Bartholomæo Serena concessum fuit, ad vitam concedatur eidem. Non visum est posse in ea re annuere, non quod non cupiamus omnia tua desideria, quantum cum Deo possumus adimplere; sed ne ipsius officii alteretur natura. Alteraretur autem si ad vitam cujusquam concederetur, cum amovibile sit, & ita ab institutione permansit. Quare hortamur ipsam tuam serenitatem, ut præmissis attentis beneplacito hujusmodi contentetur, & ejusdem episcopi tibi deditissimi hac in re excusationem accipiat. Præterea audivimus dilectum filium Raymundum præsentium latorem, cui nonnulla tuæ majestati referenda transmisimus. Datum die V. Januarii anno M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXVI.
regi Ferdinando.

Facultatem tribuit ei delinquentes suos subditos in ditione papa puniendi.

CArissime in Christo fili salutem &c. Ex dilecto filio Anello Archamono oratore tuæ serenitatis accepimus, desiderii tui esse, ut tibi facultas concedatur a nobis animadvertendi in tuos, etiam postquam in loca nostræ ditionis cum illis perveneris, ne illi spe impunitatis a disciplina divertant, aut indignum aliquid faciant. Desideras, fili carissime, rem non necessariam. Nostræ enim mentis voluntatisque erat, ut non minus in locis nostris in eos juris & auctoritatis habeas, quam si in regno tuo ageres. Tamen ne videamur non annuere, modestiæ tuæ ac deprecationi dicti oratoris harum serie plenam & liberam majestati tuæ concedimus facultatem puniendi & mulctandi omnes & singulos tuos qui te Romam venientem comitabuntur, perinde ac si in regno tuo maneres, in contrarium facientes, non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ die X. Januarii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXVII.
regi Francorum.

Laudat ipsius faciendæ pacis propositum, hortaturque illud ut cito citius executioni demandet.

CArissime in Christo fili salutem &c. Relatione venerabilis fratris GUISCARDI Conseranensis episcopi, consiliarii tui accepimus, majestatem tuam velle toto mentis affectu cum principibus Christianis pacem complecti, rem quidem nobis plusquam dici potest jocundam, & tua magnanimitate in primis dignam. Pace enim cum ipsis principibus facta, pium & maxime necessarium bellum in Turcos cum spe æternæ gloriæ geri poterit. Quare talem animum tuum plurimum in Domino commendamus, & ut non solum in tam sancto proposito perseveres, sed re ipsa festines hortamur, ad quod nos omnes favores apostolicos opportunos & pollicemur paterne, & præbere; quantum in nobis est, parati sumus, prout ex litteris ejusdem episcopi la-

tius poteris intelligere, quibus fidem præstare velis. Datum die XIII. Jan. M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXVIII.
Duci Ferrariæ.

Ut censum debitum solvat.

Dilecte fili, salutem &c. Necessitates undique ingruentes faciunt, ut pecuniis debitis diutius carere non valeamus. B Quare, fili dilecte, cum jam constituta solutioni tempora sint effluxa, hortamur te & monemus attentius, ut non amplius differas censum debitum mittere. Non potest enim sine nostra jactura esse cunctatio. Datum die XVII. Januarii anno M.CCCC.LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXIX. JOHANNI de Arragonia notario nostro.

Ut de fructibus beneficiorum suorum ferendis oneribus suis uti possit & cum excommunicatis conversari.

Dilecte fili, salutem &c. Venit ad nos dilectus filius Georgius de Flisco secretarius tuus, qui multa de tua in nos sanctamque apostolicam sedem devotione præcipua, nobis ut non ignota ita grata & jocundissima retulit. Audivimus eum libenter, & in his quæ tuo nomine petiit paterne exaudivimus. Concedimus igitur tibi, ut ferendis oneribus quæ tibi tamquam regio nato incumbunt, de fructibus beneficiorum D tuorum, prout conscientiæ tuæ visum fuerit expedire, licite disponere possis. Indulgemus insuper tibi auctoritate præfata, ut si quando te contingat ob aliquos bonos respectus cum excommunicatis participare, nullas ob hujusmodi participationem ecclesiasticas censuras incurras, dummodo id in contemtum non fiat, constitutionibus & ordinationibus apostolicis & aliis in contrarium facientibus nonobstantibus quibuscumque. Datum Romæ I. Febr. anno M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXX.
Fratri Jacobo de Marchia ordinis Minorum de observantia.

Dispensat eum a jejunio quadragesimali, atque esum carnium diebus ab ecclesia prohibitis permittit.

Dilecte fili, considerantes quod ætas tua senio confecta, & tepescens in membris sanguis, esu lacticiniorum & carnium A sine dispendio bonæ valetudinis carere non potest, quoniam multum utilitatis publicæ interest te esse incolumem, non solum te exhortamur in Domino, sed apostolica auctoritate in virtute sanctæ obedientiæ expresse præcipiendo tibi mandamus, quatenus quadragesimalibus & aliis omnibus diebus, quibus ab ecclesia est indictum jejunium, aut esus prohibitus carnium, carnibus & lacticiniis vesci debeas, constitutionibus & ordinationibus apostolicis tui ordinis privilegiis & statutis ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ VI. Febr. M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXXI.
Duci Mediolani.

De causa Clarevallis monasterii.

Dilecte fili, salutem &c. Processum in causa monasterii Clarevallis (a) per judices commissarios factum, quem ad nos C dilectus filius Petrus de Carcano familiaris excellentiæ tuæ detulit, libenter accepimus, eumque protectori ordinis inspiciendum dedimus, ut omnia recte procedant, & cum justitia fiant. Reformationem autem factam tantum abest mutari velimus, ut etiamsi non facta esset, facturi eam fuerimus. Datum die VII. Febr. M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXXII.
Imperatori.

Alexandrum episcopum Forliviensem legatum a latere ad eum mittit.

Carissime in Christo fili, dissentioni reipublicæ Christianæ assidue excubantes, nec ignorantes, tuam quoque id facere celsitudinem, duximus ad celsitudinem ipsam mittendum venerabilem fratrem ALEXANDRUM Forliviensem episcopum cum potestate legati de latere oratorem, quoniam sicut ex tuis litteris & ipsius episcopi relatione cognovimus, qui etiam nonnulla alia E tui ex parte sincere nobis retulit, legatos desideras. Commendamus igitur eidem celsitudini dictum episcopum, hortantes ut in his quæ nostro nomine referet, fidem indubiam sibi velis præstare. Datum Romæ die IX. Februarii M. CCCC. LXXV. anno IV.

(a) Forte Caravallis. Est autem Caravallis in agro Mediolanensi ordinis Cisterciensis monasterium, quod tamen nescio quo errore communiter Claramvallem vocant.

EPISTOLA XXXIII. Duci Burgundiæ.

Commendat ei Alexandrum ad imperatorem legatum.

DIlecte fili, salutem &c. Venerabilis frater ALEXANDER Forliviensis episcopus, quem ad partes Germaniæ cum potestate legati de latere mittimus oratorem, excellentiæ tuæ mentem nostram aperiet circa res Colonienses & alias utilitatem publicam & Dei omnipotentis honorem concernentes. Quare hortamur eum benigne audire velis, & verbis ipsius indubiam fidem præstare. Datum Romæ die IX. Februarii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXXIV. FRIDERICO comiti Palatino Rheni sacri Romani imperii electori.

Commendat ei legatum suum.

DIlecte fili, salutem &c. Mittentes venerabilem fratrem ALEXANDRUM Forliviensem episcopum ad istas regiones, cum potestate legati de latere oratorem, pro nonnullis negotiis pacem Christianorum & utilitatem publicam concernentibus, injunximus sibi, ut tuo favore atque consilio in primis utatur, tamquam ejus in quo nos specialem in Domino fiduciam obtinemus. Quare hortamur nobilitatem tuam, ut pro nostra & hujus sanctæ apostolicæ sedis reverentia & honore, ipsum episcopum benigne audire & in exequendis sibi commissis auxilio & favore prosequi velis, quo possit in dies ulterius commendari. Datum Romæ IX. Februarii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXXV. FRIDERICO Romanorum imperatori semper augusto.

De pace eum inter & regem Hungariæ.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Commisimus venerabili fratri ALEXANDRO Forliviensi episcopo, nostro cum potestate legati de latere oratori, nonnulla tuæ celsitudini nostro nomine referenda ad concordiam & benevolentiam inter te & carissimum in Christo filium nostrum MATTHIAM Ungariæ regem illustrem spectantia. Quocirca celsitudinem tuam hortamur ex animo, ut dictum episcopum benigne circa hæc audire exaudireque velis, prout tua maxima sapientia freti te non dubitamus esse facturum. Datum

A Romæ die XIII. Febr. anno M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XXXVI. regi Franciæ.

Negat fieri posse translationem Johannis episcopi Abrincensis ad Constantiensem, & episcopatum Abrincensem dari Guillelmo de Estotevilla.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Redditæ sunt nobis litteræ tuæ sere-
B nitatis, in quibus petis, ut venerabilem fratrem JOHANNEM episcopum Abrincensem confessorem tuum ad Constantiensem ecclesiam transferre, dilectum vero filium GUILLELMUM DE ESTOTEVILLA ad Abrincensem promovere velimus. Fecissemus id, carissime fili, benignissimo animo, si cum Deo & hujus sanctæ sedis honore fieri potuisset; tum quia pro nostra in te præcipua caritate votis tuis semper studemus annuere, tum quia episcopum ipsum propter ejus virtutes tuo etiam gravissimo testimonio nobis notas paterne amamus. Sed
C cum nullus invitus possit a sua ecclesia dimoveri, nec id justitiæ & constantiæ sanctæ apostolicæ sedis conveniat, hortamur ne moleste feras, si hac in re desiderio tuo non satisfacimus: quod tua nobis maxima sapientia pollicetur. Quantum vero ad GUILLELMUM spectat, habebimus eum in occurrentiis tuæ celsitudinis intuitu commendatum. Datum Romæ die XIII. Februarii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXXVII. LUDOVICO regi Francorum Christianissimo.

D *Concedit ut Guillelmus Petri sit coadjutor Petri de Harlai, abbatis B. Mariæ* de Boulay.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Acceptis tuæ celsitudinis litteris, in quibus dilectum filium S. Petri in legibus licentiatum, ac domus tuæ requestarum magistrum, in coadjutorem Thomæ Harlei abbati monasterii B. Mariæ (a) *de Boulay* Cenomanensis diœcesis de ipsius abbatis consensu dari petebas. Concessimus id qui-
E dem tuæ serenitatis intuitu benignissime. Quod autem cedente vel decedente præfato abbate, idem Guillelmus ex nunc prout ex tunc & e converso sit abbas, non possumus honeste quidem in hoc tuo desiderio satisfacere, neque apostolica sedes hoc facere consuevit, neque jura permittunt. Verum

(a) Hæc abbatia hodie valde exigua non virorum, sed feminarum est haud procul a Castro-Reginaldi, Turones inter & Vindocinum.

quantum cum Deo poterimus intuitu tuæ A majestatis habebimus eum in Domino commendatum. Datum Romæ die XVIII. Februarii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXXVIII. JOHANNI Arragonum regi illustri.

Ut cardinali Ludovico Johanni permittat perceptionem fructuum ecclesiæ Hilerdensis.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Intelleximus tuam serenitatem publico B edicto interdixisse dilecto filio nostro Ludovico Johanni presbytero cardinali titulo SS. quatuor Coronatorum perceptionem fructuum suæ Hilerdensis ecclesiæ, quia tibi non satisfecerit de archidiaconatu majori ecclesiæ antedictæ. Non possumus ob id non dolere & commoveri, tum ob cardinalis jacturam, tum ob notam quæ famæ & conscientiæ tuæ inuritur. Nam hujusmodi res detestabilis est, & a sæcularium canonum distributione penitus aliena, tuaque solita pietate & sapientia penitus indigna. Itaque paterna hortamur in Domino caritate, velis edictum hujusmodi revocare, & liberam C perceptionem eidem cardinali, homini etiam de te bene merito fructuum ecclesiæ suæ permittere. In quo nobis plurimum satisfacies honorique tuo plurimum consules. Sane cardinali non debet imputari, si tibi in collatione dicti archidiaconatus satisfactum non est. Quia ad sanctam sedem ejus spectat provisio. Datum Romæ die XVIII. Februarii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XXXIX. WLATICHO duci S. Sabæ.

Laborare se scribit ut auxilium ei adversus fidei hostem mittatur.

D DIlecte fili salutem &c. Dilectum filium Nicolaum Tessa & Radicim oratores tuos optimum animum tuum ad fidem Catholicam præcipuamque ad nos & sanctam apostolicam sedem devotionem commemorantes grato animo audivimus & vidimus, eisque nonnulla de nostra in te caritate paterna voluntateque optima respondimus, quæ ipsis referentibus poteris intelligere. Circa autem subsidium quod desideras, nos assidue operam damus, ut E fœdus generale inter principes Italiæ sanciatur, quo tibi & aliis in periculo constitutis auxilia possint subministrari, & inimicus fidei reprimatur. Datum Romæ die XXI. Februarii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XL. FRANCISCO duci Britanniæ.

Desiderat B. cardinalem pacifice frui præpositura Vertavensi, quam illi dedit in commendam.

DIlecte fili, salutem &c. Oratores quos tua ad nos nobilitas nuper misit vidimus & audivimus libenter, qui inter cetera mentem tuæ excellentiæ circa præposituram de Vertho (a) Nannetensis diocesis, (a) quam dilecto filio nostro B. prebytero cardinali S. Mariæ in Porticu, nobis ob singulares animi dotes carissimo, & tibi affectissimo commendavimus, diligentissime retulerunt. In quo si cum Deo & nostro honori fieri potuisset tibi complacuissemus. Verum cum nostri desiderii sit, quod cardinalis ipse, cujus opera tibi in dies utilis erit & necessaria, possessionem ipsius præpositturæ omnino consequatur, revertentibus præfatis oratoribus tuis injunximus, ut circa id mentem nostram nobilitati tuæ nostro nomine referant, quibus plenam fidem tamquam nobis ipsis præstare velis. Sane si nostro potissimum intuitu id feceris, ut confidimus, rem gratissimam nobis admodum facies, ad quod te etiam atque etiam hortamur. Datum Romæ die XXVI. Februarii anno M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XLI. BERTRANDO Milon Militi.

Concedit ei particulam veræ crucis.

DIlecte fili, salutem &c. Inspecta fide & devotione quam erga nos & sanctam sedem geris, & quam nuper a dilecto filio nobili viro FRANCISCO duce Britanniæ ad nos orator destinatus per amplius ostendisti, dignum putavimus ut in signum tuæ hujusmodi devotionis aliquod tam religioso animo conveniens munus reportares. Itaque particulam de ligno sacratissimæ crucis domini nostri JESU-CHRISTI tuæ devotioni concessimus, quam quidem in timore altissimi reverenter susceptam pure custodies digneque collocabis. Datum Romæ die III. Martii M. CCCC. LXXV. anno IV.

(a) Olim abbatiam a S. Martino abbate fundatam, duabus a Nannetis horis dissitam nunc vero præpositturam ab abbatia S. Jovini de Marnis dependentem.

EPISTOLA XLII. MANFREDO ex Marchionibus Cevæ juris utriusque doctori.

De matrimonio inter ipsius filiam & papæ nepotem.

DIlecte fili, salutem &c. Detulit ad nos litteras tuas dilectus filius Johannes de Facetonibus sacræ theologiæ professor ordinis Minorum provinciæ Januæ minister, quas jucundo animo legimus. Magnam enim tuam in nos devotionem atque amorem præ se ferebant, planeque pollicebantur te cui nos voluerimus puellam traditurum. Utrumque nobis gratissimum fuit. Consentaneum enim est optimæ opinioni quam de te semper habuimus. Commendamus te igitur in Domino plurimum. Pro puella autem dilectum filium Andream de Carreto, nostrum secundum carnem affinem, illi vero consanguinitate conjunctum cum mandato ipsam viro, videlicet nepoti nostro desponsandi mittimus, hortantes ut eam libere in manibus ipsius nostri nomine tradas, quo uberius possis in Domino commendari. Quod nobis te & tua commendas, bono animo potes esse. Virtutem enim & probitatem tuam cordi habemus, illique, quantum cum Deo licebit, prodesse studebimus. Datum Romæ die VII. Martii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XLIII. MARIÆ quondam uxori Rolandi de Carreto.

Ejusdem argumenti.

DIlecta filia, salutem &c. Non ignoramus quanto animi studio & diligentia consenseris ut Camiletta neptis tua tibi a dilecto filio Manfredo, ex marchionibus Cevæ traderetur, quod nos quoque per nostras litteras hortati sumus. Cum autem ille puellam nemini nisi cui nos voluerimus traditurum se confirmet, haud inconveniens nobis visum est, ut quam in Domino fidei nostræ commissam habemus, eam omni amore prosequamur. Quare considerantes rem tibi gratam fore, si eam Bartholomeo *de Riviere*, nostro secundum carnem nepoti & quidem ingenuo adolescenti ac nobis dilectissimo in uxorem daremus: mittendum duximus hac de causa Andream de Carreto affinem tuum, qui & puellam ipsam a Manfredo recipiat & nepoti nostro prædicto, ut præcipimus, matrimonio jungat. Gratissimum feceris nostraque de te opinione dignum, si huic bonæ voluntati nostræ te libenter acquievisse cognoverimus.

A Datum die VII. Martii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XLIV. regi Franciæ.

Promittit ei pro episcopo Abrincensi abbatiam Brantolmiensem, commendatque ei episcopum Vasionensem.

CArissime fili, accepimus litteras tuæ serenitatis in commendationem venerabilis fratris episcopi Abrincensis confessoris tui super monasterio de Brantolmo, quod ad eum, cum vacare contigerit, desideras pervenire. Nos & devotioni tuæ majestatis erga sanctam sedem apostolicam, & meritis & virtutibus ipsius episcopi inducti, hujusmodi supplicationibus annuentes, cum primum præfatum monasterium per cessum vel decessum vacare contigerit, requisiti ipsi episcopo providebimus. Ceterum, carissime fili, meminisse potes quotiens tibi venerabilem fratrem JOHANNEM DE MONTEMIRABILI episcopum Vasionensem referendarium nostrum & assistentem commendavimus. Carissimus nobis est meritis & virtutibus suis plurimis exigentibus, tuæ quoque majestatis fidelissimus & devotus, ut qui tua & subditorum tuorum negotia apud nos summa fide diligentiaque prosequatur. Quare dignus videtur, cui plurimum faveas, cum in omni alia re, tum in recuperatione patrimonii sui, quod a nonnullis per injuriam sibi eripi audivimus Porro nobis gratissimum erit, quidquid in eum favoris & humanitatis contuleris. Datum Romæ die VII. Martii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XLV. regi Ferdinando.

Consolatur eum de morte filiæ.

CArissime in Christo fili &c. Acerbissimus nobis est, fili carissime, obitus natæ tuæ dilectissimæ Arcis ducissæ, tum quia non possumus tuo non dolere dolore, tum quia illam quam loco dilectissimæ filiæ habebamus, immaturo funere nobis subtractam cernimus, & dilectum filium nobilem virum LEONARDUM almæ Urbis præfectum, nostrum secundum carnem nepotem conjugem suum in magno reliquisse mœrore. Sed, ut sapientissime cogitas, voluntati divinæ acquiescendum, qui melius novit quam homines quid conducat hominibus. Æquo animo ferendus est ejus rei dolor, quæ mutari non potest. Quod & ipsi præfecto faciendum suasimus, & tuam majestatem pro sua sapientia singulari facturam non dubitamus: quamquam nobis non minus dolen-

dolendum quam tibi existimemus propterea quia jactura communis est. Ad ea autem quæ dilectus filius Anellus orator tuus nobis nomine tuo dixit, nos pridem majestati tuæ præfectum ipsum dicasse atque dedisse, proptereaque gratissimum habituros ac maxime probaturos quidquid de eo statueris. Datum Romæ die VII. Mart. M.CCCC.LXXV. anno IV.

EPISTOLA XLVI.

Gubernatoribus, consulibus & communitatibus de Thurego, Berna, Lucerna, Urania, Sineca, Undervvalden, Ryog, & de Glarona civitatumque & partium, magni fœderis & ligæ Alemanniæ superioris.

De electione & provisione ecclesia Constantiensis.

Dilecti filii, salutem &c. Redditæ sunt nobis litteræ vestræ, in quibus enixe commendatis electionem per dilectos filios capitulum Constantiensis ecclesiæ post obitum bonæ memoriæ HERMANNI episcopi prædefuncti factam, supplicantes ut tum pro quiete ecclesiæ, tum pro concordatis servandis electionem ipsam favere velimus. Litteras ipsas libenter legimus, ut qui vos omnes præcipua in domino caritate prosequimur, & bono zelo moveri existimamus. Annuissemus quoque precibus vestris benignissime, sed cum Deo & hujus sanctæ sedis apostolicæ honore non possumus, præsertim cum provisio de persona dilecti filii LUDOVICI DE FREIBERG, ipsi Constantiensi ecclesiæ facta, hujusmodi concordatis repugnare non videatur. Vivente enim & petente dicto HERMANNO, a sancta sede apostolica illi coadjutor fuit datus, atque etiam ipsi ecclesiæ tunc cedente dicto Hermanno, vel de ipsius consensu, ut supplicatione nobis ab eodem Hermanno adhibita... ad commodum dictæ ecclesiæ de persona ejusdem Ludovici electi provisum extiterat, apostolicaque provisio capitularem electionem præcessit, adeo ut miremur capitulum ipsum, cum ejusdem provisionis ignari non essent, ad electionem aliquam processisse, aut illam tueri velle. Accedit quod LUDOVICUS electus ea doctrina & virtute præditus est, ut sub ejus regimine Constantiensis ecclesia in spiritualibus & temporalibus salubria possit in Domino suscipere incrementa, & in pacis amœnitate florere. His itaque de causis, cum apostolicam provisionem tuendam putemus, sicut æquum & justum est, quod ita esse mentis & propositi nostri, per litteras nostras sub bulla plumbea nuper de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium latius declaravimus: hortamur vestram devotionem in Domino, & paterna caritate requirimus, ut pro vestra solita ad nos dictamque sedem devotione & observantia singulari, provisioni nostræ omni studio favere velitis. Quod cum feceritis, tunc maxime quieti ecclesiæ & dignitati capituli consuletis, a nobisque & dicta sede commendationem uberem reportabitis. Datum Romæ die XVI. Martii M. CCCC. LXXV. anno IV.

Idem scribit imperatori & capitulo ac clero Constantiensi, ac Sigismundo Austriæ duci.

EPISTOLA XLVII. MAXIMILIANO.

Commendat ei Alexandrum episcopum legatum suum.

Dilecte fili, salutem &c. Relatione dilecti filii nostri M. tituli S. Marci, presbyteri cardinalis patriarchæ Aquilegiensis, venerabilisque fratris ALEXANDRI Forliviensis episcopi referendarii & nostri cum potestate legati de latere oratoris cognovimus, nobilitatem tuam studiosissime imitari virtutes paternas, & magnam ad nos sanctamque apostolicam sedem gerere observantiam, quorum utrumque nobis jocundissimum auditu fuit. Laudamus te proinde in Domino & auctoritate apostolica benedicimus, paterne hortantes, ut de bono in melius, sicut futurum confidimus, perseveres, præfatumque episcopum in peragendis rebus sibi per nos commissis favore & consilio juves, ut in dies possit in Domino commendari. Datum Romæ XVII. Martii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA XLVIII.

regi Francorum.

Carissime in Christo fili, salutem &c. Accepimus litteras credentiæ allatas per dilectum filium nostrum priorem Claustralem S. Antonii Viennensis cum secretis tuis. Certe in eo negotio quidquid fecimus, fecimus contemplatione tuæ majestatis, quæ illum nobis commendaverat, & ita in futurum assistemus ei omnibus opportunis favoribus, & quidquid cum Deo facere poterimus quod majestati tuæ gratum sit, faciemus animo libentissimo. Datum Romæ die ultima Martii. M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA XLIX. STEPHANO Vaivodæ Moldaviæ &c. domino.

Laudat ipsius ad Turcarum sectam debellandam zelum, ipsique subsidium aliquod exhibere desiderat.

DIlecte fili, salutem &c. Litteras tuæ nobilitatis accepimus, quæ nobis gratæ admodum exciterunt, cum videamus te adeo promtum esse ad fidem Christianam defendendam, & perfidissimorum Turcarum sectam debellandam. Laudamus sanctum & rectum propositum tuum, teque enixe adhortamur, ut sicut cœpisti, ita perficias. Adeit auxiliator Dominus Deus noster. Nos vero numquam cessamus, quanto studio, cura & diligentia possumus opportunas cum ceteris Christianorum principibus & potentatibus provisiones facere. Et utinam soli tantum ponderis sustinere possemus, quod certe ultro scriberemus. Verum propter diversa & non parva onera, quibus pro subventione fidei superioribus annis gravati super vires nostras fuimus, accedit, quod nunc etiam Rhodiis atque Hungaris quantum vires nostræ patiuntur præsidia subministramus. Adeoque facultates tantummodo nostræ non sufficiunt. Sumus tamen eo animo, quod jam omnes norunt, ut partes nostras pro virili non deferamus, maxime accedente ceterorum Christianorum principum contributione: quos in dies magis disponere studemus, & tua in primis virtute, quam profecto & magnificamus, & summis laudibus extollimus. Datum Romæ die ultima Martii anno M. CCCC. LXXV. Pontificatus anno IV.

EPISTOLA L. REGI POLONIÆ.

Hortatur ad pacem cum rege Hungariæ, ut vires suas in Turcas convertant.

CArissime in Christo fili, &c. Non cessabimus, carissime fili, pro pastoralis officii ministerio & nostra in te caritate paterna, ea serenitati tuæ suadere quæ ad laudem tuam communemque utilitatem pertinere cognoscimus. Vides pro tua maxima sapientia quanto furore, quantisque viribus impius Christiani nominis hostis omnibus regibus ac principibus exitium meditetur, & quantum cunctis christianis ab illo instet periculum, iis præsertim qui magis vicini sunt, si non opportuno tempore reprimatur. Reprimi autem vix posse videtur, nisi cum carissimo in Christo filio nostro MATTHIÆ Hungariæ regi illustri in sancta fide atque baptismate tibi germano concordiam ineas, & in animorum caritate vivas. Quocirca hortamur in Domino, & per viscera Salvatoris nostri monemus, & obtestamur serenitatem tuam, ut privatas, siquas habes, offensiones publicæ causæ utilitatique condones, teque regi ipsi, qui ad hoc promtus est, reconcilies. Vires vero tuas, quæ Dei benignitate magnæ ac florentissimæ sunt, omnes in perfidum Christianæ crucis hostem, perniciem cunctis minitantem, ac sacra profanantem convertas cum vera laude ac merito communi, & privatæ causæ magis prodesse possis, prout te non dubitamus facturum. Datum Romæ die I. Aprilis M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LI. DUCI MEDIOLANI.

Ut navem a Januensibus raptam restitui procuret.

DIlecte fili, salutem &c. Asseritur nobis quod navis Baloneria, quæ a Januensibus cuidam Gabrieli Albani fuit ablata, ad dilectum filium Mariam Ferdinandi incolam civitatis Rhodiæ pertinet, quodque non solum ipse Maria, sed tota civitas Rhodia Jerosolymitanaque religio magna ob hoc jactura afficitur, imminente nunc præsertim tam magno ab hostibus fidei Turcis periculo atque discrimine. Quare cum & justum & pium admodum videatur curare, ut navis hæc religioni ipsi quamprimum restituatur, excellentiam tuam hortamur in Domino, requirimusque ex animo, velis pro tua pietate & æquitate, opportunos circa hoc illi qui hujusmodi causa veniet, favores impendere, quibus adjutus præ difficultate hujusmodi navim recuperet, quod erit dignum laude & nobis gratum. Datum Romæ die VIII. Aprilis anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LII. JOHANNI regi Arragonum.

Ut Jerosolymitanis præceptorias sibi ablatas restitui faciat.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Cum a dilectis filiis oratoribus religionis Jerosolymitanæ accepissemus, quemdam Johannem *Dissin*, castra seu præceptorias de Aliaga & Castilhot ad dictam religionem spectantia, in animæ suæ periculum & ejusdem religionis jacturam occupare, Johannem ipsum pro ministerio pastoralis officii, ut ab hujusmodi occupatione desisteret, admonuimus, & ei sub interminatione censurarum mandavimus. Ipse tamen, ut nobis relatum est, monita nostra surda aure pertransivit, & pluris cupiditatem suam quam salutem animæ faciens, hujusmodi

hujusmodi occupationi pertinaciter hæret, nec restituturus religioni quod suum est videtur, nisi jussus, & tuæ serenitatis eum favor impellat. Quocirca serenitatem tuam hortamur in Domino, & attente requirimus, ut pro solita justitia, proque tua ad ipsam religionem, quæ his temporibus in magno periculo constituta est, tamquam fidei propugnaculum caritate... opportunos favores velis impendere, quibus mediantibus, religio ipsa quod suum est recuperet. Erit sane plurima laude dignum & nobis gratissimum. Datum Romæ die VIII. Aprilis anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LIII. HELIÆ archiepiscopo Turonensi.

Gaudet de ejus in Urbem adventu.

VEnerabilis frater, salutem &c. Gratissimum est nobis quod fraternitas tua se huc conferat, sicuti per aliud breve jam scripsimus. Tibi enim vehementer afficimur ob innatam probitatem atque integritatem tuam singularemque doctrinam. Ceterum dilectus filius Guillelmus *Chalumel*, nuntius tuus, in præsentiarum ad te redit, qui de nostro in te sincero amore plura referre poterit. Is autem omnia negotia tua ita accurate, diligenter & fideliter gessit, ut aperto argumento ostenderit, se tibi esse quam deditissimum. Datum Romæ IX. Aprilis M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LIV. MATHIÆ regi Hungariæ.

De promovendo ad Cardinalatum Albensi episcopo.

CArissime in Christo fili, quod nobis commendas venerabilem fratrem episcopum Albensem ad honorem cardinalatus, sane episcopum ipsum singulari prosequimur dilectione, propter summas illius virtutes. Verum cum Romanus Pontifex non consueverit sine consensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium talia deliberare, disponendæ erunt etiam ad hoc eorum voluntates. Nam, quantum per nos fieri poterit, non deerimus, cum studio & opera nostra prosequi, præcipue intuitu tuæ majestatis, cui in omnibus, quæ cum Deo possumus libentissimo animo complacemus. Datum Romæ IX. Aprilis M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LV. BARTHOLOMEO de Andegavia armorum ductori capitaneo.

Ne quid faciat quod publicæ utilitati obsitet, sed potius ab armorum strepitu quiescat.

DIlecte fili, salutem &c. Audivimus quod expeditioni te praparas, & brevi cum exercitu moturus es castra. Quid cogites, quidve acturus sis ignoramus, quia tamen hæc res multis sermonis causam præbet, duximus te pro ministerio pastoralis officii paterne monendum, ne quidquam facias, quod publicæ possit utilitati obesse. Nullus enim armorum motus hoc tempore fieri potest, quin contributio quæ pro sancta religione & fide, communique salute paratur, interturbetur. Qui autem perturbationis causa esset, & magnæ infamiæ se exponeret, & in Deum omnipotentem animamque suam vehementer peccaret, nec posset non formidare animadversionem divinam. Itaque paternam nobilitatem tuam caritate hortamur, & apostolica auctoritate monemus, ut hæc diligenter considerans quiescas, nec ista qua es ætate aliquid agere velis, quod famam tuam perpetuo denigrare, divinam majestatem offendere, & animam in æternam perditionem trahere possit. Hæc pro nostra in te benivolentia & caritate paterna scribenda duximus, quia nobis non posset non esse molestum, si quid contra tuam existimationem accideret. Datum Romæ die IX. Aprilis M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LVI. ad regem Franciæ.

De provisione plurium Beneficiorum maxime S. Dionysii, cui non cardinalem sed religiosum abbatem præesse rex volebat, & quam perniciosa sint commenda.

CArissime in Christo fili, cum plures ad majestatem tuam dedissemus etiam manu nostra propria, de provisione monasterii S. Dionysii in Francia (a) venerabili fratri nostro G episcopo Ostiensi, cardinali Rothomagensi, consanguineo tuo facta, venit tandem ad nos dilectus filius Forestus de Alaxis cum certis litteris & instructionibus, in quibus erat, te propter quædam apostolica privilegia monasterio ipsi concessa, non posse in animum inducere, ut monasterium ipsum cuiquam, nisi religioso illius ordinis, in titulum aut commendam daretur; gratumque quoque tuæ majestati futurum, quod de monasteriis vel aliis beneficiis non minoris valoris ipsi cardinali provideretur, si tuo in (a) Nota.

(a) Vide supra epistolam 14. & infra epist. 66.

hac re desiderio cederet : præsertim cum A æstimares, id quod certe fuit verum, non ut tibi adversaretur, sed quod sperabat cum bona gratia & voluntate majestatis tuæ posse ipsi monasterio præsidere, & provisioni sibi per nos factæ inhærere. Quæ res etsi omnino desiderio nostro & honori hujus sanctæ sedis convenire videbatur, tamen quia bonam voluntatem tuam erga cardinalem præ se ferebat, nobis non fuit ingrata. Paulo post audivimus officiarios tuos manus violentas in negotiorum gestores cardinalis injecisse, pecunias abstulisse, omnemque spiritualitatem & temporalitatem beneficiorum ejusdem cardinalis usurpasse in non leve dedecus hujus sanctæ apostolicæ sedis ac sacri collegii venerabilium fratrum nostrorum S.R.E. cardinalium. Ob quod profecto eo magis mirati commotique sumus, quanto minus relationi Foresti & instructionibus quas a te attulerat convenire videtur. Et sane nisi tuam celsitudinem singulari prosequeremur caritatis affectu; honoremque tuum in omni re carissimum haberemus, non potuissemus a remediis quæ facti qualitas exigit temperare : quamquam id non C tuæ bonitati, sed alicui minus recta suadenti, id adscribendum putemus : præsertim cum jam intellexerimus pecunias restitutas esse, nec nobis persuadere possumus, quod quidquam in damnum & dedecus tanti viri de te optime meriti, ac non minus obsequio & animo, quam sanguine tibi conjuncti fieri velis. Cum etiam pulcra occasio se obtulerit, in qua perspicere liquido possis, nos & cardinalem ipsum cupidos esse tibi in monasterio S. Dionysii satisfaciendi. Ecclesiæ enim Malleacensi persona carenti, de persona dilecti filii magistri JOHANNIS DE AMBOSIA (a) notarii nostri, ad tuam intercessionem, domino auctore, providere intendimus, ut ex monasteriis infra scriptis aliquam recompensam cardinali Rothomagensi monasterium S. Dionysii dimittenti dare, & voluntati tuæ majestatis sine gravi nostri jactura possit honestius satisfieri. Itaque & hortamur & rogamus majestatem tuam ex corde, ut pro nostro & dictæ sedis honore, pristinam libertatem & auctoritatem restitui facias cardinali in suis beneficiis, & ab eis omnia impedimenta amoveas. Nos autem ut honori & nostro & sedis apostolicæ, qui in hac dimissione monasterii S. Dionysii non parum offenditur, aliqua E ex parte satisfiat, intendimus ipsi cardinali, id dimittenti, de S. Petri de Burgolio ordinis S. Benedicti per obitum dicti episcopi Malleacensis, qui illud in commendam obtinebat, quod pro venerabili fratre episcopo Ebroicensi petebas, aut de B. Mariæ de (b) Bonacumba Cisterciensis ordinis Ruthenensis diocesis, quod dictus JOHANNES (c) promovendus obtinet, monasteriis sic ut præmittitur vacaturis, omnino providere: quod ideo tuæ serenitati his litteris duximus significandum, ut cum factum audieris, & nostri propositi fuisse cognoscas, & ipsius facti rationem ante intelligas. Nec molestum bonitati tuæ esse debet, nobis tibi cum nostro onere complacenti, etiam in aliqua satisfactione apostolici honoris æquo animo assentiri. Postremo tibi paterno suademus amore, ut pro commendis monasteriorum fiendis instare non velis, absque enim nostræ & tuæ conscientiæ onere fieri non possunt. Labuntur enim ipsa monasteria in pejus, quod ex assiduis religiosorum querelis quotidie audimus, & nos non videmur eas faciendo in aliis tantum excusari posse quantum in S. R. E. cardinalibus, qui nobiscum assidue servitutis apostolicæ onera partiuntur, aut patriarchis, qui primum locum post cardinales in ecclesia Dei obtinent, nec aliis personis quam prædictis solebant nostri prædecessores hujusmodi commendas concedere. Datum Romæ die XIII. Aprilis M. CCCC. LXXV. anno IV.

NOTA.

EPISTOLA LVII. MAGISTRO & capitulo generali religionis S. Johannis Jerosolimitani Rhodi proxime celebrando.

Ut statutorum observationi & insulæ tuitioni provideant.

DIlecti filii, salutem &c. Pro desiderio quo veluti communis pater tenemur, D ut religio ista Jerosolymitana cum laude conservetur, & salubria suscipiat in Domino incrementa, nullam superfluam diligentiam arbitramur in vobis monendis & excitandis ad ea curanda & statuenda, quæ Dei honorem & communem laudem atque utilitatem concernunt. Quocirca cum Domino auctore capitulum mense Septembris proxime futuri sitis celebraturi, hortamur vos per præsentes in Domino & auctoritate apostolica attente monemus, in virtute sanctæ obedientiæ expresse mandantes, quatenus in ipso capitulo depositis omnibus privatis affectibus, communi utilitati vacetis, & ante omnia quæ ad divinum cultum hospitalitatemque servandam & deffensionem civitatis, insulæ, ac subditorum pertinere noscuntur, statuenda & observanda curetis, viamque aliquam opportunam excogitetis,

(a) Is postea anno 1481. translatus fuit ad episcopatum Lingonensem.

(b) Burguliensi monasterio non cardinalis, sed Ebroicensis episcopus præfectus est, ex epist. 65. cardinali vero data est abbatia Bonacumbæ.

(c) Hinc emenda Galliam Christianam, in qua Johannes successor datur Guillelmo de Estotevilla in abbatia Bonæcumbæ, quam tamen iste nisi ex Johannis facti episcopi Malleacensis cessione obtinuit.

qua creditoribus religionis, qui non sine jactura jam diu expectant, & quotum querelis assidue fatigamur, debite & celeriter satisfiat. In reliquis vero in dicto capitulo tractandis integre & modeste vos habeatis, & ea juxta laudabiles consuetudines vestræ religionis, ac prout est in aliis generalibus capitulis consuetum, tractetis; ne Dei indignationem, si secus feceritis, incurratis, & officio vestro desitis, sed potius commendari in Domino valeatis. Datum Romæ die XV. Aprilis M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LVIII. duci Venetiarum.

Ut Bartholomeum de Andegavia a bello movendo compescat.

DIlecte fili, salutem &c. Scriptis novissimis ad tuam excellentiam circa ligam litteris, adhibuimus etiam in colloquium omnes potentatuum Italiæ qui apud nos sunt oratores, ac multa de contributione facienda contulimus, quæ communi deffensioni & causa saluberrima esse possunt, prout ex litteris oratoris tui plane intelliges. Sed profecto, dilectissime fili, hi motus Bartholomei de Andegavia armorum capitanei, nostris in hac re tam sancta tamque necessaria cœptis multum repugnant. Omnibus enim fere sermonis causam præbent, & a quiete Italiæ alienissimi esse videntur. Nos hæc animadvertentes, & ad ipsum Bartholomeum pro ministerio pastoralis officii scripsimus, bellum, motusque omnes pro communi utilitate, ipsiusque existimatione, quem caram habemus dissuadentes, & ad tuam excellentiam scribendum duximus, ne quid prætermittere videamur, quod quietem Italicam servare, & Bartholomeum a molimine belli possit retrahere. Vides pro tua sapientia quam parum expediat, immo quam nefas sit, hoc tempore in Italiam bellum geri, quodque nostri ac tui & omnium qui publicæ student utilitati, conatus cassi facturi sunt, si hæc belli suspicio in Italia maneat, si qui armis quomodolibet impetantur. Debes propterea belli semina omni studio amputare, nec pati quemquam publicæ utilitati obesse, quietem Italiæ perturbando. Hoc maxime perspicimus, si Bartholomeum ab hoc dimoveris conatu, illique auctoritate vel viribus quidquid de bello cogitas dissuaseris. Si denique quod potes perfeceris, ut in pace quiescat, & in ea qua est ætate nihil moliatur & agat, quod existimationem offendere, publicæ utilitati obesse, animam in perditionem trahere possit. Itaque pro desiderio communis utilitatis, proque singulari qua te complectimur caritate, paterna voce rogamus atque monemus, ut efficias quod Bartholomeus ab omni armorum motu quiescat. Sane nihil utilius, neque his temporibus accommodatius quidquam efficere poteris, prout confidimus te facturum. Datum Romæ die XVI. Aprilis M. CCCC. LXXVI anno IV.

EPISTOLA LIX. LUDOVICO duci Bavariæ.

Ejus laudat pietatem filioque ejus promittit pecuniarum subsidium.

DIlecte fili, salutem &c. Dilectum filium FREDERICUM MAYERHILHER nuntium tuum libenter vidimus, & in his quæ tuo nomine petiit benigne exaudivimus. Complectimur enim nobilitatem tuam præcipuo caritatis affectu, propter egregias ejus virtutes, & singularem devotionem & observantiam in nos sanctamque apostolicam sedem, quas venerabilis frater P. episcopus Tirasonensis referendarius noster domesticus plurimum extulit ac commendavit. Ceterum, fili dilectissime, & mos curiæ & necessitas, qua ob tuitionem fidei & alia pia opera premimur, exigunt majorem pecuniam pro dispensatione nobili nato tuo concessa, quam sit ab ipso nuntio tuo soluta, & nos eo studiosius in hoc morem servare debemus, quia tales pecunias fabricæ hospitalis nostri S. Spiritus in Saxia de Urbe dicavimus. Quocirca tuam nobilitatem in Domino exhortamur, ut pro tua pietate summaque religione aliquod supplementum mittere velis, quod erit pium & laude dignum. Datum Romæ die XXVII. Maii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LX. FRIDERICO Romanorum imperatori semper augusto.

Hortatur ne creationis cardinalium dilationem moleste ferat.

CArissime in Christo fili, accepimus & legimus ternas litteras manu tuæ celsitudinis scriptas, quibus promotionem venerabilis fratris DOMINICI episcopi Brixiensis, pro quo nos sæpius hactenus interpellasti, & dilecti filii GEORGII Hisc... notarii nostri pro loco tibi pro inclyta natione Germanica per nos promisso & reservato, & a te nunc primum nominato, ad dignitatem cardinalatus commendas, audivimusque ea de re accuratissime intercedentem dilectum filium nostrum FRANCISCUM S. MARIÆ novæ diaconum cardinalem Mantuanum, tibi & nationi valde affectum. Vidimus etiam omnes fere Germanos principes hunc ipsum GEORGIUM concordibus votis cardinalem creari per litteras suas deposcentes. Id quod ipsi cardinali

Mantuano verbo respondimus, tuæ imperiali celsitudini his brevibus respondemus. Nos litteras tuas benigne semper videmus, postulata tua studiose cognoscimus, & ad satisfaciendum votis tuis promto animo inclinamus. Personæ ipsæ pro quibus scribis notæ sunt nobis, acceptæ nobis, & tuo ac nostro beneficio dignæ, nec ad eas honorandas magis tua intercessio quam nostra voluntas inclinat. Sed ad .... promovendi episcopi Brixiensis accedit, quod neque in ipso, neque in GEORGIO possumus in præsentiarum rem commode conficere, quoniam creandis cardinalibus tempora opportuna non sunt. Multæ & graves necessitates coegerunt hactenus & in præsentiarum cogunt rem totam differre. Scimus pro tua pietate, nihil cupis aut vis, quod oneri aut damno sit apostolicæ sedi, natura tua & clemens consuetudo semper id tulit. Proinde eamdem celsitudinem hortamur in Domino, ut & votorum parium & nominationi istius tuæ pro loco nationis Germaniæ dilationem necessariam molestam non habeat, quia non contemnuntur preces tuæ, sed tantum detrimenta ecclesiæ declinantur. Cum opportunitatem obtulerit Deus, nos reservationis nostræ memores, desiderii & nominationis tuæ istius, Germaniæ nationis rationem habentes, petitiones tuas honorifice proponemus, illis favebimus, ac quantum in nobis erit, accedentibus fratrum nostrorum consiliis, postquam nunc primum quem ex tota Germania, juxta optionem tibi a nobis permissam, nominandum duxeris cognoscemus, operam in hoc diligentem præstabimus Interim Brixiensis episcopus ut hactenus fuit, non erit apud nos sine honore, & GEORGIUM ipsum tuæ sublimitati Germanisque principibus gratum, nos quoque in corde nostro geremus. Datum Romæ die XXXI. Maii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXI. MAGISTRO de Calatrava.

Hortatur ad solvendum impositum in Turcas subsidium, ordinis sui hac in re derogando privilegiis.

DIlecte fili, salutem. Quoniam efferata Turcorum immanitas Christianam religionem in dies magis atque magis infestare non desinit, quippe cui nisi aliquo non parvo auxilio succurratur, magna profecto calamitas subsequatur. Cupientes igitur nos ac volentes quantum in nobis erit tali tantoque periculo quod maximum imminet obviare, pro defensione periclitantis fidei Christianæ, subsidium imposuimus, tam regno illi Castellæ & Legionis, quam universæ propemodum Christianitati, quod quidem subsidium nemo præter te recusavit: quin imo ceteri fere omnes pro constituta sibi portione nostris collectoribus satisfecerunt. Tu vero non modo solvere recusasti, sed appellare te, & ad nos mittere quemdam fratrem Martinum. tui ordinis priorem in prosecutione appellationis minime dubitasti, sub prætextu quorumdam privilegiorum ac jurium. Quibus juribus & privilegiis pro subsidio exequendo derogavimus, & in præsenti derogare intendimus ac volumus. Idcirco appellationem tuam nullo pacto admittere voluimus ac nolumus, cum omni prorsus careas honestate. Et nisi a dilecto filio FRANCISCO electo Oxomensi, cui maximam adhibemus fidem, nos certiores facti essemus de tua nobilitate, morum vitæque honestate, atque animi magnitudine, ostendissemus profecto tibi quantum nobis displicuerit atque fuerit molestum, intellexisse te mandatis nostris parere noluisse; & iste procurator tuus, qui ausu temerario quodam appellationis prosecutionem tentare præsumsit, animadvertisset eam rem nobis molestam fuisse. Sed ubi intelleximus a præfato electo Oxomensi te esse cum venerabili fratre nostro ALPHONSO archiepiscopo Toletano sanguinis affinitate conjunctum, quem quidem archiepiscopum maximi facimus, & carum habemus, maluimus illius tanti viri dilectionis, quam tuæ erga nos inobedientiæ habere rationem. Itaque te hortamur & apostolica auctoritate monemus, ut sine ulteriori dilatione, constitutam tibi debitam portionem promto ac toto animo solvas, easque omnes hujusmodi excusationes deponas. Nam illis hac tempestate, in re præsertim tam sancta, tam pia, tamque necessaria minime uti debes. Quod si pro tua bonitate præstantique virtute feceris, intelliges profecto te nobis gratissimum extitisse, tamque in nos obedientiam a Deo fuisse gratam, quod in posterum tuis privilegiis non modo favebimus, verum etiam illa ampliare observareque curabimus. Datum Romæ die I. Junii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXII. duci Ferrariæ.

Abbatiam S. Mariæ de Pomposia non posse dari Fulco-Mariæ, utpote filio præcedentis abbatis, illegitimo & juniori.

CUm superioribus mensibus maxima apud nos instantia facta fuisset, ut abbatiam B. Mariæ de Pomposia Comallensis diocesis commendaremus dilecto filio FULCO-MARIÆ dilecti filii Rainaldi Mariæ Estensis germani tui filio, vacantem per contractum matrimonium ejusdem RAYNALDI-MARIÆ, res difficilis omnibus visa est. Cupientes tamen si quo justo medio, ut fieri potuisset, prædicto

Raynaldo satisfacere, hanc causam ad consistorium nostrum detulimus, & ipsum commisimus dilecto filio BARTHOLOMÆO tituli S. Clementis S. R. E. presbytero cardinali, quem scimus domui Estensi & excellentiæ tuæ affectum esse, qui coram nobis & venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus relationem cum omni quo potuit favore & justificatione fecit; & quia res insolita est, maxime quod filius immediate patri in beneficio contra omnia jura succedat, obtineri non potuit. Obstat etiam tenera adhuc ætas præfati Fulconis, quem dicunt annum XVI. aut XVII. non excedere & illegitimum esse. Quia tamen, quantum cum Deo possumus, tuæ nobilitati & ipsi Raynaldo rem gratam facere cupimus; cogitavimus pro honore Dei, divini cultus ampliatione, & gloria tua, quem scimus religiosis omnibus deditum esse, dictam abbatiam conferre monachis S. Benedicti congregationis S. Justinæ de observantia, reservata aliqua debita pensione dicto Fulco-Mariæ, cum qua se sustentare poterit & operam litteris ac bonis moribus dare, ac talem se exhibere, quod nos & hæc sancta sedes tempore succedente occasionem habebimus majora, propter suas virtutes & doctrinam, in eum non immerito conferendi. Datum Romæ die II. Junii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXIII. FERDINANDO Siciliæ regi illustri.

De recuperandis suis gemmis.

CArissime in Christo fili, &c. Intelleximus pervenisse Neapolim dilectum filium Anellum Perrotum mercatorem, qui super jocalibus & gemmis nostris pecuniam mutuam dedit, quare cum, sicut alias scripsimus, jocalia & gemmas hujusmodi recuperare desideremus, hortamur ex animoque requirimus, velis hujus rei causa ipsum Anellum ad nos quam primum mittere, quod erit nobis plurimum gratum. Datum Romæ die VII. Junii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXIV. LUDOVICO Francorum regi Christianissimo.

De translatione Antonii episcopi Caturcensis ad Claromontanam sedem.

CArissime in Christo fili, accepimus litteras tuæ serenitatis, in quibus venerabilem fratrem CAROLUM archiepiscopum Lugdunensem ad ecclesiam Claromontensem commendas, eumque ipsi ecclesiæ præfici postulas. Nos quidem, filicarissime, pro eximia qua majestatem tuam prosequimur caritate, in omnibus rebus tibi cupimus satisfacere, dummodo cum Deo & salva hujus sanctæ sedis dignitate possimus. Ad ecclesiam hanc Claromontensem venerabilis frater ANTONIUS tunc Caturcensis episcopus, orator apud nos tuus de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium pridem translatus fuit. Nam cum primum de illius vacatione est cognitum, Antonius ipse litteras tuæ majestatis exhibuit, in quibus enixe supplicabas; ut eum tamquam virum benemeritum & tibi tum fidum, tum carum atque etiam in primis acceptum ad primam in regno tuo vacaturam ecclesiam promovere vellemus. Induxerunt nos merita & virtutes episcopi ejusdem; sed tua potissimum commendatio ad translationem de ejus persona faciendam; simul enim tuæ majestatis desiderio satisfacturos, & ipsi ecclesiæ Claromontensi optime nos consulturos existimavimus, suadentibus & affirmantibus id cardinalibus antedictis. Mutare provisionem consistorialiter factam non licet, nec tuam majestatem id velle putamus, præsertim cum omnia in ipsa provisione secuti fuerimus, quæ tibi illam gratam reddere possint. Itaque paterna in Domino caritate majestatem tuam hortamur; ut pro sua singulari sapientia ac pietate velit provisioni in personam tibi fidam ac benemeritam factæ acquiescere. Quod autem ad archiepiscopum spectat, cum primum, aliqua vacatio digna occurrerit, ejus rationem habebimus, si id tibi cordi esse intelligimus. Datum Romæ die IX. Junii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXV. Eidem regi.

Episcopum Leonensem sua sede non posse privari.

CArissime in Christo fili, &c. Quæ de privatione venerabilis fratris episcopi Leonensis nuper a nobis per tuas litteras petisti, non videmus nunc esse tractanda, tum quia non solet ad privationem cujusquam præsulis ita procedere, tum quia minime convenire cernimus concordiæ, quam inter tuam majestatem dilectumque filium nobilem virum FRANCISCUM ducem Britanniæ, sicut inter omnes alios principes Christianos esse desideramus. Quapropter ipsam majestatem tuam hortamur, non hoc moleste ferat, & nos pro officio boni pastoris id considerare existimet. Datum Romæ die IX. Junii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXVI.
regi Francorum Christianissimo.

De provisione quorumdam beneficiorum.

CArissime in Christo fili, &c. Acceptis litteris celsitudinis tuæ, in quibus concordiam super monasterio S. Dionysii initam nobis significas, monasterium S. Petri de Burgulio ordinis S. Benedicti Andegavensis diocesis cum suis annexis venerabili B fratri episcopo Ebroicensi, sicut petieras commendavimus. Voluimus quoque juxta desiderium tuum dilectum filium magistrum JOHANNEM DE AMBOSIA notarium nostrum, ad ecclesiam Malleacensem promovere, & de monasterio Bonæcumbæ ordinis Cistercienssis diocesis Ruthenensis, quod obtinet, venerabili fratri nostro G. episcopo Ostiensi cardinali Rothomagensi, qui tuæ voluntati acquiescere paratissimus est, & monasterium S. Dionysii pro observatione concordiæ a te factæ dimittere vult, providere. Procuratores tamen ejusdem notarii nostri, hujusmodi concordiæ C repugnantes, noluerunt ecclesiam sine retentione ejusdem monasterii Bonæcumbæ accipere, & nos propterea promotionem de ejus persona distulimus facere, ne idem cardinalis spe & promissione frustretur: quod sine dedecore hujus apostolicæ sanctæ sedis non posset contingere. Habes, carissime fili, ut res acta est. Sapientiæ tuæ convenit curare, ut a concordia te auctore facta non discedatur. Nos in provisione ejusdem Malleacensis ecclesiæ supersedere statuimus, donec his litteris nostris, quas per proprium tabellarium ad te remittimus, re- D sponsum tuæ celsitudinis acceperimus. Ceterum gratissimam nobis rem & bonitate tua dignam fecisti, relaxando temporalitatem beneficiorum cardinalis ipsius. Semper enim honoris & amplitudinis tuæ studiosissimus fuit, ut sæpe alias in rei veritate ad te scripsimus. Datum Romæ die XVI. Junii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXVII. IMPERATORI.

Hortatur ut pace cum Carolo Burgundiæ duce facta, arma vertat in Turcas. E

CArissime in Christo fili, &c. Ex quo tempore audivimus bellum inter tuam celsitudinem & dilectum filium nobilem virum CAROLUM ducem Burgundiæ esse conflatum, numquam destitimus pro pastoralis officii ministerio cogitare, si qua possemus salutaria adhibere remedia. Dolemus quippe & angimur vehementer inter vos aliquam esse discordiam. Dolemus eos inter

A se bellum gerere, quorum auctoritate & armis Christianissima respublica, quæ nunc sævissime ab hostibus Christi urgetur, in pristinam dignitatem restitui potest. & sperat. Non desistimus quoque a divina pietate votis supplicibus petere, ut reconciliata gratia, & Christiana caritate reintegrata, in eos hostes arma vertatis, qui fide moribus & omni genere vitæ a vestra bonitate discreti sunt, qui totius orbis imperio ac dominatui inhiant. Quocirca cum venerabilis frater ALEXANDER Forliviensis episcopus orator noster, quem hujus rei gratia ad tuam celsitudinem ducemque ipsum misimus, bona, ut intelleximus ex ejus litteris, concordiæ jecerit fundamenta, & in hoc ex mandato nostro omnem diligentiam curamque habiturus sit, non putavimus a vestro desiderio alienum, ipsam tuam celsitudinem per litteras exhortari. Licet non dubitemus eam pro summa sapientia sua, proque eximia ad causam publicam communemque defensionem caritate non modo adhærentem, sed pronam & per se ipsam satis incitatam ad concordiam esse. Sane non possumus te in hoc voto nobiscum convenire, & non optare de perfidis Turcis triumphum justissimum. Sanguis quippe Christianorum, qui in his bellis effunditur, populo sancto Dei subtrahitur, & quidquid istic absumitur, publicæ perit utilitati. Non debet inter Christianos principes diuturna esse discordia, quos sacri baptismatis ac fidei unio in Christi caritate conjunxit. Illi, illi, carissime fili, tuam auctoritatem tuamque potentiam sibi infestam sentiant, qui toti populo Christiano infestissimi & inimicissimi sunt. Amplectere igitur pacem, & sapientiam tuam eximiam, præstantemque bonitatem, quam hactenus semper præ te tulisti, in hac potissimum re ostende. Sane confidimus, Domino auctore, ducem ipsum tuæ celsitudini unanimem & obsequentem in hoc ipso futurum. Nam ad ipsum quoque damus litteras, ut voluntati tuæ acquiescat. Si qua autem in re etiam opitulari & tantis incommodis mederi possumus, faciemus animo lubentissimo. Datum Romæ die XVII. Junii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXVIII.
regi Francorum.

Hortatur ut sinat cardinalem nepotem suum prioratus S. Spiritus & abbatiæ Gorziensis adipisci possessionem.

CArissime in Christo fili, &c. In celsitudinem tuam nostræ caritatis præcipue confisi, tuæque in nos nostrosque omnes singularis benevolentiæ non ignari, mirari cogimur, quod tamdiu possessio prioratus S. Spiritus Avenionensis diocesis & monasterii Gorziensis

Gorziensis dilecto filio nostro Ju. tituli S. Petri ad vincula presbytero cardinali nostro secundum carnem nepoti, cui apostolica auctoritate collata sunt, differatur, præsertim cum studium & obsequium cardinalis ipsius in omnibus majestatis tuæ rebus ejusmodi sit ac fuerit, ut non immerito possit maxima quæque a te sperare. Cum etiam prioratus monasteriumque prædicta per cardinalium mortem vacaverint, & ad eum cardinalem translata sint, qui propter animi gratitudinem propterque magnam auctoritatem, quam habet omni tempore, carissimus & jocundissimus tuæ celsitudini esse debeat. Cum denique intelligas nos omni ratione a te desiderare, vehementerque petere, ut in hac re indemnitati nepotis nostri, apostolicæ sedis honori, utilitatique beneficiorum hujusmodi consulatur, quorum neutrum fieri potest, dum possessio impeditur atque differtur. Quocirca hortamur te, carissime fili, & rogamus ex animo, ut si ulla in re nobis obsequi cupis, liberam & expeditam possessionem prioratus & monasterii prædictorum cardinali nepoti nostro tibi obsequentissimo absque alia mora tradi facias, nec patiaris ut vel diutius præter opinionem expectare, & eidem scribere opus sit. Nam neque id benevolentiæ nostræ, neque pietati tuæ, neque honori apostolico convenit. Illud postremo celsitudo tua potest pro sapientia tua considerare, valde accommodatum rebus tuis futurum, ut omnes intelligant cardinalem nepotem nostrum in hoc negotio amorem & benignitatem tuam sensisse. Multo enim honestius & alacrius quod te velle intelliget, curare & perficere poterit. Et sane non parum spei in ejus auctoritate & opera potest reponi, prout hactenus perspicere potuisti & in futurum etiam prospicies. Datum Romæ die XIX. Junii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXIX.
regi Francorum.

Hortatur ut sua prudentia efficiat ut imperator & dux Burgundiæ armis depositis, bellum Turcæ cum aliis inferant.

CArissime in Christo fili, &c. Cum omni tempore studendum est concordiæ regum principumque Christianorum, tum in præsentia propter imminentem ab infidelibus Turcis calamitatem, ita est necessarium, ut plurimum de Deo & populo Christiano mereri possit, qui circa hoc negotium ingenium auctoritatemque suam ponendam putat. Nam non solum iis qui bellum gerunt fidelium principum discordiæ sunt damnosæ, sed in communem calamitatem redundant, ac plurimum publicæ

A obsunt utilitati. Quicquid enim inter Christianos vel virium vel facultatum absumitur, quidquid sanguinis spargitur, Turcis emolumento accedit, Christianæ reipublicæ perit. Hæc nos die noctuque pro pastorali officio mente versantes, nihil omittendum putamus, quod ad pacem atque concordiam carissimi in Christo filii nostri FREDERICI Romanorum imperatoris semper augusti, dilectique filii nobilis viri CAROLI. ducis Burgundiæ possit conferre. Misimus ad eos oratores & nuntios, crebris litteris ad unanimitatem fideique orthodo-

B xæ defensionem reducere conati sumus. Et quoniam nunc etiam venerabilem fratrem A. episcopum Forliviensem oratorem nostrū misimus, qui nonnulla concordiæ hujus fundamenta jam cœpit injicereq; tuam, celsitudinem boni publici semper avidissimam esse cognovimus, nec dubitamus quin sapientia & auctoritas tua plurimum ad hujusmodi concordiam possit efficere, salutare admodum putavimus esse te sancti nostri desiderii adjutorem habere. Quocirca hortamur te, Christianissime rex, & per viscera Salvatoris nostri JESU-CHRISTI ro-

C gamus & obtestamur, ut piam & optimam mentem tuam ad Christianæ reipublicæ defensionem in hac potissimum re velis ostendere, omnique studio ingenioque eniti, ut armis depositis, concordia inter imperatorem ducemque ipsum restituatur, & ut cum ipso duce etiam tibi bene conveniat, & omnes simultates & discordiæ penitus amputentur, velis eniti, sicut etiam ipsi duci scribimus. Sane si id volueris, ut confidimus, propter sapientiam & auctoritatem tuam perficies, & hoc uno facto tan-

D tam & tam solidam gloriam consequeris, quantam alii maximis dispendiis bellorum non possent consequi. Nam inimicum fidei magno dolore afficies, & Christianæ reipublicæ maxime proderis. Pacatis enim hujusmodi discordiis, facillimum erit, id quod omnes optant, unanimi consensu Christianorum perfidum hostem Turcum opprimere. Certe nulli tuorum clarissimorum progenitorum gloria inferior es. Hac ratione & cognomen & facta illorum expectabis, cum... tali laude & fama quod non dubitamus esse futurum. Nam quan-

E tum semper pro componendis Christianorum principum discordiis elaboraverimus, & quales legatos & nuntios miserimus, & tu ipse testis optimus esse potes. Si qua alia in re etiam opitulari possumus, faciemus animo libentissimo. Datum Romæ die XVIII. Junii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXX.
cardinali Cantuariensi.

Ut Robertum episcopum Bathoniensem & Luchensem coram sede apostolica citare faciat, de diffamatione responsurum.

Dilecte fili noster &c. Propter gravia & diversa crimina aliaque enormia & scandalosa, quibus crebro rumore apud apostolicam sedem venerabilis frater ROBERTUS Bathoniensis & Luchensis diffamatur, ad instantiam dilecti filii Antonii de Eugubio fiscalis procuratoris nostri, ex debito sibi incumbentis officii procedentis, causam super diffamatione hujusmodi & aliis promissis contra Robertum episcopum præfatum venerabili fratri nostro L. episcopo Tusculano camerario nostro, citato dicto episcopo ad personaliter coram eo comparendum, commisimus nobis referendam. Verum quia parum esset in similibus causas committere, nisi debitæ demandarentur exsecutioni, tenore præsentium circumspectioni tuæ committimus, & in virtute obedientiæ tibi mandamus, quatenus Robertum præfatum citari facias & procures ad personaliter juxta citationes ejusdem camerarii his nostris juxta prædictum tenorem in curia Romana coram eodem comparendum sub censuris & aliis pænis in eadem citatione contentis, dato nobis per tuas responso, quatenus in præmissis de mandato tuo processum extiterit & infra.. si ad id, quod non opinamur, aliis remediis uti oporteat congruis uti valeamus coercitionibus. Datum Romæ die XXV. Junii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXXI.
regi Francorum.

Ut ortam in partibus Ebredunensium novam hæreticorum sectam compescat.

Carissime in Christo fili, salutem &c. Dum clarissimæ familiæ ac majorum tuorum res pro Christiana fide & catholica religione, præsertim ad nefandas hæreses extirpandas, præclarissime gestas consideramus animo, certissime judicamus, te qui ceteris in rebus eorum vestigia pulcherrime sequeris, virtutes imitari studes, eumdem quoque zelum in causa fidei orthodoxæ præstiturum, quem retroactis temporibus illustres prædecessores tuos Christianissimos Franciæ reges in veteribus historiis præstitisse legimus & laudamus. Cum igitur, fili carissime, magno cum dolore & perturbatione animi fide dignorum hominum relatione intellexerimus, scelestos quosdam homines sathanæ ac iniquitatis filios in diœcesi Ebredunensi & partibus adjacentibus serpentum venenatorum modo contra sacrosanctam & fidelium omnium magistram & matrem ecclesiam virus evomere, & tamquam filios Belial cornua erigentes, multos & maximos decipere, & a fide orthodoxa penitus alienos errores inter simplices homines seminare, conventiculos & conspirationes multimodas & detestandas, ad enervandam omnino orthodoxam fidem, in dedecus maximum & præjudicium sacrosanctæ & apostolicæ sedis, inire, quodque maximum esse existimamus, cum locorum episcopi & inquisitores, hujusmodi homines, utpote damnatæ jam pridem Valdensium sectæ imitatores & asseclas, consuetis debitisque juris remediis & pœnis coercere atque in eos animadvertere vellent, ipsorum aliqui ad tuam curiam accedentes, coloratis astutissimisque persuasionibus ac falsitate expressa, litteras subreptitias ex cancellaria tua, te, ut non dubitamus, inscio, extorserunt. Absit enim a nobis de te, quem scimus sanctæ sedis apostolicæ, ut Christianissimum regem decet, devotissimum filium, aliter credere. Quibus litteris mandatur, ne quis antistes aut quicumque alius contra hujusmodi nefandos homines & detestandam sectam procedere possint: quibus fulti in damnata sua hæresi persistere, ac publice quodam modo profiteri atque asserere audent. Tanta igitur & tam nefaria scelera, tum fidei orthodoxæ respectu, tum pastoralis officii debito, nobis etsi insufficientibus injuncto, tolerare non valentes, duximus esse partes nostras, te monere, hortari & rogare in Domino, ut revocatis hujusmodi litteris tuis, quarum auctoritate perfidi hæretici in damnatis opinionibus sese fulcire nituntur, ipsos antistites & ceteros ecclesiasticos judices, quibus id jure aut speciali commissione nostra competit, juxta canonicas sanctiones procedere contra eosdem permittas, & ubi opus esse duxerint & exquisierint, tua potentia sæculari, quæ a Domino solo est, quippe qui ait: Per me reges regnant, juxta tuam prædecessorum & clarissimorum progenitorum consuetudinem ad extirpandam scelestissimam hæresim manum apponas. Qua in re præter id quod debes, tamquam Christianissimus rex ex officio... præstantem, & tibi ad honorem & gloriam non mediocrem; nobis etiam erit jocundum & gratum ut nihil magis: denique quod postremum est, apud gloriosum Deum summo & magno merito adscribetur. Datum Romæ die I. Julii M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXXII.
regi Francorum.

Ut illatam civibus Avenionensibus vexationem cessare faciat.

CAriffime in Chrifto fili, &c. Superioribus menfibus cum nobis relatum esset, dilectos filios Avenionenses fubditos noftros a quibufdam fubditis tuis atque officialibus tuæ majeftatis variis vexationibus affici, ad majeftatem tuam in commendationem ipforum Avenionenfium fcripfimus, B ut qui pro mutua noftra benevolentia, proque tua eximia & perpetua ad res S. R. E. caritate fubditos noftros, non minus quam tuos, caros tibi effe confidimus; ac propterea fperabamus tua fapientia convenientem finem hujufmodi imponi vexationibus. Nuper autem accepimus, quod officiales ipfi non folum non deftiterunt a vexationibus priftinis, fed infolentiores effecti, quotidie graviora minantur, & armatum exercitum in agrum noftrum Avenionenfem præmiffuros fe jactant. Quæ fane res licet præter voluntatem tuæ majeftatis fieri credamus, non poteft nobis non effe vehementer molefta. Nam nec noftro, nec tuo cedit honori, dum S. R. E. fubditi indigne tractantur, & a tuis in noftros manat injuria. Nec poffunt, nec quærunt Avenionenfes fubterfugere, fi quid cuiquam jure debent, nec nos ii fumus qui non cupiamus juftitiam miniftrare. Difcedatur a vi & via juftitiæ controverfiæ dirimantur. Hoc animorum noftrorum conjunctio, hoc tua fapientia & equitas poftulat. Itaque cariffime fili, rogamus & obteftamur celfitudinem tuam in D Domino, velis commiffariis & officialibus quibufcumque tuis mandare, ut ab omni vi, injuria & moleftia in noftros Avenionenfes abftineant, & viam juftitiæ amplectantur, ne aliquid fcandali, quod plurimum fugiendum eft, excitetur. Id fi fuerit, ut confidimus, nos maxima cura & moleftia liberabis, & fapientiffimi regis officio functus fueris. Non parvam enim admirationem genuit, quod orator dictæ civitatis, qui cum litteris noftris venerat, redierit fine bona conclufione. Datum Romæ IX. Julii E M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXXIII.
duciffæ Sabaudiæ.

Ut impofitas ab eo decimas in fuo dominio folvi permittat.

DIlecta in Domino filia, accepimus excellentiæ tuæ litteras, in quibus nobis fignificas, cur non paffa fis decimam nuper A a nobis in dominio tuo, ficut in aliis, impofitam exigi, rationemque affers, quod venerabilis frater epifcopus Taurinenfis noftro tibi nomine retulit, decimam hanc in fubfidium reginæ Cypri conferendam effe. De quo non potuimus non mirari. Nam neque nos ipfi epifcopo tale quidquam commifimus, nec res ejufmodi eft, ut debeat in privatos ufus converti. Decimæ, quæ profecto noftræ funt, fuper ecclefiafticis bonis impofitæ, pro fidei & religionis defenfione impendi debent, & hac de caufa urgente nunc a perfidis Chrifti nominis hoftibus Turcis, non levi neceffitate hanc quodammodo coacti fumus imponere, nec tantum in dominio tuo impofita eft, fed in omnibus Italiæ partibus. Noctes & dies de communi reipublicæ Chriftianæ deffenfione pro paftoralis officii minifterio cogitamus, & quæcumque cum Deo poffumus illi fubfidia præftare ftudemus. Debet ergo excellentia tua pro folita pietate promtam & facilem in hac re fe reddere, & noftros pios conatus juvare. Nam quantum ad cariffimam filiam noftram in Chrifto CARLOTTAM Cypri reginam illuftrem fpectat, eam in curia noftra omni qua poffumus benig- C nitate fovemus. Decimam tamen fubfidio reipublicæ Chriftianæ dicavimus, pro cujus exactione, ut opportunos favores impendas, te plurimum ac plurimum in Domino exhortamur, & a te refponfum quam primum expectamus, ut quid facturi fumus intelligamus. Datum Romæ die XIII. Julii M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXIV.
regi Francorum.

Caufatur quod ipfius nomine cives fui Avenionenfes moleftentur.

CAriffime in Chrifto fili, &c. Alias commendavimus tuæ majeftati dilectos filios Avenionenfes noftros, ut non fineres per tuos fubditos eis inferri injuriam aut damnum, fed ex eorum querela nuper accepimus, fenefcallum Bellicadri & Nemaufii nomine tuo invafiffe hoftiliter territorium noftrum Avenionenfe, & plura bona inde abftraxiffe, damnaque plurima intuliffe, quod nobis valde difplicuit; quippe qui pro mutua noftra benevolentia defideramus inter tuos & noftros amorem & pacem vigere, eoque magis etiam doluimus, quo intelleximus oratores ipforum Avenionenfium ad te hac de caufa deftinatos, auditos non fuiffe. Certe, cariffime fili, ut probitas & prudentia tua recte novit, hujufmodi invafiones tolerari non poffunt, quamvis difficile nobis creditu fit, quod talia de mente & voluntate tua procedant. Et miramur quod Senefcallus ipfe dicat, fe hoc fa-

cere occasione certi debiti dilecti filii Gabrielis de Rernesio, cum ipsemet senescallus suus, sicut ex quadam concordia facta, & publico instrumento vallata, latius constare didicimus, confessus sit tale debitum non pertinere ad communitatem nostram Avenionensem. Propter quod non putamus honestati aut justitiæ convenire, quod hujusmodi molestiæ inferantur. Velis ergo, rex Christianisime, pro tua pietate & bonitate subditos nostros commendatos habere, ac providere, ut officiales tui quicumque sint, ipsos nostros Avenionenses de civitate ipsa, aut de comitatu Venaissini propter aliena debita aut alias injustas causas nullo pacto molestent. Sed ab his invasionibus & omni injuria de cetero abstineant, & ablata integre restituant. Ceterum quia impetus fluminis Rodani plurimum civitati ipsi nostræ Avenionensi obesse solet, te hortamur, ut pro mœnium ipsius civitatis munimine sinas ripam dicti fluminis fortificari, & reparari, & cœptum jam opus compleri, mandando tuis officialibus, ut nullum desuper inferant impedimentum. Similiter etiam providere velis, ut subditi nostri ad alienos judices non trahantur, & pænæ quæ in ipsos per officiales tuos minus debite impositæ esse dicuntur, penitus tollantur. Eodem modo te habebis erga ipsos subditos nostros, nec aliquæ marchæ seu repræsalliæ contra eorum... consuetudines, nisi prius de jure bene cognitum fuerit, de causis illis de quibus agi continget, quemadmodum eis per claræ memoriæ CAROLUM genitorem tuum concessum fuisse patet, id enim celsitudini tuæ ad laudem cedet & nobis ad complacentiam. Datum Romæ die ultima Julii anno M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXXV.
episcopo Taurinensi.

Ut sectam VValdensium in sua diœcesi curet extirpari.

VEnerabilis frater salutem &c. Crebris plurimorum fide dignorum querelis non absque animi dolore percipimus, damnatam Waldensium sectam, quæ malis imbuta venenis animas in æternam trahit perditionem, in tua diœcesi & locis circum vicinis quotidie magis serpere, miserosque illius professores conari assidue per conventiculos, conspirationes & fraudes suo veneno inficere simplices animos, in gravem divinæ majestatis offensam & fidei orthodoxæ dedecus ac jacturam: adeo ut nisi Satanæ semina ex agro dominico cura vigili evellantur, nocitura plurimum videantur. In quo, venerabilis frater, si negligentia usus es, considerare potes te non esse functum boni & prudentis præsulis officio: verum tamen

A quia hactenus, ut accepimus, respectu carissimi in Christo filii nostri LUDOVICI Francorum regis Christianissimi, cujus dictæ sectæ homines per subreptionem certas litteras impetrasse dicuntur, ab eorumdem correctione abstinuisti, non tam te ex hoc reprehendendum putavimus, quam hujusmodi respectus causam amputandam duximus, ad ipsum Christianissimum regem scribendo. Non enim dubitamus, quin litteris nostris lectis, & hæretica fraude intellecta, illos a se rejiciat cum dedecore, & justitiæ mucroni subjiciat. Nihil enim a sua sancta & catholica mente magis est alienum, quam B ut quidcumque favoris damnatæ sectæ impertiatur. Volumus igitur, & tuæ fraternitati mandamus, ut receptis præsentibus, regem ipsum cum litteris, quas hic alligatas mittimus, adeas, aut aliquem hominem prudentem fidumque mittas, omnique studio ac diligentia ad extirpationem dictorum hæreticorum incumbas, & nihilominus commissario nostro ad hoc specialiter deputato favoribus opportunis assistas, in quo a Deo præmium & a nobis uberem commendationem recipies. Datum Romæ die I. Augusti M. CCCC. LXXV. anno IV.

C

EPIST. LXXVI. JOH. SALVAYGO,
Januensium capitaneo triremium.

Eum denunciat excommunicatum ob invasas Ferdinandi regis Siciliæ triremes.

DIlecte in Christo &c. Non possumus vehementer non admirari, & cum amaritudine cordis admodum dolere, quod tantæ fueris temeritatis & audaciæ, ut triremes carissimi in Christo filii nostri FERDINANDI Siciliæ regis illustris sub nostra D protectione positas, nullo habito respectu honoris nostri, in oculis Romani pontificis, & in faciem B. Pauli, ita violenter invaseris, & crudelissimam stragem edideris, quod profecto a te, qui Januensis es, non expectabamus, cum Januenses honori nostro magis consulere deberent, & ratione nationis, & benevolentiæ qua eos semper sumus prosecuti. Quare cum hæc minime tolerare intendamus, propter sceleris hujus atrocitatem, denunciamus te & omnes complices tuos excommunicationi & æternæ maledictioni subjacere, & si de cetero ab hujus- E modi facinoribus non abstinueris, civitatem Januensem & omnem riperiam, quod inviti quidem faciemus, ecclesiastico supponemus interdicto, & omnia loca ad quæ tu vel similes tui declinaverint, eidem sententiæ subjacere declarabimus. Datum Romæ die III. Augusti M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXXVII.
episcopo Tridentino.

Mittit ad eum episcopum Vintimiliensem, ut una cum eo inquirat de negotio Judæorum.

VEnerabilis frater salutem. Licet existimandum sit omnia quæ a fraternitate tua in causa Hebræorum facta sunt, rite & juridice facta esse, propter singularem prudentiam & integritatem tuam; non desunt tamen plerique principes, qui factum B hoc quodam modo improbent & accusent, & in aliam partem rem accipiant quam accipi debeat, nec tantum de tua fraternitate, sed de apostolica sede ob id quæri videantur. Nos, ut diximus, etsi non dubitamus quæ in ea causa fecisti, zelo justitiæ christianæ religionis fecisse, juridiceque processisse; Tamen ut hujusmodi detractionibus amputetur occasio, & omnes intelligere luce clarius possint, in his aliud ab ipsa sede & a te in causa ipsa quam justitiam quæri, venerabilem fratrem BAPTISTAM episcopum Vintimiliensem sacræ theologiæ professorem, virum doctrina & morum integritate C præditum, commissarium nostrum istuc duximus mittendum, ut una cum tua fraternitate rem omnem intelligat, & secundum Deum atque justitiam procedere habeat, prout sibi latius dedimus in mandatis. Igitur tuam fraternitatem hortamur in Domino, ut eidem episcopo in omnibus quæ necessaria erunt diligenter cooperetur & assistat, quemadmodum & res ipsa videtur postulare, & pro integritate tua non dubitamus te esse facturum. Datum Romæ die III. Augusti M. CCCC. LXXV. anno IV.

EPISTOLA LXXVIII.
Imperatori.

Approbat translationem monialium B. Mariæ de Piscina in Coloniensem S. Ceciliæ ecclesiam.

CArissime in Christo fili, &c. Ex litteris celsitudinis tuæ & relatione venerabilis fratris nostri D. episcopi Brixiensis, intelleximus, quemadmodum civitas Coloniensis obsidionem anno superiori formidans, monasterium monialium S. Mariæ de E Piscina, ordinis S. Augustini, extra & prope muros civitatis ejusdem, ne ab oppugnatoribus occuparetur, demoliri curavit. Tu qui zelo religionis & pietatis moniales quæ numero circiter 50. in observantia regulari in illo degebant, & propter hujusmodi demolitionem intra civitatem confugerant, & domos quasdam privatas non sine periculo pudicitiæ habitare coactæ erant, ad monasterium seu ecclesiam S. Ceciliæ, a A claræ memoriæ prædecessoribus tuis Romanorum imperatoribus pro canonissis sæcularibus fundatum, quod una sola abbatissa, canonissis propter tenuitatem præbendarum alia monasteria incolentibus, habitabat, interveniente ad hoc venerabili fratre ALEXANDRO episcopo Forliviensi, nostro cum potestate legati de latere oratori, transtulit, locum eis perpetuo donari, monasteriaque ipsa per eumdem episcopum uniri curavit, canonissis tamen pro celebratione divinorum inibi institutis, suis locis & præbendis ac abbatissæ prædictæ proventibus sibi deputatis, quoad vixerint, reservatis. Quocirca nos præmissa paterno affectu considerantes, tuæque celsitudinis pietatem & sapientiam in Domino commendantes, ejusdem in hac parte precibus inclinati, translationem, donationem & unionem hujusmodi, ac omnia inde facta tenore præsentium approbamus, & auctoritate apostolica confirmamus, plenamque decernimus obtinere roboris firmitatem; Constitutionibus & ordinationibus apostolicis, dictorum monasteriorum privilegiis & statutis ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ die XVII. Septembris M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXIX.
archiepiscopo Lugdunensi.

De pace inter reges Galliæ & Angliæ; & ut arma sua convertant in Turcas.

VEnerabilis frater salutem &c. Supra modum nobis gratæ fuerant litteræ tuæ fraternitatis, quibus certiores reddimur de concordia inter carissimos in Christo filios nostros LUDOVICUM Franciæ Christianissimum & EDUARDUM Angliæ illustrem reges inita. Erat enim nobis hoc in primis optatis, tum propter ipsorum regnorum quietem & pacem, tum propter publicam utilitatem & reipublicæ Christianæ defensionem. Agimus igitur Deo omnipotenti gratias, & vere existimamus ejus clementia & miseratione tot damna, tot pericula, quæ ex bello inter reges ipsos imminebant, esse sublata, pugnandique ardorem ad pacis studia esse conversum. Tuæ vero fraternitatis in hac concordia studium, plurimum ac plurimum in Domino commendamus. Fecisti quod optimum & præstantem decet prælatum. Nunc reliquum est, ut pro communi causa operam des, & concordes tantorum regum animos ad publicam defensionem coneris adducere; in qua quidem re & legatis & nunciis non cessavimus invigilare. Quin etiam venerabilis frater NICOLAUS episcopus Mutinensis noster cum potestate legati de latere orator, quem pro cura pastorali

officii, & pro zelo publicæ utilitatis ad reges ipsos & principes istius regni pacandos miseramus, aut jam applicuisse debet, aut jam prope diem istic aderit. Verum quoniam Dei benignitate jam inita concordia est, ad id quod solum restat opus pro reipublicæ Christianæ defensione laborabit, & id quod maxime optabile, maximeque necessarium est conabitur efficere, ut videlicet reges promtissimi & pientissimi, quos Deus invicem conciliavit, Deo militent, adversus Dei hostes arma convertant, & ad id bellum incumbant, unde præmium æternum, & immortalem possunt gloriam comparare. In hoc venerabilis frater, & tu quoque studium tuum, ingenium, consilium & auctoritatem ponas necesse est. Ex his sanctissimis operibus ad tantam gloriam clarissimi Francorum reges provecti sunt, Christiana defensa religio, & suscepta pro orthodoxa fide bella eos amplissimos & clarissimos reddidere. Non ignoras quanta nunc propter impiorum Turcorum conatus necessitas urgeat, quantis Christiana plebs afficiatur incommodis. Ad hæc igitur totis viribus incumbe una cum ipso legato, ut in hac concordia optatus & debitus percipi fructus possit, & inde possis uberius commendari. Datum Romæ die ultima Septembris M.CCCC.LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXX.
archiepiscopo Narbonensi.

Vetat ne Avenionem accedat, gubernatoris vices obiturus.

VEnerabilis frater &c. Intelleximus quod venerabilis frater archiepiscopus Lugdunensis, gubernator civitatis nostræ Avenionensis deputavit te, suum in dicta civitate locum tenentem, de quo profecto non parum miramur, præsertim cum ipse archiepiscopus gubernium hujusmodi per substitutum exercere non valeat. Quapropter mandamus fraternitati tuæ per præsentes, quantum tu in gratia nostra cupis perseverare, ut nullo pacto ad ipsam civitatem te conferas, aut hujusmodi munus exercendum sumas. Datum Romæ die VII. Octobris M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXI.
archiepiscopo Lugdunensi.

Mittit Avenionem Constantinum episcopum Spoletunum, ut in ejus absentia urbem regat, ac civium molestias compescat.

VEnerabilis frater salutem. Cum sæpe & a fide dignis non sine gravi displicentia acceperimus, officiales & homines tuæ fraternitatis ac alios in Avenionensi aliisque civitatibus & terris ibidem nostris & S. R. E. existentes, varias molestias & gravamina civibus & subditis illis nostris tulisse inferreque dietim, judicavimus illud ex absentia fraternitatis tuæ ab eo regimine maxime provenire, in cujus auctoritate & circumspectione speravimus civitatem & subditos illos nostros tuo regimini per nos commissos, non solum novis molestiis non affici, sed etiam & veteribus sublevari. Nos autem qui in nostrorum & subditorum S. R. E. querelis non possumus nisi graviter condolere, hujusmodique molestias & gravamina æquo animo ferre nequimus, eo magis quod honori tuæ fraternitatis, ejusque inclytæ famæ minus conducere cognoscimus, volentes sicut ex injuncto nobis curæ pastoralis officio astringimur, regimini & quieti civitatis & subditorum eorumdem in tua absentia juxta cor nostrum opportune providere, matura super hoc deliberatione præhabita, commisimus & mandavimus venerabili fratri nostro CONSTANTINO episcopo Spoletano, in cujus fide & experientia & integritate maxime confidimus, & quem ad officium rectoriatus comitatus nostri Venaisini nuper deputavimus, ut ad civitatem præfatam se conferens, cives & subditos nostros prædictos in dicta tua absentia cum debita justitia regat atque gubernet, sicut circumspectionem tuam pariter desiderare non ambigimus. Tuam igitur fraternitatem requirimus ac in Domino hortamur, ut provisionem nostram hujusmodi pro nostro & sedis apostolicæ tuoque honore gratam accipiens, eidem episcopo ac dictorum civitatis & subditorum quieti & litteris & nunciis tuis studiosissime assistas. Palatium quoque nostrum in ipsa civitate præfato episcopo tradi & accommodari pro ejus residentia facias, quod quidem ad cumulum honoris tuæ fraternitatis, & ad nostram hujusque sanctæ sedis gratiam uberius promerendam permaxime tibi cedet. Datum Romæ die VIII. Octobris anno M.CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXII.
regi Francorum.

Causatur de ipsius senescallo Bellicadri, cujus insolentiam compesci rogat.

CArissime in Christo fili salutem. Satis mirari non possumus quod tuus Bellicadri senescallus terras nostras quotidie invadere non desistat, sicuti fide digna relatione percepimus, & præsertim civitatem Avenionensem comitatumque Venaisini & eorum adjacentias, & quod molestius nobis est, intelleximus senescallum ipsum nuper nonnullas insolentias in loco de Tulleta ejus-

dem comitatus commisisse, certumque bladum arrestari, & quemdam familiarem & procuratorem dilecti filii nostri JULII tituli S. Petri ad vincula presbyteri cardinalis, nostri secundum carnem nepotis, capi & abduci fecisse. Hæc omnia sicut aliena sunt ab omni honestate & ratione, ita nobis displicent & toleranda non sunt: quamquam nullo pacto adduci possumus, ut talia de mente vel voluntate tua procedere arbitremur. Scimus enim te catholicum regem esse & fuisse semper, æquitatis & rectitudinis amatorem, & rerum Romanæ ecclesiæ B etiam conservatorem. Qua propter majestatem tuam hortamur in Domino & enixe requirimus, ut si ita est, pro tua regia probitate & pro mutua nostra benevolentia velis remedium huic rei apponere, & insolentiam senescalli tui cohibere, arrestumque tolli, & ipsum procuratorem liberari facias. Ceterum pro reverentia hujus sedis dabis operam, ut eidem cardinali possessio prioratus S. Spiritus libera tradatur & consignetur. Id nobis cedet ad consolationem & maximam complacentiam. Super his autem venerabilis frater noster episcopus Mutinensis orator noster nonnulla tibi referet, cui fidem adhibebis. Datum Romæ die VIII. Octobris anno M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXIII.

Dilectis filiis universis & singulis per Italiæ partes dominis ac officialibus ad quos præsentes litteræ pervenerint.

Ut Simonem puerum a Judæis interfectum pro sancto haberi prohibeant.

Dilecti filii salutem &c. Licet inter causas majores apostolico sit dumtaxat judicio reservatum, quempiam inter sanctos referre & miracula approbare, nihilque adhuc certum compertumve nostro judicio aut approbatum sit de quadam puero SIMONE Tridentino per Judæos, ut dicitur, interfecto, de quo noviter fieri mandavimus & recipi plenariam informationem: tamen accepimus nonnullos publice etiam in prædicationibus affirmare ipsum Simonem, quem beatum appellant, per dictos Judæos in ipsa civitate Tridentina post multa tormentorum genera cruci affixum, & occisum, & E martyrem esse, & plurimis miraculis clarescere, & alios desuper imagines depingere, cartas in modum historiarum conscribere, & publice vendere, & venditioni exponere, & propterea Christi fideles contra Judæos omnes eorumque bona incitare: adeo etiam quod multi eorum plura exinde sint passi pericula. Attendentes itaque hæc & similia pessimæ fore præsumtionis, talia per blandimentum publicum in hac nostra urbe alma fieri amodo prohibuimus, & id circo A vobis tenore præsentium motu proprio & ex pastoralis officii debito committimus, & districte eti m sub pæna excommunicationis mandamus, quatenus & vos in locis dominiorum vestrorum ac alias regimini vestro commissis eadem fieri sub pœnis, de quibus vobis videbitur, publice & omnino interdicatis, inobedientes pæna condigna plectendo, & nihilominus Judæis ipsis, quos ecclesia in testimonium mortis Christi tolerat, firmo defensionis præsidio propter hoc assistatis, donec aliud a nobis receperitis in mandatis, cum intendamus habita ex commissario nostro, quem propterea ad partes illas destinamus, rei veritate, in præmissis opportune & plenarie, ut justum fuerit, providere, contrariis nonobstantibus quibuscumque. Datum Romæ die X. Octobris anno M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXIV.

duci Britanniæ.

De promovendo ad cardinalatum Petro de Fuxo.

C Dilecte fili salutem. Petierunt a nobis inter alia oratores tuæ nobilitatis, ut dilectum filium PETRUM DE FUXO electum cognatum tuum in prima creatione cardinalium ad honorem cardinalatus promovere vellemus. Nos certe Petrum ipsum propter generis nobilitatem virtutesque & amabiles mores, paterna caritate complectimur, & bono animo erga eum sumus, sicut & alias ad te rescripsimus. Cum de creandis cardinalibus agetur, libenter D memores ejus erimus, & quantum per nos fieri poterit, non deerimus. Datum Romæ die X. Octobris M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXV.

Imperatori.

De amovendo a sede sua archiepiscopo Coloniensi.

Carissime in Christo fili salutem. Exposuit nobis venerabilis frater episcopus Brixiensis nomine tuæ serenitatis, eamdem cupere ut ecclesiæ Coloniensi de alio pastore provideretur, amoto moderno archiepiscopo, sic exigentibus ejus demeritis. Nos autem his omnibus diligenter intellectis, cum in omnibus quæ cum Deo possumus, majestati tuæ gratificari semper desideremus, licet multi ex venerabilibus fratribus S. R. E. cardinalibus abessent ab Urbe propter aëris intemperiem, qui in tanta re qualis est ista, expectandi essent; (Scis enim amotionem episcoporum de majoribus & gravioribus causis esse,) tamen habito cum

ceteris frequenti tractatu, & re in consistorio A nostro secreto, ob contemplationem tuæ majestatis, diligenter discussa, decretum est ut examen causæ istius nonnullis ex ipsis fratribus nostris committeretur, qui in præfato consistorio nostro referent, ut habita postmodum relatione, quod justum esset & ecclesiæ illi Coloniensi utile, matura deliberatione præmissa, determinare possimus, cujus quidē calamitati ex corde compatimur, cum valde detestandum sit ecclesiasticos viros paci ecclesiæ insidiari, qui eam tueri & conservari deberent. Quin etiam sciat majestas tua nos præfatis commissariis injunxisse, ut in omni- B bus semper advertant ad honorem & commodum tuum, quantum cum Deo fieri poterit, ut intelligas idem & cordi nobis esse pro ea caritate & benevolentia, qua celsitudini tuæ afficimur. Datum Romæ die x. Octobris M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXVI.
Patriarchæ Antiocheno.

De auxilio quod ei præparavit.

VEnerabilis frater salutem. Accepimus litteras tuas, & quo in statu res sit intelleximus. Nunc opus est ut prudentiam, diligentiam, & magnanimitatem tuam ostendas. Nos omnia opportuna remedia adhibemus, ut cum celeritate opportunum tibi veniat auxilium, evocavimus omnes copias gentium armigerarum in Romandolia existentium. Ducem Urbini bis excitavimus, Robertum Malatestam commonefecimus, Julium Cæsarem de Varano cum omnibus ferme populis ad hoc aptis pedites imperavimus, cardinalem quoque S. Petri ad Vincula mittimus*, qui summo mane cras iter arripiat, & omnia auxilia contrahat: Scripturus si opus sit, decem millia peditum quam celerius fieri poterit. Tu modo fac forti & magno sis animo, & diligenter incumbas deffensioni, ut nos & sedes apostolica tuæ virtutis in tempore memores esse valeamus, & ab ea condignam retributionem possis accipere. Datum Romæ die XXI. Octobris anno M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXVII.
Dilecto filio Angelo de Ursinis Domicello Romano.

E

Ut arma quæ adversus Cichum de Nardinis sumpserat deponat.

DIlecte fili salutem. Intelleximus inter te & dilectum filium Cichum de Nardinis, quotidie incursiones fieri & arma tractari contra quietem populorum nostrorum. Quare cum id merito moleste feramus, & pro pace subditorum nostrorum tolerandum nullo modo putemus, volumus & tibi sub indignationis nostræ & rebellionis pæna mandamus, quatenus visis præsentibus, arma deponas, ab omnique incursione & violentia cesses, nec non infra terminum sex dierum nostro conspectui te præsentes, ut te & Cicho ipso, cui similiter scribimus auditis, aliquem bonum finem controversiis vestris, sicut cupimus, imponere valeamus. Datum Romæ die XXI. Octobris anno M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXVIII.
regi Ferdinando.

Ut Sagonensi episcopo a piratis capto opem ferat.

CArissime in Christo fili salutem. Superiori anno cum venerabilem fratrem JOHANNEM ANTONIUM FERROFINUM, domesticum nostrum ad Sagonensem promovissemus ecclesiam, ad gregem suum visitandum & spiritali consolatione fovendum profectus est, reditum tamen habuit infeli- C cem. Nam cum e Corsica solvisset, & aliquantulum maris emensus esset, nec ipse, nec navigium quo vehebatur usquam comparuit, adeo ut pro defuncto hactenus habitus fuerit. Novissime autem non vanis conjecturis in spem adducti sumus, eum vivere, sed eam vitam vivere, quæ omni Christiano non solum animarum pastore & episcopo est indigna. Ductum quippe esse a piratis in prædam, & eum ad miserabile servitium detineri, rem profecto, fili carissime, detestandam, & pro Dei honore non tolerandam. Quare cum ad eum perquirendum D & recuperandum, dilectum filium Johannem Franciscum Ferrofinum familiarem nostrum, continuum commensalem mittamus, serenitatem tuam hortamur in Domino, ut omnes opportuniores favores ad hæc velis impendere, nec pietati tuæ convenientius quidquam nec nobis in hoc genere gratius potes efficere. Datum Romæ XXVII. Octobris anno M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA LXXXIX.
duci Burgundiæ.

Ut alumini per suæ ditionis terras liberum transitum permittat.

DIlecte fili salutem. Facti certiores a fide dignis, instare apud excellentiam tuam nonnullos, ut nullum alumen in loca ditioni tuæ subjecta, nisi per eorum manus portetur, opportunam esse putavimus ipsam tuam excellentiam admonere, suæ solitæ in sanctam

ctam cruciatam optimæ mentis & pietatis, ne forte in pactionibus quas iidem petunt ipsi cruciatæ. (a) Requirimus velis in omni contentione super aluminibus facienda semper liberum aditum alumini dictæ cruciatæ servare, nec pati ut per cujusquam astutiam illius proventus vilescant, aut imminuantur, præsertim cum in subsidium reipublicæ Christianæ, ut tibi notum est conferantur, & undique dispendia urgeant. Id si feceris, ut confidimus, erit plurima laude dignum & nobis gratissimum. Datum Romæ die XXVIII. Octobris. M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA XC.
duci Venetiarum.

De habendo cum oratoribus principum colloquio, ut Turcis bellum inferatur.

Dilecte fili salutem. Litteras tuas & exempla illis inclusa diligenter legimus, & cuncta quæ scribebantur perpendimus. Studium excellentiæ tuæ in rebus hujusmodi accurate nobis significandis vehementer gratum est, & non mediocri laude dignum videtur. Commendamus te proinde in Domino, quod ad nos attinet in nulla re curas & cogitationes omnes nostras libentius donamus. Nihil est quod magis optemus, quam perfidum hostem hunc repirmi, Christianam rempublicam in pristinam dignitatem restitui, ut hactenus pro viribus conati sumus, & animo indefesso sumus ad ea agenda & procuranda quæ huic rei maxime conferre posse videntur. Carissimus in Christo filius noster FERDINANDUS Siciliæ rex illustris plenum ad oratorem suum mandatum promtissime misit. Item, dilectus filius nobilis vir Hercules Ferrariæ, miserunt Senenses. Tuum cum desiderio oratorem expectamus, spemque habemus a dilecto filio GALEATIO MARIA duce Mediolanensi & Florentinis, quemadmodum & tu scribis, hoc idem per eos factum iri. Cum convenerint omnes, tunc toto pectore omnique ingenio incumbemus, ut speratus sequatur effectus, & aliquid dignum nomine Christiano, virtuteque Itala pro necessitate temporis decernatur. Quod Deo & Salvatore nostro inspirante & adjutore confidimus esse futurum. Ceterum accepimus nuperrime litteras a carissimo in Christo filio nostro LUDOVICO Francorum rege Christianissimo responsivas nostris, quas ad eum, sicut ad alios reges & principes Christianos, post direptionem civitatis Caphensis, ad auxilium Christianæ reipublicæ labanti ferendum. Scripsimus ut ad ferendum opem & ipse & alii principes

(a) Videtur hic aliquid deesse v. g. *præjudicium fiat.*

A magis excitarentur, ipsarum exemplum præsentibus mittimus interclusum, ut plenius cuncta intelligas, & egregium ipsius regis animum recognoscas. Datum Romæ die V. Novembris anno M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA XCI.
regi Ferdinando.

Mittit ad eum Johannem episcopum Massanum, qui infirmantem consoletur.

B Carissime &c. Ex litteris dilecti filii Antonelli de Aversa, secretarii tui, ad dilectum filium Anellum Archamonum oratorem tuum nuperrime scriptis, intelleximus, serenitatem tuam corporis languore teneri, quem etsi credimus levem esse & cito evaniturum, tamen non potuimus non molestissime ferre, propter nostram in te eximiam caritatem ac benevolentiam singularem: avidissime quidem te visuri & recreaturi in persona propria venissemus; sed quoniam id non licet, venerabilem fratrem
C JOHANNEM episcopum Massanum confessorem nostrum ad te venire jussimus, qui in hoc nostras subeat vices, & omnia nostra offerat. Præsto enim erunt omnia quæ tuam majestatem oblectare in aliquo possunt. Venit igitur episcopus ipse, qui vultu & verbis nostros affectus promit. Si licuisset nos isthuc properare, cumulatius esset nostro desiderio satisfactum. Dici enim vix potest quantum nobis curæ ac cordi sit. Datum Romæ die XVII. Novembris M. CCCC. LXXV. anno V.

D EPISTOLA XCII.
duci Calabriæ.

Promittit se ei numquam defuturum.

Dilecte fili, salutem. Vidimus litteras nobilitatis tuæ ad dilectum filium Anellum Archamonum oratorem carissimi in Christo filii nostri FERDINANDI Siciliæ regis illustris genitoris tui, apud nos agentem, scriptas sub die XVI. præsentis mensis, in quibus de ægritudine ejusdem tui genitoris abunde cognovimus. Nos ut
E aliis ad te scripsimus omnem necessariam provisionem pro defensione tuæ nobilitatis fecimus & facere non desinemus. Potes igitur esse bono & forti animo. Nam si, quod Deus avertat, tantus de illo casus acciderit, nos non solum omnibus facultatibus nostris, pro tuitione tui status promtissimi & parati sumus: verum ubi opus esset in propria persona tibi non deerimus, quod tibi volumus certissime persuadeas, nos amantissimi ac carissimi patris vices in

te esse subituros. Datum Romæ die XIX. Novembris. M. CCCC. LXXV. anno V.

EPISTOLA XCIII.
regi Arragonum.

Consolatur eum de nati morte, nepoti ipsius minorenni archiepiscopatum Cæsaraugustanum recusat, quem Auxiæ cardinali confert.

CArissime, accepimus litteras tuæ serenitatis, ex illisque obitum bonæ memoriæ JOHANNIS administratoris Cæsaraugustani nati tui intelleximus, ob quam sane non mediocri dolore sumus afflicti, tum quia non possumus tuo dolore & incommodo non commoveri, tum quia Johannem ipsum propter ejus virtutes & merita præcipuo prosequebamur caritatis affectu. Sed quoniam ita visum est Deo omnipotenti, in cujus manu sunt omnia, acquiescendum est voluntati ejus, nec tam dolendum de morte, quam quia talem natum habueris, gratiæ illi agendæ. Ceterum de Cæsaraugustana ecclesia quam nepoti tuo adhuc tenero dari supplicas, consideravimus omnia diligenter, & quamquam nostra in te tuosque omnes caritas singularis suadeat, ut libenter desideriis tuis annuamus, tamen nec salva conscientia, cum Dei honore, exquisitis venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium sententiis, id visum non posse fieri. Sacrorum enim canonum sanctiones id non permittunt, & ita quodammodo inauditum est, cuipiam in ea ætate constituto metropolitanam aliquam committere ecclesiam, neque sine divinæ majestatis offensa, neque sine onere conscientiæ tam tuæ quam nostræ, id fieri potuisset. His itaque obstantibus, de salubri provisione & tuæ majestati grata ejusdem ecclesiæ cœptum est agi, cumque omnibus notus esset tuus in dilectum filium nostrum Auxiam tituli S. Sabinæ presbyterum cardinalem amor, illiusque in te & statum tuum fides & observantia, ecclesiæ antedictæ optime consultum iri, & tibi jocundum futurum, omnes putaverunt si isti ipse præficeretur ecclesiæ. Itaque de consilio eorumdem cardinalium, præfatum Auxiam de Montis-regalis ad Cæsaraugustanam ecclesiam apostolica auctoritate transtulimus, nepoti vero tuo prædicto, quem ex corde amamus, de beneficiis, quibus cum Deo potuimus, complacuimus, intentionisque sumus, Domino auctore, de pensione aliqua concedenda super altera dictarum ecclesiarum sibi providere propter immaturam ætatem. In tempore vero eum commendatissimum habebimus, quem de monasteriis, sicut cupiebas, iisdem de causis provideri non licuit. Expectamus quoque, ut tua majestas aliquem idoneum virum ad ecclesiam Montis-regalis proponat, ut illi quoque cum tua satisfactione possit salubriter in Domino provideri. Superest igitur ut pro tuo catholico animo singularique sapientia provisionem factam opportuno prosequaris favore, prout non dubitamus te esse facturum. Datum Romæ XVI. Decembris M. CCCC. LXXV. pontificatus anno V.

EPISTOLA XCIV.
regi Franciæ.

Abbatiam Fiscanensem confert cardinali Hispalensi.

CArissime in Christo fili, recepimus litteras tuæ serenitatis, in quibus supplicare nos curasti, quatenus administrationem monasterii *de Fecam* Rothomagensis diocesis, quod dilectus filius noster Jo. (*a*) titulo S. Susannæ presbyter cardinalis Andegavensis similiter in administratione habere solebat, dilecto filio P. (*b*) cardinali S. Georgii archiepiscopo Hispalensi de benignitate apostolica committeremus, ne monasterium illud insigne ob defectum administrationis labefactetur, vel in rebus suis jacturam patiatur. Distulimus petitioni tuæ celsitudinis satisfacere, ex eo quod nobis & venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus durum videbatur admodum, beneficium viventis hominis & quidem cardinalis alteri cardinali donare. Venerunt demum secundæ litteræ tuæ, & post illas tertiæ rursum, ex quibus intelleximus tibi plurimum cordi esse & gratum fore, ut administrationem præfati monasterii memorato cardinali concederemus. Volentes igitur supplicationibus tuis condescendere, & nihilominus consulere honestati & indemnitati præfati Jo. cardinalis Andegavensis, administrationem monasterii antedicti cardinali Hispalensi duximus committendam, ea tamen ratione, ut quamprimum Jo. cardinalis Andegavensis erit in sua potestate, ac libertate constitutus, ipso facto administratio commissa cardinali Hispalensi cesset revertaturque monasterium ad præfatum Johannem Andegavensem, ut illud habeat & possideat sicut prius. Sic enim & supplicationibus tuis condescendere & conservationi monasterii consulere & indemnitati cardinalis Andegavensis posse videmur. Datum Romæ die XX. Januarii. M. CCCC. LXXVI. anno V.

Anno 1476.

(*a*) Johannes Balue, quem de proditione insimulatum Ludovicus rex in tetro carcere per annos quatuordecim detinuit.

(*b*) Is abbas ignotus fuit Samarthanis in Gallia Christiana, atque adeo ab iis prætermissus.

EPISTOLA XCV.

Dilecto filio nostro Pe, tituli S. Georgii ad Velum aureum presbytero cardinali Hispalensi.

Confert ei abbatiam Fiscannensem.

Dilecte fili noster salutem &c. Quamvis & perdifficile & inusitatum videretur, quod de monasterio *de Fecam* Rothomagensis diocesis postulabas; tamen pro nostra in te præcipua caritate, desiderio tuo libenter annuimus. Qualem autem modum & ordinem in adeunda illius possessione a te servari velimus, ex litteris tui procuratoris intelliges. Hortamur circumspectionem tuam, ut pro nostro & apostolicæ sedis honore diligenter attendas & serves ea quæ ab ipso procuratore scribuntur, sicut ei commisimus. Datum Romæ die XXIII. Januarii. M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA XCVI.

duci Mediolanensi.

Scribit se sustulisse additiones factas a Paulo II. in Bulla in cœna Domini.

Dilecte fili, salutem &c. Fecit nobis excellentia tua supplicari, quod cum felicis recordationis PAULUS immediatus prædecessor noster, in litteris apostolicis per alios nostros prædecessores Romanos pontifices in die cœnæ Domini quotannis publicari solitis certas additiones circa dacia, pedagia, & alia libertatem ecclesiasticam concernentia graves admodum fecerit, dignaremur paterna benignitate concedere, ut tu, officiales & subditi tui non astringamini ad alia, quam ad illa quæ in litteris aliorum prædecessorum nostrorum & nostris continentur. Nos autem ut omnis circa hoc tollatur dubitatio, per præsentes nobilitati tuæ significamus abolevisse nos de venerabilium fratrum nostrorum consilio additiones illas PAULI ipsius prædecessoris nostri, & decrevisse ut illa solum quæ in litteris felicis recordationis MARTINI & aliorum prædecessorum nostrorum & nostris continentur, observari deberent, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Et tamen harum serie concedimus indulgemusque, quod omnes qui se in præmissis immiscuerunt, de omni tempore præterito pro hac vice dumtaxat auctoritate nostra absolvi possint, juxta hanc declarationem nostram per confessores eorum. Datum Romæ die IV. Februarii anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA XCVII.

Generali ordinis Prædicatorum.

Suspendit censuras super Stigmatibus S. Francisci, vetatque B. Catharinam de Senis cum Stigmatibus depingi.

Dilecte fili, salutem &c. Tuis in hac parte supplicationibus inclinati, censuras & pœnas ecclesiasticas per alias nostras litteras sub bulla plumbea super Stigmatibus S. Francisci promulgatas usque ad capitulum tui ordinis in civitate nostra Perusiæ proxime conventuri, harum serie suspendimus, suspensasque esse declaramus. Nolumus tamen quod hujusmodi suspensione durante, cuiquam imaginem B. Catherinæ de Senis cum Stigmatibus depingere facere liceat, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ die V. Februarii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA XCVIII.

regi Francorum.

Commendat ei senescallum Jerosolymitanum.

Carissime in Christo fili, salutem &c. Venit ad tuam serenitatem dilectus filius Jo. Navarus Senescallus Jerosolymitanus comes Palatinus, procurator Montis Sion & totius terræ sanctæ, qui nonnulla circa necessitates locorum illorum exponet. Hortamur velis pro pietate animique tui religione eum benigne audire, & favore prosequi opportuno, & commendatum suscipere, quod te non dubitamus esse facturum. Datum Romæ die VIII. Februarii. M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA XCIX.

regi Arragonum.

Ipsius, in cardinalem Montis-regalis iram ob recusatum archiepiscopatum Cæsaraugustanum conatur mitigare.

Carissime in Christo fili, accepimus ex litteris tuis & oratoribus tuis ea quæ adversus dilectum filium nostrum cardinalem Montis-regalis concepisti; persuasionibus, ut credimus, malivolorum potius, quam quod ex bonitate tua id processerit, cum profecto nulla causa fuerit, propter quam cardinali tibi deditissimo & fidelissimo, & in omnibus rebus tuis diligentissimo, ita succensere deberes. Cum primum enim de vacatione ecclesiæ Cæsaraugustanæ ad nos scripsisti, cui nepotem illum tuum præfici postulabas, supplicavit

nobis vehementer idem cardinalis, nec non & venerabilis frater P. episcopus Tyrasonensis, cui etiam irasci videris, ut majestati tuæ morem gereremus, quod profecto libentissime fecissemus, si cum honore nostro & salva conscientia, prout alias ad te scripsimus, facere potuissemus. Cum enim tenera ætas obstaret, inauditum erat omnibus venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, quempiam ejus ætatis tantæ ecclesiæ præficere. Itaque cum singulorum vota super hoc exquireremus, visum fuit omnibus, ut postquam nepoti tuo nullo modo conferri poterat, eam præfato cardinali conferremus, quem omnes a majestate tua diligi & vehementer commendatum esse sciebant, & qui tibi astrictissimus esset, & in quem honestius condescendere posses, quam in ullum alium, propter ejus dignitatem. Non enim dubium erat, quin magna molestia afficeretur majestas tua ob petentium importunitatem, si rem in suspenso tenuissemus. Nam quod asseras alias factum fuisse, ut ætati illi hujusmodi ecclesiæ committerentur, & Lugdunensem allegas archiepiscopum annos XVII. natum & episcopum Gebennensem, sciat majestas tua & Lugdunensem archiepiscopum annos XVII. natum ecclesiæ illi fuisse præfectum, cum tamen is qui in consistorio relationem fecerit, deceptus fuerit, quia persuasum ei erat annum XXIV. attigisse, quod summus pontifex postea ægre admodum tulit. Episcopus autem Gebennensis XVI. erat annorum, & propter schisma tunc vigens, toleratum fuit, ut omnia sedarentur. Persuadeat sibi majestas tua, nos tibi libenter complacuisse, si cum Deo facere potuissemus. Electa fuit hæc via, ut honori nostro & tuo pariter, nec non quieti tuæ consuleretur. Et certe sperabant omnes hujusmodi provisionem gratissimam tibi futuram, propter memoratas rationes, quod secus accidisse plurimum miramur. Cardinali ipsi propterea majestas tua non debet irasci, nec ullam adversus eum indignationem concipere. Paratus enim fuit voluntati tuæ obsequi quantum in ipso est. Nam acceptis litteris tuis, quibus promotionem hanc graviter ferre demonstrasti, supplicavit nobis in consistorio, ut desiderio tuo vellemus satisfacere, & nepotem tuum ipsi ecclesiæ præficere. Eo igitur semoto, aliorum cardinalium vota voluimus iterum super hoc exquirere, qui nullo modo id fieri posse censuerunt, propter tenerrimam nepotis tui ætatem. Quæ cum ita sint, hortamur & rogamus majestatem tuam, ut pro singulari animi sui religione & devotione ad hanc sanctam sedem, velis diligenter ista considerare, & optimam cardinalis ipsius voluntatem erga te prospicere, ipsum solito amore & benevolentia complecti, provisionem hanc grato animo suscipere, quando de nepote salvo honore & conscientia tam tua quam nostra fieri non potest, præcipue cum pensionem condecentem super ecclesia ipsa nepoti tuo reservare, & ecclesiam Montis-regalis, si velis, pro quo postulabis conferre parati sumus. Fieri etiam posset, ut procedente tempore, quando nepos tuus ad legitimam pervenerit ætatem, cardinalis ipse ecclesiam in ejus favorem resignaret, quod alius nequaquam fortasse faceret. Hæc paterna caritate duximus ad majestatem tuam scribenda, ut æquissimis rationibus nostris velis acquiescere, & cardinalem ipsum, qui tuus est, & tibi fidelissimus, commendatum suscipere, nec detractoribus aures adhibere, quando ad te deferuntur; sed de omnibus his nos facere certiores, quemadmodum nos vice versa erga te faciemus, licet similibus fidem non adhibeamus. Hoc enim modo improborum fallaciæ deprehendentur & veritas durescit. Et credat majestas tua omnia hæc non alicujus suasu, sed nostro proprio motu esse scripta. Nam ab intimo cordis nostri proficiscuntur. Datum Romæ die XIV. Februarii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA C.
duci Mediolanensi.

Orat ut non ingratum ei sit, quod triremes ejus ad transfretandum Avenionem nepotem suum, urgente negotio, acceperit.

Dilecti fili, salutem. Per oratorem tuum superioribus proximis diebus excellentiam tuam de rebus Avenionensibus reddidimus certiorem. Visum est postmodum nobis & venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus dilectum filium & nobis secundum carnem nepotem nostrum cardinalem S. Petri ad Vincula, quia res non est levis momenti, illuc mittere, proque ejus celeriori transitu quatuor triremes tuas, quæ forte tunc in portu nostro Hostiensi erant, quoniam alias non habebamus, cum summa fiducia sumsimus, rati id tuæ excellentiæ non fore ingratum. Novimus enim eam studiosissimam avidissimamque omnium commodorum nostrorum, & in omni re quantumvis magna, gratum nobis facere velle. Usi sumus in hoc rebus tuis, sicut te cuperemus nostris quotiens opus esset uti. In quo ut gratum hoc tibi fuisse declares, te in Domino exhortamur. Siquidem non dubitamus excellentiam tuam non solum in hac, sed in omnibus rebus nostris pro mutua caritate nostra promtissimam semper fore, & multo majora offerre, sicut & nos erga te faceremus. Datum Romæ die XXIV. Febr. M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CI.
regi Hungariæ & Bohemiæ.

Indulgentias Jubilei quas Polonis concesserat se suspendisse.

CArissime, cum oratores carissimi in Christo filii nostri CAZIMIRI Poloniæ regis illustris, multa petiissent a nobis, nihil ei concessum est, solum Jubilei indulgentias in quodam monasterio ad supplicationem ipsius regis concessimus, existimantes id in nullius redundare offensam, sed potius in utilitatem Christianæ reipublicæ tendere, quandoquidem subsidio indulgentiarum hujusmodi certa loca Tartaris finitima non levis momenti opportune reparari posse asserebant. Paulo cum intellexissemus id præjudiciale & damnosum tuæ celsitudini esse posse, statim indulgentias ipsas suspendi mandavimus, litterasque insuper suspensionis confectas oratori dilecti filii nobilis viri ducis Venetiarum, qui id negotii susceperat, ad te mittendas dedimus. Quare nuper intelligentes ex tuis litteris eas non fuisse perlatas, mirati plurimum sumus, statimque alteras litteras ad hanc suspensionem confici fecimus cartis præsentibus alligatas. Sane carissime fili, pro tuis meritis & nostro in te amore præcipuo, honori & commodis tuis sicut hactenus fecimus, quantum cum Deo poterimus, semper studebimus. Datum Romæ die XXIII. Febr. M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CII.
cardinali S. Petri ad Vincula.

Jubileum in Gallia promulgari permittit, eleemosynas ex eo provenientes partim defensioni civitatis Rhodii, partim cameræ apostolicæ applicari permittit.

DIlecte fili noster salutem, Jubileum, quem in regno Franciæ, ut non ignoras, concessimus, pones & publicabis, ubi carissimus in Christo filius noster LUDOVICUS Francorum rex Christianissimus maluerit, dimidium pecuniarum ex jubileo ipso percipiendarum dilectis filiis magistro & conventui Rhodii religionis Jerosolymitanæ aut deputandis per eos pro necessaria insulæ & civitatis Rhodiæ defensione tradi, residuum vero ad cameram apostolicam per tutam viam mitti volumus. Poteris insuper alias indulgentias in dicto regno forsan concessas, si quomodolibet executioni hujusmodi Jubilei per nos, ut præfertur, obstare videbuntur, suspendere, de consensu tamen ipsius regis: super quo plenam harum serie circumspectioni tuæ concedimus facultatem, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ ultima Febr. M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CIII.
regi Francorum.

Commendat ei Carolam Cypri reginam.

CArissime in Christo fili salutem. Licet superfluum existimemus, commendare tibi personas regali dignitate illustres, cum more progenitorum tuorum pro innata tua pietate fueris semper erga eas astrictus, tamen non potuimus denegare supplicationibus carissimæ in Christo filiæ nostræ CAROLÆ Cypri reginæ illustri, quin eam majestati tuæ commendaremus, quippe quæ optime novit singularem celsitudinis tuæ erga nos caritatem, & erga hanc sedem sanctam devotionem. Quamobrem cum oratores suos inpræsentiarum ad te mittat, eam tibi plurimum facimus commendatam, tamquam moribus, virtute, & vitæ modestia admodum præstantem, & quæ magnam spem in majestate tua collocaverit. Datum Romæ die VIII. Martii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CIV.
duci Britanniæ.

Petrum de Fuxo ad Venetensem episcopatum promovisse se scribit, in prima cardinalium creatione purpura donandum.

DIlecte fili, salutem &c. Nuper de consilio venerabilium fratrum S. R. E. cardinalium venerabilem fratrem PETRUM DE FUXO ecclesiæ Venetensi in episcopum præfecimus & pastorem, ecclesiamque Adurensem in administrationem ad biennium reservavimus, tum virtutum ac meritorum ipsius PETRI intuitu, tum excellentiæ tuæ contemplatione, cui tamquam catholico principi & hujus sanctæ sedis observantissimo, in omnibus rebus, quantum cum Deo possumus, cupimus gratum facere. Inpræsentiarum res aliter honeste fieri non potuit; sed antequam hujus elabatur biennium, tuo & ipsius PETRI desiderio, domino auctore, cumulatius satisfiet, ita ut & hanc & alias retinere poterit. Te enim & illum singulari prosequimur caritatis affectu: ita ut omnino juxta petitiones tuas in prima cardinalium creatione promovere eum ad hujusmodi dignitatem intendamus, quod certe non minus quam tu ipse desideramus & contemplatione tui omnino faciemus. Datum Romæ die XIII. Martii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CV.
regi Francorum.

Se providisse monasterio S. Saturnini de abbate & illius taxam minuisse.

CArissime in Christo fili, salutem. &c. Monasterio S. Saturnini nuper vacanti juxta desiderium tuæ serenitatis apostolica auctoritate providemus, prout latius a dilecto filio Theobaldo *Bourgoing*, quem ad nos misisti intelliges, illudque ad moderationis taxam reduximus, præter antiquam ipsius taxæ consuetudinem, quam reductionem non solum in hoc, sed & in plerisque aliis ecclesiis & monasteriis, quotiens res postulare visa est, fecimus, ut re ipsa per se convinci possint, qui secus tuæ piissimæ menti suggerere ausi sunt, quibus & in his & aliis hortamur fidem nobis adhibere, sed effectus ipsos considerare, si quidem in omnibus quæ cum Deo possumus libenter tuæ majestati complacemus. Datum Romæ die XVI. Martii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CVI.
Dilecto filio nobili viro Stephano Vayvodæ.

Petro promittit episcopatum Moldaviensem, hortaturque ut Turcas vincere perseveret.

DIlecte fili, salutem. &c. Accipimus litteras tuæ nobilitatis, dilectosque filios Petrum in decretis baccalarium & Cataneum Januensem consiliarios tuos, quos cum litteris ipsis misisti, benignissime audivimus, intelleximusque ex eis desiderium tuum de provisione Moldaviensis ecclesiæ, cui ipsum Petrum præfici supplices in pastorem, quem commendatissimum habebimus, maxime propter tuam excellentem virtutem & præclara in Christianam rempublicam merita. Ceterum, dilectissime fili, licet pro his quæ gloriose & pientissime fecisti, & facis, potius gratulari virtuti & & laudi tuæ, quam te excitare oporteat: Tamen quia gloriam tuam cum publica auctoritate augere desideramus, hortamur ut de bono in melius perseveres, & toto pectore defensioni & propagationi fidei sanctæ incumbas. Nullibi virtus & magnanimitas tua versari decentius potest, ex nulla re veriorem & magis perennem gloriam consequi. Res tuæ contra infideles Turcas communes hostes sapienter & fortiter hactenus gestæ tantum claritatis tuo nomini addiderunt, ut in ore omnium sis, & consensu omnium plurimum lauderis. Noli igitur defatigari, sed sicuti facis victoriam tibi ab Alto concessam prosequere, ut a Deo præmium æternum, & ab hac sancta apostolica sede commendationem uberius consequaris. Datum Romæ XX. Martii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CVII.
Ambrosio de Ecclesia civi Saonensi.

Ut disponat de pretio navis Leonardi Urbis præfecti.

DIlecte fili, salutem &c. Scribent ad te de mandato & ordinatione nostra venerabilis frater D. episcopus Ferrariensis, & dilectus filius Antonius *de Riviere*, alias Juppus, nostri secundum carnem nepotes, quid te agere velimus de pretio navis insignis memoriæ Leonardi quondam almæ Urbis nostræ præfecti, nostri secundum carnem nepotis. Quare volumus & mandamus tibi, ut de pecuniis hujusmodi pretii disponere debeas, prout & quemadmodum dicti episcopus & Antonius tibi significabunt. Datum Romæ die XX. Martii anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CVIII.
duci Venetiarum.

Mittit ei Rosam auream.

DIlecte fili, salutem &c. Secundus annus exactus est, ex quo pro paterna benevolentia & caritate, qua inclytum senatum tuum prosecuti sumus semper, singulari & honorifico Rosæ (a) munere, quæ a prædecessoribus nostris Romanis pontificibus, tantum principibus donari consuevit, decorare cupiebamus. Suscipiente præsertim ad id munus dilecto filio Donato oratore apud nos tuo, viro prudenti & integerrimo, ac omni ex parte demandatum sibi munus sapienter administrante, ita ut nobis etiam ipse dignissimus minister videretur, in quo inclytum principem ac senatum Venetum de nobis & sancta apostolica sede, ac catholica fide, pro qua bellum adversus immanissimos Turcas continuo gerit, benemeritum honestaremus, ut & ipse hoc communi reipublicæ honore, & respublica in ipso ornaretur. Verum propensam hanc voluntatem mentemque nostram, carissimi in Christi filii nostri CHRISTIERNI Daciæ regis illustris ad urbem Romam retardavit adventus, qui rex cum devotionis præcipue causa nos adiisset, eoque tempore adesset, non potuimus facere, quominus eumdem

(a) Rosam auream dominica quarta quadragesimæ solemni ritu benedictam, summus pontifex ad digniorem in curia residentem principem mittere solet, quo de ritu, vide si lubet, quæ scripsimus in Tractatu de disciplina ecclesiæ in divinis celebrandis officiis. p. 183.

præsentem Rosa donaremus, honoremque jam pridem inclyto senatui tuo decretum necessario in aliud distulimus tempus. Quod cum huc usque dilatum sit, nihil commodius, nihil opportunius accidere potuisset, quam ad hanc usque diem prorogari; qua & inclyta respublica tua propter id bellum, quod maximis opibus & sumtibus pro fide catholica jam pridem gerit, quotidie de sancta apostolica sede plus meretur, & nobilitas tua, quam semper in Christo paterna dilectione prosecuti sumus, ad principatum summa cum laude nuperrime esset coacta, idem etiam dilectus filius Antonius Donatus orator secundo adesset, quem cum virtutum suarum merito plurimum diligeremus, & oratorium munus non minori quam antea dignitate impleret; gavisi sumus hoc potissimum tempore adesse, cujus ministerio nobilitatem tuam inclytumque senatum honoraremus. Ut autem angustiore habitu & ornatu rarum hoc sanctumque pontificale munus pro tua nobilitate susciperet, eumdem aliis etiam de causis bene meritum, licet pro sua modestia renitentem, equestri dignitate donavimus. Conveniens enim visum est nobis, id muneris & honorificentiæ genus, quod aut numquam aut rarissime absentibus principibus datum est, etiam oratori ipsi dignitate aucto tribuere, cum præsertim eum domum usque a venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus & tota curia honoris causa deduci jusserimus. Accipies igitur munus hoc quod primi nos absenti tibi contulimus, a paterna mente nostra profectum, pro quo nullas alias referri nobis gratias volumus aut exigimus, nisi ut in eodem defendendæ catholicæ fidei & religionis Christianæ zelo persistas, quo hactenus fuisti. Ita enim & tibi & reipublicæ tuæ omnia felicia prosperaque, glorioso Deo disponente, succedent, & nos ad longe majora tibi & reipublicæ tuæ, quantum in nobis erit, conferenda excitabimur. Datum Romæ die XXIII. Martii. M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CIX.
Imperatori.

Ut afflictæ reipublicæ Christianæ consulat.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Acceptis litteris tuis, quibus significabas velle te omnino oratorem mittere ad consultandum ea quæ reipublicæ Christianæ accommodata essent, quemadmodum te & alios principes hortati fueramus, lætati plurimum sumus, quod videbamus te quoque ejusdem desiderii esse, ut nobiscum afflictis rebus catholicæ religionis prospicere cuperes, sicut & Christianissimo imperatori convenire videbatur. At postea quam aliæ

A a te supervenerunt litteræ, quibus excusas adventum ipsius tui oratoris ob quasdam urgentes, ut ais, causas, & maxime cum neminem adhuc Transalpinorum principum oratores misisse intellexeris, satis sumus admirati, quod a catholico primo instituto tuo videtur alienum. Nam etsi alii principes numquam mitterent, quod non credimus; imperialis tamen majestas tua; tamquam ceterorum in temporalibus caput, mittere debuerat, ut in tanta periculi magnitudine, cui res Christiana subjacet, exemplum aliis

B præbuisset. Nam quod dicis existimare te bene nos huic necessitati consuluisse. Nos sane non modo quantum in nobis fuit, sed etiam super vires fecimus & facturi quoque sumus. Sed quid? non possumus soli tantæ provinciæ sufficere, nisi & tu & ceteri principes unanimiter ad hoc sanctum opus Dei concurrant. Quomodo non putas tantæ hostis immanissimi potentiæ, quæ & terra & mari formidabilis est, posse resisti, nisi & tua & tuorum adsint præsidia, quæ cum tibi ac nobis artissima sint, superfluum existimamus hoc amplius repetere, hortantes te nihilominus per viscera misericordiæ Dei

C nostri, & per sacratissimam ejus passionem; ut postpositis ceteris omnibus rebus, hanc rem amplectaris, hanc suscipias, in hanc curas & cogitationes tuas conferas. Quod si facies, ut speramus, consules immortali gloriæ tuæ, & officio Christianissimi imperatoris satisfacies, & fidelium populorum saluti prospicies, qui supplices manus ad te & ad ceteros tendunt, ut de gladiis impiorum eripiantur. Si secus autem, quod non credimus, futurum est, testis erit Deus; qui animum & flagrantissimum desiderium nostrum optime novit, per nos non defuisse;

D quin omnibus viis & conatibus, omni industria & vigilantia, & omnibus facultatibus nostris salutaria adhiberemus remedia: Quod ad regem Hungariæ attinet; dabimus operam, ut intelligat ea quæ scribis & optimum animum tuum. Et certe de hoc numquam dubitavimus. Scripsimus quæ ab aliis acceperamus, existimantes aliquos esse, qui pietati tuæ id conarentur suadere, ad hoc ut ab eorum persuasionibus animum averteres. Sollicici enim & anxii semper fuimus, ne quid sanctissimam hanc expeditionem interrumperet, quam ut omni præ-

E sidio & adjumento prosequi velis, hortamur te & vehementer obsecramus in Domino. Datum Romæ die XXV. Martii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CX.
regi Hungariæ.

Caussatur quod imperator & rex Franciæ cum duce Burgundiæ velint congregare concilium.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Quid scribat ad nos imperialis majestas, ex litterarum ipsarum exemplo, quod his mittimus inclusum, videbit majestas tua. Quantum colligere possumus, breve nostrum ad ipsius majestatem super hoc nondum pervenerit. Hortamur te, ut in hoc afferas justificationes quæ rei ipsi convenire videbuntur. Nihil enim omittere voluimus quod ad regnorum quietem & tranquillitatem pertinere judicavimus, neque etiam omittimus, quandoquidem te pro communi rei Christianæ deffensione laborantem, & egregie pugnantem affectu paterno prosequimur, & omnia quæ possemus in subsidium tuum libentissimo animo adhibemus præsidia. Quod autem attinet ad imperatorem ipsum, accepimus & ex loco auctoritatis, eum una cum rege Francorum & duce Burgundiæ & nonnullis aliis conventurum, & de concilio quodam tractaturos, de quo satis admiramur, cum tempora subveniendi fidei non videantur hæc postulare, & nemo concilium indicere possit, neque debeat præter Romanum pontificem. Quod Deo auxiliante nos aliquando instituere intendimus. Hortamur autem, ut si ita est, velis ei in hoc advertere diligenter, & aliquem fidum ex tuis illic habere, ne aliquid tractetur, quod in præjudicium tuum tendat, & etiam pro animi tui religione obsistere, ne adversus honorem sedis apostolicæ aliquid attentetur, quæ sanctissimæ huic expeditioni sola intendit & invigilat, & quod quam scandalosum esset unusquisque potest pro sua sapientia considerare. Datum Romæ die XXV. Martii M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXI.
Andreæ Vindianimo duci Venetiarum.

Congratulatur ei de ducali dignitate.

DIlecte fili, salutem &c. Quod nos de tua ducali dignitate certiores reddendos curaveris, agimus tuæ excellentiæ gratias. Sumus enim hoc nuntio incredibili affecti lætitia, ut qui confidimus egregias animi tui virtutes, multis tum publicis, tum privatis in rebus spectatas, in tanto principatu plurimum reipublicæ Christianæ hoc lutulentissimo tempore profuturas. Quare & tibi paterno animo gratulamur apostolicaque auctoritate benedicimus, ac quicquid per nos cum Deo fieri poterit pro tua gloria amplificanda benignissime tamquam dilecto filio pollicemur. Datum Romæ die XXVII. Martii anno Domini. M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXII. STEPHANO
Waivvodæ Moldaviæ domino.

Eum quem desiderabat, remissis annatis, providisse de episcopatu Moldaviensi, & subsidium aliquod ei deinceps procuraturum.

DIlecte fili, salutem &c. Oratores tuæ nobilitatis libenter vidimus, benigneque audivimus, ut qui te propter egregiam tuam virtutem præcipua complectimur in Domino caritate. Ecclesiæ autem Moldaviensi non solum eum quem desideras præfecimus in pastorem; sed ut tibi rem gratiorem faceremus, a consuetudine Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum recessimus, sumusque ipsum electum specialis favore gratiæ prosecuti. Remisimus namque & condonavimus ei annatam, quæ quoniam pro necessitatibus cameræ apostolicæ imminentibus instituta est, raro compertum est cuiquam esse donatam. Quod autem ad subsidium per eosdem tuos oratores petitum spectat, cum a principio cum potestatibus Italis conventum esset, carissimo in Christo filio nostro MATTHIÆ Hungariæ quondam regi illustri, qui tantum bellum contra infideles omni conatu & totis viribus regni suscepit, mittere subsidium, quidquid pecuniarum collegimus, ei destinavimus, existimantes quod id in commodum & utilitatem tuam tenderet, quandoquidem cum ipso rege contra impiam gentem bellum assidue geris & pro communi utilitate certas. Sequentibus vero annis in taxando subsidio, quod etiam auctore Domino tam Italos quam Transalpinos potentatus impensuros speramus, aliquid tuæ nobilitati particulariter decernere curabimus. Itaque perge magno, ut facis, animo, tibique persuade virtute & opera tua nobis & apostolicæ sanctæ sedi esse carissimum. Nam ut intelligas cupere nos ex parte qua possumus etiam nunc tibi subvenire, concessimus indulgentias Jubilei in terris tuis omnibus illis qui dimidium erogabunt pecuniæ, quam juxta eorum conditiones ad almam urbem nostram veniendo & redeundo verisimiliter potuissent expendere, ut & hinc quoque tibi & tuis accrescat subsidium, & commodius sanctæ expeditioni possis intendere, & ita in omnibus in quibus tibi poterimus prodesse, faciemus semper animo libentissimo. Datum Romæ die III. Aprilis anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA

EPISTOLA CXIII.
duci Burgundiæ.

Sibi gratas fuisse ipsius litteras.

DIlecte fili, salutem. Accepimus litteras excellentiæ tuæ datas ad XXIX. diem præteriti mensis, quæ ita gratæ nobis fuerunt, ut gratiores esse non potuissent. Recognovimus enim ex his caritatem & affectum animi tui erga nos, qui ut semper ingens & singularis fuit, ita in futurum fore non dubitamus, maxime cum mutua benevolentia & amore semper simus tibi responsuri, quem omni tempore ex corde dileximus. Quod autem venerabilis frater episcopus Sibiurensis tuam ad nobilitatem applicuerit, & ab ea grato animo visus & exceptus fuerit, gaudemus. Erit apud te & quæ in dies opportuna erunt, tecum communicabit. Datum Romæ die XXVII. Aprilis M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXIV.
regi Angliæ.

Ut nuntium suum quem detinebat in vinculis, relaxari jubeat.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Intelleximus quod dilectus filius Prosper de Camullio Januensis notarius & nuntius noster, ad suggestionem nonnullorum ipsius & apostolicæ sedis æmulorum, sumta occasione quod ad nos litteras contra statum & honorem tuæ majestatis dederit, carceribus est mancipatus, quod quidem non minus displicentiæ, quam admirationis nobis causam intulit, præsertim cum nulla de eo querela a majestate tua facta sit. Nam si Prosper ipse in aliquo erravit, nostrum erat correctionem debitam adhibere. Quod autem contra te scripserit, debes nobis credere, qui de hujusmodi re optimi possumus esse testes. Ejus enim litteræ id fatentur, quæ omnes ad tuæ serenitatis honorem & amplitudinem tendunt. Quod si aliter fecisset, nos pro nostra erga te benevolentia, id minime passi essemus. Quapropter cum ita res se habeat, te hortamur & requirimus per devotionem tuam, quam erga sanctam sedem geris, ut aures æmulorum hujusmodi oblocutionibus adhiberenolis, & pro nostra ac hujus sanctæ sedis reverentia tuique animi modestia quamprimum nuntium ipsum nostrum libere facias relaxari, ut alia nostra dictæque sedis non parvi momenti negotia, quæ etiam in partibus Scotiæ ei commisimus peragenda, possit tractare, & juxta nostrum desiderium ad effectum deducere. Id quippe, fili carissime, nobis erit gratissimum, & ad tuæ quoque celsitudinis honorem & laudem cedet. Datum Romæ die VI. Maij anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXV.
regi Angliæ.

Causatur quod Nicolaum de Firmo & Georgium Armenium in vinculis detineat, quos orat a carcere liberari.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Ad nos pervenit, quod dilecti filii nostri Nicolaus de Firmo a cameræ nostræ præsidentibus ad nonnulla peragenda gratia cameræ nostræ prædictæ missus, necnon Georgius Armenius Græcus cum litteris nostris ad te dudum destinatus, per suggestionem nonnullorum dictorum Nicolai & Georgii ac sedis apostolicæ æmulorum, sumta occasione, quod ad curiam Romanam redeuntes, querelam contra majestatem tuam nobis relaturi forent, carceribus publicis traditi sunt compeditati. Quod quidem una cum aliis, quæ ad te scribemus, non minus anxietatis quam admirandi causam nobis intulit: præcipue cum nulla umquam de dictis Nicolao & Georgio querela apud nos a majestate tua facta sit. Nam si præfati Nicolaus & Georgius in aliquo erraverunt, nostrum erat in eos animadvertere: significantes tibi, quod non toleraremus devotionem tuam erga sanctam sedem in aliquo offendi, non subsistente causa. Quod si aliter fecissent, nos eosdem punivissemus. Qua propter cum ita se res habeat, te uti devotum sacræ sedis præfatæ hortamur & requirimus, ut aures non admoveas æmulorum hujusmodi oblocutionibus nobis & pro nostra hujusque sanctæ sedis reverentia ac animi tui modestia, quantocius præfatos Nicolaum & Georgium libertati pristinæ facias restitui; quo commissiones sibi datas a sede hic coram explicare valeant: quod nobis, fili carissime, acceptum erit, & fidei tuæ erga sanctam ecclesiam matrem cunctorum reddes testimonium. Datum Romæ die VI. Maij anno Domini M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXVI.
duci Venetiarum.

Consolatur eum de Morte cardinalis S. Clementis, commendatque ei archiepiscopum Nicosiensem.

DIlecte fili, salutem &c. Non est nobis dubium, quin nobilitas tua indoluerit audito obitu dilecti filii nostri B. cardinalis S. Clementis nuper defuncti. Nam cum

polleret consilio, libenterque negotia publica amplecteretur, & ea præcipue quæ commodum reipublicæ Christianæ concernerent, facile cernimus talem jacturam factam esse, quæ merito cuivis bono gravis est & molesta, sicut & nobis esse debet. Accedit quod peculiari necessitudine & mutuo dilectionis vinculo devinctus erat isti reipublicæ Venetæ. Cujus rei testimonium asserere supervacaneum est, cum toti illi civitati hoc notissimum sit, & nos pluribus in negotiis id ipsum plane perspexerimus. Verum postquam omnipotenti Deo ita visum est, ejus voluntati te decet adquiescere, potissimum cum necesse sit omnes mortales viam universæ carnis ingredi. Arbitramur nobilitatem tuam exhortationibus non indigere, ad eam servandam benevolentiam in consanguineos & affines ejus, quæ tibi cum illo erat: tamen quia quotquot ex illo remanserunt, paterna caritate complectimur, hortamur nobilitatem tuam, ut ipsos foveas & protegas, in primisque cures, quod ope tua venerabilis frater JOHANNES FRANCISCUS archiepiscopus Nicosiensis ejus nepos, pacificam Nicosiensis ecclesiæ possessionem assequatur: attento potissimum quod nos eam translationem fecimus; sperantes gratum tibi fore hunc Johannem Franciscum, qui Veronensis est origine tibi subditus, ecclesiam illam habere, translato inde venerabili fratre Fenoleda, quem nos ab ecclesia illa genitus absolvimus & liberavimus, nulla sibi super dicta ecclesia reservata pensione. Sic enim huic sanctæ sedi apostolicæ & nobis morem geres, & reipsa confirmabis apud omnes opinionem illam de gratitudine ipsius reipublicæ erga remanentes ex amicis & benevolis vestris, quam cum summa laude semper de se præstitit. Datum Romæ die XII. Maij anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPSTOLA CXVII.
duci Ferrariæ.

Ne gravetur subsidium a clero & vigesimam a Judæis exigi pro ecclesiæ necessitatibus.

Dilecte fili, salutem &c. Quod in subsidio a clero & in vigesima a Judæis exigenda difficultas ulla apud te sit, tantum admirari cogimur, ut persuadere hoc ipsum nobis vix possimus. Nam & necessitas ipsa, & periculi magnitudo, & causa quæ omnibus communis est, & ceteri Italiæ potentatus ad hoc sanctissimum opus concurrentes, & nos qui nobismetipsis supra vires nostras non parcimus, movere satis te etiam spontaneum debuissent, non modo ad parendum hortationibus nostris, sed ad ultro etiam offerendum, præsertim cum sis vicarius ecclesiæ, & promtior ad hoc quam ceteri esse deberes. Nam quod de capitulis cum Judæis ipsis allegas, id profecto irritum est, & absque Romani pontificis auctoritate, sub potestate tolerantur nulla possunt hujusmodi iniri capitula. Quare hortamur & monemus nobilitatem tuam, ut ita agas, sicut speramus, non solum in hoc, sed etiam in secundo subsidio, & honoris sui rationem habeat, ne solus hanc notam subire velit, sicut & oratori tuo latius eidem scribendum imposuimus. Datum Romæ XIII. Maij M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXVIII.
ducissæ Sabaudiæ.

Ut impositum subsidium adversus Turcas, alium in usum non convertat.

Dilecta in Domino filia, salutem &c. Mirati sumus atque doluimus de his quæ nobis significavit dilectus filius Johannes Antonius de Buxeto notarius & collector noster, videlicet quod subsidium defensioni fidei Christianæ contra infideles Turcos decretum, ad recuperationem insulæ Cypri converti velis, cum scire debeas impositionem & exactionem ejus ad nos sanctamque sedem apostolicam, non autem ad principes sæculares spectare, nec quæ Deo dicata sunt in prophanos usus converti debere, aut sacra mysteria cum temporalibus immiscenda. Nos hactenus non denegavimus reginæ ipsi pro viribus subvenire, ob honorem inclytæ domus Sabaudiæ, quamvis nonnulli ob id offenderentur. Cave igitur ne divinam offendas clementiam, & ultionem ejus incurras. Permitte quoque subsidium impositum libere exigatur, quemadmodum ceteri Italiæ faciunt potentatus. Nullo enim pacto intendimus tolerare, ut id quod exigendum est ab ecclesiasticis & Judæis, in alium usum quam Christianorum, contra infideles subsidium convertatur. Datum Romæ die XVI. Maij anno M. CCCC. LXXVI. Pontificatus V.

EPISTOLA CXIX.
Nobili mulieri Imperiali de Columna.

Petit ab ea pro Urbe frumenta.

Dilecta in Domino filia, salutem &c. Egentes inpræsentiarum frumento pro almæ urbis nostræ necessitate, nobilitatem tuam requirimus cum fiducia, ut si nobis rem gratum facere cupis, majorem quam potes frumenti quantitatem ex locis tuis ad ipsam Urbem celeriter mittas. Datum Romæ XVI. Maij anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXX.
Raimundo de Ursinis.

Ejusdem argumenti.

Dilecte fili, salutem &c. Frumentum ad almam Urbem, sicut necessitas exegit, undique cupientes deferri; tibi pro quanto gratiam nostram caram habes expresse mandamus, ut majorem quam potes quantitatem frumenti mittere debeas. Datum Romæ die XVI. Maij anno M. CCCC. LXXVI. Pontificatus anno V.

EPISTOLA CXXI.
duci Ferrariæ.

Petit ab eo mutuo pecunias pro communi ecclesiæ utilitate.

Dilecte fili, salutem &c. Multis de causis credebamus, te non esse ultimum, qui in hoc subsidio reipublicæ Christianæ necessario, petitam pecuniam ad breve tempus nobis communi utilitati non nostræ studentibus mutuo dares, cum ad Catholicum principem & S. R. E. vicarium maxime pertineat, & maxima cum laude id facere poteras, præsertim cum haberes unde cito posses pecuniam ipsam in dominio tuo recuperare. Quod ut facias iterum atque iterum te hortamur, aut saltem operam des quod ab aliquo mercatore mutuo concedatur. Collectoribusque nostris omnes opportunos favores impendas, ad subsidium ipsum commode & celeriter exigendum, ne in re tam sancta tamque necessaria defuisse videaris, quod absit ab animi tui religione & pietate. Datum Romæ apud S. Mariam-majorem XXX. Maij anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXII.
duci Mediolani.

Ejusdem argumenti.

Dilecte fili, salutem &c. Expectatur ab omnibus, ut pro animi tui pietate atque religione, rem ipsam adimpleas, quam per litteras tuas & quidem propria manu tua scriptas, de pecuniis subsidii reipublicæ Christianæ nobis mutuo concedendis promisisti. Ita enim rei necessitas exigit, quæ tanta est, ut omnis dilatio mittendi subsidii maxime obfutura videatur. Hortamur igitur caritate paterna, & per passionem Domini nostri Jesu-Christi te obtestamur, ut pecuniam ipsam quantocius mutuo des, nec aliam cautionem requiras. Potes enim satis de restitutione esse securus, quando pecuniæ omnes in tuo dominio erunt, & omnia bona cameræ apostolicæ, cui omnes etiam mercatores credunt, & pecunias ipsas subsidii exigendi tibi jam obligavimus, aliæ omnes ferme pecuniæ mutuo datæ Venetias pervenerunt, tuæ ad rem bene gerendam desiderantur. Considera pro sapientia tua id honori tuo convenire, qui & princeps Italus & catholicus es, neque in re tam pia & necessaria & omnibus communi, ceteris concurrentibus, tu ipse deesse deberes, quod nullo modo nobis possumus persuadere. Ceterum collectores nostros ipsos ita tibi commendamus, ut in exigendis pecuniis moram nullam interponant, sed omnibus opportunis favoribus ad rem celeriter conficiendam eos complectaris, sicut confidimus excellentiam tuam esse facturam. Datum Romæ apud S. Mariam-majorem die XXX. Maij anno M. CCCC. LXXVI. Pontificatus anno V.

EPISTOLA CXXIII.
Neapuleoni de Ursinis.

Petit ab eo pro Urbe frumenta.

Dilecte fili, salutem &c. Necessitas ingruens facit ut nobilitatem tuam sæpius requiramus de frumento ad almam Urbem nostram mittendo. Præcipuam enim in te fiduciam obtinemus. Quare hortamur, & quanto possumus studio per præsentes requirimus, velis quam primum mittere ad ipsam Urbem frumentum in majori quantitate quam potes, in quo vix dici potest, quam gratum nobis sis præstiturus obsequium. Datum Romæ II. Junii anno M.CCCC.LXXVI. anno IV.

EPISTOLA CXXIV.
regi Ferdinando.

Discedens ab Urbe propter pestem Urbem ipsi terrasque ecclesiæ ipsi commendat.

Carissime in Christo fili, salutem &c. Sæviente in dies magis per almam Urbem nostram peste, cogimur aliquo secedere ubi clementior sit aeris temperies: quod certe non causa nostra facimus, quia & nos morituros scimus, & ex carcere hujus corporis exituros, adeo ut hæc non magnificamus, sed cuncta potius curialium & civium nostrorum, quos a periculo præservari paterna nos pietas plurimum movet: quod per has litteras nostras majestati tuæ significare volumus, tamquam ei, cui res nostræ non minus curæ quam nobis existunt, sicut & tua sunt nobis. Itaque etsi

superfluum existimamus, quia sponte tua paratissimum te fore non dubitamus Tamen pro consueta & mutua nostra caritate, duximus majestati tuæ almam ipsam Urbem & omnes S. R. E. terras & civitates in hoc discessu & absentia nostra commendare, ut pio officio catholici & amantissimi regis invigiles ad conservationem quietis & pacis illarum, & propulsationem improborum & discolorum, qui populorum quietem perturbare præsumerent. Quod ut nos toto affectu desideramus, ita serenitatem tuam pientissime & amantissime facturam confidimus. Datum Romæ die III. Junii M.CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXV.
regi Ferdinando.

Gratulatur de matrimonio Ferdinandi principis Capuæ cum Eleonora Castellæ principissa.

Carissime in Christo fili, salutem &c. Quod nos de connubio dilectorum filiorum nobilium Ferdinandi Capuæ principis nepotis tui, Eleonoræque principissæ Castellæ certiores per tuas litteras feceris, agimus tibi gratias. Rem enim admodum gratam nobis fecisti. Pluribus namque de causis lætamur necessitudinem sanguinis, quæ tibi cum carissimo in Christo filio nostro Ferdinando Castellæ rege illustri patruele tuo intercedit, hoc vinculo addito, conglutinari, latiusque patere, ut qui perspicimus consensum animorum vestrorum, non solum vobis vestrisque regnis, sed apostolicæ sanctæ sedi, cujus pientissimi filii estis, totique reipublicæ Christianæ, quam tueri & amplificare studetis, jocundum & salutare futurum. Deo igitur & Salvatori nostro Jesu-Christo bonorum auctori sit honor & gloria ejus nomine, ut felix & faustum sit in perpetuum precamur, quod & nos per præsentes benedicimus in nomine Patris & Filii & Spiritus-sancti. Datum die XII. Junii anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXVI.
Imperatori semper augusto.

Ecclesiæ Constantiensis ad Rhenum de persona Ludovici de Fryberg provisionem tuetur.

Carissime in Christo fili, salutem &c. Expectabamus ob alterius brevis nostri emissionem, monitiones nostras animum tuum in Constantiensis ecclesiæ causa mutavisse, & dum illius responsum expectamus, graviora nunciata sunt, quæ publicis decretis

A tuis contra provisionem nostram, tam ecclesiasticis quam sæcularibus mandata sunt. Accesserunt & novissimæ litteræ tuæ, quibus data esse abs te Othoni de Souvenberg, prætenso electo regalia nobis significas, quæ nisi per Romanum pontificem confirmatis, neque consuetum est, neque dari ex officio tuo debuerunt. Hæc a te, carissime fili, numquam expectavissemus, qui animum tuum ex nostro judicabamus: decebat enim, ut qui in te semper benefici fuimus, qui tibi quantum cum Deo potuimus, in omnibus complacere studuimus, idem de te repromitteremus. Nam sicut
B hactenus celsitudini tuæ Tridentinæ & aliarum quarumdam Germaniæ ecclesiarum, trecentarum insuper personarum ad alia beneficia nominationes, additis quoque duobus mensibus ultra ordinariorum alternativum, & cum eorum præjudiciis concessimus, sicut pro quiete rerum tuarum delatam ad nos dilecti filii nobilis viri Frederici ducis Bavariæ comitis palatini appellationem non admisimus, licet illius causæ cognitio ad nos spectaret, sicut in tanto totius nationis Germanicæ discrimine
C eum apud Missiam arma ferverent, ea nostris tunc litteris mandavimus, quæ honori tuo maxime consuluerunt, sicut paulo ante in abbatissiatu Coloniensi præsentationis tuæ potius quam alieni juris prætensæ pro dignitate tua rationem habuimus. Non minori studio ac benevolentia sublimitati tuæ in posterum in omnibus complacituri sumus, si & te nobis in amore pariter viderimus respondere. In causa Constantiensi vide quam mature a nobis processum sit, & quod compactata nationis Germanicæ infringendi animum nusquam ha-
D buimus. Veniente ad sedem apostolicam dilecto tunc filio nostro Ludovico de Fryberg, quem tu nobis litteris tuis accuratissime commendaveras, bonæ memoriæ Hermannus episcopus Constantiensis longo jam senio factus inutilis ecclesiæ suæ nobis supplicavit, ut ipsum Ludovicum sibi coadjutorem daremus, accessitque ut pro tranquillitate illius ecclesiæ, ne succedente postmodum vacatione, ex discordia canonicorum in electione scandala orirentur, eum sibi successorem prædictæ
E conferremus ecclesiæ, quam quorumdam laicorum avaritia dissipaverat: ob episcopi senium opus esse coadjutore. Dandus merito fuit qui gratus esset episcopo, nec indignus ut idem successor designaretur, ob periculum scandalorum in electione timendorum. In quo non tam episcopi petitioni satisfaciendum, quam ecclesiæ necessitati duximus consulendum: putantes ob commendationem a te nobis factam, & tibi fore gratissimum. Neque hoc caret exemplo. Nam & alias sedes apostolica vivente episcopo

Augustensi coadjutorem dedit, qui successor idem esset futurus, non expectata capituli electione. Fecimus & nos hoc paulo ante in ecclesia Morinensi. Utrumque ratum fuit & obedientes filios invenit. Si vetera legimus, nonne & Zacharias prædecessor noster coadjutoris electionem, ejusdemque successoris sibimet substituendi archiepiscopi Maguntinensis supplicantis arbitrio condonavit? Habemus priscorum temporum exempla, habemus & recentia, neque in hoc violata sunt a nobis compactata. In illis enim eligendi facultas in casu vacationis dumtaxat conceditur: Casus noster qui fuit, in coadjutore dato, eodemque successore designato, nusquam in illis expressus, nusquam prohibitus est. Licuit ergo quod illa non prohibent, cum intra paucos post dies episcopus decessisset, delata subinde ad nos electione per capitulares facta, nihil tamen nostræ provisionis ignaros, eorumque procuratoribus auditis, neque potuimus, neque e dignitate nostra fore censuimus, accedente etiam adhoc venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, illam confirmare, sed provisionem nostram jam antea factam inviolabilem permanere decrevimus, ac rursus ipsi LUDOVICO tamquam idoneiori, & cujus promotio ipsi ecclesiæ magis expediret, de ipsa ecclesia providimus. Nam & ex forma compactatorum, factis quibuscumque electionibus canonicis, in manibus nostris est, & ex illis permittitur, si quem alium magis dignum & utilem putamus, quod judicium ad nos dumtaxat pertinet, electione posthabita, illum præficere. Promovimus hominem per te nobis commendatum, multis & primariis post serenitatem tuam Germaniæ principibus acceptum, qui a principio de eo promovendo ad nos scripserunt, de promoto gratias egerunt, utque provisionem nostram servaremus, pluribus litteris rursus rogarunt, & quotidianis precibus instant, & sua insuper auxilia, si opus fuerit, pro honore sedis apostolicæ pollicentur, in quo non est ut patiaris te a quoquam in officio veræ pietatis superari. Habes, carissime fili, seriem totius negotii, in quo par est & consuetudini tuæ bene in omnibus de Romana ecclesia promerendi consentaneum, te rationes nostras, quam falsas aliorum cavillationes, magis attendere; pluris veritatem & testimonium nostrum, quam subdolas aliorum factiones facere. Videre in his potest serenitas tua, quam legitime sit a nobis processum. Et nos quia id mature fecimus, in sententia nostra persistimus, & in ea sumus constantissime permansuri. Et cum nos in his quæ tui juris & honoris fuerint, dignitatis tuæ majorem semper, quam quorumcumque aliorum rationem habituri simus, quod pluribus documentis retroactis temporibus expertus es, te quoque in rebus ecclesiasticis nobis decet rependere. Subministremus invicem pro communi dignitate servanda mutua obsequia, & quod utrique nostrum convenit, sit inter nos cor unum & anima una. Tu hactenus pacifici consilii semper tenax, idem laudis & gloriæ nomen quamdiu vixeris retinendum cura. Hortamur igitur serenitatem tuam, ut decreta sua & mandata amoveat, & ipsi venerabili fratri nostro episcopo Constantiensi ob Dei & apostolicæ sedis reverentiam, & nostram in te paternam caritatem ex animo faveat, & sicut nos jam toti mundo nostram in te benevolentiam non vulgaribus officiis patefecimus, ita tu quoque in hac re tuam in nos pietatem fideli obsequio & concordi mente ostendas, quod cum redemtori tuo ex obedientiæ merito acceptum futurum sit, nobis præcipue ob id potissimum ut tua auctoritate ecclesia Constantiensis in pace servetur, gratissimum futurum est. Datum Vetrallæ die XVII. Junii anno Domini M. CCCC. LXXVI. Pontificatus anno V.

EPISTOLA CXXVII.
regi Hungariæ.

Subsidium pecuniarum se ei misisse scribit.

CArissime in Christo fili, salutem. Accepimus litteras tuæ serenitatis, in quibus verba tibi dari, & subsidia non mitti doles & quereris. Testis est Deus, omnibus quod debet esse perspicuum, nobis maxime curæ esse res tuas, nec tantum verbis, sed rebus quoque & propriis facultatibus dedisse & dare operam, ut tibi subveniatur. Commissarius noster, quem cum pecuniis misimus, scripsit nobis se ultimo subsedisse Segniæ, quia circiter sex millia Turcorum prope esse audiverat, & præsidium a te missum non satis ad illorum impetum restringendum: misisse propterea ad celsitudinem tuam pro scorta validiore, ne pecunias esse in apertum periculum conjiceret, eam si tu misisti, ad te jam potuit pervenire, & ita reliquam quantitatem ipsius decimæ, quam primum mittemus. Quotidie etiam operam damus de secundo subsidio, nec quidquam omittimus, quod vel ad necessitatem vel ad celeritatem pertineat, ut tuæ celsitudini tempore opportuno subveniatur, adeo ut bene sperare & animum tuum celsum confirmare possis & debeas. Datum Narniæ die I. Julii anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXVIII.
Nobili viro Carolo de Manfredis Faventiæ in temporalibus vicario nostro.

Ut ablata abbatiæ de Lardechio restituat.

DIlecte fili, salutem. Valde nobis molestum fuit, quod intelleximus te armata manu invasisse territorium Bononiense & abbatiam de Lardechio occupasse, frumentaque & blada ad eam pertinentia inde abstulisse: in quo quantum erraveris ipse cogita. Ea propter mandamus tibi expresse ut visis præsentibus, sine ulteriori mora, possessionem dictæ abbatiæ relaxes, & omnia ablata non solum restituas, sed ad suum locum reportes & reportari facias integre & cum effectu: quod si non feceris, scias nos contra te ita processuros, ut sero contumaciæ tuæ te penitebit. Datum Ameriæ die VIII. Julii anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXIX.
regi Franciæ.

De promotione & translatione quorumdam episcoporum.

CArissime in Christo fili, salutem &c. Hodie de consilio venerabilium fratrum nostrorum ad preces tuæ majestatis, super quibus nobis etiam præstantissime scripsit dilectus filius noster cardinalis S. Petri ad Vincula, noster secundum carnem nepos, providimus venerabili fratri CAROLO archiepiscopo Lugdunensi de ecclesia Claromontensi, Claromontensemque ipsum ad Cathurcensem, & Cathurcensem ad Carcassonensem transtulimus. In persona illius notarii nostri pro quo supplicasti, libenter quidem desiderio tuo annuissemus de Carcassonensi ecclesia, pro quo etiam diligentissime nobis scripserat idem cardinalis, si cum Deo & tuo & nostro honore facere potuissemus. Sed cum necesse fuisset, ut aliquis horum, scilicet vel qui Cathurcensis erat, vel qui nunc Conseranensis est, sine ecclesia remaneret, visum est nobis id cum Deo fieri minime posse, neque etiam venerabiles fratres nostri ad id consensissent. Quoniam sicuti pro singulari prudentia tua potes considerare, longe honestius est, ut qui nunc notarius noster est, vacationem alicujus ecclesiæ expectet, quam ut episcopus ecclesia spoliatus in opprobrium tantæ dignitatis mendicare cogeretur, præsertim cum jam consecrati sint: quod profecto casu occurrente, animo lubentissimo faciemus juxta animi tui desiderium, cui & in his & in aliis quæ fieri licebit complacere semper erimus parati. De Constantiensi ecclesia eidem cardinali nepoti nostro providimus, juxta voluntatem tuæ majestatis, & Constantiensem ad Lausanensem transtulimus. Datum Ameriæ die XV. Julii anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXX.
Cardinali Malfitenti nostro in Urbe legato.

Laudat ejus diligentiam pro re frumentaria.

DIlecte fili noster salutem &c. Accepimus litteras tuas & illis inclusum exemplum carissimi in Christo filii nostri FREDINANDI Siciliæ regis illustris ad circumspectionem tuam de Jordano de Colle-alto, quæ quia bonam spem præstant fore ut sua majestas juxta nostrum desiderium reique opportunitatem provideat, expectandum aliquandiu putamus quid opera ipsius regis fiat. Si res non respondebit expectationi nostræ, tunc commissione per nos tibi data utaris, præsertim cum, ut scribis, omnia explorari diligenter, de quo te plurimum laudamus in Domino, feceris. Laudamus item, de cura rei frumentariæ tam prudenter solerterque habita, & de totius populi quiete, rem prudentia tua solita & nostræ expectationi convenientem fecisti. Ceterum nolumus quod mœstitiam animo capias pro his quæ scripsimus, & inferri tibi fecimus de domo bonæ memoriæ Cardinalis Bononiensis. Nam cum intellexissemus ea part... gesta illic esse, & scandalis posse præbere materiam, scripsimus confidenter erga te magis, quam erga ignotum fecissemus. Nunc intellecta rei veritate, bono animo te volumus esse. Nam nihil de nostro in te amore est imminutum. Datum Narniæ V. Augusti anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXXI.
Andreæ Vendranimo, duci Venetiarum.

Quod cardinalibus impositum sit subsidium, ne aliud in sua ditione ab eis exigi permittat.

DIlecte fili, salutem &c. Subsidio pro defensione reipublicæ Christianæ a nobis imposito S. R. E. cardinales nobiscum una contribuunt & taxam ei designatam promtissime solvunt. Quare iniquum putantes, quod hac de causa aliud onus cogantur subire, excellentiam tuam hortamur in Domino, & attente requirimus, ut super beneficiis quæ ipsi cardinales in locis ditionis tuæ obtinent, non facias nec permittas occasione subsidii quidquam exigi.

Datum Narniæ VII. Augusti anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXXII.

Archiepiscopo Sipontino civitatis nostræ Perusiæ gubernatori.

Bonum ipsius regimis laudat, promittitque ei aliquod beneficium.

VEnerabilis frater, salutem &c. Accepimus litteras tuas ex quibus statum civitatis nostræ Perusiæ & locorum vicinorum cognovimus. De provisione peditum & cura quam bono regimini civitatis impendis fraternitatem tuam in Domino commendamus. Quod ad beneficia tua pertinet, reminiscimur tui propter nostram in te caritatem præcipuam ac merita tua. Sed in his quæ nuper per obitum bonæ memoriæ cardinalis Bononiensis vacarunt, S. R. E. cardinalibus, qui nos comitantur satisfaciendum fuit: quorum petitionibus ac precibus, etiamsi plura vacassent, danda fuissent. In aliis occurrentiis tui rationem habebimus. Nam ut scis te paterne amamus. Datum Narniæ die X. Augusti anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXXIII.

Dilecto filio nobili viro Ancharotio vice regi Sardiniæ.

Causatur de subditis suis ab Ortesio captis, mandatque eos relaxari.

DIlecte fili, salutem &c. Ex gravi nuper ad nos delata querela percepimus, quod quidam Ortesius ductor unius fustæ comitis de Schirra, sub specie amicitiæ in portus nostros Cornetanum & Curtæ-vetulæ navigans, tres subditos nostros, & unum Savonensem, tamquam hostes aut hostium subditos duxit in prædam, censuras & pœnas ecclesiasticas contra tales in die cœnæ Domini per Romanos pontifices annis singulis publicatas damnabiliter incurrendo. Moti sumus indignitate rei ut par erat, nec tantam injuriam ducimus tolerandam. Mare nostrum non solum S. R. E. subditis, sed omnibus aliis tutum esse debet, nec digni sumus, qui a quoquam afficiamur injuria. Nulli enim bellum inferimus, prodesse omnibus paterne studemus. Quocirca nobilitatem tuam hortamur in Domino, & monemus attentius, ut captos homines quorum nomina præsentibus inclusa sunt absque pretio & exactione aliqua restitui & relaxari facias. Quod si feceris, ut confidimus, nobis plurimum complacebis, scandalis obviabis, & censuras ecclesiasticas evitabis. Datum Narmiæ die XIII. Augusti anno Domini M. CCCC. LXXVI. Pontificatus nostri anno V.

EPISTOLA CXXXIV.

regi Ferdinando.

De promoto ad episcopatum Caput-aquensem Auxia cardinali.

CArissime in Christo fili, salutem. Præfecimus nuper in administrationem ecclesiæ Caput-aquensis pastorem Tarenti dilectum filium nostrum Auxiam tituli S. Sabinæ presbyterum cardinalem juxta desiderium serenitatis tuæ, & ut indemnitati cameræ apostolicæ consuleremus, ordinavimus quod fructus ejusdem ecclesiæ, usque ad diem quo dictus cardinalis possessionem adibit, collecti in satisfactionem debiti per bonæ memoriæ Ludovicum, dum ad ipsam ecclesiam promotus fuit, cum eadem camera contracti cedant. Quocirca serenitatem tuam hortamur in Domino, ut venerabili fratri archiepiscopo Malfitano, cui curam hujusmodi fructus percipiendorum dedimus, opportunos favores impendas, quod erit nobis admodum gratum. Datum Narniæ die XVII. Augusti anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

EPISTOLA CXXXV.

Beatrici reginæ.

Cardinalem Albanensem qui coronam ei imponat mittit.

CArissima in Christo filia, salutem. Voluissemus pro nostra in te caritate præcipua, solemniis nuptiarum tuarum nos ipsi adesse; sed quoniam id non licet, venerabilem fratrem OL. episcopum Albanensem cardinalem Neapolitanum mittimus, magnæ virtutis & auctoritatis virum, qui nostro nomine cunctis intersit, coronam deferat, ac capiti tuo imponat, benedictionemque apostolicam largiatur, ut felicissimi sint omnes tui progressus & in Dei protectione. Datum Narniæ die XX. Augusti anno M. CCCC. LXXVI. anno V.

FINIS.

INDEX RERUM ET VERBORUM HUJUS VOLUMINIS.

Boloniensis

C.

D.

Disciplina

Goizo

I.

Johannem

M.

N.

Narbonensi

O.

P.

Q.

R.

FINIS.

Errata corrigenda & emendanda.

Pag. 38. *lin.* 56. nostris *leg.* nostri. *p.* 45. *l.* 12. figalini *l.* figalini. *p.* 52. *l.* 57. solutam. *l.* salutem. *l.* 59. divini. *l.* divino. *p.* 85. *l.* 48. reddiderit *l.* reddiderat, *p.* 95. *l.* 48. cüi *l.* tui, *p.* 125. *l.* 35. Bailus *vox corrupta*, *p.* 148. *l.* 35. transgressore pænas mandatorum *l.* transgressione mandatorum, *p.* 153. *l.* 21. Adalberonis *l.* Alberonis, *p.* 155. *l.* 12. *dele* ecclesia Stabulensis, *ibid. l.* 41. paternæque *l.* paterneque, *p.* 157. *l.* 12. fratri *l.* fratris, *p.* 160. *l.* 35 Italicæ *l.* Italiæ, *ibid. l.* 45. edisse *l.* edidisse, *p.* 168. *l.* 34. Adalberoni *l.* Alberoni *& lin. seq.* Alberonis, *p.* 172. *l.* 48. majoris ecclesiæ, *adde* Coloniensis, *p.* 173. *l.* 22. accepto Ratisbonæ *l.* accepto Spiræ, *p.* 177. *l. penult.* vere *l.* vero, *p.* 173. *l. ult.* quasdam posses, *adde* siones ecclesiæ nostræ valde utiles ex eis conquisivimus. Reliqua omnia integra in ecclesia conservata sunt. Ea vero quæ nunc propter necessitatem, *p.* 179. *l.* 14. socium *l.* solium, *ibid. l. penult.* 1519. *l.* 1159. *p.* 181. *l.* 8. invidens *l.* invidemus, *p.* 185. *l.* 1. in prætermissæ *l.* inprætermisse, *p.* 209. *l.* 62. comiti.... accessitis *l.* comite... accersitis, *p.* 223. *l.* 20. patri *l.* patris, *p.* 225. *l.* 39. ecclesiæ *l.* ecclesia, *p.* 135. *l.* 54. qui *l.* quæ, *p.* 240. *l.* 8. restituit *l.* restitui, *p.* 247. *l.* 26. in ipsum *dele* in, *p.* 259. *l.* 9. Jacob & Jacob *l.* Jacob & Joseph, *p.* 260. *l.* 15. admiratione *l.* adjuratione, *p.* 274. *l.* 11. quod id *l.* id quod, *p.* 275. *l.* 18. contradictione *adde* administrantem, *p.* 276. *l.* 26. lætandam *l.* lætandum, *p.* 276. *l.* 55. possimus *l.* possemus, *p.* 331. *l.* 32. adductutos *l.* adducturum, *p.* 341. *l.* 19. quid *l.* quod, *p.* 345. *l.* 6. inhabili *l.* inhabilis, *p.* 353. *l.* 29. & G. *l.* &c. G. *p.* 368. *l.* 35: Thiebaldum *l.* VVibaldum, *p.* 371. *l.* 33. MCLXIX. *l.* MCXLIX. *p.* 372. *l.* 2. gravis sit *l.* quam gravis sit, *p.* 375. *l.* 12. serio *l.* serie, *p.* 374. *l.* 25. sumus *l.* scimus, *p.* 379. in fine notæ *adde* sed hoc loco restis multo magis extensa videtur, *p.* 412. *l.* 30. *dele* patrocinium *ibid. lin. penult.* quæ sola *adde* potest, *p.* 414. *l.* 46. per totam *adde* terram, 415. *l.* 22. papa *l.* papæ, *p.* 425. *l. ult.* Hermannus *l.* Hermannum, *p.* 431. *l.* 30. præparem *l.* præpararem, *p.* 462. *l.* 20. nescierimus *l.* rescierimus, *p.* 490. *l.* 53. Eugenii *l.* Eugenius, *p.* 496. *l.* 53. subimi *l.* sublimi, *p.* 499. *l.* 51. debemus *adde* nec, *p.* 504. *l.* 33. ipsas *l.* ipsos, *p.* 507. *l.* 22. ecclesia *l.* ecclesiam, *p.* 511. *l.* 32. utilitatem *l.* vilitatem, *p.* 530. *l.* 57. sumant *l.* sumat, *p.* 542. *l.* 40. quam est *l.* quæ est. *p.* 560. *l. penult.* Odelricum seu Udalricum *l.* Odelrico seu Udalrico, *p.* 563. *l.* 15. fieri *l.* fidei, *p.* 564. *l.* 15. conversatione *l.* conservatione, *p.* 596. *l.* 25. Eresburgensem *l.* Eresburgum, *p.* 603. *l.* 7. quam *l.* quem, *p.* 611. *l. ult.* commissionis *l.* commisimus, *p.* 612. *l.* 25. sed *l.* secundum, *p.* 617. *l.* 2. tuæ *l.* suæ, *p.* 626. *l.* 1. die *l.* diem, *p.* 633. e *dele* notam, *p.* 634. *l.* 39. quæremus *l.* quæreremus, *p.* 636. *l.* 12. Gornaco *l.* Erquerico, *p.* 640. *l. ult.* ad ligerum *l.* ad ligerim, *p.* 655. *l.* 50. excommunicatio *l.* excommunicato, *p.* 657. *l.* 25. & *l.* ei, *p.* 668. *l.* 25. nostræ *l.* nostra, *p.* 672. *l.* 29. indebita *adde* exactione, *p.* 675. *l.* 38. apostolicam *l.* apostolicæ, *p.* 696. *l.* 17. accipias *l.* arripias, *p.* 691. *l.* 35. *dele* est *ibid. l.* 33. Dervensis *l.* Dervense, *p.* 694. *l.* 7. multiplicate *l.* multiplicitate, *p.* 713. *l.* 53. epist. 77. & 78. *l.* epist. 76. *p.* 716. *l.* 16. fuerit. *l.* fuerit, *ibid. l.* 21. terminandum *l.* terminandam, *ibid. l.* 42. ecclesia sua *l.* ecclesia sibi, *p.* 722. *l.* 26. necessitatem *l.* necessitates, *p.* 727. *l.* 31. Catalaunensi *adde* si, *p.* 732. Johanne *l.* Johannem, *p.* 738. *l.* 3. voluerit *l.* noluerit *p.* 740. *l.* 49. copiosam *l.* copiosas, *p.* 750. *l.* 45. Belmensis *l.* Bethleemensis, *p.* 754. *l.* 4. potuistis *l.* potuisti, *p.* 773. *l. ult.* 151. & 156. *l.* 153. 154. *p.* 776. *l.* 37. *dele* fraternitas vestra, *p.* 730. *l.* 32. quamdam *l.* quondam, *p.* 785. *l.* 55. quos *l.* quas, *p.* 786. *l.* 1. capellæ *l.* capella, *p.* 792. *l.* 30. sibi *l.* sub, *p.* 796. *l.* 24. decanatu *l.* decanatus, *p.* 96. 796. *l.* 47 præbenda præscripta *l.* præbendam præscriptam, *p.* 801. *l.* 57. executum *l.* executus, *p.* 806. *l.* 12. differes *l.* differres, *p.* 807. *l.* 16. fratri *l.* filio, *p.* 816. *l.* 46. abbatibus *adde* apud, *p.* 817. *l.* 41. autem *adde* Deus, *p.* 829. *l ult.* hac *l.* hanc, *ibid.* 253. *l.* 251. *p* 833. *l.* 5. ut viros *l.* & viros, *p.* 841. *l.* 16. facias *l.* faciatis, *p.* 845. *l.* 3. suo *l.* ejus, *p.* 847. *l.* 39. non fuit *dele* non, *p.* 848. *l.* 41. pro siquidem *l.* pro hac siquidem, *p.* 881. *l.* 19. voluerit *l.* violaverit, *p.* 886. *l. penult.* diœcesi *l.* in diœcesi, *p.* 891. *l.* 1. cupidatis *l.* cupiditatis, *p.* 897. *l.* 32. deservire *l.* desævire, *p.* 902. *l. ult.* Eugenio *l.* Eugendo, *p.* 906. *l.* 27. justitiæ *l.* justitia, *p.* 910. *l.* 50. quanto *l.* quanta, *p.* 931. *l.* 50. brachii *l.* brachiis, *p.* 936. parte, ut non &c. *hic est aliquis hiatus*, *p.* 981. *l.* 51. cum ipsis *l.* tum ipsis, *p.* 1016. *l.* 26. totque *l.* torque, *p.* 1034. *l.* 35. ipsius precibus mederi *l.* suis precibus medeatur, *p.* 1046. *l.* 25. domine *l.* domina, *p.* 1050. *l.* 31. sibi *l.* tibi, *p.* 1053. *l.* 23. penas *l.* pennas, *p.* 1069. *l.* 23. exopta *l.* exopto, *p.* 1070. *l.* 23. assimulatur *l.* assimilatur, *p.* 1082. *l.* 46. stellæ *l.* stillæ, *p.* 1089. *l.* 19. executis *l.* excutis, *p.* 1106. *l.* 16. mundaverunt *l.* inundaverunt, *p.* 1114. *l.* 23. impendantur *l.* impendatur, *p.* 1120. *l.* 23. est *l.* estis, *p.* 1123. *l.* 18. vos *l.* nos, *p.* 1139. *l.* 5. etiam. si *l.* etiamsi, *p.* 1146. *l.* 20. sumus *l.* summus, 1148. *l.* 52. hiemare *l.* hiemari, *p.* 1152. *l.* 31. quam plurimum *l.* quam plurium, *p.* 1157. *l.* 12. causam *l.* caulam, *p.* 1195. *l.* 5. privametur *l.* privaremur, *p.* 1201. *l.* 5. sermotim *l.* semotim, *p.* 1259. *l.* 4. archiepiscopum *adde* *** *p.* 1264. *l.* 44. gravior *l.* graviori, *p.* 1266. *l.* 13. super tuo *l.* super hoc, *p.* 1274. *l.* 52. varium *l.* variam, *p.* 1276. *l. penult.* continuenda *l.* continuanda, *p.* 1277. *l.* 46. administrationi *l.* administratione, *p.* 1276. *l.* 56. operantes *l.* sperantes, *p.* 1277. *l. ult.* innocentium *l.* innocentiam, *p.* 1281. *l.* 30. qui post *l.* qui potest, *ibid. l.* 45. salubrius *l.* salubribus, *p.* 1283. *l.* 14. oderint, *l.* odetint.... *p.* 1295. *l.* 5. molestias *l.* molestius, *p.* 1296. *l.* 26. tenebatur, *l.* tenebantur, *p.* 1300. *l.* 50. debet, *l.* debes, *p.* 1301. *l.* 2. senitus *l.* penitus, *p.* 1307. *l.* 5. suis *l.* tuis, *p.* 1314. *l.* 36. cecidit is, de *l.* cecidit: is de *p.* 1317. *l.* 58. quisque *l.* hisque, *ibid. l. ult.* discernendi *l.* descendendi, *p.* 1321. *l.* 7. ut que *l.* ut quæ, *p.* 1322. *l.* 54. *dele* quoniam, *p.* 1324. *l.* 13. intimassent *l.* intimasse, *p.* 1328. *l.* 20. fimi *l.* fumi, *p.* 1330. *l.* 34, ac *l.* ad, *p.* 1333. *l.* 10. prolitiora *l.* politiora, *p.* 1335. *l.* 10. prædicabitur *l.* prædicabatur, *p.* 1358. *l. ult.* cogitare *l.* cogitaret, *p.* 1370. *l.* 49. sanctæ *l.* sancte, *p.* 1382. *l.* 28. indefessum *l.* indefensum, *p.* 1401. *l.* 8. causam quam *dele* quam *ibid. l.* 37. etiam *l.* enim, *p.* 1405. *l.* 10. integerrime *l.* integerrimæ, *p.* 1408. *l.* 4. quæsita *l.* quæsitam, *p.* 1435. *l.* 8. agricultura Viturinus *l.* architectura Vitruvius, *p.* 1438. *l.* 34. Agellius *l.* A. Gellius, *p.* 1446. *l.* 49. domine *l.* domini, *p.* 1456. *l.* 6. mens *l.* meus, *p.* 1457. *l.* 58. tersorium. Hic &c. *l.* tersorium, hic tu ridebis, sat scio, & ego rideo in tergendis, *p.* 1460. *l.* 52. suspectior *l.* suspectius, *p.* 1465. *l.* 23. casu *l.* casa, *p.* 1520. *l. penult.* opportunam *l.* opportunum, *p.* 1521. *l. penult.* ferendum. Scripsimus, *l.* ferendum, scripsimus, *p.* 1523. *l.* 12. quam *l.* quem.

APPROBATIO.

EX Mandato illustrissimi sigillorum regiorum custodis, qua potui diligentia legi hanc *Veterum scriptorum & monumentorum collectionem* a doctissimis viris concinnatam, atque ex ea non mediocrem historiæ cum ecclesiasticæ tum litterariæ lucem accessuram esse judicavi. Parisiis anno Domini 1723. die vero Augusti decimo nono.

COUTURE.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre : A nos amez & feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand Conseil, Prevôt de Paris, Baillifs, Senechaux, leurs Lieutenans Civils & autres nos Justiciers qu'il appartiendra, Salut. Notre bien amé FRANCOIS MONTALANT, Libraire à Paris, Nous ayant fait remontrer, qu'il souhaiteroit faire imprimer & donner au Public un ouvrage qui lui avoit été mis en main, qui a pour titre, *Veterum scriptorum & monumentorum historicorum dogmaticorum & moralium amplissima collectio*; s'il Nous plaisoit accorder nos Lettres de Privilege sur ce necessaires ; A CES CAUSES, voulant favorablement traiter ledit Exposant ; Nous lui avons permis & permettons par ces Presentes, de faire imprimer ledit Livre en telle forme, marge, caractere, en un ou plusieurs volumes, conjointement ou séparement, & autant de fois que bon lui semblera ; & de le vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume, pendant le tems de quinze années consecutives, à compter du jour de la date desdites Presentes : faisons deffenses à toutes sortes de personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de notre obéïssance, comme aussi à tous

Libraires, imprimeurs & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire ledit Livre en tout ni en partie, ni d'en faire aucuns extraits sous quelque prétexte que ce soit, d'augmentation, correction, changement de titre, ou autrement, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiscation des Exemplaires contrefaits, de quinze cens livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, l'autre tiers audit Exposant, & de tous dépens, dommages & interêts; à la charge que ces Presentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, & ce dans trois mois de la date d'icelles; que l'impression de ce Livre sera faite dans notre Royaume & non ailleurs, en bon papier & en beaux caracteres, conformement aux Reglemens de la Librairie; & qu'avant que de les exposer en vente, le manuscrit ou imprimé, qui aura servi de copie à l'impression dudit Livre, sera remis dans le même état, où l'Approbation y aura été donnée, és mains de nôtre tres-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France, le sieur Fleuriau Darmenonville; & qu'il en sera ensuite remis deux Emplaires dans notre Bibliotheque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, & un dans celle de notre tres-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France le Sieur Darmenonville; le tout à peine de nullité des Presentes. Du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire joüir l'Exposant ou ses ayans cause, pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons que la Copie desdites Presentes, qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Livre, soit tenuë pour duëment signifiée; & qu'aux Copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires foy soit ajoûtée comme à l'Original. Commandons au premier notre Huissier ou Sergent, de faire pour l'execution d'icelles tous actes requis & necessaires, sans demander autre permission, & nonobstant clameur de Haro, Charte Normande & Lettres à ce contraires; Car tel est notre plaisir. Donné à Paris le vingt-septieme jour du mois d'Aoust, l'an de grace mil sept cens vingt, & de notre Regne le huitiéme. Par le Roy en son Conseil, DE SAINT HILAIRE.

Registré sur le Registre V. de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, page 364. N°. 620. conformément aux Reglemens, & notamment à l'Arrest du Conseil du 13. Aoust 1703. A Paris le 4. Septembre 1723.

BALLARD, *Syndic.*

